5.a. 29. 816
8

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

HETILAP A JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL

1917

ÖTVENKETTEDIK ÉVFOLYAM.

FŐSZERKESZTŐ

Dr DÁRDAY SÁNDOR

FELELŐS SZERKESZTŐ

Dr VÁMBÉRY RUSZTEM

FŐMUNKATÁRS

Dr TELLER MIKSA

KIADÓ-TULAJDONOS

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1917.

Tartalommutató a Jogtudományi Közlöny 1917. évfolyamához.

I. Általános tárgyú cikkek.

Cikkek.

Lap

A többtermelés és az igazságügyi politika. — *Dr. Kéri Miklós* ... 91
Juriszprudencia és jogtudomány. — *Dr. Bárd József* ... 120
Leíró jogtudomány. — *Dr. Rosnyay Dávid* 145
A jogi alapfogalmakról. — *Dr. Somló Bódog* ... 173
A királyi szó jogi visszhangja ... 205
A kormány igazságügyi programmja ... 237
Törvényalkotás háború után. — *Dr. Szüts Miklós* ... 238
Hároméves háború — ezredéves jog. — *Dr. Szüts Miklós* ... 277
Grecsák Károly igazságügyminiszter programmbeszéde ... 314
Igazságügyi politikánk jövője. — *Dr. Sebess Dénes* ... 325
A jog megújulásáról. — *Dr. Staud Lajos* 437
A föld és jogviszonyai. — *Dr. Sebess Dénes* 440
A jogérzetről. — *Dr. Bárd József* ... 445

Szemle.

Szociálisjogi kongresszus ... 28
Társadalmi jogalkotás szövetsége 88, 123, 372, 395, 420
A jogi fogalomkultura ellen (B.) 202, (O.) 242, (B.) 243
Az igazság és a jog követelményei (A.) .. 259
Alaki jog és anyagi igazság ... 323

II. Magánjog.

Cikkek :

A megbízó felelőssége a francia jogban. — *Dr. Bárd József* ... 3
A lakbéremelések és lakbérfelmondások korlátozása. — *Dr. Havas Béla László* 17
Szemelvények az I. polg. tanács gyakorlatából. — *Plopu György* 41, 89, 126, 397
A magánjogi kodifikáció feladatai. — *Dr. Mitteis Lajos* ... 97
A hazaárulók vagyoni felelőssége. — *Dr. Mayer Géza* ... 113
Nagykorúsítás. — *Csorna Kálmán* ... 142
Eltüntek, hadifoglyok vagyonának kezelése. — *Dr. Jantsovits Emil* ... 150
Ugyanarról. — *Dr. Szokola Leó* ... 151
A háború okozta lehetetlenülés. — *Dr. Tury Kornél Sándor* ... 157, 175
A rekvizició jogi jellege és hatása a vételre. — *Dr. Stefáni Károly* ... 167
A nem házassági gyermekek helyzete a Ptkj.-ban. — *Dr. Sándor József* ... 187
A hitelezők joga a kötelesrészhez. — *Dr. Szladits Károly* ... 195, 207, 214
A házassági jog reformja. — *Dr. Kéri Miklós* ... 221
Turpis causa. — *Dr. Klein Ede* ... 222
A 84. sz. T. Ü. H. alkalmazása. — *Dr. Szladits Károly* ... 225
Utólagos érvénytelenség végrendeleti haszonélvezetre. — *Dr. Szladits Károly* . 225
Az intestát örökösödési rendről Szolon törvényeiben. — *Dr. Grosschmid Béni* 301, 310, 319, 326
Magyarország csatlakozása a berni egyezményhez. — *Dr. Szalai Emil* ... 330
A jelzálogjog szabályozása a Ptk. javaslatában. — *Olchváry Zoltán* ... 336
Az ági vagyon fogalmához. — *Dr. Szászy-Schwarz Gusztáv* ... 365
Oldalágról ajándék útján hárult ági vagyon. — *Dr. Szladits Károly* ... 383
A törvényes öröklés és a köteles rész a Ptkj.-ban. — *Olchváry Zoltán* ... 389
Az új lakbérleti rendelet. — *Dr. Fabinyi Tihamér* ... 391, 401
A maximális árak túllépésének magánjogi hatálya. — *Dr. László Márton* ... 408
Háborús kárértékelés. — *Dr. Almási Antal* 421
Megjegyzések az új lakbérrendelethez. — *Dr. Havas Béla László* ... 433
Örökségről lemondás és öröklési várom elidegenítése. — *Dr. Szladits Károly* ... 441
Az ideiglenes nőtartás. — *Dr. Virágh Gyula* 448

Szemle :

A házassági eljárás. — *Dr. Révay Bódog* .. 39
Az újabb magánjogi kodifikáció. — *Dr. Kiss Géza* ... 48
Az ideiglenes nőtartásról. — *Dr. Malonyai Béla* ... 66
A rendeltetéses javakról. — *Dr. Beck Salamon* ... 75
A rendeltetéses javakról — *Dr. Szászy-Schwarz Gusztáv* ... 87
Magánjogi kodifikáció — *B. I.* ... 105
Háborús károk. — *Dr. Haendel Vilmos* .. 116
Kommentár nélkül. — *B.* ... 152
Hadiszállítási bűnperek magánjogi következménye. — *Dr. Vidor Jenő* ... 164
A kötelesrész személyszerűsége ... 242
Meghalt katonák jegyesei és házasságon kívüli gyermekei ... 316
Az erdélyrészi moratorium ... 316
Az erdélyi háborús károk megtérítése 331, 348
Polgári jogi határozatok tára ... 339
A törvénytelen gyermek eltartási követeléséről. — *Dr. Reichard Ármin* ... 348
A háborús lakbérleti jog. — *Dr. Auer György* ... 364
A háborús lakbérrendeletek kiegészítése. 379
Igazságügyi javaslatok ... 410
Az új lakbérrendelet. — *Ságody Gyula* felolvasása ... 411
A végrendeleti alakiságok erejéhez. — *B.* 420
Lakbérleti bizottság ... 420
Az elévülési határidő leszállítása ... 428

III. Kereskedelmi, váltó- és csődjog.

Cikkek :

Alaptőkefelemelés tartalékból. — *Dr. Vajda Ákos* ... 5
A képviselet kérdése a szabad. törvénytervezetben. — *Dr. Kohn Jakab* ... 11
A tartaléktőke körül. — *Dr. Reiner Ede* .. 25
A részvénytársaság állampolgársága. — *Dr. Wittmann Ernő* ... 31, 43
A részvénytársaság felszámolása. — *Dr. Mauthner Dezső* ... 54
Az életbiztosítás és a hadi kockázat — *Dr. Hevesi Illés* 59, 78, 101, 148, 189, 247, 258, 266
Ingó bérlet mint kereskedelmi ügylet. — *Dr. Sömjén Géza* ... 60
Az alakuló közgyűlés megtámadása. — *Dr. Oppler Emil* ... 81
A tőzsdebíróság háborús joggyakorlata. — *Dr. Faragó József* ... 103
Pénzintézetek felszámolása. — *Dr. Nyári Jenő* ... 112
Háborús kereskedelmi joggyakorlat. — *Dr. Gallia Béla* ... 137
Váltóóvás és moratorium. — *Dr. Medgyesi László* ... 160
Van-e bizonyítási szabály a K. T. 313. §-ban? — *Dr. Sárffy Andor* ... 178
Alakszerűség kikötése szerződéses jogviszonyok módosítására. — *Dr. Lévy Béla* 199
Elállás a vevő fizetési késedelme miatt. — *Dr. Gallia Béla* ... 200
Zárszó a szabadalmi törvénytervezet vitájához. — *Dr. Lévy Béla* ... 230, 240
Teljesítés vagy kártérítés. — *Dr. Faragó József János* ... 234
Váltóelévülés a háború alatt. — *Dr. Medgyesi László* ... 290
Életbiztosítási háborús pótdíj kikötése. — *Dr. Várady István* ... 296
Az erdélyrészi moratorium feloldása — *Dr. Fabinyi Tihamér* ... 337
A váltóóvás újabb szabályozásáról. — *Dr. Csipkay E. Andor* ... 338
A nyitott vasuti kocsin való árúszállítás veszélye. — *Dr. Rapoch Jenő* ... 351
Lánckereskedelmi rendelet. — *Dr. Sebestyén Samu* ... 367, 386, 392
A nemzetközi vasuti árúforgalomban a legolcsóbb díjszabás alkalmazásának kérdéséhez. — *Dr. Fertsek Gyula* ... 374, 393
A korlátolt felelősségű társaság. — *Dr. Forbáth Tivadar* ... 414, 446

Szemle :

Tőzsdeárúüzleti szokások szerint kötött ügylet megtámadása ... 6
Tőzsdejog ... 39
Szabadalmi törvénytervezet 47, 65, 107, 123, 134, 143
Alkalmazottak találmányai. — *Perlmutter Alfréd* ... 66
Kereskedelmi vétség. — *K.* ... 76
A háborús adótörvényekről ... 88
A szállítási szerződés jogszabályai. — *Wittmann Ernő* ... 95
Közvetítési díj és árdrágítás. — *G.* ... 135
Kitörölt fentartással kiállított betétkönyv 164
Iparjogvédelmi közeledés ... 203
A tartamengedmény visszatérítése iránti igény elévülése ... 284
Árú haladéktalan megvizsgálásának kötelessége ... 291
Igazgatósági tagok felelőssége hitelezőkkel szemben ... 292
Váltóelévülés a háború alatt. — *Sichermann Bernát* ... 308
Jogászi és műszaki elem versengése a szabad. jogban ... 308
A kereskedelmi alkalmazottak védelme . 324
Vállalatoknak felügyelet alá helyezéséről .. 348
A vasuti díjszabási jog ... 372
A lánckereskedelmi rendelet végrehajtása 379
Nemzetközi vonatkozások az ipari jogvédelem terén ... 388, 419
Nincs szolgálati utasítás ... 403
Hausse és baisse ... 434
Törvény és előjog ... 434
Kereskedelmi és iparkamarák véleményének reformjához ... 443

IV. Polgári peres és perenkívüli eljárás.

Cikkek :

Az új tolmácsrendelet. — *Dr. Sömjén Géza* 14
A Pp. 634. §-ához az igazolás megengedhetősége kérdésében. — *Dr. Jacobi Béla* .. 16
Az igazolási kérelem véghatárideje. — *Dr. Csipkay E. Andor* ... 26
A színház mint vállalati végrehajtás tárgya. — *Dr. Borsodi Miklós* ... 44

*

Lap

Az új lakbérleti bizottságok. — *Dr. Fabinyi Tihamér* ... 73, 84
Perjogi kérdések váltóperekben. — *Dr. Csipkay E. Andor* ... 92
A Pp. gyakorlatából. — *Dr. Kovács Marcel* ... 128
Felebbezés a pergátló kifogás kérdésében. — *Kovács Károly* ... 133
A Ppé. 18. §-ához. — *Dr. Gyuk László* ... 134
A keresetváltoztatás lényege. — *Dr. Borsos Endre* ... 139
A lakbérleti bizottságok működése. — *Dr. Bálint Andor* ... 155
Ugyanarról. — *Dr. Telcs Béla* ... 156
A Ppé. 18. §-a a visszvégrehajtási igény szempontjából. — *Dr. Borsodi Miklós* .. 169
Az árverési tilalom és a három évnél régibb kamatok. — *Dr. Török József* ... 174
Az egyes bíró kérdéséhez szabadalmi ügyekben. — *Dr. Schuster Rudolf* ... 214
Referé a magyar háborús jogban. — *Dr. Sömjén Géza* ... 224
Hivatalos halasztások a tőzsdebíróságnál. — *Dr. Giskán Jakab* ... 241
A könyvvitel helyének illetékessége. — *Dr. Antalfi Mihály* ... 255
A gyámhatóság jogköre elmebetegek gondnokság alá helyezése körül. — *Dr. Csorna Kálmán* ... 263
A Pp. 377. §-a. — *Dr. Kelényi Jenő* ... 273
Vázlatok a Pp. gyakorlatából. — *Dr. Bock Bernát* ... 288
A keresetváltoztatásról. — *Dr. Hetényi József* ... 298
A Pp. szabályai a kisajátítási eljárásban. — *Dr Goldschmied Mór* ... 321
A végrehajtási jog háborús szabályozása 434

Szemle :

Illetékesség kártérítési perekben ... 28
A perújítás ideje. — *K. A.* ... 67
Tartózkodási hely illetékessége ... 95
Betét lefoglalása. — *K.* ... 95
Közpénztárak és a végrehajtás. — *Dr. Róth Béla* ... 107
A felfolyamodásról. — *Dr. Kovács Marcel* 115
Kiköthető-e a bécsi ker. kamara választott bírósága? ... 124
Elnök végzése elleni felfolyamodás ... 124
Gyorsaság nem boszorkányság ... 124
A hadbavonulás hatása a tkvi határidőkre 192
Adóssági okirat elvesztésének jogkövetkezményei. — *K.* ... 219
A közpénztárak kérdéséhez. — *—d —r.* és *B. M.* ... 219
Jogegységi döntvények ... 226
Pertárgy átruházásának befolyása a kereshetőségre ... 292
Közbenszóló ítélet ellen nincs helye perújításnak ... 324
A végrehajtási jog reformja ... 363
Munkapazarlás ... 371
Ingó árverés elrendelésének előfeltételei. — *K.* ... 372
A Pp. értékhatárainak felemelése ... 379
A Pp. 672. §-ához ... 380
A vagyontalanok jogvédelme ... 388
Az új lakbérrendelet hiánya. — *Dr. Vermes Ödön* ... 396
A peres eljárás egyszerűsítése. — *A.* ... 412
A Pp. első éveinek tanúságairól ... 435
A budapesti közp. lakáshivatal ... 451
A háborús lakbérrendelet egyik vitás kérdése ... 452

V. Anyagi büntetőjog.

Cikkek.

A büntetőjog hanyatlása. — *Pollák Illés* 1
Mi a sajtódeliktum. — *Dr. Nagy Béla* .. 2
Sajtóvétségek és sajtórendészeti vétségek. — *Dr. Doleschall Alfréd* ... 9, 23
Az árdrágítás kérdése a katonai büntetőjogban. — *Dr. Kollmann Dezső* ... 34
A Kúria 5. sz. büntető döntvénye. — *Justus* ... 69
Próbárabocsátás. — *Dr. Sándor József* .. 70
A nemi ragályozás veszélyének büntethetősége. — *Dr. Vámbéry Rusztem* 160, 170, 180
A Btk. II. r. 14. fej. átdolgozása. — *Dr. Lengyel Aurél* ... 197, 216
Hivatalból üldözendő-e a hűtlen kezelés? — *Dr. Ladányi Sándor* ... 281
A politikai bűntett. — *Dr. Bárd József* ... 285
Hivatalból üldözendő-e a hűtlen kezelés? — *Dr. Doleschall Alfréd* ... 294
A hadviselés érdeke elleni bűncselekmény visszahatóereje. — *Dr. Rácz Miklós* ... 323
A rehabilitáció. — *Dr. Vámbéry Rusztem* 341
A büntetőjogi értékhatár felemelése. — *Dr. Vámbéry Rusztem* ... 368
A Kbtk. 383. §-a. — *Dr. Szilágyi A. Károly* ... 399
A Kbtk. 327. §-a. — *Dr. E. Illés Károly* ... 406
Adalék a kisérlet tanához. — *Reiniger Jakab* ... 417
A párbaj. — *Dr. Vámbéry Rusztem* ... 431

Szemle.

Árdrágítók büntetése ... 19
A háború büntetőjoga ... 39
Háború és kriminalitás. — *Auer György* ... 66
Tábori levelezőlap utánzása ... 76
Közbékesértés ... 76
A kikötés ... 94
A halálbüntetés ... 134
Árdrágító közvetítés ... 192
Élelmiszerhamisítás ... 211
Az ügyfél szólásszabadságának határai 236
A kriminálpedagógiai intézet ... 242
A visszaható erő terjedelme ... 243
Nemzetiség elleni izgatás ... 244
A harctéren hagyott töltény eltulajdonítása 252
Sajtóbűncselekményért felelős szerző ... 252
Végszükség ... 260
Cech és Korosec ... 355
A lovagias becsület alkonya ... 394
Élelmiszerigazolványokkal üzött visszaélés 395
A fiatalkorúak ... 419

VI. Bűnvádi eljárás.

Cikkek.

A fiatalkorúak bíróságának kriminálpedagógiai alapjai. — *Dr. Kármán Elemér* 12
Reformatio in peius perorvoslat nélkül. — *Dr. Baracs Marcel* ... 30
A koronázási amnesztia és a feltételes elítélés. — *Dr. poltári Kovács Lajos* ... 52
A fiatalkorúak bírósága a háború után. — *Dr. Vámbéry Rusztem* ... 77
Reformatio in peius. — *Dr. Domby Zoltán* . 82
A fiatalkorúak bírósága a háború alatt. — *Dr. Angyal Pál* ... 153, 165
A fiatalkorúak bírósága a jelenben és a jövőben. — *Dr. Franz v. Liszt* ... 193
A Gybp. reformja ... 249
Két igazságügyminiszteri rendelet ... 306
Ténymegállapítás az ítélőtáblán és a Kúrián. — *Vargha Ferenc* 317, 328, 334, 342, 350
Az óvadék kiadásának kérdéséhez. — *Dr. Fried János* ... 345
Hadbírósági hatáskörbitorlások. — *Pollák Illés* ... 360
Reflexiók a hadbírósági hatáskörbitorlásokról. — *Dr. Kartal Ignác* ... 370
A fiatalkorúak budapesti bírósága. — *Sándor József* ... 432

Szemle.

Újrafelvétel a Gybp. szerint ... 7, 116
A Gybp. tapasztalatairól ... 47
A terhelő bizonyíték fogalmához. — *Gyuk László* ... 76
Ne bis in idem ... 144
A fiatalkorúak bíróságáról a háború alatt (dr. Szilágyi A. Károly) 162, (dr. Schirilla Achill) 184, (dr. Lévay Tibor, dr. Latkóczy Imre) 184, (dr. Révész Margit, dr. Madzsar József) 192, (Németh Péter, Szokola Leó, Engel Zsigmond) ... 226
3 + 2 = 0 ... 172
A bécsi pör ... 202
Kinek kell kihirdetni a táblai ítéletet? .. 243
A bűnvádi eljárás felfüggesztése a katonai amnesztia-rendelet alapján ... 243
A Gybp. módosítása ... 268, 275, 283
Illetékesség hűtlenség esetében ... 268
Megvesztegetés és árdrágítás egyesítése 275
Hadifoglyok katonai bíráskodás alatt ... 276
A letartóztatások korlátozása (Vázsonyi rendelete) ... 300
A fiatalkorúak bíróságának gyermekjóléti szövetsége ... 411

VII. Közjog, közigazgatási jog és nemzetközi jog.

Cikkek.

Évnyitó beszéd. — *Báró Wlassics Gyula* 26
A magyar alkotmánytörténet művelése. — *Timon Ákos* ... 29
A pillantás viszonzása. — *Dr. Dorning Henrik* ... 37
A magyar címer fejlődése. — *Dr. Illés József* ... 49
A hatásköri bíróság 1916. évi gyakorlata. — *Dr. Egyed István* ... 232
Hadiszolgálat és parlamenti választójog. — *Dr. Buza László* ... 253
A nádor részvétele a koronázáson. — *Dr. Osváth Gyula* ... 293
A nemzetközi bíráskodás a magyar jogban. — *Dr. Magyary Géza* ... 358
A közrendről és annak őrzőiről. — *Dr. Auer György* ... 425
Az új választójogi törvényjavaslat. — *Dr. Benárd Emil* ... 438

Szemle.

Koronázási amnesztia ... 6
Koronázási számunk ... 64
A nemi betegségek elleni küzdelem. — *Dr. Szászy Béla* ... 143, 163
Nemi betegségek leküzdése ... 260
Progresszív örökösödési adó ... 371
Szakértekezlet a háború utáni közigazgatásról ... 419
A községi közigazgatási reform ... 428
A hágai nemzetközi egyezmény. — *Dr. Fodor Ármin* ... 56
Személyes szabadság és elmegyógyintézetbe helyezés. — *Dr. Epstein László, dr. Szászy Schwarz Gusztáv* ... 202
Hadbavonultak adóvallomása ... 212
Anakronizmus a belügyminiszter úr figyelmébe ... 388, 395
A választójogi javaslat ... 442
Közigazgatási döntvénytár ... 443

VIII. Bíróság, ügyészség, ügyvédség, közjegyzőség, jogi oktatás.

Cikkek.

Az ügyvédkényszer. — *Dr. Teller Miksa* .. 45
A bírák mellékfoglalkozása ... 69
A törvényszéki tanácselnök. — *Dr. Borbély Sándor* ... 78
Kedvezmények hadbavonult jogászok részére. — *Dr. Mendelényi László* ... 99
A szervezeti törvény tervezete 109, 118, 125
A budapesti ügyvédi kamara közgyűlése. — *Dr. Vámbéry Rusztem* ... 117
A bírói hatalom fejlesztésének akadályai. — *Dr. Muntyán István* ... 185
Független bíróság. — *Dr. Sebess Dénes* .. 245
Tanács vagy egyesbíró. — *Dr. Teller Miksa* 246
Ítélkezés és felügyelet. — *Dr. Stadler Endre* 271
Bírói függetlenség. — *Bigner József* ... 303
Vagyontalanok jogvédelme ... 309
Az ügyvédi kar helyzete és az ügyvédhelyettesek. — *Dr. Teller Miksa* ... 344
Az ügyvédi díjak felemelése. — *Dr. Rapoch Jenő* ... 349
Néhány szó az ügyvédhelyettességről. — *Dr. Faragó József János* ... 353
Ugyanarról. — *Dr. Teller Miksa* ... 354
Az igazságügyminiszter a bírói függetlenségről ... 357
Summum jus a nyugdíjban. — *Dr. Szüts Miklós* ... 373
A bírói függetlenség. — *Dr. Halmi Bódog* . 376
A hadbavonult ügyvédek ... 413
Országos ügyvédi értekezlet ... 416
A bírói és ügyészi szervezet. — *Sorix* .. 429
A bírói szervezet reformjához. — *Dr. Juhász Andor* ... 439

Szemle.

A budapesti bírói kar ... 18
A királyi Kúria ügyforgalma ... 19
A központi kir. járásbíróság ügyforgalma 19, 28
A büntetőtörvényszék elnöke .. 27, 38, 46
A közigazgatási bíróság ügyforgalma ... 27
A bíróság és parlamenti bírálat. — *Bárd József* ... 46
A budapesti tábla ügyforgalma ... 65
Rangsor vagy kiválasztás ... 86
A budapesti ügyvédi kamara ... 105
Kirendelt védők díjazása ... 106
Szervezeti törvénytervezet 107, 115, 123, 347
A katonai szolgálatot teljesítő jogászok (levél a harctérről) ... 123, 191
Az orsz. ügyvédi gyám- és nyugdíjintézet 135
A jogvédő-egyesület ... 135
A hadbavonult ügyvédek 152, 268, 299, 403

Lap

Ügyvédi titoktartás ... 163
A hadiözvegyek és árvák jogvédelme ... 184
A helyettes ügyvéd költségei ... 192, 212
Az országos ügyvédszövetség közgyűlése 211
Jogvédelem a harctéren ... 211
Alacsony költségmegállapítás ... 212
Budapesti kamarai választások elhalasztása 226
A hadbavonultak joggyakorlata ... 226, 227
Az ügyvédi kamarák egységes akciójának szüksége ... 236
Ügyvédek és bírák az igazságügyi kormánynál ... 251
Az ügyvédhelyettesek ... 282, 331
Az ügyvédjelöltek (két rendelet) ... 291
Igazságügyi előléptetések ... 299
A közvédők napidíjainak felemelése ... 324
Egyezség esetén mennyi költség jár az ügyvédnek? (Advocatus) ... 324
Az ügyvédi kamarák közös értekezlete .. 339
Már nem talpalnak a bírák ... 340
Árdrágítás és bírói függetlenség ... 347
A közigazgatási hatóságok ellenszenve az ügyvédi karral szemben ... 355
A budapesti kir. törvényszék és a járásbíróságok ideiglenes ügyvédi díjszabása 356
Az országos ügyvédi gyám- és nyugdíjintézet ... 356
A pestvidéki kir. törvényszék ügyvédi díjszabása ... 371
A hadbavonult ügyvédjelöltek helyzete . 371
Az adófelszólamlási bizottság ügyvédtagjainak összeférhetetlensége ... 388
Az ügyvédi költségek felemelése ... 388
Ügyvédeknek székhelyükön leendő katonai alkalmazása ... 403
Hivatalos lapot a bíráknak ... 404
Summum jus a nyugdíjban. — *Dr. Sebestyén Lipót* ... 404
Katonai szolgálatra alkalmatlan ügyvédek 410
A budapesti hadbavonult ügyvédek adatai 411
Hadbavonult bírósági jegyzők sérelmei .. 435
Törvénykönyvet a bíráknak ... 435
Az ügyvédhelyettesek és ügyvédjelöltek országos szövetsége ... 443

IX. Vegyes tárgyú cikkek.

Cikkek.

A Munkásbiztosító pénztár illetményszabályzata. — *Dr. Beck Salamon* ... 71
Szászy-Schwarz Gusztáv előadása Bécsben 118
Értekezlet a nemi bajok leküzdése tárgyában. — *Dr. Császár Károly* ... 206
Változás az igazságügyi kormányban ... 229
A kánonjog kodifikációja. — *Dr. Hanuy Ferenc* ... 381
Nőjogászok az egyetemen. — *Dr. Szászy-Schwarz Gusztáv* ... 405

Szemle.

A Magyar Jogászegylet ... 39, 163, 443
Országos bírói és ügyészi egyesület 39, 226, 363
A munkásbiztosító kiterjesztése. — *Dr. Törzs Lajos* ... 48
A hatásköri bíróság teljes ülése ... 171, 183
Népjóléti miniszterium ... 218
Grosschmid Béni akadémiai székfoglalója 225
A miniszter és az államtitkár búcsúja .. 235
Okotaotaia ... 251
Változás az igazságügyi tárca vezetésében 307
Az igazságügyminiszter programmja 315, 355
Az országos átmenetgazdasági tanács ... 348
A budapesti tudományegyetem ... 403
A patronázs-egyletek szövetsége ... 419
Az új adójavaslat (Ujlaki József előadása) 419
A cenzura ... 442
A munkásbiztosítási törvény módosítása. 444

X. Háborús jog.

Cikkek.

Az igazságszolgáltatásról a megszállott Szerbiában. — *Dr. Apáthy Jenő* 21, 33, 50
Montenegrói jogi viszonyok. — *Dr. Kelemen Frigyes Ottó* ... 93
Háborús kereskedelmi joggyakorlat. — *Dr. Gallia Béla* ... 137
A háborúokozta lehetetlenülés. — *Dr. Tury Sándor Kornél* ... 157, 175
Váltóóvás és moratórium. — *Dr. Medgyesi László* ... 160
A rekvizició jogi jellege. — *Dr. Stefáni Károly* ... 167
Referé a magyar háborús jogban. — *Dr. Sömjén Géza* ... 224
A Gybp. reformja ... 249
A kivételes törvények egyik hiányáról. — *Dr. Kelemen Mózes* ... 272
Háromévés háború — ezredéves jog. — *Dr. Szüts Miklós* ... 277
Életbiztosítási háborús pótdíj kikötése. — *Dr. Várady István* ... 296
Az erdélyrészi moratórium feloldása. — *Dr. Fabinyi Tihamér* ... 337
Az új lakbérleti rendelet. — *Dr. Fabinyi Tihamér* ... 391
A hadbavonult ügyvédek ... 413
Háborús kártérítés. — *Dr. Almási Antal* ... 21
Megjegyzések az új lakbérleti rendelethez. — *Dr. Havas Béla László* ... 433
A végrehajtási jog háborús szabályozása 434

Szemle.

A háború büntetőjoga ... 39
Háborús jogi évkönyv ... 55, 95, 436
Háborús kockázat ... 55, 123
Háborús gazdasági törvények. — *Dr. Székely Arthur* ... 56, 203
Hadi célra értékesíthető találmányok ... 56
Háború és kriminalitás ... 66
Megszünt az árvaszéki moratórium ... 152
Az ellenséges jog ... 152
Hadiszállítási bűnperek. — *Dr. Vidor Jenő* 164
A hadiözvegyek és árvák jogvédelme ... 184
A hadbavonult joghallgatók (harctéri levél) 123, 191
A hadbavonulás hatása a tkvi. határidőkre 192
Jogvédelem a harctéren ... 211
Hadbavonultak adóvallomási kötelessége 212
A meghódított Szerbia ... 220
A hadbavonultak joggyakorlata ... 226, 227
A felsőoktatási egyesület emlékirata a tanulmányi kedvezményekről (A.) ... 243
Hadi cenzura jogi könyvekre ... 244
Az időszaki lapok ellenőrzése ... 529
A Gybp. módosítása ... 268, 275, 283
A hadbavonult ügyvédek helyzete 152, 268, 299, 371, 403
Hadifoglyok katonai bíráskodás alatt ... 276
Az erdélyrészi moratórium ... 316
A háborús gazdasági jog ... 316
Az erdélyi háborús károk megtérítése 331, 348
A hadigondozás alatt állók jogvédelme . 348
A háborús lakbérleti jog ... 364, 379
A katonai szolgálatra alkalmatlan ügyvédek 410
A budapesti hadbavonult ügyvédek száma 411
Hadbavonult bírósági jegyzők sérelmei .. 435
A cenzura ... 442
Három háborús esztendő ... 444

XI. Jogirodalom.

Cikkek.

Bacsó Jenő: A Pp. tankönyve. — *Dr. Kovács Marcel* ... 63
Angyal Pál: A visszaható erő. — *Dr. Auer György* ... 63
Goldziher Ignác: A mozlimjog. — *Dr. Bárd József* ... 64
Degré Miklós: Árdrágító visszaélések. — *Dr. Lengyel Aurél* ... 110
Makai Ödön: Gründungswesen und Financierung in Ungarn, Bulgarien und der Türkei. — *Dr. Rapoch Jenő* ... 131
Dános Árpád: Magyar ipari közigazgatási jog. — *Dr. Barthos Andor* ... 147
Balás P. Elemér és Szobonya Béla: Az árdrágító visszaélésekről. — *Dr. Degré Miklós* ... 274
Scheiber Emil: A prostitutió. — *Dr. Auer György* ... 275
Almási Antal és László Márton: A háború hatása a magánjogra. — *Dr. Beck Salamon* ... 346
Oppler Emil: A részvénytársasági közgyűlési jog rendszere I. — *Dr. Kuncz Ödön.* II. Válasz a bírálatra. — *Dr. Oppler Emil* ... 376
Kováts Andor: Bevezető tanulmányok a büntetőjogi elévülés tanába. — *Dr. Szitás Jenő* ... 418
Malonyai Béla: Az ideiglenes nőtartás. — *Dr. Virágh Gyula* ... 448
Koropatnicky Demeter: A hadiszolgáltatási törvény magyarázata. — *Dr. Hajnal Henrik* ... 450

Szemle:

Magyar író külföldön.
— *Pollák Illés* ... 20
— *Dr. Hevesi Illés* ... 88
— *Dr. Csekey István* ... 96
— *Dr. Vámbéry Rusztem* ... 116, 404
— *Dr. Auer György* ... 116, 258, 404
— *Dr. Hacker Ervin* ... 136
— *Dr. Almási Antal* ... 164
— *Dr. Balog Elemér* ... 164
— *Dr. Schmidt Sándor* ... 164
— *Dr. Rapoch Jenő* ... 192
— *Dr Hajnal Henrik* ... 212
— *Urbach Lajos* ... 292
— *Dr. Dorning Henrik, dr. Plesch Árpád* ... 332
dr. Faluhelyi Ferenc, dr. Strasser József, dr. Thót László ... 404
— *Dr. Fazekas Oszkár* ... 436
— *Dr. Meszlény Arthur* ... 444
Háborús gazdasági törvények. — *Dr. Székely Arthur* ... 56, 88
A magyar egyenes adók. — *Dr. Klug Emil* 96
Az árdrágító visszaélésekről. — *Dr. Balázs P. Elemér* ... 116
— *Dr. Szobonya Béla* ... 260
Magyar jogászegyleti értekezések ... 124
Döntvénytárak ... 124
A Jogállam könyvtára ... 124, 144, 172, 436
Strasser Albert dr. nemzetközi jogi értekezései. — *A—r* ... 135
Az Angyal szeminárium kiadványai .. 135, 144
A keleti gazdasági központ közleményei .. 144
A katonai közhivatalnok megvesztegetése — *Dr. Pollák Illés* ... 163
A Telekkönyv ... 164
A háborús közélelmezési rendeletek ... 203
Török jogi lapok ... 220
Új szaklap. — *O. M. K. E.* ... 227
A segédszolgálatról szóló 1916. évi német törvény. — *Dr. Schiffer* ... 228
A háborús lakbérleti jog. — *Dr. Nagy Dezső* 252
A Kereskedelmi Jog ... 259
A nemi betegségek kötelező kezelése. — *Dr. Szászy Béla* ... 260
Zeitschrift für Militärrecht ... 283
Anyagi és alaki büntetőjog. — *Angyal—Degré* ... 284
A jogtörténet mint önálló tudomány. — *Kérészy Zoltán* ... 308
A főmagánvád költségviselési terhéről. — *Kartsoke Alajos* ... 308
A háborús gazdasági jog. — *Klein Ferenc* 316
Német folyóirat (Wirtschaftszeitung d. Zentralmächte) magyar jogi melléklete 324
Die Rechtsannäherung im Strafrecht. — *Doleschall Alfréd* ... 332
Juristische Grundlehre. — *Somló Bódog* .. 332
Az ingatlan tulajdon szervezete Boszniában. — *Zachár Gyula* ... 340
A fiatalkorúak kényszernevelése. — *P. F. Aschrott* ... 372
A magyar Btk-ek zsebkönyve. — *E. Illés Károly* ... 380
Az ideiglenes nőtartás. — *Malonyai Béla* 388
Österr. und ungarisches Staatsrecht. — *Fritz von Keller* ... 396
Igazságügyi Közlöny ... 404
Új könyvek. — *Dr. Dezső Gyula, dr. Hanausek Gusztáv* ... 404
Érzékfiziologiai vizsgálódások. — *Pikler Gyula* ... 410
A magyar magánjog vázlata. — *Szladits Károly* ... 411
Az új háborús lakbérrendelet. — *Pongrácz Jenő* ... 412
Jahrbuch für das ungarische Recht ... 428
Új szaklap (A részvénytársaság) ... 444

XII. Külföldi jogélet.

Cikkek:

A megbízó felelőssége a francia jogban. — *Dr. Bárd József* ... 3
Angol jogképesség. — *Dr. Almási Antal* .. 57
A jogi közeledés kérdéséhez. — *Dr. Rapoch Jenő* ... 74
Mitteis Lajos. — *Dr. Schwarz Bertalan* ... 85
Irodalmi művek védelme és az angol törvényhozás. — *Dr. Szalai Emil* ... 129
Tehermentesítés és egyszerűsítés. — *Dr. Auer György* ... 209
Angol dolgok. — *Dr. Tarnai János* 261, 269, 279

Szemle:

Bajtársi Szövetség ... 20, 55, 115, 162, 363, 379
Koehne Pál ... 40
A jogi szakoktatás reformja ... 48
A fiatalkorúak Angliában ... 56
Németalföldi bűnügyi statisztika. — *Auer György* ... 67

Lap

A szerzői jogi védelem tartama. — *Dr. Szalai Emil* ... 88
Hamisított interview. — *Dr. Szalai Emil* .. 88
Az osztrák háborús lakbérrendelet. — *Dr. Havas Béla* ... 96
A török kereskedelmi törvény reformja ... 96
Részvénytársaságok Bulgáriában. — *Dr. Jacobi Andor* ... 106
Tanulmányi kedvezmények *Auer György* 108
Tévedés a háborús jogban. — *Auer György* 108
Az amerikai ügyvédi kar ... 124
Gyakorlati jogtudományi intézet. — *Auer György* ... 124
Osztrák rendelet az árdrágítás ellen ... 136
Az igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről Németországban ... 136
Az orvos felelőssége Ausztriában ... 144
A feltételes megkegyelmezés Németországban ... 144, 203
Az élelmiszerek eltitkolása Ausztriában .. 144
A büntetőjogi közeledés. — *A.* ... 152
A jegyzőkönyv alkonya Poroszországban .. 164
A német ügyvédek díjtarifájának emelése ... 203, 292
Heymann a magyar Ptkj-ról ... 204
A képviselő tanuságmegtagadási joga Németországban. — *H.* ... 212
Ügyvédek kirendelése Németországban .. 212
Magyar jogi írók külföldi bírálata ... 218

Lap

A magyar-német jogi közeledés. — *Dr. Rapoch Jenő* ... 219
A nemzetközi büntetőjog. — *H.* ... 220
A háborús uzsoranyereség ... 220
Középeurópai jogegységesítés. — *A.* ... 220
Az esküdti minősítés Ausztriában ... 260
Az osztrák szükségrendeletek ... 276
A kiválóság érvényesülése az osztrák bíróságoknál ... 284
Az osztrák ügyvédi kar helyzete ... 308
Új Ptk. Bulgáriában ... 324
A német birodalmi kormányzat ... 332
Az osztrák ügyvédi díjtarifa emelése ... 332
Szerzői jog bitorlása élőképekkel Angliában ... 332
Vihar egy pohár vizben (német katonai cenzura) ... 340
Magyar jogi kollégiumok a Reichsgericht gyakorlatában ... 380
A gazdasági lehetetlenülés a Reichsgericht gyakorlatában. — *B.* ... 380
Az osztrák jelzálogjogról. — *Br. Schey* előadása ... 395
A fiatalkorúak bíróságainak német egyesülete ... 420
Három háborús esztendő ... 444
A szerzői jogi védelem kiterjesztése Franciaországban a háború alatt. — *Dr. Sz. E.* 452

XIII. Személyi közlemények.

Lap

Szladits Károly ... 18
Burián Béla ... 19
Koch Károly ... 19
A mi halottaink ... 27, 55
Mitteis Lajos ... 85
Az igazságügyminiszterium tanácsosi kara 86
Zachár Emil ... 105
Schächter Miksa ... 105, 171
Székely József ... 105
A. G. Van Hamel ... 136
Magyary Géza ... 183
Fodor Ármin ... 201
Rudolf Sohm ... 203
Balogh Jenő ... 213
Illés József ... 235
Schauer Hugó ... 244
Bernhard Windscheid ... 244
Gustav v. Schmoller ... 268
Grosschmid Béni ... 307, 339
Kun Béla ... 339
Staud Lajos, Lallosevits János, Ráth Zsigmond ... 363
Laczkó Antal ... 371
Szászy-Schwarz Gusztáv ... 378
Br. Schey József ... 387
Vavrik Béla ... 397, 410
Fittler Imre, Havass Károly ... 403
Tarnai János ... 428
Stiller Mór ... 428

Nevek szerinti mutató a Jogtudományi Közlöny 1917. évfolyamához.

A számok az évfolyam azon lapját jelentik, melyen az illető szerzô cikke található.

Almási Antal, budapesti kir. táblai bíró. 21, 57, 421.
Angyal Pál, egyetemi tanár. 153, 165.
Antalfi Mihály, pécsi kir. törvényszéki bíró. 255.
Apáthy Jenő, százados hadbíró. 21, 33, 50.
Auer György, kir. ügyész. 63, 67, 68, 108, 124, 144, 152, 204, 209, 220, 225, 243, 275, 276, 316, 323, 340, 364, 396 412.
Bálint Andor, budapesti közp. kir. járásbíró. 155.
Balog István.
Barthos Andor, kereskedelmi miniszteri tanácsos. 147.
Bárd József. 3, 46, 64, 120, 285, 445.
Beck Salamon, budapesti ügyvéd. 71, 152, 202, 243, 346, 379, 380, 412, 435.
Benárd Emil, igazságügyminiszt. tanácsos. 408.
Baracs Marcel, budapesti ügyvéd. 30.
Bigner József, kir. ítélőtáblai bíró. 303.
Bock Bernát, lugosi törvényszéki tanácselnök. 288.
Borbély Sándor, kir. ítélőtáblai bíró. 78.
Borsodi Miklós, budapesti kir. törvényszéki bíró. 44, 56, 169, 219, 323.
Borsos Endre, budapesti kir. törvényszéki bíró. 139.
Buza László, sárospataki jogtanár. 253.
Császár Károly, osztálytanácsos a m. kir. igazságügyminisztériumban. 206.
Csipkay E. Andor, budapesti közp. kir. járásbíró. 26, 92, 338.
Csorna Kálmán, székesfővárosi árvaszéki ülnök. 142, 263.
Degré Miklós, budapesti kir. táblai tanácselnök. 274.
Doleschall Alfréd, egyetemi tanár. 9, 23, 294.
Domby Zoltán, szatmárnémetii kir. ügyész. 82.
Dorning Henrik, székesfővárosi államrendőrségi rendőrkapitány. 37.
Egyed István, kir. törvényszéki bíró. 232.
Fabinyi Tihamér, kir. törvényszéki bíró. 73, 84, 337, 391, 401.
Faragó József János, ügyvédhelyettes. 103, 234, 353.
Fertsek Gyula, budapesti kir. törvényszéki bíró. 374, 393.
Forbáth Tivadar, budapesti ügyvéd. 414, 446.
Fried János, 345.
Gallia Béla: budapesti ítélőtáblai bíró. 7, 55, 123, 135, 137, 200.
Giskán Jakab, budapesti ügyvéd. 241.
Goldschmied Mór, budapesti ügyvéd. 321.
Grosschmid Béni, egyetemi tanár. 301, 310, 319, 326.
Gyuk László, kir. törvényszéki jegyző, 134.
Hajnal Henrik, budapesti ügyvéd. 450.
Halmi Bódog, sárvári kir. járásbíró. 376.
Hanuy Ferenc, egyetemi tanár. 381.
Havas Béla László. 17, 433.
Hetényi József, budapesti kir. törvényszéki bíró. 298.
Hevesi Illés, budapesti törvényszéki bíró. 59, 78, 101, 148, 189, 247, 258, 260.
Illés József, egyetemi tanár. 49.
E. Illés Károly, budapesti ügyvéd. 406.
Jacobi Béla, budapesti ügyvéd. 16.
Jantsovits Emil, gyulai ügyvéd. 150.
Kartal Ignác, budapesti közp. kir. járásbíró. 370.
Kármán Elemér, bpesti törvényszéki bíró. 12.
Kelemen Frigyes Ottó, budapesti ügyvéd. 93.
Kelemen Mózes, pécsi ügyvéd. 272.
Kelényi Jenő, nagyváradi kir. járásbíró. 273.
Kéri Miklós, budapesti kir. ítélőtáblai bíró. 91, 221.
Klein Ede, szepsii ügyvéd. 222.
Kohn Jakab, budapesti ügyvéd. 11.
Kollmann Dezső, budapesti ügyvéd. 34.
Kovács Károly, szekszárdi kir. törvényszéki bíró. 28, 40, 48, 65, 76, 95, 124, 133, 164, 192, 219, 291.
Poltári Kovács Lajos, budapesti kir. büntető járásőíró. 52.
Kovács Marcel, budapesti kir. ítélőtáblai bíró. 63, 128.
Kuncz Ödön, egyetemi tanár. 376.
Ladányi Sándor. 281.
László Márton, szamosújvári ügyvéd. 408.
Lengyel Aurél, osztálytanácsos a m. kir. igazságügyminisztériumban. 110, 197, 216.
Lévy Béla, budapesti ügyvéd. 199, 230, 240.
Franz v. Liszt, berlini egyetemi tanár. 193.
Lőw Tibor, budapesti kir. törvényszéki bíró.
Magyary Géza, egyetemi tanár. 358.
Mauthner Dezső, budapesti ügyvéd. 54.
Mayer Géza, kir. törvényszéki bíró. 113.
Medgyesi László, bpesti kir. közp. járásbírósági jegyző. 160, 290.
Mendelényi László, kuriai elnöki tanácsos. 99.
Meszlény Arthur, kir. ítélőtáblai bíró. 118.
Mitteis Lajos, lipcsei egyetemi tanár. 97.
Móra Zoltán, budapesti ügyvéd, 97.
Muntyán István, temesvári kir. törvényszéki tanácselnök. 185.
Nagy Béla, budapesti kir. ügyész. 2.
Nyári Jenő, budapesti ügyvéd. 112.
Olchváry Zoltán, kir. kuriai bíró. 336, 389.
Oppler Emil, budapesti ügyvéd. 81, 376.
Osváth Gyula, kassai kir. jogakadémiai tanár. 293.
Plopu György, kir. kuriai bíró. 41, 89, 126, 397.
Pollák Illés, budapesti ügyvéd, 1, 360.
Proszwimmer Béla, budapesti ügyvéd.
Rapoch Jenő, budapesti kir. törvényszéki bíró. 20, 74, 131, 220, 349, 351.
Rácz Miklós, szatmári ügyvéd. 323.
Reiner Ede, budapesti ügyvéd. 25.
Reininger Jakab, szegedi ügyvéd. 417.
Rosnyay Dávid, budapesti kir. törvényszéki bíró. 145.
Sándor József, brassói kir. törvényszéki bíró. 70, 187, 432.
Sárffy Ador, kir. kuriai tanácsjegyző. 178.
Schwarz Bertalan, lipcsei egyetemi m. tanár. 85.
Schuster Rudolf, a m. kir. szabadalmi tanács elnöke. 214.
Sebess Dénes, kir. itélőtáblai tanácselnök. 245, 325, 440.
Sebestyén Samu, budapesti ügyvéd. 367, 386, 392.
Somló Bódog, egyetemi tanár. 173.
Sömjén Géza, budapesti ügyvéd. 14, 60, 224.
Stadler Endre, budapesti közp. kir. járásbíró. 271.
Staud Lajos, kuriai tanácselnök. 437.
Stefani Károly, szászrégeni aljárásbíró. 167.
Szalai Emil, budapesti ügyvéd. 88, 129, 332. 330, 452.
Szászy Schwarz Gusztáv, egyetemi tanár. 365, 405.
Szilágyi Arthur Károly, budapesti ügyvéd. 399.
Szladits Károly, egyetemi tanár. 195, 207, 214, 225, 383, 441.
Szokola Leo, székesfővárosi árvaszéki jegyző. 151.
Szitás Jenő, kolozsvári kir. járásbíró. 418.
Szüts Miklós, ny. kuriai bíró. 238, 277, 373.
Tarnai János, ny. kuriai tanácselnök. 261, 269, 279.
Telcs Béla, budapesti ügyvéd. 156.
Teller Miksa, budapesti ügyvéd. 45, 246, 344, 354.
Timon Ákos, egyetemi tanár. 29.
Török József, budapesti ügyvéd. 174.
Túry Kornél Sándor, ujpesti kir. járásbírósági jegyző. 157, 175.
Vajda Ákos, budapesti ügyvéd. 5.
Vargha Ferenc, kir. kuriai tanácselnök. 317, 328, 334, 342, 350.
Vámbéry Rusztem, 77, 117, 160, 170, 180, 341, 368, 431.
Várady István, budapesti ügyvéd. 296.
Virágh Gyula, budapesti ügyvéd. 448.
Wittmann Ernő, budapesti ügyvéd. 31, 43.
Báró Wlassics Gyula, a m. kir. közigazgatási bíróság elnöke. 26.

MAGYAR TÖRVÉNYEK

A FRANKLIN-TÁRSULAT

ZSEBKIADÁSAI

Az állami alkalmazottak, valamint azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról szóló 1912: LXV. törvénycikk. Jegyzetekkel és utalásokkal ellátta *Térfi Gyula dr.* Ára kötve **2** K **80** f.

A bortörvény (1908: XLVII. törvénycikk) és a reá vonatkozó joganyag. Függelék: Az osztrák bortörvény és a m. kir. állami közpincék szervezete. Összeállította *Hampel Antal dr.* Ára kötve **3** K.

A bűntettekről és vétségekről szóló 1878: V. törvénycikk a módosító s kiegészítő törvényekkel és a vonatkozó joggyakorlattal. A bűntettek és vétségekre nézve érvényben levő anyagi jogszabályok. Összeállította *Lengyel Aurél dr.* Ára kötve **5** K.

Egyes igazságügyi szervezeti és eljárási szabályok módosításáról szóló 1912: VII. törvénycikk. A vonatkozó rendeletekkel, jegyzetekkel és utalásokkal. Ára kötve **1** K **50** f.

Az egységes birói és ügyvédi vizsgára vonatkozó jogszabályok. Összeállította, jegyzetekkel és utalásokkal ellátta *Mendelényi László dr.* Ára kötve **2** K.

Az ipartörvény (1884: XVII. törvénycikk) és a reá vonatkozó joganyag. Törvények. Rendeletek. Joggyakorlat. Összeállította *Márkus Dezső dr.* Ára kötve **4** K.

A kereskedelmi törvény (1875: XXXVII. törvénycikk) és a reá vonatkozó joganyag. (Törvények, rendeletek, az uj vasuti üzletszabályzat, joggyakorlat.) Összeállította *Nyári Jenő dr.* Ára kötve **5** K.

Lakásbérleti szabályok. Budapest székesfőváros lakásbérleti szabályrendelete. Eljárási szabályok. Joggyakorlat. Összefüggő törvények és rendeletek. Illetékszabályok. Adótörvények. Összegyűjtötte és magyarázta *Pongrácz Jenő dr.* 3. teljesen átdolgozott kiadás. Ára kötve **3** K **20** f.

A magyar sajtójog úgy amint életben van. Az 1914: XIV. törvénycikk a vele összefüggő törvényekkel és végrehajtási rendelettel. Rendezte és magyarázta *Kenedi Géza dr.* Ára kötve **4** K.

Az új polgári perrendtartás és az életbeléptetési törvények zsebkönyve. Magyarázó jegyzetekkel, utalásokkal és betűrendes tárgymutatóval. Irta *Kovács Marcel dr.* Ára kötve **10** K.

1912: LIV. törvénycikk. A polgári perrendtartásról szóló 1911: X. törvénycikk életbeléptetéséről. Jegyzetekkel és utalásokkal. Ára kötve **2** K.

A törvénykezési illetékek. (1914: XLIII. törvénycikk.) Jegyzetekkel ellátta *Ujlaki József dr.* Ára kötve **1** K **50** f.

A végrehajtási eljárás zsebkönyve. Az 1881: LX. törvénycikk, 1908: XLI. törvénycikk, 1912: VII. törvénycikk, 1912: LIV. törvénycikk és a kapcsolatos rendeletek. A nemzetközi végrehajtási jogsegélyre vonatkozó törvények és rendeletek. A bírósági végrehajtókra és a bírói letétekre vonatkozó törvények és rendeletek. Szerkesztette, utalásokkal, magyarázó jegyzetekkel és a gyakorlatra vonatkozó közlésekkel ellátta *Borsodi Miklós dr.* Ára kötve **6** K.

Kaphatók:

minden könyvkereskedésben

Részletfizetésre is megrendelhetők:

KELEMEN D. ÉS TÁRSA

könyvterjesztési vállalatánál

Budapest, IV., Reáltanoda-utca 5. szám.

271 koronáért kapható

A hatályos magyar törvények gyűjteménye

(Corpus Juris Hungarici)

12 Kötet és Kettős mutató.

Tartalmazza az összes ma hatályban levő magyar törvényeket

1000-től 1916-ig

kiváló gonddal szerkesztve, jegyzetekkel és utalásokkal.

Az első hat kötet

1000—1910

Szerkesztette **MÁRKUS DEZSŐ dr.**

Ára félbőrkötésben 150 K.

1911-től kezdve szerkeszti

TÉRFI GYULA dr.

1911.	évi	törvénycikkek.	Ára	félbőrköt.	20 K.
1912.	«	«	«	«	24 «
1913.	«	«	«	«	20 «
1914.	«	«	«	«	20 «
1915.	«	«	«	«	13 «
1916.	«	«	«	«	14 «

Kettős mutató

a hatályos magyar törvények gyűjteményéhez

1000—1914.

Készítette **TÉRFI GYULA dr.**

(Külön nem kapható.) Ára kötve 10 korona.

A Hatályos Magyar Törvények Gyűjteménye (Corpus Juris Hungarici) a hatályos törvények egyedüli gyűjteménye, amelyet MÁRKUS DEZSŐ dr. és TÉRFI GYULA dr. szerkesztettek. Csakis ez a kiadás tartalmazza a Márkus Dezső dr. és Térfi Gyula dr. által szerkesztett és a jogászközönség előtt nagy becsben álló jegyzeteket, utalásokat és miniszteri indokolásokat. Kizárólag ebben a kiadásban vannak a **Corpus Juris Hungarici** előbbi köteteire szolgáló ragasztólapok is

Minden jogásznak nélkülözhetetlen forrásmű.

Részletfizetésre is megrendelhető:

KELEMEN D. ÉS TÁRSA

könyvterjesztési vállalatánál

Budapest, IV., Reáltanoda-utca 5.

Budapest. 1917. Franklin-Társulat nyomdája.

Ötvenkettedik évfolyam. 1. szám. Budapest, 1917 január 7.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Pollák Illés* budapesti ügyvéd: A büntetőjog hanyatlása. — *Dr. Nagy Béla* budapesti kir. ügyész: Mi a sajtódeliktum? — *Dr. Bárd József*: A megbízó felelőssége a francia jogban. — *Dr. Vajda Ákos* budapesti ügyvéd: Alaptőkefelemelés tartalékból vagy titkos tartalékból. — Szemle.

Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

A büntetőjog hanyatlása.

A karácsonyesti és az ő előrevetett fényének egyik sugárkévéjében kiröppent békehangulat andalító varázsában, ha bátortalanul is, de halk kopogással szót kér a jogi lelkiismeret is. «Wir müssen darüber wachen, dass Recht Recht bleibe», mondta Klein Ferenc az ő miniszteri székfoglalójában az osztrákoknak. Nagy Ferenc pedig már most a második közgyűlési megnyitó beszédében beszélt az eltakarítandó romokról nekünk. És hogy az élők lelkiismerete mellett egy halottét is megszólaltassam: Vaikó Pál, az a feledhetetlen igazi bíró, megtört szívének utolsó sóhajtásaképen szólt a magyar bírói karhoz ugyanígy. «A jog alkalmazása a háborúban lehet szigorúbb mint máskor, de az igazság keresése, a formák, melyek közt és a mérlegelés, melyen át az igazsághoz eljutunk, nem lehet más háborúban, mint békében.» Így szólt már sírjából az ország bíráihoz Vaikó Pál. A jog nem tűr alkut. A társadalom összes rendező elemei közt ő az egyetlen, mely áll és bukik az igazsággal. Regnorum fundamentum. A szigor lehet az idők szükségéhez képest kisebb vagy nagyobb, de az igazság mindig ugyanaz marad s ami jog volt a békében, nem lehet jogtalan a háborúban. Recht muss Recht bleiben! Már az alaki jognak alkalmi elváltozásai is megtörik ezt az alapvető elvet. Ha el lehet jutni gyorsított eljárásokkal az igazsághoz, akkor az emberek lelke megdöbbenve kérdi, miért nem lehet ezen az úton békében is eljutni oda? Ha pedig békében szélesebbkörű vizsgálat, vádtanácsi ellenőrzés, két ténymegállapítás és a védelem sokszoros hozzászólása szükségesnek bizonyult az igazság kiderítésére, akkor miképpen lehessen ezek nélkül a háborúban az igazsághoz eljutni? Avagy békében tompább a bíró értelme és lelke s ezek háborúban éppen a fokozott izgalomnál fogva biztosabban működnének? Megdöbbenve kérdezik egymástól az emberek: miképpen van az, hogy a ténymegállapítások háborúban más elvek szerint történhetnek, mint békében! Miért legyen elég most egy távoli gyanú, a nyomozó rendőrközegnek egy ellenőrizetlen jegyzőkönyvi stíl-fordulata is s miért nincsen jelentősége most a főtárgyalási történésnek? Miért kell száz biztosítéka az igazlátásnak és igazmondásnak békében és miért felesleges mindez háborúban, mikor hiszen a meglátás és igazmondás feltételei mindig ugyanazok? Recht muss Recht bleiben, akár békében élünk, akár háborúban, mert az igazság egységes és oszthatatlan. Egy nemzetben minden felfordulhat, a szenvedélyek és a gyűlölködés egyfelől, a lelkesedés és áldozatkészség másfelől mindent felgyujthatnak, ami égvényes egy országban, de az igazság maradjon érintetlen, mert Regnorum Fundamentum.

Békére és karácsonyra készülnek az emberek és enyhébb hangok dalolnak a levegőben. És bátortalanul bár, de azért kopog a jogi lelkiismeret az ajtókon. Valami elveszett az utolsó két esztendőben, amit ez a lelkiismeret keresni kezd a romok közt. Valami, ami a nemzetek büszkesége és támasza, vigasza és menedéke jó és rossz időkben. Valami, ami, miképpen az Isten nem avatkozik bele az elvadult emberiség háborúságába s oltárához egyformán fordul vígaszért barát és ellenség, köteles lett volna szintén megőrizni hideg isteni voltát, de ehelyett beállt harcoló félnek, mikor pedig «Recht muss Recht bleiben!» Bátortalanul kopogunk mi is országunk jogi lelkiismeretének bronzkapuján, melynek az volt a rendeltetése, hogy az igazság Vesztatüzét őrizze, nem pedig, hogy a Sóhajok hídjához vezessen. A háború után béke leszen ismét . . .

Aki a háborús büntetőjog történetét meg fogja írni — és meg fogják írni! — az elsősorban meg fog állni az előtt a tünemény előtt, hogy a büntetőjog nem tartott lépést a magánjoggal, holott eddig úgy tudtuk, hogy az egymás támogatására különültek el a külön menetelés és együttes megütközés elvei módján. De úgy volt, mint a gyengébben megszervezett embereknél, hogy a büntető testvér nem állta ki a kemény időjárás próbáját. Míg a magánjog a háború alatt kemény tagbaszakadt és új virágokat hajt, melyek a társadalmi jog mélységeiből fakadva, egyszeriben megmutatják a társadalmi fejlődés jövő jogrendszerét, addig a büntetőjog mogorván és káromkodva magábagyűrkőzött és tehetetlenül, megértés és meglátás nélkül vagdal maga körül, mint aki nem azért van, hogy megértsen másokat, hanem hogy őt értse meg mindenki, őt a megérthetetlent, aki mint a jégkorszaknak egy ittmaradt sziklatömbje idegen maradt az új világ tájékán. A háborús magánjog megértette a háború nagy igazságait, a háborús büntetőjog azonban e megértést ridegen elutasította magától. És ebből a kétféle meglátásból oly helyzetek teremtek, melyek helyrehozhatatlan károkat okoztak, de ami mindezeknél súlyosabb: a jogbiztonságot és a jogszolgáltatásba vetett hitet és bizalmat megrendítik. Egy példa a sok százból: a polgári bíróságok a háborús teljesítések és ezek lehetetlenüléseinek kérdésében arra az egyedül igazságos és társadalmas álláspontra helyezkedtek, hogy senki sem kötelezhető olyan szerződés teljesítésére, mely a háború következtében beállt elváltozások folytán az ő vagyoni romlását, vagy túlságos megkárosítását eredményezné. A büntetőbíróságok ellenben az olyan hadseregszállítót, aki hasonló okból nem volt képes szerződésének eleget tenni, fegyházra ítélték. A háborús büntetőjog általában nem kívánt tudomást venni magánjogi testvérének sem alapvető szabályairól, sem kijelentéseiről. A Kúria hirdette ki ezt a lengyel függetlenséget, mondván, hogy a büntetőbíróság a maga igazságait függetlenül a polgári bíróságok igazságaitól állapítja meg. Egy esetben a szerződés teljesítése végett beperelt hadikincstár kifogása folytán a polgári bíróság kimondotta, hogy a szállítási szerződés létre nem jött és a kincstár nem köteles fizetni, a büntetőbíróság ellenben ugyanazt a felperest börtönre elítélte, mert nem megfelelően szállított! Hasonló fölényes elbánásban részesültek a magánjognak egyéb kétséget nem szenvedő szabályai. A szegedi ügyek egyikében a temesvári intendantura kijelentette, hogy az ajánlat nála tétetett, az árt kifejezetten ő állapította meg, az alárendelt tisztet csak átvétel végett küldötte ki: a büntetőbíróság mégis kimondotta, hogy a tiszt volt a vevő! Amely megállapításnak összesen ötévi fegyház volt az eredménye.

A kereskedelmi és kötelmi jog fejedelmi megvetésével hozott ítéletek száma légió. A nyílt üzletben Zug um Zug történt egyszerű bevásárlás; szállítási szerződés; a kereskedelmi forgalom-

ban általánosan ismert és annak szinte törvényes accessoriumai, a szivárgás, száradás és gyártásokozta fogyatékosságok: meg nem felelő szállítások; a kereskedelmi szokások által világszerte elismert mértékek és egységnevek: csalások; a fuvarozás közben szenvedett sérülések: szándékosak, a véletlenek: gondatlanságok lettek. A háborús büntetőjog kivülhelyezkedett az életen és forgalmon, a magánjogon és a kereskedelmi szokásokon s szokásjogon, ellenben egy megriadt törvénytől elkábulva, a maga saját, kétségtelenül magas erkölcsi törvényeit ráterítette az országra abban a szerzetesi felfogásban, hogy a társadalom élettörvényei is ugyanabból az erkölcsi forrásból bugyognak, mint az övéi. Egyik tragédiája ez az emberiségnek, hogy a maga sorsát olyanok döntik el, akiknek élettörvényei egészen mások azokénál, akik a struggle for life gyilkos sokadalmában alámerülnének az államtól fentartott osztályok köteles erkölcsi finnyásságával ékesítve, mely épen ezért a küzdő társadalom erkölcseivel rendszeresen ellentétes. És egyik élhetetlensége a világnak, hogy a bíráskodást tőle távolélők kezébe adta. Olyan az, mintha a kalitkában éneklő madár mondana ítéletet az erdőben üvöltő farkasok énekéről.

A háborús büntetőjog azonban nem érte be a magánjogi szabályok félretolásával, hanem félretolta a büntetőjog alapelveit is. A megvesztegetési esetek legtöbbjében a Btk. 465. és 470. §-okban kifejezett imperium nélkül ítéltek el embereket súlyos börtönre. Valaki egy altisztnek 10 korona borravalót adott, akinek semmi hatásköre az árú minőségének kérdésében nem volt; valaki egy altisztnek, aki csak a raktárra volt köteles vigyázni, 100 korona borravalót adott: a bíróság többévi fegyházra ítélte, mert az altiszt nem tett kifogást az árak ellen, vagy mert nem tett kifogást az ellen, hogy főnöke sok árút vásárolt! A megvesztegetés kérdéseiben közömbös lett az 1915: XIX. tc. 10. §-ában Isten csudájára még fentartott előzetes szándék.

Aki pénzt adott — így hirdették Urbi et Orbi — az le lesz csukva. Habár utólag adta, okvetlenül előre igérte. Post hoc, ergo propter hoc, és az antedatalás lélektani művelete csodákat bontott ki a szabad mérlegelés tropikusan buja humuszából. Ha a pénzadás akár akkora is, mint a pincér borravalója, minden esetben vesztegetés lett, akkor aki vesztegetett, minden esetben felbujtó is volt! A Kúriát ott is kétségtelenül magas erkölcsi törekvések vezették. Ő megakarta javítani a világot és az országosan divó korrupt rendszert csövestől óhajtotta kitépni, annak a közkeletű, de hamis mondásnak a révén, mely szerint ha nincsen orgazda, nincs tolvaj. Ámde ez a mondás csak parasztigazság. A valóság az, hogy a legtöbb esetben a pénzt-adó zsarolásnak kénytelen engedni és akiknek módjukban volt a hadseregszállítási perekbe betekinteni, azok bölcsen megtanulták, hogy hadseregünk felszerelése és kellő ellátása körül ezeknek a «felbujtásoknak» igen üdvös szerepük volt. A Kúria erkölcsi felháborodása igen sok esetben igen érthető volt, csak az volt a végzetes tévedése, hogy nem bíráskodni, hanem nevelni akart és az előtte állt fenséges példa után indulva, vissza- és rögtönhatólag akarta korát móresre oktatni, amit legjobban azzal vélt elérni, ha az egész országot vasraveri. Erősen kifejezésre jutott ez a teljességgel nem kriminalisztikai törekvés a szállítás «megfelelő voltának» kérdésében, ahol a Kúriának túlzó tanácsai olyan mértékkel mértek, melyek még az 1915: XIX. tc. kereteit is kifeszítették és az akkori törvényhozónak elég nagy túlzásait még túl is szárnyalták. A miniszteri indokolás elég bölcsen körülírta, hogy mit kelljen megfelelőség alatt érteni. Amit a rendes kereskedelmi forgalom és a tisztesség békében is helyesnek ismer. Ezzel szemközt a Kúria olyan gondosságot követelt, mely még a pater familiasénál is fokozottabb és olyan lehetetlenségekre kívánta a szállítót és alszállítókat kötelezni, melyek emberfölötti előrelátást időn, téren és az elemeken való uralkodást, sőt a háború ezer akadályainak a szállító részéről való letörését követelnék.

Hogy miket művelt a Kúria a szándékosság és gondatlanság fogalmaival, arról köteteket fognak összeírni. Az ő mértéke szerint minden szándékos cselekmény, csak az nem, ami általában nem büntetendő. Ami még fenmarad, az gondatlanság. Mondjunk egy példát. Egy kórházélelmező egy központi konyhában készítette elő azt a húst, melyet hat kórház konyhájába szállított. Egy nap vágott húst küldött, melynek elfogyasztása után az egyik kórházban többen rosszul lettek. Igazoltatott, hogy a többi öt kórházban senkinek sem lett baja, igazoltatott, hogy a vállalkozó a fővárosi húscsarnok első nagykereskedőitől vásárolja a húst, mindig a legfrissebbet és legjobbat, igazolva lett, hogy vágott hús után a tudomány sokszor látott már ilyen megbetegedéseket, melyeknek okát adni nem tudja: és ezek után a vállalkozó szándékosságban mondatott bűnösnek és évekre szóló fegyházra ítéltetett. Szándékosságban, uraim! És most álljon itt tanulságul egy gondatlansági eset. A pozsonyi Gyors hat havi fogságra ítélt egy nőt, aki férjének bevonulása folytán vezette Budapesten annak tejüzletét. Nyitrán is volt egy telepük, melyet évek óta megbízható szakember vezetett. Ez a nyitrai telep az ottani katonai üdülőtelepnek három hónap alatt közel 14,000 liter tejet szállított. A tej mindig kifogástalannak találtatott, három eset kivételével, mely három eset 750 litert jelentett. Ebből egy kannával (cca 25 l.) az illetékes vegyész vizsgálatot készített, melynek eredményét a főtárgyaláson így adta elő: «A kérdéses tej a miniszteri rendelet követelményeinek megfelel ugyan, de tejről végleges véleményt csak az mondhat, aki az illető istállók viszonyait ismeri. (A vádlott termelőktől kapta a tejet!) Én ezeket ismervén, állíthatom, hogy azokból az istállókból 5—10%-os vízzel vegyített tej származik!» Tehát: 14,000 liter tejből kb. 20 l. lett előírásos megvizsgálás révén vizesnek találva, ez sem az egyedül illetékes rendelet értelmében, mert eszerint a tej jó volt. És ezt az esetet a Kúria is gondatlanságnak minősítette, sőt a hat havi fogságot egy évre felemelte...

Beszéljünk a Gyorseljárás borzalmairól is? Erről csak két jellemző adatot végízelítőül. Az egyik. A marosvásárhelyi Gyors vádiratot kézbesített egy embernek harmadnapra idézéssel, ki mint terhelt kihallgatva nem lett és nem is tudta, hogy ellene eljárás folyt! Ezt a szegény embert, aki védekezni képtelen volt, két évi fegyházra ítélték és a Kúria IV. tanácsa az esetet nem tartotta orvoslandónak.

A másik. A Gyorseljárás 20. §-a szerint a felek indítványt nem tehetnek a megsemmisítés iránt, habár az elsőbíróság a legvastagabb botlásokat elkövette is. Az ember ugyan nem hisz a szemének, de így van. Ez ma Jog. A vádlottnak tilos védelmét előterjeszteni. Már most minket mégis csak abban a hitben neveltek, hogy a bíróság az igazság megkeresése végett van itt és bár indítványi jogunkat elvágták, úgyde rámutatni kész valótlanságokra szent kötelességünk és a Kúria csak köszönettel fogadhatja, ha az igazságot előmozdítjuk. A Kúria ehelyett a védőt leülteti, ha a főtárgyalás iratellenességeire rámutatni mer.

Büntetőjog ez még? kérdjük mi, akiket épúgy érdekel az ország igazságügye, mint a Kúriát. *Pollák Illés.*

Mi a sajtódeliktum?

A sajtótörvény alig volt nehány hónapig életben, amikor beköszöntött a háború a maga kivételes sajtóintézkedéseivel. Ez a főoka annak, hogy a tudomány és a gyakorlat még a legfontosabb sajtójogi kérdésekben sem juthatott egységes és vitathatatlan álláspontra.

A Jogtudományi Közlöny 46-iki számában *Edvi Illés* Károly részletesen kifejti, hogy mennyire eltér a sajtótörvény magyarázóinak felfogása még abban az alapvető kérdésben is, hogy mely bűncselekmények tekintendők sajtó útján elkövetett bűncselekményeknek. Talán nem lesz érdektelen, ha mint gyakorlati sajtójogász, akit az új sajtótörvény a budapesti ügyészség sajtó-osztályának vezetői tisztében talált, kifejtem e kérdésben igénytelen nézetemet.

A bűncselekmények a sajtóhoz való viszonyukat tekintve három csoportba oszthatók. *Első* csoportba azok a bűncselekmények tartoznak, melyeknek valamely tényálladéki eleme a sajtó segélyével valósul meg, a *másodikba* azok, amelyeknél a sajtó útján való közzététel maga a bűncselekmény, a *harmadikba* pedig azok, amelyeknél a sajtóközlemény tartalma a bűncselekmény. Ez utóbbiak az igazi sajtó útján elkövetett bűncselekmények.

Az első csoport sajtójogi szempontból semmi vitára se ad alkalmat. A Kúria egy tévedésétől eltekintve, mikor egy egyedül álló ítéletében a Btk. 351. §-a szerinti zsarolást sajtóvétségnek minősítette, ily vitáról nincs is tudomásom. Érdekes, hogy éppen a 351. §-szal esett meg a tévedés, holott ennek csupán a sajtó útján leendő közzététellel való fenyegetés az alkotó eleme. E bűncselekmény tehát befejezést nyer, mielőtt azzal kapcsolatban akár

egy nyomtatott sor is megjelenhetne. Ellenben eszköze lehet a sajtó a csalásnak, a közönséges zsarolásnak, ha nyomtatvány útján tévesztek vagy fenyegetek meg valakit, a közokirathamisításnak (hivatalos lap vagy hatósági hirdetmény meghamisítása), a kerítésnek stb., sőt mindennemű felbujtásnak, ha a szándékos reábírás a sajtó segélyével történik.

Ezeket a cselekményeket senki se tekinti sajtó útján elkövetetteknek, mert hiszen a sajtótermék tartalma magában véve nem bűncselekmény, ha azt más tényálladéki elem ki nem egészíti. Merőben közömbös emellett, hogy esetleg a tettes egész tevékenysége a sajtótermék közzétételében merül ki, mert az eredmény mint tényálladéki elem a sajtóterméken jő létre.

A vita anyagát kizárólag a második és a harmadik csoportba sorozott bűncselekmények minősítése képezi.

Nézetem szerint kiindulási pontul a St. 32. §-át kell elfogadnunk, mely világosan és félreérthetetlenül kimondja, hogy «sajtó útján elkövetett bűntett, vétség vagy kihágás az a bűncselekmény, amelynek tényálladékát *a sajtótermék tartalma* foglalja magában. Másszóval tehát a sajtótermék tartalmának kell bűncselekménynek lennie.

A sajtótermék tartalma mindig egy gondolat vagy gondolatcsoport. A gondolat maga sohasem büntethető, csak akkor, ha külső kifejezésre jut. Ezzel eljutottunk az alaptételhez. Sajtódeliktum az, amely szóval elmondva, kézzel leírva sokszorosítás nélkül is bűncselekmény. Ha tehát azt akarjuk tudni, hogy valamely cselekmény sajtódeliktum-e, azt kell megállapítanunk, hogy szóval elmondva, bűncselekmény volna-e? Eközben figyelemmel kell lennünk arra is, hogy ahol a törvény többek jelenlétét, a gyülekezetet vagy a nyilvánosságot kívánja, e tényálladéki elemeket a sajtó természete pótolja. Sajtóbűncselekmény például a királysértés, izgatás, rágalmazás stb., mert e cselekmények szóval elmondva is bűncselekmények.

Fejtegetéseim eddigi eredményüket tekintve megegyeznek *Vaikó* Pál tanításaival, de már nem tehetem magamévá azt az álláspontját, hogy a Btk. 456. §-ába ütköző hadi titok tiltott közlése is sajtóbűntett. Figyelemmel egész gondolatmenetére és a zárt tárgyalások közzétételét szintén közönséges vétségnek mondó fejtegetéseire, azt hiszem, hogy e § felemlítése a sajtó útján elkövethető deliktumok között nála csupán tévedés. Sajnos a gyakorlat követi őt e tévedésben azon az alapon, hogy a fegyveres erő elleni bűntettnek ez esetében a tényálladék a tiltott közleménynek közzétételével befejezést nyer s a tényálladék teljességéhez azonfelül semmiféle hatásra vagy eredményre nincs szükség. Ámde a St. 32. §-a nem ezt kívánja, hanem azt, hogy a bűncselekmény tényálladékát a közlemény tartalmának kell magában foglalni.

«A 32. ezredet Görzből Craponába vitték» vagy «Zeppelinek mentek át városunk felett» és ehhez hasonló más dolgokat mondani szabad levélben is megírnom, tehát az ekként kifejezésre jutott gondolat nem meríti ki semmiféle bűncselekmény tényálladékát. Ha sajtóban közzéteszem, a tartalom akkor se lehet bűncselekmény, hanem bűncselekmény a közzététel ténye. Ebből folyik, hogy a 456. §-ban meghatározott bűntett sohase lehet sajtó-bűncselekmény. Éppen oly kevéssé, mint a zárt tárgyalás tiltott közlése (1897 : XXXIV. tc. 20. §.) vagy az 1913 : VII. tc. 13. §-ában körülírt vétség vagy más hasonlók.

Ez álláspontomból önként folyik az az igénytelen nézetem, hogy a St. 24. §-ában körülírt vétségek egyike se sajtóvétség. E tekintetben teljesen osztom *Vaikó* nézetét. A St. 24. §-ának 6. pontjára nézve mindenki egyetért abban, hogy ez egy közönséges vétség, amelynek a Btk. zsarolási fejezetében volna a helye. Vitás csupán a 7., 8. és 9. pont. Ezeket *Edvi Illés* mind sajtóvétségeknek tartja. Beszéljünk az ő rendszerében külön a 7. és 8., külön a 9. pontról.

A 7. és 8. pontra pontosan reáillik a 32. első bekezdésére alapított okfejtésem. A valótlan hír elmondása nem bűncselekmény. Ha tehát azt közzéteszem, a közlemény tartalma maga nem bűncselekmény, hanem bűncselekmény közzététel ténye. Vagyis a 7. és 8. pont nem sajtóvétség. De megáll a *Vaikó* és *Finkey* által felhozott az az ellenérv is, hogy a károkozás, mint tényálladéki elem nem a sajtóban jön létre, tehát már ezért se lehet sajtóvétség, bár ez az érv már felesleges és zavaró.

A St. 32. §. első bekezdésében lefektetett alaptétellel szemben nem lehet e szakasz utolsó bekezdésével operálni. E bekezdés kimondja, hogy a 8. pont esetében a fokozatos felelősség elveit nem lehet alkalmazni. E bekezdésre voltaképen semmi szükség sincs a törvényben, mert hiszem az első bekezdés szerint a 8. pont nem sajtóvétség. Belekerült mégis a törvénybe bizonyára azért, mert a törvényhozó érezte, hogy a helyreigazító nyilatkozatért, melyet a törvény kényszerít a lapokra, sohasem lehet a szerkesztőt, kiadót vagy nyomdászt felelősségre vonni. Ezzel akarta minden kétely útját vágni, nem is gondolva, hogy ez visszafelé az első bekezdésben felállított alaptétel megingatására lesz felhasználható.

A 24. §. 9. pontjára ugyancsak állanak az elmondottak. Az abban foglalt tényálladék, ha nem sajtóközlemény alakjában jelenik meg, nem bűncselekmény, itt is csupán a közzététel a bűncselekmény, tehát a 24. §. 9. pontja nem sajtóvétség. Ugyanezen a véleményen van *Vaikó*, *Doleschall* és *Bernolák*, míg az ellenkező álláspontot *Edvi Illés*en kívül *Finkey* képviseli.

Edvi Illés álláspontját e törvényhelynek a Btk. 248. §-ával való párhuzamba állításával is támogatja. Azonban itt különböző bűncselekményekről van szó. A 248. §. nemcsak sajtó útján követhető el, hanem bármely irat vagy képes ábrázolat kiállításával, árulásával és terjesztésével is.

Ha sajtó útján követik el, akkor sajtóvétség. Még ez esetben is oly különleges sajtóvétség, hogy a szerzőn kívül, köztörvényi (nem sajtó) úton felelősségre vonható a készítője, nyomtatója, árulója és terjesztője is.

A St. 24. §-ának 9. pontja alapján a hirdetést közzétevő vonandó felelősségre. A Btk. 248. §-a kifejezetten fajtalanságra vonatkozó tartalomról, a 9. pont ellenben szeméremsértő, közerkölcsiséget veszélyeztető, a nemzést meggátló, magzatelhajtó szerekre és alkalmakra vonatkozó hirdetésekről beszél. Más tehát a két bűncselekmény tényálladéka is. Az elsőé irat alakjában, sokszorosítás nélkül is bűncselekmény, holott az utóbbi nem az, ennél csak a közzététel a tilalmazott, miből pedig következik, hogy nem lehet sajtóvétség.

E két szakasz egybevetéséből csak egy dolog következik, az tudniillik, hogy a Btk. 248. §-a úgy fogalmazásában, mint büntetési tételében elavult és hogy a készülő új Btk.-be e szakasznál is a szeméremsértő tartalmat kell majd tényálladéki elemül felvenni és a büntetést felemelni. *Dr. Nagy Béla.*

A megbízó felelőssége a francia jogban.*

A francia jog, de különösen a magánjog a napoleoni kódexekben annyira kikristályosodott, hogy egy évszázad gyakorlata inkább patinát rakott ez elvekre, semmint ismét cseppfolyós állapotba oldotta volna őket fel. A megbízó felelőssége a megbízottja által okozott kárért a maga egészében a Code civil idevágó szakaszain nyugszik, a későbbi, munkásbalesetekről szóló törvények ** csupán egy speciális területet hasítottak ki alkalmazási köréből.

E tárggyal a napoleoni magánjogi törvénykönyv harmadik könyvének negyedik címe foglalkozik, felirata: «Sur les engagements, qui se forment sans conventions», a szerződésen kívül előálló kötelezettségek! Causájukat három fogalomban csoportosítja a kódex; ezek: quasicontractus, delictum és quasi-delictum. Az utóbbi kettővel foglalkoznak a code 1382—1386. §-ai.

Az 1382—83. §§. kimondják, hogy az, aki másnak vétkes magatartásával (mulasztást és gondatlanságot is beleértve) kárt okoz, az az okozott kár megtérítésére köteles.

Az 1384. §. rendezi a más okozta kárérti felelősséget. Elvként kijelenti, hogy nem csupán a saját magatartása okozta

* Áttekintett irodalom: E. R. N. Arntz: Cours de droit civil français, Bruxelles—Paris 1879 I., III.; É. Acollas: Manuel de droit civil, Paris 1874 I., II.; M. L. Larombière: Théorie et Pratiques des obligations, Paris 1857; Marcel Planiol: Traité elémentaire de droit civil, Paris 1900; J. A. Rogron: Code civil expliqué, Paris 1885; Baudry—Lacantinerie et Barde: Traité des obligations, Paris 1908; Laurent: Principes du droit civil français, 1895-iki kötetek; Par plusieurs auteurs: Pandectes Françaises; «Responsabilité» T. 50, Paris 1904.

** A munkások balesete esetén az 1899. évi április 9-iki törvény intézkedik — intézkedéseit még 1899-ben a mezőgazdasági munkásokra is kiterjesztették — amelyet azonban újabb törvények erősen módosítottak.

kárért felel az ember, hanem oly személy okozta kárért is, akiért felelni kell, vagy oly dolgok okozta kárért, amelyek felügyelete alatt vannak.

Kik azon személyek, akikért felelni kell?

A jogi következményeiben oly fontos megállapítás nem a kártokozó és a kárért esetleg felelős személy közötti jogviszonynak meghatározásával történik, hanem e kettő megnevezésével. A közöttük levő jogviszony csupán e megjelölésből következtethető. E megjelölés a következő:

1. az apa — s annak halála után az anya — felel a vele lakó, kiskorú gyermek okozta kárért;

2. a gazda felel a cselédje által megbízása körében harmadiknak okozott kárért;

3. a munkaadó felel az alkalmazottja által megbízása körében harmadiknak okozott kárért;

4. a nevelő felel a neveltje által azon idő által okozott kárért, amidőn az felügyelete alatt van;

5. a kézműves felel a segédje által azon idő alatt okozott kárért, amidőn az felügyelete alatt van.

Apa, anya, nevelő és kézműves mentesül a felelősség alól, ha beigazolják, hogy a felelősséget megállapító cselekményt nem tudták megakadályozni. Ez utóbbi a gyakorlatban a köteles gondosság bizonyítását jelenti. De a gazda cselédjeért, a munkaadó alkalmazottjáért felelősségét a gondosság kérdése nem érinti. Itt valóban az objektiv felelősség látszik egész terjedelmében fennállani.

Az 1385. §. az állat okozta kárért feltétlen felelősségét mondja ki annak, akinek azon állat használatában van.

Az 1386. §. ellenben az épület összeomlása okozta kárért csak akkor állapítja meg a tulajdonos felelősségét, ha az a karbantartás elmulasztása, vagy építési hiba következtében történt.

Egységes alapelvet e szabályokban nehéz felfedezni. Szembetűnik esetleges jellegük, a forgalmi élet növekedő szükségletei melletti elégtelenségük. Eléggé bizonyítják ezt az újabb kódexek, amelyek ez öt szakasz anyagát tízszer nagyobb terjedelemben is alig tudják a gyakorlatot némileg megkötő módon szabályozni.

Alapelv mindenesetre a francia jogban az, hogy a felelősség vétkességet kíván meg. Tehát a megbízó felelősségének is első előfeltétele a megbízott magatartásának vétkessége. Mert ahol ez nincs meg, ott a felelősség sem következik be. Igy 1899-ben a beziersi törvényszék kimondotta, hogy felelősséget megállapító vétkes magatartást nem lát fenforogni az esetben, amidőn a fogadós egy utazót elmebeteggel helyezett el egy szobában, akinek azonban sem magatartása, sem beszéde gyanúra okot nem szolgáltatott. Ugyanez áll a jóhiszemű tanúra, aki a gyanúsítottnak a tettessel való tagadhatatlan hasonlóságától megtévesztve, előbbit jelenti ki a bűntett elkövetőjének s ennek ezzel letartóztatását, kárát okozza. Viszont azonban a legkisebb vétkesség is elegendő a kártérítési felelősség megállapításához s a vétkesség fokának a felelősség terjedelmére nincsen semmi hatása. A szajnai törvényszék megállapította annak felelősségét, aki egy francia embernek — szándékosan ártani akarván — idegen nemzetiségét hangoztatta. A bressuirei törvényszék kártérítésre kötelezte azt a papot, aki valakinek gyermekeitől a templomban, nagyszámú hallgatóság előtt megtagadta az első communió kiszolgáltatását, aminek következtében azok nem kaptak állást, hanem szüleik terhére maradtak otthon.

Ugyan-e meggondolások következménye, hogy vis major vagy véletlen a felelősséget kizárja.

Annál inkább kirí e keretből a munkaadó meg a gazda felelőssége, akik alkalmazottjuk okozta kárért vétkességük kérdésétől közömbösen felelnek, felelősségük alapja a kártokozóval való jogviszonyuk, tehát objektiv tény lévén. Mindazonáltal a nem illő alaptónus mindenütt átüt.

Elsősorban is az auctorok nagy része (l. Pandectes Francaises i. m. 56. old. 823. pont) a vétkesség elvével való ellentétnek látszólagosságát vitatja. Mert az objektiv felelősség csak olyan személyek okozta kárért lép elő, akikkel fenálló viszony következtében a károkozás meggátlásának elmulasztása felelősséget megállapító vétkességet jelent. A munkaadó megbizottjáért azért felel, mert a károkozás ténye kétséget kizáróan bizonyítja azt, hogy alkalmazottjának megválasztása vagy felügyelete körül vétkes. A Code előmunkálatai között található Bertrand de Greuille jelentése a tribunatushoz: «vajjon nincs-e oka a gazdának arra, hogy magát korholja, amiért rossz, ügyetlen, igazságtalan embereknek kölcsönözte bizalmát? És igazságos lenne-e vajjon, hogy egy harmadik személy legyen ez oktalan bizalom áldozata, amely pedig szenvedett kárának elsősorban és valóságos oka?» Pothier meg így indokolja a munkaadó objektiv felelősségét: «Ceci a été établi, pour rendre les maîtres attentifs à ne se servir que de bons domestiques».

Az objektiv felelősség célja tehát ez esetben — mondja az irodalom — a munkaadók gondosságának felfokozása. Alapja azonban mégis a præsumalt vétkesség.

Nos, a francia kódex és az egész magánjog szubjektiv jellege csak egy ponton tudhat a munkaadó objektiv felelősségének kialakulásába belehatolni. E pont: mikor forog fen a «comettant» és «préposé», illetve maître és domestique viszonya? S e hybrid jogviszony ismerveinek balancirozásával igyekszik a gyakorlat az objektiv és szubjektiv felelősségi elv egyensúlyát fentartani.

A célzatot oly leplezetlenül juttatja kifejezésre a Pandectes Fraincaises i. kötetének 1032. pontja, hogy a szószerinti idézetet megérdemli: «Összegezve az elmondottakat, a gazda vagy munkaadó mindannyiszor vétkes, valahányszor szolgája vagy alkalmazottja hibás megválasztásáért, hibás igazgatásáért vagy hibás felügyeleteért megrovással illethető. *Ez elemek segélyével határozhatjuk meg azt, vajjon olyan személyekkel állunk-e szemben, akiket a gazda-szolga, munkaadó-alkalmazott megjelölés köt össze!*

Ennél nyiltabban alig lehet beszélni. Ezért történik e viszony ismérvének megjelölése oly alakban, hogy e célzat minél könnyebben lehessen érvényesítendő. E rugékony ismérv — a munkaadó szabad választásának feltételezésével — az ellenőrzése nagyságától függő fensőbbség és alárendeltség foka. Ahol a munkaadónak nem csupán a munka általánosságában, hanem részleteiben való utasítási joga is megvan, ott a comettant s preposé viszonya áll fen, ahol az nincs meg, ott a viszony s ezzel a felelősség sincs meg! A gazda-szolga viszonya nagyrészt ebbe a kategóriába olvad.

Ugyanez alapszinezés érzik ki a gyakorlat kifejlesztette ama tételből, amely szerint a megbizó felelőssége nem következik be az esetben, ha megbizottjának munkája speciális ismereteket igényel, amelyek a gazda részén nincsenek meg, tehát ellenőrzése lehetetlen. Ezért pl. nem állapították meg a hajótulajdonos felelősségét hajóorvosáért, aki egy sebesült matrózt hibásan kezelt.

Mindez át-át ütő árnyalatok, azonban enyhítenek ugyan, de sok esetben a másért való felelősség objektiv jellegének élét elvenni nem tudják.

Igaz, hogy a gyakorlat óvakodik általában attól, hogy bizonyos megszokott alkalmazott gazda-viszonyokat egyetemes érvényűen comettant és préposé viszonyának jelentsen ki, hanem a felmerült eset speciális körülményeiből konstruálják meg ezt. Igy nem mondják ki, hogy a pincér préposé-ja a vendéglősnek, hanem a szajnai törvényszék 1885-ben azt állapította meg, hogy a pincér, akinek a vendég fizetés céljából egy bankjegyet ad át, e minőségében a vendéglős préposéja, a bankjegy eltulajdonításáért tehát felel a gazda. Hasonlóan 1892-ben a szajnai törvényszék így beszél: annak a fogadónak tulajdonosa, aki valakit felfogad, hogy a vendégek kerékpárját őrizze, amíg azok benn étkeznek, mint comettant felel, ha alkalmazottja a kerékpárokat elcseréli. Ugyane gondolatmenet nyilvánul meg abban az ítéletben, amely kimondotta, hogy az a háztulajdonos, aki egy festővel vállaltatja az egész ház megfestését, nem comettantja a festőnek. Hasonlóan nincsen egyetemes érvényű kijelentés a kocsis és gazdája viszonyára. Ilyen ítéleteket találunk: a kocsis, akit egy hóra, kocsival együtt kibéreltek, nem gazdájának, hanem a bérlőnek préposéja; a bérkocsis, akit egy órára bérelt az utas, gazdájának préposéja; a kocsis, akit egy harmadik saját kocsijára kér kölcsön, az ő préposéja lesz. Mindezekben megcsillan a joggyakorlat törekvése, hogy az egyes esetek sajátosságát állandóan mérlegelhesse.

Viszont a szabályok ridegségét a gyakorlat sokszor azzal fokozza, hogy a megbízás körében való elkövetést annyira tágan értelmezi, hogy a megbízás alkalmával elkövetett károkozásokat is magában foglalja. Igy kimondották a háztulajdonos felelősségét házmesteréért, aki a házban lakó kiskorú nőt kicsapongásra

izgatott, levelezéseit, viszonyait könnyítette, idegeneket engedett a nő lakásába.

A drakói jogszabályt alig enyhíti az, hogy a kézművesek némileg védve vannak, mert a megkívánható gondosság igazolása árán szabadulhatnak a felelősség alól.

Az kétségtelen, hogy tulságosan a francia jogtudomány sincsen a szabályozás e módjától elragadtatva, amely az igazságot abban látja, hogy az ártatlanul kárt szenvedettet egy másik ártatlan zsebéből kárpótolja. Marcel Planiol, sorbonne-i egyetemi tanára. a magánjognak, Pothier fentidézett igazolásához a következőket fűzi (i. m. II. köt. 285. old.). «Lehet, hogy némely perben ez kényelmes megoldást nyujt, de azért nem kevésbbé drákói szabályozás valakit más hibájáért felelőssé tenni anélkül, hogy ő maga hibás volna. S mi több, van ebben a polgárok kölcsönös függetlenségének elvével szemben valami ellentétes».

De hallgassuk meg az objektiv felelősség kérdésében annak hivét, Leon Duguit,* bordeaux-i egyetemi tanárt, aki ebben mint sok másban a metafizikai és individualista jogrendnek, — realista és szocialista jogrenddé változásának tanújelét látja. Mert a szubjektiv felelősség alapja az a gondolat, hogy végső sorban a jogalany akarata az oka minden jogviszonynak, s így az erkölcsi beszámítás elve csakugy egyetlen alapja a magánjogi, mint a büntetőjogi felelősségnek. Ez elvnek nem is kell eltünnie Duguit szerint sem, fenállhat, de csak egyének egymásközti viszonyában. Ahol csoportok vagy csoport és egyén viszonyáról van szó, ott csak a kockázat kérdése szerepelhet. Azt kell megtudnia, melyik az a vagyon, amely a csoport tevékenységéhez fűződő kockázat viselésére feltétlenül köteles. Ez esetben objektiv felelősségnek kell fenállania, mert a felelősség megállapításához sem vétkességet, sem gondatlanságot nem kell többé kutatnunk, hanem csupán a kockázat viselésére köteles csoportot s az okozott kárt; ehhez azután automatice hozzáfűződik a felelősség. Hiszen a csoportok — akaratuk Dugnit szerint nem lévén — felelős személyek nem is lehetnek.

Az objektiv felelősség hívének védelméből is kitűnik azonban az, hogy a felelősség causája olyan meggondolásokon nyugszik, amelynek a kárért esetleg felelős (A.), s a kártokozó (B.) viszonya csupán kitudási kulcsa. S kitűnik az is, hogy e meggondolás a vétkességnek csupán objektiv testvére, a veszélyesség fogalma, amely attól nem is esik oly messzire ment gondolnók.

A francia jog a kártérítés újabb causa meggondolásait, úgy vélte érvényesíteni, hogy joglogikai ellenértékeiként egy oly jogjogviszonyt alkotott meg, amelynek fenforgásából egymagában következtethető az a jogkövetkezmény, amely mögött causaként maguk a vétkességi és veszélyességi gondolatok lappangnak. Az ismétlődik meg itt is, ami annyiszor a jogban, — fogalmi strukturával helyettesíteni célszerűségi egyes intézkedéseket, hogy ami logikailag helyes, az egyúttal célszerű is legyen. A jogi gondolkodás ez alkotásai néhol, különösen a tulajdon jogában sikerültek, néhol nem. És ilyen hibás alkotásnak tekintendő az objektiv felelősség francia kifejezése is, mert a felelősség alapjaként szereplő jogviszony nem causája a felelősségnek — ép oly kevéssé, mint a károkozás — csak megállapítási kulcsa, viszont azonban olyan kulcs, mely e causákat hibásan, zavarosan, célszerűtlenül, önkényesen érvényesíti.**

Az objektiv felelősség — értve ezen ami egyedül érthető: az, mely a felelősség alapját kizárólag A. és B. viszonyára helyezi — voltaként csak egy oly jogi konstrukció, amely a felelősségi causákat logikailag úgy tudja kifejezni, hogy A. és B. viszonyának logikai taglalása egyenlő legyen a causák célszerűségi érvényesítésével.

Elsősorban tehát a causák felől kellene tiszta képet szereznünk s azután megkisérleni joglogikai átalakulásukat, egybeforrasztásukat. Ez átalakítást a francia jogtételben általában hibásnak tekinthetjük.

Van azonban még egy olyan pont, amelyről korholás érheti. Igaz, a magánjogi helyesség és helytelenség nem szükségszerűen az ellentétes lendületek végletét jelenti, hanem gyakorta csak finom műszerrel is alig észlelhető eltérést attól a vonaltól, amely egy adott kultúrájú nép körében a helyest jelzi. De azért ha kis eltérések elfogadhatók is, e vonaltól ellenkező irányban átcsapni még sem helyes, már pedig az objektiv felelősség ebben az alakjában az egész francia, de általában individualista jogrenddel ellentétes irányba csap át. Lehet azt állítani, hogy a fehérbőrű szebb, mint a feketebőrű, de azért egy fehérorrú szerecsen még sem szebb, mint az, akinek az egész teste fekete.

Ha pedig szocialista elvekkel akarjuk jogrendünk feketeségét megújítani, módot kell keresnünk arra, hogy ez elvek lehetőleg egyenletesen oszoljanak el. Ha az objektiv felelősség elvét akarjuk törvénnyé tenni, causáinak rendezésében, módot kell keresni arra, hogy magánjogrendünk egészébe lehetőleg harmónikusan helyezkedjenek el.

Sikerülhet-e ez vajjon? E kísérletnek külön dolgozatot szentelünk. *Dr. Bárd József.*

* Leon Duguit: Les Transformations Generales du Droit Privé depuis le Code Napoleon. Paris, 1912.

** Bizonyos jogviszonyok állandó alakban jelentkeznek. Ha pl. a kocsisért egyszer megállapították a felelősséget, azzal a hátsó gondolattal, hogy gazdája megrovást érdemel, akkor minden más kocsisokozta kár esetében a comettant préposé viszonyát meg kell állapitani, még ha rendkívül méltánytalanság is az eredménye. A joggyakorlat fent említett törekvése sokszor lehetetlenné válik. Vagyis sokszor csak egy ízben kinálkozik mód a méltányosságnak a jogviszony megállapitásán vagy meg nem állapitásán keresztüli érvényesítésére, de azontúl a jó szerencsére van az esetek igazságossága bízva.

Alaptőkefelemelés tartalékból vagy titkos tartalékból.*

II.

A titkos tartalék fogalmával e lapok hasábjain ép most foglalkoztak és így csak röviden térek ki erre.

A titkos tartalékok a vállalat tiszta vagyonának oly részei, amelyek a mérlegben feltüntetve nincsenek. Keletkeznek vagy az aktivák le, vagy ritkán a passzivák felértékeléséből. Mindez jogos, de csak bizonyos határig. Keletkezhet továbbá egyes vagyontárgyaknak a mérlegbe való fel nem vétele folytán. Ez csak üzemi tárgyaknál lehetséges (l. Rekm 109. l.) s itt is helyesebb a pro memoria felvétel. Hogy mennyire mehetnek a jogos leértékelések, érdekes példája az Allg. Elektrizitäts Gesellschaft mérlege, amelyben nyolc gyára 16 M értékben szerepel, holott azok előállítási értéke 32.000,000 M volt (Dr. Richard Passow: Die wirtsch. Bedeutung und Org. der A.-G. 92. l.). A már lebonyolított, de csak később elszámolásra kerülő konzorciális üzlet nyereségét is titkos tartaléknak kell tekinteni (l. Simon 229. l.). Lehetőségek, konjunktura stb. ellenben nem tartoznak közéjük.

A titkos tartalék nem alapszik törvényen, de nem is ütközik bele. Mert a KT. 199. §-ának 1. pontját, bár hangsúlyozza a mérlegvalódiság elvét, a gyakorlat így értelmezi, a 2. pont pedig csak maximális szabály és az alulértékelést megengedi. Polgárjogot a titkos tartalék a Corpus Jurisban az 1916: XXIX. tcikkben nyert.

A titkos tartalék, ép úgy, mint a mérlegből kitűnő tartalék a tiszta vagyont szaporítja. Célja szintén a veszteségnek fedezése. A tartalék céljánál kifejtettek a titkos tartalékra is vonatkoznak, de ez a célt még jobban szolgálja. Nemcsak azért, mert a biztosíték biztosítéka, hanem főleg azért, mert szerepét önműködőleg, zajtalanul, mint egy biztosítószelep teljesíti. A hitel állandóságára sokkal jobb, ha a veszteségnek a tartalékból való fedezése helyett veszteség nem is mutattatik ki, mert már a titkos tartalékból fedeztetett.

Mindezekből kitűnik, hogy a titkos tartalék, mint ilyen, alaptőkefelemelésre nem fordítható.

A titkos tartalék csak addig tartalék, amíg titkos, azaz amíg a mérlegből ki nem tűnik. Ha napfényre akarom hozni — s tőkefelemelésnél való közreműködtetés esetén ez elengedhetetlen — kénytelen vagyok keletkezési forrását megszüntetni, ami rendszerint az aktivák felértékeléséből áll, természetesen a törvényes és alapszabályszerű határokon belül. Ez esetben pedig az eredmény az lesz, hogy a nyereség növekedik. A titkos tartalék tehát nyereség alakjában jelentkezik.

Kérdés már most, szabad-e az előző mérlegekben már elfogadott értékelést utóbb megváltoztatni, azaz nem szenved-e a mérleg kontinuitása. Általánosságban elfogadott nézet, hogy a részvénytársaság mérlege mindig újból és önállóan készülvén a

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a mult évi 51. számban.

felértékelés megengedett. «Stille Reserven können, falls es das Geschäftsinteresse erheischt, durch eine Höherbewertung ausgeschöpft werden.» (Dr. Paul Gerstner: Bilanz-Analyse 58. l., l. továbbá Simon 417. l, Rehm 789. l., Staub l. k. 891. l.)

A részvénytársaságnak a titkos tartalék ilyetén megszüntetéséből előálló nyeresége azután átalakulhat tartalékká, sőt uralkodó az a nézet, amely az ilyen felértékelésből előálló nyereséget oly rendkívülinek veszi, hogy azt egyenesen tartalékba helyezendőnek tartja. (L. az előbb idézetteken felül különösen Reisch-Kreibig II. k. 19. lap.)

Akár tartalékká, akár nyereséggé alakult át a titkos tartalék, annak alaptőkévé való átalakulása immár a fent I. alatt előadottak szerint történik.

A kérdés különben inkább akadémikus jellegű, mert a gyakorlatban ilyesmi vajmi ritkán fordul elő.

III.

Láttuk a hitelezők és a részvényesek helyzetét, hátra van még, hogy a kérdést az állam szempontjából nézzük.

Az 1875 : XXIV. tc. 5. §-a értelmében «az adóköteles jövedelem minden 100 forintja után 10 forint fizetendő adóul».

Az 1916: XXXIV. tc. 1. §-a által 1917 január 1-ével életbeléptetett 1909 : VIII. tc. 13. §-a értelmében «évi adóköteles jövedelemnek veendő *a mérleg* nyeresége (feleslege), melyből a jelen törvény szerint megengedett tételek levonandók, ellenben a mérlegben levont, de a törvény szerint adóalapul szolgáló összegek hozzáadandók». Röviden: az adómérleg nyeresége. Az 1916. évi XXXIV. tc. 5. §-a értelmében az adó kulcsa emelkedik az adóköteles évi nyereségnek a vállalat saját tőkéjéhez viszonyított emelkedése szerint.

Ebből a különbségből folyik először is, hogy a titkos tartalékok nem esnek kereseti adó alá, hiszen *a mérlegből* nem tűnnek ki. A hadinyereségadóról szóló 1916 : XXIX. tc. 4. §-ának II. 3. pontja értelmében ellenben az utóbbi adónemnél hozzáütendő az üzleti eredményhez «a tekintetbe jövő üzleti évek alatt esetleg gyűjtött bárminő, a mérlegben ki nem mutatott tartalékok», a III. 2. pont szerint «viszont levonandók a megelőző évek alatt esetleg gyűjtött bárminő a mérlegben ki nem mutatott tartalékokból a tekintetbe jövő üzleti évek alatt esetleg számadásszerűen felhasznált összegek.»

Míg tehát a kereseti adó szempontjából a titkos tartalék adómentes, a hadinyereségadó szempontjából adóköteles. Véleményünk szerint ez utóbbi intézkedésnek gyakorlati keresztülvitele elé áthághatatlan akadályok merednek, annál is inkább, mert az idézett törvény 20. §-a a könyvvizsgálat eredményéről felvett jegyzőkönyvbe nem engedi felvenni az üzleti titokra kiterjedő adatokat. Holott ezek nélkül, s a leltár minden egyes tételének a számadásokkal kapcsolatban való legbehatóbb megvizsgálása nélkül a titkos tartalékokat megközelítőleg sem lehet megállapítani.

A kereseti adó alól mentes titkos tartalék azonnal adókötelessé válik, amint a mérlegben jelentkezik. Igy tehát ennek alaptőkeemelésre való fordítása a kincstár érdekeibe nem ütközik.

A kereseti adó kulcsa (s ugyanígy a hadinyereségadóé is) az előző jogállapottal szemben lényeges változást jelent, amennyiben a jövedelem emelkedéséhez simul és pedig a saját tőkéhez viszonyítva. A törvény 20. §-a és a hadinyereségadó törvény 2. §-a meghatározza a saját tőkék körét, s helyesen mind az alaptőkét, mind pedig a tartalékokat ideszámítja. E szempontból tehát a kincstárra nézve közömbös a tartaléknak alaptőkévé való átalakítása.

Fontos különbséget találunk azonban a törvényben a tekintetben, hogy mily eredetű a tartalék.

Az értékcsökkenési tartalék adómentes, minthogy azonban az I. alatt kifejtettek szerint értékelési számlák alaptőkeemelésre nem fordíthatók, ezzel nem kell foglalkoznunk.

A törvény 17. §-ának 10. pontja értelmében adómentesek az új részvénykibocsátásnál elért felpénzek, ellenben adóköteles a 18. §. 6. pontja alapján minden bármilyen tartalékba helyezett összeg és a 8. pont alapján a felpénztől eltekintve minden törzsvagyon gyarapítasára (alaptőkeemelésre) fordított összeg.

Ezek szerint nyilvánvaló, hogy az évi jövedelemből alakított bármilyen tartalék már adózván, ennek alaptőkévé való átalakítása esetén a kincstárt károsodás nem éri. A felpénzből alakított tartalék, illetve a tartaléknak felpénzből előállott része tekintetében azonban a kincstár az adót utólag követelheti.

Adóügyi szempontból tehát a tartaléknak alaptőkévé való átalakítása elé egyetlen korlátot annak felpénz eredete szab.

Dr. Vajda Ákos.

Szemle.

BELFÖLD.

— **A koronázási amnesztia.** A «Budapesti Közlöny» folyó évi január hó 1-én megjelent száma a következő közleményt tartalmazza: «Ő császári és apostoli királyi Felsége megkoronáztatása alkalmából a magyar igazságügyminiszter előterjesztésére 1916. évi december hó 23-án kelt legfelsőbb elhatározásával számos elítéltnek a királyi bíróságok által kiszabott kisebb büntetését általános kegyelem útján elengedni és egyszersmind az igazságügyminisztert felhatalmazni méltóztatott arra, hogy javaslatot tehessen a királyi bíróságok által az 1917. évi január hó 1-éig jogerősen elítélt oly egyének megkegyelmezése tárgyában, akik az általános kegyelemben nem részesülnek, azonban kegyelemre méltóknak látszanak».

Illetékes helyről közlik, hogy a legfelsőbb elhatározás főbb pontjai értelmében az általános kegyelemben részesülnek: a három hetet meg nem haladó szabadságvesztésbüntetésre vagy kétszáz koronát meg nem haladó pénzbüntetésre a bíróságok által az 1917. évi január hó 1-éig jogerősen elítéltek, a hadbavonultak feleségei és özvegyei, amennyiben a fentebbi időpontig három hétnél hosszabb, de hat hetet meg nem haladó szabadságvesztésbüntetésre, vagy kétszáz koronánál magasabb, de négyszáz koronát meg nem haladó pénzbüntetésre jogerősen elítéltettek, ha a büntetendő cselekményt férjüknek a háború idején teljesített katonai szolgálata alatt követték el.

A legfelsőbb elhatározással engedélyezett általános kegyelemben nem részesülnek az árdrágító visszaélések vagy uzsora miatt elítéltek és azok, akik előzőleg szabadságvesztésbüntetésre jogerősen elítéltettek.

Az egyénenkénti kegyelemre az igazságügyminiszter azokat ajánlhatja, akik az általános kegyelemben nem részesülnek, azonban tekintettel életmódjukra, egyéni viszonyaikra, a büntetendő cselekmény elkövetésének módjára és indító okaira, a kegyelemre méltóknak látszanak, különösen, akiket a jelen háború családi vagy vagyoni viszonyaikban súlyosan érintett.

Az egyes napilapokban megjelent azzal a híradással szemben, hogy az egyénenkénti kegyelem alól ki vannak véve azok, akiket felségsértésért, izgatásért, véderő ellen való vétségért, hűtlenségért s a gyorsított bűnvádi eljárás szabályai szerint letárgyalt hadviselés érdekei ellen való bűntettért ítéltek el, illetékes helyről közlik, hogy az egyénenkénti kegyelem esetei alól a legfelső elhatározás nem állapít meg kivételeket.

— **Pollák Illés** mai számunkban közölt cikkét lapunk karácsonyi számába szánta. Minthogy, sajnos, elkésve érkezett, csak most közölhetjük.

— **A 42. sz. döntvény reviziója** kerül szóba a február 3-ikára kitűzött teljes ülésben. A 42. sz. döntvény célja annak a megakadályozása, hogy a halálesetben feltüntetett rokonok a hitelezővel (esetleg *fiktiv* hitelezővel) összejátszva a hagyatékot egészben vagy részben ne vonhassák el a végrendeleti örökös vagy a haláleset felvételben elhallgatott törvényes örökös elől. Ez a veszély azonban csak a legritkább esetben forog fen, midőn a haláleset felvétel szerint végrendelet hátrahagyása nélkül meghalt adós özvegye és leszármazói vannak perbe vonva. Ezen esetben a Kúria már régóta azt a gyakorlatot követte, hogy a 42. sz. döntvény ilyenkor nem alkalmazandó (közölve Dtár III. f. V. k. 158. és III. f. XIV. 84.). Helyes volna, ha ilyenkor a jövőben se kellene az ismeretlen örökösöket perbe idézni. Az ismeretlen örökösöknek perbe idézése felesleges módon szaporítja ezen esetekben a költségeket, mert leszármazókkal és özveggyel szemben, ha végrendelet nincs vagy egyelőre nem kerül napfényre, a legritkább esetben lesz szükség az ismeretlen örökösök megvédésére és ama elenyészően csekélyszámú esetben, mikor arra szükség volna, a legközelebbi rokonokkal szemben az ügygondnok se tudja megvédeni az ismeretlen örökös érdekeit. *T. M.*

— **Tőzsdeárúüzleti szokások szerint kötött ügylet megtámadása.** A Kúria 1916. évi nov. 15-én P. V. 3719/1916.

sz. a. kelt feloldó végzésében a kikötött tőzsdei árúüzleti szokások alkalmazása szempontjából figyelembe veendőnek mondja ki, hogy az ügylet járatlan egyénnel köttetett-e és azt bizonyos előfeltételek fenforgása esetén megtámadhatónak nyilvánítja. «A budapesti árú- és értéktőzsdének árúüzleti szokásai terjedelmüknél, bonyolultságuknál s azoknak az ügyleteknek a természeténél fogva, amelyekre azok a szokások az 1. §. szerint kiterjednek, olyanok és oly nagyfokú kereskedelmi szakértelmet, gondos körültekintést igényelnek, hogy maga a tőzsdetanács szükségesnek látta 1895. évi február hó 20-án annak a kijelentését, mikép a tőzsdebíróság elé vitt perekben a tőzsdebíróság figyelme oly körülményekre is kiterjed, amelyekből alapos következtetés vonható arra, hogy az ügyletekben tájékozatlan személyek rászedése vagy kizsákmányolása céloztatott és amennyiben a tőzsdebíróság arra a meggyőződésre jut, hogy ily körülmények forognak fen, az ezek alapján támasztott igényt meg nem ítéli. Megállapítandók tehát az ítéleti tényállásban azok az alperesi tényállítások és azok valósága, amelyek alkalmasak lehetnek oly következtetésekre, hogy alperes tőzsdei ügyletek megkötésében s a budapesti árú- és értéktőzsde üzleti szokásaiban járatlan és ezzel összefüggőleg megállapítható az, hogy vajjon fenforognak-e oly tények, amelyekből alapos következtetés vonható arra, hogy ha alperes a tőzsdei ügyletek megkötésében, a budapesti árú- és értéktőzsde üzleti szokásaiban járatlan is, a vételszerződés megkötésekor ismerte ezeket a szokásokat, vagy ezeknek az üzleti szokásoknak legalább azokat a részeit, amelyek a kölesnek a vevő részéről szolgáltatandó zsákokban szállítására vonatkoznak és az ezt tárgyazó rendelkezéssel kapcsolatosak. Ha alperes a tőzsdei ügyletek megkötésében a budapesti árú- és értéktőzsde üzleti szokásaiban járatlan, vagy ha ezeknek az árúüzleti szokásoknak most körülírt részeit az ügylet megkötése alkalmával nem ismerte, akkor megállapítandó, hogy forognak-e fen oly tények, amelyek alkalmasak arra a következtetésre, mikép a kereset alapjául szolgáló vételügylet az alperesnek megtévesztésével köttetett s az alperesnek rászedését vagy kizsákmányolását célozta. *A tőzsde és az annak körében kialakult szokások ugyanis nem nyujthatnak alapot arra, hogy a tőzsdei ügyletekben, szokásokban járatlan, azokat a szokásokat nem ismerő szerződő felek a rosszhiszemű megtévesztésére szolgáljanak*, az ilyen megtévesztéssel létrejött ügyletet a tévedésbe ejtett fél kifogás útján is megtámadhatja s a másik fél az ilyen ügyletből annak sikeres megtámadása esetén jogokat nem érvényesíthet.» *G.*

— **Ujrafelvétel a gyorsított bűnvádi eljárás alá eső ügyekben.** Abban a kérdésben, vajjon a Gybp. hatálya alá eső ügyekben az újrafelvételt a Gybp., vagy pedig a Bp. szabályai szerint kell-e lefolytatni, eltérő felfogások alakultak ki. Ezekről szólanak a lapunk 1916. évfolyamában 205., 214., és 223. lapokon megjelent közlemények. A kétség a Gybp. 24. §-ának értelmezése körül forog. E §. szerint újrafelvételnek a Gybp. során hozott határozatok ellen is «a Bp. szabályai szerint van helye». Ezt a rendelkezést egyrészt olykép értelmezték, hogy a Gybp. hatálya alá eső ügyben az újrafelvételre nézve minden vonatkozásban a Bp. szabályai irányadók, tehát egyebek között a főtárgyalást a kir. törvényszéknek három tagból alakított tanácsa előtt kell megtartani és az ítélet ellen fellebbezésnek van helye a kir. táblához, onnét pedig semmisségi panasszal lehet élni a kir. Kúriához. Másrészről az a felfogás érvényesült, hogy ez a kifejezés: «újrafelvételnek a Bp. szabályai szerint van helye», csupán annyit jelent, hogy az újrafelvétel elrendelésének feltételei azonosak a Bp.-ban megállapított feltételekkel. A Kúria 1915. B. II. 6154/28. sz. a. hozott határozatában erre az utóbbi álláspontra helyezkedett, kimondván, hogy a Gybp. hatálya alá eső ügyben az egész újrafelvételi eljárás, tehát a főtárgyalás és a fellebbvitel is a Gybp. szabályai szerint folytatandó le. Erre a kérdésre vonatkoznak a *Büntetőjogi Döntvénytár* X. kötetében 119. és 134. sorszám alatt közölt határozatok, valamint a *Büntetőjog Tára* LXVIII. kötet 341. lapon közölt fejtegetés is.)

— **A jövedelemadó kérdésében** a m. kir. közigazgatási bíróság pénzügyi osztálya *Wlassics Gyula* báró elnöklésével a napokban döntvényt hozott abban a kérdésben, vajjon abból a szempontból, hogy az adósnak van-e 20,000 K jövedelme s így tartozik-e jövedelemadót fizetni, azokat a jövedelmeket, amelyeket a törvény a jövedelemadó alól felment, számításba kell-e venni vagy sem. A vitás kérdés felmerülésére leginkább a képviselői tiszteletdíjak adtak okot. Több országgyűlési képviselőnél ugyanis 16—18,000 K jövedelmet állapítottak meg adóköteles jövedelmi forrásokból, úgy hogy összes jövedelmük a 6400 K képviselői tiszteletdíjjal együtt 20,000 K-nál több volt. A tiszteletdíjat azonban a törvény adómentesnek mondja ki. Vitássá vált most már, vajjon meg lehet-e az ilyen képviselőt adóztatni a 16—18,000 K jövedelem után vagy sem. A bíróság kezdetben arra az álláspontra helyezkedett, hogy ilyen esetekben adókivetésnek nincs helye, mert az adómentes jövedelmet az adó kivetésénél egyáltalában nem szabad figyelembe venni, mintha nem is volna. Később ettől az álláspontól eltért s az így keletkezett ellentétet döntvénnyel kellett megszüntetni. A döntvényben a bíróság kimondotta, hogy az adókötelezettség akkor is beáll, ha az adózó tiszta jövedelme csak az adómentes jövedelmekkel együtt haladja meg a 20,000 K-t. Ennek az álláspontnak elfoglalására annak a körülménynek mérlegelése indította a bíróságot, hogy a törvény — indokolása szerint — a tehetőseket akarta megadóztatni. A tehetősség határát 20,000 K évi jövedelemnél állapította meg. Kétségtelen dolog, hogy az az adózó, akinek pl. csupán 20,100 K adóköteles jövedelme van, nem tehetősebb mint az, akinek jövedelme 25,000 K ugyan, de ebből 6000 K adómentes. A törvény céljával ellenkezik tehát, hogy ez utóbbit még az adóköteles 19,000 K jövedelme után se adóztassuk. Megerősítette a bíróság álláspontját újabban az 1916: XXVI. tc., amely a jövő évtől kezdve a 10,000 K-nál nagyobb összes jövedelmekre is kiterjesztvén a jövedelemadót egyúttal kimondotta, hogy összjovedelem alatt az adóköteles és adómentes jövedelmek összegét kell érteni. Az új törvénynek ezt a rendelkezését a bíróság hiteles törvénymagyarázatnak tekinti és ennek alapján az 1915. és 1916. évi jövedelemadóra nézve is ezt a szabályt mondta ki kötelezőnek.

— **Hivatalos halasztások a tőzsdebíróságnál.** A budapesti árú- és értéktőzsde választott bíróságánál dívó, közismert hivatalos halasztások ellen mind hangosabb lesz a panasz. Hónapok, sokszor évek telnek el, míg valamely per számos hivatalos halasztás után érdemleges tárgyalásra kerül. Fölösleges volna ezen rendszer káros következményeit bővebben ismertetni. Mindenki eléggé ismeri azokat. Ügytél, ügy és ügyvéd, sőt a bíróság is egyaránt szenvednek alatta. Pedig sem a bíróságban, sem a felekben, hanem a jelenlegi rendszerben kereshető a hiba. A bíróság kénytelen jóval több ügyet tárgyalásra kitűzni, mint amennyi per előreláthatólag az illető határnapon elintézhető. A felek ugyanis a tárgyalási határnapon az ügyek egy részét szüneteltetik, más részét közös egyetértéssel elhalasztják és a bíróság nem számíthat arra, hogy a tárgyalásra kitűzött ügyek mindegyike tárgyalásra elővehető lesz. A felek viszont a gyakorlatból tudják, hogy a sorrendben hátrább álló ügyek rendszerint tárgyalásra nem kerülnek és ezért a hivatalos halasztás biztos reményében annak kihirdetése előtt távoznak el. Igy gyakran előfordul, hogy ügyük várakozás ellenére mégis sorra kerül, de ekkor már nincsenek ott. A feleknek emiatt szemrehányás sem tehető, mert a bíróság nem kívánhatja, hogy a felek a hivatalos halasztás bevárásáig hiábavalólag töltsék el idejüket, amikor minden józan számítás szerint ügyük sorra nem kerülhetett volna. A megoldást oly módon kell keresnünk, hogy a bíróság és a felek is számíthassanak arra, hogy a tárgyalásra kitűzött ügy tényleg sorra is kerül. Ez esetben a bíróságnak nem kellene több ügyet kitűzni, mint amennyit elintézni képes, de másrészt a felek sem fognak eltávozni addig, míg ügyük tárgyalásra nem kerül, avagy igen kivételes esetben hivatalosan el nem lesz halasztva. A megoldást az új polgári perrendtartás 238. és következő §-ai analog alkalmazásával könnyen meg lehetne találni. A következő intézkedések vezetnének célhoz: A tőzsdebírósági eljárásban is ki kellene mondani, hogy a tárgyalás elnapolásának közös kérelemre is csak akkor van helye, ha ily tartalmú közös kérvényt a felek nyolc nappal a tárgyalást megelőzőleg a bíróságnál benyujtanak. Ily kérelem esetén a bíróság a már kitűzött határnapot elnapolja, de helyette más ügyet tűzhet ki tárgyalásra. A tárgyalási határnap elnapolásának a kitűzött határnap előtt egyik fél kérelmére is van helye, ha az illető felet a megjelenésben fontos ok gátolja, feltéve, hogy ezt a kérelem előterjesztésekor valószínűvé teszi és az elnapolásról az ellenfél még idejekorán értesíthető. Egyébként a felek a kitűzött tárgyalási határnapot közös egyetértéssel el nem ha-

laszthatják. A bíróság azonban rendkívüli méltánylást érdemlő okok esetén a halasztást engedélyezheti. Ily halasztási kérelem fölött a bíróság mindenkor hármas tanácsban határoz. Ha a bíróság a halasztási kérelemnek helyt ad, a tárgyalást elnapolja. Az elnapolásért a bíróság illetéket szed be, amely a tárgyalási illetéknek a felét teszi ki. A halasztás költségét és illetékét az azt igénybevevő fél viseli. Ha a kitűzött határnapon a felek egyike sem jelen meg, az ügy szünetelőnek lesz kimondva. Ily esetben új tárgyalási határnap kitűzése iránti kérvény benyujtásának az elmulasztott határnaptól számított hat hónapon belül nincsen helye, hacsak a kérvényt benyujtó fél nem igazolja, hogy rendkívüli körülmények tették igazolttá a tárgyalási határnap elmulasztását. Ily radikális intézkedések mellett a hivatalos halasztások nagy része hamarosan megszűnne. A bíróság csak annyi ügyet tűzne ki, ahányat el tud intézni és így a kitűzött ügyek rendszerint mind sorra kerülnének. *Dr. Misner István.*

— **Eljárhat-e az önálló m. k. f. jegyző a perenkívüli kereskedelmi eljárásban?** A budapesti kir. törvényszék 21. P. 5138/1916. sz. végzésével az önálló jegyzőnek a szállítmányozó által a K. T. 388. §-a értelmében kért árverést elrendelő végzését feloldotta, kimondván, hogy a perenkívüli kereskedelmi eljárásban a jegyzők önálló működési körrel nem bírnak. Indokolja ezt azzal, hogy az 1912: VII. tc. és az annak alapján kibocsátott 13,100/1912. I. M. sz. rendelet, mely az önálló jegyzők hatáskörét taxativ felsorolással megállapítja, a perenkívüli kereskedelmi eljárás teendőit nem utalta ebbe a hatáskörbe. Ez az álláspont téves. A 13,100/1912. I. M. sz. rendelet az önálló jegyzői hatáskörbe utalt nem peres ügyek tíz csoportját sorolja fel. Ezek között a X. csoport a «polgári vegyes ügyek» csoportja. E csoportnál utal a rendelet a I. Ü. Sz. 41. §-ára. Természetesen az 1912-ben érvényes járásbírósági ügyviteli szabályok értendők; amelyek az 1897. évi 73,465. sz. I. M. rendeletben foglaltatnak. Ennek 41. §-a szerint a vegyes ügyek lajstromába tartozik mindaz a polgári ügy, amely a többi lajstromok egyikébe sem tartozik. A többi lajstrombeli ügyek: elnöki, egyezségi, fizetési meghagyásos, sommás perbeli, örökösödési, anyakönyvi, végrehajtási, megkeresési ügyek. Nyilvánvaló, hogy a perenkívüli kereskedelmi eljárás ügyei csak a vegyes ügyek közé és így csakis az önálló jegyzői hatáskörbe tartozhatnak. Az új járásbírósági ügyviteli szabályok (42,100/1914. I. M. sz. rendelet) a «vegyes ügyek» csoportját nem ismeri, hanem ehelyett egy gyüjtőnév, a nem peres (perenkívüli) ügyek neve alatt foglalja össze mindazokat az ügyeket, amelyek a nem peres ügyek, és így a perenkívüli (Pk.) csoportba tartozik mindaz, ami azelőtt nyolc lajstromba tartozott, köztük tehát a «vegyes ügyek» is. Azt alig hihetem, hogy a törvényszék abból a felfogásból indult volna ki, hogy «vegyes ügyek» ma nincsenek és így az azokra vonatkozó jegyzői hatáskör is megszűnt, mert hiszen a vegyes ügyek, bár más név alatt, ma is megvannak, másrészt pedig a 13,100/1912. I. M. sz. rendelet a «vegyes ügyek» tekintetében a régi I. Ü. Sz. 41. §-ára incorporativ utalást tartalmaz, annak rendelkezése tehát ebben a vonatkozásban hatályban levőnek tekintendő. Még csak az lehet kérdés, vajjon a 13,100/1912. I. M. rendelet kibocsátásakor a perenkívüli kereskedelmi eljárás ügyei — mint ma is — járásbírósági hatáskörbe tartoztak-e. Az akkor érvényben volt kereskedelmi eljárás (3269/1881. I. M. E. rendelet 10. §-a) szerint a perenkívüli kereskedelmi eljárás ügyei közül a K. T. 347., 371., 409., 411. és 481. §-ában felsorolt s *ezekhez hasonló ügyekben* az eljárás a járásbíróság hatáskörébe tartozott. Járásbírósághoz tartozott, tehát a vevő által kért előleges szakértői szemle (K. T. 347. §.), a bizományos által kért árverés (K. T. 371. §.), a fuvarozó által kért árverés (K. T. 409., 411. §§.), a kárbiztosításnál kért előzetes szakértői szemle (K. T. 481. §.), s Nagy Ferenc szerint mint *hasonló ügyek* a kereskedelmi ügyletből eredő követelés biztosítására adott kézizálog elárverezése iránti kérelem (K. T. 305. §.), továbbá a bizományos (K. T. 380. §.) és a szállítmányozó (K. T. 388. §.) árverési kérelme. Ez utóbbiak tekintetében azonban ez nagyon is kérdéses lehetett, mert a K. T. 305. §. szerint ily ügyekben a törvényszékhez kell folyamodni, már pedig a K. T. 380. és 388. §-ai is a 305. §-ra utalnak. A törvényt pedig a kereskedelmi eljárást szabályozó rendelet meg nem változtathatta. Bizonyos azonban, hogy abban semmi ráció nem volt, hogy a fuvarozó a maga zálogjogát járásbíróság előtt, a szállítmányozó pedig csak törvényszék előtt érvényesíthette. A kereskedelmi nem peres eljárást szabályozó új rendelet (68,300/1914. I. M.) szerint ez a diszharmónia megszűnt, mert mindezek az ügyek járásbírósági hatáskörbe tartoznak, nevezetesen a K. T. 305., 379., 380., 388. és 411. §-ok alapján beadott kérelmek elintézése. A kifejtettek szerint — azt hiszem — nem lehet kétséges, hogy a felsorolt nem peres kereskedelmi eljáráshoz tartozó ügyek, mint a járásbírósági «vegyes ügyek» a régi értelemben véve, önálló jegyzői hatáskörbe tartoznak. Az önálló jegyzők hatásköre úgyis szűkkeblűen, az ítélőképesség fejlesztésére nem sok teret adó módon van szabályozva, a gyakorlat ugyanily szűkkeblű módon magyarázza az amúgy is szűkkeblű jogszabályokat; ne kisebbítsük tehát ezt a hatáskört még ott is, ahol az kétségtelenül törvényes szabályon nyugszik.

Dr. Borsodi Miklós.

— **Az Erdélyi Pártfogó Egyesület** 1915—1916. évi jelentéséből kiderül, hogy az egyesületnek a háborúval kapcsolatos tevékenysége főleg a hadiárvák ügyeinek felkarolására terjed ki. Buzgón és a rendkívüli helyzethez mérten eléggé sikeresen segédkezett az egyesület a fiatalkorúak bűnügyeinek ellátása körül is. Természetesen ennek az egyesületnek működése területén is érezhető a pártfogók érdeklődésének megcsappanása. Érdekes, hogy a fiatalkorúak kriminalitásának számszerű csökkenését a jelentés csalóka látszatnak tekinti, amelynek magyarázatát abban keresi, hogy a hatóságok a katonai behivások miatt megkevesbedett létszám mellett nem fordíthatnak annyi gondot a bűncselekmények kinyomozására, mint a háború előtt és így sok eset kiderítetlen marad. A csavargó, züllött leányok számának szaporodására nézve ugyanoly adatokat tartalmaz a jelentés, mint aminőket a székesfővárosi államrendőrség jelentéséből legutóbb kiemeltünk. Ha a széleskörű gyermekvédelmi feladatokra is kiterjeszkedő egyesületi programm megvalósításában a jelentés évében nem mutatkozik nagyobb előhaladás, ez nem a vezetők rovására irandó, akik állandóan kiváló szakértelemmel és lelkesedéssel szolgálják a nemes célt, hanem főleg a rendelkezésre álló anyagi eszközök szerény méreteivel magyarázható, amik nemcsak nagyobb méretű újabb akciók szervezését zárták ki, de gyakran elsőrendű szükségletek kielégítését sem engedték meg. Kívánatos volna, ha addig, amíg a háború által különösen sujtott erdélyi társadalom érdeklődése ismét helyreáll, hatósági támogatással képesítsék az egyesületet feladatainak mentől teljesebb ellátására.

— **A Magyar Jogászegylet magánjogi pályázatán,** amelynek tárgya «A háború hatása a magánjogra» volt, a pályabíróság dícséretben részesítette az «Arma imperia parant leges parta conservant» jeligéjű pályaművet. A pályabíróság most felbontotta a pályamű jeligés levelét, amely szerint a munka szerzője *dr. László Márton* szamosujvári ügyvéd, városi tiszti-ügyész.

— **Uj könyvek.** 1. Dr. *Kováts* Andor kecskeméti jogakadémiai tanártól Bevezető tanulmányok a büntetőjogi elévülés tanába. Eggenberger, 256. l. Ára 6 K. — 2. Dr. E. von *Kármán:* Ein kriminalpädagogisches Institut (Beiträge zur Kinderforschung Heft 136.) Hermann Beyer. 40 l. Ára 80 Pf. Mindkét műre visszatérünk. — 3. Dr. Irk Albert egyetemi m. tanárnak «A jog értékelése» című jogbölcsészeti tanulmánya, mely a Jogtudományi Közlöny jubiláris kötetében látott napvilágot, most különlenyomatban is megjelent.

Gyakorlott ügyvédjelölt nálam állandó alkalmazást nyerhet. Fizetés megállapodás szerint. A tót nyelv tudása kívánatos. Dr. Lukács Géza ügyvéd, Ungvár. 15660

Gyakorlott — esetleg kezdő — ügyvédjelölt azonnali alkalmazást nyerhet. Eddigi működést feltüntető ajánlatok dr. Lukátsy Géza szegedi ügyvédhez intézendők. 15683

Gyakorlattal bíró jelöltet, helyettest vagy ügyvédet keres budapesti ügyvéd. Budapest, főposta póstafiók 115. 15684

Gyakorló ügyvéd, kit a katonaságtól ideiglenesen szabadságoltak, néhány hónapra elvállalja fővárosi vagy vidéki iroda vezetését. Cím a kiadóhivatalban. 15685

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.** Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** Egyetem-utca 4. Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63—96.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 2. szám. Budapest, 1917 január 14.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Doleschall Alfréd* egyetemi tanár: Sajtóvétségek és sajtórendészeti vétségek. — *Dr. Kohn Jakab* budapesti ügyvéd: A képviselet kérdése a szabadalmi törvénytervezetben. — *Dr. Kármán Elemér* budapesti kir. büntetőtörvényszéki bíró: A fiatalkorúak bíróságainak kriminalpaedagógiai alapjai. — *Dr. Sömjén Géza* budapesti ügyvéd: Az új tolmácsrendelet. — *Dr. Jacobi Béla* budapesti ügyvéd: A Pp. 639. §-ához az igazolás megengedhetősége kérdésében. — *Dr. Havas Béla László*: A lakbéremelések és lakbérfelmondások korlátozása. — Szemle.

Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

Tartalommutató a Jogtudományi Közlöny 1916. évfolyamához.

A m. kir. igazságügyminiszternek 1521/1917. I. M. számú rendelete a koronázás alkalmából engedélyezett kegyelemre vonatkozó legfelsőbb elhatározás tárgyában.

Sajtóvétségek és sajtórendészeti vétségek.

(St. 24. §. 6—9. pont, a Btk. 248. §-a körül.)

I.

Büntetőjogi irodalmunk örök ifjú, fáradhatatlan munkása, dr. Edvi Illés Károly a Jogt. Közl. m. évi november 12-iki számában újból feleleveníti azt a vitát: vajjon az új sajtótörvény tartalmaz-e az anyagi és az eljárási jog szempontjából különleges szabályok alá eső sajtóvétséget vagy sem? Hogy különösen az új St. 24. §. 7—9. pontjaiban minősített bűncselekmények ugyanazon törvény világában sajtóvétségekként jelentkeznek-e? A cikk megjelenésének idején más kérdésnek művelésével lévén elfoglalva, csak elkésetten juthatok ahhoz az élvezethez, melyet számomra a cikknek erős logikájú, kizárólag a jogi meggyőződéstől ihletett szerzőjével folytatott polémia mindenkoron nyujt.

Ezúttal és Edvi Illés Károlynak érvelésével szemben is fentartom a korábbi alkalmakkor (Jogtud. Közl. 1914. évi 22. szám és 1915. évi 10—11. szám) elfoglalt azt az álláspontomat, hogy *az új St. nem tartalmaz a szó igaz értelmében vett sajtóvétséget, hogy következésképen a 24. §. 7—9. pontjaiban megszervezett bűncselekmények sem sajtóvétségek.* Értve az 1848 : XVIII. tc. tökéletesebb meghatározása szerint «sajtóvétség», az új St. pongyolább fogalmazása alapján «sajtó útján elkövetett» bűncselekmény alatt azt, melynek büntetendő tényálladéka magának a sajtóterméknek büntetőjogilag minősülő tartalmában van.

A «sajtó útján» való elkövetésnek ismérvként felállítása t. i. azzal a veszéllyel jár, hogy a való sajtóvétségek tábora felé tereli azokat a lényegükben nem sajtóvétségeket is, melyeknek pusztán csak elkövetési eszköze volt a sajtó. Ilyképen állapíthatott meg a törvénykezési gyakorlat elvétve még sajtó útján elkövetett zsarolást is, az új St. kormányjavaslatának Indokolása meg épen még sajtó útján elkövetett csalásról is álmodik. Aminthogy a sajtóban történt tiltott közzétételeknek gyakorlatilag sajtóvétségekként kezeltetése az 1848 : XVIII. tc.-el szemben csakis úgy történhetett, hogy sajtóvétségek alatt a sajtó *útján* elkövetett bűncselekményeket értették. Másfelől tárgyilagosan konstatálni való, hogy a sajtóvétségek olyaténképen való meghatározása «sajtó útján elkövetett» vétségek, szemléltetően juttatja kifejezésre azt a gondolatot, melynél fogva a sajtóvétségek tartalmilag csakis közönséges — sajtón kívül is megvalósítható — bűncselekményeknek különleges, t. i. a sajtóban történt elkövetési alakja.

Hogy az új St. megalkotóinak szándékán kívül állott új sajtóvétségeknek megszervezése, az kitűnik a kormányjavaslat Indokolásából is, mely szerint «a sajtó útján elkövetett egyes bűncselekmények tényálladékának és büntetésének revizióját a javaslat mellőzi».

Csakis «egyfelől a sajtószabadság hatályosabb biztosítása, másfelől számos nyilvánvaló visszaélésnek megszüntetése érdekében» szerveztettek meg a törvény 24—30. §-aiban foglalt bűncselekmények. Melyek a törvénynek II-ik «Sajtórendészet» című fejezetében csoportosíttatván, sajtórendészeti bűncselekményekként jelentkeznek. Olyanokként, melyeknek büntetőjogi minősítése szabály szerint a nyomtatvány tartalmától függetlenül történt és amikor — mint épen a 24. §. 7—9. pontjai esetében — a tartalom minősége a bűncselekmény megállapításának szempontjából lényeges is, a büntetendőség alapja mégsem a sajtótermék büntetendő *tartalmának*, hanem a *közzétételnek* tiltott voltában, ezen tilalom áthágásában van.

Sok fogyatékossága mellett az új St.-nek kétségtelenül nagy haladása, hogy eléggé szabatosan meghatározza a sajtóvétségek fogalmát. Ezen törvény szerint (32. §.) és uralma óta csak az a sajtóvétség, melynek büntetendő tényálladékát magának a *sajtóterméknek tartalma* foglalja magában, melynél a sajtóterméknek tartalma a büntetendő. Az Indokolás kifejezetten is reá utal, hogy *az addigi jogállapottal szemben a különleges szabályok szerint kezelendő sajtóvétségek szűkítése volt a cél.* Hogy az adott fogalommeghatározás folytán azok a sajtó útján elkövetett bűncselekmények, melyeknél a bűncselekmény tényálladéka nem a sajtótermék büntetendő tartalmában van, hanem *valamely közleménynek tiltott közzétételében merül ki:* a jövőben úgy a büntetőjogi felelősség, mint a bírói hatáskör és az eljárás tekintetében az általános büntetőjog szabályai alá fognak esni. Azaz a sajtóvétségek köréből kiválnak.

Következésképen az új St. álláspontján nem kezelhetők többé sajtóvétségekként pl. sem a Btk. 327. §. 2. bek., sem a 479. §. szerinti vétség, bárha a közzététel sajtó útján történt, sem a Kbtk. 33., 39. és 48. §-ai szerinti, bár a sajtó igénybevételével elkövetett kihágás. De sőt az eddig legtipikusabb sajtóvétség is, a Btk. 456. §-ában minősített, melyet nyomtatványon kívül elkövetni egyáltalán nem lehet, az új St. fogalommeghatározása folytán kivált a különleges anyagi és eljárási szabályok alá eső sajtóvétségek köréből.

Annál kevésbbé vonhatók ugyanebbe a körbe az új St. II. Fejezetében csoportosított bűncselekmények. Melyek, mert a sajtórendészet érdekében, a sajtóval és a sajtóban üzött visszaélések megszüntetése végett szerveztettek, a sajtóvétségekkel szemben bizvást sajtórendészeti bűncselekményeknek nevezhetők akkor is, ha — mint pl. alkalomadtán a 24. §. 6. pont szerint való — a sajtón kívül nyilatkoznak meg. A külön való elnevezés egyébként annálfogva, mert a sajtórendészeti bűncselekmények úgy az anyagi, mint az eljárási jog szempontjából a közönséges bűncselekményekkel egyazon elbánás alá esnek, csakis a különleges kezelést igénylő sajtóvétségekkel való szembehelyezés érdekében bír jelentőséggel.

Nem sajtóvétségek különösen a 24. §. 7—9. pontja szerint valók sem azért, mert büntetendő tényálladékuk nem a sajtóterméknek büntetőjogilag minősülő tartalmából, hanem a bizonyos — büntetőjogilag egyébként közömbös — körülményeknek sajtó útján való közzétételére felállított tilalom megszegéséből

alakul. Amihez a 7. és 8. pont eseteiben még a károkozásnak is kell járulnia.

Ezt az álláspontot foglaltam el Finkey Ferencnek «A sajtóról» készített magyarázatát illető bírálatomban is (Jogt. Közl. 1914. évi 22. sz.). Csak másodlagosan, mintegy kisegítő érvként érvényesítettem volt, hogy már a 24. §. rendszerbeli elhelyezése is ellenemond az abban felsorolt bűncselekmények állított sajtóvétségi minőségének. Edvi Illés Károly kifogása dacára fentartom ezt az érvelésemet is. Mert egészben és általánosságban véve bármennyire kicsiny hódolattal viseltessem az új St. ihlete és tökéletessége irányában, még sem foghatok reá sem annyi következetlenséget, hogy a «Sajtórendészet» fejezetében sajtóvétségeket szervezett volna meg, sem oly méretű rendszertelenséget, hogy már a II-ik Fejezetben sajtóvétségeket megszervezett legyen, amikor csak a III-ik Fejezetben adja meg a sajtóvétség fogalommeghatározását.

Edvi Illés Károlynak arra az észrevételére pedig, hogy ha a 24. §. keretében a sajtórendészeti vétségek között megfér a 6. pontban körülírt közönséges vétség, úgy helyet foglalhat abban egy vagy több sajtóvétség is: kétrendű a válaszom. Elsőbbed, hogy a magam részéről a 24. §. 6. pontjában is lényegében sajtórendészeti vétséget, esetleg bűntettet (25. §. 2. bek.) észlelek. Nemcsak elhelyezésénél, hanem tartalmánál és rendeltetésénél, a sajtórendészeti vétségek általános jelleménél fogva is. Még akkor is, amikor ama vétség vagy akár bűntett a sajtóban való hallgatás céljából volt elkövetve. Másodsorban, hogy még amennyiben a 24. §. 6. pontjában minősített magatartástól a sajtórendészeti bűncselekmény jellege megtagadtatnék és «közönséges» vétségnek vagy bűntettnek fokára akár emeltetnék, akár sülyesztetnék is: a magam érvelésében és illetve az elhelyezés tényéből vont következtetésemben semmi ellentmondás. Mert a sajtórendészeti bűncselekményeknek lényegileg közönséges vétségi vagy akár bűntetti jellegénél fogva egyáltalán nincs rendszerbeli akadálya annak, hogy a sajtórendészet fejezetében akár közönséges — nem sajtórendészeti — bűncselekmények is megszerveztessenek. Ellenben különleges jellegű sajtóvétségeknek merőben sajtórendészeti vétségekkel együttes megállapítása még mielőtt a sajtóvétség fogalma és érvényesülési tere meghatároztatott volna: éppen úgy lehetetlen rendszerre, amint a sajtóvétségeknek és a sajtórendészeti vétségeknek fatális összetévesztésére vallana.

Hogy a 24. §. 7. és 8. pontjai nem állapítanak meg sajtóvétséget, már azoknak a következtetéseknek levonásából is felismerhető, amelyek pedig a sajtóvétségi jelleg föltevése esetében kikerülhetetlenek. Mert ezen esetben a valótlan hír közzététele miatt a szerkesztő és a kiadónak esetleges bűnvádi felelőssége is megállana, holott a közzétett hírnek valótlanságáról csak a szerző tudott, a szerkesztő és a kiadó még csak nem is tudhattak. A felelősségnek ennyire formálisticus megállapítása a sajtó rendjét és biztonságát már egyenesen tűrhetetlenné tenné. Amit kikerülendő, a 32. §. 3. bekezdésében ki is mondották, hogy a 24. §. 8. pontjának esetében a sajtóvétségekre irányadó különleges bűnvádi és anyagi felelősségi rendszer nem alkalmazható.

Nincs azon csudálkozni való, hogy az utóbbi különleges rendelkezés ismét újabbi félreértésekre szolgáltatott alkalmat. *Finkey* Ferenc — kire Edvi Illés Károly oly sűrűen hivatkozik — vele a St. 32. §-ához fűzött magyarázatában («A sajtóról» 1914) «világosan» bizonyítottnak látja, hogy a 24. §. 8. pontja *nem* állapít meg sajtóvétséget, illetőleg, amint általános irodalmi használatra szánt ékes kifejezéssel mondja, «sajátképpeni» sajtóvétséget. Hogy ugyanaz a szerző ugyanazon munkájának megelőző más helyén, amikor még a 32. §-ban foglalt «világos» rendelkezéshez és illetve bizonyítékhoz nem érkezett (13. lap), a 24. §. 8. pontjában még «*sajátképpeni*» sajtóvétséget észlelt, annál kevésbbé meglepő, mert ugyanezt a következetességet a 24. §. 7. pontjának hovatartozósága tekintetében is tanusítja. Amikor az utóbbi törvényhelyben «új, *sajátképpeni* sajtóvétséget» is (13. lap), *nem* «sajátképeni» sajtóvétséget is (113. lap), még csak nem is sajtórendészeti, hanem közönséges vétséget is (95. lap) észlel.

Tőle megszokott boncoló érveléssel Edvi Illés Károly helyesen utal arra, hogy egymagában az a különleges és kivételes rendelkezés, melynél fogva a St. 24. §. 8. pontja esetében épen csak a különleges sajtójogi felelősségi rendszer nem nyer alkalmazást (32. §. 3. bek.), még nem egyjelentőségű azzal, hogy a 24. §. 8. pontjának sajtóvétségi jellege *minden* anyagi jogi és eljárási vonatkozásban törvényhozásilag tagadásba vétetett. Viszont épen abból a körülményből, hogy a 24. §-nak lényegileg és tartalmilag egyivású 7. és 8. pontjai közül *csakis az utóbb soroltnak tekintetében* történt oly különleges rendelkezés, melynél fogva a *24. §. 8. pontja* esetében csakis a sajtójogi speciális felelősségi rendszer nem alkalmazható, ebből Edvi Illés Károly azt a következtetést vonja le, hogy a 24. §. 7. pontja minden vonatkozásban, a 8. pont pedig a különleges sajtójogi felelősségen kívül eső vonatkozásokban sajtóvétségként jelentkezik. Mert ha a törvényhozás nem sajtóvétséget szervezett volna meg a 24. §-nak 7. és 8. pontjában egyaránt, úgy semmi értelme nem lenne a 24. §. 8. pontját illetően a 32. §-ban történt fentartásnak.

Bárha ez az eszmemenet szinte vaskövetkezetességgel alkalmasnak látszik a vitát Edvi Illés Károly álláspontja mellett eldönteni: mégis úgy találom, hogy a látszat csal. Hogy kétségtelenül objektiv jogosultsággal felmerülhetett, annak az ötletszerűségnek és elhamarkodottságnak következménye, mely a magyar igazságügyi törvényalkotási mesterségnek kiváltképen az utolsó években épenséggel nem túlritka kisérője. Tudnivaló, hogy az új St. kormányjavaslata még az igazságügyi bizottságban történt megmosdatása és megfésültetése után is sem a törvény 24. §-ának 8. pontjában, sem a 32. §. 3. bekezdésében foglalt rendelkezést nem tartalmazta. Mind a két rendbeli rendelkezés csak a plenáris képviselőházi tárgyalások alkalmával került helyére. Kozma Andor képviselő tartotta szükségesnek, hogy a szándékosan valótlan hír közzétételének pœnalizációjával kapcsolatban (St. 24. §. 7. pontja) kifejezetten és külön pontban a helyreigazítási joggal való visszaélés is büntetőjogilag minősíttessék akkor, ha helyreigazító nyilatkozat alakjában lett a szándékosan valótlan hír közzétéve. Az indítványhoz az igazságügyminiszter is hozzájárulván: ily módon került a St. 24. §-ába annak 8. pontja. Anélkül, hogy zavarra vagy félreértésre alkalmat szolgáltathatna.

A baj azzal köszöntött be, hogy Kozma Andor abban a vele szemben menthető tévhitben, mintha a 24. §. 8. pontja a különleges sajtójogi felelősség alá eső sajtóvétséget állapítana meg és félreismerve a 7. és 8. pont között való legszorosabb összefüggést, indítványával kapcsolatban *csakis a 8. pont értelmezéseképen* találta a 32. §-ban kimondandónak, hogy «a helyreigazító közleményben foglaltak tekintetében az illető lapszerkesztőt vagy kiadót sem anyagi, sem erkölcsi tekintetben semmiféle felelősség nem terhelheti, mert ezt mindig a helyreigazító viseli».

Ahelyett pedig, hogy illetékes szaktényezők a kétségtelenül legjobb hiszemben volt indítványozót felvilágosították volna, hogy a 32. §. 1. bekezdésében foglalt fogalommeghatározásnál fogva, amint a 24. §. 7. pontja, úgy annak 8. pontja is nem állapítván meg a sajtójogi fokozatos felelősségi rendszer alá eső sajtóvétséget, a 32. §-hoz ajánlott kiegészítés tárgytalan és felesleges, sajtórendészeti bűncselekmények esetében épen úgy a rendes és általános felelősségi rendszer érvényesülvén, mint egyéb közönséges bűncselekmények irányában; ha pedig még maga az igazságügyminiszter sem volt a sajtóvétségek és a sajtórendészeti bűncselekmények között való alapvető különbségnek és az általa képviselt törvényjavaslatban foglaltan a sajtóvétségekre vonatkozó fogalommeghatározásnak és indokolásának tudomásában, ahelyett, hogy az erkölcsi, jobban mondva közvetetlen büntetőjogi és az anyagi felelősség kérdésében a 24. §. 8. pontjával kapcsolatos módosítványt (32. §. 3. bek.) legalább a lényegében ugyanazon tartalmú 24. §. 7. pontjára is vonatkoztatták volna: az igazságügyminiszter saját szavai szerint «természetesen» csatlakozott ehhez a módosítványhoz is úgy, amint az javaslatba lett hozva. Csupán csak annak kiemelését tartotta kötelességének, hogy e módosítványok elfogadása korántsem jelenti azt, mintha a javaslat eredeti álláspontja akár felületes, akár nehezen igazolható lett volna.

Ez a miniszteri enunciáció valójában helyénvaló volt. Mert a tárgyaltam vonatkozásokban nem a javaslat eredeti álláspontja volt akár felületes, akár nehezen igazolható, hanem felületesen és minden igazoltság híján történt a 32. §. 3. bekezdésének törvénybe iktatása. Anélkül, hogy a sajtóvétség fogalmának ugyanabban a törvényben foganatosított meghatározása mellett a leg-

távolabbról is irányadó lenne annak eldöntésében, vajjon a 24. §-nak akár 7. akár 8. pontja sajtóvétséget tartalmaz-e vagy sem? A 32. §. 3. bekezdésében foglalt kijelentés, mint magátólérthető, felesleges és amennyire alkalmas félreértések felkeltésére és a magyar törvényalkotás megbízhatóságának jellemzésére, olyannyira alkalmatlan akár a 24. §. 8. pontjában, akár ugyanannak 7. pontjában megszervezett bűncselekmény való természetének és jellegének megmásítására. Lévén az egyik is, a másik is épen úgy sajtórendészeti vétség, amint a St. 24—30. §-aiban megszervezett összes bűncselekmények nélkülözik a 32. §. szerinti sajtóvétség jellegzetes vonását. Aminthogy a 24. §. 7. és 8. pontjával kapcsolatban kifejtett okokból nem sajtóvétség, hanem sajtórendészeti bűncselekmény a 24. §. 9. pontjában minősített vétség is.

(Bef. köv.) *Dr. Doleschall Alfréd.*

A képviselet kérdése a szabadalmi törvénytervezetben.

A tervezet az érvényben levő törvénnyel szemben radikális újítást akar keresztülvinni, amidőn a szabadalmi ügyvivőket a felek képviseletét illetőleg az ügyvédekkel teljesen egyenjogú tényezőkké teszi. Indokolásában előadja, hogy a «szabadalmi hatóságok előtt nem folynak perek, hanem csak ügyek», hogy amíg a felszólalás keretén belül ügyvivő képviselhette eddig az ügyfelet, már a megadott szabadalom ellen, ugyanezen körülmény alapján már nem az ügyvivő képviselheti az ügyfelet. A tervezet nézete szerint ily szabályozás nélkülöz minden okszerűséget és logikát.

A tervezet továbbá odáig megy, hogy a megsemmisítési ügyeken kívül «egyáltalában azokban az ügyekben mind, amelyek elsőfokon bírói osztály elé vannak utalva és melyekben a felek kötelesek magukat képviseltetni, szintén az ügyvivőknek megadja a képviseleti jogot»; hivatkozik az ügyek szakszerű ellátására és arra, hogy a megsemmisítési perekben az elbírálandó anyag túlnyomó része ily ügyvivőknek segítségével készül, illetve ügyvivőktől származott, hivatkozik továbbá az osztrák rendeletre, amely a szabadalmi ügyvivők viszonyait közelebbről meghatározza és mely szerint az elnök meghívhat szabadalmi ügyvivőt is a tárgyalásra; hivatkozik továbbá a szabadalmi hivatal ügyviteli szabályainak novellájára, különösen annak arra a részére, hogy ügyvivőnek társképviselőként való bevonását hivatalból is el lehet rendelni.

Végül rámutat a szabadalmi ügyvivőknek eddigi tevékenységére és arra utal, hogy az ügyvédi és ügyvivői kar a képviseletnél egymást szabadon kell hogy kiegészítse és együtt karöltve kell dolgozni az ipar fejlesztésén.

A tervezetnek e legutóbbi aranyszavai azonban nem bírnak hazánkban kellő feltételekkel. Meg kell állapítanunk, hogy a tervezet félreismeri az ügyvédség helyzetét és nincs tekintettel arra a szabadabb erkölcsi felfogásra, amely a kiválóan mérnöki elemekből alakult ügyvivői karban meghonosodott.

A tervezetügylátszik nem akarja belátni azt, hogy ezzel az egyenjogúsággal az ügyvivői kar részére a magyar ügyvédségtől teljesen el akarja hódítani a szabadalmi ügyek terén való képviseletet s ezt a célt nem tudja eléggé leplezni.

A tervezet úgy látszik nem tudja azt sem, hogy a magyar szabadalmi jog fejlesztése körül éppen a jogászelemeknek és éppen a magyar ügyvédségnek, különösen az ügyvédség azon részének, amelynek feladatává jutott az iparjogvédelmi ügyekkel való foglalkozás, milyen eminens szerep jutott és valóban nem értjük az ügyvédségnek a multban való kiválónak mondható tevékenysége mellett, hogy a tervezet a jogi képviseletnek megszorításán fáradozik. *A megszorítás nem törvénybeli, hanem tényleges.*

Az ügyvédi kar hagyományaihoz tartozik, hogy a reklámot és a vásári kínálkozásokat fegyelmi vétségnek stigmatizálta, mert az ügyvédség ereje a felek bizalma.

A mérnökökből alakuló szabadalmi ügyvivői kar ezen hagyományokhoz nem ragaszkodott, sőt ezeket magától távol tartotta. Különösen a találmányi bejelentések terén egymás között is nagy versenyt tanusítván, úgy külföldön, mint belföldön az ügyvivői kar üzletszerűen iparkodott terjeszkedni, ami nem is vehető rossz néven, mert hisz a publikummal az intézményt meg kellett ismertetni. Ezáltal a közönség körében az imparitas, egyenlőtlenség keletkezett a szabadalmi ügyek ellátása körül. Hiszen utóvégre a szabadalmi ügyekkel foglalkozni kívánó ügyvédek azt is megtehették volna, hogy irodájukban mérnököket alkalmazva, rávessék magukat a bejelentés terrénumára, ami egyetlen ügyvéd részéről elő is fordult. Az ügyvédség közfelfogása azonban, amely mindig a köz érdekét nézi, a bejelentést, mint kiválóan technikai munkát, magától távol tartotta és talán a legnagyobb ritkaságszámba ment, hogy ügyvéd technikailag kidolgozandó volt bejelentést tett volna.

Ebből magából is következik, hogy az ügyvédi kar a szabadalmak megadása körüli vitás esetekre szorítkozott és hogy a szabadalmi perekben és megállapítási ügyekben kívánta részét kivenni az ipari jog fejlesztéséből.

Az az egyenlőtlenség, amely a nagy reklámmal dolgozó szabadalmi ügyvivők és tisztán a felek bizalmára építő ügyvédi kar helyzete között támadt, leginkább abban nyer kifejezést, hogy az ügyvédek a felszólalási eljárásokban ritkán bízattak meg; ebből a jogtalanul keletkezett egyenlőtlenségből fakasztja a tervezet a maga érveit. Az eddigi törvénynek nem vált előnyére és a szabadalmi jog fejlődésének nem vált hasznára, hogy az ügyvédség a felszólalási eljárások során oly kevéssé vett részt a jogfejlesztés munkájában.

A szabadalmi hivatalnak jogfejlesztő gyakorlata szegényesnek mondható a felszólalási eljárásban, viszont azonban, dacára annak, hogy a szabadalom-megsemmisítési perek száma a felszólalások számának csak $^1/_{10}$ vagy $^1/_{20}$ részét teszik, a megsemmisítési perekben keletkezett joggyakorlat sokkal hatalmasabb, sokkal kiválóbb és a szabadalmi jog fejlődésére sokkal inkább volt kihatással, mint a felszólalásban eredő prakszis.

Csodálatos, hogy a tervezet oly körülményekre mutat rá, amelyeket maga visszaélésnek nevezett. Ügyvédi visszaélést képez az, amely esetleg fegyelmileg is üldözhető, ha az ügyvéd egyszerűen ügyvivő által készítteti el az ítélet alapjául szolgáló periratot és ahelyett, hogy a dologba belemélyedne, olcsó pénzért valamelyik ügyvivőnek köpenyegéül szolgál; ezt nem lehet általánosnak mondani, ez kivételt képező és maga az ügyvédség által üldözött cselekmény, amelyet törvénytervezet alapjául elfogadni nem szabad. Épp úgy, mint nem szabadna törvénytervezet alapjául elfogadni azt a számos visszaélést, amely az ügyvivők testületénél előfordult.

Az ügyvivők igen csekélyszámú testületében számos torzsalkodás észlelhető, amelyek a geszció miatti és az ügyvivők kebelében felmerült, némelyek elítélő magatartására vezethetők vissza. De előfordult ez a bíráskodás körében is, hogy valaki az anyagot nem ismerte és selejtes határozatok kerültek ki ennek folytán.

De azért, mert sajnálatosan akár a bírák, akár az ügyvivők, akár pedig az ügyvédek részéről előfordultak oly esetek, amelyek nem állottak a bíráskodás, vagy a képviselet magaslatán, ez általában nem ad jogot arra, de alkalmat sem, hogy egy reform akkép hozassék létre, amely a meglevő ténybeli helyzetnél fogva a jogi képviseletet szabadalmi ügyekben majdnem kizárja, mert nem számol a publikum gyengéivel, amely főkép reklámra hallgat és ennek folytán ügyeiben ennek kárát láthatja.

Nem áll a tervezetnek az az alaptétele, hogy a szabadalmi ügyek olyan ügyek volnának, amelyben a jogiaknak kevés a szerepük. A műszaki kérdés, amely vita alá bocsáttatik, az újdonság és az azonosság kérdése: főleg jogi kérdés, nem műszaki kérdés.

Minden oly abstrakció, amely a lényegest ki akarja emelni a lényegtelentől, az eszközt meg akarja különböztetni a céltól, a mellékjelenséget a főhatástól, amely meg akarja állapítani, hogy van-e valaminek műszaki hatása, amely új, ez nem egyedül műszaki munka. Az ítélkezésekben szükség van mindig műszaki ismeretekre, ép úgy, mint akár a büntető vagy polgári perekben orvosi vagy egyéb mérnöki vagy fizikai ismeretekre, de azért mégsem engedjük azt, hogy a szakértő döntse el a pert, hogy a vitát csak az döntse el, aki a jelenségeket csak magyarázni tudja.

Tudvalevő az, hogy a különböző szakmájú szabadalmi ügyvivőknél a vegyész nem érti a hidépítést és az elektrotechnikus vajmi keveset ért a kémiai festékekhez. Épen olyan távol áll az egyik szakma a másiktól, mint a jogász őtőlük és a törvény

mégis meg akarja adni a képviseletet minden megszorítás nélkül a szabadalmi ügyvivőnek; ebből is látszik, hogy a képviselet nem egyenlő a szakértelemmel.

Valamely speciális szakban a képviselet jog- és szakismeretből áll. Az ügyvivőknek jogismeretük nincsen, szakismeretük pedig csak a saját szakmájukban van a technikának egy aránylag csekély részét illetőleg, viszont tudvalevő dolog, hogy a világ egyik legnagyobb szabadalmát különösen Angolországban ügyvédeknek lankadatlan, fáradhatlan és minden akadályt leküzdő munkája mentette meg támadói elől.

A magyar szabadalmak történetében ismeretes a Zipernowsky-Déry és a Siemens-Halske közötti nagy per, illetve megállapítási ügy, amelyben ügyvédek vívták ki az igazságot, igaz, hogy nagy technikai segédlettel. Nem lehet tehát avval érvelni, hogy a szabadalmi téren a műszaki kérdés az, amely eldönti az ügyet.

Helytelen a tervezetnek az az indokolása, hogy a megsemmisítési perek és a megállapítási ügyek nem volnának perek. Ott két érdek verekszik az ujdonság és az azonosság kérdése körül, amelyek mindig jogi kérdések. De jogi kérdések ezek a felszólalási eljárás keretében is és nem tartjuk a felszólalási eljárásban a képviseletet helyesen szabályozottnak a mai törvényben, amint épen a szegényes judikatúra ezt igazolja. Azonban a felszólalási eljárásban az érdekek nem ütköznek annyira, mint a megsemmisítési eljárásban, mert itt csak egy jog megadásának kérdéséről van szó, nem egy jog elvesztéséről.

Igen érdekes világot vet erre, hogy a szabadalmi hivatal műszaki tagjai az elbírálás alatt levő ügyeknek csakis műszaki finomságait veszik észre és az ő felfogásuk épen azért egyoldalú, mert a judikálásban azokat a tényeket negligálják, amelyek sokszor a jog megadására vagy elvesztése körül nagyon fontosak.

Hiszen a tervezet gondolkodásával az egész bíráskodást kellene megszüntetni minden téren, mert hisz a bíró vagy jogász nem ismerhet minden életjelenséget ab ovo, hanem mindig az illető ügyben betekintést nyer azokba; hiszen annál inkább látjuk ezt a gyakorlott ügyvédeknél, akik a világ legelvontabb jelenségeitől kezdve a legkonkrétebb és a leggyakorlatibb jelenségig korunknak az irodalmi, a filozófiai, a technikai, az üzleti, az ipari és a szociológiai, külföldön pl. Angliában a tengerészeti, a gyarmatügyi jelenségek egész sorozatát ismerik és mit látunk? az ügyvédek a lényegreható ítélőképességükkel a szakemberek fölé kerekednek, mert valamint az anyagnál és tömegnél a szervezés, a szellemiekben az a disztinkció szellemi fegyelmezettnek adja meg az erőt, amely a szakértelem világítása mellett megtalálja az igazság érvényesülésének útját és módját.

Helytelen tehát a tervezetnek az a törekvése, hogy az ügyvédeknek egyeduralmát a vitás ügyekben, nevezzük pereknek vagy nem pereknek, az mindegy, ki akarja zárni.

Helytelen az a hivatkozása is a tervezetnek, amely a kereskedelmi miniszter 81,588/14. számú rendeletében levő rendelkezésre reámutat, mert ezt a rendeletet nem tartjuk törvényesnek, mert az eddigi szabadalmi törvénnyel ellenkező.

Minden más országra való hivatkozás ebben a tekintetben helytelen, mert a mi hazánkban a technikai világnak az a fejlettsége sincs meg, mint Németországban vagy akárcsak Ausztriában, de ott is kérdéses az illető intézkedések helyessége.

Az ügyvivői karnak kétségkívül vannak érdemei a magyar szabadalmi jogélet keretein belül.

A képviseletet úgy kell rendezni, hogy a jogkereső közönség a képviseletnek hasznát lássa, ezért a magunk részéről következőképp látnók a közönség érdekét teljesen megoldhatónak.

A szabadalmi bejelentések főkép az ügyvivők feladatát képezik. A teendők ezen tömegében a szabadalmi ügyvivők képviseletének kizárólagossága biztosíttassék akkép, hogy a képviselet mellett beadott bejelentés csak akkor fogadható el, ha azt vagy szabadalmi ügyvivő adta be, ha pedig ügyvéd adta be, a bejelentésnek ügyvivő *által is ellenjegyezve kell lennie.*

Felszólalási ügyekben elsőfokon akár ügyvéd, akár ügyvivő képviselheti a felet, *a felsőfokon az ügyvédi képviselet kötelező.*

A bírói osztály elé tartozó összes egyéb ügyekben, ideértve a megállapítási ügyeket is, *ügyvédi képviselet legyen kötelező.* Az ügyvivő már a bejelentési osztályban is ügyvédet vehet maga mellé, az ügyvéd pedig mindenkor ügyvivőt vehet maga mellé.

A tervezet szerint a felek belátására bizatnék, hogy akár az ügyvéd ügyvivővel, akár pedig az ügyvivő ügyvéddel lássa el az ügyet, amely esetben természetesen a képviselet az ügyvédé marad, ezalatt értem azt, hogy jogelismerést, beismerést, lemondást valamely jogról vagy szabadalmi igényszempontról csakis az ügyvéd tehet vagy indítványozhat.

A szabadalmi hivatal bírói osztályának, valamint a szabadalmi tanácsnak jogában van abban az esetben, hogyha az ügy jelentősége ezt megköveteli és a műszaki tájékoztatás vagy vita nagyobb arányú vagy nehezebb kérdésekkel függ össze, az ügyvéd képviselőt utasítani, hogy társképviselőként szabadalmi ügyvivőt vegyen maga mellé, ez a határozat azonban csak *egyhangú tanácsi határozat alapján történhetik,* nehogy a védelem szabadsága bármily irányban tanácselnöki önkény vagy egyoldalú felfogás áldozata lehessen, ily esetben a tárgyalás rövid időre elhalasztható.

Az ügyvivő a bejelentési osztályban is utasítható, hogy amennyiben jogi — legyen az akár magánjogi, akár nemzetközi jogi — kérdés forog fen, maga mellé ügyvédképviselőt vegyen, ha az ügy jelentősége és a jogi kérdés nehezebb volta ezt megköveteli; a védelem szabadsága, megóvása végett itt is a tanács egyhangú határozata szükséges. Egyes bíró ily intézkedést nem tehet; amennyiben ily intézkedés szükségét látja, a képviselet kiegészítésének kérdését a tanács elé kell hogy vigye.

Szabadalom megvonása, kényszerengedély megadása (20. szakasz), a megállapításból folyólag szabadalomsértés megszüntetése, a szabadalomsértéstől való eltiltás, a gazdagodási és kártérítési ügyekben, végül a bíróság megkeresése folytán adandó szakvélemény esetében való képviseletnek kizárólag ügyvéd által van helye. Az itt felsorolt ügyekben társképviseletre való felhivásnak nincs helye.

Végül ki kell terjeszteni a képviselőkre a Pp. összes szabályait, amelyek a képviselet függetlenségét megóvják.

Dr. Kohn Jakab.

A fiatalkorúak bíróságainak kriminálpedagógiai alapjai.

A fiatalkorúak bíróságainak, valamint az ezek kiegészítő részét képező gyermekvédelmi, patronage intézményeknek, továbbá a fiatalkorúak fogházainak és a javító-, nevelő-intézeteknek a teendői két csoportba foglalhatók össze:

1. a fiatalkorúak és gyermekek lélektani megismerése;

2. az ezen alapuló nevelő kezelés, amelyet «kriminálpedagógiai kezelés»-nek nevezhetünk.

Vizsgáljuk elsősorban azt, hogy melyek azok az eszközök, amelyek ma e két tevékenység folytatására rendelkezésünkre állanak és hogy ezek a különböző módok milyen viszonyban állanak egymással.

Az elénk került fiatalkorúak és gyermekek egyéniségének vizsgálata, beleértve úgy azokat, akik határozott bűncselekményeket követtek el, mint azokat, akik csupán az erkölcsi romlás veszélyének vannak kitéve vagy züllésnek indultak, a következő eszközök szolgálnak:

1. Maga a bírói eljárás, nyomozás és kihallgatás. E részben a legtöbb bíróságnál az a tapasztalatunk, hogy a kihallgatások a törvény rendes formáihoz alkalmazkodnak, de azok a szülők és a pártfogók kihallgatásával egészíttetnek ki. Megelőzi a bírói kihallgatást a Fb. 15. és 16. §-ában meghatározott környezettanulmányok beszerzése. Arra nézve, hogy a környezettanulmányozás és tájékozódás milyen módszer szerint történjék, mire terjedjen ki, sem a bíró sem más intézmény útmutatást nem ad. Amennyiben hiányok merülnek fel, ezek pótlása kiegészítések útján történik.

A bíró pszichológiai vizsgálódásának célját, a fiatalkorú individualizálását ily módon nem előzi meg az esetek specializációja. A bíró sem a pártfogó tisztviselőktől, sem pedig az orvosi megfigyelésektől nem kap oly tájékozódást, amely az erre rendelkezésre álló módszerek valamelyikét követné, csupán esetlegesen összegyüjtött adatok állanak rendelkezésére. Miután pedig a bíró és a pártfogó tisztviselő között nincs meg az a viszony, ami például a nyomozást vezető ügyész és a rendőri hatóságok és közegek között megvan, továbbá a pártfogó tisztviselő kiképzésére nézve sincs semmiféle szerves intézményünk, a bíró teljesen a

kiküldött ügyességére van bízva. Ily körülmények között, amidőn a bíró elé sablonos jelentések százai kerülnek: nincs megadva a mód, hogy egy bizonyos módszer szerint keresse a fiatalkorúak bizonyos csoportjait, amelyeken belül azután az individualizáció egyes jegyei megtalálhatók.

2. A környezettanulmányozás és tájékozódás, amelyet a pártfogó tisztviselők teljesítenek.

3. Az otthonok figyelik a fiatalkorú magaviseletét és a tárgyalásokon meg van arra adva a mód, hogy az otthonok vezetői a fiatalkorúak bíráinak megadják az értesítést arról, hogy a fiatalkorú hogyan viselkedett az otthonban, azonban az otthonokban való elhelyezés sem időtartamban, sem pedig az ottani kezelés tekintetében nincs a bírói eljárásba *megfigyelő otthonként* beállítva. Az otthonok vezetői nem kísérletezhetnek és nem figyelhetik meg a fiatalkorút oly módon, hogy ők a fiatalkorú elleni eljárásban tényezőkként hassanak közre és így az ő véleményük nem bír azzal a súllyal a fiatalkorú egyéniségének az elbírálásában, mint azt megérdemelné, holott egész bizonyos, hogy az otthonban való megfigyelés már huzamosságánál fogva is alaposabb, mint a többnyire rövid ideig tartó bírói tárgyalás, ezenfelül hiányzik az otthonok életéből a szorosabb értelemben vett bírói közreműködés és irányítás.

4. A fiatalkorú szakszerű orvosi és lélektani vizsgálata. A Fb. 18. §-ában a bírónak minden korlátozás nélkül megengedett vizsgálat és megfigyelés a legtöbb bíró által csupán akkor vétetik igénybe, ha kifejezett elmebajról van szó; ennek korántsem a bírák képzettségének avagy jóindulatának hiánya az oka. A bíró a pártfogó tisztviselők révén sem jöhet abba a helyzetbe, hogy a fiatalkorú lelki egyéniségének hiányairól képet kapjon, másrészt hazánkban eddig az igazságügy keretében csupán az elmekórtani megfigyelés lévén rendszeresítve, a tulajdonképi lélektani megfigyelés módszereit a bíró nem ismerheti, valamint kísérletek és kipróbálás nélkül azt sem tudhatja, hogy mit nyujthat neki a lélektani vizsgálat. Ugyanez áll a pártfogó tisztviselőkre nézve; aki nem gyakorlott a pszichológus mai modern módszereiben, vagy legalább is nem ismeri e módszerek céljait és alkalmazási eredményeit, nem képes megítélni azt, hogy mennyiben kell neki oly adatokat keresni, amelyek azután részletesebb vizsgálatot igényelnek. Ebből következik, hogy amíg a bírónak és a pártfogó tisztviselőnek nincs módjában a laboratóriumi munkában legalább is szemlélettel résztvenni, a lélektani orvosi megfigyelések elrendelése nemcsak céltalan, de a legtöbb esetben rossz helyütt alkalmazott lesz.

5. A lélektani megismerés eszközeihez kell sorolni a fogházi őrizetben tartást. Itt épúgy, mint az otthonokban, nem közömbösek azok a megfigyelések, amelyek a fiatalkorúak bíráját tájékoztatják abban, hogy a fogházi őrizet miként hatott a fiatalkorú testi szervezetére és lelki állapotára, előnyös-e vagy káros volt-e annak a hatása, és kár vagy haszon remélhető-e akkor, ha a fiatalkorú továbbra és esetleg huzamosabb ideig a fogházban tartatik. E részben ma adatszerzés módunkban nincs és ha megtörténik, az is csupán esetleges.

A kriminálpedagógiai befolyásolás kérdésénél mindenekelőtt le kell szögeznünk a magyar törvénynek azt az álláspontját, amely nem elégszik meg azzal, hogy a bíróság csupán nevelő intézkedést rendel, hanem egyenesen *bírói* funkcióvá teszi a nevelőintézkedést és a bírót valamint az ő közegeit és segítőit egyenesen arra hatalmazza fel. hogy a fiatalkorú nevelését irányítsák és vezessék; egész nyilvánvaló ez különösen a Fb. 48. és 50. §-aiból. Vizsgálnunk kell tehát, hogy a ma létező intézményeink és berendezéseink mennyiben lehetnének fejleszthetők oly irányban, hogy ez a befolyásolás valóban pedagógiai módszerességet nyerjen.

1. A fiatalkorúak bírósága a dorgálás és a próbárabocsátás eseteiben van abban a helyzetben, hogy maga is nevelő befolyást gyakorolhasson.

A dorgálásnál ez teljesen a bíró kezében van és a dorgálással ki is van merítve a nevelőintézkedés, amely az eset csekélységénél fogva többre nem terjedhet.

A próbárabocsátásnál a dorgálással szemben már nevelő folyamattal állunk szemben, amely a törvény szerint a kiskorú 24. évéig tarthat, tehát évekre terjed ki. Ebben az esetben a bírónak tehát részben közegekre van szüksége, részben azonban a nevelő irányítás egész sor eszközére, nemcsak az intézkedés meghozatalakor, hanem a nevelőintézkedés egész folyama alatt. Másfelől e nevelőintézkedésnek módszeresnek kell lenni vagyis az nem állhat esetleges ötletek sorozatából, hanem megállapított módok tudatos alkalmazásán kell alapulnia.

A próbárabocsátás közegei a budapesti szervezetben az ellenőrző pártfogó tisztviselők, akik a központi pártfogó irodában vannak alkalmazva, másrészt társadalmi egyesületek bejelentett tagjai, végül adott esetekben a próbárabocsátott szülői, munkaadói vagy más gondviselői. Ezek ellenőrzik a fiatalkorú vagy a gyermek magaviseletét, feljegyzéseket készítenek és a bírónak akkor tesznek jelentést, ha a próbaév letelt vagy ha a fiatalkorú ellen bírói intézkedés szüksége merül fel. A központi pártfogói iroda exakt pontossággal vezeti ezeket az ellenőrzéseket és minden egyes próbárabocsájtott irataira feljegyzi. Ez a foglalkozás mindazonáltal csupán egy eszközét meríti ki az erkölcsi vezetésnek: a felügyeletét, amely a pedagógia elvei szerint egymagában nem elegendő a vezetés keresztülviteléhez. Itt tehát módot kell arra keresni, hogy ez a próbárabocsátás bírói vezetés mellett valóságos nevelő vezetéssé legyen, vagyis, hogy a bíró munkája ne csupán abban álljon, hogy a pártfogó esetleges jelentéseire intézkedést tegyen, hanem maga a bíróság irányítsa a pártfogói vezetést.

2. A pártfogó tisztviselők a próbárabocsátás tartama alatt a központi pártfogó iroda keretén belül teljesítik tisztöket. A társadalmi egyesületek és tagjaik közvetlenül érintkeznek a bíróval, amennyiben erre vállalkoznak, másfelől a pártfogó tisztviselők keresik az érintkezést a pártfogóval. Csupán a társadalmi pártfogó tehát az, aki abban a helyzetben van, hogy a fiatalkorú nevelésével behatóan foglalkozzék. Igen természetesen csak nagyon kevés azoknak a száma, akik így fognak eljárni, néhány emberbarát, aki ideálisan fogja fel életmódját, javarészt azonban oly egyének, akiket bizonyos érdek (rokonság, munkaadó) fűz a fiatalkorúhoz.

Nem új álláspont az, hogy a fiatalkorúak és gyermekek erkölcsös életmódra való vezetéséhez hivatásos pártfogókra van szükség és hogy a hivatásos pártfogónak legelső kelléke a képzettség. Teljesen közömbös e részben az, hogy az illetőnek tisztéért díjazás jár-e avagy nem, mellékfoglalkozásként vagy főfoglalkozásként űzi-e ezt a hivatást, mert ez kizárólag az illető pártfogó életmódja berendezésének a kérdése. Elengedhetetlen kellék azonban a kriminalisztikai és a pedagógiai készültség. Még a jóindulat és a gyermek szeretete sem elegendő, mert a züllés és a bűnözés veszélye ellen küzdeni oly egyénnek, aki a züllöttség és a bűn okait, megjelenési módjait, az ellene való küzdelem eszközeit nem ismeri, oka annak a sok és előreláthatóan csalódásnak, amely a fiatalkorúak bíróságának támogatásától már annyi egyént joggal elriasztott.

Tanult pártfogót semmi sem képezhet ki jobban, mint egy szeminárium szerinti szervezés, amely módot ad arra, hogy a megtörténteket, tapasztaltakat, összegezze, közölje, azokból azután állandó elveket szűrjön le további irányításul. Ha sikerülne a fiatalkorúak bíráit, a pártfogó tisztviselőket és a társadalmi pártfogókat a bíróság mellé ily szemináriumszerű módon csoportosítani, nemcsak az eljárás lenne helyesebb és célszerűbb, hanem rengeteg munka és csalódás lenne megtakarítható. E részben az erzsébetfalvai kriminálpedagógiai intézet kiválóan előnyös tapasztalatokat mutat fel. Itt valósággal fokozatos kiképzésben részesülnek a pártfogó tisztviselők, akik először mint hallgatók jelennek meg a tárgyaláson, utóbb maguk járnak el az egyes ügyekben, majd pedig állandó összejöveteleken beszélik meg egymással és a fiatalkorúak bíráival az ügyeket és a teendőket. Itt ismerheti meg azután a bíró a pártfogók és a pártfogó tisztviselők egyéni tulajdonságait, amellyel kiki más és más foglalkozásra, bánásmódra képes és erőinek jobb kihasználásával intenzív munkára alkalmas.

3. A védő- és óvóintézkedések céljára szolgáló otthonok jelentőségéről már megemlékeztünk a fiatalkorúak megfigyelése céljára. Ehelyütt hangsúlyoznunk kell annak a tapasztalatnak a jelentőségét, hogy ezen otthonok pedagógiai jelentősége sem kicsinylendő. Eltekintve attól, hogy már magában véve az a körülmény, hogy a gyermek jobb, erkölcsösebb környezetbe jut, bizonyos hatásokkal van reá. Azonban ép ezekben az otthonokban való tartózkodás mutathatja meg a bírónak azt, hogy a jövőben milyen nevelő intézkedés mutatkozik célszerűnek. Legyen

szabad e részben a következő egész sajátos tapasztalatra hivatkozni. Az erzsébetfalvai pártfogó-egyesület menhelye tulajdonkép arra a célra létesíttetett eredetileg, hogy oly fiatalkorúak, akik javítónevelésre ítéltettek, de környezetükben meg nem hagyhatók, addig is, amíg beszállításuk elrendeltetik, tisztességes ellátás és felügyelet alatt legyenek. Ezek a fiatalkorúak vagy a menhelyben lettek foglalkoztatva vagy pedig megkíséreltetett a gyárakban és más üzemekben való foglalkoztatás is. Utóbb kitűnt, hogy rendes környezetben huzamosabb ideig meg képesek maradni, sőt magukat ruházni és eltartani is, tehát a zárt intézetben államköltségen való nevelés teljesen felesleges, sőt kétséges, hogy nem-e a fiatalkorú ártalmára lehet. Így voltakép a menhelyben való elhelyezés pótolta azt a hiányt, amelyet a fiatalkorúak bírájának a pszichológiai megítélésben való hiányossága okozott. És továbbá: nem lehetnek-e esetek, ahol ezekben az otthonokban való elhelyezés a megfigyelés tartama alatt is annyira előnyös nevelő befolyást rejt magában, hogy a fiatalkorú sokkal rövidebb idő alatt, mint amit a javítóintézetekben eltölteni köteles, jó útra tér. Számtalan gyakorlati eset bizonyítja különösen ott, ahol a szülő és a gyermek között félreértés vagy huzavona a baj eredője, hogy vagy a gyermek vagy a család, hogy úgymondjuk, észbe kap, meggondolja magát és helyreállítja a rendes állapotot. Ezt mindenki, aki valaha ily otthont vezetett, saját maga számtalanszor tapasztalta. Mindezekből leszűrhetjük azt a képet, hogy ezek a megfigyelő otthonok egyúttal bizonyos pedagógiai befolyások érvényrejuttatására is alkalmasak, különösen akkor, ha irányító és ellenőrző szervül ott van a pontos lélektani munka, amely az otthon részéről felmerült hiányokat pótolhatja és a közönséges populáris lélektani bánásmódot szakszerű és exakt pszichológiai vezetéssel helyettesíti.

4. A kriminálpedagógiai és gyógypedagógiai befolyásolás. A fiatalkorúak bíráinak és a pártfogó tisztviselőknek nevelő munkássága igen természetesen nem éri el a komoly pedagógiai és etikai munka értékét mindaddig, míg annak a valódi pedagógiai tudomány vezette alapjai nincsenek. Pedagógiai komolyság nélkül gyermekekkel foglalkozni játék, sőt némely esetben egyenesen vétkes dolog. Ily irányban tehát azt a személyzetet, amely a fiatalkorúakkal és gyermekekkel foglalkozik, fejleszteni és tanítani kell. Ez nem akar szemrehányás lenni sem a bíráknak, sem a pártfogó tisztviselőknek. A bírói kar jogászokból lett összeállítva, a jogász pedig arra lett nevelve, hogy tényeket állapítson meg és tényeket szubszummáljon jogszabályok alá. A bíró, aki ma a fiatalkorúak bírájának székébe lett ültetve, egyenesen hibát követett volna el régebbi alkalmazásában, ha ugyanezen elveket követte volna akár a polgári, akár a büntető ügyszakban, amelyeket ma követnie kell. Ennek az oka egész nyilvánvaló. A polgári és bűnvádi eljárás ma még nem nyugszik lélektani alapokon, hanem megtartotta azokat a logikai alapokat, amelyek a XVIII. század végének egész jogalkotását jellemzik. Valamikor a pedagógia sem tett másképp és csak a XIX. század elején látjuk, amint Herbart a lélektant tette a neveléstan alapjául, mondván: a lélektan mutatja meg a pedagógia számára az útakat, az eszközöket és az akadályokat. Csak a legutóbbi évtizedben jutottunk rá, hogy az igazságügyi törekvések helyes alapja a lélektan lehet. Eddig némi logika és némi retorika volt az igazságszolgáltatás egész filozófiai alapja, ma rájutunk, hogy itt is a lélektan fogja megmutatni az útakat, az eszközöket és az akadályokat. Ennek a valóságban való első keresztülvitele, a fiatalkorúak bírósága annak magyar fogalmazásában.

Nem elegendő azonban a lélektan közönséges és a mindennapi tapasztalaton alapuló alkalmazása, hanem keresnünk kell azt a módot, hogy ezek a lélektani módszerek ép oly exakt pontossággal vitessenek keresztül és fektettessenek az eljárás alapjául, mint jogrendszerünkben a logikai alapok. Ennek egyedüli módja a lélektan modern tudományának bevitele a fiatalkorúak bíróságának gyakorlatába. Itt azonban ismét kétségtelen az, hogy lélektani előadások meghallgatása és könyvek olvasása nem elegendő. A tapasztalati lélektan a gyakorlaton alapul és azt csak csupán a gyakorlatban lehet megtanulni. A pszichológiai befolyásolás módszerét tehát be kell vinni a bírói gyakorlatba és míg egyfelől a pszichológust beállíthatjuk a fiatalkorúak bírájának pedagógiai tanácsadójává, másfelől a bírót kell abba a helyzetbe hoznunk, hogy minden egyes esetben közvetlen szemlélője legyen a pszichológus munkájának. Az a hely, ahol ketten találkoznak: a laboratórium, amelyről Gross jól mondja, hogy az exakt tudományok nagy fellendülése azon a napon kezdődik, amikor azok az íróasztaltól a laboratóriumba vándoroltak. A laboratórium adja meg a módot arra, hogy a fiatalkorúak bírája egyes eseteken és tapasztalatokon jusson rá a modern pedagógia útjaira és ismerje meg annak eszközeit, valamint akadályait.

5. A javító-, nevelőintézetek és fiatalkorúak fogházainak pedagógiai befolyásolása. Ez a kérdés egy nagyon régi problémát vet fel, nevezetesen az igazságszolgáltatási és börtönügyi intézmények belső kapcsolatának kérdését. Egész nyilvánvaló, hogy a felnőttek igazságszolgáltatásában is az az állapot, hogy a bíró nem tudja, hogy mire ítélte a vádlottat, amidőn bizonyos időre fegyházba küldte és a fegyházigazgató sem tudja, hogy mit akart a bíró, amikor az embert elítélte. Ugyanez az eset a javító-, nevelőintézeteknél és a fiatalkorúak fogházainál. A leggyakoribb panasz az, hogy a bíró a fiatalkorú javulását remélte az intézettől. A gyerekek pedig ott rosszabbak lettek vagy panasszal telve szöktek vissza a bíróhoz. Más esetekben a bíró előírt egy sor irányító elvet, de ezek a javítóintézetben nem vehetők figyelembe. Viszont a javítóintézetek vezetői élénken érzik azt a hiányt, hogy a fiatalkorúak bíróságai egész sereg gyereket küldenek javítóintézetbe, akik nem odavalók, akivel lehetett volna odakinn is valamit tenni. De legszembetűnőbb hiány az, hogy a javítóintézettel és a fogházzal a fiatalkorú teljesen eltűnik a bíró szemei elől, tehát az eddigi nevelés ép a legnehezebb körülmények között szakad meg.

Ezeknek és az ezzel egybefüggő kérdéseknek szakadatlan sorának a rendezése mindenesetre jogpolitikai kérdés és törvényhozási, valamint kormányzati feladat. A kérdés előkészítésére azonban semmi sem alkalmasabb, mint hogyha a javítóintézetek és a fiatalkorúak fogházainak leendő vezetői, tanítói és nevelői ugyanott nyerik kiképzésüket, ahol a fiatalkorúak bírái, a pártfogó tisztviselők, valamint az ügy iránt egyébként érdeklődők dolgoznak, tanulnak és tapasztalatokat gyűjtenek. A javítóintézetek és a fiatalkorúak fogházainak pedagógiai befolyásolása tehát szintén nem képzelhető rendszeres kriminálpedagógiai gyakorlat és szemináriumi kiképzés nélkül. *Dr. Kármán Elemér.*

Az új tolmácsrendelet.

Perrendtartásunk 134. és 229. §-aiban kifejezésre jut az elv, hogy a hazai bíróságok előtt csak magyar nyelven lehet fellépni és hogy a más nyelven teljesített minden perbeli nyilatkozat hitelesen magyarra fordítandó. Más törvényhozások még határozottabb alakban biztosítják a hazai nyelv kizárólagosságát úgy a perben, mint általában hatóságok előtt.[1] A hazai nyelv nemtudása, ha nem is perjogi, de anyagi hátrány, melynek következményeit az viseli, aki a hazai hatóságok előtt idegen nyelven lép fel vagy idegennyelvű okiratot használ. Ezt az elvet következetesen keresztülviszik általában azon államok törvényhozásai, melyeknek népessége nyelv szempontjából homogén, ahol tehát az állam természetszerűleg gondoskodott arról, hogy minden polgár kellően elsajátíthassa és használhassa az állam nyelvét. A hatóságok és bíróságok előtt szükségessé váló szóbeli és írásbeli fordításokat a feleknek oly fordítóktól kell beszerezni, kiknek szakértelmében és hűségében az állam megbízik. Ezek a hites fordítók vagy tolmácsok (Beeideter Gerichtsdolmetsch, traducteur vagy interprète assermenté), kiket a nyelvi szempontból homogén államok törvényhozásai általában a bírósági szakértőkkel egyenrangú jogszolgáltatási tényezőknek tekintenek és ehhez képest akként szabályozzák helyzetüket és díjazásukat, miként a többi bírósági szakértőkét, a díjazás pedig a fél dolga, aki a tolmács segítségére szorul. Ugyanez a helyzete a bírósági tolmácsoknak, illetve hites fordítóknak az oly nemzetiségi államokban

[1] Porosz Gerichtsverfassungsgesetz § 186. A Reichsgericht gyakorlata «Rechtsmittelsschriften in fremder Sprache sind ohne rechtliche Wirkung». A francia «loi du 2 Thermidor an 2.» kimondja, hogy «les actes doivent être écrits en langue française, sans que l'infraction à cette règle soit une cause de nullité». — A közjegyzők is csak francia nyelven vehetnek fel okiratokat; bár ezt a törvény nem parancsolja meg, de a józan ész diktálja. (Godefroy, Dictionnaire administratif, v. «Experts».)

is, ahol az uralkodó nemzetiség nyelve a többi nemzetiségekével szemben kifejezett előnyben van. Más a helyzet a szoros értelemben vett nemzetiségi, azaz többnyelvű államokban. Itt a kormányzatnak azt az elvet kell szem előtt tartania, hogy az állampolgárok a hatóságok előtt egyenlőek lévén, egyiknek sem szolgálhat hátrányára, ha az ország területén használatos nyelvek valamelyikén, — legyen az bár a legelterjedtebb is, — nem tudja magát kifejezni és saját nemzetiségi anyanyelvét kénytelen használni. Ily államokban tehát gondoskodnia kell a kormányzatnak arról, hogy amennyiben valamely nemzetiségi nyelven előterjesztett irat vagy nyilatkozat hiteles fordítása szükséges, ennek beszerzése ne okozzon a nemzetiségi állampolgárnak külön terheket. Ily államok igazságügyi kormányai akként oldják meg a kérdést, hogy bíróságaiknál segédhivatali állásokat szerveznek, kizárólag a nemzetiségi nyelvekből és azokból való fordítások és tolmácsolások céljaira. Az ezen állásokat betöltő egyének feleskelett hivatalnokok és mint ilyenek, díjazásukat az államtól, nem pedig esetről-esetre a felektől kapják. Érdekes, hogy ez utóbbi elvet, mely voltaképen az ú. n. nemzetiségi, vagyis többnyelvű államok kiindulási pontja, a két leghomogénebb nyelvű ország kormányzata vitte keresztül oly területeken, ahol az államnyelven kívül más nyelvek is el vannak terjedve: Poroszország egyes részeiben, a berlini, breslaui, kieli, königsbergi, poseni és stettini kerületekben[2] és Franciaország az algiri département-okban, hol a benszülött lakosság részére szükséges tolmácsolásokat a gouverneur général fenhatósága alá helyezett «interprètes judiciaires», illetve a katonai hatóságoknál a szintén közhivatalnoki minősítéssel bíró «interprètes militaires» végzik. Poroszország és Franciaország egyéb részeiben és a legtöbb más államban is a hites tolmácsokra ugyanazon szervezeti és díjazási szabályok állanak fen, mint a bírósági szakértőkre.[3]

Nálunk a nemzetiségek egyenjogúsításáról szóló 1868: XLIV. tc. szerfölött megnehezítette a tolmácskérdésnek helyes és igazságos megoldását. Ez a törvény, mely voltaképen kihirdetése után azonnal egészében hatályon kívül helyeztetett «ellenkező szokás» folytán, aggodalmas következetességgel iparkodott biztosítani a hazai nemzetiségek részére azt a jogot, hogy anyanyelvüket minden hatóság és községi bíróság előtt használhassák és hogy a magyar nyelv nemtudása vagy nemhasználása ne járjon reájuk semmiféle anyagi teherrel. Eltekintve attól, hogy a községi igazgatásban sohasem lépett gyakorlatba a «jegyzőkönyvi nyelv» törvényes rendszere, rést ütött a törvény álláspontján már az 1869. évi IV. tc. is, mely a bíráskodást a közigazgatástól különválasztván keresztülvitte, egyelőre ugyan csupán a felsőbíróságokra nézve azt az elvet, hogy a kir. bíróságok nyelve kizárólag a magyar; továbbá az 1874-iki közjegyzői törvény 158. §-a, mely a közjegyzőknek a magyar nyelv kizárólagos használatát írja elő, végül a későbbi közigazgatási és perrendtartási törvények egész sora és ma már megállapíthatjuk, hogy a magyar államnyelv használata minden bíróság és hatóság előtt kötelező a nemzetiségi honpolgárokra nézve is, akik tehát, ha magyarul nem tudnak, kénytelenek hiteles fordításról gondoskodni és ennek költségeit viselni.

Midőn az igazságügyminiszter az eddig érvényben volt 1873. évi 32,942. sz. rendeletével részletesen szabályozta a bírósági tolmácsok helyzetét és a hiteles fordítások kérdését, már teljesen ráhelyezkedett arra az álláspontra, mely elméletileg a homogén nyelvű államokra alkalmas és teljesen szakított az 1868: XLIV. tc. elvi kijelentéseivel. Figyelembe vette mégis, hogy a közoktatás és a közmívelődés akkori helyzetében súlyos terheket jelentett a hazai nemzetiségekre az a kötelezettség, hogy valahányszor bíróság vagy hatóság előtt van dolguk, tolmácsot is kell fizetniök és ezért gondoskodott a rendeletben arról, hogy ez a teher ne legyen túlságosan nagy. Ez a gondoskodás természetesen a tolmácsok rovására ment, akik 1873 óta a mai napig oly szűkkeblű díjazásban részesültek, melyhez foghatót még a magyar közigazgatás közismert fukarsága sem ismert. A tolmácsok tarifája, mely 1873-ban még csak feltűnően alacsony volt, azóta a gazdasági viszonyok alapos megváltozásával egyenesen lealázóvá és szégyenletessé vált. Míg az igazságszolgáltatás összes többi szerveinek illetménye 1873 óta sokszorosan emeltettek, a bírósági tolmácsok mindeddig hasztalanul kérték mostoha helyzetük javítását. Valahányszor új ostromra indultak, a váltakozó igazságügyi kormányok részéről mindig újabb nehézségek tornyosultak eléjük. E nehézségek főként az előbb vázolt elvi kérdések megoldhatatlanságában és kisebb, részben állami fiskalitási szempontokban rejlettek. Az igazságügyminiszterek egyaránt fáztak attól, hogy egy hazai nemzetiségi kérdést megbolygassanak és attól, hogy az állami költségvetésre még oly csekély, de újabb terhet hárítsanak. Különösen figyelembe jött a bűnügyi irodaátalányra háramló újabb teher, amennyiben a bűnvádi eljárás során felmerülő tolmácsi díjakat ebből kell fedezni. Évekkel ezelőtt indult meg a bírósági tolmácsok részéről a reformmozgalom, eredetileg a temesvári tolmácsok kezdeményezésére, melyet azután a budapesti tolmácsok többé elaludni nem engedtek. Az akció végre kellő eredménnyel járt és ezt a tolmácsok az igazságügyminiszter jóindulata mellett főként *dr. Tőry Gusztáv* államtitkár úr támogatásának és humánus igazságérzetének köszönhetik, aki még az igazságügyminisztérium mai munkatorlódása, a háborús rendeletek és törvények, a koronázás előkészítő munkálatai mellett is tető alá juttatta a régen várt, fontos szervezeti intézkedéseket tartalmazó rendeletet, mely az «Igazságügyi Közlöny» mult évi 11. számának külön mellékleteként jelent meg és újév napján lépett életbe.

A rendelet hatályon kívül helyezi az összes, ezen tárgyra vonatkozó eddigi rendeleteket, úgy hogy a szóbeli és írásbeli tolmácsolás egész jogköre most már összletesen van kodifikálva. Mindazonáltal ki kellett hagyni a szabályozás köréből az egyes államszerződésekben különféle államok konzuli személyzetének biztosított azon jogot, hogy hiteles fordításokat ők is végezhetnek.

A magyar igazságügyi hatóságoknál a szükséges szóbeli és írásbeli hiteles fordítást állandó és alkalmi tolmácsok teljesítik. Alkalmi tolmácsul az igazságügyi alkalmazottak, szükség esetén kellő nyelvismerettel bíró más «megbízható, értelmes egyének» használhatók, de csak amennyiben az illető nyelvre állandó tolmács nem áll rendelkezésre. Hiteles fordításokat azonban nem csupán az állandó, illetve alkalmi tolmácsok útján lehet beszerezni, hanem rendelkezésre áll a feleknek a belügyminisztérium fordítóosztálya is. Ezenfelül a kir. közjegyzők is adhatnak hiteles fordításokat a közjegyzői törvény 7. és 91. §-ainak keretében. A garanciális összhangot ezen különböző fordítószemélyzet működésére megteremti a rendelet 10. §-a, mely szerint rendes tolmácsi vizsgára kell bocsátani a tolmácsjelölteken kívül azokat is, akiket a belügyminiszter fordítóosztályának tagjául vagy más közhatóság állandó fordítóként alkalmazni kíván, úgyszintén azon kir. közjegyzőket illetve közjegyzőjelölteket is, kik nyelvi jogosítványt óhajtanak szerezni.

A tolmácsi állások szervezésénél választani kellett a fentebb ismertetett porosz hivatalnokrendszer és az eddig nálunk is gyakorlatban volt rendszer közt, mely a tolmácsi állást nyilvános pályázathoz, vizsgához és kinevezéshez köti, de a hivatalnoki szervezettől teljesen különállóan. Midőn az utóbbi rendszer mellett döntött az igazságügyminiszter, bizonyára a tolmácsi kar érdekeit tartotta szem előtt, mert figyelembe vette, hogy a magyarországi tolmácsok többsége ügyvéd, kiktől a tolmácsi minősítést az új szervezés nem vonhatja el, kiknek társadalmi állásával azonban nem férne össze, ha a bíróságok segédszemélyzetével egy rangba soroztatnának. Másrészt az igazságügyi költségvetést is lényegesen át kellett volna alakítani és új teherrel sujtani, ha külön hivatalnok-tolmácsi közegeket iktattak volna az eddigi segédszemélyzet mellé.

Amennyiben valamely törvényszék vagy járásbíróság területén valamely nyelvre nézve szóbeli tolmácsolás vagy írásbeli fordítás gyakran szükséges, a törvényszék elnöke (Budapesten csupán a budapesti kir. törvényszék elnöke) pályázatot hirdet állandó tolmácsi állásra, melynél a kir. közjegyzők, ügyvédek és jogismeretet kimutató egyének előnyben részesülnek. A törvényszék teljes ülése jelöli ki azt, akit tolmácsi vizsgára kell bocsátani. A vizsga írásbeli és szóbeli és kiterjed nem csupán az illető

[2] Dolmetschverordnung v. 18. Dez. 1899.

[3] Franciaországban a hites tolmácsok minősítésére nincs is külön szabályzat, hanem szakértőknek tekintik őket, kik mint ilyenek, a törvényszéki elnök által egyszersmindenkorra vagy esetről-esetre felesketendők. Sőt még az eskütétel elmaradása is csak a bűnperben semmisségi ok. A tolmács személyi minőségéről csak annyit mond a törvény, hogy ugyanazon kellékekkel bírjon, mint az «ügyleti tanú». (Témoin instrumentaire; Code d'Instr. Criminelle, art. 148., 332.; Dalloz, Dictionnaire de Droit, p. 1119, Nos. 35., 41.)

nyelv grammatikai ismeretére, hanem a jogi műkifejezésekben való jártasságra és a jó felfogásra is. A vizsga a törvényszék elnöke által összeállított vizsgálóbizottság előtt folyik le, de a jegyzőkönyvet és az írásbeli vizsgán készített dolgozatokat felülbírálás végett az igazságügyminiszterhez kell felterjeszteni, aki a vizsga eredményéről dönt és az állandó bírósági tolmácsot kinevezi, esetleg a kinevezést a letett tolmácsi vizsga kiegészítésétől vagy újabb vizsga letételétől is függővé teheti. A törvényszék teljes ülésén felesketett tolmácsok felügyeleti és fegyelmi hatóságai: elsőfokon a törvényszék elnöke, másodfokon az ítélőtábla elnöke és harmadfokon az igazságügyminiszter.

A rendelet részletesen szabályozza a tolmács működési körét, kötelezettségeit, a fordítások alakját, bemutatását, a fordítás teljesítésének sorrendjét és a tolmács viszonyát a hatóságokhoz, valamint magánfelekhez. Az igazságügyi hatóságok ezentúl nem kénytelenek az igazságügyminiszter közvetítését igénybe venni, ha írásbeli tolmácsolásra van szükség, hanem közvetlenül fordulhatnak a körzetükben működő, szükség esetén a legközelebbi körzetben működő tolmácshoz.

A tolmácsra nézve legfontosabb reformot a rendelet 25. §-a tartalmazza, mely a díjszabást alakítja át és a díjakat általában az 1873-ban megállapítottakhoz képest körülbelül 50%-kal emeli. A díjak még így is jóval alacsonyabbak a külföldön megállapítottaknál. Így a szóbeli tolmácsolás egy egész napon át (8 órán túl) nálunk 15 koronával díjaztatik. Németországban óránkint 2 bir. márka a díj. Másutt általában a szakértők részére megszabott tarifát alkalmazzák a bíróságok a tolmácsokra is. A díjszabásban kellett kifejezésre jutnia az előnynek, melyben a hazai nemzetiségi polgárok szükségkép részesülnek szemben azokkal, kik más idegen nyelven fordulnak a bírósághoz. Ezért a rendelet alacsonyabb díjazást állapít meg a hazai nemzetiségi (horvát, német, román, rutén, szerb, tót) nyelvről a magyar államnyelvre vagy viszont teljesített írásbeli fordításokért, mint bármely idegen (nem hazai nemzetiségi) nyelvről a magyar államnyelvre vagy viszont végzett fordításokért. Ez a megoldás természetesen csak félrendszabály és a tolmácsok hátrányára szolgál, de el kell ismerni, hogy az államkincstár nagyobb megterhelése nélkül alig lehetett volna a mai viszonyok közt oly megoldást találni, mely egyaránt honorálná a nemzetiségek nyelvi egyenjogúsításának és a szellemi munka teljes méltánylásának elvét. Kicsinyes és régies zamatú intézkedésnek kell tekintenünk azt a parancsot, hogy az írott fordítás egy oldalának 25 sort és egy sornak legalább 16 szótagot kell tartalmaznia. A gépírás korszakában ilyen kautélákra valóban nincs szükség, annál kevésbbé, mert a tolmács minden visszaélése szigorú fegyelmi következményekkel jár és mert az ily korlátozás csak a magyar nyelvben és néhány más fonétikus helyesírású nyelvben bír alappal, míg a legtöbb nyugati nyelvre nem alkalmazható. (A németben gyakoriak a 6—7 betűből álló egytagú szavak, a franciában a 4—5 betűből álló szótagok.)

A hálátlan és nehéz fordítói munka méltánylása nyer kifejezést a 26. §-ban, mely a tolmácsnak megengedi, hogy a szöveg tudományos vagy irodalmi jellege miatt nehezebb munkáért a törvényszék elnökének engedélyével a rendes díjnál magasabb összeget számíthasson fel.

A rendelet kizárólag a hiteles fordítások és hiteles szóbeli tolmácsolás ügyét szabályozza, míg a magánfelek számára teljesített szóbeli tolmácsolás és nem hiteles írásbeli fordítás díjazására nézve a tolmács a magánféllel szabadon egyezkedhetik. Megtörténhetik tehát, hogy a magánfél nem hiteles fordítást kíván, de minthogy ennek díjazása felől a tolmáccsal nem tud megegyezni, követeli, hogy a tolmács néki hiteles fordítást adjon, mely esetben a rendes tarifa kerül alkalmazásra. Ezen az anomálián csak a fentebb idézett 26. §. alkalmazásával lehet segíteni.

Ha figyelembe vesszük a nehézségeket, melyeket ezen eminenter magyar közigazgatási kérdésben meg kellett oldani és ha méltányoljuk azon fontos előnyt, mely több kisebb részletrendeletnek egy kodifikatorius egészbe való öntéséből származik a jogszolgáltatás szempontjából, örömmel kell üdvözölnünk az új rendelet megjelenését, mely sok bizonytalanságot oszlat el és a régóta méltatlanul háttérbe szorult, nagyobbrészt ügyvédekből álló tolmácsi kart legalább némileg előnyösebb helyzetbe juttatja.

Dr. Sömjén Géza.

A Pp. 634. §-ához az igazolás megengedhetősége kérdésében.

A budapesti kir. törvényszék azon bírói gyakorlatot követi, hogy a bérleti viszony megszüntetése tárgyában folyamatba tett perekben a fellebbezés elmulasztása miatt igazolási kérelemnek helye nincs, mert az ily perekben a fellebbezés benyujtására megállapított nyolcnapos határidő (634. §.) nem záros határidő és ehhez képest ennek elmulasztása miatt a Pp. 451. §-a alapján igazolásnak nincs helye (l. 27. P. 5737/916. számú határozatot).

Szerény nézetünk szerint a törvény nem eléggé világos rendelkezéséből kifolyó ezen rideg álláspont elfoglalása némi megfontolást igényel és úgy hisszük, hogy helyes törvénymagyarázat és az alább kifejtendő törvényhelyek egybevetéséből megállapítható, hogy a törvényhozó a törvény ilyetén alkalmazását nem intencionálta. Készséggel koncedáljuk azonban, hogy pusztán a 634. §. ama intézkedéséből, hogy az kizárólag a fellebbezés határidejét állapítja meg s nem fűzi hozzá, hogy ezen határidő záros, nyilván az következik, hogy az ilyen fellebbezés elmulasztása esetén igazolási kérelemnek helye nincs, mert ha ezen szakaszra is alkalmazzuk, az igazolásra, mint jogorvoslatra a 451. §-ban általában megállapított elvet, hogy igazolásnak csak a törvényben magában zárosnak megjelölt határidő elmulasztása esetén van helye, úgy a bíróság helyesen követte az általunk sérelmesnek jelzett joggyakorlatot, mert a 634. §. a fellebbezési nyolcnapos határidőt zárosnak nem jelölte meg.

Amidőn azonban a törvényhozó intencióit vizsgáljuk, nem szabad megelégednünk csupán az említett két törvényhely egybevetésével, hanem vizsgálnunk kell azt is, hogy a perrendtartás struktúrájában, hogyan vonul végig a határidők zárosnak történt kimondása és illetőleg, hol mondja ki a határidő minősítésének alkalmazásával az igazolás megengedett voltát és mikor zárja ki a minősítés mellőzésével az igazolás meg nem engedhetőségét annak kifejezett felemlítése által.

Nem akarok ehelyütt annak fogalmi és logikai magyarázatába bocsátkozni, hogy egy meghatározott számú időegységgel határolt határidő általában csak zárosnak tekinthető, mert ezen kérdés az igazolás szempontjából a Pp. által már szuperált álláspontot képez, mivel a 451. §. 2. bekezdése kifejezetten megemlíti, hogy záros határidőnek csak a törvényben ilyenül megjelölt határidő tekinthető. Ennélfogva tehát csupán a következőkre hivatkozom:

A meghatározott számú időegységgel kifejezett záros határidők esetén, teszem az ellenmondás határidejénél a 461. §-ban, a fellebbezés határidejének megállapításánál a 480. §-ban, a felülvizsgálat határidejének megállapításánál az 526. §-ban, a felfolyamodás határidejének megállapításánál az 552. §-ban, a perújítás határidejének megállapításánál az 567. §-ban, a fizetési meghagyásos eljárásban az ellenmondás előterjeszthetési határidejének megszabásánál az 598. §-ban, a váltómeghagyásos eljárásban a kifogások előterjesztési határidejénél a 611. §-ban, a házassági ügyekben követendő eljárásban a felperes meg nem jelenése folytán a per megszüntetését kimondó végzés ellen benyujtható új tárgyalási határnap kitűzésének kérelmezése esetében a 672. §-ban, és végül a választott bírósági eljárásban az érvénytelenítési per megindítására kiszabott határidő megállapításánál a 785. §-ban, a törvény mindenütt kifejezetten kimondja, hogy ezen felsorolt határidők zárosak, amellyel egyszersmind kifejezést ad annak is, hogy a 451. §-ban lefektetett jogelv szemmeltartásával az említett esetekben határidő elmulasztása miatt igazolásnak van helye.

Ennélfogva tehát a törvény kifejezett útmutatást ad arra nézve, hogy mely határidők zárosak és hogy mely határidők elmulasztása miatt lehet igazolással élni.

A törvény azonban nem elégszik meg az a kontrárió következtetéssel, hanem ugyancsak kifejezetten intézkedik azon határidők elmulasztása tekintetében is, amikor az igazolást meg nem engedi. Így teszem azt ugyancsak a bérleti eljárás keretén belül, ha a fél a 624. §-ban körülírt kifogását nyolc nap alatt elő nem terjeszti, ennek elmulasztása miatt a 630. §. szerint igazolásnak helye nincs. Ami pedig a határnapok elmulasztását illeti, annak dacára, hogy a 451. §. 3. bekezdése körülírja, hogy melyek azon határnapok, amelyeknek elmulasztása miatt igazolásnak nincsen

helye, mégis az illető szakaszoknál kifejezetten is megemlíti, hogy a mulasztás igazolással nem orvosolható. Ilyen az pl. a személyes megjelenés elmulasztása esetében a 227. §-ban, a kiküldött bíró előtti határnap elmulasztása a 259. §-ban, az eskű alatti kihallgatás határnapjáról való elmaradás a 376. §-ban, az ítélet kihirdetésének határidejéről való elmaradás a 398. §-ban, a felülvizsgálati tárgyalásról való elmaradás az 538. §-ban stb.

Nyilván tehát úgy áll a dolog, hogy amíg egyfelől a törvény kifejezetten utal az igazolás megengedettségére, addig másfelől a 451. §-ban körülírt elvi jelentőségű formulázás dacára az illető törvényhelyeken külön is megemlíti azt, ha a mulasztás igazolással nem orvosolható.

Visszatérve azonban a fogalmilag preclusivnak tekinthető határidőkre, *egymagában áll egyedül a 634. §. esete,* ahol a törvény úgy annak zárossá való minősítését, mint annak megemlítését, hogy igazolásnak helye nincs, mellőzi.

Lehet, hogy ennek oka egyrészt abban leli magyarázatát, hogy a fellebbezésre, mint jogorvoslatra már a 480. §. kimondotta, hogy ennek határideje zárosnak tekintendő, ezen kijelentés általános jellegű és így nem volt szükség annak külön felemlítésére, mert azon körülmény, hogy a fellebbezésnek általában 15 napban megszabott határidejét a 434. §. kivételesen rövidebb időben, vagyis nyolc napban állapítja meg, azon elvi álláspontot, hogy a fellebbezés záros határidőnek tekintendő, annál kevésbé változtathat, mert, ha a hosszabb határidő az igazolás szempontjából zárosnak tekintendő, úgy a nyolcnapos rövidebb határidő annak ilyetén minősítését még inkább maga után vonja.

De nemcsak azon körülmény, hogy a 634. §. a fellebbezés határideje tekintetében úgy a minősítést mellőzi, mint az igazolást kifejezetten ki nem zárja, késztet élénkebb gondolkozásra és megfontolásra, hanem *főleg azon körülmény,* hogy közvetlenül a vitát támasztó törvényhely előtt a 633. §. 3. bekezdésében az van mondva, hogy az igazolási kérelmet csak az elmulasztott határnaptól *vagy határidőtől* számítandó nyolc nap alatt lehet előterjeszteni. Ha már most figyelembe vesszük azt, hogy a bérleti eljárásban sem ellenmondásnak, sem felülvizsgálatnak, sem perújításnak helye nincs, a kifogás elkésettsége miatt pedig a 630. §. szerint az igazolás kifejezetten ki van zárva, úgy a fenti *határidő* elmulasztása csakis a fellebbezés határidejének elmulasztására vonatkozhatik, mert más határidő a bérleti eljárásban nem lévén, az igazolás jogorvoslata csakis a fellebbezési határidő elmulasztására provideáltatott.

Szerény nézetünk szerint tehát azon körülmény, hogy a 634. §-ban a fellebbezés határidejének megszabása után a határidőnek zárossá minősítése kimaradt, nyilván csupán törvényalkotási konstruktív elnézésnek tekinthető, amely körülmény abból származhatott, hogy amidőn a bérleti eljárás a perrendtartáshoz hozzáillesztetett, tisztán elnézésből nem vonult ezen úgyszólván csak függeléknek tekintendő speciális eljáráson keresztül is azon, a perrendtartásban lefektetett jogelv, hogy a preclusiv határidők az igazolás szempontjából nem önmaguktól, hanem csupán a törvénynek kifejezett ilyetén minősítése folytán válnak záros határidőkké.

Kimutattuk tehát, hogy az igazolás kérdése a 630. §. esetében legalább is vitás és ilyen esetben nem szolgálhat az igazságszolgáltatás épülésére azon rideg álláspont, amely a megengedhetőség kérdésében az elől hivatkozott határozatban megnyilvánul. A fórumnak mindig nyitva kell lenni, hacsak a törvény azt kifejezetten el nem zárja. Ezen méltányos jogelv nyilvánul meg a Pp. idevonatkozó indokolásában is, amidőn azt mondja, hogy a nem záros határidők elmulasztása miatt azért nincs helye igazolásnak, mert azok kevésbé fontos cselekményekre vonatkoznak és különben is meghosszabbíthatók, vagyis az ily mulasztások a per során egyébként is orvosolhatók. Ez azonban nem vonatkoztatható a fellebbezésre és nem különösen a bérleti eljárásban, ahol ez az egyedüli jogorvoslat s ahol épen az anyagi igazságszolgáltatás érdekében statuálta a Pp. ama változtatást, hogy az előző rendeletben szabályozott felülvizsgálattal szemben, különös figyelemmel az amúgy is gyorsított és rövidített eljárásra, a nagyobb terjedelmű fellebbviteli jogorvoslatot, a fellebbezést, léptette életbe.

Dr. Jacobi Béla.

A lakbéremelések és lakbérfelmondások korlátozása.

A m. kir. minisztériumnak 3787/916. M. E. sz. az egyes kirívó túlkapások folytán támadt jogos felháborodásban létesített lakbérrendelete immár nemsokára a második lakbérnegyed alkalmával fogja éreztetni üdvös hatását. E rendeletnek azonban mint minden az utolsó órában sürgősen létesített jogszabálynak az elmult két hónap alatt számos hiánya és fogyatékossága derült ki, melyeket nagy részben e hasábokon már ismertettek. Mindazonáltal legyen szabad a rendeletnek egy néhány még eddig fel nem említett tökéletlen rendelkezését kiemelni és egyszersmind egyes kiegészítő intézkedéseket javasolni, melyek a tényleges viszonyok kívánalmainak inkább tehetnének eleget mint az eddigi szabályozás.

Mindenekelőtt általánosságban megállapítható, hogy a rendelet készítésénél inkább csak a szigorú jogi szempontok tartattak szem előtt. A rendelet ez irányzata annak idején a rendelet elkészültének sürgősségében és az egyes bérlőket érhető méltánytalanság és jogtalanság minél erélyesebb és gyorsabb megakadályozásában lelhette magyarázatát. A ius strictummal szemben méltányossági szempontok tekintetbevétele nem volt időszerű. Azonban a jelenlegi időpontban, mikor is az erélyesebb intézkedések céljukat már elérték, nem lehet az érdekelt osztályok azon óhaja elől teljesen elzárkózni, mely arra irányul, hogy a fenálló gazdasági viszonyok is számításba vétessenek s a jogviszonyok ezeknek megfelelőleg rendeztessenek.

Mindenki előtt világos, hogy a jelenlegi jogállapot csak ideiglenesen tartható fen és csak a háborúokozta különleges körülmények fenállása által igazolható. Azonban, mint egyéb gazdasági téren is gondoskodnak a háborús állapot fokozatos megszüntetéséről és a békés viszonyok helyreállításáról, úgy a lakáskérdés is csak úgy oldható meg kielégítően, ha a megfelelő átmenetről minél korábban gondoskodunk, nehogy e téren a gazdasági élet túl nagy zökkenéseknek legyen kitéve. Mert ha a lakáskérdés jelenlegi jogi szabályozása, mely ezideig vitán felül hasznos és célszerű hatást váltott ki, továbbra is jelenlegi merevségében fenmaradna, az elérendő célt nem szolgálná, mivel végeredményben a teljes mozdulatlansághoz (lakáscsere tekintetében) és így közvetve lakáshiányhoz vezetne, ami semmiesetre se lehetett a szabálytalkotók végcélja.

Okvetlenül szükségesnek tartom mint ezt nem régen e helyen oly meggyőzően már dr. Nagy Dezső is kifejtette, a felmondás megengedését. Olyan mélyreható beavatkozást a magántulajdonba mint a felmondási jog elkobzása a jelenlegi állapot nem igényel, már azért se, mert ez intézkedés folytán a bérbeadó teljesen ki van szolgáltatva a bérlő esetleges rosszindulatának. Elég szankció már az is, hogy a bérbeadó az üres lakást úgyse adhatja drágábban bérbe, mint az legutóbb volt kiadva, másrészt pedig, minthogy köztudomás szerint a költözködések a bérbeadónak az építmény állagában rendszerint kárt okoznak, úgy nem valószínű, hogy a háztulajdonos anyagi érdek nélkül (házbéremelés kizárva lévén) indokolatlanul felmondjon bérlőjének. Az üres lakások fentebb említett hatósági igénybevételét pedig a felmondási jog gyakorlásának ellensúlyozójaként lehetne felhasználni.

A felmondás megengedhetése ellen indokul felhozott a rendelet kijátszását célzó titkos megegyezéseket teljesen úgy sem lehet megakadályozni, azonban a bérbeadónak módot kell nyujtani arra, kogy esetleges rosszindulatú bérlőivel szemben védelmi eszköze legyen, hisz a rögtönös hatályú felmondást csak ritka esetben lehet foganatosíttatni és máskülönben sem mindig kívánatos a peres (kártérítési) út igénybevétele. Ehelyütt nincs helye a részletezésnek, azonban úgy hiszem mindenki előtt nyilvánvaló, hogy a bérlő a bérbeadónak oly módon is bír kárt okozni (például vízpazarlás stb.), mely módozatokkal szemben a bérbeadó, ha még felmondási jogától is megfosztják, teljesen védtelen.

Ami a rendeletnek a bérbeadókat leginkább sújtó, a béremeléseket tiltó 1. §-át illeti, úgy vélem, hogy az illetékes tényezők is belátják, hogy e téren a szükséges intézkedések mérvét túllépték.

Elvégre semmivel sem indokolható, hogy ha már az összes első szükségleti cikkek ára a békeáraknak néha sokszorosában

maximáltatott, épen csak a lakbéreknél húnynak szemet a háborús viszonyok e kialakulása felett és kívánják a lakások mint közszükségleti cikk árát a régi békemagasságban megállapítani. A kereslet és kínálat gazdasági törvényeinek e téren is előbb-utóbb érvényesülni kell, annál is inkább, mivel ha a kereslet hatását nem engedjük érvényesülni, úgy ennek következménye a kínálat csökkenése lesz, ami a jelen esetben a lakáshiány mérvének nagyobbodását jelenti. Méltánytalanság attól az osztálytól követelni, amely úgyis, úgy az állami, mint a városi közterheknek nagyrészét viseli és talán fokozottabb mértékben járul hozzá a közkiadások viseléséhez, mint bármely más osztály, hogy a többletkiadásai csekély hányadát se bírja pótolni jövedelmének növelése által.

Csak egy kirívó példát említek. A rendelet 2. §-a megállapítja, hogy «lakás bérbeadója, ha a bérlőnek akár a bérösszeg, akár külön járulék fejében fűtést is szolgáltat, a bért vagy a fűtésért járó ellenszolgáltatást az 1. §-ban megállapított mértéken felül legfeljebb a bér és a fűtésért járó ellenszolgáltatás együttes összegének 5%-ig terjedő összeggel emelheti».

E sorok írásakor egy métermázsa fűtőszén ára 8 K 30 fillér, a háború előtt 4 K 60 fillér volt, az emelkedés kerek 80%. Tehát, ha a bérbeadó többletkiadását pótolni akarná, úgy a fűtésért járó ellenszolgáltatást 80%-al kellene emelnie. A fűtésért járó ellenszolgáltatás pedig rendszerint a házbérnek 20—25%-a, tehát a kisebb %-ot véve alapul a 20%-nak 80%-át vagyis 16%-al kellene emelni a bért. Ezzel szemben a rendelet engedélyezte emelés jelen esetben csak 6%-ig terjedhet.

A 3. §. amaz intézkedése, mely szerint a bérlő csak az elkerülhetetlenül szükséges javítási munkák teljesítését követelheti, kétélű, mivel a bérbeadó a javítások mulasztásával csak az épület állagának épségét rontja és így annak értékét csökkenti. Hozzájárul még az is, hogy a háború tartama alatt eszközölt javításoknál felhasznált anyag sokkalta silányabb és kevésbé tartós az mint a háború előtti átlaganyag.

Tekintetbe véve végül azt a körülményt, hogy minden egyéb karbantartási költség még az előbb említett példánál is sokalta nagyobb mérvben drágult, teljesen méltányos a bérbeadóknak ama kívánsága, mely szerint a lakbérek bizonyos méltányos százalék szerint emelhetők legyenek. Az emelés nem zárja ki azt hogy egyes a háború által különösen sujtott kereső osztályok (tisztviselők, fixfizetésű hivatalnokok) béremelési tilalom által ne védessenek meg a kizsákmányolástól, azonban az abszolut béremelési tilalom fentartása kétségtelenül méltánytalan.

Ajánlatos lenne tehát az eddig fizetett házbérek összege szerint bizonyos fokozatos emelési kulcsot behozni, mely bizonyos összegű lakbéreket (például 1000 K-ig) az emelés alól mentesítene s azután mondjuk 1000 K-ként 5—10%-os emeléseket engedélyezne, míg végül luxuslakásoknál (5000 K-n felül) a béremelést egyáltalában nem korlátozná. Meggondolandó volna még az is, hogy nem-e lehetne a bérlők által fizetett állami adó összegeket (kereseti s főleg hadijövedelmi adó) mérvadóknak tekinteni arra, hogy az illetőkkel szemben a lakbéremelés foganatosíttathassék. Véleménykülönbség esetén a bérlőnek kellene hivatalosan igazolni az általa fizetett adóösszeget.

Ama bérbeadók anyagi helyzetén, kik igazolni tudják, hogy bérjövedelmük egy részétől (bevonulások, bérnemfizetések stb. által) elestek, az ingatlanukat terhelő jelzálogkölcsönök kamatai és törlesztési részletei tekintetében az illető bankok könnyíthetnének azáltal, hogy halasztásokat, fizetési könnyítéseket engedélyeznének, megfelelő esetben pedig a lejárt jelzálogterheket bizonyos határozott időtartamra a régiekkel azonos feltételek mellett meghosszabbítanák. Mindenesetre sok exisztencia súlyos helyzetén segítenénk oly módon, hogy ha e könnyítések és halasztások bizonyos feltételek mellett kötelezőleg elrendeltetnének.

Fentemlített intézkedések, ha nem is érnék el, azt a kívánatos állapotot, melynél mindakét fél kielégíttetik, mégis annyiban célravezetők lennének, hogy a fentebb jelzett átmeneti időszakban addig is, míg a korlát nélkül kialakuló kereslet és kínálat a lakáspiac képződését ismét önállólag szabályozhatja, a lakásviszonyokat úgy a bérbeadó, mint a bérlő szempontjából a lehetőség szerint méltányos módon oldanák meg.

Dr. Havas Béla László.

Szemle.

BELFÖLD.

— **A budapesti bírói karra** mostanában nem jó idők járnak. Multkoriban a táblai elnök rendelete pellengérezte ki a bírói szellemeskedést, most pedig a budapesti büntetőtörvényszék elnökének rentrée beszédében olvashatjuk a következőket:

«Még egy igazán nem kellemes felügyeleti kötelességet kell teljesítenem. Ez pedig az, hogy felhívom bírótársaim figyelmét arra, hogy a bírónak tárgyalás alá kerülő ügyekben a felektől vagy képviselőiktől információt elfogadni nem szabad. Kötelességemnek tartom pedig erre a tiltó rendelkezésre figyelmük felhívását most azért, mert különösen az elmult 1916. évben hallottam szórványosan ugyan, de mégis ismételten panaszhangokat abban a tekintetben, hogy a törvényszék egynémely bírája felektől és képviselőiktől nemcsak információkat fogad el, hanem *egyes ügyekben a kartársi viszonyból kifolyó bizalom alapján bírótársainál a felek érdekében közben is jár.*»

Teljesen osztjuk az elnök úr felháborodását, amellyel a kollégáiknál informáló bírákat eljárásuk helytelenségére figyelmeztette. Sőt azon se ütköztünk volna meg, ha az évmegnyitó beszédet be nem várva oly esetben fegyelmi eljárást indíttat a bíró ellen, aki magáról megfeledkezve a kar jó hírnevét veszélyeztette.

Nem ugyan a törvény, hanem magáról megfeledkezve a kar jó hírneve ellen vétett azonban maga az elnök úr is, midőn a «szórványosan panaszhangokat» a nyilvánosságra bocsátott megnyitóbeszéd megafonjában a bíróság elleni támadássá tömöríteite Ugyan minő fogalma lesz a nagyközönségnek arról a törvényszékről, amelynek elnöke világgá kürtöli, hogy bírái a törvény ellenére nemcsak információkat fogadnak el hanem bírótársaiknál közben is járnak. Nem követheti-e nyomon e vádat az a képtelen gyanú, hogy ez a közbenjárás talán nem is pusztán keresztyéni emberszeretetből történt? Vajjon szabad-e az elnöknek ily gyanú ébredésére alapot szolgáltatni?

Bátran reábízhatjuk az elnök úr lelkiismeretére, hogy e kérdésekre válaszoljon. Megengedem, hogy intézmények sebei a nyilvánosság tiszta levegőjén gyorsabban gyógyulnak, de ez még nem ok, hogy egyesek szennyesét az utca nyílt szinén tisztogassuk. Abból az ismeretes hasonlatból, amely a bírákat a szerzetesekkel helyezte egy sorba, a non tantum caste, sed etiam caute jelszava nemcsak a rend tagjaira, hanem annak főnökére is következik. Jellemző, hogy a kőnyomatos tudósító jelentéséből az elnöki beszéd e részét egyes napilapok nem vették át. Lehetséges azért nem, mert megfontoltabb őrei voltak a bírói jó hírnévnek, mint az elnök úr, de lehet azért nem, mert nem tartották hihetőnek, hogy a bíróság elnöke kritikáját a nyilvánosságnak szánta volna.

— **Szladits Károly dr.** miniszteri tanácsost, Magánjogi Döntvénytárunk szerkesztőjét Ő Felsége a Katona Mór nyugalombavonulásával megüresedett magánjogi tanszékre rendes tanárrá nevezte ki. Alig találunk e kinevezés méltatására megfelelőbb kifejezést, mint a nálunk sajnos oly ritkán alkalmazható s így kétszeresen idegen mondást: *the right man in the right place.* Az a benső viszony, amely Szladits Károlyt mint több évtizedes munkatársunkat e laphoz fűzi, az ő jó ízlése nevében tiltakozik érdemeinek kimerítő felsorolása ellen. Szerencsére kodifikációs és irodalmi munkássága a magyar jogászság előtt sokkal ismeretesebb, semhogy bárki is ne nélkülözhetné e felsorolást. Kevésbbé közismert talán ritka pedagógiai tehetsége, amelyet eddig mint egyetemi magántanár s mint a jegyzői tanfolyam előadója csupán korlátoltabb keretekben fejthetett ugyan ki, de amely közvetlen, kristálytiszta és ötletes előadásaiban ép úgy kifejezést nyert, mint a gyakorlat meglett

férfiait is magához vonzó praktikumában. Tudomány és tanítás egyaránt sokat vár tőle, aki férfikorának delén lett az ország első jogi fakultásának tagja, de várakozásában egyik sem fog csalatkozni. Bátran hivatkozhatom közös, kedves poétánk ismert szavára: echte Prinzen aus Genieland haben nie Kredit begehrt. Szladits Károlynak nem lesz szüksége moratóriumra a tudományos obligációk teljesítésében.

Burián Béla. A Budapesti Ügyvédi Kör elnökének hirtelen halála az ügyvédi kart nagyérdemű tagjától fosztotta meg. Munkája javát az ügyvédi közérdeknek és különösen az Ügyvédi Körnek szentelte, melynek felvirágzása, közéleti és társadalmi működésének fejlesztése körül nagy érdemei vannak. Mint a Kör elnöke, annak élén részt vett minden mozgalomban, mely a kar érdekében megindult. Negyedévszázad óta tagja volt az ügyvédvizsgáló-bizottságnak, az utolsó hat évben annak elnökhelyettese. Több ízben tagja volt a budapesti ügyvédi kamara választmányának.

Koch Károly budapesti ítélőtáblai bíró meghalt. Életrajzot nem írhatok róla, mert a jó bíró eseménytelen, szerzetesiesen szürke életét élte. Kiváló tehetsége nem volt ragyogó, sőt Koch azok közé sem tartozott, akik tehetségüket csillogtatni tudják, eszes, alapos munkás volt, egyike azoknak a bíráknak, akik éltető erői a magyar jogszolgáltatásnak. Pályája nem is volt fényesen emelkedő, hanem a a jó bíráknak rendesen lassú, fáradságos haladása. Hosszú s akkor még különösen megőrlő járásbírósági évek után került a budapesti törvényszékre, majd ismét hosszú évek után az ítélőtáblához. Bírói tisztét nagy jogtudással és életismerettel látta el. Éles ésszel megtalálta a kérdést és bölcs tudással adta meg az ítélő választ. Munkaereje bámulatos volt. Annyit dolgozott, hogy halála hírére mindenki azt kérdi, nem a folytonos túlzott munka vitte-e időnek előtte sírba. A bírónak nemcsak az utókor, hanem saját kora sem nyujt babért. Csendesen müködik és munkájának eredményét nem kisérik tapsok. De ha mások részéről gyors feledés vár is rá, mi emlékezni fogunk Koch Károlyra, megőrizzük emlékét, mi, bírótársai, sorsának részesei. *I—x.*

— **Mire büntessük az árdrágítókat?** «Rendőri büntetőbíró urak, tessék az árdrágítót becsukatni s vele szemben ne tessék alkalmazni csupa megszokásból az enyhítő szakaszt.»

«Az árdrágítónak nincs becsülete . . .»

«Árdrágító visszaéléseknél nincs enyhítő körülmény. . .»

«Rendőri büntetőbíró urak, tessék a lelkiismeretlen árdrágítót feltétlenül lecsukatni és tessék kiméletlenül kipellengérezni!»

Nem egy szocialista népgyűlési szónok beszédének rendőrileg inkriminált részei ezek az idézetek. Sőt ellenkezőleg a Rendőrségi Lapok mult évi ötvenedik számában olvashatók, ahol az árdrágító kihágások egyik másodfokú bírája így oktatja ki az elsőfokú bírákat hivatásuk teljesítésére.

Nem hivalkodásból említjük, hogy mi voltunk az elsők, akik az élelmiszeruzsora energikus üldözését követeltük. Van tehát némi jogcímünk, hogy ép oly erélyesen tiltakozzunk a «bíráskodásnak» ama módja ellen, amelyre az idézett cikk izgat. Állami igazságszolgáltatásunkat a primitiv kor bosszújától, a szenvedélytől elvont tárgyilagosságra irányuló törekvés különbözteti meg és az emberi kultúrának e nagy vívmányáról még a világháború hatása alatt sem vagyunk hajlandók lemondani. Mit jelentsen az, hogy «árdrágító visszaéléseknél nincs enyhítő körülmény?» Rablógyilkosságnál, felségsértésnél, hűtlenségnél van, csak épen árdrágításnál nincs. Hát szabad egy bírónak így beszélni? «Ha a középkorban élnénk, botot, botbüntetést ajánlanék a visszaeső árdrágítóval szemben», így folytatja a cikk. Megnyugtathatjuk az íróját, hogy ő nem a középkorban, hanem még ennél is régebbi korban él. De a magyar igazságszolgáltatásban nincs helye troglodita gondolkodásnak. Sohasem lelkesedtünk a közigazgatási hatóságok büntetőbíráskodásáért, az ily tünetek azonban még a tolerari posse-t is kétségessé teszik.

Igen jól mondja az idézett cikk írója, hogy a «világ háború immár harmadik esztendeje pusztítja a nemzetek és népek életfáját». Ez a fa azonban az évtizedes kultúrfejlődésből táplálkozik, amelynek egyik legnagyobb dicsősége, hogy az igazságszolgáltatás felül tudott emelkedni az emberi szenvedélyeken. Aki az igazságszolgáltatás elfogulatlan tárgyilagossága ellen izgat, az ennek a fának a gyökereit támadja meg.

— **A kir. Kúria 1916. évi ügyforgalma és tevékenységi adatai.** *I. Polgári ügyek:* Maradt az 1915. évről 2904. Érkezett az 1916. évben 4841 (2228-al kevesebb, mint az 1915. évben); ebből az érkezésből: a Pp.-ben szabályozott eljárás alá tartozó ügy 1602 (1119-el több, mint 1915-ben), a Pp.-ben nem szabályozott eljárás alá tartozó ügy 656 (515-el kevesebb, mint 1915-ben). Egyéb ügy (ide tartoznak a régi rendes és sommás perek) 2583 (2832-vel kevesebb, mint 1915-ben). Elintézendő volt 7745 (2853-al kevesebb, mint az 1915. évben). Elintéztetett 5902 (1792-vel kevesebb, mint az 1915. évben). Ebből a Pp.-ben szabályozott eljárás alá tartozó ügy 1116, a Pp.-ben nem szabályozott eljárás alá tartozó ügy 888. Egyéb ügy (ide tartoznak a régi rendes és sommás perek is) 3898. Hátralék 1843 (1061-el kevesebb, mint az 1915. évben). Ebből 112 ügyet felfüggesztettek, 455 ügyben közbenszóló intézkedés pedig már történt.

II. Büntetőügyek: Maradt az 1915. évről 688. Érkezett az az 1916. évben 3261 (94-el kevesebb, mint 1915. évben). Elintézendő volt 3949 (33-al kevesebb, mint 1915. évben). Elintéztetett 3108 (186 al kevesebb, mint 1915. évben). Hátralék 841 (153-al több, mint az 1915. évben).

III. Fegyelmi és ügyvédi tanácsi ügyek: Maradt az 1915. évről 34. Érkezett az 1916. évben 197 (130-al kevesebb, mint 1915. évben). Elintézendő volt 231 (117-el kevesebb, mint 1915. évben). Elintéztetett 221 (93-al kevesebb, mint 1915. évben). Hátralék 10 (24-el kevesebb, mint 1915. évben).

Végeredményben tehát érkezett 1916. évben összesen 8299 ügy (2452-vel kevesebb, mint az 1915. évben.) A kir. Kúria összhátraléka 2694 ügy (932-vel kevesebb, mint az 1915. évben).

— **A központi kir. járásbíróság ügyforgalma az 1916. évben.** A központi királyi járásbíróság ügyforgalmát az 1916. évben is az a csökkenő tendencia jellemzi, amelyet már az elmult évben megállapítottunk. Az ügyforgalom csökkenésének egyik legfőbb oka kétségkívül az, hogy a háború óta a hitelügyletek a legszükebb térre szorultak, a részletügyletek csaknem egészen megszűntek úgy, hogy a járásbírósági perek eme legkisebb forrásai szinte teljesen kiapadtak. Ehhez járult az árak rendkívüli emelkedése, ami a járásbírósági ügyforgalom szempontjából abban éreztette hatását, hogy a 2500 K-ra felemelt értékhatár dacára az abnormális árak következtében egész sora az oly árúpereknek került a törvényszék elé, amelyek normális viszonyok között a járásbíróság hatáskörébe tartoztak volna. Ha azonban mennyiségileg apadt is a perek száma, viszont az érdemleges tárgyalás és ítélet alapján eldöntött perek száma lényegesen emelkedett. A mulasztási ítéletek száma megcsökkent és az érdemleges perek sem egyszerű számlaperek, meg- és átvételi követelések, hanem nagyobbrészt komoly jogviták, amelyek számos vonatkozásban összefüggnek a háborús állapotok előidézte gazdasági renddel. A perek megcsökkent száma a pertartam oly kívánatos megrövidülését vonta maga után; az ügymenet gyorsasága ellen panasz nem tehető. A tárgyalási határnapok rövidek, átlagban 3—4 hetesek; a perek befejezése is sokkal gyorsabb, mint a háború előtti időkben. E vázlatos megjegyzések után álljanak itt az elmult év ügyforgalmát feltüntető főbb statisztikai adatok, amelyek mellett összehasonlító tájékoztatásul zárójelben feltüntettük az 1915. év megfelelő adatait is. Az 1915. évről folyamatban maradt 4495 (10,812) *polgári per;* az új keresetek és a szünetelésből felvett ügyek száma 20,780 (27,495). Ebből befejeztetett 20,718 (33,812) úgy, hogy az év végén 4557 (4495) per volt folyamatban. Mulasztási ítélet 838 (1215) esetben hozatott, míg érdemleges ítélettel 9292 (13,025) per nyert befejezést. A bírói egyezségek száma 1371

(2122) volt. A perek közül 7584 (13,373) 3 hónap alatt 2290 (3238), 6 hónap alatt fejeződött be. Az év utolsó napján a kitűzött legtávolabbi tárgyalási nap 1917 febr. 28., a legrövidebb 1917 jan. 7. volt. *Polgári nem peres ügy* folyamatban maradt az 1915. évről 781 (674) darab, ehhez járult 12,590 (15,903) új végrehajtási és 2520 (1815) új hagyatéki ügy; az év végén mindössze 125 (89) végrehajtási és 866 (681) hagyatéki ügy volt folyamatban. *R. J.*

— **A Magyarországi Bajtársi Szövetség** jogi szakosztálya nemrég adott első ízben német hatóságnak felvilágosítást magyar jogszabályokról a freiburgi Landgericht hivatalos megkeresése folytán. E bíróságnak egy előtte folyamatban levő perben a magyar jog szerint kell ítélkeznie és az irányadó jogszabályok közlése végett a Magyar Bajtársi Szövetséget kereste meg. A német bíróság e megkeresése is jellemző példája annak, hogy mennyire értenek Németországban organizációknak nemcsak megteremtéséhez, hanem gyakorlati feladatok megvalósítására való céltudatos felhasználásukhoz is.

— **Az Országos Birói és Ügyészi Egyesület debreczeni osztálya** jog- s államtudományi továbbképző tanfolyamán a f. évi január és február hó folyamán a következő előadásokat fogják tartani: dr. Bernolák Nándor egyetemi tanár: A háború büntető joga. (Különös figyelemmel a magánjogi deliktumok kriminálizálására s a háborús büntetőjognak a büntetőjog reformjánál leendő értékesítésére.) Dr. Kiss Géza egyetemi tanár. A római jog és az újabb magánjogi kodifikáció. (A római jog hatása a német Ptk.-re és a magyar Ptk. javaslatára.) Dr. Debreczeny Barna kir. törvényszéki bíró: A kártérítésről. (Tanulmány a kártérítési jog köréből figyelemmel a szubjektív és objektív kártérítési elvre, történeti fejlődésére, a jelen állapotra s a Ptk. javaslatára.) Dr. Dávid István kir. törvényszéki bíró: A bíró jogértelmező feladata. (Tanulmány a Ptk. javaslat III. rész I. cím 6. és 7. fejezetével kapcsolatban.) Dr. Händel Vilmos egyetemi tanár: Az állam felelőssége a háborúokozta károkért. Gáthy Bálint kir. főügyészi helyettes: A háború hatása a társadalom szociális és jogi életére. Tóth Aurél kir. ítélőtáblai bíró: A központi hatalmak forgalmi jogának egységesítése s az annál irányadó szempontok. Dr. Balogh Géza ügyvéd: A csődjog reformja, kapcsolatban a csődönkívüli megtámadás jogának kérdéseivel.

— **A királyi ítélőtáblák felülvizsgálati tanácsainak elvi jelentőségű határozatai** (1913/14.) XVIII. kötet. Összegyüjtötte és összeállította dr. Térfy Gyula m. kir. igazságügyminiszteri tanácsos. Megjelent Franklin-társulat kiadásában. (Ára 25 K.) A 908 lapra terjedő munka 1049 elvi jelentőségű határozatot tartalmaz. A rendszeres és betűrendes tárgymutatón kívül, a határozatok lajstromszámainak mutatója nagyon megkönnyíti a határozatok felkeresését.

— **Az osztrák általános polgári törvénykönyv** és az arra vonatkozó elvi jelentőségű bírói határozatok. Összeállították *Bartók József* kir. ítélőtáblai bíró, a Kolozsvár városi kir. járásbíróság vezetője és *dr. Szitás Jenő* kir. járásbíró. A szerzők kiadásában Kolozsvárott megjelent munka hiányt pótol, mert az osztrák polgári törvénykönyvre vonatkozó elvi döntések ez ideig rendszeresen feldolgozva nem lettek. Szerzők közlik a törvénykönyvnek teljes szövegét és annak az erdélyi területen és volt határőrvidéken már hatályban nem lévő szakaszait dült betükkel különböztetik meg. Az egyes szakaszok mellett azoknak a többiekkel és a magyar törvényekkel való kapcsolatát is kitüntetik.

— **Jogakadémiai Szemle** címmel új folyóirat indult meg, illetőleg az 1913—1914-ig ugyanily címmel megjelent folyóirat folytatódik. A szerkesztést *dr. Eöttevényi Nagy Olivér*, a kassai kir. jogakadémia tanára és dékánja vállalta s már az első szám bizonyságot tesz a szerkesztő lelkes buzgalmáról. Elhúnyt nagy királyunkról szóló megemlékezésen felül több közleményt találunk a füzetben, amelyek mind egységes célt szolgálnak: a jogakadémiák és az országos kultúrpolitika harmóniájának bizonyítását. Az egyik cikk figyelemreméltó módon a jogakadémiai tanári állás tudományos színvonalának emelését sürgeti és a succrescentiát adjunktusi állások szervezésével kívánja biztosítani. Van azonban a füzetben egy közlemény (dr. Péterfi József kassai jogak. titkártól), amely a hazai jogakadémiák elmúlt tanéveiről ad számot. Ezek összegezéséből kitűnik, hogy a nyolc jogakadémiának *összesen* az elmúlt tanév első felében 632, második felében 548 beiktatott hallgatója volt. (A jelen tanév első felében a hallgatók száma 651-re emelkedett.) Ha figyelembe vesszük, hogy a valóságos hallgatók száma ennél jóval kisebb s másrészt, hogy a tanárok száma 60—70 közt váltakozik, önkéntelenül is fel kell vetnünk a kérdést, vajjon nem tekinthető-e nemzeti erőpazarlásnak a négy egyetemi jogi fakultás mellett az akadémiák fentartása? Nem kivánunk e kérdésre válaszolni, minthogy a válasszal a felekezeti darázsfészekbe nyúlnánk, de a közoktatásügyi kormány, ha a jogi oktatás reformját komolyan óhajtja, kénytelen lesz a kérdéssel számot vetni. A Jogakadémiai Szemle egyébként a jogakadémiai tanárok országos egyesületének hivatalos közlönye. Évi előfizetési díja 12 K, évente négyszer jelenik meg. Kiadóhivatala: Kassa, kir. jogakadémia.

— **A Jogtudományi Közlöny** mellékleteként megjelenő Döntvénytárban a mult évben 239 magánjogi, 252 hiteljogi, 531 perjogi, 223 büntetőjogi, 401 közigazgatási jogi, összesen 1646 határozatot közöltünk.

— **Magyar iró külföldön.** A Juristische Wochenschrift decemberi számában *Pollák Illés* «Die Entwicklung der ungarischen Rechtsanwaltschaft» c. cikkét közli, melyben szerző visszapillant a magyar ügyvédség fejlődésére 1848-tól Ferencz József haláláig. Az érdekes és értékes cikknek egy adata helyreigazításra szorul. Téves ugyanis, hogy a koronázás idején mindössze ezer ügyvédje volt Magyarországnak. Amint kimutattam (Jogi dolgozatok a Jogt. Közl. 50 éves fenállása emlékére) rövid idővel a koronázás után 1869-ben már több mint háromezer volt a magyar ügyvédek száma. *T. M.*

— **A magyar jog dicsérete.** A «Preussisches Verwaltungsblatt» decemberi számában ismerteti a Jogállam német füzetét. Az egyes cikkek méltatása után az ismertetés következő szavakkal végződik. «A füzet a magyar jog fejlődésének magas fokáról tesz tanuságot és a magyar jogviszonyokba való mélyebb behatolásra csábit. A rövid áttekintés, amelyet a füzet nyujt, arról győz meg bennünket, hogy a magyar törvények néhány ponton kétségtelen haladást jelentenek a német joggal szemben és hogy a magyar jogtudomány által kitűzött célok sokat nyujtanak, ami a német jog reformja szempontjából figyelmet érdemel.»

— **Az Adó- és Illetékügyi Szemle** legújabb füzete a következő tartalommal jelent meg: Kocián Samu: Folyószámla és betétkamatok megadóztatása. — Dr. Halász Frigyes: A társulati alaptőke emelésének adóügyi vonatkozásai. — Lukács Henrik: Adókedvezmények az osztalékok adóztatása érdekében. — Szautner Ottó: A kereskedelmi levelek feltételes illetékmentessége. — Galbory József: Szemelvények a jövedéki büntetőbíráskodás köréből.

— **A Jogállam** január—februári kettős füzete a következő tartalommal jelent meg: Dr. Nagy Ferenc: † I. Ferencz József. — Báró Wlassics Gyula: A koronázási hitlevél jogi természete és az új hitlevél. — Dr. Csekey István: A magyar trónöröklési rend terjedelme. — Dr. Polner Ödön: A háború esetére szóló kivételes hatalom alkotmányjogi jelentősége. — Dr. Ofner József (Bécs): Szociális jog. — Dr. Staud Lajos: A munkaadó felelőssége alkalmazottaiért. (Észrevételek dr. König Vilmos cikkéhez.) — Dr. Lévy Béla: A védjegytörvény előadói tervezete. — Dr. Oppler Emil: A részvényes külön (egyéni) jogai.

— **A Bűnügyi Szemle** f. évi dec. 15-én megjelent 3. számában Degré Miklós dr. értekezik «Elnöki fejtegetés és ügyfélnyilvánosság» címen s a Bp. vonatkozó rendelkezéseinek betűszerinti alkalmazása mellett száll síkra. — Isaák Gyula dr. elemzi «Árdrágító közvetítés» címen az árdrágító visszaélésekről szóló törvény egy vitás rendelkezését. — Tóth László dr. «A tetemrehivás a középkorban» címen ez intézmény eredetét vázolja. — Auer György dr. pedig «Bűntettesek és bűncselekmények a háború alatt» című értekezésében a háború hatását a bűntettesekre és a bűncselekményekre fejtegeti.

Gyakorlott ügyvédjelölt nálam állandó alkalmazást nyerhet. Fizetés megállapodás szerint. A tót nyelv tudása kívánatos. Dr. Lukács Géza ügyvéd. Ungvár. 15660

Teljes gyakorlattal bíró, önálló irodavezetésre is alkalmas ügyvédhelyettes vagy ügyvédjelölt jó fizetés mellett azonnali belépésre kerestetik. A román nyelv tudása kivánatos. Levelek a bizonyítványok és fizetési feltételek közlése mellett intézendők: Dr. Eskeles Miksa ügyvéd Óradna, Besztercze-Naszód vármegye. 15686

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.** Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** Egyetem-utca 4. Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63—96.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 3. szám. Budapest, 1917 január 21.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Apáthy Jenő* százados-hadbíró: Az igazságszolgáltatásról a megszállott Szerbiában. — *Dr. Doleschall Alfréd* egyetemi tanár: Sajtóvétségek és sajtórendészeti vétségek. — *Dr. Reiner Ede* budapesti ügyvéd: A tartaléktőke körül. — *Dr. Csipkay E. Andor* budapesti kir. járásbíró: Az igazolási kérelem véghatáridő kapcsolatban a mulasztási ítélet kiadmányozásával. — Wlassics Gyula báró évnyitó beszéde a közigazgatási bíróság teljes ülésében. — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi és Perjogi Döntvénytár.

Az igazságszolgáltatásról a megszállott Szerbiában.

I. A katonai kormányzatról általában.

(A cs. és kir. főkormányzóság engedélyével.)

A katonai kormányzat feladata, hogy egy meghódított és megszállott területen a hadiesemények következtében megbolygatott rendet gyorsan helyreállítsa, erélyes kézzel, a közélet minden terén rendezett viszonyokat teremtsen. Végül, hogy a megsemmisült állami organizmus helyébe lépve, annak működését mindaddig pótolja, mígnem a viszonyok végleges rendezést nyernek.

A katonai kormányzat tehát ideiglenes jellegű. Létalapja a tényleges hatalom, melyet a mögötte álló hadsereg képvisel, mert a megszállott ország feletti törvényes, mondhatjuk főhatalom, a megszállás tényével kerül a győztes fél kezébe.[1] Törvényeink szerint ezen főhatalom Ő Felségét, a királyt illeti meg. Ő azonban ezt nem személyesen gyakorolja, hanem ennek gyakorlását a megszállandó területekre nézve már a háború kitörésekor a hadsereg főparancsnokára ruházta át. A hadsereg főparancsnoka tehát letéteményese a főhatalomnak, ki ezt úgy a törvényhozás, mint a végrehajtás és bíráskodás terén ténylegesen gyakorolja is.[2]

A főhatalom funkcióköreinek egyes szervei a szuverén akarathoz önálló résszel nem járulnak hozzá. A főhatalmi funkciók bár objektive szét vannak választva, de már a főhatalmi szervek szubjektive nincsenek teljesen elkülönítve. Nincsenek pedig a feltétlenül egységes, de főként az erélyes és gyors cselekvőképesség megóvása érdekében sem, mire a katonai kormányzat életbeléptetését szükségessé tevő viszonyok között fokozottabb mértékben van szükség.

Feladatának megoldása közben a katonai kormányzat kétségtelenül a megszállott terület lakosságának érdekeit is szolgálja, de főcélja és minden cselekedetének vezérlő motivuma az a törekvés, hogy a hadműveletek és a hadsereg érdekeit és ezáltal követve a monarchia javát mozdítsa elő. A cél elérésében a katonai kormányzat befelé igen kevéssé korlátolt, majdnem teljes akciószabadsággal bír. Mindössze a nemzetközi jog szabályai, főként pedig a szárazföldi háború szokásairól és törvényeiről szóló hágai egyezmény idevonatkozó szakaszai állítanak fel egyes, általános korlátozó szabályokat. Nevezetesen: a megszállott ország törvényei — amíg ez ellen kényszerítő körülmények nem szólanak — figyelembe veendők. A kényszerítő körülmény fogalma azonban körülírva nem lévén, ennek megítélése mindenkor a győztes fél felfogásától függ. Egyébként pedig a megszállott ország polgárainak főként életét, magánvagyonát és a családi élet tisztességét és jogait emeli ki az említett egyezmény, mint amelyeket a megszálló félnek kímélni, illetve tiszteletben tartania kell.

A katonai kormányzat alatt mindennek, így az igazságszolgáltatásnak is bele kell illeszkednie a szükségesség által diktált keretek közé. A polgári igazságszolgáltatás[3] korántsem juttathatja például az *országnak különben alkalmazandó alaki* és anyagi jogszabályait minden esetben és feltétlenül érvényre is. Ha a hadsereg érdekelve van, elsősorban az ő érdekeit kell hogy figyelembe vegye és a felmerülő érdekellentétek kiegyenlítésénél legfeljebb a méltányosság vehető alapul. Más, ha a hadsereg és hadviselés érdekei érintve nincsenek. Önként értetődik, hogy ily esetekben a tételes jog érvényrejuttatásának útjában nem áll semmi. Sőt ellenkezőleg. Ennek érvényesítése parancsoló kötelezettséggé válik, mert az ily eljárás a lakosságban a pártatlan igazságszolgáltatás és így közvetve a katonai kormányzat iránt is tiszteletet és bizalmat ébreszt.

A katonai érdekeknek feltétlen megóvása és szem előtt tartása főként a büntetőigazságszolgáltatás terén bír különös fontossággal. A lakosságnak egymásközötti polgári jogvitái ugyanis a hadsereg érdekkörétől többnyire távolabb esnek, ezt közvetlenül ritkán, inkább csak távolabbi vonatkozásaikban érintik. Elsőrendű katonai követelmény tehát, hogy egy katonai kormányzat alatt álló területen a büntetőigazságszolgáltatás teljesen katonai kezekben legyen. A polgári igazságszolgáltatás terén, az összhang megóvása érdekében már elégnek mutatkozik a katonai felügyelet és ellenőrzés is. De mert a hadviselés érdekeit sem taxative felsorolni, sem kimerítő szabályokba foglalni nem lehet és ezeknek helyes felismeréséhez legtöbbször katonai szakismeretekre is van szükség, ezért a katonai parancsnokoknak a polgári igazságszolgáltatásra, a felügyelet és ellenőrzés jogán felül még némi befolyást, sőt a beleszólás lehetőségét is biztosítani kell.

Az elmondottakból levonható következtetések voltak általában irányadók az igazságügyi szervezet kiépítésére és az eljárás mikénti szabályozására Szerbiának általunk megszállott területén, mely jelenleg katonai kormányzat alatt áll. A büntetőigazságszolgáltatás teljesen katonai bírák kezében van. A polgári igazságszolgáltatás terén a monarchiából szolgálattételre ide beosztott civilbírák működnek, sőt a legalsóbb fokon a megszállott terület lakossága is szóhoz jutott már.[4]

II. Az igazságügyi igazgatás.

Szerbiának általunk megszállott területén a legfelsőbb és központi hatóság a cs. és kir. katonai főkormányzóság. A főkormányzóság élén egy magasabbrangú tábornok áll. Címe Szerbia megszállott területének katonai főkormányzója; székhelye Belgrád.

A főkormányzóság a katonai, közigazgatási és a gazdasági ügycsoportra tagozódik. A katonai csoport élén a főkormányzóság vezérkari főnöke, a közigazgatási csoport élén az országos polgári biztos, a gazdasági csoport élén egy vezérkari törzstiszt

[1] Lásd a szárazföldi háború szokásai és törvényeiről szóló 1909. évi hágai egyezmény (1909: XIV. tc.) 42. és 43. §-át.

[2] 1914. évi július hó 31-én l. Z. 2212. szám alatt kelt Legfelsőbb elhatározásával.

[3] Tévedések elkerülése végett a «polgári» jelző mindig csak a jogra vonatkoztatva, a «büntető»-jogtól való megkülönböztetésképpen fog előfordulni. A társadalmi hovatartozandóság megjelölésére ily esetekben a «katonai»-val szemben a «civil» jelzőt fogom használni.

[4] Ugy a hadbírák, mint a szolgálattételre ide beosztott civilbírák határozott többsége magyar állampolgár, így a szerbiai igazságszolgáltatás főterhe a magyar jogászvilág vállain nyugszik.

áll. A gazdasági csoport szintén alá van bár rendelve a vezérkari-főnöknek, de az ügyek az országos polgári biztossal egyetértőleg intézendők. Utóbbinak egy közvetlen alárendelt közege van a gazdasági csoport vezetője mellé beosztva, a közvetlen érintkezés fentartása végett.[5]

Minden ügycsoport, a központi igazgatás egyes ágainak megfelelően több ügyosztályra tagozódik. Az igazságügyi központi igazgatással járó teendők ellátására két ügyosztály van szervezve. Az egyik a 6. számú katonai jogi osztály, mely a büntető, a másik a 7. számú polgári jogi osztály, mely viszont a polgári bíráskodás körébe vágó ügyeket intézi. A büntetőjogi osztály a katonai, a polgári jogi osztály a közigazgatási ügycsoporthoz tartozik. Ehhez képest előbbi a vezérkari főnöknek, utóbbi az országos polgári biztosnak van közvetlenül alárendelve. A büntetőjogi osztály vezetője egy magasabbrangú hadbíró, a polgári jogi osztályé pedig egy magasabbrangú civilbíró.[6]

Kiadványozási joga csakis a főkormányzónak és az ő megbízásából az országos polgári biztosnak van. A csekélyebb fontosságú kiadványokat a főkormányzó helyettesévé kinevezett tábornok írja alá. Hasonlókép az országos polgári biztos is felhatalmazhatja egyik referensét a csekélyebb jelentőségű ügyek kiadványozására. A felelősséget minden elintézésért, kiadott rendelkezésért és határozatért azonban a főkormányzó viseli. Az összes mellérendelt közegek viszont vele szemben felelősek.

A büntetőjogi osztály ügykörébe van utalva a főkormányzóság területén alkalmazott hadbíráknak, továbbá a kezelői teendők ellátására vezényelt katonai személyzet (hivatalnokok és legénység) nyilvántartása és beosztása az egyes bíróságokhoz. A szükséghez képest újabb bíróságok felállítása és szervezése. Szabályrendeletek és törvénypótló rendeletek kidolgozásában való közreműködés. Általános helyzetjelentések bűnügyi kérdéseket tárgyaló részének megszerkesztése. Véleményadás felmerülő büntetőjogi kérdésekben.

A büntetőjogi osztály gyakorolja továbbá a felügyeletet a főkormányzóság területén működő bíróságok büntetőjogi tevékenysége felett. Magára a bűnvádi eljárás menetére és az ítélkezésre közvetlen befolyást nem gyakorolhat, csak ellenőrzi, hogy a bíróságok a fenálló törvényeket és különös szabályokat betartják-e. Ha valahol valamely hibát észlel, a szabályellenes eljárás vagy döntés orvoslása végett a hadsereg főparancsnokának javaslatot tesz, mert az érvényben álló katonai bűnvádi perrendtartás szerint a hadrakelt sereg bíróságainak — melyekhez a megszállott tartományokban felállított büntetőbíróságok is tartoznak — határozatait és eljárását csakis a hadsereg főparancsnoka hivatott felülbírálni. Neki van joga az esetleg előfordult tévedések vagy hibák kiküszöbölése iránt intézkedni.

A polgári jogi osztály ügyköre a büntetőjogi osztályéhoz hasonló. Az ide beosztott civilbírák működési köre kibővül azonban azáltal, hogy bírói funkciókat is végeznek, mert polgári peres ügyekben a főkormányzóság bírói joghatósággal is fel van ruházva.

A polgári jogi osztály tehát nemcsak felügyeli a bíróságoknak polgári ügyekben kifejtett tevékenységét, hanem a kebelében alakított tanácsok — polgári ügyekben legfelsőbb fellebbezési bíróság, illetőleg semmítőszék hatáskörét töltik be. A tanácsok összeállításáról és az eljárásról alább lesz még bővebben szó.

III. Bírósági szervezet és az egyes bíróságok hatásköre.

A szerb hadsereg visszavonulásával lépést tartva, az összes szerb állami hivatalok — önként értetődőleg — beszüntették működésüket. Igy a bíróságok is. A megszállott területeken az előnyomuló saját hadseregünk mozgó tábori bíróságai gyakorolták a büntetőbíráskodást mindaddig, míg a hadihelyzet lehetővé nem tette a katonai kormányzat szervezését és életbeléptetését és ezzel együtt az állandó székhelyű bíróságok felállítását. A polgári bíráskodás ezen időközben teljesen szünetelt.

A bíróságok szervezésénél figyelembevétettek az ország törvényei és a jelenlegi igazságszolgáltatás — a büntetőbíráskodástól eltekintve — általában a régi alapokon épült fel.

A bíráskodást általában a szerb alkotmány VIII. fejezete tárgyalta.[7] Említésreméltó modern intézkedéseket tartalmazott egy és más irányban. Kimondotta, hogy bíróságok felállítása vagy megszüntetése csakis törvényhozás útján történhetik. Rendkívüli és rögtönítélő bíróságok vagy ítélőbizottságok ellenben soha, semmiféle cím alatt sem állíthatók fel.

A bíróságok függetlenek voltak. Itélkezésük tekintetében csakis a törvénynek voltak alárendelve. Az államhatalomnak sem törvényhozói, sem végrehajtói szervei bírói joghatóságot nem gyakorolhattak, de viszont a bíróságok sem teljesíthettek a bíráskodáson kívül más államhatalmi funkciókat.

Az alkotmány 149. §-a alapján Szerbiában a következő bíróságok működtek: elsőfolyamodású bíróságok (prvostepeni sud), fellebbezési bíróság (apellacioni sud) és semmítőszék (kassacioni sud). Utóbbi kizárólag jogkérdések felett döntött, ellenben a ténykérdésekre és a tényállás vizsgálatára ki nem terjeszkedett. A semmítőszék határozott továbbá bíróságok és közigazgatási hatóságok között keletkezett vitás kérdésekben; azaz hatásköri bíróság is volt.

Az egyes bíróságok belszervezetét és részletes hatáskörét külön törvények szabályozták. Ugyancsak külön törvényekkel lett Belgrádban egy kereskedelmi törvényszék (trgovački sud) felállítva, továbbá minden község részére külön-külön községi bíróság (opštinski sud) szervezve és utóbbiak relative elég széles hatáskörrel felruházva.

Házassági, statusperekben egyházi bíróságok (duhovni sud) ítélkeztek.

A bírákat kandidálás alapján a király nevezte ki.[8] A bírói függetlenség ugyanazon garanciákkal volt körülbástyázva, mint Magyarországon. A bírói képesítés is általában azonos feltételekhez volt kötve mint nálunk.

A katonai kormányzat szervezésekor az egyes kerületek, járások és községek előbbi területi beosztása és politikai határa lényegtelen változtatásoktól eltekintve a régi maradt. Az országnak csapataink által megszállott része a következő 13 politikai kerületre tagozódik: Belgrád város, Belgrád vidéke, Sabac, Valjevo, Gornji-Milanovac, Smederevo (székhelye jelenleg Palánka) Kragujevac, Kruševac (székhelye ideiglenesen Jagodina) Ćaćak, Užica, Mitrovica, Novipazar és Prijepolje.

A bíróságok felállításával a szerb első folyamodású társasbíróságok helyébe a cs. és kir. kerületi parancsnokságok bíróságai léptek. A fellebbezési bíróság és semmisítőszék helyébe pedig — polgári ügyekben — a cs. és kir. főkormányzóság, illetőleg ennek 7. ügyosztálya kebelében szervezett fellebbezési és semmisítő tanácsok. Külön kereskedelmi és váltótörvényszék Belgrádban sem állíttatott fel. Ellenben a szerb községi bíróságok régi szervezetükben és hatáskörükben továbbra is meghagyattak, mindössze büntetőbírói joghatóságuktól vannak megfosztva.

Az egyházi bíróságok újraszervezésére helyesebben reaktiválására még nem került sor. Igy az eljárás házassági status perekben egyelőre még szünetel.

A kerületi parancsnokságok bíróságai, parancsnokságuk elnevezése szerint jelöltetnek meg. Pl. a valjevói cs. és kir. kerü-

[5] A főkormányzóság hivatalos címe: K. u. K. Militärgeneralgouvernement in Serbien; az ügycsoportoké: Militärsektion, Zivillandeskommissariat és Wirtschaftssektion. A főkormányzó jelenleg báró Rhemen Adolf gyalogsági tábornok, helyettese Babich Antal altábornagy. Az országos polgári biztos a nemrég tragikus véget ért dr. Thallóczy Lajos v. b. t. t. volt. Utódja még nincs kinevezve. A vezérkari főnök Kerchnave Hugó v. t. ezredes.

[6] A katonai jogi osztály (Militärjustizabteilung für die gesammte Strafgerichtsbarkeit) vezetője jelenleg péchújfalusi Péchy Károly cs. és kir. ezredes hadbíró, a polgári jogi osztályé (Ziviljustizabteilung bezüglich des Zivilrechtswesens) Csarsch Dezső törvényszéki elnök.

[7] 1903. június 5-iki törvény, a szerb királyság alkotmányáról. Kihirdettetett a Srbske Novine-ban 1903 július 7-én.

[8] Az elsőfolyamodású bíróságoknál betöltendő bírói állásokra az igazságügyminiszter, a fellebbezési bíróság és a semmítőszék elnökei állították össze a kandidáltak lajstromát. Az elsőfolyamodású bíróságok elnökeinek kinevezéséhez a fellebbezési bíróság és semmítőszék külön-külön lajstromot terjesztett elő. A fellebbezési bíróság és a semmítőszék bírói és elnöki állásaira az államtanács és a semmítőszék kandidált szintén külön-külön lajstrommal. Minden lajstromba kétszer annyi jelölt volt felveendő, mint ahány a betöltendő állások száma, de két-két lajstromban ugyanazon nevek is előfordulhattak. A kandidáltak között a király szabadon választhatott. (Alkotmány 154. §.)

leti parancsnokság bírósága.[9] Jelenleg 12 kerületi bíróság működik, mert a belgrádvidéki kerületnek még nincs saját bírósága, hanem a vidék is a belgrádi város- és hídfőparancsnokság bíróságához van utalva. Utóbbi bíróság személyzete ez okból megfelelően nagyobb a többiekénél.

Jelenleg tehát — polgári ügyekben — elsőfolyamodású bíróságok a községi és a cs. és kir. kerületi parancsnokságok bíróságai. A fellebbvitelnek községi bírósági ügyekben a terület illetékes cs. és kir. kerületi parancsnokhoz, a kerületi parancsnokságok bíróságaitól pedig a cs. és kir. főkormányzósághoz van helye.

Bűnügyekben első és egyszersmind utolsó folyamodású bíróságok a cs. és kir. kerületi parancsnokságok bíróságai. Fellebbvitelnek helye nincs.

A felsorolt bíróságok belső szervezete és hatásköre következőkép van megállapítva:

1. *A községi bíróság.* Áll a községi előljáró (predsednik opstine) elnöklete alatt két esküdtből (kmet) és a községi írnokból (delovodja). Előbbiek a bírák, az írnok az írásbeli teendőket látja el.

Régebben a községi előljárót, esküdteket és az írnokot a község választotta. Jelenleg a kerületi parancsnok nevezi őket ki. A régiek ha megbízhatóságuk ellen alaposabb aggályok nem merültek fel, állásukban meghagyattak. De úgy az újonnan kinevezettek, mint a meghagyottak, kinevezésük illetve megerősítésükkor ünnepélyes fogadalmat kellett és kell hogy tegyenek, mikép a kiadott parancsoknak engedelmeskednek, haderőnk ellen nem vétenek és a község ügyeit lelkiismeretesen fogják ellátni. Mint bírák pedig, hogy a jog és törvényeknek megfelelően, legjobb lelkiismeretük szerint igazságosan ítélkeznek.

A községi bíróságok hatáskörébe tartoznak — a szerb polgári perrendtartás 6. §-a alapján — a közpolgári ügyek és egyezségi kísérletek 200 dinár (korona), ingatlan tulajdon és birtok, továbbá váltóperek 100 dinár (korona) értékhatárig.[10] Végül még a szerb polgári törvénykönyv 335. §-ában részletezett mezei szolgalmak körül felmerülő jogviták. Ki vannak véve azonban a községi bíróságok hatásköréből az összes örökösödési perek és ki voltak még véve azok a perek is, melyekben a szerb kincstár szerepelt perfélként.

2. *A cs. és kir. kerületi parancsnokságok bíróságainak* élén egy őrnagy (kivételesen százados) hadbíró áll, mint bíróságvezető. A bíróságokhoz be van osztva az ügyforgalomhoz képest 3—8 hadbíró a bűnügyek, 2—4 civil törvényszéki-, járás- kivételesen albíró a polgári ügyek ellátására. Ezenkívül a szükséges katonai és civil segédszemélyzet.

A bíróságot kifelé a bíróságvezető képviseli. Ő felelős az ügymenetért, ő hagyja helybe és írja alá a bíróságoktól menő kiadványokat. A polgári ügyek ellátásának felügyeletével rendszerint a legrangidősbb civilbíró bizatik meg és ez esetben a bíróságvezető tevékenysége főként a bűnügyekre szorítkozik.

A kerületi parancsnokságok bíróságainak, mint polgári bíróságnak hatáskörébe tartoznak első folyamodásban mindazon ügyek, melyek kifejezetten a községi bíróságok hatáskörébe utalva nincsenek, avagy abból ki vannak véve.

Mint büntetőbíróságok hivatva vannak személyi és tárgyi korlátozás nélkül első és utolsó fokon úgy katonai, mint civil egyének bűnügyeiben a kihágások és kisebb jelentőségű vétségek kivételével eljárni.

Kihágások mindig, vétségek pedig akkor, ha a katonai büntetőtörvénykönyvben a szóbanforgó vétségre alkalmazandó büntetési tétel csupán pénzbüntetés, vagy oly szabadságvesztés büntetés, melynek legnagyobb mértéke hat hónapot meg nem halad és ha a megtorlás büntetőbírósági eljárás mellőzésével is kielégítőnek mutatkozik, büntetőbírói eljárás mellőzésével lesznek megtorolva. Ily cselekmények miatt katonai egyének a Szolgálati szabályzat első részének XIII. fejezetében körvonalozott fegyelmi, civil egyének pedig rendőrbírói úton vonatnak felelősségre. Ha a különben fegyelmi (rendőrbírói) úton elintézhető cselekmények azonban oly bűncselekményekkel vannak halmazatban, melyeket bűnvádi eljárás mellőzésével megtorolni nem lehet, úgy előbbieket is bele kell vonni együttes elbírálás végett a meginduló bűnvádi eljárásba, ha csak elkülönítésüket az erre illetékes kerületi parancsnok kifejezetten el nem rendeli. Katonai egyénekkel szemben a fegyelmi megtorlás akkor is ki van zárva, ha rangvesztésnek kell bekövetkezni és ez fegyelmi úton ki nem mondható.

A fegyelmi fenyítő nemkülönben a rendőri büntetőhatalom a cs. és kir. kerületi parancsnokot a legmagasabb kiszabatig illeti meg. A rendőri büntetőhatalom a cs. és kir. járásparancsnokokra is részben átruházható. A rendőri büntető eljárást a cs. és kir. hadseregfőparancsnokság külön rendelettel szabályozta.[11]

3. *A cs. és kir. katonai főkormányzóság.* Legfelsőbb érdemben döntő joghatósággal felruházott testületi bíróság polgári ügyekben. A VII. ügyosztályhoz beosztott civil bírákból két tanács van alakítva. Minden tanács 3—3 bíróból áll, kik között a legidősebb a tanács elnöke. Ezenkívül minden tanácshoz egy-egy törvényszéki jegyző is be van osztva a jegyzői teendők ellátására.

A főkormányzóság polgári ügyekben úgy a volt szerb fellebbezési bíróság, mint a semmisítőszék joghatóságát gyakorolja. Az egyes tanácsok bár ugyanazon összeállításban, a szerb polgári perrendtartásban megengedett perorvoslatokhoz képest egyik esetben mint fellebbezési bíróság, másikhoz mint semmisítőszék határoznak a kerületi parancsnokságok bíróságainak perorvoslatokkal megtámadott határozatai felett.

Bűnügyekben mint már érintve volt, a főkormányzóság bírói joghatósággal nem bír. Ily ügyekben való egyéb szerepéről alább lesz még bővebben szó.

(Folyt. köv.) *Dr. Apáthy Jenő.*

[9] Az elnevezés egyöntetűsége alól egy kivétel van. A Belgrád városi kerületnek, Belgrád megerődített voltára tekintettel cs. és kir. Belgrád város- és hídfőparancsnokság a neve. Bíróságának elnevezése is ezután igazodik.

[10] Nem is igen volt 101 dináron aluli váltó forgalomban. Az érdekeltek mindig arra törekedtek, hogy a váltó legalább 101 dinárról legyen kiállítva, mert így ha perre került a dolog, nem a laikusokból álló községi bíróság volt illetékes.

[11] Rendőrbírói úton kiszabható százezer koronáig terjedő pénz- és öt évig terjedő fogházbüntetés.

Sajtóvétségek és sajtórendészeti vétségek.*

(St. 24. §. 6—9. pont, a Btk. 248. §-a körül.)

Tagadhatatlan, hogy az új St. 24. §. 9. pontjában szervezett vétség jellegének és hovatartozandóságának megállapításába zavarólag beleavatkozik nem is annyira a Btk. 248. §-ával való rokonsága, mint inkább a 248. §. 2. bekezdésének sajtóvétségi természete iránt kialakult tudományos és törvénykezési, majd törvényhozási felfogás. Alig lévén elutasítható Edvi Illés Károlynak az a következtetése, hogy amennyiben sajtóvétség az, melyet egyik vonatkozásában a Btk. 248. §. 2. bek. minősít, akkor a St. 24. §. 9. pontjában minősített vétség sem kezelhető más jellege szerint.

Pedig *a szemérem ellen vétség nem sajtóvétségként lett megszervezve.* Akár pusztán csak a kiállítónak vagy terjesztőnek (Btk. 248. §. 1. bek.), akár a nyomtatvány szerzőjének vagy nyomtatójának (248. §. 2. bek.) is felelősségre vonása forogjon szóban. A tárgyalt törvényszakasz *nem két, csupán csak egy vétség tényálladékát tartalmazza:* a fajtalanságot tartalmazó iratnak vagy nyomtatványnak nyilvánosan kiállítását, árúsítását vagy más módon való terjesztését. Ami, mert a kiállítás stb. ténye esik büntető záradék alá, nem sajtó útján elkövetett, hanem közönséges bűncselekmény. Akkor is, ha *nyomtatványnak* kiállítása stb. képezi vádnak tárgyát, akkor is, ha nemcsak a nyomtatvány kiállítója, terjesztője stb. (248. §. 1. bek.), hanem *szerzője vagy nyomtatója* is (248. §. 2. bek.) bűnvádi felelősség elé állíttatik. Lévén a 248. §. 2. bek. az elsőnek sem nem más alakja, sem nem más elkövetési módja: *mind a két bekezdés egy és ugyanaz a deliktum ugyanazzal a tényálladékkal, ugyanazzal az elkövetési móddal,* t. i. a fajtalanságot tartalmazó irat, nyomtatvány stb. kiállítása vagy terjesztése.

Az első bekezdés a második nélkül is alkalmazható, a második bekezdés alkalmazásának föltétele, hogy az első is megálljon.

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a mult heti számban.

A vezető szabály ezen vétség nézőpontjából: hogy fajtalanságot tartalmazó iratot, nyomtatványt sem nyilvános helyen *kiállítani*, sem *terjeszteni* nem szabad. Aki a tilalom ellen vét, az a köztörvényi felelősség szabályai szerint akár tettesi, akár felbujtói, akár bűnsegédi minőségben *a kiállítás vagy terjesztés tényeért* felel (248. §. 1. bek.). *Ugyanezen tényért* felel a kiállítón és a terjesztőn kívül a nyomtatványnak szerzője és nyomtatója is akkor, ha a nyomtatvány az ő tudomásukkal lett nyilvános helyen kiállítva vagy terjesztve (248. §. 2. bek.). Akár a terjesztés, kiállítás céljából szerkesztették a nyomtatványt vagy a képes ábrázolatot, akár csak utólag járultak hozzá a terjesztéshez. Hogy súlyosabb büntetési záradék alá esnek, mint a közvetetlen terjesztő, épen indító és alapvető tevékenységüknek szinte magától érthető következménye. Mely vonatkozásban a magyar törvényhozás kétségtelenül következetesebb volt, mint pl. a német birodalmi, mely az ott hatályos Btk. 184. §-ának 1900-ban foganatosított újjászövegezése alkalmával a fajtalanságot tartalmazó nyomtatványoknak terjesztését és terjesztés végett való előállításukat egyazon büntetési szankció alá helyezte.

Hogy a magyar törvényhozó a 248. §. megszervezése alkalmával annak második bekezdésében sem kivánt az 1848 : XVIII. tc. alapján kezelendő sajtóvétséget konstruálni, már a §. szerkezetéből is nyilvánvaló. Amikor éles ellentétben a Btk.-ben megszervezett sajtóvétségekkel (pl. 134., 149., 171., 259., 456, stb. §-ok) a 248. §. 2. bekezdésében kifejezetten és taxative felhívta azokat az egyéneket — szerző, készítő, nyomtató — kik fajtalanságot tartalmazó nyomtatvány vagy képes ábrázolat terjesztése stb. esetében a kiállítón és a terjesztőn kívül, azok mellett szintén bűnvádi felelősséggel tartoznak. Amely taxativ felhívás módjából következik, hogy egyfelől úgy az időszaki lapoknál a felelős szerkesztő, mint a sajtótermékeknél általában a kiadó a 248. §. alapján tartozandó felelősségen kívül marasztattak, hogy másfelől a szerző és a nyomtató nem egymást kizáróan, hanem együttesen vonattak bele a bűnvádi felelősség körébe. Mind a két körülmény egyenes szembehelyezkedés az 1848 : XVIII. tc.-ben megszervezett sajtójogi felelősségi rendszerrel.

A Btk. 248. §-a szinte tipikus példája a *nem* sajtóvétségnek és annak a különbségnek feltüntetésére, mely a sajtóvétségek esetében előálló különleges büntetőjogi felelősséget a köztörvények szerinti felelősség rendjétől élesen elhatárolja. Amíg magyar jogon sajtóvétség esetében a nyomtatvány terjesztője bűnvádi felelősséggel egyáltalán nem tartozik, addig a 248. §-ban megszervezett vétség büntetendősége épen a terjesztésben és a kiállításban sarkallik, a bűnvádi felelősség alapja a terjesztésnek ténye és a terjesztőnek ténykedése. Még a 248. §. 2. bekezdése esetében is, mely a terjesztés elhatározásában való részesedésen keresztül magát a nyomtatvány szerzőjét is a terjesztés tényeért teszi felelőssé. Némi hasonlóságot észlelek a törvényhozói szándék, a bűncselekmény jellege és annak tudományos, valamint törvénykezési félreismerése tekintetében egyfelől a Btk. 248. §-a, másfelől az 1848 : XVIII. tc. 27. §-a — most már részben az új St. 24. §. 3. pontja által felváltva — között. Valójában és foganatásában egyik sem sajtóvétség. A törvényhozói eredeti szándék ellenére mind a kettőt sajtóvétséggé fejlesztette a sötétben való tapogatózásban felelősségének érzeténél fogva bátortalan törvénykezési gyakorlat és a felelőtlenségének tudatában dilettantizmusánál fogva bátor későbbi törvényhozás.

Tudvalevő, hogy kezdetben a Kúria — bárha megfelelő indokolás nélkül — inkább csak kijelentésszerűen arra az álláspontra helyezkedett, hogy «a szemérem elleni vétség, habár nyomtatvány útján elkövetve, nem tartozik a sajtótörvény értelmében megtorlandó büntetendő cselekmények közé». Következőképen az 1880 : XXXVII. tc. 39. és 40. §-aiban foganatosított hatásköri rendezkedés alapján a Btk. 248. §. 2. bek. szerinti eset a törvényszékek hatásköréhez tartozónak találtatott. Minek utánna utóbb a törvénykezési gyakorlatban is hajlandóság mutatkozott volt a 248. §. 2. bekezdésében sajtóvétséget észlelni, az 1897 : XXXIV. tc. 18. §. 5. pontjában szinte a mai igazságügyi törvényhozásnak fölényes gesztusaira emlékeztető sic volo, sic jubeo-ként a kérdést azzal a szellemességgel oldották meg, hogy reáfogták a 248. §-ra, mintha annak esküdtbírósághoz tartozó esete is lenne. Mivelhogy pedig ugyanezen szakaszban még modern törvényhozói éleslátással *sem lehet* oly *közönséges* bűncselekményt felfedezni, mely az 1897 : XXXIV. tc.-ben foganatosított hatásköri szabályozás (15. §. I.) alapulvételével esküdtbíráskodást igényelhetne: nyilvánvaló, hogy a 248. §-beli vétségnek adott esetben kifejezetten esküdtbírósági hatáskörbe történt utaltatása egyértelmű volt annak törvényhozási megállapításával — hiteles törvénymagyarázat — hogy a 248. §-nak *sajtóvétségi* esete is van.

Bárha *Finkey* — úgylátszik — abban a nézetben van, vagy legalább is az új St. megalkotásáig azt vallotta, hogy a 248. §-nak részben esküdtbírósági hatáskörbe utaltatása annak minden vonatkozásában *közönséges* bűncselekményi jellegének változatlanul hagyásával történt. Mert az 1897 : XXXIV. tc. 18. §. 5. pontjának világában is azt bizonyítja, hogy a 248. §. *nem sajtóvétség* (Büntetőjog Tankönyve 1914, IV. kiad. 646. lap). Mindenesetre következetességre vall, hogy amikor az új St. az 1897 : XXXIV. tc. 18. §. 5. pontjában elkövetett hibát jóváteendő a Btk. 248. §-át kifejezetten is kiveszi az esküdtbírósági hatáskörből (47. §.): akkor ugyanaz a szerző «A sajtóról» ugyancsak 1914-ben szerkesztett munkájában a 248. §. 2. bek. szerinti vétséget már a «sajátképeni» *sajtóvétségek* közé sorolja (110—111. és 144. lap). Holott a 248. §-t közvetett módon sajtóvétségnek látszatába csak az 1897 : XXXIV. tc. 18. §. 5. pontjának rendelkezése hozta, mégis csak oly különleges sajtóvétségnek látszatába, melynek tekintetében a sajtójogi felelősségi rendszerrel szemben a 248. §. 2. bekezdésben kifejezetten megállapított felelősségi rend alkalmazandó. De ugyanannak a bűncselekménynek esküdtbírósági hatáskörbe történt utaltatása dacára *nem* sajtóvétségként értékelése, minek utána pedig az esküdtbíráskodásból törvényszéki hatáskörbe utalták, valóságos *sajtóvétség* minőségében való elismerése: tudományos álláspontón lehetetlen vállalkozás.

Hogy maga a törvényhozás mennyire fatális tévedésben lehet a sajtóvétségi jelleg tekintetében és hogy ebben különösen az 1897 : XXXIV. tc. készítői mily erősek voltak: mutatja, hogy az *esküdtbíróságilag marasztalt elmeműnek újra közlésében* is nyomtatvány útján elkövetett, azaz sajtóvétséget észleltek. Amikor az ily újraközlés által elkövetett bűncselekményeknek törvényszéki hatáskörbe utaltatását (1897 : XXXIV. tc. 17. §. 2. pont) kivételnek állítják azon általános szabály alól, mely szerint a sajtóvétségek esküdtbírósági hatáskörbe tartoznak (1897 : XXXIV. tc. 15. §. II.). Holott nincs kétségem azirán t, hogy az eredetileg az 1848 : XVIII. tc. 27. §-ában megszervezett, most már az új St. 38. §-a szerint büntetendő eme bűncselekmények már kezdettől fogva éppen úgy nem voltak a különleges sajtójogi szabályok szerint kezelendő sajtóvétségek, amint ezen jellegük az új St. világában nézetem szerint már szóba sem jöhet. Lényegük, bűncselekményi jellegük itt is, ott is nem a sajtótermék büntetendő tartalmában, hanem a közzétételi tilalom megszegésében van.

Hogy az 1848 : XVIII. tc. rendszerében nem voltak sajtóvétségek, abból is következik, mert ez a törvény a sajtóvétségeket külön fejezetben (I.) csoportosítja, a 27. §. pedig a bírói eljárásról szóló (II.) fejezetben foglal helyet, azt a rendelkezést követően, mely szerint az elmarasztaló ítéletben a lefoglalt darabok «elnyomása vagy megsemmisítése» iránt is rendelkezni kell. Az ilyképen «elnyomatni a rendelt elmeműnek sajtó útján újból való közzétételében a jogerős bírósági rendelkezéssel való szembehelyezkedés nyilatkozván meg: *ez* adja meg az újraközlés által elkövetett bűncselekményeknek sajátos és különleges jellegét. Az ezen bűncselekmény tárgyában ítélkező bíróság teendője nem is terjed ki a nyomtatvány büntetendő tartalmának vizsgálatára, ami pedig a sajtóvétség elbírálására hivatott bíróságnak legsajátlagosabb feladata, hanem kizárólag annak megállapítására szorítkozik, vajjon az inkriminált nyomtatvány már esküdtbíróságilag marasztalt elmeműnek reprodukciója-e vagy sem? Következésképen ugyanaz a bűncselekmény az új St. rendszerében annál kevésbbé sajtóvétség, mert magának a kormányjavaslatnak Indokolása hangsúlyozza, hogy az addigi jogszabályokkal szemben a jövőben nem kezelhetők sajtóvétségekként azok a bűncselekmények, melyeknek büntetendősége valamely közlemény tiltott közzétételének tényén alapul és abban kimerül.

Ez jellemzi az új St. 24. §. 7—9. pontjaiban megszervezett vétségeket is. Melyeknek érdeme a tiltott közzétételnek, a sajtóban való hirdetésnek, vagy ajánlásnak tényén fordul. A 9. pont esetében csakúgy mint a 7—8. pontok, vagy akár az Edvi Illés Károlytól az ellentét kiemelése végett felhívott 29. §. 6. pont esetén. Tökéletesen való ugyan, hogy a St. 29. §. 6. pontbeli rendelkezés tisztábban szemlélteti a pusztán csak sajtórendészeti

bűncselekményt, mint különösen a 24. §. 9. pontja. De azért az utóbbi sem sajtóvétség, tartalmánál és rendeltetésénél fogva szintén csak sajtórendészeti vétség. Mert anélkül, hogy tartalmában büntetőjogilag minősülő tényálladékot fedne, kizárólag a sajtóban és a sajtóval üzött visszaéléseknek megelőzése és megtorlása a célja és a rendeltetése.

Az új St. 32. §-ának és kísérő hivatalos Indokolásának világában nincs többé sajtóvétségi tényálladék, mely sajtón kívül megvalósítva nem alkotná közönséges bűncselekménynek tényálladékát. Már pedig amint egymagában a valótlan tényállítás (St. 24. §. 7. és 8. pont), úgy a szeméremsértés és a közerkölcsiségveszélyeztetése is (St. 24. §. 9. pont *a)*) egymagában — ha csak egyes megnyilatkozásaiban kifejezetten büntetőjogilag nem minősíttetett (pl. Btk. 249. §., Kbtk. 82—83. §§.) — nem büntetendő cselekmény. A gyermeknemzést meggátló szereknek nemcsak ajánlása, de valóságos alkalmazása (9. pont *b)*) sem. A 24. §. 9. pontjának kerületeiből, mint nyomtatványon kívül is elkövethetőleg büntetendő tényálladék kitöltésére alkalmas legfölebb a magzatelhajtó szereknek, magzatelhajtásra szolgáló módoknak és alkalmaknak ajánlása jöhetne szóba. Mégis csupán akkor, ha ez a ténykedés akár bűntett elkövetésére intézett egyenes felhívásnak (Btk. 171. §.), akár egy magzatelhajtásban való részesedésnek erejéig fokozódott. Nem annyira a St. 24. §. 9. pontját, mint inkább a Btk. 248. §-át némileg kiegészíti ugyan az 1897 június 2-án 40,003. sz. a. kibocsátott B. M. R.-ben szervezett köztörvényi kihágás szeméremsértő nyomtatványoknak, képes ábrázolatoknak vagy más tárgyaknak utcai kirakatokban vagy nyilvános helyen kiállítása esetére, de ez a kihágás is csak akkor van elkövetve, ha a szóban levő tárgy a rendőri hatóság felhívására azonnal el nem távolíttatik.

Teljességében méltánylom mindazokat az Edvi Illés Károlytól megszokottan okos észrevételeket, melyeket álláspontjának megerősítésére az új St. 24. §. 9. pontjának és a Btk. 248. §-ának egymáshoz való viszonylatához fűz. A kétnemű vétségnek úgy tartalma és a hozzátapadó különböző büntetési szankció, mind állítottan különböző jellegüknek vonatkozásában. Hogy t. i. amíg a 248. §. 2. bekezdését uralkodó felfogás sajtóvétségnek tekinti, addig a St. 24. §. 9. pontjában többen sajtórendészeti vétséget észlelünk.

Ami az utóbbi kérdést illeti, fentartás nélkül való igaza van a cikkírónak. Ha a Btk. 248. §. 2. bek. a nyomtatvány szerzőjével szemben való alkalmaztatásában sajtóvétség: akkor nem lehet más az új St. 24. §. 9. pontja szerinti bűncselekmény sem. Minek utána meggyőződésem szerint a 248. §. 2. bek. semmilyen vonatkozásban sem állapít meg sajtóvétséget csak oly kevéssé, mint a St. 24. §. 9. pontja: az ellenvetésnek ez a része engem nem érdekel.

Ami a két törvényhelynek egymáshoz való tartalmi viszonylatát illeti, úgy látom, hogy a genus és a species jegyében vannak.

A Btk. 248. §-a általában és megszorítás nélkül fajtalanságot tartalmazó, tehát a szemérmet és a közerkölcsiséget sértő nyomtatványnak kiállítását és terjesztését, az új St. 24. §. 9. pontja csak bizonyos, a közerkölcs szempontjából veszélyes hirdetéseknek és ajánlatoknak a sajtóban való közzétételét tiltja. Az elkövetési cselekmény pedig amott a nyomtatványnak kiállítása vagy terjesztése, emitt a hirdetésnek és az ajánlásnak hirlapi közzététele.

A 248. §. éle általánosságban a pornografikus «irodalom» termékei ellen irányul, a 24. §. 9. pontja különlegesen a hirlapi hirdetésekben megnyilatkozó pornografia ellen hegyeződik ki. Amelynek a közerkölcs szempontjából való fokozott veszedelmessége (l. «A pornografia elleni védekezés» c. magyar társadalomtudomány-egyesületi előadásomat, 1909) kielégítő jogcímül szolgál a közmeggyőződés szerint amúgy is túlenyhe 248. §-al szemben a fokozottabb büntetőjogi reakció kifejtésére. Hogy ezen dicséretreméltó törekvésben mely bürokratikus bölcsesség sugalita még a gyermeknemzést meggátló szereket illető, bár sem szeméremsértő, sem a közerkölcsiséget nem veszélyeztető hirdetéseknek is ugyanazon belterjességű büntető záradék alá helyeztetését is: ennek a rejtélynek megfejtése már nem tartozik a jogtudományra.

Dr. Doleschall Alfréd.

A tartaléktőke körül.

Az új adótörvényjavaslatok tárgyalása alkalmából lefolyt képviselőházi vita, az új adótörvényekben foglalt határozatok és a részvénytársaságok mostani igyekezetei alaptőkéjük emelése iránt a közfigyelmet a tartaléktőkékre irányozták. Ez indít engem e sorok írására.

I. Alapításkor a részvénytársaság vagyona alaptőkéje. Ha a részvénytársaság mindenkori egész nyereségét kifizeti, vagyona mindig az alaptőkére marad szorítva. A részvénytársaság azonban, mint minden kereskedő nyereséggel zárhatja mérlegét, de veszteségek is érhetik. Ha egész nyereségét kifizeti, a veszteségek az alaptőkét csökkentik. E veszélynek kikerülésére a társaság biztosítékokat keres. Ezenfelül a társaság is haladni, üzletkörét kiterjeszteni akarja. E célokat úgy érheti el, ha az egész évi nyereségét nem fizeti ki, hanem annak egy részét magánál visszatartja. A nyereségből így visszatartott összeg tartalékot képez, mely ép úgy, mint az alaptőke szolgálja a társaság érdekeit. A nyereségből visszatartott összeg nem egyedüli módja a tartalékolásnak. A részvénytársaság új részvényeket bocsáthat ki és ezeket a névértéken felül adja el. A névértéken felül elért összeg, az ágió, szintén visszatartatik a részvénytársaságnál és tartalékoltatik. A nyereségből visszatartott és a felpénzből képződött összegek a társaság vagyonát teszik és a társaság pénztárába ép úgy befolytak, mint a befizetett alaptőke. Az ily módon képződött tartalékok, bármily nevezett alatt fordulnak elő a társaság mérlegében, a társaság valóságos vagyona és ép úgy, mint az alaptőke, a társasági mérleg Tartozik-oldalán szerepel. Ha a társaság ezeket a tartalékokat alaptőkére akarja változtatni, ha a tartaléki számlák eltüntetésével a tartalékösszegeket az alaptőkéhez csatolja s ezek fejében a részvényeseknek új részvényeket ad, e módozat ellen jogi szempontból kifogás nem emelhető. A részvények névértéke a társaság vagyonából befizetődött, az alaptőke emelése és az emelt alaptőke befizetése igazolva van.

II. A részvénytársaság, mint minden kereskedő, évenként mérleget készíteni köteles. A KT. 199. szakasza a mérlegkészítés módozataira szabályokat állít fel. A részvénytársaság leltárt készíteni és ebbe a leltári tárgyakat valóságos értékükben tartozik felvenni. A leltári tárgyak értéke elhasználás által csökken. Az érték tehát ezzel a csökkenéssel kisebbítendő. Ezt a csökkenést eszközölheti a részvénytársaság úgy, hogy azt közvetlenül a leltári tárgyak értéke 1914. év végével 100,000 K volt, elhasználás következtében ez az érték 5000 K-val csökkent. A részvénytársaság a leltári tárgyak értékét ennek megfelelően 1915 év végével 95,000 K-val fogja felvenni. A részvénytársaság azonban követhet egy más módozatot is. Meghagyja a mérlegben a leltári tárgyak eredeti értékét. Az értékcsökkenést a mérleg Tartozik-oldalán tünteti fel. A leltári tárgyak valódi értékét akkor úgy kapjuk meg, ha a mérleg Követel-oldalán kimutatott értékből a Tartozik-oldalon feltüntetett értéket levonjuk. A fentebbi példát tartva szem előtt, ily módozat követése esetén megmarad a mérleg Követel-oldalán a leltári tárgyak értéke 100,000 K-val, a Tartozik-oldalon azonban ki lesz mutatva az értékcsökkenés 5000 K-val. E két tétel szembeállításával megkapjuk a leltári tárgyak valódi értékét 95,000 K-t. Az értékcsökkenésekből történt levonások mint értékcsökkenési megújulási leírási tartalékalapok említtetnek. Ezek az alapok nem képződnek sem a társaság évi nyeresége egy részének visszatartásából, sem az új részvények kibocsátásából eredő felpénzből. Ezek tehát nem vagyona a társaságnak, hanem csak értékmeghatározási számlák. Csak azt határozzák meg, hogy a leltári tárgyak eredeti értéke minő összeggel csökkent. A valóságos tartalékalapok csak nyereségből, ideértve az ágiót is, alakulhatnak. Ha nincs nyereség, a tartalékalap nem gyarapítható. A leltári tárgyak értékét azonban mindig a valóságos értéknek megfelelően kell becsülni. Ha az érték csökkent, a leltári tárgyak értéke ezzel kisebbítendő. Meg kell ezt a műveletet tenni akár van nyeresége a társaságnak, akár veszteséggel zárul a mérleg. Az értékcsökkenés keresztülviendő a mérleg elkészülte előtt. Az értékcsökkenés alábbszállítja a nyereséget, öregbíti a veszteséget. Ezekből következik, hogy bármily elnevezés alatt szerepel az értékcsökkenési kimutatás a mérlegben, legyen ennek neve leírási, megújulási értékcsökkenés stb. tartalékalap, ezt élesen el kell választanunk a valóságos, a nyereség visszatartásából vagy ágióból képződött

tartalékalapoktól. Ez utóbbi a társaság igazi vagyonalkatrészei, míg az előbbiek csak értékmeghatározási számlák. Ha a valódi tartalékalapból a társaság igazi vagyonából az alaptőke gyarapítható, ezek az alaptőkéhez csatolhatók és ezek erejéig a részvényeseknek minden befizetés nélkül új részvények adhatók. Törvényellenesnek kell tartanunk azt az intézkedést, mely a leírási stb. tartalékalapokat hasonló célra akarja felhasználni.

III. Fejtegetésem utóbbi része ellen hallom az ellenvetést. A társaságok a leírási stb. tartalékalapot óvatosságból a valóságos értékcsökkenésnél nagyobb összeggel gyarapítják. Ez a többlet valóságos, bár rejtett tartalék. A leírási stb. tartalék eme része a társaság valóságos vagyona. Meg kell engedni tehát, hogy ez a rész ép úgy, mint a valóságos tartalékalap az alaptőke gyarapítására fordíttassék. Megengedem ez ellenvetés jogosultságát. Az ezen módozatot követő részvénytársaság azonban minden esetben igazolni volna köteles, hogy a leírási stb. tartalékalap mely része többletleírás. Nincs kizárva ez igazolás lehetősége. Kivihetősége felett azonban kételkedem. Rendkívül bonyolult voltát mindenki el fogja ismerni. Az igazolás felvétele és végrehajtása meghaladja a bíróság erejét és bölcseségét.

Dr. Reiner Ede.

Az igazolási kérelem véghatáridje, kapcsolatban a mulasztási ítélet kiadmányozásával.

A Pp. 452. §. 3. bek. szerint — egyezően az eddig érvényben volt 1881 : LIX. tc. 63. §-ával — a mulasztás napjától számított hat hónap eltelte után igazolást kérni többé nem lehet.

Ezen intézkedésnek célja az, hogy az egyes bírói intézkedések bizonyos idő leteltével jogérvényesek legyenek s végleges jogállapotot teremtsenek. Ez kétségtelenül helyes. Nem szabadna azonban fenforogni annak a lehetőségnek, hogy ennek előidézésében egyáltalában, habár a legcsekélyebb mértékben is, szerep jusson akár aktiv, akár passziv magatartása folytán a perbeli felek valamelyikének.

Már pedig a helyzet az, hogy sok esetben tisztán az egyik fél magatartásán múlik, hogy a másik az őt megillető igazolási kérelemtől elessen.

Az alábbiakban csupán azzal az esettel foglalkozom, midőn alperes a perfelvételi határnapot mulasztja el, mert ennél jár legsúlyosabb következménnyel a félre nézve az, ha az igazolási kérelemtől elesik.

Természetesen itt csakis azok az esetek jöhetnek figyelembe, melyekben a törvény az ellentmondást a mulasztási ítélet ellen kizárja, így a fizetési meghagyásból (Pp. 603. §.), váltó stb. meghagyásból (Pp. 618. §.) származó, a községi bíróságtól (Pp. 764. §. 2. p.) és az iparhatóságtól (72,400/914. I. M. 2. §. 3. p.) a járásbíróság elé vitt perekben, vagy ha annak a Pp. 460. §. 2. bek. folytán nincs helye, mert hiszen ellenkező esetben az ellentmondás az igazolás kérését feleslegessé teszi (Pp. 462. §. 1. bek.).

A Pp. 440. §. 3. és 4. bek. szerint, mely hasonló az 1912. évi VII. tc. 16. §-ának intézkedéséhez, az alperes meg nem jelenése alapján hozott ítélet kézbesítésének céljaira a megjelent fél amennyiben ügyvéd képviseli, az ott előadott kereseti kérelmet megfelelő számú példányban írásba foglalva köteles bemutatni s ennek elmaradása esetén a kézbesítés utólagos bemutatásukig elmarad. Ezen rendelkezés folytán tehát mulasztási ítélet esetén felperesi képviselő megteheti azt, hogy a kereseti kérelmet csak egy félév után csatolja be s így a mulasztási ítélet is csak akkor kerül kiadásra és kézbesítésre. Alperes már most, ha bármennyire is önhibáján kívül mulasztotta el a perfelvételi tárgyalást, igazolással nem élhet, az a bíróság által a Pp. 455. §-a értelmében ugyanis hivatalból lenne visszautasítandó.

Nyilvánvaló ezekből, hogy ezen esetben tisztán felperes magatartásától függ az, hogy alperes az igazolástól elessen.

Ugyanezen helyzet állhat elő azonban a pósta útján történő kézbesítés esetén is, mert ennél is teljesen felperes kényétől-kedvétől függ, hogy a neki kézbesítés végett kiadott határozatot mikor kívánja kézbesíttetni.

Igaz ugyan, hogy a felperesek érdeke a minél előbbi kézbesítés mellett szól, de nem lehetetlen, hogy nemtörődömségből késedelmeskedik vagy pedig hogy szándékosan akarja a fenti helyzetbe juttatni az ellenfelét.

Ellenérvül felhozható esetleg az, hogy a fél a mulasztásról nem a mulasztási ítélet kézbesítésekor, hanem már az idézés kézbesítésekor értesül s így onnan számítandó a rendes igazolási határidő. Ez az érv azonban nem áll meg, mert a szabályszerű kézbesítés még nem jelenti azt, hogy a fél a kézbesített idézésről tényleg tudomást is szerzett, mert hiszen a keresetkézbesítés is történhet a Pp. 163. §. 3. bek. szerint családtag, esetleg egy egyszerű cseléd kezéhez, ki azután a felet, esetleg közbenjött akadály folytán nem értesíti. Ilyen esetben tehát a fél csak a mulasztási ítélet kézbesítésekor értesül a mulasztásról.

Midőn felperesnek a kiadmányokat be kell csatolni, vagy a póstai kézbesítésnél felperes döntő befolyása az igazolási határidő tekintetében kézenfekvő. De megvan ennek lehetősége abban az esetben is, ha az ítélet hivatalból lesz kiadva és kézbesítve, így például midőn a határozat a jelzett helyen alperesnek elköltözése miatt nem volt kézbesíthető s felperes az újabb lakhelyét alperesnek féléven belül nem tudja vagy nem akarja bejelenteni s így ilyen esetben is közben letelhet a félévi határidő.

Ha a félre nézve ezen eset bekövetkezik, az reá nézve nemcsak azt jelentheti, hogy csupán az igazolástól esik el, ami már magábanvéve is sérelem, mert az egy könnyebb s rendszerint méltányosan elbírált jogorvoslat, hanem jelentheti azt is, hogy végleg elesik attól, hogy a rajta esett sérelem orvosoltassék.

Fellebbezéssel ugyanis a mulasztó fél érdemben nem élhet, mert az ítélet hozatalánál a Pp. 440—443. §-ai megsértve nem lettek s mulasztás, habár vétlenül is, de fenforgott vagy pedig az értékre való tekintettel annak egyáltalában helye nincsen.

De nem élhet esetleg perújítással sem, midőn a Pp. 563. §-ban megjelölt okok egyikét sem hozhatja fel, hanem például védelemként pusztán csak elévülésre hivatkozhat.

Megfontolandó lenne tehát, nem lenne e kívánatos az igazolási kérelem véghatáridejének kezdőpontját akként megállapítani, hogy az kapcsolatba hozassék a másik fél magatartásával. A kérdés úgy, ahogy jelenleg van rendezve, a gyakorlatban felmerülő esetek kapcsán nem egy esetben sérti igazságérzetünket vagy legalább is méltánytalannak látszik.

Dr. Csipkay E. Andor.

Wlassics Gyula báró évnyitó beszéde a közigazgatási bíróság teljes-ülésében.

Visszatekintve a mult évre hiába igyekszem megnyitó beszédemben szorosan csak bírósági beléletünkre szorítkozni. Ez lehetetlen, midőn a lefolyt év oly eseményeivel állunk szemben, melyek az egész nemzet közérzését, tehát a mi érzésvilágunkat is mélyen átfogó nagy események. A lefolyt évben vesztettük el a magyar nemzet legtovább uralkodó bölcs királyát. Azt a királyt, ki sok szenvedés és megpróbáltatás után megértette a magyar nemzetet, királyhűségét és alkotmányszeretetét. Alig érkezett hozzánk a gyászhír, néhány óra múlva már összesereglettünk és legmélyebb gyászunknak lelkünk teljes bensőségével adtunk kifejezést. Méltattuk, de különösen átéreztük emberi és uralkodói nagy erényeit. Minél messzebb és messzebb lesz a történeti távlat, erős meggyőződésem, hogy annál inkább ki fog bontakozni az ő nagy uralkodói kötelességérzetének, csodás pártatlanságának, szívnemességének és bölcs meggondoltságának plasztikai egysége.

De ennek a bíróságnak különösen nemzedékről-nemzedékre hűen kell megőrizni az ő nagy emlékét, mert a jogállam nélkülözhetlen talán legeszenciálisabb kellékének a közigazgatási bíróság intézményének megalapítása az ő uralkodásának a jogélet terén egyik legkimagaslóbb tette.

A bírói függetlenség tiszteletbentartása mindekfölött az igazságosság ápolása és az az igazi megbecsülés, melyben nemcsak a közigazgatás, de a bírói hatalom szerveit részesítette, az ő értelmi jellemének patinája volt. Jogtiszteletének jellemző történeti ténye marad, hogy még a kiegyezés nagy műve előtt 1861-ben az országbírói értekezlet összehívására adott alkalmat, hogy a magyar jogot addig is, míg a törvényhozás intézkedik a változott viszonyokkal összhangba hozzák. Elismerte a *jogfolytonosságot* és ezzel kioltotta a «*jogvesztés*» centralista elméletének életerejét. Igazság és jogérzete parancsolta, hogy szakítson az «összmonarchia» elméletével, mely szerint Magyarország az

ausztriai birodalomnak csak egyik tartománya volna. Jogérzete parancsolta, hogy a dualisztikus monarchiában a «paritás» nagy elvét külsőleg is kifejezze oly címerrendezésben, mely Magyarország szuverén önállóságának plasztikus alakja. A bírói szervezet «magna chartá»-ja, a bírói függetlenség és elmozdíthatlanság, a bírói hatalom elválasztása a közigazgatástól, a bírói és közigazgatási hatáskörök független bírói védelme, mind az ő királyi szentesítésével jöttek létre. Az ő uralkodása idején szabadult ki a magyar jogélet a kiváltságok békóiból. A törvény előtti egyenlőség az egész vonalon életet nyert. Az «új modern alkotmányos Magyarország» és a «jogállam» fűződik tehát az ő nevéhez és ezek a nagy eredmények fogják a magyar jogélet terén megőrizni az ő halhatatlan emlékét.

Nyomába lép az új király. Alattvalói hűségünknek és legmélyebb hódolatunknak Ő Felsége előtt már előszóval kifejezést adtunk. Még koronáztatása előtt arra érdemesítette a bíróságot, hogy elnökeit magához kérette és hogy minő közvetlen és szeretetteljes fogadtatásban részesültünk erről legutóbbi teljes-ülésünkben már beszámoltam. Beszámolásomat a bíróság Ő Felsége iránt érzett mély hódolattal és a legbensőbb örömnyilvánítással fogadta. Minden jel, minden nyilatkozata, minden tette arra mutat, hogy új királyunk megértette a nagy elődd nagy hagyományait. Az ő korszakának is a legboldogabb ideje volt a nagy megértés ideje nemzet és királya között. Legboldogabb korszaka, midőn Magyarország joga és szabadsága diadalt aratott. Ez az ő szent hagyománya, melyet új királyunk nemcsak tiszteletben tart, de lelke alkotó elemévé tette, már a nagy elődd életében, ki bizalommal volt eltelve utódja iránt és bizalmat kért a nemzettől, már előre az ő számára. Meg is hódította Felséges hitvesével és a kis trónörökössel együtt a nemzet szívét. A jogtisztelet fényes példáját adta királyunk, midőn Ausztria és Magyarország teljes paritását és az ebből folyó következményeket a miniszterelnök útján a hitlevélszerkesztő-bizottságban és az országgyűlésen királyi szavával hangsúlyozta. A jogtisztelet vezérelte, midőn nem élt a törvénybiztosította hathónapos koronázó határidő kedvezménnyel, de télvíz idején kérte fejére tétetni Szent-István koroját, nehogy az ő joggyakorlásának az új évre eltolása esetleg a törvénnyel ellentétes helyzetet teremtsen az állam ügyvitelében. Átértette királyunk a szent korona nagy államjogi jelentőségét. Jól ismeri a magyar történeti alkotmány fejlődését. Tudja mit jelent a szent korona a magyar nemzet gondolkozásában, érzésvilágában. Ismeri azt az alkotmányos értékbecsüt, mely a szent koronát felmagasztalja. Tudja, mily szeretettel évszázadok tradicióin keresztül ápolt közjogi fogalma, mily ragyogó szimbóluma az a király és nemzet egybeforradásának. Tudja, hogy a szent korona adja ugyan a teljes királyi hatalmat, de biztosítja a nemzet hatalmát is. Tudja, hogy a szuverenitás forrása a szent korona és a szent korona viselőjének királyi hatalma nagy, fényes és erőteljes, de nem korlátlan. Tudja, hogy a törvény és jog szentségének kell uralkodni Magyarországon. Ez a tudat, mint fénysugár tört át a koronázási ünnepély ragyogásán és ennek a királyi tudatnak felismerése az egész nemzetet a legigazibb, a legbensőbb szeretettel tölti el új királya iránt és ez az érzés fog lelkesíteni minket is a jog és igazság megállapításában, midőn kimondjuk alkotmányunkban gyökeredző azon nagyjelentőségű szavakat «Ő Felsége a király nevében».

A MI HALOTTAINK.

Dr. Fürst Dezső ügyvéd.
Dr. Ferenczy György ügyvéd.
Dr. Greiner Lajos ügyvéd.
Dr. Györe Pál ügyvéd.
Dr. Györgyi Mihály ügyvéd.
Dr. Harmat István ügyvéd.
Dr. Hollósy Kálmán ügyvéd.
Dr. Joó Aurél ügyvéd.
Dr. Justh Richárd ügyvéd.
Dr. Kövér Péter ügyvéd.
Dr. Kaisler László miniszteri fogalmazó.

— **A büntetőtörvényszék elnöke,** mint ahogy a jó jogászhoz illik, élesen disztingvál. Megkülönbözteti azokat a törvényeket, amelyek megtartását másoktól oly lelkiismeretesen megköveteli, hogy még az ellenük nem vétő birákat is megrója — ilyen pl. az 1912: LIV. tc. 88. §-a — és megkülönbözteti azokat a törvényeket, amelyek tiszteletére még önmagát sem kötelezi — ilyen pl. a Bp. 288. §-a. Ennek megállapítására bennünket az az értesülésünk kötelez, hogy az elnök úr, ellentétben a törvénynek világos rendelkezésével, amely szerint a főtárgyalásokat a főtárgyalási elnök tűzi ki, ú. n. foglyos, továbbá gyorsított eljárás alá tartozó ügyekben, fáradságot nem kimélve, sajátkezűleg írja be a főtárgyalási tanácsok naplóiba a tárgyalási határnapokat. Sőt buzgalmában még tovább is megy. Megtörtént, hogy az egyik tanács az így nyakába tűzött ügyek valamelyikének terjedelmessége miatt kénytelen volt a főtárgyalást elhalasztani, amire az elnök úr *vörös* tintával (memento mori!) tette meg kritikai megjegyzését, hogy a «halasztás indokolatlan volt». Egyelőre a kiszabott büntetések mértékéről, a felmentés helyességéről stb. még nem nyilatkozott ugyan, de az elnöki hatáskörnek kebelbeli felülvizsgálati fórummá való kiszélesítése beláthatatlan perspektivákat nyit.

Tudvalevőleg Thiers volt az, aki Lajos Fülöp francia király számára az alkotmányosság jelszavát ekként formulázta: le roi règne et ne gouverne pas. Törvényszéki elnökök alkotmányos uralmára ugyan e szabály megfordítottja áll, de a nagyobb testületek élén álló elnökökben néha imperialisztikus hajlamok fejlődnek ki Lajos Fülöpöt, midőn kormányozni próbált, tudvalevőleg elsöpörte a februári forradalom, de ez bizonyára nem történt volna meg, ha igazi autokrata módjára megfelelő pretorianus hadsereggel veszi magát körül és bizalmasai révén az ellene készülő tervekről kellő időben értesülést szerez.

— **A Kúria büntető jogegységi tanácsa** a folyó évi február hó 9. napjára kitűzött ülésében a következő elvi kérdést fogja eldönteni: «Az árdrágító visszaélésekről szóló 1916: IX. tc. 1. §-ában tiltott módon megszerzett közszükségleti cikk olyan tárgy e, amelyet a Btk. 61. §-a vagy más törvényes rendelkezés alapján el kell kobozni?» (Vonatkozással a budapesti, szegedi és kolozsvári kir. ítélőtáblák ellentétes gyakorlatára.)

— **A m. kir. közigazgatási bíróság ügyforgalma és tevékenységi adatai.** A bíróság mindkét osztályának ügyforgalma a múlt évihez képest nagyobb csökkenést mutat. Beérkezett ugyanis: az ált. közig. osztályban a választójogi ügyekkel együtt 7797 darab, a pénzügyi osztályban 25,552 darab, összesen 33,349 darab, míg a múlt évben ezzel szemben összesen 39,190 darab érkezett. A bíróság munkaterhe tehát az előző évihez képest csökkent és pedig az általános közigazgatási osztályban a választójogi ügyekkel együtt 2880 darabbal, a pénzügyi osztályban pedig 2850 darabbal. Az 1915. évről maradt kezdő hátralékkal együtt elintézendő volt: az ált. közig. osztályban 9924 darab, a pénzügyi osztályban 31,407 darab, összesen 41,331 darab. Elintézett ebből a bíróság az ált. közig. osztályban 8065 darabot, a pénzügyi osztályban 23,170 darabot, összesen 31,235 darabot. A múlt évi 41,041 darab elintézéséhez képest az ez évi eredmény 9806 darabbal csökkent. Annak a körülménynek, hogy az elintézések száma mind a két osztályban lényegesen apadt, oka az, hogy részben az állások be nem töltése, részben betegségek folytán megállapítható, hogy az egész éven át állandóan négy bíró munkássága hiányzott. A bíróság elnöke évnyitó beszédében reámutatott arra, hogy a múlt évben a törvényhozás számos új törvényt alkotott, amelyek a bíróság teherviselő képességét erős próbára fogják tenni. Az új törvények hatása megítélhető abból, hogy az első jövedelmi adó kivetés ellen pontos feljegyzések szerint 5677 panasz érkezett. Minthogy a kivetés évenkint történik, e tétel évről-évre vissza fog térni, sőt az adóalap leszállítása folytán nőni fog. Állandó jellegű és évről-évre visszatérő terhet fognak róni a bíróságra az új adók is (vagyonadó időlegesen a hadi nyereségadó). Ezek az új terhek a különben is túlterhelt a bíróság személyzetének szaporítását teszik szükségessé.

— **Az ipari minták oltalmáról szóló törvényjavaslat** előadói tervezete elkészült és a kereskedelemügyi miniszter a szakköröknek véleményezés végett azt szétküldötte. A tervezet, amellyel legközelebb részletesen fogunk foglalkozni, *dr. Schuster Rudolf*, a szabadalmi tanács elnökének munkája.

— **Szociális jogi kongresszus Bécsben.** Az ausztriai *Szociális jogi társaság* a magyarországi és németországi rokontársaságok résztvételével f. hó 6-án és 7-én Wienben az ottani kereskedelmi és iparkamara dísztermében magyar részről *dr. Giesswein* Sándor, pápai prelátus, országgyűlési képviselő, osztrák részről dr. Julius *Ofner* országgyűlési képviselő és német részről dr. Alfred *Bozi* bielefeldi bíró elnöklete mellett szociális jogi kongresszust tartott, melyen Magyarországból is többen jelentek meg. Az előadások sorát dr. Eugen *Ehrlich* egyetemi tanár és *dr. Szirtes* Artur, budapesti ügyvéd előadásai nyitották meg. *Ehrlich* az élő jog fogalmát fejtegette, mely alatt a társadalomban tényleg érvényesülő és ható jogot érti (szerződések, birtokformák, végintézkedések, örökösödési egyességek, házassági szerződések stb.). Az ebben megnyilvánuló tényleges társadalmi rend megismerésére a statisztikai hivatalokkal kapcsolatos intézet létesítését ajánlja. *Dr. Szirtes* Artur «a szociografiai módszerről a jogfejlődésben» címmel adott elő és a jogalkotás társadalmi megszervezése céljából országos szervezetek megteremtését sürgette. A népies elem bevonásáról az igazságszolgáltatásba *dr. Bozi* (Bielefeld), *dr. Colbert* író (Wien) és *dr. Politzer* ügyvéd (Wien) tartottak előadásokat, melyek különösen a békéltető és a választott bírósági eljárást érintették. A szociális büntetőjogról dr. F. *Kobler* (Wien) beszélt és különösen az árfelhajtási és a hadiuzsora néven elkövetett bűncselekmények elleni küzdelem elvi jelentőségét hangoztatta a békés idők büntetőjoga szempontjából. Henriette *Herzfelder* írónő (Wien) a «fiatalkorúak szociális védelméről» tartott előadást és a fiatalkorúaknak neveltetésükre való jogát fejtegette. Az «egyesülési jog szociális szempontjairól» *dr. Rohr* (Köln) és *Kaff* Zsigmond a bécsi fogyasztási szövetségek titkára beszélt. *Dr. Eisler* Armand bécsi ügyvéd «a háború utáni átmeneti gazdaság feladatairól» adott elő. Végül *Beer-Angerer* Elza asszony, a legnagyobb osztrák háziasszonyi szervezet megszervezője «a fogyasztók szervezkedéséről» adott elő és azt javasolta, hogy a fogyasztási szervezetek ármegállapító hivatalokra, az élelmicikkek forgalmának szabályozására és a fogyasztók képviselőinek hatósági igénybevételére irányuló törvényhozási szabályozásra törekedjenek. Élénk eszmecsere után *dr. Giesswein* és *dr. Ofner* képviselők zárószavaival ért véget a kongresszus.

— **Fellebbezési tanács elfogultságának meg nem állapítása.** Egyik iparos keresetet indított az építtető ellen azon az alapon, hogy alperes a felperessel mint alvállalkozóval szemben, az utóbbi által az ő házának építésénél végzett bádogosmunkák díjaiért közvetlen fizetési kötelezettséget vállalt. A törvényszék fellebbezési tanácsa a felperest keresetével elutasította: mert a fővállalkozó tanúvallomásával nem találta bizonyítottnak a fizetési kötelezettség elvállalását. Ugyanezen alperes ellen egy másik iparos hasonló jogalapon pert indított, amelyben ugyanaz a fellebbezési tanács ugyanannak a fővállalkozónak tanukénti kihallgatását ugyanazokra a körülményekre rendelte el, amelyekre a bíróság őt az előző perben már kihallgatta. A mostani felperes ennek a tanácsának az újabb per elintézéséből leendő kizárását kérte: mert lehetetlennek tartja, hogy a korábbi perben elfoglalt álláspont ne befolyásolná döntően a tanácsot a második per eldöntésénél is és ezért az egész tanácsot ez ügyben elfogultnak tartja. A budapesti kir. ítélőtábla (P. IV. 7643/1916. sz. a.) a kizárási kérelemnek helyt nem adott: mert abból, hogy a bíró az eldöntendő tény- vagy jogkérdésre nézve valamely korábbi perben már bizonyos irányú jogi álláspontot foglalt el, a bíró elfogultságára és a Pp. 61. §-a értelmében a kizárás alapjául szolgáló aggályosságára akkor sem lehet következtetést vonni, ha a bírónak a korábbi álláspontoz való ragaszkodása és az újabbi pernek hasonló irányú eldöntése valószínűnek is látszik; és a kizárásnak csak akkor van helye, ha oly adatok merülnek fel, amelyek a döntés teljes pártatlanságát veszélyeztetik. *K.*

— **A marosvásárhelyi bíró- és ügyvédvizsgáló bizottság** az 1916. évben összesen 42 vizsgát tartott; harmincöten jelentkeztek elsőízben vizsgára, három jelölt ismételte a vizsgát, négy jelölt pótvizsgát tett. Az elsőízben vizsgázók közül a vizsgát sikerrel letette harminc, pótvizsgára utasíttatott öt, az ismétlők közül a vizsgát sikerrel letette kettő, pótvizsgára utasíttatott egy, a pótvizsgára jelentkeztek a vizsgát valamennyien sikerrel tették le.

— **Illetékesség a szerződésszerű teljesítés elmulasztásából eredő kártérítési perekben.** Felperes keresetét arra alapította, hogy alperes s vele kötött adásvételi szerződést jogtalanul felbontotta, minek következtében felperes a szerződéses árnál magasabb árban fedezeti vételt eszközölt és így a különbözet erejéig károsodott. Eme kár megtérítése iránti keresetét a Pp. 37. §-a alapján a budapesti kir. törvényszéknél tette folyamatba, mert a károsítás e törvényszék területén történt. Felperes eszerint keresetében nem valamely szerződésen kívüli károsító cselekményből, hanem kizárólag a szerződésszerű teljesítés elmulasztásából eredő kárának megtérítését követeli; ez a kártérítési per tehát a Pp. 29. §-a alá tartozik és a Pp. 37. §-ában foglalt illetékességi szabály alól kifejezetten ki van véve. Igaz ugyan, hogy a Pp. 29. §-a a teljesítési hely bírósága előtti perindítást csak abban az esetben engedi meg, ha a teljesítés helye okiratból megállapítható vagy ha az idézés az alperesnek a bíróság területén vagy székhelyén kézbesíthető; az a körülmény azonban, hogy az elbírálás tárgyát képező esetben a teljesítési hely illetékessége, eme további előfeltételek ezidőszerinti hiánya miatt igénybe nem vehető, nem változtat azon, hogy a szerződésszerű teljesítés elmulasztásából eredő kártérítési perek a törvény illetékességi szabályainak felosztása szempontjából, a Pp. 29. §-a alá tartoznak; és így a jelen perben a károsítás helyének illetékessége, amely állítólagos károsítási hely a kereseti tényállításokból különben sem állapítható meg, a Pp. 37. §-ának kifejezett kizáró rendelkezése folytán, helyt nem foghat. Az ellenkező álláspont oda vezetne, hogy a Pp. 29. §-ában megkívánt előfeltételek hiánya oly különös illetékességi alapot teremtene a felperes javára, amelyre ő, a törvényes előfeltételek megléte esetében nem támaszkodhatnék; ez pedig nem lehetett a törvény célja. Ezek alapján az elsőbíróság végzését, mellyel a keresetet a bírói illetékesség hiánya miatt hivatalból visszautasította, helyben kellett hagyni. (Budapesti kir. ítélőtábla 1916. P. II. 8002. sz.) *K.*

— **A központi kir. járásbíróság ügyforgalma az 1916. évben.** A lapunk múltheti számában ezen a címen megjelent szemlébe sajnálatos nyomdai hiba folytán az ügyforgalmat feltüntető adatok csak egy töredéke került bele, amely a központi kir. járásbíróság 1916. évi tevékenységének teljes képe érdekében kiegészítésre szorul. A közölt adatok ugyanis csak azoknak a polgári pereknek számáról és mikénti elintézéséről számolnak be, amelyek az egyes bírák érdemleges elintézése alá kerültek. Ezzel szemben kiemelendők még — az 1915. évi összehasonlító adatoknak zárójelben való feltüntetésével — a következők: 1916. évben összesen érkezett 44,555 (66,562) vagyonjogi kereset, 4883 (8078) váltófizetési stb. meghagyásra irányuló kereset. A perfelvételi tárgyalásra (tömegnap) kitűzött ügyek száma 65,331 (92,411). A perfelvételi tárgyaláson hozott mulasztási ítéletek száma 15,726 (32,623), az itt közölt egyességek száma 1089 (1700). Az 1916. évben az egyes bírák érdemleges elintézése alá került új keresetek és szünetelésből felvett ügyek száma 20,780 (27,495), amelyek mikénti elintézésére vonatkozó adatok a múltheti szemlénkben foglaltatnak.

Dr. Krausz Győző mohácsi kir. közjegyző a horvát nyelvben jártas jelöltet keres, ki minden közjegyzői teendőben jártas, ezen állását 1917 február 1-én elfoglalhatja. 15687

Gyakorlott ügyvédjelölt nálam állandó alkalmazást nyerhet. Fizetés megállapodás szerint. A tót nyelv tudása kívánatos. Dr. Lukács Géza ügyvéd, Ungvár. 15660

Teljes gyakorlattal bíró, önálló irodavezetésre is alkalmas ügyvédhelyettes vagy ügyvédjelölt jó fizetés mellett azonnali belépésre kerestetik. A román nyelv tudása kívánatos. Levelek a bizonyítványok és fizetési feltételek közlése mellett intézendők: Dr. Eskeles Miksa ügyvéd Óradna, Besztercze-Naszód vármegye. 15686

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.** Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** Egyetem-utca 4. Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63—96.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 4. szám. Budapest, 1917 január 28.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Timon Ákos* egyetemi tanár, min. tanácsos: A magyar alkotmány és jogtörténet művelése. — *Dr. Baracs Marcel* budapesti ügyvéd: Reformatio in peius perorvoslat nélkül. — *Wittmann Ernő* budapesti ügyvéd: A részvénytársaság állampolgársága. — *Dr. Apáthy Jenő* százados-hadbíró: Az igazságszolgáltatásról a megszállott Szerbiában. — *Dr. Kollmann Dezső* budapesti ügyvéd, ny. honvédszázados: Az árdrágítás kérdése a katonai büntetőjogban. — *Dr. Dorning Henrik* székesfővárosi államrendőrségi rendőrkapitány: A pillantás viszonzása. — Szemle.
Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

A magyar alkotmány és jogtörténet művelése.[1]

Életem munkájának, a magyar alkotmány és jogtörténetnek ötödik kiadása a nagy világháború forgatagában jelenik meg, mely már eddig is eléggé igazolta azokat a történelmi tényeket és igazságokat, amelyeket úgy a tanszéken, mint munkámban évek hosszú során át hirdettem, s amelyeknek felderítésére életemnek java részét szenteltem.

A világháború igazolta a magyar nemzetnek egyfelől kiváló harci készségét, másfelől hatalmas államalkotó és fentartó erejét, kultúrképességét és így világtörténeti jelentőségét. Mindezeket a nagy erkölcsi javakat a magyar nemzet a görög császárok és a keleti írók egykorú tudósításai szerint az őshazából hozta magával.

A magyar alkotmány történeti alkotmány, több mint ezeréves fokozatos fejlődés eredménye, amelynek gyökerei és alaptételei még az őshazába nyúlnak vissza. Hasonló magaskorú, egyenletes alkotmányfejlődést, mely a nemzet szabad tagjainak a közügyek intézésében való részvételét állandóan biztosította volna, a kontinens egyik állama sem mutathat fel.

Mindebből önként következik, hogy a magyar nemzet több mint ezeréves önálló alkotmány- és jogfejlődésének történetét, mint teljesen önálló jogi tanszakot vagy diszciplinát a hazai kútfők beható tanulmányozása alapján kell művelni és fejleszteni. Minden ezzel ellenkező álláspont, mely a magyar nemzet jogéletének eredetét és fejlődését idegen alapokra akarja visszavezetni, avagy az ú. n. egyetemes európai jogtörténetnek keretébe befoglalni, — teljesen téves és elutasítandó.[2] Ez ma minálunk is túlhaladott álláspont, amelyhez visszatérni többé nem lehet és nem is szabad, mert ez a magyar jogtudományt, különösen a magyar alkotmány- és jogtörténet tanítását a külföldi jogtudós világ előtt diszkreditálná. Amint Sohm lipcsei és Stoerk greifswaldi egyetemi tanárok találóan mondják: az «Illusionslehre»-nek kora nálunk is lejárt. A magyar nemzet ezeréves alkotmányának és jogéletének fejlődését csak reális alapokon, a források közvetlen ismerete alapján lehet sikeresen művelni és tanítani.

A magyar alkotmány- és jogtörténetnek általam megalkotott rendszere tizenkét év óta fekszik német fordításban a külföldi szakemberek előtt, akik közül a legkiválóbbak foglalkoztak könyvem tudományos értékének mérlegelésével. Hogy a magyar nemzet önálló alkotmány- és jogfejlődése mily nagy érdeklődést keltett a külföldi szakemberek körében, annak igazolására elég felemlítenem, hogy eddig német, francia, angol, olasz, lengyel, horvát, cseh és svéd nyelven a külföldi szaklapokban és folyóiratokban könyvemről harminc ismertetés és bírálat jelent meg.[3]

A magyar alkotmány- és jogtörténet művelőjének azonban nemcsak a hazai kútfőket kell alaposan ismernie, hanem ismernie kell a nyugati népeknél az egyes korszakokban uralkodó jogeszméket és intézményeket is, mert csak így lesz képes a magyar nemzet jogéletének köz- és magánjogi intézményeinek fejlődését kellő világításba helyezni, csak így állapíthatja meg, hogy az egy bizonyos korszakban fenállott jogintézmények mennyiben tekinthetők a magyar nemzet jogalkotó szellemének önálló eredményei gyanánt, s mennyiben vezethetők azok vissza a szomszédos nepeknél uralkodó jogintézmények behatására. Épen ezért a magyar alkotmány- és jogtörténet művelésénél folytonos tekintettel kell lennünk a nyugati államok jogfejlődésére is.

A külföldi s így e tekintetben teljesen elfogulatlan bírálatok alapján megállapítható, hogy ezt a szempontot szem előtt tartva, a nyugati népek jogintézményeit kellő alapossággal igyekeztem tanulmányozni és a tudásomat a magyar alkotmány- és jogtörténet megalkotásánál az összehasonlító módszer alkalmazása mellett kellőképen értékesítettem.[4]

Némely külföldi, különösen osztrák írónak ellenvetései könyvem bírálatánál leginkább a szent koronára vonatkozó elméletem ellen irányulnak, amelynek koncentrikus jelentőségét a magyar alkotmányfejlődésben bő forrásidézetekkel támogatva, tüzetesen kifejtettem és megállapítottam. Ezekre, a források által nem támogatott ellenvetésekre részben könyvem jelen kiadásában, a királyság intézményére vonatkozó fejezetben válaszolok, részben külön tanulmányban szándékozom tüzetesen megfelelni.

A könyvemben felhozott bizonyítékok alapján nem lehet többé kétség aziránt, — bármennyire ellentétben álljon is az a nyugati államjogi elméletekkel, — hogy a magyar nemzet a szent korona közjogi fogalmának kifejlesztése, *személyesítése által az államiság és a valódi közhatalom fogalmához valamennyi nyugati népnél korábban eljutott* és ezáltal elkerülte azt az alkotmányjogi fejlődést, amelyet a nyugati államok államszervezeti fejlődésében kezdetben hűbériségnek, később pedig patrimoniális jellegű rendi monarchiának nevezünk, amely a kontinens államaiban a XVII. századtól kezdve a fejedelmi abszolutizmus kifejlődésére vezetett. Ehhez képest nyilvánvaló, hogy a szent korona személyiségének, *misztériumának* kifejlődésében tükröződik vissza a magyar állami élet és állami szervezet sajátos jellemvonása a XIII. századtól kezdve napjainkig, *mely azt az egykorú nyugati államszervezetektől megkülönbözteti.*

Az államnak élő organizmusként, személyként való felfogása az újabb közjogi tudomány egyik alaptételét képezi. A magyar nemzet ezt az élő organizmust, *az államot* a szent koronában látta megtestesítve. A szent korona egyfelől a magyar államiság *szimbóluma*, mely kifelé, más államokkal szemben a magyar nemzet állami szuverénitását, nemzetközi önállóságát jelképezi; másfelől a nemzetben gyökeredző a királyt és a nemzetet egyként megillető *főhatalom birtokosa.*

[1] A szerző Magyar Alkotmány és Jogtörténet című munkája most megjelent ötödik kiadásának előszavából.

[2] L. ennek igazolását: Timon Á., Az alkotmány és jogtörténet tanítása Magyarországon. — Jogállam III. évf. 8. füzet, 1904. év.

[3] L. ezeknek jegyzékét az előszó után.

[4] L. erre nézve különösen: Del Wecchio, Arrigo Solmi, Stoerk, Vinogradoff, Kadlec és Schreuer bírálatait.

Az állami főhatalom minálunk — ellentétben a nyugati népek felfogásával — nem a király személyéhez fűződő hatalom, hanem a szent korona hatalma, az állami felségjogok nem királyi felségjogok, nem személyes uralkodói jogok, hanem a szent korona jogai, amelyek a szent koronát mint *eszmei személyt illetik meg és attól szállanak át a királyra.* Ehhez képest a szent korona személyiségének, *misztériumának* kifejlődése hozta létre nálunk a valódi közhatalomnak tiszta fogalmát, mely a nemzetben az állammá szervezett népben bírja gyökerét és annak akarata alapján *koronázás útján* száll át a királyra.

Midőn nálunk ilyenkép a szent korona közjogi fogalma, személyisége kifejlődött, ez képezte az állami szervezet talpkövét. Az állami élet és szervezet minden tényezője közvetlen kapcsolatban áll a szent koronával és attól nyeri éltető erejét. Az állami hatalom gyakorlásának minden ága közjogi jelleget, alkotmányos formát nyert, *a király és a nemzet között megosztott hatalom gyanánt jelentkezik.*

A szent korona *misztériumának* következménye, hogy a magyar nemzet *a szent koronában egyesül királyával.* A szent korona területének lakói, mint a szent korona tagjai a szent koronát fején viselő királylyal egyetemben alkotják az az egységes közjogi egészet, amelyet régibb közjogunk a szent korona egész testének nevezett, ma pedig államnak nevezünk.

Mindezek alapján kétségbe nem vonható történelmi tény, hogy a szent korona személyisége, *misztériuma* és az azon felépülő szent korona elmélete az a kőszikla, amelyre a magyar alkotmány építve van s amelynek szilárdsága annyi küzdelmek között a magyar nemzet állami önállóságát és nemzetközi függetlenségét biztosította napjainkig, amidőn már jóleső érzéssel konstatálhatom, hogy az általam megalkotott szent korona elméletét tanítványaim ezrei hirdetik és azt nemzeti köztudattá fejlesztik.

Végül fel kell még említenem, hogy könyvem ötödik kiadása, eltekintve a Szent István-féle államszervezetnél eszközölt kisebb-nagyobb kiegészítésektől, főleg a szent korona államszervezet korát tárgyazó részben bővült; a pragmatica sanctio alkotmányjogi jelentőségének megállapítása, a királyi helytartótanács és a kancellária, a kamararendszer és a hadszervezet tüzetesebb kifejtése által egészen II. József koráig. *Timon Ákos.*

Reformatio in peius perorvoslat nélkül.

A Gybp. alá eső ügyekben a Kúria a vádlottnak terhére akkor is gyakorolja a Gybp. 20. §-ában körülírt jogot, hogy a ténymegállapítást helyesbítse és ennek következésekép a törvényszék által felmentett vádlottat elítélje, ha a Bp. 326. §-ának 2. pontja értelmében történt felmentés ellen a kir. ügyész merőben a Bp. 385. §-ának 1. *a)* pontja alapján élt semmisségi panasszal.

A rendes eljárás alá eső ügyekben a Kúriának állandó és következetes gyakorlata szerint sem fér kétség hozzá, hogy az ügyész által merőben a Bp. 385 §. 1. *a)* pontja alapján használt semmisségi panasz a törvény által kizártnak tekintendő akkor, amikor a vádlottnak felmentése a Bp. 326. §. 2. pontjában gyökerezik és a Kúria az ilyen semmisségi, panaszt a Bp. 434. §. 3. pontja alapján azzal a szinte közkeletűvé vált megokolással utasítja vissza, hogy ily esetben a semmisségi panasz a bizonyításnak eredményét akarja megtámadni s a megtámadott ítéletet a bizonyítékok mérlegelése tekintetében kívánja felülbirálat alá vétetni, a Bp. szerint azonban ily irányban semmisségi panasznak helye nincs.

A kir. Kúriát meggyőzni óhajtanám arról, hogy a Gybp. alá eső ügyekben követett ellenkező gyakorlata helytelen és nem csupán a Bp. alapelveibe, hanem magába a Gybp.-be, mindenképen pedig az 1912 : LXIII. tc. 31. §-ába, tehát abba a törvényhozói felhatalmazásba ütközik bele, amely a Gybp-t szabályozó igazságügyminiszteri rendeletnek törvényi alapjául szolgál.

Hogy a Bp. 326. §. 2. pontja értelmében történt felmentés ellen a kir. ügyész által merőben a Bp. 385. §. 1. *a)* pontja alapján használt, tehát a Bp.-ben kizárt semmisségi panasz a Gybp. szerint is kizártnak tekintendő, világosan kiderül a Gybp. 18. §. 2. bekezdésének a Gybp. 2. §-ával való egybevetése útján megállapítható negativ rendelkezéséből, de ezenfelül a Gybp. 20. §. 4. bekezdésének pozitív tilalmazásából.

A Gybp. 18. §-ának 2. bekezdése ugyanis a Bp.-ben megengedett semmisségi panaszokon felül csupán a büntetés súlyosbítása és enyhítése végett enged semmisségi panaszt. Ezektől eltekintve tehát a Bp.-ben kizárt semmisségi panaszok a Gybp.-ben is kizártnak tekintendők.

Hasonló eredményre kell jutnunk a Gybp. 20. §. 4. bekezdése alapján is, amely a feleket eltiltja attól, hogy a tényállásnak a Gybp. 20. §-a alapján leendő helyesbítése iránt indítványt tegyenek. Akkor azonban, amikor a kir. ügyész a Bp. 326. §. 2. pontjában gyökerező felmentés ellen a Bp. 385. §. 1. *a)* pontja alapján él semmisségi panasszal s a «bizonyításnak a törvényszék által elfogadott eredményét akarja megtámadni s a törvényszéknek ítéletét a bizonyítékok mérlegelése tekintetében kívánja felülbirálat alá vétetni», lényegében és igazában a ténymegállapításnak a kir. Kúria által leendő helyesbítése iránt tesz indítványt.

Okfejtésünket ezzel akár le is zárhatnók, mert belőle a további következtetések önként folynak. A törvényben kizárt jogorvoslat nem létezőnek tekintendő. Nem létező jogorvoslat alapján a Kúriának nincs törvényes jogcíme ahhoz, hogy a bűnpernek érdemével foglalkozzék. Ha nem használtatott vádlott terhére törvényszerű jogorvoslat, nincs lehetőség arra sem, hogy a Kúria a törvényszéknek ítéletét a vádlott terhére in pejus reformálja.

A Kúriának helytelen gyakorlata azonban arra enged következtetni, hogy a Kúria a Gybp. 20. §-ában önálló törvényes jogcímet lát arra, hogy az eléje került esetekben a tényállást minden körülmények között hivatalból felülvizsgálja s ennek ítélkezési folyományait ugyanazon §. szerint alkalmazza.

Ennek felfogásnak helytelensége azonban a Gybp 20. §-ával magával mutatható ki. Ez a §. ugyanis úgy rendelkezik, hogy a kir. Kúria akkor, amikor a tényállást helyesbíti, «a Bp. 387. §-ában foglalt rendelkezések szem előtt tartásával» hoz határozatot. A Bp. 387. §. 3. bekezdése azonban kétségtelenné teszi, hogy reformatio in pejus a vádlottak hátrányára csakis abban az esetben történhetik, ha terhére törvényes jogorvoslat adatott be.

Igaz, hogy ezen törvénypontnak szövege csupán arról beszél, hogy: «a vádlott büntetése egyedül a vádlónak a vádlott terhére használt fellebbezése esetében súlyosbítható». Minthogy azonban a Bp. 389. §-a szerint: «a törvényszék visszautasítja a törvényben kizárt fellebbezést» és a Bp. 400. §. 3. pontja szerint: «ugyanígy intézkedik a kir. ítélőtáblának tanácsülése, ha a Bp. 389. §-ában meghatározott esetben a törvényszék e §. értelmében nem intézkedett»; világos, hogy a Bp. 387. §. 3. bekezdése «a vádlott terhére használt fellebbezés» fogalmi köréből a törvényben kizárt fellebbezést kirekesztette.

Betű szerint tehát a Gybp. 20. §-a esetében sincs joga a Kúriának ahhoz, hogy a vádlottnak büntetését súlyosbítsa akkor, amikor törvényszerű jogorvoslat a vádlottnak terhére nem használtatott. Akit azonban a törvény a kisebb jogtól elzár, az a nagyobb jogtól is elzártnak tekintendő. Ha nem használtatott a vádlott terhére törvényszerű jogorvoslat s emiatt a Kúria a vádlott büntetését nem súlyosbíthatja, akkor el van tiltva attól is, hogy a felmentett vádlottat bűnösnek mondja ki és rá büntetést szabjon.

De a Kúriának ily esetben ahhoz sincs joga, hogy a tényállásnak, illetve bizonyításnak kiegészítését elrendelje. Már utaltam arra az elvre, hogy ahol nincs törvényszerű jogorvoslat, ott a Kúriának nincs törvényes lehetősége sem arra, hogy a bűnpernek érdemével foglalkozzék. Erre az álláspontra helyezkedik a Bpn. 36. §-ának 2. bekezdése is akkor, amikor a Bpn. 35. §-ának alkalmazását megengedi ugyan oly esetben is, amikor a Kúria a semmisségi panaszt mint alaptalant elutasítja, ezt a lehetőséget azonban nem terjeszti ki arra az esetre, amikor a semmisségi panaszt mint kizártat visszautasítani kell.

Tegyük fel azonban, hogy a kifejtettek ellenére lenne a Gybp. 20. §-ának oly értelem tulajdonítható, hogy az a Kúriának jogot ad a vádlott hátrányára hivatalból intézkedni akkor is, amikor a vádlott terhére törvényszerű jogorvoslat nem használtatott. A Kúria e joggal mégsem élhetne és pedig azért nem, mert a rendeletnek ilyen értelmű intézkedése törvényes érvénynyel nem bírna.

A m. kir. igazságügyminiszternek rendelete, mely a gyorsított bűnvádi eljárás szabályait megállapítja, bevezető szavaiban maga is arra hivatkozik, hogy rendeletét «a háború esetére szóló

kivételes intézkedésekről alkotott 1912 : LXIII. tc. 31. §-ában nyert felhatalmazás alapján» bocsátotta ki.

Ezen törvényszakasz szerint az igazságügyminiszter felhatalmaztatik, hogy a gyorsított eljárásnak 12. §-ában említett szabályait az 1896 : XXXIII. tc.-ben foglalt rendelkezések módosításával és kiegészítésével és az 1912 : XXXII. és XXXIII. tc. elveinek szem előtt tartásával rendeleti úton megállapíthassa.

Ezen felhatalmazás szerint az igazságügyminiszter a gyorsított bűnvádi eljárás céljaira rendeletileg módosíthatta és kiegészíthette ugyan a Bp.-nek rendelkezéseit, de a felhatalmazásnak korlátja volt: nem volt szabad túllépnie a Kbpok elvi jelentőségű rendelkezéseinek határait. A törvényhozás a felhatalmazásnak ezen korlátozásával eleve ki akarta zárni, hogy a miniszter rendeletileg oly bűnvádi eljárást szervezzen, mely a közszabadság szempontjából a Kbpok mögött is maradjon és Bp.-unk nagy vezérelveinek: a védelmnek, a szóbeliség és közvetlenségnek, a bizonyítékok szabad mérlegelésének, a nyilvánosságnak és a védelem szabadságának biztosítékait szűkebben mérje, mint a két Kbp.

A Gybp. minden oly rendelkezése tehát, amely a Kbpoknak vezető elveivel s ezeket biztosító intézkedéseivel ellentétben volna, olyannak volna tekintendő, mely nem a felhatalmazási törvény alapján, hanem annak ellenére keletkezett.

Ugyde a Kbp. 354. §. utolsó bekezdése tanusítja, hogy ép úgy mint a Bp., a Kbp. is kizárja a reformatio in pejust a vádlottnak hátrányára olyankor, amikor a vádlott terhére törvényszerű jogorvoslat nem használtatott. Eszerint, ha a Gybp. 20. §-ába az említett rendelkezés belemagyarázható lenne is, ez a rendelkezés bíró által, mint törvényellenes, alkalmazásba nem vehető. (1869 : IV. tc. 19. §. 2. bekezdés.)

Dr. Baracs Marcel.

A részvénytársaság állampolgársága.

A kérdés, melyet felvetünk, a törvények alkalmazási területének meghatározására vonatkozik. Ha ugyanis megállapítjuk, hogy A. részvénytársaság magyar, illetve román, akként megállapítottuk egyben azt, hogy A. társaságra a magyar vagy román jognak mindazok az intézkedései, melyek a belföldi társaságokra vonatkoznak, alkalmazandók, ellenben nem alkalmazandók mindazok az intézkedések, melyek a külföldi társaságról szólnak. Ha tehát megállapítanók, hogy belföldinek tekintendő minden olyan társaság, melynek alapszabályszerű székhelye az ország területén belül van, ellenben külföldinek tekintendő minden olyan társaság, melynek alapszabályszerű székhelye idegen állam területén van, úgy meghatároztuk, hogy minden törvény, mely belföldi társaságról intézkedik, alkalmazandó olyan társaságra, mely az alapszabályok értelmében az ország területén belül székel.

A kérdés tehát törvények értelmezésére vonatkozik és így szükségszerűleg abból a feltevésből indul ki, hogy minden törvény a «külföldi», illetőleg «belföldi» kifejezés alatt ugyanazt érti. Egységes feleletet a kérdésre ugyanis csak akkor adhatunk, ha ez a feltevés megáll, ha ellenben e feltevés téves, ha az egyes törvények mást és mást értenek a belföldi, illetve a külföldi társaság kifejezés alatt, úgy a kérdést egységesen eldönteni nem lehet és minden törvény szempontjából külön-külön kell majd a kifejezés értelmét meghatározni.

A társaságok állampolgárságára vonatkozó bírói gyakorlatnak egybevetése kétségtelenül bizonyítja, hogy a «külföldi» illetőleg «belföldi» társaság nem minden esetben fed azon egy fogalmat.

Igy a legtöbb törvényhozás, mint pl. a KT. 210. és köv. §-ai is meghatározzák azokat a feltételeket, melyek mellett külföldi részvénytársaság belföldön fióktelepet felállíthat. Kétségtelen, hogy ezek a törvényes intézkedések azokra a társaságokra vonatkoznak, melyeknek alapszabályszerű székhelyük nem a belföldön van, melyek a KT. 210. §-a esetében Magyarországon bejegyezve nincsenek. Vajjon ugyanez az értelme van-e a külföldi, illetve belföldi részvénytársaság kitételnek az adótörvényekben?

Igen sok jövedelmi, illetve kereseti adótörvény szerint a belföldi társaságok teljes jövedelmük, tehát külföldi fióktelepeiktől származó jövedelmük után is adókötelesek, míg ellenben külföldi társaságok csak belföldi fióktelepük jövedelme után tartoznak adót fizetni.[1] Igy intézkednek hazai adótörvényeink is és belföldi társaság külföldi fióktelepének a jövedelmét csak kivételes esetben mentesíti az adó alól.[2]

Kérdés, vajjon ezen különféle adótörvények értelmezésénél belföldi társaságok elnevezés alatt szintén csak azok a társaságok értendők-e, melyeknek alapszabályszerű székhelyük belföldön van?

Az angol bíróságok erre a kérdésre nemleges választ adnak és ismételten megállapította a Lordok Háza, hogy teljes jövedelmük után kötelesek «income taxét fizetni oly vállalatok is, amelyeknek alapszabályszerű székhelyük ugyan az országon kívül van, de tényleges székhelyük Angliában fekszik». (De Beers Consolidated Mines o. Howe,[3] American Thread Company o Joyce.[4] Igy pl. az American Thread Companynek alapszabályszerű székhelye New-Jersey városában és az Északamerikai Egyesült-Államokban van, ugyanott van a társaságnak gyártelepe is, a társaság azonban tényleg egy manchesteri cégnek (English Sewing Cotton) fiókvállalata, ezen manchesteri cég a tulajdonosa az összes társasági részvényeknek és ezen cég igazgatósága vezeti a formailag független amerikai társaságnak üzleteit. A Lordok Háza tehát belföldi társaságnak tekint az income taxre vonatkozó törvények, alkalmazása körében minden oly társaságot, melynek tényleges székhelye, — mely azonban nem mindig azonos az alapszabályszerű székhellyel — Angliában van. A tényleges székhely pedig — mondja Earl of Halsburg L. C. — ott van, ahol összeül rendszerint az igazgatóság és ahonnan a társaság üzleteit irányítják.[5]

Kétségtelen azonban, hogy ugyanez az angol bíróság, ha fióktelepének Angliában való létesítéséről lett volna szó, ugyanezt a társaságot nem belföldinek, hanem külföldinek tekintette volna.

Az angol bíróságok döntését érdekesen egészítik ki az olasz bíróságoknak szintén adókérdésében hozott határozatai.[6] Egy belföldi gyári vállalat cikkeinek forgalombahozatala céljából Olaszországban nem fiókvállalatot, hanem önálló, az olasz törvényeknek megfelelő és Olaszországban bejegyzett részvénytársaságot létesített, az anyaintézet a külföldön előállított árút nyomban olyan árakon számlázta a leányintézetnek, hogy az az árúk forgalombahozatalán csak tényleges költségeit keresi meg.[7]

Ha ezt a társaságot a pénzügyi hatóságok belföldi társaságnak és az anyavállalattól független intézetnek minősítették volna, úgy csak a mérlegszerű jövedelem lett volna adóköteles, az olasz pénzügyi hatóságok és utóbb az olasz bíróságok azonban abból a tényből, hogy az olasz társaság részvényei egy külföldi társaságnak képezték tulajdonát és az olasz társaság a részvények tulajdonosának gyártmányait árúsította, megállapították, hogy ez a részvénytársaság nem olasz részvénytársaságnak, hanem külföldi vállalat belföldi fióktelepének tekintendő és adóköteles nemcsak azon nyereség után, melyet a leányintézet mérlegében kimutat, hanem azon nyereség után is, melyet az anyavállalat gyártmányainak a leányvállalatnak tovább való eladása révén elér.[8] Kétségtelen, hogy ugyanazt a társaságot, amelyet a bíróságok az adó kiszabásánál külföldinek minősítettek, ha az alapí-

[1] Lipert, «Das Internationale Finanzrecht». 688. l.

[2] Az 1909 : X. tc. 7. §. és az 1909 : VIII. tc. 2. §-a, mely ugyan a külföldről folyó jövedelmet viszonosság esetében, ha külföldön hasonló jövedelmi, illetve kereseti adóval már sujtva lett, adómentesnek mondja, l. m. kir. pénzügyminiszter 1915. évi 131,652. számú rendelete V. O., továbbá az 1909 : X. tc. 19. §. 3. bekezdését.

[3] Darras, (Revue de droit international privé) 1908.

[4] Darras, 1913., 907. l.

[5] American Theead Wincey Co o Joyce id. hely.

[6] Clunet Journal du droit international privé. 1912. 764. l.

[7] Érdekes dr. Baumgarten Nándor megjegyzése (Report of the Madrid Conference J. L. A. 247. l.), ki utal arra, hogy az, vajjon egy külföldi társaság leányintézetét, illetve fióktelepét létesít-e, tisztán a belföldi jognak a fióktelepekre vonatkozó intézkedésének szigorától függ.

[8] Hasonló kijátszások meggátlására az 1909 : X. tc. 19. §. 1. bek. *a)* és *d)* pontja ugyan intézkedéseket tartalmaz s a leányintézet tiszta nyereségéhez hozzáadandónak mondja az anyaintézet áthárított költségeit és az anyaintézetnek visszafizetett előlegeket. A következménye lesz ezeknek az intézkedéseknek, hogy a leányintézetnek nyereségét nem az id. §-nak megfelelően fogja elrejteni és az anyaintézethez juttatni. A szövegben közölt eset a törvénykönyvben ily esetre intézkedés nem lévén, nálunk is előfordulhatna.

tás törvényességének elbírálásáról lett volna szó, olasznak mondották volna. De nemcsak az adó kiszabásánál látjuk, hogy egyes bíróságok külföldi társaságokat belföldieknek minősítenek, hanem hasonló jelenséget észlelünk a részvénytársaság alakítására vonatkozó szabályok alkalmazásánál is. Franciaországban az 1867 július hó 24-iki törvény a belföldi tőke védelme érdekében a részvénytársaság alakítására vonatkozó szigorú intézkedéseket tartalmazza.[9]

Igy ezen törvény értelmében az érvényes alakulásnak előfeltétele, hogy a részvény névértékének 25%-a befizettessék, a nem készpénzbeli betétek értéke és az alapítóknak vagy másoknak biztosított különös előnyök megállapításáról, a részvény aláíróinak első gyűlésének kell határozni és egy újabb második gyűlésnek az erre vonatkozó jelentéseket jóváhagyni. A nem készpénzfizetésért, hanem betétek ellenében adott részvények csak két évvel a társaság megalakulása után hozhatók forgalomba. A francia faiseurök szelleme ezen törvény kijátszását célzó eljárások kieszelésében igen termékenynek bizonyult. Valóságos küzdelem folyt le és folyik alkalmasint még most is a bíróságok között, kik a törvény célját megvalósítani, a belföldi tőkét megvédeni akarják és a faiseurök között, kiknek célja nem társaságok alakítása, hanem részvényeknek teremtése és magas áron forgalombahozása. A törvény kijátszásának egyik preferált módja a társaságnak külföldön való alakítása. Különös kedveltségnek örvend e téren Anglia. Az angol törvények értelmében, az alapszabályok szabadon határozhatják meg azt a minimumot, mely társaság működésének megkezdése előtt a részvényekre befizetendő, továbbá a nem készpénzbeli betétek, az alapítóknak vagy másoknak juttatott előnyök meg nem vizsgálandók és az aláírók közgyűlése által jóvá nem hagyandók, hanem ezen betétekre vonatkozó adatok és szerződések a prospektusban közzéteendők.

Lényeges fontosságú ezen faiseurök szempontjából különösen az a körülmény, hogy az angol társaság bejegyzésénél nem képezi vizsgálat tárgyát az a körülmény, vajjon az alapítással összefüggő tényállás és szerződések kellőleg közzé lettek-e téve. A «company act» ismertetett intézkedése megsértésének következménye az alapítók, igazgatók stb. kártérítési felelőssége, de a jogsértés elkövetése a társaság megalakulását és bejegyzését lehetetlenné nem teszi.[10] Francia faiseurok ezen angol alapításai következtében a francia bíróságok előtt gyakorta felmerült az a kérdés, vajjon ezek a szabályszerűleg Angliában székelő társaságok Franciaországban külföldi társaságoknak tekintendők-e?

Az utóbbi években elbírált hasonló perek között a legismertebbek azok a perek, melyekre Rochette, a hirhedt francia fraiseur működése szolgált okul. Igy a The Universal Gaz Methane and Buison Hella Lted[11] ügyéből kifolyólag a Trib. Cort. del a Seine kimondotta, hogy a társaságnak állampolgárságát székhelye szerint kell ugyan meghatározni, a székhely meghatározásánál azonban a bíróságot az alapszabályoknak intézkedései nem kötik, hanem a bíróságoknak a törvények kijátszásának megakadályozása okából, az összes körülmények gondos mérlegelése alapján kell a társaság székhelyeit meghatározniok. Tekintettel arra, hogy a Buison Hella Ltednek londoni székhelye csak egy solicitor irodájában kifüggesztett cégtáblából állott és a társaságnak angol igazgatói a solicitor-cégnek alkalmazottai, akik minden a cég által alakított társaságnál igazgatók, illetőleg részvényaláíróként szerepelnek, tekintettel arra, hogy a társaság ügyeit tényleg Párisból irányították, ott ülésezett az igazgatóság, mely főként franciákból állott és a társaság részvényei Franciaországban lettek kibocsájtva és elhelyezve, megállapítja a bíróság, hogy a társaságnak székhelye Franciaországban van, az alapítókra tehát az 1867. évi július hó 24-iki törvény alkalmazandó, miután pedig a készpénzbetétek stb. megbecsülve és a becslés jóváhagyva nem lettek, Rochette és társait elítélték.

Ez az ítélet, mely az állandó francia gyakorlatnak megfelel a külföldön alakult társaságot meghatározott törvény alkalmazása szempontjából belföldinek minősített.[12]

Közel rokonságban áll az ismertetett francia gyakorlattal az az egyptomi bíróságnál kifejlődött joggyakorlat.

Egyptomban a részvénytársaság alapítása engedélytől függött, engedélyt azonban nem adtak oly társaság alapítására, melynek alapszabályai szerint az alapítók tevékenységükért ú. n. alapítói részvényeket (part de fondateur) kaptak. Ezen intézkedés kijátszására igen sok társaság Angliában alakult meg és alapszabályszerű székhelyét Angliába helyezte át. A vegyesbíróság az olyan társaságot, ha tényleges székhelye Egyptom volt, belföldi társaságnak minősített és az alakulást érvénytelennek tekintette (The Hellouan Devlopment Ltd)[13] [14]

Látjuk tehát, hogy annak a kérdésnek megállapításánál, vajjon valamely társaság külföldinek vagy belföldinek tekintendő-e, más és más törvények alkalmazásánál a bíróságok más és más ismérveket tekintenek mérvadóknak. A bíróságnak feladata a törvényhozó akaratának a törvény gazdasági céljainak megvalósítása, annak a kérdésnek eldöntésénél tehát, vajjon bizonyos társaságokra a külföldi, illetve a belföldi társaságokra vonatkozó intézkedések alkalmazandók-e, a bírónak kutatnia kell, vajjon a törvény gazdasági célja akkor valósul-e meg, ha oly társaságot, melynek alapszabályszerű székhelye van belföldön, avagy ha oly társaságot, melynek tényleges székhelye vagy tényleges székhelye és részvényesei vannak belföldön, tekint belföldi társaságnak és hajt a törvény uralma alá.

Az összefüggést a törvény gazdasági célja és a bírói minősítésnél döntő tényállási elem között nem nehéz kimutatni.

Igy pl. a KT. 210. és köv. §-ainak célja, módot nyujtanak idegen törvények uralma alatt létesült társaságoknak, hogy a belföldre üzletüket kiterjeszthessék. Ezen törvény alkalmazásánál külföldinek tekintendő minden oly társaság, mely idegen törvény uralma alatt létesült, szóval melynek alapszabályszerű székhelye külföldön van. Az adótörvények szerint azok a társaságok, melyeknek főtelepük belföldön van, rendszerint egész jövedelmük után tartoznak adót fizetni. A minősítésnél lényeges az lesz, hogy a centrális vezetésnek hol van tényleges székhelye. Az 1867 július 24-iki francia törvény, mint fentemlített egyptomi hatósági intézkedések, a belföldi tőkének csalárd alapítások elleni védelmét célozzák, a minősítésnél nemcsak a tényleges székhely, hanem a részvényeknek belföldön való elhelyezésére irányuló szándék is mérvadó lesz. A társaság állampolgárságát tehát egyöntetűen megállapítani nem lehet, mert ugyanaz a társaság külföldinek minősül, ha fióktelepek létesítéséről van szó, belföldinek azonban, ha az adó megállapítása az eljárás tárgya. A bírónak tehát minden esetben külön-külön a törvény gazdasági célját mérlegelve kell a társaságnak hovátartozását megállapítania.

Az eredmény, amelyhez a bírói gyakorlatot elemezve jutottunk a jogászok nemzetközi communis opiniójával[15] ellentétben áll. A communis opinio ugyanis azt tartja, hogy a társaság állampolgárságát a társaságnak alapszabályszerű székhelye szerint kell meghatározni. Tarthatatlan azonban ez az álláspont, ha meggondoljuk, hogy az alapszabályszerű székhelynek meghatározása az alapítók kényétől kedvétől függ. Az alapítóknak tehát, ha az állampolgárságot a székhelytől tesszük függővé, módjukban állana tetszésük szerint meghatározni azt a jogrendszert, mely az általuk létesített társaság jogviszonyaira alkalmazandó. A felek aka-

[9] Lyon et Caen Renault Traite de droit Commercial II. k. 491. l., 315. l. (2 edition 1892.) Thaller Droit commercial 244. l. (189. §.).

[10] Lindley on Companies (6-ik kiadás) I. k. 92., 109. l. Palmer Company Law (9-ik kiadás) 31. l. C.

[11] Clunet. 1911. 242. l.

[12] V. O. Clunet. 1909. 191. l. Clunet 1910. 195., 201., 576., 892. l. Clunet 1913. 1273. l. Ugyancsak Rochette ügyében a Cour de Ronen, Darras 1913. 889. l. Darras 1905. 530. l., 1906. 164. l. — A Reichsgerichtnek Entscheidungen 83. k. 367. l. (egy ítélete szerint egy más esetben az I. Civilsenat 457/03.) egy társaságot, melynek csak színleges székhelye volt Washingtonban, tényleges székhelye azonban Hamburgban volt, németnek minősített. A R. G. által felhívott ítélet (Darras 1905. 364. l., Juristische Wochenschrift 1904., p. 231.) kimondja, hogy az ilyen társaság, mely német törvény szerint nem részvénytársaság, sem fő-, sem fióktelepe bejegyezve nincsen, jogi személynek nem tekinthető.)

[13] Clunet 1909. 253. l. L. V. O. De la situation des societes etrangeres en Egypte Malcom Mr. Ilwraith, Clunet 1911. 1116. l. és Armyon Darras 1908. 772. l.

[14] Érdekes eseteket konstruál az Internationale Vereinigung für vergleichende Rechtswissenschaft heidelbergi konferenciáján Lers Vilmos (l. Verhandlungen stb. 228. l.). Ezek az esetek is a szöveg álláspontjának helyességét bizonyítják. Igy kétségtelen, hogy a belföldi társaságnak adott kedvezményekre csak ténylegesen belföldi társaságnak lehet igénye.

[15] Nationale des Personnes morale (Armijon Revue de droit international 380. l. és ott id. műveket).

ratára pedig sem az adótörvények, sem más tiltó törvények (mint pl. a belföldi tőke védelmét célzó törvények) alkalmazási körének meghatározása nem bízható.

Az uralkodó vélemény ezen gyakorlati következményének elhárítása érdekében a francia doctrina és gyakorlat az alapszabályszerű székhelyet az állampolgárság meghatározásánál nem veszi tekintetbe akkor, ha a székhely színlelt (fiktiv), ha a felek a törvény kijátszása céljából tették a társaság alapszabályszerű székhelyét külföldre és ilyen esetben a színlelt alapszabályszerű székhely helyett a tényleges székhely alapján határozzák meg a társaság állampolgárságát.

Az ilyenkép módosított doctrina azonban szintén nem felel meg az élet szükségletének.

Kétségtelenül igaz az, hogy a feleknek nem áll jogukban tiltó belföldi törvények uralmát a társaság székhelyének külföldre való színleges elhelyezésével kijátszani. Kétségtelenül igaz, hogy a törvény ilyen kijátszását a bíróságnak meg kell akadályoznia, de viszont igaz az is, hogy az alakítás ilyen esetben a külföldön és a külföldi törvényeknek megfelelően megtörtént és ezen ténynek jogi következményei vannak; a felek társasági szerződése pl. a külföldi jog uralma alatt áll és értelmezési kérdéseknél a külföldi jog alkalmazandó. Általános jogszabály, hogy a szerződésekre alkalmazandó diszpozitív törvényt a felek tetszésük szerint határozhatják meg. A színlelés következménye, hogy a színlelt székhely nemlétezőnek tekintendő azon törvény szempontjából, mely törvénynek kijátszása céloztatott, de más törvények alkalmazásánál ismét a felek akarata köti a bírót és a színlelt lakhely tekintetbe veendő. Utalok különösen arra, hogy a színlelésnek nem mindig következménye, hogy a társaság semmisnek tekintendő pl. az adótörvényeknél. A módosított doctrina nem veszi tehát kellőleg figyelembe, hogy vannak társaságok, amelyeknek két arcuk van, az egyik szerint belföldiek, a másik szerint külföldiek, hanem akár az alapszabályszerű, akár a tényleges székhely alapján határozzák meg a társaság állampolgárságát, mindig a társaságot kizárólag egy állam kötelékébe utalják.

Ily kétarcú társaságok létezését bizonyítja különösen a francia háborús törvényhozás és joggyakorlat is, mely egyben bizonyítja azt is, hogy nem mindig a székhely alapján kell az állampolgárságot meghatározni.[16] Az 1914 október 13-iki francia miniszteri rendelet elrendelte ellenséges idegenek ingó és ingatlan vagyonának zár alá vételét. Különösen felhívja a rendelet a hatóságok figyelmét arra, hogy el kell járniok azok ellen a társaságok ellen, amelyek «auraient dissimulé leur veritable identité en prenant la forme d'un société ayant son siége en france et regis par la loi francaise».[17]

Még ezen rendelet kibocsátása előtt, mely állítólag nem alkot új jogot, hanem csak a régi francia jogot alkalmazza, a havre-i törvényszék elnöke lefoglalta a havre-i bej. cégnek tulajdonát képező árúkat, mert ez a cég tisztán német pénzzel dolgozik és köztudomás szerint üzletét német állampolgárok irányítják.[18] Egy bizonyos, az ellenséges idegenre vonatkozó törvényhozói parancs alkalmazásánál tehát olyan társaságok, melyek mindig belföldiek voltak, egyszerre külföldiekké vedlettek át, mert a törvényhozó által kitűzött gazdasági cél megvalósítása az ilyetén minősítést postulálta. Teljesen közömbös, vajjon ezen az ellenséges idegenekre vonatkozó törvények a nemzetközi jog szerint jogosak vagy jogtalanok-e.

Teljesen közömbös, vajjon a törvények gazdasági célja helyes-e vagy helytelen, lényeges az, hogy a példa bizonyítja, miszerint valamely társaság belföldi vagy külföldi mivolta az alkalmazandó törvény gazdasági céljának függvénye.

Egy másik, eléggé elterjedt vélemény azt tartja, hogy a társaság állampolgárságát a bírónak mindig az összes tényeknek mint tényleges székhely, igazgatók, részvényesek állampolgársága stb. figyelembevételével kell meghatároznia.

Ezen véleménnyel szemben utalunk arra, hogy a társaság állampolgárságát a bíró mindig egy vagy több tényálladéki elem alapján határozza meg ugyan, de más és más törvény alkalmazásánál más és más tényálladéki elemet tekint döntő fontosságúnak. Hol az alapszabályszerű székhelyt (KT. 210. §.), hol a tényleges székhelyt (adótörvény), hol ismét a részvényesek és igazgatók állampolgárságát (ellenséges idegenekre vonatkozó törvények) tekinti a társaság hovátartozását meghatározó döntő ismérvnek. A minősítésnél döntő ismérvet megint a bíró nem a tényállás mérlegelése, hanem az alkalmazandó törvény értelmezése alapján határozza meg.[19]

(Bef. köv.) *Wittmann Ernő.*

[16] Curti: «Handelsverbot und Vermögen in Feindesland (Berlin, 1916.) 44. és köv. l.

[17] Der Wirtschaftskrieg (Wien, 1905.) valódi személyiségüket elfedték és Franciaországban székelő és a francia törvény által uralt társaság alakjában jelentkeznek. 45. l.

[18] Wirtschaftskrieg. 43. l.

[19] Egyetértek Ferenczyvel («Nemzetközi magánjog» 70. l.), hogy a társaság honosságának megállapítása a belföldi jogban nem szükséges, de a társaság belső és külső jogviszonyai közt tett megkülönböztetést és azt az állítást, hogy a belső jogviszony alapszabályszerű székhely joga alá, külső jogviszony ellenben üzemhelyének joga alá tartozik, helyesnek tartom. Ferenczyvel szemben a következő eset meggondolását ajánlom: részvényes, illetve szövetkezeti tag felelősségének mérve nyilvánvalóan «külső jogviszony» és kétségtelenül az alapszabályszerű székhely joga alkalmazandó. Igy döntött a Kings Bench Division a «Kisidon Jron and Lowniosativ Works v. Furness-esetben is. (Darras, 1915. 366. l.)

Az igazságszolgáltatásról a megszállott Szerbiában.*

IV. A polgári peres eljárásról.[12]

Szerbiában a jogi élet meglehetősen szabályozott volt. Törvényeknek, melyek a kor színvonalán állottak nem volt hijján, az ország és a nyugatról átvett eszméket elég ügyesen illesztette be sajátos viszonyai közé, ügyelve mindenkor az ősi tradiciók lehető épségben tartására. Találunk azonban teljesen modern törvények mellett még erősen középkori jelleggel bírókat is, különösen a család- és örökjogban, továbbá a házközösség intézménye terén.

A bíróságok jelenleg is a szerb jogot alkalmazzák, mely különösen magánjogi vonatkozásaiban teljesen érintetlenül lett hagyva. Csak ott, ahol a törvényes szabályozás hiányos, avagy a szerb jog alkalmazása a hadsereg és a monarchia tekintélye avagy érdekei ellen irányulna, ott avatkozott és avatkozik bele a katonai kormányzat, a hézagok pótlása, illetőleg az érvényben álló jogszabályoknak érdekeinkkel megegyező módosítása végett.[13]

A szerb általános polgári törvénykönyv osztrák mintára készült. Különösen a dologi és dologhozi jogokról szóló szakaszai majdnem hű fordítása az osztrák polgári törvénykönyv vonatkozó szakaszainak.

A kereskedelmi törvénynek egy érdekes és különös intézkedése volt. Nevezetesen a belgrádi kereskedelmi törvényszék előtti eljárásban kötelezővé tette a kereskedelmi ülnökök belevonását. Ellenben vidéken, ahol külön kereskedelmi törvényszékek felállítva nem voltak és az odatartozó ügyek is a rendes elsőfolyamodású bíróságok hatáskörébe tartoztak, a felek kívánságától tette függővé, hogy kereskedelmi ülnökök is belevonassanak-e az eljárásba vagy sem. Jelenleg a kereskedelmi ülnöki intézmény teljesen ki van küszöbölve az eljárásból és mint már említve volt Belgrádban sincs külön kereskedelmi törvényszék felállítva.

* Az előbbi közl. l. a 3. számban.

[12] Messze túllépné jelen értekezés kereteit a polgári peres és perenkívüli eljárás részletes ismertetése. Ezért csak vázlatos ismertetésére szorítkozom igyekezvén főként azt kiemelni, ami sajátos és az otthoni közismert szabályoktól eltérő. A bűnvádi eljárást ellenben már behatóbban fogom ismertetni, minthogy az életbeléptetett katonai bűnvádi perrendtartásnak idevonatkozó határozványai a civiljogászközönség előtt kevésbé ismeretesek.

[13] Igy például a moratorium feloldásával. A szerb kormány által 1914-ben kibocsátott eredeti moratoriumrendelet még sem feloldva, sem módosítva nincs ugyan, de már folyamatban vannak az előmunkálatok ennek teljes feloldására. A szerb moratorium teljes, vagyis kiterjed mindennemű úgy a háború előtt keletkezett, mint az alatt keletkező követelésekre, mindenkivel szemben. Sőt az ingatlan tulajdon elidegenítését is eltiltotta. Kivételt mindössze a deliktumból, közhasznú szolgáltatásokból (pl. villanyvilágítás stb.) és tartási kötelezettségből eredő követelések képezték, de már például a házbértartozások nem. Az általános moratorium feloldásával kapcsolatosan, főként a távollevők érdekeinek megvédésére a bírói moratorium életbeléptetése van tervbe véve.

A jelenleg működő bíróságok, polgári ügyekben, a szerb polgári perrendtartás némileg módosult szabályai szerint járnak el. A módosításokat főként a bírósági szervezet változása vonta maga után.

Az eljárás elsőfolyamodásban mindig szóbeli, fellebbvitelnél írásbeli. A tárgyalások azonban mindkét eljárásban nyilvánosak.

A kötelező ügyvédi képviselet bevezetve nincs és nem is volt. A felek képviseltethetik magukat akár ügyvéddel, akár ügyvédi képesítéssel nem bíró személlyel is. A nem ügyvéd képviselő is kiköthet magának honorárium ot, de követelését bíróság útján csak akkor érvényesítheti, ha azon bíróság területén, amely előtt eljárt, kettőnél több ügyvéd letelepedve nincs. Különben a kikötésből csak naturális obligáció származik. A perrendtartás ezen intézkedése a nem kívánatos konkurrenciának vet gátat, de számol viszont azzal a körülménnyel is, hogy az országban kevés a képesített ügyvéd.

A felek választott bíróság elé is vihetik ügyüket. A községi bíróságok hatáskörébe tartozó ügyekben a perfelek szabadon választanak egy-egy bírót és pótbírót és közösen egy elnököt. Ha nem tudnak megegyezni az elnök személyében úgy az ügyben a rendes bíróság válik illetékessé. A jegyzőt a bírák választják és úgy ők mint a jegyző, működésük idejére törvényesen megállapított díjazásban részesülnek. Az ítéletet a községi bíróság hajtja végre. A periratok a bíróság irattárába helyezendők el az ítélettel együtt. Az elsőfolyamodású bíróságok elé utalt ügyekben is dönthetett választott bíróság csak a bíróság összeállítása történt másképen, nevezetesen az illetékes rendőri hatóságok közbejöttével.

A községi bíróságok előtti eljárásban az érdekeltek egy községi közeg útján szóbelileg idézendők, de írott idézés is kibocsátható. Alperes szóbelileg köteles védekezését az érdemi tárgyaláson előadni. Az ítélet ellen, perorvoslatok igénybevétele és indokolása a tárgyalás végén, mindjárt az ítéletkihirdetés után jegyzőkönyvre adható, de később írásban is benyujtható.

Ha alperes nem nyujt elég biztosítékot arra, hogy a megítélendő szolgáltatást teljesíteni fogja, a községben levő ingóságait a bíróság, felperes indokolt kérelmére zár alá veheti. Oly alkalmazottaknak, kik bár a községbe vannak elszegődve, de ugyanott állandó lakhellyel és foglalkozással nem bírnak, a bíróság megtilthatja, hogy a községből távozzanak, feltéve, hogy távozásuk által egy adósság törlesztése, vagy egy szolgáltatás teljesítése a meghiúsulás veszélyének van kitéve. Utóbbi feltétel alatt kívánatra, az átutazó idegen is a visszamaradásra kényszeríthető.

Mint kuriozitás említést érdemel, hogy a községi bíróságok előtti eljárásban az analfabéták nagy számára való tekintettel, a legális bizonyítékok közé külön fel van véve a rovással való bizonyítás is.[14]

A községi bíróság a tárgyaláson, a bizonyító eljárás befejezte után azonnal meg kell, hogy hozza és ki kell, hogy hirdesse az ítéletet. A bírák tanácskozása és szavazása titkos. Az ítéletek a tárgyalási jegyzőkönyvbe lesznek bevezetve, ahova még fel kell jegyezni a kihirdetés napját és az esetleg azonnal bejelentett perorvoslatokat. Kívánatra, az ítélet hiteles másolata, megszabott díj ellenében a feleknek kiadandó.

Ha az ítélet tárgyának értéke a 20 dinárt (koronát) meg nem haladja, úgy az ítélet azonnal végrehajtható. Egyébként a kihirdetést követő nyolc napon belül a vesztes fél a szerb polgári perrendtartás 20. §-ban taxative felsorolt esetekben — az általános semmisségi okok alapján — az ítélet ellen semmisségi panasszal élhet. A semmisségi panasznak felfüggesztő hatálya van.

A semmisségi panasszal megtámadott ítélet, az iratokkal együtt haladéktalanul a terület illetékes kerületi parancsnokséghoz terjesztendők fel. A panasz felett szakközegeinek meghallgatása után a kerületi parancsnok dönt. Elhatározásának írásba foglalásával és kidolgozásával a kerületi bíróság vezetőjét, avagy a bírósághoz beosztott egyik polgári bírót bízza meg.

Az ítéletet a kerületi parancsnok meg nem változtathatja. Ellenben, ha a felhozott semmisségi okok helytállók, feloldja az ítéletet és az iratokkal együtt visszaküldi az eljárt községi bírósághoz az eljárás újrafelvétele vagy kiegészítése és új ítélethozatal végett. Ellenkező esetben megerősíti az ítéletet, miáltal az jogerőssé válik. Ez utóbbi esetben is a megerősített ítélet az iratokkal együtt, kihirdetés és végrehajtás végett, az eljárt községi bírósághoz küldetnek vissza.

Az új ítélethozatalnál a községi bíróság figyelembe tartozik venni és alapul elfogadni a feloldást elrendelő határozat indokait. De jogában áll, ha a kerületi parancsnok határozatával egyet nem ért, a határozat ellen szóló okok tüzetes kifejtése mellett, az ítéletet megerősítés végett újból előterjeszteni. Ha a kerületi parancsnok az előterjesztés ellenére sem erősíti meg az ítéletet, úgy határozata ellen további ellenvetésnek helye nincs.

A kerületi parancsnokságok bíróságai előtti eljárás szintén szóbeli bár, de az eljárás írásbeli előkészítése már kötelező. A községi bíróságok hatáskörébe utalt ügyekben, ezek egyszerűbb voltára való tekintettel az előkészítés mellőzhető. Nemkülönben azért is, mert a tárgyalás félbeszakításából vagy elhalasztásából a kisebb ügyforgalom folytán a felekre hátrányok vagy külön költségek nem igen származnak. A kerületi bíróság elé utalt ügyeknél ellenben az előkészítésre már szükség van.

Felperesnek elvileg írásban kell előterjeszteni keresetét. A keresetlevélre alperes szintén írásban tartozik válaszolni és csak a válaszirat beérkezte után tűzhető ki a perfelvételi tárgyalás napja. Az eljárás egyébként hasonló az otthoni járásbíróságok előtti sommás eljáráshoz. Az ítélet még a tárgyaláson kihirdetendő és írásbafoglalása után a feleknek is, hiteles másolatban kiszolgáltatandó.

A bizonyításra vonatkozólag szintén említést érdemel, hogy 200 dináron (koronán) felüli készpénzköveteléseknél — kereskedelmi perek kivételével — a tanúkkal való bizonyítás nincs megengedve. Kivételesen és csak két esetben van eltérés ez általános szabály alól. Először, ha a jogügylet írásba volt ugyan foglalva, de a megszerkesztett okirat elemi csapás következtében veszett el vagy semmisült meg. Másodszor, ha a jogügylet közszorongattatások idején, pl. árvíz esetén vagy háborúban jött létre és ezt a körülmények miatt volt lehetlen írásbafoglalni.

Az ítéletet, ha tárgyának értéke 421 dinárt (koronát) meg nem haladja, csakis semmisségi panasszal lehet megtámadni. 421 dináron (koronán) felül fellebbezéssel, melynek eldölte után a vesztes fél semmisségi okait — azelőtt — semmisségi panasz útján külön érvényesíthette. Jelenleg a főkormányzóság lévén úgy a fellebbezések, mint a semmisségi panaszok elbírálására hivatva, a második perorvoslat elesik, mert ugyanaz a fórum, egy és ugyanazon ügyben kétfélekép nem határozhat. Ellenben a fellebbezés keretében az esetleges semmisségi okok is figyelembe vétetnek.

A cs. és kir. főkormányzóság előtti fellebbviteli eljárás írásbeli. Az ügyek hármas tanácsban kerülnek tárgyalásra. A felek megjelenhetnek a tárgyaláson, de felszólalási joguk nincs. Ha bizonyításkiegészítés, avagy egyéb perbeli cselekmény foganatosítása válik szükségessé, ezt a fellebbezési illetve semmisítő tanács az iratok visszaadása mellett, az eljárt kerületi parancsnokság bíróságával foganatosíttatja. De megidézheti az érdekelteket és foganatosíthatja a szükséges cselekményeket maga is.

A határozatot a tanács tagjai és a jegyző aláírják, azután ez az iratokhoz lesz csatolva. Az így kiegészített iratok a főkormányzó elé terjesztetnek és ezeket ő adja, külön kiadvánnyal le az eljárt kerületi parancsnokság bíróságának tudomásvétel, kihirdetés és foganatosítás végett.

A főkormányzósági határozatok ellen semmiféle perorvoslatnak helye nincsen.

(Bef. köv.) *Dr. Apáthy Jenő.*

[14] Négyszögletűre faragott és azután hosszában egybeilleszthetően kettéhasított pálcika, melyre összeillesztve különböző jelek lesznek reáfaragva. Szétválasztás után egyik felét az egyik, másik felét a másik ügyleti fél őrzi meg. Helyettesíti írástudatlanoknál a jogügylet írásba foglalását.

Az árdrágítás kérdése a katonai büntetőjogban.

A háborúban külön üzletté fajult árdrágítási visszaélések meggátolásának törekvése a 4207/1915. M. E. rendelet és az 1916. évi IX. tc. megalkotását eredményezte. Az alább részletesen tárgyalandó árdrágítási kérdések ekként a polgári egyénekre nézve megoldást nyertek, de semmi intézkedés nem történt a katonai büntetőjogi személyi, és tárgyi illeté-

kesség tekintetében katonai bíráskodás alá tartozó egyénekre. Nem szabad ugyanis figyelmen kívül hagyni, hogy a katonai bíráskodás is sok esetben kénytelen lesz, mint ahogy már kénytelen is volt árdrágítási kérdésekkel foglalkozni, mert a háború tartamára katonai büntető illetékesség alá tartozó személyek a fenálló rendelkezések értelmében szolgálatmentes idejükben foglalkozásukat folytathatják, de még — úgy a háború idejére — bevonult, mint az ú. n. tényleges katonák körében a közvetítő kereskedelem képviselőin kívül igen sok termelő is van.

A katonai büntető törvénykönyv Kbtk. az árdrágítási visszaéléseket az ötödik rész (közönséges vétségek) VIII. fejezetében a tulajdon biztonsága elleni vétségek között tárgyalja. Az első Kbtk.-ben szabályozott árdrágítási visszaélés, a Kbtk. 751. §-a «az ár vagy díjszabások elleni károsítás által elkövetett csalás. Ezen 751. §. szerint amennyiben egyes helyeken bizonyos árúk eladására vagy bizonyos szolgáltatások díjára nézve különös ár vagy díjszabások állanuk fen, az azok ellenére elkövetett cselekmény vitetett légyen véghez az akár a mérték vagy súly használatában, habár ezek valódiak is, akár az árúk vagy szolgáltatások minőségében vagy árában való károsítás által, az eziránti külön szabályok szerint fenyítendő. De az ilynemű harmadszori áthágás, ha különben súlyosabb büntetést érdemlő cselekményt nem képez, az iparüzlet elvesztésével büntetendő».

A másik quazi árdrágítási visszaélés meghatározása a Kbtk. 755. §-ban van és oly iparosok büntetéséről beszél, akik «a szükséges élelmicikkekből álló árúkészletet eltitkolják vagy kiszolgáltatni vonakodnak», nevezetesen:

«Ha az oly iparosok, akik a mindennapi élelemhez szükséges cikkeket nyilvánosan árulnak, készletüket eltitkolják vagy abból bármiféle vevőnek adni vonakodnak, ahhoz képest, amint az árú nélkülözhetetlenebb elsőízben 10 forinttól 50 forintig terjedhető pénzbüntetésre ítélendők, a második esetben a pénzbüntetés megkettőzendő, a harmadik eset az iparüzlet elvesztését vonja maga után».

Ezt a két szakaszt kiegészítik még a törvény 756. és 757 §-ai.

A 756. §. szerint ha az említett 751. §-ban és a 755. §-ban foglalt esetek elkövetése nyilvános nyugtalanságra szolgáltatott volna okot, úgy a 751. §. eseteiben kiszabott egyszerű fogság szigorúra változtatandó át, a 755. §. esetében pedig az iparüzlet elvesztése mindjárt az elsőízben kimondandó. A 757. §. szerint pedig «Ha a 755. §-ban megjelölt eltitkolás vagy vonakodás nyilvános nyugtalanság idejében történik, a bűnös, amennyiben cselekménye bűntettet nem képez: az iparüzlet elvesztésén felül egy hónaptól hat hónapig terjedhető szigorú fogsággal büntetendő».

Hasonlítsuk már most össze ezen, a Kbtk.-ben megállapított rendszabályokat a 4207/1915. M. E. rendelet és az 1916:IX. tc. megfelelő szakaszaival. A Kbtk. 755. §. meghatározott ár- és díjszabások elleni károsítás vétségének a M. E. rendelet 16. §. 1. pontja felel meg — azzal a bővítéssel — hogy a mérték és súly használatában, az árúk vagy szolgáltatások minőségében való árszabályellenes eladást is büntetni kívánja — továbbá, hogy minden árúról beszél — nemcsak az életszükségleti cikkekről.

Viszont fentartja azt a korlátozást, hogy csak a megállapított ú. n. maximált díjszabásokról beszél és az «aránytalanul magas árt» nem ismeri. Büntetési tétel gyanánt az «*eziránti külön szabályokat*» említi. E különszabály pedig az említett 4207/1915. M. E. rendelet 16. §., amely két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz K-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntet. A rendelet 18. §. értelmében a rendőri kihágás tárgyát képező készletre nézve elkobozásnak is helye van és az ítélet hirlapilag közzétehető vagy nyilvánosan kifüggeszthető. A Kbtk. 751. §. büntetési tétel gyanánt még azt is felemlíti, ami az M. E. rendeletben nincsen, hogy t. i. a harmadszori áthágás esetében az ipari üzlet elvesztése kimondandó. Kérdés, hogy elzárás helyett, minthogy ez a büntetési nem a Kbtk.-ben nem ismeretes minő büntetési nem alkalmazandó? Erre vonatkozólag mérvadó a honvédség (közös hadsereg) katonai bűnvádi perrendtartásának 7. §., amely szerint ha polgári törvényekben vagy szabályokban meghatározott büntető rendelkezéseket kell alkalmazni és ezek a rendelkezések a katonai büntetőjogban elő nem forduló büntetési nemeket állapítanak meg, helyettük a polgári büntetőjog alkalmazandó büntetési nemeihez legközelebb álló katonai büntetés nem szabandó ki.

Ez pedig a vonatkozó 7. §. második bekezdéséhez kiadott végrehajtási határozmányok értelmében a Kbtk. 61. §-ban meghatározott elsőfokú fogságbüntetés. A Kbtk. ezen direkt árdrágítási 751. §-ra vonatkozó 756. §. elrendeli még nyilvános nyugtalanság esetén a szigorú fogság kiszabását is egyszerű fogság helyett.

Szóval a Kbtk. 751. §-ban szabályozott és a 4207/1915. M. E. rendelet 16. §. 1. pontjának megfelelő az árak áthágására vonatkozó árdrágítási visszaélés büntetése lehet a honvédbíróságok előtt háború idején: kéthónapi egyszerű vagy szigorú fogság, 600 K pénzbüntetés (esetleg újabb 60 napi egyszerű vagy szigorú fogság) árúelkobzás, az ítélet közlése valamely hírlapban, harmadik esetben iparüzlet elvesztése.

A Kbtk. 755. §-ban foglalt készlet eltitkolás, eladási vonakodás büntetendő cselekményei, a M. E. rendelet 15. §. 1. és 2. pontjában statuált árdrágítási visszaéléseket jelentik; a 2. pontra vonatkozólag csakis azon rendelkezés megszegését, mely a M. E. rendelet 5. §. 5. bekezdésében nyer kifejezést, nevezetesen, hogy az árúsító köteles kifüggesztett árért ki is szolgáltatni az árúcikkeket.

Mindezen, a Kbtk. 755. §-ában meghatározott cselekményekért a Kbtk. 757. §. alkalmazásával, tekintve, hogy a háború a nyilvános nyugtalanság fogalmát kimeríti 1 hótól 6 hóig terjedhető szigorú fogság szabható ki és az iparüzlet elvesztése is kimondandó. Ez esetben az ítélet közzé nem teendő, bár elkobzásnak a Kbtk. 21. §. *f)* pontja alapján itt is helye lehet. Az előadottakból megállapítható, hogy a Kbtk. a 4207/1915. M. E. rend. 15. §. 1. pontját, 2. pontját és a 16. §. 1. pontját nagyrészben kimeríti, bár a rendelet mindegyik említett szakaszában van oly tényálladék is, amelyről a Kbtk. a nem intézkedik. Ilyen a 15 §. első pontjában a hatósági ellenőrzés meghiúsítása, a második pontban, a rendelet 6—9., 11—13. §-aiban foglalt vagy ez alapon kibocsátott rendelkezések megszegése vagy kijátszása és végül a 16. §. 1. pontban említett nem maximált életszükségleti cikkeknek aránytalanul magas áron forgalomba hozatala.

Tovább menve megállapíthatjuk azt is, hogy az 1916:IX. tc. a Kbtk. 751. és 755. §-ban foglalt és az M. E. rendelet 15. §. 1. és 2. pontjának, valamint a 16. §. 1. pontjának megfelelő árdrágítási visszaéléseket nem fedi, nem is említi és így ezekben a büntető szakaszokban összeütközés a Kbtk. és az 1916:IX. tc. között nincsen.

A Kbtk. ezen szakaszai az M. E. rendelet vonatkozó szakaszaival sem konkurrálnak, mert a hadbíróságok által kiszabható büntetések nem kisebbek, sőt némileg szigorúbbak is lehetnek, mint a rendőri bíróságok által kiszabandó büntetések.

Annál nagyobbak azonban az ütközések, ha egyrészről a M. E. rendelet 15. §-nak 3., a 16. §. 2., 3., 4., 5., a 17. §. 1., 2., 3., 4., 5. szakaszát, a 15. §. 1., 2. és a 16. §. 1. pontjából fenmaradó s a Kbtk.-ben em említett bűncselekményeket, úgyszintén az 1916:IX. tc. szakaszát egymással és a katonai büntető alaki és anyagi jogszabályokkal hasonlítjuk össze.

Tudvalevő, hogy az 1916:IX. tc. 1. §-a a M. E. rendelet 16. §. 2. és 3. szakaszát, a 2. §-a a rendelet 16. §. 4. szakaszát 3. §-a a rendelet 16. §. 5. szakaszát teljesen kimeríti sőt kibővíti és így polgári egyénre a törvény rendelkezései nyernek alkalmazást.

Fenmarad azonban az a fontos kérdés, hogy a katonai (honvéd) bíróságok joghatóságának alávetett egyének fölött az 1916:IX. tc.-ben szabályozott árdrágítási visszaélések esetében úgyszintén az M. E. 15. §. 3. szakasza, a 17. §. 1., 2., 3., 4., 5. szakasza és a Kbtk.-ben nem szabályzott M. E. 15. §. 1. és 2. szakaszából és az M. E. 16. §. 1. szakaszából fenmaradó bűncselekmények tételénél;

1. a katonai (honvéd) bíróságok eljárhatnak-e és

2. ha igen, milyen alaki és tárgyi (hatásköri) illetékességgel.

Ad. 1. Eredetileg még nincsen olyan törvényes kiegészítése az 1916:IX. tc.-nek — megalkotásánál valószínűleg nem is gondoltak reá — hogy ezt a törvényt az árdrágítás ott szabályozott kérdéseiben katonai szolgálatban álló egyénekre alkalmazni lehetne és kellene.

Ugyszintén nincsen ilyen kiegészítő rendelkezés az M. E. rendeletnek a Kbtk.-ben nem foglalt bűncselekményeire sem. Miután azonban a háború hosszú tartama folytán az a sok millió katonai fenhatóság alá vont ember természetszerűleg sokszor elkövetheti ezeket a bűncselekményeket, ezek megtorlatlanul mégsem hagyhatók. A Kbtk. életbeléptetésére vonatkozó 1855. évi január hó 15-én kelt császári nyílt parancs VIII. cikke megadja a jogalapot, hogy olyan bűncselekmények is elbírálhatók legyenek, amelyekre anyagi rendelkezés a Kbtk.-ben nincsen. Ezen VIII. cikk szerint ugyanis, ha olyan törvényszegéseket kell büntetni, amelyek a Kbtk.-ben nincsenek, úgy azok megbüntetése «a fenálló szabályok szerint az erre hivatott hatóságokat és előjárókat illeti».

Ezen VIII. cikk értelmében tehát az árdrágítási visszaélések közül azokat, amelyek a Kbtk. 751. és 755. §-ban elő nem fordulnak megtorlás végett az illetékes polgári hatóságnak kellene átengedni. Ennek azonban — amellett, hogy fegyelmi és büntető jogtechnikai szempontból képtelenség volna — ellene mondanak a következők:

A honvéd (katonai) bűnvádi perrendtartás 7. §. 1. bekezdése meghatározza, hogy a honvéd (katonai) bíróságok a honvédség (közös haderő) számára érvényben lévő büntetőjogot alkalmazzák. Ezen §. 2. bekezdése és a hozzája fűzött miniszteri indokolás pedig a sorok között kifejezi azt — hogy ilyen más törvény rendelkezéseinek katonai egyénekre való alkalmazásáról csak akkor lehet szó, ha ez az illető törvényben kifejezetten ki van mondva. Ilyen külön kiterjesztett törvény pl. az 1890:XXI. tc. a behívási parancs iránti engedetlenség büntetéséről.

Ugyanezen perrendtartás 11. §. 1. bekezdése szerint pedig világosan a honvéd (katonai) büntetőbíráskodás alatt áll minden ezen bíróságok hatáskörébe utalt bűncselekmény, kivéve a jövedéki kihágásokat.

Továbbá a honvédelmi miniszternek 47,128 XV. 1890. számú rendelete kimondja, hogy a katonai egyének által elkövetett kihágások (polg. törvényeken, miniszteri rendeleteken, közig. szab. rendeleteken alapuló kihágások) felett is, a katonai hatóság jár el. Az 1912 : XXX. tc. 50. §. ezen H. M. rendeletet még továbbfejlesztette, amennyiben megállapítja, hogy a tényleges katonai egyének a katonai büntető- és fegyelmi szabályok alatt állanak és az ellenük való eljárás a katonai bíróságokat és a katonai fegyelmi hatóságokat illeti meg. Ezeket az egyéneket a rendőri bíráskodás alá tartozó büntetendő cselekmények miatt fegyelmi úton a katonai hatóságok büntetik.

Mindezeknek az egybevetéséből kitűnik, hogy a Kbtk. 751. és 755. §-ban szabályozott bűncselekményeken kívül a 4207/1915. M. E. rendeletben és az 1916 : IX. tc.-ben statuált bűncselekményekben csakis a katonai hatóságok járhatnak el és pedig fegyelmi úton. Az 1916 : IX. tc. törvényes kiterjesztés nélkül nem alkalmazható, az M. E. rendeletben szabályozott és az 1916 : IX. tc. szakaszainak is megfelelő kihágások pedig a rendőri büntetőbíráskodás alá tartoznak és így csakis fegyelmileg volnának büntethetők. Azonban az 1912 : XXX. tc. megelőzte az 1912 : XXXII. és XXXIII. tc.-ket, amelyek 2. §-ukban kimondják, hogy a vétségek (kihágások) egyéb feltételek fenforgása mellett csak akkor torolhatók meg fegyelmileg, ha a fegyelmi megtorlás kielégítőnek mutatkozik és csak az esetben, ha a fegyelmi megtorlás rangvesztéssel nem jár. Amikor azonban a M. E. rendelet kéthavi elzárás és 600 K pénzbüntetésről, az 1916 : IX. tc. pedig három évi börtönről is beszél és ezzel szemben a fegyelmi megtorlás csak 30 napi laktanyafogságban, 21 napi magán vagy 15 napi szigorú fogságban merül ki (legjobb esetben, ha t. i. a terheltek közemberek), ez elegendő megtorlásnak semmi esetre sem mutatkozik. A Kbtk. 87. §-a kimondja, hogy ha a vétség olyan, hogy nyerészkedési vágyból követték el vagy a közerkölcsiséget is sérti, úgy a lefokozás kimondandó; már pedig az árdrágítási bűncselekmények mind nyerészkedési vágyból követettek el és a közerkölcsiséget is sértik, úgy, hogy az előadottak szerint a fegyelmi elintézés kizártnak tekintendő. Mindezekből kitűnik, hogy a Kbtk. 751. és 755. §-ain kívüli árdrágítási bűncselekményekben a honvédbíróságok eljárhatnak, de az 1916 : IX. tc.-et, amelyet katonai bíráskodásnak alávetett egyénekre ki nem terjesztettek, alkalmazni nem lehet. Ezzel szemben a Kbtk.-ban nem szabályozott, de a mindennapi életben naponta előforduló modern árdrágítási bűncselekmények összességére nézve a törvénynyel is egyébként teljesen analog 4207/1915. M. E. rendelet szakaszai képezik a tételes anyagi büntető jogszabályt a katonai igazságszolgáltatás keretében addig, míg a kérdést törvénnyel nem rendezik. Ezeket a kihágásokat úgy a 47,128/XV. 1890. H. M. rendelet, mint az 1912 : XXX. tc. 50. §-a, mint rendőri büntetőbíráskodás alá tartozó kihágásokat, amelyek egyébként a katonai fegyelmi kihágásoknál jóval nagyobb büntetőjogi valeurrel bírnak, a katonai büntető eljárás alá helyezi és a honvédbíróságok teljesen törvényes alapon járnak el, ha fenti büntetendő cselekményeket jurisdikciójuk alá vonják.

Ad 2. Az árdrágítás bűncselekményeinek alaki és tárgyi (hatásköri) illetékességét vizsgálva, megállapíthatjuk azt, hogy a katonai (honvéd) bíróságok előtt alkalmazható jogszabályok és pedig úgy a Kbtk. 751. és 755. §-ainak, mint a 4207/1915. M. E. rendeletnek maximális büntetési tételei a hathónapi egyszerű vagy szigorú fogságot túl nem haladják. Így a Hkbpr. 20. §. 1. pontja értelmében az eljárás és határozathozatal általában a dandárbíróságokat illeti meg.

Ennélfogva a bűnvádi üldözés elrendelésére a Hkbpr. 3., 22., 27., 28. és 32. §-ai értelmében a dandárbírósághoz utalt illetékes parancsnok jogosult. A dandárbírósághoz utalt illetékes parancsnokok háború idejére a honvéd kerületi (katonai) parancsnokhelyettesek és így árdrágítási ügyekben ügyészi tisztjeik útján a bűnvádi eljárást nekik kell megindíttatni. Az alaki és tárgyi illetékesség ezen elve alól a Hkbpr. 20. §. 1. pontja alapján az a személyi kivétel áll fen, hogy árdrágítási bűncselekmények esetében tisztek és hasonló állásúak ellen a bűnvádi eljárás megindítására háború idején a honvéd kerületi (katonai) parancsnok jogosult ügyésze útján, a határozathozatalra pedig a hadosztálybíróság hivatott.

Mindezen fejtegetésekből azonban kiviláglik, hogy az 1916. évi IX. tc. szigorú rendszabályai katonai egyénekkel szemben nem alkalmazhatók és csakis kisegítésképpen használható fel a 4207/1915. M. E. rendelet, de az is csak joganalogiai, még pedig komplikált következtetés útján. Azonban a törvényben foglalt szigor ily módon sem érhető el, mert a háromévi börtönnel szemben a rendelet alkalmazása esetén legénységi állományú egyénekkel szemben legfeljebb kéthavi egyszerű vagy szigorú fogság, a 600 K helyett újabb két hónap és a mellékbüntetések mondhatók csak ki, amelyek azonban a háború folyamán fel is függeszthetők.

Az egységes elbánás elve, úgyszintén a polgári törvény eredményes végrehajtása céljából felhívom az illetékes körök figyelmét egy novellának az országgyűlés elé való terjesztésére, amelylyel az 1916 : IX. tc.-nek a hatályát a katonai egyénekre is kiterjesztik. Erre példa az említettem 1890 : XXI. tc., amely Ausztriában 1890 jún. 28-iki törvény megjelöléssel ismeretes. Ennek említésével figyelembe veendő az is, hogy Ausztriában hasonló novella volna készítendő az osztrák árdrágítási törvénynek osztrák illetőségű katonákra való alkalmazhatása végett. Ennek a kétféle árdrágítási törvénynek semmi sem áll útjában, mert a Kbtk. 751. §. büntetési tétel gyanánt a fenálló szabályokat említi, már pedig ezek a fenálló szabályok úgy nálunk, mint Ausztriában mások és így a hadszintéren levő tábori bíróságoknak a hozzájuk való ügyáttételek sokszor előforduló eseteiben kétféle fenálló szabályt is alkalmazni kell.

Ugyszintén a megfelelő M. E. rendelet is kiterjesztendő volna, mert az M. E. rendelet 18. §-a sok félreértésre ad okot akkor, amikor az eljárást a rendeletbe ütköző kihágások miatt a közigazgatási hatóságoknak mint rendőri büntetőbíróságnak rendeli átengedni.

Ezen kiterjesztésre egyébként az 1912 : LXIII. tc. 2. §-a és az 1916 : IV. tc. 6. §-a főalapot nyujt és megszüntetné a katonai bírói hatóságok előtt ma felmerülő félreértéseket.

Mindenesetre valamelyes sürgős tételes intézkedés szükséges a jelenleg katonai minőségben szolgáló társadalomra nézve is, mert az esetek is szaporodnak, a rendőrségektől egyre-másra gyűlnek az áttett ügyek és a katonai büntetőjogban e kérdésre nézve ma még a legnagyobb bizonytalanság és ingadozás uralkodik. Az általam felsorolt következtetés csak törvényes remédiumot ajánlott a félreértések ellen, de a gyökeres gyógyítást csak egy kiegészítő törvény hozhatná, amely egyúttal mementó lenne, hogy a jövőbeni hasonló országos rendelkezéseknél a katonai viszonyok és a jelenlegi katonai társadalom is számításba veendő.

Dr. Kollmann Dezső.

A pillantás viszonzása.

A «Jogtudományi Közlöny» múlt évi 51. számában dr. Auer György «Pillantás a visszapillantásra» cím alatt szakszerű bírálat alá veszi a székesfővárosi m. kir. államrendőrség 1915. évi jelentését. Bizonnyal mindenki, aki csak rendőri ügyekkel foglalkozik, hálás lehet az ily alapos és objektív megbeszélésért, még ha csíp is néha. A kova is csak akkor hány szikrát, ha ütik az acéllal.

Nem én szerkesztettem a jelentést, de a megbízás nélküli ügyvitelre sem gondolok felszólalásomban. Csupán a szakmám adja a kezembe a tollat, mikor néhány dolgot talán más oldalról fogok megvilágítani, mint azt a bíráló tette. Következik ebből, hogy nem megyek pontról-pontra és hogy néha talán a jelentés szövege sem fogja fedni a gondolataimat.

Tévedésre kell rámutatnom mindenekelőtt. Azt mondja a cikk: «A jogászi elem aránya a hivatalnoki karban párhuzamosan csökken a képzett, intelligens elem arányával a legénységben». Bár utal a jelentés 11. és 14. oldalaira, nem tudom, honnan vette ezt a megállapítást, különösen az első részét. A jelentésben egészen másról van szó: arról, hogy a magasabb és alacsonyabb állások még ma sincsenek kellő arányban a fogalmazói karon belül.

Szó sincsen itt a jogvégzett elemnek csökkenéséről, még kevésbé arról, hogy a nem jogvégzett tisztviselők túlsúlyra vergődnének a jogvégzettek felett. Legjobb bizonyíték az ellenkezőjére, hogy míg pár év előtt puszta abszolutóriummal is kineveztek fogalmazó-gyakornokokat, ma már mindegyik doktorátussal bír, a csepeli kirendeltség legutóbbi szervezésénél pedig három fogalmazói karbeli állással szemben csak egy felügyelői és egy kezelőtiszti rendszeresíttetett.

A jelentés 14. oldala sem beszél az intelligens elem csökkenéséről; ennek a kérdésnek különben is bökkenője van. Európaszerte mindenütt a földmíves elem adja a rendőrlegénység zömét s ennek nem egyedül az az oka, hogy vidéki ember erősebb fizikumú, jobban elbírja a rendőri szolgálat rendkívüli fáradalmait, mint a városi elem. Az angol, főleg a londoni rendőr szokott a mintakép lenni, ha az őrszemélyzetről beszélünk. És mit mond Fosdick?[1] «... The police officials of London entertain serious doubts as to the serviciability of city bread men in the force. «They know too much» said the head of the police training school, in discussing this matter with the writer, «too much that is detrimental to good discipline. You have to knock so much aut of their heads, before you can begin their training.» «We like to take them right from the plow Sir Eduard Henry[2] told the writer». Ime tehát az angol sem keresgél a szellemi foglalkozást űzők, az ipari és kereskedelmi pályán élők sorában, ugyanazon város szülöttjét pedig még csak fel sem veszi. Ehhez járul, hogy a kontinens rendőrségei mind kiszolgált katonákat, elsősorban altiszteket keresnek, már pedig a frontaltisztek jelentékeny része az ép, egészséges, erős szervezetű, a fáradságokkal és az idő viszontagságaival dacoló földmíves elemből kerül ki. Egyébként ugyancsak Fosdick az, aki összehasonlító tanulmányában (216. oldal) a bécsi rendőrségé után a budapesti ujonciskolázó rendszert tartja a legjobbnak, másutt pedig azt mondja, hogy a magasabbrangú osztrák és magyar rendőrtisztviselők műveltség dolgában fölötte állnak az összes többi európai rendőrtisztviselőnek (191. oldal). Ezt Franciaországban magam is tapasztaltam s erre nézve saját könyvemre utalok.[3]

Különben az erkölcsi felfogás miatt is érthető, ha a rendőrségek húzódoznak a legénységi állásra pályázó városi elemtől. A «Rendőrségi Lapok» múlt évi 50. számában érintettem a világnézetek és a rendőrség kérdését, most pedig a «Magyar Közigazgatás» 51. száma hoz «Társadalmi morál» címen figyelemreméltó vezércikket. Az öntudatlan nitscheizmus és stirnerizmus sehol sem hódít annyira, mint a városok kültelkein s attól, aki a tulajdont lopásnak tartja, akinél az én haszonszerzése a világ tengelyének csapágya, alig lehet a közrend megóvását várni. Mert hiába borzadunk vissza a gondolattól: az utcán álló rendőr a hatóság szeme, sőt ő az elébe kerülő ügyek elsőfokú bírája. Emiatt lehet panaszolkodni, ezen változtatni — lehetetlenség. Innen ered egy német író bombasztos mondása, hogy a rendőrnek olyannak kell lennie, mint egy irgalmas nővérnek. Csakhogy: homines sumus.

Már az elmondottakból is következik, hogy a rendőrök fegyverhasználatát kissé másképen kell megítélni, mint azt a bíráló teszi. Nem ex nunc, hanem ex tunc kell itt szemlélni a dolgot. Próbálja meg valaki s álljon ki éjszaka egyedül az utcára, távol minden segítségtől, gyakran a legellenségesebb, sőt bosszút lihegő környezetben, aztán próbálja szenteltvízzel lecsendesíteni azt a hatalmasizmú desperadót, aki csak öklével akarja leütni. De sok intelligens embernek kiszaladt már a zsebéből a revolver a puszta rákiáltásra! A derékövszíjánál meg ugyancsak alapos a tévedés. Nem szabad elfelejteni, hogy ennek a végén éreesat van, sőt nem egyszer ott lóg a szurony is tokostól. Akit ezzel fejbe ütnek, arról majd a hullaházban állapíthatják meg a koponyaalapi törést! A nagy városokban már oda jutottunk, hogy valósággal háborút kell viselnünk a bűntettesekkel. Jó példa erre a párizsi automobilos rablók garázdálkodás. Akkor külön bizottság ült össze, hogy megállapítsa a rendőrség védekező és támadó fegyvereit.

Vannak aztán más hibák is. Nem akarok ismétlésekbe bocsájtkozni, azért a már idézett könyvemre utalok, valamint arra az előadásomra, amelyet az igazságügyi és közigazgatási tisztviselők 1913 október 1—15-iki jog- és államtudományi továbbképző tanfolyamán tartottam.[4] Nem szabad elfelejtenünk, hogy nálunk túlteng az individualizmus, igazi törvénytisztelet nincsen s a hatóságnak kiki csak akkor engedelmeskedik, ha kényszerítik rá. A közönség és a rendőr egyaránt a mi vérünk, csakhogy a rendőrnek, ha jogosan vél eljárni, meghátrálnia nem szabad és nem lehet. Innen a sok összetűzés, mely folyton patvarkodó temperamentumunk mellett nem egyszer véres eredményre vezet. Nálunk még a kaputos ember azt hiszi, hogy neki több a joga, mint másnak. Mikor megy át majd a közfelfogásba az az egyedül helyes tétel, hogy úriember az, akinek több a kötelessége, mint szerényebb műveltségű embertársainak! Közönségünk vak impresszionizmusát mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a legveszedelmesebb betörőnek, zsebtolvajnak is segítséget nyujt a hatóság emberével szemben, ha ez a társadalmi fekély katonaruhába bujik. De ez a momentán fellángoló katonaszeretet egyáltalán nem gátolta sem a posztórongyok és papirbakancsok szállítását, sem az élelmicikkek tudatos hamisítását.

Ezek egy részének üldözése volt az államrendőrségi kirendeltség feladata. Hogy külön összefüggésben keveset mond a jelentés a működéséről, azt érthetővé teszi a körülmény, hogy akkor még a legtöbb idevágó bűnügy nem volt ítélettel befejezve.

A bíráló azt is kifogásolja, hogy egyes kisebb kihágások feljelentése a rendőröktől függött. Kisebb jelentőségű ügyekben ez sehol a világon sincsen másképen, de nem is lehet. Ahol a figyelmeztetés nyilt fülekre és engedelmességre talál, ott a kihágást megállapító rendelkezések szinte áthatolhatatlan tömege mellett egyenesen vétek volna feljelentéseket gyártani. A berlini rendőrszemélyzet szolgálati szabályzatában állandó utasítás van erre, s a londoni rendőr tízannyi ügyet intéz el egymaga, mint amennyit a hatóság elé hurcol.

A fiatalkorúak dolgával való foglalkozás csak kis részében tartozik a rendőrség hatáskörébe. Jogi lapokban még sohasem olvastam arról, mi is történik hát az iparrendészet körébe vágó ügyekben. Arra is gondolnunk kell, hogy Budapesten igen sok kihágásban a kerületi elöljáróság a bíró s a külföldi rendőrségek egynémelyikének széles feladatköre egyáltalán nem fedi a budapesti államrendőrségét. A főkapitánynak csak igen szűkhatású rendeletalkotási joga van, nem szabad tehát a rendőrségtől azt várni, hogy az összes többi hatóságok és tényezők munkáját ő végezze el, avagy azt is a saját jelentésébe foglalja bele.

A közveszélyes munkakerülésnél egyáltalán nem kell sem az eljárás megindításának könnyelműségére sem az ítélkezés felüle-

[1] «European Police Systems.» New-York. 1915. p. 201.

[2] A jelenlegi londoni rendőrfőnök.

[3] Dr. Dorning Henrik: «Külföldi rendőrségek». Budapest, Pátria, 1916. 4. oldal stb.

[4] «A székesfővárosi m. kir. államrendőrség ismertetése kapcsolatban a rendőri jog és eljárás hazai és külföldi fejlődésének összehasonlításával.» Megjelent az előadások hivatalos gyüjteményének 37—50. oldalán.

tességére gondolnunk. Elég többek közt, ha nem tévesztjük szem elől az 1913. évi XXI. tc. 19. §-át; sajnos, igen sok a nem rendes elmeállapotú vagy munkaképtelen egyén, akik megfelelő intézetek s külön gondoskodás hiányában újra és újra a rendőrség elé kerülnek. A közbiztonsági központi rendőri büntetőbíróság pedig a toloncügyosztállyal, mint közigazgatási hatósággal kapcsolatos.

Még csak az erkölcsrendészetről akarok pár szót szólani. Igen nehéz kérdés ez, amelyet még seholsem tudtak kielégítően megoldani, ezért áll a harc a regulációsok és az aboliciósok közt. Az érdeklődőnek Flexner[5] könyvét ajánlom. Bár dezorganizációról beszélni kissé merész dolog, kétségtelen, hogy a háború a venereás betegségek terén olyan rendkívüli állapotokat teremtett, amelyeket egymagában egyetlen helyi hatóság sem orvosolhat.

Az erkölcsrendészeti osztály különben szoros kapcsolatban áll a leánykereskedés elleni küzdelemmel és a megfelelő társadalmi tényezőkkel. Ezek kísértik meg minden ujonc jó útra térítését.

A gyermekbíróságnál szerzett tapasztalataim sajnos azt bizonyítják, hogy az alacsonyabb társadalmi osztályhoz tartozó nőt, aki egyszer leszámolt a pénzért való kéjelgés szégyenével, jó útra téríténi nem lehet, mert a neki nyujtható foglalkozás sohasem jövedelmezhet annyit, mintha a testét akár kizárólagos, akár mellékes kenyérkereset gyanánt árúba bocsájtja. Itt játszik közbe a gazdasági tényező, amelyet lehet meg nem látni, de hatástalanná tenni senki sem tudja.

Buckle mondja, hogy az emberiség értelmiekben halad, de erkölcsiekben nem. Napjaink tapasztalatai adják erre a legmeggyőzőbb példákat és bizonyítékokat.

Dr. Dorning Henrik.

*

Köszönet a viszonzásért. Szerzője nem személyes ügyben emelt szót, sajnos igen jól tudjuk a Jelentésnek nincsen köze a rendőri ügyek e kitünő ismerőjének tollához. Érdemben csak kevés a szavunk a fenti fejtegetésekhez. Elsősorban ami a «*tévedést*» illeti. Teljes mértékben értékelve bár annak a ténynek fontosságát, hogy a csepeli kirendeltségnél a jogászi elemé lett túlsúly, utalunk a Jelentés 12. lapján (első bekezdés) foglalt következő sorokra, amely a jogvégzett fogalmazói személyzet létszámának vázolásánál a következőket mondja: «Hiányzik tehát a VI. fiz. osztályban 9, a VII.-ben 8, a VIII.-ban 9 és IX.-ben 3 állás, ezzel szemben a X. fiz. osztályban *29 állással több van*, mint amennyinek lennie kellene». Ebből pedig alig lehet érteni egyebet, minthogy a jogvégzett tisztviselők száma nem tart arányt — különösen a magasabb állásokban — a nem jogvégzett tisztviselők számával. Egyébként, hogy a szerző a rendőrség egész személyzetét védelmébe veszi és a «bökkenőkön» is átsegíti ez természetes, de mégis szép és úrias dolog. A mi szempontunkból azonban, amíg tényeket megdöntő érvek nincsenek — keveset változtat. Így a közveszélyes munkakerülők bíróságának működése sem tűnik fel más színben, ha figyelembe is vesszük, hogy a vádlottak közül sok a «nem rendes elmeállapotú». Ez nem különös tulajdonsága a munkakerülőknek, előfordul más bíróságoknál is, de ennek dacára is, vajjon hol van még oly bíróság, amelynél az eljárások 40%-ban felmentéssel végződnek?

Méltányoljuk és jutalmazzuk az érdemeket, ismerjük be és orvosoljuk a hibákat; adjuk meg mindenkinek a magáét. *A.*

Szemle.

BELFÖLD.

— **A büntetőtörvényszék elnökének nyilatkozata.** A Jogtudományi Közlöny 1917. évi január hó 21-ik napján kiadott 3-ik számában a 27-ik oldalon «A büntetőtörvényszék elnöke, mint ahogy a jó jogászhoz illik, élesen disztinguál» felírás alatt megjelent közleményre a St. 20. §-a alapján kérem a következő helyreigazító nyilatkozatom közzétételét:

«Tény az, hogy a foglyos és a gyorsított eljárás alá tartozó ügyekben a főtárgyalási határnapokat a főtárgyalási tanácsok naplóiban én tűzöm ki. A foglyos ügyekben azért, mert csak így vagyok képes biztosítani, hogy a havonként beérkező 100—140 foglyos ügy a beérkezéstől számított 12—15 napon belül főtárgyalás alá kerüljön. Erre az intézkedésre nekem nemcsak felügyeleti és ellenőrzési hatáskőröm, hanem a Tüsz. 1. §-ának rendelkezése is megadja a jogot.

A gyorsított eljárás alá tartozó ügyekben pedig megadja ezt a jogot a 9550/915. I. M. E. R. 13. §-ának rendelkezése. Minden gyorsított ügy kezemen megy keresztül, minden ügyben esetről-esetre én állítom össze az ötös- vagy hármastagú tanácsot és én jelölöm ki annak elnökét. A közleményben említett konkrét esetre nézve: tény az, hogy a főtárgyalási naplóba bejegyeztem, miszerint az elhalasztás «indokolatlan» volt.

Az illető tanácsban ugyanis 1916. évi augusztus hó 25. napjára három kisebb köztörvényi büntetőügynek (összesen 18 féllel), egy nagyobb (13 tanúval és 2 vádlottal) és két kisebb gyorsított ügynek (7 egyénnel), összesen tehát hat ügynek a tárgyalása volt kitűzve. A három köztörvényi ügyet a tanács a vádlottak meg nem jelenése miatt nyomban elnapolta, a nagyobb gyorsított ügyet (9311/916. sz.) letárgyalta és abban védelejtés folytán megszüntető határozatot hozott.

A 9369/916. sz. megvesztegetési és a 9513/916. sz. árdrágítási ügyeket azonban dacára annak, hogy az azokban megidézettek valamennyien megjelentek, «az idő előrehaladottsága miatt» a 9550/915. I. M. E. R. 16. §-ának rendelkezése ellenére — a kincstárnak 38 K 40 f költséget okozva — elnapolta és ebben a két ügyben a felhívott rendelet 4. §-ának rendelkezése ellenére az újabb tárgyalási határnapot — egy hónapot meghaladó időre — szeptember 27-ére tűzte ki.

Ekkor ezt a két ügyet ettől a tanácstól elvettem és mind a kettőt szeptember 14-én más tanácsban letárgyaltattam. Tehát a tanács nem a terjedelmesebb ügyet napolta el, amint azt a közlemény állítja, hanem a két kisebbet, amelynek letárgyalása semmi akadályba nem ütközött.

Budapest, 1917 január 24.

Dr. Baloghy György
a m. kir. büntetőtörvényszék elnöke.

— **A munkaadó felelőssége alkalmazottaiért.** Nagyfontosságú kérdés került január 20-án a Kúria teljes ülésének döntése alá. A teljes ülés előzményei is rendkívüliek voltak. Nyomban a 13. számú jogegységi döntvény meghozatala után a Kúria VI. polgári tanácsának elnöke bejelentette, hogy a vezetése alatt álló tanács egy konkrét ügyben el kíván térni a jogegységi döntvénytől. Először történt meg a bejelentés folytán, hogy a Kúria teljes ülése döntött el oly kérdést, melyben a jogegységi tanács már állást foglalt. A *Günther Antal* elnöklete alatt tartott teljes ülés előadói voltak *Tury Sándor* és *Staud Lajos* kúriai bírák, a koronaügyészséget *Ligetkuty Iván* koronaügyészhelyettes képviselte. A teljes ülés a két előadó indítványának és a koronaügyész véleményének meghallgatása után a jogegységi tanács határozatát lényegesen módosította. A 13. számú jogegységi döntvény tudvalevőleg akként rendelkezett, hogy: «aki valamely ügynek ellátására maga helyett mást rendel ki, azért a kárért, amelyet a kirendelt az ügykörébe eső tennivalók teljesítésében harmadik személynek jogellenesen okoz, *csupán saját vétkessége esetében* felel. Ez a vétkesség nem forog fen, ha megbízott bebizonyítja, hogy a kirendeltnek megválasztásánál s amennyiben felügyeletre, utasításra vagy a tennivalók teljesítéséhez eszközök nyujtására van szükség, ennél is a kellő gondosságot kifejtette vagy hogy a kár a megbízónak a kellő gondosság kifejtése esetében is bekövetkezett volna. Ez a szabály nem érinti azokat a külön eseteket, amelyeknél a tárgyi felelősséget külön törvény vagy külön bírói gyakorlat állapítja meg». A döntvény utolsó mondatát a teljes ülés akként bővítette, hogy a döntvényben felállított szabály (szubjektív felelősség) nem vonatkozik azokra az esetekre, amelyekre valamely külön törvény vagy valamely *üzem vagy foglalkozás veszélyessége, terjedelme és természete* alapján a bírói gyakorlat a vétkesség nélkül való fe-

[5] Abraham Flexner: «Prostitution in Europe».

lelősséget állapítja meg. A döntvényt egy a teljes ülésen kiküldött bizottság fogja végleg megszövegezni. *Tury Sándor* előadó nagybecsű, a kérdésnek összes precedenseit feldolgozó véleményét, melyet a teljes ülés elé terjesztett, lapunk legközelebbi számában egész terjedelmében közölni fogjuk. Tury az objektív felelősség álláspontját ajánlotta elfogadásra, szemben Staud Lajossal, aki, mint a 13. számú jogegységi döntvény előadója, a jogegységi döntvény álláspontján volt. A jogegységi döntvénynek kiegészítését *Beck Hugó* tanácselnök indítványozta. A teljes ülés a jogegységi döntvény álláspontját Beck Hugó kiegészítésével túlnyomó többséggel elfogadta.

— **A Magyar Jogászegylet** a f. évi január hó 20. napján *dr. Nagy Ferenc* titkos tanácsos elnöklésével teljes ülést tartott, amelynek tárgya a *Charmant Oszkár* királyi közjegyző *Az örökösödési eljárás a Ptk. törvényjavaslatában* című előadása volt. Az előadó jelenlegi örökösödési eljárásunk kritikájából indult ki és kifejtette, hogy mai jogunkat, ellentétben a magyar jogfejlődés szellemével, az osztrák jog gyámkodó, a hatósági beavatkozás túltengésére vezető irányzata hatja át. A reformnak abban az irányban kell történnie, hogy a hatósági beavatkozás csak a megokolt szükségesség eseteire szoríttassék, vezető elv azonban az egyén szabad rendelkezési jogának megóvása, a hagyatékoknak lehetően magánúton való likvidálása legyen, amiáltal a haláleset a magángazdálkodásban a legkevesebb fenakadást, a gazdasági életben a legkisebb zavart fogja okozni. Részletes bírálata során kifogásolta azt az intézkedést, amely szerint minden végrendelet és pedig a visszavont is szükségképen kihirdetendő, utalt arra, hogy e szabály fölösleges, terhes és sokszor az örökhagyó akaratával ellenkező. Bírálta az örökösi bizonyítvány intézményének szabályozását és hatásait és különösen kifogásolta, hogy e bizonyítvány kiállítását a javaslat nem utalja a gyors ós a felek érdekének megfelelő elintézést biztosító királyi közjegyző hatáskörébe.

— **A házassági eljárás az új polgári perrendtartás gyakorlatában.** Ezen cím alatt dr. *Révay* Bódog budapesti törvényszéki bíró, f. hó január 18-án az Ügyvédi Körben megtartott előadásában, a Pp.-nek a házassági eljárást illető egynehány érdekes és aktuális részletkérdését ismertette. Fejtegetései tárgyául azokat a jelenségeket választotta, melyek az új eljárási-jog gyakorlati alkalmazásában, a mindennapi jogéletben a legtöbb vitára nyujtanak alkalmat és így érthetően elsősorban ösztönözhetik a jog gyakorlati alkalmazásával foglalkozó szakembert arra, hogy ezeket a szinte nap-nap mellett fölbukkanó bizonytalanságokat és kételyeket eloszlassa és a jogkereső közönség számára, mely a különleges szakjogok terén nem lehet otthonos, az ellentétes felfogások között, biztos iránymutatót állítson fel. Elsősorban nagy vonásokban a régi és az új házassági perek közötti szerkezeti különbségeket ismertette, majd a törvény által újonnan létesített: előkészítő eljárással foglalkozott, mely az egész házassági perrendszert megváltoztatja. A fél eddig érvényben volt rendelkezési jogának teljes kikapcsolásával, az officialitás elvét lépteti életbe. Ebből folyóan megszűnik a fél által eszközölt bizonyítás és a bíró nyomozza ki a per érdemleges tárgyalását megelőző meghallgatásai és illetve tudakozódásai útján: a tényállást. Feladatát akkor oldja meg teljesen, ha az ítélőtanács előtt a közvetlenség jegyében lefolyó tárgyalás és illetve bizonyítás felvétel számára, kész anyagot szolgáltat. Az előkészítésen nyugszik a per súlypontja s megfelelő lefolytatása az eljárás legfőbb érdeke. Hogy a bírót eme tényállás-felderítő tevékenységében mi se zavarja, az ügyvédi beleavatkozásnak, a per eme pontján a lehető legszükségesebbre szabad csupán szorítkoznia. Azzal a nyílt kérdéssel szemben, hogy kötelező-e már a per eme szakában is, a csupán védekező alperesre nézve az ügyvédi képviselet, azt az álláspontot teszi magáévá, hogy a személyes meghallgatás kötelező mivolta az ügyvédi képviseletet ehelyütt még nélkülözhetővé teszi s csupán a jogokat érvényesíteni kívánó fél szorul ügyvédre. Ismerteti ezek után az ügyészi részvétel kérdéseit s arra a következésre jut, hogy az ügyész ne gyakorolja befolyást továbbra sem azoknak a pereknek az irányítására, melyekben ügyfélként nem szerepel, hanem megnyugodván abban, hogy a közérdek az officialitás parancsai szerint dolgozó bíró kezén, jó kezekben van, működésében az eddig követett gyakorlatnak megfelelően, csupán a jogorvoslati térre szorítkozzék. Fejtegetései további folyamán szembeállítja a régi házassági per lefolyását az új szóbeli perrel. Reámutat, hogy az új per időtartama mennyivel rövidebb a réginél, a bizonyítóeljárás hatásai mennyivel élénkebbek és ezek alapján a bíróság abba a helyzetbe kerül, hogy ne csak a jogot alkalmazza, hanem a közvetlenség révén megmutatkozó tárgyi igazságot is szolgálja. Kifogásolja ezzel szemben, hogy az új törvény 672. §-a a szünetelésnek a régi eljárásban jól megfelelt intézményét és illetve a pereknek három évi szünetelés folytán való megszűnését, a házassági eljárásból kirekesztette. Utal arra, hogy bár az indokolás idevágó érvei elméletileg helytállók is, a gyakorlat és az élet ezt a perintézményt hiányolja. A 672. §. a Pp. 475. §-át, amely a közös megegyezéssel való szüneteltetésről szól nem helyezte hatályon kívül. Így — noha a törvény célgondolatával ellenkezik — a felső bírói gyakorlattól várja, hogy a törvény eme fogyatékosságát, a való élet javára megszüntesse. Befejezésül a Pp.-nek a házasfelek ágytól és asztaltól való különélését elrendelő 665. §-át taglalta. Az elkülönítő határozat meghozatalának — sok vitára alkalmat adó — időpontja tekintetében azt javasolja, hogy az sem az érdemleges eljárás elején, sem annak teljes befejezése után ne hozassék meg, hanem eszményileg a pernek olyan állapotában, midőn az elrendelés szüksége a per bizonyítási anyagában már kellő indokát találja ugyan, a bizonyítóeljárás azonban még teljesen lefolytatva nincs, úgy hogy a különélési-idő eltelte után kitűzött tárgyaláson, a tanács előtt, a bizonyító-eljárás utolsó részlete, az ügy ismeretének, a közvetlenség érdekéből való teljes felfrissítését szolgálja. Emellett is a bíróságnak az esetek sajátságos körülményei folytán minden esetben meg kell érezniök, hogy az élet szempontjából, mely időpont a legalkalmasabb.

— **Az Országos bírói és ügyészi egyesület debreczeni osztálya** által létesített jog- és államtudományi továbbképző tanfolyam folyó évi január hó 20-án vette kezdetét. *Dr. Kesserü Lajos* törvényszéki elnök lendületes megnyitó beszédében reámutatott a továbbképzés fontosságára. Ezután *dr. Bernolák Nándor* egyetemi tanár megtartotta előadását «A háború büntetőjoga» címmel. Az előadó rámutatott, hogy a változott viszonyok módosították a büntetőjog egyetemes céljait s jelentékeny változások következtek be az államhatalmi tényezők viszonyában, az államhatalom gyakorlásában, a kútfők területi hatálya tekintetében. A törvény vissza nem hatásának elve szükségkép módosulást szenvedett s háborús törvényeinkben igazságos szabályozást nyert. A magánjogi vétség s bűncselekmény köre fogalmilag nincs éles határvonallal megjelölve, a kettő között minőségi különbség nincs s a bűncselekmény körének terjedelme a gazdasági háború követelménye, a verseny szabadságának megszűnése folytán változott. A törvény szabályának nem ismerése nem teljesen azonos a jogellenesség nem ismerésével és senki sem ítélhető el oly cselekmény miatt, melynek jogsértő jellegét a külső körülményekből sem ismerhette fel. A büntető jog alapvető elveit a háború alatt sem kellett feladni s erről ezekután is csak akkor lehet szó, ha azok elavult, igazságtalan voltáról meggyőződést szerzünk. Az előadáshoz a magánjogi vétségek poenalizálása kérdésében *Gáthy Bálint* kir. főügyészi helyettes tett észrevételeket.

— **Az Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége** január hó 19-én az ügyvédi kamara tanácstermében vitaestét rendezett. Elsőnek *dr. Polgár György* ügyvédjelölt tartott előadást a tőzsdejognak a magyar jog rendszerében való elhelyezkedéséről és érvényesüléséről. Ezt követőleg *dr. Faragó József János* ügyvédhelyettes a Szövetség főtitkára tartotta meg előadását; elsősorban a tőzsdeszokványok 65—72. szakaszainak rendelkezéseivel foglalkozott, szembeállította ezekkel a kereskedelmi törvénynek idevonatkozó intézkedéseit és bírálta a törvény rendelkezéseit. Reámutatott arra, hogy a törvény rendelkezései igen lakónikusak, ami nagy hibája a törvénynek. Ezt bizonyítja a KT. 353. és köv. §-aihoz fűződő gyakran ellentétes joggyakorlat. A törvényhozónak munkája e kérdésben hiányos, mert pl. a választási jogról egyáltalán nem is intézkedik és csupán a bírói gyakorlat fejlesztette ki azt az elvet, hogy a már egyszer gyakorolt választási jogtól eltérésnek helye nincs. Kritikailag hasonlította össze ezen álláspontot a tőzsdeszokványok idevonatkozó határozmányaival és fejtegette azon kérdést is, hogy eltérően a jelenlegi bírói gyakorlattól, megengedhető volna-e a választási jogtól való eltérés. Majd ismertette a tőzsdeszokványok

háborús alkalmazása körül kifejtett gyakorlatot különösen azon esetek kapcsán, amikor a tőzsde a háborús helyzet folytán eltért a szokványok rideg szószerinti alkalmazásától. Az előadást vita követte, melyben dr. Giskán Jakab, dr. Szigeti László, dr. Nagy Dezső és dr. Görög Frigyes vettek részt.

II. Az Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége három memorandumot nyujtott át küldöttsége útján az igazságügyminiszternek. A memorandumokban a katonai szolgálatnak a gyakorlati időre való teljes beszámítását, a kötelező bírói gyakorlat idejére megfelelő fizetést, végül a jelöltek számára a háború idejére a társasbíróságok előtt való tárgyalás jogát kérik.

III. Az Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége február hó 1-én d. u. 1/27 órakor az ügyvédi kamara tanácstermében ülést tart, melyen dr. Fodor Ármin kúriai bíró tart előadást a következő címmel: «A hágai nemzetközi magánjogi államértekezletek jövője».

— **Ügyvéd fenyegetése fegyelmi feljelentéssel.** A Kúria 4200/1916. B. I. sz. határozatából: A zsarolás kísérletének tényálladéka nemcsak azért nem forog fen, mivel a fegyelmi feljelentéssel való fenyegetés a kir. tábla ítéletében kifejtett indokoknál fogva nem lehetett alkalmas, hogy a sértettet megfélemlítse és ezáltal követeléseinek bírói úton való érvényesítésétől visszatartsa, hanem zsarolás kísérlete azért sem állapítható meg, mivel a vádlott a saját álláspontja szerint a sértettnek, mint volt ügyvédjének vele szemben tanúsított eljárását szabályellenesnek tartotta és ezért feljogosítottnak érezte magát arra, hogy ügyvédjének ezen eljárásával szemben az ügyvédi kamaránál keressen jogsegélyt.

— **Pertársaságon alapuló illetékesség.** A Pp. 77. §. 2. bekezdése, több alperesnek egy perbevonása esetén, a felperesnek jogot ad arra, hogy ha valamennyi alperesre nézve egyaránt illetékes belföldi bíróság nincs, a pert bármelyik alperesre illetékes bíróság előtt megindíthatja; ezen jog gyakorlásának azonban előfeltétele az, hogy a perbevont alperesek, a Pp. 77. §. 1. bekezdése alapján pertársaknak legyenek tekinthetők. Az alpereseknek különálló ténykedései, ha a magánjogi csalás és az ebből folyó egyetemleges kötelezettség ellenükben meg is volna állapítható, nélkülözik ama feltételeket, amelyek a törvény szerint a pertársi viszony megállapításához szükségesek és ezen az alapon a Kúria (P. IV. 3598/1916. sz. a.) kimondotta, hogy az ily különálló ténykedések folytán történt együttes perlés az egyik alperesre nézve fenálló illetékességet a másik alperessel szemben meg nem alapítja. *K.*

KÜLFÖLD.

Koehne Pál egyik leglelkesebb harcosa volt Németországban annak a mozgalomnak, amely a bűntettes fiatalkorúakra vonatkozó jogszabályoknak újjáalakítását és oly specializált bíráskodásnak megteremtését vallja feladatául, amely nem szorítkozik vagy büntetésre vagy felmentésre, hanem a bűntettes fiatalkorúnak a veszélyeztető környezetből való elvonására és továbbnevelésére törekszik. Hogy a bűntettes fiatalkorúakra vonatkozó anyagi és alaki jogszabályok gyökeres reformra szorulnak, — főleg a Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület kitartó propagandája révén — meggyökeresedett köztudat volt már e század beköszöntésekor a német tudományos körökben, valamint a gyakorlati jogászok és pedagógusok között is; a reformra nézve előterjesztett javaslatok azonban szerteágazók voltak és nélkülözték azt a fix kiinduló pontot, amely körül a reform kijegecesedhetett. Ezt Koehne vetette a diskusszió anyagába a fiatalkorúak bíróságának (Jugendgericht) gondolatával, amely rövid idő alatt a birodalom határain túl és laikus körökben is páratlan népszerűségre tett szert. Ettől kezdve a vita a Koehne részéről konkretizált követelések körül forgott. Elseje volt e követeléseknek az, hogy a fiatalkorúak bűnügyei ugyanannál a bíróságnál egy kézben összpontosíttassanak és hogy az ezekben az ügyekben eljáró járásbíróság a gyámhatóság jogkörével ruháztassék fel. Ez a legtöbb államban kormányzati úton csakhamar megvalósítást is nyert. Az 1908. évben készítette el Koehne a Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület megbízásából azt az emlékezetes törvénytervezetet, amely a probléma irodalmában mint a Jugendschutzrecht-nek első végiggondolt kiépített rendszere tesz számot. A tervezet elismerésre méltó bátorsággal töri meg a hagyományos büntetőjogi formulák és a hagyományos perjogi vezérelvek örökéletűségének dogmáját és elsőnek illeszti be intézményesen a hivatalnoki ítélkezés keretébe a társadalmi elemek közreműködésével szervezett párfogói tevékenységet (Jugendgerichtshilfe). A tervezetnek hatása nemcsak azon törvényjavaslaton érezhető, amely a fiatalkorúak bűnügyeiben való bíráskodás tárgyában a német birodalmi igazságügyi hivatalban készült, de azokon a törvényeken és rendeleteken is, amelyek a fiatalkorúak kriminalitásának leküzdésére más államokban életbeléptek. A fiatalkorúak bíróságáról szóló magyar törvény (Fb.) is nem egy vonatkozásban áll a Koehne tervezetének hatása alatt. A német kodifikáció fennakadása Koehnet nem kedvetlenítette el; ellenkezőleg, sarkallta, hogy mentől szélesebb köröket győzzön meg arról, hogy a büntettes, valamint a bűnözés veszélyének kitett fiatalkorúak megmentése csak a fennálló szabályoknak igen lényeges átalakítása esetében remélhető. Szóval és tollal, a bírói székből és felolvasó asztalról fáradhatatlanul hirdette a szokásos rövidtartamú szabadságvesztésbüntetések káros hatását, az egyéniesítő patronázsnak embermentő és társadalomvédő feladatát és a pártfogók szakszerű kiképzésének szükségességét. Ezt hangoztatta az első német Jugendsgerichttagon is, amelynek elnöke volt. Mint a fiatalkorúak bírája maga állott a Berliner Jugendgerichtshilfe élére és maga oktatta ki a hatóságánál készséggel segédkező nagyszámú pártfogót a fiatalkorúak életviszonyai felderítésének helyes módszere felől. Koehne ítélkezését a gondos egyéniesítés tette értékessé. Tudott elnéző lenni és tudott akár drasztikus szigort tanusitani. A háború megkétszerezte hivatalos tennivalóit és meghatványozta hivatalán kívüli tevékenységét. Utolsó dolgozatában az ellen szólalt fel, hogy a serdülő korban lévőket a háborúval kapcsolatban kiadott korcsmatilalom és megtakarítási kényszer tárgyában kiadott szabályok megszegése miatt rövidtartamú szabadságvesztésbüntetéssel sujtsák, közigazgatási intézkedésektől e téren is több sikert várt. Ebben az állásfoglalásban egész programmja egybe van tömörítve: az államigazgatás minden közegének és az egész társadalomnak össze kell fognia a kriminalitás lejtőjére siklott fiatalkorú megmentése érdekében, de magától a szabadságvesztésbüntetéstől sokat várni nem lehet.

Gyakorlott ügyvédjelölt nálam állandó alkalmazást nyerhet. Fizetés megállapodás szerint. A tót nyelv tudása kívánatos. Dr. Lukács Géza ügyvéd. Ungvár. 15660

Teljes gyakorlattal bíró, önálló irodavezetésre is alkalmas ügyvédhelyettes vagy ügyvédjelölt jó fizetés mellett azonnali belépésre kerestetik. A román nyelv tudása kivánatos. Levelek a bizonyítványok és fizetési feltételek közlése mellett intézendők: Dr. Eskeles Miksa ügyvéd Óradna, Besztercze-Naszód vármegye. 15686

Erdélyi menekült, nagycsaládú ügyvéd megfelelő alkalmazást keres; helyettesítéseket vagy bármily jogi munkát is elvállal megélhetése biztosítása végett, mihez tehetős kartársak támogatását kéri. Cím a kiadóban.

Jó megjelenésű, praxissal bíró ügyvédjelöltet, ki a német nyelvben is jártas, azonnali felvételre keresek. Fizetés megállapodás szerint. Dr. Szilágyi Arthur Károly, IV., Eskü-út 5.

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.** Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** Egyetem-utca 4. Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63—96.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 5. szám. Budapest, 1917 február 4.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Plopu György* kúriai bíró: Szemelvények a m. kir. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából. — *Wittmann Ernő* budapesti ügyvéd: A részvénytársaság állampolgársága. — *Dr. Borsodi Miklós* kir. járásbíró: A színház, mint vállalati végrehajtás tárgya. — *Dr. Teller Miksa* budapesti ügyvéd: Az ügyvédkényszer. Szemle.

Melléklet: Dr. Túry Sándor kúria bíró: Megállhat-e a m. kir. Kúria jogegységi tanácsának a munkaadó felelőssége kérdésében hozott 13. számú polgári döntvénye?

Szemelvények a m. kir. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából.*

C) Királyi leirattal törvényesített gyermek törvényes örökösödési joga.

A királyi leirattal való törvényesítés fogalmából következik, hogy abban a bíróságnak közreműködése nincs.

Ebből az okból a törvényesítés ezen jogi alakzatával csak röviden s annyiban óhajtok foglalkozni, amennyiben vonatkozásban van a törvényes örökösödés intézményével.

A törvényesítés iránt a kérvény Ő Felségéhez intézendő s az igazságügyminisztérium igtató hivatalába nyujtandó be. Az igazságügyminisztérium a kérelmet megvizsgálja, s amennyiben kialakult állandó joggyakorlata szerint annak teljesítése ellen törvényes akadály nem forog fenn, annak teljesítése iránt Ő Felségéhez felterjesztést intéz.

Az igazságügyminisztériumban kifejlődött állandó joggyakorlat szerint a királyi leirattal való törvényesítést egyedül a gyermek atyja kérelmezheti és csak kivételesen kérheti azt az anya, esetleg maga a gyermek.

A kérvényezésnek nem képezi akadályát, hogy a törvényesítést kérő apának törvényes leszármazói vannak, sőt az sem, hogy az apa más nővel törvényes házasságban él, a gyakorlatban azonban rendszerint olyan esetben fordul elő, midőn a gyermek atyja a gyermek anyjával életközösségben, házasságon kívül él együtt. Abból az okból, mert úgy az apa, mint az anya már a gyermek nemzésekor is szabad állapotúak voltak és házasságra lépésüket semmi törvényes rendelkezés sem gátolja s ekként a szülők utólagos házasságra lépésével a gyermek törvényesíthető volna: az igazságügyminisztérium állandó joggyakorlata a kérelmet nem utasítja vissza, úgy az sem szolgál az elutasításra okul, hogy az anya már elhalt; ellenben a törvényesítési kérelmet nem méltatja teljesíthetőnek az igazságügyminisztérium:

a) ha a gyermek a nemző szülők utólagos házasságra lépésével bármi okból nem volna törvényesíthető, még ha anyja életben volna is;

b) ha a gyermek az anyjának más férfival kötött házassága fennállásának időtartama alatt született s ekként törvényes származásúnak vélelmezendő, mert ilyen esetben a gyermek törvénytelen származásának kimondását előbb bírói úton kell szorgalmazni és csak a jogerős ítélettel történt törvénytelenítés után lehet a királyi leirattal való törvényesítést kérelmezni;

c) ha a gyermek olyan nemi viszonyból származik, amelyet törvény erkölcstelennek bélyegez, például: egyenes ági rokonok, apa és leány közt fennállott nemi viszonyból.

A királyi leirattal való törvényesítésnek jogi hatálya abban nyilvánul, hogy a törvényesítő atya és a törvényesített gyermek s ennek leszármazói közt vérségi kapcsolat, törvényes rokonság létesül, mely csak köztük áll fenn, de sem az apa, sem a gyermek többi rokonaira és házastársaikra ki nem hat; ennek pedig az a fontos jogi következménye, hogy a törvényesítő atya és a törvényesített gyermek csak egymás vagyonában bírnak kölcsönös törvényes örökösödési jogosultsággal, de egymás rokonaival szemben nem és viszont ezek a rokonok sem örökösödnek a gyermek vagyonában, még akkor sem, ha a törvényesítő apáról a gyermekre hárult vagyon az apa oldalrokonaira nézve ági minőségű volt, úgyszintén a gyermek sem az apa rokonai után.

Végül még csak azt kívánom megemlíteni, hogy kir. leirattal való törvényesítés joghatálya csak a kir. leirat kelte napjától áll be és nincs visszaható joghatálya a gyermek születése időpontjára; kivételnek egyedül abban az esetben van helye, ha a törvényesítésért folyamodó apa a királyi kegyelmi tény bekövetkezte, vagyis a királyi leirat kelte előtt elhalt, mely esetben a törvényesítés joghatálya az apa elhalálozása napjára visszahat.

D) Örökbefogadott gyermek törvényes örökösödési joga.

Valamint a kir. leirattal való törvényesítésről csak a törvényes örökösödés szempontjából emlékeztem meg, épen úgy az örökbefogadás jogi alakzatát is csak ezen szemponttal kapcsolatosan vettem fel szemelvényeim szűk keretébe; mellőzve tehát az örökbefogadási szerződés anyagi és alaki előfeltételeinek taglalását, amelyekre nézve az igazságügyminisztérium állandó joggyakorlata irányadó, ehelyütt elsősorban azt a néhány lényegesebb különbséget óhajtom kiemelni, mely a magyar jog és az osztrák polgári törvénykönyv hatálya területén (volt Erdély, Partium, határőrvidék; Horvát-Szlavonia, Fiume város és kerülete) lévő anyagi jog közt tényleg fennáll:

Az osztrák jog hatálya területén az örökbefogadónak 50. éve betöltését kell igazolnia és közte és az örökbefogadott közt 18 évi korkülönbségnek kell lennie; ellenben a magyar jog szerint az örökbefogadónak csak önjogúnak kell lennie, a korhatár pedig 16 év.

Az osztrák jog szerint az örökbefogadott gyermek nem feltétlenül lesz törvényes örököse örökbefogadónak, hanem csak akkor, ha a szerződő felek a szerződésbe nem vettek fel ellenkező megállapodást, vagyis azt, hogy az örökbefogadott gyermeknek az örökbefogadó után nem lesz törvényes örökösödési jogosultsága, mely kikötés meg van engedve; ellenben a magyar jog szerint az örökbefogadott gyermek törvényes örökösödési jogosultsága annyira feltétele az örökbefogadás létesülésének és megvalósulásának, hogy azzal ellenkező kizáró kikötés a szerződésbe egyáltalában nem foglalható.

Az osztrák jog szerint az örökbefogadásnak elengedhetetlen előfeltétele az örökbefogadó családi (vezeték) nevének átruházása az örökbefogadott gyermekre, ami a magyar jog szerint nem feltétel.

Az osztrák jog hatálya területén olyan esetben, amidőn teljeskorú személy örökbefogadása szándékoltatik és atyja még életben van, az örökbefogadás létesüléséhez az apa beleegyezése is szükséges és ha az apa a beleegyezést megtagadja, a bíróság van hivatva ezt pótolni; ellenben a magyar jogban ilyen beleegyezés nem kivántatik.

Az osztrák jog szerint az örökbefogadás joghatálya, — mely

* Előbbi közleményeket lásd a Jogt. Közl. 1915. évf. 46., 47., 50. és 1916. évf. 1., 4., 10., 20., 37., 43. számaiban.

lényegileg nem az örökösödésben, hanem főleg az örökbefogadó családi nevének fenntartásában áll, — kiterjed az örökbefogadott gyermeknek az örökbefogadás idejében életben lévő leszármazóira is; ellenben a magyar jog szerint az örökbefogadás joghatálya nem terjed ki az örökbefogadottnak már meglevő gyermekeire, hanem kizárólag csak az örökbefogadási szerződés létrejötte után született leszármazóira, ennélfogva ha a felek az örökbefogadás joghatályát az örökbefogadottnak már életben levő leszármazóira is ki akarják terjeszteni, ezt az örökbefogadással egyidejűleg és együttesen, de külön is megtehetik; vagyis az örökbefogadottnak már életben lévő gyermekeire csak akkor terjed ki az örökbefogadás joghatálya, ha ezek is örökbefogadtatnak.

Az osztrák jog hatálya területén az örökbefogadás létesüléséhez az is előfeltételt képez, hogy az örökbefogadottnak törvényes leszármazója ne legyen, — ellenben a magyar jog ilyen feltételt nem ismer; osztrák jog szerint tehát az a férfi vagy nő, akinek gyermeke, esetleg ennek elhalta folytán unokája, szóval törvényes leszármazója van, egyáltalában nem fogadhat örökbe, — a magyar jog azonban a gyermekkel bíró szülőnek az örökbefogadást nem tiltja meg.

A magyar és osztrák jog közt fennforgó fenti lényeges eltérések mellett mindkét jogban a házastársak — és csakis a házastársak — közösen is fogadhatnak örökbe; de örökbefogadhat a házastárs egyedül is, még pedig a másik házastárs beleegyező hozzájárulása nélkül is, sőt örökbefogadhat nőtlen férfi és hajadon nő is.

A kiskorú személy örökbefogadásához a szülők és rokonok meghallgatása mellett a gyámhatóság hozzájárulása is szükséges.

Az örökbefogadási szerződés törvényes hatályt csak a kormányhatóság jóváhagyása után nyer, mely joghatály a jóváhagyás napjával kezdődik; ha az örökbefogadottra az örökbefogadó nemessége is átruháztatik, Ő Felsége engedélye is szükséges.

Az örökbefogadott személy és vér szerinti családja között a rokoni kapcsolat az örökbefogadás hatályosulása után is továbbra és sértetlenül fennmarad, s az örökbefogadott gyermek csakis az örökbefogadó szülővel lép rokoni kötelékbe, különben a két szerződő fél rokonai közt rokonsági viszony nem keletkezik.

Az örökbefogadás szülői és gyermeki viszonyt létesítvén a szerződő felek közt, ennek a jogviszonynak okszerű és természetes következménye, hogy fennállásának időtartama alatt az örökbefogadott gyermeket harmadik személy örökbe nem fogadhatja, de ha az örökbefogadási szerződés jogérvényesen felbontatott, s az addig fennálló szülői és gyermeki kötelék megszűnt, az örökbefogadásnak nincs akadálya; a mondottakból önként folyik továbbá, hogy egy személy többeket fogadhat örökbe, de ugyanazt a személyt többen nem, kivéve a házastársakat.

A magyar jog feltétlenül, úgyszintén az osztrák jog is, amennyiben az örökbefogadási szerződésbe ellenkező, korlátozó vagy kizáró megállapodás nem foglaltatik, törvényes örökösödési jogosultságot biztosít az örökbefogadott javára az örökbefogadó hagyatékára, de soha sem megfordítva; az örökbefogadó szülőnek tehát nincs törvényes örökösödési joga az előtte elhalt örökbefogadott gyermek hagyatékára és ilyen jog az igazságügyminisztérium joggyakorlata szerint szerződésileg sem köthető ki

Az örökbefogadás szerződési jellegéből következik, hogy az egyrészt a szerződések felbontására fennálló általános anyagi érvénytelenségi okokból (tévedés, csalás, erőszak stb.), másrészt az örökbefogadás jogalapjával ellenkező magatartás okából bírói úton érvényteleníthető; ha tehát az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó szülővel szemben olyan durva magaviseletet tanusít, mely miatt őt halálesetre szóló rendelkezéssel kitagadhatná: ugyanezen ok miatt az örökbefogadó szülő bírói úton az örökbefogadási szerződés érvénytelenítését is szorgalmazhatja.

Az a körülmény, hogy a gyermeket a házastársak közösen fogadták örökbe, az egyik házastárs halála után a túlélő házastársat nem zárja el attól, hogy a szerződés érvénytelenítését a kitagadásra fennálló okból kérelmezze.

Amennyiben az örökbefogadási szerződés örökösödési szerződést is foglal magában, az örökösödési jogosultság erre való tekintettel bírálandó meg, amiről a végrendeleti örökösödés csoportjában fogok megemlékezni. Az örökbefogadott gyermek a törvényes örökösödés szempontjából a törvényes leszármazóval egy jogi tekintet alá esvén: a szülő végrendeletével szemben, úgyszintén a szülő által — de csak az örökbefogadási szerződés létrejötte után és semmi esetre sem az örökbefogadási szerződés létesülése előtt — elajándékozott vagyonból kötelesrészt igényelhet, amiről alább a kötelesrész csoportjában fogok megemlékezni.

Végül — talán fölöslegesen, de a hasonszerűség látszatára tekintettel — még kiemelem, hogy az örökbefogadó szülőnek az örökbefogadáskor életben levő gyermekei nem panaszolhatják sikeresen sem örökjoguk, sem esetleg köteles részük megsértését abból az okból, hogy az örökbefogadási szerződés öröklési joguk sérelmére új örököst állít be a megnyilandó szülői hagyatékba, amiként ezt a fentebb ismertetett közszerzeményi joggyakorlatnál idézett 657/1906. sz. kúriai határozatból kitünően sikeresen tehetik a házastársak közszerzeményi jogviszonyaikat rendező szerződéssel szemben, mert ez utóbbi esetben a szerződés az egyik házastárs részéről a másik házastárs javára tett ajándékozást foglal magában, ami a gyermekek örökösödési joga, illetve köteles része sérelmére nem lehet; ellenben az örökbefogadási szerződés nem ajándékozást, hanem új törvényes örököst létesít, vagyis olyan jogi helyzetet teremt, mintha az örökbefogadáshoz az örökbefogadó szülőnek új gyermeke született volna, aki a már életben lévő gyermekekkel egyenlő örökösödési jogosultsággal concurral a szülő halála után annak hagyatékára.

«Az örökbefogadott gyermek csak a vele szerződő örökbefogadó szülő irányában nyer jogokat, örökösödési joga tehát csak arra a vagyonra terjed ki, amely az örökbefogadó szülő hagyatékához tartozik; ellenben az örökbefogadó oldalági rokonaival szemben örökösödési joggal nem bír» 2074/1893.

«A végrendeletek és halálesetre szóló egyéb rendelkezések magyarázatára fennálló az a jogszabály, hogy az örökhagyó által minden közelebbi megjelölés nélkül örökösökül kijelölt leszármazók ivadékai is helyettesítetteknek vélelmezendők, ha t. i. a végrendelkezés után, de az örökösödési jogosultság megnyilta előtt valamely közvetlen leszármazó elhalt: csak a kedvezményezett örökös, vagy utóörökös ivadékai javára alkalmazható; ellenben nem nyer alkalmazást ez a jogszabály az örökbefogadott gyermekre még abban az esetben sem, ha ő egy másik gyermek vagy unoka révén együttal a végrendelkező leszármazója is, mert ellenkező esetben az örökbefogadott gyermek, vagy annak leszármazója, — aki egyébként csak az örökbefogadóval szemben nyer jogokat — örökösödnék olyan vagyonban is, amely az örökbefogadó hagyatékához nem tartozik; és mert az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó révén a végrendelkező után ennek az örökbefogadóval azonos fokú más vérszerinti örökösével szemben olyan előnyhöz juthatna, amely őt egyébként nem illetné, s amelyre a végrendelkező nem is gondolhatott.» RP. 2140/1916.

«Magánjogi törvényeink értelmében az örökbefogadástól nincsenek eltiltva azok, akik saját élő gyermekekkel bírnak; továbbá: az örökbefogadott gyermek az örökösödés szempontjából egyenrangú az örökhagyónak saját gyermekeivel és ezzel az általános jogszabállyal szemben örökösödési jogunk nem ismer olyan megszorító rendelkezést, amely szerint az örökbefogadás a már akkor létező gyermekek kötelesrészének sérelmére nem lehet.» RP. 1048/1916.

«Az állandóan követett bírói joggyakorlat szerint az örökbefogadó szülőt az előtte elhalt örökbefogadott gyermek után törvényes örökösödési jog meg nem illeti.» 4679/1912.

«Az örökbefogadott gyermeknek az örökbefogadó szülő után megnyílt törvényes örökösödési jogát nem érinti az a körülmény, hogy az örökbefogadóról tiszteletlenül nyilatkozott, azzal szemben illetlenül viselkedett s annak házából eltávozott, ha emiatt az örökbefogadó szülő által kitagadva nem lett, sem pedig a vele kötött örökösödési szerződésben ez a körülmény bontó feltételül ki nem köttetett.» 3674/1914,

«Az örökbefogadási szerződés csak a kitagadásra fennálló okokból érvénytelenítheto.» 5875/1910.

«Az örökbefogadási szerződés felbontását a túlélő házastárs akkor is kérheti, ha a házastársak közösen fogadtak örökbe. Az örökbefogadási szerződés csak a kitagadásra fennálló okok alapján bontható fel». RPI. 9999/1915.

«Örökbefogadott gyermeknek, mint együttal szerződéses örökösnek törvényes örökösödési jogát az örökbefogadó szülő

élők közti ingyenes vagyonátruházással meg nem csorbíthatja ugyan, mindazáltal, ha az ingyenes vagyonátruházás az örökösödési szerződés tartalmával nincs ellentétben: az örökbefogadott gyermek nem az ajándékozási jogügylet érvényesítését, hanem csak az elajándékozott vagyonból köteles részének kiegészítését követelheti.» 6173 1914.

«Az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó szülő által tett ajándékozást köteles részének megsértése miatt csak abban az esetben támadhatja meg sikerrel és követelhet kötelesrészt a megajándékozottól, ha a megtámadott ajándékozás az örökbefogadás időpontja után létesült.» 4827/1908.

(Folyt. köv.) *Dr. Plopu György.*

A részvénytársaság állampolgársága.*

A megoldás melyhez a bírói gyakorlatot elemezve elérkeztünk, a belföldi bírónak nehézséget okozni nem fog.

A belföldi bíró előtt mindig kialakult jogszabályok értelmezéséről van szó, az anyag amelyből az értelmezésnél kiindulnia kell, adva van. Quid juris azonban, ha a társaság állampolgárságának kérdese nem a belföldi bíró és nem a belföldi jog, hanem a nemzetközi bíró és a nemzetközi jog szempontjából válik kérdésessé. A nemzetközi bírónak nem állanak rendelkezésére olyan határozott jogszabályok, nincsen törvényhozója és nem valamely határozott gazdasági cél megvalósítása hivatása. Az ő ítélkezésének alapja a nemzetközi jog, mely ködös homályba van burkolva és nem jegecesedett ki olyan élesen, mint a municipalis jog.

A társaság hovátartozandóságának kérdése pedig nagy fontossággal rendelkezett a multban és fog rendelkezni a jövőben is a nemzetközi választott bíróságoknál.

A nemzetközi jog alapján az állam jogosult diplomáciai segélyt nyujtani minden polgárának, aki más államnak jogellenes cselekménye folytán károsult. A nemzetközi választott bíróságok előtt, melyek az állam által polgárai érdekében érvényesített kártérítési követelésekről ítélkeznek, gyakorta felmerült a kérdés, minő társaságokat van jogosítva az állam polgárainak tekinteni, szóval minő társaságoknak biztosította az állam a fenti jogszabályt, alkalmazva jogsegélyt (felperesi legitimatio kérdése)?

Két álláspont alakult ki, az egyik szerint az állam közbelépésre jogosult, ha a részvényesek illetve a részvényesek többsége állampolgárai, a másik szerint ellenben a diplomáciai segély csak akkor helyénvaló, ha a társaság székhelye és pedig alapszabályszerű székhelye a közbenlépő állam területén van.

Azok akik a részvényesek állampolgárságát tekintik irányadónak a társaság állampolgárságának megállapitására, véleményük támogatására rendszerint a Delagoa Bay Co ügyében hozott választott bírósági ítéletre szoktak hivatkozni.[20] A pernek tárgyát egy a portugál kormány által engedélyezett vasúti engedély megsemmisítéséből eredő kártérítési igény képezte.

A vasúti engedély portugál részvénytársaságnak, a részvények ellenben angol társaságnak képezték a tulajdonát. Felperesként a perben Anglia és az Eszakamerikai Egyesült Államok szerepeltek Portugália alperes volt. Ebben az esetben a választott bíróság a társaság állampolgárságával ugyan nem foglalkozott, mert Portugália jogosnak ismerte el Anglia közbelépését, miután a portugál társaság részvényesei angolok voltak és a választott bírósági egyezmény szerint a bírósagnak hatásköre csak a kártérítési összeg nagyságának megallapitására terjedt ki. Mégis a választott bírósági eljárás és a felek magatartása, præjudiciumnak tekintették egy másik és pedig a Salvadorian Commercial caseben, mert ebben az esetben a választott bírák ítéletükben azt mondták, hogy azzal a kérdéssel; vajjon az Eszakamerikai Egyesült Államok jogosultak-e az El Triumfo Co, egy Salvadori r.-t. amerikai részvényesei érdekében követelést támasztani, a választott bíróság nem foglalkozik, mert ez a kérdés Delaoga Bay Railway Arbitratio által végérvényesen el van döntve.[21]

Ezzel szemben más esetekben a választott bíróságok kimondották, hogy a részvényesek hazája nincsen jogosítva a belföldi állammal szemben közbelépni, midőn a károsult társaság a belföldi jognak megfelelően és belföldi székhellyel alakult. Igy a franco-chilei választott bíróság kifejti: «Részvénytársaság állampolgárságának meghatározásánál döntőnek kell tekinteni azt a jogot, mely jog szerint a társaság alakult, vagyis azt a jogot, mely a társaság székhelyén érvényes. Az engedélyes társaság perui lévén, teljesen közömbös, hogy részvényesei nem peruiak.»[22]

A háborús törvényhozások kétségtelenül bebizonyították, hogy a diplomáciai segély jogosultságának megállapításánál egyedül a társaság székhelyét irányadónak tekinteni nem lehet. Az entente-államok közül Franciaország egyenlő elbánásban részesítette azokat a külföldi társaságokat, melyeknek Franciaországban csak fiókteleپük van és azokat a francia részvénytársaságokat, melyeknek részvényesei ellenséges államok polgárai, Anglia nem tekinti ellenséges idegennek az Angliában székelő társaságokat, mégis oly társaságokat, amelyek külföldről lesznek vezetve, illetve amelyek részvényeinek többsége külföldiek tulajdonát képezi, ellenőrzés alá helyezték és üzletvezetésüket erősen megszorították.[23] Belföldi tehát ezen törvény értelmezésénél nem jelent belföldi jognak megfelelően alakult vagy belföldön székelő társaságot.

Szóval az ellenséges államok nem tekintették a belföldi jognak megfelelően alakult és belföldön székelő társaságokat belföldieknek, ha vezetőiknek és részvényeseiknek többsége külföldi volt.

Kérdés azonban, hogy nem lehetne-e a diplomáciai segély és a felperesi legitimáció kérdését a választott birósági eljárásban a társaságok állampolgárságának megállapitása nélkül eldönteni? Egy megoldás állna rendelkezésre. A választott bíróságok gyakorlata ugyanis meglehetősen kijegecesedett abban az irányban, hogy a közkereseti társaságokat ért kár esetében az egyes társtagoknak hazája jogosult a polgárának a társaságban való részesedése arányában követelést érvényesíteni és a választott bíróságok előtt felperesként fellépni.[24] Ez a gyakorlat befolyásolta nyilván Clevelandot az Eszakamerikai Egyesült Államok elnökét, ki mint választott bíró Olaszországnak Columbia elleni ügyében megitélte Olaszországnak azt a kárt, mely Ernst Ceruti állampolgárát a Ceruti és Co cég vagyonának elkobozása folytán stb. érte.[25]

Pierantoni[26] élesen támadta ugyan Cleveland ítéletét, mondván a Ceruti és Co cég közkereseti társaság volt és mint ilyen a columbiai jog szerint jogi személyiséggel bír. A társaságot ért kárért kártérítést tehát nem a tagnak, hanem csak a társaságnak jár, a társaság maga pedig Columbia volt. Pierantonival szemben utalok arra, hogy egyes belföldi jogok állásfoglalása a közkereseti társaságok vagy más kereskedelmi társaságok jogszemélyisége tekintetében nem egységes, tudvalevőleg egy államban jogi személynek tekintik a közkereseti társaságot, a másikban nem. Ha tehát a választott bíróság a belföldi jognak a közkereseti társaság jogszemélyisége kérdésében elfoglalt álláspontjától tenné függővé, vajjon a társasági tag állampolgársága avagy a társaság székhelye alapján határoztassék meg a felperesi legitimáció, úgy ezzel a felperesi allamok által polgarainak nyujtandó diplomáciai segély kiterjedésére alperesi államok törvényhozását mondaná alkalmazandónak. Ez a megoldás pedig az államok egyenlőségének elvébe ütközik, mert egy állam sem határozhatja meg a másik államnak diplomáciai segély nyujtására való jogosultságát. Az államok egyenlőségének elvébe ütközik továbbá, ha az egyik állam felléphet egy társtag érdekében, ki polgára A. állammal szemben, mert A. az alperesi állam a közkereseti társaságot jogi személynek nem tekinti, ellenben nem léphet fel azonos körülmények között B. állammal szemben,

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a. 4. számban.

[20] Pasicrisie Internationale (H. La Fontaine) Berne 1902—398. l.

[21] J. H. Ralston International Arbitral Law and Procedure 99. l.

[22] Ralston 204 sz. hasonló Basch and Romer case Németalföld Venezuele Ralston 205. (Kunhardt case Amerika-Venezuele Ralston 206.) (Stirling case Angol-Chile Ralston 207.) Az esetek nem mindig részvénytársaságokra vonatkoznak. de mindig oly társaságokra, melyek jogi személyek (corporation) és nem u. n. partnershipek.

[23] Curti id. mű 2. l. Wirthschaftskrieg 71. l.

[24] Ralston 174 és köv. számok.

[25] Pasicrisie 295. l.

[26] Revue de droit international 1898. 460. l.

mert B. alperesi állam a közkereseti társaságot jogszemélynek elismeri.

De vajjon nem volna-e célszerű a közkereseti társaságra vonatkozó joggyakorlatát más társaságra is kiterjeszteni s megállapítani, hogy az állam jogosítva van a részvényesek, kötvénytulajdonosok stb. érdekében fellépni, ha azok polgárai és kárt szenvedtek azáltal, hogy egy másik állam jogellenesen járt el azon részvénytársasággal szemben, melynél érdekelve voltak?

Ezzel a felfogással szemben azon érvelés, hogy a részvénytársaság jogi személy, tehát a társaságot ért kár megtérítését az egyes részvényes nem követelheti, nem egészen helytálló, mert egyrészt a részvényes csak a kár aránylagos részét követeli, másrészt a társaság jogi személyisége egy célszerűség javalta konstrukció, melyet fen kell tartani ott ahol célszerű, ellenben el kell ejteni, ott ahol nem célszerű. A kérdés tehát, hogy célszerű a társaság jogi személyiségének konstrukcióját a nemzetközi jogban fentartani és a részvényes közvetlen igényét el nem ismerni?

A jogi személyiség elismerését ajánlaná mindenesetre az a körülmény, hogy míg a közkereseti társaságnál a tag és a társaság között sokkal közvetlenebb a kapcsolat, azideig a részvénytársaság és a részvényes egymástól sokkal függetlenebbek vagyis távolabbi kapcsolatban állanak. A közkereseti társaságnál az egyes tagok a társaság ügyeit rendszerint ismerik és jogaikat megvédeni és érvényesíteni képesek, nem így a részvényes. A társasági tag érdeke a társaság érdekeivel egybeolvad, és a társaság követeléseiért felelős és kénytelen tehát a nyert kártérítést a hitelezőknek illetve a társaságnak rendelkezésére bocsájtani, nem így a részvényes, kinek egyéni érdekei gyakorta a társaság érdekeivel egybe nem vágnak sőt ellenkezhetnek.

A jogi személyiség elismerése tehát a nemzetközi jogban feltétlenül célszerű, mert el nem ismerése esetében sem az igény kellő érvényesítése, sem pedig a nyert kártérítésnek az összesség céljainak megfelelő felhasználása biztosítva nem lesz.

Nem célszerű tehát a közkereseti társaságokra vonatkozó gyakorlatot a részvénytársaságokra kiterjeszteni, hanem a nemzetközi jogban is elismerendő, hogy csakis a részvénytársaság van jogosítva az őt ért sérelem orvoslására diplomáciai segélyt kérni. Azon kérdés tehát, hogy melyik részvénytársaság melyik államtól van jogosítva segélyt kérni, fenmarad.

Egységes választ a kérdésre adni nem lehet, hanem a társaságot ért sérelem szerint kell először különböztetnünk. A társaságot ért sérelem ugyanis következménye lehet valamely cselekménynek, vagy mulasztásnak, melyet egy speciális társasággal szemben vagy általában több vagy minden oly társasággal szemben követett el az állam, melyben idegenek érdekelve vannak. Pl: Az állam egy adott engedélyt jogtalanul megsemmisít, avagy ellenséges idegeneknek minősítve belföldi társaságokat, melyeknek részvényesei külföldiek, azok ellen jogellenesen cselekszik. Másodszor következménye lehet olyan cselekménynek, vagy mulasztásnak, melyet minden belföldi társasággal szemben követett el az állam. Pl. az állam tartozását kényszerkölcsön útján egyenlíti ki (canevaro eset).[27]

Az első csoportba tartozó esetekben el kell ismerni a részvényesek hazájának közbelépését, a másodikban ellenben nem.

Az első csoportban ugyanis sérelem a külföldi honos ellen irányul, az állam területén levő társaságok között disztingvál és egyes belföldön székelő társaságokat külföldieknek minősít, azért hogy nekik kárt okozzon; ezen eljárás a részvényesek hazájának intervencióra jogot ad és a jogsértő állam kifogását az intervenció ellen megszünteti. A sérelem nemcsak a részvényesek, hanem hazájuk ellen is irányul. Másként áll az eset, amidőn a sérelem minden belföldön alapszabályszerűen székelő társaságra kiterjed.

Ebben az esetben méltányos, hogy mindazok a társaságok, kik a belföldi jognak védelme alá helyezték és belföldieknek vallották magukat, viseljék azokat a terheket is, mely statusuknak következménye.

A nemzetközi jogban tehát, helyesen formulázva a jogszabályt, azt kellene állítani, hogy az állam jogosítva van jogsegélyben részesíteni a társaságokat, ha az őket külföldön ért sérelem indító oka és a részvényesek társasági tagok állampolgársága között okozati összefüggés fenforog, illetve ily okozati összefüggés fenforgása a sérelem körülményeiből joggal vélelmezhető.[28]

Dr. Wittmann Ernő.

[27] Hágai választott bíróság ítélete Daras 1912. 321 l.

[28] Conclusióm támogatására hivatkozhatom arra, hogy a Kunhardt esetben a választott bíró az El Triumfo Co és a Delaoga Bay esetekben kimondott (fentebb ismertetett) elv alkalmazását megtagadta, az előtte érvényesített igény eltérő természetére utalva. Az igény természete sajnos a rendelkezésemre álló szűkszavú jelentésből meg nem állapítható.

A színház, mint vállalati végrehajtás tárgya.

A budapesti kir. törvényszék 21. P. 3830/1916. számú végzésében kimondotta, hogy a színházakra vállalati végrehajtást vezetni, vagyis a színházi jövedelmeket zárgondnoki kezelésbe venni s magának a színháznak vezetését zárgondnokra bízni nem lehet. E határozat nagy érdeklődést keltett, mert először nyílt alkalom benne annak eldöntésére, vajjon a kir. Kúria 11. számú jogegységi határozatában kimondott elv alapján csakis ipari vállalatok vehetők-e zárgondnoki kezelés alá, vagy pedig a termelés más ágába tartozó vállalatok is. A törvényszék álláspontját azzal indokolja, hogy a színház nem tulajdonképeni vállalat nemzetgazdaságtani szempontból. A törvényszék ugyanis a gazdasági «alakzatoknak» két csoportját különbözteti meg, az egyikbe sorozza azokat, amelyekben a termelési tényezők egyesítése után az alkotó személytől független gazdasági alkotás létesül, a másik csoportba pedig azokat a gazdasági szerveket, amelyek kizárólag, vagy főleg munkán alapulnak és az alapító személy képességeivel oly szoros összefüggésben állanak, hogy attól elválasztva működésük vagy jelentékenyen csökken, vagy egészen megakadt. Az utóbbiakat — a törvényszék szerint — a társadalmi gazdaságtan tulajdonképpeni vállalatoknak nem is tekinti. Ide sorolja a törvényszék a szellemi munkán, az egyéni képességen alapuló gazdasági berendezéseket (festészet, szobrászat s általában a művészeti alkotásokra hivatott «alakzatokat»), e csoportba vagyis a nem tulajdonképpeni vállalatok közé tartozik — szerinte — a színművészet, illetőleg a színművészeti intézmény is.

E határozatban a kir. törvényszék abból a helyes elvből kiindulva, hogy a kizárólag vagy túlnyomóan munkán alapuló jövedelem zárgondnoki kezelés alá nem vehető, a társadalomgazdaságtani fogalmaknak bizonyos összezavarásával — szerintem — helytelen eredményre jut. A törvényszék által felállított kategóriák ugyanis önkényesek, a vállalatoknak a törvényszék által kifejtett alapon tulajdonképpeni és nem tulajdonképpeniekre való felosztása aligha gyökerezik a társadalmi gazdaságtanban. A vállalat a termelési tényezők különböző mértékű összefoglalása bizonyos termelés céljaira, egyik vállalatnál egyik, a másiknál másik termelési tényező van túlsúlyban, de az, hogy valamely termelésnél a munkán van a fősúly, még nem zárja ki, hogy az ily termelésre irányuló «szervezett, tervszerű, előreszámító s a munkamegosztás elvén alapuló» termelési tevékenységet is vállalatnak tekintsük. A társadalomethikai iskola szerint a szellemi munkások is termelők, t. i. nem anyagi javakat, hanem szellemi javakat, személyes szolgálatokat termelnek. A festészet, szobrászat, színművészet is termelés ebből a szempontból, de ezek egyike sem vállalat magában véve. A határozat indokolásának tévedése tehát abban rejlik, hogy a termelést és a vállalatot (színészt és a színházat) azonosítja, holott vállalattá a termelés csak bizonyos szervezet mellett válik. Amint tehát nem fér kétség ahhoz, hogy egy festő, szobrász, színművész tevékenységére, illetve annak eredményére vállalati végrehajtást vezetni, a festő, szobrász, színész jövedelmét zárgondnoki kezelés alá tenni nem lehet (épúgy, mint ügyvédi, közjegyzői irodára sem lehetne zárlatot elrendelni), mert ezek a jövedelmek az illető művész stb. személyétől csakugyan elválaszthatatlanok, addig ugyanez éppen nem áll a képzőművészeti alkotások terjesztésére alakult vállalatoknak s különösen nem egy színházi vállalatnak jövedelmére, amelynél a színművészet űzésére, de magángazdasági, t. i. jövedelemszerzési célzattal, már tárgyiasult alkotások létesültek: színházépület, szervezett színtársulat, színművek megszerzése stb., ahol az ily vállalat vezetésére már más

szakértő is képes. Az pedig a vállalati végrehajtásnál általában kellék, hogy a zárgondnok szakértő személy legyen. Nem áll tehát az, amit a törvényszék mond, hogy a színház a vezetésére hivatott egyéntől elválasztva önálló gazdasági erőforrást nem jelent. Már hogyne jelentene! Hiszen akkor az alapító halála után az ily vállalat értékét vesztené, pedig bizony az vagyont, még pedig sokszor nagy vagyont jelent az örökösöknek. Meg azután élők közt is átruházás tárgyát képezik a vállalatok.

A vállalat tárgya tehát nem mindig anyagi termelés, hanem más célú s így művészi vállalatok is vannak, s az igazság megkívánja, hogy az ezekben rejlő gazdasági erő, ezeknek jövedelme ép úgy végrehajtás tárgya lehessen, mint más vállalatok jövedelme. A kérdés csak az, vajjon a mai jog s különösen a 11. számú jogegységi határozat ezt megengedi-e? Semmi támpont nincsen arra, hogy a Vht. 75. §-ra alapított, a szoros zárral kapcsolatos vállalati végrehajtást csak az ipari vállalatokra alkalmazzuk. Ugyanaz a ratio, amely a vállalati végrehajtást megengedhetővé teszi, minden, bármely termelési ághoz tartozó vállalat végrehajtás alá vonhatóságát kívánja. Igaz, hogy a 11. számú határozat főleg az ipari vállalatokat tartja szem előtt, de abból azt kiolvasni, hogy más vállalatra a végrehajtást megengedhetőnek nem tartja, nem lehet. A Vht. 53. §-ára, amely az iparüzleti jog végrehajtás alá vonását csak akkor engedi meg, ha a fenálló szabályok szerint érvényesen átruházható, a jogegységi határozat csak annyiban hivatkozik, hogy az szerinte az üzem zárgondnoki kezelésbe vételét nem akadályozza. Nem akadályozza azoknál a vállalatoknál, amelyekhez iparűzési jog kell, még kevésbbé akadályozhatja tehát azoknál, amelyekhez nem iparűzési jogra, hanem más engedélyekre van szükség.

De lege ferenda megfontolás tárgyát képezheti majd, hogy a vállalati végrehajtást a vállalatok szűkebb vagy tágabb körére terjesszük-e ki, de ma, amikor a vállalati végrehajtás elvileg megengedett, — szerintem — akkor járunk el helyesen, ha azt minden vállalatra, ahol zárgondnoki kezelés lehetséges, s ahol alkalmas szakértő-zárgondnok rendelkezésre áll, — kiterjesztjük.

Dr. Borsodi Miklós.

Az ügyvédkényszer.

I.

A berlini ügyvédek egyesülete 1914. év folyamán pályadíjat tűzött ki az ügyvédi kényszer jogi és gazdasági jelentőségét méltató munkára. A bíráló-bizottság a pályadíjat egyhangúlag *dr. Levin* járásbíró munkájának ítélte oda.*

Az egyesület a könyv élére írt jelentésében a kérdés megválasztását azzal indokolja, hogy a jogi és napi sajtó a legutóbbi években behatóan foglalkozik a perrendtartás reformjával és e tárgyalásokból az egyesület arról győződött meg, hogy az ügyvédkényszer lényege és jelentősége nincs eléggé tisztázva.

Aki a német ügyvédi karnak küzdelmeit a háború kitörése előtti években figyelemmel kísérte, tisztán látja, hogy a pályadíj kitűzésével a berlini ügyvédeket nemcsak a kérdés tudományos «tisztázásának» szükségessége vezette.

Évek hosszú sora óta az ügyvédi kényszer intézménye Németországban rendszeres támadásoknak van kitéve. Az ügyvédellenes irányzat bírói körökben folyton nőtt. Az ügyvédi kar ellenségei azzal érveltek, hogy ott, ahol az ügyvédi képviselet ki van zárva (Kaufmanngericht, Gewerbegericht) az ügyek sokkal nagyobb százaléka szűnik meg egyességi úton. Ebből azt a téves következtetést vonták le, hogy az ügyvéd útjában áll az egyességnek, miért is az ügyvédi képviseletnek minél szűkebb térre való szorítását és különösen az ügyvédkényszer megszüntetését sürgetik.

Ezen áramlat ellensúlyozását célozta nyilván a berlini egyesület pályadíj-kitűzése.

Az eredménnyel a német ügyvédi kar meg lehet elégedve Már az is nagy elégtételül szolgálhat, hogy a bírói karnak egy tagja, még pedig kiváló tagja tör lándzsát az ügyvédkényszer jogi és gazdasági szükségessége és fontossága mellett. Még fontosabb, hogy Levin munkája minden elfogulatlan olvasót meg kell hogy győzzön az ügyvédkényszer jogi és gazdasági fontosságáról és szükségességéről.

Szerző megismertet bennünket mindenekelőtt a kérdésnek szabályozásával Európa minden egyes államában és az északamerikai Egyesült-Államokban. Oly állam, amelyben ügyvédi kényszer nincs és ahol a peres felek bárkit bízhatnak meg képviseletükkel, csak négy van Európában: Svájc, Svédország, Törökország és Montenegró. A többi országokban, amelyek az ügyvédkényszer intézményét nem ismerik (Dánia, Norvégország, Oroszország, Szerbia, Bulgária, Románia, Görögország) a fél saját ügyét elláthatja ugyan minden fokú bíróság előtt, de képviseletével csak ügyvédet bízhat meg. E szabály alól az egyes országokban különféle, de csak igen szűk téren mozgó kivételek vannak (legközelebbi rokonok, pertársak). Angliában nincs ugyan ügyvédkényszer (nagyon szűk körre szoruló kivételektől eltekintve), de az angol jog bonyolultsága miatt a peres felek mindig igénybe veszik solicitor *és* barrister, sőt fontosabb ügyekben rendszerint több barrister közreműködését.

Európa többi országaiban (Holland, Belgium, Spanyolország, Olaszország, Franciaország, Németország, Ausztria, Magyarország) az ügyvédkényszer rendszere az uralkodó, de a kényszer köre nagyon különböző.

Ezen kimutatás érdekes tanulsága tehát az, hogy a felsorolt nagyon csekély kivételtől eltekintve, még ott is, ahol ügyvédkényszer nincs, a feleket a bíróságok előtt csak ügyvéd képviselheti, ha személyesen nem jelenik meg.

Különösen érdekes az ügyvédi képviselet szabályozásának története az egyes német államban. 1780-ban Nagy Frigyes tudvalevően megszüntette az ügyvédek jogát, hogy a feleket perben képviseljék. Az ügyvédek helyét a bíróság tagjai foglalták el (Assistenzräte), akiket a bíróság *hivatalból* rendelt ki a peres felek mellé. Majdnem pontosan száz év mulva, 1879 okt. 1-én a német polgári perrendtartás életbeléptette a német birodalom egész területén az ügyvédkényszert.

Messzire vezetne, ha ennek a száz évnek tanulságos történetét bármily röviden ismertetném. Elég, ha rámutatok arra, hogy Nagy Frigyes már 1783-ban, tehát három évvel az ügyvédeknek a bíróság termeiből való eltávolítása után kénytelen volt a peres feleknek megengedni, hogy a hivatalból kirendelt Assistenzrath helyett «bloss zu ihrer Beruhigung» szabadon választott ügyvéddel jelenhessenek meg a tárgyalásokon.

További tíz év mulva (1793) az «Allgemeine Gerichtsordnung» teljesen elejtette az «Assistenzrath» intézményét.

A tizenkilencedik század elején már tekintélyes helyről az ügyvédkényszer intézményét sürgették. 1844-ben pedig maga Savigny állott azok élére, akik az ügyvédkényszer mellett foglaltak állást.

II.

Az ügyvédkényszert a nagyobb perekben elsősorban az teszi szükségessé, hogy a laikus nem tudja sem kiválasztani, sem megfelelő módon előadni a per anyagának lényeges részét. Nem tudja megítélni azt sem, mily mértékben vegye igénybe az alaki jog fegyvereit (pergátló kifogás, jogorvoslatok stb.). A bíróság tehát rendkívül sok időt vesztene, ha maguk a felek tárgyalnának. Látjuk ezt azon járásbírósági perekben, melyekben a felek ügyvédek nélkül tárgyalnak. Helyesen mondja Levin, hogy az ügyvédkényszer megszüntetése a bírák számának lényeges szaporítását vonná maga után. Mi, ügyvédek tudjuk, hogy komplikáltabb vagy oly ügyekben, melyekhez a félnek nagy érdekei fűződnek, mily beható értekezések előzik meg a per megindítását, amely értekezések a per minden egyes szakában megismétlődnek.

A perek és tárgyalásoknak az ügyvéddel való beható és lelkiismeretes előkészítését csak a mainál jóval nagyobb bírói apparátus tudná némileg pótolni. Az ügyvéd tehát a munkának tekintélyes és kellemetlen részét veszi le a bíró válláról.

Az ügyvédkényszernek további előnye, hogy az alaptalan perek megelőzésének egyik leghathatósabb eszköze. Az ügyvéd, mint a per első bírája számtalan esetben lebeszéli ügyfelét az alaptalan per megindításától, illetve alperes ügyfelét az alaptalan védekezéstől.

Németországban épúgy mint nálunk azzal vádolják az ügyvédi kart, hogy ők «gyártják» és «szaporítják» a pereket. Azt

* Die rechtliche u. wirtschaftliche Bedeutung des Anwaltszwanges, von Dr. Louis Levin Amtgerichtsrat in Berlin—Schöneberg. Berlin, 1916 Verlag von Franz Vahlen.

állítják, hogy az ügyvédek szaporodásával párhuzamosan szaporodik a perek száma. Az ügyvédi kar ezen ellenségeinek halvány sejtelmük sincs arról, hogy a vitás kérdések milyen nagy százaléka nyer egyezségi befejezést az ügyvédek tanácsa és közreműködése folytán.

Lelkiismeretes ügyvéd nem vállal ügyet, melynek kilátástalanságáról megvan győződve. Ha pedig a per folyamán győződik meg arról, hogy ügyfele a pert nem nyerheti meg, ezt már csak saját jól felfogott érdekében is közli a felével és megtagadja a további közreműködését.*

A német ügyvédi kart támadó bírák véleményével szemben Levin idézi Wachnak szavait, aki 1914-ben következőképen nyilatkozott a német ügyvédi kar működéséről: «Der Anwalt als Rechtsfreund tritt auf den Plan, um die Erkenntnis des Rechts bei der Partei zu fördern, sie zurückzuhalten von verkehrtem, aussichtslosem Rechtsstreit und sie auf den richtigen Weg zu weisen: eine Aufgabe, die der Staat in keiner Weise erfüllen kann. Der Anwalt, der jenes Ziel der Rechtsberatung richtig würdigt und ihm nachstrebt, wird zum Segen des Volks. Und wenn auch keine Statistik davon spricht, so glaube ich doch eigenen und fremden Erfahrungen aussprechen zu dürfen, dass in der Tat unsere deutsche Anwaltschaft mit Ernst und Erfolg dieser Aufgabe lebt».

III. 1879 október 1-én lépett életbe az ügyvédi kényszer intézménye és röviddel életbelépése után megindult ellene a harc. Az ügyvédi képviselet elleni küzdelemnek eredményei, hogy az ipari bíróságok (Kaufmannsgerichts, Gewerbegerichts) előtti eljárásban ügyvédi képviseletnek nincs helye. A perrendtartásnak küszöbön álló reformja alkalmából az ügyvédi kar ellenségei az ügyvédi kényszer megszüntetését és annak az ügyvédvallásra utasítással való pótlását (gerichtlicher Anwaltszwang) sürgetik. Vagyis a peres fél csak akkor legyen köteles ügyvédet vallani, ha erre a bíróság utasítja. Ennek a mozgalomnak élén bírák állanak. Bírák, akik azt hirdetik, hogy az ügyvédek a bíróság és felek közé állanak és megakadályozzák, hogy a bírák tisztán lássanak és az igazságot gyorsan és biztosan megtalálják. «Engedjétek hozzánk a peres feleket» ez a jelszó! Ha maguk a felek fognak tárgyalni, ha a biró közvetlenül a felekkel fog érintkezhetni, tőlük fogja a tényállást hallani, akkor a peres eljárás gyors lesz, az igazságszolgáltatás legtöbb baja meg fog szűnni.

Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a német perrendtartás nem ismeri a fél eskü alatti kihallgatásának az intézményét. A mi bíráink immár több, mint ket évtizede eskü alatt hallgatják ki a feleket és tudják, hogy az a felfogás, mintha a peres feleknek eskü alatti kihallgatása rendkívül egyszerűvé és gyorssá tenné az igazság megtalálását — délibáb.

A háború kitörése előtt Németországban nagy harc folyt a bírói és ügyvédi kar között, amely a háború dacára sem szűnt meg teljesen. Levin kitűnő könyve hozzá fog járulni ez eszmék tisztázásához.

Düringer — Németország nagytekintélyű főbírája — Levin könyvét ismertetve azt mondja: «Az a bíró, aki a vélemények és érdekek harcában, melyeknek eldöntése az ő hivatása, a lelkiismeretes ügyvédben és perbeli képviselőben csak ellenséget lát, aki az ügy eldöntését megnehezíti, eltévesztette pályáját».

Dr. Teller Miksa.

* Levin megemlíti, hogy 1910-ben a Reichsgerichtnél működő ügyvédek nyolcszáz esetben tagadták meg a felülvizsgálat beadását.

Szemle.

BELFÖLD.

— **Bíróság és parlamenti bírálat.** Alapos oka van a magyar jogászvilágnak mindannyiszor megriadni, valahányszor fegyverként hangzik el a parlamenti élet izzó arénájában a bíróság tiszteletet keltő neve, akár dicséret, akár gáncs éri. Most politikai ellentéteket Kallypso módjával perré alakítva, a bíróságtól várják a hatalmi erőviszonyok megváltoztatását, majd meg a választási becsület megteremtését követelik tőle! Sőt újabban szentesített, de kifogásolt törvények végrehajtásának megtagadását és új törvények hozatalát kívánják a bíróságtól . . . Hát sehogyse mondhatja mindennek szemébe a bíró az archimedesi tilalmat: Noli tangere circulos meos!

Romok és ingadozó tekintély-épületek közepette vigaszunk és megnyugvásunk gyanánt áll a jelenben a magyar bíróság tisztelete. A napokban mégis oly támadások hangzottak el, amelyek gondolkodóba ejthetnek efelől is.

A képviselőházban súlyos bírálat hangzott el legfelsőbb bíróságunk ellen. Az ellenzék egyik vezére a gyorsított bűnvádi eljárással kapcsolatban kijelentette, hogy a Kúria előtt elvész az anyagi igazság, majd szavait oda módosította, hogy a Kúria jogászi tévedéseket követ el! Senki sem kívánhatja a parlamenti bírálat és vitatkozás szabadságát korlátozni. A bíróságok kritikája ugyan igen kényes pont, de egy bizonyos határig azt is megengedhetőnek kell elismerni. Hiszen nagy «Justicmord»-ok csupán ezuton nyertek orvoslást! De ilyenkor is a tények hatalmas tömegén, egyes bírák vagy bírói tanácsok megjelölésével történt az alkalmazó bíróságok helytelen eljárásának kimutatása és annak támadása. De egy általános kifejezéssel legfelsőbb bíróságunk helyes működése tekintetében kétséget hinteni az emberek közé, az alkalmazó bíróságot a pártküzdelem eszközévé lefokozni, *nem csupán helytelen eljárás, hanem egyúttal célszerűtlen is!* Mert aki anarchiát nem kíván, annak saját elvei értelmében kívánnia kell bizonyos intézmények rendíthetetlen tiszteletét s a bíróság nemcsupán a monarchiának, hanem a demokráciának is szentélye. A bírálatnak meg kell tartani azokat a határokat, amelyeket John Stuart Mill, a gondolat és vitatkozási szabadság halhatatlan apostola, mint a «real morality of public discussion» ír körül és amely minden felesleges sértés óvatos elkerülését magában foglalván, előfeltétele szerinte annak, hogy az uralkodó felfogással ellenkező vélemény meghallgattassék.

És ha a felszólalásoknak valóban nem általános bizalmatlanság keltése, hanem a törvények megjavítása a célja, mennyivel célravezetőbb eszköznek kínálkoznék a képviselőház indulatos vitájánál a jogi szaklapok tárgyilagos bírálata. Ugyanitt, a jogi szaklapok közönsége előtt van elsősorban helye az ítélőbíróságok jogászi tévedését kimutatni, ha a kívánt célt tartjuk szemelőtt!

A jelennek szenvedélyeiben mindent leromboló, de építeni képtelen, napjaiban gyakran visszaszáll az emberi lélek a múltba s annak avarában kutatja a bölcsességet... S Baconnak Essay-it, e villogó kis ékköveket olvasgatva, amelyeket négy évszázad még szebbé tett, ott találom a jelenbe intő szavakat: «Az igazság helye szentelt hely; s ezért nem csupán a törvénykezési helyet, hanem még feljáratát, kerületét, de még környezetét is botrány és romlás nélkül kell megőrizni . . .»

B. J.

— **A büntetőtörvényszék elnökének** helyreigazító nyilatkozatát, amelyet hozzánk a St. 20. §-ára hivatkozva beküldött, lapunk múlt számában — és pedig a 20. §. 4. bekezdése értelmében észrevétel nélkül — közreadtuk. Tettük ezt ama tiszteletnél fogva, amellyel a törvényszéki elnöki szék, ama lojalitásnál fogva, amellyel mi a védekezés szabadsága iránt viseltetünk. Ellenben a sajtótörvény rendelkezése a helyreigazítás közlését nem tette kötelességünkké. Helyreigazítással ugyanis a St. 20. §-a szerint, amelynek tartalma úgylátszik elkerülte az elnök úr figyelmét, csak akkor élhet a hatóság, ha az időszaki lap «valótlan tényeket közölt, vagy való tényeket hamis színben tüntetett fel». Hogy ezt a lapunk 1917. évi 3. számában «a büntetőtörvényszék elnöke» címmel megjelent közleményben nem tettük, azt épen a helyreigazító nyilatkozat bizonyítja, amelyben az elnök úr beismerésével minden tényállításunkat megerősíti. Beismeri, hogy a foglyos és a gyorsított ügyekben a főtárgyalást ő maga tűzi ki, beismeri, hogy a bíróságnak a

konkrét ügyben a főtárgyalást elhalasztó végzését a főtárgyalási naplóba bejegyzett észrevétellel felülbírálta.

Nyilatkozatában tehát az elnök úr mitsem igazított helyre, hanem csupán indokolását adja a Bp.-sal ellenkező eljárásának. Utólérte azonban azoknak a bíráknak a tragikuma, akik meghozták a hibás ítéletet s nem találnak hozzá jó indokolást. Foglyos ügyekben az elnök úr véleménye szerint a felügyeleti és ellenőrzési hatásköre, továbbá a Tüsz. 1. §-a biztosítja azt a jogot, hogy más tanácselnököknek a főtárgyalásokat kitűzze. Könnyebb érthetőség kedvéért ideiktatjuk a Tüsz. 1. §-ának 1. bekezdését: «A törvényszék elnöke a törvényszék működését állandóan ellenőrzi és a rendes ügymenet biztosítása végett minden célravezető olyan *ügyviteli* intézkedést is megtesz, amelyről az ügyviteli szabályok nem rendelkeznek.» Tisztelettel kérjük az elnök urat, jelöljön meg nekünk olyan tankönyvet, kommentárt vagy döntvényt, amely a Bp. 288. §-ában foglalt perjogi szabályt felügyeleti vagy ügyviteli intézkedésnek minősíti. Gyorsított ügyekben az elnök úr főtárgyaláskitűzési jogát a Gybp. 13. §-ából deriválja. E szakasznak 2. bekezdése szerint «A vádiratot a főtárgyalási tanács elnökének kell benyujtani, aki a főtárgyalásra határnapot tűz». Abból, hogy az elnök úr «*minden ügyben, esetről-esetre*» összeállítja a tanácsot (amely eljárás megbírálásával ezuttal nem óhajtanánk újabb «helyreigazító» nyilatkozatot provokálni) és kijelöli annak elnökét, főtárgyaláskitűzési joga ép oly kevéssé következik, mintahogy a kir. ítélőtábla elnöke sem tűzheti ki az esküdtbírósági főtárgyalást, noha az esküdtbíróság elnökét ő jelöli ki. Hogy ebben a konkrét esetben, amelyre az elnök úr hivatkozik, a főtárgyalás elhalasztása indokolt volt-e vagy sem, azt nem kutathatjuk. Ha az illető tanács a halasztási határozattal hivatali kötelességét vétkesen megszegte, a törvényszék elnökének az 1871 : VIII. tc. jogot ad, hogy a fegyelmi eljárást megindítsa (39. §.), jogot ad, hogy a bírákat megintse (28. §.), csak épen arra nem ad jogot, hogy a tanácsnak a konkrét ügyben hozott határozatát felülbírálja, vagy intelmét a főtárgyalási naplóba jegyezze. Nyilatkozatában az elnök úr megállapítja, hogy a tanács a halasztó határozatával a kincstárnak 38 K 40 f költséget okozott. Mi, sajnos, nem vagyunk elég jó matematikusok, semhogy ki tudnók számítani annak az erkölcsi kárnak az összegét, amelyet a törvénnyel ellenkező elnöki intézkedés a bírói függetlenségnek mérhetetlen értékű kincsén ejtett.

— **A Kúria közpolgári ügyekre alakított jogegységi tanácsa** az 1907. évi március hó 3. napjára kitűzött ülésében a következő vitás elvi kérdést fogja eldönteni: «Az 1907. évi XIX. tc. alapján felállított kerületi munkásbiztosító-pénztár igazgatósága által szolgálati illetményszabályzat címen hozott határozatnak az a része, amely szerint mozgósítás esetén a pénztárnak katonai szolgálatra behívott azok az alkalmazottai, kik rendes hadkötelezettségüknek már előzőleg eleget tettek és mint katonák a legénységi állományhoz tartoznak, a mozgósítás tartama alatt a pénztárnál viselt állásukat nem vesztik el és így a pénztártól élvezik a fizetésüket esetleg egyéb illetményeiket, az országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztosító-pénztár jóváhagyásával érvényessé válik-e? avagy az illető határozat ezen részének érvényességéhez az állami munkásbiztosítási hivatal előleges jóváhagyása szükséges-e?» (Vonatkozással a kir. Kúriának egyfelől 1915. P. II. 4643., 1916. P. II. 3533. és 1916. P. IV. 4438. számú, másfelől 1916. P. VI. 5732. sz. ellentétes határozataira.)

— **A szabadalmi törvénytervezet a Magyar Jogászegyletben.** A Jogászegylet magánjogi bizottsága január 27-én Szászy-Schwarz Gusztáv egyetemi tanár elnöklete alatt tartott ülésén megkezdte a szabadalmi törvény előadói tervezete tárgyalását. Az első felszólaló Dr. Lévy Béla reá mutatott arra, hogy a szabadalmi törvény tervezete egyfelől a szabadalmi jog reformját tartalmazza, másfelől azonban sokkal fontosabb részében az iparjogvédelmi szervezetet kívánja gyökeresen reformálni. Ezt a reformot azon részében, amely a közvélemény óhajával egyező, az összes iparjogvédelmi ügyeket a szabadalmi hivatalban kívánja koncentrálni, felszólaló helyesli. A szabadalmi hivatal és a szabadalmi tanács kiépítése tekintetében azonban aggályokat hangoztatott, különösen, mert a tervezet a szabadalmi hivatalban a megfelelő speciálódást egyáltalában nem biztosítja, a szabadalmi tanács működését pedig az elnöki állásnak mellékfoglalkozássá való alakítása és az ülnök-előadók intézményének tervezésével annyira gyengíti, hogy az ezen alakjában még a mai csekély hatáskörnek sem tudna eleget tenni, annál kevésbbé azon fokozott működési körnek, amely a tanácsra vár. Hibáztatja felszólaló azt is, hogy a szabadalmi tanács hatásköre túlszűk és ezzel kapcsolatban, hogy a jogvédelem az iparjogvédelmi jogok megadására irányuló eljárásban hiányos. Hibáztatja felszólaló, hogy a kártérítési, gazdagodási és megállapítási perek a polgári bíróságok hatásköréből kivétettek, ezzel szemben a büntetőbíróságoknak ezen kérdésekre kiterjedő hatásköre meghagyatott. Hiányosnak tartja továbbá a perenkívüli és peres eljárás szabályozását is. Áttérve a szabadalmi jog reformjára, felszólaló reámutatott arra, hogy e tekintetben a tervezet túlságos konzervatív, hogy továbbá a tervezet által kezdeményezett újítások szabályozása több tekintetben nem kielégítő, így különösen hiányosnak tartja az alkalmazottak találmányaira és a gyakorlási engedélyekre, a licenciákra vonatkozó szabályozást. Nem tartja továbbá sikerültnek a szabadalmak büntetőjogi oltalmára vonatkozó szabályozást sem. Mindezek alapján felszólalónak az a nézete, hogy a tervezet gyökeres átdolgozásra szorul.

A második felszólaló *Bernauer Zsigmond* szabadalmi ügyvivő elsősorban azt fejtette ki, hogy a reform előkészítése annál sürgősebb, mert a békekötés után a törvényhozás, továbbá az érdekelt szakkörök a feladatok oly tömegével lesznek elfoglalva, hogy a szabadalmi jog reformjának előkészítésére és megvalósítására nem jutna idő. Nézete szerint a tervezet helyesen cselekedett, midőn a műszaki karnak úgy a szabadalmi hivatalban, mint a képviseletben nagyobb hatáskört biztosított. Véleménye szerint azt, hogy a szabadalmi hivatal elnökévé és alelnökévé műszaki képzettségű bíró legyen kinevezve, különösen azt teszi szükségessé, mert a jogi képzettségű tagok a műszaki ismereteket igen nehezen sajátítják el. Ugyanezen okból kívánatos, hogy a szabadalmi perekben az ügyvivőnek teljes képviseleti jogköre lehessen. Nézete szerint a pozitív megállapítási, kártérítési és gazdagodási pereknek a szabadalmi hivatal hatáskörébe való utalása is helyes, mert ekként biztosítható, hogy az ezen perek alapjául szolgáló tényállás megbízható elbírálásban részesüljön. A szabadalmi hivatal belső szervezetét illetőleg felszólalónak szintén aggályai vannak, hasonlókép aggályosnak tartja a szabadalmi tanácsra vonatkozó szabályozást is, azonban azt mint átmenetit mégis elfogadni hajlandó, azon reményben, hogy a kormány rövidesen be fogja látni, hogy a szabadalmi tanácsnak állandó elnökre és állandó jogi és műszaki képzettségű tagokra van szüksége és hogy az ülnök-előadó intézménye nem lesz célhozvezető, különösen akkor nem, ha azok egyben a szabadalmi hivatal tagjai.

A vitát folytatják.

— **A Gybp. gyakorlati tapasztalatairól** a f. évi január hó 25. napján a Budapesti Ügyvédi Körben előadást tartott dr. Balás Elemér, a nagyváradi kir. törvényszék elnöke. Az előadó főleg azokra az elvekre mutatott rá, amelyek szerinte alkalmasak arra, hogy a gyorsított eljárásból átvéve, a jövendő büntető eljárási jog tökéletesbülésére vezessenek. Kifejtette, hogy a ma érvényben levő büntetőperben az abban érvényesülő széttagozódottság folytán rendkívül sokáig tart a büntetőügy ítélettel való befejezése. E cél elérése végett kívánatosnak tartja, hogy a törvényszéken is, a járásbíróságoknál is inspekciós állandó ítélkező bíróság működjék. A járásbíróságoknál állandóan legyen egy bíró, aki a nap bármelyik szakában az elébe került ügyek fölött ítélhessen. A törvényszékeknél állandóan működjék egy bírói tanács, amely ha az ügyésznek is az a meggyőződése, hogy az ügy ítélethozatalra megérett, nyomban tárgyaljon és hozhasson ítéletet. A ötöstanács intézményét a törvényszéki eljárásban feltétlenül fentartandónak véli, egyúttal helyesnek tartaná, hogyha ilyen ügyekben a bíróság határozata egyhangú volt, ez kihirdettessék, ami maga után vonná az ítélet jogerősségét. Minden egyéb perorvoslat alá kerülő ügyben csakis a semmisségi eljárás fentartását kívánja. Az előadáshoz dr. Baracs Marcel szólott hozzá; éle-

sen kritizálta a gyorsított bűnvádi eljárást; az a meggyőződése, hogy a gyorsított eljárásban érvényesülő elveknek mennél előbb el kell tűnniök, hogy újra helyet adjanak a büntetőperrendtartás bevált rendelkezéseinek. A vitát folytatják.

— **Közbenszóló ítélet tartalma.** Kártérítési perben hozott közbenszóló ítélettel szemben (Pp. 391. §-a) az alperes azt panaszolta, hogy az ítélet hiányos, mert nem állapította meg azt hogy a kártérítési kötelezettség milyen időpontban állott be? A Kúria (P. IV. 1676/1916. sz.) kimondotta, hogy a panaszolt hiány az ítélet kiegészítését nem teszi szükségessé, mert ez a kérdés a kár mennyiségének a körébe tartozik és így a végítéletben lesz elbírálandó. *K.*

— **Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület debreczeni osztálya** által rendezett jogi és államtudományi továbbképző tanfolyamon dr. *Kiss Géza* egyetemi tanár a *Római és az újabb magánjogi kodifikáció* czímen előadást tartott. Az előadó a jog nemzeti és kozmopolitikus jellegének fejtegetése mellett, — amely szempontok a Nptkv. alkotásánál is jelentékeny vita alapjául szolgáltak, — rámutatott, hogy ugyanazon gazdasági és társadalmi viszonyok között bármely államban azonos jogszabályok keletkeznek, s bármely jogrendszerben mindkét elem egyaránt képviselve van. Az a római jog, melyet jus civile néven ismerünk, nem alkalmas a recepcióra, ellenben igen is alkalmas a római jogászok által létrehozott az a jogrendszer, mely minden művelt nemzet jogába átment. E rendszer foglalja magában azokat az elveket, melyek a modern élet követelte változtatásokkal a mai jogrendbe átültethetők. És mint a rómaiaknál ezen elvek a jus gentiumot alkották, úgy él ma is egy jus gentium, mint a tételes jog része, mert hiszen a törvény csak váz, melyre különféle módszeri alapokon rakódik le az élő jog a maga valóságában. A különböző nemzeti jogokban, úgy a tudományban, mint irodalomban megtaláljuk az ebből eredő azonos elveket, s ebből folyik, hogy egy törvényhozási minta kiválasztása körül felmerülő vitának jelentősége nincs. Ellenben két elv van, melynek a törvényalkotás körül érvényesülnie kell, nevezetesen, hogy nyujtsa azt a lehetőséget, mikép a gyakorlat oly irányban fejlődhessék, hogy mindenütt igazságos döntésre vezessen, s hogy a jogelmélet fejlődése a törvény helyes alkalmazására alapot nyujtson. Az előadást *Hubert Ottó* tanácselnök felszólalása követte.

— **A munkásbiztosítás kiterjesztése.** A munkásbiztosítási törvény részleges reformjának kereteit tartalmazza a most tárgyalás alatt levő kormányjavaslat. Ennek alapján a kormány rendeleti úton fogja kiterjeszteni a kereskedelmi és ipari alkalmazottak bejelentési kötelezettség alá eső fizetési határait és így e tekintetben az alkalmazottak nagyobb körét vonja be a biztosítás körébe. A munkásbiztosítás mostani reformját fel kellene használni arra, hogy az ügyvédi, közjegyzői és végrehajtói irodákban alkalmazottak biztosítási kötelezettsége kimondassék. A most érvényben levő 1907 : XIX. tc.-nek 1905. évben közzétett tervezete ezt tartalmazta is. Néhai Márkus Dezső ezt aggályosnak jelentette ki, mert ez alkalmazottak csak átmenetileg űzik e foglalkozásokat. Megcáfolja Márkus Dezső álláspontját az élet, amely reá mutat arra, hogy az ügyvédjelöltek és közjegyzőjelöltek, ügyvéd és közjegyzőhelyettesek nagy részére ma ez a minőségük nem csupán előkészületi és átmeneti, de amennyiben átmeneti is volna, hosszú évekre terjed ki. A háborúokozta viszonyok a szellemi foglalkozást űzők társadalmi és egészségi viszonyait az eddiginél is mélyebbre taszította. A szociális biztosítás kezdeményezése volt az ügyvédi nyugdíjintézmény megalkotása. Nem vette figyelembe azonban itt sem az ügyvédjelölteket és ügyvédhelyetteseket, holott ezek is megrokkanhatnak és támogatásra szoruló özvegyet és árvát hagyhatnak hátra. De épen a nyugdíjbiztosítás teszi kötelességévé az ügyvédi karnak, hogy e foglalkozási ág összes munkásai kötelező, törvényes biztosításának gondolatával foglalkozzék. Lehetetlen indokolni, miért ne biztosíthassa betegség esetére az ügyvéd, közjegyző és bírósági végrehajtó irodai tisztviselőnőjét, holott ez alkalmazottak betegségük idején járó fizetési és gyógykezeltetési igénye nincs törvény által szabályozva. A kereskedelmi tisztviselőről nemcsak az 1907 : XIX. tc. gondoskodik e tekintetben, hanem a kereskedelmi törvény 56. §-a is, amely utóbbi a vétlen baleset folytán szolgálatának teljesítésére képtelen alkalmazott részére a hatheti fizetést biztosítja. Az ügyvédjelölt és bírósági joggyakornok az 1913 : LIII. tc. 4. §-a alapján joggyakorlatának egy részét gyári, közlekedési vagy pénzintézetnél töltheti, amely esetben, mint a felsorolt vállalatok tisztviselője nyilván szintén a betegsegélyző pénztárnak törvénynél fogva biztosított tagja lesz. A külföldi törvények a biztosítási kötelezettség szempontjából nem ismerik azt a merev és mivel sem indokolható határvonalat, amelyet nálunk a törvény a kereskedelmi és ipari alkalmazottak, valamint az ezen fogalmak alá nem vonható foglalkozási ágak alkalmazottai között fennáll, amely kétségtelenül csakis az alkalmazottak szempontjából hátrányos. A teher, amely biztosításból ered, sokkal kisebb, semhogy ezért kifogást emelhetnének ellene. Voltak eddig is ügyvédek és közjegyzők, akik alkalmazottaikat biztosítani próbálták, azonban az Állami Munkásbiztosítási Hivatal kimondotta, hogy nem esnek biztosítás alá (394/1907. és 502/1907). Nem vitatjuk ez alkalommal, hogy a Hivatalnak álláspontja helyes-e, de ha vitás kérdésnek tekinthető, meg van az alkalom és a mód, hogy változtatás történjék. Csakis a kötelező állami biztosításnak kimondása lehet az, amely segít e téren s amely lehetővé teszi a jog gyakorlati munkásai helyzetének javulását. Nemcsak az ipari és kereskedelmi forgalomnak vannak meg a sajátos ipari megbetegedései és üzemi balesetei, hanem e foglalkozási ágaknak is, amelyek gyógyítása a kar egyetemének érdeke. Megvilágításuk az ügyvédség és egyéb jogi foglalkozások helyzetének különböző szempontokból való felderítését tenné szükségessé, amely anyagnak az ügyvédi reformkérdések összessége tekintetében is szükségét érezzük akkor, amikor a háború után a karnak fokozott erővel kell a gazdasági és szellemi újjászületés munkájában részt vennie. A szociális biztosítás kiterjesztése a kar munkaerejét növelné és új feladatok teljesítésére tenné képessé.

Dr. Törzs Lajos.

— **A Magyar Jogászegylet** február hó 10-iki teljes ülésén, d. u. 6 órakor, dr. *Bárd* József «Pulszky Ágost jogbölcselete» czímmel előadást tart. Vendégeket az egyesület szívesen lát.

KÜLFÖLD.

— **A jogi szakoktatás** reformjáról nem nagy terjedelmű (Grundlinien einer neuen juristischen Studienordnung 1916. 18. l.), de nagyjelentőségű tervet tett közzé a gráci egyetemnek öt professzora. A szerzők véleménye szerint a jelenlegi tanítási rend főhiányai a következők: 1. a történeti szakok, különösen a római jog túltengése; 2. a főkollégiumok túlnagy terjedelme, amely az érdeklődést felkeltő és a tudományos elmélyedést előmozdító speciálkollégiumoknak nem enged helyet; 3. az előadásoknak majdnem kizárólagossága, amely a tanár és hallgató szellemi kapcsolatának nem válik előnyére. Ehhez képest javaslataik a következők: 1. a kötelező kollégiumok rendszerét fen kell ugyan tartani, de azok csupán a tárgyról nyujtott áttekintésre szorítkozzanak, ellenben a minden tankönyvben fellelhető részletekre ne terjedjenek ki, céljuk az érdeklődés felkeltése és a tanulásra nyujtott útmutatás legyen; 2. az előadásoknak eddigi kizárólagosságát fel kell részben váltania a konverzatórius módszernek; 3. elő kell mozdítani a speciálkollégiumok tartását és hallgatását; 4. részletes javaslatok gyakorlatok tartására és az anyag beosztására. Sem a kifogásokat, sem az orvosszereket nem osztjuk ugyan mindenben, viszont kétségtelen, hogy jogi tanításunk fogyatékosságai felett mi sem hunyhatunk szemet. Igazságügyi és közigazgatási szervezetünk egész működése ennek a tanításnak a sikerében gyökerezik. Azok, akik a háború romjainak eltakarítására hivatva lesznek, elsősorban az alapok kiépítésére kötelesek ügyelni, amelyeken a békés új Magyarország felépül. Kétségtelen, hogy ebben a kérdésben sem lehet a jövő a háború előtti múltnak a folytatása.

Gyakorlott ügyvédjelölt nálam állandó alkalmazást nyerhet. Fizetés megállapodás szerint. A tót nyelv tudása kívánatos. Dr. Lukács Géza ügyvéd. Ungvár. 15660

Fővárosi ügyvédi irodájának esetleges átvételét, avagy hadbavonult ügyvéd irodájának a vezetését elvállalja fővárosi ügyvéd. Cím megtudható a kiadóhivatalban. 15688

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.** Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** Egyetem-utca 4. Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63—96.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 6. szám. Budapest, 1917 február 11.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Illés József* egyetemi rk. tanár, országgyűlési képviselő: A magyar címer fejlődése. — *Dr. Apáthy Jenő* századoshadbíró: Az igazságszolgáltatásról a megszállott Szerbiában. — Poltári *dr. Kovács Lajos* kir. büntetőjárásbíró: A koronázási amnesztia és a büntetés végrehajtásának felfüggesztése mellett elítéltek. — *Dr. Mautner Dezső* budapesti ügyvéd: Részvénytársaság a felszámolás kimondása után elhatározhatja-e üzletének továbbfolytatását? — Szemle.
Melléklet: Magánjogi Döntvénytár.

A magyar címer fejlődése.*

Száz év történetének eredményei vannak előttünk.

Az 1804-től kezdve bekövetkezett címerváltoztatások a monarchia történelmi és államjogi fejlődésének következményei.

A címerrendezésnek ugyanis *három* nagy korszakát különböztethetjük meg: az *első* az osztrák császári cím felvételéhez kapcsolódik, ez az 1804-es rendezés; a *második* a német-római császárságról való lemondás következménye, végre a *harmadik* a napoleoni háborúk következményeivel való elszámolás 1836-ban. Ezeken a nagyobbszerű rendezéseken belül még két fontos mozzanatot kell külön kiemelni: az egyik az 1809-iki bécsi békével és az 1815-iki bécsi kongresszussal van szoros összefüggésben; a másik 1866-ban következett be, Lombard-Velence királyságának átengedésével.

A címerek megállapításának kérdései természetszerűleg oly szoros összefüggésben állanak mindenkor a címekkel, hogy állandó kölcsönhatásban vannak. Így az egyikben történt változás mindig kihat a másikra. A cím kérdései tehát a címeréihez simulnak.

Ha végigtekintünk a százados történeten, megállapíthatjuk, hogy a magyar fejlődés szakaszai természetes összefüggésben állanak a nagy világtörténelmi eseményekkel, de mindjárt megállapíthatjuk, azt is, hogy épen nem követik szolgailag az előbb említett címerrendezések periodusait. Itt is *három* szakaszt tudunk megkülönböztetni: az *első* 1804-től 1807-ig tart. Ez tulajdonképen nem is új szak, hiszen megmaradt az 1804 előtti címer régi alakjában a királyi pecséteken. Csak az osztrák császári cím betoldása a köriratba árulta el, hogy 1804 után vagyunk. Az 1804-es változás a címerben hatását csak 1807-ben éreztette. És itt kezdődik a mi *második* korszakunk: az osztrák kétfejű sasos magyar címerek ideje. Ez a szak nem ismeri nálunk azt a változást, amit a bécsi kongresszus a császári címereken előidézett. A *harmadik* kor megegyezően a császári korszakkal, 1836-ban kezdődik és tart egészen 1868-ig. Ennek az időnek nálunk nagy fejlődési mozzanata az 1848-as kétfejű sas nélküli magyar címer megjelenése. Ezt azonban csakhamar az egész történelmi folyamat erőszakos megszakítása váltja fel. A magyar királyi pecsét és címer 1849-től kezdve egészen 1860-ig eltűnik s helyét az egységes császári foglalja el. A jogfolytonosság 1860-ban ezen a téren is helyreállott s 1868-ig ismét találkozunk az 1836-os kétfejű sasos címereinkkel, anélkül, hogy az 1866-os változás nyomott hagyott volna rajtuk. Végül 1869-ben belépünk az 1848-ban lerakott alapon címereink mai korszakába.

A császári címerrendezés három típust ismer: az ünnepélyes nagy (Majestätssiegel), a hivatali közép (Amtssiegel) és a Felség használatára szolgáló s pénzekre tett kis (Handsiegel) címert. A magyar királyi pecsétek főtípusai tulajdonképen a nagy és kis titkos pecsét (sigillum secretum majus et minus). Ezek mellett van még két pecsétfaj: az egyik a különös ünnepélyes alkalmakra szolgáló kettős pecsét (sigillum duplex), amely azonban a címerábrázolásra nézve teljesen azonos a nagy titkos pecséttel; a másik a bírói pecsét (sigillum judiciale), amellyel a kir. Kúria élt.

Amint ebből a szembeállításból is kitűnik, a császári és királyi pecséteknél már a címertípusok sem egyeznek. Még szembeszökőbbé válik az ellentét, ha a címerek *használatának* kérdését vesszük figyelembe.

A legfeltűnőbb különbség azonban a császári és királyi címerek közt abban van, hogy a címerábrázolás maga heraldikailag lényeges eltérést mutat. A királyi pecséteken Magyarország címere mindig a legfontosabb helyen, a sason levő címerpajzs szívpajzsában, vagyis a középpontban van.

A királyi pecsétek, a legfelsőbb magyar hatóságok (a kancellária, a helytartótanács és a Kúria) címerei mind a kétfejű sas jelvényével voltak ugyan ellátva, magyar hivatalos címer csak kétfejű sasos volt: mégis mas volt a magyar király címere s más volt ennek használata is, mint a császáré az örökös tartományokban. Sem Csehországnak, sem a többi örökös tartományoknak egyenkint olyan összefoglaló címerük nem volt, mint Magyarországnak királyi pecsétjein látható.

Tehát kétféle pecsét és címer volt, amint kétféle a cím is. Az egyik a magyar királyé, amely Magyarországra nézve állott fen, a másik az ausztriai örökös császáré, amelyet az összes többi tartományokra vonatkozólag használtak.

Semmiféle egységesítő törekvésnek nem sikerült ezt a tényt elhomályosítani. Pedig a központosítás hullámai fokozódó erővel támadtak 1804-től kezdve újból és újból. Hiába iparkodtak az egységes pecsét, illetőleg címer megteremtésére: minden erőfeszítés hajótörést szenvedett azon a következetes, soha nem lankadó ellentálláson, amelyet a legfőbb magyar kormányhatóság, a kancellária kifejtett.

Nemcsak az ausztriai császárság századában, de az ezt megelőző században is mindig résen állnak a magyar kancellárok. Kaunitztól Metternichig tudjuk követni küzdelmeinket és sikereiket az egységes pecsét, illetőleg címer körül. Nem szakad meg ezen a téren a jogfolytonosság még II. József korában sem: ekkor is megmaradt a külön magyar királyi címer. A diplomáknak és privilegiumoknak az a sablonszerű záradéka «sub majori videlicet sigillo nostro, quo ut Rex Hungariæ utimur», amelyet annyiszor emlegetnek felségfelterjesztéseikben és átirataikban: nem üres formula. A záradék sokszor leírt néhány szavának mély értelme és nagy háttere van. Egész világ rejtőzik itt. A régi rendi alkotmány hivatott őrei védik apostoli királyukat és országuknak jogait. És ez nemcsak a jognak, a heraldikának története, hanem egyben kultúrtörténet is a dikaszteriumok utolsó századából. A kép itt-ott sötét hátteréből élesen emelkedik ki a magyar kancellária egyes kiváló vezetőivel.

Az 1804 előtti korban a kétfejű sas csak úgy tűnt fel, mint a magyar király egyik nagy méltóságának, a német-római császárságnak jelvénye. Tényleg inkább csak díszt, rangot jelentett, mint hatalmat. Amikor a magyar királyok Zsigmond uralkodásán kezdve s I. Ferenc királynál végezve, egyszersmind császárok is voltak, viselték a kétfejű sas jelvényét. Ennek a jelvény-

* Részlet szerzőnek «A magyar címer és a királyi cím története 1804-től» című akadémiai székfoglaló értekezéséből.

használatnak nem is volt semmi kimutatható joghatása a magyar alkotmányi rendben. A magyar kancellária az új kétfejű sasban, az osztrákban, se akart mást látni, mint a megelőzőben. Ezt a felfogást megerősíthette az ausztriai örökös császári cím felvételéről szóló királyi leirat, amely egyenesen a rangegyenlőség fentartásának szükségével indokolja az új cím felvételét és annyira hangoztatja különösen Magyarországot illetőleg, hogy az új cím a fennálló alkotmányt nem érinti. Így nem a kétfejű sas jelvényének használata ellen fordultak, hanem azon törekvés ellen, hogy 1804-től kezdve egységes címer használtassék.

Magyarország államiságát, a magyar királyság különállását kifejező jelvények tehát 1848 előtti rendi világ felfogásához képest érvényesültek *befelé*; épen nem érvényesültek azonban *kifelé* a világgal szemben. Az apostoli magyar király a nagy egyházi hatalmat kifejező címét éppen úgy nem használta írásaiban a nemzetek világában, amint nem viselte hosszú címei díszes sorában a Boszniára és a többi volt hűbéres országaira vonatkozó, ősi igényt jelentő címeket, ha nemzetközi szerződéseket kötött. Kifelé csak a császárság jelent meg címével és címereivel. A császári címerek voltak azoknak a hatóságoknak a pecsétjein is, amelyek 1867 előtt sokkal szélesebb körben, a ma ú. n. közös ügyek intézésében jártak el (pl. Staatskanzlei. Hofkriegsrat, Hofkammer). A nagy és közép császári címereken is megtaláljuk ugyan Magyarország jelvényeit, de csak úgy, mint egy tartományt a többiek sorában: a kétfejű sas mellén oldalt vagy a sas szárnyán. A leginkább használt kis címerben pedig nyoma sincs a magyar jelvényeknek. A magyar királyi cím is ott volt ugyan a császár címében, a jeruzsálemi és a cseh királyi közt, de csak úgy, mint egy tartomány címe a többiek közt.

A magyar kancellária megkísérelte ugyan az osztrák császári cím felvételekor az «Apostoli» címnek a császári címbe betoldását, hogy így a magyar királyság az egész világban is kitűnjék. De ez az egyedüli eredménynélküli kísérlet, amely kifejezésre iparkodott juttatni a maga eszközeivel kifelé is állami létünket.

A címereknél még csak nem is gondoltak arra, hogy Ausztriával szemben kifelé egyenrangúságunkat kifejezni törekedjenek. Beérték azzal, hogy a külön magyar királyi címereket használták itthon. Minden küzdelem e körül forgott.

Az 1848-as átalakulás a fejlődésnek új lökést adott, a híven megőrzött országcímer jelvényeivel megtisztultan jelenik meg, mint a sok százados belső fejlődési folyamat egyik eredménye.

És eljutunk állami létünk újabb határkövéhez, 1867-hez. A közös ügyek elintézésének módja megváltozik. Az alaptörvénybe lefektetett dualizmus és paritás érvényesítést követel a címekben és címerekben egyaránt. Legelőbb 1868-ban megvalósul a kis címben, amely állami önállóságunkat kifelé, úgy mint befelé kifejezésre juttatja.

Végül annyi százados küzdelem után fokról-fokra a természetes fejlődés útján előbbrehaladva útat tör magának a világháború nagy eseményei közepette kiegyezési törvényünk szelleme és az utolsó nagy címerrendezéssel érvényesíti állami önállóságunk megszentelt szimbolumait az egész világgal szemben.

Illés József.

Az igazságszolgáltatásról a megszállott Szerbiában.*

V. A bűnvádi eljárásról.

A bíróságok szervezetéről szóló fejezetben már érintve volt, hogy a megszállott területeken a polgári lakósság is katonai bíráskodás alatt áll, és az eljárás — bűnügyekben — a katonai bűnvádi perrendtartás szabályai után igazodik.

A katonai bűnvádi perrendtartás négyféle eljárást ismer. Az első béke idején, nemkülönben háborúban a hadrakelt sereg mögötti országrészekben követendő eljárás. A második, eljárás a hadrakelt seregnél. Általános szokás előbbit röviden béke-, utóbbit hadieljárásnak nevezni.[15] Mindkét eljárás ismét kétféle lehet, úgymint a rendes és rendkívüli. Rendkívüli eljárás alatt a rögtönítélő eljárás értendő.

Szerbiában működő bíróságaink — mint büntetőbíróságok — a hadrakelt sereg bíróságaival sorolnak egy kategóriába és azért reájuk nézve a hadieljárás szabályai irányadók.[16]

Közismert, hogy a katonai bűnvádi perrendtartásban foglalt békeeljárás a magyar polgári bűnvádi eljárással azonos alapelveken épült fel. A vádlói, védői és bírói hármas jogkör úgy objektive, mint szubjektive élesen szét van választva. Az eljárás szóbeli, fősúly a főtárgyaláson nyugszik és a megengedett perorvoslatok is ugyanazok, mint a polgári bűnvádi perrendtartásban.

A hadieljárásnak alapja a békeeljárás, mi kitűnik a törvény azon rendelkezéséből is, hogy ahol kifejezetten másképp nem intézkedik, a békeeljárás szabályait a hadieljárásban is irányadónak jelenti ki. Az eljárás menete azonban bizonyos egyszerűsítések és a határidők megrövidítése által lényegesen gyorsabb. A perben szereplő hadbírák száma a minimumra van redukálva és ezért a munkaerőt igénylő minden garancia arra a legkisebb mértékre lett szorítva, ameddig csak az ítélkezés megbízhatóságának veszélyeztetése nélkül elmenni lehetséges volt. És hogy a megsértett jogrend haladéktalanul helyreállítható legyen, a hadieljárás felfüggesztő hatályú perorvoslatot sem ismer. De azért gondoskodva van arról, hogy úgy az eljárásban, mint az ítéletben előfordulható hibák, felfüggesztő hatályú perorvoslatok nélkül is kiküszöbölhetők legyenek. Sőt arról is, hogy az esetleg túlszigorúra szabott ítélet jogerőre emelkedése után is enyhíthető legyen.

A bűnvádi üldözés elrendelésére jogosított, röviden illetékes parancsnok jogköre tetemesen szélesebb, mint a békeeljárásban. Sőt, az illetékes parancsnoknak még a bűnper menetére is befolyása van. A kiterjesztett jogkörrel szemben azonban az illetékes parancsnoknak a felfüggesztő hatályú perorvoslatok hiányának ellensúlyozása végett különösen fontos kötelességei vannak. Úgy ezekről, mint jogairól alább, a megfelelő helyen lesz bővebben szó.[17]

A beérkező feljelentések felett, a bíróságvezetőnek — mint igazságügyi előadónak — javaslata alapján, az illetékes parancsnok dönt. Elrendeli mikép a feljelentés félretétessék, ha már ebből világosan kitűnik, hogy a bűnvádi üldözés megindítására alap egyáltalában nincsen. Avagy ha van is, de nézete szerint a feljelentett cselekmény fegyelmi (rendőrbírói) úton is megtorolható.[18] Ha a feljelentés vagy az eset homályos és kétséges, hogy a bűnvádi üldözés megindítására van-e kellő alap, úgy az illetékes parancsnok előbb előzetes megállapításokat eszközöltethet és elhatározását ezek eredményétől teheti függővé. Ha ellenben már a feljelentésből kiviláglik, hogy valakit egy, büntetőbírói úton, hivatalból üldözendő cselekmény gyanúja nyomatékosan terhel, úgy az illetékes parancsnok intézkedni köteles a bűnvádi eljárás megindítása iránt. A katonai büntetőtörvénykönyv szerint, csak jogosult kívánatára üldözendő cselekmény miatt, azonban csak a kívánat előterjesztése esetén indítható meg az eljárás.

A bűnvádi eljárás a nyomozó eljárás, közvetlen vádemelés vagy rögtönítélő eljárás elrendelésével veszi kezdetét. Előbbi két intézkedéssel a rendes, utóbbival a rendkívüli eljárás indul. Vétségek mindig rendes eljárás alá tartoznak. Bűntettek ellenben csak akkor, ha az illető bűntettre nézve a rögtönítélő eljárás kihirdetve nincs. Ellenkező esetben pedig, ha a különbeni törvényes kívánalmak is fenforognak (Kbp. 438. 2. §-a) az illetékes parancsnok a rögtönítélő eljárást köteles elrendelni.[19]

A rendes eljárást az illetékes parancsnok írásbeli paranccsal rendeli el, melyben úgy a terheltet, mint a terhére rótt bűncselekményt pontosan meg kell jelölni. Ugyanebben a parancsban

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 3. és 4. számban.

[15] Friedens-, respektive Feldverfahren.

[16] A hadieljárás a katonai bűnvádi perrendtartás — rövidítve Kbp. — (1912: XXXII. tc.) XXVII. fejezetében foglaltatik.

[17] Szerbiában, az illetékes parancsnok jogait polgári egyének felett korlátozás nélkül, katonai egyének felett alezredesi rangig bezárólag a kerületi parancsnokok gyakorolják, azon katonai egyének bűnügyeiben, kik az említett parancsnokok egyikének sincsenek alárendelve, a katonai főkormányzó. Ezredesek és hasonállású más katonai egyének felett az illetékes parancsnok jogai a hadsereg főparancsnokát illetik meg. (Kbp. 457. §-a.)

[18] Hogy melyek ezek az esetek, lásd a 3. szám 23. oldalon.

[19] A hadseregfőparancsnokság legutóbb 1915. évi március hó 16-án kelt Op. 32., 183. számú rendeletében foglalta össze mindama bűntetteket, melyekre nézve a rögtönbíráskodás kihirdetését elrendelte. (V. ö. Kbp. 481. §. 3. bek.)

az illetékes parancsnok névszerint jelöli ki azt a hadbírót, aki mint nyomozásvezető a nyomozó eljárást keresztül fogja vinni. Közvetlen vádemelés eseténél pedig, akit a vádnak a főtárgyaláson való képviseletével megbíz. Nyomozásvezetőül és a vád képviseletére, ha kellő számú hadbíró rendelkezésre nem áll katonaállományú tiszt is kirendelhető. Ezt ebbeli működésének megkezdése előtt az illetékes parancsnok megesketi.

A nyomozó eljárásban minden hosszadalmasságot kerülni kell. A nyomozásvezetőt a vizsgálóbíró összes jogai megilletik. Szakértői vélemény adására minden esetben egy szakértő is elég. Jegyzőkönyvet csak oly nyomozócselekményről kell szerkeszteni, mely a főtárgyaláson előreláthatólag bizonyítékul fog szolgálni és ott megismételhető nem lesz. Különben elég, ha a nyomozásvezető röviden feljegyzi a kihallgatott egyének vallomásának rövid tartalmát.

A nyomozó eljárás befejeztével az illetékes parancsnok elrendeli az általa szabadon választható időpontban a vádemelést, vagy ha erre ok nincs, a bűnvádi üldözés megszüntetését (Kbp. 239. §.). Előbbi esetben kijelöli azt a tisztet, akit a vád képviseletével megbíz, továbbá azt, aki a főtárgyaláson mint tárgyalásvezető fog közreműködni. Utóbbi — a rendes eljárásban — feltétlenül hadbíró kell hogy legyen.

A vád képviselője büntetőindítványt szerkeszt az illetékes parancsnok ú. n. vádparancsa alapján (Kbp. 243. §.) és ezt a tárgyalásvezetőül kijelölt hadbírónak adja át. Utóbbi intézkedik a büntetőindítvány közlése, az ítélőbíróság megalakítása és kötelező védelem esetén, ha terhelt ebbeli jogával még nem élt volna, védő kirendelése iránt. Ha jogtudó védő nem áll azonnal rendelkezésre, a védelemmel katonaállományú tiszt is megbízható. A büntetőindítványnak terhelttel való közlése és a főtárgyalás megkezdése közötti idő hat órára megrövidíthető.[20]

Az ítélőbíróság elnevezése Tábori haditörvényszék. Közelebbi megjelölése az illetékes parancsnok parancsnoksága után történik. Pl. a valjevói cs. és kir. kerületi parancsnokság tábori haditörvényszéke. A haditörvényszék összeállítására a hadosztálybíróságok számára a békeeljárásban előírt szabályok irányadók (Kbp. 55. §.) A tagok vezénylése azonban semmiféle sorrendhez kötve nincsen, és a tárgyalást vezető hadbírón kívül csakis katonaállományú tisztek vezényelhetők tagokul.[21]

A főtárgyalás elvileg nem nyilvános, de az illetékes parancsnok, ha jónak látja, elrendelheti, hogy nyilvános legyen. Egyébként a főtárgyalás menetére, a tanácskozás és ítélethozatalra a békeeljárás szabályai irányadók.[22]

Az ítéletet meghozatala után mindjárt ki kell hirdetni. Azután a bűnügyi iratokkal együtt haladéktalanul az illetékes parancsnok elé kell terjeszteni. Jogerőssé az ítélet csak akkor válik, ha az illetékes parancsnok megerősíti, ami a megerősítési záradék reávezetésével történik. Halálos ítéleteket — rendes eljárásban — az illetékes parancsnok nem erősíthet meg. Ez a jog a hadsereg főparancsnokának van fentartva.

Mielőtt az illetékes parancsnok azonban megerősítené az ítéletet, vagy a halálos ítéletet továbbítaná, köteles vádlottat egy hadbíróval vagy egy katonaállományú tiszttel kihallgattatni arra vonatkozólag, hogy van-e és ha igen, minő panasza az ítélet ellen. Továbbá, hogy mivel okolja meg panaszát. Vádlott állításai tárgyában, ha szükségesnek találja, megállapításokat rendelhet el. Köteles ellenben, ha oly hadbíró áll rendelkezésére, aki a főtárgyaláson nem működött közre, ennek írásbeli jogi véleményét beszerezni és ezt az ügyiratokhoz csatolni. Végül, halálos ítéletek előterjesztésekor nyilatkozni tartozik az illetékes parancsnok, hogy forognak-e fen kegyelmi okok vagy sem és ha igen, melyek azok.

Ha az illetékes parancsnok az eljárást vagy az ítéletet törvényellenesnek vagy a ténybeli megállapításokat aggályosaknak tartja, az ítéletet nem erősíti meg, hanem a bűnügyi iratokkal együtt szintén a hadsereg főparancsnoka elé terjeszti. Az iratokhoz csatolja saját írásbeli véleményét is. A hadseregfőparancsnok vagy helyt ád az előterjesztésnek és feloldja az ítéletet vagy visszaküldi azt megerősítés végett.

Afeletti döntés, hogy egy ítélet megerősítendő-e vagy a fenforgó semmisségi okok (Kbp. 358. §.), vagy a ténybeli megállapítások aggályos volta miatt feloldandó, akkor is megilleti a hadseregfőparancsnokot, ha önmaga az illetékes parancsnok, vagy ha csak egy megerősítés végett eléje terjesztett halálos ítéletről van szó.

Ha a hadseregfőparancsnok az ítéletet feloldotta, a bűnügyet belátása szerint más illetékes parancsnokhoz is utalhatja. Köteles azonban ezt tenni, ha az előbbi bekezdésben említett esetről van szó.

Az ítélet feloldása esetén a főtárgyalás megismétlendő. Ha a bűnügy más parancsnokhoz utalva nem is lett, az újonnan alakítandó haditörvényszékhez nem szabad azokat kirendelni bírákul, akik a korábbi főtárgyalásnál már haditörvényszéki tagok voltak.

Az új ítélet meghozatala utáni eljárás ugyanaz, mint az első ítéletnél. A hadseregfőparancsnoknak a halálos ítélet megerősítésére vonatkozó jogát más parancsnok delegálása miben sem érinti.

Ha az ítéletet az illetékes parancsnok, illetőleg a hadsereg főparancsnoka megerősítette, a megerősítési záradékot vádlottal közölni kell és azután a büntetést rendszerint haladéktalanul végre kell hajtani. A halálbüntetés végrehajtása előtt, elítélt előkészülésére szánt idő két órára megrövidíthető. Szabadságvesztésbüntetés végrehajtása azonban — tekintet nélkül ennek tartamára — az illetékes parancsnok rendeletére vagy engedélye alapján, ha az elítélt katonai egyén, a háború befejeztéig elhalasztható. Az elhalasztás engedélyezése vagy elrendelésekor az illetékes parancsnok kilátásba helyezheti, hogy ha elítélt az ellenség előtt bátor magatartást tanúsít, büntetésének enyhítésére, sőt teljes elengedésére is számíthat.

Joga van továbbá az illetékes parancsnoknak — halálos ítéleteknél a hadseregfőparancsnoknak — Ő Felségétől nyert törvényes felhatalmazás alapján, az ítéletben kiszabott büntetést kegyelemből enyhíteni, sőt akár teljesen el is engedni. A kegyelmező jog sem feltételekhez kötve, sem korlátok közé szorítva nincs és még akkor is megilleti az illetékes parancsnokot, ha elítélt a szabadságvesztésbüntetés letöltését már megkezdette.

A rögtönítélő eljárás menete a rendes eljárásnál még gyorsabb. Az egész eljárás tulajdonképen egy — lehetőleg megszakítás nélkül megtartott — főtárgyalásból áll, melyet legfeljebb előzetes megállapítások előztek meg, de alakszerű nyomozó eljárásnak helye nincs. Nemkülönben vádparancs és büntető indítvány sem szerkesztendő.

Az eljárás megindítását, előforduló esetben, az illetékes parancsnok, a vád képviseletére kiszemelt tiszthez intézett írásbeli parancsával rendeli el. Ebben úgy a terhelt, mint a terhére rótt cselekményt pontosan meg kell jelölni. Ugyancsak kijelölendő az a tiszt, aki a főtárgyaláson mint tárgyalásvezető fog közreműködni. Ha hadbíró nem áll azonnal rendelkezésre — a rögtönítélő eljárásban — nemcsak a vádló és védő, de a tárgyalásvezető is lehet katonaállományú tiszt (Kbp. 482. §.).

A vád képviseletére kijelölt tiszt az illetékes parancsnok parancsát a tárgyalásvezetőül kirendelt tisztnek kézbesíti, aki azonnal intézkedik a rögtönítélő bíróság megalakítása iránt.

A rögtönítélő bíróság ugyanannyi tagból áll és ugyanúgy alakítandó, mint a tábori haditörvényszék, de bármely időben, a szabad ég alatt is összeülhet.

A főtárgyalás lefolyása ugyanolyan, mint a rendes eljárásban. Vádlott választhat magának védőt. Ha nem választott, úgy hivatalból lesz számára kirendelve. A bizonyítékok beszerzéséről vádló tartozik gondoskodni.

Vádlott csak egyhangú határozattal mondható ki bűnösnek. Ha a rögtönítélő bíróság öt tagja közül csak egy is nembűnösre szavazott, úgy a rögtönítélő bíróság végzésben határoz, melyben kimondja, hogy a további rögtönítélő eljárásnak nincs helye. A végzés vádlottal közlendő és azután az illetékes parancsnok elé terjesztendő, aki ennek alapján intézkedik a rendes eljárás megindítása iránt. Ha a szavazatok többsége nembűnösre szól, úgy vádlott a vád és következményei alól ítélettel felmentendő. A felmentő ítélet hozatalához tehát nincs szükség egyhangú határozatra.

Ha ellenben vádlott a rögtönítélő eljárás alá tartozó valamely bűncselekményben egyhangúlag bűnösnek lett nyilvánítva, úgy a rögtönítélő bíróság vádlottra csakis halálbüntetést szab-

[20] Lásd a hadseregfőparancsnokság 1914. évi 1455. sz. rendeletének 2. pontját.

[21] V. ö. a Kbp. 56. §-ával.

[22] Lásd a Kbp. XVIII. fejezetét.

hat.[23] A büntetőtörvénykönyv büntetési tételei figyelembe nem vételnek. A felségsértés bűntettére például a katonai büntetőtörvénykönyvben foglalt büntetési tétel maximuma öt évi súlyos börtön. Ennek dacára a rögtönítélő eljárásban ezen bűncselekmény miatt is halálbüntetés szabandó ki. Nem vehetők figyelembe még a rendkívüli enyhítő körülmények sem.

Hogy a rögtönítélő bíróság marasztaló ítéletben csakis halálbüntetést szabhat ki, annak az a magyarázata, hogy az eljárás célja a gyors elrettentés. Csak akkor, ha a cél el van érve azáltal, hogy a nyugalom és rend helyreállítására szükséges elrettentő példát, a halálos ítéletnek a büntetésre legmélttóbb egyéneken való végrehajtása már megadta, engedi meg a törvény, hogy fontos okokból, a többi kevésbbé bűnös résztvevőkre kivételesen szabadságvesztésbüntetés szabassék ki. Még pedig kötél általi halálbüntetés helyett 10—20 évig terjedhető súlyos börtön, agyonlövés általi halálbüntetés helyett 5—10 évig terjedhető egyszerű vagy súlyos börtön.

Az általános szabály alól még egy kivétel van. Ha tudniillik a tettes a tett elkövetésekor nem töltötte még be huszadik életévét, ez esetben is halálbüntetés helyett az előbbi bekezdésben említett szabadságvesztésbüntetés szabandó ki. Sem az előbbeni, sem ez utóbbi esetben nincs azonban megengedve a büntetésnek további enyhítése, még a rendkívüli enyhítőjog alapján sem.

Az ítélet megerősítésére, az eljárást elrendelő illetékes parancsnok jogosult. A halálos ítéletnek megerősítése nincsen — mint a rendes eljárásban — a hadsereg főparancsnokának fentartva. Ugyancsak az illetékes parancsnok jogosult — Ő Felségétől nyert törvényes felhatalmazás alapján — a kegyelmezési jog gyakorlására.

Ellenben, ha az illetékes parancsnok a már említett okokból egy, a rögtönítélő eljárásban hozott ítéletet feloldandónak tart, a feloldásra már csakis a hadsereg főparancsnoka jogosult. Ugyancsak neki kell a feloldás folytán szükségessé váló intézkedést megtenni.

Felfüggesztő hatályú perorvoslatot, mint említve volt, sem a rendes, sem a rendkívüli hadieljárás nem ismer.

A rendes eljárásban terhelt a nyomozásvezető intézkedései ellen 24 órán belül felfolyamodással élhet az illetékes parancsnokhoz.

Az illetékes parancsnok határozatai és rendelkezései ellen azonban semmiféle perorvoslatnak helye nincs (Kbp. 468. §.).

Az ítéletek ellen sem használható semmiféle rendes perorvoslat (Kbp. 475. §.). A rendes eljárásban vádlott, a már érintett jegyzőkönyvi kihallgatásakor nyilatkozhatik panaszai felől. Hogy ezeknek hely adassék-e vagy sem, az illetékes parancsnok döntésétől függ. Ő van hivatva az indokolt panasz orvoslására az intézkedéseket a fentebb már ismertetett úton megtenni.

Felfüggesztő hatállyal nem bíró perorvoslatot kettőt ismer a hadieljárás. Semmisségi panaszt a jogegység érdekében és az újrafelvételt.

Elítéltnek joga van attól az időponttól számítva, amikor saját személyére nézve a hadrakelt sereg viszonyából, illetve a tábori bíróságok illetékessége alól kikerült, három hónapon belül a hadügy-(honvédelmi)miniszternél intézkedést kérni semmisségi panasz emelésére a jogegység érdekében. Ha pedig az ítélet alapjául vett tények helyessége iránt forognak fen nyomós kétségek (Kbp. 401. §.) az eljárás újrafelvétele iránt. Ez a jog nemcsak elítéltet, hanem törvényes képviselőjét is megilleti, de mindkettőt csak abban az esetben, ha a tábori haditörvényszék ítélete szabadságvesztésbüntetésre vagy rangvesztésre szólott. Annak a körülménynek, hogy az illetékes parancsnok — adott esetben — élt-e kegyelmezési jogával vagy sem, a jog érvényesítésére befolyása nincs.

A hadügy-(honvédelmi)miniszter a kérelem tárgyában megállapításokat eszközöltethet és azután az iratokat a katonai vezér-(honvéd, korona)ügyésszel megvizsgáltatja. A kérelmet, ha alaptalan, visszautasítja. Ellenkező esetben helyt ád annak annyiban, hogy a katonai vezér-(honvéd, korona)ügyészt a semmisségi panasz benyujtására (Kbp. 376. §.) utasítja vagy meghagyja, hogy nyujtsa be a legfelsőbb katonai (honvéd) törvényszéhez indítványát az ügyiratok megvizsgálására (Kbp. 401. 1.). Mindkét perorvoslat elítélt javára szolgál. Az új ítéletben tehát súlyosabb büntetés nem szabható ki reá, mint amilyen a megtámadott ítéletben már kiszabva volt (Kbp. 484. §.).

Az eljárás újrafelvételének kérelmezése végett — mindazon esetben, amikor ennek a békeeljárásban helye van — nem okvetlen szükséges, hogy elítélt bevárja azt az időpontot, amikor saját személyére nézve már kilépett a hadrakelt sereg viszonyából, illetőleg kikerült a tábori bíróságok illetékessége alól. Kérelmezheti az eljárás újrafelvételét már annál a tábori bíróságnál is, amely a jogerős ítéletet hozta.[24] Ez a bíróság foganatosítja a szükséges bizonyítástelvételt és azután az ügyiratokat a legfelsőbb katonai (honvéd) törvényszék elé terjeszti. A továbbiakra a katonai bűnvádi perrendtartás XXI. fejezetének a békeeljárásra vonatkozó határozványai irányadók.

Dr. Apáthy Jenő.

A koronázási amnesztia és a büntetés végrehajtásának felfüggesztése mellett elítéltek.

A koronázás alkalmából engedélyezett kegyelem végrehajtása tárgyában 1917 január 7-én kelt 1521/1917. I. M. számú igazságugyminiszteri rendelet III. 2. pontja szerint «általános kegyelemben részesülnek, illetőleg az egyénenkénti kegyelemre ajánlhatók azok az elítéltek is, akiknek büntetése az 1908. évi XXXVI. tc. (Bn.) 1. §-a értelmében felfüggesztetett».

A rendelet tehát a novellás elítéltekkel szemben is fentartja a *kettős kategóriába* osztást; a bíróságoknak a kegyelemre egyeseket ajánlani kell, egyeseket hivatalból ajánlani lehet.

Az *első kategóriát* az általános kegyelem meghatározott keretébe esők töltik be; nevezetesen: vétséget elkövetettekkel szemben az 1914 január elsejétől 1917 január elsejéig, kihágásban bűnösökkel szemben pedig 1916 január elsejétől 1917 január elsejéig terjedő idő alatt a 3 hetet meg nem haladó szabadságvesztés büntetésre vagy 200 K-t meg nem haladó pénzbüntetésre, illetőleg hadifeleségek és özvegyekkel szemben az általuk férjük, illetve elhalt házastársak katonai szolgálata alatt elkövetett bűncselekmények miatt 6 hetet meg nem haladó szabadságvesztésbüntetésre vagy 400 K-t meg nem haladó pénzbüntetésre, végül kumulative alkalmazott büntetéseknél amennyiben a fő- és mellékbüntetés az alkalmazott kulcsszerinti átváltoztatás után 3, illetve 6 hetet meg nem haladó szabadságvesztésbüntetésre a büntetés végrehajtásának felfüggesztésével elsőbíróilag elítéltek, ha előzőleg szabadságvesztésbüntetésre jogerősen elítélve nem voltak.

A *második kategóriába* az ezen két büntetési keret elsejét (3 hét, 200 K) súlyra nézve meghaladó mértékű büntetéssel sujtott elítéltek tartoznak, ha «tekintettel életmódjukra, egyéni viszonyaikra, a büntetendő cselekmény elkövetésének módjára és indító okaira, a kegyelemre méltóknak látszanak, különösen, akiket a jelen a háború családi vagy vagyoni viszonyaikban súlyosan érintett».

A királyi kegyelem gyakorlásában álló *felségjog lényege* szerint a törvényes jog érvényesülésének megszakításával a büntetés egészben vagy részben leendő elengedése ott, ahol azt a méltányosság megköveteli a ius strictummal szemben.

A *koronázási amnesztia* egy kegyeletes, ősi nemzeti aktushoz fűzött kegyelmezési tény e lényegtől eltérő és a koronás király részéről alattvalóival szemben mint megkoronáztatása alkalmából történő különös kegy gyakorlása jelentkezik.

Mindkét esetben *szükséges*, hogy a királyi kegyelemben részeltetni kívánt elítélt a reá a törvény alapján és a király nevében kirótt büntetés a végrehajtás küszöbén álló, tehát olyan legyen, amely rajta feltétlenül végrehajtható és törvény szerint *végrehajtandó*. Elkerülhetetlen követelmény, hogy a büntetés és annak végrehajtása közötti közvetlen kapcsolat, mint a lépcsőzet egyik fokáról a másikra történő lépés következzék egymásra, vagyis *a jogerős ítéleten alapuló büntetés és a büntetés végrehajtása közötti jogilag fenálló viszony szükségképi és elhárithatatlan következményként jelentkezzék* s az amnesztia épen ezt a szükségképi konzekvenciát hatálytalanítja.

[23] Katonai bűntettekért, mint pl. függelemsértés, szökés stb. általában golyó általi, közönséges bűntettekért, mint pl. gyilkosság, lopás stb. általában kötél általi halálbüntetés mondandó ki.

[24] Lásd a hadügyminiszter 1916. évi Abt. 4/II. No. 265. és a hadseregfőparancsnokság 1916. évi Q. Op. 33,582. sz. rendeletét.

Rövidesen: a büntetéselengedéssel kapcsolatos kegyelmi jog gyakorlása csupán *materiális* büntetéssel szemben foghat helyt.

A büntetés végrehajtásának felfüggesztése mellett elítéltekkel szemben a helyzet teljesen más.

A novellás büntetés par excellence *morális* büntetés, mely materiális büntetéssé válhatik, ha az elítélt recidivál.

A bíró az 1908 : XXXVI. tc. 1., 3., 9. illetve 1., 8., 9. §-ai alapján történt ítélkezésével a bűntettessel szemben büntető hatalma szigorú érvényesítése helyett lényegében a *megbocsátás kegyelmét már gyakorolta*, módot nyujtván annak, hogy a próbaidő eredményes lejárta után felemelt fővel térhessen vissza a társadalom hasznos tagjai közé.

A büntetés végrehajtásának felfüggesztése mellett alkalmazott büntetés *célszerűségi büntetésmód* és eszköz, mely az elítélt egyéniségének és életviszonyainak megismerése alapján — a második kategória szerint kegyelemre ajánlhatás joga igénybevételénél figyelembe veendő ténykörülménynek az ítélethozatalkor már nagyrészben megtörtént mérlegelése mellett — nyer alkalmazást, ha a felfüggesztéssel nyujtott jogkedvezményt az elítélt jövő magatartásának érdeke indokolja.

A novellás elítéltnek tehát a bíró a törvény jogán a király nevében ez intő szavakkal «a büntetés ki van szabva reád, de elkerülheted, ha a jövőben tisztességesen és becsületesen viselkedel», *kezébe adta a saját sorsát* (Bn. 9. §. 3. bek.).

A novellás büntetés ebbeli különleges jogi természetéből kifolyóan *nem feltétlenül* és *nem szükségképen* kerül végrehajtás alá (Bn. 4. §.). Sőt egyenesen kétségtelen, hogy a büntetés végrehajtására nem fog sor kerülni, ha a próbaidő alatti jó magaviselet felfüggesztő feltétele a próbaidő lejártakor automatice beáll (Bn. 6. §.).

A nem novellás és a novellás elítélt ügyében beállott *jogerősség* ebből kifolyóan nem jár egyenlő konzekvenciával; amott a büntetés végrehajtására irányuló lépések megtétele szükségkép következik, emitt egy speciális feltételnek a jövőbeni bizonytalan be nem következésének tényére kell várni a további teendők tekintetében.

Ezzel a labilis helyzettel szemben tehát a kegyelmezési jog lényegszerinti jellegét úgyszólván teljesen elveszíti és annak gyakorlása præventív jellegű *rendőri intézkedéssé* sülyed: kiküszöböli a jövőben az elítélt terhére történhető feltétel beállásának lehetőségét.

És pedig hogyan?

A leghatározottabban immorális, tehát kifogás alá eső szinezet mellett.

A materiális bűntettesnek kegyelem esetén nem kell elszenvednie a szabadságvesztésbüntetést vagy nem kell lefizetnie a pénzbüntetést, a morális büntetéssel sujtottnak nem kell a jövőben jó magaviseletet tanusítania, mert az amnesztia ettől függetlenül levette vállairól ezt a súlyos terhet az őt *csupán fenyegető büntetés* elengedésével. Ilyként a novellás elítélttel szemben gyakorolt amnesztia a minden létező társadalmi együttélés principiális szükségessége: a jó és fedhetlen magaviselet kötelezettségére bénító behatással van.

Továbbá: novellás büntetés esetében gyakorlati jelentősége, aktualitása az amnesztiának eredeti lényegének megfelelően csak akkor lehet, mikor beáll a bűntettessel szemben a *terhes eshetőség*, tehát ha a próbaidő alatt újabb bűncselekményt követett el és «*az új eljárás folyamán*» újabb büntetéssel sujtatott (Bn. 4., 5. §.).

A btk. 117. §-át másként lehetetlen magyarázni, mert hiszen a Bn. csak az újabb jogfejlődés eredménye.

A novellás büntetés lényegében csak az *elévülés* jogi természetének megfelelő elbánás alá eshetik s az újahb bűncselekmény alapján indított «*új eljárás*» az a caesura, amely a kedvező időfolyást a bűntettessel szemben félbeszakítja.

További okfejtésemet egy családi kép hasonlata kapcsán folytatom:

Az apa hazugságon kapván rajta kis fiát, így szól hozzá: «Fiam, ha még egyszer hazudni merészelsz, bottal verlek meg».

Egy idő után azonban a fiú a botbüntetés fenyegető veszélyétől a következő kijelentés kapcsán menekül: «Most nem bántalak, mert ma épen a nevemnapja van».

Hát képzelhető-e, hogy ez a magatartás a gyerek erkölcsi érzülete megerősödésére fog vezetni?

A büntetés végrehajtása felfüggesztésének *célja* a tettes gyengének bizonyult akaratereje megerősítése az ad personam intézett bírói megintés által s ennek révén a bíróságnak a tettessel szemben való megjavításra irányuló *törekvése.*

Az amnesztia pedig ezt a célt egyenesen nullifikálja a próbaidőnek megszakítása által: a javulás útjára bocsátott bűnöst feloldja a további jó magaviselet kötelezettségének eszmei béklyói alól s ezzel a különben is jellembeli defektusban leledző bűntettes az erkölcsi büntetés alól is szabadul s bűnös hajlama esetleg új tápot nyer újabb bűncselekmények elkövetéséhez.

Ilyképen a novellás elítélteknek az amnesztia keretébe történt bevonása tényének nemcsak a bíróságnak az akaratnevelés kapcsán a bűntettes megjavítására irányuló törekvése szenved hátrányt, de a büntettesnek a próbaidő még le nem járt részében a megjavulásra való készségét és jó szándékát is szükségtelenné teszi, tehát a feltételt hatálytalanítja, mellyel a bíró a bűntettest materiális büntetés nélkül a társadalom tagjai közé visszabocsátotta.

Kiemeli az elítélt alól azt az *erkölcsi talapzatot*, amelyre a bíróság a novellás büntetéssel helyette, félrelöki azt a feltételezést, amelyet az ítélet kihirdetésekor állított fel, hogy t. i. az ítélet erkölcsi ereje a bűntettes jövő magaviseletére kedvező befolyást fog gyakorolni.

Ezekből kitetszőleg a próbaidőnek az amnesztia kegyével leendő megszakítása *contra bonos mores* vezet, mert a bűntettes a büntetés végrehajtásától való félelem ellenőrző hatása alól is felszabadul.

A novellás elítéltekkel szemben alkalmazott amnesztia valójában teljesen figyelmen kívül hagyja a büntetés végrehajtás felfüggesztésének egész rendszerét, a Bn. szellemából folyó különleges célját, lerontja mindazt az erkölcsi szépet és jót, amelyet ez az intézmény magában rejt, a feltételességet, a novellás elítélés legbecsesebb alkatelemét kiküszöböli, a lélektani erkölcsi kényszert, amelyre ezen jogkedvezmény reá van helyezve, megszünteti, végezetül a királyi kegyelmezési jog tisztaságát megzavarja és lényegéből kivetkeztetten præventív intézkedéssé sülyeszti.

Teszi pedig mindezt — amint alább ki fogom mutatni — *a gyakorlati élet követelte szükségesség és komoly indok nélkül* és — amint már kiemeltem — akkor, amikor nem a törvény, de legközvetlenebbül saját magán az elítélten, annak a szabadakarat szerinti viselkedésén és magatartásán nyugszik és egyedül csak tőle függ, vajjon beáll-e az a jövőbeli eshetőség, hogy a materiális büntetés vele szemben foganatba vehető legyen?

Ezek lennének az *elvi* szempontok, amelyek amellett szólanak, hogy a novellás büntetések az amnesztia keretéből kihagyassanak.

De lehet *más irányító szempont* az ezzel ellentétes adminisztratív intézkedésnél, például, hogy a királyi kegy sugara minél többeket érjen, avagy, hogy a novellás elítélt ne kerüljön a nem novellás elítélttel szemben hátrányos helyzetbe.

Nézzük, e tekintetben hogy áll a dolog?

Az első szempont a humanitás szempontjából is mindenesetre figyelembe veendő.

Vizsgálandó azonban, hogy ezzel az intézkedéssel mennyiben érhető el ezen cél?

E tekintetben a statisztika adataihoz kell fordulnunk.

A Bn. fenállása óta: 1908 októberétől 1916 december végéig a kir. büntetőjárásbíróságnál 6073 volt ezen jogkedvezményben részesítettek száma.

Indignitas folytán ugyanezen idő alatt 52 elítélt felfüggesztett büntetése került végrehajtás alá. Tehát 8 és 1/4 évnyi idő alatt *6021 novellás elítélttel* szemben a materiális büntetés végrehajtásának szüksége *be nem* állott.

Ennél ékesebben szóló bizonyíték egyrészről arra, hogy ezen jogintézmény mennyire bevált, másrészről arra, hogy a novellásbüntetések amnesztia nélkül is csak mind végrehajtatlanok maradnak, azt hiszem, fel nem hozható.

De vegyük még közelebbről szemügyre a kritikus időtartam adatait:

1914-ben 911, 1915-ben 861, 1916-ban 688 elítélt büntetésének végrehajtása függesztetett fel. 1914-ben 4, 1915 és 1916-ban 2—2 elítélt felfüggesztett büntetése hajtatott végre. Vagyis 2460 morális büntetéssel sujtott elítélt közül eddig 8, mondd:

nyolc büntetéssel szemben kellett *a materiális büntetést is* igénybe venni.

Kérdem ezekután indokolt és szabad-e igazán egy pár ember miatt ezreket szükségtelenül — miután ezekkel szemben önönmaguk törvénytisztelő jó magaviselete folytán a materiális büntetés végrehajtásának kérdése szóba sem kerül — az amnesztia napsugara alá vonni a fenálló erkölcsi alap eltávolításával?

De emellett számtalan novellás elítélt a szó legszorosabb értelmében *szükségtelenül* fog részeltetni az amnesztia kegyében mert az ezúttal folyó előkészítő eljárás tartama alatt a tényleges amnesztia kimondásáig, például az 1914 és 1916 januárjában elítéltek legnagyobb részének a próbaidő lejárván Chronos már megadta amnesztia nélkül is a kegyelmet. Tehát az amnesztiában részeltettek száma mintegy mesterséges szaporítás által növeltetik.

Ezzel elértünk a felvetett *második szempont* vizsgálatához.

A Bn. a *visszaeső* bűntettessel szemben *egyetlen esetben* rendeli csupán a felfüggesztett büntetés végrehajtását imperative és pedig akkor, ha az elítélt a próbaidő alatt elkövetett szándékos vétség miatt fogházbüntetésre ítéltetik (Bn. 4. §. 1. mondata).

De nincs-e megadva a lehetőség, hogy a bíró bölcsesége sajkáján a törvény ezen Scilla és Charibdise közül baj nélkül kievezhessen? *Föltétlenül*, mert hiszen csak a fogházbüntetés alkalmazását kell mellőznie.

És ha még sem találna törvényes útat-módot erre?

Ez esetben megengedem a hátrányos helyzet beálltát.

Ezzel szemben azonban viszont kérdem: az élet *az abszolut igazság* virágos földje-e? Avagy az amnesztiával kapcsolatban nem került hátrányos helyzetbe az a villamoskalauz szemben azzal a háztulajdonossal, kiknek mindenike a novella alkalmazása nélkül 200 K pénzbüntetéssel sujtatott csupán azért, mert utóbbi 1916 december 29-én, előbbi pedig 1917 január 3-án ítéltetett el?

A miniszteri rendelet kritika tárgyává tett intézkedése tehát *teljesen célját tévesztette*, hasznot nem csinál, ellenben kárt okoz; arra azonban mindenesetre jó lesz, hogy az amnesztiában részesülők számát abnormis módon emelje, hogy ugyanezek számában nagyobb százalékban a novellás elítéltek szerepeljenek, ezeknek folyományaként továbbá, hogy a *valódi* amnesztia kegyelmében részeltetni kívánt, materiális büntetéssel sujtott elítéltek száma és aránya elvesszen a szükségtelenül kegyelemben részeltettek tömkelegében; az előbbiek tehát egy torzkép keretébe kerülvén az a helyzet részben hamis következtetések levonására fog vezetni, részben egy, nem tényleges állapotnak megfelelő bűnügyi kor vagy társadalom történeti kép beállítására alkalmul szolgáltatni, talán épen a külföldi szakemberek részéről.

De legalább nem fogunk panaszkodhatni amiatt, hogy az esetleg *nem hízelgő* véleményhangoztatás rosszakarat szülötte!

poltári dr. Kovács Lajos.

Részvénytársaság a felszámolás kimondása után elhatározhatja-e üzletének továbbfolytatását?

1. A budapesti kir. tábla P. II. 7438/1916. számú határozata szerint — közölve a Hiteljogi Döntvénytár. 1916. évi folyamának XIII. számú füzetében 249. szám alatt — ez még az összes részvényesek egyhangú határozatával sem lehetséges, «mert a felszámolást kimondó határozat nem kizárólag a részvényesek, hanem *mások jogait és érdekeit is érinti*».

Kérdés: mennyiben érintheti a részvénytársaság üzletének továbbfolytatása a részvényeseken kívül más harmadik személyek jogait és érdekeit?

Ebből a szempontból különbséget kell tenni aszerint, hogy az ily harmadik személy *a felszámolás kimondása előtt*, avagy *azután* lépett a részvénytársasággal valamely jogviszonyba.

Az előbbi esetben a harmadik személy ép oly kevéssé panaszkodhatik a társaság továbbfolytatása miatt, mint ahogyan a felszámolás kimondása ellen nem élhetett volna óvással.

Az utóbbi esetben t. i., amidőn a jogviszony a felszámolás kimondása után keletkezett, el kell ismerni, hogy a társasággal jogviszonyba lépő harmadik személy számolhatott azzal, hogy a társaság *felszámolás* útján fogja vagyonát értékesíteni, tehát csak annyiban köt új üzleteket, amennyiben ez a felszámolás szükségszerű folyománya, egyébként azonban meglevő vagyonát kizárólag kötelezettségei teljesítésére fordítja.

Leginkább áll ez arra a hitelezőre, aki *kifejezetten* a felszámolás keresztülvitele céljából hitelezett a társaságnak.

Ebből a megfontolásból következik, hogy a felszámolás alatt álló részvénytársaságnak üzlete továbbfolytatását *nem* lehet *feltétlenül* megtiltani, mert hiszen lehetséges, hogy nem is állanak fen harmadik személyeknek oly jogai, amelyek a felszámolás kimondása után keletkeztek, ha pedig ily jogok fenállanak is, lehetséges, hogy az érdekeltek nem ellenzik a részvénytársaság üzletének továbbfolytatását, sőt lehetséges, hogy az érdekeltek azt kifejezetten kívánják.

Alkalmat kell tehát nyujtani a részvénytársaságnak annak igazolására, hogy üzlete továbbfolytatása harmadik személyek jogait vagy érdekeit nem érinti, illetve alkalmat kell adni arra, hogy oly harmadik személyek, akiknek jogai a felszámolás kimondása után keletkeztek, nyilatkozhassanak arra nézve, hogy a részvénytársaság üzletének továbbfolytatása az ő érdekükbe ütközik-e.

E célra szinte önként kínálkozik a KT. 209. §-ának analogiája.

Tehát: a legutóbbi mérleg és esetleg a hirdetvényileg idézendő érdekeltek meghallgatása alapján a törvényszék szerezzen meggyőződést arról, hogy a társaság üzletének továbbfolytatása harmadik személyek jogaiba vagy érdekeibe ütközik-e és azután határozzon afelett, hogy a társaság üzletének továbbfolytatása megengedhető-e, miközben *mérlegelés tárgyául a fentiek szerint egyedül oly harmadik személyek esetleges ellenkező állásfoglalása szolgálhat, akik a felszámolás után kerültek a társasággal jogviszonyba.*

Ha a KT. 202. §-a szerinti hathónapi határidő már letelt, ha tehát nemcsak a társaság egyoldalúan felállított mérlege, hanem a hitelezők bejelentesein alapuló tartozás-kimutatás áll a bíróság rendelkezésére és a társaság igazolja, hogy azok a hitelezők, akiknek követelése a felszámolás kimondása után keletkezett, az üzlet továbbfolytatásához hozzájárultak, vagy hogy ezek kielégítése az üzlet továbbfolytatása esetén is biztosítva van, akkor az érdekeltek hirdetvényi idézése és meghallgatása sem szükséges.

2. Nem hiszem, hogy mindezek ellen komoly érveket lehessen felhozni. Az ítélőtábla határozatával helybenhagyott elsőbirósági ítélet indokolásában foglalt, merőben elméleti ellenvetések sem helytállók.

Nem áll meg az az ellenvetés, hogy a felszámolást kimondó határozat felbontja a társasági szerződést, mert a társasági szerződés feltételeit tartalmazó alapszabályok a felszámolás kimondása után is érvényben maradnak és a társaság továbbra is azok szerint működik. Az nem tesz különbséget, hogy az alapszabályok egyes rendelkezései a felszámolás tartama alatt elvesztik alkalmazhatóságukat, viszont mások csak a felszámolás kimondásával lépnek életbe.

Az a további ellenvetés, hogy a felszámolás kimondásával a részvényesek már igényt szereztek a társasági vagyon szétosztásához, csak akkor áll meg, ha elfogadjuk, hogy a felszámolást kimondó közgyűlési határozat megmásíthatatlan. Ámde épen ez a kérdés vár eldöntésre.

Ugyanez áll arra az ellenvetésre is, hogy a felszámoló részvénytársaság és szerveinek működése nem állhat ellentétben a felszámolás céljaival.

3. A kir. Kúria 441/1899. és 1507/1899. számú határozataiban — közölve a Dtár III. f. XV. kötet 150. és 152. lapjain — azt az álláspontot foglalta el, hogy a Cst. 166. §-a esetében a részvénytársaság az összes érdekeltek hozzájárulásával továbbfolytathatja üzletét.

A Kt. 201. §-a szerint a csőd is és a felszámolás is a részvénytársaság feloszlásának egy-egy módja.

Ha az egyik esetben a társaság az üzlet továbbfolytatását határozhatja el, nincs rá ok, amiért ezt a másik esetben meg ne tehesse.

4. Abban a kérdésben, hogy a felszámolást kimondó közgyűlési határozat hatályon kívül helyezéséhez milyen számú részvényes hozzájárulása kell, azt tekintem irányadónak, hogy az alapszabályok szerint mily többség kellett a felszámolás kimondásához. Az a körülmény, hogy több részvényes szavazott a

felszámolás mellett, mint amennyire okvetlenül szükség volt, nem ad nagyobb kötelező erőt a határozatnak, mint amilyennel bírt volna, ha csupán csak az alapszabályszerű többséghez szükséges számú részvényes szavazott volna a felszámolás kimondása mellett. A felszámolást kimondó határozat megváltoztatásához tehát — ellenkező alapszabályszerű intézkedés hiányában — ugyanolyan többség kell, mint amilyen a határozat meghozatalához megkívántatott.

5. A jogalkalmazásnál a konkrét életviszonyokat kell figyelembe venni. Már pedig jelenleg a konjunkturális vállalatok korszakát éljük. A termelési és értékesítési viszonyok soha nem álmodott változásokon mentek keresztül. Így nem elszigetelt jelenség az olyan részvénytársaság, amely még a közel multban felszámolásba kényszerült, de azóta virágzó vállalattá lett.

Hogy az ilyen vállalat életét erővel oltsuk ki, ez ép oly kevéssé kívánatos, mint az, hogy új részvénytársaságba kényszerítsük, ami által csupán csak a részvénytársaságok számának felesleges szaporítását mozdítanók elő. *Dr. Mautner Dezső.*

A MI HALOTTAINK.

Dr. Kiss Pál ügyvéd.
Dr. Kiss Béla ügyvéd.
Dr. Krasznay Miklós miniszteri fogalmazó.
Dr. Kopp Jenő ügyvéd.
Dr. Liess Ferenc ügyvéd.
Dr. Lax Jenő ügyvéd.
Dr. Martinovics Endre ügyvéd.
Dr. Molnár Izidor ügyvéd.
Dr. Munka Sándor ügyvéd.
Dr. Malomsoky Gyula ügyvéd.
Dr. Marcinkovszky János ügyvéd.
Dr. Molnár János ügyvéd.
Dr. Mendelényi Béla ügyvéd.
Dr. Nagy András ügyvédjelölt.
Dr. Nógrády József ügyvéd.
Dr. Novák Jenő ügyvéd.
Dr. Nagy Imre Zsigmond ügyvéd.
Dr. Ottrobán Rezső ügyvéd.
Dr. Pap Gyula ügyvéd.

—

— **A 42. sz. döntvény** szerint az ismeretlen örökösöket ügygondnok által perbe kell idézni, ha az örökhagyó hitelezője az örökség bírói átadása előtt kivánja követelését érvényesíteni. Ezzel a teljes-ülési határozattal foglalkozott február hó 3-án a Kúria teljes-ülése. A bírói gyakorlat ugyanis — amint arra reámutattunk — (1917. évf. 6. l.) ismételten arra az álláspontra helyezkedett, hogy a 42. számú döntvény nem alkalmazandó, ha a halálesetfelvétel szerint végrendelet hátrahagyása nélkül meghalt adós özvegye és leszármazói vannak perbevonva. A február hó 3-iki teljes-ülés akként döntött, hogy a 42. sz. döntvényt változatlanul fenntartja, vagyis az mindenesetre alkalmazandó. Ezentúl tehát kivétel nélkül minden esetben perbe kell idézni az ismeretlen örökösök ügygondnokát.

— **A Magyar Jogászegylet** Háborús Jogi Évkönyv kiadását határozta el. Ez az Évkönyv többek között fel fogja ölelni a háborús joggyakorlatot a jogelvekre való szorítkozással és pontos utalással azokra a forrásokra, amelyekben az illető jogesetek egész terjedelmükben közöltettek. Felöleli továbbá a szakfolyóiratokban megjelent és a háborús jogra vonatkozó értekezések jegyzékét is.

— **Háborús kockázat.** A Kúria az utóbbi időben több ítéletében foglalkozott az életbiztosítási szerződések háborús kockázatának kérdésével. Az 1916. évi december 15-én P. IV. 2798/1916. sz. a. hozott határozatának az a tényállás szolgált alapjául, hogy a biztosított, mint népfelkelő a háború kitörése után katonai szolgálatra behivatott ugyan, azonban csupán a közvetlen hadiműveletek körzetén kívül, Szegeden teljesített helyőrségi szolgálatot, eközben megbetegedett, kórházba került és ott tuberkulózisban meghalt. A biztosítási szerződés a háborús kockázatra nem volt kiterjesztve. A Kúria kimondta, hogy e kikötéssel a biztosítási szerződésnél nyilván az a kockázat van kizárva, mely a hadbavonult életét és testi épségét a hadműveletek előkészítése és lebonyolítása közben az ezekkel a műveletekkel járó természetszerű veszélyek következtében különösebb módon fenyegeti és az ily hadiműveletekben résztvevő biztosított halálát úgy közvetlenül, mint közvetve is könnyebben előidézheti. Ennélfogva a háború kockázata nem terjeszthető ki oly hadbavonult biztosítási szerződésére, aki nem e műveletek közben, hanem a hadiműveletek közvetlen vagy közvetett veszélyeinek ki nem tett helyen, csupán háborús veszélyekkel nem járó helyőrségi szolgálatot teljesít. mely szolgálat a béke idején teljesített katonai szolgálatnál nagyobb veszélyt nem rejt magában. Mindezekre tekintettel a Kúria megítélte a biztosítási összeget. Foglalkozott ezenkívül a Kúria a háborús pótdíj kérdésével is. A biztosítási kötvény szerint a háborús kockázat viselése pótdíj fizetésétől tétetett függővé. A biztosított, ki nem fizetett háborús pótdíjat, a harctéren elesett. A Kúria megállapította (1917 febr. 1. P IV. 3005/1916. sz.), hogy a biztosítási feltételek egész általánosságban kötik ki a pótdíj fizetését, anélkül, hogy annak mérvét akár összegszerűen, akár a rendes biztosítási díjhoz viszonyítva százalékszerűen megjelölnék vagy annak fizetési idejét meghatároznék; ha tehát a biztosított nem lehetett tisztában a pótdíj mérvével és fizetési feltételeivel, akkor a pótdíj nem fizetése nem eshetik az ő terhére és ekként a biztosítás a háborús kockázatra is kiterjedőnek tekintendő. A Kúria tehát feloldotta a fellebbezési bíróság ítéletét és elrendelte annak tisztába hozatalát, hogy a biztosított a pótdíj összegével tisztában volt-e? *G.*

— **A Bajtársi Szövetség** jogi szakosztálya a f. évi január hó 26-án dr. Szászy-Schwarz Gusztáv egyetemi tanár elnöklete alatt tartott ülésén 30 szakcsoportot alakított és megválasztotta a csoportok vezetőit. A csoportok feladata az, hogy a megfelelő német csoporttal érintkezésbe lépve az illető jogág körében a jog kölcsönös megismerése és esetleg a jogi közeledés érdekében munkálkodjék. A csoportok és vezetőik a következők: 1. Előadások, kongresszusok, társas érintkezés: dr. Szászy-Schwarz Gusztáv, dr. Auer György, dr. Káldor Gyula. — 2. Irodalom és sajtó: dr. Wolf Vilmos, dr. Vámbéry Rusztem, dr. Gyomai Zsigmond dr. Rapoch Jenő. — 3. Nemzetközi jog: dr. Tőry Gusztáv, dr. Berinkey Dénes. — 4. Továbbképző tanfolyamok: dr. Makay Béla. — 5. Egyetem és állampolgári képzés: dr. Concha Győző, dr. Magyary Géza, dr. Polner Ödön, dr. Schwarz Bertalan. — 6. Igazságügyi statisztika: dr. Bud János. — 7. Váltó- és csekkjog: dr. König Vilmos, dr. Medgyes Simon, dr. Sebestyén Samu. — 8. Jogsegély, kiadatás, külföldi ítéletek végrehajtása: dr. Fodor Ármin, dr. Doleschall Alfréd. — 9. Átmeneti jogszabályok, moratóriumok, háborús jogintézmények: dr. Szladits Károly, dr. Almási Antal. — 10. Választott bíróságok: dr. Lévy Béla, dr. Fabinyi Tihamér. — 11. Tarifaszerződések: dr. Baumgarten Nándor, dr. Pap Dezső. — 12. Államközi jog: dr. Zergényi Jenő, dr. Wittmann Ernő. — 13. Bank- és hiteljogi ügyek: dr. Egry Aurél, dr. Makay Ödön. — 14. Karteljog: dr. Meszlény Artur, dr. Nádas László. — 15. Sociális jog: dr. Giesswein Sándor, dr. Rapoch Jenő. — 16. Közigazgatási jog: dr. Harrer Ferenc, dr. Tomcsányi Móric. — 17. Adójog: dr. Hantos Elemér. — 18. Eszmei tulajdon védelme: dr. Schuster Rudolf, dr. Kuncz Ödön, dr. Fazekas Oszkár. — 19. Büntetés végrehajtása: dr. Finkey Ferenc, dr. Láday István. — 20. Kriminalisztika és rendőri ügyek: dr. Kármán Elemér, dr. Dorning Henrik. — 21. Törvényszéki és sociális orvostan: dr. Kenyeres Balázs. — 22. Fiatalkorúak büntetőjoga: dr. Angyal Pál, dr. Lengyel Aurél. — 23. Fiatalkorúak védelme: dr. Kun Béla, dr. Rottenbiller Fülöp, dr. Horváth Dániel. — 24. Katonai büntetőjog: dr. Szilágyi Artur Károly, dr. Bogsch Árpád. — 25. Háborús büntető jogintézmények: dr. Degré Miklós, dr. Berger Miksa. — 26. Bírói és ügyészi szervezet: dr. Grecsák Károly, dr. Nitsche Győző, dr. Mendelényi László. — 27. Ügyvédségi kérdések: dr. Pap József, Pollák Illés, dr. Baracs Marcell. — 28. Közjegyzői ügyek: dr. Charmant Oszkár, dr. Holitscher Szigfried. — 29. Posta- és távbeszélő jog: dr. Alfay Zoltán. — 30. Jogi felvilágosító hivatalok: dr. Teller Miksa, dr. Beck Salamon. — A szakosztályban legközelebb *Mitteis* lipcsei egyetemi tanár tart

előadást a magyar Ptk. javaslatáról. A berlini magyar jogi könyvtár ügye a kormány és a jogi könyvkiadók támogatása folytán biztosítottnak tekinthető. A Bajtársi Szövetség első kiadványakép Schmidt Richárd egyetemi tanár Budapesten tartott előadása fog megjelenni; ezt egy útmutató követi, amely a magyar jogintézményekről és a magyar jogi irodalomról fogja az osztrák és német közönséget tájékoztatni. *Vámbéry* Rusztem, a Szövetség igazgatója beszámolt az ülésen keleti útja jogi vonatkozású eredményeiről.

— **Az Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetségében** csütörtök este *dr. Fodor Ármin* kúriai bíró tartott előadást. Az előadó *a hágai nemzetközi magánjogi államértekezletek* kérdésével foglalkozott. Reámutatott arra, hogy a nemzetközi kapcsolatok egész sora kötötte össze a nemzeteket, amikor 1914-ben a háború kitört. Nemzetközi szerződések, nemzetközi irodák és hivatalok, valamint magánjellegű nemzetközi egyesületek a XIX. század közepe óta nagy számban keletkeztek, a posta és táviró, vasuti, tengeri és belvizi forgalom, az érmek, mértékek és súlyok tekintetében, a munkásvédelem, ipari jogvédelem, szerzői jog és egyáltalában a gazdasági életnek és az emberi művelődésnek számos más terén is. A jog belekapcsolódott ebbe a nemzetközi irányba és a magánjellegű nemzetközi magánjogi egyesületek előkészítő munkálatai alapján megindult a hágai magánjogi államértekezletek működése. Négy ily államértekezletet tartottak Hágában 1893., 1894., 1897. és 1904. évben. Eredményük több nemzetközi államszerződés volt a polgári eljárás, a házassági és a gyámsági jog terén. Ezek az értekezletek több egyéb tervezetet is előkészítettek, amelyek tárgyában a munkálatok függőben maradtak. Ezekhez csatlakoznak az 1910. és 1912. évi hágai váltójogi és csekkjogi államértekezletek, amelyeknek eredménye a már elfogadott egységes váltószabályzat volt és amelyeknek munkáját a csekkjog egységesítése terén egy következő államértekezletnek kellett volna tető alá hozni. A nemzetközi kapcsolatoknak csúcspontjául az 1899. és 1907. évi két hágai békekonferenciát kell tekinteni, amelyek a szárazföldi és a tengeri háború jogára nézve több államszerződést eredményezték és megvetették alapját a nemzetközi választott bíróságnak. Mindezekben a nemzetközi kapcsolatokban a világháború nagy rombolásokat okozott. Hosszabb időre lesz szükség, míg a békés együttműködés a most háborúban álló nemzetek közt teljes mértékben ismét helyreáll. Az előadó ezután ismertette azokat az érdekeket, amelyek különösen magyar részről a hágai nemzetközi magánjogi értekezletek munkájának folytatásához fűződnek. A nemzetközi forgalomhoz fűződő gyakorlati szükség hozta létre a hágai magánjogi államszerződéseket. Ez a gyakorlati szükség a háború után sem fog megszünni. Ennélfogva a nemzetközi magánjog és perjog, valamint egyes hiteljogi kérdések terén a hágai államértekezletek munkáját folytatni kell. Valószínűnek tartja, hogy a háborúban részt nem vevő semleges államokkal egyetértőleg ez részünkről meg is fog történni.

— **Az Erdélyrészi Jogi Közlöny**, amely a román betöréskor kénytelen volt megjelenését megszüntetni, most ujból megindult. Szívből üdvözöljük laptársunkat ujjászületése alkalmából.

— **Mi a közpénztár a Vht. 83., 84. és 133. §-ai szempontjából?** A közpénztárból felvehető követelések (fizetés) lefoglalásánál a követelésből való kielégítéshez nincsen szükség a követelés átruházására, sem ügygondnok kirendelésére a követelés behajtása végett, hanem a foglalás jogerőre emelkedése után a követelés a közpénztárból a végrehajtató részére kiutalványoztatik. Csakis közpénztárból felvehető követelést lehet továbbá kiküldött mellőzésével, a bírósági végzéssel közvetlenül lefoglalni (Vht. 84. §.). E fontos következmények szempontjából szükséges a közpénztár fogalmát elhatárolni. E kérdésben ingadozás észlelhető, mert előfordult, hogy a részvénytársasági pénztárakat, különösen egyes magánvasutaknak (Déli vasut, Kassa-Oderbergi vasut) pénztárait is közpénztáraknak tekintették; előfordult továbbá, hogy az izr. hitközség pénztárát közpénztárnak nyilvánították. Attól a céltól vezérelve, hogy a kívánatos egységet e kérdésben megvalósítsák, a budapesti központi járásbíróság önálló jegyzői (akiknek hatáskörében e kérdés legtöbbször kerül eldöntésre) Rabács János kir. ítélőtáblai bíró, a járásbíróság vezetőjének kezdeményezésére beható tanácskozás után abban állapodtak meg, hogy közpénztárnak csupán az állami, törvényhatósági és községi pénztárakat fogják tekinteni és pedig úgy a közigazgatás szervezetéhez tartozó, tehát valamely hatóság mellé rendelt pénztárakat, mint az állam, törvényhatóság vagy község által fentartott vállalatok (vasutak, gyárak, egyeb üzemek) s intézetek pénztárait. Ezeknél és csakis ezeknél a pénztáraknál van meg ugyanis a közpénztárnak két kritériuma: 1. hogy közhivatalnokok vezessék, 2. hogy felettük utalványozásra jogosított hatóság álljon, amely a foglalásról a Vht. 83. §-a értelmében értesítendő. Nagyon üdvös lenne, ha ezen, a törvény értelmével teljesen megegyező megállapodás alapul vételével az egész országban egységes joggyakorlat fejlődnék ki. *B. M.*

— **Háborús gazdasági törvények és rendeletek.** A Magyar Vámpolitikai Központ «Háborús gazdasági törvények és rendeletek» című gyüjteményének most jelent meg a IV. kötete, mely az idevágó anyagnak 1916 március eleje és december 31-ike között kelt részét tartalmazza. Különösen égetően szükségessé vált ennek a kötetnek a megjelenése annak következtében, hogy az utóbbi hónapokban a rendeleteknek olyan tömege látott napvilágot, hogy azokban, alkalmas segédeszköz híján, senki sem igazodhatik el. Az új kötet *dr. Székely Artur* szakszerű szerkesztésében, az eddigi kötetekben bevált csoportosításban közli az összes árúlefoglaló, ármaximáló, behozatalt és kivitelt korlátozó, termelést szabályozó, a gabonával és liszttel, valamint egyéb közszükségleti cikkekkel való ellátást biztosító, szabadalmi, vámügyi, retorziós, szociálpolitikai stb. háborús törvényeket és rendeleteket, általában a kereskedelmet, ipart és mezőgazdaságot érdeklő anyagot teljes egészében. Az új kötet igen hasznos szolgálatokat fog tenni minden hatóságnak és mindazoknak, akik jelenleg üzleti tevékenységet folytatnak. A majdnem 1000 oldalnyi, könnyen kezelhető, részletes tárgymutatóval ellátott kötet a Magyar Vámpolitikai Központ kiadványai között jelent meg (bizományosa Ráth Mór könyvkereskedő) és ára 50 K. A gyűjtemény II. kötete 5, III. kötete 6 K-ért kapható, míg az I. kötet teljesen elfogyott.

— **Az Adó- és Illetékügyi Szemle** legutolsó füzete a következő tartalommal jelent meg: Benedek Sándor: Uj adórendszerünk küszöbén. — Vargha Imre dr.: A háztartás szerint való adózás. — Dr. Klug Emil: Az ingatlanok értékelésére vonatkozó szabályok. — Dr. Lengyel Aurél: Az új jövedéki bűnvádi eljárás.

KÜLFÖLD.

— **Hadicélra értékesíthető találmányok** védelmét célozza az 1916 okt. 25-iki *olasz* rendelet, amely hat hónapig terjedő elzárással és 1000 liráig terjedő pénzbüntetéssel sujtja azt, aki ily találmányt közvetlenül vagy közvetve külföldre (tehát entente-államba is!) juttat vagy juttatni megkísérel, még akkor is, ha ez csupán *ostobaságból* (per semplice imprudenza), vagy gondatlanságból történt, sőt ugyane büntetés éri a kijuttatás megakadályozásának elmulasztását is. Hogy az ostobaságot is már büntetik, az biztató jel. Ha korábban megtörtént volna, talán hadüzenetre se kerül sor.

— **A fiatalkorúak eldurvulása Angliában** komoly méreteket öltött. Egy hollandi lap jelentése szerint 17 nagyvárosban a fiatalkorúak kriminalitása 30%-kal, Londonban 60%-kal emelkedett. Főleg lopás, dologrongálás és támadás (assault) teszi a szaporodást. Okát a szülői felügyelet hiányában, a rossz utcai világításban és a mozilátogatásban találják. Így Liverpoolban megállapítást nyert, hogy egy napon 1300 tizenhárom évnél fiatalabb gyermek járt moziban.

Gyakorlott ügyvédjelölt nálam állandó alkalmazást nyerhet. Fizetés megállapodás szerint. A tót nyelv tudása kívánatos. Dr. Lukács Géza ügyvéd. Ungvár. 15660

Fővárosi ügyvédi irodájának esetleges átvételét, avagy hadbavonult ügyvéd irodájának a vezetését elvállalja fővárosi ügyvéd. Cím megtudható a kiadóhivatalban. 15683

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.** Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** Egyetem-utca 4. Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63—96.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 7. szám. Budapest, 1917 február 18.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Almási Antal* egyetemi magántanár, kir. törvényszéki bíró: Angol jogképesség. — *Dr. Hevesi Illés* budapesti kir. törvényszéki bíró: Az életbiztosítás és a hadikockázat. — *Dr. Sömjén Géza* budapesti ügyvéd: Ingóbérlet, mint kereskedelmi ügylet. — Jogirodalom. I. *Dr. Kovács Marcel* kir. ítélőtáblai bíró: Bacsó Jenő: A polgári perrendtartás tankönyve. II. *A.:* Dr. Angyal Pál: A visszaható erő az anyagi büntetőjogban. III. *Dr. Bárd József:* A mozlim jog és helyzete a jelenben. Irta Goldziher Ignác. — Szemle.

Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár. — Tartalommutató a Közigazgatási Döntvénytár 1916. évfolyamához. — Lakásbérleti rendeletek.

Angol jogképesség.

1. Anglia észrevétlenül, de tervszerűen jutott oda, hogy azt a helyet követelje magának *ma*, amelyet az akkor valóban barbár Európa hajdan csak Rómának biztosított.

Diplomáciai ténykedésének fokozódó önteltsége dacára mégsem gondoltunk eddigelé arra, hogy mindent letipró önzésének hogy a hódító «én és kívülem senki más»-nak nyomait jogintézményeiben is kutassuk. Pedig ez utóbbiak ép annyira csak az angol nemzetnek és egyénnek igénylik a legelső, a legelőkelőbb, sőt az egyedüli, *úri* helyet, mint farizeus szózatú, de félreismerhetetlen irányú jegyzékei.

Nem maradtak mentek ettől az iránytól az angol magánjognak az alanyi jogok személyi kellékeiről szóló jogképességi szabályai sem.

Svájc[1] és Németország,[2] Ausztria[3] és Magyarország,[4] de többé-kevésbbé valamennyi a boldogult európai kultúrközösségbe tartozott más állam jogrendszere is az ember jogképességének *egyedüli* kellékeként, az *emberi mivoltot* tekinti.

Nem feledkeznek ugyan meg e jogrendszerek arról, hogy a jogképességet az állam adja, de a jogképesség élvezetéhez szükséges *két* tény közül az *állam* létét feltételezik, hallgatással mellőzik és csupán az *egyén* létét hangsúlyozzák. Szándékosan és tudatosan eltekintenek azonban a jogképességet megadó állam és az ebben részesülő egyén közötti viszonytól. A jogképesség tényállásának szegletéből merőben közömbösnek tartják,[5] vajjon az azt élvező egyén az illető vagy más, sőt vajjon *egyáltalán valamely* államnak polgára-e vagy sem.

Nem így az angol jog!

Ennek még oly előrehaladott és a kontinentális felfogáshoz egyébként annyira közelálló képviselője is, mint Pollock, a következő szavakkal vezeti be a jogképességről szóló fejtegetéseit: «all statements about legal capacities and duties are taken unless the contrary be expressed to be made with reference *to «lawful men» citizens that is, who are not in any manner unqualified or disqualified for the full exercise of a citizens normal rights»*.[6]

Más szóval: a német[7] és az angol jogrendszernek a jogképességről való felfogása már a *békés* magánjogban is erősen eltér.

Ez az eltérés a *háborúban* még csak fokozódik.

A *békés* magánjogban a német jog *az embert*, nem pedig az *állampolgárt*, vagy pláne *a saját állama polgárát* ismeri el jogképesnek.[8] Az angol számára «lawful man» csakis az angol állampolgár, a «citizen». *A külföldiről az angol magánjognak nincs szava, annak magánjogi helyzetét az a viszony szabja meg, amelyben hazája Angliához áll.*

Ennek eredménye: a külföldinek jogi értelemben vett ellenséggé (alien enemy)[9] változása akkor, ha a két állam egymásközti viszonya megbomlik, ha a háború kitör. Nem is lehet a külföldi más, mint törvényen kívül álló (outlaw),[10] ott, ahol az ő jogképessége nem a *belső magánjog* szilárd, hanem pusztán a *nemzetközi jog* ingoványos talaján nyugszik és ahol a háború bevallott, még pedig intézményszerűen bevallott[11] célja az ellenséges állam segédforrásainak,[12] vagyonának[13] és [illegible] megsemmisítése.

Az angol békés magánjog a külföldiek jogképességét nemzetközi jogi alapra fekteti, a német ellenben belső magánjogra. Ennek folytán a háború kitörése a német jogban elvileg, ipso jure és a megtorlás gondolatától függetlenül az ellenséges állampolgár jogképességét nem kisebbíti. Az angol jog ellenben a háború kitörésével megsemmisítve látja az ellenséges állam polgára számára eddigelé nemzetközi jogi alapon engedélyezett jogképességét.

A német jogban a háború kitörése az ellenséges állam polgárára nézve nem sajátos jogképességfogyatkozást előidéző tény, az angol jogban pedig igen.

2. Az angol jog az említett jogképességfogyatkozást fel is ismeri. Egyrészt azt nyiltan személyi képtelenségnek (personal disability)[15] nevezi. Másrészt azonban e képtelenség terjedelmét igen jellemzően a bűntettesével veszi azonosnak[16] és ezzel félreismerhetetlenül utal annak a jogfosztásnak a nagyságára is, amelyen a törvényen kívüli állapotba lökött külföldit részesíti.

Ez a jogfosztás úgy a *jogok szerzésének*, mint azok *érvényesítésének* meggátlásában is nyilvánul.

A jogok szerzését a háború kitörése annyiban hátráltatja,

[1] Schw. ZBG. 11. §.
[2] BGB. 1. §.
[3] Optk. 16. §.
[4] Mji. Jav. Bsz. 1. §.
[5] A megtorlás kivételes esetétől itt eltekintek.
[6] Principles of contracts (5 th Edition p. 50.) «a törvényes képességekről és kötelességekről szóló szabályok, mindaddig, míg az ellenkező nincs kifejezve, a *«törvényszerű emberre», azaz oly polgárra értendők, aki sem nem alkalmatlan, sem pedig nincs megfosztva a polgár rendes jogainak gyakorlásától»*.
[7] Így nevezem röviden a középeurópai jogokat, amelyek többékevésbbé német befolyás alatt állanak.
[8] V. ö. Einf. G. z. BGB. Art. 7., amely csak a cselekvőképesség szabályait fűzi állampolgársághoz.
[9] V. ö. Page: War and alien enemies (London, 1915) 2. old. «the personal status of aliens is determined by whether or not they come within the . . . definition of alien enemy».
[10] Ilyennek veszi Pollock id. m. 94. l. és Page id. m. 2. l.
[11] Kifejezésre jutott már Esposito v. Bowden 1857-iki esetben id. Pollock id. m. 304. l. 10. jegyzet.
[12] V. ö. Page id. m. 3. l. «to crush the power of the enemy state by crippling its resources».
[13] Pollock id. h.
[14] Ugyanott.
[15] Pollock: Law of torts (6 th edition 54. lap.
[16] Pollock: Principles of contracts 94. l.

hogy az ellenséges állam polgárainak vagyonjogi szerződőképességét elenyészteti és velük a háború tartama alatt létesült vagyonjogi szerződéseket gyógyíthatatlan semmisséggel sujtja.[17] Kivételnek csak akkor van helye, ha a szerződő ellenséges állampolgár a szerződés megkötésére különös, de esetleg több ügyletre is kiterjedő állami engedélyt (license) [18] kapott. A szóban-forgó állami engedély sem szünteti meg az ellenség jogképességfogyatkozását, hanem azt a fikciót kelti, hogy az engedélyes *angol* állampolgár és az ügylet *angol* forgalmi ügylet.[19]

A jogképességfogyatkozás azonban a már *szerzett* jogok *gyakorlását* is megakadályozza.

Mindenekelőtt azok *bírói* érvényesítését, amennyiben ellenséges állampolgár a háború tartama alatt Angliában csak perelhető, de ott nem perelhet.[20]

De a háború ezen túlmenőleg az ellenség javára fenálló szerződéses teljesítési parancsot is felfüggeszti és az ügyleti jogviszonyt a háború tartamára elvileg szüneteltetti.[21] Hogy ez a szüneteltetés csak udvarias köpeny, amelybe az ellenséges állampolgárok jogainak feltűnés nélküli kimulását burkolják, ennek bizonysága egyfelől, hogy az elévülés a jogérvényesítéstől megfosztott ellenséges állampolgárok ellenében is folyik,[22] másfelől az a szerfölött tág értelmezés, amelyben az angol jog azon tétele részesül, amely szerint a háború előtt létesült szerződési jogok is elenyésznek, ha oly jogviszonyokra vonatkoznak, amelyek a szüneteltetést nem tűrik.[23]

Ha ugyanis ez alá sorolják az összes oszthatatlan,[24] továbbá azokat a szerződéseket, amelyeknek lényeges alkotó eleme az idő,[25] ha azt az álláspontot foglalják el, hogy minden ily szerződés teljesítése törvényellenes és tiltott,[26] akkor nem szabad csodálkoznunk azon, hogy az angol bíróságok a békekötés után nem csupán a szerződések *igen sok*, hanem azoknak úgyszólván *valamennyi* fajára nézve helyezkednek majd arra az álláspontra, hogy a teljesítés ideiglenes, háború alatti tilalmazása az egész szerződés hatálytalanításával egyjelentőségű.

Uj vagyonjogi szerződések nyilt, régieknek pedig bár burkolt, de általános és szankcióval ellátott tilalmazása a vagyonjogi jogképességnek igen erős korlátozása, amelyet a tulajdon és az egyéb abszolut jogokkal kapcsolatos és nem ügyleti viszonyok némi kímélése [27] annál kevésbbé pótolhat, mert ez utóbbit az angol magánjognak az a további sajátossága, hogy az abszolut jogok sérelmezéséből eredt magánjogi igényeket a háború tartama alatt szintén nem engedi érvényesíteni,[28] hatásában nagyon is lerontja.

Még értenők e jelenségeket, ha azok pusztán a háború alatt keletkezett és annak lelki bélyegét magán viselő megtorlási szabályok volnának. Azonban ez csakis azok részleteiről, még pedig nem is minden részleteiről állítható. Maguk az alapelvek az angol magánjognak békében is fenálló, intézményesített, régtől fogva meggyökeresedett, fejlődésképes,[29] sőt a háború folyamán soha nem is álmodott fejlesztésben is részesített tételei, amelyek végeredményben az alien enemy és a vele egyforma elbánásban részesített hadifoglyok [30] helyzetét szinte tűrhetetlenné teszik és azok magánjogi jogképességét a végletekig lefokozzák.

Nem akarunk ez utóbbinak ama korlátjáról szólani, amelyek a háborúval akármily laza összefüggésben állanak.

De ha klubokat csak azért záratnak be rendőrileg, mert azokat ellenséges állampolgárok látogatják,[31] ha az alien enemyt nem engedik a háború kitörésével Angliában gyűlöltté vált idegen névtől vagy cégtől szabadulni,[32] ha az ellenséges állampolgárt azzal is megbélyegzik, hogy a vele létesült társas viszonyt a háború kitörésével önként felbomlottnak veszik, ez az ellenséges állampolgár személyiségének oly lebecsülése, amely méltó párja az a vagyonjogban a fentebbiek szerint vaskövetkezetességgel keresztülvitt annak a fikciónak, amely a bellum omnium contra omnest a jogi életbe is átplántálja. Csak több százados vad és kíméletlen hódítási düh által elvakított elmélet juthatott annak elvi kijelentéséig, hogy a háború okából tulajdonképen minden angol állampolgár minden némettel [33] és ennekfolytán a szövetséges középeurópai államok minden egyes alattvalójával jogi értelemben is csatába elegyedett.

A magunk jogrendszerét szeretjük és távol állunk attól, hogy a másét bántani akarnók. De ha ez a más oly ellenség, aki gőgösen fölényt arrogál magának a mienk felett, ennek megvalósulását az összes rendelkezésre álló eszközökkel meg kell gátolnunk.

A békekötésnek ezért semmikép sem szabad majd tűrnie azt, hogy az angol jog a külföldiekkel szemben továbbra is oly privilegizált magánjogi status civitatist [34] hangoztasson, mint a római jog.

Ha ezt szerződésileg meg tudjuk majd szüntetni, jó, ha nem, akkor a jövőben mérhetetlenül tágabb keretben és élesebb módon kell majd a megtorlás eszközével élnünk.

Dr. Almási Antal.

[17] Page i. m. 84. l. «Contracts made during the war without a license are rendered void». Lestie Scott: The effect of war on contracts (1914 London) 2. oldal. «The general rule of English law is that all contracts entered into during a war between British citizens and the citizens of a State which is at war with Great Britain are illegal and can never be enfor ced.» Hasonló Pollock: Principles of contracts 304. oldal. Közrendi (public policy as touching external relations of the state) okokból. Page id. m. 74. l. «The intercourse, with alien enemies which is forbidden is not only commercial intercourse, but any communications which might result in advantage to the enemy or indetriment to this country».

[18] Page i. m. 74. l. Scott i. m. 6. l. 7. pont.

[19] «For the purpose of the licensed act of trading (but to that extend only) the person licensed ist to be regarded as virtually an adopted subject of the Crown of Greal Britain; his trading as far as the disability arising out of state of war are concerned is British trading.» Scott id. m. 7. l., 8. pont.

[20] Page i. m. 45. oldal «alien enemies who are not here per licentiam regis cannot sue during the war». A perelhetőségüket ellenben szabályozza a legal proceedings against Enemies Act. 1915 (5. Geo. 5. C. 36. Közölve Page i. m. Appendix D. 192. old. V. ö. Pollock: Contracts 94. l. is.

[21] Scott i. m. 26. l. «contracts are suspended not only as regards the right of suit, but also as regards the right of performance».

[22] Pollock: Contracts 94. l. «unless meauwhile the right of action has been barred by the Statute of Limitation» és Page i. m. 83—84. old.

[23] Scott i. m. 11. old. Exception *b)*.

[24] Page id. m. 84. l.

[25] Scott i. m. 26. old.

[26] Scott i. m. 26. azt tartja, hogy a gyakorlatban «the rule» (t. i. suspension) «may well in practice be overshadowed by the exceptions» (t. i. abrogation).

[27] Scott i. m. 26—27. old. «this principle explains one half of the rule of suspension viz., the preservation to an enemy party to a contract, of the property which he has in rights of action on the contract which have alreaely accrued when war breaks out».

[28] Pollock: Law of tort (6. kiadás) 54. l. a magánjogi tiltott cselekményekből eredő igényekre nézve, amelyek az angol jogban javarészt abszolut jogokra nyúlnak vissza, megjegyzi: «an alien enemy cannot sue in his own right in any English court». Page (i. m. 27. oldal) még a büntetőjogi oltalmat is csak azért adja meg «becaurse the commission of the offence would involve a breach of the King's peace».

[29] Scott (i. m. 4. l.) azzal dicsekszik, hogy a The Hoop leading case «delivered over 100 yearsago laid down principles which were approved by the House of Lords in 1902».

[30] Page i. m. (14. oldal) «But except within the ambit of a license it is submitted that prisoners of war posses the civil status which flows from their war domicil». Eszerint ők is alien enemy jellegével bírnak és sorsukat legfeljebb a licentia regis kissé szabadabb értelmezése enyhítheti.

[31] Aliens Restriction (Consolidation) Order 1914 Part II. Art. 25. Közölve Page 106. old.

[32] Igy több leading casere és a Partnership Act. 1890. s. 34—49. való hivatkozással Page 85. oldal.

[33] Scott i. m. 14. oldal «Theoretically as mentioned above Great Britain being at war with Germany every British Subject is at war with every German subject, wherever they may respectively be».

[34] Page i. m. 2. oldal. «The civil status of aliens and other persons — for exemple their rights and disabilities in respect of litigation, contracts, torts, trade and property — depends in great measure upon whether or not they cre elothed with *enemy character*.»

Az életbiztosítás és a hadikockázat.[1]

— Tanulmány a biztosítási jog köréből. —

I. A háború hatása az életbiztosításra. A hadibiztosítás rendszerei.

Az a felforgató, átalakító hatás, amelyet a háború a gazdasági életre és annak függvényére, a jogéletre gyakorol, a biztosítási jog, különösen pedig az életbiztosítási jog körében is mutatkozik. Az élet által felvetett számtalan új esetre az elavult, szűkszavú, hézagos és sok tekintetben rossz törvényt alkalmazni nehéz, mert ez alkalmazás a szokásos törvénymagyarázati szabályok szerint rendesen az adott esetnek többféle megoldását, az érdekösszeütközések többféle elintézését engedi meg. A jó bíró és a jó jogász az lesz, aki a több logikailag lehető magyarázat és megoldás közül azon egyetlenegy felé fog haladni, amely a méltányosságnak legjobban megfelel, amelyet tehát eredményében, hatásában is helyesnek talál. A törvényalkalmazás ekként nem puszta logikai művelet dolga, hanem egyúttal az akarati elhatározásé is. Ekként válik a törvényalkalmazás az élet által felvetett új esetekben igazi jogalkotássá, melynek a logikával csak összhangban kell állania. De a logikailag lehető többféle megoldás között a bíró ép úgy szabadon választhat, mint ahogy az egyén önelhatározásában választ a különböző cselekvési lehetőségek közül. Az a jogrendszer a legtökéletesebb, amely a méltányosság uralmát a legnagyobb mérvben megvalósítja: ez elvnek kell a háborús kérdések megoldásánál is előtérben lennie. A felmerülő új kérdések tehát a méltányosság jegyében oldandók meg, annak a méltányosságnak jegyében, amely mindkét félnek, biztosítónak és biztosítottnak jogos érdekeit figyelembe veszi.[2]

A háború egyaránt rombol életet és javakat és így úgy a kár- mint az életbiztosítás körét érinti. Mindamellett a háborús kérdések legnagyobb komplexuma az életbiztosítás körében és pedig a hadikockázat viselése, vagyis az úgynevezett hadibiztosítás tekintetében merül fel.

A kérdések eme komplexumával kívánunk kizárólag foglalkozni és pedig vizsgálni fogjuk a hadikockázat és a hadibiztosítás kérdését úgy a gazdasági élet látszögéből, mint a dogmatikai és jogpolitikai szempontok szem előtt tartásával.

Foglalkozni fogunk tehát elsősorban a háborúnak az életbiztosításra gyakorolt gazdasági hatásával, azután az életbiztosítás körében a háborúra vonatkozóan szokásos szerződéses megállapodásokkal, valamint a hazai és külföldi biztosítási jogrendszerek közti eltérésekkel, végül — és ez lesz a dolog természeténél fogva fejtegetéseinknek legfőbb része — a hazai jog alkalmazása körében felmerülő fontosabb kérdésekkel.

Az életbiztosítás a nagy számok törvényén alapul. Ez a törvény biztosan és zavartalanul érvényesül a *békében*. Ami a háborút illeti, ha nem is találhatjuk beigazoltnak egyes csillagászok merész véleményét, akik azt a napfoltokkal hozzák összefüggésbe, mindamellett el kell ismernünk azt, hogyha egész nemzeteknek vagy az egész emberiségnek történelmét vetjük vizsgálat alá, akkor a háborúban is találunk bizonyos törvényszerűséget.

De a biztosítási kalkuláció nem szól ily hosszú időkre, hanem csak egy-egy generáció életére. Egy generáció életén belül pedig már maga az a kérdés is, hogy háború egyáltalán ki fog-e ütni, teljesen el van vonva az emberi számítgatás elől; még inkább az a kérdés, hogy milyenek lesznek a háború pusztításai és milyen százalékot fog kitenni a háborúban résztvevők halandósága. «A háború kivételes állapot, mely rendkívül szabálytalan időközökben lép fel és aránylag rövid ideig tart.» Egy modern háború feltehető leghosszabb tartama, tehát két-három év is, túlrövid idő annyi tapasztalat gyűjtésére, amelynek alapján a háborús elhalálozás statisztikai törvényét meg lehetne állapítani. Ezenfelül minden háború közelebbi körülményei mások és azért egy-egy háború tapasztalataiból nem lehet a jövőre következtetni. Annál kevésbé, mert a haditechnika és a hadviselés módja folyton változik és ezektől, de viszont a hadvezéri bölcseség és óvatosságtól avagy vakmerőségtől, az emberáldozattal szemben érvényesülő takarékosság kisebb vagy nagyobb mértétől is fog mindenkor függni a háborúban résztvevők elhalálozási statisztikája. Függeni fog ez ezenfelül a háború tartamától is, bár a hosszabb tartam rendszerint csekélyebb intenzitást jelent.[3]

Azonban a háború nemcsak az abban résztvevők halandóságára van befolyással; a háborús viszonyok a megélhetés nehézségei, a háborús izgalmak, az egészségügyi viszonyok és a táplálkozás rosszabbodása, ragályos betegségek elterjedése, az orvosoknak a katonaság által való igénybevétele és számos más tényező által a polgári lakosság halandóságát is fokozzák.

Sőt e tényezők némelyike még *a semleges* államokban is érezteti hatását. Így például az 1870/71-iki német-francia háború idején Svájcban a lakosság elhalálozási százaléka 2·52%-ról 2·92%-ra emelkedett.[4]

Mindez természetesen növeli a biztosítótársaságok teherszámláját, melyek azáltal is szenvednek, hogy az újabb biztosítási ügyletek akvirálása a háborús viszonyok következtében megakad, a díjfizetéseket a bevonult elem a régebbi ügyletek után is beszünteti, a háborús viszonyok által a biztosítótársaság birtokában levő értékpapirokban árfolyamveszteség áll elő, viszont a visszavásárlási kérelmeknek a nehéz életviszonyok által okozott szaporodása a társaságnak újabb kiadástöbbletet jelent.

Joggal mutatnak tehát a biztosítók reá a háború által okozott nehézségekre és arra, hogy bizonyos mérvben a háború az életbiztosítási műveletekre egyáltalán nem látszik alkalmasnak, hanem inkább arra, hogy minden számítást halomra döntsön. Viszont némi figyelmet érdemel az is, hogy más oldalról a biztosítótársaságok a lakosság nagyobb halandósága folytán a járadékbiztosításoknál és a tisztán elérésre kötött biztosításoknál kötelezettségeik egy részétől épen a felek elhalálozása folytán szabadulhatnak.[5]

Más oldalról joggal hivatkozhatnak a biztosítottak vagy azok családtagjai arra, hogy manapság, amikor a zsoldos hadseregek megszűntek, a háborút vagy a katonai szolgálatot nem lehet teljes merevséggel oly kivételes elbírálás alá venni, mint ezelőtt. Az állampolgárral, aki a behivási parancsnak akár állampolgári kötelességérzetből, akár a büntetéstől félve engedelmeskedik és fegyverrel kezében védi hazáját, nehéz megértetni azt, hogy eme magatartása a biztosításból eredő igények elvesztését, sőt befizetett díjai túlnyomó részének odavesztését vonhatja maga után. Ez az állampolgár nehezen fog beletörődni oly jogrend vagy oly szerződési kikötés helyességébe és jogosságába, melynek rendelkezése értelmében a biztosítótársaságoknál elhelyezett pénzét, melyet joggal tekintett takarékbetétnek, odaveszti. A hazáért hősi halált halt polgár hátramaradt hozzátartozói is nagyon nehezen fogják elviselni a létminimumuk biztosítására szolgáló életbiztosítási összegtől való elesésüket. És hogy erre az emberi kötelességre való hivatkozás nem egészen jelentőségnélküli a veszélyfokozódás tanában, az ki fog derülni további fejtegetéseink során a külföld modern jogrendszereinek vázlatos ismertetése alkalmával.

Ez okok teszik nehézzé a hadikockázat viselésének akár törvényi, akár szerződési úton való helyes és mindkét felet kielégítő szabályozását. Ezért találunk annyiféle szabályozást, ahány biztosítótársaság van.

Régente a hadikockázat viselését a biztosítótársaságok egyáltalán nem vállalták. Csak az általános védkötelezettségnek behozatalával és a biztosítótársaságok versenyének fokozódásával,

[1] A jelen tanulmányban a Magyar Jogászegyletben 1916. évi március hó 11-én tartott előadás anyagát és az azóta keletkezett joggyakorlatot — amennyiben az már hozzáférhető volt — dolgoztuk föl. Az említett előadásból egyes kisebb szemelvények már szaklapokban megjelentek.

[2] Kétes esetekben azonban természetszerűleg nem szabad szem elől téveszteni azt sem, hogy az egész biztosítási jognak alapelve a biztosított védelme és ennélfogva a jognak az új esetek által való továbbfejlesztése sem tagadhatja meg ezt az elvet.

[3] Érdekes táblázatot közöl dr. Linsmayer Walter: Die Kriegsgefahr in der Lebensversicherung című értekezésében az utolsó 50 év háborúinak hatásáról. Kiemeljük ebből azt az adatot, hogy az 1.451,992 emberből álló német hadsereg az 1870/71-iki német-francia háborúban, mely hat hónapig és 9 napig tartott. 28,278 embert vesztett el csatában, vagy ott szerzett sebek következtében. 15,360-at pedig betegség, vagy baleset következtében. A német hadsereg összes vesztesége tehál 3·7% volt. Az orosz-japán háborúban az oroszok vesztesége 5·2%, a japánoké 7·2% volt.

[4] Linsmayer.

[5] Linsmayer.

hódítottak tért az újabb kikötések, melyekben két főcsoportot különböztethetünk meg: a *góthai* és *stettini* rendszert. Az egyiket 1888-ban honosította meg a legnagyobb német kölcsönösségen alapuló biztosítóintézet, a Lebensversicherungsbank für Deutschland zu Gotha. Ez intézet mindazokkal a biztosítottakkal szemben, akik védkötelezettségük teljesítése céljából vonulnak hadba, 1888-ban kibocsátott nyilatkozata szerint teljes összegben és minden pótdíj nélkül elvállalta a biztosítást, ha a biztosítási ajánlat legalább négy héttel a mozgósítás előtt tétetett. Ez az úgynevezett ingyenbiztosítás, amelynek két alfaja van: az egyiknél a társaság felelőssége nincs összegszerűleg sem korlátozva a hadikockázat tekintetében, vagyis a háború által okozott halál esetében is a teljes biztosítási összeget fizeti ki a biztosítótársaság (tiszta góthai rendszer), míg a másiknál a biztosítási összeg maximuma a háború által okozott halál esetén meg van határozva, például csak a biztosítási összeg fele fizettetik ki, vagy az egy-egy biztosított után kifizetendő maximális összeg például 30,000 K-ban van meghatározva. A másik rendszert a stettini Germania biztosítótársaság honosította meg szintén 1888-ban. Ez a rendszer a hadibiztosítást csak különdíj, (pótdíj) ellenében vállalja. A két rendszer között az a különbség, hogy az elsőnél az összes biztosítottak díjából fedezik a hadikockázatot, míg a másiknál a természetszerűleg pusztán a védkötelesek által fizetett pótdíjból.

A stettini rendszernél is a kockázat elvállalása teljes vagy korlátolt lehet. Mindkét főrendszer mellett előfordulhat az ú. n. *redukció-rendszer,* melynél a hadibiztosítási összegek a szükséghez képest a rendelkezésre álló fedezeti alap erejéig leszállíttatnak, továbbá a *repartició-rendszer,* melynél azoknak a biztosítási összegeknek fedezéséhez, amelyek kifizetésére a létező alapok nem elégségesek, a túlélők tartoznak biztosítási összegeik arányában hozzájárulni.

A különdíj mellett való hadibiztosításnál mindaddig, míg a világháború tapasztalatai a biztosítótársaságokat arra meg nem tanították, hogy egy modern háború is eltarthat több évig, a biztosítótársaságok általában az egy-egy háborúra egy összegben és pedig rendszerint a háború elején vagy a bevonuláskor fizetendő különdíjat és a biztosítás egész fönállása alatt évente fizetendő díjat különböztették meg. Az előbbi rendesen a biztosítási összeg 4—7 százalékát szokta kitenni, az utóbbi a biztosítási összeg 2—3 ezreléket. Némely külföldi intézetnél azonban az egyszersmindenkorra szóló díj a háború végén fizetendő. Az éves rendszernek meg van az az előnye, hogy a biztosítottaknak ezáltal megkönnyítik a hadibiztosítás igénybevételét, mert hiszen évi 2—3‰-ot könnyebb kifizetni, mint a háború kiütésekor, amikor a bevonuló egyén pénzének amúgy is száz helyet tud találni, 4—7%-ot.

Mindamellett a tapasztalat azt mutatta, hogy eddig az éves díjrendszer mellett a felek a hadibiztosítást nem igen vették igénybe és pedig azért, mert nem igen tartottak a háború lehetőségétől. Egyébként is éves díj mellett csak nagyon tőkeerős vállalat vállalkozhatik hadibiztosításra. Gyönge és ifjú vállalatot, ha a háború akkor üt ki, amikor elegendő díjtartalékot még nem gyűjtött, könnyen katasztrófa érhet. A háborús egyszersmindenkorra szóló utólagosan fizetendő díjnak, melynek kölcsönösségen alapuló intézeteknél van jelentősége, az az előnye, hogy e módszer mellett a díjak nagyságát pontosan hozzá lehet mérni a kifizetendő összegek nagyságához; viszont hátránya az, hogy a díjak utólagos behajtása sok nehézséggel jár.

A világháború hosszú tartama odavezetett, hogy az a hadi különdíj vagy pótdíj, mely a hadikockázat elvállalásáért a bevonuláskor vagy a mozgósításkor fizetendő, szintén átalakult éves díjjá, amennyiben a biztosítótársaságok a biztosított fél által háborúban illetve hadiszolgálatban töltött minden újabb év után újból bekívánták a 4—7 százalékos díjat.

A legtöbb kötvény különbséget szokott tenni a hadsereg tagjai (idetartoznak a tényleges katonák, a tartalékosok és póttartalékosok) és a népfelkelők között. Előbbiekért egyáltalán nem vagy csak pótdíj mellett vállalják a hadikockázatot, utóbbiakért pótdíj nélkül. Viszont előfordul oly kötvény is, mely a rangfokozat szerint különböztet és a tisztekért csak súlyosabb feltételek mellett vállalja a hadikockázatot. E különbségek a hadiveszély nagyságáról táplált felfogásokkal függnek össze. Kétségtelen, hogy hazánkban e megkülönböztetés a népfelkelőknél téves számításon alapult, mert hisz azok már az 1868. és 1886. évi népfelkelési törvények szerint is a haderő kiegészítő részeként voltak alkalmazhatók.

Ez eltérések mellett a háborús kockázat terjedelmét az egyes kötvények különbözőképen szabályozzák. Így vannak kötvények amelyek szerint a biztosító akkor nem tartozik fizetni, ha a biztosított halála tényleges hadiszolgálatban áll be; más kötvények «*a háborúban*» beállott halál vezérszavát követik; ismét mások csak annak kijelentésére szorítkoznak, hogy a háborús kockázatot vagy hadikockázatot nem viselik. Mint később látni fogjuk a jogalkalmazásban nagy nehézségeket okoz az, hogy a hadikockázat fogalmának terjedelme szokott vitás lenni.

(Folyt. köv.) *Hevesi Illés.*

Ingóbérlet, mint kereskedelmi ügylet.

A magyar kereskedelemben általánosan elfogadott nyelvhasználat szerint zsákkölcsönzésnek nevezik azt az ügyletet, melynél az egyik fél a tulajdonát képező zsákokat szállítás vagy beraktározás céljából ideiglenes használatra átengedi a másiknak, meghatározott vagy határozatlan időre és ezért tőle heti vagy napi átalányösszegben megállapított használati díjat (zsákkölcsöndíjat) kap. Bizonyos idő leteltével a használatba vevő fél természetben visszaadja a zsákokat, ha pedig ezek időközben elvesztek vagy megsemmisültek, ezt a körülményt bejelenti a zsák tulajdonosának (a kereskedelmi nyelvhasználat ezt «felmondás»nak nevezi), aki az ekként vissza nem adható zsákokért az előre megszabott, esetleg az akkori piaci áraknak megfelelő ellenértéket kapja. Ez az egyszerűnek látszó ügylet a gyakorlatban több oly kérdést vetett fel, melyekre felsőbíróságaink határozatlan vagy eltérő válaszokat adtak, ami súlyos jogbizonytalanságot idézett elő. Ez a helyzet annál is inkább tisztázódást igényel, mert hazánknak körülbelül évi 110 millió métermázsára rúgó gabonaszállításai túlnyomó részben ú. n. kölcsönzsákokban bonyolódnak le, úgy hogy a hivatásos zsákkölcsönzők ipara elsőrendű fontosságú közgazdasági tevékenység és a felmerült kérdések megoldása, a bizonytalanság megszüntetése, elsőrendű érdek. A felmerült kételyeknek oka nagyrészt maga a hibás nyelvhasználat, amely kölcsönnek nevezte el az ingóbérletnek ezt a sajátos faját és ehhez képest önkéntelenül is a kölcsön jogszabályait iparkodik arra alkalmazni. De hibás ebben a judikatúra is, mely az eléje került esetekben kitért a jogügyletnek világos diagnózisa elől és csupán kazualisztikusan döntvén el egyes kérdéseket, homályban hagyta azoknak egész komplexumát.

Hogy a zsákkölcsönzés nem kölcsönügylet, hanem ingóbérlet, az alapos jogi fürkészés után alig lehet kétséges. A német tudományos irodalom és a Reichsoberhandelsgericht állandóan a «Sackmiete» kifejezést használják, bár az ottani kereskedők is előszeretettel beszélnek «Sackleihe»-ről, «Sackleihanstalt»-ról, stb. (A franciák helyesen csak a «location de sacs» elnevezést használják.)

A kölcsön kritériuma, hogy helyettesíthető dolgot vagy pénzt kap a kölcsönvevő és ennek fejében ugyanolyan fajú és minőségű dolgokat ugyanoly mennyiségben köteles a kölcsönadónak visszaszolgáltatni. (Polg. Tk. Javaslata 1083. §.) A hivatásos zsákkölcsönző azonban tiltakozik az ellen, hogy néki a használati idő lejártával saját zsákjai helyett más, habár hasonló minőségű és értékű zsákokat (idegen zsákokat) adjanak vissza. Hangsúlyozni kell itt, hogy nem a K. T. 340. §-a szerinti göngyölegről van szó, melyről az eladó köteles gondoskodni és melynek kizárólagos rendeltetése az *egyszeri* szállítás megkönnyítése, hanem tartályokról, melyeket azok tulajdonosa már eredetileg oly célzattal szerzett be, hogy azokat más kereskedőknek időleges használatba adja és amelyek ennek folytán a különböző felek közötti szállítások egész sorozatát vannak hivatva lehetségessé tenni.

Az ú. n. kölcsönzsákok tényleg jobb és tartósabb anyagból készülnek (juta-tarpaulinból), mint az egyszeri göngyölegnek használt zsákok. A zsákbérlettel üzletszerűleg foglalkozó kereskedő szempontjából tehát *a zsákok nem árúk, hanem az üzlet berendezéséhez és felszereléséhez tartozó tárgyak,* melyeknek viszonylagos állandósága és megmaradása ép úgy az üzleti vállalat alapja, mint gyárosnál a gép, vasútnál, fuvarosnál a kocsik, stb.

Ezek a zsákok tehát ép oly kevéssé helyettesíthető dolgok a zsákbérlet és a zsákbérbeadó szempontjából, mint a vasúti tartálykocsi, a bérkocsi, a ló, a könyv, stb., melyet a tulajdonos bizonyos időre használatba átenged és ámbár a közönséges nyelvhasználat felületesen itt is «kocsikölcsönzés»-ről, «kölcsönkönyvtár»-ról stb. beszél, kétségtelen, hogy a felek szándéka és a megállapodás alapján létrejött kötelem valódi jellege szerint mindezen esetekben a bérlet fogalma alá kell sorozni a jogügyletet, melynél valamely dolog (ingó vagy ingatlan) időleges használatának vagy valamely használati jog időleges gyakorlásának átengedéséről van szó. (Jav. 1231. §.) A súly itt azon van, hogy a tulajdonos «ugyanazon» egyedileg megjelölt (cégjegyzéssel), sőt külön jellel (signóval) is ellátott, tehát meghatározott tárgyak visszaadását követeli, melyeket átadott és nem «ugyanolyan» tárgyakét. Téves nyomon járnak, akik abból a szempontból akarnák eldönteni a kérdést (bérlet-e vagy kölcsön?), hogy vajjon a zsák abszolute véve helyettesíthető ingó-e vagy nem. A forgalom tárgyát képező majdnem minden dolog lehet helyettesíthető is, egyedi dolog is és a kötelem mibenléte állapíthatja csak meg, hogy az abból folyó szolgáltatás (a zsák természetbeni visszaadása) egyedileg vagy fajilag meghatározott dologra vonatkozik-e. «A szolgáltatás mindig dologi ügylet, akár faji, akár egyedi obligációt rovunk le vele: dologi ügyletben pedig, ép úgy mint dologi jogviszonyban, a dolog csupán mint species foroghat.»[1] Ha a zsákvisszaadási kötelezettség «fajkötelem» lenne, akkor a zsák elvesszése vagy megsemmisülése a bérbevevőnél nem változtatna a kötelmen, mert «genus perire non censetur», vagyis a bérbevevő ezen esetben is zsákot és nem ellenértéket tartoznék visszaszolgáltatni. Már pedig nem vitás, de a zsákbérletnél mindig világosan ki is kötik a felek, hogyha a zsák a bérbevevőnél elvész vagy megsemmisül, akkor ez pénzbeli térítést tartozik nyujtani. Amint tehát kétségtelen, hogy a nagybani zsákkereskedelemben a zsák helyettesíthető dolog, ép oly világosnak látszik előttünk, hogy zsákbérletnél nincs fajkötelem, tehát a bérbeadott zsák egyedi dolog és nem helyettesíthető ingó. A felek megegyezése tette azzá.[2]

A kir. Kúria mégis kimondotta egy esetben (Dt. XIX. 54. idézve Zsögödnél, Fejezetek I. 613. oldal), hogy a zsákok mint elhasználható dolgok is lehetnek kölcsönszerződés tárgyai; az ítéletek egész sorozatában pedig következetesen zsákkölcsönzési ügyletről beszél a Kúria és a kölcsönügylet szabályait alkalmazza a zsákbérletre. Igaz, hogy más ítéletekben a Kúria a bérlet szabályait alkalmazta a zsákkölcsönügylet elbírálásánál anélkül, hogy az ügylet magát bérletnek minősítette volna. Így a kölcsönadott zsákok vissza nem adása esetében kötelezte a kölcsönvevőt a teljes kár, vagyis a zsák egyenértékén és a kamatokon felüli kár megfizetésére is, ami pedig a kölcsönügylet fogalmával ellenkezik.[3] Kimondotta azt is, hogy nincs oly jogszabály, mely eltiltaná azt, hogy zsákok, ponyvák és kötelek kölcsöndíja a 8%-ot meg nem haladhatja,[4] ami szintén arra mutat, hogy nem minősíti kölcsönnek ezt a jogügyletet.

Az utóbbi években bíróságaink előtt többször felmerült ez a kérdés akként, hogy a zsákbérletet (kölcsöndíjat) követelő felperes 2500 K-t meghaladó követelését a törvényszék előtt perelte, mire alperes pergátló kifogással élt hatáskör hiánya miatt a Pp. 1. §. 2. *b)* pontja alapján. A budapesti kir. ítélőtábla kimondotta adott esetben, hogy az ily követelések is, mint ingóbérleti szerződésből származók, az értékre való tekintet nélkül a járásbíróság előtt érvényesítendők, nem lévén kétséges — lege non distinguente — hogy a Pp. most idézett szakasza ép úgy vonatkozik mindennemű ingóbérletre, mint lakásbérletre.

A legvitásabb és a gyakorlatban legtöbb bajt okozó kérdés a következő: Ha a bérelt zsák a bérlőnél elvész vagy megsemmisül, követelheti-e a zsák tulajdonosa a bérösszeget (kölcsöndíjat) ez ellenértéken felül és ha igen, mily időre? Az iparszerű zsákkölcsönzők arra az álláspontra helyezkednek, hogy a kölcsöndíj elveszés esetén mindaddig jár, amíg a bérbevevő be nem jelenti, hogy a zsák elveszett, feltéve, hogy egyidejűleg hitelt érdemlően kimutatja az elveszés vagy megsemmisülés körülményeit.

Ezt a bejelentést a kereskedő — a bérlet terminológiája szerint — «felmondás»-nak nevezi. (Meg kell itt jegyeznünk, hogy a «felmondás» kifejezése alatt ezen ügyletnél sohasem annak előre való bejelentését értjük, hogy a zsákbérleti viszony adott időpontban meg fog szűnni, mert hiszen erre semmi szükség sincs, vitán kívül állván, hogy a zsák tulajdonosa addig számíthatja fel a díjat, amíg a zsák üzletébe tényleg vissza nem kerül.)

Ezzel szemben a bérzsákokat igénybevevő kereskedők egy bizonyos maximális időhatárhoz ragaszkodnak, melyen túl az eltűnt zsákokért nem hajlandók használati díjat fizetni. Hogy mekkora legyen ez az időhatár, arra nézve a legtökéletesebb zavar uralkodik. A budapesti árú- és értéktőzsde árúüzleti szokásaiban (Gabonaneműek 26. §.) kimondotta, hogy «zsákkölcsöndíj három hónapnál hosszabb időre nem követelhető». Ez a szabály, melynek érvényessége különben is vitatható, azonban nyilvánvalólag csak a gabonaneműekkel való kereskedelemre, más szóval gabonakereskedők egymásközti szállításaira vonatkozik, nem pedig a zsákkölcsönzéssel hivatásosan foglalkozók ügyleteire, melyek külön folyószámlaösszeköttetésen alapulnak, az árúvételi ügyletektől teljesen függetlenek, azoktól fogalmilag is különböznek.

A tulajdonos kisebb-nagyobb mennyiségű zsákokat küld időközönkint használatra a véle folyószámlaviszonyba lépett kereskedőnek vagy termelőnek, aki szabálytalan időközökben visszaküldi hozzá a feleslegessé vált kölcsönzsákokat, amennyiben pedig meggyőződött róla, hogy bizonyos mennyiségű kölcsönzsákot többé visszaadni nem képes, ezt bejelenti a tulajdonosnak azzal, hogy ugyanily mennyiségű zsákot «felmond». A tulajdonos 2—3 havonkint folyószámlakivonatot küld a bérlőhöz és abban felszámítja a zsákbér lejárt tételeit, az elveszettnek jelentett zsákok értékével megterheli a bérlőt és ezen zsákok után több bért nem számít. Visszaélések többféleképp előfordulnak úgy a zsák tulajdonosa, mint a bérlő részéről. A zsák tulajdonosa ellenkezésbe juthat a kereskedelmi forgalomban megkivánt jóhiszeműséggel és hűséggel úgy, hogy hosszabb időn át nem küld ügyfelének számlát vagy folyószámlakivonatot és folytatólag felszámítja a zsákbért oly zsákok után is, melyeknek elveszéséről vagy megsemmisüléséről tudomása van. Ekként előfordulhat az, hogy a napi vagy heti kikötött zsákbér összege több éven át halmozódik és esetleg a zsák valódi értékét is túlhaladja. Az ily címen támasztott követelés a zsák tulajdonosa részéről minden esetre jogtalan és ezt többször kimondotta a kir. Kúria, valamint a német Reichsoberhandelsgericht is.[5] A gyakorlat tehát megállapodott abban, hogy a folyószámlakivonat be nem küldése, illetve a zsák tulajdonosának hallgatása *feltűnően hosszú időn át* ellenkezik a kereskedelmi hűséggel és mint exceptio doli érvényesíthető. Hogy mily hosszú az időtartam, mely a hallgatást rosszhiszeművé bélyegzi, a gyakorlatban megoldatlan kérdés. A R. O. H. G. öt éven át való hallgatást rosszhiszeműnek nyilvánított.[6] A Kúria szerint: «amennyiben valamely zsákkölcsönzési ügylet évekig függőben maradt, a kereskedelmi szokás szerint a kölcsönadót a zsákkölcsöndíjak legfeljebb a zsákok értéke erejéig, esetleg azon év végéig illethetik meg, amelyben az ügylet köttetett.[7] Más esetekben a Kúria kimondotta (1915 július 6. P. IX. 10,811. sz.), hogy a zsákkölcsönzési ügylet szokás szerint «csak hetekre vagy hónapokra terjedhet, de nem oly időre is, amelyben a zsákkölcsöndíj összege a zsákok értékét túlhaladja». Míg tehát a német bíróság maximális időhatárt nem állapít meg, hanem a kereskedelmi jóhiszeműség szempontjából ítéli meg a kérdést, addig a kir. Kúria a jóhiszeműség szempontját közömbösnek tekinti és kereskedelmi szokásra hivatkozván, en-

[2] Staudinger. Commentar zum Bgb. I. 309. Egy bizonyos modell szerint elkészített gép vagy kocsi az eset körülményei szerint lehet helyettesíthető vagy nem helyettesíthető dolog.

[3] Kúria, 1903 okt. 20. I. 259. sz.

[4] Kúria, 1912 szept. 18. 267/1912.

[1] Zsögöd, Fejezetek, I. k. 591. o.

[5] Allein die Sackleihe läuft nicht unbegränzt weiter. Schweigt der Verkäufer so lange Zeit, dass sich ein solches Verhalten mit Treu und Glauben, z. B. wegen Anwachsens der Miete zu übermässiger Höhe, nicht verträgt, so hat er auf Sackmiete verzichtet. R. O. H. G. 19. kötet, 303. o.

[6] Seuffert's Archiv B. 50. No. 156.

[7] C. 1897 április 14. 4527, azonos 1848/98. G. 444. 902. sz., G.r IX. 1246., Gl. IV. 1077.

nek alapján a maximális kötelmi időszakot egy évben vagy a zsák valódi értékében állapítja meg. Nézetem szerint a német álláspont a helyesebb úgy jogi, mint gazdasági okokból. Bérletről lévén szó, azt az elvet kell követni, hogy a bérösszeg külön kikötés híján tovább fizetendő még az eredetileg megállapított bérleti időn túl is mindaddig, míg a bérviszony tényleg fenáll vagy a bérlet tárgya megsemmisül. Maximális időhatára a bérletnek nincs és oly szokás, hogy bizonyos időn túl a bérletért semmi ellenszolgáltatás nem jár, tulajdonképen a jó erkölcsökbe ütközik.

Gazdasági okokból is kritika tárgyát képezheti a kir. Kúria maximáló álláspontja, mert oly kereskedelmi szokást fogad el fenállónak és alkalmazandónak, amely a jogbizonytalanságot nem szünteti meg, hanem csak növeli.

Ugyanis a Kúria által felhivott szokás szerint hol hetekre, hol hónapokra, hol pedig egy teljes évre terjedne ki a határ, melyen túl zsákbért felszámítani már nem lehet és így a felek maguk sem lehetnek tisztában, hogy adott esetben meddig mehetnek kölcsönös igényeikkel. Van olyan ítélet is, mely szerint a zsákkölcsönzési díj «legfeljebb az illető év végéig követelhető;»[8] eszerint tehát a maximális határ egy nap és 365 nap közt ingadozik. Mikor legyen egy nap és mikor 365? Erre a kérdésre nem találunk feleletet sem a Kúria gyakorlatában, sem az általa hivatkozott kereskedelmi szokásban. Kétségtelenül megakadályozandó visszaélés, ha a tulajdonos évekig hallgat és évek múlva áll elő kölcsönszámlájával, követelve egyszersmind a zsák természetbeni visszatérítését is. De a visszaélés könnyen megakadályozható, ha a zsák tulajdonosának kötelességévé tétetik a számlák rövid időközökben való bemutatása és illetve ha a számla rendszeres bemutatásának elmulasztása esetén a zsákbérlet iránt támasztott követelés rosszhiszeműség indokából elutasíttatik. Ezt világosan meg is mondta a R. O. H. G. (B. 50. No. 156), midőn kijelenti, hogy kereskedők, ha évekig nem szólnak egymásnak a zsákkölcsönviszony fenállásáról és nem adnak számlákát, egymástól zsákbért nem követelhetnek, mert a hallgatás ez esetben rosszhiszeműségre (Arglist) mutat.

A visszaélések másik csoportja a zsákbérlet terén az, mely a bérlők lelkiismeretét terheli a zsák tulajdonosának kárára. A bérlő, ki folyószámlaviszonyban áll a tulajdonossal és tőle időközönkint kisebb-nagyobb mennyiségű zsákot kér és kap használatra, rövid idő mulva spekulativ céllal közli a tulajdonossal, hogy a zsákok elvesztek vagy megsemmisültek. Ámbár a zsákkölcsönzők ki szokták kötni, hogy ilynemű «felmondások» csak úgy érvényesek, ha az elveszés körülményei hitelt érdemlőleg kimutattatnak, mégis ezen kikötésnek a gyakorlatban nincs foganatja és a háború alatt nem is lehet, úgy hogy a tulajdonos kénytelen tudomásul venni a felmondásnak nevezett bejelentést arról, hogy a bérlet tárgya megszűnt, mire a bérlő a zsákok előre kikötött ellenértékével megterheltetik. A megsemmisültekként bejelentett zsákok azonban tényleg megvannak és azokat a bérlő most már ingyenesen használja. Hónapok múlva újra rendel kölcsönzsákokat ugyanazon tulajdonostól és ekkor bejelenti, hogy a régebben felmondott, elveszetteknek hitt zsákok megkerültek. A tulajdonos ezt kénytelen tudomásul venni, a zsákokat visszavenni és a kifizetett ellenértéket a bérlőnek visszaszolgáltatni. A bérlő erre a régi, időközben elhasznált és értékben lényegesen csökkent zsákokat adja vissza a tulajdonosnak és ezek helyett megtartja az újabban küldött, tehát jóval értékesebbeket. Ezt az eljárást megismétli többször és ezzel a tulajdonos kárára gazdagodik. Ha figyelembe vesszük, hogy a jóminőségű zsák is átlag 5 évi használat után teljesen tönkremegy, megértjük a panaszkodást, melyet ezen visszaélés miatt állandóan hallhatunk a zsákkölcsönzők köréből, valamint azt a törekvést is, hogy a kölcsönzsákok csak akkor tekintessenek megsemmisülteknek, ha a bérlő a megsemmisülést bizonyítja vagy legalább valószínűvé teszi.

A másik visszaélés abban áll, hogy a zsákbérlő «felmondja» a nála lévő zsákokat, kifizeti a kötlevélben megállapított ellenértéket, mely időközben a konjunktúra változásával lényegesen megnövekedett, úgy hogy valósággal megveszi a tulajdonostól a zsákokat, melyeket ez nem is akart eladni. Ha pedig a kir. Kúria imént ismertetett gyakorlata állandósul, a visszaéléseknek egy harmadik és még eklatánsabb faja fog elterjedni és ez abban áll, hogy a zsák bérlője esetleg éveken át használja a zsákokat, azok elveszéséről vagy megsemmisüléséről mit sem szól, évek múlva megszünteti a bérletet, kifizeti az állítólag elveszett zsákok ellenértékét, bért azonban csupán az első év végéig terjedő időre fizet, úgy, hogy a bérbeadott zsákokat tényleg hosszú időig ingyenesen használta.

Mindezen anomáliákon csak úgy lehet segíteni, ha reá helyezkedünk az igazi jogelméleti álláspontra és abból indulván ki, hogy ingóbérletről van szó, a bérkövetelési jogot megadjuk a tulajdonosnak az eredetileg meg nem szabott *bérleti idő lejártával is azon időre, melyben a bérleti viszony tényleg folytatódott és e tekintetben nem szabunk semmiféle határt.* A német judikatura ezt az elvet kifejezetten követi és kimondja, hogy a zsákbérlet korlátlan összeg erejéig (in unbeschränktem Betrage) követelhető a bérzsákok tényleges visszaadása napjáig.[9]

A francia joggyakorlatban is el van fogadva ez az elv és implicite meg van állapítva az ellenkező szokás hiánya is. Így adott esetben kimondotta a francia bíróság, hogy a zsák, hordó stb. bérlete csődnyitás esetén is folytatódik és amennyiben a tömeggondnok a bérletet kifejezetten fel nem mondja, a bérösszeget folytatólag fizetni köteles, mely tartozása tömegtartozás, míg a csődnyitást megelőzőleg lejárt bérösszegek csak mint csődkövetelés érvényesíthetők.[10]

Arra a kérdésre, hogy tehát a zsákbér minden korlát nélkül követelhető-e esetleg éveken át is, holott a zsák már régebben elveszett vagy megsemmisült, megtaláljuk a választ az újabb jogalkalmazásban és irodalomban kifejezésre jutó azon elvben, mely szerint a kereskedelmi forgalom biztonsága, a kereskedői hűség és bizalom megkövetelik a kötelmi viszonyban lévő felektől, hogy *egymás előtt semmit se hallgassanak el*, ami a kötelem teljesítése szempontjából fontos lehet, hogy egymást semmiként se lephessék meg, hanem valódi szándékaikról szerződő feleiket azonnal értesítsék. «*Az értesítés kötelezettsége*, mint egyrészről az adós teljesítési kötelezettségét a jóhiszeműség kívánalmaihoz mérten kiegészítő vagy pótló mellékszolgáltatás, másrészről pedig a hitelezői jogok gyakorlásának a méltányosságtól folyó korlátja»[11] a fogantyú, melynél megragadhatjuk ezt a bonyolultnak látszó kérdést. A bérlő, mint a tulajdonosnak kötelmi adósa, köteles azonnal értesíteni a tulajdonost a bérelt ingók megsemmisüléséről és vét a kereskedői hűség és bizalom ellen ha ezt az értesítést elmulasztja. A mulasztásnak következménye pedig: teljes kártérítés, ami a zsák tulajdonosa szempontjából egyértelmű a *kikötött bérösszeg fizetésével addig az időpontig, amelyben az értesítés tényleg megtörtént.* A bérzsák ellenértékének megtérítése voltaképen nem kártérítés, hanem a visszaadási kötelem (restitutio) átalakulása pénzbeli kötelemmé. Viszont a tulajdonos értesítési kötelessége abban áll, hogy ő sem tarthatja kétségben a bérlőt hosszabb időn át afelől, hogy hány darab bérzsák után és milyen időponttól kezdve folyik tovább a bér felszámítása. Amennyiben pedig a tulajdonos ezt az értesítési kötelességet elmulasztja vagyis hónapokon át nem küld folyószámlakivonatot a bérlőnek, ez utóbbi joggal vélelmezheti a reá nézve kedvezőbb helyzet fenforgását vagyis azt, hogy a tulajdonos a bérzsákokat megsemmisülteknek vélelmezi. Az értesítési kötelezettség elmulasztásából származó folytatólagos fizetési kötelezettséget a német judikatura kiterjesztő magyarázattal a B. G. B. 323. §-ára, illetve a H. G. B. 354. §-ára, a kir. Kúria pedig a KT. 354. §-ára alapítja.

Miként kimutattuk, a Kúria máig megállapítható ítélkezése az itt érintett kérdésekben hol ellentmondó, hol határozatlan, az elvi megoldást megkerülő. Kívánatos volna, ha a jogkereső közönség nagyobb világosságot látna a kereskedelmi jognak ezen kicsiny, de mégis nagyfontosságú mellékágában annál is inkább, mert a zsákbérlet jogkérdései azonos módon jelentkeznek egyéb tartályok (vasúti kocsik, hordók, palackok, szénsav- és oxygéntartályok stb.) használatbavételénél is.

Dr. Sömjén Géza.

[8] Kúria Rp. IX. 10,811/1915.

[9] Seuffert's Arhiv. Band 55. No. 88.

[10] Sirey, Recueil Général 1907. I. 169. oldal. Hasonlókép döntött a Kúria is a magyar csődtörvény 22. §. és 48. §. 2. pontja alapján. Kúria I. G. 324/906. G. 355/904., 272/1899., 395/902.

[11] Dr. Szladits Károly, Jogtud. Közlöny, 1916. évi 52. sz.

Jogirodalom.

I.

Bacsó Jenő: A polgári perrendtartás tankönyve. 1917. Grill Károly könyvkiadóvállalata.

Az előttünk fekvő és 328 lapra terjedő tankönyv a magyar polgári perjog ***rendszeres*** feldolgozását nyujtja és a kiadó által megszabott szűk korlátokon belül a polgári perrendtartásról szóló törvény szövegét is, bár nem egészen a törvényszakaszok sorrendjében, de mégis ***teljesen*** ismerteti. A könyv könnyebb kezelhetőségét előmozdítja a rendszeres tartalommutató és a törvényszakaszok elhelyezését feltüntető lapszámmutató.

Bacsó perjogi elmélete «A jogvédelem előfeltételei a polgári perben» és «A felülvizsgálati eljárás» című monografikus munkáiból ismeretes. Tételeit ott bőven megindokolta; és ennek tulajdonítható, hogy álláspontját a jelen munkájában néha csak lapidáris rövidséggel fejezi ki. Amennyiben az olvasó a szerző tanításainak részletes kifejtését az említett monográfiákban megtalálhatja, a rövidség a tankönyv hibájául fel nem róható; és kétségtelen előnye az, hogy az áttekintést lényegesen megkönnyíti.

A kiadó által megszabott korlátozások mellett természetesen nem volt elkerülhető, hogy itt-ott egyes kijelentések homályban maradtak és az olvasóban kételyeket ébresztenek, holott azok — alaposabb magyarázat és megokolás mellett — bizonyára meggyőzőbbek lennének.

Amikor szerző a bíróságot egyszerűen «jogi személynek» deklarálja (13. lap), ez — főképen tanulóifjakból álló olvasóközönség előtt — kételyeket ébreszthet arra nézve, hogy nincs-e itt szó ***magánjogi*** értelemben vett jogi személyről?

«Akire a bíróságok joghatósága nem terjed ki, ***annak***, illetőleg azzal szemben jogvédelem nem is adható» (16. lap). Tudjuk, hogy a hazai bíróság joghatósága rendszerint nem terjed ki a külállamra, rendszerint nem adhat a külállammal szemben jogvédelmet. De nem-e adhat és nem-e köteles megadni a jogvédelmet a ***külállamnak***, ha az felperesként lép fel előtte?

Nem pénzkövetelés iránt indított perekben a járásbíróság a fellebbvitel szempontjából jelentőséggel bíró értéket, a Pp. 5. §-a szerint, a tárgyalás során hivatalból is lehetőleg tisztába hozni köteles. Szerző ezt az ***értékre való tekintet nélkül*** járásbírósági hatáskörbe tartozó perekre korlátozza (22. lap); pedig — az 525. §. esetét kivéve — a fellebbvitel ***minden*** járásbírósági perben a pertárgy értékétől függ, tehát azokban is, amelyek a Pp. 1. §. 1. pontja alapján, vagyis egyedül az ***értékre való tekintettel*** tartoznak a járásbíróság hatáskörébe.

Szerző szerint a jogképesség nem ***perelőfeltétel***, hanem jogvédelmi előfeltétel (41., 42. lap). Elismerem, hogy a jogképesség jogvédelmi előfeltétel; de vajjon ez kizárja-e, hogy a jogképesség ***egyúttal*** perelőfeltétel is legyen? Érvényesen létrejöhet e a per, ha valaki egy nem létező jogi személy nevében (pl. be nem jegyzett részvénytársaság nevében) lép fel keresettel, tehát a pernek nincs is felperese? És igen hálás téma lett volna meg is indokolni a Pp. miniszteri indokolásából átvett azt a tételt, mely szerint «a jogképesség hiánya nem pótolható», amivel szemben a bírói gyakorlat nem egy esetben megengedte, hogy a hiány más, jogképes személy utólagos perbelépésével, illetve perbevonásával orvosoltassék.

A perbeli jogutódlásról szóló fejezetben (49. lap) azt tanítja Bacsó, hogy ***felek*** alatt azokat kell érteni, akiknek ***dologi perképességük*** van (legitimatio ad causam). Vajjon azért, mert a felperesnek a per tárgyához nincs kereshetőségi joga, mert az nem őt illeti meg, hanem más valakit, lehet-e azt állítani, hogy ebben a perben nem azt kell felperesnek ***perfélnek*** tekinteni, aki mint ilyen tényleg fellépett, hanem azt, aki felperesként sikerrel fellépheteit volna, de nem lépett fel?

Azok a pergátló kifogások, melyek szerint felperesnek a pert a Pp. 1. §. 2. ***a)*** pontja vagy 45. §-a alapján más bíróságnál kellett volna megindítania, szerző szerint nem a perelőfeltételekre, vagy a jogvédelmi előfeltételekre vonatkoznak, hanem ezek ***ellenjogosítványok***, amiből azt következteti, hogy érvényesítésük egyenesen előfeltételezi a per ***létrejöttét*** és így ezek ***hivatalból nem vehetők figyelembe*** (86. lap). De ha a keresetlevélhez csatolt okiratból kitűnik, hogy a felek a járásbíróság ***hatáskörét*** kikötötték és felperes mégis a törvényszéknél adta be a keresetet, vagy hogy a felek magukat egy másik bíróság ***illetékességének*** a Pp. 45. §-a 2. bekezdésében meghatározott módon alávetették, nem-e jelent ez annyit, hogy a bíróságnak a konkrét ügyre nézve ***nincs meg*** az a hatásköre, vagy illetékessége, mely őt, a kikötés meg nem történte esetében, egyébként megilletné? és nem fogja-e a bíróság a keresetlevelet a Pp. 141. §-a alapján — ***a per létrejötte előtt — hivatalból*** visszautasítani?

Ellenben: Úgy hiszem, hogy «a bíróság jogvédelmet nyilvánvalóan nem adhat», ha már a keresetlevélből kitűnik, hogy a kereseti kérelem törvénybe, vagy a közerkölcsiségbe ütközik vagy magában véve semmis jogügyletre van alapítva. Ily kereset alapján marasztaló ítélet nem hozható; és az alperes mulasztása esetében a Pp. 443. §. 4. pontja alkalmazandó. Még sem találok törvényes alapot arra, hogy a bíróság ily esetben «a peralapításnál való közreműködést megtagadhassa», ami — a Pp. 140., 141. §-ainál alkalmazva (104. lap) — azt jelenti, hogy a bíróság a keresetlevelet ily okból, idézés kibocsátása nélkül, hivatalból ***visszautasíthatná***.

Igen helyesen, ***valamennyi ítéletre*** alkalmazza a szerző azt a szabályt, mely szerint, ha a követelés csak a per folyamán jár le, az a marasztalást nem gátolja (Pp. 396. §-a) «mert nem gátolja az a ***megállapítást*** sem, ha a megállapítás szükségessége s a ***jogállapotváltoztatást*** sem, ha az arra menő jog (pl. a házasság felbontasára) s ezzel a védelmi szükséglet csak a per folyamán keletkezik». Ebből az is következik, hogy azt a szabályt, mely szerint «ha a követelés csak a szóbeli tárgyalás befejezése után jár le, a feleket szükség esetén újra meg kell hallgatni», a megállapítási és a konstitutiv perekben ***ugyancsak*** alkalmazni kell. Annak a megokolásával, hogy ***ez*** «a dolog természete szerint» miért csak a marasztalási perben fordulhatna elő, szerzőnk adós maradt (183. lap).

Az, hogy a Pp. 476. §. 2. bek. első mondatában foglalt korlátozás nem terjed ki azokban a perekben hozott ítéletekre, amelyek a községi bíróság hatásköre alá ***tartoznak*** (209. l.) nyilvánvalóan sajtóhiba.

A Pp. 642. §-a szerint megtámadó-, bontó- és válókeresettel ***semmisségi*** vagy a házasság ***nemlétezése*** iránti keresetet nem lehet sem összekapcsolni, sem ezek tárgyalásának folyamán új keresettel vagy viszontkeresettel érvényesíteni. Szerző (265. lap) így írja körül:

«A keresethalmazat meg van engedve, de csak oly értelemben, hogy ugyanazon jogi hatályt előidéző több jog (ok) együtt érvényesíthető, másfelől azonban több per egyesítése, tehát különböző jogi hatályt előidéző jogok (okok) együttes érvényesítése nincs megengedve». Vajjon a bontó és megtámadó kereset ***ugyanazt*** a jogi hatályt idézik-e elő? Pedig ezeknek ***egymással*** való összekapcsolását a 642. §. nem zárja ki.

Azonban mindezek az apróbb fogyatkozások, — melyek, ismétlem, főként a könyv technikai kereteiben rejlő korlátokra vezethetők vissza — nem csökkentik a szerzőnek azt az érdemét, hogy oly munkát bocsátott a jogi pályára készülők rendelkezésére, melyből a törvény teljes anyaga mellett egy könnyen áttekinthető és felfogható, következetes és logikus perjogi elméletet elsajátíthatnak, ami mindenesetre igazolja a szerző által az előszóban tett azt a kijelentést, hogy munkája a már megjelent és jórészben más alapokon nyugvó rendszere, perjogi kézikönyvek mellett sem volt felesleges. *Dr. Kovács Marcel.*

II.

Dr. Angyal Pál: A visszaható erő az anyagi büntetőjogban. (A Magyar Tudományos Akadémia kiadása 1916, 84 oldal.)

Tudományos kérdéseknek valóban beható tanulmányozását a kérdés aktualitása kevéssé kedvezően szokta volt befolyásolni. Az aktualitás ugyan az érdeklődés gyujtópontjába viszi a problémát, de sohasem tisztán mint tudományos kérdést, hanem egybekapcsolva és szétválaszthatatlanul összefonva ama különböző célszerűségi törekvésekkel, amelyeken keresztül a szigorúan tudományos szempontok csak nehezen érvényesülnek. Csak természetes, hogy az ily esetekben a vita elmélyítése helyett jelszavak után kutatnak, amelyeket összeráncolt és gondterhelt homlokkal sokatmondóan hangoztatva, kiki a külső siker minden jelével leplezheti a hozzáértés és a józan megfontolás hiányait. Esztendőnkint több ily kérdés is merül fel, amellyel szem-

ben illik állástfoglalni mindenkinek, aki véleményének helyességéről elsősorban is nem önmagát, de a többieket akarja meggyőzni. Szó szót követ, alapigazságok, elméletek buja sokaságban tenyésznek s csak egy határ marad bevetetlen, míveletlen: a tudomány birodalma. Igy volt ez még legutóbb is, midőn a hadiszállítások körül elkövetett visszaélésekről szóló 1915. évi XIX. tcikkel kapcsolatban a büntető törvények visszaható erejének kérdése ismét gyakorlati jelentőségűvé vált. Meg kellett várni, míg a hamarosan kigondolt pro és kontra érveket — melyekhez csak kevés köze volt a büntetőjognak — kissé belepi a feledés pora, hogy a tudomány emberei ismét tárgyilagos vizsgálat alá vegyék a problémát. Az elsők közé tartozott ezek között a most ismertetendő munka szerzője is, akinek már sikerült szabadulnia «von dem Banne, in welchen die Gedankenkreise leicht ihren Uhrheber verstricken». Objektivitás, pontosság és szigorúan tudományos szempontok jellemzik Angyal Pálnak a visszaható erőről írt terjedelmes dolgozatát. Két főrészre oszlik a munka. Az első a jogtörténet és jogösszehasonlítás című részben a visszaható erőnek szerepét mutatja be a szerző az őskori törvényektől kezdve egészen a legújabb büntetőtörvénytervezetekig. Míg a második elméleti álláspontok felírás alá csoportosított fejtegetések a kérdés terjedelmes külföldi és hazai irodalmának gondosan rendszerbe csoportosított összefoglalását nyujtja. Ugyancsak ennek a résznek harmadik és legértékesebb fejezetében (Eredmények) vonja be a szerző az előzően összehordott anyagból meríthető tanulságokat és itt terjeszti elő a visszaható erő kérdésének a jövő büntető kódexében leendő szabályozására vonatkozó indítványait. «A büntetőtörvény materiális visszavonhatása mellett felhozott okokat az *általános szabály* megkonstruálása tekintetében döntőknek minősítem», mondja itt Angyal Pál. Viszont az elkövetéskor érvényben volt, illetőleg a közbenső régi törvény alkalmazását kívánja, ha ez a vádlottra kedvezőbb, mint az új (80. old.). Három esetben mégis szükségesnek tartja a szerző az abszolut materiális visszahatás megvalósítását. Nevezetesen: ha az új törvény kizárólag vagy legalább is elsőrendben a bűntettes jól felfogott érdekét szolgálja, továbbá a biztosító rendszabályokat bevezető új törvényeknél és végre oly körülmények között és oly büntetőtörvényeknél, amelyek eminens állami érdekeket védenek. A szerző tehát nem csupán ismertetésre, de a sokat vitatott kérdésnek megoldására is vállalkozott munkájában. A részletkérdések (enyhébb törvény fogalmával kapcsolatos kérdések magánindítvány, büntethetőség előfeltételei, lásd Reichsgericht gyakorlata ped. II. 7. (08. határozatot stb.) megbeszélése azonban már kívül esett az eredetileg akadémiai előadás alakjában megírt tanúlmány keretén. Reméljük, lesz még alkalma a szerzőnek a visszaható erő eme számos elrejtett nehézségei megvilágításában is közreműködni. *A.*

III.

A mozlim jog és helyzete a jelenben. Irta *Goldziher Ignác.* Különlenyomat a «Pester Lloyd» 1916. évi október 31-iki számából.

A Kelet nagyjában még mindig az a csoda-világ maradt, amelyet csak a mesék választanak színhelyül. Érdekeink látókörünk határát is megszabják s e bűvkörből a jogtudomány sem törhet ki. A római jog területén, tehát Európában, a mozlim jog ismerete csak néhány elszigetelt tudóst érdekelhetett s ezek számát az összehasonlító jogtudomány alig szaporította, mert az maga is kevésszámú specialistára szorítkozik. Valóban, a tudomány valamely ágát csupán a gyakorlat ellenállhatatlan taszítása lendítheti fel. S a legújabb események megadták a kellő gyakorlati feladatot: óriási fontosságú követelményként bontakozik ki az, hogy a szövetségesek területén egységes gazdasági jogrend alakuljon. Ily körülmények között a mohamedán jog megismerése is általános érdekű lett s ezért kettős örömmel üdvözlendő az olyan munka, mint aminő kíváló Goldziherünk-é, amely az értelmes nagyközönség előtt akarja elosztani a mohamedán jogot fedő homályt.

A mozlim jogról általánosságban az a nézet uralkodik, hogy vallási jog lévén a Koránon alapul s nem lehet rajta változtatni. Ennek, az újkori művelődésre oly veszélyes igénynek valótlanságát magából a mozlim teológiából mutatja ki Goldziher.

Amily kevéssé jogkönyv a Korán (6113 verse közül csak 118 foglalkozik jogszabályokkal!) ép oly kevéssé hirdeti a mohamedán egyházjogász a világi jog megváltozhatatlanságát. Erre vonatkozólag hivatkozhatunk az izlám teológia egyik legnagyobb tekintélyére, Ghazzalira, a XI. századbeli arabs bölcsészre. Idevágó munkájának a világgal való megismertetése éppen Goldziher érdeme.

Ghazzali e művében erősen hangoztatja a mohamedán jog világi — közgazdasági és társadalmi — részének relatív jellegét. Ezek állandó rendezése lehetetlen, minthogy a közjó felőli szubjektív vélekedésén nyugosznak. A kánonisták igyekezete a jogot, a vallással egybekapcsolni, szerinte, hiú tévedés, mert Mohamed nem láthatott előre minden jogesetet. Következik ebből a világi jogalkotó és jogalkalmazó teljes szabadsága. Utóbbi részére Ghazzali a törvény szigorú követésével szemben az «idstihád»-ot a szabadabb jogalkalmazást követeli.

Van ugyan egyházjogász, aki szerint az «idstihád» kapuja az Izlám II—III. évszázadával, a négy ritus kialakultával, bezárult — e nézet azonban téves.

A mohamedán jogrend változtatható, alkalmazkodó voltának bizonyítéka továbbá az, hogy az összes theológiai iskolák a világi jog részére a közjó ideálját tekintik irányadónak; s nem csupán az elavult jogszabályt kell eszerint pótolni újjal, hanem a konkrét eset eldöntésében is felette áll a törvény betűinek a közjó követelménye.

Ujabban keletkezett egy, a Ghazzali-szellemében működő teológiai iskola, amely a mozlim teológia fegyvereivel küzd a jogrend merevségét vitató minden nézet ellen. Ahhoz az eredményhez jut, hogy az izlám a modern kultúrával szembeni ellentétet nem rejthet magában s a gazdasági, sociális, állami szükségleteknek a vallás-iskolai tanok nem lehetnek akadályai. Ez iskola vezére volt, az *ortodox*-izlám egyik feje, a néhány évvel ezelőtt elhúnyt Abdú Mohamed seik, a kairói Azhar-iskola rektora. Mindennemű jogi reformot követelnek, köztük a monogámia kizárólagosságát is, amit természetesen a Koránból igazolnak, csakúgy mint ellenfeleik az ellenkezőt.

Az Abdú-iskola tanítása nem maradt holt betű. 1916-ban egy nagytekintélyű bizottság ült össze Abdú utódjának elnöklésével, amely a házassági és örökjog — a vallási jognak fentartott területek! — reformálását tűzte ki céljául.

Mindenesetre megnyugtató, hogy a mohamedán teológia az izlám államok világi törvényhozásának s ezzel művelődésének nem állt és nem áll útjában s a megmerevedés veszélye, amelyet Haine a haladás legnagyobb gátjaként igazolt, ez oldalról alig fenyegeti az izlám államokat.

Azok a jogászok, akik ma a török és középeurópai jogi közeledéssel foglalkoznak, különös köszönettel tartoznak Goldziher Ignác nagyértékű dolgozatának, amely a mohamedán teológia felfogásába világítva, ott tájékozást szerez.

Dr. Bárd József.

Szemle.

BELFÖLD.

— **Koronázási számunk** egy példányát annak idején felterjesztettük Ő Felségéhez. Most válaszkép a következő értesítés érkezett a szerkesztőséghez:

Értesítem Nagyságodat, hogy a Jogtudományi Közlöny ünnepi koronázási számának legfelsőbb helyre felterjesztése alkalmából Ő császári és apostoli királyi Felségének főkamarásmesteri hivatala folyó évi 163. sz. alatt közölte velem, hogy az említett lappéldány legkegyelmesebben elfogadtatott; egyúttal a főkamarásmesteri hivatal a hasonló küldeményekre nézve kapott általános felhatalmazás alapján köszönetét fejezte ki a Jogtudományi Közlöny Szerkesztőségének.

Budapest, 1917 február 6-án. *Balogh.*

— **A Kúria büntető jogegységi tanácsa** a f. é. február 9. napján tartott ülésében döntött abban a kérdésben, vajjon az árdrágító visszaélésekről szóló 1916: IX. tc. 1. §-ának 1. bekezdésében tiltott módon szerzett közszükségleti cikk elkobzásának van-e helye akár a Btk. 61. §-ában foglalt, akár más törvényes rendelkezés alapján? A döntés az, hogy az ily közszükségleti cikkek elkobzását a Btk. 61. §-a alapján el kell rendelni. A döntvény szövegének közzététele után a kérdésre még visszatérünk.

— **A Magyar Jogászegyletben** e hó 24-én d. u. 6 órakor dr. *Vámbéry* Rusztem előadást tart: *A fiatalkorúak kriminalitásáról és bíróságáról a háború alatt.*

— **A lakbérleti bizottság** szervezése nagy fontosságú újítás igazságügyi szervezetünk terén. A bíró elnökből és laikus tagokból álló bizottság minden jogorvoslat kizárásával dönteni fog a felmondás, a katonai szolgálatot teljesítő bérlőknek és azok hozzátartozóinak engedett újabb fizetési halasztások és ezen halasztások megszüntetése kérdésében. Bizonyításfelvétel esetén a bizottság a polgári peres eljárásra vonatkozó szabályoknak megfelelően fog ugyan eljárni, mindazonáltal a jogorvoslat kizárása és a laikus elemnek bevonása a méltányosságnak tág teret biztosít. A bizottság hatáskörébe tartozik a bérleti viszonyból felmerülő vitás kérdések kiegyenlítésének megkísérlése is, ha ezt valamelyik fél kéri. A lakbérleti bizottságra, valamint lakbérleti kérdésekre vonatkozó rendeleteket lapunk mellékleteként közöljük. A rendeletekkel lapunk legközelebb részletesen fog foglalkozni.

— **A szabadalmi törvénytervezet a Magyar Jogászegyletben.** A Magyar Jogászegylet magánjogi bizottsága f. hó 10-én Szászy-Schwarz Gusztáv elnöklete alatt folytatta a szabadalmi törvény előadói tervezetének megvitatását. *Dr. Kohn Jakab* a tervezetnek az anyagi szabadalmi jogra vonatkozó szabályozását több tekintetben nem tartja kielégítőnek. Így különösen az alkalmazottak találmányaira vonatkozó szabályozás sem az alkalmazottak, sem az iparvállalatok szempontjából nem szerencsés, mert a tervezet szabályai, egyfelől nem elégítik ki az alkalmazottak jogos igényeit, másfelől a hazai iparvállalatokat számos pernek és nagy jogbizonytalanságnak teszik ki. *A kényszerengedély* intézményét felszólaló elvileg helyesli, azonban az a véleménye, hogy a tervezetnek a kényszerengedély intézményét részletesen és a gyakorlati igényeknek megfelelőleg kellene szabályozni. A tervezetnek a *képviseletre* vonatkozó szabályai nem indokoltak, mert a szabadalmi jog továbbvitelét épen azok az ügyek biztosították, amelyekben ügyvédek közreműködtek, vagyis a szabadalommegsemmisítési perek, nemkülönben azok az elvi jelentőségű felszólalási ügyek, amelyekben a peres feleket az ügy fontosságára való tekintettel ügyvédek képviselték. A tervezetnek ez irányú állásfoglalása egyébként ellentétben áll a szabadalmi hivatal tagjaira vonatkozó szabályokkal is. Felszólaló szerint az ügy érdekének csakis az felelne meg, ha az ügyvédi kar távol tartaná magát a bejelentések képviseletétől és ezt a teret átengedné az ügyvivői karnak, viszont az ügyvivők nem vállalkozhatnak arra, hogy a feleket perekben képviseljék. Hiányosnak tartja felszólaló a büntetőjogi védelmet is, mert a csekély szabadságvesztésbüntetés és kisösszegű pénzbüntetés egyáltalában nem alkalmas elrettentő példát statuálni és olyan esetekben, amelyekben a szabadalombitorló vagyontalan, a kártérítési kötelezettség nem védi meg a szabadalomtulajdonost. A második felszólaló *dr. Kósa Zsigmond* miniszteri tanácsos, aki a szabadalmi hivatalnak megalkotása óta tagja, húszéves tapasztalatai alapján mindenekelőtt rámutatott arra, hogy a tervezet nem időszerű. A jelen háborús viszonyok között az illetékes tényezők egyike sincs abban a helyzetben, hogy a szabadalmi jog reformjával nyugodtan foglalkozhassék. De ha még elvileg lehetséges volna is egy megfelelő szabadalmi törvény megalkotása, nem volna célszerű a szabadalmi jog reformjának ügyét most lezárni, amidőn a háborús viszonyok mikénti alakulása nem látható be és így különösen még azt sem lehet tudni; hogy a nemzetközi iparjogvédelmi unió megmarad-e? Komplikálja a helyzetet, hogy az iparjogvédelem terén a Németországgal való együttműködés okvetlenül szükséges és hogy ekként teljesen céltalan volna a magyar szabadalmi törvény revizióját keresztülvinni akkor, amidőn a német törvénynek a háború folytán felfüggesztett revíziója még nincs eldöntve. Felszólaló szerint a szabadalmi törvény revíziójának ügyét le kellene venni a napirendről, legfeljebb novelláris úton kellene segíteni a sürgős orvoslást igénylő hiányokon. A tervezet a műszaki körök egyoldalú orvoslási törekvéseit túlságosan támogatja és pedig úgy a hivatal szervezete, mint a képviselet kérdésében. A gyakorlat tapasztalatai azt mutatják, hogy a hivatal különösen a bírói osztály vezetésére más mint jogász nem lehet hivatva. A bejelentési osztály tárgyalásait nyugodtan reá lehetne bízni egy műszaki tanácselnökre is. A tervezet erészben nem is konzekvens, mert a bejelentési osztály azon ülésein is megköveteli a jogásztag közreműködését, ahol erre szükség egyáltalában nem volna. Hibáztatja felszólaló, hogy a tervezet a legkülönbözőbb magánjogi kérdéseket a szabadalmi hivatal hatáskörébe utalja. Ezzel a hivatalt elvonja működésének tulajdonképeni körétől, anélkül, hogy ezen ügyek megfelelő elintézése biztosítva volna. A tervezet felszólaló nézete szerint a képviselet kérdéseiben is a műszaki körök érvényesülését tartja szem előtt és a közérdek rovására adja meg nekik perekben is a képviseleti jogot. Ennek felszólaló tapasztalatai szerint csakis káros következményei lesznek. A két nagy érdeklődéssel és tetszéssel kísért felszólalás után a vita folytatása március elejére halasztatott.

— **A háborús adótörvényekről** előadást tartott a budapesti ügyvédi körben február hó 8-án *dr. Fraenkel Sándor* budapesti ügyvéd. Részletesen ismertette a háborús adótörvényeket, kivéve a hadinyereségadót szabályozó törvényt, melynek ismertetése második, legközelebb kitűzendő, előadására maradt.

— **A bírói hatalom gyakorlásáról,** valamint a rendes bíróságok és az ügyészségek szervezetéről intézkedő törvénytervezetnek előadói tervezete megjelent az Igazságügyi Javaslatok Tára legutóbbi számában. A tervezettel lapunk behatóan fog foglalkozni.

— **Polgári perút és perviteli felhatalmazás a közbirtokossági érdekeltség és annak tagja közötti ügyben.** A Kúria 1916. P. III. 6556. sz. ítéletével kimondotta, hogy a közbirtokosságnak egy községben lakó tagjai jogaiknak az arányosítási perben leendő érvényesítése céljából külön érdekcsoporttá alakulni jogosultak; ha tehát az érdekcsoport intéző-bizottsága az ülésében hozott határozatával felhatalmazta a felperest, mint az érdekcsoport közgyűlésén megválasztott elnökét arra, hogy az érdekcsoport által előlegezett s annak tagjaira közgyűlési határozattal birtokarány szerint kivetett arányosítási perbeli költségelőleget az önként nem fizető tagoktól bírói úton behajthassa és e célból ügyvédet vallhasson: ezzel a felperesnek a per megindítására történt felhatalmazása kellőleg bizonyítva van. E követelés érvényesítése az arányosítási per bírósága előtti külön eljárásnak nincs fentartva, — mert a felperes keresetét nem az arányosítási per bírósága által megállapított és az érdekelt birtokosokra kivetett költségelőleg behajtása iránt indította, — amely tárgyban a per adatai szerint az úrbéri bíróság még nem is határozott; — hanem az érdekcsoport által előlegezett s a tagokra közgyűlési határozattal kivetett költségelőleg megfizetése iránt emelte, amely a kivetést a kereseti előadás szerint a tagok és ezek között az alperes is, elfogadták; a kereset tehát az alperes által elvállalt magánjogi kötelem teljesítésére van irányozva, amelynek érvényesítése a polgári bíróság hatáskörébe tartozik. *K.*

— **A budapesti ítélőtábla 1916. évi ügyforgalmi és tevékenységi adatai.** *I. Polgári peres és nem peres ügy.* Maradt az 1915. évről 2188. Érkezett az 1916. évben 5212 (az 1915. évben 7600), ebből az érkezésből: a Pp.-ben szabályozott eljárás alá tartozó ügy 2584 (az 1915. évben 1115), a Pp.-ben nem szabályozott eljárás alá tartozó ügy 258 (83), egyéb ügy, ideértve a régi rendes és sommás pereket is 2370 (8956). Elintézendő volt 7400 (14,023). Elintéztetett 6293 (11,835). Az év végén folyamatban maradt 1107 (2188). — *II. Bűnügy és pénzügyi kihágási ügy.* Maradt az 1915. évről 828. Érkezett az 1916. évben 3716 (4968). Elintézendő volt 4544 (5991). Elintéztetett 3532 (5163). Az év végén folyamatban maradt 1012 (828). — *III. Fegyelmi ügy.* Maradt az 1915. évről 15. Érkezett az 1916. évben 22 (28). Elintézendő volt 37 (38). Elintéztetett 27 (23). Az év végén folyamatban maradt 10 (15). Végeredményben tehát érkezett 1916. évben összesen 8950 ügy (az 1915. évben 12,596). Az év végén folyamatban maradt 2129 (az 1915. év végén 3031).

— **A Kúria költségmegállapítási gyakorlatából.** A kir. Kúria 1916 december 14-én kelt ítéletével 17,800 K és járulékai iránt indított kereskedelmi perben, érdemleges fellebbezésért 40 K-t állapított meg. Ugyanebben az ügyben a budapesti kir. kereskedelmi és váltótörvényszék, mint kereskedelmi bíróság két évvel előbb, vagyis 1914-ben felperes részére 621 K 60 f, alperes részére 498 K 90 f-t állapított meg. A perben tanúbizonyítás nem volt, a törvényszék ugyanúgy okiratok alapján ítélt, mint a legfelső bíróság, a perbeli képviselők tevékenysége

az ügy jegyzőkönyvi letárgyalásából és a bizonyítékul szolgáló iratok bemutatásából állott. Ha a Kúria az érdembeli fellebbezést blankettamunkának tekinti, akkor a jelenleg elfogadott díjszabás szerint megállapított volna 120 K-t. A költségmegállapításból úgy látszik azonban, hogy a blanketta-kitöltés 33% ára értékelte az érdemleges munkát. *(Ügyvédi körökből.)*

— **Az Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetségében** *dr. Malonyai Béla* budapesti kir. törvényszéki jegyző február hó 13-ikán előadást tartott «Vitás kérdések az ideiglenes nőtartás megállapítása körül» címmel. Előadó ismertette elsősorban a Pp.-nak az ideiglenes nőtartásra vonatkozó hatásköri szabályainak eltérését a korábbi jogszabályokkal szemben. Előadó nem osztja azt a mai irodalmi és joggyakorlati álláspontot, hogy a házassági per bírósága csak az esetben intézkedhetnék a nő ideiglenes tartása iránt, ha egyúttal valamelyik házasfél az ágytól és asztaltól való különélés elrendelését a H. T. 98. §-a alapján kérte. Előadó szerint a házassági per bírósága a különélés el nem rendelése esetében is intézkedhetik a nő tartása kérdésében. Álláspontja szerint az ideiglenes nőtartási per befejezését az annak folyamatba tétele után megindult házassági per nem akadályozza, a járásbírósági eljárás folyamán hozott határozat pedig semmilyen tekintetben sem befolyásolja a házassági per bíróságának intézkedési jogát. Helyesli a 3982/1916. M. E. rendelet alapgondolatát, amely az életközösség megszűnésében való vétlenségét valószínűsítő nőnek azonnal tartást juttat. Végül előadó a polgári törvénykönyv tervezetét, javaslatát és bizottsági szövegét vette beható vizsgálat alá. Az előadást nagyszámú hallgatóság jelenlétében vita követte, melynek során *dr. Sztehló Kornél* és *dr. Havas Vilmos* szólaltak fel.

— **A munkaadó igénye alkalmazottjának találmányára.** Feltűnő, hogy épen a legmodernebb jogalkotás, az eszmei javak védelmét szolgáló törvények és törvénytervezetek azok, amelyeknél a középkori hűbériség visszatérő lelkével találkozunk. Mert mi másnak volna nevezhető az a viszony, amelyből a munkaadó joga a munkás találmányára deriválható volna? Kíséreljük meg a témát per eliminationem megközelíteni. Ha sem a bérszerződés, sem a szolgálati viszony, sem a találmányi határidőüzlet nem lehet forrása a munkaadó fentemlített igényének, akkor a tételes szab. törvényünk 6. §-át mint a tulajdon fogalmával ellenkezőt és magánjogilag meg nem konstruálhatót az új törvénybe még módosított, mitigált alakban se fogadhatjuk be. Ha pedig akár iparpolitikai, akár színlelt sociálpolitikai tekintetek ezen 6. §. további fenállását egyik vagy másik formájában parancsolnák, akkor a törvényhozó azt csakis a sic volo sic jubeo elvével indokolhatná, de semmiesetre sem modern jogi érvekkel. Ezek előrebocsájtása után megállapítandó mindenekelőtt, hogy fogalmilag ki van zárva miszerint a munkabér-szerződés mint ilyen a béren és a munka minőségén és mennyiségén kívül mást is, nevezetesen a munkaadó bármely igényét a munkás bármely akár anyagi, akár eszmei tulajdonára tartalmazzon. Ezen megállapítás elemi voltánál fogva bővebben nem is bizonyítható. Ha volnának mégis egyéb a gyár háziszabály ürlapjainak aláírása útján becsempészett stipulációk, úgy azok csakis a munka szerződéses viszonyon túl fekvő területre tartozhatnak és azok magának a munkabérszerződésnek föntiek szerint leendő vizsgálata szempontjából közömböseknek tekintendők. Nem ily egyszerű a szolgálati viszony (a törvény 6. §. alkalmazásból vagy hivatalos állásból folyó teendőt említ) kérdésének a tisztázása. Én a magam részéről minden oly szolgálati viszonyt illetve ilyent létesítő megállapodást, amely az egyik félt arra kötelezi, hogy olyasmit tegyen, ami a lekötelezett fél akaratától független, contra bonos mores természetűnek és így érvénytelennek tartok. A feltalálás kötelezettsége azt hiszem, a legrikítóbb példája az imént említett esetnek, nem lehet kötelezni valakit, hogy Minervát magához szegődtesse, invita Minerva még nem megy a dolog sem egyéb szellemi alkotás. És ha nem talál fel az arra kötelezett, akkor az illető vajjon megsértette-e a szolgálati viszonyt, avagy talán függelemsértést is követett-e el? Ugye bár nem. Ez utóbbi eset is eléggé bizonyítja, hogy a feltalálási kötelezettség jogilag el sem képzelhető. És most végezetül rátérek a harmadik helyen említett esetre t. i. a még meg sem született — nascituri qui in mente sunt — találmányoknak a munkaadó részéről szerződés útján való lefoglalásának jogászi megvilágítására. Jelen értekezésem legelején már használtam a határidőüzlet kitételt és ezúttal újra hangsúlyozom, hogy egy megadott műszaki problémának találmány útján történendő megoldása tényleg képezheti határidőüzlet természetű megállapodás tárgyát, de csak abban az egy esetben, ha ezen probléma csak egyfélekép volna megoldható, ekkor t. i. az illető szerződésnek tényleg volna tárgya, többféle megoldási lehetőség esetén azonban az illető szerződés semmis, mert nincsen határozott tartalma. Ámde axiomaként állíthatjuk, hogy nincsen, sőt el se képzelhető oly műszaki probléma amely csak egyfélekép oldható meg, ebből viszont következik, hogy szerződéssel még csak a jövőben születendő találmányok sem a munkástól, sem senki mástól, sem a munkaadó, sem bárki egyéb által magánjogi rendszerünk mellett meg nem szerezhetők. Remélem, hogy sikerült bebizonyítanom, hogy a magánjog kínálta összes lehetséges szempontokból tekintve a munkaadó joga a munkás és alkalmazott találmányára meg nem konstruálható és ha a szab. törvényünk 6. §-nak rendelkezéseit az új törvénybe át akarjuk vinni, akkor ezen jogászi nehézségek, ha egyebütt nem, de legalább az indokolásban kifejezésre kell, hogy jussanak azon célból, hogy egy esetleg helytelen judikatúrának útja vágassék, amely veszély egy jogászilag nem kifogástalan, nem klasszikus törvényszakasz esetében mindig fenyeget.

Dr. Perlmutter Alfréd.

— **Háború és kriminalitás.** A háborús állapotoknak a bűnözést előmozdító hatása ma már oly tény a bűnügyi statisztika megállapításainak ismerői előtt, amelynek még csupán okait és megnyilvánulásait illetőleg térhetnek el a nézetek, de létezése vitán kívül áll. Közvetlen tapasztalatból tudhatjuk mily számosak és szétágazóak azok a hatások, amelyeket a háború közállapotainkra gyakorolt. Már egymagukban az ezek nyomán bekövetkezett jelentékeny változások is emelték a bűncselekmények számát.

A változott viszonyok közepette való újbóli elhelyezkedése nagy tömegeknek soha sem történik anélkül, hogy egy jelentékeny rész véletlenségből avagy szándékosan őt meg nem illető helyre ne jusson. Ezek a rendes életfolyásukból kivetett egyének különösen is könnyen jutnak a bűn útjára. Nem kevésbé számottevőek azok a változások, amelyek csupán egyesek személyi viszonyaiban állanak be; hirtelen jóllét, gyors elszegényedés, a máról holnapra megnövekedett hatáskör, a kenyérkereső foglalkozás elvesztése végeredményben legtöbbször csak egy irányba vezet. A háború és a kriminalitás növekedése elválaszthatatlanul függenek össze egymással. A statisztikai adatok ugyan néha számszerint csökkenést mutatnak, ilyenkor azonban figyelembe kell venni, hogy mily arányban növekedett a katonai bíróság hatásköre alá tartozó egyének száma és a viszonylagos szaporulat így már csakhamar kitünik.

A bűnözés arányainak megállapítására különösen alkalmasak a *budapesti kir. ügyészség* ügyforgalmának adatai. Kétségtelen, hogy ez az a bűnügyeket intéző hatóság, amely a tényállás felderítése után legközvetlenebbül észleli a legkülönbözőbb társadalmi és foglalkozási osztályokból álló fővárosi lakósság viselt dolgait, amennyiben ezek a büntetőtörvények sérelmével járnak. Az említett hatóság által rendelkezésünkre bocsájtott adatok ez alkalommal is minden elméleti okoskodásnál világosabban szólnak. Ha a beérkező összes feljelentések számát vizsgáljuk, úgy a polgári lakósság számának apadása következtében beállt apadást csupán az első teljes háborús esztendőben tapasztalhatjuk, míg a következő évben a dezorganizáló tényezők már oly erősek lettek, hogy a hadiszolgálatot teljesítők számának folytonos növekedése dacára a bűncselekmények száma nem csupán viszonylagosan, de abszolute is jelentékenyen szaporodik. A beérkezett feljelentések száma ugyanis az utolsó 3 évben 16,887, 15,946 és *18,474;* vagyis az 1915. évben $6^1/_2$% apadás, de az 1916. évben egy 18%-os szaporodás (1914-hez viszonyítva $7^1/_2$%) mutatkozik. Még tisztább képet nyerünk, ha csupán a közönséges bűncselekményeket vesszük figyelembe. A kisebblet az 1915. évben 9%, míg a szaporodás 1916-ban 17% (1914-hez viszonyítva $6^3/_4$%). 15,622, 14,269, 16,278 feljelentés érkezett ugyanis ezen években. A bűnösök személyét tekintve legszembetűnőbb a fiatalkorúak körében beállott hatalmas szaporodás 1914-ben 171, 1915-ben már 397 és 1916-ban 470 ügy tétetett folyamatba. Vagyis 129% és további 18% az emelkedés, ami összesen 147%-os szaporulatot jelent 2 év alatt. Megjegyzendő azonban, hogy ezek az adatok a fiatalkorúak

tényleges kriminalitásának megbízható képét nem nyújtják, tekintve, hogy a rendőri hatóság az esetek jelentékeny részében tette az ügyet a kir. ügyészséghez át, midőn voltaképen a fiatalkorúak ügyészéhez kellett volna azt eljuttatnia. Ezzel szemben megbízható képet nyújtanak a fiatalkorúk kriminalitásáról azok az adatok, amelyeket a fiatalkorúak ügyésze szíves volt velünk közölni. Ezek szerint első fokban a fiatalkorúak birósága elé tartozó ügyek száma az utolsó három évben 4558, 5909, 7125; 28 %, 20 %, összesen 48 % az emelkedés a háborús években. Oly adatok ezek, amelyek a szaporodás jelentékeny és állandó irányzatúra mutatnak. Alig lehet kétség, hogy ezen a téren is speciálisan háborús jelenséggel állunk szemben, amelynél a rendes eszközök a kínált eredményt nem képesek elérni. Csekélyebb hullámzást mutat a fiatalkorúak elsőfokban kir. törvényszék elé tartozó ügyeinek száma. (Összefüggés Fb. 9. §., avagy az Fb. 56. §-ban meghatározott okok) 137, 172 és 159 ilyen ügy volt folyamatban az utolsó három évben, amelyek száma azonban az általános helyzet megítélése szempontjából nem bír jelentőséggel.

A felnőttek által elkövetett *különleges* delictumok között csupán a speciálisan háborús bűncselekmények (katonai kötelezettség alól való kivonás, hadisegélycsalás stb.) száma emelkedett. 1914-ben volt 164, 1915-ben 467, de az elmúlt évben már itt is javul a helyzet, (442). Emellett az összes különleges bűncselekmények száma állandóan apad. Ez a jelenség azonban kevés kihatással bír az általános helyzetre, lévén oly deliktumokról szó, amelyek rendesen is elenyésző csekély számban fordulnak elő a közönséges bűncselekményekhez képest. Igy pénzhamisítás miatt érkezett 1914-ben 301, 1915-ben 191 és 1916-ban 73 feljelentés. Sajtóügy volt 359, 108 és 114. (Előzetes cenzura és általános utasítások hatása.) Királysértés a háború első hetében némi emelkedést mutatott, amely kihatott az esztendő statisztikájára, a következő évben már ismét visszatér a rendes állapot (139, 90, 34). A csalárd és vétkes bukások száma természetesen szintén csökken a csődnyitások körül életbelépett háborús korlátozások folytán (94, 42, 22), a békés állapotok visszatértével itt erős visszahatás várható. Apad természetesen az uzsora is, ami annak tulajdonítható, hogy az árúuzsora megtorlását külön törvény alá vonták (1915. IX.) (104, 40, 35.) A gyorsított eljárás alá tartozó ügyek viszont ennek megfelelően emelkedtek oly módon, hogy 1915-ben 239, 1916-ban pedig 392 ily ügy indult meg. Kétségtelen mindezek alapján, hogy a háborús évek sok értékes gyümölcsét emésztették fel a bűnöző ember megfékezésére fordított tevékenységnek. Sok irányban kell majd újból kezdeni a munkát; egyelőre azonban még csak adatok gyüjtéséről lehet szó, amelyek a jövő munkásainak az útat megjelöljék.

A.

— **Hadbavonult perújítási határidejének számítása.** A székelyhidi járásbíróság Fl. 4690/1915. sz. váltófizetési meghagyással kötelezte P. J. és társait, hogy E. É. T. és É. H. r.-t.-nak a 92 K váltótőkének 60%-át és járulékait fizessék meg. A meghagyás 1915 december 29-én jogerőre emelkedett. Cs. F. forgató 1916 augusztus 12-én perújítási keresetet ad be, mert a váltót forgatói aláírással nem ő látta el, a tárgyaláson községi bizonyítvánnyal igazolja, hogy 1916 március 26-án népfölkelői tényleges szolgálatra bevonult és mint gazdálkodó onnan 1916 június 2-án szabadságoltatott, az 1916 március 16-tól 1916 június 2-ig határidő tehát a perújítás hathónapi határidejébe be nem számítható, mert hadbavonulásával a határidő folyása megszakadt. A járásbíróság a keresetet 2659/1916. 2. sz. ítélettel visszautasította, mert a perújítás határideje záros, azt a perújító hadbavonulása nem szakította meg, perújító a perújítási okról a kereset szerint már az 1914 június havában felvett óvás folytán értesült, azt tehát vagy kifogás alakjában vagy a határidő első három hónapjában érvényesíthette volna. Cs. F. perújító alperes az ítélet elleni fellebbezésében hivatkozik az 1380/1915. M. E. sz. rendelet 18. §-ára, mely szerint a katonai szolgálatban «eltöltött idő nem számítható be abba a határidőbe, amely alatt a katonai szolgálatot teljesítő egyénnek valamely jog megóvása végett keresetet kell indítania vagy a bíróság előtt más jogcselekményt kell teljesítenie. Az ilyen határidő nem fejeződik be korábban, mint harminc nappal a 7. §-ban meghatározott időpont után». A nagyváradi kir. törvényszék nyilvános előadás alapján hozott Pf. I. 4847/1915. 3. sz. ítéletben a járásbíróság ítéletét helybenhagyta a következő indokok alapján: «Az elsőbíróság ítéletét a kir. törvényszék a Pp. 567. és 571. §-aira valamint az 1380/1915. M. E. sz. rendelet 4. §-ára alapított és helyesen kifejtett indokai alapján és a fellebbezésben felhozottakra való tekintettel még azért is helyben hagyja, mert perújító alperes saját beismerése szerint is már 1914 június havában a váltó megóvatolása idejében a váltó perlése előtt tudomással bírt a perújítás alapjául felhozott ténykörülményről s miután ennek dacára a váltófizetési meghagyás ellen nemcsak kifogással nem élt, de a váltófizetési meghagyás jogerőre emelkedésétől 1915 december 29-től 1916 március 26-án történt bevonulásáig sem élt a váltófizetési meghagyás ellen perújítással, a Pp. 567. §-ának az az esete sem forog fen, hogy később jutott abba a helyzetbe, hogy a perújítási okot érvényesíthesse, mert azt a hadbavonulta előtt rendelkezésére állott háromhónapi határidő alatt érvényesíthette volna, ezért hadbavonulását oly okul, mely a Pp. 567. §-ában megszabott hathónapi záros határidőt meghosszabbíthatná s mely jogai érvényesítésének útjában állott volna, érvényesen fel nem hozhatja. Ezért az elsőbíróság a törvény és egyéb jogszabályok helyes alkalmazásával hozta meg ítéletét és utasította vissza a perújítási keresetet. Miért is az elsőbíróság ítéletét helyben kellett hagyni». Az ítélet ellen felülvizsgálatnak helye nincsen, igazolás a perújítási határidő elmulasztása miatt pedig azért nem kérhető, mert a másodbírói ítélet 1917 január 13-án kézbesíttetett, a jogerőre emelkedéstől számított hat hónap 1916 június 29-én letelt, azóta pedig az igazolás végső határideje a félév ugyancsak letelt. Szerény nézetem szerint a közölt ítéletek nem állanak összhangban a hivatkozott rendelet 18. §-ával, annak határozott rendelkezése ellenére utasíttatott vissza a kereset. Mindkét bíróság téves nyomon halad, amikor azt fejtegeti, hogy a Pp. 567. §-ának azon esete, ha a fél később jutott abba a helyzetbe, hogy a perújítási okot érvényesíthesse, nem forog fen és a rendelet 4. §-a alapján bírálja el a jogesetet. Perújító nem is ez alapon, hanem azért állítja, hogy a perújítási határidő nem telt el, mert a rendelet 18. §-a kimondja, hogy a katonai szolgálat ideje semmiféle kereset indításának határidejébe be nem számítható. A törvény intencióival is határozottan ellenkezik a döntés, mert a túlságosan rövid hathavi határidőt 87 napra redukálja, sőt a kimondott elv szerint megrövidíthető ez egy-két napra is. Ez az álláspont azzal sem menthető, hogy a határidő vétlen elmulasztása miatt igazolás kérhető, mert a rendelet szerint mulasztás nem forog fen és hogy mit érhet el a hadbavonult az igazolással, mutatja a perújító esete, aki csupán két és fél hónapig teljesített tényleges népfölkelői szolgálatot. Ha a törvény hat hónapban szabta meg a perújítás határidejét, nem sujtható a fél jogvesztéssel azért, mert módjában állott azt három hónapon belül megindítania, de elmulasztotta, azután pedig mindenféle mulasztást kizáró katonai szolgálatot teljesített.

K. Á.

— **A Corpus Juris Hungarici új kötete: 1916. évi törvénycikkek.** A magyar jogászvilág ezen nélkülözhetetlen könyvvállalata, melyet elhunyt kitűnő jogtudósunk, *dr. Márkus* alapított, már most kiadta egy testes kötetben az 1916-ban szentesített törvények gyüjteményét, *dr. Térfy Gyula* igazságügyi miniszteri tanácsos jegyzeteivel. Összesen 41 törvénycikk van benne, gondos szöveggel, kitűnő nyomásban, minden szükséges felvilágositást megadó jegyzetekkel. Ez a kötet egyszersmind a *Hatályos Magyar Törvények Gyüjteménye*-nek is folytatása. A szép kiállítású kötet ára fűzve 8 korona; félbőrkötésben 14 korona.

KÜLFÖLD.

— **A németalföldi bűnügyi statisztika** 1914. évi hivatalos adatait a hágai központi statisztikai hivatal lapunk szerkesztőségével közölte. A nagy szakértelemmel összeállított kimutatások ismételten igazolják azon már e hasábokon több izben hangsúlyozott észleletünk helyességét, hogy a háború hatásai kisebb mértékben bár, de csaknem kivétel nélkül megnyilvánulnak a semleges államok társadalmának életében is. A jelen világháború kitörésével egyidőben jelentékeny apadás állott be a súlyosabb bűncselekmények számában Hollandia területén is. A kimutatás igen helyesen ennek hármas okát adja; a magánérdekeknek háttérbeszorulását a nagy, világraszóló eseményekkel szemben (ez a feljelentések számát is apasztja), idegen állampolgároknak katonai szolgálatra való bevonulását és a

nyomozó és büntetőhatóságok munkájában beállott időleges fenakadást hozva fel. Különösen is észlelhető az 1914. évi csökkenés a könnyebb, személy elleni bűncselekmények körében, ellenben nincsen apadás a tulajdon elleni és a súlyos személy ellen irányuló bűncselekmények tekintetében. Ami a háború kitörését közvetlenül követő időt illeti, megállapítható, hogy az 1914 augusztusa apadást jelent a hatóságok, a közrend és forgalom ellen elkövetett bűncselekmények és igen jelentékeny kevesbedést az úgynevezett «agressziv kriminalitás» tekintetében. A vagyon elleni cselekmények az előző év keretei közt maradtak. Ezek a deliktumok szaporodnak a következő (szeptember) hónapban is, de egyidejűleg emelkedik az augusztusban még csökkenő irányzatot mutató hatóságok stb. ellen elkövetett erőszakoskodások száma is. Az év vége felé már az előző év számadataihoz hasonló a bűncselekmények száma, csupán a vagyon elleni cselekmények maradnak meg a növekvő irányzatban. Területi eloszlás szempontjából jellegzetes, hogy a csekélyebb súlyú bűncselekmények fogyóban voltak a határtartományokban, míg a súlyos (emberi élet, egészség ellen irányuló) bűntettek ugyanitt szaporodtak. Erős gyakorlati érzékre mutat a kimutatás szerkesztőjének az a módszere, hogy a statisztika adataiban mutatkozó eltéréseket elsősorban is egyéb, a kriminalitással össze nem függő körülmények szemügyrevételével kutatja. Ebből a szempontból két jelenségre utal a kimutatás, amely eredményeit befolyásolhatta. Az egyik az, hogy bizonyos rendkívüli külső események az igazságszolgáltatás menetét, a bűncselekmények felderítését, elbírálását meglassíthatják, aminek az a hatása hogy ezek a cselekmények a rendesnél későbbi időben lesznek kimutathatók, ami a statisztika egész képén egy automatikus eltolódást idéz elő. A második jelenség messzebbre kiható módon érezteti hatását és ez abban az általános gyakorlatban gyökerezik, amely szerint a mozgalmas napokban, midőn hatalmas országok sorsa forog kockán, bizonyos csekély fontosságú, lényegtelen tiltott cselekmények üldözésével kevésbé törődnek, mint egyébként. Természetesen ez a hatás főként a magánvádra üldözendő cselekmények körében mutatkozik, de nem zárkózhatik el előle az állami vádhatóság sem. Hollandiában is ezen, de főleg az utóbb említett jelenségnek tudandó be, hogy épen a könnyebb természetű bűncselekmények számában mutatkozik az apadás, míg a súlyos vagyon elleni cselekmények tekintetében, amelyek mindenkor egyformán szigorú megítélésre találtak, az előző évhez képest szaporulat tapasztalható. Erre mutat az is, hogy a könnyű természetű bűncselekmények kevesbedése épen a határszéli bíróságok területén, tehát a háborús hatásokat közvetlenül érző vidékeken következett be. Sőt egy további adat az is, hogy a visszaesők által elkövetett bűncselekmények körében kisebb arányú ez az apadás, mint az első ízben bűnözők deliktumainál; az előbbiek cselekményeit ugyanis mindig oly súlyosaknak tekintették, hogy azoknak rovására célszerűségi szempontok nem érvényesülhettek. Mindezeknek a különleges, rendkívüli behatásoknak, valamint az ezeknek dacára is megnyilvánuló számbeli adatoknak figyelembevételével megállapítható a kimutatásból, hogy a világháború első éve a semleges Németalföldnek kriminalitását is kedvezőtlen irányban befolyásolta. *A.*

Gyakorlott ügyvédjelölt nálam állandó alkalmazást nyerhet. Fizetés megállapodás szerint. A tót nyelv tudása kívánatos. Dr. Lukács Géza ügyvéd. Ungvár. 15660

Fővárosi ügyvéd irodájának esetleges átvételét, avagy hadbavonult ügyvéd irodájának a vezetését elvállalja fővárosi ügyvéd. Cím megtudható a kiadóhivatalban. 15683

Ügyvédi iroda vezetésére alkalmas, legalább németül tudó ügyvédjelöltet keresek azonnali belépésre. — Dr. Reisz Gyula ügyvéd, Pozsony Lőrinckapu-utca 36. 15686

Gyakorlott ügyvédjelölt szabadkai ügyvédi irodába azonnal alkalmazást nyer. Jelentkezések Dr. Szőke József ügyvédnél, Budapest, VII., Erzsébet-körút 1. sz. 15688

Megjelent a CORPUS JURIS HUNGARICI (Alapitotta Márkus Dezső dr.) legujabb kötete:

1916. ÉVI TÖRVÉNYCIKKEK

Jegyzetekkel ellátta
TÉRFY GYULA dr.
m. kir. igazságügyi miniszteri tanácsos.

Kiadja a
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda.

A több mint 200 lapra terjedő kötet ára a pótlások füzetével együtt fűzve **8 K**, fekete vagy barna félbőrkötésben **14 K.**

Kiegészítő kötete úgy a milleniumi nagy **Corpus Juris (Magyar Törvénytár),** mint a **Hatályos Magyar Törvények** gyüjteményeinek, valamint bármely törvénygyüjteménynek.

Tartalmazza az 1916-ban érvénybe lépett **összes törvényeket,** általános nagy becsben álló **jegyzetekkel, utalásokkal** s a **miniszteri indokolásokkal.** Függelékében beragasztásra való **pótlások,** a Corpus Juris előbbi köteteinek kiegészitésére. A jegyzetekben gondosan fel van dolgozva a **képviselőházi és főrendiházi tárgyalások anyaga.**

A legpontosabb szöveg, a legteljesebb tudományos és gyakorlati apparátussal.

A teljes gyüjtemények ára:

Corpus Juris Hungarici 1000—1916-ig, 41 kötet, fekete félbőrkötésben — **K 432·70**
A hatályos magyar törvények gyüjteménye 1000—1910-ig 6 kötet és kettős mutató, barna félbőrkötésben — **K 160·—**

1911. évi t.-cikkek. Barna félbőrkötésben **K 17·—**
1912. « « « « « **21·—**
1913. « « « « « **17·—**
1914. « « « « « **17·—**
1915. « « « « « **10·—**

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**
Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** Egyetem-utca 4.
Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63—96.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 8. szám. Budapest, 1917 február 25.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztőt irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. A bírák mellékfoglalkozása. — *Justus:* A Kúria jogegységi tanácsának 5. számú büntető döntvénye. — *Sándor József,* a fiatalkorúak brassói bírája: Próbárabocsájtás. — *Dr. Beck Salamon* budapesti ügyvéd: Munkásbiztosító pénztár illetményszabályzata. — *Dr. Fabinyi Tihamér* kir. törvényszéki albíró: Az új lakbérleti bizottságok. — *Dr. Rapoch Jenő* budapesti kir. járásbíró: A jogi közeledés kérdéséhez. — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi és Perjogi Döntvénytár. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

A bírák mellékfoglalkozása.

A bírói hatalom gyakorlásáról szóló e napokban kibocsátott előadói tervezet szerint ítélőbíró nem folytathat oly foglalkozást, amely a bírói tiszt függetlenségével vagy az állás méltóságával nem fér össze.

A tervezet álláspontja megfelel a kérdés mai szabályozásának.

Nem is szabad ezen változtatni.

A bírák egyesületének nagyérdemű elnöke, *Grecsák Károly* szemben a tervezet álláspontjával a bírák függetlenségének megerősítése érdekében szükségesnek tartja az összeférhetetlenség mai merevségének enyhítését. Szerinte az összeférhetetlenség mai merev formája teljesen elzárja a bírót az élettől. Egyik napilapban megjelent nyilatkozatában azt az eszmét veti fel, hogy a bírói kar automatikus szerve döntse el esetről-esetre elfoglalhat-e a bíró valamely állást vagy sem.

Mi a bírák mellékfoglalkozását a mainál lényegesen tágabb keretben megengedhetőnek nem tartjuk. Kisebb baj származik abból, ha a bíró el van zárva az élettől, mintha élettapasztalatait mellékfoglalkozás révén volna kénytelen megszerezni. A mellékfoglalkozás a bíró függetlenségének és állása méltóságának alapjait rendítené meg.

Nagyon jól tudjuk, hogy a súlyos gazdasági viszonyok a bírói kar helyzetét szinte elviselhetetlenné teszik.

A bírói kar helyzete már a háború előtt sem volt irigylésreméltó. Egy hónappal a háború kitörése előtt a budapesti kir. ítélőtáblának egy kiváló bírája a következő szavakkal jellemezte a kar akkori állapotát: «Alantas gazdasági helyzete az élet drágulásával az eddig sem megfelelő társadalmi pozíciójából is kezdi már kimozdítani a bírót. Az a gazdasági elégedetlenség, amely nem ugyan programmját, hanem jelszavát a szocializmustól vette, kimutathatólag kezd tért hódítani bíráink körében». «Az állam a bíróval mintegy vagyontalansági fogadalmat tétetett s benne az igazságszolgáltatás szentéletű szerzetesét kívánja látni.»

Ilyen volt a bírák gazdasági helyzete a háború előtt. Azóta a legelemibb életszükségleti cikkek ára többszörösen emelkedett. Ennekfolytán a hadipótlékok dacára a bírák jövedelme már alig fedezi a társadalmi állásának megfelelő létminimumot.

Amennyire nem helyeseljük a bírák mellékfoglalkozásának megengedését, annyira elfogadjuk a bírói egyesület elnökének minden szavát, amit a bírói kar anyagi helyzetének megjavításáról mond. A bírói status megalkotásával és ennek keretében a bírói javadalmazásnak megfelelő rendezésével oly gazdasági helyzetbe kell hozni a bírót, hogy anyagi gondok ne bántsák.

Örök dicsősége lesz a magyar bírói karnak, hogy szegénysége nem ártott bírói becsületének, de már a XVIII. század egyik bölcse figyelmeztette a törvényhozókat, hogy «nem szabad a bíró becsületességét a szükség kisértéseinek kitenni!» (Bentham). Ez a gondolat annyira magától értetődő alapja minden igazságügyi politikának, hogy további tekintélyek támogatására nem szorul. Még a nagy porosz király fukarsága is megszűnt, midőn a bírák fizetéséről volt szó: «Es ist nötig — írja egyik munkájában — dass die Richter bezahlt werden, damit sie nicht pflichtwidrig werden».

Egész sora a jogrend intézményes biztosítékainak omlott porba a háború világverő viharában. Minden törvényt, amelyet a kivételes hatalom, megfosztott erejétől, a magyar bíróság erkölcsi ereje pótolt. És ebben az immár éveken át tartó jogi chaoszban a magyar bírák nyugodt lelkiismerettel hivatkozhatnak a költő módosított szavára: et si fractus illabatur orbis, *judicem* ferient ruinæ.

Ez a kivételes szerep jogosítja fel a bírákat, hogy kivételes elbánást igényelhessenek. Nemcsak ők a közhivatalnoki nyomorúságnak érdemetlen részesei, de közérdek, hogy ők szabaduljanak elsőkül abból a helyzetből, amely hozzájuk és a magyar államhoz egyaránt méltatlan.

A Kúria jogegységi tanácsának 5. számú büntető döntvénye.

I.

A Kúria büntető jogegységi tanácsa a f. évi február hó 9. napján tartott ülésében a következő határozatot hozta: «Az árdrágító visszaélésekről szóló 1916: IX. tc. 1. §-ában tiltott módon beszerzett közszükségleti cikk olyan tárgy, amelyet a Btk. 61. §-a alapján el kell kobozni».

Indokolás: A döntés alapjául szolgáló elvi kérdésben a kir. ítélőtáblák ellentétes gyakorlatot folytatnak. Míg ugyanis egyrészt a budapesti kir. ítélőtábla arra az álláspontra helyezkedett, hogy az 1916: IX. tc. 1. §-ának 1. bekezdésében meghatározott árdrágító visszaélés vétségében bűnösnek talált vádlottnál lefoglalt közszükségleti cikkek a Btk. 61. §-a alapján elkobzandók és a szegedi kir. ítélőtábla is az elsőbirósági ítéletnek az elkobzást kimondó rendelkezését helybenhagyta és csak annyiban tért el a budapesti kir. ítélőtábla jelzett álláspontjától, amennyiben az elkobzást nem a Btk. 61. §-ára, hanem a m. kir. minisztérium által a lakosságnak életszükségleti cikkekkel ellátásáról és az árdrágító visszaélésekről 1915 nov. 23-án 4207/1915. M. E. sz. a. kibocsátott rendelet 18. §-ára fektette, addig másrészt a kolozsvári kir. ítélőtábla számos határozatában érvényre jutott azt a nézetet vallja, mely szerint az árdrágító visszaélés miatt elítéltnél lefoglalt tárgyak elkobzása nem rendelhető el s ezt a nézetét azzal indokolja, hogy az 1916: IX. tc. a bűnjelek elkobzására vonatkozóan rendelkezést nem tartalmazván, az elkobzás kérdése a Btk. 61. §-a alapján döntendő el, ennek alapján pedig a tárgyak elkobzása nem rendelhető el, mert azok a bűncselekmény által nem hozattak létre, sem annak elkövetésére nem szolgáltak.

Az 1916: IX. tc. 1. §-a a közszükségleti cikkeknek aránytalanul nagy mennyiségben nyerészkedés céljából való beszerzését, vagy a forgalomból való visszatartását minősíti vétségnek és mint ilyent helyezi büntetés alá. Ez a törvény az elkobzásról nem rendelkezik ugyan, ez azonban nem szolgálhat indokul

arra, hogy a Btk. 61. §-ának az árdrágító visszaélés esetében való alkalmazhatósága kizártnak és az elkobzás feltétlenül mellőzendőnek nyilváníttassék, mert a büntető törvénykönyv általános rendelkezései az 1916 : IX. tc. által szabályozott külön jogterületre is kiterjedvén, a Btk. 61. §-a, amennyiben ennek feltételei fenforognak, az árdrágító visszaélés esetében is alkalmazandó.

A 4207/1915. M. E. sz. miniszteri rendelet 18. §-a azonban a kérdés eldöntésénél irányadó nem lehet, mert ez a szakasz kizárólag az abban a rendeletben meghatározott kihágásokra vonatkozik s vétségekre már csak a Btk. 1. §-ánál fogva is alkalmazást nem nyerhet.

Tekintve most már, hogy a Btk. 61. §-a azoknak a tárgyaknak elkobzását rendeli, amelyek a bűntett vagy vétség által hozattak létre, vagy amelyek a bűntett vagy vétség elkövetésére szolgáltak; tekintettel továbbá, hogy az 1916 : IX. tc. 1. §-ában körülírt vétség a közszükségleti cikkeknek tiltott módon való felhalmozásával és a forgalomból való visszatartásával követtetik el; törvényes tilalom megszegésével beszerzett vagy visszatartott közszükségleti cikkek pedig a vétség elkövetésére szolgálták: kétségtelen, hogy azoknak elkobzását a Btk. 61. §-a alapján el kell rendelni.

II.

A Kúria döntésének indokolása tulajdonképen abban a kijelentésben van komprimálva, hogy az 1916 : IX. tc. 1. §-ában tiltott módon beszerzett vagy visszatartott közszükségleti cikk «a bűncselekmény elkövetésére szolgált». A rendkívül messzemenő következésekkel bíró állásfoglalásnak ez a szűkszavú megokolása épen nem hat meggyőző erővel.

Alig csalódunk, ha feltételezzük, hogy a Kúria azt a gondolatmenetet tette magáévá, amelynek fonalán Angyal Pál egyetemi tanár a Bűnügyi Szemle V. kötet 2. számának 77. és köv. lapjain még a mult évi november hó 15. napján megjelent értekezésében a Kúria konkluziójával egyező eredményre jutott. Ennek a gondolatmenetnek az a lényege, hogy az 1916 : IX. tc. 1. §-ában tiltott módon beszerzett vagy visszatartott közszükségleti cikket a Btk. 61. §-a értelmében azért kell elkobozni, mert az ily közszükségleti cikk a bűncselekmény elkövetésének valóságos eszköze (instrumentum sceleris) volt; ugyanis «a szóban lévő vétségnél a közszükségleti cikknek megfelelő helyzet behozásával történik a kriminalizált tevékenység kifejtése».

Ez az okoskodás azonban törvényszerűség szempontjából aggályos és ennek folytán kétség fér a döntvény helyességéhez is.

Hogy csak az 1916 : IX. tc. 1. §-ának 1. bekezdésében foglalt rendelkezésről szóljunk, eszerint vétséget követ el, aki — anélkül, hogy hivatásszerűleg foglalkoznék közszükségleti cikknek forgalombahozatalával vagy hatósági engedélyt nyert volna közszükségleti cikknek forgalombahozatalára — ily cikket aránytalanul nagy mennyiségben beszerez. Ebből a meghatározásból nyilvánvaló a bűncselekmény elkövetési tevékenységének mibenállása; az elkövetési tevékenység: ügyletkötés. De nem kétséges az elkövetési tevékenység eredményének mibenállása sem: hatalom, rendelkezhetés közszükségleti cikkek felett.

Lehet-e azt állítani, hogy aki ügyletkötéssel közszükségleti cikk felett hatalmat szerzett, az eszközül használta fel a közszükségleti cikket? Épen Angyal Pál fejti ki büntetőjogi Tankönyvében (1909., I. k. 78. és 81. lapok) éles elmével és tanulságos példákra utalva, hogy más az elkövetési tevékenységnek *eszköze* és más az elkövetési tevékenység *eredményét hordozó tárgy*. Ez a megkülönböztetés épen idevág.

Fentebb idézett értekezésében Angyal Pál arra hivatkozik, hogy az 1916 : IX. tc. 1. §-ának 1. bekezdésében meghatározott vétség nem oly ú. n. anyagi bűncselekmény, mint aminő p. o. a lopás, hanem úgynevezett alaki bűncselekmény, mint aminő p. o. a Btk. 314. §-ában meghatározott közegészség elleni vétségnek az a neme, amelyet a tettes életveszélyes cikknek elárusítás céljából boltjában tartás által követ el. Ez a konstrukció önkényes.

Az 1916 : IX. tc. 1. §-ának 1. bekezdésében meghatározott vétség a törvény szövege szerint anyagi bűncselekmény; ilyennek fogja fel a bírói gyakorlat is. És a tények vasereje elől zárkózik el az, aki a közszükségleti cikkeknek összehalmozott tömegében nem látja meg a tiltott tevékenység kézzel fogható eredményének hordozóját és eredményül csupán a társadalom azon érdekének veszélyeztetettségét állapítja meg, amely ahhoz fűződik, hogy hivatlan elemek ne halmozzanak fel készleteket.

Ebben a meglátásban alaki bűncselekmény volna a lopás is és lopás megállapítása esetében a lopott dolog elkobzását is el kell rendelni, hiszen lopásnál is «a tárgynak bizonyos helyzetbe hozásával, a tárgynak a kitűzött cél irányában való használásával történik magának a tevékenységnek a kifejtése».

Magánjogi szempontból is aligha átgondolt súlyos kihatásai vannak a Kúria döntésének. Ezek közül ez alkalommal csak arra az egyre utalunk, hogy az elkobzás abszolut erejű intézkedés, a terhelt tulajdonát tevő tárgyat tehát el kell kobozni, tekintet nélkül p. o. arra, hogy az illető tárgyra harmadik jóhiszemű személy zálogjogot szerzett.

De lege ferenda lehet vitatni azt, vajjon erkölcsi tekintetekből vagy a büntetőpolitika nézőszögéből nem volna-e megokolt az 1916 : IX. tc. 1. §-ában meghatározott vétségek esetében az elkobzás elrendelése.

De az igazságszolgáltatás biztonságát veszélyezteti az, ha rendszerré válik, hogy — miként az legutóbb a lapbiztosíték nélkül való politizálás kérdésében is történt — a törvényhozás intézkedésének hiányát a Kúria hatalomszavával akarják pótolni.

Justus.

Próbárabocsájtás.

A fiatalkorúakkal szemben tehető anyagjogi intézkedések közül kétségtelenül a próbárabocsájtás a legideálisabb. Amíg benne egyrészt a bírónak közvetlen javító-nevelő intézkedése valósul meg, tehát a bírónak nevelői hatásköre domborodik ki, másrészt azáltal, hogy a bírónak hatékony eszközei is vannak arra, hogy a fiatalkorút kényszeríthesse az eléje szabott kötelességei teljesítésére, nevelői hatáskörében a kellő fegyelmi, megtorló erőt is képviselni tudja.

A próbárabocsájtás intézménye általánosságban abban áll, hogy a bíró ideiglenes és feltételes intézkedést tesz; a fiatalkorút azon az úton, amelyen haladva a társadalmi renddel összeütközésbe jött, megállítja, melléje állít valakit, aki a megszabott határidőben azt kutatja, vajjon ez az összeütközés csak alkalmi tünet volt-e, avagy már oly mélyen belegyökösödött a fiatalkorú egyéniségébe, hogy tovább terjedésének megakadályozására hatékonyabb és súlyosabb állami kényszerintézkedésre van szükség.

A fiatalkorú tehát zökkenés nélkül folytatja társadalmi életét, de mert már bizonyságát adta annak, hogy a társadalmi rend feltételeinek mindenekben meg nem hajol, e társadalmi életében figyelik és a szükséghez képest óvják, vezetik, fegyelmezik és ha kell, büntetik.

A próbárabocsájtás intézményének a jogfejlődés háromféle alakulatát mutatja. Egyes államokban a felügyeletet a bíró irányítása mellett a gyermekvédelmi megbizottak teljesítik, akik megfigyelésük eredményét a bíróval közlik (közvetett módszer), másutt a próbárabocsájtott fiatalkorú a bíró közvetlen felügyelete alatt áll és a gyermekvédelmi megbizottak: a pártfogók csak szervei akaratának végrehajtásában és az intenzív felügyelet gyakorlásában (közvetlen módszer).

A harmadik alakulat az, amikor a bíró és pártfogó egyaránt gyakorolja a felügyeletet, de itt végeredményében a fiatalkorú a bíró közvetlen felügyelete alatt áll (vegyes rendszer).

A próbárabocsájtás rendszerei közül hazai jogunk az utóbbi alakulatot fogadta el. Az Fb. 48. §-a értelmében ugyanis a próbárabocsájtott a próbaidő alatt a fiatalkorúak bírájának felügyelete alatt áll s a felügyeletet a bíró közvetlenül és a felügyelettel megbízott személy útján gyakorolja, aki a bíró utasítása szerint jár el. A részleteket az 56,000. számú rendelet szabályozza.

A próbárabocsájtás miként való gyakorlását illetően tehát a törvény a legszélesebb hatáskörrel ruházza fel a bírót. Abból a felfogásból indulva ki, hogy ez a nevelői intézkedés a fiatalkorút illetően a legegyénibb, másrészt abból indulva ki, hogy a próbárabocsájtást helyzetek és viszonyok szerint más és másképp kell foganatosítani, a bírónak a legtágabb területe van magának az intézkedésnek mily méretekben való gyakorlására.

A fiatalkorúak bíráinak egy igen tekintélyes része azonban a próbárabocsájtás vegyes alakulatáról letért a közvetett felügyelet rendszerére.

A törvénynek azon intézkedését, hogy a fiatalkorú a próbaidő alatt a fiatalkorúak bírájának felügyelete alatt áll, aki azt közvetlenül és közvetve gyakorolja, akkép értelmezi, hogy a próbárabocsájtás tényét jegyzékbe veszi, záros határidőkben a felügyelőt jelentéstételre kötelezi és a jelentés pozitív vagy negatív eredménye alapján intézkedik.

A próbárabocsájtás eme módja szerint a fiatalkorú majdnem teljesen kisiklik a bírói felügyelet alul és így abban az esetben, amikor a felügyelő (aki igen gyakran a törvényes képviselő, mester, gazda), akár önös egyéni okokból, akár felületességből, akár azért, mert újabb megidézéstől tart, hamis jelentést terjeszt a bíró elé, a próbárabocsájtás a legcéltalanabb, esetleg veszedelmes intézkedéssé alakul át.

Sajátszerű, hogy a próbárabocsájtás eme helytelen irányba terelődött alakulatával inkább a városi bíróságoknál találkozunk, akik azt a városi kriminális fiatalkorúakkal szemben gyakorolják.

Annak ugyanis, hogy a székhelytől távollévő fiatalkorúak nem állhatnak a bíró közvetlen felügyelete alatt, magyarázata abban rejlik, hogy ezeket a fiatalkorúakat költséges dolog lenne a bírói székhelyen való megjelenésre kötelezni. Egyébiránt is immár szerzett tapasztalatok alapján joggal beszélhetünk arról, hogy a vidéki kriminalitás egészen más, hogy úgy mondjuk: egészségesebb és a jövő fejlődésre sokkal ártalmatlanabb a városi kriminalitásnál, ahol a próbárabocsájtás eredményes hatása jóval több garanciával bír, mint a városban.

Annak, hogy a városi bíróságok a próbárabocsájtás közvetett formáját alkalmazzák, indokát abban találják, hogy egyrészt a közvetlen érintkezés nem kötelező jogszabály, másrészt abban a jelentékeny munkatöbbletben, amely a közvetlen próbárabocsájtási alakulat következtében a bíróra hárul. Egyik bírótársam végül azzal indokolta, hogy a közvetlen felügyelet bizalmatlanság lenne a pártfogó tisztviselővel szemben.

A legideálisabb gyermekbírónak: Lindseynek legnagyobb érdemét abban találják, hogy a bíró és a pártfogó szerepét összeolvasztotta. A közvetlen felügyelet gyakorlati módja nála a jelentkezések rendszerében (system report) nyilatkozik meg és büszkén említi, hogy a jelentkezési napokon nemcsak az arra kötelezett próbárabocsájtottak, de az azalul kiszabadultak is felkeresik, tanácsait, segítségét kérik.

A próbárabocsájtás eredménye csakis attól a rendszertől várható, ahol a fiatalkorú a bíró közvetlen felügyelete alatt áll. Ez a közvetlen felügyelet pedig célszerűen abban állhat, hogy a fiatalkorú esetenként jelenjék meg a bíró előtt, adjon számot az elmult idő őt illető eseményeiről, mutassa fel gazdájának, szolgálatadójának, alkalmazójának a pártfogó által is láttamozott bizonyítványát, esetleg számoljon be keresetéről, a mesterségében való előhaladásáról. Keresse fel néha a bíró őt otthonában, a műhelyben, kérjen felvilágosítást az iskolai hatóságtól a jelen magatartását illetően.

A felügyelet ezáltal lesz közvetlen. A fiatalkorú csak ezáltal fogja igazán érezni, hogy fejlődésében figyelemmel kísérik és a bíró arra irányítólag hathat, esetleg kikényszerítheti a fejlődése biztosítására irányuló akaratát.

Nem lehet ugyanis eléggé hangsúlyozni, hogy a fiatalkorúakkal szemben gyakorolt bírói jog nevelői feladat. A bírónak minden intézkedése, kezdve a szülői felügyelet alá helyezésnél, végezve a legsúlyosabb fogházbüntetésnél, mind azt a célt szolgálja, hogy a renddel összeütközött fiatalkorú megjavulva kerüljön ki a bírói eljárás alul.

Egyetlen intézkedésben sincs annyira alkalma a bírónak nevelői, irányítói tevékenységének kifejtésére, mint a próbárabocsájtásnál és egyetlen intézkedés sem nyujt annyi alkalmat a fiatalkorú megjavulására, mint ez.

A fiatalkorú életének abban a korszakában van, amikor lelki és testi formálódása jövőjére döntő hatású; rendkívül fontos tehát, hogy e korszakban, amikor szociális gondolkodása kezd kibontakozni, amikor bíráló szelleme fölébred és környezetében rendellenes tüneteket lát, amikor bizonyos alárendelt helyzetből az önállóság felé kezd kifejlődni és amikor a fejlődésének ezen természetes menetében gondolatvilágát antiszociális hajlamok akasztják meg, álljon mellette valaki, aki lelki fejlődésére irányítólag hat, testi fejlődését pedig ellenőrzi.

Utalok itt elsősorban az iparos inasokra, a gyári munkásokra és cselédleányokra. A kapitalizmusra való törekvés a fiatalkorúaknak ezeket az elemeit sujtja legjobban, másrészt senkinél sem oly döbbenetesen csekély az ellenőrzés a fejlődést illetően, mint ezeknél. Azoknak a mestereknek, akik az inast teljes ellátásra fogadják fel és a cselédtartó gazdák egy igen tekintélyes része a lehető legkevesebbet törődik a fiatalkorú fejlődésével, ellenben munkaerejét a leguzsorásabb módon zsarolja ki.

Különösen a háború alatt, amikor a mestert egyrészt a meggazdagodás pokoli vágya sürgeti a többtermelésre, másrészt a segédi munkaerő hiányzik, 16 órás munkaidő megszokott.

Aszottabb arcokat, ványadtabb szervezetet látni nem lehet, mint a háború alatt kisiparosok inasai között.

Az ekkép növekedő fiatalkorúaknak nemcsak fizikai, de erkölcsi ellenállása is megbénul és néha valóban szerencse, ha a meg nem felelő ellátás, túlfeszített munka következtében bűnt követ el és ezáltal fejlődését figyelemmel kísérik.

Ezeknél a fiatalkorúaknál a közvetlen bírói felügyelet szükségkép előálló parancs, amelynek nemcsak az áll módjában, hogy a kriminalitásra való hajlamot megszüntesse, de a bíró kikényszerítő jogánál fogva megszüntetheti az egészséges testi és erkölcsi fejlődés akadályait is. Ezzel az erővel a pártfogó nem rendelkezik, de a közvetett felügyelet gyakorlásával a bíró meg sem szerezheti azt a bizalmat, amely az ekkép való javításnak leghatékonyabb tényezője. Csak akkép magyarázható az a tény, amit Lindsey említ, hogy a havi jelentkezéseknél oly fiatalkorú is jelenik meg önkényt, aki ellen bűnvádi eljárás nem volt folyamatban, de életsorsával elégedetlen és bizonyos hiányosságok megszüntetését kívánná.

A közvetlen próbárabocsájtásnak nagyon megfigyelendő módját gyakorolta az azóta sajnálatosan megszüntetett erzsébetfalvai kriminál-pedagógiai intézet, helyesebben annak volt jeles vezetője.

Azokat a próbárabocsájtottakat, akiknél nem látott elég garanciát arra, hogy környezetükben egészséges fejlődésük biztosítva van, egyidőre az általa fentartott otthonba utalta. A fiatalkorúak innét jártak munkára, iskolába, kiki a helyzete szerint. Mintegy áthidaló intézmény volt a javítónevelés és a próbárabocsájtás között.

Ha a fiatalkorú rövidebb vagy hosszabb idő alatt a helyes irányban való fejlődés tárgyi valóságáról győzte meg, véglegesen próbárabocsájtotta, ellenkező esetben vele szemben a szükségszerűnek mutatkozó szigorúbb intézkedéseket tette meg. De a fiatalkorút bármely esetben további figyelemmel kísérte és megfigyeléseinek eredményét kortörténeti lapon tartotta számon, amely kortörténeti lap a leghűségesebb képe a fejlődésben lévő fiatalkorúnak és későbbi időkben is megbecsülhetetlen adatokat tartalmazott volna a fiatalkorú egyéniségéről.

Ma, amikor a fiatalkorúak kriminalitása a háborúokozta közvetlen és közvetett hatások következtében úgy fajsúlybelileg, mint számbelileg növekedik, az apa, mester, felügyelő és fegyelmi erejük hiányában különös hivatása van a fiatalkorúak bírájának a fiatalkorú fejlődése ellenőrzésében, amely hivatás nem a bírói jogokon, de a bíró szociális kötelességén alapszik.

Hivatásának teljesítésével nem kis mértékben lesz tényezője a jövendő társadalom megalapozásának és nyugalma biztosításának.

Sándor József.

Munkásbiztosító pénztár illetményszabályzata.

A jogegységi tanács legközelebbi ülésére a következő vitás elvi kérdést tűzte ki: az 1907 : XIX. tc. alapján felállított Kerületi Munkásbiztosító Pénztár igazgatósága által szolgálati illetményszabályzat címen hozott határozatnak az a része, amely szerint mozgósítás esetén a pénztárnak katonai szolgálatra behívott azok az alkalmazottai, akik rendes hadkötelezettségüknek már előzőleg eleget tettek és mint katonák, a legénységi állományhoz tartoznak, a mozgósítás tartama alatt a pénztárnál viselt állásukat nem vesztik el és így a pénztárból élvezik a fizetésüket, esetleg egyéb illetményeiket, az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár jóváhagyásával érvényessé válik-e? avagy az illető határozat ezen részének érvényességéhez az Állami Munkásbiztosítási Hivatal előleges jóváhagyása szükséges-e?

A kitűzött kérdés nem általános elvi érdekű, mert a kerületi munkásbiztosító pénztárakat és azok alkalmazottait érinti. A jogegységi tanács tárgyalása azonban közérdekűvé teszi a kérdést, amelynek megérthetése végett azonban a vonatkozó törvényanyagot és az ügy történeti fejleményeit kell ismertetni. (Az objektivitás szempontjából szükséges megemlíteni, hogy valamennyi ügyben, amelyekben a Kúria különböző tanácsainak kontroverziája megnyílvánult, a felperes tisztviselőket a Kúria előtt e sorok írója képviselte.)

Az 1907 : XIX. tc. 132. §-a a hivatalnokokra vonatkozóan két szabályzat létesítését rendeli el és pedig külön illetményszabályzatot és külön szolgálati és fegyelmi szabályzatot. A kerületi munkásbiztosító pénztárak által megalkotott illetményszabályzat jóváhagyását ugyane szakasz az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár (O. P.) hatáskörébe utalja, míg a szolgálati és fegyelmi szabályzat jóváhagyása az Állami Munkásbiztosítási Hivatalnak (Á. H.) tartatott fen. Az O. P. autonom szerv, az Á. H. hivatalnoki intézmény. A két fórum között a törvény megalkotása óta a legkülönbözőbb kérdésekben surlódások fordultak elő, amik azonban közelebbről kérdésünket nem érintik. A kerületi pénztárak megalkották a törvényben előírt szabályzatokat; az O. P. az illetményszabályzatokat jóvá is hagyta, míg az Á. H. a szolgálati és fegyelmi szabályzatokat, noha felterjesztésük óta több esztendő eltelt, máig jóvá nem hagyta és a döntés függőben maradt. Az illetményszabályzat, amelyet a kerületi pénztárak egységes mintára alkottak meg, 16. §-ában kimondja a jogegységi tanács elvi kérdésében is szövegezett rendelkezést. A pénztárak a szolgálati szabályzat ezen rendelkezése alapján a mozgósításkor bevonult tisztviselőiknek a fizetést továbbra is folyósították egy ideig. E kérdésben azonban újra kiújult az O. P. és az Á. H. közötti ellentét.

Az O. P. érvényesnek és kötelezőnek jelentette ki az illetményszabályzat 16. §-ának vitás rendelkezését, míg az Á. H. protestált a fizetések folyósítása ellen. A pénztárak egyes esetekben a fizetések folyósítását be is szüntették. Erre keletkeztek a perek. A felperesi álláspont az illetményszabályzatra támaszkodott, amely az O. P. jóváhagyásával érvényessé vált. A perek egy részében a kerületi pénztárak képviseletét az Á. H. vette át az 1907 : XIX. tc. 176. §-a alapján, amelynek tartalma, illetve az A. H. képviseleti joga egyébként szintén vitatott volt. A kerületi pénztárak és az Á. H. az illetményszabályzat rendelkezésének érvénye ellen a legkülönfélébb kifogásokat hozták fel, amelyekkel ehelyütt, különösen minthogy a most kitűzött kérdés keretén kívül esnek, foglalkozni sem érdemes. A Kúria II. tanácsa döntött először e kérdésben és kimondotta, hogy az illetményszabályzat az O. P. jóváhagyásával érvényessé vált és megítélte ez alapon a beszüntetett fizetés folyósítását. Utóbb ugyane tanács egy másik ügyben is hasonló határozatot hozott és a IV-es tanács egy eléje vitt ügyben feloldotta a törvényszék elutasító ítéletét és elrendelte annak a tisztázását, hogy az alperes kerületi pénztár illetményszabályzatának jóváhagyása az O. P. részéről megtörtént-e, vagyis jogelvben a II. tanács ítéletéhez csatlakozott. Utolsónak foglalkozott a kérdéssel a Kúria VI. tanácsa és ellentétes álláspontra helyezkedett a korábbi határozatokkal. A VI. tanács állásfoglalása az illetményszabályzat jóváhagyására úgylátszik (a határozat még nem kézbesíttetett ki) szintén az O. P.-t tartja illetékes fórumnak, azonban felül bírálja a szabályzat tartalmi körét abból a szempontból, hogy oda csak olyan matéria jusson be, ami az illetményszabályzat keretébe tartozik és kimaradjon belőle minden oly kérdés, mely természete szerint nem illetményszabályzati kérdés, hanem a szolgálati és fegyelmi szabályzatba foglalandó. Elvileg egy ily megkülönböztetés helyeselhető, mert nem volna megengedhető, hogy egy egyszerű átkereszteléssel a hatalomkörökben eltolás lehessen előidézni és az ilyen átkeresztelés tulajdonképen a törvény megkerülését célozná és in fraudem legis eljárás volna. A hatalomköröknek ez a betartása, azonban egyaránt szól mindkét félnek. Úgy az O. P. mint az Á. H. tartoznak respektálni azokat a kereteket, amelyeket a törvény impériumuk határának megszabásaúl felállít. Lényegileg tehát a jogegységi tanács elé kerülő kérdés abban foglalható össze, hogy az illetményszabályzat vitás rendelkezése természete szerint illetményszabályzati kérdés-e vagy a szolgálati és fegyelmi szabályzat körébe vág.

Első szembetekintésre feltűnik, hogy a kérdés eldöntése pozitív jogszabályon nem fog fordulni, mert hiszen nincs szabály, amelyik megjelölné, hogy mely kérdések rendezendők az illetményszabályzat és melyek a szolgálati és fegyelmi szabályzat keretein belül. Más hasonló szabályzatokkal való egybevetés szintén nem fog eredménnyel járni, mert a szabályzatoknak ez a bifurkációja a munkásbiztosítási törvény sajátossága. Újból tehát a dolog «természetének» sikamlós talajára vagyunk utalva. A jogegységi tanács elé kerülő kérdés a vitás rendelkezés két pontját emeli ki és pedig hogy a mozgósítás folytán bevonuló tisztviselő állását elveszíti e, illetve, hogy fizetését továbbra is megkapja-e. Tekintettel arra, hogy a szolgálati és fegyelmi szabályzatokat az Á. H. máig függőben hagyta és ennélfogva formailag a kerületi pénztáraknál véglegesítések nem történtek, a kérdés arra szorítható egyelőre, hogy a mozgósítás folytán bekövetkező bevonulás minő visszahatással van a tisztviselő állására. Az illetményszabályzat 16. §-a bőbeszédűen mondja azt, hogy a bevonulás folytán a tisztviselő állását nem veszíti el és illetményeit tovább élvezi. A rendelkezésre teljesen elegendő lenne, ha annak csupán a második része marad meg, az t. i., hogy a tisztviselő továbbra is illetményeinek (esetleg korlátozott) birtokában marad. Ily szövegezés mellett kétségtelen, hogy a rendelkezés a tisztviselőknek járó anyagi ellenszolgáltatásra vonatkozik. Az illetményszabályzat és a szolgálati és fegyelmi szabályzat között más határvonal fel sem állítható, mint az, hogy az illetményszabályzat keretébe tartoznak a tisztviselők összes az illetményekkel kapcsolatos kérdései, a tisztviselők anyagi járandóságokra való igényei, míg a szolgálati és fegyelmi szabályzatba, a tisztviselők kötelességei és ezek szankciói. Az a kérdés, amit a 16. §. szabályoz, tisztára a fizetésre vonatkozik és mint ilyen tényleg az illetményszabályzat keretébe esik. Helytelen volna az illetményszabályzat körét oly szűken felfogni, hogy az ne legyen több, mint egy fizetési táblázat és kívül essék belőle a fizetési igényjogosultságot befolyásoló minden rendelkezés. A VI. tanács határozata pedig következetesen keresztülvive egy fizetési táblázattá soványítaná le az illetményszabályzatot.

A rendelkezést az sem vonja ki az illetményszabályzat köréből, hogy a 16. §. azirán is intézkedik, hogy a bevonulás folytán a tisztviselő állását nem veszti el. Még ha e rendelkezést önálló szabálynak is fogjuk fel, úgy az illetményszabályzat ezen intézkedésének még csak kútfői fontossága sincs. Tételezzük fel, hogy az illetményszabályzat ilyen kijelentést nem tesz és speciális rendelkezés hijján az általános szabályokra kell visszanyúlni. Vajjon van-e a magyar jognak olyan rendelkezése, amely kimondaná, hogy a bevonult tisztviselő a mozgósítás folytán állását veszti? A 4116/1915. számú rendelet tudvalevően kimondotta, hogy a kereskedősegédek és tisztviselők szolgálati viszonya a bevonulás folytán nem szűnik meg, csak szünetel, vagyis a szolgálati viszony fenmarad, csak fizetési igénye nincs az alkalmazottnak. Összevetve a 16. §. intézkedéseit e rendelettel, az illetményszabályzat csak annyiban tér el a rendelettől, hogy a tisztviselőnek az illetményére is (esetleg korlátoltan) igényt ad. A tisztviselő állását tehát az illetményszabályzat 16. §-ának kijelentése nélkül sem veszítené el; az illetményszabályzat eltérése az általános szabálytól tehát csak ott kezdődik, hogy a tisztviselőnek fizetést is juttat. A 16. §. két intézkedése közül tehát az amelyikre még vitatható volna, hogy a szolgálati szabályzat körébe tartozik, bátran eliminálható volna, mert az állást a rendelkezés nélkül sem veszítené el, a fizetések megadására vonatkozó rész pedig evidenter beletartozik az illetményszabályzatba. Nem helyes tehát az az álláspont, amely a 16. §. rendelkezéseinek érvénytelenségét vitatja azon a címen, hogy az tulajdonképen a szolgálati és fegyelmi szabályzatba tartoznék és így az Á. H. jóváhagyását igényelné. Hogy a bevonulás a tisztviselő állását nem szünteti meg, mutatja az is, hogy épen abban a perben, amelyet a VI. tanács bírált el, a tisztviselő állását a pénztár hónapokkal annak bevonulása után külön felmondással szüntette meg.

Felvethető az az előkérdés is, hogy vajjon a tisztviselőre tartozik-e egyáltalán az O. P. és az Á. H. hatásköri vitája. A tisztviselő egy megalkotott illetményszabályzat alapján foglalja el állását; vajjon ronthat-e az ő helyzetén az, hogy a kerületi pénztár az ő főnöke, esetleg hatásköre túllépésével állapította meg

ezt a szabályzatot. Más kérdés, hogy az O. P. és Á. H. hatásköri vitájában kinek van igaza és megint más kérdés, hogy az alkalmazottal szemben hogyan bíráltassék el esetleg hatáskörtúllépéssel, de mégis megállapított illetményszabályzata. Ezt a kérdést részletesebb tárgyalás nélkül épen csak felvetjük.

A kérdés szociálpolitikai fontosságát sem fejtegetjük hosszasabban, csupán a szolnoki kir. törvényszéknek egyik ítéleti indokolásából (P. 4052/6. 1915. sz.), amely a tisztviselővel szemben gyakorolt felmondást érvénytelennek mondotta ki, idézzük a következőket: «A többször hivatkozott szabályzatok megalkotóinak nem lehetett az a szándéka, hogy a legnehezebb hazafiúi kötelezettséget teljesítő tisztviselőjét s ő általa családját is a hivatali fizetése elvonásával ily érdemtelenül, minden emberi érzéssel ellentétben álló módon sujtsa és kiszorítsa».

Dr. Beck Salamon.

Az új lakbérleti bizottságok.

Alig van magánjogi viszony, amelyre a háború okozta kivételes viszonyok intenzívebb befolyást gyakoroltak, mint a lakbérletre. Eleinte csak a hadbavonultak javára kellett — a hajléktalanná válástól való megóvásuk végett — rendkívüli intézkedéseket tenni (lakbérmoratórium és részleges felmondási és béremelési tilalom). Mivel azonban a lakás a primitív műveltségi foknál magasabbra emelkedett nép számára a táplálkozással és ruházkodással egyenrangú szükséglet, utóbb az építkezések elmaradása és a háborúval kapcsolatos egyéb körülmények, különösen a kereslet és kínálat normális viszonyának egészségtelen megzavarása stb. folytán arra vezettek, hogy a lakbéremelés és felmondás korlátozását a hadba nem vonult bérlők javára is be kellett hozni. Ezek az intézkedések, amelyeknek megtételét a gazdaságilag gyengébb fél oltalmazásának parancsoló szükségessége követelte, a bérlőket hatékony védelemben részesítették, de viszont terheket róttak a másik félre és különösen a háborúnak az emberi előrelátást megcsúfoló kiterjedése és időbeli elhúzódása következtében ma már a parancsoló szükségből is csupán rövidebb időre háttérbe szorítható ellenérdekek is jogos méltánylást követelnek. Minthogy az ellentétes érdekek megfelelő kiegyenlítése absztrakt jogszabállyal alig érhető el, olyan szociális érzéktől áthatott szervre van szükség, amely az ellentétes érdekeknek ezt a kiegyenlítését esetenkint a konkrét gazdasági helyzet kipuhatolására támaszkodó individualizációval a méltányosság szerint megnyugtató módon és emellett gyorsan intézi el.

Erre mutat az említett és a lakbérleti viszonyból folyó számos egyéb kérdéseknek a külföldön való kezelése is.

Igy a *franciáknál* már az 1870/71. évi háborúban a békebíróból vagy helyettéséből mint elnökből és két-két bérbeadóból és bérlőből mint tagokból alakult «*jury des logers*» *döntött* fellebbvitel kizárásával a háború alatt hátralékban maradt bérekre vonatkozó jogvitákban.[1]

Németországban a bérbeadók és bérlők, valamint a jelzálogos hitelezők és adósok közti viták kiegyenlítésére a közigazgatási szervezet körében *egyeztető hivatalokat (Einigungsamt)* állítottak fel,[2] amelyek a feleket pénzbírsággal idézhetik és a bíróságnak, ha az ügy perre kerül, szakvéleményt adnak.

Ausztriában pedig ugyancsak a közigazgatás körében bérbeadó- és bérlőtagokból alakított *lakbérleti hivatalok (Mietamt) döntenek* jogorvoslat kizárásával a béremelés mértékének jogszerűsége fölött.[3]

Polgári eljárási jogunkban egészen új intézmény gyanánt szervez *lakbérleti bizottságokat* a f. hó 10-én kiadott 8133/1917. I. M. számú rendelet, amely a fentebb vázolt megoldások előnyeit egyesítve, a bizottságot bizonyos kérdésekben *döntő* és emellett a bérlő és bérbeadó között a bérleti jogviszonyból felmerülő minden vitás kérdésben *egyeztető* hatáskörrel ruházza fel.

Hogy a jogviták békés kiegyenlítése, a perek megelőzése mily nagy jelentőségű feladat, mind határozottabban nyer elismerést.[4] Új perrendtartásunk is felismerte ezt, hiszen szabályozza a pert megelőző egyezségi kísérletre való idézést (Pp. 139. §.) és kimondja, hogy a bíróság a per bármely szakában megkísérelheti a jogvitának vagy egyes vitás kérdéseknek egyezségi elintézését (Pp. 231. §.), de ismeretes, hogy a gyakorlati érvényesülés terén e szabályoknak a jelentősége vajmi csekély. Ennek részben az a sajátos, de épen nem ritka jelenség az oka, hogy némely jogszabályok jelentősége nem megy át kellő mértékben az azokat alkalmazók köztudatába, ami eredményezte pl. azt is, hogy a Pp.-t megelőző perjogunknak egyes a perelhúzás megakadályozására igen alkalmas rendelkezései alig alkalmaztattak.

S amint a bíró szabályként nem tartja feladatának az egyeztetést, úgy s felek sem tekintik a bíróságot annak az amicabilis compositornak, amelyhez vitájuk békés kiegyenlítése végett fordulniok célirányos. Ha pedig egyszer perre került a sor, az egyeztetés kétségkívül nehezebb s a bíró erre a szerepre nem is feltétlenül alkalmas. Az egyeztetéshez u. i. — az egészen egyszerű vitás kérdésektől eltekintve — a siker kilátásával csak akkor foghat, ha az ügyet már alaposan ismeri és megalkotta arról véleményét, vagyis amikor az ügy döntésre érett; ilyenkor azonban a bíró aligha fogja idejét esetleg hosszadalmas egyeztetési kísérletre fordítani, amikor ítélettel döntheti el a pert.

Az egyeztetés pszichológiájában rejlik továbbá, hogy csak úgy lehet sikeres, ha az egyeztető a vita felől alkotott véleményét a felek elé tárja, őket az ügy várható kimeneteléről felvilágosítja és ezen az alapon lehetőleg határozott javaslatot tesz a megegyezésre. Amint azonban a bíró a feleket rábeszélni igyekszik, sőt velük hozandó ítéletét sejteti vagy egyenesen közli, pártatlanságát s így tekintélyét veszélyeztetheti. Ezért ezután legtöbbnyire inkább azzal a passzív szereppel elégszik meg, hogy a feleket *egyezkedésre* szólítja fel, ami természetesen nem pótolja az *egyeztetést.*

Az említett szempontokat figyelembe véve szembetünő, hogy mennyivel alkalmasabb az egyeztetésre a lakbérleti bizottság, amelyhez mint alább érintendő szervezeténél fogva a feleket megnyugtató kiegyenlítés biztosítékaival rendelkező és erre hivatott szervhez a per megelőzése végett a felek rendszerint személyesen fordulnak.

A rendelet az egyezkedés kedvezményezésében annyira megy, hogy a felek közt létrejött egyezségnek írásba foglalását rendeli el és az ilyen írásba foglalt egyezséget a bírói egyezség hatályával ruházza fel. (12. §. 1. bek.)

A lakbérleti bizottságok egyeztető működéséhez ezek ellenére sem indokolt ugyan vérmes reményeket fűzni, de viszont helytelen volna tagadni, hogy szervezésük sikerre érdemes kísérlet egy mindenképen életrevaló eszme gyakorlati megvalósítására. A siker végeredményben nem annyira az intézményen, mint inkább megvalósítóin múlik és pedig nem kevésbbé magukon a bizottságokon, mint a feleken, akik aligha fognak elzárkózhatni annak felismerésétől, hogy épen a lakbérleti viszonyból nap-nap mellett felmerülő számtalan kisebb-nagyobb vita olyan, amely egyenesen kikivánkozik a formális per béklyóiból és békés kiegyenlítést követel.

A bizottságok egyeztető eljárása, ha beválik, természetesen még kiépíthető. Nevezetesen meg lehetne adni nekik a jogot, hogy az egyeztetést kérelmező fél ellenfelét személyes megjelenésre pénzbírsággal idézhessék és be lehetne kapcsolni őket a peres eljárásba akár az előzetes egyeztetési eljárás kötelezővé tételével, akár pedig még célszerűbben oly módon, hogy — mint a német Einigungsämter — szakvéleményt adnának a bíróságnak lakbérleti perekben.

A bizottság *döntő* hatáskörének körülhatárolásánál az 590/1917. M. E. számú rendelet volt irányadó, amely a béremelés kérdésének kikapcsolásával csupán a bérbeadó felmondási jogát és hadbavonultak lakbérleti viszonyainak egyes kérdéseit

[1] Loi sur les logers 1871. ápr. 21. és május 9.; v. ö. Jogt. Közl. 1916. évi 42. sz.

[2] Bundesratsverordnung vom 15. Dez. 1914. (R. G. Bl. S. 511.)

[3] 1917 jan. 26-iki min. rend. (R. G. Bl. Nr. 34); eljárásukat az 1917 febr. 9-iki min. rend. (R. G. Bl. Nr. 53) szabályozza. Külön bizottságok döntenek továbbá a bérbeadott ingatlant terhelő jelzálogadósság kamatlábának emelése kérdésében (előbb id. rend. 11. §.)

[4] Lásd a Güteverfahrenra vonatkozó bőséges irodalmat, nálunk különösen dr. Teller Miksa cikkét a Jogt. Közl. 1916. évi karácsonyi számában.

szabályozta. Ehhez képest a bizottság döntése alá utaltatott az idézett rendelet 1. vagy 3. §-ára vagy a 3787/1916. M. E. számú novemberi lakbérrendelet 3. §-ának utolsó bekezdésére alapított *felmondás*, a hadbavonultat megillető *lakbérmoratórium* teljes vagy részleges *megszüntetése*, a hadbavonult bértartozásának törlesztésére megszabott *határidő meghosszabbítása* és végül a hadbavonultat megillető *kedvezményeknek* a hozzátartozókra való kiterjesztése.

A rendelet nem szorítja a bizottság feladatát bizonyos *tények kötelező megállapítására* (pl. hogy szükséges-e a lakás a bérbeadónak, tanusít-e a bérlő súlyos kifogás alá eső magaviseletet stb.), hanem mindenütt reá bízza a megállapított tényekből folyó *jogi következmények levonását is.* A bizottság tehát megállapítja, hogy a felmondásnak helye van, a határidőt meghosszabbítja, a halasztást megszünteti, a kedvezményeket kiterjeszti, sőt a felmondásnál a rendelet célszerűségi szempontokból még tovább is megy, amennyiben a 12. §. utolsó bekezdése szerint «a felmondás jogszerűségét megállapító határozatban a bizottság meghatározza a kiköltözés teljesítésének a határidejét is s az ilyen (valamint pénzbeli marasztalást tartalmazó) határozat alapján bírói végrehajtásnak van helye»,[5] vagyis a félnek nem kell még külön kilakoltató pert indítania, ami fölötte célszerűtlen volna. Az ilyen határozat továbbá a felmondás jogszerűségét, tehát érvényességét állapítja meg, vagyis a felmondás vagy közlése ellen felhozott bármilyen alaki, vagy anyagi kifogás elbírálása a bizottság elé tartozik.

A bizottság tehát bíróság funkcióját végzi. Eljárását a rendelet nem pernek, hanem perenkívüli eljárásnak tekinti. Kitűnik ez abból, hogy az eljárás kérelemmel (nem keresetre) indul meg, végzéssel (nem ítélettel) döntetik el s az ügy a lakbérleti bizottságok ügyvitele tárgyában 9000/1917. I. M. sz. a. kibocsátott rendelet értelmében adott esetben nagy járásbíróságnál a Pk. (perenkívüli) ügykönyvbe is tartozik.[6]

A bizottság döntő hatásköre kizárólagos, ugyanazon kérdés iránt tehát a rendes bíróságnál pert indítani nem lehet s ha a per mégis megindult volna, azt hivatalból figyelembe veendő pergátló körülmény (Pp. 180. §. 1. pont) okából meg kell szüntetni. Természetesen más az eset akkor, ha a lakbérleti bizottság döntése alá tartozó kérdés valamely perben mint (præjudiciális) előkérdés szerepel (Pp. 234. §.), amikor a Pp. idézett §-a szerint fog a bíróság eljárni.

A bizottság döntése alá tartozó felmondás közlésére nézve a rendes szabályok állanak. Megtörténhetik tehát, hogy bérbeadó bíróság vagy közjegyző útján mond fel és a bérlő kifogást ad be. A helyes eljárás ilyenkor az lesz, ha a járásbíróság az ügyet eldöntés végett egyszerűen átteszi az illetékes lakbérleti bizottsághoz.

A rendelet a bizottságot a német és osztrák példától eltérően nem mint közigazgatási hatóságot, hanem a járásbíróságok mellett Schöffengericht módjára szervezi. Ezáltal olyan elnököt állít az élére, akinek megvan az intézményhez nélkülözhetlenül szükséges elméleti és gyakorlati jogi tudása[7] és ezenfelül a lakbérleti perekben való bíráskodás során szerzett szakismerete és tapasztalata. Előnye továbbá, hogy az új intézményt egy bevált szervezet körébe illeszti be, ami a szabályozás egyszerűségét tette lehetővé, holott teendőkkel egyébként is túlterhelt közigazgatási szervezetünk körében a háború legsúlyosabb korszakában a bizottságokat alig lehetett volna nagyobb nehézségek nélkül felállítani. A költségkímélés szempontja is figyelemben részesült és nyilván erre vezethető vissza, hogy csak hivatásos bírák és nem jogászilag képzett más férfiak is (nyug. bírák, nyug. tisztviselők, ügyvédek stb.) lehetnek elnökei a bizottságoknak.[8]

(Folyt. köv.) *Dr. Fabinyi Tihamér.*

[5] A végrehajtást az a járásbíróság rendeli el, amely mellett a bizottság alakult.

[6] Elméletileg persze a peres és a perenkívüli eljárás elhatárolásánál az említett kritériumok nem döntők és a bizottság eljárása, amidőn a felmondás érvényessége felett dönt, valójában polgári per.

[7] Hogy jogi szaktudással bíró elnöknek vagy legalább is titkárnak az alkalmazása mellőzhetetlen, azt mindazok is hangsúlyozzák, akik nálunk s a külföldön állandó választott (szak) bíróságok behozatalát sürgetik.

[8] A tagok sem részesülnek díjazásban (l. alább).

A jogi közeledés kérdéséhez.

Kipp Tivadar, a berlini egyetem neves magánjogi tanára a «Recht und Wirtschaft» egyesület berlini osztályában a magyar polgári törvénykönyv javaslatáról előadást tartott. Előadása, tárgyán kívül, azért is számot tarthat különös érdeklődésünkre, mert Kipp annak keretében a német-osztrák-magyar jogi közeledés és jogkiegyenlítés kérdéseiben is állást foglalt. Ezen utóbbi kérdések dominálták az előadást követő vitát is. Az előadásról és a hozzá fűződő vitáról ez okból a «Recht und Wirtschaft» folyóirat 1917. évi februári száma nyomán a következőkben részletesen beszámolunk.

Kipp kifejtette, hogy a német-osztrák-magyar jogegységesítés érdekében megindult mozgalom első fázisában is látható volt, amit a további fejlődés is igazolni látszik, hogy a jog egységesítése legfeljebb mint távoli cél lebeghet szem előtt, amely csak igen lassan lépésről-lépésre lesz megközelíthető. Nem tehető fel ugyanis, hogy az érdekelt államok egész jogrendszerüket az egységesítés kedvéért átalakítsák vagy újra megalkossák. Még kevésbbé lehet belátható időn belül a három állam közös törvényhozásáról szó. Jogosan lehet azonban arra számítani, hogy a szövetséges államok új törvényalkotásaiknál a szövetséges államok jogára különös figyelemmel lesznek. Ez a jelenség azonban korántsem a jövő zenéje, mert hiszen a szövetséges államok törvényalkotásaikban már régóta tekintettel vannak egymás jogára, törvényeire. Mindenkor megvolt a törekvés a szomszéd állam jogalkotásai eredményeinek felhasználására, természetesen nem szolgai utánzás, hanem szabad átvétel és áthasonítás alakjában. Ezáltal már eddig is, mintegy magától megtörtént a szövetséges államok jogának jelentékeny közeledése. A megindult mozgalom azonban nemcsak a törvényhozások eme kölcsönös megtermékenyítésére, befolyásolására irányul, hanem ép oly mértékben és a közel jövő szempontjából talán elsősorban egymás jogának és jogéletének minél kiterjedtebb és minél behatóbb megismerésére és megértésére is törekszik. Ez a kölcsönös megismerés, a jogtudománynak állandó, vállvetett együttműködése Németország és Ausztria között eddig is megvolt, míg Németország és Magyarország között az eszmék, tudományos áramlatok, jogpolitikai gondolatok élénk cseréje eddig nem igen volt észlelhető. El kell ismerni, hogy a németek a magyar jogról és jogéletről nem szereztek oly mértékben tudomást, amint azt a magyar jog megérdemelte volna. Érthető és megokolt tehát, ha az egész közeledési mozgalom egyik lényeges ágazata ezidőszerint a magyar jog megismertetésére és megértetésére irányuló tevékenységben nyer kifejezést. Az előadó azután áttekintést nyujtott a magyar magánjogi kodifikáció eddigi fejlődéséről és jellemezte a javaslatot a bizottsági szöveg alapulvételével. A fősúlyt a javaslatnak a BGB-vel való párhuzamba állítására fektette. Fejtegetései középpontjában a jóhiszemű harmadik védelmére vonatkozó rendelkezések állottak, amelyeknek a magánjog minden ágát átható jelentősége lehetővé tette, a javaslat legfőbb részeinek ebben az egységes összefüggésben való tárgyalását. Az előadó különösen kiemelte a személyiség jogának hathatós védelmét, a házassági vagyonjog figyelemreméltó rendszerét, a házasságon kívül született gyermek megjavított helyzetét, valamint a méltányosságon nyugvó kárpótlási elv és a veszélyfelelősség tételeinek energikus kiépítését. Befejezésül megállapította, hogy ha a magyar javaslat nagy mértékben értékesíti is a német polgári törvénykönyv eredményeit, mégis mindenütt megőrzi és kifejezésre juttatja gondolatai eredetiségét. A vita során az elnöklő *Genzmer*, a Kammergericht tanácselnöke, a maga részéről is hangsúlyozta, hogy a három jogrendszer egységesítését lehetetlennek tartja; legfeljebb joghasonlóságot lehet elérni, de csak az alapelvek, nem pedig az egyes jogtételek tekintetében, aminél többre nem is kell törekedni. *Dr. Serini* hangsúlyozta, hogy a német ipar szempontjából nem a jogegységesítés, hanem a kölcsönös jogsegély és általában az eljárási jog lehető egyöntetű rendezése bír fontossággal. *Heymann* egyetemi tanár arra utalt, hogy bár a magyarok teljesen a német jogfejlődés alapján állanak és a német jogból rendkívül sokat merítettek, mégis a némettől sokban eltérő és másképen fejlődő jogot alkottak. Ez is mutatja, hogy a jogegységesítés lehetetlen. Teljesen elegendő volna egységes nemzetközi magánjog és perjog létrehozása, amelynek alapján kifejlődő egységes judikatura a gazdasági igényeket is mindenképen ki fogja elégí-

teni. *Ring* tanácselnök szintén lehetetlennek tartja a jogegységesítést, a maga részéről csak a kölcsönös jogsegély biztosítását és a választott bíróságok kölcsönös elismerését tartja szükségesnek.

A főbb vonásaiban vázolt előadás és a hozzá fűződő felszólalások igen tanulságosak abból a szempontból, hogy miképen ítélik meg Németországban a jogi közeledés és a jogkiegyenlítés jegyében indult mozgalmat. Azoknak, akik nálunk a németek expanziójától féltették jogfejlődésünk önállóságát, megnyugvására szolgálhatnak a német jogtudomány elismert jeleseinek kijelentései, amelyek szerint a jogrendszerek *egységesítéséről* szó nem lehet. A jogkiegyenlítés és a jogi közeledés csak a gazdasági viszonyok és érdekek által indokolt keretben és csak addig a határig kívánatos, amíg az önálló jogfejlődésünk és nemzeti jogfelfogásaink feláldozása nélkül lehetséges. Ennél többet a németek sem kívánnak. Különösen figyelemreméltó *Kipp* ama megállapítása, hogy a mozgalom leglényegesebb célja, hogy a németek a magyar jogot megismerjék, a magyar jogélet lényeges jelenségeit megértsék. A Magyar Bajtársi Szövetség jogi szakosztályában tömörült magyar jogászok teljesen egyetértenek Kipp ezen célkitűzésével és a Németországban rendezendő jogi előadásokkal, a magyar jogi művekről és jogi intézményekről kiadandó munka szerkesztésével, Berlinben magyar jogi könyvtár felállításával és egyéb hasonló, fokozatosan megvalósuló terveikkel ezt a célt kívánják minél hathatósabb, eredményesebb formában szolgálni. *Dr. Rapoch Jenő.*

Szemle.

BELFÖLD.

— **A Magyar Jogászegylet** a folyó évi február hó 17-ik napján dr. *Szászy-Schwarz Gusztáv* egyetemi tanár elnöklete alatt ülést tartott, amelyen dr. *Beck Salamon* ügyvéd felolvasta értekezését «*A rendeltetéses javakról*». Az előadó reámutatott arra, hogy a római jogi dogmatika dicséretéül hangoztatták, hogy új tényállásokat tudott régi fogalmak alá vonni és ezáltal szabályozáshoz juttatni. A *quasi* possessio, a depositum *irregulare* és az *utilis* actio ennek a módszernek beszédes példái. Ez az eljárás azonban az új alakulatok elrendezésénél nem lehet ma már megfelelő, mert lehetetlen egy új fajtájú alakulat jogi szabályait azáltal megadni, hogy az új tényállást egyszerűen valamelyik meglévő fogalomra utaljuk. Mint a fejedelmek úgy utaznak a fogalmak is idegen név alatt inkognitóban és ahogy a grófi inkognitó mögé bujt fejedelem megkapja ugyanazt a tiszteletet, ami kijár a grófnak, de hiján marad annak a plusz tiszteletnyilvánításnak, ami a koronás főt illeti meg, úgy az idegen fogalom köntösébe bujtatott intézmény is csak annak a köntösnek kijáró előnyökhöz jut, de nélkülözni fogja az ő sajátos megkülönböztetését, a takaró fogalomtól különvált érdekeinek a tiszteletbentartását. A dogmatika alig bővült új elemekkel; a fogalmi succrescentia, mintha csak a szokásos panaszokat akarná igazolni, szegényes és gyönge. Szükséges, hogy új jelenségek számára új fogalmakat teremtsünk azáltal, hogy a szétszórtan megismétlődő rendelkezésekből azt, ami nem esetleges, hanem visszatérő törvényszerűség, általános elvvé vonjuk össze.

A javakat a jogtudomány különféleképen osztályozza, de ezen osztályozás szempontjaiba alig vegyülnek gazdasági tekintetek. A jog számára közömbös volt az, hogy a javakra minő sors várakozik a gazdasági életben, mi a javaknak szerepe, funkciója, rendeltetése. A javak rendeltetése azonban sokszor olyan fontos és olyan erős érdekekkel áll összefüggésben, hogy egyes törvényi rendelkezések külön intézkedést szentelnek a javak rendeltetésének. Ez a rendeltetés állhat abban, hogy megszabja a javak vándorútjának legközelebbi állomását. A bizományos kezéből az ügyleti jogok átszállandók a megbízóra; a hagyományos az örökös közvetítése útján jut a hagyomány tárgyához és ugyanígy a perköltség a félnek ítéltetik meg, hogy azt továbbítsa az ügyvédhez. A törvények különféle szabályokat állítanak fel annak érdekében, hogy a jószágok vándorútjukat végigfussák és pályájuktól el ne térítessenek. A K. T. 374. §-a előírja, hogy harmadikkal szemben az ügyletből előálló jogok még az átengedés előtt is a megbízó jogainak tekintendők; a Ppé. 18. §-a szerint a költség az ügyvéd kezéhez fizetendő. Mindkét szabály azt a célt kívánja szolgálni, hogy a javak a második jogosulthoz eljussanak, hogy rendeltetésüket elérjék. A javak e csoportjánál a rendeltetéses jelleg feloldódik, mihelyt e javak átjutottak a második jogosulthoz. Van azonban a rendeltetéses javaknak olyan esete, amikor a jogosulthoz való eljutással a javak rendeltetésüket még csak részben töltötték be és tulajdonképeni rendeltetésük még csak ezután várakozik rájuk. Ilyen pl. a tartási követelés, amelynek ebbeli jellegét ugyancsak több törvényi intézkedés dokumentálja. A tartási követelésnél a rendeltetés a jogosult fél érdekeit szolgálja. Itt tehát a jogosult és oltalmazott fél személyileg összeesik. További alfaja a rendeltetéses javaknak, amidőn a jogosult és az oltalmazott személye elkülönül, amikor a rendeltetés egy kívül álló érdekeit szolgálja. Ilyen a végrehajtási törvény 66. §-ában szabályozott esetben a jelzálogilag terhelt ház biztosítási összege, amely a háztulajdonost illeti ugyan, de törvényi intézkedésekkel a jelzálogi hitelező számára is biztosíttatik. Lehetséges, hogy a rendeltetés visszahajlóan annak érdekeit oltalmazza, akinek kezéből a javak elindultak. Az utazó napidíj követelése a főnöke érdekében teljesítendő utazásra szolgál, a színésznő ruhapénzén színházi öltönyeit vásárolja.

A rendeltetést vagy a felek megállapodása vagy a törvény szabja meg. Az ügyleti desztináció rendszerint mozgást jelent; a törvényi rendeltetés a jószágokat egy adott ponton megmereviti. Az Optk. 1102. §-a csak két bérnegyed előrefizetését engedi beszámítani idegen érdekelteknek és ezzel meggátolja, hogy a tulajdonos évekre előremenően elvonja hitelezői elől ezt az alapot. A rendelkezés a bérjövedelmeket leköti a hitelezők javára — desztinátárius jószággá teszi. Nagy fontossága van a javak rendeltetésének a lábon álló termésre vonatkozóan, ha az ingatlanon nem a tulajdonos, hanem a bérlő vagy haszonélvező gazdálkodik. A jog mai szabályai szerint a lábon álló termés tulajdonjoga a telektulajdonost illeti, holott jogérzetünk szinte ellentmondást nem tűrően a bérlő, haszonélvező jogkörébe utalja a lábon álló termést. Az élet egészen másként rendezkedett be, mint a fenálló jogi szabályozás, amelynek valóságos érvényesülése esetén az események a legészszerűtlenebbül folynának le. A gyakorlatban érvényre jut a javak rendeltetéses jellege és elismerik és védik a bérlő vagy haszonélvező igényét.

Elméletileg is hangsúlyozást nyer a rendeltetés fontossága a hozománynál, amelynek rendeltetését szokásos definiciója is megjelöli. Ugyanígy kifejezett elismerést nyer a rendeltetés az atyai haszonélvezetnél. Mindkét esetben a jogi szabályozás gondját képezi nemcsak az a negativum, hogy a javaknak idegen célokra való elvonása lehetőleg megakadályoztassék, hanem pozitive az is, hogy rendeltetésükre fordíttassanak. A rendeltetésszerű felhasználás biztosítása egész törvényhez vezetett az építési kölcsönöket illetően, amely törvénynek (Németország, Ausztria) főfeladata az volt, hogy biztosítsa az építési kölcsönöknek építkezésre való felhasználását.

A felhozott példákból nyilvánvaló, hogy a javak egy új kategóriájával állunk szemben. Tételes jogszabályok, amint erre az előadás az egyes példák kapcsán állandóan reámutatott, honorálják különféle irányokban a javak rendeltetéses jellegét, míg más esetekben e jelleg csupán szükségleteit jelenti be, amelyek a jog részéről még csak ezután várják kielégítésüket. A rendeltetés oltalma azt a gondolatot parcellázza az egyes javakra, amelyet Szászy-Schwarz Gusztáv a jogi személyről írott nagyszerű tanulmányában a célvagyonra megállapított. A sok törvényi rendelkezésben meg kell látni a teóriának a lappangó közösségeket, nehogy a teória a megsüketült operaénekes sorsára jusson, aki az énektudási technika tökéletes tudásában is hamis hangot ad.

Dr. Szászy-Schwarz Gusztáv elnöki záróbeszédét lapunk legközelebbi számában közöljük.

— **Szászy-Schwarz Gusztáv** dr. egyetemi tanár, az osztrák bajtársi szövetség és a bécsi jogászegyesület együttes felkérésére a f. év március hó 21. napján felolvasást fog tartani Bécsben a magyar polgári törvénykönyv javaslatáról. Ugyancsak előadás tartására kérte Szászy-Schwarz Gusztávot a németországi bajtársi szövetség jogi szakosztálya is, mely felszólításnak Szászy-Schwarz professzor szintén március havában fog eleget tenni.

— **A «terhelő bizonyíték» (Bp. 445. §.) fogalmához.** A háború a jogélet terén is sok olyan helyzetet teremt, amelynek bírói eldöntése béke idejében egyáltalán nem fordult elő

Épen nem lesz ritkaság, hogy oly katona, akit halottnak híreszteltek, sőt akinek haláláról hivatalos értesítés jött, aminek alapján hagyatékát is letárgyalták: előkerül és életbenlétével megdönti az ő halálhírével kapcsolatos hivatalos intézkedést. Vegyük a büntető igazságszolgáltatás köréből azt az esetet, amidőn a kir. ügyészség két vádlottat megvádolt még a mozgósítás előtt. A vádlottak bevonultak katonának. A bíróság az ügyet nyilvántartotta s arról értesült, hogy az egyik vádlott idehaza van, kitűzte a főtárgyalást, a jelenlevő vádlottat el is ítélte. A másik vádlottról hivatalos értesítés alapján megállapította, hogy a harctéren hősi halált halt, ezért ellene a bűnvádi eljárást a Bp. 301. §-ának utolsó bekezdése alapján megszüntette s ez a végzés jogerős lett. Utóbb erről a vádlottról kiderül, hogy nem halt meg. Kétségtelen, hogy ez a tévedés nem szolgálhat a vádlott javára s a cselekményeért a megszüntető végzés ellenére is számot adni köteles, vagyis ezt a végzést hatályon kívül kell helyezni s az ügyet újra felvenni. Az újrafelvétel a Bp. 445. §-a alapján történhetik meg, miután a Bp. 264. §. 1., 2., 3., 5. és 6. pontjaiban felsorolt esetek azok, melyek a Bp. 444. §-ában említve nincsenek. A Bp. 445. §-a azonban kimondja, hogy újrafelvételnek az elévülés határidején belül a kir. ügyészség vagy a főmagánvádló indítványára csak új terhelő bizonyíték alapján van helye. A bíróságnak tehát az e §-ban felsorolt egyéb feltételek fenforgása mellett az újrafelvételt csak úgy lehet elrendelnie, ha a terhelt életbenlétét «terhelő bizonyíték»-nak tekinti. *Gyuk László.*

— **Kereskedelmi vétség.** Részvénytársasági igazgatósági tagok ellen az volt a vád, hogy a felemelt alaptőke aláírására nézve a cégbírósághoz tudva valótlan előterjesztést tettek. A budapesti kir. tábla (P. II. 2249/1916. sz.) a következő indokolással szüntette meg az eljárást: A kereskedelmi törvény 218. §-ának 1-ső pontjába ütköző kereskedelmi vétséget az ott felhozott egyéb előfeltételek fenforgása mellett a részvénytársaság (szövetkezet) igazgatóságának az a tagja követi el, aki a kereskedelmi cégjegyzékbe való bevezetés végett tudva valótlan előterjesztést tesz; és így ennek a kereskedelmi vétségnek a büntethetőség szempontjából való első kritériumát az képezi, hogy az illető cégbírósághoz szóló előterjesztés illetve beadvány a panaszlott igazgatósági tag ténykedése legyen. A beadványt alá nem írt panaszlottak vétkessége tehát már csak ebből az okból sem állapítható meg, mert semmi kétséget nem szenvedhet, hogy a büntető felelősség megállapításánál a magánjogi szabályok általában csakis annyiban nyerhetnek alkalmazást, amennyiben alkalmazhatóságukat maga a törvény megengedi; már pedig a kereskedelmi törvény 191. §-ában foglalt annak a szabálynak, hogy t. i. az igazgatóság, mint ilyennek határozataiért és intézkedéseiért az ezekben közvetlenül részt nem vett igazgatósági tag is felelős, ha ellenük kifejezetten nem tiltakozik, alkalmazását a kereskedelmi törvénynek fentidézett büntető vonatkozású rendelkezése elő nem írja és kiterjesztőleg a büntető vonatkozású törvényes rendelkezések nem magyarázhatók. Ami azt a panaszlottat illeti, aki a cégbírósági beadvány egyik aláírója volt, a kir. ítélőtábla nem osztja az első bíróságnak azt a felfogását, hogy az idézett törvényhelyen használt «tudva» kitétel egyenlő volna a tudhatással, nem pedig azért; mert a büntető rendelkezést tartalmazó azon törvényhelyen használt «tudva» valótlan «kifejezés» félre nem érthetően azt jelenti; hogy a cselekmény szándékosan követtessék el. A «tudva» valótlan bejelentés tényét pedig a kir. ítélőtábla e panaszlott részéről megállapíthatónak nem találta, mert ha a baadványhoz mellékelt aláírási íven lévő egyik 6000 koronás részvényjegyzés színleges volta bizonyítottnak vétetnék is — akkor is ez a körülmény — még azt is feltételezve, hogy erről a panaszlott tudott, nem volna alkalmas ő reá nézve a «tudva» valótlan előterjesztés megállapítására; mert a színlegesen tett részvényjegyzés, ha annak színleges volta az aláírási ívből ki nem tűnik, az aláírót az alapszabály módosítása iránti kérvénynek a cégbírósághoz való beterjesztése után a részvénytársasággal szemben akkor is kötelezi, ha annak színleges voltáról egy vagy több igazgatósági tag tudott ezen az alapon a «tudva» valótlan előterjesztés ténye annál kevésbé állapítható meg; mert az egyes részvényjegyzések jó vagy rossz voltának abból a szempontból való megállapítására, hogy valamely részvényjegyzés az alaptőke felemelésénél számításba veendő-e? az egyes igazgatósági tagoknak hatáskörébe sem tartozik. *K.*

— **Tábori levelezőlap utánzása** miatt az 1897; XXXVII. tc. 1. §-ában meghatározott bűncselekmény címén folyamatba tett bűnügyekben a Kúria újabban a következő kijelentéseket tette: Köztudomású tény, hogy a kincstár egy fillér árban tábori levelezőlapokat hozott forgalomba; köztudomású tehát, hogy a tábori levelezőlapokat, mint a kincstár által kibocsátott, pénzértékkel bíró és pénzért árusított postajegyeket csakis a m. kir. posta útján szabad beszerezni. Ennek folytán tudnia kellett a vádlottnak azt is, hogy a kincstár által kibocsátott levelezőlapokat magánipar útján előállítani, utánozni tilos, és hogy azoknak ilyen utánzott alakban való forgalombahozatala az állam egyedárúsági jogát s ezzel az abból várható jövedelemnek ily módon való csökkentésével annak vagyoni érdekeit is sérti (B. II. 5888/1916.). — A vádlottak magánúton előállított tábori levelezőlapokat hoztak forgalomba. Az alsóbíróságok a vádlottakat felmentették azzal az indokolással, hogy a levelezőlapok első megtekintésénél azonnal észrevehető, hogy azokon hiányzik a hivatalos jelzés, a magyar címer és a postakürt, ami épen a magánúton előállított levelezőlapokat megkülönbözteti a kincstáriaktól, minekfolytán utánzatról nem lehet szó. Ez a jogi nézet és döntés téves. A vádlottak által előállított levelezőlapok feliratra, alakra, nagyságra, egy részük pedig színre is a kincstár részéről kibocsátott tábori levelezőlapokkal teljesen megegyeznek és a kincstári postajegyek hamisításának megvalósítása nem attól függ, hogy az utánzaton a hivatalos jelzés, a magyar korona a kürttel fel legyen tüntetve, vagy hogy azok könnyen vagy nehezen ismerhetők fel utánzatoknak, hanem abból, hogy a magánúton előállított levelezőlapok a megtévesztésre illetőleg abban a tévhitben tartásra, hogy azok kincstáriak, alkalmasak legyenek, ez a lehetőség pedig, különösen a műveletlenebb és kevésbbé jártas egyénekkel szemben nyilván fenforog (B. II. 6115/1916.)

— **A közbékét és közrendet sértő vagy veszélyeztető bűncselekmények** esetében a Kúria következetesen súlyosító körülményül számítja be azt, ha a cselekmény a háború idején követtetett el. Igy újabban: Izgatás bűntette esetében súlyosító körülményül vétetett, hogy a vádlott a háború idején tette a nemzetiségektől lakott vidéken a vádbeli nyilatkozatot (B. I. 7336/1916.). A király megsértésének vétsége esetében súlyosító körülményül vétetett, hogy a vádlott háború idején követte el a sértést (B. I. 4502/1916.). Közhivatalnok megvesztegetése esetében és általában közhivatali bűncselekmény esetében következetesen súlyosító körülményül számítja be a Kúria azt, ha a cselekmény a hadviselés érdekét bár közvetve is sérti, vagy bár távolról is veszélyezteti. Igy: Súlyosító körülmény, hogy a vádlott katonatisztet akart kötelességszegésre csábítani (B. II. 3625/1916.). Súlyosító körülmény, hogy a vádlott községi jegyző, aki hivatalánál fogva teljesítendő cselekményért (népfelkelési bevonulás alól való felmentés végett készítendő írásbeli munkálatok) jutalmat követelt, oly időben vétett a közhatalom kezelése tisztaságának követelménye ellen, amikor a közhivatalnok fokozott erkölcsi kötelességgel tartozik (*BDtár* IX. 232.). Sorozó orvos megvesztegetése esetében nagy nyomatékú súlyosító körülmény, hogy a cselekmény alkalmas arra, hogy az állam védelmére hivatott intézményekbe vetett bizalmat megingassa és az ország védelmét is bénítsa (*BDtár* IX. 223.). A Btk. 471. §-ában meghatározott hivatali hatalommal való visszaélés esetében súlyosító körülmény, hogy a vádlott közhivatalnok a cselekményt hadiszolgáltatásra vonatkozóan követte el (*BDtár* IX. 168.).

Gyakorlott ügyvédjelölt nálam állandó alkalmazást nyerhet. Fizetés megállapodás szerint. A tót nyelv tudása kívánatos. Dr. Lukács Géza ügyvéd. Ungvár. 15660

Ügyvédjelölt alkalmazást nyer dr. Üdényi Nándor ügyvédnél Debreczenben. Fizetés megállapodás szerint. 15689

Önálló ügyvéd délutáni alkalmazást keres. Címe megtudható a kiadóhivatalban. 15690

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.** Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** Egyetem-utca 4. Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63—96.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 9. szám. Budapest, 1917 március 4.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. A fiatalkorúak bírósága a háború után. — *Dr. Borbély Sándor* kir. ítélőtáblai bíró: A törvényszéki tanácselnök. — *Dr. Hevesi Illés* budapesti kir. törvényszéki bíró: Az életbiztosítás és a hadikockázat. — *Dr. Oppler Emil* budapesti ügyvéd: Az alakuló közgyűlés határozatának megtámadása. — *Domby Zoltán* szatmárnémetii kir. ügyész: Reformatio in peius perorvoslat nélkül. — *Dr. Fabinyi Tihamér* kir. törvényszéki albíró: Az új lakbérleti bizottságok. — *Dr. Schwarz Bertalan* egyet. m.-tanár: Mitteis Lajos. — Szemle.

Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

A fiatalkorúak bírósága a háború után.[1]

Eddigi adataink és tapasztalataink sajnálatosan bizonyítják, hogy a fiatalkorúak kriminalitása és züllöttsége a háború tartama alatt aránytalan méreteket öltött. Szükségesnek véltem ez okból, hogy az intézmények működésének megfigyeléséből állapítsam meg, vajjon a fiatalkorúak bíróságának rendelkezésére bocsájtott preventiv törvények megállják-e a gyakorlati tűzpróbát. Biráló megjegyzéseimnek eredménye a jövőbeli teendők következő összefoglalása.

Minden aláfestés nélkül, tényekből igyekeztem a fiatalkorúak kriminalitása és züllöttsége ellen folytatott küzdelem képét összeállítani. Ez a kép nem épen rózsás, de nem is reménytelen. Kifejezett utalás nélkül is nyilvánvaló, hogy a hiányoknak és hibáknak egy része ép úgy mint maga a megnövekedett kriminalitás, háborús természetű és így orvoslásuk addig, amíg a világdráma utolsó felvonásának függönye le nem gördül, a küzdelem vezérkarának: az igazságügyminisztériumnak minden dicséretreméltó igyekezete és ügybuzgalma ellenére sem lehetséges. Remélhető, hogy amikor a háború befejeztével a fiatalkorúak kriminalitásának áradata normális mederbe tér, a visszamaradt erkölcsi iszap eltakarítására a *Bn. és Fb. megelőzési és védelmi rendszere teljesen kielégítő lesz*, feltéve, hogy — Kossuth szavait variálva — annyi energiát tanusítunk a kivitelben, mint amennyi lelkesedés a megajánlásban mutatkozott. Hogy a Bn. és a Fb. a fiatalkorúak kriminalitásának emelkedését a háború alatt nem bírta megakadályozni, az ép oly kevéssé lehet próbaköve kriminálpolitikai értéküknek, mint ahogy a háziorvost sem érheti gáncs, ha páciensét nem bírta a vasúti szerencsétlenségben szenvedett sérüléstől megóvni. Törvényhozásunk csupán a háborút követő idő perspektivájába beállítva értékelhető. De épen ma, midőn a háború vihara a fejlődésük kezdeteivel küzdő intézményeket, így különösen a fiatalkorúak fogházát és a patronázst majdnem fölborítva, szinte tabula rasa-t teremtett, kétszeres kötelesség a béke szervező munkáját előkészíteni. Ha a világpolitikában a *si vis pacem para bellum* jelszava csalfa képmutatásnak bizonyult is, a kriminálpolitikában mégsem vesztette el értékét. Társadalmi békés fejlődésünk feltétele a harc előkészítése a békét veszélyeztető szociális és individuális tényezőkkel szemben.

Azok a kritikai észrevételek, amelyek a Bn. és a Fb. végrehajtásának tárgyilagos megítéléséből leszűrődnek, közvetve megjelölik a törvényhozásnak és az intézmények szervezésének útját is.

Következik a megelőzés fogalmából, hogy sikere egyenes arányban áll az alkalmazás időpontjának koraiságával. Ma a fiatalkorúak kriminalitásának és züllésének tényezői ellen a küzdelem csupán akkor kezdődik, amikor hatásuk a konkrét fiatalkorúnak magaviseletében vagy tetteiben, mint eredményben jut kifejezésre. Nagyobb sikert csak akkor remélhetünk, ha a küzdelmet egy korábbi időpontba helyezzük át, ha annak élét az absztrakt tényezők ellen irányítjuk, amelyek mint a fiatalkorúak erkölcsi hanyatlásának sajátos okai jelentkeznek. Csakhogy e tényezők, miként a kriminaletiológia mozgató erői általában, sohasem mutatkoznak elszigetelten s így megelőzésükre is csak oly *gyermekvédelmi törvény* segítségével törekedhetünk, amely a gyermek és fiatalkorú családi és társadalmi életét minden vonatkozásban szabályozza, tehát úgy a magánjogi, mint a közjogi és közigazgatási jogi rendelkezéseket felöleli. Ujabban Felisch mutatott rá[2] a probléma sokoldalúságára, amelyben a korcsma- és mozilátogatási tilalom is oly fontos szerepet játszik, mint az iskolakerülés megakadályozása vagy a takarékossági kényszer, amelynek a munkabérfizetéseknél lehetséges végrehajtását Köhne ellenében[3] legutóbb Hellwig[4] és Prölsz fejtették ki.[5] Hogy a magyar gyermekvédelmi törvény megalkotása, amelynek szükségét már a Bn. javaslatának indokolása (49. lap) hangoztatta, sőt amelynek tervezete állítólag már 1908-ban elkészült, a háború hatása alatt égető szükséggé vált, azt szakközönségnek indokolni valóban felesleges volna.

Míg azonban az igazi profilaxist szolgáló általános gyermekvédelmi törvénynek körültekintő megalkotása és még inkább végrehajtása máról-holnapra alig lehetséges, addig a terápiának rendelkezésre álló törvényes eszközei csekély módosítással már ma is céltudatosabban volnának felhasználhatók. *Alapgondolatában és szerkezetében az a koncepció, amelyet a Bn. és a Fb. megvalósítani igyekszik, életrevaló és egészséges.* A legnyomatékosabb kifogás, amely ellene emelhető a végrehajtásnak, részint emberi, részint nemzeti gyarlósága. Hatásaiban e gyarlóságot az intézmények kapcsolatának hiánya fokozza. Ha a Fb. helyesen a fiatalkorúak bíróságát tette meg a kriminális és erkölcsileg veszélyeztetett fiatalkorúak nevelésének központi orgánumává, logikusan e központ kezében kell összefutnia a szálaknak is, amelyek az intézményeket egymáshoz és a fiatalkorút a nevelésére szolgáló intézményekhez fűzik. Ehelyett azt látjuk, hogy az intézmények szinte a centrifugális irányban fejlődnek. Ép oly kevéssé állnak kapcsolatban a bíró munkájával, mint ahogy a gyakorlatban lépten-nyomon megszakad az összeköttetés a bíró és a fiatalkorú közt. Igy történhetik, hogy gyakran a jobbkéz nem tudja, hogy mit végez a bal, a rendszerint többségben levő balkezek pedig lerontják a jobbkéz munkáját. A végrehajtás nincs összhangban a bíró szándékával, a fiatalkorú pedig a végrehajtás alatt kisiklik a bíró kezéből. Ezen csak úgy segíthetünk, ha gondoskodunk róla, hogy a fiatalkorúak sorsa valóban a bíró kezében legyen és az intézmények, amelyekkel a bíró operál, az igazságügyminisztérium vezetésében összpontosítva, a bírónak kongeniális alakban rendelkezésére álljanak. Nem a bíró szolgálja a patronázst, a felügyelő hatóságot, javítóintézetet stb.,

[1] Befejező részlet dr. *Vámbery* Rusztemnak a Magyar Jogászegyletben febr. 24-én tartott előadásából. Az előadás kibővítve legközelebb önállóan is megjelenik.

[2] Deutsche Strafrechtszeitung 1916. évf. 435.
[3] Deutsche Strafrechtszeitung 1916. 18.
[4] Der Krieg und die Kriminalität der Jugendlichen 1916. 183.
[5] Deutsche Juristenzeitung 1917. évf. 188.

hanem épen megfordítva, őt kell az intézmények urává megtenni, hogy a gyermekvédelmi törvények méltó szolgája lehessen. Ha majd valóban a fiatalkorúak bíráját tettük meg a fiatalkorúak erkölcsi dekadenciája ellen folytatott harcnak vezérévé, csak akkor tehetjük őt felelőssé az eredményért, csak akkor irányíthatja biztos kézzel a ma még széthúzó intézményeket s csak akkor nyerhetünk majd összhangzatos képet a ma még sajnos diszharmónikus intézményekről. Ez az öntudatos vezetés alatt álló összhang: wie alles sich zum Ganzen webt, eins in dem andern wirkt und lebt, — a törvény tökéletesebb végrehajtásának végső záloga.

Azt hiszem elég hosszan tettem próbára t. hallgatóim türelmét és éberségét, hogy egy álomképpel fejezhessem be szavaimat. Azzal az álommal, amelynél mélyebb értelműt még alig szőtt költő képzelete. Strindberg álomjátékában Indra leánya, aki lejött a földre, hogy meghallgassa az emberek panaszait, elmondja, hogy az idők hajnalán, mielőtt még a nap sütött, Brahmát, az isteni őserőt, Maja, a világanya, szaporodásra csábította. Az isteni ősanya érintkezése a föld porával volt a menyország bűnbeesése. A világ, az élet, az emberek tehát csupán fantom, látszat, álomkép . . . «Kár az emberekért», ez Indra leányának folyton visszatérő ítélete, mert legnagyobb fájdalmuk, hogy vágyaik teljesedése sohasem fedheti a vágyat, a valóság, a képzeletet. A Traumspiel egy alakja, egy öreg hirdetésragasztómunkás megszerzi élete legfőbb vágyát, a zöld varsát, amellyel szabad órájában halászni jár. Midőn kérdik, hogy meg van-e elégedve, azt válaszolja: «Igen, de mégsem olyan, amilyennek gondoltam». «Hát milyennek gondoltad?» «Milyennek? Azt nem tudom elmondani». «Megmondom én, — feleli Indra leánya — olyannak gondoltad, amilyen *nem* volt».

Majdnem minden törvény többé-kevésbé osztozik az emberiségnek ebben az örök tragikumában. Más a képzet, amely a törvényhozó akaraterejét mozgatja és más a valóság. Ilyenkor azt szokták mondani, hogy a törvény a gyakorlatban kudarcot vallott. De vajjon nem lehetne-e egyszer megkísérteni, hogy a valóság képére teremtsük meg a törvényhozó vágyakozását? Oly értekezletre gondolok, amelyen a fiatalkorúak bírái, a nevelőintézmények vezetői és munkásai közül a legkiválóbbak minden tartózkodás és szépítés nélkül számot adnának a lehetőségekről, amelyeket személyi és anyagi erőink az erkölcsileg veszélyeztetett fiatalkorúak mentési munkájának biztosítanak. Az így nyert adatokat gondosan mérlegelő igazságügyi kormányzatnak pedig méltó hivatása volna, hogy az eljárást és végrehajtást e becsületes megismeréshez mérten építse ki, vagy alakítsa át. Ezt nem csupán az a nemzeti érdek sugallja, amely a háború alatt megnövekedett kriminalitás és züllöttség elleni küzdelem sikeréhez fűződik, hanem a tudománynak magasabb nemzetközi érdeke is. Abban a jogászi versenyben, amely a büntetőjog két szélső ellentéte: a megtorlás és a megelőzés, valamint ezeknek alapelvei: a személyes szabadság és a társadalmi védelem közt folyik, a fiatalkorúak büntetőjoga mint rohamcsapat szerepel.[6] Sikerétől vagy kudarcától függ a büntetőjog egészének fejlődési iránya. Midőn a magyar törvényhozás a fiatalkorúak büntető jogával az európai jogfejlődésben a radikális irány vezérharcosának szerepét vállalta, ezzel egyszersmind erkölcsi kötelességet is vállalt. Ha vereséget szenvedne, ez nemcsak saját veresége volna, hanem az irányé is, amelyet képvisel. Azoknak tehát, akik az irányt helyesnek vallják, kétszeres kötelessége a kudarc elhárításán őrködni: akár szerény szemlélői, akár aktív munkásai a fiatalkorúak ügyének. Ebből merítettem jogcímet a felszólalásra, mert meg vagyon írva Jób könyvében: «Nem az emberek nagyjai bölcselkednek és nem a vének értik meg az ítéletet. Annak okáért azt mondom: hallgass meg engemet, hadd mutassam meg az én véleményemet». (XXXII. r. 10—11. v.)

A törvényszéki tanácselnök.

A törvényszéki tanácselnöki állások az 1912 : LIV. tc. általánosan helyeselt indokai szerint azért szerveztettek, mert «a jó igazságszolgáltatásnak feltétlenül teljesítendő követelménye, hogy a törvényszéki tanácsok vezetése a leghivatottabb kezekbe kerüljön». Ebből nyilvánvaló és világos, hogy a törvényszéki tanácselnöki állás szervezésével nem üres címek és állások szaporítása, hanem az céloztatott, hogy a perek vezetése kíváló erőkre s olyan személyekre bizassék, kik miként az osztrák alelnökök és a német direktorok, a pereket irányítsák s tudásukkal és képességükkel az új polgári perrendtartáshoz fűzött azt a reményt, hogy az igazságszolgáltatás az eddiginél gyorsabb és alaposabb lesz, valóra váltsák.

A törvényhozó jelzett célzatát azonban úgy látom, hogy sokan nem értették meg vagy félreértették, mert noha a törvény 81. és 82. §-ai határozott rendelkezést is tartalmaznak, hogy a polgári tanácsban a törvényszék elnöke vagy tanácselnöke elnököljön s a Tüsz. 61. §-a szerint a törvényszék tanácsában minden elnöki tennivalót a tanács elnöke kell hogy végezzen, egyik kir. tábla területén mindenik törvényszéknél állandó gyakorlat hogy a polgári fellebbezési tárgyalásokon a tanácsnak mindig az a tagja elnököl, ki a tárgyalandó ügynek egyszersmind előadója, a tanácselnök pedig, ki a törvény szerint erre elsősorban hivatott, csak akkor, ha a tárgyalásra került ügynek ő az előadója. Szóval ezeknél a törvényszékeknél a tanácselnök foglalkozás tekintetében a többi bíráktól semmiben sem különbözik s a törvény és ügyvitel szerinti tennivalóit egymás között megosztva tényleg a tanács minden tagja végzi úgy, mintha kinevezett tanácselnök nem is lenne.

Hogy ez a gyakorlat a törvényhozó szándékával nem egyeztethető össze, sőt a törvény világosan kifejezett rendelkezésével egyenes ellentétben áll, talán nem szükséges bővebben indokolnom, de rá kell mutatnom, hogy ennek a törvény- és ügyvitelellenes gyakorlatnak mielőbbi megszűnése nagyon óhajtandó és szükséges, már csak azért is, mert különben kizárva van, hogy egy hivatása magaslatán álló kiválóan képzett tanácselnökgárda létesüljön. Ez pedig az új polgári perrendtartáshoz fűzött szép remények megvalósulása s ekként igazságszolgáltatásunk jövő fejlődése szempontjából felette nagy kár lenne.

Dr. Borbély Sándor.

Az életbiztosítás és a hadikockázat.*

II. A hazai és külföldi jogok.

Biztosítási szempontból a háború a veszélyfokozódás kategóriája alá tartozik. A KT.-nek nagy érdeme az, hogy tulajdonképen első rendszeres szabályozása a biztosítási jognak. Míg pl. Ausztriában a magánbiztosítás anyagi joga az Opt.-nak néhány a szerencseszerződések közt elhelyezett szakaszától eltekintve a legutóbbi időkig és pedig 1916 jan. 1-ig, mikor a 14. §-ra való hivatkozással egy 166. §-ból álló kimerítő biztosítási kódexet léptettek császári rendelettel életbe, nem volt írott jogban szabályozva, hanem kizárólag a kötvényre és a bírói gyakorlatra volt bízva az összes kérdések megoldása, vagy hasonlóan Franciaországban a Code de commerce csak a tengeri biztosításra tartalmaz százéves szabályokat, addig a KT. már 1875-ben részletes szabályokat alkotott és 507. §-ában azt az elvet is kimondta, hogy e szabályok általában ius cogens erejével bírnak, vagyis a felek szerződési szabadsága csak a törvény által hagyott hézagokat töltheti ki, de magától a törvénytől el nem térhet. Sajnos azonban a KT. szabályozása sem a háború, sem a veszély és veszélyfokozódás tekintetében nem kielégítő.

A háborús kockázat tekintetében a KT. egyetlenegy mondatot tartalmaz az 504. §. 2. pontjában, amely a következőleg hangzik:

«A biztosító, ha az ellenkező a szerződésben ki nem köttetett, a megállapított biztosítási összeg fizetésére nem kötelezhető . . . ha a biztosított csatában vagy az ott nyert sebek következtében halt meg».

Ez az egy mondat az a *kódex*, amely a magyar bírónak a hadikockázat tekintetében felmerülő nagy kérdések eldöntésére rendelkezésére áll. Valóban ennek az egy mondatnak segélyével a felmerülő összes kérdéseket kielégítő megoldásra juttatni körülbelül oly nehéz feladat, mint egy Wagner-darab összes zeneszámait egy húron eljátszani.

Az 504. §. eme rendelkezésének lényege az, hogy csatában vagy ott nyert sebek következtében beállott halál esetében a

[6] *Weidlich:* Mitteilungen der I. K. V. XV. 634.

* Az előbbi közl. l. a 7. számban.

biztosító külön kikötés nélkül fizetni nem tartozik. Ezáltal ez a törvény a háború speciális *törvényi* kiemelése által még a zsoldos katonaság korszakának eszmekörében él és a mai kor védkötelezettségi rendszerének kevéssé felel meg. Viszont a KT.-nek a veszélyfokozódással szemben általában követett álláspontja sem helyes. A KT. a veszély fokozódását úgy a kár-, mint az életbiztosításnál, csak egyetlenegy, illetve egy-egy speciális esetben veszi figyelembe. Ez az eset a kárbiztosításnál a KT. 490. §-a szerint az, ha a biztosított *épületben vagy annak rendeltetésében* az életbiztosításnál pedig a KT. 490. §-a szerint az, *ha a biztosított személy foglalkozásában történik oly változás*, mely a veszélyt lényegesen fokozza. Mindkét esetben más megállapodás hiányában a biztosítási szerződés megszűnik, ha csak a biztosító a változásokról nyert értesítés folytán ki nem jelenti, hogy a szerződést fentartja. A változás bejelentésének elmulasztása esetében tehát a szerződés megszűnik, még pedig azonnal és automatice a változás beálltakor, tekintet nélkül arra, hogy a változás a biztosított hibájára vagy akaratára vezethető-e vissza, vagy nem. Viszont a veszély fokozódásának minden egyéb esete, tehát ha pl. a biztosított épület mellett lőporgyárat emelnek, vagy ha a biztosított egyén anélkül, hogy foglalkozását megváltoztatná, gyilkos éghajlatú vidékre költözik stb., a KT. szempontjából közömbös.

Ezzel szemben a modern jogok, nevezetesen az 1908. évi német és svájci biztosítási törvények a háborúra általánosságban nem tartalmaznak külön rendelkezést. A svájci törvény egyáltalában nem szól a háborúról, a német törvény pedig csak a tűzbiztosításnál (84. §.) és állatbiztosításnál (117. §.) szól róla, kimondván azt, hogy e biztosításoknál a biztosító nem felel oly károkért, amelyek háborúban vagy hadiállapot kihirdetése után katonai parancsnok rendelkezései által okoztattak. Hasonlóan az 1915. évi november 22-iki osztrák császári rendelet 94. és 99. §-ai a tűz- és állatbiztosításnál említik a hadieseményeket, mint a biztosító felelősségét kizáró okot. A 114. §. szerint azonban itt a hadiesemények még a fuvarozási biztosításnál is hasonló hatással járnak. Egyebekben mindhárom jogrendszer szerint a háborúra a veszélyfokozódás általános szabályai állanak. E szabályok szerint úgy a kár-, mint az életbiztosításnál minden lényeges veszélyfokozódás figyelembe jő (német törvény 23—32., svájci törvény 28—32. §-ok), azonban különbség van aszerint, hogy a veszély fokozódása a biztosított cselekvésére vezethető vissza-e, vagy nem. A svájci törvény szerint az első esetben a biztosító nincs többé a szerződéshez kötve, a másik esetben bejelentési kötelesség terheli a biztosítottat és csak ennek elmulasztása esetében nincs kötve a biztosító a szerződéshez; ha azonban a bejelentési kötelesség meg nem sértetett, akkor a biztosító visszalépési jogot gyakorolhat ugyan, de a visszalépés közlésétől számított 14 napig még viseli a kockázatot. Ezenfelül *a veszélyfokozódás következménye a többi közt nem áll be akkor, ha az esemény a veszély fokozódásától függetlenül állott be vagy ha a veszély fokozódását az emberiesség valamely parancsának követése idézte elő.*[6]

Még liberálisabb a német törvény. Eszerint a biztosított által előidézett veszélyfokozódásnál is csak felmondási jog illeti meg a biztosítót. Ez a felmondás azonnali, ha a veszély fokozódása nem pusztán a biztosított tényén, hanem egyúttal a biztosított vétkességén alapul [*a)*]; ellenben az *egyébként* a biztosított által okozott veszélyfokozódásnál [*b)*] csak egyhavi felmondásra nyílik joga a biztosítónak, amelyet az értesüléstől számított ugyancsak egy hó alatt kell gyakorolnia. Ha pedig a veszély a biztosított akaratán, illetve tényén kívül fokozódik [*c)*], akkor szintén csak egyhavi felmondási joga van a biztosítónak. A veszély fokozódása az összes esetekben bejelentendő, de a bejelentés elmaradása a két utóbbi [*b)* és *c)* alatti] esetben nem vonja maga után a biztosítás azonnali megszűnését, hanem ez esetben is egy hónapig még viseli a biztosító a veszélyt. Ez az egy hó attól az időponttól számíttatik, amelyben a bejelentésnek történnie kellett.

Kiegészíti a rendelkezéseket a 41. §., mely szerint a saját díjszabása szerinti magasabb díjat követelheti a biztosító, ha a biztosítás a fentiek szerint a veszélyfokozódás dacára érvényben maradt.

Az életbiztosításnál a német törvény (164. §.) még azt a kiegészítést tartalmazza, hogy veszélyfokozódásnak az életbiztosításnál csak oly körülmények tekintetnek, amelyeket írásbeli szerződés kifejezetten veszélyfokozódásnak nyilvánít.

Idevág egyébként a svájci törvény 33. §-a is, mely *általános* szabályként mondja ki azt az elvet, hogy amennyiben a törvény másképp nem intézkedik, a biztosító felelős mindazon eseményekért, amelyek ama veszély ismérveit, amelyek következményei ellen a biztosítás igénybe vétetett, magukon viselik, kivéve, ha a szerződés egyes eseményeket, határozott, kétségtelen szövegezéssel a biztosítás alól kivesz.

Az új osztrák császári rendelet 33—37. és 135. §-ai szerint nagyjából ugyanaz a helyzet, mint a német törvényben, sőt az osztrák rendelet még azt a kelléket is megkívánja, hogy a kötvényben az illető körülményre nézve a bejelentési kötelezettség is ki legyen kötve. Így tehát a modern jogok szerint tulajdonképen úgyis lehetne érvelni, hogy a hazáját védő polgár csak emberi kötelességét teljesíti és azért az így előállott veszélyfokozódás, vagyis a háborúban való részvétel egyáltalában tekintetbe sem jöhet. Gyakorlatilag azonban épen a háború óriási veszélyeire való tekintettel ez a felfogás nem érvényesül, hanem a háború az életbiztosításnál mint veszélyfokozódás figyelembe jő e jogok szerint a gyakorlatban akkor, ha a kötvény a háború veszélyét kifejezetten kizárta. Ellenben külön kikötés, illetve szerződésbeli világos rendelkezés hiányában a biztosító a háborús veszélyt is viselni fogja. Viszont tekintettel arra, hogy a veszélyviselés terjedelme a felek megállapodására van bízva s a német és a svájci törvény meg az osztrák rendelet nem tartalmaznak oly taxativ elősorolást a biztosítási szerződésnek biztosításjogi okból történő hatályvesztése tekintetében, mint a KT. 485., illetve 505. §-ai, e jogok szerint érvényes lesz az oly kikötés is, amely szerint a biztosítási szerződés a háború kiütésével vagy a biztosított bevonulásával hatályát veszti.

E jogok szerint tehát a külön kikötés a kötvényben arra szükséges, hogy a biztosító ne viselje a háborús kockázatot, míg nálunk arra, hogy viselje. A mi jogunkban viszont oly kikötések, amelyek a háború kiütése esetére a biztosítási szerződést egyszerűen hatálytalannak nyilvánítják, hacsak a KT. 485. és 505. §-aira épített eddigi gyakorlatot a háború romba nem dönti, érvényteleneknek tekintendők.[7]

Mindezekből kiderül az, hogy a magyar biztosítási jog, különösen azonban annak a hadibiztosításra vonatkozó része speciális alkotás, mely a külföldi jogoktól lényegesen eltér. Épen ezért a külföldi bíróságok gyakorlatára, amelyek más törvény alapján, vagy minden törvény nélkül döntenek, a magyar bíróság előtt még analógia gyanánt sem indokolt a hadibiztosítás kérdéseiben hivatkozni.

III. A hazai hadbiztosítási jog legfőbb vitás kérdései.

A magyar hadbiztosítási jog körében a KT. 504. §-ának alkalmazásánál számos nagy és nehéz kérdés merül föl.

E kérdések vonatkoznak elsősorban magának a törvénynek értelmére és alkalmazására, vonatkoznak továbbá a törvénytől eltérő kikötések érvényességére és értelmezésére. A kikötések lehetnek olyanok, amelyek a biztosító kockázatviselési kötelességét a törvénytől eltérőleg a biztosított hátrányára szűkítik, de lehetnek olyanok is, amelyek a kockázatviselési kötelességet a biztosított előnyére tágítják, nevezetesen a hadiveszélyt elvállalják. Nehéz kérdés a törvénytől a biztosított hátrányára eltérő kikötések érvénye, de érdekességekben és nehézségekben bővelkedik maguknak a kikötéseknek és pedig úgy a hadikockázatot kizáró, mint a hadikockázatot elvállaló kikötéseknek, továbbá a külön díj fizetésére vonatkozó kikötéseknek értelmezése is. Ugyancsak egyrészről a külön díj fizetése elmulasztásának, másrészről a rendes díj elfogadásának kérdése sok jogvita okozója.

Mindezekkel részletesen fogunk foglalkozni.[8]

[6] Német törvény 26. §. Svájci törvény 32 §. Osztrák rendelet 36. §.

[7] A kérdéssel és a vonatkozó gyakorlattal alább részletesebben foglalkozunk.

[8] A feldolgozott jogesetek tekintetében megjegyezzük azt, hogy a biztosítótársaságok passzív perei a budapesti bíróságok előtt folynak le, miután a hazai biztosítótársaságok, három kisebb vidéki intézet kivételével, Budapesten székelnek.

1. Az 504. §. 2. pontjának értelme.

Az első kérdés az, hogy miként kell magyarázni az 504. §. 2. pontjának azt a kitételét: «csatában vagy az ott nyert sebek következtében?» Lehet-e ezt kiterjesztőleg magyarázni a háború, illetve az abban való részvétel által okozott összes halálesetekre, avagy szorosan kell venni a törvény eme kitételét? Nagy gyakorlati jelentőségű ez a kérdés akkor, amidőn a biztosított bár a háborúban való részvétel következtében hal el, azonban nem csatában vagy ott nyert sebek következtében, hanem például túlmegerőltetés folytán, avagy a nélkülözések által, vagy ragály folytán szerzett betegségben. A kérdés tehát az, hogy lehet-e az esetekre is kiterjeszteni a biztosító *törvényen alapuló* mentességét?

Ez a kérdés tehát már akkor is felmerül, amidőn a kötvényben a háborús kockázatviselésre nézve semmi kikötés sem foglaltatik, amidőn tehát az ügy elbírálásánál csak maga a törvény jöhet számba.

Nézetünk szerint, amelyet a szaksajtóban is[9] nyilvánítottunk és amely ellen eddig — e részben legalább — ellenkező vélemény nem is merült fel, az 504. §. 2. pontja szorosan magyarázandó, mert kivételt tartalmaz az alól az általános elv alól, hogy a biztosító az esemény bekövetkeztekor a biztosítási összeget kifizetni tartozik. Amint egyébként a gyakorlat a szakasz 1. és 3. pontjára nézve, amelyekkel a békés évek lusttrumai alatt is volt módja foglalkozni, eddig is a szoros magyarázat elvét követte.[10]

A kivétel kiterjesztése sem dogmatikai, sem jogpolitikai szempontból nem indokolt, mert egyrészt a csatában vagy ott nyert seb következtében való halál esetén kívül nagy nehézségekkel jár az elhalálozás és a háború közötti okozati összefüggés megállapítása, másrészt pedig jogpolitikailag nem indokolt kiterjesztő magyarázat útján megfosztani a biztosítási összegtől a védkötelezettségüket teljesítő oly biztosítottak családtagjait, akikkel szemben ily eljárásra a törvény és ennek világos értelme nem kötelez.

Bár a törvény, különösen az ily régi törvény, antecedentiáitól független, a jelen esetben álláspontunkat még a KT. előtörténete is megerősíti, nevezetesen az a körülmény, hogy az Apáthy-féle tervezetben az 504. §-nak megfelelő 540. cikk 2. pontjában a «háborúban vagy az ott nyert sebek következtében» szavak állottak és a tervezet letárgyalása céljából összehívott értekezlet helyettesítette a «háborúban» szót a «csatában» szóval. Vagyis az értekezlet az eredeti tágabb értelmet tudatosan szorította meg. (Értekezleti jegyzőkönyv 443/450. old.)

A szoros magyarázat azonban nem jelenti azt, hogy a «csatában» szót teljesen betü szerint vegyük. Hiszen a régi értelemben vett csata, amelyben nagy tömegek mentek ember-ember ellen, ma nem is fordul elő a háborúk során. A biztosított nemcsak formális csatában eshet el, hanem eleshet oly körülmények között, amidőn csata nem folyik, pl. járőrök közötti küzdelemben, vagy akár járőrszolgálatra, kémszemlére kiküldve az általa észre sem vett ellenség golyója által. Vajjon lehet-e ezen eseteket az 504. §. hatálya alól elvonni?

Az ú. n. pozicióharcnál a katona működése tulajdonképen az idő legnagyobb részében a lövészárokban való puszta tartózkodásban áll, mely bizonyos, gyakran elég hosszú időkön át sebesüléssel, sőt golyóváltással sem jár. Mihelyt azonban egy katona kidugja a fejét az árokból, célpontjává lesz a folyton figyelő ellenség száz golyójának. Vajjon az így bekövetkező halál nem tartozik a KT. 504. §-a alá? Avagy például az ostromlott várban való küzdelem szintén nem formális csatában való részvétel, de azért feltétlenül az 504. §. alá kell esnie. Mindez esetek azt mutatják, hogy a «csata» szó tulajdonképen nem formális csatát, hanem egyszerűen «*harcban*», *még pedig a modern harc bármely formájában való részvételt* jelent. Ezen túlmenő kiterjesztés azonban már nem indokolt, mert ellentétben áll biztosítási törvényhozásunk főelvével, mely a biztosított védelme szempontjából szabályozza a jogi anyagot.

[9] Kereskedelmi Jog 1915 szept. 1—15-iki szám.

[10] Lásd pl. a Kúria 138/1912. számú ítéletét, (Grill-féle döntvénytár XIX. kötet, 672. eset), az 504. §. 3. pontjára, a Kúria 593/881. sz. ítéletét (ugyanott IV. kötet, 2172. eset) az öntudatlan állapotban elkövetett öngyilkosságra nézve.

Másik kérdés az, hogy vonatkozik-e az 504. §. 2. pontja a polgáremberekre is, akik a harcban részt nem vesznek, de akiket egy véletlen folytán lövedék ér? Minthogy a KT. elsősorban a «csatában» való elesésről szól, nyilvánvaló, hogy csak azokról rendelkezik, akik a harcban résztvesznek, mert hiszen csak ezekről lehet azt mondani, hogy «csatában» haltak el. A polgáremberek, akit egy eltévedt golyó véletlenül ér, nem csatában vagy ott nyert seb következtében hal el, hanem véletlen szerencsétlenség áldozata. Ugyancsak nem vonható be az 504. §. 2. pontjának körébe a hadimunkás, mert a harcban ő sem veszt részt.

2. A törvényen a biztosított hátrányára túlmenő kikötések érvénye.

Külön kérdés az 504. §. 2. pontján túlmenő kikötések érvénye. *A háborús kockázat alatt a priori a háború speciális veszélyeinek viselését kell érteni.* Ha tehát a biztosítótársaság a háborús kockázatot nem vállalta el, vagy kizárta, a fenálló biztosítási szerződéssel és az esemény bekövetkeztével szemben, melyek felperes jogát megalapozzák, neki kell bizonyítani legalább is azt, hogy a halált a háború, illetve a háború speciális veszélyei okozták.

Ez a bizonyítás rendszerint nehéz feladat a beigazolt sebesülés esetén kívül. Ép ezért némely biztosítótársaságok nem elégszenek meg annak kikötésével, hogy a hadikockázatot nem viselik, vagy hogy a háború által okozott halál bármely esetében nem fizetik ki a biztosítási összeget, hanem egyenesen azt mondják ki, hogy a háború alatt beállott elhalálozás esetén sem fizetnek, avagy azt kötik ki, hogy a biztosított hadbavonulásakor a biztosítási szerződés hatályát veszti. Vannak viszont oly kikötések, melyek szerint a biztosítás a háború ideje alatt hatályában fel van függesztve.

Hogy állunk e kikötések érvénye tekintetében?

Előrebocsátjuk, hogy a külföldi joggyakorlat a legkülönbözőbb kikötéseket is érvényesnek ismeri el. Ez azonban nézetünk szerint a magyar jognak nem præjudikálhat, mert mint azt már kifejtettük, a KT. a veszélytokozódás általános, valamint a háború speciális kérdése tekintetében egész más alapon áll, mint a külföldi jogok. A magyar jog kérdései kizárólag a KT. cogens rendelkezései alapján döntendők el.

a) *A biztosítási szerződés hatályvesztésére és felfüggesztésére vonatkozó kikötések.*

Könnyebb a többinél a hatályvesztő kikötések kérdése. Dogmatikailag és törvénymagyarázati szempontból teljesen helyes az eddigi gyakorlat[11] azon levezetése, hogy a KT. 485. és 505. §-ai

[11] E gyakorlatból közöljük a következőket:

«Az 505. §-ban felsorolt megszünési okok nem szaporíthatók, mert e §. felsorolja azokat az eseteket, amelyekben az életbiztosítási szerződés hatályát veszti; ezek közt pedig a biztosított iszákossága felemlítve nincs. A kötvényfeltételek azon intézkedése tehát, hogy a biztosított iszákossága következtében a szerződés érvényét veszti, mint a KT. 505. §-ával ellentétben álló, a KT. 507. §-a értelmében hatállyal nem bír». (Kúria 1888 aug. 30. 671. sz. Grill-féle Dtár, Kereskedelmi jogi kötet, 2179. sz. jogeset.)

Ugyanígy Kúria 806/86. (ugyanott 2184. sz. jogeset: «Érvénytelen az a kikötés, hogy a kötvényre adott kölcsön kamatának meg nem fizetése a biztosítási szerződés hatályvesztését vonja maga után.» Továbbá újabb időkből a Kúria 1191/1910. sz. ítélete (Grill-Dtár 1911. évi kötet, 906. sz. jogeset): «Érvénytelen az a kikötés, hogy az első baleset bekövetkezte után a biztosító a szerződést felbonthatja».

Ugyanígy a kárbiztosításnál a Kúria 1410/1902. sz. határozata (Grill-Dtár IX. kötet, 2447. sz. jogeset): «A KT. 485. §. 1—5. pontjában, 488. §. 3. bekezdésében, a 490. §-ban és a 484. §-ban világosan meg vannak határozva azok az esetek, amelyek egyikének vagy másikának beálltakor a biztosítási szerződés hatályát veszti, ezek közé pedig a biztosított tárgy bírói lefoglalása nem sorolható». Végül a budapesti tábla 1900 márc. 1-én kelt II. G. 9. sz. ítélete (Grill-Dtár Kereskedelmi jogi kötet 2026. sz. esetnél): «A KT. 485. §-ában felsorolt eseteken kívül a biztosítási szerződéstől egyik fél sem állhat el egyoldalúlag».

Idézzük végül dr. Nagy Ferenc véleményét:

Ad KT. 485. §.: «A KT. ez okokat részletesen és taxative határozza meg. — . . . Más esetek tehát szerződésileg meg nem állapíthatók». (Kereskedelmi Jog, VII. kiadás, II. kötet, 422. o. és ugyanott 2. jegyzet.)

Ad 505. §.: «A törvényben felsorolt okokon kívül más okok itt sem állapíthatók meg szerződésileg». (Ugyanott 451. oldal, 1. jegyzet.

taxatíve sorolják fel azokat az eseteket, amelyek a biztosítási szerződésnek hatályvesztését maguk után vonhatják.[12] Helyes az újabban felmerült ellenkező nézettel szemben az a szokásos megállapítás is, hogy a KT. 507. §-a a biztosítási fejezet összes szabályainak általában a cogens erőt megadja és így az 505. §. taxatív elősorolásától eltérő, azonkívül eső oknak a felek szerződése sem tulajdoníthat a biztosítási szerződés hatályának elvesztését maga után vonó erőt.

Igaz ugyan, hogy a felek a biztosítási szerződéstől utólag elállhatnak és akkor az természetesen hatályát veszti, bár ez az eset sincs a 485., illetve 505. §-aiban felemlítve. Azonban a hatályvesztés ez esete nem biztosításjogi, hanem általános magánjogi jellegű és ez okból nem volt a kizárólag biztosításjogi eseteket felsoroló 505. §-a felveendő. Ellenben a háború beálltának a biztosítás hatályára gyakorolt befolyása tisztára biztosításjogi kérdés.

Jogpolitikai szempontból sem fogadható el az ily hatályvesztő klauzulák érvénye. A törvény nem engedheti meg azt, hogy a biztosított, aki hadbavonult, pusztán e ténye által a biztosítási összegre irányuló igényeit elveszítse. Ha a biztosított a háború alatt, de a háborútól teljesen független okból, pl. szabadságideje alatt szerzett tüdőgyulladás következtében elhal, a legnagyobb igazságtalanság esnék rajta, illetve hozzátartozóin azáltal, hogy a biztosítási összegtől elesnének, sőt még a befizetett díjak jelentékeny részét is elveszítenék. Viszont ha a biztosított életben marad, akkor a háború után az ily hatályvesztő kikötések érvénye esetében teljesen a biztosító kényére volna bízva, hogy hajlandó-e a szerződést folytatni, avagy a biztosítottat arra kényszeríti-e, hogy ha családjáról gondoskodni kíván, mint idősebb korosztályba jutott egyén, jóval terhesebb feltételek mellett kössön biztosítási szerződést, ha ugyan tud kötni. Mert hiszen a háborúból visszatért egyén egészségi állapota a háború által mindenesetre rosszabbodhatott és könnyen lehet, hogy ez okból egyáltalán nem fogadják el biztosításra.

Ez okokból még a külföldön is, ahol nincs a KT. 485., illetve 505. §-ához hasonló taxatív felsorolás törvénybe iktatva, a hatályvesztő klauzulákat a biztosítási jogi irodalom bár érvényeseknek, de mint túlszigorúakat határozottan elvetendőnek tartja.[13]

A budapesti törvényszék több ítéletében arra az álláspontra helyezkedett, hogy a hatályvesztő kikötések érvénytelenek.

Ellenben a Kúria P. IV. 3005/1916. és P. IV. 7960/1915. sz. ítéleteiből, melyekkel a különdíjra vonatkozó kikötéseknél (IV. fejezet 3. rész) fogunk részletesen foglalkozni, úgylátszik mintha a Kúria a háborús hatályvesztési kikötéseket nem tartaná érvényteleneknek. Kifejezetten ugyan ily kijelentést e határozatok nem tartalmaznak, de a hasonló kikötésről az érvényre vonatkozó minden megjegyzés nélkül beszélnek. A jövő fogja megmutatni, vajjon szakítani kíván-e a Kúria a 485. és 505. §-ok nyomán kifejlődött egész joggyakorlattal, avagy e határozatok a kikötés érvényéről pusztán azért nem beszélnek, mert a biztosítót egyéb okból marasztalandónak találják.

A felfüggesztő klauzula bár emberségesebb, de a biztosítottnak a háború ideje alatt bármi okból történő elhalálozása esetére szintén hatályvesztés jelentőségével bír és ezért a hazai jogban nézetem szerint ugyanezen szabályok alá kell esnie.

Itt kell megemlítenünk azt, hogy a biztosítótársaságok a folyamatban lévő perekben gyakran azzal érvelnek, hogy a hadbavonulás által a biztosított polgári foglalkozását a veszélyesebb katonaival cserélte fel és ezért már a KT. 502. §-a értelmében a bevonuláskor külön kikötés nélkül is hatályát veszti a szerződés, ha csak a biztosító a változás bejelentésekor ki nem nyilvánítja, hogy a szerződést fentartja. Nézetünk szerint ez álláspont nem helyes. Egyrészt a bevonuló egyén nem foglalkozását változtatta meg, hanem csak védkötelezettsége teljesítésére vonult be ideiglenesen. Az ügyvéd, a mérnök, a bíró, ha ideiglenesen hadiszolgálatot teljesít is, ezzel még nem változott át más foglalkozási ágba tartozóvá, nem változtatta meg életpályáját, hivatását, hanem mérnök, ügyvéd, bíró maradt, ki a háború után békés munkájához visszatér. Másrészt a KT. 502. §-a alá csak a biztosított saját akarati elhatározásán alapuló foglalkozásváltoztatás esbetik, miután szemben ezzel a ténnyel, hogy az életbiztosítás feladata a biztosítottat, illetve hozzátartozóit az élet különböző esélyei ellen megvédeni, csak az ily változás róható föl a biztosított terhére.[14]

b) *A biztosítási összeg korlátozását tartalmazó és a fizetési időre vonatkozó háborús kikötések.*

A hatályvesztést statuáló háborús kikötésekkel ellentétben érvényesek azok a kikötések, amelyek a háború által okozott halál esetére a biztosítási összegnek egy bizonyos hányadát rendelik kifizetni vagy kimondják, hogy a háború után a rendelkezésre álló fedezeti alapok arányában fizettetik csak ki a biztosítási összeg. Érvényesek azért, mert a biztosítási összeg nagyságának meghatározása tekintetében a felek szerződési szabadsága nem vitás.[15] Ha azonban ez az összegmeghatározás a szerződés hatályvesztésével és pusztán a díjtartalék visszatérítésével egyértelmű, akkor burkolt hatályvesztési kikötéssel állunk szemben, melyre nézetem szerint azt a szabályt lehetne alkalmazni, hogy az in fraudem legis, azaz a KT. taxativ 505. §-a kijátszására irányuló kikötés érvénytelen. Mindenkor a bíró feladata annak megállapítása, hogy ez az eset fenforog-e.

Az a kikötés, hogy a biztosítási összeg csak a békekötés után bizonyos idő múlva fizetendő, érvényes, mert a KT. 503. §-a értelmében «a fizetés idejére nézve a felek megállapodása szolgál irányadóul».[16]

(Folyt. köv.) *Dr. Hevesi Illés.*

Az alakuló közgyűlés határozatainak megtámadása.

Joggyakorlatunk egészen a legújabb időkig nem disztingvált a megtámadás kérdésében az alakuló közgyűlésnek és egyéb közgyűléseknek határozatai között. Felsőbíróságainknak a megtámadási keresetnek helytadó, a közgyűlési határozatokat megsemmisítő ítéletei aránytalanul nagy számban történetesen ép alakuló közgyűlések határozatait érték.

Az előző gyakorlattal szemben teljes fordulatot és irányváltozást jelent a Kúriának 1915. évi október 26-án Rp. IV. 2901. szám alatt hozott ítélete. Ez az ítélet azt mondja ki, hogy a társaság megalakulása tárgyában hozott közgyűlési határozatot a KT. 174. §-a alapján indított keresettel megtámadni nem lehet. Az indokok a következők:

«A felperes megtámadási jogát a keresetben egyenkint megjelölt határozatok mindegyike tekintetében a KT. 174. §-ának rendelkezésére alapítja. Ez a szakasz a törvénnyel vagy az alapszabályokkal ellenkező közgyűlési határozat ellen ad a részvényesnek kereseti jogot, amely jog tehát másra, mint a közgyűlés által hozott határozatra a törvény világos rendelkezése mellett ki nem terjeszthető.

Minthogy pedig a részvénytársaság alakulását kimondó határozat nem az akkor még jogilag nem létező részvénytársaság közgyűlésének, hanem az *alapítók és a részvényaláírók ülésének* határozata, az alapítás tárgyában hozott határozatot a részvénytársaság ellen a KT. 174. §-a alapján indított keresettel megtámadni nem lehet, hanem amennyiben a részvényes az alapítóknak törvényellenes eljárása folytán károsodott, az ebből eredő magánjogi igényeit csak az alapítók ellen indítandó keresettel érvényesítheti. Ezeknél fogva az alsóbíróságok ítélete annyiban, amennyiben az 1907. évi április hó 26-án tartott alakuló közgyűlésnek a megalakulás tárgyában hozott határozata megsemmisíttetett, megváltoztatandó s a felperes erre irányuló kereseti kérelmével elutasítandó volt».

A Kúria idézett ítéletének álláspontja nem helyeselhet sem jogászi, sem gyakorlati szempontból.

Jogi szempontból azért nem, mert nem áll meg jogilag a Kúriának az a megállapítása, hogy az alakuló közgyűlés határo-

[12] Dr. Reichard Zsigmnnd a Jogt. Közl. jubiláris emlékalbumába írott dolgozatában.

[13] Hart und entschieden verwerflich ist dass allerdings bloss vereinzelt verfolgte Verfahren, wonach Eintritt in den Kriegsdienst direct als Vertragsauflösungsgrund stipuliert wird. Linsmayer, 92. o.

[14] Azt az elvet, hogy csak az ily foglalkozásváltoztatás releváns biztosításjogi szempontból, a budapesti tábla P. I. 10,883/915. sz. ítéletében már a hadikockázattól független ügyben is kimondotta.

[15] Budapesti törvényszék 16. P. 33,918/915. sz.

[16] Budapesti törvényszék 16. P. 32,392/916. sz.

zata nem közgyűlési határozat. Az alakuló közgyűlés szintén «közgyűlés». Ennek nevezi a törvény is. A törvény nem beszél a részvényaláírók és alapítók üléséről, mint a Kúria, hanem az alakuló «közgyűlésről». Az előbbi, a Kúria által említett ülés, lehet akárminő összejövetel és az nem is bír közgyűlés jellegével. Ám a kellőképen összehívott alakuló közgyűlés valóságos közgyűlés, amelyre — amennyiben a KT. 155. §-a nem rendelkezik kifejezetten eltérőleg — a törvénynek összes, a közgyűlést érintő rendelkezései alkalmazandók. Igy például a jegyzőkönyvezés tekintetében is a 180. §. intézkedései. Az alakuló közgyülés határozat hozatalában az alapítók nem vesznek részt, szavazati joguk nincs, már ezért sem indokolt a Kúria megkülönböztetése. A társaság az alakuló közgyűlés megtartásakor jogilag még nem tekintetik létezőnek, ez igaz. De egyrészt a kereset indításakor már létezik és létezett; a törvény különben sem mondja azt — miként a Kúria — hogy «nem létezik», csak azt, hogy «a kihirdetés előtt létezőnek nem tekintetik», másrészt a bejegyzés és kihírdetés «ex tunc» hat. *Ha* kihirdettetett, akkor a megalakulás percétől fogva létezőnek tekintetik. Akkor előzőleg kötött szerződései is joghatályosak, a bejegyzés előtt is szerezhet jogokat, még telekkönyvi jogszerzésének sincs akadálya. A KT. 174. §-a minden disztinkció nélkül a közgyűlési határozat elleni keresetről beszél, nem zárva ki az alakuló közgyűlés határozatait sem alóla. Jogi íróink: Nagy Ferenc, Apáthy, Klupathy Neumann sem tartották az alakuló közgyűlés határozatait kivettnek a 174. §. alapján indított megtámadás alól. Engel egész fejezetet szentel az alakuló közgyűlés határozatai megtámadása és a megalakulási határozat érvénytelenítése kérdésének.[1]

A Kúriát felhívott ítéletének meghozatalánál nyilván a német példa, illetve a német kommentároknak félremagyarázása vezette. A német legális helyzet azonban teljesen elüt e kérdésben a mienktől. A német KT. 309. §-ának értelmében az alakulásnál — a bejegyzés előtt — elkövetett törvénysértések miatt bármely részvényes vagy az igazgatóságnak és a felügyelőbizottságnak bármelyik tagja követelheti a társaság semmisnek való kimondását (Nichtigkeitsklage). Kereseti jogot ad a Freiwillige Gerichtsbarkeit-ról szóló törvény 141. §-a is. Van tehát más speciális kereset, mely remédiumot nyujt az alakulási határozatok jogszabálysértései ellen. Ez okból Staub[2] azt mondja, hogy ezeknél az eseteknél nincs helye a megtámadási keresetnek (Anfechtungsklage), hanem ha a jogszabálysértés semmisségi ok is egyúttal a semmisségi keresetnek. De Staub nézete még Németországban sem általános. Osztják álláspontját Lehmann[3] és Esser. De a többség ellenkező álláspontón van. Igy Ring (Lehmann-Ring I. 409.), Makower, Pinner, Horrwitz. A Reichsgericht gyakorlata sem zárja ki a megtámadási keresetet, pedig lényeges jogsérelem esetén tud helyette más jogsegélyt adni a semmisségi kereset alakjában. A Kúria ilyen védelmi eszközt a mi jogunk mellett megjelölni, a részvényesnek megadni nem tud. Amidőn az egyszerű negáció álláspontjára helyezkedik, teljesen megfosztja a részvényest az oltalomtól az alakuló közgyűlés törvényellenességeivel szemben. Különösen csodálatraméltó a Kúria állásfoglalása a felhívott ítéletnek alapul fekvő ügyben. A tényállás kimerítő ismerete nélkül nem lehet teljes alapossággal elbírálni a döntést, ezért e per összes iratait áttanulmányoztam. Megallapítható, hogy az ítélet alapját képező perben beigazoltatott az alapításnál elkövetett szabálytalanságoknak valóságos alaki és anyagi halmazata. Az első igazgatóság ellen kereskedelmi vétség miatt több eljárás volt folyamatban, melyek közül a már befejezettekben bírságban marasztaltattak az igazgatóság tagjai. Az ítélet alapját képező keresetet megelőzőleg ugyancz a felperes keresetet indított egyrészt a részvénytársaság megalakulásának törvénytelen módon történt, azaz semmisnek kimondása, másrészt az alapítóknak a befizetett összegek visszafizetésében való marasztalása iránt. Ezzel a keresettel a felperest a Kúria elutasította, 629/1912. V. számú ítéletével helybenhagyva, indokolása alapján az ítélőtáblának ítéletét, amelyben utóbbi azt mondja ki: 1. hogy a részvényest a KT. 174. §-ában meghatározott kereset illeti meg az alakuló közgyűlés határozata ellen; 2. az alapítókkal szemben elutasítja keresetével felperest, «mert az alapítókat a felelősség alól feloldó alakuló közgyűlési határozatnak hatálytalansága eddigelé nincs megállapítva».

Mit csináljon tulajdonkép a Kúria szerint a szerencsétlen részvényes, ha az alakuló közgyűlés sérelmes határozatokat hozott, amelyek anyagilag is súlyosan érintik!

Amint kimutattam a Kúriának ez a «részvényaláírók gyűlése» és «közgyűlés» közötti formáltechnikai megkülönböztetése jogilag sem indokolt és nem igazságos.

Gyakorlati szempontból még kevésbé helyeselhető a Kúria álláspontja. Egyrészt — amint látjuk — az alapítók ellen, igényétől is elzárhatja a bíróság a részvényest azzal az érveléssel, hogy az őket felelősségük alól feloldó határozat hatályosan fenáll. Másrészt az ilyen csalárd alapításoknál az alapítók maguk többnyire fizetésképtelenek.

A legsajnálatosabb pedig az, hogy nem tekinthetjük a Kúria Rp. IV. 2901/1915. számú ítéletét elszigetelt jogi tévedésnek, vagy elnézésnek.

Legújabban is 1917 január hó 26-án Rp. IV. 6760/1916. szám alatt hozott ítéletében az előbb hivatkozott ítéletben kifejtett jogelvet *megismétli* a Kúria.

Ez az álláspont mégis tarthatatlan. Lehetetlen, hogy a Kúria ragaszkodjék ehhez az álláspontoz — csak azért, mert egyszer kimondotta — hogy még ha eklatanter be is igazoltatik, mikép az alaptőke biztosításának meggyőződéséről hozott határozat törvénytelen, hogy az alaptőke biztosítva nincs, a megalakulást kimondó határozat nem volna megtámadás esetén megsemmisíthető. Hiszen az alaptőke biztosítása nélkül létrejött részvénytársaság — ha per nefas be is jegyeztetett — semmis.

A tendencia eddigelé az alapítási folyamat ellenőrzésének szigorítására, a publikum védelmére irányult.

A Kúria újabb irányú állásfoglalása egyenesen a szélhámos alapítóknak kedvez. A szolid vállalkozásnak csak kárára lehet.

Épúgy indokolatlannak tartom azt a különleges elbánást, melyben a Kúria az alakuló közgyűlés napirendjének hirdetését részesíti, amidőn Rp. VIII. 382/1916. számú ítéletében kimondja, hogy a hirdetés nélkül hozott határozat a tárgysorozatba való felvétel hiánya okából meg nem támadható. Ez a határozat tulajdonkép még tovább megy, mint az 1915. évi 2901. számú ítélet.

Csodálatos a Kúriának enyhébb gyakorlata az alakuló közgyűlés eljárásával és határozataival szemben; hiszen az 1911. évi október havában tartott országos jogászgyűlés teljes-ülési határozata a részvénytársaságok ellenőrzése kérdésében épen az alapítási folyamatnak szigorubb ellenőrzését mondotta kívánatosnak.

Dr. Oppler Emil.

[1] Engel Aurél: A közgyűlési határozatok megtámadása 78. l.

[2] Staub: Handelsgesetzbuch I. 602. l.

[3] Gründungsmängel und Eintragung der A. G. Iherings Jahrbücher 33. k. 414. l.

Reformatio in peius perorvoslat nélkül.

A gyorsított bűnvádi eljárást (Gybp.) szabályozó rendeletek rövid életbenlétök dacára gyakori kontroverziáknak voltak már szülőokai. Bár kétségtelen a helyes törvénymagyarázat szükséges volta ezen rendeletekkel szemben is, mert az élet minden esetét teljesen kimerítő szabályokat természetszerűleg ezen rendeletek sem kontemplálnak, ebből a tényből azonban viszont a legtávolabbról sem vonható okszerű következtetés arra, hogy azok oly mérvben hiányos, hézagos vagy önmaguknak ellentmondók lennének, melyek a divergens felfogások elég gyakori létrejöttének alapos okául szolgálhatnának. A kontroverziák szülőokát, nézetem szerint abban kell keresnünk és látnunk, hogy igen sokan, tévesen magyarázzák a kérdéses rendeletek szabályait s hibás törvénymagyarázataikkal sok esetben egyenesen dilemmák elé állítják a gyakorlati jogszolgáltatás munkásait s a kétségen kívül jóakarattól vezetett müködésük, a bírói gyakorlat egységes kialakulásának inkább csak kárára, mint hasznára szolgál, mert valljuk be őszintén, nem minden bíró vagy ügyész veszi magának azt a fáradságot, hogy az esetek mindegyikébe, igaz elmélyedéssel behatoljon, hanem sokszor könnyen tud hitelt adni, esetleg követni is egy-egy téves balvéleményt, főleg ha azt adó személyiség egyéni súlya és jelentősége is előtte kétségtelen.

Egy ilyen divergensnek tetsző eset beható bírálatát olvastam a «Jogtudományi Közlöny» f. évi 4. számában is, ahol dr. Baracs Marcel ügyvéd úr a fenti cím alatt mond elítélő kritikát a kir.

Kúriának a Gybp. 18. és 20. §-aival szemben követett gyakorlatáról.

A felvetett kérdések gyakorlati fontossága egyfelől, másrészről a cikkíró úrtól teljesen eltérő felfogásom késztetnek a felszólalásra.

Arról van szó a jelen esetben, hogy a kir. Kúria a Gybp alá eső ügyekben, a vádlott terhére akkor is gyakorolta volna a Gybp. 20. §-ában kitett jogát, hogy a ténymegállapítást helyesbítse s ennek következésekép a törvényszék által felmentett vádlottat elítélje, midőn a Bp. 326. §. 2. pontja értelmében történt felmentés ellen a kir. ügyészség merőben a Bp. 385. §. 1. *a)* pontja alapján élt semmisségi panasszal.

Hogy a kir. Kúria vonatkozó jogosultságát kellőképen bírálat tárgyává tehessük, szükségünk lett volna mindenekelőtt is merni a konkrét bírói döntés lényegét képező körülményeket. Sajnálattal vagyunk kénytelenek mindenekelőtt azt konstatálni, hogy a cikkíró úr az eset reszleteit nem közölte s így természetszerűleg nem tudhatjuk, vajjon a kérdéses esetben a felmentés indoka az volt-e, hogy a vád tárgyává tett bűncselekmény bizonyítva nincs, vagy pedig az, hogy a bűncselekményt a vádlott követte el? Azt talán mondanunk is felesleges, hogy a semmisségi panasz szempontjából, a Bp. 326. §. 2. pontjában meghatározott esetek között a különbség igen nagy s általánosságban kimondani azt, hogy a Bp. 326. §. 2. pontjában foglalt felmentés esetén a Bp. 385. §. 1. *a)* pontjára alapított semmisségi panasz a törvényből kizártnak lenne tartható, téves s helytelen felfogás. A kir. Kúria legújabb gyakorlatában ugyanis igen helyesen kialakult már az a nézet (B. J. T. LXVIII. k. 1. l.), hogy a semmisségi panasz érdemleges felülvizsgálatának útjában nem állhat az, hogy a felmentés a Bp. 326. §. 2. pontja alapján történt, mert annak elbírálása, hogy büntetendő cselekmény forog-e fent, vagy sem, a valónak elfogadott tényekből levezetendő jogkérdést képez, mely mint ilyen a felülvizsgálat körébe tartozik.

Feltéve most már, hogy a cikkíró úr fejtegetései egy ilyen most előadott esetre vonatkoznának, a további okfejtéseinket már le is zárhatnónk, mert a kir. Kúria most ismertetett joggyakorlatában megtestesült szabályok annyira érthetők s annyira az anyagi igazság szolgálatában állanak, hogy további kommentárokra igazán szükség sem lenne. Nem mulasztjuk azonban még sem el, hogy a fejtegetések idevonatkozó részeire némileges megjegyzéseket még is ne tegyünk, mert úgy találjuk, hogy azok a részleteikben is többé-kevésbé tarthatlanok. Azt mondja a cikkíró úr, hogy «nem fér kétség hozzá, hogy az ügyész által merőben a Bp. 385. §. 1. *a)* pontja alapja alapján használt semmisségi panasz a törvény által kizártnak tekintendő akkor, amikor a vádlottnak felmentése a Bp. 326. §. 2. pontjában gyökeredzik és a Kúria az ilyen semmisségi panaszt a Bp. 434. §. 3. pontja alapján a rendes eljárás alá eső ügyekben azzal a szinte közkeletűvé vált megokolással szokta visszautasítani, hogy az ily esetben a semmisségi panasz a bizonyításnak eredményét akarja megtámadni, a megtámadott ítéletet a bizonyítékok mérlegelése tekintetében kívánja felülbírálat alá vétetni, a Bp. szerint azonban ily irányban semmisségi panasznak helye nincs».

Ez az érvelés tetszetős, van azonban homlokegyenest ellenkezik az 1914 : XIII. tc. 30. §-ában foglalt elvekkel, amely szerint a kir. Kúria a közbevetett semmisségi panaszt pusztán három esetben utasíthatja vissza és pedig vagy azért, mert azt korábbi határozatával elbírálta, vagy azért mert arra nem jogosult használta, vagy azért, mert elkésve jelentették vagy adták be. Maga az az ok tehát, hogy egy semmisségi panasz alaptalan, mint a most hivatkozott törvényes rendelkezésekből kitetszik többé nem szolgálhat okul a Kúria általi visszautasításra, ennek pedig rendkívül nagy horderejű, fontos jelentősége van, a felülvizsgálat jogának gyakorlása tekintetében.

A Bp. 429. §-ának az a rendelkezése, hogy a Kúria hivatalból figyelembe vehető semmisségi ok alapján akkor sem intézkedhetik, ha a semmisségi panasznak általában nincs helye, vagy a használt semmisségi panasz nem érvényesíthető az 1914. évi XIII. tc. 30. §-ával hatályát vesztette, jelenleg tehát úgy áll a dolog, hogy a kir. Kúria a hivatkozott törvény 30. §-ában meghatározott esetek kivételével mindazokban az esetekben jogot nyer az ügy érdemleges felülvizsgálatára, amelyekben erre a törvény 33. §-ának 2. bekezdése és a 35. §. 2. bekezdése feljogosítja. Igen nagy horderejű a semmisségi panaszok visszautasításának e megszorítása, mert minden egyéb esetben a semmisségi panaszok elutasításáról lehet csupán szó, aminek viszont az a következménye, hogy még visszautasítás esetén a kir. Kúria, illetve a kir. ítélőtábla még hivatalból figyelembe vehető semmisségi ok alapján sem intézkedhetik addig, ha a semmisségi panaszt elutasította, bizonyos esetekben még semmisségi ok hiányában, illetve megállapítása nélkül is hivatalból felülbírálhatja és megsemmisítheti az alsóbíróság ítéletét.

Vizsgáljuk ezután a cikkíró úr fejtegetéseit a Gybp. 18. és 20. §-ainak kereteit s lássuk, hogy a kir. Kúria panaszolt ténykedése annyira jogsértő-e, amiként azt a cikkíró úr állítja?

Mindenekelőtt ismételten reá kell mutatnunk a fenti fejtegetésünk azon részeire, melyek a Bp. 326. §. 2. pontja esetében foglalt felmentő ítélet ellen a Bp. 385. §. 1. *a)* pontjára alapított semmisségi panasz jogosultságát igazolják. Az ott kitett esettel szemben bizonyításra sem szorul tehát az az állításunk, hogy az ily esetben bejelentett semmisségi panasz teljesen törvényes, helyes s megfelel a Bp. 428. §-ának 1. bekezdésében említett egyik oknak is s így semmiféle kifogás nem volna tehető a kir. Kúria felülvizsgálati jogkörének gyakorlata ellen az esetek ezen részeiben.

Egészen másképp áll a dolog a Bp. 326. §. 2. pontjában meghatározott azon felmentési ok esetében, midőn a bíróság azon okból hozott felmentő ítéletet, mely szerint nem látta bizonyítottnak azt, hogy a vád alapjául vett bűncselekményt a vádlott követte volna el. Ily esetekben acceptábilisnak tartom magam is azt az álláspontot, hogy a Bp. 385. §. 1. *a)* pontjára alapított semmisségi panasznak tényleg helye nincs, ebből azonban még a legtávolabbról sem következtethető az, hogy ily esetekkel szemben perorvoslatnak helye ne lenne s hogy a Gybp. alá eső ügyekben a kir. Kúriát a bejelentett semmisségi panasz esetén felülvizsgálati jogkör ne illetné. Az ily esetekre nézetem szerint vonatkozik az 1914 : XIII. tc. 36. §-ának rendelkezése, amelynek értelmében a semmisségi panasz elutasítandó ugyan, ha azonban a kir. Kúria úgy találja, hogy a kir. törvényszék ténymegállapítása az iratom tartalmával ellentétben áll, vagy helytelen ténybeli következtetéssel történt és a tényállás az iratok alapján helyesen megállapítható, a kir. Kúria a ténymegállapítást helyesbíti és a Bp. 387. §-ában foglalt rendelkezések szem előtt tartásával a törvénynek megfelelő határozatot hoz.

Teljesen téves és tarthatatlan tehát a cikkíró úr azon vélekedése, mintha a kir. Kúria a konkrét esetben a Gybp. 20. §-ában foglalt szabályokat önkényesen magyarázta volna s ezen §. rendelkezésében önálló törvényes címet látott volna a tényállásnak minden körülmények között hivatalból való felülvizsgálatára. Mert amiként a fejtegetésekből kitetszik, a konkrét esetben ott volt a kir. ügyésznek a Bp. 385. §. 1. *a)* pontjára állapított semmisségi panasza, így tehát a hivatalból való beavatkozás vagy önkényeskedésről beszélni sem lehet. Hogy a most előadottak, mennyiben megfelelnek az anyagi igazság követelményeinek elég ha pusztán reá mutatunk arra a körülményre, hogy a cikkíró úr felfogása szerint a Gybp. alá eső ügyekben, különösebben a Gybp. 18. §. 2. bekezdésében meghatározott esetekben semmiféle perorvoslatnak sem lenne helye a Bp. 326. §. 2. pontjában foglalt felmentések esetében. Bármilyen nagy garanciát is látok az ily esetekben ítélkező öttagú törvényszéki tanács bölcs belátásában, de részemről azt még sem tudom elképzelni, hogy az esetek eme részeiben a tévedések teljesen kizártak lennének s igazán furcsa helyzet állhatna elő abból, ha az ily esetekben hozott felmentő ítélet ellen jogorvoslatnak helye pusztán azért nem lenne, mert a bejelentett semmisségi panasznak törvényben meghatározott oka hiányzik. Egyenes megkülönböztetése lenne ez az ügyek ezen részeinek a rendes eljárás alá vagy a Gybp. alá eső egyéb ügyektől, amelyekben vitán felül a felmentés esetén is megengedett törvényes perorvoslat áll a vád rendelkezésére. Ez okoknál fogva a cikkíró úr fejtegetéseit elfogadhatónak s követendőnek nem találom. A fejtegetések többi részével foglalkozni nem tartom szükségesnek, mert úgy vélem, hogy az alapelvek tekintetében meggyőző érvekkel voltam bátor kimutatni a vonatkozó cikk elvi tarthatatlanságát s így a részletkérdésekre vonatkozó reflexiók tárgytalanok.

Domby Zoltán.

Az új lakbérleti bizottságok.*

A tagokat nem a felek választják és a bizottság nem a feleknek egymással és a bírákkal kötött szerződései alapján jár el, hanem a felek akaratától független kötelező hatásköre van s elnöke és tagjai közjogilag vannak kötelezve az eljárásra. Bár tehát a bizottság sem megalakulásának módja tekintetében, sem jogi természetére nézve nem szoros értelemben vett választott bíróság, mégis egyesíti szervezetében azokat az előnyöket, amelyeket a választott bíráskodás fejlettebb alakja, az állandó választott bíróság nyujt.[9] Eltekintve attól, hogy a tagjegyzékek összeállításának az intézmény sikeres működhetésére nézve igen fontos munkája arra a közigazgatási hatóságra (főszolgabíró, városi tanács) van bízva, amely a helyi viszonyokat ismeri, a feleknek a tagok helyes kiválasztásához fűződő jogos érdekét az van hivatva biztosítani, hogy a kiválasztás a felek különböző érdekképviseleti szervezeteinek kijelölése alapján történik (háztulajdonosok egyletei, kereskedelmi és iparkamarák, köz- és magántisztviselői egyletek stb.)[10] és pedig a bérlőké úgy, hogy közöttük a különböző hivatások és foglalkozási ágak lehetőleg arányosan legyenek képviselve. A tagjegyzékek ilyetén összeállítása mellett az sem hátrányos a felekre, hogy a jegyzékből a tagokat nem ők választják ki, hanem az elnök hív be egyet a bérbeadók és egyet a bérlők jegyzékébe fölvettek sorából. Ez biztosítja a bizottság célszerű munkabeosztását. Működésének sikere nem kis mértékben függ attól, hogy a tagok behívása helyes rendszer szerint történik-e. A rendelet e tekintetben szabad kezet ad az elnöknek, hogy az ügyek számához, a tagok más irányú elfoglaltságához s általában a konkrét körülményekhez alkalmazkodhassék. Nagyobb ügyforgalom mellett az mutatkozik legcélszerűbbnek, ha a hét bizonyos napjain felváltva ugyanazok a tagok vesznek részt a tárgyaláson. Ez egyúttal biztosítja a közvetlenséget is, amennyiben a folytatólagos tárgyalás ugyanazon vagy a következő hétnek előre meghatározott napján ugyanazon tanács előtt tartható meg. A megnyugtató döntés érdekében nagyon kívánatos lehet, hogy a tanács bérlőtagja — ha az ügyforgalom megengedi — abból a társadalmi osztályból vétessék, amelyhez az a bérlő tartozik, aki az ügyben fél gyanánt szerepel. A munkával elhalmozott polgári társadalomra a bizottsági tagság elvállalását a háború folyamán közkötelességként reáróni nem lett volna helyes, aminthogy költséges új szervezet létesítése is beleütközött volna úgy az állam pénzügyi, mint a felek érdekeibe. Viszont a nagyobb városokban és különösen a fővárosban előreláthatólag elegendő számban fognak akadni alkalmas egyének, akik a tagsági tisztet a rendelet értelmében *önként* vállalják és *díjazás nélkül* ellátják.[11]

Jellemzi a bizottság szervezetét *a rugalmasság, az élet követelményeihez simulás.* Egyfelől ott, ahol bármely okból meg nem alakítható vagy megalakítása az ügyek előreláthatóan csekély számánál fogva nem szükséges — így kisebb községekben, ahol a legtöbben a saját házukban laknak — szervezése a törvényszéki elnök rendeletére elmaradhat és itt a bizottság elé utalt ügyeket a járásbíró egyedül látja el, de ugyanazon eljárás szerint jogorvoslat kizárásával. Másfelől nagyobb városokban több bizottság alakítható.[12]

A rendelet főcélja, hogy a bizottság döntése szakszerűen méltányos, *eljárása* pedig gyors és olcsó legyen.

A méltányosság szerint való döntést az ideutalt ügyek természete kívánja, a reájuk vonatkozó anyagi jogszabályok (590/1917. M. E. sz. rend.) előírják és a bizottságok ismertetett szervezete van hivatva biztosítani; az eljárási rendelet csak hangsúlyozza, hogy a határozás «a felek életviszonyainak és az ügy összes körülményeinek figyelembevételével» történjék.

Mivel a bizottságnak nem annyira illetőleg nem kizárólag a jogi szempontok szerint való döntés, hanem az ellentétes érdekek méltányos kiegyenlítése, gyakran a felek viszonyainak sürgős elrendezése a feladata, határozatának szinte a természetében rejlik, hogy a megváltoztathatóságban lévő bizonytalanságtól mentes, végérvényes legyen.

Az eljárás gyorsaságát is, amely ugyan minden bírói döntésnek az igazságosságnál alig csekélyebb fontosságú alapkövetelménye, de különösen a lakbérfelmondási ügyekben fontos, leginkább az biztosítja, hogy a határozatok ellen (a bírságolókat kivéve) jogorvoslatnak helye nincsen.[13] Ez egyik sarkpontja az intézménynek, amely nélkül nem felelhetne meg céljának.

A rendelet az eljárásnak a legnagyobb sürgősséggel lefolytatását és lehetőleg egy tárgyaláson való befejezését írja elő és ezt az eljárás egyszerűsítésével teszi lehetővé. Ehhez képest annak csupán a legfontosabb kérdéseit szabályozza s egyebekben a bizottságnak az eljárási szabályok megállapítása terén is szabad kezet biztosít. Szinte feltünő, hogy csak a bizonyítás felvételére nézve írja elő a Pp. járásbírósági eljárási szabályainak alkalmazását. Ez ugyan nem jelenti azt, hogy a bizottság az eljárásnak a rendeletben nem szabályozott részletei tekintetében nem követheti vagy legalább analogice nem alkalmazhatja a perrendi szabályokat, — így pl. az idézésre vonatkozókat[14] — de viszont kétségtelenül kifejezésre juttatja azt az intenciót, hogy *a bizottság lehetőleg a perrendi formáktól mentes, könnyed eljárást folytasson.* Amint az anyagi kérdések eldöntésénél tág tér nyilik e «civil jury» méltányossági megfontolásainak, úgy számos eljárási kérdésben is érvényesítheti szabad belátását.[15]

Az eljárásnak garanciális természetű alapelvei a *szóbeliség* és a *nyilvánosság*,[16] valamint a *közvetlenség*, amelyet, ha az ügy kivételesen egy tárgyaláson el nem dönthető, az eddigi tárgyalás anyagának rövid ismétlésével vagy még helyesebben ugyanazon tagok behivásával (l. fentebb) kell megvalósítani.

Az írásbeli rögzítésre a kérelem, a jegyzőkönyv s határozat szolgál. A kérelemnek lehetőleg mindazt tartalmazni kell, amit a kérelmező az ügyre nézve előadni kíván. A határozatnál kívánatos a legnagyobb rövidség. Alakszerű tárgyalási jegyzőkönyv készítése sem szükséges. Jegyzőkönyvvezető alkalmazása sincs előírva, de a gyorsaság érdekében célszerű. Elegendő olyan feljegyzések készítése, amelyek a bizottság elnökének, tagjainak, esetleg jegyzőjének, valamint a felek s képviselőik neveit, az ügy megjelölését, a nyilvánosság esetleg kizárásának megemlítését és általában a tárgyalásnak a határozathozatal szempontjából lényeges mozzanatait röviden tartalmazzák.[17] Tekintettel a hozzájuk fűződhető büntető következményekre, valamint az 590/1917. M. E. számú rendelet 7. §-ára, amely szerint kihágást követ el az, aki az id. «rendelet rendelkezéseinek kijátszása vagy

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a múltheti számban.

[9] A mai perrendtartások egyik nagy hiánya, hogy a választott bíráskodás szabályozásánál csak az ú. n. *alkalmi* választott bíróságokat tartják szem előtt, holott a jövő az *állandó* (kereskedelmi, ipari stb.) választott bíróságoké.

[10] A háztulajdonosoknak Budapesten, Pozsonyban és Temesvárott már működő, a bérlőknek pedig a fővárosban alakulófélben levő egyesületük (Lakószövetség) van.

[11] Még a készkiadások sem térítetnek meg, de ilyenek alig is fognak felmerülni, annál kevésbbé, mert a tagoknak *a bizottság székhelyén* lakó bérlőkből és bérbeadókból kell kikerülniök.

A tagság elvállalása azonban kötelez a közreműködésre s az igazolatlanul mulasztó tagot az elnök ismételten is megbírságolhatja; a kötelessége ellen súlyosan vétő tag pedig *a pénzbírságon felül* a jegyzékből törölhető is, hogy helyette a bizottság — zavartalan működhetése érdekében — alkalmasabb taggal egészülhessen ki.

[12] Elsősorban Budapesten és néhány más nagyobb városban van szükség a lakbérleti bizottságokra. A fővárosban a központi kir. járásbíróságnál egyelőre három, az I—III. kerületi kir. járásbíróságnál pedig egy bizottság alakul.

[13] Még az ú. n. alaki semmisségi okok eseteiben sem ad a rendelet jogorvoslatot. Jogorvoslat kizárásával döntenek a béremelés kérdésében az osztrák Mietamtok is.

[14] A *képviseletről* a rend. 11. §. 1. bek. csak annyit mond, hogy: «a felek meghatalmazottal képviseltethetik magukat». Nyilván írásbeli meghatalmazást fog követelni a bizottság és szem előtt fogja tartani a Pp. 95. §-át, valamint az 1380/1915. M. E. számú rendelet 5. és 8. §-ait! Az 1917 febr. 9-iki osztrák rendelet 5. §-a (R. G. Bl. Nr. 53.) szerint a meghatalmazott legyen: «vollständig mit der Sachlage vertraut und entsprechend unterrichtet». Különösen fontos lesz a bizottságok állásfoglalása arra nézve, hogy a *házmester* képviselheti-e a bérbeadót.

[15] Így pl. a kérelem alakiságai tekintetében, amelyekre nézve a rendelet kellékeket nem ír elő stb.

[16] A nyilvánosság a felek egyetértő kérelmére kizárható (11. §. utolsóelőtti bek.), mert életviszonyaik nyilvános tárgyalása, amelyek figyelembevételét a rendelet előírja, a felek jogos érdekét sérthetné.

[17] Elég, de szükséges is, hogy e feljegyzéseket az elnök s a jegyző aláírják.

meghiusítása végett valótlan vagy hiányos adatokat terjeszt elő» fontos megállapítani azt, hogyan járjanak el a bizottságok a felek előadásainak, eskü alatti kihallgatásának, a tanúvallomásoknak és az esetleges szakértői véleményeknek az írásbeli rögzítésénél? A fél előadásait célszerű igen röviden feljegyezni; részletesebben csak akkor, ha a bizottság meg van győződve, hogy a fél rosszhiszeműen ad elő valótlan vagy hiányos adatokat, mert az említett kihágás elkövetéséhez nem elég az ily adatok puszta előterjesztése, hanem szükséges a kijátszási vagy meghiusítási szándék fenforgása is. Az ügy iratait csak ilyen esetben kell áttenni a rendőri büntetőbírósághoz s ilyenkor természetesen a feljegyzéseket részletesebben és szabatosabban fogja eszközölni a bizottság. A szintén rövid szabatossággal feljegyzendő vallomásokat stb. a fél, illetőleg tanú vagy szakértő aláírja. Az eljárás vezetése s a rendfentartás az elnök feladata. Ő teszi meg a *tárgyalás előkészítése végett szükséges intézkedéseket is, amelyeken* ebben az eljárásban, amelyet lehetőleg egy tárgyaláson kell befejezni, *különös súly fekszik.* Megteheti a Pp. 204. §-ában említett intézkedéseket, esetleg megtekintheti a bérleményt és alkalmas módon — pl. Budapesten a Népjóléti Központ útján — már előre is foganatosíthat tudakozódásokat.

Ebben az eljárásban u. i. nem uralkodik feltétlenül a tárgyalási elv. A felek által fel nem hozott adatok és bizonyítékok felhasználhatók. «A bizottság az ügy állásának felderítéséről és a szükséges adatok megszerzéséről hivatalból is gondoskodhatik és evégből tudakozódásokat is foganatosíthat». Ebből következik, hogy a helyszínére is kiszállhat és oda elnökét vagy tagját kiküldheti és kívánatos, hogy a bizottság e jogaival valóban éljen.[18] Szakértő meghallgatásának csak igen ritkán lehet helye, hiszen éppen a bizottság összetétele kell, hogy biztosítsa a szakértelmet.

A *nyomozási elv* érvényesülésével függ össze, hogy szoros értelemben vett *mulasztási* (makacssági) határozat nincsen. Ha csak az egyik fél jelenik meg, a bizottság az ő kérelmére vele tárgyal, de a való tényállást hivatalból deríti ki. A mulasztó felet tehát nem éri hátrány, ezért *igazolásnak* sincsen helye. Ha mindkét fél mulaszt, az eljárást megszüntetik és újrafelvétel sem kérhető, de a megszüntető végzésnek merőben csak processzualis hatálya van, ítélt dolgot nem teremt, a fél *új kérelmet* terjeszthet elő.[19]

Az érdemi határozat jogereje tekintetében a rendelet kimondja, hogy az «a feleket kötelezi és az abban eldöntött kérdés perben sem lehet vita tárgya». Hogy új körülmények alapján a határozat megváltoztatását lehessen kérni, annak — a felmondás kérdésében hozott határozat kivételével — elvileg nincsen akadálya.

A határozathozatalnál *szavazás előtt* az elnök ismerteti az ügy állását, véleményét előre nyilvánítja és indokolja (9000/1917. I. M. sz. rend.) Ez a munkásbiztosítási választott bíróságoknál bevált elnöki rezümé nem befolyásolja hátrányosan a tagok ítélkezési szabadságát, ellenben felvilágosításukra alkalmas és a tanácskozás hosszadalmasságának megelőzésére célszerű lehet.

A bizottság eljárásának olcsóvá tételét az eléje utalt ügyek természete indokolja. A bélyeg- és illetékmentesség kimondásán kívül ezért a rendelet alapelve az, hogy mindegyik fél maga tartozik viselni az eljárás során felmerült mellőzhetlen költségeit (tanúdíj, szemleköltség stb.), amelyek az eljárásnak a rendelet szellemében való lefolytatása esetében aligha fognak nagy összeget kitenni.[20] Az ellenfélnek bizonyos mérsékelten körülhatárolt költségeiben csak az eljárásra nyilvánvalóan alaptalanul okot adó rosszhiszemű fél marasztalható. A képviselettel okozott többköltség azonban ennek terhére sem ítélhető meg.

[18] Természetesen nem kívánatos, hogy minden ügyben költséges «szemlék» eszközöltessenek; amennyire a döntés igazságossága érdekében lehetséges, az élet azt kívánná, hogy az ilyen «környezettanulmány» is formátlanul vétessék fel, ameddig formaszerű bizonyításfelvétel szüksége fel nem merül.

[19] A vétlenül mulasztó bérbeadót azonban érheti sérelem, amennyiben kérelmével, amelyet felmondás esetében az anyagi jog szerint a felmondástól számított 8 napon belül kell előterjesztenie, elkésik.

[20] Bár bizonyos elég tekintélyes költségek kikerülhetlenek, így pl. felmondás esetében a hadbavonult bérlő ügygondnokának költségei.

Örvendetes volna, ha a lakbérleti bizottságoknak a háborúval kapcsolatos rendkívüli viszonyok okozta szükségből fakadó szervezése a gyakorlat tapasztalatai nyomán olyan kísérletnek bizonyulna, amely nemcsak a háború folyamán ad módot a lakbérleti viszonyból származó ezeknek — és előreláthatólag sok további — kérdéseknek megfelelő elintézésére, hanem olyan előnyöket is mutat fel, amelyeket a háborút követő békés jogfejlődés is értékesíthet. *Dr. Fabinyi Tihamér.*

Mitteis Lajos.

Mitteis Lajos, a római és német polgári jog tanára a leipzigi egyetemen, f. hó 10-én a Magyar Bajtársi Szövetség jogi szakosztályában előadást fog tartani polgári törvénykönyvünk tervezetéről. A német birodalmi jogi fakultásokon a jogtörténet tanszékei kivetel nélkül egyesítve vannak a modern magánjoggal: ennek köszönhető, hogy a német dogmatikusok szükségszerűleg kapcsolatban maradnak a jog multjának és fejlődésének problémáival, viszont a jogtörténészek nem idegenednek el az eleven jogélet valóságától. Mitteis is ez utóbbiak sorából való. Ő az élő jog mestere maradt s állást szokott foglalni annak minden fontosabb kérdésében, bárha tudományos szerepének súlypontja kétségtelenül jogtörténeti alkotásában rejlik. Ő emelkedik ki napjainkban legegyéniebben a római jog művelőinek sorából, ő volt legfőbb mozgató ereje ennek a fejlődésnek, melyen az ó-kor jogának tudománya az utolsó három évtizedben keresztülment. Ez a fejlődés csaknem összecsik az ő élete pályájával.

Irodalmi munkásságát mint a pandekták dogmatikusa kezdte. Mint bécsi magántanár a nyolcvanas évek derekán monografiákat írt a képviselet és az egyetemleges kötelem tanáról. Ennek a tudományos kornak hangulatában volt valami a lemondó öregség melankóliájából. A német polgári törvénykönyv készülőben volt s kétségesnek látszott, vajjon a pandektajog tételes érvényének megszüntével nem fogja-e a római jog egyhamar a maga tudományos életerejét is elveszíteni. Mintha kimerült volna abban az intenzív munkában, melyben a századok és főkép a XIX. század tudománya részesítette.

Ekkor Mitteis részéről jött a megifjító döntő hatás. Ezt a hatást mint fiatal prágai extraordinarius váltotta ki 1891-ben megjelent művével: Reichsrecht und Volksrecht in den östlichen Provinzen des römischen Kaiserreichs. Ez a könyv azt a problémát tette vizsgálat tárgyává, hogy a római jog a birodalom provinciáinak jogéletét miként és mily mértékben volt képes meghódítani. És azt mutatta ki, hogy ez csak lassan és csak részben sikerült, hogy a *birodalmi joggal* szemben a provinciákban élő *népjogok* szívós ellenállást tudtak kifejteni. Ez főként a fejlett kultúrájú keleti provinciákban volt így, amelyekben a hosszú századok folyamán meghonosodott görög jog mint egyenrangú tényező mérkőzött a római joggal. A római és görög jogi gondolatok e küzdelmében pedig sok tekintetben az utóbbi maradt győztes: a római jog a maga fejlődésének utolsó korszakában mind erősebben szívott magába hellén jogelveket. Ezeket a nagyszabású kultúr- és jogtörténeti folyamatokat kutatta Mitteis az eddig fel nem használt források nagy tömegével a magánjogi intézmények egész sorozatán. Könyve telve volt meglepő új eredményekkel. Az antik jogéletnek ennyire tág és élethű képét ő előtte még senki sem festette. A XIX. század történeti iskolája a maga jogtörténetét főként a klasszikus római juristákból, a Curpus iurisban ránk maradt emlékekből merítette. Csak most tűnt ki, hogy a rómaiak iurisprodentiája egy doktrinär iskolának volt a jogtudománya, mely távol állott az élet ténylegességétől. Mitteis körültekintett a római imperium széles területén, végigkutatta ennek egész emlékvilágát s az antik jogéletet a maga igaz mivoltában próbálta felépíteni. Korának legjelesebbjei csodálkozva látták ez újszerű jelenséget: Mommsen Tivadar szokatlan elismeréssel beszélt e fiatal tudós művéről és Ihering a legkiválóbb tudományos műnek mondotta, mely élete folyamán megjelent. E könyvvel szinte beláthatatlanul széles horizont nyílt meg: a római jogtörténet benne az ó-kor jogtörténetévé tágult.

A «Reichsrecht und Volksrecht» kapcsán a tudomány figyelme most mind erősebben fordult a görög és az egyéb antik jogok felé. Az e téren elért eredmények jelentősége túlterjed e speciális kutatási ágak körén: a hellén és a régi keleti jogok az összehasonlító jogtudomány számára bizonyultak megbecsülhe-

tetlen értékűnek. E tekintetben a leggazdagabb eredményeket az a nagyszabású görög oklevélanyag nyujtotta, melyet Egyptom földje papyruson őrzött meg számunkra s mely a császárkori provinciális jogéletet minden más forrásnál elevenebben tükrözi vissza. A jogi papyrologia — mely úgyszólván önálló kutatási diszciplinává izmosodott — minden ízében Mitteis nevéhez kapcsolódik: ő ismerte fel először, hogy e kútfők mily becsesek a jogtudomány számára, ő aknázta ki huszonötéves lankadatlan munkában ezt az évről-évre szaporodó forrásanyagot s ő volt az első nem-filológus, aki ezenfelül az eredeti papyrusoklevelek kibetüzésének nehéz feladatával is meg tudott birkózni, midőn maga adta ki a leipzigi papyrusok vaskos kötetét. Egyes papyrologiai tanulmányai mint az antik bankokról vagy a császárkori egyptomi telekkönyvről írt értekezései, meglepő felfedezések varázsával hatottak. Néhány év előtt Wilcken Ulrikkal, a történeti papyrologia mesterével közösen kiadott négykötetes művében — Grundzüge und Chrestomathie der Papyruskunde — Mitteis a papyrologia eredményeit végül rendszeres egészbe is foglalta. Ez a könyv betetőzése a «Reichsrecht und Volksrecht»-tel megkezdett életműnek: benne egy konkrét provinciális jogrend nyertea mag a részletes kidolgozását.

Persze mindez messze távol van attól, amit hajdan római jognak neveztek. De Mitteis ezen úttörő munkássága folyamán nem feledkezett meg a Corpus iurisról. Ő soh'sem tévesztette szem elől, hogy az európai jogfejlődés szempontjából a római klasszikus jogászok műve kell hogy a legfőbb problémánk maradjon. E klasszikusok gondolkoztak először módszeresen a magánjog kérdéseiről, az ő szellemi munkájuk kovácsolta ezt a gondolat- és fogalomkört, melylyel minden európai jogrend és jogtudomány dolgozik. Ezt a történelmi alapot nem szabad elveszíteni. Csakhogy időközben lényegesen más lett a szempont, melylyel a Digestákban ránk maradt klasszikus jogi irodalommal szemben állunk. Többé nem egy egységes törvénykönyvet, hanem egy évszázados történelmi alakulás eredményét látjuk abban. A VI. század kodifikátorai, kik a Corpus iurist alkották, nem változatlanul vették fel abba a II. és III. század klasszikus jogászainak szövegeit, hanem lényegesen átalakították azokat a közbeeső századok jogfejlődése, saját jogi igényeik és saját jogi iskoláik doktrinája szerint. Jogtudományunk a Corpus iurisban többé nem a római jognak befejezett alakját, hanem hat évszázad fejlődését látja és kutatja: mi benne a klasszikus jog, miként alakultak és fejlődtek a jog dogmái a klasszikus jogászok korában és mi az, mit a byzanci fejlődés mindezen változtatott? Ezt a munkát végzi felette részletes és minutiosus kutatásokban főkép a német és olasz romanisztika három évtized óta. Mitteis vállalkozott először arra, hogy ennek a még távolról sem befejezett kutatásnak eredményét rendszeresen összefoglalja. Igy jött létre életének másik főműve, a «Römisches Privatrecht bis auf die Zeit Diokletions», melynek az általános tanokat és a jogi személyeket tárgyaló I. kötete 1908-ban jelent meg a Binding-féle Handbuch der Rechtswissenschaft-ban. Ez a könyv a *klasszikus* római jogot akarja rekonstruálni, lefejtve róla azt a vaskos kérget, melyet a byzanci fejlődés rárakott.

Mitteis a vezére napjaink «történelmi iskolá»-jának. De összehasonlítva őt azokkal, kik egy évszázad előtt e címet büszkén viselték, az tűnik szemünkbe, hogy Mitteis mint jogtörténész is mennyire *jogász* maradt. Midőn régi feliratok és papyrus-foszlányok titkait betüzi, őt mindig és mindenben a *jogi* gondolat és ennek fejlődése érdekli. Ő régi idők emlékein is mindig iurisprudentiát és nem archaeológiát végez. Ez által maradt ő, ki ma is hálásan gondol vissza a jogi gyakorlatban eltöltött ifjú éveire, állandó eleven összefüggésben a mai jogélet és gyakorlat minden jelenségével. Ez értteti meg, hogy ő, ki évek óta a romanistikus Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte vezetője, néhány éve egyszersmind a Iherings Jahrbücher für Dogmatik-ot is szerkeszti. És bárha az ó-kori jogi kutatás számára erősebb iskolát nevelt mint bárki más, bárha szemináriumában nőtt fel napjaink fiatalabb romanistáinak túlnyomó része, a kathedrán elsősorban az élő jog embere maradt. Hogy a római jog hosszú időre nem fog letűnni a jogtudomány látóköréből, azt a ma élők sorában tán leginkább Mitteisnek köszönhetjük. De csak ritkán akadt vezető jogtörténész, ki egyéniségében és törekvéseiben annyira ment maradt minden történelmi egyoldalúságtól, mint e lipcsei professzor, kit meleg vendégszeretettel és benső örömmel köszöntünk Magyarország jogászainak körében.

Dr. Schwarz Bertalan.

Szemle.

BELFÖLD.

— **Rangsor vagy kiválasztás** számunkra nem oly kérdés, amelynek eldöntéséről vitázni kellene. Amily kétségtelen, hogy a fokozatos előléptetéssel az anciennitás rendjében kell biztosítani minden makulátlan bíró számára nehéz munkájának amúgy is fukar gyümölcsét, ép úgy meg vagyunk győződve arról is, hogy felsőbirósághoz vagy vezetőállásba senkit sem szabad csupán azért kinevezni, mert soron van. Nem is tartanók időszerűnek e probléma feszegetését, ha véletlenül nem épen egy radikális napilapunk kifogásolta volna a legutóbbi kinevezések alkalmával a rangsor mellőzését. Alig szorul magyarázatra, hogy a tehetségeselb és szorgalmasabb bírák soronkívüli kinevezése ép úgy közérdek, mint jogos magánérdek, amelynek figyelmen kívül hagyása minden igyekezetnek szárnyát szegné. Helyet a tehetségesnek — a mai kor államéletének mindhangosabban érvényesülő jelszava.

De ép a legutóbbi kinevezések alkalmával alig volt ok a rangsor mellőzésének panaszára. Ha a budapesti tábla státusát vesszük figyelembe, a VI. fokozatba történt kinevezések rangsorban történtek, a VII-ben vezetői állások betöltéséről volt szó, a IX-be szabályszerű jelölés alapján kinevezett összesen 40 albíró közül 13 fronton szolgáló katona. Hogy a VIII-ba többek közt egy vidéki ügyvéd is került, aki egyébként már több mint tíz éve folytatott gyakorlatot, azt épen a progresszív gondolkodású bírálónak nem szabad kifogásolnia.

Más kérdés az, vajjon a soronkívüli kinevezések arra méltókat értek-e? Ebben a kérdésben a sorok közt bujkáló általános gyanúsításokkal nehéz vitatkozni. Mert a mellőzöttek csak kivételesen lesznek hajlandók elismerni a kinevezettek kiválóságát és vajmi nehéz oly fórumot találni, amely őket a kinevezés helyességéről meggyőzze. Az említett hirlapi bírálat azt sejteti, hogy a legutóbbi kinevezéseknél nem objektív mérlegelés, hanem illetéktelen befolyás volt a kiválasztás alapja. Sejteti, de nem mutat rá nyíltan, mert már úgyis késő és «hogy a pretereáltak agyonra ne keseredjenek». De a kritikának ez a módja még nagyobb veszéllyel jár, mint aminő a mellőzöttek elkeseredése, azzal a veszéllyel, hogy a bírói karban az elégedetlenségnek ma egyébként is érthető érzését sorsuk igazságtalan intézésének érzésével fokozza. Bírálatnak személyi kérdésekben kétségkívül helye van ugyan, haszna azonban csupán akkor lehet, ha konkrét esetekben konkrét adatokon alapul. De a rangsor mellőzését ily konkrét adatnak sohasem tekinthetjük. Miként a Kúriának egy sajnos oly korán elvesztett kiváló bírája: *Vaikó* Pál néhány év előtt e lapok hasábjain (J. K. 1913. 81.) megírta: «a legegyszerűbb, a legprimitívebb, de egyszersmind a legszerencsétlenebb rendszer a bírói kinevezéseknél az úgynevezett lajtorja szem előtt tartása. Ezt az adminisztráció iránytűjének tekinteni s ezt követni egyértelmű az igazságszolgáltatás tönkretételével».

Ha a legutóbbi kinevezések ellen kifogás emelhető, az értesülésünk szerint inkább abban állhat, hogy a soronkívüli előléptetésben többek, akik arra méltán számot tarthattak, nem részesültek. Eredeti programmjában (Jogt. Közl. 1913. 30. l.) az igazságügyminiszter kijelentette, hogy különösen nagy súlyt fog helyezni az átlagot meghaladó tudományos és elméleti képzettség érvényrejuttatására. Tudományos irodalmunknak a bírói pályán működő több oly jeles munkását ismerjük, aki sajnos elkerülte a miniszter figyelmét.

— **Az igazságügyminisztérium** tanácsosi karában legutóbb történt változások mellett nem haladhatunk el az üdvözlet szava nélkül. Mindhárom kinevezés a minisztérium érdemes munkásának jutott, aki ahhoz a korosztályhoz tartozik, amely ennek a minisztériumnak igazi erőssége. *Schiffler* Antalnak az országos bűnügyi nyilvántartás szervezése körül kifejtett munkája sokkal ismertebb, semhogy méltatásra szorulna. Szerencsekívánataink azonban ezúttal a szerkesztőkollégának is szólnak, aki dr. *Tőry* Gusztáv államtitkár oldalán, évek hosszú sora óta látja el az Igazságügyi Közlöny mintaszerű vezetését. *Nádosy* Imre kitüntetése az elnöki osztály főnökének adta meg a külső díszt a felelősségteljes munkakörhöz. Nyílt és egyenes jellemével már rég kiérdemelte kartársainak rokonszenvét, előzékeny modorával pedig még azoknak az elismerésére is

rászolgált, akiknek kérését nem teljesíthette. Galambszívvel prezidialistának lenni igazán nem könnyű feladat. Last but not least kell megemlékeznünk *Berinkey* Dénesről, nemcsak mint lapunknak munkatársáról, de egyszersmind a magyar nemzetközi jogi irodalomnak egyik büszkeségéről. Neve az International Law Association-nak budapesti és madridi konferenciáin adott véleményével az ország határait túlhaladva is ismeretessé vált. Mint a Keleti Akadémia tanára, mint az országos statisztikai hivatal segítője évek óta oly munkásságot fejtett ki, amely a minisztérium nemzetközi osztályában teljesített intenzív működése mellett szinte páratlan munkaerőre vall. Ha ezenfelül jogászi éleselméjűségét, rendkívüli irodalmi és nyelvismereteit is figyelembe vesszük, alig hallgatható el az a kérdés, vajjon mennyi jelese lehet annak az országnak, amelyben Berinkey Dénes csak most lett miniszteri osztálytanácsos.

— **A Magyar Jogászegylet** magánjogi bizottságának a folyó évi február hó 17. napján tartott ülésén, mint erről lapunk legutolsó számában megemlékeztünk, *dr. Beck Satamon* ügyvéd tartott előadást «Rendeltetéses javak» címen. Az előadás után *dr. Szászy-Schwarz Gusztáv* elnök a következőke mondotta:

A most elhangzott tapsokhoz nemcsak csatlakozom, hanem ha szabad egyéni impresszióimat kifejeznem, azt mondanám, a tisztelt előadó úrnak az előadása egyike volt a legértékesebbeknek, amelyeket ebben a teremben hallhattunk.

Sokat beszélnek az elmélet és praxis különbözőségéről. Én a főkülönbséget a kettő között abban találom, hogy a praxis embere a dolgok sokaságát látja és azért, mentül többet forgolódik a praxisban, annál több és több tüneményt lát, amelyet regisztrálnia kell; holott az elmélet embere arra igyekszik, hogy szempontokat találjon, amelyek alá a sok tüneményt csoportosítja és az egységet keresi a sokaságban.

Ily értelemben ez a munka elméleti munka, amennyiben egységes szempontot keres bizonyos jelenségek számára, amelyek rendkívül gyakoriak az életben és amelyeket az elmélet a mai napig egységes nézőpont alá még nem hozott; és mégis gyakorlati, mert mindkét lábbal benne áll a mindennapi élet tüneményeiben.

Legyen szabad összefoglalnom, amit az előadó úr mondott: vannak jogok, jogösszeségek és vagyonok, amelyekre nézve eddig az elmélet mindig csak azt a kérdést vetette fel, hogy «kié?», holott avval, hogy formailag «kié» valami, a kérdés veleje még eltalálva nincsen; mert az úgynevezett «alany» mellett, akié valamely dolog, jog vagy vagyon, önálló fontossága van annak a másik kérdésnek is: hogy ez a dolog, jog vagy vagyon jogilag mily *célra van rendeltetve?* Ezt a disztinkciót egyfelől a formai jogosultság (hogy ez A-é vagy B-é), másfelől a materiális rendeltetés között (hogy A vagy B kezében mi célra fordítható): ezt az elmélet máig nemcsak hogy meg nem oldotta, de a kérdést tudatosan fel sem vetette. Hogy az előadó úr ennek a kérdésnek fontosságát kiérezte, ezt tekintem előadása főérdemének.

Azok a jelenségek, amelyeket az előadó úr felhozott, a következők: pl. felsorolt *követeléseket*, amelyek A-t vagy B-t illetik, de bizonyos speciális célhoz — hogy úgy mondjam — dologilag kötve vannak. Ilyen követelés pl. a bizományos követelése a vele szerződő harmadikkal szemben: a törvény azt mondja, hogy a követelés a bizományosé, de azért mégsem használható fel az ő általános vagyona céljaira, hitelezői azt le nem foglalhatják, csődtömegéből a megbízó kivindikálhatja. Más példa: a hagyománydolog az örökösé, a hagyományosnak csak követelése van, de azért a hagyatéki eljárás mégis gondoskodik arról, hogy az örökös hitelezői el ne vihessék. Az ügyvédi perköltség a félé és mégsem egyszerűen a félé: gondoskodás van arról, hogy az ellenfél ne élhessen beszámítással a féllel szemben, hogy az ügyvédet ilyképen el ne üthesse a követelésétől. Hasonlóan a tartási követelés: nem közönséges szabadcélú követelés, mint pl. kölcsönkövetelés, hanem csakis tartás céljára van adva, ezért tehát pl. nem engedményezhető, be nem számítható, előre az egész tartás idejére ki nem adható stb. Ép ily célkövetelés a munkás munkabérkövetelése: be nem számítható, vissza nem tartható, másfelől előre nem engedményezhető stb.

Mindez esetekben a törvény valamely jogot forma szerint «A-nak» ítél oda, mert egész jogrendszerünk arra van építve, hogy minden kalapnak valami szegen kell lógnia, tehát odalógatja a jogot az A. szögére; de gondoskodik arról, hogy ha A. megannyi joga egyazon szegre is van felakasztva, mindenik különkülön felelhessen meg a maga materiális rendeltetésének. Pl. a biztosítási összeg a háztulajdonosé, de a törvény tesz róla, hogy az mégis csak a jelzálogos hitelezők kezébe kerüljön. Az útiátalány az utazó követelése: de ha nem utazik, nincs utazási átalány. Ilyen a színésznő ruhapénzátalánya stb. is.

Példák a *dolgok* fejezetéből: a lábon álló jószágot a mi jogrendszerünk, mint az ingatlan részét az ingatlannal együtt az ingatlan tulajdonosának ítéli oda, de gondoskodik arról, hogy a földtulajdonos vagy hitelezői azt a haszonélvező és bérlő céljai elől el ne vonhassák. A hozomány haszonvétele a férjé, de azért mégis dologilag kötve van ahhoz a célhoz, hogy a házasság terheit szolgálja; hasonlóképen a gyermekvagyon. Ugyanígy a haszonélvező (ezt a tervezet egyik legsikerültebb újításának tartom) kötelezve van, hogy a hasznokból egy bizonyos elhasználási alapról gondoskodjék, nehogy a haszonélvező célja a tulajdonosét meghiusítsa. Hasonlóan az ú. n. építési kölcsönök nem közönséges kölcsönök, hanem *célkölcsönök:* a törvény gondoskodik róla, hogy a kölcsönvevő a pénzt más célra ne fordíthassa.

Mindezek a példák ugyanazt a gondolatot tükröztetik vissza: a jogok *mire* tartozandóságának (célrendeltetésének) fontosságát a jogok *kire* tartozandósága (alanyisága) mellett.

Már mostan keressük, hogy mit nyujt a mi fennálló jogelméletünk és törvényhozási technikánk, hogy a jogok alanyisága mellett azok célrendeltetését is kifejezésre juttassa. Az egyik eszköz a *fiduciárius jogosultság:* formailag A-é valami, igazi rendeltetése szerint azonban más célra való. A legflagránsabb példa az angol «Strustee» (német Freihänder): formailag ő a tulajdonos, igazában a részvénytársaság; neki csak nudum nomen van a kezében, a vagyont a maga céljától el nem idegenítheti. A másik forma, amellyel a mai jog operál: a jogátruházás *sub modo:* a modus kötelezi az átvevőt, hogy a nyert jogot bizonyos célra fordítsa. A harmadik mód ez: a törvény nemcsak kötelezi az átvevőt arra, hogy a nyert jogot bizonyos célra fordítsa, hanem *lehetetlenné* teszi neki, hogy róla másképen rendelkezhessék. Ezt ismét kétféleképen teheti: vagy csak negative megköti őtet (dologilag ható elidegenítése és terhelési tilalom által); vagy pepozitive ad a dolognak csak egy bizonyos célra való átruházhatóságot (ilyen a római jogban a «lex rei suae dicta»). Negyedik eszköz: a törvény bizonyos célrendeltetésű jogokat *külön vagyonképen* enged valakinek: az a különvagyon az övé, azaz csak része az ő általános vagyonának, de oly része, amelyet ő elsősorban csak erre a bizonyos különcélra fordíthat és csak t. i. ha az a cél betelik vagy meghiusul, fordíthatja másodsorban mintegy eventuális, másodrangú célképen az ő általános vagyonának a céljára is. Ily különvagyon a hagyaték az örökös kezében, a csődvagyon, a kereskedelmi társ üzleti betétje stb.

És végül ötödször: lehet jogokat olyképen odakötni a maguk célrendeltetéséhez, hogy ezt a célt magát nevezzük ki az ő alanyukká: ez az az alakzat, amelyet «jogi személynek» szoktak nevezni.

Körülbelül ez az a skála, amelyet a mai jogi megismerés körében fel lehetne állítani az előadó úr által úgynevezett «rendeltetéses jogok» szempontjából. Nem tudom, sőt nem is hiszem, hogy minden általa megütött példát a skálába tökéletesen el lehetne helyezni. Mindenesetre fölötte érdekes munka volna, ha a jogokat és jogköröket egyszer-egyszer nem az ú. n. alanyok formái, hanem a célrendeltetés anyagi kategóriája szempontjából rendeznők. Akkor rögtön látnók, hogy ugyanannak az alanynak más-más joga, más-más (első rendbeli) célt szolgálhat és ezért más-más (külön-) vagyonba tartozhatik; hogy több alanynak jogai egyazon célt szolgálhatnak és ezért egyazon összvagyonba tartoznak; és látnók mindenekelőtt, hogy a célrendeltetés nem egyes jogoknak vagy vagyonoknak különlegessége, mint az előadó úr világításában látszhatnék, hanem hogy az minden jognak és vagyonnak szükségszerű vonása. Valójában célrendeltetés nélküli jog nincs is. Az egyén általános vagyonához tartozó jogoknál a bevett jogi kategorizálásnál fogva, mely csak a jogok alanya iránt érdeklődik, nem szoktunk ugyan a jogok célja iránt is kérdezősködni. De azért valóságban az egyén szabad vagyonába tartozó jogoknak is megvan az ő célrendeltetésük: a vagyonúr életszükségleteinek kielégítése. Ha a vagyon alanya a

célrendeltetést durván megsérti, nyomban ott terem a törvény fenyítéke. Nincs ugyan törvényünk, mely például a tulajdon oktalan megsemmisítését tiltaná. Az ilyen törvényre rendes körülmények között szükség sincsen, mert az egyéni önzés elég biztosíték arra, hogy a tulajdonos ok nélkül nem fogja a vagyonát felgyujtani vagy a Dunába dobni. De ha egy modern Diogenes mégis be akarná érni a hordójával és millió értékű vagyonát levegőbe röpítené vagy vízbe dobná — vajjon lehetne-e ezt még a tulajdonjog szabad «gyakorlatának» mondani? Vajjon nem rendeltetésellenes és ezért igazában jogtalan «gyakorlás» volna-e ez? A praktikus jogásznak erre nincs felelete, mert az ilyen embert vagy mint bolondot fogják becsukni, vagy legalább mint tékozlót gondnokság alá helyezni. De rendkívül időkben ezek a végső kérdések is éreztetik magukat. Aki ma a maga gabona- vagy tejkészletét elpusztítja, azt mint «árdrágítót» büntetik. A kifejezés persze csak közvetve fejezi ki az alapgondolatot. Az alapgondolat pedig az, hogy a tulajdon is csak értelmes célja szerint használható fel. Ez a cél pedig a vagyonúrnak és benne a köznek boldogulása.

Szolgáljon felszólalásom tanújeléül annak a meggerjesztő erőnek, amelyet ez a rendkívül tanulságos előadás minden hallgatóra gyakorolt.

— **Társadalmi jogalkotás országos szövetsége.** A Magyarországi Szociális Jogi Társaság bizottsága szerdán este a Magyar Mérnök és Építészegylet tanácstermében *Edvi Illés Aladár* min. tanácsos elnöklete mellett ülést tartott. Elnök bejelentette, hogy a magyarországi társaság ezután önálló magyar névvel és programmal mint a Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége működik. A szövetségnek alapításában számos kulturális egyesület vesz részt. *Dr. Németh Péter* törvényszéki bíró a társaságnak január havában tartott bécsi szociális jogi kongresszuson történt részvételéről számolt be. *Dr. Szirtes Artur* a Szövetség munkaprogrammja és ügyrendje tekintetében tette meg a munkabizottság előterjesztéseit, melyek szerint a Szövetség a legszélesebb társadalmi rétegek bevonásával a technika, a testi egészség, a közművelődési és a művészetpolitika vezető elvei szerint a gazdasági élet korszerű igényeinek megfelelő szervezést előmozdítja, az életviszonyokat módszeresen megfigyeli és a kutatások eredményeit a jogalkotás céljaira feldolgozza. Többek hozzászólásai után a bizottság az előterjesztett javaslatot elfogadta, majd elhatározta, hogy a Szövetség március hó 11-én előadó ülést tart, melyen az általános programmot dr. Szirtes Artur, az egészségpolitikait, dr. Goldziher Miksa, a technikait Weltzl Károly, a közművelődéspolitikait dr. Imre Sándor és a művészpolitikait dr. felvinczi Takács Zoltán fogják előterjeszteni.

— **A háborús adótörvényekről** előadást tartott a Budapesti Ügyvédi Körben február 22-én *dr. Ujlaki József.* A nagy érdeklődéssel hallgatott előadás után a kör felkérte dr. Fraenkel Sándor és dr. Ujlaki József ügyvédeket, hogy világítsák meg azon vitás kérdéseket, amelyeknek tisztázását a kör tagjai kérni fogják. A felvetett írásbeli kérdések fölötti eszmecsere az ügyvédi kör helyiségében március hó 8-án este 6½ órakor lesz. Az írásbeli kérdések március hó 6-ig bezárólag a titkári hivatalba küldendők.

— **Háborús gazdasági törvények és rendeletek.** A Magyar Vámpolitikai Központ «Háborús gazdasági törvények és rendeletek» című gyűjteményének most jelent meg a IV. kötete, mely az idevágó anyagnak 1916 március eleje és december 31-ike között kelt részét tartalmazza. A kötet *dr. Székely Artur* szerkesztésében közli az összes árúlefoglaló, ármaximáló, behozatalt és kivitelt korlátozó, termelést szabályozó, a gabonával és liszttel, valamint egyéb közszükségleti cikkekkel való ellátást biztosító, szabadalmi, vámügyi, retorziós, szociálpolitikai stb. háborús törvényeket és rendeleteket, általában a kereskedelmet, ipart és mezőgazdaságot érdeklő anyagot teljes egészében.

— **Az Országos bírói és ügyészi egyesület debreczeni osztálya** által létesített jog- és államtudományi továbbképző tanfolyamon f. évi február hó 17-én dr. Dávid István kir. törvényszéki bíró tartott előadást «A bíró jogértelmező feladata» címmel. Az előadáshoz dr. Kiss Géza egyetemi tanár szólt hozzá.

— **Magyar jogi író külföldön.** A «Wirtschaftszeitung der Zentralmächte» című prof. dr. *Paasche* titkos kormánytanácsos kiadásában és *Brandt* Pál szerkesztésében a központi államok összes fővárosaiban megjelenő hetilap február 9.-iki számában dr. *Hevesi* Illés budapesti törvényszéki bíró «Die deutsch—ungarische Rechtsannäherung und das Versicherungsrecht» cím alatt a biztosítási jog terén lehetséges és szükséges magyar—német—osztrák jogi közeledésről értekezik. Cikkíró szerint a közeledés e téren könnyen lehetséges azért, mert a biztosítás ügye annak lényegében az egyes államokban nem mutat föl nagy eltéréseket, de viszont szükséges és célszerű is, mert Magyarországon számos osztrák és német biztosítótársaság működik, mert továbbá csak haszonnal járna, ha a már elavult magyar törvény az újabb jogfejlődés vívmányaihoz idomulna.

KÜLFÖLD.

— **A szerzőjogi védelem tartamának meghosszabbítása a háború miatt.** A párisi Société des Gens de Lettre (írók egyesülete) 1915 júliusában tartott közgyűlésén Leon Bérard, volt szépművészeti államtitkár érdekes törvénytervezetet mutatott be, melyet a francia képviselőház elé kívánt terjeszteni. A javaslat szerint a szerzői jogvédelem időtartama hosszabbíttassék meg annyi évvel, ahány évig a háború tart. A javaslat nem került a francia törvényhozás elé, mert a javaslat tervezőjét katonai szolgálatra hívták be, de a javaslat intézkedései továbbra is élénk megbeszélés tárgyát képezték a francia írók és kiadók körében. A Bérard javaslatát különösen azért vélték helyesnek és szükségesnek, mert a háború számos írónak és művésznek életét szinte mesterségesen megrövidítette és így műveik védelmi időtartama szinte mesterségesen megkurtíttatott. De számos, már régebben megjelent mű sem volt kellőkép kiaknázható a háború alatt és így — különösen már elhúnyt szerzők művei — mintegy elvesztettek élettartamukból annyi esztendőt, ahány esztendeig a háború tart. Kiváltkép károsan érinthette ez a körülmény azon műveket, melyek a háború ideje alatt utolsó védelmi éveiket élték. Ez érveken kívül még egészen sajátságos más indokkal is kívánta több szerző a párisi írók egyesületében a szerzői jog védelmi időtartamának meghosszabbítását. Ugyanis több francia író kivonta a forgalomból a háború előtt megjelent egyik-másik művét, kijelentvén, hogy azok tartalmáért a változott viszonyok folytán nem kíván többé helytállani. Ez írók szerint, ha a szerzői jog védelmi időtartama megmarad a mai ötvenévinek, úgy aránylag hamar be fog következni, hogy e forgalomból kivont művek — a védelmi idő lejárta folytán — szabadon kiadhatók lesznek. Névtelenül vagy álnéven megjelent művek csak a mű megjelenésétől számítva 50 évig védetnek, így ezek szerzői esetleg még életükben kénytelenek lesznek eltűrni, hogy forgalomból kivont műveik a maguk erkölcsi kárára újból forgalomba kerüljenek. *Dr. Sz. E.*

— **Hamisított interview szerzői jogi védelme.** A johannesburgi Rand Daily Mail ellen a londoni Saturday Evening Post szerzői jog bitorlása miatt keresetet indított azért, mert a johannesburgi lap engedély nélkül lenyomatta a londoni lapnak egy cikkét, mely egy lord Kitchenerrel való interviewet tartalmazott. A johannesburgi lap azzal védekezett, hogy az interview hamis volt, azt hivatalosan megcáfolták, tehát az interview szerzője turpis causa folytán nem léphet fel keresettel. A johannesburgi bíróság azonban nem fogadta el ezt a védekezést, hanem, mint a Le Droit d'Auteur közli, 50 dollár kártérítésre ítélte a johannesburgi lapot. Mellékes — úgymond a bíróság — hogy a cikk tartalma való volt-e vagy hamis, — sőt, ha a cikk tartalma valótlan, annál inkább megvédendő a cikk, mert a cikk annál inkább eredeti szerzői alkotás. *Dr. Sz. E.*

Ügyvédjelölt alkalmazást nyer dr. Üdényi Nándor ügyvédnél Debreczenben. Fizetés megállapodás szerint. 15689

Önálló ügyvéd délutáni alkalmazást keres. Címe megtudható a kiadóhivatalban. 15690

Gyakorlott ügyvédjelöltet sürgősen keresek ügyvédi iroda önálló vezetésére Nagykárolyba. Jelentkezés dr. Lengyel ügyvédnél, Budapest, VIII., Főherceg Sándor-tér 3. 15691

Gyakorolt — esetleg kezdő — ügyvédjelölt azonnali alkalmazást nyerhet. Eddigi működést feltüntető ajánlatok dr. Lukátsy Béla szegedi ügyvédhez intézendők. 15692

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.** Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** Egyetem-utca 4. Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63—96.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 10. szám. Budapest, 1917 március 11.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Plopu György* kúriai bíró: Szemelvények a m. kir. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából. — *Dr. Kér Miklós* kir. ítélőtáblai bíró: A többtermelés és az igazságügyi politika. — *Dr. Csipkay E. Andor* budapesti kir. járásbíró: Perjogi kérdések váltón alapuló perekben. — *Dr. Kelemen Frigyes Ottó* budapesti ügyvéd: Montenegrói jogi viszonyok. — Szemle. *Melléklet:* Magánjogi Döntvénytár. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből. — Tartalommutató a Magánjogi Döntvénytár X. füzetéhez.

Szemelvények a m. kir. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából.*

E) A törvénytelen gyermek törvényes örökösödési joga.

A házassági viszonyon kívül született, másképp törvénytelen származású vagy közszólam szerint törvénytelen gyermek törvényes örökösödésére vonatkozó bírói joggyakorlat történeti fejlődésében új korszak nyílt meg a m. kir. Kúriának 1915. évi január hó 13. napján 2488/1914. sz. alatt hozott elvi jelentőségű ítéletében foglalt határozott kijelentéssel, mely a törvénytelen gyermeket az anyja családjába mint vérbeli törvényes rokont beilleszti s ekként az ő javára törvényes örökösödési jogot biztosít nemcsak anyja után, hanem előbb elhalt anyja jogán az anyai rokonok után is, viszont ezeknek is az elhalt törvénytelen gyermek hagyatékában s ezáltal a törvénytelen gyermek és az anyai rokonok közt a törvényes örökösödés közvetlen alapfeltételét: a vérségi kapcsolaton alapuló vérrokonságot, közvetve pedig a kölcsönös és viszonos törvényes örökösödési jogosultságot teljesen helyreállítja.

Ezen örvendetes esemény után azt hiszem felesleges volna a joggyakorlat ezen ágának történeti fejlődésével ehelyütt részletesebben foglalkoznom, annál kevésbé, mert egy felmerült nemzetközi jogeset alkalmából hivatalos felhívás folytán a törvénytelen gyermek törvényes örökösödési jogára vonatkozó bírói gyakorlat történeti fejlődését a m. kir. Kúria irattárában található határozatok alapján összefoglaltam és még a 2488/1914. számú kúriai ítélet meghozatala előtt kimutattam, hogy a fejlődési elv e téren is a törvénytelen gyermek javára érvényesül.

A most említett dolgozatomból «A törvénytelen gyermek jogi helyzete a magyar törvényes örökösödési jog rendszerében» cím alatt egy elég bő kivonatot közöltem az «Erdélyrészi jogi közlöny» 1914. évfolyamának 42—45. számaiban.

Midőn tehát szemelvényeim szűk kereteire való tekintetből a most említett szerény és igénytelen dolgozatomra hívom fel mélyen tisztelt olvasóim szíves figyelmét és amidőn emellett különösen utalok dr. Szladits Károly úrnak a tőle megszokott mély alapossággal megírt s a «Jogt. Közl.» 1915. évfolyamának 52. (jubileumi) számában «A törvénytelen gyermek öröklési joga bírói gyakorlatunkban» cím alatt megjelent cikkére: azt hiszem nem végzek felesleges munkát, midőn a történeti fejlődés összhangja szempontjából említett dolgozatomból egyes rövid kivonatokat fogok az alábbiakban idézni.

Igénytelen szemelvényeim eddigi során is többször kiemeltem, hogy a magyar törvényes örökösödési jog alapja a törvényes házasságból való származás szülte vérségi köteléken nyugvó törvényes rokonság, ennélfogva avégből, hogy a törvénytelen gyermek a törvényes örökösödési jog körzetébe behelyezhető legyen csak azt kell megállapítanunk, hogy a törvénytelen gyermek kivel áll törvényes vérrokonságban, mert ennek megállapításával egyúttal meghatároztuk azoknak a rokonoknak a körzetét is, kik közt kölcsönös törvényes örökösödésnek van helye, vagyis megállapítottuk úgy azokat a rokonokat, kik után a törvénytelen gyermek, mint azokat, kik a törvénytelen gyermek után törvényes örökösödésre jogosultak.

A magyar jog szerint a törvénytelen gyermeknek nincs apja, neki csak szülőanyja van; nemzője neki nem apja, ennélfogva nem tartozik nemzője családjához, hanem mint szülőanyja vére, csak anyjával áll vérközösségben, csak anyjával rokon, csak anyja családi körébe illeszthető be családtagként, teljesen kirekesztve nemzője összes rokonságától, mely rokonság családi kapcsai őt nem ölelik fel.

A régi magyar jog nem szabályozta a törvénytelen gyermek törvényes örökösödési jogosultságát, innen van, hogy a magyar jog hatályát visszaállító ideiglenes törvénykezési szabályok 9. §-a is csak a törvényes házasságból származó gyermekek törvényes örökösödési jogát ismeri el, ellenben a törvénytelen gyermek törvényes örökösödési jogosultságáról meg sem emlékezik.

Ezen tarthatatlan helyzettel szemben a m. kir. Kúria joggyakorlatában az a jogi felfogás jutott érvényre, hogy a szülőanya és törvénytelen gyermeke közt kétségtelenül vérközösség létezik, a kettő tehát vérbeli rokona egymásnak, következőleg a szülőanya után a törvénytelen gyermeknek és viszont a gyermek után anyjának törvényes örökösödési jogát a m. kir. Kúria elismerte.

Alig kezdett azonban a m. kir. Kúria ezen elvi állásfoglalása egy kis világító fénysugarat vetni a törvénytelen gyermek sötét helyzetére, máris új foltok tűntek fel, melyek hosszú ideig ismét elhomályosították a derengő láthatárt:

A m. kir. Kúria 1861. évi július 23-án tartott teljes vegyes ülésében határozatilag ünnepélyesen kijelentette, hogy az országbírói értekezlet által ideiglenesen javaslatba hozott és úgy Ő Felsége, mint az országgyűlés képviselő- és főrendiháza által jóváhagyott törvénykezési szabályokat mindaddig, míg az alkotmányos törvényhozás másképen nem rendelkezik, mindennemű törvényes eljárásában állandó zsinórmértékül követendi.

Ezen kijelentése által a m. kir. Kúria kötve érezvén magát: olyan esetben, midőn az anya kétféle, t. i. törvénytelen és törvényes gyermek hátrahagyása mellett halt el, ismét szigorúan kezdett ragaszkodni az ideiglenes törvénykezési szabályok 9. §-ában foglalt törvényességi elvhez és a törvénytelen gyermeket a törvényes mellett kirekesztette az anya hagyatékából, mely a 9. §. szerint csak a törvényes gyermeket illeti, akivel a törvénytelen gyermek a törvényes örökösödésben nem konkurrálhat.

Ez a szigorú törvényességi elv több mint egy negyedszázadon át állandó joggyakorlat volt, míg végül a társadalmi élet szervezetében megnyilatkozó fejlődési elv hatása alatt a m. kir. Kúria polgári tanácsainak 1906. évi november 9-én tartott teljes ülésében hozott és 1906. évi december 1-én tartott teljes ülésében hitelesített 79. számú teljes ülési polgári döntvényében a m. kir. Kúria kimondta, hogy: «A végrendelet nélkül elhalt anya hagyatékára a törvénytelen gyermeknek törvényes leszármazó létezése esetében is van törvényes örökösödési joga».

A törvénytelen gyermek évszázados siralmas helyzetén azonban ez a döntvény sem lendített, mert habár az abban elfoglalt

* Előbbi közleményeket lásd a Jogt. Közl. 1915. évf. 46., 47., 50. 1916. évf. 1., 4., 10., 20., 37., 43. és 1917. évf. 5. számaiban.

elvi álláspont most már a törvénytelen gyermek törvényes örökösödési jogát anyja után törvényes gyermek mellett is feltétlenül biztosította, a törvénytelen gyermeket még mindig nem illeszti be az anyai család körzetébe mint családtagot, sőt miután a döntvény liberális indokolása azt a jogi magyarázatot is megtűri, hogy a törvénytelen gyermek nemcsak anyjával, hanem anyja rokonaival is vérségi kapcsolatban, vérrokonságban van, s ekként anyjának előbb történt elhalálozása esetén annak törvényes képviseletében a törvénytelen gyermek jogosult anyja rokonai után törvényes örökösödésre: a m. kir. Kúria a döntvény meghozatala után rövid időre, 1907. évi április hó 25-én tartott teljes ülési polgári értekezleti megállapodás alapján a döntvény indokolásának magyarázatául kimondta, hogy: «A törvénytelen gyermek a fennálló jogszabályok értelmében anyjának rokonaival nincs rokonságban, a törvénytelen gyermeket tehát elhalt anyja rokonai után a képviseleti elv alapján törvényes örökösödési jog nem illeti»; vagyis a m. kir. Kúria fenntartotta a régi joggyakorlatot.

A törvénytelen gyermek törvényes örökösödési jogának történeti fejlődésében, miként az előrebocsátott rövid vázlatból kitűnik, a m. kir. Kúriának 1906. évi november 9-én hozott 79. sz. teljes ülési polgári döntvényét követőleg a joggyakorlatban még mindig mint nyílt vitás kérdés maradt fenn a törvénytelen gyermek és előtte elhalt anyja elődei és oldalrokonai közt kétségtelenül létező vérségi kapcsolat s ezen alapuló vérrokonság és törvényes, kölcsönös és viszonos örökösödési jogosultság kérdése.

Ez a nagy horderejű társadalmi és jogi kérdés nem került a m. kir. Kúria döntése elé, hanem annak kiegyenlítését a m. kir. Kúria az 1907. évi április 25-én tartott teljes ülési polgári értekezletén kísérelte meg, mely alkalommal, miként láttuk, határozatot is hozott, azonban ennek a főleg magánjellegű és sanctiohiányos értekezleti határozatnak döntő és irányító jelentősége a gyakorlati jogéletben nem volt és nem is lehetett, mert a m. kir. Kúria a törvényes hitelességet nélkülöző értekezleti megállapodás által jogérzületének független megnyilvánításában nem tartotta magát korlátozottnak; ennek pedig az lett a jogi következménye, hogy az értekezleti megállapodáson fenntartott szigorú törvényességi elv alig néhány jogesetben jutott érvényesülésre s azzal a merev elvvel szemben a gyakorlati jogi életben megnyilatkozó fejlődési elvnek előbb-utóbb diadalmaskodnia kellett, miként ezt a következmények igazolták is; nevezetesen:

Még az 1907. évi április 25-iki értekezleti megállapodás előtt kimondta már a m. kir. Kúria:

az 1893. évi október 11-én 6271/1892. szám alatt hozott ítéletében, hogy a törvénytelen gyermek az előtte elhalt anyját képviseli a törvényes örökösödésben;

az 1901. évi július 1-én 3291/1901. szám alatt hozott ítéletében, hogy a vér- és jogközösséget nem szünteti meg a törvénytelen származás, mert a törvénytelen gyermek előtte elhalt anyja örökösödési jogaiba lép és anyja jogainak képviseletére hivatva lévén, anyai ági oldalrokonai után is bír öröklési joggal, de viszont ezek is bírnak azzal ő utána;

az 1904. évi október 26-án 6581/1903. szám alatt hozott ítéletében, hogy valamint a törvénytelen gyermek az életben nem lévő anyja öröklési jogának képviseletére hivatva van, s ennélfogva az anyja oldalrokonai után öröklési joggal bír: épen úgy a kölcsönös öröklési jog elvénél fogva az anyai oldalrokonokat is öröklési jog illeti a törvénytelen gyermek után, ha anyja életben nincs;

az 1906. évi szeptember 12-én 6283/1905. szám alatt hozott ítéletében, hogy a törvénytelen gyermekre hárult vagyon az előtte elhalt anyja képviseleti jogán az oldalrokon testvérre száll.

De kimondotta a m. kir. Kúria ugyanezt az elvet az 1907. évi április 25-iki értekezleti megállapodás után is, így:

az 1911. december 28-án 2891/1911. szám alatt hozott ítéletében, hogy a törvénytelen származású örökhagyó után az örökség megnyiltakor már életben nem lévő anyjának úgy törvényes, mint törvénytelen gyermekei vannak hivatva öröklésre;

az 1913. évi február hó 4-én 4801/1912. szám alatt hozott ítéletében, hogy a törvénytelen gyermek hagyatéka az előtte elhalt anyja szülőire, s ezek nemlétében az ezekből leszármazókra száll;

az 1914. évi február 25-én 2553/1913. szám alatt hozott ítéletében, hogy a törvénytelen gyermeket megillető öröklési jog a törvénytelen gyermek lemenőire száll akkor is, ha a törvénytelen gyermek anyja előtt halt el.

Mindezen, bár szórványos, de tipikus elvi határozatok fényesen tanúsítják a m. kir. Kúriának a jelzettem törvényességi elvvel szemben kifejezésre jutott szabadabb irányú jogi meggyőződését, mely az anya szülői és oldalrokonai törvényes örökösödési láncolatába a törvénytelen gyermeket mint velük vérrokont felveszi és úgy a törvénytelen gyermek, mint az előtte elhalt anyja rokonai közt a kölcsönös és viszonos törvényes örökösödési jogot biztosítja, mert: miként a m. kir. Kúria 3291/1901. sz. alatt hozott ítéletének indokolásában meggyőzően mondja: «semmi megállható alapja sem volna annak, hogy a leszármazók és felmenők nélkül elhalt házasságon kívül született gyermek, vagy olyan örökhagyó után, ki egyedül egy házasságon kívül született anyai unokatestvért hagy hátra, csakis közöröklésnek legyen helye».

Ez a rövid vázolat is fölösen igazolja, hogy a törvénytelen gyermeknek nagyon hosszú időtartamon át az őt megillető törvényes örökrész helyett csak gúny, mellőzés, keserűség és szenvedés jutott osztályrészül, holott ő is épen olyan vérrokona anyjának és anyja rokonainak, mint a többi törvényes születésű rokonok, kik a lefolyt hosszú időtartamon át minden jogalap nélkül a törvénytelen gyermek hátrányára egyedül élvezték a törvényes örökösödési jogosultságot s a törvénytelen gyermeket illető örökségi jutalékot, míg végre a jogélet folytonos fejlődésével a régi bilincsek a fejlődési elv szétrepesztő nyomása alatt széthúltak és a törvénytelen gyermek javára új korszak nyílt meg a m. kir. Kúriának 1915. évi január hó 13. napján 2488/1914. szám alatt hozott ítéletének indokolásában kifejezésre jutott elvi állásfoglalással, mely immár állandó joggyakorlattá lett.

Ezen ítélet indokolása mindent mond, mindent felölel és mindent elintéz; ennélfogva azt szószerint közlöm:

«A magyar törvényes örökösödési jog alapja a vérközösség, mely kölcsönös és viszonos örökösödési jogosultságot biztosít a vérközösségi kapcsolatban lévő rokonok közt az ágak és ízek közelsége szerint s a képviseleti elv alkalmazásával, melynél fogva az elhalt jogosult helyébe a vérségi örökösödési kapcsolatba a legközelebbi ízörökös lép.

Az állandó bírói joggyakorlatban nem kétséges többé, hogy a törvénytelen gyermeknek anyja után és az anyának törvénytelen gyermeke után törvényes örökösödési joga van.

Ennek az elvi álláspontnak érvényesülésével nem lehet elzárkózni az elől sem, hogy régi szokásjogunknak az az álláspontja, mely a törvénytelen születéssel azt a joghátrányt kötötte egybe, hogy az ilyen gyermek anyjának családja köréből is kizáratik, noha ahhoz kétségtelen vérségi kötelék fűzi, ma már fenn nem tartható, annál kevésbé, mert ez a joghátrány azzal a jogképtelenséggel állott szoros összefüggésben, mely régebben a törvénytelen gyermeket sujtotta.

Ha pedig régi szokásjogunknak jelzett álláspontja többé fenn nem tartható, ebből az következik, hogy a törvénytelen gyermeket, kit az anyjával való vérségi közösségnél fogva ugyanez a kötelék csatol az anyai rokonokhoz, anyja előbb történt elhalálozása esetében, a képviseleti elv alapján törvényes örökösödési jog illeti anyja oldalrokonai után is, épen úgy, amiként viszont ezeket a törvénytelen gyermek után a törvényes örökösödési jog szintén megilleti . . .»

Ugyanilyen elvi álláspont jutott kifejezésre a m. kir. Kúria későbbi, 5396/1914., 6261/1914. és Rp. I. 10,609/1915. számok alatt hozott ítéleteiben.

Ugyanezt az elvi álláspontot juttatja érvényre a m. kir. Kúria akkor is, midőn a törvénytelen gyermek az örökség megnyíltakor nem érvényesíthette törvényes örökösödési jogosultságát abból az okból, mert akkor ránézve a joggyakorlat kedvezőtlen lévén, sikertelenül perelt volna, ellenben most az új joggyakorlat folytán célhoz jut; vagyis a m. kir. Kúria a jelenlegi joggyakorlat hatályát az örökség megnyílta időpontjára visszahatólag kiterjeszti, ami kétségtelenül az elvi álláspontnak okszerű következménye, annál inkább, mert a fennállott régi joggyakorlat nem bírt a törvény azon erejével, hogy az örökség megnyíltára tekintettel az öröklési jogosultságra csak azt kellene alkalmazni, de viszont az újabb joggyakorlat sem vonható olyan pozitív törvény fogalma alá, melyet az örökség megnyílta időpont-

jára nem lehetne alkalmazni, sőt ellenkezőleg, kedvezményi jellegénél fogva épen ezt lehet helyesen alkalmazni.

«A törvénytelen gyermek törvényes örökösödési jogosultságára nézve a jelenleg hatályban lévő joggyakorlat veendő irányadóul akkor is, ha az örökösödési jogosultság megnyíltakor a jelenlegivel ellenkező kedvezőtlen joggyakorlat állott fenn; vagyis a jelenleg fennálló joggyakorlat hatálya visszahat az örökösödési jog megnyíltának időpontjára.» P. VII. 531/1916.

(Folyt. köv.) *Dr. Plopu György.*

A többtermelés és az igazságügyi politika.

A háborúszülte élelmezési nehézségek, miknek okaira reámutatni igazán felesleges, úgy a szociálpolitikusoknak, mint a mezőgazdáknak körében homloktérbe helyezték a többtermelés kérdésének beható megvizsgálását és ma alig lát napvilágot napilap vagy folyóirat, mely e kérdéssel egyik vagy másik szempontból ne foglalkoznék. Tudvalévő, hogy nálunk ezt a kérdést «Huszadik Század» már jóval a háború kitörése előtt megpendítette és felszínen tartotta és aki e problémával az elmúlt 10 éven belül csak kevéssé is foglalkozott, tudomással kell hogy bírjon Dániel Arnoldnak, Rácz Gyulának, Jászi Oszkárnak és Vágó Józsefnek idevonatkozó irodalmi munkásságáról, valamint arról a visszhangról, melyet ez a munkásság és az agrár érdekeltségeknek nemkevésbbé érdekes és tanulságos megnyilatkozása kiváltott. Legyen szabad e részben különösen utalni Rubinek Gyula, gróf Dessewffy Aurél és Bernát István uraknak ide vonatkozó irodalmi és propagáló munkásságára, úgy Székács Elemérnek minden theoriánál dúsabb eredményt elért praktikus tevékenységére.

A többtermelésre irányuló mozgalmat a háború kitörése előtt a mindinkább fokozódó depopuláció vetette felszínre. Ez, mint mindenütt, úgy nálunk is három jelenségben nyilvánult meg: a születések számának csökkenésében, a gyermekhalandóság növekedésében és a kivándorlásban. Azonban nálunk e jelenségeknek előidézője nem a munkahiány, hanem a földhiány volt, mert köztudomású, hogy a magyar nemzet gerince, a földművelőosztály, szűkében van a termőföldnek. Ennek egyik orvosszere gyanánt ajánlották szociálpolitikusaink a *többtermelést*, melynek segélyével oly termőföldegységek is családfentartókká válhatnak, melyeken extenzív gazdálkodás mellett a család már megélni nem tud. Hogy e szempont mellett kedvezőtlen kereskedelmi mérlegünk megjavítása és ezzel teherviselési képességünk fokozása is szerepet játszott, magától érthető.

A többtermelésre való serkentés azonban a háború következtében még azoknál is kedvező talajra talált, kik előbb egy radikális földbirtokpolitika ellenzői voltak s a többtermeléstől a földtermékek árnivóját féltették. Egyrészt a háborúnak emberírtó hatása, másrészt az a tapasztalat, hogy az állam ereje szerves összefüggésben van élelmezésének a külföldi behozatalától való függetlenségével, szóval az *autarkia* gondolata ismét aktuálissá tette a termelés fokozásának kérdését. És egyébként is bármiként alakuljon hazánk politikai és gazdasági jövője: a háborúokozta pénzügyi terhekkel megbirkózni csak a földben rejlő nemzeti vagyon okszerű, tehát intenzív kiaknázásával lehet. Nélkülözvén egy gyökeret vert és versenyképes ipart, a világtengerre szóló kikötőt és egy a világforgalmat lebonyolítani képes kereskedelmi flottát, más eszköze jövendő gazdasági fenmaradásunknak nem kínálkozik.

E gondolatok irányították mindazokat a szónoki és irodalmi megnyilatkozásokat, amelyek már a háború tartama alatt elhangzottak és napvilágot láttak. Bizonyára nem kell utalnom Hegedüs Lóránthnak a magyar nép jövőjéről oly szeretetteljes gonddal elmélkedő nagybecsű munkájára, nem Návay Lajos képviselőnek e tárgyban elmondott és feltűnést keltett parlamenti beszédjére és nem báró Kohner Adolfnak, gróf Mailáth Józsefnek és másoknak a legnagyobb szakismerettel megírt felderítő és irányító cikkeire.

Látjuk tehát, hogy a földjövedelem fokozására törekvő tevékenységnek szervezése folyamatba jött s most már fel kell vetni a kérdést, nem jut-e szerep e nagy horderejű mozgalomban a magyar jogászságnak s ha igen — mi legyen az?

Hogy a helyes feleletet megadhassuk, kell hogy a felvetett kérdést szabatosan körülhatároljuk. Ha úgy véljük, hogy a termelési eredmény növelését arra a ható erőre bizhatjuk, mely a termelőnek *egyéni érdekéből* táplálkozik, úgy a jogszabályokkal való beavatkozás legalább is felesleges. De ha abból indulunk ki, hogy hiszen eddig is az egyéni érdek irányította a mezőgazdasági produkciót s ennek dacára épen ennek fogyatékossága az, mely a fokozásra irányuló mozgalmat életre keltette, úgy nem zárkózhatunk el annak felismerésétől, hogy a magánérdekre támaszkodni nem lehet s hogy ennek helyébe kell, hogy a közérdek lépjen a maga általános, minden honpolgárra kiterjedő jogigényével.

A közérdek jogigénye pedig a jogszabályban nyervén legális kifejezést: a most vázolt gondolatmenet végső eredményben a többtermelés problémájába kényszerűséggel kapcsolja be a kodifikátor munkásságát.

A magánérdeknek a közérdekkel való összeütközése e téren sem újkeletű. Valójában az ennek kiegyenlítésére irányuló törvényhozási munka évezredes multra tekinthet vissza. Licinius Stolónak és Tiberius Sempronius Gracchusnak az ager publicus felosztásáról szóló törvényei és az ezekből kiinduló római agrármozgalom egészen Caesarnak lex Julia agrariajáig mindenesetre agrár-törvények a javából és pedig az őket mozgató hatalmi kérdések mellett — helyesebben épen ezeknek érvényesíthetése végett — a többtermelésnek világos célzatával. (Panem et circenses !) Nálunk Mária Terézia urbariuma, valamint az 1836. évi V., VI., VII., VIII., X. és XI. tcikkek, az 1840 : VII., VIII., XXX. és XXXI. tcikkek, az 1844 : IV. tc. mindazzal a célzattal alkottattak, hogy a föld termőképességét emeljék, természetes, hogy annak a kornak gondolatvilágához mérten, mely a nemesi birtok számára elegendő munkaerőt kíván biztosítani az úrbéri szolgáltatásokban, amit elsősorban úgy kellett elérni, hogy kellő számú jobbágytelki és zsellérbirtokról történt gondoskodás.

A hazai jogfejlődés új korszaka, mely felejthetetlen emlékű I. Ferencz József királynak megkoronáztatásával vette kezdetét, az ország közjogi konszolidációjának jegyében indulván meg, csak arra szorítkozott, hogy az 1871 : LIII. tcikkel, az 1848. évi törvények által megszüntetett úrbéri kapcsolatból fenmaradt jog- és birtokviszonyokat rendezze; de egyébként sokáig késett azzal, hogy agrárviszonyaink fejlesztéséhez törvényhozási közreműködéssel hozzájáruljon.

Végre a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. évi XII. tcikkel a törvényhozás e kérdéssel is foglalkozni kezd és most már az agrárpolitikai törvényeknek egész sora keletkezik. De történik még egyéb is. Nevezetesen az 1909 : II. tcikkel szervezett kivándorlási tanács, mely a törvény 32. §-a szerint «a kivándorlásra vonatkozó minden kérdésben véleményét a belügyminiszterrel közölheti», attól a helyes felismeréstől vezéreltetve, hogy a ki- és visszavándorlás irányítása el sem képzelhető egy helyes alapokra fektetett agrártörvényhozás nélkül, felkérte Sebess Dénes kir. ítélőtáblai tanácselnököt erre vonatkozó törvénytervezetek készítésére.

Közismert dolog, hogy bírói karunknak ez a kimagasló tagja e megbízásnak négy törvénytervezet elkészítésével meg is felelt.

Ezeknek előrebocsájtása után legyen szabad a felvetett kérdésben elfoglalt álláspontunknak röviden kifejezést adni. Aki a közérdek irányító tevékenységétől várja telekgazdasági termelésünknek fokozását, (értve telekgazdaság alatt a mezei, erdei, kerti és általában a termőföldön folytatott gazdálkodást), az nem zárkózhatik el annak felismerésétől, hogy *a tulajdonjog*, amennyiben termőföld tulajdonáról van szó, nem kezelhető továbbra is a klasszikus iskola dogmatikájával *magánjog* gyanánt, hanem meg kell barátkoznunk azzal a gondolattal, *hogy azt communi jurisnak tekintsük.* Erre az álláspontra helyezkedve, világossá, következetessé és igazságossá lesz a törvényalkotó munkája. Mihelyt elesik a földtulajdon feletti «teljes és korlátlan uralom» elmélete, egy csapásra megoldhatókká válnak mindazok a nehézségek, amelyek akár a mezőgazdasági öröklésnek, akár a parcellázásnak, akár az üzemkényszernek stb. törvényhozási rendezését, a mai tulajdonjogi ideológiával oly nehézzé teszik.

Nincs más út és nincs más megoldás: ha elfogadjuk sarktétel gyanánt azt, hogy a többtermelés közérdek, úgy ebből önként következik, hogy annak meghatározása, hogy a termelő mit mennyit és hogyan termeljen, nem bízható többé az ő tulajdonosi szabad önkényére, hanem alá kell őt vetni annak a kény-

szernek, amely a közérdek szempontjából irányítja a termelés tárgyát és értékét.

Akik ebben merész újítást és jogfosztást látnak, azoknak figyelmét felhívjuk arra, *hogy élő jogról van szó.* A katonát, az állami tisztviselőt és hogy rokonterületre lépjünk, a dohánykertészt és a szeszkontingens tulajdonosát nem-e szintén *közérdekből kifejtett kényszer* irányítja produktív munkájában? Ime csak ki kell szabadulni a jus privatum immár szűknek bizonyult gondolatvilágából *a közérdekű jogszabályok* szabad levegőjébe és önként adva van az a törvényes út, mely a ma többé ellentmondásra nem találó közmeggyőződés szerint e nemzet nagyságának, gazdagságának és hatalmának alapjához, *az agrár többtermeléshez* juttatja a fegyverek munkája után a béke munkájához visszatérő győzelmes Magyarországot. *Dr. Kéri Miklós.*

Perjogi kérdések váltón alapuló perekben.

I. A váltón alapuló keresetlevél kétféle hiányban szenvedhet, amennyiben a hiányt tartalmazhatja:

1. *maga a keresetlevél,* illetve annak belső tartalma, szövege vagy külzete, mint pl. a bíróság, a felek vagy az ügy hiányos megjelölése, a hatáskör és illetékesség megállapításához szükséges adatoknak és okiratoknak elő nem terjesztése, a meghatalmazásnak vagy ellenjegyzésnek hiánya stb.;

2. *a keresetlevél alapjául szolgáló váltó,* pl. a váltó lényeges kellékeinek hiánya, hézag a hátiratok láncolatában, óvás hiánya stb.

A keresetlevél hiányainak szoros értelemben csakis az 1. alatt említett, illetve ezen pont alá tartozó esetek tekinthetők, míg a második esetben a tulajdonképeni keresetlevél nem hiányos, hanem a hiány magára a kereset alapjául szolgáló jogalapra vonatkozik.

A Pp. 140 §-a szerinti hiánypótlás végetti visszaadás is tehát csakis az 1. alatti esetben foghat helyt, míg a másik esetben idéző végzés bocsátandó ki a váltófizetési meghagyás kibocsátásának megtagadásával illetve enélkül, ha felperes meghagyás kibocsátását kifejezetten nem kérte vagy egyenesen tárgyalás kitűzését kérte a kellékhiányos váltókra nézve ezen utóbbi intézkedés az alább kifejtendők szerint a gyakorlatban célszerűtlennek mutatkozik.

Nézzük ugyanis, mik ezen intézkedés gyakorlati következményei, ha a kereseti váltó lényeges kellékhiányban szenved?

Ha a perfelvételi határnapon alperes nem jelenik meg, úgy a bíróság a mulasztás következményeinek kimondását a kellően megidézett alperessel szemben is a Pp. 443. §. 4. p. alapján hivatalból is megtagadni köteles, mert a V. T. 6. § a értelmében az oly okiratból, melyen a váltó lényeges kellékeinek valamelyike hiányzik, váltójogi kötelezettség nem származik s így a váltókereset megalapítva nincsen. Ha pedig alperes megjelenik és védekezik, akkor ítéletileg lesz felperes ezen indokból elutasítva, esetleg, ha felperes a váltó hiányának pótlására engedélyt kér s a bíróság azon az álláspontón van, hogy a váltó hiányai még a perben is pótolhatók, ami különben vitás kérdés, akkor is felperest az addigi költségek fogják terhelni.

Kétségtelen tehát, hogy ezen eljárás folytán egyrészt a kitűzött perek száma felszaporodik, mert kitűzésre kerülnek olyan ügyek is, melyekben a hiány pótlása után váltófizetési meghagyás lenne kibocsátható az ilyen hiányos váltók pedig — legalább Budapesten — elég nagy számban fordulnak elő, aminek azután az a következménye, hogy a tárgyalási határidők meghosszabbodnak s a bíróságnak kevesebb munkaideje marad érdemlegesebb ügyek elintézésére, másrészt a feleknek is hiábavaló és felesleges költségei támadnak.

Ezek figyelembevételével a budapesti közp. kir. járásbíróságnál a jus æquum alapján — a keresetlevélbeli hiány fogalmának tágabb értelmezésének segítségével — az a gyakorlat fejlődött ki, hogy midőn a váltó olyan hiányban szenved, melyet felperes mint váltóbirtokos, a V. T. 93. §-ából kifolyólag jogosítva van pótolni, így pl. a kelet vagy lejárat, a rendelvényes megnevezésének stb. hiányát vagy midőn a kitöltés nyilvánvalóan tévedésen vagy elíráson alapul, pl. azon igen gyakori esetben, midőn az idegen váltóban a rendelvényes akként van megnevezve: «saját rendeletére», amikor is a gyakorlat szerint a váltó kellékhiányos, úgy a bíróság a keresetlevelet felperesnek hiánypótlás végett visszaadja, dacára annak, hogy a szigorú jogi álláspontnak ez nem is felel meg.

Olyan esetben azonban, midőn a váltó hiánya olyan, mely felperes által kétségtelenül nem pótolható, olyankor tulajdonképen a keresetlevél elintézése csakis a tárgyalás kitűzése lehet, bármilyen kétségtelennek látszik, hogy a kereset sorsa az elutasítás vagy a mulasztás következményeinek megtagadása lesz, mert a Pp. nem tette magáévá a régi váltóeljárás 4. §-ának azon rendelkezését, mely szerint a kereset hivatalból visszautasítandó, ha a váltóból a lényeges kellékek valamelyike hiányzik.

Meggondolás tárgyát képezheti azonban ennek dacára a fent előadott méltányossági és célszerűségi tekintetekből az, hogy a Pp. 443. §. 4. pontja és a 141. §, alapján nem lehetne-e az ilyen vagy más okból váltójogi szempontból nyilvánvalóan alaptalan váltókereseteket mégis hivatalból visszautasítani azon az alapon, hogy a kereseti kérelem a közölt kereset tartalma szerint megalapítva nincsen s a hivatalból figyelembeveendő hiány nem pótolható úgy, hogy mulasztási ítélet sem lenne hozható, miért is tárgyalás kitűzése céltalan lett volna. Így különösen indokoltnak látszik ezen eljárás oly esetben — hogy egy különösen szembeötlő példát említsek, amely azonban a gyakorlatban már többször előfordult (így a közp. kir. járásbíróságnál 125,143/1917. sz. alatt is) — midőn felperes az alperest, mint a kereseti váltó kibocsátóját vagy elfogadóját fogta perbe, bár annak aláírása a váltón nem fordult elő s így váltókötelezettséget nem vállalt.

Sajnálatos a kérdés tisztázása szempontjából, hogy a fellebbviteli bíróságoknak alig van módjuk ebben a kérdésben állást foglalni, mert, ha az elsőbíróság hoz is ilyen visszautasító végzést, az úgyszólván mindig jogerőre emelkedik, ami egyben azt is mutatja, hogy az felperesre is csak előnyös volt. Csak egy ilyen tárgyú fellebbviteli határozatról van tudomásom, ez azonban a visszautasítás ellen foglal állást.

Ezen határozat oly esetben, midőn a kibocsátó aláírása a váltón keresztbe, magába a váltó szövegébe volt írva, hasonlóan az elfogadói aláírások rendszerinti elhelyezéséhez, amely aláírás a bírói gyakorlat szerint kibocsátói aláírásnak nem tekinthető, a járásbíróság visszautasító végzését megváltoztatta s a járásbíróságot a Pp. 608. §. utolsóelőtti bekezdésének megfelelő eljárásra vagyis idéző végzés kibocsátására utasította azzal az indokolással, hogy a Pp. 141. §-át jelen esetben alkalmazhatónak nem találta, mert a felek között a kereseti váltó lényeges kellékeinek mikénti kitölthetése tekintetében létrejött megállapodás ismeretének hiányában ezúttal még nem látja megállapíthatónak, hogy az aggályt előidéző hiány (az aláírás fentemlített elhelyezése) pótolható-e vagy sem?

Bár a határozat a döntést csak a jelen esetre vonatkoztatja s ezzel elveszi elvi élét, abban tulajdonképen mégis annak kijelentése foglaltatik, hogy az általam előadott hiányok esetén sem foghat helyt a kereset visszautasítása. A felek közti megállapodás ugyanis, melyre utalás történik, teljesen közömbös, mert az aláírás minőségének vagyis a váltókötelezett jogi helyzetének magából a váltóból kell kitűnnie s így ennek hiányát külön bizonyítandó megállapodás nem pótolhatja, sőt az ilyen eredetileg érvénytelen aláírást a váltókötelezett elismerése sem tehet hatályossá.

Véleményem szerint a gyakorlati életnek jobban felelne meg, ha a bírói gyakorlat a visszautasításra nézve az általam jelzett irányban alakulna ki, amit a Pp. idézett szakaszai lehetővé is tesznek.

Ezen visszautasítás ellen az hozható fel, hogy a tárgyalás kitűzése ily esetben sem felesleges, mert a váltóbirtokos, ha látja, hogy a kereset váltójogi szempontból alaptalan, azt a tárgyaláson a szóbeli előadáskor köztörvényi alapra helyezve terjesztheti elő, esetleg a per későbbi folyamán új keresetet is indíthat.

Ez ellen viszont az szól, hogy a váltóbirtokos és a váltóadós között többnyire közvetlen magánjogi viszony nincsen s így köztörvényi kereset is csak ritka esetben lesz indítható, de még ilyen esetben is felperest terheli az alaptalan váltókeresettel alperesnek okozott költség, amit elkerült volna a kereset visszautasítása esetén.

Természetesen a kereset visszautasítása csak oly esetben foghat helyt, ha a hiány vagy hiányosság olyan, mely hivatalból

veendő figyelembe a váltókövetelés megítélhetése szempontjából, így különösen a váltó lényeges kellékeinek hiánya esetén, míg ellenben ha a hiány hivatalból nem veendő figyelembe, illetve hivatalból csak annyiban veendő figyelembe, hogy meghagyás nem bocsátható ki, a váltókövetelés azonban ennek dacára nem védekezés esetén megítélhető, mint pl. elévülés, óvás vagy legitimáció hiánya esetén, akkor a keresetlevél nem utasítható vissza, hanem az elintézés módja csakis idéző végzés kibocsátása lehet.

II. A váltón alapuló perekben az ügyvédi képviselet kötelező és pedig úgy a törvényszék, mint a járásbíróság előtti eljárásban. Ez alól kivételt képez az az általános szabály, hogy a fél azokban az ügyekben is, melyekben az ügyvédi képviselet kötelező, személyesen köthet egyezséget, tehet jogelismerést vagy lemondást (98. §.). A váltón alapuló perekben az ügyvédi kényszer alól még egy további kivételt képez az, hogy a kifogásokat a fél ügyvédi képviselet nélkül nyujthatja be, sőt a járásbíróságnál azt szóval is előadhatja. (613. §.)

Abból, hogy a törvény kifejezetten csak a kifogások «*benyujtását*» veszi ki, az ügyvédi kényszer alól, míg a kifogások visszavonásáról említést nem tesz s hogy ezen szakasz indokolása szerint ezen intézkedést a rövid kifogásolási határidő teszi indokolttá, mely indok tehát a visszavonásnál már nem forog fen, a gyakorlatban vitássá vált, hogy joga van-e a félnek a kifogásokat személyesen, ügyvédi képviselet nélkül visszavonni vagy pedig erre nézve már köteles magát ügyvéddel képviseltetni? Különösen áll ez arra az esetre, ha alperes személyesen jelen meg a tárgyaláson s azon szóval jelenti be a kifogások visszavonását.

Ehelyütt kell már megjegyeznem, hogy alperes ezen nyilatkozata, bár végső eredménye azonos, elismerésnek nem tekinthető s így a Pp. 98. § a alá nem vonható, mert az elismerésnek, hogy az perjogi értelemben annak tekintessék, kifejezettnek kell lenni, hanem ezen nyilatkozat akképen mérlegelendő, mintha alperes a meghagyást és pedig amennyiben a nyilatkozat a perfelvételi határnapon történik, ellenkérelmében meg nem támadná.

Nézetem szerint a kifogások visszavonására is áll az a fentebb említett szabály, hogy arra nézve az ügyvédi képviselet nem kötelező.

Teljesen illogikus lenne ugyanis, hogy amit a fél személyesen benyujthat, azt viszont visszavonni már ne legyen jogosítva.

A váltóperben az ügyvédi képviselet kötelező voltának indoka a 94. §. indokolása szerint az volt, hogy a váltóperekben különleges váltójogi szakismeret szükséges. Ez az indok azonban nem forog fen.

Ugyanazon indokok, melyek amellett szólnak, hogy az egyezség, elismerés és lemondás esetében az ügyvédi képviselet szükségtelen s azt a fél maga is megteheti így, hogy az ügyvédi kényszer csak a pervitel céljából szükséges, hogy csakis magában a perben szorulnak a felek szakértelemmel bíró egyénre, csakúgy fenforognak a kifogások visszavonása esetében, sőt még fokozottabb mértékben, ha figyelembe vesszük, hogy a jogelismerés és lemondás a visszavonásnál súlyosabb perjogi cselekmények azok következményeit, így pl. a perújítás megengedhetősége szempontjából, (563. §. utolsóelőtti bekezdés) tekintve.

Ezek alapján tehát jogosítottnak kell tekinteni a felet arra, hogy a kifogásokat ügyvédi képviselet nélkül akár írásban, akár a tárgyaláson szóval visszavonhassa. Az ellenkező szabály a visszavonást ok nélkül megnehezítené csak úgy, mint az indokolás szerint az egyezségeket és jogelismeréseket s a félre felesleges költséggel is járna.

Ezen méltányosabb álláspont különösen indokolt, ha a visszavonás még a perfelvétel előtt vagy a perfelvételi határnapon történik, ami a rendszerinti eset.

Ha a bíróság a fél ezen személyes cselekményét elfogadja, az különben is mindenképen hatályos (99. §. utolsó mondata).

A szigorúbb álláspontot esetleg indokolttá tehetik a konkrét eset körülményei, így a perbeli képviselő érdekeinek megvédése, ha a visszavonás egy érdemleges per folyamán történik, melyben a felet különben is ügyvéd képviseli, amikor is az ügyvédi kényszer sem nagyobb nehézségbe nem ütközik, sem nagyobb költséggel nem jár.

III. Még mindég találkozunk eltérő nézetekkel a teljesítési határidőt illetőleg.

A váltófizetési meghagyásban a Pp. 609. §-a szerint 3 napos teljesítési határidő állapítandó meg.

Az ítéletben azonban csak akkor állapíthatunk meg 3 napos teljesítési határidőt, ha alperes a kereset értelmében vagy legalább egy részében el lesz marasztalva, mert a 618. §. kifejezetten «marasztaló» ítéletről szól. Ha tehát az ítéletben felperest keresetével elutasítjuk, úgy 15 nap a teljesítési határidő. (Ellenkezően döntött a 3 napos határidőt állapított meg felperes elutasítása esetén is a budapesti kir. ítélőtábla 1916 okt. 4-ikén kelt P. I. 12,155/1915. számú ítéletében.)

Egy további feltétele azonban annak, hogy ítéletben 3 napos teljesítési határidő legyen megállapítható még az is, hogy a per váltófizetési meghagyásból, tehát kifogások folytán keletkezzék, mert amennyiben a tárgyalás azért tűzetett ki, mert felperes kifejezetten váltófizetési meghagyást nem kért vagy maga is tárgyalást kért vagy a bíróság a váltófizetési meghagyás kibocsátását megtagadta, ezen esetekben nem 3, hanem 15 napos a teljesítési határidő, mert ilyen esetben nem a Pp. IX. címének szabályai, hanem minden s így a teljesítési határidő tekintetében is a Pp. általános szabályai alkalmazandók s az ilyen per semmiben sem különbözik más köztörvényi pertől, illetve a Pp. IX. címének általános indokolása szerint az ilyen váltóper az eljárás szempontjából semminemű kiváltságban részesül.

A budapesti közp. kir. járásbíróságnál e tekintetben a fentieknek megfelelő a gyakorlat.

IV. A Pp. 616. §. utolsó bekezdése szerint több alperes közül ugyanazon meghagyás ellen egy alperes részéről tett kifogás a többi javára is akkor szolgál, ha a kereset ellenük ugyanannak a váltónyilatkozatnak az alapján mint örököstársak vagy társasági tagok ellen irányul vagyis ilyen esetben a kifogással nem élő örököstárs vagy társasági tag csatlakozottnak tekintendő, a váltófizetési meghagyás tehát vele szemben sem emelkedik jogerőre, aminek azután az a további következménye, hogy ellene kielégítési végrehajtás sem rendelhető el.

Minthogy azonban az ilyen alperes tényleg kifogással még sem élt, kérdéses lehet, hogy van-e ellene biztosítási végrehajtás elrendelésének helye a Ppé 51. §-a alapján, melynek feltétele, hogy a kötelezett fél a meghagyást kifogással megtámadja?

Nézetem szerint a biztosítási végrehajtásnak ezen esetben, mely szószerint a Ppé. 51. §-ának feltételét nem tartalmazza, helye van, mert a csatlakozási elv folytán az ilyen alperes úgy tekintendő, mintha maga is kifogással élt volna. Az ellenkező álláspont inkonzekvens lenne. *Dr. Csipkay E. Andor.*

Montenegrói jogi viszonyok.

Cetinje, 1917 február havában.

A háború nemcsak a szövetséges államok jogi közeledésének gondolatát vetette felszínre, hanem egyúttal azt is eredményezte, hogy a meghódított államok jogéletét alaposan megismerjük és azok jogi viszonyait a nemzetközi jog szabályai szerint rendezzük.

A hágai egyezmény 43. cikke értelmében a montenegrói civiljogi törvények érvényükben meghagyattak és a törvénykezés azok alapján rendeztetett be. Ezek a törvények részben elég modernek, mert a külföldi újabb törvények alapul vétele mellett kivétel nélkül az utóbbi években készültek. Így az «általános vagyonjogi törvénykönyv a montenegrói királyság részére» című magánjogi kódex, amelyből — mint címe is mutatja — a családjog és örökjog hiányzik, 1888 ban (ez az egyedüli montenegrói törvény, mely német nyelvre le van fordítva), a kereskedelmi törvény, amely a váltójogot is tartalmazza, 1910-ben, a polgári perrendtartás, az osztrák perrendnek egy rosszul sikerült átdolgozása, 1905-ben, a büntetőtörvénykönyv 1906-ban, ügyvédi rendtartás 1905-ben egy 1911-ben készült novellával.

Miután Montenegrónak egyeteme nincs, az egyetemi tanulmányok Wien, Belgrád, Prága, Zágráb és Szt.-Pétervár egyetemein végeztetnek. Az ügyvédi gyakorlatnak az előfeltételei a szokásosak, kivéve mégis azt az esetet, amidőn valaki, aki csak középiskolát végzett és azután legfőbb bíró, vagy bírósági elnök lett, lép később az ügyvédi pályára, amikor is pusztán középiskolai képzettséggel is folytathat ügyvédi gyakorlatot. Ez a ren-

delkezés tág teret nyitott a protekciónak, miután a bírák kinevezése teljesen az uralkodótól függött. A kari szervezet teljesen ismeretlen, az ügyvédek — kiknek száma körülbelül 30 volt — az igazságügyminiszter fenhatósága alá tartoztak. Jelenleg csak az folytathat ügyvédi gyakorlatot, akit megbizhatóságának vizsgálata után és a montenegrói ügyvédi rendtartásban előírt feltételek teljesítése mellett a montenegrói katonai főkormányzóság a jogi osztálynál vezetett ügyvédi és illetve ügyvéd-kandidátusi lajstromba felvesz.

A telekkönyv ismeretlen fogalom, az ingatlanok állagára, átruházására és megterhelésére vonatkozó szerződések azonban csak úgy érvényesek, ha a bíróság által jóváhagyattak, amikor is a szerződés eredeti példánya a bíróságnál visszatartatik és eme szerződések összesége és láncolata helyettesíti a régi tiroli Verfachbücherek mintájára a telekkönyvet. A család és örökjog nagyrészt rendeletekkel van szabályozva, amelyek mellett azonban a szokásjog képezi a főjogforrást, aminthogy a fentebb említett törvények meghozatala előtt az ítélkezés majdnem kizárólag szokásjogon alapult, mint minden a kultúra alacsony fokán álló népnél. A paterfamilias jogai, majdnem teljesen a régi római jogi szigorú értelemben állanak fen. A családhoz tartozó nagykorú sem állhat saját nevében perben, ami egyébként csak következménye az itt még teljes mértékben fenálló vagyonközösségnek, amelyben a montenegrói család él. Ezt a családi és vagyonközösséget kućának hívják és a nagykorúnak — a montenegrói is már 21 éves korában éri el nagykorúságát — jogában áll a közösség megszüntetése iránt a kuća összes tagjai ellen keresetet indítani. A tulajdonjognak a törvényben gyökerező érdekes korlátozása az az elővásárlási jog, amely a családot, a szomszédokat és a községet illeti meg. Ennek értelmében, ingatlan tulajdonának átruházása csak úgy jogérvényes, ha előbb a családnak, azután a szomszédnak, végre a község egész lakosságának való felajánlás dacára közülök vevő nem akadt. A telki szolgalmak joga a törvénykönyvben olyan részletességgel van kidolgozva, mint egyik más európai kódexben sem. Törvénytelen gyermek születése esetén a természetes atya ellen bűnvádi eljárás indítható házasság igérete melletti csábítás vétsége miatt, ha az apa bűnösnek kimondatik, a büntetésen felül a gyermek tartására is köteleztetik, ha azonban a tényállás nem nyer bizonyítást, a törvénytelen gyermek tartásáról az állam gondoskodik, az ügy azonban továbbra is a bűnügyek között vezettetik. Ez az oka annak, hogy a törvénytelen gyermekek tartására vonatkozó ügyek mind kivétel nélkül a bűnügyek lajstromában vezettetnek.

A cégjog rendelkezései nem mutatnak fel különösebb eltéréseket, a cégjegyzék a bíróságnál vezettetik. A kereskedelmi társaságok közül a közkereseti társaság, a betéti társaság és a részvénytársaság ismeretes, a szövetkezet ismeretlen. Hogy menynyire nélkülözi a kereskedelmi forgalom a törvényi rendezést, mi sem bizonyítja jobban, minthogy a kereskedelmi törvénynek az általános részt, a kereskedelmi ügyleteket és a kereskedelmi társaságokat magában foglaló része mindössze 67 §-ból áll. Viszont érdekes, hogy ebben a kultúrától egyébként mentes országban — talán éppen a saját valutájuk iránti bizalmatlanság miatt — az ügyletek mily nagy száma köttetett idegen pénznemben: frankban, drachmában, lirában, sőt dollárban is. A váltójogban a lehető legnagyobb anarchia uralkodik — ennek hiányáról egyébként a jog egyéb ágainál sem lehet panaszkodni — kincstári váltóblanketta nem létezik, csak a bankoknak van váltóblankettájuk, amelyeket a magánosok egymás közötti forgalomban is használnak, azután a banknak, amely a váltón egyáltalán nem szerepel, adják át a váltót óvatolás céljára, perelni viszont megint a váltóhitelező perel és több hasonló. A bankok által kiállított váltó és szabályszerű óvás alapján azonnal végrehajtás rendeltetik el fizetési meghagyás kibocsájtása nélkül, aminthogy a bankoknak itt is óriási hatalmuk és különös privilegiumaik vannak, amelyeket a náluk érdekelt mindenkori kormány és az ugyancsak érdekelt uralkodó is szívesen elnézett nekik.

A bírósági szervezet a következő volt: háromféle bíróság létezett, a kapetanat bíróság, laikus tanács, amelynek elnöke a kapetan, megfelel a mi szolgabíránknak; 100 K-án felüli ügyekben a hivatásos bírákból alkotott körzet-bíróság, végre a legfelsőbb fórum a «viliki sud», a nagy bíróság, A körzet-bíróság a kapetanat-bíróságnak, a nagy bíróság a körzet-bíróságnak fellebbviteli fóruma, tehát a jogorvoslati rendszer csak egyfokú. A bíróságoknál a restanciák hihetetlenül felszaporodtak, 10—12 éves ügyeket találtunk jogorvoslati stádiumban elintézetlenül. Jelenleg a katonai parancsnokságok és pedig a járásparancsnokságok és a körzetparancsnokságok mellett működő bíróságok — amelyeknek tagjai a monarchiából ide áthelyezett az ország nyelvét ismerő hivatásos bírák — ítélkeznek, legfelsőbb fokban pedig a katonai főkormányzó a jogügyi referens véleményezése után Mindhárom fórum ítéleteit «A törvény nevében . . .» hozza, ilyképen eliminálva azt a nehézséget, hogy vajjon az ítéletek Nikita király vagy a mi uralkodónk nevében volnának-e hozandók.

Büntető ügyekben kizárólag a tábori bíróságok ítélkeznek és ilyképen a montenegrói civil lakosság is úgy alakjogi, mint anyagjogi tekintetben a katonai büntetőtörvényeknek van alávetve.

A montenegrói kormány a háború kitörésekor moratóriumot rendelt el, amelynek értelmében az 1914 július 15-ig lejárt és ezentúl lejárandó tartozások a montenegrói hadsereg leszerelése utáni hat hónapra válnak csak esedékessé. Miután a monarchia okkupációja folytán az országban normális állapotok állottak be, a hadsereg főparancsnokság — amelyre az uralkodó az okkupált országok feletti törvényhozás jogát átruházta — 1916. évi június hó 20-iki rendeletével intézkedett a moratórium megszüntetése tárgyában. Eme rendelet szerint 1916 november hó 1-én az összes moratórium alá esett tartozások esedékessé váltak — megszűnt a határidők folyásának felfüggesztése is — és csak a bírói halasztás intézménye hagyatott meg 1917 április 1-iki végső határidővel.

A montenegrói lakosság a legnagyobb bizalommal viseltetik az általunk létesített jogi intézmények és bíróságok iránt, nemcsak a bíráskodás szakszerű volta miatt, hanem azért is, mert az ügyek a régi viszonyokhoz képest hasonlíthatatlanul rövidebb idő alatt intéztetnek el. Ezt a bizalmat mi sem bizonyítja jobban, minthogy bíróságaink működésének első két hónapjában 1200 új kereset adatott be, amelyek legnagyobbrészt már másodfokban is elintézést nyertek. Az összhang a lakosság és az okkupáló monarchia által létesített jogintézmények között ma már teljesnek mondható. *Dr. Kelemen Frigyes Ottó.*

Szemle.

BELFÖLD.

— **A király szava** háború idejére is törölte a «kikötést» a fegyveres erő tagjaira alkalmazható fegyelmi büntetések sorából. Hódolattal köszöntjük a valóban királyi szót, amely a gondolkodás felségét tükrözi vissza. Nem egy példáját találjuk a büntetések történetében, hogy a felvilágosodás felkelő napja először az emberiség koronás főit aranyozta be. Mária Teréziának köszönhettük a kínvallatás megszorítását, II. Lipót készíttette az 1792. évi javaslatot és törölte el a halálbüntetést, IV. Frigyes Vilmos porosz és I. Oszkár svéd király voltak a börtönreform apostolai. Fiatal uralkodónk nemes elhatározásában is nemcsak az ifjúkor kezdeményező ereje, hanem az emberi méltóságot megértő pedagógiai bölcsesség nyilvánul. Rácáfol a rövidlátó kriminalistákra, akik a háború erőszakos borzalmait betetőzve a béke büntetőjoga számára is az erélyesebb hangnem tanúságát kívánnák levonni, mintha csak az évezredes tapasztalat nem igazolta volna eléggé a megtorlás féktelenségének kudarcát Miként a franciáknak a háborúban elnémult lángeszű írója hirdette: időről-időre a törvényes kegyetlenségek egy-egy része letöredezik, anélkül, hogy a köz ennek kárát vallaná; vajjon hasznosabbak-e azok, amelyek megmaradnak? Messze vagyunk még attól, hogy az emberiség önfegyelmező ereje harakiri-re ítélhetné magát a büntetőjogot, noha Ihering tételének igazságához: «die Geschichte der Strafen ist ein fortwährendes Absterben derselben», nem is férhet kétség. Midőn azonban arról a kódexről van szó, amely mint élő anakronizmus jár a katonai igazságszolgáltatás berkeiben, a királyi elhatározás biztató reménnyel tölthet el, hogy idővel nemcsak egyes korhadt ágak töredeznek le, hanem csakhamar kivágják a

törzset is, amelynek gyökerei a XVII. századból szívták az éltető erőt.

— **A Magyar Jogászegylet** folyó 3-án dr. Nagy Ferenc elnöklete alatt teljes-ülést tartott, melynek tárgya dr. Wittmann Ernőnek «A háborús tapasztalatok és a szállítási szerződésre vonatkozó jogszabályok módosítása» volt. Előadó ismertette a szállítási szerződésekre vonatkozó judikaturát úgy, amint az a háború előtt és a háború alatt kifejlődött. Megállapítja, hogy a magyar judikatura a háború alatt nagyobbára azzal a tipikus jogesettel foglalkozott, hogy az eladó a változott viszonyok folytán a szállítandó árú előállításához szükséges nyersanyagot, vagy egyáltalában nem, vagy pedig igen nehezen és a vételárral arányban nem álló költségekkel volt képes beszerezni. A bíróságok csaknem egyöntetűleg, azt az álláspontot foglalták el, hogy a szerződés teljesítése ugyan abszolute lehetetlenné nem vált, a viszonyoknak a háború alatt történt megváltozása következtében azonban a szerződés teljesítése az eladóra oly elviselhetetlen terheket róna, hogy tőle a szerződés teljesítése méltányosan nem követelhető és ezért az eladót a szállítási kötelezettség alól felmentették és mérsékelt kár megtérítésében marasztalták. Megállapították az ú. n. gazdasági lehetetlenséget. A gazdasági lehetetlenség teóriáját a bíróból a fájdalom váltotta ki, melyet igazság és méltányosság iránti érzete előidézett azáltal, hogy a törvény szó szerinti szövege méltányos ítélet hozatalában útját állotta. A K. T. értelmében a szerződéshez hű félnek választási joga van a mulasztott féltől a szerződés teljesítését követelni, vagy fedezeti vételt, illetve eladást eszközölni, vagy a szerződéstől elállani. Az olyan árúnál, melynek piaci vagy tőzsdei ára van és amely rendes körülmények között a piacon vagy a tőzsdén korlátlan mennyiségben kapható, teljesen felesleges méltánytalan és igazságtalan, a szerződéshez hű félnek azt a választási jogot engedni, hogy a szerződés teljesítését per útján követelhesse. A szerződéshez hű félnek összes érdeke ki van elégítve, ha a másik fél neki azt az árkülönbözetet téríti meg, mely a vételár és a teljesítés idejében volt piaci ár, illetve tőzsdei ár között mutatkozik. A teljesítési igény választása által a szerződéshez hű félnek az a külön előny adatik meg, hogy a spekuláció meghosszabbítását követelhesse ott és amikor ilyen spekuláció meghosszabbításáért külön díjat fizetnek és a szerződéshez hű fél aszerint, amint az irányzat szerint a szerződés meghosszabbítása által külön nyereségre van kilátása, a szerződés teljesítését szokta követelni. Bizonyíték arra a háborús események, amidőn a vevők mert az árúk árának emelkedő irányzata volt, rendszerint a szerződés teljesítését követelték. Előadó számos példával és ítélettel megvilágított előadásában abban konkludált, hogy a teljesítési igény csak azokban az esetekben volna engedélyezendő, amidőn a szerződéshez hű fél fedezeti vétel illetve eladás által magát nem fedezheti vagyis az oly árúknál, melyek a piacon be nem szerezhetők, illetve el nem adhatók. A piacon, illetve a tőzsdén beszerezhető árúknál a szerződéshez hű fél kizárólag csakis fedezeti vétellel, illetve eladással élhessen. Előadó utalt továbbá arra is, hogy épen az olyan árúknál, amelyek a piacon be nem szerezhetők, vagy el nem adhatók, a szerződéshez hű félnek a teljesítés iránti igénye a mi jogunk szerint teljesen a levegőben lóg és veszélyeztetve van, mert addig míg a bíró ítéletet hoz, a rosszhiszemű eladó pl. az erdejéből vásárolt fát már régen másnak eladta vagy más célra használta fel és végül az eladó igénye mégis csak kártérítési igénnyé változott át, amelynek alapján érdeke teljesen ki nem elégül. Szükségesnek tartja, hogy az ilyen esetekben, amidőn a bíró belátja, hogy a szerződő félnek a teljesítésre jogos igénye van, jogosult legyen a bíró a német törvény «Einstweilige Verfügung»-ja a másik szerződő félet ideiglenes intézkedések esetleg szabadságvesztés büntetésével való megfenyegetés által az árú fölött való szerződésellenes rendelkezéstől eltiltani. Ami a kár összegének megállapítását illeti, helytelennek tartja, hogy törvényünk szerint esetleg még a rendkívüli és teljesen megváltozott körülmények folytán beállott áremelkedés vagy árhanyatlás által előidézett kár is megtérítendő. A háború okozta rendkívüli körülmények folytán beállott áremelkedésből a vevők, kik a jelenlegi árak alapul vétele mellett kártérítést igényelnek, az eladók kárára méltánytalan gazdagodást igényeltek. Javasolja, hogy szerződéses késedelem esetében is az az elv emeltessék törvényerőre, amelyet a Terv. 882. §-a követ, hogy rendkívüli kár, amely valamely előre nem látható körülmény véletlen közrehatásából állott elő, a kártérítés kötelezettsége csak úgy terjed ki, ha az adóst súlyos gondatlanság terheli. Javaslatainak támogatására előadó utalt különösen az angol «Sale of Goods Act 1893» c. törvényre, amelynek 51. §-a szerint a vevőnek rendszerint a késedelmes eladó ellen csak a nem teljesítésből eredő kár megtérítésére van igénye és csak akkor, ha a bíróság helyesnek véli, van jogosítva az eladó a szerződés teljesítését követelni. A károsszeg nagyságára pedig az említett angol törvény körülbelül ugyanazokat az elveket állítja fel, mint a Terv.-nek hivatkozott 882. §-a. Az előadáshoz dr. Sömjén Géza szólt hozzá.

— **A Magyar Jogászegylet közjogi és közigazgatási jogi bizottsága** a folyó évi március hó 17. napján (szombaton) ülést tart, amelynek tárgya dr. Bárd József előadása: *Pulszky Ágost bölcselete.*

— **Tartózkodási hely illetékessége.** Egy sz—i cég tagja mint elsőrendű alperes és a cég mint másodrendű alperes ellen, árúk szállítása iránt indított perben a budapesti törvényszék az illetékesség hiányára alapított pergátló kifogásnak helyt adott a következő indokokból: Az a körülmény, hogy elsőrendű alperes a hét nagy részét Budapesten tölti, nem állapítja meg vele szemben a tartózkodási hely különös illetékességét, miután a Pp. 26. §-a az illetékességnek ez alapon való megállapításához nem időnkénti, hanem állandó ott-tartózkodást kíván meg. De még ha az elsőrendű alperessel szemben a bíróság illetékességét a tartózkodási hely, mint különös illetékességi ok alapján meg is lehetne állapítani, akkor is helytáll a másodrendű alperes kifogása a Pp. 77. §. második bekezdésének rendelkezése értelmében: mert egyrészt a pertársaság címén az egyik alperestárs a másiknak csakis általánosan illetékes bírósága előtt perelhető, nem pedig a Pp. 26. §-ában szabályozott különös illetékesség alapján eljáró bíróság előtt, másrészt e szakasz azt is kimondja, hogy ha van olyan általánosan illetékes bíróság, amely előtt mindkét alperes egyaránt perbevonható, akkor a pert ezen bíróság előtt kell megindítani. Nyilvánvaló, hogy ily bíróság a sz—i kir. törvényszék, amely az előadottak szerint mindkét alperesre általánosan illetékes, de amely törvényszék előtt, mint a másodrendű alperesre illetékes bíróság előtt elsőrendű alperes a Pp. 34. §-a alapján mint cégtag még akkor is perelhető volna, ha egyébként más bíróság általános illetékessége alá tartoznék. Az elsőrendű alperesre vonatkozó indokoláshoz szó fér: mert a Pp. 26. §-a értelmében a tartózkodásnak nem kell *állandónak* lennie; az a kérdés, hogy alperes foglalkozásánál fogva (például valamely huzamosabb időt igénybevevő vállalatnál fogva) tartózkodik-e hetenként több napon át Budapesten? Utalunk a Perjogi Döntvénytár II. k. 431. sz. a. közölt határozatra. *K.*

— **Fentartással elhelyezett betét lefoglalása és behajtása.** A fentartással elhelyezett takarékpénztári betét s végrehajtási törvény 80. §-ának 1. bekezdése szerint akkor is lefoglalható, ha a betéti könyvecske a foglalás alkalmával meg nem találtatik; és ugyanezen §. utolsó bekezdésének az az intézkedése, hogy a foglalás hatálya az okirat utólagos megszerzésétől vagy bírói megsemmisítésétől függ, egyáltalán nem vonatkozik a fentartással elhelyezett takarékpénztári betétre és az arról, a fentartás feltüntetésével kiállított könyvecskére, amely a bemutatóra szóló papirok közé nem tartozik. Ebből következik, hogy az ily betétnek a betevő elleni végrehajtás során joghatályosan történt lefoglalásából kifolyólag a követelés behajtására bíróilag kirendelt ügygondnok keresetével szemben a takarékpénztár az alapszabálynak ama rendelkezésére, hogy a betét kifizetése csak a könyvecske vagy a bírói megsemmisítő végzés bemutatása ellenében követelhető, sikerrel már azért sem hivatkozhatik: a kétszeri fizetés veszélyének nincs kitéve és így a 33. sz. t. ü. kúriai döntvénynek a bírói letétbehelyezésre vonatkozó kedvezményét sem igényelhetné. (Budapesti kir. tábla mint felülvizsgálati bíróság 1917. P. II. 314. sz.) *K.*

— **A Magyar Háborús Jog Évkönyve.** A Magyar Jogászegylet Magyar Jogi Évkönyv kiadását határozta el. Az évkönyvek sorozata a háborús jog évkönyvével nyílik meg, amely mintegy 30 ívnyi terjedelemben a folyó év nyarán fog megjelenni. Az Évkönyv fel fogja ölelni rendszeres feldolgozásban a háborúra vonatkozó teljes joganyagot s különösen foglalkozni fog a háborús jogalkotással, a háborús joggyakorlattal és a háborús jogirodalommal. Az anyag feldolgozásában jogéletünk leg-

kiválóbb képviselői vesznek részt. A szerkesztői teendőket dr. Meszlény Artur, a Magyar Jogászegylet titkára végzi. A Magyar Jogászegylet e nagyérdekű vállalkozása iránt jogi körökben máris élénk érdeklődés mutatkozik.

— **Jogsegély a táborban.** A budapesti ügyvédi kamara átiratot intézett a hadsereg főparancsnoksághoz, melyben a harcélen küzdő katonák számára jogsegélyt nyujtó szervezet létesítését kéri. Az átirat a megoldás módjára nézve részletes tervet dolgozott ki. A német hadseregben már a múlt évben szervezték a harctéren működő jogvédő irodákat. (Ismertetve *Jogt. Közl.* 1916. 458. l.)

— **Magyar író külföldön.** Dr. Csekey István kecskeméti jogakadémiai tanár az Archiv des öffentlichen Rechts 1916. folyamában nagyobb tanulmányt írt «Über das handschriftliche Original der ungarischen Pragmatischen Sanktion» cím alatt, amely különlenyomatban is megjelent.

— **A magyar egyenesadók.** Ily címen *dr. Klug Emil* ügyvéd, az Adó- és Illetékügyi Szemle szerkesztője és *dr. Soltész Adolf*, az Országos Iparegyesület igazgatója, gyakorlati kézikönyvet szerkesztettek a nagyközönség és a szakkörök számára, *amely az 1917 január 1-től érvényben levő összes egyenesadókról szól.* A 464 oldalas, díszes vászonkötésben kiállított könyvet az Országos iparegyesület adta ki. Ára 10 K.

— **A Telekkönyv** című folyóirat január—februári füzete a következő tartalommal jelent meg: Királytemetés és koronázás után. — Rojcsek Sándor: A kisajátító tulajdonjogának előjegyzése. — Franck Mihály: Csekélységek. — Káplány Géza: Mutatványok a «Telekkönyvi Iskola»-nak a telekkönyvi rendtartások II. részére vonatkozó részéből. — Különféle.

— **A Jogállam** március áprilisi kettős füzete a következő tartalommal jelenik meg: Dr. Polner Ödön: A háború esetére szóló kivételes hatalom alkotmányjogi jelentősége. — Pollák Illés: Háborús büntetőjogunk folytathatása békében. — Dr. Almási Antal: A háborús magánjogi jogalkotás és jogalkalmazás tanulságai. — Dr. König Vilmos: A munkaadó felelőssége alkalmazottaiért. (Válasz dr. Staud Lajos észrevételeire.) — Wlassics Gyula a trónváltozásról. — Dr. Földvári Béla: Fiatalkorúak és a királyi kegyelem. — Dr. Stern István: Az 1916. év magánjogi gyakorlata. — Dr. Kovács Marcel: Az 1916. év perjogi gyakorlata. — Dr. Baumgarten Nándor: Kereskedelmi joggyakorlatunk 1916-ban. — Dr. Darvai Dénes: A foglalkozásváltoztatás a biztosítási jogban. — Dr. Csekey István: A magyar címer és a királyi cím története. — Dr. Kenéz Béla: Nép és Föld. — Dr. Vizi Ferenc: Polgári perjogi tanulmányok. — Dr. Makai Ödön: Részvénytársasági tartalékpolitika és mérleganalizis. — Dr. Baumgarten Nándor: A m. kir. közigazgatási bíróság joggyakorlata jövedelmi adóügyekben. — Külföldi jogélet.

KÜLFÖLD.

— **Az osztrák háborús lakbérrendelet.** A bérlők védelmében, a fokozódó lakásinség hatása alatt — jóval később mint nálunk — bocsájtotta ki az osztrák kormány a bérlők védelméről szóló 1917. jan. 26-iki rendeletét, melynek tartalma és irányzata főbb vonásokban a következő: A béremelés tilalma helységek szerint (melyek az állami hivatalnokok működési pótléka alapján 5 osztályba soroztatnak) öt fokozatban, lakásoknál 1000—3000 K, üzlethelyiségeknél 800—2000 K bérösszegig terjed (1. §.). A fentemlített minimális bérösszegeknél magasabb bérek szabadon emelhetők. Azonban e bérhatáron belül is bizonyos indokolt esetekben a bér emelhető oly összeggel, mely arányos a ház karbantartásával és vele járó egyéb évi kiadások nagyobbodásával, valamint a ház után fizetendő közadók és illetékek emelkedésével. (Adómentesség megszűnése azonban nem indokolja az e címen való emelést.) A béremelés az egyes bérlőkre vonatkozólag nem terjedhet túl amaz összegen, amely a jogos összemelésnek az egyes bérlőkre való arányos felosztása folytán az illető bérlő terhére esik. Egyes a bérlő által kívánt beruházások is jogossá tehetik a béremelést. (2. §.) Amennyiben a bérlemény a háború kezdete óta nem volt bérbeadva, úgy a bér megállapítása korlátozásnak alávetve nincs. (3. §.) Ha a bérbeadó a háború tartama alatt a bérösszegből engedett, úgy a megengedhető béremelés kiszámítása a régi magasabb bérösszeg alapján eszközlendő. (4. §.) Az 5. §. a hadbavonultak hozzátartozóit óvja jogtalan béremelés ellen. Úgyszintén a bérlőt védelmezi a felmondási jog korlátozása is, melyre vonatkozólag a rendelet kimondja, hogy a bérszerződés csak fontos okokból mondható fel. Ilyen ok: késedelem a bérfizetés tekintetében vagy a megengedhető jogos béremelés el nem fogadása, avagy pedig a házirend be nem tartása, valamint az a körülmény, ha a bérleményre a bérbeadónak önmagának szüksége van. (7. §.) A rendelet ellentétben a nálunk érvényben lévővel, a bérbeadó érdekét is képviseli, mikor kimondja, hogy a jelzálogkamatláb emelése csak annyiban engedhető meg, amennyiben ezt az általános kamatviszonyok indokolttá teszik. Ugyanez áll amaz illetékekre és jutalékokra, amelyeket a jelzálogadós a kamaton kívül még köteles fizetni. Ily esetben is, akár a már teljesített bérfizetésnél az előzőleg önkéntesen fizetett többletösszegek a törvényes kamattal együtt visszakövetelhetők és e visszakövetelési jogról előzetesen lemondani nem lehet. E visszakövetelési jog elévülése egy év. (8. §.) A jelzálogos adós helyzetét könnyíti továbbá az az intézkedés, hogy bírói halasztás (1918. december 31-ig) eszközölhető ki a bérbeadott ingatlanokat terhelő követelések tekintetében, ha az adós gazdasági helyzete ezt igazolja és a hitelező nem szenved a halasztás által aránytalan kárt. Ha a megállapított fizetendő kamatok nem érik el a törvényes kamatot, úgy a bíróság a halasztás tartamára a kamatláb felemelését rendelheti el. (9. §.) Béremelés megengedhetése felett vita esetén az illetékes bérhivatal vagy amennyiben ilyen nem létezne, az illetékes járási bíróság dönt minden további jogorvoslat kizárásával, azonban indítványra újabb béresedékesség alkalmával a végzés megváltoztatható. (10. §.) Intézkedik továbbá a rendelet lakbérhivatalok felállítása iránt oly helységekben, hol a lakosok száma a 20.000 lelket meghaladja. E lakbérhivatalokban a közigazgatás valamint az érdekeltségek képviselői foglalnak helyet. Az eljárás szóbeli, a háromtagú tanácsok szótöbbséggel döntenek. A felek idézésre kötelesek megjelenni, a kiszabható büntetés mérve 5000 K pénzbírság és hathavi elzárásig terjedhet. Mint Wien városának a rendelet 1917 február 1-én történt életbeléptetése alkalmával kiadott közleménye mondja, a rendelet nem a törzsökös házbirtok ellen irányul, hanem csak azon elemek ellen, akik a hadikonjunktura jelenségeit a lakáspiacon is érvényre akarták juttatni, ezek ellen a bérhivatalok is a legnagyobb erélyel fognak eljárni. *Dr. Havas Béla László.*

— **A török kereskedelmi törvény reformja.** A Magyar Keleti Gazdasági Központ jogi szakosztályának, *Magyary Géza* elnöklete alatt tartott legutóbbi ülésén *Jacobi Andor* ügyvéd tartott érdekes előadást a magyar részvénytársaságok jogi helyzetéről Bulgáriában és Törökországban. Ugyanezen a gyűlésen bemutatták Ali Kemal bey, konstantinápolyi ügyvédnek és egyetemi tanárnak a Magyar Keleti Gazdasági Központhoz intézett jelentését a török kereskedelmi törvény tervezett reformja tárgyában. Ali Kemal bey az érvényben lévő török kereskedelmi törvény hiányaira mutatott rá és néhány szembeszökő példával igazolta, mennyire rászorul a törvény a reformálásra. A társaságok felszámolására nézve a török kódexben nincs világos rendelkezés. A felszámolási eljárás csupán a bíróságok szabad véleménye alapján történik. Egyebekben pedig a könyvvitel, az eladás, a zálog, a kereskedelmi képviselet, a kereskedelmi cég címe és fenállásának tartama, továbbá a közraktárak és más fontos intézményekre nézve szabályok nem találhatók. A kereskedelmi eljárásról pedig egyáltalán nincs szó, a törvényben. A kereskedelem legfontosabb intézményéről: a részvénytársaságról pusztán egy 8—10 paragrafusból álló és a kormány által hivatalosan példa gyanánt elfogadott, de merőben elavult intern rendeleten kívül semmiféle törvényes eszköz nincsen. Ali Kemal bey jelentése a Magyar Keleti Gazdasági Központ legközelebbi közleményében egész terjedelmében meg fog jelenni.

Gyakorolt — esetleg kezdő — ügyvédjelölt azonnali alkalmazást nyerhet. Eddigi működést feltüntető ajánlatok dr. Lukátsy Béla szegedi ügyvédhez intézendők. 15692

Önálló ügyvéd délutáni alkalmazást keres. Címe megtudható a kiadóhivatalban. 15690

Április 1-jei belépéssel, gyakorlattal bíró, magyar, német, román nyelveket beszélő, hadmentes ügyvédjelölt, fővárosi vagy vidéki irodában alkalmazást keres. Dr. Ligethy Miklós Debreczen, Ferenc József-út 7. I. emelet bal. 15693

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.** Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** Egyetem-utca 4. Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63—96.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 11. szám. Budapest, 1917 március 18.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztőt irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. A magánjogi kodifikáció feladatai. — *Dr. Mendelényi Miklós* kúriai elnöki tanácsos: További kedvezmények a bírói és ügyvédi pályára készülő hadbavonlt jogászok részére. — *Dr. Hevesi Illés* budapesti kir. törvényszéki bíró: Az életbiztosítás és a hadikockázat. — *Dr. Faragó József János* ügyvédhelyettes: A tőzsdebíróság háborús joggyakorlata a késedelem és a választási jog tekintetében. — Szemle.

Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

A magánjogi kodifikáció feladatai.*

Aligha vállalkozhatik felelősségteljesebb és súlyosabb feladatra a törvényhozó, mint midőn elhatározza, hogy egy ország jogát évtizedek, sőt talán évszázadokra terjedő hatállyal megváltoztathatatlanul szabályozza. Egy régi német jogi könyvben olvashatjuk, hogy a bíró mielőtt meghozza ítéletét, az ügyet 123-szor fontolja meg. Ez a szám talán kissé magas, és csupán egy véletlennek eredménye, t. i. annak, hogy az, aki a szöveget készítette, oly kéziratot használt mintául, amelyben az állott, hogy a bíró mielőtt ítéletét meghozza, fontolja meg az eldöntendő kérdést 1- 2- 3-szor.

Az egyes, kettes és hármas számokkal volt írva és a számokat vonások választották el egymástól. Ezeket a vonásokat a másoló nem vette észre és így jutott a különös 123-as számhoz. Akárhogy is történt ez, voltaképen nem egészen rossz a tanács így sem és én meg vagyok győződve, hogy a német birodalmi polgári törvénykönyv megalkotásánál számos intézkedésre vonatkozóan ezt a tanácsot szószerint is követték.

Ha figyelembevesszük azt a számtalan tanácskozást, a bizottságoknak azt a tömegét és egyszersmind a kritikának szinte beláthatatlan mérvű munkálatait, úgy csaknem a 123-as szám lesz az eredmény. Sőt ez utóbbin még az sem fog változtatni, ha a számításba is vesszük, hogy itt-ott egy-egy bíráló a véleményét anélkül írta meg, hogy azt akár csak egyszer is átgondolta volna. Ha tehát csak kívánatosnak, sőt nélkülözhetetlennek tartjuk a megfontoltságnak ily túlzott mértékét, hozzátehetjük azt is, hogy szerencsére csaknem kivétel nélkül rendelkezésünkre áll az idő, amely egy magánjogi törvény alapos előkészítéséhez szükséges. Ugyanis mint általános értékű és érdekes megfigyelést említjük meg, hogy az anyagi magánjog terén a reformok megalkotása rendszerint nem túlságosan sürgős és a nagyközönség körében rendszerint nem tekintik az ilyen reformokat elodázhatatlan feladatoknak.

E tekintetben tehát ellentétben állnak a magánjogi újítások a büntetőjog avagy épen a polgári perrendtartás körében megvalósított és megvalósítandó reformokkal.

Tapasztaltam e tekintetben, még midőn két évtizeddel ezelőtt Ausztriában fejtettem ki munkásságomat, tehát abban az időben, amikor ott az 1895. évi osztrák polgári perrendtartás épen szentesíttetett, mennyire valóban ideges sietség, türelmetlenség és nyugtalanság nyilvánult meg a polgári perrendtartás egész menetének megújítására vonatkozólag. A sajtó minden termékében, a parlament minden pártjában ellenállhatatlan erővel érvényesült a kívánság: a régi polgári perrendtartásnak már végre el kell tünnie a láthatárról. Mily hatalmasan különbözik ettől az ideges izgatottságtól az a határtalanul nyugodt türelem, amely még mindig elbírja, hogy Ausztriában az épen annyira elavult 1808. évi polgári törvénykönyvet még mindig nem váltotta föl új alkotás és amely elviseli, hogy egy oly kódexet, amely már bizonyára régen nem felel meg feladatainak, csupán csak most kezdjék novellákkal lassanként kifoltozni. Honnét ez a különös ellentét a rossz perrendi törvényekkel szemben tapasztalt érzékenység és a meg nem felelő anyagi törvényekkel szemben mutatkozó nembánomság között?

Erősen hiszem, hogy ennek a jelenségnek mélyebb okai vannak. Az ellentét oka először is az, hogy az anyagi magánjog természeténél fogva diszpozitív jog. A feleknek tehát mindenkor szabadságukban áll, ha szakértelemmel, jártassággal és elég óvatossággal is bírnak, a törvény hiányos rendelkezéseit megfelelő korlátozások és kikötések igénybevételével, különösen a jogügyletek és a végrendeletek körében tetszésük szerint megjavítani. Lehet ily módon hiányokat pótolni, aggályos rendelkezéseket ezekkel ellenkező szerződésekkel és intézkedésekkel érvényen kívül helyezni, vagyis az anyagi jogot lényegesen megjavítani és átformálni. Ezzel szemben azonban a perrendi törvény *jus cogens,* vagyis teljes lehetetlenség célszerűtlen intézkedéseit jobbakkal helyettesíteni. Egy további különbség, amely talán szintén nem lényegtelen, az lenne, hogy a perrendi törvény hibái egész más módon jutnak érvényre, mint az anyagi törvény hiányosságai. Egy elhibázott anyagi törvény fogyatékosságait — hogy úgy mondjam — csak az érdekeltek érzik, vagyis csupán azok a felek veszik észre, akiknek ezért a hibákért meg kell szenvedniök. Ezek azonban legtöbbször a joghoz nem értő laikusok, akik nem tudják, hol van a hibának az eredete és akik a kóros állapotokat általában az uralkodó világrend számtalan hibái közé számítják, s akik azonkívül szervezve sem lévén, egymással nem érintkezhetnek, minden esetre pedig olyan emberek, akiknek már elégszer volt alkalmuk megtanulni, hogy kell szenvedni panaszszó nélkül.

Egész másként áll a dolog, ha egy rossz eljárási törvényről van szó. Az elhibázott polgári perrendtartás hiányait ugyanis mások érzik meg, t. i. az ügyvédek. Az ügyvéd azonban igen jól tudja, hol kell kutatnia a hibák gyökerei után, ha azt tapasztalja, hogy valamelyik felének érdekében az eljárási törvény hibája következtében nem tud eredményt elérni. Ő nem az az ember, aki tűr zokszó nélkül, sőt inkább olyan a természete, hogy hajlik a panaszkodásra, ha nincsen is mit eltűrni. Az ügyvéd számára nyitva áll a sajtó, a parlament csarnoka, ezenkívül oly testületnek tagja, amelynek kitűnő a szervezete és így aztán törekvéseit könnyebben juttathatja érvényesüléshez.

Végül pedig az anyagi magánjog egy nyugalmi állapotban levő jog, mondhatnók a megállapodottság jogának egy fajtája (Zustandsrecht). A polgári perrend ezzel szemben amint már neve is mutatja, a jog a maga mozgásában a haladó és előretörő jog. Itt pedig érvényesül az a megfigyelés, hogy mozdulatlan állapotban a fájdalmat könnyebben el lehet bírni, mint mozgás közben. Egy kényelmetlen ruhadarabot, egy rosszul szabott kabátot hetekig is lehet viselni anélkül, hogy valami különösen kényelmetlen érzésünk támadna. Nem fog szépen vagy előkelően festeni a ruha, mégis eljárhatok a rossz szabású kabátomban heteken keresztül, anélkül, hogy valamely nagyobb fájdal-

* Részlet *dr. Mitteis Lajos* lipcsei egyetemi tanárnak a folyó év március hó 10-én, a Magyarországi Bajtársi Szövetség jogi szakosztályában tartott előadásából.

mat kellene elviselnem. Másképp áll a dolog, ha rossz a cipő; lábra nem illő, szoros cipőkről tudja mindenki, hogy azokat két órán át sem viselheti anélkül, hogy ki ne sebesedjék a lába, hogy a kellemetlen érzés elviselhetetlenné ne válljék, ami végre is mozgásunkban teljesen megbénít. Az anyagi magánjog: a rosszul szabott kabát, a perrend pedig a rossz cipő. Igy van azután, hogy egy fogyatékos anyagi joggal évszázadokon keresztül is elélünk, míg egy idejét múlt polgári perrendtartást néhány évtizeden keresztül sem tudunk megtűrni. Gondoljuk csak meg, Dániában mind manapság még egy a XIV. századból való jogrendszer áll érvényben, tehát egy csaknem fél évezred előtti időkből származó alkotás. Ha már most ezen általános megjegyzések után azt kérdezzük, melyek azok az általános irányok, amelyek a magánjog reformjánál érvényesülés után törekesznek, úgy az előbbieket két csoportra oszthatjuk. Megkülönböztethetünk a magánjog átalakításánál mindenekelőtt szociális természetű reformokat, továbbá figyelmet érdemelnek bizonyos jogtechnikai szempontok is. A német polgári törvénykönyv megalkotásánál tudvalevőleg elsősorban a kérdés jogtechnikai vonatkozásai részesültek figyelemben. Ismeretes, hogy a bizottságokba közgazdászokat és a gazdasági érdekképviseletek kiküldötteit is belevonták, nincs tudomásunk azonban arról, hogy ezeknek az uraknak véleménye az elhatározásokra nagyobb befolyással lett volna. Aki a német polgári törvénykönyvet tanulmányozza, az a szociális reformokból sem fog sokat észrevenni. Sőt a törvénykönyv bírálói sem foglalkoznak behatóbban ezzel a kérdéssel, így Gierke sem. Szociális kérdésekkel foglalkozott ellenben ezen törvénykönyv szempontjából Anton Menger «A magánjog és a vagyontalan néposztályok» című közismert munkájában. Különösképen Mengernek ez a műve, bármily határozott és lesujtó volt is bírálata a fenálló rendszerről, Németországban nyomtalanul és hatás nélkül merült feledésbe. Ha egyesek olvasták is ezt a könyvet, úgy azok bizonyára egyszerűen tudomásul vették a benne foglaltakat és csendes szemrehányással tették azután félre, arra gondolva, mégis csak kár, hogy ilyesmit is írnak az emberek.

Egész más hatása volt ennek a műnek hazájában, Ausztriában, ahol azt még máig is mintegy tudományos csodát ünneplik és dicsérik. Különös és figyelemreméltó jelenség, hogy a szociális reformok megvalósítására irányuló propaganda Németországban teljesen hatás nélkül maradt, míg Ausztriában jelentékeny eredményt tudott elérni. A dolog magyarázata nagy részben az osztrák és német jogász között való jelentékeny különbségben található. Hangsúlyozom, mindaz, amit a fentebb kifejtettekben az osztrák jogászról mondok, nem vonatkozhatik a magyar jogászságra, már annál kevésbé sem, mivel eddigelé, sajnos, nem volt még alkalmam a magyar jogászokat közelebbről megismernem. Ami azonban az osztrák és a birodalmi német jogászokat illeti, véleményem szerint úgy áll a dolog, hogy a német jogász általában jogtechnikai tekintetben sokkal műveltebb és a pozitív jogi tudásnak jelentékenyen magasabb fokán áll, mint az osztrák jogász, másrészt azonban erősen elmarad az utóbbi mögött, ha szociális érdekek és szociális kérdések megértéséről van szó. Ez voltaképen könnyen érthető. Az osztrák jogász délnémet ember.

Maga is bírja a délnémetek mozgékonyságát és élénk képzeletét, amely hozzáférhetőbb az új irányzatok számára, mint az északnémetek higgadtan gondolkodó, számító konzervativizmusa. Következik ebből, hogy Ausztriában jóval élénkebb a demokratikus mozgalmak iránt való érdeklődés, mint Észak-Németországban és hogy ott a vagyonos és vagyontalan osztályok közötti ellentét kevésbé kiélesült, a hajlandóság az egymásnak megértésére nagyobb mint a Németbirodalomban, ahol a vagyonosak és a vagyontalanok közötti ellentét sajnos nagyon is éles, továbbá ahol a vagyonos osztályokban ugyancsak kevés a hajlandóság szociális újításoknak az útját egyengeti.

Végül vegyünk még egyet figyelembe, amelyből megérthető, hogy Menger munkája a Németbirodalomban hatás nélkül maradt. Ezt az agitációt ott t. i. általában a legalkalmatlanabb ponton hozták működésbe. Mert — és ez jelen soraimmal függ össze — ha van egy anyag, amelyben szociális reformoknak a legkevésbé jut hely, úgy ez a magánjog birodalma. Indokolásul csak a következőkre utalok.

A sociális kérdés kétségtelenül kollektivisztikus. Hatalmas embertömegek kölcsönös viszonyának és vonatkozásainak szabályozásáról van itten szó. A magánjog természeténél fogva individualisztikus; az egyénnek az egyénhez való viszonya képezi a szabályozás tárgyát, amikor is mindvégig egy adott és megingathatatlannak tekinthető jogi és gazdasági alap létezését feltételezzük. Ha már most a magánjog individualisztikus, úgy teljesen világos, hogy ezen a téren a szociális reformok kollektivisztikus irányzatai Németországban nem érvényesülhettek. Meg azután maga a szociálizmus is — amennyire meg bírom ítélni — ma még nem is áll a fejlődésnek azon a fokán, hogy valamely kézzelfogható indítvánnyal álljon elő, akár a társadalmi rend egészére, akár csak egyes pontjaira vonatkozóan is. A szociálizmus mindezideig benső torzsalkodásokban, állandó surlódásokban és versengésekben merült ki, pozitív törvényjavaslatok tételéhez ideje nem volt és ha egyes pontokra vonatkozóan még tettek volna is javaslatokat, úgy ezek még mindig csak ki nem próbált kísérleteknek lennének tekinthetők, oly kísérleteknek, amelyek esetleg már rövid időn belül reformokra szorulnának, mikor is a polgári törvénykönyvbe oly próbálkozásokat kellene belevinni, amelyek teljes ellentétben állanának azzal az elvvel, hogy ennek a törvénykönyvnek a jog birodalmában egy teljesen szilárd és minden viharral dacoló építményt kell megtestesíteni. Ilyen kísérletezésekről tehát szó sem lehet.

Alaposak voltak ennélfogva azok az okok, amelyek törvényhozásunkat arra késztették, hogy tisztán a jogtechnikai kérdések hiánytalan megoldására törekedjék. Fő célunk volt ebből a szempontból a római és a német magánjog tiszta és éles körvonalai közé beleilleszteni a joganyagnak azt a mérhetetlen tömegét, amely egy évezreden keresztül nemzeti alapon keletkezett, megoldáshoz segíteni a gyakorlati problémák és jogi kérdéseknek óriási számát, amelyek különösen a Németbirodalom mezőgazdasági és ipari fejlődésével jártak párhuzamban és amelyeket most már figyelmen kívül hagyni semmi esetre sem lehetett volna. Mi mindannyian igen sok gyakorlati anyagot gyűjtöttünk abban az időben és mindenkinek akár elméleti, akár praktikus jogász, be kellett ismernie, hogy a közös munkálkodás során számos oly kérdéssel ismerkedett meg, amelyek létezéséről mindezideig sejtelme sem volt. Mindezt pedig a jognak kellett pontosan szabályoznia és végérvényesen megrögzítenie, egyszersmind az volt a törvényhozó szándéka, hogy minden anyag tekintetében a tényleges megvalósítást a részletekig lehetővé teszi, ennek a polgári perrend a végrehajtási és csődeljárási tekintetében való visszahatására is figyelemmel lesz és így tovább.

Ily feltételek mellett keletkezett ez a hatalmas jogászi szerkezet, egy rendkívüli megfontoltsággal, teljesítőképességgel és pontossággal működő törvényhozási gépezet, amelynek megalkotása mindenesetre nagy jogi eredményt jelent és amelyre a német nemzet mindig büszke lehet és amelyhez hasonló véleményem szerint a jogfejlődés egész területén fel nem található.

Kétségtelen — ezt igen jól tudjuk — ezek az óriási előnyök csak bizonyos áldozatok árán voltak megszerezhetők. Ha a német törvénykönyv oly hatalmas haladást jelent a tartalom és az anyag tekintetében, nem hagyhatók figyelmen kívül a jelentékeny formai hibák sem. Hiszen köztudomásúak ezek a fogyatkozások. Régi keletű panasz, hogy a német polgári törvénykönyv áttekinthetősége vajmi csekély, az anyag túlságos bősége következtében és annak folytán, hogy a törvényhozó arra törekedett, hogy minden egyes kérdést már előzetesen is feldolgozzon e művében. A tiszta és tetszetős kifejezésmódnak sem voltak mindvégig birtokában a törvénykönyv szerkesztői. Gyakran hajlanak abba az irányba, hogy magukat elvontan, sőt gyakran az érthetetlenségig homályosan fejezzék ki. Sokszor felhozták már ezeket a kifogásokat, felpanaszolva azokat a számtalan utalásokat, sőt már tréfásan azt is felemlítették, hogy valósággal körutazási jegyet kell váltani, a törvényszakaszok egész sorozatán keresztül, ha csak egyetlenegy paragrafust is alaposan meg akarunk érteni. Oly fogyatékosságok ezek, amelyeket — mint említettem — gyakran panaszolnak és amelyeket mi mindannyian elméleti és gyakorlati jogászok, akik a törvénykönyvvel foglalkozunk, nagyon is élénken megérzünk. Ennek dacára is — és ez nem érdektelen jelenség — a huszéves alkalmazás után, azt mondhatjuk, hogy ezek a panaszok mindinkább elnémúlnak és hogy a birodalomban már inkább csak visszhangja hallható ezeknek a tényleg már megszünt pa-

naszoknak. A Németbirodalomban már megszoktuk, hogy a törvénykönyvnek adott, meg nem változtatható szövegével kell dolgoznunk és tapasztaljuk, hogyha ezt a szöveget egyszer tökéletesen megismertük, — ami valaha mégis csak bekövetkezik — az ilyen törvénykönyvvel könnyen és mindenesetre hasonlíthatatlanul biztosabban és finomabban dolgozhatunk, mint a régi jog szabványaival, a jó öreg római joggal, vagy Landrecht-el, vagy akármely más joggal. Nyugodt lélekkel mondhatjuk tehát, hogy magunk részéről a német polgári törvénykönyvvel általánosságban nagyon is meg vagyunk elégedve.

Fordította: *Dr. Auer György.*

További kedvezmények a bírói és ügyvédi pályára készülő hadbavonult jogászok részére.

A Jogtudományi Közlöny múlt évi 50. számában a szerkesztő úr és az ő felkérésére Kmety tanár úr azokkal a kedvezményekkel foglalkoznak, amelyeket a hadbavonult jogtanuló ifjúságnak még adni kell. Ugyanők szívesen látnak minden hozzászólást és javaslatot, amely erre nézve «az egyéni érdekek és a közérdek összhangját minél tökéletesebben biztosítja».

Ez alapon kérek szót a kérdéshez, még pedig a jogásziflúság azon csoportját illetőleg, amelyet a háborús behívás már joggyakorlaton, illetve a minősítő vizsgák előtt talált, vagyis azokat illetőleg, akik a bírói és ügyvédi pályára készülnek.

I.

Nézetem szerint a kérdésnek ez a része a legkényesebb, mert a jogkereső közönség érdekeit közvetlenül érinti.

Az engedmények lehetőségét, illetőleg ugyanis egészen más szempont alá esnek a gyakorlati vizsgák, amelyek az életre, bizonyos szakfoglalkozásra képesítenek, mint az elméletiek, melyek csupán a tanulmányok folytatásának előfeltételei.

Amikor a kultuszminiszter a középiskolák hetedik és nyolcadik osztályát végző, hadköteles tanulóknak a tanév első felének bevégeztével osztálybizonyítványt, a nyolcadik osztály elvégeztével pedig (érettségi vizsga nélkül) érettségi bizonyítványt enged kiadatni: nem sért közérdeket, hanem csak előmozdít jogosult magánérdeket.

Mert ugyan minő érdeket sérthetne az, ha a tanárok alkalmas összefoglalások útján a tananyag lényeges részét úgy a hetedik, mint a nyolcadik osztályban már február végére befejezik, mikor a közvélemény úgyis már régóta azt tartja, hogy ebből a tananyagból még békeidőben is sok fölösleges ballasztot ki kellene hagyni?

Vagy mily közérdek sérelmét okozhatná az érettségi vizsga elengedése, amikor ennek a vizsgának eltörlése már a békés időknek is szinte félhivatalos programmpontja?

Annak meggondolása tehát, hogy hét és fél év alatt is elég általános műveltséget lehet a tanulókba önteni és hogy egyheti frontszolgálat érettebbé teszi az ifjút annál a néhány hetes erőltetett ismétlésnél és néhány órás idegizgalomnál, amellyel az érettségi vizsga jár, a szóbanforgó engedményeket szinte maguktól értetőkké teszi.

Hasonló könnyítéseket engedélyezett a kultuszminiszter a hadköteles tanítóképzőintézeti növendékeknek, akik a negyedik osztályban vizsgálattétel mellőzésével kapnak úgy osztálybizonyítványt, mint tanítói oklevelet.

Nehezebb már a kedvezményezés az egyetemi tanulmányokat végző ifjúság részére.

Természetszerűleg a legkevesebb veszéllyel lehet a legtöbb engedményt az egyes karok között: a bölcsészeti.

És talán túlságosan rigorózus az a felfogás, amely szerint ez a kar a miniszteri rendeletben foglalt félévnél több kedvezményt nem javasolhat.

A jogi kar — amint ezt Kmety tanár úr cikkéből következtetjük — már liberálisabb, mert négyévi tanfolyamból, tehát nyolc szemeszterből három szemesztert is elengedhetőnek tart és az elméleti vizsgák könnyítését is indokoltnak tartja.

Ezzel szemben az orvosi kar sokkal tartózkodóbb álláspontja — mely szerint csak egy félév engedhető el — már teljesen érthető. Mert kétségtelen, hogy az orvosokat csak befejezett készültséggel lehet az életbe kibocsájtani.

A műegyetemi hallgatók részére nyujtandó kedvezményeket legújabban a kultuszminiszternek 1916. évi 173,269/IV. számú rendelete szabályozza.

Eszerint azoknak a műegyetemi hallgatóknak, akik egyéves önkéntesi szolgálatuknak akár a háború előtt, akár annak tartama alatt eleget tettek s ezenfelül legalább még egy évi hadiszolgálatot igazolnak, a negyedik év hallgatását teljesen elengedik. A további kedvezmények bizonyos félévek beszámítására, a vizsgák előfeltételét képező gyakorlatok redukálására és egyéb vizsgai könnyítésekre (pl. a teljesen ismétlő szigorlat megszüntetésére) vonatkoznak.

II.

Az egységes bírói és ügyvédi vizsga eminenter gyakorlati vizsga; letétele a bírói tiszt önálló gyakorlására és az ügyvédi pályára egyaránt képesít.

Előfeltételei a jogtudori oklevél megszerzése után eltöltött legalább háromévi joggyakorlat, ami alól felmentésnek helye nincs. (1913: LIII. tc. 4. §.)

A háromévi joggyakorlatból legalább egy évet kir. bíróságnál és legalább egy évet ügyvédnél, vagy a kir. kincstár és a közalapítványok perbeli képviseletére rendelt hivatalnál kell tölteni.

A harmadik évet ugyanezen hatóságoknál vagy a törvény 4. §-ában felsorolt helyeken lehet eltölteni.

A joggyakorlat idejébe csak azt az időt lehet beszámítani, amelyet a vizsgára jelentkező tényleg és kizárólag joggyakorlaton töltött. (5. §.)

Az egyévi kötelező bírósági joggyakorlatból mind a kir. törvényszéknél, mind a kir. járásbíróságnál legalább négy-négy hónapot kell tölteni s a joggyakorlaton levőt három-három hónapnál hosszabb ideig kizárólag büntető vagy kizárólag telekkönyvi szakban foglalkoztatni nem szabad. (7. §.)

A 30. §. szerint a szóbeli vizsgánál gyakorlati jelleget kell szem előtt tartani a kérdések feltevése körül és ügyelni kell arra, hogy a jelöltnek képessége a jogszabályok gyakorlati alkalmazására, valamint a jogesetek helyes felfogására és eldöntésére megítélhető legyen.

Mindezek az intézkedések bizonyítják, hogy mily súlyt helyezett a törvényhozás a vizsga gyakorlati jellegére. És méltán. Mert nemcsak orvosi, hanem jogi műhibák is elkövethetők, amelyekkel gyakorlatlan ügyvédek exisztenciákat tehetnek tönkre.

Másrészről nem szorul indokolásra az, hogy a hadbavonult jelölteknek a lehető legtöbb kedvezményt kell nyujtani. Ők állandó életveszély közben védik ezt az országot s teszik lehetővé azt, hogy a front mögötti kollégáik joggyakorlatukat akadálytalanul folytathassák, fejezhessék be és tehessék le a bírói és ügyvédi vizsgájukat. Nagy anomália volna, ha viszont ők polgári pályályuk szempontjából elvesztenék a háborúban töltött időt.

A lehetőséghez képest kárpótolni kell őket ezért, de másrészt nem szabad szem elől téveszteni a jogkereső közönség érdekeit sem.

Ennek megfontolásával kell tehát a kérdéshez nyúlnunk, amikor vizsgálat tárgyává tesszük, hogy lehet-e túlmenni a 3599/1915. M. E. számú rendelettel engedelyezett könnyítéseken.

Ha azt vesszük alapul, hogy a bírói és ügyvédi vizsga letételéhez háromévi joggyakorlat szükséges, a hivatkozott rendelet nyujtotta kedvezménynek lényege az, hogy ebbe a három évbe egyévi háborús katonai szolgálatot számít be. Valójában azonban a háborús kedvezmény csak 10 hónap, mert 2 hónap a béke időben teljesített katonai szolgálatból is beszámítható. (1913: LIII. tc. 5. §.)

Az első kérdés tehát az, hogy elegendő-e ez a kedvezmény, vagy lehet-e még többet is adni a fentebb jelzett közérdek sérelme nélkül?

Szerény véleményem szerint még további könnyítés adható.

A 3599/1915. M. E. számú rendelet megalkotásakor még csak ötnegyedéves háború volt mögöttünk.

Az adott kedvezmény tehát igen liberális volt. Szinte egész terjedelmében engedte beszámítani az addig háborúban töltött időt.

De azóta már másfél év telt el és nemsokára — sajnos — elérjük a háború kitörésének harmadik évfordulóját.

Egy hároméves katonai szolgálattal szemben az egyéves, tu-

lajdonképen pedig csak tízhónapos kedvezmény nem látszik eléggé méltányosnak sőt egyenlőtlenségekre is vezet.

Mert ugyanannyi kedvezményt ad annak, aki csak egy évig teljesített hadiszolgálatot, mint annak, aki már három, sőt esetleg — az 1913/1914. évben teljesített önkéntesi szolgálatot is figyelembevéve — négyéves katonai szolgálatot teljesít.

Igaz ugyan, hogy a 3599/1915. M. E. számú rendelet 1. §-a szerint «a háromévi joggyakorlat idejébe egész terjedelmében be kell számítani» a háború ideje alatt katonai szolgálatban töltött időt, de amint már említettem a kedvezmény valójában legfeljebb egy év azért, mert ugyanez a szakasz kétévi minimális tényleges és kizárólagos joggyakorlatot a jelentkezőtől feltétlenül megkíván.

Sőt még az a kétévi gyakorlat sem elegendő minden esetben, hanem csak akkor, ha annak legalább egyharmad része bírósági és legalább egyharmad része ügyvédjelölti gyakorlatra esik.

Ha tehát valaki 1914 január 1-én kezdte meg ügyvédjelölti joggyakorlatát s abból két évet eltöltvén 1916 január 1-én katonai szolgálatra bevonult s innen tegyük fel mint rokkant másfél év múlva hazakerül, az egységes bírói és ügyvédi vizsgára még nem bocsátható. Ezt a vizsgát csak akkor teheti le, ha még nyolc hónapot bíróságnál tölt el joggyakorlaton. Az ilyen jelölt számára a háborús kedvezmény valójában csak két hónap.

De ha nem is veszünk ilyen kiélezett esetet, akkor is látjuk, hogy az 1915. évben kiadott rendelet az 1917. évben még mindig dúló háború nézőpontjából túlhaladott.

Mert az a jelölt, aki már három évig volt háborúban s akitől két évi tényleges joggyakorlatot kívánunk meg s így a doktorátusa után valójában csak öt év múlva tehet vizsgát, felette nagy hátrányt szenved azzal a kartársával szemben, aki alkalmatlanság vagy felmentés okából itthon maradván vizsgáját már két évvel korábban tehette le.

Ez okból tehát további kedvezményt tartanék indokoltnak még pedig oly szabályozással, mely arányban is állana a háborúban töltött katonai szolgálat idejével.

Az egyenlő kedvezményezésben rejlő egyenlőtlenség megszüntethető akkor, ha a háborús katonai szolgálat vagy állapot idejének *felét* számítjuk be a három évi joggyakorlat idejébe.

Ez volt már a véleményem a 3599/1915. M. E. számú rendelet megalkotásakor is. A rendelet ennél a kedvezménynél részben többet adott akkor, midőn az egy évig tartó háborús katonai szolgálatot egész terjedelmében engedi beszámítani, másrészt azonban szűkkeblűbb, mert az egy évet meghaladó katonai szolgálat beszámítását kizárja.

A további könnyítés módja tehát adva van: az egy évet meghaladó katonai szolgálat vagy ezzel egy tekintet alá eső állapotban töltött időnek felét is valósággal be kell számítani a háromévi joggyakorlat idejébe.

Aki tehát két évig volt katona, annak az első év egészen, a második évből pedig hat hónap s így összesen másfélév számít be s így az illetőnek csak másfélévi tényleges joggyakorlatot kell kimutatni.

Aki három évig volt háborúban, annak az első év egészen, a két másik évnek fele s így összesen két év számítván be, már csak egy évig kell tényleges joggyakorlaton lennie.

Szinte cinizmusnak tűnik fel ezt a skálát még folytatni, de ha annak időszerűsége szomorú lehetőséggé válnék, a javasolt szabályozás ez esetre is méltányos megoldást nyujtana.

Ez a megoldás még a paritás követelményeinek is megfelelne Ausztriával szemben, ahol körülbelül hasonló a kedvezmény.

Itt ugyanis az 1913 július 12-én kelt törvény (R. G. Bl. 139.) megengedi a kivételes (pl. mozgósítás folytán teljesített) katonai szolgálatok idejének beszámítását a bírói, ügyvédi és közjegyzői joggyakorlatba, feltéve, hogy ez a szolgálat egy évben hat hónapnál tovább nem tart.

Érdekes, hogy ez a törvényhozási intézkedés Ausztriában a háborút megelőző évben történt s ezért nem volt szükség arra, hogy ott a háború alatt a mienkéhez hasonló rendeletet adjanak ki.

Csak az történt, hogy az ügyvédi és közjegyzői kamarák többszöri kérdezősködésére az osztrák igazságügyminiszter bizonyos magyarázó kijelentéseket tett, amelyek a Verordnungsblatt (des k. k. Justizmisterium) 1915-ik évfolyamának 4. számában megjelentek.

Ezek szerint: 1. a katonai szolgálat ideje hat hónap tartamáig minden naptári évben beszámítható.

2. Nem számítható be a rendes egyéves önkéntesi szolgálat ideje, hanem csak a rendkívüli, tehát a mozgósítás okozta katonai szolgálat. Ez is csak akkor, ha ezáltal védkötelezettségét teljesíti, nem pedig akkor, ha a jelölt ilyen kötelezettség nélkül saját kérelmére a katonai igazgatás terén nyer állást.

Az osztrák törvény szerint tehát annak, aki három évig teljesített kivételes katonai szolgálatot, minden naptári évben hat hónap, összesen tehát másfélév számítható be joggyakorlatába.

Ha pedig a katonai szolgálatát pl. 1914 augusztus 1-én kezdette meg s az, mondjuk 1917 augusztus 1-ig tartana, akkor négy naptári év szerepelvén, négyszer hat hónap összesen tehát két év számítana be, vagyis három évből annyi, amennyi az én javaslatom szerint.

A naptári év szerint való ilyen beszámítást a Juristische Blätter 1915. évfolyamának 8. számában megjelent cikk is helyesnek tartja és ez következik az osztrák igazságügyminiszternek említett magyarázó kijelentéséből is.

Azt hiszem tehát, hogy a javasoltam megoldás ez okból is elfogadható.

Természetesen egyidejűleg nálunk is szabályozni kellene azt a kérdést, melyet a 3599/1915. M. E. számú rendelet 1. §-a nyitva hagy, hogy a beszámítás kedvezménye a háború alatt teljesített egyéves önkéntesi szolgálat után is megilleti-e a jelöltet.

Ha igen, akkor az mint a szolgálat első éve, egész terjedelmében, ha nem, akkor abból az 1913: LIII. tc. 5. §-a alapján csak két hónap volna beszámítható.

Ez volna tehát a könnyítésnek az a módja, amely a katonai szolgálatnak a joggyakorlatba beszámításában nyilvánul.

De indokolt volna egyéb könnyítés is.

III.

1912 óta az a törekvés nyilvánul meg a törvényhozásban, hogy megnehezítse a jogi pályára lépést és különösen akadályokat gördítsen a bírói és ügyvédi pályára irányuló ifjúság elé.

Első lépés volt erre az 1912: VII. tc., amelynek 1. §-a az ítélőbírói képesítést az elméleti képzettség előfeltételére nézve (=jogtudorság) az ügyvédi képesítéssel egyenlővé tette és a bírói (ügyészi) hivatalra kinevezést a bírói (vagy ügyvédi) vizsga letétele után eltöltött kétévi joggyakorlathoz kötötte.

Ugyancsak kétévi utólagos joggyakorlatot kívánt meg a 2. §. az ügyvédi pályára lépőktől (ügyvédhelyettesek).

Tudvalevőleg a törvény elengedte ezt a kétévi utólagos joggyakorlatot azoknak, akik a bírói vagy ügyvédi vizsgát 1913 okt. 31-ig letették, az 1914: XXXV. tc. 1. §-a pedig kiterjesztette ezt a kedvezményt azokra is, akik a bírói és ügyvédi vizsgára képesítő joggyakorlatot 1912 május 1. napján vagy korábban megkezdették.

Aki tehát 1912 május 15-én kezdette meg joggyakorlatát és 1915 június 15-én letette az ügyvédi vizsgát, az ügyvédek lajstromába csak kétévi ügyvédhelyettesi joggyakorlat után, legkorábban tehát csak 1917 június 15-én lesz felvehető az ügyvédek lajstromába.

Ha most például veszünk egy olyan jelöltet, aki ugyanakkor (1912 május 15-én) kezdvén meg joggyakorlatát 1914 augusztus 1-én tényleges katonai szolgálatra vonult be, ennél mondjuk 1917 augusztus 1-ig tart, azt látjuk, hogy ez a jelölt a jelenlegi kedvezmények mellett ügyvédi vizsgáját legkorábban az 1917 év végén teheti le (mert a háromévi harctéri szolgálat után kell legalább hathavi tanulás); ügyvédi irodát pedig csak 1919 év végén fog nyithatni.

A hadbavonult jelölt tehát, aki esetleg a hazáért való harcban megrokkant $2^1/_2$ évvel később juthat önálló kenyérhez, mint az a pályatársa, aki alkalmatlanság vagy felmentés okából otthon maradt.

Ilyen igazságtalan aránytalanságoknak nem szabad előfordulniok. A 3599/1915. M. E. számú rendelettel engedett könnyítés hatása ilyen esetben elenyésző. A mi esetünkben csak annyi, hogy a hadbavonult jelöltnek hiányzó $9^1/_2$ hónapi joggyakorlatába a katonai szolgálatát beszámítja s neki megengedi, hogy a katonai szolgálat megszünése (1917 aug. 1.) után azonnal tegyen vizsgát, ami azonban nehezen képzelhető el.

A kiegyenlítést úgy gondolom, hogy a háborúban volt jelöl-

teknek ebből a kétévi utólagos joggyakorlatból is elengednénk annyi időt, amennyit katonai szolgálatban töltöttek.

A például felhozott jelöltünk eszerint vizsgája után azonnal, tehát az 1917 év végén már megnyithatná ügyvédi irodáját, ami még mindig félévi hátramaradást jelent «alkalmatlan» kollégájával szemben.

Összefoglalva a mondottakat, kétirányú könnyítést tartok méltányosnak és szükségesnek:

A háború ideje alatt katonai szolgálatban vagy ezzel egy tekintet alá eső állapotban töltött idő

a) egy évig egész terjedelmében, az egy évet meghaladó időnek pedig felét be kell számítani, az egységes bírói és ügyvédi vizsgára bocsátáshoz szükséges háromévi joggyakorlat (1913:LIII. tc. 3. §.) idejébe,

b) egész terjedelmében be kell számítani az 1912 : VII. tc. 1. és 2. §-aiban megkívánt kétévi utólagos joggyakorlat idejébe.

Részletekben még lehet egy-két kedvezményt adni, nézetem szerint azonban ez a két könnyítés volna lényeges és ami fő: æquum et justum.

Ezen cikkem írása közben kaptam kézhez két idevágó értékes adatot.

Az egyik az ügyvédhelyettesek és ügyvédjelöltek országos szövetségének az igazságügyminiszter úrhoz a múlt hónapban intézett előterjesztését a szóbanforgó beszámítás tárgyában.

Ebből örömmel állapítom meg, hogy a szövetség lényegileg ugyanazon könnyítések elrendelését kérte, amelyeket a fentiekben javasoltam.

A szövetség kéri a vizsga előfeltételeként előírt joggyakorlatba a katonai szolgálatban eltöltött időből két esztendőnek beszámítását (amit én háromévi katonai szolgálat esetében szintén indokoltnak tartok) s a hadbavonult ügyvédhelyettesek által katonai szolgálatban eltöltött időnek az ügyvédhelyettesi utógyakorlatba korlátozás nélkül beszámítását.

A szövetség indítványa annál nagyobb elismerést és méltánylást érdemel, mert dicséretes önmérsékletet tanusít a kívánságok dolgában s mert igen szép vonás az itthonmaradt ügyvédjelöltek és ügyvédhelyettesek részéről az, hogy saját érdekeiket félretéve, sőt azok rovására emelnek szót hadbavonult kartársaik érdekében.

Amidőn az ő érdekükben én is szót emeltem, tettem ezt annak teljes tudatában, hogy ilyen redukált tartamú joggyakorlat a bírói és ügyvédi képesítés színvonala csökkenésének veszélyét hordja magában.

De ezt a veszélyt céltudatos intézkedésekkel meg lehet előzni. Ha a jelöltnek — hároméves háborús katonai szolgálata fejében — joggyakorlati idejéből az állam két évet elenged, teljes joggal megkívánhatja, hogy azután a jelölt az így már csupán egyévi tartamú joggyakorlatát a legnagyobb szorgalommal és teljes odaadással töltse el.

Ha pedig ezt nem tenné, akkor azoknak a hatóságoknak (táblai elnök, ügyvédi kamara stb.), amelyek a joggyakorlatra felügyelnek és arról tanusítványokat adnak ki, joguk legyen ezt a rövid joggyakorlatot meghosszabbítani, illetve a tanusítvány kiadását megtagadni. (67,400/1913. I. M. sz. rendelet 43. §.)

A második adatot a Deutsche Juristen Zeitungnak folyó évi február 1-én megjelent és hozzánk csak most érkezett száma tartalmazza. Ebben a számban von Hagens titkos tanácsos cikkéből értesülünk arról, hogy a porosz kormány a referendárok előkészítő szolgálatának megrövidítése tárgyában törvényjavaslatot nyujtott be, amelyet az Urakháza 1916 december 7-én tartott ülésében elfogadott. A cikkből úgy látjuk, hogy ez a javaslat a hadbavonult referendárok előkészítő szolgálatának mérsékelt leszállítását, a Notprüfungok kiterjesztését (amely a nagy államvizsga tartamának közel félévvel megrövidítését jelenti) s végül az állami szolgálatban álló jelöltekre vonatkozó azt az intézkedést tartalmazza, hogy a szolgálati évek a rangsorba megfelelően beszámítást nyerjenek. Ez utóbbi megoldás szerint az Assessornak szolgálata annyi idővel antedatálódik, amennyi idővel később tehette le hadiszolgálata folytán az assesori vizsgát.

A javaslat kettős kívánságot nyilvánít.

Az egyik az, hogy a hadbavonult jelöltek a háború által bensőleg megerősítve különös komolysággal és buzgalommal fognak igyekezni jogászi kiképzésüket mielőbb sikerrel befejezni. Másrészről elvárja, hogy az igazságügyi hatóságok becsületbeli kötelességüknek fogják tekinteni ezt a kiképzést különösen elősegíteni azon fiatal jogászok számára, akik a hazát ily nehéz időben szolgálták.

Ez a kettős reménység nálunk is minden tekintetben indokolt lévén, megnyugvással tehető a javaslat intézkedések alapjává.

Dr. Mendelényi László.

Az életbiztosítás és a hadikockázat.*

c) *A kockázatviselés terjedelmét meghatározó kikötések érvénye.*

Ami azt a kérdést illeti, hogy azok a kikötések, amelyek nem a szerződés hatályvesztését stipulálják, hanem a biztosító mentesülésének körét az 504. §. 2. pontjának értelmén túl tágítják, tehát az 504. §. rendelkezésén a biztosított hátrányára mennek túl, érvényesek-e, — a KT. egyéb rendelkezései kapcsán kifejlődött eddigi gyakorlat, valamint az elmélet eddigi álláspontja alapján azt kellett és lehetett várni — és ezt várták a biztosítótársaságok hogy az ily kikötések érvényteleneknek fognak tekintetni.

Ugyanis az eddigi gyakorlat általában a KT. 472., illetve 507. §-át úgy magyarázta, hogy a törvénynek nemcsak *explicit* elvei tekintendők ius cogensnek, hanem az is, ami a törvény rendelkezésében *implicite* bennrejlik. Hogy példát hozzunk fel, explicit elve a kárbiztosításnál a KT. 476., az életbiztosításnál a KT. 503. §-ának az, hogy ha a biztosított az esemény bekövetkeztét nem közli késedelem nélkül a biztosítóval, akkor az ebből eredő hátrányokért felelős. Ebben viszont implicite bennrejlik az, hogy a bejelentés elmulasztása által a biztosított nem veszti el a biztosítási szerződésből eredő igényeit. Aki a biztosítási gyakorlatot ismeri, azelőtt nem lehet kétes az, hogy eddig minden a biztosítottra a törvénynél kedvezőtlenebb oly kikötést, amely a törvénynek pusztán ilyetén implicit tartalmával ellenkezett, érvénytelennek tekintettek. Ez a felfogás — a hadikockázat viselésére vonatkozó kikötésektől eltekintve — maig sem változott. Hogy csak a legutóbbi idők joggyakorlatából idézzünk, épen a fentebb példaként fölhozott kérdésben a budapesti tábla P. III. 628/1916. szám alatt 1916. évi május hó 18-án és a Kúria Rp. VIII. 5027/916. szám alatt 1917. évi január hó 10-én indokainál fogva helybenhagyták a budapesti kir. törvényszék ítéletét, amely a fenti törvényhelyekre való hivatkozással érvénytelennek mondta ki a kötvényfeltételeknek azt a kikötését, hogy a biztosított a baleset bejelentése előtti időre kártérítést nem követelhet.

Már pedig a KT. 504. §-a akkor, amidőn 1—3. pontjaiban taxatíve fölsorolja azokat az eseteket, amelyekben a biztosító a szerződésben kitett esemény (például a biztosított halála) bekövetkezte dacára a biztosítási összeg kifizetése alól mentesül, implicite nyilván azt az elvet tartalmazza, hogy minden más esetben, ha a szerződésben kitett esemény bekövetkezett, a biztosító fizetni tartozik. Ez implicit elvbe tehát beleütközik minden olyan kikötés, amely a biztosító mentességét más esetekre is kiterjeszti. Ez okból a magyar kereskedelmi jog elméletének oly nagy tekintélyű művelője is mint dr. Nagy Ferenc kézikönyvében[17] az 504. §-on a biztosított hátrányára túlmenő kikötéseket kifejezetten érvényteleneknek nyilvánítja. Ugyanez okokból senkinek sem jutott eszébe eddig például az 504. §. 1. pontja tekintetében azt mondani, hegy a biztosító oly kikötése, hogy nemcsak az ott fölsorolt «halálos ítélet, párbaj vagy öngyilkosság» esetében, hanem más hasonló esetekben is mentesül, érvényes. Pedig e pontnál is elképzelhetők oly esetek, melyekre kikötés útján a mentesség kiterjeszthető volna. Ki lehetne például kötni életbiztosítás esetén a saját gondatlanság által okozott halál esetére,[18] vagy a halálos ítélet körének tágításával a jogosult fegyverhasználat általi halál esetére, a párbaj mellett a vívógyakorlat vagy a verekedésben való részvétel által okozott halál esetére a biztosító mentességét. Vagy ki lehetne kötni általában oly esetekre, melyek 504. §. 1—3. pontjai körén teljesen kívül esnek. Soha nem volt kétséges, hogy ily

* Az előbbi közl. l. a 7. és 9. számban.

[17] VII. kiadás II. kötet 450. o. 14. jegyzet.

[18] Az 504. §. 3. pontja a szorosan vett életbiztosításra nem vonatkozik, csak a betegség vagy balesetbiztosításra.

kikötések nem érvényesek, mert a biztosított esemény bekövetkezte esetén a biztosító mentességének körét KT. 504. §. maga szabályozza.

Éppen ezért akkor, amidőn az ehhez hasonló kérdések az 504. §. 2. pontjára vonatkozólag első ízben fölmerültek, szerény nézetem, melyet a szaksajtóban [19] is nyilvánítottam az volt, hogy az eddigi gyakorlat és elmélet egyező álláspontjától épen a hazájuk védelmére bevonult biztosítottak hátramaradottai hátrányára eltérni nincs ok és így az 504. §. 2. pontján a biztosított hátrányárá túlmenő kikötések érvénytelenek.[20]

Nézetem szerint ennek a biztosítótársaságok által hangoztatni szokott «a kockázatviselés terjedelme szabad meghatározásának elve» sem áll útjában. Tulajdonkép ez elvnek csak a balesetbiztosításnál kell korlátlanul érvényesülnie, minthogy ott speciális eseménytől teszik a felek a biztosító fizetési kötelességét függővé.

Ellenben a szorosan vett életbiztosításnál, tekintettel a befizetett díj egy részének takarékpénztári betéthez hasonló jellegére, amely betét elkobzó kikötések ellen védelemben részesítendő, legalább is hazai jogrendszerünkben, — mely eltérően a külföldi törvényhozástól még a tőkésítéshez való jogot sem biztosítja intézményesen a hosszabb idő óta érvényben lévő kötvények birtokosainak, hanem e jog védelmét kizárólag a kötvényfeltételekre bízza és a befizetett díjaknak csak egyharmadát rendeli a kedvezményezettnek az 504. §. 2. pontjának esetében visszaadni, — ez elvnek módosítást kell szenvednie. A szorosan vett életbiztosításnál, midőn a felek azon eseményként, melynek beálltakor a biztosítási összeg kifizetendő, a halált jelölték meg, vagy bizonyos kor elérését, a halál egyes fajait a mi jogunkban nem a felek szerződése, hanem csak a törvény zárhatja ki, illetve a biztosítási összeg esedékessé váltához *elég az egyszerű halál és nem szükséges a minősített halál.*

Még ha azonban a halálesetre szóló és vegyes életbiztosításra is vonatkoztatjuk a kockázatviselés terjedelmének korlátlan megállapítása jogát, ez a jog csak addig és ott érvényesülhet, ameddig és ahol maga a törvény a kockázat viseléséről nem rendelkezik.

Ily rendelkezést pedig arra az esetre, ha a kötvényben kijelölt esemény bekövetkezett, a háborús kockázat viselése tekintetében a taxatív 504. §-nak 2. pontja tartalmaz, kimondván azt, hogy a biztosító akkor mentesül, ha a biztosított csatában vagy az ott kapott sebek következtében hal el.

Ez elvtől az 504. §. nem is enged a biztosított hátrányára eltérést. Ily engedélynek nem tekinthetők a §. bevezető szavai: «A biztosító, ha a szerződésben az ellenkező világosan ki nem köttetett, a megállapított biztosítási összeg fizetésére nem kötelezhető ha» (következnek az 1—3. pontban szerintem taxatíve felsorolt esetek). Ott, ahol a KT. bármely megállapodást megenged, ezt kifejezetten kimondja, mint pl. a 473., 481., 482., 486., 501., 502., és 503. §-okban, e szavakkal «más megállapodás hiányában» (pl. 502. §.) vagy «a felek megállapodása szolgál irányadóul» (pl. 503. §.) avagy még határozottabban: «a felek minden megszorítás nélkül szabadon állapíthatják meg» (pl. 501. §.). Ezzel ellentétben a fenti kitétel nem azt jelenti, hogy a biztosítónak joga van *bármely eltérő megállapodásra*, illetve abban egyáltalán nem az eltérő kikötés jogán van a hangsúly, hanem azon, hogy ez esetekben a biztosító csak akkor köteles fizetni, ha az a szerződésben *világosan* kiköttetett. Nem a biztosító javára kívánta tehát a szakasz az eltérő kikötés jogát az 507. §-sal szemben megadni, hanem a biztosított javára általában önálló szerződési szabadságot — mert hiszen a biztosítási jog egész cogens jellegét kizárólag a biztosított érdekében hozta be a törvény és így a törvénytől a biztosított javára való eltérés általában meg van engedve, — vagy talán pontosabban a bíróság szerződés magyarázási szabadságát megszorítani annyiban, hogy az 504. §-ban felsorolt esetekben a fizetési kötelezettség, csak *világos* kikötés alapján róható a biztosítottra, nem pedig a szerződés konstruktív magyarázata útján. Ez a szakasz tehát nem enged a saját rendelkezésétől bárminemű eltérést, hanem csak az egyes pontokban lefektetett elvek ellenkezőjének vagyis a 2. pontnál annak világos kikötését, hogy a biztosító még a csatában vagy az ott nyert sebek következtében beállott halál esetében is fizetni tartozzék. A biztosított javára szolgáló oly világos kikötés tehát, hogy a biztosítótársaság az 504. §. 2. pontja ellenére is fizetni tartozzék, érvényes, ellenben a kötvényfeltételeknek az 504. §. 2. pontján a biztosított hátrányára túlmenő kikötése érvénytelen.[21]

Megerősíti ezt az álláspontot a törvény előtörténete is, amennyiben az Apáthy-féle tervezet 540. cikke és indokolása a felek belátására kívánta bízni azoknak egyéb eseteknek meghatározását, amelyekben a biztosító az esemény bekövetkezte dacára a fizetés kötelezettsége alól mentesül és ezzel szemben a tervezet letárgyalása céljából összehívott értekezlet állapította meg a törvény jelenlegi szövegét, mely az egyes pontokkal szemben, csak az «ellenkező» kikötését engedi meg.

Annál inkább kellene állania a fentieknek a hazai jogban, mert mint már említettük, a háború a veszélyfokozódás fogalma alá esik és míg a már föntebb ismertetett modern külföldi jogok a veszélyfokozódás kérdésének általános és cogens rendezése által nemcsak a biztosító érdekét védik meg, hanem a biztosítottét is, amennyiben szerintük a biztosított vétkességén kívül beálló veszélyfokozódás esetén általában csak fölmondási jog illeti a biztosítót, aki még a veszélyfokozódás bejelentésének elmondása esetén is bizonyos ideig (például a német és osztrák jog szerint egy hónapig) viseli a fokozott veszélyt is és csak a díj utólagos fölemelését követelheti, addig a hazai jog a veszélyfokozódásról általánosságban nem intézkedik, az erre vonatkozó kötvénybeli kikötések pedig mint a biztosítótársaság által szövegezettek, kizárólag az utóbbinak érdekét tartják szem előtt és a veszélyfokozódásnak, nevezetesen a hadiszolgálatra való bevonulásnak a biztosító felelősségét azonnal és automatice megszüntető hatályt tulajdonítanak. Az ily kikötések érvényének elfogadása esetén az a furcsa helyzet áll elő, hogy a hazai jog ellenére, amely pedig veszélyfokozódásnak ép a biztosítottak érdekében nem tulajdonít semmi általános jelentőséget, a hazai biztosítottak jóval kedvezőtlenebb helyzetbe kerülnek, mint a külföldi jog uralma alatt álló biztosítottak.

A kifejtett nézet helyessége mellett szól más oldalról az is, hogy viszont a KT. 504. §-ának 2. pontjában oly kedvezményt ad meg a biztosítótársaságnak, melyet a külföldi jogok nem ismernek. (Ugyanis ez utóbbi jogok szerint külön kikötés hiányában csatában való elhalálozás esetén is fizetni tartozik a biztosító és csak akkor szabadul, ha mentességét kifejezetten kikötötte. Nálunk a kötvény teljes hallgatása esetén is szabadul ily esetben a biztosító.) Ennek a kedvezménynek azonban természetes következménye és ellensúlya az, hogy a törvény ezáltal a háborús kockázat terjedelméről rendelkezvén, e rendelkezéstől a biztosított hátrányára eltérni nem lehet.

Megerősíthet végül e véleményben az is, hogy a német biztosítótörvény 172. §-ában, a 169. és 170. §-ok rendelkezéseitől, amelyek a háború, párbaj és halálos ítélet kihagyásával, amelyekre a német törvény szabály felállítását szükségesnek nem tartja, a KT. 504. §-ának felelnek meg, szintén csak a biztosított javára enged a saját rendelkezésétől eltérést. Ugyanez áll az osztrák rendelet 153. illetve 138—139. §-aira is.

Ami az ellenérveket illeti, főleg az Apáthy-féle *tervezet* vonatkozó §-ának indokolására történik hivatkozás,[22] amely t. i. kifejezetten hangoztatja, hogy bármely eltérő kikötést megenged; továbbá hivatkoznak arra is, hogy a fentebbi törvénymagyarázat a háborús kockázatnak a világháborúban előállott óriási fokozódásánál fogva a biztosítóintézetek létét és így a többi nem hadibiztosítottak érdekét veszélyeztetné.

[19] Kereskedelmi Jog 1915. évi szeptember 1—15. szám.

[20] Ez a fölfogás s budapesti törvényszék 16. P. 32,337/915. sz. ítéletében is érvényesült.

[21] Fejtegetéseink a szorosan vett életbiztosításra és pedig úgy a halál esetére szóló, mint az ú. n. vegyes biztosításra vonatkoznak. *A balesetbiztosítás* tekintetében, mely nem egyszerűen a halált jelöli meg oly esemény gyanánt, melynek bekövetkeztekor a biztosítási összeg esedékes, hanem speciálisan meghatározott események egy bizonyos szűk körét, e biztosítás sajátos természeténél fogva, mely azt a kárbiztosításhoz közelebb hozza, a felek a kockázatviselés terjedelmét az én véleményem szerint is a legteljesebb szabadsággal határozhatják meg és így a háborúval bármily összefüggésben lévő eseményeket is tetszés szerint kizárhatnak. E biztosításra tehát fejtegetéseink nem vonatkoznak.

[22] Dr. Matolcsy Kálmán Kereskedelmi Jog 1915. évf. 19—22. sz.

Az Apáthy-féle tervezet indokolására való hivatkozás helytelen, mert a tervezet 540. cikke maga is megengedte a bármilyen kikötést («A biztosító a szerződésben világosan kijelölt eseteken kívül a megállapított biztosítási összeg megfizetésére nem kötelezhető . . .» stb.) és így az indokolás erre a szövegre vonatkozott, míg a tervezet letárgyalása céljából összehívott értekezlet ettől eltérőleg állapította meg a törvény (504. §.) mai szövegét, melyre tehát a régi indokolás már éppen nem talál és nem vonatkozik. Azt az aggályt pedig, hogy a háborús kikötéseknek szigorúan az 504. §. alapján való elbírálása a biztosítóintézetek létét veszélyezteti, megcáfolja az az adat, hogy a budapesti kir. törvényszéknél, melyhez a magyar biztosítóintézeteknek majdnem összes passzív perei kerülnek, (a 2500 K-n felüli perek) eddig csak két vagy három olyan per került tárgyalás alá, melyben az 504. §. 2. pontján túlmenő kikötések érvénye a perdöntő kérdés. Ugyanis az, aki bevonulása idején már biztosítva van, rendszerint bevonulása után is volt, — persze addig, amíg a biztosítóintézetek maguk nehézségeket nem támasztottak — oly jó családapa hogy a hadipótdíjat is lefizette. Ezzel pedig természetszerűleg az egész kérdés kiküszöböltetett, mert hiszen a pótdíj átvétele által a biztosítótársaság a háborúval összefüggő kockázatnak általa egyébként kizárni kívánt részét elvállalta.

Hogy a háború még eddig nem volt a biztosítótársaságokra oly rendkívül káros hatású, mint ahogy sokan feltüntetni szeretnék, arra nézve elég bizonyítékot szolgáltatnak a Pester Lloyd 1916. és 1917. évi január 1-seji számban közzétett évi jelentések, melyek minden egyes biztosítótársaságnál azzal a refrainnel végződnek, hogy az 1915. és 1916. év után a társaság ép olyan vagy legalább olyan osztalékot fog fizethetni, mint a háború előtt.[23] Tény az, hogy a békés évek lustrumai alatt az összes biztosítottaktól állandóan szedett 1—2‰-nyi hadidíjtöbblet a hadikár összes terhét fedezte volna és ha egyenesen e címen nem is szedtek többet a rendes kockázati díjnál a biztosítók, viszont alapos a remény arra, hogy az okvetlen szükséges díjnál mindenesetre néhány ezrelékkel többet szedtek és ennélfogva a békés évek alatt ily módon elért többlet a hadikárok rendkívüli veszteségeire igénybevehető.

Mindamellett ma már, miután a Kúria is döntött e kérdésben, meg lehet állapítani, hogy a bírói gyakorlat valószínűleg egyrészt a külföldi jogok hatása alatt, másrészt a biztosítótársaságokra a háború által háruló óriási terhek méltányos figyelembevétele útján nem a fenti, hanem az ellenkező álláspontra helyezkedett, mely szerint a kötvényfeltételeknek a hadikockázat viselését a KT. 504. §-án a biztosított hátrányára túlmenő módon szabályozó kikötéseit érvényeseknek ismerte el.

Ideiktatjuk a vonatkozó ítéleteket:

A budapesti kir. törvényszék fellebbezési tanácsának 33. P. 6278/1915. számú ítélete szerint az ily kikötés érvényes azért, mert a KT. VII. rész III. fej. sehol sem tartalmaz olyan intézkedést, amely a szerződő feleknek megtiltaná azt, hogy a biztosító kártérítési felelősségének körén tágítsanak vagy azt korlátozzák.

Egy másik ítélet szerint [24] a KT. 504. §-a «nem akként van szövegezve, hogy a biztosítót csak az azon szakaszban felsorolt esetekben nem terheli — külön kikötés nélkül — a kockázatviselés, hanem ellenkezően éppen azt a rendelkezést tartalmazza, hogy az abban felsorolt rendkívüli esetekben a biztosítót csak abban az esetben terheli kockázatviselés, ha annak magát kifejezetten alávetette.

Ez a szakasz tehát nem a biztosító terhére a kockázatviselés alóli mentesülést, hanem ellenkezőleg a biztosító javára a kockázatviselési kötelezettséget korlátozza s éppen ezért ez a szakasz nem tekinthető oly értelmű imperatív rendelkezésnek, amely a kockázatviselés alóli mentesülés eseteinek szerződésileg való szabad megállapítását a KT. 507. §-a értelmében kizárná,[25] hanem egy — a biztosító érdekében álló annak védelmére szolgáló — törvényi intézkedésnek tekintendő, amely a felek szerződési szabadságának elve mellett is a törvényhozó előtt szükségesnek látszott abból a célból, hogy a biztosítottak rosszhiszeműsége, vétkessége vagy egy csata nagyobb, rendkívüli halálozási eshetősége ellen a jóhiszemű biztosítót megvédje, amely védelem gyakorlati jelentősége és megnyilvánulása abban áll, hogy nem a biztosítónak kell kikötnie azt, hogy az 504. §-a esetében a kockázat nem őt terheli, hanem a biztosítottnak kell kikötnie azt, hogy a biztosítót ezen rendkívüli esetekben is terheli a kockázat».

A budapesti kir. ítélőtábla P. I. 119/1916. számú ítélete szerint, téves az az érvelés, hogy a KT. 504. §-án a biztosított hátrányára túlmenő kikötések érvénytelenek, «mert ebben a törvényszakaszban, annak kifejezése mellett, hogy az ellenkező is világosan kiköthető, aminek a KT. 507. §-ának rendelkezése útjában nem áll, *nincsenek taxative fölsorolva az összes esetek*, melyek fenforgása mellett a biztosító mentesül, hanem anélkül, hogy kimondva lenne, hogy minden más esetben a biztosító feltétlenül viseli a kockázatot, egyes esetek vannak külön kiemelve».

Ez ítélet ellen beadott felülvizsgálati kérelem elbírálásánál P. IV. 2798/1916. szám alatt 1916. évi december hó 15-én a kir. Kúria ezt az ítéletet helybenhagyta és a maga részéről a fönforgó elvi kérdést csak érintette az ítélet bevezetésében, amelyben az ily kikötéseket az 507. §-ra való egyszerű hivatkozással, azonban minden további indokolás nélkül érvényesnek nyilvánította a következő szavakkal:

A biztosítási föltételeknek a KT. 507. §-a értelmében *kiköthető* 10. §-a szerint a hadköteles egyének biztosítása a háború kockázatát nem foglalja magába» . . . stb.

Azt tehát, hogy a Kúria is elfogadta-e azt a meglehetősen erőszakoltnak látszó fölfogást, hogy egy szakasz, amely 1—3. pont alatt tartalmaz fölsorolást, nem taxatív jellegű, ebből az ítéletből még nem lehet megállapítani.

Részletesebb indokolást tartalmaznak a budapesti kir. ítélőtábla P. II. 436/1916. és P. I. 11,753/1915. számú ítéletei.

Az előbbi szerint: «Az 504. §. 2. pontján a biztosított hátrányára túlmenő kikötések érvényteleneknek nem tekinthetők, mert az 504. §. csak azt mondja ki, hogy az ott fölsorolt esetekben a biztosított kötelezettsége külön kifejezett kikötés nélkül már a törvénynél fogva is megszűnik és így nem korlátolja a felek szerződési szabadságát amaz esetek körének megszabása tekintetében, melyekre a biztosítást hatályosnak elismerni, avagy amely esetekben illetve állapotokban a biztosító kockázatviselési kötelességét kirekeszteni kívánják».

Az utóbbi szerint: «A KT.-ban foglalt rendelkezések általában véve nem gátolják a feleket abban, hogy a biztosító által vállalt kockázat terjedelmét illetően szabadon állapodjanak meg s e részben a KT. 504. §-ából sem következtethető korlátozás, mert ez csak az ott felsorolt esetekben és csupán ellenkező világos kikötés hiányában tartalmaz rendelkezést, tehát szintén csak szerződést pótló intézkedésként jelentkezik.

Ezek szerint az ember életére kötött biztosítási szerződésben a háborús kockázat viselése kérdésében is szabadon állapodhatnak meg a felek és nincs törvényes rendelkezés, melynél fogva változatlan díjfizetés mint ellenérték mellett a biztosító terhére egyoldaluan a vállaltnál nagyobb kockázat volna róható».

Mint látható ezek a határozatok a háborús kockázat kérdésében eltérnek attól az eddig általánosan uralkodott biztosításjogi gyakorlattal, hogy a KT. biztosítási fejezetének implicit elvei is ius cogensnek tekintendők.

(Folyt. köv.) *Dr. Hevesi Illés.*

A tőzsdebíróság háborús joggyakorlata a késedelem és a választási jog tekintetében.

Bíróságaink közül a tőzsdebíróság volt az első, amely a háború kitörésekor ráeszmélt arra, hogy a béke idejére megállapított alaki és anyagi jogszabályok nem alkalmasak a háború által létrehozott különleges jogviszonyokra. Első ízben a lisztkötések kérdésében nyílt alkalma ezen tanulságot alkalmazni, amelynek eredménye volt ama bizonyos deklaráció, amely a lisztkötések lebonyolítását ajánlotta a hirdetményben megállapított áron a feleknek és egyben közölte, hogy ítéleteiben a bíróság ezen árakat fogja alapul venni. Ezzel a határozattal már jogirodalmunkban talán túlontúl sokat foglalkoztak, ámbár tagadhatatlan, hogy érdekes megoldása ennek a kérdésnek, hogy a háború folytán előálló veszteség és nyereség a szerződő felek között miképpen egyenlítessék ki. Tudvalevő, hogy a tőzsdebíróság, ellentétben a királyi bíróságokkal, amely a gazdasági lehetetlenülés jogelve alapján az eladót mentesítette minden kötelezettsége alól, a kármegosztás elvét fogadta el és úgynevezett stornóárat alkotott, amelynek alapján a kötések lebonyolítását ajánlott

[23] Hasonlóan megállapította a német biztosítótársaságokra a német biztosító hivatal (Kaiserliches Aufsichtsamt für Privatversicherung) 1915. évi jelentésében (lásd Juristische Wochenschrift 1917 január 2-iki szám), hogy azokban a háború semmi komolyabb rázkódtatást nem okozott. Ellenben Prof. Alfred Manes szerint (Zeitschrift für die gesammte Versicherungswissenschaft 1917. évi január 1-jei szám) az angol szociális biztosítás veszélyes», a francia magánbiztosítás «nyomoruságos» állapotba került.

[24] Budapesti kir. törvényszék 35,315/1915. sz.

[25] Ez eltérés az eddigi gyakorlattól, mely szerint az implicit elv is ius cogens.

lotta. Ez azonban csak az első lépés volt. A késedelmi és a választási jog tekintetében a bíróság a szokványok alkalmazása terén azzal a szuverén hatalmával élve, amely megilleti őt akkor, amikor meg van mentve attól, hogy reviziós fórum ítéleteibe beleszóljon, túltette magát igen gyakran a szokványok alakszerű szigorú rendelkezésein, meg kell adni azonban azt, hogy mindig a méltányosság követelményeinek kielégítése céljából. A szokványok rideg paragrafusaiba kapaszkodó felek ezer és ezer módját találták annak, hogy a háborúokozta gazdasági, kereskedelmi fellendülés folytán előállott kedvező konjunkturákat különösen az eladókkal szemben kihasználják. A szokványok által előírt rendszabályok szigorú figyelembevételével módjukban állott az eladó fél nemteljesítése folytán őket megillető választási jognak megfelelő gyakorlása által, utólagos teljesítési határidő adásával, majd a szállításra irányuló kereset megindításával maguk részére a lehető legnagyobb előnyt biztosítani. Eleinte a tőzsdén napirenden voltak a teljesítésre irányuló keresetek. Ezek teljesen megfeleltek a szokványok előírta szabályoknak, a teljesítésben való marasztalás iránti kérelem megillette a felperest. Mégis a bíróság a teljesítésre irányuló kérelemnek rendszerint nem adott helyt és még akkor is, *ha felperes nem is kért szállítás helyett kártérítést,* ez utóbbit *hivatalból* állapította meg. Egy ilyen ítélet indokolásában kimondotta, hogy «a bíróság tudomása szerint a felperes által vásárolt árú (rizs) ma oly mennyiségben, mint amennyit a felperes követel, egyáltalában nem képezi forgalom tárgyát és lehetetlen teljesítésre alperes nem kötelezhető». A bíróság alperest, habár a kereset teljesítésre irányult, árkülönbözet megfizetésére kötelezte.

Érdekes a kir. táblának a végzése, mellyel az ezen ítélet ellen az 1881 : LIX. tc. 96. §-ának *g)* pontjára alapított felfolyamodást elutasította. Ugyanis a tábla kimondotta, hogy az ítélet nem terjeszkedett a kereseti kérelmen túl, mivel a tőzsdebíróság kisebb értékben marasztalta az alperest, mint amilyen értékben való marasztalást a felperes kért, mert a rizs ára emelkedvén, a teljesítés által felperes nagyobb értékhez jutott volna, mint a különbözetben való marasztalás által.

Egy másik ítéletében kimondotta a bíróság azt is, hogy a bíróság állandó joggyakorlata szerint a háború előtt létrejött kötések alapján tényleges teljesítést megítélni nem szokott, mert a szerződéshez hű fél is köteles lett volna a másik fél kárát lehetőség szerint csökkenteni s midőn tudta, hogy a másik fél szállítani nem fog, fedezeti vételt kellett volna eszközölni. Ezen álláspontjához azután a bíróság minden ítéletében hű maradt, de erre szükség is volt, mert köztudomásúak voltak azok az áldatlan állapotok, melyek kereskedelmünkben a háború alatt uralkodtak. A késedelmes eladóval szemben a vevőnek könnyű dolga volt, mert bátran spekulálhatott az állandóan emelkedő tendenciára. Hogy ez azután hová vezethetett volna, azt könnyű elgondolni. Például a szokványok 71. §-a arra az esetre foglal magában intézkedéseket, ha az eladó a teljesítési határidő lejárta előtt kijelenti, hogy a szerződést teljesíteni nem hajlandó. Ez esetben a szokványok szerint a 71. §-ban felsorolt jogok közül nyílik a vevőnek választása s ezen jogát azonban óvással ki kell nyilatkoztatni. Ha azonban nem nyilatkozik, úgy az ügylet továbbra is hatályban marad. Ezt a pontot használta fel a spekuláció. Ha pl. a szerződés május végén lett volna teljesítendő, azonban az eladó már februárban kijelentette, hogy nem szállít, a vevő várt május végéig, akkor még 14 napi utólagos teljesítési határidőt adott s ennek leteltével vette fel az óvást az árkülönbözetre, természeten a június 15-iki árak alapján kérte a differenciát is.

Ez ugyan egy, a szokványokban gyökerező nyilvánvaló joga volt a vevőnek, mégis világos, hogy ez esetben a vevő, amikor a jogával élt, tulajdonképpen visszaélt vele, mert hisz ő már februárban egészen bizonyosan tudta, hogy az eladó szállítani nem fog, mégis várt májusig, sőt még utólagos teljesítési határidőt is adott s ezáltal az árkülönbözetet a kétszeresére emelte fel. Ilyen esetekből kifolyólag mondotta ki a tőzsdebíróság, hogy a háború következtében beállott rohamos áremelkedésekre való tekintettel a bíróság nem tartja megengedhetőnek, hogy a teljesítési határidő a vevő részéről bármily címen meghosszabbíttassék. Kimondotta még az is, hogy a háború tartama alatt a vevőnek egyoldalúan utólagos teljesítési határidőt megállapítani joga nincs. Az árkülönbözet megállapításának időpontja tekintetében pedig azt mondotta ki, hogy alperes azon árkülönbözetben marasztalandó, amely a szerződési és azon napon létezett piaci ár között mutatkozott, mely alperes felperessel közölte, hogy teljesíteni nem fog. Általában a tőzsdebíróság gyakorlatán látszik a legmesszebbmenő igyekvés, mellyel a spekulációnak gátat akar vetni. Ezért nem állapít meg teljesítési kötelezettséget, ezért nem engedi a különben teljesen szokványszerű utólagos teljesítési határidő megadását és ezért tekint el a 71. §. utolsó bekezdésének már fentebb ismertetett intézkedéseitől. Ez a törekvés általában helyes és célszerű, mert nem engedhető meg a háborús konjunkturák kockázatnélküli kihasználása. Azért kockázatnélküli, mert az árak biztosan állandóan emelkedtek. Azonban azért nem helyeselhető fentartás nélkül a tőzsdebíróság gyakorlata, mert csak a vevő spekulációjának állja útját, csak a vevőnek ilyen irányú jogfentartó cselekedeteit nem honorálja és elfelejti azt, hogy az az eladó, aki nem szállít, éppen úgy spekulál és azért nem teljesíti a szerződéses kötelezettségét, mert az esetek 90%-ában jobban jár, ha szerződésszegő lesz. Különösen hasznát látták az eladók a bíróság ezen gyakorlatának akkor, amikor már maximált árút adtak el, akkor, amikor a maximált árral bíró cikkek leginkább csak papiroson voltak ez árért kaphatók s amikor árújuk meg volt és a bíróság fentebbi álláspontjából kifolyólag őket teljesítésre még sem kötelezte. Hisz az köztudomású, hogy ezen a téren mily tömeges volt a visszaélés s hogy csak az apró kis bűnösökre sujtott le a törvény, a nagy bűnösök azonban szabadultak igen sokszor azzal, hogy: «minthogy az eladás maximális áron történt, differencia megállapítható nem volt».

Persze, kimeríthetetlen azon esetek száma, amelyekben a tőzsdebíróság eltérve a szokványok intézkedéseitől, különleges joggyakorlatot kezdett. Összeszedni is igen bajos ezeket az eseteket már csak azért is, mert a bíróság joggyakorlatát nem lehetett mindig állandónak nevezni.

Nagy volt a bizonytalanság abban a kérdésben is, hogy a háborúnak, illetve az azzal járó különleges gazdasági viszonyoknak van-e általában szerződésszüntető ereje.

E tekintetben a tőzsdebíróság a szerződéseket két csoportba osztotta, olyanokra, amelyek a háború előtt s olyanokra, amelyek a háború alatt keletkeztek. A háború előtt keletkezett szerződések tekintetében a bíróság mindjárt azt az álláspontot foglalta el, hogy a háborúokozta rendkívüli körülményekre sikerrel hivatkozhat az eladó, hogyha késedelem nélkül értesíti a vevőt arról, hogy nem szállít. Kimondotta továbbá a bíróság azt is, hogy azon ügyleteknél, amelyeknél a teljesítés a kötelezett félre oly rendkívüli, a háború által előidézett súlyos terheket róna, amelyekre az ügylet kötésekor nem számíthatott, amely terheknek elvállalását róla feltételezni nem lehet, melyeknek viselése esetleg gazdasági exisztenciáját fenyegetnék, a kötelezett a szerződésben megállapított ellenértéket teljesíteni nem tartozik, illetve az ellenértéknek méltányos felemelését joggal igényelheti a teljesítést követelő féltől. Szóval az elv és a kritériumok ugyanazok, mint amelyeket a kir. bíróságok megállapítottak a gazdasági lehetetlenülés kérdésében, csupán a konkluzió más. A háború alatt keletkezett kötéseknél már sokkal szigorúbb volt a bíróság álláspontja, amennyiben azt mondotta ki, hogy az eladónak mindazon körülményekkel számolnia kellett már, amelyek a háborús viszonyok miatt a teljesítést befolyásolhatják. Később azonban már ez az álláspont is megváltozott az állandó maximálások és rekvirálások folytán.

A rekvirálás veszélyét illetőleg kimondotta a bíróság, hogyha az árút elrekvirálták, az eladó szabadul, mégis amennyiben a rekvirálási ár nagyobb volt, mint a kötésbeli ár, ezen különbözetet a vevőnek kiadni tartozik.

Az értesítési kötelezettség tekintetében a liszt stornóáraknál a bíróság kimondotta, hogy a stornóárak kedvezményét csakis az veheti igénybe, aki az elállását kellő időben, a tőzsdetanács hirdetményének megjelenésekor a vevőkkel közölte, ezen közlés elmaradása vagy elkésése minden esetben azt eredményezte, hogy a bíróság az elállásról szóló értesítés napján fenálló napi árak szerint állapította meg a differenciát.

Röviden a fentiekben foglalhatók össze a tőzsdebíróság joggyakorlatának főirányú elvei, melyeket a háború alatt követett s melyek alapján igyekezett a jog és méltányosság követelményeinek összeegyeztetésével szolgáltatni az igazságot. Helyzete könnyebb volt, mint a kir. bíróságoké, mert míg ezek keresni voltak

kénytelenek olyan formulákat, melyekbe a megváltozott viszonyok folytán alkalmazható jogelveket bele lehetett szorítani, addig a tőzsdebíróság szabadon, minden megkötöttség nélkül, igen gyakran elhagyta az eddig járt ösvényeket.

Dr. Faragó József János.

Szemle.

BELFÖLD.

— **Magánjogi kodifikáció és szociális reformok.** Mitteis professzornak a Magyar Jogászegyletben elhangzott múltheti előadását több oldalról támadás érte. A rosszalásnak Mitteis ama kijelentése a középpontja, hogy: szociális reformok nem valók a polgári jog keretébe! Mi, akik az előadásnak fültanui voltunk, e kijelentést egy «a»-val bővítve hallottuk: *a* szociális reformok nem valók a polgári jog keretébe. Nem valószínű, hogy Mitteis e tudományos felfogásának az a meggyőződés volna a gyökere — amelyet a kritikusok méltán megrónak, — hogy: szociális reformokra nincsen szükség! Il faut distinguer! Minden szabadlelkű ember építhet eszményeket, minden emberséges ember törekedhet a társadalmi bajok okozta szenvedésnek önzetlen megszüntetésére, a magánjogi kodifikálás azonban nem — esetleg mély értékű — utópiák építése, nem emberbaráti intézmények létesítése, hanem a hatalmi erőviszonyok mérkőzéséből kialakult egyensúlyi helyzetnek leolvasása. A magánjogi kodifikálás előtt egy alapjában szilárd magánjogi rend áll, az illető társadalom uralkodó osztályainak és nagy tömbjének célja, meggyőződése a kodifikátort leláncolja, kalitkába szorítja. Hiszen olyan szabályokat kell hozni, amelyeket az országgyűlés elfogadjon, a király szentesítsen, a bíróságok kövessenek és amelyeknek végrehajtását egyetemes ellentállás ne akakályozza meg! Követelhető-e ily körülmények között, hogy a kodifikátor a jelen erőviszonyai mellett törvényerőre nem emelhető, megvalósíthatatlan törvénykönyvjavaslat készítését reális feladatának tekintse? Hiszen ugyanazt tenné, mintha egy lelkes magyar a Duna-Adria csatornán közlekedő hajók menetrendjének tervezetét készítené el! Hol van még a nagy csatorna, — a társadalmi viszonyok megváltozott rendje — hol a rajta úszó büszke hajók, az új emberek, akik a változott viszonyok közti mozgásra, haladásra alkalmasak?

Reményünkben és törekvésünkben megnyílvánul a jelen társadalmi viszonyok megváltoztatásának vágya. Kérjük és kívánjuk az új csatornát, kérjük és kívánjuk az új eszmét és világrendet! De nem kezdhetjük az új menetrendnek, nem kezdhetjük egy nem létező társadalom magánjogának megalkotásával! Az ideál mellett a valóságot meg kell látni, s e valóság türelemre, a jogmegvalósítás új módjainak kigondolására, hatalmas társadalmi előmunkára tanít, sokkal hatalmasabb munkára, mint aminő egy magánjogi kódex összeállítása. *B. J.*

— **Zachár Emil** kúriai tanácselnök elhúnytáról lapzártakor értesülünk. Régi oszlopos tagja volt a magyar bírói karnak. Majdnem félszázada működött az igazságügyi pályán, széleskörű életismeret, erős ítélőképesség és törhetetlen igazságszeretet jellemezte működését. Megalkotása óta elnöke volt az egységes bírói és ügyvédi vizsgálóbizottságnak, alelnöke a Magyar Jogászegyesületnek, amelynek perjogi bizottságát is vezette. Elhúnyta mély gyásza a legfelsőbb bíróságnak, amely méltán számította legjelesebb tagjai közé.

— **Schächter Miksa dr.**, a Gyógyászat felelős szerkesztője egyetemi ny. rk. tanári címet nyert. Csupán a «jobb későn, mint soha» közmondással menthető e kitüntetés, amely az egyetem orvosi karának régi mulasztását igyekszik pótolni. Valójában a tanári cím adományozása ebben az esetben azoknak a kitüntetése, akiknek sorába a kitüntetett lép. Az az őszinte tisztelet, amellyel Schächter Miksának az orvosi és jogi tudományok határmesgyéjén végzett mélyen szántó munkája iránt viseltetünk, mégis arra indít, hogy ebből az alkalomból szerencsekívánatainkat fejezzük ki az orvostudomány filozófiai régióiba emelkedett ragyogó tollú művészének és a meleg emberi érzésű bölcs gondolkodónak, akitől a vanitas vanitatum oly távol áll, hogy e kitüntetésben is a ténynél többre fogja becsülni a szándékot, amely abban megnyílvánult.

— **Dr. Székely József** a közigazgatási bíróság nyugalmazott tanácselnöke március 8-án elhúnyt. Székely József 1866-ban a marosvásárhelyi volt jogakadémián három éven át tanította az osztrák polgári magánjogot, pertant és hűbérjogot; mely idő alatt egyszersmind mint önálló gyakorló ügyvéd is működött. Ezután kir. ügyészi pályára lépett 1871-től kezdve mint kir. főügyész-helyettes szolgált, majd a budapesti kir ítélőtáblabíró, 1883 pénzügyi közigazgatási bíró, 1897—1913-ig mint tanácselnök működött. Szakmájának irodalmával is foglalkozott a jövedéki büntetőjogban, mint úttörő egészen új irodalmi ágat honosított meg. Önálló művei a következők: «Büntető eljárás a jövedéki kihágások tárgyában» 1878. «A jövedéki kihágások büntető jogtana» 1881. «A jövedéki büntető eljárásról tekintettel a monarchia mindkét felére» 1882. «Javaslat a jövedéki büntető eljárás egyöntetűsége és ideiglenes szabályozása tárgyában a pénzügyi közigazgatás és igazságszolgáltatás jelen körülményeihez alkalmazva». Az utóbbi két munka külön német kiadásban is megjelent. Jogi irodalmunk érdemes régi munkását társainak őszinte kegyelete kísérte az örök pihenésbe.

— **A budapesti ügyvédi kamara jelentése** 1916. évi működéséről. A budapesti ügyvédi kamara március hó 25-ére tűzte ki rendes évi közgyűlését. A választmány széjjelküldte a közgyűlés által tárgyalandó évi jelentés tervezetét, melyből a következő adatokat emeljük ki. A Budapesten lakó ügyvédek száma 1916 végén 2241 volt (1915 végén 2239), a kamarához tartozó vidéken lakó ügyvédek száma 212 (212). A budapesti kamara tagjainak száma 1916-ban tehát kettővel szaporodott. Az ügyvédhelyettesek száma 18-ról 27-re emelkedett, ellenben az ügyvédjelöltek száma 813-ról 795-re apadt. Az 1916. év folyamán további 199 ügyvéd jelentette be a kamarának katonai szolgálatra való bevonulását. Minthogy azonban nem minden ügyvéd jelenti bevonulását ezen szám a valóság mögött marad. (A kamarai közlöny legutóbbi száma szerint eddig 1308 ügyvéd jelentette be bevonulását.) Az országos ügyvédlétszám az utolsó évben 8605-ről (1916 január 1.) 8494-re apadt. Erősen apadt 1916-ban a fegyelmi ügyek száma. 115 ügyvéd ellen érkezett fegyelmi panasz (1915-ben 148 ügyvéd ellen), de a panaszok közül mindössze csak 13 ügy került szóbeli tárgyalásra és marasztaló ítélet mindössze öt ügyben hozatott. Az elmúlt év a fegyelmi vétkezésnek egy új fajtáját hozta felszínre: ügyvédeknek illetéktelen vállalkozását hadiszállításokra vagy azoknak közvetítésére. Ezen eseteknek egyike sem érett még meg az ítélethozatalra, de a fegyelmi bíróság vád alá helyező határozataival már állást foglalt abban az irányban, hogy a mostoha anyagi viszonyokra való tekintettel messzemenően gyakorolt elnézés mellett sem hajlandó eltűrni ezt az üzérkedést. Erősen megcsappant a m. kir. Kúria ügyvédi tanácsának forgalma is, amennyiben a múlt évben 158 ügy érkezett fel. (1913-ban 523, 1914-ben 497, 1915-ben 262). Évről-évre nehezebbé válik az országos ügyvédi gyám- és nyugdíjintézet pénzügyi helyzete. Az ország kamarái 1916 végén 1.768,755 K-val voltak hátralékban nyugdíjjárulékaikkal és ez a hátralék 1917 végéig további erős emelkedést fog mutatni. A nyugdíjintézet helyzete ezen óriási hátralék folytán napról-napra válságosabbá lesz és a jelentés reámutat arra, hogy a fenyegető helyzeten csakis a kormány által engedélyezendő tíz év lefolyása alatt visszatérítendő kamatmentes kölcsön segíthet. A nyugdíjintézet áldásaiban ezidőszerint kétszázharminc özvegy és árva részesül. Az Országos Hadsegélyző Bizottság tudvalevőleg havi 110,000 K havisegélyt utal ki az országos ügyvédi gyám- és nyugdíjintézetnek. Ezen összegből a budapesti ügyvédi kamarának havi 26,500 K jutott, mely segélyre szoruló ügyvédek, ügyvédjelöltek és azok családjai között osztatott ki.

— **A harctérről visszaérkező ügyvédeknek tömeggondnokká való kirendelése kérdésében,** a budapesti ügyvédi kamara jelentése következőket javasolja:

«A tömeggondnoki kirendelés jelentősége a háború alatt az

elrendelt csődök számának csekélysége folytán lényegében veszített. Azonban a jövőre nézve ezen kérdésben is egységes alapelvek megállapítását és jelentésünkben már gyakran közölt rendezési módokat követelünk:

Jelentőségteljesebb lesz a kirendelések kérdésének szigorú szabályozása a háború után hadból hazatérő kartársaink érdekében, akiknek javára az átmeneti évekre a javadalmas gondnoki kirendelések kizárólagosságát akarjuk biztosítani.

Ezen törekvésünk sikerével bíztat az a kijelentés, mellyel a budapesti kir. törvényszék jelenlegi vezetője ezen rendezéshez való készségét máris kifejezésre juttatta. Kialakultak a felfogás tárgyában azon csoportosítások is, amelyek a hadból hazatérő kollégák sorrendjét szabályozzák. Ezen sorrendet nézetünk szerint helyesen akként szabályozhatnók, hogy *elsősorban a rokkantak*, azután a hadifoglyok, harmadsorban a harcvonalban küzdők, negyedsorban az egyéb minőségben székhelyüktől távol katonai szolgálatot teljesítők és végül a székhelyükön bevonultak következzenek.

Ezen sorrendben az egyes kirendelések eseteiben a bíróság megértésére hárul az a feladat, hogy a nagyobb jövedelemmel bíztató kirendelésekben azok részesüljenek, akik a kárpótlásra nagyobb mértékben rászorulnak.

Hisszük, hogy ezen javaslatunk elfogadása is némileg hozzá fog járulni a hadból hazatérő kollégáinkra váró, nehéz gazdasági küzdelmeik némi enyhítéséhez.

— **A hivatalból kirendelt védők dijazása** kérdését veti fel a budapesti ügyvédi kamara évi jelentése a harctérről visszatérő ügyvédek érdekében. A jelentés következőket írja a kérdésről: «Az a teher, melyet a hivatalbóli védelem egyre növekvőbb módon az ügyvédekre ró, könnyen elviselhető volt akkor, amidőn az ügyvédek előnyös megélhetési feltételek között, készséggel vállalhatták a kötelező védelem ingyenes ellátásának fáradságos munkáját. Ma az ügyvédség jelentékeny részének közismert gazdasági viszonyai mellett, amidőn sok ügyvéd mintegy napi keresetéből él és csak úgy tudja magát és családját fentartani, ha teljes munkaidejét keresetre használja fel, az is érzékenyen esik latba, ha súlyos bűncselekmények esetében, mint hivatalbóli védő munkaidejének, a tömegesebbé váló kirendelések folytán néha számottevő részét ellenérték nélkül kénytelen felhasználni. A megélhetési küzdelmek nehezebbé válása és a drágaság növekedése késztet bennünket arra, hogy a hivatalbóli védő részére díjazást kérjünk, amely álláspontuk annál indokoltabb, mert úgy a szakértők, mint a tanúk is időveszteségük megtérítését igényelhetik. A budapesti hadosztálybíróság a viszonyokat mérlegelve már dicséretes kezdeményezéssel szolgált ezen kérdésben s értesülésünk szerint a bűnügyi kiadások terhére utal ki a hivatalbóli védő részére a munkakifejtésével arányban álló mérsékelt összegeket. A hivatalbóli védelem díjazásának aktuálitását és szükségességét a háborúban itthonmaradt kartársakra nézve a háborús ügyvédi gazdasági viszonyok indokolják, míg a háborúból hazatérő kartársaknál az a szempont vezet bennünket, hogy azoktól, akik a háborúban nemcsak életüket és testi épségüket és a nélkülözéseket kockáztatták, hanem exisztenciájuk létalapjait is elvesztették valóban nem méltányos azt követelni, hogy az átmeneti idők súlyosságát még tömeges ingyen-kirendelések is növeljék. Ellenkezőleg, a hivatalbóli védelem díjazása is egyik bár szerény eszköze lenne annak, hogy az átmeneti idők nehézségét a hadból hazatérőknek megkönnyítsük. Kirendelés pedig előreláthatólag nagy számmal lesz, mert a háború utáni bűnözők többsége a vagyontalanok sorából kerül majd ki s azok lelkiállapotát, cselekményeik rugóit leghívebben a hadból hazatért kollégák tudják majd megérteni, úgy hogy egyenesen ők lesznek hivatva arra, hogy a hadból hazatérő bűnözők részére a hivatalbóli védelmet kizárólagosan ellássák. Az államkincstár részére ez a többletkiadás nagy megterhelést jelenteni nem fog, mert az esetek egy részében, amidőn esetleg jómodú egyének veszik igénybe az ingyen védelmet a hivatalbóli védelem költségei meg fognak térülni. Másrészről azonban bizonyos az, hogy szabályozással nem lesz nehéz a bűnügyi átalányból kiutalványozandó tiszteletdíjaknak olyan legalsó és legfelső határait megállapítani, melyek egyrészről a bűnügyi átalányfedezet képességének is megfelelnek, másrészről pedig módot adnak a bíróságnak arra, hogy a kifejtett tevékenység mérve szerint állapíthassa meg esetenkint a tiszteletdíj nagyságát».

— **Dr. Kovács Marcel** kir. ítélőtáblai bíró az Ügyvéd helyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetségének 1917. évi március hó 21-én, szerdán este 1/27 órakor a budapesti ügyvédi kamara tanácstermében (V., Szemere-utca 10.) rendezendő felolvasó estélyén a felfolyamodásról tart előadást. Vendégeket szívesen lát az elnökség.

— **Magyar Keleti Gazdasági Központ** jogi szakosztálya a napokban gyűlést tartott a szakosztály tagjainak élénk részvétele mellett *Magyary Géza* egyetemi tanár, szakosztályi elnök meleg szavakban üdvözölte Netkov bolgár kir. főkonzult, aki érdeklődésével kifejezésre juttatta újból a bolgár és magyar nemzetek közötti testvéri együttérzést, aztán meghatottan emlékezett meg a szakosztály elhúnyt kiváló tagjáról *Királyfi Árpádról*, aki különösen a bosnyák jogifejlődés iránt igen élénk érzéket mutatott. Indítványára emlékét a jegyzőkönyvben örökítette meg a szakosztály. Ezután *dr. Jacobi Andor* ügyvéd megtartotta előadását a magyar részvénytársaságok jogi helyzetéről Bulgáriában és Törökországban.

Előadó azt a kérdést tette vizsgálat tárgyává, hogy milyen előfeltételek mellett bocsáttatnak be a magyar részvénytársaságok Bulgáriába és Törökországba és milyen feltételek mellett folytathatják ott üzleteiket. Ismertette a részvénytársaságok kölcsönös bebocsáttatása tekintetében az elmélet és gyakorlat fejlődését és jelenlegi állását és megállapította, hogy kereskedelmi szerződéseink a külföldi részvénytársaságoknak minél liberálisabb bebocsáttatása felé hajlanak. Ezután áttért a bolgár kereskedelmi törvény vonatkozó rendelkezéseinek ismertetésére. Utalt arra, hogy a törvény, mint általában, úgy ebben a részében a mi törvényünkhöz, amely bevallottan mintája volt, rendkívül közel áll. Csak néhány eltérés az, amely a mi törvényünkben elfogadott, tisztán bírósági bebocsáttatási aktust a kormány bizonyos intézkedéseitől függővé teszi. Így a bolgár kormánynak meg van a joga általában, hogy a külföldi részvénytársaságoktól óvadékot követeljen és hogy azt követelje, hogy a képviselőség három tagból álljon. A biztosítótársaságoknál az óvadék magassága a törvényben 200,000 és 500,000 léva között van megállapítva, egyébként azonban úgy általában a részvénytársaságok, mint különösen a biztosítótársaságok, azonos bánásmód alá esnek, mint Magyarországon a külföldi részvénytársaságok, mint különösen a biztosítótársaságok, azonos bánásmód alá esnek, mint Magyarországon a külföldi részvénytársaés biztosítótársaságok. A vonatkozó szerződéses joganyag alapján megállapította előadó, hogy e tekintetben a két állam között a teljes viszonosság biztosítva van.

A Törökbirodalomra vonatkozólag utalt előadó arra a fontos tényre, amely Törökország jogi életében valóságos forradalmi jelentőségű: a kapitulációk, azaz a külföldiek igazságszolgáltatási privilégiumának megszüntetésére. Ezzel kapcsolatban erőteljes nemzeti áramlat jelentkezett, amely különösen külföldi társulatokkal szemben jutott kifejezés egy 1914 decemberben meghozott, a külföldi részvénytársaságokra vonatkozó speciális törvényben. Ez a törvény váltotta fel azt a régi jogállapotot, amely szerint a külföldi részvénytársaságok Törökországban minden további nélkül letelepedhettek és folytathattak működést.

A társaságok letelepülése tekintetében általában a törvény a török kereskedelmi minisztériumot teszi meg azzá a hatósággá, amely a letelepülésre nézve az engedélyt megadja. Ennek elnyerése végett a külföldi társaságok kérvényt tartoznak benyujtani és amellett érvényes létrejövetelüket és fenállásukat igazolni, valamint Törökországban székelő meghatalmazottat rendelni. A kérvényt a minisztérium két hónap alatt elintézi. A társulatok életében beálló fontosabb változások a minisztériumnak szintén bejelentendők. Érdekes azonban, hogy általában számadásaik nem mutatandók be, kivéve a bankokét és a biztosítótársaságokét. A biztosítótársaságok letelepülése 5000-től 15,000 fontig terjedhető biztosítékhoz van kötve, azok általában a kormány s illetve a biztosítás-felügyeleti hivatal ellenőrzése alatt állanak, amely állandóan ellenőrzi azokat.

Az előadó az említett törvény részletes ismertetése után oda konkludált, miszerint kívánatos, hogy úgy Bulgária, mint Törökország a külföldi részvénytársaságokra vonatkozó törvényhozásaikat a magyar vonatkozó törvényhozás liberális intézkedéseivel teljesen összhangba hozzák és ezáltal a három ország között a részvénytársaságok szabad letelepülése biztosíttassék, ami a kölcsönös gazdasági érintkezésnek igen fontos előfeltétele.

Magyary Géza elnök, meleg elismerő szavakkal rótta le a szakosztály háláját az alapos tudással kidolgozott, nagybecsű előadásért.

— **A budapesti ügyvédi kamara a szabadalmi jogalkotó rendeletek ellen.** A Pp. életbeléptetése alkalmából az új eljárási szabályoknak a szabadalmi hatóságok előtt való alkalmazásáról tudvalevőleg külön törvény, az 1912: LV. tc. (6. §.) alkottatott. Ennek ellenére a háború elején két kereskedelmi miniszteri rendelet jelent meg (81,588/914. és 34,549/915. sz.) amelyek a szabadalmi hivatal, illetve a szabadalmi tanács «ügyviteli szabályzata» formájában a szabadalmi peres eljárást újból, ex asse kodifikálják. Röviddel utóbb «a szabadalmi hivatal fölötti felügyelet gyakorlásáról» is megjelent egy rendelet (8358/916. sz.), amely a felügyeleti és némileg a fegyelmi jogot is szabályozza. A budapesti ügyvédi kamara most két felterjesztésben (l. Ügyv. Kam. Közl. 1. sz.) állást foglal ezekkel a rendeletekkel szemben, amelyeket alkotmányjogi szempontból sérelmesnek, tartalmilag pedig súlyosan elhibázottaknak minősít. Helyteleníti a kamara elvi szempontból, hogy a bírósági szervezetet, az eljárást, sőt közvetve az anyagi jogot is mélyrehatóan érintő ilyen jogalkotó rendeletek a törvényhozás mellőzésével, sőt még a szokásos előkészítő fórumoknak is teljes mellőzésével alkottattak meg. Oly jogmateria körében, amely a jelenlegi rendkívüli viszonyokkal, a háborúval vagy a háború következményeivel, illetve háború utáni állapotokkal semmiféle összefüggésben sincsen, a jogalkotásnak ez a módja még csak kényszerhelyzettel sem menthető. Mi szükség volt — kérdi a kamarai felterjesztés — arra, hogy a szabadalmi hivatal húszéves fenállása után az 1891: XVII. tc. általános érvényű szabályain felül, épen most, külön felügyeleti rendelet alkottassék, amelynek egyes rendelkezései a bírói méltóságot, sőt magát a bírói függetlenséget is sértik? Így a szabadalmi hivatal elnökét, — akit az 1891 : XVII. tc. 2. §-ának analógiája szerint elsősorban és közvetlenül illeti a felügyeleti jog — mintegy félretolva, a rendelet a közvetlen felügyeletet a felsőbb fórum vezetőjére, a szabadalmi tanács elnökére bízza, kinek a szabadalmi hivatal egész személyzetére (hivatalszolgát és bírót egyaránt az «alkalmazottak» gyűjtőneve alá foglalva), sőt ügymenetére oly fokú ingerenciát biztosít, amely közjogunk szellemével semmiképp össze nem egyeztethető. A rendelet szerint a szabadalmi tanács elnöke a bírókat «szóbelileg megintheti», «oktató figyelmeztetést» (!) adhat a bíráknak «az ügy alaposabb elintézését» (!) (tehát érdemét) illetőleg és «az eljárási szabályok ellen» elkövetett hibák tekintetében stb. Mindez oly nóvum, amely az alaptörvény jellegével bíró 1891: VIII. tc. 5. §-ával egyáltalán nem fér össze, de különösen nem bujtatható egy, a nyilvánosság kizárásával alkotott alkalmi rendelet köntösébe. Hasonlókép éles kritikát mond a kamara az «ügyviteli szabályok» címe alatt alkotott új peres eljárás felett. Kiemeli, hogy a szabadalmi törvény az eljárási jog megalkotását nem utalta a végrehajtó hatalom hatáskörébe, hanem ezt a törvényhozásnak tartotta fen. De a rendelet, magát a törvény írott szavain egyszerűen túltéve, egyenesen törvényellenes, sőt törvénytrontó rendelkezéseket is statuál: törvényen alapuló perorvoslatokat kizár; per analogiam megengedett jogorvoslatokat kiküszöböl; a felekre a törvényben nem ismert költségterhet ró; officialitást honosít meg a peres és a fellebbviteli eljárásban minden képzelhető törvényes alap nélkül; új képviseleti jogkört statuál; társképviselői intézményt honosít meg; a törvényben biztosított képviseleti jogkört megszünteti, egyszóval egészen önálló és új processzuális jogot kodifikál anélkül, hogy csak ügyet is vetne az 1912:LV. tc. által recipiált Pp. kötelező erejére. Ezután a felterjesztés azokat a sulyos gyakorlati következményeket ecseteli, amelyek a törvény jogforrási erejének ilyen negligálásából előállhatnak: egy ilyen törvényellenes eljárás során hozott határozatokkal szemben a felek az 1869 : IV. tc. 19. §-ának 2. bek. alapján e rendelet törvényellenességére incidentaliter is hivatkozhatnak s így megtörténhetik, hogy magának a szab. hivatalnak bármelyik ítélkező tanácsa vagy valamely polgári bíróság ezt a törvénytrontó rendeletet és az azon alapuló eljárást adott esetben törvényellenesnek mondja ki s ennek következéseként többé jóvá nem tehető jogvesztést (pl. a szabadalom megvonását, megsemmisítését stb.) saját eljárása szempontjából hatálytalannak minősíti. Ezen a ponton azután az anyagi felelősség is kérdésbe jön az egyeseknek okozott, helyre nem hozható károkért, amelyre való tekintettel a kamara az azonnali orvoslást sürgeti. A felterjesztés befejező részében a kamara az «ügyviteli szabályzatban» a képviselet függetlensége és a jogi képviselő elmozdíthatlansága ellen intézett súlyos támadás ellen száll síkra. A szab. hivatal ügyv. szabályzatának 18. §-a ugyanis feljogosítja a szab. hivatal eljáró bíráját vagy tanácsát arra, hogy a tárgyalás elnapolása mellett a felet (arról értesíthesse, hogy jogi képviselője műszaki szempontból nem képes az ügyet ellátni és felhívja arra, hogy személyesen jelenjék meg!) vagy hatalmazza fel ügyvédjét arra, hogy műszaki társképviselőt vegyen maga mellé. Mi ezekből a jogalkotó rendeletekből, amelyek egy kéznek a nyomát viselik magukon, azt a sajnálatos tanulságot olvassuk ki, hogy — miként a parlagon maradt földeken a gaz — úgy burjánzanak föl az eféle kinövések az olyan jogterületeken, amelyek a szélesebbkörű jogászság érdeklődésétől és tevékeny közreműködésétől távolabb esvén, annak állandó, éber ellenőrzését és kritikáját nélkülözik. *sr.*

— **A szervezeti törvénytervezet a bírói és ügyészi egyesületben.** A bírói hatalom gyakorlásáról, valamint a rendes bíróságok és ügyészségek szervezetéről szóló törvénytervezet megvitatása végett az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület budapesti osztálya f. hó 24-én (szombat) d. u. 4 órakor az egyesület helyiségében (I., Ráth György-utca 20.) osztályülést tart. A törvénytervezet előadója *dr. Rosnyay Dávid* kir. kúriai tanácsjegyző lesz.

— **A közpénztárra vonatkozó rendelkezések kiterjesztése a végrehajtási eljárásban.** Bíróságainkat ép a közelmúltban foglalkoztatta a végrehajtási eljárás során felmerülő megoldásra váró kérdések egyik legfontosabbika. Borsodi Miklós járásbíró a Jogt. Közl. 6. számában megjelent közleményéből ismerjük a budapesti központi kir. járásbíróság végrehajtási osztályán működő önálló jegyzők megállapodását, mely az egyöntetű joggyakorlat érdekében azirányban döntött, hogy a végrehajtási eljárás során letiltott követelések utalványozásának csak közpénztáraknál letiltott követelések behajtása esetén van helye; közpénztárnak pedig csak olyan állami, községi és törvényhatósági pénztárakat tekintik, amelyek élén közhivatalnok áll és amelyeknél külön utalványozásra jogosított szerv működik. Nem lesz érdektelen e fontos kérdésben, rövid vizsgálódás tárgyává tenni, vajjon gyakorlati szempontból, de főképen a jövő joga szempontjából helyes és kívánatos volt-e az 1881 : LX. tc. túlhaladott és jórészt elavult álláspontját mereven fentartani és bírói törvénymagyarázat által kiterjeszteni. Kiindulási pontunkat a végrehajtási törvény képezvén meg kell állapítanunk, hogy a törvény holt betüje támaszpontot látszik nyujtani a budapesti központi járásbíróság most kialakuló új gyakorlatának. A törvény alkotói ugyanis különbséget akartak tenni egyfelől az állami (közpénztárak, bírói letét), másfelől a nem közpénztárak között. A megkülönböztetés alapját az az anyagi és erkölcsi garancia képezte, amely az állam kezén levő pénztáraknál minden esetben feltételezhető; míg más jogi vagy fizikai személyeknél hiányozhatik. Ez volt és semmi más a tulajdonképeni indító oka annak az intézkedésnek, melyet a törvényhozó a Vhjtsi T. 133. §-ában fektetett le és melyet a m. kir. Kúria 6. számú jogegységi döntvénye még kiterjesztett, hogy tudniillik: közpénztárból (bírói letét) járó követelések letiltása esetén a bíróság a végrehajtató részére hivatalból kiutalványozza a követelést, elmaradván ezáltal a követelés ügygondnok útján való behajtásának szüksége. Hogy a törvény most körvonalazott rendelkezése milyen helyes volt és a gyakorlat szempontjából mennyire célirányos és eredményes azt mindenki tapasztalhatta. De ugyanolyan nagy mértékben éreztük szükségét annak, hogy ez a gyakorlatban annyira bevált intézmény tágabb körre is kiterjesztessék és alkalmazást nyerjen olyan esetekben is amikor nem a szószoros értelmében vett közpénztárakról van szó, de amelyeknél mindazon kellékek feltalálhatók, melyeket a végrehajtási törvény alkotói megkívántak az utalványozáshoz. Az a törvényhozó ki 36 évvel ezelőtt csak a közpénztárakban látta azt az anyagi és erkölcsi garanciát, melyet feltétlen megkívánt a hivatalból való utalványozás intézményének létesítéséhez: ma körültekintve gazdasági, kereskedelmi és hiteléletünkben, látva azt a mélyreható változást, amelyen a törvény alkotása óta átmentünk mellőzné azt a minden elaszticitást nélkülöző különböztetést közpénztár és minden más pénztár között és sokkal tágabb értelemben venné a végrehajtási törvény szempontjából a közpénztár fogalmát. Milyen

körön belül volna üdvös a kiterjesztés, milyen szempontok szabnának ennek határt, ez már célszerűségi kérdés. Magam is belátom, hogy nehéz feladat megtalálni a helyes határvonalat. Uszó határokat találunk, amelyek folyton változnak. Azt azonban konstatálnunk kell és ezáltal még nem lépjük át a mostani lehetőségek határát, hogy a nyílvános számadásra kötelezett vállalataink mai típusa feltétlen bír azokkal a garanciákkal, amelyeket a végrehajtási törvény alkotói csak a közpénztáraknál láttak biztosítva. Vannak kereskedelmi társaságaink igen nagy számban, melyeknek alap- és tartaléktőkéi milliókra rugnak: hogy mást ne említsek vállalataink, amelyeknek tulajdonát képező vagyontárgyak tekintélyes értékeket képviselnek; itt említhetők nem állami kézben levő kultúrintézményeink nagy sokasága, melyek legtöbbikénél a különböző funkciók már specializálódtak; külön pénztárral, számvevőséggel és felettes hatósággal bírnak. Miért ne lehetne addig is, míg a törvényhozás e téren is kifejtheti kívánatos tevékenységét a Vhjtsi T. 83., 84. illetve 133. §-ait tágabb téren alkalmazni? Ez nem járna a törvény intencióinak megsértésével, de igenis kifejezésre juttatná a törvény keletkezése óta eltelt majd négy évtized fejlődött és tisztázódott jogi felfogást. De kívánatos volna a hivatalból való utalványozás körének kiterjesztése azért is, mert a végrehajtási törvényben általános szabályként statuált ügygondnok útján való behajtás a gyakorlatban igen sok esetben nagy hátránnyal jár.

Dr. Roth Béla.

II. Csak helyeselhető, amit a cikkíró a közpénztárra vonatkozó rendelkezések kiterjesztéséről mond — de lege ferenda. Az azonban tévedés, hogy a nyílvános számadásra kötelezett vállalatok pénztárai a Vht. intenciójának megfelelően már most is a közpénztár fogalma alá vonhatók. Nyílvános számadásra kötelezett vállalatok már a Vht. alkotásakor is voltak s ha a törvényhozó ezek pénztárait is az állami stb. közpénztárakkal egy tekintet alá kívánta volna venni, úgy a kérdést akkép szabályozta volna, hogy ez kitűnjék. Mikor azonban a törvény a pénztár felett álló utalványozó *hatóságot* kíván meg, kétségtelen, hogy ez a kellék nyílvános számadásra kötelezett vállalatoknál nincsen meg.

B. M.

— **Az árdrágító visszaélésekről** szóló 1916. évi XIX. tc. magyarázatokkal ellátott kiadása jelent meg *dr. Degre Miklós* avatott tollából a Bűnügyi Szemlének törvénytárában. A 105 oldalra terjedő munka ára 3 K 10 f. Beható méltatására legközelebb visszatérünk.

— **A pénzintézetek felszámolásáról a Pénzintézeti Központ közbenjöttével** két rendelet jelent meg a március 13-iki hivatalos lapban. Az egyik «A m. kir. minisztériumnak 919/917. M. E. rendelete a pénzintézeteknek a Pénzintézeti Központ közbenjöttével foganatosított önkénytes felszámolása tárgyában», a másik «A m. kir. minisztériumnak 920/917. M. E. rendelete a pénzintézeteknek a Pénzintézeti Központ közbenjöttével foganatosított kényszer felszámolása tárgyában».

KÜLFÖLD.

— **A fegyverben töltött diákévekért** a német jogászifjúságot is kárpótolni kívánják. Nincs kétség azirán t, hogy tenni kell valamit, csak ott a nehézség, amidőn a kivitel módozatáról van szó. A fellobbanó lelkesedést, de még a méltán kiérdemelt elismerés szavát is csitítsa el az a meggondolás, hogy a nagylelkűség nem az adományozók terhére, hanem a jövő jogász-nemzedék egy tekintélyes részének kárára érvényesülne. A kis diák, aki meg van győződve, hogy a tanítónak tanul, köszönettel lesz, ha elengedik leckéje egy részét, a már józanabbul gondolkozó diák a tanulmányi idő megrövidítésében a danaidák ajándékát fogja felismerni. Ha minimumnak tekintjük azt a tudást a jogi pályára indulók számára, ami a jogi vizsgálatoknak az anyaga, úgy nincsen indok arra, hogy a háborúban volt diákoknak alkalmat adjunk arra, hogy még a minimumnál is kevesebb ismeretekkel kezdjék meg új hivatásukat. Másrészt meg valószínű-e, hogy azok, akik éveken keresztül éjjel-nappal golyó és szurony közepette támadtak és védekeztek, hazaérve egy varázsütésre szobatudóssá vedlenek, akik játszva tanulják meg néhány hónap alatt mindazt, ami a békében dolgozó társaiknak egyévi munkát adott. A tanulmányi idő megrövidítésének tehát szintén nagyon is kérdéses a haszna. Ezekből a szempontokból indul ki *Zittelmann* professzor is (D. J. Z. 5—6. szám), midőn beismeri, hogy az egyetemek tanulmányi rendjén a hadbavonultak érdekében keveset lehet csak változtatni. Egyetlen mód mégis a féléves szünetek alatt tartandó tanfolyamok intézményében kínálkozik, amelyek módot adnának egyes tantárgyak alapos megismeréséhez, úgy hogy ezeknek hallgatása alól a jogászt fel lehetne menteni. Ez azonban gyenge segítség; annyi bizonyos. Egyéb terv még egyelőre nem mutatkozott megvalósíthatónak. A rezignáció hangján jelenti ki a jogi fakultások képviselőiből alakult bizottság az év elején létesített megállapodásában, hogy a hadbavonultak válságos helyzetének teljes méltánylása dacára sem tartja kívánatosnak a tanulmányi idő egy vagy két félévvel való megrövidítését. Azon esetre pedig, ha a közoktatásügyi kormány a tanulmányi időt még is kurtítaná, úgy feltétlenül szükséges lenne minden elmaradó félév helyett egy nyolchetes szüneti tanfolyam kötelező látogatásának kimondása, továbbá alkalmat kellene adni, hogy a kiképzésben mutatkozó hiányokat a jogász később továbbképző tanfolyamokon kipótolhassa. Az előkészítő időnek pedig lehetőleg a gyakorlati kiképzésre szánt évekből lenne célirányos a megrövidítése. A kivételes intézkedések részletes végrehajtását az egyes egyetemekre kellene bízni, amelyek azután egységesen járnának el. A probléma megoldásának ez a megállapodás távolról sem tekinthető; ezt érezheti mindenki. Itt nem arról van szó, hogy formális intézkedésekkel megnyugtassuk az érdeklődőket. Nem is várhatunk azonban megnyugtató eredményt a tanácskozásoktól és tervezgetésektől mindaddig, amíg tisztában nem leszünk azzal, hogy egyes, talán a közre nem épen előnyös intézkedések elkerülhetetlenek, a hadbavonultak helyzetének megjavítására. Ezen a ponton kell keresni a lehető legkisebb hátránnyal járó legnagyobb előnyt. Az egyén és a köz érdekei nem helyezhetők merev ellentétbe egymással, sem szigorú felé és alárendeltségi viszonyba, a méltányos kiegyenlítés — csak ez hozhatja meg az érdekek helyes érvényesülését.

A.

— **A háborús jogszabályok téves értelmezése** körül felmerült visszás állapotok megszüntetése céljából különböző törvényhozási tervek merültek fel Németországban. Lapunk egy nemrégen (1916. évf. 50. szám.) megjelent számában ismertettük Schiffernek azt az indítványát, amelyben jogi felvilágosító hivatalok felállítását javasolta abból a célból, hogy azok a háborús jogszabályok értelmezése tekintetében büntetőjogi szempontból a bíróságoknak is kötelező felvilágosításokat adhassanak. A terv megvalósítását a kivitellel kapcsolatos nehézségek miatt elejtette a birodalmi tanács és a kérdés megoldására egyéb módot választott. A f. év január hó 18-án kiadott birodalmi tanácsi rendelete kimondotta ugyanis, hogy az 1914. évi augusztus hó 4-én kelt a kivételes állapotokat deklaráló törvény 3. §-ában foglalt általános felhatalmazás alapján kiadott rendelkezések megszegése nem büntethető, ha a tettes hibáján kívül tévedésben volt a rendelkezés fenállása avagy alkalmazhatósága tekintetében és így cselekményét megengedettnek tartotta. Ez az intézkedés egyébként összhangban áll a német birodalmi törvényszék újabb gyakorlatával is, amelynek értelmében az általános felhatalmazások alapján kiadott különös háborús intézkedések nemtudása vagy téves értelmezése ténybeli tévedésnek vétetett. A birodalmi tanács ezen rendelete a büntetőjogi tévedésnek sokat vitatott szabályozásához érdekes kísérlettel szolgált; a gyakorlati eredményektől fog függni, hogy ez az intézkedés mennyiben vehető mintául a német Btk.-reform munkálatainál.

A.

Gyakorolt — esetleg kezdő — ügyvédjelölt azonnali alkalmazást nyerhet. Eddigi működést feltüntető ajánlatok dr. Lukátsy Béla szegedi ügyvédhez intézendők. 15692

Teljes gyakorlattal és kitünő referenciákkal bíró ügyvédjelöltet és irnokot azonnali belépésre keresek. Német és román nyelvismerettel előnyben részesül. Dr. Dobó Jenő ügyvéd, Lugos. 15694

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.** Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.) Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95).

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 12. szám. Budapest, 1917 március 25.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. A szervezeti törvény előadói tervezete. — *Dr. Lengyel Aurél* a m. kir. igazságügyminisztériumban alkalmazott kir. ítélőtáblai bíró: Árdrágító visszaélések. — *Dr. Nyári Jenő* budapesti ügyvéd: Pénzintézetek felszámolása a Pénzintézeti Központ közbenjöttével. — *Dr. Mayer Géza* kir. törvényszéki bíró: A hazaárulók vagyoni felelősségéről. — Szemle.

Melléklet: Hiteljogi és Perjogi Döntvénytár. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

A szervezeti törvény előadói tervezete.

Már 1914-ben szívesen fogadtuk a szervezeti törvényjavaslatot. Most is örömmel üdvözöljük *a bírói hatalom gyakorlásáról, valamint a rendes bíróságok és az ügyészségek szervezetéről* szóló törvénytervezetet.

A különböző törvényekben szétszórt szervezeti szabályoknak rendszeres összefoglalására már nagy szükség volna.

A polgári perrendtartás életbeléptetéséről szóló 1912 : LIV. tc. 104. §-ában az igazságügyminiszter felhatalmazást kapott, hogy a bírói és ügyészi szervezetnek törvényi szabályait egységes szerkezetbe összefoglalja. E szabályoknak egységes törvénybe feldolgozása célravezetőbb azonban, mert a kiegészítést, javító módosítást is lehetővé teszi és nem jár lényegesen nagyobb fáradsággal sem.

A tervezet áttekintésénél feladatunk megfigyelni, mennyire sikerült a szabályoknak ez az egységes feldolgozása, kiegészítése, kijavítása.

A bírói *szervezetnek* főszabálya a tervezetben (2. §.), hogy: «Bíróságot felállítani vagy megszüntetni, a bíróságok székhelyén, kerületén, vagy törvényszabta szervezetén változtatni törvény, vagy törvényben adott felhatalmazás nélkül nem szabad». És hogy a nem törvénnyel, hanem törvényben adott felhatalmazás alapján miniszteri rendelettel történő szervezeti módosítás ne legyen pusztán lehetőség, a tervezet egyben (12. §.) felhatalmazza a minisztériumot, hogy járásbíróságokat, amelyeknek a számát legalább 380-ban és legfeljebb 390-ben megszabja, ezen határok közt a szükséghez képest felállítson és megszüntessen, hogy általában a járásbíróságok székhelyét, területét, törvényszéki kerületbe beosztását meghatározza, továbbá a minisztériumra bízza (23. §.) a bányaügyekben és a jövedéki kihágási ügyekben eljáró törvényszékeknek és kerületüknek kijelölését és végül az igazságügyminiszter hatáskörébe utalja (17. §.) ugyanazon kir. törvényszék hatáskörébe tartozó két vagy több járásbíróság telekkönyvi hatóságának egyesítését ezen járásbíróságok egyikénél.

Bármily szűkkörűnek lássék is ez a törvényes felhatalmazáson alapuló miniszteri rendelkezési jog, nem tudunk belenyugodni.

A bíróságok szervezése a törvényhozás feladata.

Az állami életben valamely intézmény szilárdságának szabályozással elérhető legnagyobb biztosítékát a törvénybefoglalás nyujtja. A bírósági szervezetnél pedig minél nagyobb fokú szilárdságra kell törekedni. Mert a bírói szervezetnek szilárdságán alapszik elsősorban a bírói függetlenség, a jó igazságszolgáltatás legfőbb garanciája.

Az 1869 : IV. tc. nem is ütött rést azon az elven, hogy a szervezés kizárólagosan törvényhozói feladat, hanem kivételek engedése nélkül érvényesítette az elvet. Kimondotta 21. §-ában, hogy «a törvényben meghatározott bíróságokat megszüntetni, vagy azokon kívül más bíróságot bármi szín és cím alatt felállítani s a bíróságoknak a törvényben megállapított illetőségén vagy kerületén, úgyszintén a bírák számán a törvényhozás útján kívül változtatni nem szabad».

Később törvényeink (1871 : XXXI. tc. 1. és 7. §.; 1871: LXVI. tc. 1. §.; 1875 : XXXIII. tc. 1. §.; 1890 : XXV. tc. 4. §.; 1890: XXIX. tc. 2. §.; 1913 : XXV. tc. 3. §.) eltértek ugyan ettől a szabálytól és bizonyos szervezési teendőket a minisztériumra bíztak. De ezt az eltérést, legalább az első szervezéskor és az azt követő időben, érthetővé teszi s némiképp menti, hogy a késbbé konszolidált viszonyokban többször lehetett szervezeti változtatásokra szükség és ezeknél az apróbb változtatásoknál el akarták kerülni a nehézkesebben működő törvényhozási apparátust. És a minisztériumnak ezt a megbízását a törvények, régebben legalább, nem kívánták állandósítani. Az elsőfolyamodású kir. törvényszékek és járásbíróságok életbeléptetéséről szóló 1871 : XXXII. tc. 6. §-ában utasította a minisztériumot, hogy «a törvényszéknek és járásbíróságnak általa megállapítandó székhelyeit és területköreit a szervezés befejezése után becikkelyezés végett a törvényhozásnak jelentse be», 7. §-ában pedig utasította az igazságügyminisztert, hogy az elsőfolyamodású bíróságok működésének megkezdésétől számított két év lefolytával pontos statisztikai adatokat terjesszen a törvényhozás elé minden egyes törvényszék és járásbíróság ügyforgalmáról, hogy «azok alapján akkor a törvényhozás mind a bíróságok számát, mind azok kerületét és beosztását, mind pedig a bírói létszámot véglegesen megállapíthassa». Ugyanez a törvény 2. §-ában a bányaügyekben eljáró törvényszékeknek és a bányabírósági területkörnek, az 1871 : LXVI. tc. pedig a pénzügyi kihágási ügyekben eljáró törvényszékeknek és pénzügyi bírósági területüknek kijelölését csak egyelőre bízta a minisztériumra. Az elsőfokú királyi bíróságok újabb szervezéséről szóló 1875 : XXXVI. tc. a törvényszékek székhelyének és területének megállapítását csak ideiglenesen utalta a minisztérium hatáskörébe. És 4. §-ának tartalma szerint még az 1890 : XXV. tc. is feltételezi, hogy idővel a törvényszékek és járásbíróságok területét törvény fogja megállapítani.

A tervezetnek ellenben végleges szabályok alkotása a célja minden tekintetben kialakult viszonyokban, amidőn ritkán van szükség változtatásokra és így mi akadálya sincs, hogy mindenkor a törvényhozás rendelkezhessék.

Ez okból azt kell kívánnunk, hogy a minisztériumnak szervezési intézkedésekre irányuló ez a meghatalmazása mellőztessék és ezek a szervezési teendők is a törvényhozásnak tartassanak fenn.

A kifejtettek alapján azt sem hagyhatjuk szó nélkül, hogy a tervezet 139. §-a szerint az igazságügyminiszter rendelettel szabályozza a bíróságok és ügyészségek szervezetének a törvényben nem szabályozott részleteit. Taxatíve kell felsorolni, hogy mit szabályozhat a miniszter rendelettel és nem példák felsorolása kapcsán ily általános meghatalmazást adni.

Hogy ezek a megjegyzések nem pusztán elvi túlzásból eredő aggodalmak, megmutatja maga a tervezet az *áthelyezhetetlenség* szabályozásánál. A 80. §. 2. bekezdésének 2. pontja szerint ugyanis az ítélőbírót beleegyezése nélkül is át lehet helyezni más bírósághoz, ha «azt a bíróságot, amelynél az ítélőbíró alkalmazva van, megszüntetik, vagy a területét jelentékenyen megkisebbítik». Ha már most pl. a minisztérium a járásbíróság területét jelentékenyen kisebbíti, a bírák egy részét áthelyezheti

és pedig — amint az indokolás helyesen kifejti — nemcsak a jelentékenyen kisebbedett járásbíróság bíráit, hanem esetleg, ha a terület más törvényszék kerületébe tartozó járásbírósághoz csatoltatik, a felettes törvényszék és ha más tábla kerületébe tartozóhoz, a felettes tábla bíráinak egy részét is azon az alapon, hogy a járásbíróság területének jelentékeny kisebbedésével felsőbb bíróságainak, a törvényszéknek, a táblának a területe is jelentékenyen kisebbedett. Ugyanez áll a törvényszéknek és esetleg a táblának bíráiról akkor is, ha járásbíróság egészében más törvényszék kerületébe osztatik be, továbbá, ha a törvényszéknek, mint bányabíróságnak, vagy mint jövedéki büntetőbíróságnak kisebbedik a területe.

Mindenesetre korlátozása az adminisztrativ hatalomnak, hogy a 81. §. szerint az áthelyezés csak ahhoz a bírósághoz történhetik, amelyhez a másik bíróság területét csatolták. De mégis csak sovány vigasz ez azoknak, akik az indokolással egyetértve, az áthelyezhetetlenséget a bírói függetlenség fontos biztosítékának tartják.

Az áthelyezhetetlenségnek ezek a meggyőződéses védelmezői meg fognak ütközni azon is, hogy az 1869 : IV. tc. 16. §-át és az 1871 : IX. tc. 1. §-át követve, a tervezet is megengedi az ítélőbírónak beleegyezése nélkül áthelyezését, «ha a bíróságok szervezetét a törvény megváltoztatja». Nem világos, minő szervezeti változtatásra gondol a tervezet és minő áthelyezést enged meg. Nem világos, vajjon csak a teljesség kedveért utal-e a szervezetet változtató törvényben adható felhatalmazásra vagy már most általános felhatalmazást kíván-e adni. Ha a rendelkezés csak utalás, világosan és félremagyarázhatatlanul meg kellene mondani ezt, ha ellenben felhatalmazás, a veszedelmes és mindenkép felesleges intézkedést ki kell hagyni. Felesleges az intézkedés, mert a szervezetet változtató törvény rendelkezhetik arról is, hogy a szükséges áthelyezések megtörténjenek; veszedelmes, mert az áthelyezhetőség kérdésében kétségre, magyarázatokra és önkényre adhat alkalmat.

Nem teljesen kielégítő az együttalkalmazást kizáró viszony esetére megengedett áthelyezhetőség szabályozása sem. Ha az együttalkalmazási kizáró viszony (házasság vagy örökbefogadás következtében) már az együttszolgálás ideje alatt áll be, a tervezet 76. és 77. §-aiban foglalt szabályozás ellen nem tehető kifogás, habár ez esetben is jobb volna ügyész és bíró együttalkalmazásának kizártsága esetében (73. §. 2. bek.) mindig az amúgy is (83. §.) áthelyezhető ügyészt és nem az áthelyezhetetlen bírót áthelyezni. Abban az esetben ellenben, ha a bírósághoz (ügyészséghez) a 72—74. §-ok ellenére történt kinevezés vagy áthelyezés folytán állt be a helyzet, amely az együttalkalmazást kizáró viszony miatt az áthelyezést szükségessé teszi, két bíró közül és ha az ügyész utóbb került az ügyészséghez, mint a bíró a bírósághoz, a bíró és az ügyész közül mindig azt kellene áthelyezni, akinek kinevezésével vagy áthelyezésével a helyzet bekövetkezett, mert különben az ily kinevezés (áthelyezés) hatásában a bíróra vonatkozó áthelyezési tilalmat meghiúsítaná.

A bírói függetlenség megóvása azt is megkívánja, hogy a bíró — amint a tervezet 78. §-a kimondja — *elmozdíthatatlan* legyen. Ebből az elmozdíthatatlanságból következik, hogy a bírót akarata ellenére nyugdíjazni is csak a törvényben megszabott oly esetekben lehet, amelyekben a szolgálatban megtartása a közérdekbe ütköznék és hogy kellő törvényes garanciákkal kell biztosítani az ily eset bekövetkeztének objektív megítélését. Erre törekszik a tervezet is 90—94. §-aiban. Ebben a keretben sajátságosan hat az az 1871 : IX. tc. 12. §-ának megfelelő intézkedés, hogy a bíró akarata ellenére nyugalomba helyezhető, «ha állását a törvény megszüntette és őt megfelelő állásra áthelyezni nem lehet». Ez ismét olyan intézkedés, amelynek jelentősége homályos. Elvi kijelentés-e ez arról, hogy a törvényhozó az állás megszüntetése kapcsán, ha az áthelyezést lehetetlennek tartja, a nyugdíjazást elrendelheti vagy általános felhatalmazás. Az első esetben világosan meg kellene mondani, hogy a nyugdíjazásra külön törvényi felhatalmazás kell. A másodikban megjegyzésünk a következő: A Kúria elnökét és másodelnökét kivéve minden bírót és ügyészt — a 90—94. §-ok az ügyészekre is kiterjednek — át lehet helyezni régi állásának megfelelő állásra, hacsak ezt a lehetőséget nem tartjuk kizártnak azzal, hogy a régi állás megszűnésekor nincs ugyanabba a fizetési osztályba sorozott állás budgetszerű üresedésben. Nem valószínű, hogy a kijelentés a Kúria elnöki vagy másodelnöki állásának megszüntetését készítené elő, különben pedig nem tudjuk, mit jelentsen a meghatalmazás? Talán valóban azt, hogy a miniszter a nyugdíjazásról abban a sokszor tőle függő esetben intézkedhetik, ha az állás megszűnésének percében ugyanabba a fizetési osztályba sorozott üres állás nincs? Mindenesetre felesleges ez az intézkedés: hiszen az állást törvénynek kell megszüntetni, a megszüntető törvényben pedig van mód intézkedni arról, mi történjék a megszüntetett állás viselőjével.

A bírói és ügyészi szolgálati *korhatárnak* a fentartása helyes, csak az nem helyes, hogy az igazságügyminiszter korlátlanul meghosszabbíthatja a szolgálatot. A mai helyzettel szemben haladás ugyan a tervezetnek (90. §.) az az intézkedése, hogy a továbbszolgálásra történt felszólításnak hatálya egy évre terjed, mert így a felszólítás után arra az egy évre ismét elmozdíthatatlan a bíró. De a bírói függetlenséget biztosító elmozdíthatatlanság követelményeivel alig egyeztethető össze, hogy bírák hosszabb ideig egy-egy év letelte után miniszteri intézkedésre bekövetkező nyugdíjazás lehetőségével szolgáljanak. Megeshetnék a kir. Kúrián, hogy az ily bíráknak egész sora szolgálna ott egyidejűleg. Ezen nem kívánatos és — ismételjük — a bírói függetlenséget érintő állapot elkerülése végett a továbbszolgálást korlátozni kellene két, legfeljebb három évre. A továbbszolgálási felszólítás előtt kötelezővé kellene tenni, mint a kinevezésnél (59. §.) a Kúria elnöki tanácsának és elnökének, a táblai elnöknek, a koronaügyésznek, a főügyésznek a meghallgatását.

Az eddig elmondottak eléggé mutatják következetes törekvésünket, hogy a végrehajtó hatalomnak befolyása a bíróságokra lehetőleg kizárassék. A *kinevezések* kérdésénél még sem tudunk a tervezetnek a mai állapotot lényegében fentartó szabályaival szemben jobbakat ajánlani. Olyan szabályozásra volna szükség, amely a bírót — függetlensége érdekében — felszabadítaná attól, hogy előmenetelét a miniszter kényétől várja és kiküszöbölné a szégyenteljes protekciót is. Ezt szabályokkal biztosítani nem tudjuk azonban. Az automatikus előléptetés viszonylag szűk keretekben volna csak alkalmazható és kizárná az annyira szükséges szelekciót. Előterjesztésében a királyhoz az igazságügyminisztert a kijelöléshez sem lehet kötni, már csak azért sem, mert ezzel az előterjesztés decentralizálódnék és beállanának mindazok a hátrányok, amelyeket az indokolás a bírósági hivatalnoki kinevezések decentralizációjának esetére találóan felsorol. Az egyes ítélőtáblák, főügyészségek szerint nagyon különböznének az előterjesztésben érvényesülő elvek, amelyek nagy mértékben függenek a kijelölő egyéniségétől. Az idegen területről pályázó hátrányban volna a saját területről pályázóval szemben, aminek következtében a különböző ítélőtáblai, főügyészségi kerületekben változók volnának az előmeneteli viszonyok.

Nem tehetünk e kérdésben egyebet, mint bízni abban az erkölcsi komolyságban, amellyel a bírói kinevezések szent ügyét az igazságügyminiszterek intézni fogják, bízni abban, hogy végrehajtják azt a programmot, amelyet a tervezet 60. §-a ad, amidőn rendeli, hogy «a kinevezésnél elsősorban a kiválóságot és az érdemességet, azután a rangsort és a szolgálati időt kell figyelembe venni».

E rendelkezés helyes végrehajtásának előfeltétele azonban részletes előléptetési szabályzat kidolgozása és királyi rendeletbe foglalása, hogy megállapíttassék az a mód és arány, amely mód és arány szerint a kinevezésnél a kiválóság és a rangsor figyelembe jöjjön.

(Bef. köv.)

Árdrágító visszaélések.*

Sohasem sejtett méretekben és rapiditással érvényesült a háború alatt a közgazdaság terén az állami beavatkozás elve. Ami még egy évtizeddel ezelőtt is csupán rajongók álma volt, kik maguk sem voltak teljesen tisztában a szervezés mikéntjével, hónapok alatt szemeink előtt vált eleven valósággá. A közszükségleti cikkek termelése, forgalombahozatala és fogyasztása a hatóságnak irányító rendelkezése alá jutott. A hatóság megállapítja, hogy a gazdaságoknak és üzemeknek mily közszükségleti

* *Az árdrágító visszaélésekről szóló 1916 : IX. tcikk*, magyarázta: *Dr. Degré Miklós* kir. ítélőtáblai tanácselnök. Budapest, 1917. 1—106. l. (Ára 3 K 10 f.)

cikkek előállításával kell foglalkozniok és gyakran azt is, hogy minő módon; megállapítja, ki foglalkozhatik közszükségleti cikk forgalombahozatalával; a legfontosabb közszükségleti cikkekre nézve megállapítja, mily maximális áron hozhatók azok forgalomba, a többiekre nézve pedig kimondja az ártúlzás tilalmát; oly közszükségleti cikkekre nézve, amelyekből a készlet elégtelen vagy nehezen pótolható, megállapítja a felhasználás módját és eltiltja a közszükségleti cikkek kellő indok nélkül való megsemmisítését vagy rendeltetésüktől eltérő célra való felhasználását. És legközelebb gondoskodás fog történni arról is, hogy a közszükségleti cikkeknek a termelőtől a fogyasztóhoz való jutása lehető rövid úton történjék, kikapcsolásával ma közreműködő oly tényezőknek, amelyeknek szereplése emeli ugyan az árat, de nem juttatja közelebb az árút a fogyasztóhoz. Bár a gazdasági életnek ez a közjogiasított új rendje elsősorban a gazdasági közigazgatásnak megfelelő működésében találja leghatásosabb biztosítékát, a büntető szankciók alkalmazása is megokolt. A hadviselés sikere érdekében az országot nemcsak fegyveres, de gazdasági felkészültségben is kell tartania a kormánynak. Ennek a célnak elérése végett ismernie kell a közszükségleti cikkekből rendelkezésre álló készleteket, valamint a közszükségleti cikkek tekintetében mutatkozó szükséglet mértékét és ehhez képest kell fedezetről, valamint tartalékról gondoskodnia. Ily körülmények között valóban *delitto naturale* annak a cselekménye, aki a létünkért folyó élet-halálharcban együttérzés és szánakozás nélkül, kicsinyes okból vagy épen önző érdekből közszükségleti cikket elrejt, eltitkol vagy a közhasználat elől bármi más módon elvon, avagy közérdekbe ütköző módon használ fel és az árúknak a viszonyoktól meg nem indokolt mértékű drágításával a lakosság széles rétegeinek legegyszerűbb megélhetését veszélyezteti. A minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényekben kapott felhatalmazás alapján — és pedig szigor tekintetében csaknem teljesen kimerítve felhatalmazását — a kihágásoknak egész sorozatát állapította már meg és az úgynevezett lánckereskedésnek rövid időn belül napirendre kerülő rendeleti megrendszabályozása alkalmával a kereskedői tisztességbe ütköző és az árúk drágulását előidéző számos visszaélés legközelebb szintén büntetés alá fog kerülni. Ezenfelül az árdrágító visszaélésekről szóló 1916: IX. tcikkben a törvényhozás is statuált bűncselekményeket — vétségeket és bűntettet — azokra a visszaélésekre nézve, amelyek tekintetében a kihágási minősítés nem látszott megfelelőnek a cselekmény erkölcsi súlyára és társadalmi veszélyességére való figyelemmel.

Feladatom körén kívül esik ez alkalommal annak vizsgálata, vajjon szerencsésen megválasztott szempontok szerint történt-e ez a bifurkáció és nevezetesen a közszükségleti cikkek árainak felhajtására irányuló, illetőleg a közszükségleti cikkek árainak felszökkenését eredményező üzelmeknek valóban azok a válfajai esnek-e súlyosabb megítélés alá, amelyek fennálló jogunk szerint nem kihágáskép, hanem vétség-, illetőleg bűntettkép minősülnek? De meg kellett említenem a kettéválasztást azért, mert *dr. Degré Miklós* budapesti kir. ítélőtáblai tanácselnöknek a napokban megjelent munkája kizárólag az említett törvényben meghatározott bűncselekményeket tárgyalja és ezért a munka csak egy részletét tárja elénk annak a küzdelemnek, amellyel a kormány a népiesen hadiuzsorának nevezett visszaélések kiirtására és ezen az úton a lakosságnak közszükségleti cikkekkel méltányos áron való ellátására törekszik. Sőt azok előtt, akiknek szélesebb betekintésük van az ítélkezésbe, nem kétséges, hogy az árdrágító visszaélések közül nem is az 1916: IX. tcikkben meghatározott bűncselekmények a gyakorlatibbak abban az értelemben, hogy ezen bűncselekmények kis száma vagy kevesbedése az áralakulásra indokolt befolyással bíró tényezők uralmát jelentené. Hasonlíthatatlanul fontosabb ebből a szempontból a kihágások tekintetében a rendőri büntetőbíróság kezébe adott hatalomnak mikép való gyakorlása. Viszont a kir. bíróságok hatáskörébe tartozó bűncselekményekre nézve alkotott jogszabályok alkalmazása körül merült fel a gyakorlatban több jogi kétség, amelyeknek eloszlatása körül — a gyorsított bűnvádi eljárás rendes szabályai alá eső ügyekről lévén szó — a kir. Kúriának irányító tekintélye sem érvényesül.

Degré Miklós fejtegetéseinek zöme az 1916 : IX. tc. 1. §-ának 1. bekezdésében meghatározott vétséggel áll kapcsolatban. Az 1. §. 1. bekezdésében foglalt rendelkezéssel a törvényhozás tudvalevőleg a közszükségleti cikkekkel történő illetéktelen üzérkedést kívánja megtorolni. E rendelkezés szerint vétséget követ el: aki háború idején nyerészkedés céljából közszükségleti cikket anélkül, hogy annak forgalombahozatalával hivatásszerűleg vagy hivatásából folyólag foglalkoznék vagy annak forgalombahozatal céljából való beszerzésére hatósági engedélyt nyert volna, a saját házi, gazdasági vagy üzemi szükségletét aránytalanul meghaladó mennyiségben beszerez. Világos innét, hogy közszükségleti cikknek nyerészkedés céljából oly mennyiségben való beszerzése, amely a saját házi, gazdasági vagy üzemi szükséglet mértékét aránytalanul meghaladja, két esetben nem tekinthető illetéktelen jellegű üzérkedésnek; 1. ha a beszerző a közszükségleti cikk forgalombahozatalával hivatásszerűleg vagy hivatásából folyólag foglalkozik, 2. ha a beszerzés hatósági engedély alapján történt. Mind a «hivatásszerűség», mind a «hatósági engedély» kérdése bő anyagot adott a vitára.

Degré Miklós reámutat arra, hogy a bírói gyakorlatban kialakult felfogás szerint a hivatásszerűség csak arra nézve állapítható meg, aki a közszükségleti cikknek forgalombahozatalával állandóan és rendszeresen tényleg foglalkozik és hogy önmagában az iparigazolvány birtoka még nem igazolja a hivatásszerűséget és önmagában a cégbejegyzés sem szolgál alapul a hivatásszerűség megállapítására. Degré magáévá teszi ezt az álláspontot, amelynek kialakításában különben cselekvő része volt. Részemről ezt a szigorúbb felfogást szintén megokoltnak tartom. Aggályom van azonban abban a tekintetben, helyes-e a Degré Miklós által vallott az a felfogás is, amelyet különben a bírói gyakorlat szintén követ, hogy a hivatásszerűség megállapításának alapjául csak az 1916. évi IX. tc. életbelépésének napját — 1916 január hó 24. — megelőzőleg folytatott tevékenység szolgálhat. A törvény ugyanis nem azt mondja, hogy annak az üzérkedése illetéktelen, aki «korábban» vagy «eddig», már t. i. a törvény életbelépéséig nem «foglalkozott» hivatásszerűleg vagy hivatásából folyólag közszükségleti cikknek forgalombahozatalával; a törvény jelenben szól («foglalkoznék»), tehát az ezidőszerint alkalmilag üzérkedőket rekeszti ki a kereskedésből, ezzel pedig, feltéve hogy nem áll fenn egyéb korlátozó jogszabály, aminő jogszabály megállapítására pedig a kormányt felhatalmazza a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvények újabb kiegészítéséről szóló 1916 : IV. tc. 1. §-a, az 1916 : IX. tc. 1. §-ának 1. bekezdése alapján nem látom tiltottnak, hogy a törvény életbelépésének napját követőleg kezdjen valaki hivatásszerű kereskedői foglalkozást.

Annál aggályosabb ez a cezura, mert a bírói gyakorlat másfelől sem az iparigazolványt, sem a cégbejegyzést nem tekinti egyenértékűnek az 1. §. 1. bekezdésében említett hatósági engedéllyel sem. Ezt a hatósági engedélyt a bírói gyakorlat az 1884 : XVII. tc. 10. §-ában említett iparengedéllyel tartja egyenlő jelentőségűnek azon az alapon — amelyet legélesebben dr. Tarnai János kúriai tanácselnök fejtett ki a Büntetőjog Tára LXVIII. kötetében megjelent tanulmányában — hogy az 1916. évi IX. tc. 1. §-ának 1. bekezdése közszükségleti cikknek nyerészkedés céljából való beszerzését a háború idejére oly iparágnak minősítette, amelynek megkezdése és gyakorlása hatósági engedélyhez van kötve és ezzel az idézett 1. §. 1. bekezdése az 1884 : XVII. tc. 10. §-ában felsorolt engedélyhez kötött iparágakat a háború idejére eggyel megtoldotta. Ámde ez a bírói felfogás az iparhatóságok gyakorlatában nem talált elismerésre. Az iparhatóságok a közszükségleti cikkel való kereskedést nem tekintik engedélyhez kötött iparágnak és az iparigazolványt az 1884 : XVII. tc. 1. §-a alapján minden jelentkezőnek kiszolgáltatják, arra hivatkozva, hogy az 1884 : XVII. tc.-nek az iparengedély kiadása felől rendelkező 10—20. §-ai csakis magában az ipartörvényben engedélyhez kötött iparágakról szóló hatósági engedély kiadására nézve tartalmaznak rendelkezést. Ennek folytán ma az a helyzet, hogy az iparhatóság annak, aki bejelenti, hogy közszükségleti cikkel kíván kereskedni, az iparigazolványt az 1884 : XVII. tc. 1. §-a alapján válogatás nélkül kiadja, az illető az iparhatóság részéről kiszolgáltatott iparigazolvány alapján meg is kezdi a közszükségleti cikkel való kereskedés üzését, a bíróság pedig őt utóbb emiatt az 1916 : IX. tc. 1. §-ának 1. bekezdésébe ütköző vétség címén bűnösnek nyilvánítja. Ha egyes esetekben a Btk. 82. §-ára való hivatkozással fel is menti a bíróság azt a vádlottat, aki azzal védekezik, hogy

az iparigazolvány alapján jogosultnak tartotta magát a közszükségleti cikkel való kereskedésre, ez a gazdaságilag káros eredményeket nem hárította el. A bírói gyakorlat ugyanis a kereskedőknek azt a körét, amely már az 1916 : IX. tc. életbelépése előtt foglalkozott az illető közszükségleti cikk forgalombahozatalával, csak a hatósági engedélyt felmutatókkal tartja bővíthetőnek; hatósági engedélyt pedig nem adnak ki.

Megítélésem szerint az 1916 : IX. tc. 1. §-ának 1. bekezdése a közszükségleti cikkekkel való kereskedésnek nem ily korlátozását tartotta szem előtt. Ez a törvény a hivatásszerű kereskedést nem akarta korlátozni. Ez a törvény csakis az alkalomszerű ügyletkötést kívánta hatósági engedélyhez kötni. Más jogszabálynak, nevezetesen a már fentebb említett 1916 : IV. tc. alapján kiadandó minisztériumi rendeletnek lehet a feladata a kereskedéssel való hivatásszerű foglalkozásnak korlátokhoz, nevezetesen iparengedélyhez kötése és ha ez megtörténik, ugyanennek a rendeletnek a feladata kijelölni azokat a hatóságokat, amelyek az alkalomszerű ügyletkötésre az engedélyt kiadják. Csak az a körülmény, hogy ily rendelet eddig ki nem bocsáttatott, sodorhatta az életnek felelős bírót az ismertetett törvénymagyarázatba. A bírói felfogásnak ily értelemben való kialakulása most már maga után vonja azonban, hogy az 1916 : IV. tc. alapján kiadandó minisztériumi rendelet ezekhez a fejleményekhez alkalmazkodjék. Nincs más hátra, mint kimondani a jövőre nézve, hogy a közszükségleti cikkekkel való kereskedés az 1884. évi XVII. tc. 10. §-ában említett iparengedélyhez van kötve és felülvizsgálva az 1916. évi január hó 24. napja óta kiadott iparigazolványokat, ezek helyébe megfelelő rostálás után *ex tunc* hatályú hatósági engedélyeket kell kiadni.

Kétségre adott okot konkrét esetekben az a kérdés is, mit kell érteni a házi és az üzemi vagy a gazdasági szükségletet «aránytalanul meghaladó mennyiség» alatt. Nagyon megszívlelendő e részben Degré Miklósnak az az óhaja, hogy e téren liberális felfogást kövessenek az igazságügyi hatóságok, mihez képest a jelentéktelen, apró-cseprő beszerzéseket negligálni kell és a szigor azokra az üzérkedésekre tartandó fenn, amelyek következtében tényleg az árú drágulása állhat elő. Ezzel a kérdéssel kapcsolatban idézi Degré a budapesti kir. ítélőtáblának egyik ítéletét, amelyben a közszükségleti cikkel való kereskedéssel hivatásszerűleg foglalkozó vádlottnak bűnössége azon az alapon állapíttatott meg, hogy a beszerzés a szükséglet mértékét aránytalanul meghaladta. Szabad legyen ezzel szemben azt a véleményt kockáztatnom, hogy oly esetben, amidőn a hivatásszerűség mint a bűncselekmény megállapítását kizáró körülmény fenforog, a beszerzett árú mennyisége, illetőleg a beszerzett mennyiségnek a szükséglet mértékéhez való aránya a bűncselekmény megállapítása szempontjából közömbös; ezt az arányt csak akkor kell vizsgálnia a bírónak, ha ama negatív tényálladéki elem nem forog fenn. A kereskedőt, aki lehetőleg hosszú időre látja el magát árúval, nem gáncs illeti; aki közszükségleti cikknek forgalombahozatalával hivatásszerűleg foglalkozik, azt egyenesen ösztönözni kell mentől nagyobb készletek beszerzésére, hiszen ha a lakosság ellátásának érdeke parancsolja, a hatóság megállapíthatja a forgalombahozatali kényszert vagy egyszerűen rekvirálhatja a készleteket.

Rendkívül tanulságosak az 1916 : IX. tc. 1. §-ának 3. bekezdésében meghatározott árdrágító közvetítésre vonatkozó fejtegetések. Teljesen magamévá teszem azt a konkluziót, hogy az 1. §. 1. és 3. bekezdésében meghatározott vétségek önálló tényálladékok, amelyek között kevés a rokon vonás. Ha azokkal a fejtegetésekkel szemben, amelyek a tényálladékok rokonelemeit domborítják ki, részemről a különbözőség magvának kiemelésére helyezem a súlyt, ez főleg azért történik, mert a bíróságok többször az 1. §. 3. bekezdése alá vonták azt a cselekményt, ami helyesen az 1. §. 1. bekezdésében meghatározott bűncselekményben való részességkép minősülne. Nézetem szerint azt kell elsősorban szem előtt tartani, hogy az 1. §. 1. bekezdésében meghatározott bűncselekménynek elkövetési cselekedete: ügyletkötés; ennek az elkövetési cselekedetnek az eredménye: hatalom közszükségleti cikkek felett. A *tilos* ügyletkötéssel szerzett hatalom ellen irányul az 1. bekezdésbeli pönalizáció és aki ily ügyletkötésnél közreműködik (ügynök, nuntius, ügyleti közvetítő stb.): bűnrészes (v. ö. Szászy-Schwarz: Parerga 502. l.). Ezzel ellentétben az 1. §. 3. bekezdésében *megengedett* beszerzésről van szó, minthogy azonban a tapasztalás szerint árús vagy más kereskedő részéről történő beszerzéseknél gazdasági szükségesség nélkül közvetítők furakodnak közbe, ami az árú szertelen drágulására vezet, a törvény a kereskedőn és a bejegyzett cégű ügynökön felül minden mást kizár a közszükségleti cikkek közvetítésével való foglalkozásból. Azt hiszem a két tényálladéknak ily széttartása kellően eligazít a szubszumció körül.

Nem foglalkozom azonban további részletekkel. Ezekből is megállapítható, hogy az igazságügyi hatóságok az 1916 : IX. tc. alkalmazása körül nehézségekkel küzdenek. A gyakorlati jogász örömmel üdvözli ezért a kipróbált mély judiciumu szerzőnek ezt a legújabb munkáját, amely behatóan elemezi a törvényt, világos rendszerben dolgozza fel a gyakorlatot, ennek keretében plasztikusan tárja elénk az élettől felvetett kontroverziákat és számos kétségben szolgál megbízható vezérfonál gyanánt.

Dr. Lengyel Aurél.

Pénzintézetek felszámolása a Pénzintézeti Központ közbenjöttével.

A Pénzintézeti Központ az 1916 : XIV. tc.-kel alkotott korlátolt felelősségű szövetkezet,* amely állami felügyelet és ellenőrzés mellett, de mégis a pénzintézetek autonómiája alapján álló intézmény és hivatása, a hitelszervezet ellenőrzése, rendkívüli időkben hitelnyujtás a bankok részére és közreműködés pénzintézetek szanálása, meg lebonyolítása körül.

A P. K. üzletrésztőkéjéből a kir. kincstár 100 millió K-t, a pénzintézetek 34 milliót jegyeztek és a kincstár még 25 millió korona veszteségi tartalékalapot bocsátott rendelkezésére. A P. K. tehát hatalmas arányú pénzintézet, de egyúttal törvény által alkotott, bizonyos fokig hatósági jellegű testület, végre pedig érdekképviselet is.

Szorosan hiteljogi szempontból ezúttal csupán az 1916 : XIV. tc. 6. §-át említjük, mely szerint a tagjai sorába tartozó intézetek felszámolásánál szabály szerint a P. K.-ot kell felszámolóul kirendelni és 7. §-át, melynek lényeges tartalma az, hogy bár mely pénzintézet ellen csődöt csak tárgyalás után lehet nyitni és a tárgyalásra a P. K.-ot meg kell idézni. Ha ez kijelenti, hogy a felszámolás intézésére vállalkozik, a csődöt nem lehet megnyitni. Ez a törvényhely hatalmazza fel a m. kir. minisztériumot arra is, hogy az eljárást a csődjog elvei alapján szabályozza.

A felhatalmazás alapján bocsátotta ki a m. kir. minisztérium a 919/917. M. E. sz. rendeletét «Pénzintézeteknek a P. K. közbenjöttével foganatosított *önkéntes* felszámolása», 920/917. M. E. sz. rendeletét «Pénzintézeteknek a P. K. közbenjöttével foganatosított *kényszer*felszámolása» tárgyában, míg a 921/917. M. E. sz. rendelet a kényszeregyességi eljárást pénzintézetekre vonatkozólag módosítja, végre a 922/917. M. E. sz. rendelet a pénzintézetekre, mint a P. K. tagjaira vonatkozó cégbejegyzések tárgyában intézkedik.**

«Az «önkéntes» felszámolás nyilván oly esetekre vonatkozik, amelyekben a pénzintézet vagyona terheit felülmúlja, bár ez a rendeletben kifejezetten kimondva nincs. Következik azonban abból, hogy a 18. §. szerint a P. K. a hirdetményre nem jelentkező hitelezők ismert követeléseinek kifizetésére szükséges összegeket visszatartani, vagy bírói letétbe helyezni köteles.

A rendelet voltaképen nem más, mint pénzintézetek felszámolása esetében a kereskedelmi törvény homályos és hézagos 201—207. §-ainak novellája.

Minthogy azonban az egész rendelet tudott merevséggel alkalmazza a par conditio creditorum elvét és vagyonilag aktív pénzintézetet tart szeme előtt, azt a véleményt kockáztatom meg, hogy alkalmazására aránylag csak ritkán (leginkább kényszeregyesség előrebocsátásával) fog a sor kerülhetni, mert a P. K. természetesen nem bír és nem bírhat oly hatalommal, hogy pénzintézet feloszlását kellő időben, mielőtt saját tőkéi teljesen el-

* L. *Egry* Aurél: Das Kreditwesen Ungarns und die neue Geldinstitutszentrale, a Gesellschaft Oesterr. Volkswirte 1916. évkönyvében 133—164. l.

** L. mindezekről *Meszlény* Artur cikkét a Pester Lloyd f. hó 14-iki reggeli és esti és f. hó 15-iki reggeli lapjában.

vesztek, kikényszeríthesse, a felszámolást pedig rendesen ultima ratio gyanánt már csak materiális csődben határozzák el.

Egyebekben, ha a pénzintézet a P. K. tagja, a cégbíróság más felszámolót csak akkor jegyezhet be, ha a P. K. nyilatkozatával igazolják, hogy sem maga, mint jogi személy felszámolóként eljárni, sem más felszámolókat kijelölni nem hajlandó. Nemtagok szintén felkérhetik a Központot a felszámolás intézésére.

A rendeletnek legeredetibb és legfontosabb újítása az, hogy a rendelet szerint felszámoló intézetnek háromhavi halasztást *(moratóriumot)* enged, amit a pénzügyminiszter a P. K. indítványára még legfeljebb három hónappal meghosszabbíthat. A halasztás ideje alatt a feloszló intézet ellen nem lehet pert indítani, vagy folytatni, csődöt kérni, vagy külön kielégítő jogokat szerezni. Ez az intézkedés meggátolja a run-t és módot ad a Központnak arra, hogy a helyzet felől zavartalanul tájékozódhassék. Természetes, hogy a felszámoló a halasztást nem köteles igénybe venni. Egyes jogcímek nem esnek halasztás alá, mint például kötvények kamatszelvényei, bérek, szolgálati járandóságok, a tőzsdei leszámolásból eredő tartozások. Moratóriumos követelés okából nem lehet zálogot eladni, vagy végrehajtást folytatni, de a korábban elrendelt árverés megtartható és ingatlanra zárlatot foganatosítani lehet. Nagyon fontos rendelkezés még a következő: Ha az önkéntes felszámolás utóbb csődre vagy kényszerfelszámolásra fordul át, a moratórium kezdőpontját kell a fizetések megszüntetése napjának tekinteni és a moratórium ideje a csődtörvény 27. §-ában írt hathónapi határidőbe nem számít. Nem kell alkalmazni a KT. 112. §-ának 2. bekezdését, vagyis a P. K. ingatlanokat is szabadkézből, közgyűlési felhatalmazás nélkül eladhat. Más felszámoló cselekményeiért és mulasztásaiért a P. K. objektíve felelős, tehát nemcsak culpa in eligendo esetén. Míg a P. K. hatásköre úgyszólván korlátlan, a részéről kijelölt más felszámoló ingatlan elidegenítésére, az egész üzlet átruházására, 10,000 koronát meghaladó leltári vagyonrész értékesítésére, az intézet szerveivel kártérítő kötelezettségük tekintetében való egyesség kötésére csak a P. K. hozzájárulásával jogosult és ennek hiányában ily jogcselekménye semmis.

A feloszló pénzintézet és a P. K. közt a vagyon kezelése és értékesítése tekintetében felmerülő vitás kérdések eldöntése a «*pénzintézeti döntőbizottság*» hatáskörébe tartozik. Elnökét a kir. Kúria bírái, vagy a budapesti ítélőtábla tanácselnökei sorából az igazságügyminiszter rendeli ki, négy tagját pedig a P. K. választmányi tagjai sorából (akiket a tagok és pedig túlnyomórészt a kisebb intézetek közgyűlésén teljesen autonom alapon választanak), a feloszló intézet közgyűlése választja meg. Ez a döntőbizottság határoz a közgyűlés határozatai ellen a P. K., vagy a részvényes (szövetkezeti tag) panaszára, míg a KT. 174. szakasza szerinti keresetnek nincs helye. A P. K. támadása halasztó, de a tagé (amelyet anyagi sérelem esetén is 15 nap alatt kell előterjeszteni) nem és a rendelet jogászi szenzációja a 27. §., amely ennek folytán kimondja, hogy ha a megtámadott határozatot már foganatosították, a döntőbizottság a körülmények mérlegelésével állapítja meg a szükséges intézkedéseket. Ezek az anyagi rendelkezések a kereskedelmi törvény reformjánál is figyelembe veendők lesznek. Nézetem szerint — bár a rendelet kiváló megalkotójának, *Meszlény* Arturnak más a felfogása — a döntőbizottság valóságos ügybíróság és egyéb határozatai is res judicatat alkotnak, amelyek az eldöntött kérdés újbóli bírói cognitióját kizárják. A törvényes rendelet szerint a királyi főbíró elnöklete alatt álló bizottság hivatása «a vitás kérdések *eldöntése*». Minthogy pedig egyfelől tagjai csak a P. K. választmányi tagjai lehetnek, de hatvan személy közül a feloszló intézet szabadon választhat, ez az *ügy*bíróság bizonyos fokig *választott* bíróság jellegével is bír és a Pp. szerint alakuló választott bíróságnál több garanciát nyujt.

«*Kényszerfelszámolás*» az, amelyik a csődeljárást helyettesíti, ha a P. K. a csőd elhárítása érdekében a felszámolás intézésére maga vállalkozik, vagy maga helyett más kényszerfelszámolót jelöl ki. Mint már említettem, pénzintézet ellen csődöt ezentúl tárgyalás nélkül soha sem lehet elrendelni. A P. K. meghallgatása tehát kötelező, akár 1. hitelező, akár 2. maga az adós intézet kéri a csődöt, akár 3. hivatalból kellene megnyitni azon az alapon, hogy a kényszeregyességi eljárást a bíróság megszüntette.

A csődbíróság mérlegeli azt, hogy a csődnyitás alaki és anyagi feltételei fenforognak-e és vagy elutasítja a csődkérvényt, vagy a P. K. vállalkozása esetén félbeszakítja a csődeljárást és az iratokat a cégbírósághoz teszi át, amely azonban *köteles* a kényszerfelszámolást elrendelni és a P. K. vagy megbízottja kényszerfelszámolói minőségét bejegyezni. Egyébként hitelező és adós csőd helyett egyenesen kényszerfelszámolást is kérhet. A rendelet végleges alakja szerint (ellentétben az első tervezettel) a csődtörvény *nem* kisegítő joga a kényszerfelszámolásnak, tehát csak a csődtörvénynek *taxative* felhívott szakaszait kell alkalmazni. Nagyon érdekes a felfedező eskű szabályozása: kivétele előtt a bíró a társaság képviselőit meghallgatja a mérleg valódisága felől úgy, hogy lényegében felfedező eskű alatti kihallgatás. A felszámolás eredményességének biztosítása érdekében a rendelet *Fodor* Ármin kir. kúriai bíró indítványára a perenkívüli kereskedelmi eljárás szerinti bizonyító eljárást is lehetővé teszi. Nincs bejelentőkényszer, hanem a P. K. a követelésekről jegyzéket készít, a hitelezőket az osztályozásról és az összegről ajánlott levelezőlapon értesíti és csak a meg nem elégedő hitelező tartozik bejelentést tenni. Elvben a kényszerfelszámolás a külön kielégítő jogokat nem érinti, de ipso jure hatálytalanok azok a külön kielégítő jogok, amelyeket azon időponttól visszafelé számítandó két hónapon belül szereztek, amely időpontban a kényszerfelszámolásra vezető eljárást megindították. Emellett helye van a csődtörvény szerinti megtámadó keresetnek is.

A P. K. hatásköre sokkal tágabb, mint a tömeggondnoké, ami következik rendkívüli megbízhatóságából (fokozott állami ellenőrzés) és szakismereteiből, végre altruisztikus rendeltetéséből. A hitelezőbizottság rendszerint csak támogatja, mint véleményező-testület és ellenőrzi ügykezelését, de nem egészíti ki cselekvőképességét, illetve hatáskörét.

E tekintetben a rendelet csak kevés kivételt tesz: a felszámolási tárgyalásig a bíró, azon túl a hitelezőbizottság hozzájárulását kell kieszközölnie ingatlannak szabadkézből való eladása, vagy az adós egész üzletének elidegenítése esetén. A törvénynek vagy az alapszabálynak oly intézkedése, amely a közgyűlés akaratnyilvánítását teszi szükségessé, nem nyer alkalmazást, habár a közgyűlést a rendelet kényszerfelszámolás esetére sem törli el. Ellenben megszűnik a felügyelőbizottság működése. Ha nem a P. K. a kényszerfelszámoló, fontosabb jogcselekményeihez semmisség terhével a P. K. jóváhagyását kell kieszközölnie.

Kényszerfelszámolás esetén a döntőbizottság két tagját az adós intézet, kettőt pedig a hitelezőbizottság választ a P. K. választmányi tagjai sorából. A döntőbizottság határoz a P. K. és a hitelezőbizottság közt felmerülő vita esetén és az adós intézetnek a kezelésére vonatkozó panaszai tárgyában.

Nagyon gyakorlatias és az élethez alkalmazható módon nyert az eljárás során köthető *kényszeregyesség* szabályozást: elegendő az összegszerű kétharmad többség; az egyesség úgy is szólhat, hogy az intézet vagy a kereskedelmi törvény vagy a 919/917. sz. rendelet szerint felszámol, tehát meghonosítja a *likvidációs* kényszeregyességet, meghatározott egyességi hányad nélkül. A 921. sz. rendelet pénzintézeteknek megengedi, hogy egyenesen ily likvidációs kényszeregyességet köthessenek, ennyiben tehát a 4070/915. sz. rendelet novellája. Ily esetben a P. K. megidézése és meghallgatása kötelező, tag pedig kényszeregyességi ajánlatot csak a P. K. hozzájárulásával tehet. Vagyonfelügyelőül tag egyezkedése esetén a Központot *kell* kirendelni.

A 921. sz. rendelet szerint azt, hogy pénzintézet a P. K. tagja, vagy, hogy a kötelékből kilépett, a cégjegyzékbe be kell vezetni. Végeredményben látnivaló, hogy a rendeletek a törvényhozónak az 1916: XIV. tc. megalkotásakor kitűzött célját ugyanabban a modern szellemben szolgálják változatos és alkalmazkodó szabályainkkal, amely kényszeregyességi rendeletünknek is elismert tulajdonsága.

Dr. Nyári Jenő.

A hazaárulók vagyoni felelősségéről.

A hazaárulók vagyoni felelősségéről szóló 1915: XVIII. tc. országgyűlési tárgyalása során úgy a javaslat előadója, mint a m. kir. igazságügyminiszter úr annak a reményének adott kifejezést, hogy a hozandó törvény gyakorlati alkalmazására nem lesz szükség.

Nyilatkozataik az akkori tapasztalatoknak kétségtelenül megfeleltek. Az a hatalmas, mondhatni abszolut preventív erő azonban, amelyet a törvénytől joggal várhattak el, úgylátszik még sem volt meg teljes mértékben benne. Oda jutottunk a törvényjavaslat tárgyalása óta eltelt közel két esztendő alatt, hogy a törvénynek nemcsak a zárlat felől rendelkező 1. §-át, hanem a pert szabályozó 2. §-át is alkalmazni kell.

Bekövetkezett ez, mielőtt a részletek szabályozva volnának, a bíróság tehát a törvényt a mai alakjában fogja alkalmazni.

A zárlat kérdése a 3512/1915. M. E. számú rendelettel részletesen szabályozva van, a per tekintetében azonban a birósági gyakorlat van hivatva számos nyitott kérdést megoldani.

A törvény 2. §-ának alkalmazásánál, ha annak a bűncselekménynek az elkövetése, amellyel a §-hoz fűzött következmény jár, bírói ítélettel már meg van állapítva, a bíróság feladata a perben csupán arra szorítkozik, hogy a tettes belföldön található vagyonának az államra szállását megállapítsa. Vitás ténykérdés tehát ebben a perben nem lehet más, mint az, hogy a bűncselekmény elkövetésekor mi volt a tettesnek belföldön található vagyona?

A felperesként fellépő magyar állam kötelessége megjelölni azokat a dolgokat, melyeket mint a tettes vagyonát, a törvényen alapuló reászállás következményeképen a maga részére igényel.

Gondoskodhat ez alkalommal arról, hogy «ne indítson pert az ártatlan házastársat illető közszerzemény vagy külön vagyon, valamint ártatlan leszármazókat esetleg illető bizonyos vagyonrésznek az államra szállása iránt», mint ahogyan ez a helyes és nemes szándék az igazságügyminiszter úrnak a javaslat főrendiházi tárgyalásakor mondott beszédéből megállapitható.

Az államot megillető jognak ilyen módon való kezelése és gyakorlása kétségkívül nagyon alkalmas arra, hogy számos vitapontot eleve kiküszöböljön, de természetesen nem nyujt megoldást arra az esetre, ha a vita mégis felmerült.

Kérdéses ez esetben már az is, hogy az államnak ez az eljárása jár-e a vele célozott eredménnyel? Jelesül: annak jut-e a per tárgyává nem tett vagyontárgy, akinek érdekében az állam nem tette reá a kezét?

Gyakorlati jelentőségű lehet ez akkor, ha a tettes él és akár a büntetés kiállása után, akár — a büntethetőség elévülése folytán — enélkül, az állam által igénybe nem vett vagyonra jogokat kíván érvényesíteni.

Megtarthatja-e a feleség vagy leszármazó azt, amit az állam annak idején a tettes vagyonából, bármi oknál fogva, nála hagyott, illetve neki kívánt juttatni akként, hogy tőle nem vette el?

Igenlőleg válaszolni erre aligha lehet.

Már az eddigiekből megállapítható, hogy az ilyen vitákat, bármily körültekintő és méltányos igazgatási intézkedésekkel, megelőzni nem lehet.

A törvény azonban akként intézkedett, hogy ilyen kérdések az állam által indított kártérítési perekben ne szerepeljenek. Ezekben a perekben vitás ténykérdés csak az lehet, hogy azok a dolgok, amelyekről a felperes magyar állam azt állítja, hogy a bűncselekmény elkövetésekor a tettes belföldön levő vagyonához tartoztak, tényleg ahhoz tartoztak-e?

Úgy a kártérítés alapjául szolgáló bűncselekmények természete, mint azoknak büntetése, olyan, aminek folytán a tettes a kártérítési per folyamán személyesen aligha fog védekezni.

De a bűncselekmény elkövetésének és annak a megállapítása után, hogy az 1915: XVIII. tc. 2. §-a alkalmazandó, nem is fűződik a tettesnek érdeke ahhoz, hogy a felperesnek a kártérítésül szolgáló vagyon megjelölésére vonatkozó tényállításaival szemben védekezzék.

Érdekében állhat azonban a tettes hitvestársának az, hogy az állam által igényelt vagyon egy részére kimondassék, az, hogy az női különvagyon, hozomány vagy közszerzemény.

Igazi nehézséget ez a kérdés akkor okoz, ha a tettes hitvestársával közszerzői viszonyban volt.[1]

Háromféle eshetőség merülhet ilyenkor fel.

Lehetséges, hogy olyan vagyont kíván az ártatlan hitves a maga javára mentesíteni, amelyet a közszerzői viszony alatt ő maga szerzett vagy amit ugyanezen idő alatt a másik házastárs: a bűncselekmény tettese szerzett, vagy végül olyan vagyont, amelyről nem állapítható meg, hogy melyikük szerezte.

Az esetek mindegyikében természetesen más lesz a döntés, ha a közszerzői viszony alatt szerzett vagyon tekintetében a hitvestársakat már a vagyonszerzéskor tulajdonostársaknak tekintjük és más akkor, ha a közszerzemény egyedüli megnyílvánulását abban látjuk, hogy a házassági együttélés megszüntekor a házasfél igényelheti annak az értéktöbbletnek a felét, amivel vagyonuk a különvagyon értékén felül gyarapodott.

Az előbbi felfogás az esetek mindenikére egységes és megnyugtató megoldást nyujt. Ennek alkalmazása mellett a házastárs tulajdonosi minőségénél fogva akadályozhatja meg azt, hogy a közszerzeményi vagyonnak őt illető részét tőle elvegyék akkor, mikor az 1915: XVIII. tc. 2. §-át csupán a másik házastárssal szemben alkalmazzák.

Ezzel szemben a másik álláspont legfeljebb akkor nyujthat a közszerzeménynek védelmet, ha az ártatlan fél a közszerzeményi vagyont maga szerezte és ő rendelkezik felette.

A Kúria 41. számú teljes ülési döntvénye az értéktöbbletelméletnek természetes következménye. Eszerint a házasság tartama alatt egyik házastársnak sincs joga a másik házastárs ellenében a közszerzemény megosztását követelni.

Nem szabad azonban a döntvénybe többet magyarázni bele, mint ami tényleg benne van.

Igy a döntvény nem foglalkozik azzal, hogy a közszerzeményi vagyonnal szemben mikor és milyen igényt érvényesíthetnek a házasfeleken kívül álló egyének, például a házastárs hitelezői.

Pedig ez a kérdés úgy az igényperben, mint a csődeljárásban gyakorlati jelentőségű.

Mindkét eset érdekel bennünket azért, mert bennük szintén arról van szó, hogy érvényesül-e a közszerzemény a házasság megszűnése előtt?

Úgy ez igényperben mint a csődeljárásban elég azt a negatívumot megállapítani, hogy valamely dolog nem a végrehajtást szenvedetté, vagy a nem közadósé s ezért az ellene támasztott követelés kielégítésére igénybe nem vehető. Azt a pozitívumot, hogy a dolog kinek a tulajdona, ezekben az eljárásokban nem kell eldönteni.

A közszerzeménynek a csődben való érvényesítésére nézve nagyérdekű fejtegetéseket közöl Zsögöd,[2] melyeknek során arra a meggyőződésre jut, hogy a feleség közszerzői minőségéből folyó igényét a férje elleni csődben ugyan nem érvényesítheti sem a csődtörvény 51. §-a alapján a vele közösségben élés, sem ugyanazon törvény 46. §-a alapján a külön szerzésre való tekintettel, érvényesítheti azonban, mint csődhitelező azért, mert a közadós elleni követelések, a csődtörvény 14. §-a szerint, a tömeg irányában a csődnyitással lejártaknak tekintendők.

Ezek a fejtegetések kétségtelenül előmozdítják a kérdés tisztába hozatalát, de teljes megoldást nem nyujtanak.

Nevezetesen nem olyan esetet oldanak meg, amelynek megoldásánál a kérdés lényegének eldöntése kikerülhetetlen.

Ilyen eset volna az, ha egy időben külön-külön csődöt nyitnak úgy a férj, mint a feleség ellen.

Ha ilyenkor a közszerző viszonyban élő házastársak összvagyona pl. 10,000 K, amiből 3000 K a férj külön vagyona, 2000 K pedig a feleségé, mit leltároznak mindenik csődben csődvagyonként?

A férj elleni csődben 10,000—2000 = 8000 K-t, a feleség elleni csődben 10,000—3000 = 7000 K-t, a két csődben együtt tehát 8000 + 7000 = 15,000 K-t. Világos, hogy a vagyon közszerzeményi részét kétszeresen vették számításba, holott annak csak egyszerese szolgálhat fedezetül.

Nem lehet ebben az esetben elzárkózni az elől, hogy a közszerzemény még a házasság fenállása alatt megosztassék és annak felerésze külön-külön a férj és a feleség csődvagyonában szerepeljen.

És a példa meggyőz arról, hogy már 1915 : XVIII. tc. előtt is voltak olyan helyzetek, amelyekben a közszerzemény az egyik házastárs ellen támasztott igény fedezésére csak fele részében

[1] Rámutatott a kérdés nehézségére dr. Springer Ferenc a javaslat képviselőházi tárgyalása során mondott beszédében, dr. Kelényi Jenő és dr. Arányi István pedig a Jogtudományi Közlöny 51. évf. 4. és 17. számában közölt cikkében.

[2] Fejezetek kötelmi jogunk köréből (1898) 70. és 71. lap.

szolgált és amikor azt a házasság tartama alatt meg kellett osztani.

Ha ez érvényesült akkor, amikor a rendes, nem háborús viszonyok között érvényben levő olyan törvényeket kellett alkalmaznunk, amelyek jogrendszerünkkel teljesen egyeztek, még kevésbé szabad akadályt gördíteni érvényesülése elé egy olyan törvény alkalmazása során, amely háborús, tehát rendellenes viszonyok között épen ezeknek a különleges viszonyoknak a szabályozására létesült és amelynek keletkezése alkalmával a leghivatottabb tényezők kénytelenek voltak elismerni azt, hogy a törvény számos érdemleges kérdést nyitva hagyott.

Nem szabad a bírónak az ilyen döntés alkalmával szem elől tévesztenie azokat a következményeket, amelyekkel az ellenkező irányú döntés járna.

Feláldozná ez a döntés — mint láttuk — a közszerzeményi jog valóságos tartalmát csupán azért, hogy az a bírói gyakorlat alkotta szabály, mely szerint a közszerzeményi igény a házasság fenállása alatt nem érvényesíthető, csorbát ne szenvedjen.

Pedig ez a gyakorlat egyáltalában nem fejlődhetett arra való tekintettel, hogy valamikor, háború dúlásának közepette, kénytelen lesz az ország egy a jogrendszerünkkel különben nem harmonizáló olyan törvénnyel védekezni a hazaárulók ellen, amely — a bírói gyakorlat merev alkalmazása mellett — egyes esetekben igazságtalan eredményekre vezethetne.

A kifejtettek figyelembevételével nem fog a bíró a jog és az igazság látszólagos útvesztőjében eltévedni. Meg fogja találni a lelkében helyesnek megérezett döntés megfelelő indokolását, amellyel meg tudja magát is és a feleket is nyugtatni afelől, hogy igazságosan ítélt. *Dr. Mayer Géza.*

Szemle.

BELFÖLD.

— **Szászy-Schwarz Gusztáv** *az Osztrák Bajtársi Szövetség és a Bécsi Jogász-Egyesület* közös meghívására f. hó 21-én Bécsben előadást tartott a magyar polgári törvénykönyv tervezetéről. Az előadást, amely a címben foglalt anyagon kívül a törvényszerkesztés általános vezérelveire is kiterjedt a hallgatóság mindvégig feszült figyelemben részesítette és különös melegséggel fogadta az előadónak azt a felhívását, amellyel az osztrák jogászokat a magyar tervezet bírálatára és beható vizsgálatára kérte fel. Kétségtelen, hogy Ausztriával és az osztrák tudományos világgal szemben lényegesen más a helyzetünk, mint Németországgal szemben. Ausztriában ugyanis ismerik a magyar jogtudományt annyira, hogy le kelljen tenni arról a meggyőződésükről, hogy nálunk még minden tudományos törekvés ábrányi életét éli. Nem hihetik azt, hogy mi a külföldi minták átültetésében, az idegen törvénykönyvek lemásolásában merülünk ki. Annyival tehát könnyebb a helyzetünk, mert a munkát nem kell az alapelemeknél kezdeni, mint Németországgal szemben. Van azonban egy másik, lényeges nehézség, amelylyel számolni kell. Ilyen, elterjedt és mértékadó osztrák helyen is elfogadott az a nézet, hogy a magyar tudományos törekvés is csak arra irányul, hogy fegyverül szolgáljon Ausztria érdekeivel szemben, hogy új fegyvert szolgáltasson az ellentétes érdekek érvényesítése végett. Nem látják meg ugyanis még gyakran Ausztriában, hogy a tudománynak átfogó, egyesítő, erősítő hatása van, hogy az ellentéteket a tudatlanság, nem pedig a művelődés állítja útunkba. Ez az a pont tehát, amelyről beszélni kell, ez az a kérdés, amelynek tisztázása érdekében az előadással kapcsolatban már jelentékeny lépés történt és ez az a feladat, amelynek megoldásával nagyon is érdemes lesz foglalkoznia a két jogi szakosztálynak. Együttes munka a közös célok érdekében, ez legyen a jelszó, amely közös célok mellett érintetlenül maradhatnak és maradjanak is a különös, nemzeti érdekek. Meg kell győzni Ausztria jogászait, hogy mi nem csupán féltékenykedni tudunk saját önállóságunkra — akár tudományos, akár egyéb téren — hanem megvan a törekvés és képesség bennünk a közös munkára, közös célok érdekében, ha viszonzásul őszinte vonzalmat és baráti közeledést várhatunk. *A.*

— **A harctérről visszatérő ügyvédek** problémája az ügyvédkérdés problémáinak legsúlyosabbika. Mit kellene, mit lehetne érdekükben tenni, miként lehetne őket az átmenet súlyos megpróbáltatásain keresztül segíteni? Az ország első ügyvédi kamarájának évi jelentése természetesen foglalkozik a kar e legnagyobb gondjával, de nem eléggé mélyed bele a kérdésbe, melynek 248 lapjából mindössze néhány lapot szentel. Azt, amit remél és javasol, pár mondatban foglalhatjuk össze. Reményli, hogy a jogfejlődés új iránya az ügyvédi hivatásnak új működési területeket fog megnyitni (szélesebb jogsegély a közigazgatás területén, nagyobb munkakör a nagy gazdasági alakulatok szolgálatában). Javasolja, hogy a közigazgatási reform kapcsán első sorban a harctérről hazatérő ügyvédek neveztessenek ki a létesítendő új állásokra és «tehermentesítsék» a községi jegyzőket a magánmunkálatok alól. Sürgeti az okirati kényszert, mint a perek megelőzésének egyik célravezető eszközét és követeli, hogy a közjegyzők mellett ügyvédek is készíthessenek bizonyos közhitelességű okiratokat. Az ügyvédi karnak e régi programmpontjait a jelentés két indítvánnyal egészíti ki: tömeggondnokká és hivatalos védőkké (akik az indítvány szerint ezentúl díjazandók volnának) a háború után kizárólag harctérről visszatérő ügyvédek legyenek csak kinevezhetők.

Látnivaló, hogy a programm túlnyomó részében nem új, ami pedig új, az sovány. Tudjuk, hogy a kérdés nehéz, teljesen kielégítő megoldása nem is lehetséges, de annak mindent felülmúló fontossága a kamarák kötelességévé teszi, hogy munkájuk javát ennek szenteljék.

— **A bírói szervezeti törvény tervezete a Bírói és Ügyészi Egyesületben.** Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület elnöki tanácsa «a bírói hatalom gyakorlásáról, valamint a rendes bíróságok és az ügyészségek szervezetéről» szóló törvénytervezet megvitatására egy szűkebb körű bizottságot küldött ki. A bizottság tagjai Grecsák Károly kúriai tanácselnök elnöklete alatt Bubla Ferenc kúriai, Sebes Dénes kir. ítélőtáblai tanácselnök, Adolf Sebestyén, Olchváry Zoltán kir. kúriai bírák, Nitsche Győző szabadalmi hivatali elnök, Székács Aladár és Alföldi Ede kir. ítélőtáblai bírák, Mendelényi László kúriai elnöki tanácsos, Lányi Márton és Borsos Endre kir. törvényszéki bírák és Rosnyay Dávid kir. kúriai tanácsjegyző. A bizottságnak március 17-én tartott alakuló ülésén az elnök felszólalása után az a nézet alakult ki, hogy a törvénytervezet, amelyet csak a jelenleg érvényes jogot állítja össze és lényeges újítást nem tartalmaz, sőt számos idetartozó fontos kérdést, mint pl. a fegyelmi jogot nem szabályozza, az idevonatkozó jogos kívánságokat egyáltalán nem elégíti ki. Különös hibája, hogy a gazdasági és az állami élet újabb fejlődésével nem számol és a bírói karnak tíz év óta folyton hangoztatott kívánalmait semmi irányban sem honorálja. Ezért a bizottság elhatározta, hogy egy az összes kérdéseket felölelő törvénytervezetet fog kidolgozni, melyet az egyesület igazgatósága, illetve közgyűlése elé terjeszt. Elnök indítványára kimondották, hogy a bizottság által kidolgozandó tervezetnek számolnia kell a modern és különösen a háborús jogfejlődés követelményeivel, alapelve kell, hogy az legyen, hogy a bírói függetlenség úgy erkölcsileg, mint anyagilag megerősödjék, evégett meg kell valósítani a külön bírói státust és elsőfokon a porosz «Zeitavancement» mintájára az időszakos helyi előlépést, a felügyeletet pedig a bírói testületre kell bízni és végül úgy a fegyelmi jogot, mint a bírói felelősséget ebben a törvénytervezetben fel kell dolgozni. Ezután a kidolgozandó tervezet egyes fejezeteinek kidolgozásával a bizottság egyes tagjait bízták meg.

— **Az Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetségének** március 21-iki ülésén *dr. Kovács Marcel* budapesti kir. ítélőtáblai bíró tartott előadást a *felfolyamodásról.* Az előadó rámutatott arra, hogy a felsőbíróságok igen sok felfolyamodást utasítanak vissza abból az okból, hogy azokat a törvény kizárja, aminek az idevonatkozó jogszabályok bonyolult volta az oka. Felfolyamodásnak általában véve végzés ellen van helye, néha más elnevezésű határozat ellen is, így a váltó fizetési meghagyás ellen a perköltség miatt. Itélet ellen is felfolyamodásnak van helye, ha az olyan kérdést dönt el, amely nem a per érdemére tartozik; így a Pp. 222. §-ában megállapított bírság kiszabása vagy a peres eljárás felfüggesztése tárgyában hozott intézkedés miatt. Minthogy azonban a fél nem tartozik jobban tudni, mint a bíróság, hogy a határozat lényegileg ítélet-e vagy végzés, ezt a felfolyamodást nem lehet elkésettség okából visszautasítani, ha azt 8 napon túl, de 15 napon belül adják be. Nincs helye felfolyamodásnak az eljárás folyamán hozott végzé-

sek ellen. Ilyen pl. az az eset, ha a másodbíróság az elsőbíróságnak a keresetlevelet hivatalból visszautasító végzését megváltoztatja és tárgyalás kitűzését rendeli el vagy ha az alsóbíróság eljárását feloldja vagy póteljárást rendel el; ilyen az a végzés is, amellyel valamely felet a bíróság a tanú vagy szakértő díjainak előzetes letétbe helyezésére kötelez. Néha nem mondja meg a törvény, van-e helye valamely végzés ellen felfolyamodásnak, így különösen a bírságolást, költségben marasztalást rendelő végzések ellen (Pp. 32., 118., 222., 336. §-ai). Ha a bíróság a tárgyalást a Pp. 203., 221. és 431. §-ai alapján valamely fél költségére halasztja el, anélkül, hogy a felet rögtön a költség megfizetésére kötelezné, ez-ellen a végzés ellen nincsen felfolyamodás; ha azonban a fél a költségfizetésben azonnal elmarasztaltatik, ez ellen a végzés ellen van helye felfolyamodásnak, noha ez még a Pp. 556. §-ának második bekezdéséből egymagában nem következik. A törvény nem zárja ki a felfolyamodást sehol sem az 50 K-nál kisebb értékű perekben, de meg sem engedi; ezekben a perekben csak az eljárás folyamán hozott végzések ellen nincs helye felfolyamodásnak Nincs helye tovább felfolyamodásnak megváltoztató végzés ellen akkor, ha az az eljárás folytatását rendeli el vagy pedig a felfolyamodásnak tárgya csupán a perköltség volt (Pp. 521. §.), ami különösen a biztosítási végrehajtás elkerülése végetti letét kérdésében szokott előfordulni. Az eljárás felfüggesztése tárgyában hozott másodfokú végzés ellen a Pp. szerint elbírálandó perekben van helye további felfolyamodásnak, kivéve ha ez a bíróság a perben végleg határoz. Régi rendes perben a perrendi novella 59. §. értelmében további felfolyamodásnak van helye, ha a felfolyamodási bíróság a peres eljárás felfüggesztését rendelte el.

— **Mikor kezdődött a háború?** ezt a kérdést kellett a tőzsdebíróságnak egy kártérítési per keretében eldöntenie. A kártérítést kérő felperes szerint az 1914 július 29-én létrejött ügylet már a háborúban kötött ügyletnek tekintendő. A tőzsdebíróság alperes ellenkező álláspontját fogadta el következő indokolással: «Elsősorban eldöntendő kérdés volt az, hogy a kereseti ügylet a háború kitörése előtt kötött ügyletnek minősítendő-e? A bíróság ezt a kérdést az alperes álláspontja értelmében döntötte el. Az *A)* alatti ugyanis 1914 július 27-én kelt. Az alperesnek *C)* alatti távirata, amellyel az ügylet létrejöttét a maga részéről elismerte, 1914 július 29-én adatott fel. Még ha ez utóbbi időpont tekintetik is az ügylet létrejötte napjának, akkor sem lehet megállapítani azt, hogy a kereseti ügylet a háború kitörése után jött létre, mert azok az események, amelyektől a világháború időpontja számíttatik, csak 1914 augusztus elején következtek be. Az a körülmény, hogy 1914 július végén a szerbiai hadjárat megkezdődött volt, nem változtat ennek a megállapításnak a helyességén, mert az a különleges joggyakorlat, amelyet a bíróság a háború kitörése előtt kötött és a háború kitörése után teljesítendő őrleményügyletek elbírálásánál követ, csakis a világháború által előidézett rendkívüli körülményekben leli indokait és kétségtelen, hogy az esetben, ha a háború csak az Osztrák-Magyar Monarchia és Szerbia között folyt volna le és így azok a rendkívüli események, amelyek a világháború folytán állottak elő, be nem következtek volna, úgy nem lett volna szükség arra sem, hogy a háború előtt kötött ügyletek különös elbírálásban részesüljenek, a kereseti ügylet ennek folytán háború előtt kötött ügyletnek volt tekintendő.» (3652/914.)

— **Ujrafelvétel a Gybp. hatálya alá eső ügyben.** Ezzel a kérdéssel foglalkoznak a lapunk múlt évi 205., 214. és 223. lapjain, továbbá folyó évi 7. lapján foglalt fejtegetések, valamint a *BDtár* X. k. 119. és 134. szám alatt, végül a *BDtár* XI. k. 11. szám alatt közölt határozatok. Ezzel a kérdéssel foglalkozik a kir. Kúriának a folyó évi március 6-án B. IV. 7385/1916. számú határozata is, amelynek alapjául szolgáló esetben a kir. törvényszék a hadviselés érdekei ellen elkövetett oly bűncselekmény miatt, amelynek tárgyában a főtárgyalást az 1915 : XIX. tc. 16. §-a értelmében a kir. törvényszéknek ötös tanácsa előtt kell megtartani, az újrafelvételi főtárgyalást három tagból alakított tanácsban tartotta meg. A kir. Kúria a kir. törvényszék ítéletét a főtárgyalással együtt a Bp. 384. §. 1. pontjában meghatározott semmisségi okból megsemmisítette és a kir. törvényszéket arra utasította, hogy az új főtárgyalást ötös tanács előtt tartsa meg. A határozat indokolása hivatkozik arra, hogy a Gybp. 24. §-ának helyes értelmezése az, hogy az újrafelvételi eljárásban a Bp. szabályait az 1915 : XIX. tc. 16. §-ában, továbbá a Gybp. 15—17. §-ában, 18. §-a 1—4. bekezdéseiben, a 19. és 20. §-okban, végül a 18,700/1915. I. M. számú rendelet 6. §-ában foglalt eltérésekkel kell alkalmazni. Arra, hogy a Gybp. 24. §-ában különösen kiemeltessék, hogy a főtárgyalást újrafelvétel esetében öttagú tanács előtt kell megtartani, az 1915 : XIX. tc. 16. §-ában a főtárgyalás megtartására vonatkozó általános rendelkezésénél fogva szükség egyáltalában nem volt. Következésképp a Gybp. 24. §-ának az a rendelkezése, hogy újrafelvételnek a Bb. szabályai szerint van helye, hatásköri szabályokra nem vonatkozhatik és csupán azt jelenti ki e rendelkezés, hogy az újrafelvételnek megállapításánál a Bp. 446. és következő §-ai az irányadók. Ezzel a határozattal a sokat vitatott kérdést végleg eldöntöttnek lehet tekinteni.

— **Az Országos bírói és ügyészi egyesület debreczeni osztálya** által rendezett jogi és államtudományi tanfolyamon március 9 én dr. *Haendel* Vilmos egyetemi tanár tartott előadást «Az állam felelőssége a háborúokozta károkért» címen. A hadikárok időbeli és térbeli határainak s a hadikár lényegének megjelölése után kifejtette, hogy sem írott jogunkban nincs, sem a szokás és a gyakorlat nem foglal magában oly tételt, melyre az állam felelőssége magánjogi szempontból alapítható volna, sőt jogunk magyarázati szabályok útján alkalmazható tételt sem tartalmaz. Nem vezethető le a kártérítési kötelesség közjogi alapon sem, mert a doktrinär alapfogalmak mint az intézeti, az organikus államfogalmak puszta fikciók, a közvédelem kötelezettségéből pedig — hacsak ennek vétkes elmulasztása nem bizonyíttatik — kártérítési kötelezettséget konstruálni szintén lehetetlen. Az előadó konkluziója az volt, hogy egyetlen irányító szempontnak a segítés elvét, a szenvedett kárnak a kárt nem szenvedettek között való szétosztását kell tekinteni.

— **Magyar írók külföldön.** A Liszt-féle Zeitschrift f. die ges. Strafrechtswissenschaft legutolsó számában dr. *Vámbéry* Rusztem az 1916 : IX. tc.-ről számol be, dr. *Auer* György pedig a háborús büntetőjog egy hézagáról, továbbá a háború és öngyilkosság összefüggéséről emlékezik meg. Ugyanc szám közli az 1914. évi rehabilitációs törvényjavaslat német fordítását.

— **Dr. Kovács Marcel** kir. ítélőtáblai bíró a Budapesti Ügyvédi Körben március 29-én csütörtök este 1/27 órakor «*A perrendtartási joggyakorlat köréből*» címen előadást tart. Vendégeket szívesen lát az elnökség.

— **Az árdrágító visszaélésekről szóló törvény a gyakorlatban** címmel dr. *Balás* P. Elemér, az igazságügyminisztériumban alkalmazott kir. ügyész több mint 120 oldalra terjedő könyvet írt, amely a «Magyar Jogélet» kiadásában jelent meg. Az elsősorban gyakorlati célokat szolgáló munka teljes feldolgozását nyujtja a törvényelőkészítési anyagnak, a bírói gyakorlatnak és a jogi irodalomban felmerült nézeteknek s eddig meg nem vitatott kérdésekben is útmutatásokat tartalmaz a törvény helyes értelmezésére és megfelelő alkalmazására. Ára 5 korona. A munkára még visszatérünk.

Teljes gyakorlattal és kitünő referenciákkal bíró ügyvédjelöltet és irnokot azonnali belépésre keresek. Német és román nyelvismerettel előnyben részesül. Dr. Dobó Jenő ügyvéd, Lugos. 15694

Gyakorlott ügyvédjelöltet alkalmazok irodámban. Ajánlatok dr. György Károly, győri ügyvéd címére küldhetők. 15696

Kitünő női munkaerő póstatakarékpénztári tisztviselőnő *délutáni alkalmazást keres* ügyvédi irodában. Irásmunkák végzésében nagy gyakorlata van, kiválóan intelligens, gépírást jól tud, bármely munkakört be tud tölteni. Szíves meghívást «Elsőrangú erő délutánra» jeligére a Blockner-féle hirdető irodába kér Budapest, Semmelweis-utca 4.

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95).

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 13. szám. Budapest, 1917 április 1.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Vámbéry Rusztem* budapesti egyetemi magántanár: A budapesti ügyvédi kamara közgyűlése. — Szászy-Schwarz Gusztáv előadása Bécsben. — A szervezeti törvény előadói tervezete. — *Dr. Bárd József*: Juriszprudencia és jogtudomány. — Szemle.
Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár.

A budapesti ügyvédi kamara közgyűlése.

Vígasztalanul sivár volt az a benyomás, amelyet az ország első kamarájának harmadik háborús közgyűlése az elfogulatlan szemlélőben ébresztett. Ugy a jelenlévők aránylag csekély száma, mint az elhangzott beszédek tartalma tett bizonyságot arról, hogy a közgyűlés mint tanácskozó és határozó testület nem tekinthető a kari érdekek és eszmék egyetemes kifejezőjének. Eltekintve az elnöki megnyitótól és a titkári jelentéstől a felszólalások inkább politikai velleitások és védői sérelmek visszhangjai voltak, mintsem az ügyvédség égető problémáinak megnyilatkozásai. Hallottunk ügyvédpolitikust, aki harsogó baritonján közhelyekre szavalt a közszabadságok kiterjesztéséről, hallottunk védőket, akik a bíróságnál kudarcot vallott perorvoslataikat a jogrend sérelmeivel általánosították, hallottunk javaslatokat, amelyek a katonai büntetőjog fejlesztését, «reformgondolatokat», amelyek a keresztényi szeretet jegyében a botbüntetés visszaállítását sürgették, de mindösszevéve hasonlíthatatlanul több szó esett a hadseregszállítókról és árdrágítókról, mint pl. a hadbavonult ügyvédek kárpótlásáról, a kar erkölcsi és szakszerű színvonalának emeléséről vagy anyagi érdekének méltányos kielégítéséről. Világháború van, országok dőlnek romba, az emberiség a jogrendnek soha nem sejtett átalakulása előtt áll, de a budapesti ügyvédi kamara közgyűlésének mindehhez nincsen szava.

Nem a közgyűlést, nem is a felszólalókat okoljuk ezért, Hogy az ügyvédség sajátképeni problémái ily ünnepélyes alkalmakkor háttérbe szorulnak, annak mélyebben fekvő oka van. Még mindig nem tudtunk szabadulni az ügyvédi hivatásnak némileg anakronisztikus felfogásától, amely az ügyvédkérdést elmúlt idők idealizmusának köntösébe öltözteti, amely az ügyvédségnek történeti jogcímen más szellemi foglalkozásságakkal szemben kiváltságos helyzetet igyekszik biztosítani. Ezzel aztán eltávolodunk az élet valóságától, amelyben az ügyvédi hivatás elsősorban kereseti foglalkozás. Ha mint ilyent, a tisztességes megélhetést biztosító rideg önérdeken felülemelkedő altruisztikus vonások is díszítik, úgy ebben megegyezik a többi szellemi foglalkozásokkal, az orvosival, a mérnökivel csak úgy, mint a tanárival vagy a közhivatalnokival. Minden szellemi munkának sajátossága, hogy a szolgáltatás és ellenszolgáltatás nem mérhető a shylocki mérlegen s ez is egyik oka, hogy a szellemi munkás díjazása nem szabható szigorúan a szolgáltatás mennyiségéhez. Ez a kiváltság azonban nem válhatik privilégium odiosummá. Aki az ügyvédben még ma is elsősorban a szegények ingyenes védőjét, az özvegyek és árvák önzetlen gyámolítóját kívánja látni, elfelejti, hogy nagyot fordult a világ ama kor óta, amelyről a Digestákban olvasható: «est quidem sanctissima civilis sapientia et quæ pretio nummario non sit æstimanda nec dehonestanda» és amelyben a Lex Cincia tilalmazta az ügyvédi munka díjazását. Mondjuk ki bátran, hipokrizis nélkül, hogy az ügyvédnek minden munkáját becsületesen meg kell fizetni és ha a vagyontalanok érdekében végzi, fizesse azt az összesség, az állam, amely ezeknek az érdekeknek kötelességszerű védője.

Nem kevésbé anakronisztikus az a nézet, amely az ügyvédséget a népjogokért folytatott politikai pártküzdelem homlokterébe állítja. Semmi kétség, hogy az ügyvédet a jog védelmében kifejtett munkássága a haladás szükségképeni harcosai közé sorozza. Aki állandóan a joggal foglalkozik, legjobban érzi annak hiányait. Valódi rendeltetése azonban mégis a már fenálló jogok védelme. Azok az örökemlékű nagy ügyvédek — mondotta Csemegi egy negyedszázad előtt — akiknek tisztelt nevei az eltűnt korszakokból, mint utánzandó minták fenmaradtak, mint az ügyvédi kötelesség hősei aratták a hervadhatatlan babérokat. Volt azonban idő, midőn az ügyvédeknek hazánkban még ennél is kimagaslóbb szerep jutott. Deák Ferenc volt az, aki a prókátorokról kicsinylően nyilatkozó konzervatív szónoknak válaszolva megjegyezte, «hogy ez a tiszteletreméltó kar az, melynek alkotmányunk fentartását elsősorban köszönhetjük, melynek alkotmányunk védelméért adósai vagyunk». Csakhogy ma már nem élünk a rendi országgyűlés korában s ha a háború kényszere a szabadságjogokat időlegesen bilincsbe verte is, ma már a népjogok, a közszabadságok kiterjesztésének harcosai talán mégsem csupán az ügyvédi karban akadnak. Bizonyára mindenki természetesnek találja, ha az ügyvédség a kort mozgató progresszív gondolatok mellé szegődik, de a kar tekintélye ép úgy megköveteli, hogy a pártpolitikai állásfoglalásnak még a látszatát is kerülje. És valóban rossz szolgálatot tesznek az ügyvédségnek a politikusok, akik a kar hivatalos testületének erkölcsi tőkéjét akár a kormány, akár az ellenzék pártjának szolgálatában aprópénzre váltva igyekeznek elpazarolni.

Midőn a közgyűlésről írunk, nem mellőzhetjük hallgatással azt sem, amiről ott legtöbbet beszéltek: a védők panaszait a háborús büntető igazságszolgáltatás igazságtalanságairól. Ha e panaszok talán terjedelemben nem is álltak arányban az ügyvédség egyetemes érdekeivel, amelyekkel a közgyűlésnek foglalkoznia kellett volna, úgy mégis joggal számíthattak meghallgatásra. Nem rajongunk sem a gyorsított eljárás szépségeiért, sem a Hvm. vagy az Áv. alapján a nagyuzsorások Prügelknabeira kiszabott drákói büntetésekért, sőt készséggel elismerjük, hogy a bíróság néha összetéveszti szerepét a fronton küzdő katonáéval, mégis azt tartjuk, hogy az árdrágítók és hadseregszállítók szabadsága nem azonosítható a közszabadságokkal. Az a hangosság és az a hevesség, amellyel a védőknek aránylag kis csoportja a klienseinek a jogi csatákban nyert sebeit a fórumon kesergi, nem áll arányban a súlyos sérelmekkel, amelyeket a jogrend a háborúban szenvedett. Nemcsak árdrágítók pereiben siklik ki néha Justicia pallósa, hanem a politikai bűncselekmények miatt folyamatba tett ügyekben is, nemcsak a védelem szabadságán esik csorba, hanem mintha egy kicsit hiányoznának a háború alatt egyéb szabadságjogok is, de a védők karának panaszaiban csak az előbbiekről esett szó. Sőt merjük állítani, hogy oly atrocitások, amelyektől az évi jelentés és a közgyűlés visszhangzott, békében is megestek és csupán a háború esélye, hogy a hadseregszállítók idegei az előzetes letartóztatásra vagy a börtönbüntetésre finomabban reagálnak, mint a békében a védőnélküli vádlottak ezreinek idegzete. Érthetők, sőt nagyrészt indokoltak a panaszok, amelyek a háborús büntetőtörvények fogyatékosságait sorolják fel, de a jogszolgáltatásra vonatkozó kifogások oly általánosságban mozognak, hogy alaposságuk alig

ellenőrizhető, alig tudjuk azokból megállapítani, vajjon a törvények gyakorlati félremagyarázásával vagy a vád és a védelem hagyományos nézeteltérésével állunk-e szemben. Két okból kell azonban óvást emelnünk ama konkrét vád ellen, amellyel a kamara jelentése az igazságügyminisztérium VII. ügyosztályának halasztási ügyekben alkalmazott rideg szellemét kipécézi, egyrészt a hatóság, amely halasztási ügyekben dönt, tudtunkkal nem a VII. ügyosztály hanem az igazságügyminiszter, másrészt alkalmunk nyílt meggyőződni róla, hogy a minisztérium a büntetés végrehajtásának halasztása kérdésében még a békés gyakorlatnál is enyhébb praxist követ. Igy nemcsak a gyorsított eljárásban fogházra ítéltek ezrei nyertek halasztást, hanem megtörtént az is, hogy büntettre kiszabott büntetés végrehajtását is elhalasztották.

Nem akarunk abba a hibába esni, amelybe a közgyűlés esett, amidőn idejének nagyrészét annak bizonyítására használta, hogy az árdrágítókon — társadalmunk e köztisztelt és közhasznú tagjain — esett sérelmek valóban a jogrend megbontását jelentik. Hinni reméljük, hogy a kamara tagjainak többségében az altruisztikus rokonszenv mégis inkább kartársaik amaz ezrei felé fordul, akik a fronton és egyebütt epedve várják a pillanatot, amidőn feldúlt irodájukba visszatérhetnek. Ez a többség azonban — sajnos — nem volt jelen a közgyűlésen, a jelenlévőknek pedig nem akadt ötlete, amellyel az ügyvédi probléma e fájó pontját enyhíthette volna. Aminthogy nem hallottunk oly gondolatot sem, amely a bántó kereseti ellentétek elsimítására, a jogi tudásnak és a jellemnek a társadalmi ügyeskedéssel szemben kívánatos érvényesítésére irányult volna. Állítólag az ügyvédek a szóbeliség apostolai, de pro domo, úgylátszik, mégis az írásbeliséget részesítik előnyben. Mert az ügyvédi kar egyetemes érdekeinek méltánylásában a választmány jelentése toronymagassággal emelkedik a közgyűlésen történtek fölé.

Dr. Vámbéry Rusztem.

Szászy-Schwarz Gusztáv előadása Bécsben.

Minél tovább tart a nagy világbomlás, minél reménytelenebbül merül benne alá az egyén a maga egész érzésvilágával, hitével, vagyonával, létével, annál nagyobb realitást nyer a társadalomnak az a felfogása, amelyet békés idők *Max Verworrn*-ok szobatudós bogaraiként kezeltük: hogy az egyén individualitása és önrendelkezése csak látszat, hogy ő csak pici sejtje egy valóságban létező magasabbrendű élőlénynek, amelynek neve: társadalom. Amit akkor senki sem értett, amit mindenki megmosolygott: véres és komoly valóság ma és a jog, a lomha, hátul kullugó, kelletlenül kászolódik hozzá, hogy a változást tudomásul vegye... És egy másik, ma szintén hozzánk hasonlíthatlanul közelebb álló gondolat az, hogy eszmék, ötletek, ideák, kezdeményezések sorsa nem az ő belső jóságukon fordult, hanem a visszhangon, amelyet támasztanak, az intenzitáson, amellyel a termőföld a beléje hullott magot gerjeszti és táplálja, a milieun, amelybe az események forgataga sodorja. Számos és talán nem sokkal kevésbé arra méltó szervezkedő mozgalom, mint a *Bajtársi Szövetség*, nap-nap után ellenségül látja magával szemben a háború alakulását; ez az egy az, amelyet a háborús szél felfelé ragad, amely dagadó vitorlákkal siet célja felé: a középeurópai kultúra egységének megteremtése felé.

Mi és mindazok, akik a maguk és Európa jövendő boldogulását a központi hatalmak győzelmében látják, csak örülhetünk e szép mozgalom sikerének és terjeszkedésének. S nekünk magyaroknak az örömre kettős okunk van, mert ha történtek a multban hibák és túlzások a német kultúrának átültetésében, úgy a hiba nem az volt, hogy *keveset* vettünk át, hanem az, hogy *sokat* és *titokban* vettünk át. Úgy, hogy a mi bekapcsolódásunk ebbe a mozgalomba — ez most már egészen kétségtelen — nem azt eredményezi, hogy szellemi importunk növekszik, hanem jelenti ellenkezőleg a szellemi behozatal tetemes csökkenését és a szellemi kivitel nagyarányú fokozódását. És pedig nemcsak mennyiségileg: mert amennyivel otthonosabbá és ezzel józan kritikára képesebbé lesz a német tudásban hazai közönségünk, annyival vesztettebb ügye van annak a szolgai majmolásnak, amely azelőtt lehetséges volt; és amennyivel jóakaróbb megértésre számíthat odakünn az, ami fajsúlyánál és nemeséretartalmánál fogva exportképes: annyival serkentőbben hat ez a lehetőség az *igazi* értékekre idebenn. S valóban: a százados elfeledettségből és félreismertségből rohamosan kezdünk kibogozódni és Ausztria és Németország néha a szószoros értelmében elhűlve látja azt a kincses gazdagságot, amely szellemiekben is alig fekézhető bőségben ömlik belőlünk; és az úri kényelmű Ausztria és a páratlan szorgalmú, de nem mindig nagy invenciójú Németország egyszeriben elhagyják a gazdag nagybácsinak azt a vállveregető hangját, amelyhez a múlt század közepe óta velünk szemben oly nagyon hozzászoktak.

Ha pedig tanú is kell mindehhez: valamennyien, akik *Szászy-Schwarz Gusztáv* legutóbbi bécsi szereplését végigkísértük, megerősíthetjük a fejlődésnek ezt a reánk nézve oly hízelgő menetét. A hallgatóság nem tudta, min lepődjék meg jobban és előbb: azokon a közléseken-e, amelyeket az előadó polgári törvénykönyvünk javaslatáról tett, vagy azon a szuverén hatalmon-e, amellyel óriási tárgyának minden részletét kezelte, vagy az előadás módjának azon a brilliáns könnyedségén-e, amelyet mi itthon oly jól ismerünk és amely csak nyert annak folytán, hogy az előadó nem előadott, hanem olvasott és ezzel nyomatékosan kizárta minden improvizáció gyanúját.

A hallgatásnak abban a levegőjében, amely minden érdekes előadás környezetét betölti, mégis domináló volt talán a meglepetés afölött, hogy a mi kodifikátoriainkban annyi a modernség, annyi az önállóság, annyi a legjobbnak nyujtására való eltökéltség, amennyit az előadó felolvasása során kiemelt. Egyenesen szenzáció erejével hatottak pl. az *ági örökösödésre* vonatkozó fejtegetések s mikor *Klein Ferenc* vette át a szót, hogy méltassa az előadást, szinte meg sem lepődtünk volna, ha nyomban indítványt tesz az ági örökösödésnek Ausztriában való sürgős meghonosítására. Az indítvány ugyan elmaradt, de a hatás megmaradt és megmaradt reánk magyarokra is, akik az ági örökösödés igazságos volta mellett fényes virtuozitással csoportosított példákkal szemben, láttunk már ellenpéldákat is. Osztatlan figyelmet keltettek azok a fejtegetések, amelyek, a *nasciturus* jogi személyiségére, a jogi személy konstrukciójára, a vagyoni felelősséget jogilag megalapozó szabályokra, a közszerzeményre, a házasságon kívül született gyermekre és a törvényjavaslat sok más újítására vonatkoztak. S minket magyarokat is nagymértékben megnyugtattak azok a kijelentések, amelyeket az előadó a javaslat további sorsára nézve tett, mert biztosítékai annak, hogy a javaslatból nem lesz törvény anélkül, hogy magáévá tenné azokat a mérhetetlen értékű tanulságokat, amelyeket a jognak a a világháborúból le kell szűrnie. Ehhez azonban idő kell, évek hosszú átalakulásai, amíg a hullámgyűrű a gócponthoz közelebb fekvő területekről eljut a jobban elbástyázott magánjog vidékére. Az a tudat, hogy ennek a munkának tekintélyes része az előadó kezén megy keresztül, legbiztosabb záloga annak, hogy ez a remény valóra fog válni.

A szervezeti törvény előadói tervezete.*

Amint a tervezet indokolása helyesen kifejti, a bírói függetlenség megóvását célozzák azok a szabályok is, amelyek az *összeférhetetlenségre* vonatkoznak. A bírónak nemcsak a kormányhatalommal szemben kell függetlennek lenni, hanem el kell hárítani azt is, hogy «bármiféle más erkölcsi vagy vagyoni függésbe kerüljön».

Ezért csak helyeselhetjük és az újabban megnyilvánult újító törekvésekkel szemben különösen nagy nyomatékkal helyeseljük, hogy a tervezet alapjában az 1869 : IV. tc. álláspontján (8—13. §.) megmaradt.

A tervezetben engedett kivételek közül az egyetemi docenturát már az 1891 : XVII. tc. 40. §-a ismerte. Helyes, hogy a tervezet (68. §. 5. p.) megengedi azt is, hogy a bíró (ügyész) «jogakadémián vagy más nyilvános tanintézetben, vagy a közigazgatás valamely ágában tartott hivatalos tanfolyamon előadást tartson, vizsgálóbizottságban résztvegyen, vagy az ilyen tanfolyamnak vezetője legyen». Kifogásolnunk kell azonban, hogy az ily működés csak «az igazságügyminiszter engedelmével» lehetséges. Talán felesleges minden felügyeleti engedelem, de ha már mindenkép szükséges volna, miért ne lehetne az engedély kérdésében a döntést a Kúria elnökére, a táblai elnökökre, a

* Bef. közl. Az előbbi közl. l. a 12. számban.

koronaügyészre s a főügyészekre, vagy esetleg a kúriai és táblai elnöki tanácsokra, amelyekben a 131. §. módjára a koronaügyész, főügyész is résztvenne, bízni.

A tervezet 70. §-a szerint bíró (ügyész) «egyesületi tisztséget csak akkor viselhet, ha a tisztség sem javadalommal, sem más vagyoni kedvezménnyel nem jár». Mi helyeseljük ugyan a szabályt, de azt hisszük, hogy az országos bírói és ügyészi egyesületet kivételes elbánásban lehetne részesíteni és meg kellene engedni, hogy fizetéses tisztségeit bírák és ügyészek is betölthessék.

A 71. §-ban nélkülözzük annak a kimondását, hogy a bíró (ügyész) választott bírói működéseért is fogadhat el díjazást. Ezt a gyakorlat eddig sem tartotta kétségesnek és ha van mellékjövedelem, amely nem kifogásolható, ez bizonyára olyan. A választott bírói intézménynek is érdeke, hogy bírák (ügyészek) részt vegyenek a választott bíróságokban.

Az ötödik és hatodik fizetési osztályba történő helyi előléptetéseknél a mai *címmel és jelleggel felruházott bírák és ügyészek* kérdését a tervezet 55. §-a úgy oldja meg, hogy az állásukban megmaradó bírák és ügyészek a Kúria, az ítélőtáblák és a főügyészségek személyzetéhez nem tartozó valóságos kúriai, ítélőtáblai bírák, főügyészhelyettesek lesznek. A megoldás jó. A szakasz második bekezdésére csak az a megjegyzés, hogy annak alapján az ilyen, addig elfoglalt állásában kinevezett ítélőtáblai bíró is kinevezhető lesz ismét ugyanabban az elfoglalt állásában a Kúria személyzetéhez nem tartozó kúriai bíróvá. Ennek elvi akadálya nincs és kár is volna a szervezeti törvényben lehetetlenné tenni, ha a legközelebb jövőre ily kinevezés nincs is tervben. A figyelmet inkább arra akarjuk felhívni, hogy a felsorolásba a kir. törvényszéki tanácselnökök is vétessenek fel, nehogy hátrányosabb helyzetben legyenek, mint az elfoglalt állásukban kinevezett ítélőtáblai bírák. Ismételjük: tudjuk, hogy ezidőszerint ily kinevezést nem tervez az igazságügyi kormányzat, de épen a tanácselnököknél, akiknek megtartása elfoglalt állásukban fontos érdek lehet, idővel célszerűnek mutatkozhatik ily kinevezés.

Az 55. §-ban foglalt ezen új rendezés folytán szükséges volna az az átmeneti rendelkezés is, hogy az eddig címmel és jelleggel felruházott bírák és ügyészek ezentúl ilyen állásukban kinevezett valóságos kúriai, ítélőtáblai bíráknak, főügyészhelyetteseknek tekintendők.

Minthogy az ilyen kinevezések az elfoglalt állásban történnek, csak a *már bírói, ügyészi szolgálatban lévők* nevezhetők ki. Az 50. §. utolsó bekezdése azt is kimondja, hogy bírói és ügyészi állásnak magasabb fizetési osztályába csak bírót és ügyészt lehet kinevezni. Hasonlóan kellene intézkedni még több bírói és ügyészi állás tekintetében. Ezek az állások: a Kúria elnöki, másodelnöki, tanácselnöki; a táblák elnöki, tanácselnöki; a törvényszékek elnöki, tanácselnöki; a budapesti kir. törvényszék másodelnöki és a budapesti központi járásbíróság vezetői állása, továbbá a koronaügyészi, főügyészi és budapesti vezető ügyészi állás, amelyeket annak, akinek nincs megfelelő bírói (ügyészi) gyakorlata nem is lehet kellően betölteni. A szükséges bírói (ügyészi) gyakorlat éveinek minimumát is meg kellene állapítani.

A kinevezett bírák (ügyészek) *rangsorokba* foglaltatnak. A 65. §-ban megállapított rangsorok a maiaknál egyszerűbbek ugyan, de az V. fizetési osztályban az ügyészek és a bírák és a VI. fizetési osztályban a törvényszéki elnökök, a budapesti törvényszék másodelnöke és a budapesti központi járásbíróság vezetője egyrészről és a többi ebbe a fizetési osztályba sorozott bíró és ügyész másrészről külön rangsorban vannak. Ez indokolatlan: mindazokat, akik egy fizetési osztályba tartoznak, közös rangsorba kellene foglalni. A koronaügyész, aki a kúriai tanácselnökök és ítélőtáblai elnökök között sorozandó, kimaradt a felsorolásból.

A tervezet szerint, ha igazságügyminiszteri tanácsos vagy osztálytanácsos az állásának megfelelő fizetési osztályba sorozott ítélőbírói vagy ügyészi állásba kerül, rangsora szempontjából a fizetési osztályba történt első kinevezés irányadó s ugyanez áll viszont, ha a megfelelő fizetési osztályba sorozott bíró vagy ügyész kerül miniszteri tanácsosi, osztálytanácsosi állásba. (66. §. 2. bek.) A miniszteri tanácsos és osztálytanácsos rangja azonban már a tanácsosi, osztálytanácsosi cím és jelleg adományozásától számít (66. §. 3. bek.), amit a bírónak, ügyésznek a tervezet nem biztosít. Igaz, hogy valamely magasabb állás címének és jellegének adományozása a bíróságoknál és ügyészségeknél a minisztériumban megszokott módon azelőtt sem volt szokásos és a kúriai bírói, ítélőtáblai bírói és főügyészhelyettesi cím és jelleg adományozásának az 1891 : XVII. tc.-ben foglalt rendezése óta részben nem is volt lehető. De a jövőben a már elmondottak szerint a címnek és jellegnek a javadalmazással egybekötött adományozása megszűnik és nem lehetetlen, hogy valamikor a cím és jelleg úgy mint a minisztériumi állásoknál adományoztatni fog. Ez esetre a viszonosság megkívánja, hogy miniszteri tanácsosi, osztálytanácsosi kinevezés esetén a bírák és ügyészek rangja is a cím és jelleg adományozásától számítson.

A tervezet 29. és 38. §-ai fentartják azt a ma is törvényes (1912 : VII. tc. 15. §.) állapotot, hogy a Kúriához és az ítélőtáblákhoz *tanácsjegyzői* szolgálatra járásbírák és törvényszéki bírák is berendelhetők. Azt mondja az indokolás: «A gyakorlati kiképzés szempontjából nagyfontosságú ez az intézmény; módot ad arra, hogy az elsőfolyamodású bíróságok kiválóbb bírái, mielőtt előléptetésben részesülnének, pl. törvényszéki elnökök vagy ítélőtáblai bírák lesznek, közvetlen tapasztalatból megismerhessék . . . a felsőbíróságok ítélkezését. Ily módon az ítélőtábla és a Kúria tanácsjegyzői kara folyton hullámzó testület lehet, amely a Kúria és az ítélőtáblák fejlettebb gyakorlatát, ítélkezésüknek magasabb színvonalát az elsőbíróságoknál értékesítheti». Mindehhez minden fentartás nélkül hozzájárulunk és e célokat szem előtt tartva csak az az óhajtásunk, hogy a berendelések mindig a megfelelő kiválasztással történjenek. És hogy a hullámzás nagyobb legyen, hogy minél többen jussanak ehhez a kiképzéshez, mellőzni lehetne a rendszerint kétéves tanácsjegyzői szolgálat kivételes meghosszabbítását is.

A *tanácsalakítás* szabályozásánál a tervezet 33. §-a állandósítja a háború esetére szóló kivételes intézkedésekre kapott felhatalmazás alapján kiadott 2779/1916. M. E. sz. rendelettel létesített állapotot, amely szerint az ítélőtáblák tanácsai mindenkor három bíróból alakulnak. Helyeseljük az intézkedést. Eddig sem volt indokolt a felülvizsgálati és fellebbezési tanácsok tagjainak különböző száma és nem volt indokolt, hogy épen a polgári ügyekben ítélkező fellebbezési tanács alakuljon öt bíróból. De nemcsak az szól a polgári fellebbezési tanácsok tagjai számának leszállítása mellett, hogy általában a kisebb tanácsok rendszerére tértünk át, hanem szükségessé teszi a leszállítást az ítélőtáblák munkaterhe is kapcsolatban az el nem utasítható takarékossági törekvéssel. A tanácstagok számának mérséklése oly takarékosság, amely leginkább fér meg a jogszolgáltatás érdekeivel.

Csak helyeselhetjük a tervezetnek azt az intézkedését is (24., 33., 42. §§.), hogy a törvényszék, az ítélőtábla és a Kúria elnöke az év elején alakított tanácsokon évközben fontos ok nélkül ne változtasson. A tanácsok állandósága egyöntetűbbé, gyorsabban folyóvá teszi a jogszolgáltatást.

A kir. Kúria elnökének és a kir. törvényszékek elnökeinek *elnöklési jogát* szabályozó 42. és 24. §-okban ki kellene mondani azt is, hogy mint az elnök helyettese, megbízásából a Kúria és a budapesti kir. törvényszék másodelnöke is bármely tanácsban elnökölhet. A 39. és 21. §-ok általános intézkedései az elnök helyettesítéséről és az elnöki tennivalók átruházásról ennek a jogosultságnak külön kimondását feleslegessé nem teszik.

A tervezet 46. §-a szerint a *kir. ügyészség vezetése* a rangidősb kir. ügyészt illeti. Nélkülözzük itt — a járásbíróság vezetéséről rendelkező 15. §. mintájára — azt az intézkedést, hogy a vezetést a király a rangidősb ügyésszel egy fizetési osztályba sorozott fiatalabb ügyészre bízhatja. Igaz, hogy az ügyészségnél a miniszter áthelyezési jogának (83. §.) gyakorlásával és az ügyészi megbízás megvonásával (79. §.) is elérhető, hogy a rangban legidősebb ügyész a vezetésre alkalmas legyen, de lehetnek esetek, amidőn a rangban fiatalabbnak a vezetéssel megbízása helyesebb megoldás.

A bírósági és ügyészségi *hivatalnokok* szolgálati viszonyaira vonatkozó rendelkezések közül kiemeljük a minősítésnek egységesítését az igazságügyi segédhivatali vizsgában (104. §.). Nem tartjuk helyesnek a vizsga letételének kötelezettsége alól kivételesen adható felmentést sem.

A tervezetnek a bíróságok és ügyészségek *felügyeletére* vonatkozó címében a 114. §-ban az az intézkedés foglaltatik, hogy a felügyeletre vonatkozó jogszabályok, amennyiben tartalmukból

más nem következik, az igazságügyminiszter főfelügyeletére is irányadók, a 118. §. pedig a többi felső felügyeleti hatóság sorában arra jogosítja fel az igazságügyminisztert is, hogy a felügyelet körébe tartozó minden intézkedést közvetetlenül megtehessen és hogy az alsóbb felügyelő hatóság intézkedését, az írásbeli megintés és a rendbírság kiszabásának kivételével, hivatalból felülvizsgálhassa és megváltoztathassa. Az írásbeli megintést és a rendbírságot csak a 124. §. szerint esetleg hozzá felterjesztendő folyamodásra vizsgálhatja felül és változtathatja meg. Az igazságügyminiszter ekkép bírákat nyilatkozásra felhívhat, ügyükben tanúkihallgatást és a tényállás megállapításához szükséges egyéb cselekményt foganatosíthat (116. §.), bírákat szóbeli intésben részesíthet (121. §.).

A szükséges felügyelet jogát, mint az igazságügyi administráció lényeges tartalmát, csorbítani nem kívánjuk ugyan, de ezt a szabályozást még sem fogadhatjuk el. A felügyeleti jog normáiban is arra kell törekedni, hogy a végrehajtó hatalom befolyása a bíróságra lehető csekély legyen. Ezért az igazságügyminiszter főfelügyeleti joga is a bíróságokkal szemben csupán az általános felügyeleti teendőkre szorítkozzék: általános őrködésre, ellenőrzésre és intézkedésekre.

A közvetetlen felügyeleti intézkedéseket ellenben: az egyes panaszok következtében foganatosítandó vizsgálatokat és különösen a megtorló intézkedéseket kizárólag a bírói felügyeleti hatóságok lássák el és ezekben az igazságügyminiszternek folyamodási hatósága se legyen.

A fellebbviteli bíróságok felügyeletéről szóló 125. §-ban az 1891 : XVII. tc. 15. §-ának módjára kimondandó volna, hogy a fellebbezési bíróságnak bírságot kiszabó határozata ellen a folyamodás a közvetetlen felsőbb bírósághoz történik, nem pedig a felsőbb felügyelő hatósághoz. Nyilvánvaló, hogy a tervezet is így akarja, de a rendelkezés félreérthető, mert a címben különben mindig a felsőbb felügyeleti hatóság szerepel mint folyamodási fórum.

A fegyelmi eljárással a tervezet ex asse nem foglalkozik, csak a testi vagy szellemi fogyatkozás miatt történő kényszernyugdíjazás esetében folyó eljárásról tartalmaz néhány rendelkezést (92—95. §.), egyébként külön törvény szabályozására utal (78., 109. §.).

A törvénynek *életbéléptetését* az igazságügyminiszterre bízó és az életbelépésnek a szabályozott materiáról szóló régebb törvényekre hatását szabályozó 140. §-a szerint a törvényerőre emelkedett tervezet életbelépésével 20 törvény egészében hatályát vesztené, 7 törvényből csak egyes intézkedések maradnának érvényben, más 6 törvénynek egyes rendelkezései helyeztetnének hatályon kívül.

Érvényben maradnának különösen bizonyos a szervezeti törvényekben elszórt a bírói és ügyészi illetményekre vonatkozó intézkedések. Így különösen az ügyészi pótlékra vonatkozók. De ha e tárgyban az 1871 : XXXII. tc. 8. §-ának az ügyészi pótlék megállapítására vonatkozó rendelkezését a tervezet az 1907 : I. tc. 7. §-ának 2. bekezdésével történt módosítással tartja fen, akkor az 1907 : I. tc. 7. §-ának 2. §-ának 2. bekezdését sem lehet eltörölni, amint a tervezet teszi, hanem hatását fen kell tartani.

Vajjon megfontolt szándék-e, hogy a tervezet eltörli az 1871 : XXXI. tc. 11. §-át is, amely a bírói korpótlékokról intézkedik. Ezen utóbb (1871 : XXXIII. tc. 8. §.; 1881 : LV. tc.) a kir. ügyészeknek is biztosított korpótlékokat fentartotta az 1904. évi I. tc. is (v. ö. 530/1904. M. E. rendelet 17. §.), megszüntetésükre nincs is ok. A tervezetnek is fent kellene tartani hatályát s az ügyészekre kiterjesztést újból kimondani.

Hatályában fentartandó volna az 1912 : LIV. tc. 81. §-ának a törvényszéki tanácselnöki állást szervező első bekezdése és a második bekezdése is annyiban, amennyiben a tanácselnökök fizetési osztályát megállapítja. A 85. §. 1. bekezdéséből is nemcsak a budapesti törvényszék másodelnökének a fizetési osztályát megállapító rendelkezés, hanem az állás szervezésére vonatkozó is érvényben marad.

Az 1890 : XXV. tc. hatályban fentartott 1. és 2. §-ai a táblák székhelyét és a területükhöz tartozó törvényszékek felsorolásával kerületüket szabják meg. Mindez épen úgy, mint a Kúria székhelyének a meghatározása a 38. §-ban felvehető volna ugyan a szervezeti törvénybe is, de elfogadható az a megoldás is, hogy a törvényszéki székhelyeknek és területeknek, továbbá a járásbírósági székhelyeknek és területeknek a meghatározásával együtt külön törvénybe foglaltassék, amely törvényben azután megjelölhetők volnának azok a járásbíróságok is, amelyeknek telekkönyvi hatósága más járásbíróság területére is kiterjed és azok a törvényszékek is (területükkel), amelyeknek bányabírósági vagy jövedéki büntető hatáskörük van. Így azután az esetleges változtatások nem érintenék a hosszabb időre alkotott szervezeti törvény szövegét.

Ez esetben a Kúria székhelyét meghatározó 38. §. is kimaradna. Ez a törvény a szervezeti törvénnyel kapcsolatosan volna megalkotandó.

Az 1912 : VII. tc. 15. §-ának a kúriai kisegítő bírák behívását megszüntető intézkedésének (1. bek.) eltörlése nem egészen érthető. Igaz, hogy a tervezet szerint az 1893 : XXXII. tc. egészében hatályát veszti, de az ezen törvény 2. §-ában módosított 1877 : V. tc. hatályának megszüntetéséről épen az 1912 : VII. tc. 15. §-ának első bekezdése intézkedik.

Az 1893 : XXXII. tc. egészében s ezzel együtt az 1913. évi XXV. tc.-nek a kúriai számfeletti bírák szaporításáról intézkedő 5. §-a azért volt eltörölhető, mert a tervezet mellőzi a felsőbírói állások számának megállapítását. E tekintetben is, mint az elsőbírói állásoknál eddig is, az évről-évre változó szükséglethez képest a költségvetési törvények lesznek irányadók. Jobb szerettük volna, ha legalább a Kúria bíráinak létszámáról tovább is külön törvény, ha nem is a szervezeti törvény intézkednék.

Az elmondottakból kitűnik, hogy revizió nélkül a tervezet nem alkalmas törvénybe iktatásra, de az átdolgozás nem járna nagyobb nehézségekkel és így hosszabb halasztás nélkül megalkotható volna a rendszeres szervezeti kódex, ezen egyik alaptörvénye a közszabadságnak.

Juriszprudencia és jogtudomány.*

Mikor Lucifer igaz mivoltában mutatja meg Ádámnak a földet, az megrettenve látja, hogy a szilárdnak vélt anyag forrongó kaosz. Mély szimboluma e kép a szemlélet és gondolkodás ősi ellentétének! Mindenütt, ahol a gondolat kételkedve igyekszik valaminek mélyébe hatolni, szilárdság és állandóság helyett forrongást és változást talál.

S ugyane tapasztalatot szerzi a gondolkodó ember akkor is, ha az értelem legelső termékeinek, a tudományoknak életébe, fejlődésébe tekint. Minden kornak megvan a maga «excellenter» tudománya. De hiába hangoztatja virágzása idején az eleaiak tételét, a valóság Herakleitos-t igazolja. Új tudományok lesznek, régiek kimulnak, s örökkön tart a halál, meg születés . . . !

Nem ez igazságról győződünk-e meg vajjon, ha a joggal foglalkozó tudományokat veszük szemügyre?

Aki ma jogtudományról beszél, az kétségtelenül a juriszprudenciát érti, mint a mult és jelen s talán a jövő «tulajdonképeni» és legelső, joggal foglalkozó tudományát.

Mi azonban a juriszprudencia? Teljesen tiszta képet eleddig nem adtak róla. Általában csak az egyes jogágakkal való foglalkozásnak tudatossá tételével találkozunk, sokszor ugyan a jog egész területére hirdetett érvénnyel. De a jogi gondolkodás egészének, s ezzel a juriszprudenciának térképe még várja megrajzolóját.

Nehezíti a feladatot az, hogy a jogászatnak más volt a tartalma a múltban, mint ami a jelenben, s valójában csak a név azonos. A kígyó vedlésének fordítottjával állunk szemben, a takaró megmaradt, hanem a hús, a tartalom megújult.

A jelen dogmatikus munkájában elmerült jogász nehezen ád ennek hitelt, mert a véglegesség ünnepélyes érzete tölti el. Themis-t látja maga előtt a mérleggel, s e serpenyők kilengését meg egyensúlyát, sem az idő sem más nem érintheti.

A történelem világítása azonban áthatol a kendőn, mely Themis szemét fedi. A római hivatalnoki és bírói jogalkotást, a pandektistáknak értelmezés alakjában történő jogátalakítását és a jelen törvényjog leírást és rendszerezést — egyenlően takarja ugyan a juriszprudencia neve, de alatta nemcsak különböző feladatok, hanem különböző anyagok is rejteznek (l. bővebben szerzőtől:

* Részlet szerzőnek «Pulszky Ágost jogbölcselete» c. a Magyar Jogászegyletben tartott előadásából.

Beccaria és Bentham, Jogtudományi Közlöny 1916. évi 31. sz.). Ez utóbbi — jogi törvényhez kapcsolt munkálkodás — a jelen jogtudománya s akár jogalkalmazással, akár jogmagyarázattal foglalkozik, mindig a törvényhez van mozgásában erősítve. Miként a kagyló a sziklához, amelynek épen ezért várnia kell arra, hogy a hullámok sodorják elébe táplálékát. S e legfiatalabb, de már mégis öreg jogtudomány Zeusként fel akar falni mindent, hogy teljesen egyedül uralkodjék.

Valóban az érvényes a törvényjog leírása, fogalmainak rendszerezése nagyjában kimeríti a jogi studiumokat és a jogtörténelmi elem is előbbinek szolgálatában áll. Kikristályosodott uralkodó módszer, feladatok, tanok lépnek elénk! És sokszor az a meggyőződés is megcsillan különböző alakokban, hogy a jog tudományos művelése a jogászattal le is zárul, csak a törvényjog sziklájához erősített kagylónak biztos a léte s a madárnak, mely szabad szárnyain csapong a magasban, hogy maga keresse fel szükségleteit, annak el kell pusztulnia!

Ime — a látszat a jog terén!

A következő sorok célja nem lehet a juriszprudencia fogalmának fejtegetése, hanem tárgyunk célja folytán azon feladatokat kell kimutatnunk, amelyek a jogászat területén túleső munkálkodást, megoldást kívánnak. Ama életbevágó kérdéseket, azon erjesztő anyagot kívánjuk megvilágítani, mely a jogászat tömbjét marja, repeszti, s a jövő jogtudományának árnyékát veti előre. A folytonos forrongás, fejlődés örök igazságát kell meglátnunk a jog tudományos megmunkálásának területén!

Igen erősen szemetszúró jelenség, hogy akárhányszor is bebizonyították a természetjognak és észjognak lehetetlen voltát, ez új alakban ismét feléledt és hatott a legrégibb koroktól napjainkig. A legmodernebb jogalkotó és jogalkalmazó is elismer némi misztikus homályba burkolt valamit, amely a helyes, az igazságos felé vezeti. Mert ha áttekintjük a jogdogmatikai irodalmat, amely az «ugyanazt» a törvényt annyi alakban tudja variálni, kiegészíteni, ha ugyanazon szövegnek tízféle is lehet értelme és alkalmazása, sőt olyan gondolata is lehet, amire nem gondolt, akkor átérezzük, hogy a törvényjog nem megdermedt anyag, hanem valahol élet lappang benne. Ez mondja az «így van»-nak szemébe «így kellene», az érvényessel szemben a helyest, a jót teszi érvényessé. A jogtételek ily tulajdonsága csak módot nyujt arra, amiért átalakíthatóságuk kívánatos. E valamit nevezik néha jogérzetnek, néha józan észnek, néha az életviszonyok alapos ismeretének — a név nem változtat a lényegen.

S e lényeg, hogy van a jogászatnak egy nagy hiánya. Megmutatja ugyan, hogy melyik az érvényes jog, de nem mondja, meg, hogy melyik a helyes, a jó, az igazságos jog! Ebből a mély forrásból fakad a joggal való foglalkozásnak egy nagy és fontos lehetősége: a jó jognak tudománya.

Volt egy korunktól nem messze eső irány, mely ezt tagadta: a német történeti iskola némely képviselői. Áthatva attól a filozófiai hittől, amely az embervilág jelenségeiben az objektív szellem megnyilvánulását látta, a létezőt azonosította a helyessel. Alles was ist, ist vernünftig! És nem mutatja semmi jobban a helyes jog tudományának mély gyökerét, mint az, hogy e korban, e filozófia talaján is sok és teljes megnyilvánulására bukkanunk. Válasszunk ki egyet, melynek épen tévedése igazolja az előbbieket.

1847-ben a berlini Juristische Gesellschaft előtt e címen: «Über die Wertlosigkeit der Jurisprudenz als Wissenschaft» tartott előadást J. H. v. Kirchmann, az akkori juriszprudencia egyik kiváló *képviselője*. Tartalma röviden: a juriszprudencia nem tudomány, mert nem objektíve létező anyaggal foglalkozik, hanem a törvényhozás változó termékeinek leírásával. «Drei berichtigende Worte des Gesetzgebers und Bibliotheken werden Makulatur». És ez esetlegességekből oly tudományt alkotnak a jogászok, amellyel a jogbiztonságot megfojtják. Valóban minő szomorú a juriszprudencia produktivítása a természettudományokéhoz viszonyítva. Formulák, tilalmak, tanítások, klauzulák . . . *De hol van szó a kor nagy kérdéseiről?* Erre nézve elzárkózik a jogászat, a régihez kapaszkodik. Ne vessék e támadások ellenébe, hogy ez utóbbi nem a jogászathoz, hanem a politikához és törvényhozás művészetéhez tartozik. Mert épen az a juriszprudencia hibája, hogy a politikát kizárja magából, s ezzel magát képtelennek nyilvánítja arra, hogy az újabb fejlődés anyagát megteremtse vagy csak vezesse is, míg más tudományok ezt lényeges, legfőbb feladatuknak tekintik. *A jognak jogászoktóli továbbképzése csak a kis részletekre terjed.* Alapvető, újat építő tevékenységre a jogászok képtelenek. De ha az ilyen épület elkészült: «Dann kommen sie wie die Raben zu Tausenden und nisten in alle Winkeln, und messen die Grenzen und Dimensionen bis auf Zoll und Linie und übermalen und überschnörkeln den edlen Bau, dass Fürst und Volk, kaum noch ihrer Taten Werk darin erkennen».

Annak belátásához, hogy a helyes jognak tudománya fontos és a jogászaton *kívül* fekvő tudomány, nem szükséges annak a túlzásnak támogatása, amelyre Kirchmann alapozza. Sőt épen azért ismertettük bővebben, mert tévedésének kimutatása világítja meg, a törvényhozás tudománya mellett a helyes jog tudományának szükségét. Kétségtelen, hogy a jogleírás és rendszerezés tudományos jellege megmarad a jogtételek változása és annak ellenére, hogy a törvényhozást magából kizárja. E leírás és rendszerezés ugyanis — a természettudományoktól eltérően — egyúttal átalakítás. A jogászat nemcsak kirakja az adott joganyagot, hanem a jogi gondolkodással színezi, megteremti és beleolvasztja az újat is. A jogi fogalmak egysége nem természettörvényi, hanem célegység, melynek tartalma sohasem meghatározott (lásd szerzőtől: A jogi nyelv problémája. Jogtudományi Közlöny 1915. évi 34. szám.). A jogtételekben «lecsapódott», kikristályosodott jog valójában gyúrható, átalakítható anyag,* amelyet a jogász, akár jogmagyarázó, akár jogalkalmazó (e szó legtágabb értelmében) a helyes jog ideáljaival és a gondolkodás egyetemes érvényű módszerével munkál meg. S ezért, bár a helyes jog tudománya más mezőnyön mozog, mint a jogászat, mégis kölcsönös szolgalmat nyujtanak egymásnak.

Sokan — nálunk Pikler Gyula is — a juriszprudenciát és a helyes jog tudományát túlságosan elszigetelik, toto genere különbözőknek tüntetik fel. Ez egyrészt annak tulajdonítandó, hogy a juriszprudenciában csak a joglogikai gondolkodást látják meg, s az ideál szerinti alakítást, — mely a joglogikai gondolkodást is színezi — nem. Másrészt a helyes jog tudományát egybeolvasztják a törvényhozás tudományával, holott előbbi egy filozófiai, sokszor emberbaráti, néha absztrakt munkálkodás, utóbbi egy eredményében a hatalmi viszonyok eredője által meghatározott iránynak megvalósítása. E gyökeres különválasztással érthetetlenné lenne az a változás, amelyet a helyes jog tudománya törvényhozási intézkedés nélkül is, sőt annak ellenére oly nagymértékben előidéz a jogászatban.

A tételes jog csak háló, mely a jogász teljes szabadságát, politikai és egyéb célszerűségi okokból korlátozza, de azért az érvényes jog bizonyos pontokon megerősített testét is a helyes jog vonzóereje húzza, ha nem mindig jegecesedik is az külön tételekké.

Épen azért, mert a juriszprudenciának nagy szüksége van rá, oly elsőrangú fontosságú feladat a helyes, a jó jognak tudománya, amellyel a jog természettudományának is meg kell birkóznia. Erősen érezhető azonban a juriszprudenciának még egy hiánya, amely a joggal való tudományos foglalkozásnak új lehetőséget nyujt.

A mai jogászat ugyanis kizárólag a jogtételekkel foglalkozik. De vajjon a jogtétel egyetlen jelensége-e a jognak?

Azt ugyan állíthatjuk, hogy az absztrakt jogtétel egyúttal a konkrét esetben érvényesülő konkrét jogiparancs (Radbruch: Grundzüge der Rechtsphilosophie, 1914., 207. old.) de már azt nem, hogy minden konkrét esetben érvényesülő jogiparancsnak absztrakt jogtétel felel meg.

Jogélet és törvényjog két, nem egybeeső terület! A törvények zömében foglalt parancsok főleg a bírónak szólanak, hogy az eléje hozott vitás jogesetet hogyan döntse el. Vagyis a törvényi parancs főként az ítélkezésben nyilvánul meg. De az emberek jogkövetkezményeket felidéző, joghelyzetet teremtő faktumainak minő csekély része kerül bíróság elé! S nagy tömege — már a diszpozitív szabályok nagy száma folytán ezernyi, a bíróságtól jogszerűnek kimondott alakoktól eltérő, változatban virágzik ki. Ki hiszi, hogy életünk jogszabályozta megnyilvánulásai olyanok, amilyeneknek a jogszabályokból leírva látszanak? A tör-

* A kérdés beható, az irodalom felsorolásával történő megvitatására l. Manigk: Savigny und der Modernismus im Rechte, 1914., 162. s köv. old.

vényi parancsok, szabályok leírásával még nem kaptuk meg a szabályokat, amelyek az emberek jogi cselekvéseiben valósággal megnyílvánulnak! Maga az a tény, hogy különböző korok és népek tételes joga annyira egyező, mutatja, hogy ez csak felszín, az élő jog másutt van. Az élő jogot csak úgy látjuk meg, ha a jogszabályok színes üvegét szemünk elől elvéve, nézzük az emberi cselekvést jogi oldaláról s nemcsak többet, hanem mást is fogunk látni (l. és v. ö. Ehrlich: Grundlegung der Sociologie des Rechts, 1913.).

De éppen a törvényi parancs és az emberek által helyesnek elfogadott és követett gyakorlat különbsége igazolja a joggal való foglalkozásnak másik lehetőségét: a törvényhozás tudományát. Nyílvánvaló ugyanis, hogy a törvényi parancsok sem az absztrakte helyesnek, sem az emberi tevékenység különböző köreiben megnyílvánuló gyakorlatnak nem kopiája, hanem irányítója, változtatója megsemmisítője akarnak lenni. Annál inkább áll ez, mert a törvényekben a tulajdonképeni «joganyag»-tól különválasztható ezernyi tevékenység nyer kogens szabályozást. A közigazgatási törvények nagyobb része ez utóbbinak példája.

A törvényhozás tudománya ugyanis a hatalmi erőviszonyok egyensúlyából adott s ez egyensúly fenállása megkövetelte célokat jogi gondolatokká alakítja, «törvény» formájába öltözteti, hipotetikus tétellé másodlagosítja, amely a jelen jogmegvalósító szervezetének működése szerint van formába öntve s a megvalósítás összes körülményeit figyelembe veszi.

Ennek a tudománynak alapvetője Beccaria, építője és fejlesztője Bentham. S az újabb események óvatosságra késztetnek Pikler Gyula (Bevezető a jogbölcseletbe, 1892.) jóslatával szemben — akinél azonban sajátos módon azonosul e tudomány a helyes jog tudományával — «a törvényhozás tudománya nemcsak lehetséges, hanem szükséges is, olyannyira, hogy csak azért nevezzük bölcseletnek, mert még tökéletlen, de kétségtelen, hogy ha majd bizonyos fejlettségi fokot fog elérni, a jog tulajdonképeni tudományának, jogtudománynak fogják nevezni, amely névvel ma a jogászatot, e legfejlettebb jogi tudományt jelölik».

Könnyen átérezhető, hogy az eddig mondottak kettős igazságtalanságot rejtettek magukban a jogászattal szemben. Egyrészt a jogászat mindig kénytelen helyes jogi és törvényhozási feladatokkal is foglalkozni. A jogászat felállít különböző elméleteket, keresi a normákat, kutatja az etikával közös határvonalát, logikai szabályokat. Ez igaz! Azonban mégsem változtat azon tényen, hogy mindez csak szükséget és hiányérzetet igazol s e munkálkodás a jogászat körét valójában túlhaladja. A másik elismerendő igazság az, hogy: mind e feladatok a helyes jog problémájának kisugárzásai! Igaz! közös polip-testük van ugyan, csakhogy annak különböző karjait foglalja le mindegyik a maga számára.

Teljesen különböző azonban a joggal való tudományos foglalkozásnak legújabb és legnagyobb szerepű lehetősége; a jognak, mint törvényszerű természeti produktumnak meglátása! A XIX. század természettudományi világnézete, mely Comte szociológiájában sűrűsödött bölcseletté, a természeti törvények kutatását az ember minden megnyílvánulására kiterjesztette. Amint földünk nem a világ központja, hanem mozgásával beleolvad a világegyetem egységes törvényszerűségébe, akként uralja a törvényeket minden jelenség, az embervilágé is. Nach ewigen grossen — ehrnen Gesetzen, müssen wir alle — unseres Daseins-Kreise vollenden, mondja Goethe (bár a következő sorokkal megcáfolja!)

A jog világa sem eshetett ki ebből. A feladat nem a jogfogalom vagy jogérzet magyarázata, hanem: a jogszabályt létesítő és változtató emberi tevékenységet és okait az emberi tevékenység és világegyetem egészébe olvadva meglátni. Az út: az ember fizikai és pszihikai alkatából, történelméből, jelen állapotának megfigyeléséből a szabályt megismerni, mely különösen jogot teremtő és változtató, de egyúttal abba ütköző cselekvésén uralkodik. A jog e tudományának neve: a jog szociológiája.

A Lombroso elmélete elleni ellenvetés: a fiziológiai fejlődés által meghatározott anthropológiai bűntett fogalom nem felelhet meg a törvényhozó örökké változó nézetétől függő jogi fogalomnak, (l. Vámbéry: Büntető Jog 1—5. old.) mutatja praktikus példán a jogszociológia, a helyes jog és a törvényhozási tudomány különböző irányát. A kriminológia priusa a büntetőtörvényben foglalt «ne legyen» állásfoglalás bizonyos cselekvésekkel szemben, miért is a kriminológia csak a jogtételeken át nézi, mintegy retrospektíve az emberi cselekvést. Kutatja az általában poenalizálni szokott cselekmények endogen és exogen tényezőit, s ezzel módot ad a helyes büntetőjog megvalósítására. Ellenben a büntetőjog természettudományának, szociológiájának kérdése: mi az alapja, törvényszerűsége e büntető «ne legyen» állásfoglalásnak és hol a helye az emberiség gondolatvilágában? Míg az absztrakte helyesnek gyakorlati, jogtételekben való megvalósítása a törvényhozás működésének eredménye.

Ime! így csillannak meg e lehetőségek az absztrakt szemlélet előtt. És a jogtudomány történelme az a színjáték, amelyben e lehetőségek mindegyike a tudományosság színvonalára emelkedni és a többit visszafojtani igyekszik.

Lássunk át annyit, hogy a jelenben a jogászatnak e lehetőségekből két olyan tudománytársa akadt, amelyek az ő sajátos területére mélyen belenyúlnak: az egyik a helyes joggal foglalkozó jogbölcselet, a másik a jogi jelenségek törvényszerűségével foglalkozó jogszociológia. A jogászat helyzetét velük szemben különösen könnyűvé teszi, a kettő egymásközötti harca.

A jogbölcselet ugyanis — mely azonos volt a természetjoggal s észjoggal — évszázadokon keresztül zavartalanul szőhette gondolathálóit, amelyekkel az emberiség ügyét sokszor oly hathatósan vitte előre. Kisebb-nagyobb zökkenések érték, de tudományjellegét általában elvitatni nem merték. Már erősebb csapás volt a történelmi iskola támadása, amely a kortól és néptől független, az észből, fogalmakból levezetett jogeszmények haszontalan voltát és a történelmi valóságba elmerülésnek szükségét hangoztatta.

De az igazi élet-halálharc nem a romanticizmus fénykorában, hanem a hegelianus spekuláció bukásakor kezdődik! A felülkerekedő természettudományi világnézet az eszmények kitűzésével foglalkozó tudományok tudományjellegét vonta kétségbe! Lehet-e egyáltalán a helyes jog eszményének is tudománya?

A materializmus Németországban azt dörögte: nem! mert az emberi cselekvés mechanikusan törvényszerű, eszményeink haszontalan illuziók!

A Comte-i szociológia válasza az volt: nem! mert a szellemi fejlődés a pozitívizmussal végpontjához ért!

Az eszményalkotás azonban oly mélyen gyökeredzik az emberi lélek mélyében, hogy tudománytalanságába még a szociológia sem tudott belenyugodni. Nemcsak a filozófia igyekszik a jogbölcseletnek elvesztett rangját visszaszerezni, különböző módon, mint aminő az, hogy a tudománynak egy másik, a természettudományétól eltérő kritériumát hirdetve, védi az eszménykitűzés tudományosságát vagy a kantianus ismeretelmélet alapján a jogbölcseletet, mint változó tartalmú természetjogot akarja megmenteni!

De maga a jogszociológia, mely elsősorban a társadalmi jelenségeknek kauzális kapcsait, törvényeit keresi, az eszménykitűzést oly fontos, elsőrangú jelentőségűnek tekinti, hogy eredményeiben ő sem tud elzárkózni attól, hogy a jog és állam eszményeit — tudományos igénnyel — kitűzze.

És vajjon minő sikerrel?

Vegyük Comte-től Durkheim-ig (l. Bouglé: Qu'est ce que la sociologie? Paris, 1907.) a szociológusokat egyenként, nagyobb, tarkább ideálkülönbséget találunk, mint a legszabadabb természetjog fénykorában (l. szép igazolását: Menczel: Naturrecht und Sociologie. Festschrift zum 31-ten Deutschen Juristentag 1912.) és a nagyjában azonos tudományos eredményeken nyugvó célkitűzések különbözőségei igazolják, hogy az egyéni vélekedés szinezése adja képüket. Megemészti-e a szociológia a bölcseletet, a bölcselet kiszakítja-e magát a szociológiából, vagy a fegyveres béke marad meg közöttük? Vagy tud-e a filozófia olyan metafizikát teremteni, mely a szociológiát pótolja, avagy azt kidobva mint értékkitűző tudomány marad meg? Itt egy nagy űr tátong, mely a világegyetem törvényszerűségét és az emberi célkitűzést egymástól elválasztja.

Ez űr áthidalása a jog világában e feladattá lesz: hogyan fér meg a jogi jelenségek törvényszerűsége mellett a jogeszmények szabad alkotása, vagyis hogyan lehet a jogszociológiát, a jogbölcselettel megegyeztetni!

Ime! a jogtudomány problémáinak problémája! *S ennek megoldására vállalkozott Pulszky Ágost, a magyar jogbölcsészet büszkesége!*

Dr. Bárd József.

Szemle.

BELFÖLD.

— **A katonai szolgálatot teljesítő jogászok kedvezménye.** (Levél a harctérről.) A harctérről kapjuk alábbi sorokat, melyek igen figyelemreméltó eszméket pendítenek meg a harctéren küzdő jogászoknak adandó kedvezmények kérdésében.

«A fegyverben töltött évekért a tanulóifjúságnak adandó kedvezményekkel b. lapja március hó 18-ik száma két helyt is foglalkozik. A megoldást dr. Mendelényi tanácsos úr és egy névtelen szerző a tanulmányi időnek megrövidítésében látja. Jelen foglalatoskodásom meggátol abban, hogy a szerzőkkel ellentétes szerény véleményemet bővebben kifejtsem, csak egy-két megjegyzést kívánok tenni, azon tapasztalatok alapján, melyet immár hosszú katonáskodásom ideje alatt sok diák sorsába való betekintés által nyertem. A kedvezmény, amelyet ajánlanak, — a tanulmányi idő megrövidítése — ajándék, melynek árát az ajándékozott fizeti meg. A volt katonák, ha tanulmányaikat rövidebb idő alatt be is fejezik, a nem katonákkal, mint kevésbbé kiképzettek a kiképzettekkel szemben fognak állni. A rövid tanulmányi idő alatt sem idejük, sem alkalmuk nem lesz, részletek tanulmányozásába elmélyedni és egyéni műveltségük kiépítéséről gondoskodni. Az idő rövid lesz különösen azoknak, kik a hosszú katonáskodás alatt szellemi munkától, sőt merném állítani rendszeres munkától úgy is elszoktak. Nem ily kárpótlás illeti azokat, kik emberekként vették ki részüket ebben a nagy háborúban. Az időveszteség végeredményben anyagi veszteség, a tanulmányi idő hosszabbra nyúlik, tehát több költséggel jár és a haszonhajtó foglalkozás később kezdhető el, később hajt tehát csak megfelelő nyereséget. Az anyagi veszteség pénzben térítendő meg, természetesen nem egyszeri kártalanításban, hanem anyagi támogatásban a tanulmányi idő alatt, munkaalkalmak nyujtásában a tanulmányi idő után. Részletekbe nem bocsájtkozom, de helyesebb volna pl. azokat, kik később lépnek bírói pályára, *előmenetel és nyugdíjigény* tekintetében egyenlősíteni kortársaikkal, mint elősegíteni azt, hogy kellőleg ki nem képezve, de korábban jussanak hivatalhoz. A költségek előteremthetők. A háború sokaknak hasznot, sőt nagy vagyoni hasznot hajtott, fiatal bajtársaim ügye alkalmas volna arra, hogy a római jognak compensatio lucri cum damno elve velük szemben társadalmi téren megvalósíttassék.» *Dr. W.*

— **A bírói hatalomról szóló törvénytervezet és a bírák.** Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület budapesti osztálya március hó 24-én Balázsovits József kir. kúriai bíró elnöklete alatt ülést tartott, amelyen a bírói hatalom gyakorlásáról, valamint a rendes bíróságok szervezetéről készült törvénytervezetet tárgyalták. Az osztályülés többek hozzászólása után elfogadta dr. Rosnyay Dávid előadó következő indítványát:

Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület budapesti osztálya a törvénytervezetet általánosságban nem tartja alkalmasnak arra, hogy részletes tárgyalás alapjául vehető legyen. A tervezet ugyanis csak a fennálló szabályok összefoglalására szorítkozik és csak kivételesen dönt el néhány vitás kérdést és pótol egyes hiányokat, lényeges változtatást azonban nem tesz, sem az idevonatkozó joganyagot a maga egészében nem öleli fel, sőt épen a bírói függetlenség gondolatán felépített jogrendszer úgy szólván legfontosabb részével: a fegyelmi joggal és a bíró felelősségének e kérdésével nem foglalkozik és a magyar bírói karnak több mint egy évtizede hangsúlyozott egyeilen kívánságát sem honorálja. Az osztályülés nézete szerint a bírói szervezeti törvény rendelkezései gyökeres revizióra és számos ponton mélyreható reformra szorulnak és szervezeti kódex sikeresen a fegyelmi jog és a bírói felelősség kérdéseinek kikapcsolása mellett nem alkotható. Az utolsó évtizedek és különösen a jelenleg folyó háború alatt ugyanis az állami és gazdasági rend mélyreható változásokon ment keresztül, ennek folytán megváltozott egyrészt a bírói szerepe is az államban, másrészt gyökeres változáson ment keresztül a bíró gazdasági helyzete is, következőleg az 1869: IV. tc. és az ezt kiegészítő törvények által megalkotott intézmények is megfelelő reformálásra szorulnak. Az osztály örömmel értesül az egyesület igazgatóságának arról az elhatározásáról, hogy a maga részéről a szervezeti kodex tervezetét kidolgoztatja és hogy ebben a dolgozatban számolni kíván a modern és különösen a háborús jog és gazdasági fejlődés követelményeivel és azzal, hogy újabb időben a bírónak úgy a közjogi, mint a gazdasági helyzete gyökeres változáson ment át. Felkéri az egyesület igazgatóságát arra, hogy az általa kidolgozandó tervezetet részletes megvitatás végett annak idején az osztállyal kellő időben közölje.

— **A Magyar Jogászegylet** magánjogi bizottságának március 24-iki ülésében *dr. Meszlény Artur* ismertette a Pénzintézeti Központ közbenjöttével foganatosított felszámolásokról kibocsátott rendeleteket. Utána a bizottság folytatta a szabadalmak oltalmáról szóló törvényjavaslat előadói tervezet megvitatását, amelynek során *dr. Kayser Szilárd* szólalt fel. A vitát még folytatják.

— **A Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége** március 18-án dr. Giesswein Sándor elnöklete alatt felolvasóülést tartott. Dr. Szirtes Artur «Társadalmi jogalkotás» címmel a társadalmi jogalkotás módszertani és szervezési alapelveit világította meg. Weltzl Károly főmérnök: «A technika elvei a gazdasági élet szervezésében» című előadásában a technikai és jogi kultúra harmóniájának szükségességét emelte ki. Dr. Goldzieher Miksa egyetemi magántanár: «Egészségpolitikai feladatok» című előadásában kifejtette az égetővé vált egészségügyi problemák helyes megoldásának fontosságát. Végül dr. felvinczi Takács Zoltán: «Művészeti szempontok a jogalkotásban» és dr. Imre Sándor egyetemi magántanár: «Társadalmi jogalkotás és nevelésügy» kérdésekről tartottak előadásokat.

— **Háborús kockázat.** A Kúria a Hiteljogi Döntvénytárban közölt gyakorlata szerint háborúsnak csak azt a kockázatot tekinti, melynek alapjául a hadiműveletek előkészítésével és lebonyolításával járó s az ily hadiműveletekben résztvevő biztosítottaknak életét és testi épségét fokozott mérvben fenyegető veszélyek szolgálnak s ebből a szempontból pedig a háborúban beállott halál a biztosítónak kockázat viselését csak annyiban szünteti meg, amennyiben a halál beállta a hadiszolgálatot teljesítő biztosítottnak ezzel a szolgálatával okozati összefüggésbe hozható. Ez álláspont további kifejlesztésére szolgál a kir. Kúriának 1917 február 23-án P IV. 4373/1916. sz. a. hozott ítélete. A biztosítási feltételek szerint, ha a biztosítottnak halála háborúban állana be, úgy a biztosítás a halálesetre csak csupán ötévi fenállása után lép érvénybe és akkor is csak úgy, ha a díjfizetések megelőzőleg teljes öt éven át teljesíttettek. Minthogy a biztosítási szerződés 1914. évi március 1-én köttetett és a biztosított 1914. évi október 20-án halt meg, az volt a kérdés, vajjon halála háborúban beállottnak tekintendő-e? A biztosított Balassagyarmaton, a katonai ragálykórházban, mint egészségügyi katona, ápolói szolgálatot teljesített s ebben a szolgálatban kapta meg a kolerát, amibe belehalt. Köztapasztalatú, tény — mondja a Kúria — hogy sem az esetenként, sem a járványszerűen pusztító betegségek fellépésének lehetősége nincs a háborúhoz kötve s hogy akár a haditerületekről behurcolt fertőzések, akár a háború folytán beállott rendkívüli életviszonyok nemcsak a katonai szolgálatot teljesítő egyének, hanem a polgári lakosság körében is jelentékeny mérvben fokozzák a betegségek s a halandóság rendszerinti mérveit; a háború folyamán a hadszínterek mögött fellépő betegségek tehát magához a hadiszolgálat teljesítéséhez fűződő események tekintete alá nem vonhatók s a kizárólag a hadszínterek mögött katonai szolgálatot teljesítő biztosítottnak az ebben a szolgálati beosztásában szerzett betegség folytán bekövetkezett halála a háborúval nem hozható oly okozati összefüggésbe, amely a biztosításnak a háborúban beállott halál esetére való megszüntetését maga után vonhatná.

Egy másik esetben a biztosítási feltételek szerint a háborús kockázat mindazokra nézve bennfoglaltatik a biztosításban, akik pusztán törvényes kötelezettségük folytán, mint népfelkelők, vagy tartalékosok vesznek részt a háborúban; de csak akkor, ha a biztosítás a hadüzenet, vagy a mozgósítás időpontját megelőzően hat hónapig szakadatlanul érvényben volt. A Kúria 1917. évi február 23-án P IV. 4736/1916. sz. a. hozott ítéletében kimondta, hogy eszerint a háborúskockázat nem terjed ki azoknak a biztosítására, akiknek a biztosítási szerződése a hadüzenet, vagy a mozgósítás előtt legalább hathónappal meg nem köttetett, vagy állandóan érvényben nem állott; ezzel szemben nem fogadta el azt az érvelést, hogy a népfelkelői szolgálatra kötelezettek irányában ez a hat hónapi határidő csak a katonai szolgálatra a hadüzenet, vagy a mozgósítás idejét követő behivásuk időpontjától, tehát attól az időponttól volna számítandó, amikor a biztosí-

tottra nézve a háborús veszély, a biztosítóra nézve pedig a hadikockázat tényleg beáll. *G.*

— **Kiköthető-e a bécsi kereskedelmi és iparkamara választott bírósága?** Alperes pergátló kifogást emelt, mert felek per esetére alávetették magukat a bécsi kereskedelmi és iparkamara választott bírósága illetékességének. A kir. Kúria a pergátló kifogást elutasította a következő indokolással. «Az 1914 : XLII. tc. becikkelyezett, a magyar szent korona országai és a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok között a kölcsönös végrehajtási jogsegély tárgyában létrejött szerződés 1. cikk 5. pontja csak a tőzsdebíróságok és a tőzsdei választott bíróságok jogerős határozatainak biztosít kölcsönös végrehajtási jogsegélyt még akkor is, ha a felek magukat a bíróságoknak írásbeli megegyezéssel vagy olyan kötlevél nem kifogásolt elfogadásával vetették alá, amely azt a rendelkezést tartalmazza, hogy az ügyletből eredő jogvitákat a tőzsdebíróság vagy a tőzsdei választott bíróság dönti el; tehát csak ezekre a bíróságokra nem terjed ki a Pp. 45. §-ának ama rendelkezése, amely szerint az alávetés csak úgy érvényes, ha az illetékességet egy belföldi bíróságra ruházza, ellenben a választott bírósági szerződés alapján kikötött más úgynevezett választott bíróságra, amely valamely külön állami jogszabály alapján mint külön szervezettel bíró külföldi bíróság jár el, már alkalmazandó az a szabály, hogy alávetés alapján az illetékesség csak belföldi bíróságra ruházható. A jelen esetben a wieni kereskedelmi és iparkamara választott bíróságának a kikötése, amely külön osztrák törvény alapján nyert önálló szervezettel bír és így külön szervezettel bíró külföldi bíróságnak tekintendő, ez okból az alávetés alapján bírói illetékességet nem állapíthat meg; és mivel az alávetés hatálytalan, a felvetett hatásköri kérdés elbírálásánál ezt a kikötést is hatálytalannak kell tekinteni, mert ezek szerint a felperes érvényesen nem vethetvén alá magát ezen bíróság illetékességének, a kereset tárgyát képező jogviszony elbírálására a kikötött választott bíróság kizárólagos hatáskörrel nem bírhat és így az alperes azt a Pp. 180. §. 4. pontja alapján pergátló kifogásként sem vetheti ellen. A fellebbezési bíróság ezért helytelenül mellőzte a Pp. 45. §-át, annál is inkább, mert az illetékesség kérdése a felvetett hatásköri kifogás elbírálásánál nem mellőzhető. A felülvizsgálati kérelemnek azért helyt adni, az alperest a 180. §. 4. pontjára alapított pergátló kifogásával elutasítani kellett. (P. VIII. 8115/916. sz.)

— **Az elnök végzése elleni felfolyamodás.** A mezőgazdaságilag művelt ingatlanok haszonbérletének meghosszabbításáról szóló 2017/1916. számú M. E. rendelet a törvényszéki elnök hatáskörébe utalt cselekmények körében felmerülhető sérelmes rendelkezések ellenében használható jogorvoslatról nem intézkedvén, ebből azt kell következtetni, hogy ezekre nézve a Pp. általános rendelkezését fentartotta; a Pp. 561. §-a pedig azt rendeli, hogy ennek a törvénynek 548. és 560. §-ai az elnök végzéseire is megfelelően alkalmazandók. Az 551. §. második bekezdése szerint a másodbíróságnak csakis megváltoztató végzése ellen van helye további felfolyamodásnak: ha tehát a felfolyamodással megtámadott ítélőtáblai végzés a törvényszéki elnök elutasító végzésével egybehangzó, akkor a további jogorvoslat ki van zárva. (*Kúria* 1916. P. K. IX. 7005. sz.) *K.*

— **Gyorsaság nem boszorkányság.** Alperes 1916 márc 2-án beadott felülvizsgálati kérelmét a kir. Kúria 1916 okt. 19-én utasította vissza elkésett beadás okából. Az erről szóló végzést 1917 márc. 3-án hozott határozattal közölte végzésileg felperessel a nyiregyházi kir. törvényszék. (P. 1746/915.) Hét és fél hónap volt szükséges annak megállapításához, hogy a felülvizsgálati kérelem elkésett, öt hónap pedig ahhoz, hogy a kir. Kúria határozatát a törvényszék tudomásul vegye. (Ügyvédi körökből.)

— **Házassági eljárás a Pp. gyakorlatában.** Dr. Révay Bódog budapesti kir. törvényszéki bírónak az Ügyvédi Körben tartott ily című előadása, melyről annak idején (Jogt. Közlöny 4. sz.) részletesen beszámoltunk, a Magyar Jogélet könyvtárában megjelent.

— **A Magyar Jogászegyleti Értekezések** sorozatában új folyam XIII. kötet 78. füzet számjelzéssel megjelent: «Két közgyűlése beszéd». *Dr. Nagy Ferenc* elnöki beszéde a Magyar Jogászegylet 1915 december hó 12. napján tartott XXXVI. és 1916 december 3. napján tartott XXXVII. rendes közgyűlésén. A füzet ára 1 K 20 f.

— **Döntvénytárak.** A Grill Károly könyvkiadóvállalat kiadásában megjelentek a Grill-féle Döntvénytár, a Grecsák-féle Döntvénytár, az Uj Döntvénytár és a Felsőbíróságok elvi határozatainak gyüjteménye 1914. évi és 1915. év első felére vonatkozó pótkötetei. A pótköteteket ugyancsak Grecsák Károly kúriai tanácselnök és dr. Sándor Aladár kir. törvényszéki bíró szerkesztették. A pótkötetek az 1914. év és 1915. év első felében hozott elvi jelentőségű felsőbírósági határozatokat és döntvényeket közlik, a fontosabb esetek kapcsán, amelyek a bírói joggyakorlatban irányadó útmutatásul szolgálnak. A legnagyobb gondossággal összeválogatott eseteknél a szerkesztők felhívják az eddigi joggyakorlatot és rámutatnak a joggyakorlatban esetleg beállt változásokra, ellentétekre és ingadozásokra. A közel ezer oldalra terjedő mű ára 28 korona.

— **A Jogállam könyvtára.** Igen üdvös vállalat életbeléptetését határozta el dr. Gyomai Zsigmond, a Jogállam szerkesztője. Szerkesztésében már legközelebb megindul egy vállalat, mely a jogtudomány körébe vágó nagyobb monografiákat fogja tartalmazni. Részben azokat a hosszabb és állandó becsű értekezéseket, amelyek a Jogállamban jelennek meg, részben azokat is, amelyek vagy terjedelmüknél fogva a Jogállamban nem jelenhetnek meg, vagy pedig amelyek megjelenése a közérdek szempontjából oly sürgős, hogy a Jogállam legközelebbi füzetének megjelenéséig — e folyóirat most a háború tartama alatt csak kéthónaponként jelenik meg — nem halasztható. A vállalat első füzetei gyanánt Plósz Sándornak Az elsőfokú per szerkezete a magy. polg. perrendtartásban című Berlinben tartott és Szászy-Schwarz Gusztávnak Bécsben a magy. polg. törvénykönyv tervezetéről tartott előadása, továbbá Degré Miklósnak a Jogállam május—júniusi füzetében közlendő Büntető igazságszolgáltatásunk az 1916. évben és Vámbéry Rusztemnek A fiatalkorúak bírósága a háború alatt és a háború után című tanulmányai fognak megjelenni. Az utóbbi füzet legközelebb megjelenik.

KÜLFÖLD.

— **Az amerikai ügyvédi kar** hatalmas arányban van képviselve a szenátusban és képviselőházban. A szenátus 96 tagja közül 55, a képviselőház 435 tagja közül 247 az ügyvédek száma. Mindkét házban tehát az ügyvédek abszolút többségben vannak. Mindkét ház külügyi bizottságában a többség ügyvédekből áll és mindkét külügyi bizottság elnöke ügyvéd. A képviselők és szenátorok nagy számának egyik oka az amerikai ügyvédek óriási száma. Az Egyesült-Államok ügyvédeinek száma mintegy százhúszezer, magában Newyorkban 15,000 ügyvéd él. Az Egyesült-Államokban hétszáz lakosra esik egy ügyvéd, mig Magyarországon átlag mintegy kétezer lakosra jut egy. Persze az amerikai és magyar ügyvéd között igen nagy a különbség. Az amerikai ügyvédek alig tíz százaléka végzett egyetemi tanulmányokat, a többi kilencven esti tanfolyamokon sajátítja el az angol-amerikai jog titkait, mig napközben ügyvédi vagy másféle irodában mindennapi kenyerét megszerzi. A béke és háború kérdésében a törvényhozás abszolút többségét alkotó ügyvédségnek döntő szerepe volt.

— **Gyakorlati intézet** alakult a jogtudomány, de különösen a jogtörténet művelésére Lipcsében. A röviddel ezelőtt megnyílt intézetet az egyetem alapította és igazgatója ezen egyetem nagynevű tanára, Wach. Egyébként azonban a gyakorlati intézet az egyetemi tanítással kapcsolatban nincsen és kizárólag a tudományos búvárkodók részére van berendezve. Az egyetem tulajdonát képező összes régi okmányok, véleménygyüjtemények eredetben állnak a kutatók rendelkezésére. A háború dacára is megindult már itt is a tudományos munka és annak gyümölcseiből ízelítőt rövidesen felkínálnak majd a nyilvánosságnak. Az intézet működését felölelő részletes munkaterv is előkészületben van. A munka irányítását az egyes jogi szakok szerint az egyetem tanári karának egy-egy tagja vállalta. *A.*

Gyakorlott ügyvédjelöltet alkalmazok irodámban. Ajánlatok dr. György Károly, győri ügyvéd címére küldhetők. 15696

Ügyvédjelölt, egy és félévi ügyvédi, egyévi bírósági gyakorlattal, német és román nyelvtudással május 15-én ügyvédi irodába belépne. Leveleket kiadóhivatalba «Ügyvédjelölt» jelige alatt. 15698

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.** Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.) Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95).

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 14. szám. Budapest, 1917 április 8.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Juridicus*: A szervezeti törvény előadói tervezete. — *Dr. Plopu György* kúriai bíró: Szemelvények a m. kir. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából. — *Dr. Kovács Marcel* budapesti kir. ítélőtáblai bíró: A polgári perrendtartás gyakorlatából. — *Dr. Szalai Emil* budapesti ügyvéd: Az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló nemzetközi egyezmények és az angol háborús törvényhozás. — *Dr. Rapoch Jenő* budapesti kir. járásbíró: Jogirodalom. Dr. Makay Ödön: Gründungswesen und Financierung in Ungarn. — *Kovács Károly* szekszárdi kir. törvényszéki bíró: Fellebbezés a pergátló kifogás kérdésében. — *Dr. Gyuk László* kir. törvényszéki jegyző: A Ppé. 18. §-ához. — Szemle. *Melléklet:* Magánjogi és Perjogi Döntvénytár.

A szervezeti törvény előadói tervezete.

Régi adósságot ró le az egységes bírói és ügyészi szervezetről szóló törvény, amelynek előadói tervezetét a múlt év végén közzétették. Ennek a törvénynek a megalkotását főképen az hátráltatta, hogy az eljárási szabályok sorsa nem lévén biztosítva, a velük szorosan egybefüggő szervezetet sem lehetett előbb kiépíteni. Most, amikor előbb a bűnvádi, legújabban pedig a polgári perrendtartással az eljárás szabályozásának a munkája befejezést nyert, az egységes szervezeti kódex ideje is elérkezett és semmi ok sincs a további halogatásra.

A törvény előmunkálatának előadói tervezetként közzététele arra utal, hogy ez a munkálat semmi irányban sem jelenti a kormány állásfoglalását, hanem csak alkalmat kíván adni arra, hogy a nyilatkozásra hivatottak minél szélesebb körben foglalkozzanak vele a javaslatban értékesíthető eszméket vessenek fel és a kérdést minden szempontból megvilágítva, a munkálatok későbbi szakához bő tárgyalási anyagot szolgáltassanak.

Anélkül, hogy a tervezet rendszeres, kimerítő bírálatára vállalkoznánk, egyes főkérdéseire kívánunk néhány megjegyzést tenni.

A tervezet fentartja a mai négy rendes bíróságot, a járásbíróságot, a törvényszéket, az ítélőtáblát és a Kúriát és nem csatlakozik azokhoz, akik elsőfokban minden ügyet egyesbíróságra kívánnak bízni s ezzel a két középfokú bíróság valamelyikét: vagy a törvényszéket, vagy az ítélőtáblát el akarják ejteni. Helyesnek tartjuk ezt az álláspontot — sok egyéb indokot nem említve — már csak a tervezet indokából is, amely szerint eljárási jogunknak a polgári perrendtartással befejezett végleges reformja mind a négy rendes bíróságnak hatáskört adván, a rendes bíróságok valamelyikének elejtése épen nem időszerű.

Nem helyeselhetjük azonban, hogy a tervezet nem váltja be azt az igéretet, amellyel a polgári perrendtartás indokolása s e törvény országgyűlési tárgyalásán elhangzott kijelentések a járásbírósági hatáskör kiterjesztése miatt támadt aggodalmat lecsillapítani igyekeztek, nem törekszik a járásbíróság megerősítésére és eltér a nézetünk szerint egyedül helyes attól az iránytól, amelyet az 1891: XVII. törvénycikkel Szilágyi Dezső kezdett és az 1912: VII. tc. és az 1912: IV. tc. továbbfejlesztett, hogy a járásbíróságnál ne járjon el kezdő bíró. A járásbírónak legalább perbeli működése gyors felfogást, biztos tájékozottságot, nagy munkabírást követel. Erre nem való kezdő, hanem csak olyan bíró, aki arravalóságának hosszabb bírói vagy ügyvédi működésével már tanújelét adta. Kötelezően kellene tehát kimondani, hogy minden bíró az ő bírói működését a törvényszéken kezdje meg, ahol a kezdet tévedéseit könnyen ki lehet javítani, s ahol a tanácsrendszer oktató hatást gyakorol a kezdőre; annál indokoltabb ily rendelkezés, mert a járásbíróság munkájának könnyebb, nem peres részét most már jórészt nem bírák, hanem jegyzők végzik.

Nem helyeselhetjük, hogy a tervezet — ha a cím és jelleg adományozását elejti is — mégis fentartja azt a fonákságot, hogy a járásbíróságnál és a törvényszéknél ítélőtáblai bírák, az ítélőtáblákon, sőt alsóbíróságnál is kúriai bírák működjenek. Kúriai bírónak a Kúrián, ítélőtáblai bírónak az ítélőtáblán a helye. A hosszabb, jó szolgálattal kiérdemelt magasabb fizetési osztály elérése végett nincs szükség ily fonák intézkedésekre, amint azt az egyetemi tanárok példája mutatja.

A tervezetről nyilatkozó egyesületek, vezető férfiaik, cikkek sokat — talán kelleténél is többet — foglalkoznak a bírói illetményekkel és a bírói mellékfoglalkozással és a mellékfoglalkozásoknak tágabb körben megengedését kívánják. Nézetünk szerint nem szabad a bírák mellékfoglalkozását rendszeresíteni. Ha a bírák rendszeres mellékfoglalkozást űznének, ez a bíró függetlenségének és a bírói állás méltóságának komoly veszélyeztetése lenne. A bíró súlyos anyagi helyzetét mindenki tudja, de azt is tudja mindenki, hogy büszkén és bizalommal tekinthet a magyar bíróra, aki mindig, az anyagi haszonszerzésnek a háborúban felkavart szennyes áradata között, súlyos helyzetében is sziklaszilárdan áll a törvény, a lelkiismeret, a tisztesség alapján. Ezt a bizalmat féltjük attól, ha a bíró is belekerül a mellékfoglalkozások keresésének versenyébe s az ebből folyó függő helyzetbe. Ne kívánjuk a mellékfoglalkozást, hanem minden módon arra törekedjünk, hogy az elengedhetetlenül szükséges fizetésrendezéskor megkapja a bíró azt a kivételes elbánást és anyagi helyzetének — minden fokon — azt a javítását, amely őt állásának kiemelkedő méltóságához, működésének minden más működés fölött álló fontosságához és sokszor az önfeláldozásig menő szolgálati erényeihez képest méltán megilleti. A bírói pálya a legnagyobb elméleti képesítettséget: a jogtudorságot, a legszigorúbb gyakorlati vizsgát: az egységes bírói és ügyvédi vizsgát és a leghosszabb előkészületet (a jogtudori oklevél megszerzésétől öt évet) követeli meg. A pályának ez a kivételes nehézsége — ha egyéb indokot nem tekintünk is — a javadalmazást illetőleg is kivételes elbánást indokol. Az erre irányuló törekvést csak gyöngítené, ha a bíró az ő munkaerejének ellenértékét nem az államtól várná, hanem magánosoknál keresné.

Hogy az illetményeknek mellőzhetetlenül szükséges javítása külön státusba sorozással kapcsolatban történjék, azt nem tartjuk döntő jelentőségűnek, azt pedig — amit épen a bírói és ügyészi egyesületek kívánnak — épen nem véljük helyesnek, hogy az illetmények megállapításáról a szervezeti törvény gondoskodjék. Ellenkezőleg a szervezeti törvényből illetményekre vonatkozó minden rendelkezést ki kellene hagyni és külön törvényben kellene gondoskodni a bírák, ügyészek és a bírósági és ügyészségi hivatalnokok illetményeinek rendezéséről. A szervezeti törvényben csak a bírói hatalom gyakorlásának, a bíróságok és ügyészségek szervezetének főelveit, az épületnek hosszabb életre szánt oszlopait kell lerakni; az életviszonyokhoz képest folyton fejlődésre szoruló illetményekről kezdetben külön törvényben, későbbi változásaikról akár külön, akár a költségvetési törvényben kellene gondoskodni.

Sok szó esik a bírói kinevezések rendszeréről is. A mai rendszer, bírói szervek kijelölésével és miniszteri döntő előter-

jesztéssel, nem eszményi megoldás, de jobbat nem tudunk találni.

Az automatikus előlépésnek egyáltalában nem vagyunk hívei, a bírói szervek döntő befolyása pedig — amint a kijelölésnél is gyakran tapasztalható — a rangsort és a szolgálati időt részesíti előnyben az egyéni kiválóság hátrányára és bírósági területek szerint különböző elveknek, eltérő minősítések érvényesülésének nyitna tért, háttérbe szorítaná az idegen területről pályázókat és egyes ítélőtáblai kerületek szerint változóvá, sokszor igazságtalanná tenné az előmeneteli viszonyokat.

Bírói és ügyészi egyesületek általánosságban helytelenítik a felügyeletnek a tervezetben foglalt rendszerét és mivel a tervezet a mai rendszert tartja fen, a bíróságok feletti felügyeletnek azt a rendszerét, amelyet az 1891 : XVII. tcikkel Szilágyi Dezső létesített; a miniszter és egyéni igazgatási szervek helyett a felügyeletet bírói testületekre kívánják bízni.

A fellebbviteli bíróságnak, t. i. a fellebbviteli bíróság ítélőtanácsának az eléje kerülő egyes ügyekben gyakorlandó esetenkénti felügyeletét és ellenőrzését a tervezet sem mellőzi, de az általános felügyeletet és az ennek körébe tartozó nagyszámú felügyeleti intézkedést nem a bírói tanácsokra, hanem igazgatási szervekre bízza. Az 1891 : XVII. tcikkből átvett ez a rendszer nézetünk szerint is helyes. Nem tekintve azt, hogy a felügyelet nem igazságszolgáltatási, hanem igazgatási tennivaló, a felügyeletet sikeresen csak egyéni intézkedéssel, nem tanácsi elintézéssel lehet gyakorolni. Az igazgatás egyéni szerve, a járásbíró, a törvényszéki elnök, az ítélőtáblai elnök, a miniszter hasznosabban, hatályosabb felelősséggel, erélyesebben és gyorsabban végezheti a felügyeleti munkát, mint a bíróság tanácsa, amely tulajdonképeni hivatása mellett csak mellékesen foglalkozhatnék felügyeleti munkával; ha pedig a felügyeletet kizárólag ezzel foglalkozó tanácsokra bíznák, ez nemcsak elvonná a bírósági tanácsokat igazi hivatásuktól, hanem az értékes munkaerőnek az apró-cseprő felügyeleti intézkedésekre, a nagyszámú, legtöbbször alaptalan, felügyeleti panaszok elintézésére fordítása indokolatlan pazarlás lenne.

A felügyelettel szorosan összefügg a bírói felelősség és fegyelmi jog szabályozása. A fegyelmi jogot szabályozó mai törvényünk több tekintetben hézagos és annyira elavult, hogy új törvénnyel helyettesítését nem lehet elmulasztani. A fegyelmi jog szabályozását nézetünk szerint is a szervezeti törvénnyel együtt kell megtenni. Hogy a szervezeti törvényben vagy azzal együtt, de külön törvényben történjék a fegyelmi jog szabályozása, ez mellékes kérdés. Nézetünk szerint a külön törvényben szabályozás lenne a helyesebb mód, mert a fegyelmi szabályok és különösen a fegyelmi eljárás részletes megalkotása oly nagy terjedelmet és eltérő irányú szerkesztést kíván, hogy a szervezettel egy törvénybe foglalása a szerkezet kívánatos összhangját bontaná meg.

Végül nem hallgathatunk el egy megjegyzést az előadói tervezet szerkezetére.

A tervezet 140. §-a felsorolja azokat a törvényeket, számszerint 33-at, amelyeket az új törvény hatályon kívül helyez, e 33 közül 11-ben a hatályonkívül helyezett törvény egyes §-ait kivételesen mégis hatályban tartja, sőt hatályban tartja az 1912:LIV. tc. 85. §-a 1. bekezdésének egy rendelkezését, továbbá az 1913. évi XXV. 2. §-a 1. bekezdésének első mondatát annyiban, amennyiben stb. Igy nem szabad törvényt szerkeszteni. Ez a §. — igen tüzetes kommentár nélkül — nem felel meg annak a célnak, amelyek a tervezet — indokolása szerint — el akar érni, hogy ott, ahol kérdésessé válhatik, hogy az egyes szabályok közül micsoda rendelkezés van hatályban, ez a kérdés könnyen megoldható legyen és hogy a rendelkezések is könnyen megérthetőek legyenek.

Ha vannak okok, melyek egyes régebbi rendelkezések fentartását indokolhatják (bár nézetünk szerint jobb lenne a §-ok idézése helyett rendelkezéseiket átvenni), ne hagyjuk ezt a szörnyű §-t magában a kódexben, hanem tegyük a többi vegyes és záró-rendelkezéssel együtt életbeléptetési törvénybe, hiszen az életbeléptetési törvény van hivatva arra, hogy az átmeneti intézkedéseket és az új törvénynek a régebbi jogszabályokhoz való viszonyát szabályozza. Reméljük, hogy a javaslat vagy a törvény erre figyelemmel lesz.

Juridicus.

Szemelvények a m. kir. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából.*

F) **Betudás és osztályrabocsátás.**

A törvényes örökösödés alapeszméje, hogy az örökhagyó után örökösödésre hivatott törzsek és valamely elhalt törzs helyébe lépő ízek az örökhagyó hagyatékában egyenlő örökrészre jogosultak; ha például a szülőnek két gyermeke van, kik közül az egyik elhalt, de két leszármazót hagyott maga után: a szülő hagyatékának felerésze jut az életben lévő gyermeknek, mint egyik törzsnek, a másik felerésze pedig jut az elhalt gyermek, mint szintén egy törzs két gyermekének, mint törzsízeknek egyenlő arányban.

Az egyenlő osztály alapelve tehát, hogy a törzsek egymásközt és a törzsízek szintén egymásközt egyenlően részesülnek az örökhagyó vagyonában.

Ezen alapelv a családi, vérségi, rokonsági kapcsolat egyenlő bensőségéből fakadó összekötő szálakat ugyanazon egyenlőséggel terjeszti ki az örökhagyó vagyonára, mely az ő véreire hárul; az örökhagyó örökösei az ő vérei, kik közt nem lévén rokoni különbség, az örökhagyó vagyonának felosztásánál sem tehető különbség, hanem az köztük a legjogszerűbb módon, egyenlően osztandó meg.

Az örökösödési egyenlőség alapelvének okszerű folyománya: a betudás, (beszámítás, computatio) és az osztályrabocsátás (a hagyatéki tömegbe beszolgáltatás, conferálás, collatio) intézménye.

A joggyakorlat a két intézményt szigorúan nem különbözteti meg egymástól s a kettő rendszerint azonos fogalomként hol betudás, hol osztályrabocsátás, sőt gyakran beszámítás elnevezés alatt fordul elő, ami azonban a dolog lényegét egyáltalában nem érinti, mert hisz mind a kettő ugyanazt a célt szolgálja, hogy t. i. a törvényes örökösök örökrészei egyenlősíttessenek.

Ezen egyenlősítési célzat eredményezte, hogy az az érték, melyet az örökhagyó még életében juttatott valamelyik leszármazójának, ennek a kedvezményezett leszármazó örökrészének a megállapításánál akként vétessék számításba, hogy ő azzal együtt kapjon annyi örökrészt, mint amennyi örökrész jut a többi leszármazó mindegyikének, kik ilyen ingyenes juttatásban az örökhagyó életében nem részesültek.

Ez a betudás jogintézménye, mely a gyakorlatban akként érvényesíttetik, hogy a hagyatékban lévő összértékhez hozzászámíttatik a kedvezményezett leszármazónak előre kiadott érték, s ezután az ekként előálló összérték osztatik egyenlően a törzsek közt; ha tehát a fentebbi példát véve alapul: az örökhagyó az életben maradt gyermekének még életében kiadott 1000 K-t, a hagyatékban pedig 3000 K érték van, az örökösök törvényes örökrésze összesen 4000 K-ból számíttatik ki; a 4000 K-ból jut egy-egy törzsre 2000 K, és minthogy az életben maradt gyermek már 1000 K-t megkapott, ő még kap a hagyatékban lévő 3000 K értékből 1000 K értéket, a fenmaradó 2000 K pedig jut az örökhagyó előtt elhalt gyermek két leszármazójának, kik fejenként kapnak 1000 K értéket, mely művelet keresztülvitelével a két törzs egyenlően 2000 K értékű örökrészhez jut.

Olyan esetben, mikor az örökhagyó még életében nem pénzbeli értéket, hanem ingatlan vagyont természetben juttatott valamelyik gyermekének: az örökrészek meghatározása ennek az ingatlan vagyonnak figyelembevételével történik.

Ez az osztályrabocsátás jogintézménye, mely a gyakorlati jogéletben akként érvényesül, hogy a kedvezményezett gyermeknek adott ingatlan a hagyatékhoz tartozónak vétetik, s azután az egész tömeg oszlik fel a törzsek közt; a conferálás által tehát csak az örökrészek kiegyenlősítése céloztatik, anélkül azonban, hogy az előre adott ingatlan az örököstől elvétetnék, bár ő azt úgyis conferálhatja a hagyatéki tömegbe, hogy az ő örökrészébe ne ugyanaz az ingatlan jusson, hanem az mint valóságos hagyatéki tömeg képezze osztály tárgyát és neki az összhagyatékból a megfelelő aránylagos jutalék jusson örökrészül; a fentebbi példát véve alapul: ha az örökhagyó vagyona 40 hold ingatlanból állott, mondjuk két külön tagban 20—20 holdból, s az örök-

* Előbbi közleményeket lásd a Jogt. Közl. 1915. évf. 45., 47., 50. 1916. évf. 1., 4., 10., 20., 37., 43. és 1917. évf. 5. és 10. számaiban.

hagyó az egyik 20 holdas tagbirtokot még életében az életben maradt gyermekének kiadta, ezáltal hagyatékában már csak 20 hold, vagyis annyi maradt, amennyi kiadatott, a hagyatékból tehát az életben maradt gyermek nem fog részesülni, mert az osztályrabocsátandó 20 holddal együtt összesen 40 hold volna felosztandó a két törzs közt egyenlő arányban, amelyből az életben levő gyermek az örökrészének megfelelő felerészét már kikapván, a megmaradt 20 hold az elhalt gyermek két leszármazóját illeti egyenlő 10—10 hold arányban; ha pedig az örökhagyó vagyona összesen 60 holdból állott, s ebből még életében kiadott 20 holdat az életben maradt gyermekének: a két törzs örökrésze a hagyatékban maradt 40 holdból és osztályrabocsátandó 20 holdból, összesen 60 holdból törzsenként 30 holdban állapítandó meg, melyből az életben lévő gyermek 20 holdat már megkapván, neki még kiadandó a hagyatékban maradt 40 holdból 10 hold, a fenmaradó 30 hold pedig az elhalt gyermek két leszármazóját egyenlő 15—15 hold arányban illeti.

A részletkérdésekkel szemelvényeim szűk keretében nem kívánok foglalkozni, mert a részleteknél mindig az alapelv figyelembevételével keresztülviendő számtani műveletről van szó, legfeljebb azt említem meg, hogy ahol a természetben való kiegyenlítés nehézségekbe ütközik, ott az érték vétetik a kiegyenlítésre számítási alapul és a kiegyenlítés készpénzben történik.

Mint a két jogintézmény, tehát úgy a betudás, mint az osztályrabocsátás csak a leszármazók törvényes örökösödése esetében nyer alkalmazást, a dolog természeténél fogva a leszármazók alatt beleértve a törvényesített és örökbefogadott, nemkülönben az anyai hagyatékot illetően a törvénytelen születésű gyermeket is; ellenben nincs helye a betudásnak és osztályrabocsátásnak a felmenők és oldalági örökösök törvényes örökösödésénél; végrendeleti s általában halálesetre szóló rendelkezés esetében csak akkor követelhető az előre kapott érték betudása, s illetve az ingatlan osztályrabocsátása, ha ez a halálesetre szóló rendelkezésben világosan meg lett határozva; hasonlóan nem érvényesíthető a betudás és osztályrabocsátás az örökhagyó által életében elajándékozott értékre vagy ingatlanra sem, mert ezt az ajándékozás fogalma és ténye zárja ki, hisz ellenkező esetben nem forogna fen ajándékozás, már pedig ha kétségtelen, hogy az örökhagyónak ajándékozási szándéka volt, akkor eo ipso maga zárta ki a leszármazó betudási és osztályrabocsátási kötelezettségét; önként értetik, hogy ha a végrendeleti intézkedés vagy ajándékozás által a kötelesrész sértetett meg, ennek pótlása és kiegészítése feltétlenül követelhető; az ajándékozással egy tekintet alá esik az adomány betudásának és osztályrabocsátásának világos vagy a fenforgó körülményekből megállapítható elengedése, mert az elengedés ténye ajándékozási szándékot igazol.

Még arról a jogkérdésről kell megemlékeznem, hogy mi történjék akkor, hogy ha a leszármazónak előre kiadott vagyon vagy érték még akkor is többet tesz ki, mint amennyi jutna ennek a kedvezményezett örökösnek az ő törvényes örökrésze fejében, ha a hagyatékhoz az előre adott érték hozzászámíttatik, s illetve az előre kiadott vagyonnak a hagyatékba bevonásával állapíttatik meg az egyes törzsörökösök örökrésze?

Ebben a jogkérdésben a m. kir. Kúria joggyakorlata az, hogy ha a kedvezményezett örökös törvényes örökrészét meghaladó adományban részesült, ő az örökösödési kapcsolatból egyszerűen kiesik; tehát ő a hagyatékban meglévő vagyonból semmit sem kap, de viszont a nála lévő többletadományt sem tartozik osztály alá bocsátani. Ezen általános szabály alól csak két esetben van kivételnek helye: az egyik eset akkor fordul elő, midőn az örökhagyó világosan és határozottan akként tette az adományozást, hogy amennyiben a halálakor meglevő hagyatékából nem jutna többi gyermekének is ugyanannyi vagyonérték, akkor az osztályrészek egyenlősítése végett az előre kedvezményezett gyermek a többi leszármazónak a megfelelő különbözetet kipótolni köteles; a másik eset pedig az, hogy ha az előre adományozott és a hagyatékban megmaradt összértékből kiszámítandó kötelesrésznek megfelelő érték a meglevő hagyatékból ki nem kerül, a kedvezményezett örökös a kötelesrészt kiegészíteni tartozik.

A fentiekben rövidre vont kifejtés után még csak az a kérdés van hátra, hogy mi képezi betudás és osztályrabocsátás tárgyát és mi nem?

E tekintetben az 1840 : VIII. tc. 2. §-a adja meg az általános irányító vonalat, mely azt rendeli, hogy: «. . . mindaz, amit a mindkét nemű magzatok kiházasításukkor, vagy azután is szülőiktől kaptak, osztálybeli — örök — részükbe betudandó . . .»

Bár ez a törvényi rendelkezés a volt jobbágyok jogviszonyaira vonatkozóan tétetett, mindazáltal a m. kir. Kúria joggyakorlata azt általánosította, úgy hogy most az az összes honpolgárokra nyer alkalmazást.

A törvényben kifejezett irányelv szerint mindaz beszámítandó, «amit a szülők a gyermeknek, annak kiházasításakor vagy azután is adtak».

I. Ezen az alapon tehát beszámítandók:

a) a leánynak férjhezmenetelekor adott kelengye és kiházasítási tárgyak értéke;

b) az adott hozomány, akár a házasságra lépéskor, akár később adatott is az;

c) a háztartás berendezésére adott felszerelési tárgyak értéke;

d) a fiúnak önállósítására, családalapításra, továbbá üzlet berendezésére és felszerelésre, nemkülönben az ipar, mesterség megkezdése és folytatása végett adott tárgyak és értékek;

e) mindazok az adományok és nagyobb értékek, melyek céljuknál és rendeltetésüknél fogva nem vonhatók a kisebb jelentőségű alkalmi ajándékok fogalma alá; különös említést érdemelnek ehelyütt azok az adományok, melyeket a szülő, nagykorú gyermeke beleegyezésével, ennek vagyoni viszonyai rendezésére, adósságai kifizetésére fordított, feltéve, hogy ezek bírói úton érvényesíthetők, mert a bírói úton nem érvényesíthető, erkölcstelen alapból származó adósságok kifizetése betudás tárgyát nem képezheti.

A beszámítandó adományok rendszerint az életben lévő mindkét szülő által adottaknak vélelmezendők, hacsak a fenforgó körülményekből az ellenkezőre következtetni nem lehet, aminek jelentősége abban áll, hogy az egyik szülő halálával annak hagyatékában csak az előre adott értéknek fele része tudandó be.

II. Ellenben nem számítandók be:

a) az alkalmi ajándékok: a születésnap, névnap, a vizsga letétele stb. alkalmából adott ajándékok;

b) a gyermek iskoláztatásával, nevelésével, ipari kiképeztetésével és kitaníttatásával felmerült kiadások;

c) a gyermeknek visszatérő időszakokban adott segélyek, havi apanage-ok, stb.;

d) az eljegyzéssel és lakodalommal felmerült költségek;

e) a gyermeknek használatra átengedett ingatlanból befolyt jövedelmek;

f) a gyermeknek kifejezetten ajándékba adott, nemkülönben

g) azok az adományok, amelyeknek betudását a szülő világosan kizárta vagy elengedte.

Általánosságban megjegyzendő, hogy arra nézve, hogy mi tekintendő előre adott értéknek és mint ilyen mi képezi betudás és osztályrabocsátás tárgyát? az alább taglalandó kötelesrész meghatározására fenálló irányelvek tartandók szem előtt, mert a m. kir. Kúria joggyakorlata szerint csak azok az előre adott értékek képezhetik betudás és osztályrabocsátás tárgyát, melyek a kötelesrészbe beszámítandók.

Ezt az itt közölt kúriai határozatok tartalmára tekintettel említem fel, mert ami a kötelesrészbe való beszámításra áll, ugyanaz áll az örökrészbe való betudásra és osztályrabocsátásra is.

«A szülők által előre adott értékek mindkettőjük által egyenlő arányban adottak tekintendők. Az egyik szülőtől előre kapott érték nem számítható be a másik szülő után járó kötelesrészbe.» 4799/1913.

«A szülők által életükben valamelyik gyermeküknek előre adott érték, ellenkező bizonyítás hiányában, felerészben az apa és másik felerészben az anya által adottnak tekintendő.» Rp. I. 7241/1915.

«Osztályrabocsátásnak (collatio) az 1840 : VIII. tc. 2. §. szerint csupán törvényes örökösödés esetében van helye, amidőn azonban az örökhagyó az örökösödést végrendelettel szabályozta s az örökösödés végrendelet alapján állott be, az osztályrabocsátás ki van zárva s az osztályrabocsátás tárgyául megjelölt érték csakis a kötelesrész szempontjából vehető számításba, mint a kötelesrész megállapításának egyik tényezője.» 2733/1910.

«A szülő által leányának férjhezmenetelekor adott kiházasítási tárgyak, úgyszintén az adott készpénz hozományul, tehát

előreadott értékeknek lévén tekintendők: a szülő halála után a leány örökrészébe betudandók; és ha az előre kapott érték örökrészét meghaladja, a hagyatékban meglévő vagyonból örökrészt nem követelhet, de viszont, a többi gyermek kötelesrésze megsértésének esetét kivéve, a leány a neki juttatott értékből visszatérítésre sem kötelezhető.» Rp. I. 2439/1916.

«A szülő által a leányának és vejének előreadott érték a leány kötelesrészébe egészen betudandó, mert a vőre a vagyonátruházás a családi kapcsolatra való tekintetből történtnek tekintendő.» Rp. I. 42/1916.

«Osztályrabocsátásnak csak akkor van helye, ha a szülő a vagyont örökrészébe való betudási szándékkal juttatta valamelyik leszármazójának, ellenben ajándékozás esetében nem az ajándékozott érték osztály alá bocsátásának, hanem csak az ajándékozás által sértett kötelesrész kiegészítésének lehet helye.» 649/1912.

«Az örököst az előre kapott érték osztályrabocsátása iránt kötelezettség nem terheli, ha az örökhagyó a betudást elengedte. Az ajándékozás az elengedést magában foglalja.» 1756/1908., 2431/1908.

«Az előre kiadott érték nem természetben, hanem értékben adandó osztályba.» 2431/1908.

«Osztályrabocsátás tárgyát az ajándékozott érték csak akkor képezi, midőn azt az örökhagyó elrendelte, vagy a kötelesrész kiegészítése forog kérdésben, mert az ajándékozás lényegénél fogva kizárja az osztályrabocsátást és mert az ajándékozott vagyon értékéből csak kötelesrész követelhető.» 4793/1914.

«Az állandó joggyakorlat szerint az ajándékozott értéknek osztályrabocsátása, hacsak annak az örökrészbe való betudása el nem rendeltetett, vagy ki nem köttetett, nem követelhető; a kötelesrész sérelme azonban az ajándékozással szemben mindenkor sikeresen panaszolható.» Rp. I. 7501/1915.

«A nevelési és kiképeztetési költség, mint előre adott érték, betudás tárgyát nem képezheti.» Rp. I. 7620/1915.

«Apanageként előre kiadott összegek, mint a törzsvagyon jövedelmeiből időszakonként kiszolgáltatott részletek, ellenkező kikötés hiányában a kötelesrészbe be nem tudhatók.» 5997/1914.

«Eljegyzési és lakodalmi költségek nem esnek az előre adott értékek fogalma alá s így betudás tárgyát nem képezik.» 4028/1910., 3880/1913., Rp. I. 3143/1915.

«A kötelesrész meghatározásánál a szükségörökösnek előre adott vagyonérték figyelembevendő, — de figyelmen kívül hagyandó az adott vagyonnak vagy értéknek jövedelme, kamata, mert ez a jövedelem, mint az átadott vagyontárgy haszna, járuléka, az átadástól kezdve a szükségörököst illeti.» 5929/1913., 4907/1914.

«Olyan jövedelem, melyet a leszármazó, a neki a szülő által használatra átengedett ingatlanból szedett be, betudás tárgyát nem képezi, mert a szülő törzsvagyona a használat átengedése folytán nem kevesbedett és mert az ingatlan jövedelme nem esik az előre adott érték fogalma alá.» 865/1913., 4150/1914.

«A szülőt valamely ingatlanra megillető haszonélvezeti szolgalmi jogról a gyermek részére történt lemondás folytán az utóbbi által beszedett jövedelem nem tekinthető a szülő által előre adott értéknek; mert az nem sérti a tőkevagyon állagát s így betudás tárgyává nem tehető.» Rp. I. 8144/1915.

(Folyt. köv.) *Dr. Plopu György.*

A polgári perrendtartás gyakorlatából.*

A Pp. 1. §. *e)* pontja értelmében értékre való tekintet nélkül a járásbíróság hatáskörébe tartoznak a szolgálati szerződésből a munkaadó és a munkavállaló közt felmerülő perek. A Pp. életbelépése után hozatott a vasúti szolgálati rendtartásról szóló 1914: XVII. tc., mely szerint abban az esetben, ha a vasúti alkalmazott az elbocsátást, illetve a létszámból való törlést kimondó határozattal nincs megelégedve, magánjogi igényei érvényesítése végett a törvény rendes útjára léphet. Minthogy ugyanezen törvény szerint a vasutas csak bizonyos vonatkozásokban tekintendő közhivatalnoknak, egyebekben tehát közötte és a vasút, mint munkaadó közt szolgálati viszony áll fen és a törvény különben is kifejezetten magánjogi igényekről szól, a bírói gyakorlat úgy alakult, hogy a vasúti alkalmazott által az elbocsátásból, illetve törlésből származó magánjogi igények iránt a vasút ellen indított keresetek a Pp. 1. §. *e)* pontja alapján értékre való tekintet nélkül a járásbíróság hatáskörébe tartoznak.

A Pp. 6. §. 6. pontja értelmében tartási vagy élelmezési követelést megállapító jogigény iránti perben a három évi tartás, vagy élelmezés értéke állapítja meg a pertárgy értékét. Ellenben egyéb járadékok követelését megalapító jogviszony iránt indított perben, ha a jogviszony fenállásának időtartama korlátolt, de bizonytalan, az évi szolgáltatások értékének tízszerese irányadó. Ez lényegileg megegyezik az eddigi joggal. Habár a törvény szorosan megkülönbözteti a tartási pereket a járadékperektől, a járadék alakjában követelt baleseti kártérítés iránti perekben a Kúria ezt a megkülönböztetést elejtette és kimondotta, hogy az ilyen járadékperekben, amelyek a tartás biztosítására irányulnak, a három évi tartás az irányadó a pertárgy értékének megállapításánál. Ebből következik, hogy oly baleseti kártérítési perek, amelyekben a felperes által követelt évi járadék háromszorosa 2500 K-t meg nem halad, a járásbíróság hatáskörébe tartoznak.

A Pp. 11. §-a szerint a törvényszék határozata azon az alapon, hogy az ügy a járásbíróság hatáskörébe tartozik, fellebbvitellel meg nem támadható. Ha tehát a törvényszék, mint elsőbíróság előtt az alperes azt állítja, hogy az ügy a járásbíróság hatáskörébe tartozik és ezért pergátló kifogást emel, a törvényszék azonban ezt a kifogást elveti, ily ítélet ellen fellebbezésnek helye nincs. Hasonlóképen nincs helye a felülvizsgálati kérelemnek ily alapon a fellebbezési bíróság ítélete ellen sem (522. §. 2. bekezdés). Ez a rendelkezés sem a bíróságnál, sem az ügyvédi karban még nem ment át a köztudatba és ezért ismételten előfordult, hogy ily fellebbezés, illetve felülvizsgálati kérelem kizártságára az ellenfél az észrevételekben, illetve a válasziratban nem utalt és a fellebbezési, illetve a felülvizsgálati bíróság a kizárt fellebbvitel érdemleges elbírálásába belebocsátkozott.

A Pp. 15. §-a szerint a megkeresés teljesítését megtagadni nem szabad, kivéve, ha a cselekmény, amelyre a megkeresés irányul, tiltó törvénybe ütközik, vagy megkeresés útján egyáltalában nem teljesíthető. Előfordult, hogy a házassági perben az alperes arra hivatkozott, miszerint felperesnek a házassági törvény 77. §-a alapján előterjesztett visszahívási kérelem nem volt komoly. És ennek bizonyítása végett az alperes a felperestől származó oly levelek beszerzését kérte, amelyek a felperes ellen ügyvédje által indított járásbírósági per irataihoz voltak csatolva. A törvényszék által a járásbírósági periratok megküldése iránt intézett megkeresés teljesítését a járásbíróság megtagadta, mert az előtte folyó perben szereplő peres felek a levelek áttételét ellenezték. A Pp. 17. §-a alapján beadott felszólalás folytán a kir. ítélőtábla kimondotta, hogy a megkeresés teljesítése meg nem tagadható. Mert oly esetben, amikor az ügyvéd az ügyfele által a hozzá intézett és esetleg az Ügyvédi Rendtartás 49. §-ában szabályozott hivatásos titoktartási kötelesség alá eső tartalommal bíró leveleket bizonyítékként valamely perhez becsatolt, ezeknek a leveleknek kezeléséré és tartalmuknak a felek vagy harmadik személy által való megtudhatására nézve és ha ezeknek a periratoknak a beküldését valamely másik per bírósága hivatalos használat végett kéri, a Pp. 328. és 329. §-aiból következik, hogy a becsatolt levelek tartalmának hivatásos titkot (Pp. 299. §.) képező volta az áttétel megtagadására törvényes okot nem képez. Természetes, hogy a megkeresett bíró nincs elzárva attól, miszerint a kérdéses leveleket nem nyitott állapotban, hanem lepecsételt borítékban küldje meg a megkereső bírósághoz és hogy az a kérdés, vajjon az ily levelek bizonyítékul felhasználhatók-e a megkereső perbíróságnál, még mindig vita tárgyát képezheti.

A Pp. 27. §-a értelmében külföldön lakó alperessel szemben az a bíróság is illetékes, amelynek területén az alperesnek oly vagyona van, amely bírói foglalás tárgya lehet. Az elsőbíróság ezt úgy értelmezte, hogy az illetékesség megállapításhoz elegendő, ha a vagyon az alperes elleni végrehajtás során lefoglalható és ha ez a vagyon előterjesztéssel sikeresen meg nem támadható. Tehát pl. akkor, amikor az illető helyen az alperes cége alatt folytatott kereskedelmi üzlethelyisége az alperesi cégtáblájával el van látva. Nem szükséges azonban — az elsőbíróság álláspontja szerint —, hogy a vagyon, vagyis a konkrét esetben az üzlet az alperes tulajdona legyen. Indokolta ezt az elsőbíróság a törvény

* Részlet dr. Kovács Marcel 1917. évi március hó 27. napján az Ügyvédi Körben tartott előadásából.

szavaival és azzal, hogy a bíróság a pergátló kifogás keretében nem vizsgálhatja a perben nem álló harmadik személy állítólagos tulajdonjogának kérdését. A fellebbezési bíróság — amelynek határozata ezidőszerint még nem jogerős — azt mondotta ki, hogy a Pp. 27. §-a szempontjából vagyonnak csak az tekinthető, ami tulajdonjog, vagy egyéb dologi jog, pl. haszonélvezeti jog alapján valóban az alperesé. Mert a törvény azért engedi meg az alperesnek a vagyon fekvése szerint illetékes bíróságnál való perlését, mivel feltételezi, hogy ez a vagyon a felperes követelésének teljes vagy részleges kielégítésére szolgálhat és mivel ezt a kielégítést a belföldön lakó perlés megengedésével meg akarta könnyíteni. Az, hogy ez a vagyon bírói lefoglalás tárgya lehessen, egymagában nem elegendő az illetékesség megállapításához, hanem itt a törvény az illetékességi szabály alól csak egy kivételt állít fel oly értelemben, hogy amennyiben a kérdéses alperesi vagyon a törvény szerint bírói foglalás alól mentes és így kielégítési alapul nem szolgálhat, akkor az illetékesség ily vagyon alapján meg nem állapítható. És az a körülmény, hogy az a harmadik személy, aki a kérdéses vagyonnak ura, perben nem áll, egyáltalában nem akadályozhatja annak a vizsgálatát, hogy a vagyon tulajdonképen kié, mert ez itt csak előkérdésként az illetékességi döntés indokaként szerepel és így a tulajdonjog kérdését el nem dönti és a perben nem álló harmadik személy jogait nem érinti.

A Pp. 76. §-a szerint, ha valamely cselekményt oly cselekvőképességgel nem bíró személy ellen kellene teljesíteni, akinek törvényes képviselője nincs és a késedelem veszéllyel járna, akkor a bíróság kérelemre a törvényes képviselő fellépéséig terjedő időre ügygondnokot nevez. Adott esetben az elmebeteg, de gondnokság alá még nem helyezett alperes részére a bíróság a 76. §. alapján ügygondnokot rendelt. A Kúria azonban kimondotta, hogy ily ügygondnok nincs jogosítva az egész per folyamán az alperes törvényes képviselőjeként szerepelni. És ezért az ily ügygondnok ellen lefolytatott perben hozott alsóbírósági ítéleteket a Pp. 505. §. 1. pontja alapján hatályon kívül helyezte. A kir. Kúriának ez az álláspontja eltér a német Reichsgericht gyakorlatától, mely szerint nemcsak ideiglenes, hanem ezen ügygondnok által képviselt féllel szemben az ügy végítélettel be is fejezhető, ha a rendszerinti törvényes képviselő fel nem lép.

A Pp. 203. §-a értelmében az a fél, aki a tárgyalás előkészítésére vonatkozó kötelességét elmulasztja vagy elkésve teljesíti, ha emiatt a tárgyalást el kell halasztani, az okozott költségben a 431. §. értelmében elmarasztalandó. Vitás, vajjon a bíróság ily esetben csak azt mondja ki, hogy a tárgyalás a mulasztó fél költségére elhalasztatik, vagy pedig azonnali végrehajtás terhével elmarasztalhatja-e a mulasztó felet. A kir. Kúria két esetben kimondotta, hogy azonnali marasztalásnak van helye, ellenben más esetben arra az álláspontra helyezkedett, hogy ebben a kérdésben a Kúriához felfolyamodásnak helye nincs.

Ugyancsak vitás, hogy a Pp. 222. §-ában előírt pénzbírság külön végzésben, avagy az ítéletben szabandó-e ki. A Kúria kimondotta, hogy a pénzbírságot az ítéletben kell kimondani, ha az ítéletnek eme része ellen fellebbezésnek van helye, amely azonban elkésés okából vissza nem utasítható, ha nyolc napon túl, de tizenöt napon belül adatott be.

A 244. §. 4. pontja szerint az ítélet kihirdetését a jegyzőkönyvben való felvétellel kell tanúsítani. Ez novum a sommás eljárással szemben és nem ment át még a köztudatba. Gyakori tehát az az eset, hogy a járásbíró az ítélet kihirdetését nem a jegyzőkönyvnek ama részében tanúsítja, amelyet a felek aláírták, hanem csak a jegyzőkönyv berekesztése és aláírása után jegyzi meg, hogy a mellékelt ítélet kihirdettetett. Mivel azonban a 247. §. szerint a járásbírósági eljárásban a jegyzőkönyvet a felek is aláírják, a kir. Kúria a 244. és 247. §-ok eme tartalmának egybevetett értelmezése alapján kimondotta, hogy a kihirdetésnek ily módon történt tanúsítása nem szabályszerű és az ily kihirdetés nem alkalmas a fellebbezési határidő folyamatba tételére. Ügyelni kell tehát a járásbírósági eljárásban arra, hogy az ítélet kihirdetését a jegyzőkönyvben a felek aláírását megelőző helyen kell tanúsítani.

A Pp. 410. §-a szerint az ítélet egy része ellen használt fellebbvitel az egész ítélet jogerőre emelkedésére halasztó hatállyal bír. Ha tehát a részben marasztaló, részben elutasító ítélet ellen csak a felperes fellebbez, a marasztaló rész nem emelkedik jogerőre és a kielégítési végrehajtás az alperes ellen el nem rendelhető, mert az alperes a fellebbezéshez utólag is csatlakozhatik. Más az eset, ha a fellebbezés csak a perköltség kérdésére vonatkozik, mert akkor csatlakozásnak helye nincs. Ezzel kapcsolatban felmerült az a kérdés, hogy ha egyedül fellebbező felperes az ítélet marasztaló része alapján kielégítési végrehajtást nem kérhet, van-e joga a Ppé. 51. §-a alapján biztosítási végrehajtáshoz. A kir. tábla kimondotta, hogy ily esetben a biztosítási végrehajtást sem lehet elrendelni, mert ehhez az szükséges, hogy a kötelezett fél a határozatot fellebbvitellel támadja meg, ellenben a csatlakozás puszta lehetősége a biztosítási végrehajtás alapjául nem szolgálhat.

Ha az alperes a tárgyalás elhalasztását kéri és a bíróság ezt a kérelmet indokoltnak nem találja, akkor fel kell hívni az alperest az ellenkérelem előterjesztésére és a felperesi ténybeli előadásokkal szemben leendő nyilatkozattételre. Így tehát a Pp. 504. §. 6. pontjában írt feloldás esete forog fen, ha a bíróság a halasztási kérelem folytán visszavonulva, újabb felhívás nélkül az ellenkérelem elmulasztása okából és a ténybeli nyilatkozatok elmulasztása okából, ítéletet hoz.

Oly határozatok, amelyek az érdekelt felekkel nem kihirdetés útján, hanem írásban közlendők, mindaddig, míg azok kézbesítés végett ki nem adatnak, az érdekelt felekkel szemben nem létezőknek tekintendők. Ebből az következik, hogy a még irodai kezelés alatt álló és kézbesítés végett ki nem adott, az érdekeltekkel szemben tehát meghozottnak nem tekinthető bírói határozat felfolyamodással meg nem támadható.

Vitás kérdés, hogy a követelés alapját megállapító közbenszóló ítélet ellen van-e perújításnak helye. A kir. tábla nem jogerős határozatával kimondotta, hogy perújításnak helye nincs. A kérdés összefügg azzal, ha a közbenszóló ítélet jogerőre emelkedése után amikor a követelés mennyisége tárgyaltatik, lehet-e az alap ellen újabb kifogásokat felhozni. Ha ilyenkor az alappal szemben csak oly kifogásokat engedünk meg, amelyek a közbenszóló ítélet hozatala után keletkezett tényekből meríttetnek, akkor a perújítást elvileg meg kell engedni oly tények alapján, amelyek a közbenszóló ítélet előtt keletkeztek. Ha ellenben az alap elleni kifogásokat a közbenszóló ítélet hozatala után is korlátlanul megengedjük, akkor természetesen perújításra nincs szükség és perújításnak nincs értelme. Mire való volt azonban ily értelmezés mellett a közbenszóló ítélet hozatala és ennek fellebbvitellel való önálló megtámadhatósága, valamint a mennyiség kérdésére vonatkozó tárgyalás felfüggesztése? A német Reichsgericht megengedi a közbenszóló ítélet elleni perújítást, mert ott a gyakorlat az, hogy közbenszóló ítélet hozatala után az alappal szemben márcsak a későbbi tényekre alapított kifogásokat lehet felhozni.

Az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló nemzetközi egyezmények és az angol háborús törvényhozás.

E folyóirat hasábjain (1916. évfolyam 39. számában 340. oldal) már jeleztük röviden, hogy Anglia törvényhozási intézkedést tett az ellenséges országokból származó irodalmi és művészeti művek szerzői jogvédelme tekintetében. Az új angol törvény szövege akkor ismeretlen volt előttünk. A berni egyezmény hivatalos lapjának a Le Droit d'Auteurnek közlése nyomán most módunk van e törvény meghozatalának előzményeit és magát e törvényt mint a háborús nemzetközi magánjog egyik fontos dokumentumát megismerni és ismertetni.

Alkalmat e törvény megalkotására az adott, hogy Angliában több oldalról kifejezték azt a kívánságot, hogy Friedrich Naumannak «Mitteleuropa» című közismert könyvét, valamint gróf Reventlownak «Deutsche Politik» című könyvét, mint amelyek a német politika irányadó állásfoglalását képviselik, az angol közönség angol fordításban megismerhesse.

Számos előkelő angol folyóirat és napilap cikket írt e művekről és sürgették angol nyelven való kiadásukat. A The Nation című folyóirat kérdést intézett e tárgyban a tekintélyes londoni Allen and Unwin könyvkiadó céghez. A kiadó cég azt válaszolta, hogy szívesen kiadná e műveket, ha azt megtehetné anélkül, hogy törvénytelen vagy jogtalan cselekedetet követne el.

Volna is módjában — úgymond e könyvkiadó cég — a fordítási jog megszerzésére nézve semleges országon át érintkezésbe lépni a szerzőkkel, de ezáltal megszegné az ellenség országaival az összeköttetés és ügyletkötés tilalmára vonatkozó törvényes rendelkezéseket, viszont szerzők engedelme nélkül még ellenséges országok íróinak műveit sem óhajtja kiadni, annál kevésbé, mert az angol kiadók testülete kalózkodásnak bélyegezte az ilyen kiadásokat. Valami utat-módot kellene tehát — e könyvkiadó cég nézete szerint — keresni arra, hogy az ellenséges országok íróinak művei a jelen viszonyok közt is kiadhatók legyenek, mert fontos közérdek lehet, hogy az ily műveket az angol közönség megismerhesse; jól meg kellene fontolni, mi legyen ez a mód.

Talán jegyzékbe kellene foglalni az ily műveket, biztosítani a szerzőknek valamely méltányos díjazást a meg nem adott, mert meg nem adható fordítási engedélyért, olyanféleképen, ahogy ez a szabadalmakra nézve történt.

Ehhez hasonló véleményt fejeztek ki más angol kiadócégek is, valamint az angol kiadók testülete is.

Közben a londoni King and Comp. cég hirdetni kezdte az angol sajtóban, hogy kiadta Naumann művét angol fordításban, viszont a Johannes Müller amsterdami cég, mely e mű angol nyelven való kiadására a jogot közvetlenül Naumanntól megszerezte, tiltakozott az angol kiadók testületénél és az angol sajtóban a King und Comp. cég e kiadása ellen, azonban a King und Comp. cég nem vette figyelembe a tiltakozást és továbbra is hirdette és terjesztette Naumann könyvét, jóllehet az angol kiadók egyesületének hivatalos lapja erélyesen kifejezte felháborodását a King cég eljárása fölött.

A közvélemény e megnyilvánulásának hatása alatt, az angol kormány sürgősen, az érdekelt köröknek, az írók és kiadók testületeinek megkérdezése nélkül, törvényjavaslatot nyujtott be a parlamenthez és azt pár nap alatt el is fogadtatta a törvényhozás testületei által.

Ily előzmények után iktattatott az angol törvénytárba az a tcikk, melynek teljes címe: «*6. and 7. a. George V. chap. 32, törvény, melynek célja intézkedni azon művek szerzői jogára nézve, melyek a jelenlegi háború alatt adattak ki vagy alkottattak meg, valamely ellenséges országban*».

A törvény hivatalos rövid címe pedig: *1916. évi törvény az ellenséggel való kereskedésről a szerzői jogra nézve*».

Az új angol törvény lényeges rendelkezései a következők:

1. csak azon művek szerzői jogára terjed ki e törvény, amely művek a most folyó háború alatt jelentek meg legelőször vagy alkottattak meg, valamely ellenséges országban,

2. az ily művek szerzői jogai a közgondnokot, mint zárgondnokot (custodian) illetik meg az ellenséggel való kereskedelemre vonatkozó 1914. évi törvény elvei szerint. A közgondnok rendelkezik a Board of Trade által kiadandó külön szabályzat szerint mindazon jogokkal, meghatalmazásokkal, jogi és jogorvoslati eszközökkel, melyek, ha háború nem volna, a szerzőt illetnék meg,

3. az összes szerzői jogokat, továbbá mindazon összegeket, melyek e szerzői jogok értékesítéséből bármely címen beszerezhetők, a közgondnok kezeli, mint oly tulajdonát, mellyel az ellenséggel való kereskedésre nézve már hozott és még hozandó törvények ruházzák fel,

4. ha valaki e törvény meghozatala előtt egy ilyen ellenséges műre vonatkozólag bármiféle vállalkozásba bocsátkozott, a közgondnok az illetőnek kérelmére — ha e kérelem 6 hónapon belül e törvény hozatala után intéztetik hozzá — megadhatja a közgondnok által helyesnek vélt feltételek mellett az utólagos engedélyt az ily művek kiadására vagy előadására,

5. ezen törvényt az 1914. évi, az ellenséggel való kereskedelemről szóló törvény értelmében kell magyarázni.

Szükséges röviden rámutatnunk ezen most említett 1914. évi angol törvény idevágó részeire: ezek szerint a közgondnok mindazon összegeket és vagyontárgyakat, melyeket a törvény rábiz, a jelen háború végéig megőrizni tartozik, amikor is, egy a háború befejezte után kiadandó a királyi rendelet intézkedései szerint tartozik majd ezekkel rendelkezni; az így megőrzött vagyont nem lehet a háború tartama alatt sem elkobozni, sem lefoglalni, de joga ván a közgondnoknak arra, hogy a High Courthnak vagy bármely bírónak rendelkezésére az ellenséges vagyont valamely oly tartozás fedezésére fordíthassa, mely az illető ellenséges szerzőt Angliában terheli.

Ez az új angol törvény a háború ideje alatt az első törvényhozási megnyilatkozás egy oly kérdésben, mely a katonai és gazdasági hadviselés érdekei által közvetlenül nem érintett jogterületre vonatkozik. Nem említi e törvény kifejezetten Anglia irodalmi egyezményeit, de olyan jogtárgyról rendelkezik, melyre nézve Angliának egyezményei vannak. Az új törvény, mely kétségtelenül magán viseli a hirtelenül történt megfogalmazásnak és a szerkesztés hiányosságának nyomait, intézkedéseivel az irodalmi és művészeti művek védelmére alakult szolgáló egyezményeknek, köztük a berni uniónak eddig szilárdnak mutatkozó falát kétségtelenül áttöri, mert hiszen megfosztja a műveikkel való szabad rendelkezési jogtól oly országok szerzőit, melyeket irodalmi egyezmények vagy berni unió fűznek Angliához.

Mégis az a meggyőződésünk, hogy ez az új angol törvény épp a nemzetközi vonatkozások megerősítésére szolgáló, értékes alkotás, melynek irányító hatása nem fog elmaradni nemzetközi jognak sem gyakorlatában, sem elméletében. Értékes pedig ez új angol törvény nem annyira azért, amit mond, hanem azért, amiről hallgat és épp e hallgatással kifejez. Mert az, amit e törvény hallgatásával mond, jele annak, hogy Anglia hajlandó elállani attól a mindig ridegen vallott felfogásától, hogy az ellenségtől minden jogot megtagadjon, az ellenséggel fenállott minden szerződést nemlétezőnek tekintsen, — akár van a szerződés összefüggésben a hadviseléssel, akár nincs — hatástalan minden szerződés, mely az ellenséges ország polgára számára gazdasági előnnyel jár. Továbbá ez új törvény jele annak, hogy Anglia az ellenséggel kötött nemzetközi szerződést — bárha hallgatagon — fenállónak vallja. De ez új törvény egyúttal első törvényhozási kísérlet arra, hogy mikép oldassék meg a hadviselés érdekeit közvetlenül nem érintő nemzetközi szerződések fenállásának kérdése az elméletben és gyakorlatban.

Ép e kérdésnek nagy jelentőségére tekintettel megkíséreljük vázolni az ezen törvény által teremtett jogállapotot, mely hazánkat is közelről érinti, minthogy hazánknak is van irodalmi egyezménye Angliával az 1898 : X. tc.-ben.

Mindenekelőtt az ötlik szembe, hogy az angol törvény *csakis oly művekről* rendelkezik, melyek az Anglia ellen hadat viselő országokban *jelen háború folyama alatt jelentek* meg vagy alkottattak meg. Ebből a szűk határokat szabó intézkedésből az következik, hogy *olyan művek, melyek a háború kitörése előtt jelentek volt meg, egyáltalán nem esnek a törvény rendelkezései alá.* Szemben áll tehát — hogy kizárólag Magyarországról szóljunk — a háború alatt hazánkban megjelent művek szerény kis köre a magyar irodalom és művészet azon termékeinek óriási birodalmával, melyek a háború előtt jelentek volt meg. Egy kicsiny részlettel — a háborús évek termékeivel — áll tehát szemben szinte az egész magyar irodalom és művészet. A lényeges és lüktető kérdés azonban ép az, mi a sorsa a szerzői jogi védelem szempontjából ép az egész magyar irodalomnak és művészetnek, mi mellett elenyésztő csekély gondot okoz az, mily védelemben fog részesülni a háborús irodalomnak amúgy se különösen számottevő köre.

Az ellenséges országok egész irodalmának és művészetének szerzői jogi védelméről hallgat az új angol törvény, melynek pedig a bevezető indokolásban is kifejezett célja intézkedni az ellenséges országok irodalmának és művészetének szerzői jogi védelme tárgyában. Ebből a körülményből csakis azt következtethetjük, hogy a háború előtt megjelent ellenséges művekre nézve fenmaradt az eddig való jogi helyzet, tehát e műveknek továbbra is megadja Anglia a szerzői jogi védelmet. Sőt mivel világosan csak ép a jelen háború folyama alatt megjelent ellenséges műveket érinti az új törvény, azt kell vallanunk, hogy Anglia fentartja az irodalmi egyezmények által adott védelmet a háború után majd megjelenendő művekre is, tehát csak ép a háború alatt megjelent művek vannak az eddigi védelemből kikapcsolva.

Mindez nézetünk szerint nem egyéb, mint az irodalmi és művészeti művekre vonatkozó nemzetközi egyezmények kontinuitásnak elismerése, tehát annak hallgatólagos megállapítás, hogy Anglia egyezményeket fenállónak tekinti, *csak ép felfüggeszti az egyezmények teljes hatályát* és *az egyezményben megszabottól eltérő módon nyujt védelmet* az egyébként egyezményes

védelem alá eső műveknek. (Oly ellenséges országokra, melyeknek nincs Angliával egyezményük, ilyen Bulgária és Törökország, nyilván nem terjed ki az új angol törvény, mert hiszen bolgár és török szerzők művei semmiféle védelmet nem élveznek Angliában, tehát az új törvény bizonyos mérvben protegáló intézkedéseit sem élvezhetik.)

A védelem ezen újon szabályozott módja megóvja az ellenséges műveket attól, hogy mint ellenséges vagyon zsákmánynak, res nulliusnak tekintessenek. Ugyanis az új törvény egyenest védőszárnyat borít az ellenséges művekre, azáltal, hogy az angol közhatóság zárlatfélét vezet az ellenséges országok íróinak és művészeinek szerzői jogára, mint olyan magánvagyonra, melyet az ellenséges ország polgára angol területen bír. A közhatóság — melynek a közgondnok a megszemélyesítője — rendelkezik a háború alatt a szerzői jogokkal a szerző helyett, mintha a távollévő gondnoka volna; tőle függ, hogy a mű egyáltalán többszöröztessék-e és terjesztessék Angliában eredeti nyelven vagy fordításban, hogy a színdarab előadassék-e Angliában, továbbá, hogy mily mérvű ellenszolgáltatást adjon az, aki a művet többszörözi, terjeszti vagy előadja. És a közgondnok hivatása a szerzői jog bitorlása miatt pereket indítani, ha valaki a művet jogosulatlanul utánnyomja, terjeszti vagy egyébként bitorolja a szerző jogát. Sőt ami még ezeknél is érdekesebb: a közgondnok arra is jogosítva van, hogy utólagosan mentesítsen annak következményei alól, ha valaki háború alatt, de ezen törvény meghozatala előtt az ellenséges szerző jogait bitorolta. Ily mentesítésért, melyért megfelelő ellenérték fizetendő a közgondnok kezéhez, a törvény életbelépte után hat hónapon belül kell a közgondnokhoz fordulni. Aki ez időn belül nem fordult a közgondnokhoz, az nem mentesül szerzői jogbitorló cselekménye alól. Ez nyilvánvalóan újabb elismerése annak, hogy az ellenséges szerző joga fenállott e törvény meghozataláig is, tehát, hogy fenállott és fenáll a nemzetközi egyezmény.

Látnivaló mindezekből, hogy a közgondnok szerepe ugyanaz mint azé, akire a szerző jogainak gyakorlását egészben átruházza. A közgondnok megbízott ex lege, sőt kényszermegbízott, mint ahogy a kiskorúnak vagy a gondnokság alá helyezettnek kényszermegbízottja a gondnok. A szerzői jog tehát fenáll elvileg is, gyakorlatban is, csakhogy azt nem a szerző gyakorolja, hanem helyette a közhatóság egy közege. Nem egyéb ez nézetünk szerint, mint a szerzői jog teljes védelme, de egyúttal jogi számolás a tényleges állapottal. Mert hiszen a tényleges állapot az, hogy a szerző, minthogy ellenséges országban tartózkodik, Angliával nem érintkezhetik és így jogainak megvédésére nem tehet intézkedéseket. Az ilykép tehetetlenséggel sujtott szerzőnek védelmére rendel tehát mintegy hivatalból védőt az új angol törvény.

Nem von le nézetünk szerint ez intézkedés elvi értékéből semmit az a körülmény, hogy az új törvény intézkedései Anglia önző célját is szolgálják, azt a célt, hogy az angol közönség számára megszereztessék a lehetőség arra, hogy az ellenséges író vagy művész műve az angol közönség előtt is meg jelenhessék; és emellett azt a célt is, hogy a közgondnok cenzori funkciót is tölthessen be. Mert hisz a közgondnok, bárha ezt a feladatát a törvény nem szabja meg, mint az ellenséges mű szerzői jogának gazdája megtagadhatja, hogy valamely Angliának alkalmatlan ellenséges mű Angliában többszöröztessék vagy forgalomba kerülhessen.

Nem tagadható, hogy Anglia a maga komoly érdekeit védi midőn az új törvény révén e most megjelölt kettős célt szolgálja, oly érdekeket, melyek még a hadviselés érdekeivel is kapcsolatban lehetnek. Hogy a cenzura a hadviselés eszközei közé tartozik, ezt az összes hadviselő országok gyakorlata bizonyítja. De az is kétségtelen, hogy ma, mikor a hadviselő országok egész népe a belső vagy a külső fronton a hadsereg alkatrésze: a hadviselés fontos, sőt közvetlen érdeke lehet az is, hogy a nép megismerhesse az ellenség irodalmában és művészetében kifejeződő eszméket, irányokat, tanulságokat.

A példák egész sorozatával igazolhatni ezt: az ellenséges katonai írók műveiből közvetlen tanulságot meríthet a hadvezetőség a háború stratégiai vagy taktikai irányítására; politikai írók műveiből az ellenség törekvései és az ellenség háborús céljai ismerhetők meg; szépirodalmi művekből, képekből, rajzokból, szobrokból, fényképekből az ellenség mentalitásába és közállapotaiba tekinthetni be; ugyane művek a háború vagy a béke propagandájának felette hatékony eszközei; orvostudományi művekből a harctéri betegápolásra, tehát a hadsereg erejének gyarapítására nézve meríthetni irányításokat; vegytani, fizikai munkákból hadiszerek előállítására és a hadviselés egyéb eszközeire nézve lehet utasításokat kiolvasni; matematikai művekből a fizika és vegytan problémáira lehet új megoldásokat keresni; jogi művekből az ellenség gazdasági helyzetére és retorzionális intézkedéseire lehet következtetni. Folytatni lehetne korlátlanul a példák sorozatát: nincs olyan ága az irodalomnak, tudománynak, művészetnek, melyből a hadviselés céljaira nézve közvetve vagy közvetlenül fontos tanulságok vagy irányítások ne volnának meríthetők. Mivel pedig a háború alatt legfontosabb, mindent félretolóan legfontosabb cél a hadviselés érdekének szolgálása, helyesnek kell elismernünk az angol törvényhozásnak azt az intencióját, hogy az ellenséges országok szerzőinek jogai a háború alatt csak olyatén korlátozott módon védessenek meg, ahogy ezt az új angol törvény szabályozza.

Összefoglalva az új angol törvényről való felfogásunkat: úgy tekinthetjük e törvényt, mint amely az Angliához irodalmi egyezménnyel kötött ellenséges országok szerzőinek jogait az egyezmény kereteinek fentartása mellett a háború tartamára különlegesen szabályozza.

Megvallhatjuk, hogy az angol törvényhozásnak sikerült gyakorlati módszert találni arra, hogy az angol hadviselés érdekeinek védelme mellett az ellenséges, de egyezményes országok szerzői is kellőképen megvédessenek.

Az Angliával szemben álló hadviselő országok, így hazánk is, számolni lesznek kénytelenek az angol törvényhozás e lépésével. A központi hatalmak nemzetközi jogászai, úgy véljük, szívesen fogják tudomásul venni, hogy Anglia, melyhez a nemzetközi jognak annyi szálai fűződnek, ez új törvény révén lényegben elismerte, hogy a háború kitörése előtt az ellenséggel létrejött egyezmények — ha a hadviselés érdekeit lényegesebben nem érintik — fenállanak úgy a múltra nézve, mint a jövőre nézve, sőt a háború tartama alatt is, bizonyos ép a háború miatt szükségessé vált alaki korlátozásokkal.

Azokat, akik az irodalmi egyezményeknek és a nemzetközi unióknak ideáját eszmevilágukban féltett kincseként őrzik, úgy véljük, megnyugtathatja az az irány, melyet az angol törvényhozás e legujabb alkotása jelöl meg. *Dr. Szalai Emil.*

Jogirodalom.

Dr. Ödön Makai: Gründungswesen und Financierung in Ungarn, Bulgarien und der Türkei, Berlin, 1916.

Jelen munka célja egybevág azzal a törekvéssel, amelynek megvalósítása érdekében a magyar társadalom igen számottevő rétegei sorakoztak a Bajtársi Szövetség zászlaja alá: megismertetni Magyarországot, a magyar jogi, gazdasági és társadalmi viszonyokat minden vonatkozásukban német szövetségeinkkel. Ennek a célkitűzésnek fontosságát, különösen a jövőre kiható jelentőségét ma már felesleges részletezni. Ha voltak kezdetben e munkának ellenesei, szkeptikusai, időközben bizonyára azokat is meggyőzték az eredmények, amelyekkel a közeledési törekvések épen Magyarország megismerése, presztizsének emelése szempontjából már eddig is jártak. Elég, ha arra a hatásra utalok, amelyet a magyarság kiváló képviselőinek Németországban tartott előadásai kiváltottak és amely nemcsak megtisztelő külsőségekben nyilvánult, hanem maradandó nyomokat is hagyott. Az előadásoknál is nagyobb jelentőséget kell tulajdonítanunk az oly irodalmi műveknek, amelyek tudományos apparátussal, objektív előadásban, a részletekbe hatoló alapossággal tárják fel a német közönség előtt a magyar globus életének egy-egy szegmentumát. Az előadások természetüknél fogva szűkebbkörű nyilvánosság előtt hangzanak el, részleteik az emlékezetben elmosódnak és tartalmilag sem meríthetik ki teljes alapossággal tárgyuk minden vonatkozását. Erre csak a könyv, a jó könyv képes és ennek épen a kitűzött cél szempontjából való jelentősége különösen a német közönségre való tekintettel nem hangsúlyozható eléggé. Hiszen tudjuk mindannyian, hogy a német mindent, ami csak távolról beleilleszkedik sokirányú érdeklődésének körébe, elolvas, megfontol, megrostál úgy, hogy ha vala-

hol, itt teljes mértékben érvényesül a «scripta manent» egyébként talán banálisnak tetsző igazsága.

Ezeket szem előtt tartva, elismeréssel köszöntjük Makai könyvét, mint a jellemzett célkitűzés egyik első tettreváltóját. Vállalkozásának különös jelentőséget ad hogy munkájával a német tőkének Magyarország gazdasági fejlődése iránti érdeklődését akarja felkelteni, ipari életünkben való részvételét elősegíteni. Különösen széles perspektívát nyujt a műnek, hogy annak keretébe a bolgár és török gazdasági viszonyok és azokra vonatkozó jogi állapotok ismertetését is belevonta, ezzel is kifejezésre juttatta azt az igyekvésünket, hogy a németeknek a Balkán felé forduló érdeklődését mi közvetítsük, hogy annak a hídnak, amelyet a németség oly céltudatos biztonsággal ver a Balkán felé, a szerkezet stabilitását biztosító, ellensúlyozó pillérei legyünk.

Ami már most magát a művet illeti, az céljának megfelelően csak kisebb részben tekinthető jogi alkotásnak, túlnyomó részben közgazdasági jellegű. A szerző a német tőkének a magyar, bolgár és török ipari élet körébe való bevonása érdekében egyfelől megismerteti azokat a *jogi formákat,* amelyek keretében a német tőkének ez az óhajtott elhelyezkedése végbemehet, másfelől feltárja és részletesen taglalja azokat a *tényleges gazdasági állapotokat,* amelyek a tőkeelhelyezés kérdésében a rentabilitás döntő szempontjánál fogva végső sorban egyedül jelentősek. Hogy a gazdasági viszonyok részletes ismertetése és kommentáló méltatása épen eme jelentőségnél fogva a könyv túlnyomó részét teszi, csak természetes. Mi e sorokban, lapunk jellegének megfelelően, csak a jogi rész ismertetésére szorítkozhatunk.

Ebben a vonatkozásban a könyv többet is, kevesebbet is nyujt, mint amennyit a címe, a bevezető részben foglalt diszpozició igér. Kevesebbet nyujt, mert hiszem a finanszirozásnak, amelyet a szerző helyesen jellemez akként, hogy lényegében nem egyéb, mint a pénztőkének a hitelnyujtást inkorporáló értékpapirba fektetése, nemcsak a részvénytársaságok alapításában való részvétel, azaz meglevő részvénytársaságok részvényeinek megszerzése az egyedüli módja, hanem történhetik ez pl. jelzáloglevelek vásárlása, vasúti kötvények megszerzése, külföldi részvénytársaságok fiókjainak felállítása stb. alakjában is. Ezeket a formáit a tőkeelhelyezésnek csak vázlatosan, inkább megemlítésképen tárgyalja a szerző, míg jogi fejtegetéseinek gerincét a a részvénytársaság alapítási jogának ismertetése teszi. És épen ebben a vonatkozásban nyujt többet, mint amennyit igér. Fejtegetéseit ugyanis valósággal az egész magyar, bolgár és török részvényjog komprimált tárgyalására szélesíti ki, amelyet a három állam kereskedelmi joga fejlődésének rövid ismertetésével és különösen a kereskedelmi társaság jogának tömör taglalásával vezeti be. Tárgyalása természetesen inkább regisztráló jellegű, a törvények rendelkezéseit, az uralkodó joggyakorlatot igyekszik megismertetni. A törvény értelmezése körül felmerülő vitás kérdéseket inkább a joggyakorlat eredményeire való utalással igyekszik megoldani, sok helyütt azonban — ahol a joggyakorlat sem nyujt tiszta irányítást — a kérdés felvetésével is beéri. Általában világos és helyes képet nyujt a magyar részvényjogról, csak egyes helyeken nem eléggé kimerítő és szabatos. Anyagának elrendezése, amely fejtegetései középpontjába az alapítási jogot helyezte és ebből kiindulva jut a részvényjog egyéb részeinek ismertetéséhez, szükségképen bizonyos ismétlésekhez vezetett, amelyek fárasztóvá válnak, amikor 3—4 oldalon belül 3—4-szer kell ugyanarról a nem is alapvető fontosságú tételes rendelkezésről olvasnunk. A szerző arra mindenütt súlyt helyez, hogy a gyakorlati eljárás szempontjából fontos és sokszor csak a praxis által kifejlesztett «modus vivendi»-t megfelelően kiemelje, e részben különösen a nem sikerült részvényjegyzés következményeit tárgyaló igen gyakorlati fejtegetéseit kívánnám említeni. Igazi elméleti és önálló tárgyalás jellemzik a művet bevezető tanulmányt és különösen a «Gründungsmängel» című fejezetet, amelyek talán a könyv jogi részének legsikerültebb lapjai.

A gazdasági részhez, amely a három állam földmívelésének, iparának, kereskedésének, közlekedésügyének bő statisztikai adatok alapján való részletes feldolgozása, a magyar-osztrák közjogi viszony rövid ismertetése vezet át. A soraink bevezetésében kiemelt szempontból helyeselnünk kell, hogy a szerző ezen talán szorosan tárgyához sem tartozó kitérést felhasználja arra, hogy államjogi helyzetünket vázlatos rövidséggel megismertesse a német közönséggel. Csak az sajnálatos, hogy ismertetése *túlságosan* vázlatossá vált. A közös ügyekről írván, a delegáció intézményéről egy szóval sem emlékszik meg, ezen ügyek tárgyalásából csak annyit közöl, hogy ezek nincsenek a magyar *alkotmány* és a magyar minisztérium hatalmi köréből *teljesen* kivonva. Ez a vázlatosság már pongyolaság, amely közjogi fejtegetéseknél épen a mi részünkről feltétlenül kerülendő, mert különben könnyen jutunk oda, hogy a célbavett felvilágosítás helyett csak az amúgy is uralkodó zavart és homályt fokozzuk.

Kifogásolnunk kell, hogy a szerző a könyve elején elhelyezett «Literaturverzeichniss»-ben a kérdésre vonatkozó, egyébként kimerítően idézett magyar műveket, valamint a magyar jogi és gazdasági folyóiratokat egyszerűen németre fordított címmel idézi, anélkül, hogy bármi is elárulná, hogy e könyvek tulajdonképen magyar nyelven íródtak, a folyóiratok magyarul jelennek meg. Ez az idézési mód két okból nem helyeselhető. Elsősorban azért, mert a német közönségnek nem nyujt a valóságnak megfelelő tájékozást arról, hogy íme, e kérdésekről is mily fejlett és tudományos művekben gazdag jogi irodalmunk van, másfelől, mert ezen idézési mód könnyen megtéveszti azt a német olvasót, aki valamely — a szerző idézése nyomán — bizvást németnek tartható műből óhajtana további tájékozást szerezni. A helyes eljárás az illető művek, folyóiratok magyar nyelven, eredeti címmel való idézése és a német címnek zárjelben való feltüntetése lett volna.

Végül az objektív kritika kötelességünkké teszi, hogy a könyvnek egyes helyeken igen fogyatékos németségét se hallgassuk el. Minden magyar szerzőnek munkája, amely a német könyvpiacon, német nyelven megjelenik, a magyarság szempontjából reprezentatív jelentőségű és épen ezért fokozott gonddal kell ügyelni arra, hogy nyelvi szempontból is kifogástalan, rendeltetéséhez méltó legyen.

Nem volna azonban igazságos e sorok befejező akkordjaként a gáncs szavait hallatni. E szépséghibák nem oly jelentősek, hogy leronthatnák azt az érdemet, amelyet a szerző rendkívüli szorgalmával és művének belső értékével, mint a magyar gondolat sikeres exportőrje szerzett. Az a megbecsülő elismerés, amelyet a szerző eddigi irodalmi működése kiváltott, sok jeles tulajdonságánál fogva ezt a művét is megilleti.

Dr. Rapoch Jenő.

Fellebbezés a pergátló kifogás kérdésében.

Az elsőfokú bíróságok közül a kir. törvényszék a pergátló kifogás felől, akár helyt ad annak, akár elveti, mindig ítélettel határoz. Ugyanígy határoz a kir. járásbíróság is, ha a pergátló kifogásnak helyt ad. (Pp. 181. §.) Nincs kétség afelől, hogy ez ítéletek ellen a Pp. IV. címének I. fejezete szerint fellebbezésnek van helye.

Nehezebb a kérdés azonban az esetben, mikor a járásbíróság a pergátló kifogást végzéssel elvetette. Ilyenkor csak az ügy érdemében hozott határozat ellen használt fellebbvitellel lehet orvoslást keresni. (Pp. 181. §. utolsó bekezdés.)

Felmerül mindenekelőtt az a kérdés, hogy ezt az orvoslást csak magában az érdemi határozat ellen irányuló fellebbviteli jogorvoslatban lehet-e kérni, vagy lehet külön is, de csak az érdemi határozat ellen irányuló fellebbviteli eljárás során? Más szóval: magának az alperesnek kell-e pergátló kifogásának sikere érdekében az érdemi határozatot fellebbezéssel megtámadnia, vagy nem kell neki magának fellebbeznie, hanem felhasználhatja alkalmul ellenfelének az érdemi határozat ellen irányuló fellebbezését, illetőleg az ennek folytán meginduló fellebbezési eljárást?

A Pp. 181. §. utolsó bekezdésének szószerinti értelme az előbbi mód mellett szolgáltat érvet, mert ez a szóhasználat: «csak az ügy érdemében hozott határozott határozat ellen használt *fellebbvitellel*» alig jelenthet mást, minthogy igenis csak magával ezzel a fellebbvitellel, mint eszközzel, nem pedig annak alkalmából is.

E felfogás tarthatatlanságát mutatja azonban a következő gyakorlati megfontolás.

Lehetséges, hogy a járásbíróság az alperes pergátló kifogásának elvetése után a felperest alaptalan keresetével érdemben elutasította. Az alperesre nézve ez esetben pergátló kifogásának sikere akadémikus értékűvé vált; sokkal értékesebb neki az ér-

demi elutasítás, ha az jogerőre emelkedik, mert a peres kérdést reá nézve kedvezően végleg rendezi. Nyilvánvaló tehát, hogy az alperesnek nincs oka fellebbezéssel megtámadni az elutasító ítéletet, ha abban a felperes megnyugszik.

Más azonban a helyzet, ha a felperes fellebbezéssel él az elutasító ítélet ellen. Akkor ismét előtérbe lép az alperesnek mindaz az érdeke, mely őt a pergátló kifogás emelésére indította, érdeke tehát, hogy annak sikerét a fellebbezési eljárásban is módja legyen biztosítani.

Mi ez a mód? Maga az érdemi határozat ellen intézett fellebbezés nem, hisz képtelenség volna az alperest oly bírói határozat megtámadására szorítani, mely reá nézve kedvező. Nem marad más hátra, mint megengedni neki, hogy pergátló kifogását a felperes fellebbezése folytán meginduló fellebbezési eljárásban érvényesítse, de az érdemi határozat megtámadása nélkül.

Kétségtelen ugyan, hogy az alperes ezt megteheti a 493. §. szerinti csatlakozás útján is, de mivel ez is csak fellebbezés, az előrebocsátottak folytán azt kell elfogadnunk, hogy érvényesíthető a pergátló kifogás kifejezett csatlakozási kérelem nélkül is, egyszerűen oly kérelem előterjesztésével, hogy a fellebbezési bíróság változtassa meg a járásbíróságnak a pergátló kifogást elvető végzését és a kifogásnak adjon helyt. Hogy ily kérelem előterjesztésének helye van, az kitűnik a 499. §. 1. bekezdéséből is, mely szerint ily kérelem megengedettségének nincs más feltétele, mint hogy a pergátló kifogást az alperes az elsőbíróság előtt kellő időben érvényesítette legyen.

Itt természetesen mindig csak oly pergátló kifogásokról van szó, melyek nem hivatalból és az eljárás bármely szakában veendők figyelembe, mert különben a pergátló kifogások elvetésének orvoslására nem is kell jogorvoslat, megtörténik az a Pp. 499. §. 2. bekezdése alapján hivatalból is.

Hogy a 181. §. utolsó bekezdése valóban nem akarja az alperest pusztán a pergátló kifogás sikere érdekében a reá nézve kedvező érdemi határozat megtámadására szorítani, az kitűnik az 505. §. 1. bekezdéséből is.

Ha ugyanis az elutasító ítéletet a felperes csak részben támadja meg fellebbezéssel, míg az elutasítás más részében megnyugszik: ez utóbbi rész jogerőre emelkedik még akkor is, ha az alperes pergátló kifogását a fellebbezési eljárásban érvényesítette, s ez sikerre is vezetett, mert az idézett törvényhely értelmében az ítéletnek csak a fellebbezési kérelemmel megtámadott része helyezendő hatályon kívül, jogerős része ellenben a pergátló kifogás sikere dacára érintetlen marad. Ez bizonyára nem volna így, ha az ítéletnek az alperesre kedvező, de fellebbezéssel meg nem támadott részét a törvény pusztán a pergátló kifogással megtámadottnak tekintené.

További kérdés, hogy mikor kell az alperesnek a fellebbezési eljárásban a pergátló kifogással előállania, különösen, ha ő is fellebbezett az ítéletnek reá nézve kedvezőtlen része ellen? Vajjon mindjárt a fellebbezési eljárás kezdetén, illetőleg a fellebbezés érdemébe való bocsátkozás előtt, vagy a szóbeli tárgyalás befejezéséig bármikor?

Nézzük előbb azt az esetet, mikor az alperes magát az érdemi határozatot is megtámadta fellebbezéssel. Ilyenkor, tekintettel a 181. §. utolsó bekezdésének ismertetett rendelkezésére alig lehet kétség azirán t, hogy a pergátló kifogást magában a fellebbezésben kell érvényesíteni (értve a fellebbezés alatt természetesen a fellebbezési tárgyaláson a 492. §. szerint előadott fellebbezési kérelmet, nem pedig az előkészítő irat jellegével bíró írásbeli fellebbezést). Hogy leszünk azonban ekkor a 495. §-szal, mely megengedi a fellebbezési kérelem megváltoztatását?

Igaz ugyan, hogy ez a §. utalva a 494. és 188. §-okra, a fellebbezési kérelem és ellenkérelem megváltoztatását csak ama korlátok közt engedi meg, melyek közt a kereset (viszontkereset) megváltoztatása is meg van engedve s így látszólag csak a felperesnek ad erre módot, illetőleg az alperesnek csak akkor, ha viszontkeresettel élt. Képtelenség volna azonban a 495. §. szabályát egyedül a felperesre, illetőleg a keresetre, vagy viszontkeresetre korlátozni. Miért ne nyugodhatna meg az alperes a fellebbezési tárgyalás későbbi folyamán az ítélet oly részében is, melyet eredetileg megfellebbezett? Ezt semmiféle perjogi szabály nem tiltja, jogának kell lenni tehát arra is, hogy eredeti fellebbezési kérelmét megfelelően korlátozza, módosítsa.

De ha az alperes is módosíthatja fellebbezési kérelmét, akkor nincs ok arra, hogy ezt a módosítást csupán az eredeti kérelem korlátozása iránt adjuk meg és ne egyúttal annak kiterjesztése iránt is, szóval oly irányban is, hogy az ítélet oly részét is megtámadhassa fellebbezéssel, melyet eredeti kérelmében érintetlenül hagyott. A 495. §. helyes értelme tehát az, hogy a fellebbezési kérelem megváltoztatása mindkét fél részére meg van engedve oly korlátok közt, hogy ezáltal a kereset a 188. §. határai között változatlan maradjon.

E fejtegetés megvilágításában pedig megengedettnek tűnik fel a pergátló kifogás érvényesítése oly módon is, ha az alperes eredeti fellebbezési kérelmének megváltoztatásaként csak utóbb kéri a pergátló kifogást elvető végzés megváltoztatását, mert ez a mód a kereset változatlanságát semmi irányban nem érinti. Az alperes ekkor sem tesz lényegében egyebet, mint az ítéletet támadja meg fellebbezéssel oly szempontból, hogy az érdemi ítélet hozatalához szükséges perelőfeltételek nem voltak meg.

Ez ugyan némiképp ellentmond annak a fennt kifejtett szabálynak, hogy a pergátló kifogás érvényesítése nem jelenti szükségkép az ítélet megtámadását is. A különbség azonban abban van, hogy az alperes érdek hiányában nem akarja mindig magát az ítéletet is megtámadni, sőt akaratának inkább megfelel a neki kedvező ítélet megmaradása. A fellebbezési kérelemnek a pergátló kifogás irányában való kiterjesztése tehát csak az alperes szabad választása szerint, nem pedig szükségképen teszi a pergátló kifogás elleni jogorvoslatot fellebbezéssé.

De ha az alperesnek saját fellebbezése esetén meg van engedve, hogy a pergátló kifogást a tárgyalás befejezéséig bármikor felhozhassa, még inkább áll ez akkor, mikor nem is alperes fellebbezett, hanem csak a felperes, mert az előrebocsátottak szerint ez esetre épen nem alkalmazható szószerint a 181. §. utolsó bekezdésének szabálya, más szabályt pedig a jogorvoslat idejére a Pp. nem ír elő.

Ezzel ellentétben Kovács Marcel a Pp. 499. §-ához írt II. jegyzetében, utalással a német birodalmi törvényszék gyakorlatára, ama nézetének ad kifejezést, hogy azokat a pergátló kifogásokat, melyeket az elsőbíróság a per bármely szakában hivatalból figyelembe venni nem tartozott, a fellebbezési eljárásban csak akkor lehet figyelembe venni, ha azokat az alperes nyomban a tárgyalás kezdetén a fellebbezés érdemébe való belebocsátkozás előtt felhozza.

Lehet, hogy ez a gyakorlat megfelel a német perrendtartás szellemének, a mi törvényünkben azonban nem támogatja azt más, mint az az analógia, hogy az elsőbíróság előtt a pergátló kifogással a perbebocsátkozás előtt kell előállani, (t. i. ha nem olyan, mely az eljárás bármely szakában hivatalból figyelembevevendő) s így a fellebbezési eljárásban is azt mintegy a fellebbezés érdemébe való bocsátkozás előtt kellene felhozni.

De ez analógián kívül nincs is a törvényben más támaszpont erre a szabályra. Maga az analógia pedig voltaképp fenn sem áll.

Ne feledjük ugyanis, hogy ama parancsoló perjogi szabálynak, hogy a pergátló kifogás a perbebocsátkozás előtt adandó elő, az alperes az elsőbíróság előtt már eleget tett s hogy a fellebbezési eljárás nem más, mint az elsőbíróság eljárásának folytatása, új perbebocsátkozás tehát nincs, illetőleg az ellenkérelem, vagy a fellebbezési kérelem előterjesztése nem a fellebbezésbe való bocsátkozás. Ép azért a 499. §. 1. bekezdése a pergátló kifogás érvényesíthetésének feltételéül a fellebbezési eljárásban csak azt szabja meg, hogy azt a fél az elsőbíróság előtt már kellő időben érvényesítette legyen.

Összefoglalva a mondottakat, szabályként kell elfogadni, hogy az alperes a pergátló kifogást elvető járásbírósági végzés ellen használatba venni kívánt perorvoslatát előterjesztheti az ügy érdemében hozott határozat ellen használt fellebbezésében is és pedig akár csatlakozásképen, akár fellebbezési kérelme módosításaként, de előterjesztheti azt önállóan is, fellebbezés nélkül, a fellebbezés szóbeli tárgyalásának befejeztéig.

Ha a fellebbezés nyilvános előadás útján intéztetik el és csak a felperes fellebbez, az alperes pergátló kifogását az 512. §. értelmében beadott észrevételeiben érvényesítheti, ha pedig ő a fellebbező fél, akkor írásbeli fellebbezésében. Ha azonban bármely okból a bíróság szóbeli tárgyalást rendelne el, minden tekintetben állanak az erre nézve kifejtettek.

Kovács Károly.

A Ppé. 18. §-ához.

Kérdés: Az elsőbírói, feltétlenül marasztaló ítélet meghozatala után az alperes kifizeti az ítéletben megállapított perköltséget a felperes ügyvédjének kezeihez. A másodbíróság jogerős ítélete az elsőbírói ítélet megváltoztatásával a keresetet elutasítja. Alperes a perköltség visszafizetése iránt perelheti-e *saját személyében* a felperesi ügyvédet?

Felsőbíróságainknak idevonatkozólag elfoglalt jogi álláspontja még nem ismeretes, bizonyára azért, mert a Pp. életbelépése óta eltelt aránylag rövid idő alatt e kérdés még nem vetődött fel előttük.

Megpróbálom az idevonatkozó érveket pro és kontra felsorakoztatni.

Kétségtelen, hogy jogviszonyban csak a peres felek állanak egymással, de nem áll fen jogviszony alperes és a felperesi ügyvéd között a per csupán a peres felek között folyik, a perköltség is a felperes, tehát a fél javára ítéltetik meg.

A Ppé. 18. §-ának utolsó mondata szerint az ügyvédnek a perköltségre csupán elsőbbségi joga van harmadik személyek igényeivel szemben, amiből nyilvánvaló egyfelől az, hogy a perköltséget a törvény is a fél tulajdonának tekinti, mert különben az ügyvédnek saját pénzére nem adna elsőbbségi jogot, másfelől pedig, hogy e törvényszakasz utolsó bekezdésének az a rendelkezése, hogy a fél a perköltséget, melyben marasztaltatik, az ügyvédnek kezeihez köteles fizetni, csupán jogpolitikai intézkedés, melynek célja, hogy a perköltség, mely rendszerint az ügyvéd által kifejtett tevékenység díjazása, ne vándoroljon először a félhez, akit az valójában nem is illet, s a féltől az ügyvédhez, hanem minden illetéktelen beavatkozástól menten, ahhoz kerüljön egyenesen, akinek ahhoz tényleg jogcíme van.

Az ügyvéd a perben a félnek a megbizottja. Megbizottja akkor is, mikor a perköltséget az ellenféltől felveszi, ami egészen világos akkor, amidőn az ellenfél a tőkét és kamatokat is az ügyvéd kezeihez fizeti.

Mindezek arra látszanak mutatni, hogy az ügyvéd a kezéhez lefizetett perköltség visszafizetéséért csakis a megbízó fél, a felperes perelhető meg, az ügyvéd azonban nem.

Szerény véleményem szerint azonban az ellenkező álláspont a helyes.

Felsőbíróságaink hasonló határozatai nyomán kifejlődött állandó gyakorlat szerint az ügyvéd az ítéletben a fele javára megítélt perköltség erejéig a *saját nevében* kérhet végrehajtást az alperes ellen és a bíróságok az *ügyvéd javára* rendelik el a végrehajtást. Vagyis az ügyvéd maga, nem pedig a felperes lesz a végrehajtató.

Ebből pedig következik a végrehajtási törvény vonatkozó rendelkezései szerint, hogy a végrehajtás alapjául szolgáló elsőbírói ítélet megváltoztatása esetén az 1912: LIV. tc. 43. §-ában szabályozott visszvégrehajtás is csakis a végrehajtató felperesi ügyvéd ellen kérhető és rendelhető el. De nem volna kérhető visszvégrehajtás a felperes ellen, aki a végrehajtási eljárásban egyáltalán nem is szerepel.

Ha tehát az alperes a perköltséget bírói kényszer, helyesen végrehajtás útján fizette le a felperesi ügyvéd kezéhez, annak visszafizetésére bírói kényszer, helyesen végrehajtás útján is a *felperesi ügyvéd*, de nem a felperes kötelezhető.

S ha e szabály áll, akkor állnia kell az esetben is, mikor az alperes végrehajtás nélkül, önként teljesíti a fizetést az ügyvéd kezéhez.

A perköltség visszafizetésére tehát az ügyvéd *saját személyében* kötelezhető. Kötelezhető pedig a magánjog alapján alaptalan gazdagodás jogcímén.

Az ügyvéd ugyanis akkor, amikor oly összeget tart magánál, amely összeghez való jogcíme megszűnt, az ellenfél kárára jogtalanul gazdagodik.

Nézetem szerint ez az álláspont felel meg az anyagi igazságnak.

Miért tétessék felelőssé a perköltségért az a fél, aki azt fel sem vette, akit az tulajdonkép meg sem illet, s miért szabaduljon a felelősség alól az ügyvéd, aki a perköltség felvételekor tulajdonképen nem is mint megbízott, hanem a saját jogán jár el.

Dr. Gyuk László.

Szemle.

BELFÖLD.

— **A halálbüntetés** megszüntetését határozta el az ideiglenes kormány Oroszországban. Midőn naponta ezrek szenvedik el ártatlanul ezt a büntetést, amelyet az európai kultúrának vágányaiból kizökkent Dsaggeruant szekere hajt végre, a forradalmi kormány igazságügyminiszterének első gondja, hogy Justicia kezéből kicsavarja a véresen sujtó pallost. Mintha ibolya virítana a tél zimankójában, mintha az aeolhárfa lágy zenéje csendülne meg ágyúk és mozsarak dübörgő zajában. Talán mégis tavaszodik, talán a tömeggyilkosság orgiájában szóhoz jut az emberiesség hangja? Sajnos, ennek az elhatározásnak más a jelentősége. Oroszországban a halálbüntetést, mint a nempolitikai bűncselekmények büntetését már III. Péter cár 1753-ban eltörölte. Annál bőkezűebben alkalmazták politikai bűncselekményekre. Igy az 1903. évi Btk. halállal bünteti a felségsértésre irányuló előkészületi cselekményt (101. §.), nem kevésbé a kormányforma megváltoztatására irányuló merényletet (100. §.). Érthető tehát, hogy Miljukov és Kerenszki uraknak a büntetőjogi reform sürgős volt. Egyébként ebben is csak utánozták az 1848-iki francia forradalmat, amely az ideiglenes kormány deklarációja alapján a november 4-iki alkotmányban szüntette meg a halálbüntetést «en matière politique». De bárminő is az indító ok, az eredmény mégis megnyugtató, mert Oroszországban a politikai halálbüntetés nem csupán törvényes madárijesztő volt. Igy például 1908-ban 1690 halálos ítéletet hoztak és 663-at hajtottak végre. Annak a négyszáz diáknak a hullája, amelyet a forradalmárok a napilapok hírei szerint a Péter Pál erődben találtak, aligha bizonyítja, hogy a statisztika azóta javult volna. Megfelel azonban az abolició az orosz kriminalisták közvéleményének is, amelyben Piontkowszki tanusága szerint (Liszt-féle Z. XXXI. 853.) a halálbüntetésnek egyetlen híve sem akadt.

Noha tehát a halálbüntetés eltörlése Oroszországban független a büntetőjogi abolició fejlődésétől, úgy mégis, bármily paradoxnak látszik, a háborútól kedvező hatás remélhető. Szinte el sem képzelhető, hogy a kiontott tengernyi vér a horror sanguinis ellenhatását ne szülné, hogy a milliónyi halálból ne fakadna az emberi élet abszolut tisztelete. Az a jogrend, amely e khaoszból szemeink előtt ma még csak ködös körvonalakban kibontakozik, mélyebben fog az emberiség meggyőződésének erejében gyökerezni, semhogy a hóhér és a bitó támogatására szorulna. Önzetlenség és együttérzés diadala a testi érdekekből táplálkozó gonoszság és bosszúvágy felett, amelyet csak a világnézlet forradalma teremthet meg: ez az igazi *Feltámadás*, miként azt a jaszna-poljanai legnagyobb orosz az Úr 1899. évében megálmodta.

— **A szabadalmi törvény vitája a Jogászegyletben.** A Magyar Jogászegylet március hó 30-án és 31-én folytatta és befejezte a szabadalmi törvény tervezetének megvitatását. A március 30-iki ülésén *dr. Fazekas Oszkár* reámutatott arra, hogy a javaslat tárgyalása a jelen rendkívüli viszonyok között egyáltalában nem aktuális. A szabadalmi hatóságok szervezete tekintetében a tervezet álláspontját nem osztja, mert az egyáltalában nem számol azzal a körülménnyel, hogy a szabadalmi ügyekben nagy horderejű jogviszonyok bírálandók el, amelyek megfelelő elbírálásánál a jogászelemnek részvétele nem mellőzhető. Gyakorlati tapasztalatai alapján állást foglal a képviselet tekintetében elfoglalt álláspont ellen is, mert az a felek érdekeinek megóvására nem alkalmas. *Dr. Urbach Lajos* főleg az újdonság vizsgálatának rendszerét fejtegette és annak behozatalát ajánlotta a felszólalási eljárással kombinálva. A márc. 31-iki ülésen *Kramolin Ernő* törvényszéki bíró azt fejtegette, hogy a tervezet dr. Lévy Béla részéről túlszigorú és egyoldalú bírálatban részesült. Ezután dr. Nitsche Győző, a szabadalmi hivatal elnöke foglalkozott a vita anyagával, részben a tervezetnek betegség miatt távollevő szerzője, dr. Schuster Rudolf képviseletében, részben saját nézeteit tolmácsolva. Nitsche szerint a szabadalmi jog reformja sür-

gős és az időszerűsége ellen felhozott érvek nem helytállók. Az erdőmérnököknek meg kell adni a szabadalmi hivatal tagságára jogosító kvalifikációt, mert szerinte megfelelő műszaki előképzettségben részesülnek. A hivatal keretében a műszaki elemnek meg kell adni a maga szerepét, de osztja a bírálat azon álláspontját, hogy az elnöki állásra csak jogász lehet hivatva. A szabadalmi tanács elnöke nincs eléggé foglalkoztatva, ezért meg kell adni azt a módot, hogy szabad idejében a rendes bíróságoknál működhessen. Az ülnökelőadók intézményét nem tartja ideálisnak, azonban pénzügyi okokból azt elfogadja. Az ügyvivőknek meg kell adni a teljes képviseleti jogot, mert a szabadalmi ügyekben túlnyomó a műszaki elem. Arról pedig meg van győződve, hogy az ügyvivők az esetben, ha jogi kérdések merülnének fel, ügyvédek közreműködését fogják igénybevenni. Az anyagi szabadalmi jogot illetőleg az alkalmazottak találmányai kérdésében nagyjában osztja a tervezet álláspontját, az ellenszolgáltatás kérdésében azonban annak szabályozásával nem ért egyet.

A gyakorlási kényszert elvileg ellenzi, mert a szerző e jog álláspontján áll. A felszólalási rendszernek feltétlen híve és utalt arra, hogy a franciák is át akarnak arra térni. *Dr. Baumgarten Nándor* közigazgatási bíró zárszavában kiemelte, hogy a vita nem ad megfelelő képet az ügy állásáról, mert a felszólalók között nagymérvű eltérések észlelhetők. Ebben dr. Baumgartennak kétségtelenül igaza van, kiemelendő azonban, hogy sokkal tisztább kép alakult volna ki, ha a bevett szokáshoz képest a tervezet mellett és ellen állást foglaló felszólalók váltakozva beszéltek volna és nem maradt volna a tervezet két védőjének felszólalása a vita végére, amidőn a bírálat részletei némileg elmosódtak már és a válasz lehetőségének elmaradása folytán a vita kontradiktórius jellege teljesen elenyészett.

— **Az országos ügyvédi gyám- és nyugdíjintézet** vasárnap tartotta közgyűlését *dr. Pap József* elnöklése mellett. Az igazgatóság jelentésében reámutatott arra, hogy a kamarák hátráléka a lefolyt évben több mint 700,000 K-val szaporodott, úgy, hogy december 31-én 1.768,755·50 K-ra emelkedett. Ezen számban megnyilatkozó baj megszüntetése egyenesen létkérdésévé vált a nyugdíjintézetnek. Az intézet igazgatósága és az ügyvédi kamarák is még a múlt évben felterjesztéseket intéztek az igazságügyi kormányhoz az elviselhetetlen helyzet orvoslása iránt. E felterjesztések sorsáról az igazgatóság azt jelenti a közgyűlésnek, hogy a kormánynak az intézet sorsa iránt eddig is ismételten tanúsított liberalitása és most is mutatkozó mély érdeklődése alapossá teszi ama várakozást, hogy a kért segítséget nem fogja megtagadni. A jelentésből kiemeljük a következő adatokat: A tagok létszáma 8605-ről 8495-re apadt. A halálozások száma 138 volt, amely számból 33 esik bejelentett harctéri halálozásokra. Az évi ellátási teher 138,755 K-t tesz ki, mely tehertételben a háború által okozott ellátási teher 19,143 K-val szerepel.

— **A Jogvédő Egyesület** működésének huszadik évét betöltötte és életének e nevezetes határkövénél megelégedéssel pillanthat vissza eddigi munkájára. Az eredményes múlt után az egyesületre még szebb jövő vár, aminek biztosítékát látjuk abban, hogy a múlt év folyamán élére *Juhász Andor* a budapesti kir. ítélőtábla elnöke került, aki áthatva az egyesület hivatásának fontosságától szeretettel foglalkozik ügyeivel. A Jogvédő Egyesület vasárnap tartotta közgyűlését. Huszadik évének jelentéséből a következőket emeljük ki. A lefolyt évben az egyesület ismételt és beható tárgyalások után elfogadta az újonnan alakított székesfővárosi Népjóléti Központtól eredő ajánlatot és elhatározta, a nevezett központtal való szorosabb együttműködést. Ehhezképest az egyesület 1917 január 1-től kezdve hivatali helyiségét a Népjóléti Központ hivatalába (VIII. ker. Főherceg Sándor-utca 8. sz. alá) helyezte át, ahol három terem áll az egyesület rendelkezésére. A Népjóléti Központ és a Jogvédő Egyesület között a teendők akként oszlanak meg, hogy míg az előbbi a perenkívüli (segélyezési, katonai, közigazgatási, stb.), addig az utóbbi a peres természetű ügyeket intézi saját hatáskörében. Minthogy a Népjóléti Központ és illetőleg ennek révén a székesfőváros az egyesület részére magasabb anyagi támogatást is helyezett kilátásba, remélni lehet, hogy a két azonos célú közintézmény szerencsésen fogja egymást kiegészíteni és a szoros együttműködés áldásthozó lesz a jogkereső szegény emberekre. Az egyesület működéséből kiemeljük, hogy különösen megbecsülhetetlen az a szolgálat, melyet immár a háború harmadik évében a hadbavonultak hozzátartozóinak minden peres és perenkívüli ügyében, de legkivált lakásügyeiben teljesít. Sok ezerre tehető ama családok száma, amelyek hajlékát a háború alatt az egyesület közreműködése mentette meg. Az egyesület e téren való népszerűségét a vagyontalanok körében eléggé jellemzi az, hogy a lakbéres negyedek első napjaiban valóságos tolongás van a hivatal helyiségeiben. Megelégedéssel tekinthet vissza az egyesület arra a működésre is, melyet a moratóriumfeloldó rendeletek és az azóta kibocsátott lakásrendeletek előmunkálataiban kifejtett és amelyek a hadbavonultak itthonmaradt hozzátartozóinak lakásviszonyait fokozatosan javították.

— **Perrendi előadás az Ügyvédi Körben.** A Budapesti Ügyvédi Körben *dr. Kovács Marcel* ítélőtáblai bíró előadást tartott a Pp. alapján kifejlődött gyakorlatban felmerült vitás kérdésekről. Az előadó érdekesen fejtegette azokat a részben már megoldottnak tekinthető, részben még megoldásra váró feladatokat, amelyeket a háború alatt életbeléptetett Pp.-nak a gyakorlati életbe való átvitele a törvényt alkalmazó bíróságokra és ügyvédekre hárított. A nagyszámú hallgatóság, amelynek soraiban a bírói és ügyvédi társadalom előkelő tagjai jelentek meg — a mélyen járó fejtegetést nagy figyelemmel kísérte.

— **Közvetítési díj és árdrágítás.** Mindgyakrabban felmerül a kérdés, hogy milyen magánjogi következményei vannak az árdrágításnak? Legutóbb a budapesti kir. ítélőtábla, mint felülvizsgálati bíróság foglalkozott ezzel a tárggyal az ügynöki provizióval kapcsolatosan és P. I. b. 541/1917. sz. ítéletében a következő kijelentést tette: A közvetítői tevékenység közgazdasági szempontból kétségtelenül káros volna és emiatt nem tarthatna számot bírói oltalomra abban az esetben, ha a termelő és fogyasztó közös érdekeinek előmozdítása nélkül csak az árú megdrágítására irányulna és a termelőnek a fogyasztóval való érintkezésbe jutását megnehezítené. Nem alkalmas azonban a közvetítői tevékenység káros vagy improduktív voltának a megállapítására egymagában az a körülmény, mely szerint az árú a termelőtől a fogyasztóhoz való eljutása előtt több közvetítő kezén ment keresztül és mindannyiszor tetemesen megdrágult. Az árú megdrágulására nemcsak a közvetítés, hanem a közvetítő hatáskörén kívül fekvő okok is befolyással vannak; ezeknek a kizártságára nézve pedig a perben adat nem merült fel; ezenkívül abból a célból, hogy az árú rendeltetési céljához jusson a kellő alkalom előidézéséhez több közvetítésre is lehet szükség. Eszerint felperes amiatt, hogy közvetítői tevékenysége nem irányult közvetlenül a fogyasztóközönség javára és hogy a közvetítéssel áremelkedés volt kapcsolatban keresetével még el nem utasítható. *G.*

— **Strasser Albert dr. nemzetközi jogi értekezései** megjelentek könyvalakban és így összegyűjtve fájdalmasan bizonyítják, hogy a magyar jogi irodalmat valóban nagy veszteség érte szerzőjük hősi halála által. A könyv négy tanulmányt tartalmaz, melyeknek egyike, mely a tengeri hadijogra vonatkozó 1909. évi londoni nyilatkozat kötelező erejéről szól, e lap hasábjain látott napvilágot. A léghajózásjogról, a nemzetközi magánjognak a részvénytársaságra vonatkozó szabályairól és az Egyesült-Államoknak a felfegyverzett kereskedelmi hajók kérdésében elfoglalt álláspontjáról szólnak többi értekezései. E kérdéseket behatóan Strasser dr. ismertette meg először a magyar olvasóközönséggel. Fényes készültséggel látott hozzá a ma oly életbevágó problémák boncolásához és kitünő logikával szállt síkra a vitás kérdésekkel szemben elfoglalt álláspontjának helyességéért. Amúgy is oly szegény nemzetközi jogi irodalmunknak határozott nyeresége ez az értékes tanulmánygyűjtemény, mely a háború egy valóban nagyrahivatott áldozatának szellemi hagyatéka. Bár ez az utolsó alkalom, hogy kitünő munkatársunkról e lap hasábjain megemlékezhetünk, iránta érzett szeretetünkön és nagyrabecsülésünkön nem változtathat az idő múlása. Az orosz gránát, mely mintaszerű életét kioltá, minket is megsebzett s fájdalmas kegyelettel fogjuk emlékét megőrizni.

A—r P.

— **Az Angyal szeminárium** kiadványainak 7. füzeteként jelent meg dr. *Kartsoke* Alajos tanulmánya a főmagánvád költségviselési terhéről, amelyben a Bp. 482. §-ának ama hiányára mutat rá, hogy pertörlés esetében is a főmagánvádlóra hárítja a bűnügyi költségeket. A gondosan megírt füzet ára 70 f. Kapható Politzer Zs. és fia könyvkereskedésében.

— **Magyar író külföldön.** A Bl. f. Gefängniskunde legutóbbi füzetében dr. *Hacker* Ervin táblai tanácsjegyző «Die Differenzierung der Freiheitsstrafen» c. cikke jelent meg.

KÜLFÖLD.

— **G. A. Van Hamel †.** A háború a nemzetközi hírszolgálatban nagy hiányokat idézett elő. Ez okból csak most értesülünk róla, hogy Van Hamel, az amsterdami tudományegyetem nyugalmazott tanára, a nemzetközi büntetőjogi egyesület egyik alapítója, még f. évi március hó első napján meghalt.

Van Hamel 1842 január 17-én született Haarlemben. Ikertestvére volt a hasonló nevű groningeni egyetemi tanárnak. A tanári pályára csak 1880-ban lépett, addig az állam igazságügyi szolgálatában állott. Székfoglaló előadásának tárgyául a büntetőjog határainak kérdését választotta, címe volt: «De grenzen der heerschappij van het strafrecht». Első nagyobb tudományos munkája: «Wetboek van Strafregt met aanteekeningen», a büntetőtörvény magyarázatos kiadmánya 1876-ban jelent meg. Házájában is legismertebb műve volt: «Inleiding tot de studie van het Nederlandsch Strafrecht», bevezetés a büntetőjog tanulmányába. Világhírűvé akkor vált, mikor Liszttel és Prinssel együttesen, 1888-ban az «Internationale Kriminalistische Vereinigung»-ot megalapította. Büntetőjogi felfogása Lisztével legtöbbnyire megegyezett. Mikor 1910-ben nyugalomba vonult, nem mondott búcsút egyszersmind a tudományos munkásságnak is, hazáját a különböző büntetőjogi kongresszusokon állandóan képviselte. Sőt politikai tevékenységet is vállalt, az amsterdami IV. választókerület a második kamara tagjává választotta. Holttestét március 5-én az egész hollandi tudományos és politikai előkelőség részvétele mellett égették el. Gyászbeszédét sógora, mr. B. C. J. Loder, a legfelsőbb törvényszék bírája mondotta el és különösen az elhúnyt nagy fogékonyságát minden modern, egészséges eszme iránt és szeretetét tanítványaival szemben emelte ki. A második kamara elnöke és a hollandi kormány ugyancsak melegen búcsúztatták el a nagy halottat és emlékét jegyzőkönyvileg megörökítették. *Dr. H. H.*

— **Osztrák rendelet az árdrágító visszaélések ellen.** Császári rendelet, amely a folyó évi április hó 15. napján lép életbe, messzeható intézkedéseket tesz a lakosságnak közszükségleti cikkekkel való ellátása és az árdrágító visszaélések megtorlása érdekében. A rendelet «Bedarfsgegenstände» felől rendelkezik, ami alatt oly ingókat kell érteni, amelyek közvetlenül vagy közvetve az ember és állatok életszükségleteinek kielégítésére szolgálnak. Számos, a gazdasági igazgatás körébe eső rendelkezés megegyezik a m. kir. minisztériumnak 4207/1915. M. E. számú rendeletében foglalt szabályozással. Különösen a készletek bejelentésére, az árak meghatározására, az igénybevételre, a piaci rendészetre vonatkozó rendelkezéseken ismerhető fel a magyar szabályozás erős hatása. A tulajdonképeni árdrágító visszaélések büntetőjogi megtorlása felől a 20—23. §-ok rendelkeznek. Kihágást követ el, aki a háborús helyzet által előidézett rendkívüli viszonyok kihasználásával közszükségleti cikkekért nyilvánvalóan aránytalanul magas árat követel, adat vagy igértet: a büntetés tizennégy naptól hat hónapig terjedhető elzárás, ami mellett húszezer koronáig terjedhető pénzbüntetés is kiszabható. Vétség a cselekmény, ha a tettes árdrágító visszaélés miatt már el volt ítélve, valamint akkor is, ha kétezer koronát meghalad az az illetéktelen nyereség, amelyet a tettes elért vagy elérni törekedett; a vétség büntetése két hónaptól két évig terjedhető fogház, ami mellett kétszázezer koronáig terjedhető pénzbüntetés is kiszabható. Ha a cselekmény különösen súlyosan veszélyeztette a közérdeket, bűntett forog fen, amely hat hónaptól három évig terjedhető börtönnel büntetendő és ezenfelül ötszázezer koronáig terjedhető pénzbüntetés is kiszabható (20. §.). Kihágást követ el az, aki forgalombahozatalra szánt közszükségleti cikk bevásárlása alkalmával túligéri az eladótól követelt vagy a hatóságtól megállapított árat. Visszaesés esetében, valamint akkor, ha nagy arányokban követtetett el az ily visszaélés, a cselekmény vétségkép minősül (21. §.). Vétség az oly összebeszélés is, amelynek az a célja, hogy a háborús helyzet által előidézett rendkívüli helyzet kihasználásával nyilvánvalóan aránytalanul magas árat követeljenek; ez a cselekmény a közérdek különösen súlyos veszélyeztetése esetében bűntettkép minősül (22. §.). Vétséget követ el továbbá, aki élelmiszert használhatatlanná tesz vagy megromlani hagy abból a célból, hogy azt nagyobb nyereséggel értékesítse, valamint az, aki közszükségleti cikket megsemmisít, megrongál vagy értéktelenné tesz abból a célból, hogy a kínálatot csökkentse, végül az is, aki közszükségleti cikket összevásárol vagy közszükségleti cikkeknek előállítását vagy forgalmát abból a célból korlátozza, hogy az árat emelje. Vétség végül annak cselekménye, aki közszükségleti cikkel ú. n. lánckereskedést üz (Kettenhandel), valamint az is, aki kereskedői tisztességbe ütköző más oly cselekményt követ el, amely alkalmas az árú drágulásának előidézésére. A közérdek súlyosabb veszélyeztetése esetében ezek a cselekmények is bűntettkép minősülnek (23. §.). Részletesen szabályozza a rendelet az árvizsgáló bizottságok szervezetét és eljárását.

— **Az igazságszolgáltatás menetének egyszerűsítéséről** törvényjavaslatot terjesztett a német birodalmi gyűlés elé a birodalmi kancellár. A cél: a gazdaságosság elvének érvényesítése a törvénykezés terén is, amivel elérhető lesz, hogy jelentékeny munkaerő felszabadulna és válnék alkalmazhatóvá a fegyveres szolgálat vagy pedig a polgári segédszolgálat terén. A büntető igazságszolgáltatás terén kiterjeszti a törvényjavaslat a járásbíró (Amtsrichter) hatáskörét számos oly ügyre, amelyben a ma fenálló jogszabályok szerint a Schöffenbíróság jár el; a Schöffenbíróság hatáskörébe utal oly bűnügyeket, amelyek ezidőszerint a Strafkammer hatáskörébe esnek; a Strafkammer hatáskörét megnöveli egyes, a mai jog szerint az esküdtbíróság hatáskörébe tartozó ügyek odavonásával; végül az esküdtbíróságnál közreműködő esküdtek számát tizenkettőről hétre leszállítja. További rendelkezése a törvényjavaslatnak, hogy a Strafkammer mint fellebbviteli bíróság mindig három tagból alakított tanácsban ítél, holott a mai állapot az, hogy — kihágások és magánvádra üldözendő vétségek eseteit kivéve — a tanácsot öt tagból kell alakítani. Az Oberlandesgerichtnél is leszállítja a törvényjavaslat a tanácstagok számát ötről háromra. Felhatalmazza a törvényjavaslat az államügyészséget, hogy kihágások, továbbá csekélyebb súlyú vétségek esetében mellőzze a vádemelést, ha a bűnvádi eljárás szorgalmazása nem mutatkozik feltétlenül szükségesnek a bűnösség kisebb fokánál és a bűncselekmény következményeinek jelentéktelenségénél fogva. Tetemesen szélesbül a lehetősége annak, hogy valamely — a Strafkammerhez tartozó ügy — a Schöffenbírósághoz utaltassék a főperszak megnyitása előtt. Nagyobb tért nyer a büntetőparancs alkalmazása. Szigorítják a Schöffenszolgálat alól való mentességet. A magánvádra üldözendő bűncselekmények közül a bíróság csak azokkal foglalkozik, amelyeket a bíróság «háborús ügynek» (Kriegssache) nyilvánít; a többi magánvádas ügyet függőben kell tartani. A polgári eljárás terén is lényeges egyszerűsítéseket tervez a javaslat. A Landgericht elsőfokon nem hármas tanácsban, hanem mint egyesbíróság fog ítélkezni. Egyesbírákkép elsősorban a bíróságok vezetői és a tanácselnökök járnak el, a többi bírák csak azoknak akadályoztatása esetében. Az Oberlandesgericht bíráját kisegítő szolgálatra a Landgerichthez lehet rendelni. Egyszerűbb lesz a jegyzőkönyvvezetés, amennyiben jegyzőkönyvet a szóbeli tárgyalásnál csakis tanú vagy szakértő kihallgatásánál, valamint egyesség kötése esetében kell alkalmazni. A tanú vallomását, a szakértő véleményét, a bírói szemle eredményét gyorsírással lehet megrögzíteni; a gyorsírói feljegyzést utóbb közönséges írásba teszik át és mellékelik a jegyzőkönyvhöz. Mindezek az egyszerűsítések a törvényjavaslat szerint a háborús állapot megszüntetése után két évvel megszűnnek.

Ügyvédjelölt, egy és félévi ügyvédi, egyévi bírósági gyakorlattal, német és román nyelvtudással május 15-én ügyvédi irodába belépne. Leveleket kiadóhivatalba «Ügyvédjelölt» jelige alatt. 56981

Teljes gyakorlatú ügyvédhelyettes vagy ügyvéd, esetleg ügyvédjelölt német nyelvtudással azonnalra kerestetik. Beválás esetén részesedés is. Ajánlat a kiadóhivatalba kéretik «Megbízható munkatárs» jelige alatt. 15703

Főszerkesztő: Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: Dr. Vámbéry Rusztem. I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat. IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: Dr. Teller Miksa. V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95).

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 15. szám. Budapest, 1917 április 15.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Gallia Béla* budapesti kir. ítélőtáblai bíró: Háborús kereskedelmi joggyakorlat. — *Dr. Borsos Endre* budapesti kir. törvényszéki bíró: A keresetváltoztatás lényege és következményei. — *Dr. Csorna Kálmán* székesfővárosi árvaszéki ülnök: Nagykorúsítás. — Szemle.
Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

Háborús kereskedelmi joggyakorlat.

A háború kitörése készületlenül találta a kereskedelmi forgalmat. Az éveken át tartó fegyverkezés alatt kereskedői körökben gyakran hallottuk azt a kifakadást, hogy ennél a bizonytalanságnál, ennél a fegyveres békénél jobb a háború, és mikor a háború ránk kényszerítve itt volt, meglepetve láttuk, mily téves felfogások fűződtek annak gazdasági hatásaihoz. Eleinte a pénzintézetek runje, a pénzhiány, gazdasági bizonytalanság, üzlettelenség, kereskedők tönkrejutása voltak azok a rémképek, melyektől a gazdasági életet félteni kellett; és csakhamar kiderült, hogy mindez csak rövid ideig tartott és csakhamar helyébe lépett az anyag- és árúhiány, árdrágulás és — árdrágítás; pénzbőség és valutarosszabbodás, nagy háborús gazdasági konjunktúra, mely nemcsak a háborús árúcikkekre, hanem minden árúra egyaránt kiterjedt.

A jog a gazdasági kaoszba már az első napokban rendet akart teremteni és első szava a moratórium volt. Ezzel segített is a pénzhiány napjaiban az adósokon, kiket megmentett hitelezőik szorongatásától és egyúttal megóvta a háborúban, kivált a hadikölcsönjegyzések tekintetében nagy szerepre hivatott pénzintézeteket a betevők runjétől.

A moratórium azonban csak a pénztartozásokat rendezte. Sokkal nagyobb volt a zavar és bizonytalanság a vételi ügyletek teljesítése kérdésében. A háború előtt a vételi ügyletből eredő perek legnagyobb része a vevő ellen irányult; a vevő nem akarta a vételárat megfizetni, minőségi kifogásokkal akarta magát az átvétel kötelezettsége alól kivonni, késedelmes volt az átvételben; az esetek kisebb százaléka esett az eladó késedelmére. A háború egyszerre megfordította a helyzetet. Aki nem vonult hadba és ezzel nem vette igénybe az eljárás felfüggesztésének kedvezményét: fizetett, készpénzzel vásárolt és a háború kitörése után teljesítendő szerződéseknél többé már nem a vevő szeretne kötelezettsége alól szabadulni, hiszen neki szüksége van az árúra, hanem az eladó az, ki a teljesítést magára nézve súlyosnak, sőt lehetetlennek látja.

A bíróságokra egyszerre zúdult a háborús kérdések egész tömege. A háború, és pedig a *világháború* az eddigi gazdasági viszonyokat erősen megrázta és felforgatta, az árú beszerzése nehezebbé vált, ára megdrágult. Ilyen körülmények között tartozik-e az eladó e háború előtt kötött vételi szerződést teljesíteni? Mentesül-e a kötelezettség alól azért, mert a teljesítés reá nézve lehetetlenné vált?

A kir. bíróságok tapogatódzva aggodalmasan nyúltak ehhez kényes matériához, de utóbb a budapesti tőzsdebíróság, valamint az osztrák és német bíróság gyakorlatának bátorító hatása alatt egész rendszere alakult ki a háborús joggyakorlatnak. Sokkal gyorsabban és merészebben határozott a tőzsdebíróság, melynek már a háború első hónapjaiban nagyjelentőségű kérdések felett döntenie.

A magánjog a teljesítés lehetetlenülésének fogalmát szolgáltatja védelmül az eladónak. (Polg. törvk. jav. 906. §. biz. szöv.) A lehetetlenség viszont előállhat erőhatalom által vagy más úton.

Az erőhatalom fogalmával csak az ellenség által közvetlenül sujtott vidéken lehetett operálni. Igy, midőn az árú (nyers ásványolaj melléktermékét képező gázolaj) az ellenségtől megszállott területen termeltetik, külföldről be nem hozható és belföldön is csak a hadvezetőség engedélyével, korlátolt mennyiségben és aránytalanul magas árban szerezhető be: a tőzsdebíróság erőhatalom fenforgását állapította meg. (Hitelj. Dtár VIII. 173.)

Általában azonban a háborút önmagában véve a szerződéses kötelmeket megszüntető erőhatalomnak nem tekinti a Kúria, — azonban kimondja, hogy az eset körülményeihez képest különleges méltánylás tárgyává kell tenni a háború szükségszerű okozataként jelentkező azokat a nehézségeket és akadályokat, melyek adott esetben a szerződésszerű teljesítés lehetőségét a felek hibáján kívül többé-kevésbé befolyásolják. (Hitelj. Dtár X. 161., 178., XI. 10.)

A Kúria tehát, ép úgy mint a tőzsdebíróság, esetről-esetre vizsgálja a teljesítés lehetetlenné válását és pedig a gazdasági lehetetlenülést.

E tekintetben nem állott előzmények nélkül, mert a gazdasági lehetetlenülést már a békés gyakorlat is elfogadta. Egy esetben, midőn a szerződő felek szándéka az volt, hogy az eladó a szeszgyárába hízlalás végett beállított és kisebb-nagyobb fokban már a hízlalás előrehaladott állapotában lévő, a vevő által kiválasztott ökröket a szeszgyári üzem által termelt moslékkal kihízlalja. A szeszgyár leégett és az eladó a hízott marha szállítását megtagadta, mert a hízlalásnak más száraz takarmánnyal való költséges folytatására áttérni nem köteles. A Kúria igazat adott az eladónak, kimondván, hogy «annak elbírálásánál, hogy valamely teljesítés lehetetlen volt, nem az az irányadó, hogy a szállítást gátló nehézségeket emberi erővel egyáltalán és semmi módon nem lehetett elhárítani, hanem az, hogy a nehézség a kötelezettre nézve a józan gazdasági felfogás szerint jelentkezett-e elháríthatatlannak; már pedig az ily felfogás szerint az az akadály, mely csak a szállítás tárgyával arányban nem álló rendkívüli áldozatok árán volna leküzdhető, elháríthatatlannak tekintendő». (45/V. 1909. Hitelj. Dtár III. 101. Hasonló: Kúria 638/1894. Magyar Dtár IX. 422.)

A bíróságok tehát következetesen jártak el, midőn a nagy gazdasági eltolódásokat teremtő világháború közepette szintén tért adtak a gazdasági lehetetlenüléssel való védekezésnek.

A gyakorlat kijegecesedett abban, hogy a mentesítést *csak a háború előtt kötött* és a háború kitörése után teljesítendő ügyletek teljesítésére nézve engedélyezi. Mert általános szabály, hogy előre történt eladásoknál az eladó az eladott árú árában az időközben változott konjunktúrák folytán előállott, esetleg jelentékeny drágulás kockázatát is mindenkor és feltétlenül viselni tartozik és ezen kockázat viselése alól a kereskedelmi forgalom biztosságának alapjaiban való megrendítése nélkül fel nem menthető. (Tőzsdebíróság 3472/1914., Hitelj. Dtár VIII. 173.) De ha a szerződés időpontja és a teljesítés időpontja között a viszonyok oly lényegesen megváltoztak és ennélfogva az eladónak oly nehézségekkel kell megküzdenie, melyeket a legnagyobb körültekintéssel sem láthatott előre, és ha ekként a szerződés teljesítése a háború kitörése folytán előállott rendkívüli viszonyok mellett az eladóra önhibáján kívül oly súlyos terheket róna, ame-

lyeknek viselésére méltányosan nem kötelezhető; másrészt pedig az áralakulás folytán a vevő a tényleges szállítás esetén oly nyereséghez jutna, melyre igazságosan igényt nem tarthat: a szerződés teljesítése nem követelhető. (Tőzsdebíróság 2977/1914., Hitelj. Dtár VIII. 163.)

Ellenben a háború tartama alatt és a háborús viszonyok ismerete mellett létrejött ügyletek teljesítésénél a szerződő felektől fokozott gondosságot lehet elvárni. A háború alatt kötött szerződéseknél — mondja a tőzsdebíróság (Hitelj. Dtár IX. 192.) — nem az egész üzleti gestiót, hanem csak a kereseti ügylet szempontjából kell a kérdést vizsgálni; mert a háború által előidézett rendkívüli körülmények között a malom csak olyan mértékben vállalhat liszt szállítása iránt kötelezettséget, amily mértékben a gabona vagy liszt tényleges birtokában van és ezért gazdasági lehetetlenséggel nem védekezhetik. Ezt az álláspontot elfogadta a Kúria is (P. IV. 9770/1915., P. IV. 9124/1915., Hitelj. Dtár X. 110., 111.).

Ebből a szempontból kérdés, minő időpontot kell a háború kezdetének tekinteni? A tőzsdebíróság 1917. évi március 3-án 3652/1914. sz. a. kelt ítéletében kimondta, hogy azok az események, melyektől a világháború időpontja számíttatik, csak 1914 augusztus elején következtek be. Az a különleges joggyakorlat pedig, melyet a bíróság a háború kitörése előtt kötött és a háború kitörése után teljesítendő őrleményügyletek elbírálásánál követ, csakis a *világháború* által előidézett rendkívüli körülményekben leli indokát és kétségtelen, hogy az esetben, ha a háború csak az osztrák-magyar monarchia és Szerbia között folyt volna és így azok a rendkívüli körülmények, melyek a világháború folytán állottak elő, be nem következtek volna, úgy nem lett volna szükség a háború előtt kötött ügyletek különös elbírálására sem.

A háború kitörése előtt kötött ügyleteknek a háború után kötöttektől való merev elválasztása olykor aggályos lehet; mert az utóbbiaknál is megtörténhetik, hogy az ügyletkötéskor előre nem látható és a normális kalkulációba fel nem vehető körülmények merültek fel. Ezek közé tartozik a rekvirálás, új hadviselő ellenségek támadása, a teljesítést lehetetlenné tevő forgalmi tilalmak; de ezeken kívül az ügyletkötéskor nem is képzelhető áremelkedések, melyek ép úgy alkalmasak a szerződő fél anyagi romlásának előidézésére, mintha az ügylet a háború kitörése előtt köttetett volna. A Kúria álláspontja szerint a szerződéses viszonyoknak az életviszonyok követelményeinek meg kell felelniök és senki sem kötelezhető oly szerződési viszony fentartására, mely nyilván és kétségtelenül anyagi romlására vezet. (Hitelj. Dtár X. 177.) Ennek a szabálynak alkalmazása a háború kitörése után kötött ügyletekre is vonatkozhatna. Hiszen az 1914 év augusztus vagy szeptember havában époly kevéssé lehetett előre látni az 1916. vagy 1917. évi rendkívül megváltozott viszonyokat, mintha az ügylet a háború kitörése előtt köttetett volna.

Mi állapítja meg a gazdasági lehetetlenülést? A tőzsdebíróság a malmokra nézve a gabona árának emelkedését (Hitelj. Dtár VIII. 163., 185.), a szegedi tábla a gyarmatárúk piaci árának 100%-os emelkedését fogadta el. Ellenben nem fogadta el mentesítő oknak, hogy a 31 K 50 f, 40 K 50 f-ért eladott rizs ára a háború alatt maximálisan 20 K-val emelkedett. (Hitelj. Dtár IX. 135.) Mentesítő körülménynek vette a Kúria, hogy a vevő maximált kenderárak mellett a szerződés teljesítésével oly vagyoni előnyhöz jutna, amely a szerződés teljesítésével számításba vehetett kereskedői nyereségnek legszélsőbb határait is messze túlhaladja, viszont az eladóra a szerződés teljesítésével olyan szolgáltatás háríttatnék, amelynek súlya az ő kétségtelen szerződésszegésével arányban nem állana s amire ő ekként a méltányosság követelményeinek nyilvánvaló megsértése nélkül nem kötelezhető. (Hitelj. Dtár X. 161.) Ha a háború következtében beállott viszonyok folytán a borotváló-szappan gyártásához szükséges kókuszolaj a tengerentúlról behozható nem volt, a bevásárlásra alkalmas területen található ilyen olaj ára nem képzelt magas árra szökött fel és a gyártáshoz kívántató faggyú ára is oly mértékben emelkedett, hogy az eladó a háború alatt gyártott borotváló-szappan szállítását a háború előtt kötött ügyletben meghatározott árért saját gazdasági romlása nélkül nem eszközölheti. (Hitelj. Dtár X. 220.) A budapesti kir. tábla kimondta, hogy a vételi szerződés ármegállapítása a vevőt csak a kereskedői gondossággal előreláthető áremelkedés esélyei ellen védheti. Ha az évekre kötött sörszállítási szerződést az eladó azért nem tudja anyagi romlása nélkül teljesíteni, mert az ő eladója is felemelte a sör árát: ez feljogosítja őt az áraknak a megváltozott viszonyaink megfelelő emelésére. (Hitelj. Dtár X. 252.) Ugyancsak megengedte a Kúria a villamáramszolgáltatási szerződésben meghatározott árak méltányos felemelését. (Hitelj. Dtár X. 177.)

A bírói gyakorlat azonban igen helyesen gondoskodott arról is, hogy a világháború és árdrágítás ne szolgáljon mentségül olyanoknak, kiknek nem kell a szállítandó árút drága áron beszerezniök, hanem már megvan nekik és így a szerződés teljesítésével nem szenvednek anyagi romlásuk előidézésére alkalmas tényleges kárt, hanem csak egy jó üzlettől esnek el. Az eladott árú árának emelkedése egymagában a teljesítést jogilag lehetetlenné még nem teszi, mert a kereskedelmi forgalomban rendes körülmények közt is lényeges árhullámzás lehet és az eladó ép a rendes gazdasági forgalom biztonsága érdekében teljesíteni köteles még abban az esetben is, ha az ügylet ily teljesítése reá nézve jelentékeny hátránnyal jár is. A szállítási szerződések teljesítésének gazdasági okokból való lehetetlenségéről nem is lehet szó akkor, ha a szolgáltatásra kötelezett a teljesítés megtagadásával egyidőben kijelenti, hogy az árúból van készlete, de azt a kikötött ár helyett magasabb áron kész szállítani. (Hitelj. Dtár V. 207.) Az eladó nem hivatkozhatik a gazdasági lehetetlenülésre, ha akkor, midőn az árúnak a szerződési árban való szállítását megtagadta, rendelkezett annyi nyersanyag felett, amennyiből a vevő által lehívott árút szállíthatta, illetőleg előállíthatta volna (Hitelj. Dtár IX. 208., X. 145.); ha az árú — habár áldozatokkal, korlátolt mennyiségban — beszerezhető volt (Hitelj. Dtár X. 110.); ha az eladó a háború előtt, 1914 szept. 15-én szállítandó saját termésű gabonát adott el. (Hitelj. Dtár X. 178.) Hasonlóképen nem hivatkozhatik a gazdasági lehetetlenülésre az az eladó, ki, számolván a háborús körülmények következtében beállott változott viszonyok minden eshetőségével, a háború előtt létrejött kötését megerősítette s a háborús rizikóval magának a szerződéses ár felett a vevőtől további ármegtérítést biztosított, sőt a hátralékos árúból egy részt szállított is. (Tőzsdebíróság 2025/1915. Hitelj. Dtár IX. 317.)

Minő következményeket fűz a bírói gyakorlat a gazdasági lehetetlenüléshez? A tőzsdebíróság első híres lisztítélete (2977/1914.) a gazdasági lehetetlenülést vétlen kárnak tekinti, melyet méltányosságból a felek között megosztott. A kár összegét a szerződési ár és a tőzsdetanács által a függő lisztkötések egyességi stornirozása esetére megállapított ár közötti különbözetben állapította meg (Hitelj. Dtár VIII. 163.), melynek felét illeti meg a vevőt, míg 3228/1914. sz. ítéletében már ezek egész különbözet kiadására kötelezte az eladót. (Hitelj. Dtár VIII. 185.). A szegedi kir. tábla P. III. 1956/1915. sz. ítéletében csak ahhoz a vagyoni előnyhöz ad igényt a vevőnek, melyhez a kötlevélbeli szerződés teljesítése által a háború bekövetkezte nélkül jutott volna; vagyis a kereskedelmi forgalomban várható ahhoz a rendszerinti haszonhoz, amelyek az árúknak a normális viszonyok között eszközölt eladásával elért volna. (Hitelj. Dtár IX. 135.). A tőzsdebíróság arra való tekintettel, hogy a rizs, amelyre vonatkozó szerződés teljesítését a vevő követelte, ma már a kereseti mennyiségben nem tárgya a forgalomnak, a teljesítés pótlásaképp a teljesítés idejének megfelelő árkülönbözetet ítélt meg. (Hitelj. Dtár 2025/1915. IX. 193.)

A háború folyamán tömegesen keletkeztek az árúk forgalmát korlátozó vagy tiltó kormányrendeletek, melyek a még nem teljesített ügyletek teljesítését tiltották; néha kizárták a nem teljesítésből eredő kártérítési igényt, néha a kizárás kifejezett kimondását mellőzték; több esetben a rekviráló rendeletek azt is kimondták, hogy a kötött, de nem teljesített ügyletek érvényüket vesztik.

Az ilyen tilalom természetesen mentesít a teljesítés alól, de nem mindig a kártérítés alól. — A búzának a magánforgalomból kivonása folytán a búzaszállításra a teljesítési határidő e forgalmi tilalom megszűnéséig meg nem kezdődhet. (Szegedi tábla P III. 1743/1915. Hitelj. Dtár IX. 136.) — De ha a kikötött liszt előállítása oly időponttól kezdve tiltatott el, mely a kikötött teljesítési határidőt követő napra esik, a malom fokozottabb gondossággal tartozik kötelezettségeinek a tilalmi idő elérkezte

előtt eleget tenni. Itt különben is háború előtt kötött ügyletről volt szó. (Tőzsdebíróság. Hitelj. Dtár IX. 192.) — A kormányrendelet a hengerolajjal való kereskedést nem szüntette meg, hanem csak kormányhatósági tilalomtól tette függővé. Ha tehát az eladók ilyen tartalmú rendelet hatályosságának ideje alatt mégis eladtak az engedély megszerzésének feltétele nélkül hengerolajat, őket terheli az a kockázat, mely abból ered, hogy a háború alatt kormányhatósági engedélytől függőleg forgalombahozható árúk eladásával foglalkoznak és hogy ilyen árúkat nem az engedély megszerzésétől függő feltétel alatt, hanem feltétlenül adtak el. (Hitelj. Dtár X. 203.)

A vevőt megilleti az az árkülönbözet, melyet az eladó termelő a szolgáltatás megtagadásával és a tengerinek az országos gazdasági bizottság részére való eladása által ért el. (Hitelj. Dtár X. 208.)

Külön tanulmány tárgya volna, mily különböző módon szabályozták az egyes kormányrendeletek az árúk forgalmának korlátozása, katonai célokra igénybevétele esetén a korábban kötött szerződések teljesítését vagy a nem teljesítésből eredő kár megtérítését. A bíró ezeknek a rendeleteknek alapul vételével lesz kénytelen az adott esetben dönteni.

Dr. Gallia Béla.

A keresetváltoztatás lényege és következményei.

A Pp. 188. §-a szerint a felperes az alperes perbebocsátkozása után ennek beleegyezése nélkül keresetét többé meg nem változtathatja. A keresetnek bizonyos módosításai azonban nem tekinthetők keresetváltoztatásnak s ekként a keresetváltoztatás tilalma nem jelenti azt is, hogy a keresetnek a perbebocsátkozás után minden tekintetben változatlannak kell maradnia. A felperes tehát, ha nem is változtathatja meg keresetét, módosíthatja azt, amiből pedig önként következik, hogy a keresetváltoztatás és a keresetmódosítás perjogi szempontból egymástól szigorúan megkülönböztetendő és más-más perjogi következményeket maga után vonó fogalom.

A Pp. 188. §-a a keresetnek megengedett módosításait az 1—6. pontok alatt sorolja fel. Bár ez a felsorolás nem kimerítő, annyit mégis meg lehet belőle állapítani, hogy a keresetmódosítások vagy a *tényekre* vagy a *kereseti kérelemre* vonatkoznak, sőt az 5. pont esetében vonatkozhatnak magára a keresettel érvényesített *jogra* is, de csak akkor, ha utóbb a kereset tárgyában olyan változás állott be, amely miatt a felperes ahelyett más tárgyat, vagy kárpótlást követelhet. A tények módosítása az 1. pont szerint csak a felhozottak kiigazításában vagy a keresetbe vett jog megerősítése céljából újabb tények felhozásában is állhat, anélkül, hogy maga e jog változást szenvedhetne; a kereseti kérelem módosításai pedig főleg a kereset felemelésében vagy leszállításában nyilvánulhatnak szintén a kereseti jog változatlansága mellett. A keresetmódosítások ismérvei ezek szerint abban keresendők, hogy azok a kereset azonosságát nem változtathatják meg.

Ebből következik, hogy a keresetváltoztatás lényege viszont abban áll, hogy a változtatás következtében más kereset áll elő. Hogy ez mikor következik be, annak meghatározását a törvény, mivel e tekintetben nem rendelkezik, a gyakorlatnak és az elméletnek tartja fen.

Dr. Magyary Géza szerint «a keresetváltoztatás abból áll, hogy a felperes más jogviszonyt, helyesebben más jogi érdeket kitevő tényt von be a perbe, vagy hogy a törvény gondolatmenetét még világosabban kifejezzük, más jogot érvényesít keresetével, aminőt eredetileg érvényesített. Még helyesebben a tételt úgy állíthatjuk fel, hogy a felperes akkor változtatja meg keresetét, amikor az eredeti jogvédelmi tény helyett oly tényt von be a perbe, amely egészen önálló perben is a jogvédelem alapjául szolgálhatna».[1]

Viszont dr. Kovács Marcel[2] a keresetváltoztatást abban látja, ha «felperes vagy a kereseti jogot, vagy a kereseti kérelmet változtatja meg». Jogváltozás szerinte akkor áll be, «ha új tények felhozása folytán a kereseti tényalap annyira megváltozik, hogy ennek következtében a jog sem marad ugyanaz», a tények megváltozásában azonban, feltéve, hogy a kereseti jog ennek dacára ugyanaz marad, pl. ha felperes előbb vétel, utóbb elbirtoklás alapján követel tulajdonjogot, jogváltozást s ennek következményeként keresetváltoztatást nem lát.

Dr. Antalfi Mihály pedig a keresetváltoztatás fogalmát úgy határozza meg, hogy az «a kereseti jog vagy kereseti kérelem megváltoztatása és ez akként áll elő, hogy a felperes más jogot érvényesít vagy lényegesen más kereseti kérelmet terjeszt elő».[3]

Ez a néhány idézet is eléggé mutatja, hogy az elmélet terén valami nagy egyetértés a keresetváltoztatás lényegét illetőleg nem található. Még kevésbbé található ez a bírói gyakorlatban. Vannak ugyanis felsőbírósági határozatok:

1. amelyek a kereseti jog megállapítására felhozott tényeknek, vagyis a jogalapnak megváltoztatását,[4]

2. amelyek a kereset jogcímének megváltoztatását,[5]

3. amelyek a keresetbe vett jog tárgyi azonosságában beálló változást[6] tekintik keresetváltoztatásnak,

4. amelyek negatíve határozzák meg a keresetváltoztatás lényegét akként, hogy ez akkor forog fen, ha az eredeti keresetre hozható elutasító ítélet jogereje a megváltoztatott keresetre nem terjedne ki,[7]

5. amelyek sem a kereset alapjául szolgáló tényeknek, sem a kereset jogcímének megváltoztatásában nem látnak keresetváltoztatást.[8]

Ha a keresetváltoztatás lényegét abban keressük, hogy a kereset megváltoztatásával más, az eredetitől különböző kereset áll elő, világos, hogy csak a kereset valamely lényeges kellékének, alkatelemének megváltoztatása fogja ezt az eredményt előidézni, mert hiszen lényegtelen alkatelemeknek módosítása, kihagyása, másokkal való pótlása vagy kiegészítése a kereset lényegét nem érinti s azt más keresetté nem teszi. *Keresetváltoztatásról tehát csak akkor lehet szó, ha a keresetnek valamely lényeges kelléke változott meg.*

Hogy melyek a kereset lényeges kellékei, az a Pp. 129. §-ából állapítható meg. Igaz ugyan, hogy ez a §. csak a *keresetlevélnek* és nem magának a *keresetnek* kellékeit sorolja fel, ámde ebből is kitűnik, hogy mit kell a keresetnek tartalmaznia. E §. szerint pedig a keresetlevélnek tartalmaznia kell a bíróság és a felek megjelölésén kívül:

1. a jog előadását, amelyet a felperes érvényesíteni akar, vagyis *jogállítást*, a jog alakszerű megnevezésére, vagyis a jogcím megjelölésére nem lévén szükség;

2. *határozott kérelmet*;

3. a tárgyalás előkészítése végett azokat a *tényállításokat*, amelyekből felperes kereseti jogát származtatja.

A tényállítások előterjesztése azonban a keresetlevélnek nem nélkülözhetetlen kelléke, amennyiben ennek hiánya okából a keresetlevél tárgyalás kitűzése nélkül hivatalból vissza nem utasítható. Ez a körülmény azonban nem jelenti azt is, hogy a tényállítás magának a keresetnek nem volna elengedhetetlen kelléke, hanem csupán arra vezethető vissza, hogy a Pp., miként a 129. §-ra vonatkozó miniszteri indokolásból is világosan kitűnik, a keresetlevelet csak idézőlevélnek, egyszerű idézési kérelemnek tekinti, amelyben azért nincs okvetlenül szükség a kereset alapjául szolgáló tények előadására, mert annak tartalmához a felperes kötve nincs és a perfelvételi tárgyaláson a 178. §. szerint attól teljesen eltérő más keresetet adhat elő.

A keresetlevél tehát keresetlevél marad akkor is, ha tényállításokat nem tartalmaz, ámde a tényállítások hiánya bizonyos perjogi következményeket von maga után. Az alperes ugyanis a 179. §. szerint a keresetre való nyilatkozás végett halasztást kérhet, ami pedig annyit jelent, hogy a tényállítást tartalmazó keresetlevéllel szemben nem köteles perbebocsátkozni mindaddig, míg a felperes elő nem adja azokat a tényeket, amelyekből keresetét származtatja. A tényállítások hiányának másik perjogi

[1] Magyar polgári perjog 503. old.

[2] A polgári perrendtartás magyarázata. I. k. 289—291. old.

[3] Polgári perrendtartás. I. k., 454. old.

[4] B. T. 1903 jún. 4. I. G. 57. — Gy. T. 1896. máj. 31. G. II. 24. — C. 1899 febr. 21. G. 559/1898. sz.

[5] Kv. T. 1897. I. G. 23. sz.

[6] B. T. 1898. I. G. 50. sz.

[7] B. T. 1899. I. G. 5. sz.

[8] B. T. 1901. I. G. 278. és 1901. I. G. 394. sz., s C. 1895. II. G. 45. sz.

következménye pedig az, hogy az ilyen keresetlevél alapján a 443. §. 4. pontja szerint mulasztási ítélet nem hozható, hanem a mulasztás következményeinek kimondását meg kell tagadni, mert a kereseti kérelem a tények előadása nélkül megállapítottnak nem tekinthető.

Ebből folyik, hogy a felperesnek legkésőbb a perfelvételi tárgyaláson elő kell terjesztenie tényállításait, amelyek tehát a keresetnek már lényeges, elengedhetetlen kellékét képezik. A kereset ugyanis nem az, ami a keresetlevélben foglaltatik, hanem az, ami a perfelvételi tárgyaláson előadatott s a keresetlevélben foglaltak csak akkor és annyiban válnak keresetté, ha és amennyiben előadattak. Az előadott keresetnek pedig más tényállításokat is kell tartalmazni s ekként a *jogállításon* és a *határozott kérelmen* kívül a keresetnek már *tényállítás* is lényeges, nélkülözhetetlen kelléke.

Ha tehát keresetváltoztatás akkor forog fen, ha a felperes keresetének valamely lényeges kellékét változtatja meg, világos, hogy ezeknek a változtatásoknak

1. vagy a jogállításra,
2. vagy a kereseti kérelemre,
3. vagy a tényállításokra, más szóval a kereset jogalapjára

kell vonatkozni és olyanoknak kell lenni, amelyek a megváltoztatott keresetet mássá teszik, mint amilyen volt az eredeti kereset. Ez pedig bekövetkezik akkor, ha az eredeti keresetre hozható elutasító ítélet jogereje nem terjedne ki a megváltoztatott keresetre. Ez a legjobb és legbiztosabb próbája annak, hogy más keresettel állunk szemben.

Gyakran vitássá válik azonban, hogy a keresetnek valamely változtatása, módosítása a kereset valamely lényeges kellékére s ha igen, melyikre vonatkozik, melyikre van kihatással? Az ilyen viták legtöbbnyire abból erednek, hogy a kereset lényeges kellékeit különbözőképen határozzák meg, vagy pedig azokat egymással összecserélik, azonosnak veszik, mint pl. Antalfi, vagy épen Kovács Marcel is, amidőn csak a kereseti jog vagy kérelem megváltoztatásában látnak keresetváltoztatást, ami nyilván arra vezethető vissza, hogy ők a jogállítást, vagyis a kereseti jogot azonosnak veszik a tényállítással, vagyis a kereset jogalapjával.

Tisztázandó volna tehát, hogy mi is tulajdonképen a jogállítás? Ennek a kérdésnek a megoldása pedig annak a további kérdésnek az eldöntésétől függ, hogy mi az alanyi értelemben vett jog? Alanyi jog önmagától sohasem keletkezhetik, hanem csak bizonyos tények következményeként, jogi hatásaként a jogszabályok erejénél fogva állhat elő. Az alanyi jog tehát nem más, mint okozat, okozata bizonyos tényeknek; előbb történik valami, amely a tételes jog szabályai szerint alkalmas arra, hogy bizonyos jogi hatásokat előidézzen, bizonyos jogokat életre keltsen, létesítsen és csak ezután, ennek hatásaként keletkezik bizonyos jog: pl. a születés ténye létrehozza a személyi jogokat, a halálozás ténye az öröklési jogokat, az akaratnyilvánítások, mulasztások ténye a kötelmi jogokat stb., stb. Amidőn tehát azt állítom, hogy jogom van valamire, vagy valamihez, tulajdonképen nem tettem mást, mint hogy valamely jogkövetkezmény beálltát vitattam, illetve állítottam. *A jogállítás tehát nem más, mint pusztán és kizárólag valamely jogkövetkezmény beálltának hangoztatása az ok megjelölése nélkül.* Ha ugyanis az okot is, amiért a jogkövetkezmény beállott, megjelölöm, mivel ez az ok csak valamely tény lehet, már nemcsak jogállítást, hanem tényállítást is tettem. Ha pedig megjelölöm azt a jogszabályt is, amelynek erejénél fogva az állított tényből az a jogom származott, amelyet érvényesíteni kívánok, megjelöltem keresetemnek jogcímét is, ami azonban nem lényeges kelléke a keresetnek.

A jogállítás tehát magában véve édes-keveset jelent, mert csak az okozatot hangoztatja az ok megemlítése nélkül. Ebből folyik, hogy a kereset legfontosabb része, amelyre az egész fel van építve, amelyen a kereseti jog és kérelem alapszik, a tényállítás. Ehhez fűződik mint jogi következtetés, a jogállítás, a jogállításból viszont folyik a kereseti kérelem, mert hiszen a felperes bizonyára nem fogja olyanvalaminek a megítélését kérni, amiről maga sem állítja, hogy ahhoz joga volna. A kereseti kérelem tehát az állított jog keretében fog mindig maradni és azt vagy kimeríti, vagy annak csupán egy részére irányul. Ha pl. a felperes keresetében azt mondja, hogy ő az alperesnek 1000 K-t adott azzal, hogy azt az alperes neki bizonyos idő lejártával visszafizetni tartozik, ez a tényállítás az ő keresetének a jogalapja. Ha ehhez a jogalaphoz azt a következtetést fűzi, hogy az említett összeget visszakövetelheti, ez az ő jogállítása, kereseti joga. Ebből a jogállításból folyik azután az ő kereseti kérelme, amely vagy az egész 1000 K-nak, vagy csupán egy részének megítélésére irányul.

Ezek szerint tehát a jogalap, jogállítás és a kérelem szoros okozati összefüggésben van egymással. Az egész kereset egy logikai művelet eredménye, amely logikai művelet lehet helyes, de lehet helytelen is. Lehetséges, hogy már a beállítás, az alap, amelyből a felperes kiindult, helytelen; nem az történt, aminek megtörténtét állította, vagyis más a tényállás, mint amit keresetében tényként előadott, vagy másszóval az ő tényállítása nem felel meg a valóságnak. Ha a felperes ezt maga is belátja, igyekezni fog a helytelennek bizonyult tényállítást helyessel pótolni s ha ezt teszi, meg fogja változtatni keresetének jogalapját. Lehetséges azonban, hogy a kereset jogalapja, a tényállítás helyes, vagy legalább a felperes annak tartja, helytelen azonban az ebből vont jogi következtetés, a jogállítás, mert az állított tényekből a tételes jog szabályai szerint nem az a jog keletkezett, aminek fenállását a felperes keresetében hangoztatta, pl. nem valamely pénzösszeg, hanem valamely dolog, vagy egyéb szolgáltatás követeléséhez volna joga. Ez esetben a felperes a jogállítást fogja mással, a helyesebbel pótolni, vagyis kereseti jogát fogja megváltoztatni, amivel szükségképen együtt fog járni a kereseti kérelem megváltoztatása is, mert ha maga is abban a nézetben van, hogy pl. nem pénzt, hanem egyéb szolgáltatást van joga követelni, nem fog olyan kereseti kérelmet fentartani, amely arra irányul, hogy az alperes bizonyos pénzösszeg fizetésére köteleztessék.

Ebből folyik, hogy a jogállításnak, a kereseti jognak megváltoztatásával szükségképen velejár a kereseti kérelem megváltoztatása is úgy, hogy e kettő tulajdonképen egyet jelent. A jogállításhoz ugyanis, mint fentebb már rámutattam, nem tartozik a jogcím, a jog alakszerű megnevezése is. Ha a jogállítás valóban csak valamely jogkövetkezmény beálltának hangoztatása, világos, hogy nem tartozhatik ehhez annak megemlítése is, hogy miért, mely ténynél fogva és mi címen, milyen jogszabály erejénél fogva állott be mint jogkövetkezmény a kereseti jog. Ha a felperes pusztán annyit mond, hogy ő pénzt, vagy valamely más dolgot, avagy egyéb szolgáltatást követelhet az alperestől, már jogállítást tett s ha pl. megmondja azt is, hogy a követelt pénzösszegkölcsönt vagy vételárat képez, ezzel már túlment a jogállításon és jogcímet is jelölt meg, sőt mivel e jogcímnek bizonyos tények is felelnek meg, tulajdonképen már bizonyos tényállítást is tett, illetve sejtetett Ha tehát a tárgyalások során eredeti álláspontjától eltérve azt vitatja, hogy a követelt összeg nem kölcsön, hanem vételár címén illeti meg őt, de fentartja azt a tényállítást, jogalapot, amit eredetileg előterjesztett, csupán keresetének jogi minősítését, jogcímét módosította, de nem változtatta meg keresetét, mert úgy a jogalap, mint a jogállítás és a kérelem változatlan maradt és mert ő nem is tartozik azt a jogszabályt megjelölni, amelynél fogva valamit követelhet, hanem ez a bíróságnak képezi feladatát. De ha más tényeket ad elő, mint eredetileg és ezen az alapon követeli kölcsön helyett vételár címén a kereseti összeget, ez esetben már nem egyedül a jogcímnek módosítása, helyesbítése történt, hanem a jogalapnak, tényállításnak (nem pedig a jogállításnak) megváltoztatása, ami pedig már keresetváltoztatást képez, mert ha az eredeti tényállás alapján elutasíttatnék a kereset, ennek az ítéletnek jogereje nem terjedne ki a megváltoztatott tényállásra s a felperes eme tényállás alapján perújítás nélkül érvényesíthetné ugyanazt a követelést.

Ezek szerint tehát *keresetváltoztatás akkor van, ha a felperes vagy keresetének jogalapját (tényállításait), vagy pedig kereseti jogát (jogállítását), avagy pedig mind a kettőt akként változtatja meg, hogy egészen más kereset áll elő, mint amit eredetileg támasztott.*

Keresetváltoztatás pl. az, ha a felperes valamely ingatlan tulajdonát előbb vétel, utóbb pedig elbirtoklás alapján követeli, mert hiszen kétségtelen, hogy úgy a vételnek, mint az elbirtoklásnak más-más tényállás felel meg s egészen más kereset az, amely a vétel tényén, mint amely az elbirtokláson alapszik, amit bizonyít az, hogy a vételre alapított keresetre hozható elutasító

ítélet nem akadályozhatná a felperest abban, hogy ugyanazt az ingatlant az elbirtoklás alapján követelhesse. Ebben az esetben tehát a kereset jogalapja lett megváltoztatva. Keresetváltoztatás továbbá az is, ha a felperes előbb a hátralékos bért, utóbb pedig a bérnemfizetés okából a szerződés megszüntetését követeli, mert ebben az esetben, bár a jogalag, a tényállítás változatlan maradt, megváltozott a kereseti jog, amennyiben egészen más jognak, t. i. a szerződéstől való elállási jognak beállítát vitatja a felperes. Ezekben az esetekben a felperes nem keresetváltoztatással, hanem a Pp. 189. §-a értelmében új kereset támasztásával segíthet magán.

II. A Pp 188. §-a szerint a keresetváltoztatás csak az alperes perbebocsátkozása után lévén korlátozva, világos, hogy az érdemleges ellenkérelem előterjesztése előtt a felperesnek jogában áll bármikor keresetét megváltoztatni. Ez azonban nem jelenti azt is, hogy a perbebocsátkozás előtt történt keresetváltoztatás a felperesre nézve semmiféle jogkövetkezménnyel nem járhatna. Ha ugyanis a keresetváltoztatás a perfelvételi tárgyaláson történik, más-más jogkövetkezményt vonhat maga után aszerint, hogy az alperes megjelent-e vagy sem a tárgyaláson.

Ha az alperes megjelent, mivel a megváltoztatott kereset vele kellően közölve nem lett, nem köteles már azonnal nyilatkozni, hanem a 179. §. szerint evégből halasztáshoz van joga. Mivel pedig erre a halasztásra a felperes adott okot azzal, hogy a keresetlevélben már keresetet jelzett előadandónak, kétségtelen, hogy e halasztás költségei a 431. §. szerint őt fogják terhelni.

Ha pedig az alperes nem jelent meg a perfelvételi tárgyaláson, vele szemben a mulasztás következményei ki nem mondhatók a 443. §. 3. pontja szerint, mert az előadott kereset vele közölve nem lett. Újabb perfelvételi tárgyalás kitűzésére és a megváltoztatott keresetnek az alperessel való közlésére lesz szükség, amelynek költségeit szintén a felperes fogja viselni.

A keresetváltoztatás ezek szerint az alperes perbebocsátkozása előtt is, amikor pedig teljesen a felperes tetszésétől függ, hátrányos következményekkel járhat a felperesre. Abból azonban, hogy a keresetlevél csak idézési kérelem és hogy keresetnek csak az tekinthető, ami a perfelvételi tárgyaláson keresetként előadatott, önként következik, hogy a felperes amaz eljárása, mely szerint a perfelvételre kitűzött első tárgyaláson a keresetlevéltől eltérő keresetet terjeszt elő, nem tekinthető keresetváltoztatásnak, mert addig tulajdonképen még nem is volt kereset. A fentebb jelzett eshetőségek tehát csak akkor következhetnek be, ha már volt perfelvételi tárgyaláson s azon a kereset elő is adatott, de az alperes érdemleges ellenkérelmet akár azért, mert nem tudott nyilatkozni a keresetre, akár mert pergátló kifogást emelt, akár bármely más okból nem terjesztett elő.

Az alperes perbebocsátkozása után a keresetváltoztatás lehetősége már nem egyedül a felperes tetszésétől, hanem az alperes beleegyezésétől is függ. Más és más jogkövetkezményt von tehát maga után a per eme szakában a kereset megváltoztatása aszerint, amint abba az alperes beleegyezik vagy az ellen tiltakozik.

Bármelyik eset következik is be, bizonyos, hogy a kereset megváltoztatása nemcsak annyit jelent, hogy a felperes az eredetileg előadott kereset helyett más keresetet akar érvényesíteni, hanem jelenti azt is, hogy el akar állani az eredetileg előterjesztett keresettől. Ha ugyanis helyes az az álláspont, hogy a keresetváltoztatás lényege az, hogy annak következtében más kereset állott elő és mivel nyilvánvaló, hogy a felperes épen azért változtatja meg keresetét, mert azt úgy, ahogy eredetileg előadta, nem tartja érvényesíthetőnek: világos, hogy a keresetváltoztatással tulajdonképen kétféle perjogi cselekményt végez, t. i.:

1. előáll az eredetileg előadott keresettől és

2. ehelyett más keresetet támaszt.

Ebből pedig az következik, hogy az alperes perbebocsátkozása előtt történt keresetváltoztatás nemcsak azokkal a következményekkel járhat, amelyekre fentebb már rámutattam, hanem azzal is, hogy az alperes élhet a 186. §-ban biztosított azzal a jogával, hogy az eredetileg előadott keresettel érvényesíteni kívánt jog fen nem állásának megállapítása iránt keresetet indíthat a felperes ellen. Ez pedig annyit jelent, hogy bár a felperes tetszésétől függ, hogy megváltoztatja-e keresetét, mégis követelheti az alperes, hogy az eredeti kereset is az abban érvényesíteni szándékolt jog fenállása tekintetében elbíráltassék.

Ha pedig a keresetváltoztatás az alperes perbebocsátkozása után történik és az alperes ebbe beleegyezik, az alperes részéről is kettős perbeli cselekmény végeztetik, nevezetesen az alperes beleegyezik abba, hogy a felperes elállhasson az eredeti kereset alapján megindított pertől és hogy a felperes ellen ugyanazon peres eljárás keretében a megváltoztatott keresettel más pert tegyen folyamatba.

Az alperes beleegyezésével történt keresetváltoztatás következménye tehát szintén kettős lesz, nevezetesen:

1. hogy az eredeti keresettel megindított per a 187. §. szerint megszűnik,

2. hogy a megváltoztatott kereset folytán ugyanazon peres eljárás keretében új per támad a felek között.

Ebből folyik, hogy azokat a költségeket, amelyek a kereset megváltoztatásáig merültek fel, a felperes nemcsak a 430. és 431. §-ok alapján, hanem főkép a 187. §. értelmében viselni tartozik. A további következmény pedig az, hogy a megváltoztatott kereset olyannak tekintendő, mint minden más kereset, arra nézve tehát épen azért, mert nem azonos az eredeti keresettel, perfelvételt kell tartani akár ugyanazon a határnapon, annak a tárgyalásnak a keretében, amelyen előadatott, feltéve, hogy az alperes tud és akar is arra nyilatkozni, akár egy evégből kitűzött újabb határnapon, ha az alperes a 179. §. alapján halasztást kér. Emellett természetesen kívánhatja az alperes azt is, hogy a megváltoztatott kereset érdemleges tárgyalását előkészíthesse s evégből a 191. §. szabályai szerint az érdemleges tárgyalásra is külön határnap tüzessék ki.

Keresetváltoztatás esetén jogában áll az alperesnek a megváltoztatott keresettel szemben pergátló kifogást is emelni, még ha az eredeti kereset ellen ilyen kifogást nem is tett, mert hiszen a megváltoztatott kereset egészen más, mint az előző volt. Megteheti ezt az alperes akkor is, ha a felperes azt vitatja, hogy ő csak módosította, de nem változtatta meg keresetét. Ily vita esetén az érdekes helyzet áll elő szükségképen, hogy a pergátló kifogást elbíráló határozatban kell eldönteni azt a kérdést is, hogy történt-e keresetváltoztatás vagy nem. Ha ugyanis nincs keresetváltoztatás, a pergátló kifogás, hacsak nem az eljárás bármely szakában figyelembe veendő pergátló körülményre van alapítva, elvetendő annál az oknál fogva, hogy a kereset nem változott s így az alperes, aki már korábban perbebocsátkozott, kifogásaival elkésett. Ha pedig a bíróság úgy látja, hogy történt keresetváltoztatás, ezt a meggyőződését is indokolni tartozik és ezen az alapon bocsátkozhatik csak a pergátló kifogás érdemleges eldöntésébe.

Ha a bíróság a pergátló kifogást azon az alapon veti el, hogy keresetváltoztatás nem történt, az alperes tehát elkésett e kifogással, bekövetkezik az a jogi helyzet, hogy a törvény ad ugyanezen ítélet ellen fellebbezési jogot, ámde ugyanez a törvény kívánja annak a lehetőségét, hogy a felsőbíróság ezt az ítéletet megváltoztathassa. Megtörténhetik tehát az, hogy az alsóbíróság jogi-álláspontja fogja megkötni a felsőbíróság kezét. A 188. §. utolsó bekezdése szerint ugyanis az olyan bírói határozat ellen, amely akár helyesen, akár helytelenül azt mondja ki, hogy keresetváltoztatás nincs, fellebbvitelnek nincs helye. Nyilvánvaló tehát, hogy a felsőbíróság nem változtathatja meg a pergátló kifogást elvető ítéletet azon az alapon, hogy de bizony történt keresetváltoztatás.

Ha a már perbebocsátkozott alperes tiltakozik a kereset megváltoztatása ellen, a kifejtettek szerint ezzel tiltakozott az ellen is, hogy a felperes az eredeti keresettel folyamatba tett pertől elállhasson és hogy ellene más keresetet indítson. E tiltakozás hatálya pedig a 187. és 188. §-ok szerint nem lehet más, minthogy a keresetváltoztatás figyelembe nem vehető és úgy tekintendő, mintha elő sem terjesztetett volna, következőleg fenáll az eredeti kereset. Ebből folyik, hogy nem hozható elutasító ítélet azzal az indokolással, hogy a felperes megváltoztatta keresetét, hanem annak eldöntése mellett, hogy keresetváltoztatás forog fen, amely azonban nem vehető figyelembe, el kell bírálni érdemben a per akkori állása szerint az eredeti keresetet. Ha ugyanis a felperes ragaszkodik a megváltoztatott keresethez akár azért, mert ő ebben keresetváltoztatást nem lát, akár bármely más okból, mivel a keresetváltoztatás elállást is jelent az eredeti keresettől, a 187. §. és ennek miniszteri indokolása szerint kétségtelen, hogy az alperes beleegyezése nélkül ez az elállás is hatálytalan és a felperesre, aki az eredeti kereset alapján

tárgyalni nem akar, beállanak az érdemleges tárgyalás elmulasztásának a 445. §-ban megállapított következményei. A keresetváltoztatás jogkövetkezménye tehát abban az esetben, ha az alperes ebbe bele nem egyezik, az érdemleges tárgyalás elmulasztásával egyenlő és egyjelentőségű.

A keresetváltoztatás tilalma legmerevebben a fellebbezési eljárásban érvényesül, amennyiben a Pp. 494. §-a szerint a fellebbezési kérelemben, vagy ellenkérelemben a kereset az ellenfél beleegyezésével sem változtatható meg. Abból, hogy a törvény kérelemről és ellenkérelemről beszél, arra kell következtetni, hogy csak azokra az esetekre gondolt e §. szövegezésekor, amidőn a felperes a kereseti jogot s ennek következményeként a kereseti kérelmet is változtatja meg, mert csak ez juthat a fellebbezési kérelemben és ellenkérelemben rendsserint kifejezésre. Önként értetődik azonban, hogy a keresetváltoztatás tilalma a jogalap megváltoztatására is kiterjed, ami pedig a fellebbezési kérelem és ellenkérelem előterjesztése után a fellebbezési tárgyalás folyamán lesz megállapítható.

A kereset bármely lényeges részére vonatkozzék is a változtatás, az mint meg nem engedett, nem lesz figyelembe vehető. Ha tehát más jogot akar a felperes a fellebbezési eljárás során érvényesíteni, mint ami iránt az elsőbíróság előtt perelt, az elsőbírói ítélet abból az okból lesz helybenhagyandó, mert megváltoztatni akarta keresetét és így tulajdonképen meg sem támadta az elsőbírói ítéletet; ha pedig más jogalapra akar átmenni, az elsőbíróság által megállapított tényállás lesz olyannak tekintendő, mint amelyet a felperes meg sem támadott.

Dr. Borsos Endre.

Nagykorúsítás.

Kiskorúak nagykorúsítása leggyakrabban az 1877 : XX. tc. 4. §-a alapján történik.

E törvényhely a gyakorlati alkalmazásban már ismételt vitára adott alkalmat és felidézte azt az ellentétet, amely a székesfővárosi árvaszék állandó gyakorlata és a belügyminiszter, mint legfőbb gyámhatóság több döntésében kifejezésre juttatott álláspontja között mutatkozik.

A belügyminiszter ugyanis több döntésében ama nézetének adott kifejezést, hogy egyrészt, ha a nagykorúsítandónak szülői és nagyszülői élnek, a többi oldalrokonok meghallgatást nem igényelhetnek, másrészt, hogy az esetben, ha az árvaszék a szülő és nagyszülő meghallgatása után meggyőződött arról, hogy a 18. évet meghaladott korú egyén saját ügyeinek vitelére elegendő képességgel és érettséggel bír, a kiskorút nagykorúsítani köteles, azt a körülményt ellenben, hogy a nagykorúsítás szükséges és célszerű-e, vizsgálni nem jogosult.

Ezzel szemben az árvaszék álláspontja a következő :

A törvény 4. §-a nem mondja ki imperative, hogy az árvaszék a 18 éves kiskorút a szülői és nagyszülői beleegyezés és kellő érettség alapján nagykorúsítani köteles, hanem egy diszkrecionális jogot ad, amelyet az árvaszék belátása szerint mint kedvezményt gyakorol, belátását egyedül a törvény által adott azon zsinórmérték szabályozván, hogy elegendő képességgel és érettséggel bír-e a kiskorú saját ügyeinek vitelére. E belátását úgy szerzi meg az árvaszék, hogy meghallgatja magát a kiskorút (jóllehet ezt a törvény nem említi, de meghallgatása a dolog természetéből folyik) és meghallgatja elsősorban a szülőket és nagyszülőket. Minthogy a törvény «a szülők, nagyszülők s ezek nemlétében a legközelebbi oldalrokonok» meghallgatását írja elő, e rendelkezés helyesen csak úgy magyarázható, hogy mindkét szülő, illetve nagyszülőpár hallgatandó meg és ha valamelyik nem él, helyette olyan rokon hallgatandó meg, aki a kiesettel áll rokonságban, mert csak ez lehet hivatott ép olyan objektiv véleményt mondani a kiskorú érettségéről és képességéről, mint amilyent az elhalt adott volna.

Éppen ez okból nem helyes az a belügyminiszteri döntés, amely azt mondta ki, hogy a nagykorúsítandó t. és t. gyámjának és az anyai nagyanyának életbenléte esetén, a többi oldalrokonok meghallgatása, mint törvényellenes, mellőzendő. Hiszen ez esetben az árvaszék kizárólag az anyai ág véleményére volna utalva, szóval egyoldalú felfogásra !

Ez tehát az egyik elvi különbség a miniszter és az árvaszék felfogása között, a második az, hogy a meghallgatottak beleegyezése és az érettség konstatálása esetén az árvaszék nagykorúsítani *köteles* és a szükségesség és célszerűség kérdését nem vizsgálhatja. Ez irányban az árvaszék a következő felfogáson van. A meghallgatott egyének beleegyező nyilatkozata csupán konzultativ jellegű, ami a törvényhely utolsó bekezdésének ama szavaiból is következik, hogy «a meghallgatottak egybehangzó véleménye» alapján megadott nagykorúsításhoz felsőbb gyámhatósági jóváhagyás nem szükséges. Nyilvánvaló ebből is, hogy a meghallgatott egyének véleménye az árvaszék döntésére nem szükségképen elhatározó jelentőségű. A meghallgatott kiskorúról szerzett impresszió és a szintén meghallgatott szülők stb. véleményének mérlegelése alapján önállóan alkotja meg az árvaszék magának a képet a kiskorú szellemi képességéről és érettségéről. Ha erről meggyőződött, a miniszter felfogása szerint a nagykorúsítást megadni tartoznék. Az árvaszék azonban nem osztja ezt a nézetet, hanem döntésének meghozatala előtt őt még más megfontolás is vezérli. Ez a megfontolás az, hogy a nagykorúsítás olyan kedvezmény, amely nemcsak előnnyel, de lényeges hátránnyal is jár. Előny a kiskorú cselekvési szabadságának kiterjesztése, — mert ügyeit most már önállóan végzi, — hátrány ellenben reá nézve az, hogy elveszti azt a fontos, speciális védelmet, melyet a gyámi törvény a kiskorúaknak biztosít és amelyet a gyámhatóság a gyámtörvény 263. §-a értelmében nyujtani tartozik.

Eszerint t. i. a gyámhatóság legfőbb feladata a kiskorúak anyagi és szellemi érdekeinek megóvása. Ez utóbbi szempontból vizsgálja az árvaszék a nagykorúsítás szükségességét és célszerűségét.

Azt mondhatnám, hogy az árvaszék vizsgálódása két irányban mozog, az egyik befelé, a nagykorúsítandó lelki képességeinek és érettségének megállapítására irányul, a másik kifelé, a kiskorú ama sajátos körülményeinek és életviszonyainak felkutatására, amelyek közé a kiskorú a nagykorúsítás után lép és amelyek jövendő sorsát eldöntik. A külső körülmények vizsgálatánál abból indul ki az árvaszék, hogy, ha nem forog fen valamely különös ok vagy körülmény, mely a nagykorúsítást szükségessé teszi, ha a kiskorú nem szenved semmi hátrányt azáltal, hogy cselekvési szabadsága, mint kiskorúé továbbra is korlátozva marad vagy ha egyenesen oly jelenségek mutatkoznak, amelyek a nagykorúsított jövendő sorsát károsan befolyásolnák, akkor egymagában azért, mert a kiskorú ügyei önálló vitelére érett, miért veszítse el a kiskorúaknak fentemlített speciális védelmét? Itt azt az ellenvetést lehetne tenni, hogy egy saját ügyeinek vitelére képes és érett egyén önmaga is képes a nagykorúsításnak szükségességét és érdekében álló voltát belátni és így az árvaszék ez irányú vizsgálódása felesleges. Ez a felfogás azonban a való életet nem fedi. A tapasztalás azt mutatja, hogy a legérettebb, teljes szellemi képességekkel felruházott egyén is, igen gyakran tisztán külső, esetleg érzelmi okokból olyan befolyásnak enged, amely későbbi sorsának csak hátrányára lehet. Elég legyen itt csak két példára hivatkoznom. Egy 20 éves, teljesen érett tanítónő, kinek édesatyja nagy anyagi zavarokkal küzdött, kizárólag azért kérte nagykorúsítását, hogy örökségét felvehesse és atyja adósságait rendezhesse. Egy másik, 22 éves, önálló keresettel bíró fiatalember azzal a rejtett céllal kérte nagykorúsítását, hogy vagyonához jutva, azt egy hozzá nem méltó nőre pazarolja. Mindkét esetben oly egyénekkel állott szemben az árvaszék, akik teljes ügyviteli képességgel és érettséggel bírtak és a nagykorúsítást még sem adta meg, mert oly zavaró külső körülmények fenforgását észlelte, melyek folytán az önrendelkezési képesség korábbi beálltát a kiskorúak érdekében állónak nem találta. Az értelmi érettség ugyanis igen sokszor nincs összhangban az érzelmekkel és hajlamokkal. Ahol pedig az árvaszék ilyen diszharmoniát észlel, miért ne mondhatná higgadt mérlegeléssel azt, hogy egyenlőre a kiskorú érdekében állónak látja a törvény kivételes védelmét.

Hátha pár év multán a kiskorú más belátásra jut, vagy más életkörülmények közé kerül.

Kiemelem azonban azt, hogy az árvaszék a szükségesség és célszerűség vizsgálatánál annyira már nem megy, hogy a nagykorúsítást egyenesen attól tegye függővé, hogy a kiskorú az önjogúvá nyilvánítás által előnyhöz jusson, helyzete a korábbival szemben javuljon. Ezt a különben gyakorlati és észszerű követelményt, melyet a polg. törvk. terv.-nek 4. §-a már szükség

képen megkövetel, a törvény hallgatása folytán bajos volna feltételként felállítani, az árvaszék beéri azzal a tudattal, hogy a nagykorúsítás által a kiskorú a korábbi helyzeténél rosszabbá nem kerül.]

Az árvaszék ismertetett felfogásának helytállóságát a tapasztalat is számtalanszor igazolta. Sokszor igazolódott az elutasított kiskorú utólagos önvallomásával, hogy a szülők saját érdekükből kérték gyermekük nagykorúsítását, legtöbbször azért, hogy a kiskorú vagyonához jussanak, akár a célból, hogy nyomasztó adósságaiktól szabaduljanak, akár azért, hogy a vagyont kétes vállalkozásaikba fektessék. Sokszor lett szomorú vége az oly nagykorúsításnak, amelyet az árvaszék alakilag kifogástalan, utólag azonban koholtnak bizonyult adatok alapján megadott. Sőt bármilyen különösen hangozzék is, megállapítható itt az is, hogy sokszor még *vagyontalan* kiskorú is köszönettel adózott azért, hogy szülője kérelme dacára nem nagykorúsíttatott, olyankor t. i., midőn a szülők tönkremenve, gyermekük neve alatt akarták kétes üzleteiket tovább folytatni.

Különösen kényes a nagykorúsítás a hagyatéki eljárás folyamán, amikor a cél rendszerint az, hogy a gyámhatósági beavatkozás meghiúsíttassék. Ily esetekben a fokozot szigor annál inkább indokolt, mert ellenesetben azt a látszatot kelthetné fel az árvaszék, mintha munkáját csökkenteni és felelősségét elhárítani kívánná.

Dr. Csorna Kálmán.

Szemle.

BELFÖLD.

— **A nemi betegségek elleni küzdelem** törvényhozási programmját kívánja megállapítani az az értekezlet, amely a Nemzetvédő Szövetség meghívására e hó 12-én kezdődött. Témái mélyen belevágnak a jog minden ágába és az egész vonalon az állami beavatkozás fokozását teszik szükségessé. Kötelező egészségügyi vizsgálat, a betegség kötelező bejelentése és a kényszergyógykezelés szükségszerű feltételei a küzdelem sikerének. Akinek érzéke van az eugenika mindent meghaladó fontossága iránt, az csak örömmel üdvözölheti az ankét programmját. De az állami ellenőrzés mélyítése nem járhat azzal az eredménnyel, hogy a törvényhozás egy őszinteség nélkül való aszketa erkölcs posztulatumait szentesítse, hogy a nemi élet kinövéseivel együtt megnyírbálja a nemi élet szabadságát, vagy a férfimorál egyoldalú érvényesülését biztosítsa. Teljes sikert kívánunk az értekezletnek, azonban programmjában, sajnos, egy nézőpont nem érvényesül eléggé: a nemi élet szoros összefüggése a szociális kérdéssel. Ott találjuk ugyan a családalapítás megkönnyítését, a nagyvárosi lakásügy, a cselédügy stb. reformját, de mindezen bajok primär okának: a tőke és a munka ferde viszonyának megjavítása nélkül a legbölcsebb reformgondolatok is ingoványos talajra épített légvárak maradnak. Igaz ugyan, hogy ez a probléma kívül esik az értekezlet gondolatkörén, de reméljük, hogy azon a nagy ankéten, amelynek előértekezlete most a világ harcterein befejezéséhez közeledik, a kérdések kérdése is a mainál kielégítőbb megoldást fog nyerni.

— **A szabadalmi jogalkotó rendeleteket** dr. Kramolin Ernő kir. törvényszéki bíró, a Bírák és Ügyészek Lapja f. é. 65/66. számában, a budapesti ügyvédi kamara felterjesztéseivel és a Jogt. Közl. 11. számában megjelent «sr.» jegyű cikkel szemben, melegen védelmébe veszi. A vádiratot a személyeskedés terére nem követjük.

A cikkíró «nem kíván reflektálni» a kamarai felterjesztés ama megállapítására, amely szerint a törvény a minisztert a felügyeleti jognak csupán gyakorlására, nem pedig az anyagi fegyelmi jognak megalkotására hatalmazta fel. Ezzel elismerte, hogy a rendelet — e nagyfontosságú közjogi matéria körében — *túllépte* törvényes hatáskörét. Mentségére azt hozza fel, hogy a rendelet «*recipiálta*» a rendes bíróságokra nézve hatályban levő bírói ügyv. szab. egyes rendelkezéseit és hozzáteszi, hogy a felterjesztés tervezője ezeket nyilván nem ismerte.

Ezzel szemben utalunk a t. cikkíró úr által bizonyára igenis ismert következő momentumokra:

1. A 4291/91. ig. min. rendeletbe foglalt bírói ügyv. szab. mint maguk a törvények, (1890 : XXV. és 1891 : XVII. tc.) amelyek alapján kibocsáttattak, csakis a m. kir. bíróságokra kiterjedő hatályúak, a szab. hivatalra mint a magyar szent korona országainak egyetemes (ú. n.) közös törvényhozása által alkotott bírói hatóságra tehát ki nem terjeszthetők, külön törvényi felhatalmazás nélkül. 2. Az 1890 : XXV. és 1891 : XVII. tc. utolsó §-ainak végrehajtási felhatalmazása nem foglalja magában a bíróságainkra vonatkozó anyagi fegyelmi jog megalkotását, miért is e részben az érvényben álló bírói ügyv. szab. jogforrási erejét kétségbe kell vonnunk és miként ez a t. cikkíró úr előtt bizonyára szintén ismeretes, mert — miként a Bírák és Ügyészek Lapjának éppen az ő cikkét tartalmazó száma is regisztrálja — a fegyelmi jog megalkotása, épen bírói körökben, most képezi élénk megvitatás tárgyát. 3. Ezenfelül a többször említett bírói ügyv. szab. fegyelmi rendelkezései határozottan *elavultak*, mai felfogásunkkal össze nem férők és pl. a 86. §. 3. bekezdésének ama rendelkezése, amely szerint a felügyeleti hatóság oktató figyelmeztetést adhat az ügyek *alaposabb* elintézése tekintetében, a soha élő joggá nem vált, *desuetudo* áldozatává lett, mert a magyar bírót helyes közjogi érzéke mindig megóvta attól, hogy felügyeleti beavatkozás címén az ítélkezésnek alaposságát (tehát érdemét) befolyásolja. 4. Az 1891 : XVII. tc. felügyeleti rendszere az, hogy az összes bíróságokat az igazságügyminiszter *fő*felügyeleti joga alá helyezi (1. §.); ezenfelül minden bíróságot saját főnökének felügyelete alá helyez (2. §.); csupán a törvényszékektől kezdve *lefelé* helyezi a bíróságokat még egy közbenső fórumnak, t. i. a felettes bíróság vezetőjének is a felügyelete alá. Ennek megfelelően a szab. törv. 24. §-a a szab. hivatalt, amelynek bírói részben ítélőtáblai, részben kir. kúriai rangban *is* állanak (5. és 6. fiz. oszt.) közbenső fórum nélkül a kereskedelemügyi miniszternek közvetlen felügyelete (*nem* főfelügyelete) alá helyezi közbenső fórum statuálása nélkül, de megengedi, hogy a miniszter a felügyeleti jogot közvetlenül vagy a szab. tanács elnöke *útján* — az utóbbi tehát nem a saját jogán — gyakorolja. Ennek ellenére a sérelmes rendelet hallgatással mellőzi, tehát kiküszöböli a hivatal saját főnökének, analógia szerint egyedül megállható felügyeleti jogát, s erészben kétes értékű a t. cikkíró úrnak ama vigasza, hogy azt a rendelet «természetesen távolról sem érinti»; mert a szab. hivatal elnökének a cikkíró által jóindulatulag koncedált ilyen jog — bármennyire természetes volna — törvényben lefektetve nincsen, a felügyeleti jogot kodifikálni intendáló rendeletből pedig kimaradt, tehát *non existensnek* tekintendő.

A kamarai felterjesztés tehát joggal hagyta figyelmen kívül a cikkíró úr által kiemelt ügyviteli rendeletet.

Sajátságos benyomást tesz az, hogy a szab. hiv. és a szab tanács ügyv. szab.-nak a másik két felterjesztésben foglalt részletes és tárgyilagos birálatával szemben csak azt tudja felhozni, hogy «ilyenek után» (!) ezekre jogászi szempontból «nagyon kevés észrevétele» lehet.

A védirat egyetlen szóval sem adja magyarázatát annak, miként lehetett az, 1912 : LV. tc. 6. §-ának, mint speciális törvénynek ama kifejezett rendelkezése ellenére, amely szerint a szab. perekben a Pp. (megfelelően) alkalmazandó olyan új eljárási jogot rendeletileg kodifikálni, amely lépten-nyomon egyenes *ellentétbe* helyezkedik a Pp.-sal?!

A cikkíró az officialitásnak a peres és a fellebbviteli eljárásban való meghonosítását úgy akarja kimagyarázni, hogy a szab. hiv. 2. sz. teljes ülési határozata (1899 : XI. 18.) felszólalási ügyekben megállapította az officialitás elvét, tehát a rendelet ezt az elvet perekre és a fellebbviteli eljárásra is jogosítva volt kiterjeszteni. A bírói gyakorlatnak bizonnyal meg van a jogforrási ereje arra, hogy valamely eljárási elvet továbbfejlesszen és törvényt authentikusan interpretáljon, de ezt a jogot a magyar jogforrástan a *rendeletnek* nem adja meg. Megtörtént, — hogy, hogy nem, — hogy a keresk. miniszter a szab. hiv.-nak ezt a teljes ülési határozatát «*jóváhagyta*», az ügyv. szab. «*helyes értelmezésének nyilvánította*» és «*elrendelte*» a jövőben annak követését.

Teljes ülési határozat, min. rendelettel jóváhagyva! A cikkíró úr sejteni sem látszik ennek az alkotmányjogi monstruozitását; az egész rendeletet, amelyet még ma is — 17 év után — restelkedve említ a szab. hiv. és a minisztérium minden érdekelt

tényezője, szóró-szóra *lenyomatja* cikkében és belőle meríti a törvénytrontó eljárási rendelet igazolására (!) szolgáló legfőbb érveit. Ha a törvény a bírói gyakorlat és a min. rendelet jogforrási erejének egymáshoz való viszonyát *így* ítéli meg a cikkíró úr, akkor nem csodálkozni, de örvendeni kell azon, hogy a kamara felterjesztései nem találkoznak a helyeslésével. Így azután érthetővé válik az is, hogy a sérelmes rendeletnek még 17. §-át is rendben levőnek találja, amelynek alapján a szab. hivatal előtt eljáró ügyvéd elmozdítható és helye egy «kisegítő» (műszaki) «társképviselő»-vel tölthető be. E szakasz szerint a Pp.-nek az érthető előadó képességet nélkülöző felek elleni eljárást szabályozó 111. §-ában megszabott jogkövetkezmények mellett a tárgyalás el is napolható. A Pp. 111. §-a maga kimondja (ut. bek.) hogy ez az intézkedés *ügyvédekre* alkalmazást nem nyerhet; az említett rendeletnek egyenesen az ügyvédek ellen rendelkező 17. §-át a cikkíró mégis a Pp.-ből merített *analógiával* támogatja: a Pp. 226. §-ára (helyesen 228. §.) utal, amely szerint «a biróság a tényállás felderítése céljából elrendelheti, hogy a fél leszármazási táblákat, terveket, vázlatokat és más felvilágosító rajzokat terjesszen elő...» Ehhez már aztán csakugyan nem kell kommentár! *sr.*—

— **Ne bis in idem.** A kir. törvényszék ítélete ellen a védő semmisségi panaszt jelentett be, okul azt hozva fel, hogy a vádlott ellen a bűnvádi eljárás már megindítható sem lett volna, mert a m. kir. honvéd hadosztálybíróság a vádlottat ugyanezen vád alól már jogerősen felmentette. A kir. Kúria ezt a panaszt, amelyet a Bp. 385. §. 1. *c)* pontjára alapítottnak tekintett, alaposnak találta. «A kir. törvényszék megállapítása és az előiratok szerint ugyanis a honvéd büntetőbíróság ugyanebben az ügyben, azonos feljelentés és a honvédügyész részéről vádbavett ugyanazon cselekmény tekintetében már jogerősen ítélkezett és a vádlottat bűncselekmény tényalladékának hiánya okából felmentette. A honvéd büntetőbíróság előtt a vádlott a katonai büntetőtörvény 327. §-ában meghatározott bűntett miatt vádoltatott, a bíróság azonban nemcsak azért mentette fel a vádlottat, mert nem látta fenforogni az idézett §-ban meghatározott bűncselekményhez szükséges, a haderőt veszélyeztető különös bűnös célzatot, hanem abból az okból is, mert a vádlottnál hiányzott a szerződés megszegésére irányzott szándék is, sőt nem találta megcáfoltnak azt sem, hogy a szállított bakancsok egyes lényegtelen gyártási hibáktól eltérve, a szerződés feltételeinek megfeleltek. Minthogy ezek szerint az ezúttal vádbavett cselekmény tárgyában korábban jogerős ítélet hozatott, a kir. törvényszék ítéletének megsemmisítésével a vádlottat a vád alól a Bp. 326. §. 1. pontja alapján fel kellett menteni.» (1917. B. III. 160.)

— **A magyar-bosnyák és keleti gazdasági központ közleményei** címmel igen értékes folyóirat indult meg, amelyet a központ igazgatója: dr *Balkányi* Kálmán szerkeszt. A 244 oldalra terjedő kötet egy rovata «Jogi archivum» címmel (138—160. l.) a kelet jogi vonatkozású eseményeiről ad számot. Ebben a rovatban találjuk dr. *Berinkey* Dénes érdekes tanulmányát a német-török szerződésekről, továbbá a kapituláció megszüntetéséről szóló császári irádé és a vele kapcsolatos törvények szövegének fordítását, a török moratóriumi törvényt, végül közleményeket a bosnyák moratóriumról, a készülő bolgár törvényekről és az igazságszolgáltatásról a hódított bolgár területen. A közlemények a központ irodájában (VI., Andrássy-út 12.) rendelhető meg.

— **A Jogállam könyvtára.** Vámbéry Rusztemnek «A fiatalkorúak bírósága a háború alatt és a háború után» címen a Magyar Jogászegyletben tartott előadása kibővített alakban a dr. Gyomai Zsigmond által szerkesztett «Jogállam könyvtárá»-ban megjelent. A Jogállam könyvtárának már ezen első számából is meggyőződhetünk a kiállítás és nyomás kifogástalan voltáról, amely ezuttal is dícséri a Franklin-Társulat munkáját. Vámbéry 6½ ív terjedelmű dolgozatának ára 5 K. A Jogállam előfizetői 25% árkedvezménnyel szerezhetik meg.

— **Bűntettesek és bűncselekmények a háború alatt** cím alatt dr. Auer Györgynek a Bűnügyi Szemlében közzétett tanulmánya az Angyal-Szeminárium kiadványában önálló mű alakjában megjelent.

KÜLFÖLD.

— **Az orvos felelőssége** a műtét sikeréért. A sokat megvitatott kérdéshez fűződő bírói gyakorlat egy újabb felsőbírói döntéssel gazdagodott. Az osztrák legfelsőbb törvényszék foglalkozott legutóbb az orvosi felelősség ezen problémájával egy sikeresnek tényleg nem nevezhető műtéten keresztülment beteg keresete alapján megindult perben. A műtéti beavatkozás a beteg O-lábainak kiegyenesítése céljából történt, azonban a várt eredmény helyett az következett be, hogy egyenes végtagok helyett a betegnek X-lábai lettek. Ezenfelül azonban a beteg járásközben fájdalmat érzett a hosszas kezelés dacára s így a kiállott fájdalmas műtét semminemű javulást nem hozott állapotába. A kártérítési keresetnek a beállott eredményért való felelősség hiánya következtében egyik bíróság sem adott helyet. Az elvi álláspont jelzését azonban csupán a legfelsőbb bíróság határozatában találjuk meg. Itt is a legrövidebbre vannak összefoglalva a jogi indokok. A legfőbb törvényszék álláspontja szerint a műtétet végző orvosnak csupán azt kell kimutatnia, hogy rendelkezik a műtét elvégzéséhez szükséges szaktudással és a beteg kezelését el nem hanyagolta. Ha e két tényező fenforgása megállapítható, a balsikerért az orvost felelősségre vonni nem lehet. Az adott esetben pedig ez a két körülmény az alsóbíróságok által, mint ténykérdés orvosszakértői vélemény és tanúvallomás segélyével megállapítást nyervén, utólagos felelősségrevonásnak nincsen helye. (Rv. I. 448/15.) A sovány indokolása a határozatnak, mint elvi döntésnek jelentőségét lényegesen csökkenti. Gyakran tapasztalhatjuk egyébként, hogy a szófukar, tacitusi rövidségre törekvő indokolások épen oly zavartokozó hatással vannak az alsóbíróságok gyakorlatára, mint a terjengős és a lényeget elvizenyősítő elmefuttatások a bírói határozatokban. A bíróságnak az adott eset különös körülményeire tekintettel történt állásfoglalása elmosódik, általános jelentőséget tulajdonítanak a döntésnek, míg egy újabb esetben a bíróság más különös szempontokra tekintettel eltérően határoz. Az ily jelenségek azonban a jogbizonytalanság látszatát alkalmasak feltüntetni. Ennek azonban elejét kell venni. Ha a felsőbíróság a szükséghez képest az általános elv kimondása mellett kellően kidomborítanák az egyes esetekben azokat a különös körülményeket, amelyek a döntést befolyásolták, ha hangsúlyoznák, hogy a kérdésnek valamely irányban való konkrét eldöntését általános érvényűnek tekinteni még nem lehet, úgy ezzel a perek megelőzése szempontjából is eredményes munkás végeznének. A német birodalmi törvényszék számos határozata e tekintetben tökéletes mintaképül szolgálhat. *A.*

— **A feltételes megkegyelmezést,** amely Poroszországban a feltételes elítélés intézményét pótolja, az igazságügyminisztériumnak 1917 március 9-én kelt rendelete kiterjesztette. E rendelet szerint a hat hónapot meg nem haladó tartamú szabadságvesztésbüntetés végrehajtását, amennyiben az ítélőbíróság javaslatba hozta, nemcsak az igazságügyminiszter, hanem a főügyész és az ügyészség vezetője is felfüggesztheti. Az igazságügyminiszternek 1917 március hó 14-én kelt rendelete (I. M. Bl. 85. lap) az eljárást szabályozza, amelyből kitűnik, hogy a bíróság mindnagyobb szerephez jut a kedvezmény megadása körül. Egész biztosra vehető, hogy a végrehajtásnak bírói felfüggesztése a Németbirodalomban csakhamar polgárjogot fog nyerni.

— **Az élelmiszerkészletek eltitkolása** által elkövetett bűncselekményben (1915. év február 21-én kelt császári rendelet 33. §-ába ütköző kihágás) való bűnösség kimondása esetére a készletek elkobzása a bírói határozatban nem mondható ki. Az osztrák semmitőszék a jogegység érdekében használt perorvoslatnak helyt adva, hozzájárult a fenti álláspontho. A rendelet vonatkozó (13. és 30.) §-ai kimondják ugyanis, hogy a be nem jelentett készleteket a politikai kerületi hatóság elkobozhatja. A bűnvádi eljárás terén való elkobzás azonban a büntetőtörvény általános szabályai szerint csakis akkor lenne elrendelhető, ha erre a jogszabály *a bíróságot kifejezetten kötelezné.* Minthogy azonban a császári rendelet a bűnösség megállapítása esetére csupán szabadságvesztésbüntetés kiszabását rendeli, az elkobzás kimondása a bíróság részéről meg nem történhetik. (Kr. I. 341/15.) *A*

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95).

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 16. szám. Budapest, 1917 április 22.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Rosnyay Dávid* kúriai tanácsjegyző: Leíró jogtudomány. — *Dr. Barthos Andor* kereskedelmi min. tanácsos: Jogirodalom: «Magyar ipari közigazgatási jog.» Irta: dr. Dános Árpád. — *Dr. Hevesi Illés* budapesti kir. törvényszéki bíró: Az életbiztosítás és a hadikockázat. — I. *Dr. Jantsovits Emil* gyulai ügyvéd. II. *Dr. Szokola Leó* székesfővárosi árvaszéki jegyző: Eltűntek, hadifoglyok vagyonának kezelése. — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi és Perjogi Döntvénytár. — Tartalommutató a Hiteljogi Döntvénytár X. füzetéhez.

Leíró jogtudomány.

Körülbelül a század eleje óta Németországban az uralkodó jogtudománnyal szemben egy ellenáramlat keletkezett, mely céljául azt tűzte ki, hogy a jogot az élethez közelebb hozza. Programmját Kantorovitz Gnaens Flavius álnév alatt 1906-ban közzétett «Der Kampf um die Rechtswissenschaft» című röpiratában fejtette ki.

A szóbanforgó mozgalom természetes ellenhatás eredménye, mely ellenhatásnak a német jogtudományban minden előfeltétele megvolt. Sehol a jogtudomány nem veszett annyira bele a dogmatikai vitak vigasztalan mindajba, mint épen Németországban, mihez még az is hozzájárult, hogy épen a legfontosabb jogterületeken a német tételes jog a római jog recepciója folytán tulajdonképen idegen jog. Ez a recepció a természetes jogfejlődést megszakította úgy, hogy még az ú. n. germanisztikus irányzat is, mely forrásait az ősgermán intézményekben keresi, a romanisztikus irányzat közbejött, sok évszázados, mindúntalan az ősforrásokra visszanyúló uralma folytán ma már idegennek tekintendő.

A. B. G. B. megalkotása óta pedig épen ezen a legfontosabb jogterületen az uralkodó jogtudomány úgyszólván kizárólag a §. tisztelettől vezetett interpretációban merül ki, mely működése eredményeit nézve, erősen hasonlít a glossatorok tevékenységéhez.

A jog a társadalom életével sokkal szorosabb kapcsolatban van, semmint egy az épen említett módon felfogott jogtudomány sokáig ellenmondás nélkül maradhatott volna, annál kevésbé, miután a többi társadalomtudományok épen az utóbbi évtizedekben addig nem is sejtett változáson mentek át.

Az új irányzat úgy amint Kantorovitz és követőinél megjelent, mindenekelőtt úgy akarja azt az említett célját, hogy a jogot az élethez közelebb hozza, elérni, hogy a jogalkalmazó bírót a törvény megkötöttsége alól felszabadítja. Követői a jog eldogmatizálódásának és ennélfogva az élettől való elzárkozódásának okát abban látják, hogy a bíró az állami joghoz feltétlenül kötve van és hogy minden döntését ebből az állami jogból kell megindokolnia. A bírót tehát ebből a megkötöttségből fel kell szabadítani. Végeredményében ez az irányzat nem kíván egyebet, minthogy a konkrét jogalkotás teendőjét áttolják a bíróra.

Természetes, hogy mindazok, akik az osztályharc elméletének az álláspontján állanak, még abban az esetben is, ha nem vonják le ennek az elméletnek minden konzekvenciáját, nem hajlandók egy olyan megoldást elfogadni, mely a törvény megkötöttsége alól felszabadítja ugyan a bírót, de helyébe annak az egyéni felfogását állítja. Az osztályharc elméletének hirdetői előtt ez a bírói élet- és jogfelfogás, mindig csak az uralkodó osztály érdekeinek megfelelő lesz, tulajdonképen nem más, mint annak az uralkodó osztálynak a felfogása, amely osztályból a bírák is kikerülnek.

Főleg ez az oka, hogy az említett szabad jogi irányzattal szemben is egy újabb irányzat keletkezett, melynek hívei elsősorban azokból kerültek ki, kik az osztályharc elméletének alapján állanak, anélkül azonban, hogy ennek az elméletnek merev konzekvenciáit levonnák.

A most szóbanforgó irányzat szemben az előbb említettel nem a jogalkalmazás, hanem a jogalkotás reformját helyezi az előtérbe.

Ennek a magát szociális jognak és igaz jogtudománynak nevező mozgalomnak, alapgondolata, hogy a jog lényege nem egyéb, mint «társadalmi folyamatok fogalmi meghatározása». Hívei azt vitatják, hogy az igazi jog a társadalmi jelenségekben adva van és pedig nemcsak általánosságban, hanem konkrét formában. Helyesen tehát a törvényhozó a jogot nem alkotja, hanem csak megállapítja, hogy azok a szabályok, melyekről a tudomány az induktív módszer segélyével végrehajtott kutatások alapján azt állítja, hogy azok a társadalomban élőjogként léteznek, tényleg társadalmi jogszabályok. A jogalkotás tehát eszerint az irányzat szerint nem politikai kérdés, jogalkotásra a szó ma használatos értelmében szükség sincsen, sőt minden a ma általánosan e szó alatt értett módon végbemenő jogalkotás súlyos hiba. Jogalkotás, mint voluntáris művelet nem is szabad létezzék, hanem csak a társadalomban élő jognak induktív úton való felfedezése. A jogszabályok a maguk konkrét alakjukban élnek a mindenkori társadalomban, azokat tehát nem megalkotni, hanem csak a társadalmi jelenségek tömkelegéből kiásni kell. Vagyis röviden eszerint az irányzat szerint a jogot a törvényhozó nem konstituálja, hanem csak deklarálja. «Helyes és igaz» tehát csak az, ami a mindenkori társadalomban élő jogként adva van, «igaz jogtudomány» csak az, ami czeknek a társadalomban objektíve adott szabályoknak a felderítésével foglalkozik.

Az «igaz jogtudomány» induktív úton kívánja megállapítani azt, hogy a társadalomban micsoda konkrét jogszabályok élnek, ehhez képest hívei, mindenek előtt a mai jogtudomány módszerét kívánják reformálni. Mozgalmuktól végeredményében azt remélik, hogy a mai, szerintük tisztán csak az uralkodó osztály érdekeit szolgáló államjog helyét az általuk szociális jognak nevezett, a társadalomban élő jog fogja elfoglalni. Az eként megállapított jog szerintük igazságosabb lesz, mint a mai, mert míg a mai jog kizárólag csak az uralkodó osztály érdekeit szolgálja és az ú. n. szociális jogalkotások is csak szinlegesen azok, addig az ő általuk ajánlott módon megállapított jog a társadalmi osztályellentétekre is kiegyenlítően és kibékítően fog hatni.

A jogtudomány a teológiából eredt, abból a tudományból, amely anyagánál fogva a spekuláció bevehetetlen fellegvára. Útjaik már régen széjjelváltak, mindemellett a jog és vele a társadalomtudományok főmódszere általában még ma is spekuláció, melyet a modernül gondolkodók azzal igyekeznek enyhíteni, hogy itt-ott tanításuk igazolására egynéhány példát hoznak fel, gondolván, hogy ezzel a pozitíven kutató modern szellemnek is eleget tettek.

De nemcsak a konzervatív iskolák módszere még ma is túlnyomóan a spekuláció, hanem a radikális társadalomtudományi iskolák, mint pl. a történelmi materializmus alaptételei is ugyanezen az ingatag alapon épülnek fel.

A társadalomtudományi elméletek gombamódjára szaporodnak,

az egyes iskolák a nyomdafesték métermázsáit emésztik fel egymás ellen. Nap-nap után a szellemesebbnél szellemesebb elméletekkel találkozunk és az eredmény, hogy minden elmélet igazolására akad egynéhány példa, és ki-ki a maga hite és ízlése szerint vagy elfogadja ezeknek az elméleteknek egyikét, vagy pedig egy újat alkot magának a saját házi használatára. Épen így a jogról szóló felfogás is a mindenkori gondolkodó világnézetének hű képe.

Tételeit pozitív, tapasztalati alapon senki sem képes bebizonyítani. Senki sem tud felelni azokra az alapvető kérdésekre, hogy a jog és a mindenkori társadalmi jelenségek közötti összefüggés milyen természetű, kényszerű-e vagy sem, vagy pedig a jog épen a mindenkori jogalkotók önkényű, a többi társadalmi jelenségektől független alkotás-e?

Az ú. n. szociális jogi iskola ismertetett elméletét is végeredményében ezek közé a spekulatív alapon felállított elméletek közé kell számítanunk. Kiinduló pontja, mint láttuk az, hogy a társadalomban konkrét jogszabályok alakulnak ki, melyeket csak fel kell fedni és kész a megfelelő, a társadalmi osztályharcot kiegyenlítő jogrend, az így megtalált jogrend pedig a helyes jog foglalata.

Ezt a tételét, amelyre a maga egész tanításának az értékét alapítja, az általa kizárólag helyesnek talált induktív módszer logikai szabályainak megfelelően még egyik auktor sem bizonyította be.

A szociális jognak nincsen azonban empirikus értékmérője sem.

Valamely jogszabály felismerésének első feltétele, hogy legalább formailag tisztában legyünk a jog fogalmával, enélkül mérték hiányában, amelyhez az egyes jelenségeket mérhetnők, nem tudjuk a társadalmi jelenségek tömkelegéből, még abban az esetben sem, ha az előbb említett alaptételt különben valónak elfogadnók, a jogi jelenségeket kiválasztani. Miután pedig empirikus úton a jog fogalma még nincsen megállapítva, ennélfogva kénytelen ez az iskola is a jog fogalmát vagy spekulatív úton meghatározni, vagy pedig valamely eddigi szintén nem empirikus alapon nyugvó fogalommeghatározást elfogadni. Tudvalevőleg pedig semmi sem vitásabb a jog elméletében, mint épen a jog fogalma, igen sok auktor épen ezért csak formális definicióra szorítkozik. Ha pedig a jog alapfogalmát nem empirikus úton állapítjuk meg, akkor az ennek az alapmértékének a segélyével történt indukció sem fog megnyugtató eredményre vezetni.

Annak bizonyítására pedig, hogy a szociális jog tételei nagyon is reá szorulnának az empirikus igazolásra, elég arra hivatkozni, hogy a gondolkodóknak egy hatalmas tábora azt állítja, hogy a jogi és társadalmi jelenségekre vonatkozó törvények tisztán voluntarisztikusok, egy másik hatalmas iskola pedig azt vitatja, hogy a társadalomban örök természeti törvények uralkodnak és ezek az örök természeti törvények határozzák meg kényszerítő erővel azt is, hogy milyen legyen a jog. Mindkét említett álláspont kizárja azt, hogy a szociális jogi iskola álláspontja helyes lehessen. Ha az első helyen említett elméletnek van igaza akkor a társadalomban jogszabályok nem is alakulhatnak ki, hiszen minden jogszabály a jogalkotó önkényes elhatározásának az eredménye, ha pedig a második helyen említett teória tétele helyes, ez esetben a jogot átalakítani amúgy sem lehet, az a társadalomban uralkodó törvényszerűség szükségképeni folyománya. Ahhoz, hogy a jog átalakuljon, a jogot létrehozó okok kell átalakuljanak.

Ezzel szemben miért volna tehát a szociális jog szintén be nem bizonyított elmélete helyes? Miért lenne épen az általa ajánlott módon megállapított jog a sokat keresett helyes jog? És feltéve, hogy a társadalomban alakulnak is ki bizonyos jogszabályok, miért épen ezek azok, amelyek az ideális jogrend megalakításához alkalmasok? Nem léteznek tömegtévedések? És ha az egyes osztályok joga nem fedné egymást, ha ugyanazon anyagra nézve különböző, ú. n. társadalmi jogszabályok konkurrálnának egymással, melyiket kell ezek közül az igazi társadalmi jognak tekinteni?

A jog nem öncél, hanem eszköz, amelynek segélyével egy bizonyos társadalmi rend érhető el, vagy legalább is közelíthető meg. A társadalmat alkotó egyedek egy bizonyos cél felé törekednek, de ezeknek az eléréséhez végeredményében a jog csak út. Hol a garancia arra nézve, hogy a társadalmat alkotó egyedek célkitűzése nem tömegtévedés, hogy amennyiben a cél nem téves is, a választott út jó? Vagy államtudományi, politikai előrelátás nem létezik-e, minden hatalmi irányítás szükségképen rossz-e?

Mindannyi kérdés, amely válaszra vár az esetben, ha a szociális jog tételét el akarjuk fogadni. A válasz ezidőszerint késik és mint az alábbiakban látni fogjuk, a szociális jog által ajánlott módszer segélyével soha megadható nem lesz.

Mindamellett azt az érdemet nem lehet a szociális jogi iskola híveitől elvitatni, hogy nagy agilitással hirdetik azt, hogy a jogban széleskörű, a mostaniaknál sokkal stabilisabban megalapozott tapasztalati ismeretekre van szükség és hogy általában véve gondos vizsgálat tárgyává kell tenni azt, hogy a spekulációnak van-e egyáltalán és ha igen mennyiben, ebben a tudományban helye.

A tapasztalati módszer és a szociális jog, mint már a kifejtettekből következik, egyáltalán nem azonos fogalmak. Míg a szociális jog, mint láttuk, maga is spekulációval dolgozik végeredményében, addig a tapasztalati módszer alatt igazságoknak és összefüggéseknek tapasztalat, azaz érzékelés útján való kutatását értjük.

A tapasztalati módszer értékét a jogtudományban is, habár még nem általánosságban, felismerték, sőt ez a módszer egyes jogterületeken máris elfoglalta az őt megillető helyet, így pl. erre a módszerre alapították az egész modern kriminologiát.

Azt, hogy a társadalomtudományokat tisztán csak a tapasztalati (empirikus) úton szabad művelni, szintén már régebben hangsúlyozzák (pl. Durkheim). Egy pár évvel ezelőtt Somló Bódog kolozsvári egyetemi tanár «Zur Begründung einer beschreibenden Soziologie» (Berlin 1909.) című művében * meggyőző erővel bizonyította be, hogy a társadalomtudományok helyes művelése csak akkor fog lehetővé válni, ha e tudományok alapjául egy az összes volt és meglévő társadalmakban felmerült valamennyi társadalmi jelenséget felölelő leíró szociológiát helyezünk. A szóbanforgó munka vagy azt bizonyítaná be, hogy az empirikus módszer segélyével a társadalom és ezzel a jogtudomány problémáit megfejteni nem lehet, vagy pedig ellenkezőleg, segélyével minden spekuláció értéktelenségét eleve is ki lehetne mutatni.

A szociális jog induktív, helyesen tapasztalati úton fel akarja fedni a társadalomban szerinte feltalálható jogszabályokat, a leíró társadalomtudomány ezzel szemben nem kialakult normákat keres a társadalomban, hanem egyszerűen regisztrálni akarja az összes létezett és létező társadalmakban a társadalmi együttélésből felmerült és megfigyelhető jelenségeket. A Somló tervei szerint készült leíró szociológia a jelenségeknek a leírását megfelelő vezérszavak alatt csoportosítaná és ezáltal módot akar szolgáltatni arra, hogy a kutató az egyes jelenségek közötti összefüggéseket és ezeknek az összefüggéseknek a törvényszerűségét anélkül tanulmányozhassa, hogy minden egyes kérdés vizsgálatánál a források zavaros tömkelegén kelljen magát keresztülennie. Vagyis a leíró szociológia a társadalmi és ennélfogva a jogi jelenségeknek és intézményeknek egy olyan hatalmas kézikönyve lenne, mint pl. a latin nyelvvel foglalkozó nyelvész számára a «Thesaurus linquæ latinæ». És tényleg a szintén normatív tudománynak elismert grammatika rég szükségét látja, hogy művelői számára a tudományos kutatáshoz szükséges empirikus anyagot összegyüjtse és rendelkezésre bocsássa. A latin nyelv nagy szótárán a német nyelvészek egész csoportja már évtizedek óta dolgozik és munkájuk még évtizedekig el fog tartani. A francia tudományos akadémia a francia nyelv nagy szótárát szintén már körülbelül 40 éve készíti és munkája még távolról sincsen befejezve. A közismert Grimm, a német nyelv nagy szótára már egész könyvtárt tesz ki és még számos kötete munka alatt áll. Csak a társadalom- és jogtudományokban nem látták még sohasem annak szükségét, hogy a velük foglalkozó kutatónak a kutatás alapjául szolgáló nyersanyagot, tapasztalati adathalmazt megfelelően, megbízható formában összegyüjtve rendelkezésére bocsássák.

A tudomány feladata az egyes, annak a tudományágnak a körébe vágó jelenségek között lévő összefüggések és az ezek között az összefüggések között lévő törvényszerűségeknek a fel-

* Magyar nyelven e cikk írója ismertette a Magyar Társadalomtudományi Szemle 1909-ik évfolyamában.

derítése. A tudomány összefüggéseket és törvényszerűségeket keres. A köznyelven természettudományának nevezett, helyesen tapasztalati (empirikus) módszert elfogadó kutatás a «mi van»-nal és «mi volt»-tal és legfeljebb még a «mi lesz»-szel foglalkozik, a «mi legyen»-re ennek a módszernek a segélyével választ adni nem lehet.

A tudomány esetleg következtet a jövőben beálló jelenségekre, de az általa megállapított törvényeknek bizonyos emberi célok érdekében való gyakorlati alkalmazása a tudományos munkálkodás körén kívül esik.

A «szociális jog» azt állítja, hogy azokat a jogszabályokat kell helyesen jognak deklarálni, melyek a társadalomban fejlődnek ki. Annak igazságát azonban, hogy a társadalomban kifejlődött jogszabályok tartalmazzák a helyes jogot, empirikus vagy induktív módon sohasem fogják bebizonyítani.

Ha azonban a tudománytól nem kívánunk többet, mint amennyit a tudomány nyujtani tud, ha megelégszünk azzal, hogy a megfelelően megalapozott empirikus módszerrel történő kutatás felderíti számunkra a társadalmi jelenségek közötti összefüggéseket és a társadalomban uralkodó törvényszerűségeket és épen ezért nem kész eredményeket, kialakult normákat, jogszabályokat keresünk a társadalomban, hanem az összefüggéseket és törvényszerűségeket kutatjuk, az esetben megkapjuk majd azt az anyagot, azokat az ismereteket, melyek a gyakorlati társadalomtudomány, a politika, bizonyos gyakorlati célok, így pl. megfelelő jogalkotás céljára felhasználhat.

A fentiekben láttuk, hogy azon az úton, amelyen az ú. n. szociális jogi iskola halad a jog- és társadalomtudomány problémáit megoldani nem lehet. A jelenlegi jogtudomány azonban kétségkívül gyökeres és radikális átalakításra szorul. Nemcsak a tudományos kutatás jutott a jelenlegi rendszer mellett úgyszólván holt pontra, hanem a folyton fejlődő élet és különösen az a hatalmas megrázkódtatás, melyen a jelenlegi háború alatt minden hadviselő állam gazdasági és államélete keresztülment a joggal szemben új, eddig alig sejtett követelményeket támasztott.

A háborús jogfejlődésnek mindenki előtt kétségtelenné kellett tennie azt, hogy a nemzetek nagy versenyében csak az a nemzet állhatja meg a helyét, amely minden tekintetben megfelelően szervezve van. A nemzeti erő csak megfelelő organizáción át érvényesülhet.

Az organizációt a jog valósítja meg. A jogtudomány ugyan arra a kérdésre, hogy milyen legyen a jog, választ adni nem tud, de elvileg meg tud felelni arra a kérdésre, hogy az egyes jelenségek között milyen az összefüggés. Ennélfogva a tudomány segélyével arra a kérdésre is választ lehet adni, hogy bizonyos célt milyen eszközzel lehet elérni és bizonyos tervezett jogintézményeknek a többi társadalmi jelenségre milyen lesz a hatása.

A jogtudomány akkor fog hivatása magaslatán állani, ha segélyével az épen említett értelemben feltett konkrét kérdésekre is válaszolni fogunk tudni.

Ehhez azonban a tudomány módszerét megfelelően át kell alakítani.

Mindenekelőtt szem előtt kell tartani azt, hogy a jogtudomány nem önálló tudomány, hanem épen úgy, amint a jog az egymással összefüggő társadalmi jelenségek egyike, épen úgy a jogtudomány is csak a társadalomtudományok egyike. A jogi jelenségeket és azoknak viszonyát a többi társadalmi jelenséghez csak akkor érthetjük meg, ha a társadalomban uralkodó törvényszerűségeket ismerjük. Ez pedig csak úgy lesz lehetséges, ha a megfelelő tapasztalati anyag a kutató rendelkezésére áll. Az első lépés tehát, amely a mai jogtudomány sivár eredménytelenségéből kivezet egy tisztán empirikus és descriptív szociológia felépítése.

Mint már fentebb említettem, a szociális jogi mozgalom ezen a ponton szintén helyesen fogta meg a problémát. Hibája azonban az, hogy a helyes gondolatot nem viszi következetesen keresztül, visszariad attól a szinte végtelennek látszó munkától, ami ennek a gondolatnak a következetes megvalósításánál a kutatóra vár; gyors eredményeket keres, ennek a következménye pedig, az egész irányzat tudományos értéktelensége.

A fentemlített értelemben vett igazi tudományos eredményeket csak úgy lehet elérni, ha az empirikus módszert minden tekintetben következetesen keresztülvisszük a kutatásainkon. Ez ma lehetetlenség. Nincsen senki, aki a társadalomtudomány problémáit és az ezekre vonatkozó megmérhetetlen tapasztalati anyagot át tudná tekinteni. Az első feladat tehát ebben az anyagban rendet teremteni, az anyagot áttekinthetővé tenni.

A társadalmi jelenségek közötti összefüggést és az összefüggések törvényszerűségét csak úgy lehet megállapítani, ha a jelenségeket nemcsak egy, hanem lehetőleg minden létezett és létező társadalomban megfigyeljük, ez következik az induktív ítéletek logikai természetéből. A szociális jogi mozgalom ezt a tételt is figyelmen kívül hagyja.

Igazi tudományos eredményeket csak egy, a Somló Bódog ismertetett terve szerint elkészített előmunkálat segélyével lehet elérni.

Mihelyt egy ilyen munka rendelkezésünkre fog állani, meg kell szűnjön a spekulatív elméletek közötti vita és a gyakorlati jogtudomány, a jogpolitika is hozzájut azokhoz az ismeretekhez, amelyeknek segélyével a jogalkotás megreformálható. Mindaddig azonban, amíg az említett tapasztalati anyag nem áll rendelkezésünkre komolyan tiszta empirikus vagy induktív módszerről beszélni sem lehet. A tapasztalati módszer érvényesülhet ugyan egyes tudományágakban, ott bizonyos és magukban véve tiszteletreméltó eredményeket is lehet általa elérni, mint pl. azt a modern kriminológia igazolja, de a mai jogtudomány egész épületét gyökerestől megreformálni csak akkor lehet, ha minden felmerülő kérdésre és főleg az alapkérdésekre ennek a helyesnek felismert empirikus módszernek a segélyével válaszolni is fogunk tudni.

A közeljövő jogtudománya tehát a megfelelően összegyüjtött tapasztalati anyag hiányában bizony még mindig a spekulatív tételeken kell alapuljon. A ma társadalmának és gazdasági életének alapos ismerete meg fogja azonban védeni úgy az elmélet, mint a gyakorlat művelőjét az élettől való elzárkozódás elől.

A napjainkra súlyosan reánehezedő háború talán alkalmas lesz arra, hogy a népekben kiérlelje azt a gondolatot, hogy az egyesek és a társadalmak egymásközti viszonyát oly módon kell szabályozni, amely az ellentéteket nem megerősíti, hanem elsimítja, amivel az organizációnak fentebb hangsúlyozott szüksége egyáltalán nincsen ellentétben. Talán ez a vágy oly erős lesz, hogy meg fogja adni az eszközöket és módot arra, hogy megalkottassék az az intézmény, melynek segélyével a társadalom és jogtudomány kérdéseire empirikus alapon lehet majd választ adni és amelynek segélyével talán meg lehet találni azt a jogrendet, amely a kívánt kiegyenlítést létrehozza. Ez az intézmény pedig egy általános leíró társadalom és jogtudomány.

Dr. Rosnyay Dávid.

Jogirodalom.

Dr. Dános Árpád: «Magyar ipari közigazgatási jog.»

A gyakorlati élet igényeit figyelembe vevő budapesti kir. József-műegyetemen az ipari közigazgatást egy rendes tanáron kívül egy külön meghívott is előadja. A meghívott mind a két félévben heti három órában a közgazdasági szakosztály keretén kívül ad elő.

A műegyetem tanácsát szakelőadónak meghívására annak a felismerése vezette, hogy a nagyipari vállalatok vezető állásaiba gyakran nem a műszaki képzettségű okleveles igazgató, hanem a kereskedelmi iskolát végzett cégvezetőből lett igazgató jutott, vagy jobb esetben a kereskedelmi iskolai bizonyítvánnyal bíró igazgató mellé rendelték az oklevéllel bíró műszaki igazgatót.

Műegyetemünkkel szemben jogi főiskoláink az ipari közigazgatásnak önálló előadását mellőzik. Az ipari közigazgatást a budapesti tudományegyetemen is csak az általános közigazgatás keretében adják elő. Hogy minő terjedelemben: arról képet ad az, hogy a közigazgatási jog általánosan használt tankönyve az ipari közigazgatást 32 oldalon tárgyalja. 32 oldalon tárgyalja azt, melynek puszta anyagát nem lehet lenyomtatni 500 oldalra sem. Bírhat-e ilyen körülmények között a jogvégzett egyén annyi tudással, mint amennyit bármely ipartestületi jegyző sem nélkülözhet?

Jogi főiskoláinknak mulasztása máris érezteti hatását, melyet abban jelezhetünk, hogy az iparügyek legfelsőbb intézésére hivatott kormányhatóságnak — a kereskedelemügyi minisztériumnak — illető osztályaiban a jogászelemet a műszaki tisztviselők

mindinkább kiszorítják s a jogvégzetteknek ez a térvesztése, ha jogi főiskoláinknak vaskalapossága tovább tart, a jövőben természetesen csak növekedni fog.

A vasúti jognak külön előadását — melyet a műegyetemen szintén meghívott ad elő — jogi főiskoláink ugyancsak mellőzik. E részben mentségükül azt hozhatják fel, hogy a vasúti jogot egy szakiskolában — a vasúti tisztképző-tanfolyamon — külön művelik és pedig helyesen: külön a vasúti jogot és külön a vasúti fuvarjogot. A bányajog művelésének elhanyagolására okul felhozhatják a külön szakiskolát. Ilyen mentség azonban az ipari közigazgatás tekintetében nem kínálkozik, mert azt külön iskolában nem adják elő. Az ipartestületi jegyzői tanfolyamot a gyakorlati élet szüksége egyízben már életre hívta ugyan, ipari közigazgatási tanfolyam rendszeresítése azonban még a jövő feladata, mely elől az előadottaknál fogva többé alig lesz lehetséges kitérni.

Az ipari közigazgatásnak előadására egyébiránt a jogi főiskolákon is nem elméleti «jogtudós», hanem a gyakorlat embere hivatott, hiszen az ipari közigazgatás rendkívül nagy terjedelmű és felette nehezen hozzáférhető anyagának megismeréséhez a gyakorlat embere is csak évek hosszú során át nagy fáradtsággal juthat.

Az elmondottak érthetővé teszik, miért olyan szegényes nálunk az ipari közigazgatás irodalma. Alig cáfolható meg, hogy ez a körülmény főleg az ipari közigazgatásnak a jogi főiskolákon való külön művelésének elmulasztására vezethető vissza.

A szakirodalom szegényességét eléggé jellemzi az, hogy még csak ipari közigazgatási szaklapunk sincsen s hogy a szakirodalom az alább említett «Ipari közigazgatási szakkönyvtár»-on kívül egy-két kommentárra s monografiára szorítkozik.[1]

Az iparnak közigazgatásilag gondozott érdekeire vonatkozó joganyag széles területén az eligazodás ilyen körülmények között felette nehéz s a tájékozódást még nehezebbé teszi az, hogy a jogszabályok mellett túlnyomó számban jelentkező elvi határozatok egységes gyűjteménye felett nem rendelkezünk, holott egy ilyen gyűjteményre — melyet évről-évre ki kellene egészíteni — úgy a jogalkalmazó iparhatóságoknak, mint az iparosoknak és azok jogi képviselőiknek is szükségük lenne.

A jogszabályoknak és az elvi jelentőségű határozatoknak gyűjteményét a kereskedelemügyi minisztérium «Az ipartörvény módosítása» címmel 1904-ben ugyan kiadta,[2] a gyűjtemény megjelenése óta eltelt hosszú idő jogfejlődésének megismeréséhez azonban csak nehéz, illetve hosszú munka által juthatunk, ha t. i. a «Közgazdasági Értesítő»-nek tizenhárom évi folyamait átkutatjuk. Teljes eredménnyel azonban még ez a fáradságos munka sem jutalmaz, mert az azóta hozott elvi jelentőségű határozatok valamennyiét a «Közgazgasági Értesítő» nem közölte.

Az ipartörvény módosítása című hivatalos anyaggyűjtemény elismerésre méltó munka, mert a jogalkalmazást megkönnyítette és a szakirodalom művelésének is nagy hasznára van, de hibája, hogy nem alkalmazkodik a hatályban álló ipartörvény rendszeréhez, hanem az anyagot «abban a csoportosításban» közli, «melyben az új ipartörvény tervezete készülni fog», mely körülmény azt hozza magával, hogy a gyűjtemény használata hosszú időn át elsajátítható jártasságot igényel.

Hibája az anyaggyűjteménynek az is, hogy az ellentétes határozatokat kritika nélkül közli le, ami hozzájárult ahhoz, hogy az ipari közigazgatás még ingadozóbbá vált.

A rendszeres és folyton kiegészülő hivatalos anyaggyűjteménynek hiányát magánvállalkozás: az «Ipari közigazgatási szakkönyvtár» útján kívánta pótolni, mely a joganyagot egyes könyvekben volt hivatva feldolgozni. A szakkönyvtár a háború közbejötte miatt szünetel.

Az ipari közigazgatásra vonatkozó jogalkotásnak és jogalkalmazásnak rendszeres feldolgozása azonban eddig nem történt meg, ezért elismerés illeti meg dr. Dános Árpád miniszteri fogalmazónak «Magyar ipari közigazgatási jog» című úttörő munkáját, mely az ipari közigazgatás egész anyagát ugyan fel nem öleli, de az ipari közigazgatásnak jelentékeny és kiváló fontosságú részére terjed ki.

Dr. Dános erőteljes magyarsággal megírt munkájának rendszerét nem alapította a hatályban álló ipartörvény rendszerére és nem követte a többször említett anyaggyűjteménynek, illetve a koaliciós kormány idejében elkészített törvényjavaslat előadói tervezetének rendszerét sem.

A 751 oldalra terjedő munkában, mely nyolc részből áll: szerző mindazt igyekszik nyujtani, amit az általa feldolgozott területen a hatóságok közegeinek és az iparosoknak, illetve azok jogi képviselőinek tudniok kell.

A szakíró a nagy anyag feldolgozásában nem helyezett súlyt az egyes részek gyakorlati szempontból nagyobb jelentőséggel nem bíró arányosítására, hanem a csoportosításnál főleg az anyag áttekinthetőségére törekedett, mit előmozdít a betüsoros mutató útján is.

A munka a hazai ipar történetére vonatkozólag általában s a céhekre nézve különösen értékes ismertetést tartalmaz magában. Úgy ezt, mint a könyv jogtörténeti részét is a munka előnyére kell felemlítenem. A hatályban álló ipartörvény alkotmányos tárgyalása részleteinek közlése, a legis ratio szempontjából bír jelentőséggel.

Különösen hasznos munkát végzett a szerző a hazai tételes jog szabályainak a külföldi jogszabályokkal való összehasonlítása által s emellett nem mellőzi az érdekelt köröknek úgy ipartörténeti, mint iparpolitikai szempontból érdekes kívánalmait sem, miket az ipari közigazgatás alapos művelőjének ismernie is kell

Dr. Dános könyvében nem kívánt anyaggyűjteményt adni, ezért nem közli le a hivatalos anyaggyűjteményben foglalt összes rendeleteket és határozatokat. Az elvi jelentőségű határozatok közlésénél gondos eklektikával járva el, a súlyt az általa választott anyagnak feldolgozására helyezte. Indokolt állásfoglalását kísérő jegyzeteiben rámutat az ellentétes elvi határozatokra és véleményét nyilvánítja azokban a kérdésekben is, melyekben a gyakorlat ingadozást ugyan nem mutat, de melyekre nézve szerző az irányadó felfogást magáévá nem tette. Ez a körülmény azonban az olvasót meg nem zavarhatja, mert a szakíró álláspontjának kifejtése mellett nem mulasztja el a hivatalosnak nevezhető felfogás megemlítését, illetve ismertetését sem.

Figyelmet fordít a Kossuth minisztersége alatt készült törvényjavaslat terjedelmes előadói tervezetére is, elismerésre méltó önállósággal gyakorolva a kritikát efelett is.

Az előadottakra való tekintettel megállapíthatom, hogy a szerző ennek a könyvnek megírásával nagy és hasznos munkát végzett. Könyvének az iparhatóságok, az ipartestületek, az ipartársulatok, az iparfelügyelők, az ügyvédek és az iparosok hasznát fogják venni; munkája az ipari közigazgatásnak nélkülözhetlen kézikönyve lesz és az ipari közigazgatás tudományának minden időkben hasznos tárháza fog maradni.

Dr. Barthos Andor.

[1] Ilyen munkák: dr. Ballagi Béla («Az ipartörvény magyarázata» 1886) és dr. Rudan Amadé («Ipari közigazgatás az 1884 : XVII. tc. magyarazátával» 1901) könyvei. A Bukovszky Viktor «Ipari index»-e úgyszólván alig egyéb, mint a hivatalos adatgyüjteményben foglaltaknak abc-szerint való csoportosítása. Hasznos kis könyv a Wittich Andor munkája («Ipartörvény. (1884 : XVII. tc.) Az iparra vonatkozó törvények, rendeletek és határozatok, magyarázó jegyzetek» 1914), melyben már újabb elvi határozatokat is találunk. Megemlítendő még dr. Dobsa Lászlónak «A kéményseprőipar gyakorlásának szabályai» (1912) című dús joganyagú könyve.

[2] «Az ipartörvény módosítása». Hazai anyag, két kötet. Kiadja a kereskedelemügyi m. kir. miniszter. 1904.

Az életbiztosítás és a hadikockázat.*

IV. A hadikockázatra vonatkozó kikötések értelmezése.

1. A hadikockázatot kizáró kikötések.

a) *Általános értelmezés szabályok.*

A hadikockázat viselését kizáró kikötések érvényét a Kúria megállapítván, értelmezésük kérdései válnak fontosakká. A kikötések kivételt állapítanak meg azon általános szabály, illetve a kötvény főszövegének ama tartalma alól, hogy a biztosító az esemény bekövetkeztekor a biztosítási összeget kifizetni tartozik, ennélfogva értelmezésüknek első főszabálya az, hogy nem magyarázhatók kiterjesztőleg, hanem csak szoros tartalmuk szerint.

* Az előbbi közl. l. a 7., 9. és 11. számban.

Ezenfelül e kikötéseknél is szem előtt kell tartani a kötvényfeltételek magyarázatánál általában irányadó ama szabályt, hogy elsősorban azt kell vizsgálni, mit kellett értenie az adott kitétel alatt a laikus szerződő félnek, a biztosítottnak. Homály vagy kétség már az általános magánjog szerint is az okiratot kiállító, szövegező fél terhére megy. Fokozottabb mértékben áll ez akkor, amidőn az okirat kiállítója nagy intézet, amely nyomtatott blankettákat bocsát közzé. Joggal meg lehet azt kívánni a törvényen a biztosított hátrányára túlmenő kikötések érvényességének elfogadása esetén, hogy minden kételyt kizáró határozottsággal szövegezze meg a biztosítótársaság azokat a rendelkezéseket, melyek egy a törvény által reárótt kockázat viselése alól mentesítik. Mert a laikustól, kinek egyetlenegy ügylet alkalmával van dolga a kötvényfeltételekkel, nem lehet a vesékig ható, az explicit értelmen túlmenő tanulmányozást kívánni. Ha e szempontokat szem előtt tartjuk, akkor a legtöbb kötvény magyarázata útján arra az eredményre jutunk, hogy az a laikus előtt lényegileg a háború által okozott halál és pedig a háború speciális veszélyeinek kizárását tartalmazza. Így pl. e kikötést: «Ha a biztosított a *háborúban* hal el» egy kis rezerváció mentálissal lehet úgyis érteni, hogy a háború ideje alatt bármily okból történő elhalálozásról van szó. Holott ez a kifejezés a laikus előtt általában a háború által okozott halált jelenti, amint a ban-ben-rag a magyar nyelvben gyakran használatos az ok megjelölésére pl. e kifejezésekben: «Meghalt kolerában, agyhártyagyulladásban» a ban-ben-ragos szavak tisztára okhatározók; valamint ez a kifejezés: «Meghalt az olasz háborúban» nemcsak a halál idejét, hanem okát is jelöli meg.[26]

Hasonló okból nem kell a kötvényben használt kifejezéseket okvetlen katonai adminisztratív értelemben venni, hanem olyan értelemben, amint azt a laikusnak értenie kell. Ez egyébként sokszor a biztosítónak is javára válik. Pl. e kifejezésnél: «a társaság nem fizeti ki a biztosítási összeget, ha a halál tényleges hadiszolgálatban következik be», nem helyes a tényleges szó alapján csak azokra korlátozni a kikötés hatályát, akik háromévi vagy egyévi tényleges katonai szolgálatukat töltik ki. Mert más a tényleges *katonai* szolgálat és a tényleges *hadi*szolgálat; utóbbit teljesíti mindenki, aki akár mint tényleges katona, akár mint tartalékos, póttartalékos vagy népfölkelő tényleg, azaz effektíve részt vesz a háborúban.[27]

Értelmezési szabályként föl lehetne állítani a fentebb kifejtettekre, nevezetesen a biztosítótársaságot terhelő világos szövegezési kötelességre való tekintettel azt is, hogy ha a kötvényfeltételek minden közelebbi meghatározás nélkül csak annyit mondanak, hogy a biztosító *a háborús kockázatot nem viseli*, akkor ez a kikötés tulajdonképen nem is megy túl a KT. 504. §-ának rendelkezésén. Ugyanis a hazai jog területére a priori mindenesetre a KT. 504. §-ának 2. pontja határozza meg a háborús kockázat fogalmát akként, hogy azalatt a csatában vagy ott nyert sebek következtében beállott halál értendő. Ha már most a kötvény csak a háborús kockázat nem viselését említi, de e kockázat fogalmát külön meg nem határozza, akkor természetszerűleg a háborús kockázat törvényes fogalmát kell a felek szeme előtt lebegőnek és irányadónak tekinteni, annál inkább, mert közelfekvő is az a feltevés, hogy a felek a háború eme legspeciálisabb veszélyeit, a csatában vagy ott nyert seb következtében beálló halált, a közönséges szóhasználat szerinti *hősi halált* tartják szemelőtt.[28] Ily kikötésnek a kötvénybe foglalása tehát tulajdonképen csak ugyanazt jelenti, mint egyéb a kötvényben előforduló a törvényt pontosan fedő kikötés (pl. az ajánlat 48 óra alatti visszautasítása elmaradásának hatása) felvétele, amely csak a teljesség okából történik.

Oly kikötések, amelyek tartalma az, hogy a biztosítótársaság nem tartozik fizetni akkor, ha a biztosított a *háború ideje alatt* hal meg, tulajdonképen az elhalálozás esetére a biztosítási szerződés hatályvesztését állapítják meg, burkolt hatályvesztési klauzulák és így ezekre nézetem szerint ugyanazon szabályokat lehetne alkalmazni, mint a hatályvesztő kikötésekre, vagyis hogy annyiban, amennyiben a biztosítási szerződés hatályvesztéséről rendelkeznek, mindenesetre (azaz az 504. §-on a kockázatviselés mérve tekintetében a biztosított hátrányára túlmenő kikötésekre vonatkozólag bármelyik nézet elfogadása esetében is) érvénytelenek.[29] Ellenben a háborús veszélyviselés terjedelmének szabad megállapítását vitató nézet elfogadása folytán úgy ezek, mint a kifejezett hatályvesztőkikötések bizonyos mértékig és pedig *egy bizonyos residuum* erejéig érvényben maradnak: nevezetesen érvényben marad ily felfogás mellett belőlük annyi, hogy a biztosító a hadikockázat körébe tartozó halál esetében a biztosítási összeget kifizetni nem tartozik, mert hiszen e klauzulákban világosan kifejezésre jutott a biztosítónak az az akarata, hogy a háború veszélyét nem kívánja viselni.

Egyáltalán helyesnek tartanák azt, ha a háborús kockázatra vonatkozó kikötések érvényének a Kúria által történt elismerése nem jelentené azt, hogy minden vonatkozó kikötés okvetlenül és különbség nélkül érvényes. E részben igen helyesen fejtette ki dr. Reichard Zsigmond,[30] hogy a biztosító nem hivatkozhatik oly szerződési kikötésekre, melyek a biztosítás céljával méltányosan össze nem egyeztethetők. Ugyanezt a gondolatot a biztosítási jog egy másik kiváló művelője[31] akként fejezi ki, hogy hazánkban, ahol a biztosítási feltételek nem tárgyai az előzetes állami felügyeletnek, e felügyeletet a bíróságnak kell pótolnia azáltal, hogy utólag érvénytelennek nyilvánít minden méltánytalan kikötést. Már pedig még a biztosító méltányos érdeke is csak az oly kikötést indokolja, mely a hadikockázatot — annak alább részletezendő, a KT. 504. §-án túlmenő fogalma szerint — kizárja. Oly kikötések, melyek még ezen is túlmennek, nevezetesen a bevonulás után történő minden halálesetet kizárnak, a biztosított méltányos érdekébe ütköznek, amely érdek védelme a biztosítási jog főcélja.

b) *A biztosított halála és a háború közti okozati összefüggés kérdése. A hadikockázat fogalma.*

Az 504. §. 2. pontján a biztosított hátrányára túlmenő kikötések érvényességét a Kúria megállapítván, a hadibiztosítási jog legfőbb kérdése a háború és az elhalálozás közti *okozati összefüggés*, illetve a hadikockázat fogalmának kérdése lett. Annak, hogy a biztosított halála a hadikockázat körébe esik, illetve ez okozati összefüggésnek bebizonyítása természetszerűleg a biztosítót terheli. Az okozati összefüggés tekintetében a biztosítók a saját érdekükben a legmesszebbmenő teóriákat állítják fel. Így azt hangoztatják, hogy minden a háború alatt, illetve a bevonulás után történt haláleset háborús halálnak tekintendő, sőt ilyennek számít a háború után bizonyos időn belül történt haláleset is.[32] *Ennek a vélelemnek törvényes alapja hazai jogunkban egyáltalán nincs.* Az okozati összefüggés bizonyításánál gyakran hallunk oly érvelést, amely a háborúval csak távoli összefüggésben lévő halált is a hadikockázat körébe tartozónak kívánná feltüntetni. Így például egyes peres felek elégnek tartják az okozati összefüggés megállapítására azt, ha *egy bevonulási parancsot kapott* katona állomáshelyére való utazása közben vonatösszeütközésnek lesz áldozata, mert azt mondják: ha nem lett volna háború, nem hívták volna be, ha nem hívták volna be, nem utazott volna, ha nem utazott volna, nem érte volna baleset. Mondanunk sem kell, hogy akkor, amidőn ily sok ok játszik közre, nem lehet szó a háború speciális veszélyei által okozott, illetve a hadikockázat körébe tartozó halálról, mert ez esetben a háború kiütése csak *alkalom* volt egyéb külön *okok* működésére. Hiszen a háború bizonyos fokig a polgárember halandóságát is fokozza. És ha például a gyomorbeteg embernek a kukoricalisztes hadikenyér hosszabb idő multán esetleg halálát okozza, ámbár a háború nélkül neki hadikenyeret bizonyára nem kellett volna fogyasztania, mégis kinek jutna eszébe a biztosítási összeg megfizetése alóli mentesség mellett érvelni. Nem

[26] Hasonló értelemben ítélt a budapesti kir. törvényszék 16. P. 38,502/915. sz. alatt.

[27] Budapesti kir. törvényszék 16. P. 37,119/1915. sz. és 16. P. 36,847/1916. sz. ítéletei.

[28] Bpesti kir. törvényszék 16. P. 39,357/915., 16. P. 31,212/916. és 31,213/916. sz. ítéletei, melyeket a budapesti kir. ítélőtábla 1916. P. I. 5863. és 5864. sz. alatt helybenhagyott.

[29] Ellenkezően döntött a budapesti kir. törvényszék 33. tanácsa 6278/915. sz. alatt, továbbá a budapesti kir. tábla P. II. 436/916. sz. alatt.

[30] A Jogt. Közl. jubileumi albumában 535. o.

[31] Dr. Gold Simon ugyanott 270—271. o.

[32] Linsmayer 84. o.

minden a háborúval való távoli összefüggés jelent ok és okozati viszonyt. Kell valami ismérvet és határt megállapítani, mert különben a háborús kockázat fogalma a végtelenbe fog nyúlni. Ez okozati összefüggésnek ép oly szorosnak kell lennie, mint pl. a károsító cselekmény és a felmerült kár közötti összefüggésnek. Ily összefüggés csak akkor forog fen, ha a háború mint közvetlen ok szerepel, nem pedig mint távoli láncszem. A háború által okozott halálról szerény nézetem szerint a szó jogi értelmében körülbelül csak akkor lehet szó, ha a háború speciális veszélyei, nevezetesen a *háborúban való részvétel* okozza a halált. Ez fenforog természetesen akkor, ha a biztosított csatában vagy ott nyert seb következtében hal el, de fenforog akkor is, ha a halált a háborúban való *részvétel alkalmával* túlmegerőltetés, időjárás viszontagsága, vagy a nélkülözés, ragály által szerzett betegség okozza. Ott azonban, ahol a *háborúban való részvétel fen nem forog*, amikor tehát a polgárembert éri a háború szele, vagy amikor az ország belsejében, *békés* területen kiképző altiszt vagy depotfelügyelői munkát végez valamely bevonult, még ha halála ezzel a munkájával összefüggésben is következik be, akkor a halál nem esik a hadikockázat, illetve azon speciális veszélyek fogalmi körébe, amelyet a szerződést kötő felek a hadibiztosítás szabályozásánál szem előtt tartanak.

Hasonló gyakorlatot követett a magyar judikatura nemcsak háborús, hanem egyéb ügyekben is, amikor valamely speciális kockázat kizárásáról volt szó. Így pl. a vadászati sport kizárására vonatkozó kikötés értelmezésénél a budapesti törvényszék kimondta[33] és a felsőbíróságok[34] is helybenhagyták azt az elvet, hogy az ily kikötéssel «csakis a vadászati sport speciális veszélyei, amelyek a vadászattal szorosan összefüggnek, mint pl. a lövés általi vagy a vad általi megsérülés, vagy a vadászat közben történő egyéb balesetek vannak kizárva», nem pedig a vadászat után való hazatérés közben történt ebmarás, «mely az ebtartással járó általános veszély körébe tartozik». Helyes volt tehát az, hogy a hadikockázat kérdésében is bíróságaink ezt a gyakorlatot követték. Így a budapesti törvényszék[35] és a budapesti tábla.[36] Újabban a Kúria 1916. évi december hó 15. napján hozott P. IV. 2798/1916. sz. ítéletében hasonló irányban részletesen körvonalazta a hadikockázat fogalmát a következőképen:

«A biztosítási feltételeknek a KT. 507. §-a alapján kiköthető 10. §-a szerint a hadköteles egyének biztosítása a háború kockázatát nem foglalja magában . . .

Ezzel a kikötéssel a biztosítási szerződésnél nyilván az a kockázat van kizárva, mely a hadbavonult életét és testi épségét a hadműveletek előkészítése és lebonyolítása közben az ezekkel a műveletekkel természetszerűen járó veszélyek következtében és különösebb módon fenyegeti és az ily hadiműveletekben résztvevő biztosított halálát úgy közvetlenül, mint közvetve is könnyebben előidézheti.

Ennélfogva a háború kockázata nem terjesztheti ki oly hadbavonult biztosítási szerződésére, aki nem a fentebb meghatározott hadiműveletek közben, hanem a hadiműveletek közvetlen vagy közvetett veszélyeinek ki nem tett helyen csupán háborús veszélyekkel nem járó helyőrségi szolgálatot teljesít . . .»

E szövegezés általánosságban kétségkívül igen szerencsésnek és helyesnek mondható.

Még precizebben határozzák meg a háborús kockázat fogalmát a Kúria P. IV. 3145/1916. és 3957/1916. számú 1917 február 1-én hozott határozatai. E határozatok szerint: «A háborús kockázat alatt a biztosítási jog szempontjából azt a kockázatot kell érteni, amelynek alapjául a hadműveletek előkészítésénél és lebonyolításánál *hadiszolgálatuknál fogva* résztvevő biztosítottak elhalálozásának vagy testi épségük megcsorbításának eshetőségeit a háborún kívüli rendes életviszonyokkal szemben jelentékeny mérvben fokozó veszélyek szolgálnak».

Ez álláspontot továbbfejleszti a Kúriának 1917. évi február 23-án P. IV. 4373/1916. szám alatt hozott ítélete, mely szerint a hadszinterek mögött fellépő járványos betegségek, mint amelyek nemcsak a katonai szolgálatot teljesítő egyének, hanem a polgárság körében is fokozzák a halandóságot, nem vonhatók magához a hadiszolgálat teljesítéséhez fűződő események tekintete alá és ennélfogva hadszinterek mögött katonai ragálykórházban ápolói szolgálatot teljesített biztosítottnak az ebben a szolgálati beosztásban szerzett halála a hadikockázat körébe tartozónak nem tekintendő.

Oly esetben, amidőn a kötvényfeltételek a hadikockázatot csak kizárják, de annak fogalmát meg nem határozzák, a budapesti törvényszék (16. P. 31,212/1916. és 31,213/1916. sz.) és a tábla (1916. P. I. 5863. és 5864. sz.) már fentebb idézett ítéletei a háborús kockázat fogalmát megszorítóan magyarázták és kimondták, hogy egyéb kikötés, illetve külön közelebbi meghatározás hiányában, ha t. i. a kötvényfeltételek csak azt jelentik ki, hogy a háborús kockázatot a biztosító nem viseli, de annak fogalmát meg nem határozzák, csakis a hadikockázat törvényes fogalma, vagyis a csatában vagy ott nyert sebek következtében beállott halál értendő. Ez ügyekben e sorok írásakor a Kúria még nem határozott.[37]

Nézetünk szerint a hadikockázatnak a Kúria által megállapított fogalma igen helyes és alkalmazandó akkor, amidőn a kötvény szövegéből, illetve feltételeiből biztonsággal megállapítható az, hogy a felek a kötvény által kizárt hadikockázatnál többet akartak a biztosítás köréből kikapcsolni, ellenben a fenti esetekben, amidőn ily akarat a kötvényből ki nem derül, a biztosított joggal tarthathatja magát a *törvényhez*.

Külön kérdés az úgynevezett hadiszolgáltatásra igénybevett polgárok ügye. Tény, hogy ezek sokszor jöhetnek olyan helyzetbe, amelyben ugyanazon veszélyek érik őket, mint a lövészárokban tartózkodókat. Gondoljunk pl. arra az esetre, mikor az ellenség lőtávolába eső területen kell útakon, hidakon dolgozni. Ilyen esetekben nézetem szerint meg lehetne állapítani az 504. §. 2. pontján túlmenő kikötés alkalmazása körében, hogy az ily körülmények közt beálló halál a hadikockázat körébe vág. Ez a kérdés azonban kisebb fontosságú azért, mert akkor, amidőn a kötvényfeltételeket szövegezték, a hadimunkás fogalma még ismeretlen volt és így azok rendszerint csak a háborús *katonai, illetve népfölkelői* szolgálatról beszélnek.[38]

(Folyt. köv.) *Dr. Hevesi Illés.*

Eltűntek, hadifoglyok vagyonának kezelése.

I.

A háborúnak hosszú időre való elnyúlása következtében egyre emelkedik azok száma, kik mint eltűntek vagy hadifoglyok, vagy mint idegen világrészben távollévők, s hazatérni, sőt kellő formában itthoni vagyonukra rendelkezni képtelenek, vagyonuk kezelésében állandóan akadályozva vannak. Kezdenek sűrűn előfordulni olyan esetek, mikor a vagyont kezelő hozzátartozók az ingatlan vagyont fentartani nem képesek, s a magas ingatlan árak előnyeit is kihasználandó, az ingatlant eligadeníteni kívánják, vagy közös tulajdonra nézve osztályt létesíteni, vagy a közös ingatlant eladni kívánnák. Távollévők követelései is fizettetnek, s a fizető adós törlési engedélyt is kívánna.

Gy. város árvaszéke több esetben helyezett gondnokság alá eltűnteket, hadifoglyokat és külföldön lévőket, s indokolt esetekben a gondnok kérelmére ingatlan eladására vonatkozó, vagy osztályt tartalmazó szerződést is jóváhagyott.

A gy-i telekkönyvi Hatóság, — bár hagyatéki eljárás során ügygondnok által kötött s gyámhatóságilag jóváhagyott egyesség alapján s e mellett bemutatott eladási vagy tulajdonközösség meg-

[33] 40. P. 72,346/1915. sz.

[34] Budapesti kir. tábla P. III. 628/916. sz. és Kúria Bp. VIII. 5027/1916. sz.

[35] 16. P. 73,441/1915. sz.

[36] P. I. 119/1916. sz.

[37] Más szövegű kikötésre vonatkozik, de idevág a budapesti törvényszék 16. P. 37,493/1916. sz. ítélete, mely szerint: «Alperes a kockázatot nem vállalta el arra az esetre, ha a biztosított halála *háború következtében* és pedig *tényleges hadiszolgálat teljesítése alatt következik be.* A biztosított tényleges harctéri szolgálatot teljesített, lábai a harctéren elfagytak, e betegséggel a pozsonyi helyőrségi kórházba került, hol vérmérgezés folytán elhalt. E tényállás szerint a biztosított halála a háború és a tényleges hadiszolgálat folyománya, miért is alperes a biztosítási összeget kifizetni nem tartozik».

[38] A KT. 504. §-ának *egyszerű* alkalmazásánál mint azt már említettük (I. fejezet 1.), a hadimunkás bevonása nem foghat helyet, mert a hadimunkás nem vesz részt a harcban.

szüntetésére vonakozó szerződéseket szó nélkül foganatosított, — az ilyen gondnok által kötött adásvételi szerződés alapján a vevő javára tulajdoni jog bekebelezése végett benyujtott kérelmet elutasította, s a törvényszék az elutasító végzést az 1877 : XX. tc. 87. §-ának 2. bekezdésére, 98., 107. és 111. §-aira hivatkozással helybenhagyta, kifejezetten kimondván, hogy az 1877:XX. tc. 28. §-ának *d)* pontja alapján gondnokság alá helyezett részére kirendelt gondnok gyámhatósági jóváhagyás esetén sem jogosult az elidegenítésre.

Minthogy — szerény véleményem szerint — a kérdésnek ez a megoldása sok zavart fog maga után vonni s a törvényszék által felhozott indokok — szerintem — nem kielégítők s ennek a kérdésnek országosan egyöntetűen leendő megoldása közérdekű s más bíróságoknak hasonló esetekben követett eljárása ismeretlen, kívánatos, hogy szakemberek által mindkét álláspont megvilágíttassék s ezáltal mód nyujtassék arra, hogy e kérdés tekintetében egyöntetű eljárást létrehozó kormányrendelet bocsájtassék ki.

Dr. Jantsovits Emil.

II.

Abból a rengeteg paragrafustömegből, amelyből törvénytárunk mozaikja össze van rakva, igen sok szakasz van, amely ritkán lép be a corpus iuris álmodó lapjáról az élet jogi forgalmának színpadára. Ezek közül a szakaszok közül való a gyámsági törvény 28. §-ának *d)* pontja. A háborúval azonban egy nagyot fordult velünk a világ ; (lefelé vagy visszafelé, de semmiesetre se előre) és a jogi forgalom forgó színpadának is a komorabbik fele gördült elénk. Főszerepeket játszanak rajta olyan paragrafusok, amelyek béke idején statisztáltak. A háború vérzivataros esztendei a háttérből toltak elő alakokat, amiként esős időben a régi időjósló házikók köpönyeges figurái kibujtak a zúgból.

Kétségtelen, hogy a távollevőknek (eltűnteknek, hadifoglyoknak, internáltaknak, stb.) vagyonkezelés tekintetében való gondnokság alá helyezése a háború következtében jóval gyakrabban fog előfordulni, mint béke idején s épen az eseteknek számbeli emelkedése kelti azt a jogi optikai csalódást, mintha a kérdés egyúttal minőségivé is fokozódott volna. Igénytelen nézetem szerint, bár a fölvetett kérdés gyakorlati jelentőségében, sajnos még egyre emelkedik, de aligha válik olyan nagyarányú jogi tömegjelenséggé, amely külön jogi szabályozást tenne szükségessé. Ugyanis az eltűnés veszélyével járó harctéri szolgálatoknál a hadifelszerelések közt nincs előírva a vagyoni cenzus alapján szerzett választói jog és hadifogságba jutott vagy régebben kivándorolt honfitársaink legnagyobb része nem szerepel a telekkönyvben.

Én azt hiszem, hogy a kérdés jelenlegi jogi szabályozása általában kielégítő. Az más lapra tartozik, hogy a gyakorlat ezt a szabályozást félreérti és kicsinyesen, jogellenesen, gazdaságellenesen magyarázza. Mindenesetre erre is kell orvosságot találni.

Az 1877: XX. tc. 28. §-ának *d)* pontja és 31., 32. §-ai értelmében azokat a nagykorúakat akik legalább egy év óta távol vannak, ha tartózkodási helyük ismeretlen vagy hazajövetelükben és vagyonuk kezelésében gátolva vannak, s megbízottat nem rendeltek vagy ha a megbízott a vagyonkezelésben akadályozva van, vagy a távollevő érdeke megbízottjával összeütközésbe jő, vagy ha a megbízás megszűnik, — a gyámhatóság gondnokság alá helyezi a távollevő rokonainak vagy a községi elöljáróságnak jelentkezésére.

A törvény intenciója világos. E gondnokság alá helyezéssel a távollevő vagyoni érdekeinek védelmét, vagyona kezelésének folyamatosságát, vagyonának produktivitását kívánja biztosítani s ezzel a közgazdaság érdekét is szolgálni. Helyes tehát, hogy a gyámhatóság nagyszámú vagyonos távollevőinket, — ha megbízottjuk nincs — gondnokság alá helyezze. Az ő vagyonuk se heverjen parlagon, gondozatlanul, ne legyen a Csáky szalmája, de — a rokonoké se. Ezt nagyon kell hangsúlyozni, hogy a gondnokság alá helyezés s a gondnokrendelés kizárólag a távollevő érdekében történhetik. Kétségtelen, hogy a gondnokrendelés nem az itthonlevő rokonok, társtulajdonosok rendelkezését, beleszólását kívánja megkönnyíteni, sőt — a távollevő rendelkezési szabadságának és lehetőségének megóvása céljából — még sokszor megnehezíteni is kénytelen a gondnok a többi érdekeltek helyzetét.

A gondnok hatásköre tekintetében a következő rendelkezések tájékoztatnak. A gyámsági törvény 28. §. *d)* pontja alapján elrendelt gondnokság a gondnokoltnak cselekvési képességét nem korlátozza. (33. §. utolsó bek.) A gondnoki képviselet a vagyonkezeléssel kapcsolatos ügyekre szorítkozik. (87. §. 2. bek.) Nagykorú gondnokoltak vagyona állagának és kezelésének megváltoztatása, főleg, ha a gondnokság megszűnésére még annak életében kilátás van, sürgős szükség nélkül mellőzendő. (265. §. utolsó bek.)

Ezek alapján kétségtelenül megállapítható, hogy elvileg nincs akadálya annak, hogy a távollét miatt gondnokság alá helyezettek vagyonának állaga és kezelése változtatást szenvedjen. Ezt a nézetet vallja Sipőcz László is a gyámsági törvényről írt alapvető munkájában (383. lap). «A távollevők cselekvőképessége a gondnokság által korlátozva nem lévén és a hatóság csak a vagyon kezelésének felügyeletére lévén hivatva, ilyenek vagyonát, amennyiben kár nélkül lehetséges, úgy amint van kell megőrizni. Itt tehát változtatás a vagyon állagában csak kétségtelen szükség esetében engedhető meg», mondja Sipőcz idézett kommentárjában.

De aminő kétségtelen kötelessége a gondnoknak és a felügyeletet teljesítő gyámhatóságnak, hogy a vagyon állagának épsége fölött aggódó gondossággal őrködjék, ép annyira kötelessége, hogy az elértéktelenedés vagy értékcsökkenés veszélye esetén a vagyon állagának vagy kezelésének megváltoztatásával gondoskodjék a távollevő vagyonának megőrzéséről. Tehát nemcsak lehetőség van arra, hogy a távollevő vagyonát elidegenítsék, hanem a szükség parancsolhatja is azt. Ennélfogva a távollevő gondnokának vagyonkezelési hatásköre elvileg megegyezik az elmebetegek és elmegyengék gondnokának vagyonkezelési hatáskörével. A hatáskörök határai egyformák, mindössze arról van szó, hogy a távollevő gondnokának ritkább és kivételesebb esetekben szabad elmenni a végső határig, az állagváltoztatásig, mint más gondnokoknak. De annak az elbírálása, hogy a gondnoki hatáskör teljes kihasználására szükség van-e, kizárólag a gyámhatóság dolga.

Kétszeresen tévedtek tehát azok a telekkönyvi hatóságok, amelyeknek ebben a kérdésben való állásfoglalását Jantsovits Emil fenti cikkében méltán kifogásolja. Tévedtek először abban, hogy a gyámsági törvény 28. §-ának *d)* pontja alapján gondnokság alá helyezett részére kirendelt gondnok gyámhatósági jóváhagyás esetén sem jogosult az elidegenítésre és tévedtek másodszor abban, hogy nekik a kérdés érdemi vizsgálatára hatáskörük volt. Ha ugyanis a gyámhatóság a saját diszkrécionális hatáskörében elbírálta a gondnok által kötött jogügyletet és azt jóváhagyta, ezáltal a jogügylet perfektté lett és annak materiális érvényességét a telekkönyvi hatóság nem vizsgálhatja. Ez a bíráskodás és a közigazgatás elválasztásának törvényben kimondott alkotmányjogi elvéből következik.

Ha akadna alsófokú gyámhatóság, amely a törvény világos rendelkezésével szemben azt az álláspontot foglalná el, amelyet a fentemlített telekkönyvi hatóságok fölösleges magánszorgalomból kifejtettek, jogorvoslat esetén a legfelsőbb gyámhatóság mindenesetre helyreigazítja a hibát és az erre vonatkozó rendelkezése, mint elvi jelentőségű határozat, kétségtelenül irányadóul fog szolgálni valamennyi gyámhatóságnak. Ha pedig akadna még egy telekkönyvi hatóság, amely szintén fölcsapna a gyámhatóság gyámhatóságává, akkor legfeljebb egy jogegységi döntvény kieszközlésével lehetne őt emlékeztetni Apelles intésére.

Nem kétlem, hogy ha ennek szüksége felmerül, úgy a bírói, mint a közigazgatási legfelsőbb fórumok készséggel mozdulnak meg, hogy az ijedező és tévedt háborús jogalkalmazást biztos kézzel a helyes irányba vezessék. Hiszen amint láttuk, a háborús jogi forgalom komorabb színpadon játszódik le, jórészt más szereplőkkel az előtérben, sötét felhőkkel a zsinórpadláson és nehézkes, ijesztő rekvizitumokkal a könnyen tologatható díszletek helyett. De épen azon kell iparkodnia a jogalkalmazás embereinek, hogy a háborús jogi forgalom komor, zökkenő drámája a lehetőség szerint minél jobban hasonlítson a békességes idők jogi forgalmának napfényes, könnyen perdülő cselekményéhez. A jogbiztonság ápolása, az egyéni jogok és a gazdasági értékek átmentése a jelen nagy értékpusztításában kétszeresen nemzetgazdasági és nemzeti érdek.

Dr. Szokola Leó.

Szemle.

BELFÖLD.

— **A hadbavonult ügyvédek.** (Egy népfölkeő ügyvéd levele.) Mostanában tartják meg az ügyvédi kamarák évi rendes közgyűléseiket. E közgyűléseken kellene szóvátenni az ügyvédi kar egyetemét épúgy, mint egyes tagjait ért sérelmeket. Amint e lap szerkesztője a husvéti számban megjelent cikkében igen szívem szerint megjegyezte, épen e kérdésekről beszéltek legkevesebbet a budapesti ügyvédi kamara közgyűlésén. Sokféle sérelme lehet az ügyvédi karnak, de azt hiszem, hogy a mostani háborús állapotban egyik leginkább szembeszökő sérelem az, hogy a segédszolgálatra beosztott népfelkelő ügyvédek túlságos nagy számban vonattak el hivatásuktól és olyan foglalkozási körben veszik igénybe munkaerejüket, amelynek elvégzésére igazán nincs szükség ügyvédi diplomára. Viszont vannak ügyvédek, akiket a honvéd ügyészségeknél és bíróságoknál alkalmaz a katonai igazgatás. Ezek két kategóriára oszlanak. És pedig olyanokra, akik legénységi állományba tartoznak és olyanokra, akik háromhónapi gyakorlat után leteszik a hadbírói vizsgát. A legénységi állományúak akkor, ha a honvédigazságügyi intézményeknél legalább hat hónapig szolgáltak, zászlósi — nem ugyan rangot, de — jelzést kapnak a gallérjukra, hosszú kardot köthetnek az oldalukra és «honvédigazságügyi joggyakornok» címet nyernek még akkor is, ha már 10—15 éve ügyvédek. Ezt a «rangot és címet» is csak akkor nyerik, ha a velük együtt bevonultak közül az olyanok valamelyike, aki harctéri és fegyveres szolgálatra alkalmasnak ítéltetett, zászlós lett. Egyévi hasonló feltételű szolgálat után hadnagyok lesznek. Tovább nincs. De felemlíthetem azt a fonákságot is, hogy én, ha nem volnék népfelkelő, úgy — mivel mint civil ügyvéd, ügyvédi oklevelem és kamarai tag voltom alapján a honvéd-védők lajstromába kérelmem folytán az 1912 : XXXIII. tc. alapján felvétettem — járhatnék főtárgyalásokra és mint egyenrangú és jogú fél tárgyalhatnék a hivatásos katonai- vagy honvéd-ügyésszel, de most csupán amiatt, mert honvéd, helyesebben népfelkelő lettem, capitis deminutiót kell elszenvednem s megtörténhetik és megtörténik az, hogy egy nálam jóval fiatalabb és gyakorlatlanabb, se bírói, se ügyvédi oklevéllel nem bíró, hanem csupán tudori oklevéllel és hadbírói vizsgával bíró törvényszéki jegyző, esetleg joggyakornok lesz és volt az én főnököm, akinek — ha az ügyészségnél szolgálok — jó vagy rossz utasításai szerint kell hogy szolgáljak és jogászkodjam. Konkrét javaslatom az, hogy a kamarák tegyenek lépéseket a honvédelmi és igazságügyi kormánynál a hadbavonult ügyvédekre nézve az ügyvédi kar erkölcsi sérelmeinek megszüntetése és anyagi érdekeinek megfelelő elismerése céljából.

— **Kommentár nélkül.** Az Országos magyar gazdasági egyesület, a földbirtokosoknak ez a legelőkelőbb képviselője külön ülésben foglalkozott az állatszavatossági törvény tervezetével, amely kérdésben tudvalevőleg az osztrák polgári törvénykönyv novellárisan módosult. Erre a novelláris módosításra vonatkozott a tanácskozást bevezető (egyébként érdemes) előadás következő passzusa: «Az ország egyes részeiben a O. P. T. rendelkezései lévén az irányadók, *a novelláris módosítás ezen részekre is kiterjed* és így ennek életbeléptetésétől kezdve hazánkban a szavatosság kérdése az eddigi egyöntetű joggyakorlattal szemben kétféle lényegesen különböző szabályoknak van alávetve, mi kétségtelenül csak az igazságszolgáltatás bizonytalanságát vonhatja maga után.» (Lásd Köztelek 1917 április 7. sz. 534. oldal.) Talán Ausztria törvényhozói imperiuma mégse terjed ki ránk? *B.*

— **Megszűnt az árvaszéki moratórium.** A minisztérium 1439/1917. M. E. sz. rendelete (l. Budapesti Közlöny ápr. 18. sz.) hatályon kívül helyezi a moratóriumfeloldó rendelet azon korlátozó intézkedését, hogy az önjogúvá vált gyámoltaknak a gyámpénztárban kezelt készpénze csak kivételesen, a belügyminiszter engedélye alapján adható ki.

— **Az E. M. E. Jog- és Társadalomtudományi Szakosztálya** április hó 23-án ülést tart, amelynek tárgya: Dr. *Kuncz* Ödön előadása a tisztességtelen verseny kérdésének mai állásáról.

KÜLFÖLD.

— **A büntetőjogi közeledés.** Ha folyón való utazáshoz hasonlítjuk az emberi életet — írja *Finger,* hallei tanár a «Zeitschr. f. d. ges. Strafrechtswissenschaft» legutóbbi számában — úgy be fogjuk látni, hogy a jogegységesítés a büntetőjog terén nem számít megvalósításra. Sem e hasonlat, amely a folyam közepén boldog megelégedettségében hajózók számára szolgáló magánjogot a sziklás partfokok közt kalózkodók törvénykönyvével, a büntetőjoggal állítja szembe, sem a további érvelések nem érik el a kívánt eredményt, amely Finger szerint annak a meggyőződésnek természetszerű felébresztése, hogy a jogegységesítés nagy veszélyekkel jár, amelyekkel szemben csak csekély előnyök vannak. Kiindulópontul a szerző azt a senki által idáig még nem hangoztatott elvet választja, hogy a jogegységesítés a bűntettesek érdekében történnék, az ő helyzetük egységesítése, a velük való elbánás összehangolása lenne a főtörekvése a jogi közeledésnek. Ez azonban felesleges, mondja Finger, mert hiszen a bűntettes úgysem veszi észre azokat a különbségeket, már csak azért sem, mert az egyes országok területén belül is lényeges különbségek vannak, pl. a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása tekintetében az egyes intézetek szerint. Az ilyen félreértés csak dolus vagy culpa lata eredménye lehet. Tudtunkkal senki sem javasolta, hogy a szabadságvesztésbüntetésre ítéltek étrendje vagy levélírási engedélyére vonatkozó rendelkezések vonassanak egységes rendszabályok alá. Nem részletkérdések vitatgatásáról van itt szó, hanem hatalmas, a haladást együttesen előmozdító problémák telepépítményeinek lefektetéséről. Hogy ne legyen ugyanazon, naponta és többször elkövetett bűncselekmények megtorlásánál akadály az egyes államok törvényeiben egy odavetett, mással könnyen pótolható különleges rendelkezés, hogy egyes szavaknak vagy épen ragoknak alkalmazása ne tegye lehetetlenné, hogy aki Berlinben több évi börtönnel lakolna, az Bécsben vagy Budapesten is elnyerje büntetését. Nem theoretikus fontoskodásokról van itt szó, amint azt Finger hiszi, noha saját cikke épen iskolapéldája az ily műaggályoskodásnak. A reménytelenség egy újabb bizonyítékát látja abban is, hogy például az ország egyes részei szerint máris igen különböző eredményekre vezet a büntetőtörvénykönyv alkalmazása. Így például tapasztalata szerint Prágában mást értenek a hatóság elleni erőszak fogalma alatt, mint Bécsben. Ez kétségtelenül igen szomorú dolog, azonban semmi egyebet nem bizonyít, minthogy vagy a cseh vagy a bécsi bíró rosszul ítélkezik és a legfelsőbb bíróság pedig elmulasztotta, hogy a bajt orvosolja. A jogegységesítésnek ehhez semmi köze, annál kevésbé, mert a részletekbe menő egyformaság még egyik oldalról sincsen tervbe véve. És végül a legfontosabb! Az egyes országokban a számottevő tényezők idegenkedni fognak az egységesítéstől, mert ha más államok törvényeiből kell átvenni rendelkezéseket, úgy ez az utánzás, az eredetiség hiányának látszatát fogja felkelteni. Ez az érv valóban nem fogja eldönteni a kérdést, hogy csak azért ne valósítsunk meg valamely üdvös intézményt, mert azt előttünk már mások kipróbálták és helyesnek találták, hogy csak azért ne reformáljunk, mert a reform nem ebben a pillanatban született meg a saját agyunkban, akkor jobb minden tudományos működést beszüntetni. Azonban ez csak rémkép. Finger maga sem gondolja, hogy ne lennének minden időben józan elemek, akik ily éretlen gondolatokkal szemben a valóban érdemes célok elhomályosítását megakadályoznák. *A.*

— **Az ellenséges jog.** A bonni egyetemen, amely a luxemburgi hallgatókat magához óhajtja vonni, a jövő nyári félévben Crome és Schreuer a *francia* magánjogról, Landsberg a francia-luxemburgi büntetőjogról hirdettek előadásokat. Ugyanezen az egyetemen Cosack, a kereskedelmi jog nagyhírű professzora nyugalomba vonult.

Ügyvédjelölt 8 évi jó praxissal, társas bíróságnál is tárgyalhat, hadmentes, május 1-én irodába lépne. Cím: dr. Brüll Márton, Debreczen, Pásti-u. 2. 15712

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**
Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)
Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.
Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95).

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 17. szám. Budapest, 1917 április 29.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztőt irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Angyal Pál* budapesti egyetemi tanár: A fiatalkorúak bírósága a háború alatt és a háború után. — I. *Dr. Bálint Andor* kir. járásbíró. II. *Dr. Telcs Béla* budapesti ügyvéd: A lakbérleti bizottságok működése. — *Dr. Túry Sándor Kornél* ujpesti kir. járásbírósági jegyző: A háborúokozta lehetetlenülés az ítélet jogereje után. — *Dr. Medgyesi László* budapesti központi kir. járásbírósági jegyző: Váltóóvás és moratórium. — *Dr. Vámbéry Rusztem* budapesti egyetemi magántanár: A nemi ragályozás veszélyének büntethetősége. — Szemle.
Melléklet: Perjogi Döntvénytár. — Tartalommutató a Büntetőjogi Döntvénytár X. füzetéhez.

A fiatalkorúak bírósága a háború alatt és a háború után.

A Magyar Jogászegylet vitaestélyei sokban hasonlítanak a görög drámai költés remekeihez. Az előadó felveti a problémát, körvonalozza annak kereteit és megszabva a vita irányát, mintegy prológust nyujt; a felszólalók a kérdés nagyságához és jelentőségéhez képest egy vagy több estén, mondhatnám felvonáson keresztül egymás eszméjébe kapcsolódva addig vitatkoznak, míg a hős: a vezető eszme, az igazság győzelemre nem jut; végül ismét az előadó kér szót s epilógusában összefoglalva az eredményt, levonja a tanulságokat.

Meg kell állapítanom, hogy Vámbéry t. barátom legutóbbi szereplésének alkalmán nem respektálta kellően a mi vitaestélyeinknek e megszokott formáját, mert a fiatalkorúak büntetőjogáról értekezvén, nemcsak prológust adott, nemcsak bevezette a vitát, hanem úgyszólván ki is merítette azt és pedig Aristophanes módjára olykép, hogy midőn egyfelől minden tartózkodás nélkül kiméletlenül lerántotta a leplet a mi új intézményünk eltakart hibáiról és fogyatékosságairól, másfelől bevallottan s minden szavából kiérezhetően a javítás és reformálás céljait igyekezett szolgálni azzal, hogy e felette jelentős nemzeterősítő, sőt nemzetmentő munkához minél több hivatott dolgozótársat toborozzon. Minden részletkérdést felölelő előadása végén előreszegzi epilógusát s midőn felveti a kérdést, vajjon nem lehetne-e egyszer megkísérteni, hogy a valóság képére teremtsük meg a törvényhozó vágyakozását, kicsendíti a lelke mélyében rejtőző felelet alaptónusát: lehet, sőt kell, mert ezt kívánja nemcsak a tudománynak magasabb nemzetközi tekintélye, de a nemzeti érdek is.

Ámde kérdem, vajjon ily körülmények közepette, midőn az előadó úr a mi okulásunkra ennyire túllépte a prológus kereteit: maradt-e még nekünk — felszólalóknak — tér? van-e kidolgozatlan részlet, amelyhez legalább színeket hordhatunk? lehet-e — vagyis inkább — kell-e a felvetett ideákon módosítani, azokhoz újabbakat fűzni? Legkevésbé sincs szándékomban a vitában résztvenni óhajtóknak nagy érdeklődéssel várt s mindenesetre értékes felszólalásai elé gátat vetni, részemről azonban tartozom annak kijelentésével, hogy ebben a pillanatban úgy érzem magamat, mint az a kopár hegyoldal, mely a feléje intézett szólamokat visszhangozza. Nagyban és egészben egyetértek ugyanis az igen tisztelt előadó úrral s így az én felszólalásom valóban csak gyenge, csupán egyes részletekre reflektáló és tehát rövid visszhangja lesz annak a minden tekintetben fényesen sikerült és legtöbb pontjában meggyőző előadásnak, amelyért — mint első felszólalónak — szabad tán a hallgatóság nevében is meleg köszönetemet fejeznem ki.

I. Vámbéry tisztelt barátom abból az — immár köztudatba átment s mindenesetre — aggasztó tünetből indul ki, melyről a statisztika úgy a központi hatalmak, mint az entente országaiban a fiatalkorúak kriminalitásának emelkedését illetően a lehető legsötétebb s szinte kétségbeejtő képet rajzolja elénk. Ha ezt az évi 25—30, sőt bizonyos relációkban még ennél is magasabb százalékú felszökkenést így egymagában szemléljük, szinte el kell vesztenünk minden reményünket, hogy e veszélyes áradatot valamikor is megállíthassuk; lévén az eredménytelenség egyike a legerősebb kísértéseknek a csüggedésre: szinte úgy érezzük, hogy bele kell törődnünk a Sodoma és Gomorrha vészes napjait felülmúló társadalompusztulásba, mert ahol az új hajtásoknak ily óriási száma megy évről-évre veszendőbe, ott csakhamar a törzsnek is el kell pusztulnia, ott valamiféle nem ismert, vagy csak sejtett rákfene rágódik a társadalom egész testén. A m. kir. központi statisztikai hivatal szívességéből rendelkezésemre állanak a fiatalkorú elítéltekre vonatkozó adatok 1916. évi dec. 31-ig bezárólag, mégis az 1916. évet illetőleg csak hozzávetőleges számok.

1910.	6,3[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]
1912.	9,366	+ 5·7%
1913.	9,559	+ 2·1%
1914.	9,456	— 1·1%
1915.	11,993	+ 26·8%
1916.	15,500	+ 29·4%

Lopás	*1910.*	*1911.*	*1912.*	*1913.*	*1914.*	*1915.*
Budapest	229	362	451	421	299	465
Trh. és r. t. város	834	1134	1226	1318	1336	1836
Vidéken	2169	2940	2974	3009	2689	4162
Összesen	3232	4436	4651	4748	4324	6463

Testi sértés	*1910.*	*1911.*	*1912.*	*1913.*	*1914.*	*1915.*
Budapest	10	31	26	44	21	32
Trh. és r. t. város	183	226	275	223	234	226
Vidéken	945	1245	1326	1292	1167	1224
Összesen	1138	1502	1627	1559	1422	1482

Az ily rendkívüli emelkedés mögött mintha istenítélet rejlenék, melynek romboló erejével szemben az ember tehetetlen. Hisz alig egy évtizede, hogy a fiatalkorúak kriminalitásának leküzdése s a menthető elemeknek a munkástársadalomba való visszatérítése érdekében beváltnak hirdetett amerikai mintákra Európaszerte mindenütt kialakultak a legtökéletesebbnek hitt törvények és intézmények. Hamis útra tévedtünk talán legjobb törekvéseinkkel s hibát követtünk el az alapgondolatban, a kiindulásban? vagy csakugyan elérte a nemzeteknek virulni kezdő fiatalságát az az irlandi mozgó mocsár, mely az átáztatott földrétegek mélységéből kikel és sárözönnel borít rétet, erdőt, mezőt?

Én nem látom ily vígasztalannak a helyzetet, mert bár távol áll tőlem, hogy a fiatalkorúak kriminalitásának a háború kitörése óta észlelhető s deduktíve is megmagyarázható emelkedését kétségbevonjam, de vitatom, hogy ez a számfelszökkenés nem felel meg a valóságos szaporodásnak, és hogy a valószínűleg nem túlnagy tényleges emelkedés legnagyobbrészt mégis csak múló tényezőnek, a talán már nem is oly soká tartó háborúnak közvetett eredménye s így a minden kultúrember által olyannyira áhított béke aránylag elég rövid idő alatt ki fogja egyenesíteni a fiatalkorúak kriminalitásának diagrammjában a most állandóan felfelé törekvő görbét.

A százalékszámoknak pár év óta, hazánkban, különösen az 1915. évtől fogva beállott nagyobbodása ugyanis természetesen csak az ú. n. látható kriminalitás mennyiségi emelkedéséről nyujt tájékoztatást; a valóságos bűnözés számarányainak változása tekintetében a statisztika egyáltalában nem igazít el. Tudtommal *Vidal*, a toulouse-i egyetemnek korán elhúnyt kitünő tanára volt az első, ki egy 1904-ben megjelent kisebb füzetében (Considérations sur l'état actuel de la criminalité en France; Paris, 1904. 23. l.) a criminalité apparente és criminalité réelle szembeállításával a statisztikai adatok óvatos kezelésére figyelmeztet (e körülményt *Hellwig* sem téveszti szem elől a Der Krieg und die Kriminalität der Jungendlichen, Halle, 1916. című munkájában; v. ö. 22. s köv. l.). A jelen időkben, amikor a fiatalkorúak erkölcsi züllését közvetlenül előidéző tényezőknek megsokasodása s az eddig is hatékony tényezők erejének fokozódása olyannyira kézzelfogható, nem merném állítani, normális évekre vonatkozással azonban lehetségesnek tartom, hogy a látható kriminalitás százalékszámának emelkedése mellett a valóságos bűnözés mennyiségi csökkenése nyer megállapítást. Ismételten hangsúlyozom, hogy egy pillanatig sem kételkedem a fiatalkorúak züllésének sajnálatos terjedésében, de viszont nem mulaszthatom el annak a véletlen találkozásnak kiemelését, hogy a legtöbb külföldi államban, nálunk meg épen feltünő pontossággal esik össze az első háborús év a fiatalkorúak megmentését intenzíven munkálni törekvő reformtörvényeknek és intézményeknek a köztudatba való átmenetének időszakával, ami — ha nem csal látásom — odavezet, hogy oly gyermekeket s fiatalkorúakat is bíróság elé viszünk, akikre eddig ügyet sem vetettünk; szóval a figyelemre nem méltatott züllés s a lappangó kriminalitás fokozatosan emelte a látható bűnözés arányszámát, amely emelkedés tehát nem jelenti még azt, hogy a valóságos kriminalitás is felfelé törő irányban halad.

Nehogy azonban e megfontolás jogosulatlan optimizmusra és ebből folyólag a reformmunkálatok keresztülvitelétől s az eddiginél öntudatosabb közreműködéstől való tartózkodásra ösztönözzön, indittatva érzem magamat, hogy figyelmeztessek arra társadalmi törvényre, mely a fiatalkorúak kriminalitásának a háború alatt bekövetkező valóságos emelkedését irányítja, mert így talán a speciális helyzet követelte ellenszereket is könnyebben leljük fel, másfelől, úgy hiszem, szükséges lesz figyelmeztetnem arra, hogy még abban az esetben is tökéletesbíteni kell eddigi eljárásunkat s intézményeinket, ha bizonyíthatólag csupán a látható züllés és bűnözés emelkedését észlelnők.

1. A fiatalkorúak kriminalitásának háborúokozta számbeli felfelé törését a különleges tényezők egész sorozatára vezetik vissza a kriminologusok. Nincs kétségem azirán t, hogy azoknak úgy egyenként, mint összhatásukban megvan a maguk erjesztő ereje; sok esetben az is kimutatható, hogy egy-egy fiatalkorút, különösen melyik tényező sodort a züllés örvényébe. Mindenesetre rendkívül tanulságos lenne e tényezőkkel s főleg azokkal, amelyek sajátos nemzeti és társadalmi viszonyainknál fogva egyedül nálunk hatékonyak, részletesen foglalkozni, (v. ö. Moizer Imrének a Bűnügyi Szemle V. évf. 274—281. lapjain közzétett cikkét: A fiatalkorúak bűncselekményeinek közvetlen okairól), ez azonban meghaladná a vita kereteit s feladatait, de talán felesleges is, mert ha sikerül arra az alaptörvényre irányítani a figyelmet, melynek a gyermeki züllés fejlődése s maguknak az egyes tényezőknek ható ereje alá van vetve, úgy nemcsak megkönnyítjük e jelenség átértését, hanem egyszersmind kicövekeljük azt az irányt, amelyen haladnunk kell, hogy a baj orvoslásának megfelelő eszközeit megtaláljuk.

Részemről a fiatalkorúak züllésének s bűnözésének a háború alatt bekövetkezett emelkedését az ú. n. *társadalmi kapillaritás* törvényével magyarázom. Sajátos tulajdonsága az átlagembernek, hogy többnek akar látszani, mint a mi. Valami különös erő lakozik legtöbb embertársunkban, gyermekben, felnőttben, nőben, férfiban, alacsonyabb s magasabb társadalmi osztályhoz tartozóban egyaránt, mely a hasonlók rétegéből a magasabban állók rétegébe való felemelkedésre ösztönöz. Nem érdektelen, hogy ez a felfelé törekvés — hasonlóan a hidrostatikában ismert hajcsövesség tüneményéhez — annál nagyobb erővel lép fel az emberben, minél szűkebb viszonyok és szorosabb keretek között él. Míg e törekvés s ennek fokozatos megvalósulása esetében a magasabb osztályba történő belépés egyensúlyt nyer a felfelé igyekvő egyénnek azon erkölcsi és gazdasági erejében s egész magaviseletében, amelyet ama magasabb réteg megkíván, a társadalmi kapillaritás éppenséggel nem beteges, sőt — ha így mértéket tart — határozottan üdvös jelenség, mert egyenesen a kívánatos előrefejlődésnek erővonalán halad. Mihelyt azonban oly egyén erőszakolja ki vagy akár csak játsza a korának, nemének, társadalmi állásának vagy gazdasági helyzetének meg nem felelő magasabb réteghez tartozóságot, kiben nincsenek meg a szükséges képességek: az ilyetén módon előálló jelenség néha csak visszás s a szemlélőben derült hangulatot kelt, de nem ritkán erkölcsi vagy anyagi bukást eredményez, mely esetben a társadalmi erők egyensúlyának megbontását vonja maga után. A háború alatt felnövekedő fiatalság körében a társadalmi kapillaritás sajnosan az utóbbi irányban érezteti hatását. A mai 14—15 éves gyermek a 18—20 éves, sőt még ennél is magasabb korban levők életét éli; az intelligensebb osztályhoz tartozóknál ez többnyire csak koraérettségben s kellemetlen nyegleségben jelentkezik, az alacsonyabb sorsban élő nép gyermeke azonban, — főleg azoknak távolléte folytán, akiktől eddigelé tartott, ideértem az apát, az idősebb férfirokonokat, a hadbavonult testvért stb. — midőn a nála jóval korosabb egyének helyébe lép, szinte matematikai bizonyossággal közeleg a züllés lejtőjéhez. Oly munkára fogják, mely testi erejét meghaladja, tehát elcsenevészedik; szokatlanul nagy munkabérhez jut, amely felett minden ellenőrzés nélkül maga rendelkezik, tehát állandó kísértésnek van kitéve, hogy minden — bármily egészségtelen — vágyát és káros szenvedélyét kielégítse s így amúgy is csekély ellenálló ereje meggyengül; — nyitva előtte minden korcsma, mozi, bordélyház és egyfelől virtuskodásból, hisz' ő most a legények eleje, — másfelől, mert nincs aki visszatartsa, el is megy mindenüvé; csodálhatni-e, ha ily körülmények közepette — erkölcsi ellenálló erő hiányában — előbb-utóbb elzüllik s a kriminalitás örvényébe sodródik?

Kérdés, van-e mód a kapillaritásnak a gyermekek fokozatos elzüllésében mutatkozó e vészes hatását ellensúlyozni? lehet-e preventív eszközökkel az erkölcsi veszélynek e többnyire kriminalitásban végződő terjedését megakadályozni? Látásom szerint magát a felfelé törekvést s a magasabb rétegekbe való felkapaszkodást semmiféle eszközzel megállítani nem tudjuk, miért is kizárólag az az egyetlen módja kínálkozik a baj orvoslásának, illetőleg megelőzésének, hogy az egyéniségüknek meg nem felelő felsőbb rétegbe felszívódott gyermekek és fiatalkorúak helytállását a kísértésekkel szemben biztosítsuk. E biztosítás két irányból kiindulva lehet tevékeny és számíthat eredményre. Egyfelől negatív oldalról lehetőleg távoltartandók a fiatalkorúaktól a züllésre és bűnösségre indító tényezők, másfelől pozitív irányban oda kell törekedni, hogy a meglazult fegyelmet szorosabbra fűzzük s így a mai túlságosan szabados viselkedést megfelelő határok közé szorítsuk vissza. Minthogy erre csak a gyermek által respektált tekintély képes s minthogy ép ez a tekintély hiányzik, illetőleg fogyatkozott meg, ennélfogva mellőzhetetlennek vélem valamely leghatályosabb formában kialakítandó *házi tekintélyt pótló szervnek* létesítését. Oly szervre gondolok, amely a fegyelmezés és feddés jogával felruházva: községenként, területenként az állandóság jellegével, a hiányzó apai tekintélyt pótolná, amely akár az anya, vagy a család bármelyik tagja, akár harmadik személy panaszára: csekélyebb esetekben — természetesen alakszerű tárgyalás nélkül eljárva — vagy szigorú feddésben részesítené a fiatalkorút, vagy — amennyiben a gyermek iskolaköteles — annak iskolai fenyítését rendelné el, vagy a mai bírói karcerhez (Fb. 23. §. 3. pont) hasonló, legfölebb tizenkét óráig terjedhető fegyelmi elzárást alkalmazna, sikertelenség esetében vagy ha a züllésnek súlyosabb tünetéről, illetőleg bírói hatáskörbe tartozó bűncselekmény elkövetéséről vesz tudomást: jelentést tartoznék tenni az illetékes fiatalkorúak bíróságánál, mely a körülményekhez képest az Fb. 66. §-a, illetőleg a Bn. s Fb. vonatkozó szakaszai alapján megteszi a szükséges intézkedéseket. Ily szervnek felállításával elérnők azt, hogy az Fb. VI. fejezete, melyről találóan jegyzi meg Vámbéry t. barátom, hogy az Fb.-nek az elméletben legnagyobb erőssége, a gyakorlatban azonban legnagyobb gyengesége: végre erőhöz kapna s beváltaná a hozzáfűzött reményeket. A létesítendő szerv ugyanis egyfelől maga eljárna annak szellemében, másfelől — a feljelentés hivatalos kötelességénél fogva — beállítaná a fiatalkorúak bíráit

ez oly hatásosnak igérkező eljárásba. De egy ily házi tekintélyt pótló szerv nemcsak a maga aktivitásában érhetne el eredményeket, hanem már létezésénél fogva is; mert amiként a családbeli gyermek már a szigorú apai tekintet hatása alatt is fékezi magát, azonképen nincs kétségem aziránt, hogy az alakítandó szerv — ha csakugyan tekintélyt sugároz ki — szintén már létezésével respektust fog kelteni és határakat szab a féktelenségek elé.

A részletekbe nem óhajtok ezúttal elmélyedni, ez egy szűkebb szaktanácskozmánynak, a kormányhatóságnak vagy a törvényhozásnak feladata s így csak felemlítem, mint mindenesetre megfontolandó gondolatot, hogy e házi tekintélyt pótló szervnek, melyet a fiatalkorúak bírájának javaslatára, vagy hivatalból helyenként az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértésben állítana fel, kollegiális organumnak kellene lennie; megkonstruálható lenne az a fiatalkorúak felügyelő hatóságának expoziturájaként, vagy az Rbsz. (a rendőri büntető eljárás egységes szabályozása tárgyában kiadott 65,000/1909. B. M. számú rendelet) 241. §-ában meghatározott községi bíróság mintájára, de mindenesetre úgy, hogy abban a községi bíró, a lelkész vagy tanító s harmadik gyanánt a fiatalkorúak ügyei iránt érdeklődő egyén szerepelne; a szerv tagjai kinevezés alapján s mint hatóság működnének a már említett jogokkal felruházva és kötelességekkel terhelve.

2. A fiatalkorúak látható züllését és kriminalitását feltüntető százalékszámok emelkedéséhez fűzött második megjegyzésem tendenciája az volt, hogy még abban az esetben is tökéletesbíteni kell eddigi eljárásunkat és intézményeinket, ha kimutatható lenne, hogy a bűnöző fiatalkorúak számának felszaporodása csak azt jelenti, hogy többen kerülnek kezeink közé — a különben állandó, vagy mennyiségileg alig változó — züllött gyermekek és fiatalkorúak közül. Az ily — bizonyos nézőszögből örvendetes, mert a mentés alkalmait szaporító — számfelszökkenés ugyanis fokozottabb s az eddiginél öntudatosabb és lelkiismeretesebb eljárásra sarkall annál is inkább, mert teljességgel egyetértek az előadó úrral abban a kijelentésében, hogy alapgondolatában és szerkezetében az a koncepció, amelyet a Bn. és Fb. megvalósítani igyekszik, életrevaló és egészséges. Csak hajtsuk végre a törvényt az egész vonalon s az eredmény nem fog elmaradni!

Régi tapasztalatom, hogy nemcsak hazánkban, de a legtöbb külföldi államban is a büntetőjogi érdekű törvények körül főleg két ponton érezhetők hibák. Nem magukban a törvényekben, amelyek a tökéletességnek mind magasabb fokára emelkednek, nem is a törvények bírói alkalmazásában, mert hisz a bíróságok eljárása, azok ítéletei s ezeknek megokolása általában kielégítő, sőt nemritkán a klasszicitás fényében tündöklik, de kifogás alá esik egyfelől a bírói eljárást előkészítő felderítő tevékenység, másfelől a büntetések s egyéb intézkedések végrehajtása. Hiába hozzuk meg a legtökéletesebb törvényeket, hiába mélyed el a bíróság a tény- és jogkérdések legfinomabb készleteibe: a társadalom védelme a bűntettesekkel szemben s az anyagi igazságnak érvényrejutása mindaddig félúton marad, sőt mondhatnám kiindulásában akad fen, míg legalább is ugyanazzal a gonddal ki nem építjük egyfelől a nyomozás a a fiatalkorúakat illetően az egyéniség és környezet megismerés helyes módozatait, másfelől a büntetés és intézkedés végrehajtásnak talán mindennél nagyobb jelentőségű szakaszát. Ott több kriminalisztikát, minket érdeklően több pszihológiát és pedagógiát, itt több pönologikus tudást, hozzáértést és ami tán ennél is fontosabb: több komolyságot kell nemcsak az elméleti kigondolásba, de különösen a gyakorlati keresztülvitelbe belevinnünk. Míg a fiatalkorúak bírája lehetőleg kielégítő pszihо- és szociogrammok hiányában intézkedik, többnyire csak a véletlen műve, hogy eltalálja a fiatalkorú megmentésének helyes eszközét és ha el is találta, míg az egyes intézkedéseknek a törvény szellemében való megfelelő végrehajtása biztosítva nincs, addig ne áltassuk magunkat és — Vámbéryval szólva — valóban szakítanunk kell azzal a premeditált optimizmussal, mely minden kezeink közé került fiatalkorú megmentésében hisz. Még tökéletes végrehajtás mellett is bele kell törődnünk a sikertelenség bizonyos arányszámába, de szilárd meggyőződésem, hogy ez az arányszám jelentékenyen lecsökkenthető, mihelyt a próbárabocsátás csakugyan próba lesz, mihelyt a javítóintézet valóban javítani fog s mihelyt a fogházra ítélt fiatalkorú igazán büntetést fog érezni a szigorú kezelésben.

A mi büntetőjogi s a fiatalkorúakat érdeklő kriminálpedagógiai kultúránk amolyan szappankultúra. Hónapokig elvitatkozunk egy-egy törvénytervezet alapgondolatán, a részleteket aggodalmasan illesztjük egymáshoz, kicsiszoljuk s minden porszemtől megtisztítva, lemosva helyezzük a nemzetközi jogintézmény-kiállítás egyéb csillogó tárgyai közé, de nem törődünk azzal, hogy a kérdéses intézmény az életben hogy fest, működik-e egyáltalán; nem figyelünk annak tartalmára, belső tisztaságára és értékére, hasonlóan ahhoz a kiállítást látogatóhoz, ki megbámulja az aranyszegélyű címkével feldíszített, állítólag háromputtonyos tokaji bort tartalmazó üres palack-piramist, vagy aki csodálkozva szemléli a nagy zakatolással működésben levő hatalmas dinamógépet, amely azonban nem hajt semmit. Töltsük meg az üres palackokat, helyezzük üzembe törvénygépeinket s meg vagyok győződve: nemcsak intézményeink csodálói fognak megszaporodni, amire való törekvés a jogosult nemzeti büszkeség szempontjából megokolt lehet, de meg fog szaporodni a züllésétől megmentett fiatalkorúak száma is, ami a nemzet erejének fokozása és megszilárdítása érdekéből megbecsülhetetlen előny.

Vámbéry t. barátom végig kísért előadásában a Bn. és Fb. összes intézményein s mindenütt rámutatott a gondosabb végrehajtás és megfelelő helyen a reformálás szükségességére és módozataira. A rendelkezésemre álló idő rövidsége miatt nem térhetek ki minden gondolatára és javaslatára annál kevésbé, mert — mint már szerencsém volt említhetni — legnagyobbrészt egyetértek vele, de meg nem is akarok a később felszólalók elől mindent learatni. Ehhez képest szíves engedelmükkel csak néhány ponthoz fűzök reflexiókat.

(Folyt. köv.) *Dr. Angyal Pál.*

A lakbérleti bizottságok működése.

I.

A m. kir. igazságügyminiszternek és a m. kir. belügyminiszternek 8133/917. I. M. sz. közös rendelete alapján a budapesti kir. járásbíróságok mellett alakított lakbérleti bizottságok 1917 március 5-én kezdették meg működésüket. Egy hónapja immár, hogy a hivatkozott rendeletekkel életre hívott új bírósági szervezet a háborús lakásperek egy jelentékeny részét jogerős határozatokkal eldönti és így nagyérdekű magánjogi viták felett — bár perenkívülinek jelzett hatáskörben is, mégis a jogigényt megállapító, végrehajtható határozatot hoz, ítélkezik.

Természetes, hogy ezen új szervezetű, a laikus elemet bírákként magában foglaló bíróság működését a jogászkörök érdeklődése kíséri és ezt az érthető érdeklődést óhajtom tájékoztatni akkor, amikor a lakbérleti bizottságok egyhavi működéséről beszámolok.

E beszámolás célja egyrészt annak ismertetése, hogy a lakbérleti bizottságok mily módon működnek; mennyiben felel meg működésük az ehhez fűzött várakozásoknak; működésük mily perspektívát nyujt arra nézve, hogy mennyiben vált be és mennyiben vonható be a jövőben a polgári bírói jogszolgáltatásba a laikus elem; másrészt ismertetni kívánom a bizottságoknak úgy az eljárás, mint az anyagi jog alkalmaztatása tekintetében kialakulóban lévő gyakorlatát.

A lakbérleti bizottságok felállításánál különösen két szempont vezette a rendeleteket kibocsátó minisztériumokat. Az egyik az volt, hogy a bizottságok hatáskörébe utalt lakásviták, melyeknek lényege az, hogy a háborúra tekintettel kibocsájtott és a bérbeadók jogait jelentékenyen megszorító rendelkezésektől a bérbeadók méltányos esetekben eltekinthessenek és jogaikat a korlátozástól menten gyakorolhassák, hogy továbbá a katonabérlők részére engedett fizetési halasztás korlátozását kérhessék, lehető gyors elintézést nyerjenek; a másik szempont az volt, hogy e perekben hozott határozatok az érdekelt felekre megnyugtató módon hozassanak.

A lehető gyors elintézést az teszi szükségessé, hogy az a kérdés, vajjon a bérlemény területén a bérlő bennmaradjon-e vagy onnan kiköltözni kénytelen, a dolog természeténél fogva mindkét félre nézve gyors döntést igényel, hogy egyrészt a bérbeadó a bérleménnyel idejekorán rendelkezhessen, másrészt a bérlő kellő időben gondoskodhasson új lakás kibérléséről.

A gyors elintézést célozzák a 8133/1917. I. M. sz. rendelet 11. §-ának következő rendelkezései: Az eljárást lehető legnagyobb sürgősséggel kell lefolytatni és lehetőleg egy tárgyaláson kell az ügyet befejezni; az ügyet, ha egyik fél jelent csak meg, kérelmére a megjelent féllel le kell tárgyalni; a bizottság az ügy állásáról, annak felderítéséről és a szükséges adatok megszerzéséről hivatalból gondoskodhatik és evégből tudakozódásokat is foganatosíthat; a bizottság a tárgyalás során a perrendtartás előírt alakszerűségeit mellőzheti, végül — a leghatályosabb intézkedés a gyors döntés tekintetében — a 12. §. szerint a bizottság határozata ellen jogorvoslatnak nincs helye.

És éppen ezen utóbbi intézkedés, mely szerint a lakbérleti bizottság hatáskörébe utalt ügyekben a hozott határozat ellen jogorvoslatnak nincs helye és az itt eldöntött kérdés más perben sem tehető vita tárgyává, tette szükségessé, hogy a döntésben oly személyek is résztvegyenek, akik a felek érdekkörét képviselik és akik a jogismerő szakbíró elnökletével döntenek. Az ily módon összeállított bírósági szervezettől méltán várható, hogy az érdekelt felekre megnyugtató módon fog határozni. E szempont szerint alakította meg a 8133/1917. I. M. sz. rendelet a bizottságokat akként, hogy abban a lakásperekben eljárt szakbíró elnöklete mellett résztvegyenek a bérbeadók és a bérlők érdekkörének egy-egy képviselője.

A lakbérleti bizottságok eddigi működése — amint az alábbi részletes kimutatásból kitűnik — mindkét szempont tekintetében kielégítő eredménnyel járt. Áll ez elsősorban a gyors elintézésre, ahol az eredmény nyilvánvalóbb; míg a megnyugtató határozást mutatja, hogy a jogkereső közönség eddig is nagyszámú kérelemmel fordult a bizottsághoz és hogy az ügyek száma jövőben még valószínű feltevés szerint emelkedni fog.

A bizottság egyhavi működésének eredményét feltüntető táblázat a következő:

Lakbérleti bizottság	Beérkezett ügyek száma	Elintézett ügyek száma: Egy tárgyaláson	Elintézett ügyek száma: Több tárgyaláson	Visszautasítás és megszünés	Egyesség	Helytadó végzés	Elutasító végzés
Központi kir. járásbíróság							
I. sz. lakbérleti bizottság	52	45	4	19	5	9	16
II. sz. lakbérleti bizottság	142	56	14	17	18	6	29
III. sz. lakbérleti bizottság	100	67	3	20	17	16	17
Bpesti I—III. ker. jbíróság	29	22	4	15	2	1	8
Összesen	323	190	25	71	42	32	70

E kimutatás szerint a budapesti központi kir. járásbíróság és az I—III. ker. kir. járásbírósághoz április hó 10-ig összesen 323 lakbérleti ügy érkezett. Ebből egy hónap alatt 215 ügy nyert végleges befejezést. Ez az eredmény — tekintve, hogy a lakbérleti bizottságok még járatlan útakon haladtak és hogy a bizottságok laikus tagjai első ízben vettek részt, mint döntő bírák ez ügyek elintézésében — feltétlenül kielégítő; mit fokoz az, hogy a tárgyalt ügyek közül csupán 25 ügy került két vagy három tárgyalásra, míg a többi ügy egy tárgyalással befejezést nyert.

A beérkezett ügyek száma, dacára annak, hogy a rendelet csak 1917 február 10-én lépett életbe és így a felmondások végső határideje e negyedben, február 18-ára már véget ért, meglehetős nagy és így előreláthető, hogy a jövő májusi negyedben az ügyek száma tetemesen emelkedni fog. Feltűnő sok a tárgyalás nélkül visszautasított ügyek száma, aminek oka az, hogy az eljárás illeték- és díjmentes lévén, a felek a bizottság hatáskörébe nem tartozó kérelmeket adtak be.

Tárgyaláson érdemleges végzéssel eldöntöttek a bizottságok 144 ügyet. Ebből helytadó végzés 32, elutasító végzés 70 volt. Egyességgel nyert befejezést 44 ügy, vagyis a tárgyalt ügyeknek egyharmada, ami feltétlenül jó eredmény. Egyességi kísérlet mindössze öt érkezett, ennek oka, hogy nincs joghatályhoz kötve az egyességen való megjelenés és így az egyességi tárgyalásra való idézés merő kísérlet marad.

Nem állottak rendelkezésre pontos adatok a tekintetben, hogy a felek mily jogalapon fordultak kérelmeikkel a bizottsághoz. A legtöbb ügyben a felmondás jogszerűségének kimondását a bérbeadók azon az alapon kérték, hogy az ingatlant új tulajdonos vette meg, aki a lakásba beköltözni, vagy azt saját üzleti céljaira igénybe venni akarja. Számszerűen azok a kérelmek következnek, melyekben bérbeadók a katonabérlőkkel szemben lakáscserét, vagy a lakás nemhasználása esetén a bútorok elhelyezése mellett a lakás kiürítését kérték. Számos kérelem alapja az volt, hogy a lakásba közhivatal, vagy közintézmény kívánt beköltözni. Lényegesen kevesebb azon kérelmek száma, ahol a moratóriumi kedvezmény megszüntetését, korlátozását és kiterjesztését kérik a felek.

A kimutatásból kitűnő eredményeknél annak, hogy az elutasított kérelmek száma jóval több, mint a helytadó végzések száma, oka az, hogy az 599/1917. I. M. sz. rendelet meglehetős szűken mérte ki a bérbeadók felmondási jogának gyakorolhatását, másrészt magának a rendeletnek hiányos intézkedéseire vezethetők vissza, melyeket az anyagi jog tekintetében kialakult joggyakorlat ismertetése során fogok részletezni.

A bizottságok eddigi működésének ismertetett eredményéből már eddig is megállapítható, hogy a bizottságok a hatáskörükbe utalt ügyeket gyorsan és lehető megnyugtató módon intézik el, miért is a lakbérleti bizottságokat máris, mint a gyakorlatban bevált bírósági intézményt jelölhetjük meg, melyről kívánatos, hogy a polgári jogszolgáltatásba állandó intézményként illesztessék be és amelynek hatásköre egyelőre a még bírói hatáskörben maradt lakásperekre is kiterjeszthető lenne.

Dr. Bálint Andor.

II.

A lakbérleti bizottságok kéthónapi működése után fontosnak tartottuk annak a megvizsgálását, hogy a fővárosi bizottságok mennyiben oldották meg feladatukat: a háborús lakbérleti rendeleteknek, a gyakorlati élet ismeretének segítségével való megfelelő alkalmazását és az érdekellentétek méltányos kiegyenlítését. E célból feldolgoztuk a központi kir. járásbíróság mellett működő lakbérleti bizottságok eddig befejezett ügyeinek jegyzőkönyveit. Ezekből képet nyerünk egyúttal a bérleti viszonyokban felmerülő és a háborús helyzet által előidézett érdekellentétekről és azoknak mikénti megoldásáról is.

A fenti bizottságok előtt körülbelül 300 ügy lett folyamatba téve és ezekből eddig 235 ügy nyert befejezést. Ezen 235 ügyből:

a) A 3787/1916. M. E. sz. rendelet 3. §-ának utolsó bekezdésére (az új bérbeadó a maga és családja részére szükséges lakásra felmondással élhet) alapított felmondási ügy 58 lett folyamatba téve. Ezekből négy visszavonás vagy meg nem jelenés folytán megszűnt, hat ügyben érvényesnek, 26 ügyben érvénytelennek mondotta ki a bizottság a felmondást. Egyesség 22 ügyben jött létre és ezek közül 17 esetben a bérbeadó kártérítést nyujtott a bérlőnek a lakás elhagyásáért. Ezen 58 ügyön kívül kilenc esetben tettek a bérbeadók folyamatba eljárást, anélkül, hogy új tulajdonosok lettek volna, egyedül azzal az indokkal, hogy a lakásra maguknak van szükségük; hat esetben kérelmük el lett utasítva, két ügy megszűnt, egy ügy pedig egyességgel végződött.

b) Az 590/1917. M. E. sz. rendelet 1. §-ának 1. pontjára alapított felmondási ügy (mert a bérbeadó saját lakásából megengedett felmondás folytán kiköltözni kénytelen, vagy, mert más községből kíván beköltözni) nyolc lett folyamatba téve. Ezek közül kettőnél helyt adott a bizottság a felmondásnak, négynél érvénytelennek mondotta azt ki, két ügy pedig megszűnt.

c) Ugyanezen rendelet 1. §-ának 2. pontjára alapított felmondási ügy (a felmondás építkezés céljából történt) 14 lett folyamatba téve. Egynél érvényesnek, háromnál érvénytelennek lett a felmondás kimondva, egy ügy egyességgel végződött, kilenc ügy pedig megszűnt.

d) Ugyanezen rendelet 1. §-ának 3. pontjára alapított felmondási ügy (mert a helyiségre közintézmény elhelyezése végett volt szükség) 15 lett folyamatba téve (kilenc felmondás ugyanazon közintézmény elhelyezése végett történt). Ezek közül kilenc felmondás érvényesnek, négy érvénytelennek lett kimondva, egy egyességgel végződött, egy pedig megszűnt.

e) Ugyanezen rendelet 1. §-ának 4. pontjára alapított felmondási ügy (a felmondás a bérlő magaviselete által indokolt) 14 lett folyamatba téve. Ezek közül egynél a felmondás érvényesnek lett kimondva (a lakás találkahelyül szolgált), ötnél érvénytelennek, kettő egyességileg végződött (a lakó a felmondást elfogadta, a bérbeadó pedig kártérítést adott), hat ügy pedig megszűnt.

f) Ugyanezen rendelet 3. §-ára alapított felmondási ügy (a bérbeadó a hadbavonult bérlőnek kisebb lakást, illetve a bútorok megőrzésére alkalmas helyiséget ajánlott fel) 63 lett folyamatba

téve. Ezek közül 11 felmondás érvényesnek, 15 érvénytelennek lett kimondva, 14 ügy egyességgel végződött, 23 ügy pedig megszűnt.

g) A bérfizetésre vonatkozó moratórium megszüntetését vagy korlátozását 14 esetben kérték a bérbeadók. Ezek közül a bizottságok hat esetben helyt adtak a kérelemnek, két esetben elutasították azt, négy ügy egyességgel végződött, két ügy pedig megszűnt.

h) A katonákat megillető kedvezményeknek maguk számára való kiterjesztését három esetben kérték a hozzátartozók. Mind a három ügy egyességgel végződött.

i) Vitás kérdések kiegyenlítésének megkísérlésére öt esetben lett eljárás folyamatba téve. Egyesség csak egy esetben jött létre, két esetben nem sikerült egyességet létrehozni, két esetben pedig az eljárás a másik fél meg nem jelenése miatt megszűnt.

Nem lett folyamatba téve eljárás a bérlő hátralékos bértartozásának törlesztésére megszabott határidő meghosszabbítása végett. Ellenben 41 esetben lett kérelem benyujtva a lakbérleti bizottságok hatáskörébe nem tartozó ügyekben (leggyakrabban felmondás vagy lakbéremelés érvényességének, vagy érvénytelenségének kimondása végett).

A bizottságok döntései közül az alábbiak tarthatnak különösebb figyelemre igényt:

Ad *a)* Az új tulajdonosnak engedett felmondási jog csak azon helyiségekre vonatkozhatik, amelyekre az új tulajdonosnak lakás céljára van szüksége, nem terjed ki azonban azokra a helyiségekre, amelyeket az új tulajdonos üzleti (hivatali) helyiség céljára kíván igénybe venni. (Pk. XIV. 200,293/1917.) A felmondás csak az esetben volna hatályos, ha fizikai személy, vagy családjának volna szüksége a lakásra, jogi személy tehát e célra felmondással nem élhet. (Pk. XIV. 200,447/1917.)

Ad *b)* Szükségtelen azon kérdés vizsgálata, vajjon a kérelmezőnek jogosan mondatott fel előbbi lakása. (Pk. XIV. 200,330/1917.) Érvényes a felmondás, amidőn a bérbeadó az általa bérelt házból felmondás folytán kiköltözni kénytelen és ezért, hogy üzemét elhelyezhesse, megvette a kereseti házat. Az 590/1917. M. E. sz. rendelet 1. §-ának 1. pontjában foglaltak megfelelően akkor is állnak, ha a bérbeadó kereskedelmi társaság és mert a megállapított tényállás szerint a lakásra a gyári felügyelő elhelyezése céljából volt szüksége bérbeadónak. (Pk. XIV. 300,355/1917.) Érvényes a felmondás, amidőn a tulajdonos, aki szanatóriumban volt, házába akar költözni. (Pk. XIV. 200,419/1917.) A bizottság a kérelmet elutasítja, mert bizonyítottnak nem tekinthető, hogy a háztulajdonos, akinek B.-n 8 szobás berendezett lakása van és ezt továbbra is fentartani kívánja, a felmondás tárgyát képező lakásba állandó tartózkodás céljából kíván beköltözni. (Pk. XIV. 200,513/1917.)

Ad *d)* A bizottságok helyt adva a felmondásnak, közintézménynek tekintették a miniszter felügyelete alatt álló főiskolai nőhallgatók internátusát (Pk. XIV. 200,565/1917.), továbbá a nyilvánossági joggal felruházott és a miniszter felügyelete alatt álló felső leányiskolát. (Pk. XIV. 200,663 1917.) Ellenben a felmondási kérelmet elutasították, amidőn a Fővárosi könyvtár olvasótermet akart berendezni, mert «ez a kultúrális cél, a mostani háborús viszonyokat tekintve, nem oly nagyjelentőségű, hogy emiatt a bérlőnek a lakáshoz fűződő jogos magánérdeke sérelmet szenvedjen». (Pk. XIV. 200,644/1917.) Talán helyes lett volna ugyanezen felfogást nyilvánítani a fenti esetekben is, különösen amidőn egy végeredményben magánvállalkozást képező leányiskoláról volt szó.

Ad *f)* Az 590/1917. M. E. sz. rendelet 3. §-ának nélkülözhetetlen előfeltételét az képezi, hogy a bérbeadó meg is jelölje azt a kisebb lakást, ahova a bérlőt költöztetni kívánja, mert enélkül a méltányosság fen vagy fen nem forgását elbírálni nem lehet. (Pk. XIV. 200,438/1917.) Nem adtak helyt a felmondásnak, amidőn a felajánlott lakás bére és a bérlő által eddig bérelt lakás bére között a különbség csekély volt. (Pk. XIV. 200,517/1917. és 200,589/1917.); amidőn nem láttak fenforogni olyan tényeket, amelyek szerint a bérlő viszonyai annyira megváltoztak volna, hogy kisebb lakásba kellene mennie (Pk. XIV. 200,630/1917.); amidőn a lakó a lakást «az élethivatást képező ügyvédi foglalkozás gyakorlása céljából bérli s így a bérlőnek az ügyfeleire tekintettel a kérdéses lakás fentartásához fontos érdeke fűződik» (Pk. XIV. 200,405/1917.)

Ad *g)* A bizottság a kérelemnek nem adott helyt, mert «az a körülmény, hogy a bérlő két cselédet tart, a lakás terjedelmére (2600 K évi bér) és a bérlő társadalmi állására (ügyvéd) tekintettel a halasztás megszüntetését egymagában nem indokolja». (Pk. XIV. 200,912/1917.)

Kérdés, hogy a 3787/1916. és az 590/1917. M. E. sz. rendeletek által megengedett felmondásokkal lehet-e akkor is élni, ha a bérlő katona? (Ez természetesen nem lehet kétséges azon esetekben, amidőn a rendeletek kifejezetten hadbavonultakról beszélnek.) A bizottságok sok esetben nem vették figyelembe ezen körülményt. Nagyon helyesen állapítja meg azonban a Pk. XIV. 200,543/1917. sz. végzés, hogy «sem a 3787/1916., sem az 590/1917. M. E. sz. rendelet nem helyezi hatályon kívül a 2807/1915. M. E. sz. rendeletben a katonabérlővel szemben megállapított korlátozásokat».

Ami az eljárási szabályok alkalmazását illeti, számos esetben megtörtént, hogy a bizottságok hatáskörébe nyilvánvalóan nem tartozó kérelem nem lett visszautasítva, hanem az eljárás csak a tárgyaláson lett megszüntetve.

Kérdés az, hogy a felek meg nem jelenése folytán megszűnt ügyekben lehet-e új határnap kitűzését kérni! Miután a rendelet nem szünetelésről, hanem az eljárás megszüntetéséről rendelkezik, nemleges álláspontot kellene elfoglalni. Mégis előfordult, hogy új határnap lett kitűzve. (Pk. XIV. 200,885/1917.)

Jár-e a kérelmezett részére kirendelt ügygondnoknak költség és ki köteles azt viselni, ha a kérelemnek hely adatik? Bár az eljárásnak költségmentesnek kellene lenni, az ügygondnok költségei — nagyon érthetően — mindig meg lettek állapítva, de ellentétes volt a gyakorlat a tekintetben, hogy az ügygondnok költségeit a kérelmező viselni-e, vagy csak előlegezni köteles? A Pp. 434. §-a alapján a bizottsági eljárásban is az előlegezés mellett kell álláspontot foglalnunk.

A budapesti lakbérleti bizottságok működéséről általában az a meggyőződésünk, hogy megfeleltek a bizottságok működéséhez fűzött várakozásoknak. Szükségesnek tartjuk azonban, hogy a bizottsági eljárás — legalább a jogkérdések tekintetében — megfelelő jogorvoslati eljárással egészíttessék ki, mert nagyon komplikált jogi kérdések fordultak és fordulhatnak a bizottságoknál elő, amelyek megnyugtató megoldását csak a jogorvoslati eljárás nyitvahagyasával érhetjük el. *Dr. Telcs Béla.*

A háborúokozta lehetetlenülés az ítélet jogereje után.

A háborúnak a szerződésekre gyakorolt hatása törvénnyel illetőleg törvényadta fölhatalmazás alapján kibocsátott kormányrendelettel szabályozást nem nyervén, e hatás mibenlétének megállapítása (nemcsak nálunk, de a külföldi államokban is) a bírói gyakorlat feladata maradt. Különösen tehát annak a kérdésnek is a megoldása, hogy miképen befolyásolja a háború a korábban kötött, de a háború alatt teljesítendő (szállítási) szerződéseket.

Az immár harmadik évbe benyúló háborús judikatura azt mutatja, hogy a háború azokon az alapelveken, melyeken a béke magánjoga nyugodott, nem változtatott s hogy különösen az a sarktétele minden jogrendszernek, hogy az érvényesen kötött szerződések hatálya föntartandó (pacta servanda sunt), a háború folytán sem változott, mint ezt az osztrák legfőbb törvényszék egy határozata különös figyelmet érdemlő módon kifejti:

«Es besteht kein Anlass, die grundsätzlichen vertragsrechtlichen Bestimmungen des geltenden Rechtes im Krieg, und infolge des Krieges unbeachtet zu lassen. Einer dieser unantastbaren Grundsätze besteht darin, gültig geschlossene Verträge womöglich aufrecht zu erhalten, und nur jene Einwendungen gelten zu lassen, die das Friedenrecht, wenn auch unter Anpassung der Auslegung an die Kriegslage anerkennt».[1]

A béke magánjoga szerint az adós fölszabadul kötelezettsége alól, ha a szolgáltatás hibáján kívül *lehetetlenné* válik. Hogy ezen a tételen a háború nem változtatott: az természetes. Mert ha a lehetetlenséget sajátképi értelemben vesszük s annak fogalmából kizárjuk azt az esetet, midőn a szolgáltatás lehetséges,

[1] 1916. évi február hó 29. napján kelt Rv. II. 115/16. sz. határozat, közölve az Allgemeine Österreichische Gerichts-Zeitung 1916. évi június 17-iki számában.

csak az adós képtelen annak teljesítésére (L. Krückmann Pál cikkét a Jogállam 1915. évf. 185 s köv. lapjain) úgy a háború szerződésszüntető hatályát megállapítani arra az esetre, midőn a lehetetlenség csakugyan fönforog: oly szükségszerű logikai következtetés, mely elől kitérni nem lehet.

Ám a háború a szerződéseknek csupán egy (aránylag csekély) részére hat lehetetlenítőleg (1.), míg a szerződések jórészének teljesítése a háború folytán is *lehetséges* marad és pedig vagy úgy, hogy a teljesítés az adóstól különösebb áldozatot nem kíván, legföljebb a háború teremtette rendkívüli viszonyok folytán többé-kevésbé megnehezül (2.), vagy pedig úgy, hogy a bár lehetséges szolgáltatásnak teljesítése az adósra oly elviselhetetlenül súlyos áldozattal jár, melyet tőle méltányosan, a modern forgalmi életet átható erkölcsi fölfogás szerint elvárni nem lehet. (3.)

A szerződések második csoportja ép oly kevéssé okoz nehézséget, mint az első. Mert míg emitt az nem is teheti vita tárgyát, hogy az adós a beállott (objektív) lehetetlenség dacára is kötelezve maradjon-e, addig a szerződések második csoportjánál az adós fölszabadulása annál kevésbé engedhető meg, mert ha már a béke jogának is egy, az összes jogrendszerekben elismert alaptétele volt az, hogy az adósnak a szolgáltatás pontos teljesítése végett áldozatokat is kell hoznia, úgy még inkább kell, hogy ugyanez álljon a háború ideje alatt is, midőn a nemzetek létéért folyó nagy küzdelem terheinek igazságos megosztásának elve is azt hozza magával, hogy azokat — bár más-más formában — mindenki viselje.[2]

A nehézségek tehát csak a szerződések harmadik kategóriája körül csoportosulnak: ezeknél a lehetetlenség fogalmával operálni nem lehet. A megoldás azonban, melyet az eddigi háborús-jogi irodalom és különösen bírói gyakorlat e részben fölmutat, szintén nem épül föl oly fogalmakon, melyek a béke jogában ismeretlenek voltak, hanem kimélyítésén alapul annak a gondolatnak, melyet az utóbbi évtizedekben már a bírói gyakorlat felszínre hozott s ami leendő magánjogi kódexünket is áthatja annak, t. i., mely kiindulva abból, hogy az adós a föltétlen és minden körülmények között való teljesítést józanul nem vállalhatja magára, hanem csupán azt, hogy a maga részéről a lehetőség határai között mindent megtesz.

Ami a teljesítéshez szükséges és mindentől tartózkodik, ami azt meghiusítja (Jav. Indokolás III. Rész 68. old.) ahhoz az eredményhez jut, hogy az adósnak szabadulnia kell a teljesítés alól akkor is, midőn az lehetséges bár, de csak elviselhetetlenül súlyos áldozatok árán lévén eszközölhető, az adós gazdasági egzisztenciájának romlását vonná maga után s mely ilyképen mint a szerződésileg józanul vállalható kötelezettség mértékét meghaladó (überobligationmässig schwierig), tőle méltányosan el nem várható.

A döntés a szerződések e csoportja körébe tartozó esetekben sokkal nehezebb feladatot ró a bíróra, mint akkor, midőn lehetetlenség forog fön. Mert míg utóbbi fön- vagy fön nem forgása ténykérdés, mely a bírói mérlegelésnek tért nem hagyva, annak vizsgálatát, hogy a teljesítés az adóstól méltányosan elvárható-e, eleve kizárja: addig az előbbi esetben a bíró mérlegelésére van bízva annak megállapítása, hogy a kötelezettség, úgy amint a szerződés szerint terheli az adóst, csakugyan elviselhetetlenül súlyos-e vagy nem; s amennyiben igen, a bírónak lesz feladata dönteni afölött is, hogy *a)* e súlyos kötelezettség enyhítése a felek viszonyaira s az összes fönforgó körülményekre tekintettel lehetséges-e; illetőleg *b)* miben (idő, mennyiség) álljon ez az enyhítés.

Különösen az utóbbi *b)* pontot illetően bizonyos, hogy az ítélet a feleknek gazdasági érdekét van hivatva kiegyenlíteni azáltal, hogy úgy felperes, mint alperes érdekét egyaránt védelemben részesíti, ami pedig azt vonja szükségkép maga után, hogy az ítélet több-kevesebb szerződésszerű tartalommal fog bírni. Ám ez nem jelenti azt, mintha a bírónak joga volna egy egyességet a felekre rákényszeríteni (anbefehlen),[3] mert azt, amit a Reichsgericht a német jog szempontjából kijelentett, t. i. hogy a fenálló jog nem jogosítja föl a bírót arra, hogy a háborúokozta nehézségek kevesbítése végett egyességet hozzon létre a felek között,[4] a mi jogunk szempontjából is áll.

Ugy a lehetetlensége, mint az elviselhetetlenül súlyos volta a teljesítésnek azonban csak akkor szabadítja föl az adóst, ha akkor forog fön, midőn az a hitelezőre egyedül fontossággal bír, tudniillik a szerződésileg kikötött teljesítési időben. De sőt a teljesítés időpontjában fönálló lehetetlenség is csak akkor szolgálhat mentesítő okul, ha az végleges, helyesebben (minthogy múló lehetetlenség nincs is) ha az ok, mely a teljesítést gátolja, tartós, illetőleg az elviselhetetlensége a teljesítésnek huzamos ideig tartó. Viszont (különösen ami a lehetetlenülést illeti) a hitelező is azokat a jogokat, melyeket neki a törvény (illetőleg a Polgári Törvénykönyvünk Javaslata) ad, az esetre, ha a szolgáltatás (az adós hibájából) lehetetlenné vált, szintén csak a most említett föltétel alatt gyakorolhatja.

Eltekintve tehát attól az esettől, midőn a hitelező a teljesítési idő elmultával minden további eljárás (határidőtűzés) és arra való tekintet nélkül, hogy adós késedelme menthető-e vagy nem, elállhat a szerződéstől (érdekmúlás és fixügylet) a hitelező mindaddig, míg a lehetetlenség végleges illetőleg tartós volta eldöntve nincs, arra van utalva, hogy adóst a teljesítés iránt perelje s illetőleg bírói ítélettel a teljesítésre kényszerítse.

Azonban ha a bíróság adóst a szolgáltatásnak — mondjuk a Pp. 397. §-a alapján tekintettel a háborús viszonyokra, 15 napnál hosszabb idő alatt leendő — teljesítésében elmarasztalja s az ítélet jogerőre emelkedik is, ez még szintén nem biztosítja hitelezőt azirán t, hogy ő csakugyan teljesítéshez fog jutni.

Lehetséges ugyani, hogy a bár jogerős ítélettel marasztalt adós az ítéletben szabott határidő után sem akar teljesíteni, mi ha jogos, a hitelezőnek a jogerős ítéleten alapuló végrehajtási jogát kizárja (I.), de lehet, hogy nem tud teljesíteni és pedig vagy oly okból, mely neki fölróható, amikor ő *késedelmessé* válik (II.) vagy pedig azért, mert az ítélet jogerőre emelkedése után állott be oly körülmény, mely az ítéletben kötelezett szolgáltatás teljesítését *lehetetlenné* tette. (III.)

Lássuk ez eseteket.

I. Ha az adós tud, de nem akar teljesíteni, úgy ennek lehet jogos alapja.

Az általunk szemelőtt tartott (szállítási) szerződések ugyanis kétoldalú szerződések, tehát olyanok lévén, hol az adós maga is hitelező: a viszontszolgáltatásnak ellenkező kifejezett kikötés hiányában (hitelre szállítás) a szolgáltatással egyidejűleg kell történnie. A bíróság tehát adóst — kifogására — csak oly feltétel alatt fogja elmarasztalni, ha felperes (vevő) a viszontszolgáltatást egyidőben teljesítendi. (Javaslat biz. szöveg 903. §. 1. bek.) Mindaddig tehát, míg a hitelező a viszontszolgáltatást nem teljesíti, (a vételárat bírói letétbe nem helyezi), adós jogosan tagadván meg a szolgáltatást, az ő késedelméről nem lehet szó s a hitelezőnek végrehajtási joga a jogerős ítélet alapján meg nem nyílik. (Jav. id. §. 2. bek.)

Sőt, minthogy a (jogerős) ítéletnek célja ép az, hogy a felek között addig vitás jogviszonyt végleg rendezze s különösen alperes-adós nem kötelezhető méltányosan egy, a hitelező önkénye szerint kiválasztott időben leendő teljesítésre illetőleg arra, hogy addig a szolgáltatásra magát állandóan készen tartsa, azért újabb bírói gyakorlatunk szerint[5] ily esetben a bíróság az ítéletben záros határidőt tűz a hitelezőnek a vételár megfizetésére

[2] L. dr. Katz «Sittengesetz und Kriegsrechtsprechung» című szép fejtegetéseit a Deutsche Juristen-Zeitung XX. évf. 151. és köv. l., valamint Szladits Károly alapvető cikkét a Pester Lloyd 1914. évi okt. 17-iki számában s a Reichsgericht itt közölt határozatát, valamint újabban a háború idejére vonatkozóan az osztrák legfőbb törvényszék 1915. dec. 14. napján kelt Rv. II. 672/915. sz. határozatát, továbbá a budapesti árú- és értéktőzsde bíróságának 3472/1914. sz. ítéletét (H. Dt. VIII. 173.) s különösen a budapesti Tábla 1915. évi szept. 27-iki P. IV. 10. 393/1915. sz. ítéletét (H. Dt. IX. 207.).

[3] Így: Beck Salamon: Unerschwinglichkeit und Preiserhöhung c. a Pester Lloyd 1916 okt. 21. napján megjelent reggeli számában.

[4] 1915 máj. 4-ikén kelt III. 578/14. sz. ítélet: «Durch die Vorschriften des geltenden Rechts, sei den Richter nicht die Machtbefugnis erteilt, zwecks Minderung der Härten des Krieges einen Ausgleich zwischen den Vertragsparteien zu schaffen». (Közölve a DJZ. XX. évf. 713. lapján.)

[5] L. a Kúria 1914 nov. 3-án kelt 1757/914. P. VII. sz.; 1915 máj. 19-én kelt 6153/914. P. IX. sz. határozatát (M. Dt. IX. 210—211. eset); továbbá az Rp. I. 1135/915. (M. Dt. IX/296.) sz. határozatot; valamint ugyancsak a Kúriának a M. Dt. 23—25. sz. alatt közölt határozatait.

vagy bírói letétbehelyezésére s ennek elmulasztása esetére őt olyannak tekinti, mint aki a szerződéstől elállott.

A perben ugyanis, ha felperes a viszontszolgáltatást kifejezetten meg nem tagadja (amikor őt a keresettől elállottnak kell tekinteni), az a kérdés, hogy felperes képes-e a viszontszolgáltatásra, a döntésre befolyással nem lehet,[6] s így felperes olyankor is, midőn eleve tisztában van azzal, hogy viszontkötelezettségének eleget tenni vagy egyáltalán vagy legalább is hosszú időn keresztül nem tud, mégis alperest (jogerősen) marasztaló ítélethez juthat, melynek végrehajtását azonban bizonytalan időig függőben tarthatná; addig t. i., míg oly helyzetbe kerül, hogy viszontkötelezettségét teljesíteni képes.

De sőt, ha képes is a viszontteljesítésre, akkor sincs arra szorulva, hogy azt nyomban teljesítse: hanem teljesítheti azt később, minek megtörténtével az ítélet jogerőre emelkedésétől számított 32 éven belül mindig módjában áll a szolgáltatást az adóson végrehajtás útján behajtani.[7]

Alperes ilykép előálló bizonytalan helyzetén segít a Kúria említett gyakorlata. Minthogy ez a (mondjuk) *bírói kényszerelállás* felperest akarja sujtani azért, hogy ő alperest (jogerősen) elmarasztaltatta, dacára annak, hogy viszontkötelezettségét teljesíteni nem képes s a képesség hiányát már a per során tudta s ilykép alperes bizonytalanságát is tudva idézte elő, természetes, hogy ő a szerződés megkötéséből eredő kárának az ú. n. negatív interesséjének megtérítését ép oly kevéssé követelheti, mint az, aki szerződésileg kikötött elállási jogát gyakorolván, önként áll el a szerződéstől. Sőt ez még arra az esetre is áll, ha a képesség hiánya hitelező részéről csak az ítélet után állott be s ő a per során azt még nem tudta.

És épen ezen a ponton van a különbség a most jelzett (kényszer) elállás és azon *elállási jog* között, melyet a törvény, illetőleg a Polgári Törvénykönyv Javaslatának (bizotts. szöveg) 919. §-a (I. Tervezet 1176. §., II. Terv., szintén 919. §.) a hitelező felperesnek ad arra az esetre, ha

II. alperes a jogerős ítélettel rárótt szolgáltatást oly okból nem tudja teljesíteni, mely az ő hibájára vezetendő vissza, tehát oly körülmény következménye, melyért adós a Jav. 906—908. §-ai szerint felelős, vagyis mikor ő a megítélt szolgáltatás teljesítésében *késedelmessé* válik.

Valamint legfelső bíróságunkat az imént említett gyakorlat kiépítésében az adós méltánytalanul bizonytalan joghelyzetének (lehető) megszüntetése vezette, úgy viszont a Javaslat s hasonlóan a Német Polg. Tkv. (283. §.) a hitelezőnek érdekét — kit nem lehet arra kényszeríteni, hogy a jogerősen marasztaló ítéletben megszabott teljesítési idő után is bizonytalanságban legyen azirán t, hogy a teljesítés meg fog-e történni[8] (Jav. Ind. 72. old.) — tartja szem előtt, midőn a hitelezőnek megadja a jogot, hogy az ítéletben szabott teljesítési határidő sikertelen eltelte után az adósnak újabb (vég.: I. Terv. 1176. §.) határidőt tűzzön a teljesítésre, de azzal a kijelentéssel (figyelmeztetéssel), hogy ennek eredménytelen eltelte után, a teljesítést többé el nem fogadja. És bár az ítélet késedelmes teljesítése a hitelezőnek nem adja meg azokat a jogokat, amelyek őt a késedelmes adóssal szemben (az ítélet előtt és kétoldalú szerződés esetén) megilletik, különösen nem az elállási jogot és a nem teljesítésből eredő kárkövetelést (Jav. 929. §., 2. bek.), hanem csupán arra jogosítja, hogy a jogerős ítélet alapján végrehajtást kérjen,[9] mégis a Jav. szerint a póthatáridő eltelte után a hitelező és adós közötti jogviszony oly megítélés alá esik, mintha a szolgáltatás az adós hibájából vált volna lehetetlenné[10] és így a hitelező (a teljesítésre való igény, tehát az ítéleten alapuló végrehajtási jognak is elvesztése mellett) azokat a jogokat gyakorolhatja, melyek a 918. §. értelmében (kétoldalú szerződés esetén) a hitelezőt a szolgáltatásnak az erre kötelezett hibájából történt lehetetlenülése esetén megilletik s amelyek (elállás és nemteljesítés miatt kártérítés) azonosak azokkal, melyeket a hitelező (ugyancsak kétoldalú szerződés esetén) a *késedelmes* adóssal szemben gyakorolhat (eltekintve persze az utólagos teljesítés s a késedelmes teljesítésből eredő kárkövetelésétől).

A Javaslat 919. §-a tehát az anyagi (kötelmi) jogot az ítélet után mintegy új életre kelti; amennyiben dacára annak, hogy az ítéletben konzumálódtak azok a jogok, melyek a hitelezőt a késedelmes adóssal szemben (az ítélet előtt) megilletik; mégis ő azokat az ítélet után is (a kitűzött idő eredménytelen lezárultával) újból gyakorlatba veheti. De sőt — mint ez az Indokolásból kitűnik — akkor is, ha a 919. §-ban adott két jogot (elállás, nemteljesítés miatt kártérítés) még az ítélet előtt a hitelező saját tényével szüntette meg, t. i. azáltal, hogy a 929. §. 2. bekezdésével alternatíve adott jogok közül az utólagos teljesítést és a késedelemből eredő kárkövetelést választotta.

A Javaslat 919. §-a a jogerősen marasztalt adós késedelme esetén megillető elállási jogát a hitelezőnek — mely jog mint plusz magában foglalja a természetbeni szolgáltatás elejtésének (præclusio præstationis in natura) jogát is, mint minuszt, ami a jelzett §. szövegéből világosan ki is tűnik — ugyanazon feltételhez köti, mint amely mellett a halasztó hatályú ügylet hitelezőjének megadja azt az adós késedelme esetén, t. i., hogy a hitelező a teljesítésre határidőt tűzzön. (v. ö. 927. §., 3. bek.) (1.) E korlattól a Javaslat csak ott tekint el, ha (2.) a természetbeni szolgáltatás a késedelem következtében az adósra érdekét vesztette (927. §. 1. old.) és (3.) ú. n. fixügylet esetén, midőn az elállás a hitelezőt a késedelem tényéhez *legott* fűződő jogi hatáskép megilleti.

Ám mindhárom esetben (tehát az 1-ben is) az elállás a késedelemhez *ipso jure* fűződik, tekintet nélkül arra, hogy az adósnak a késedelem felróható-e vagy nem. Tehát a hitelezőt az elállás joga akkor is megilleti, ha adós a késedelem alól magát exculpálni tudja. A szerződésileg kikötött idő (2., 3.), illetőleg a hitelező által az utólagos teljesítésre kitűzött határidő (1.) már feljogosítja a hitelezőt az elállásra (és persze a præclusióra). Az elállást tehát a Javaslat nem sorolja a késedelemhez fűződő ama súlyosabb joghatások közé, melyek (mint a Jav. 928. §., 929. §. 1. és 2. bek. és 826. §-ban meghatározottaké) bekövetkezése az exculpatio által ki van zárva. Az 1. pontot illetően a Javaslat ezen álláspontja az Indokolásban kifejezetten ki is van mondva (75. old.). «De a 927. §. 1. és 2. bekezdésében meghatározott eseteken kívül is módot kell nyujtani a hitelezőnek, hogy a szerződéstől szabadulhasson, ha a másik fél, habár *vétlenül*, az őt terhelő szolgáltatással késedelmes.»

A K. T. 353. §-a ugyan csak az eladó menthetetlen késedelméről diszponál,[11] ám ebből helyesen nem következtethető, hogy az adós menthető késedelme esetén a hitelezőt az elállás (illetőleg a természetbeni szolgáltatás visszautasításának) joga nem illetné meg. Mert ha e jognak alapja az a megfontolás, hogy ha az adós a kikötött, illetőleg (halasztó hatályú ügylet esetén) az újabban kikötött határidő (K. T. 354. §.) lezárultakor sem teljesít, úgy a hitelező a szolgáltatást lehetetlenültnek veheti, az alapon, hogy az ahhoz fűződő érdeke már elenyészett, illetőleg elenyészhetett,[12] akkor az érdek hiányának tényén az adós késedelmének menthető volta sem változtat. Hogy a K. T. szerint ez csakugyan így van, az már abból kitűnik, hogy ez nemcsak a halasztó hatályú, hanem fixügyleteknél sem különböztet menthető és nem menthető késedelem között; már pedig, hogy fixügylet esetén az elállás joga a hitelezőt mind a kétféle késedelem esetén megilleti, az nem lehet kétséges.[13]

És tényleg a K. T. alapján kifejlődött bírói joggyakorlatunk is arra az álláspontra helyezkedett, hogy ha a felek kikötötték is, hogy a szállítási határidő (bár vétlen) elmulasztása vevőt a szolgáltatás visszautasítására föl nem jogosítja, még ez sem fosztja meg a vevőt a K. T. 353. §-ában biztosított ama jogától, hogy az ügylettől elállhasson.[14]

(Bef. köv.) *Dr. Túry Sándor Kornél.*

[6] L. Grosschmid: Fejezetek II. 109. §. 62. b. j. 665. old.

[7] Vht. 23. §. 2. bek. és a Kúriának Pk. V. 9277/1915. és Pk. V. 9276/1915. sz. végzéseit. (M. Dt. X. 26—27. sz. eset.)

[8] Igy már Grosschmid id. m. II. 92. §. 152. old. «A naturális szolgáltatás jelen elszegésének a rációja az, hogy a hitelező ne legyen kénytelen azontúl is a kapandó szolgáltatás tárgya iránt bizonytalankodni.»

[9] L. Kúria 5808/1912. sz. ítéletét (M. Dt. VII. 229.).

[10] Igy Grosschmid is id. m. II. 92. §. 146. old.

[11] L. Nagy F.: Keresk. Jog II. 210. old. 15. *a)* j. 7. kiadás és Baumgarten Nándornak a Jogállam 1914. évf. 587. «Moratórium és szállítási ügyletek» c. cikkét.

[12] L. Grosschmid id. m. II. 131. §. 1052. és 1053. old.

[13] L. a Polg. Tkv. Tervezete bizottsági tárgyalásainak kötelmi jogi (III.) részét, 40. old.

[14] L. Dárday-Túry: Igazságügyi Törvénytár IV. 286. lapon közölt 561/902. sz. kúriai határozatot.

Váltóóvás és moratórium.

Most, amikor békeszellők lengedeznek, bár az áprilisi időjárás szeszélyességének megfelelően hol gyengén, hol erősebben, jól esik visszagondolnunk arra, hogy a különböző moratóriumos rendeletek és a vitássá vált ügyek belső természete által háborús állapotba hozott forgalmi jogunkba is immár beköszönt a béke, mert a moratórium nagyban-egészben megszűntnek tekinthető.

Mégis maradtak még mindig olyan moratóriumos romok, amelyek eltakarításán gondolkoznunk kell.

Ilyen a váltóóvas kérdése is.

A Jogt. Közl. 1916. évi 13. számában igyekeztem a váltóóvatolás körüli bizonytalanság felhőit eloszlatni. Akkor arról volt szó, hogy a moratórium alá nem eső váltókra vonatkozóan az óvásfelvétel nincsen elengedve, hanem csupán az óvásfelvételi határidő van kitolva.

Jelenleg az a kérdés vált aktuálissá, hogy a moratórium alá tartozott váltókat meg kell-e óvatoltatni vagy sem?

A peresített váltókat moratóriumos szempontból a következően csoportosíthatjuk:

1. Moratórium alá tartozott olyan váltók, amelyekre vonatkozóan a moratórium ma már lejárt. 2. Moratórium alá egyáltalában nem tartozott 1914 augusztus 1. után kelt váltók. 3. Ma is moratórium alá eső olyan váltók, amelyeknek bizonyos százalékai már esedékessé váltak. 4. Ma is teljes egészükben moratórium alá tartozó váltók. 5. Moratórium alá egyáltalán nem tartozott 1914 augusztus 1. előtt kelt és lejárt váltók.

Nézzük e csoportokat az óvatolás szempontjából.

A második csoportba tartozó váltók peresítés előtt, természetesen, ha az óvásra váltójogilag szükség van, megóvatolandók. Ezekre vonatkozólag érvényben levő rendelet: 705/1917. M. E.

A harmadik csoportba azok a váltók tartoznak, amelyek kötelezettjei Bereg, Mármaros, Sáros, Szatmár, Ugocsa, Ung, Zemplén és Szerém vármegyékben vagy Szatmárnémeti és Zemun városokban laknak. Ezen váltók óvatolása, ha összes moratóriumos részleteik lejártak, az első csoport később tárgyalandó helyzete szerint alakul. Ha moratóriumos részleteik még nem jártak le, óvatoltatásuk felesleges. Vonatkozó érvényes rendeletek: 15,295/1915. P. M., 44,683/1916. P. M., 150,840/1916. P. M. és ami érdekes, az utóbbi 1917. évi február 19-én kelt rendelet Szerém vármegye egyes járásaira még egy rendeletet igér.

A negyedik csoportba tartoznak az erdélyrészi moratóriumi rendelet által szabályozott váltók, amelyek teljes összegükben ma is moratórium alá esnek. Rendeletek: 3095/1916. M. E. és az ennek hatályát 1917 június hó 30-ig meghosszabbító 1122/1917. számú rendelet. E csoport váltóira nézve az óvást felvétetni nem szükséges.

Az ötödik csoport váltói 1914 augusztus 1. előtt keltek és jártak le. Ezeket a moratórium csupán az elévülés tekintetében érintette. Óvatolásuk kérdése ma már tárgytalan.

Szándékosan hagytam az első csoportba tartozó váltókat utoljára. Ebben ugyanis azok a váltók szerepelnek, amelyek a másik négy csoportba nem tartoznak. Vagy pedig — ha nem ragaszkodunk az egész szabatos meghatározáshoz —, amelyek 1914 augusztus 1. előtt keltek a moratórium ideje alatt jártak le és egész összegükben érvényesíthetőkké váltak, de csak akkor, ha kötelezettjeik nem laknak az ország említett északkeleti vármegyéiben vagy erdélyrészi területén. Érvényes rendelet 2807/1915. M. E. (moratóriumfeloldó rendelet).

Van tehát a forgalomban levő váltóknak egy olyan tekintélyesen nagy csoportja, amelyek ma már egyáltalában nem esnek moratórium alá, de azért, mert valaha a közelmúltban moratórium alá tartoztak, ma is «moratóriumos váltók» néven szerepelnek, ami helyes megkülönböztetés is az olyan váltókkal szemben, amelyek semmi tekintetben moratórium alá nem estek.

A váltók ezen csoportjára vonatkozó óvásfelvétel tekintetében határozatlan a joggyakorlat s ennek a hátrányait csupán egy újabb rendelet szüntethetné meg.

A moratóriumfeloldó rendelet 22. §-ának 2. bekezdése így szól:

«A 13. §-ban említett *halasztás alá eső* papirok tekintetében a kereset vagy a visszkereset fentartása végett törvényben előírt óvás felvételére . . . nincs szükség, ha a kötelezett a bemutatás megtörténtét tagadja, a bizonyítás őt terheli. A netalán mégis felvett óvás hatályos ugyan, de annak költségeit csak abban az esetben kell megtéríteni, ha a papirból kötelezettek valamelyike külföldön lakik.»

A bizonytalanság oka ennek a szakasznak homályos szövegezése, mert akkor, amikor a moratórium feloldását kívánta szabályozni, még mindig «halasztás alá eső» papirokat említ és nem mondja meg, mi történjen ezen papirok óvatolásával abban az időben, amikor a moratórium alá tartozás már megszűnt. Nem lehet ugyanis ezeket a váltókat a moratóriumfeloldó rendelet 23. §-ában szabályozott «halasztás alá nem eső» váltókkal egy kalap alá venni, mert ennek ellentmond e váltók azon természete, hogy halasztás alá estek, ha ma már nem tartoznak is az alá.

A bírói gyakorlat sem döntött még ebben a kérdésben.

Bíróságaink az ilyen váltók óvatolási költségét megállapítják az alperesekkel szemben. De nem tudok olyan határozatról, amely szerint a váltóbirtokos ilyen váltók óvatolásának hiánya miatt visszkereseti igényétől elesett volna. Már pedig óvási költség csak akkor jár, ha az óvás felvételére szükség volt. De az a mai helyzet, hogyha fel van véve az óvás, azért a váltóbirtokos kap költséget, ha pedig nincs felvéve, annak sincs semmi jogi következménye, nem tartható fen.

A bizonytalanság rendeleti megszüntetése annál is inkább szükséges, mert a váltóelévülések idejének gyors közeledése miatt a moratórium alá tartozott váltók tömeges peresítése várható.

Dr. Medgyesi László.

A nemi ragályozás veszélyének büntethetősége.

Ha eddigelé a büntetőjog történetének még nem is akadt oly életírója, aki a fejlődés egyetemes törvényeit megállapította, ama bonyolult szálakat felfedte volna, amelyek a büntetőjogot az emberi kultúra haladásával, az emberi morál változásaival egybekapcsolják, a fejlődés egyes vonásai mégis szembeszökőek. Ezek egyike a büntetéssel védett életérdekek rangsorára, másika a büntetőjogi védelem beavatkozásának időpontjára vonatkozik. Bármily váltakozók is azok az emberi érdekek, amelyeknek a büntetőjog időnként védelmet nyujtott vagy amelyektől a védelmet időnként megtagadta, az érdekek két nagy csoportjának küzdelmében, évezredes fejlődés során, az emberi élet és a testi épség mégis nyilvánvalóan fölébe kerekedett a vagyoni érdekek elismerésének. Megdrágult az emberélet, a testi épség, az egészség s ha a világháború látszólag fel is borította a kultúrfejlődés eredményét, a háború után, a béke rendjében előreláthatólag annál nyomatékosabban fog utat törni az emberi életnek mindent felülmuló értékelése.

Ép ily szembeötlő a büntetőjog történetében az a vonás, amely egyébként csupán analog alkalmazása az orvosi tudománynak fejlődéséből levonható tanúságnak, hogy a terapiát mindinkább felváltja a profilaxis: a büntetést a megelőző, óvóintézkedés. Sőt a prevenció gondolatának kiépítésében az analógia még tovább szőhető. Miként az orvosi profilaxisban a hygiene nem csupán az egyes ember, hanem mindinkább a nagy tömegek egészségét veszélyeztető tényezők elhárítására törekszik, s az egyéni hygiene társadalmi egészségüggyé alakult át, akként a büntetőjogban is a speciálprevenció mellett lehető tág teret foglalnak el a kriminalitás társadalmi tényezőinek elhárítására in abstracto törekvő szociálpolitikai reformgondolatok.

Minél inkább utat tör a meggyőződés, hogy azt a gyógyíthatatlan sebet, amelyet a bűncselekmény a jog testén ütött, az igazságosan megtorló büntetés csupán palliatív módon kezeli, mert valójában sem a sértett egyéni érdeket nem képes kiegyenlíteni, sem a társadalom egészét nem bírja jövendő támadások ellen kellőkép biztosítani, annál nagyobb szerep jut a megelőzés gondolatának. Ha pedig a megelőzést, amely formailag kívül esik a jog funkciójának: az igazságszolgáltatásnak területén, átvisszük a már elkövetett bűncselekmény represszió jára, a logikai kényszer parancsolja, hogy a represszió már a veszélyeztetés szakában kezdődjék. Ez az oka, hogy míg egyrészt a bűnkísérlet fogalmát joggal az objektív veszélyeztetésben keressük, addig másrészt az újabb büntetőtörvények a jogilag védett érdekeket következetesen nemcsak a sértés, hanem a veszélyeztetés ellen is oltalmazni igyekeznek. A közigazgatás megelőző tevékenységének analogonja a büntetőjogban a *veszélyeztetés* büntetése.

Kétféle módja lehetséges a veszélyeztetés büntetésének: vagy magát a veszélyeztetést mint eredményt teszi a törvény a tényálladék elemévé vagy pedig oly jogsértő eredményt poenalizál (pl. gyujtogatás, kitétel stb.) amelyből a messzebbmenő veszély rendszerint következik.[1] Minthogy az életnek változatossága a védett érdekeket érhető veszély áttekintését mindinkább megnehezíti, érthető, hogy a büntetőjog újabb fejlődésében mind gyakrabban alkalmazza az előbbi módszert.[2]

Ugyancsak szembeötlő vonása végül a büntetőjog fejlődésének, hogy az a veszély, amely nem csupán egyesek, hanem az emberek nagyobb számának vagy épenséggel a *tömegnek érdekeit* fenyegeti, a legújabb törvényalkotásokban mind behatóbb méltánylásra talál. Érthető ugyanis, hogy addig, amíg a büntetőjog a bűncselekményt mint elvont fogalmat, mint jogsértést in abstracto kezeli, a sérelem extenzitása másodrendű jelentőségű, mihelyt azonban a büntetőjog szerepének súlypontja az érdekek gyakorlati védelmére terelődik át, a tömegérdekek megfelelő védelme rendkívüli jelentőséget nyer. Hogy a büntetőjog e realisztikus felfogásának az újabb európai jogfejlődésben számos példáját észlelhetjük,[3] az nem csupán a büntetőjog nagy átalakulási folyamatának következménye, amely a XIX. század második felétől kezdve a társadalomvédelmi gondolatot mindinkább uralomra juttatja, hanem összefügg a jog szocializációjának, mint az osztályok hatalmi küzdelméből kifejlett társadalmi etikának eredményével is.

Ily körülmények közt az az óhajtás, hogy a büntetőjog a tömegek életének és testi épségének veszélyeztetése ellen az eddiginél fokozottabb védelmet nyujtson, voltakép egybevág a büntetőjog fejlődési irányával. Csakhogy a büntetőjogi represszió sohasem irányulhat egész általánosságban az ember életének vagy testi épségének veszélyeztetése ellen, minthogy az általános veszélyeztetési tilalom tűrhetetlenül korlátozná az emberek mozgási szabadságát[4] s ezért a törvényhozó, aki felismerte a veszélyeztetés ellen nyujtandó büntetőjogi védelem szükségét, kénytelen lesz a veszélyeztető cselekmények közül a legveszélyesebbeket kiválasztani. A veszélyességnek a mértékét pedig egyrészt az emberek körének terjedelme adja meg, amelynek érdekeit a veszély fenyegeti, másrészt az a konkrét eszköz, amely a veszélyt magában rejti. Különösen a svájci és az osztrák Btk. javaslat tanuskodik róla, hogy a büntetőjog mindinkább tudatára ébred annak a következménynek, hogy mindkét most említett nézőpontot elsősorban az emberi élet és a testi épség védelmére érvényesítse. Hogy pedig ama veszélyek közt, amelyek nemcsak egyes emberek, hanem egész nemzedékek életérdekét a legkomolyabban fenyegetik, a ragályos és különösen a *nemi betegségek* kimagasló szerepet játszanak, akár elterjedésük méreteit, akár következményeik végzetességét tartjuk szem előtt, az ma már mint köztudomású tény bizonyításra nem szorul. Igaz ugyan, hogy e veszély akár extenzitását, akár intenzitását tekintve, nem az egyedüli, hisz akár egyes ipari üzemekre, akár a munkásságnak lakási és ellátási viszonyaira gondolunk, a nép legszélesebb rétegeinek életét és egészségét fenyegető veszélyek egész sora versenyzik vele, de ez nem szolgálhat okul, hogy a védelem legalább ott ne érvényesüljön, ahol a sikerre egész gazdasági és társadalmi rendünk átalakulása nélkül is kilátása lehet.

Tételes jogunkban találunk ugyan rendelkezéseket, amelyek a ragályos betegség idején, tehát járvány alkalmával a továbbterjedés megakadályozása végett elrendelt felügyeleti szabályok megszegését (Btk. 316. §. 1. bek.), a ragályos betegség be nem jelentését, az inficiált szállító eszközök használatát vagy azok fertőtlenítésének elmulasztását (Kbtk. 99—101. §.) büntetik, amelyek a hét évnél fiatalabb (!) gyermek ragályos betegségének gyógyítását biztosítani, ragályos betegségnek az iskolába való behurcolását megelőzni igyekszenek (1876. évi XIV. törvénycikk 28., 31., 33., 35. §-ai), de a nemi betegségekre mindezek a rendelkezések nem vonatkoznak. Közegészségügyi törvényünk (89., 90. §.) rendelkezik ugyan a bujakór kötelező gyógyításáról, sőt a kórházi kényszerkezelésről is, de e szabályok gyakorlati értéke alig több jámbor óhajtásnál. Hozzájárultunk a kolera és a pestis elleni védekezést biztosító nemzetközi egyezményhez (1909: XXII. tc.) is, de ama sokkal közvetlenebb veszély ellen, amelyet a nemi betegségek jelentenek, egész törvénytárunkban nem találunk megelőző rendelkezést. Bindingnek szigorú ítélete, hogy nincs törvényhozási kérdés, amelyet a kódex formalisztikusabban és tökéletlenebbül oldott volna meg, mint a közegészség védelme a ragályos betegségek ellen, a magyar törvényhozásra ép úgy talál, mint a németre. Nem túlzás, ha azt állítjuk, hogy a jognak az állategészségügyre vonatkozó szabályai körültekintőbbek és kimerítőbbek, mint azok, amelyek az emberek egészségét oltalmazzák. Semmi kétség ugyan, hogy a nemi betegséggel való tényleges fertőzés, ha az szándékosan vagy gondatlanságból történt, megállapítja a szándékos, illetőleg gondatlanságból okozott testi sértés bűncselekményét, de az utólagos repressziónak épen ezen a téren vajmi csekély a preventív értéke. Hogy a bíróság maga is érzi a büntetőjogi védelem kiterjesztésének szükségét, arról a Kúria újabb gyakorlata tanuskodik. Ellentétben korábbi gyakorlatával (BDtár VI. 154. V. r. f. 93. stb.), amely szerint erőszakos nemi közösülés esetében a vádlott ama tudatából, hogy nemi betegségben szenved, nem következtethető a fertőzésre vonatkozó bárcsak feltételes akarata is, az újabb praxis (BDtár VII. 2., 119., 201.) oly esetben, midőn a tettest annak tudata, hogy ragályos nemi betegségben szenved, a cselekménytől vissza nem tartotta (dolus eventualis) megállapítja az erőszakos nemi közösülés és a testi sértés anyagi halmazatát. Nyilvánvaló azonban, hogy ennek az állásfoglalásnak értéke nem annyira gyakorlati kihatásában, mint inkább az irányt mutató tendenciában rejlik. Annak megállapítása, hogy a nemi betegségnek szándékos vagy gondatlanságból történt átszármaztatása mint testi sértés büntethető, hogy a betegség tudatának a közösüléstől vissza nem tartó képzete kimeríti a szándékot, inkább elméleti lehetőségre, mint gyakorlati valóságra utal. Noha az irodalomban semmi kétség, hogy az, aki ragályos nemi betegségének tudatában nemileg érintkezik, amennyiben e ragályozás megtörtént, szándékos testi sértést követ el,[5] mégis folyton ismétlődik az a javaslat, amely a nemi betegséggel való fertőzésből delictum sui generist kíván alakítani. Ily javaslatokkal ép úgy találkozunk a magyar,[6] mint a német[7] vagy a francia[8] irodalomban, sőt Löffler is, aki elvileg a delictum sui generis konstrukciója ellen foglalt állást, kifejezett utalást tart szükségesnek, hogy a ragályozás a testi sértésre vonatkozó rendelkezés alá esik, annak gyakorlatilag legfontosabb esetét: a közösülés útján történt ragályozást pedig a testi sértésnek súlyosabban minősített fajaként óhajtja kiemelni.[9] Elméletlieg érthető ugyan tehát a megrovás, amelyben Liszt a francia szakférfiakat részesíti, mert figyelmen kívül hagyva, hogy a fertőzés de lege lata is büntethető, az 1901. évi lyoni és az 1902. évi párisi konferencián önálló *délit de contamination*-t kívántak létesíteni (Fiaux indítványa), de úgy Liszt maga, mint mások is szükségkép arra az eredményre jutnak, hogy a fertőzéssel elkövetett testi sértés repressziójának gyakorlati preventív értéke elenyészően csekély. Nem mintha a ragá-

[1] «Delikte mit präsumtiv zu deutenden Erfolgen» *M. E. Mayer:* Lehrbuch 129.

[2] Ezzel voltakép a törvényhozási technikának az a módszere jut érvényre, amelyre először *Plósz* Sándornak mélyenszántó fejtegetése mutatott rá: a törvény sem a többségi (approximativ módszer), sem a kisebbségi esetekhez nem alkalmazkodik a tényálladék szerkesztésében, hanem egy általános tényállásra tér át, amelyhez a bírót felhatalmazó szabályt köti, hogy a veszély s ezzel a deliktum léte vagy nem léte felől határozzon. V. ö. *Plósz*: Jogt. Közl. 1907. 364—365.

[3] *Szerző:* Der Schutz der unteren Volksklassen in Strafrecht. Verhandlungen der I. Hauptversammlung der Internationalen Vereinigung für vergl. Rw. 1911. 341—345.

[4] *Binding:* Normen I. (3. kiad. 1916.) 385.

[5] *Liszt:* Lehrbuch 20. kiad. 306. N. 2. (kann... Körperverletzung vorliegen) szerint a ragályozás nem szükségkép testi sértés. *Olshausen:* Kommentar N. 6. *a)*, ad §. 223., *Frank:* Das R. St. G. B. I. 2. ad §. 223., *Schwartz:* Das St. G. 2. ad §. 223., *Illés:* A Btk. magyarázata II. 595., *Angyal:* Tankönyv II. 402., *Binding:* Lehrbuch I. 46.

[6] *Halász:* A szemérem elleni bűncselekmények 1909. 357., 420., *Kepes:* Bűnügyi Szemle V. 49—50.

[7] *Auer:* Sociales Strafrecht 1903. 16. *Dorn:* Strafrecht u. Sittlichkeit 1907. 58. *Laupheimer:* Z. f. d. Bek. d. G. K. XV. 79. s köv. *Kohler:* Z. f. d. Bek. d. G. K. II. 23.

[8] *Després:* La prostitution à Paris 1883. 191. *Aurientis:* La jurisprudence actuelle sur la transmission des maladies vénériennes 1916.

[9] Vergl. Darst. d. deutschen und ausl. Strafrechts. B. T. V. 376.

lyos nemi betegség tudatos átszármaztatása esetében a szándékos testi sértés konstrukciója nehézségbe ütközne. Ily nehézséget csak azok fedeznek fel, akik nem tudnak különböztetni a szándék és e célzat közt s a testi sértési szándékot valamely rejtelmes animus nocendi-ben látják. Célzat bizonyára csak kivételesen elvetemült gonoszság vagy amaz elterjedt babona esetében lesz megállapítható, hogy az érintetlen nővel történt közösülés alkalmas a nemi betegség elvesztésére. Olyan szörnyetegek, mint aminő Brieux-nek «Les avariés»-jában bosszúból inficiálja csábítóját, szerencsére mégis csak kivételesek. De a testi sértés ily célzat nélkül is szándékos, ha az inficiáló tudatában nem csupán a fertőzés lehetősége, hanem nyomatékos valószínűsége élt s e tudat a közösüléstől vissza nem tartotta. Ha pedig azt remélte, hogy a ragályozás nem fog bekövetkezni, legalább is gondatlanságból elkövetett testi sértés (Btk. 310. §.) miatt lesz felelősségre vonható.

Egész más oka van a testi sértésre vonatkozó büntetőjogi rendelkezések elégtelenségének, amelyet szembeötlően bizonyít a tény, hogy e rendelkezések a nemi betegség kontagiózus átvitelére egyáltalán nem vagy gyakorlatilag számba nem jöhető kivételességgel nyernek alkalmazást. Mindenekelőtt az okozatosság bizonyításának nehézsége[10] az akadály, mert az inkubáció hosszabb tartama miatt lehetséges, hogy a sértett az inficiált egyénnel való közösülés idejében már fertőzve volt, lehetséges, hogy időközben mással is közösült s az infekció az utóbbitól származik vagy az infekciót nem is közösülés útján szerezte. Nem könnyű továbbá a cselekmény alanyi ténykörülményeinek, nevezetesen annak bizonyítása, hogy a tettes betegségéről s annak ragályozó voltáról tudott vagy arról tudnia kellett, mert a ragályozás már az inkubáció idejében is lehetséges. De mindezeket a nehézségeket betetőzi a represszió alkalmazásának legnagyobb akadálya, hogy t. i. a nemi betegséggel elkövetett testi sértés a legritkább esetben kerül a bíróság elé. Igaz ugyan, hogy a könnyű testi sértés magánindítványi jellege ennek a magyar jogban kevésbé akadálya, mint a németben, mert a számbajöhető nemi betegségek gyógyulási tartama kivétel nélkül nyolc napnál hosszabb, a gondatlanságból elkövetett testi sértés pedig a magyar jogban — ellentétben a német Btk. 232. §-ával — hivatalból üldözendő. De a bűncselekmény hivatalból is csak akkor üldözhető, ha a hatóságnak tudomására jut. Sajnos, a köztudatban még elég mélyen gyökerezik az álszemérem, amely mindent, ami a nemi élettel összefügg, az erkölcstelenség bélyegével lát el s a sértettet visszatartja a feljelentéstől. Ha a kontinentális jogokban nem is uralkodik az a végzetesen barbár felfogás, amely az angol-amerikai jogban kifejezésre jut, hogy a nemi betegséget mint a meg nem engedett nemi viszony következményét igazságos istencsapásaként kell elviselni,[11] a titkolódzás a megtörtént fertőzés büntetőjogi kezelésének ép oly nehezen legyőzhető akadálya, mint az orvosinak.

Mindezekből nyilvánvaló, hogy a nemi betegségek terjedése ellen irányuló büntetőjogi védekezésben más csapáson kell haladni, mint aminőt tételes jogunk követ. Minden büntetőjogi védelem sikerének első feltétele, hogy tisztán kell látni a célt, világosan kell kibontakozni az érdekeknek, amelyeknek szolgálatába a jog rendelkezését állítjuk. Noha a nemi betegségek széleskörű elterjedése korántsem újabb keletű, az idevágó régebbi büntetőjogi szabályok fogyatékossága nagyrészt onnan erred, hogy a törvényhozó nem ismerte fel az érdeket, mely oltalomra szorult. A testi sértésre vonatkozó rendelkezések az egyes embernek nyujtanak védelmet, míg a nemi betegség a tömegérdeket támadja meg, azok a speciális rendelkezések pedig, amelyekkel a XIX. század első felének német partikuláris kódexeiben találkozunk, a nemi betegségekkel az erkölcs elleni bűncselekmények fejezetében vették fel a küzdelmet, holott a nemi betegségnek az erkölcshöz semmi közvetlen köze nincs, hanem a közegészséget veszélyezteti. Hogy a törvényhozás ennek csak a legújabb időben ébredt tudatára, azt eléggé indokolja az a körülmény, hogy a nemi betegségek ætiológiája csak a XIX. század második felében tisztázódott (Neisser a gonococcust 1879-ben, Schaudinn a spirochæte pallida-t csak 1905-ben fedezte fel) és a nemi bajok további kihatásait egész terjedelmükben még ma sem ismerjük.

(Folyt. köv.) *Dr. Vámbéry Rusztem.*

[10] *Kohler:* i. h. II. 22. *Laupheimer:* i. h. XV. 24. 29. *Löffler:* Vergl. Darst. B. T. V. 292.

[11] *Ellis:* Geschlecht und Gesellschaft (ford. Kurella) 1911. II. 130. Turpis causa miatt az angol jog kártérítésnek sem ad helyet, sőt házasságon belül történt fertőzésnek sincs jogkövetkezménye. *Geary:* The law of marriage II. 479., Z. f. d. ges. Strw. X. 417—22.

Szemle.

BELFÖLD.

— **Az Osztrák Bajtársi Szövetség** jogi szakosztálya április 23-án tartotta Bécsben alakuló ülését *Klein* Ferenc volt igazságügyminiszter elnöklete alatt. Az alakulást élénk munkakészség és haladó irányzat mellett bölcs mérsékletű céltűzés jellemezte. Két nagy erőssége van az új egyesületnek: elnökének kimagasló egyénisége és valamennyi bécsi jogásztestületnek érdeklődő közreműködése. Klein Ferenc államférfiúi magaslatokon járó megnyitójában a középeurópai jogi kultúra harmónikus fejlesztését tűzte ki a Bajtársi Szövetségek jogi szakosztályainak legfőbb céljául, mely mellett főleg a forgalmi jogra szorítkozó jogi közeledés másodsorba szorul. Az osztrák igazságügyminiszter, Schenk báró is kiemelte a jog röghözkötöttségét (Bodenständigkeit) és a jogi közeledés dolgában azt vallja jelszóul: «in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas». Magyar részről a Bajtársi Szövetség jogi osztályának megbízásából dr. *Szladits* Károly egyetemi tanár üdvözölte a szakosztályt a magyar testvéregyesület nevében és kijelentette ennek készségét arra, hogy az osztrák szakosztállyal külön is hajlandó munkaközösségre lépni azokban a kérdésekben, amelyek kizárólag Magyarországot és Ausztriát érdeklik; ilyenekül főleg a jogi konfliktusok kibüszöbölését javasolta a nemzetközi magánjog, a büntető jogsegély és a büntetőtörvény nemzetközi határozmányai terén. Szladitsnak formailag és tartalmilag egyaránt magasszárnyalású beszédét nagy tetszés honorálta. A magyar jogászsággal való együttes munka gondolatát az osztrák szakosztály rendkívül rokonszenvesen fogadta. A további eszmecserében kívánatosnak jelezték a magyar és az osztrák szakosztály időközönkinti együttes tanácskozását, az említett kérdéseken felül főleg a szociális jog körébe vágó tárgyakról nem annyira az egységes megoldás, mint inkább az eszmék kölcsönös megérlelése és haladó irányú továbbfejlesztése érdekében. Ily közös kultúrmunkát mi is csak örömmel üdvözölhetünk.

— **A fiatalkorúak kriminalitásáról és bíróságáról a háború alatt.** Vámbéry Rusztemnek ily című előadása feletti vita a Magyar Jogászegyletben f. hó 21-én indult meg *Pongrácz Jenő* koronaügyész elnöklete alatt. *Angyal Pál* egyetemi tanár felszólalását lapunk vezető helyén közöljük. A második felszólaló *dr. Szilágyi Artúr Károly* volt, aki a Bn. és Fb. revizióját sürgette a következő irányban: I. *Az anyagi büntetőjog körében:* 1. A korhatár kérdése revideálandó, különösen a tekintetben, hogy a 16—18 éves fiatalkorúakkal szemben a különleges bánásmód lehetőségét biztosítsa. 2. Fogház helyett szigorított javítónevelés. 3. Az oly züllött leányoknál, akiknél a züllés, illetve bűnözés a nemi élettel kapcsolatos, a javítónevelés kizárandó. 4. Az abnormisokra vonatkozólag azonban a 17. §-ban külön imperatív rendelkezés veendő fel. 5. Miután a züllésnek indult s a züllés veszélyének kitett gyermekek és fiatalkorúak oltalmának kérdése ma, sajnos vitás, ez a kérdés az állami gyermekvédelmi törvény és a Bn. korhatárainak összhangba hozatala mellett világos rendezést igényel. 6. A javítónevelőintézet állami nevelőintézetre változtatandó. II. *Az eljárási jog körében:* 1. Budapesten a fiatalkorúak bírája kikapcsolandó a mai szervezetből, a fiatalkorúak bírósága önállóan szervezendő. 2. E külön bíróság a fiatalkorú érdekében szükséges első intézkedéstől az utolsóig mindent a kezében tart. A külön bíróság függetlenségének teljes épségben tartása mellett adminisztratív tekintetben a minisztériumnak mint főfelügyelő hatóságnak van alárendelve. III. *A törvény végrehajtása körében:* 1. Az őrizeti helyek szaporítása és

arra szolgáló intézetek szervezése a fogház lehető kikapcsolásával. 2. Az állami pártfogó megfelelő kiképzés és kipróbálás után legyen köztisztviselő. 3. A felügyelő hatóság és a társadalmi patronage intézmények működő tagjai mindig a fiatalkorúak illetékes bírájának álljanak közvetlen rendelkezésére.

— **A Nemibajok Elleni Nemzetvédő Szövetség** által rendezett törvényelőkészítő értekezlet a nemibetegek bejelentésének, nyilvántartásának és kötelező gyógykezeltetésének kérdését tárgyalta. Az értekezlet anyagából dr. Vámbéry Rusztem előadását lapunkban egész kiterjedésében közöljük, dr. Szászy Béla igazságügyminiszteri tanácsos nagyfontosságú előadásáról alább számolunk be, a többi felszólalásokra visszatérünk.

Dr. Szászy Béla előadói véleményében a nemibetegek kötelező gyógykezeltetésének kérdésével jogi szempontból s annak főként a törvényalkotás szempontjából való jelentőségével foglalkozott. Elméleti alapon és hazai jogunk tételes rendelkezései alapján mutatott reá arra a nagy elvi különbségre, amely egyfelől a kényszergyógykezelés és másfelől az általánosan kötelező gyógykezeltetés között van, s kiemelte azokat a nagy érdekeket, amelyeket ez a kérdés különösen a személyiség jogához való viszonyában érint. Hazai jogunk a nemibetegségek legsúlyosabb faja, a szifilis ellen már ma is széles keretben nyujt ugyan alapot a kényszergyógykezelés útján való védekezésre, a kéjelgési ügy terén pedig a rendeleti úton való szabályozást fenálló jogunk egészen szabaddá teszi, a gyógykezeltetésnek általánosan kötelezővé tételétől azonban mégis több előny lenne várható a baj elleni küzdelemben. Következtetéseiben odakonkludált, hogy a nemibetegek kötelező gyógykezeltetésének törvénybe iktatása elvi szempontból jogi akadályba nem ütközik; de eredményessége és sikere attól függ, hogy helyesen választassanak meg azok az eszközök és módozatok, amelyek megvalósításához szükségesek és arra alkalmasak. Előadó e kötelezettségnek csakis oly megvalósítására gondol és csak az oly megoldást tartaná helyesnek és célravezetőnek, amely kellő tekintettel van a betegség természetére és arra, hogy a kötelezettség megállapítása a személyiség féltett és kényes jogkörébe való korlátozó beavatkozást jelent, annak tehát a személyi javakat és az egyéni érdekeket a lehetőségig kímélő, óvatos és a körülményekhez alkalmazkodó, tapintatos eljárással kell párosulnia s csakis a közérdek által okvetlenül megkövetelt határokig kell terjeszkednie. A nemibetegségek elleni védekezés hatályossá tételére nézete szerint kívánatos lenne oly külön törvény alkotása, amely fenálló jogunk hiányait pótolva rendszeresen összefoglalja a nemibetegségek leküzdésére szükséges intézkedéseknek törvényben megállapítandó tételeit s a szabályozásban a kötelező gyógykezeltetés alapelvéből indulva ki, a szükséges intézkedéseknek jogi alapjául általános kötelezettségként állapítaná meg minden nemibajban, tehát akár szifiliszben, akár ulcus mollében, akár gonorrhoeában szenvedő betegre nézve azt, hogy ő maga, esetleg a felügyeletére hivatottak a betegség felismerése után késedelem nélkül kötelesek legyenek a betegség megvizsgálása és gyógykezeltetése végett erre jogosult orvos segélyéhez folyamodni. Az elv keresztülvitelét azonban a betegség természetének, a személyiség jogának s az azzal összefüggő kényes érdekeknek lehető kímélésével megállapítandó s a közérdek oltalmára elkerülhetetlenül szükséges beavatkozás határait túl nem lépő és az individualizációt lehetségessé tevő fokozatos intézkedésekkel és megfelelő szervre bízott s az eset körülményeihez alkalmazkodó eljárással kellene biztosítani. Ily módon lehet csak szerinte remélni azt, hogy a kötelező gyógykezeltetés elvének törvénybe iktatása minden érdeket kielégítő és közmegnyugvást keltő lépés lesz a nemibajok elleni küzdelemben. Előadó ebben az irányban törvénytervezetet is mutatott be.

— **Ügyvédi titoktartás és a katonai Btk. 330. §-a.** Az Országos Ügyvédszövetségnek az igazságügyminiszter és a honvédelmi miniszterhez intézett felterjesztése folytán egy ügyvéd ellen a katonai Btk. 330. §-a alapján megindított ügyben a honvédügyész a főtárgyalás előtt elejtette a vádat. Az ügy előzménye és tényállása a következő. Dr. N. ügyvédhez két ügyfele fordult azzal, hogy egy segédorvos pénzt csalt ki tőlük. Az egyiknek azt igérte, hogy szívbajos fiát nem fogják sorozni, a másiknak, hogy tüdőbeteg fiát kiveszi a menetszázadból.

Az ügyvéd levélben felszólította a segédorvost a felvett összegek visszafizetésére, amely felszólításnak az orvos eleget is tett. Egy év mulva a honvédhadosztálybíróság nyomozó vizsgálóbírája az orvos ellen folyamatba tett büntetőügyben Dr. N. ügyvédet tanúképen megidézte és követelte, nevezze meg két ügyfelét, akiknek megbízásából a felszólító levelet írta. Az ügyvéd a tanúvallomást, hivatkozással ügyvédi titoktartási kötelezettségére, megtagadta. A honvédkerületi parancsnokság ügyésze a vallomás megtagadása miatt a katonai Btk. 330. §-ába ütköző, a 327. §-ban megjelölt s az állam hadiereje elleni bűntettben való bűntársaság miatt vádat emelt azzal az indokolással, hogy az ügyvéd «ügyfeleinek elbeszéléséből, nemkülönben a pénz visszafizetéséből annak kétségtelen tudomására jutott, miszerint a szóbanforgó két eset nevezett katonaorvos szolgálati kötelezettségének megszegésével egyet jelent és egyben a fegyveres erő hátrányával járhatott, ekként csakis ennek célzatával követtethetett el». A vádirat szerint az ügyvédnek kötelessége lett volna a feljelentést az orvos ellen megtenni és minthogy ezt szándékosan elmulasztotta, ezen cselekménye a Kbtk. 330. §-ába ütközik. Az ügyvédszövetség felterjesztésében helyesen mutatott rá arra, hogy egy ügyvédnek vádlottként való kezelése azért, mert a jogsegélyért hozzáfordult ügyfelét fel nem jelentette az ügyvédi kar egyetemének, sőt egy igen fontos közjogi biztosítéknak súlyos sérelme. Egészen más kérdés, helyesen tette-e az ügyvéd, hogy oly pénz visszafizetésére szólította fel a bűnös orvost, amely pénznek nemcsak elfogadása, hanem adása is büntetendő cselekmény és vissza nem perelhető. Jól tette volna, ha nem vállalja a megbízást és ügyfeleire bízza, vissza tudják-e szerezni pénzüket és miként. Ez azonban legfeljebb fegyelmi úton való megrovást érdemel, nem pedig bűnvádi üldözést.

— **Pollák Illés** tollából a *katonai közhivatalnok megvesztegetése* című értekezés jelent meg. Ebben behatóan bírálja a Kúriának a Hvm. 8. és 10. §-ai alapján kifejlődött gyakorlatát, amely a katonai tisztviselők megvesztegetőit, mint bűnrészest ill. aktív megvesztegetőt bünteti. A kérdésre alkalmilag visszatérünk.

— **Jogegységi döntvények.** A Kúria I. polgári jogegységi tanácsa az 1917. évi június hó 9. napjára kitűzött ülésében a következő vitás elvi kérdéseket fogja eldönteni: I. «Abban az esetben, ha a Vn. 6. §. 1. bekezdésében említett, valamely személy lakháznak a saját részére építése, vagy megvétele végett lakpénzének lekötésével közokiratban fizetési kötelezettséget vállalt és az ebből eredő követelésnek behajtása végett a kötelezettnek lakpénzét lefoglalták, ezt követőleg pedig lakpénzére más hitelező lakbérkövetelés fejében vezetett kielégítési végrehajtást, ennek a lakbérkövetelésnek az idézett törvényhelyen alapuló követeléssel szemben van-e zálogjogi elsőbbsége?»

II. «Megállapítható-e a zálogjog előjegyzésével felmerült költség a kielégítési végrehajtást elrendelő végzésben és elrendelhető-e az ekként megállapított költség erejéig a kielégítési végrehajtás abban az esetben, ha a zálogjogot a váltókövetelés erejéig a lejárt váltó alapján a tkvi rendtartas 88. §-ának *b)* pontj értelmében és nem a végrehajtási eljárás során jegyezték elő?»

— **A Magyar Jogászegylet tudományos pályázatai.** A Magyar Jogászegylet a következő pályakérdéseket tűzte ki: I. «Kifejtendő a felek és a bíróság cselekvési köre egymáshoz való viszonyában a polgári perben, különös tekintettel a fél adatszolgáltató tevékenységére (tárgyalási elv)». Jutalma az Emmer Kornél-alapítványból ezer korona. II. «Mikép volnának módosítandók a kereskededelmi törvények a vételi ügyletre vonatkozó rendelkezései, tekintettel a háborús tapasztalatokra». Jutalma a Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaság-alapból ezer korona. III. «A célzat a büntetőjogban». Jutalma ezer korona Fayer-díj. IV. «A háború és a nemzetközi szerződések». Jutalma ezer korona. A pályázat feltételei a következők: 1. Körülbelül tíz nyomtatott ív terjedelmű magyar nyelvű értekezés kívántatik, amely a kitűzött kérdést behatóan tárgyalja. 2. A pályázatban nemegyleti tagok is résztvehetnek. 3. A pályadíj csakis tudományos értékű munkának adatik ki; pályamunka a pályadíj odaítélése nélkül is dicséretben részesíthető. 4. A pályázat felől a Magyar Jogászegylet igazgató-választmánya által kiküldött bírálóbizottság határoz és az bontja fel a pályadíjnyertes munka jeligés levelét. Megdicsért munkának jeligés levelét csak a szerző kívánságára bontják fel. 5. A pályamunkákat 1918 április hó 30. napjáig az egyesület titkári hivatalának címére (V., Szemere-utca 10. sz.) postán, ajánlva kell küldeni. 6. A pályamunka ide-

gen kézzel vagy géppel, tisztán és olvashatóan írva és lapszámozva legyen. 7. A szerző nevét, foglalkozását és lakhelyét tartalmazó lepecsételt levélen ugyanaz a jelige álljon, amely a pályamunka címlapján olvasható. A lepecsételt levélben foglalt esetleges kikötés, feltétel tekintetbe nem vétetik. Álnév alatt vagy névtelenül pályázónak a pályadíjat nem adják ki. Nem tarthat igényt pályadíjra oly munka sem, amelyet többen közösen nyujtottak be. 8. A pályadíjnyertes munkát a Magyar Jogászegylet akár Értekezései között, akár Könyvkiadóvállalatában külön tiszteletdíj fizetése nélkül közzéteheti. 9. Jutalmat nem nyert pályamunkák kéziratát a szerző egy éven belül átveheti. Az Emmer-pályázat pályabíróságának elnöke: Dr. Tőry Gusztáv v. b. t. t., igazságügyi államtitkár. A hiteljogi-pályázat pályabíróságának elnöke: Dr. Beck Hugó, kir. kúriai tanácselnök. A Fayer-pályázat pályabíróságának elnöke: Dr. Doleschall Alfréd, egyetemi tanár. A nemzetközi jogi-pályázat pályabíróságának elnöke: Dr. Magyary Géza, egyetemi tanár.

— **Kitörölt fentartással kiállított betéti könyvecske birtokosának jóhiszeműsége.** A fentartással, helyesebben a betét feletti rendelkezés korlátozásának feltüntetésével kiállított betéti könyvecske a korlátozás fenállása alatt nem bemutatóra szóló értékpapir és a takarékpénztár azt a fentartást, illetve megállapodást, mely közte és a betevő között létrejött, azzal a harmadik személlyel szemben is érvényesítheti, akinek a nevére a könyvecske kiállíttatott és akinek a könyvecske utóbb birtokába is került. Az utóbbi arra sem hivatkozhatik sikerrel, hogy a «fentartás» szó ki van törölve, ha nem bizonyítja, hogy a törlés a takarékpénztár által, vagy ennek beleegyezésével eszközöltetett: mert a feltünő helyen lévő törlés már magában véve alkalmas arra, hogy a könyvecske bármely megszerzőjének figyelmét felkeltse és őt a mindenkitől megkívánható gondosságból folyó tudakozódásra rábírja; ennek az elmulasztása következtében tehát a felperes a könyvecske jóhiszemű birtokosának nem tekinthető, még pedig különösen akkor nem, amikor a közte és a betevő között fenállott házassági kötelék és együttélés alapján a vélelem amellett szól, hogy neki a betevő és a takarékpénztár között létrejött megállapodásról tudomása volt. Ennek a megállapodásnak a hatályossága az, hogy a könyvecske a felperes nevére szólott és a betét az ő vagyonából származott, befolyással nem bír, ha nincs bizonyítva, hogy a pénz tilos úton került a felperes férjének birtokába, vagy hogy felperes férjét a pénz feletti rendelkezéstől eltiltotta és a takarékpénztárnak erről tudomása lett volna. Felperessel szemben tehát joghatályos az a megállapodás, mely szerint a betét a felperes férje váltótartozásának biztosítékául szolgált és joghatályos a férjével megejtett elszámolás, mely a betétet felemésztvén, a könyvecskén alapuló jogokat megszüntette. (Budapesti tábla 1917 P. II. 74. sz.) *K.*

— **Hadiszállítási bűnperek magánjogi következményei.** A Hvm. (1915 : XIX.) a hadiszállítók szándékos vagy gondatlan, elmaradt vagy nem megfelelő teljesítésének súlyos büntetőjogi következményein kívül, bűnperben elmarasztaltakat «kereskedelmi, jogi és egyéb magánjogi rendelkezések» című fejezetében súlyos anyagi jogkövetkezményekkel sujtja, amennyiben *a)* a cselekmények által okozott egész kárt, *b)* a nem vagyoni kárt is megtéríteni tartozik a kincstárnak. Sőt aki silányabb minőségű árúk szállításában mondatott ki bűnösnek, *c)* elveszti teljes vételári követelését és *d)* a szállítás fejében már felvett összeget kamatostól visszatéríteni tartozik, a jóminőségben történt szállítás értékének levonhatása nélkül, *e)* az árú pedig (a jó és rossz egyaránt) megtérítés nélkül a kincstáré marad. A résztvevők egyetemleg felelnek. Ezek kogens rendelkezések. Gondatlanság esetében van csak méltányos mérséklésnek helye. Amint látjuk eléggé drákói rendelkezések és miután a büntetőbíróságok ezen jogvesztő magánjogi következményeket ítéleteikben nem mondották ki, a kincstár a bűnperek befejezése után polgári perrel érvényesíti ezeket. Az alsóbíróságok előtt folyó perekben már eddig is igen sok vitás kérdés merült fel, úgy a jogkövetkezmények alapja, mint terjedelme és az egyetemlegesség körül, de különösen vitás volt, vajjon az alszállítókat is terhelik-e ezek a magánjogi következmények? Ezek a kincstári perek most kerülnek a Kúria elé és e napokban nyert befejezést az egyik ügy és pedig elvi jelentőségű döntéssel, amennyiben a kir. Kúria P. IV. 6973/1916. sz. ítéletében az alsóbíróságok ellenkező ítéletével szemben kimondotta, hogy *a vagyonjogi felelősség a szállítási perekben kizárólag a hatósággal közvetlen szerződéses kapcsolatba jutott eladókra és szállítókra van korlátozva*, mert a magánjogi következményeket kimondó Hvm. 17. §-a az alszállítókról intézkedő 6. §-ra nem hivatkozik, sőt a 20. §. az alszállítók, megbizottak és cégvezetők tényeiért is a szerződő felet sujtja a magánjogi következmények tekintetében, de az alszállítókról és alvállalkozókról itt sem intézkedik a törvény és így kizártnak kell tekinteni, hogy a magánjogi felelősség ezeket is terhelné. Széles körök érdeklődésére tarthat ez a döntés számot nemcsak a folyamatban lévő és még meginduló perekben érdekeltek szempontjából, de egyszersmind, mint egyik újabb példája annak a megnyugtató jelenségnek, hogy a háborús büntető judikatura fix bázisának oly gyakori rezgése, mennyire nem terjedt át a magánjog területére, amely a háborús rengések közepette, az emberek és jogok egymásra törésének idején is közmegnyugvásra kereste a kiegyenlítő és osztó igazságot. Épen az alvállalkozók büntetőjogi felelősségének judikaturája eredményezett olyan jogi határozatokat, amelyeket csak a törvény és az általános büntetőjogi tételek háborús alkalmazásának speciális módjával lehetett kimondani és amelyeket, reméljük, a békés korszak mielőbb revizió alá fog venni.

Dr. Vidor Jenő.

— **A Telekkönyv** c. folyóirat kiadóhivatala 78 K értékű kedvezményt nyujt mindazoknak az *új* előfizetőknek, akik a folyó 1917. évre 14 K összegnek egyszerre való beküldésével a folyóiratra ez év folyamán bármikor előfizetnek: ingyen küldi meg a «*Telekkönyvi Iskolá*»-nak eddig megjelent összes (1—30.) íveit, «*A végrehajtási törvények*» című 73 ív terjedelmű, Káplány—Dr. Török-féle értékes és nagy gyakorlati hasznú könyvet (amelynek eredeti ára 22 K volt) és a folyóiratnak 1913., 1914., 1915. és 1916. évfolyamait is mindaddig, amíg a készletek el nem fogynak. Előfizetési díjak a «Telekkönyv» c. folyóirat kiadóhivatala címére, Rákospalota, Batthyány-utca 12. küldendők.

KÜLFÖLD.

— **Magyar írók külföldön.** A «Juristische Wochenschrift» áprilisi füzetében lépten-nyomon magyar író nevével találkozunk. *Dr. Almási Antal* egyetemi m. tanár «Entwicklungsgang des ungarischen Privatrechts» c. cikkében a magyar magánjog fejlődésének nagy vonásokban megfestett kitünő vázlatát nyujtja. Ugyanezen füzetben dr. Heilfron ismerteti és méltatja *dr. Balog Elemérnek* «Randbemerkungen zur Rechtschaffung im Kriege» című tanulmányát, mely Helwing kiadásában jelent meg. A tanulmányt magyar nyelven a «Magyar Jogélet» könyvtára tette közzé «A háborús jogalkotás főbb irányelvei». *Dr. Schmidt Sándor* budapesti ügyvéd a Pp. szerinti új váltójogi eljárást ismerteti.

— **A jegyzőkönyv alkonya.** Csak a háború kényszeréből született ügyvitelegyszerűsítési törekvésekből derült ki, hogy a peres eljárásban mennyi a felesleges alakszerűség. A porosz igazságügyminiszter rendelete (I. M. Bl. 1917. 4.) megállapítja, hogy a díjnokokat és díjnoknőket szabályszerint jegyzőkönyvvezetőkül kell alkalmazni. E rendelet kapcsán dr. Kloss a DJZ. legutóbbi (ápr. 1.) számában rámutat, hogy polgári ügyekben a jegyzőkönyv az előadó bírónak az ülés tényéről szóló feljegyzésével (Sitzungsvermerk) pótolható volna s csak a tanúvallomások megörökítésére kellene a szükséghez képest irnokot alkalmazni. Mennyi szakképzett munkaerő volna ilykép megtakarítható.

Jó megjelenésű, praxissal bíró ügyvédjelöltet, ki a német nyelvben is jártas, azonnali felvételre keresek. Fizetés megállapodás szerint. Dr. Szilágyi Arthur Károly, IV., Eskü-út 5.

Irodavezetésre alkalmas megbízható ügyvédjelöltet legalább németül tudót azonnali belépésre keres dr. Reisz Gyula ügyvéd, Pozsony. 15713

Ügyvédhelyettes, jelenleg törvényszéki jegyző forgalmas ügyvédi irodában állandó jellegű alkalmazást keres. Szíves megkereséseket továbbít Körmendy Ernő, Miskolcz, Templom-utca 4. szám. 15714

Hadmentes, 30 éves ügyvéd, teljes gyakorlattal azonnali belépésre irodavezetőnek ajánlkozik. Ajánlatokat «Jó munkaerő» jeligére kér. 15715

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95).

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 18. szám. Budapest, 1917 május 6.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztőt irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Angyal Pál* budapesti egyetemi tanár: A fiatalkorúak bírósága a háború alatt és a háború után. — *Dr. Stefáni Károly* szászrégeni aljárásbíró: A rekvizíció jogi jellege és hatása a vételre. — *Dr. Borsodi Miklós* kir. járásbíró: A Ppé. 18. §-a a visszvégrehajtási igény szempontjából. — *Dr. Vámbéry Rusztem* budapesti egyetemi magántanár: A nemi ragályozás veszélyének büntethetősége. — Szemle.

Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

A fiatalkorúak bírósága a háború alatt és a háború után.*

II. Teljesen igaza van Vámbéry t. barátomnak, hogy annak a küzdelemnek sikere, amelyet a fiatalkorúak kriminalítása és erkölcsi züllése ellen a Bn. és Fb. megindított, két rangban különböző, de a sikert tekintve egyenrangú egyéntől: a bírótól s a pártfogótól függ.

E két személyiségnek a züllött és büntettes fiatalkorúak megmentését célzó munkába való beállításával bevallottan amerikai mintát tartott szem előtt a magyar törvényhozó s ha azoknak eddigi tevékenysége nem járt azzal az eredménnyel, aminővel a tengerentúli kollégák dicsekedhetnek, ennek legfőbb oka abban rejlik, hogy míg az amerikai bíró és pártfogó a Settlement-ekben kora ifjúságuktól fogva a nép szociális bajaival s etikai megjavításával foglalkozó lelkes gárda tagjaiból kerül ki, addig nálunk — s úgylátszik, mint *Foerster* zürichi egyetemi tanár felpanaszolja (v. ö. Schuld und Sühne, München 1912. 146. s köv. lap) Németországban is — a fiatalkorúak bírájától semmivel sem kívánunk többet, mint akár a telekkönyvi bírótól, pártfogó tisztviselővé, meg — leszámítva a dicséretes kivételeket — nem ritkán olyanok alkalmaztatnak, kik alig értenek ahhoz a munkához, amelynek lelkiismeretes elvégzése vállaikra nehezedik. A törvény életbeléptetése idején követett eljárásért senki sem illethető szemrehányással, sőt az igazságügyi kormány több előkészítő tanfolyamat is rendezett a fiatalkorúak bírái s a pártfogó tisztviselők részére, azóta azonban a képzés tekintetében az állam részéről mi sem történt. A társadalom és illetőleg ennek nevében a Szociális Missziótársulat immár több év óta tart itt Budapesten szociális kurzust, amelyhez hasonlók a legközelebbi hónapokban Győrött, Kassán, Kolozsvárt, Pécsett, Pozsonyban s Szegeden is meg fognak nyílni és tudomásom szerint az Igazságügyminiszter Úr a kir. ítélőtáblák elnökeihez intézett köriratban ki is jelentette, hogy ezentúl pártfogó tisztviselői kinevezésre csak oly egyéneket terjesszenek fel, kik az általa megfelelőnek minősített tanfolyam sikeres elvégzését igazolják.

A fiatalkorúak bírái részére is kellene szervezni a kellő elméleti és gyakorlati kiképzést biztosító szemináriumot — mint Vámbéry ajánlja — vagy legalább is évenként tartandó időszaki tanfolyamot. Fiatalkorúak bírájává szabályszerint csak oly egyén volna kinevezhető, ki tanfolyamot hallgatott s vagy mint jegyző, vagy mint jogvégzett pártfogó tisztviselő legalább egy évig fiatalkorúak bírája mellett működött. Ha ilyeténkép a fiatalkorúak bírájában s a pártfogó tisztviselőben a készség párosulni fog a képességgel, jelentékenyen meg fog javulni a mai helyzet.

Szervezeti tekintetben sem tartanék feleslegesnek némi módosítást. Így felügyeleti szempontból a budapesti fiatalkorúak bíráit külön vezető alá helyezném és lehetőleg az egyes kerületekre decentralizálnám. Így el volna érhető egyfelől a fiatalkorúak bíróságait jellegző különleges szellem ébrentartása és ápolása, másfelől — és ugyan a decentralizációval — annak az olyannyira kívánatos kapocsnak, mely a bírót a területén élő családokhoz s intézményekhez fűzi, minél szorosabbra fűzése.

Addig is, míg mindez megtörténhetik, csak azt vagyok bátor különösen a fiatalkorúak bíráinak lelkére kötni, hogy igyekezzenek a nép bajait, a gyermeki züllés okait s általában a gyermeklelket megismerni; a Bn. és Fb. törvényszabályait tartalmazó könyvecskék mellett legalább is egyenlő szorgalommal tanulgassanak lélektant, paedagógiát és szociológiát és ne féljenek attól, ha felemelik fejüket, hogy azt beleütik a Begriffjurisprudenz mestergerendájába, mert hisz' a fiatalkorúakra vonatkozó jogszabályok nincsenek oly alacsonyan, sőt elég nagy szabadságot engednek, csak tudjunk e szabadsággal a fiatalkorúak érdekében és üdvére élni.

III. A fiatalkorúak bírájának legfontosabb s egyben legnehezebb feladata: a védőszárnyai alá került terhelt egyéniségének s életviszonyainak megismerése, az erről való lehető legtöbb fotografiának elkészítése, amelyet úgy neki az intézkedés kiválasztásánál, mint annak ki a végrehajtásban tevékeny, állandóan szem előtt kell tartania. Különös jelentősége van főleg a fiatalkorú pszihicitásába való elmélyedésnek és sajnosan kell Vámbéryvel egybehangzóan megállapítanom, hogy ép' ezen a területen nagyon sok a kívánni való. Ma a fiatalkorú erkölcsi egyéniségéről legtöbbször csak amolyan gyorsfénykép készül, amelyen sem a főalak, sem a háttér és a környezet nincs kellőkép kidolgozva. Hogy a fotografáló gépben, a beállításban vagy a felvevőnek, illetőleg kidolgozónak személyében van-e hiba, nem kutatom, de talán nem tévedek, ha azt állítom, hogy e munka teljesítésénél valamennyi érdekeltnek fokozottabb buzgalommal és hozzáértéssel kell eljárnia. A környezettanulmányok felvétele s megszerkesztése körül mellőzhetetlennek vélem a mainál tökéletesebb eljárás kialakítását. Feltétlenül szükségesnek tartom, hogy mihelyt a legkisebb gyanú merül fel a fiatalkorú elmebeli állapotának bizonyos rendellenességei tekintetében: orvosszakértő vizsgálata kívántassék meg (Fb. 18. §.); ha némi túlzás is van több pszihiaternek ama kijelentésében, hogy a fiatalkorúaknak fele pszihopatiás elmebeteg, viszont kétségtelenül elhibázott és sikert egyáltalában nem igérő eljárás az, mely a valóban elfajulási tünetekkel terhelt fiatalkorút a normálisak módjára kezeli. A Bn. és Fb. addig sohasem fogja célját elérni avagy csak meg is közelíthetni, míg intézkedései oly fiatalkorúakra is alkalmazásba vétetnek, akik a gyógypedagógia eszközeire szorulnak.

De a visszamaradó — mindenesetre elég nagyszámú — normális fiatalkorúakról felvett környezettanulmányok sem kielégítők. Meg vagyok győződve, hogy e részben több életrevaló eszmével fognak a felszólalók előállani; egy rendkívül jónak mutatkozó, kisegítő tervről már is hallottam, amellyel tudomásom szerint kísérlet is tétetett. Arról van szó, hogy magát a fiatalkorút is bevonjuk aktíve e munkába olykép, hogy megfelelő kérdésekre adandó írásbeli felelet útján önjellemrajzot készítettünk vele. Szubszidiariter az ily önvallomás igen jó szolgálatot tehet, mert ha a valóságnak megfelel, kiegészíti a sablónos környezettanulmányt, ha meg hibákat takargató, önmagával szemben elnéző, mentegetőző vagy épen hamis vonásokat festő: közvetve szolgál-

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a mult heti számban.

tat adalékot a fiatalkorú lelkivilágának megismeréséhez. Az a kifogás, hogy az ily önjellemrajzról nem lehet megállapítani, mily mértékben egyezik a valósággal vagy tér el attól, súllyal nem bír, illetőleg annál gyengébb, minél erősebb pszihológus a bíró. Az önvallomáskészítésnek a bírói munka alaposságát ha nem is biztosító, de mindenesetre előkészítő e jellegén kívül erkölcsi jelentősége is van, mert az ily jellemrajz elkészítése önmagába szállásra, önvizsgálatra késztet, melynek során fellebben a fátyol a léleknek ösztönös, öntudatlan elemeiről és nem ritkán megnyílik az önmagábatérésnek útja. Távol áll tőlem, hogy az ily önjellemrajzot csodatevő szernek tekintsem, de viszont meg vagyok győződve, hogy nem egy esetben közelebb hozza a fiatalkorút bírájához.

IV. Méltán panaszolja fel Vámbéry t. barátom intézményeink stílszerűtlenségeit és fogyatékosságait. Hogy az állami gyermekmenhely, mint züllésnek indult gyermekeket nevelő és erkölcsi gondozó intézet komolyan nem jöhet számításba, teljességgel elfogadom, de abban nem értek egyet az előadó úrral, mintha a családokhoz való kihelyezéssel hazai viszonyaink közepette célt érni nem lehetne. Ha a multban eredménytelenség kísérte ebbeli kísérletezéseinket, ez — nézetem szerint — nem az intézmény életre nem valóságában keresendő, hanem abban, hogy sem a kihelyezendő gyermekek, sem a nevelést vállaló gondviselők megválogatásánál nem jártunk el kellő körültekintéssel és jövőbelátással. Ha igaz az, hogy a gyermeknevelés legtökéletesebben a szülői környezetben eszközölhető, úgy igaznak kell lenni annak is, hogy a szülői házat imitáló nevelőszülőhöz történő kihelyezés még mindig jobb, mint a normális élettől oly távol álló javítóintézetbe vagy fogházba utalás. Mindezzel a legkevésbé sem akarom a javítóintézet vagy fogház felesleges voltát bizonyítani, célom inkább csak az, hogy védelembe vegyem a boarding-out rendszert, amelyet nemcsak hogy elejteni nem szabad, sőt ellenkezőleg annak helyes továbbépítése mutatkozik kívánatosnak különösen most a háború alatt s után, amikor az olyannyira megfogyatkozott szabadmunka ilyetén módon egyszersmind friss erőkhöz jut. Egészségügyi szempontból különös súlyt helyeznék arra, hogy főleg oly megbízható nevelőszülőkhöz helyeztessenek ki az arravaló fiatalkorúak, akiknek vezetése és felügyelete mellett azok mezőgazdasági, kerti- s szőlőmunkára foghatók, mert ha valamikor, úgy különösképen a mai időkben kell átéreznünk az igazságát annak a figyelmeztetésnek, melyet a franciák imigyen fejeznek ki: «Corriger la terre par l'homme et l'homme par la terre».

Az előadó úrnak a javítóintézetek és fogházak tárgyában felsorakoztatott kifogásait és reformgondolatait a legnagyobbrészt szintén osztom, és illetőleg különösen a javítóintézeteket tekintőleg kétségtelennek tartom, hogy mihelyt kirekesztjük ez intézetekből a nevelőmunkát holt súllyal megterhelő, oda nem való elemeket, így főleg a leányjavító nevelőintézetekből a prostituáltakat: a visszamaradó — valóban megjavíthatóknak mutatkozó — fiatalkorúak helyes elbánás mellett szociáletikailag átalakíthatók. És itt hangsúlyozni kívánom, hogy bár igen sokat várok az egyéni képességeket fejlesztő, fegyelemre is szoktató s mindenesetre a társadalmi beilleszkedésre készséget kialakító és alkalmassá tevő rendszeres munkára fogástól, mindamellett nem hallgathatom el, hogy meggyőződésem szerint a javítónevelés során legalább is egyenlő mértékben az erkölcsi egyéniség kiképzésére is súly helyezendő. Hogy a prostituáltakból rózsafüzér leimádkozásával s erkölcsi tanítással nem lehet jámbor munkásnőket faragni, abban azt hiszem mindenki egyetért az előadó úrral, de hogy a különben normális gyermeklelket, mely a szociális kerékvágásból csak kizökkent, ide visszairányítani és a rendes úton megtartani a valláserkölcsi eszközök igénybevétele nélkül nem lehet, azt úgyszólván kivétel nélkül vitatják a pedagógusok és méltán, mert — hacsak nem gépembereket akarunk nevelni az eltévelyedett gyermekekből, úgy önfegyelmezésre kell őket szoktatnunk, az ellenálló erőt kell bennük fokoznunk, a társadalom és önmaguknak tartozó kötelességek iránt való hajlamosságot kell bennük kifejlesztenünk, ámde mindez csak külső eszközökkel, lélekrehatás nélkül nem érhető el, de még csak meg sem közelíthető. Ha igaz *Kant*-nak az a mondása, hogy: «Man kann niemand besser machen, als mit dem Rest des Guten, der in ihm ist», úgy nyilvánvaló, hogy a gyermek lelkében rejtőző jónak ezt a maradékát kell felkutatnunk s erjedésbe hoznunk, ha meg akarjuk törni nyerseségét. A liszthez is azért adunk kovászt, mert ez megtöri annak nyerseségét s izessé teszi, a mustot is az erjedés tisztítja, ez változtatja át cukrát erővé, szesszé. A lélek vad erejét, ösztönös természetét is csak erjesztés útján sikerülhet átformálni, önmagának s a társadalomnak élvezetessé tenni, ámde ami a lisztnél a kovász, az a gyermeki léleknél az erkölcs, mely szétszedi az ember érzületének rostjait, belehat minden ízébe. Hogy a külső nevelésnek s a belső erkölcsi reáhatásnak harmonikus egybefonódása mily — csodával határos — eredményeket idéz elő a züllött gyermekek megmentése terén, legyen szabad azokra a tapasztalatokra utalnom, amelyekkel egy Barnardos vagy don Bosco gyakorlati pedagógiája dicsekedhetik.

V. Méltán panaszkodik az előadó úr, hogy hazánkban a patronázshoz fűzött remény csak kivételesen vált valóra. A magam részéről is sajnálattal kell megállapítanom, hogy egyleteinknek elég nagy száma csakugyan nem fejt ki megfelelő működést. Az 1907-ben megtartott első patronázs-kongresszus óta több mint 30 egyesület megalakulásánál vettem aktíve részt s ezeknek tevékenységét azóta is figyelemmel kísérem és bizonyos csalódottsággal kell bevallanom, hogy ezek közül alig a fele áll azon a magaslaton, amelyre az egyes egyesületeket a megalakulás heve emelte. Ennek a szomorú tünetnek némi részben kétségtelenül közvetve a háború is okozója; némelyik egyesület azért nem fejlődhetett előre, mert a buzgó tagok és vezetők egy részének távolléte állandó akadálya az érdeklődés ébrentartásának, viszont van egyesület, mely — megengedem jóakaratból — a legkülönbözőbb társadalmi bajoknál az orvos szerepére vállalkozik. Ott a visszamaradott erők kihasználásának elmulasztása, itt a sokat markolás, a túlbuzgóság öli meg, illetőleg tereli helytelen irányba az egyesületet.

Részemről csak egy módot képzelek, amely az egyesületek talpraállítását s tevékenységüknek megfelelő keretek között tartását biztosíthatja. Vizsgáltassa meg az igazságügyi kormány az egyesületek működését évről-évre a lehető legszigorúbban és a vizsgálat eredményéhez képest tegye meg a megfelelő intézkedést; a vizsgálatot teljesítő közeg — mely lehetne a Patronázs-Egyesületek Országos Szövetségének kiküldötte — természetesen nemcsak a tapasztaltak megrögzítésére s jelentéstételre szorítkoznék, hanem az ügymenet irányítása tárgyában is eljárna. Ha ily vezetés mellett társadalmunk a Bn. és Fb. végrehajtása körül segítő szerepre vállalkozó egyesületekben az igazságügyi patronázs keretei között marad, erős a hitem, hogy ezen a téren is meg fognak szűnni a panaszok.

VI. Méltóztassanak megengedni, hogy előadásom záradékául, Vámbéry t. barátom egy gondolatába bekapcsolódva még két — nézetem szerint kialakítandó — intézményre hívjam fel szíves figyelmüket. Az előadó úr igen helyesen utal arra, hogy nagyobb sikert csak akkor remélhetünk, ha a küzdelmet egy korábbi időpontba helyezzük át, ha annak élét azon absztrakt tényezők ellen irányítjuk, amelyek mint a fiatalkorúak erkölcsi hanyatlásának sajátos okai jelentkeznek. Hogy ez végső eredményben csak oly gyermekvédelmi törvény segítségével történhetik, amely a gyermek és fiatalkorú családi és társadalmi életét minden vonatkozásban szabályozza, aziránt nincs kétségem, de viszont úgy hiszem — addig is, míg e törvény létrejön — főleg a mai időkben, amikor oly óriási az erőveszteség, hazánk jövője érdekében oda kell törekednünk, hogy a meglevő erőket konzerváljuk s ne hagyjunk egyet sem veszendőbe menni. Igyekezzünk elejét venni a serdülő gyermekek testi fejlődését oly károsan befolyásoló kihasználásnak, túlerőltetésnek, mert kérdem, vajjon lehet-e értékes munkás-tagja az oly sok feladat megoldására hivatott új Magyarországnak az a fiatalkorú, ki mértéken túl állíttatik be a munkába, remélhető-e, hogy erős, egészséges gyermekeket fog szülni az az anyaságra hivatott leány, kinek a túlterhelés folytán bekövetkező elcsenevészedését szomorúan tapasztaljuk? A testi fejlődést gátló körülmények elhárítása ugyan nem igazságügyi patronázs, de rendkívül jelentős általános gyermekvédelmi feladat, amelyre — ha felhívom a figyelmet — tán nem követek el hibát. Lengyel Aurél t. barátommal már egy évvel ezelőtt gondolkodtunk a megoldás megfelelő módján, amikor is az az eszme vetődött fel, vajjon nem lehetne-e a Fiatalkorúak Felügyelő Hatóságának szervezetébe beilleszkedő központi irodát állítani fel, mely úgy jelentések, mint magánértesülés alapján, sőt hivatalból is megvizsgálná a konkrét eseteket s megfelelő óvóintézkedést

tenne. Én valahogy úgy érzem, hogy e téren gyors cselekvésre kell magunkat elhatároznunk, mert minden vesztett nap a gyermekek százainak pusztulását s a nemzeti erő csökkenését jelenti.

A másik létesítendő intézmény ismét az erkölcsiekbe vág. Normális viszonyok közepette is, de a háborúokozta lazult erkölcsi körülmények világában nem lehet elég korán kezdeni a preventív munkát, hogy útját vágjuk a fenyegető züllésnek. Németországban már évek óta fejt ki e téren bámulatraméltó tevékenységet az ú. n. Schulpfleger-intézmény, melyet az elmúlt évben Berlinben és Dresdenben nagy okulással tanulmányoztam. Ez instituciónak lényege röviden a következő: megfelelő előtanulmányokat végzett hölgyek arra vállalkoznak, hogy a kijelölt népiskolákba időnként ellátogatnak s ott a tanítószemélyzettel érintkezésbe lépve, azoknak a gyermekeknek körülményeit, akiknek magaviselete, külső megjelenése kifogás alá esik, megvizsgálják, ellátogatnak a szülői házhoz és a szükséghez képest majd figyelmeztetés, majd jóakaratú támogatás, majd megfelelő hatósági intézkedés kieszközlése útján elejét veszik a nagyobb erkölcsi bajok bekövetkezésének. *Von Gierke* úrhölgy, ki páratlan buzgalommal vezeti Charlottenburgban a Schulpflegerinnek csoportját, meggyőzött legutóbbi kinttartózkodásom alkalmán nemcsak ez intézmény eredményes voltáról, de arról is, hogy az igazi gyermekvédelem tulajdonképen itt kezdődik. A legközelebbi jövőben megoldásra váró feladatok egyike mindenesetre az legyen, hogy ez intézményt hazánkban is meghonosítsuk.

*

Nietzsche Frigyes, a nagy német filozófus mondja valahol: olyan időkben élünk, amikor kultúránk abban a veszélyben forog, hogy a kultúra eszközein megy tönkre. Soha nem bizonyult be ez aforizmának keserű igazsága jobban, mint napjainkban, amikor a kultúremberekből álló kultúrnemzetek szinte vetélkedve egymással, pusztítják évszázadok óta összetakarított kultúrértékeinket. Nehéz munka vár a jövő nemzedékre, hogy felépítse, vagy inkább újjáalkossa azt, amit e vérzivataros háború lerombolt. De vajjon lesz-e elegendő izmos és erkölcsös munkáskéz, ha minden igyekezetünkkel nem törekszünk már ma arra, hogy hazánk mindkét nembeli serdülő fiatalságát, e még kezeink között levő nemzeti energiatőkét: az olyannyira fenyegető elzüllésttől megóvjuk? Álljunk bele tehát e munkába valamennyien, mert aki hazája sorsán aggódik, az nem maradhat tétlen egy percig sem. Mentsük meg a még megmenthető ifjúságot s rakjuk le a jövő fejlődés biztos alapjait. *Dr. Angyal Pál.*

A rekvizició jogi jellege és hatása a vételre.

A hadviselő állam a háború folytatásához szükséges anyagi eszközöket nem ritkán szükségjogának gyakorlása útján is kénytelen előteremteni, ami rendszerint az egyén vagyoni jogainak megszüntetését vagy módosulását vonja maga után. Az állami szükségjog ily irányú gyakorlásának egyik alakja a katonai rekvizició, amely intézmény magánjogi hatásai révén a helyes jog alkalmazásának újabb kérdéseit veti fel. Ezek a kérdések pedig megoldásukat elsősorban most is a bírói gyakorlattól követelik.

Ezért — mint egyedül állókat — elvi jelentőségűeknek kell tekintenünk a kolozsvári táblának (az Erdélyrészi Jogi Közlöny idei 1—5. számában közölt) s a Kúriának Rp. IX. 3561/1916. sz. alatt hozott (a Jogt. Közl. idei Magánjogi Dtárának I. füzetében megjelent) ugyanazonos irányú döntését, melynek lényege a következő:

Abban az esetben, ha a vétel teljesedésbe menése előtt a vétel tárgyát a hadsereg részére rekvirálják s emiatt a megvett dolognak a vevő részére való szolgáltatása az eladóra nézve — hibáján kívül — lehetetlenné vált, a vevőnek joga van az eladótól követelni annak a *különbözetnek* a kiadását, mely egyfelől a felek szerződése szerinti alacsonyabb és másfelől a katonai rekvizició folytán kapott magasabb vételár, illetve kártérítési összeg között jelentkezik.

A kolozsvári tábla e jogi álláspontját csupán azzal indokolja, hogy jóllehet a hatósági lefoglalás (rekvizició) a vétel tárgyának szolgáltatását lehetetlenné tette, ez a tény még nem szünteti meg a szerződést, hanem csak az a következménye, hogy a szolgáltatás eredeti tárgyának helyébe lépnek mindazok az anyagi előnyök, amiket az eladó a rekvizició folytán a katonai kincstártól kapott s így eladó a vételi szerződés teljesítésképen köteles a jelzett különbözetet a vevőnek megfizetni.

Még ennél is szűkebb jogi perspektíváját nyujtja a fenforgó jogkérdésnek a Kúria említett ítélete, amely az eladó marasztalásának jogalapjaként csak azt jelenti ki, hogy «alperes (eladó) csak azon érték erejéig felelős, amellyel a felperes (vevő) *kárával gazdagodott*», de nem mondja meg, hogy a még át nem adott s ekként a vevő tulajdonába még át nem ment dolognak rekvirálásával okozott jogsérelem miért a *vevőnek* a kára, s illetve, hogy az eladónak a vételártöbblet (különbözet) révén beállott gazdagodása miért tekintendő jogilag a vevő rovására történtnek?

Bármennyire helyeseknek tartjuk is érdemben a bírói döntéseket, szerény nézetünk szerint azoknak meggyőző és termékenyítő erejük csak akkor lehet, ha akár a jogelmélet, akár a tételes jogrendszer szempontjából kellően megalapozva szemlélhetjük azokat.

Különös alkalmat adnak erre dr. Menyhárth Gáspár kolozsvári egyetemi tanárnak az Erdélyrészi Jogi Közlöny idei 8., 9. számaiban (l. ott «Rekvirálás hatása a vételre») megjelent fejtegetései, melyben az ismertetett bírói döntésekkel — alapjukban is — ellentétes álláspontját főleg az osztrák polgári törvénykönyv szempontjából fejti ki.*

Szerinte a rekvizició ténye a vételen alapuló *kötelmet egészben megszünteti*, minek következtében az eladó kötelezettsége csupán az esetleg előre felvett vételár visszafizetésében áll, azoknak az anyagi előnyöknek a kiadását tehát, amelyekhez az eladó a rekvizició által jutott, a vevő nem követelheti. Ezt a megoldást elsősorban annak a megállapításából vezeti le, hogy a rekvizició a szolgáltatás tárgyának «forgalmon kívül helyezését» jelenti, s minthogy a dolognak az átadás előtt bekövetkezett forgalmon kívül helyezése az Optk. 880. §-a (hozzátehetjük: 1048. §-a) értelmében a szerződés utólagos érvénytelenségét vonja maga után, a vétel alapján a vevő az említett különbözethez igényt már egyáltalán nem támaszthat.

Nyilvánvaló, hogy a kérdés helyes megoldása minden egyéb előtt a rekvizició jogi jellegének a meghatározásán dől el. Ha ugyanis a jogi terminológia szerinti «forgalmon kívül helyezés»-nek az esetével állanánk szemben, akkor a Menyhárth álláspontja lenne helyes nemcsak az Optk., hanem a szorosabb értelemben vett magyar magánjog szerint is. Így a Kúria a P. IV. 498/1916. sz. ítéletében is kijelenti (l. Hitelj. Dtár X. 221. sz.), hogy abban az esetben, ha a szolgáltatás teljesítése forgalmi tilalom (kiviteli tilalom) miatt válik lehetetlenné, az adós teljesen felszabadul a kötelezettség alól, a tilalom megszűnése után is szabadon rendelkezhetik a dologgal, s a dologért harmadik személytől kapott értéknek kiadását a vevő nem követelheti.

Ámde a rekviziciónak a forgalmon kívül helyezés fogalma alá vonása merőben önkényes és helyt nem álló.

A közös momentum bennök csupán az, hogy mindkettő az állami beavatkozásnak egy-egy jelensége, de egészen más a célja és lényege a forgalmon kívül helyezésnek és más a rekvizicióé. A forgalmi tilalom célja: meghatározott nemű vagy fajú dolgokra vonatkozóan a jogalanycsere kizárása vagy bizonyos területre való korlátozása *mindenkire nézve*, míg a rekvizició valamely állami szükséglet közvetlen s gyors kielégítésének a célját szolgálja; az előbbi minden kártalanítás nélkül korlátozza a forgalom szabadságához fűződő egyéni érdekeket, az utóbbi ellenben valamely dolognak a jogosított tulajdonából — rendszerint kártérítés mellett való — elvételét jelenti.

A lényeges különbségeknek a megvilágítása könnyen felismerhetővé teszi azt, hogy a rekvizició nem speciese a forgalmon kívül helyezésnek, hanem a kisajátításnak egyik tipikus

* Az osztrák legfelsőbb bíróság állandó gyakorlata, hogy magasabb rekvirálási ár esetén a különbözetet megítéli a vevő javára. Ugyanezt a gyakorlatot követi a budapesti tőzsdebíróság. A Kúria és a kolozsvári tábla fentebb idézett ítéleteivel szemben ellenkező — Menyhárthéval azonos — álláspontra helyezkedett Gaár Vilmos a «Kereskedelmi Jog»-ban megjelent cikkében («Az igénybevétel (rekvirálás), a kiviteli tilalom és a hatósági árszabás hatása a szállítási ügyletekre» 1917. 230. l.). *Szerk.*

esete. Törvényünk ugyan csak az ingatlanok kisajátítására vonatkozó eljárást szabályozza (1881:XLI. tc. 9. §.), de elvileg ingó dolog is lehet kisajátításnak tárgya. S minthogy a katonai rekvizició intézményének lényege épen az, hogy meghatározott esetekben az egyén arra kényszeríthető, hogy a tulajdonát képező ingó dolgot kártalanítás mellett a hadsereg részére átengedje, nyilvánvaló, hogy a rekviziciónak jogi jellege: ingó dolognak rövid úton való kisajátítása. Hogy aztán ezzel az intézménnyel az állam csakis szükségjogának keretében él, az a rekvizició jogi jellegét nem érinti.

Épen ezért Menyhárthnak a forgalmon kívül helyezésre alapított érvelése nem állhat meg, mert a szerződés utólagos érvénytelenségének fentebb érintett szabálya csakis a forgalmi tilalom esetére nyerhet alkalmazást, amikor is a törvényhozás nyilván arra gondolt, hogy az alanycsere nemcsak a szolgáltatás tárgyát képező, hanem *minden olyan* nemű vagy fajta dologra vonatkozóan és mindenkire nézve: tehát úgy az eladóra, mint a vevőre nézve is ki van zárva.

További kérdés most már az, hogy a rekvizicióval végbemenő kisajátításnak minő joghatásai vannak a vételre.

A rekvizició azáltal, hogy a vételi szerződés teljesítését az eladóra nézve hibáján kívül lehetetlenné teszi: felszabadítja az eladót a szerződésszerű teljesítés kötelezettsége alól. Ez az elv nemcsak az Optk. 1447. § ának, hanem a magyar magánjognak is szabálya. Ebből a szabályból az is következik, hogy a vevő — aki a szerződésszerű szolgáltatás helyett egyébnek az elfogadására akarata ellenére nem kényszeríthető, — a vételt minden esetben meg nem kötöttnek tekintheti s joga van az előlegezett vételárat visszakövetelni.

Jól megjegyzendő itt, hogyha a szolgáltatás tárgya egyedileg meghatározott dolog és ezt rekvirálják, akkor a teljesítés lehetetlenülése nyilvánvaló (objektív lehetetlenülés); míg abban az esetben, ha a vétel tárgyát *helyettesíthető* dolgok képezik, ezeknek az eladónál történt rekvirálása csak akkor szabadíthatja fel őt a teljesítés kötelezettsége alól, ha a rekvizició a fenforgó körülmények között az eladóra nézve legalább is «gazdasági lehetetlenülést» idéz elő (szubjektív lehetetlenülés).

Menyhárth szerint — fejtegetéseiből megállapíthatóan — úgy az eladónak, mint a vevőnek jogi helyzete szempontjából közömbös az, hogy a *vétlen lehetetlenülést milyen tény idézte elő*, mert az Optk. 1447. § ának fenti szabálya áll úgy a dolognak véletlen «egészbeni semmivéléte» esetén, mint mindazon esetekre nézve is, melyekben a teljesítés «más véletlen eset által válik lehetetlenné», s az id. §. értelmében az adós mindig *csak azt* tartozik visszaadni vagy megtéríteni, amit «a kötelezettség teljesítése végett kapott» és ezt is csak «mint jóhiszemű birtokos..., de akként... hogy más kárával ne gyarapodjék». Ez alapon érvel Menyhárth azzal, hogy a lehetetlenülés a kötelmet mindig teljesen megszünteti, a juris vinculumot az eladó és vevő között minden irányban feloldja akkor is, ha a dolog értéke — mint pl. rekvizició esetén — megtérül, minélfogva vevőnek a rekvizició folytán kapott értékre nincs igénye, hisz, ezt eladó nem a vevőtől s nem is «a kötelezettség teljesítése végett» kapta!

Mindenben osztjuk azt a törvénymagyarázatot, hogy az Optk.-nek sem 1447. §-a, sem más szakasza nem tartalmazza — a jogelméletben már elismert — azt a jogelvet, hogy amennyiben a teljesítés lehetetlenülését előidéző tény alapján az adós azért a dologért, amelyet köteles volt szolgáltatni, kárpótlást kapott vagy követelhet, a hitelező a kapott kárpótlás kiadását vagy a kárpótlási követelés átruházását követel*heti*. (Így az új Ptk. törvjav. biz. szövegében a 914. §.) Ez a jogtétel, melyet a Kúria ily általánosságban a fentebb idézett P. IV. 498/1916. sz. ítéletében mond ki s amely a Kúria szerint is csupán «az általános jogelvekből következik», tényleg újabb keletű.

Keletkezésének csíráit megtaláljuk a kereskedelmi törvény 484. §-ából folyó abban a jogszabályban, hogy amennyiben a vétel tárgya biztosítva volt s akár az átadás előtt következik be, a vevő — ha az előlegezett vételár visszafizetése iránti követelését esetleg elveszettnek látja, — követelheti, hogy a biztosítási összeg, *mint a megvett tárgy helyébe lépő érték*, neki fizettessék; de megtaláljuk abban a Optk. uralmi területén is dívó joggyakorlatban is, hogy ha az igénylőnek pusztán a vétel jogcímére s a végrehajtási törvény 168. §-ára alapított keresete úgy a telekkönyvi tulajdonosként bejegyzett végrehajtást szenvedővel (eladóval) mint a jelzálogos hitelezőkkel szemben sikerre vezet, de az ingatlant már elárverezték, akkor a bíróság az igénylő (vevő) kérelmére az ingatlant helyettesítő árverési vételárat az igénylő részére utalja ki.

A kötelem tárgyának felcserélődésére (tárgyilagos módosulására) vonatkozó jogelv tehát a vétlen lehetetlenülésnek most ismertetett eseteiben az Optk. uralmi területén is érvényre jutott, állandósult és pedig azért, mert ez az elv az osztrák polgári törvénykönyv 1447. §-ának rendelkezésével nem áll ellentétben; csak kiegészíti ezt.

Még fokozottabban jut érvényre ez az elv a vétel tárgyának kisajátítása esetén.

Azt hisszük, nem szorul bővebb indokolásra az a nézet, hogy az ingatlankisajátítás úgy a tulajdonos, mint a jelzálogos hitelezők és szolgalomra jogosultak jogi helyzetére nézve azt a változást idézi elő, hogy a kisajátított ingatlan helyébe lép a kártalanítási összeg. Itt a tárgycsere evidens és pedig nemcsak a kisajátított ingatlanra vonatkozó dologi jogok szempontjából, hanem a még csak pusztán kötelmi alapon nyugvó igények tekintetében is. Pl. valaki megvett egy ingatlant a kisajátítási eljárás megindítása *előtt*, azonban az ingatlant a kisajátítás perfekciója előtt nem vette még birtokba s tulajdonjogát sem kebeleztette be; vitán felül áll, hogy a vevő ily esetben is perrel kényszerítheti az eladót (telekkönyvi tulajdonost) az ingatlan tulajdonjogának telekkönyvi szolgáltatására, s ez alapon a tulajdonjognak a vevő javára való bekebelezése mindaddig megtörténhetik, míg a kisajátító a kisajátított tulajdonjogot a maga javára be nem jegyeztette. A kisajátítási jog előzetes feljegyzésének ugyanis a törvény (1881:XLI. tc. 42. §.) szerint épen csak az a hatálya van, hogy a feljegyzés után telekkönyvi jogot szerző felek a *kisajátítás és kártalanítási eljárást azon állapotban veszik át, melyben azt találják.*

Mindebből önként következik, hogy a vevő az ő *később* bejegyzett vagy csak megítélt tulajdonjoga alapján a kártalanítási összeget jogszerűen igényelheti a kisajátítótól vagy amennyiben az a tételből a korábbi tulajdonos (eladó) javára már kiutaltatott és kifizettetett: utóbbitól.

Senki sem állíthatja, hogy az ingatlankisajátítás eme jogkövetkezményeinek érvényesülését és alkalmazását az Optk. 1447. §-ának rendelkezése kizárná. Pedig a kisajátítás előtt kötött, de teljesedésbe nem ment ingatlanvételi szerződésre nézve is az utóbb bekövetkezett kisajátításnak a következménye épen az, hogy a szerződésteljesítést (a korlátlan tulajdonjog telekkönyvi szolgáltatását) az eladóra nézve hibáján kívül lehetetlenné teszi.

Ez az eset tehát teljesen azonos a rekvizicióval végbemenő ingó kisajátítással s így kétségtelen, hogy az ingó dolog eladója és vevője közötti viszonylatban is a rekviziciónak a joghatása az, hogy a vétel tárgya felcserélődik: az eredeti dolog helyébe lép annak szurrogátumaként a kártalanítási összeg,

következésképen a szóbanforgó vételárkülönbözet (residuum) kiadását a vevő az eredeti kötelem alapján követelheti az eladótól.

Ezért helyeseljük — Menyhárth álláspontjával szemben — az ismertetett bírói döntéseket s különösen a kolozsvári tábla ítéletében foglalt jogi indokolást. Az eladó marasztalásának tehát nem a «jogtalan gazdagodás», hanem a vevőnek az eredeti vételi szerződésből folyó követelési joga az alapja. Ilyen tiszta jogcím esetén a gazdagodási kereset jogalapjára áttérni felesleges, de nem is helyes.

Csak arra kell még rámutatnunk, hogy a teljesítés lehetetlenülése esetén — amiként láttuk — a vevőnek joga van elsősorban a vételt meg nem kötöttnek tekinteni s ezt a jogát akkor is tetszése szerint gyakorolhatja, ha a lehetetlenülés révén a kötelem tárgya felcserélődött. Bizonyára élni is fog e jogával a vevő akkor, ha pl. katonai rekvizició esetére a hadsereg által fizetett kártérítési összeg kisebb mint a felek szerződése szerinti vételár.

Az ebből eredő hátrány épen azért kell, hogy az eladót érje, mert az átadás előtt a veszélyviselés őt terheli. Ez a kérdés különben már az új Ptk. törvényjavaslatának bizottsági szövegében is így van megoldva. (Bsz. 914. §.)

Dr. Stefáni Károly.

A Ppé. 18. §-a a visszvégrehajtási igény szempontjából.

E lap ez évi 11. számában dr. Gyuk László a *Ppé.* 18. §-ával abból a szempontból foglalkozván, hogy az elsőbírói feltétlenül marasztaló ítélet alapján az ügyvéd kezéhez önként kifizetett perköltség kitől követelhető, illetőleg perelhető vissza az esetben, ha a másodbíróság jogerős ítélete az elsőbírói ítéletet megváltoztatja, továbbá, hogy az esetben, ha a perköltség az elsőbírói végrehajtható határozat alapján, végrehajtási kényszer útján hajtatott be, illetőleg a marasztalt fél a perköltséget a bíróság közbenjöttével fizette ki, a visszvégrehajtást ki ellen lehet kérni, e kérdést eldöntöttnek tekinti felsőbíróságaink ama határozataival, amelyek szerint az ügyvéd a fele javára megítélt perköltség erejéig a saját nevében kérhet végrehajtást.

A felsőbírósági határozatok közül, amelyekre a cikkíró hivatkozik, ismeretes a magánjogi döntvénytárban is közölt Pk V. 2172/1916. sz. végzése a kir. Kúriának, amelyben kimondotta, hogy az ügyvéd az ellenféllel szemben megítélt perköltség behajtása végett saját nevében végrehajtást kérhet. A Kúria ezen állásfoglalásával azonban sem az a kérdés, hogy az esetleges visszvégrehajtás ki ellen kérhető, illetve, hogy az önként kifizetett perköltség kitől perelhető vissza, sem pedig az a kérdés — amivel a cikkíró nem foglalkozott — hogy a visszvégrehajtási igény veszélyeztetése címén a végrehajtató kielégítési végrehajtási jogának a Vht. 42. §-a értelmében biztosításra való korlátozása a követelésnek kinek személyében való veszélyeztetése okából kérhető, az ügyvéd, a fél, vagy mindkettőnek személyében rejlő veszély esetén-e, nincsen megoldva.

Megoldást a Kúria állásfoglalása e kérdésekben csak akkor jelentene, ha a kir. Kúria a perköltség jogi természetének kérdésében az eddig ismert álláspontok valamelyikéhez csatlakozott volna, amit azonban nem tett. A perköltség jogi természetének kérdésében tudvalevőleg két álláspont van: az egyik a Borsitzky-Kovács-féle felfogás, amely a Ppé. 18. §-ában az ügyvéd javára tett intézkedésekben az ügyvéd javára cessio legist lát (Borsitzky J. K. 1915. évf. 21. sz. és Kovács Marcel Jogállam 1915. évf. 575. lap). A másik az Egyed-Fái felfogás, amely szerint a perköltség a felet illeti s a 18. §. arra, mint idegen dologra kívánta biztosítani az ügyvédet azáltal, hogy neki a perköltségkövetelésre harmadik személy igényeivel szemben kedvezményezett, vagyis törvényes elsőbbséggel biztosított zálogjogot adott. (Fái Sándor Ü. L. 1915. évf. 21. sz. és Egyed István Ü. L. 1916. évf. 14., 15., 16. sz.) Az előbbi álláspont folyománya, hogy a megítélt perköltség az ügyvédet az ellenféllel szemben közvetlenül megilleti, arra quasi tulajdonjoga van s így a végrehajtás kérésének és foganatosításának joga is közvetlenül saját nevében az ügyvédet illeti. Az utóbbi felfogás szerint — bár egyes részletkérdésekre Fái és Egyed felfogása is eltér egymástól, de ebben mind a kettő megegyezik — az ügyvédnek nincs joga közvetlenül a szolgáltatást követelni, nincs joga tehát végrehajtást sem kérni, hanem az ügyfél maga kérheti a végrehajtást, úgy azonban, hogy a fizetés mégis csak az ügyvéd kezéhez történhetik s a vé[illegible]hajtási kényszer útján befolyt pénz csak az ügyvéd kezé[illegible]tó ki.

[illegible]t felfogás mindegyikénél a helyzet a Vht. 42. §., illetőleg a [illegible] 43. §. szempontjából egészen világos. A törvényi engedmény álláspontja alapján [illegible]tségtelen, hogy amint az ügyvéd a saját nevében, a saját követelése fejében léphet fel mint végrehajtató, úgy a visszvégrehajtási i[illegible] veszélyeztetéséről is csak az ő személyében lehet szó, m[illegible]hajtás alapjául szolgáló határozat hatályon kívül helyez[illegible] [illegible]gyancsak ő az, aki a behajtott pénzt visszafizetni tartozik [illegible]tségtelen, hogy a másik ismertetett álláspont szerint [illegible]gyfél lévén a végrehajtató s így az, hogy az ügyvéd a [illegible] pénzből kap-e és mennyit, az ügyfél és az ügyvéd közö[illegible] belső kérdés, az ügyfél az, aki a végrehajtás alapjául szolgáló határozat hatályon kívül helyezése esetén a pénzt visszaadni tartozik s így a visszvégrehajtási igény veszélyeztetésének az ő személyében kell fenforogni.

Sokkal nehezebb s nem is történhetik ily határozottsággal a kérdés eldöntése a kir. Kúria ismertetett határozatából indulva ki. A kir. Kúria ugyanis, bár kimondotta, hogy az ügyvéd az ellenféllel szemben megítélt perköltség behajtása végett végrehajtást kérhet, ehhez az eredményhez nem a Borsitzky-Kovács-féle álláspont alapján jutott el, sőt álláspontja lényegében az Egyed-Fái-féle felfogással egyezik meg. A kir. Kúria ugyanis kimondotta: «a Ppé. 18. §-a ezekből a rendelkezésekből kitetszőleg ugyan nem akarta azt, hogy a per, vagy más eljárási költségben az ellenfél az ügyvéd javára marasztaltassék, sőt nem akarta azt sem, hogy a fél javára megállapított költség az ügyvédet illesse, hanem olyan rendelkezéseket kívánt tenni, amelyek biztosítják az ügyvédi járandóságot az ügyvéd részére, már a törvény erejénél fogva», majd pedig kimondja, hogy az ügyvédet törvényes zálogjog illeti meg a megítélt perköltségre. Nyilvánvaló tehát, hogy a Kúria álláspontja az Egyed-Fái-féle felfogással azonos s attól csak a conclusióban tér el, hogy t. i. míg Egyed-Fái szerint az ügyvéd végrehajtást nem kérhet saját nevében, addig a Kúria szerint kérhet. A kir. Kúria ezt abból vezeti le, hogy az ellenfél a megítélt költséget az ügyvéd kezéhez tartozik fizetni s így az ügyvédnek joga van az ezen cél elérésére szükséges lépéseket is megtenni, másfelől a törvényes zálogjog is megadja az ügyvédnek azt a jogot, hogy mint zálogjogos hitelező maga hajthassa be a záloggal terhelt követelést.

A kir. Kúria ezen álláspontjából kiindulva, a feltett kérdések nincsenek eldöntve, mint ahogy a cikkíró azt hiszi, t. i. oly irányban, hogy mert az ügyvéd a végrehajtató, a visszvégrehajtásnak is ellene kell irányulni. Az ügyvéd végrehajtási joga, amely őt a Kúria álláspontja szerint megilleti, lényegében nem több mint a Vht. 124. §. alapján a követelés behajtására kirendelt ügygondnok végrehajtási joga, aki szintén a saját nevében perel és végrehajt, de pervesztesség esetén a perköltség viselésére mégsem ő, hanem a végrehajtató, akinek érdekeit képviseli, kötelezendő (kir. Kúria 330/1904., nagyváradi tábla G. 35/907.) s a végrehajtás alapjául szolgáló határozat hatályon kívül helyezése esetére a visszvégrehajtás nem ellene, hanem a végrehajtató ellen fog irányulni s így a visszvégrehajtási igény veszélyeztetése sem kereshető az ő személyében.

A kir. Kúria álláspontjából kiindulva, két felfogás lehetséges: az egyik, hogy a végrehajtató az ügyvéd lévén, ő felelős a határozat megváltoztatása esetére a behajtott összegért s így a visszvégrehajtási igénynek is ellene kell irányulni; a másik felfogás szerint az ügyvéd a perköltséget nem a maga részére hajtván be, hanem a végrehajtással csak azt a törvényes jogát érvényesíti hogy a fizetés az ő kezéhez történjék, a pénzt tehát nem mint a sajátját hajtja be, kifelé nem is ő felelős azért, hanem a fél, miért is a visszvégrehajtási igénynek is az ügyfél ellen kell irányulni.

Mindkét álláspont mellett és ellen is lehet érveket felhozni. Igy azt lehet mondani, hogy azzal, hogy az ügyvéd mint végrehajtató lép fel a saját személyében, már kifejezésre juttatja, hogy az ő járandóságát ügyfelétől még nem kapta meg s hogy így a perköltséget a maga részére hajtja be, miért is a behajtott perköltségért az ellenféllel szemben ő lesz felelős. Az ellenfél nem vizsgálhatja, hogy mily viszony van a fél és ügyvédje között, hogy az adott esetben az ügyvéd megtartja-e, vagy kiadja a pénzt, ő tehát csak attól követelheti vissza, aki tőle behajtotta s így a visszvégrehajtási igénynek is csupán az ügyvéddel szemben való veszélyeztettségére hivatkozhatik. Viszont azonban figyelembe veendő, hogy az ügyvéd járandóságát a végrehajtás kérése után saját felétől megkaphatja, amely esetben a behajtott perköltséget ügyfelének tartozik kiadni. Különben is az, hogy a fél és az ügyvédje között milyen viszony van, az ellenfélre nem tartozik, ő azt nem vizsgálhatja, az ő szempontjából csak az lényeges, hogy a perköltség nem az ügyvédé, hanem a félé s így annak behajtása esetén a behajtott pénzt is a fél tartozik visszafizetni. Az ügyvéd és az ellenfél között nincsen jogviszony, az ügyvédnek jutalomdíj a saját felétől jár s az ellenféltől behajtott perköltséggel is azt a jutalomdíjat kapta meg egészben vagy részben, amely neki ügyfelétől jár. Annak behajtásával tehát ügyfelének tartozása szűnt meg s így az a fizetés az ügyfél javára történt, miért is a behajtott perköltséget az ügyfél tartozik visszafizetni.

A két most kifejtettem álláspont közül én az utóbbit tartom logikusabbnak s a Kúria által a perköltség jogi természetének kérdésében [illegible] nézettel összhangban levőnek. Következőleg — nézetem [illegible] a végrehajtási törvény 42. §-a szempont-

jából is nem az ügyvéd, hanem az ügyfél személyében fenforgó veszélyt kell keresni.

Nem felel meg egyik elvi álláspontnak sem az a nézet, amelyet e kérdésben Kovács Marcel vall (Jogállam 1915. évf. 574. lap), aki szerint — bár ő a cessio legis álláspontján van — az ügyvéd és ügyfél egyetemlegesen kötelezendők a visszafizetésre, amely álláspontból az is következik, hogy csakis mindkettő személyében rejlő veszély fenforgása esetén volna a végrehajtási jog a Vht. 42. §-a értelmében biztosításra korlátozható. Ez mindenesetre igen praktikus megoldás, amelyet az elvi álláspontok fentartása mellett is el lehet fogadni addig, míg a kérdés jogegységi vagy teljesülési határozattal végleg megoldva nem lesz, mert ez a megoldás elkerülhetővé teszi azt, hogy a csak egyik ellen fellépő felet a bíróság egyik vagy másik álláspont alapján elutasítsa. *Dr. Borsodi Miklós.*

A nemi ragályozás veszélyének büntethetősége.*

Megfelel egy régebbi kor etikai felfogásának, hogy az, aki házasságon kívül nemileg érintkezik, úgyszólván *in re illicita versatur*, indokolt tehát, hogy az erkölcstelenség kockázatát is viselje. Ez a felfogás tükröződik a magyar jognak korai álláspontjában, amely a luetikus fertőzést csak mint a struprum büntetését súlyosító körülményt veszi figyelembe,[12] erről tanuskodnak a német partikuláris büntetőtörvénykönyvek (Altenburg [1814.] 305. §., Baden [1845.] 369. §., Thüringen [1852.] 300. §., Ausztria [1852.] 509. §.)[13] [14] amelyek csupán a kéjnőt büntetik, aki a közösülés idején tudatosan bujakórral volt fertőzve, bár tagadhatatlan, hogy a fertőzés legveszélyesebb forrása a prostitució lévén az erkölcsi felfogás és gyakorlati szükséglet követelése némileg összevág. Ugyanebben a gondolatkörben mozog a svájci kantonális kódexek körül a schaffhauseni Btk. 184. §-a és a tessini Btk. 425. §-a, amely az önmagában is büntetendő prostitució minősített eseteként szigorúbban bünteti a kéjnőt, aki nemi betegségének tudata ellenére foglalkozását tovább folytatja.[15] Sőt azok a törvénykönyvek is, amelyek csupán a dajka vagy a gondozásba adott gyermek részéről fenyegető nemi ragályozás veszélyét igyekeznek büntetési szankcióval megelőzni, miként az osztrák Btk. 379. §-a, az orosz Btk. 208. §-a, nyilván annak a gondolatnak a hatása alatt állnak, hogy ezekben az esetekben a veszély teljesen ártatlan egyéneket ér, amely megkülönböztetés egyébként annyiban igazán talál, hogy a nemi érintkezés legalább is az óvatosság tudatára ébresztheti a veszélyeztetett egyént, míg más esetben a fertőzés lehetőségének gyanúja jóval távolabbi s így az egyéni præventio is nehezebb.

Már kétségkívül haladottabb és a nemi betegség társadalmi veszélyességét elfogulatlanabbul méltányló felfogásról tanuskodnak azok a törvényhozások, amelyek a bujakórral tudatosan okozott fertőzést általában büntetik, mint a hajdani (1855.) szász Btk. 359. §-a, a finn Btk. XV. fej. 13. §-a és természetesen még inkább azok a kódexek, amelyek tekintet nélkül a fertőzés bekövetkezésére büntetéssel sujtják azt, aki ragályos nemi betegségének tudatában mással közösül, tehát legalább is az absztrakt veszélyeztetést üldözik. Ennek a legrégibb példája az *oldenburgi* (1814.) Btk. 305. §-a, amelynek nyomába a dán Btk. 181. §-a, a schaffhauseni Btk. 185. §-a, az 1874. évi norvég Btk. XVIII. fej. 30. §-a, valamint az új norvég Btk. 155. §-a lépett s amely felfogáshoz már az első (1874.) osztrák Btk. javaslat, a német lex Heinze javaslatának (1892.) 327. *a)* §-a, valamint az 1900. évi németalföldi javaslat és az 1903. svájci Btk.-javaslat 76. §-a is csatlakozott. Logikai következménye e kazuisztikus szabályozásnak, hogy e törvények és javaslatok közül egyesek kiegészítő külön rendelkezéseket tartottak szükségesnek a dajkasági vagy alkalmazotti viszonyban bekövetkezhető ragályozásnak megelőzésére, aminek példáját az 1895 március 1. és 1906 március 30. dán törvények, a norvég Btk. 358. §-a, az osztrák 1893. jav. 475—476. §-a és az 1912. osztrák kormányjavaslat 304. §-ának 3. pontja szolgáltatja.

Mindezekből a törvényhozási kísérletekből mind világosabban emelkedik ki a legiszlatív gondolat, hogy a ***büntetőjogi védelemnek a ragályozás közvetlen veszélye ellen kell irányulnia.*** Ezzel párhuzamosan egyszersmind végleg megszakad a kapcsolat a nemi betegségek büntetőjogi megelőzése és az inkriminált cselekmény szexualetikai színezete közt. Ha azonban a nemi betegségek ragályában rejlő veszélyeztetés büntetése kizárólag az egyéni és társadalmi egészséghez fűződő jogi érdekeket részesíti védelemben, akkor látszólag nincsen ok, hogy a védelmet a ragályos betegségek minden nemére ne terjesszük ki vagy épenséggel az egészség minden veszélyeztetésére ne általánosítsuk.

Igen tanulságosak e kérdés tekintetében a svájci szövetségi Btk. javaslatának változásai, amelyek a most érintett három lehetőség mindegyikével számolnak. Eredetileg az I. (1893.) javaslat a közveszélyes emberi és állati *járvány célzatos* terjesztésén felül (162. §.) bűntette az emberi egészség tudatos és lelkiismeretlen súlyos veszélyeztetését (68. §.). Miután a bizottság, amely a javaslatot tárgyalta, egyik tagjának (Correvon) indítványát, hogy a bujakór szándékos terjesztése külön büntető rendelkezés alá essen, elutasította,[16] a II. (1896.) javaslat 161. §-ában a közveszélyes és ragályos emberi *betegségnek* szándékos terjesztését büntette, de kiegészítette a rendelkezést ily betegségnek gondatlanságból történt terjesztésével, mint a cselekménynek enyhébben büntetett esetével. Emellett fenmaradt az I. javaslat 68. §-ának megfelelő 59. §. De a szakértő bizottság egyszersmind kijelentette (10 szóval 4 ellen), hogy a nemi betegségnek másra közösülés útján történt átvitele nem esik a 161. §. rendelkezése alá, mert a terjesztés rendszerint feltételezi a fertőzött egyén vétkes (!) magatartását, hanem vagy mint testi sértés vagy mint veszélyeztetés (59. §.) büntetendő. Már a III. javaslatban (1903.) — valószínűleg Mittermaier akkori berni tanár indítványára — megtaláljuk azonban a nemi betegséggel való ragályozás speciális deliktumát (76. §.), amelyet az követel, aki közösülés útján vagy egyébként tudatosan mást a ragályozás közvetlen veszélyének tesz ki. Emellett megmaradtak azonban a II. javaslatnak 161. és 59. §-aiban foglalt rendelkezések. A IV. javaslat (1908.) felismerte, hogy a venereás veszélyeztetés csupán sajátos esete az egészség veszélyeztetésének s ezért a két tényálladékot egyesítette (79. §.), de ebben a szövegezésben a közösülés már csak mint a veszélyeztetés exemplifikációja szerepel. Ellenben az V. (1913.) javaslat (152. §.) és a VI. (1915.) javaslat (198. §.) visszatért a II. javaslat álláspontjára, de nemcsak a nemi betegséggel való ragályozásra vonatkozó speciális rendelkezést ejtette el, hanem az egészség veszélyeztetésére vonatkozó általános büntető szabályt is, úgy, hogy a javaslat ezidőszerinti szövegében a nemi kontágium csak mint ragályos és veszélyes emberi betegségnek szándékos és gondatlan terjeszkedése, illetőleg mint testi sértés és annak kísérlete büntethető.[17] Megszoktuk, hogy a svájci javaslatot a modern büntetőpolitikai törekvések leghaladottabb s egyszersmind legtökéletesebb kifejezőjének tekintsük. Ép ezért méltán vethető fel, a kérdés, hogy helyes-e az a megoldás, amelyet a javaslat utolsó szövege választott?

Nem oszthatom *Liszt* nézetét, aki a venereás betegséggel való veszélyeztetés speciális deliktumát felesleges tartja, ha az egészség veszélyeztetését általában büntetjük,[18] nem oszthatom, mert maga a veszélyeztetés is speciálisabb. Sőt a ragályos betegség szándékos és gondatlan terjesztésének veszélye ellen irányuló általános rendelkezés sem kielégítő. Nemcsak azért, mert miként *Mittermaier* kiemeli[19] az ily rendelkezés túlsokat markol és ép ezért keveset fog, hanem mert ezenfelül a nemi betegséggel való veszélyeztetés, úgy a veszély intenzitásában, mint érvényesülésének módjában minőségileg is eltér egyéb ragályos betegségek veszélyétől. Eltér hatásaiban, melyek nem szorítkoznak a fertő-

* Az előbbi közl. l. a 17. számban.

[12] *Vuchetich:* Institutiones juris criminalis 1819. 308.

[13] *Szokolay:* (Büntetőjogtan, 1848. 318.) szerint ily rendelkezések a porosz és a württembergi Btk.-ben is voltak, de e megjegyzés úgy látszik tévedésen alapul.

[14] Szövegeket l. Függelékben.

[15] L. Függelék.

[16] Verhandlungen stb. II. 221.

[17] Helyesen mutat rá *Delaquis* (Liszt Z. 38. 384.), hogy a testi sértés kísérlete bizonyos esetekben fedi ugyan a szándékos veszélyeztetést, de azért a törölt rendelkezés mégse lett volna felesleges.

[18] Vergl. Darst. B. T. V. 157.

[19] Vergl. Darst. B. T. IV. 170.

zött egyén egészségének, szervezetének megrontására, hanem átmennek az utódokra és egész nemzedékek számára a végzetes következmények valóságos pandémoniumát rejtik magukban. De különbözők főleg a ragályozás körülményeiben. Egyéb ragályos betegségektől eltérően az elemi erővel ható nemi ösztön, az idegrendszernek ezzel kapcsolatos feszültsége, valóságos ellenmotivumot szolgáltat a körültekintő megfontoltsággal szemben, amely a ragály elleni individuális védekezés feltétele volna. Álszemérem, prüderia, amely e téren még mindig uralkodik s a vele járó titkolódzás a ragály terjesztésének oly bőséges forrása, amely már önmagában indokolja a külön törvényes rendelkezést a venereás ragályozás veszélye ellen. Más ragályos betegségnél sem a kísértés nem oly nagy, hogy a fertőzést terjesztő egyén magát az idegen egészség veszélyeztetésének skrupulusán szándékosan túltegye, sem az átvitel módozata nem állapítható meg oly viszonylagos bizonysággal, mint a nemi betegségeknél.[20] Könnyen érthető tehát, hogy ma már csak elvétve találkozunk oly véleménynyel, mint pl. Kitzingeré,[21] amely e minden tekintetben sajátos problémát de lege ferenda a ragályos betegségek terjesztésére vonatkozó általános rendelkezés keretében kívánja megoldani, bárha egyébként teljesen osztjuk is Seuffert felháborodását a ragályos beteg felett, aki állapotának tudatában a zsúfolt vasúti fülkében foglal helyet.[22]

Nyilván ezek a gyakorlati nézőpontok uralkodtak azokban a társadalmi, főleg orvosi és feminista körökből indított mozgalmakban is, amelyek a nemi betegségek ellen folytatott küzdelemben a speciális veszélyeztetés büntetőjogi repressziójának szükségét hirdetik. Már egy negyed század előtt (1892.) a svájci Interkantonale Vereinigug zur Hebungn der Sittlichkeit azt a javaslatot terjesztette a szövetségtanács elé, hogy a nemi betegséggel való ragályozás külön büntető rendelkezés tárgya legyen.[23] De sem ez, sem pedig a francia Société des droits de l'homme (1899 és később) és a Société de prophylaxie sanitaire (1903.) nem terjeszkedett határozatában túl a megtörtént fertőzés büntetésén.[24] Még a brüsszeli nemzetközi értekezleten (1902.) is, amely a szifilisz és más venereás betegségek megelőzésével foglalkozott, a felszólalók többsége (Leppington, Edmondson angol, Fion párisi, Meuron genfi, Pasquale di Fratta római orvosok) csupán a kiskorúak védelmét kívánták es Bérenger szenátor volt az egyetlen, aki a szándékos és gondatlanságból történt ragályozást általánosságban büntetni javasolta.[25] Kifejezetten a veszélyeztetés poenalizációja mellett foglalt azonban állást a Deutsche Gesellschaft zur Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten[26] frankfurti gyűlésének kisebbsége (1903.), ugyanennek az egyesületnek mult évben a német birodalmi gyűléshez intézett beadványa,[27] végül az Enquête der öst. Gesellschaft zur Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten 1908. évi[28] ülésén Högel osztrák koronaügyész.

Noha a német birodalmi gyűlésen már a Lex Heinze-nak első bizottsági tárgyalás alkalmával a veszélyeztetés büntetésére nézve tett konkrét javaslatot (Btk. 327. *a)* §.) a bizottság a Reichsjustizamt képviselőjének ellenzése ellenére tizennégy szóval hét ellen elfogadta[29] s e javaslat későbbi tárgyalása (1899.) alkalmával is csupán azért vetette el, mert helyesen ismerte fel, hogy nem *ennek* a speciális törvényjavaslatnak gondolatkörébe tartozik,[30] a német birodalmi Btk. 1909. évi általános tervezete mégis tudatosan mellőzte a veszélyeztetést büntető rendelkezést. Ennek a negatív álláspontnak az indokolásában a tervezet azonban lényegesen eltér a svájci javaslatnak fentebb ismertetett állásfoglalásától. Míg ugyanis a svájci javaslat a ragályos betegség általános fogalma alá vonta a venereás ragályozást, addig a német tervezet indokolása szerint elegendő védelmet nyujt, hogy a törvény a bekövetkezett infekciót, mint szándékos vagy gondatlan testi sértést bünteti. Ha pedig ragályozás nem történt, a cselekmény amúgy is ritkán jut a sértett tudomására, aki tekintettel jó hírnevére, még ritkábban lesz hajlandó indítványt tenni. Legfőképen azonban ellene szól állítólag a rendelkezésnek, hogy a tudatosan hamis feljelentésnek és zsarolásnak veszélyét idézi fel. Ennek az érvelésnek egyedüli értéke a kritikában rejlik, amelyet kihívott, s amely a lex speciális elvi alapjainak tisztázásához sokban hozzájárult.

(Folyt. köv.) *Dr. Vámbéry Rusztem.*

[20] *Lilienthal:* Die Reform des R. St. G. B. II. 293.

[21] Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts. B. T. IX. 166.

[22] Ein neues STGB. für Deutschland. 1902. 46.

[23] *Weiss:* Schweiz. Z. f. Strafrecht XIX. 56.

[24] Révue Pénitentiaire 1905. 1371. old.

[25] Dermitologische Zeitschrift IX. 693—709.

[26] Z. f. die Bek. d. GK. I.

[27] Lenyomatva Z. f. Sexualwissenschaften II. (1916.) 427.

[28] Z. f. die Bek. d. GK. IX. 373.

[29] Sten. Ber. Session 92/93. I. 22—24.

[30] V. ö. *Liszt:* Z. f. die Bek. d. GK. I. 12—14. *Laupheimer:* Der strafrechtliche Schutz gegen geschlechtliche Infektion (Bibl. f. soz. Medicin No. 9.) 1914. 92.

Szemle.

BELFÖLD.

Schächter Miksa dr. Alig néhány hete, hogy késői kitüntetéséről emlékeztünk meg s most az a szomorú feladat hárul ránk, hogy korai elhúnytáról számoljunk be. Nem mi vagyunk hivatva méltatni, hogy abban a szakban, amelynek tanára és irodalmi virtuóza volt, működése minő maradandó nyomokat hagyott, de Themis is méltán hajtja meg fáklyáját az orvos előtt, aki a természettudományi és jogászi igazság évezredes vitájában igazságos bíró igyekezett lenni. Az orvosszakértőhöz intézendő kérdésekről, az igazságügyi orvosi tanács működéséről szóló jogászegyleti előadásai, lapunkban és a napisajtóban megjelent cikkei tanuskodnak róla, hogy mennyi megértéssel tudta a realisztikus és idealista világfelfogásokat kiegyenlíteni. Ő, aki a tudományos küzdelem, a harcos kritika embere volt, a *tout comprendre* békéjét szolgálta. Jogi vonatkozásban kifejtett orvostudományi munkásságának legmonumentálisabb emléke az a háromezer oldalra terjedő négy kötet, amely az Igazságügyi Orvosi Tanács munkálatainak dogmatikai feldolgozását foglalja magában. Noha Schächter Miksa a címlapon csupán mint a szerkesztőség egy tagja szerepel, köztudomású, hogy tanácsjegyzői minőségében ő volt a vállalat lelke s hogy az egyes véleményekhez fűzött epikritikai megjegyzések túlnyomó része Schächter aranytollát dícséri.

Színarany volt a tolla, amellyel aranyszívének igazságosságát hirdette. Ez a toll mutatott évtizedeken irányt az orvostudományi irodalom művészi stílusának. Minden sora élő cáfolata volt a tehetségtelenség önhittségének, amely az unalmas és pongyola írásmódot a tudomány biztos ismertető jelének tartja. Pedig az a gondolat, amely nem találja meg a hozzá méltó formát mindig arról tanuskodik, hogy szülőjét nem termékenyítette meg a tudomány géniuszának csókja. Schächter Miksa egész életén át hűséges és igénytelen szolgája maradt e géniusznak és az, aki tépelődő kritikai kétkedéséből csak a tagadás szavát hallotta, nem érezte át az eszmény tiszteletét sem, amelyből a szó fakadt. Egy eszményeit jobban megértő utókor talán jobban fogja méltányolni az eszmények félelem és gáncs nélkül való lovagjának emlékét is, mint amennyire saját kora az eszmények élő hirdetőjét méltányolta.

— **A hatásköri bíróság teljes ülése.** Április hó végével járt le az a hároméves időszak, amely alatt a hatásköri bíróság elnöki tiszte a Kúria elnökét illeti meg. Ebből az alkalomból a hatásköri bíróság beszámoló teljes ülést tartott, amelyet *Günther Antal* a következő beszéddel nyitott meg:

Az a háromévi időtartam, mely alatt a hatásköri bíróság elnöksége a törvény értelmében engem, mint a m. kir. Kúria elnökét, illetett meg, a mai nappal letelik s az elnöki tiszt a következő három évre a törvény rendelkezéséhez képest a m. kir. közigazgatási bíróság elnökére száll át. Másodízben volt szerencsém ezúttal a hatásköri bíróság elnöki tisztét viselni s ezen a teljes ülésen meleg érzéssel veszek e bíróság tagjaitól búcsút.

Ez az érzés azért hatja át lelkemet, mert ez a bíróság eddigi kilenc évre terjedő működése alatt sikerrel tudta megvalósítani azt az eszményt, mely a hatásköri bíróságról szóló törvény megalkotói előtt lebegett. Midőn ezt az eredményt látom, megnyug-

vással és benső elégtétellel gondolok vissza arra az időre, mikor 1907-ben az a kormány, melynek mint igazságügyminiszter tagja voltam, a hatásköri bíróságot mint alkotmányunknak egyik garanciális intézményét tartotta szükségesnek megteremteni.

A mi jogrendünk egészen a XIX. századig oly irányban fejlődött, hogy ennek megfelelőleg tulajdonképen a rendes bíróságra kellett volna bízni a hatásköri összeütközések elintézését, ha a későbbi jogalakulás ezt nem gátolja meg. De bár ez a jogalakulás a hatalmak szétválasztásának elvét elfogadta, a mi régi hagyományaink útját állották annak, hogy ennek az elvnek nyomán úgy haladjunk tovább a hatásköri összeütközések elintézésének szervezésénél, mint ahogy eljártak ott, ahol a hatalmak szétválasztásának tana született. E téren a francia jog teremtette meg azt a példát, mely több államban utánzásra is talált, hogy a közigazgatási hatalmat kell megvédeni a bírósággal szemben, amely elvnek az volt a következése, hogy csak a közigazgatási hatóság jogosíttatott fel hatásköri panaszra a rendes bírósággal szemben és nem viszont a bíróságot, ha a közigazgatási hatalom a rendes bíróság hatáskörébe avatkozott.

A magyar törvényhozás az 1907 : LXI. tc. megalkotásánál ettől eltérő álláspontra helyezkedett. És az én lelki megnyugvásom ebből származik, hogy nemcsak a mi hatásköri bíróságunknak a törvényben megállapított szervezete vált be, de bevált különösen az a rendszer, melyet a törvényhozás arra nézve állapított meg, miként kerül az összeütközés a hatásköri bíróság fóruma alá. A tapasztalás azt hiszem, bebizonyította, hogy helyes volt úgy a negatív, mint a pozitív hatásköri összeütközési eseteknek hivatalból történő elintézését megállapítani s a garanciák teljessége érdekében a félnek is megadni mindkét esetben az összeütközés bejelentésének jogát.

A lefolyt kilenc évnek hatásköri judikaturája ennek a rendszernek hatása alatt mélyreható bírói munkát eredményezett és számos elvi jelentőségű határozattal megoldott hosszú időn át vitás hatásköri kérdéseket.

Köszönetemet és elismerésemet fejezem ki ezért az ép oly buzgó és kötelességtudó, mint értékes munkásságáért a hatásköri bíróság tagjainak. Meg vagyok győződve, hogy ez a bírói működés hozzájárul ahhoz, hogy a jogbiztonság a hatáskörök nagyfontosságú kérdéseiben minél erősebb és szilárdabb legyen. Ez a jog uralmának egyik hatalmas sarkköve s a jogrend összes biztosítékainak hű ápolása a legnemesebb bírói kötelesség, melynek Önök annál inkább meg fognak felelni, mert e biztosítékokra, úgy érzem, a jövőben még nagyobb szükségünk lesz, mint volt valaha. Az Isten áldásával ez a munka meg fogja hozni a sikert.

A nagy éljenzéssel fogadott beszéd után dr. *Egyed* István törvényszéki bíró, a hatásköri bíróság jegyzője ismertette a három év történetét, azután pedig dr. *Sárfy* Guidó közigazgatási bírósági tanácselnök üdvözölte az elnököt.

— **3+2=0**. Ezzel a matematikailag talán nem egészen kifogástalan egyenlettel volna kifejezhető a budapesti kir. ítélőtáblának az ítélete, amelyet az Ügyvédek Lapja legutóbbi számában olvastunk. Arról van szó, hogy a kir. tábla a Bp. 384. §-ának 1. pontja és utolsó bekezdése értelmében hivatalból megsemmisítette a törvényszéknek az Á. v. t.-be ütköző cselekmény tárgyában hozott ítéletét, mert azt nem *három*, hanem *öttagú* tanács hozta.

Az eset nem áll egyedül. Ugyanily határozatot hozott már árdrágító visszaélés ügyében a nagyváradi kir. ítélőtábla is (B. J. T. LXIX. 134. l.). Semmi kétség, hogy mindkét döntés megfelel a törvény rendelkezésének, minthogy az 1916 : IX. tc. 6. §-a csak általánosságban utal a gyorsított eljárás szabályaira, de az árdrágítási ügyeket nem sorozza egyszersmind az 1915. évi XIX. tc. 16. §-ában felsorolt cselekmények közé, amelyekben a főtárgyalást ötös tanács előtt kell megtartani.

De ez az alakilag helyes döntés egyszersmind oly formalizmust jelent, amely aligha felel meg a Bp. szellemének. Midőn a Bp. 384. §. 1. pontja alaki semmisségi oknak nyilvánítja, ha a bíróság nem volt törvényesen alakítva, ezzel nyilván nem azt kívánta kizárni, hogy a bíráknak nagyobb száma nagyobb biztosítékot ne nyujtson az eljárás materiális helyességének. Ezzel szemben a nagyváradi kir. tábla ítéletének indokolása kiemeli, hogy «a hivatalból figyelembe veendő semmisségi ok fenforogván, nem tehette vizsgálat tárgyává, hogy a törvénysértésnek volt-e és mily hatása az ítéletre». Bizonyára nem, ellenben azt, hogy a törvénysértésnek nem is *lehetett* oly hatása, amelyet a Bp. az alaki semmisségi okkal ki óhajtott zárni, a kir. tábla minden vizsgálat nélkül is megállapíthatta. Mert az alaki semmisségi oknak természetében rejlik, hogy a határozathozatal helyességét az eljárási szabályok megszegéséből származó veszély ellen kívánja megvédeni, de midőn a szabálytalanság nagyobb garanciát nyujt, mint maga a szabály, ily veszélyről szó sem lehet. Mégsem a kir. táblát illeti a szemrehányás ezért a formalizmusért, amely az eljárásnak háborús egyszerűsítési törekvéseivel elég rikító ellentétben áll, hanem a gyorsított eljárást, amely mint a Bp. szellemétől idegen palánta, nem bírt, mert nem is bírhatott annak rendszerébe harmónikusan beilleszkedni. Ennek a kérdésnek tökéletes analógjával találkozunk a Bp. 22. §-ában, ill. 384. §. 4. pontjában, amelyre nézve vitán felül áll, hogy «ha nagyobb hatáskörű bíróság kisebb hatáskörbe utalt ügyben jár el, nemcsak nem semmisségi ok, hanem *ellenkezőleg*, törvényszerű eljárás» (*Vargha:* A Bp. magy. III. 29.). Nyilvánvaló, hogy *érdemileg* a gyorsított eljárás ötös tanácsa a hármas tanáccsal szemben ép oly nagyobb hatáskörű bíróság, mint az esküdtbíróság a kir. törvényszékhez képest.

A német birodalmi gyűlés most foglalkozik az igazságszolgáltatás háborús egyszerűsítésének törvényjavaslatával. Talán a javaslat indokolásának anyaggyüjteményébe pótlólag még ez az ítélet is felvehető volna — elijesztő példának

— **Jogegységi döntvény.** A kir. Kúria I. polgári jogegységi tanácsa az 1917 június hó 16. napjára kitűzött ülésében a következő vitás elvi kérdést fogja eldönteni: «Ha a hitelező az ő lejárt követelését a kötelesrészre jogosult adóstól ennek vagyontalansága miatt be nem hajthatja, jogosítva van-e követelésének kielégítése végett a kötelesrészre jogosultra megnyílt, de ezáltal nem igényelt kötelesrészt a saját felperessége alatt érvényesíteni s ezzel kapcsolatosan a kötelesrészre jogosultra sérelmes végrendeletet vagy ajándékozási jogügyletet is megtámadni, ha igazolja és a fenforgó körülményekből megállapítható, hogy a kötelesrészre jogosult örökös az örökhagyóval és örökös társaival, illetve a megajándékozottal a hitelező megkárosítására, rosszhiszeműen összejátszott s a végrendeleti, illetve ajándékozási intézkedéssel csak színlegesen azért mellőztetett hogy a hitelező elől a kielégítési alapot elvonják?»

— **A Jogállam könyvtára.** Mint az elmult évben, az 1913—1915. év büntető judikaturájáról, úgy ezidén is dr. *Degré* Miklós kir. táblai tanácselnök számol be a Jogállamban a tőle megszokott lelkiismeretességgel a büntető igazságszolgáltatás mult évi gyakorlatáról. Becses munkálatában, amely a §§. sorrendjét követi csak azokra a határozatokra terjeszkedik ki, amelyek az eddigi gyakorlattól eltérnek. Ez a 23 oldalra terjedő összefoglaló dolgozat most mint a Jogállam könyvtárának 2. füzete is megjelent. Ára 1 K 50 f., kapható a Jogállam kiadóhivatalában (IV, Haris-bazár 5.).

Ügyvédhelyettes, jelenleg törvényszéki jegyző forgalmas ügyvédi irodában állandó jellegű alkalmazást keres. Szíves megkereséseket továbbít Körmendy Ernő, Miskolcz, Templom-utca 4. szám. 15714

Hadmentes, 30 éves ügyvéd, teljes gyakorlattal azonnali belépésre irodavezetőnek ajánlkozik. Ajánlatokat «Jó munkaerő» jeligére kér. 15715

Agilis budapesti ügyvéd, nyelvismeretekkel, társas kombinációt, vagy intézeti ügyészségi alkalmazást keres. Telefon 169—12. 15719

Ügyvédjelölt jó praxissal, társas-bíróságnál is tárgyalhat, azonnali belépésre irodát keres. Cím: Dr. Hodosi Nagyvárad, Pannónia-szálloda. 15720

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 19. szám. Budapest, 1917 május 13.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Somló Bódog* egyetemi tanár: A jogi alapfogalmakról. — *Dr. Török József* budapesti ügyvéd: Az árverési tilalom és a három évnél régibb kamatok kérdéséhez. — *Dr. Túry Sándor Kornél* ujpesti kir. járásbírósági jegyző: A háborúokozta lehetetlenülés az ítélet jogereje után. — *Dr. Sárffy Andor* kir. kúriai tanácsjegyző: Van-e bizonyítási szabály a KT. 313. §-ában. — *Dr. Vámbéry Rusztem* budapesti egyetemi magántanár: A nemi ragályozás veszélyének büntethetősége. — Szemle.
Melléklet: Magánjogi és Perjogi Döntvénytár.

A jogi alapfogalmakról.*

Vannak bizonyos elkerülhetetlenül szükséges fogalmak, amelyeket a törvényhozónak is okvetlenül használnia kell, ha *jogot* akar alkotni. Mert hiszen a jog nem akármilyen a törvényhozótól eredő mondat, hanem szabály, norma, tehát nem valóságot, hanem követelést kifejező tétel; tehát nem olyan tétel, amely az igazság érvényét igényli a maga számára, hanem olyan tétel, amely a teljesítés, a követés tekintetében igényel érvényt.

Már ebből is adódik, hogy vannak bizonyos fogalmak, amelyek szükségképen velejárnak minden olyan tétellel, amely jogi tartalmat akar kifejezésre juttatni; amelyeket szükségképen kell használnia úgy a törvényhozónak, mint a jogtudósnak. Ilyen fogalom mindenekelőtt a jognak a fogalma s mindaz, ami elkerülhetetlenül vele jár. Ilyen pl. a jogi kötelesség fogalma. Mihelyt jogszabálylyal van dolgunk eo ipso valakinek valamilyen kötelessége származik belőle; ilyen fogalom ennek a jogi kötelességnek a címzettje, az adressatus fogalma; ilyen pl. a jogforrás fogalma. Talán kevésbé világos első pillanatra, hogy ilyen az állam fogalma, a jogalkotó hatalom fogalma, a szuverénítás fogalma és még néhány más fogalom. De nem helyezek súlyt ezúttal arra a kérdésre, hogy melyek ezek a minden jogtudományra nézve szükségképen adott fogalmak, hanem csak arra, hogy ilyen fogalmak vannak és hogy ezekkel a szükségképeni és változatlan fogalmakkal áll szemben a jogi fogalmaknak az a légiója, amelyekre nézve a jogalkotó igazán szuverén és amelyek számát a jogtudomány is tetszése szerint szaporíthatja vagy csökkentheti. Persze az utóbbi már csak annyiban, amennyiben ez a változtatás a törvényhozó adta szabály értelmének jobb kifejezésére szolgál eszközül.

Míg a szükségképeni jogi fogalmak, amelyeket jogi alapfogalmaknak nevezhetünk, minden képzelhető jogtudomány számára eleve adva vannak, addig a többi jogi fogalom csak esetleges és a mindenkori jogtartalomtól függ. Csak ha a jogszabályok tartalmából következnek, válnak az illető jogtudomány fogalmaivá. Amiből nyilvánvaló az a fontos tétel, amelyet rendszerint nem szoktak a jogtudományban szemelőtt tartani: hogy *az alapfogalmak nem állapíthatók meg ugyanazzal a módszerrel, amely az esetlegesek megállapítására szolgál.* Az ú. n. jogászi módszer ugyanis pusztán a jogtartalom rendszerbe öntésének módszere. Amit a jogszabályok *tartalmából* megállapítani nem lehet, azt nem is lehet a jogászi módszer segítségével megállapítani.

Azt vélhetné talán valaki, hogy ami itt az alapfogalmaknak ezen új logikai köntösében jelenik meg, talán nem is egyéb, mint az ú. n. általános jogi tanok jól ismert gyanus csoportja. Ez a vélemény azonban nem volna helytálló: Az ú. n. általános fogalmak ugyanis szintén a jog tartalmából vannak merítve; azok nem egyebek, mint az alapul vett jogtartalom egészére nézve érvényes közös fogalmak. S ha a jogtartalomnak relatíve állandóbb jellegű részét is teszik ki, elvileg még sem változhatatlanok, legfeljebb csak hosszú időközönkint éri őket változás.

Velük szemben a jog alapfogalmai nem a jog változható tartalmából folynak, hanem ennek a tartalomnak épen szilárd jogi formáját adják meg. Nem eredhetnek a jogszabályok tartalmából, mert hiszen épen annak az ismertető jelei ezek a fogalmak, hogy egy adott szabálytartalom jogi természetű-e, avagy sem.

Ezen a ponton célszerű lesz egy közelfekvő ellenvetésre kitérni.

Azt állítottuk, hogy vannak minden jogtudományra nézve nem a jog tartalmából, hanem annak formájából folyó szükségszerűleg adott fogalmak, amelyek használatát a törvényhozó sem kerülheti el. Hátha már most — vethetné valaki ez ellen — hátha a törvényhozó ezeknek a fogalmaknak valamilyen kötelező értelmét megszabja? Ha pl. a törvényhozó maga állapítja meg, hogy mi a jog, mi a jogforrás, miben áll a jogi kötelesség, ki a jogszabály címzettje; ezzel az illető jogtudományra nézve mégis csak az ekként körülírt fogalom használata válnék kötelezővé. Mi értelme maradhatna tehát még emellett e fogalmak valamilyen egyéb, a jogtudomány szempontjából apriorisztikus, s a törvényhozótól állítólag független jelentésének?

Közelfekvő az a feltevés, hogy hiszen a törvényhozó minden ilyen apriori jelentkező jogi fogalmat, vagy ahogyan Jellinek mondja, minden ilyen metajuriszprudenciát, úgy fujhat el, mint a pelyhet, egyszerűen azáltal, hogy reá vonatkozó törvénytartalmat állít fel, hogy az illető fogalmat ő maga megdefiniálja. Ha a szuverén törvényhozó fiúból leányt nem is csinálhat, de fogalmakat talán csak csinálhat. Azt lehetne tehát gondolni, hogy hiába süti ki az apriori-kat hajkórászó jogtudós, hogy mi a jog lényege, mi az állam, mi a szuverénitás, miben áll a jogi kötelesség természete, a törvényhozó egy tollvonása ezeket a fogalmakat is épen úgy átutalhatja az előjogtudományból a tudományos kísérletek történelmébe, mint ahogy bármilyen más jogi fogalomra reásütheti az érvénytelenség történelmi bélyegét.

Ez a tetszetős felfogás távolról sem volna helytálló. Már Eisele Fridolin néhai freiburgi tanár kelt ki ellene egy igen szép rektori értekezésében a nem kötelező törvénytartalomról (Vom unverbindlichen Gesetzesinhalt). Annak idején feltünést keltett volt, de azóta feledésbe merült. S a megoldásnak Eisele-féle módja nem is egészen kielégítő. Ő ugyanis arra az álláspontra helyezkedett, hogy van bizonyos nem kötelező törvénytartalom; hogy hiába állapít meg valamit a törvényhozó némely kérdésben, aminél a mi alapfogalmaink lebegtek szemei előtt, ezek a megállapítások érvénytelenek, nincsen meg az a hatályuk, mint egyéb kérdésekre vonatkozó törvényhozói megállapításoknak. Hiába mondja ki pl. a törvényhozó, hogy mi a jog vagy mi az állam, vagy mi a szokásjog, nincsen ennek semmi kötelező ereje; a jog vagy a szokásjog vagy az állam ettől függetlenül mégis csak az marad, a mi.

A kérdés helyes megoldásához azonban, úgy hiszem, úgy jutunk el, ha felismerjük, hogy ezekre a kérdésekre vonatkozó netaláni törvényhozói megállapításokkal az illető alapfogalmak mellé pusztán hasonló elnevezésű jogtartalmi fogalmak kerültek. Ezeket a törvényhozói megállapításokat tehát nem lehet nem kötelezőknek mondani. De kötelező erejük és jelentőségük nem

* Szerzőnek az Erdélyi Múzeum-Egylet jogi szakosztályában f. é. március 30-án tartott előadása nyomán.

több mint egyáltalában a törvényhozó definicióinak. (Ami megint magában véve érdekes külön kérdés.) A törvényhozó definiciója annyiban épen olyan kötelező törvénytartalom, mint bármi egyéb, amennyiben megmondja, hogy milyen értelemben értendő a kérdéses fogalom, *ha a törvényben használtatik;* kötelező tehát ez a törvénytartalom annyiban, amennyiben megmondja, hogy mit jelent az illető szó a törvényhozó szájában. És őneki azt más értelemben imputálni nem szabad.

De ettől függetlenül és érintetlenül áll az apriorisztikus alapfogalom méltósága, amelynek tiszta régióiba a törvényhozó nem érhet fel. Hiszen az ilyen vitatott törvénytartalom kötelező ereje már feltételezi a jog kötelező erejét, a jogalkotó hatalom fogalmát, bárhogyan definiálja is azokat a törvényhozó.

A törvényhozó definiciója tehát érvényes jogtartalmi fogalom, amely a jogtartalom interpretációjánál kötelező. Az alapfogalom pedig hasonló *név* alatt szereplő igazság. A jogtudomány számára tehát mind a két fogalom adva van. A törvénytartalom is kötelező és az alapfogalom mégis felette áll a törvénytartalomnak.

Egy példa talán meg fogja világosítani ezt a nem egészen könnyű kérdést. Vegyük p. o. az akarat fogalmát. Minthogy a jog szabály, még pedig heteronom szabály lévén, és minthogy minden heteronom szabály követelményt fejez ki: a jog fogalmában szükségképen benne rejlik az akarat fogalma, még pedig az akaratnak az a pszichológiai fogalma, amelyet mindnyájan belső tapasztalatunkból, saját énünk megfigyeléséből ismerünk és amelynek további elemzése ezúttal túlmesszе vezetne el bennünket kérdésünktől, de nem is szükséges. Ha a jogot p. o. rövidesen az állam akaratának mondjuk, akkor bizonyos emberek pszichológiai akarata értendő ezalatt. De még másik szempontból is előfeltétele a pszichológiai akarat fogalma mindennemű jogtudománynak. A jog cselekvési szabály. Cselekvés alatt pedig nem akármiféle emberi mozgást, hanem csak akart ténykedést értünk. A jog feltételezi tehát azok akaratát is, akikhez szól. Még pedig feltételezi az akarat fogalmának azt a belső tapasztalatunkból ismert értelmét, amellyel behatóbban a lélektan tudománya foglalkozik. Az akaratnak ez a fogalma nyilván teljesen független mindennemű pozitív jogi meghatározástól és egyáltalában független mindennemű jogtartalomtól. Hiszen ez az akarat épen előfeltétele a jog létezésének. Itt tehát a fentebb említett jogi alapfogalmak egyikével állunk szemben, amely a kínai jog szempontjából nem lehet más, mint az izlandi jogra nézve.

Már most a törvényhozó nem állapíthatja-e meg az akaratnak ettől a pszichológiai akarattól eltérő fogalmát is? Jogászok körében elég a kérdést felvetni, már meg is feleltünk reá? Nyilvánvaló, hogy amidőn a törvényhozó p. o. az akaratképesség feltételéül bizonyos esetekben a nagykorúságot állapítja meg, akkor már ezzel a lélektani akarat fogalma mellé egy attól eltérő jogi akaratfogalmat állított. S nyilvánvaló, hogy megállapíthatja úgy a büntetőjogi, mint a magánjogi akarásnak teljesen az ő tetszésétől függő feltételeit.

De az is nyilvánvaló, hogy mindezzel az akaratnak csak jogtartalmi fogalma vagy fogalmai nyertek megállapítást és hogy ezek nem érinthetik az akarat alapfogalmát és ennek elkerülhetetlen szükségességét minden jogtudomány számára. Az akarat jogtartalmi fogalmai minden jogtudományban mások lehetnek, sőt ugyanazon jogrendszeren belül többfajta ilyen akaratfogalom sorakozhatik egymás mellé. Más lehet pl. ugyanebben a jogrendszerben a magánjogi és ismét más a büntetőjogi akarat, megint más az alkotmányjogi akarat fogalma, de a pszichológiai akarat egységes alapfogalmát megannyian feltételezik.

Talán a jogforrások tanának helyzetére a jogtudományban mutathatnék még reá mint olyan példára, amely még legkevésbé igényel hosszadalmasabb kifejtést. A jogforrások tanának egyik része nyilván a jogszabályok tartalmából a rendes jogászi módszer segítségével állapítható meg. A más jogforrásoknak alájárendelt jogforrások fogalmát, jelentőségét, hatáskörét ellenben ez a magasabbrendű jogforrás tartalma szabja meg. Hogy mi a statutum és van-e statutum, hogy meddig ér el az ereje és minő feltételek mellett, mindezt megszabhatja a törvény és a törvényerejű szokásjog. De az olyanfajta jogszabályra, amelynek fölébe más magasabbrendű jogszabály többé nem lehet rendelve, ez meg nem ismétlődhetik. A legnagyobb erejű jogforrás fogalmát, hatáskörét és valaminő feltételeit nem szabhatja meg ismét jogtartalom. Magasabbrendű jogtartalom nem szabhatja meg, mert olyan nincs. Ugyanaz a fajtájú jogtartalom nem szabhatja meg, mert hiszen ennek a fajtának az ereje épen kérdésünk tárgya. Már pedig világos, hogy semmilyen jogtudomány nem nélkülözheti a legmagasabbrendű jogforrásnak fogalmát, neveztessék ez akár törvénynek, akár alaptörvénynek, akár szokásjognak vagy nemzeti akaratnak, vagy az állam akaratának, az mindegy. Bizonyos, hogy erre a fogalomra a jogtudománynak szüksége van s hogy ez a fogalom nem meríthető a jogszabályok tartalmából s minthogy nem meríthető a jogszabályok tartalmából, nem is található meg a jogászi módszer segítségével.

Világos tehát, hogy az esetleg mégis erre a kérdésre irányuló törvénytartalomnak egészen más jelentősége van, mint más kérdésekre vonatkozó törvénytartalomnak. A jogtudós ezt a törvénytartalmat, amely például a törvények érvényességének feltételeit szabja meg, nem helyezheti egyszerűen a törvény alapfogalmának helyébe. Ennek a törvénytartalomnak a kutatása nem menti őt fel a törvény apriorisztikus — vagyis minden jogtartalmat logikailag megelőző — fogalmának kutatásától. A törvény fogalmára és mibenlétére vonatkozó törvénynek tehát egészen más a jelentősége, mint p. o. a statutum fogalmára és mibenlétére vonatkozó törvények. Ugyanis a statutum mibenlétére vonatkozó törvénynek többek között meg van az a jelentősége is, hogy a benne megszabott feltételeknek meg nem felelő szabály nem is lesz statutum és egyáltalán nem is lesz jogszabály; ellenben a törvény mibenlétét megszabó törvénynek nem feltétlenül van meg az az ereje, hogy vele ellentétben alakult szabály nem lesz törvény.

S ugyane módon kell szétválasztanunk pl. a jogalkalmazás körül felmerülő problémákat olyanokra, amelyek függetlenül bármi jogtartalomból, magából a jogalkalmazásból folynak és azokra, amelyekre nézve a jogtartalom az illetékes, amelyek tehát csak a forrásokból, nem pedig spekulációkból oldhatók meg.

Vagyis rendszeresen és elvi alapon meg kell vonnunk azt a határvonalat, amelyen innen a puszta spekuláció meddő, amelyen túl azonban a források vizsgálata meddő.

Nem felelne meg a valóságnak, ha valaki azt állítaná, hogy a tételes jogtudomány nem foglalkoznék már régóta mind a két fajtájú kérdésekkel; de annak sem volna igaza, aki azt vitatná, hogy a jogtudomány ezt a határvonalat, amelynek éber tiszteletbentartása nélkül épen a legalapvetőbb kérdések tisztázása nem remélhető, mindig öntudatosan figyelemmel kísérné.

Dr. Somló Bódog.

Az árverési tilalom és a három évnél régibb kamatok kérdéséhez.

I. Az ingatlanokra vonatkozó immár három év óta fenálló árverési tilalom szükségessé teszi a három évnél régibb kamatok rangsor kérdésének rendezését.

Amint az ingatlanok árverelése korlátoztatott akár közvetlen (árverési tilalom a moratóriumos rendeletek hatálya idején) akár közvetett (a moratóriumfeloldó rendelettel kapcsolatos 12,000/1915. I. M. sz. rendelet 17. és köv. §-ai) korlátokról van is szó, jogosan jelentkezett a jelzálogos hitelezők ama kívánsága, hogy három évnél régibb kamatköveteléseik is a tőkekövetelésükkel egyenlő rangsorban soroztassanak. Annál kevésbé férhet e kívánság jogosságához szó, mert a háború kitörését közvetlenül megelőző súlyosabb gazdasági viszonyok idején a jelzálogos hitelezők az adósok iránti kímélettől indíttatva már hosszabb ideje halasztást engedélyeztek a kamatok fizetésére és ha a három évnél régibb kamatkövetelések rangsora elveszne a hitelezőre nézve, akkor méltánytalanul kíméletéért sujtanák a hitelezőket tekintettel arra, hogy a kamatkövetelések rangsora szempontjából számbajövő három éven belül a hitelező nem saját mulasztása, hanem a felállított közvetlen vagy közvetett árverési korlátok következtében árverést nem tarthatott.

A három évnél régibb kamatköveteléseknek a tőkével egyenlő rangsorban való sorozásának megengedése kétféleképen történhetik. Vagy a végrehajtási törvény 192. §-ának *a)* pontja volna módosítandó ideiglenesen akként, hogy a három év helyett a megfelelő más időtartamot iktatjuk a szövegbe, avagy a kincstári követelések tekintetében a 12,000/1915. I. M. sz. rendelet 22. §-ában foglalt rendelkezés mintájára volna elrendelendő, hogy

a számbajövő három esztendő, a naptárszerűen megjelölendő és megfelelő időtartammal meghosszabbíttatik. Részünkről ez utóbbi formát célszerűbbnek tartjuk, mert jobban megfelel az ideiglenes állapotnak, mint a törvényszöveg módosítása.

Hogy mekkora legyen az az időtartam, mellyel a végrehajtási törvény 192. §-ában említett három év meghosszabbíttassék, ennek meghatározásánál figyelembe veendő a háború kitörését közvetlenül megelőzőleg méltányosan és észszerűen adott halasztás. Ha a háború kitörését megelőzőleg engedélyezett méltányos és észszerűnek mondható halasztásnak egy és félevi időtartamot tekintünk, akkor — figyelemmel a háborúból eltelt első 18 hónappal történt lezárására a számbajövő három esztendőnek és a háború ezidőszerinti tartamára — a végrehajtási törvény 192. §-ban említett három esztendő egyelőre két és fél esztendővel és pedig az 1916. év február 1-től 1918. év augusztus 1-ig terjedő idővel volna meghosszabbítandó.

II. A három évnél régibb kamatköveteléseknek a tőkével egyenlő rangsorban való sorozásának megengedése súlyosan érintené a telekkönyvben hátrább álló hitelezőket, mert ezek a kölcsön folyósításakor zálogjoguk biztonsági értékét az akkor fenálló jogszabályok szerint ítélték meg. Ha pedig a háború folytán előállott rendkívüli viszonyok következtében oly követeléseknek a tőkével egyenlő rangsorban való sorozását kell megengedni, melyek a későbbi hitelezők szempontjából új tehertételként jelentkeznek, viszont eme hitelezők a reájuk nézve fenálló árverési tilalom folytán nem akadályozhatják meg eme kamatok szaporodását, akkor nem lehet kétséges, hogy ez az állapot a kisebb vagyonú hitelezőket esetleg anyagi romlásba döntené.

Az igazságosság és méltányosság szempontjai teszik tehát szükségessé, hogy a három évnél régibb kamatoknak a tőkével egyenlő rangsorban való sorozásának megengedésével a másodhelyű és azután következő telekkönyvi hitelezőket érő súlyos sérelem megfelelő intézkedéssel akképen volna ellensúlyozandó, hogy ezen hitelezők az őket fenyegető vagyonjogi hátrányokat elháríthassák. Ily megfelelő rendelkezés csak az lehet, hogy az összes hitelezőknek megadatik az ingatlanárverés megtartásának jogosultsága. Ezzel a kérdéssel oly szervesen és oly logikusan függ össze a három évnél régibb kamatköveteléseknek a tőkével egyenlő rangsorban való sorozásának kérdése, hogy azok egymástól elkülönítve nem tárgyalhatók és az utóbbi megengedése szükségképen az előbbinek megengedését is maga után vonja, ellenben az utóbbinak az előbbi nélkül való dekretálása a fenti szempontok szerint igazságtalan és méltánytalan.

Eszerint az árverési tilalom minden telekkönyvi hitelezőre nézve megszüntetendő. Minthogy azonban a végrehajtást szenvedők érdekei nem tévesztheték szem elől és az árverési tilalom teljes megszüntetése azt a veszélyt rejti magában, hogy végrehajtást szenvedők kíméletlen hitelezők önkényének tétetnek ki és az árverések könnyelműen és méltánytalanul kéretnének: e veszély elhárítására alkalmas eszköznek látszik az árverés megtartására vonatkozó jog gyakorlásának az árverelési kötelezettséggel való kapcsolatba hozása.

Elrendelendő volna ugyanis, hogy az árverési kérvény alapján az árverés csak akkor rendelhető el, ha az árverést kérő telekkönyvi hitelező az árverési kérvényben az árverésre kerülő ingatlanokért minimálisan oly vételárat ajánl fel, melyből az összes előtte bejegyzett telekkönyvi tehertételek saját érdekeltségével együtt fedezetet nyernek és a megfelelő bánatpénzt előzetesen bírói letétbe helyezi. Nehogy azonban az előnyösebb telekkönyvi rangsorral bíró hitelezők a hátrányosabb telekkönyvi rangsorral bíró hitelezők részéről a követeléseikre vonatkozó számlák kérésével fölös módon zaklattassanak, kimondandó volna az is, hogy az árverést kérő hitelező által az árverési kérvényben beigérendő s fentemlített vételár meghatározása tekintetében a tehertételek bejegyzett összege irányadó, hacsak az előző hitelezők által kiállított hiteles számlákkal más összegek nem igazoltatnak be.

Az árverést kérő telekkönyvi hitelező által leteendő bánatpénz nagyságát 5—10% között kellene megállapítani, mert a túlmagas bánatpénz letételének kötelezettsége a kisebb vagyonú hitelezőkre nézve az árverési tilalommal volna egyenlő. Az 1908. évi XLI. tc. 21. §-ának 2. bekezdése természetesen érintetlenül maradna.

Részletkérdés, melynek tárgyalása cikkem keretét meghaladja, mily módon állapíttassék meg a vételár magassága, ha egyetemleges zálogjogokkal terhelt birtok vagy részbirtok kerül árverésre.

III. Az ingatlanárverési tilalomnak a háború egész tartama alatt való fentartása egyébként sem indokolt. Az ország — sajnos kisműveltségű — parasztsága, sőt a nép más rétegei előtt is, az árverési tilalom a fizetési kötelezettség felfüggesztésével egyenlő értelmet nyert. Ez az oka annak, hogy habár a háborús konjunkturák általában kedveztek a termelőknek s országszerte pénzbőség mutatkozott, az annuitási hátralékok (kamatok) szaporodtak, mellyel szemben a nem zálogleveles kölcsönkövetelésel bíró hitelező egészen tehetetlenül állott, a zálogleveles kölcsönkövetelésel bíró hitelező pedig a 12,000/1915. I. M. sz. rendelet korlátai következtében csak igen ritka esetben élhetett az egyetlen orvosszerrel: az árveréssel. A népnek a röghöz való hagyományos ragaszkodásából folyt az adósok legnagyobbrészének eme magatartása, mert az árverés veszedelme elhárítva lévén, nem ismert semmi oly kényszereszközt, mely őt fizetésre bírta volna. Ezt bizonyítják azok az immár nem kisszámú esetek, melyekben az adós az igen nagy hátralékot könnyen és egy összegben egyenlítette ki akkor, amidőn a hitelező a 12,000/1915. I. M. sz. rendelet minden nehézségét szerencsésen legyűrve az árverés határnapját kitűzethette.

Csakhogy sajnos, az esetek legtöbbjében az árverési ügy az idézett rendelet zátonyain megfeneklett. A 18. §-ban foglalt előterjesztési okok valószínűsítésére egy-egy jegyzői bizonyítvány elegendőnek mutatkozott és a 17. §. értelmében elrendelt árverés beállíttatott. A 20. §. rendelkezései feleslegesnek bizonyultak, mert az ingatlanok iránt országszerte mutatkozó kereslet jelentékeny verseny alapjává vált.

Ezenkívül méltánytalan is az árverést kérő s a 17. §-ban körülírt hitelezők szempontjából a 20. §-nak a minimális vételárra vonatkozó rendelkezése, mert köztudomású, hogy a zálogleveleket kibocsátó intézetek az ingatlanokat kölcsönadás szempontjából a valódi forgalmi értéküket mintegy 20%-ot meghaladó összeggel értékelik, hogy az 1876: XXXVI. tc. rendelkezéseivel összhangban magasabb kölcsönt adhassanak. Eszerint az idézett rendelet 20. §-a szerint az ily hitelezőnek a forgalmi értéket 20%-kal meghaladó vételárat kell beigérnie, ha érdekeltségét fedezni kívánja, ami kétségkívül igazságtalan és méltánytalan.

Eszerint a 20. §-nak a minimális vételárra vonatkozó rendelkezése az új szabályozásban hatályon kívül lesz helyezendő, a 18. §. 2. bekezdése intézkedései is hasonlóképen avagy legalább a visszaélések meggátlása céljából az utóbbi szakasz akként lesz módosítandó, hogy az előterjesztésben foglalt állítások az előterjesztés megtételekor valószínűsítendők és az előterjesztés tárgyában tartandó tárgyaláson kétségtelenül beigazolandók.

Megjegyezzük, hogy a 18. §. 2. bek. 2. pontjában foglalt előterjesztési ok a II. pontban foglaltak dekretálása esetén tárgytalanná válik, tehát ez a pont feltétlenül hatálytalanítandó; a 18. §. 2. bek. egyéb rendelkezései legalább a fentiek szerint módosítandó.

Dr. Török József.

A háborúokozta lehetetlenülés az ítélet jogereje után.*

III. Az ítélet jogerőre emelkedése után — mint említettük — előállhat oly körülmény, mely a teljesítést a kötelezett adós hibáján kívül *lehetetlenné* teszi.

Kérdés, hogy a hitelezőnek a Jav. 919. §-ban adott az a joga, hogy a szerződéstől elálljon, vagy nem teljesítés miatt kártérítést követeljen, fog-e ily esetben is érvényesülhetni, tehát akkor, midőn a Javaslat fikciója, melyhez fűződően az említett jogokat megadja, hogy t. i. a lehetetlenülés az adós hibájából következett be, megdőlt azért, mert az a körülmény, mely a lehetetlenséget előidézte s melynek tehát a nemteljesítés folyománya olyan, melyért őt felelősségre vonni nem lehet.

A kérdés különös fontossággal bír a mai háborús viszonyok között, midőn a szolgáltatást lehetetlenítő körülményeknek egész sora állhat elő az ítélet (jogereje) után s amelyek közül egyik leggyakoribb a szolgáltatás tárgyának hatósági igénybevétele (rekvirálása). A következőkben csak ezt tartjuk szem előtt.

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 17. számban.

A Javaslat a kérdés iránt rendelkezést nem tartalmaz s az Indokolás sem utal reá.

A Ptk. I. Tervezete a megoldás iránt nem hagy kétséget. Ennek 1176. §-a szerint ugyanis világos az, hogy a hitelező által kitűzött határidő elmulasztásának jogi következményei különbözőek aszerint, amint az adóst vétkesség terheli vagy nem. Míg ugyanis utóbbi esetben hitelezőnek csak az a joga van, hogy a szerződéstől elálljon, addig a második esetben (tehát csak a vétkes elmulasztás esetén) őt a nemteljesítés miatti kárkövetelés is megilleti.

Az I. Tervezet szerint a kérdésünk tehát csak azon fordul meg, hogy 1. a rekvirálás csakugyan lehetetlenséget előidéző körülmény-e s ha igen, úgy 2. ezen lehetetlenülés tekintetében (esetleg) nem terheli e adóst culpa in contrahendo vagyis culpa a tekintetben, hogy ő a szerződés megkötésekor már tudta, hogy a rekvirálás be fog következni vagy ennek számításbavételét tőle (állásánál, foglalkozásánál fogva) el lehetett volna várni. (Igaz, hogy e 2. pont csupán már a háború alatt kötött szerződéseknél jöhet tekintetbe). Ha az első kérdésre a válasz igenlő, a másodikra ellenben (a konkrét esetben) tagadó, úgy az adós felszabadulásának alapja az I. Tervezet értelmében adva van.

Hasonló a megoldás a német Ptk. szerint, mely csupán a nemteljesítésből eredő kártérítési kötelezettségre (tehát szintén nem az elállásra is, habár ezt is megadja: 325. §. 2. bek.) azt rendeli: «Die Verpflichtung zum Schadenersatze tritt nicht ein, wenn die Leistung infolge eines Umstandes unmöglich wird, den der Schuldner nicht zu vertreten hat».

Vagyis úgy a mi I. Tervezetünk, mint a német Ptk. szerint a jogerős ítélettel kötelezett adós hitelezőjének az a joga (és csak ez a joga), hogy nemteljesítés miatt kártérítést követeljen, ahhoz a szubjektív feltételhez van kötve, hogy az adós a teljesítés kellő időbeni elmaradásában vétkes legyen s csupán az elállási jog gyakorolható az adós vétkességére tekintet nélkül.

A Javaslat azonban (a II. Tervezettel egyezően) az adós vétkes és vétlen volta között nem különböztetvén, azt lehetne gondolni, hogy nem csupán az elállási jogot illetően tekint el az adós vétkességétől, hanem a nemteljesítés miatti kárkövetelést illetően is. Vagyis ez utóbbit is csupán ahhoz az objektív feltételhez köti, hogy a jogerős ítélettel marasztalt adós részére a hitelezőtől kitűzött újabb (vég) határidő is eredménytelenül telt el.

E következtetés helyt nem állóságának levezetését kíséreljük meg a következőkben, megjegyezvén, hogy a kérdés megoldására sem az I. Tervezet, sem a német Ptk. irányadó nem lehet, hanem az egyedül a Javaslatból merítendő.

A) Abból, hogy a Javaslat az ítéletben kötelezett szolgáltatást (judicati obligatio) nem teljesítő adóssal szemben a hitelezőnek azokat a jogokat, melyek utóbbit az ítélet előtt a késedelmes adóssal szemben megilletik, nem már az ítéletben szabott teljesítési határidő elteltével, hanem csak az ezután a hitelező által kitűzött (s korábban ki sem tűzhető) újabb határidő elteltével adja meg következik, hogy a Javaslat a (bár jogerős) ítélettel elmarasztalt adóst az elmarasztalás tényével (sőt a marasztalás jogerőre emelkedésével sem) késedelmesnek még nem tekinti, vagyis a késedelem az ítélettel (utóbbihoz mint faktumhoz fűződő jogi hatásképen) ipso jure be nem áll, miért is az adós felelőssége az ítéletben szabott teljesítési idő alatt (de sőt ezen túl is a felhívásig, illetőleg határidőtűzésig, l. alább) nem is egyenlő a késedelmen adós felelősségével, hanem felelőssége a késedelem előtti állapot szerint igazodik.[15]

Már pedig a Javaslat nemteljesítése miatt kárkövetelést (nem csupán késedelem beállta után, de) késedelem *előtt* is, csak úgy ad, ha az adós vétkes, t. i. a lehetetlenülés előidézésében. Minthogy pedig az adós az ítéleti teljesítési idő alatt (s ezután a megintésig) a Javaslat szerint egyáltalán nem késedelmes s így vétkessége (föltéve, hogy culpa in contrahendo nem terheli, ami azonban háború előtt kötött szerződéseknél eo ipso nem is kerülhet szóba) ki van zárva, azért ha a rekvirálás a szolgáltatásra csakugyan lehetetlenítőleg hat, úgy nemteljesítés miatti kártérítési kötelezettség őt nem terhelheti; vagyis a rekvirálásnak az ítélet után és a felhívás közötti időben történt bekövetkezte az adóst a nemteljesítés miatti kártérítési kötelezettség alól föloldja.

De nem lesz gyakorolható ily esetben az elállás joga sem, mert a Javaslat késedelem előtt utóbbit is csak a szolgáltatásnak az adós hibája folytán beálló lehetetlenülése esetén adja meg (918. §.).

Ugy a nemteljesítés miatti kárkövetelés, mint az elállás ezekhez képest ki lévén zárva, csakis a Javaslat 916. §-ának alkalmazásáról lehet szó.

Hogy pedig a rekvirálás csakugyan lehetetlenítőleg hat, azt a háborús jogi irodalom,[16] valamint a bírói gyakorlat általán elismeri, legalább arra az esetre, midőn ú. n. zártfajú obligatio forog fen, vagyis eladó pl. saját gyártmányú árújának, saját termésű búzájának szállítására kötelezte magát[17] és ilyenkor még arra az esetre is, ha a rekvirálást kimondó rendelet utóbb hatályon kívül helyeztetnék.[18] Azonban tekintve, hogy a rekvirálás az egész, az illető árúból meglevő készletre kiterjed, ugyanez áll akkor is, ha faj-obligatióról van szó; miután ily esetben is a szolgáltatandó dolgoknak pl. más ország területéről való megszerzése az adósra oly aránytalanul súlyos áldozatot fog kívánni, melyet tőle elvárni méltányosan nem lehet.[19] Csak abban az esetben tehát, ha ily súlyos áldozatok nélkül lehetséges a rekvirált árúk megszerzése, nem hivatkozhatik eladó a rekvirálásra, mint a szolgáltatást lehetetlenítő körülményre.[20]

A fenti eredmény akkor is áll, ha a szolgáltatást lehetetlenítő rekvirálás még az ítélet meghozatala előtt, azonban oly időben merült fel, midőn az adós a Pp. szabályai szerint az ítéletet megelőző peres eljárás során már nem érvényesíthette, tehát az ítéletet közvetlenül megelőző utolsó tárgyalás után (Ppé. 39. §-a.)

Amiből a contrario következik, hogy, ha a rekvirálás már az utolsó tárgyalás befejezése előtt történt, de adós azt nem érvényesítette, úgy többé arra ő nem hivatkozhatik, amikor is természetesen a hitelezőt a nemteljesítés miatti kárkövetelés is meg fogja illetni.

Egészen más — de ehelyütt ki nem fejthető — kérdés az, hogy érvényes-e az olyan ítélet, mely alperest az ítélethozatalkor már lehetetlen szolgáltatásban marasztalja.[21]

B) a) A hitelező által a záros határidő alatt leendő teljesítésre történő visszavonhatlan felhívás azonban a megintés jogi jellegével bír,[22] mely attól a pillanattól kezdve, melyben hatályossá válik, az adóst késedelembe ejti. Mint egyoldalú jognyilatkozat hatályossá válik pedig ugyanakkor, midőn az ajánlat (Jav. 731. §. 3. bek.), tehát midőn az adóshoz érkezik (id. §. 1. bek.), még pedig úgy, hogy hatálytalanná többé nem is válhat. Mert valamint az ajánlatot hatálytalanító visszavonás a hitelező részéről itt ki van zárva, épúgy az adós részéről annak visszautasítása is (Jav. 732. §.). A felhívásnak az adós szempontjából tehát a késedelembeesés szempontjából van jelentősége.

Ellenben a hitelező szempontjából a felhívásnak a jelentő-

[15] E részben tehát a Javaslat eltér az Optk.-tól (l. ennek 338. §-át), valamint a Javaslattal ellenkező álláspontját Grosschmidnak l. id. m. II. 86. §. 20. j. 60. old., ki szerint «az obligáció az elmarasztalás jogerőre léptével mindenesetre perpetuálódik». Viszont a Kúria a Javaslat álláspontján látszik lenni; kitűnik ez már az idézett Pk. V. 9277/915. sz. végzéséből, mely szerint «A marasztalt fél az ítélettel megállapított teljesítés körül már akkor késedelmessé válik, ha az ítéletben kitűzött teljesítési határidő alatt a kötelezettségét nem teljesíti»; ez ugyanis magában foglalja azt, hogy mindaddig, míg az ítéleti teljesítési időből bármi csekély még hátra van, adós nem késedelmes, hanem csakis a teljesítési idő lezárultával.

[16] L. különösen Starke: Lieferungsverträge unter Einwirkung des Krieges (1915); 20. old. Mayer: Das Privatrecht des Krieges (1915) 254. és köv. l.; Cantor: Erfüllungsunmöglichkeit eines Liefersvertrages, als Kriegsfolge (Recht u. Wirtschaft 1916. évfolyam, 164. oldal).

[17] Igy az osztrák legfelsőbb törvényszék 1916 január 18. napján kelt R. II. 826/915. sz. ítélete (osztrák Gericht-Zeitung 67. évfolyam, 27. szám).

[18] L. a hamburgi OLG. 1916 február 1-én kelt II. 176/15. számú határozatát.

[19] V. ö. Kúria P. VIII. 8380/915. számú ítéletével.

[20] Kúria P. IV. 9770/915. számú határozata. (Hitelj. Dtár X. 110.)

[21] L. e kérdésre vonatkozóan különösen Fischer Otto breslaui egyetemi tanár «Unmöglichkeit als Nichtigkeitsgrund bei Urteilen u. Rechtsgeschäften c. művét s hozzá Roth heidelbergi ügyvéd megjegyzéseit a Jur. Wochenschrift 43. évf. 437. old.

[22] Planck: Kommentar zum BGB. 4. kiad. II. 155. l.

sége az, hogy a kitűzött idő eredménytelen eltelte után a szolgáltatást *időmúlás* okából lehetetlenültnek tekintheti, vagyis olyannak, melyet az eredeti természetbeni szolgáltatással többé betölteni nem lehet (l. föntebb). Másszóval ő az obligatiót — ha kezdetben nem volt is az — *utólag (a határidőtűzéssel) fix obligatióvá változtathatja át*, azon lehetőségre tekintettel, hogy a szolgáltatás az időmúlás folytán ránézve érdekét vesztette.

Önként folyik ebből, hogy a határidő elteltével, valamint a hitelező nemcsak nem köteles a természetbeni szolgáltatást elfogadni, de nem is jogosult azt kívánni, épúgy viszont az adós a mondott időpont után a természetbeni (elsődleges) szolgáltatással nem tartozik, az egyáltalán nem tárgya az obligatiónak.

Ennek pedig természetes következménye az, hogy a kitűzött határidő lejárta *után* bekövetkezett (vétkes vagy vétlen) lehetetlenülése a természetbeni szolgáltatásnak, a hitelezőt többé nem érdekli s így neki azon jogát, hogy kártérítést követeljen nemteljesítés miatt (másodlagos szolgáltatás) illetőleg elálljon — ha ez már fenáll — nem érintheti.

Míg tehát a felhívás előtt bekövetkezett rekvirálás folytán előálló lehetetlenülése a szolgáltatásnak kizárja — mint láttuk — a hitelező elállási jogát és (még inkább) nemteljesítés miatti kártérítési követelését, addig a felhívással kitűzött határidő eltelte után beálló lehetetlenülés a hitelező ebbeli jogait, *ha már létrejöttek*, nem érinti.

b) A kifejtettekből világos, hogy ha van egyáltalán eset, midőn a hitelezőt a rekvirálás okozta (vétlen) lehetetlenülése dacára a szolgáltatásnak megilleti az elállás, illetőleg a nemteljesítés miatti kárkövetelés joga, úgy ez csak az az eset lehet, midőn a rekvirálás s az ehhez fűződő lehetetlenség a felhívás s a hitelező által kitűzött határidő végső pontja között következett be.

A megintés jogi jelentőségével bíró felhívással késedelembeejtett adós felelőssége a késedelem folytán olyképen lesz szigorúbbá, hogy ő most már nemcsak a hibájából, hanem a véletlenül előállott lehetetlenüléseért a szolgáltatásnak is felel (928. §. 3. bek.) és tehát a teljesítésnek emiatt történt elmaradásából előálló kárát is a hitelezőnek megtéríteni tartozik (Perpetuatio obligationis). Ebből pedig az látszik következni, hogy habár a rekvirálás okozta lehetetlenülés miatt őt vétkesség nem terheli is, mégis ő — épen mert késedelemben van — az elmaradt teljesítés miatti kárát a hitelezőnek megtéríteni köteles. És pedig annál is inkább, mert az a kivétel, melyet a Jav. a késedelem alatt bekövetkezett véletlen okozta lehetetlenülés folytán előálló kárért is való felelősség szabálya alól a 928. §-ban tesz, itt megállapítható nem lesz, annálfogva, hogy, ha a teljesítés kellő időben (az ítéletben szabott idő alatt) megtörtént volna, úgy az elrekvirált s szolgáltatni kötelezett árúk már a hitelező (vevő) tulajdonát képeznék s a hatóság által fizetendő ellenértéket is utóbbi kapná.

A nézetünk szerint helyes (ellenkező) eredményre a Javaslatnak ama, az eddigiekből is kivehető s az újabb (polgári) perjogi tudomány által elfogadott (mondjuk): jogtechnikai szerkezete vezet, mely szerint a (marasztaló) ítélet a korábbi (szerződéses) kötelmet meg nem szünteti s annak helyébe egy mást, újat nem léptet, hanem az ítélet után is a kötelem marad ugyanaz, mint volt az ítélet előtt.[23]

Ám ha ez így van, úgy ebből következik, hogy az ítélet utáni (judicati) obligatióra alkalmazandók (mutatis mutandis) azok a szabályok, melyeket a Jav. az (ítélet előtti) obligatióra általában s ennek késedelmi létszakára különösen felállít. Tehát nem csupán azok, amelyek szerint a hitelezőnek a késedelmes adóssal szemben bizonyos jogok megadvák, hanem az is, mely viszont az adósnak megadja a lehetőséget annak a bizonyítására, hogy a késedelem hibáján kívül következett be; ami pedig akkor forog fen, ha a késedelmet oly körülmény idézte elő, amelyért adós a Jav. 906—908. §-ai értelmében nem felelős, vagyis amelyet ő sem szándékosan, sem gondatlanul elő nem idézett.

[23] L. így Magyary éles kifejtését Polg. Perjog 614. l. Ezen az álláspontón van a Kúria is, midőn a már hivatkozott Pk. 9277/915. sz. végzésében világosan utal arra, hogy a marasztalt alperes a kötelezett szolgáltatás (kellő) felajánlásával elfogadási késedelembe ejtheti a pernyertes hitelezőt.

Már pedig, hogy a rekvirálás csakugyan ilyen körülmény, az annál kevésbé lehet kétséges, mert a rekvirálást elrendelő kormányrendeletek világosan előírják, hogy a tulajdonos (tehát: adós) a zár alá vett, illetőleg hadicélokra igénybevettnek nyilvánított készlet fölött nem rendelkezhetik, azt el nem idegenítheti; azon másnak jogot nem engedhet. És ha mégis ezek egyikét is megteszi, úgy büntetőjogi következménynek teszi ki magát, amennyiben kihágást követ el, mely szabadságvesztésbüntetéssel (két hó) és pénzbüntetéssel (600 K) sujtatik (1914 : L. tc. 17. §.). Már pedig tiltó jogszabályba ütköző cselekményre kötelezni — mint ezt a budapesti Tábla P. I. 4052/915. sz. alatt kelt ítéletében ki is mondotta[24] — senkit sem lehet.

Conclusiónk tehát: ha a rekvirálás a felhívás után s az ezzel szabott (vég-) határidő alatt következik is be s ennek folytán lehetetlenül az ítéletben kötelezett szolgáltatás: a hitelezőt nemteljesítés miatt kártérítés nem illeti meg.

Ez az eredmény a Jav. kifejezett rendelkezése szerint (908. §. 1. bek.) csak akkor módosul, ha az adós a teljesítés megtörténteért garanciát vállalt. Ez ugyanis azt foglalja magában, hogy az adós a hitelezőnek a szerződéshez fűződő érdekét feltétlenül megtéríti, tehát tekintet nélkül arra, hogy mi az oka a nemteljesítésnek. Ez pedig lehetséges akkor is, ha a teljesítés (bár adós hibáján kívül) lehetetlenné vált.

Az elállás tekintetében azonban az eredményünk más lesz. Mert habár a hitelezőt a késedelem előtt megillető elállási jog szintén feltételezi az adós vétkességét (Jav. 918. §.), ám az obligatiónak a késedelmi létszakba történt belépése után a Jav. azt nemcsak ki nem mentett (felróható) késedelem esetén adja meg (929. §. 2. bek.), hanem kimentett (fel nem róható) késedelem esetén is és pedig *α)* az érdekmúláson kívül, *β)* a szolgáltatásnak véletlen folytán előálló lehetetlenülése miatti s egyébkénti kár okából is.

Ha ehhez képest arra az eredményre jutottunk, hogy a rekvirálásnak sem az ítélet jogerőre emelkedése után (sőt már az ítéletet közvetlen megelőző utolsó tárgyalás után) és a hitelező felhívása (megintés) közötti időben, sem pedig a felhívással kitűzött (vég) határidő alatt történt bekövetkezte esetén nemteljesítés miatti kártérítés az adóstól nem követelhető, úgy még kérdés az, vajjon köteles-e az adós a felhívást, illetőleg a kárkövetelést bevárni, avagy van neki módja annak elejét venni?

Minthogy a hitelezőnek a jogerős ítéleten alapuló végrehajtási joga a határidő tűzésével még el nem enyészik, hanem csak akkor, ha a kitűzött határidő sikertelenül telt el s így tehát amellett, hogy ő a 919. §. szerint jár el, mi akadálya sincs annak, hogy az adós ellen végrehajtást kérjen; minthogy viszont az ítélet utáni rekvirálás az adós obligatióját s így a hitelező végrehajtási jogát is elenyésztette és pedig úgy, hogy annak érvényesítése neki az ítéletet megelőző utolsó tárgyalás befejezéséig módjában nem volt (l. fentebb): azért kétségtelen, hogy ha a hitelező tényleg kért végrehajtást s az el is rendeltetett, az adós keresettel annak megszüntetését kérheti (Ppé. 39. §. *a)* pont).

Ha a hitelező az utólagos teljesítésre határidőt tűzött, úgy ennek elmúlta után végrehajtást többé nem kérhet ugyan; de ha még nem tűzött, akkor a végrehajtási joga egészen a magánjogi elévülési időn belül nyitva áll (különösen, ha viszontkötelezettségének az ítéletben esetleg kiszabott idő alatt eleget tett) s így adóst az a veszély fenyegeti, hogy a hitelező végrehajtást kérve, azt a VhT. 217. §-a szerint foganatosítandja.

Továbbá, minthogy a Jav. 919. §-a nem szab korlátot a hitelezőnek atekintetben, hogy, ha az adós nem teljesít, az ítéletben kiszabott időben, neki (ettől számított) mennyi idő alatt kell az adóst felhívnia, azért az említett veszély (a végrehajtáson kívül) a kárkövetelést is illetően, legalább is az ítélet végrehajthatóvá váltától számított 20 éven át (Jav. 1057. §.) szintén fenforog.

Ugy az előbbi, mint utóbbi esetben adós jogállapota a hitelezővel szemben csak akkor lesz biztosítva, ha bírói ítélet megállapítja azt, hogy a hitelező és adós közötti kötelem megszűnt, mert csak ezáltal lesz eleje véve annak, hogy utóbb a hitelező egy, már megszűnt (tehát nem létező) kötelem teljesítésére végrehajtást kérjen, illetőleg annak nemteljesítése okából kárt köve-

[24] H. Dt. IX. 192. eset.

teljen. Erre fog szolgálni a Pp. 130. §. értelmében indítható (negatív) megállapítási kereset.

Míg a végrehajtás el nem rendeltetett, addig ez lesz adós egyedüli jogeszköze; a végrehajtás elrendelése után is azonban utóbbi (a végrehajtást megszüntetési kereseten kívül) indítható, csakhogy természetesen nem a végrehajtást elrendelő, hanem a per bíróságánál.[25]

Végül megjegyezzük, hogy a kifejtettek a hitelezőnek a Jav. 914. §-a alapján támasztható esetleges jogát nem érintik.

Dr. Túry Sándor Kornél.

Van-e bizonyítási szabály a KT. 313. §-ában?

Minden jogügylet joghatásra irányuló akaratnyílvánítás. Az akaratnyílvánítás maga az ügyletkötőnek az a tudatos magatartása: szavak kimondása, leírása, taglejtések, más magatartás, amelyekből a nyilatkozónak a joghatásra irányuló akarata felismerhető.

Ha egy perben kétségtelen az, hogy a felek minő külső cselekményeket végeztek, de vitás, hogy ezek a cselekmények tekinthetők-e jogügyleti akaratnyílvánításnak, úgy efelett s ezzel a jogügylet létrejötte felett természetszerűleg a bírónak kell döntenie.

Azt, hogy a magatartás akaratnyilvánítás volt, elvileg a nyilatkozatra támaszkodó félnek kell bizonyítania. Ez semmi külön terhet nem ró rá akkor, ha ellenfele viselkedése annyira félreérthetetlen, hogy a bíró a körülmények vizsgálata nélkül magából a fél magatartásából meg tudja — legalább az ellenkező bizonyításáig — állapítani, hogy a fél magatartása másként, mint akaratnyilatkozatként nem értelmezhető.

Nehezíti azonban az értelmezést az, hogy beszélgetésként, előzetes alkudozásként, tervezetként, fogalmazványként stb. gyakran ép oly szavakat mondunk ki vagy írunk le, mint amikor jogi nyilatkozatot akarunk tenni. Kétség esetén használatuk körülményei fognak útmutatóul szolgálni. De az eset összes körülményei számtalanok. A felek egyénisége, egymáshoz való viszonya, az, hogy hasonló esetekben hasonló nyilatkozatokat hogy szoktak egymásközt felfogni, a beszéd, az írás előzményei: mindezek és sok más tartozik az eset körülményei közé. Mindezeket apróra bizonyítani persze nem lehet. Hogy az összes körülmények közül mit választ bizonyítása tárgyává: efelől dönteni főleg a fél dolga. Hogy a produkált bizonyítékok alapján a magatartás akaratnyílvánítás voltát megállapítja-e, a bírótól függ.[1]

Könnyíti viszont a bizonyító fél és a bíró dolgát az, hogy az élet a jogügyleti nyilatkozatok számára oly formákat fejlesztett ki, melyeket másféle ténykedéseknél használni nem szoktunk. Ilyen szóbeli jogügyleteknél a foglaló adása, kézadás stb., írásbeli jogügyleteknél pecsét alkalmazása, aláírás, tanúk alkalmazása stb.[2]

A tárgyalt kérdés eldöntésénél a törvény szabadjára is hagyhatja a bírót. Rábízhatja: vizsgálja meg, hogy milyen formában és milyen körülmények közt történt a fél vitás jelentőségű magatartása és eszerint alkossa meg ítéletét. Ezt teszi a törvény tényleg minden nyilatkozatnál, kivéve az írásbelieket. Az írásbeli nyilatkozatoknál azonban a törvény nem így jár el. Ezeknél szükséges is, lehetséges is megállapítani oly tényeket, melyeknek fenforgása esetén a bírónak a többi körülmények vizsgálata nélkül minden mérlegelés kizárásával meg kell állapítania, hogy az okiratban foglalt szöveg komoly jogügyleti nyilatkozat volt.

Ezt teszi a Pp. 317. §-a. Ha az ott előírt forma betartatott: a bíró nem kívánhatja az eset többi körülményeinek bizonyítását, hanem magának az okiratnak produkálásával bizonyítottnak kell tekintenie azt, hogy a fél az okirat kiállításával nem fogalmazványt, tervezetet, példát készített, hanem az abban tartalmazottakat komoly nyilatkozatként magáévá tette, elfogadta, magával szemben hatályosnak kívánta tekinteni. (Hogy a nyilatkozatnak megtétele a szerződéseknél és a címzetes egyoldalú jogügyleteknél a másik féllel való közlés előtt bír-e joghatállyal és hogy az okirat által a közlés is bizonyítva van-e, erről most ne beszéljünk.) Ha az itt előírt kellékek nincsenek meg, akkor a bíró mérlegelésétől függ, hogy az okiratnak e tekintetben teljes bizonyító erőt tulajdonít-e. Talán a legtöbbször kisebb formájú, pl. csak aláírt okirat alapján is meg fogja a bíró állapítani, hogy az okiratban foglalt nyilatkozatot a fél magáévá tette. Ha azonban csak részbizonyítéknak tekinti vagy semmiféle bizonyító erőt nem tulajdonít neki, akkor másféleképen kell és lehet bizonyítani azt, hogy az okiratban foglalt nyilatkozatot a fél saját nyilatkozatává tette.

A Pp. 317. §-a csak erről a kérdésről beszél. Nem tárgya ennek a §-nak tehát az, hogy az okiratból hogyan következtessen a bíró arra, hogy azt ki állította ki (valódiság)? Sőt ellenkezőleg már felteszi azt, hogy ezek a kérdések már tisztázva vannak: ki van derítve, hogy a fél az okiratot sajátkezűleg írta és aláírta, vagy két tanú jelenlétében aláírta stb. Hanem a 317. §. arról beszél, hogy az ilyen tényállás mellett a kiállítás egyéb körülményeinek minden további vizsgálata nélkül bizonyítottnak vehető az, hogy az okirat kiállításával, aláírásával a fél az abban foglalt nyilatkozatot saját komoly ügyleti nyilatkozatává tette.[3]

Egyes jogügyletekre nézve azonban az anyagi jogi szabályok előírják, hogy azok nem akármilyen formában jöhetnek létre. Hogy tehát létrejövetelükhöz nem elég annyi, hogy a fél bárhogyan kifejezze joghatásra irányuló akaratát, hanem bizonyos formában kell kijelentenie. A megkívánt forma gyakran a jogügyletnek magánokiratba foglalása.

Az előírt magánokirati forma már most lehet olyan, amely a 317. §. kellékeit magában foglalja. Ha ezeket a felek betartották: kétségtelen, hogy a jogügylet (a többi jogügyleti kellékek fenforgása esetén) érvényes és az okirattal bizonyítva is van. Ha a magánjog követelte formát nem tartották meg: magában a 317. §-ban előírt kellékek betartása bizonyítja ugyan az akaratnyílvánítást, de a bíró a jogügyletet mégis érvénytelennek fogja kimondani nem az akaratnyílvánítás hiánya miatt, hanem mert a külön előírt forma nincs meg. (Pp. 319. §.)

De hogy áll a dolog, ha az érvényességhez előírt okiratos forma kisebb, mint a teljes hitelű magánokirat alakszerűsége.

Ez a kérdés a KT. 313. §-ára vonatkozólag már a Pp. előtt vitás volt. De mivel az írásban kötött ügylet érvényességéhez a magánjog sem kívánja meg a teljes bizonyító erejű formát: ugyanez a kérdés a magánjog terén is felmerül.

Grosschmid Fejezeteinek 5—7. lapjain az az álláspont van kifejtve, hogy a KT. 313. §-ának megfelelő, de a teljes hitelű magánokirat kellékeit nélkülöző írásbeli jogügylet kötött teljes bizonyító erővel nem bír. Ezzel szemben állott a Kúria gyakorlata és az uralkodó irodalmi nézet. (L. Plósz a Magyar Igazságügy 1886. évfolyamának 22. számában megjelent cikkében, Nagy Ferenc Kereskedelmi Joga 140. §-a 14. jegyzetében, Szászy-Schwarz Magánjogi Fejtegetései 130. lapján, Fodor-Márkus I. k. 353. lapján és a Sommás Eljárás tervezetének 68. §-ához készült indokolásban.)

Részletesebben kifejti ezt a nézetet Nagy Ferenc. Ő Grosschmiddel vitatkozva, így érvel: «. . . ha az ügylet csak a törvényben akár nagyobb, akár kisebb számban előírt kellékeknek megfelelő okirat által jön létre, akkor bizonyos, hogy az ügylet ezen okiratban valóban tartalmaztatik. Már pedig ami valamit tartalmaz, arról lehetetlen azt mondani, hogy azt nem mutatja,

[25] L. Gaup-Stein Komm. zum ZPO. 11. kiad. a 767. §-hoz *I)* alatt írt magyarázatot: Struckmann-Koch ZPO. für das Deutsche Reich 9. kiad., 731. lap és a lehetetlenségnek (bár a viszontszolgáltatást illetően) a végrehajtási eljárás során való érvényesítésére vonatkozóan: Archiv für Entscheidungen der obersten Gerichte. 50. köt. 139. eset.

[1] E döntésnél nem azt kell vizsgálni, hogy a fél magatartását egy közömbös szemlélő hogyan érthette, hanem azt, hogy hogyan kellett azt értenie annak, kihez intézve volt.

[2] L. ezekről a kérdésekről Szászy-Schwarz Magánjogi fejtegetései 58—70. lapjait, hol számos példa is van felhozva és ki van emelve, hogy kétség esetén a nyilatkozatra támaszkodó félnek kell bizonyítani a magatartás akaratnyílvánítás voltát.

[3] A 317. §-ban tehát a törvényes vélelemhez és az ú. n. ideiglenes igazsághoz hasonló szabályt látunk. Az akaratnyílvánítás komolyságára mutató összes körülmények bizonyítása helyett elég kevesebbet: a 317. §. formájának betartását bizonyítani. Ezzel a nyilatkozatra támaszkodó fél bizonyítási terhétől szabadul. De semmi sem zárja ki, hogy ellenfele ellenbizonyításként a helyzet hiányos képét kiegészítse és bizonyítson oly körülményeket, melyekből kitűnik, hogy az okirat kiállítása még sem volt komoly jogügyleti akaratnyílvánítás.

nem tanusítja». Lényegileg ugyanígy érvel Szászy-Schwarz is Magánjogi Fejtegetései 76. lapján, hol e nézet következményeként az ellenbizonyítás is ki van zárva, ami a német irodalomban is uralkodó nézet. (Erről a kérdésről lásd a 3. jegyzetet.)

Látható, hogy ez a nézet logikai lehetetlenséget lát abban, hogy a kisebb számú érvényességi kellék betartása ne legyen elegendő a teljes bizonyító erőhöz.

Ha ez a felfogás helyes volna, minden jogügyletet tartalmazó — rendelkező — okiratra egészen alkalmazhatatlan volna a Pp. 317. §-a. Sőt hozzátehetjük, hogy ez az érvelés még a tanusító okiratokra is állana, melyekben ugyanúgy «tartalmaztatik» a tanusítás, mint a rendelkező okiratban az akaratnyilvánítás. (A Kúria 893/1908. számú ítéletében tényleg egy beismerő, tehát tanusító okiratra is alkalmazta a KT. 313. §-át.)

A fentebbi érvelést azonban képviselői iránt érzett mély tiszteletünk mellett sem tarthatjuk helyesnek.

Megdönthetetlen volna annak helyessége, ha az írásbeli jogügylet tényállása csak annyi volna, hogy a felek bizonyos szavakat tartalmazó okiratot kiállítanak. De ez a felfogás legfeljebb a váltónál és más értékpapiroknál fogadható el. De ez az értékpapir forgalomképességének érdekében tett kivételes rendelkezés, mely a többi okiratra ki nem terjeszthető. Ha a rendelkező okiratokra is állana, akkor az okiratban csakugyan egészen benne volna a jogügylet és így azt természetszerűleg bizonyítaná is. De az okirat kiállítása a félnek csak az a külső magatartása, amiről még el kell dönteni, hogy a fél jogügyleti nyilatkozatának tekinthető-e, hogy a fél az okirat kiállításával az abban foglalt nyilatkozatot magáévá tette-e. Ha ezt tagadólag kell eldönteni, a jogügylet nem jött létre, az előírt okirati formának mégoly pontos betartása dacára sem. A forma előírásával a törvény nem pótolni akarja a nyilatkozatot, hanem amellé egy további követelményt állít fel. Hogy pedig az okirat kiállítása akaratnyilvánítás, az az okirattal teljes kötött bizonyító erővel csak akkor van bizonyítva, ha a teljes hitelű magánokirat kellékei megvannak. Ha csak a KT. 313. §-ában előírt alak tartatott be és a perben — mondjuk — a biztosítási ajánlatot aláírt fél azzal védekezik, hogy aláírásával nem biztosítási ajánlatot akart tenni és tagadását talán meg is indokolja olyképen, hogy az okirat idegen nyelvű szövegét meg sem értette vagy hogy az ügynök kérelmére csak azért írta rá nevét az eléje adott írásra, hogy őt az ügynök máskor is megtalálhassa: a bíró nem köteles, bár a Pp. 318. §-a szerint jogosult, az aláírással a biztosítási ajánlatot megtörténtnek tekinteni. Ha az okirattól e tekintetben a teljes bizonyító erőt megtagadja, vagy annak éppen semmi bizonyító erőt sem tulajdonít, akkor nem a biztosítási ajánlatot aláírt félnek kell előadása valóságát bizonyítania, hanem a jogügylet létrejöttére jogot alapító félnek kell az okiraton kívül bizonyítania azt, hogy az okirat aláírásával jogi nyilatkozat történt, hogy azzal a fél csakugyan a biztosítási ajánlat tartalmát tette magáévá.[4]

Mi tehát nem tudunk logikai lehetetlenséget látni abban, hogy az írásos alakban megkötendő jogügylet érvényessége kevesebb feltételtől függjön, mint az okirat teljes bizonyító ereje. Mehetünk tehát egy lépéssel tovább és vizsgálhatjuk, hogyan rendezik a kérdést a törvények.

Elvégre, ha nem logikai szükségszerűség is, de mégis lehetséges az, hogy a KT. 313. §-a nemcsak anyagi jogi, hanem bizonyítási szabályt is akart kimondani. Ebben az esetben a kérdés természetesen már csak a kereskedelmi ügyletekre bírna jelentőséggel, a magánjogiakra már nem.

A KT. 313. §-ának bizonyítási szabályként felfogása esetén ez a szabály úgy a régi, mint az új perrendtartás szabályaival ellentétben állana.

Ily ellentétet látott a Pp. előtti gyakorlat. Az ellentétre aztán alkalmazta a lex posterior derogat priori elvét és úgy érvelt, hogy a KT. 313. §-a, mint későbbi jogszabály a maga körén belül megváltoztatta a törvénykezési rendtartást a magánokiratok bizonyító erejére vonatkozó részében. A gyakorlatnak a Sommás Eljárás utáni fenmaradása e törvény 73. §-án alapul, amely fentartotta azokat a külön törvényes intézkedéseket, melyek a magánokiratok teljes bizonyító erejét kevesebb alakszerűséghez kötik.

Mi azonban úgy látjuk, hogy a KT. 313. §-ának ezt az értelmezését a logikai szükségszerűségekre alapított fenti érvelésen kívül semmivel sem kísérelték meg támogatni s így ennek további cáfolatába nem megyünk bele, hanem ehelyett Grosschmid érveire utalunk. Legfeljebb még azt tesszük hozzá, hogy ily, az anyagi kereskedelmi joggal szükségszerű összefüggésben nem álló perjogi természetű szabálynak a KT.-be való felvétele a társországok autonómiáját is sértené. Mellőzhetőnek látszik a régi jogállapot fejtegetése azért, mert a Pp. a kérdésre nézve új helyzetet teremtett.

Kúriai határozatot a Pp. életbelépte utáni időből kérdésünkre vonatkozólag nem tudunk. Íróink azonban (Nagy Kereskedelmi Joga idézett helyén, Magyary Tankönyve 577. lapján) mai állapotként is azt tanítják, a KT. 313. §-ának megfelelő okirat teljes bizonyító erővel bír.

Ismét kénytelenek vagyunk ellentmondani.

A Pp. 319. §-a szerint «azokat a különös törvényes rendelkezéseket, amelyek a jogügyletek alaki érvényességére vonatkoznak, a törvény nem érinti». A KT. 313. §-a tehát annyiban, amennyiben az ügylet alaki érvényességére vonatkozó magánjogi szabályt tartalmaz, nincs érintve.

De hogy abban a Pp. bizonyítási szabályt nem látott, arról tanuskodik a 317. §. utolsó bekezdése, amely szerint az idegen kézzel írott magánokiratnak teljes bizonyító ereje van akkor is, ha a bejegyzésre köteles kereskedő aláírta. Ez a szabály a KT. 313. §-ába belemagyarázott bizonyítási szabállyal nehezen fér össze. Ha a KT. 313. §-át bizonyítási szabálynak tekintenők, akkor a Pp. 317. §. utolsó bekezdésének alig volna tere. Legfeljebb a tanusító okiratokra és a kereskedőknek cégaláírással kötött nem kereskedelmi ügyleteire volna vonatkoztatható, de semmi sem szól amellett, hogy a bekezdésnek ilyen szűk körre szorítása lett volna a törvényhozó akarata. Világosnak látjuk tehát, hogy a Pp.-nek ez a helye mindenkit kötelező törvénymagyarázatot ad a tekintetben, hogy a KT. 313. §-a csak anyagi jogi szabály.

És azt hisszük, hogy a Pp. 317. §-ának utolsó bekezdésében foglalt szabály helyesebb is, mint a KT. 313. §-ából kiolvasott bizonyítási szabály. A kereskedő ellen — akiről feltehető, hogy cégaláírását nem fogja könnyelműen rávezetni olyan okiratra, amelynek tartalmát magáévá tenni nem akarja — a csupán aláírt okiratnak is teljes bizonyító erőt ad. De a kereskedelmi ügyletet kötő tapasztalatlan, könnyelmű és műveletlen néppel szemben nem ad épen a kereskedelmi ügyleteknél a bíró mérlegelését kizáró teljes, kötött bizonyító erőt olyan okiratnak, amelyet polgári ügyletekre nézve hazai viszonyainkra tekintettel a teljes bizonyító erőre elégtelennek ismert fel és amelyektől a német és osztrák perjogtól tudatosan eltérve a teljes bizonyító erőt megtagadta. Hiszen ha valahol, úgy épen a kereskedelmi ügyleteknél — ahol különösen az ügynökök a paraszt népet nem ritkán bírják rá aláírásuk könnyelmű alkalmazására — fokozottan szükség van a Pp. 317. §-ának garanciális természetű kellékeire.

A KT. 313. §-ának bizonyítási szabályként felfogására a bíróságokat nem annyira elméleti okok, mind a gyakorlati szükség vihette. Szükség lehetett ily magyarázatra a Pp. előtt a kereskedők által kiállított okiratok, különösen adóslevelek tekintetében, mely utóbbiaknak, ha nem teljes bizonyító erejű magánokirat formájában jelentek meg, a Sommás Eljárás 73. §-a szerint a bíró mérlegelés alapján sem tulajdonítható teljes bizonyító erőt. Az méltán tünhetett a bíróságok előtt tarthatatlannak, hogy ez a szabály a kereskedő által aláírt adóslevelekre is kiterjedjen. Segítettek hát magukon a KT. 313. §-ával. Azt hisszük, a gyakorlatot főleg ez a szempont irányíthatta és hitünkben megerősítenek a döntvénytárakban közölt esetek, melyek majdnem mindig kereskedő által aláírt okiratról, főleg adóslevélről szólnak (C. 1350/1891., 379/1891., 424/1911.). Ma azonban erre a kerülő útra szükség nincs, sőt a Pp. 317. §. utolsó bekezdésének jobb alapgondolatra felépített szabálya helyett a KT 313. §-ába belemagyarázott bizonyítási szabály alkalmazása egyenesen ártalmas volna.

A Pp. előtti gyakorlat oka tehát megszűnt s így azt a jövőre nézve irányadónak tekinteni nem lehet.

Dr. Sárffy Andor.

[4] Egészen más dolog, ha nem kétes, hogy a fél akaratnyilatkozatot tett, de nem akarta annak joghatását (reservatio mentalis, tévedés stb.).

A nemi ragályozás veszélyének büntethetősége.*

Hogy a testi sértésre vonatkozó rendelkezések nem bizonyultak kielégítőknek a nemi betegségek terjesztésének hathatós megakadályozására, az a mondottak után nem szorul behatóbb indokolásra. Teljesen illogikus azonban, hogy épen azok, akik a veszélyeztetés büntetését a bizonyítás nehézsége miatt kifogásolják, a megtörtént fertőzést mint testi sértést kívánják büntetni, noha a bizonyítás nehézsége épen az okozati összefüggésre vonatkozik. Valamely cselekmény bizonyításának nehézsége nem lehet poenalizációjának akadálya, másrészt pedig nyilvánvaló, hogy magának a megbetegedésnek bizonyítása, ha a feljelentés megtörtént, rendszerint nem jár nagyobb nehézséggel. Nyomatékosabb ellenérvnek látszik, hogy éppen a feljelentés kivételessége miatt a veszélyeztetést büntető rendelkezés gyakorlati alkalmazására csak ritkán kerülne sor.[31] Ez az érv első pillantásra sajátságosan fest, ha tekintetbe vesszük, hogy viszont a frankfurti gyűlés Liszt javaslatát gyakorlati végrehajthatatlansága miatt azért vetette el, mert azzal az eredménnyel járna, hogy a prostituáltak 80%-a és a férfiak közül sok ezer börtönbe kerülne.[32] Ha a két ellentétes ellenérv közt választani kell, úgy az előbbinek előreláthatóan valószínűsége mellett nyomatékosan esik latba pl. a házasságtörési §. gyakorlati alkalmazásával szerzett tapasztalat.

Bizonyára nem válik előnyére a nép jogi öntudatának, ha a törvényt paragrafushullákkal terheljük meg, amelyek a való életben nem érvényesülnek. De épen a nemi betegségekkel való infekció kérdésében a büntetőtörvénynek a jelentősége nem merül ki a kényszerben, amellyel a büntetés, mint ultima ratio legum, valamely parancs vagy tilalom követését biztosítani kívánja. Mert ebben az esetben épen a cselekvési norma léte kétséges és ez álszemérem leplébe burkolódzó lelkiismeretlenséggel szemben emelkedik jelentőségre a törvény tanító szerepe. Jog és erkölcs örök kölcsönhatásban él, rendszerint a jog hivatása elismert erkölcsi szabályok kikényszerítésére szorítkozik, de nem ritkán a jog küzdi ki az erkölcsi szabály elismerését, amelynek gyakorlati követésére a készség az emberek többségében még hiányzik. Így a jelen esetben is a veszélyeztetést büntető rendelkezés igazi értéke abban a generálpreventív hatásban rejlik, amelyet a törvényes intelem komolysága magában rejt. Már a rendelkezés puszta léte előmozdítja azt a célt, hogy a veszélyeztetés antiszociális jellegére nézve fenálló kétségeket a köztudatban tisztázza.

Még a műveltebb néposztályokban is hiányzik a fiatalemberek nagyrészéből a tudat, hogy mily végtelenül alávaló dolgot művelnek, amidőn nemi betegséggel inficiáltan vagy félig gyógyult állapotban nemi érintkezést folytatnak.[33] Sem az iskola, sem a család nem adja meg a szükséges felvilágosítást és a könnyelműség, amellyel az ú. n. aranyifjúság a nemi problémát kezeli, az infekcióban szinte a férfiasság jelét látja, lehetetlenné teszi, hogy a serdülő fiatalság nemi ethikánk ellentmondásainak szövevényén át meglássa a végzetes veszélyt, amely őt és általa a társadalom létérdekét veszélyezteti. Általános a meggyőződés,[34] hogy *a törvényben foglalt nyomatékos intelem a meglazult lelkiismeret megerősítésére alkalmas eszköz* és azt a hatást, amelyet a rendelkezés puszta létével gyakorol, nem rontja le gyakorlati alkalmazásának kivételessége sem. Nyilván a törvényes tilalom generálpreventív erejében vetett hit indíthatott a háború alatt egyes német katonai parancsnokságokat is arra, hogy a sajnős rendkívüli mértékben elszaporodott nemi betegségekkel saját hatáskörükben felvegyék a küzdelmet s evégből külön rendeleteket bocsássanak ki. Így jött létre ama kissé sajátságosan hangzó rendelet, amellyel a kivételes hatalomról szóló német törvény 9. *b)* §-a alapján pl. a IX. schleswig-holsteini hadtest katonai parancsnoka (1916 jún. 19-én)[35] kijelenti, hogy a nemi betegséggel való ragályozás a Btk. 233. §-a szerint büntetendő és hozzáteszi: «zur wirksamen Bekämpfung der Geschlechtskranheiten verbiete ich eine derartige Körperverletzung». Ez a katonai parancs, amely a törvényben már amúgy is benne rejlő tilalommal konkurrál, kissé furcsán festene, ha nem épen a nyomatékos figyelmeztetés volna a célja. Kevéssé méltányos azonban, ha pl. a keleti front főparancsnoka 1915 jún. 12-én kelt rendeletével csupán a nőkre szab egy évig terjedhető fogházbüntetést, akik nemi betegségük tudatában férfiakkal közösülnek, noha a férfiak — a katonákat is beleértve — e figyelmeztetésre talán még inkább rászorultak.

Azzal az ellenvetéssel, hogy a veszélyeztetés büntetése papiron maradna, karöltve jár a lex speciális ellen emelt másik kifogás, hogy *alaptalan gyanúsításokra, hamis vádra és különösen zsarolásra* szolgáltat alkalmat. Először *Bar* foglalt ebből az elvi okból állást Lisztnek a frankfurti gyűlésen tett javaslata ellen,[36] de kívüle a német Vorentvurf elutasító állásfoglalása, valamint a III. svájci javaslatban foglalt rendelkezésnek kihagyása is főleg erre az aggályra vezethető vissza.[37] Szükségképen következménye a nemi életre vonatkozó titkolódzásnak, hogy nemi deliktumok a zsarolásnak alkalmas talajul szolgálnak. Tudvalevő, hogy az erőszakos nemi közösülés és Németországban különösen a homoszekszualitás közkedvelt eszköze a zsarolásnak. De ép ily nyilvánvaló, hogy a zsarolás veszélye a tervbevett deliktum nem nagyobb, mint más nemi bűntetteknél,[38] már pedig senkinek sem jutott eszébe, hogy e veszély miatt pl. az erőszakos nemi közösülés bűntettének abolicióját követelje. Miként Liszt helyesen mutatott rá, a zsarolás lehetősége akkor sem hiányzik, ha csupán a bekövetkezett ragályozást mint testi sértést büntetjük. *Bar* a jegyesek boldogságát félti a zsarolási kísérletektől, ha azonban a vőlegény inficiált voltát elhallgatta a menyasszony szülei előtt, igazán nem érdemel kíméletet.[39] Amily könnyű egyébként a gyanusítás, ép oly könnyű a védekezés is. Alaptalan gyanusítással szemben a gyanusított orvosi vizsgálatáról kiállított bizonyítvány oly hathatós védelmet nyujt, aminővel más nemi delictum gyanuját el nem háríthatja. Ha pedig a gyanusított valóban nemi betegségben szenved, a denunciációtól való félelem igen hathatós eszköz, hogy a beteget a nemi érintkezéstől visszatartsa.[40] *Kohler* a zsarolás veszélyének megelőzése végett büntetni kívánja azt az egészséges egyént is, aki nemi beteggel, ennek állapotát tudva, vagy kéjnővel gondatlanul is oly módon érintkezik, amely a ragályozás veszélyével jár.[41]

Megengedem ugyan, hogy a beleegyezésnek a cselekmény közveszélyességére való tekintettel nem kell jogtalanságot kizáró hatást tulajdonítani, mégis a javaslat kevéssé látszik gyakorlatiasnak, mert az, aki zsarolni akar, bizonnyal nem fog attól az állítástól sem visszariadni, hogy nem tudta vagy nem tudhatta a másik fél betegségét. Már pedig ily esetben keveset ér, ha utólag az állítás valótlansága bizonyítást nyer. Sokkal nagyobb és mélyrehatóbb azonban a közérdek, amely a nemi betegségek ellen irányuló küzdelem sikeréhez fűződik, semhogy a zsarolásnak bizonyára mégis csak kivételes lehetősége[42] elég nyomatékos érv volna a veszélyeztetést büntető rendelkezés ellen.[43]

Anakronisztikus volta miatt cáfolatra sem szorul az ellenérv, hogy az, aki házasságon kívül folytatott nemi érintkezés során kerül a ragályozás veszélyébe, védelemre se szorul, mert tudta, hogy mit cselekszik.[44] Nem hangsúlyozható eléggé, hogy a sexualethikai nézőpontot a büntetőjogi védekezésből ennek sikere érdekében ki kell küszöbölni. De még ha bele is nyugod-

* Bef. közl. — Az előbbi közl. I. a 17. és 18. számban.

[31] *Liszt:* i. h., *Bar:* Z. f. die Bek. d. GK. I. 64—72., *Laupheimer:* i. m. 112.

[32] *Pappritz:* Recht u. Wirtschaft 1916. évf. 196.

[33] *Sontag:* Der Vorentwurf eines neuen deutschen St. G. B. 1911. 93.

[34] *Liszt* i. h. 17., Aufsätze II. 488.; *Weiss:* Schweiz Z. f. Str. XIX. 78.; *Laupheimer* i. m. 103., *Löffler:* Vergl. Darst. B. T. V. 371.; *Lilienthal:* Die Reform des R. StG. II. 294.; *Wulffen:* u. ott II. 136.

[35] Deutsche Strafrechts Zeitung 1916 320.; *Sontag:* Recht und Wirtschaft 1916. évf. 193.; *Pappritz:* u. ott 196.

[36] Z. f. d. Bek. d. G. K. I. 70.

[37] Protokoll d. zweiten Expertenkomm. II. (1913) 257. Calame indítványára.

[38] *Sontag:* Der Vorentwurf 94.; Recht u. Wirtschaft 1916. évfolyam 195.; *Kepes:* i. h. 155.

[39] *Liszt:* Z. f. d. Bek. d. GK. I. 18., (*Aufsätze* II. 488.); *Schmölder:* u. ott I. 95.; *Lilienthal:* Die Reform stb. II. 394.

[40] *Laupheimer:* i. m. 101.; *Schmölder:* Z. f. d. Bek. d. GK. I. 98.

[41] Z. f. d. Bek. d. GK. II. 34.

[42] *Weiss:* Schweiz Z. f. Str. XIX. 86.

[43] Begründung zum Gegenentwurf II. 260.

[44] *Laupheimer:* i. m. 102.; Protokoll d. 2. Expertenkomm. II. 257.

hatnánk abba a petitio principibe, hogy minden házasságon kívüli nemi közösülés szükségkép erkölcstelen, még akkor sem hagyható figyelmen kívül, hogy a nemi érintkezés a ragályozásnak nem egyedüli forrása s hogy az ú. n. *syphilis insontium*-mal szemben a védelemre a támadás alattomossága miatt kétszeresen szükség van. Csupán a bűnösség fogalmának félreismeréséből származik az az ellenvetés, hogy a beteg esetleg nem is ismeri bajának természetét, mert a betegség rejtve évekig fenállhat,[45] hogy a nemi bajok ragályozó voltának nincs biztos ismérve. Nem kívánhatjuk a gonorrheás betegtől — mondja *Jaffé*,[46] — hogy a nemi érintkezés előtt górcsövi vizsgálattal állapíttassa meg, vajjon nem gonococcus hordozó e és azt, akinek Wassermann-reakciója pozitív, nem tilthatjuk el a közösüléstől. Ezzel szemben azonban nyilvánvaló, hogy szándékos veszélyeztetés miatt csak az büntethető, aki betegsége ragályos voltának tudatában volt, ha pedig a gondatlanságból történt veszélyeztetést — amihez sok szó fér — egész általánosságban büntetnők is, még akkor sem követelhetnők az átlag-embertől a körültekintő gondosságnak oly fokát, amelyet Jaffé példája feltételez. Ha az ily kirívó esetektől eltekintünk is, a büntetőjogi védelemnek még mindig elég tág tere marad.

Látszólag komolyabb az ellenvetés, hogy a veszélyeztetést pœnalizáló tényálladék a betegség eltitkolásának következményével fog járni.[47] Ilykép azt, amit a kontagium büntetőjogi megelőzésének előnyével nyerünk, a betegség orvosi kezelésének terén veszítenők el. Amíg azonban az orvosi titoktartás a nemi betegségekre nézve is fenáll, az ellenvetésnek alig lehet jelentőséget tulajdonítani. Sőt még a titoktartás megszorítása esetében sem. Abból ugyanis, hogy az orvos a betegséget megállapítja, a beteg bűnösségére nézve még semmiféle következtetést sem lehet levonni, ellenben az orvos kezében a veszélyeztetési paragrafus hathatós fegyver, hogy a beteget a további nemi érintkezés tilalmára komolyan figyelmeztesse. Lelkiismeretesebb emberek számára pedig a veszélyeztetést büntető rendelkezés épen egy okkal több lesz, hogy a gyanított betegségükre vonatkozó kétséget orvosi vizsgálattal oszlassák el. Nem is büntetőjogi, hanem ethikai téren kell keresnünk az okot, amely a nemi betegek nagyrészét még mindig visszatartja, hogy orvoshoz forduljanak és a napilapokban hirdető ú. n. specialistáknak kiterjedt klientélája eléggé bizonyítja, hogy mekkora azoknak a betegeknek a száma, akiket az orvosi kar e kalózaihoz épen az csábít, hogy a hirdetés betegségükről mint titkos vagy diszkrét bajról emlékszik meg. Ha a büntetőtörvény kifejezett rendelkezése a szélesebb néprétegek erkölcsi meggyőződésében fel fogja lebbenteni azt a fátyolt, amellyel a nemi erkölcs saját célját meghaladva nemcsak a nemi érintkezést, hanem annak következményeit is borítja, ezzel egyszersmind elhárítja az orvosi kezelésnek legszámottevőbb akadályát is.

Mindösszevéve tehát a nemi ragályozás veszélyeztetésének büntetésétől a nemi betegség ellen irányuló küzdelemre több előny, mint hátrány háramlik. Így tehát ma már szinte *communis opinio* a büntetőjogi irodalomban, hogy amennyiben a büntetésnek e végzetes társadalmi csapás elhárításában vagy enyhítésében szerep jut, annyiban csakis a veszélyeztetést sujtó rendelkezéstől várható eredmény.[48] Megkívánja ezt a védelmet a közegészség védelmének a társadalmi érdeke, lehetővé teszi a cselekménynek erkölcsi megítélése, amely az erkölcsnek a gyakorlatban követett laza felfogásával ellentétben mások egészsének tudatos veszélyeztetését megbélyegzi. Semmi kétség végül, hogy a nemi betegségek félelmetes elszaporodása a háború alatt a tervbe vett büntetőjogi rendelkezésnek szomorú aktualitást kölcsönzött.[49] Ezzel az elvi szükséggel szemben a szabályozás részleteinek kérdése: hogy csupán a szándékos, vagy egyszersmind a gondatlan veszélyeztetést büntessük-e, csupán a közösülésből vagy az érintkezés más módjából származó veszély ellen is védelmet nyujtsunk-e, kiterjedjen-e a rendelkezés a házastársakra is, minő legyen a veszélyeztető cselekmény és a bekövetkezett ragályozásból származó testi sértés viszonya stb. másodrendű jelentőségű.

Mindazok a törvények és javaslatok, amelyek a nemi betegségek kontagiumában rejlő veszélyeztetést büntetendő cselekmény tényálladékává alakítják, kétféle típusra vezethetők vissza. Vagy a konkrét vagy az absztrakt veszélyeztetést büntetik: az előbbiek magát a veszélyeztetést teszik a tényálladék elemévé, az utóbbiak a cselekményt, amelyből a veszélyeztetés következik. Minthogy az utóbbi módozat, amelyet az osztrák javaslat, a dán, a schaffhauseni, az orosz törvény, a németalföldi, a lex Heinze 1892. javaslata, Liszt, Kohler, Schmölder indítványa követ, szükségkép kazuisztikus, az összes újabb javaslatok az előbbi utat választották. Kazuisztikus felsorolással a veszélyeztetés lehetőségei nem meríthetők ki s bárha a nemi érintkezés a veszélyeztetésnek bizonyára a leggyakoribb és legközvetlenebb módja, a törvénynek mégis védelmet kell nyujtania ama veszély ellen is, amely teljesen gyanútlan egyéneket ér s így annál fokozottabb. A dajka, aki tudja, hogy nemi beteg és szolgálatba lép, a szülő, aki inficiált csecsemőjének táplálását dajkára bízza, a borbély, aki nemi beteget szolgált ki és szerszámait nem fertőtleníti, a nemi beteg munkás, aki munkaadóját és a munkaadó, aki alkalmazottját ily veszélynek teszi ki, nem kevésbé lelkiismeretlen, úgy hogy teljesen oszthatjuk Pasquale di Fratta-nak a brüsszeli konferencián elhangzott kijelentését, aki következetlenségnek mondta, hogy csak a nemi érintkezés útján való veszélyeztetést büntetjük. Ez a követelés korántsem pusztán elméleti, minthogy az infekcióknak átlag 7%-a,[50] mások szerint 10%-a[51] extragenitalis úton történik, sőt Tarnowsky szerint Oroszországban a luetikus ragályozás 70%-a az ott szokásos csókolódzásból ered.[52] Másrészt azonban óvakodnunk kell a tényálladék határozatlanságától is. Ugyazok az okok, amelyek az élet vagy testi épség veszélyeztetésének megszorítás nélküli büntetése ellen szólnak,[53] szükségessé teszik, hogy a büntetést rendszerint a *szándékos, közvetlen veszélyeztetésre* szorítsuk. Ha a gondatlan veszélyeztetés poenalizásával bűnössé válna a luetikus primäraffektióban szenvedő egyén is, aki keztyű nélkül kezet nyujt vagy a beteg, aki családjával közös evőeszközöket használ, akkor valójában azért büntetnék a szerencsétlen beteget, mert vannak pillanatok, amelyekben elfelejti, hogy beteg.[54] Ha nem csupán a közvetlen veszélyeztetést büntetjük, a nemi beteget, miként hajdan a bélpoklost, teljesen kirekesztenők az emberi társadalomból. Nem oszthatom azonban *Löffler* ellenvetését[55] sem, aki az extragenitalis veszélyeztetésben nyilvánuló bűnösséget oly különbözőnek tartja, hogy az esetek nem is vonhatók közös rendelkezés alá. Aki nemi beteg — mondja Löffler — és nincs elég erkölcsi ereje, hogy a felajánlott kézszorítást visszautasítsa, noha tudja, hogy keze nincs eléggé fertőtlenítve, ép oly tudatosan cselekszik, mint az orvos, aki szifilitikus daganattal kezén szülésnél segélyt nyujt. Alig hihető, hogy akadna bíró, aki a veszélyeztetés közvetlenségét az el[illegible] esetben megállapítaná, az utóbbiban pedig kétségbevonná. Ha a veszélyeztetési tényálladéknak azt a formulázását, amelyet Lilienthal és Laupheimer ajánlanak, egyrészt a veszély imminens voltára való utalással megszorítandónak, másrészt a nemi érintkezésre való kifejezett hivatkozással kibővítendőnek tartom, ennek oka egyrészt az, hogy a bírót a veszélyeztetés adäquat voltára figyelmeztessük, másrészt, hogy a törvényes intelemből a cselekmény elkövetésének leggyakoribb módja kiemelkedjen. Igy kiegészítve a tényálladék következőkép volna szövegezendő:

§. «*Aki mást nemi érintkezéssel vagy egyébként szándékosan*

[45] *Scholz:* Prostitution und Frauenbewegung 1897. 79.
[46] Dermatologische Studien XX. (1910) 228.
[47] *Laupheimer:* i. m. 103—105.
[48] *Liszt:* Z. f. d. Bek. d. GK. I. 25. és Vergl. Darst. B. T. V. 157. *Schmölder:* u. ott I. 80. és Die Prostituirten und das Strafrecht 1911. 17. *Oppenheimer:* u. ott I. 101. *Kohler:* u. ott II. 24. *Homburger:* u. ott XI. 210. *Weiss:* Schweiz Z. f. Str. XIX. 89. *Galli:* Die Aufgaben der Rechtsordnung gegenüber den Gefahren der Prostitution 1908. *Lilienthal:* Reform II. 293. *Kitzinger:* Vergl. Darst. IX. 165. *Mittermaier:* u. ott IV. 171. *Sontag:* i. m. 92. *Laupheimer:* i. m. 105. Z. f. d. Bek GK. XV. 94. K. *Mayer:* Leipz. Z. 1916. 198. *Kepes:* Bűnügyi Szemle V. 51.
[49] *K. Mayer:* Deutsche Juristen Zeitung 1917. évf. 372.
[50] Enquête der öst. Ges: Z. Bek. d. GK. IX. 59.
[51] *Liszt* i. h.
[52] *Ellis:* Geschlecht und Gesellschaft II. 119.
[53] *Baer:* Die Reform. d. Strafrechts 1903. 25.
[54] *Homburger:* i. h. 213.
[55] Vergl. Darst. B. T. V. 376.

a ragályozás közvellen, nyomatékos veszélyébe hoz, vétséget követ el és .... büntetendő».

Nincs rá ok, hogy bárkit, tehát akár a házastársat is kivegyük e rendelkezés hatálya alól. Sőt ellenkezőleg, ha azt látjuk, hogy *Blaschko* adatai szerint a nemi betegek közül a férfiaknak 20%-a, a nőknek 47%-a házas[56] és épen nem ritka eset, hogy a férj a nászéjszakán nemi betegséget móringol a feleségének, úgy alig igazolható, hogy a németalföldi javaslat, Galli vagy Schmölder a veszélyeztetés büntetését a házasságon kívüli nemi érintkezésre kívánja szorítani. Erkölcsileg a házastárs lelkiismeretlensége, ha lehet, még súlyosabb megítélés alá esik, hogy pedig a ragályozás ezzel lokalizálódnék, azt nem csupán a házastársi hűség túlbecsülése nélkül, de azért sem állíthatjuk, mert az infekciónak az utódokban nyilvánuló következményei nem kevésbé végzetesek. Ha a büntetést *Schmölder* szavaival azokra korlátoznók, «die man auf dem Unzuchtspfade mit einer geschlechtlichen Krankheit angetroffen hat»,[57] akkor e kérdésben visszatérnénk a büntetőjognak ama kezdetleges felfogásához, amely a nemi betegséggel való ragályozást mint a nemi erkölcs elleni bűncselekményt kivánta büntetni. Eléggé számol a házasság erkölcsi jelentőségével az a majdnem egybehangzó nézet (norvég Btk., osztrák, svájci jav., a Lex Heinze javaslata, Gegenentwurf, Liszt, Blaschko, Weiss, Lindenau, Homburger, Laupheimer, Lilienthal véleménye), hogy a cselekmény, ha az egyik házastárs a másik ellen követi el, csupán magánindítványra legyen üldözendő. Ez okból a fentebbi rendelkezés második bekezdése így szólna:

«*Ha az első bekezdésben meghatározott cselekményt a házastárs a másik házastárs ellen követte el, a bűnvádi eljárás csak a sértett magánindítványára indítható meg*».

Oly további megszorítás, aminőt Weiss és Homburger ajánl, hogy a magánindítvány csak a házasság felbontása esetében legyen előterjeszthető, ama tapasztalatok után, amelyeket e büntethetőségi feltétellel a házasságtörésre nézve tettünk,[58] ahol a magyar Btk. azt alkalmazza, alig mutatkozik indokoltnak. Feltehető ugyanis, hogy az a házasfél, aki továbbra is házasságban kíván élni, amúgy sem fogja a másik házastárs büntetőjogi üldözését indítványozni, ha viszont a házasságot épen a nemi infekció alapján nyilvánították érvénytelennek (Ht. 55. §.) vagy bontották fel, nincs rá ok, hogy a vétkes volt házasfelet a veszélyeztetés büntetésétől megkíméljük.

Már kiemeltem az okokat, amelyek miatt szabályszerint csak a szándékos veszélyeztetés lehet a büntetőjogi represszió tárgya. E tekintetben a dán és a norvég törvény, valamint a németalföldi javaslat példája, amely nemcsak azt bünteti, aki tudja hanem azt is, aki gyanítja, hogy beteg, márcsak azért sem követhető, mert a most említett rendelkezések fentebbi javaslatomtól eltérően csupán a közösülés útján történt ragályozás büntethetőségére vonatkoznak. Szakemberek közül csak Homburger és Galli, nálunk Kepes foglalt állást a *gondatlan veszélyeztetés* büntetése mellett, amivel szemben osztom Weiss nézetét, hogy rendszerint megelégedhetünk a lelkiismeretlenség üldözésével («nur die Ruchlosigkeit, Gewissenlosigkeit soll getroffen werden»).[59] Méltán kívánhatunk azonban fokozottabb gondosságot attól, akinek foglalkozása a nemi betegséggel való veszélyeztetésnek állandó forrása, akinél tehát a gondatlanság az ipari culpa fogalma alá esik. Igaza van *Kohlernek*[60] abban, hogy a kéjnőnél a gondatlanság a tudattal egyenlő jelentőségű. Mégsem szorítanám azonban a gondatlanság büntetését a prostituáltra, hanem eadem ratione kiterjesztendőnek vélem mindenkire, aki hivatásánál (pl. orvos, szülésznő) vagy foglalkozásánál (pl. borbély) fogva a nemi betegségek terjesztésének megelőzésében különösen körültekintő elővigyázatosságra köteles. Hogy e fokozott gondosság kinek a hivatásával vagy foglalkozásával jár együtt, annak megítélését bátran reábízhatjuk a bírói gyakorlatra. Ehhez képest a rendelkezés szövege a következő volna:

§. «*A kéjnő, vagy az, aki foglalkozásához vagy hivatásához mérten különös elővigyázatosságra köteles és mást gondatlanságból a nemi betegség ragályának közvetlen nyomatékos veszélyébe hoz, vétséget követ el és ..... büntetendő.*»

Hátra volna még, hogy a veszélyeztetési deliktum büntetési tételével foglalkozzam. E tekintetben a törvények és szakemberek véleményei, amelyek ellentétes végletek közt mozognak, sőt orvosi részről még a botbüntetéstől sem riadtak vissza,[61] már csak azért sem lehetnek irányadók, minthogy minden új bűncselekmény büntetési tételének arányban kell állania annak a kódexnek büntetési rendszerével, amelybe az új rendelkezés szervesen beilleszkedik. Mert ha véleményem szerint nem is várhatunk a nemi betegségek büntetőjogi prævenciójának törvénybe iktatásával a magyar Btk. teljes reviziójáig, úgy a lex specialisnak mégis összhangban kell állania a kodex-szel. Uralkodó büntetőjogi felfogásunk szerint[62] a jogveszélyeztető cselekmények az ugyanazon jogtárgyat sértő cselekményekkel szubszidiarius viszonyban állanak. Ebből látszólag az következik, hogy az, aki mást nemi betegséggel fertőz, csupán az így elkövetett testi sértés s nem egyszersmind a veszélyeztetés miatt volna büntethető, aminek további természetes következménye, hogy a veszélyeztetés büntetésének szükségkép enyhébbnek kell lennie a testi sértés büntetésénél. Ezzel szemben azonban az újabb doktrina helyesen utal arra,[63] hogy a veszélyeztetési tilalom a tényleg veszélyeztetett jogtárgyon felül más jogtárgy védelmére is szolgálhat, másrészt pedig a valósággal bekövetkezett jogsértés ahhoz viszonyítva, amelyet a veszélyeztetés előidézhetett volna, aránytalanul csekélyebb lehet. Ily esetben a jogsértő cselekmény a veszélyeztetővel nem alkot egységet, hanem az eszmei halmazat szabálya, tehát a súlyosabb büntetést megállapító rendelkezés nyer alkalmazást. Nyilván a jelen esetben is a veszélyeztetést büntető rendelkezés nem csupán annak a konkrét egyénnek testi épségét kívánja védelemben részesíteni, akin az infekció valósággal bekövetkezett, hanem ezenfelül a nép tömegének egészségét oltalmazza, tehát a testi sértésre és a veszélyeztetésre vonatkozó rendelkezések alkalmazása egymást nem zárja ki. Erre a viszonyra a veszélyeztetést pœnalizáló szabálynak rendszeri elhelyezésével is utalni kellene.

De bármily elijesztően súlyos büntetéssel sujtjuk is a veszélyeztetést, ami épen tekintettel a rendelkezésnek elsősorban instruktív természetére, az arányosság határain belül kívánatosnak is mutatkozik, nem nagy a valószínűség, hogy a büntetés oly gyakran fog alkalmazást nyerni, amily gyakran a páratlan aljas lelkiismeretlenségre valló cselekményt elkövetik. Arra, hogy a veszélyeztetést a sértett jelenti fel, alig lehet számítani. Abból a súlyos dilemmából pedig, amely a veszélyeztetés büntetőjogi üldözése és az *orvosi titoktartásnak* védelme között kétségtelenül megállapítható, kivezető út alig mutatkozik. Büntetőtörvénykönyvünk 328. §-a a német kódex 300. §-ával ellentétben csupán a család vagy személy jó hírnevét veszélyeztető orvosi titkot részesíti védelemben és a kötelességek kollizióját (329. §.) is a német törvénynél[64] kielégítőbben oldja meg. Elméletünkben uralkodó felfogás szerint[65] alapos ok a titok felfedésére, ha az érdek, amelyet a titok felfedezése szolgál, nagyobb annál, amelyet a titok védelme képvisel. Így pl. nem lesz büntethető az orvos, aki a menyasszony szüleit figyelmezteti, hogy leányuk vőlegényét bujakór ellen kezeli. Ma már egyébként Németországban is túlsúlyra jutott az a nézet, hogy a kötelességek összeütközése esetében az orvos maga hivatott az egymással szembenálló érdekek mérlegelésére.[66] *Landsberg*[67] és *Finger*[68] véleménye szerint az orvos, aki a titkot bizonyos esetekben (luetikus egyén eljegyzése, luetikus dajka szolgálatbalépése) felfedi, a jogos védelemre,[69] *Binding* nézete szerint[70] a végszükségre alapíthatja cselekmé-

[56] *Homburger:* Z. f. Bek. d. G. K. XIX. 216.
[57] Die Zukunft 1902. évf. 271.
[58] *Vámbéry:* A házasság védelme a büntetőjogban. I. 1902.
[59] i. h. 85.
[60] i. h. 27.
[61] *Löffler:* Vergl. Darst. B. T. V. 376.
[62] *Binding:* Handbuch I. 358., Grundriss 25. §.
[63] *Bar:* Gesetz u. Schuld. III. 541—2., *Köhler:* Grenzlinien zwischen Idealkonkurr. u. Gesetzeskonkurrenz 91—92.
[64] *Binding:* Lehrbuch I. 127.
[65] *Angyal:* Tankönyv II. 476.
[66] *Weiss:* Schweiz Z. f. Strafr. XIX. 85.
[67] D. Med. Wochenschr. 1907. 4.
[68] Vergl. Darst. B. T. VIII. 308. 1. j.
[69] Hogy jogos védelem nem minden esetben állapítható meg, arra nézve l. *Kohler* Monatschr. f. Kr. psych. VI. 495. *Laupheimer:* i. m. 60.
[70] Lehrbuch I. 127.

nyének büntetlenségét, a Reichsgerichtnek egy sokat vitatott ítélete pedig[71] ily esetben az orvosnak hivatási jogát állapítja meg a titok elárulására. Míg a jogászok az orvosi lelkiismeretre kívánják áthárítani a dilemma eldöntését,[72] addig épen orvosi részről (*Neisser*, *Lesser* stb.) tiltakoztak e danaida ajándék ellen. De a véleményeknek ebben az ellentétében is csak kivételesen merült fel oly nézet, amely, mint pl. *Jaffé* véleménye,[73] az orvosnak feljelentési jogát vagy mint *Bernstein*[74] és *Flesch*, kifejezett feljelentési kötelességét óhajtja deklarálni. Ma, midőn az orvost épen az egészségügy terén, a higienikus érdekek megóvásában méltán tekinthetjük a közigazgatás funkcionáriusának, valóban nem volna jogi akadálya, hogy az orvost, ép úgy mint az 1876. évi XIV. tc. 80. §-a a járványos betegségekre általában, több miniszteri rendelet a tüdőgümőkórra nézve megszabja, a nemi betegségekre vonatkozólag különösen is bejelentésre kötelezzük. Ha azonban a törvény a nemi betegségekkel való veszélyeztetést bünteti, ez a bejelentés bármely hatóságnál történik (Bp. 87. §.), számos esetben a deliktum feljelentésével egyértelmű. Feljelentési kötelességgel volna egyértelmű a bejelentés minden oly esetben, amelyben az tűnik ki, hogy a beteg állapotának tudatában közösült. Nem szorul indokolásra, hogy e feljelentési kötelesség a beteget visszatartaná attól, hogy bajával orvoshoz forduljon és hogy viszont épen a nemi betegségek hathatós profilaxisa követeli meg az orvos és a beteg bizalmi viszonyának fentartását, amelynek egyik biztosítéka az orvosi titok védelme. Igen helyesen mutat rá *Angyal*,[75] hogy a beteg magánérdeke ezen a ponton a betegség elleni küzdelem közérdekével találkozik s legyőzi a némileg szintén e küzdelem céljait szolgáló felfedezés érdekét. Ha az orvosi titoktartáson a nemi betegségekre vonatkozólag rést ütnénk, az közvetve annyit jelentene, hogy a gyógyulást kereső beteget önfeljelentésre kötelezzük. Ily ethikai képtelenséghez a büntetőjog segédkezet nem nyujthat. Ép ezért véleményem szerint legfeljebb arról lehetne szó, hogy az orvost akkor kötelezzük feljelentésre, ha betegének kezelése révén egy harmadik személy nemi betegségéről értesül, akitől saját betege az infekciót szerezte. De ily rendelkezésnek is feltétele volna, hogy a feljelentés alapján az orvosnak saját betege ne legyen büntetőjogilag felelősségre vonható. Egészen eltérő a helyzet a prostituáltakra vonatkozólag, akiknek kötelező orvosi vizsgalata a beteg és az orvos közt bizalmi viszonyt nem állapít meg. Aki a prostituciót hivatásul választja, az a vele járó büntetőjogi kockázatot is viselni kénytelen, ha nem is osztjuk azt a cinikus véleményt, hogy a prostituáltnak ép oly kevéssé szabad félni a nemi betegségektől, mint a katonának a golyótól.[76] Nem értek ugyan egyet *Weiss* nézetével, aki a veszélyeztetési büntető rendelkezés érvényesülését csupán a reglementációval látja biztosítottnak,[77] de másrészt kétségtelen, hogy épen a reglementáció számára a veszélyeztetés büntetése hathatós segédeszközül szolgálhat.

Elég világosan kitűnik a mondottakból, hogy a nemi betegségek ellen irányuló küzdelemben a megelőző közigazgatási és a megtorló büntetőjogi rendelkezések közt belső ellentét van, amelyet az ügy érdekében a tiszta megelőzés javára kell megoldani. Ha a törvény kettős szerepét tartjuk szem előtt: *lex imperat et docet* («Gesetz ist Lehre und Macht» *Merkel*) úgy a bennünket érdeklő kérdésben az utóbbin van a hangsúly és a törvény parancsa csupán a tanítás sikerének biztosítéka. *Jaffé* véleménye a teljes igazságot fejezi ki, midőn azt hangoztatja, hogy a számos eszköz sorában, amely a kultúremberiség egyik legnagyobb ellenségének: a nemi betegségnek legyőzésére szolgál, a büntetőtörvény az utolsó helyen áll,[78] mert minden beavatkozási kísérlete hajótörést szenved a bizonyítási nehézségen, amely az orvosi titoktartásból következik. A büntetőjog szerepe a nemi betegségek ellen folytatott küzdelemben csupán kisegítő lehet, amennyiben hozzájárul az erkölcsi felelősség érzésének felébresztéséhez és megerősítéséhez. Minthogy a büntetőjog szabályai mindenkihez szólnak, az a rendelkezés, amelyet javaslatba hoztunk, bizonyára alkalmas eszköz, hogy a társadalom minden tagját nyomatékosan figyelmeztesse a nemi infekció erkölcsi és társadalmi jelentőségére. De a büntetőtörvény szava vajmi keveset ér, ha egyidejűleg más eszközökkel nem igyekszünk a nemi betegségekre vonatkozó ethikai felfogást átalakítani. Ezek közt első helyen a higienikus ismeretek terjesztése áll, amely egyszersmind az orvosi kezelésnek is legerősebb biztosítéka. Annak a hályognak, amelyet egy elavult sexuálethika a nemi betegségekre borított, le kell hullnia, hogy az emberek tisztán láthassák az őket fenyegető veszedelmet. Ha a természet a fajfentartásra csábító csalétkek közé sorozta is a szerelmi élet titokzatosságát, az emberi társadalom életérdekeivel ellenkezik, hogy e titok szükséges keretein túlterjedve, az eugenikát alapjaiban fenyegesse. Álszemérem fertőzte meg a modern társadalom nemi életfelfogását és aszeptikus kezelés nélkül sikeresen társadalmi betegségek sem gyógyulhatnak. *Dr. Vámbéry Rusztem.*

[71] Entscheidungen 38., 62. V. ö. *Palaske:* Deutsche Juristen-Zeitung 1906. 294.
[72] Igy. H. *Gross:* Archiv. f. Kriminal-Anthropologie XIII. 246.
[73] Dermatologische Studien XX. 127.
[74] Z. f. Bek. d. Gk. IV. 29. s köv.
[75] A titok védelme. 1908. 130.
[76] *Tarnowsky:* Prostitution und Abolitionismus 183.
[77] Schweiz Z. f. Strafr. XIX. 80—82.
[78] Dermatologische Studien XX. 131.

Szemle.

BELFÖLD.

— **Magyary Géza dr.** egyetemi tanárt a M. Tud. Akadémia rendes taggá választotta meg. Hogy perjogunk jeles művelőjét, akinek irodalmi működése, mint szorgos kutató munkájának érett gyümölcse, a legkényesebb kritikai mérték szerint is becsületére válik a magyar jogtudománynak, ez a kitüntetés érte, az egymagában is említést érdemelne. De Magyary megválasztása érzésünk szerint többet jelent, jogot ad arra a reményre, hogy az Akadémia a jogtudománynak, amely eddig hamupipőke volt a tudós társaságban, jövőre méltóbb szerepet szánt. Jogi irodalmunk a többi tudományágakéval úgy mennyiségben, mint minőségben bátran kiállja a versenyt, tehát igényt tarthat rá, hogy a tudomány hivatalos areopágján és érdeme szerint méltányolják. Ha e sorok írójának egyéni véleménye szerint a tudományos igazság komoly munkása nem is szorul az elismerés külső sallangjára, mert a tudományos munka igazi jutalma a termelt érték fajsúlyában rejlik, úgy a nyilvánvaló mellőzésben mégis bántó diszharmonia nyilvánul. Ily mellőzésben pedig a jogtudomány művelőinek az Akadémián gyakran volt részük. Nomina sunt odiosa, de a multban és a jelenben egyaránt számos jogtudós akad, aki nagyobb díszt kölcsönözhetett volna az Akadémiának, mint aminőt az Akadémia tőle megtagadott. Reméljük, hogy Magyary megválasztása a jogászok elfogulatlanabb értékelésének hajnalhasadását jelenti.

— **A hatásköri bíróság alakuló ülése.** A hatásköri bíróság alakuló ülését *Wlassics Gyula* báró elnök a következő beszéddel nyitotta meg: A törvény és ügyrendünk értelmében a hatásköri bíróság minden három évben elnökségét változtatja és újra alakul. Ezen törvényes intézkedés alapján lesz most nekem és elnöktársamnak szerencsénk a hatásköri bíróság működésének negyedik ciklusában az elnökség teendőit teljesíteni. Mindig örömmel és szeretettel gondolok vissza a hatásköri bíróság második ciklusára, midőn a hatásköri bíróságban elnöki minőségben működhettem és hálásan gondolok vissza arra a bölcs támogatásra, arra a kollegiális zavartalan baráti szeretetre, amelyben bírótársaim részesíteni szívesek voltak. Meg vagyok győződve, hogy hasonló értelmi és érzelmi harmóniában fogjuk most is teljesíteni szép hivatásunkat, melynek feladata az alkotmány azon biztosítékai fölött őrködni, melyek az államhatalmi megoszlás a bírói és végrehajtói hatalom határainak sértetlenségéhez vannak kötve. Ha a hatásköri bíróság működésének lefolyt kilenc éve aránylag még rövid idő is, de elég hosszú idő annak megállapíthatására, hogy annak a Kúria és közigazgatási bíróságból alkotott szervezete teljesen bevált. Azok az aggályok, amelyek a szervezet ellenében a törvényalkotás idején szórványosan felmerültek — végleg megszűntek, mert valóban hivatottabb és függetlenebb testületre ez a feladat át nem ruházható. Hogy azonban ez a szervezet így bevált, azt nem lehet csupán a szervezet külső keretének tulajdonítani, mert ebben a

legfőbb érdem mégis abban a tartalomban keresendő, mellyel e szervezetet a hatásköri bíróság előadóbíráinak lelkiismeretes, teljesen pártatlan és a feladat magaslatán álló munkássága betöltötte. Ebben a ciklusban is iparkodjunk nevezetes őrállomásunkon tradicióink szellemében emberileg minél tökéletesebben megfelelni alkotmánybiztosító feladatunknak és soha se felejtsük el, hogy a gyakran jelentéktelennek látszó ügyekben is messze kiható elvet kell igazságos pártatlansággal a maga teljes sértetlenségében megóvnunk. Isten áldását kérve a hatásköri bíróság negyedik ciklusának működésére, a hatásköri bíróságot az 1917—20 iki időszakra ezennel megalakultnak jelentem ki.

— **A Magyar Jogászegyletnek** *Pongrácz* Jenő koronaügyész elnöklete alatt tartott legutóbbi ülésén a fiatalkorúak bíróságáról folyt a vita. Dr. *Schirilla* Achill a fiatalkorúak budapesti bíróságának nevében egyenkint foglalkozott azokkal a konkrét kifogásokkal, amelyeket az előadó e bíróság működése ellen emelt s elsősorban azt a feltevést cáfolta, mintha a büntetőtörvényszék elnöke a bírák szabad mozgását bármikép is korlátozná. Az előadó által felvetett eszméket nagyban és egészben magáévá tette, de súlyos aggodalmai vannak azok végrehajthatósága tekintetében. Majd több konkrét eset felsorolása mellett vázolta azokat a kedvezőtlen társadalmi viszonyokat, amelyek a bírói intézkedések célirányos végrehajtásának útját állják s különösen a gyermekkorban levő és a beteg fiúk elhelyezését a legtöbbször lehetetlenné teszik. Igy különösen a fiatalkorúak kriminálpedagógiai és antropológiai megfigyelését most még nem tartja minden esetben szükségesnek, mert a Bn. és Fb. rendelkezései, a próbárabocsájtás és a javítónevelés végrehajtásának módozatai és a gyógypedagógia mai eszközei nem engedik meg azt, hogy a tudományos megfigyelések eredményeit a bíró kellőkép érvényesíthesse. Üdvös eszmeként üdvözölte azt a javaslatot is, hogy azok a fiatalkorúak, akikkel szemben a nevelő intézkedések előreláthatólag eredményteleneknek igérkeznek, a rendes bíróságnak adassanak át, de nézete szerint a mai büntetőjogi rendszer átalakítása előtt ez sok veszéllyel és következetlenséggel járna.

Dr. *Lévai* Tibor tovább megy, mint az előadó, mert szerinte nemcsak a háborúra vonatkoztatva állanak a hibák és a hiányok, melyek a törvényre és annak végrehajtására vonatkoznak, a háborús hatások legfeljebb csak nagyobb méretű viszonyaikban és az esetek szaporodásában ütnek el itt a normális állapotoktól. Mai intézményeink, társadalmi rendünk, gazdasági berendezkesünk aligha fognak annyira megváltozni, hogy hatásuk jóval a háború után is ne éreztetnék. Viszont a törvény által életre hivott intézményeknek, a bár talán csökkenő munkateherrel szemben, de feltétlenül ugyanolyan súlyú és ugyanegy célt szolgáló feladatokkal kell a háború után is megküzdeni, mint most. Ismertette mindazon szociális bajokat, amelyek a fiatalkorúak kriminalitásának emelkedéséhez vezetnek. Statisztikai adatokkal igazolja, hogy a háborúban mennyire emelkedett az iskolakerülők és analfabéták száma. Szükségesnek tartja a gyermekegészségügyi, népoktatásügyi, cselédügyi és ipari törvények átalakításait. Új szigorított nevelőintézetek felállítását javasolja, mert az apák hadbavonulása folytán azoknak a gyermekeknek számára, akik felügyelet, nevelés, gondozás és a rossz táplálkozás folytán a züllés útjára tértek, ezeknek szigorított nevelő intézetek szükségesek. Végül a patronázsintézmény teljes és gyökeres reformjára és a fiatalkorúak bíróságáról szóló törvény reformálásának szükségére mutatott rá.

Dr. *Latkóczy* Imre a budapesti pártfogó tisztviselők egy részének nevében szólal fel. Szerinte ők elsősorban kultúrmissziót teljesítenek akkor, midőn igazi kultúrát, ismereteket és jó példát terjesztenek a kriminalitást termelő néprétegekben és hirdetik magának a fiatalkorúak bíróságának misszióját. Keményen kel ki a patronázseszme ellenségei ellen, akik még ma is derest, botütést emlegetve a fiatalkorúak bíróságát nemcsak feleslegesnek tartják, hanem még a joggal való minden közösségét is megtagadják. A pesszimizmus nyomán, amelyet ép az előadó szavai után hallott több oldalról, megállapítja, hogy az előadó barátokat és lelkesen működő tagokat a patronázsügynek épenséggel nem szerzett. Orvosságnak szánt mondanivalójából pedig — a fiatalkorúak egyik bírájának találó megjegyzése szerint — hiányzott az elengedhetetlen sirup simplex. Megállapítja, hogy tájékozatlanságot árult el azoknak derültsége, akik humorosan fogták fel az előadó példáját, midőn egy környezettanulmányát a fogházban készítő pártfogó tisztviselőt említett. A fogházi őrizet hatásainak megfigyelése — szerinte a fiatalkorú legtalálóbb jellemrajzát adhatja. Javasolja, hogy a pártfogó tisztviselők német kollégáik mult hóban tartott hadigyűlése mintájára országos összejövetelt tartsanak 1. szolgálati pragmatikájuk sürgetésére, 2. mindeddig igérve igért háborús segélyezésük kieszközlése, 3. országos szervezeti tömörülésük céljából.

— **A hadiözvegyek és árvák jogvédelme** érdekében a Hadsegélyző Hivatal vezetője következő megkeresést intézte az országos ügyvédszövetség elnökéhez: «Az ország különböző részeiből érkező panaszbeadványokból megállapítható, hogy a hadbavonult családfő távollétében a hátramaradottakat gyakran éri olyan anyagi és erkölcsi jogsérelem, amely helyes utbaigazítás, jogi véleményadás, esetleg jogsegélynyujtás mellett elkerülhető lett volna. Egy aradi ügyvéd dr. *Kertész* Miksa spontán ajánlkozik arra, hogy Arad város és a megye területén készséggel látja el a hadiözvegyek és árvák jogvédelmét még oly esetekben is, midőn a pártfogó ügyvéd kirendelésének a törvényszerű előfeltételei egyébként nem forognak fen. Ajánlatát nagy köszönettel veszem tudomásul, s az Arad városi és az Arad vármegyei árvaszékeket az önzetlen vállalkozásról tudomásvétel végett értesítettem. A magyar ügyvédi karra, melynek a sociális segélynyujtás tradicionális készsége a mult hagyományaiban gyökerezik: e téren valóban új és nemes hivatás várna, és én azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok Méltóságodhoz, mint az Ügyvéd Szövetség nagyérdemű elnökéhez, méltóztassék ennek a gondolatnak a szövetség hivatalos közlönyében kifejezést adni és kérni azokat az anyagilag független vagy pártfogó tevékenységre kész szövetségi tagokat: jelentsék be a működési körükhöz tartozó árvaszékek elnökeinél, hogy hadiözvegyek, hadiárvák és front szolgálatot teljesítő hadbavonultak családtagjainak szívesen nyujtanak jogvédelmet oly esetekben is, ha az a perrendtartás merev betűi szerint esetleg nincs is szorosan indikálva. Természetesen nem gondolnék arra, hogy a vagyonos családok részéről is alkalmat adjon ingyen jogsegély indokolatlan igénybevételére, hanem csakis azokra a méltánylandó esetekre, midőn az anyagilag kevésbé tehetős vagy a tanácstalanul álló hátramaradottak jelentkeznek tanácsért vagy jogvédelemért. Kérve Méltóságodat, hogy az aradi példát szíves követésre jóindulatúlag méltóztassék ajánlani és az ügyvédek ezt a külön hadsegélyző tevékenységét saját hatáskörében és a legjobb belátása, szerint megszervezni méltóztassék: fogadja egyben mély tiszteletem őszinte nyilvánítását».

Az ügyvédszövetség — mint a Magyar Jogéletben olvassuk — már legközelebb foglalkozni fog a megkeresésben felvetett kérdéssel.

— **A Bűnügyi Szemle** f. évi április hó 15-én megjelent 7. számában Tarnai János, kúriai tanácselnök kezd meg egy nagy értékű terjedelmesebb büntetőjogi tanulmányt A politikai bűntett címen. (Első közlemény: Bevezetés. — I. A politikai deliktum a belföldi jogban. — II. A politikai deliktum a nemzetközi viszonyokban.) — Moizer Imre: A fiatalkorúak bűncselekményeinek közvetlen okai címen értekezik, különösen kiemelve a kínálkozó alkalom, a nyomor, a háború folytán az ifjuság életviszonyaiban beállott változások és a mozgó szinházak hatását a fiatalkorúak bűnözésére. — Végül Szilassy Pál dr.: A hadiszállítás iránti szerződésről és az alvállalkozóról cimű értekezésében az ilyen fő- és alvállalkozói szerződések megszorító magyarázata mellett száll síkra.

Ügyvédjelölt jó praxissal, társas-bíróságnál is tárgyalhat, azonnali belépésre irodát keres. Cím: Dr. Hodosi Nagyvárad, Pannónia-szálloda. 15720

Ügyvédjelöltet keresek azonnali belépésre. Dr. Ungár Dezső ügyvéd, Törökszentmiklós. 15723

Dr. Szücs Nándor és dr. Füredi Ferenc szolnoki ügyvédek közös irodájukba keresnek fiatal ügyvédet, ügyvédhelyettest vagy gyakorlott ügyvédjelöltet. Fizetés megállapodás szerint. 15722

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 20. szám. Budapest, 1917 május 20.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Muntyán István* temesvári kir. törvényszéki tanácselnök: A bírói hatalom fejlesztésének akadályai. — *Dr. Sándor József* a fiatalkorúak brassói bírája: A nem házassági gyermek helyzetének szabályozása a Ptk. javaslatában. — *Dr. Hevesi Illés* budapesti kir. törvényszéki bíró: Az életbiztosítás és a hadikockázat. — Szemle.
Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

A bírói hatalom fejlesztésének akadályai.

A háború törvénykezési eseményei eddig nem tapasztalt mérvben irányították a közfigyelmet a bírák és általában az igazságszolgáltatás felé. Bizonyos ügyek fölött a közvélemény nem tud napirendre térni s amikor cikkekben, parlamenti beszédekben panaszkodnak és keresnek magyarázatokat, sok szó esik a bíró személyes helyzetéről is.

Nem most vették észre e helyzet dísztelenségét és méltatlanságát; foglalkoztak ezzel már előbb is. De míg korábban az érdeklődés a bírói hatalom méltóságának, a hatalmat gyakorló bíró túlszegény személyes viszonyaival való jóakaratú, de nem mindig tapintatos összehasonlításából indult ki, addig most — bizonyára a bírói kar nem csekély megnyugvására — a törvénykezés nagy feladatai állíttatnak előtérbe.

Az utolsó évtized politikai botrányperei s most a hadseregszállítások ügye végre kiemelték a bírói tiszt nagy fontosságát az eddig dívó közhelyszerű méltatástól. Most már nemcsak közvetlen érdeklődők hangoztatják, hanem a nagy magyar társadalom irányadó részeit is áthatja az a meggyőződés, hogy jó igazságszolgáltatás nélkül valamennyi más köztényező működése problematikus, hogy justitia valóban regnorum fundamentum.

E meggyőződés kialakulásával aztán lépést tart az a belátás, hogy a háborús viszonyokkal aggravált modern törvénykezés szinte emberfölötti követelményekkel lép a bíró elé, kinek a legteljesebb függetlenség mellett rendkívüli képességekkel, nagy szaktudással, nagy műveltséggel és mindent átfogó emberséggel kellene rendelkeznie, hogy minden mást fölülmúló közfeladatainak megfelelhessen.

Talán nem tévedek, ha a törvénykezésünk ellen elhangzott keserű kritika tengelyét abban a nyíltan ki nem fejezett, de kiérezhető meggyőződésben látom, hogy éppen ezen a ponton, a feladatok és a képességek ütköző pontján forog fen inkongruencia.

Ha az ítélet súlyos esetekben nem azt hozza, amit a legszentebb érdekei miatt nyugtalan közvélemény vár; ha túlcsapott vagy innen maradt azon a határon, amit a közvélemény a bírói ítélet számára soha előre ki nem jelölhet, de utólag mindig számon kér: e kritika szellemében az okot abban kell keresni, hogy az ítélkező ember, a bíró kisebb volt a feladatánál, hogy nem tudott ítéletével oda felemelkedni, ahol a helyes eldöntés nívója fekszik.

Szóval többet kellett volna tennünk, mint amit bírtunk, helyesebben többre vállalkoztunk, mint amennyire képességeink mellett jogcímünk vala.

Mint bíró a tételt nem vitathatom. Elvégre is, eskünk szerint, kötelességünket erőnk és tehetségünkhöz képest tartozunk ellátni s alig hiszem, hogy e szempontból bárki alapos panaszszal élhetne. Meggyőződésem szerint azonban a személyes insufficiencia — ha ugyan tényleg fenforog — csak következmény s mint ilyen csak másodrangú tényező. Nagyobb hibák vannak magában a bírói szervezetben s abban a felfogásban, azokban a törvénykezési intézményekben, amelyek ezt a hibás bírói szervezetet megkövetelték, kifejlesztették és még az új perrendben is tovább éltetik.

Keressük csak azt a szellemet, amely törvénykezési rendszerünket megteremtette és fölszerelte.

Törvényhozás és főfelügyelet modern törvénykezésünk első fölszerelése alkalmával lényegileg annak a közfelfogásnak hatása alatt állottak, amelyek a törvénykezésben elsősorban az állampolgárnak polgártársával szemben álló érdekét, tehát a magánérdeket, a magánérdekösszeütközések kiegyenlítését és szabályozását tartotta szem előtt. Ezért vallotta rendületlenül, hogy a felek urai a pernek.

Ebben a felfogásban aztán a törvénykezés gyakorlatilag tekintve, mindenekfölött magánügy, amely csak valamelyes távoli vonatkozásban, inkább elméleti alapokon szélesül közüggyé, ott például, ahol e magánérdekeknek következetesen hibás kiszolgálása vagy büntetőjogi biztosítása már a magánérdekek nagy csoportjait veszélyezteti.

A magánérdek mellett azonban mindig ott van s bizonyos előfeltételek mellett a szertelenségig fokozódik a soha semmivel sem megnyugtatható *magánérzékenység.*

Közönségünket az ilyen abnormális jogérzékenység jellemzi; jogérzékenység, amely a jogért való kitartás becsületbeli kötelességét sokszor túlozva, a konok perlekedésig, patvarkodásig megy; közfelfogásos kialakulásában pedig mint jogszentimentálizmus befolyásolta törvénykezésünk alapvető munkáját.

Mint szentimentálizmus, mint aprókat dédelgető és értük legfontosabb törvénykezési érdekeinket kockáztató érzelgősség érvényesült például a hatáskörök megállapításánál; amikor minél szélesebb érdekkörök számára akarván biztosítani a társasbíróság intenzív ítélkezését és a fellebbviteli fórumok ellenőrzését, nem számolt tényleges törvénykezési erőinkkel és a pertartam elhúzódását, a felsőbb fórumokról visszadobált perek elposványosodását, a hátralékok felszaporodását, a legfőbb bíróság elárasztását és szervezeti hipertrófiáját eredményezte. Mint szentimentálizmus érvényesül ma is a perenkívüli joganyagnak bírói hatáskörben való megtartásánál, a társasbíráskodásnak elsőfokon való fentartásában, a jogorvoslati rendszer körülményességében s itt különösen a felülvizsgálat intézményében, amelynek bátortalan és következetlen szerkezete a tényállás kérdésében még másodfokon se garantálhat végleges eredményeket.

Tessék csak bűnügyekben az ítéleti eredményeket összehasonlítni azzal az apparátussal, amely ez eredményeket létrehozza s az elfogulatlan bíráló nem fog szabadulni a «nascitur ridiculus mus» szemrehányásától ha elgondolja, hogy egy tízkoronás pénzbüntetés kiszabása és végrehajtása több mint tíz embert foglalkoztatott.

Nincsen olyan társadalom, amely az ilyen rendszerrel járó intézmény- és embertékozlást fájdalmas pontokon meg ne sínylené. Megszenvedjük mi is abban a bürokratikus karakterben, amely úrrá lett törvénykezésünkben s az alábbiak hatása alatt a legértékesebb garancia, a hivatalnok személyes felelősségérzetének gyöngülésére vezetett.

A demokrácia nagy elvének társadalmi térfoglalása a közfeladatok körében mint specializálódás érvényesült.

A régi egységben felismertetnek a szétágazások, az elvi ellentétek s a régi magyar állam általános adminisztratív hatalmi egysége, a vármegye felbomlik funkcionális tényezőire. A közigazgatás elkülöníttetik a bíráskodástól s az előbbeninek is úgyszólván csak a legszorosabb értelemben vett politikai része marad meg a régi kezekben, a többi ellenben átmegy új elvek alapján szervezett és működő új hivatalok hatáskörébe.

Ez új hivatalok részben még a régi megszokott nevek alatt működnek ugyan, de a régi presztizst már nélkülözik; ez mindenestől ott maradt és ott porlad a vármegyénél. Sőt a közéletben szóhozjutott új tényezők, a széles néprétegek és a szaporodó értelmiség, egyenesen megkövetelik a régi hagyományokkal való szakítást; követelik különösen a hivatali hatalom személytelenítését, mert szerintük a régi kormányzati rendszer éppen a hatalom személyes karakterében kompromittáltatott és mert a hivatali hatalomnak személyi megtestesülése a szükséges közellenőrzést a személyi ellenőrzés kényelmetlen terére játsza át és ezzel a bírálat szabadságát veszélyezteti.

De az új hivatalokban helyet foglaló új embereknek is jobban megfelelt az a felfogás, amely a nyílvános személyes felelősség helyébe az általános hivatali felelősség elvét helyezi s ha el is ítéli a hivatalt, magát a hivatalnokot a legtöbbször futni hagyja.

Igy aztán a közvélemény előtti személyes felelősség révén háttérbe szorult a hivatali intézkedések személyes jellege is; eltűnik az önálló kezdeményezés, elhomályosulnak mindazon előnyök, amik a hivatali kötelességek személyes felfogásából és a közfelelősség érzetével egyensúlyozott személyes jellegű ellátásából származnak; sablónok foglalják el a helyüket és kifejlődik a bürokratizmus legjellemzőbb vonása, az embert, a hivatalnokot teljesen abszorbeáló szervezet.

Ez a bürokratikus jelleg hozza magával, hogy az igazságot nem az ember, hanem a szervezet szolgáltatja. A szervezeten, az intézményeken nyugszik a súly, ezeknek kieszelésén, kiszélesítésén, szaporításán fárad a szervező ész, az ember ellenben háttérbe szorul, csak távolabbról érdekli a szervezőt is, meg a jogkeresőt is, csak másodrendű tényező, akinek kiválasztására nem kell több gondot fordítni, mint bármely más államkerékforgatónál. Fődolog az, hogy működése a testületben, bírótársainál és a pervezetés formaságaiban irányítást, ellenőrzést találjon s hogy a netáni hibák kijavításához elegendő fórum álljon rendelkezésre.

«Not men, but measures», mondhatnánk egy híres mondás változataként. Fórumokra és intézményekre van szükségünk és ezeket viszont dotálni kell megfelelő számú és folyton szaporítandó közegekkel, mert különben megáll a gép és az emelkedő forgalom mellett a tömegmunkává degradált törvénykezésben nem szolgáltathatja a várt statisztikai eredményt.

Igy fejlődtek a dolgok odáig, hogy a magyar törvénykezés ellátásához 1913-ban már több mint háromezer bíró és jegyző volt szükséges, olyan óriási szám, amelyet sem ez ország népessége, sem vitás vagyonforgalma, vagy a bűncselekmények száma és természete észszerűen nem indokolhat, a törvénykezés feladatainak hibás értelmezése és a rossz szervezet ellenben elkerülhetlenné tettek.

És a bírói testület e számbeli túltengésében a tökéletlen funkcionálás főoka is adva van.

Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a miénknél haladottabb társadalmak se tudnának egyszerre 3000 kiválóságot pusztán csak a törvénykezésük szolgálatába beállítani. Sok közt sok különböző érték akad s e különböző értékeket a természeténél fogva merev bírói szervezetekben nem mindig lehet úgy csoportosítani, hogy minden egyes törvénykezési feladat a bonyolultságának és fontosságának megfelelő erejű elintézőkre találjon. Ezt a sok bírót mindig mindenféle ügyek foglalkoztatják s ezért, valamint a kiválóbbak munkaereje és munkakedve sokszor szétforgácsolódik haszontalanságokon, úgy viszont a gyengébbek néha erejüket meghaladó feladatok elé kerülnek s ezeket aztán úgy oldják meg, ahogy éppen tudják.

De ugyanaz a szellem, amely az egyik vonalon nem tudott ellentállni szentimentális áramlatoknak, a másik vonalon teljesen behódolt a törvényi omnipotencia elvének, anélkül, hogy a bírói hatalom párhuzamos kifejlesztéséről kielégítően gondoskodott volna.

A törvény a társadalom legszebb gondolata. Törvényt alkotni annyi, mint felismerni és megadni a társadalmi rend elemeit, a törvényhez ragaszkodni, a törvényt megtartatni annyi, mint akár a legnagyobb áldozatok árán is akarni, megvalósítani azon előfeltételeket, amelyek közt rendezett társadalomban élet és fejlődés egyáltalában lehetségesek.

És minél magasabb, minél általánosabb vonalon szabályoztatnak az előfeltételek, annál maradandóbb intézmények létesülnek, annál magasztosabb az érzület is, amely polgárt és törvényt összeköt.

Ez az érzület igen erős guvernementális eszköz s a modern államélet lényegileg ezt tartja szem előtt, amikor igen bonyolult berendezkedései számára ethikai biztosítékokat keres s a bőbeszédű törvények szinte beláthatlan sorozatával kormányoz.

Amikor azonban most mindent, de mindent törvénnyel akarunk szabályozni s összes közérdekeinket, a legkisebbtől a legnagyobbig, mind valamennyit a törvény presztizsével szeretnénk körülvenni: a máról holnapra alkotott, módosított, kiegészített, visszavont, megtagadott rendelkezések tömkelegében szétporlad a törvény szentségébe vetett hit s jogi formalizmussá gyöngül az ethikai kapocs, amely a polgárt az államszerkezethez hozzáfűzte.

A törvény szentséges gondolata tehát profanálva van. Nem akarunk, de nem is tudunk benne egyebet adni, mint jogszabályt s itt is kénytelenek vagyunk lemondani az általános irányító hatásról épúgy, mint az általános alkalmazhatóságról.

A modern törvénynek nincs általános irányító hatása, mert az ethikai háttért, perspektívát nélkülöző rendelkezések a gazdasági érdekharcban a felek számára éppen csak annyit jelentenek, mint minden más forgalmi tényező. Megtartatnak vagy megkerültetnek, de sohasem a közszellemnek a törvényben kifejezést keresett erkölcsi célzatai, hanem mindig csak a magánérdek az, ami a jogügyletben testet ölt s a passzívnak tekintett törvényt eszközként használja fel.

A típusnak vélt esetből merített szabályok viszont soha se tudják kimerítni az élet roppant változatosságát. Eltekintve attól, hogy a törvény lassú felkészülődésénél fogva mindig csak a tegnap viszonyait rendezheti, a ma, a most követelményeivel ellenben már nem tud lépést tartani: a törvényes rendelkezéseknek lehetetlen olyan kimerítő tartalmat, olyan tökéletes szövegezést, olyan rugalmasságot kölcsönözni, amely a gyakorlat minden esetére síma alkalmazhatóságot biztosíthatna.

Az Élet éppen végtelenül gazdagabb, tartalmasabb, mint a Törvény, semmiképpen se fér el ennek rendelkezései közt s ha nincs harmadik hatalom, amely a jogviszonyok perbeli likvidálásánál *a saját auktoritásából* pótolja a társadalom morális intencióit, a hajlékonyságot, a kimerítő teljességet, mindazt, amit a törvény szerkezetébe beszorítani már nem lehet: akkor *az Élet kimarad az ítéletből s az Élet szempontjait reklamáló, az ítéletet e szempontok szerint elbíráló közszellem nem talál megnyugvást a bíró működésében.*

Szükséges tehát a speciális bírói hatalom. Szükséges a törvény akaratából, a törvény rendelkezésénél fogva, a törvény által meghatározott esetekben a törvény fölé emelkedő impérium, melynek erejénél fogva a bírói legmagasabb szempontokon nyugvó belátásától függ konkrét esetekben a törvény meghatározott rendelkezését alkalmazni vagy mással pótolni s ekként jog helyett igazságot szolgáltatni.*

Ilyen kivételes, ilyen magisztratuális hatalommal a magyar bíró nem rendelkezik. Történtek ugyan félénk kísérletek a bíró diszkrécionális hatalmának kitágítása körül, ezek azonban az Élet igazságkövetelményeihez képest csak csekélységek.

Lényegben a mi működésünk semmiben se különbözik más törvénytalkalmazó hatóságok működésétől. Egész hatalmunk a törvény és jogmagyarázat sikamlós talaján érvényesül, itt szolgáljuk a joggal szemben az igazságot, amennyire éppen lehet-

* Hogy mennyire szükséges ez a discretionalis bírói hatalom a gazdasági harcban leginkább exponált kötelmi jogi téren, a háborús forgalmi viszonyok nagyítása mellett látható a legtökéletesebben. A gyanús konjunkturák e jog birodalmában most egyenesen a törvény nevében és bírói asszisztenciával realizáltatnak azok a nyereségek, amelyeknek a közforgalom a legkínosabb nélkülözéseket köszönheti és amelyeket a közlelkiismeret szava megbélyegez.

séges, egyebekben azonban a háromezer magyar bíró tehetetlen az adott jogkeretekkel szemben.

Háromezer magisztratus imperium nélkül.

Orgánikus túltengés ez s mint ilyen a bajok elhárításának legfőbb akadálya.

Az észszerű kereteken túlnőtt bírói testületben a tagok igen nagy száma nemcsak a feltétlenül szükséges szelekciót teszi lehetetlenné, hanem azt is kizárja, hogy a bíró magisztratuális hatalma növeltessék.

Nyilvánvaló, hogy háromezer embert se kivételes hatalommal felruházni, se kivételes társadalmi helyzetbe juttatni nem lehet. Ameddig a testület ilyen népes marad, addig bürokratikus szervezete és működésének bürokratikus jellege se változhat, addig bürokrata a bíró maga is s nem lehet reményünk a jogos várakozásoknak megfelelő jobb eredményekre.

Le kell szállítani ezt a létszámot felére, harmadára, de mindenekfölött akarni kell azokat a szervezeti és alaki jogi változtatásokat, amelyek ezt a leszállítást lehetővé teszik.

Akarni kell a bírói funkciónak a peres joganyagra való korlátozását az összes jogpoliciális anyagok kizárása mellett; akarnunk kell a községi- és rendőrbíráskodás kiterjesztését; akarnunk kell az egyes bírói rendszert az elsőfokon kivétel nélkül, sőt a kir. törvényszékek másodfokú ítélkezésében is; akarnunk kell az összes többi fellebbvitelben a hármas tanácsokat, el kell törülni és alkalmas nyilvántartó-könyvvel pótolni a külön jegyzőkönyvezést és ítéletindokolást a járásbírósági büntető eljárásban mindenütt, másutt pedig csak az elkerülhetlenül szükséges mértékben megkívánni; akarnunk kell a fellebbvitel megszorítását és különösen a felülvizsgálatnak a jogkérdésre korlátozását.

Az adott keretekben nem lehet célom a kimerítő felsorolás és bővebb kifejtés. Meg kell elégednem azzal, ha a felhozott példák az olvasóban felkeltik azt az impressziót, hogy a megoldást a törvénykezési anyagok helyes kiválasztásában és a személyes garanciák irányában keresem.

Ha egyszer a törvénykezés alá szorosan nem tartozó joganyagok szeparáltattak s maga az eljárás megszabadul felesleges koloncaitól, a számszerűen csökkent feladatokat kevesebb bíró, intenzívebb munka kifejtése mellett, magasabb színvonalon végezheti s e valóban magisztratuális jellegű működésben aztán a közszellem is föltalálandja majd azt az ideális színvonalt, amit a modern törvénykezés számára a jelen körülmények közt hiába keres.

Dr. Muntyán István.

A nem házassági gyermek helyzetének szabályozása a Ptk. javaslatában.*

Az apai név hordását illetően a tervezet első szövegezése arra a jogi állapotra helyezkedik, hogy a nem házassági gyermek anyja nevét viseli; ha a gyermek természetes atyja az anyakönyvvezető előtt személyesen vagy közokiratban elismeri a gyermeket, neki családneve viselését az anya beleegyezésével megengedte és az a születési anyakönyvbe bejegyeztetett, a gyermek az anyja családneve helyett az atya családnevét hordja. Ha a gyermek 14. életévét már betöltötte, az ő beleegyezése is szükséges. Az ily gyermek fölött anyja halála után vagy az anya szülői jogának felfüggesztése esetén a szülői jog a természetes atyát illeti.

Örökjogi kapcsolat apa és gyermeke között nincs.

A második szövegezés a nem házassági gyermeknek ugyancsak két kategóriáját különbözteti meg: az el nem ismert és az apa által elismert gyermekek csoportját. Ha az apa a gyermeket magáénak ismeri és ez az elismerés bizonyos törvényes formák között történik, akkor ez a gyermek «elismert törvénytelen gyermek» és jogosítva van az apai név hordására. Ez az elismerés kihat a gyermek ivadékaira, akik az elismert gyermek törvényessége esetében az elismerő atya ivadékai volnának, de nem hat ki az atya rokonaira. Az ily gyermek az atyától úgy követelhet eltartást, mintha ennek törvényes gyermeke volna. (227—230. §§.)

Az elismert törvénytelen gyermek atyja után annak felét örökli, ami neki jutna, ha mint törvényes gyermek örökölne. (1531. §.)

Ha az örökhagyónak törvényes örökösödésre hivatott ivadéka, vagy más rokona vagy házastársa nem marad, az elismert törvénytelen gyermek vagy ivadékai a korábbi (1534.) szakasz szabályainak megfelelő alkalmazásával a hagyaték egészében törvényes örökös. (Ez a Code civil álláspontja is.)

A gyermek anyjának halála után, vagy ha az anya nem gyakorolja szülői jogait, az atyát illeti meg fölötte a gyámság.

Ezenfelül az atyai név hordásának lehetősége fenforog még az utólagos házasságkötés és a királyi kegyelem által való törvényesítés, nemkülönben örökbefogadás esetén, mely utóbbi esetek a jelenben is fenállanak.

A második szövegezés tehát az elismert nem házassági gyermeknek megadja az apai név hordásának jogát és bizonyos korlátozás mellett belekapcsolja a gyermeket az apai örökjogi kötelékbe, nem tevén e részben különbséget — miként a norvég törvény — az ingatlan és ingó vagyonban való örökösödés között. De másrészt a névhordozás lehetősége szűkebb, mint Norvégiában, ahol nemcsak az elismert, tehát a kevesebb, hanem a bírói ítélettel az apjáénak kijelentett gyermek is jogosult az apai név hordására. De mindenesetre hatalmas lépés a jogfejlődés területén.

A képviselőházi bizottság a tervezet második szövegezésében foglalt e lényeges változásokat törölte és e részben a status præsens álláspontjára helyezkedett. Indokolta ezt azzal, hogy egyrészt az elismert törvénytelen gyermek külön családi státusának intézményszerű szervezésére szükség nincs, lényegben pedig azzal, hogy ezen intézkedések a törvényes gyermek és házastársnak, valamint a házasság erkölcsi tisztaságához fűződő nagy érdekeknek sérelmére szolgálnának. Egyébként is az a cél, amelyet a második szövegezés tervez, a királyi kegyelem és az utólagos házasság útján való törvényesítés, valamint örökbefogadás által elérhető.

A második szövegezéssel szemben azt az újítást tartalmazza, hogy a törvénytelen gyermek kifejezés helyett a természetes gyermek kifejezésének használatát javasolja.

Kifejezetten örökjogi jogosítványokkal a nem házassági gyermeket fel nem ruházza. E részben egyetlen intézkedése az, hogyha az apa elhal, örökösei a gyermektartási összeget megválthatják, amely megváltási összeg a köteles résszel egyező nagyságú; ez az intézkedés eszerint nem az örökjog kötelékébe vágó, mert csak a tartási összeg mérvét szabja meg hagyatéki arány szerint.

A tervezet bizottsági szövegezése a nem házassági gyermek helyzetének szabályozását illetően ezek szerint a második szövegezéssel szemben visszaesést mutat, helyesebben a második szövegezésű tervezet a kérdést radikálisabban kívánja megoldani.

Ami már most azt a kérdést illeti, hogy fajgyarapítási és pedagógiai szempontból a gyermek jogai védelmének, másrészt a családi élet ethikai alapjának védelme szempontjából a kérdésnek minő törvényhozási szabályozása lenne kívánatos, úgy tetszik, hogy teljesen az egyik tervezetbeli megoldás sem helyes.

Nem helyes az első szövegezés, amely részben a jelenleg is fenálló merev jogszabályokat kívánta törvénybe iktatni, mert a korábban előadottak szerint, eltekintve a gyermek nem kicsinylendő érdekeitől, fajgyarapítási szempontból is feltétlenül kívánatos a kérdésnek a más fejlődő élet követelményeinek megfelelő megoldása, arra figyelemmel, hogy a nem házassági gyermek helyzete tekintetében is folytonos a jogfejlődés.

Ugyanezért nem helyes a képviselőházi bizottsági szövegezés sem. Indokolását illetően azért nem, mert nem áll, hogy az apa által való elismerést egyéb intézkedésekkel lehetne pótolni. Az utólagos házassággal nem mindig, mert ezáltal esetleg bigámia állhatna elő, királyi kegyelemből való törvényesítéssel sem részben, mert ez nem jogosultság, hanem kegyelmi tény, részben azért, mert a 120. §. értelmében ezzel az anya szülői joga megszűnik, ami által viszont a gyermeknek az anyjával szemben való családi állapota és helyzete szenved sérelmet; örökbefogadással sem, mert ehhez a házastárs hozzájárulása szükséges és mert a 122. §. értelmében nem fogadhat örökbe az, akinek törvényes ivadéka van.

Azon indokolása, hogy az elismert törvénytelen gyermek külön státusának intézményszerű szervezésére szükség nincs, azon felfogásból adódott, hogy magát az intézményt el nem fogadta.

Úgy a gyermek jogainak védelme, mint a fajgyarapítás szempontjából legközelebb áll a helyes megoldáshoz a tervezet má-

* Részlet szerzőnek a Magyar Gyermektanulmányi Társaságban tartott előadásából.

sodik szövegezése, mely az elismert gyermeknek elismerés tényénél fogva az apai név hordását megengedi, jogot ad a törvényes gyermeket megillető tartási összeghez, némi korláttal az apai örökjogi kötelékbe beviszi. Ezenfelül — ez inkább az atyát illető jogosítvány — az anya halála után, vagy, ha az anya szülői jogát nem gyakorolja, az atyát illeti meg a gyámság.

Ez a megoldási mód a családi élethez fűződő nagy ethikai értékeket alig érinti, mert tisztán az atyai akaratra bízza azt, vajjon a gyermek e kötelékbe belépjen-e. Feltételezendő az ilyen apáról az, hogy gyermekét akkor fogja a magáénak elismerni, ha ezen elismerés által családi érdekeket nem sért, ha pedig sért, akkor ez a sértés csak látszólagos, de eredményében igazságos jógkiterjesztés.

A tervezetnek ekkép kontemplált megoldása a névviselést illetően a norvég megoldásnál helyesebbnek látszik.

A norvég törvény ugyanis az elismert gyermeken felül az apai név viselésének jogát azon nem házassági gyermekeknek is megadja, akiknek az apától való leszármazása bírói ítélettel megállapított.

A megoldás súlypontja erre a kérdésre nehezedik: arra, vajjon a bírói ítélet apasági megállapítása elfogadható-e olyannak, amelyre családi és örökjogi vonatkozásokat alapítani és továbbfejleszteni lehet.

E részben maga a tervezet is érzi, hogy a bírói ítéletnek abszolut ténymegállapító ereje nem lehet, egyrészt abban az intézkedésében, hogy csak az elismert gyermekeknek adja meg a jelzett jogosítványt, másrészt abban a bölcs és óvatos törvényszövegezésben, hogy «a törvénytelen gyermek atyjának a 216—230. §-okban foglalt szabályok szempontjából azt kell tekinteni, aki az anyával a gyermek fogantatásának idejében stb.». Ez a 216—230. §. pedig az eltartás idejét, módját, nagyságát szabályozza, tehát a tervezet is csak a tartás szempontjából tartja szükségesnek az apaság megállapítását, nem pedig közjogi jogosítványok szerzésének szempontjából.

A szövegezés bölcs és óvatos.

Ámbár a bírói ítélet a tények szorgos mérlegelésén alapuló jogállapotrendezés, de épen azért, mert e részben lehetnek a tények a legnagyobb homályban, az apasági perekben keletkezett ítéletek legnagyobbrészt nem a tények ismeretén, hanem a tágabb értékű bírói meggyőződésen alapulnak.

Ép azért a tartásra kötelező ítéletek óvakodnak is az apaság ítéleti megállapításától és a tartási kötelezettséget nem családjogi alapból, hanem tisztán kötelmi jogi alapból állapítják meg akkor, amidőn adva van a ténybeli megállapítás, hogy a tartást kereső anyával a perbevont apa nemileg érintkezett. Emellett természetesen nincs kizárva annak lehetősége, hogy a gyermeknek nem a tartásra kötelezett az apja. Hogy ennek dacára a bírói ítélet mégis tartásra kötelez, jogpolitikai oka abban a társadalmi felfogásban rejlik, hogy a gyermek tartására az egész társadalmat kötelezni nem lehet, vagy a nem házassági gyermek tartását nem szabad kizárólagos állami feladattá tenni, hanem, ha adva van annak a lehetősége, hogy a gyermek fogantatását a perbevont okozhatta és ezáltal a gyermekhez valószínűen közelebb áll, mint más, akkor a tartás kötelezettsége reá hárítandó.

De az apa vagy az apának kijelölt által való tartás és ennek családi állapotába való részleges vagy teljes beillesztés nem azonos fogalmak. Még fajgyarapítási szempont sem teszi kívánatossá annak az abszolut elvnek törvénybeiktatását, hogy az anya által perbevont személy, mert a gyermek esetleg tőle származhatott, de nem bizonyos, hogy származott, tűrje az apa részleges családi állapotába és örökjogi kötelékébe való beléptét még akkor sem, ha a nemi érintkezés bíróilag megállapíttatott.

Mert azzal a véghetetlenül fontos elvvel, hogy a megfogyatkozott faj minden lehető módon gyarapíttassék, teljesen egyenlő fontosságú az az elv is, hogy a családi élet tisztaságán és erkölcsén rés ne üttessék. A most zajló világháború elég nyomatékos figyelmeztető arra, hogy a szerte lerombolt erkölcsi világrendet helyre kell állítani és hogy a népek e nagy csatájában az a nemzet állja meg helyét, amelynek «támasza, talpköve a tiszta erkölcs».

Ezért csak helyeselhető a második szövegű tervezet azon gondolata, hogy e jogok valamennyi nem házassági gyermekre vonatkozóan nem terjesztendők ki, hanem bölcs mérsékléssel csak az elismert gyermekekre vonatkozóan. Mert az elismerés nemcsak az anyával való érintkezésnek, hanem egyúttal a nemzésnek is elismerése és így ebben az esetben az eltartásnak nem is kötelmi, hanem családjogi az alapja.

A második szövegű tervezet 227. §-a értelmében az apa által való elismerésnek csak akkor van hatálya, ha az elismerés az atya és a gyermek közt létrejött és közokiratban foglalt szerződésben történt. A tervezet e részben azon a jogi álláspontón van, hogy csak oly elismeréshez fűződhetnek a házassági gyermeket is megillető jogosítványok, amely közhatósági személy előtt történik, másféle ily elismeréshez joghatály nem fűződik. Ezáltal azonban a nem házassági gyermekeknek csak egy parányi kategóriája élvezhetné a jogkiterjesztést. A nem házassági gyermekek legnagyobb tömege a mezőgazdasági és ipari munkáselemből kerül ki: amazoknál a jellegzetes konzervatív felfogás, azoknál és ezeknél kényelmi szempont, a családi élet megbolygatásától való félelem és több más szempont a minimumra redukálja az eseteket, amidőn az apa elmegy a gyermekkel vagy ennek kiskorúsága idején az anyával a közhatósághoz és elismerési akaratát okiratba foglalja.

De mert gyakori az az eset, hogy az apa akár hatóság előtt, akár magánszemélyek előtt a gyermek megszületése után vagy előtt oly beismerő nyilatkozatot tesz, amelyből kétségtelen vagy legalább is igen valószínű, hogy a gyermeknek ő az apja, másrészt mert misem indokolja annak a szigorú álláspontnak elfoglalását, hogy csak oly közokiratban történt elismeréshez fűződjenek jogosítványok, amelyek az apa és gyermekének erre irányuló egyező akaratát tartalmazzák, misem áll annak útjában, hogy jogkiterjesztésben részesítsük azokat a nem házassági gyermekeket, akiket bármely formában az apa a magáénak elismert és ez az elismerés közokiratba foglaltatik vagy bíróilag megállapíttatik.

Ugyancsak jogkiterjesztésben részesítendők azok a nem házassági gyermekek is, akik erőszakos nemi érintkezés következtében születtek;

akiknek szülői bebizonyíthatólag concubinátusban éltek a vitás időben;

annak az anyának a gyermeke, akinek az apa a vitás idő előtt vagy időben házasságigéretet tett.

Ezen esetekben pedig az atyai név hordásának lehetősége mellett nincs ok arra, hogy a gyermekeket az atyai örökjogi kötelékből akár egészben, akár csak részben is kirekesszük. És ez esetben a gyermek anyakönyve akként javítandó ki, hogy abból a házasságon kívüli születés ténye egyáltalában kimaradjon, az elismerés ténye pedig az anyakönyvi kivonatokban helyt ne foglaljon.

Ehhez hasonló álláspontot képvisel nagyrészt a francia, a luxemburgi, az olasz, a spanyol és portugál törvényhozás is.

És mert a kérdésnek ebben az irányban való szabályozása a családi élet ethikai alapjának sérelmére nincs, másrészt mert a fajgyarapításra előnyösen ható tényező, végül az ily módon való szabályozás által a nem házassági gyermekek egy nagy kategóriája oly jogokhoz jut, amelyeket eleddig nélkülözött és ezáltal nagyobb fizikai védelemben részesül, törvényhozásunknak arra az álláspontra kell helyezkednie, hogy a jelzett jogosítványok megadandók az önként elismert (reconnaissance volontaire) és a bírói ítélet erejével (reconnaissance judiciaire) elismert gyermekeknek is, a törvényszövegezésnek képezvén feladatát az utóbbi alá szubszumálható esetek tüzetes felsorolása.

Maguknak a jogosítványoknak matériális terjedelmét illetően a második szövegű tervezet álláspontja a gyermek családi állását illetően helyes. Hogy ez miben áll, arról korábban volt szó.

Ugy fajgyarapítási, mint fajfentartási, nemkülönben pedagógiai szempontból azonban a nem házassági gyermekeknek hatványozottabb mértékben való védelmére van szükség. Épen annál a körülménynél fogva, hogy a nem házassági gyermek családi vonatkozása a legkisebb, családi helyzetében a szülők harmónikus szeretetét nélkülözi, a társadalomvédelmi intézményeknek vele szemben kell a leghatályosabban megnyilatkozni és ily kívülről ható szurrogátumokkal kell pótolni a szülők védő és óvó szeretetét.

A csecsemővédelmet velük szemben intézményesen és nem ötletszerűen kell megszervezni. Hogy mikép, annak a megoldása inkább az orvostudomány keretébe tartozik, de kétségtelen, hogy erélyesen és következetesen végrehajtott intézmények azok, ame-

lyeket e részben meg kell valósítani, mert csak ezáltal remélhető a megszületett gyermekek fizikai védelme. És ennyire fontos és a nem házassági gyermek fizikai védelmét célzó megvalósítandó intézmény lenne a hatályosan és eredményesen keresztülvitt anyavédelem is.

Egymagában azonban a fizikai védelem kevés.

Köztudomású immár az a tény, hogy a háború a fiatalkorúak kriminalitását megnövelte. Ennek egyik főoka abban rejlik, hogy a fiatalkorúak erkölcsi védelme meglazult, itt-ott teljesen megszűnt. Az erkölcsi védelemnek fegyelmező hatalommal is kell bírnia.

E fegyelmező védelemben ép a nem házassági gyermekek részesülnek a legkevésbé.

Pedig nem szabad feledni azt a statisztikai törvényszerűséget, hogy a kriminális fiatalkorúak egy tekintélyes része a nem házassági gyermekek közül kerül ki, aminek nem csekély oka az, hogy az anya fegyelmező ereje gyenge, esetleg semmi.

Ha a törvényhozás elég bölcsen szükségét látta annak, hogy a kriminalitás fiatalkorú fejlődésének ellenőrzésére bizonyos esetekben pártfogó rendelendő, preventív szempontból ugyanolyan fontos annak az elvnek az intézményszerű megvalósítása, hogy a nem házassági gyermek fejlődésének, nevelésének és megóvásának érdekében a pártfogói intézmény felállíttassék.

A törvényhozások egyik-másika ezt az elvet akként valósítja meg, hogy a nem házassági gyermek részére gyámot rendel.

Semmi akadálya annak, hogy a gyámkirendelés elve nálunk is megvalósíttassék akkép, hogy kimondandó, mikép minden nem házassági gyermek részére a gyámhatóság már a születés bejelentése idejében az anya kizárásával, helyesebben az anya mellé gyámot rendeljen ugyanoly széles jogkörrel, mint amilyen az apátlan vagy szülőtlen házassági gyermek gyámja, esetleg közgyámi hatáskörrel, aki a gyermek fizikai és erkölcsi fejlődését figyelemmel kísérné az anyánál, kihelyezés esetén az eltartónál, esetleg a menhelyi telepszülőknél.

Ahogy nem csalódtunk társadalmunkban akkor, mikor feltételeztük, hogy a kriminális fiatalkorúakat védelemben részesíti, ép úgy bizonyosra vehetjük, hogy a nem házassági gyermekek gyámságát, védelmét ugyanoly szeretettel és megértéssel fogadja. Mivel pedig szerzett tapasztalatok szerint vérségi kapcsolat hiányában a megértő szeretet mellett az anyagi érdek az az eszköz, amely a pártfogót hivatásának komoly és eredményre kiható gyakorlására kötelezi, a pártfogó hivatásos tisztviselő legyen, akár a meglévő hivatalnoki hierarchia keretén belül, akár azon kívül.

Megjegyzendő, hogy a képviselőház bizottsági javaslata ez irányban már némi intézkedést tartalmaz. 238. §-ban meghatározza, hogy oly vagyontalan, különösen nem törvényes származású kiskorúak részére, akik nincsenek valamely intézetben, a gyámhatóság, ha nincs aki a gyámi tisztre számot tarthatna, a közigazgatásnak erre a célra kijelölt közegét rendeli ki gyámul, ha más gyám kirendelését nem tartja szükségesnek. Ezt, arra figyelemmel, hogy a 228. §. szerint a kiskorú akkor tartozik gyámság alá, ha szülői nem élnek, vagy ha egyikük sincs törvényes képviseletre jogosítva, holott a kiskorú természetes gyermek tekintetében a képviseleti jog a 214. §. szerint az anyát illeti, s másrészt, mert ez az intézkedés csak a vagyontalan gyermekekre vonatkozik, a javasolt intézkedést nem pótolja.

Ennek következtében a polgári törvénykönyv tervezetének vonatkozó része azzal lenne kiegészítendő, hogy minden nem házassági gyermek pártfogás alatt áll; a pártfogót a gyámhatóság rendeli ki, aki pártfogoltjáról ép úgy tartozik számot adni, mint a gondnok a gondnokoltról, vagy mint a kinevezett gyám a gyámoltról és akinek egyebek között az is feladata lenne, hogy a tartósan együttélőket a lehetőség korlátain belül a házasság megkötésére serkentse.

Elismerés esetén a pártfogás elsősorban az elismerő atyát illeti, ha erre vállalkozik és alkalmas.

Ezek azok a főbb irányelvek, amelyek a polgári törvénykönyvbe a nem házassági gyermekek védelme szempontjából egyéb tervezetei mellett felveendők és mint intézmények megvalósítandók lennének.

Nyilván lényegesen hozzájárulnának a háború következtében megfogyatkozott magyarság pótlásához, de egyúttal a nem házassági gyermekek fizikai és erkölcsi megerősítéséhez.

Ahogy korábban említettük, a képviselőházi bizottság a második szövegű tervezeten azt a változtatást eszközölte, hogy a törvénytelen elnevezés helyett a természetes elnevezést javasolta.

Amíg a törvénytelen elnevezés sem nyelvtanilag, sem, logikailag nem fedi a fogalmat, amellett a legmélyebben megalázó és sértő.

Sem közérdeknek, sem a társadalom ethikájának nem szolgál, de viszont a gyermekeknek egyenesen árt e meglehetősen barbár módon való megkülönböztetés, amelynél fogva már nevük megjelöli a jogosítványok egész komplexumából való kirekesztett helyzetüket.

A képviselőházi bizottság ama törekvése tehát hogy e kifejezést elvetette, helyeselhető.

De az általa javasolt kifejezés sem szerencsés.

A természetes a természetellenesnek, a művi úton való létrejövetelnek ellentéte. Természetes az, ami nem mesterséges, ex natura est. A törvénytelennél mégis enyhébb.

Voltaképen sem a társadalomnak nem érdeke, de elsősorban e gyermekeknek nem érdekük, hogy akármiféle elnevezésbeli különbség álljon fen. De jogszabályozási okok valamiféle megkülönböztető jelleg fogalmi kifejezését egyenesen szükségessé teszik.

Ez a jogi disztinkció a házasságon belül és kívül született vagy rövidebben házassági és nem házassági gyermekek elnevezése lehet, melynek megalázó jellege nincs és mégis megfelelő.

Összegezvén az előadottakat, a következő eredményre jutunk.

Le kell számolni azzal, hogy a házassági életközösség mellett házasságon kívül is születnek gyermekek. A társadalmi élet fejlődése legalább is ennek ellenkező irányzatát nem mutatja. Ha ily gyermekek születnek, ezt a tényt fajgyarapítási szempontból ki kell használni, mert születésük megakadályozása nagyobb társadalmi hátrány és a mai jogi felfogás szerint nagyobb bűn, mint a születés elősegítése.

Születvén ily gyermekek, igazságtalanság és emberietlenség, hogy a jogosítványok egy hatalmas komplexumából kirekesztessenek, hanem inkább közelebb kell őket hozni a házassági gyermekek jogi állapotához.

Ennek eszköze: bizonyos esetekben az apai név hordásának megadása és apai örökjogi kapcsolatba való bevitel.

A nem házassági gyermekek legalább is oly fokozott pedagógiai védelmet igényelhetnek, mint a házasságiak.

Mivel pedig a házassági gyermek családi állapotánál fogva rendszerint amúgy is részesül szülői oltalomban, ezt az oltalmat a nem házassági gyermek csak akkor kapja meg, ha a részére hivatásszerű pártfogó rendeltetik ki. *Dr. Sándor József.*

Az életbiztosítás és a hadikockázat.*

2. A hadikockázatot elvállaló kikötések értelmezése.

A fentiekben lényegileg a hadikockázatnak a biztosítótársaság által való viselését *kizáró* törvényes és szerződési rendelkezések alkalmazása és értelmezése körében felmerülő kérdésekkel foglalkoztunk. De érdekes kérdéseket vet fel a hadikockázatot *elvállaló kikötések* értelmezése is. A törvény szerint a biztosító a hadikockázat bizonyos neméért, a csatában vagy az ott nyert seb következtében beállott halálért csak akkor felel, ha azt *világosan* elvállalta. Kérdés már most elsősorban az, hogy mily fokú világosságot kívánjunk meg ettől az elvállaló kikötéstől? Vajjon okvetlen szükséges-e az, hogy ez *az elvállalás kifejezett legyen*, vagy pedig meg lehet esetleg elégedni az *implicit*, a szerződési feltételek egybevetéséből *világosan* folyó elvállalással? Azt hiszem, hogy a világos kikötés alatt, melyről a törvény beszél, nem kell okvetlenül az expressis verbis elvállalást érteni. Habár az elvállalás esetleg csak implicite rejlik benn a kötvény feltételekben, mindamellett, ha azokból világosan és kétségtelenül megállapítható, hogy a biztosító szándéka a hadiveszély elvállalására irányult, akkor nincs ok arra, hogy a kedvezményezettet a biztosítási összegtől elüssük, mert hisz a biztosítótársaság a saját nyomtatott blankettáinak nemcsak explicit, hanem *implicit értelmét* is mindenesetre ismeri és ismerni köteles. Természetesen nem szabad a kötvényfeltételekbe az elvállalást erőltetve bele-

* Az előbbi közl. l. a 7., 9., 11. és 16. számban.

magyarázni, de viszont a bár csak implicit, de mégis világosan és kétségtelenül kitünő elvállalással meg kell elégedni.

Külön nehéz kérdések azok, amidőn a *biztosított kérdést intéz* a biztosítóhoz azirán t, hogy a biztosítás a hadiveszélyre kiterjed-e és olyan értelmű felvilágosítást kap, hogy kiterjed. Vajjon ezzel a kijelentésével szemben a biztosító később vitathatja-e azt, hogy a feltételek helyes értelme szerint a biztosítás a hadiveszélyre nem terjed ki? Egyszerű ez a kérdés akkor, ha a biztosítótársaságnak jogosult képviselete, pl. központja adott írásbeli értesítést a biztosítottnak a fenti értelemben, mert ez esetben a KT. 468. §-a által megkívánt írásbeli alak is megvan a hadibiztosítás elvállalása tekintetében, mert hisz a társaság által kiállított értesítőlevél az írásbeli szerződést kétségtelenül pótolja. Nehezebb a kérdés akkor, ha a biztosított szóbeli értesítést kapott például személyes jelentkezésére. Ha ez a szóbeli értesítés ugyancsak a biztosító jogosított képviseletétől ered, például a központi igazgatótól vagy a központi életosztály főnökétől, vagy akár ennek a felekkel érintkezni szokott tisztviselőjétől, akkor a laikus felet, akinek fogalma sincs arról, hogy a törvény elvileg az írásbeli alakot kívánja meg, meg kell védeni attól, hogy felelősség nélkül tett szóbeli nyilatkozatokkal megtéveszthessék és ily módon megakadályozva őt abban, hogy hozzátartozóiról külön gondoskodjék, ezeknek kárt okozzanak. A társaság vagy ennek jogosított tisztviselője részéről ilykép tett szóbeli nyilatkozat tulajdonkép a kötvény authentica interpretációjának tekintendő, mely a biztosítót köti. E felfogás mellett nem ütköznénk az írásbeliség korlátjába sem, mert hiszen van kötvény és csak arról van szó, hogy annak milyen értelmet tulajdonítottak a felek. Sőt tekintettel arra, hogy a főügynökségek kifelé mint a biztosítótársaságok helyi szervei jelentkeznek, el lehetne menni addig a határig is, hogy ezeknek a szerződést értelmező nyilatkozatai szintén kötik a biztosítót. Már az egyszerű helyi ügynökök értelmezéseit nem lehet authentikusnak tekinteni. A félre rá kell róni azt a kötelességet, hogy ha a szerződési feltételek tekintetében kétsége van, arra jogosított közeg értelmezését kérje ki. Valamint rá kell róni azt a kötelezettséget is, hogy ez alkalommal minden lényeges adatot, amelyektől épen a hadikockázat viselésének kérdése függ, például hogy népfölkelő-e vagy tartalékos, tiszt-e vagy közlegény a biztosított, közöljön.[39] Valótlan közlés vagy fontos adat elhallgatása esetén természetszerűleg már az általános magánjog, de ezenfelül a 474. §. analógiája alapján is hivatkozhatik a biztosító arra, hogy az értelmezés menthető tévedésen vagy megtévesztésen alapul és így őt nem köti.

A hadikockázatra vonatkozó kikötések értelmezése körül felmerülő egyéb kérdéseket illetőleg legyen szabad felemlítenünk még a következőket:

A népfölkelők tekintetében sok biztosítótársaság a hadikockázatot pótdíj nélkül elvállalta. A gyakorlatban felmerült az a kérdés, hogy a társaságok hivatkozhatnak-e arra, hogy a népfelkelő lényegileg azonos veszélyben van, mint a hadsereg tagja és ennélfogva kívánhatják-e, hogy a kikötés dacára a népfölkelő az előbbivel egyenlő elbírálás alá kerüljön?

Nyilvánvaló, hogy nem, mert a szerződés tartalma irányadó, nem pedig az a kérdés, hogy a társaság kalkulációja bevált-e.

Ugyanez okból viszont a tartalékos tiszt, aki tulajdonképen népfölkelői korban van és csak azért tartalékos, mert tiszti rangjáról nem mondott le, szintén nem kívánhatja azt, hogy a népfölkelőkkel egyenlő elbírálás alá vétessék.

A biztosítótársaságok, amelyek a hadikockázat viselését elvállalják, bizonyos *karencidőt* is ki szoktak kötni, pl. azt hogy a társaság a hadikockázatot csak abban az esetben viseli, ha a hadüzenetig vagy a mozgósításig, avagy a biztosított bevonulásáig, legalább hat hó telt el a kötvény fenállása óta. Már most a háború hosszú tartama folytán előfordultak esetek, hogy valakit, aki pl. az általános mozgósítás elrendelése előtt öt hóval kötött biztosítási szerződést csak 1915. évi november havában a pótsorozáson találtak mint B. osztályú népfölkelőt alkalmasnak és csak 1916. évi február 28-án vonult be szolgálatra. Vajjon ily esetben is az általános mozgósítástól kell számítani a hathavi határidőt? A budapesti kir. törvényszék egy ítéletében[40] kimondta azt, hogy «a *mozgósításra* vonatkozó kikötésnek, tekintettel arra, hogy a használt kikötések nem betűszerinti, nem is adminisztrativ katonai értelmükben veendők, hanem az irányadó, hogy a felek, különösen a biztosított, miként érthették azt a szerződés megkötésekor, tekintettel továbbá arra, hogy a felek a hadüzenet mellett a mozgósításnak külön felemlítése által csak azt az időpontot vehették célba, melyben a biztosítottra nézve a hadiveszély lehetősége beállott, helyes értelme az, hogy minden egyes esetben *egyénileg vizsgálandó az, hogy az illető biztosítottra a mozgósítás állapota*, illetve a hadiveszély lehetősége *mikor állott be.*[41] Ez a lehetőség pedig a *B)* osztályú népfölkelőre besoroztatása előtt semmiesetre sem állott be».

A budapesti tábla ezt az álláspontot szintén elfogadta. Ellenben a Kúria 1917. évi február 23-án hozott 4736/916. sz. ítéletében úgy döntött, hogy az ilyen biztosítottra nézve is a 6 hónapos idő nem az ő besorozásától, hanem az általános mozgósítástól számítandó. Tehát a Kúria a kikötés magyarázatánál megmaradt annak szószerinti értelme mellett.

3. A külön díjra vonatkozó kikötések értelmezése.

a) Értelmezési nehézségek.

A hadikockázatra vonatkozó kikötések értelmezésénél további nehézségek is merülnek fel, különösen akkor, ha e kikösek azt tartalmazzák, hogy a hadikockázat viselése külön díj vagy pótdíj ellenében vállaltatik el. Az ily kikötések a legváltozatosabb formákat öltik fel és némelyikük a legváltozatosabb értelmezést engedi meg abban az irányban, hogy a biztosítónak csak joga-e a fél jelentkezésére a külön feltételek, illetve külön díj közlése és megállapítása, vagy kötelessége is?

Igy olvashatjuk azt, hogy hadikockázatot a biztosító csak «külön feltételek» mellett, avagy «külön díj, pótdíj ellenében» «viseli», «vállalja el», vagy «vállalhatja el». Továbbá: A háború veszélyei pótdíj ellenében «biztosítandók», «biztosíttatnak», «biztosíthatók». Van olyan kikötés is, amely világosan és korrektül azt mondja, hogy a hadiveszély elvállalása «külön megállapodástól» függ. Ismét van olyan is, amely a biztosító kötelességének megállapítása felé látszik hajolni, amidőn azt mondja: «A bevonult egyének a társaság által megállapítandó díjpótlék mellett *maradnak* a háború veszélyei ellen biztosítva». Hasonlóan, úgy látszik, hogy az eredeti kötvényből származtatja a hadikockázat viselését a következő kikötés: «A hadikockázat viseléséért a biztosítottak külön díjat kötelesek fizetni». A kérdések, melyek itt felmerülnek, a következők: A kikötésnek az az értelem tulajdonítandó-e, hogy hadbavonulás esetén a biztosítás magától kiterjed a hadiveszélyre és a biztosító dolga a külön díj behajtása, avagy ehhez külön megállapodás létesítése szükséges? Vajjon a biztosított tartozik-e a külön díj megállapítása végett jelentkezni, vagy a biztosító tartozik őt felhívni és vele a fizetendő külön díjat közölni? Vajjon a hadikockázat viselése csak a díj lefizetése által következik be, avagy a díj megállapítása által? Vagy pedig már a biztosított egyszerű bejelentése által, ha ő a díjfizetéssel késedelembe nem esett (vagyis ha jelentkezése dacára a díj összegét vele nem közölték)? Köteles-e a felajánlott külön díjat elfogadni a biztosító, avagy tetszésére van bízva az, hogy új megállapodást a hadikockázat viselése tekintetében létesít-e vagy nem? Jogosult-e a biztosítónak az az eljárása, hogy csak azért, hogy megállapodás létre ne jöhessen, elfogadhatlan, a szokásosnál messzemenőleg terhesebb feltételeket ajánl? Formális új írásbeli szerződés létrejötte kell-e, vagy elég-e a szóbeli megállapodás? Elég-e a külön díj puszta lefizetése? Elegendő-e, ha a biztosító hiusítja meg a megállapodást, a díj lefizetésére vonatkozó készség bejelentése?

Mind e kérdések megoldásánál természetszerűleg a kötvényfeltételek állanak előtérben. A KT. 266. §-ának általános szabálya szerint a használt kifejezések nem okvetlenül betűszerinti, hanem

[39] Budapesti kir. törvényszék 16. P. 38,911/915. sz.

[40] 16. P. 37,333/915. sz.

[41] Ezt az elvet vallják a budapesti törvényszék fellebbezési tanácsának 33. P. 2915/1916. és 2243/1916. sz. ítéletei is. Az előbbi szerint a biztosított «akkor tekintendő mozgósítottnak, amikor őt a hadiszolgálatra behívják», ellenben «közömbös az, hogy mikor kezdte meg tényleg a szolgálatot, illetve hogy egyelőre elbocsátották-e». Az utóbbi résznek némileg ellentmond a 33. P. 2243/1916. sz. határozat, mely viszont azt mondja ki, hogy a behívott, de utóbb fölmentett egyén fölmentése tartama alatt mozgósítottnak nem tekinthető.

közönséges értelemben veendők. Részünkről az esetben, ha a kötvényben, illetve a feltételekben a hadiveszélyért fizetendő pótdíj összegszerűleg vagy a rendes díj arányában meghatározva nincs, úgy — és ezt a gyakorlatot követte a budapesti törvényszék, valamint a tábla is — szabályként a biztosítótársaság részéről azt az akaratot lételeztük fel, hogy a hadiveszély viselését külön megállapodásnak kívánta fentartani és e külön megállapodás létrejötte tekintetében őt kötelezettség nem terheli.[42] Ha mégis a feltételek akként vannak szövegezve, hogy a biztosított azokat jogosan értheti úgy, hogy a biztosító a külön díjat megállapítani, illetve elfogadni köteles, nevezetesen, hogy már az eredeti kötvény alapján kiterjed a biztosítás a hadiveszélyre és csak a külön díjnak a társaság által való megállapítása szükséges (mint például a már idézett ama kikötés, hogy: a bevonult egyének a társaság által *megállapítandó* díjpótlék mellett *maradnak* a háború veszélyei ellen biztosítva), akkor elég, ha a biztosított a külön díj fizetésére való készséget, illetve a hadikockázat viselése iránti kívánságot, vagy legalább a hadbavonulást bejelenti. Ilyenkor a további egyelőre a biztosító kötelessége: neki kell a laikus felet a kereskedelmi forgalomban megkívánt bizalom és hűség elve alapján a további teendőkről felvilágosítani, illetve a díjat megállapítani és annak összegét a biztosítottal közölni. Ha azután a fentiek szerint kizárólag a biztosító mulasztásaira lesz visszavezetendő az, hogy a díjfizetés elmaradt, akkor az utóbb említett kötvényfeltételek esetében ebből a biztosítottra, illetve kedvezményezettre hátrány nem származhatik és a biztosító a hadikockázatot viselni tartozik, ámbár a külön díj kifizetése nem történt meg. Azt a minimumot, hogy a biztosított a társasághoz a fenti bejelentést intézze, már csak azért is megkívánandónak tartottuk, mert különben a biztosított akkor is kényszeríttetnék a külön díj fizetésére, amikor a biztosítást a hadiveszélyre kiterjeszteni nem is akarja.

Ez az elv a budapesti kir. törvényszék 16. P. 38,911/915. sz. ítéletében is kifejezésre jutott.

Nem áll annak semmi törvényi akadály az útjában, hogy ily esetekben a biztosító, aki a hadiveszélyt viselte, de a külön díjat még nem kapta, a díjszabás szerint neki járó, vagy esetleg a szokásos feltételek figyelembevételével a bíróság által megállapítandó külön díjat követelhesse, illetve a biztosítási összegből levonhassa. Megfelel ez a modern jogfejlődésnek is, mert pl. a német biztosítási törvény akként intézkedik, hogy a biztosító, aki a biztosított vétkességén kívül beálló veszélyfokozódás esetében a kockázatot bizonyos ideig tovább viselni tartozik, a magasabb díjat követelheti.

(Folyt. köv.) *Dr. Hevesi Illés.*

[42] Ezt a gyakorlatot követte a budapesti törvényszék és a budapesti tábla is. Ezt mutatják a következő határozatok:

Budapesti tábla P. I. 12739/915. sz.: «A kötvényfeltételekből kitűnőleg hadibiztosítás csak külön kölcsönös megegyezéssel jöhetvén létre, ilyen megegyezés hiányában alperes felelősségét megállapítani nem lehet».

Budapesti törvényszék 33. P. 5354/1915. sz.: «A kötvényfeltételek szerint alperes a hadikockázatért csak akkor szavatol, ha erre nézve vele külön megállapodás jött létre. Alperes közölte felperessel, hogy csak akkor hajlandó a hadikockázatot viselni, ha 123 K 80 f pótdíj befizettetik és ezenkívül a biztosított igazolja, hogy még nem volt a tűzvonalban. A biztosított, illetve a felperes e feltételek egyikét sem teljesítették és így a hadikockázatra vonatkozó biztosítás nem lépett hatályba. Közömbös az, hogy felperes vagy a biztosított az alperes által kívánt bizonyítványt beszerezhették-e vagy sem».

Ezt az ítéletet a budapesti tábla mint felülvizsgálati bíróság helybenhagyta, sőt egyenest arra a túlzó álláspontra helyezkedett, hogy a biztosítótársaságnak jogában áll a külön megállapodáshoz való hozzájárulást bármely, illetve lehetetlen feltételtől is függővé tennie.

Budapesti törvényszék 16. P. 34,432/916. sz.: «Minthogy a biztosítási feltételek 6. §-a értelmében a biztosítótársaság a hadikockázatot csak akkor tartozik viselni, ha a biztosított az arra vonatkozó külön feltételeknek megfelel, a felek előadásából pedig megállapítható, hogy köztük a háborús kockázat elvállalására vonatkozólag a külön megállapodás létre nem jött és a biztosított hadipótdíjat nem fizetett, ennélfogva a biztosítás a hadikockázatra ki nem terjed.

Budapesti törvényszék 16. P. 32,872/916. sz.: «Nincs oly jogszabály, melynél fogva a biztosító általában köteles volna a biztosítottat a hadipótdíj megfizetésére felszólítani».

Szemle.

— **A hadbavonult joghallgatók** érdekében az elmúlt héten a budapesti tudományegyetem rektori székéből elhangzott szó bíztató jele a meleg rokonszevnek, amelyet a közoktatásügyi miniszter van hivatva tetté sűrűsíteni Ennek a kérdésnek a megoldásában találkoznia kell a megértő szeretetnek a körültekintő bölcsességgel. Szeretetnek, amely létünk jövője: a fiatalság irányában nem ismerhet határt, bölcsességnek, amely megérti a szakképzés megszorításának nemzedékekre háramló veszélyeit.

Mintegy a rektor szavának visszhangja az a ceruzával, Meldeblock kitépett lapjaira írt levél, amely a frontról a *de nobis non sine nobis* elvének jegyében érkezett hozzánk. Talán nem lesz érdektelen, ha a tanári kar hivatott képviselőjének véleménye mellett helyet szorítunk az érdekeltek nevében szóló gondolatainak is:

Tisztelt Szerkesztő Úr!

Megnyugtató, hogy többször olvasunk a fegyveresen küzdő jogászoknak adandó kedvezményről. Sok eszme merült fel, de alapelvek megjelölése nélkül. Ezt kísérlik meg e sorok. Legfőbb elv, hogy — a kedvezmény generalizáló megállapítása nem lévén célravezető — individualizáló vagy legalább is kategorizáló megállapítás szükséges. Különben egyesek kárát vallják, mások érintetlenül maradnak tőle, ismét mások megújuló hasznukat veszik rajta. Mert a háború legnagyobb igazságtalansága, hogy egyeseket veszteséggel sujt, másokat pedig nyereséggel lep meg, itt is tapasztalható. A kedvezmény megállapításánál leghelyesebb kiindulópont annak figyelembevétele, hogy ki milyen stádiumban cserélte fel tanulmányait a haza fegyveres szolgálatával s mennyi időt töltött e szolgálatban anélkül, hogy módjában lett volna közben tanulmányaiban is előbbre jutni. Ezen az alapon lenne megállapítandó a kedvezmény neme és nagysága. Aki tanulmányait még meg sem kezdte vagy alig kezdte meg, annál sok mód kínálkozik, hogy kedvezményét tanulmányi időben nyerhesse. Nem így azoknál, akiket tanulmányaik közepén ért a háború s vele a bevonulás. Mert a képzettség épsége szigorúan szem előtt tartandó. Tudva pedig azt, hogy pl. a két alapvizsgás jogász a négy félév alatt csak általános és elméleti értékű studiumokkal foglalkozott s így a tanulmányi idő második és rövidebb felében az anyag zöme, az összes gyakorlati jogi tárgyak — magán-, büntető-, kereskedelmi-, váltó-, közigazgatási-, pénzügyi-, osztrák-, bűnvádi- és polgári eljárási jog — nehezedik vállaira, akkor könnyű belátni, hogy ez a csoport a háromévi katonáskodásért nem kárpótolható a tanulmányi időből. Itt helyén lesz a gyakorlati időben adott kedvezés és a vizsgálati terminusok megrövidítése. Nem a vizsgálati nívó leszállítása, csak lehetőség nyujtása arra, hogy aki akarja, megmutathassa, hogy érett-e a felszabadításra. Így volna tőkésíthető a fronton és túl a fogolytáborokban való tanulási szorgalom. A diákok elesnek a csaták zajában, s ha csend borul a frontra tanulnak, akik itt maradtak. A fölszabadultak kategóriájának praktikus lehet a vagyoni természetű kárpótlás, de természetesen a kedvezmények különböző nemei kombinálva is alkalmazhatók. Sokat hallunk mostanában honleányaink reménytelen sorsán keseregni; s az élet útjainak magános végigjárásához sok szerető tanáccsal szolgálunk nekik. Alaptalan kesergés, téves tanácsok! A sok egymást fiadzó bajnak egyetlen igazi orvossága a férfiifjúság támogatása. Ennek a sajátságos hadikórban szenvedő ifjúságnak gyógyító kezelése! Még csak diákok voltak, mikor betették a könyvet és fölfogták a fegyvert. A hosszú harc alatt már belekerültek a főhadnagyság árnyékába. A kiskorúságból átléptek a nagykorúságba s annak megannyi külön igényeibe. S ha majd eljön a béke, ismét csak diákok lesznek, de beteg, hadi angolkóros diákok. A lábuk, vagyis az az exisztenciális bázis, amelyen az életben önállóan megállhatnának és járhatnának, megrekedt az infantilis fejlődés fokán. Könnyű kimutatni, hogy a férfinépség házasodási hajlama nagyra nőtt a háború alatt. Mily hasznos lenne befogni e hajlamot ama szekér elé, mely hivatva van a háborúokozta sok nyavalyát kihordani a társadalomból. Ama meggyőződésben, hogy soraimat a legilletékesebb címre küldöttem

vagyok Szerkesztő Úrnak mély tisztelettel híve

1917. V/11. *S. K.*, jh., hdngy.

— **A Magyar Jogászegylet büntetőjogi bizottsága** május hó 14. napján folytatta a fiatalkorúak bíróságának működéséről szóló vitát. *Dr. Révész Margit*, az Erzsébetfalvai Kriminálpedagógiai Intézet átszervezés alatt álló laboratóriumának pszicho-patológiai szakértője azt igyekezett kimutatni, hogy a normálpszichológus mily nagy segítségére van a környezettanulmánnyal a bűnvádi eljárásnak, annak előkészítő, nyomozó stádiumában, analog pszichogrammok készítési formájában. További segítő hatása a *végrehajtás* során jelentkezik, amennyiben a gyermeki lélek mindhárom tényezőjét, értelmi, érzelmi és cselekvési képességeit veszi tekintetbe és igyekszik azokat Spinoza alapeszméje szerint («sub specie boni») harmónikusan fejleszteni. A pszichopatológus feladata a súlyosan degenerált idiotákat és imbecilleket, — amelyek az összlétszámnak 3—5%-át teszik ki — szeparálni és számukra olyan intézményeket találni, hol a társadalomtól elkülönítve, de mégsem egészen az állam terhére éljenek. A fontosabb feladatot a 25—30%-ot kitevő pszichopaták, (érzelmileg abnormisok, akaratgyengék) felismerése, és a köztük gyakori, kiváló képességűek gyógypedagógiai fejlesztése. E célra pszichológiailag képzett kriminálpedagógusok és pszichopaták részére való intézetek szükségesek. Indítványai a következők: 1. Bonyolódottabb esetben csavargók, visszaesők, a gyermekbíróság rendelkezésére szakképzett pszichológus álljon. 2. Kriminálpedagógusok kiképzése szemináriumszerűen. 3. Korhatár leszállítása, nevelésintézkedés lehetővé tétele 10 éves kortól kezdve; viszont a 16—18 évesek tetteinek elbírálása más szempontok szerint történjék. 4. Javítóintézetek individualizása a gyermekek megismert típusai szerint: alkalmi bűnözők, elhanyagolt nevelésűek, elfajulásra hajlamosak, nagyfokban degeneráltak. 5. Gyógypedagógiai eljárások és nevelőintézetek (a gyermekbíróság keretében) elsősorban pszichopaták részére szükségesek és igérkeznek produktívnak.

Dr. Madzsar József felszólalásában a fiatalkorúak kriminalitásával, mint a társadalmi kórtan egyik jelenségével foglalkozott. Konkluzióit a következőkben foglalta össze: A fiatalkorúak bírósága sokkal tökéletesebben valósíthatja meg a társadalmi egészségtan követelményeit, mint ahogy ez a felnőttek ügyeiben való ítélkezés során történhetik. Ezért a társadalmi egészségtannak vizsgáló és gyógyító eszközeit egyre növekvő arányban kell a fiatalkorúak bíróságának rendelkezésére bocsátani. Fontos követelmény a fiatalkorúak bíráinak a társadalmi, sőt az egyéni patológiában és az átörökléstanban való különleges kiképzése. A fiatalkorúak bírái mellé speciális képzettségű segédszemélyzetet kell adni és pedig különösen a megfelelő környezettanulmányok elkészítésére alkalmas pártfogó tisztviselőket. Szükséges oly laboratóriumok felállítása, amelyekben nemcsak a ma még a fejlődés kezdetén álló lélektani és átöröklési tudomány eredményei alkalmaztatnának, hanem amelyektől ezen eredmények továbbfejlesztése is várható. Oly nevelőintézeteket kell létesíteni, amelyekben a súly a környezetváltoztatásra és a munkára, valamint a nevelésnek és a tanításnak gyógyító hatására van fektetve; az ily intézeteken felül szükségesek az elkülönzés célját szolgáló — a deportáció gondolatán nyugvó — speciális intézetek is.

A vitát a jövő héten folytatják és befejezik.

— **A hadbavonulás kihatása a telekkönyvi rendtartás alapján kitűzött határidőkre.** Az 1380/1915. I. M. sz. rendelet 18. §-ának 1. bekezdése szerint, amennyiben magából a rendeletből más nem következik, a 6. §. 2. bekezdésének 1—7. pontjaiban meghatározott végső időponttól a 7. §-ban meghatározott időpontig terjedő idő nem számítható be abba a határidőbe, amely alatt az 1. §-ban említett egyénnek valamely jog megóvása végett keresetet kell indítania vagy bíróság előtt valamely cselekményt kell teljesítenie. Nem késett el tehát a katonai szolgálatot teljesítő kérelmező azzal, hogy az eredeti vételszerződést a kitűzött nyolcnapi határidő alatt a bíróságnál ennek felhívására fel nem mutatta; és nem utasítható el ehhez képest a kérelmező a tulajdonjog bekebelezése iránt előterjesztett kérelmével abból az okból, mert a bíróság felhívásának a kitűzött határidő alatt nem tett eleget. És a tkvi rendtartás 142. §-ának 3. bekezdése nem gátolja a felfolyamodáshoz csatolt annak a községi bizonyítványnak figyelembevételét, mely szerint a kérelmező a mozgósítás elrendelése óta állandóan hadiszolgálatot teljesít. (Kúria 1916 Pk. V. 6349. sz.) *K.*

— **A helyettes ügyvéd költségei a Ppé. 18. §. alapján nem állapíthatók meg?** A budapesti kir. törvényszék fellebbezési tanácsa — amint az Ügyvédek Lapjában olvassuk — elutasította a helyettesítéssel megbízott ügyvédnek költségei megállapítására vonatkozó kérelmét, azzal az indokolással, hogy az ügyvéd aki «nem magától a féltől, hanem a fél ügyvédjétől nyert csak megbízást, nincs jogosítva arra, hogy költségei és díjainak megállapítását igényelhesse, sem a helyettesített ügyvéddel, sem pedig a vele jogviszonyban nem álló ügyféllel szemben». Ez a jogorvoslattal meg nem támadható döntés ellenkezik a törvénynek nemcsak szellemével, hanem szavaival is. A helyettesítő ügyvéd igenis ügyfele a helyettesített ügyvédnek, tehát semmi akadálya se lett volna a költségek megállapításának. De ellenkezik a törvényszék álláspontja a törvény szellemével is, mely a felesleges perek elkerülése végett ad módot a költségek perenkívüli megállapítására.

— **Árdrágító közvetítés.** A *Büntetőjogi Döntvénytár* ez évi folyamában 59. sorszám alatt három határozatot közöltünk, amelyekben az az elvi kijelentés foglaltatik, hogy az 1916 : IX. tc. 1. §-ának 3. bekezdésében említett «közvetítéssel való foglalkozás» nem feltételezi ugyan az üzletszerűséget, de csak akkor állapítható meg, ha a vádlott a közvetítést életfentartásának egyik eszközeképen űzte. Legutóbb foglalkozott ugyanezzel a kérdéssel a pozsonyi kir. ítélőtábla és 1917. B. 283/7. sz. alatt hozott ítéletében az idézettekkel összehangzó következő kijelentést tette: A kir. ítélőtábla az elsőbíróság ítéletét mind a tényállásra, mind a jogi indokolásra nézve helyesnek találta annál is inkább, mert a vádlott — a tényállás szerint — szivességből és testvéri szeretetből volt segítségére az üzletben még kellő jártassággal nem bíró özvegy nővérének a tőzsdéje részére szükséges öt láda gyufa megvásárlásával, ez az egyszeri ingyenes tevékenysége tehát sem a törvényes intenciója, sem a törvény szövegének nyelvtani értelme szerint «közvetítéssel való foglalkozásnak» nem tekinthető.

— **Magyar jogi író külföldön.** *Lobe*, a Reichsgericht bírájának szerkesztésében Lipcsében megjelenő «Zentralblatt für freiwillige Gerichtsbarkeit» című folyóirat áprilisi füzetében dr. *Rapoch Jenő* kir. törvényszéki bíró a csődönkívüli kényszeregyességi eljárás alapelveit tárgyalja dr. Meszlény Arturnak a rendeletről megjelent német nyelvű kommentárjának ismertetésével kapcsolatban.

— **Dr. László Mártonnak,** a Magyar Jogászegylet pályázatán dícsérettel kitüntetett munkája: «A háború hatása a magánjogra» megjelent. A könyv méltatására még visszatérünk.

— **A részvénytársasági közgyűlési jog rendszere** című munka jelent meg dr. *Oppler* Emil budapesti ügyvédtől. A munka méltatására visszatérünk. Ára 12 K, megjelent a Pallas kiadásában.

— **Az Adó- és Illetékügyi Szemle** utolsó füzete a következő tartalommal jelent meg: Dr. Makai Ödön: Uj adópolitikánk és a titkos tartalékok. — Dr. Huszár Pál: Értékmegállapítás a vagyonadóban. — Schwartz Arnold: Az égetett szeszes italok eladási árának megállapítása. — Dr. Vargha Imre: A váltók illetékéről. — Dr. Lengyel Aurél: Az új jövedéki bűnvádi eljárás.

— **A Jogállam** május—júniusi füzete a következő tartalommal jelent meg: Baumgarten Nándor: A polgári törvénykönyv javaslata és kereskedelmi törvényünk. — Gallia Béla: A pénzintézetek önkéntes felszámolása a Pénzintézeti Központ közbenjöttével. — Vályi Sándor: Pénzintézetek kényszerfelszámolása. — Suloky István: Pénzintézetek csődönkívüli kényszeregyessége. — Dr. Stern István: A veszélyviselés kérdése a bérletnél a polgári törvénykönyv törvényjavaslata alapján. — Dr. Degré Miklós: Büntető igazságszolgáltatásunk az 1916. évben. — Az 1916. év magánjogi gyakorlata. — Dr. Gold Simon: Biztosítási joggyakorlatunk 1916-ban. — Dr. Kovács Marcel: Az 1906. év perjogi gyakorlata.

Dr. Szücs Nándor és dr. Füredi Ferenc szolnoki ügyvédek közös irodájukba keresnek fiatal ügyvédet, ügyvédhelyettest vagy gyakorlott ügyvédjelöltet. Fizetés megállapodás szerint. 15722

Dr. Vetzák Ede és dr. Vetzák Sándor nagykárolyi ügyvédek közös irodájukba ügyvédhelyettes vagy gyakorlott ügyvédjelöltet keresnek. 15733

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.** Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.) Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 21. szám. Budapest, 1917 május 27.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

Jog és kötelesség egymást kiegészítő fogalmak. Aki a jogért küzd, az állampolgári kötelességeit is teljesítse. Ezek közt ma első helyen a hadikölcsön sikerének előmozdítása!

TARTALOM. *Dr. Franz v. Liszt* berlini egyetemi tanár: A fiatalkorúak bírósága a jelenben és a jövőben. — *Dr. Szladits Károly* egyetemi tanár: A hitelezők joga a kötelesrészhez. — *Dr. Lengyel Aurél* a m. kir. igazságügyminisztériumban alkalmazott kir. ítélőtáblai bíró: A Btk. II. rész XIV. fejezetének átdolgozása. — Törvénykezési Szemle. I. *Dr. Lévy Béla* budapesti ügyvéd: Alakszerűség kikötése szerződéses jogviszonyok módosítása. — II. *Dr. Gallia Béla* budapesti kir. táblai bíró: Elállás a vevő fizetési késedelme miatt. — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi és Perjogi Döntvénytár.

A fiatalkorúak bírósága a jelenben és a jövőben.*

Mit tehetünk mi, mit tehet a német patronázsközpont, hogy a fiatalkorúak bűnvádi eljárása óhajainknak megfeleljen. És pedig: 1. az érvényben álló jog keretében a közigazgatás útján, 2. a törvényhozás módosításának keretében. Ha az itt elhangzott kívánságokat egybevetem a vezető német államoknak a fiatalkorúak bíróságára vonatkozólag 1908 óta kibocsájtott rendeleteivel, arra az eredményre kell jutnom, hogy e rendeletek közigazgatási úton oly intézményeket valósítottak meg, melyek iránya pontosan egybevág a kívánatos reform útjaival, bárha egy-más irányban a hézagoknak egész sora maradt is fen. Egész röviden összefoglalva, megfelelő a fiatalkorúak bíróságának szervezetében a gyámbíró és a járásbíró személyének perszonális uniója, a törvényszéki tanács specializálása, tagjainak kiválasztása a fiatalkorúak eljárásában jártas személyek közül, a fiatalkorúak ügyére vonatkozó vizsgálatoknak egyesítése egy vizsgálóbíró kezében és a fiatalkorúak külön ügyésznek kijelölése. Különös gonddal szabályozzák a rendeletek a fiatalkorúak bíróságának illetékességét s mindannyian figyelmeztetik az ügyészséget, hogy amennyiben az a szervezeti törvény 75. §-ának 14. *a)* pontja szerint lehetséges, indítványozzák ez ügynek a Schöffen-bírósághoz leendő áttételét. Véleményem szerint helyesen utalnak a rendeletek arra is, hogy ha az elkövetési hely illetékessége a tettes lakhelyének illetékességével konkurrál és az tűnik ki, hogy a lakhelyen a vádlott személyes viszonyai jobban ítélhetők meg, a lakhely bíróságánál kell a vádat emelni. Hangsúlyozzák a rendeletek, hogy ha ugyanazon cselekményben fiatalkorúak és felnőttek részesek, amennyiben az ügyek el nem választhatók, az ügyész a felnőttek elleni ügyet is a fiatalkorúak tanácsa elé vigye. A hesseni rendeletben találjuk azt a figyelemreméltó rendelkezést, hogy azok az ügyek is a fiatalkorúak bírósága, illetőleg tanácsa elé kerüljenek, amelyekben a fiatalkorú nem mint tettes, hanem akár bántalmazása, akár munkaerejének jogellenes kizsákmányolása címén mint sértett szerepel. Állandóan visszatér az előkészítő eljárásra vonatkozó rendelkezésekben a gondolat, hogy lehetőleg az eljárás korai szakában deríttessenek ki a vádlottnak személyes életviszonyai, amennyiben az egyéniség és cselekmény megítélésére fontosak, főleg abban a kérdésben, vajjon a szükséges belátás megállapítható-e. Emellett megtaláljuk a rendelkezést, hogy az előkészítő eljárásban a belátás kérdése ne csupán megfontoltassék, hanem el is döntessék, úgy hogy belátás hiányában vádemelésnek se legyen helye. Ez a rendelkezés annál jelentősebb, minthogy még néhány év előtt az volt a nézet, hogy a belátás kérdéséről csak a főtárgyaláson szabad dönteni. Megtaláljuk azt a rendelkezést, hogy a fiatalkorúak előzetes letartóztatásának csak kivételesen és csak akkor van helye, ha más intézkedésekkel a szökés veszélyét elhárítani nem lehet. A fiatalkorúak törvényes képviselőjét az eljárás minden mozzanatáról, letartóztatásról, tárgyaláskitűzésről, az ítélet tartalmáról stb. értesíteni kell. Azokban a rendelkezésekben, amelyek a főtárgyalásra vonatkoznak, állandóan visszatér az a gondolat, hogy az eljárás nevelő jellege álljon a homloktérben, hogy a főtárgyalás ne veszélyeztesse a terhelt becsületérzését és ne ébresztheszse benne a hitet, hogy a nyilvánosságot érdekiő eseményben fontos szerepet játszik. Ezért a főtárgyalás olyan egyszerű legyen, amilyen csak lehet és a szülők, nevelők stb. bevonása — ez a rendeletekben állandóan visszatérő fordulat — biztosítsa a tárgyalás családi bizalmasságát. Ezzel függ össze a rendelkezés, hogy a fiatalkorú ne a vádlottak padján üljön és a szász, valamint bajor rendelet a bíróra bízza, hogy hivatali öltözékben jelenjen-e meg vagy sem. Megfelelő rendelkezéseket találunk arra nézve is, hogy patronázs, gyermekvédő stb. egyesületek megbízottai is vegyenek részt a tárgyaláson. Végül ki kell emelnem a württembergi és bajor rendeletben az ügyészséghez intézett utasítást, hogy perorvoslatokkal, különösen a büntetés mértékére vonatkozó nézeteltérés esetében, óvatosan éljen. Vezető államainkban tehát a rendelkezéseknek szószerint egybevágó egész sorával találkozunk, melyek megfelelnek a fiatalkorúak eljárásában óhajtott irányzatnak.

Ami a hézagokat illeti, bár elég nagy számúak, csupán a legfontosabbakra akarok utalni. Hiányzik elsősorban a büntetés végrehajtására vonatkozó utasítás, akár dorgálásról, akár pénzbüntetésről, akár szabadságvesztésről van szó. Ilyen utasítás természetesen csak akkor adható, ha tisztában vagyunk vele, hogy mit akarunk a büntetéssel éppen a fiatalkorúaknál elérni. Alig lehet a határvonalat büntetés és nevelés között oly élesen megvonni, mint azt gyakran megkísérelik. Bizonyára nem szabad hiányozni a nevelésnél sem az intézkedés komolyságának és nem hagyható figyelmen kívül a nevelő jelleg a büntetés végrehajtásánál sem, ha fiatalkorúról van szó. Ennyiben tehát büntetés és nevelőintézkedés összeér. De a büntetés külön jogi szabályok alatt áll és ismét más szabályok vonatkoznak a nevelésre. Büntetett előéletű csak az, akin a szó technikai értelmében vett büntetést hajtottak végre és bármily szépen hangzik a tétel, hogy a büntetés nevelőeszköz legyen, épp oly jogásziatlan és épp oly keresztülvihetetlen mai jogunkban. Súlyos és sajnálatraméltó hiány, hogy a rendeletekben, amelyek itt-ott felemlítik a patronázs-szervezetekkel való együttműködést, nincs szó a pártfogó tisztviselő szerepéről az eljárás egyes részében. Amidőn a birodalmi gyűlés 13-ik bizottsága a fiatalkorúak eljárására vonatkozó 1913. évi javaslattal foglalkozott, Müller-Meiningen, Kerschensteiner és csekélységem a követelések egyik legfontosabbjának nyilvánította, hogy a pártfogó tisztviselő a javaslatba

* A nagynevű kriminalistának ez az előadása, amelyet a német Jugendgerichtshilfe-k legutóbbi háborús kongresszusán tartott, *először* lapunkban jelenik meg.

beillesztessék. Nélkülözöm a miniszteri rendeletekben is a világos határozott utasítást arra nézve, hogy mit kívánhatunk a pártfogó szervezetektől s mely ponton szükséges közreműködésük. Véleményem szerint sohsem kezdődhetik elég korán a nyomozás, amely a fiatalkorúak személyes viszonyaira vonatkozik, sohsem lehet elég korán gondoskodni arról, hogy a fiatalkorú szükség esetén elhelyezhető legyen, hogy a gyermek orvosilag megvizsgáltassék és sohsem tehetünk elég korán gyámhatósági intézkedéseket. Szükség van továbbá pártfogó közreműködésre a főtárgyaláson, akár az ítélőbíró információja, akár a fiatalkorú támogatása (Beistandschaft), akár védelme érdekében. Ítélethozatal után mindig szükség van a pártfogó tevékenységére, úgy akkor ha, a felmentés nevelőintézkedést tesz szükségessé, mint akkor, ha az ítélet szabadságvesztésbüntetést állapított meg. Ebben az esetben minél előbb érintkezésbe kell lépnie az intézet igazgatójával vagy lelkészével, ha pedig a szabadságvesztésbüntetés végrehajtását feltételesen felfüggesztették, akkor éppen feltétlenül szükség van a pártfogó tevékenységére.

Egy harmadik hézaga a rendelkezésnek, hogy nem szabályozzák azoknak a személyeknek jogi állását, amelyek mint a patronázs szervei, az eljárás különböző szakában, különböző irányban résztvesznek, egy negyedik pontja a hézagoknak, hogy a próbárabocsátást semmi irányban nem szabályozzák. Végül ki kell emelnem, hogy a rendőrség szerepe a fiatalkorúak mai bűnvádi eljárásában teljesen a levegőben függ és a pártfogók működésének e téren jogi alapja teljesen hiányzik.

Rátérek most a kérdésre, hogy mi a teendője e tekintetben a német patronázs-központnak. Azt hiszem a választ a kérdés első felére már megadtam. Feladata lesz, hogy a szövetséges államokat, melyek ily rendeleteket már kibocsájtottak, a szükséges kiegészítésekre felhívja, azokat az államokat pedig, amelyek a fiatalkorúak eljárását még nem szabályozták, analog rendeletek kibocsájtására szólítsa fel. Ezzel egyidejűleg törekednie kell arra is, hogy az egyes államok kormányai a pártfogók tevékenységének biztosítására szükséges pénzügyi segítséget megadják. Hiába, általán elterjedt meggyőződés, hogy az ingyenmunka kevesebbet ér, mint a fizetett s hogy a munkát a jövedelem szerint kell értékelni, amit hajt. Ha valaki keresztény emberszeretetből az állam és társadalom szolgálatában olyan munkát végez, amely az államnak hasznot hajt, amely a börtönök költségeit csökkenti, úgy e munka díjazást érdemel és az államnak kötelessége, hogy a szükséges kiadásokat költségvetésébe felvegye.

Részemről azonban még egy lépéssel tovább megyek. Mi értelme van annak, hogy az idevágó rendelkezések Poroszországban, Bajorországban, Württembergben és Hessenben majdnem szószerinti szövegükben egyeznek; nem volna-e lehetséges, hogy az egész német birodalom számára egységes rendelkezéseket teremtsünk. Egyelőre nem gondolok birodalmi törvényre, hanem csupán a fenálló jog keretében végrehajtható változásokra. Már volt eset arra, hogy a szövetséges államok oly alapelvekben egyeztek meg, amelyek az egyes államoknak irányt szabtak. Már 1897-ben megjelent a szabadságvesztésbüntetések végrehajtására vonatkozó egyezmény, bárha abban oly fordulatok, mint például «lehetőleg», «amennyire a körülmények megengedik», rést ütöttek is az egységen. Majd 1903-ban megegyezés jött létre a büntetés végrehajtásának felfüggesztésére vonatkozólag. E teljesen megfelelő minta nyomán keletkezett 1913-ban a bűnügyi nyilvántartásba feljegyzett büntetések törléséről szóló szövetségtanácsi rendelet. Feladata volna tehát a német patronázsközpontnak, hogy a szövetséges kormányokat egységes alapelvek felállítására bírja, amelyeknek egy vagy más kibocsájtott rendelet mintaképül szolgálhatna. Igaz, hogy ezen az úton sok mindent nem érhetünk el, amit el akarunk érni s óva kell intenem attól, hogy oly óhajtásokat fejezzünk ki, amelyek fenálló birodalmi törvények megkerülésének volnának tekinthetők. Áll ez különösen az ügyészség vádemelési kötelessége tekintetében, amelyhez akár helyes, akár helytelen, minthogy a törvényben van, ragaszkodnunk kell. De vonatkozik ez a főtárgyalás nyilvánosságára, a terhelt ügyféliségére, bármily oktalan is egyébként, hogy a 12 éves gyermeket önálló perjoggal felruházott peres félnek tekintsük. Egész sorát a jogos kívánságoknak tehát csak a törvény megváltoztatásával valósíthatjuk meg.

Mit tehet a német patronázsközpont a törvényhozás módosítására? Talán meglepőnek látszik, hogy legnyomatékosabban ajánlok olyan agitációt, amely a fiatalkorúak eljárására vonatkozó 1912. évi javaslat újrafelvételét sürgeti. Ez a javaslat átment az első olvasáson, az első és második olvasás között kompromisszum jött létre, a bizottságnak érdekelt tagjai és a szövetséges kormányok között, megtörtént a második olvasás és a javaslatot elfogadták. Azóta a javaslat nem került napirendre, de ez minden pillanatban megtörténhetik. Igaz, hogy a második olvasás befejezésétől a mai napig arra kevés hajlandóság mutatkozott. Hogy a javaslat barátai sem törődtek bele, ennek oka az, hogy miután a kompromisszumban elveik egy részének feladásával elérték azt, ami elérhető volt, a fiatalkorúak bíróságának érdekelt köreiben éles kritika emelkedett a javaslat ellen. Ez kiütötte a fegyvert kezünkből és lényegesen megerősítette a javaslatnak kezdettől fogva nem csekély számú elleneseit.

Mi jót hozott volna a javaslat? Mindenekelőtt a korhatár felemelését 12 évről 14 évre, oly eredményt, amely véleményem szerint felér a javaslatnak minden egyéb hibájával és hiányával. Oda módosította továbbá a szervezeti törvény 75. §-a. 14. *a)* pontját, hogy a fiatalkorúak bíróságának hatáskörét a törvényszéki hatáskörbe tartozó bűntettekre is kiterjesztette. Rendkívül elvi jelentőségi változás, hogy bizonyos körülmények között az ügyészség nem emelhet vádat. El lehet tekinteni a vádemeléstől, ha a bűnösség csekély mérvű, el kell tekinteni, ha javító- és nevelőintézkedések előnyösebbek. Megengedem, hogy a formulázás jogászilag nem kifogástalan, de a tételes joggal szemben elvitázhatatlanul haladást jelentett volna. Megemlítem továbbá, hogy a gyámbíróság nyomozásában a javaslat részt juttatott a pártfogó tisztviselőknek (második olvasás, 5. §. *b)* pont), a vizsgálati fogságra vonatkozó rendelkezések, a fiatalkorúak és felnőttek eljárásának szétválasztása, a nyilvánosság korlátozására vonatkozó szabályok, a lehetőség, hogy a terheltet a főtárgyalásról ideiglenesen eltávolítsák (11. §.) stb., mind megfelelnek a fiatalkorúak eljárására vonatkozó kívánságoknak. Szóval akármit vetünk is a javaslat ellen, ha szemére hányhatjuk is, hogy a legalitás elvének áttörésénél nem fejez ki szabatos jogászi gondolatot, mégis lényeges haladást jelent a mai joggal szemben.

Van-e azonban remény arra, hogy az 1913 óta pihenő javaslatot előtérbe hozzuk. Két nyomatékos érv kétségkívül ellene szól. Egyrészt, hogy az egyes államokban ez idő óta miniszteri rendelettel életbelépett intézmények kiállották a tűzpróbát. Egy másik nézőpont a fiatalkorúak emelkedő kriminalitása. Ezt a szomorú tapasztalatot tettük a háború alatt, sőt tudjuk azt is, hogy a jelenség a béke beálltával nem fog nyomban véget érni, hanem minden valószínűség szerint az emelkedés tovább tart, sőt még ijesztőbb ütemben fog bekövetkezni. Ma tehát egész más a helyzet, mint 1913-ban volt. Akkor azt mondhattuk, hogy a veszély nem fenyeget oly közvetlenül és megvárhatjuk, nem tudunk-e talán jobbat alkotni, mint amit már megteremtettünk. Ezt az álláspontot ma, véleményem szerint, valósággal végzetesnek kell tartani. Nincs időnk, hogy megvárjuk, míg a jogászok vagy politikusok kifogástalan formulát találnak. Ez az érv talán nem maradna minden hatás nélkül a birodalmi igazságügyi hivatalra és az egyes államok minisztériumaira. Nem tartom kizártnak, hogy a birodalmi gyűlés tagjainak egy része kész volna arra, hogy az 1913 óta megszakadt munkálatok újrafelvétele mellett foglaljon állást.

Csak ha ez az út nem mutatkoznék járhatónak, akkor volna a szövetség feladata, hogy egy más javaslat irányelveit megszabja, alapjait kiépítse olykép, hogy az necsak az eljárásra, hanem a fiatalkorúak anyagi büntetőjogára is kiterjedjen. Részemről azt tartom, hogy az anyagi Btk. általános reformjára nem is lehet gondolni s e téren a legsürgősebb igényeket novelláris úton kell kielégíteni. Ezekhez tartozik nyilván a fiatalkorúak büntetőjoga is. Kétségtelen azonban, hogy a fiatalkorúakra vonatkozó ilyen új külön törvény végtelenül nagyobb munkával járna, a megegyezés hasonlíthatlanul nehezebb volna, mintha már kiépített álláspontra helyezkednünk.

Ha a fiatalkorúak züllöttsége és bűnözése elleni küzdelem mindenkor a legnehezebb feladatok közé tartozott is, ma a német birodalomban legelsőrendű, égető feladat. E téren is új irányok, új csapások feltárására lesz szükség. Mint minden irányváltozásra, úgy erre nézve is szabályként állítható fel: mennél korábban fogunk megváltoztatásához, annál nagyobb, annál biztosabb a hatás is.

Dr. Franz v. Liszt.

A hitelezők joga a kötelesrészhez.

A m. kir. Kúria I. polgári jogegységi tanácsa az 1917. évi június hó 16. napjára kitűzött ülésében a következő vitás elvi kérdést fogja eldönteni:

«Ha a hitelező az ő lejárt követelését a kötelesrészre jogosult adóstól ennek vagyontalansága miatt be nem hajthat,a, jogosítva van-e követelésének kielégítése végett a kötelesrészre jogosultra megnyílt, de ezáltal nem igényelt kötelesrészt a saját felperessége alatt érvényesíteni s ezzel kapcsolatosan a kötelesrészre jogosultra sérelmes végrendeletet vagy ajándékozási jogügyletet is megtámadni, ha igazolja és a fenforgó körülményekből megállapítható, hogy a kötelesrészre jogosult örökös az örökhagyóval és örököstársaival, illetve a megajándékozottal a hitelező megkárosítására, rosszhiszeműen összejátszott s a végrendeleti, illetve ajándékozási intézkedéssel csak színlegesen azért mellőztetett, hogy a hitelező elől a kielégítési alapot elvonják?»

A Kúria elnöke a vitás elvi kérdés tárgyalását az 1912:LIV. t.-c. 70. §. 1. pontja alapján azért tűzte ki, mert az I. polgári tanács eltérni kívánt a kir. Kúriának elvi jelentőségűvé nyilvánított és a Polgári Jogi Határozatok Tárába (P. H. T.) a «végrendelet megtámadása» címfelírással 286. szám alatt felvett 74/1898. I. G. sz. határozatától (Dtár III. folyam XII. k. 17. sz. = Fabinyi Kúriai felülvizsg. határ. gyüjt. III. k. 620. sz.).

Az elevenbe vágó vita eldöntésének küszöbén alkalomszerűnek tartom a kérdés mai összefoglalását három irányban: a hazai bírói gyakorlat, a külföldi törvényhozás és a kérdés dogmatikai és jogpolitikai elemzése szempontjából.

Legyen szabad e kérdés kapcsán előrebocsátanunk azt az óhajtást, vajha a már régóta sajtó alá rendezett P. H. T. valahára napvilágot látna. Végre is a jogkereső közönség méltán megkívánhatja, hogy köztudomásra jussanak azok az elvi határozatok, amelyeket a kir. Kúria tanácsai ítélkezésükben követni *kötelesek*.

I.

1. Tudtommal a P. H. T.-ba 286. sz. a. felvett 74/1898. I. G. számú határozat a nyilvánosságra jutott határozatok közül az első, amelyben a kir. Kúria a kérdésben állást foglalt. Az ügy állása a következő volt:

A felperes javára évekkel azelőtt a perbe nem vont S. J.-t mint természetes apát gyermektartásdíjban marasztalták, ezt azonban a kötelezetten vagyontalansága okából a tartási kötelezettség egész ideje alatt nem lehetett behajtani. S. J. atyja, S. M. utóbb végrendeletében fiát S. J.-t «kitagadta» (mellőzte) s a neki járó örökrészt S. J. kiskorú gyermekeire hagyta. A hagyatéki tárgyaláson S. J. a végrendeletet elfogadta, kötelesrészt nem követelt s ehhez képest a hagyatékot a végrendelet értelmében adták át. Most már a felperes, S. J.-nek tartási kötelezettsége alapján, a végrendeleti örökösöket perelte két jogalapon: 1. hogy az alperesek azáltal, hogy a kötelesrész kiadásától atyjuk S. J. lemondása következtében mentesültek, ennek erejéig megajándékozottaknak tekintendők; 2. hogy maga a végrendelkező S. M. csalárdul fia hitelezőinek kijátszása végett járt el a végrendelet tétele körül, azok tehát, akiknek ilyen úton vagyont juttatott, a hitelezőknek felelősek. A felperest keresetével a fellebbezési bíróság, felülvizsgálati kérelmével pedig a kir. Kúria elutasította. A kir. Kúria ítéletében igen nevezetes elvi kijelentésekkel ásta meg a további jogalkalmazás medrét, melyeket a Kúria szavaival adok elő, egyelőre nem vizsgálva azoknak dogmatikai szabatosságát.

Kimondotta elsősorban is a kir. Kúria, hogy S. J. lemondása a kötelesrész érvényesítéséről *nem ajándékozás*; mert a kiskorúak közvetlenül nagyapjuk után örököltek, S. J.-re apjáról mi vagyon sem szállott és így az a ténye, hogy a végrendeletet, mely őt az öröklésből kizárja, meg nem támadta, a kiskorúak javára ajándékozásnak tekinteni nem lehet. Másfelől pedig, mondja a Kúria, nincs oly jogszabály, melynek alapján a hitelezőt fel lehetne jogosítani arra, hogy követelésének kielégítése céljából adósának esetleges kötelesrész iránti igényét, melyet az nem kíván érvényesíteni, a hitelező érvényesíthesse. Ezzel tehát a kötelesrészigény bizonyos tekintetben személyszerűnek lett minősítve. A Kúria érezte, hogy ezt a kijelentését viszonylatba kell hoznia 43. sz. polgári teljes ülési határozatával (Dtár új f. XXIII. k. 113. sz.), mely szerint a kötelesrészhez való jog, ha a jogosult annak érvényesítése előtt meghal, átszáll az ő örököseire. Ennek a döntvénynek az indokolása ugyanis azt vallja, hogy a megnyílt kötelesrészhez való jog «nem legszemélyesebb és nem is személyes, hanem vagyoni jog, mely már átruházhatóságánál fogva sem tartozik ama vagyoni jogok közé, melyek ... átszállás (transmissio) tárgyát nem képezhetik». A Kúria ezt a kijelentést megszorítóan magyarázza, azt mondva, hogy e döntvény szerint «a törvényes osztályrész követeléséhez való jog csak a jogosítottnak örököseire száll át».

Maradna tehát a másik jogalap: a kártérítés a hitelező kijátszása miatt. Erre nézve a Kúria elvileg kimondja ugyan, hogy «akkor, amidőn a végrehajtást szenvedő örököstársaival az ő hitelezője kijátszására rosszhiszeműleg összejátszik, a hitelező a károsítók ellen kártérítési keresettel fellépni jogosult». E jog érvényesítésének azonban a Kúria szerint az az előfeltétele, «hogy a végrehajtást szenvedőre valamely örökség vagy hagyomány szállott legyen és hogy a perbevont örökösök a fedezési alap elvonásánál rosszhiszeműleg közreműködtek». A kérdéses esetben azonban a végrehajtást szenvedőre nem szállt sem örökség, sem hagyomány és így az összejátszásról közte és az örökösök közt nem lehet szó. Az örökhagyó pedig — és ez az eset csattanója — a felperes hitelezővel sem kötelmi, sem családi viszonyban nem állott és így jogai gyakorlásánál az ő érdekeire tekintettel lenni nem tartozott; rá nézve tehát a rosszhiszem kérdésének felvetése tárgytalan.

Mindenben megegyezik a most ismertetett határozattal a Kúriának 1900. G. 610. sz. ítélete (Dtár III. folyam XVII. k. 48. sz.). Ez esetben is a végrendelkező, tudva azt, hogy egyik fia mint természetes apa gyermektartásdíjban van marasztalva, ezt a fiát többi testvére javára mellőzte s a fiú a végrendeletben megnyugodott. Ebben az esetben igen éles formulázással mondja ki a Kúria, hogy nincs «oly tételes törvény vagy bírói gyakorlat, mely a hitelezőt feljogosítaná arra, hogy az illető marasztalt örökös által érvényesíteni nem kívánt azt az igényt, hogy a törvényes osztályrész kiegészítését kérheti, az örökös hitelezői végrehajtás útján lefoglalhatják és érvényesíthessék, következésképp az érvényesítésnek az örökös részéről való elmulasztása a kijátszási szándékkal való elidegenítés fogalmi körébe nem esik».

2. A bírói gyakorlat további fejlődésében a kérdés kétfelé ágazott.

Az a tétel, hogy a kötelesrészre jogosultnak hitelezője nem érvényesítheti adósának a kötelesrészre való igényét, melyet ez utóbbi érvényesíteni nem akar: csekély kivétellel uralkodónak mondható. Abban a kérdésben azonban, hogy a hitelező kijátszását célzó összejátszás egyfelől a végrendelkező és a kötelesrészre jogosult, másfelől ez utóbbi és a kötelesrész sérelmére részesített személyek (örökösök, hagyományosok, megajándékozottak) között mennyiben ad jogot a hitelezőnek kártérítésre: nevezetes elhajlás észlelhető a P. H. T.-ba felvett 286. sz. határozattól.

Elvileg ellenkezik a P. H. T. 286. számú határozattal a kir. Kúriának 777/1900. sz. ítélete (Dtár III. folyam XVIII. k. 75. sz.), noha az eset tényállása lényegileg egybevág a 74/1898. I. G. sz. esetével. Az örökhagyó a fiát, akit természetes gyermeke javára megítélt tartásdíj terhel, végrendelettel e fiától származó unokái javára mellőzi és a fiú a végrendeletben megnyugszik. A Kúria itt (a két alsóbírósággal ellentétben) az örökösöket mint *megajándékozottakat* marasztalja; minthogy «a kötelesrész a szükségörökös érvényes végrendelet létében is feltétlenül, törvénynél fogva megilleti, arról ő az örökhagyó halálával a végrendelet dacára szabadon rendelkezhetik s arra harmadik személyek érvényesen jogokat szerezhetnek». Az a tény tehát, hogy az alperes kötelesrészéről gyermekei javára lemondott, ezek irányában ajándékozást állapít meg, melynél fogva ők az ajándékozáskor már megvolt követelésért a kötelesrész mint ajándékozott érték erejéig felelősséggel tartoznak. Úgy látszik, ebben az esetben döntően az befolyásolta a Kúriát, hogy a tartásra jogosult hitelező az adósát megillető «örökségre» (értsd: kötelesrészre) a hagyatéki tárgyalást megelőzően végrehajtási zálogjogot szerzett s annak alapján az adósát megillető «örökösödési igény» bírói érvényesítésére feljogosíttatott.

Hasonlít ehhez a döntéshez a Kúria 5088/1909. számú ítélete (Mjogi Dtár IV. k. 20. sz.). A kötelesrészre jogosult oly időben, midőn a felperesnek vele szemben végrehajtható követelése volt, a kötelesrészről lemondott és osztályrészét testvérei kapták, akiket a Kúria mint *megajándékozottakat* marasztalt. Ellenben ugyanebben az esetben a Kúria a hitelezőt nem ismeri el a jogosultnak arra, hogy a kötelesrészt sértő *élők közti ajándékozást* megtámadja, mivel ez «oly személyes joga a kötelesrészre jogosultnak, mely törvényes rendelkezés hiányában hitelezőjét meg nem illeti».

Jegyezzük meg, hogy ebben az esetben is 1584 K *hátralékos gyermektartásdíj* behajtását hiusította meg a természetes apa azzal, hogy a kötelesrészének érvényesítéséről lemondott.

E két esetet nem számítva, az összes többi közölt határozat azon az elvi alapon áll, hogy a kötelesrészt nem lehet a kötelesrészes akarata ellenére érvényesíteni, s az arról való lemondást, legalább a csődön kívül, nem lehet megtámadni. Ugyanez áll a törvényes örökség visszautasítására (Kúria 10,999/1906., Mjogi Dtár II. k. 45. sz.),* sőt a Kúria a kötelesrészt is «örökségnek» tekintve, épen ebből az általános tételből következtet a kötelesrész érvényesítéséről való lemondás szabadságára, æquiparálva azt a törvényes örökség visszautasításával. Igy a 3406/1908. sz. ítélet (Mjogi Dtár III. k. 64. sz.), melyben az örökhagyó leányának hitelezői végrehajtásilag lefoglalták az őt megillető örökrészt (=kötelesrészt), s a leány arról gyermekei javára lemondott. S míg a tételt idáig csak jogszerkezeti érvekkel támogatta a Kúria, 4268/1908. sz. határozatában (Mjogi Dtár III. k. 90. sz.) a ratio juris-t helyezi előtérbe: «Az örökhagyó végrendeleti intézkedésének a leszármazó örökösök . . . részéről való tiszteletbentartása a családi kegyeleten és az ebből fakadó erkölcsi érzésen alapszik. Ebből folyik, hogy a kötelesrész iránti jog a szükségörökösnek oly személyes természetű követelése, amelynek igénybevétele kizárólag az ő tetszésétől függ».

Ezzel a határozattal kezdődik azoknak az ítéleteknek a sorozata, amelyek erőteljesebben hangsúlyozzák a hitelezőnek azt a jogát, hogy adósának a kötelesrészről való lemondását megtámadhassa és követelését a kötelesrész erejéig a végrendelettel szemben (= a végrendelettel részesítettek ellen) érvényesíthesse, ha «bizonyíttatik, hogy *a szükségörökös az örökhagyóval vagy az öröklésre hivatottakkal a hitelezők megkárosítása céljából rosszhiszeműen összejátszott*». Ez látszólag semmi egyéb, mint amit ez irányban már a P. H. T. 286. számú határozat is kimondott; és csakugyan, sem ebben a most tárgyalt esetben, sem az 524/1910. sz. (Mjogi Dtár IV. k. 93. sz.) esetben, a Kúria nem vonta le ennek az elvi kijelentésnek további következményeit.**

Ámde már a következő *három esetben* a Kúria megállapította a kötelesrész körül érdekeltek *összejátszását* és megállapította a hitelező jogát a kötelesrész érvényesítésére. Ezzel a bíróság elvileg eltért a P. H. T. 286. számú elvi határozatnak attól az álláspontjától, hogy az örökhagyó semmi esetben sem köteles tekintettel lenni a kötelesrészre jogosult leszármazó hitelezőjének érdekeire.

E három eset közül az egyikben (Kúria 4293/1912., Mjogi Dtár VII. k. 102. sz.) a Kúria a jogtételt úgy formulázza, hogy a kötelesrészt a jogosultnak a hitelezője akkor érvényesítheti, «ha akár az örökhagyó, akár a kötelesrészre jogosult részéről a hitelezők kijátszására irányuló szándék és eljárás esete állapítható meg». Ezúttal ezt az esetet látta fenállónak a Kúria; mert jóllehet az örökhagyó a felperesnek az örökhagyó egyik fia ellen fenálló követeléséről és arról, hogy az bíróilag meg lett ítélve, tudomással bírt, az örökhagyó végrendeletében tetemes vagyonából nevezett gyermekének mitsem hagyott, emellett pedig az örökösökké kinevezett többi gyermekének mégis erkölcsi kötelességévé tette, hogy testvérükről gondoskodjanak, amiből kitetszik, hogy rendelkezése csakis fia *hitelezőjének kijátszására* irányult. Tegyük hozzá, hogy ebben az esetben is *behajthatatlan gyermektartásdíj* elől vonta el az örökhagyó és a kötelesrészre jogosult adós a kielégítés alapját.

A másik esetben (Kúria 3070/1912., Mjogi Dtár VII. k. 55. sz.) megint *a természetes gyermek tartásdíjkövetelésének meghiusítására irányuló összejátszás* példájával van dolgunk. Ebben az esetben a felperesnek, ifj. P. D. természetes gyermekének tartásdíja ifj. P. D. mint természetes apa ellen ennek vagyontalansága miatt 14 éven át nem volt behajtható és így 1344 K-ra szaporodott. Ifj. P. D. atyja, id. P. D., ennek tudatában vagyona felerészét élők közt átruházta ifj. P. D. nejére és P. F. nevű fiára, vagyonának másik fele részét pedig szintén ifj. P. D. kizárásával unokájára P. F.-re és másik két gyermekére hagyta; a természetes gyermek mint hitelező mindezeket perbevonta ifj. P. D. kötelesrésze erejéig. A bíróság ebben az esetben úgy találta, hogy «*az ajándékozónak (illetve végrendelkezőnek) a kötelesrészt sértő rendelkezése és a kötelesrészre jogosultnak a kötelesrészre vonatkozó jogosultsággal kapcsolatos magatartása* a felperes *károsítására célzó* és a kötelesrészért felelősséggel tartozó alpereseket mint *kedvezményezetteket is terhelő rosszhiszeműségen* alapul», s emiatt az alpereseknek a kötelesrész értéke erejéig való vagyoni felelősséget megállapította.

Ebben az esetben tehát a Kúria nemcsak a végrendelettel részesítettek, hanem (eltérően a fentemlített Mjogi Dtár IV. k. 20. sz. határozattól) az élők közt megajándékozottak ellen is helyt adott a hitelező által a rosszhiszemű összejátszásra alapított igénynek.

A harmadik esetben végül a Kúria (655/1914., Mjogi Dtár VIII. k. 244. sz.) a kötelesrészt sértő élők közti ajándékozás megtámadására jogosítja fel a hitelezőt. Ebben az esetben (a különben siketnéma) B. József *ölés miatt* elítéltetvén, a megöltnek az özvegye és gyermeke javára *tartásdíjban* marasztaltatott, melyet nem lehetett rajta megvenni. Nagyapjáról K. Imréről körülbelül 4000 K vagyon nézett volna rá. B. József testvérei rávették nagyapjukat, hogy vagyonát még életében rájuk ruházza át, amit ő meg is tett, úgy hogy B. József részére csak lakást, tartást és ruházatot biztosított. A bíróság úgy találta, hogy a két megajándékozott testvér jogszerzése és B. Józsefnek a kötelesrészről való lemondása a hitelezők kijátszására irányult, velük szemben hatálytalan és a hitelezők azt *megtámadni* jogosultak. A jogtételt a Kúria ekképen formulázta: «Igaz ugyan, hogy a kötelesrészt sértő ajándékozásnak a megtámadása a szükségörökösnek olyan személyes joga, mely a kötelesrészre jogosítottnak a hitelezőjét rendszerint nem illeti meg; mihelyt azonban az ajándékozás körül *az abban résztvevő személyek rosszhiszeműen és azzal a célzattal működnek közre, hogy azáltal a kötelesrészre jogosítottnak a hitelezője elől a kielégítési alap elvonassék* és ily módon a hitelező megkárosíttassék, a bírói gyakorlat a hitelezőnek is megadja azt a jogot, hogy az adósának kötelesrészét sértő ajándékozást követelésének a kielégíthetése céljából megtámadhassa».

Ime, a P. H. T. 286. számú elvi határozatában foglalt kijelentések a gyakorlatban teljesen elszineződtek. A szavak ugyanazok maradtak ugyan, de értelmük egészen megváltozott, s amit a 286. sz. határozat a hitelezőtől megtagad, azt az újabb határozatok ugyanazon szabály alkalmazásával megítélik neki. Bátran mondhatjuk, hogy már a P. H. T. összeállítása idejében sem az volt a Kúria gyakorlata, mint amit a 286. sz. elvi határozat kifejez és ha a Kúria polgárjogi bizottsága nem a régibb határozatot, hanem az újabbak közül valamelyiket helyezte volna a Határozatok Tárába, a jogegységi döntés szüksége fel sem merült volna.

Tanulságos adat, hogy a 11 eset közül 7 esetben behajthatatlan tartásdíj (6 esetben természetes gyermek tartása, egy ízben ölésből eredő kártalanítás) forgott kockán s e 7 eset közül 5 esetben (bár különböző megokolással) védelmet nyujtott a Kúria a tartásra jogosultnak. Másnemű követelés sérelme csak 4 esetben került szóba és ezek közül egyik esetben sem segítette hozzá a Kúria a hitelezőt követeléséhez.

3. A kir. ítélőtáblák gyakorlata is a most előadott jogszabályokat tükrözteti vissza.

A törvényes örökség visszautasítását a budapesti kir. ítélő-

* Ebben az esetben az örökhagyó apjának nagy adósságai voltak (60,000 K). Az apa a végrendelet hiányában rányílt törvényes örökséget visszautasította, minélfogva az az örökhagyó féltestvéreire szállt.

** A Mjogi Dtár III. k. 90. sz. esetben a takarékpénztár 3000 K követelése fejében lefoglalta adósának kötelesrészigényét; a Mjogi Dtár IV. k. 93. sz. esetben — úgy látszik — szintén hitelezési ügyletből eredő 8000 K követelés fejében próbálta érvényesíteni a hitelező (bírói foglalás alapján) ügygondnok útján adósának kötelesrészét.

tábla gyakorlata szerint (1908. G. 415., Térfi: Felülvizsg. hat. gyüjt. XIII. k. 21. sz. és 1914. G. 194., Térfi XVIII. k. 355. sz.) a visszautasítónak a hitelezője még akkor sem támadhatja meg, ha az örökségi ingatlanra a telekkönyvi rendtartás 74. §-a alapján végrehajtási zálogjogot szerzett. Kifejti a tábla, hogy — hacsak nem *színleges* a visszautasítás — «az ily joglemondással a fedezeti alapot a hitelező elől elvontnak tekinteni okszerűen azért nem lehet, mert a számos esélytől függő az a lehetőség, hogy valaki örökséghez fog jutni, *a hitelezésnek sem képezheti biztos és komoly alapját*». Épen úgy nem érvényesítheti a hitelező a saját nevében adósának a kötelesrészhez való jogát (Temesvári tábla 1910. Fs. 17., Térfi XIV. k. 998. sz.).

A kir. ítélőtáblák gyakorlata is következetesen vallja azt a tételt, hogy *rosszhiszemű összejátszás* esetében a hitelező az előle elvont öröklési igény fejében azoktól kereshet kielégítést, akiknek javára adósuk joglemondása szolgál. Ez a tétel különböző formulázásban és különféle konstrukció alakjában jelenik meg az ítéletekben; de az eddig közölt esetekben az eredmény mindig negatív volt, a hitelező nem jutott kielégítéshez.

Igy pl. a budapesti ítélőtábla *kártérítési követelésnek* konstruálja a hitelező jogát: «Kétségtelen, hogy midőn *az örökös örököstársaival az ő hitelezőjének megkárosítására rosszhiszeműen összejátszott*, a hitelező kártérítési keresettel fellépni jogosult», mondja az egyik eset (Budapesti ítélőtábla 1901. I. G. 337., Térfi VI. k. 140. szám.). Ellenben az esetben az adós atyja öröklési szerződést kötött feleségével, mely az adós öröklési jogát kizárta; minthogy azonban az öröklési szerződés nem az adós hozzájárulásával jött létre, a bíróság nem látott abban összejátszást, hogy az adós az öröklési szerződésben megnyugodott. Az, hogy valaki kitagadással szemben kötelesrészt követelhessen — mondja másik esetben a budapesti kir. ítélőtábla (1906. I. G. 291., Térfi XI. k. 123. sz.) — oly személyhez kötött jog, amelynek gyakorlása egyedül a jogosított tetszésétől függ; *kártérítés* címén pédig azért nem léphetett fel a hitelező, mert «nincs adat arra, hogy a végrendelet tétele alkalmával *az örökhagyó az alperessel és ennek végrendeleti örökösökké tett testvéreivel a hitelező megkárosítására rosszhiszeműen összejátszott volna*». Abból, hogy az örökhagyónak tudomása volt a hitelező követeléséről, még nem következik, hogy a hitelező jogainak kijátszása végett tette végrendeletét.

Más esetekben a bíróságok a kötelesrészről való lemondásnak (az örökség visszautasításának) *csődönkívüli megtámadásáról* beszélnek. «A csődeljárást kivéve a hitelező az adósnak ily jogcselekményét csak az esetben *támadhatja* meg, ha .... bebizonyította, hogy *az örökös az öröklésre hivatottakkal a hitelezők megkárosítása céljából rosszhiszeműen összejátszott*» (Temesv. ítélőtábla 1909. G. 106., Térfi XIII. k. 1082. sz.).

Mindez esetekben nem állapítható meg, minő természetű követelés elől vonta el az adós a fedezetet. Egy esetben azonban ráakadunk a már ismert tipikus tényállásra: a *gyermektartásdíj fedezetének elvonására* (Pécsi ítélőtábla 1914. G. 81., Térfi XVIII. k. 849. sz.) Ebben az esetben a természetes apa, P. Gy. kiskorú volt. P. Gy.-nek atyja, P. P. az ő vagyonát két kiskorú gyermekére, P. Gy.-re és P. F.-re hagyta, azzal a korlátozással, hogy ha teljeskorúságuk elérése előtt meghalnának, özvegy anyjuk legyen az örökös. Ezt a végrendeletet a kisk. P. Gy. gyámja a gyámhatóság jóváhagyásával elfogadta és ezzel lemondott arról a jogról, hogy öröksége felét mint kötelesrészt az utóörökös-nevezés alól mentesítse (47. T. Ü. H.). A természetes gyermek ezzel szemben követelése erejéig érvényesíteni akarta nemzőjének kötelesrészigényét. A pécsi ítélőtábla ezzel a követelésével egyszerűen a kötelesrészigény személyszerűségére hivatkozva utasította el és fel sem vetette az összejátszás kérdését. Ebben az esetben csakugyan távolabb esik az összejátszás gyanúja, mert hiszen a kiskorú természetes apa mindenesetre már közel áll a teljeskorúsághoz és így nagy a valószínűsége annak, hogy öröksége a a végrehajtás gátjául szolgáló utóörökösnevezés alól felszabadul; amellett az ily utóörökösnevezés annyira szokásos és olyan méltánylandó családi érdeket szolgálhat, hogy a rosszhiszeműséget különös körülményekkel kellett volna igazolni, amit a felperes nem tett.

(Folyt. köv.) *Dr. Szladits Károly.*

Teljesítsük kötelességünket, jegyezzünk hadikölcsönt!

A Btk. II. rész XIV. fejezetének átdolgozása.

I. A nemi bajok ellen alakult «Nemzetvédő Szövetség»-nek a m. kir. belügyminisztérium megbízásából tartott szakértekezlete egyebek között a következő büntetőjogi kérdés is napirendre került: «A kéjelgés körébe tartozó bűnös cselekmények büntetésének szigorítása.»

Ez a kérdés, amelynek megvitatása — egyrészt a büntetőjog haladása, másrészt a társadalmi viszonyok átalakulása folytán — a háborús vonatkozásoktól eltekintve is időszerű, a szakértekezlet feladataival nem áll oly egyenes és közvetlen összefüggésben és nem is oly egységes anyagú, mint a napirendre tűzött többi büntetőjogi kérdés.

A «kéjelgés körébe tartozó bűnös cselekmények» kérdésénél nemcsak abban a vonatkozásban hívják ki ugyanis a figyelmet a nemi életnek megnyilvánulásai, hogy ezekkel szemben az emberek fizikai épsége szorul védelemre, itt figyelemmel kell lenni egyéb jogtárgyakra is, sőt gyakran többrétű alapra kell fektetni az érdekvédelem rendszerét. Ennek a rendszernek a kiépítése körül pedig csak akkor veheti kezdetét a büntetőjogi kodifikátor munkája, ha teljes a betekintése a nemek viszonyának komplex problémájába, egyikébe azon nagy világproblémáknak, amelyekkel szociológusok és művelődéstörténészek, bölcselők és hittudósok, természetbuvárok és jogászok évszázadok óta egyenlő szeretettel foglalkoznak.

Herbert Spencer írja, hogy bárha az e nemű vizsgálódások kiinduló alapja ellentétes és eredményeik — legalább a részletekben — szerte is ágaznak, az a végkövetkeztetésük mégis egybevág, hogy szerves kapcsolatosság áll fenn a nemek viszonya és a társadalmi lét formái között, úgy hogy az emberek közösségi élete durva formáinak korában a nemeknek alacsonyabb viszonya otthonos, a magasabb társadalmi típusok felé haladás pedig szünetlen lépést tart a házi intézmények magasabb típusának meggyökeresedésével. Ez az összefüggés bizonysága annak, hogy mindazok az eszmék, érzelmek és hajlandóságok, amelyek a nemi élettel asszociálva vannak, nemcsak lírikusok gondolatkörében honolnak trónon, de központi elhelyezkedésűek az emberiség élettani és lélektani fejlődésében is.

Alig lehet ennél a fejlődéstaninál magasabb és egészségesebb látószög megválasztását ajánlani annak, aki hivatva leszen megállapítani, vajjon nem szorulnak-e valamely szempontból kiegészítésre, módosításra — vagy mikép a feltett kérdés szól: szigorításra — a magyar büntetőjognak az úgynevezett kéjelgési bűncselekményekre vonatkozó rendelkezései? Ez a nézőpont ment egyoldalúságtól és előítéletektől és ez a nézőpont képesít annak a felismerésére, hogy ami külön-külön gyötrelemtől és gyönyörtől kísért egyéni vonzódás köntösében jelentkezik, az a maga összességében, mint az új nemzedéket megteremtő energia tesz számot, úgy, hogy a büntetőjog, akkor midőn a nemi tisztesség oltalma címén annak a biztosítására törekszik, hogy a nemi érintkezésnek oly rendje létesüljön, amely kellő figyelemmel van az utódok fizikai, értelmi és erkölcsi fejlődésének és emelkedésének a követelményeire, a kultúra folyamatos haladásának biztosítója.

Igen tanulságos annak a megismerése, mikép változik országonként és koronként a nemi tisztességbe ütközőnek tekintett cselekmények sorozata, mikép tekintik egyik országban és egyik korban bűncselekménynek azt, ami más országban és más korban megengedett és mikép és mennyire tolódnak el helyenként és az idők változtával a minőségi és mennyiségi értékítéletek. A bűncselekmények viszonylagosságának tanát — eltekintve a politikai bűntényt — nem is lehet találóbban példázni, mint az idevágó kultúrtörténeti adalékokkal. És különösen tanulságos e gondolatkörben annak vizsgálata, mily hatást gyakorolt az e körbe tartozó bűncselekmények kriminalizálására a felvilágosodás irodalma, amely tudvalevőleg egyáltalában korszakos jelentőségű a büntetőjog fejlődésének történetében.

Csak az, aki ezeket az adatokat mind hossz-, mind keresztmetszetben átrendszerezte, csak az jöhet abba a helyzetbe, hogy kellőképen értékelje a magyar büntetőtörvény szerkesztőjének az Indokolásba írt azt a kijelentését, hogy szemben régi jogunkkal, amely szerint a nemi ösztönnek erkölcsileg tilos kielégítése volt a kriminalizálás alapja, a bűncselekmények számának lényeges apasztása mutatkozik megokoltnak és hogy az

új alapon felépített rendszerben, amely a közszemérem védelmének gondolatán alapszik, a tényálladékoknak az eddiginél lényegesen szorosabb körülhatárolása szükséges.

Részemről sem táplálok kételyt aziránt, hogy a szóban lévő kérdést nem szabad átjátszani a társadalomvédelem síkjáról a moralizálás vagy épen valamely bölcseleti rendszer lejtőjére, de viszont arra nézve sincs kétségem, hogy nem szabad, hogy a társadalom helyes cselekvését irányító kultúrnormák uralma alatt — valamely végletes elv vagy jelszó tiszteletbentartásának vagy épségben maradásának kedvéért — büntetőjogilag közönbösek maradjanak oly ténykedések, amelyekről felismertük, hogy feltartóztathatatlanul a testi és szellemi hanyatlásnak és pusztulásnak méreganyagát hintik el.

A magyar büntetőtörvény rendelkezései ebben az értelemben szigorítást igényelnek. Szigorítást nem abban a vonatkozásban, hogy egyes bűncselekményekre nézve a büntetőtörvényben megállapított büntetésnemet kellene súlyosabb büntetésnemmel helyettesíteni, nem is abban a tekintetben, hogy büntetési tételek szorulnak akár súlyosbításra akár kiszélesbítésre, hanem abban az értelemben, hogy a tényálladékoknak kiépítését kell revizió alá venni és kriminalizálni kell a mások érdekeit sértő vagy veszélyeztető oly magatartásokat, amelyekben a tettes szánakozási érzésének el nem nézhető hiányát vagy cinikus kíméletlenségét lehet felismerni.

II. Az ú. n. kéjelgési bűncselekmények első típikus alakzatát a Btk. 232. §-a határozza meg. Ez a bűntett: az erőszakos nemi közösülés.

Szembeszökő, hogy e §-ban kizárólag a tettleges erőszak és a törvényben (234. §.) meghatározott fajú és minőségű fenyegetés van kriminalizálva, amivel egyenlő tekintet alá esik annak a cselekménye, aki nőszemélynek öntudatlan vagy akarata nyílvánítására vagy védelmére tehetetlen állapotát arra használja fel, hogy vele házasságon kívül nemileg közösüljön. Tehát a 232. §. értelmében nemcsak hogy csupán a nő akarata *ellen* (nem pedig a nő beleegyezése *nélkül, a without conscious permission*) való közösülés büntetendő, hanem a kikényszerített közösülés is egyedül bizonyos feltételek között esik büntetés alá.

Mit kell érteni erőszak alatt, azt nem határozta meg a törvény. A bírói gyakorlat szerint: erőszak akkor van jelen, ha a nő ellenálló ereje teljesen megbéníttatott, ha a támadó fellépés a nő ellenkező akaratának megvalósítását egyenesen kizárta. A fenyegetést a törvény már körülírta: «amely alkalmas arra, hogy a fenyegetettben saját vagy jelenlévő hozzátartozójának életét vagy testi épségét veszélyeztető súlyos sértés közvetlen bekövetkezése iránt alapos félelmet gerjesszen».

A fenyegetésnek ez a meghatározása a bírói gyakorlatban nemcsak dogmatikus természetű kétségek forrásává vált, de konkrét esetekben az igazságérzetet is bántó visszásságokra vezetett. Megokolt-e különbséget tenni jelenlévő és távollévő hozzátartozó testi épségének veszélyeztetése között? hiszen az eset körülményei szerint távollevő testi épségének megsemmisítése esetleg inkább állhatott a merénylő hatalmában, mint a jelenlévőének. Megokolt volt-e az egészségen és a testi épségen felül különben rendszerint védelemben részesülő egyéb érdekeket kivonni a figyelembe vételt érdemlő veszélyeztetés lehetősége alól, pl. a becsület veszélyeztetését? Vagy van-e ráció abban, hogy a védelem a hozzátartozóknak a Btk. 78. §-ában — más célokra — meghatározott körére terjed csak ki, míg egyéb kötelékek (pl. a baráti, a hűségi) figyelmen kívül maradnak? És hol van a határ súlyos és nemsúlyos sértés között?

A magyar büntetőtörvény annak a késői kornak alkotása, amely a büntetőjogi kodifikáció egyik főfeladatát az állam büntetőhatalma korlátainak megállapításában és ezen az úton az egyéni cselekvési szabadságnak körülbástyázásában látta. Innét, hogy a tényálladékok körülírásában a bíró iránt élénk bizalmatlanság nyílvánul meg, ami egyebek között az elkövetési cselekedetek és véghezviteli eszközök túlpontosan részletező megjelölésében és kazuisztikus elősorolásában nyílvánul meg. Azt meg merte tenni törvényhozónk, hogy a büntetés kimérése kérdésében hathónapi börtöntől tízenötévi fegyházig menő latitüdben óriási és úgyszólván ellenőrizhetetlen hatalomkört nyujtott a bírónak, de nem merte a bíróra bízni, hanem fentartotta magának annak a megállapítását, mikor vakmerő egy lopás és szükségesnek tartatta kitanítani a bírót arra, hogy a fenyegetés más a rablás és más a Btk. 232. §-a esetében. Nyílván azt hitte a kodifikátor, hogy ezzel a módszerrel a bírónak feladatát megkönnyítő irányítást nyujt. Csalódott. Kategóriája nem fedi az életnek minden alakulatát. A kodifikátor véges elgondoló képessége mögötte marad az élet felvető erejének. És e formalizmusnak a társadalom védelmének érdeke vallja kárát. Mert az ily törvény nem simul az élet igényeihez, az ily törvényben adott hatalom az életnek felelős bíró igényéhez képest nem elég rugalmas.

Első konkrét propozicióm a Btk. 234. §-ában foglalt rendelkezés kihagyása.

Kérdés azonban, hogy abban az esetben, ha az erőszakon felül a fenyegetés a 234. §-ban foglalt korlátozás elejtése mellett vétetik fel az erőszakos nemi közösülés bűntettének tényálladéki elemei közé, megtorlásra talál-e ezzel a nő nemi szabadságának minden durva megsértése?

Erre a kérdésre a választ keresve, a magyar büntetőtörvénykönyvnek másik eredendő hibája ötlik szembe nevezetesen az, hogy egyes jogtárgyak, amelyek az egyenes és közvetlen, hogy ne mondjam drasztikusan nyílt támadás ellenében kellően hatályos védelem alatt állanak, oltalom nélkül maradnak fondorlatos törekvésekkel, csalárdsággal, rászedéssel, megtévesztéssel szemben. Puszta rápillantás egyes jogtárgyak védelmére hivatott büntetőjogi konstrukciókra, meggyőz arról, hogy itt a büntetőjogi kodifikációnak rendszerbeli alapfelfogásában rejlik a fogyatkozás. Kielégítő büntetőtörvényünknek a rablási rendelkezése, de hiányosnak bizonyultak a csalási határozmányok. Nincs hiánya ebből a szempontból a lopás megtorlására hivatott §-oknak, de annál hézagosabbak azok, amelyek a gazdasági gyengeség kiaknázását akarják megtorolni. Halált okozó testi sértésért akkor is büntetés jár, ha ki sem tudható, hogy a verekedésben részt vevők közül ki okozta a halálos sértést, de az élelmiszerhamisító, akinek visszaélése súlyos egészséghábórítást idézett elő, el tud illanni a §-ok hézagai között. Aki gyülekezeten, nyílvánosan, szóval izgatja egyik nemzetiséget a másik ellen, azt megbüntetik, de aki házról-házra járva, alattomban, négyszemközt bujtogat, annak cselekménye nem esik a Btk. 172. §-a alá.

Ugyanez a helyzet a Btk. 232. §-a alá eső bűncselekménynél is, amelynek konstruálásával a kodifikátor — az Indokolás szerint — a nő erkölcsi értékét akarta megvédeni. A 232. §. nyomatékosan védi a nő erkölcsi értékét az erőszakkal szemben, valamint bizonyos nemű és mérvű fenyegetéssel szemben is. De ha a nő akaratképzése cselvetésnek, akaratkijelentése fortélynak eredője, ha a támadó álnokul ejtette tőrbe a nőt, ha a férfi a nőnek tőle függőségi vagy alárendeltségi viszonyát használta ki: a *ruse* ellen az erkölcsi érzést legméltóbban felháborító esetekre nincs büntetőjogi szankció. (A francia bírói gyakorlat a *violence* alatt a megtévesztést is érti.) Ilyképen a Btk. 232. §-a épen csak a nő személyes szabadságának védelmében hatályosul, annál inkább, mert egységes büntetési tételével a tisztességes nőt egyformán védi az oly nővel, akinek a társadalmi közfelfogás értéket nem tulajdonít.

Épen nem ismeretlenek előttem azok az aggályok, amelyeket tekintélyes oldalról támasztanak azon követelmény ellenében, hogy a nőt a jelzett irányban a 232. §-ban megállapított kereten túlmenő védelemben kell részesíteni. És részemről értékelni is tudom azt a vívmányt, amelyet a Btk. Második Rész XIV. fejezetében foglalt — fentebb már említett — korlátozás képvisel. A büntetőjog történelmének logikája kétséget kizáróan odavezet azonban, hogy a társadalmi alárendeltségnek, a gazdasági gyengeségnek, az értelmi fejletlenségnek kiaknázása minden ponton ugyanazzal a represszióval találja magát szemben, amely a *vis ac metus*-t fenyegeti.

Igy — *sub specie evolutionis* — a Btk. 232. §-ában foglalt szabályozás csak mint a korábbi túlzásnak visszahatása tesz számot és azt — meggyőződésem szerint — már a közeljövő büntetőjoga sem fogja recipiálhatni. Ez a szabályozás, mint amely lényegben csupán bizonyítási nehézségeknek törvényhozási honorálása, ma épúgy elavult, mint ahogy már a Btk. alkotásának korában antikválódott volt a még *Voltaire*-tól is hirdetett tétel, hogy csak akkor foroghat fen büntetendő erőszak esete, ha a nőt megkötözték vagy ha többen támadták meg a nőt.

Világos végül a Btk. 232. §-ának szövegéből, hogy a szóban lévő bűntett csak nővel szemben követhető el. A férfi nemi morálja e §-ban nem talál védelemre.

Nem állítom, hogy helyes azoknak a törvényhozásoknak az álláspontja, amelyek e bűncselekmény tényálladéka szempontjából nem különböztetnek nő és férfi között. De ha jogosult is az az álláspont, amely a férfire nézve kielégítőnek tartja, ha személyes szabadságának megsértése címén talál megtorlást, bizonyos, hogy a *fiúgyermekeket* az irányzatos sexuális mámor depraváló hatásával szemben a mainál lényegesen messzebbmenő védelemben kell részesíteni.

(Folyt. köv.) *Dr. Lengyel Aurél.*

Törvénykezési szemle.

A modern jogirodalomnak régi vitája a törvényhozás és a joggyakorlat egymáshoz való viszonya, a jogfejlődés e két tényezőjének valódi hivatása és szerepe.

A XVIII. évszázad gondolkodási körének hatása alatt sokan a legmesszebbmenő kodifikációban és a szokásjogi fejlődésnek minél teljesebb mértékben való háttérbeszorításában látták a helyes ideált.

Ezen jogi világfelfogás következményei láthatók a francia és osztrák kodifikációkban.

Ezzel szemben mintegy reakciókép mások a történeti iskola hatása alatt a szokásjog fejlődésében látták az egyedüli üdvözítő tényezőt és némelyek ezen felfogásból kiindulva odáig jutottak el, hogy a törvényt is csak annyiban tartották a jogéletbe átmenőnek, amennyiben azt a szokás, vagyis annak legkifejezőbb és ma már majdnem egyedül jelentős szerve, a joggyakorlat elfogadja. A tények elfogulatlan megfigyelése azonban megtanított arra, hogy a jogfejlődés egyik tényezőjét sem nélkülözheti. Nagy reformok csakis a törvényhozástól várhatók. Másfelől azonban bizonyos, hogy a joggyakorlat jogfejlesztő működése a legmesszebbmenő törvényalkotás és kodifikáció mellett is elengedhetlen tényezője a jogfejlődésnek.

Áll ez különösen ma, amidőn az élet fejlődése oly rohamos, a felmerülő gazdasági problémák oly változatosak, hogy a törvényhozás az életet csak lassan követheti.

De látjuk azt is, hogy a törvényhozás előtt a jogi problémák gyakran nem a maguk valóságában merülnek fel. Rövidebb, hosszabb ideig tart, míg valamely kérdés egészében kialakul, a törvényhozó vagy helyesebben a törvényelőkészítő nem láthatja be annak egész komplexumát. A szabályozás tehát többnyire a szóbajövő életviszonyoknak csak egy részére terjed ki, úgy, hogy a joggyakorlatnak kell a hiányokat kitölteni.

Alig méltatható fontosságú azonban a joggyakorlat a létező jog tárgyi hiányosságainak fogyatékosságainak felismerése és amennyiben lehet, orvoslása terén is.

A joggyakorlat e nagy fontossága elengedhetlen kötelességévé teszi a jogi irodalomnak azt, hogy vele a legbehatóbban foglalkozzon és pedig nemcsak az ismertetés irányában szükséges, hogy a joggyakorlat, mint az élő jog egyenrangú fontosságú jelensége, állandó figyelem és megbeszélés tárgya legyen. Figyelemmel kell, hogy kísértessenek a benne megnyílvánuló irányzatok, de ezenfelül az egyes ítéletek úgy a törvényszerűség, mint a bennük megnyílvánuló megoldás tárgyi helyessége és végül nem utolsó sorban a formulázás szempontjából is.

Ez az állandó bíráló tanulmány egyik legfontosabb ismeretforrása az élő jognak.

Sokat várhatunk továbbá a bírói gyakorlatnak állandó kritikai tanulmányától a helyes legislativ politika szempontjából is.

Mert ha elérhetjük azt, hogy a bírói döntésekből hazánk tényleges jogéletét megismerjük és ezzel megismerjük a valódi szükségleteket, úgy sokkal csekélyebb lesz a veszélye annak, hogy a törvényhozás egyes szabályozásokat és megoldásokat kellő szükség nélkül recipiáljon.

Ugy vélem továbbá, hogy a joggyakorlatnak ez az állandó bírálata nagy előnyére válik magának a joggyakorlatnak is. Ha jogirodalmunk a bíróságok gyakorlatának megnyílvánulásait minél behatóbban és minél elfogulatlanabbul tenné bírálata tárgyává, úgy ezzel egy igen termékeny megvitatása indulhatna meg a gyakorlati jogélet problémáinak.

Nem puszta véletlen, hogy a nagy jogi múlttal és jelennel rendelkező államokban a bírói határozatoknak úgy publikálása, mint azok bírálata is régtől fogva a legnagyobb figyelemben részesül.

Igy, nem említve a német jogvilágot, nem tartható jelentőség nélkül valónak, hogy úgy a francia, mint az angol-amerikai jogban jurisprudence és a case law oly rendkívül gondos tanulmányban és figyelemben részesül.

Ezzel szemben régtől fogva úgy érzem, hogy a magyar jogirodalom, amelynek újabb fejlődése igen örvendetes, ebben az irányban bizonyos mulasztást követett el.

Ez okból őszinte örömmel üdvözlöm e lapok szerkesztőségének ama kezdeményezését, hogy a Jogtudományi Közlöny hasábjain a joggyakorlat megbeszélésének nagyobb teret kíván szentelni és hogy az egyes elvi jelentőségű döntvényeken kívül a mindennapi jogéletnek látszólag jelentéktelen, tényleg azonban annál jelentősebb gyakorlati kérdései megbeszélésének a jövőben nagyobb teret akar engedni.

A magam részéről ebben a munkában gyakorlati tevékenységem és tanulmányaim irányának megfelelőleg a hiteljog körébe eső határozatok megbeszélésével kívánnék résztvenni.

Fejtegetéseim célja azt hozza magával, hogy a joggyakorlat állásfoglalását teljes objektivitással kísérjem figyelemmel, tekintet nélkül arra, hogy az egyes határozatokkal egyetértek-e vagy sem, úgy hogy fejtegetéseim során feles számmal lesznek oly esetek, amelyekben bíróságaink döntésével teljesen egyetértek, másfelől olyanok is, amelyek döntését semmikép sem tehetem magamévá.

I.

Alakszerűség kikötése szerződéses jogviszonyok módosítására.

A konkrét eset (Kúria 1916 november 10. Rp. IV. 1968/16. Hitelj. Dtár XI. kötet 3. sz.) a következő:

A felek között létrejött kötlevél a következő megjegyzést tartalmazza: «Ezen kötlevél nyomtatott feltételeitől eltérő megállapodások csak cégünk írásbeli jóváhagyásával érvényesek».

Alperes azt vitatta, hogy felperessel utóbb szóbeli megállapodást létesített és ezen megállapodás létrejöttét cégtagjának eskű alatti kihallgatásával kívánta bizonyítani. A fellebbezési bíróság alperes cég tagját eskette meg vallomására, ez alapon bizonyítottnak vette a szóbeli megállapodást.

Felperes felülvizsgálattal megtámadta a ténymegállapítást, ezenkívül pedig jogszabálysértést állított amiatt, mert a fellebbezési bíróság a kötlevél idézett kikötése ellenére a szóbeli megállapodást érvényesnek tekintette.

A kir. Kúria a felülvizsgálati kérelmet elutasítja. A tényállás megállapítása tekintetében azért, mert a fellebbezési bíróság nem vétett a Pp. 371. és 270. §. ellen. A jogszabálysértés kérdésében pedig azért, mert a Kúria szerint «az ügylet megkötésére önálló jogosultsággal bíró szerződő felek akkor, amikor . . . a kötlevél aláírása és kicserélése után a vitatott szóbeli megállapodásra léptek és annak írásbafoglalását egyik fél sem kérte, annak írásbafoglalásától közös akarattal nyílván elállottak. Az a tény tehát, hogy a vitatott megállapodás szóval jött létre, annak hatályát nem érinti».

A ténymegállapítás kérdése a dolog természete szerint ehelyütt sem képezheti megvitatás tárgyát, hanem kizárólag a Kúria ítéletében elfoglalt jogi álláspont.

Ezen jogi álláspont pedig lényegileg abban foglalható össze, hogy a kir. Kúria véleménye szerint, ha a szerződés az utólagos módosításra az írásbeli formát írta is elő, a szóval létrejött módosító megállapodás mégis érvényesnek ismerendő el, mert a felek azzal, hogy szóval határozták el a módosítást és egyik fél sem kívánta ezen megállapodásnak írásbafoglalását, a szerződésnek a formára vonatkozó kikötésétől nyílván elállottak.

A döntéshez nézetem szerint mindenekelőtt célszerűség szempontjából fér szó.

A felek akkor szokták kikötni, hogy az utólagos megállapodáshoz írásbeli vagy esetleg minősített írásbeli pl. közjegyzői forma szükséges, ha különös súlyt fektetnek arra, hogy a szerződéses viszonyuk minden tekintetben biztos bázisra helyeztessék.

Különösen gyakori az ilyen kikötés olyan szerződéseknél, amelyek hosszabb időre szólnak, amikor is mind a két félnek nagy érdeke, hogy az írott szerződésben a jogviszony fenállásának egész idejére fixiroztassék annak tartalma és jogviták lehetőségig kizárassanak.

Érdeke ez mind a két félnek, tekintet nélkül arra, hogy konkrét esetben esetleg az egyik, esetleg a másik felet részesíti kedvezményben az utólagos megállapodás.

A kir. Kúria döntése már most az ilyen megállapodásokat egyszerűen hatálytalanokká teszi, mert hiszen azt mondja ki, hogy az a tény, miszerint a felek, akiknek önálló jogkörük van arra, hogy szerződéses viszonyaikat tetszésük szerint szabályozzák, szóbeli megállapodásra léptek, alap annak a kimondására, hogy az utólagos megállapodás szóval is érvényesen létrejött.

Kiemeli ugyan az indokolás, hogy a felek egyike sem kérte a szóbeli megállapodás írásbafoglalását.

Ezen elemet azonban újabb elemnek tekintenünk nem lehet, mert hiszen, ha írásbafoglalták volna, nem lehetne vita a tekintetben, hogy a megállapodás létrejött és csak arról lehetne szó, hogy mikor jött létre a szóbeli megállapodás.

Az pedig, ha a felek egyike kérte, a másik pedig megtagadta volna az írásbafoglalást, csak nem lehet döntő, aminthogy a kir. Kúria ítélete sem nyilatkozik ez irányban bővebben.

Világos tehát, hogy, ha a határozatban elfoglalt álláspont érvényesülne a joggyakorlatban, úgy a szóbanforgó szerződéses kikötéseknek semminő joghatálya nem volna és azt, hogy valamely szerződés módosítása, megváltoztatása íráshoz van kötve, érvényesen kikötni nem lehetne.

Nézetem szerint ez a forgalom biztonsága szempontjából nem volna kielégítő.

Ez okból úgy vélem, hogy az ítéletben elfoglalt álláspont jogi indokoltságát különös pontossággal kell vizsgálnunk.

Lássuk tehát a jogi helyzetet közelebbről.

A szóbanforgó jogügylet kereskedelmi ügylet. Kereskedelmi ügyletek tekintetében a kérdést a kereskedelmi törvény 312. §-a szabályozza, amely szerint, «ha valamely ügylethez a jelen törvénynél fogva bizonyos alak kívántatik, vagy ha a felek az ügylet érvényességét bizonyos alaktól tették függővé, az ügylet megkötöttnek csak akkor tekintetik, ha az a meghatározott alakban létesül».

A kereskedelmi törvény tehát a szerződéssel kikötött alakszerűséget teljesen azonos elbírálásban részesíti a törvény által előírt alakszerűséggel és kimondja, hogy az ügylet a szerződéses alakszerűség esetében is csak akkor tekinthető létrejöttnek, ha az a meghatározott alakban létesült. Ellenkező esetben az ügylet nem jött érvényesen létre.

A kereskedelmi törvény intézkedése számol azzal a lehetőséggel, hogy a megállapodás létrejött, azonban más formában, mint aminőt a felek előírtak és ha ez az eset, azt a jogkövetkeztetést vonja le, hogy az ügylet nem érvényes.

Az, hogy valamely ügylet módosítása szintén ügylet a kereskedelmi törvény 312. §-a szempontjából kétségtelen, mert hiszen a kereskedelmi ügylet fogalma minden szerződésre egyaránt kiterjed, amely a kereskedelmi törvény 258., 259. vagy 260. §-a alá vonható.

Ekként bizonyos, hogy a forma kikötésére vonatkozó szabály nemcsak magát a jogviszonyt létesítő megállapodásra, hanem minden későbbi a jogviszonyt módosító megegyezésre is kiterjed. (Ugyanígy Staub: a régi német keresk. törvényhez írott magyarázatában Kommentar 5. k. 812. l. §. 9.)

Ekként konkrét esetben csak azt lehet és kell kutatni, hogy a felek tényleg bizonyos alaktól tették az ügylet érvényességét függővé, in concreto írástól tették függővé a módosító megállapodás érvényességét, ha igen, úgy a jogi következtetés tekintetében kétség nem lehetséges.

Az előttünk fekvő esetben a kötlevél szövege nézetem szerint világos. A felek azt mondották, hogy eltérő megállapodás csak a cég írásbeli jóváhagyásával érvényes. Az érvényesség feltételét ennél világosabban kikötni nézetem szerint alig lehet.

Ennélfogva a határozat felfogását a kereskedelmi törvény szabályai alapján nem tehetem magamévá.

De nem áll másként, nézetem szerint, a kérdés az általános magánjog szempontjából sem.

E részben legegyszerűbbnek tartom a kérdésnek a polgári törvénykönyv alapján való felvetését. A tervezet 740. §. 3. bek. szerint, ha a felek tették függővé a szerződés érvényét bizonyos alaktól, az ennek meg nem felelő megegyezésből kötelezettség nem származik.

A tervezet beszél arról is, hogy az alakszerűség hiányát pótolni lehet. Igen ám, de mivel? «A teljesítés pótolja a kikötött alakhiányt».

Nem elegendő tehát, hogy a felek a formát előíró szerződéses kikötés ellenére mégis létesítsék a szóbeli megállapodást, hanem ezenfelül az szükséges, hogy azt teljesítsék is.

És valóban egészen különböző két esetről van szó.

Ha a felek az alakszerűségtől tényleg elállottak, úgy nem lehet alap arra, hogy az alakszerűséget utóbb mégis követelhessék.

Csakhogy az utólagos megállapodás létrejötte önmagában nem egyértelmű az alakszerűségtől való elállással. Hiszen maga ez az elállás is tulajdonkép formához volna kötve.

Ha a felek az alakszerűséget megkövetelték a módosításhoz, akkor az a módosítás is alakszerűséghez van kötve, hogy ezentúl az alakszerűség nem lesz szükséges. Ha azonban formális megállapodás nem létesült, akkor csakis egyben található megnyugtató megoldás, abban, hogy a felek, habár a megállapodás alakszerűséget követel, mégis érvényesnek tekintették a formátlan utólagos megállapodást, amely eset például fenforog akkor, ha az utólagos megállapodást formátlansága dacára is teljesítették.

Ez az álláspont, amelyet a Kúria határozatával szemben képviselek, gyakorlati szempontból is kielégítő, mert akkor, ha a felek a formátlan utólagos megállapodást tényleg teljesítették, nem panaszolhatják a forma hiányát és akkor nem szenved sem a szerződésalak, sem a forgalom biztonsága az utólagos megállapodás érvényességének elismerése alatt.

Megengedem, hogy a konkrét esetben alap lett volna ezen helyes álláspont alapján is arra, hogy az utólagos megállapodást a bíróság érvényesnek ismerje el, vagyis a határozat érdemben helyes lehet, de az indokolás erre támpontot nem nyujt.

Dr. Lévy Béla.

II.

Elállás a vevő fizetési késedelme miatt.

Az állandó bírói gyakorlat szerint, ha az árú részletekben szállíttatik és a kikötött viszonteljesítés a szállított részre elmarad, az eladónak jogában áll a vevő ezen késedelme alapján a még hátralevő szállításra e teljesítést megtagadni. (Hitelj. Dtár VI. 139., XI. 42.)

A successiv szállításoknál ennek az elvnek gyakorlati alkalmazása sohasem okozott nehézséget. Ellenben kontroverz a kérdés, hogy ott, ahol ugyanazon felek között különböző szerződések állanak fen, a vevőnek az egyik szerződés teljesítésében tanusított fizetési késedelme feljogosítja-e az eladót, hogy e fizetés elmaradása alapján a *másik* szerződésnek vagy a másik szerződés nem teljesített részének teljesítését megtagadja.

A Kúria IV. polgári tanácsa azzal a korlátozással, hogy a különböző ügyleteknek azonos vagy «lényegileg azonos» árúkra kell vonatkozniok, a successiv-szállításokra megállapított szabályokat alkalmazta. Az egyik esetben (1016/V. 1913. Hitelj. Dtár VIII. 152. sz.) ugyanazon felek között kötött és ugyanazon határidők alatt részletekben szállítandó azonos árúk iránt kötött ügyletekről volt szó amelyeknél kimondta, hogy ha mindjárt azokról külön-külön kötlevél állíttatik is ki, a vevőnek az egyik részlet szállításánál a bekövetkezett fizetési késedelme esetében az eladó a másik szerződésnek még nem teljesített része tekintetében is elállhat.

Ugyanezt az elvet mondta ki a IV. polg. tanács 274/V. 1914. sz. ítéletében (Hitelj. Dtár VIII. 178. sz.), amelyben már állandó bírói gyakorlatra hivatkozik. Itt három kötlevélről volt szó, melyek különböző fanemekre (jávor-, bükk- és szilfára) vonatkoztak és amelyeket a Kúria lényegileg azonos szállításoknak nyilvánított.

E gyakorlat tehát s szerződések tárgyának azonosságát és a teljesítési idők összefüggését feltételezi.

E gyakorlat hatása alatt került a moratóriumi rendeletekbe az a rendelkezés, hogy a kétoldalú szerződés alapján pénztartozással terhelt fél a nem pénzbeli viszonteljesítést előre csak úgy követelheti, ha lemond arról, hogy saját tartozására moratóriumot vegyen igénybe és egyszersmind ugyanabból a szerződésből vagy *hasonló tárgyú* szerződésekből eredő hátralékos tartozását teljesíti. (Először III. mor. rend. 12. §.)

Ezzel az állandónak kijelentett bírói gyakorlattal szemben áll a Kúria VIII. polg. tanácsának legutóbb (1916 dec. 12. P. VIII, 3868/1916. sz. alatt hozott ítélete (Hitelj. Dtár XI. 42. sz.), mely a fentemlített álláspontot tévesnek nyilvánítja:

«mert az a körülmény, hogy a félnek valamely ügyletnél történt eljárása a másik felet az ügylettől való elállásra esetleg feljogosítja, nem szolgálhat jogos indokul arra, hogy ez a fél ugyanazon alapon egy, a felek között fenálló másik ügylettől is egyoldalúan elálljon;* ennélfogva a jelen esetben külön-külön vizsgálandó az, hogy forog-e fen felperes részéről oly késedelem, amely az alperest az ügylettől való elállásra feljogosítja».

Ugyanezt az elvet találjuk a Kúria volt felülvizsgálati tanácsának G. 259/1903. sz. határozatában (Dtár III. f. XXV. 120. sz.), bár itt nem volt úgy, mint a P. VIII. 3868/1916. sz. esetben, mindkét ügyletben fáról, tehát azonos árúról szól, hanem arról, hogy a peres felek között egy zab- és egy kendermagvételi ügylet jött létre, melyek a fellebbezési bíróság megállapítása szerint nem voltak együttesek és egységesek, hanem két önálló ügylet jött létre; a Kúria tehát tulajdonképen azt mondta ki, hogy «az a körülmény, hogy felperesnek a zabvételi ügyletnél történt eljárása alperest a zabvételi ügylettől elállásra esetleg feljogosította, nem szolgálhatott jogos indokul arra, hogy ugyanazon alapon alperes a kendermagvételi ügylettől is egyoldalúan elállhasson».

Ez az álláspont lényegileg nem ellenkezik a IV. tanácséval, mert az utóbbi sem vallja az elállás jogát, ha heterogén ügyletekről van szó.

A VIII. polg. tanács egy lépéssel tovább ment; ugyanezt az elvet alkalmazta azonos tárgyú ügyletekre, ha azok egymástól önállóak.

Melyik a helyes a két ellentétes álláspont közül?

Nézetem szerint e kérdés vizsgálatánál abból kell kiindulni, hogy mi indokolja a successiv szállításokra vonatkozó jogszabályoknak az önálló vételi ügyletekre való kiterjesztését.

Ahol az ugyanolyan ügyletből folyó teljesítés megosztható, ott a szerződéshez hű fél a másik fél késedelme esetén mindegyik teljesítési részletre nézve önállóan gyakorolhatja a KT.-ben meghatározott jogait és mindegyik esetben külön élhet a választás jogával. Ha tehát a vevő az egyik részlet fizetése tekintetében késedelmeskedik, az eladót a KT. 352. §-a értelmében a hátralevő összes részletekre nézve megilleti az ügylettől való elállás joga.

Ha azonban különböző ügyletekről van szó: az egyiknél mutatkozó fizetési késedelem magában véve nem szolgálhatna elegendő törvényes alapul, hogy a KT. 352. §-a analógia útján alkalmaztassék és az eladó az előbbitől független másik ügylettől elállhatna. Ennek gyakorlati inkonvenienciái is volnának. Lehet, hogy a vevőnek az egyik ügylet tekintetében alapos oka van a fizetés megtagadására, mert pl. az árú nem volt megfelelő, az eladó korábbi részletek szállításával késedelemben van stb. Ily esetben nem volna igazságos, ha az egyik ügyletben felmerült nézeteltérések a másik ügylet teljesítésére vagy megszüntetésére is befolyással volnának; és ha az egyik ügyletben támadt vita eldöntéséig a másik ügylet sorsa is bizonytalanságban maradna.

A fizetés elmulasztása csak akkor szolgáltatna az eladó részére elvi alapon okot a másik ügylet teljesítésének megtagadására, ha e késedelem folytán alaposan lehetne tartani a vevő fizetésképességének csökkenésétől vagy megszűnésétől; de ekkor sem a KT. 352. §-a alapján, hanem azon az alapon és módon, amint azt a bírói gyakorlat a fizetésképesség feltételezésével kötött ügyletek tekintetében megállapította.

Ennyiben tehát helyes a VIII. tanács álláspontja, hogy a *valóban önálló* ügyletek egyikében tanúsított fizetési késedelem az eladót a másiktól való elállásra fel nem jogosítja.

Másrészt azonban a IV. tanács álláspontja akkor jogosult, ha a külön szerződésekkel kötött ügyletek csak alakilag önállóak, tartalmuknál és a felek szándékánál fogva egy egységes, successivszállításra irányuló ügylet részeinek volnának tekintendők.

Ez azonban mindenkor az eset körülményeitől függ, melyeket gondos vizsgálat tárgyává kell tenni. A szerződés tárgyának azonossága magában véve nem állapítja meg ezt az egységet, hanem az összefüggésnek más körülményekből is kell tünnie.

E tekintetben figyelemreméltó útmutatással szolgál a német gyakorlat, mely a successivszállításra irányuló ügyletek elveit alkalmazza azokra az esetekre, amelyekben a különböző ügyletek oly módon függnek össze, hogy a felek szándéka szerint az egyik ügyletből eredő vételár megfizetése a másik ügylet alapján kötelezett árú szállításának előfeltétele. Ez előfordulhat az egyidőben kötött ügyleteknél, de olyanoknál is, amelyek egymásután, de úgy köttetnek, hogy a felek előre több successivszállítást vesznek kilátásba és beszélnek meg és valamennyire együttesen és előre állapítják meg a fizetési feltételeket. Mindenesetre osztanunk kell Staubnak (II. 1303.) azt a megjegyzését, hogy az analog alkalmazásnál óvatosan kell eljárni.

Dr. Gallia Béla.

* Ugyanezt az álláspontot foglalja el Staub, II. 1306. lap, 127. jegyzet.

Szemle.

BELFÖLD.

— **A bécsi pör** tartalma messze túlszárnyalta a jog formáit. Küzdő világfelfogások harci zaja, történelmi erők dübörgése úgy hallatszott ki belőle, mint a tenger zúgása a merev kagyló csavaróléből. Mi azonban, akik a jogrend látószögéből szemléljük a világ eseményeit és még az altruisztikus gyilkossággal is szembeszegezzük az emberölési tilalomnak a jogrend fogalmából következő abszolut parancsát, részvéttel kísérhetjük ugyan a jövő erkölcsének tragikus bajnokát, de a küzdelemre használt eszköz számára még sem találunk mentséget. Nem a tettes, nem is a cselekmény fordítja figyelmünket a tárgyalásra, hanem a külső-ségek, amelyek között az lefolyt. Olvashattuk, hogy az elnök a vádlottat «doktor úr»-nak szólította, «felkérte», hogy tegye meg észrevételeit a tanúk vallomásaira, megvédte a börtönőr kicsinyes «zaklatása» ellen és ami fő, eltűrte, hogy a vádlott ötórás *vád*beszédet tartson ama rendszer ellen, amelynek véres bírálata miatt a bíróság elé került. Sőt, amikor egyszer-másszor szelíd figyelmeztetéssel félbeszakította is, ezt akkor tette, amikor a vádlott már mindazt elmondta, amit elmondhatott. Ha iskolapéldára volna szükség, amely a védelmnek megfelelő pervezetést megvilágítja, Adler Frigyes ügyének főtárgyalását le kellene nyomatni a bűnvádi eljárási tankönyvekbe. Nem tudjuk, hogy a Lajtán túl minden ügyben így kezelik-e a perrendtartást, de azt, sajnos, tudjuk, hogy nálunk nem így kezelik. Még békében sem. Talán a bíróság odaát érezte, hogy ennek az ügynek igazi problémája meghaladja hatáskörét, mert a jogerős ítéletet majd csak a történelem ítélőszéke hozhatja meg, de nálunk is voltak főtárgyalások, amelyek tárgya kinőtt a jog kereteiből, anélkül, hogy ez az elnöki hatalom, a bírói fölényesség önkorlátozásában kifejezésre jutott volna.

— **Fodor Ármin** kúriai bírót Ő Felsége az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályában kifejtett működésének elismeréséül a polgári érdemrend II. osztályával tüntette ki. Ha a rendjelek célja, hogy polgári érdemekről tanúskodjanak, akkor ebben az esetben a tanúvallomás bizonyára megfelel a tényeknek. Fodor Ármin érdemeit ebben a lapban, amelynek három évtized óta erős oszlopa, felesleges volna méltatni. Amit az irodalomban, a törvényszerkesztésben, különösen mint Plósz Sándornak munkatársa végzett, az annyira köztudomású, hogy perjogi nyelven szólva, nem szorul bizonyításra. Maga a férfiú azonban, bár munkásságát nemcsak széleskörű eruditio; hanem erős tudományos egyéniség is jellemzi, mindig szinte félő szerénységgel húzódott meg érdemeinek árnyékában. Hogy a legfelső kitüntetés fénye most rávilágított és a tudományos fórum előterébe kényszeríti, annak szívből örvendünk. Már csak azért is, mert módot nyujt, hogy meleg baráti érzéssel csatlakozhassunk a hivatalos elismeréshez.

— **Nyilatkozat.** Tekintetes szerkesztőség! Kérem alábbi nyilatkozatomnak nagybecsű lapjuk legközelebbi számában szíves közzétételét: Tarnai János kúriai tanácselnök úr a Bűnügyi Szemle V. évfolyam 8-ik számában a politikai bűntettről folytatólag közölt tanulmányában a magyar irodalmat is ismertetvén, azt írja, hogy a kiadatási jognak a Magyar Jogi Lexicon IV. kötetében tárgyalása alkalmával «a cselekménykategóriákra nézve Lammasch felosztását követem (abszolut-relatív politikai deliktumok), de a cselekmények tartalmáról nem nyilatkozom». Bárha a legkisebb súlyt sem vetem arra, vajjon irodalmi működésem bármely kérdésben bárki részéről is egyáltalán figyelemben részesül-e vagy sem, készséggel fogadom akár a pozitív, akár a negatív bírálatot is: mégsem vagyok hajlandó irodalmi működésem módjának a tényekkel ellenkező leszögezését mindig hallgatag tudomásul venni. Ezúttal is csak annak konstatálására szorítkozom, hogy felhívott értekezésemben a politikai bűncselekményeknek a kiadatási jogban való különállásáról részletesen beszámolva, magától érthetően az abszolut és a relatív politikai bűncselekmények tartalmáról is «nyilatkozom». Ha nem is a tanácselnök úr tanulmányában idézett 745-ik, annál sűrűbben a 746. és köv. lapokon. Budapest, 1917 május 21. Dr. Doleschall Alfréd, budapesti tud.-egyetemi tanár.

— **Személyes szabadság és elmegyógyintézetbe helyezés**, címen tartott előadást a Magyar Jogászegyletben folyó hó 12-én *dr. Epstein László* az angyalföldi m. kir. állami elmegyógyintézet igazgatója. Elsősorban a Ppé-nek az elmegyógyintézetbe helyezés eddigi rendjét módosító 19. és 20. §-ai felől a gyakorlatban szerzett tapasztalatokról számolt be. Helyteleníti, hogy a törvény nem foglal el határozott elvi álláspontot arra vonatkozólag, hogy az elmegyógyintézetbe való felvételt engedélyező bírói végzés meghozatalánál egyedül vagy főleg az elmebeteg érdeke (gyógyítás) avagy a köz érdeke (közveszélyes elmebetegek elleni védekezés) legyen-e irányadó? Panaszok a multban és szórványosan még a jelenben is csupán a magán-elmegyógyintézetek ellen merültek fel, amelyek pedig a közintézeteknél szigorúbb ellenőrzés alatt állanak. Ezen a helyzeten a Ppé. sem változtatott, mert ez csupán a közintézetekbe való elhelyezést vette körül hatályosabb garanciákkal, amennyiben az eddig csak a magánintézetekre nézve fenálló szigorúbb rendet a közintézetekre is kiterjesztette. A Ppé-nek az az intézkedése, hogy a gyógyintézetbe való felvétel és a gondnokság alá helyezés közötti szoros kapcsolatot megszünteti, bizonyos mértékig helyes, de viszont ennek következtében a Pp. életbelépte óta a gondnokság alá helyezések száma feltünően csekély s így ma gyakran olyankor is elmarad a gondnokság alá helyezés, amikor az különösen az elmebeteg érdekében szükséges volna. A megszakított kapcsolatot ismét helyre lehetne állítani és a szabályozást kivánatos volna úgy eszközölni, hogy a szemlén az árvaszéki ügyész is jelen legyen, mire nézve analógiát nyujt az 1916. évi új osztrák Entmündigunsordnung, amely szerint a tartományi politikai hatóság egészségügyi közege vesz részt az ily szemlén. Érezhető hiánya a törvénynek, hogy nem rendeli el az intézetbe való felvételt engedélyező végzésben annak a határidőnek a megszabását, ameddig az elmebeteg benntartható, aminek következtében a beteg, ha kibocsátását nem szorgalmazzák, az intézetben marad. Kívánatosnak tartja, hogy önként jelentkező idegbetegek is felvehetők legyenek az állami intézetekbe, miként a magánszanatóriumokban.

Az előadáshoz *Salgó Jakab* egyetemi magántanár és *Oláh Gusztáv*, a lipótmezei állami elmegyógyintézet igazgatója szóltak hozzá.

Szászy-Schwarz Gusztáv a kérdés összes vonatkozásait összefoglaló elnöki zárószavában az előadónak különösen azt a helyes megállapítását emelte ki, hogy az elmeorvos, aki elsősorban a beteget kívánja gyógyítani, egészen más szempontból nézi az elmegyógyintézetbe helyezést, mint a jogász, aki itt a szabadságjogok legbecsesebbikének, a személyes szabadságnak védőjeként lép fel. Sajnálatosnak tartja, hogy sem a közegészségügyi törvény, sem a Ppé. nem tartalmaznak elvi kijelentést az előadó által érintett abban a kérdésben, hogy az intézetbe helyezés beteg, avagy a köz érdekében történik-e, pedig ez az alapvető kérdés, amelynek mikénti megoldása körül a liberalizmus és az állami beavatkozás ellentétes világfelfogásai ütköznek össze. A magánintézetekbe való elhelyezések körüli esetleges visszaélések megelőzésére, addig is, amíg az elmegyógyintézeteknek elzárt, félelmetkeltő, komor épületekből nyájas és hozzáférhető kórházakká való átfejlődése befejeződik és főleg ez az átalakulás köztudattá erősödik, a legjobb eszközt abban látná, ha az elhelyezés a legnagyobb nyilvánosság, esetleg nagyszámú független polgárokból álló esküdtszék, előtt lefolytatott orvosszakértői szemle alapján történnék.

— **A jogi fogalomkultusz ellen.** A mi felsőbírósági gyakorlatunkban is voltak kijegecesedett tételek, amelyeknek szülője a jogi fogalmak túlontúl való tisztelete volt és amelyek az élet felfogásával szemben teljesen idegenül állottak. Igy ismételten is elutasította a Kúria a felet azon közlése alapján, «elállok és kártérítést követelek», mert a kártérítési igény érvényesítését, így érvelt a Kúria az elállás a KT. szerint kizárja, minthogy a törvény terminológiájának kártérítés és elállás csak vagylagosan választható jogosítványok; ugyanilyen tisztán formai megkülönböztetéssel utasították el a tömeggondnok megtámadási keresetét az esetben, ha csupán a fizetést támadta a kereset, de elfelejtette külön megemlíteni a végrehajtási zálogjog megtámadását is. A végrehajtási zálogjog megtámadása híjján tehát a fizetés megtámadásának sem adtak helyet. Emlékezetes a fentartott tulajdonjoggal kapcsolatos az a vita is, hogy a fentartott tulajdonjog nem alkalmas jogalapja az igénypernek, ha a vételár peresítése esetén maga az eladó is végrehajtási zálogjogot szerzett a vétel tárgyán. Az okoskodás az volt, hogy a zálogjog, mint idegen dologbeli jog nem fér össze a tulajdonjoggal és így a fél a zálogjogszerzéssel lemondottnak tekintendő a fentartott tulajdonjogról. Ez utóbbi kérdésben bíróságaink most már hosszú ideje nem ülnek fel a fogalmakon való nyargalásnak. És csodák csodájára a két össze nem férő dolog, zálogjog és tulajdonjog egészen békén megárulnak egy gyékényen. Egy legújabban hozott határozattal a Kúria mindkét alsóbírósági ítélet megváltoztatásával a fentemlített csődmegtámadási kérdésben is szakított a végrehajtási zálogjog és a fizetés megtámadásának mesterkélt szétkülönítésével és kimondotta, hogy a fizetés megtámadása által maga a végrehajtási jogcselekmény is megtámadottnak tekintetik, akkor is, ha a végrehajtási cselekmény hatálytalanítására külön nem is kéretett (Rp. IV. 5968/1916., a Hitelj. Dtár 1917. évf. 117. l.). A Kúria ezen állásfoglalása a régi gyakorlattal szemben (a Döntvénytár jegyzetben egész sereg ellenkező határozatra hivatkozik) örvendetes haladást jelent. Az indokolás azonban ezúttal sem őszinte, amennyiben a most újonnan kimondott elvet úgy tünteti fel, mint «állandóan követett bírósági joggyakorlatot». Ezúttal igazában az állandó bírósági joggyakorlatot az alsóbíróságok követték és így nem helytálló az a kijelentés sem, hogy az alsóbíróságok ítéletét az állandó bírósági joggyakorlat értelmében kellett megváltoztatni. Talán egy-két ügyben hozhatott már a Kúria hasonló döntést — közzétéve, tudtunkkal nem lett és általánosan ismeretlen maradt, az «állandó gyakorlat» a Kúria esetleges döntései után is maradt egyelőre a régi.

A megváltoztatott alsóbírósági ítéletnek megvolt az a hibája, hogy nem mertek szembeszállni a régi gyakorlattal; és ha a Kúriáé is az érdem, hogy a fogalmi szőrszálhasogatást ezen a ponton kiirtotta, méltóbb lett volna, hogy ennek a mindenképen helyes lépésnek az újszerűségét emelje ki, ahelyett, hogy a régiségnek nem is valódi patinájával burkolja. A jog állandóságát a bevallott újítások semmivel sem veszélyeztetik nagyobb fokban, mint a régi gyakorlatot felforgató, de annak fentartását hangsúlyozó ítéletek. Akármit nyilatkoztat ki is ilyenkor a bíróság, lényegileg a gyakorlat mégis csak megváltozik, sőt az új döntés nyomán kevesebb ingadozással és hamarább alakul ki az alsóbíróságok egyöntetű gyakorlata is, ha a felsőbíróságok ily esetben az irányváltoztatást bevallják, hangsúlyozzák és a régi gyakorlattal szemben az új döntést megfelelő indokolással alátámasztják. Ezt a tételt igazolja a jelen eset is amikor a Kúria csendben új irányt vett és a maga hite szerint «állandó gyakorlatot» teremtett — és ennek ellenére az alsóbíróságok továbbra is a régi gyakorlatot tartották fenn. A német Reichsgericht ítéletei sokszor jelentik be a kérdésnek újra való mérlegelését. A mi Kúriánk is adott ugyanerre példát. Az utólagos telepítés kérdésében a jogászgyűlés után meghozott döntés kifejezetten feladta a régi álláspontot; ugyanígy hangsúlyozta a maga újszerűségét a törvénytelen gyermeknek anyja rokonai után megadott örökjogát kifejlesztő kúriai

ítélet is. A nyílt állásfoglalás azzal a további haszonnal is járna, hogy nehezen volna elkerülhető az ilyen fajtájú régi gyakorlat kritikájában a fogalmi kultusz túltengésére, elmaradottságára való valamelyes, még ha a felsőbírói stílus szordinája által tompított utalás. Az ilyen kijelentések pedig többé-kevésbé programmatikus erőként hatnának és egyéb területeken is hasznos értékesítést igérnének. Mindenképen kívánatos azonban, hogy a Kúria a fogalmi kultuszon alapuló álláspontjait revizió alá vegye. Remélhető, hogy az elállás és kártérítés ellentétességére alapított gyakorlat is apránként több más társával együtt el fog tűnni a judikaturából. *B.*

— **Az iparjogvédelmi téren való jogi közeledés** előkészítése végett a Magyar Iparjogvédelmi Egyesület kezdeményezésére oly választmány alakult, amelyben az összes szakegyesületek képviselve vannak. Ez a választmány a folyó évi május hó 14. és 21. napjain dr. Szászy-Schwarz Gusztáv vezetése alatt ülést tartott, amelyen dr. Fazekas Oszkár mint előadó ismertette azokat a követelményeket, amelyek támasztandók volnának avégett, hogy a nemzeti vagyonunknak a külföldi ipari jogokban fekvő jelentékeny részét az ellenséges államok kormányainak intézkedései folytán ért sérelmek orvosoltassanak: evégett szövetségeseinkkel oly egységes álláspontra kell helyezkednünk, ami különösen érdekeinket is érvényre juttatná. A vita során dr. br. Lers Vilmos arra mutatott reá, hogy a békekongresszus az ily természetű szakkérdések egy-egy csoportjával csupán elvi kijelentés keretében fog foglalkozni. A választmány a következőkben foglalta össze álláspontját: A fenálló nemzetközi szerződések folytonosságának elismerése; a támadó kormányintézkedések által okozott teljes kár megtérítése elsőfokon az illetékes hazai, felsőfokon nemzetközi bíróság előtt lefolytatandó eljárásban, amelynek költségét a vesztes kormány tartozik megtéríteni; az ipari jogok oltalma tartamának három évvel meghosszabbítása; a háború folytán elmulasztott jogcselekmények teljes hatályú pótlására záros határidő megállapítása; az elévülés, valamint a záros határidőnek a háború tartama alatt való szünetelése.

— **Polgári életpályák.** Tanácsadó rokkant tisztek számára. (Franklin-Társulat bizománya, ára 3 kor.) *Magyary Géza* egyetemi tanár gyűjtötte össze és adta ki azokat a tájékoztató előadásokat, melyeknek célja a pályaválasztás megkönnyítése a rokkant tisztek számára, akik a harctérről visszatérve eddigi foglalkozásuktól eltérő új életpályára áttérni kénytelenek. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium kiadásában megjelent könyv élére Magyary Géza írt általános bevezető tájékoztatót a polgári pályákról. Az egyes pályákat a köz- és magánszolgálat terén elsőrangú férfiak ismertetik, akik közül dr. Térfy Gyula, dr. Ladik Gusztáv, dr. Margitai József miniszteri tanácsosok a jogszolgáltatás és közigazgatás körébe tartozó hivatások és alkalmazásokra vonatkozólag adnak kimerítő tájékozást. A posta, vasút, pénzintézetek, ipar és kereskedelem terén nyitva álló pályákat is alaposan ismertetik az illető szakmában vezető állásokban levő férfiak. A könyv a rokkant tisztek számára készült, de becses tájékoztatást nyujt minden pályaválasztás előtt állónak is.

— **Az érvényben levő háborús közélelmezési rendeletek rendszeres összefoglalása.** Állandóan tapasztalható, hogy ama rendelkezések tekintetében, melyek a háború forgatagában napról-napra előálló újabb szükség és a folyton változó helyzetek parancsoló hatása alatt keletkeztek, hiányzik olyan összeállítás, mely a hatályban levő rendelkezéseket könnyen áttekinthető feldolgozásban tartalmazná. Ily gyűjtemény szükséges voltától indíttatva intézkedett az Országos Közélelmezési Hivatal elnöke, báró *Kürlhy Lajos*, hogy a vezetése alatt álló hivatal «Az érvényben levő közélelmezési rendelkezések rendszeres összefoglalása» című munkálatot elkészítse. Ez a gyűjtemény 210 oldalra terjed és az érvényes rendelkezéseket tájékoztató jellegű, rendszeres feldolgozásban foglalja magában. Szerkesztésénél az szolgált irányadóul, hogy a vonatkozó rendeletek ügyszámán felül tartalmának az illető fejezetbe tartozó része is tömör kivonatban közöltessék, ezenkívül egyes különösen fontos rendeletek, mint a gabona és gabonaliszt áráról szóló rendelet, a 4207/1917. sz. közellátási alaprendelet, továbbá a cukor és ásványolaj árpótléktáblázata, a gyűjteménybe teljes egészükben felvétettek; táblázatos összeállítást tartalmaz továbbá a gyűjtemény a szállítási igazolvány alá eső összes cikkekről (nem csupán élelmiszercikkekről). A gyűjtemény f. évi április 30. napjával záratott le, de a függelékben a lezárás után május 12-éig megjelent rendeletek is közöltettek. A kötet ára 3 K. Megrendelhető a Jogállam kiadóhivatalában (Budapest, IV., Haris-bazár 5.).

— **Háborús gazdasági törvények és rendeletek.** A Magyar Vámpolitikai Központ kiadásában és dr. Székely Artur szerkesztésében megjelenő «Háborús gazdasági törvények és rendeletek» I—IV. kötetéhez betűrendes szótárgymutató és számsoros mutató hagyta el most a sajtót. A mutató a gyűjteményekben foglalt törvénycikkekről és rendeletekről számsorban közli, hogy melyik kötet mily lapján jelentek meg, továbbá a törvények és rendeletek egész szövegét, feldolgozva, címszó szerint betűrendben mutatja az egyes intézkedések megjelenési helyét (kötet és oldalszámát). A mutató értékesen egészíti ki a gyűjtemény egyes köteteinek csak a törvények és rendeletek címét közlő tárgymutatóját és különösen kényelmessé teszi a gyűjtemény használatát. A füzet 2·40 K-ért a Vámközpontnál vagy bizományosánál, Ráth Mór könyvkereskedőnél (IV., váci-utca 30.) kapható.

KÜLFÖLD.

— **Rudolf Sohm** lipcsei professzor 76 éves korában meghalt. Egyike volt korunk legnagyobb jogászainak. Tudása univerzális volt, a jognak minden részére kiterjedt. Mint jogi író a jogtörténelem, az egyházjog, a római jog és a német magánjog terén alkotott nagyjelentőségű, híres, formájukban is remek műveket. Nálunk is mindenki ismeri a római magánjogról «Institutionen» címen írt tankönyvét. Német földön e könyvet talán minden jogász olvasta, minden jogtanuló tanulja. Mint egyetemi tanár egyike volt a legkedveltebbeknek, a legnagyobb hatású előadóknak. Igen nagy pædagógiai tehetsége volt. A német polgári törvénykönyv megalkotásának előkészítésében is résztvett mint a második bizottság nagy befolyású tagja. Eszméit eredetiség jellemzi, felfogását a történeti s dogmatikai szempontok összeegyeztetése. Mint ember is a legnemesebbek közé tartozott. Éltének utolsó idejét a háborúokozta nagy gyász árnyékolta be, mindkét fia elesett a nagy önvédelmi harcban. Ebben a gyászban különös melegséggel környékezte őt az a szeretet és elismerés, amellyel ezt a jelesüket a németek mindenkor körülvették.

— **A feltételes megkegyelmezés** újabb fejleményéről Szászországban számol be *dr. Becker* dresdeni járásbíró a D. Str. Z. legutolsó számában. Abból a tényből kiindulva, hogy a büntetés végrehajtásának kegyelmi felfüggesztése a birodalmi kriminálstatisztika szerint az eseteknek 80%-ában sikerrel járt, Szászország *a bűnvádi eljárás kegyelmi felfüggesztését*, mint igazságügyi adminisztratív intézkedést is újabban foganatba vette. Az 1895. évi március 25-iki rendelet szerint a felfüggesztésnek csekélyebb súlyú esetekben van helye, ha a bűnvádi eljárásból származó hátrány nagyobb volna, mint az igazságszolgáltatásnak a tettes elítéléséhez fűződő érdeke. Az utolsó 1906. évi szász statisztika szerint az esetek 91%-ában követte a felfüggesztést abolitio. Ebből a szempontból figyelmet érdemel, hogy 1912—1916-ig összesen 1178 esetben függesztették fel az eljárást. *Dr. Becker* cikkében bizonyítja, hogy a bűnvádi eljárásnak kegyelmi felfüggesztése több előnnyel jár, mint a büntetés kegyelmi elengedése s különösen a fiatalkorúakra vonatkozólag kívánja az intézmény általánosítását az egész birodalomban. Valószínűbb azonban, hogy a mozgalom, amelyet dr. Becker cikke szolgál, mégis inkább a feltételes elítélés, illetőleg a próbárabocsátás behozatalával fog Németországban járni. Erre vall Lisztnek mai számunkban közölt cikke is, amely a Jugendgerichtsentwurf újrafelvételét sürgeti.

— **A német ügyvédek díjtarifájának felemelése.** A német ügyvédek egyesülete egy évvel ezelőtt felterjesztést intézett a Reichsjustizamthoz, amelyben az ügyvédi tarifa összes tételeinek felemelését kérte. (l. Jogt. Közl. 1916. 324. l.) az ügyvédi kar kérelme csak elenyésző csekély részében teljesíttetett, amennyiben kizárólag a kiadások megtérítéseül szolgáló átalány összegek (Pauschsätze) felemeléséhez járult hozzá az igazságügyi kormány. A német ügyvédi kar kénytelen volt ennek folytán az önsegély terére lépni. Az ügyvédi költségeket szabályozó törvény u. i. szerződési szabadságot biztosít az ügyvédnek felével szemben. Eddig azonban — a védő ügyvédek kivételével — ritkán szoktak tarifán felüli munkadíjat kikötni. Az utóbbi hónapokban az ügyvédi egyesületek egy része, a berlini egylet kezdeményezésére azt ajánlotta tagjainak, hogy ezentúl kössenek ki a tarifán felül huszonöt százalékot. A berlini egylet 1917. január

18-iki határozata úgy szól, hogy tagjainak ajánlani fogja «im Wege der Vereinbarung in der Regel einen Zuschlag von 25 Prozent zu den gesetzlichen Gebühren zu erheben, soweit nicht die Rücksicht auf die wirtschaftliche Lage des Auftraggebers entgegensteht».

A berlini egylet példáját eddig a königsbergi és stettini egyletek követték, az ügyvédek birodalmi egyesülete pedig májusi ülésén fog a kérdéssel foglalkozni. A német ügyvédi kar helyzetére nézve jellemző, hogy két Amtsgericht területén (Solingen, Ohligs) az ügyvédek kötelezték magukat egymással szemben arra, hogy a huszonöt százalék pótdíj kikötése nélkül nem vállalnak ezentúl megbízást.

— **Heymann tanár a magyar polgári törvénykönyv javaslatáról.** Amily joggal mondhatta Kölcsey, hogy a «társadalomban élő ember nem önmagáé», ugyanolyan igaz az is, hogy a kultúrállamok alkotásai sem maradhatnak meg az intézményt létesítő állam határfalai mögött. Amit magunk számára alkottunk, az már keletkezésében ki van téve idegen hatásoknak, bírálatoknak, ítéleteknek, amelyekből nemcsak a művet, hanem annak alkotóját is megítélik. Még nem feledkezhettünk meg *Mitteis*, lipcsei professzornak a Bajtársi Szövetség jogi szerkesztésében tartott bíráló előadásáról, midőn már ismét Heymann tanár tette beható megbeszélés tárgyává a berlini «Juristische Gesellschaft» márciusi ülésén készülő magánjogi törvényalkotásunkat. Az előadó különösen is azt a szempontot tűzte fejtegetései tárgyául, hogy remélhető-e a magyar és német magánjog egységesítése, kívánatos-e ez és ha igen, mily mértékben? Ezzel a kérdéssel kapcsolatban Heymann elsősorban is alapos ismertetését nyujtja a Tervezetnek, de azonkívül magánjogi kodifikációnknak, az egyesületi jognak, a szabadalmi és védjegy, a részvényjog, az uzsoratörvény újjáalkotásának oly gyönyörű perspektíváját nyujtja, hogy ugyancsak igyekeznünk kell a közel jövőben, nehogy megcsalatkozzék várakozásában. Ami pedig már is vita és bírálat tárgyát képezheti, értve a Tervezetet, erről teljes és őszinte elismeréssel nyilatkozott a német tudós. A Tervezet megalkotóin kívül mindannyian büszkék lehetünk ennyi dicséretért, még ha ellensúlyozásul Heymann Magyarországot az «*ifjúi nemes államszervezet*» (das jugendliche ritterliche Staatswesen) kétes értékű jelzőjével fonja is körül. Végül is azonban mindezt figyelembe véve az a meggyőződése Heymannak és ez egyúttal nagy és kifejlett jogi érzékére mutat, hogy a magyar jognak túlságosan sok és erőteljes sajátosságai, különlegességei vannak, semhogy a német és magyar magánjognak egységesítésére lehetne gondolni. Meggátolná ezt még a két állam teljesen különböző gazdasági helyzete is. Egyelőre tehát ez nem csupán a közel jövőt jelenti, csak egyes jogintézményeknek, mint a nemzetközi magán- és perjog, választott bírósági eljárás, fuvarozási jog, tisztességtelen verseny elleni küzdelem jogának összehangolásáról lehet szó. Egyébként pedig — mondja Heymann — az életnek kell itt is a jog előtt járnia. A kereskedelmi forgalomban kössenek szerződéseket, alakítsanak kartelleket, létesítsenek közös szokványokat, a végső közös szabályozás az irodalom és gyakorlott hozzáértőinek támogatása mellett a törvényhozás számára mindenkor hálás feladat lesz. *A.*

Dr. Vetzák Ede és dr. Vetzák Sándor nagykárolyi ügyvédek közös irodájukba ügyvédhelyettes vagy gyakorlott ügyvédjelöltet keresnek. 15733

Keresek lehetőleg azonnali belépésre ügyvédhelyettest vagy teljes gyakorlattal bíró tárgyaló ügyvédjelöltet és ugyancsak teljesen gyakorlott ügyvédi irnokot. Fizetési igény megjelölésével kér ajánlatot Dr. Reményi Zoltán ügyvéd, Perlak, Zala megye. 15735

Helyettesítést elvállalok. Dr. Benke Imre ügyvéd, VIII., József-körút 31/b. Telefon: József 50—43. 15737

Jogászkörökben ismert és kedvelt törvénygyüjteményünkben, a **Magyar Törvények, a Franklin-Társulat zsebkiadásai**-ban a közeli napokban megjelenik:

AZ ÚJ EGYENES ADÓTÖRVÉNYEK

(Jövedelemadó. Vagyonadó. Nyilvános számadásra kötelezett vállalatok kereseti adója. Hadinyereségadó. III. oszt. kereseti adó.)

Készitették:

Róth Pál dr., bp. m. kir. adófelügyelőségi s.-titkár. és *Térfy Gyula dr.*, miniszteri tanácsos.

Ára kötve 12 korona.

A 832 lapra terjedő kötet nemcsak az adótörvények és a rájuk vonatkozó minden rendelet teljes szövegét közli, hanem kimeritő, szakszerű magyarázatokkal, példákkal és utalásokkal látja el a rendeleteket, amelyek mind a nagyközönséget, mind pedig a végrehajtásra hivatott személyzetet teljesen tájékoztatják a törvények gyakorlati alkalmazásáról. A hivatott szakerő magyarázatai az adófelügyelőségi személyzetnek és az adófelszólamlási bizottságoknak munkáját is nagyon megkönnyitik. A kötethez pontos mutatók vannak csatolva.

Kapható minden könyvkereskedésben.

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 22. szám. Budapest, 1917 junius 3.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

Jog és kötelesség egymást kiegészítő fogalmak. Aki a jogért küzd, az állampolgári kötelességeit is teljesítse. Ezek közt ma első helyen a hadikölcsön sikerének előmozdítása!

TARTALOM. A királyi szó jogi visszhangja. — *Dr. Császár Károly* m. kir. igazságügyminisztériumi miniszteri titkár: Értekezlet a nemi bajok leküzdése tárgyában. — *Dr. Szladits Károly* egy. tanár: A hitelezők joga a kötelesrészhez. — *Dr. Auer György* budapesti kir. táblai tanácsjegyző: Tehermentesítés és egyszerűsítés. — Szemle.
Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. — Kivonat a «Közlöny»-ből.
A m. kir. minisztériumnak 1805/1917. M. E. sz. rendelete, a gyorsított rendőri büntető eljárásról. — Törvényjavaslat az élelmi és élvezeti cikkek hamisításának és az egészségre ártalmassá tételének tilalmazásáról.

A királyi szó jogi visszhangja.

«Jogrendünk mindig több szociális olajat követel s nem telik be vele... Hajoljunk meg hódoló tisztelettel ifjú királyunk előtt. Nagy és dicső munka vár tetterejére, fenkölt személye azonban reménycsillag a sötétben.»

Ezeket írtuk, hat hó előtt, koronázási számunkban. Azóta megjelent az uralkodó ismeretes nyilatkozata, amely a népjóléti reformok programmját hirdeti és vágyszülte jóslatunkat valóra készül váltani. Bármily távol állunk a politika forgatagától, mégis kötelességünknek tartjuk, hogy alakot adjunk a visszhangnak, amelyet a királyi szó a jogból önkéntelenül kivált.

Mert igaz, hogy a jog, mint egy adott társadalmi és gazdasági rend szabályozója lényénél fogva szükségkép konzervatív vagy Herbert Spencer szava szerint a halottak uralma az élők felett, de a jogot, amely önként nem hajlik a fejlődés irányába, épúgy szétmorzsolja a tények hatalma, mint azt, aki a föld forgásának próbálna ellenszegülni. Napjainkban ily elemi erők közeledésének vagyunk szemtanui és akkor, amidőn a társadalom összes aktív tényezői részt követelnek az átalakulás nagy munkájában, a jogász sem szemlélheti összetett kézzel az események rohamos menetét.

Hatalmas törvényhozási feladatok előtt állunk. Megalkotás küszöbén a polgári törvénykönyv s vele együtt a hiteljog gyökeres átalakítása. Átdolgozásra vár a büntető kodex, tető alá kerül a bírói szervezeti törvény s az ügyvédi rendtartás újjáalkotásával sem várhatunk. Lehet-e vajjon sikere e nagy munkának, ha nem egészül ki, nem frissül fel a jobb jövőnek eszméivel, amelyeket a biztató királyi programm magába rejt?

Nem vagyunk oly szerénytelének, hogy ebben a keretben teljes törvényhozási programm felállítására vállalkoznánk. Mint a *Ma* krónikásai, csak a *Holnap* előrevetett árnyékát igyekszünk megrögzíteni, ha nem is a maga egészében, de legalább egyes jellemző vonásokban, amelyekből a jövő képe kibontakozik. Nem mélyedünk bele a közjog és közigazgatási jog nagy problémáiba sem, amelyeknek megnyugtató megoldása nélkül minden népjóléti reform meddő fog maradni. Csak az igazságszolgáltatás, a magán- és büntetőjog területén óhajtunk néhány eszmét megpendíteni, melyeknek nagy részével az igazságügyi törvényhozás régóta adósunk.

Jogászokhoz szólunk s így rövidre foghatjuk a szót. Indokolás nélkül adjuk tehát azokat a tételeket, amelyek a népjóléti reformoknak véleményünk szerint a jog és igazságszolgáltatás terén megfelelnek. Kiinduló pontunk a fenálló gazdasági és társadalmi rend s ez szolgálhat egyszersmind mentségül azok szemében, akik a következő programmot talán túlszűknek találják.

Magánjog. A házasságon kívüli gyermekek jogi helyzetének Ptkj.-nál messzebbmenő javítása.

A törvényesítés megkönnyítése.

Hitbizományok megszüntetése és a kötött birtokok felszabadítása.

Földbérlő és lakásépítő szövetkezeti törvény létesítése.

A szolgálati szerződések szociálpolitikai szabályozása. Gazdasági munkás- és cselédtörvények reviziója.

Lakásbérleti jog teljes reformja.

Közöröklés a nagyszülői parentelán túl.

Hiteljogi törvényhozás. A kereskedelmi és ipari segédszemélyzet szolgálati viszonyainak korszerű szabályozása. Különösen országos nyugdíjalap létesítése segéd és főnök kötelező részvételével és az eddig egyes nyugdíjjárulékként egyes nyugdíjalapokra befizetett összegek bevonásával.

Általános aggkori biztosítás.

A sztrájkjog szabályozása, a koalició szabadságának elismerésével.

Védelem a kartellek és trösztök visszaélései ellen.

Ügynöki visszaélések korlátozása.

Az igazságügyi szervezet és eljárás. A vagyontalanok ingyenes jogi tanáccsal való ellátása, e célból a vagyontalanok jogvédelmének országos szervezése.

Kisebb perek olcsóbbá tétele.

A bírák szociális képzettségének biztosítása, a kinevezésben a kiválasztás érvényesítése.

A bírák fizetésének tetemes felemelése, a bírák külön státusba helyezése.

A bírák tehermentesítése a nem szorosan ítélkezési tennivalóktól és munkaerejük gazdaságosabb kihasználása.

A harctérről visszatérő ügyvédekről való gondoskodás (hivatalos kirendelések és kinevezések).

Végrehajtási jog terén a foglalás alól mentes létminimum felemelése.

A jótékony alapítványok állami ellenőrzése, azoknak elsősorban rokkantak, hadiözvegyek, árvák javára való biztosítása.

Büntetőjog és bűnvádi eljárás. A jogismerés fikciójának megszüntetése.

A pénzbüntetés arányosítása az elítélt keresetével.

A polgári és politikai jogok felfüggesztésének oly módosítása, amely az elítélt megélhetését nem veszélyezteti. Rehabilitáció.

Az élet és a testi épség behatóbb védelme. Az ipari culpa fokozottabb büntetése.

A függőségi viszonyban lévők munkaerejével, egészségével, nemi szabadságával üzött visszaélés megtorlása.

Élelmiszerhamisítás erélyesebb üldözése.

A tartási kötelezettség szándékos megsértése, ideértve a házasságon kívül teherbe ejtett nő tartását is, büntetendő.

A politikai deliktumok szabatos fogalommeghatározása; az izgatás csak akkor büntetendő, ha erőszakra irányul.

Politikai bűncselekmények eseteiben a népbíráskodás megteremtése, az esküdtek vagyoni cenzusának megszüntetése.

A kormánytól független oly közvédő hatóság szervezése, amelynek feladata lenne, hogy a bűnvádi eljárásnak már előkészítő szakában a védelemnek összes tennivalóit az anyagi igazság érvényre emelése céljából gazdaságilag gyengébb és értelmileg fejletlenebb terheltek érdekében elvégezze.

*

Ezeket a javaslatokat még a kormány lemondása előtt állítottuk össze. Nincs rá okunk, hogy a bekövetkezett politikai esemény hatása alatt rajtuk bármit is változtassunk. Oly időket

élünk, amidőn nem a kormányok készítenek programmot, hanem a programm szüli a kormányt. Mert a politikai mesterkedések és ravaszkodások is a világháború halottai közé tartoznak. Elemi erővel tör utat az a közérdek, amely nem a kiváltságosakat, hanem az emberek millióit szolgálja és a hatalmi viszonyok eltolódása valóra váltja a jognak mindenkor hirdetett, de a szabályok tartalmában sohasem követett vezérelvét. «*Contre la vie, il n'y a pas des principes*» — írja Benoist, s úgylátszik az élet igazolja Mengernek másfél évtized előtti jóslatát: An die Stelle des naturwüchsigen Rechtes muss nun auf allen Gebieten das reflektierte Recht treten: hiebei hat nach der ganzen Entwicklung der staatlichen Machtverhältnisse das Wohl der breiten Volksmassen als Leitstern der Reflexion zu dienen. Talán most nyílik az utolsó alkalom, hogy a jog a saját frontjának ruganyos engedékenységével védekezhetik a gazdasági és társadalmi erők offenzívája ellen, s így megóvhatja legsajátosabb erőforrását: a fejlődés folytonosságát. Az az államférfi, az a jogász, aki e fejlődésnek ellenszegül, legfeljebb herosztrateszi dicsőséget arathat. Hetven esztendeje annak, hogy Petőfi Sándor megírta e sorokat:

Még kér a nép, most adjatok neki!
Vagy nem tudjátok mily szörnyű a nép,
Ha fölkel és nem kér, de vesz, ragad?

Úgy érezzük, mintha e sorok mitse vesztettek volna aktualitásukból . . .

Értekezlet a nemi bajok leküzdése tárgyában.

Nékám Lajos tanár, a nemi bajok ügyében kiküldött kormánybiztos, *A venereás betegségek társadalmi kihatása* cím alatt most megjelent tanulmányában hozzávetőlegesen mintegy két millióra becsüli azt a veszteséget, amely Magyarország lélekszámát az 1881-től mostanig terjedő időben a venereás sterilitás következtében érte. Ez a szám, amelyre a tudós szerző, a sajnos, hiányos és megbízhatatlan statisztikai adatok alapján tett következtetéssel jutott, nem tarthat számot még hozzávetőleges pontosságra sem, ezt a szerző is beismeri. Mindamellett alkalmas arra, hogy igazolja azt a tételt, hogy a nemi bajok elleni küzdelemnek nemcsak a *fajegészség* (Rassenhygienie) szempontjából van nagy jelentősége, de elsőrendű tényező a *nemzeti szaporodás* szempontjából is.

Érthető tehát, hogy most, amikor a háborúban szenvedett vérveszteség a nemzeti szaporodás kérdését világszerte égetővé tette, a nemi bajok elleni küzdelem mindenütt erőre kapott. Nálunk a küzdelem erőre kapásának első látható eredménye az a széleskörű értekezlet, amelyet Nékám tanár indítványára a belügyminiszter (164,674/1916—VII. *b)* sz. rendelet) a nemi bajok elleni küzdelemre alakult szövetséggel (*Nemzetvédő Szövetség A Nemi Bajok Ellen)* 1917. április 12-től máj. 25-ig terjedő időben tartatott.

Az értekezlet bő programmját, amelyet bátran a tudós kormánybiztos munkájának tekinthetünk, két elv jellemzi:

Először: A nemi bajok, az ellenük való küzdelem szempontjából, nem elszigetelt jelenségek, hanem az ország társadalmi gazdasági és kultúrális állapotának függvényei. Épen ezért az ellenük való küzdelem valóságos sikerre csak akkor számíthat, ha nem elégszünk meg a fellépő betegség szakszerű gyógyításával, sőt a közvetlen megelőzéssel sem, hanem azokat a társadalmi, gazdasági és kultúrális állapotokat iparkodunk gyökereiben megjavítani, amelyektől a nemi bajok elterjedése függ.

Másodszor: Az értekezlet azt célozza, hogy az alkotandó törvénynek anyagot szolgáltasson. Nem célja tehát a meggyőzés, hanem a kérdésnek minden oldalról megvilágítása. Épen ezért nemcsak a határozathozatal van kizárva, hanem a megállapodásra jutás sem cél.

A két elv rendkívül meggyőzőnek látszik. Valóban az-e?

Talán nem túlozok nagyon, ha azt állítom, hogy az ország társadalmi, gazdasági és kultúrális emelése az egész állami lét célja és ennek a célnak a szempontjából még az állami életnek egyéb karakterisztikus megnyilvánulásai is, mint például a hadügyi és a külügyi politika is, csak eszközök. Munkálkodnunk kell tehát, mindnyájunknak munkálkodnia kell, az ország társadalmi, gazdasági és kultúrális emelésén, de konkrét igazgatási kérdések megoldását, közönséges tapasztalat szerint, nem ezeknél az alapokoknál kell keresni, hanem sikerre csak akkor számíthatunk, ha hatósági intézkedéseinket a megoldandó jelenségre. korlátozzuk. Igaz ugyan, hogy ilyen módon esetleg nem érünk el átfogó sikereket, de a kitűzött kis részletcélt biztosabban elérjük.

Ami a vita természetét illeti, a vita széleskörű megengedése szinte vaskövetkezettséggel magával hozza, hogy a főkérdések elvesznek. Igaz, hogy az értekezlet elnöke, *Lukács* György v. b. t. t., erélyes kézzel el tudta érni, hogy a vita általában megmaradjon a programmban kitűzött keretben, de a főkérdések időnkénti elhomályosodását sokszor már maga a programm is magával hozta.

Mindezeket szükségesnek tartottam elmondani indokolásul arra, miért foglalkozom cikkemben, amikor az értekezlet eredményéről kívánok beszámolni, csupán a programm egyes részeivel, azokkal t. i., amelyek véleményem szerint a megoldandó kérdéssel közvetlen kapcsolatban vannak vagy amelyek jogi szempontból inkább érdekesek.

A bevezető előadások közül a jogász szempontjából *Marczali* Henrik előadásából érdekes az a történelmi tanulság, hogy a multak intézkedései a háborúokozta vérveszteség pótlására nincsenek a mai világháború igényeihez szabva. A vérveszteség pótlása szempontjából a nemi bajok elleni küzdelem pedig a multban amúgy sem jött számba.

Az értekezlet súlypontja a tárgyalás első napjaira esik. Ezekre a napokra voltak kitűzve azok a kérdések, amelyek a küzdelem hathatós eszközeinek célszerű vagy célszerűtlen voltát voltak hivatva megállapítani. Ezek: a nemi bajok kötelező bejelentésének, a nemi bajok kötelező gyógyításának, az ország lakosai, esetleg egyes kategóriák, időszaki orvosi megvizsgálásának kérdése.

Talán szubjektíve látok, de az ügy szempontjából sajnosan vélem megállapítani, hogy ezeknél az alapvető kérdéseknél alig lehet elérni azt a célt, amelyet a programm és egyes előadók, különösen a tudós kormánybiztos, a kormányintézkedéstől vár.

A nemi bajok általános, *kötelező bejelentése* a felszólalóknak talán egyike szerint sem látszik kivihetőnek. Sőt maga a bejelentésnek az a nagy korlátozása is, hogy csak a magukat kezeltetni nem akaró betegekre szorítkozzék, leküzdhetetlen nehézségekbe látszik ütközni. Oka ennek az egyén életbevágó személyes érdekeibe való túlságos benyúlás, a nemi bajok nehezen megállapítható volta, az orvosi titoktartás gyakorlati követelményei, egyes országrészek közegészségi elmaradottsága stb. *Szászy* Béla miniszteri tanácsosnak előadása a tőlem levont tanulság szempontjából rendkívül jellemző. Az előadó, a gyakorlati törvényhozási kérdések egyik legalaposabb ismerője, iparkodott a programm és az ügy álláspontjára helyezkedni és ilyen szempontból törvénytervezetet is dolgozott ki, de előadása és törvénytervezete a maga óvatosságával élesen rávilágít arra, hogy radikális eredményt, amire pedig a programm vágyna, alig remélhetünk.

A kötelező bejelentés kérdésével szorosan összefügg a *kötelező gyógyítás* kérdése. Hiszen a kötelező gyógyítás csak akkor hathatós, ha a megbetegedéseket fel tudjuk fedezni. Hogy következetesen keresztülvitt kötelező bejelentés nélkül a kötelező gyógyítás elvi kimondása milyen csekély eredménnyel biztat, mutatja, hogy a kötelező gyógyítás a közegészségi törvényben is ki van mondva, eredményt azonban eddig vajmi keveset értünk el. Hozzájárul a gyógyítási eszközök (orvos, kórház) hiányos volta. Itt az államnak elsősorban vagyoni áldozatot kell hoznia, ha eredményt akar elérni.

Époly kevéssé látta az előadók nagyrésze megvalósíthatónak az ország egész lakosságának *időszakonkénti, általános orvosi megvizsgálását.* Ugy látszik ez még akkor is leküzdhetetlen nehézségekbe ütköznék, ha igen szűk körre, a 15—40 év közötti férfilakosságra korlátozódnék. Nem is tekintve, hogy erre a célra elég orvost is nehéz lenne találni, az ilyen *en masse* vizsgálatok értéke igazán minimális, különösen, ha figyelembe veszszük a nemi bajok nehéz diagnosztizálását.

Arról inkább lehetne szó, hogy *bizonyos emberkategóriákat vizsgáljanak meg* így időnként. Ebből a szempontból az értekezlet leginkább a *cselédek* megvizsgálásával és azokéval foglalkozott, akik köztudomás szerint leginkább szoktak titkos prostitucióval foglalkozni: a szállói, vendéglői, kávéházi, éjjeli mulatóhelyi női alkalmazottakéval. Az utóbbiakkal a prostitució kér-

désénél fogok foglalkozni, a cselédeket illetőleg a megvizsgálás ellen súlyosan esik latba az az aggodalom, hogy ilyen intézkedéssel a tisztességes elemeket kétségtelenül le fogjuk szorítani erről a pályáról. Pedig a cselédek igazán nagy mértékben terjesztik a nemi bajokat. Budapesten állítólag a cselédek 33%-a (hogy miért állítólag, nincs terem kifejteni) nemibajos. Véleményem szerint a kérdés méregfogát kivenné, ha a cselédek számára betegpénztárakat szerveznének. A munkás-betegpénztáraknál örvendetesen tapasztalják, hogy a munkások hozzászokván az orvosi kezeléshez, nemi bajuk orvosi kezeltetésétől is kevésbé idegenkednek. Ugyanezt lehet remélni a cselédeknél is, ha betegpénztáruk lenne.

A következő kérdés-csoport kiválóan büntetőjogi vonatkozású. Három kérdés tartozik ebbe a csoportba:

1. Büntetni kell-e a nemi bajjal megfertőzés veszélyeztetését?

2. A kéjelgés körébe tartozó bűncselekmények büntetését nem kell-e szigorítani?

3. A lányok védett korhatárát nem kell-e felemelni?

A veszélyeztetés büntethetőségének kérdésénél Doleschall Alfréd és *Vámbéry* Rusztem tanárok előadása érdemel figyelmet. Mindaketten, az előbbi az európai, valamint a magyar jogfejlődés alapos ismertetése mellett, a kérdés igenlő megoldása mellett foglaltak állást. A magam részéről a kérdésnek a nemi bajok elleni küzdelem szempontjából nem tulajdonítok nagy fontosságot. Az idetartozó bűncselekményeket ritkán jelentik fel és ha fel is jelentik, a bíró igen nehezen állapítja meg a bűncselekményt. Hozzájárul ezekhez, hogy a megkonstruálandó bűncselekmény könnyen lehetne bosszú vagy zsarolás eszköze. Ezen az álláspontón van *Kenyeres* Balázs tanár is. Mindezekkel szemben, az elméleti büntetőjog érvein kívül, csak azt lehet felhozni, hogy egyes határesetekben, mikor egyéb eszköz nincs rendelkezésre, a megkonstruálandó bűncselekmény igen hathatós eszköz lehet a veszélyes elemek ártalmatlanná tételére.

Azonban majdnem semmi vonatkozásban sincs a nemi bajok elleni küzdelemmel a másik két kérdés, t. i. a *kéjelgés körébe tartozó bűncselekmények büntetésének szigorítása* és a *védett korhatár felemelése.* Hangsúlyozták ezt az előadók közül *Lengyel* Aurél és *Edvi Illés* Károly is. Lengyel Aurél érdekesen mutatott rá az e körbe tartozó bűncselekmények tényálladéki elemeinek hiányos megkonstruálására, valamint a védett érdekek kiegészítésének szükségére és a javítás céljára figyelemre méltó javaslatokat tett. *Angyal* Pál tanár, az egész értekezlet egyik legsikerültebb előadásában, a védett korhatárnak 15 évre felemelése mellett foglalt állást. Ezt az álláspontot Edvi Illés is elfogadhatónak tartja, bár tőle különös eredményt nem vár.

Az értekezlet kérdései közül talán a *prostitució kérdése* érte el a legnagyobb érdeklődést. Az ellentét a reglementáció és az abolició hívei között élesen kidomborodott. A felhozott érvek mindkét részről régi fegyverek. A leghathatósabb fegyver az abolicionisták részéről itt is az volt, hogy a reglementáció évezredes uralma alatt sem tudott semmiféle eredményt elérni, a reglementáció részéről pedig, hogy az abolició utópia után szalad, mikor a házasságon kívüli közösüléstől való feltétlen tartózkodást hirdeti. A vitába némileg új szempontot vitt be azoknak a tapasztalatoknak tárgyalása, amelyet egyes, különösen északi államokban, a reglementáció eltörlése után szereztek.

Annyit talán elfogultság nélkül meg lehet állapítani, hogy itt a reglementáció eltörlése pozitív eredménnyel semmi tekintetben nem járt. Érdekes az is, hogy az ez alkalommal nyert tapasztalatok is azt a véleményt látszanak igazolni, hogy a prostituciónak, legalább a rendőrileg nyilvántartott prostituciónak, a nemi bajok terjesztésénél nincs az a nagy szerepe, mint általában gondolják.

Épen ezért sokan nagy eredményt várnának attól, ha a *titkos prostituciót* is rendőri ellenőrzés alá lehetne vonni. Ezért kívánnák a *szállói stb. női alkalmazottak rendszeres orvosi vizsgálatát*, amit fent is említettem. Eziránt különben már azelőtt is történtek kísérletek önkormányzati szabályrendeletekben. Az intézkedés ellen már akkor is aggodalmat támasztottak illetékes körök egyrészt a szükséges disztingválás nehézsége, másrészt amiatt, mert a tisztességes női elemeket evvel leszorítanák ezekről a pályákról. A megoldás itt véleményem szerint a helyes rendőrhatósági ellenőrzésben van (aki titkos prostituciót űz, az ellen szigorúan eljárni), amit nagyban elősegítene, ha a prostitució ügyét országosan szabályoznák. A mai önkormányzati szabályozás rendszertelen és a szabályozás végrehajtása nélkülözi a megfelelő országos közeget.

A prostituciót igénybevevő férfiak előzetes megvizsgálásának kérdése a vitában résztvevő szakemberek szerint elháríthatatlan nehézségekbe látszik ütközni.

Különös fontosságot tulajdonítottak az előadók és ehhez magam is hozzájárulok, annak az elsősorban társadalmi feladatnak, amely a népfelvilágosítást és az ifjúság megfelelő nevelését célozza. Ellenben véleményem szerint a programm nagyon messze ment, mikor olyan kérdésekre kívánt kiterjeszkedni, mint a magzatűzés profilaxisa, a zúgbábák ártalmatlanná tétele, az apróhirdetések és a pornográfia ügye, az életbiztosítás szerepe a nemi bajokkal kapcsolatban, az alkoholizmus venerológiai kihatásai.

A családalapítás megkönnyítése, az egyke elleni küzdelem, az anyaság biztosítása, a lakásügy reformja, a cselédügy reformja kétségtelenül különös figyelmet érdemelnek és a nemi bajok elleni küzdelem szempontjából sem irrevelánsak, de ezek, amint legelől kifejtettem, oly messzeágazó kérdések, hogy gyakorlati okokból helyesebbnek tartottam volna az értekezlet anyagából való kikapcsolásukat.

Az eddig nem említett kérdések közül a — hogy úgy mondjam — diplomás kuruzslók kérdését magának az orvosi karnak kellene megoldani, a katonai és a polgári hatóságok együttműködése pedig a nemi bajok elleni küzdelem terén, amely kétségtelenül nagyfontosságú, könnyen megoldást fog találni, mert ebben a tekintetben a katonai igazgatásból nemcsak a jóakarat és hozzáértés nem hiányzik, de nagyobb a rendelkezésére álló hatalom is.

Magam, aki talán kissé szkeptikusan helyezkedtem szembe egyes radikálisabb javaslatokkal, tartozom annak a meggyőződésemnek a kijelentésével, hogy az értekezlet nagyon becses anyagot szolgáltatott a kormánynak és hogy az a mozgalom, amelyet az elnök és a kormánybiztos annyi önfeláldozással megindított és folytat, nem fog eredmény nélkül maradhatni.

Császár Károly.

A hitelezők joga a kötelesrészhez.*

II.

A külföldi jogrendszerek a felvetett kérdésben egymástól nagyon eltérő álláspontón állanak.

1. Mindenekelőtt kétségtelen, hogy a *francia* jog és az azt követő jogrendszerek szerint a kötelesrészre jogosultnak a hitelezői, adósuk akarata ellenére is érvényesíthetik a kötelesrészt. A «réserve» a leszármazó részére lekötött oly vagyon, amelyet az örökhagyó semmiképen sem vonhat el előle. A francia jog nem ismer sem kitagadást, sem az exheredatio bona mente intézményét.[1] Ha az örökhagyó a kötelesrészt sértő intézkedéseket tett, a «réservataire» hitelezője is élhet azok ellenében az «action en réduction» fegyverével. A Code civil 1166. cikke ugyanis a hitelezőket az adós mindennemű jogának és követelésének érvényesítésére feljogosítja, a személyhez kötött jogok kivételével; az «action en réduction»-t pedig a gyakorlat tiszta vagyoni, személyhez nem kötött követelésnek tekinti. A kötelesrészre jogosultnak lemondását erről a jogról a hitelezők a Code civil 1167. és 788. cikkei alapján támadhatják meg. Ily megtámadásnak csak rosszhiszeműség («fraude») esetében van ugyan helye, de ezt a gyakorlat fenforgónak tekinti, ha az adós a lemondáskor tudja, hogy fizetőképtelen és lemondásával hitelezőit megkárosítja. A lemondás megtámadása esetében a lemondás csak a lemondó hitelezői javára és ezeknek követelései erejéig válik hatálytalanná.[2]

* Az előbbi közl. l. a 21. számban.

[1] A francia kötelesrészjog e sajátos jogi szerkezetéről l. Grosschmid tanulmányát a kötelesrészről, Mjogi tanulm. I. k. 518. l.

[2] V. ö. Planiol Traité élémentaire de droit civil III. k. no 1990., 1991., 3104.; II. k. no 312., 313. «L'action en réduction est . . . une action pécuniaire, qui peut être exerceé du chef des réservataires, par leurs créanciers personnels.» Code civil: Art. 1166.: «les créanciers peuvent exercer tous les droits et actions de leur débiteur, à l'exception de ceux qui sont exclusivement attachés à la personne».

A svájci magánjogi törvénykönyv is, a francia jog mintájára, megadja a fizetőképtelen örökös hitelezőinek a jogot, hogy az örökhagyónak a kötelesrészt sértő intézkedéseit megtámadják.[3]

2. Az *osztrák jogra* nézve a kérdést nem lehet teljes határozottsággal eldönteni.

Az osztrák ptkönyv szerint a megsértett kötelesrész kiegészítésére irányuló jog, mint pénzkövetelés, az örökhagyó halálával ipso jure keletkezik, anélkül, hogy érvényesítése végett előbb a végrendeletet kellene megtámadni. Ebből logikai következetességgel azt kellene levezetni, hogy a kötelesrészkövetelés az örökhagyó halálával külön szerzési cselekmény nélkül a jogosult vagyonának részévé válik s így azt az ő hitelezői, miként adósuknak minden más pénzkövetelését, menten lefoglalhatják. Az irodalomban csakugyan ez az uralkodó nézet[4] és a bírói gyakorlat is ismételten elismerte a kötelesrészre vezetett bírói végrehajtás lehetőségét, igaz, hogy a végrehajtás módját illetőleg különböző jogalapokon.[5]

Ez az álláspont következetesen oda vezetne, hogy a megnyílt kötelesrészről való lemondást mint ingyenes rendelkezést lehessen megtámadni a csődben és a csődön kívül (1914. évi Konkursordnung 29. §. 1. p. és Anfechtungsordnung 3. §. 1. p.). Az osztrák bírói gyakorlat azonban ebben az irányban megtöri a következetességet és ezzel az egész kérdést teljes homályba burkolja. Ismételten kimondotta ugyanis a legfőbb törvényszék, hogy a kötelesrészre jogosult hitelezői nem támadhatják meg sikerrel adósuknak azt a mulasztását, hogy a végrendeletben kifejezett kitagadást meg nem támadta és a végrendeletben megnyugodott.[6] Hogy mi ennek az állásfoglalásnak a jogi alapja, azt az ítéletek nem fejezik ki világosan és az írók ellentmondóan fejtegetik. Ehrenzweig-Steinbach egész általában azt tanítja (Komm. z. Anfechtungsord. 1916, 331. l.): «Die Unterlassung der Erhebung des Pflichtteilsanspruches kann nicht angefochten werden» és pedig azért, mert ily mulasztás egymagában nem szünteti meg a kötelesrész-igényt, a kifejezett lemondás pedig erről az igényről mint ingyenes rendelkezés támadható meg. Ezt az álláspontot megcáfolják az idézett határozatok, melyekben a kötelesrészes a végrendeletben megnyugodott, ez pedig a kötelesrészről való lemondással egyértelmű. Más nézet szerint a kötelesrész érvényesítésének elmulasztása azért nem támadható meg, mert az adós azzal még nem adott fel semmit vagyonából;[7] ez viszont jogszerkezetileg nem helytálló.

A tény az, hogy az osztrák bírói gyakorlat szerint a hitelezők nem szoríthatják adósukat a kifejezett kitagadás megtámadására. Ezzel pedig a hitelezők joga még azokban az esetekben is illuzóriussá válik, amelyekben nincs kifejezett kitagadás, minthogy az osztrák ptkönyv (782. §.) a puszta mellőzésben hallgatag kitagadást lát. Ha tehát a kitagadás jogosságát a hitelezők nem firtathatják az egyik esetben, úgy nem tehetik ezt a másik esetben sem.

A jogi helyzetnek ezt a bizonytalanságát azok is érzik, akik a kötelesrész lefoglalhatóságát vallják. Így Ehrenzweig-Steinbach (id. h. 331. l.): «Wollte man aber annehmen, dass ein vom Noterben nicht geltend gemachter Pflichtteilsanspruch nicht gepfändet werden könne, was freilich für das österreichische Recht kaum zu begründen wäre, dann wäre auch die Anfechtung und zwar selbst bei ausdrücklichem Verzicht, ausgeschlossen».

Hogy az osztrák jog is elismeri annak a szempontnak a súlyát, hogy a kötelesrész szabad lefoglalhatósága az egészségtelen hitelnyujtást mozdítja elő, bizonyítja már Zeiller mondása, mellyel az exheredatio bona mente intézményét indokolja (Komm. ad 773. §.): «Die gewöhnlich wucherischen oder die Jugend verderbenden Gläubiger mögen sich selbst beimessen, dass sie auf eine so unsichere Hoffnung geborget haben». A korlátlan lefoglalhatatlanságot tanító Stubenrauch is hozzáteszi: «de lege ferenda würde sich wohl eine Einschränkung empfehlen». Az osztrák ellenmondó bírói gyakorlatot ebben az irányban tapogatózó kísérletnek kell tekintenünk.

3. Közelről érdekli a magyar jogászt a *porosz Landrecht* álláspontja, mert a porosz kötelesrészjog fejlődése hasonló a mienkéhez.

A régebbi felfogás a kötelesrészt a porosz jogban valóságos szükségörökségnek tekintette. E felfogás szerint a kötelesrészre jogosultnak az örökhagyó halálával még nem keletkezik közvetlenül érvényesíthető vagyoni joga. A kötelesrészében sértett szükségörököst csak megtámadási jog illeti a sérelmes végrendelettel szemben, megfelelő részben hatálytalaníthatja azt s az ekként a végrendelet részleges megdöltével megnyíló törvényes örökséget érvényesítheti. Ezt a *rescissiós* elvet vallották a régibb írók és még újabban Zitelmann is,[8] aki tisztán jogszerkezeti okfejtéssel vezeti le ebből az elvből, hogy a kötelesrészre jogosultnak a hitelezői mindaddig, amíg adósuk a végrendeletet meg nem támadta, az ő akarata ellenére a kötelesrészt nem érvényesíthetik.

Ezt a felfogást vallotta következetesen a porosz bírói gyakorlat is. Az egyik idevágó főtörvényszéki ítélet[9] jellemzően fejtegeti, hogy a végrendelettel kitagadott kötelesrészre jogosultnak törvényes öröklési joga nem lép hatályba már pusztán az örökhagyó halálával, hanem a jogosultnak ezenfelül még ki kell jelentenie azt is, hogy a *végrendeletet megtámadja*, vagyis hogy törvényes örökös akar lenni. A jog ezen nyilatkozat megtételére a rokonságon alapuló, *tiszta családi jog* és magábanvéve harmadik személyre át nem ruházható, csak akkor, ha már vagyonjoggá változott át. A hitelezőre tehát azt a jogot, hogy a szükségörökös helyett a végrendeletet megtámadó nyilatkozatot tegyen, bírói foglalás útján nem lehet átruházni. Ezzel nem áll ellentétben a kötelesrészigénynek élők közti önkéntes átruházhatósága, mert ebben a cessióban a végrendelet megtámadásának kijelentése is bennfoglaltatik; sem pedig az igény átörökíthetősége, mert az örökös e részben is az örökhagyó személyének helyébe lép.

Az idők folyamán a kötelesrész jogi természetére nézve a porosz jog irodalmában is túlnyomóvá lett az a felfogás, hogy a kötelesrész az örökhagyó halálával ipso jure keletkező pénzkövetelés, melynek érvényesítése végett nem kell előbb a végrendeletet megtámadni. Ebből az írók egy része azt a következtetést vonta le, hogy a kötelesrészt a hitelezők lefoglalhatják, habár a jogosult még nem tett is lépést a megsértett kötelesrészjog érvényesítésére.[10] Arra azonban nincs adat, hogy a bírói gyakorlat is engedett volna ennek a formáljogi okoskodásnak és eltért volna következetes előbbi gyakorlatától. Sőt a porosz jog legnagyobb tekintélye, *Dernburg*, aki a kötelesrész jogi természetére vonatkozólag szintén a pénzkövetelés (törvényes hagyomány) elvét fogadja el, ennek ellenére is a még nem érvényesített kötelesrészigény *lefoglalhatatlanságát* tanítja és ezt a véleményét a kötelesrész intézményének *céljára* alapítja.[11]

Art. 1167. «Ils peuvent aussi, en leur nom personnel, attaquer les actes faits par leur débiteur *en fraude* de leurs droits . . .» Art. 788. «Les créanciers de celui qui renonce au préjudice de leurs droits, peuvent se faire autoriser en justice à accepter la succession du chef de leur débiteur, en son lieu et place. Dans ce cas, la renonciation n'est annulée qu'en faveur des créanciers et jusqu'à concurrence de leur créances: elle ne l'est pas au profit de l'héritier qui a renoncé.» Ugyanígy az olasz codice civile, art. 949., 1234., 1235.

[3] Svájci ptk. 524. cikk: «Die Konkursverwaltung eines Erben oder dessen Gläubiger, die zur Zeit des Erbganges Verlustscheine besitzen, können, wenn der Erblasser den verfügbaren Teil zum Nachteil des Erben überschritten hat u. dieser auf ihre Aufforderung hin die Herabsetzungsklage nicht anhebt, innerhalb der dem Erben gegebenen Frist die Herabsetzung verlangen, soweit dies zu ihrer Deckung erforderlich ist».

[4] Igy Unger Erbrecht 85. §. 5. sz.; Stubenrauch Kommentar 8. kiad. ad 822. §. 5. jz.; Menzel Anfechtungsrecht der Gläubiger (1886) 86. l. 36. j.

[5] Egyik esetben mint pénzkövetelésre vezetett végrehajtást, Glaser-Unger Sammlung Nr. 432.; más esetekben, mint «másnemű vagyonjogok» lefoglalását, Sammlung Neue Folge 431. sz.; ismét más esetekben az opt. 822. §-a szerint (az örökös hitelezőinek nyujtott biztosítás módjára), Sammlung Nr. 3253., 8691.

[6] Sammlung Nr. 15,691. (exheredatio bona mente esete) és Neue Folge Nr. 1905.

[7] Oberländer, Jur. Blätter 1915. 304. l.

[8] Gruchot Beiträge 20. k. 370. l.; ugyanígy Förster IV. k. §. 248.

[9] Entsch. der Obertribunals 38. k. 202. l. (idézve Striethorst Archiv 92. k. 318. l.); ugyanígy Striethorst Archiv 46. k. 335. l. (v. ö. még Entsch. des Obertrib. 49. k. 207. l. és 56. k. 250. l.).

[10] Igy Leske Vergl. Darstellg. d. B. G. B. u. d. A. L. R., II. k. 1277. l., hivatkozással Eccius, Gruchot és Schultzenstein véleményére.

[11] Dernburg Preuss. Privatrecht III. k. 207. §. 6. jz.

Dernburg felfogásával megegyezik azoknak az íróknak a véleménye, akik a kérdéssel a csődbeli és a csődönkívüli megtámadás szempontjából foglalkoznak.[12] Cosack szerint: «Das Pflichtteilsrecht gilt . . . nach preussischem Recht als höchtspersönlich. Es kann deshalb auch der Verzicht auf dasselbe nicht angefochten werden». Mihelyt azonban a jogosult a kötelesrészhez való jogát bíróilag vagy bíróságon kívül érvényesítette és a végrendeletet kifogásolta, a kötelesrész a jogosult vagyonának alkatrészévé vált és így a róla való lemondás megtámadás tárgya lehet.

A porosz Landrecht praxisa ezek szerint tanulságosan mutatja, hogy a kötelesrésznek az a jogi szerkezete, mely az intézményt nem a szükségbeli örökség, hanem a törvényes pénzhagyomány alakjában építi fel, sem vonja maga után szükségszerűen a hitelezőknek azt a jogát, hogy adósuknak kötelesrészét ennek akarata ellenére érvényesítsék.

4. A porosz gyakorlatban kifejtett álláspont teljes jogászi szabatossággal került bele az új *német birodalmi* jogba.

A német Ptk. szerint is a kötelesrész kiegészítésére való jog puszta pénzkövetelés; az igény az örökhagyó halálával keletkezik, átörökíthető és átruházható (2317. §.). A kötelesrészt nem lehet visszautasítani, csak lemondani lehet róla. Mindezek ellenére a német polgári perrendtartás 852. §-a (német csődtörvény 1. §. IV. bek.) értelmében a kötelesrészigény csak az esetben foglalható le és csak akkor vonható be a jogosult csődjébe, ha a kötelezett szerződéssel elismerte, vagy ha az igényre nézve a perfüggőség beállott. A Motive (V. k. 418. l.) a foglalásmentesség törvényhozási célját abban látják, hogy az egészségtelen hitelnyujtásnak szolgáljon akadályul.

Arra sem a porosz, sem a német birodalmi gyakorlat nem nyujt példát, hogy a hitelezőket kerülő úton a joggal való visszaélés (német ptk. 226. §.), a jó erkölcsökbe ütköző károkozás (u. o. 826. §.), vagy az erkölcstelen ügylet semmissége (u. o. 138. §.) címén segítette volna kielégítéshez az előlük elvont kötelesrészből.

(Bef. köv.) *Dr. Szladits Károly.*

Tehermentesítés és egyszerűsítés.

Technika és elméleti tudomány egyaránt a kitűzött célt minél tökéletesebb eszközökkel törekszik megközelíteni. A tökéletesbedés az előbbinél az eszközöknek további szaporítását és bonyolítását, az utóbbinál pedig lehető csökkentését, de mindenesetre egyszerűsítését jelenti. A jogtudományból választva példát nyilvánvaló, hogy egy büntető eljárás Theresiana szerint és a Bp. szerint, egy adásvételi szerződés a XVIII. században és napjainkban az alakiságok vaskapcsai alól előbukkanni igyekvő materiális igazság örvendetes sikerét bizonyítják. Az anyaghoz kötött művészet a megmunkálás eszközeivel együtt fejlődik, az «ars æqui et boni» alkotásainak gyakorlati értékét az eszközök egyszerűsége teszi naggyá. Innét a törekvés az utolsó évtizedekben az új törvényalkotásoknak lehetőleg könnyen áttekinthető, minden nélkülözhető intézménytől mentes felépítésére és innen a számos, — többé-kevésbé sikerült — próbálkozás a már meglevő törvényeknek ebből a szempontból való megreformálására. Mindezeknek a törekvéseknek új létjogosultságot adtak a háborús viszonyok hatása alatt beállott változások és az ezeket követő, ellensúlyozásukra törekvő intézmények. Mindig is volt valami csábító abban a gondolatban, hogy egy bélyegző alkalmazásával több hasábra terjedő érdembeli munkát takarítsunk meg, hogy egy egyszerű mondat az okoskodások láncolatát helyettesítheti. Különös ellenállhatatlanságot kapott azonban a gondolat a háború óta, amidőn tudvalevőleg az erők legteljesebb kihasználása, minden és bárhol nélkülözhető erőforrásnak hadicélokra való felhasználása egyenesen feltétele a győzelemnek és amikor a minden baját és bánatát elnyomó, s a hivatali szoba csendjében látszólag nyugodtan dolgozó bureaukrata elemet élő anachronizmusnak tartják nem egyszer. A tudományos szemponthoz hozzászegődött tehát egy másik, nagyobb fajsúlyú, a háborús érdekek szempontja is. És az utóbbi el tudta érni azt, hogy hol támogatva az előbbitől, hol meg elnyomva azt, egyeduralomra jutott. Annak a reformátornak, aki háború idején hadiérdekekre hivatkozik, nyert ügye van. Jogos lehet a támadás és cáfolat minden törekvés és intézménnyel szemben, a fegyveres erő érdekeit előmozdító tevékenységről azonban még a legkeményebb érvelés nyilai is visszapattannak. Igy történhetett meg az is, hogy Németországban, ahol néhány szakaszos, csekélyebb fontosságú törvényeken is a legalaposabban, hónapok során át tanácskoznak, a háború óta már négy ízben valósították meg a törvényeknek korszerű átalakítását (1914 okt., 1915 szept., 1915 okt., 1916 máj.).[1] A törvényhozási felhatalmazással alkotott birodalmi tanácsrendeletek az egyszerűsítés és teherkönnyítések zuhatagjait bocsátották az állam jóléte érdekében mindenre kész népre.

Mindezen rendelkezéseket azonban messze elhagyja az a törvénytervezet, amelyet a folyó év elején terjesztett az igazságügyminiszter a birodalmi tanácsnak elé és amellyel a kormány a polgári hadimunkák minél nagyobb részét kívánja az egyszerűsítés folytán nélkülözhetővé lett egyéneknek bevonásával ellátni. A 16 szakaszból álló, de sokkal több rendelkezést tartalmazó tervezet olvasása meglepetést vált ki. Az igazságügyminiszter valóban nem tétovázott és nem aggályoskodott. «Ich schaffe was Ihr wollt und schaffe mehr» jelszóval könnyedén teszi túl magát a törvénykönyvek és meggyökeresedett meggyőződések sorozatán.[2] Számítva a «wer vieles bringt, wird manchem etwas bringen» elv gyakortati érvényesülésére, egyenesen rendkívülinek kell tartanunk azt a visszautasító magatartást, amellyel a javaslatot nem csupán a tudomány kiváló képviselői,[3] de a porosz képviselőházban a szónokok valamennyie részesítette. Sőt a bajor képviselőházban már előzőleg történnek tiltakozó felszólalások a javaslat ellen, még mielőtt annak tárgyalásáról szó is lenne.

Az objektív szemlélő ezt az egyhangú állásfoglalást nem tartja indokoltnak már azért sem, mert a javaslat egyes rendelkezései igen különböző bírálatot érdemelnek.[4] Nevezetesen nagyon is különböző értékűek a polgári és a büntető perrendtartásra vonatkozó rendelkezések. És talán az az általános, már felháborodásszerű tiltakozás, amely az elsőfokú, törvényszéki hatáskörbe tartozó pereknek egyes bíró által való elintéztetése ellen megnyilvánult okozójává lett annak, hogy szakemberek és laikusok a többi tervbe vett reformokkal szemben is elfogultak lettek. Teljesen érthető az idegenkedés a hármas bírói tanácsnak egyes bíró által való helyettesítésével szemben. És talán Miltner az egyetlen,[5] aki abból a mozzanatból kiindulva, hogy az illető egyes bíró csak a törvényszék elnöke, tanácselnöke avagy valamely kiszemelt főtörvényszéki bíró lehet, az egyszerűsítésnek ily radikális módjával is kibékül. Véleménye szerint egymagában az, hogy valaki ily magas bírói állásban van, kellő biztosítéka tudományos és gyakorlati kiválóságának, akivel nyugodt lélekkel helyettesíthetjük a három, valószínűség szerint nem oly kitünő, mert alacsonyabb állásban levő bírót. Ez az érvelés talán nem nyugtat meg mindenkit; eltekintve attól, hogy a tudomány nem növekszik szükségképen a rangosztályokkal, de ezenkívül is a tanácsi megvitatásnak, a különböző szempontok mérlegelésének, a különböző felfogások kiegyenlítődésének oly kétségtelen előnyei vannak, amelyekről lemondani a jogkereső közönség egy jelentékeny veszteségének fájdalmas érzése nélkül alig lehetne.

Csak helyeselni lehet azonban ezzel szemben a legfőbb országos törvényszékek, főtörvényszékek tanácsainak öt bíróra való

[12] Wilmowski Konkursordnung[5] (1896.) 37. l.; Cosack Anfechtungsrecht d. Gläubiger (1884.) 73. l.

[1] Lásd ezen rendeletek ismertetését Neukamp és Ring részletekbe menő kommentárjain kívül D. J. Z. 1915/19. 20. sz., 1915/10., 11—12. és 1916. 1—2. számokat.

[2] A javaslat előkészítő munkálataira vonatkozóan lásd Petri: Die Umfrage über d. Vereinheitlichung d. Rechtspflege c. tanulmányát. D. J. Z. XXII. 3/4.

[3] L. Binding: Die Stellung der Staatsanwaltschaft, des Angeklagten und des Verletzten nach dem neuen «Entwurf eines Gesetzes zur Vereinfachung der Rechtspflege». Leipziger Zeitschrift. XI. évf. 8. szám. Túlnyomó részben ellenzi a tervezett reformokat Düringer is Juristische Wochenschrift 46. évf. 6. füzet. Különösen a polgári perjoggal foglalkozó újításokat bírálja von Hagens. D. J. Z. 9—10. szám 451. és köv. old. és Hobelmann ugyanott 467. és köv. oldal. Mindkettő erősen aggályosnak tartja az újításokat.

[4] A javaslat legjelentősebb rendelkezései ezen lap 14. számában már ismertetést nyervén, ismétlések helyett szabadjon ezen közleményre utalnom.

[5] Leipziger Zeitschrift. XI. 8. 526.

korlátozását a végső fokon eldöntött ügyek tekintetében is. A garanciákból is csak annyit vegyünk igénybe, amennyi épen szükséges.

Még erőteljesebben jut kifejezésre a tehermentesítő célzat a büntető perrend egyszerűsítésére vonatkozó rendelkezésekben, amelyek sok tekintetben egyenesen szembeállítják a háborús helyzet követelte változtatásokat a régi, teljességgel megközelíthetetlen jogosítványokkal. A kir. ügyészség rendkívüli hatáskörnek lesz birtokosává. Az esetek nagy számánál tőle függ, hogy az ügyet a törvényszéki tanács, avagy a Schöffenbíróság tárgyalja-e, tőle függ, hogy az eljárást *bármely* vétség vagy kihágás esetére a büntetőparancs útjára terelje és tőle függ végre — amennyiben kihágásról vagy háromhavi fogházzal és 600 márkáig terjedhető pénzbüntetésről van szó — hogy vádat emeljen-e, ha a cselekmény bizonyítható ugyan, de a bűntettes üldözése nem kívánatos, mivel a bűnösség foka és a cselekmény következményei csekélyek. (A megszüntető határozat ellen nincsen jogorvoslat.) Figyelembe véve a statisztika adatait, amelyből kitűnik, hogy az elkövetett bűncselekményeknek csaknem fele nem haladja meg az előbb említett büntetési határt, élénk képet alkothatunk magunknak a tervezett felhatalmazás horderejéről. Ha azonban a gyakorlati tapasztalatokra gondolunk, úgy el kell ismernünk, hogy e rendelkezés túlnyomó részben csak szentesítése volna egy már ezideig is fenálló gyakorlatnak. Bár egy ócska pénztárca és egy brilliáns nyakék ellopása egyformán «*kimeríti*» a lopás tényálladékának elemeit, ennek dacára is alig lesz — és reméljük, hogy nincsen — oly bíró vagy kir. ügyész, aki a két esetnek egyenlő jelentőséget fog tulajdonítani. A bizonyítékok mérlegelése, a magánjogi ízű «jóhiszeműség» fogalmának a büntetőügyekbe való bekebelezése, a bűncselekmény tárgyának a forgalmi érték szempontjából való vizsgálgatása mindcsak arra mutatnak, hogy az üldözésre hivatott hatóságok is átérzik, mennyire visszás a törvénykezés hatalmas gépezetét apróságok miatt mozgásba hozni és mennyire visszatetsző fontoskodásnak tűnik fel, midőn a «minősítő körülmények» közt ellopott kapca mint bűnjel legfelsőbb bíróságunk asztalára kerül a majd vissza, majd elutasítandó semmisségi panaszok szárnyain.

Mindezt pedig éles világításba, sőt groteszk beállításba helyezik a háborús viszonyok. A legnagyobb bizonytalanságban élünk, mindenünk, nemzeti létünk forog kockán, lemondás és nélkülözés napirenden van minden irányban. És ilyenkor szent és sérthetetlennek tekinteni azt a jogot, hogy egy kiütött fog nyomán támadt perrel a vádhatóság és a bíróságok tagjainak egész sorozatát foglalkoztathassuk — a való helyzet teljes félreismerésével lenne határos. A «minimum», amellyel nem törődik a prætor, nem abszolut fogalom, hanem a tényleges viszonyokhoz idomul; ezek pedig a német javaslatban meghatározott kulcsot teljes mértékben támogatják.

A javaslatnak még csak egy — ugyancsak nagy ellenkezésre talált — szakaszával (9. §.), a magánvádas ügyekre vonatkozó rendelkezésével kívánnék foglalkozni. Figyelembevéve, hogy a magánvádra üldözendő bűncselekmények köre a német birodalmi Btk. szerint jelentékenyen szűkebbre van szabva,[6] mint a magyar törvények szerint, nem csodálkozhatunk, ha Düringer ezen ügyeket úgy jellemzi, mint amelyekben «meistens kleinliche Streit- und Hadersucht austobt».[7] Ily szenvedélyek vagy gyakran csak szórakozások kielégítésére a mai nap semmikép sem alkalmas, mint Friedländer is helyesen jegyzi meg,[8] «ez a megállapítás független attól, hogy a teherkönnyítést vagy egyszerűsítést, avagy sem». A háború elején, amikor még nem egy ideálban hittünk, amely azóta etiporva fekszik lábunknál, az igazságügyi hatóságok, az egyesületek falragaszokon és röpiratokban fejtették ki, hogy mennyire hazafiatlan cselekedet a történelmi jelentőségű napok harmóniáját kicsinyes torzsalkodások felmelegítésével rontani és mennyire szükséges, hogy mindenki tudja azt a kötelességét, amely megtiltja, hogy a csak fontos feladatok végzésére igénybevett bíróságokat csekély horderejű ügyekkel lefoglalják. A legközvetlenebb és népiesebb sőt szívhezszóló formában fogalmazott felhívás sem hozta meg a várt hatást. A magánvádas ügyek száma aránylag nem maradt alatta az előző évek összegénél (jelenleg 86,000 ilyen ügy van folyamatban német bíróság előtt). A csökkenés csak az összes bűnperek kevesbedésének megfelelően történt. Ez a tapasztalat kényszeríti most a kormányt, hogy amit társadalmi mozgalom segélyével nem lehet elérni, azt a törvény kötelező ereje valósítsa meg. A háborús állapotok megszűntéig — mondja a javaslat 9. §-a — csak oly magánvádas ügyek vehetők tárgyalás alá, amelyek háborús ügyeknek — Kriegssache, a szüneti ügyek mintájára — nyilváníttatnak a bíróság által. Ehhez pedig egy fontos érdeknek valószínűsítése szükséges, amely az ügynek még a háború tartama alatt való elintézését indokolja. Egyébként csak békítés céljából tűzhető ki háború idején határnap a magánvádas ügyekben. Nem csodálhatjuk, ha ezt a rendelkezést is erős idegenkedéssel fogadták a porosz képviselőházban. Messze vagyunk valóban az eszményi állapottól, ha ki kell mondani, hogy jogsérelmeink egy nem egészen jelentéktelen részére talán évekig nem jut orvoslás és nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy mily káros hatással lehet az a tudat is, hogy az ily bűncselekmények üldözése fel van függesztve, az általános erkölcsökre is. A «die Not des Vaterlandes» a javaslat indokolásában minduntalan visszatérő vészharangszerű jelszó teljes súlyára van szükség, hogy ily lényeges korlátok jogosaknak tarthassanak. Azt azonban, hogy a felfüggesztett ügyeknek a háború után való tárgyalását is korlátozásoknak (magánvádló időhöz kötött újabb indítványa stb.) vetik alá, már semmiféle hadiérdek nem kívánja. Indokolatlan, hogy miért tartjuk különösen viszásnak, ha a becsület elleni bűncselekményeknél panaszolják az enyhe eseteket. Aki néhány fillér tartalmú pénztárcájának ellopása miatt veszi igénybe a hatóságok egész sorozatát, nem kevésbé kíméletlenül él jogával, mint aki a piaci nyelvelés közben kapott gorombaságot inkriminálja. A jog mindkettőt védi: nec nobis est distinguere.

Tapasztalati igazság, hogy nincsen az a kellemetlenség, amelyet megadással el ne viselnénk, ha tudjuk, hogy egy nem hosszú idő mulva ismét a régi állapot tér vissza. Lévén a bizonytalanság az, ami leginkább tűrhetetlennek mutatja a ránk zúduló bajokat. Az egyszerűsítésről szóló javaslat rendelkezései pedig kifejezetten hatályukat vesztenék a háborús állapotok megszüntétől számított két év elteltével. És ha ennek dacára sem akarnak hallani sokan Németországban a javaslat törvényre emeléséről, úgy ismét egy tapasztalati igazság az, amely álláspontukat megmagyarázza. A gondolatot legnyíltabban Binding fejezi ki, mondván «was sich von ihnen (a reformokból) auch nur bewährt zu haben scheint, dessen Beibehaltung wird seinerzeit zweifellos vorgeschlagen werden».[9]

Ez nagyon is valószínű; a reformok egy része már benne foglaltatott az új német Bp. 1908. évi tervezetében és csak természetes, hogy a néhány évi alkalmazás után tűrhetőnek bizonyult egyszerűsítési rendszabályokról többé lemondani nem fognak. Az új tervezetnek tehát az a körülmény különös fontosságot is kölcsönöz.

És ha valóra is válnának azok a kedvező reménységek, amelyek felsorolásával a javaslat indokolása nem fukarkodik, akkor se várjunk csodatevő hatást az ismertetett rendelkezésektől. A nemzeteknek is mindig maguknak kellett megérni arra, hogy a fejlődés valamely magasabb fokára lépjenek és ha azt egyes reformerek időnek előtte sürgették, elbuktak, elmerültek, mert koruk még nem tudta őket az emelkedettebb nézőpont felé követni. Ilyen a viszony a jogkereső közönség, bíróságaink és a törvényhozó törekvései között. A tehermentesítés leghatásosabb részleteit az első két tényező minden különös tehermentesítési jogszabály nélkül saját maga oldhatja meg a legjobban. A peres fél, amelyik csak a feltétlenül fontos és semmi más úton meg oldható jogvitával járul a bíróság elé, miután már a békés elintézést megkísérelte, az ügyvéd, aki felét a perlekedés sok esetben káros következményeire figyelmeztetni el nem mulasztja, a bíró, aki soha szem elől nem téveszti, hogy eleven érdekek és nem elvont jogtételek győzelemre segítésében fáradozik — ezek csak egy szebb jövő rég óhajtott képzeletbeli teremtményei. Pozitív

[6] A német Btk. szerint főmagánvádra üldözendő a becsületsértés és rágalmazás általában (185. §. és köv.) a szándékos és gondatlan testi sértés vétsége (223., 230. §.), továbbá a lopásnak, sikkasztásnak és csalásnak rendkívüli enyhe esetei, lásd 1912 június 19-én hozott novellát.

[7] Idézett cikk. I. W. 388. old.

[8] Jur. Wochenschrift 46. 6. 392.

[9] Már idézett cikk.

irányban a bíró teheti a legtöbbet, ez vitán felüli tény. Csak le kell tenni arról a szokásról, hogy törvényszakaszok kaptafára húzásában találjuk meg a célt, ahelyett, hogy valódi, méltó érdekeknek kielégítését szorgalmazzuk, hogy a bírói határozatokat[10] terjedelmességük szerint értékeljük, hogy közérthető kifejezésmód helyett, a feleket a bizonytalanság szorongató érzését keltő kijelentésekkel traktáljuk, hogy bizonyítást bizonyításra halmozzunk, midőn a tényállás már rég megállapítható lenne, hogy agyonismételjük minden fokon azt, ami nem is volt vitás vagy nem is fontos, hogy legnagyobb erőpazarlással intézzünk oly ügyeket, amely a legkisebb fáradságot is alig érdemlik meg[11] és nyomban, önmagától fog mutatkozni a tehermentesítésnek és egyszerűsítésnek oly szembetűnő hatása, amelynek nyomába sem tud érni semmiféle tételes rendelkezés eredménye.

Dr. Auer György.

Szemle.

BELFÖLD.

— **Élelmiszerhamisítás.** Negyven éve annak, hogy Ihering halhatatlan Zweck-jében (I. 488.) a következőket írta: A «valódi» fogalma Németországban a legtöbb árúcikknél — nem csupán élelmiszereknél — szinte teljesen veszendőbe ment; majdnem minden, amit kezünkbe veszünk, valótlan, utánzott, hamisított. Ha nem is élnénk a háborús «pótlékok» korszakában, Ihering szava nem kevésbé volna igaz — Magyarországon. Hogy a közszükségleti s különösen az élelmicikkek hamisítása mily rendkívüli veszedelmet jelent nem csupán a forgalom biztonságára, nem csupán az egész nép vagyoni érdekeire, hanem a közegészségre, az ma talán kevésbé szorul magyarázatra, mint valaha. Hogy a Btk. 314—315. §-ai, az 1895:XLVI. tc., az 1908:XLVII. tc. stb. sem a tényálladékok meghatározásában, sem a büntetési eszközökben nem kielégítő a veszély elhárítására, az ma már communis opinio. Mindezeket figyelembevéve csak megelégedéssel üdvözölhetjük a leköszönt igazságügyminiszter hattyúdalát, amelyek lapunk mai számának mellékletén közlünk. Igazságtalan volna, ha a tervezetet kodifikációs Treppenwitznek minősítenők, de azért mégsem fojthatjuk el a költő panaszát: Miért oly későn, levelek hullása, darú távozása idején? Bizonyára senki sem kifogásolta volna, ha az élelmiszerhamisításra vonatkozó rendelkezések módosítása netán megtalálja előzni a hatóság, királyság, választói jog, becsület stb. védelmét, sőt még a sajtótörvényt is. De ha kapúzáráskor érkezett is a tervezet, a benne rejlő gondolat oly elemi szükséget elégít ki, hogy nem képzelhető kormány, amely előle a törvényhozás kapúit elzárhatná.

— **Az Országos Ügyvédszövetség** pünkösd hétfőjén tartotta meg *közgyűlését*, mely úgy a napirendre tűzött kérdések, mint az előadások szempontjából rég nem tapasztalt magas színen mozgott és a megjelentek figyelmét mindvégig lekötötte. *Pollák Illés* elnök nagyszabású megnyitó beszédének a hadbavonult ügyvédekre vonatkozó részét szószerint ideiktatjuk: Az a világbomlás, melyben 1915 őszén közgyűlésünket megtartottuk, ma is folytatódik. Még mindig a háború kultúrája uralkodik rajtunk a béke kultúrája helyett. Lehet azon vitatkozni, hogy a két kultúra között melyik a fontosabb. Az-e, amelyik az *ember* boldogulása helyett a *nemzet* boldogulását készíti elő. Az-e, amelyikben az ember megtanul *magának élni*, vagy az-e, amelyikben *másoknak?* Az-e, amelyben az ember megtanul *élni* vagy amelyben megtanul *meghalni?* . . . Bizonyos csak egy, hogy mi a haza fenmaradásáért küzdünk és ebben a küzdelemben nincsen választás. Ki tudna élni, ha a haza elveszne? Mikor pedig ily sorsdöntő események vasöklei emelkednek felénk és ami erőnk van, az a határokon sűrűsödik össze, van-e abban csodálni való, ha az ügyvédség is egynek tartja magát azokkal, akik meg tudnak halni a hazáért! *Lehet-e csodálkozni* azon, ha az ország ügyvédségének ma több mint a fele e nagyszerű küzdelemben *vérez és verejtékezik és megteszi ott is kötelességét*, ahol a rend, a fegyelem és a vezetés rábízatik, ahol a tömegek lelki és értelmi szükségletének ébrentartása kell, ahol *a győzelem terem. Örök időkre büszkeségünk* lesz nekünk *a mi karunk dicső részvétele a nemzet* eme legnemesebb insurrectiójában és lesz rá gondunk, hogy abban a *pantheonban*, melyet a nemzet a magyarság eme újabb honfoglalásának örök emlékére emelni készül, egy fehér márványoszlop a mi külön dicsőségünknek legyen a hirdetője. E dicsőségről szólván, emlékezzünk meg azokról, akik a világégésben életükkel áldoztak. Örök hála legyen nekik. Fonjuk ma az első koszorút a dicsőség hőseinek sírjai fölé, melyekből glória sugároz felénk, mert ott szentek feküsznek. Közel 200 kartársunk esett el eddig a haza nagyságáért. Lesz róla gondoskodás, hogy a nevek a kamarák dísztermeiben megörökíttessenek. Addig is legyen e pillanat az ő emléküknek és dicsőségüknek szentelve. Emlékezzünk meg ez alkalommal azokról is, akik hátramaradtak *özvegyen, árván,* sokan támasz és vigasz nélkül és zárjuk szívünkbe, mint a saját rokonainkat. A kar oltalma alá fognak helyeztetni. Nem szabad tűrni, hogy a hazáért elesett kartársak hátramaradottjai nyomorban legyenek. A most folyó gyüjtések célja e szörnyű lehetőség kizárása, mert arcunkba kergetné a szégyenpírt, ha miattunk pusztulnának el azoknak szeretettjei, akik miattunk haltak meg. És emlékezzünk meg azokról, kik ott küzdenek a harctereken, itthagyva tűzhelyeiket, épülőben volt exisztenciájukat és életpályájukat. Az egyik kézben karddal, a másikban kolduspersellyel! Üzenjük meg nekik, hogy csodálattal követjük hősi munkájukat és soha meg nem szűnő hálával töltenek el bennünket. A Szövetség e világégésben csak a keretek megőrzésére szorítkozhatott. Alig vagyunk. Az ügyvédség súlyos időket él, irodák, hosszú évek építései elzüllöttek, csak a háború él. Ha valakit a háború koldussá tett, az ügyvédség az.

A nagy tapssal fogadott elnöki beszéd után *dr. Jacobi Béla* pénztárnok beszámolt a hősi halált halt ügyvédek özvegyei és árvái segélyezésére megindított gyüjtés eddigi eredményeiről, egyúttal előterjesztette ezen alap gyüjtésére és felhasználására vonatkozó javaslatát. A közgyűlés a pénztáros javaslatát elfogadva, úgy határozott, hogy a gyüjtendő alapból azon özvegyek és árvák részesülhetnek segélyben, akik a gyám- és nyugdíjintézettől nyugdíjat nem kapnak. Ezután *dr. Metzler Gusztáv* referált azokról a pénzügyi nehézségekről, melyekkel a *nyugdíjintézet* abból az okból küzd, mert a kamarák nem képesek a tagok járulékait fizetni. A Szövetség az ügyet azért tette magáévá, mert a fenakadásnak kizárólagos oka az, hogy a karnak majd kétharmada bevonult és fizetések teljesítésére képtelen. Az előadó igen értékes fejtegetései után a közgyűlés egy felterjesztést határozott el a kormányhoz, melyben arra mutat rá, hogy az országos nyugdíjintézet válságos helyzetén, miután országos fenakadásból következett, kormánysegéllyel kell lendíteni. Az ügyvédi kart közvetlenül érdeklő kérdések letárgyalása után a közgyűlés a bírói kar ügyével foglalkozott. *Dr. Lévy Béla* magas színvonalú, nagy tetszéssel fogadott előadásában a külön bírói státus megalkotásának és a bírói javadalmazás lényeges felemelésének szükségességére mutatott rá. A közgyűlés egyhangúlag elhatározta, hogy dr. Lévy indítványa értelmében feliratot intéz a kormányhoz. A közgyűlés folyamán *dr. Gál Jenő* tízezer koronát, a közgyűlés után *dr. Pajor Rezső* huszonhatezer koronát ajánlott fel az özvegyek és árvák alapja javára, mely ezen adományokkal 56,000 koronára emelkedett. E példák bizonyára számos követőre fognak találni.

— **Jogvédelem a harctéren.** A budapesti ügyvédi kamara előterjesztést tett a cs. és kir. hadseregfőparancsnoksághoz aziránt, hogy az arcvonalon küzdő katonák legsürgősebb jogi szükségleteinek ellátására a hadrakelt seregnél ügyvédek használtassanak fel és e célból jogvédőirodák szerveztessenek. A budapesti kamara hivatalos lapjában azt olvassuk, hogy a hadseregfőparancsnokság a m. kir. honvédelmi minisztériumhoz intézett átiratában közölte, hogy a jogvédő irodák felállítását szükségesnek nem tartja, mert a gazdasági segélyirodák (wirtschaftliche Hilfsbüros) rendszeresítése folytán a hadrakelt seregnél levő egyéneknek módjukban van ezen irodák támogatását igénybe venni.

[10] Lásd Schelhas «Bandwurmurteile» c. közleményét. D. J. Z. f. évi 9/10. szám.

[11] Igen találó és érdekes megjegyzések Göbel Zur Justizreform című cikkében; Deutsche Richterzeitung f. évi májusi szám.

— **Hadbavonultak adóvallomásadási kötelezettsége.** Polgári perekben köztudomás szerint bíróságaink a moratóriumos intézkedéseket mindenkor a hadbavonult javára értelmezik, Egyéb ügyekben is ez a méltányos irányzat hatja át a bíróságokat. Csak utalunk arra, hogy a Kúria ügyvédi tanácsa 63/1917. szám alatt elutasította a budapesti kir. ügyészségnek arra irányuló fellebbezését, hogy székhelyén helyi szolgálatot teljesítő ügyvéd ellen a fegyelmi eljárás — különös köztekintet hiányában — lefolytattassék. Meglepetésszámba megy tehát a közigazgatási bíróság 25,521/1916. P. számú ítélete. A hadbavonult terhére az adófelszólamlási bizottság adópótlékot állapított meg, mert ez elmulasztotta jövedelemadóvallomását beadni. A bíróság szintén fentartotta az 1%-os adópótlékot, «mert a felhívás a vallomás beadására a vevény tanúsága szerint a félnek Budapesten kézbesíttetett, tehát a kérdéses időben lakóhelyén tartózkodott és így az a körülmény, hogy katonai szolgálatra behivatott, a vallomás kellő időben való beadásának akadályául nem szolgálhatott». A közigazgatási bíróság állásfoglalását nem tartjuk méltányosnak. Beleütközik abba az általános elvbe, hogy polgári kötelesség elmulasztásáért a hadbavonult joghátránnyal nem sujtható. Elvégre ha a hadbavonult a harctérről 14 napi szabadságra lakóhelyére utazik és történetesen ekkor kézbesítik neki az adófelügyelő felhívását, ebből még nem következik, hogy a hadbavonult vallomásadással terhelhető lenne. A közigazgatási bíróság szigorú döntését csak akkor ismerhetnők el jogosnak, ha az írott törvény rendelkezésén sarkallana. Ámde az ítélet semmiféle törvényhelyre nem hivatkozik és tényleg az 1915:XIV. tc. nem írja elő parancsoló módon az adópótlék előírását a hadbavonult vallomásadási mulasztása esetére. Adótörvényeink feljogosítják az adókivető hatóságokat arra, hogy a hadbavonultak adóját azok távollétében is megállapítsák. Úgy véljük azonban, hogy minden hadbavonult joggal elvárhatja, hogy törvényi parancs hiányában a büntetés jellegével bíró adópótlék megállapítása mellőztessék.

— **Alacsony költségmegállapítás.** Követelés behajtására kirendelt ügygondnok 4000 K bírói letétbe helyezése iránt indít keresetet a végrehajtást szenvedett állítólagos adósa ellen. A törvényszék az ügygondnokot keresetével elutasítja, mire ő az ítéletet megfellebbezi és a fellebbezésnek nyilvános előadás útján való elbírálását kéri. A szegedi kir. tábla (P. III. 424/1917.) helybenhagyja az ítéletet és alperesi ügyvéd költségeit az ügy érdemével behatóan foglalkozó észrevételekért 29 K-ban állapítja meg a végrehajtató pénzintézettel szemben. Miután 9 K bélyeg és 45 fillér portókiadás merült fel, 19 K 55 f munkadíjat kap alperesi ügyvéd 4000 K-s ügyben érdemleges, szükséges és eredményes ügyvédi munkáért. Blankettamunkáért hasonló összegű ügyben 45 K-t állapítanak meg a bíróságok. Így honorálja a felsőbíróság az ügyvéd érdemleges munkáját 1917-ben a háborús drágaság kellő közepében. *(Ügyvédi körökből.)*

— **Magyar jogi író külföldön.** A «Juristische Blätter» május 20-iki száma *dr. Hajnal Henrik* budapesti ügyvéd «Mitteilungen aus Ungarn» c. cikkét közli, mely a magyar jogélet legkülönbözőbb területeiről mozaikszerű képet nyujt. A cikk beszámol az erdélyi moratóriumról, az egyetem pályadíjáról, a táblai tanácsok tagjainak leszállításáról, a budapesti egyetem tanáraiának politikai szerepéről stb. Az osztrák olvasók bizonyára csodálkozva fogják olvasni Hajnal cikkében, hogy a budapesti ügyvédi kamara írásbeli feddésre ítélte egy tagját, aki irodája női alkalmazottjának másfél hóra járó hetvenöt korona (!) fizetését ki nem adta (a végrehajtás eredménytelen maradt). Azt hisszük, hogy ily hír, melyet Hajnal kifejezetten a budapesti ügyvédi kar szomorú helyzetének jellemzéseül közöl, megtévesztőleg hat. Az ilyen esetek mégis csak szórványosan fordulnak elő, ezekkel tehát nem szabad a budapesti ügyvédi kar helyzetét a külföld előtt jellemezni.

— **Az Erdélyi Múzeum-Egyesület jogi szakosztályának** május 21-én megtartott közgyűlése a székelyek jogának kiadását határozta el. A székelyek jogának jogtörténeti alapon való megírása az erdélyrészi oklevéltárak kutatását is igényli. Erre a háborús évek s különösen az elmúlt év nem voltak alkalmasok. A székelyek jogának megírásával megbízott dr. Bochkor Mihály egyetemi ny. r. tanár most arról értesítette a szakosztályt, hogy a jövő évben a szakosztály a székelyek jogának kiadásával hozzájárulhat az erdélyi részek egyik eddig elhanyagolt kérdésének az előbbreviteléhez. Ugyancsak nagyfontosságú az az akció is, amely már a Bn. keletkezése előtt megalkotott alapszabályok kifejezett rendelkezéséhez képest a bűnügyi múzeum létesítésére irányul. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület eddigi tárait fogja kiegészíteni a bűnügyi múzeum, amely épúgy az egyetem használatára fog állani, mint az Egyesület tulajdonát képező többi tárak. A jogi szakosztály munkálkodása, az eddigieket is figyelembevéve, csakugyan felülemelkedhetik a tisztán lokális jelentőségű munkásságon.

— **A helyettes ügyvéd költségei a Ppé. 18. §. alapján megállapíthatók.** A budapesti kir. törvényszék egyik fellebbezési tanácsának álláspontjával szemben, melyet nemrég (20. szám, 192. l.) bíráltunk, a sátoraljaújhelyi törvényszék fellebbezési tanácsa nagyon helyesen kimondotta, hogy a peres és perenkívüli ügyekben a helyettesítésből eredő díjak és költségek megállapítása tekintetében a megbízást adó ügyvéd a féllel egyenlő elbírálás alá esik és ennek folytán azoknak a Ppé. 18. §-ában előírt eljárás szerinti megállapítását kérni jogosult (Pkf. 473/917. ápr. 14.)

— **Az Igazságügyi Közlöny** az 1916. év végével XXV. évfolyamát zárta le. A lap negyedszázados fenállásának alkalmából megvalósításra kerül az a terv, hogy az Igazságügyi Közlöny I—XXV. évfolyamaiban megjelent rendeletanyag kiegészítést nyerjen az 1867. évtől kezdve az 1891. év végéig kiadott és jelenleg még hatályban levő igazságügyi vonatkozású rendeletekkel. Az igazságügyi szervezetre vonatkozó rendeletek szövegének közlése helyett az egész igazságügyi szervezetet mai alakjában feltüntető táblázatok készülnek, amelyeket igazságügyi helységnévtár egészít ki. Az Igazságügyi Közlöny 1867—1891. év rendeletgyüjteménye, szervezeti táblázatai és helységnévtára előreláthatóan három kötetet töltenek meg. Az Igazságügyi Közlöny ekkép teljes gyüjteménye lesz az 1867. év óta kibocsátott igazságügyi vonatkozású fenálló rendeleteknek. Az áttekintés megkönnyítésére az egész ötven évi anyagot felölelő együttes mutató is készül, amely az e ulitett munkához negyedik kötetként csatlakozik. A tervezett munkát az Igazságügyi Közlöny előfizetői kötetenként 12 K kedvezményes árért rendelhetik meg.

KÜLFÖLD.

— **A képviselő tanuságtételmegtagadási joga.** A német Reichstag alkotmányi bizottsága május 8-án elfogadta azt a javaslatot, hogy a birodalmi alkotmány 30. cikke a következő bekezdéssel egészíttessék ki:

«A Reichstag tagjai jogosítva vannak arra, hogy oly személyek tekintetében, akik velük, illetve akikkel ők hivatásuk gyakorlása közben tényeket közöltek, továbbá maguk eme tények tekintetében a tanúvallomást megtagadják; ugyancsak a lefoglalásra vonatkozó szabályok szempontjából is egyenlő tekintet alá esnek azokkal a személyekkel, akiket tanuságtétel megtagadásának törvényes joga megillet». A javaslat célja a képviselő számára hivatása gyakorlását, a közállapotok ellenőrzését és az azokra vonatkozó adatszerzést megkönnyíteni. Az alkotmányi bizottság határozatai természetesen még nem bírnak jogforrási erővel, hanem csakis az alkotmányjogi reform előkészítésére szolgálnak. —*h.*—

— **Ügyvédek kirendelése.** A frankfurti Oberlandesgericht elnöke felhívta kerületének bíróságait, hogy tömeggondnokok, zárgondnokok, stb. kirendelésénél az eddiginél nagyobb mértékben legyenek figyelemmel az ügyvédi karra. A felhívás hangsúlyozza, hogy az ügyvédek legalább is ép oly mértékben alkalmasak ezen teendők elvégzésére mint a kereskedők. Nagyobb mértékben való kirendelésüket indokolja, hogy jövedelmük erősen megcsappant, viszont a háború alatt is fontos közérdekű munkát végeznek.

Gyakorlott ügyvédjelöltet vagy helyettest keres azonnali belépésre dr. Lukács Géza ügyvéd, Ungvár. 15738

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 23. szám. Budapest, 1917 junius 10.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

Jog és kötelesség egymást kiegészítő fogalmak. Aki a jogért küzd, az állampolgári kötelességeit is teljesítse. Ezek közt ma első helyen áll a hadikölcsön sikerének előmozdítása!

TARTALOM. Balogh Jenő. — *Dr. Schuster Rudolf*, a m. kir. szabadalmi tanács elnöke: Az egyesbíró kérdéséhez szabadalmi ügyekben. — *Dr. Szladits Károly* egy. tanár: A hitelezők joga a kötelesrészhez. — *Dr. Lengyel Aurél* a m. kir. igazságügyminiszteriumban alkalmazott kir. ítélőtáblai bíró: A Btk. II. rész XIV. fejezetének átdolgozása. — Szemle.
Melléklet: Magánjogi és Perjogi Döntvénytár.

Balogh Jenő.

Míg a háború ki nem tört, gyakran nyílt alkalmunk, hogy éles harcot folytassunk a kormány igazságügyi politikája ellen. Ha azóta bírálatunk majdnem teljesen elhallgatott, úgy ennek oka nem abban rejlik, hogy akár a mi véleményünk, akár a kormánypolitika iránya megváltozott volna. Hallgatást parancsolt az a meggyőződésünk, hogy az állam létküzdelmében el kell némulnia minden belső ellentétnek és még a látszatát is kerülni kell, mintha a kormányzatnak gáncsot vetve, megsemmisítésünkre törekvő ellenségeink célját akár csak közvetve is előmozdítanók. Ma, midőn a kormány lemondott, vele szemben elhárult ez az akadály, de megszűnt a küzdelem szüksége is. Kötelességünk azonban, hogy a visszatekintő bírálat tárgyilagosságával állítsuk fel Balogh Jenő közel négy és féléves igazságügyminiszteri működésének mérlegét.

Ennek a mérlegnek tehertételei közt a legsúlyosabbak azok a háborúelőtti büntetőjogi alkotások, amelyek reviziója elől a béke igazságügyminisztere nem fog elzárkózhatni. Bár kétségtelen, hogy értelmi szerzőjük a kormány fejének a büntetőtörvények mindenhatóságába vetett hite volt és Balogh Jenő csupán *invita Minerva* vállalkozhatott a neki szánt szerepre, a felelősség alól teljesen mégsem menthető fel. Alaki fogyatékosságukat részben a törvényszerkesztő megválasztása, részben a lázas sietség okozta, amely az előzetes kritikát úgyszólván meghiusította. Sajnos, a tehertételek közé kell számítanunk a háborús büntetőjogi törvényeket is. A sietség, ami ott hiba volt, itt erény lett volna, de úgy a Hvm., mint az Áv., úgyszólván post festa érkezett, az utóbbi pedig ezenfelül ép oly szomorú, mint tanulságos példáját szolgáltatta a büntető törvénynek, amely a kis tolvajok rovására futni engedi a nagyokat.

Szerencsésebb volt Balogh Jenőnek munkája a polgári jogalkotások terén. Átérezve a magánjogi kodifikáció befejezésének sürgető szükségét, merész lendülettel vitte a még alig kész javaslatot a törvényhozás elé. Látta ugyan a tervezet fogyatkozásait, melyek egyes részek nehézkességében és a német polgári törvénykönyv túlzott követésében nyilvánulnak, mégis a jogbiztonság érdekében túlnyomó fontosságúnak tűnt fel előtte a kódex sürgős tető alá hozása. Amellett bízva saját és munkatársainak páratlan munkakészségében, remélte, hogy a nagy mű fogyatkozásait a tárgyalások folyama alatt ki lehet küszöbölni. A törvényjavaslat benyujtásának meg is volt az a hatása, hogy az irodalom a javaslattal behatóan foglalkozott, a képviselőház bizottsági szövege pedig a háború zavaró hatása mellett is haladást jelent. Balogh Jenő maradandó érdeme, hogy a magánjogi kódexet nagy lépéssel vitte előre a megvalósulás útján.

Legszerencsésebb tette a Pp. életbeléptetése volt. Az eddigi tapasztalatok a legvérmesebb várakozásokon felül igazolták elhatározásának helyességét, hogy nem hallgatva az aggodalmaskodókra és kétkedőkre, nem tolta ki bizonytalan időre a Pp. életbeléptetését.

Ha visszagondolunk azokra a nehéz időkre, melyek ép közvetlenül a Pp. életbeléptetése előtt hazánkra nehezedtek, el kell ismernünk, hogy nagy elhatározás volt.

Szociális érzéke, a gyengék oltalmára mindig kész lelkülete, az adóst védő háborús rendkívüli intézkedések terén érvényesült legplasztikusabban. A moratórium anyagi és alaki rendelettömege, általában a háborús törvényhozás szabályozása a gyakorlatban bevált, gazdasági és szociális tekintetben egyes rendeletek áldásosnak bizonyultak (házbérrendelet). A családjog terén tett kivételes intézkedések némelyike (a természetes gyermek védelme) maradandó értékűnek igérkezik. Hiteléletünket egészen új intézményekkel kellett a háború alatt sebtiben támogatni és kiegészíteni. A pénzkövetelések kivételes biztosítása, a kényszeregyesség, a pénzintézetek kényszerű és önkénytes felszámolásának új rendje megannyi jeles alkotás, melyek közül a kényszeregyesség szabályozása külföldön is méltán példaadó. Mindezek az alkotások elsősorban az igazságügyminisztérium bevált tisztikarát, főleg a két államtitkárt, *Töry* Gusztáv páratlan munkabírását és csodásan exakt gondolkodását, *Vadász* Lipót finom jogászi érzékét és kezdeményező ötletességét dicsérik, de a megvalósítás törhetetlen erélye ezekben is Balogh Jenő tetterős egyéniségére vall.

Az ügyvédi kar őszinte jóakarót veszít a távozó miniszterben.

Ő valósította meg az ügyvédek aggkori ellátásának intézményét, évi ötszázezer korona segély nyujtásával. Az ügyvédi kar régi kívánságát teljesítette a bírói és ügyvédi minősítésnek egyenlősítésénél. Soha még igazságügyminiszter nem nevezett ki bíróvá oly sok ügyvédet, mint Balogh Jenő. A háború által sujtott ügyvédek, ügyvédjelöltek segélyezésére az Országos Hadsegélyző Bizottság útján tetemes összegeket fordított. Az ügyvédi kar, melyre a háború után súlyos idők várnak, sajnálattal látja Balogh Jenő távozását az igazságügyminiszteri székből.

Nem méltatjuk ezúttal a távozó igazságügyminiszter tevékenységének egyéb részeit, még kevésbé Balogh Jenő egyéniségét. Tartózkodásunk oka, hogy működésének túlnyomó része egybeesik a háború idejével, amelynek befejezése előtt a háborús jogi események végleges és kimerítő bírálatát már csak azért sem tartjuk helyénvalónak, minthogy az anyag a maga teljességében még nem is áll a bíráló rendelkezésére.

Egyéniségének megítélésétől pedig nem csupán az tart vissza, hogy a személyes tekintet tőlünk mindenkor távol állott, hanem főleg, mert Balogh Jenő közéleti tevékenysége még nem tekinthető lezártnak.

Teljesítsük kötelességünket, jegyezzünk hadikölcsönt!

Az egyesbíró kérdéséhez szabadalmi ügyekben.

A közelmultban megjelent Németországban egy rendelet, mely — egyelőre a háború tartamára — a szabadalmi ügyek egyik ágánál az egyesbírói intézményt lépteti életbe (l. «Szabadalmi Közlöny» 1917. évi 7. és 9. számait).

Ez a rendelet alkalmas figyelmünket több irányban lekötni.

Azt látjuk ugyanis, hogy a háború által előidézett munkaerőcsökkenés folytán addig is, amíg a törvényhozás e kérdést végleg rendezi, a «Bundesrath» a német szabadalmi törvényt rendeleti úton módosítja.

De különösen érdekessé teszi ezt a rendeletet az a körülmény, hogy egy újabbi eredményét látjuk annak a mind nagyobb és nagyobb tért hódító törekvésnek, mely úgy a rendes bíróságoknál, mint más hatóságoknál is az egyesbírói intézményt tovább fejleszteni igyekszik.

Mi, akik az egyesbírói intézményt meghonosító 1898 : X. tc. hatálya előtt a rendes bíróságoknál szolgáltunk, tudjuk, hogy ez a törvény annak idején mily nagy változásokat idézett elő és tudjuk, hogy mennyi munkaerőt és időt takarítottak meg ez intézmény által, mely bevált ; a régi állapotot most már senki sem kívánja vissza. Ide kell sorolni továbbá a kir. járásbíróságok hatáskörének kiterjesztését stb. Ugyancsak a fent jelzett iránynak kifolyásaként jelentkezik a fent jelzett németországi rendelet, mellyel Németország a szabadalmi ügyekben kezdeményezi ezt az egyesbírói intézményt, amennyiben a rendelet szerint a szabadalmi bejelentés elfogadása vagy el nem fogadása, a közzététel tárgyában és végül abban a kérdésben, vajjon megadható-e a szabadalom vagy sem, egyesbíró határoz, mely határozat ellen egyfokú felfolyamodásnak van helye.

Németországban eddig, úgy mint nálunk jelenleg is, a közzététel és a szabadalom megadása vagy megtagadása tárgyában hármas tanács határozott.

Érdekel minket ez a német rendelet abból a szempontból is, hogy a szabadalmi törvényjavaslat előadói tervezete, mely közkézen forog és több mint egy évvel e német rendelet előtt jelent meg, épen úgy rendelkezik, mint az említett német rendelet, amennyiben a tervezet is mindazokat a fent említett kérdéseket, melyeket jelenleg a bejelentési osztály hármas tanácsban intéz el, egyesbíróra bízza, kivéve ha felszólalást nyujtottak be, mely esetben a tervezet fentartja a jelen jogállapotot, mely szerint felszólalás esetén már hármas tanács — mely két műszaki és egy jogászbíróból áll — jár el.

A németországi rendelet azonban nagyon radikális módon még a felszólalási ügyek elintézését is egyesbíróra bízza, vagyis mindazok a fontos teendők, melyeket eddig hármas tanácsban intéztek el, most már egyesbíró által nyernek elintézést.

Ez a rendelkezés annál is inkább alkalmas teljes figyelmünket lekötni, mivel a jelzett rendelet ezeknek a teendőknek elvégzését nemcsak általában egyesbíróra, hanem tervezetünkkel megegyezően, kifejezetten műszaki bíróra bízza.

Hogy a németországi rendeletnek ez az intézkedése mit jelent, azt csak az tudja, ki a szabadalom megadása körüli eljárásban és különösen a felszólalási eljárásban felmerülhető kérdések nehézségeit és fontosságát ismeri.

A jelzett rendelet szerint tehát a műszaki bíró határoz a bejelentés alaki helyessége és a vele kapcsolatos anyagjogi kérdésekben ; a felszólalási eljárás rendén ő hallgatja meg a feleket, ő rendeli el és foganatosítja a tanúkihallgatást és a netán még szükséges egyéb bizonyítást, ő tartja meg tehát az egész tárgyalást, azt ő nyilvánítja befejezettnek, minek megtörténte után meghozza a határozatot a szabadalom megadása vagy megtagadása kérdésében, vagyis az egyesbíró — amint a rendelet indokolása mondja — «az elsőfoknak egész jogszolgáltatási hatáskörét az engedélyezési eljárás befejezéséig önállóan tölti be».

Nem akarunk ezúttal állást foglalni abban a kérdésben, vajjon a felszólalási ügyeknek egy műszaki egyesbíróra való bízása helyes-e vagy sem csak azt kívánjuk ezúttal hangsúlyozni, hogy akkor midőn a tervezet szűkebb hatáskörrel, mint azt a németországi rendelet teszi, a szabadalom megadása körüli teendőket műszaki egyesbíróra bízza, talán helyes úton jár.

A jelzett rendelet a felfolyamodási tanács összeállítása kérdésében is főleg a műszaki tagokra látszik súlyt fektetni, mert az egyesbíró határozata ellen benyujtott felfolyamodás felett oly hármas tanács határoz, melyben legalább két műszaki tagnak kell részt vennie, de nincs kizárva, hogy a harmadik tag is műszaki legyen. Ime egy esete annak, hogy szabadalmi ügyeknek mindkét fokon való elintézését még felszólalás esetén is kizárólag műszaki szabadalmi bírák végzik.

A németországi jogászok ezt a rendeletet helyeselni látszanak, amint ez dr. Osterrieth tanárnak a «Juristische Wochenschrift» utolsó számában írt cikkéből kivehető.

A teljesség okáért megemlítjük még, hogy az a rendelet védjegyügyekben megfelelően alkalmazandó ; a felfolyamodási hármas tanácsban ily esetben a rendelet 2. §-ához írt indokolás szerint legalább egy jogásznak kell lennie, vagyis a hármas tanácsban védjegyügyekben is a műszakiak többségben lehetnek.

Dr. Schuster Rudolf.

A hitelezők joga a kötelesrészhez.*

III.

A kérdés *jogászi elemzésével* két irányban kell foglalkoznunk. Vizsgálnunk kell mindenekelőtt, megáll-e az alaptétel, a a kötelesrész személyszerűségének az elve (alább 1.) ; és vizsgálnunk kell továbbá : kell-e kivételeket tenni ezen alapelv alól és ha igen, miképen lehet ezeket a kivételeket szabatosan körülírni (alább 2., 3.).

1. Elvben helyesnek tartom a kir. Kúria gyakorlatában kifejlesztett azt a tételt, hogy a kötelesrész érvényesítésére a hitelezők a jogosultat mindaddig nem szoríthatják, amíg ő maga annak érvényesítésére közvetlenül (perindítás) vagy közvetve (engedményezés, egyesség útján) lépéseket nem tett. Ezt a véleményemet más helyt részletesen kifejtettem[1] s itt a kérdés főszempontjainak csak rövid foglalatát ismétlem.

Előre kell bocsátanom, hogy a kötelesrész személyszerűségének az elve kétfélét jelenthet. Jelentheti azt, hogy a kötelesrészt, habár a jogosult nem mondott is le róla, habár tehát fenálló követelés, már eleve nem lehet lefoglalni, amíg maga a jogosult nem érvényesítette. Jelentheti azonban azt is, hogy a lefoglalás meg van ugyan engedve, de a kötelesrészre jogosult a kötelesrészről a lefoglalás ellenére is lemondhat s hogy a hitelezők általában a kötelesrészről való lemondást meg nem támadhatják. A Kúria kijelentései (fent I. 1., 2.) úgy hangzanak, mintha a kötelesrészt lefoglalni sem engedné. Valójában a felmerült esetek egy részében a kötelesrész már le is volt foglalva és mindig csak a kötelesrészre jogosultnak a lemondása szegte útját a hitelezők kielégítésének. Eszerint fenálló jognak erészben csak azt tekinthetjük, hogy a kötelesrészről való lemondás elvileg ki van véve a csődönkívüli megtámadás alól, hogy az ilyen lemondás nem ajándékozás.[2]

A Kúria a kötelesrész személyszerűségének a kérdésében nagyon helyesen nem vezettette magát a közelfekvő formalisztikus jogszerkezeti érveléstől, hogy : a kötelesrész pénzkövetelés, mely a jogosultat az örökhagyó halálával azonnal megilleti, átruházható, tehát forgalomképes, ergo : le is foglalható ; hanem a kérdés mélyébe hatolva, az intézmény alapgondolataiból, céljából merítette a kérdés megoldását.

A kötelesrész családjogi elemekkel átszőtt intézmény : oly vagyon, amely a szűkebb család részére van lekötve és elvonva az örökhagyó szabad rendelkezése alól. Amint családi tekinteteken alapszik ez a lekötöttség, úgy családi tekintetek kell hogy érvényesüljenek abban is, hogy az örökhagyó mennyiben nyerje vissza a rendelkezés szabadságát. A jogosult élők közt szabadon mondhat le a kötelesrészről. Az örökhagyó halála után is kell, hogy fenmaradjon a kötelesrészre jogosult részére a döntés

* Befejező közlemény. — Az előbbi közleményeket l. a 21. és 22. számban.

[1] Fodor-féle Magyar Magánjog V. k. 643. s köv. l. Ellenkezően Menyhárth : Jogcselekmények hatálytalanításáról 132. s köv. l.

[2] Ilyképen bizonyos összhang volna egyfelől a kötelesrészre jogosult hitelezőinek, másfelől az örökös vagy hagyományos hitelezőinek a jogállása között. A hitelező ugyanis az adósára ipso jure szállott örökségi tárgyakat vagy a reá szállott hagyományt lefoglalhatja ugyan, de az örökség vagy a hagyomány visszautasítása e foglalást megerőtleníti.

szabadsága abban a tekintetben, hogy családi tekintetekből hozzájárul-e ahhoz az intézkedéshez, amellyel az örökhagyó az ő rendelkezési szabadságának körén túlterjeszkedett. A kötelesrész egyszóval mai felfogásunk szerint az örökhagyó megkötöttsége a családdal szemben, nem pedig idegenekkel szemben. Persze ez nem logikai szükségszerűséggel van így, hanem ez az intézmény jogi struktúrájának a kérdése, mely jogrendszerenkint különböző lehet. Láttuk, hogy a francia jog (II. 1.) a «réserve»-t átengedi a szükségörökös hitelezőinek, anélkül, hogy ez ellen akár az örökös akár az örökhagyó védekezhetnék. A mi jogérzetünkhöz a kötelesrész személyszerűsége közelebb áll, mert jobban respektálja a vagyonszerző és a család iránti tekinteteket.

Ha a kötelesrész az örökhagyó intézkedése folytán sérelmet szenved, a kötelesrészre jogosultnak forma szerint nem kell ugyan a végrendeletet megtámadnia, hogy kötelesrészéhez jusson. De a lényeget tekintve a kötelesrész követelése mindig szembehelyezkedés az örökhagyó kifejezett akaratával, tehát mindig támadó fellépés a végintézkedés ellen. Ez a támadó fellépés az, amelyet a porosz jog (fent II. 3.) helyesen családi, legszemélyesebb jogként konstruált s ezt nem engedi Kúriánk sem a hitelezők által adósuk akarata ellenére érvényesíteni.[3]

Szembeszökő ennek az álláspontnak a helyessége a kitagadás esetében. A kitagadás csak úgy állhat meg, ha a kitagadási ok valóságát az örökös bebizonyítja. Ha a kötelesrész a jogosult akarata ellenére is érvényesíthető volna, úgy meg kellene engedni a hitelezőnek, hogy adósának akarata ellenére kényszeríthesse az örököst a kitagadási ok valóságának bizonyítására. Ily módon az adós legszemélyesebb viszonyait, a család titkait hurcolhatná a nyilvánosság elé a hitelező. Ezért fázik úgy az osztrák praxis attól, hogy a kötelesrészre jogosultnak a hitelezőjét feljogosítsa a kitagadás megtámadására (fent II. 2.). Ha pedig nem engedjük meg a kifejezett kitagadás megtámadását, úgy ez a kötelesrész foglalásmentességével egyértelmű; mert hisz akkor kizárólag az örökhagyótól függ, hogy fiktív kitagadási ok kitételével távol tartsa a kötelesrésztől az erre jogosultnak a hitelezőit.

Amint ilyképen a kötelesrész személyszerűsége egyfelől védi az intézmény családias jellegét, úgy másfelől általában nem áll ellentétben a közhitel igényeivel. A reális hitelezés vagy személyi hitelen vagy dologi hitelen nyugszik, de semmi esetre sem öröklési várományon. Ez épp oly kevéssé reális hitel, mintha valaki sorsjegynyereményre hitelezne. Az, hogy az adós örököl: véletlen konjunktúra, melyben, ha a hitelező megcsalódik, magára vessen (l. Zeiller, fent II. 2. a végén). A kötelesrész lefoglalhatósága a legegészségtelenebb hitelnyujtásnak lenne az alapja. Az örökségi várományra nyujtott hitel már azért sem érdemel kiméletet, mert voltakép in fraudem legis megkerülése annak a jogtételnek, amely az élő ember örökségének elidegenítését tartalmazza.[4]

Fokozottan állanak mindezek a tekintetek a mi jogunkra, mely nem ismeri az exheredatio bona mente intézményét.[5] A kitagadás okait ugyanis az Ideigl. Tvkez. Szab. a Hármaskönyvre hivatkozással jelölik meg. Nem mondom, hogy a Trip. l. 52. tit. 4. §-nak ezt a kitételét: «... bona paterna prave consumendo», nem lehetett volna tékozlás miatti kitagadássá fejleszteni; de a gyakorlat ebből a §-ból főleg az erkölcstelen élet megátalkodott folytatását olvasta ki a kitagadás okául, s az eladósodást csak kísérő mellékkörülménynek tekintette.

Az örökhagyó tehát mai jogunkban tétlenül kénytelen nézni, miként adósodik el fia és mint válik ennek kötelesrésze előre a hitelezők prédájává. Ez elé emelt gátat a Kúria gyakorlata legalább azokban az esetekben, amikor a fiúban felébred a jobbérzés, a szülő iránti kegyelet és a család iránti tekintet és lemondva kötelesrészéről, családja részére menti meg a vagyont.

2. Persze, mint a fényt az árnyék, úgy követi a helyes és erkölcsös használatra rendelt jogot a visszaélés. Tagadhatatlan, hogy a Döntvénytár tanúsága szerint az életben valósággal típusként mutatkozik az az üzelem, hogy a nagyapa fiával egyetértésben meghiusítja fia törvénytelen gyermekének tartási követelését (fent I. 2.); ez felháborító visszaélés. Bíróságaink hamar felismerték ezt és reagáltak rá. Eleinte úgy látszott, hogy a Kúria a kötelesrész személyszerűségének elvével kaput nyitott az efféle visszaélésnek. De csakhamar itt is mutatkozott a szokásjogi jogrendszernek öngyógyító ereje, hogy a jogszabály célját diadalra tudja vinni annak formája fölött és a célgondolatból megkorrigálja a tágra fogalmazott jogtételt. Ez éppen az, amit a kódexszel szemben annyival nehezebb megtenni.

A judikatúra tehát utat keresett, hogy fentarthassa a kötelesrész személyszerűségét, mint helyesnek bizonyult alapelvet, de másfelől kivételt tehessen oly irányban, hogy az elv visszaéléssé ne fajulhasson. A kivételt a jogegységi kérdés — számos bírói határozat nyomán (fent I. 2.) — a következő formulázásba foglalja: a hitelező *fizetőképtelen* adósának az akarata ellenére is érvényesítheti ennek kötelesrészét, ha a kötelesrészre jogosult örökös az *örökhagyóval* és *örököstársaival* illetve a megajándékozottal a hitelező megkárosítására rosszhiszeműen *összejátszott* és a végrendeleti, illetve ajándékozási intézkedéssel *csak*[6] *azért mellőztetett*, hogy a hitelező elől a kielégítési alapot elvonják.

Ez a formula érzésem szerint nem fejezi ki helyesen azt a gondolatot, amely a bíróságot gyakorlatában eddig is öntudatlanul vezérelte. Nevezetesen a kivételt helytelen előfeltételhez fűzzük, amikor az örökhagyó és az «örököstársak» részéről *összejátszást* kívánunk a hitelezők megkárosítására.

Az örökhagyó részéről összejátszásról alig lehet helyesen beszélni. Hiszen a kötelesrész lényege épen abban áll, hogy azon az örökhagyó akarata nem változtathat. Hiába «játszik össze» a fiával, hiába mellőzi, hiába «tagadja ki» jogos ok nélkül: mindez a kötelesrészt nem érinti. A célzat, mely az örökhagyót rendelkezésében vezeti, a kötelesrész fenállása szempontjából merőben irreleváns.[7]

De ép oly kevéssé lehet szó összejátszásról az «örököstársak», helyesebben: az örökösök részéről, akiknek a megsértett kötelesrész nem-érvényesítése javukra szolgál. A kötelesrész csak úgy szűnik meg, ha a jogosult lemond róla. Ez a lemondás pedig egyoldalú cselekmény, azt a kötelesrésszel terheltek meg sem akadályozhatják. Miben álljon hát részükről az «összejátszás»?

Másrészt azonban a Kúria azzal, hogy — in thesi — összejátszásnak tekinti a kötelesrész minden sérelmét, mely «rosszhiszeműen» arra céloz, hogy a hitelezők elől a kielégítési alapot elvonja: a kötelesrész személyszerűségének elvét teljesen rombadönti. Akkor úgyszólván nem lesz eset, amikor a hitelezők nem fogják érvényesíthetni adósuk akarata ellen is a kötelesrészt. Mert hiszen az örökhagyó eladósodott ivadéka elől épen azért

[3] Ezen a nyomon írja Králik (Csődtörv. 8. l.) «A bukott személyétől elválaszthatlan vagyonjogok.. nem vonhatók.. a csődtömegbe sem. Ide sorolhatók azon követelések, melyek *vagyoni szolgáltatásra* irányulnak ugyan, de melyekkel elsősorban *morális elégtételt* követel a jogosított.. Ide tartozik a bukottnak azon joga... amellyel *kötelesrésze címén az őt kitagadó végrendeletet megtámadja*.... Elsősorban a bukott illetékes bírája annak, okkal lett-e kitagadva vagy sem.»

[4] Menyhárth (id. h. 134. l.) szerint «erkölcsi tekintetek is arra utalnak, hogy azoknak a hitelezőknek érdekeit megvédelmezzük, akik annak a kötelesrészre jogosultnak megélhetését tették lehetővé, akit talán a szeretet nélkül való szülő szeszélye a nyomorba vetett». Az ilyen jószívű hitelezők — ha ugyan vannak ilyenek — akik a szülő tartási kötelességét teljesítették a szülő helyett, mint megbízás nélküli ügyvivők követelhetnek tőle megtérítést (v. ö. ptk. tvjav. bizotts. szöveg 1384. §. 2. bek., 1389. §.), és nem kell a kötelesrész megnyíltára várniok.

[5] Kern, Fodor Magánjogában, V. k. 573. l.

[6] Szándékosan hagytam ki a kérdésbe felvett «*színlegesen*» kitételt. Ha csak színleges volt a mellőzés, vagyis ha a jogosult kötelesrészét kerülő úton valósággal mégis megkapta, akkor egész kérdésünk fel sem merül; természetes, hogy a hitelező ebbe a vagyonba, melyet adósa valósággal megszerzett, végrehajtást is vezethet. Ilyen színleges lemondás tanulságos példája Kúria 5305/1912., Grecsák Magyar Dtár XX. k. 213. l. 395. sz.

[7] Ha a kötelesrészt eleve lefoglalhatatlannak tekintjük, akkor még lehet abban az összejátszásnak némi tere, hogy az örökhagyó törvényes örökösét oly helyzetbe hozza, amelyben illeti ugyan őt öröklés a végrendelet ellenére, de úgy, hogy ez a jog el van vonva a jogosult hitelezői elől. A kérdésnek annak a szerkezetében azonban, amelyet joggyakorlatunk követni látszik, hogy t. i. csak a kötelesrészről való lemondás vet véget a hitelezők kielégítésének: az örökhagyó «összejátszása» teljesen tárgytalan, minthogy a lemondás egyedül a kötelesrészre jogosultan áll.

akarja elvonni a kötelesrészt, hogy az a hitelezőknek ne jusson; s hasonlókép az eladósodott kötelesrészes mindig eo ipso «rosszhiszemű», ha nem érvényesíti jogát, mert persze hogy azzal a céllal teszi azt, hogy a kötelesrész ne a hitelezőknek, hanem saját gyermekeinek, testvéreinek jusson.

3. Ezen az úton tehát nem érünk célt, hacsak a helyesnek felismert alapelvet nem akarjuk egészen sutba dobni.

A Kúria ítélkezése azonban bölcsebb, mint a Kúria formulái; az újabb döntések legalább in concreto mindig kielégítik igazságérzetünket. Miért? Mert a Kúria különböztet hitelező és hitelező közt: nem segíti kielégítéshez a kötelesrész rovására a hitelezési ügyletből eredő követelést, de igenis kielégítéshez segíti a természetes apaságból, ölésből eredő tartáskövetelést.

Próbáljuk meg a Kúria ítélkezéséből levonni az annak megfelelő formulát.

Láttuk, hogy a kérdés elbírálására egyedül a kötelesrészre jogosult magatartása az irányadó. Az, hogy mit tesz az örökhagyó és a kötelesrésszel terhelt, az a kötelesrész érvényesíthetősége szempontjából nem jön figyelembe.

A jog a kötelesrészt a jogosultnak feltétlenül biztosítja. Ám lehetnek oly családi érdekek, amelyek indokolják, hogy a jogosult kötelesrészének megsértésébe is belenyugodjék. E családi érdekek védelmét a jog a kötelesrészre jogosult kezébe teszi le. De minden jog gyakorlásának határt szab az erkölcs. Mihelyt a kötelesrészes azzal a jogával, hogy a kötelesrészről családi érdekekből lemondhat, *a jó erkölcsbe ütköző módon visszaél:* attól fogva a jog többé nem respektálja elhatározását és felhatalmazza a hitelezőt, hogy ezt a lemondást megtámadva, jogát arra való tekintet nélkül érvényesítse.

Mikor mondhatjuk, hogy a kötelesrészes *a jó erkölcsökbe ütköző módon* járt el a kötelesrészről való lemondás körül? Olyankor, ha nemcsak jogi, hanem erkölcsi kötelességet is sért meg azzal, hogy nem ragadja meg a kötelesrészben kínálkozó fedezetet tartozásának teljesítésére és nem áll ezzel szemben olyan családi érdek, amelynek megóvása ránézve még magasabb erkölcsi kötelesség. Mert azt nagyon is el tudom képzelni, hogy a bíróság még a természetes gyermek tartásdíja elől is engedné elvonni a fedezetet, ha pl. az örökhagyó végrendeletében azért mellőzte munkaképes fiát (aki a természetes gyermek nemzője), hogy kis vagyonából magatehetetlen másik (pl. vak, elmebeteg) gyermekének megélhetését biztosítsa.

Ezzel a példával válik érthetővé, miért helyez oly nagy súlyt a Kúria az örökhagyó «kijátszási» célzatára. Ha az örökhagyónak a kötelesrész elvonásában csakugyan *semmi* más célja nem volt, mint *egyedül* az, hogy a hitelező elől elvonja a fedezetet: ez mindenesetre fontos indicium arra, hogy a kötelesrészes a jó erkölcsökbe ütköző módon járt el, mert szülője részéről nincs méltánylandó céltűzés, amely erkölcsi kötelességévé tenné a szülő akaratában való megnyugvást. De ezzel az indiciummal csínján kell bánni: mert lehet, hogy az örökhagyónak amellett, hogy a fia hitelezőit mellőzni akarta, még igen figyelemre méltó más családfentartó céljai is voltak, melyek respektálása nem ellenkezik a jó erkölcsökkel.

Ily megoldás mellett a kérdés minden esetben azon fog megfordulni, hogy a kötelesrészre jogosult a jó erkölcsnek megfelelően mérte-e egybe a két ellenérdekű poziciót: hitelezőinek érdekét és az örökhagyó sérelmes intézkedésének tartalmát. A fent előadottak szerint a hitelezési ügyletből eredő adósságokkal szemben (melyek amúgy sem számíthattak erre a fedezetre) rendszerint túlnyomó erkölcsi erejű lesz a családi érdek; noha itt is lehet, hogy az örökhagyó intézkedésében semmiféle respektálandó erkölcsi tartalom nincs, pl. vadidegenekre (nem is közcélokra) hagyta vagyonát, úgy hogy ezzel szemben az adóserkölcsnek meg kellene szólalnia a kötelesrészesben: már csak inkább a hitelezőim kapják meg részemet, mint ezek az idegenek! Viszont az olyan tartozásokkal szemben, amelyeknek teljesítése a jogi kényszertől függetlenül is már magában véve erkölcsi kötelesség, minők a tartási kötelmek: igen ritka lesz az olyan családi érdek, amelynek megóvása még ennél is szentebb kötelesség.

4. Ha már most a kir. Kúria a fent kifejtett irányok valamelyikében oldja meg a feltett kérdést: megnyugtató, kielégítő lesz-e az így kialakuló jogállapot?

Mindenekelőtt számot kell vetnünk azzal a lehetőséggel, hogy a fizetőképtelen kötelesrészesnek különböző fajtájú hitelezői lehetnek. Hogy leszünk pl., ha a kötelesrész 4500 K volna s a jogosultnak van egy 3000 K-s bankváltó-tartozása és 1500 K hátralékos gyermektartásdíj is terheli, ő pedig lemond a kötelesrészről nagyszámú szegény testvére javára? Nincs abban semmi feltűnő, hogy a tartásdíjat engedjük érvényesíteni a testvérek ellenében, a váltót pedig nem. Ez minden csődön kívüli megtámadásban közös lehetőség, hogy az egyik hitelező jól járhat vele, a másik rosszul. Hisz a megtámadással nem döntjük meg a köteleszrészről való lemondást egészen, hanem csak *relative*, bizonyos hitelezők javára tesszük félre annak következményeit.

A másik, zavaróbb körülmény az lesz, hogy megoldásunk nem lesz teljes összhangban a csődtörvénnyel, a csődbeli megtámadás szabályaival. Ez a diszharmónia már a mai jogban is bennrejlik,[8] s azon csak a csődtörvény módosítása segíthet.[9]

Összhangba kell majd hozni a kötelesrészről való lemondás csődön kívüli megtámadhatását az örökség és hagyomány visszautasításának csődön kívüli megtámadásával is, amely kérdés még most is homályban van.[10]

Az egyes esetekben a jelzett megoldás kétségkívül igazságos eredményekre vezet. Más kérdés, mennyiben praktikábilis és mennyire mozdítja elő a jogbiztonságot. Ebben az irányban lemondóan kell konstatálnunk, hogy nem mindig a legigazságosabb döntés az, amely a jogbiztonságnak legjobban felel meg. A mi kérdésünknek az igazságos megoldása is olyan esetmérlegeléssel jár, amely esetenkint más-más döntésre vezethet s így bizonnyal szaporítja a perek számát. Ebből a szempontból talán jobb lett volna, ha a Kúria megállott volna a kötelesrész foglalásmentességének átlag-igazságánál, mint a német ptkönyv és — még határozottabban — Tervezetünk is (bizotts. szöveg 1827. §.). Mégis legbensőbb érzésünk szerint igazat adunk a Kúriának, hogy e kérdésben is mélyebbre hatolt az igazság keresésében. Csak már most ne áldozza fel e nehéz útjában a másik alapigazságot: a kötelesrész személyszerűségének az elvét!

Dr. Szladits Károly.

A Btk. II. rész XIV. fejezetének átdolgozása.*

III. A Btk. 236. §-a szerint a megfertőztetés büntettét követi el az a férfi, aki életkorának tizennegyedik évét be nem töltött tisztességes leánnyal nemileg közösül. A tapasztalatlan fiatal leányok oltalmazása a célja ennek a rendelkezésnek — mondja a törvényjavaslat Indokolása.

Büntetőtörvényünk reviziója alkalmából meg kell fontolni, vajjon a gyakorlati észleletekre való figyelemmel, valamint a sok tekintetben megváltozott társadalmi és gazdasági viszonyok között az ebben a §-ban foglalt korlátozások mellett elérhető-e az a cél, amelyet a törvényhozás négy évtizeddel ezelőtt maga elé kitűzött?

Az indusztrializálódás és a proletárizálódás mai korában, amelyben a leánygyermek korán felszabadul a hozzátartozók felügyelete és ellenőrzése alól és amelyben az ő erkölcsiségét fenyegető veszély meghatványozódott, a tizennégyévi korhatár túlalacsonynak látszik. A hivatalos jelentések a megromlott leánygyermekek ijesztő hadáról számolnak be és a bűnügyi hatóságok előtt nap-nap után tömegesen találkozunk a züllésnek és a kriminalitásnak legkülönfélébb változataival, ahol kiderül, hogy a zsenge korban történt megrontás volt a bukás okozója. Külö-

[8] L. erre nézve kifejtésemet id. h. 647. l.

[9] Igen érdekes ebben a vonatkozásban Grosschmid tervezete az öröklési törvény életbeléptetéséről, 63. §. és indokolása: (Zsögöd) Mjogi tanulm. II. 614. és 699. l., mely persze egészen más gondolatirányban mozog, összhangban az 1889. évi öröklési törvénytervezettel (igazs. bizotts. javasl. 438. §.).

[10] Hisz olvashattunk ilyen határozatot is: «Aki a megnyílt örökségről harmadik személy javára ellenérték nélkül lemond (?) és ezáltal hitelezőit megkárosítja, a Btk. 414. §. 1. pontjába ütköző bűncselekményben bűnös». (!) Kúria 8951/1903., Grecsák Magyar Dtár X. k., 68. l. — Ellenben újabban: «Az örökös hitelezője az örökösnek az örökségről való lemondását (?) csak abban az esetben támadhatja meg, ha a lemondásnál az ő hátrányára összejátszás történt». (Kúria 4795/1912. (1913?), Grecsák id. m. XX. k., 214. l., 397. sz.)

* Befejező közlemény. — Az előbbi közl. l. a 21. számban.

nösen időszerű a korhatár felemelésének kérdése a háborús események folytán, amikor az elhagyott és árva leánygyermekek ezrei állanak — természetes vagy törvényes — tényleges támasz nélkül.

Aggályos a büntetőjogi védelemnek a «tisztességes» leánygyermekre való szorítása is. E kifejezés értelmezésénél bírói gyakorlatunk ma elég szabadelvű ugyan, de ez nem egyenlő jelentőségű a törvényben adott biztosítékkal és kétséges, hogy abban az esetben, ha a szóbanlevő bűncselekmény mai tényálladéki elemei közül egyesek elhagyatnak és így a törvény szigorúbbá válik, megmarad-e a bírói gyakorlatnak ez az iránya. De különben ismeretesek az ily fajta bűnügyekből azok a bizonyítások, amelyeknek a gyakran fejletlen erkölcsi öntudatú leánygyermeket alávetik és amelyek illuzóriussá teszik a törvény védő hatását.

Az a rendelkezés pedig, amely a leánygyermekeket csupán a nemi közösüléssel szemben részesíti védelemben, de nem hat ki a vele elkövetett fajtalanságra, ha indokolt volt akkor, amidőn a Btk. 247. §-ának 2. bekezdése oly értelmezést nyert a bírói gyakorlatban, hogy büntetendő az is, aki a gyámságára, gondnokságára, nevelésére, tanítására vagy felügyeletére bízott személyt nemi közösülésnek vagy fajtalanságnak *vele* való elkövetésére csábítja, a kir. Kúria 89. számú döntvényének meghozatala után nem maradhat érintetlen. A kir. Kúriának ezen törvénylátása mellett ugyanis a 247. §-ának 2. bekezdése alapján csak az büntetendő, aki a felsorolt személyeket *mással* való nemi közösülésre vagy fajtalanságra csábítja. Nem kell egyebet említeni, mint azt, hogy annak a tanítónak a cselekménye, aki az életkoruknak tizenkettedik évét meghaladott leánytanulókkal fajtalanságot követ el, nem esik a Btk. II. rész XIV. fejezetének egyik rendelkezése alá sem.

Végül megemlítem, hogy számos esetben annak folytán válik erőtelenné a szóbanlévő §-ban nyujtott védelem, hogy a férfi a leány korában való tévedésére hivatkozik, amely tévedés a Btk. 82. §-a értelmében a bűntett elkövetőjének büntetlenséget biztosít. Ennél a pontnál az Angyal professzor úr részéről is támogatott azt a javaslatot ajánlom megfontolásra, hogy az ilynemű tévedésnek csupán a büntetést enyhítő hatása legyen.

IV. Az 1908 : XXXVI. tcikkbe iktatott Büntető Novella (Bn.) 43—47. §-ai a kerítés kriminalizálásával a Btk.-nek régen érzett hézagai pótolták, amennyiben rendkívül elharapódzott és eladdig csaknem teljesen büntetlen visszaéléseket helyeztek szigorú megtorlás alá.

Bár e bűncselekmény törzstípusa csupán magánindítványra üldözendő és a tényálladék bizonyítása jelentékeny nehézségekbe ütközik, egyre emelkedő az elítélések száma és az üzelmek veszélyességére jellemző, hogy bíróságaink az átlagosnál lényegesen ritkábban élnek a gyakorlatukban annyira megszokott rendkívüli enyhítés (Btk. 92. §.) jogával.

A nyilvánosságra jutott bírói határozatokból megállapítható, hogy bíróságaink — igen helyesen — szigorú álláspontot foglalnak el különösen a «megszerzés» értelmezése körül, mikor a Bn. 43. §-a alá eső bűncselekménynek veszik mindazoknak a cselekményét, akik önérdekből közreműködnek tisztességes nőnek mással való közösülésre vagy fajtalanságra irányuló megszerzésében, még ha nem is iparkodnak az illetők a nő akarati elhatározására befolyást gyakorolni, csak célzatosan alkalmat és módot nyujtanak az ily érintkezésre vagy közvetítenek ily érintkezést és közömbösnek veszik bíróságaink a bűnösség kérdésére nézve azt, hogy a kéjelgés esetleg a nőnek elhatározásából indult meg.

Egy ponton azonban mégis revizióra szorul a bírósági gyakorlat: nevezetesen abban a kérdésben, tartozik-e büntetőjogi felelősséggel az a férfi, akinek részére a kerítés történt? A Büntetőjogi Döntvénytár VI. kötetében 26. sorszám alatt közölt esetben a kir. Kúria azt a kijelentést tette, hogy a kerítés fogalmilag a nőnek *más* részére való megszerzését feltételezi; midőn tehát valaki a *maga* számára szerzi meg a nőt, ebben a cselekményében a kerítésnek egyik lényeges tényálladéki eleme hiányzik. Bár való tény volt a konkrét esetben, hogy a férfi bírta rá a kerítőt a cselekmény elkövetésére, a Kúria a férfit mégis felmentette, miután az ő cselekménye végeredményben a nőnek a *saját maga* részére való megszerzésére irányult. Véleményem szerint nyomatékos kétség fér ennek a döntésnek a helyességéhez. Való, hogy a más részére való megszerzés a kerítésnek tényálladéki eleme. De a Btk. 69. §-a értelmében, amely pedig minden bűncselekményre egyaránt alkalmazást nyer, részes az, aki mást a bűncselekmény elkövetésére szándékosan rábír, valamint részes az is, aki a bűncselekmény elkövetését szándékosan előmozdítja vagy könnyíti. Aki tehát a kerítőt arra bírja rá, hogy ez az ő részére szerezzen meg valamely tisztességes nőt a házasságon kívüli nemi közösülés vagy fajtalanság céljára és az, akit a férfi ezzel a bizalmával megtisztelt, önérdekből csakugyan megszerezte vagy megszerezni törekedett részére a nőt: felbujtó; az a férfi pedig, aki p. o. pénzt ad a kerítőnek, hogy ez a pénz felhasználásával szerezzen meg valamely tisztességes nőt az ő részére az említett célra, amennyiben a kerítés elkövettetett, mint bűnsegéd tartozik felelősséggel.

Az már azonban határozottan a törvény hiánya, hogy a férfi részéről a saját maga számára történt kerítés minden körülmények között büntetlen. Ha helyes is a Bn.-nak az a vezérgondolata, hogy a bűnvádi üldözés tárgya a női testtel való kereskedés, tehát a nőnek a harmadik személy részére való megszerzése, legalább azokban a súlyosabb esetekben, amikor pl. csalárdsággal (különösen házassági igérettel) követtetett el a cselekmény, vagy amikor a férfi akár a természet kötelékénél fogva, akár pedig törvény rendelkezésére tekintettel vagy a hatóság bizalma alapján tartozott volna őrködni a sértett nő erkölcsisége felett, a férfi részéről a saját maga részére való megszerzést is bűncselekménynek kellene nyilvánítani.

Felkérem a figyelmet még az élettől felvetett néhány oly esetre, amelyek szinte kiáltanak a kriminalizálás után.

A férj a feleségét rábírja arra, hogy mással kéjelgést folytasson. Ezt a tényálladékot már az 1843. évi magyar büntetőtörvényjavaslat a súlyosabb nemi bűncselekmények sorába vette fel. Háromévi rabságig büntettetik — így szól a törvényjavaslat 228. §-a — aki feleségét másnak, tudva, bujasági célra bérért vagy haszonért átadja.

Aki alkalomnyujtás révén hasznot húz iparszerű kéjelgésből, fenálló jogunk szerint ezzel nem követ el bűncselekményt.

Bordélyüzlet tartása a svájci büntetőtörvényjavaslat szerint fegyházzal sujtott bűncselekmény és az elítéltetés a polgári becsületjogok elvesztésével jár; mellékbüntetés: húszezer frankig terjedhető pénzbírság.

Ugyancsak a svájci büntetőtörvényjavaslat szerint az «Unzucht mit unmündigen Pflegebefohlenen» akkor is büntetendő, ha a függő helyzetben levő egyén férfinemű. Bizonyos esetekben nők között elkövetett fajtalanság is büntetendő. Büntetendő a kéjelgés, amelyet valaki oly személlyel követ el, aki mint fogoly, kórházi vagy más intézeti ápolt az ő felügyelete alatt áll. Aki oly hirdetést tesz közzé vagy terjeszt, amelyekben kéjelgési alkalomra hívja fel a figyelmet: elzárással vagy ötezer frankig terjedhető pénzbírsággal büntetendő.

V. A Btk. 238. §-a szerint az erőszakos nemi közösülés, a szemérem elleni erőszak és a megfertőztetés (Btk. 232., 233., 235., 236. és 237. §-ai) miatt, kivéve, ha a 239. §-ban felsorolt körülmények valamelyike forog fen, amely esetben a most említett bűntettek hivatalból üldözendők, a bűnvádi eljárás csak magánindítványra indítható meg. Ugyancsak magánindítványra indítható meg a bűnvádi eljárás a Bn. 43. §-ában meghatározott kerítés vétsége miatt; a kerítés egyéb esetei hivatalból üldözendők.

A felsorolt bűntettek és vétségek tipikus esetei az úgynevezett magánindítványi bűncselekményeknek, amelyek kategóriájának létezése kétségtelenül magasabb büntetőpolitikai szempontoknak és célszerűségi tekinteteknek követelménye. Megvesztegetően meggyőző erővel mondja a Btk. Indokolása: Az állam büntető érdeke a családot ért rendkívüli szerencsétlenség előtt háttérbe vonul és a bűnvádi eljárás megindításának vagy mellőzésének urává a család válik; a lelki fájdalom, amelyet az ilynemű szerencsétlenség hatósági vizsgálása a brutális erőszak vagy a csábítás áldozatának okoz, a nő jövőjére való tekintet, a nő szégyenérzete, amely az ily bűntényt a feledés homályába takarni törekszik, elég ok arra, hogy az ő akarata ellen ne indíttassék bűnvádi eljárás.

Büntetőjogászok előtt ismeretesek azok a részben jogdogmatikai, részben célszerűségi aggályok, amelyeket a szóbanlévő cselekmények magánindítványi jellege és általában a magánindítványi bűncselekmények intézménye ellen felmerültek *(Binding,*

Köstlin, Medem), sőt előttem a való élet világából is ismeretesek egyenlőtlenségek, igazságtalanságok és feltétlenül elítélendő, egyenesen bűnvádi üldözésre érdemes visszaélések (különösen zsarolások), amelyek annak folytán állottak elő, hogy fenálló jogunk értelmében az úgynevezett kéjelgési bűncselekményeknek fentebb felsorolt esetei csak magánindítványra üldözhetők. Mégsem hinném, hogy a sértett és hozzátartozói híre és érzékenysége kíméletének szempontját jövő törvényhozásunknak el kellene ejtenie és — *de lege ferenda* — kielégítőnek tartanám annak átgondoltabb meghatározását és szabatosabb körülírását, minő esetekben nem akadályozhatja meg az igazságügyi érdeknek az említett okon alapuló háttérbe szorulása azt, hogy a szemérem elleni merénylet a hatóság részéről vizsgálás tárgyává tétessék.

A Btk. 239. §. 1. pontja szerint ugyanis: a sértett magánindítványa nélkül kell megindítani a bűnvádi eljárást, ha a tettes ellen a szóbanlévő bűncselekményekkel «az elkövetés idejére és helyére nézve összefüggő és hivatalból üldözendő más bűntett is forog fen». Világos ebből a rendelkezésből, hogy hivatalból üldözendő az erőszakos nemi közösülés, a szemérem elleni erőszak és megfertőztetés p. o. abban az esetben, ha a cselekmény folytán nemi betegséggel való fertőzés következett be és ilykép előállott egészségháborítás húsz napnál tovább tartott (súlyos testi sértés bűntette), vagy p. o. akkor, ha a felsorolt bűncselekmények valamelyikének véghezvitele céljából a tettes a sértett lakásába erőszakkal vagy hamis kulcs használatával behatolt és ilykép a magánlak megsértésének bűntettét követte el.

De vajjon az, hogy a felsorolt bűntettekkel az elkövetés idejére és helyére nézve összefüggő más bűntett is «forog fen», azt jelenti, hogy azon bűntett elkövetésére nézve nyomatékos gyanú merült fel vagy azt, hogy ily bűntett elkövetése bíróilag megállapíttatott, avagy pedig azt jelenti-e, hogy az ily bűntett elkövetőjének bűnösségét a bíróság jogerősen megállapította? A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896: XXXIII. tc. 3. §-a szerint csak magánindítványra üldözhető bűncselekmény miatt a magánindítvány megtétele előtt nyomozás nem teljesíthető, vád nem emelhető és bírói eljárásnak nincs helye. Az a gyanú, hogy p. o. hivatalból üldözendő lopást követett el áldozatán a tettes, elég-e ahhoz, hogy erőszakos nemi közösülés miatt is megindíttassék a bűnvádi eljárás magánindítvány megtétele nélkül? Ha igen, mi lesz a helyzet a bűnvádi eljárás későbbi szakában az ítélkezés során, ha a bíróság a vád alapjául vett lopást vagy pedig azt, hogy ezt a cselekményt a vádlott követte el, nem találja bebizonyítottnak és a lopás miatt felmentő ítéletet kell hozni. Fel kell-e menteni ebben az esetben a tettest az erőszakos nemi közösülés vádja alól is, fel kell-e menteni oly időpontban, amikor a szemérem elleni támadás már vizsgálás tárgya volt és titokban nem maradhatott?

Meg kell fontolni azt is, helyes-e a hivatalból való üldözést arra az esetre szorítani, amelyben «hivatalból üldözendő» más bűntett forog fen. Lehetséges ugyanis kétféle eset. Illetheti a magánindítvány joga az utóbbi bűntettre nézve magát az áldozatot vagy hozzátartozóit: ilyenkor mindkét vonatkozásban ugyanannak a mérlegelésétől függ a bűnvádi eljárás szorgalmazása kérdésében való döntés. Illethet azonban az utóbbi bűntettre nézve más személyt a döntés és ily esetben előfordulhat, hogy az utóbbi bűntett miatt a magánindítványra jogosult a bűnvádi eljárás szorgalmazására határozza el magát a szemérem elleni támadás áldozatának érdekére való tekintet nélkül, ez a támadás ennek folytán vizsgálás tárgya is lesz, nem marad a titok fátyola alatt és a tettes mégsem lesz a kéjelgési bűncselekmény miatt elítélhető.

Végül meg kell fontolni, indokolt-e hivatalból üldözendő más «bűntett» fenforgására korlátozni a kéjelgési bűncselekmény hivatalból való üldözésének elrendelését, vagyis a más kiinduló pontból, más szempontok igénybevételével és más célra alkotott jogi kategóriát lehet ebben a vonatkozásban értékesíteni. Vajjon kielégíti-e az igazságérzetet az, hogy hivatalból üldözendő az erőszakos nemi közösülés abban az esetben, ha a tettes áldozatának pénztárcáját ellopta, ellenben csak magánindítványra üldözhető akkor, ha a tettes megzsarolta áldozatát?

A Btk. 239. §-ának 1. pontjában foglalt rendelkezésnek alapgondolata kétségtelenül helyes, de ennek az alapgondolatnak a törvény mai szövegében való keresztülvitele megérett a gyökeres reformra.

VI. Széleskörű adatgyűjtés anyagából vont következtetés szerint a közveszélyes bűntettesek arányszáma a kéjelgési bűncselekmények elkövetői sorában lényegesen nagyobb, mint a bűntettesek egyéb csoportjainál.

A *szociál*patológikus alapon közveszélyes ily bűntettesek közül a munkakerülők megrendszabályozása felől a magyar törvényhozás az 1913:XXI. tcikkben már rendelkezett: ez a törvény a kitartottakat és egyéb élősködőket a vétség büntetésével sujtja, ha pedig az illetőknek munkára nevelése és rendes életmódhoz szoktatása végett szükségesnek mutatkozik, őket — valamint általában minden kéjelgési bűncselekmény elkövetőjét — dologházba utalja, sőt ha a bíróság úgy találja, hogy a közveszélyességi elem prevaleál a nemi bűntettésben, ennek a büntetést is a dologházban kell kiállania.

Nyilvánvaló, hogy törvényhozásunk ezzel még nem végezte el a társadalomnak a közveszélyes nemi bűntettesekkel szemben való védelme érdekében szükséges tennivalókat. Az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályában kidolgozás alatt áll oly törvényjavaslat, amely a megrögzött bűntettesek ártalmatlanná tételére irányul, ezenfelül tervbe van véve törvényhozási intézkedés a *pszicho*patológikus alapon közveszélyes bűntetteseknek különböző kategóriáiról.

A nemi érintkezésnek a kultúra követelményeihez igazodó rendje a büntetési rendszer korszerű átalakításán felül a biztonsági intézkedések rendszerének kiépítését is igényeli.

Dr. Lengyel Aurél.

Szemle.

BELFÖLD.

— **Népjóléti minisztériumot** állítanak fel Ausztriában s ugyane terv merült fel komoly alakban minálunk is. Mit jelentsen ez? Talán hallgatag beismerés, hogy a végrehajtó hatalom eddig nem a nép jólétét szolgálta? Mi úgy tudtuk, hogy az összes minisztériumok, mindegyik a maga resszortjában, a magyar állampolgárok egyetemének érdekét igyekszenek a legjobb tudásuk és tehetségük szerint megvalósítani. Talán tévedtünk volna? Ha pedig a népjóléti minisztérium valamilyen szociálpolitikai kigondoló különítmény kíván lenni, akkor kétszeres okunk van a gyanakvásra. Az ilyen tessék-lássék szervezetnek «véleményező» hatásköre csak arra jó, hogy kerékkötője legyen a reformok végrehajtásának. Ha viszont munkásügyi minisztérium lesz, mint aminő Franciaországban vagy Angliában már van, akkor nevezzük a gyermeket a maga nevén. Ha azonban csupán egy állami hivatallal több, amelybe megbízható grófi vezetés alatt úri családok gyermekeit el lehet helyezni, akkor talán az új minisztérium terve kissé anakronisztikus gondolat. Nem új ügyek várnak elintézésre, hanem csupán új nézőpontok érvényesülésre az elintézésben. És ezeknek az új nézőpontoknak a már meglévő minisztériumokba kell behatolni új emberek segítségével. Minden miniszter előszobájában figyelmeztető táblára van szüksége felírással: «elavult nézeteket és előítéleteket tessék idekünn hagyni». Akkor a régi emberek is újakká fognak alakulni és az egész kormány nem lesz egyéb mint: népjóléti minisztérium.

— **Magyar jogi írók külföldi bírálata.** A «Beiträge zur Erläuterung des deutschen Rechts» (Gruchot) című előkelő német folyóirat legújabb számában *Levin* behatóan ismerteti a «Jogállam»-nak egy évvel ezelőtt a Magyar Bajtársi Szövetség megalakulása alkalmából német nyelven kiadott füzetét. Az ismertetést Levin következő meleg elismeréssel fejezi be: «Die Sprache der Beiträge ist vielfach von einer auch für deutsche Juristen vorbildlichen Schönheit und Kraft. Die vergleichenden Hinweise auf deutsches Recht zeigen ein bewunderungswürdiges Verständnis für die Ergebnisse der deutschen Wissenschaft, gepaart mit einer zwar entschiedenen und freimütigen, aber durchaus massvollen Kritik. Sie sind bedeutungsvolle Beispiele dafür, wie man eigenes, scharf ausgeprägtes nationales Empfinden mit Wertschätzung und Durchdringung fremden Geistes vereinigen kann. Für die deutschen Juristen erwächst daraus

die Pflicht, soweit es die sprachlichen Schwierigkeiten gestatten, die Unterlassungssünde gut zu machen, die darin liegt, dass das Schrifttum eines so hoch begabten, der deutschen Wissenschaft so nahe stehenden Juristenstandes bisher nicht die genügende Beachtung gefunden hat».

— **Adóssági okirat elvesztésének jogkövetkezményei.** Ha ki van kötve, hogy a hitelező az egyességi összeg ötödik részletének felvétele után a jogelődje által az ő részére kiállított engedmény eredetijét az adósnak kiadni tartozik és hogy az okirat kiadásának elmulasztása feljogosítja az adóst a hátralékos részlet kamat- és költségmentes visszatartására, akkor a bíróság nem bocsátkozhatik annak a kérdésnek a vizsgálatába, hogy alperesnek a szóbanforgó okiratokra szüksége van-e vagy sem?

Igaz ugyan, hogy amennyiben a kérdéses okiratok elvesztek, ezeknek az átadását a bírói megsemmisítés kieszközlése teljesen pótolja; és az is jogszabály, hogy — eltérő megállapodás hiányában — az adós a tartozás bírói letétbe helyezésére, az arról kiállított okirat megsemmisítése előtt is, kötelezhető; ez a jogszabály azonban — a felek eltérő megállapodása folytán — alkalmazást nem nyerhet; és a feleknek eme megállapodásából következik, hogy egyedül azért, mivel felperes az ötödik részlet felvétele után kiadandó okiratokat elvesztette, alperes a hatodik részletnek sem kifizetésre, sem letétbe helyezésére még nem kötelezhető.

És minthogy az okiratok bírói megsemmisítésének kieszközlése, a Pp. 749. §-a értelmében, a felperesnek mint utolsó birtokosnak módjában, de egyúttal, mint az okiratok kiadására köteles félnek, kötelezettségében is áll; ennek a kötelezettségnek pedig eleget nem tett: a fellebbezési bíróság, a szerződéses megállapodás kötelező erejére vonatkozó jogszabály helyes alkalmazásával, utasította el a felperest a hatodik egyességi részlet iránti keresetével. (Budapesti kir. tábla mint felülvizsgálati bíróság 1916. P. II. 7846. sz.) *K.*

— **A közpénztárak kérdéséhez.** I. A budapesti központi kir. járásbíróság határozatilag kimondotta, hogy a végr. törv. 83., 84. és 133. §-ai szempontjából csak az állami, törvényhatósági és községi pénztárakat, valamint az ezek által fentartott vállalatok s intézetek pénztárait tekinti közpénztárnak (lásd Jogt. Közl. f. é. 6. és 11. sz.). Ezen meghatározás — csekély kiterjesztéssel — teljesen megfelel a közpénztárakról az 1881. évi XXVI. tc.-ben adott fogalommeghatározásnak. Ennek dacára a hozott határozatot helytelennek tartom a magánvasutak és hitfelekezetek tekintetében, mert az 1914 : XVI/XVII. tc. 2. §-a értelmében a magánvasutak alkalmazottai, az állandó gyakorlat értelmében pedig a hitfelekezeti tanítók stb. is közhivatalnokok, továbbá, mert a végr. törv. 83. §-ában említett hatóság alatt az utalványozási felsőbbséget, nem pedig oly hatóságot kell érteni, amely kifelé, harmadik személyekkel szemben gyakorol hatósági jogokat. Megerősíti ezen felfogás helyességét az 1881. LX. tc. 54. §. és az 1908 : XLI. tc. 6. §-a, amely a magán (közforgalmú) vasutak alkalmazottai és a nyilvános felekezeti iskolák tanszemélyzetét a többi közhivatalnokokkal egyenlő elbánásban részesíti. Bár abból, hogy ezen materiális szempontból egyenlő elbánásban részesülnek, még nem következik szükségszerűleg, hogy az eljárási szabályok is azonosak legyenek, mégis tekintettel egyrészt a fentebb előadottakra, másrészt arra, hogy a magánvasutaknál és a felekezeteknél megvan az a garancia, amely az ily ügyek ellátásához megkívántatik, a végr. törv. 83., 84. és 133. §-ai szempontjából, úgy a magánvasutak, mint pedig a felekezetek is hatóságoknak tekintendők. De a járásbíróság határozata még azért is helytelen, mert egyrészt a végrehajtásnak kiküldött útján való foganatosítása a feleknek felesleges költséget okoz, másrészt pedig annak konzekvens keresztülvitele visszásságokra vezetni. U. i. a magánvasuti vagy hitfelekezeti alkalmazott fizetésének lefoglalása esetén — különösen, ha több foglaltató van — a levont részletek behajtására ügygondnokot kellene rendelni, aki a felvett összegeket bírói letétbe tartozik helyezni, amelynek felosztására azután a végr. törv. 118. és 119. §-ai alkalmazandók. Hogy mennyi munkával és költséggel járna ezen eljárás — azt hiszem — nem kell bővebben fejtegetni. Nyilvános számadásra kötelezett vállalatokat a gyakorlat — per analogiam — szintén közpénztárnak tekinti. (Márkus 13,386.) Ezen határozat számol az élet követelményeivel s a jogot helyes irányba fejleszti, ezzel szemben a központi járásbíróság határozata visszafejlődést jelent s éppen ezért az helyesnek és követendőnek nem tartható. *—d —r.*

II. Abból, hogy a magánvasúti alkalmazottak s esetleg a hitfelekezeti tanítók is közhivatalnokoknak tekinthetők, nem következik, hogy ezeknek pénztárai közpénztárak. A vasúti szolgálat közhivatalnokká tehet magánvasuti alkalmazottat is a funkció közérdekű jellegénél fogva, de a pénztár köz- vagy magánjellege csakis a fentartón fordulhat meg. A fentartóját tekintve tehát magánvasútnak és hitfelekezetnek nem közhivatalnokok által vezetett pénztára nem közpénztár. Az utalványozó hatóság alatt pedig egyszerűen hivatali felsőbbséget érteni, ami minden magánhivatalban is van, kissé merész magyarázat. A cikkben felhozott többi szempontot én is megszívlelendőnek tartom — az új végrehajtási törvény alkotásánál. *B. M.*

— **Uj könyvek.** 1. Háborús lakbérleti jog címmel dr. *Lenk* Hugó kir. járásbíró tollából hasznos füzet jelent meg 96 oldalnyi terjedelemben, amely rendszerbe foglalva népies alakban ismerteti a lakbérleti rendeleteknek tartalmát, kiegészítve a bérleti jog általános szabályaival és a háború alatt kifejlődött bírói gyakorlattal. A füzet ára 2 K. Kapható a szerzőnél Erzsébetfalván. — 2. A Jogállam könyvtárának harmadik füzeteként jelent meg dr. *Stern* István dolgozata a veszélyviselés kérdéséről a bérletnél és haszonbérletnél, amelyet a Jogállam júniusi füzetében tett közzé. Ára 1 K 50 f. Kapható IV., Haris-bazár 5. — 3. A betolakodók címmel dr. *Király* Ferenctől az Angyal szeminárium kiadványai közt (9. szám) igen érdekes füzet jelent meg, amely az ellenségtől teherbe ejtett nők problémájával foglalkozik a külföldi büntetőjog nézőpontjából. Gondos feldolgozása a törvényeknek és irodalomnak, amelyet külföldi szakférfiaknak a hozzájuk intézett kérdésre adott válaszai egészítenek ki. Ára 1 K 50 f. Politzer Zs. és fia bizománya. — 4. Az új egyenes adótörvények teljes anyagát tartalmazza az a 832 lapra terjedő vaskos kötet, amely dr. *Róth* Pál és dr. *Térfy* Gyula körültekintő, gondos szerkesztésével, a Magyar Törvények, a Franklin-Társulat zsebkiadásaiban megjelent. Nemcsak az adótörvények és a rájuk vonatkozó minden rendelet teljes szövegét közli a kötet, hanem kimerítő, szakszerű magyarázatokkal, példákkal és utalásokkal látja el a rendeleteket, amelyek mind a nagyközönséget, mind pedig a végrehajtásra hivatott személyzetet teljesen tájékoztatják a törvények gyakorlati alkalmazásáról. A hivatott szakerő magyarázatai az adófelügyelőségi személyzetnek és az adófelszólamlási bizottságoknak munkáját is nagyon megkönnyítik. A kötetet pontos mutatók egészítik ki. A gyüjtemény az eddigi hasonló vállalatok közt kétségkívül kimagasló helyet foglal el. Kiállítása a Franklin-Társulatnál megszokott erős papiron, tiszta nyomás, tartós kötés. Ára kötve 12 K.

KÜLFÖLD.

— **A magyar-német jogi közeledés** megteremtette első gyümölcseit. Polgári törvénykönyvünk javaslata, amellyel egy évtizedes előkészítő munkálatok alatt a német jogtudósok alig foglalkoztak és csak néhány véleményadásra felkért tekintély tanulmányozta behatóbban, most egyszerre a német jogászvilág érdeklődésének középpontjába került. Egyre-másra olvasunk a német szaklapokban cikkeket, hallunk előadásokról, amelyek javaslatunkkal foglalkoznak. Sőt, mind erőteljesebben fordul az érdeklődés magánjogi kodifikációnk multja és jelenleg érvényben levő magánjogunk felé is. Ennek az érdeklődésnek figyelemreméltó és örvendetes jelensége *Zehntbauer*, svájci professzor nemrég megjelent «Einführung in die neuere Geschichte des ungarischen Privatrechtes» című munkája, amelynek forrásidézeteiből kitűnik, hogy a szerző magyarul is megtanult, mert a csak magyar nyelven megjelent anyaggyüjtemény, indokolások és a vonatkozó főbb irodalom bő felhasználásával dolgozta fel tárgyát. Épen a Zehntbauer művében felhívott forrásoknak a javaslat tanulmányozása szempontjából való fontossága késztette *Klein Péter* königsbergi professzort a «Recht und Wirtschaft» folyóirat legutóbbi számában annak az óhajtásnak a kifejezésére, hogy javaslatunk anyaggyüjteménye, valamint a képviselőházi bizottság tárgyalásai és az ennek alapján megállapított szöveg mielőbb német nyelven is közzététessenek. Klein ezt az óhajtását különösen azzal indokolja, hogy Krückmann, Klein Ferenc és Zehntbauer által megpendített gondolat szerint a most készülő ma-

gyar polgári törvénykönyv képezhetné a megalkotandó középeurópai magánjogi kódex alapját és ennek a célnak érdekében is szükséges, hogy a javaslat eddigi előmunkálatai a német jogászközönségnek hozzáférhetővé tétessenek. Hivatkozik Klein Nagy Ferenc Berlinben tartott előadására is, amelyben kilátásba helyezte, hogy a magyar jogászság minden törekvést támogatni fog, amely a magyar jogi kultúrának a német és osztrák jogászokkal való megismertetésére irányul és utal arra, hogy ez az első kedvező alkalom ennek az igéretnek valóra váltására.

Ha úgy véljük is, hogy az egységes középeurópai magánjogi kódex megteremtésének gondolata ezidőszerint még a távoli jövő ködébe vész el, mégis helyeselnünk kell Klein professzor kezdeményezését a magyar jog megismerésének és javaslatunk intenzív tanulmányozásának előmozdítása érdekében. Kétségtelen, hogy az egész anyaggyüjtemény németre fordítása óriási munka, de ha az igazságügyi kormány tanulmányozza a kérdést, talán sikerül oly megoldást találni, amely ennek a nehézségnek elhárítására alkalmas. Mindenesetre sürgősen kívánatos volna a bizottsági szöveg német fordításban való közzététele, hogy a külföldi kritika a javaslat legújabb alakjával foglalkozhassék; ez a fordítás rövid idő alatt el is készülhetne, hiszen legnagyobb részében a második szöveg már közzétett fordítására támaszkodhatnék. Reméljük, hogy igazságügyi kormányunk a német jogászság értékes érdeklődését legalább ebben a részben mielőbb honorálni fogja. *Dr. R. J.*

— **A meghódított Szerbia** katonai főkormányzója 1917 január 19-én rendeletet bocsátott ki a csődönkívüli kényszeregyesség tárgyában. A szerb rendelet nagyjában és egészében az osztrák és a magyar rendelet nyomán készült, egyes kérdésekben azonban eltér mintaképeitől. Így pl. — szemben a magyar és az osztrák rendelettel — kereskedővel és kereskedelmi társasággal szemben az eljárás megindításának előfeltétele a fizetések megszüntetése. Nem ismeri a szerb rendelet az eljárás megindítását megelőző 60 napon belül végrehajtás útján szerzett külön kielégítési jogok automatikus megszünését. Az eljárást nem egyes bíró, hanem a bíróság hatáskörébe utalja. Nem tartalmaz határozott intézkedést arra nézve, hogy visszavonható-e az egyességi ajánlat, mert míg egyfelől az adósra és a garansokra nézve az egyességi ajánlatban vállalt kötelezettségeket kötelezőknek nyilvánítja, addig másfelől átveszi az osztrák rendelet ama fiktióját, amely szerint az adósnak a tárgyalásról való indokolatlan elmaradása az ajánlat visszavételét jelenti. A minimális kvótát a szerb rendelet semminő vonatkozásban nem ismeri. Egyéb részeiben a szerb rendelet túlnyomóan a magyar rendelet intézkedéseit fogadta el, különösen a szavazási joggal összefüggő kérdésekben. A felfolyamodás szintén a magyar rendelet szerint nyert szabályozást és elintézése a katonai főkormányzó hatáskörébe tartozik.

— **A nemzetközi büntetőjog egy nehéz kérdésében** kell a német hadsereg által megszállott orosz területen működő varsói «Obergericht»-nek döntenie. Az eset, melyet Justizrath Dr. Mamroth a Berliner Tagblatt 1917 május 9-iki számában részletesen ismertet, az, hogy a varsói császári járásbíróság egy fiatal diákot, aki 1917. évi február hó 3-án Varsóban egy szinésznőt meggyilkolt és kirabolt, halálra ítélt. Az elítélt sem a tett elkövetésekor, sem az ítélethozatalkor még nem töltötte be 18-ik életévét. Az 1903 március 22-iki azon büntetőtörvény, mely a genfi konvenció, illetve a megszállott területekre nézve kibocsájtott, 1916. évi november hó 18-án kelt német büntetőjogi rendtartás szerint a megszállott területek bíróságai által a német rendeletben foglalt eltérésekkel alkalmazandó, a rablógyilkosságot egyáltalán nem bünteti halállal, ellenben az említett német rendtartás gyilkosság esetén is megengedi a halálbüntetés alkalmazását. Viszont *német* jog szerint gyilkossággal terhelt egyén csak akkor ítélhető halálra, ha a tett elkövetésekor 18-ik életévét már betöltötte. Másoldalról azokban az egyéb esetekben, amelyekben az orosz büntetőtörvény a halálbüntetés alkalmazását megengedi, e törvény 55. §-a értelmében 17 év a korhatár. Kérdés már most, hogy ez a korhatár irányadó-e pusztán a német rendtartás által halállal sujtott bűncselekmény esetében is, miután ez a rendtartás az orosz büntetőtörvény 55. §-át e részben nem helyezte kifejezetten hatályon kívül? (Igenlő választ adott erre a kérdésre az elsőbíróság.) Vagy pedig a 17 éves vádlottal szemben egyáltalán nem lehetett volna halálos ítéletet hozni, mert cselekményére csak a német rendtartás szabott halálbüntetést és német jog szerint 18 év a halálbüntetés korhatára! Komplikálja a kérdést még az is, hogy néhány nappal a halálos ítélet meghozatala előtt az orosz ideiglenes kormány az egész Oroszbirodalom területére nézve a halálbüntetést általában eltörölte. — *h* —

— **A háborús uzsoranyereség** elkobzásáról szóló törvényjavaslat és indokolása jelent meg a D. J. Z. júniusi számában *Blume* tübingai professzor tollából. A javaslat szószerinti fordításban következőkép hangzik:

1. Aki illetéktelen (übermässig) nyereségre tett szert azáltal, hogy közszükségleti tárgyak, különösen élelmiszer, takarmány, fűtő- és világítóanyagok vagy hadiszükségleti cikkek szállítására vonatkozó szerződést előkészített, közvetített vagy kötött, amennyiben annál az államnak és a népnek háborús helyzetét nyerészkedési vágyból kihasználta, az illetéktelen nyereséget, mint jogtalan gazdagodást a birodalmi kincstárnak kiszolgáltatni köteles.

Hogy a nyereség illetéktelen-e, azt az összes figyelembe jövő körülmények mérlegelésével kell megállapítani. A tőkekamat, a költségek és a munka méltányos ellenértékén felül számításba kell venni e kockázat megfelelő díját is.

A törvényes maximális árak túllépésével elért nyereséget mindenkor illetéktelennek kell tekinteni. Ép így a tisztességtelen árdrágító mesterkedéssel, különösen a lánckereskedéssel elért nyereséget.

2. Ha a sértettnek igénye volt a nyereségre, úgy igényét a nyereség elkobzása után a birodalom ellen érvényesítheti, de az elkobzott összeg 50%-a a birodalomé marad. Ha a nyereség elkobzása óta hat hó telt el, az igény nem érvényesíthető.

3. Ezek a rendelkezések a háború kitörése óta elért minden nyereségre alkalmazást nyernek, amennyiben az a megállapított feltételeknek megfelel.

4. A keresetre annak a törvényszéknek a kereskedelmi tanácsa illetékes, amelynek kerületében az alperes lakik.

Blume javaslatára legközelebb még visszatérünk.

— **Török jogi lapok.** Törökországban, amely újabban erélyes reformokkal igyekszik az egyházi és világi igazságszolgáltatás szabatos elkülönítésére s egyszersmind a világi bíráskodás modernizálására, ezt a célt a napi sajtón kívül szaklapok is szolgálják. Ezidőszerint a következő jogi szaklapok jelennek meg: az igazságügyminisztérium adja ki a Dseride-i-mehakim-i-adlié-t (A rendes bíróságok lapja), az ügyvédi érdekeket a Muhami (Az ügyvéd) szolgálja, amelyet a konstantinápolyi kamara bocsát közre. Hukuk medsmuasszi (Jogi folyóirat) címmel kéthetenként megjelenő szaklap szerkesztője Szeid Hasim Bey egyetemi tanár, aki hathatósan küzd a seriátjog (egyházi jog) megszorításáért.

— **«Középeurópai jogegységesítés»** cím alatt értekezik *Mayr Robert* a prágai egyetem tanára a Berliner Tagblattban (1917. évi 216. szám). Konkluziói: eredmény csak a forgalmi jog terén remélhető, törvényhozási intézkedésektől egyelőre hasznon nem várható, jogászi központok létesítendők a mozgalom támogatására, gyüjtsük az adatokat és végeredményben figyeljük a megfigyelések eredményeit. A jogegységesítést «a néplélek megnyilvánulásától» várja Mayr. Ismét egy vélemény, amely a «juste milieu» keresése közben nem veszi észre, hogy a középszerűség, a semmitmondás vizenyős ingoványaiban rekedt meg. *A*

Gyakorlott ügyvédjelöltet vagy helyettest keres azonnali belépésre dr. Lukács Géza ügyvéd, Ungvár. 15798

Keresek mielőbbi belépésre hadmentes fiatalabb ügyvédet, vagy teljes tárgyalási jogosultsággal bíró jelöltet alapos elméleti és gyakorlati tudással. Ma szokásosnál nagyobb fizetést, jelentékeny remunerációkat, magas kiszállási díjakat és évi négyheti szabadságot adok. Ajánlatokban tessék információ céljaira megfelelő címeket is közölni. Dr. Róth Ottó ügyvéd, Temesvár. 15750

Egy jómenetelű ügyvédi iroda közjegyzői kinevezés miatt átadó. Cím Glück ügyvéd, Kisjenő, Arad megye. 157

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 24. szám. Budapest, 1917 junius 17.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

Jog és kötelesség egymást kiegészítő fogalmak. Aki a jogért küzd, az állampolgári kötelességeit is teljesítse. Ezek közt ma első helyen áll a hadikölcsön sikerének előmozdítása!

TARTALOM. *Dr. Kéri Miklós* kir. ítélőtáblai bíró: A házassági jog reformja. — *Dr. Klein Ede* szepsii ügyvéd: Turpis causa. — *Dr. Sömjén Géza* budapesti ügyvéd: Référé a magyar háborús jogban. — *Dr. Szladits Károly* egyetemi tanár: Törvénykezési szemle. I. A 84. sz. T. Ü. II. alkalmazása. II. Utólagos érdemetlenség végrendelettel rendelt haszonélvezetre. — Szemle.

Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

A házassági jog reformja.

A polgári törvénykönyv javaslata a családi jognak legfontosabb anyagával, a házasság megkötésével, valamint a házasság megszűnésével nem egy fejezetben, hanem csakis egy törvényszakaszban végez. A javaslatnak 20. §-a szerint ugyanis «az eljegyzést, a házasságkötést és a házasság megszűnését külön törvény szabályozza».

Mindannyian tudjuk, hogy a külön törvény, melyre a javaslat utal, az 1894 : XXXI. tc. és tudjuk azt is, hogy a javaslatnak, valamint az ezt megelőző tervezeteknek készítői miért húzódoztak attól, hogy az 1894 : XXXI. tc.-be felvett magánjogi részalkotást a polgári törvénykönyvbe átültessék és ekként egy teljes magánjogi törvénymű szerves alkotó részévé tegyék, jóllehet bizonyára maguk is érezték, hogy egy polgári törvénykönyvből, mint egységes műből a házasságkötésre és a házasság megszűnésére vonatkozó joganyagnak hiányozni nem volna szabad. Kérdés tehát, hogy van-e alapja annak a félelemnek, hogy akkor, amikor a polgári törvénykönyv javaslatát az országgyűlés tárgyalás alá fogja venni, az 1894 : XXXI. tc. átültetése kapcsán *az egyházpolitikai harcok kiújulhatnának?*

Azt hiszem, hogy ennek az aggodalomnak ma már alapja nincsen. Mindenekelőtt bizonyos az, hogy a mostani országgyűlés, melynek képviselőházában ilyen aggodalomra okot szolgáltató irányzatról netalán szó lehetne, a polgári törvénykönyv javaslatával az 1915 : XIV. tc. értelmében már nem foglalkozhatik. Abban pedig talán senki sem kételkedik, hogy az új választói törvény oly képviselőházat fog adni az országnak, amely a gazdasági és szociális átalakulásoknak méltó és hű exponense leend. Bízunk benne, hogy ilyen házban a törvényhozás munkáját egyházpolitikai vitáktól félteni nem lesz szükséges. Erről gondoskodni fog az új törvényhozói nemzedék józansága és szociális ízlése.

Minden félreértés elhárítása végett előrebocsátom, hogy a házasság megkötésének és megszűnésének jogát nemcsak a törvényalkotási esztétika szempontjából nélkülözném leendő polgári törvénykönyvünkből, hanem főleg azért, mert az 1894 : XXXI. tc.-kel két évtizeden át hivatásszerűen foglalkozva, az a meggyőződés érlelődött meg bennem, hogy házassági jogunknak nem egy része revizióra, sőt alább megbeszélendő részében teljes átépítésre szorul.

E munka elől a javaslat 20. §-a segélyével kitérni nem szabad.

Hogy számot adhassak arról, hogy a reviziót és átépítést hol és miért tartom szükségesnek, egy megállapítással kell kezdenem.

Jelenleg érvényben lévő házassági jogunk a korábbi jogállapottal szemben kétségtelenül egy hatalmas lépést tett a házasság jogintézményének szocializálása felé. A házasságot a jus divinum köréből a polgári kötés alapzatára helyezte és ezzel végleg lerontotta azokat a választófalakat, melyek a házassági jogegyenlőségnek útjában állottak, midőn törvénnyé tette, hogy Magyarországon a házasság megkötésének és megszűnésének joga mindenki részére egyenlő.

Az 1894 : XXXI. tc.-nek ehhez az alapgondolatához hozzányúlni nem szabad. Ezért az alapgondolatért a magyar nép géniusza egy évtizedekig tartott küzdelmet folytatott és amit elért, az oly közkincse a nemzetnek, melyről lemondani többé soha sem fog.

Más kérdés azonban az, hogy a megingathatatlan alapon felépített házassági jogunk magát az intézményt úgy szolgálja-e, ahogy ezt a társadalomnak a házasság jogintézményéhez fűzött etikai és eugenetikai igényei megkívánják.

Közismert dolog, hogy házassági jogunk úgy a házasság megkötésének, mint pedig megszűnésének szabályozásánál azokhoz az elvekhez símul, melyeket a megalkotásakor még készülőben lévő német polgári törvénykönyv Entwurf-ja vallott magáénak. Habár a házassági törvényünknél későbben törvénnyé lett Bürgerliches Gesetzbuch, a mi törvényünk megalkotásának idejében még tárgyalás alatt lévő Entwurf határozmányaitól némileg eltért, mégis a házasság megkötésének és megszűnésének szabályai úgy az Entwurfnak, valamint a mi házassági jogunknak idevonatkozó szabályaival lényegileg egyező (B. G. II. könyv. 1. fej., 2. és 7. cím). A dolog természetében rejlik tehát, hogy azok a hatások, amelyeket a házassági törvény úgy nálunk, mint pedig a német birodalomben szükségszerűen kiváltott, ugyanazokat a társadalmi jelenségeket tárják fel úgy ott, mint nálunk is. Ezek a jelenségek elég erős elégedetlenség tüneteit mutatják. E tekintetben nem elég a jogalkalmazás hivatott tényezőire — bírákra és ügyvédekre — hivatkozni. De ha a társadalom elégedetlenségének egy oly hivatásos szószólója van, mint Ellen Key *Die Frauenbewegung* című művében, úgy azt hiszem bővebb bizonyítási anyagot szolgáltatni nem kell. Ellen Key jelzett művében (I. köt., 13. old.) ekként nyilatkozik: Nichts wäre oberflächlicher, als die wirkliche Stellung der Frau bei irgendeinem bestimmten Volke nur nach dem zu beurteilen, was man von seinen Gesetzen weiss. Das ist, als wollte man in einigen Jahrhunderten den tatsächlichen jetzigen Zustand der europäischen modernen Frau mit Hinweis *auf unsere jetzt geltenden elenden Ehegesetze beurteilen.*

De hát miben rejlik az elégedetlenség oka, vagyis mily ponton tartja a társadalom most érvényes házassági jogunkat érdekeibe ütközőnek, tehát antiszociálisnak?

A helyes feleletet akkor kapjuk meg, ha a házasságban nem a kánonjogi doktrinához való símulást keressük, hanem az eugenetikának szociálpolitikai eszközét látjuk.

Ebből a nézőpontból pedig azt kell kutatni, hogy házassági jogunk kellő biztosítékot nyujt-e arra, hogy a társadalom ép és szép tagokból alakulhasson és hogy csenevész tagoktól mentessé legyen. A Házassági Törvény 7., 11., 14., 15., és 17. §-ai a most jelzett cél biztosítására csak részben alkalmasak és a legfonto-

sabb házassági akadályról, a házasulóknak az utódok testi és szellemi fejlődésére oly vészthozó *betegségeiről*, melyeknek felsorolását az orvosokra kell bízni, prohibitív módon nem intézkedik. Hogy ezen a téren Házassági Jogunk II. fejezete kiegészítésére szorul, ez a köztudatnak oly kívánsága, mely elől elzárkózni nem szabad.

Ámde ez a kérdésnek csak egyik oldala.

A másik sokkal komorabb jelenségeket tár elénk. Mert ha igaz az, hogy egészséges utódok csak egészséges szülőktől származhatnak, úgy nem kevésbé igaz az is, hogy utódokról nem lehet szó ott, hol hiányzik az akarat a szülői hivatásra, vagyis arra, amit a német eugenetika «harmonische Betätigung der Gattenpflichten»-nek nevez. Mihelyt a házasfelek közt megszűnik a házastársi szeretet és ragaszkodás, megszűnik a házassági kapocsnak úgy etikai, mint eugenetikai jelentősége is és ekkor a jó törvény az, mely az ily házasságnak gyors megszüntetését teszi lehetővé.

Vajjon ennek a követelménynek a mi törvényünk köztudat szerint megfelel-e?

Hogy a házasság törvényeink értelmében felbontható legyen, ez legalább egyoldalú vétkességet tételez fel, azoknak a bontó okoknak megállapításával, melyek a Házassági Törvény 76—79. és 80. §-ában vannak felsorolva. Ha tehát a házasság oly okból válik a házasfelekre elviselhetetlenné, melyet az idézett §-ok egyike sem ölel fel, ez esetben ez a házasság mint egy életfogytiglani rabszíj fűzi össze a gyűlölséggel telt úgynevezett hitveseket. Ámde vannak a házaséletben elválasztó vonatkozások, melyeket egy vétségi meghatározásba foglalni nem lehet, még azzal a konstrukcióval sem, melyet a H. T. 80. §. *a)* pontja a legszabadabb magyarázat mellett nyújthat; mert hiszen hiába hivatkozik például az értelmiség magas fokán álló nő vagy férfi arra, hogy ízlésben és műveltségben mélyen alatta álló házastársa őt művészi vagy tudományos tevékenységében stb. teljesen megbénítja; hiába hivatkozik arra, hogy a legmélységesebb gyűlöletet kifejező szótlanság vagy a külvilág előtt teljesen észrevehetetlen lelkiknínzások és megalázások teszik az együttélést lehetetlenné: ma nincs bíró, ki ezekben a tanúk és más bizonyító eszközök hiányában tényként meg nem állapítható jelenségekben akár az egyik, akár a másik fél terhére vétkességet állapíthatna meg. A felek végre is, közös megegyezéssel ***vállalják magukra valamely vétkes cselekmény látszatát,*** hogy így szabadulhassanak egymástól. Tudvalevőleg erre in fraudem legis azt a bontó okot használják fel, mellyel leghamarabb célt érhetnek, nálunk pl. a H. T. 77. §-át, mely 10 évi átlagot véve, összes bontó pereink 88%-ában szerepel bontó ok gyanánt.

Ha e tapasztalatból levonjuk a következtetést, meg kell állapítani, hogy a merev vétkességi elv nem gyökerezik a társadalom jogtudatának és igazságérzetének talajában, hanem ez a jogtudat és igazságérzet azt a követelést támasztja, hogy a házasság ***a felek közös megegyezésével is felbontható legyen.*** Csak így érhetjük el azt, hogy a bíró, ha az élet elől elzárkózni nem akar, ne legyen kénytelen a törvény értelmét oly erőszakos módon kiforgatni, mint ezt a Kúria tette P. III. 3240/1913. számú ítéletében (lásd Magánjogi Döntvénytár VIII. köt., 252. lap). És csak így érhetjük el, hogy becsületes emberek a törvény megbecsülésével, nem pedig annak kigúnyolásával és kijátszásával szabadulhassanak oly köteléktől, mely őket a házasság valóságos célja elérésében minden szociális és eugenetikai tekintetnek súlyos sérelmével megakadályozza.

Hogy ez az állapot megszűnjék s hogy ne legyen szó többé társadalomellenes házassági jogról, ne mulasszuk el azt, hogy házassági jogunkat a Polgári Törvénykönyvbe átültetve, ezt abban a szellemben fejlesszük tovább, melyet a társadalom jelöl ki részünkre jogkövetelő irányításával. *Dr. Kéri Miklós.*

Turpis causa.

— A bizottsági szöveg 1510. §-ához. —

A jogrend meggátolhatja, hogy erkölcstelen jogviszonyok jogérvényesen keletkezzenek. «Erkölcstelen tartalmú vagy a közrendbe ütköző szerződés semmis.» «Törvényes tilalomba ütköző szerződés, amennyiben a törvény mást nem rendel, semmis.» I. T. 955., 956. §. Azonos H. T. 746., 747. §. és J. 748., 749. §. Ugyanily rendelkezéseket tartalmaz a B. G. B. 134. és 138. §-a «Ein Rechtsgeschäft, das gegen die guten Sitten verstösst, ist nichtig». «Ein Rechtsgeschäft, das gegen ein gesetzliches Verbot verstösst, ist nichtig, wenn sich nicht aus dem Gesetz ein Anderes ergibt.» Semmis tehát az egész jogügylet. És a semmis jogügyletből sem jogok, sem kötelezettségek nem keletkeznek.

Mi történik azonban, ha semmis jogügyletből kifolyólag a fél mégis teljesített. Akkor a teljesítés nem eo ipso érvénytelen és semmis, hanem különféle alakulatok létesülhetnek és különféle szabályozások képzelhetők.

A római jog különbséget tesz egyoldalú és kétoldalú turpitudo közt. Ha a turpitudo *csak* a teljesítés elfogadója részéről forgott fen, akkor a nem hibás fél a szolgáltatást visszakövetelhette. Bilaterális turpido esetén azonban axiomatikus szigorral érvényesült a szabály. «Melior est causa possidentis» és «cessat repetitio». A visszakövetelés abszolute ki volt zárva. Evidens tévedésen alapul dr. Schuster Rudolf kijelentése (Jogt. Közl. 1916. 25. sz.) «hogy azt a jogszabályt ki állította fel, nem tudjuk, a római jogban ennek a szabálynak a forrását nem találjuk» (amire különben már dr. Schwartz Izidor is rámutatott) (Jogt. Közl. 1916. 27. sz.). Forrásaink arra gyökeresen rácáfolnak. Azt tanítja Paulus l. 3. D. de cond. ob turp. caus. (12·5). «Ubi autem et dantis, et accipientis turpitudo versatur, non posse repeti dicimus, veluti si pecunia detur, ut male indicetur.» Ulpianus — még pedig utalással Sabinus és Pegasusra l. 4. pr. ibidem. «Idem, si ob stuprum datum sit, vel si quis in adulterio deprehensus redemerit se: cessat enim repetitio» és §. 1. ibidem: «Item si dederit fur, ne proderetur, quoniam utrius que turpitudo versatur, cessat repetitio». Továbbá Paulus l. 8. ibidem: «Si ob turpem causam promiseris Titio, quamvis, si petet, exceptione doli mali vel in factum summovere eum possis tamen, si solveris, non posse te repetere: quoniam sublata proxima causa stipulationis, quae propter exeptionen inanis esset pristina causa, id est turpitudo supperesset. Porro autem si et dantis, et accipientis turpis causa sit, possessorem potiorem esset ideo repetitionem cessare, ***tametsi ex stipulatione solutum est***». V. ö. Codex 1., 2., 5. C. de cond. ob turp. caus. (4., 7.). Legérdekesebben illusztrálja az egyoldalú ~~és két~~oldalú turpitudo közt fenforgó viszonyt a l. 4. §. 2. és 3. §. D. de cond. turp. caus. (12., 5.).

§. 2. Quoties autem solius accipientis turpitudo versatur, Celsus ait, repeti posse: veluti si tibi dedero, ne mihi iniuriam facias.

Ellenben §. 3. Sed quod meretrici datur, repeti non potest, ut Labeo et Marcellus scribunt: sed nova ratione, non ea quod utriusque turpitudo versatur, sed solius dantis: illam enin turpiter facere, *quod sit* meretrix, non turpiter accipere, *quum sit* meretrix.

Itt azt fejtegeti Ulpianus, már Labeo és Marcellus kijelentette volt, hogy a meretrix-nek adott pénz vissza nem követelhető.

Ezt a döntést érdemben Ulpianus is magáévá teszi, de helyteleníti Labeo és Marcellus indokolását.

Ugyanis nem azért nem követelhető a pénz vissza, mivel bilaterális turpitudo forogna fen, hanem mivel éppen ellenkezőleg itt csak egyoldalú turpitudo látszik, még pedig kizárólag az leledzik turpitudóban, ki a pénzt adta.

Azért «repeti non potest».

Hiszen *ő maga és csakis ő maga* a turpis fél.

A római jog álláspontján van állandó joggyakorlatunk.

Legplasztikusabban domborítja ki ezt az elvet az 1900. G. 443. sz. 1900 november 29-én kelt kúriai ítélet: «Minthogy pedig ezek szerint a követelés törvényileg tiltott jogügyleten alapszik, s minthogy továbbá állandó joggyakorlat, hogy akkor, midőn mindenik fél ellenében fenforog, a törvénybe ütköző tilalom sem az adott szolgáltatás visszaadása, sem az igért szolgáltatás teljesítése bírói úton nem követelhető s az ily megegyezésből származó igények sem egy, sem más irányban bírói oltalomra nem számíthatnak s ezen mit sem változtat az, hogy felperesek követeléséről az *A)* alatti nyilatkozat kiállíttatott, mivel az ebben foglalt kötelezettség jogalapja tiltott megállapodásból keletkezett s azt jogérvényessé az a körülmény, hogy arról okirat lett kiállítva, nem teszi, s így miután az *A)* alattiból érvényes kötelem nem származik, az annak kiállítására vonatkozó körülmények merőben közömbösek, ennélfogva nem forog fen annak okszerű szüksége, hogy az erre vonatkozó tényállás megállapítása ellen fel-

hozott felperesi panasz felülvizsgálat tárgyává tétessék. Gottl VI. kötet 236. és köv. l. A B. G. B. tágít egyet e merev álláspontón.

Ha a szolgáltatás kötelezettség vállalásából állott és e kötelezettség még nem teljesíttetett, akkor megengedi a szintén turpisságban leledző félnek a kötelezettséget megállapító okirat visszakövetelését. Ha azonban a teljesítés már megtörtént, akkor a római joggal egyezően a szolgáltatás vissza nem követelhető, «possesorem potiorem esse», et ideo «repetitiorem cessare», tametsi ex stipulatione solutum est», l. 8. cit.

B. G. B. §. 817. «War der Zweck einer Leistung in der Art bestimmt, dass der Empfänger durch die Annahme gegen ein gesetzliches Verbot oder gegen die guten Sitten verstossen hat, so ist der Empfänger zur Herausgabe verpflichtet. Die Rückforderung ist ausgeschlossen, wenn den Leistenden gleichfalls ein solcher Verstoss zur Last fällt, es sei denn, dass die Leistung in der Eingehung einer Verbindlichkeit bestand, das zur Erfüllung einer solchen Verbindlichkeit Geleistete kann nicht zurückgefordert werden».

A dr. Schuster felhívta esetben tehát a B. G. B. szerint felperes visszakövetelhetné a 3000 K-nyi váltót.

Ezt az álláspontot fogadja el az I. T. 1769. §-a. «Arra való tekintet nélkül, hogy a célzott eredmény bekövetkezett-e vagy sem, visszakövetelhető a szolgáltatás, ha a másik fél annak elfogadása által törvényes tilalom vagy a jó erkölcsök ellen vétett.

A visszakövetelés ki van zárva, ha azt, aki a szolgáltatást teljesítette, hasonló hiba terheli, kivéve, ha a szolgáltatás kötelezettség elvállalásában állott. Az ily kötelezettség teljesítésére tett szolgáltatás vissza nem követelhető.»

A II. T. 1508. §-a azonban visszatér a római jog és magyar joggyakorlat intransigens álláspontjához. «Oly szolgáltatást, amelynek elfogadása által a másik fél a törvény tilalma, a közrend vagy a jó erkölcsök ellen vétett, vissza lehet követelni, hacsak a visszakövetelő fél a teljesítés által ugyanily vétséget nem követett el.»

A képviselőház által kiküldött külön bizottság álláspontja az, hogy szintén distinguál egyoldalú és kétoldalú turpitudo közt. Előbbi esetben feltétlen joga van a hibátlan félnek a teljesítést visszakövetelni.

Bilaterális turpitudo esetén jogosítva van a fél a kötelezettséget vállaló okiratot (kötelezvény, váltót stb.) — de csak a szolgáltatás teljesítése előtt — visszakövetelni.

Az újítás azonban abban áll, hogy a teljesített szolgáltatást is visszakövetelheti, ha az eset körülményeire való tekintettel a méltányosság azt megkívánja.

J. 1510. §. Oly szolgáltatást, amelynek elfogadása által a másik fél a törvény tilalma, a közrend vagy a jó erkölcsök ellen vétett, vissza lehet követelni.

Ha a szolgaltatást teljesítő fél a teljesítés által hasonló vétséget követett el, visszakövetelésnek csak annyiban van helye, amennyiben azt az eset körülményeire való tekintettel a méltányosság megkívánja. E korlátozás nem áll, ha a visszakövetelt szolgáltatás kötelezettségvállaló nyilatkozat: de áll az ilyen nyilatkozat alapján teljesített szolgáltatás tekintetében.

E merész újításhoz csak azt a megjegyzést kívánom fűzni, hogy a törvényhozó ügyesen megkönnyítette a maga feladatát, amennyiben annak terhét jobbára a bíróságra áthárította.

Kérdés azonban, kívánatos-e, hogy a magyar bíró arra legyen kárhoztatva, hogy az erkölcsi eltévelygések útvesztőiben felderítő szolgálatokat teljesítsen.

Félő, hogy a jövendőbeli Fabinyi-Gottl iguori Alfonst megcsúfoló kazuisztikát fog feltüntetni.

Ha azonban magasabb méltányossági tekintetekből (hiszen manapság nem a jog, hanem a méltányosság a tromf) az 1510. (Hedeman szerint királyi) §. rendelkezésébe beletörődünk, nem lehet belenyugodni ennek egyenesen hibás szövegezésébe.

«Oly szolgáltatást, melynek elfogadása által a másik fél a törvény ellen vétett, vissza lehet követelni.

Ez ferdén van gondolva, fonákul kifejezve.

Nézzük a gyakorlati illusztrációt.

A. kizsarol B.-től 3000 K-t. Akkor a nem hibás B., a hibás zsaroló A.-tól a 3000 K-t visszakövetelheti. Ez szent igaz, ahhoz szó sem fér. És ez az eset lebegett a J. szerkesztőinek szeme előtt, ez volt a «törvényhozói» akarat, melyet megvalósítani kívánt. És most mit mond a szöveg?

Símuljunk teljesen a J. szövegéhez. Oly szolgáltatást (3000 K-t), melynek elfogadása által a másik fél, tehát a B. vétett a törvény ellen, vissza lehet követelni.

Hiszen épen fordítva áll a dolog, a törvényhozó intenciója szerint B. csak akkor követelheti vissza a 3000 K-t, ha ő *nem* vétett a törvény, közrend és erkölcs ellen, hanem *csakis* A. a zsaroló, ki a 3000 K-t B-től «elfogadta», illetve kizsarolta.

És ugyanazt akarta a törvényhozó is mondani. Csakhogy elvéti a kifejezést és evidenter mást mond, mint amit mondani akar.

Iskolapéldája a törvényhozói akarat és nyilvánítása közötti discrepantiának!

Még a tévedés csiráját is ki lehet mutatni.

Az I. T. 1769. §-a még hibátlanul tartalmazza a szabályt a B. G. B. 817. §-a nyomán. «Visszakövetelhető a szolgáltatás, ha *a másik fél annak elfogadása* által törvényes tilalom vagy a jó erkölcsök ellen vétett.»

Itt az antithesis egyik ága B., a hibátlan visszakövetelő, másik ága, «*a másik fél*» pedig az, ki a zsarolt összeget elfogadta. B. visszakövetelheti a 3000 K-t, mivel csak *a másik fél*, A. vétett a törvény ellen a 3000 K elfogadása, kizsarolása által. Azt mondja tehát a szöveg, egyoldalú turpitudo esetén a vétlen fél visszakövetelheti a szolgáltatást. Látszólag ugyanazt mondja a II. T. 1508. §-a. «Oly szolgáltatást, amelynek elfogadása által a másik fél a törvény tilalma (stb.) ellen vétett, vissza lehet követelni.» Csakhogy itt a szórend megváltoztatása az antithesist felborította. Az antithesis egyik ága itt az elfogadó, másik ága, a másik fél az, ki a pénzt adta, ki meg lett zsarolva. Azt mondja tehát voltaképp a II. T. szövege, hogy B. csak akkor követelheti vissza a kizsarolt 3000 K-t, ha ő, vagyis B. is vétett a törvény, közrend vagy a jó erkölcsök ellen. A rendelkezés tehát nyilvánvalóan teljesen perplex. És e perplex-szöveg a felfordított szórend- és antithesissel ment át szóról szóra a J. 1510. §-ának 1. bekezdésébe. «Oly szolgáltatást, amelynek *elfogadása által a másik fél* a törvény tilalma, a közrend vagy a jó erkölcsök ellen vétett, vissza lehet követelni.»

Aggályos az 1510. §-a 2. bekezdésében a «vétség» kifejezés. Nem helyeselhető eljárás, ha egy eminens jogi kódexben, mondhatni «a jogi kódexben» oly közhasználatú jogi műkifejezés, mint a «vétség» nem jogtechnikai, hanem közönséges vulgär értelemben használtatik.

Ezáltal tápot nyerhet a balhit, hogy a rendelkezés csakis «vétség» esetén nyerhet alkalmazást, bűntettnél és kihágásnál ellenben nem. Ez is a II. T. 1508. §-ából lett átvéve, míg az I. T. 1769. §-a e botlást kikerüli, a «Verstoss» mintájára «hibát» használva.

A J. 1510. §-a tehát azt akarja mondani, egyoldalú turpitudo esetén a hibátlan fél visszakövetelheti a szolgáltatást.

Kétoldalú turpitudo esetén különbséget kell tenni, ha a visszakövetelt szolgáltatás kötelezettséget vállaló nyilatkozat (kötelezvény, váltó stb.), akkor az feltétlenül visszakövetelhető; ha azonban ily nyilatkozat alapján már teljesíttetett szolgáltatás, akkor visszakövetelésnek csak annyiban van helye, amennyiben ezt az eset körülményeire való tekintettel a méltányosság megkívánja.

Miután kétoldalú turpitudonál a teljesített szolgáltatás is méltányosságból visszakövetelhető, felmerül a kérdés, nem lehetne-e szabályt kötelezettséget vállaló nyilatkozatra is alkalmazni, úgy hogy ily nyilatkozat is csak méltányosságból és nem feltétlenül legyen visszakövetelhető?

A német jog vonatkozó rendelkezésének van értelme.

Miután a már teljesített szolgáltatás *egyáltalán* vissza *nem* követelhető, vívmányszámba megy már az az újítás is, hogy legalább a kötelezettséget vállaló nyilatkozat legyen visszakövetelhető.

A J. alapján azonban nem létezik elfogadható jog, miért legyen feltétlenül visszakövetelhető a kötelezettséget vállaló nyilatkozat és mért ne legyen alkalmazható erre az esetre is az általános szabály, hogy az is csak méltányosság okából legyen visszakövetelhető. Hiszen a J. azzal csak a naivitást sujtja, a raffinált idejében fog a beváltásról gondoskodni.

Ha ez helyeslésre talál, akkor a J. 1510. §-a igen egyszerűen szövegezhető, miáltal az esetben «nem áll», de «áll» is mellőzhető.

A szolgáltatást vissza lehet követelni attól, ki annak elfogadása által a törvény tilalma, a közrend vagy a jó erkölcsök ellen vétett.

Ha a másik fél hasonlóan vétett, a visszakövetelésnek csak annyiban van helye, amennyiben azt az eset körülményeire való tekintettel a méltányosság megkívánja.

Sőt «az eset körülményeire való tekintettel» is mint semmitmondó frázis bátran kihagyható. *Dr. Klein Ede.*

Référé a magyar háborús jogban.

A háborús jogalkotásnak, mint minden rossznak, megvan a maga jó oldala is. Az 1912 : LXIII. tc. 16. §-a, mely megengedi, hogy a minisztérium úgy az anyagi, mint az alaki jog körébe vágó rendkívüli intézkedéseket tehessen és evégből a fenálló törvényektől eltérő rendelkezéseket is állapítson meg, bizonyos tekintetben könnyűkezűvé tette a kormányt és abba a helyzetbe juttatta, hogy túltéve magát a törvényalkotás nehézségein, megoldjon régen vitás jogkérdéseket és megvalósítson régen vajudó reformokat. A moratóriumos rendeletekben igen sok vitás magánjogi kérdés lelt megoldásra és az igazságügyi kormány többi háborús rendeleteinek majdnem mindegyikében találunk oly intézkedéseket, melyeknek létjogosultsága és sürgőssége normális viszonyok közt ép oly mértékben áll fen, mint a háborúban.

A háború tette lehetővé, hogy a kormány «az eltartásra jogosult családtagok és a házasságon kívül született gyermekek fokozottabb magánjogi védelméről» szóló 3982/1916. M. E. sz. rendeletet kibocsássa és ebben egyes, az anyagi és alaki jog körébe vágó oly reformokat valósítson meg, melyek a gyakorlat embereinek már régi posztulátumai és melyekről a normális viszonyok helyreálltával sem szívesen mondanánk le.

Uj anyagi jogi intézkedést a rendeletnek voltaképen csak 2. §-a tartalmaz, amennyiben a házasságon kívül született gyermek anyjának a születéssel járó költségek és a terhesség és szülés következtében felmerülő egyéb, elkerülhetetlenül szükséges kiadások követeléséhez is jogot ad azzal szemben, akit a gyermek eltartásának kötelezettsége terhel.

Az alaki jogba vágó intézkedései a rendeletnek felidézik azt a régen folyó, utóbbi időben kissé elcsendesült vitát, mely a «*référé*» jelszava alatt már sokszor foglalkoztatta jogászainkat.

Az 1911. évi országos jogászgyűlés elé kitűzött kérdések egyike ez volt: «Kívánatos-e, hogy törvényszéki ügyekben a francia référéhez hasonló sürgősségi eljárás honosíttassék meg?» A jogászgyűlés negyedik szakosztálya Magyary Géza indítványára halasztó határozatot hozott és kimondotta, hogy a kérdés tárgyalását egy későbbi jogászgyűlésnek tartja fen. A teljes ülés azonban megszívlelve különösen *Fodor Ármin* és néhai *Nagy Dezső* beható érveléseit, a szakosztály indítványával szemben a kisebbségét fogadta el és kimondotta, hogy «polgári törvénykezésünkben egy olyan eljárás meghonosítását és szabályozását tartja kívánatosnak, amelynek segélyével a bíróság a veszélyeztetett vitás jogigény biztosítása tekintetében szükséges ideiglenes intézkedéseket a fenforgó szükséghez képest sürgősen megtehesse».* A viták során az a vélemény alakult ki, hogy ezt a reformot a megalkotandó új Végrehajtási Novellának kell fentartani, mert az akkor már törvényerővel bírt, bár még életbe nem lépett polgári perrendtartás a peres eljárás keretébe tartozó «sürgősségi» intézkedéseket amúgy is megvalósította. Már ezen vitákból, melyeken több államnak hasonló tárgyú törvényhozásait ismertették, azt a benyomást lehetett meríteni, hogy ha a magyar jogalkotás egyszer erre fog lépni, nem választhatja követendő példakép francia référé-rendszert, amely egy 1685. évi királyi Ordonnance-ból és a Code de Procédure Civile 806. §-ának szűkszavú és pongyola fogalmazású intézkedéseiből alakult ki, de amelynek úgy tárgyi terjedelme, mint gyakorlati alkalmazása Franciaországban is sok kontroverziára adott okot, hanem hogy követni fogja vagy a német Zivilprozessordnung «*Einstweilige Verfügungen*» cím alatt egybefoglalt szabályait, vagy az osztrák Exekutionsordnung hasonló című fejezetét. Mindezen rendelkezéseknek kiinduló pontja az, hogy az anyagi és a peres eljárási jog strikt szabályaival körülírt eseteken kívül vannak olyanok, amelyekben az egyik, védelemre szoruló fél érdeke a másiknak rosszhiszemű eljárása vagy passzivitása által veszélyeztetve van és amelyekben csakis a bíró *azonnali* közbelépése háríthatja el a jóhiszemű fél érdeksérelmét. A Perrendtartásban már szabályozott sürgetési lehetőségeken kívül két csoportja van az olyan eseteknek, midőn a bíró ily ideiglenes intézkedésére szükség lehet: 1. ha a jelenlegi állapot fentartása per előtt vagy per alatt valamely fél érdekében szükséges és azonnali bírói közbelépés nélkül nem biztosítható; 2. ha a felek közötti jogviszonyt az egyik fél rosszhiszemű eljárása megváltoztatással fenyegeti, illetve a jogos állapot megváltoztatásától kell tartani valamely szerződő fél, esetleg egy extraneus személy jogtalan magatartása miatt. A bíró ideiglenes intézkedésének célja tehát kettő lehet: conservatio vagy præventio. Ez a kettős csoportosítás megvan a francia référérendszerben, hol azonban nem a törvény szavain, hanem az évszázados judikatúra kiterjesztő magyarázatán alapult és megvan a német perrendtartásban, hol a 935. §. szabályozza a conservatio és a 940. §. a præventio eseteit. Az osztrák végrehajtási törvény a «Biztosítási Intézkedések» fejezetében tárgyalja az ideiglenes intézkedések eseteit és különbséget tesz egyrészt pénzkövetelések, másrészt egyéb jogigények érvényesítésénél beálló sürgősség között. Az ideiglenes intézkedések eseteit egyébként a német törvénytől eltérőleg taxative sorolja fel, de ezen felsorolásban is kifejezésre jut a most említett kettős csoportosítás. Valamennyi eljárásnak közös jellemvonása: *a formalizmus teljes hiánya és a bírónak, többnyire az egyes bírónak, adott teljes szabadság az eszközök megválasztásában, melyeket a jogi helyzet fixirozása illetve veszélyeztetett érdek megóvása szempontjából sürgősen szükségeseknek vél.* Közös jellemvonása az is, hogy ily esetekben a bíró határozata — bár egyfokú jogorvoslat adatik is, — nem végleges, hogy az «sans préjudicier au fonds» hozatik, tehát csak a végleges perrendszerűleg hozott határozat (ítélet, végzés) jogerejűvé váltáig áll fen, úgy hogy esetleg a jogvita során még több ízben újabb sürgősségi intézkedésekkel meg is változtatható. Nálunk mindez nincs szabályozva, mert a végrehajtási törvénynek a zárlatra vonatkozó és bizonyos tekintetben idevágó intézkedéseit a gyakorlat annyira szűken és szűkkeblűen magyarázta, hogy az igazi és leggyakoribb veszélyekkel szemben a jóhiszemű fél nem talál védelmet sem a perindítás előtt, sem a végrehajtási eljárás során. Ama reményünket, hogy a készülő végrehajtási novella meg fogja hozni az ideiglenes intézkedések fontos jogeszközét, megerősíteni látszik az előbb említett miniszteri rendelet, mely az eltartásra jogosultak igényeinek biztosítására és védelmére a magyar jogban eddig ismeretlen «*ideiglenes határozat*» intézményét kelti életre.

A rendelet 1. §-a szerint a tartásra jogosult kérelmére a bíróság akár a kereset megindítása előtt, akár a per folyama alatt, ideiglenes határozattal elrendelheti a jog szerint járó tartás sürgős kiszolgáltatását és a tartás érdekében szükséges egyéb sürgős intézkedéseket. Célja tehát az ideiglenes határozatnak ezen esetben konzervatórius, mert már lejárt, illetve fenálló tartási követelés biztosításáról van szó, feltétele pedig általában csak az, hogy «sürgős bírói intézkedésre» legyen szükség. Az intézkedés minéműsége tekintetében semmiként sincs kötve a bíró keze. Mindazon eszközöket választhatja, melyeket célirányosaknak tart.

A rendelet 3. §-ának célzata praeventív. Ha a bíróság úgy találja, hogy a tartási jogosultnak igénye — ebben az esetben a rendelet csupán a házasságon kívül nemzett gyermek eltartási igényének védelmére szorítkozik — *veszélyeztetve* van, vagy hogy az anya a költségek előlegezésére rászorul — még ezen körülmények bizonyítása és valószínűvé tétele nélkül is — már a gyermek megszületése előtt is kötelezheti «ideiglenes határozattal» azt, akit «házassagon kívüli nemzés alapján a gyermek eltartásának kötelezettsége fog terhelni», arra, hogy a gyermek első háromhavi eltartásának költségét a szülés után előleges havi részletekben az anya kezéhez fizesse meg, sőt arra is, hogy a fizetendő összegeket már a szülés előtt helyezze bírói letétbe.

Harmadik esete az ideiglenes határozat hozatalának a rendelet szerint az, midőn a bíróság az anya részére kétheti eltartási költségnek a szülés előtti megfizetését rendeli el, a 2. §-ban felállított új anyagi jogszabály érvényesíthetése érdekében. Mindezek klasszikus példái azon eseteknek, melyekben a francia ré-

* Az 1911. évi Országos Jogászgyűlés Irományai, II. kötet 231. köv. o.

féré, az osztrák és német «Einstweilige Verfügung» — cæteris paribus — alkalmaztatnak.*

Az ideiglenes határozatok körüli *eljárást* a rendelet a formaságok lehető megszorításával szabályozza, egyezően a fentebb idézett három külföldi törvényhozás idevágó szakaszaival. A francia référé eseteiben mindig a törvényszék elnöke, mint egyes bíró, határoz. A német és osztrák jogrendszerek a perben hatáskörrel és illetékességgel bíróságnak tartják fen az «Einstweilige Verfügung» eseteit, de megengedik, hogy sürgős szükség esetén a társasbíróság helyett a bíróság vezetője határozzon. Ugyanezt mondja ki a rendelet 4. §-a is. Hogy az ideiglenes határozat meghozható szóbeli tárgyalás nélkül is, valamint, hogy a bíróság a bizonyítás szabályaihoz kötve nincs, sőt inkvizitórius módon nyomozhatja ki a tényállást, úgyszintén, hogy az ideiglenes határozat azonnal végrehatjható, ezen jogintézmény természetével együtt jár.

A rendelet rendelkezései nem nyernek alkalmazást azon tartási kérdésekben, melyek a házassági per folyama alatt merülnek fel az ágytól és asztaltól való különélés elrendelése alkalmával, mert ezen esetekről a Pp. 674. §-a már intézkedett és pedig ugyanoly sürgősségi eljárás létesítésével, aminőt most a rendelet egyéb tartási kérdésekben határoz. A Pp. 674. §-a azonban más fogalmazással és részben eltérőleg szabályozza ugyanazt a jogkört, melyre a rendelet vonatkozik és ez az eltérés a gyakorlatban furcsaságokhoz vezethet. Nem alkalmazható továbbá a rendelet az É. T. 21. §-ának esetében, vagyis ha a szülők között házassági per még nincs folyamatban, de különválva élnek és a gyermekek elhelyezését és tartását kell sürgősen szabályozni. Ezen esetben az É. T. szerint a gyámhatóság határoz. Itt tehát ismét korlátokat szab önmagának a rendelet és a közigazgatásra bízza oly természetű ügyek sürgős elintézését, melyekre az esetek túlnyomó részében a gyorskezű egyes bírót tartja hivatott döntő tényezőnek. Általában érintetlenül hagyja a rendelet a gyámhatóság jogkörét, valahányszor ez van hivatva határozni a házassági törvény rendelkezései értelmében. Talán célszerűbb lett volna ezeket a korlátozásokat elhagyni és különösen nem volt szükséges a gyámhatóságot noli me tangere-ként kezelni, mikor a gyakorlatból tudjuk, hogy a bíróság döntése, kivált ha kellő gyorsasággal és formalizmus nélkül jöhet létre, a felekre nézve mindig kívánatosabb és megnyugtatóbb, mint a gyámhatóságok bürokratikusan nehézkes intézkedése.

Az «ideiglenes határozat»-nak a magyar jogban új intézményét, habár csak igen szűk körben és szinte óvatos próbaként valósult is meg, örömmel üdvözli mindenki. Alig hihető, hogy alkalmazását csak a háború idejére akarják korlátozni, mert a tartásdíjak megállapítása, behajtása és biztosítása körül békében is megvan a sürgősség. Ugyanily mértékben meg kell azonban valósítani ezt a jogintézményt a maga egész teljességében és beilleszteni a végrehajtási eljárás rendjébe, nehogy a bírói hatalom kezét megkössük épen a veszély pillanatában és a sértett fél jogai védelem nélkül maradjanak az önkénnyel vagy a vétkes passzivitással szemben.

Dr. Sömjén Géza.

Törvénykezési szemle.

I. A 84. sz. T. Ü. H. alkalmazása.

A Kúria két újabb határozatából megnyugvással látjuk, hogy a 84. sz. T. Ü. H. (Mjogi Dtár idei 52. sz.) nem zárta el a helyes jogalkalmazás útját abban a kérdésben, hogy a megbízó mennyiben felelős a megbízott által a rábízott teendők körében okozott kárért. Az egyik határozat (Kúria P. VI. 3142/1916., Mjogi Dtár idei 125. sz.) megállapítja a postai fuvarozási vállalkozónak a felelősségét a kocsisa által gondatlan hajtással okozott elgázolásért. Kifejezetten ráutal a Kúria, hogy az ilyen nem elemi erővel működő fuvarozási vállalat nem veszélyes üzem. A vállalkozó objektív felelősségét azonban — a 84. sz. T. Ü. H.-ban foglalt fentartás alapján — az üzem *természetére* alapítja a Kúria, minthogy az ilyen a rendes hajtási szabályoktól eltérő, némely részben azokkal ellentétes, kivételes előjogokkal rendelkező postafuvarozási vállalat sokkal nagyobb mértékben fenyegeti az utcán közlekedő közönség forgalmát, mint az ily kivételes jogokkal fel nem ruházott közönséges jármű. A másik határozat (Kúria P. VI. 7967/1916., Mjogi Dtár idei 126. sz.) a 84. sz. T. Ü. H.-ban foglalt abból a további kivételből indul ki, mely elismeri az objektív felelősség elvét azokban az esetekben, amelyekre azt a bíró az üzem vagy a foglalkozás *terjedelme* alapján állapítja meg. Ebben az esetben egy nagyobb mezőgazdasági üzemben a kútágas helyreállítására felfogadott napszámos járt szerencsétlenül az ispán hibájából. A Kúria magát a földbirtokost is marasztalta, tekintettel gazdaságának nagyobb terjedelmére, gazdasági állapotára és vagyoni körülményeire, melyek a sérült kártalanítását méltányosnak tüntetik fel. Ez a határozat igen közel áll a polg. tkv. tvjav. bizottsági szövege 1473. §. 2. bekezdésében foglalt méltányos kárelosztás elvéhez.

II. Utólagos érdemetlenség végrendelettel rendelt haszonélvezetre.

A Kúria nemrégiben (Rp. I. 676/1917., Mjogi Dtár idei 123. sz.) érdemetlenség címén megfosztotta az özvegyet — aki férje halála után más férfival közös háztartásra lépett — attól a haszonélvezettől, melyet férje végrendeletben életfogytáig rendelt neki arra az esetre is, ha utóbb újból férjhez megy. A bíróságok ezzel a határozattal kissé messze terjesztik ki a következetességet az özvegyi jog utólagos elvesztésére nézve újabban kifejlesztett jogtételek alkalmazásában. Az özvegyi jog elvételét az özvegy ágyasságra lépése esetén, csak az a mélyebb jogi ráció igazolhatja, hogy enélkül az özvegy kijátszhatná a törvény azon szabályát, hogy újabb házasság megszünteti az özvegyi jogot. De ha maga a férj is meg akarta hagyni az özvegyet a haszonélvezetben újabb férjhezmenetele esetére is, úgy a haszonélvezet elvonása ágyasság címén merő erkölcsrendészet, melyre a bíróság nincs hivatva, s melynek jogrendszeri bonyodalmai beláthatatlanok. Maholnap tán már a hitvestársi örökséget és a férj által végrendelettel hagyott örökséget vagy hagyományt is elveszi a bírói gyakorlat azon a címen, hogy «a végrendelet nyujtotta előny a férj akaratából hárult» a nőre és «így annak alapja a házasság volt». S vajjon egyenlő mértékkel mérné-e a bíróság a férjjel szemben is? Hogy lehet pl. alkalmazni ezt a tételt olyan közös végrendeletre, amelyben mindegyik házastárs a túlélőre hagyja a vagyon haszonélvezetét és ennek halála esetén a vagyont ráhagyják közösen a rokonokra. Ilyenkor is elvehető a haszonélvezet az asszonytól, ha ágyasságra lép? hát a túlélő férjtől, ha ágyast vesz magához? E kérdések mutatják, hogy az erkölcsi szempontok erőltetése a jogban nem jelent mindig okvetetlenül helyes irányú jogfejlesztést.

Dr. Szladits Károly.

A jogi szaklapok a nyári hónapokban közös megegyezés folytán a szokottnál kisebb terjedelemben jelennek meg.

Szemle.

BELFÖLD.

— **Vázsonyi Vilmos** ügyvéd, országgyűlési képviselőt a király igazságügyminiszterré nevezte ki. Az igazságügyminisztérium vezetésében beállott erről a változásról legközelebbi számunkban fogunk részletesen megemlékezni.

— **A görög öröklési jogról** tartott székfoglaló előadást Grosschmid professzor a tudományos Akadémián. Az értekezés címe távolról sem meríti ki a tárgyalt joganyag megjelölését. Az öröklési jog, Solon törvényei csupán középpontjai voltak a fejtegetéseknek, amelyek körül megelevenedve láttuk a görög családi jog és a peres eljárás fontosabb mozzanatait. A hiányos források részletei egymásra találtak, az itt-ott nagy gonddal megszerzett adatok mozaikszerű összeállításban meglepően éles képét nyujtotta több évezreddel korábbi korszak intézményeinek. «In die Tiefe musst du steigen — soll sich dir das Wesen zeigen.» Valóban csak a legteljesebb tudományos elmélye-

* *Német* Zivilprozessordnung 627. §., mely utal a 936—944. §-ra; *Osztrák* Exekutionsordnung § 352., 8. pont; *Curet*, La Juridiction des Référés § 94. 8°.

dés eredménye lehet a tárgyalt anyagnak ily feltétlen ismerete. És talán épen ez a világi zajt kerülő búvárkodás az oka annak, hogy Grosschmid Benő oly ritkán jelenik meg a tudományos nyilvánosság előtt. Hosszú és fáradságos munka az, amelynek árán az értékes eredmény elérhető és a célhoz ért kutató öröme nem keresi a nyilvánosság tapsait. A veszteség tehát egészen a jogászközönségé, amelyhez éveken keresztül nem volt szava. Az akadémikus talán bőkezűbb lesz, mint volt a professzor. A tudomány kincsei a magántulajdonból a nyilvánosság színe elé kívánkoznak.

A.

— **Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület** igazgatósága f. évi június 10-én *Grecsák* Károly kir. kúriai tanácselnök elnöklete alatt ülést tartott. Az ülésen *Vályi* Sándor ügyvezető elnök beszámolt az egyesület utolsó másfél évi működéséről. Különösen kiemelte, hogy a budapesti és debreczeni internátusok a háború alatt is folytatják munkájukat, rendes feladatukon kívül otthont nyujtottak a menekült erdélyi bíráknak, ügyészeknek és családjaiknak is. A budapesti internátusban elhelyezést nyert 15 itt tanuló török ifjú is. E jelentés tudomásul vétele után az elnök beszámolt a bírói szervezeti törvény előmunkálatairól; az erre a célra kiküldött bizottság az igazságügyminisztériumban kidolgozott javaslatot részletes megvitatás tárgyává tette. A bizottság munkálatát az őszi közgyűlés elé fogják terjeszteni, amelyet október 7. napjára tűztek ki.

— **A budapesti kamarai választások háború után való elhalasztása** kérdésében az igazságügyminiszter a következő leiratot intézte a kamarához: «Az 1917. évi március hó 15-én 588/1917. szám alatt kelt felterjesztésére az 1917 : VII. tc. 4. §-a alapján megengedem, hogy a Kamara az új választmánynak megválasztását az 1874 : XXXIV. tc. 22. és 23. §-ában említett három évi határidőn túl a most folyó háború befejezéseig elhalaszthassa».

— **A hadbavonultak ügyvédi vizsgája és joggyakorlata** ügyét újból szabályozza az a rendelet, melyet alább egész terjedelmében közlünk. A rendelet elmegy a végső határig, ameddig a bevonultak érdekében el lehetett menni. A vizsgárabocsátáshoz szükséges három évi gyakorlat idejébe *egész terjedelmében* be kell számítani azt az időt, amelyet a vizsgára jelentkező a háború ideje alatt katonai szolgálatban vagy ezzel egy tekintet alá eső állapotban töltött, ha legalább *egy évet* tényleg és kizárólag joggyakorlaton volt. Egy év bizony rövid, túlságosan rövid idő, mely alig elég a gyakorlat legelemibb részeinek elsajátítására. Mégis helyeselnünk kell a rendelet intézkedéseit. Az egy évi kötelező gyakorlat idejéhez hozzá kell még számítanunk a vizsgára való készülés hosszú hónapjait a visszatérők számtalan okból nem is folytathatják mindjárt joggyakorlatukat úgy, hogy a leszállított gyakorlati idő mellett is felette későn fognak vizsgához juthatni. Helyes a rendelet ama intézkedése is, melyet mi már az előző rendelet kibocsátása után sürgettünk (1915. 438. l.), hogy a vizsga után megkívánt két évi utólagos joggyakorlatba is egész terjedelmében be kell számítani a hadiszolgálat idejét. A vizsga előtt két évet, a vizsga után másfél évet kell tehát beszámítani, mert a rendelet szerint legalább félévet a vizsga után is tényleges joggyakorlaton kell tölteni. Minthogy a vizsga előtti joggyakorlat fontosabb, mint a vizsga utáni, célszerű lett volna a korlátlan beszámítás megengedése a vizsga után. A rendelet kibocsátása körül nagy érdemei vannak az ügyvédhelyettesek és ügyvédjelöltek országos szövetségének, mely hadbavonult tagjai érdekében a háború kitörése óta számos beadványában sürgette a kérdésnek méltányos rendezését. A rendelet majdnem mindenben elfogadta a szövetség álláspontját.

— **Jogegységi döntvények.** A Kúria I. polgári jogegységi tanácsa az 1917 június hó 9. napján a következő döntvényeket hozta: I. Ha a zálogjogot a váltókövetelés erejéig a tkvi rendtartás 88. §-ának *b)* pontja értelmében és nem a végrehajtási eljárás során jegyezték elő, a zálogjog előjegyzésével felmerült költség a kielégítési végrehajtást rendelő végzésben nem állapítható meg és ennek a költségnek az erejéig a kielégítési végrehajtás nem rendelhető el.

II. Abban az esetben, ha a Vn. 6. §-ának 1. bekezdésében említett valamely személy-lakháznak a saját részére építési vagy megvétele végett lakpénzének lekötésével közokiratban fizetési kötelezettséget vállalt és az ebből eredő követelésnek behajtása végett a kötelezettnek lakpénzét lefoglalták, ezt követőleg pedig lakpénzére más hitelező lakbérkövetelés fejében vezetett végrehajtást, ennek a lakbérkövetelésnek az idézett törvényhelyen alapuló követeléssel szemben nincs zálogjogi elsőbbsége.

— **A Magyar Jogászegylet** büntetőjogi bizottsága ez idei utolsó ülésében Pongrácz Jenő bizottsági elnök, koronaügyész elnöklete alatt befejezte a fiatalkorúak bíróságának működéséről tartott vitáját. Ezen alkalommal az első felszólaló dr. Ruffy Pál min. tan. volt, aki hosszabb fejtegetések és igen értékes statisztikai adatok alapján azt igyekezett bebizonyítani, hogy az állami gyermekvédelem céljai a jelenleg fenálló szervezetek és irányelvek fentartása mellett is mindenben megvalósíthatók.

A következő felszólaló *dr. Németh Péter.* Helyesli Vámbéry által a fiatalkorúak bíráinak személyes tulajdonságaira nézve felállított különös követelményeket, de hozzáfűzi még mint lényegeset, a szeretetet, amelynek a bírót át kell hatnia, amikor a fiatalkorúval foglalkozik. «Kihallgatás» és «meghallgatás» helyett többet ér a közvetlen beszélgetés, amely tapintatos, barátságos, komoly és szeretetteljes legyen. A lélek megismerése a főcél, kártérítési igények és ehhez hasonlók aprólékok vitatását kerülni kell. Utalt a fiatalkorúak bíráinak nemzetmentő és erősítő munkájára, amelyet nem szabad lekicsinyelni. Hogy a fiatalkorúak bírája az eléje kerülő számos fiatalkorúval alaposan foglalkozhassék, szükséges, hogy mindenféle jegyzői és irodai munkától lehetőleg mentesíttessék, amiért is tekintettel arra, hogy Budapesten a mult évben körülbelül 1300 ügy esett egy bíróra, az idén pedig e szám kétségkívül emelkedni fog, kívánatos lenne a kezelőszemélyzet szaporítása. Az ügyek nagy tömegére figyelemmel a pártfogók létszámát is emelni kell, mert csak így várható tőlük alapos munka. A jelentkező önkéntes erők érdeklődését a legfinomabb tapintattal kell ébrentartani. Az 1908. évi 24,300. I. M. sz. rendelet, mely az Orsz. Bűnügyi Nyilvántartásról szól, akképen volna módosítandó, hogy a fiatalkorúaknak necsak a fogházbüntetései, de az ügyeikben hozott egyéb intézkedések is nyilvántartassanak. Fontosabb esetekben helyesnek tartja a családfavizsgálatot és pszichogrammok beszerzését. A katholikus fiúotthon kibővítendő és higiénikusabb helyre telepítendő. Meleg szavakkal emlékezett meg a fiúotthon vezetőségének kitűnő munkásságáról. Közölte, hogy a budapesti törvényszéki fogházban levő fiatalkorúak elszállítása az utóbbi hónapokban már minden késedelem nélkül történik és hogy a fogházi őrizetben levők helyzete kielégítő. A javítóintézetek osztályozására feltétlenül szükség van. Véleménye szerint erkölcsi gyógyíthatatlanság nincs és a prostituált fiatalkorúak megmentése végett mindent meg kell kísérelni. Szembeszállt azokkal, akik egyszerűen menthetetleneknek vélik őket és homeopata gyógymódot ajánlanak. Végül helyeselve Vámbéry ama szavait, hogy ha a Fb. a fiatalkorúak bíróságát tette meg a kriminalitás és erkölcsileg veszélyeztetett fiatalkorúak nevelésének központi orgánumává, logikusan e központ kezében kell összefutnia a szálaknak is, melyek a fiatalkorút a nevelésére szolgáló intézményekhez fűzik: ama reményének adott kifejezést, hogy ha e szálak méltó kezekbe kerültek a siker biztosítva lesz.

Dr. Németh Pétert a sorrendben követő *dr. Szokola Leó* szék. főv. árvaszéki fogalmazó felszólalásában az árvaszék, az iskola és a gyermekvédelmi törvény kérdésével foglalkozott. Rámutatott az árvaszéknek, mint közigazgatási jellegű általános és önálló gyermekvédelmi hatóságnak nagy helyzeti energiájára, gazdag értéklehetőségeire, melyekkel azonban szemben állnak szervezeti hibák, a kívánatos fejlődés akadályai, valamint a megfelelő anyagi és egyéb segítőeszközök hiánya. Mindemellett az árvaszékek jórészt a háború folytán a nem vagyoni érdekek védelmének, s általában az emberi élet megbecsülésének fokozottabb szükségszerűsége következtében számos új feladatot kénytelenek ellátni. Épen ezért a munkamegosztás szempontjából és a gyakorlati lehetőségeket mérlegelve az látszik célszerűnek, hogy az árvaszék az általánosabb gyermekvédelmi tömegfeladatokat intézze, amelyekhez a közigazgatásnak juttatott egyszerűbb eszközök elégségesek és az erkölcsileg veszélyeztetett gyermekek és fiatalkorúak ügyeit, mint nehezebb, belterjesebb feladatkört a maga egészében a fiatalkorúak bírósága lássa el. Az iskolát, mint a megelőzés első és legfontosabb állomását állítja be a felszólaló. Hangsúlyozza az iskola, valamint az összes gyermekvé-

delmi hatóságok és intézmények között való szerves kapcsolat és összeműködés szükségességét és evégből kívánatosnak tartja, hogy a gyakorlati pedagógia munkásait necsak időnkint kiadott kultuszminiszteri rendeletekkel, hanem megfelelő továbbképző tanfolyamokon és a tanítóképzőben idevágó rendszeres és gyakorlati tanítás keretében tájékoztassuk a szükséges ismeretekről, az együttműködés módjairól és hasznosságáról. A gyermekvédelmi törvény égető szükségét a felszólaló is vallja. De helyesnek tartaná, ha az előadó hasonló javaslatának mintájára magát a gyermekvédelmi törvényt is a valóság képére teremtenék meg. Ezért javasolja, hogy vegyék szigorú revizió alá az összes gyermekvédelmi hatóságok és intézmények hatáskörét és egy őszinte értekezleten a vezetők felelősség terhe alatt jelöljék meg a lehetőségeket, a haladéktalanul biztosítható személyi és anyagi erőket, amelyek a vállalt munka hiánytalan ellátására szükségesek. E revizió és megbeszélés alapján osztaná szét a gyermekvédelmi törvény a megoldható feladatokat.

Az utalás felszólaló *dr. Engel Zsigmond* ügyvéd volt, aki gyakorlati tapasztalatainak értékesítésével a gyámhatóságok és rokonszervezetek működésének irányelveit és céljait ismertette.

A vitát Vámbéry Rusztem zárszava fejezte be.

— **Uj szaklap.** Az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés Omke címen új szaklapot indított meg. Az új lap, amelynek főszerkesztője dr. Szende Pál, az Omke főtitkára, elsősorban természetszerűen közgazdasági célokat szolgál, de jogi rovatot is nyitott, amely főként a jogalkotás és a bírói gyakorlat kereskedelmi vonatkozásaival kíván foglalkozni. Közgazdasági lapban jogi rovat szerencsés egyesítését adja azoknak a szempontoknak, amelyeknek jegyében a jogi reformtörekvések mozognak. Az Omke jogi működéséről a múltban már több ízben emlékeztünk meg; reméljük, hogy az új szaklap a napi érdekek szolgálatán túlmenően a jogászi kultúra fejlődését is szolgálni fogja.

— **Az egységes bírói és ügyvédi vizsgára** vagy a gyakorlati bírói vizsgálatra bocsátáshoz, valamint az ítélőbírói és az ügyvédi képesítéshez s a kir. közjegyzői helyettesi alkalmazáshoz megkívánt gyakorlat tekintetében a háború következtében szükséges könnyítésekről a minisztérium a f. évi június hó 9. napján 2019/1917. M. E. sz. a. a következő rendeletet adta ki:

1. §. Az egységes bírói és ügyvédi vizsgára bocsátáshoz szükséges három évi joggyakorlat idejébe egész terjedelmében be kell számítani azt az időt, amelyet a vizsgára jelentkező a joggyakorlat megkezdéséhez megkívánt elméleti képesítés megszerzése után a háború ideje alatt (7. §.) katonai szolgálatban vagy ezzel egy tekintet alá eső állapotban (8. §.) töltött, feltéve, hogy a jelentkező a három évi joggyakorlati időből — az 1913 : LIII. tc. 5. §-ában megengedett beszámítás nélkül — legalább egy évet a joggyakorlat megkezdéséhez megkívánt elméleti képesítés megszerzése után a kir. bíróságnál, kir. ügyészségnél, ügyvédnél, avagy a kir. kincstár vagy a közalapítványok perbeli képviseletére rendelt hivatalnál tényleg és kizárólag joggyakorlatban töltött el.

Hasonlókép be kell számítani az egységes bírói és ügyvédi vizsgára bocsátáshoz szükséges joggyakorlat idejébe a joggyakorlat megkezdéséhez megkívánt elméleti képesítés megszerzését megelőzőleg a háború ideje alatt katonai szolgálatban vagy ezzel egy tekintet alá eső állapotban töltött időt is, de csak abban a részében, amely a tanulmányi idő tekintetében — az idevonatkozó tanulmányi jogszabályok alapján — esetleg élvezett kedvezmény tartamát meghaladja.

A jelen §. 1. bekezdésének rendelkezései az 1913 : LIII. tc. 3. §-ának 2. bekezdésében említett három évi tanári működésre is megfelelően irányadók abban az értelemben, hogy az egységes bírói és ügyvédi vizsgára bocsátáshoz ott megkívánt három évi tanári működés helyett egy évi tanári működés kimutatása elégséges.

2. §. Ha az 1. §-ban említett katonai szolgálat vagy azzal egy tekintet alő eső állapot a jelöltet a vizsga ismétlésére vagy a pótvizsgára bocsátáshoz megkívánt joggyakorlat megszerzésében akadályozta, ennek az akadálynak idejét az említett joggyakorlat idejébe egész terjedelmében be kell számítani.

A pótvizsgára való jelentkezésre megszabott egy évi, úgyszintén a pótvizsga ismétlésére való jelentkezésre megszabott hathavi záros határidőt azokkal szemben, akik a jelentkezésben akár az egész záros határidő alatt, akár ennek egy része alatt az 1. §-ban megjelölt valamely körülmény miatt gátolva voltak, e gátló körülmény megszüntétől kell számítani.

3. §. A jelen rendelet szabályait azokra, akik az 1913 : LIII. tc. 23. §-a értelmében, az egységes bírói és ügyvédi vizsgára bocsátáshoz megkívánt joggyakorlatot a korábbi jogszabályokban az ügyvédi vizsgára bocsátáshoz megkívánt kellékeknek megfelelően is tölthetik, azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy őket a jelen rendeletben megjelölt körülménynek fenforgása esetében vizsgára csak akkor lehet bocsátani, ha a jelen rendelet 1. §-ának 1. bekezdése értelmében szükséges legalább egy évi joggyakorlat idejéből legalább félévet ügyvédnél, kincstári vagy közalapítványi ügyészségnél és legalább félévet a jogtudorság megszerzése után töltöttek el.

4. §. Azokra, akik az 1913 : LIII. tc. 23. §-a alapján a gyakorlati bírói vizsgálat letételére jelentkeznek, a jelen rendelet szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy ilyeneknek a jelen rendelet 1. §-ának 1. bekezdése értelmében szükséges legalább egy évi joggyakorlat idejéből legalább félévet kir. bíróságnál kell eltölteniök.

Azokat a kinevezett bírósági joggyakornokokat és jegyzőket, akik a joggyakorlatot legalább egy évvel a háború befejezése (7. §.) előtt kezdették meg, az egységes bírói és ügyvédi vizsgára kell bocsátani az 1913 : LIII. tc. 4. §-ában megkívánt egy évi kötelező ügyvédi joggyakorlat kimutatása nélkül is, habár a háború ideje alatt nem voltak katonai szolgálatban vagy ezzel egy tekintet alá eső állapotban, de a joggyakorlat megkezdéséhez megkívánt elméleti képesítés megszerzése után egyébként szabályszerűen eltöltött három évi joggyakorlatot kimutatják.

A gyakorlati bírói vizsgálatra való jelentkezésre az 1913:LIII. tc. 23. §-ában megszabott öt évi záros határidő a háború befejezésétől (7. §.) számítandó ötödik naptári év végéig meghosszabbíttatik.

5. §. Az 1913: LIII. tc. 24. §-ában az egységes bírói és ügyvédi vizsgára bocsátáshoz megkívánt három évi ítélőbírói és ügyészi működés idejébe egész terjedelmében be kell számítani azt az időt, amelyet az ítélőbíró vagy ügyész ezen állásában a háború ideje alatt katonai szolgálatban vagy ezzel egy tekintet alá eső állapotban töltött.

6. §. Az ítélőbírói és az ügyvédi képesítéshez az 1912 : VII. tc. 1. és 2. §-a, valamint az 1914:XXXV. tc. 1. §-a értelmében megkívánt két évi utólagos joggyakorlat, szolgálat vagy működés idejébe — amennyiben a vizsgára bocsátáshoz megkívánt joggyakorlatba még beszámítva nem lett — egész terjedelmében be kell számítani azt az időt, amely a joggyakorlat megkezdéséhez megkívánt elméleti képesítés megszerzése után a háború ideje alatt teljesített katonai szolgálatban vagy ezzel egy tekintet alá eső állapotban telt el, ha az érdekelt kimutatja, hogy az egységes bírói és ügyvédi vizsga vagy a gyakorlati bírói vizsgálat letétele után legalább fél évet az 1912 : VII. tc. 1. vagy 2. §-ának megfelelő utólagos joggyakorlatban, szolgálatban vagy működésben töltött.

A jelen §. rendelkezései a kir. közjegyzői helyettessé alkalmazáshoz az 1886 : VII. tc. 5. §-ának *c)* pontjában megkívánt gyakorlat tekintetében oly értelemben irányadók, hogy a helyettességhez a vizsgát megelőző egy évi vagy ezt követő félévi közjegyzői gyakorlat vagy a vizsga letétele után kitöltött egy évi bíró, kir. ügyészi vagy ügyvédi gyakorlat kimutatása szükséges.

7. §. E rendelet alkalmazásában a háború ideje alatt az 1914. évi július hó 25. napjától addig a napig terjedő időt kell érteni, amelyet a minisztérium az 1912 : LXIII. tc. alapján véghatárnapként meg fog állapítani.

Amennyiben az érdekelt a háború ideje alatt töltött katonai szolgálatából vagy ezzel egy tekintet alá eső állapotából hibáján kívül későbbi időpontban szabadul, mint amelyet a minisztérium rendelete a háború idejének véghatárnapjaként megállapít, katonai szolgálatának vagy ezzel egy tekintet alá eső állapotának ezt a tartamát is úgy kell tekinteni, mintha a háború ideje alatt töltötte volna el.

8. §. E rendelet értelmében katonai szolgálat:

1. a fegyveres erőnél (közös hadsereg, haditengerészet, honvédség, népfölkelés) teljesített tényleges szolgálat:

2. a véderőről szóló 1912: XXX. tc. 7. §-a, vagy a hadiszolgáltatásokról szóló 1912: LXVIII. és az 1916: VI. tc. értelmében hadicélokra irányuló szolgálat.

A katonai szolgálattal egy tekintet alá esik:

1. a hadrakelt sereghez hivatalos minőségben történt beosztás következtében teljesített szolgálat;

2. hadifogolyként vagy tuszminőségben ellenséges letartóztatásban töltött idő;

3. az az idő, amely alatt az érdekeltet a joggyakorlat folytatásában, jogi és államtudományi tanulmányainak megkezdésében vagy befejezésében, avagy a joggyakorlat megkezdéséhez szükséges elméleti képesítés megszerzésében a háború ideje alatt teljesített katonai szolgálatban vagy azzal egy tekintet alá eső állapotban szerzett sérülés vagy betegség akadályozta.

A katonai szolgálat vagy ezzel egy tekintet alá eső állapot tartamát rendszerint az illetékes hatóság által kiállított okirattal, az előbbi bekezdés 3. pontjában említett esetben pedig polgári vagy katonai hatósági orvos által kiállított vagy felülvizsgált orvosi bizonyítvánnyal kell igazolni.

9. §. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. Életbelépésével az egységes bírói és ügyvédi vizsgára, valamint a gyakorlati bírói vizsgálatra nézve a háború következtében szükségessé vált könnyítések tárgyában kibocsátott 3599/1915. M. E. számú rendelet (l. a Budapesti Közlönynek 1915. évi október hó 6. napján megjelent 231. számában) a jövőre nézve hatályát veszti.

E rendelet hatálya Horvát-Szlavonországokra nem terjed ki.

KÜLFÖLD.

— **A segédszolgálatról szóló 1916. évi dec. 5. német törvény** magyarázatá és anyaggyüjteménye jelent meg *Schiffer* közigazgatási bíró és dr. *Junck* bir. gyűlési képviselő tollából a német hadügyi hivatal kezdeményezésére. Maga a törvény a Hindenburg-programm törvényhozási visszhangja s a német birodalmi gyűlésben szokatlan gyorsasággal ment át a törvényhozáson. Épen az előkészítés hiánya okozta, hogy rendelkezései gyakran homályosak s végrehajtása számos rendeleteket tett szükségessé. Számos panasz merült fel, hogy a joganyag áttekinthetetlensége miatt nehezen kezelhető. Ezeken a kételyeken kíván átsegíteni az a kommentár, amely *Schiffer*-nek a nálunk is ismert kitünő perjogásznak az alkotása és valóban mintaszerű módon rendkívüli jogászi éleselméjűséggel világítja meg rendszeres feldolgozásban (9—92. oldal) az aránylag rövid — összesen 20 szakaszra terjedő törvény értelmezésében felmerülő nehézségeket. Nem áll módunkban, hogy a német segédszolgálati törvény részletkérdéseivel behatóan foglalkozzunk, de azért említést érdemel, hogy a törvény hatálya a német Bundesrat-nak 1917 ápr. 4. rendelete szerint a magyar és osztrák állampolgárokra is kiterjed, akik a német birodalom területén laknak vagy állandóan tartózkodnak. Ennyiben tehát Schiffer könyve számunkra sem pusztán elvont tudományos értékű. A munka — Der vaterländische Hilfsdienst címmel — *Liebmann* Ottó kiadásában jelent meg.

Gyakorlott ügyvédjelöltet vagy helyettest keres azonnali belépésre dr. Lukács Géza ügyvéd, Ungvár. 15738

Keresek mielőbbi belépésre hadmentes fiatalabb ügyvédet, vagy teljes tárgyalási jogosultsággal bíró jelöltet alapos elméleti és gyakorlati tudással. Ma szokásosnál nagyobb fizetést, jelentékeny remunerációkat, magas kiszállási díjakat és évi négyheti szabadságot adok. Ajánlatokban tessék információ céljaira megfelelő címeket is közölni. Dr. Róth Ottó ügyvéd, Temesvár. 15750

Egy jómenetelű ügyvédi iroda közjegyzői kinevezés miatt átadó. Cím Glück ügyvéd, Kisjenő, Arad megye. 15751

Jogászkörökben ismert és kedvelt törvénygyüjteményünkben, a **Magyar Törvények, a Franklin-Társulat zsebkiadásai**-ban megjelent:

AZ UJ EGYENES ADÓTÖRVÉNYEK

(Jövedelemadó. Vagyonadó. Nyilvános számadásra kötelezett vállalatok kereseti adója. Hadinyereségadó. III. oszt. kereseti adó.)

Készitették:

Róth Pál dr., bp. m. kir. adófelügyelőségi s.-titkár. és *Térfy Gyula dr.*, miniszteri tanácsos.

Ára kötve 12 korona.

A 832 lapra terjedő kötet nemcsak az adótörvények és a rájuk vonatkozó minden rendelet teljes szövegét közli, hanem kimerítő, szakszerű magyarázatokkal, példákkal és utalásokkal látja el a rendeleteket, amelyek mind a nagyközönséget, mind pedig a végrehajtásra hivatott személyzetet teljesen tájékoztatják a törvények gyakorlati alkalmazásáról. A hivatott szakerő magyarázatai az adófelügyelőségi személyzetnek és az adófelszólamlási bizottságoknak munkáját is nagyon megkönnyitik. A kötethez pontos mutatók vannak csatolva.

Kapható minden könyvkereskedésben.

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 25. szám. Budapest, 1917 junius 24.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

Jog és kötelesség egymást kiegészítő fogalmak. Aki a jogért küzd, az állampolgári kötelességeit is teljesítse. Ezek közt ma első helyen áll a hadikölcsön sikerének előmozdítása!

TARTALOM. Változás az igazságügyi kormányban. — *Dr. Lévy Béla* budapesti ügyvéd: Zárszó a szabadalmi törvény tervezetének megvitatásához. — *Dr. Egyed István* kir. törvényszéki bíró, kúriai tanácsjegyző: A hatásköri bíróság 1916. évi gyakorlata. — *Dr. Faragó József János* ügyvédhelyettes: Teljesítés vagy kártérítés? — Szemle.
Melléklet: Tartalommutató a Perjogi Döntvénytár 1916. évfolyamához.

Változás az igazságügyi kormányban.

Ügyvéd és bíró kerültek mint miniszter és államtitkár az igazságügyi kormány élére.

Ügyvédek és bírák még soha oly nagy várakozással nem tekintettek az igazságügyi kormány működése elé.

Az ügyvédek ezrei, akik távol irodájuktól katonai szolgálat közben rettegve gondolnak arra, mihez fogjanak, ha irodájuk romjai közé visszatérnek, új reményt merítenek abból a hírből, hogy sorsuk intézését oly férfiú vette kezébe, ki a kar ezer baját nemcsak ismeri, hanem mindig annak élén küzdött az ügyvédi érdekekért.

Aki az új igazságügyminiszter működését az ügyvédi közélet terén figyelemmel kísérte, az tudja, hogy nem üres szó, amit a kamarához intézett búcsúlevelében mond, hogy *kartársaival közös érzésben és közös gondolkodásban kíván maradni.* Ámde a kamarához intézett búcsúlevelében maga az igazságügyminiszter bejelenti, amiről eddig csak a napilapokból értesültünk, hogy igazságügyminiszteri megbízása csupán *ideiglenes.* Bármily tárca ügyeit fogja azonban Vázsonyi ellátni, nemcsak az ügyvédkérdésben, hanem minden fontosabb igazságügyi kérdés eldöntésénél szavának nagy súlya lesz.

Az ideiglenes miniszterrel egyidejűleg foglalta el hivatalát államtitkára, akit Vázsonyi nyilatkozata folytán már ma utódjának tekinthetünk.

Vázsonyit az ügyvédek, Grecsák államtitkárt elsősorban a bírák látják örömmel az igazságügyi kormányzat élén.

A bírói és ügyészi egyesület megteremtője és megalakulása óta elnöke, mindig szószólója és fáradhatatlan előharcosa volt a bírák érdekeinek. Programmját lapunk olvasói előtt nem kell ismertetni.

Számtalan cikkében, a bírói egyesület felterjesztéseinek hosszú sorozatában tört lándzsát a bírák függetlenségének intézményes kiépítéseért, fizetésük javításáért, külön státusért, az automatikus előléptetés megvalósításáért az első fokon, a bírák passzív választóképességéért, hogy csak a legfontosabb kérdéseket említsük.

De az ügyvédek is örömmel üdvözlik az új államtitkárt. Grecsák ügyvéd volt, mikor Szilágyi Dezső a szegedi tábla bírájává kinevezte és múltját sohasem tagadta meg.

Mint a bírói és ügyészi egyesület elnökének nagy része van abban, hogy a két kar közötti viszony a multtal szemben lényegesen megjavult.

A bírói egyesület és az ügyvédszövetség 1911-iki közös ülésén az ország jogászainak színejava előtt Grecsák a bajor igazságügyminiszter würzburgi szavaival nyitotta meg a közös tanácskozást:

«Bírák és ügyvédek mi mindannyian összetartozunk, mindannyian egy közös célt, az igazságot szolgáljuk, bár más és más alakban».

Miniszter és államtitkár szerencsésen egészítik ki tehát egymást, mint az ügyvédek és bírák vezérei addig is, míg együtt fognak működni az igazságügyminisztérium keretében és később is, ha Vázsonyi más tárca vezetését veszi majd át.

Ez a szerencsés kiegészítés megvan más téren is: Vázsonyi mint kiváló kriminálista, Grecsák, mint kiváló civilista egyesítik majd tudásukat és bőséges tapasztalatukat a jogalkotás terén.

Nagy feladatok várnak e téren az igazságügyi kormányra, melyekről csak nemrégen emlékeztünk meg, midőn a királyi szó jogi visszhangját igyekeztünk e helyen megadni. Nem akarjuk megismételni pár hét előtti vezércikkünket, még kevésbé tartjuk szükségesnek, hogy ideiktassuk azt a programmot, melyet Szilágyi Dezsőnek az igazságügyminiszteri székből történt távozása óta minden jogi szaklap minden miniszterváltozásnál majdnem változatlanul az új miniszter figyelmébe ajánl.

Sajátságos balsors üldözte Szilágyi Dezső óta minisztereinket. Mindegyikben csalódtunk, egyik se valósította meg azt, amit igért és amit az ország tőle várt. Plósz Sándor, Szilágyi Dezső óta legnagyobb miniszterünk sem tudta saját miniszterségének ideje alatt tető alá hozni nagy alkotását, perrendtartását, utódai közül pedig éppen két kriminálista, Székely és Balogh vitték dülőre és léptették életbe a polgári perrendtartást, míg saját programmjukból kevés maradandót tudtak alkotni.

Az eddigiektől eltérőleg, sem az új igazságügyminiszter, sem államtitkára hivataluk elfoglalásakor nem adtak programmot.

Reméljük, hogy nemcsak a programm *adása,* hanem annak *megvalósítása* terén is el fognak térni elődjeiktől és valóra váltják mindazt, amit az ország tőlük vár és amire múltjuk kötelezi.

Vázsonyitól az ügyvédi kar az új, jogos igényeiket kielégítő ügyvédi rendtartást, Grecsáktól a bírói kar szervezetének reformját és fizetésrendezését, az ország népe pedig mindkettőtől elsősorban a királyi nyilatkozatban bejelentett *népjóléti reformokat* várja.

Hálásak leszünk, ha ezeken felül elődjeik hatalmasan felszaporodott adósságából is minél többet fognak törleszteni.

Nem kételkedünk benne, hogy tehetség és akaraterő a magyar igazságügy új vezéreit egyaránt képesíti a rájuk való feladatok megoldására.

Mindkettőt oly egyéniségnek ismerjük, aki nem vágyakozik s akinek nincs is szüksége előlegezett tömjénfüstre. Munkájuk eredményét kicsinyítenők le, ha személyük magasztalásával csigáznók fel az irántuk joggal táplált várakozást.

Teljesítsük kötelességünket, jegyezzünk hadikölcsönt!

Zárszó a szabadalmi törvény tervezetének megvitatásához.

Az a két felszólalás, amely a Magyar Jogászegylet f. évi március 31-én tartott ülésében a szabadalmi törvény tervezetének védelmére kelt, a vita végére maradt, úgy hogy nekem, aki a vitát a Jogászegyletben bevezettem, nem állott módomban velök az egyesület kebelében foglalkozni.

Ennélfogva a szerkesztőség szíves engedelmével e lapok hasábjain teszem meg azokra észrevételeimet.

A két felszólaló közül Kramolin Ernő kir. törvényszéki bíró annak hangoztatása mellett, hogy hivatalánál és rendes foglalkozási körénél fogva nem tartozik a szabadalmi jog hivatásos mívelői közé, — annak kimutatását tűzte ki feladatául, hogy a szabadalmi törvény tervezetéről szóló bírálatom túlszigorú, egyoldalú és indokolatlan.

Nitsche Győző őméltósága pedig részben saját nézetét kívánta ugyan előadni, elsősorban azonban a megjelenésben akadályozott dr. Schuster Rudolf őméltósága álláspontjának tolmácsolását jelezte feladatául.

Nitsche Győző mindenekelőtt a szabadalmi törvény reformja időszerűségének kérdésével foglalkozott, azt kívánván kimutatni, hogy a tervezet tárgyalása felette sürgős.

Nézetem szerint kézenfekvő, hogy a háború, amely a sajtó, sőt részben még a szaksajtó tevékenységének is korlátozására vezetett, a törvényhozás működését szűk határok közé szorította, a szabadalmi jog mívelőinek nagy részét katonai szolgálatra vette igénybe, nem alkalmas idő egy organikus, évtizedekre számított reform megalkotására.

Úgy vélem továbbá, hogy ezen ténnyel szemben annak kellene bizonyítani az időszerűséget, aki azt állítja, hogy mindezen körülmények ellenére a világháború legkritikusabb szaka alkalmas idő a szabadalmi törvény reviziójára.

Nietsche ennek bizonyításával adós maradt, amit a magam részéről nem tarthatok feltünőnek, mert úgy hiszem, hogy lehetetlenséget bizonyítani a legfényesebb dialektikával sem lehet.

Azt az érvét, hogy miért hivatkozunk a német törvényhozás példájára, midőn sok más irányban nem követjük a német szövetségest, velem együtt mások sem fogják meggyőzőnek tartani. És azt hiszem, hogy az, miszerint Anglia a háború alatt Újzélandban szabadalmi törvényt alkotott, Franciaország pedig kiterjesztette szabadalmi törvényét Marokkóra, szintén aligha nyomhat sokat a latban.

A tárgyi érvek ezen hiányát épenséggel nem pótolhatta az, hogy a tervezet bírálóinak jóhiszeműségét próbálta kétségbe vonni, azt állítván, hogy azok — és itt elsősorban az ügyvédi kart látszott érteni — tulajdonképen csak időt akarnak nyerni, «kommt Zeit, kommt Rat».

Ezzel szemben ehelyütt is meg kell állapítanom, hogy a tervezet bírálói a szabadalmi törvény ügyével, ideértve a hivatalos állásokra szolgáló kvalifikáció és a képviselet kérdését is, legalább is oly objektivitással állhatnak és állanak is szemben, mint a tervezet védelmezői.

A szabadalmi hatóságok szervezete kérdésében Nitsche elismerte, hogy a szabadalmi hivatal vezetésére csakis jogász lehet hivatva és hogy a műszaki elem részvétele tekintetében az a keret, amelyet bírálatomban kijelöltem, az ő véleménye szerint is, az egyedül helyes.

A műszaki tagok kvalifikációjának fontos kérdésében Nitsche különösen az erdőmérnökök mellett tört lándzsát és e célból a selmeczi akadémia tanrendjét ismertette, valamint azt is kiemelte, hogy a hazai erdőmérnökség igen kiváló gyakorlati érzéket tanúsít.

Tudtommal ezt senki sem vonta kétségbe és mindig csak arról volt szó, hogy micsoda szerepük van és legyen az erdőmérnököknek a szabadalmi hivatal keretében, ahol erdészeti szakkérdések nem igen képzelhetők, hanem legfeljebb erdőipari gépek szerepelhetnek, amely kérdésekben a gyakorlott gépészmérnök mégis csak hivatottabb dönteni, mint az erdész.

Nietsche felszólalása után is azt kell kérdeznem, miért nem akarja meghagyni az erdőmérnököket ott, ahol otthonosak, az erdészet körében és miért kívánja a szabadalmi hivatalba bevinni, ahol semmi keresnivalójuk nincsen.

A szabadalmi tanács elnöki állásának miként szervezését Nitsche a kir. Kúria, a kereskedelemügyi m. kir. miniszter és szabadalmi hatóságok vezetői magánügyének tekinti és úgy találja, hogy a közvéleménynek nem lehet kifogása az ellen, hogy a szabadalmi tanács elnöke szabad idejében bíráskodással foglalkozik.

Ezen érveléshez a magem részéről csupán azt a kérdést vetem fel, miért tartja fontosnak Nitsche, hogy a szabadalmi tanács elnöke szabad idejében a Kúrián, vagy a közigazgatási bíróságon vagy a horvát hétszemélyes táblán ítélkezzék és miért nem azt, hogy az iparjogvédelem ügyének szentelje idejét, amely terrénumnak elsajátítása és dominálása egy ember munkaerejét nemcsak hogy betölti, de igénytelen nézetem szerint lényegesen meg is haladja.

A képviselet kérdésében Nitsche a tervezet álláspontját osztja. Elismeri ugyan, hogy a szabadalmi perekben számos jogi kérdés merül fel, amelyekben jogász közreműködése szükséges. Ez a tény nézetem szerint elegendő arra, hogy a tervezet és Nitsche álláspontját megcáfolja, Nitsche azonban ezen a nehézségen is tud segíteni és pedig annak ünnepélyes kijelentésével, hogy kezeskedik azért, miszerint a szabadalmi ügyvivők ilyen esetekben ügyvéd közreműködését és tanácsát igénybe fogják venni.

Ez a kezesség előttem több mint teljes értékű, mégis úgy hiszem, hogy intézmények megalkotásánál intézményi garanciákkal kell operálnunk. Ily intézményi garancia pedig vagy az volna, hogy csak az ügyvédnek van képviseleti joga, ami mellett a hivatal szükség esetén ügyvivő bevonását is követelheti vagy pedig a kollektív képviselet, amelynek problémája is könnyen megoldható.

Az anyagi szabadalmi jog köréből Nitsche nagy tűzzel védte a tervezet álláspontját az alkalmazottak találmányai tekintetében, azonban kénytelen volt elismerni, hogy a legfontosabb kérdésben a találmányért nyujtandó ellenérték kérdésében az egyáltalán nem kielégítő.

Nitsche a maga részéről sem tartja ideálisnak, hogy a szabadalmi hivatal nem dolgozna állandó tanácsokkal, azt gondolja továbbá, hogy a szabadalmi tanács működésében, tehát a második fórumban a szabadalmi hivatal tagjai jobb megoldás hiányában részt vehetnének az ítélkezésben. A tárgyi nehézséget Nitsche nem tagadja, sőt egy közbeszólásra adott válaszában beismerte, hogy a rendes bíróságoknál ilyen expediensekhez semmi esetben sem nyúlna, de azzal vigasztalja magát, hogy szegények vagyunk és vízzel főzünk, amely érvelésének alaposságát találóan illusztrálja az a tény, hogy a magyar szabadalmi ügy állandóan nagy feleslegeket produkál az államkincstár részére.

Kramolin Ernő felszólalása céljának megfelelőleg a törvénytervezetre vonatkozó néhány megjegyzésemet kifogásolja.

Lássuk kifogásait közelebbről.

Kramolin szerint velem szemben csak helyeselni lehet, hogy a szabadalmi bejelentés közzététele és a leírás közszemlére kitétele nem ujdonságrontó. Helyes volna ez azért, mert ellenesetben az a feltaláló, aki nem fizeti le a szabadalmi díjat az előírt idő alatt, elzáratnék attól, hogy találmányát utóbb még szabadalmaztathassa.

Ez az érvelés teljesen eltévesztett. A díjlefizetés elmulasztása esetére minden helyes alapon felépített szabadalmi törvénynek igazolást kell adnia, még pedig széles alapon. Az igazolás intézménye mellett a feltételezett károsodás nem fordulhat elő, a vagyontalan feltalálót pedig más úton kell és lehet oltalmazni.

Kramolin továbbá kifogásolja, hogy ezen kérdést tárgyalva, következőkép nyilatkoztam:

«Ez okból Kohlerrel és az 1909. évi magyar tervezettel egyezőleg a bejelentés közzétételének ujdonságrontó hatást tulajdonítanék».

Kramolin szerint Kohler elméleti alapon képviseli ezt a nézetet és ezzel a felfogással minden nagy tekintélye dacára is az irodalomban egyedül áll. Az egyenrangú szaktekintélyek többsége, mint Seligsohn, Isay és Robolski a tervezet nézetét vallják.

Tudvalevő, hogy jogi téren az apodiktikus nyilatkozat mindig veszélyes, különösen az olyan részéről, aki az illető téren nem egészen otthonos. Igy a jelen esetben is.

Mindenekelőtt teljes tájékozatlanságra vall, ha valaki Kohlernek egy szabadalomjogi legislativ politikai álláspontját elméletinek akarja minősíteni.

Aki csak némileg is foglalkozott a szabadalmi joggal, az tudja, hogy Kohler tevékenysége a szabadalmi jog praxisában mily jelentős és hogy mennyire felülmúlja igen sok gyakorlati jogász tevékenységét.

Kramolin azonban azt az állítást kockáztatja meg, miszerint Kohler és az én csekélységem felfogása e tekintetben az irodalomban egyedül áll.

Nos, Kramolin úr alaposan téved.

Hogy egyebet ne mondjak, a német birodalmi törvényszék, a Reichsgericht első tanácsa a német szabadalmi törvény tervezetéről 1914-ben adott hivatalos szakvéleményében ugyanerre az álláspontra helyezkedik és meggyőző okfejtéssel foglal állást amellett, hogy a szabadalom közzétételének és a szabadalmi leírás közszemlére való kitételének újdonságrontó hatást kell tulajdonítani.

Ezen nagy horderejű publikációt talán mégis ismernie kellene annak, aki a szabadalmi törvényhozáshoz az 1917. évben hozzá akar szólni.

Avagy azt kellene hinnünk, hogy a német birodalmi törvényszék első polgári tanácsa, a német iparjogvédelem legfőbb fóruma a maga 40 évi gyakorlatával a szabadalmi jogban quantité negligeable? avagy nem bír elegendő gyakorlati tudással. Avagy talán a Reichsgericht is animozus volt a nasciturus, a magyar tervezettel szemben? Sapienti sat.

Birálatomban rámutattam arra, hogy a tervezet 5. §-ának első és második bekezdése egymással ellentétben állanak, mert az első bekezdés szerint a szabadalom a feltalálót vagy jogutódját illeti meg, a második bekezdés szerint a szabadalmi hivatal előtti eljárásban feltalálónak az első bejelentő tekintendő.

Kimutattam, hogy amennyiben az első bekezdés volna az irányadó, nem állhatna meg a második, mert hiszen, ha a feltalálónak adjuk meg az absolut jogot a szabadalomra, úgy nem lehet az első bejelentőt minősíteni a feltalálónak. Reámutattam továbbá arra is, hogy a második bekezdés sem áll meg, mert szövege szerint absolut vélelmet tartalmazna, tényleg azonban, mint a tervezet egyéb intézkedéseiből kiderül, csupán az ellenkező bizonyításáig akarja a feltalálót a szabadalomra jogosultnak tekinteni.

Kramolin azt hiszi, hogy a tervezet szövegezése sokkal szabatosabb, mint az 1909-es tervezet 5. §-a.

Ez nézet és ízlés dolga, azonban meg kell állapítanom, hogy a feltünő ellenmondást, amely semmi más törvényben vagy törvénytervezetben nem foglaltatik, Kramolin mivel sem magyarázta meg.

Hibáztatja Kramolin azon megjegyzésemet is, amely az 5. §. harmadik bekezdésének a korábbi szabadalom igényrontó voltának hivatalból való figyelembe vételét statuáló rendelkezését kifogásolja, amely szerint az indokolás elhomályosítja a kérdést és nem adja világos magyarázatát a tervezet álláspontjának. Kramolin szerint nyitott kaput döngetek, mert világos a tervezet és az indokolás szerint is, hogy a korábbi szabadalmazás ténye az eljárás minden stádiumában ujdonságrontó.

A védelem ennél a pontnál sem szerencsés.

Az 5. §. harmadik bekezdése önmaga egyáltalában nem foglal állást amellett, hogy a korábbi találmány hivatalból veendő-e figyelembe vagy sem. Erre vonatkozólag a tervezet 49. §-ának harmadik bekezdése és az 51. §. 4. pontja intézkednek, amelyekből kiderül, hogy a tervezet szerint ezt a körülményt a szabadalmi hivatalnak a bejelentés megvizsgálásával megbízott műszaki tagja hivatalból köteles figyelembe venni és hogy erre a körülményre felszólalás is alapítható.

Az indokolás ellenben, mint azt birálatomban szó szerint idéztem, a következőkép szól: «Ha pedig bármely okból felszólalás nem történnék, akkor ugyanerre a találmányra *a szabadalmat ugyan meg kell adni*, de fenmarad még mindig a kereset a megsemmisítés, stb. iránt. (Indokolás 55. l. 5—9. sor.)»

Ugy hiszem, ez világos. A tervezet szerzője szerint a műszaki tag a bejelentés megvizsgálása alkalmával hivatalból figyelembe veheti a korábbi szabadalmat. Ha elnézés folytán elrendelte a közzétételt, úgy felszólalással lehet ez ellen élni, de ha felszólalással bármely okból nem éltek, a szabadalmat *meg kell* adni. Vagyis a tervezet szerzője az indokolásból kitünőleg azt hiszi, hogy a szabadalom megadása kötelező.

Ez csak mégis másképp hangzik, mint az a vélekedés, hogy adathiány vagy elnézés okából előfordulhat az újabb szabadalmazás bekövetkezte, mert adathiány vagy elnézés csaknem jogszabály arra, hogy meg kelljen adni a szabadalmat.

Avagy az a helyes terminologia, ha azt mondjuk: meg kell adni — aequale elnézésből vagy tévedésből esetleg megadják?

Emellett nem szól Kramolin arról, hogy a tervezet szóbanforgó intézkedést érdemben eltévesztettnek tartom és hogy ezen birálatomhoz Nietsche és Bernauer, akiktől a tervezet iránti igen messzemenő jóindulatot nem lehet elvitatni, csatlakoztak.

Kramolin véleménye szerint a tervezet, midőn az ipari vállalatok alkalmazottainak találmányairól beszél, ebben a közlekedésügyi vállalatok, a mezőgazdasági vállalatok, a vegyészeti laboratoriumok, sőt a közhivatalnokok találmányainak kérdését szintén szabályozta, amennyiben az állami szolgálatban álló állami vállalatnál működik.

Nézetem szerint az ipar fogalma törvényeink nyelvében eléggé elhatárolt és pontosan körülírt fogalom ahhoz, hogy azt a szabadalmi törvénynek figyelembe kelljen vennie és törvényszerkesztési szempontból merőben eltévesztett, ha ipar alatt a nem ipart is értenünk kell.

Kramolin bíró úr bizonyára illetékes annak megállapítására hogy a tervezet szerzője mit ért és akart érteni egyes kifejezései alatt. A magam részéről azonban úgy hiszem, hogy a kodifikáció terén egyéni terminologiának helye nem lehet. Ez okból teljes mértékben fentartom a tervezet szövegére vonatkozó bíráló megjegyzésemet, mert a szabadalmi törvény tervezetének semmi oka és joga nincs arra, hogy összes törvényeinkkel ellenkezőleg ipari alkalmazottak gyüjtőfogalma alatt vonja össze az ipari, a mezőgazdasági és egyéb őstermelési, közlekedési vállalatok alkalmazottait, nemkülönben az összes állami üzemekben foglalkoztatott tisztviselőket.

Annak pedig, hogy a német tervezet 10. §-ának indokolására reámutattam, igen nagy értelme volt, mert a mi tervezetünk átvette ugyan erészben a német tervezet 10. §-át úgyszólván szószerint, de elkerülte a figyelmét az a tény, hogy a német 10. §. egészen más szabályozást kontemplál, mint amely a mi tervezetünkben foglaltatik és az állami alkalmazottak találmányainak kérdését teljesen a szolgálati pragmatikák körébe akarta utalni.

Nem tartom továbbá sikerültnek a védelmet a munkaadó és alkalmazott között a találmány, illetve szabadalom átengedésére vonatkozó megállapodások kérdésében sem.

Kramolin úgy értelmezi a tervezetet, hogy az erészben teljes szerződési szabadságot ad. Ezt a lehetőséget magam is szem előtt tartottam és arra mutattam reá, hogy a tervezet szövegezése erészben nem pontos. Ha azonban a tervezetnek tényleg ez az álláspontja, úgy rendkívül retrograd álláspontnak állnánk szemben, mert a tervezet megengedhetőnek tartaná azt is, hogy olyan találmányok is leköttessenek a vállalat részére, amelyek semminő kapcsolatban nem állanak annak tárgyával.

Kramolin azt hiszi, hogy a tervezet 15. §-ának boncolása közben önmagammal jutok ellentétbe, midőn egyfelől kifogásolom, hogy a szabadalom igénybevétele a tervezet szerint csak a hadsereg, haditengerészet vagy az állami egyedárúság céljaira történhetik, másrészt mégis nehézményezem, hogy a tervezet ezen intézmények igénybevételét semminő közelebbi korlátozáshoz nem köti.

Ezen ellentmondás azonban csak képzeleti, mert a magam részéről szükségesnek tartom, hogy a szabadalmat közérdekből igénybe lehessen venni akkor is, ha a közérdek nem áll a hadsereg, honvédség, haditengerészet és állami egyedárúsággal kapcsolatban.

Hogy ez a helyes, az talán nem szorul bővebb indokolásra, aminthogy így áll ez a külföldi jogrendszerekben is.

Ezzel korántsem áll ellentétben az a véleményem, hogy a hadsereg, honvédség, haditengerészet és állami egyedárúságnál vagy bármely más esetben is csak annyiban tartom megengedhetőnek az igénybevételt, amennyiben azt a közérdek indokolja, mert önmagában véve az, hogy valamit a hadsereg vagy az állami egyedárúság a maga céljaira igénybe vehet, nem igazolja a közérdek fenforgását, ha a szabadalom tárgya semminő tárgyi kapcsolatban nem áll a szóbanforgó intézményekkel.

Hogy itt ellentét nincs, annak igazolása a nem szakértő előtt is felesleges.

Nem lehet kétséges a tervezet szövege szerint az sem, hogy a dohány vagy sójövedék igénybe vehetne oly találmányokat is, amelyeknek semmi közük nincs sem a dohányhoz, sem a sóhoz.

Ha valaki ezt a megoldást és elhatárolást tartja szerencsésnek, úgy ez ismét teljesen subjektiv és individuális nézetek körébe vág, amely körben a vita folytatása egyáltalában nem lehetséges.

Azt azonban nem hagyhatom szó nélkül, hogy Kramolin szerint a tervezet a most folyó világháborúval számolna, amely megtanított arra, hogy a hadrakelt seregnek ezerféle dologra van szüksége..

Ez az érv is mutatja, hogy a kérdés nem vétetett fontolóra, mert hiszen a szabadalmi törvénynek egyáltalában nincs köze a háborús viszonyokra vonatkozó kivételes intézkedésekhez.

A szabadalmi törvény a normális szabadalmi jogot szabályozza, a háborús viszonyokra pedig a kivételes hatalom irányadó, amely hatalom gyakorlásának idejére az államnak természetszerűleg feltétlen joggal kell rendelkeznie minden találmány felett, csakhogy ezen kérdések nem a szabadalmi törvény keretében oldhatók meg, amint hogy a tervezetben nincsenek is megoldva.

Hogy azután a háborús jogszabályok az 1912 : LXVIII. tc. és az azt kiegészítő törvények, nemkülönben az azok alapján kibocsátott szabadalmi rendeletek mily mértékben állottak a helyzet magaslatán, az más kérdés, amelynek megvitatását a háború befejezte utáni időre kell hagynom.

(Bef. köv.) *Dr. Lévy Béla.*

A hatásköri bíróság 1916. évi gyakorlata.

I. A hatásköri bíróság az 1915. évről 30 darabot vett át és az 1916. évben 68 új darab érkezett, úgy hogy összesen 98 darab lett volna elintézendő. Elintézett a bíróság az 1916. évben tíz tárgyaláson összesen 84 ügyet, úgyhogy a folyó évre 14 ügy maradt hátralékban; azonkívül tárgyaláson kívül 209 intézkedés történt.

A felek részéről az 1907 : LXI. tc. 25. §-a alapján összesen hét bejelentés érkezett, de a bíróság azokat majd mind visszautasította; még pedig részben a törvény 13. §-a alapján ügyvédi meghatalmazás és ellenjegyzés hiányából (1916. Hb. 8. és 1916. Hb. 16.), részben pedig, mert a bejelentésben előadottak a bíróság hatáskörébe tartozó összeütközés tényállását ki nem merítették (l. lejebb). Nem kis számmal voltak azonban a hatóságok részéről bejelentett összeütközések között is olyanok, amelyek hatásköri döntésre nem vezethettek.

A bejelentett összeütközések főtömege (90%) a rendes bíróság és a közigazgatási hatóságok között merült fel és aránylag kis része vonatkozott a közigazgatási bíróság hatáskörére. Az ügyek felében a bíróság nem látott hatáskörébe tartozó és eldöntésre alkalmas összeütközést fenforogni; 23 esetben a rendes bíróság, hét esetben a közigazgatási bíróság és 20 esetben a közigazgatási hatóság hatáskörét állapította meg.

A hatásköri bíróság elé került ügyek számának jelentékeny megcsökkenése a régebbi évek eredményével szemben minden valószínűség szerint kizárólag a háborúra vezethető vissza és így csak átmeneti jelentőségű. Ujabban azonban már érezhető némi emelkedés annak folytán, hogy a háború alatt hirtelen és nagy tömegben alkotott jogszabályok a hatásköri összeütközések újabb okait rejtik magukban.

A felek *katonai szolgálatát* a bíróság nem tekintette az eljárás félfüggesztésére okul olyan esetben, mikor a határozathozatalnak a törvény 16. §-a szerint nem volt akadálya, minthogy a peres és perenkívüli eljárás felfüggesztésére vonatkozó rendeletek a hatásköri bíróság eljárását nem érintik (1916. Hb. 6.); ha azonban a feleket bíróság a tárgyalásról értesíteni nem tudta, a határozathozatalt mégis el kellett halasztani és az iratokat nyílvántartás végett az alsó hatósághoz leküldeni (1915. Hb. 36.). Az ügyek különben túlnyomórészt már az alsó hatóságoknál megakadtak a felek katonai szolgálata folytán és az összeütközés megállapítását igen sokszor az akadályozza, hogy a hatáskör tárgyában hozott határozatok kézbesítés hiányában nem jogerősek.

II. Az 1907 : LXI. tc. szempontjából a hatásköri bíróság az állami munkásbiztosítási hivatalt állandóan közigazgatási hatóságnak minősíti (1915. Hb. 55.), amely felfogás lehetővé teszi ugyan a bíróságokkal szemben felmerült összeütközések elbírálását, de viszont az összeütközések egy másik jelentékeny csoportját a bírói elintézés alól kizárja, úgy, hogy ez irányban a hatásköri bíróság hatáskörének kiterjesztése van tervbe véve. (Igazságügyi Javaslatok Tára, XVI. k., 206., stb. lapok.)

Nincsen a hatásköri bíróságra tartozó összeütközés olyankor, mikor a közigazgatási bíróság a közigazgatási hatóság határozata ellen hozzá intézett panaszt elintózi vagy visszautasítja (1915. Hb. 83., 1915. Hb. 86., 1916. Hb. 20., 1916. Hb. 28., 1916. Hb. 47.), mikor csak a közigazgatási hatóság járt el (1916. Hb. 15.), ha közigazgatási hatóságok illetékességi összeütközése van szóban (1915. Hb. 106., 1916. Hb. 28., 1916. Hb. 38., 1916. Hb. 43.), ha csak a rendes bíróság járt el (1915. Hb. 53.), ha az egyik hatóság az ügyben eljárt, a másik pedig nem állapította meg hatáskörét (1915. Hb. 82., 1915. Hb. 83., 1915. Hb. 107.).

A hatásköri összeütközés fogalmi feltétele két azonos és konkrét ügyre vonatkozó, indokolt határozat (1916. Hb. 6., 1916. Hb. 37., 1916. Hb. 29.). Igen sok esetben (27) nem volt megállapítható a felterjesztett határozatok jogerős volta, aminek folytán az ügyrend 81. §-a értelmében rendeletileg kellett intézkedni. Ez az intézkedés lényegileg annak megállapítása lévén, hogy elbírálható összeütközés nincsen, nem helyeselhetjük egyes esetekben követett azt az eljárást, amely ezt a határozatot a törvény 19. §-a ellenére nem tekinti ügydöntőnek (1916. Hb. 3., 1916. Hb. 24., 1916. Hb. 26.).

A bíróság számos esetben használta határozataiban «a bejelentés visszautasításának», «az iratok érdemi határozat nélkül való visszaküldésének» kifejezéseit megfelelő törvényes alap nélkül, valószínűleg tisztán azért, hogy az ügyrend 68. §-a szerint ne kelljen tárgyalást tartani, pedig az illető esetekben a zárt ülés tartásának sincs a 73. §. szerint alapja. Az ügyrend vonatkozó szakaszai a hatásköri eljárás könnyítése és megrövidítése érdekében minden esetre átdolgozandók lennének.

A bíróság egy esetben sem hozott olyan határozatot, amely szerint az ügy az eljárt hatóságok egyikének hatáskörébe sem tartozik (törvény 19. §.); az előfordult két esetben ugyanis az eljárásra hatáskörrel bíró harmadik hatóság már tényleg eljárt (1915. Hb. 83., 1916. Hb. 10.) és így a bíróság összeütközés hiányát tartotta megállapítandónak.

A törvény 26. §-át alkalmazta a hatásköri bíróság az 1916. Hb. 68. sz. ügyben, minthogy a közigazgatási hatóság az okozott kár értékének a sértett fél részéről időközben történt leszállítása folytán hatáskörét megállapíthatónak találta és így az összeütközés elintézésére nem volt szükség.

III. A közigazgatási hatóságok és rendes bíróságok polgári ügyekben felmerült hatásköri összeütközéseire vonatkoznak a következő határozatok :

Nem forog fen *cselédviszony*, ha a felek sem a szolgálat idejére, sem a bérre meg- nem állapodtak és a szolgálat nem folytonos; ilyenkor az eljárás nem az 1876 : XIII. tc. 115. §-ában megjelölt közigazgatási hatóságok, hanem a rendes bíróság hatáskörébe tartozik. (1916. Hb. 23.) Gazdasági cseléd a konvenciós tanyás (1915. Hb. 99.), a gazdasági kulcsár, minthogy ezen teendők ellátása különös tudományos elméleti képzettséget nem igényel (1915. Hb. 100.); így ezek bérkövetelése az 1907 : XLV. tc. 62. §-a szerint közigazgatási hatóságok hatáskörébe tartozik. Ellenben okleveles gépészkovácsnak a minősítéshez kötött gépészmunkák teljesítésére vonatkozó munkavállalása — tekintettel a cseléd általános fogalmi meghatározásánál irányadó 1876 : XIII. tc. 3. §-ára — nem minősül az 1907 : XLV. tc. rendelkezése alá tartozó gazdasági cselédszolgálatnak és így ebből a szolgálatból eredő igények a rendes bíróság hatáskörébe tartoznak. (1915. Hb. 101.)

A gazdasági cseléd követelése nem tartozik a közigazgatási hatóság hatáskörébe akkor, ha az nem a szolgálati viszonyból ered, hanem az 1907 : XLV. tc. 63. §-a szerint kártérítésre irányul (1916. Hb. 101.). És akkor sem forog fen a közigazgatási hatóság hatásköre, ha az érvényesített igény nem egy megkötött szolgálati szerződésre van alapítva, hanem alapjául az a tényállás van előadva, amely szerint a panaszos cselédi munkával gazdagította a panaszlottakat (1915. Hb. 87.).

Az 1916. Hb. 11. sz. határozat szerint a közigazgatási hatóságok hatáskörébe tartozik az 1894 : XII. tc. 102. §-a alapján a

községi faiskola kezelésével és a fatenyésztés oktatásával a község által megbízott tanítónak illetményigénye.

A *kegyuraság*, habár rendszerint a földbirtokkal jár, lényegileg mégis közjogi intézmény és így a kegyúri jogviszonyból származó jogok és kötelezettségek is közjogi természetűek; ennélfogva a közigazgatási hatóságok hatáskörébe tartozik annak a vitás kérdésnek az elbírálása, hogy a kegyurat a plébániai gazdasági épületek jókarbantartási kötelezettsége terheli-e (1915. Hb. 69.). Ugyanez a hatóság dönt a *párbér*szolgáltatás tekintetében a javadalmas és a szolgáltatásra kötelezett hívek között létrejött egyesség érvényessége tekintetében (1916. Hb. 6.).

Viszont a *szomszédjog* körében felmerülő vitás vagyonjogi kérdés az 1911 : I. tc. 1. §-ának 1. pontja és a 2. §-a szerint rendes bíróságok hatáskörébe tartozik, ha csak törvény vagy érvényes rendelet el nem zárja a magánjog körébe tartozó vagyonjogi érvényesítését a polgári perúttól; a szomszédos belségek között fenállott kerítés újrafelállítására és kijavítására irányuló vagyonjogi igény érvényesíthetésére nézve ez az eset nem forog fen, minthogy megyei szabályrendelet ezt a magánjogi vitás kérdést közigazgatási hatáskörbe nem utalhatta (1916. Hb. 44.).

Az *iparügyekre* nézve az 1912 : LIV. tc. 26. §-át először az 1915. évi 15. Hb. 98. sz. határozat alkalmazza, mikor kimondja, hogy a rendes bíróságnak az iparhatóság eljárása után nem volt joga hatáskörét többé megtagadni. Nem alkalmazza ellenben ezt a törvényt az 1915. Hb. 90. sz. határozat, pedig nézetünk szerint nem tehet különbséget az a körülmény, hogy ebben az ügyben a fél előbb fordult a rendes bírósághoz; amennyiben ugyanis az iparhatóság határozata után újra a bírósághoz megy, az hatáskörét többé érvényesen meg nem tagadhatná és így az összeütközés elbírálása fölösleges.

Az ipari *munkásbiztosítás* köréből kelt az 1915. Hb. 55. sz. határozat és azt mondja ki, hogy az Országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztosító pénztár igazgatósága által kirótt járulék vitássá tétele a közigazgatási hatóság hatáskörébe tartozik.

A közalkalmazottak *kártérítési* felelősségére nézve igen nagy jelentőségű az 1916. Hb. 3. sz. határozat, amely szerint a közigazgatási hatóságnak kártérítés fizetésére kötelező határozatával szemben az elmarasztalt állami alkalmazott bírói oltalmat vehet igénybe. A hadiszolgáltatásból eredő kártérítési igényeket az 1914 : L. tc. 7. §-a alapján a hatásköri bíróság a közigazgatási hatóságok hatáskörébe utalta (1916. Hb. 33.).

A *gyermektartásdíj* fölemelése iránt folyamatba tett ügy az 1894 : XXXI. tc. 96. és 97. §-ai alapján közigazgatási hatáskörbe tartozik, minthogy ezt a kérdést az 1911 : I. tc. 674. §-a nem érinti (1916. Hb. 56.).

A közigazgatási hatóság hatáskörébe tartozik az 1890 : I. tc. 47. és az 1894 : XII. tc. 36. §-a alapján annak megállapítása, hogy valamely *út*terület közút-e és ennek folytán ez a hatóság tehet rajta való szabad közlekedést gátló akadály elhárítása iránt intézkedést (1916. Hb. 14.). Ez a hatóság dönt a járdaépítési költségekre vonatkozólag az egyesek hozzájárulási kötelezettségére nézve, minthogy ebben a kérdésben az 1896 : XXVI. tc. 34. §-a szerint közigazgatási bíróság előtt is eljárásnak van helye (1916. Hb. 32.).

A községi bíróság ítéletének *végrehajtása* során lefoglalt ingó dolognak a végrehajtási foglalás alól való feloldása iránt indított per az 1916. Hb. 2. sz. határozat szerint a rendes bíróság hatáskörébe tartozik.

A *vízjogi* törvény által szabályozott ügyek csak akkor tartoznak rendes bíróság hatáskörébe, ha a törvény kifejezetten így intézkedik; tehát közigazgatási hatáskörbe tartozik az 1885. évi XXIII. tc. 57. §-a alá eső annak a kérdésnek az elbírálása, hogy a magasabban fekvő ingatlan tulajdonosa mennyiben köteles a szomszéd tulajdonost a telkéről lefutó esővíz káros hatásai ellen megvédeni (1916. Hb. 12.).

A gyámhatóság által a kiskorúak részére az 1894 : XVI. tc. 50. §-a alapján kirendelt *ügygondnok* díját a hatásköri bíróság állandó gyakorlata szerint a rendes bíróság állapítja meg (1915. Hb. 107.).

IV. A *közigazgatási bíróság* hatáskörére nézve a következő határozatokat találjuk:

Az 1896 : XXVI. tc. 42. §-a alapján nem tartozik a közigazgatási bíróság hatáskörébe annak a vitás kérdésnek az eldöntése, hogy a törvényhatósági joggal felruházott városban a helyettes főszámvevői állást a törvényhatósági bizottság tölti-e be választás útján, vagy a főispán kinevezés útján (1916. Hb. 21.).

Az 51. §-ra nézve az 1916. Hb. 48. sz. határozat szerint nem tartozik a közigazgatási bíróság hatáskörébe annak a kérdésnek az eldöntése, hogy a hitfelekezeti iskola megszűnése következtében beállott helyzetben a tanítónak van-e még illetményre igénye.

A 69. §. szerint a közigazgatási bíróság hatáskörébe tartozik annak megállapítása, hogy a helyiérdekű vasút műtárgyak átépítésére mennyiben köteles (1915. Hb. 103.).

A 70. §. alapján nem terjedt ki a közigazgatási bíróság hatásköre arra a kérdésre, hogy a mezőőrök javadalmazásához való hozzájárulási kötelezettség fenforog-e (1916. Hb. 35.).

Bűnügyi költségtérítménynek be nem számításából, illetve elévüléséből az államkincstárra háramlott kár megtérítése a 82. §. alapján a közigazgatási bíróság hatáskörébe tartozik (1915. Hb. 91.); ugyane szakasz alapján terjed ki a bíróság hatásköre a községi elöljáróság által foganatosított letiltás ellen beadott előterjesztés elbírálására (1916. Hb. 19.).

A közigazgatási bíróság hatáskörébe tartoznak a 83. §. alapján az állami tisztviselők illetményigényei akkor is, ha az illetmény visszatartása engedély nélküli távozás miatt, tehát szolgálati vétség okából történt (1916. Hb. 41.); viszont a hadsereg és honvédség, valamint a csendőrség kötelékébe tartozó tisztek és hivatalnokok szolgálati illetményei tekintetében hatáskörrel nem bír (1916. Hb. 10.).

Az 1907 : LX. tc. alapján a közigazgatási bíróság hatásköre fenáll, ha a közgyűlés által megtámadott miniszteri rendelet a törvényhatóság jog- vagy érdekkörével vonatkozásban áll és a sérelmesség vizsgálata már az ügy érdemére tartozik (1916. Hb. 55.); ilyen természetű panasszal azonban egyesek nem élhetnek (1916. Hb. 21.).

Az 1915. Hb. 94. és 1915. Hb. 96. sz. határozatok azt mondják ki, hogy az 1909 : XI. tc. életbelépte óta az elévült bányamértékilleték, illetve birtokrendezési költségek leírása végső fokon a közigazgatási bíróság hatáskörébe tartozik.

Végre az 1915. Hb. 105. sz. határozat szerint nincs helye bírósági panasznak a vallás- és közoktatásügyi miniszter olyan intézkedése ellen, amellyel lelkészi jövedelem-bevallás kiegészítése tárgyában határoz.

V. A *büntető ügyekre* nézve a rendes bíróság hatáskörét állapította meg a Bp. 22. §-a alapján az 1915. Hb. 108. sz. határozat azon az alapon, hogy a járásbíróság az ügyben már tárgyalást tartott.

Nem forog fen *mezőrendőri kihágás* és így a rendes bíróság köteles eljárni, ha az eltulajdonítás tárgya méz (1916. Hb. 30.), szőllőkaró (1916. Hb. 50.), fakaró (1915. Hb. 79.), ha az eltulajdonítás üres telken történt (1915. Hb. 92.). Az értékelés szempontjából a károsult fél igénye az irányadó (1916. Hb. 5.), az egyes cselekmények által okozott kár külön veendő számításba (1916. Hb. 25.), végre az érvényesített kárdíj a valóságos kárt helyettesíti (1915. Hb. 102.).

Erdei kihágás nem forog fen és így a rendes bíróság köteles eljárni, ha az eltulajdonítás már feldolgozott fára vonatkozik (1916. Hb. 18.); az értékelésre vonatkozik az 1915. Hb. 93. és 1916. Hb. 25. sz. határozat.

Nincs *hatóság elleni kihágás*, ha a sértés nem hivatalos eljárásra vonatkozott (1916. Hb. 24.); továbbá, ha a használt kifejezések a becsületsértés tényálladékat is kimerítik (1916. Hb. 2.), vagy ha a vád tárgyává kifejezetten becsületsértés volt téve (1916. Hb. 22.).

Nem a közigazgatási hatóság jár el *verekedés kihágása* miatt, ha testi sértés követtetett el (1915. Hb. 97.).

Nincs *vadászati kihágás*, ha a vadászat gyakorlására a terhelt engedélyt nyert és sikkasztás forog fen (1916. Hb. 45.).

Közveszélyű kihágásra vonatkozik az 1916. Hb. 17. és 1916. Hb. 46. sz. határozat; viszont a *csalást* nem tudta megállapítani tévedésbeejtés és károkozás hiányában az 1915. Hb. 89. és 1915. Hb. 95. sz. határozat és így az eljárást az 1879 : XL. tc. 136. §-a alapján közigazgatási hatáskörbe utalta. *Dr. Egyed István.*

Teljesítsük kötelességünket, jegyezzünk hadikölcsönt!

Teljesítés vagy kártérítés?

A háború előtti judikatúrának nem okozott gondot az a kérdés, hogy vajjon a szerződéshez hűtlen adóst teljesítésre vagy pedig a teljesítés helyett a nem teljesítés folytán felmerült és megállapítható kár megfizetésére kötelezze. A kir. bíróságoknál talán nem is volt olyan gyakori ez az eset, mint a tőzsdebíróságnál, ahol a háború előtt napirenden voltak a teljesítésre irányuló keresetek. A bíróság ezeknek a kereseteknek rendszerint helyt is adott, illetve annak a kérdésnek vizsgálatába nem is ment bele, hogy egyáltalán helyt álló lehet-e egy teljesítésre menő kereset és hogy vajjon nem kellene-e ezeket a jogviszonyok egy bizonyos körére korlátozni. Arra az álláspontra helyezkedtek a bíróságok, hogy ha a hitelező a törvényben, illetve a szokványokban előírt formaságokat betartja, semmi akadálya sem lehet annak, hogy a késedelmes adóstól a szerződés teljesítését akár bírói jogsegély igénybevételével is követelhesse.

A háború kitörésével azonban megváltozott a helyzet és a budapesti tőzsdebíróságnak az lett az álláspontja, hogy a teljesítésre menő igényeket, bár azok a kereset megindításakor nyilvánvalólag jogosultak voltak, meg nem ítélte, hanem még a felek kérelme nélkül is teljesítés helyett az adóst kártérítés megfizetésére kötelezte.

A tőzsdebíróság abból az álláspontból indult ki, hogy a háború folytán az árak biztosan és állandóan emelkedtek, ha tehát a vevő tudta azt, hogy az eladó szállítani nem hajlandó, úgy azonnal tartozott volna fedezni magát, mert azáltal, hogy továbbra is a teljesítéshez ragaszkodik, csak a kártérítés összegét növeli.

A tőzsdebíróságnak ez az álláspontja tagadhatatlanul helyes és kár, hogy normális viszonyok között nem helyezkedett erre az álláspontra és nem követte legalább is a jogviszonyok egyes csoportjainál ezt a gyakorlatot.

Nyilvánvaló, hogy a bíróság egyik fél spekulációjához sem nyujthat segédkezet. Mégis amikor a teljesítésre menő igényeket a bíróság megítélte, módot adott a szerződéshez hű félnek arra, hogy az áremelkedéssel még a végrehajtás foganatosításáig spekuláljon. Ugyanis, ha az árút meg nem kapta, úgy a végrehajtás során a Végr. Törv. 217. §-a értelmében a foglalás alkalmával volt egyenérték erejéig foganatosította a végrehajtást. Ez az egyenérték természetesen a napi ár lévén, a hitelező haszna most már a kötésbeli és a végrehajtás foganatosítása alkalmával volt napi ár közötti különbözetből állott. Hogy ez mennyire igazságtalan megoldása a kérdésnek, kitűnik akkor, ha összehasonlítjuk ezzel a helyzettel a tőzsdebíróság újabbi gyakorlatát, amely csupán azon nap szerinti különbözetet állapítja meg kártérítés gyanánt, amikor először közölte az adós a hitelezővel, hogy teljesíteni nem fog.

Nagyon helyes volna, ha a tőzsdebíróság gyakorlata a jövőben oly irányt venne, hogy a bíróság a teljesítésre menő igényeket ne ítélje meg, hacsak azok megítélését valamelyes különös körülmény, amint azt majd később látni fogjuk, indokolttá nem teszi.

Ha genust követel a felperes keresetében és az árúnak piaci ára van, úgy a kereset minden további nélkül elutasítható, mert hisz általános jogelv az hogy tartozik az eladót a nagyobb kártól megóvni, azt pedig nem azáltal éri el, hogyha a teljesítésre menő keresetével spekulál az emelkedő differenciára, hanem ha a teljesítési határidő lejártakor nyomban fedezeti vételt eszközöl. Mert hisz, ha fedezeti vételt eszközöl, úgy legjobban megvédte a saját érdekét is, mert a teljesítési határidő lejártakor azonnal hozzájut az árúhoz s emellett az adóstól minden kára megtérítését is követelheti. Ha pedig neki nem kell az árú a teljesítési határidőben, úgy nincs helye a teljesítésre irányuló keresetnek. Általában véve helyesebb volna, ha piaci árral bíró árúknál a bíróság megkövetelné a fedezeti vétel eszközlését, mert ez a gyakorlat sok visszásság megszüntetésére volna alkalmas. Hogy mennyire helytelen volt a bíróságoknak a békében követett gyakorlata, az egy pár példából érdekesen világlik ki. Megtörtént például, hogy a tőzsbebíróság előtt rizs átvétele végett perelte az eladó a vevőt. (A teljesítési határidőben a rizs ára nyilván erősen visszament és az eladó szerint még további áresésre volt kilátás.)

A per azután a tőzsdebíróság előtt, nem szokatlan módon évekig húzódott, amikor egyszerre kitört a háború és a rizsárak minden egyéb árakat megszégyenítő gyorsasággal kezdtek emelkedni. Ekkor azután a legközelebbi tárgyaláson jelentkezett az alperes és elismerte a követelés helyességét, fizetni akart tőkét, kamatot és perköltséget, csakhogy a körülbelül 1000%-kal többet érő árút átvehesse. Ilyen eset számtalan volt úgy a tőzsdén, mint a királyi bíróságoknál és ez volt az egyik indítóoka annak, hogy nemcsak a tőzsdebíróság, hanem a kir. bíróságok sem ítéltek meg teljesítésre irányuló igényt a háború alatt. Hozzájárult még ezen irányú gyakorlat megszilárdulásához és állandósulásához az is, hogy az árak a folytonosan csökkenő kínálat és a spekuláció állandó növekedése folytán állandóan emelkedtek és a bíróság kezdett különbséget tenni az árfelhajtó spekuláció és a kereskedelem között.

Tagadhatatlan, hogy csakis ez a gyakorlat lehet helyes és pedig a fent kifejtettek alapján a piaci árral bíró cikkeknél csakis akkor, amikor szabad kereskedelem van. És éppen ezért kénytelen vagyok szembehelyezkedni a bíróságoknak a legutóbbi időben is folytatott fenti gyakorlatával. Ugyanis a fent kifejtettekből következik az, hogy ez a bírói gyakorlat csakis akkor lehet helyes, ha a szerződéshez hű félnek módjában van magát fedezni, ha tehát az árúnak van piaci ára, vagy ha egyáltalán a piacon van. Szóval a háborús gyakorlat helyes lett volna a békében. Jelen körülmények között azonban, amikor a legtöbb cikknek maximális ára van, ezen cikkek azonban ezen az áron csupán papiron vannak forgalomban, az eladó könnyen és aránylag enyhe következményekkel megtagadhatja a teljesítést, még akkor is, ha árúja van, mert a fent ismertetett bírói gyakorlat szerint őt a teljesítésre a bíróság úgy sem kötelezi, kártérítés pedig meg nem állapítható, mert az eladás nem szokott maximális áron alul történni és a maximális árak mellett differencia nem szokott felmerülni. A bíróságnak ilyen esetekben a teljesítésre kötelezni kellene az adóst, mert köztudomású az, hogy a maximális árral bíró árúk rendszerint nem kaphatók, fedezeti vétel tehát nem eszközölhető. Kártérítés meg nem állapítható, vagy pedig csak nagyon nehezen, amikor is pedig a bíróság rendszerint nem állapít meg kárt, lévén e tekintetben még a tőzsdebíróság is igen nehézkes.

Jellemző eset volt, amikor az eladó zsír szállítására kötelezte magát, azonban nem szállított. A vevő erre élő sertéseket vásárolt, azokat feldolgoztatta, a húst és egyéb részeket maximális áron értékesítette és így maradt a zsír neki körülbelül a maximális ár kétszeresébe. Ezen árkülönbözet megtérítése iránt perelte azután az eladóját a tőzsdebíróság előtt.

Jelen esetben például nem lehetett volna semmi akadálya annak, hogy az eladót teljesítésre kötelezze a bíróság, mert hogy valaki a fenti módon fedezze magát, azt követelni tőle alig lehet, mert hisz nem valószínű, hogy a fenti esetben a bíróság a teljes kárt megítélje, bármennyire is megérdemelné az alperes.

Éppen ez a gyakorlat tette oly bátrakká az eladókat, hogy a szállítás megtagadását szinte mindennapossá tették, hisz nem volt mitől félniök.

Azonban a tőzsdebíróság éppen a legutolsó időben váratlanul szakított a fenti gyakorlattal és a fent kifejtettek alapján egy perben az alpereseket szesz szállítására kötelezte. Ez volt az első eset a háború alatt, hogy a tőzsdebíróság szállítást ítélt meg és pedig azért, mert az alperesnek volt szesze, azt a felperes részére szerződésszegően le nem szállította és semmi akadálya sem állott fen annak, hogy a szerződést teljesítse. Természetszerűleg megítélendő a teljesítési igény minden esetben, amikor species a kereset tárgya, mert hisz ez esetben a fedezeti vétel legtöbbször igen nehéz, vagy egyáltalán lehetetlen, kár megállapítása pedig legalább is nagyon körülményes.

A fentiekből tehát nyilvánvaló az, hogy a teljesítésre irányuló kereseteknek nincs helye genusnál, ha annak piaci ára van és szabad forgalom tárgyát képezi, helye volna azonban, ha a teljesítésre irányuló kereset species átadását kéri, vagy hogyha az árú másképp meg nem szerezhető, például azért, mert a piaci ár dacára forgalomban egyáltalán nincs, vagy csak névleg van.

A háború alatt és az annak folytán előállott különleges jogviszonyok következtében a bírói gyakorlat igen sok olyan új álláspontot foglalt el, mely a békében ismeretlen, vagy mellőzött volt, remélhető tehát, hogy e téren is a jelenlegi gyakorlat alapján üdvös változásokat érhetünk el. *Dr. Faragó József János.*

Szemle.

BELFÖLD.

A miniszter és államtitkár búcsúja kartársaiktól. A budapesti ügyvédi kamara választmánya vasárnap délben rendkívüli ülést tartott *Pap József* elnöklete alatt, hogy elbúcsúzzanak *Vázsonyi Vilmos* igazságügyminisztertől. Vázsonyi meleg szavakkal búcsúzott el a választmánytól, miniszteri programmjáról pedig a következőképen nyilatkozott:

Az alkotmánynak oszlopai közt hármat ismerek legerősebbnek. Az egyik a bírói függetlenség, a másik a szabad sajtó, a harmadik a szabad ügyvédség. Bármelyikhez nyúlnak hozzá, az alkotmányos szabadság rendül meg alapjaiban. Teljes egyetértésben vagyok mélyen tisztelt barátommal, amidőn az ügyvédség szerepének és hivatásának kiterjesztését követeli, mert ahová az ügyvéd be nem teheti a lábát, ott nincs jog. Én nem kívánok itt az ismert okokból igazságügyi programmot adni, csak egyet jelentek ki, hogy mindabból, amit ennek az ügyvédi kamarának körében hirdettem, mint a közgyűlés tagja, mindahhoz, amihez hozzájárultam itt, mint a választmány tagja, mindabból, amit mint hűséges kartársuk vallottam, mindabból semmit sem engedek, mindaz meggyőződésem továbbra is, akár ebben a minisztériumban, akár másikban teljesítsem hivatásomat. Ismétlem, ez az alkalom nem kedvező arra, hogy én igazságügyi programmot adjak. Nem kedvező a korszak sem, mert hiszen a háború reformokra a legkevésbé alkalmas. De nem kell talán mondanom, hogy az én irányzatom az, és remélem ennek megnyerhetem a kormányt is, amely a választójognak, a közszabadságnak és a demokratikus haladásnak kormánya, hogy mindazokat az intézkedéseket, amelyek a jogot reakcionárius irányban fejlesztették, le kell rombolni és a jogeszmét teljes tisztaságában, ragyogásában és hatalmában vissza kell állítani. Vissza kell adni a sajtónak a szabadságát, vissza kell adni az esküdtszékeket újra igazi hivatásuknak. Mert Magyarország lehetett hátra sokban; lehetett hátra kultúrában azért, mert itt Európának végvára volt és vérzett akkor, amikor mások dolgozhattak; Magyarország lehetett hátra — nem saját hibájából — gazdasági fejlődésben, de mindig, már régóta előljárt a jogban. A jogban nem kellett tanulnia senkitől semmit. A nemzeti talajból is olyan nagyszerűen bontakozott ki a jogeszme és a jogfejlődés, hogy ez a magyar tradició, — a jogi reakció az nem magyar, az a magyar szellemnek megtagadása.

Beszéde további folyamán az igazságügyminiszter hangsúlyozta, hogy nem távozik az ügyvédség köréből, mert csak a törvény parancsa következtében hagyja el a kamarát, de *ügyvédnek tartja magát továbbra is.*

A választmány, melyre a miniszter nagyszabású beszéde mély hatást gyakorolt, ezután a következő határozatot hozta:

«A budapesti ügyvédi kamara Vázsonyi Vilmos igazságügyminiszterré való kinevezésében az ügyvédi hivatás értékes megbecsülését látja és együttérző örömének ad kifejezést ezen alkalomból, amidőn az igazságügyminisztérium élére azon tagja került, aki hatalmas tehetségével, puritán jellemével, erkölcsi felfogásának emelkedettségével, minden időben a jogvédő hivatás gyakorlásának példája leend. Választmányunknak egy évtizeden át volt tagja és hálás elismerésünk kíséri ezen működésében kifejtett tevékenységét, mellyel a kari érdekeket meleg érdeklődéssel karolta fel és éleslátása megtalálta azon helyes irányeszméket és vezető szempontokat, melyeket nehéz feladatok eldöntésénél követtünk. Közgyűléseink termeiben és a magyar országgyűlésen alapos szaktudással párosult ékesszólásával védte a jogegyenlőség és közszabadság ügyét. A sajtószabadság és esküdtszék intézményeinek bátor védelmezése, a könnyelmű előzetes letartóztatások és a gyorsított eljárás visszásságainak ostorozása, hatalmas egyéniségének erős meggyőződését dicsérik. Hisszük azt, hogy tevékenysége új hatáskörében azoknak az eszméknek javára fog érvényesülni, amelyekért oly nemes lelkesedéssel küzdött jogvédői pályáján.

Az Országos Bírói és Ügyészi Egyletnek igazgatósága és tagjai a mult szombaton gyűltek egybe az egyesület megalapítójának és elnökének: *Grecsák Károly* államtitkárnak üdvözlésére. *Bubla Ferenc* kúriai tanácselnök üdvözlő beszédére az államtitkár többek között a következőket mondotta:

Ott történt az egyesület pozsonyi közgyűlésén, amikor a bírói függetlenség ellen intézett merénylettel szemben foglaltunk állást. Azzal a merénylettel szemben, mely gyökerében akarta megtámadni a bírói függetlenséget, amely rést akart ütni a bírói függetlenség alapfundamentumán: az áthelyezhetetlenség és az elmozdíthatatlanság elvén. Akkor történt, hogy mikor vállvetve fogunk kezet arra a nemes és nagy célra, hogy ezt a támadást visszaverjük, az akkori kormányzati férfiak az én működésemet összehasonlították azzal, amit a büntető törvénykönyvben lázításnak neveznek. Akkor én ezzel a váddal szemben azzal a kijelentéssel éltem: ha azt értik lázítás alatt, hogy én a törvény parancsoló intézkedéseivel szemben akarok valami mozgalmat indítani, akkor ez rágalom, melyet vissza kell utasítanom. Ha azonban a szónak abban a nemesebb értelmében értik a lázítást, hogy én minden rendelkezésemre álló erővel és tehetséggel ha kell agitálok is azon törekvések ellen, melyek a bírói függetlenség meggyengítésére irányultak, akkor igenis lázítok és lázítani fogok mindaddig, amíg az isteni gondviselés tőlem az erőt el nem veszi. Akkor t. barátaim én azt hittem, hogy az én kifakadásom, az én méltó felháborodásomnak kifolyása volt. És ma majdnem azt merem hinni, hogy ihletszerű jövőbetekintés volt. Mert ime az isteni gondviselés útjai odavezettek, hogy részese lettem annak a kormányhatalomnak, melynek igenis módjában van megteremteni mindazon szükséges előfeltételeket, melyek a bírói függetlenség teljes kiépítéséhez fognak vezetni. És én ma is csak azt mondhatom, hogy bárminő megváltozott hatáskörben, de ugyanazzal a lelkesedéssel és ugyanazzal az elszántsággal fogom a bírói függetlenség érdekeit szolgálni, mint ahogy szolgáltam eddig. Ha én külsőleg meg is válok attól a testülettől, melyet nemcsak becsülni és szeretni, hanem csodálni tanultam meg azon évek hosszú láncolata alatt, amelyet kebelében töltöttem, én tudom, hogy abban az új hatáskörben is első és legszentebb kötelességem mindent elkövetni, ami szükséges arra, hogy a bírónak megadjuk erkölcsi és anyagi függetlenségét, amire ha valahol, épen ebben az országban van különösen szükség. Fájdalmasan érint engem is, hogy én ma külső vonatkozásaiban kénytelen vagyok megválni ettől az egyesülettől, azonban állíthatom, fogadom, hogy teljes lelkemmel ittmaradok köztetek, bármily munkára szólítanak is fel a jövő eseményei. És amidőn érző szívvel hálás köszönetet mondok azért, hogy eddigi bírói pályámon azzal a meleg szeretettel támogattatok, amely megadta nekem azt az erkölcsi súlyt, hogy az én szavam nem maradt csak pusztába kiáltó szó: arra kérlek benneteket, hogy új működési körömben se vonjátok meg tőlem ezt a baráti szeretetet, ne vonjátok meg azért, hogy azokat a nagy, fenséges eszméket, amelyeket a Bírói és Ügyészi Egyesület zászlójára írtam, a jövőben ne csak hirdessem, hanem érettük cselekedjem is. Erre kérem a ti támogatástokat és akkor azt hiszem célhoz fogunk jutni, mert azt mondhatom, hogy ezek az eszmék a mai kormányban kedvező visszhangra találtak.

— **Illés József** rendkívül tanári kinevezését, amelynek híre e sorok írójához elkésve érkezett, lapunk olvasói bizonyára megelégedéssel vették tudomásul. Illés Józsefet nemcsak mint lapunk régi értékes munkatársát, de mint tudóst is felesleges bemutatni. Különösen az Árpádkori magánjog, az Anjoukori adózás monografikus feldolgozásával és a magyar jogtörténethez írt bevezetésével minden szakembertől elismert érdemeket szerzett. Mégsem vehetünk pusztán örömünk kifejezésével tudomást kinevezéséről. Egyrészt sajnáljuk, hogy tudományos pályája, miként sajnos annyi más, egy politikai pártkörön keresztül vezetett az egyetemre, szomorú bizonyságául annak a speciális magyar igazságnak, hogy a tudomány a politika támogatására szorul, másrészt a kinevezést — keveseljük. Hogy Illés Józsefet, akinek tudományos tarsolya oly jól fel van szerelve, úgyszólván tárcanélküli professzorrá nevezték ki, annak Magyarországon, ahol a komoly kutató elmék nem épen hemzsegnek, nincs jogosultsága. Semmi kifogásolni valót nem találunk rajta, ha nálunk nem a katedrához keresnék az embert, hanem a tudóshoz a katedrát. Legalább is oly gyakran nem találtak ugyanis a katedrához megfelelő pályázót, mint ahányszor katedra nélkül maradt olyan szakember, aki megérdemelte volna. Végre is, ha három egyházjogi tanszék nem ártott meg az országnak, három jogtörténeti sem ártha meg. Gyakorlatilag úgysincs különbség a katedrás és a katedrátlan professzor közt, elméletileg azonban szépséghiba, ha capitis diminutióval egybekötött kitüntetéseket osztogatnak.

— **Viszonválasz Tarnai Jánosnak.** A Jogtudományi Közlöny f. évi 21. számában annak előrebocsátása után, hogy egyáltalán nem vetek súlyt arra, vajjon valaki irodalmi működésemet figyelemben részesíti-e vagy sem, óvást tettem az ellen, hogy Tarnai János kúriai tanácselnök úr «A politikai bűntett»-ről a Bűnügyi Szemle f. évi 8. számában közzétett tanulmányában azt állítja, hogy a Magyar Jogi Lexikonban a kiadatási jogról írt dolgozatomban különböztetek ugyan absolut és relativ politikai bűncselekmények között, de «a cselekmények tartalmáról nem nyilatkozom». Óvásomat a valóság tekintetében mindenki által ellenőrizhető arra a tényre alapítottam, hogy — amint azt dolgozatomnak rendszere elemi kötelességemmé tette — ott magától értetődően úgy *az absolut, mind a relativ* politikai bűncselekmények tartalmáról is *teljes részletességgel* nyilatkoztam volt.

Válaszul T. úr a Bűnügyi Szemle f. évi 9. számában elsőbbed nekem azt imputálja, mintha az ellen tettem volna kifogást, hogy tanulmányában dolgozatomat «nem érdeme szerint méltatta», majd részemről diffikultált eljárását úgy magyarázza, hogy «világos», miszerint csakis az ú. n. *absolut* politikai bűncselekményekre vonatkozhatott az a ténymegállapítása, hogy azoknak tartalmáról nem nyilatkoztam.

Viszonválaszul ezúttal is a valóságuk tekintetében mindenki által ellenőrizhető tények konstatálására szorítkozom. Első alkalommal annál kevésbé kifogásoltam azt, hogy T. úr dolgozatomat nem érdeme szerint méltatta, mert előrebocsátottam volt, hogy ily érdemi méltatásra egyáltalában nem reflektálok. Következésképen holmi «lekicsinylésről» sem panaszkodtam, melyre T. úr válaszában idéző-jelek között vállveregetve alludál. Kizárólag az ellen tiltakoztam, amihez senki által el nem vitatható jogom, hogy amikor valamely irodalmi munkám tartalmára kifejezett utalás történik, ez az utalás a valóságnak meg nem felelő módon tétessék. Minthogy pedig T. úr válasza szerint «*világos*», hogy a tanulmányában tett az a ténymegállapítás, mely szerint szóbanlevő dolgozatomban «a cselekmények tartalmáról nem nyilatkozom», csak az ú. n. *absolut* cselekményekre vonatkozik: ismét valósága tekintetében mindenki által ellenőrizhető tényként szögezem le, hogy dolgozatomban a Jogi Lexikon IV. k. 746. lapján *legott* az absolut és a relativ politikai deliktumok között szokásos különböztetésnek regisztrálása után *elsősorban* éppen az *absolut* politikai bűncselekmények lényegéről és tartalmáról nyilatkozom. *Dr. Doleschall Alfréd.*

— **Az ügyvédi kamarák egységes akciójának szükségessége** kérdésében figyelemre érdemes eszméket vet fel a debreczeni kamarának évi jelentése. A jelentésnek e kérdésre vonatkozó része következőképen szól: «Ha az érvényben lévő ügyvédi rendtartásnak van olyan hibája, amelyen a régóta várt és sürgetett új ügyvédtörvénynek segítenie kell, úgy minden bizonnyal ezek közé tartozik az a fogyatékossága, hogy nem ad törvényes módot a kamarák együttes megnyilatkozására, az ügyvédi kar sérelmei és bajainak egységes kamarai akcióban történő feltárására. Az ügyvédi kamarák külön-külön jelentései és felterjesztései nem alkalmasak imponáló és eredményes fellépés kifejtésére. Nem tudjuk, úgy van-e valóban, de úgy hisszük, hogy az egyes kamarai jelentések — a budapesti kivételével — nem is kerülnek a legilletékesebb helyre: a mindenkori igazságügyminiszter kezébe, úgy, hogy az igazságszolgáltatás legfőbb őre az ügyvédi kar helyzetét és kívánságait nem bírálja el a kar legális megnyilatkozásai, a kamarák jelentései alapján. E jelentések — épen számszerű sokaságuknál fogva — nem is alkalmasak kívánalmaink hathatós feltárására. Az ügyvédi kar nézetei azokban elforgácsolódva jelentkeznek. Ha minden jelentésben ugyanazon igények támasztatnak, ezek olvasása unalmas lehet, ha más-más gondolatokat vetnek fel a jelentések, úgy hiányzik belőlük az egyöntetűség s hiányzik az ezáltal kifejthető erő is. E tapasztalatokra tekintettel mostani jelentésünk megküldésével arra kérjük a társ-kamarákat, hogy a budapesti társ-kamara vezetése alatt egységesen tárják fel az ország kormánya előtt a kar helyzetét, sérelmeit, kari reform-óhajaikat. Ezt oly módon gondoljuk legcélszerűbben keresztülvihetőnek, hogy a budapesti kamara felhívására minden kamara a választmány útján három megbízottat küldjön egy országos kamarai értekezletre, mely még a háború alatt összeülve foglalkozzék az ügyvédi kar helyzetével s az ezen helyzet javítását célzó kari kívánságokat foglalja egy memorandumba. Ennek, mint halasztást nem tűrő előkészítésnek még a háború alatt meg kellene történnie, de mert kari helyzetünk feltárása a hadbavonult kartársak mellőzésével nem eszközölhető és mert minden egyes ügyvédnek alkatmat kell adni arra, hogy a kar felterjesztésének megállapításához felszólalásával vagy szavazatával hozzájárulhasson, szükséges, miszerint a hadbavonult kartársak hazatérése után az Országos Ügyvédszövetség vezetősége országos ügyvédkongresszust hívjon össze, mely a kamarákkal — esetleg minden egyes ügyvéddel — már előzetesen közölt memorandum-tervezetet tárgyalja s annak végleges szövegét megállapítsa. A memorandum azután felterjeszthető volna a kormány elnökéhez, az igazságügyi és mindazon minisztériumokhoz, amelyeknek valamely várt rendelkezésére nézve kérelem foglaltatik a memorandumban. Sőt szükségesnek tartjuk, hogy a kamarai értekezlet ama megállapodásai, amelyek az ügyvédek és ügyvédjelöltek háború alatti helyzetére s ennek szanálására vonatkoznak, még az ügyvédkongresszus összehívása előtt felterjesztessenek az igazságügyi kormanyhoz».

A budapesti ügyvédi kamara választmánya legutóbbi ülésében — amint az Ügyvédek Lapjában olvassuk — szintén foglalkozott a hadbavonult ügyvédek helyzetének kérdésével és elhatározta, hogy a konkrét megoldási módok megvitatására az ország összes kamaráinak kiküldötteit legkésőbb szeptember második felében közös értekezletre hívja össze. A debreczeni évi jelentés és a budapesti választmány határozata tehát a kérdés lényegében — az országos akció szükségességének kérdésében — fedik egymást. A közös értekezlet kívánságait az igazságügyi kormány bizonyára a legnagyobb figyelemre fogja méltatni.

— **Ügyfél szólásszabadságának határai.** A vádlott, akit az alsóbbfokú bíróságok rágalmazás vétsége miatt bűnösnek mondottak ki, az ítélet ellen a Bp. 385. §. 1. *b)* pontja alapján azért jelentettek be semmisségi panaszt, mivel a vádlott a vád tárgyát képező kifejezéseket hatóság előtti ügyben, mint ügyfél saját ügyében használta és ezért az 1914 : XLI. tc. 17. §-a szerint rágalmazás vétsége meg nem állapítható; továbbá mivel a vádlott cselekményét legfeljebb a Kbtk. 46. §-ába ütköző kihágásnak lehetett volna minősíteni. A Kúria — 949/1917. B. szám alatt hozott határozatával — a panaszt elutasította, mert bár az alsófokú bíróságoknak arra vonatkozó indokolása, hogy az 1914. évi XLI. tc. 17. §-ának az esete miért nem forog fen, annyiban hiányos, amennyiben csak az idézett §. 1. bekezdésére terjed ki, mégis nyilvánvaló, hogy a §. 2. bekezdése sem mentesíti a vádlottat, mert az ítélőbírónak az általa hozott ítélet tárgyilagos bírálatán kívül eső személyes megtámadása nem tekinthető olyan nyilatkozatnak, mely az 1914 : XLI. tc. 17. §-ának 2. bekezdése szerint a letárgyalt üggyel *tárgyi* összefüggésben állana és az ügyfél érdekében szükséges. Ami pedig a minősítést illeti, a vádlott nyilatkozatában oly tényállítások is foglaltatnak, amelyek valóságuk esetében a sértettet fegyelmi eljárásnak tennék ki, ehhez képest tehát a vádlott cselekménye helyesen minősíttetett rágalmazásnak.

— **A háborús lakbérleti jog rendszere.** A lakbérletekre vonatkozó összes moratoriális rendeletek ismertetését és magyarázatát adja a vonatkozó rendeletek szövegével dr. *Nagy Dezső* budapesti ügyvédnek ily címen megjelent könyve, különösen tekintettel a fővárosi viszonyokra. A könyv Benkő Gyula kiadásában jelent meg. Ára 3 K.

Gyakorlott ügyvédjelöltet vagy helyettest keres azonnali belépésre dr. Lukács Géza ügyvéd, Ungvár. 15738

Keresek mielőbbi belépésre hadmentes fiatalabb ügyvédet, vagy teljes tárgyalási jogosultsággal bíró jelöltet alapos elméleti és gyakorlati tudással. Ma szokásosnál nagyobb fizetést, jelentékeny remunerációkat, magas kiszállási díjakat és évi négyheti szabadságot adok. Ajánlatokban tessék információ céljaira megfelelő címeket is közölni. Dr. Róth Ottó ügyvéd, Temesvár. 15750

Egy jómenetelű ügyvédi iroda közjegyzői kinevezés miatt átadó. Cím Glück ügyvéd, Kisjenő, Arad megye. 15751

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bére-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 26. szám. Budapest, 1917 julius 1.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. A kormány igazságügyi programmja. — *Dr. Szüls Miklós* ny. kúriai bíró: Törvényalkotás háború után. — *Dr. Lévy Béla* budapesti ügyvéd: Zárszó a szabadalmi törvény tervezetének megvitatásához. — *Dr. Giskán Jakab* budapesti ügyvéd: Hivatalos halasztások a tőzsdebíróságnál. — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár.

A kormány igazságügyi programmja.

A miniszterelnök az országgyűlésen tartott beköszöntő beszédében nagy vonásokban jelezte a kormány igazságügyi politikájának irányát. A programm, melyet a beköszöntő adott, hézagos. Nem szemrehányásképen mondjuk ezt. Természetes, hogy a miniszterelnök nem fejthette ki részletesen a kormány minden tagjának munkatervét. Ne keressük tehát, mi maradt ki, hanem vizsgáljuk meg azt, amit a beszéd nyujtott.

Kezdjük azzal, amit a miniszterelnök a háborús jogalkotásokról mondott. Ezen a téren a kormány tennivalóit a háborúval kapcsolatos körülmények és a hadviselés érdekei szabják meg kérlelhetetlen szigorúsággal. «Meg kell védelmezni a gyengéket a kizsákmányolás ellen, meg kell torolni az ily visszaéléseket; meg kell torolni a léteért küzdő állam nagy érdekei ellen irányuló támadásokat, de mindenkor tiszteletben kell tartani a jog eszméjét és biztosítani kell a védelem szabadságát.» Amidőn a miniszterelnök a védelem szabadságának biztosítását hangoztatta, nyilván arra gondolt, hogy a kormány megszüntetni szándékozik a bűnügyi védelemnek azokat a korlátozásait, amelyek közvetlenül a háború kitörése után, a kivételes körülmények között veszélyeztetett közrend és közbiztonság megóvása végett, a hadviselés érdekeit érintő bűncselekmények miatt folyamatba tett bűnügyekben szükségesnek mutatkoztak. Valóban elérkezett az ideje annak, hogy az e téren tett kivételes intézkedések hatálya több irányban korlátoztassék. Véleményünk szerint is elsősorban és különösen a gyorsított bűnvádi eljárási szabályok egyes rendelkezései értek meg gyökeres átdolgozásra. Emellett azonban elérkezett az ideje annak is, hogy az esküdtbíróság működésének felfüggesztése most már csupán azokra a kir. törvényszékekre szoríttassék, amelyek az ellenségtől közvetlenül veszélyeztett területen működnek, vagy ahol alapos az aggodalom, hogy az esküdtszék oly irányú határozatot hozhat, amely a közrend és közbiztonság érdekével ellenkezik. És általában a gyorsított bűnvádi eljárás szabályainak alkalmazását csupán azokra a bűncselekményekre kell fentartani, amelyek in concreto károsan érintik a hadviselés érdekét és csupán oly bíróságoknál, amelyek területén az ily bűncselekmények elharapództak, vagy ahol az ily bűncselekmények szélesebb körű terjedésének megakadályozása végett mutatkozik a kivételes intézkedés fentartása célravezetőnek.

A polgári törvénykönyv javaslatát — tekintettel a háború tapasztalataira és az elkövetkezendő békekorszak jogos szociális igényeire — bizonyos részekben revizió alá kívánja venni a kormány. Örömmel vesszük ezt tudomásul azzal a megjegyzéssel, hogy a javaslatot a maga egészében kell átdolgozni. A polgári törvénykönyv az utolsó években hatalmas lépésekkel haladt előre a megvalósulás útján. De a második tervezettől a törvényjavaslatig és a törvényjavaslattól a bizottsági szöveg megszerkesztéséig kevés idő állott a szakkörök és kodifikátorok rendelkezésére. Sem egészen kimerítő, a részletre kiterjedő bírálatra, sem az összegyűlt bírálati anyagnak alapos feldolgozására nem volt kellő nyugalom, mód és lehetőség. Ezenfelül pedig alig szenvedhet kétséget, hogy a jogrend alapjául szolgáló kódex megalkotásában a háború után számos új nézőpont fog érvényre törni, amely az alapvető rendelkezések egész sorának módosítását teszi szükségessé.

Az 1911. évi sajtótörvénynek és az esküdtszéki novellának hibáira lapunkban annak idején nyomatékosan reámutattunk és a törvényhozási revizió szükségét legutóbb ugyanezen a helyen hangsúlyoztuk. Önként értetődőnek tartjuk, hogy a kormány revizió alá kívánja venni ezeket a törvényeket, de a reformok e reformját nagy gonddal kell előkészíteni és nyugodt viszonyok között kell tető alá hozni. Sajtó és esküdtszék főpillérei a közszabadságoknak. Szabályozásuknál a politikai szempontok szinte döntő szerepet játszanak. Csak helyeselhetjük azért, hogy a kormány a normális viszonyok helyreállása után kíván e kérdéssel foglalkozni. Kétszeres óvatosságra inthet bennünket e két törvény revíziójában a jogrend stabilitásának tisztelete. Midőn néhány rövid esztendő alatt immár harmadszor fognak a sajtóra és az esküdtszékre vonatkozó jogszabályok módosulni, nem lesz szabad megfeledkezni az ókor szimbolizmusáról, amely állandóságuk hangsúlyozása végett kőbe véste a törvényeket. Ha a törvényhozó ma a köztudatba igyekszik azokat belevésni, ugyanily cél felé törekszik, de ezt csak akkor érheti el, ha nem a politika homoksivatagjába rója, amelynek minden újabb vihara elsöpri a korábbi ú. n. alkotásokat.

A programm többi pontjaira, különösen a hiteljogi reformokra még visszatérünk.

Csak még arról néhány szót, amit a beköszöntő az ügyvédi és a bírói karnak igért.

«Különös gondot kívánunk fordítani azon ügyvédek sorsának biztosítására, akik a háború következtében megélhetésük eddigi alapjait elvesztették» mondotta a miniszterelnök. Valóban, midőn a legutóbb megírtuk, mit vár az ügyvédi kar az új igazságügyminisztertől, nem reméltük, hogy a kormány már bemutatkozásakor ily messzemenő igéretet tesz, a háború által sujtott ügyvédek érdekében.

Nem kevésbé kellemes volt a bírói kar meglepetése, midőn évtizedes kívánságaik megvalósítását helyezte kilátásba a miniszterelnök. És alig hangzott el ez az igéret, az igazságügyminiszter már is megindult a teljesítés útján.

Az indemnitás keretében a kormány újból rendezte az elsőfokú bíráknak fizetési osztályokba sorozását. A javaslat törvénnyé válása után az elsőfokú bírák közül a tanácselnökökkel együtt 330 fog a VI., 1050 a VII. és 1343 a VIII. fizetési osztályba tartozni. Ez jelentékeny javítás az elsőfokú bírák helyzetén, mert a VI. fizetési osztályba sorozott bírák száma hetvennél, a VII. fizetési osztályba sorozottaké száznál, a VIII. fizetési osztályba sorozottaké szásznegyvennél szaporodik és a IX. fizetési osztályba sorozott albírói és alügyészi állások megszűnnek. Ugyanez a javaslat a kúriai bírói címmel és jelleggel felruházott kir. táblabírák számát tizennyolcra, a kúriai bírói címmel és jelleggel felruházott törvényszéki elnökök számát szintén tizennyolcra emeli fel.

Az indemnitásnak még más intézkedése is érinti a bírák anyagi helyzetét. Így az a rendelkezés, hogy bizonyos esetekben a szolgálati idejüket betöltő hivatalnokok létszám felett vezettetnek s helyük betöltetik. Amint az igazságügyminiszter a képvi-

selőház igazságügyi bizottságában kifejtette, ez a rendelkezés a bírákra nézve nem oly előnyös, mint más hivatalnokoknál, de bizonyos keretekben a helyi előléptetésnél ez a felhatalmazás is módot ad az igazságügyminiszternek arra, hogy bírákat magasabb fizetési osztályba kinevezésre előterjeszthessen. A személyi pótlékra vonatkozó várakozási idő leszállítása pedig a bírákra ugyanazzal az előnnyel jár, mint a többi állami tisztviselőre nézve.

Távolról sem elégíti ki az indemnitás a bírák anyagi helyzetének javítására vonatkozóan méltán táplálható kívánságokat; de mint gyors, tehát kétszeres segélyt örömmel fogadjuk már azt is, ami történt. De várjuk a rendszeres intézkedéseket s elsősorban a bírói külön status visszaállítását.

Törvényalkotás háború után.

Törvényt lehet csinálni és törvényt lehet nevelni, növeszteni. Csinálni lehet azt papirosból vagy viaszból mint a művirágokat; növeszteni pedig lehet apró magvakból, melyeket az élet innenonnan előhoz vagy előteremt. Jöhetnek azok idegenből is, csak az emberi természettől és a népjellemtől idegenek ne legyenek, tudjanak áthasonulni, vagy azáltal, hogy rokonintézmények már előkészítették nekik a talajt, vagy hogy igazi belső szükségletnek felelnek meg, vagy hogy önmagukban van valamely szükséges igazságnak oly nagy súlya és egyensúlya, mely megállhatásukat biztosítja.

Nem tudok mégis azokhoz csatlakozni, kik azt vélik, hogy a *helyes jog* már benne van a társadalmi jelenségekben, mintegy azt hiszik, hogy aki elég distanciára tudna felállni vagy elég jó szeme volna, hogy a körvonalakat meglátni tudja, szinte csak lefölöznie kellene a helyes jogot, mely a társadalom életében már adva van, benne rejlik, csak fölszínre hozni tudjuk.

Mindenesetre sok van a jogban, ami a társadalomban már élt, pozitívum volt, mielőtt törvénnyé vált. De vannak oly részei is, melyeknek a társadalom éppen csak a negatívumát mutatta, a kiegészítésért, orvoslásért kiáltó hiányt; ami csak az öntés alapformáját adja, de abba a pozitívumot csak az emberi munka és leleményesség, az egyéni szellem és a közszellem szerencsés találkozása tudja megszerezni.

Igy a törvényhozás nem csupán a már létező kész értékek felszínre hozása, de nem a semmiből való teremtés sem, amire ember úgysem képes. De ezért nem is lehet a törvényt, vagy legalább éppen úgy nem kellene csak papirosból gyártani, mint nem a papirpénzt vagy a bankjegyet. Valamint ezt nem szabad forgalomba hozni anélkül, hogy a kellő ércpénzfedezetről ne gondoskodjunk, éppen úgy a törvénynek is kell, hogy meglegyen a szilárd fedezete bizonyos reális értékekben, előzményekben és szükségletekben, melyek nélkül hivatását alig töltheti be. A francia forradalom nagy alkotmányozója Sieyès abbé hiába csinálta egyik alkotmány-törvényt a másik után, mert azoknak nem volt meg a gyökerük, amilyen kitünően bevált az abbé, az alkotmánya egyik sem vált be annyira, hogy a nemzet életébe hosszabb időre átmehetett volna.

De ez a kellő fedezet, a tanulságoknak és a kényszerítő szükségnek ez a találkozása, most mikor a nagy háború rázkódtatásai annyi gazdasági és szociális bajt teremtettek, részben pedig ilyeneket föltártak, bővebben van mint rendesen; mert míg a hiteljegyekhez a fedezetet a bőség, a törvényhozáshoz azt a szükség adja leginkább s ez hívja ki a törvényhozás és az állami hatalom kitartó segítségét. Ebből a felsegítő mozgalomból s annak kényszeréből nő ki a törvényhozás, mely mint a folyékony állapotban kialakuló kőzetek, a megelőző küzdelmek súlyát magába felveszi. Természetes, hogy így a törvényhozás főiránya most a gazdasági és szociális javítás intézményei felé fordul, és kettős munka az, ami megoldásra vár, a romok eltakarítása és az építés. A háború leszerelése ugyanis a háborús intézmények és rendeletek leszerelését is megkívánja, de azzal az elővigyázattal, hogy a megingó állványok hirtelen összeomlása kárt ne okozzon.

Ezért egyik a legfontosabb föladat a háborúból a békére való átmenet gazdasági és szociális előkészítése, sőt erre minél inkább megfelelő szervezet alakítása; mert a javak ily nagy mennyiségének megsemmisítése után, és mikor a vagyon és a jövedelem megoszlásának szélsőségei, sőt a munka megoszlásáé is, eddig ismeretlen nagyságra váltak szét, elsőben is a rendes kereskedő gondosságával kell új leltárt és mérleget készíteni s lehetőleg elsimítani, áthidalni a szakadásokat. Ez, ha még nem is törvényhozás, *de ahhoz vezet.* Ha sürgős az alkotás, még ennél is sürgősebb a segítés, s az ebben fáradó kormányzati és társadalmi tevékenység új utak és eszmék feltárásában, de a helyes mérték, az «eddig és ne tovább» megértésében is segít s egyrészt a törvényhozás elsietését, másrészt az első segély káros késedelmét is elháríthatja. Ez az egységes front létesítése a segítő akció és a törvényhozás között.

A hosszú háború azonban oly tapasztalásokkal gazdagított, melyeket a törvényhozás a legjobban használhat és nem szabad azokat mellőznie. Nem is éppen új dolgok ezek, de különös értéküket az adja meg, hogy most a saját bőrünkön próbáltuk azokat. Ez pedig nagy különbség. Ez a tapasztalás elsőben is fokozta önérzetünket, mert nem is sejtettük eddig teherbírásunk nagyságát. De megtanított arra a nagy ellentétre is, ami a háború és a béke jogi szükségletei közt fenáll. Lényegében pedig mégis egy principium hatja át mind a kettőt. A háború sokkal követelőbb, mindent lefoglal, rekvirál az egyetlen legnagyobb cél érdekében. De azt az igazságot örökül hagyja a békére is, hogy a jog és törvény egyik elsőrendű feladata: a gyöngék védelme az összehalmozott túlerő ellen és *az egész védelme a részek ellen.* Ahol a rész joga az egészét lényegesen és állandóan károsítja, ott a régi helyes jogelvnek is, «qui jure suo utitur neminem laedit», engedményeket kell tennie. Ez a tág értelemben vett kisajátítás elvét támogatja a «szerzett jogok» korlátlansága ellenében; de megint azzal a nagy korlátozással, hogy a termelést s az ehhez is szükséges vállalkozási kedvet ne csökkentse, mert ez ismét a nagy egésznek elsőrendű, legmagasabb közérdeke.

Amit a XVIII. századbeli fiziokrata, Gournay Vince, a gazdasági verseny és forgalom törvényeül hirdetett, a «laisser faire, laisser passer» vagyis a be nem avatkozás elvét a háború sokszor felborította, bár nem mindig egyenlő sikerrel. Az áremelkedés ellen tett intézkedésekre nem tűnt el a drágaság, hanem inkább eltűnt az árú; de azért mégis a nagy többség érezte, hogy a beavatkozásra ily rendkívüli időkben szükség van, csak annak a helyes módja és mértéke forog kérdésben. Ime Németországban ez jobban sikerült, ami több tényezővel áll összefüggésben. Mégis ezt a beavatkozást csak azzal a kimélettel szabad gyakorolni, mellyel az élő szervezetnek tartozunk. Itt is úgy hiszem a fentebb kimondott elv szabja meg a beavatkozás helyes mértékét, mely *soha nem mehet tovább csak addig, amíg az egészet védi a rész ellen vagy a nagyon gyöngéket a nagyon erősek ellen.* Ez áll a törvényhozásra is. Igaz, hogy ez az elv így magában, a konkrét esetekkel való egybevetése nélkül csak formula, csak általános frázis; mert hát hol találjuk fel a megkülönböztetéshez szükséges kritériumot? És mégis segít valamit, megmutatja merre kell keresni a kérdések nyitját. Az ilyen frázisoknak, ha csak a kérdésnek külső keretét magtalálták, megvan az irányadó erejük, mihelyt azokat a konkrét esetre óvatos bölcseséggel alkalmazni tudják, s jobb hiányában többször kell ilyennel is beérnünk. Csak ilyféle általánosság az is, midőn a büntetőtörvény a kísérletről azt mondja, hogy az «a cselekmény melylyel a büntett vagy vétség végrehajtása megkezdetett, de be nem végeztetett» (Btk. 65. §.). Hol kezdődik ez a kezdet, azt esetről-esetre a bölcs belátásnak kell megállapítania. Igy a törvényhozásban is csak a helyes belátás adhat a fentebbi elvnek helyes tartalmat, midőn azt vizsgálja, képes-e valamely intézkedés védelmet biztosítani az egésznek, az általános közérdeknek, a rész túltengése vagy túlkapása ellen, úgy, hogy más oldalon ismét az egészet érintő sérelmet ne okozzon. Mihelyt a «medicina pejor morbo», a beavatkozás csak ártalmas. És természetes, hogy béke idején a beavatkozásnak összébb kell húzódnia, mert ilyenkor társadalom és forgalom a kívülről jövő ellenséges behatásoknak kevésbé van kitéve s ezért jobban tud önmagán segíteni, az egészséges szervezetnek pedig nem kell orvosság. Ezért volna annyira fontos a társadalom energiájának felébresztése. De ez a legnehezebb is. Legjobban a közjólét előmozdítására alkalmas törvények fokozhatják ezt. Ahol mindenki könnyebben talál munkát s a munka illő jutalmat, az a társadalmi szervezet a legéletrevalóbb, s az a törvényt is, ahol hézagai vannak, pótolhatja, de helyesen elő is készíti. Igy támogatja egymást közszellem és törvényhozás.

A háborúnak még csak egy tanulságát akarom kiemelni s ez: az emberi előrelátás bizonytalanságának, sőt többet mondhatunk, korlátainak feltárása. Ez sem új dolog, de most olyan közel fértünk hozzá, hogy szinte az ujjainkat égeti. A prófétáknak, a jövendöléseknek ebben a háborúban rossz sorsuk volt, a következmények sokszor rájuk cáfoltak. Ez nem az emberi előrelátás csődjét jelenti, de éppen a törvényhozás szempontjából nagyon lényeges. Mert ha elfogultság nélkül vizsgáljuk, mily természetű kérdések azok, melyek körül a legokosabb jóslások is gyakran elbuktak, könnyű belátnunk, hogy — hacsak nagyobb érdekeltség fen nem forog, — rendszerint olyanok, melyeknél nem csupán akarattalan mechanikai tényezők működnek, hanem az okok nagy tömege hat emberek sokaságára, egyenként megoszolva, de együttesen is, s melyeknél a multban szerzett tapasztalás sem nyujt tájékozást. Az ilyeneknél tehát nagyon sok ismeretlennel kell számolnunk, ami a következtetést bizonytalanná teszi. A törvényhozásnak ily kérdésekkel összefüggő feladatai méltán megkívánják a fokozatosságnak bizonyos mértékét, hogy a törvényhozás a saját tapasztalásából merítsen bátorságot és abból támogathassa önmagát. Ezekben örökké igaz marad az ifjabb gróf Andrássy Gyula találó észrevétele, midőn, valaha régen, egyik véderővita alkalmával Beőthy Ákosnak, a kiváló ellenzéki politikusnak, arra az érvelésére, hogy már eddig is elég a felkészültségünk valamely jövendő háborúra, azt felelte, hogy igaza is lehet, de ha véletlenül mégis tévedne, akkor a káros következmény ellenében nem szolgálhatna mentségül, sem vigasztalásul az a tudat, hogy annak idején Beőthy Ákos biztosított bennünket az ellenkezőről. Nem idézek itt szószerint, de ez volt a szóváltás lényege.

Mindezekben eddig csak arra akartam röviden rámutatni, hogy a törvényhozásnak is megvannak a maga törvényei, melyek annál nagyobb figyelmet érdemelnek, mert ezek nem emberalkotta törvények, hanem a dolog természetéből következnek s így magasabb érvényűek.

Most midőn a törvényhozásra annyi nehéz feladat vár, nagy nyereségnek kell tartanunk, hogy a szorosabb értelemben vett igazságügyi törvényhozásunk már a háború előtt évtizedeken át állandó mozgalomban és haladásban volt, nagy organikus törvények készültek, újabb nagy célok érlelődnek, s ezen a téren szerzett tapasztalás támaszul szolgálhat a törvényhozásnak általában. A Jogtud. Közlöny f. é. június 3-iki 22. számában «A királyi szó jogi visszhangja» cím alatt rövidre fogott, de széles látókörű programmját közölte azoknak a kérdéseknek, melyek közel jövőben az igazságügyi törvényhozás feladatai közé tartoznak. Ezek a kérdések, habár egyeseknél az eldöntés módja felől a vélemények eltérők lehetnek, oly széles áttekintéssel vannak ott összefoglalva, hogy rövid átalános elmélkedésem keretében azok részleteire kiterjeszkedni nem is lehetne, de az egészet mint a további megfontolás alapját méltó figyelembe lehet ajánlani. De a nagy világtörténeti kataklizma a törvényhozás legközelebbi céljaiban is bizonyos eltolódást hozott létre. Elsősorban állnak most oly gazdasági, szociális és népjóléti szükségletek, melyek a törvényhozás tevékenységét annyira lekötik, hogy az igazságügyi törvényhozás nehezen mozdítható nagyobb keretei, így többek között az általános polgári törvénykönyv tervezete, az eddiginél is lassúbb fejlődésre számíthatnak.

Ezért nem tartom fölöslegesnek arra rámutatni, hogy az igazságügyi reformok közt is vannak olyanok, melyeknél ezt a lassú fejlődést bevárni nem volna célszerű, s melyeket az egész tervezetből kiszakítva, ha csak ideiglenesen is, külön törvény útján soronkívül kellene megfelelő elintézéshez juttatni, mert kihatásuk a gazdasági életre vagy más oldalon az állam elsőrendű érdekeire a legnagyobb fontosságú.

Különösen két kérdés az, melyeket ilyenül kiemelek. Egyik a magánjogi elévülés és elbirtoklás kérdése, mely mai jogunkban, többrendbeli jogviszonyra nézve, elavult szabályokat követ, részben túlhosszú időtartamokat enged s ezáltal a perlekedés ingerét fokozza, hosszabb időn át megszilárdult tényleges állapotok felborítását lehetővé teszi. Bármilyen szokatlan legyen is az általános polgári törvénykönyv rendszerébe tartozó kérdés kiemelése és kiszakított szabályozása, mégis azt hiszem, mivel maga a polgári törvénykönyv életbeléptetése még hosszú időn elhúzódhatik s azt elhamarkodni nem szabad, ellenben a kiemelt kérdés rendezése az egésznek bevárása nélkül is könnyen lehetséges, lényeges nyereség volna jogéletünkben ennek a kérdésnek előzetes rendezése.

Ugyanezt a kérdést mindamellett a polgári törvénykönyvbe is bele kellene foglalni s annak életbeléptével az ideiglenes törvény hatályon kívül helyeztetnék. Mint ahogy az ideiglenes hajóhidat szétszedik, ha a kőhid felépült.

A másik kérdés, melynek szabályozása, legalább bizonyos alapfogalmak tekintetében, nézetem szerint elodázhatatlan, az alapítványokra, tulajdonképen az alapítványok jogképes keletkezésére vonatkozik.

A magyar ált. polg. törvénykönyv tervezetének *első szövege*, mely az 1900-ik évben jött forgalomba, az alapítványokról az I. rész I. címének harmadik fejezetében a 66—84. §§-ig, mindössze tizenkilenc szakaszban rendelkezik, de ez a rendelkezés nagyon kielégítő volt, benne van a fődolog, amennyiben a 67. §. kimondja, hogy «az alapítvány létrejöttéhez az alapító ügyleten kívül a hatóság jóváhagyása szükséges». Abban az időben ezt nem is igen vonta senki kétségbe, ez volt az általános bírósági gyakorlat fölfogása is, csak az újabb időben, mondhatni 1910. évtől állott be eltérő fordulat.

A polgári törvénykönyv tervezetének *második szövegéhez* az elvi kérdések tárgyalását a szerkesztőbizottság az 1906—1908. években folytatta le, ezek nyomán készültek az előadói tervezetek s ez a második szöveg az alapítványra vonatkozó fentebb idézett helyes alapelvet elhagyta s a jogi személyeket mindössze két rövid szakaszban (19. és 20. §§-ok) elintézvén, a 19. §-ban csak azt mondja ki, hogy «az egyesületek és alapítványok létrejöttük idejétől kezdve jogképesek». De hát hogyan jönnek és jöhetnek létre? A többi rendelkezés mellőzésének okául a második szöveghez adott előszó azt az indokot ismétli, hogy az alapítványok létrejöttének és felügyeletüknek közjogi szabályai elválaszthatatlan kapcsolatban vannak az alapítványi jog magánjogi természetű szabályaival s így az alapítványi jog szabályozása csak az alapítványi közjogot is magában foglaló egységes törvényben történhet.

Kétségtelen, hogy az alapítványoknak mindenütt, nemcsak nálunk, közjogi vonatkozásaik is vannak, éppen ezért kell létrejöttükhöz hatósági jóváhagyás! De ez azért máshol sem akadályozta a magánjogi törvényhozást, hogy ezekre vonatkozó magánjogi alapelveket a polgári törvénykönyvbe felvegye, így a német polgári törvénykönyv 80. §-a is a mi első szövegünk 67. §-ához egészen hasonló intézkedést tartalmaz.

Időközben, az 1910. év első felében, keletkezett a kir. Kúriának 1909. évi 5856. Polg. számú ítélete, melyben azt mondja ki, hogy: «az alapítványokról szóló törvényeink, jelesen az 1715. évi LXXIV., 1723 : LXX., 1791 : XXIII. és XXVI. tc. félreérthetetlen tartalma szerint ily természetű alapítványok» (az idézett törvények egyházi és iskolai alapítványokra vonatkoznak), «kormányhatósági jóváhagyés nélkül létesülhetnek s e törvényekben ezekre az alapítványokra nézve csupán a főfelügyeleti jog van fentartva». S ez a felfogás azóta ismételten máskor is érvényesült.

Ne vitatkozzunk azon, hogy a főfelügyeleti jogban már magában véve a keletkezés első percétől fogva a közérdek szempontjából való eltiltás, a «vető» joga benn van-e vagy nincs; de ha nincs benn: akkor ez olyan hiány, melyet a törvényhozásnak *haladék nélkül* pótolnia kell. Hisz az ellenkező állapot az állami szuverénitásnak egyenes megtagadása volna. Mindenütt merülhetnek fel bomlasztó elemek, melyek nagy anyagi áldozatoktól, célvagyon alapításától sem tartózkodnának, hogy törekvésüket előmozdítsák, s az állami hatalmat ezekkel szemben megkötözött kezekkel az utánuk sántikáló néző szerepére kiszolgáltatni nem lehet. Éppen a világháború legjobban megtanított arra, hogy csak erős államban lehet erős a nemzet, a társadalom.

Nem lehet az olyan jogállapotot fentartani, mely szerint bármely alapítvány vezetősége vagy kezelője a közérdeket képviselő illetékes hatalommal szemben az alapítólevél, vagy ami ezzel egyremegy, az alapítvány célját és kezelését magukba foglaló szabályok bemutatását megtagadhassa, mint ahogy az most bírói asszisztenciával megeshetik. Ez éppen iskolai példája annak az esetnek, midőn a törvényhozás feladata az egészet védeni a rész ellen, mert salus rei publicæ suprema lex esto.

Lehetne a felhozott két kérdésen kívül másokat is az elsősorban soronkívüliek közé felvenni, de az egyéb területen fekvő

kérdések oly tömege vár most elintézésre, hogy ez a legközelebbi célok legszorosabb kitűzését, a munkaprogrammnak szigorúan takarékos beosztását követeli, mert nagy feladatok munkájában a «divide et impera» a legjobb vezérfonál, s aki sokat markol, az keveset fog. *Dr. Szüts Miklós*

Zárszó a szabadalmi törvény tervezetének megvitatásához.*

Kramolin szerint helyes, hogy a szabadalmi hivatal hatásköre a megállapítási, kártérítési és gazdagodási kérdésre kiterjesztessék, mert mindezen perek a szabadalmi leírás értelmezése és a használatba vett tárgynak a szabadalmazott találmánnyal való azonossága körül forognának.

Visszaélnék a jogászközönség türelmével, ha újból tárgyalnám ezt a kérdést, elegendő ha rámutatok arra, miszerint a modern jogban a hatásköröket nem a *jogtárgyak* szerint, hanem a jogi *kérdések* természetéhez képest állapítjuk meg.

A tulajdon elleni bűncselekmények a büntetőbírósághoz tartoznak, nem a dologi bírósághoz, az ingatlanokra vonatkozó telekkönyvi kérdések a telekkönyvi hatóságokhoz stb. és bizonynyal mindenki csodálkoznék az olyan javaslat felett, amely azt indítványozná, hogy menjünk vissza arra a korra, amelyben az ingatlanoknak, az ingóságoknak stb. megvolt a maga különkülön bírósága.

Miért legyen ez másképen a szabadalmi jogban?

Kramolin magyar nemzeti szempontból kihívásnak tartja azt, hogy a szabadalmakra vonatkozó magánjogi és büntetőjogi bíráskodást nem tartom a magyar birodalmi (közös) törvényhozás által szabályozhatonak.

Az ilyen érvelés mindenekelőtt tudományos vitában meg nem engedett és így nem bocsátkozom magyarságom igazolásába és Kramolin legitimációjának kutatásába.

Emellett még mindig nagy kérdés, ki szolgálja jobban a magyar államiság ügyét, az-e, aki a törvényt megtartani és megtartatni kívánja, avagy az, aki az 1868 : XXX. tc.-nek mindenféle félremagyarázásával avatatlan kézzel nyúl be az ilyen kényes kérdésekbe.

Ha Kramolin a hazafiság szempontjából akart a szabadalmi joggal foglalkozni, miért nem foglalkozott azzal, hogy a tervezet a hétszemélyes tábla másodelnökét képesíteni kívánja a szabadalmi tanács vezetésére és ezzel módot ad arra, hogy horvát bíró álljon az egész magyar iparjogvédelmi törvénykezés élén.

Habár ezekután természetesnek tartom, hogy Kramolin a tervezet megoldásának tárgyi képtelenségét nem látta, mégis fel kellett volna hogy tűnjön egy sajátszerű tény: a tervezet a szabadalomból folyó magánjogi jogvitákat ki akarja ugyan venni a rendes bíróságok kezéből, a büntetőbíróságoknak azonban és így a horvát büntetőbíróságoknak is megengedi nemcsak azt, hogy a szabadalomsértés büntetendő cselekményét elbírálják, de azt is, hogy a szabadalomból folyó magánjogi jogvitákban ítélkezzenek.

Ez egymagában megdönti az indokolás és vélelem kártyavárait.

Nitsche ő méltósága és hasonlókép Kramolin ellentmondást látnak abban, hogy annak idején a kereskedelmi- és váltótörvényszék megszüntetése ellen és az ülnöki intézmény fentartása mellett szólaltam fel, holott most a speciális bíráskodás és a laikusoknak a bíráskodásba való bevonása ellenségei táborába szegődtem.

Engedjék meg, hogy én csodálkozzam az ő meglepetésük és érvelésük felett.

Nem én foglalok állást a speciális bíráskodás ellen, midőn azt kívánom, hogy a szabadalmi ügyeket a szabadalmi hatóságok, a magánjogi ügyeket a polgári bíróságok intézzék, hanem ők, akik helyeslik, hogy mindezen kérdések egy fórumnál koncentráltassanak.

Ugyancsak következetes maradtam, midőn kifogásoltam, hogy a tervezet a mérnököket akarja bevonni a szabadalmi magánjogi ügyekben való ítélkezésbe, mert a mérnöknek e téren nemcsak hogy jogi, de tárgyismeretei sincsenek, mert sem az ipar, sem a kereskedelem terén nem otthonos.

Ha pedig a tervezet tisztelt védői a védjegy törvénytervezetéről írott bírálatomat figyelemben részesítették volna, úgy tudnák, hogy a leghatározottabban helytelenítettem a védjegytervezet azon álláspontját, amely a védjegybíráskodásban való részvételre hivatott kereskedő- és iparoselemet a szabadalmi hivatal védjegyjudikatúrájából kizárja és ehelyett az e téren teljesen laikus mérnöknek akar ebben részt adni.

Mindebből pedig nem az következtetbető, hogy én a laikus elemet ki akartam zárni, hanem az, hogy ugyanúgy mint a kereskedelmi ülnöki kérdésnél is a *szakértő* nem jogászelemet tartottam bevonandónak és hogy a leghatározottabban ellenzem, miszerint a laikus bíráskodás örve alatt az arra e téren egyáltalában nem hivatott, a magánjog terén *dilettáns* mérnökelemet részesítse a magánjogi bíráskodás téves hatáskörben.

Kramolin szerint vétettem a tárgyilagosság ellen, midőn azt állítottam, hogy a tervezet szerzője a tanács ülnökelőadói intézményének kérdésénél az osztrák törvényt félreértette és a szabályozás a félreértésből keletkezik.

Mindenekelőtt meg kell állapítanom a tényállást. Az indokolás a következőt mondja:

«De annak a helyességét is érezte az osztrák szabadalmi törvény, hogy némi kapcsolat legyen a két hatóság közt és ennek úgy adott kifejezést, hogy a tanács minden üléséről a szabadalmi hivatalt értesítik, amely álláspontját és felfogását akár írásban, akár pedig egyik kiküldött tagja útján szóbelileg a tanács ülésein kifejtheti. A tervezet azonban *ezt nem tartja elegendőnek*».

Világos, hogy a tervezet szerzője azt hitte, miszerint az osztrák jogban azért értesítik a szabadalmi hivatalt a tanács üléseiről, hogy a kapcsolatot a két hatóság között fentartsák és hitte azt is, hogy az általa kontemplált intézmény, amely szerint a szabadalmi hivatal tagjai ülnökelőadók a második fórumon, ugyanezen szellemi légkörben mozog, csakhogy egy lépéssel még tovább megy, vagyis több, de kvalitatíve nem más.

Joggal állíthattam tehát, hogy Schuszter őméltósága az osztrák szabadalmi jogot e részben félreértette.

Kramolin a tervezet megoldását érdemben meg sem próbálja védeni. Hogy az mily kevéssé szerencsés, nem is képezi vita tárgyát.

Ekként csak a tárgyilagosság szempontja szorul tisztázásra.

Ezt a fentebbiekben eléggé megvilágítottam és még csak azt emelem ki, hogy ha szubjektív akartam volna lenni, megmondhattam volna, hogy az idézet egyáltalában téves, mert az osztrák *törvényben* arról, amiről ő beszél, egy árva szó sincs, hanem igenis az osztrák szabadalmi tanács ügyviteli szabálya állapítja meg, hogy a szabadalmi hivatal a tanács tárgyalásaira meghívassék.

Már pedig elvárható, hogy az indokolás ilyen kérdésben se tévedjen.

Kramolin animozitásomnak bizonyságát találja abban, hogy a tervezet 21. §-ában a megsemmisítés kifejezést kifogásoltam és hogy a megsemmisítő ítéletnek visszaható erőt akarok tulajdonítani jóhiszemű harmadik személyekkel szemben is.

Hogy mennyire tárgyilagos volt az én bírálatom és mily alaptalan a Kramolin által előterjesztett védekezés, mi sem bizonyítja inkább, mint hogy a szabadalmi törvény tervezetének szerzője időközben az ipari minták tekintetében teljes mértékben honorálja bírálatomat.

A mintatörvény tervezetének 28. §-a ugyanis kimondja, hogy a mintalajstromozás «hatálytalan és semmisnek mondandó ki», másszóval itt már elfogadja, hogy a semmisnek kimondás, a semmissé nyilvánítás a helyes kifejezés és nem a megsemmisítés, ami egyben világos útmutatást ad arra nézve is, hogy a semmisséget kimondó határozat a bejelentés napjára visszahat és maga a semmisségi ok teszi a lajstromozást hatálytalanná.

Ugyancsak a mintatörvény tervezetének 29. §-a különválasztja a semmisség eseteit a megszünés eseteitől, amivel újból csak bírálatomat honorálja, amely kifogásolta a szabadalmi tervezet 22. §-át amiatt, hogy a lemondás, megvonás és megsemmisítés eseteit egy kalap alá vonja.

A fentiek alapján joggal állíthatom, hogy Kramolin felszólalása tárgyi szempontból egyáltalában nem állja meg helyét és pedig két okból nem. Mindenekelőtt Kramolin terjedelmes bírálatomból csak néhány kérdést ragad ki. Ha ezen pontokban helytelenül bíráltam volna is Schuster őméltósága tervezetét, még

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a múltheti számban.

mitsem bizonyítana a bírálat túlnyomóan nagyobb része tekintetében. Másfelől azonban Kramolinnak egyáltalában nem volt szerencséje a példákkal, mert az általa felhozott kérdésekben bírálatom kétségtelenü alapos.

Kramolin szerint azonban bírálatom már azért jogosulatlan, mert a «legnagyobb hazai szaktekintélyek, így dr. Beck Hugó és dr. Nitsche Győző a tervezetet egészben értékes kodifikácionális alkotásnak mondják».

Ez is új érvelés a magyar jogirodalomban.

Kramolin szerint tehát ezentúl egyes szaktekintélyek fogják meghatározni, hogy milyen törvénytervezetek és tudományos alkotások bírálhatók el és milyen mértékig.

Ez az álláspont nem szorul bővebb illusztrálásra.

Kramolin szerint továbbá én, aki az 1909. évi tervezet előkészítésénél közreműködtem, túlgyakran emlékezem meg a tervezetről bírálatomban.

Hogy gyakran, az tény, azt hiszem azonban, hogy nem túlgyakran. Igy pl. nem említettem meg azt, hogy a tervezet 9. §-a az 1909-es tervezet 12. §-át átvette, holott — legalább nézetem szerint — az 1909-es tervezet ezen szakaszában határozottan tévedett és túlságos terjedelemben állapította meg a szabadalom horderejét.

Az 1909-es tervezetről továbbá nem ok nélkül emlékeztem meg. Ugyanaz az ok vezetett, amely okból a védjegytörvény tervezetéről szóló bírálatomban az 1909-es védjegytervezetről ismételten megemlékeztem.

Az iparjogvédelmi tervezetek érdemes szerzőjének ugyanis az az álláspontja, hogy a korábbi magyar törvénytervezetekről nem kell megemlékezni és hogy tervezeteinek azok intézkedéseivel való egybehangzását, illetve azoktól való eltérését nem kell indokolnia.

Az én álláspontom az ellenkező. Az a véleményem, hogy a hazai törvényelőkészítésnek mindenkor figyelemmel kell lenni minden egyes kérdésben a korábbi hazai előzményekre.

Miután pedig a tervezet szerzője ezt elmulasztotta, a hiányt pótlandónak véltem.

Hasonlókép hibáztatom azt is, hogy a tervezet szerzője a külföldi irodalomról bőven megemlékezik, a magyar irodalmat ellenben következetesen mellőzi. Bizonnyal megvan ennek is a maga oka, kár hogy nem ismeretes. Igy pl. a magam részéről felötlőnek tartom, hogy a mintatörvénytervezet azon elvi álláspontja indokolására, amellyel úgy a használati mint az ízlésminták ügyét egy törvényben szabályozza, hivatkozik Kohler Musterrechtjére (lásd mintatörvény indokolása 4. lap), de nem említi meg, hogy magyar szerző már 1901-ben ugyanezt az álláspontot vallotta.

Kramolin szerint bizonyára helytelen ennek a megemlítése különösen miután azon dolgozat szerzője történetesen az én csekélységem volt. Holott ezúttal is csak a tényállást akarom megállapítani.

Kramolin továbbá azt hiszi, hogy miután az 1909-es tervezet előkészítésében résztvettem, tőlem ezen mai tervezetnek ezen tervezet fölé való helyezése legalább is kissé szokatlan volt.

Kramolin ezen megjegyzése annál kevésbé helytálló, mert sehol egy szóval sem helyeztem az 1909-es tervezetet Schuster tervezete fölé, csak egyes intézkedéseket állítottam szembe, amihez, mint minden bírálónak, jogom volt.

Kramolin szerint nekem dr. Schuster tervezetét vagy egyáltalában nem lett volna szabad bírálnom, vagy dícsérnem kellett volna.

Ezt a kérdést magam is igen alaposan megfontoltam annakidején.

Tudtam, hogy az objektív bírálat szavát hazánkban nem szívesen hallgatják.

De másfelől azt kellett látnom, hogy a tervezetben igen sok a hiba és miután a bírálat 1916 szeptember haváig nem foglalkozott érdemben a tervezettel, attól kellett tartanom, hogy a háborús forgatagban és a jogászi közélet elernyedt állapotában a tervezet a maga hibáival törvényerőre emelkedik.

Ily körülmények között nagy erkölcsi kötelezettséget teljesítettem, midőn a tervezet egyes intézkedéseivel szemben aggályaimat kifejtettem.

Téved Kramolin abban, hogy ezt túlságos szigorral vagy egyoldalúsággal tettem.

Aki a szabadalmi jogot és a tervezetet ismeri, annak tudnia kell, hogy bírálatom, amely a törvény tervezetének hatvankét intézkedését kifogásolja, nem egy kifogásolandó intézkedésről hallgat és hogy a kifogásokat is tárgyilagossággal és azzal a jóindulattal tette meg, amelyet minden törekvő és komoly munkássággal szemben kötelességemnek tartok.

Ezzel szemben az a védelem, amelyben Kramolin a tervezetet részesítette, az egész vita során elhangzott legsúlyosabb támadás, mert joggal kell felvetni mindenkinek azt a kérdést, milyen lehet az a tervezet, amelyet ilyen eszközökkel, ilyen érveléssel kell — mert nyilván csak ilyenekkel lehet — védelmezni.

Ezt pedig a tervezet őszintén tisztelt szerzője, aki tőle telhetőleg mindent megtett ahhoz, hogy munkája jó legyen, mégsem érdemelte meg.

Engem pedig az ily és hasonló megnyilatkozások soha sem fognak visszatartani véleményem nyílt és őszinte kifejezésétől.

Dr. Lévy Béla.

Hivatalos halasztások a tőzsdebíróságnál.

Dr. Misner István kartársamnak a Jogt. Közlönyben (7. l.) megjelent közleménye eléggé helytállóan jelöli meg a budapesti tőzsdebíróságnál dívó «hivatalos» és megegyezéses halasztások lehető csökkentésének a módját.

Az általa javasolt rendszabályok közül azt a rendszabályt, hogy a per szüneteltetés vagy közös halasztás esetén hat hónapnál előbb nem folytatható, túlszigorúnak tartom. E tekintetben a célnak megfelelne a Pp. 446. §-ában megszabott két havi határidő is.

A megegyezéses vagy ú. n. közös halasztások oka megfigyelésem szerint a legtöbb esetben az, hogy a tőzsdebíróság, melynek tárgyalási ideje rendszerint a d. u. 1/41-től 1/22 óráig, tehát ötnegyed óráig tart, az az napra kitűzött perek legnagyobb részét d. u. 1 és 1/22 óra között, tehát a perek tárgyalására tényleg rendelkezésre álló idő utolsó fél vagy negyed órájában hívja fel a tárgyalás tulajdonképeni megkezdésére; ilyenkor azért kérik a felek ügyvédjei a tárgyalás elhalasztását, mert némileg bonyolult per tárgyalására a lelkiismeretes ügyvéd a d. u. 1 óra után a még rendelkezésre álló idő rövidsége és az ítélkezés ebből folyó esetleges elhamarkodásának a veszélye miatt nem mehet bele.

Arra a tényleges és nézetem szerint meg nem változtatható helyzetre támaszkodva, hogy a tőzsdetanács tagjainak csak egy része szokott a tőzsdebíróság ítélkezésében *rendszeresen résztvenni* és hogy e célra a bíróság naponként átlag másfél óránál hosszabb időt nem szentelhet, ami a tőzsdebírói tisztség nobile officium voltára figyelemmel elég nagy áldozat, a bíróság munkájának a gyorsítását csakis azokkal a módszerekkel lehet elérni, amelyeket az új polgári perrendtartás a szóbeliség és közvetlenség elveinek minden sérelme nélkül a társasbíróságok munkaidejének gazdaságos kihasználása céljából alkalmaz és pedig már az eddigi tapasztalatok szerint is fényes eredménnyel.

A tőzsdebíróságnál is elérhető tehát az ítélkezés kívánatos gyorsítása, ha ez a társasbíróság is a perrendtartásnak a törvényszéki eljárásra vonatkozó szabályait alkalmazza, aminek nézetem szerint semmi akadálya nincs, mert a tőzsdebíróság a perek érdemleges elintézésénél az 1908 április 15-én életbelépett eljárási szabályai 29. §-a értelmében «a perrend szabályaihoz kötve nincs», de eltiltva sincs azok alkalmazásától, sőt eljárási szabályai 26. §-a szerint «nagyobb fontosságú vagy bonyolult természetű perekben a feleket *írásbeli eljárásra is utasíthatja*».

Különösen a Pp.-ból merített következő módszerek vagy szabályok alkalmazásától várható gyorsító hatás:

1. Az első tárgyaláson megtartandó a Pp. IV. fejezetében szabályozott *perfelvételi tárgyalás: a tanács megalakítandó*, az illetékességi *kifogás* letárgyalandó és lehetőleg azonnal eldöntendő; mindez nehézséget nem okozna, mert az illetékességi kifogások száma a statisztikai adatok szerint jelentéktelen.

2. A perfelvételi tárgyaláson a keresetet előadni vagy felolvasni nem kell; elég, ha felperes a Pp. 178. §-a szerint kijelenti, hogy a keresetlevélben közölt keresetéhez ragaszkodik és az illetékesség okát előadja.

3. Alperes perbebocsátkozása, vagyis az *érdemleges ellenkérelem előterjesztése* után a bíróság a sürgős esetet kivéve tűzzön

ki azonnal körülbelül 60 napra a *per érdemleges tárgyalására* határnapot, arra a feleket idézze és utasítsa az alperest, hogy ügyvéd képviseli, hogy előkészítő iratát 15 nap alatt, felperes pedig, ha ügyvéd képviseli, hogy előkészítő iratát 15 nappal a tárgyalási határnap előtt adja be és az ellenféllel közölje. Egy-egy előkészítő iratnál többet a felek az első érdemleges tárgyalásra nem adhatnak be; ha beadnak, annak díja és költsége nem vehető figyelembe. Az előkészítő irat csak tényállításokat és bizonyítékokat tartalmazzon.

Azzal a várható ellenvetéssel szemben, hogy az előkészítő irat a szóbeliség elvét sérti, utalok a törvényszéki eljárás eddigi tapasztalataira, melyek szerint az előkészítő irat a szóbeliség elvével összeegyeztethető.

Utalok továbbá arra is, hogy a tőzsdebíróság eddigi helytelen gyakorlata szerint a folytatólagos érdemleges tárgyalásoknál maga a tőzsdebíróság töri át a szóbeliség elvét, mert még tanácsváltozás esetén sem adatja elő az előző tárgyalások anyagát a felekkel, hanem a jegyzőkönyvet vezető tőzsdei jogügyi titkárral felolvastatja az előző érdemleges tárgyalások jegyzőkönyvét. Ez nagyobb sérelme a szóbeliség elvének, mint az, hogy a felek a per anyagát előkészítő irataik alapján adják elő.

4. A szavatos perbehívása iránti indítvány a perfelvételi tárgyaláson vagy az előkészítő iratokban vagy az érdemleges tárgyalás előtt kellő időben iktatott beadványban terjesztendő elő. Az érdemleges tárgyaláson e tekintetben előterjesztett indítványt csakis abban az esetben kell figyelembe venni, ha a tárgyalás más okból sem lehet befejezni vagy ha az indítványozó *valószínűsíti*, hogy indítványát előbb előterjesztenie nem volt módjában.

Ezektől a gyorsító és a tőzsdebíróság munkaidejével takarékoskodó módszerektől nem egyedül álló meggyőződésem szerint üdvös eredmények várhatók.

Egyébként a budapesti tőzsdebíróság ítélkezésének kívánatos gyorsítása a bíróság ügyforgalmának csökkenése miatt is várható. Ez a csökkenés az 1916. évben igen jelentékeny volt, mert ebben az évben a beérkezett perek száma a rendes ügyforgalom egyharmadának felelt csak meg, minek főoka kétségtelenül a háborús gazdasági viszonyokban keresendő, részbeni oka azonban a már két éve életbe lépett új polgári perrendtartás is, amely a budapesti tőzsdebíróságot megszabadította a perek egy részétől és pedig olyanoktól, amelyek nem is valók a tőzsdebíróság elé. Valami túlságos tehermentesítő hatást azonban a budapesti tőzsdebíróság a polgári perrendtartástól nem várhat, mert a tőzsdei szakbíráskodás bizonyos előnyei az állami bíróság ítélkezésével szemben a jövőben is meg fognak maradni és mert a tőzsdeszokványok, amelyekkel együtt e tőzsdebíróság hatáskörét is ki szokták kötni, a jóhiszemű és a szerződéseket teljesítő kereskedő jogos érdekeit jobban védik, mint a kereskedelmi törvény elavult szabályai alapján kifejlődött bizonytalan bírói gyakorlat. *Dr. Giskán Jakab.*

Szemle.

BELFÖLD.

— **A kötelesrész személyszerűségének elve** mellett döntött a kir. Kúria jogegységi tanácsa. A döntvény határozati részének szószerinti szövege a következő: «Az a hitelező, aki követelését a kötelesrészre jogosult adóstól egyéb módon be nem hajthatja, követelésének a kielégítése végett az adós részéről nem igényelt kötelesrészt nem érvényesítheti, ezzel kapcsolatosan tehát meg sem támadhatja az adós kötelesrészét sértő végrendeletet vagy ajándékozást azon az alapon, mert a kötelesrészre jogosult az örököstársakkal, illetve a megajándékozottakkal a hitelező megkárosítása végett összejátszott, vagy mert a a végrendeleti intézkedéssel illetve az ajándékozási ügylettel az adóst színleg azért mellőzték, hogy a hitelező elől a kielégítési alapot elvonják».

— **A kriminálpedagógiai intézet megalakítása.** A folyó év elején *dr. Angyal Pál* egyetemi tanár egy megalakítandó kriminálpedagógiai intézet tervezetét küldte szét a büntetőjogászoknak véleménynyilvánítás céljából. A beérkezett véleményekre tekintettel az új intézet felállítása elhatároztatott és az elmúlt héten tartott értekezleten a részletek is megállapítást nyertek. Dr. Kármán Elemér, a budapesti fiatalkorúak bírája, akinek legnagyobb részben tulajdonítható az eszme gyakorlati megvalósítása, a következő szabályzattervet terjesztette elő.

1. A Kriminálpedagógiai Intézet az erkölcsi veszélynek kitett, züllésnek indult és bűncselekménnyel gyanúsított gyermekek és fiatalkorúak klinikája kíván lenni.

Evégből: *a)* laboratóriumában pszihológiai, pedagógiai és medico-pedagógiai megfigyeléseket teljesít oly gyermekeken és fiatalkorúakon, akiknek ügyében a szülők, iskolai hatóságok, munkaadók vagy más gondviselők, nemkülönben a fiatalkorúak bírói, a gyámügyi, gyermekvédelmi hatóságok és egyesületek az intézethez fordulnak és ezek számára szakvéleményeket szolgáltat és tanácsot ad; *b)* gyakorlatokat végez az intézet oly tagjaival, akik a gyermekek és fiatalkorúak erkölcsi romlásának és bűnözésének nyomozási, lélektani és nevelési kérdéseire magukat kiképezni akarják; *c)* létesíti oktatás céljára a fiatalkorúak bűnügyi múzeumát; *d)* kriminálpedagógiai könyvtárt tart fen.

Mindezek alapján tudományos módszerekkel kutatja a gyermekek és fiatalkorúak erkölcsi romlásának és bűnözésének okait és keresi a fiatalkorúak bíróságai, valamint a kisegítő iskolák, gyógypedagódiai nevelőintézetek, javítóintézetek és a fiatalkorúak fogházai pedagógiai szervezésének és alkalmazottai kiképzésének a módjait.

2. Az intézet szervezési ügyeit a vezető bizottság intézi, amelynek elnöke képviseli az intézetet. Az intézetet az igazgató vezeti, aki az elnököt helyettesíti. Kívüle a tisztikar tagjai: a laboratórium vezetője és ennek helyettese, a titkár, a múzeum tisztviselője és a segédek (assistensek). A tisztikart a vezető bizottság választja. Irodaszemélyzetet az igazgató fogad.

3. Az intézet anyagi ügyeit az intézetet fentartó egyesület látja el pénzügyi szabályai szerint és a költségvetésileg megállapított összegeket az intézet rendelkezésére bocsátja. Ennek keretein belül a házipénztárt a laboratórium vezetője kezeli; a hatóságoktól és netán a magánosoktól befolyó díjakat (szakértői díj) úgy a beiratási díjakat a házipénztár szedi be s számolja el a fentartó egyesülettel.

4. Az intézet tagjaiul felvétetnek egyetemi hallgatók, állami pártfogó tisztviselők, tanítók és tanárok, orvosok és a jogi pályákon működő egyének, valamint a Magyar gyermektanulmányi társaságnak és a gyermekek és fiatalkorúak védelmével foglalkozó egyesületeknek oly tagjai, akiket az intézet vezető bizottsága a tudományos és gyakorlati munkára felvesz.

5. Az intézet tagjai tagdíjat nem fizetnek, csupán azok a tagok, akik sem nem egyetemi hallgatók, sem oklevéllel nem bírnak, fizetnek egyszersmindenkorra 20 K beiratási díjat.

6. Az intézet ügyvitelét, nemkülönben a tisztviselők és tagok munkakörét az elnök az igazgatóval és a laboratórium vezetőivel állapítja meg.

A tervet a megjelent szakférfiak egyhangúan elfogadták. Ugyanekkor megválasztották az intézet elnökéül dr. Angyal Pál professzort. Kijelöltettek továbbá a vezető bizottság tagjai és az intézet vezetésében résztvevő többi szakközegek is. A kriminálpedagógia intézet munkáját egyenlőre ideiglenes helyiségben (Lipót-körút 23.) már meg is kezdette.

— **A jogi fogalomkultusz ellen.** A Jogtudományi Közlöny folyó évi május 27-iki számában *B.* felemlítette a fogalomkultusz túltengésének példái között azt a kúriai gyakorlatot, mely szerint a Kúria ismételten elutasította a felet azon közlése alapján «elállok és kártérítést követelek», mert «a kártérítési igény érvényesítését az elállás kizárja». Most egy kezünkbe került ítéletből örömmel megállapíthatjuk, a budapesti törvényszék 16. P. 36,457/1916. sz. határozatában már 1917. évi május hó 19-én szakított a formalisztikus gyakorlattal. Az ítélet közömbösnek mondja azt a körülményt, hogy a felperes nem pusztán azt közölte alperessel, hogy tőle kártérítést kíván, hanem azt, hogy «a szerződéstől az alperes szerződésellenes magatartása miatt eláll és a szerződés teljesítése helyett kártérítést követel». Az ítélet érve az, hogy bárha a szerződéstől való elállás a kártérítést általában ki is zárja, a levél alapján az elállás jogkövetkezményei meg nem állapíthatók, mert e levél szövege, bár az elállást is felemlíti, semmi kétséget sem hagy fen azirán t, hogy abban felperes csakis a szerződés *természetbeni teljesítésétől kívánt elállani* és a természetbeni teljesítés helyett választotta a kártérítést, miáltal választási jogát akként gyakorolta, hogy a KT. 353. §-ában engedett jogok közül világosan a kártérítéshez való jogot

választotta. Reméljük, hogy a felsőbíróságok is el fogják fogadni ezt az anyagi igazság elvének megfelelő döntést. —o—

*

A fent hivatkozott cikkben csupán odavetőleg, érdemi kifejtés nélkül emlékeztünk meg az itt szóbanforgó esetről. Az elsőbírói döntés elvi részében mindenesetre helyes és talán alkalmat fog adni a felsőbíróságnak, hogy az eddig ingadozó gyakorlatot — mert természetszerűen a gyakorlatban az ellenkező álláspontra is van döntés — teljesen tisztázza, végleg és határozottan rácáfoljon azokra a korábbi határozatokra, amelyek szinte alig érthető módon a feleknek egész világos akaratát a visszájára interpretálták. Helyesen mutat rá a fent közölt elsőbírói ítélet arra, hogy a fél, aki kártérítési jogának fentartásával jelenti ki elállását, nem az ügylettől kívánt elállani, hanem a teljesítéstől. És az ezzel ellentétes gyakorlat annál inkább helytelen, mert az a gyakorlat arra sem hivatkozhatik, hogy a törvény az elállás terminus technikusát kényszerítő határozottsággal az ügylettől való elállással veszi egyértelműnek. Még az esetben is, ha a kereskedelmi törvény szempontjából kétség sem férne hozzá, hogy az elállás a törvényben = ügylettől való elállás, akkor is csak arról lehetne szó, hogy a fél szóhasználata a törvény szerint nem precíz, sőt, hogy a fél bizonyos kifejezést ellentétes értelemben használ, mint a törvény. Ilyenkor értelmezés kérdése, hogy vajjon a fél kijelentésének tényleg mi a valódi tartalma és ha az adott körülmények között megállapítható, hogy a fél és a törvény által használt kifejezések egyezősége mellett is a fél mégis egészen mást akart, mint amit a törvényben a kifejezés jelent, akkor nincs semmi akadálya annak, hogy a fél kijelentésének valódi értelmét megállapítsuk és semmi ok arra, hogy a törvényi terminologia prokrusztes ágyába szorítsuk és valóságos értelmének ellentétét olvassuk ki belőle. Azonban még az sem áll, hogy a kereskedelmi törvény szerint az elállás kifejezés minden kétséget kizáróan az ügylet maradék nélküli megszüntetésével volna egyértelmű. A kereskedelmi törvény 353. szakasza ugyan tényleg ellentétként állítja szembe a kártérítést és az elállást, de már néhány szakasszal előbb a kereskedelmi törvény 348. §-a szerint az ügylettől való elállás mellett is követelhető kártérítés, vagyis elállás és kártérítés még a törvény szerint sincsenek kizáró ellentétben. Az a fél tehát, aki azt írja, hogy «elállok és kártérítést követelek», helytelenül használja az elállás kifejezést a kereskedelmi törvény 353. §-ával összevetve, de viszont egyezik az általa használt kifejezés értelme azzal, amit a kifejezésnek a kereskedelmi törvény 348. szakasza tulajdonít. Nincs tehát semmi ok feltenni azt, hogy a kereskedelmi törvényben minden kétséget kizáróan az elállás ellentétes a kártérítés követelésével. Hiszen maga a kereskedelmi törvény is különféle értelemben használja az elállás kifejezést, sőt használja abban az értelemben is, ami a felek szándékával egyezik. A felektől kifejezéseik megválasztásában nem lehet nagyobb pontosságot követelni, mint magától a törvénytől. A régebbi döntések tehát még a betűmagyarázat rideg keretein belül is megtámadhatók. *B.*

— **A tanulmányi és anyagi kedvezményekről** szerkesztett emlékiratot a felsőoktatási egyesület, amelyben a hadbavonult főiskolai hallgatók sorsának enyhítésére több módozatot ajánl az illetékes körök figyelmébe. A tanulmányi előnyök címe alatt több oly intézkedést javasol, amelyeknek egy részét már Magyarországon is tervbe vették és csak a részletekben nem történt még döntés. A katonai szolgálatban töltött időnek tanulmányi időbe való beszámításán kívül — amelyről csak a minap intézkedett a 2091/917. M. E. sz. rendelet — az emlékirat külön tanfolyamok tartását, a tanulást megkönnyítő, összefoglaló segédkönyvek szerkesztését, a túlzsufoltság megszüntetése és az intenzív oktatást fokozottan lehetővé tevő parallel-előadások létesítését ajánlja a felsőoktatási egyesület. El kell ismernünk, hogy tényleg gondoskodnunk kell ily segédeszközökről, ha úgy a vizsgák letételére megszabott időközöket, mint a joggyakorlaton eltöltendő időt meg akarjuk rövidíteni. A tanulmányi, valamint a gyakorlati idő megrövidítése nagyon is kétes értékű kedvezmény, ha nem gondoskodunk egyszersmind arról is, hogy ezen rövidebb idő alatt módjában legyen a háborúból hazatért jogászifjúságnak elsajátítani mindazon képzettséget, amelyet a háború veszélyeitől megkímélt kartársainak megszerezni módjában állott. Az emlékirat második része az anyagi kedvezményekkel foglalkozik. Ha nem is helyeselhetjük általában azt az elvet, hogy mindenféle csalétekkel csábítsuk a középiskolából kikerülő fiatalságot a kevésbbé tehetősek számára az anyagi nélkülözések sorozatát jelentő egyetemi pályák felé, a jelen esetben az anyagi segítség nyujtását is nem csupán indokoltnak, de nélkülözhetetlennek tartjuk. Az ösztöndíjaknak a hadiszolgálatot teljesítő jogászifjúság javára való felhasználását, az ellátási kedvezmények kiterjesztését, a tandíjmentesség megszerzésének könnyítését, tágas diákotthonok létesítését nagyon is józan körülményekként kell elfogadni. Ilyen célokra elő kell teremteni a szükséges segédeszközöket. Állam és társadalom támogassa egymást a közös munkában. A háborús években ránkszakadt súlyos feladatok sorozata a békekötés napjával nem fog bezárulni. Hiú reménység lenne abban bízni, hogy, mint egy nyomasztó álom fognak eltűnni emlékünkből a pusztulás éveinek nyomai. Nem időelőtti ezért már most sem emlékeztetni azokra a teendőkre, amelyek bevégzése előtt az újra megszerzett béke áldásait nyugodtan nem élvezhetjük. *A.*

— **A visszaható erő (1915 : XIX. tc. 24. §.) terjedelme.** Konkrét esetben az 1915 : XIX. tc. 1. §-ában meghatározott bűncselekmény vádja esetében, amikor a kir. törvényszék a garanciális Gybp. szabályai szerint lefolytatott eljárás során a vádlott bűnösségét megállapította, a Kúria előtti tárgyaláson a védő semmisségi okul felhozta azt is, hogy a vádlott bűnösségét az 1915 : XIX. tc. 24. §-ának és a Btk. 457. §-ának egybevetett értelmét kizárja, mert a vádlott a terhére megállapított cselekményt az idézett tcikk életbelépése előtt követte el, a Btk.-nek addig érvényben volt rendelkezése (457. §.) szerint pedig csakis a «hadsereg», vagyis az osztrák-magyar monarchia fegyveres ereje részére eszközlendő szállítás iránti szerződés részesül büntetőjogi oltalomban és ez az oltalom nem terjed ki a szövetséges, tehát a fenforgó esetben a német hadsereg részére való szállításokat biztosító szerződés oltalmára. A Kúria ezt a panaszt alaptalannak nyilvánította a következő kifejtéssel: A vádlott cselekménye a Btk. 457. §-a szerint is büntetendő volt. Ez a § különbséget tesz a «hadsereg» és a «haderő» között. Az előbbi kifejezést a monarchia háborús állapotával, illetve a seregnek hadilábra helyezésével kapcsolatban használja, ami természetesen csak a monarchia saját hadseregére vonatkozhatik; de ebben a részben csak a 457. §-ban körülírt, béke idején a Btk. szerint nem büntetendő cselekmény elkövetésének idejét (a háborús állapotot) jelöli meg. Ellenben a § további folyamában a szerződés megszegésével kapcsolatban használt «haderő» kitétel, a szó közönséges értelme szerint jelenti mindazon fegyveres erőket, amelyek a monarchia hadviselését előmozdítani hivatvák és amelyekkel egyedül vagy a fegyvertárssal közösen rendelkezhetik. A szövetséges német hadseregre nézve ez az ismérv kétségtelenül fennáll (1555/1917. B. III).

— **Kinek kell kihirdetni a kir. tábla ítéletét?** *Kúria:* A védő által a kir. törvényszéknél 1916 június 19-én bejelentett semmisségi panaszt visszautasítja . . . *Indokok:* A kir. tábla ítélete ellen semmisségi panaszt jelentettek be : 1. a védő a kir. törvényszék előtt 1916 jún. 19-én történt kihirdetéskor a vádlott távollétében, 2. az 1916. október 27-én ugyancsak a kir. törvényszék előtt történt kihirdetéskor az előbb nevezett vádlott és védője a Bp. 385. §. 1. *a) b)* és 3. pontja alapján. A védőnek a vádlott távollétében 1916. június 19-én bejelentett semmisségi panaszát a kir. Kúria a Bp. 434. §-a értelmében visszautasította, mert a Bp. 425. §-a értelmében a kir. tábla ítélete, ha a kir. tábla főtárgyalásán sem a vádlott, sem védője nem volt jelen, perorvoslat érvényesíthetése végett a vádlottnak és nem a védőnek hirdetendő ki, amennyiben pedig az a vádlott távollétében a védőnek mégis kihirdettetett, ezen perrendellenes intézkedésből a védő semmisségi panasz bejelentésére jogot nem meríthet. Az egyébként bejelentett semmisségi panaszok pedig alaptalanok és azokat mint ilyeneket a Bpn. 36. §-a értelmében el kellett utasítani . . . *(Elvi határozat).*

— **A bűnvádi eljárás felfüggesztése a katonai amnesztia-rendelet alapján.** *Kúria:* A hatósági közeg elleni erőszak vétségével vádolt G. vádlottra vonatkozóan a bűnvádi eljárás felfüggesztetik. *Indokok:* A kir. táblának másodfokban hozott ítélete ellen semmisségi panaszt jelentett be G. vádlott a Bp. 385. §. 3. pont alapján. Minthogy azonban nevezett vád-

lott tényleges szolgálatban levő katona, a vádbeli bűncselekményt, melyre a meghatározott büntetés öt évi szabadságvesztést nem halad meg, 1914 szeptember 20-ika előtt követte el, ezideig sem büntett sem vétségért büntetve nem volt s a koronaügyész a főtárgyaláson tett kijelentése szerint a cselekmény elkövetésének indokait vagy egyéb körülményeit avagy a tettes életmódját vagy más viszonyait tekintetbe véve nem táplál aggályt abban az irányban, hogy a terhelt nem közveszélyes egyén, annálfogva vele szemben a bűnvádi eljárást az 1917 március 5-én kelt 11,476. I. M. III. sz. igazságügyminiszteri rendelet értelmében fel kellett függeszteni. (1917 B. II. 1446.)

— **Nemzetiség elleni izgatás.** *Kúria:* ... A felmentés indokául azt hozza fel a kir. tábla, hogy a nemzetiség elleni izgatás egyik lényeges alkateleme két nemzetiségnek egymással akként való szembeállítása, hogy ez a szembeállítás alkalmas legyen az illető nemzetiségek valamelyikéhez tartozó egyénekben a másik nemzetiséggel szemben gyűlöletet kelteni; s minthogy a vád tárgyává tett kifejezésekben két nemzetiségnek egymással való olyan szembeállítása nem észlelhető, mely a gyűlölet keltésére alkalmas volna, vádlott tette a Btk. 172. §-ának 2. bekezdésében meghatározott izgatás tényálladékát nem állapítja meg. A Btk. 172. §-ának 2. bekezdésében foglalt rendelkezésnek a kir. tábla ítéletében kifejezésre jutott fentjelzett értelmezése téves, sőt törvénysértő. A Btk. 172. §-ának 2. bekezdésébe ütköző nemzetiség elleni izgatást az követi el, aki a 171. §-ban meghatározott módon valamely nemzetiséget gyűlöletre a másik ellen izgat. Eszerint a törvény az izgatás tényálladékának megállapítása szempontjából a 171. §-ban körülírt nyilvánosságtól eltekintve, nem kíván egyebet, mint oly cselekvést, mely alkalmas az egyik nemzetiségnek a másik ellen való felizgatására, vagyis arra, hogy az egyik nemzetiségben a másik ellen gyűlöletet keltsen. Arra vonatkozóan, hogy ezt a célt a tettes milyen magatartásával és milyen eszközök alkalmazásával idézheti elő, a törvény közelebbi meghatározást nem foglal magában s különösen annak kimondását, hogy ez csak két nemzetiségnek egymással való szembeállítása útján történhetnék, nem tartalmazza. Önkényes tehát a kir. tábla ítéletében foglalt az a törvénymagyarázat, mely szerint az izgatás tényálladéka csak két nemzetiségnek egymással való szembeállítása esetén létesülhet, valamint törvénysértő vádlottnak arra fektetett felmentése, hogy az izgatást nem az említett és tévesen lényeges tényálladéki elem jellegével felruházott módon követte el ... (1917. B. I. 42.) *(Jogegységi határozat).*

KÜLFÖLD.

— **Dr. Schauer Hugó lovag,** az eddigi igazságügyi minisztériumi osztályfőnök került az osztrák kormány igazságügyi székébe. Az igazságügyi tárca betöltésének ez a megoldása többet jelent, mint puszta hivatalnokminiszter kinevezését. Schauer osztályfőnök évtizedek óta oly poziciót foglal el az osztrák igazságügy terén, amely őt hivatali állásától függetlenül is predesztinálta a legfelsőbb vezetésre. Már az 1893 év óta működik az igazságügyminisztériumban, ahol Klein Ferenc akkori miniszteri tanácsos oldalán tevékeny részt vett a polgári perrendtartás és a végrehajtási törvény megalkotásában. 1909 óta, amikor osztályfőnökké nevezték ki, a polgári jog minden fontos törvényelőkészítő munkálatában vezető szerepe volt és több ízben a parlament előtt is képviselte a törvénytervezeteket. Magának a polgári perrendtartásnak és a végrehajtási törvénynek a gyakorlati életbe átvitele nagyrészt az ő műve és ezt a feladatot mintaszerűen és sok tekintetben nagy önállósággal oldotta meg. Bevált a «Gerichtsinspektoren» intézménye, amellyel a polgári perrendtartásnak gyakorlati alkalmazását kiséri figyelemmel az igazságügyminisztérium tisztán legiszlativ szempontból. Ilyen szakavatott kezekben az osztrák igazságügy jelentőségteljes fejlődésnek néz elébe.

— **Bernhard Windscheid** most 100 éve 1817 június 26-án született. 1838-ban lett doktor, 1840-ben docens a bonni egyetemen. Csak hét év után, amely idő alatt egészsége helyreállítására hosszabb szabadságon is volt és Olaszországba utazott, 1847-ben lett ugyancsak Bonnban rendkívüli professzor, majd még ugyanabban az évben Baselben rendes. 1852-ben Greifswaldba ment s onnan 1857-ben Münchenbe professzornak. 1871-ben a heidelbergi egyetem meghívását fogadta el, majd 1874-ben Lipcsébe költözött, ahol 1892-ben bekövetkezett haláláig tanított. Heidelbergi tartózkodása alatt Strassburg, Berlin és Bécs egyetemeire is kapott meghívást és a meghívást a berlini egyetem a lipcsei professzorság idejében megismételte. E meghívásokat Windscheid nem fogadta el és Lipcsét csak két évre hagyta el 1880-ban, amidőn Berlinben a polgári törvénykönyv előkészítésére létesített első bizottságban, amelynek 1874-től tagja volt, működött.

Windscheid Savigny tanítványa volt és iskolájának, a történeti iskolának a híve, ha nem is orthodox értelemben. A német jogtudomány céljának német nemzeti jog létesítését tekintette s arra törekedett, hogy a történeti recipiált római jogot ezen cél szolgálatába szorítsa.

Ezen törekvésének és egyben éltének főműve «Lehrbuch des Pandektenrechts» című három kötetes munkája, amely első kiadásban az 1862—1866 években, 7. kiadásban 1891-ben jelent meg.

Ennek a könyvnek a jogirodalomban ritka hatása volt. Nemcsak a jogi studiumban volt vezető könyv, értve a studiummal nemcsak az egyetemi tanulást, hanem vezető könyve volt a theoriának és a praxisnak is. Úgy tekintették mint a német közönséges magánjog legtökéletesebb összefoglalását és feldolgozását. Valóban az is volt, a német jogtudomány egyik nagy szakának befejező, koronázó nagy műve. Ez a mű vezetett át egyben az új korszakba, mert a német polgári törvénykönyv megvalósításának munkásai azok voltak, akik e könyv studiumának hatása alatt állottak.

A tervezetnek első szövegén oly nagy mértékben látszott meg ez a hatás, hogy Windscheid könyvének szakaszokba foglalásának is mondották. Ez a szöveg utóbb nagy mértékben módosult, de Windscheid munkájának hatása az újabb s a végleges szövegezésnél sem szűnt meg.

Mint dogmatikus összefoglaló mű a «Lehrbuch des Pandektenrechts» a jogfejlődés szempontjából nem úttörő munka, mesteri mű ellenben a jogi anyag szerves felépítésében, megformálásában. Kétségtelenül a legtökéletesebb jogi iskola. Még a pandekták megjelenése előtt 1850-ben adta ki Windscheid «Die Lehre des römischen Rechts von der Voraussetzung» és 1856-ban «Die actio des römischen Civilrechts vom Standpunkte des heutigen Rechts» című monographiáit. Mindkettő új szempontokat vitt be a német jogtudományba s az utóbb említettnek tanítása az «igény»-ről a tudományban általánosan elfogadott.

Windscheidet mint egyetemi előadót is mélysége, alapossága jellemezte, nem ragyogó előadás és ezen a tartalmi kiválóságon alapult egyetemi tanításának nagy sikere.

— **Hadicenzura jogi könyvekre.** Egy munkatársunk meg akarta szerezni Hoeniger karlsruhei törvényszéki bírónak a vegyes szerződésekről szóló monografiáját (Die gemischten Verträge in ihren Grundformen.) Be is küldte a könyv vételárát, a könyvkereskedőtől azonban legnagyobb meglepetésére azt a választ kapta, hogy a katonai hatóság a szóbanforgó könyv kiviteléhez az engedélyt nem adta meg. Hogy minő hadititkok lehetnek ezen munkában, az nevezett olvasónk előtt ép oly rejtélyes mint előttünk.

Gyakorlott ügyvédjelöltet vagy helyettest keres azonnali belépésre dr. Lukács Géza ügyvéd, Ungvár. 15738

Nagyforgalmú fővárosi ügyvédi iroda önálló vezetésére ajánlkozik, vagy ilyen irodába dolgozó társnak belép, teljes praxissal rendelkező fiatal ügyvéd. — Cím a kiadóban. 15762

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 27. szám. Budapest, 1917 julius 8.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Sebess Dénes* budapesti kir. ítélőtáblai tanácselnök: Független bíróság. — *Dr. Teller Miksa* budapesti ügyvéd: Tanács vagy egyes bíró? — *Dr. Hevesi Illés* budapesti kir. törvényszéki bíró: Az életbiztosítás és a hadikockázat. — A gyorsított bűnvádi eljárási szabályok reformja. — Szemle.
Melléklet: Perjogi Szemle.

Független bíróság.

Az új igazságügyminiszter — ki a magyar ügyvédi kar legfényesebb elméje és államtitkára — a bírói kar szervezője, vezetője meggyőző erővel bizonyították, hogy az igazságszolgáltatás biztonsága és jósága a bírói és ügyvédi kar függetlenségén épül fel. Lehet ez érvelés ellen vitatkozni? A képviselőházban a status rendezést ellenzők szónoka «*a többi tisztviselő*» részére kívánt egyenlő elbánást. Valóban mi sem teszi sürgősebbé és kívánatosabbá a bírói status kiépítését — mint az ily szűkkeblű felfogás — mely oly széles körben terjedt már el. A bíró, mint tisztviselő, mint az államigazgatásnak bürokratizált szerve, kinek nincsen más feladata, mint a jognak kiszolgáltatása! Az, hogy a bírói hatalom, az ítélkezés szabadsága, a bírói állás függetlensége ép oly szabadságvívmány, mint a tulajdon szabadsága vagy az egyenlőség, mintha elhomályosult volna, szóba sem került ez érvelések között.

Egy pusztuló folyamat ez, mely évről-évre rétegeződött le egyes jogintézményeink útján. Az igazságügyi adminisztratió és a bíróság függetlensége természetszerűleg ellentéteket teremt, ez ellentétek kiegyenlítése, a hatáskörök elkülönítése, ritkán történt a bírói kar javára. A miniszteri kinevezési rendszer korlátlan diszkrecionális joga mely pusztán lelkiismereti és politikai felelősség ellenőrzése alatt áll, a törvényalkotások módja a törvényt pótló, magyarázó miniszteri rendeletek mint a törvény egyedüli autentikus interpretációi, melyek a legapróbb részletekig meg akarják szabni az ítélkezés útjait és a bírói meggyőződésnek minél szűkebb körre való szorítását tartják szükségesnek — anélkül, hogy a jogszabályok megalkotásánál azok alkalmazói beleszólást nyernének, az úgynevezett bírói ügyvitel mely kicsinyes zaklató kezelői tevékenységre szorítja az ítélkező bírót, a korlátlan anyagi felelősség Damokles kardja alá kényszeríti a bíróság vezetőjét mind, a különben is anyagi gondokkal küzdő állandó lelki diszharmóniában élő bírói kar olyan szövevényes szervezetét teremtették meg, amely múlhatatlan reformra szorul.

Nem elég egy szakaszban axiomaszerűleg megállapítani azt, hogy «a bíróság független», meghagyni azonban a jogszabályok egész tömegét melyek illuzóriussá teszik e megállapítást.

A bíró tűrni kénytelen a világtól való elzárkózás vádját, szigorú jogszabályok tartják távol minden más gazdasági tevékenységtől, mellékfoglalkozástól, mely a külön javadalmazás látszatával sem bírhat, másrészt azt észleli, hogy az államhatalom az egyéb igazgatási ágak «*többi tisztviselőit*» nagyobb külső dísszel, kitüntetésekkel latja el nagyobb fontosságot tulajdonít azoknak jobban kedvezményezi azokat. Valóban a bírói kar stoicizmusa nem mehet annyira, hogy a megkülönböztetéseket észre ne vegye.

A közhelyek legtöbbször olyanok, mint a jól sikerült hamis bankok, melyek kézről-kézre járnak árfolyammal bírnak míg azokat gondosan meg nem vizsgálják. Ilyen devalváltérték az a közhely is, hogy a bíró is csak olyan mint «*a többi tisztviselő*». Nem-e a bírói hatalom legfőbb biztosítéka az egyén szabadságának? Nem egyetlen kiegyenlítő erő az államhatalmi kormányzatiszervek önkénye és az egyén joga között? Nem Montesquieu klasszikus hármas hatalmi feloszlása helyezi a bírói hatalmat a törvényhozó és végrehajtó hatalom mellé, de a modern állami élet rendje, mely az egyén társadalmi tevékenysége, gazdasági harcai körében csak így érvényesülhet. Az újkori jogfejlődés kényszerítő szüksége a független bíróság, éltető levegője amely nélkül összeomlana az egész társadalmi berendezkedés.

A bíró pártatlansága, függetlensége, állását biztosító garanciák nélkül elképzelhetlen. Épen ezekért a független bíróság garanciális biztosítékát nem egy szervezeti törvény szankció nélküli kijelentésében látjuk, hanem a jogintézmények egész sorában, melyek a jogszolgáltatást irányítják. Ez a szellem, ez a levegő kell átlengje a perjog és anyagi jog szabályait, ezen kell felépülnie az ügyviteli szabályoknak, ezt szolgálja a fegyelmi jog. Jogszolgáltatási rendszerünk betegségének csupán egyik jelensége a bíróság helyzete. Itt gyökeres alapvető reformokra van szükség, mely orvosolja az igazságszolgáltatás kórságait.

Az egyes kívánságok körülbelül ekképen csoportosíthatók: 1. A bíróság közjogi állásának különlegessége biztosítandó. 2. Szociális helyzete javítandó. 3. Jó ügykezelési és felügyeleti szabályok alkotandók. 4. Egységes fegyelmi törvény a szervezeti törvénybe illesztendő bele. Igaz az, hogy nem a jogszabályok biztosítják tulajdonképen az igazságszolgáltatás színvonalát, de a bíró egyénisége. A rossz törvény nem árthat annyit, mint a rossz bíró. Ám a jó, megnyugtató bírói szervezetnevelő hatása elvitázhatatlan. A bíró állása igen sok tényezőtől függ, amit kodifikálni nem lehet, a hivatottság, előtanulmányok, ész és jellembeli képességek, főképen az egyéni független érzés.

Olyanná kell tenni a bírói pályát, hogy az vonzó hatással legyen a tehetségekre nézve. A bíró személyének nagyobb megbecsülése, külső tekintélye egyik biztosítéka a megnyugtató igazságszolgáltatásnak.

Kevesebb bíró és nagyobb értékelés. A személyszaporítás túltengése csak elodázása volt az igazi szervezeti reformnak. A háború utáni béke évei reá fognak kényszeríteni az egyszerűbb, olcsóbb berendezkedésre. A hatáskörök meg kell változzanak. A fellebbviteli fórumok gyökeres revizió alá kell kerüljenek, az egyes bírói ítélkezés behozatala elmellőzhetlen, sőt a békebíróság intézménye is megvalósítandó lesz.

A bíró mentesítessék az idejét elfoglaló, idegeit megőrlő melléktevékenységtől, melyeket az egyes át nem gondolt kezelési szabályok reáruháznak. A modern technika vívmányai, telefon, írógép, diktálógép, sok alárendelt munka alól menti fel. A pénzkezelés, számadasok teljesen kikapcsolandók. Legfőbb kívánság azonban az, amire a miniszterelnök programmjában hivatkozott és ami a bírói és ügyészi egyesület évtizedes óhaja, a *bírói autonómia* kiépítése.

Igen nagy és nehezen megoldható kérdés. A miniszteri felelősségen nyugvó végrehajtó hatalom jogköre ütközik itt össze a bíróság különleges helyzetével, másrészt az ügyvitel felügyeleti rendelkezései azok, amelyek más alapokra helyezendők. A tanácsbeosztás, bírókijelölés, bíróküldés, az ügybeosztás, a minősítés és legfőképen a bírói állásra való jelölés legalább részben, a bíróság testületi autonómiája körébe utalandók. Az elnökök korlátlan diszkrecionális rendelkezése nem mindig felel meg az igaz-

ságszolgáltatás érdekeinek és igen sok jogos sérelem elégedetség kútforrása a legjobb szándék mellett is. Az egyén kevésbé vonhatja ki magát a külső befolyásoló körülmények alól, mint a testület.

A személyi ügyek tanácsa megalkotandó szerve legyen a bíróságoknak, mert csak így biztosítható a közérdek és egyéni érdek egyensúlya, főképen a nyilvános ellenőrzés jótékony hatása.

A mai érvényes szabályok szerint fenálló jelölőbizottságok valóságos árnyéktestületek. Még véleményező hatáskörük is illuzóriussá vált azáltal, hogy rendszerré vált a bírói állások pályázatnélküli betöltése.

Mellőzhetetlen és kötelező kell legyen a jelölőtanácsok meghallgatása minden esetben. A jelölőtanácsok nagyobb nyilvánosság kiterjesztett taglétszám mellett határozzanak; a nyilvánosság egészséges ellenőrzése okvetlen szükséges.

Lehet szó a teljes ülés kandidáló jogkörének kiépítéséről is. Lehet arról is szó, hogy a hármas kijelölés bizonyos egybehangzó eseteiben a kinevezés a jelöltek sorából kell történjék. Ezek részletkérdések. Fő az, hogy a bírói kar testületi szerveinek erőteljesebb hatást, befolyást, ellenőrzést kell adni.

A független bíróság ideáljához talán soha nem voltunk közelebb, mint most. Bízó reménységgel látjuk annak előkészítését.

Dr. Sebess Dénes.

Tanács vagy egyes bíró?

I. A modern igazságszolgáltatás legvitásabb kérdései közé tartozik, hogy a tanács és egyes bíró rendszer közül melyik jobb. Míg Angliában elsőfokon kivétel nélkül egyes bíró ítélkezik és a felsőfokú bíróságok is két vagy legfeljebb három tagból álló tanácsokban szolgáltatják az igazságot, addig Európa többi részében csak lassan lépésről-lépésre hódít tért az egyes bíró.

Az egyes bírói rendszer előnyeire már a XVIII. század végén reámutatott *Bentham* a bírói szervezetről írt munkájában. Érdekesek ezek az érvek, mert, bár több mint egy század múlt el, mióta Bentham azokat a francia felfogással szemben («Montesquieu: Le juge unique est un cadi ou un bacha») felsorakoztatta, semmit sem vesztettek erejükből, aktualitásukból. Az egyes bírói rendszer mellett szól, mondja Bentham, hogy *a)* az egyes bíró felelősségérzete sokkal nagyobb, mint a tanácsé, *b)* az eljárás sokkal gyorsabb, *c)* igen rövid idő alatt kiderül a bíró egyénisegének értéke, míg a tanács mögött a gyönge, lerde gondolkodásu bíró hosszú ideig rejtve marad, végül *d)* kevesebb bírót jobban lehet fizetni, ami a tehetségesebb elemet vonzza a bírói pályára.

A Pp. javaslatának képviselőházi tárgyalása alkalmával 1907-ben[1] és 1910-ben nálunk is szóba került a tanácsrendszernek az elsőfokon való megszüntetése. 1907-ben *Nagy Ferenc* penditette meg a kérdést, hangsúlyozta, hogy évtizedek óta kúzd az egyes bírói rendszer kiterjesztése mellett, de nem látja elérkezettnek az időt annak megvalósítására. Hivatkozott Szilágyi Dezsőre, aki szintén híve volt az egyes bírói rendszernek (az alsófokon), de nem merte megvalósítani. 1910-ben *Saghy Gyula* mondotta felszólalásában, hogy helyesnek tartaná az egyes bírói rendszert. 1910-ben azonban a hangulat inkább a járásbirósági értékhatár felemelése ellen nyilvánult meg.

Újabban megint sok szó esik az egyes bírói rendszer erős kiterjesztéséről. A kérdést múlt év folyamán *Wekerle Sándor* elevenítette fel egy napilapban megjelent cikkében. A tanácsoknak egyes bíróval való pótlását pénzügyi szempontból, takarékosságból tartja szükségesnek. Wekerle indítványához több bíró szólt hozzá (Gaár, Muntyan, Alföldi, Bajzath, Kalmiczky, Kürthy és a jelen számban Sebess) és Gaár kivételével nemcsak minden nehézség nélkül megvalósíthatónak, hanem helyesnek és üdvösnek tartják a reformot. Legmesszebb Alföldi ment, aki a törvényszékek teljes eltörlését ajánlja, indítványa szerint még büntetőügyekben is a járásbirák ítélkeznének.

A takarékosság szempontján kívül az egyes bírói intézmények hívei reámutatnak arra, hogy a szóbeliségnek az összes perekben való életbeléptetése folytán a háború után a törvényszékek a 2500 K-s értékhatár mellett sem fogják győzni a munkát, ha fentartjuk a tanácsrendszert. Végül a bírák fizetésének *elkerülhetetlenül szükséges lényeges felemelése* is csak a bírói létszám csökkentésével lesz lehetséges, aminek előfeltétele a tanácsrendszer eltörlése vagy legalább további erős megszorítása.

II. Mielőtt az ismertetett áramlattal szemben nézetemet kifejteném, két érdekes külföldi javaslatot fogok röviden ismertetni. Mindkét javaslat felveti az egyes bírói rendszer kérdését. Az egyiket ellenséges országban tette le az igazságügyminiszter a képviselőház asztalára.

Viviani francia igazságügyminiszter 1915 december 23-án a francia igazságügyi szervezet reformjára vonatkozó törvényjavaslatot nyujtott be. Egyik legfontosabb intézkedése, hogy alsófokon eltörli a tanács intézményét és az ítélkezést egyes bíróra bízza. A javaslatnak ezt az intézkedését élesen bírálja Albert Tissier, a párisi egyetem tanára.[2]

Szerinte a reform ezidőszerint Franciaországban nem valósítható meg. Az újítás sokkal gyökeresebb, semhogy háború közepette keresztülvitele célszerű volna. Különösen hangsúlyozza — és ez a mi viszonyainkra is talál (bár kevésbé, mint ott) — hogy a tanácsok eltörlése a bírói kar kiegészítésének és előmenetelének *előzetes* reformját tenné szükségessé. További előfeltétele az egyes bírói intézménynek, a bírák nagyfokú képzettsége és hivatásuk körében való teljes függetlensége. Amíg ezek a feltételek hiányoznak, addig maradjunk meg — mondja Tissier — a tanácsrendszer mellett. A cikk reámutat a tanácsrendszer nagy előnyeire. A tanács tagjai ellenőrzik egymás munkáját, döntésük magában hordja a megfontolás becses biztosítékát. A tanács jobban ellenáll a külső befolyásoknak, döntésének jellege anonym, nem lehet tudni, hogy az egyes tagok mily álláspontot foglaltak el, ez nagyobb függetlenséget biztosít az egyes bírónak, kevesebbet kell félnie szemrehányásoktól, gyűlölettől, bosszútól.

Míg a francia javaslat a tanácsrendszer teljes eltörlésének gondolatán épül fel, addig Németországban a tanácsok *ideiglenes* megszüntetésének gondolatával foglalkoznak. Egy törvényjavaslat fekszik a birodalmi gyűlés előtt, mely a háború tartamára és két évig a háború befejezése után az igazságszolgáltatást amennyire csak lehet, egyszerűsíteni igyekszik. A polgári peres eljárás terén e javaslat a Landgerichteknél az egyes bírói intézményt kívánja életbeléptetni. Mint egyes bírák elsősorban a bíróságok vezetői és a tanácselnökök működnének csak, a törvényszék tobbi tagjai csak az elnök vagy tanácselnökök akadályoztatása esetén. Berendelt bírák semmi esetre sem ítélkezhetnek mint egyes bírák, kivéve, ha a felsőbíróság (Oberlandesgericht) tagja rendeltetik ki a törvényszékhez.

Ezen tervezett egyszerűsítés két évvel a háború után a javaslat szerint automatice megszünnék. Lesz-e törvény ebből a javaslatból változatlan formában, nagyon kétséges, mert a tanács intézményének még ezen ideiglenes megszüntetésének terve is a kiváló bírák és ügyvédek egész sorának legélesebb ellenzését váltotta ki úgy az irodalomban, mint a porosz és bajor képviselőházakban. Erős visszhangra talált dr. Müller Oberlandesgerichtsratnak a bajor képviselőházban a javaslatra vonatkozó bírálata: «Englische Formen in verschlechterter Weise».

III. Hazánk bíróságainak szervezetéről intézkedő törvénytervezet, mely nemrég tétetett közzé, a tanácsrendszer mellett foglal állást (24. §.). A tervezet szerzője ezt, úgy látszik, annyira természetesnek tartotta, hogy az indokolásban nem is veti fel a tanácsrendszer eltörlésének kérdését.

Helyes-e a tervezet álláspontja?

A Pp. indokolása a tanácsrendszer eltörlésének kérdésében a következőt fejtette ki: «Bírói szervezetünk sem egészében, sem különösen annak alsóbb fokain nem oly erős, hogy ezt meg lehetne kísérleni. Az alsófokú bíróságokat előbb hosszú időn át fejleszteni és emelni kellene, mielőtt az egyes bíróságokat az elsőfokon kizárólagosakká lehetne tenni. Jelenlegi eljárásunk és a javaslat úgyis nagy tért adnak az egyes bíróságoknak; a polgári pereknek körülbelül 90%-át elsőfokon azok intézik el».

[1] A Magyar Jogászgyűlés 1871-ben foglalkozott már azzal a kérdéssel, hogy a tanács és egyes bírói rendszer közül melyik jobb. Hodossy Imre az egyes bírói rendszer, Zimszky Imre mint előadó a tanácsrendszer mellett foglalt állást. A Jogászgyűlés a kérdés felett napirendre tért és nem foglalt állást.

[2] Le projet de reforme judiciaire, Revue politique et parlamentaire, 1916 júniusi füzet.

Másfél évtized múlt el a Pp. indokolásának első közzététele óta, de ma sem mondhatjuk, hogy bírói szervezetünk a tanácsrendszernek alsófokon való teljes eltörlését elbírná. Az indokolás helyesen mutatott reá arra, hogy a tanácsrendszer eltörlésének előfeltétele az elsőfokú bíróságoknak hosszú időn át való fejlesztése és emelése. Ez azonban nem történt meg, sőt ellenkezőleg, e mulasztást a szervezeti törvénytervezet sem igyekszik jóváteni, amit helyesen róttak fel hibájául.[3]

A Pp. eléggé kiterjesztette a járásbíróságok hatáskörét, midőn az értékhatárt 2500 K-ra felemelte és az ügyek egész sorozatát összegre való tekintet nélkül a járásbíróság hatáskörébe utalta.

Ennél tovább egyelőre nem szabad mennünk.

A járásbíróságok nézetem szerint nem is bírnak el további megterhelést, ellenkezőleg a háború után, ha a perek száma emelkedni fog a kisebb ügyektől való tehermentesítésükről kell gondoskodni.

De a törvényszékek bíráira mint egyes bírákra sem lehet reábízni a 2500 K-án felüli perek elsőfokú elbírálását. Mi ügyvédek talán még a bíráknál is jobban tudjuk, hogy a perek nagy részének sorsa az elsőfokon dűl el. Azokat a hibákat, amelyeket az elsőfokú bíróság elkövetett — kivéve a jogi botlásokat — csak ritkán teheti jóvá a felsőbb bíróság.

A nagyobb perekben tehát minél nagyobb garanciákra van szükség épen az elsőfokon. Azt szokás ezzel szemben mondani, hogy a kisember pöre ép oly fontos, mint a gazdagé. Ez az érvelés azonban csak tetszetős, de teljesen hibás. A 2500 K-n felüli perek túlnyomó részében a kisvagyonú emberek *egész vagyonáról* van szó. Még ha minden egyes törvényszéki bíró kitünő jogász és tapasztalt bölcs ember volna, akkor is a polgárok egész vagyoni sorsát eldöntő perekben helyesebbnek tartom a tanácsban való döntést. Még inkább kell ezt addig követelnünk, míg a kitünő és középszerű bírák aránya nem lesz megfordítottja a mai aránynak.

Akkor, de csakis akkor fog elérkezni a tanácsrendszer eltörlésének ideje.

IV. Ha a tanácsok eltörlésének ideje még nem is érkezett el, mégis a Pp. eddigi tapasztalatai alapján a törvényszéki eljárásban sok egyszerűsítés volna keresztülvihető, ami lényeges megtakarítást jelentene időben és munkában. Nagy és teljesen felesleges idő- és munkapazarlást jelent például a perfelvételi tárgyalásoknak hármas tanács által való ellátása. A mulasztási ítéletek, egyességek, szünetelések számára felesleges a nagy apparátus és a mégis csak szórványosan előforduló pergátló kifogások elintézését rá lehetne bízni egyes bíróra. Nagyobb törvényszékeknél, különösen pedig a budapestinél sok drága idő vész kárba a perfelvételi napokon. A perek egyes csoportjai is bátran utalhatók egészen egyes bíró elé, ha természetüknél fogva oly egyszerűek, hogy az ítéletek számára ürlapok állnak rendelkezésre. Ily perek pl. a HT. 77. §. alapján indított válóperek, melyek a válóperek túlnyomó részét teszik.[4]

További lényeges idő- és munkamegtakarítást jelentene, ha a tanács csak kivételesen foganatosítaná *közvetlenül* a tanúk kihallgatását, rendszerint pedig kiküldött bíró útján.[5] *Juhász Andor,* a budapesti tábla elnöke, már a Pp. életbeléptetése előtt (Jogt. Közl. 1914. 101. l.) reámutatott arra, hogy a közvetlen bizonyítás nem lesz keresztülvihető. A pereknek a háború folytán bekövetkezett megcsappanása a közvetlen bizonyítást egyelőre lehetővé teszi, de a háború éveinek tapasztalatai teljesen igazolják Juhász Andor álláspontját. A közvetlen bizonyítás a háború után nem lesz fentartható. A bizonyításnak kiküldött útján való foganatosítása ellenkezik ugyan a tiszta szóbelileg elvével, de kétségtelenül még mindig többet ér, ha a kiküldött bíró a tanács bizonyítást rendelő végzése alapján, tehát kellő útmutatás mellett foganatosítja a bizonyítást és a tanács hozza meg a közvetett bizonyítás alapján a peres felek képviselőinek az ügyet ismertető előadása, esetleg a felek közvetlen eskü alatti kihallgatása után az ítéletet, mintha az összes perekben áttérnénk kellő átmenet nélkül az egyes bírói rendszerre.

Juhász Andor fentebb említett cikkében részletesen kifejti, hogy a kiküldött útján való bizonyításfelvétel rendszere nem zárja ki, hogy a tanács ne hallgassa ki tanúkat mindannyiszor, amidőn a per alapos elbírálása szempontjából a közvetlen észlelésnek nyomós szükségeit látja.

A peres felek eskü alatti kihallgatása rendszerint közvetlenül a tanács által foganatosítandó.

V. A tanácsrendszer minden átmenet nélkül való teljes eltörlésének próbáját röviddel a háború előtt megcsinálta Olaszország 1913 november havában (1912 december 19-iki törvény alapján). 1914 május havában dr. Ghiron római ügyvéd a következőképen számolt be (Deutsche Juristen Zeitung 683. l.) a reform indító okáról és első hónapjainak eredményéről. «Olaszországban már hosszú időn át nem jó a viszony bírák, ügyvédek és a közönség között. A bírák panaszkodnak, hogy sok a dolguk, nagyon kevés a fizetésük és a perrendtartás intézkedései folytán nem nagy a tekintélyük. Az ügyvédek a kar túlzsufoltsága, az eljárás költségessége és körülményessége miatt elégedetlenek. Ezen kettős baj alatt a jogkereső közönség szenved. A bajokon a kormány elsősorban úgy akart segíteni, hogy a tanács intézményét eltörölte, helyébe az egyes bírót tette, a bírák számát apasztotta, fizetésüket emelte. Ezáltal nehézségek keletkeztek; ideges nyugtalanság mutatkozott az érdekelt körökben, úgy hogy a reformok annál sürgősebbeknek mutatkoznak, mert az 1914 január 1-én életbeléptetett bűnvádi perrendtartás egyes intézkedései is reformra szorulnak.»

Az események igazolták, hogy Ghiron nem túlzott. Egy évvel a reform életbeléptetése után az olasz kormány kénytelen volt a tanács intézményét visszaállítani. (1914 dec. 27-iki törvény.) Az olasz próba oly rosszul sikerült, hogy az 1914 decemberi törvényt visszaható erővel ruházták fel, vagyis mindazon ügyekben, melyekben még az egyes bíró ítéletet nem hozott, a tanács folytatta, illetve újból letárgyalta a pert.

A magyar igazságszolgáltatás sokkal magasabban áll az olasz felett, semhogy az olasz kisérlet irányadó lehetne reánk nézve. Mégis gondolkodóba kell, hogy ejtsen bennünket az olasz példa, amely arról tanuskodik, hogy a tanács intézményének máról-holnapra való eltörlése nagyon problématikus értékű.

A jövő hazánkban az egyes bíróé. Az egyes bíróé, akinek kezébe bizalommal fogja letenni ügyvéd és fél perének sorsát. Az egyes bíróé, akinek tudása, élettapasztalata pótolni fogja a mai hármas tanács előnyeit. Az egyes bíróé, akinek az állam állásának fontosságához méltó megélhetési módot fog biztosítani.

Ezt a jövőt azonban gondosan elő kell készíteni.

Dr. Teller Miksa.

[3] L. «A szervezeti törvény tervezete». Jogt. Közl. 1917. 14. sz.

[4] 1913-ban összesen 7801 házasság bontatott fel az ország egész területén, ezek közül a HT. 77. §-a alapján 6013, tehát kb. 78%.

[5] A Pp. 289. §-a és annak alapján kifejlődő bírói gyakorlat folytán (ismertetve Jogt. Közl. 1916. 368. l.) a Pp. módosítása nélkül a bizonyításnak kiküldött útján való foganatosítása nem lesz lehetséges.

Az életbiztosítás és a hadikockázat.*

Ami azt a kérdést illeti, hogy a külön díj lefizetése nélkül, — tehát ha pusztán a hadikockázat viselésére vonatkozó megállapodás jött létre, de a díj, amely az újonnan kötött megállapodásnál természetszerűleg az *első évi díj* fogalma alá esik, még le nem fizettetett, — viseli-e a biztosító a hadikockázatot: a kötvényfeltételek, illetve az esetleg kiállított és nem kifogásolt hadifüggelék tartalma irányadó. A KT. szerint elég a szerződés létrejötte; viszont bírói gyakorlatunk szerint általában az oly kikötés, mely szerint a kockázatviselés csak a díj lefizetése által kezdődik, érvényes akkor, ha a felek a kockázatviselés kezdőpontját ettől eltérő módon magában a kötvényben, illetve függelékben naptárilag meg nem határozták. A függelékek természetesen élni szoktak e joggal. Ha függeléket nem állítottak ki, vagy azt joggal kifogásolták, mindamellett a biztosításnak a hadiveszélyre való kiterjesztése esetleg a már kifejtettek szerint mégis létrejöttnek tekintendő, akkor természetesen e kérdésben magának a kötvénynek a hadibiztosításra vonatkozó rendelkezései irányadók.

Ezeket az elveket fejtettük ki a vonatkozó kérdések tárgyában a Magyar Jogászegyletben 1916. évi március hó 11-én tartott

* Az előbbi közl. l. a 7., 9., 11., 16. és 20. számban.

előadásban[43] és azt hittük, hogy a bírói gyakorlat sem igen fog tovább mehetni a fentieknél. A budapesti törvényszék és a budapesti tábla csakugyan nagyjában ezekhez hasonló elveket követett. Ellenben a kúriai gyakorlat, melynek csak 1917. évi február havában volt először alkalma e kérdésben határoznia, jóval tovább ment a fenti megállapításoknál. És bár a Kúria által követett jogi konstrukció bizonyos aggályokkal találkozott, mindamellett, mint azt ki fogjuk mutatni, a kúriai gyakorlat megfelelő kiépítés mellett a kötvények egy nagy csoportjánál igen üdvös és célszerű eredményekre vezet.

b) A Kúria gyakorlata a kölöndíjra vonatkozó kikötések értelmezésének.

A kir. Kúria a P. IV. 3005/916. sz. ítéletben azt a nagyhorderejű jogelvet mondta ki, hogy ha a biztosítási feltételek a hadikockázat viselését pótdíj viselését pótdíj fizetésétől teszik ugyan függővé, de a pótdíj mérvét sem összegszerűen, sem a rendes biztosítási díjhoz viszonyítva százalékszerűen meg nem jelölik, vagy annak fizetési idejét nem határozzák meg, akkor a pótdíj fizetésének elmulasztása nem eshetik a biztosított terhére, miért is a biztosítás a hadikockázatra, még pedig a csatában vagy ott nyert seb következtében beállott halálra is kiterjedőnek tekintendő.

Indokolja ez állásfoglalást az idézett kúriai határozat azzal, hogy a kölcsönös teljesítési kötelezettséggel járó jogügyletek természetéből folyó jogszabály az, hogy a teljesítésnek az egyik szerződő fél részéről elmulasztása *a szerződés megszüntének jogszerű alapjául csak abban az esetben szolgálhat*, ha a nem teljesítő fél kötelezettségének tartalma és terjedelme magában a szerződésben vagy a teljesítési kötelezettség beálltát megelőző későbbi megállapodás útján minden kétséget kizáró határozottsággal megállapíttatott akként, hogy ebben a tekintetben a teljesíthetőség szempontjából további meghatározás szüksége fen nem forog. Ez mindenesetre helyes és igazságos jogelv, de kérdés, hogy pusztán ez elv alapján kell-e dönteni akkor, amidőn precize föltéve *nem az a kérdés, hogy az eredeti biztosítási szerződés megszűnt-e*, hanem az, vajjon *kiterjesztetett-e* az a rendes kockázat körén túl a hadikockázat viselésére is.

E határozat[44] tehát abban az esetben, ha a kötvényfeltételek szerint a biztosító a hadikockázatot különdíj vagy pótdíj fizetése esetén viselni hajlandónak nyilatkozott, a kockázatot akkor is reá hárítja, ha a pótdíj vagy különdíj ki nem fizettetett, sőt a biztosítottat még a pót- vagy különdíjfizetési szándék bejelentésének kötelessége alól is felmenti és nemcsak az általunk fentebb vázolt kivételes esetekben, hanem általánosságban a biztosítóra hárítja azt a kötelességet, hogy a különdíj tekintetében megállapításait a harctéren levő biztosítottal közölje, ami rendszerint nem is lehetséges. Sőt ugyanez elvet alkalmazta a Kúria a P. IV. 3140/916. számú határozatban akkor, amidőn a kötvény kifejezetten kimondta, hogy a biztosítási összeg nem fizettetik ki, ha a biztosított halála a háború következtében állott be és egy külön pontban csak azt jelentette ki, hogy ezt a veszélyt a társaság «az arra nézve megállapított feltételek és díjtáblázat alapján vállalja el», továbbá a P. IV. 7960/915. sz. határozatban akkor is, amidőn a kötvénybeli kikötés csak «külön feltételekről» beszélt, illetve azt mondta ki, hogy a biztosító háború esetén csak annyiban köteles a biztosítást érvényben tartani, amennyiben a biztosított a hadikockázat viselésére vonatkozó külön feltételeknek eleget tesz. Indokolja ezt a Kúria azzal, hogy ez esetekben sem tudhatja a biztosított, hogy a hadiveszély viseléséért mily ellenszolgáltatás terheli őt.

Maradnak tehát azok az esetek, amidőn a biztosító a hadikockázatról egyáltalán hallgatott, vagy annak viselését egyszerűen kizárta avagy elég óvatos volt és azt vette be a feltételek közé, hogy «a hadikockázat viselése külön megállapodástól függ», illetve hogy azt «a társaság külön feltételek alapján vállal*hat*ja el». Ez esetekben a fenti döntések alapján sem hárulhat a biztosítóra a hadikockázat[45] viselése, mert ezeket a kikötéseket

[43] Az előadásnak a fentiekre vonatkozó részét a Magyar Jogélet 1916. évi március 25-iki száma közölte.

[44] Ideiktatjuk a Kúria P. IV. 3005/1916. sz. határozatának teljes szövegét és a vonatkozó alsóbírósági ítéletek indokolásának kivonatát:

Budapesti kir. törvényszék 17. P. 36,913/1915. sz. «A biztosított mint tartalékos *csatában esett el.* Minthogy pedig a kötvényfeltételek értelmében a biztosító a háborús kockázatot csak külön díj fizetése ellenében viseli s minthogy felperes azt nem is állította, hogy a különdíj fizetése végett a biztosítónál jelentkezett volna, a háborús kockázat viselése tekintetében a felek között szerződéses megegyezés nem is jöhetett létre. A biztosított tehát a háborús kockázatot viselni nem köteles, mert a biztosított elmulasztotta a külön díj fizetése iránt való jelentkezést, ami kizárólag az ő érdeke és kötelessége lett volna. Ezért a felperest keresetével elutasítani kellett.»

Budapesti kir. tábla P. I. 625/1916. sz. «A kir. tábla az elsőbíróság által megállapított tényállást alapul elfogadva, a jogi döntést is helybenhagyta, mert a kötvény tartalékos katonákra vonatkozóan nem tartalmaz feltétlen háborús kockázatvállalást, enélkül pedig, minthogy a *hadikockázat* vállalása feltételeül szabott külön díj fizetése meg nem történt, sőt ez irányban a felek, illetve a biztosított és alperes között a dolog természete szerint szükséges előzetes megállapodás sem létesült, alkalmazást nyert a KT.-nek az ellenkező *világos kikötés hiányában* irányadó 504. §. 2. pontja, mely alperes *felelősségét kirekeszti.*»

Kúria P. IV. 3005/1916. sz. 1917. febr. 1. «A kir. Kúria felperes felülvizsgálati kérelmének helyt ad, a fellebbezési bíróság ítéletét megváltoztatja és kimondva, hogy felperes a fellebbezési bíróság ítéletében kifejtett és ez elsőbíróság ítéletéből átvett indokok alapján keresetével el nem utasítható, utasítja a fellebbezési bíróságot, hogy hozzon a követelés mennyisége tárgyában a költségek viselésére is kiterjedő új határozatot.

Indokok: A kölcsönös teljesítési kötelezettséggel járó jogügyletek természetéből folyó jogszabály az, hogy a teljesítésnek az egyik szerződő fél részéről elmulasztása a *szerződés megszüntetésének* jogszerű alapjául csak abban az esetben szolgálhat, ha a nem teljesítő fél kötelezettségének tartalma és terjedelme magában a szerződésben vagy a teljesítési kötelezettség beálltát megelőző későbbi megállapodás útján minden kétséget kizáró határozottsággal megállapíttatott akként, hogy ebben a tekintetben a teljesíthetőség szempontjából további meghatározás szüksége fen nem forog. A kötvény általános feltételeinek a pótdíjra vonatkozó rendelkezése szerint: *háború esetén a biztosítottak az igazgatóság által meghatározandó külön díjat kötelesek fizetni*, s emellett a rendelkezés mellett sem a kötvény szövegében, sem a feltételekben nincs szabatosan megjelölve az, hogy a biztosítottnak kötelezettségei a biztosításnak a háborús kockázatra kiterjedése ellenében miként módosulnak, vagyis hogy a biztosított az eredetileg megszabott díjakon felül a háborús kockázat viseléséért összegszerűen meghatározott mennyi külön díjat és mikor köteles fizetni. A biztosítottat a háborús kockázat viselésének ellenértékeként terhelő szolgáltatás tartalma és terjedelme tehát a szerződésben kellő szabatossággal feltüntetve nincs, sőt annak jövőbeli meghatározása a biztosítónak egyoldalú megállapítására van fentartva, ami lényegileg egy jelentőségű azzal, hogy magának a szerződésnek érvénybentartása a biztosítónak elhatározásától függ. Ezzel a kötvénybeli kikötéssel, szemben *a szerződés joghatályának a külön díj nem fizetése okából való megszűnése* csak abban az esetben volna sikerrel vitatható, ha alperes kimutatta volna azt, hogy a háború esetén fizetendő külön díj összegét és annak fizetési feltételeit akár a biztosítási szerződés megkötése alkalmával akár ezt követően tényleg meghatározta, ezt a határozatát a biztosítottal közölte s annak ekként módot nyujtott arra, hogy fizetési kötelezettségének a külön díj tekintetében eleget tegyen. Alperes ily tények megállapítását nem is kérte és így a biztosítási szerződés hatályának a biztosított hadbavonulása miatt pusztán a külön díj nem fizetése okából való megszűnéséről annál kevésbé lehet szó, mert semmi alap sincs annak feltevésére, hogy a biztosított az 1908 dec. 28-án létrejött biztosítást csak azért, hogy magát a külön díj fizetésének alávetnie ne kelljen, a hadbavonulásával nyilvánvalóan fokozódó veszélyekkel szemben fentartani nem kívánta.

A fellebbezési bíróság tehát a kiemelt anyagi jogszabály megsértésével mondta ki azt, hogy a szerződés a különdíj nemfizetése folytán érvényét vesztette (?) s hogy alperes ebből a szerződésből folyóan fizetésre nem kötelezhető. Ezért a felülvizsgálati kérelemnek helyt adni és mivel a fellebbezési bíróság jogi álláspontjánál fogva a követelés mennyisége tárgyában nem döntött, újabb határozat hozatalára utasítani kellett . . .»

Figyelemreméltó itt az, hogy az indokolás végső passzusa olybá veszi a fellebbezési bíróság ítéletét, mintha azt mondotta volna ki, hogy a biztosítási szerződés érvényét vesztette, holott a másodbírói ítélet csak azt a kijelentést tartalmazza, hogy *a hadikockázatot nem viselte* az alperes, ami a szerződés teljes hatályvesztésével nem egyértelmű.

[45] A legelőször említett esetben csak a törvényileg kizárt hadikockázat.

akként magyarázni, hogy a biztosítónak a külön megállapodás létesítése iránt bármit is tenni kötelessége volna, nem lehet.

Ilyképen azonban tekintettel arra, hogy a legtöbb kötvény a «pótdíj»-at vagy a «külön feltételek»-et emlegeti, az a helyzet áll elő, hogy akkor, amidőn a biztosítók szándéka a hasonló kikötésekkel általában a hadiveszély kizárására irányult mindazokra az esetekre nézve, amelyekben a biztosított a külön kockázat viselésének ellenértéke gyanánt a külön díjat tényleg le nem fizeti, illetve a külön feltételeknek meg nem felel, a biztosítók túlnyomó része a szerződés *szavainak* bonckésre vétele folytán a hadiveszélyt, *még pedig az 504. §. által törvényileg kizárt hadiveszélyt is viselni köteles*, azokkal szemben is, akik külön díjat nemcsak hogy nem fizettek, de fizetési készségüknek semmi jelét sem adták és az ily biztosítónak csak az a sovány vigasztalás jut, hogy a külön díjat a biztosítási összegből levonhatja, persze a kedvezményezettek hozzájárulásával csakis akkor, ha a biztosított halála a hadikockázat körébe vonható, mert a kedvezményezettben természetszerűleg csak ily esetben fog feltámadni a külön díj levonása mint készség, illetve csak ilyen esetben fog a perben szerepelni az, hogy a biztosított a különdíjat lefizette volna, ha tudta volna mennyit és mikor fizessen.

Ez a helyzet a biztosítótársaságok *egy részére* hárít óriási terhet, jóval nagyobbat, mint az 504. §. 2. pontján túlmenő kikötések egyszerű érvénytelenítése tette volna.

Ily körülmények között önként feltámad a kérdés, hogy érdemes volt-e ezért az eredményért az eddigi gyakorlattól eltérőleg az 504. §-on a biztosított hátrányára túlmenő kikötéseket érvényesnek elfogadni, de a kikötések «hátsó ajtainak» tágítása által a biztosítótársaságok egy részének helyzetét aránytalanul súlyosítani? Nem lett volna-e az esetek egyöntetű és megnyugtató elintézésére alkalmasabb a régi biztosításjogi gyakorlat mellett kitartani és az 504. §. 2. pontján túlmenő kikötéseket az összes biztosítótársaságokkal szemben érvénytelennek tekinteni? Amely szigorúbb álláspont mellett viszont jogpolitikailag sem járt volna semmi nehézséggel törvény által kizárt hadikockázatot viszont csak «világos» elvállalás esetében a biztosítóra hárítani.

A m. kir. Kúria az idézett határozatokban abból indul ki, hogy a fenti kikötésekkel a hadikockázat viselésére a biztosító a külön feltételek betartása esetén már késznek nyilatkozott és így a hadikockázat tekintetében csak a már létező szerződés megszűnéséről vagy hatályban maradásáról van szó. Az alsóbíróságok álláspontja viszont az volt, hogy különösen a KT. 504. §-a által kizárt veszély tekintetében ugyane törvényhely szerint csak *világos* kikötéssel lehet a törvény által kizárt hadikockázatot a biztosítóra hárítani. És valóban nem jogosulatlan az kétely, hogy az idézett kötvénykitételek a hadikockázat *világos* elvállalását tartalmazzák-e, főleg arra az esetre, hogy a külön díj le nem fizettetett. Gondoljunk csak vissza arra, mit csinált annak idején a kúriai gyakorlat bűnvádi perekben a törvény egy hasonló kifejezésével, mely szerint a semmisségi ok *világosan* jelölendő meg. Akkor egyes kúriai határozatok egész kis kátét foglaltak magukban arra nézve, hogy a «világos» megjelölésnek mennyi minden kellékkel kell bírnia. Hasonlítsuk ezzel össze a fenti gyakorlatol, amely az idézett kikötésekben foglalt «világos» elvállalásról megelégszik.

Azoknál a kötvényfeltételeknél, amelyek csak annyit mondanak, hogy «a biztosítottak a hadikockázat viseléséről külön díjat *tartoznak fizetni*» vagy hogy «a biztosító a hadikockázatot külön díj ellenében *viseli*, avagy akként vannak szövegezve, hogy «háború esetében a biztosítás érvényét veszti, ha a biztosított a külön feltételeknek eleget nem tesz» könnyebben el lehet fogadni azt az álláspontot, hogy ily kötvénnyel a biztosító arra az esetre, ha a biztosított a külön feltételeknek eleget tesz, már az eredeti kötvényben elvállalta a hadiveszély viselését is és csak arról van szó, hogy az így megkötött biztosítás a veszélyfokozódás miatt illetve az arra vonatkozó külön ellenérték nyujtásának elmulasztása miatt megszűnt-e. De már azoknál a kötvényeknél, amelyek mint a 3141/916. számú kúriai határozatban elbírált, az egyik pontban a hadikockázatot kifejezetten kizárják, és a másik pontban csak annyit mondanak, hogy ezt a «veszélyt a társaság az arra nézve megállapított feltételek és díjtáblázatok alapján *vállalja* el», jóval nehezebb azt mondani, hogy a hadiveszélyt már az eredeti kötvényben elvállalta a társaság. Az ily szövegezés inkább épen arra mutatna, hogy az elvállalás külön szerződésnek volt fentartva.[46]

Azonban, mint a későbbi határozatok (P. IV. 5540/916. és P. IV. 7382/916. sz.) mutatják, a Kúria az ily kötvényfeltételeket akként fogja föl, hogy azokban a biztosító a hadikockázatnak az arra nézve megállapított feltételek és díjtáblázat alapján való elvállalására már eleve világosan kötelezettséget vállalt, tehát világosan kijelentette azt, hogy a külön feltételek és díjtáblázat alapján a hadikockázatot viselni hajlandó és így reáróható az a kötelezettség, hogy a hadiveszély köztudomású beálltakor, vagyis a mozgósításkor üzletfeleivel e külön feltételeket közölje, illetve csakis az a lényeges kérdés, hogy a biztosított a hadikockázat viselése ellenértékét tevő külön feltételeknek eleget tett-e, pontosabban, hogy e külön feltételek be nem tartása a biztosítottnak felróható-e.

A világos elvállalás kérdésének szempontjából figyelmet érdemel a biztosítótársaságnak az az érvelése is, hogy a biztosításnak a hadikockázatra való érvényes kiterjesztéséhez a KT. 469. és 500. §-a értelmében írásbeli szerződés kell, melynek lényeges kelléke a biztosítás kezdetének és végének, valamint a biztosítási díj összegének meghatározása, amely kellékeknek a felsorolt kötvényfeltételek nem felelnek meg.

Ez érveléssel szemben azonban nézetünk szerint helyesen lehet arra hivatkozni, hogy az írásbeli szerződés meg van az eredeti kötvényben, melyben a biztosítás kezdete és vége is meg van határozva és a Kúria felfogása szerint épen csak arról van szó, hogy az így megkötött biztosítás a veszélyfokozódás folytán megszűnt-e? E felfogás mellett nem illogikus az az álláspont, hogy az a körülmény, hogy a pótdíj összege magában a kötvényben ki nem tétetett, illetve a biztosított féllel nem közöltetett, szintén nem bír jelentőséggel, mert a Kúria nyilván azt tartja szem előtt, hogy a kötvényben említett külön feltételek a társaságnál tényleg megvannak, valamint a pótdíj összegére nézve a társaságnak van táblázata, és ezek mint «lex contractus» a szerződés kiegészítő részéül szolgálhatnak.

(Folyt. köv.) *Dr. Hevesi Illés.*

A gyorsított bűnvádi eljárási szabályok reformja.

Dr. Vázsonyi Vilmos igazságügyminiszter elnöklete alatt vasárnap délelőtt szakértekezlet volt az igazságügyminisztériumban a gyorsított bűnvádi eljárási szabályok reformja tárgyában. A szakértekezleten résztvettek az államtitkárokon és a büntetőjogi osztály vezetőjén és tagjain kívül a bírói, az ügyészi és az ügyvédi kar köréből meghívottak.

Dr. Lengyel Aurél kir. ítélőtáblai bíró, előadó vázolta azokat a körülményeket, amelyek indokolttá tették a háború kitörése után, a hadviselés és az igazságszolgáltatás érdekében a kivételes körülmények között veszélyeztetett közrend és közbiztonság megóvása végett, a büntetőbíráskodás terén a kivételes intézkedések megtételét. Három év után elérkezett az ideje annak, hogy megfontoljuk, vajjon ezek a kivételes intézkedések bizonyos vonatkozásokban nem volnának-e korlátozandók. Különösen ami a gyorsított bűnvádi eljárási szabályok módosítását illeti, szó lehet a gyorsított eljárás alá vett cselekmények körének bizonyos megszorításáról és esetleg a gyorsított eljárási szabályok hatályának területi korlátozásáról; a védelem korlátainak megszüntetéséről és e részben a bűnvádi perrendtartás rendes szabályainak visszaállításáról; az ügyfélegyenlőség helyreállításáról; a semmisségi panasz körének kiszélesítéséről és a Kúria jogkörének oly megállapításáról, hogy a Kúria ne reformálhassa a ténymegállapítást, hanem csak megsemmisítő jogköre legyen a legfelsőbb bíróságnak, végül annak elrendeléséről, hogy perújítás esetében nem a gyorsított bűnvádi eljárás szabályai, hanem a bűnvádi perrendtartás legyenek irányadók.

Vargha Ferenc kúriai tanácselnök: Legelsősorban is a védelem korlátainak ledöntéséről szóló javaslat ragadja meg figyelmemet. Jogállamban a védelmet guzsbakötni nem lehet és nem szabad. Oly perrendtartás, mely ezt teszi megalkotása nap-

[46] Így döntött hasonló kötvényfeltétel alapján a budapesti kir. törvényszék 16. P. 37,674/1916. számú ítéletében 1917. évi március hó 15-én is.

ján, megérett az eltörlésre. A háború harmadik esztendejének végén ily szabályozást fentartani erkölcsi lehetetlenség. Nem az értelemnek, hanem az indulatnak, tehát az érzelemnek a szülötte az egész gyorsított bűnvádi eljárás a maga minden kivételes rendelkezéseivel és ezért nem tartom kielégítőnek a foldozást, hanem az egész kivételes eljárási szabályzatnak egy tollvonással való hatályon kívül helyezését kívánom. Különösen nem tartom kielégítőnek a Kúria jogkörének mai szabályozását és ebből a szempontból fontosnak tartom azt a kérdést, hogy a kir. Kúriának legyen-e joga ex actis reformálni a ténymegállapítást? A Bp. a Kúriát a jogi igazság legfőbb őrévé tette, de nem tette azzá, hogy a történiai igazságokat is kontrolirozza, még kevésbé, hogy azt magát megállapítsa. Ez utóbbi technikailag is kivihetetlen, mert a Kúriát csak akkor lehetne a történelmi igazság legfőbb őrévé tenni, ha a szóbeliséget, a közvetlenséget és mindazokat a garanciákat meg lehetne valósítani, amelyek a tudomány tanítása és a gyakorlati tapasztalat szerint feltétlenül szükségesek a történelmi igazság megállapítására. Sajnos azonban az emberi tudás, a jogászi tudás még arra a fokra nem emelkedett, hogy ilyen garanciákat tudna a legfelső fokon felállítani. Ha pedig nem tud ilyen garanciákat felállítani, ebből arra a következtetésre kell jutnunk, hogy nem szabad megengedni a Kúriának, hogy a történelmi igazságot is reformálhassa ex actis. Hiszen a Bp.-t megelőző eljárásnak egyik legnagyobb hibája épen az volt, hogy a felek meghallgatása nélkül reformálta a Kúria ex actis a történelmi és ezzel kapcsolatban a jogi igazságot. Én ezt akkor is helytelennek találtam és helytelennek tartom ma is.

Dr. Baloghy György a budapesti büntetőtörvényszék elnöke: A gyorsított bűnvádi eljárás az egész vonalon mindenütt eltörlendő, kivételes intézkedéseivel, kivételes hatáskörével és a tanács kivételes összeállításával egyetemben. Sürgősen és elsősorban eltörlendőnek tartom a kir. ügyészség nyomozó jogosultságának megszüntetését, mert a kir. ügyészség nem állhat a bíróság felett, aminthogy a gyorsított bűnvádi eljárás minden igazolható ok nélkül a bíróság fölé emelte a kir. ügyészséget és ezzel az igazság hátrányára megbolygatta az egyensúlyt. Teljesen elég volna nézetem szerint annak elrendelése, hogy a hadviselés érdekeit károsan érintő bűncselekmények eseteiben a foglyos ügyekre nézve meghatározott rendelkezéseket kell alkalmazni és különösen, hogy minden intézkedést azonnal, késedelem nélkül, soronkívül kell megtenni. Ezzel az intézkedéssel sokkal jobban elérhető az a cél, ami a rendelet megalkotójának szeme előtt lebegett és nem merülne fel oly nagy számmal, mondhatnám tömegesen eset, amikor egy úgynevezett «gyorsított» ügy évekig eltart, holott rendes bűnügyet átlagban rövidebb idő alatt befejezünk. Ami ezt a lassúságot egyenesen veszélyessé teszi, az a körülmény, hogy a vádlottak hónapokon, mondhatnám féléveken keresztül fogva tartatnak a kir. ügyészség intézkedése alapján és a fogvatartás, illetőleg a szabadlábrahelyezés kérdésébe a bíróságnak beleszólása nincs. A közszabadság tiszteletet parancsoló érdekében nincs elég erős szavam perhorreszkálni ezt a rendszert. Az egész eljárást, amelyhez hasonló sehol nincs is, el kell törölni; ha azonban a különleges gyorsított bűnvádi eljárás valamelyes szabályai mégis fentartatnának, a kivételes intézkedések egyedül a felségsértésre, a hűtlenségre és a lázadásra szorítkozzanak.

Dr. Pongrácz Jenő koronaügyész: Nagyon megfontolandónak tartom azt a kérdést, vajjon egészben eltöröljük-e a gyorsított bűnvádi eljárás szabályait? Ismerjük azokat a bíráló megjegyzéseket, amelyeket különösen az ügyvédi kamarák ezen kivételes szabályok ellen tettek. És én azt hiszem, hogy ha ezen kifogások közül a leglényegesebbeket honoráltuk, ha az előadó javaslatait elfogadjuk, az igényeket teljesen kielégítettük. Sőt azt hiszem, hogy a bűnvádi eljárás szabályainak teljes visszaállítása bizonyos hátrányokkal jár, mert akkor megszűnik a nyomozásnak a kir. ügyészség részéről való teljesítése, már pedig a kir. ügyészség nyomozása kétségtelenül előnyösebb, mint a közigazgatási hatóság által elvégzett nyomozás. Az ügyészi nyomozás problémája különben régi probléma. A Bp. megalkotásakor nagy harc folyt abban a kérdésben, hogy az ügyészség megbízassék-e a nyomozással, vagy csak vezesse a nyomozást. Akkor a törvényhozás az utóbbi értelemben döntött. Nem tudom, hogy most kárát vallottuk-e annak, hogy a gyorsított bűnvádi eljárással a bűncselekményeknek egy bizonyos körére a másik jogállapotot létesítettük. Mindenesetre korlátozni kívánnám a gyorsított bűnvádi eljárási szabályok területi hatályát és nevezetesen csupán a belső hadműveleti területekre kivánnám a kivételes szabályozás fentartását. Redukálni lehetne azoknak a bűncselekményeknek a körét, amelyek ma gyorsított bűnvádi eljárás hatálya alá esnek. Egy oly vesztegetési eset, p. o. amely nem érinti a hadviselés érdekét, nem való a kivételes eljárás alá. A védelem tekintetében semmiféle oly korlátozást nem tartok indokoltnak a jövőre nézve, amit a Bp. nem ismer. Ugyanazon szabályok volnának irányadók, amelyeket a Bp. tartalmaz, a biztosíték melletti szabadlábra helyezésre és a nyilvánosság kizárására nézve és az ügyésznek a letartóztatás kérdésében bejelentett felfolyamodása nem volna felfüggesztő hatályú. Hozzájárulok ahhoz az előadói előterjesztéshez, amely a Kúriát semmítő fórumként állítja be és hozzájárulok az újrafelvételre nézve tett javaslathoz is. Ezekkel a módosításokkal én a gyorsított bűnvádi eljárás szabályait fentartandónak vélem.

Dr. Ráth Zsigmond táblai tanácselnök: Részemről a gyorsított bűnvádi eljárási szabályok teljes eltörlése mellett foglalok állást. De ha a miniszter úr a gyorsított bűnvádi eljárás teljes eltörlésére az időt még nem látja elérkezettnek, kérem, szorítsa a lehető legszűkebb körre mind a bűncselekményeket, mind a területeket és nevezetesen a politikai természetű és egyúttal a hadiérdeket közvetlenül veszélyeztető bűncselekményekre és azokra a szélső vármegyékre, amelyek belső hadműveleti területek vagy ilyen területhez közel esnek. Helyeslésssel fogadom a Kúria jogkörének oly szabályozását, aminőre itt javaslat tétetett.

Dr. Degré Miklós táblai tanácselnök: Kétségtelenül a leghelyesebb volna a gyorsított bűnvádi eljárási szabályok hatályon kívül helyezése. Felkérem azonban a figyelmet arra, hogy az árdrágító visszaélésekről szóló törvény kötelezően előírja az árdrágító visszaélések esetében a gyorsított bűnvádi eljárási szabályok alkalmazását, tehát ezekre a cselekményekre csak a törvény törölhetné el a gyorsított bűnvádi szabályok alkalmazandóságát. Viszont, ha ezekre nézve megmarad a gyorsított bűnvádi eljárás, mindenesetre valami visszásság van abban, hogy a súlyosabb és veszélyesebb bűncselekményekre nézve a rendes eljárás szabályait, az árdrágító visszaélésekre nézve pedig a gyorsított bűnvádi eljárás szabályait alkalmazzuk. Ha a gyorsított bűnvádi eljárás szabályai mégis fentartatnának, csatlakozom az előadói javaslatokhoz, csatlakozom a Kúria jogkörének Vargha Ferenc részéről javaslatba hozott újabb szabályozásához.

Az előadó: Ha arra történik hivatkozás, hogy gyorsított bűnvádi eljárás más országban nincs, ennek szembe kell vetni azt a tényt, hogy másutt viszont normális viszonyok között is a a mienkétől lényegesen eltérő a nyomozás rendje, lényegesen korlátozottabb a védelem és lényegesen szélesebb körű a katonai büntetőbíráskodás polgári személyek felett; figyelembe kell venni azt is, hogy a modern perjogi tudomány követelménye a fellebbvitelnek az a szabályozása, amely szerint a megerősített elsőfoktól egyfokú perorvoslatnak van helye és a fellebbviteli bíróságot ú. n. felülvizsgálati jogkör illeti meg. Ebben a vonatkozásban tehát a mi gyorsított bűnvádi eljárási szabályaink a másutt normális viszonyok között elfogadott jogállapotot teremtették meg. Attól sem lehet eltekinteni, hogy ma közigazgatási hatóságaink egyéb tennivalókkal annyira el vannak halmozva, hogy a büntető ügyek intézésére és különösen gondos, körültekintő, önálló nyomozásra nincs meg a kellő nyugalmuk.

Dr. Baracs Marcell ügyvéd: A törvényesség szempontjából kifogásolja, hogy oly bűncselekményekre terjesztették ki a bűnvádi eljárás szabályait, amelyekhez a hadviselés érdekeinek semmi köze. Csodálkozik, hogy a bíróságok nem éltek az 1869: IV. törvénycikkben konstituált azon jogukkal és kötelességükkel, hogy ezen rendelkezéseket alkalmazásba ne vegyék. A rendelet az alsófokon oly alkalmazásra adott okot, amely az egyes intézkedések fonákságát még inkább kiélezte, de a legfelső fokon is a perek oly kezelésére adott alkalmat, amellyel bőven foglalkozik a budapesti ügyvédi kamara 1915. évi felirata. Helytelennek tartja, hogy az igazságügyminiszteri szobákban történik döntés valakinek fogvatartása felől. Helyre kell állítani a Bp. normális szabályait.

Dr. Pollák Illés ügyvéd: Ha a Gybp. fentartatnék, alig vagyunk tisztában vele, hogy mit kell fentartani, mit nem, mer

ami kezdettől fogva rossz, azon alig lehet javítani. Megtörtént, hogy egy ügyben a kir. ügyész befejezi a nyomozást, az erről szóló értesítés után pedig három hónapig dolgozott a vádiraton olyképen, hogy a vádlottat magához hivatta, órák hosszat kihallgatta és vele folyton új meg új információkat vett fel. Természetes, hogy így a védelem teljességgel megbénult. Így áll elő olyan helyzet, hogy az ügyész ellen elfogultsági kifogást emelnek, aminek nem volna szabad megtörténni, mert az ügyészt nem szabad a bűnügybe belekeverni. Pedig megtörténik, mert az ügyész a maga nyomozásának az igazságát kutatja, ami az elfogulatlanságra hátrányos befolyással van. A kir. ügyész ügyfél, ami azonban így háttérbe szorul.

Dr. Gál Jenő ügyvéd: Kivételes intézkedések mutatkoznak indokoltnak arra nézve, hogy a gyorsított bűnvádi eljárás szabályai szerint befejezett ügyekben az újrafelvétel könnyen és gyorsan legyen eszközölhető.

Dr. Blauner Mór ügyvéd: Szükségesnek tartom a vizsgálóbíró jogkörének visszaállítását. Felhívom a figyelmet arra, hogy ma nemcsak a bűnvádi eljárás kivételes a szóban levő ügyekben, de a büntetés végrehajtásának elhalasztása kérdésében, valamint a királyi kegyelem kieszközlése iránti előterjesztésekben is kivételes eljárást követnek, ami pedig méltánytalan.

Dr. Balassa Ármin ügyvéd: Véget kell vetni annak a jogállamba nem illő helyzetnek, hogy a kir. ügyészségek utasítva vannak arra, hogy minden ügyben éljenek perorvoslattal az elsőbíróság ítélete ellen, különösen ha a kir. törvényszék felmentő ítéletet hoz.

Az előadó: Még az 1916. évi január hó 28. napján felhívta az akkori igazságügyminiszter úr a kir. ügyészségeket, hogy a perorvoslati jog használatára nézve a leggondosabb egyéniesítést gyakorolják és hogy felmentés esetében egyedül akkor éljenek perorvoslattal, ha alapos kétségük van a ténymegállapítása helyessége iránt, vagy pedig a jogkérdés eldöntésére nézve; a főügyészek kezdettől fogva ellenőrizték a kir. ügyészeket arra nézve, hogy nyomós szükség nélkül semmiféle kérdésben perorvoslattal ne éljenek. És ezt még megelőzőleg az 1915 szept. 22. napján köriratot intézett az akkori igazságügyminiszter úr a kir. főügyészekhez a védelem jogai tárgyában — ez a rendelet akkor nyilvánosságra is hozatott, az Ügyvédi Kamarai Közlönyben is megjelent — és ebben a rendeletben arra hivattak fel a kir. ügyészségek, tartsák szem előtt, hogy amennyiben a védelem a valódi tényállás kiderítését és a tárgyi igazság érvényre emelését kívánja előmozdítani, szintén a bűnvádi igazságszolgáltatás közérdekű céljainak elérését segíti elő.

Dr. Nyulászi János ügyvéd: Az árdrágító visszaélésekről szóló törvénynek az a rendelkezése, amelyre dr. Degré tanácselnök úr hivatkozott, csak ebben az esetben rendeli el a gyorsított bűnvádi eljárási szabályok alkalmazását, ha ilyenek tényleg hatályban vannak; ha az igazságügyminiszter ezeket a szabályokat eltörli, természetes, hogy nincs kivételes eljárás ezekben az ügyekben sem.

Dr. Hajós Ignác ügyvéd: A vidéki ügyvédek nevében megköszöni az igazságügyminiszternek a vélemények meghallgatását és a maga részéről is kéri a kivételes eljárási szabályoknak hatályon kívül helyezését.

Dr. Csernyánszky Aladár kir. főügyészhelyettes: A vezetésem alatt álló kir. ügyészség mindenkor tárgyilagosságra törekedett, iparkodott a valódi tényállás felderítésére és minden oly körülmény kivizsgálására, amely a bűnösség vagy az ártatlanság megállapítása szempontjából fontos lehet.

Dr. Vázsonyi Vilmos igazságügyminiszter megköszöni az elhangzott nyilatkozatokat, amelyek igen sok értékes, bölcs tanácsot tartalmaznak és kijelenti, hogy ezeknek alapos megfontolása után fog a felvetett kérdésben határozni, figyelembevéve a védelem érdekeit, valamint a szóba jövő egyéb közérdekű szempontokat is.

Szemle.

BELFÖLD.

— **Ügyvédek és bírák tisztelgése az igazságügyi kormánynál.** *Az ügyvédi kamarák országos küldöttsége* járult mult szombaton *dr. Pap József* budapesti kamarai elnökhelyettes vezetése alatt *Vázsonyi Vilmos* igazságügyminiszter elé. Az ország valamennyi kamarájának kiküldötteihez csatlakoztak az Ügyvédi gyám- és nyugdíjintézetnek, a Kúria ügyvédi tanácsának, a bírói és ügyvédi vizsgálóbizottságnak ügyvédtagjai és az ügyvédszövetség kiküldöttei. *Dr. Pap József* az egész magyar ügyvédi kar nevében üdvözölte a minisztert és tolmácsolta a kar kívánságait. Vázsonyi válaszában büszkén vallotta magát ügyvédnek és rámutatott arra, hogy a magyar ügyvédi kar a magyar alkotmányosságnak és a magyar közszabadságnak, tehát ezzel egyúttal a nemzeti iránynak is mindenkor legerősebb támasza volt. A kar mindig megmutatta, hogy ép oly erős benne a nemzeti érzés, mint amennyire lángol tagjaiban a nép iránt való szeretet, az egyenlő jog hitvallása. Válasza további folyamán a miniszter hangsúlyozta, hogy a magyar ügyvédi karnak nemcsak anyagilag kell függetlennek lennie, nemcsak meg kell találnia azt az anyagi boldogulást, amely nagy készültségének, műveltségének és hivatásának megfelel, ennél többet követel a magyar ügyvédség számára: megköveteli azt a feltétlen tiszteletet, amely neki kijár. Beszéde további folyamán a miniszter bejelentette, hogy a legközelebbi napokban kibocsátja a sajtócenzura visszaszorításáról szóló rendeletet és rövid idő alatt a gyorsított eljárásból hatályon kívül helyez mindent, aminek fentartása állam érdekből nem okvetlenül szükséges.

A miniszter után *Grecsák Károly* államtitkár fogadta a küldöttséget és az üdvözlő beszédre válaszolva kijelentette, hogy a kormány programmjába felvette az ügyvédség autonómiájának a mostaninál fokozottabb mértékben való kiépítését. Kijelentette továbbá, hogy az igazságügyi kormány lépéseket tesz oly irányban, hogy a védelem szabadságának elve teljes mértékben megvalósuljon.

Az *Országos bírói és ügyész-egyesület küldöttsége* Vályi Sándor törvényszéki másodelnök vezetésével csütörtök délelőtt tisztelgett Vázsonyi Vilmos igazságügyminiszternél. A küldöttség vezetője megköszönte az igazságügyminiszternek, hogy már ily rövid idő alatt is fontos intézkedéseket tett a bírák érdekében.

Vázsonyi Vilmos igazságügyminiszter megköszönte az üdvözlést s kijelentette, hogy amit eddig tett a bírák és ügyészek érdekében, az csak egyik részlete volt annak a programmnak, amelyet a kormány megvalósítani kíván. Csak kötelességét teljesítette, mert a kormány meg van győződve arról, hogy a magyar bíróság a magyar alkotmányosságnak egyik legnagyobb értéke és a bírói függetlenség a magyar alkotmány legnagyobb biztosítéka. Kormányok jöhetnek, kormányok mehetnek, partok uralomra kerülhetnek, elbukhatnak, de a bírói függetlenségnek változatlanul meg kell maradnia. Szilárdabbnak kell lennie, mint az iránytűnek, mely a sarkok közelében bizonyos nyugtalanságot mutat; a bírói függetlenség iránytűjének nem szabad nyugtalankodni, ha esetleg a hatalomhoz közeledik, vagy ha a hatalom kíván közeledni hozzá. Minden erejével arra fog törekedni, hogy a bírói függetlenséget intézményesen is biztosítsa. Az állam tartozik kivételes anyagi függetlenségét biztosítani a bíráknak és szeretné, ha megszüntethetné azt a különbséget, mely a bírák anyagi boldogulása és az ügyvédi szabad pálya között fennáll. Eddig az ügyvédi kamarák szoktak írni feliratokban, hogy büszkék a magyar bírói karra, amely valóságos aszkéta életet él; szeretné, ha olyan helyzetet teremthetnének, hogy a bírák lennének büszkék az államra, amely az ő dignitásuknak megfelelő anyagi helyzetet biztosít nekik. Az igazságügyi kormányzat vezetői legfőbb feladatuknak tekintik, hogy a bírói függetlenséget az ország érdekében minél intenzivebben kiépítsék.

— **Okatoottáia.** «A budapesti m. kir. díj- és illetékkiszabási hivataltól. Szám 13,880/I. K. 1917. *Végzés.* A f. é. IV/30-án beküldött és a fenti szám alatt iktatott fizetési meghagyást a hozzácsatolt 1·20 K értékű bélyeggel együtt azzal a felhívással küldjük vissza, hogy a kirótt 1·20 K-át készpénzben szívesked-jék e hivatalhoz, hivatkozva a kj. 1720/917. számra beküldeni, mert a hivatal bélyegbeváltással nem foglalkozik.»

Még csak három éve dúl a világháború, csak Oroszországban volt forradalom, csak az egész fogyasztás szocializálódott, csak a népjólétet hirdeti az uralkodó programmja, csak . . . igazán nem tudjuk még hány «csak» szükséges a fent közölt végzés humorának teljes megvilágításához. Mert felfordulhat az egész világ, a tek. m. kir. központi díj- és illetékkiszabási hivatal továbbra is ragaszkodik a részére biztosított felségjogokhoz. De, ha a pénzügyminiszter úrnak esetleg egy rövid szabad órája van, tisztelettel kérjük, számítsa ki, hogy mennyi pénzébe került

a magyar államnak, míg a fenti, egyébként formailag kifogástalan végzés utján 1 K 20 f jogos követeléséhez jutott? És ha már kiszámította, akkor talán be fogja látni, hogy ideje volna a a copfot annak legkedvesebb rejtekhelyéről, a pénzügyi igazgatásból lassankint kiirtani.

— **A háborús lakbérleti jog rendszere.** A háború kitörése óta a lakbérleti viszonyok számtalan alkalommal s egymástól nagyon is eltérő módon nyertek szabályozást. Az 1915. évi 2807. sz., úgynevezett moratóriumfeloldó rendelet, az 1916. évi 3787. sz. novemberi rendelet, az 1917. évi 590. és 8133. sz. februári rendeletek újabb és újabb egymást keresztező, kiegészítő s hatályon kívül helyező intézkedést tartalmaznak. A háborús állapotok okozta szükségesség a lakbérleti szabályok és az irányadó magánjogi elvek legsarkalatosabbjait függesztette fel s hova tovább oda jutottunk, hogy a jogkereső közönség a teljes tájékozatlanság ködében vakoskodik. Ép ezért égető szükség volt már a lakbérleti viszonyok egységes szabályozására s vártuk és várjuk az egységes rendeletet. Ehelyett Dr. Nagy Dezső budapesti ügyvéd tollából «A háborús lakbérleti jog rendszere» címen egy összefoglaló munka jelent meg a könyvpiacon. A könyv ügyes és könnyen áttekinthető beosztással tárgyalja a lakbérleti viszonyoknak a háborús rendeletek által szabályozott minden részét s ezenkívül magában foglalja az összes rendeleteket is. Nagy szorgalommal állította össze a szerző a háborús rendeletek kaszuisztikáját s megoldásai nagyrészt a bírói gyakorlaton alapszanak. Egy-két kisebb hibától eltekintve a könyv tanítása megfelel az érvényben levő rendeleteknek s a bírói gyakorlatnak. Világos, könnyen érthető modora miatt nemcsak a gyakorló jogász, de maga a jogkereső közönség is megtalálja a könyvben mindazt amire a mai érvényben levő lakbérleti szabályokon felül szüksége lehet. A szerző az egész anyagot öt részre osztotta és pedig: az I. részben a bérfizetési kötelezettséget; a II. részben a felmondási jogot; a III. részben a béremelési jogot; a IV. részben a lakbérleti bizottságokat és végül az V. részben a felmondási eljárásban érvényes különös szabályokat tárgyalja. Ezzel a beosztással sikerült az egymással összefüggő, de a rendeletekben szétszórva elhelyezett intézkedéseket a maguk helyén csoportosítani, vagyis az anyagot rendszerbe önteni. Ez által az olvasó bármely kérdésre a maga helyén könnyen megtalálja a feleletet. Meg kell még említeni a teljes objektivitást és szigorú jogi szempontot, mely az egész munkán átvonul s mellyel a szerző a joganyagot kezeli. Tekintettel a lakbérleti jognak az ország egyes részeiben különböző módon való szabályozottságára, a szerző maga is kijelenti, hogy munkája a *fővárosi* háborús lakbérleti jog feldolgozásának van szentelve.

Dr. Berger Rezső
kir. törvényszéki tanácselnök.

— **Harcoló csapatok által a harcszíntéren hagyott töltény** nem uratlan dolog, amely bárkitől birtokba volna vehető; nagyobb mennyiségű ily tölténynek, mint hadicélra közvetlenül felhasználható anyagnak eltulajdonítása a fegyveres erő érdekeit közvetlenül veszélyezteti. Ezt a kijelentést tette a Kúria B. I. 2656/1917. szám alatt a jogegység érdekében hozott határozatában. A csendőrörs feljelentése szerint D. és R. mezőlaborczi lakosok az 1916 év folyamán a felhívásuk folytán a mezőlaborczi járás egész területén, valamint a szomszédos járásokban ügynökeik által összegyüjtött jó éles töltényekből, amelyeket részint a mi csapataink, részint pedig az ellenséges csapatok a hadműveletek alkalmával ott hátrahagytak, a lövedéket kiszedették és az így nyert üres hüvelyeket mint ócska rezet a budapesti fémközpontnak eladva, annak címére elszállították. A kincstárnak ezzel az eljárással okozott kárt a csendőrség egy millió koronára becsüli. A kir. ügyész a feljelentést a fenforogni látszó, a Btk. 367. §-ában meghatározott jogtalan elsajátítás vétségének saját körében leendő elbírálása végett a járásbírósághoz tette át. A kir. járásbíróság az ügyészi megbízott indítványára a bűnvádi eljárást D. és R. ellen az említett vétség miatt megindította, tárgyalást tartott és minthogy az ügyészségi megbízott a terheltek azon védekezése folytan, mely szerint eljárásuk igazolása végett kilőtt töltényhüvelyek megvásárlására és beszállítására vonatkozóan a budapesti fémközponttól nyert megbízásra hivatkoztak — a vádat «tényálladék hiányából» elejtette, 1916. B. 4344. sz. alatt hozott végzésével az eljárást, hivatkozással a Bp. 323. §-ára, megszüntette. Nem kétséges — mondja a Kúria —, hogy a harcoló csapatok által a harcszíntéren hagyott töltény nem uratlan dolog, amely bárki által birtokba vehető; hogy tehát annak a kincstárnak megkárosításával történt jogtalan eltulajdonítása bűncselekmény, amely a Btk. 333. §-a és 336. §-ának 5. pontja alá eső lopás bűntettének jelenségeivel bír. Minthogy továbbá a tölténynek, mint közvetlenül felhasználható anyagnak eltulajdonítása és a lövedék kiszedése által használhatatlanná tétele, illetve megsemmisítése, különösen akkor, ha ennek tárgya — mint a jelen esetben — nagyobb mennyiségű ilyen hadianyag, kétségtelenül a fegyveres erő érdekeinek közvetlen veszélyeztetésével jár, a kérdéses bűncselekmény az 1915: XIX. tc. 11. §-ában körülírt bűntett jelenségeit tünteti fel, amelyek elbírálására ezen törvény 15. §-a értelmében az illető kir. tábla székhelyén működő kir. törvényszék hivatott. Nyilvánvaló ezekből, hogy a kir. járásbíróság a törvényt megsértette, midőn ebben a bűnvádi ügyben eljárt és érdemleges határozatott is hozott. Ezeknélfogva a koronaügyész perorvoslatát alaposnak felismerni és a törvénysértést megállapítani; egyúttal pedig az eljárás megszüntetése tárgyában a hatáskör túllépésével hozott határozatot a Bp. 442. §-ának utolsó bekezdéséhez képest megsemmisíteni és az ügyet az illetékes hatósághoz utasítani kellett.

— **Sajtóbűncselekmény esetében szerzőkép felelős személyek.** Időszaki lapban megjelent közlemény miatt nem a szerzőt, hanem a felelős szerkesztőt terheli a sajtójogi felelősség, ha a felelős szerkesztő egyenesen utasította a szerzőt a közlemény büntetőtörvénykönyvbe ütköző tartalmának megírására (Kúria B. I. 7763/916.). Szerzőképen kell büntetni azt, aki a sajátközlemény megírását közzététel végett másnál megrendelte, a neki megmagyarázott ily cikk tartalmáért a felelősséget elvállalta és fedezte a cikk közzétételének költségét (B. I. 1125/917.).

Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

Csődök: **Feith** Gábor és társa rákospalotai bej. cég e. a pestvidéki tsz.; bh. szept. 18. tárgy. okt. 16. d. e. 10. — **Petz** Antal e. felosztási tervet nagybecskereki tsz. jóváhagyta, netán beadandó észrevételek tárgy. júl. 21. d. e. 9.

Csődmegszüntetés: **Grünfeld** Áron nagyváradi kereskedő e. e tsz. — **Kiss** Gyula volt marczali lakós hagyatéka e. csőd megszüntetve. — **Ekessy** Árpád nyitrai kereskedő e. e tsz. — **Berger** Gyula nagyváradi lakós e. e tsz. — **Berger** Gyuláné e. a nagyváradi tsz. — **Fischer** Antal szatmárnémeti kereskedő e. e tsz. — Ifj. **Tóth** Mihály békési lakós e. a gyulai tsz. — **Krausz** Ede bvb. ügyében az ajánlat feletti tárgy. jún. 30. d. e. 9. a nagyváradi tsz. — **Bokor** Jenő vb. hagyatéka e. a bpesti tsz. — **Vezér** József e. a nagyváradi tsz. — **Kiss** Gyula hagyatéka e. a kaposvári tsz. — **Vida Kisfaj** János vb. e. a kaposvári tsz. — **Löwi** Odön e. a kaposvári tsz. — **Fleischner** Zsigmond e. a győri tsz. — **Hanák** Ignác cipőfelsőrészkészítő e. a bpesti tsz.

Csődönkívüli kényszeregyesség: **Lefkovics** József miskolczi kereskedő e. e tsz.; bh. júl. 12., t. júl. 19. d. e. 9. — **Papucsipar r.-t.** e. eljárás megindítva a szabadkai tsz.; bh. júl. 21., tárgy. júl. 27. — **Gombos** Géza bpesti férfiszabó e. e tsz.; bh. júl. 19., tárgy. júl 30. d. e. 10.

Egyesség jóváhagyások: **Hartmann** Vilmos bpesti kereskedő e. egyesség jogerős. — **Gerő** Albert volt női divatárúkereskedő e. egyesség jóváhagyva. — **Bruder** János porcellánkereskedő e. egyesség jogerős. — **Deutsch** Jenő szarvasi kereskedő e. egyesség jóváhagyva. — **Ullman** és **Szemere** bpesti bej. cég e. egyesség jóváhagyva. — **Körös** Mihály be nem jegyzett ügynök e. a bpesti tsz. egyesség jóváhagyva. — **Elfer** Mór úridivatárú-kereskedő e. a bpesti tsz. egyesség jóváhagyva. — **Stern** testvérek bpesti cég e. e tsz. egyesség jóváhagyva. — **Merbl** Arnold építési vállalkozó e. a temesvári tsz. egyesség jóváhagyva. — **Hochmann** József bej. cég e. a bpesti tsz. egyesség jóváhagyva. — **Kohn** János nagyhalmágyi cég e. az aradi tsz. egyesség jóváhagyva. — **Gerő** Albert bpesti úri- és nőidivatárúkereskedő e. e tsz. egyesség jóváhagyva.

Gyakorlott ügyvédjelöltet vagy helyettest keres azonnali belépesre dr. Lukács Géza ügyvéd, Ungvár. 15738

Nagyforgalmú fővárosi ügyvédi iroda önálló vezetésére ajánlkozik, vagy ilyen irodába dolgozó társnak belép, teljes praxissal rendelkező fiatal ügyvéd. — Cím a kiadóban. 15762

Fővárosi ügyvéd ajánlkozik kartársak alkalmi helyettesítésére, tárgyalások ellátására. Címe szívességből dr. Vári Rezső ügyvédnél VII., Klauzál-tér 16., telefon 62—18. tudható meg. 15774

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 28. szám. Budapest, 1917 julius 15.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Buza László* sárospataki jogtanár: Hadiszolgálat és parlamenti választói jog. — *Dr. Antalfi Mihály* pécsi kir. törvényszéki bíró: A könyvvitel helyének illetékessége. — *Dr. Hevesi Illés* budapesti kir. törvényszéki bíró: Az életbiztosítás és a hadikockázat. — Szemle.
Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

Hadiszolgálat és parlamenti választói jog.

Az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1913: XIV. tc. 13. §-a értelmében «... ki van véve a választásra jogosultak közül a fegyveres erőnek ... állandó vagy ideiglenes tényleges szolgálatban álló tisztje, katonai lelkésze, rangosztályba nem sorozott havidíjasa és a legénység tagja, ideértve az ideiglenes szabadságoltakat is, nem értve azonban ide a fegyveres erő ama tagját, aki törvényszabta kötelezettsége szerint fegyver- (szolgálati) gyakorlatot teljesít s evégből áll a meghatározott időn belül tényleges szolgálatban». A hadbavonultaknak e rendelkezés szerint nincs választói jogosultságuk. Nemcsak fizikai akadálya van annak, hogy ők a képviselőválasztásokban részt vegyenek. Az országgyűlés tartamának kivételes meghosszabbításáról szóló 1915: IV. tc. miniszteri intézkedése csak erre fektet súlyt, hanem jogi akadályt is. Ha a törvényben előírt összes alakszerűségek betartásával leszavazhatnának is, szavazatuk jogilag akkor is érvénytelen volna.

Az 1913: XIV. tc. a választói jogosultságra nézve bizonyos feltételeket állapít meg és pedig részint pozitíve, részint negatíve formulázott feltételeket. A negatíve formulázott feltételek a kizáró okok, ezeknek a fenforgása esetén az illető épen úgy ki van rekesztve a választók sorából, mint ha a pozitív feltételek hiányzanának. A kizáró okok és az ú. n. feltételek közt eltekintve a formulázás pozitív, illetőleg negatív módjától, jogi tekintetüket nézve, semmiféle különbség sincs. Az a felfogás, mely ez utóbbiakban a *választói képesség* feltételeit, az előbbiekben pedig a *választói jog gyakorolhatásának* akadályait látja, nézetünk szerint téves. Ha a választói képesség, mint latens képesség a kizáró okok fenforgása esetén is megilletné az egyeseket, akkor a kizáró oknak, mint a joggyakorlást akadályozó ténynek a megszűnése esetén a latens képesség eo ipso kellene, hogy virtuálissá váljon. Az 1913: XIV. tc. pedig nem így intézkedik. Ha a kizáró ok megszűnt, az illető csak akkor fog választói jogot gyakorolhatni, ha a választói névjegyzékbe felvétetett. A névjegyzékbe való felvétel pedig a képesség megadását s nem annak a konstatálását jelenti, hogy az eddig is fenforgott, de nyugvó képesség virtuálissá lett. Részünkről legalább semmi különbséget nem tudunk felfedezni az új felvétel jogi természete közt, ha az azért történt, mert az illető a törvényben megállapított kort elérte és ha azért, mert a haderőhöz való tényleges szolgálati viszonya megszűnt vagy mert az ellene nyitott csőd megszüntettetett.

Az 1913: XIV. tc. 15. §-a szerint a névjegyzékbe felvett egyén sem gyakorolhatja a választói jogot, ha közokirattal igazolva van, hogy reá nézve a kizáró okok valamelyike áll fen. Ez a rendelkezés mintha azt látszanék igazolni, hogy a kizáró okok tényleg a *joggyakorlás* akadályait képezik. Ámde a törvény ugyanebben a szakaszban ugyanazt a rendelkezést teszi a magyar állampolgárság elvesztése esetére is, pedig a magyar állampolgárság egy pozitíve formulázott feltétel, úgy hogy e tekintetben sem állapíthatunk meg különbséget a feltétel és a kizáró ok jogi természete közt.

További kérdés, hogy a tényleges katonai szolgálat nem foglal-e különös helyet a többi kizáró okokkal szemben s jogi természetét tekintve nem különbözik-e azoktól? Az 1913: XIV. tc. a többi kizáró okoktól elkülönítve, egy külön (13.) szakaszban állapítja meg, hogy a fegyveres erőnek, a csendőrségnek és a rendőrség legénységének tagjai «összeférhetetlen közszolgálatuk miatt ki vannak véve a választásra jogosultak közül». Tehát maga a törvény szembeállítja a katonai (s az ezzel egy kategóriába vont csendőri és rendőrlegénységi) szolgálatot a többi kizáró okokkal. Azt kell most már tisztáznunk, hogy mi az oka ennek a szembeállításnak s van-e jogi természetét tekintve különbség a két kategória közt.

Maga a törvény kimondja, hogy a fegyveres erőnek, a csendőrségnek és a rendőrség legénységének tagjai «összeférhetetlen közszolgálatuk» miatt vannak kivéve a választásra jogosultak közül — mint a miniszteri indokolás mondja — «a politikai küzdelmekben való részvétel ellenkezik a katonai fegyelem természetével s az állam érdeke is megkívánja, hogy a fegyveres erő kötelékeibe tartozó személyek távol maradjanak a politikától». A többi kizáró okoknál pedig — bár ezt sem a törvény, sem a miniszteri indokolás nem mondja ki kifejezetten — az illetők megbízhatatlansága, politikai csekély értékűsége képezi a kizárás alapját.

A törvényhozó az elkülönítéssel azt juttatja kifejezésre, hogy más a kirekesztés indító oka az egyik és a másik esetben. Nem akarja a fegyveres erő tagjait a bűntettesekkel a csődbejutottakkal és az elmebetegekkel helyezni egy kategóriába. Ezért is használja velük szemben a «kizárás» helyett az enyhébb «kivétel» enyhébb kifejezést.

Jogi természetét tekintve azonban nincs különbség a kizáró okok két csoportja közt. A katonai szolgálat teljesen azonos jogi természetű a gondnokság alá helyezéssel vagy az illető ellen nyitott csőddel. A kizárás motívumainak különbözőségi joga különbséget nem jelent.

Laband[1] és *Tezner*[2] ellenkező nézeten vannak. Szerintük azoknak, akik tényleges katonai szolgálatot teljesítenek, a választói joguk fenáll, amint Tezner mondja, ők választóképes teljes jogú polgárok (wahlfähige Vollbürger) s csak a választói jog gyakorlásában vannak akadályozva. Laband formulájával élve náluk a választói jog quoad ius megvan, quoad exercitum hiányzik, míg a kizáró okok többi csoportjainak quoad ius sincs meg.

Laband ezt a felfogását a német birodalmi választói törvény (1869 május 31-iki törvény) rendelkezéseire alapítja. Ennek 2. §-a szerint a katonai személyek választói joga *nyugszik* s a jognak az a nyugvása szembe van állítva a választói képesség kizárásával, melynek eseteit a 3. §. sorolja fel. Tehát láthatólag maga a törvény állítja fel a különbséget a Laband által formulázott értelemben a kizáró okok két csoportja közt.

Ez azonban csak látszat. A törvény az említett különbséget tényleg nem ismeri. A katonai személyekre vonatkozóan a választói jog *nyugvásáról* beszél ugyan, de ez csak egy tévedésből

[1] *Laband:* Das Staatsrecht des Deutschen Reiches III. kiadás 1895. I. kötet 273. és k. l.

[2] *Tezner:* Die Volksvertretung. 1912. 565. és k. l.

bennmaradt kifejezés, mely a törvény egyéb rendelkezéseivel nincs összhangban. A törvényjavaslat t. i. eredetileg *permanens* választói névjegyzékeket tervezett, melyekben az arra jogosult egyének tényleges katonai szolgálatra történt bevonulásuk után is megmaradtak volna. Ezt az állapotot a törvényjavaslat egész helyesen és szabatosan nevezte a választói jog nyugvásának. A plénum elvetette a permanens választói névjegyzékek tervét; de már arról elfelejtett gondoskodni, hogy ennek megfelelően a katonai személyek választói jogáról szóló 2. §-t átszövegezze. Az eredeti rendelkezés bennmaradt a törvényben, jóllehet a permanens névjegyzékek elejtésével a választói jog nyugvásáról többé nem lehet beszélni s minden jogi különbség teljesen megszűnt a tényleges katonai szolgálat és a többi kizáró ok között.[3]

Teznernél is a választói jog nyugvásának gondolata kísért,[4] jóllehet az osztrák Reichsratswahlordnung[5] nem használja azt a kifejezést és semmi olyan rendelkezést nem tesz, mely Teznernek azt a felfogását igazolná, hogy a tényleges katonai szolgálat jogfelfüggesztő tény a többi kizáró okokkal, mint jogmegsemmisítő tényekkel szemben. A Laband-Tezner-féle felfogás annál kevésbé helyes, mert a törvény szóbanforgó rendelkezése az aktív katonákra is vonatkozik,[6] náluk pedig a választói jog nyugvásáról — vagyis ideiglenes szüneteléséről — még sokkal kevésbé lehet szó, mint egyes egyéb kizáró okoknál pl. a csőd alá való helyezésnél a meghatározott időre szóló szabadságvesztésbüntetésnél vagy a politikai jogok gyakorlásának bizonyos időre történt felfüggesztésénél.

A magyar közjogban azért sem lehet a tényleges katonai szolgálatot, mint a választói jog nyugvásának esetét állítani a többi kizáró okkal szemben, mert nálunk az 1874 : XXXIII. tc., vagyis az időközi választásokra még jelenleg is érvényben levő törvény alapján épen fordítva áll a dolog t. i. nem a katonai szolgálat, hanem a többi kizáró ok tekinthető a választói jog nyugvásának esete gyanánt. Az idézett törvény 12. §-a értelmében ugyanis azok a választók, kiknél ez utóbbi kizáró okok forognak fen, választói egyéb jogosultságuk mellett külön névjegyzékbe vétetnek, kivételképen gyakorolhatják választási jogukat, ha a kizáró ok megszűnését a törvényben előírt módon igazoljak. Naluk tehát tényleg csak ideiglenesen fel van függesztve a választói jog. Az új törvény (1913 : XIV. tc.) nem vette át a réginek ezt a rendelkezését, úgy hogy ma a kizáró okokat ezen az alapon nem lehet kategóriákba osztani, legkevésbé lehet pedig a katonai szolgálatot tekinteni a választói jog nyugvásának esete gyanánt, mikor ez a régi törvény szerint épen az ellenkező kategóriába tartozik.

Az 1913 : XIV. tc. alapján a választói jog nyugvásáról csak két vonatkozásban lehet beszélni. Először azokra vonatkozólag, akikre nézve a kizáró okok valamelyike csak a választói névjegyzékbe történt szabályszerű felvétel után következett be A 15. §. a következő rendelkezést teszi: «A névjegyzékbe felvett személy sem gyakorolhatja . . . a választói jogot, ha közokirattal igazolva van, hogy magyar állampolgárságát elvesztette vagy reá nézve a 13. vagy a 14. §-ban felsorolt kivételek vagy kizáró okok valamelyike áll fen». Ezeknél tényleg csak nyugszik a választói jog. A választói minőségük nem szűnt meg, mert hiszen a névjegyzékben benne vannak; választói joguk quoad ius megvan, csak quoad exercitum hiányzik s mihelyt a kizáró ok megszűnt, a szavazati jogot azonnal gyakorolhatják, anélkül, hogy a választói minőséget külön, erre irányzott jogi cselekmények útján újból meg kellene szerezniök, tisztán annak következtében, hogy a kirekesztő ok fentorgását velük szemben többé bizonyítani nem lehet. Kétségtelen tehát, hogy választói joguk nem szűnt meg, csak nyugodott. Természetes, hogy a választói jog e nyugvása csak addig áll fen, míg az illető névjegyzék érvényes, mert az új névjegyzékbe az említett egyének már nem fognak felvétetni, s így választói minőségük is megszűnik, hacsak a 45. §. rendelkezéseinek megfelelően közokirattal igazolva nincs, «hogy a kivétel vagy a kizáró ok kétségtelenül meg fog szűnni abban a naptári évben, amelyben az összeírás történik». Hangsúlyoznunk kell, hogy a katonai szolgálatot teljesítő egyénekre nézve ezek a rendelkezések sem teremtenek különös jogi helyzetet, mert hiszen nemcsak reájuk vonatkoznak, hanem minden kizáró okra, sőt a magyar állampolgárság elvesztésére, mint az egyik általános előfeltétel megszűnésére is.

A választói jog nyugvásának második s kizárólag csak erre vonatkozó esetét a 15. §. második bekezdése állapítja meg. Eszerint az sem gyakorolhatja a választói jogot, aki a szavazás időpontjában fegyvergyakorlatot teljesít s evégből áll tényleges katonai szolgálatban. Ezek az egyének a 13. §. értelmében a választói névjegyzékbe felveendők. A fegyvergyakorlat teljesítése tehát, mint egyetlen ilyen, csak a választói jog nyugvásának eseteként van megállapítva s nem képez egyszersmind kizáró okot.

A mondottakból kitűnik, hogy senki sem jogosult részt venni a képviselőválasztásokban, aki tényleges katonai szolgálatban áll, még az sem, aki csak fegyvergyakorlatot teljesít. Ha az illető már a választók összeírásakor tényleges szolgálatot (de nem fegyvergyakorlatot) teljesítő katona s nincs közokirattal igazolva, hogy ez a minősége kétségtelenül meg fog szűnni abban a naptári évben, amelyben az összeírás történik, a választók névjegyzékébe fel sem vehető. Ha pedig tényleges szolgálata csak a névjegyzékbe való felvétel után kezdődött,[7] az illető ennek tartama alatt a szavazásban nem vehet részt. A szavazatszedő küldöttség elnöke, ha közokirattal igazolva van, hogy az illető tényleges katonai szolgálatban áll, köteles szavazatát visszautasítani (107. és 110. §.). Ha ez az igazolás a szavazás alkalmával elmaradt s így a küldöttségi elnök sem utasította vissza az illető szavazatot, az még mindig érvénytelenítheto. Az 1915 : XVII. tc. alapján a kir. Kúriától lehet kérni érvénytelenítését s a beadott szavazatok számából való leszámítását (8. §. 1. pont).

Mivel a hadbavonultak is tényleges katonai szolgálatot teljesítenek, rájuk is a törvény most ismertetett rendelkezései irányadók. A hadbavonultakat az összeíró küldöttségek a törvény liberális magyarázatával benn hagyták a választói névjegyzékben, de ezzel a szavazati jogot még nem biztosították a számukra, mert szavazatuk a küldöttségi elnök, illetőleg a m. kir. Kúria előtt megtámadható és érvénytelenítheto. A hadbavonultak a háború tartama alatt, t. i. mindaddig, míg tényleges szolgálatban állanak, a parlamenti választói jog gyakorlásától a jogrend által meg vannak fosztva. Az a körülmény ugyan, hogy a választói névjegyzékbe fel vannak véve, azt eredményezi, hogy szavazati jogunk csak nyugszik s a tényleges katonai szolgálat megszűnésével ipso iure feléled, de mindaddig, míg a háború tart, egyetlen egy hadbavonult sem adhat le érvényes szavazatot, még az sem, aki ideiglenesen szabadságolva van vagy aki a front mögött teljesít szolgálatot, akinél tehát a szavazásban való részvételnek fizikai akadálya nem lenne.

Hasonló a helyzet a passzív választói jog tekintetében is, hogy az 1913 : XIV. tc. 17. §-a szerint országgyűlési képviselővé csak az választható, akinek a választás időpontjában választói joga van, illetőleg, aki az aktív választói jogra nézve megállapított kellékeknek megfelel, ha életének harmincadik évét betöltötte s a magyar nyelvet szóban és írásban bírja. A passzív választói jog tehát a névjegyzékbe való felvételtől független. Míg egyrészről a felvétel nem biztosítja feltétlenül a választhatóságot, másrészről az a körülmény, hogy az illető a választók névjegyzékében nincs benn, képviselővé való érvényes megválasztatását nem zárja ki. A törvény azt kívánja meg, hogy az illetőnek a választás időpontjában aktív választói joga legyen, illetőleg, hogy *az ehhez szükséges kellékekkel rendelkezzék*; ha ez hiányzik, passzív választói joga sincs. Mivel a hadbavonultak tényleges katonai szolgálatuknak, mint kizáró oknak folyományaként nem rendelkeznek az aktív választói joggal, tényleges katonai szolgálatuk ideje alatt országgyűlési képviselővé sem választhatók. Ha megválasztatnak, a választás az 1914 : XVII. tc.

[3] V. ö. *Hatschek:* Das Parlamentsrecht des Deutschen Reiches. 1915. 277. és k. l.

[4] i. m. 571. l.

[5] L. *Bernatzik:* Die österreichische Verfassungsgesetze. II. kiadás 1911. 761. és k. l.

[6] V. ö. *Merkl:* Kriegsdienst und Reichsratswahlrecht. Österreichische Zeitschrift für öff. Recht. II. kötet 708. és k. l.

[7] A 66. §. szerint: «a központi választmány azt, aki a magyar állampolgárságot elvesztette vagy akire nézve a 13. és 14. §-okban felsorolt kivételek vagy kizáró okok valamelyike felmerül, az ideiglenes névjegyzékből október hó 15-ig hivatalból törli. Ha a kirekesztő ok október 15. után merül fel, az illetőt a választói névjegyzékből törölni már nem lehet.»

2. §-ának 1., illetőleg az 1899 : XV. tc. 3. §-ának 1. pontja értelmében érvénytelen s az érvénytelenség megállapítása a m. kir. Kúria előtt kérvény útján kérhető.

Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy a képviselői minőséget a hadiszolgálat nem szünteti meg. Az összeférhetetlenségről szóló 1901 : XXIV. tc. 3. §-a szerint az országgyűlési képviselő nem lehet ugyan a közös hadseregnek, a haditengerészetnek és a honvédségnek tényleges szolgálatban álló tagja, de ezen szabály alól ugyane szakasz értelmében kivétetnek a véderő kötelékéhez tartozó azon tartalékosok és póttartalékosok, akik fegyvergyakorlatra vagy mozgósítás esetén tényleges szolgálattételre behivattak.

Feltünő, hogy ez a rendelkezés nem terjed ki a népfelkelés tagjaira. De nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy rájuk a törvény 3. §-a nem is állapít meg összeférhetetlenséget, mert kifejezetten csak a közös hadsereg, a haditengerészet és a honvédség tagjairól szól. A népfelkelésre vonatkozólag a törvény egyáltalában nem rendelkezik s így csak a népfelkelő *tisztek és tisztjelöltek* összeférhetetlenségét lehetne az 1. §-ból levezetni azon az alapon, hogy olyan állást foglalnak el, amely a korona, illetőleg a kormány kinevezésétől függ és fizetéssel jár. Kétségtelen azonban, hogy ez ellentétben állna a törvény intencióival. A népfelkelés tagjai csak mozgósítás esetén teljesítenek tényleges katonai szolgálatot s így bizonyos, hogy rájuk is a 3. §. utolsó bekezdésében foglalt az az általános elv alkalmazandó, hogy az ilyen szolgálat az országgyűlési képviselőséggel nem összeférhetetlen.

A hadiszolgálatot teljesítő képviselők tehát dacára, hogy sem aktív, sem passzív választói joguk nincs, nem szűnnek meg a képviselőház tagjai lenni. A választói jog az országgyűlési képviselőségnek különben sem előfeltétele. Az aktív választói jog nem szükséges ahhoz sem, hogy az illető képviselővé érvényesen megválasztható legyen, elegendő, ha a választói jog gyakorlásának a törvény által megállapított kellékei fenforognak. A passzív választói jog pedig nem előfeltétele csak a megválaszthatóságnak. Ha a megválasztott képviselő passzív választói joga időközben megszűnik és akár azért, mert a pozitív előfeltételek megszűntek, akár azért, mert egy kizáró ok merült fel, az illető képviselői megbizatása nem fog szűnni, mert nem ezek, hanem az 1901 : XXIV. tc.-ben felsorolt összeférhetetlenségi okok eredményezik a képviselői minőség megszűnését.[8]

Ha a képviselőházat feloszlatják vagy berekesztik, az összes képviselők megbizatása véget ér. Ha ez a háború tartama alatt következik be, amikor a tényleges katonai szolgálatot teljesítő képviselőknek sem aktív, sem passzív választói joguk nincs, az illetők képviselőkké újból nem választhatók meg; ha megválasztatnak, a választás érvénytelen s ennek megállapítása a m. kir. Kúria, mint országgyűlési képviselőválasztási bíróság előtt kérhető.

A háború, illetőleg a választók nagy részének tényleges katonai szolgálata tehát, ha nem teszi is az általános választásokat jogilag lehetetlenné, a képviselőválasztásokban megnyilatkozó nemzeti akaratkijelentést igen erősen korlátozza.

Dr. Buza László.

[8] V. ö. *Polner:* Tanulmányok a magyar parlamenti jog köréből. Bpest 1902. 82. és k. l.

A könyvvitel helyének illetékessége.

A Pp. 32. §-ának gyakorlati alkalmazásában észlelhető jelenség az ennek mind tágabb és tágabb körben való igénybevételére törekvés; pedig nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy az itt engedett illetékességi ok csak kivételes és mint ilyen elvileg a kiterjesztő magyarázatot nem tűri; de a gyakorlati következményeket illetően is a legszorgosabb megfontolás ajánlatos, különösen a külföldi bíróságok várható gyakorlata tekintetéből; ugyanis minél tágabb érvényesülést engedünk ennek a külföldi alperessel szemben, a retorzió annál tágabb lesz a külföldi bíróságok részéről a belföldi alperessel szemben és ha a mérleget egybevetjük, a passzíva a mi oldalunkon lesz a mérkőzésben, mert köztudomású, hogy nekünk sokkal több hitelezőnk van a külföldön, mint viszont. De ha pusztán csak a belföldi viszonyokat tartjuk is szem előtt, a tágabb értelmezés mind több és több alperest von el általánosan illetékes bíróságától; pedig még mindig a közszabadságok egyik palladiuma gyanánt szokás hangoztatni, hogy senki illetékes bírájától el nem vonható. A tágabb körben alkalmazás a nem kereskedelmi gócpontokon működő ügyvédek anyagi érdekét is hátrányosan érinti. Ezektől indíttatva a Pp. 32. §-ában szabályozott könyvkivonati illetékességet ezúttal csak e tekintetben tegyük vizsgálat tárgyává, hogy minő követelésekre vonatkozik ez az illetékességi ok.

A kir. Kúriának az 1868 : LIV. tc. 35. §-a 2. bekezdése értelmezése tárgyában 1908 február 25-én az 1890 : XXV. tc. 13. §-a alapján hozott XVII. számú polgári döntvénye tekintélyes vezetőül kínálkozik a kérdés megoldásában. Ugyanis az 1868 : LIV. tc. 35. §. 2. bekezdése az ez alá tartozó követelések tekintetében teljesen azonos a Pp. 32. §. 1. bekezdésével, habár a szövegezés szószerint nem is egyezik meg, amennyiben az előbbi helyen «könyvkivonati és számlakövetelések», az utóbbi helyen pedig «bejegyzett kereskedőnek más kereskedővel szemben létrejött követelése» van említve; de tekintettel arra, hogy az utóbbi követelés idetartozása kifejezetten attól a feltételtől van függővé téve, «ha a felperes az arra vonatkozó *könyvkivonatot* bemutatja», nem lehet kétséges, hogy a Pp. 32. §-ában említett követelés is épen olyan könyvkivonati követelés, mint a korábbi törvényhelyen foglalt «könyvkivonati követelés».

A kir. Kúria említett döntvénye szorosan véve csak afelett hozott döntést, hogy a könyvvitel helyének az illetekessége a kereskedelmi ügyletek nem teljesítéséből származtatott kártérítő követelésekre nem alkalmazható; azonban meggyőző erejű megokolásában — amelynek ismétlése helyett arra egyszerűen utalunk — általános elvi alapra helyezkedve, a követeléseknek az illető törvényhely alá vonhatása döntő jelentőségű minősítő követelménye gyanánt állítja fel *a követelésnek a könyvkivonat bizonyító ereje körébe tartozását, mint elkülönítő kelléket.* Ebből folyóan a könyvkivonati illetékesség megállhatásának kérdése szorosan összefügg a könyvkivonat bizonyító erejének a kérdésével és így a felvetett kérdés arra a kérdésre vár tulajdonképen feleletet, hogy általában minő természetű követeléseket bizonyít (legalább kiegészítő eskü alatti kihallgatással pótolható bizonyító érték erejéig) és hogy a konkrét esetben bizonyítja-e a bemutatott könyvkivonat a kereseti követelést (legalább ugyanolyan mértékben), feltételezve, hogy egyébként a könyvkivonat aggálytalan.

A KT. 25. §-a rendeli, hogy minden kereskedő olyan könyvet vezessen, amely «ügyleteit és vagyoni állását teljesen» feltünteti; ebből folyóan a kereskedő jogcímre való tekintet nélkül mindenféle kereskedelmi követelését tartozik bejegyezni. A bizonyító erőt illetően a KT. 31. §-a akként szól, hogy a könyvek «kereskedelmi ügyletekből eredő perekben rendszerint nem teljes . . . bizonyítékot képeznek». Ez a hely azonban már hézagos, amennyiben nem mondja meg és még csak útmutatást sem tartalmaz abban a kérdésben, hogy a könyvek mit, mi tekintetben bizonyítanak? Mindent-e úgy, ahogy a 25. §. szerint mindent be kell jegyezni vagy mást és más terjedelemben? A bíró így szól: Da mihi *factum*, dabo tibi jus! A bírót tehát a könyvbeli bejegyzések közül a factumok, a tények bejegyzése érdekli, amaz üzleti tényeké, amelyekből a jogra következtethet, amelyeket — nem tekintve a könyvbeli bejegyzést — általában tanukkal s más bizonyító eszközökkel szokás általában bizonyítani. Ilyen üzleti tények pl. a Tartozik oldalon: «50 kiló bőr 1000 K», vagy «kölcsön fejében 500 K», vagy «zsákokért 100 K» s hasonlók. Ha már most a kereskedő a vételárt perli vagy a kölcsönt visszaperli, a fenti bejegyzések bizonyítják (milyen erővel, ide nem tartozik), hogy a felperes az alperesnek a fenti mennyiségben és összeg erejéig bőrt eladott, kölcsönt adott, zsákot küldött (némelyek szerint csak az ügylet létrejötte tekinthető bizonyítottnak). Ami azonban a könyvben nem faktum vagy faktum ugyan, de a kereseti követelés jogalapját nem bizonyítja: arra nézve, a kereseti követeléshez való vonatkozásban a könyvkivonat nem bír bizonyító erővel; az olyan bejegyzés legfeljebb csak iudicium, nyom, mintegy sejtelem, gyanu pusztán arra, hogy a kereseti követelés fenállhat. «Addig, ameddig a kereskedő a köztudatba átment amaz egyszerű kérdések körében mozog, amelyek megoldása rendszerint nem kétséges: ily irányú bevezetések nem kelthetnek aggályt; amihelyt azonban ezeken túl kényesebb természetű kérdéseket kíván a könyvekbe való be-

vezetés tényével megoldani, bevezetéseinek, mint üzleti tényeiből vont s pusztán egyéni véleményen alapuló, többé-kevésbé valószínű távolabbi következtetéseknek jelentőséget és bizonyító erőt tulajdonítani nem lehet», mondja a jelzett döntvény megokolása. Ez alapon vonta meg a kir. Kúria a bizonyító erőt és könyvkivonati illetékességet a bejegyzett kárkövetelésektől. Ez áll általánosítva minden kárkövetelésre (felmerülő kárra, elvont haszonra, árkülönbözeti követelésre, kötbérre; más irányban: szándékos vagy vétkes cselekményen, tárgyi felelősségen, törvényen alapuló kárkövetelésekre is); továbbá az elálláson, az ügylet felbontásán vagy akár kölcsönös megszüntetésén alapuló összes meg- és visszatérítés iránti igényekre, a jogalap nélküli gazdagodás összes esetein alapuló követelésekre.

Az illetékesség nem mehet túl a bizonyító erő határain sem. Minden, egyébként nem is kényes természetű üzleti ténybejegyzés is csak annyiban állapítja meg az illetékességet, amennyiben az valóság esetében a kereseti jognak minden más ténybeli kiegészítés nélkül való megállapítására egymagában is alkalmas. Így pl. az ellenfél megterhelése *előleg* vagy *foglaló*, fizetés és hasonlók címén nem ad igényt a könyvkivonati illetékességre, mert az előleg, foglaló, fizetés bejegyzése nem bizonyítja, hogy az e címen az ellenfél terhére bejegyzett összeg visszajár; ez egészen más, a könyvekből ki nem tűnő tényállástól (az ügylet megszegése, nemteljesítése, felbontása stb.) függ; ellenkezőleg, ezeknek a bejegyzése — ha bizonyító erővel bír — épen azt bizonyítja, hogy eziránt a bejegyzőt kötelezettség terhelte, nem pedig jog illeti; az előleg, foglaló adósával, fizetés teljesítésével épen csak kötelezettséget rótt le. Az ilyen bejegyzések egyébként nyilván nem is tulajdonképeni kereskedelmi ügyleti bejegyzések, hanem csupán a Tartozik és Követel állapot egyszerűbb áttekinthetése, tehát pusztán a könyvelési technika egyszerűsítése végett kerülnek a Tartozik lapra, mint megterhelések. Ugyanis anyagi jogilag az a helyzet, hogy ha az ellenfélnek előleget, foglalót adunk, valamely követelését kifizetjük, ezáltal az ő *követelése* kevesbedik vagy épen megszűnik és *nem a tartozása* növekedik; valahányszor teljesítésben részesül, ennélfogva az anyagi jogi változásnak megfelelő helyes technikai eljárás az volna, hogy követeléséből ennek megfelelő összeget töröljünk; ámde ez az eljárás így keresztülvihetetlen, mert a kereskedelmi könyvet a sok törlés, helyreigazítás, előrelerovás feljegyzése hasznavehetetlenné tenné; ezért pusztán célszerűségi okokból fejlődött ki az a gyakorlat, hogy ilyen esetben az ellenfél Követel lapján nem végzik el a döntést, hanem a Tartozik oldalon mintegy képzeleti tartozással megterhelik. Nyilvánvaló, hogy az ilyen, tulajdonképen csak képzelt tartozások nem valódi tartozások, pusztán a bejegyzés ténye azok visszakövetelésére való igény tényalapját nem jelenti, könyvkivonati illetékességre nem jogosít. Ugyanez az álláspont vonatkozik a Tartozik oldalon csak ilyen könyvelési célszerűségből álló minden más bejegyzése is. Ez az elvi alapon való megoldás nem áll összhangban a kir. Kúria 1917 március hó 1-én P. IV. 6478/1916. 110. és P. IV. 6479/1916. 10. sz. a. hozott kétrendbeli ítéletével, amelyben az előre kifizetett s a nem kellő árú szállítása, illetve szerződés nemteljesítése címén visszakövetelt vételár iránti perben a vételár visszakövetelésére a könyvkivonati illetékességet fenállónak mondotta ki, de talán nem végleges állásfoglalása ez a kir. Kúriának, mert nyilván az ott eldöntött esetben is lényegében restitucióról van szó, aminek hogy helye van-e, a bejegyzéstől nem függő, más tényállás alapján kell eldönteni; az előre adott vételár is csak egy tétele a restitucionális igénynek, annak az adása is tehát az adásának, a bejegyzés nem azt mutatja, hogy azt az ellenfél visszafizetni tartozik, hanem inkább azt, hogy a bejegyző azt kötelességszerűen előlegezni tartozott; de a kir. Kúria XVII. sz. döntvényének indokolása is ugyancsak kártérítést tárgyazó per alkalmából, de elvi jelentőséggel általában mondja ki a könyvvitel helye illetékességének a könyvkivonat bizonyító erejétől feltételezett voltát.

A követelés minőségének az illetékességgel való kapcsolata is megvilágításra szorul. A gyakorlatban előfordult, hogy az itt tárgyalt illetékességet árúkövetelésre kívánták igénybevenni; evégből csatolva volt a keresethez ilyen főkönyvkivonat: N. N. tartozik 10 kgr bőrrel, 400 K; kereset: szállítson az alperes 10 kgr bőrt vagy fizessen 400 K-t. (A vételár 200 K volt, a másik 200 K differencia címén volt hozzászámítva.) Azonban ilyen követelésre a könyvkivonati illetékesség fogalmilag ki van zárva, ha figyelembe vesszük, hogy minő kereskedelmi könyvek vannak egyáltalában és azokba mi a bevezetés tárgya. Bárminő könyvelési rendszert követ is a kereskedő, alapjában véve a következő könyveket vezetik: pénztárkönyvet (a befolyt és kiadott készpénz beírására), a naplót és főkönyvet (a kettős könyvvitelben az utóbbi helyett az adósok és hitelezők könyvét) a csere- és hitelügyletek elszámolására, az árúkönyveket és más skontrókönyveket a reális és ideális árúkban történő változások nyilvántartására. Mindezek összevéve és egyenkint a valóságos vagyoni állapot hű nyilvántartásának eszközei, amelyekhez csatlakoznak még a leltárak és mérlegek. A még le nem bonyolított, előre nem is sejthető eredménnyel zárulható árúvételi vagy más árúszerző ügylet ezek egyikében sem foglalhat helyet; az ilyen ügylet még nem olyan vagyon, amely elszámolható reális vagyonértékkel bír. Hangsúlyozzuk, hogy a könyvek a vagyon, ezek közt a lebonyolított ügyleteknek az *elszámolására* és nem a függő ügyletek nyilvántartására szolgálnak. Ha az ügylet megvalósul és az árú megérkezett, az árú a beszerző áron (= vételár + költségek) belekerül az árúskontrókönyvbe; ha az ügylet kölcsönös elállással megszűnik, egyik könyvbe sem vezetik be; ha az ellenfél jogtalanul megtagadja a teljesítést vagy más alapon restitucióra nyílik igény és a szerző fél kártérítést, általában megtérítést kívánt érvényesíteni, ezt az igényt, mint pénzkövetelést jegyzi be a főkönyvbe. A főkönyv csak pénzkövetelések bejegyzésére szolgál, egyedül erre van csak berendezve; ide árúkövetelés be nem jegyezhető; ha a kereskedő ide szabályellenesen árúkövetelést jegyezne be ellenérték kitüntetésével, az ellenérték tekintetében lényegében ez is csak kárkövetelés bejegyzése lenne s nem esnék a Pp. 32. §-a alá. Ugyanis ez az ügylet nem hitel-, hanem árúügylet, amelynek a főkönyvben nincsen helye. Az árúskontrókönyvbe is csak a tényleg átvett árúk jegyezhetők be; ha ennek ellenére a kereskedő a még át nem vett árút mégis bevezetné és ebből vett könyvkivonat alapján perelne, az illetékességet ekkor sem alapíthatná a Pp. 32. §-ára, mert egyrészt a kereskedelmi törvény is, a perrendtartás is — a könyvvezetés bármely módjának megengedett volta mellett is — csak olyan könyv. kivonatának adhat hitelt, amely a kereskedelmi szokásoknak megfelelően szabályszerűen van vezetve és csak a valóságnak megfelelő adatokat tartalmaznak, mert másrészt az árúskontrókönyv csak az árúkészlet nyilvántartására hivatott segítőkönyv, amelyben nem is az egyes ügyfeleknek, hanem az árúknak van számlája (gabonaszámla, bőrszámla stb.), míg a felek kölcsönös tartozó és követelő állapotát a főkönyv (a kettős könyvvitelben: az adósok és hitelezők könyve) tünteti fel. A Pp. 32. §-a is — midőn a könyvkivonatban levő utolsó bejegyzésre utal — nyilván a főkönyvi lapra utal, mert az összes kereskedelmi könyvek közt ez az egyetlen könyv az, amelyen az adós tételei egyhelyütt vannak, tehát ez azon egyetlen, amelyre nézve «utolsó bejegyzésről» lehet szó; különösen a naplóban és árúskontrókönyvben az üzleti események történésük időrendjében, egyébként rendszer nélkül vannak bevezetve. Az élet felfogása szerint is könyvkivonati követeléseken azokat az egyszerű pénzkövetelésekat értjük, amelyekről a hitelező az adósnak időnként (rendesen az üzleti év végén) főkönyvi kivonatot szokott küldeni; számlakövetelésekben szintén olyan pénzkövetelést, amely esetenként a számlában kitüntetett szolgáltatás ellenértéke címén jár; de a vitássá válás esetében kétségessé vált árú- és más nempénzbeli követelést nem szokták könyvkivonat vagy számla küldésével szorgalmazni, a közfelfogás és kereskedelmi gyakorlati élet az ilyen követelést könyvkivonati követelés gyanánt szintén nem ismeri.

Bizonyos alanyi vonatkozásban is kell még vizsgálódnunk. A gyakorlatban sem vitás, hogy a hitelező jogutódja a hitelező kereskedő tekintete alatt marad; a jogutód is igénybe vehető a közvetlenül szerződött jogelőd könyvviteli illetékességét, de ha a követelést más bíróság területén vezetett saját könyvébe átvezeti, az utóbbi hely illetékessége meg nem illeti. A gyakorlat azonban a következő esetet vetette felszínre: A szerződött B-vel, nem említve, hogy neki C is társa valamiképpen; utóbb annyit közölt B-vel, hogy C is részes az ügyletben és utasította B-t, hogy C-nek fizessen; C az ügyletet bevezette; B a folytatólagos szállításhoz képest többízben fizetést teljesített C-nél; végül adós maradván, pert kapott C-től a C könyve vitelének helye szerint illetékes bíróságnál, amely az A-étól különböző. Nem lehet azon-

ban kétséges, hogy az ilyen csendestárs sem vehet más illetékességet igénybe, mint az adóssal közvetlenül szerződött fél, mert az ilyen elhallgatott társ sem nyerhet kedvezőbb helyzetet, mint a kifejezetten bevallott jogutód (engedményes, örökös); a mindkét esetben érvényesülésre törő alapelv ugyanis az, hogy a Pp. 32. §-a alapján csak a kereskedelmi ügyletet kötő ügyfelek egyikének könyvvitele helye alkot illetékességi okot, ellenben az extraneus harmadik személyé nem. A jóhiszeműség követelménye is ezt az álláspontot igazolja. Az pedig, hogy az adós a hitelező utasítása folytán ennél a harmadiknál közvetlenül fizetést teljesített már, lényegtelen, mert más fizetőhely kijelölése a Pp. 32. §-a alkalmazhatása tekintetében merőben közömbös.

A tárgyi keresethalmazaton alapuló connexitas nem gyakorolhat befolyást az illetékességre. A Pp. 132. §-a meglehetősen tág teret enged a heterogen természetű követeléseknek egy keresetbe foglalására a követelések természetét illetően. Előfeltételként csak a következő korlátokat veszi fel: 1. a bíróság hatáskörére, 2. illetékességhez és 3. ugyanazon eljárásnem alá tartozzanak a követelések. A halmazat megengedhetőségét azonban hivatalból kell vizsgálni addig, ameddig a megengedhetőség fenti korlátai hivatalból való észlelés tárgyai. A *hatáskör hiánya* hivatalból való észlelés tárgya az elsőbíróságnál az alperes perbe bocsátkozásáig mindig, ezután már csak akkor, ha a hatáskör nem a per tárgyának az értékétől függ (Pp. 180. §. utolsó bek. és 10. §. utolsó bek.); a fellebbező eljárásban ugyanígy még akkor is, ha az elsőbíróság eziránt jogerősen határozott (499. §. 2. bek.), kivéve, ha a törvényszék érdemben is határozva, kifejezetten vagy hallgatólag az ügyet saját hatáskörébe tartozónak tekintette (Pp. 11. §-ból vont következtetés), más nézet szerint áll ez a kivétel akkor is, ha a törvényszék érdemben nem is határozott, hanem egyedül csak a hatáskör kérdésében döntött; a felülvizsgálati eljárásban is így van ez, azzal az eltéréssel csupán, hogy a fellebbezés bíróságának a törvényszék hatáskörét megállapító ítélete ellenében nem észlelhető többé a törvényszék hatáskörének a hiánya, sem ugyanannak a per értéke alapján a járásbíróság hatáskörét megállapító ítélete ellenében nem észlelhető hivatalból a járásbíróság hatáskörnek hiánya az érték alapján (Pp. 540., 522. §. II. bek). Az *illetékesség hiánya* hivatalból való észlelés tárgya a kizárólagos illetékesség eseteiben az elsőbíróság és a fellebbezés bírósága előtt mindvégig (Pp. 50. §. II. bek.), az utóbbi előtt még akkor is, ha eziránt az elsőbíróság jogerősen határozott is (Pp. 499. §. II. bek.); a felülvizsgálati eljárásban már nem (540. §.); a nem kizárólagos illetékesség eseteiben már az elsőbíróság is csak az alperesnek a tárgyaláson való megjelenéseig és illetve perbebocsátkozásáig észlelheti hivatalból illetékességének a hiányát (Pp. 50. §. II. bek.). *Az eljárás más neme alá tartozás* a kereskedelmi vagyonjogi perekben alig bír jelentőséggel, egyébként a felülvizsgálati eljárás végéig hivatalból való észlelés tárgya (180. §. utolsó bek. és 3. pont, 499. §. II. bek. és 540. §.). A keresethalmazat megengedhetőségének a hiányát a felek azon módon és addig az instánciáig érvényesíthetik, mint a hatáskör vagy illetékesség hiányát, illetve a követelésnek más eljárásra tartozását, önként értetődvén, hogy a hatáskör és illetékesség hiánya, illetve más eljárás neme alá tartozás miatti kifogás közvetve a halmazat megengedettsége elleni támadást is magában rejti. Akár hivatalból, akár a felek kifogása, illetve fellebbviteli jogorvoslata folytán állapítja meg a bíróság, hogy a keresethalmazatnak nincsen helye, a keresetet más hatáskörű vagy illetékességű bírósághoz vagy más eljárási nemre tartozó követelések tekintetében hivatalból visszautasítja, ezekre nézve a pert megszünteti és csak az oda tartozók tekintetében jár el tovább (Pp. 141., 183. §-ok). Igy pl. ha a hitelező kereskedő a könyvének a vitele helye szerint illetékes bíróságnál a Pp. 32. §-a alapján egy keresetben egyik ügylete alapján árú vételárát, egy másik ügylete alapján nemteljesítés címén kárt, egy harmadik ügylete alapján elállás vagy felbontás címén foglaló és vételár visszafizetését kéri, a könyvvitel helyének illetékessége csak az első követelésre áll meg, a másik kettőre nem; az elsőre nézve tehát az eljárást folytatni kell (hacsak hatáskör hiánya miatt e tekintetben is nem kell az eljárást megszüntetni), a másik kettő azonban az absolutio ab instantia jogkövetkezménye alá esik. Ujból ki kell itt térnünk a kir. Kúriának egy napon — 1917 március hó 1-én — P. IV. 6478/1916. és P. IV. 6479/1916. sz. alatt idevágóan hozott kétrendbeli ítéletére. Az elsőben a Pp. 32. §-a alapján illetékesnek állított bíróságnál a kereset tárgya: 7042 K a felperes által s az alperesnek *előre kifizetett vételár,* 414 K 30 f a felperes által fizetett *fuvardíj,* 79 K *raktárdíj* azon az alapon, hogy az alperes nem a szerződésnek megfelelő árút szállított; a másiknak a tárgya szerződés nem teljesítése folytán 17,170 K 60 f *kárkövetelése* és 5000 K *előre kifizetett vételár* visszakövetelése. A fentebb kifejtett elvi megoldás eszmemenetében eme követelések egyike sem jelentkezik a Pp. 32. §-a alá esőnek; de a kir. Kúria az első esetben a pergátló kifogást elutasítva, a Pp. 32. §-a alapján az elsőbíróság illetékesség megállapította *az előre kifizetett vételár címén,* kijelentvén, hogy ez nem kár, tehát a XVII. sz. döntvény nem akadály; a 79 K tartásdíj pedig kárkövetelés ugyan, de aránytalanul kicsiny; egy és ugyanazon alapon támasztott követelés tekintetében az illetékesség kérdése szét nem választható, hanem a kereseti követelés kisebb részére is megállapítandó. Ezt a döntést nem fogadhatjuk megnyugvással, mert mind az előre fizetett vételár, mind a fuvar, mind raktárdíj a damnum emergens fogalma alá esik és így a Pp. 30. §-a alá éppen a XVII. sz. döntvénynél fogva nem vonható egyik sem. A másik felhozott esetben pedig a döntés az, hogy az elsőbíróság a Pp. 32. §-a alapján nem illetékes, mert a 17,170 K 60 f kárkövetelés nem esik a Pp. 32. §-a alá, az előre fizetett 5000 K vételárra nézve pedig az elsőbíróság a Pp. 32. §-a alapján illetékes volna, de «mivel az egy és ugyanazon alapon támasztott követelés tekintetében az illetékesség kérdése szét nem választható, hanem ha a kereseti követelés nagyobb részére nézve a bíróság illetékessége meg nem állapítható, a kereseti követelés kisebb részére nézve sem lehet a bíróság illetékességét megállapítani». Érdemben a döntés helyes, mert tényleg mindkét követelés alapja és jogi természete is ugyanaz: szerződés nemteljesítése miatt kárkövetelés, amelynek az 5000 K kifizetett vételár csak egyik tétele, mint damnum emergens (esetleg tartozatlan fizetés ex causa data causa non secuta, más jogi minősítés alá alig vonható); a döntés tehát megfelel a XVII. sz. döntvény alapelvének. De ha el is fogadnók, hogy a vételárelőleg visszakövetelése (szerződés nemteljesítése címén) nem kárkövetés, akkor is aggályos a kir. Kúriának mind a két ítéletben tett ama kijelentése, hogy keresethalmazat esetében az a követelés irányadó, amelyik nagyobb. Ez a felfogás gyakorlati megoldásnak célszerű lehet, de elvi alapra bajos volna visszavezetni. Ugyanis a keresethalmazat meg nem engedett esetében a fenti levezetés szerint a kereset egyszerűen szétbomlik egyedeire s mindegyik követelés más-más elbánás alá eshetik. Hogy a követelések egy és ugyanazon alapból származnak-e vagy nem, közömbös, ha egyébként a követelések kvalitatíve különbözők. Nincs olyan perjogi vagy anyagi jogszabály, amely egy jogalapból (különböző igényeket fakasztó ugyanabból a tényállásból származtatott, kvalitatíve különböző követelések együttes perlésének a kényszerét mondaná ki. A csak kvalitatíve más, egyébként azonos követelések tekintetében áll csupán, azonban a gyakorlat által még erre nézve sem kivétel nélkül követett az a jogfelfogás, hogy ugyanazon követelés perelt összegén felüli további összegére jogfentartás nélkül jogvesztés áll be; sok esetben ez is csak a perköltségre való igény elvesztésévé zsugorodik össze; perjogi akadálya azonban a külön perlésnek még az anyagi jogvesztés eseteiben sincs. De a nagyobb követeléshez való igazodás még a gyakorlatban is viszásságokra vezet Igy a kir. Kúria elbírálta második esetben a kár mellett követelt 5000 K vételárelőlegre sem állapította meg az elsőbíróság illetékességét, noha szerinte ez a követelés odatartozik. Ha a keresethalmazatot mint megengedhetetlent felbontotta és a követeléseket egyenként vizsgálta volna, erre nézve a döntés az ellenkező lett volna, éppen úgy, mintha a felperes csak ezt a vételárat magában perelte volna, aminek a lehetősége még most sincsen kizárva. A kérdés ilyen kezelésével el lett volna kerülhető az az ellentét, amely szerint a vételárelőleg az első esetben perelhető lett a Pp. 32. §-a alapján, a másik esetben nem. De hangsúlyozzuk, hogy eredményében ez a döntés egészben megfelel elvi álláspontunknak. Végül a nagyobb követelés iránytadóságának álláspontjáról miként kell határozni, ha mind a két követelés egyenlő (pl. az utóbbi esetben 5000—5000 K)?

Már előljáróban rámutattunk a szóbanforgó illetékességi ok legszigorúbb elbánás alá vételének a szükségességére, különösen a külföldi bíróságok részéről várható retorzióra tekintettel.

Amennyiben azonban a külföldi bíróságok a belföldön nálunk lakó alperessel szemben a külföldön tágabb körben alkalmaznák azt az illetékességet, önként értetődik, hogy a mi bíróságaink is hasonlóan járnának el az illető külső állam területén lakó alperessel szemben, tekintet nélkül arra, hogy ezzel átlépik-e a Pp. 32. §-ban felállított korlátokat. *Dr. Antalfi Mihály.*

Az életbiztosítás és a hadikockázat.*

A P. IV. 5540/916. és 7382/916. sz. kúriai határozatok azt is mutatják, hogy a Kúria a világos elvállalás kellékétől nem kíván teljesen eltekinteni és nincs is kizárólag azon álláspontón, hogy hasonló kötvényeknél a biztosítónak egyszerűen kötelessége a laikus felet a külön feltételekről tájékoztatni, aminek elmulasztása esetében a hadikockázatot viselni tartozik tekintet nélkül arra, hogy a hadiveszély elvállalása a feltételekbe belemagyarázható-e vagy nem. Ez utóbbi álláspont az általános jogi és jogpolitikai szempontoknak ugyan megfelelhetne, azonban a hadibiztosításra vonatkozó speciális jogforrással az 504. §-al juthatna ellentétbe, amely épen azt mondja ki, hogy a törvényben kizárt hadikockázatot a biztosító csak arra vonatkozó *világos kikötés* alapján tartozik viselni és ehhez képest tiltja azt, hogy megfelelő kikötés nélkül ez a hadiveszély a biztosítóra áthárítassék.

Más oldalról viszont meg kell jegyeznünk, hogy az ellenkező véglet sem helyes és ezért a törvénymagyarázat és alkalmazás szokásos elvei és módszerei alapján nem lehet általában jogosulatlannak minősíteni az oly állásfoglalást sem, mely bár a világos elvállalás kellékétől általában el nem tekint, azt tartja, hogy e kelléknek az 504. §. bevezető részben foglalt elve csak az általános szabály, mely akkor alkalmazandó, amidőn kizárólag a szerződés áll a döntés alapjául rendelkezésre, azonban nem zárja ki azt, hogy kivételes esetekben, amidőn a szerződés szavain kívül a biztosító valamely határozott magatartása is szolgál a bírói döntés anyagául, e magatartáshoz jogi következések fűzessenek. Magunk is kifejtettük már fentebb,[47] hogy a világos elvállalásnak magának sem kell okvetlenül explicitnek lennie, továbbá, hogy a biztosítótársaságtól eredő authentica interpretatio, még ha az csak szóbeli is, pótolhatja az írásbeli elvállalás hiányát; így hát részünkről azt sem tarthatjuk általában helytelennek, ha kivételes esetekben fontos okból a biztosító bizonyos magatartásához fűződik oly jogkövetkezmény, hogy ő a hadikockázatot is viseli.

Feltűnik az idézett kúriai határozatokban, — legalább is a korábbiakban, — ha azok indokolását közelebbről szemügyre vesszük az is, hogy azok szövege — bizonyára csak látszólag — mintha abban a felfogásban volna, hogy ha a biztosítást a hadikockázatra ki nem terjesztették, akkor a hadiszolgálat megkezdésekor a szerződés megszűnik, holott helyesebb és a biztosított érdekének is jobban megfelel az a gyakorlat, amelyet a budapesti tábla és törvényszék követtek, hogy a rendes kockázatot ily esetben is viseli a biztosító, miután a hadiszolgálatra való bevonulás után is meghalhat a biztosított a hadikockázattól független okból, amire nézve már a bírói praxisban is számtalan eset fordult elő. Ezenfelül az idézett kúriai határozatok és a legújabban megjelent P. IV 5674/1916. számú határozat is a KT. 505. §-ának taxatív rendelkezése ellenére kvázi érvényes gyanánt beszélnek a kötvényfeltételeknek oly kikötéséről, mely szerint hadbavonulás által a biztosítási szerződés egyszerűen érvényét veszti.[48]

Mint már kifejtettük, az ily kikötések érvénytelenek[49] és csak annyiban vehetők figyelembe, amennyiben mindenesetre kiderül belőlük a biztosítónak az az akarata, hogy a háborús veszélyt viselni nem kívánta. Jelentőségük és következményük tehát az, hogy a háborús veszélyt a biztosító nem viseli, de tovább viseli a rendes kockázatot.[50]

Az ismertetett aggályokkal szemben viszont arra kell rámutatnunk, hogy az a gondolat, hogy a biztosított akaratából függetlenül beállott veszélyfokozódás esetén a biztosító a veszélyt tovább viselje, a modern jogokban élő jogelv, mely jogok szerint épen azért, mert azok nem tartalmaznak a KT. 504. §-ához hasonló, a világos elvállalást megkívánó rendelkezést, a biztosítás elvileg a háború veszélyére is kiterjed. E jogok, mint már azt a második fejezetben részletesebben ismertettük, a veszélyfokozódás *bejelentését* a biztosított kötelességévé teszik ugyan és kimondják, hogy e bejelentés elmaradása esetén a biztosító csak *egy hónapig* viseli a veszélyt, illetve egy hónap után a szerződés megszűnik, míg a *bejelentés megtörténte esetén a biztosítóra hárul a további teendő, nevezetesen a szerződés felmondása.* Mindamellett tekintettel arra, hogy a *háborús viszonyok folytán a biztosító bejelentés nélkül is tudhatja, hogy hadköteles korban levő üzletfelei bevonulnak* és így a bejelentés teljesen feleslegessé válik, illetve e jogok *szellemében* a biztosítót illetné a felmondás tekintetében az intézkedés, a kérdésnek a kúriai határozatok által történt rendezése a modern jogok szellemének a fentiek szerint megfelel,[51] sőt e jogok szerint nem is szorítkozhatnék az pusztán a pótdíjat és külön feltételeket emlegető kikötésekre, hanem a kötvényfeltételek szavaira való tekintet nélkül a veszélyfokozódás összes eseteire, vagyis általában minden hadbavonultra és minden kötvényre terjedne ki.[52]

A Kúria állásfoglalása mellett szólhatna az is, hogy a kereskedői jóhiszem szempontjából a biztosítóra rá lehetne róni azt a kötelezettséget, hogy a biztosítottat a hadikockázat viselésének előfeltételei tekintetében felvilágosítsa. Itt azonban abba a helyes ellenvetésbe ütközünk, hogy a biztosítónak nincs módjában a harctéren levő biztosítottal érintkeznie, míg a biztosítottnak inkább módjában áll akár bevonulása előtt, akár a tábori posta igénybevételével azután is, esetleg hozzátartozói közvetítésével a biztosítóhoz közléseket intéznie.

Ez okokból a Kúria idézett gyakorlatának azzal kellene kiegészülnie, hogy elég, ha a biztosító a biztosított otthon maradt hozzátartozóit vagy a kedvezményezettet értesíti a külön feltételekről.

Még e korlátok mellett is annyiban vezethet káros eredményekre a kúriai döntés, hogy az sajnos, későn, a háború harmadik évének második felében jött, amikor a biztosítók az elmúlt időre nézve a külön díj megállapítására irányuló közlésekkel már tetemes késedelembe estek és ettől eltekintve is a külön díjat a múltra nézve csak nehezen szorgalmazhatják.

E megjegyzésünk csak a díj behajtásának nehézségére, nem pedig a díj követelhetőségének anyagi jogi előfeltételeire vonatkozik, mert a moratóriumrendeleteknek a Kúria fenti állásfoglalásával való egybevetése szerény nézetünk szerint odakonkludál, hogy e díjakat a biztosítók a hadbavonult egyénektől utólag is követelhetik. Ha ugyanis a Kúria az egyik oldalról a hasonló kötvényfeltétel alapján a hadikockázatot a biztosítótársaság által elvállaltnak tekinti, úgy más oldalról azt is meg kell állapítania, hogy az ily kötvény elfogadásával a biztosított is magára vállalja a veszélyfokozódás beállta esetére a külön díj fizetését, a külön feltételeknek való megfelelést, legalább is arra az esetre, ha külön feltételeknek meg nem felel vagy pótdíjat nem fizet, épen nem panaszkodhatunk méltánytalanságról azért, hogy a Kúria az érvényvesztés általuk választott verbum regens-ét követve az ismertetett határozatokban reájuk kedvezőtlen eredményre jutott.

* Az előbbi közl. l. a 7., 9., 11., 16., 20. és 27. számban.

[47] IV. fejezet 2. rész.

[48] Lásd e kérdést részletesebben e tanulmány III. fejezetében.

[49] Ezt a gyakorlatot követi a budapesti törvényszék is.

[50] Megjegyzendő azonban, hogy azok a biztosítótársaságok, amelyek akként szövegezték külön feltételeiket, hogy a hadbavonulással a biztosítási szerződés érvényét veszti, ha a biztosított bizonyos

[51] Hogy a külföldi gyakorlat tényleg követi-e ez elvet, különösen azt, hogy a bevonulás bejelentése felesleges, nem tudtuk megállapítani, mert erre vonatkozólag még döntést nem találtunk.

[52] A német törvény 10. §-a s következőleg az osztrák rendeletnek azzal egybehangzó 15. §-a, mely szerint, ha a biztosított lakóhelyét megváltoztatta, de azt a biztosítónak be nem jelentette, a felmondás és ezzel hasonló közlések a biztosított utolsó lakhelyére intézendők, a hadbavonulásra Regierungsrath dr. Brucknak a Leipziger Zeitschrift f. Deutsches Recht 1915. évi szept. 1. számában kifejtett nézete szerint nem vonatkozik, mert *a hadbavonult nem változtatta meg lakóhelyét.* Hogy ez álláspont a német bírói gyakorlatnak legalább a bevonultak nagyobb részére nézve megfelel, azt mutatja a Seuffert's Archiv 71. kötetében 104. szám alatt közölt bírói döntés, mely a polgári törvénykönyv 9. §-ának alkalmazása körében kimondta azt az elvet, hogy a népfelkelő bevonulása által lakhelyét nem változtatja meg, mert a felhívott szakasz szerint csak a «stehendes Heer» tagjai lakóhelyéül tekintendő a helyőrség székhelye, melyben szolgálnak.

lön ki nem jelenti, hogy a hadiveszély viselését nem kívánja. Hogy a jognak kötelesség is feleljen meg, azt az egyenlő mérték elve és az osztó igazság is kívánja. Az ellenkező felfogás a biztosítóval szemben lenne túlságosan méltánytalan. Ezek szerint a hadikockázat viselésére vonatkozó kötelezettség ily esetekben máson, mint az eredeti kötvényen nem alapulhatván, ugyanebből eredőnek kell tekinteni a pótdíj fizetésére irányuló kötelességet is.

Már pedig a negyedik moratóriumi rendelet 4. §-ának 7. *h*) pontja kimondotta, a következő moratóriumrendeletek ugyane pontja fentartotta és a moratóriumfeloldó rendelet 6. §-a megismételte azt az elvet, hogy a háború előtt kötött biztosítási szerződésen alapuló minden díj, ha az a bevonult egyén által fizetendő, moratórium alá esik, melynek tartama alatt az elévülés szünetel (moratóriumi rend. 30. §-a), viszont a negyedik és következő moratóriumrendeletek 27. §-a, illetve a feloldó rendelet 7. §-a értelmében a biztosított az ily díj fizetését a halasztás eltelte után csak akkor tagadhatja meg, ha a díj lejáratának[53] napját követő 15 napon belül a biztosítóval írásban közölte, hogy a biztosítást megszüntetni kívánja. Az ily díj a moratóriumfeloldó rendelet 6. §-ának 2. bekezdése értelmében a katonai szolgálat megszünése után négy negyedévi részletben törlesztendő és a 7. §. utolsó bekezdése szerint már nem is egy évi, hanem 32 évi elévülés alá esik.

Nézetünk szerint, ha a Kúria az eredeti kötvény alapján a biztosító terhére megállapítja a biztosításnak a hadikockázatra való kiterjedését oly esetekben is, amidőn a biztosított a díj fizetésére való készséget ki nem jelentette, úgy ezt meg kell állapítania a fenti szakaszok figyelembevételével ugyanez esetben a biztosított terhére is a hasonló tartalmú kötvényeknél, valahányszor a biztosított a díj szupponált lejárata napjától vagyis hadbavonulásától számított 15 napon belül nem közölte a biztosítóval azt, hogy a biztosításnak a hadikockázatra való kiterjedését nem kívánja. A hadbavonulásból vagy esetleg attól az időponttól kezdve tehát, amelyben a biztosított oly szolgálatba kerül, ahol a hadiesemények akár közvetlen, akár közvetett hatásának ki lehet téve, mind addig, amíg ily közlés a biztosítóhoz nem érkezik, a biztosítottat a külön díj, illetve pótdíj fizetési kötelezettség terhelné, illetve terhelné a díj oszthatatlansága elvénél fogva minden ekkép már megkezdett biztosítási időszakra vonatkozólag.

Ez alapon lehetséges az, hogy a harcból visszatérő katonáktól utólag be fogják követelhetni a biztosítók a külön díjakat. A biztosítottak a harc fáradalmainak kipihenése és a háború veszélyének megszünése után bizonyára igyekezni fognak a díjfizetés kötelességétől annak egyszerű hangoztatása által szabadulni, hogy nekik a biztosítást a hadiveszélyre kiterjeszteni egyáltalán nem állott szándékukban. A mi véleményünk az, hogy miután a Kúria állásfoglalása szerint azzal a bevonulttal szemben, aki a hadiveszély viselése vagy kizárása tekintetében semmiféle nyilatkozatot nem tett, a biztosító a hadiveszélyt már az eredeti kötvény alapján viseli, az ilyetén szabadulásnak a moratóriumrendeletek idézett szakaszai útjában állnak és azt az igazságos és helyes megoldást favorizálják, hogy ily utólagos érvelésekkel a biztosítottak a hasonló kötvényeknél a külön díj fizetése alól ne szabaduljanak, hanem a biztosító, aki a nagyobb veszélyt — e joggyakorlat folytán és ily kötvénybeli kikötések alapján — viselte, a magasabb, illetve a külön díjat is követelhesse, ami a modern biztosítási jogok alapelveivel is összhangban áll.[54]

Ez végeredményben nem jelentene mást, mint az I. fejezetben már említett *reparticionális rendszernek*, melynél a biztosító az összes hadbavonult biztosítottaktól utólag szedi be a hadikockázat fedezetéül szolgáló összegeket, a bírói gyakorlat útján való megvalósítását.[55]

A hadikockázatnak ilykép a hasonló kötvényekkel biztosított összes hadbavonultak között való megosztása a szociális igazság követelményeit is megközelítené, csak arról kellene az igazságügyi kormánynak a leszerelés alkalmából gondoskodnia, hogy a háború hosszú tartama alatt igen nagy mérvben (már eddig is a biztosítási összeg 12—21%-a erejéig) felszaporodott külön díjak megfizetésére a biztosítottaknak elegendő — a moratóriumfeloldó rendeletben meghatározott egy évnél jóval hosszabb — idő engedtessék, egyben a külön díjak nagyságát az államhatalom bölcsen korlátozhatná a szükséges repartició mérvének megfelelően.

Ily megoldás mellett a kúriai döntések az indokolásuk ellen sokak által emelt aggályok dacára mindkét fél anyagi igazságának érvényesülésére, illetve jogos érdekének méltányos megvédésére vezetnek.[56]

(Bef. köv.) *Dr. Hevesi Illés.*

53 Ily lejárati napnak külön kikötés hiányában a hadiszolgálatra való bevonulás napját tekinteném.

54 A KT. biztosítási fejezetének hézagossága és elavult volta és az, hogy a Kúria állásfoglalása — minthogy a biztosítók az ügyeket hosszabb időn át a kúriai ítélet megelőzésével egyezséggel intézték el — késett, okozzák a hadibiztosítás kérdéseiben sokáig még fenforgott jogbizonytalanságot, úgy hogy a felmerülő kérdések tekintetében gyakran elmondhattuk Schopenhauerrel (Parerga und Paralipomena 1851-iki eredeti kiadás, 1910.) «dass an ihnen alles zweifelhaft ist, nicht nur die Lösung, sondern sogar das Problem».

55 Azt, hogy a biztosító a díjakhoz csakugyan hozzájusson, illetve azokat behajthassa, megkönnyíti a már említett 32 éves elévülési idő.

56 Gazdasági szempontból persze ez esetben is megmaradnak a biztosító hátrányára az utólagos behajtás nehézségei, bár ezeket tagadhatatlanul csökkenti az, hogy oly egyénnél, aki életbiztosítást kötött, rendszerint található fedezet, sőt maga a kötvény, illetve a már lefizetett díjak tartaléka is nyujt bizonyos fedezetet.

Szemle.

BELFÖLD.

— **A Kereskedelmi Jog** szerkesztőségében Grecsák Károlynak államtitkárrá történt kinevezése folytán változás állott be. Grecsák Károly, a lap alapítója visszalépett a főszerkesztői közreműködéstől. Másfél évtizedig vott Grecsák Károly a Kereskedelmi Jognak szellemi vezetője. Főleg az ő nagyhatású személyes és irányító tevékenységének kell tulajdonítani, hogy laptársunk — legyőzve a kezdet nehézségeit — oly számottevő helyet vívott ki magának jogi irodalmunkban. Mint értesülünk, Grecsák Károly továbbra is megmarad a lap munkatársai sorában. Az új főszerkesztő: *Bubla Ferenc* kúriai tanácselnök, a kereskedelmi joggal foglalkozók legkiválóbbjai között is az elsők sorában van. Üdvözöljük őt a kipróbált írói gárda élén és egyúttal kifejezést adunk annak a reményünknek, hogy a főszerkesztői működése meg fogja hozni a kedvező alkalmat a néhány év óta nélkülözött irodalmi tevékenységének fölelevenítésére.

— **Az időszaki lapok ellenőrzése** tárgyában az igazságügyminiszter rendeletet adott ki. E rendelet szerint az igazságügyminiszter biztosítani kívánja, hogy a sajtót csak azok a korlátok szoríthassák meg szabadságában, amelyeknek tiszteletben tartását a hadviselés érdekei nem feltétlenül kívánják meg. A legtöbb időszaki lap közzététel előtt eddig is önként bemutatta a sajtóellenőrzéssel megbízott hatóságnak azokat a közleményeket, amelyek a hadviselés érdekét érinthetik. Ezideig azonban nem volt elég tüzetesen szabályozva, hogy mely közlemények azok, amelyeknek előzetes bemutatása kívánatos. Az igazságügyminiszter kijelenti, hogy minden, a hadviselés érdekével vonatkozásban nem lévő közleménynek, tehát ezen korlátok között minden, a belső politika kérdéseit tárgyaló, különösen a kormány intézkedéseit bíráló intézkedésnek és cikknek teljes szabadságot biztosít; a hadviselés érdekeit érintőnek azokat a közleményeket tekinti, amelyek általában a hadviselésre, az azzal szorosan összefüggő külpolitikára, Magyarországnak és Ausztriának vagy szövetségeseinek háborús céljaira és egyéb nemzetközi vonatkozásaira, a hadifoglyokra, magas állami funkcionáriusok utazásaira vonatkoznak, továbbá a közellátás kérdéseit tárgyaló közlemények, valamint a nemzetiségi kérdéssel foglalkozó cikkek abban a vonatkozásban, hogy a nemzetiségi kérdésnek gyűlölködő kiélezését tartalmazó cikkek nem közölhetők.

— **Az igazság és a jog** követelményeinek összehangolása a bíróság legnemesebb feladatai közé tartozik. A törvény szellemének érvényre juttatása, a valódi célnak megvalósítása azonban néha csak egyéb, bár szintén nem mellékes szempontok figyelmen kívül hagyása árán lehetséges. Az érdekek ily ellentétes kialakulása esetére, az elveknek egymás elleni harcában csakis a bíró lehet az, aki az egyensúly helyreállítására képes s helyes értékeléssel nem csupán jogot, de igazságot is szolgáltat. Egy a budapesti cs. és kir. hadosztálybíróság előtt felmerült eset érdekesen világítja meg a bírónak nem csupán a fellebbezési

bíróság, hanem a köz meggyőződését is megnyugtató megoldás elérésére való törekvését. A katonai Btk. értelmében (477. §.) a lopásnál az értékhatár — tudvalevőleg — 50 koronánál van megállapítva. A felmerült esetben a vádlott 7 kg sonkát és 11 kg szalonnát lopott. (G. Z. 1614/17.) A bíróság ezen tárgyak értékét 50 K-n alulinak minősítette és vétség címén büntetésül csupán 1 heti szigorított elzárást szabott ki. Az ítélet indokolása ugyan inkább egy tudományos cikk érvelésére emlékeztet, az érvényre juttatott felfogás azonban általános jelentőségénél fogva nagyon is figyelemre méltó. Noha az eltulajdonított tárgyak értéke — mondja a bíróság — a helyiárak szerint az 50 K-t messze meghaladta, a törvényszék szabad mérlegeléssel azok értékét 50 K-n alúlinak jelentette ki. A katonai Btk. (459. §.) az értékhatár szempontjából 50 K-t meghaladó értéket, nem pedig árat kíván. A két fogalom között azonban *nemzetgazdaságtani* szempontból lényeges különbség van; ámbár rendes viszonyok között az érték és az ár fedni szokták egymást. Megtörténhetik azonban pld. a sivatagban, hogy egy pohár víznek is igen nagy az ára anélkül, hogy a jószág értéke azáltal valamiképen is változnék.

Amint rendkívüli körülmények, mint napjainkban a világforgalom eltorlaszolódása, a piacot mesterségesen befolyásolják, a javak tényleges értéke mellett még egy fiktív, a rendkívüli árakban megnyílvánuló érték is képződhetik. Az általános értékelés azonban ily egyes — noha az adott körülmények közt gyakran megnyílvánuló — jelenségek hatása alatt nem változik. Ámbár a sértett joggal állíthatja, hogy az ellopott tárgyakra tekintettel a jelen árviszonyok között 200 K kárt szenvedett, abból a körülményből, hogy a monarchia mindkét államában a törvényes pénzlábat változatlanul fentartják s így meg van a lehetősége annak, hogy később a valuta régi aránya mellett, a világpiac újbóli megnyílta után a régi árviszonyok is visszatérnek, továbbá mivel a büntetőtörvény a változott árakra tekintettel még nem volt, arra kell következtetni, hogy a mostani áremelkedést a törvényhozó is csak múló jelenségnek tekinti. A bíróságnak ily rendkívüli állapotok közt a törvényes értékhatár megállapításánál a bírói szabad mérlegeléshez kell folyamodnia, amikor pedig nem szűkebb magánjogi, hanem a tágabb közgazdasági mérték az irányadó és a fiktív értékemelkedéseket figyelmen kívül kell hagyni. A büntetőbíróság nem befolyásoltathatja ítéletét a túlhajtott konjunktúra és a naponta ingadozó árviszonyok által. A magas árakkal párhuzamban növekszik általában az alacsonyabb osztályok jövedelme is, úgy hogy a tulajdonvédelem fokozott szigorának szükségességéről alig lehet szó. Másrészt azonban az ellenkező felfogás a súlyos bűncselekmények számát, mesterségesen és a törvény szellemével ellentétben szigorítaná. Visszás lenne ma bűntettnek minősíteni azt a cselekményt, ami tegnap még vétség lett volna. Végül alig hihető, hogy megfelelne a törvényhozó akaratának, ha egyrészről felhasználni kíván minden eszközt az árdrágító törekvések elnyomására, másrészt meg elfogadnák ezen törekvések eredményeit, sőt fokozott védelmet is nyujtanának azoknak.

A katonai törvényszék ez ítélete nem csupán a háborús igazságszolgáltatásnak, hanem a büntetőbíráskodás újabb irányelveit érvényre juttatni kívánó irányzatnak is értékes példája. Ismételjük, az indokolás még kissé a «bon juge» okoskodásainak gondolatmenetére emlékeztet, az érvényre juttatott gondolat jelentőségét azonban teljes mértékben el kell ismerni. *A.*

— **Végszükség.** Az *eperjesi* kir. törvényszék: H. Miklósné vádlottat, aki 28 éves, napszámos felesége, nem ír, nem olvas, 2 gyermek anyja a Btk. 333. §-ába ütköző és a 336. §. 5. pontja szerint minősülő lopás bűntette miatt emelt vád alól a Bp. 326. §-ának 3. pontja alapján felmenti .... *Indokolás:* A vádlott beismerte, hogy az orosz haderő betörése idejében közelebbről meg nem határozható napon, mivel két gyermekével már egy hétig éhezett és betevő falatjuk nem volt, 2 véka burgonyát és 1 véka répát elvett azon célzattal, hogy magát és gyermekeit az éhhaláltól megmentse. A kir. törvényszék tényként állapította meg, hogy a vádlott lakó községe katonai hadműveletek céljából katonaságunk által felégetve lett és annak lakossága K. községben talált menedéket. Ezen katonai intézkedés következtében a vádlott és családja tél idején otthonát és vagyonát elvesztette. A végszükség esetében az emberi életet védelmező másnak jogával szemközt és e jognak megtámadása által menti meg veszélyeztetett életét. Az emberi élet az, melyet visszaadni nem lehet és épen az államnak egyik főérdeke, hogy polgárainak életét megóvja és fentartsa, amely az államnak is megadja azon jogot, hogy közveszély idején közérdekből az egyesek magántulajdonát feláldozza. Akkor, midőn a lét és nem lét küzdelme folyik a lélekben és az emberi élet megmentése közveszély idején csakis azon fordul meg, hogy a tulajdonjog védelmére felállított korlátokat tiszteletben tartsa-e a veszélyeztetett személy, vagy saját és gyermekei életének az éhhaláltól való megmentése végett másnak vagyonához nyúljon, lehetetlen épen az állami legmagasabb érdekre tekintettel azt mondani, hogy az emberi létfentarthatása céljából a tulajdonjog megsértésével elkövetett cselekmény az emberek együttlétének lehetősége okából felállított jogszabályok megtorló intézkedése alá esik. A bíróság a Btk. 80. §-ában meghatározott végszükség esetét látta fenforogni. (1915. B. 3059/6.)

A *kassai* kir. tábla: Az ítéletet helybenhagyta. (1915. B. 2773.) Jogerős.

— **A nemi betegségek kötelező gyógykezeltetésének kérdése.** *Dr. Szászy Béla* igazságügyminiszteri tanácsosnak előadói előterjesztése a Nemzetvédő Szövetség f. évi április hó folyamán rendezett szakértekezletén, a Magyar Jogélet könyvtárában önálló füzet alakjában megjelent. A tanulmány konkluziója, hogy a nemi betegségek elleni védekezés hatályossá tételére kívánatos lenne oly külön törvény alkotása, amely fenálló jogunk hiányait pótolva, rendszeresen összefoglalja a nemi betegségek leküzdésére szükséges intézkedéseknek törvényben megállapított tételeit és a szabályozásban a kötelező gyógykezeltetés alapelvéből indulva ki, ez intézkedéseknek jogi alapjául általános kötelezettségkép állapítaná meg minden nemi betegre nézve azt, hogy őmaga, esetleg a felügyeletére hivatottak, a betegség felismerése után késedelem nélkül kötelesek legyenek a betegség megvizsgálása és gyógykezeltetése végett orvos segélyéhez fordulni. Az elv keresztülvitelét azonban a személyiség jogának lehető kímélésével megállapítandó, a közérdek oltalmára szükséges beavatkozás határát túl nem lépő és az egyéniesítést lehetségessé tevő fokozatos intézkedésekkel és megfelelő szervre bízott s az eset körülményeihez alkalmazkodó eljárással kellene biztosítani. Az értékes fejtegetésekhez törvénytervezet szövege van csatolva.

— **Az árdrágító visszaélésekről** szóló 1916: IX. tc. rendelkezéseinek, joggyakorlatának és irodalmának teljes feldolgozását tartalmazza *dr. Szobonya Béla* kolozsvári kir. törvényszéki bírónak hét ívre terjedő füzete, amely Kolozsvárott a Lyceumnyomdában jelent meg. Ára 5 K 60 f.

KÜLFÖLD.

— **Az esküdti minősítésre** vonatkozó osztrák törvényjavaslat az esküdtek vagyoni cenzusát eltörli. Nem kételkedünk benne, hogy az osztrák példa nálunk is csakhamar követésre talál, mert az egyenes állami adó fizetésének kötelezettsége nem biztosítja a bírói tiszt gyakorlásához szükséges értelmi és erkölcsi minősítést. De a vagyoni cenzus eltörlése még nem jelenti az esküdtszék demokratizálását. Ehhez az évi lajstrom oly kiválasztási módozata szükséges, amely nem kizárólag háztulajdonosokban, kereskedőkben, vállalkozókban, stb. találja meg a pártatlan igazságosság csalhatatlan kriteriumait.

— **Nemi betegségek leküzdésére** Tirol és Vorarlberg helytartósága Jenő főherceg következő hadseregparancsát tette közzé: 1. Az a nő, aki tudja, hogy fertőző nemi betegségben szenved és mégis úz cohabitatiót, büntetendő cselekményt követ el akkor is, ha fertőzés nem következett be. 2. Súlyos testi sértést követ el az a férfi vagy nő, aki fertőzést okoz és hathónapi fogsággal, esetleg egy évig terjedő börtönnel büntetendő. (*Gyógyászat* 1917. évf., 254. l.)

Fiatal ügyvéd, hadmentes, állást keres Budapesten irodában. Címe a kiadóhivatalban. 15787

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 29. szám. Budapest, 1917 julius 22.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Tarnai János* kir. kúriai tanácselnök: Angol dolgok. — *Dr. Csorna Kálmán* fővárosi árvaszéki ülnök: A gyámhatóság jogköre elmebetegek gondnokság alá helyezése körül. — *Dr. Hevesi Illés* budapesti kir. törvényszéki bíró: Az életbiztosítás és a hadikockázat. — Szemle.

Melléklet: Magánjogi és Perjogi Döntvénytár. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

Angol dolgok.*

XII.

Közel három évig szünetelt ez a rovatunk. Nem kell mondanunk, hogy miért. Jogirodalmi érdekből túltettük volna magunkat a háború keltette hangulaton, mert nézetünk szerint az ellenségnek minél több oldalról való megismerése még a hadviselés szempontjából is hasznos lehet. De technikailag akadályozva voltunk abban, hogy lapunk olvasóit az angol jogállapotokkal au fait tarthassuk; el voltunk zárva közleményeink eredeti forrásaitól és még ma is csak hézagosan férhetünk hozzájuk. Mostanában azonban sikerült az utolsó évek jogszolgáltatási adatainak egy kis részéhez hozzájutnunk és nincs okunk a rendelkezésünkre álló néhány jellemző jogeset ismertetését megvonni közönségünktől. Miért ne tanuljunk még ellenségeinktől is? ha egyebet nem, azt, hogy mit *nem* kell tennünk és miképen kell justitiánk tisztaságát a háborús szellem rontó befolyásától megóvnunk.

Az alant közölt esetek egynémelyike kiáltó módon mutatja, mily visszataszító módon szinezik a napi izgalmak a különben oly józan angol jogszolgáltatást. Nem csodálhatjuk, ha a törvényhozás termeiben elhatalmasodik a politikai indulat; ott tisztátalanul kavarognak a szenvedélyek és nyomulnak be a beszédekbe és végzeményekbe. De az már megdöbbentő, hogy a *bíró* sem vértezi magát a politikai piac korlátozásai ellen és láthatóan keresi a *jingo*-karzat olcsó helyeslését és derültségét.

Háborús törvényeket és rendeleteket természetesen Anglia is alkotott. Közleményeink jobb megérthetése végett előbb ezeket kívánom futólagosan ismertetni, megjegyezvén, hogy ezidőszerint csak az 1914 szeptember végéig terjedő törvényhozási és közigazgatási anyag áll rendelkezésemre.

Mindjárt a háború elején megalkotta az angol törvényhozás is a maga kivételes törvényét (1914 augusztus 14-én Defence of the Realm Act), mely az országban tartózkodó idegenek rendszabályozásáról szól. Nevezetes eltérések vannak benne az angol személyi biztonság szabályaitól. Felhatalmaztatik a kormány, hogy rendeletileg megtiltsa az idegennek az országbalépést vagy onnan való távozást; hogy az idegent deportálhassa, tartózkodási helyét kijelölhesse, bizonyos helyről való távozását megtilthassa, jelentkezési kényszert róhasson reá, evégből felügyelőtisztviselőket nevezhessen ki, kiket a letartóztatás, házkutatás és motozás jogával ruházhat fel. Ez a közeg a rendelet megszegésére büntetéseket szabhat és általában felruházható a szükségesnek mutatkozó minden hatalommal. A törvény alapján kiadott rendeletek megsértőit sommás eljárás útján 100 fontig terjedő pénzbüntetéssel vagy hat hónapig terjedő fogsággal lehet büntetni (kényszermunkával vagy anélkül). Ha kétség merül fel azirán, hogy az illető személy idegen-e vagy nem, ő tartozik bizonyítani, hogy nem idegen.

Az ezen törvény alapján kibocsátott rendeletek közül, amelyeknek bővebb ismertetésére már csak nagy terjedelmüknél fogva sem vállalkozhatunk, kiemeljük az 1914 augusztus 20-án kelt és az ezt kiegészítő szeptember 9-iki rendeletnek a sajtóra vonatkozó intézkedéseit. Eszerint az ő felségével háborúban álló állam vagy államrész nyelvén írt ujságnak az «idegen ellenségek» (alien ennemies, mi alatt az ellenséges állam *minden* polgára értetik) között való forgalombahozatala csak valamelyik miniszternek előzetes, írásos engedélye alapján és az általa szabott feltételek mellett van megengedve. A miniszter felhatalmazhat bárkit, hogy a rendelet szabványai ellenére készült vagy készülésben levő ujság helyiségeibe, szükség esetén erőszakkal is behatolhasson, a lapot, a szedést vagy lemezeket lefoglalhassa és ezekkel a miniszter utasítása szerint bánjon el; óvatosságból ki van mondva az is, hogy az «ujság» kifejezés alatt a «szemlék» is értendők.

Ez a szellem irányítja mai napság Angliában a közigazgatást és fájdalom, némileg az igazságszolgáltatást is. A nem háborús vonatkozású eseteket a rendes angol józanság jellemzi.

I. Véres pénz.

1.

A tengeri zsákmányról szóló 1864-iki törvény (Naval Prize Act, 27 & 28 Vict. c. 24.) a zsákmánydíj tekintetében egyformán bánik el az elfogott és az elpusztított ellenséges hajókkal: fejdíjat (prize bounty) ad az elpusztított és az elfogott emberekért egyaránt. Ezidőszerint a díj öt fontot tesz fejenként és a működő hajó parancsnokát és legénységét együttesen illeti meg. A megállapítást a zsákmánybíróság előtt kell kérelmezni, ahol a díjösszeg megállapítása végett kihallgatják a parancsnokot, de minthogy ez háború idején természetesen nem igen jelenhetik meg személyesen, beérik eskü alatt bizonyos hatósági személyek (pl. bíró, konzul stb.) előtt tett írásbeli vallomásával (affidavit). Ily alapon, a tengerészeti hivatal képviselőjének meghallgatásával, keltek az alant közölt enemű határozatok.

Holbrook hadnagy, a B. XI tengeratattjáró vezetője és a nevezett jármű személyzete megállapítási kérelemmel járultak a zsákmánybíróság elé azon az alapon, hogy jutalomra van igényük azon tettük miatt, hogy elsülyesztették a Messudiyeh nevű török hadihajót 700 emberével együtt. Ezt a jutalmat az elpusztult emberek után fejenkint öt fontban, összesen tehát 3500 fontban számítják fel.

A folyamodók képviselője azt adta elő, hogy a szóban levő jármű körülbelül 10,000 tonnás hadihajó volt és hogy Holbrook volt az első tengeralattjáró tiszt, ki a Dardanella-szoroson áthatolt, amiért ki is tüntették.

Kihallgatták Holbrook hadnagyot, aki elmondta, hogy 1914 december 13-án ő volt a Dardanellákban a B. XI. parancsnoka. Megtudta, hogy Chanaktól északra egy török hadihajó áll, melyen a német tengeri főhadiszállás van. Tudta, hogy a Kephez-öböltől a Kephez-szorosig a szoros egész szélességében öt sor akna van elhelyezve. Engedélyt kért és kapott a felettes parancsnoktól, hogy az aknamező *alatt* átmehessen. December 13-án hajójával felfelé evezett a Dardanellákon, lemerült az aknavonal alá és déltájban megpillantotta a Chanak előtt horgonyzó ellen-

* Az előző közleményeket l. a Jogt. Közl. 1913. évi 41. és 51. és 1914. évi 51. számaiban.

séget. Mintegy 800 yard távolságból torpedót sütött el a Messudiyeh-ra s mikor hallotta, hogy a torpedó felrobbant, felerésztette a tengeralattjáró periszkópját s látta, hogy a hadihajó sülyed. A tengeralattjárót lövöldözték az erődökből és a Messudiyeről, de sikertelenül, mert alámerült és sértetlenül tért vissza. Utóbb a repülőcsapat tisztjei jelentették, hogy az ellenséges hajó tényleg elsülyedt. A tengeralattin 2 tiszt és 14 altiszt volt.

Elnök: Csak annyit mondhatok, hogy nagy vitézséget tanúsított.

A folyamodók képviselője előadta, hogy nincs ugyan közvetlen bizonyítékuk arra, hogy hány ember volt az ellenséges hajón; de az admiralitás titkára tanúsítványt adott ki arról, hogy a hajó őrségét mindig 600 emberre tették, amely szám a dardanellai műveletek idején tetemesen növekedett a német erőkkel. Azt hiszi, hogy ily körülmények között méltán teheti a számot 700-ra, mert a hajón volt a német tengeri főhadiszállás.

A kormány ügyésze csak azt jegyezte meg, hogy a 700-as szám alig vehető bizonyítottnak.

Elnök: Azt hiszem, ez olyan ügy, amelyben nincs helye a szőrszálhasogatásnak. Kijelentem, hogy a B. XI.-nek tisztjei és legénysége igényt tarthatnak a díjra azon cselekedetükért, hogy megsemmisítették a török hadihajót, és jogosítottnak érzem magamat, az admiralitás titkárának tanusítványához képest egy bizonyos százalékot hozzáadni a rendes őrséghez. Kijelentem tehát, hogy az őrség az elsülyesztés idejében 700 személy volt és hogy jutalom fejében 3500 font fizetendő. Nem mondhatja senki, hogy tévedtem (derültség) és azt hiszem igazam van.

2.

Az E. 9 tengeralattjáró parancsnoka, tisztjei és legénysége ugyanily természetű kérelemmel léptek fel és 1400 font díj megállapítását kérték azért, mert 1914 szeptember 13-án «jelen voltak» a Helos nevű német cirkálónak és ugyanaz év október 6-án az S. 126. számú német torpedózúzónak elsülyesztésénél; fejenként öt fontban számítva az elpusztult embereket, a fentebbi jutalom jár nekik. A cirkálón 210 személy volt, a torpedózúzó legénységét 70 emberre teszik. A bíróság megállapította a kért fejdíjra való jogosultságot.

3.

Hasonló bírói határozat kelt az E. 8 tengeralattjáró vezetője és legénysége javára 3000 font fejdíj erejéig. Ez a jármű ugyanis 1915 október 23-án a balti öbölben megtorpedózta a Prinz Adalbert nevű német cirkálót, felrobbantotta lőportartóját és elsülyesztette a hajót, melyen a német veszteséglajstrom szerint 600 ember volt. A kormány képviselője nem tett kifogást a kérelem ellen.

4.

Ez az eset annyiban különbözik a fentebbiektől, hogy megítélték a fejdíjat olyankor is, mikor az elsülyesztett hajón levő személyek mind megmenekültek. Tehát már a veszélyeztetés is megállapítja az emberpusztítás körül szerzett érdemet.

A Meteor nevű német aknarakó hajóról van szó. Anderson őrnagy, a folyamodók képviselője, a tárgyaláson felolvasta Tyrwhitt parancsnoknak esküvel megerősített következő nyilatkozatát:

1915 augusztus 9-én parancsnoka voltam egy cirkáló hajórajnak. Este 7 óra tájban megláttuk a Meteor nevű német aknarakót, mely elhagyatva, sülyedő félben volt és utóbb el is sülyedt. Az angol rajhoz tartozó Arethusa hajó átvette egy semleges hajóról a Meteor által elsülyesztett Ramsey hajó legénységét és ezektől megtudtuk, hogy a német jármű, miután az angolt elbuktatta, értesült a repülőktől, hogy az angol hajóraj közeledik, mire hazaevezett. Legénysége látván, hogy tőlünk nem menekülhet, megfúrta és felrobbantotta hajóját és egy közelben levő svéd halászbárkára szállt. Foglyunk nem volt, de utólag nyert értesülés szerint a Meteoron 131 ember volt. Anderson őrnagy ezt a nyilatkozatot azzal egészítette ki, hogy az angol csapat 50 mértföld hosszúságban szétszórva működött, a Meteor pedig a tér középpontján lévén, semerre sem tudott menekülni. A legénység annyira örült sikerének, hogy csoportban lefényképeztette magát és a képből megállapítható, hogy 131-en voltak.

Elnök: A Meteor helyzetében levő hajó önmegsemmisítése is elegendő az igény érvényesítésére?

Anderson: Igen. Nem kell addig harcolni, míg a hajó megsemmisítve nincs (hivatkozik egy precedensre).

Elnök: Ugy látom, hogy a folyamodók jelen voltak az ellenséges hajó elpusztításánál, ez az ő legénységük ténye volt, mert a Meteor oly helyzetben volt, hogy tönkremenetele az angol raj működésének eredménye. A Meteor fedélzetén 131 ember lévén, 655 font díj jár nekik.

5.

Ebben az esetben öt ellenséges hajó, köztük három halászbárka megsemmisítéséért kéretett jutalom. Az egyik halászhajó megadta magát, felvonván a fehér zászlót. Elfoglalásakor azonban kitűnt, hogy a legénység maga már meglékelte volt. A bíróság véleménye szerint ily körülmények között «ágyuzni kellett», hogy a hajó biztosan elpusztuljon. A fejdíj megítéltetett.

XIII.

Háborús habeas-corpus-eset.

A habeas-corpus törvények a bíróságon kívüli letartóztatás ellen nyujtanak védelmet. Akit közigazgatási úton elfognak, a bírósághoz folyamodhatik avégből, hogy haladéktalanul a bíró elé állíttassék, aki eldönti, hogy helye van-e a további fogvatartásnak. Közveszély idején e szabadságbiztosítékot törvénnyel fel lehet függeszteni; így volt ez 1875-ben az irlandi zavargások idején és fel van függesztve most is a már említett Defence of the Realm Act, más néven Aliens Restriction Act (4 & 5. Geo. V. c. 12) törvénnyel és az annak alapján ugyanaz év szeptember 9-én kiadott kormányrendelettel.

E rendeletnek az alább ismertetendő esetre vonatkozó 12. szakasza így szól:

1. Minden miniszter elrendelheti bármely idegen személy eltávolítását (deportation); az idegen, kire nézve ily intézkedés kiadatott, tartozik Angliát azonnal elhagyni és azután Anglián kívül tartózkodni.

2. Az idegen, kire nézve az eltávolítás ilyképen kimondatott, mindaddig, míg a miniszter véleménye szerint olyan alkalmas, hajóra szállítható és ott elhelyezhető, amely Angliát elhagyni készül, az odaszállítás tartama és a hajón való tartózkodása alatt, a miniszter utasítása szerinti módon fogva tartható addig, míg a hajó Angliát végleg elhagyja; e letartóztatása alatt törvényes őrizetben levőnek tekintetik.

Egy Sarno nevezetű orosz alattvalóra nézve elrendelték, hogy egy Oroszországba készülő hajóra vitessék. Ez ellen az intézkedés ellen Sarno a habeas-corpus törvény alapján felszólalt; ügyét 1916 július 28-án tárgyalta a londoni King's Bench bírósága hármas tanácsban. A kormány képviseletében az *Attorney-General* jelent meg, ki a rendelkezés igazolásául a fentebbi törvényes szabályokra hivatkozott. Azt vitatták — így folytatta — hogy a folyamodónak joga van, maga választotta helyre vitetni. A régibb (1905-iki) törvény idején csakugyan az volt a felfogás, hogy a kormánynak nincs joga a helyet kijelölni, hova a gyanúsított szállítandó, mert ez a törvény a «kiutasítás» (expulsion) kifejezést használta. De az újabb rendelet felhatalmazza a belügyminisztert, hogy a folyamodót bármelyik Angliát elhagyni készülő hajóra vitesse. Tehát a kormány választhatja a hajót. Máskülönben képtelen eredmények állhatnának elő; a folyamodó valamely távol eső helyet jelölhetne ki, ahová ritkán mennek hajók.

Low bíró: Hivatkoztak arra, hogy az egész intézkedés célja egy politikai menekültnek kiszolgáltatása volna. Ha ez így van, akkor igen komoly esettel van dolgunk.

Az *Attorney-General:* Még komolyabb dolog volna, ha oly személyről volna szó, akit elvetemültsége miatt semmi állam nem volna hajlandó befogadni. Akkor Anglia kénytelen volna az ilyen embert megtartani, csupán azért, mert arra hivatkozik, hogy politikai menekült, amit könnyű mondani. A folyamodó saját eskü alatti nyilatkozata (affidavit) szerint 33 éves és 16 évvel ezelőtt hagyta el Oroszországot, tehát politikai szerepét 17 éves korában befejezte volna. Szóló felolvassa a belügyi hivatal egyik tisztviselőjének eskü alatt tett nyilatkozatát, amely szerint csak a nemzetközi jóakarat szabálya, hogy az alkalmatlan idegent hazájába és nem más országba szállítják. A folyamodó olyan házat tartott, ahol idegen tolvajok, izgágák és kéjnők tartózkodtak, lopás gyanúja alatt áll és valószínű, hogy részesedik a prostitutio

jövedelmében. Nem kívánhatni a bíróságtól, hogy elhigyje az ilyen embernek, hogy politikai menekült.

A védő azt vitatta, hogy a kormányrendelet túlmegy a törvényen (ultra vires), mert ez nem rendel deportatiót az olyan személyekre, akik a belföldi törvény ellen vétettek.

Avory bíró: A törvény egészen általános: «Elrendelhető ... az idegenek eltávolítása».

Védő azt feleli, hogy ez a rendelkezés az előző mondattal függ össze: «ha közvetlen nemzeti veszély vagy szükség (emergency) merül fel». Ily esetekben lehet az idegenek ellen általános intézkedéseket tenni, de nincs helye oly rendszabálynak, melynél fogva egy véletlenül idegen emberrel úgy lehetne bánni, mintha nem volnának jogai. Állítólagos bűneit a közönséges törvény szerint is el lehet intézni; nem is állították, hogy veszedelmes volna az országra. Svájcba vagy Hollandiába kíván menni, bár írásos nyilatkozatában ezt nem említi. Azt sejti, hogy orosz hadiszolgálatra akarják szorítani, mert nem lépett be az angol hadseregbe.

Az Attorney-General segédje megjegyzi, hogy a rendőrségnek mai megfogyott állománya mellett országos veszély előztetik meg, ha bűnözés gyanújában álló személyek eltávolíttatnak.

A bíróság a panaszt elutasította.

A *Lord Chief Justice* lényegileg ezeket mondotta:

Legfontosabb volt az a kifogás, hogy a kormányrendelet túlmegy a törvényen. Ez gondos mérlegelést igényel. Azonban a törvény szavai igen általánosak és fel kell tételeznünk, hogy tudatosan vannak használva azért, hogy a rendszabály tágabb téren érvényesüljön, mivel amilyent a régibb törvény szem előtt tartott. A rendelet tehát nem ment túl a törvény intézkedésein.

Azt is felhozták, hogy a kormány visszaélt jogával. A bíróság feljogosítottnak tekinti magát ennek vizsgálatára is, de a panaszolt visszaélést nem észlelte. Nincs ugyan bizonyítva, hogy a folyamodó bűncselekményt követett el; jellemét csak rendőri természetű értesítés állítja gyanusnak, amire szabályszerű bűnvádi eljárás nem volna alapítható. De ezzel nincs mondva az, hogy a kormány ne volna jogosítva a reábízott nagy terjedelmű jogokkal élni és a panaszost eltávolítani, kinek nyilatkozata a bíróságot nem győzte meg arról, hogy politikai menekült; letartóztatása tehát törvényes.

Avory bíró hozzájárult e kijelentésekhez.

Low bíró a maga részéről hangsúlyozza, hogy nem osztozik a kormányképviselő azon felfogásában, hogy a habeas-corpusra való hivatkozás ki volna zárva, mert a letartóztatás ezidőszerint alakilag szabályszerű. Ha visszaélés észleltetett volna, annak méltatását nem lehetne ezzel az argumentummal elütni. De ő sem látja igazoltnak, hogy folyamodó politikai menekült.

A kormány képviselője lemondott a költségek megítéléséről.

(Folyt. köv.) *Dr. Tarnai János.*

A gyámhatóság jogköre elmebetegek gondnokság alá helyezése körül.

Dr. Epstein Lászlónak a Magyar Jogászegyletben tartott előadásából két észrevétel ragadta meg figyelmemet. Az egyik annak helytelenítése, hogy a Pp. nem foglalt el határozott elvi álláspontot az irányban, hogy az internálás elrendelésénél az elmebeteg érdeke (gyógyítás), vagy a köz érdeke (a közveszélyes elmebetegek elleni védekezés) legyen-e a mérvadó, a másik pedig annak a ténynek megállapítása, hogy a Pp. életbelépte óta felette csekély a gondnokság alá helyezések száma, olyannyira, hogy a gondnokság alá helyezés gyakran olyankor is elmarad, mikor az, különösen az elmebeteg érdekében, szükséges volna.

Midőn ez alkalom ösztönzése folytán a szakértő helyről jött és illusztris oldalról is támogatott mindkét észrevételre nézve a magam megjegyzését megteszem és a konstatált tények okát adni megkísérlem, egyben rámutatni óhajtok arra a fontos feladatkörre, amelyet a gyámhatóságoknak a háború folytán olyannyira elharapódzott elmebaj miatt való gondnokság alá helyezés körül betölteni hivatásuk, részben a gyámi törvény, de különösen a Pp. rendelkezései értelmében.

Hangsúlyozom itt, hogy kizárólag azt a feladatkört kívánom ismertetni, amely a gyámhatóságnak az elmebeteg *jogerős gondnokság alá helyezéséig* osztályrészül jut, mivel csak az ezen időpontig kifejtett működés tekinthető egy *speciálisan a közérdek védelme* céljából reáruházott hatáskörnek, az ezen túl terjedő tevékenység pedig már az általános gyámhatósági működés körébe vág.

A gyámhatóság ezen fontos feladatkörét a következőkben látom adottnak:

1. Jogorvoslati joga van a gyámhatóságnak t. ügyésze útján az internálás ügyében hozott határozat ellen.

2. A hivatalból való gondnokság alá helyezési eljárás megszünése folytán a közérdek képviselete a gyámhatóság hatáskörébe került és így a gondnoksági kereset megindítása túlnyomóan tőle függ.

3. Joga van a gyámhatóságnak az eljárás folyama alatt ideiglenes gondnokot rendelni, továbbá t. ügyésze útján a bíróságtól a zárlat elrendelését kérni, elrendelés esetén a zárgondnokot kinevezni és ellenőrizni.

Az első pont alatti jogkör kifejtésénél általánosan ismertnek tételezem fel ama tényt, hogy a Pp. megszüntette azt a kapcsolatot, amely az elmebetegnek gyógyintézetbe való felvétele és a gondnokság alá helyezési eljárás között fenforgott, hogy továbbá a járásbíróság hatáskörébe utalta azon kérdés eldöntését, hogy a gyógyintézetbe felvett egyén elmebetegség okából ott tartható-e vagy sem.

Ezen járásbírósági eljárásnál hiányolja dr. Epstein a törvény oly rendelkezését, amely direktivát adna arra nézve, hogy a járásbírósági intézkedés melyik szempontot tartsa szem előtt, a betegét avagy a közérdekét?

Nézetem szerint azonban ennek ki nem mondása a törvénynek nem hiánya, hanem tudatos hallgatása avégből, hogy a bíró mindkét szempontra figyelemmel legyen. Én ugyanis a törvény intencióját abban látom, hogy a törvény a magán- és közérdek harcában egyik részt sem kívánta kedvezményezni, hanem a döntést a bíró szabad mérlegeléséből kialakulni engedi a féllel való közvetlen érintkezés, a hozzátartozók és szakértők meghallgatása útján. Erre mutat a hozott végzés ellen engedett jogorvoslat is.

És e jogorvoslat által van fontos jogköre az árvaszéknek az internálási eljárásnál, amely azonban sajnos, a törvény szerint egyrészt homályosan van kifejezésre juttatva, másrészt nincs is kellően kiépítve. A fontos jogkör t. i. az, hogy a gyámhatóság t. ügyésze útján az internálást megtagadó végzés ellen jogorvoslattal élhet közérdekből.

Az É. T. ugyanis 19. § ával a járásbíróságnak az elmebeteg internálására vonatkozó határozatát hivatalból kézbesíttetni rendeli az illetékes árvaszékkel.

Első pillanatra homályosnak tetszik, hogy mit céloz a törvény a határozat kézbesíttetésével, mert az utolsóelőtti bekezdés azt mondja, hogy «*a gondnokság alá helyezés iránti eljárás esetleges megindítása céljából*» közlendő a határozat az árvaszékkel. Ebből ugyanis az volna következtethető, hogy az árvaszéknek a határozat ellen jogorvoslati joga nincsen, hanem csupán az internálást rendelő határozatról való értesülés után a perindításra van kezdeményezése. Ez a következtetés azonban meg nem állhat és a homály eloszlik, ha figyelembe vesszük, hogy az É. T. 19. §-ának utolsó bekezdése *minden értesítettnek* felfolyamodást enged, ha továbbá megfontoljuk azt, hogy a kérdéses törvényhely a bíróság *mindennemű*, tehát olyan végzését is, amellyel az internálást megtagadta, kézbesíttetni rendeli az árvaszéknek, amiből viszont az következik, hogy az ily értelmű végzés a gondnoksági eljárás megindítására alapul nem szolgálhatván, mert hisz az egy *nem elmebeteg ellen* egyenesen céltalan volna a végzés kézbesítésének célja csak az lehet, hogy a helytelenül egészségesnek nyilvánított elmebeteg internálása a közérdek képviselőjének jogorvoslata által is eléressék.

Igen valószínű, hogy ilyen eset kevés lesz, minthogy a bíróság határozatát szakértők véleménye alapján hozza meg, mindazonáltal erősen élére állított eseteknél elképzelhető és épen ez okból a jogorvoslati jog az árvaszéktől meg nem vonható.

És sajnos, épen a közérdek szempontjából ezen internálási eljárásnál erősen nélkülözzük a törvény egy olyirányú rendelkezését, amely előírná azt, hogy a gyámhatóság képviseletében a t. ügyész a járásbírósági vizsgálat alkalmával megjelenhet, sőt szükség esetén szakértőt, hatósági tisztiorvost is magával vihet.

Pedig hogy a közvetlen érintkezésnek már az internálásnál milyen fontos kihatása van, kitűnik egyrészt abból, hogy anélkül a jogorvoslat céltudatosan nem is érvényesíthető, másrészt

abból, hogy tulajdonképen már az internálásnál az elmeállapotról szerzett vizsgálati eredmény lesz irányadó a gondnoksági eljárás folyamán, mert a Pp. 711. §-ának utolsó bekezdése szerint, — amely a 720. §. szerint az elmebetegekre is alkalmazandó, — ha az elmeállapot a folyamatban levő eljáráson kívül megfelelően megvizsgáltatott, az újabb szemle mellőzhető. És az É. T. 19. §-a szerint teljesített vizsgálat kétségtelenül megfelelő hatályúnak fog a leggyakrabban elfogadtatni.

Részemről tehát szintén csatlakozom dr. Epstein László ama kívánságához, hogy a Pp. szabályozása oly irányban kiegészíttessék, mely szerint a járásbírósági szemlén a t. ügyész is jelen lehet, én azonban még további kiegészítést is szükségesnek tartok, azt t. i., hogy a t. ügyész szükség esetén szakértő orvossal jelenhessen meg. Ezt a fenti indokokon kívül az ügyfélegyenlőség is kívánatossá teszi, mert hiszen ellenesetben az elmebetegség gyanúja alatt álló fél és a hozzátartozók szakértővel jelenhetnének meg, a közérdek képviselője pedig szakértői segédlet nélkül.

Dr. Epstein a fenti indokaimtól ugyan eltérő okból kívánja a t. ügyésznek a szemlén való jelenlétét, nevezetesen az okból, mert ezáltal a gondnokság alá helyezések száma emelkedni fog, ezt a nézetet azonban csak részben osztom, mivel én a gondnokság alá helyezések számbeli csökkenésének okát másutt vélem fellelni.

Ezzel tulajdonképen áttértem a gyámhatóságok második pont alatti jogkörének kifejtésére. Ehelyütt is a Pp. indokolásából általánosan ismertnek teszem fel azt a tényt, hogy a Pp. szakított korábbi jogunknak és pedig a gyámi törvény 28. és 31. §-ának, valamint az 1885 : VI. tc. 1. §-ának, végül a 3262/1881. sz. I. M. rendelet 35. §-ának rendelkezéseibe foglalt ama felfogásával, hogy az elmebeteg gondnokság alá helyezésénél a közérdek úgy óvható meg legjobban, ha a bíróság az elmegyógyintézetbe került egyén gondnokság alá helyezése iránt *hivatalból* intézkedik. Mint kevésbé ismert tényt kiemelem, hogy a szakítás indoka az volt, hogy a *közérdek* más alkalmas módon, nevezetesen — a házassági semmisségi per analógiájára — egy közérdeket képviselő személy, az árvaszéki ügyész fellépése által is biztosítható. A törvényalkotásnál megnyílvánult ez a belátás a gyámhatóságot igen fontos, a réginél sokkal tágabb hatáskörhöz juttatta.

A Pp.-t megelőző eljárás szerint ugyanis a bíróság valamely állami stb. kórházba vagy magángyógyintézetbe felvett elmebeteg ellen a kórház értesítése, egyben szakvéleménye alapján hivatalból indította meg a gond alá helyezési eljárást, miért is az árvaszéknek erre irányuló kezdeményezési joga nem volt, legfeljebb az volt vitatható, hogy a gyógyintézetbe fel nem vett, házilag kezelt elmebetegek gondnokság alá helyezését, minthogy a bíróság az ilyenek ellen az eljárást az I. M. rendelet 29. §-a szerint csak kérelemre indíthatta meg, az árvaszék is ügyésze útján keresettel kérhette.

Ez a jogkör tehát igen szűk terjedelmű volt. Ellenkezően van ez a Pp. új rendezésénél! Eszerint ugyanis a gyámhatóságot nemcsak a házilag kezelt, hanem az elmegyógyintézetekbe és kórházakba felvett, tehát az *összes elmebetegek* gondnokság alá helyezése végett az elmebeteg hozzátartozóival konkurráló kereseti jog illeti meg az árvaszéki ügyész útján. Ez tehát egy széles terjedelmű és fontos újítás. A kérdés csak az, hogyan valósul meg egy ilyen újítás a gyakorlatban? A régi rendezés kétségtelenül helytelen volt, nemcsak azért, mert rést tört a hivatalból való eljárás folytán a Pp. egyik sarkalatos elvén, hanem azért is, mert köztudomás szerint az elmegyógyintézetbe stb. felvett minden egyént még nem kell *szükségképen* gondnokság alá helyezni, figyelemmel egyrészt arra, hogy sok zavart idegzetű ember idővel teljesen felgyógyul, másrészt arra is, hogy a hivatalból nyomban megindított gondnoksági eljárás épen az ilyen gyógyulásra képeseknek okozhat helyrehozhatatlan károkat.

Itt van viszont az új rendezés! Alapgondolata, úgy vélem, helyes, amikor a gondnoksági eljárás megindítási jogát egy eléggé mozgékony és a közélettel érintkezésben levő közhatóság jogává teszi, csak a részletes kivitel nem felel meg szerintem teljesen a kívánalmaknak. Nevezetesen a törvény nem tartalmaz semminemű utasítást arra nézve, hogy az árvaszékek mily esetben éljenek e jogukkal és így az ország igen számos árvaszéke minden törvényes támpont hiján különálló kísérleteket végez az irányban, hogy az eljárást mily esetekben tétesse folyamatba. Erőteljes, célirányos és egyöntetű eljárásról szó sem lehet, mert az egyes árvaszékek a gyakorlat terén egymással nincsenek kapcsolatban s a belügyminiszter ilyen érintkezés létesítésére szintén nem fordít figyelmet. Mi lesz így aztán az eredmény? Az, hogy a kigondolt és szándékolt helyes alapeszme az uralkodó zűrzavarban elhomályosul és megvalósulást egyáltalán nem nyer.

Ennek a folyamatnak következménye azután a gondnoksági perek mind ritkábbá válása, amit már ma, — pár évvel a Pp. életbelépte után — szakférfiaink kétségtelenül megállapítanak.

Annak szemléltetésére, hogy milyen specifikus szempontok irányítják az egyes gyámhatóságok eljárását, felhozom a fővárosi árvaszék ezirányú gyakorlatát. Eszerint az árvaszéki ügyész utasíttatik a per megindítására olyankor, midőn

1. az elmebetegnek a gondnokság alá helyezési eljárás megindítására jogosult hozzátartozójára nincsen;

2. az előljáróság jelentése vagy a hozzátartozók bejelentése szerint az elmebeteg vagyonát pazarolja és attól lehet tartani, hogy a község az elszegényedett elmebeteg tartása által megterhelésnek lesz kitéve.

E két eseten kívül nézetem szerint feltétlenül a t. ügyész volna a per megindítására utasítandó még akkor is,

a) midőn a jogerősen internált gyógyíthatatlan elmebeteg és annak a perindításra jogosult hozzátartozói vagyontalanok,

b) midőn a jogerősen internált vagyonos elmebeteg hozzátartozói a pert megindítani vonakodnak, jóllehet a gondnokság alá helyezés az árvaszék meggyőződése szerint szükséges.

Az *a)* alatti esetben az árvaszéki ügyész fellépését az a megfontolás indokolja, hogy figyelemmel a Pp. 714. §-ának a 729. §. 3. bekezdése szerint a gondnokság alá helyezési eljárásra is alkalmazandó azon rendelkezésére, mely szerint, ha a keresetnek hely nem adatik, a költségeket a felperes viseli, a szegénysorsú hozzátartozók rendszerint nem lesznek hajlandók perrel fellépni, ha egyszer az a veszély fenyegeti őket, hogy a szakértői és ügygondnoki díjak folytán tetemes eljárási költségeket a kereset elutasítása esetén nekik kell megfizetni.

A *b)* alatti eset bevonását pedig nemcsak a közérdek megóvása indokolja, hanem az az iparkodás is, hogy az internált elmebetegnek a rosszhiszemű személyek prédájára kitett vagyona mielőbb hatósági oltalom alá jusson. Ez utolsó esetben mégis óvatosan kell a gyámhatóságnak eljárni, mert ellenesetben még a vagyonos elmebeteg vagyonos hozzátartozói is a gyámhatóságra háríthatnák át az eljárás megindításának nyügét, azáltal, hogy egyszerűen a passzív magatartás álláspontjára helyezkednek.

Ami az idevonatkozó direktívák felállítását illeti, a magam részéről nem tartanám jogosulatlannak egy oly felfogás úttörését sem, amely azt vallja, hogy a gyámhatóság *minden gyógyíthatatlan* elmebeteg gondnokság alá helyezése iránt az eljárást folyamatba tétetni tartozik, mert hiszen a gondnokság alá helyezés célja a fokozott hatósági védelem, amely védelem a gyógyulásra reményt nem nyujtó elmebeteg privát érdekein sérelmet nem ejt. És az ily elmebetegeknél figyelmen kívül kell hagyni azt, van-e vagyonuk, vagy nincsen, mert nézetem szerint helytelen az a felfogás, hogy csak a vagyonos elmebetegek helyezendők gondnokság alá, hiszen vagyontalanok személyi felügyelete éppen úgy, sőt még jobban feltételezi a hatósági oltalmat, mivel a vagyonos elmebeteget tehetőssége úgyis előnyösebb helyzetbe juttatja.

Kérdés már most az, mily úton-módon lehetne az ellanyhult gondnokság alá helyezési processzust új erőhöz juttatni, hogy a törvény helyes intenciója megvalósíttassék? Azt hiszem a rögtöni orvoslást kormányrendelettel kellene keresztülvinni, addig is, míg a Pp. ez irányban kiegészíthető lesz. Kívánatos volna e célból, hogy a kormány szükségrendelettel, vagy a belügyminiszter az összes gyámhatóságokhoz intézett rendelettel meghatározza azokat a direktívákat, amelyek az egyöntetű eljárás megteremtésére szükségesek.

Egy további gyógymód pedig az, hogy a gyámhatóságok a törvény által adott joggal bátran és öntudatosan éljenek, mert különben e jog teljesen elhomályosul és a gyámhatóságok egy fontos feladatköre lassan észrevétlenül elenyészik.

Áttérve a gyámhatóságnak a harmadik pont alatt megjelölt jogkörére sajnálattal kell megállapítanom, hogy e szintén felette fontos feladatkör gyakorlása körül az árvaszékek részéről

bizonyos mérvű részvétlenség mutatkozik, hogy továbbá az árvaszékek által e jogkörben kirendelt funkcionáriusok képviseleti joga tekintetében bíróságainknál sajátságos kontroverz felfogás uralkodik, amely mindmáig sem jutott egyöntetű megállapodásra. Az árvaszék itt említett jogköre abban áll, hogy a gyámi tv. 258. §-a szerint az elmebetegek részére addig is, míg gondnokság alá helyezésük kimondatnék, szükség esetében ideiglenes gondnokot rendel, hogy továbbá ügyésze útján az 1885 : VI. tc. 5—9. §-aiban megjelölt zárgondnokság elrendelését a bíróságtól kérheti és elrendelés esetén a zárgondnokot kinevezi és ellenőrzi. Felvetődik már most a kérdés, hogy mily esetben fogja az árvaszék az ideiglenes gondnokot kirendelni és mikor fogja a zárlat elrendelését kérni? A kérdés eldöntése végett előre kell bocsátanom, hogy a gyámi tv. 33. §-ának 3. bek. és 87. §-a értelmében csupán *a jogerősen gondnokság alá helyezett* elmebeteget nem illeti meg a személyi és vagyoni képviseleti jog, mivel az ilyen elmebeteg vagyonát illetőleg visszterhes jogügyleteket csak a gondnok köthet, felperes és alperesként csak a gondnok léphet fel a perben helyette. Következésképpen — és ezt tartja bírói gyakorlatunk is — a jogerősen *gondnokság alá nem helyezett* elmebeteg által alkotott jogügylet nem ipso facto semmis, hanem csupán megtámadható az esetben, ha az elmebeteg a szerződés érvényéhez szükséges személyi képességgel nem bírt, vagyis, ha öntudatától és akaratképességétől a jogügylet létesítésekor teljesen meg volt fosztva. Egyszóval az ilyen elmebetegnél az öntudatos állapot vélelmeztetik és az ellenkezőt a megtámadó bizonyítani tartozik (Kúria 6664/1905. és 4785/1906. lásd Grill. köt. jog. 5. old., Kolozsv. T. G. 389/1913. és K. 6085/1913. lásd Mjogi Dtár 1914. évf.). Tekintve pedig, hogy a perjogi szabályok értelmében (Pp. 71. §.) a perbeli cselekvőképesség a magánjogi cselekvőképességgel azonos, a jogerősen gondnokság alá nem helyezett elmebeteg viszonylagos perbeli cselekvőképessége szintén nem vitatható el.

Ámde kirívó visszásság volna az, ha az elmebeteg az alatt, míg ellene a gondnoksági eljárás folyik, minden korlát nélkül jogügyleteket köthetne' kénye-kedve szerint perlekedhetnék, szóval a saját vagyoni kárára sáfárkodhatnék és az utólagos megtámadáson kívül nem volna mód e káros tevékenység megakadályozására. A törvényhozás e célból oly kisegítő eszközt keresett, amellyel megelőző intézkedést tehet.

Erre szolgál az ideiglenes gondnokság és a zárgondnokság intézménye. Az előbb megnevezett a korábbi és enyhébb, az utóbb megjelölt a későbbi és szigorúbb formája az elmebeteg önrendelkezési képessége megszorításának.

Az ideiglenes gondnokságot a gyámi tv. maga is csak mintegy felügyeleti jognak (custodia) kontemplálta az elmebeteg személyi és vagyoni ügyei felett. Bíróságaink is így fogták fel e jogkört korábban, — újabban azonban az az általános nézet jutott érvényre, hogy az ideiglenes gondnok a gondnokolt perbeli képviseletére is jogosult. (K. 4060/1911. l. Mjogi Dtár VI. 54.)

Érthető is a Kúria ezen újabbi gyakorlatának intenciója, amely gyakorlat egyébként veszélyt sem rejt magában, sőt egyenesen hézagpótló intézkedésnek mondható. Az intenció t. i. az, hogy az olyan elmebetegnél, akinél a javulás előreláthatóan, nem kívánatos a gondnokság alá helyezés, amely gyakran helyrehozhatatlan kárral jár, hanem elegendő helyette az árvaszék által elrendelt ideiglenes gondnokság, amely bár sem hirlapi közzététellel és zárlattal nem jár, mégis a vagyon leltározása és az ideiglenes gondnok hatósági ellenőrzése folytán az elmebeteg személyi és vagyoni viszonyait illetőleg relatív biztonságot nyujt. Ha mindehhez még az is járul, hogy a perbeli képviseleti jog az ideiglenes gondnokra ruháztatik, eleje vehető annak, hogy az elmebeteg vagyoni körében kárt szenvedjen. Hogy az ideiglenes gondnok tágított jogköre veszéllyel nem jár, mutatja az, hogy úgy az elmebeteg, mint a hozzátartozók rendszerint maguk kérik az ily gondnok kirendelését, másrészt, hogy az ideiglenes gondnoknak ezen perbeli képviseleti joga a bírói gyakorlat felfogása szerint is csak subsidiárius jellegű, azaz csak olyankor forog fen, ha az elmebeteg nincs olyan állapotban, hogy saját személyében felléphessen.

Hézagpótló intézkedésnek pedig azért mondható ez a gyakorlat, mert átmenetet képez a Polgtkv. javaslatának 7. §-ához, amely az ideiglenes gyámságot teremti meg és pedig ép oly joghatállyal, mint a véglegest.

Erősebb óvintézkedéshez kell azonban nyúlni akkor, midőn a súlyosan, esetleg gyógyíthatatlanul elmebeteg vagyonát esztelenül kockáztatja vagy tékozolja, avagy ha az elmebeteg a nagy ipari, vagy kereskedelmi üzlet vitelére, vagy nagy földbirtok kezelésére teljesen képtelen. Ilyen esetben a zárlat kérése válik indokolttá.

A zárlat ugyanis az a jogintézmény, amely a gondnokság alá még jogerősen nem helyezett elmebeteg cselekvési képességét és így önképviseleti jogát is teljesen kizárja, oly feltétel alatt hogy az elmebeteg utólag tényleg jogerősen gondnokság alá helyeztetik. A zárlat tehát megfelel a Polgtkv. jav. 7. §-ában szabályozott ideiglenes gyámságnak, mégis azzal a különbséggel, hogy a zárlat csak feltételes joghatályú, ellenben az ideiglenes gyámság feltétlen. Hogy a zárlat elrendelése esetén az elmebeteg személyi és vagyoni képviseleti jogköre megszűnik, következik az 1885 : VI. tc. 7. §-ából, amely szerint a későbbi jogerős gondnokság alá helyezés esetén a zárlat elrendelése időpontjától hatályba lép az elmebetegre nézve a törvénynek a jogerősen gondnokság alatt állók cselekvőképességét szabályozó intézkedése. Ily értelemben helyesen fogta föl a törvény rendelkezését a kolozsv. Tábla 1916 május 29-én hozott határozatában, mely szerint a gyámi nov. 7. §-a alapján kinevezett zárgondnok az elmebetegség miatt gondnokság alá helyezési eljárás alatt álló egyént minden peres ügyben képviseli. Ellenben nem fedi sem a törvény világos szavait sem a törvénynek indokolás szerinti intencióját a Kúriának 1914. H. 12. sz. (lásd Perjogi Dtár I. 24. eset) azon kijelentése, hogy a gyámi nov. 5. §-a alapján a zárlatot szenvedő nem veszti el perbeli cselekvőképességét és a zárgondnok őt a törvénynél fogva csak a zárlat tárgyát képező vagyon fentartása érdekében indított perekben képviseli.

A törvénynek indokolásbeli intenciója ugyanis kifejezetten az, hogy a zárlat oly ideiglenes intézkedést céloz, amely az utólag elrendelendő gondnokság alá helyezés hatályának illuzóriussá tételét megakadályozni hivatott.

A zárlat ily tartalmú hatályából az következnék, hogy a gondnoksági per megindítása esetén, — feltéve, hogy a gyámi nov. 5. §-ában körülírt feltételek fenforognak, — az árvaszéknek minden esetben kérni kellene, — amennyiben a többi érdekeltek még nem kérték, — a bíróságnál a zárlat elrendelését, hogy azáltal az elmebeteg cselekvési képessége megszűntettessék.

A gyakorlatban azonban ez nem így van. A tapasztalat azt mutatja, hogy a vagyonos elmebetegeknél, főleg a kereskedelmi, vagy ipari üzlettel bíróknál, az arra jogosultak a legritkább esetben kérik a zárlatot, sőt az árvaszéket is lehetőleg a zárlat mellőzésére hangolni iparkodnak. Kézen fekszik ennek az indoka. Nem kétséges ugyanis, hogy egy nagy ipari, kereskedelmi, vagy gyári üzemnek, vagy földbirtoknak zár alá vétele és kezelése nagy hátrányokkal jár, amely hátrányok az elmebetegre nézve az esetben, ha utólag gondnokság alá nem helyeztetik, pótolhatatlanokká válnak. Azért, ahol remény van a beteg gyógyulására s ahol fenyegető veszély nincs, rendszerint azt kérik az elmebeteg hozzátartozói, hogy az árvaszék ideiglenes gondnokot rendeljen és a zárlat kérését tartsa függőben. Az árvaszékek az ily kérelmet rendszerint annál inkább teljesítik, mert a zárlat kérelmezésétől annak feltételes joghatályhoz kötöttsége miatt is idegenkednek, amelyből kifolyólag ugyanis bonyolult kérdések merülhetnek föl a tekintetben, mennyiben állnak meg a zárgondnok jogcselekvényei szemben az elmebeteg esetleges jogcselekvényeivel akkor, ha az elmebeteg gondnokság alá nem helyeztetik.

De gyámhatóságaink és főképpen a fővárosi árvaszék annál is inkább követik ezt a gyakorlatot, mert erre új és erős impulzust ad egyrészt bíróságaink azon már ismertetett gyakorlata, amely az árvaszékileg kirendelt ideiglenes gondnokot perbeli képviseleti joggal is felruházza, másrészt a tkvi hatóságok azon állandó praxisa, mely szerint az árvaszékeknek az ideiglenes gondnokságot elrendelő határozata alapján az elmebetegnek ingatlanaira a gondnokság alá helyezés feljegyzését elrendelik. Az árvaszékek felfogása ugyanis az, hogy az ideiglenes gondnoknak hatósági ellenőrzés alatt álló felelős személye, felruházva képviseleti jogkörrel, továbbá az ingatlanokra vonatkozó tkvi korlátozás, elegendő garanciát nyujtanak az elmebeteg személyi és vagyoni védelmére és megóvják a gyógyulásra reményt nyujtó beteget a zárlati kezelés hátrányaitól.

Véleményem szerint, — jóllehet nem zárkózom el attól, hogy a konkrét eset körülményei szerint az árvaszékek fenti eljárása alkalmazható nem volna, — a zárlatnak az ideiglenes gondnokság által való helyettesítését csak *kivételesen*, azon körülmények beható vizsgálata után, milyen vagyonkörrel bír az elmebeteg, valószínű-e felgyógyulása, van-e veszély a késedelemben, mily magatartást tanúsítanak ez irányban az elmebeteg és hozzátartozók? szabad alkalmazni, mert az ideiglenes gondnok jogkörére nézve még teljesen ki nem forrott bírói gyakorlat, valamint a telekkönyvi hatóságnak említett, szerintem nem törvényen nyugvó praxisa számos meglepetést tartogathat, amikor is a késedelemmel kért zárlat az elmebeteg károsodásán már nem segíthet, ellenben a késedelmezés a felidéző, illetve a mulasztó kártérítési kötelezettségét állapíthatja meg.

Rámutatok végül arra is, hogy az árvaszéknek zárlatkérési joga súlyban annál inkább nyert, mivel a Pp. a hivatalból való gondnoksági eljárást megszüntetvén, megszünt a gondnokság alá helyező bíróságnak az 1885 : VI. tc. 5. §-a szerint azon joga, hogy a zárlatot *hivatalból* rendelje el és telekkönyvileg feljegyeztesse. A zárlat kérelmezésére irányuló jog tehát a Pp. már ismertetett felfogása folytán a gyámhatóság által t. ügyész útján szükség esetében *fokozott mérvben* gyakorlandó.

Dr. Csorna Kálmán.

Az életbiztosítás és a hadikockázat.*

V. Egyéb vitás kérdések.

1. A díjfizetés elmulasztása és a moratóriumrendeletek.

Abban a kérdésben, hogy *a külön díj lefizetésének elmaradása mily hatással van a hadikockázat viselésére*, természetszerűleg szerepet játszanak a már érintett moratóriumrendeletek. Az 1914. évi augusztus 1. előtt kötött ügyletek tekintetében az első és második moratóriumrendelet szerint még minden életbiztosítási díj moratórium alá esett. A harmadik moratóriumrendelet kivette a moratórium alól a hadibiztosítási díjat, amely rendelkezést a későbbi rendeletek is fentartották. A negyedik moratóriumi rendelet már az egyszerű életdíjak 25%-át is kivette a moratórium alól és 27. §-ának 2. bekezdése értelmében a moratórium alól így kivett visszatérő díjra nézve a díjnemfizetés hatását a KT. rendelkezéseitől eltérőleg a német és svájci jog mintájára akként szabályozta, hogy a díjnemfizetés az igények elvesztését csak akkor vonja maga után, he a biztosító, a biztosítottat a díj megfizetésére felhívta és utóbbi a díjat a levél *vételétől* számított 30 nap alatt meg nem fizetvén, a biztosító a szerződés megszünését kijelentette. Ugyane negyedik rendelet mint már említettük[57] (4. §. 7. *h)* pontjában) viszont moratórium alá helyezte a *bevonult* egyének által 1914 augusztus 1. előtt kötött biztosítási szerződés alapján fizetendő díjakat. A további moratóriumrendeletek, valamint a moratóriumfeloldó rendelet fentartották mindkét szabályt.

Ez alapon az a helyzet, hogy ha a biztosítási kötvényfeltételek akként vannak megszövegezve, hogy a külön díj fizetésére irányuló kötelezettség *nem a háború alatt kötendő külön megállapodáson*, hanem magán az eredeti 1914 augusztus 1. előtt kelt kötvényen alapul, akkor a moratóriumi rendeletek szabályai alkalmazásra találnak és azok rendelkezéseihez képest eshetőleg a díjfizetés a hadiveszély viselését nem érinti, mert ily esetekben a moratórium által a külön díj is halasztás alá esik. Ha ellenben a külön díj fizetési kötelesség, illetve a hadikockázat viselése a kötvényfeltételek szerint csak *külön megállapodásban* gyökerezhet, ekkor természetesen az a főkérdés, hogy a megállapodás létrejött-e és miután e megállapodás természetszerűleg a háború alatt, azaz 1914 augusztus 1. után kelt, ennélfogva a moratórium kérdése szóba sem jöhet.

Ilyen a háború alatt kötött megállapodáson alapuló külön díj tekintetében a dolog természeténél fogva a biztosított arra sem hivatkozhatik,[58] hogy a harctéren lévén, erőhatalom akadályozta a díj kifizetésében. Ugyanis a háború speciális veszélyei viseléséért fizetendő külön díjjal szemben nem lehet ugyanerre a háborúra mint erőhatalomra hivatkozni.

Ami a díjfizetés elmulasztása tekintetében a díjpótlék és a rendes díj közt való viszonyt illeti, felemlítjük a budapesti törvényszék 16. P. 38,911/915. sz. ítéletét, mely szerint: «A díjpótlék nem terhesebb tartozás, mint a rendes díj, miután az előbbinek le nem fizetése csak a hadikockázat viselésének elmaradását, utóbbi pedig a biztosítás teljes megszünését vonja maga után».

2. A rendes díj elfogadásának hatása.

Más kérdés az, hogy oly esetekben, amidőn a kötvényfeltételek szerint a hadbavonuláskor a biztosítási szerződés hatályát veszti, mi a jelentősége és jogi következménye annak, ha a biztosító a hadbavonulás tudatában *a rendes évi díjat elfogadja*. Ha a hatályvesztést kimondó kikötés érvényesnek tekintetnék, akkor természetszerűleg a rendes díj ily elfogadásának azt a jelentőségét kellene tulajdonítani, hogy a hatályvesztés alkalmazásáról és ezzel a háború speciális elbírálásáról is a biztosító lemondott, vagyis a biztosítást a hadiveszélyre is kiterjesztette. Minthogy azonban, mint már fentebb kimutattuk, hazai jogunk, illetve az eddigi gyakorlat szerint a hatályvesztő kikötések érvénytelenek, a rendes díj elfogadása által a biztosító nem tesz egyebet, minthogy tudomásul veszi a hatályvesztést kimondó kikötésnek érvénytelenségét és arra a törvényes alapra helyezkedik, hogy a biztosítás hatályában fenáll ugyan, de a hadikockázatra nem terjed ki. Ekkép a rendes díj elfogadása ez esetekben sem jelentené a hadikockázat elvállalását.

E felfogást látjuk a budapesti kir. törvényszék gyakorlatában. Igy kimondta e törvényszék (16. P. 32,872/916. sz.) hogy: «azok a tények, hogy alperes a rendes díjak fizetését szorgalmazta és azokat a kedvezményezettől minden fentartás nélkül átvette az eredeti szerződés rendes hatályának fentartása végett történtek és nem nyujthattak alapos okot a kedvezményezettnek arra, hogy azt hihesse, hogy a biztosítás hatálya a hadikockázatra is kiterjesztetett». Kimondatott továbbá, (16. P. 38.911/915. szám), hogy «a rendes évi díj elfogadása által a biztosító csak a háború veszélyein kívüli normális kockázatot vállalja el, amely normális kockázat viselésének a biztosított hadbavonulása után is megvan a maga jelentősége, miután a hadbavonult egyén elhalálozása is bekövetkezhetik a háborún kívüli okból».

A Kúria, mely úgylátszik a hatályvesztést megállapító kikötéseket is érvényesnek tekinti, a 7960/915. számú már idézett ítéletében oly kötvény tárgyában, amely a háború esetén a biztosítás érvényben maradását a külön feltételek betartásától tette függővé, annak kimondása mellett, hogy az általa nem ismert külön feltételek be nem tartása a biztosítottnak fel nem róható azt is hangsúlyozta ugyan, hogy az adott esetben a biztosítás érvényre a háború folytán annál kevésbé szűnt meg, mert «a biztosított az utolsó díjfizetést 1914. évi december hó közepe táján, tehát már a háború folyamán teljesítette és ennek elfogadásától azt a jogi következtetést kell levonni, hogy az alperes a biztosítási szerződést a háború tartama alatt hatályában fenállónak tekintette. Mindamellett nem hisszük, hogy a Kúria végleges állásfoglalása lenne az, hogy a rendes díj elfogadása általában és mindenkor a hadikockázat viselését vonja maga után. Egy újabb határozatban már a Kúria annyiban enyhíti az álláspontot, hogy az esetben, ha a biztosító külön közölte a biztosítottal, hogy a biztosítást pótdíj fizetése vagy külön feltételek betartása nélkül a hadikockázatra kiterjedőnek nem tekinti, akkor a rendes díj elfogadása nem jár a fenti hatással. Az 1917 május 4-én kelt P. IV. 5674/916. számú ítéletében pedig már annyiban megszorítja a 7960/915. számú ítéletben foglalt elvet, hogy kimondja, hogy a rendes díjnak a bevonulás tudatában való fentartás nélküli elfogadása abban az esetben állapítja meg a biztosításnak a hadikockázatra is való kiterjedését, ha az eredeti kötvény kikötés szerint a biztosítottnak a hadbavonulásával a biztosítási díj tekintetében egyrészt a biztosítottnak fizetési kötelezettsége, másrészt a biztosítónak díjszedési jogosultsága megszűnnék.

3. A biztosítási szerződés megkötése előtti időre vonatkozó veszélyviselés.

Érdekességekben bővelkedik az az eset, amidőn a hadikockázat viselésére vonatkozó megállapodás egyrészről a biztosítótársaság, másrészről a kedvezményezett, avagy a biztosított vala-

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 7., 9., 11., 16., 20., 26., 27. és 28. számban.

[57] IV. fejezet 3. *b)* rész alatt.

[58] Budapesti törvényszék 16. P. 32,872/916. számú ítélete.

mely hozzátartozója között oly időben jön létre, amikor a biztosított már csatában elesett. A KT. 465. §. 2. pontja szerint, melyet az 506. §. az életbiztosításra is kiterjeszt, illetve megfelelően alkalmazni rendel, az a körülmény, hogy a szerződés kötésekor az esemény már bekövetkezett, a kárbiztosítási szerződést csak abban az esetben teszi érvénytelenné, *ha a biztosított vagy a szerződő fél erről a szerződés megkötésekor tudomással bírt.* Ha tehát a szerződésben a veszélyviselés kezdete külön meghatározva nincs, hanem egyszerűen a hadikockázat elvállalásában történik megállapodás, akkor a külön megállapodást létesítő fél jóhiszeme esetén a biztosító a biztosítási összeget akkor is kifizetni tartozik, ha utólag kiderül az, hogy a biztosított a szerződéskötés idején már meghalt.

Azzal ugyanis, hogy az ilyen kedvezményezettel vagy a biztosított valamely hozzátartozójával létrejött megállapodás érvénytelen azért, mert a biztosított a szerződés megkötésekor tudta, — hogy ő már halott, a dolog természeténél fogva nem lehet érvelni. A halál és a tudat két olyan fogalom, mely a transcendentális eszmékkel nem foglalkozó kereskedelmi jogban egymást kizárja. Másrészt a 485. §. szövegéből: «A biztosítási ügylet érvénytelen, . . . ha ez esemény, amelyre a biztosítás irányul az ügylet megkötésekor már bekövetkezett és a biztosított, *vagy* a szerződő fél arról tudomással bírt, *vagy* ha a biztosító tudta, hogy az esemény be nem következhetik», kitűnik az, hogy a szakasz a «vagy» szót «*illetve*» értelemben használja.

A második vagy kétségtelenül «illetve» értelemben szerepel, ennélfogva az ugyanazon mondatban előforduló első «vagy» szó sem jelenthet mást. Ennélfogva a §. értelme a kárbiztosításnál az, hogy a biztosítottnak, *illetve* a szerződő félnek a tudomása a döntő, nevezetesen az utóbbié akkor, ha a biztosított nem maga a szerződő fél.

De még ha a vagy szót betűszerint is vesszük és ehhez képest a kárbiztosításnál *akár* a szerződő félnek, *akár* a biztosítottnak tudomását relevánsnak tekintjük, akkor is a 465. §. 2. pontjának a szabályát az 506. §. értelmében nem szabad mereven alkalmazni az életbiztosításra, hanem csak a dolog természetének «megfelelőleg» és az életbiztosításra vonatkozó speciális rendelkezések szem előtt tartásával. Ez esetekben pedig nem lehet elzárkózni attól, hogy a KT. terminológiájában a kárbiztosításnál a biztosított az a személy «akinek javára a kártérítés kiköttetett» (463. §.) vagyis akinek tulajdonképeni vagyoni érdekét a biztosítási ügylet kielégíti és aki a biztosítási ügyletből követelésre jogosítva van. Ellenben az életbiztosításnál a biztosított, ha nem egyúttal szerződő fél vagy kedvezményezett, tulajdonképen csak a biztosításnak tárgya, aki olyan szerepet játszik, mint pl. a kárbiztosításnál a biztosított ház vagy ingó. Az életbiztosításnál nem az ilyen pusztán biztosított (nem szerződő, nem is kedvezményezett) egyénnek, hanem a kedvezményezettnek van ugyanaz az érdekbeli helyzete, mint a kárbiztosításnál a biztosítottnak. A megfelelő alkalmazás tehát legalább is azt jelenti, hogy az *életbiztosításnál a 465. §. 2. pontja alkalmazása körében a szerződő fél mellett, nem a biztosítottnak, hanem a kedvezményezettnek tudomása veendő figyelembe.*[59]

VI. Befejezés.

A hadikockázat viselése de lege ferenda.

Mint az idézett határozatokból látható, a Kúriának csak 1917-ben volt alkalma a vitás kérdésekben döntenie. Annál nehezebb dolguk volt az alsóbíróságoknak, különösen pedig úgy az első-, — mint 2500 K-n aluli ügyekben — fellebbviteli bíróságként eljáró budapesti kir. törvényszéknek, melynek három éven át nap-nap után új és nehéz kérdésekben kellett állást foglalnia, anélkül, hogy egészen 1916. évi december hó végéig, amidőn a Kúria első határozatát hozta, a legfelső fok bárminemű irányításában részesülhetett volna. Ez a szempont figyelembe veendő az alsóbírósági joggyakorlat értékelésénél.

A felvetett kérdések és a reájuk vonatkozó joggyakorlat mutatják a felmerülő nehézségeket, valamint azt is, hogy a háború áradata, amely annyi pillért döntött ki és annyi határkövet mosott el, biztosításjogi bírói gyakorlatunknak a KT. rendelkezésén alapuló szigorát is meglazította és ius cogens régi elméletét úgy látszik teljesen fel is készül borítani. Ez a — háborús biztosítási kérdésekben a materia új szokatlan voltánál fogva amúgy is csekély — jogbiztonságot, legalább egyideig, sajnálatosan csökkentette, mert a Kúriának a fentiekben mutatkozó irányváltoztatása folytán a régi gyakorlatból biztos irányítást nem igen lehetett meríteni, és az új gyakorlat a Kúriánál csak 1917 febr. óta kezdett kialakulni. Ez a jogbizonytalanság, melyet épen az idézett elő, hogy a bíróság kényszerült a speciális és modern háborús viszonyokat valami módon az elavult régi törvény kereteibe beszorítani, természetesen kihat nemcsak a hadibiztosítás területére, hanem az egész biztosítási anyagra. Mindez egy újabb ok és újabb sürgető körülmény arra, hogy a biztosítás ügye hazánkban is a modern külföldi jogok eredményeinek értékesítésével mielőbb újonnan szabályoztassék.[60]

Miután eddig a hadikockázat kérdéseivel *de lege lata* foglalkoztunk, *befejezésül* néhány szóval ki akarunk térni arra, hogy a szerzett tapasztalatok alapján miként látszik *de lege ferenda* a hadikockázat kérdése szabályozandónak.

Mert ha valószínű is az, hogy a most folyó világháború befejezte után Európa államai hosszabb ideig óvakodni fognak attól, hogy az ultima ratióhoz nyuljanak, bizonyára még egész korszakoknak kell elmúlni, — ha ugyan egyáltalában lehet ilyesmiben reménykedni — addig, amíg a civilizált népek közti háború megszűnik a lehetőségek közé tartozni. És ha valamikor egész Európa egyetlen szövetséges állammá lenne, akkor talán a világrészek és emberfajok háborúja fog a nemzetek háborúja helyébe lépni. A hadikockázat viselése tehát még sokáig fontos kérdés lesz. A modern honvédelmi rendszer mellett, amidőn a védkötelezettség az állampolgári minőség természetes következménye, *de lege ferenda* semmiesetre sem lehet fentartani oly jogállapotot, amely a hazáját védő polgárt, illetve hozzátartozóit külön kikötés nélkül is automatice megfosztja a biztosítási összegtől. De a jövő nem elégedhet meg pusztán ezzel a változtatással. Az, hogy ma a biztosítási gyakorlatban nevezetesen a biztosítótársaságok felfogásában a mult rudimentuma gyanánt a háborúban való részvétel, mint kvázi a biztosított vétkességének esete kisért, sok részben arra is vezethető vissza, hogy Anglia a biztosítás őshazája, nem ismerte az általános védkötelezettséget.

Ennek megváltoztával lassankint a biztosítótársaságok felfogása is meg fog változni. Azonban a jövendő törvényhozásnak nem szabad a hazát védő polgárok nagy érdekeit kizárólag a kötvényfeltételek oltalmára bízni. A világháború befejezése után minden valószínűség szerint hosszabb ideig nem lesz háború. Ez módot nyujt a hadikockázat viselése kérdésének a jövő szempontjából célszerű és igazságos megoldására. Ha a jövő törvénye kimondja, hogy a biztosítás a puszta védkötelezettséget teljesítők hadiveszélyére *okvetlen* kiterjed és minden ellenkező kikötés semmis, akkor módjukban lesz a biztosítótársaságoknak a jövő háborújára már előre gyüjteni az elegendő tartalékalapot.[61] Ha most a pusztán bevonuláskor fizetendő hadi külön díj fejében évi 4—7%-ot szednek a biztosítók, akkor a kétszerkettő törvénye alapján teljesen fedezhetik magukat a háborús kockázat tekintetében, ha a szokásos rendes díjat 1—2‰-kel emelik. Ily módon, különösen ha az az időközi kamatokat is számbavesszük, sokkal nagyobb tőkét gyüjthetnek a hadikockázat viselésére, mint a pusztán a háború kitörése után fizetendő díjakból. Viszont a biztosítottak ezt az állandó díjat sokkal könnyebben fizethetik, mint az egyszersmindenkorra szóló külön díjat, mely

[59] Lásd bővebben e kérdéseket a Jogtudományi Közlönyben (1915. évi 41. és 1916. évi 1. sz.) «Veszélyviselés a biztosítási szerződés megkötése előtti időben» című cikkünkben és az utóbbi számban Vajda Kálmán megjegyzéseit.

[60] Lásd erről részletesen *A biztosítási jog reformja és az újabb külföldi törvényhozás* című a Jogtudományi Közlöny jubiláris emlékalbumában és különlenyomatban is megjelent értekezésünket.

[61] Hogy ez elv nem utópia, mutatja az, hogy mint Kammergerichtsrat Hagen a Deutsche Juristenzeitung 1917 febr. 1. számában közli, 1916 végén maga a németországi biztosítótársaságoknak egyesülete (Verband Deutscher Lebensversicherungsgesellschaften) kimondotta azt az elvet, hogy a biztosítás minden esetben kiterjed a hadbavonultat érhető háborús veszélyre is, ha a biztosítást még a háború kitörése előtt kötötték és a kötvényt kiállításától számított egy hónapon belül, de még a biztosított életében kiváltották. A szabályok közé azt is felvették, hogy a hadikockázatnak a biztosítási díj mérséklése ellenében való kizárása nincsen megengedve.

ép akkor esedékes, amikor a bevonulás amúgy is anyagi zavarokba dönti őket. És igazságos az, hogy a háború veszélyeit ekkép az összes biztosítottak viseljék, mert hiszen a háború távolabbi hatása a halandóság fokozása által minden békés polgárt ér. Ily alakulás megfelel a biztosítási jogfejlődés irányának is. Hisz a modern jogok szerint az emberiesség parancsának követése által előidézett veszélyfokozódás elvileg egyáltalán nem jön figyelembe És vajjon az, aki hazáját védi, nem emberi kötelességét teljesíti?

A biztosításnak a törvény *kényszerítő* erejénél a hadiveszélyre való *kötelező* kiterjesztése és e veszély következményeinek az összes biztosítottakra való kiegyenlítő elosztása: ebben rejlik a jövő *feladatai szempontjából* a kérdés helyes, igazságos, méltányos és gyakorlati rendezése, mely a biztosítás alapeszméjével, hogy az egyesek által el nem viselhető kár a nagy tömegre háríttassék is összhangban van. *Dr. Hevesi Illés.*

Szemle.

BELFÖLD.

— **A gyorsított bűnvádi eljárás szabályainak módosítása** tárgyában az igazságügyminiszter újabb szakértekezletet tartott. Szemben azokkal a javaslatokkal, amelyek a gyorsított bűnvádi eljárási szabályoknak teljes hatályon kívül helyezését kívánták, az igazságügyminiszter a kivételes intézkedések hatályának fokozatos megszüntetésére határozta el magát. Az első lépés ebben az irányban a védelem korlátozásainak megszüntetése, a nyomozásnak bírósági ellenőrzés alá helyezése, végül megszüntetése ennek a helytelen gyakorlatnak, hogy a bíróságok újrafelvétel esetében nem a bűnvádi eljárásnak rendes szabályait, hanem a gyorsított bűnvádi eljárás kivételes rendelkezéseit alkalmazzák. Minthogy ezekre a kérdésekre nézve — ha már nincs szó arról, hogy a gyorsított bűnvádi eljárás teljesen hatályon kívül helyeztessék — nincs véleményeltérés a szakkörökben, megvitatás alá bocsátotta az igazságügyminiszter azokat a kérdéseket, amelyeknek tekintetében a vélemények eltérhetnek. A szakértekezleten a következő kérdéseket vitatták meg: 1. Mennyiben mutatkozik indokoltnak a bűnvádi eljárási szabályok hatályának korlátozása: *a)* területileg; *b)* bűncselekmények tekintetében? — 2. Megokoltnak mutatkozik-e, hogy az 1915:XIX. tc. alá eső bűncselekményekre valamennyi kir. a törvényszéknél a gyorsított bűnvádi eljárás szabályai alkalmaztassanak? — 3. Megokoltnak mutatkozik-e annak a rendelkezésnek a fentartása, hogy a gyorsított bűnvádi eljárás során vizsgálatnak nincs helye, a vizsgálatot a nyomozás pótolja és a nyomozást a kir. ügyészség maga is teljesítheti? — 4. Fentartassék-e az a szabályozás, hogy a kir. ügyészség a vádiratot a főtárgyalási tanács elnökénél nyujtja be és hogy a vádirat ellen kifogásnak nincs helye? — 5. Mikép szabályoztassék az ú. n. garanciális gyorsított bűnvádi eljárásban a kir. Kúria jogköre: nevezetesen kizárólag megsemmisítő jogkör adassék a Kúria részére, vagy joga legyen a Kúriának arra, hogy a tényállást az iratok alapján helyesbítse. A gyorsított bűnvádi eljárás újonnan megállapított szabályainak kibocsátása — harmadik gyorsított bűnvádi eljárási rendelet — a legközelebbre várható.

— **A hadbavonult ügyvédek** helyzetének kérdésével fog foglalkozni amaz értekezlet, melyet a budapesti ügyvédi kamara választmánya, amint már jelentettük, szeptember második felében fog összehívni. Az értekezlet előkészítése végett most a választmány átiratot intézett a társkamarákhoz a szükséges statisztikai adatok beszerzése végett. Az átirat a következő kérdésekre kér választ a vidéki kamaráktól:

1. Hány tagja vonult hadba és a névleg is felsorolandó tagjai meddig teljesítettek hadiszolgálatot? 2. Hány tagja lett rokkanttá a hadbavonulás folytán s a névleg felsorolandók rokkantsága milyen természetű; akadályozza-e az ügyvédi hivatás folytatását és milyen mérvben gátolja azt? 3. Hány tagja van hadifogságban s a névleg megnevezendők mely időtől fogva hadifoglyok? 4. Hadbavonult tagjai közül kik azok, akik székhelyüktől távol teljesítenek katonai szolgálatot és mely időponttól vannak székhelyüktől távol? 5. Hány hadbavonult tagjuk s a névleg megnevezendők közül kik azok, akik akár azért, mert helyi szolgálatot teljesítenek, akár azért, mert irodájuk ellátásáról kellőleg gondoskodtak, ügyvédi megélhetésük folytonosságát fen tudták tartani? 6. Hadbavonult tagjai közül kik azok akik határozott összegű javadalmazást élveznek (bankok, nagyobb vállalatok, uradalmak, egyesületek ügyészei stb.) és felderíthetőleg fen vannak-e tartva ezen javadalmazásuk hazatérésük idejére? 7. A hadbavonultak közül kiknek magánvagyona biztosít az ügyvéd társadalmi állásának megfelelő megélhetést? 8. Kamarájuk területén, mely bírósági székhelyeken észlelhető ügyvéd hiány és hány hadbavonult ügyvéd irodája nem működik azon bírósági székhelyeken?

Az átirat felkéri a társkamarákat, a kért adatokat, valamint kiküldöttjeinek nevét legkésőbb 1917 szept. 5-ig az előkészítő bizottság előadójával dr. Blauner Mór kamarai titkárral közöljék.

— **Magyar jogi író külföldön.** A «*Monatsschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform*» utolsó kötetében *Dr. Auer György* táblai tanácsjegyző egy hosszabb tanulmányát közli a büntetőtörvény, különösen a magyar Btk. reformjáról. Szerző a nálunk történt eddigi kísérleteket összehasonlítja az osztrák, a németbirodalmi és a svájci tervezetekkel és az összehasonlítás alapján vonja le ezen munkálatokból a tanulságokat. Bár a háború mindezen tervezeteknek tökéletesítését és törvénnyé válását talán évtizedekre is elodázta, a Btk. reformját a napirendről kár volna levenni és így a szerző cikke sem tekinthető időszerűtlennek.

— **Illetékesség megállapítása magyar állampolgár által külföldön elkövetett hűtlenség bűntette esetében.** A kir. *Kúria:* A budapesti kir. büntetőtörvényszéket jelöl ki az eljárásra. *Indokok:* A koronaügyész részéről másolatban benyujtott igazságügyminiszteri értesítések szerint a veneziai születésű gróf H. magyar állampolgár, akit az 1915 év folyamán, mint védköteles korban levő magyar állampolgárt Olaszországban internáltak, ezen időpont után az illetékes olasz kir. hatósághoz olasz állampolgárság elnyeréséért folyamodott, az állampolgárságot meg is szerezte avégből, hogy hadiönkénteskénti az olasz hadseregbe belépjen és miután tényleg mint hadiönkéntes belépett az olasz hadsereg kötelékébe, az internáltság állapotából szabadonbocsáttatott. Tekintve, hogy a nevezett az előadottak valóságának megállapítása esetében a Btk. 143. §. 1. bekezdésében meghatározott hűtlenség bűntettének elkövetésével terhelhető, tekintve, hogy a bűncselekmény külföldön követtetett el, másrészt azonban a terhelt magyar bíróság területén sem nem lakik, sem nem tartózkodik, sem magyar hatóságnak hatalmába magyar bíróság területén nem került, mihez képest ebben az esetben az illetékességet a Bp. 25. §-a alapján nem lehet megállapítani: a kir. Kúria az illetékes bíróságot a Bp. 26. §-ának hasonszerű alkalmazásával jelölte ki. (1917. B. IV. 2609.)

KÜLFÖLD.

— **Gustav von Schmoller** 79 éves korában meghalt. 1864-ben lett a hallei egyetem rendkívüli, 1865-ben rendes professzor, 1872-ben a strassburgi, 1882-ben a berlini egyetemre ment át. A nemzetgazdaságtani tudomány ú. n. történelmi irányának volt egyik legkiválóbb művelője, amely irány a gazdasági jelenségeket a természeti és egyéb kultúrális jelenségekkel kapcsolatban fogja fel és tárgyalja. Schmollernek igen nagy irodalmi munkásságából itt csak legáltalánosabban ismert művét: «Grundriss der allgemeinen Nationalökonomie» említjük. Egyik megalapítója volt a «Verein für Sozialpolitik»-nek és szociális kérdésekben a liberális reformpolitikának híve.

Most érettségizett, szeptemberben jogra menő fiatalember ügyvédi irodában már most alkalmazást keres. Cím: Lándor B. VIII., Mária-utca 12., I. 7. 15796

Fiatal ügyvéd, hadmentes, állást keres Budapesten irodában. Címe a kiadóhivatalban. 15787

Ujvidéken nagyforgalmú ügyvédi iroda elhalálozás folytán átadó. Bővebbet dr. Beniač Igor ügyvédnél Ujvidéken, Thököly Imre-utca 31. szám. 15793

Dr. Szentiványi Iván ügyvéd, Budapest, IV., Váci-utca 25. sz. ügyvédjelöltet keres. 15795

Ügyvédi iroda, nyolc éve fennálló, igen jó menetelű, állami kinevezés okából átadó. Sulyok, Dunavecse. 15797

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.** Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.) Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 30. szám. Budapest, 1917 julius 29.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Tarnai János* kir. kúriai tanácselnök: Angol dolgok. — *Dr. Stadler Endre* budapesti kir. járásbíró: Itélkezés és felügyelet. — *Dr. Kelemen Mózes* pécsi ügyvéd: A kivételes intézkedésekről szóló törvények egyik hiányáról. — *Dr. Kelényi Jenő* nagyváradi kir. járásbíró: A Pp. 377. §-a szerinti eskü le nem tételének következménye. — Jogirodalom. I. *Dr. Degré Miklós* kir. ítélőtáblai tanácselnök: Az árdrágító visszaélésekről szóló törvény a gyakorlatban. Irta dr. Balás P. Elemér. Az 1916: IX. tc. az árdrágító visszaélésekről. Jegyzetekkel ellátta dr. Szobonya Béla. II. *Dr. Auer György* budapesti kir. táblai tanácsjegyző: A prostitució. Irta dr. Schreiber Emil. — Szemle.
Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

Angol dolgok.*

XIV.

Becsületsértés-e a «németbarát» kifejezés?

Ezt az esetet nem azért közlöm, mintha nagy jogi érdekeltség volna benne. Háború idején az ellenség barátjának nevezetni, magától értetőleg becsmérlés. Közlöm annak jeléül, hogy a különben oly hideg angol eljárást mennyire kihozták formájából a mai izgalmas állapotok. Különösen jellemzők e tekintetben a tárgyalást vezető bíró egészen helyén kívüli élcelései. Az eljárás különben valóságos bocsánatkéréssel és nominális büntetéssel végződött.

Sajtóvétségről volt szó. A panaszolt közlemény egy távirat volt, melyet dr. Grande 1915 december 16-án Bernből küldött a Morning Post-nak. Az volt mondva benne, hogy a progermán párt, melynek békét sürgető kongresszusa csütörtököt mondott, újból kísérletet tett ily tüntetésnek későbbi időpontban való szervezésére ugyancsak Bernben; a gyülés napján Lunn úr is ott tartózkodott és Pontarlier-be való utaztában a határon letartóztatták. Öt nappal később a lap a következő helyreigazítást közölte: Ugy értesülünk, hogy a Pontarlier-ban letartóztatott személy nem Lunn úr volt. Emiatt folyt a rágalmazási per a Morning Post és a hírt átvett több más lap, valamint azok kiadói ellen.

A vádló Lunn Henrik 57 éves úriember, aki Dublinban nevelkedett, ahol orvosi és theológiai oklevelet nyert. Indiába ment misszionáriusnak, de egészségi állapota miatt visszajött, folytatta térítői munkáját és 1893-ban megalakította a grindelwaldi (svájci) «conferentiát». E foglalkozása közben idő multával turista-ügynökké lett és sok éven át mint ilyen és mint szállodatulajdonos folytatta pályáját. A háború kitörésekor három fia jelentkezett angol katonai szolgálatra, kettő be is vált, a harmadikat betegsége miatt nem vették be a hadseregbe. 1915 decemberben Lunn egyik szállodáját angol katonatisztek számára üdülőteleppé alakította át. Abban az időben — így szólt a tanúként kihallgatott vádló — baja támadt Grande úrral, aki vagy akinek felesége a Morning Post levelezője. Grande úr ugyanis évekkel előbb a Lunn szállodájában előadást tartott az ott téli sportra tartózkodó vendégek előtt s a felolvasásban saját állítólagos turistakalandjait írta le. Az elmondott kalandok azonban valótlanoknak bizonyultak és a szónok többek között egy világos nappal felvett fényképet mutatott be, amelyről azt állította, hogy villámlás közben készült. Emiatt a tanú összeszidta Grande urat és ennek tulajdonítja a Morning Postnak küldött táviratot.

A bíró: Igen mulatságos estélyük lehetett (derültség).

A Morning Post képviselője: Nem fogtak el akkor senkit a határon?

Vádló: A Times levelezőjét, amit akkor igen súlyos esetnek tartottunk.

A M. P. képv.: Nem az volt-e az állítólag sértő közlemény oka, hogy ön olyan békegyűlésben vett részt, mely németbarát szellemű volt?

Vádló: A közlemény arra céloz, hogy mint hazám árulóját fogtak el.

A M. P. képv.: Van kifogása az ellen, hogy önt a németbarát békepárt hívének mondják?

Vádló: Határozottan van. Elismeri, hogy 1910-ben Bostonban mint képviselőjelölt lépett fel, de sikertelenül.

A M. P. képv.: Nem írta-e önről nemrég Maxse úr, hogy választásánál egy «kövér potsdami utalvánnyal» (a full Potsdam ticket) küzdött?

A vádló képviselője: Erre nincs bizonyíték.

A bíró nem engedi meg a kérdést.

A védő azután bemutat egy kötetet, mely a vádlónak bostoni beszédeit tartalmazza; ebben egy bevezető jegyzet címe: «A Kaiser testvére egy undok (beastly) hazugságról» (derültség).

A bíró: Ki beszélt «undok hazugságról?»

Védő: Ugy gyanítom, hogy a Daily Mailnek tulajdonították.

A jegyzet tartalma az, hogy egy bostoni gyűlésen a vádló Henrik hercegnek sürgönyét olvasta fel, amely kereken meghazudtolja azt a hírt, hogy minden német hadihajón esténként pohárköszöntőt mondanak «arra a napra, amikor a német flotta megveri az az angol hajóhadat az Északi-tengeren». A vádló hozzáteszi, hogy nem ő használta az «undok» kifejezést, hanem Henrik herceg (derültség).

A védő ezután felolvassa a vádlónak 1909-ben tartott egyik bostoni beszédéből a következő helyet: «Az első Dreadnought-ot Balfour első kormányzata alatt építették, ez vezetett arra a nagy versengésre a fegyverkezés körül, mely mind a két nép érdekeit sértette. Mi ma 16 millió, Németország 23 millió font deficittel állunk szemben és a társadalmi reform igényei nálunk is, ott is veszélyeztetve vannak.

Védő: Még most is azt hiszi ön, hogy Anglia kezdette a fegyverkezés versenyét?

Vádló: Azt hiszem, hogy az azóta feltárt német politika megcáfolja ezt az állítást.

A bíró: Ugy látszik, a bostoni választóknak igazuk volt (derültség).

A beszédnek egy másik részében, mely az Anglia és Németország közötti viszonnyal foglalkozik, a következő hely fordul elő: «Mondhatom, hogy a Daily Mail és a Times krajcáros jövedelmei nagyban hozzájárultak a két nemzet közötti surlódás tüzének élesztéséhez» (derültség).

Védő: Mikor kapta ön a német császártól a Vörös Sas rendjét?

Vádló: 1908 körül. Azóta visszaküldöttem (derültség).

A beszéd egy további részében az van elmondva, hogy Henrik herceg beszélgetést folytatott a vádlottal és néhány társával s ekkor a herceg hangsúllyal említette ragaszkodását Angliához

* Az előző közleményeket l. a Jogt. Közl. 1913. évi 41. és 51. 1914. évi 51. és 1917. évi 29. számaiban.

és a herceg nagyanyjának, Viktória királynőnek országához (derültség).

A bíró: Ugy látszik, Zeppelin gróf nem volt jelen a beszélgetésnél (derültség).

A vádló elismeri, hogy annak idején aláírásokat gyüjtött egy nyilatkozatra a Times ellen. Ez a nyilatkozat lord Kitchener ünneplésére vonatkozott, de nem adatott ki, mert a Times békeellenes ujság volt.

A Times közölte Leo Maxse egy levelét, mely így kezdődött: Azon, hogy Lunn Henrik úr benne van a Times ellen intézett ármányban, nem fog csodálkozni senki, aki ismeri az ő némileg homályos politikai pályáját. Az önök lapja jól mondja, hogy «sikertelenül lépett fel Bostonban». Ez így van. E történeti nevezetességű városban mint szabadelvű jelölt lépett föl az 1910-iki választáskor oly eszközökkel, amelyeket túlzás nélkül mondhatni «potsdami kövér utalványnak».

Védő: Gondolja, hogy ez meggyalázó?

Vádló: Azt hiszem, igen meggyalázó. Nem szeretheti Maxse úr beszédmódját az, akire vonatkozik (derültség).

Védő: Nem mint Németország nyílt barátja lépett ön fel 1910-ben képviselőjelöltül?

Vádló: Igen; akkoriban a király is németbarát volt.

Védő: Nem értesült arról, hogy Grandené és a Morning Post közt megszűnt az összeköttetés?

Vádlott: Nem.

További kihallgatása során Lunn előadja, hogy a háború előtt megtett mindent az Anglia és Németország közötti barátságos viszony előmozdítására, mert ezt mind a két állam érdekében levőnek tartotta. Eduard király ezért egyszer köszönetet is mondott neki. Elmondotta továbbá, hogy Grande lengyel zsidó, ki csak mostanában tért ki (derültség). A háború kitörése után visszaadta a Vörös Sas-rendet.

A bíró: Nem kapott vaskeresztet? (derültség).

Grande és nejének képviselője előadta, hogy ügyfelei nem jelenhettek meg, a férj azért, mert az idézést nem lehetett neki kézbesíteni, az asszony azért, mert beteg. Nem a férj, hanem az asszony volt a Morning Post levelezője. Az asszony tévesen értesült a vádló elfogatásáról, de csakhamar helyreigazította a hírt. Többet nem tehetett.

A Morning Post és az Irish Times védője az esküdtekhez intézett beszédében kifejtette, hogy a vádlottak nem vállalkoznak az állított kifejezések igazolására. A vádló a háború előtt határozottan németbarát érzelmű volt, mindig ellenezte az ország nagy hadi költekezését. Mikor képviselőjelölt volt, azt hangoztatta, hogy nem háborús készülődésre, hanem okos diplomáciára van szükség. A bevádolt cikk fulánkját a vádló azon állításban találja, hogy pángermán békegyűléssel volt összeköttetésben. Máskülönben nem volna oka neheztelni, mert még ma is van sok kiváló férfiú, aki pártolja a békét, amelyet viszont mások időelőttinek tartanak. Lunn úr kétségtelenül hazafias érzelmű, de helytelen dolog volt-e háború előtti magatartását felemlíteni? A cikk, mely róla a Times-ben megjelent és amely itt be lett mutatva, sokkal élesebben bírálta őt, mint a vádba helyezett közlemény. Miért perli épen a Morning Post sokkal kevésbé ártalmas cikkét? A védő azt hiszi, hogy az igazságnak elég lesz téve, ha a megengedett legkisebb összegű pénzbüntetés alkalmaztatik.

A vád képviselője megjegyzi, hogy a vádlott lapok eljárását a tárgyalás eredményei nem igazolták. Amiket a vádló ellen felhoztak, hogy ugyanis az Anglia és Németország közötti békesség mellett foglalt állást, az mind öt évvel ezelőtt történt dolog volt. Amit ma meg kellene róni és hazafiatlanságnak kellene mondani, az 1910-ben helyes és jogos volt, aminthogy Lunn törekvései a király helyeslésében is részesültek. Ezek tehát nem érdemelték meg a Morning Post támadását. A jury a vádlottakat egyenkint egy farthing (körülbelül 10 fillér) nominális büntetésre ítélte.

XV.

Szerzői jog.

1. *(Iskolai vizsgakérdések utánnyomása.)*

Az angol főiskolák vizsgálóbiztosai nyomtatásban szokták kiadni ama kérdések sorozatát, amelyekből a jelöltnek elkészülve kell lennie. Némely ilyen füzetekben a kérdés mellett ott van a megoldás is, — ez a magyar jogtanulók nyelvén az ú. n. «puska». A Londoni Egyetem Nyomdája nevű részvénytársaság (University of London Press) is adott ki ilyen segédkönyvet a felvételi vizsgára jelentkezők számára, egy másik nyomdavállalat pedig, az Egyetemi Tanárok Nyomdája (University Tutorial Press) utánnyomta a munkát. Az eredeti kiadó pert indított az utánnyomó ellen, oly meghagyást (injunction) kérvén, hogy alperes tartózkodni köteles a szóban levő könyv «kiadásától, eladásától, eladásra kínálásától, annak egészben vagy részben való reprodukciójától vagy a felperes szerzői jogainak egyébként való megsértésétől».

A londoni egyetem tanácsa 1915-ben oly határozatot hozott, hogy a vizsgálóbiztosok kinevezésének feltétele, hogy az ilynemű előkészítő könyvek szerzői joga az egyetemet illeti meg. Ez a határozat hozzá volt csatolva a panaszosok (Lodge és Jackson tanárok) okleveléhez is. A vizsgálóbiztosok a nevezett kiadmányok szerzői jogát hat évre átruházták a felperes társaságra és az egyetem hozzájárult ehhez a megállapodáshoz. Alperes a kiadmányt nem egészben a felperes példányai után állította elő, hanem megszerezte és lenyomatta a tanulók és más tanárok vizsgálati jegyzeteit is, tehát «puskát» készített és némi bírálati megjegyzéseket fűzött hozzá. Minthogy az alperes kifogást tett a felperes társaság kereshetőségi joga ellen, a fentnevezett tanárok csatlakoztak a keresethez. Felperesek arra a jogi álláspontra helyezkedtek, hogy a tanárok az egyetem szolgálatában állván, az egyetem az ő műveik szerzői jogainak tulajdonosa, a tulajdonjog azonban a fentemlített egyezmény folytán a felperesre szállott át. Alperesek tagadták a szerzői jog létezését, de ha elismernék is, az nem volna a felperes tulajdona, mert a tanárok nem állanak az egyetem «szolgálatában».

Az alpereseket marasztaló *ítélet* a perben felmerült több jogi kérdéssel behatóan foglalkozik. Az első az, hogy a szóban levő művek megfelelnek-e az 1911. évi Copyright Act (1 & 2 Geo. V. c. 46.) 1. szakaszában meghatározott tárgyi kellékeknek (eredeti irodalmi, drámai, zenei és művészeti termékek).* A törvény nem határozza meg, mi az «irodalmi» mű, amilyenről itt szó van, de 35. cikke szerint a mappa, a térkép, a térrajz, a táblázat, a compilatio is ideértendő. Annyi bizonyos, hogy az «irodalmi» kifejezést nem lehet csupán szépirodalmi munkákra szorítani; a kifejezés fedi mindazon gondolatnyilvánításokat, amelyek írásban vagy nyomtatásban történnek, tekintet nélkül arra, hogy alakra nézve magasabb rendűek-e, aminthogy a politikai élet terén is beszélünk «irodalmi» termékekről. Ily értelemben a vizsgálóbiztosok iratai is irodalmi dolgozatok. Ennek megállapítása után azt kell vizsgálni, hogy a szóban levő nyomtatványok «eredeti» művek-e. Ez a kifejezés nem azt jelenti, hogy az ilyen munkának új, inventív gondolatot kell tartalmaznia. Nem az eszmének, hanem megjelenési alakjának kell eredetinek lenni. A szerzők kimutatták, hogy a kérdéseket gondolkozás és a vizsgákon tett tapasztalataik alapján szerkesztették meg, könyvük tehát a törvény értelmében «irodalmi» termék és a szerzői jog oltalma alatt áll.

A második kérdés az, hogy ki volt a szerzői jog tulajdonosa abban az időben, mikor a művek kiadattak. A törvény 5. cikke szerint a szerzői jog tulajdonosa — bizonyos kivételektől eltekintve — a szerző. Ugyanaz a cikk kimondja azt is, hogy ha a szerző szolgálati vagy tanonci szerződés alapján más személy alkalmazásában áll és a munkát ezen alkalmazás körében készítette, ellenkező kikötés hiányában, a főnök a szerzői jog tulajdonosa. A szerzők kétségkívül a londoni egyetem alkalmazásában állottak és ezen alkalmazás körében írták műveiket, de a törvény szempontjából vizsgálni kell azt is, hogy «szolgálati szerződés» alapján voltak-e ily viszonyban. A szolgálati szerződés fogalma sokszor volt megfontolás tárgya (a bíró több ilyen esetet idéz), de úgy találták, hogy a kielégítő meghatározás nehéz vagy épen lehetetlen. A jelen esetben a vizsgálóbiztos arra is alkalmaztatott, hogy szerkessze meg a hatáskörébe tartozó vizsgatárgyak kérdéseit. Kötelessége volt a kérdőíveket megírni, a tanulók feleleteit elolvasni, a kalkulusokat mérlegelni, amiért átlagos fizetésben részesült. Erre, a vizsgálati időszakok tekintetbe vételé-

* Az angol törvény ismertetve volt a Jogt. Közlöny 1912. évi 36. számában.

vel, annyi időt tartozott fordítani, amennyi a munka elkészítéséhez szükséges volt; a kérdések megválogatása személyi ügyességére voltak bízva, de figyelemmel kellett lennie a tankönyvre, a segédmunkákra és a felvételi vizsga színvonalára is. Lodge és Jackson tanárok más tanintézetekben voltak rendes alkalmazásban, nem tartoztak a londoni egyetem testületéhez, aminthogy a többi vizsgálók sem tartoznak oda. Ily körülmények között nem lehet mondani, hogy az egyetem tisztviselői voltak és hogy irataik szolgálati szerződés alapján készültek. A vizsgálóbiztos tehát eredeti tulajdonosa a szerzői jognak, kötelezve levén azt az egyetemre vagy ennek engedményezésére átruházni. Az egyetem, mint engedményes, a felperesre ruházta át jogait. A kereset megindításához felperesnek vagy szabályszerű engedményre volt szüksége vagy pedig Lodge és Jackson vizsgálókat kellett pertársakul megnyernie. Felperes az utóbbit választotta, tehát kereshetőségi joga fenáll. E részben pernyertes lett; a jegyzetek és egyéb részek utánnyomása miatti keresetével azonban elutasítatott.

2. *(Novella-tárgy felhasználása.)*

A Winning Post kiadója szerzői jog megsértése miatt kártérítési és tilalmazási keresetet indított a Palace-szinház tulajdonosa és Wimperis ellen a következő tények alapján:

A panaszos kiadásában megjelenő Winning Post Summer Annual nevű évkönyv 1911. évi folyamában a Lucy Baxter című elbeszélés adatott ki. 1914-ben a Palace-szinház a «Múló csalódás» (Passing Show) cím alatt színdarabot (ú. n. *revue*-t) adott elő, amelyről a panaszos azt állítja, hogy ennek «Divatos házasság» című része nyilvánvalóan a Lucy Baxter-ből van véve. Az utóbbi elbeszélésben egy fiatal házaspárt, ki a tengerparton sétál, megszólít egy öreg cigányasszony, egy világos folyadékkal töltött üveget ad át nekik, mondván, hogy amíg szeretik egymást, a folyadék tiszta marad, de mihelyt hűtlenek lesznek, feketére változik át. Három évvel később a menyecske egy barátnőjéhez Lucy Baxter-hez utazik több napi látogatásra. Távollétében a férj néhány barátjával mulat és talán kissé többet ivott a kelleténél. Ily állapotban megmutatja társainak az üveget, kik közül az egyik tréfából kiönti a folyadékot és téntát tölt helyébe. A férj nem vette észre a csint és a polcra teszi az üveget. Az asszony hazatérve, látja a színváltozást, nagy izgalomba esik. Kiönti az üveg tartalmát és vizet tölt bele. Utóbb a tréfa természetesen kiderül.

A «Divatos házasság»-ban is megvan ez a história, azzal a különbséggel, hogy itt az anya küldi leányának az üveget, melyet egy Spiro nevű javasembertől kapott; tartalma hűtlenség esetén vörösre volt változandó. A férj azon ürügy alatt, hogy üzleti dolgokban Manchesterbe megy, Marlowba utazik; a nő azt adván elő, hogy anyjához megy, Jack úrral, egy marlowi hölgy férjével, szintén Marlowba megy. Távollétében az inas, aki gyanakszik úrnőjére, az üveget vörös folyadékkal tölti meg. A férj és a feleség körülbelül ugyanazon időben térnek haza és különkülön látják, hogy a folyadék vörös. Mind a kettő vízért siet és amint visszajönnek, találkoznak.

Az ujság tulajdonosa felfedezte a plágiumot és közölte észleletét a Palace-szinház tulajdonosával, de barátságos érintkezésben arra a meggyőződésre jutottak, hogy az egyik mű sem igazán eredeti, hanem egy régi francia bohózat eszméjének kihasználása. A megbeszélésekben résztvett a plágium készítője (Wimperis) is. Igy azután abban maradt a dolog. Mikor azonban a laptulajdonos arról értesült, hogy Wimperis a darab szerzői jogának átengedése miatt alkuban van egy amerikai vállalattal, újra tárgyalni akart Wimperis-el, de a telefonon nem bírt összekapcsolást kapni vele. Ekkor beadta a keresetet. A tárgyaláson tanúként kihallgattatott a laptulajdonos (Sievier).

Előadja, hogy Wimperis tényleg el akarta adni a darabot 1000 fontért. A tárgyalások folyamán azt mondta neki Wimperis, hogy rendes olvasója a Winning Post évkönyvének, de nem emlékszik, honnan vette a darab eszméjét. Akkor abban állapodtak meg, hogy az álszerző 250 font kártérítést fizet. Az eredeti darab szerzője, Peachy, aki a «Valentine» álnevet használja, azt mondotta a tanúnak, hogy a darab eszméjét egy Huntley nevű úrtól kapta.

Butt, a szinház tulajdonosa, kisebb eltérésekkel megerősítette a laptulajdonos vallomását. Igaz, hogy Wimperis reállott 200 font fizetésére.

Wimperis azt vitatja, hogy a két mű tárgya nem azonos. A történetet több évvel ezelőtt hallotta valakitől. Tagadja, hogy a lap rendes olvasójának mondotta volna magát, épen ellenkezőt mondott.

Az *ítéletben* Peterson bíró a következőket fejtette ki. A lapban megjelent elbeszélés szerzője oly alkalmazásban volt a laptulajdonosnál, amely ennek az 1911-iki törvény szerint bizonyos korlátolt szerzői jogot ad a műre. A bíró vázolja a két szerzemény tartalmát és arra az eredményre jút, hogy a kettőnek alapeszméje a varázsos üvegecske ugyan, de a gondolat feldolgozása a két munkában egészen különböző. Sem a szavak, sem a jelenetek azonosságát nem lehet megállapítani, a kérdés tehát csak az lehet, hogy Wimperis plagizálta-e az alapeszmét.

A bíró tárgyaláson kívül meggyőződött, hogy ugyanaz a történet más név alatt 1902-ben megjelent a «Gossip» című folyóiratban; alapeszméje ott is azonos. Nem mondhatni tehát, hogy a Lucy Baxter tartalma e mű szerzőjének találmánya és hogy kizárólagos joga volna hozzá. A Gossip novelláját hallotta a Lucy Baxter írója és Wimperisnek is ezt beszélték el; köztulajdon tehát, amelyet bárki felhasználhat.

A keresetet elutasította.

(Folyt. köv.) *Dr. Tarnai János.*

Itélkezés és felügyelet.

A bírósági függetlenség egyik alapvető elve, hogy az ítélkezést a felügyeleti joghatóságtól minél teljesebb mértékben függetleníteni kell. Egyértelműek ebben a bírósági szervezeti törvényre vonatkozólag ezideig nyilvánosságra került vélemények is.

Ezekből a véleményekből azonban azt látom, hogy míg a bírósági függetlenség egyéb biztosítékait illetően a kívánalmak a célravezető eszközök megjelölésével már ezideig is konkrét tartalmat öltöttek, addig az említett vonatkozásban a helyes alapelv felismerésénél tovább még nem jutottunk.

A kérdés lényege — szerény véleményem szerint — a *bírósági vezetők* személyében érvényesülő felügyeleti joghatóság, mert ezen a ponton jut a felügyelet az ítélkezéssel a legállandóbb és egyszersmind a legszorosabb kapcsolatba.

A társasbíróságok elnökének az ítélkezés szempontjából legjelentékenyebb joga a tanácsok alakítását, ügykörének megállapítását és mindenek felett a tanácsbeosztás és körben való megváltoztatását illető joga. Ezt az igen jelentékeny jogkört nálunk ma törvény nem szabályozza, hanem szabályozzák az ügyviteli szabályok és pedig akképen, hogy a tanácsbeosztás és annak időközben való megváltoztatása a bírósági elnök egyéni jogköre is, hogy az arra vonatkozólag tett «intézkedéseket évközben csak *elkerülhetetlen szükség* esetében lehet megváltoztatni».

De a beosztás állandóságának ilyértelmű biztosítása és általában a kérdésnek jelzett megoldása nem megnyugtató és nem megnyugtató már magábanvéve törvényi rendezés helyett a kérdésnek ügyviteli megoldása sem.

A magunk jogrendjével szemben szabadjon egész röviden a német bírósági alkotmany, a bírósági szervezetről rendelkező 1877. évi német birodalmi törvény rendelkezésére utalnom. Ez az első törvényalkotás, amely a közvetlen felügyeletnek és az ítélkezésnek egymáshoz való vonatkozását — az egész nagy törvényhozási művet jellemző impozáns gonddal, a német jogászszellem legkiválóbbjainak törhetetlen, erős hitvallásával — részletes szabályozás tárgyává tette.

Rendelkezése három alapelven nyugszik: hogy a tanácsok beosztása az egész naptári évre *állandó;* hogy a tanácsok beosztása és a beosztás megváltoztatása *testületi* jog és hogy a bírósági elnök tanácselnöki joga *egy előre meghatározott* tanácsra szorítkozik.

A tanácsok állandósága kiterjed azok személyi és ügybeosztására, kiterjed továbbá a helyettesítésre kirendelt bírák személyére, sőt a helyettesítések sorrendjére is. «Da sonst die Möglichkeit gegeben wäre die Kammern so zu bilden, dass gerade Richter einer bestimmten Lebensanschauung und einer politischen Richtung tätig wären.» (Kohler).

Az elv szuverén érvényesülését a német törvény azzal biztosítja, hogy a *kivételeket pontosan körülhatárolja.* Ilyen kivétel tehát az évközben való változtatás megengedett lehetősége: ha valamelyik tanács évközben aránytalanul megterheltnek mutat-

kozik, ha a bíróság tagjaiban beállt változás, vagy a bíróság valamelyik tagjának huzamos akadályoztatása ezt szükségessé teszi.

Az elv kötelező felsőbbségére igen jellemző a törvénytervezet sorsa. Az első tervezet szerint ugyanis a tanácsok előre megállapított beosztásától eltérésnek lett volna helye minden «a szolgálat érdeke által nyomatékosan megokolt esetben»; az így tervezett rendelkezésből azonban törvény nem lett és pedig kifejezetten azért nem, mert ez az egyéni felfogásnak tág érvényesülési lehetőséget biztosított volna.

A tanácsbeosztás: a tanácsok személyi és ügybeosztása, a helyettesek kijelölése, a helyettesítések sorrendjének meghatározása, valamint a megengedett esetekben a beosztás megváltoztatása az *elnökség* jogköre; az elnökség tagja törvényszékeknél mindegyik tanácselnök és a törvényszék rangban legidősebb bírája, elnöke a törvényszék elnöke.

Jellemző ebben a kérdésben a német bírósági alkotmány egyik vezető munkatársának, a Gneist-nek a véleménye:

«Ueberlässt man diese Vertheilung der Justitz-Verwaltung, *so hebt man die Ständigkeit der Gerichte auf und verwandelt die Kollegien in Kommissionen*».

A tanácsok állandósága elvéből következik a bírósági elnökök tanácsvezetési jogának egy előre meghatározott tanácsra való korlátozása.

A tanácsok állandóságának és beosztásának elve a felsőbíróságokra is kötelező. Így valósul meg a német igazságszolgáltatási hierarchia minden lépcsőfokán az az öntudatos elv, hogy minden intézmény biztosítékának az intézményben önmagában adott és személyi eshetőségektől lehetőleg függetlenített tényezőnek kell lenni.

Ezek az intézkedések «növelik mindenütt az egyéni szabadság biztosítékait, *anélkül, hogy az igazságszolgáltatás erélyes irányításának lehetőségét veszélyeztetnék*».

Ez volt az ítélete a legjobb német jogászokból alakult, a szervezeti törvénytervezet megvitatására a kiküldött bizottságnak. A német bírósági szervezet felett elmult évtizedek a bizottság ítéletét igazolták. A tanácsok kötelező állandósága ellen elfogadható érvet felhozni nem lehet; az elv parancsoló felsőbbsége annyira nyilvánvaló, hogy vele szemben az adminisztrációnak esetleges kényelmetlenségei figyelembe nem vehetők.

Mindenesetre nehezebb kérdés a tanácsbeosztás testületi intézése. Ebben a vonatkozásban már az intézkedésre jogosultnak egyéni, adminisztratív hivatottsága szükségességével, s az ügymenet részletes ismeretének nélkülözhetetlenségével is komolyan számot kell vetni. Ezek a szempontok alighanem igen erős érvek volnának a testületi intézkedés ellen, ha a testületi intézkedésből az elnök személye ki volna zárva; ámde a bírósági elnök a tanácsalakító testületnek is elnöke. Az elnök adminisztatív hivatottsága és tájékozottsága tehát érvényesül a kollégiumban is. Ezenfelül: itt bíróságokról, tehát testületi jogok gyakorlatában fegyelmezett hatósági szervezetről van szó; az élet legkényesebb vonatkozásait bízza a törvény a bíróságok testületi döntésére.

A kollegiális döntés csak az esetleges téves egyéni megítélések korrektívumai; s hogy igazán korrektívum, s hogy ez a korrektívum az igazságszolgáltatás erélyes irányítását veszélyeztetni nem fogja, erre talán mégis csak elég garancia a magyar bíróságok kicsinyeskedésektől mentes belső világa.

Az *egyesbíróságok* belső beosztása kérdésében a német jogforrás — a birodalmi törvény rendelkezése hiányában — a szövetségi államok külön törvényhozása.

A szövetségi államok magatartása a kérdés nagy jelentőségére két vonatkozásban is igen jellemző: az egyik, hogy a kérdést a birodalmi törvény megalkotása után haladék nélkül rendezték, a másik, hogy nem kormányrendelettel, hanem törvény útján rendezték. Kétségtelenül igen bölcs felismerése ez az egyesbírósági szervezet igazi jelentőségének és annak a régi igazságnak, hogy épen az egyesbírósági jogszolgáltatás az az érintkezési felületet, amelyen keresztül a mindennapi élet a bírósági szervezet tökéletességét vagy tökéletlenséget leginkább megérzi.

A vonatkozó törvényi rendezés mindegyik szövetségi államban részletekbe menő, erősen garanciális szempontokból irányított, s a megoldást általában a társasbíróságokra megállapított elveknek az egyesbíróságokra való következetes alkalmazásában találja meg. Ezek szerint az elvek szerint a személyi és ügybeosztás az egyesbíróságoknál is egy év tartamára állandó, s úgy a beosztás, mint annak megváltoztatása kollegiális tény s a legtöbb államban a területileg illetékes törvényszék elnökségének jogkörébe tartozik. Mindenesetre erősen kétséges, hogy a járásbírósági beosztásnak a járásbíróságon kívül álló testület hatáskörébe való utalása célszerű-e? Nem-e megokoltabb az intézkedésre hivatott testületet a járásbíróság tagjaiból alakítani? Az ugyanis aligha lehet kétséges, hogy a beosztásnál a vezető bíró közvetlen befolyása a helyes ügymenet érdekében nélkülözhetetlen.

Általánosságban pedig a német bírói szervezet figyelembevételéből két elv helyessége nyilvánvaló.

Az egyik, hogy a bírósági függetlenséget a közvetlen felügyeleti hatósággal szemben is intézményileg kell biztosítani és hogy erre az eredményre a legcélravezetőbb lehetőségként a német bírósági alkotmány helyes alapelveinek értékesítése kínálkozik.

A másik pedig az, hogy a kérdés megoldása úgy a társasbíróságokat, mint az egyesbíróságokat illető vonatkozásában az ügyviteli szabályok jelentőségét messze meghaladja és hogy annak garanciális jellege törvényi rendezést kíván.

A törvényi rendezésnek pedig a bírói hatalom gyakorlásáról alkotandó törvényben van a helye. *Dr. Stadler Endre.*

A kivételes intézkedésekről szóló törvények egyik hiányáról.

Ha a háború hároméves évfordulója alkalmából megejtjük a végszámadást abban a kérdésben, mennyire volt képes az állam — bőven kiadott háborús rendeleteivel — a fogyasztót a termelő és kereskedő osztályokkal szemben megvédelmezni és ezzel az itthonmaradottak kitartását biztosítani: számadásunk eredménye vajmi siralmas lesz! Mi ok — ezúttal nem kutatom — de tény az, hogy ugyanaz az állam, amelyik egy gesztussal kikiemelte polgárainak százezreit azok polgári exisztenciájából és abszolut ura lett azok élete-egészségének, csodálatoskép teljesen tehetetlennek bizonyult amikor termelő és kereskedő osztályainak érdekeivel került szembe. Abban a rettenetes párbajban, amit a háborúval párhuzamosan idehaza állam és kapitalizmus megvívtak — sajnos — az állam maradt alul. Ennek a szomorú igazságnak leverő érzetét csak egyetlen egy dolog enyhíti, az t. i. hogy, ha elképzeljük, milyenek lennének ma az állapotok akkor, ha az állam a termelés, a fogyasztás, árszabás, készletbejelentés, készletátengedés területein nem hozza be azokat a nagyszámú korlátozó intézkedéseket, hanem átenged mindent a korlátlan gazdasági érvényesülés féktelen dühének.

De hát így mégis csak vannak korlátok és persze a «szabad forgalom» hiveinek ezek is kényelmetlenek. Fölhasználják tehát azokat a nyilvánvaló sérelmeket, nyomorúságos állapotokat, amik mindenki előtt ismeretesek és ráfogják, hogy mindez csak azért van így, mert az államhatalom belenyúlt a szabad gazdasági rendbe és megzavarta azt. Engedné csak magára az állam a gazdasági viszonyok kialakulását — és menten javulna a helyzet.

Nem szándékozom ezen époly átlátszó, mint rosszhiszemű álláspontal foglalkozni, de mivel nemcsak az érdekelt körök, de akárhányszor neves közgazdasági tekintélyek is visszasírják a békés közgazdaság individualizmusának a korlátlanságát, — mivel továbbá ezek a hangok a háború befejeztével az Omke-Gyosz-Omge és egyéb hatalmas tényezőktől támogatva előreláthatólag nagyobb erőre kapnak, foglalkoznunk kell e kérdéssel — mert úgy, ahogy az legiszlatorius szempontból véve ma áll, a szabad forgalomnak a háború után való azonnali visszaállítása — *sajnos — törvényes támasszal bír.* Úgy, hogy ha tétlenül bevárjuk a háború végét, egyszerre csak ránkszakad egy olyan jogállapot, amely szerint minden, a termelés, a fogyasztás, az ármegszabás, a hatósági igénybevétel terén fenálló intézkedés egyszerre csak hatályát, illetve a törvényes alapját veszti. És hazatért csukaszürkéseink szabad prédái lesznek mindenek féktelen individuális érvényesülési dühének.

Ugyanis a m. kir. kormánynak az a joga, hogy belenyúljon a közgazdasági élet rendjébe az 1914: L. tc.-ken alapul.

Ennek a törvénycikknek az első szakasza ármaximáló rendeletek, a második szakasz készletföltárási rendeletek kibocsátására, a harmadik szakasz a fölös készletek átengedését elrendelő kormányhatósági intézkedésekre, a negyedik az üzem mi-

kénti folytatásába való beavatkozásra, az üzemátengedés elrendelhetésére ad törvényhozási fölhatalmazást.

Igen ám, de a 15. szakasz mindeme messzemenő beavatkozási lehetőségeknek a következő korlátját állítja föl:

«15. §. A kivételes hatalomnak és az annak alapján tett kivételes intézkedések hatályának az 1912:LXIII. tc.-ben megállapított általános érvényű korlátai a jelen fejezet rendelkezéseiből folyó kivételes hatalomra és az ennek alapján tett kivételes intézkedésekre is kiterjednek».

Ha már most felütjük az 1912:LXIII. tc.-ket, annak első szakaszában olvashatjuk:

«... A kivételes hatalom a háború befejezésével megszűnik. Ugyanakkor hatályon kívül kell helyezni a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket, ha hatályukat a minisztérium már előbb nem szüntette meg...»

Ez annyit jelent, hogy a háború befejeztével nyomban elvesztik mindeme a fogyasztók védelmében kiadott háborús rendelkezések törvényes alapjukat és azért azokat *hatályon kívül kell helyezni.* Vagyis szabad a vásár. És mivel egy másik törvénynek az 1912:LXVIII. tc. 2. §-a viszont azt is megmondja:

«Azt az időpontot, amellyel a hadiszolgáltatások iránti kötelezettség kezdődik, valamint azt az időpontot, amellyel ez a kötelezettség megszűnik, a honvédelmi miniszter köztudomásra hozza», arra pedig nyilván el kell készülnünk, hogy a munkásság szorítja a honvédelmi minisztert, hogy mihelyt a béke megkötetett, azonnal tegye közzé a honvédelmi miniszter azt az időpontot, amelytől fogva a munkásokra sok tekintetben terhes hadiszolgáltatási kötelezettség megszűnt: az viszont el sem képzelhető, hogy e rendelet kibocsátása után egy percig is laborálni lehetne azzal a fogalommal, vajjon tekinthető-e a háború «immár befejezettnek»: nyilvánvaló, hogy a kormány — ha a mai törvényes szabályozás megmarad — kénytelen lesz egyidejűleg ezen, a fogyasztók védelmére kiadott összes rendelkezéseket nyomban hatályon kívül helyezni. Ez annyival inkább áll, mert a kivételes intézkedésekről szóló törvény további kiegészítései: Az 1915:XIII. és az 1916:IV. tc.-kek 8. illetve 7. §-ai az itt statuált forgalmi korlátokra nézve ugyanezen álláspontonvannak.

Amiből mérhetetlen bajok keletkeznek.

Ugyanis azok az okok, amik a kormányokat egész Európában arra késztették, hogy a termelés-fogyasztás rendjét szabályozzák, a forgalom szabadságának eddigi alapgondolatát korlátozó intézkedésekkel áttörjék, a háború után jóideig még nem szűnnek meg. A helyzet kétségtelenül bizonyos tekintetben enyhül ugyan, más tekintetben azonban még súlyosabb lesz. Enyhül annyiban, hogy megszűnik a katonai kincstár szertelen árú és anyag fölhalmozási kényszere, megszűnik a fronton lévők emberfeletti teljesítményének megfelelő túlfogyasztás és fölszabadul annyi termelő erő. De viszont súlyosabb lesz a helyzet annyiban, hogy a frontról visszatértek az itthonmaradottak türelmes beletörődéséhez nem is fogható igényekkel lépnek föl majd az államhatalom irányában és tegyük mindjárt hozzá — teljes joggal. Már most is elképzelni is rettenetes, ha a kormány ezen a mai helyzeten törvényhozásilag nem változtat és így a háború befejeztével nyomban hatásukat veszítenék az összes, a fogyasztók védelmére kiadott rendelkezések, nyomban helyreállnának a békés közgazdaság alapelvei és megszűnnék egyáltalán *a kormánynak ama feljogosítottsága* is, hogy a gazdaság rendjébe beleszóljon: Pedig — amint fentebb kimutattam — ma ez a helyzet.

Odaát Ausztriában a helyzet vigasztalóbb. Ott u. i. a kormánynak abbeli joga; hogy beleszóljon a gazdaság rendjébe az 1914 okt. 10-én kelt császári rendeleten alapul, amelynek címe is mutatja, hogy e rendeletek nem pont a háború tartamára lesznek érvényesek, mondván:

«Kais Vdg. vom 10. Okt. 1914. R. G. Bl. Nr. 274, mit welcher die Regierung ermächtigt wird aus Anlass der durch den Kriegszustand verursachten Verhältnisse die notwendigen Verfügungen auf wirtschaftlichem Gebiete zu treffen».

Tehát nem a háború tartamára, hanem a háború által okozott rendkívüli viszonyok tartamára szól a felhatalmazás — a gazdasági viszonyok rendkívüli volta pedig egyideig még a háború *után* is el fog tartani. A rendelet 3. cikke viszont azt mondja:

«Die auf Grund der kais. Vdg. erlassenen Verordnungen sind *nach Wiedereintritt normaler Zustände* ausser Kraft zu setzen».

Tehát nem a háború befejeztével — ahogy a mi törvényünk mondja — hanem a normális viszonyok helyreállával. Szó sincs róla, ez sem szabatos meghatározás. De legalább védelmet nyujt az ellen, hogy a külső háború befejezése ne jelentse egyben a belső háború megnyitását és ne vezessen a termelés és fogyasztás teljes anarchiájához. Aminek be kell következni akkor, ha még mielőtt a természetes regulator, a régi, a háború előtti bőséges produkció és világverseny éreztetné a jótékony hatását — kormányunk a termelés és fogyasztás rendjét máris kénytelen volna teljesen szabadjára hagyni.

Ámbár — ahogy fentebb kifejtettem — Ausztriában a fentidézett császári rendelet szerencsésebben rendezi ezt a kérdést, ép most van tárgyalás alatt egy e rendelet helyébe szánt törvény, amelyet a parlament már el is fogadott, amely még világosabban kimondja, hogy ezek a korlátozó intézkedések nem vesztik el a háború befejeztével érvényüket. Ez a törvényjavaslat u. i. az igazságügyi bizottság szövegezésében ezt mondja 5. szakaszában:

«5. §. Die auf Grund dieses Gesetzes oder der kais. Vdg. v. 10. Okt. 1914 erlassenen Verordnungen bleiben ... so lange in Kraft, als sie nicht durch neue ... Verordnungen ... abgeändert oder ausser Wirksamkeit gesetzt werden».

Ez tehát világos beszéd. Hogy micsoda további bajok származnának abból, hogy a háború után a monarchia egyik felében a teljes szabad-forgalom elvén — a másik felében pedig a bizonyos mérvig való korlátozás elvén épülne fel a közgazdasági élet, ezt kifejteni igazán fölösleges. Amikor nap-nap után látjuk, hogy egyenlő alapelvek mellett is mennyi bajt okoz az, hogy bizonyos részletkérdések itt és odaát merőben eltérő szabályozást nyertek.

Dr. Kelemen Mózes.

A Pp. 377. §-a szerinti eskü le nem tételének következménye.

A gyakorlatban igen sokszor nyer alkalmazást az 1893. évi XVIII. tc. 100. §-a alapján a polgári perrendtartásba átvett és a Pp. 377—380. §-aiban szabályozott eskü, amidőn a felek abban állapodnak meg, hogy a döntő ténykörülmény valósága vagy valótlansága valamelyik félnek vagy harmadik személynek erre a körülményre leteendő esküjétől tétessék függővé.

A Pp. idevágó rendelkezései csak azt szabályozzák, hogy mely esetben van ily eskünek helye, hogyan kell az esküt szövegezni, hogyan kell azt letenni és hogy mi történjen akkor, ha az a személy, akinek az esküt le kellene tennie, meghal, vagy esküvőképességét elveszíti.

Nem dönti el azonban a Pp. azt a kérdést, hogy mi történjen akkor, ha az eskü letételére kijelölt személy a Pp. 377. §-a szerinti eskü letételét bármely okból megtagadja. Erre vonatkozólag semmi közvetlen rendelkezés a törvény szövegében nincs, sőt a törvényjavaslat indokolása sem tartalmaz semmiféle útmutatást a kérdés megoldására nézve. Az indokolás csak annyit mond a törvény megalkotójának ismert elvi álláspontjából kifolyólag, hogy a Pp. 377. §-ában kodifikált eskü nem bizonyítási, hanem döntési eszköz.

Tekintet nélkül azonban arra, hogy ez az eskü döntési vagy pedig kötött bizonyítási eszköz, a bíróra nézve mindenesetre gyakorlatilag is nagy fontossággal bír annak megállapítása, hogy mi történjen akkor, ha a fél vagy az arra kijelölt harmadik személy az esküt le nem teszi. Vajjon módjában van-e a bírónak e körülményt szabadon mérlegelnie vagy pedig az eskü le nem tétele e döntő ténykörülményre nézve épen olyan kötött bizonyító vagy a törvény terminológiáját követve döntési eszközt képez-e negatív irányban, mint az eskü letétele s hogy módjában van-e a bírónak mérlegelnie azokat az okokat, melyek a felet vagy a harmadik személyt arra indították, hogy az esküt ne tegye le.

Álláspontom az, hogy oly esetben, amidőn az eskü letétele megtagadtatik, nincs helye az esküvel bizonyítandó ténykörülmény további bizonyításának, sem a szabad mérlegelésnek, hanem az a körülmény, hogy a fél vagy harmadik személy az esküt bármely okból le nem tette, azt eredményezi, hogy az eskü által megerősítendő tény e perben bizonyítást nem nyerhet.

Ez álláspontot a kifejtendők szerint elsősorban a Pp. szerkezete is igazolja. Nevezetesen a Pp. 377. §-a szerinti esküre egyáltalában nem vonatkoztatható a Pp. 376. §-ának az a rendelkezése, hogyha a fél az ő eskü alatti kihallgatása alkalmával az eskü letételét megtagadta, úgy ezt a bíróság szabadon mérlegeli. Igazolja ezt az a körülmény, hogy a polgári perrendtartásnak a fél eskü alatti kihallgatását és a fél esküjét tárgyaló 13. fejezete 368—376. §-ig bezárólag szabályozza a fél eskü alatti kihallgatását és utána a 377—380. §-ig következnek a fél esküjére vonatkozó rendelkezések. Ha a törvény a 376. §. szerinti szabad mérlegelést vonatkoztatni akarta volna a 377. §-ban szabályozott esküre is, úgy nem tette volna e szakaszt a 377. §. elé, hanem a 377. §. után a 13. fejezet végére.

De kitűnik az általam kifejtett álláspont helyessége magukból a Pp. 377—380. §-aiból is.

A Pp. 379. §-a ugyanis kimondja, hogyha a fél az eskü letétele előtt meghalt vagy esküvőképességét elveszítette, ilyenkor az esküre vonatkozó megállapodás hatályát veszti, továbbá a 379. szerint, ha a fél az eskü letételére kitűzött határnapot elmulasztja, emiatt igazolásnak van helye. E rendelkezésekből a contrario következik, hogyha a fenti eseteken kívül az arra kijelölt személy az esküt le nem teszi, úgy e körülmény nem teszi a megállapodást hatálytalanná, hanem az eskű le nem tétele a félre nézve azzal a következménnyel jár, hogy a bizonyítandó ténykörülmény nem nyer bizonyítást. A felek ama megegyezése folytán, hogy a vitás ténykörülményt a leteendő esküvel tisztázzák, nincs már helye többé annak, hogy a tény valóságát vagy valótlanságát a bíróság szabadon mérlegelhesse, vagy hogy a felek esetleg e ténykörülmény igazolására további bizonyítást ajánljanak fel és a bíróság ezt foganatosítva a ténykörülmény valóságát vagy valótlanságát esetleg más módon állapíthassa meg.

Lehetséges, hogy adott esetben ez a megoldás méltánytalan lesz arra a lelkiismeretes félre, akinek utóbb aggályai támadnak a tekintetben, hogy az eskü szövegében leszögezett tény megfelel-e minden részletében a valóságnak, azonban ennek ellene vethető teljes joggal az, hogy a felek maguk állapítják meg az eskü szövegét s hogy általában a ténykörülménynek esküvel való eldöntése a felek előzetes hozzájárulását igényli, miért is viselni tartozik a fél annak következményét, ha az ő beleegyezésével vagy általa megszövegezett esküt le nem teszi s nem helyezkedhetik arra az álláspontra, hogy miután az esküvel való bizonyítás eredményre nem vezetett, újabb bizonyítási indítvánnyal léphet a bíróság elé.

Igy tehát a kifejtettek értelmében ez az álláspont, hogy a 377. §. szerinti eskü le nem tétele ép úgy teljes bizonyító erővel bír negatív, mint az eskü letétele pozitív irányban s hogy az eskü letételének megtagadása esetén sem lehet további bizonyításnak helye, nemcsak a Pp. bár meg nem szövegezett álláspontjának, hanem a Pp. 377. §-ával elérni kívánt célnak és az igazságnak is megfelel. *Dr. Kelényi Jenő.*

Jogirodalom.

I.

Az árdrágító visszaélésekről szóló törvény a gyakorlatban. Irta: Dr. Balás P. Elemér. — Az 1916: IX. tc. az árdrágító visszaélésekről. Jegyzetekkel ellátta Dr. Szobonya Béla.

Az árdrágító visszaélésekről szóló törvény minden esetre érdekes háborús jogalkotás, amennyiben büntetőjogi sanctio alá vonja az eddigi üzleti forgalomban nem is szokatlan ügyletkötést s így a büntetőjog területét jelentékenyen kiterjeszti. Ide von olyan ténykedéseket, melyek büntetőjogi szempontból addig jelentőséggel nem bírtak. A gyakorlati alkalmazás szempontjából azonban a törvény nem tartozik az egyszerűbbek közé. Már azért sem, mert jogrendszerünkben addig ismeretlen fogalmakkal operál, anélkül, hogy ezek meghatározását adná. Ilyen például a közszükségleti cikk, a hatósági engedély, a hivatásszerűség, a közvetítéssel való foglalkozás fogalma. A bírói gyakorlat volt tehát hivatva e fogalmakat meghatározni, azokat kiépíteni. Éppen ezért az árdrágító visszaélések tekintetében a iudikaturára fontos hivatás várt. Fokozta a nehézséget, hogy az ide tartozó ügyek nem kerülnek a Kúria elé, ezekben az utolsó szót az ítélőtáblák mondják ki, könnyen megeshetett volna tehát, hogy különböző ítélőtáblák területén kardinális kérdésekben eltérő gyakorlat fejlődik ki.

Hogy mégis a gyakorlatban számbevehető eltérések alig mutatkoztak, ez talán főkép annak köszönhető, hogy a jogi irodalom az árdrágító visszaélések megalkotása óta állandóan és behatóan foglalkozott az e törvény gyakorlati alkalmazása körül felmerült kérdésekkel. Mert e törvény körül rövid idő alatt nagy irodalom keletkezett, amelyben az elmélet és gyakorlat legkiválóbb képviselői is részt vettek.

Az ide vonatkozó irodalmi felszólalások azonban, éppen úgy mint a bírói döntések is, különböző jogi szaklapokban elszórva láttak napvilágot. Aki tehát a jogi szaklapok közléseit éppen e törvény gyakorlati alkalmazása szempontjából, tehát célzatosan nem kiséri a legéberebb figyelemmel: arra nézve e szóbanforgó becses anyag nem áttekinthető s így úgyszólván hozzáférhetetlen, amennyiben alig van módjában az egy-egy kérdésre vonatkozó bírói gyakorlat és irodalmi nézetek tekintetében magának tájékozást szereznie.

Az előttem fekvő mindkét munka rendkívüli szolgálatot tesz a gyakorlati szakembereknek azáltal, hogy azok az árdrágító visszaélések közül kifejlett gyakorlatban felmerült összes kérdéseket rendszeresen feldolgozzák. Mindkét munka a törvény szövegéhez fűzi az egész iudikaturát felölelő s az irodalomban felmerült kérdésekre is kiterjeszkedő becses magyarázatokat. Megtaláljuk az összes nyilvánosságra került határozatokat. A bírói gyakorlat tekintetében tehát mindkét munka teljes tájékozást nyújt. *Szobonya Béla* műve több héttel később jelent meg, tartalmazza tehát a *Balás P. Elemér* művének megjelenése után napvilágot látott határozatokat is. Mint újabban megjelent mű, természetesen ez a teljesebb.

Szerzők nem elégednek meg a bírói határozatok idézésével, hanem ezekre kritikai megjegyzéseket is tesznek. Ez feltétlenül csak helyeselhető és fokozza mindkét mű értékét, mert az irodalomnak egyik nagy hivatása a gyakorlatot bírálni s ezáltal irányítani. És a bírálat, mit szerzők gyakorolnak, érdekes és értékes. Mert szerzők egyike sem volt tényezője a kir. ítélőtáblai gyakorlat kialakulásának. Az ítélőtáblák gyakorlatával szemben tehát mindketten elfogulatlanok. Másrészt, mindkét szerző erős praktikus, ki tárgyát alapos tanulmány tárgyává tette s ebbe erősen belemélyedt. Így feltétlenül hivatvák a kritika gyakorlására.

Már most azokra a jogászokra nézve, kiknek a gyakorlat kialakításában részük volt, mindenesetre felette megnyugtató, hogy a gyakorlat irányával mindkét szerző úgyszólván teljesen azonosítja magát. Természetesen számos határozatra tesznek észrevételt, de általában a joggyakorlat iránya egyezik felfogásukkal. Már az eddig előadottak is mutatják, hogy a két mű között nagyon sok a rokonvonás. A tárgy lelkes szeretete; lelkiismeretesség az adatok egybeállítása és idézése körül; a gyakorlat és irodalom teljes feldolgozása; a tárgyilagos és higgadt kritika: ezek mindkét műnek egyaránt jellemző vonásai.

De *Balás P. Elemér* túlságos terjedelemben idézi a jogi írókat, kikkel foglalkozik. Olykor egészen azoknak adja át a szót. Nem maga beszél, de írótársait beszélteti. Nem hivatkozik reájuk, de idézi őket. Ez idézetek helyenkint oldalakat, sőt egy-egy esetben 3—4 oldalt is igénybe vesznek. Ugy hogy szerző írói egyénisége helyenkint egészen visszahúzódik az idézetek közé. Egyénisége, jogászi felfogása nem domborodik ki eléggé. Ez valószínűleg a túlzott lelkiismeretességnek, de talán egy kis szerénységnek is lesz a következménye. Ugy érzi, hogy jobban eleget tesz hivatásának, ha magyaráztat, mintha maga magyarázna. Pedig szerénységre oka egyáltalában nincsen. Ezt tudjuk eddigi irodalmi működéséből, de ezt elárulja jelen műve. E részben csak a Btk. 81. és 82. §-ának alkalmazására vonatkozó, magas színvonalú fejtegetésekre utalunk (29. és köv. lapok).

Szobonya Béla ép oly gondos figyelemben részesíti az árdrágító visszaélések irodalmát, mint *Balás*. Az ő figyelmét sem kerüli el egyetlen jelentősebb irodalmi felszólalás. Ámde vagy egyszerűen csak hivatkozik az illető írók felfogására, avagy egészen röviden idézi ezeket. Homloktérben mindig saját, sokszor eredeti, de mindig érdekes fejtegetései vannak.

Ebben a tekintetben kétségtelenül *Szobonya* eljárása a helyesebb. Mert a kommentár eleget tesz hivatásának, ha főbb vonásokban vázolja más jogi írók fejtegetését. E felszólalások tüzetes bemutatása azonban már nem képezi kötelességét. Azok

tanulmányozása céljából odautalhatja olvasóját, hol az illető felszólalások napvilágot láttak.

Szerzőknek egyes kérdésekben elfoglalt álláspontjára volnának észrevételeim. Ez természetes, mert az általuk feldolgozott anyaggal úgy irodalmilag, mint gyakorlatilag, magam is foglalkoztam. Jelen ismertetés keretében azonban nem terjeszkedhetem ki amaz, egyébként kisszámú kérdésre, miben szerzőkkel nem egészen azonosítom magamat. Erre remélhetőleg még fog alkalmam nyílni, amennyiben a *Bűnügyi Szemle Törvénytára* 11. füzete gyanánt megjelent hasontárgyú dolgozatom előreláthatólag a közeljövőben a második kiadásban fog megjelenni, ami alkalmat fog szolgáltatni arra, hogy szerzők művével újból, behatóbban foglalkozzam. Ezúttal csak arra kívántam szorítkozni, hogy az előttem fekvő mindkét munkára, mint érdekes és nagy gyakorlati jelentőségű művekre a jogászközönség figyelmét felhívjam.

Dr. Degré Miklós.

II.

Dr. *Schreiber* Emil: A prostitució. Pátria irod. váll. és nyomdai r.-t. kiadása. Budapest, 1917. 212 old.

Legerényesebbjeinknek is be kell ismerniök, hogy a prostitució és vele az erkölcsrendészet bonyodalmas berendezésének kérdése jelentékenyen túlnőtt azokon a kereteken, amelyeket számára az «*illetékes tényezők*» vagy akár a «gyakorlat férfiai» szabtak. Aki még csak közigazgatási feladat megoldásának tekinti az egész ügyet, aki a prostitutiót, mint szükséges rosszat kezeli, amelyet amennyire csak lehet, titokban kell saját keserű levébe fojtani, az ugyan meg fogja érteni, hogy évről-évre a budapesti államrendőrség az erkölcsrendészetről csak 1—2 oldalas közhelyekkel kitöltött jelentést tud adni, de sejtelme sem lehet e társadalmi jelenségnek messze szétágazó fontosságáról. Fájó sebeknek titokzatos csodaszerekkel való kezelése, kellemetlen ügyek agyonhallgatása, ami pedig csaknem megszokott dolog a nemi élettel kapcsolatos ügykörben, végre is csak a baj elmérgesítésére vezethet. Az önámítás mindig meghozza a keserű ébredést is, míg a nyíltság, a valódi helyzet feltárása és megvitatása új eszméket, gyakran sikeres eszméket visz a társadalomellenes jelenségek elleni küzdelembe. Szerző, aki kézikönyvszerű feldolgozását adja a prostitució kérdésének, minden egyébtől is eltekintve, elismerést érdemel, hogy tárgyilagos beállításban a kérdést az érdeklődés felkeltése szempontjából irodalmi köntösben is felszínre hozza. A hivatalos köröknek, e hasábokon már több ízben hangsúlyozott és nyílván a jó ízlés követelte tartózkodása folytán nem nélkülözhető, hogy a prostitució problémájával az arra hivatott, de nem hivatalos személyiségek is foglalkozzanak. Szerző, akiben az évtizedes gyakorlati tapasztalatok nagyarányú irodalmi jártassággal egyesülnek, «par excellence» hivatott ily mű megírására. Teljes, szinte a német professzorokra emlékeztető alapossággal végezte munkáját. Innét talán az anyagbeosztás sablonossága is. Noha a könyv terjedelme a kérdés kimerítő taglalását meg nem engedi, szerző mégis szükségesnek tartotta a kézikönyvek beosztásának jól ismert «mars-rutája» szerint a történeti bevezetéssel — a babyloni prostituáltak viszonyainak gondos ismertetéseiből kiindulva — művének csaknem egy negyedrészén keresztül foglalkozni. Nem tartjuk lehetségesnek, hogy szerző valóban sokoldalú elfoglaltsága mellett módját ejthette a vonatkozó papyrusok és elfakult írások betüzgetésének s így már előre is kizártnak kell tartani azt is, hogy eredetit vagy egyebet nyujthat a történeti bevezetésben, mint amit már előtte számosan megírtak. Aki a chaldeai prostitució emlékeivel akar foglalkozni, azzal a szerzőnek nem kell gondolnia, számára hálásabb feladat, ha a jelenkor viszonyaira irányítja figyelmét. Különös szakszerűséggel és áttekinthető módszer szerint dolgozta fel szerző művének a prostitucióval szemben szükséges közigazgatási teendőkről szóló részeit. Hazai és külföldi viszonyok éles körülhatárolásban, a már tett és a még megvalósulásra váró intézkedések jelentőségük világos ismertetése mellett tudományos értéket biztosítanak a munkának. Noha nem vitatható el az igazság *Flexner* felfogásától, aki a prostitutiót «városi problémának» tekinti, amely szoros összefüggésben áll az illető hely különleges társadalmi és egyéb viszonyaival,* mégis a hazai intézményeknek a külföldiekkel való egybevetése, a történt kísérleteknek és reformoknak megbeszélése itt sem felesleges munka. Sőt nem egyszer azzal a módszerrel mutathatja ki a szerző legjobban a hazai berendezéseknek hiányait. Számos feladat vár még megoldásra ezen a téren. Hosszas lenne ezek felsorolásába bocsátkozni; mint legfontosabbat azonban még sem hallgathatjuk el: a közigazgatási irányelveknek az 1908 : XXXVI. tc. (Bn.) és az 1913 : VII. tc. (Fb.) rendelkezéseivel való szerves összehangolását. Szerző is jól látja, hogy a valóban eredményes megelőzésnek, a tulajdonképeni erkölcsvédelemnek csakis ezen a téren lehet számbamenő hatása; a hivatásos prostituáltat már késő az erkölcsös élet kisértésekkel teljes szépségeivel térítgetni. Velük szemben már csak gondos egészségügyi, kiuzsoráztatásukat meggátló és személybiztonságukat őrző intézkedésekről lehet szó. Idealisztikus ábránd lenne, ha abban reménykednénk, hogy a nemesítő munka hatása alatt új életet kezdenek azok, akik egyszer megbarátkoztak azzal a gondolattal, hogy testük árúba bocsájtásával szerezzék meg maguknak a mindennapi kenyeret.

A gondosan összeállított statisztikai kimutatások is bizonyítják a szerző kitünő ismereteit. Sajnos ugyan e tekintetben még sovány a rendelkezésére álló anyaghalmaz. Csak oszthatjuk a jelenkor egyik legkiválóbb statisztikusának kívánságát, mely szerint «sie (t. i. a statisztika) wird sich von der Scheinheiligkeit, oder moralischen Zimpferlichkeit — was man wohl ehemals Prüderie nannte — befreien müssen, von der Existenz der Prostitution als Beruf oder Gewerb grundsätzlich nichts wissen zu wollen.** Tudománynak és gyakorlatnak össze kell folynia a prostitució kérdésének tisztázására; örvendetes, hogy szerzőt, ki a magyar tudományos irodalomban mindenesetre a kezdeményezők közé tartozik, a kezdet nehézségei céljától el nem térítették.

Dr. Auer György.

Szemle.

— **A gyorsított bűnvádi eljárási szabályok reformja** tárgyában megtartott szakértekezleten a minisztériumi előadó a lapunkban már közölt kérdőpontokkal kapcsolatban a következőkben ismertette a reform tervbe vett alapelveit: Vizsgálatnak nincs helye, a vizsgálatot a nyomozás pótolja, a nyomozást a kir. ügyészség teljesítheti. A kir. ügyészség a nyomozás során ugyanazokat a jogokat gyakorolhatja, amelyek a vizsgálat során a vizsgálóbírót megilletik, viszont a kir. ügyészség intézkedése ellen ugyanoly perorvoslatnak van helye, mint aminő a vizsgálóbíró intézkedése ellen használható. Hatályon kívül helyeztetnek a ma fenálló azok a különleges rendelkezések, amelyek a védelmet szemben a Bp. rendelkezéseivel, megszorítják. A kir. ügyészség perorvoslatának csak annyiban van felfüggesztő hatálya a bíróság intézkedésére nézve, amennyiben a Bp. felfüggesztő hatályt állapít meg. A vádirat ellen kifogással lehet élni ugyanazon szabályok szerint, amelyeket a Bp. megállapít. Csak a bíróság korlátozhatja a nyilvánosságot, a bíróság elnökét ez a jog nem illeti meg. Az ú. n. garanciális gyorsított eljárásban semmisségi panasszal lehet élni azon az alapon is, hogy a kir. törvényszék megállapítása ellentétben áll az iratok tartalmával vagy helytelen ténybeli következtetéssel történt és ily semmisségi panasz esetében a feleknek a Kúria előtt tartott tárgyaláson tett előterjesztése az egész tényállásra kiterjed. A Kúriát szabály szerint csupán megsemmisítő jogkör illeti meg, ha a Kúria az iratok alapján a tényállást helyesen megállapíthatja és azt találja, hogy a helyesbített tényállás alapján a vádlott felmentendő, a kir. törvényszék ítéletének megsemmisítése mellett nyomban a törvénynek megfelelő határozatot hozhat. A sajtóügyekre nézve a ma fenálló különleges szabályok hatályukat vesztik. Újrafelvétel esetében a gyorsított bűnvádi eljárás szabályainak kizárásával a bűnvádi eljárás rendes szabályait kell az eljárás minden szakában és minden vonatkozásban alkalmazni. A szakértekezleten megjelentek kifejtették véleményüket. Az új rendelet a legközelebbi napokban meg fog jelenni.

— **Megvesztegetési ügynek árdrágítási üggyel való egyesítése.** Megvesztegetés miatt gyorsított bűnvádi eljárás alkalmazásának van helye és pedig az ú. n. *garanciális* gyorsított

* Prostitution in Europe; by Abraham Flexner. New-York 1914. (5. old.)

** Statistik und Gesellschaftslehre; von dr. Georg von Mayr. 1917. Tübingen. (988 old.)

eljárás szabályait kell alkalmazni, vagyis a főtárgyalást a kir. törvényszéknek öt tagból alakított tanácsa előtt kell megtartani és az ítélet ellen semmisségi panasznak van helye a kir. Kúriához. Árdrágító visszaélés esetében a gyorsított bűnvádi eljárás *rendes* szabályai nyernek alkalmazást, a főtárgyalást a kir. törvényszéknek három tagból alakított tanácsa előtt kell megtartani és az ítélet ellen fellebbezésnek van helye a kir. ítélőtáblához. Ha nyilvánvaló is az, hogy az árdrágító ügynek a vesztegetési ügygyel való egyesítése az elsőfokú főtárgyalásnál nem jár a terhelt sérelmével, amennyiben nagyobb biztosítékokkal övezett tanács hozza meg az elsőfokú ítéletet, az viszont kétségtelen, hogy a kétféle perorvoslatnak egyesítéséből a terheltre hátrány hárul, nevezetesen az árdrágító visszaélés miatt történt elítéltetése esetében a ténykérdésben fellebbvitellel nem élhet. Konkrét esetben a kir. Kúria nem kifogásolta ezt az egyesítést, a terhelt sem emelt panaszt az egyesítés miatt. (1917. B. IV. 1763.) Igaz, hogy az ügyek különválasztása is a terhelt érdekének sérelmével járt volna. Az eset inkább de lege ferenda tanulságos. A gyorsított bűnvádi eljárás reformjáról tartott szakértekezleten elhangzott felszólalás szerint ily eset többször merül fel. *(Védői körökből.)*

— **Hadifoglyok katonai büntető bíráskodás alatt állanak.** *A Kúria büntető jogegységi tanácsa:* A g—i kir. járásbíróság azzal, hogy a S. és L. orosz hadifoglyok által hadifogságuk tartama alatt elkövetett bűncselekmény tárgyában eljárt és ítéletet is hozott, a törvényt megsértette. A Hágában 1907. október 18-án kelt, a második nemzetközi békeértekezleten megállapított, az 1913 : XLIII. tc.-kel az ország törvényei közé iktatott egyezmények közül a jelen esetben irányadó IV. egyezményhez mellékelt szabályzat a hadifoglyokról rendelkező II. fejezetének 8. cikke szerint ugyanis a hadifoglyok a fölöttük hatalmat gyakorló állam hadseregében hatályban lévő törvényeknek, szabályzatoknak és rendeleteknek vannak alávetve. Minthogy pedig a hadifoglyok az 1912 : XXXII. tc. (katonai bűnvádi perrendtartás) 11. §-ának 10. pontja értelmében a hadsereg büntető bíráskodása alatt állanak ; s minthogy a Bp. 30. §-a a katonai bíróságok hatáskörére vonatkozó szabályokat érintetlenül hagyta : nyilvánvaló, hogy a kir. járásbíróság nem bírt hatáskörrel arra, hogy a S. és L. orosz hadifoglyok által hadifogságuk tartama alatt elkövetett bűncselekmény tárgyában eljárjon és ítéljen. (1917. B. I. 275.)

— **Az osztrák szükségrendeleteknek** azt a csoportját, amely igazságügyi intézkedéseket tartalmaz, az országgyűlés felülvizsgálat alá vette. Az alkotmánytörvény sokat emlegetett 14. §-a értelmében kibocsátott kormányrendeletek ugyanis az országgyűlésen jóváhagyás végett bemutatandók, s amennyiben a jóváhagyást vagy megerősítést el nem nyerik, azonnal hatályon kívül helyezetteknek tekintendők. A néhány nap előtt az igazságügyi bizottság által a Ház elé terjesztett kormányrendeletek jelentékeny részben oly intézkedéseket honosítottak meg, amelyek ellen keletkezésük pillanata óta a közvélemény és a tudományos meggyőződés is tagadhatatlan ellenszenvvel viseltetett. A kivételes, fontos jogainkat csorbító rendelkezéseket csakis akkor fogadjuk ellenkezés nélkül, ha nyilvánvaló, hogy valamely nagyobb hátránytól óv meg bennünket, mint amellyel szabadságunk korlátozása jár. Amint azonban ez az egyensúly a kivételes rendelkezések terhére megbomlik, sokszorozódott súllyal nehezedik ránk a kivételes intézkedés tilalma. Indokolatlannak mutatkozott ebből a szempontból Ausztriában a katonai bíróságok hatáskörének polgári személyekre való nagymértékű kiterjesztése, nem mutatkozott szükségesnek az esküdtbíróságok működésének felfüggesztése, valaminthogy feleslegesnek mutatkozott még több az igazságügyi szervezet körébe tartozó kivételes intézkedés is, amelyek a kormánynak hozzájuk fűzött reményeit nem tudták megvalósítani. A képviselőház igazságügyi bizottságának véleményéhez a plénum hozzájárulván, mindezen kivételes intézkedésektől megtagadták a jóváhagyást. A hatályon kívül helyezett rendeletek által szabályozott joganyagot a kormány utóbb törvénytervezetekbe foglalta össze, amelyeket a képviselőház több lényeges módosítás után el is fogadott. A polgári személyeknek katonai bíráskodás alá helyezéséről szóló törvénytervezet megvitatásánál különös gonddal ügyelt a képviselőház arra, hogy ezen bíróságok hatásköre polgári személyek felett a lehető legszűkebbre szoríttassék. Csak ha közvetlen és kényszerítő háborús körülmények indokolják, továbbá, ha az illetékes polgári bíróság sem székhelyén, sem ennek közelében nem működik (t. i. beszüntette működését), állhat meg a katonai hatáskör. Mindenesetre kivétettek a katonai bíróságok hatásköréből az összes politikai bűntettek, tehát a felségsértés, lázadás, a királyi ház tagjainak megsértése és közcsendháborítás. Irányelvül szolgált, hogy csak azokat a bűntetteket utalhassák katonai hatáskörbe, amelyek gyors elbírálása az állam biztonsága és a közbéke érdekében sürgősen szükséges. A peres eljárás szabályain is lényeges változások történtek. Polgári személy felett tábori bíróság nem ítélkezhet, s a rögtönítélő bíróság is csak az esetben bír iurisdictióval, ha ez a polgári Bp. szabályai szerint is megengedhető lenne. Szigorúan megszabja a tervezet, hogy a rögtönítélő eljárás azonnal félbeszakítandó és a terhelt rendes eljárás alá veendő, ha öt nap alatt le nem folytatható a bűnper. A kiszabott szabadságvesztésbüntetést azonban minden esetben polgári letartóztató intézetben kell végrehajtani. A tervezet a törvény hatályát 1918 július első napjáig szabja meg azzal, hogy csupán az életbelépte után elkövetett cselekményekre nyerhet alkalmazást. A fenti törvényjavaslattal kapcsolatban az igazságügyi bizottság egy a rögtönítélő katonai bíróságok határozatainak felülvizsgálatáról intézkedő javaslatot is terjesztett a Ház elé. Legfontosabb intézkedése a javaslatnak, hogy az elítélt a polgári bíróság előtt újrafelvétel elrendelését kérheti, ha ennek a Bp.-ben felvett valamely okon megállapítható és ha valószínűsíti, hogy a katonai bíróságok által megállapított tények helyességéhez kétség fér. Újrafelvételi kérelmet e törvény alapján az életbelépéstől számított két éven belül lehetne előterjeszteni. Ugyanennyi időn belül joga van az elítéltnek ahhoz is, hogy a katonai bíróság ítéletének megsemmisítését és a polgári bíróság előtt lefolytatandó új eljárás elrendelését kérhesse, ha a katonai bíróság ítélete a «törvény megsértésével vagy helytelen alkalmazásával» hozatott. Ismételnünk kell, hogy ezek a szabályok kizárólag a rögtönítélő bíróságok határozataival szemben nyerhetnének alkalmazást. A két javaslatot az igazságügyi bizottság véleményéhez képest a Ház azzal fogadta el, hogy az első csak a második kal egyidejűleg léphet életbe. Az esküdtbíróságok működésének felfüggesztése különösen sérelmes intézkedései közé tartozott a kivételes rendeleteknek. Kicsinyes indokok, mint a férfilakosság távolléte, közlekedési nehézségek, nem voltak alkalmasak arra, hogy megnyugtató magyarázatául szolgáljanak ennek az alkotmánybiztosítékként tisztelt intézménynek nélkülözésére. A kormány végre is elhatározta, hogy segédkezet nyujt az esküdtszék működésének visszaállításához, előbb azonban javaslatot terjesztett az országgyűlés elé az esküdtbírói lajstromok új összeállítása tárgyában. Az ehelyütt nem ismertethető részletintézkedéseket tartalmazó javaslat szerint a rendes esküdtszéki ülésszak 1918 január elsején kezdődnék. E törvényjavaslat vitája kapcsán az igazságügyi bizottságban egy számra sem jelentéktelen csoport az esküdtbíráskodási jogosultságot a nőkre is ki kivánta terjeszteni. Az igazságügyi bizottság el is fogadta a javaslatot, képviselőházi plénumban azonban a módosításra irányuló indítványt előterjesztő *Ofner* képviselő kisebbségben maradt. Meg kell emlékeznünk végül még egy hatályon kívül helyezett kormányrendeletről, amely az ügyvédek szabad költözködési jogát korlátozta. Több mint két évi időköz után tehát ismét visszaadták az ügyvédségnek azt a jogát, hogy működése színhelyét tetszése és legjobb belátása szerint önmaga választhassa meg. A háborús igazságügyi fegyvertár kiárusítása, mint az átmeneti intézkedések egyik fontos fejezete méltán vonta magára az országgyűlés élénk érdeklődését. A törvényjavaslatokat hosszas vita és több módosítás után fogadták el. A nagy érdeklődés mindenesetre tiszteletreméltó, viszont ami a módosításokat illeti, ezek Ausztriában sem jelentenek mindig javításokat. *A.*

Ügyvédi iroda, nyolc éve fennálló, igen jó menetelű, állami kinevezés okából átadó. Sulyok, Dunavecse. 15797

Nagy irodába belépne, de csak részesedéssel, 9 éve önálló budapesti ügyvéd, ki németül irodalmi színvonalon ír és beszél. Vidéki irodába csak cum iuro successionis, esetleg némi tőkével is. Válaszokat a kiadóhivatalba kér «Ihering» jeligére. 15812

Harmadéves joghallgató vidékre is, ügyvédi irodába ajánlkozik. Cím a kiadóban. 15808

Főszerkesztő : **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő : **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos : **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs : **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 31. szám. Budapest, 1917 augusztus 5

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Szüts Miklós* ny. kir. kúriai bíró: Hároméves háború — ezredéves jog. — *Dr. Tarnai János* kir. kúriai tanácselnök: Angol dolgok. — *Dr. Ladányi Sándor:* Hivatalból üldözendő-e a hűtlen kezelés bűntette? — Szemle. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

Melléklet: A m. kir. minisztériumnak 2731/1917. M. E. számú rendelete, a gyorsított bűnvádi eljárás rendes szabályainak újabb megállapításáról szóló rendelet életbeléptetése tárgyában. — A m. kir. igazságügyminiszternek 41,900/1917. I. M. számú rendelete, a gyorsított bűnvádi eljárás rendes szabályainak újabb megállapítása tárgyában.

Hároméves háború — ezredéves jog.

Mert ha vannak is fiatal hajtásai, ezredéves ez a mi jogunk, ezredéves a jogállapot, melyhez ragaszkodni tanult a magyar; s ez a jog évezredes öregkorából nemhogy a gyöngeséget, hanem az erőt meríti. Nem a haladást, nem a fejlődést akarja ez kizárni; nem is épen a jogintézmények soknemű részlete az, ami a századokon át fenmaradt, hanem a hódolat, mely az egészet övezi, és az a föntartó, konzervatív szellem, mely a jogban a fejlődést a szerves élet erejével ruházza fel, midőn megbecsüli az alapokat, a külső hatásokat a meglevőn belül dolgozza fel, saját tövén akarja nevelni gyümölcseit és így a nemzeti akarat és gondolkodás hullámzó vérkeringését felveszi az intézmények és rendelkezések egymást követő változásaiba, a jognak a nemzet közreműködéséből életet, a nemzetnek a jog meglevő alakzataiból, a fejlődés viharaiban támasztékot ad.

Ez a gondolat száll meg, mikor előttünk áll a most éppen hároméves háború, melyet mi a jogért vívunk. Most három éve dördültek el az első lövések, hullottak el az első hősök azért a háborúért, melyről azt jósolták még kitörése előtt, hogy azt a a világ félévnél tovább nem bírhatja ki, s mikor im annak a harmadik éve is betelt, megint csak elénk áll a napi eseményektől független alakjában is, mondhatni, «sub specie aeternitatis», az a kérdés, melyik lehet erősebb a másiknál s miben áll a hatás, melyet a kettő gyakorol egymásra: a háború és a jog?

A kettőnek a viszonya egymáshoz sokkal szorosabb, mint eleve hinnők. A jognak is szüksége van az erőre, mert szüksége van az erőszakra, hogy esetleg kikényszeríthesse szabályainak föntartását.

A háborúnak pedig szüksége van a jogra; mert csak a jog védelme, az igazságért való küzdelem őszintesége adhatja meg igazolását. Minél nagyobb, minél messze kihatóbb a jog, mely a bíróság puszta szózata helyett az erőszakra szorul, annál nagyobb erőre van szüksége; végül ott ahol a felek fölött az övéknél is nagyobb végrehajtó erejű bíróság nincsen, sőt lehetetlen, ahol a bíróság helyett a fölfegyverzett nemzet önbíráskodása lép előtérbe, ott az állam és a nemzet erőinek végső megfeszítése szükséges.

És éppen itt kezdődik a jog eszméjének óriási jelentősége a háború számára, mert csak ez adja meg neki, annak a félnek, mely igazságos jogáért nyúl az «ultima ratio»-hoz, az erkölcsi szentesítést, de ez adja meg azt az egységesítő erőt is, mely az egyeseket áthatva, a tömegeket a legerősebb lendülettel megmozdítani, egy közös irányban a legnagyobb erőfeszítésre lelkesíteni képes.

Igaz, hogy ez a jogi tényező, mely az igazságos háború belső magva, egymagában még nem biztosítja a sikert, de annak jelentékeny erőforrása, sőt némely esetben nélkülözhetetlen kellékе. Természetes tehát, hogy a hadviselő felek mindegyike mindent elkövet, hogy a maga igazságáról népeit, de a világot is meggyőzze vagy legalább elámítsa. Ezért téves az a nézet mely egészen meddőnek véli a törekvést annak a bebizonyítására, hogy valójában melyik fél okozta jogtalan magatartással a háborút. Csak az a reménység meddő, hogy a hibás felet ennek beismerésére rábírni, vagy az elfogultakat tévedésükről meggyőzni lehetne, mert a legtöbb ember könnyebben hiszi el azt amit óhajt. De meg a külső tények sorakozása annyira sokoldalú, hogy a látszatot a kápráztató szofizmákhoz könnyen megadja, csak azt az erőt nem adhatja meg, melyet a való reális jog védelme, ami a dolog természeténél fogva már koncentrál, önmagától biztosítani képes a sokfelé sandító, kapzsi hódításvágy ellenében, ami szétforgácsol. Így az a szerencse, hogy ha ebben a kérdésben elámíthatnák is bár a világot, a tudat alatt szendergő saját ösztöneiket el nem ámíthatják.

Ez a tudattalan sejtés, a jogérzet, melyen az esküdtbíróság intézménye is alapul, éppen a legnagyobb kérdésekben, érezni engedi a jogot, bárha még annak a megértése hiányos. Ezért nem lehet készpénznek venni azokat a frázisokat sem, melyeket a háború kitörése óta a militarizmus jelszava alatt az általános védkötelezettségen alapuló nemzeti hadsereg ellen hangoztatnak. A jog hadserege csak a fölfegyverzett nemzet lehet, a zsoldos hadsereg az erőszaké. Mert minél inkább bekapcsolódik az egész nemzet az általános hadkötelezettség súlyos feladatába, annál erősebb talaja az a békés hajlandóságnak és minél odaadóbban kész az egész a maga létét, igazságos fejlődését védeni, annál nehezebben mozdítható meg telhetetlen nagyravágyásból vagy bírvágyból táplálkozó imperialista törekvésekért. Éppen Anglia példája is mutatja, hogy zsoldos hadseregek föntartói könnyebben szánják el magukat a háborúra; Viktória királyné hosszú uralkodása alatt nem volt év, hogy hadai az öt világrészben valahol ne viseltek volna háborút, míg azalatt a népek szabadságának legönzetlenebb barátai vígan tenniszeztek és golfoztak szanaszét az egész világon.

Nagy bátorítást és vigaszt nyujthat tehát a jog minden barátjának az a tanulságos és érdekes belátás, hogy a kölcsönhatás, melyet a háború és jog gyakorolnak egymásra, éppen ellentétes irányú. A jog belülről hat kifelé, mintegy központjává lesz az egész hadviselésnek, mint az a nehézségi gravitáció, mely a föld középpontja felé, itt meg az egy, összetartó, igazságos cél felé vonz mindent; ha t. i. abban mint jogos védelmi háborúban az igazság megvan. De viszont ezt a hatalmas vonzó erőt semmi sem pótolhatja, ha ez hiányzik. Ellenkezőleg a háború kívülről befelé szorítja, a széleken támadja meg és bomlasztja a jogot. A rendes jogállapot a kényszerhelyzetnek minden oldalról engedményeket tenni kénytelen. Jogi szaklapjainkban, nagynevű hazai és külföldi jogtudósoknak a Jogászegyletben tartott előadásaiban megismerhettük azokat a változásokat, melyeket a kereskedelem joga, a magánjog, a büntetőjog terén a háború létrehozott. A pénzkövetelések behajtásának részleges szünetelése, a külfölddel szemben fenállott kötelmi és egyéb jogviszonyok bomlása, a pénz mint általános értékmérő teljes megingása s értékvesztesége, a vis major eseteinek fokozódó változásai, a büntetőjog terén a kivételes eljárás és kivételes bűncselekmények térfoglalása, mindezek — nem is említve a közjogi és közigazgatási téren beálló nagy fordulatokat, milyen pl. az országgyűlés tarta-

mának meghosszabbítása — mutatják milyen nyomást gyakorol a jogra a háború, holott maga abból mégis erőt merít.

De a jog diadala abban is nyilvánul, hogy nemcsak mint az igazságos háború központja annak erőt ad, de a kultúra haladásával a háború, még ha igazságtalan is, nem nélkülözheti s minél inkább tiszteli a jogot, annál több erőt vesz abból magába. Az a nemzetközi jogelv, hogy a háborút csak az ellenséges hadseregek viselik egymás ellen, de nem a polgári lakosság ellen, amily szeliden hangzik olyan erősen boszulja meg magát azokon, akik rútul megszegik. Amint egyes cselekményeiben a hadviselő fél igazán kimutatja, hogy tiszteli a jogot, amennyire csak a hadviselés következményei megengedik, ez rendszerint a hadvezetésben is előnyére válik, tekintélyét és erejének imponáló fölényét növeli. A megszállott területeken, visszavonulás vagy betörés alkalmával, a jogállapot védelme s minél erélyesebb fentartása az ellenségben is tiszteletet, sőt békülékenységet és rokonszenvet ébreszt, saját hadseregében pedig a fegyelem és a harcképesség fentartását nagy mértékben előmozdítja.

A jogszabályok közt mégis az általános büntetőtörvénynek két legfőbb elve az, melyeken, még pedig értelmük teljes értéke szerint, a háborúnak a joghoz való viszonya megfordul. Ezek a jogos védelem és a végszükség jogának két principiuma, melyekről a magyar büntetőtörvénykönyv 79. és 80. §-ai rendelkeznek. Különösen érdekes a Btk. 79. §-a, mely a jogos védelemről szólva bölcsen különböztet és kimondja, hogy a jogos védelemnek nem csupán a megtámadott ellen *intézett*, hanem már az azt *fenyegető* jogtalan megtámadás elhárítása végett is helye van. Ez az a helyes értékelés, a nemzetek között is, mely a külső látszat ellen a valódi igazság megállapítását a történelem előtt is biztosítja; nem a hadüzenet elsőbbsége, hanem a fenyegető veszélyeztetés elsőbbsége dönti el, hogy melyik oldalon van a védelmi háború.

Nagy világcsapás a háború, de bizonyos körülmények között kikerülhetetlen, szükséges rossz, aminél rosszabb csak egy lehet: a gyávaság, mely a három- vagy négy-, vagy akár hétéves háború kikerülése végett egy ezredév jogát botorul feladni tudná. A nagy Moltke mondotta, a híres jogtanár-, Bluntschlihoz intézett válaszában: «Az örök béke álom, s még nem is szép álom. A háború az istenalkotta világrendnek egyik eleme. Az embernek legnemesebb erényei éppen ebben fejlődnek ki». A háborúnak is két oldala van, az egyik oldalán van a jog, a másikon a telhetetlen hatalmi vágy s ennek kísérete, a hazug frázisok. Amit a nagy orosz író, Dostojewski, oly szépen mondott, hogy a katona nem azért megy a háborúba, hogy embert öljön, hanem hogy, ha kell, meghaljon a hazáért: ez a háborúnak a legfenköltebb erkölcsi felfogása, ami összefügg a jogos védelem és a végszükség jogához való kapcsolódásával. A jog mindig békülékeny, elégtételén túl mást nem keres, de a bírvágy az telhetetlen. Már erről is meglehet a kettőt különböztetni, a hatalomvágy nem törődik a kiontott vér özönével, a béke szavát meg se hallja, ez harcol a béke ellen; de amelyik fél csak a jogért rántott fegyvert, ez harcol a háború ellen, ez csak jogának biztonságát, békés fejlődését keresi, de mindig kész megállni, ha ezt megkapja. Aki pedig előbb akarná megállítani, az bűnt követ el a haza ellen.

Az ily egyenetlen küzdelemben aztán természetes, ha éppen az a jogi alakulás, mely a «jus belli et pacis» büszke nevét viseli, a nemzetközi jog az, amit leginkább megtép a háború. Dr. Nagy Ferenc, a Magyar Jogászegylet elnöke, ennek 1915 dec. 12-én tartott közgyűlésén, megnyitó beszédében (l. a Jogt. Közl. 1915. évi 51. számában), élesen világított rá ezekre a sérelmekre, de erre tanít a történelem minden lapja s már az emberi természet ismerete is. Ha tehát mégis vannak, kik az úgynevezett állandó békét, de már a méltán óhajtott béke megkötését is, a forgalomba hozott új szóval, de új gondolat nélkül, valamely «új nemzetközi jogrend»-től várják, ez egy kicsit gondolkodóba ejt, ha látjuk, mily könnyen fölborítja a háború éppen a nemzetközi jog szabályait.

Az állandó béke kérdése nem olyan új mint azt nehányan hiszik, s ez a legszorosabban összefügg a háború és a jog kölcsönös viszonyával. Igazi jelentőségében ez a kérdés csak a műveltség haladásával, a jogtudat önállósulásával merült föl, de akkor még az örök béke hangzatosabb címét viselte. Ne menjünk vissza régmult időkbe, de már a XVIII. század elejétől fogva, mióta Charles Irénée Castel, abbé de Saint-Pierre a «Projet de paix perpétuelle entre les Potentats de l'Europe» című művét megírta, ez a kétségkívül nemes és fontos kérdés számos gondolkodó elmét foglalkoztatott, és nem kisebb ember mint Kant Immánuel, a nagy filozóf. is tárgyalta az örök béke kérdését, «Zum ewigen Frieden» című tanulmányában. Sőt azt lehet mondani, ha nem is az örök béke biztosításának, de legalább megközelítésének, a háborús okok kiküszöbölésének feltételeit bámulatraméltó elmeéllel ki is fejtette, midőn ilyenekül a nagyobb állandó hadseregek föntartásának és a nagy államhitelek igénybevételének korlátozását, a hadviselésnek meghatározott jogelvekre szorítását, idegen országok alkotmányába és kormányzásába való bárminemű beavatkozásnak megszüntetését és bármely önálló államnak más állam részére öröklés, csere, vétel vagy ajándékozás útján való megszerzésének eltiltását állapította meg.

Nagy dolgok ezek, s ha valahol áll, úgy itt leginkább beválik az a régi jelszó: «in magnis et voluisse sat est». Csak azt ne feledjük, hogy ebben a nagy nemzetközi kérdésben a szó legszorosabb értelmében minden a jóakaraton múlik, még az is, ami a jognak elengedhetetlen korollárium a: a kényszer. Ameddig a nemzetközi jóakarat terjed, addig terjed az ilyen törvény ereje. De hát aztán, ha ez a jóakarat elszakad? Nem szabad kicsinylenünk a jogot, ha nem is áll rendelkezésére az elegendő erő a kikényszerítéshez. Meggyőzően fejtegette ezt éppen a háború folyamán báró Wlassics Gyula dr. a nemzetközi jog sérelmeiről írt cikkében. De hazánk története is fényesen bizonyítja, hogy a jogföntartás egymagában, ha csak a papiron marad is, mily nagy értéket képvisel. Konzerválja a jogot, sőt előkészíti annak a feltámadást, ahogy azt nagy Deák Ferencünk, az erőszak és az elalkuvás következményeinek szembeállításával oly nemesen kifejezte. De az «új nemzetközi jogrend», bármenynyire kívánatos, egyelőre csak név, hol vannak még a paragrafusai, miben különböznek ezek a régiektől, avagy nem-e csak abban, hogy egyik vagy másik hadviselő fél háborús céljait akarnák új nemzetközi jogrendnek becsempészni? Ne adjunk föl talányokat, mikor még a golyók röpködnek mindütt a fejünk körül.

Bármely új nemzetközi jogrend nagyban és egészben a Kant által kijelölt nyomoktól messze nem térhet. Vannak intézmények, melyek, ha nem is az örök békét, de legalább a háborús veszedelmek tetemes csökkenését erőteljesen biztosíthatják, csak őszinte jóakarattal fogadja el azokat a világ. Ezek főként azok az intézkedések, melyek az általános lefegyverkezéssel függnek össze, mert az az előnyük is megvan, hogy végrehajtásuk nem a távol jövőre van bízva, hanem rövid időn belül fokozatos kölcsönösséggel történhet. Nem az egyetemes védkötelezettség eltörlése, mert az általános kockázat a békevágyat csak neveli, de igen a békelétszám nagymérvű általános leszállítása, a hadiszerek gyártásának korlátozása s mindezek betartásának nemzetközi ellenőrzés alá helyezése, a tengerek szabadságának intézményes biztosítása, egyes oly intézkedések, melyek a meglevő birtokállapot védelmét elősegítik, megtámadását pedig megnehezítik, nemzetközi *békéltető* bíróság taxatíve meghatározott *csekélyebb jelentőségű* ügyekben az egyes államok között: ezek és hasonlók sokat tehetnének az emberiség üdvére, ha a népek elfogadják. De lehet-e mindezt a békés megegyezés, a mostanában sokat emlegetett egyezményes béke előtt létesíteni? Hiszen, ha ez közös elhatározással történnék, akkor ez már az egyezményes béke, ha pedig csak az egyik fél tenné meg közös megállapodás előtt, akkor ez önkéntes megadás, fegyverletétel. Ám ha lehetne olyan fél, amelyik a leszerelést vagy visszavonulást, abban a jámbor hitben, hogy a jó példát majd az ellenség is követni fogja, bármilyen alakban megkezdené, vagy akár csak népei közvéleményét erre beállítani tudná, ez valóban szomorú példáját szolgáltatná annak a tréfás ferdítésnek, mely szerint két versengő fél közül mindig az ostobábbnak mondják, hogy az okosabb enged.

Nem az új nemzetközi jogrend alapíthatja meg a békét, hanem csak a béke alapíthatja meg az új nemzetközi jogrendet.

Egészben, a háború nem küszöbölheti ki a jogot, de a jog sem küszöbölheti ki a háborút. Sokat tehet azonban, vagy jobban mondva, tehetne, a háború borzalmainak és az arra vezető alkalmak csökkentésére.

Erre nézve a jognál is erősebb tényező az erkölcs, a népek erkölcse, értve az erkölcsök szelidülését is, mert az erkölcsi ítéletek végrehajtása nem külső, hanem belső kényszeren alapul.

Azt mondják ugyan, hogy a nemzetek erkölcstörvénye más mint az egyeseké, s van is valami különbség, amivel itt nem foglalkozom. De a népek erkölcse a népek millióinak erkölcseit foglalja magában, s minél nagyobb lesz az önfegyelmezés, a mérséklet és az igazságszeretet a nemzetek életében, — ha lassú is a haladás, — annál ritkábbak lesznek az oly hódításra törő szövetkezések és támadások, melyek ellen a védelmi háborút a jogos védelem és a végszükség joga megköveteli. Itt is áll az, amit a halálbüntetés eltörléséről mondtak valaha: hogy ezt a gonosztevő urak kezdjék el.

De amíg lesznek, akik hatalomvágyból támadják a jogot, addig kell hogy legyenek hősök is, akik azt ingyen oda nem adják. *Dr. Szüts Miklós.*

Angol dolgok.*

XV.

A precedens hatalma.**

1. *Kártérítés emberölésért.*

Lord Ellenborough híres angol főbíró még 1808-ban kimondotta azt az elvet, hogy «polgári bíróság előtt emberhalál miatt kártérítést keresni nem lehet». Ezt a tételt, bár minden oldalról erősen támadtatik, törhetetlenül követi az angol bírósági gyakorlat még akkor is, mikor annak elméleti tarthatatlanságát maga a bíró is elismerni kénytelen. Mutatja ezt az alant közölt jogeset.

Az «Amerika» nevű gőzhajó 1912 október 4-én elsüllyesztette a B. 2 jelű tengeralattjárót, 16 ember vesztette életét. Az admiralitás végrehajtó bizottsága keresetet indított az «Amerika» tulajdonosai ellen, kérvén a kár 95%-ának megtérítését. A károszszegben volt egy 5140 fontnyi tétel is, mely azon nyugdíjak és szolgáltatások tőkésítéséből alakult, amelyeket a felperes hatóság az elpusztult emberek utódainak fizetni tartozik. Az admiralitás és fellebbezésre a főtörvényszék is, lord Ellenborough fenti jogszabálya értelmében elutasította a kereseti kérelmet. További fellebbezésre az ügy a főrendiház ítélőbírósága elé került, mely helybenhagyta az elutasító határozatot.

Az *ítéletben* lord Loreburn azt fejtegette, hogy mai napság már nem lehet lord Ellenborough szabályán változtatni, még ha a bíróság abban a nézetben volna is, hogy az angol szokásjogot másként kellett volna felfogni, mint ahogy lord Ellenborough felfogta; amiről különben épen nincs meg győződve. Ha valamely szabály oly régóta meggyökeresedett, mint a szóban levő tétel, bolygatása nem volna egyéb, mint törvényhozói művelet. Azt hiszi tehát, hogy alperesek nem kötelezhetők a kár megtérítésére.

Lord Parker of Waddington, a második bíró ezekhez hozzájárult. Az Ellenborough felfogását magukévá tették az összes angol bíróságok, sőt az Egyesült-Államok legfelső törvényszéke is és a megelőző precedensekben sem találhatni oly szabályt, mely annak ellentmondana. Igaz, hogy az egyik főbíró keményen bírálta e felfogást azon az alapon, hogy ellenmondás van abban, ha kártérítésre adunk jogot a munkaadónak, midőn a munkásán ejtett testi sértés annak dolgozó erejét csorbítja, ellenben a munkás megölése esetén a kárigényt nem ismerjük el. Ha e bíróság hivatása volna arról dönteni, hogy logikai vagy tudományos szempontból milyennek kellene lenni a szabálynak, bizonyára sok szólna a felperes nézete mellett; bár véleménye szerint nem kétségtelen, hogy nem inkább az előbbi, mint az utóbbi felfogás-e a hibás és hogy nincs-e anomália abban is, hogy a szabály csupán a munkaszerződésben állókra alkalmaztatik. De a bíróság a jogot úgy tartozik kezelni, amilyen. Egymagában az, hogy a jog alkalmazása anomáliát von maga után, csak akkor érdemel figyelmet, ha az előző döntést bírói tévedés szülte. A fellebbezőknek vagy azt kellett volna kimutatniok, hogy az «actio personalis cum persona moritur» szabálya az esetre nem talál; vagy azt, hogy a jogpolitika ama tétele, mely szerint bűntett esetében polgári keresetnek nincs helye, mielőtt a sértett fél büntetőeljárást nem folytatott le, a sértett fél elől teljesen elzárja a polgári igény érvényesítésének útját; vagy esetleg azt, hogy a szabály a római jogból van véve, amelyet alkalmazni egyáltalában nem szabad. Lord Ellenborough nem indokolta határozatát, közismeretűként mondotta ki a tételt, úgy hogy a döntés forrását bizonyára előbbi, talán közzé nem tett határozatokban találta fel. Ha tehát tudományosan nem is lehet indokolni a szabályt, *történeti alapja megvan.*

Lord Summer, a harmadik bíró hasonló értelemben szavazott.

2. *Felel-e a bank hamis csekk beváltásáért?*

Ez a kérdés volt eldöntendő a következő esetben.

A Macmillian és Arthur cégnél egy Klantschi nevezetű egyén volt alkalmazva cégvezetői minőségben. Több év óta szolgált már és mi okot sem adott a bizalmatlanságra. A könyvvezetéssel volt megbízva és ő töltötte ki a cég által kibocsátott csekkeket. 1915 február 9-én délben Arthur, a cég beltagja, távozni készült az üzletből. Távozása közben Klantschi azt mondotta neki, hogy apróp énzre van szüksége és egy 2 fontos csekket tett eléje aláírás végett. Már előbb is gyakran tett így, de rendesen 3 font erejéig kért utalványt. Arthur kérdezte is tőle, miért kíván most kevesebbet, mire Klantschi azt felelte, hogy ezúttal kevesebb apróp énz kell. Erre Arthur aláírta a papirt.

Másnap Klantschi nem jött az üzletbe, megvizsgálták a könyveit és azokban gyanus dolgokat találtak. A bankban arról értesültek, hogy Klantschi egy 120 fontos csekket mutatott be és fizettetett ki magának. Ezt az összeget elsikkasztotta és kitünt, hogy több más ilyen hamisítást is követett el.

A Macmillam és Arthur cég keresetet indított a bank ellen és kérte, hogy alperes a cég letétéből helytelenül kifizetett összesen 235 font megtérítésére köteleztessék.

A King's Bench osztály *ítélete* 118 font fizetésére kötelezte alperest. A bíró a következő indokolást adta elő:

Felperes 235 fontnyi követelése két részből áll. Egy bizonyos számú csekk, mely az 1913 július 19-től 1914 február 24-ig terjedő időszakban mutattatott be, 117 font értéket képvisel; a követelés másik része a szóban levő 120 fontos csekkre vonatkozik. A két tételre nézve más-más a tényállás. Az első tételre nézve felperes nem bizonyította, hogy az illető csekkek hamisak voltak vagy szabálytalanul (improperly) fizettettek ki. Felperes nem emlékszik e csekkek kiadásának körülményeire, maguk a papirok és az ellenőrző lapok eltűntek. Lehetséges, hogy azon összegekről állították ki, amelyeket a bank kifizetett és hogy az utalványozó cég megbizottja elsikkasztotta a pénzt. E részben tehát el kellett utasítani a keresetet.

A követelés második része tekintetében a 120 fontos csekket külsőleg is tüzetesen meg kell vizsgálni. Arthur azt állítja, hogy mikor a papirt aláírta, az összegnek betűkkel való megjelölésére rendelt helyen e szavak állottak: «two pounds», a számjegyeknek szolgáló helyen pedig ez: «2—0—0». Valószínű, úgymond, hogy Klantschi utólag a «two pounds» elé e szavakat írta: «one hundred and», a «two» szót pedig «twenty»-re változtatta; azután «2» számjegy elé egyest, mögéje zérust írt.

A felperes bizonyítékainak mérlegelése után a bíró arra a meggyőződésre jutott, hogy a dolog nem úgy történt, amit felperes előadja. Arthur — úgymond — nagy sietségben volt, mikor a papirt aláírta és úgy látom, hogy azon az aláíráskor az összegnek betűkkel való megjelölésére szolgáló tér egyáltalában nem volt kitöltve, a számmal jelölés helyén pedig 2-es állott. Az aláírás után Klantschi kitöltötte a keletet, beleírta a fizetendő «magunknak», valamint a «one hundred and twenty pounds» szavakat, a 2-es elé és mögé pedig az 1 illetve 0 számjegyeket írta.

Ami a kereset e részét és a jelzett tényállásból folyó jogi következtetéseket illeti, úgy megállapítandó, hogy a csekk nem egészben hamis, hanem aláírás után lett megváltoztatva és nagyobb összegre emelve, mint amennyit felperes felvenni kívánt. De figyelembe kellett venni a következő körülményeket is. Felperes teljesen megbízott az alkalmazottjában a tett felfedezése előtt, semmi oka sem volt hűségében kétkedni. Nem vizsgálta meg sem csekk-könyvét, sem hitelkönyveit, bár ezek megtekintése legalább is gyanút kelthetett volna Klantschi becsületességére nézve. De ezenkívül felperest nem terheli gondatlanság azon időpontig, amikor a papirt aláírta; sőt tekintettel arra, hogy

* Az előző közleményeket l. a Jogt. Közl. 1913. évi 41. és 51. 1914. évi 51. és az 1917. évi 29. és 30. számaiban.

** V. ö. a Jogt. Közl. 1913. évi 51. sz. 453. lapján közölt esetet.

Arthur a cégvezetőt méltán vélhette megbízhatónak, még az aláírással sem esett gondatlanságba. A bíró véleménye szerint tehát alperest fel kellene menteni, *de a precedensek mást parancsolnak neki.*

A hamis csekk beváltásából eredő kötelezettség tekintetében két körülményt kell vizsgálni:

1. Milyen meghagyást ad az ügyfél a bankárnak?
2. Gondatlanság terheli-e a meghagyás körül?

Az első kérdést illetően: ha nem forog fen más körülmény, minthogy a csekk már ab ovo hamis, akkor világos, hogy az ügyfél nem adott semmi meghagyást és a bankárnak nincs joga a csekket kifizetni. Mint elvont tételt lehet állítani, hogy a hamisítás veszélye banküzleti veszély és nem terheli az ügyfelet. Másrészt az ügyfél, ha kitöltetlen csekket ír alá, ezzel felhatalmazza azt, akinek adja, hogy mint meghatalmazottja (agent) töltse ki. A bíró erre nézve egy csomó esetet idéz és hivatkozik az angol váltótörvény 20. cikkére. Ez azonban a jelen esetben mind közömbös, mert felperes nem írt alá kitöltetlen papirt, hanem 2 fontról szóló csekket, nem hatalmazta fel Klantschit, hogy a fent leírt változtatásokat tegye rajta és így alpereseket sem hatalmazta fel 120 font, hanem csupán 2 font kifizetésére.

Ami a második kérdést illeti, abból kell kiindulni, hogy az ügyfelet bizonyos kötelességek terhelik a bankkal szemben; ezt a bíró által ismertetett precedensek egész sorozata kimondja. E kötelességek tartalmát definiálni nehéz, talán lehetetlen, mert sok függ a felek megállapodásaitól és az üzlet minőségétől (course of dealing). Ily különösségeket nem tekintve, az ügyfél közönséges (reasonable) gondosságra van kötelezve abban az irányban, hogy a bank meg ne tévesztessék. Az e körüli gondatlanságért az ügyfél felelős, ha a gondatlanság okozati összefüggésben van a kárral.

A bírói döntések e tekintetben igen részletesek. Így például kimondották, hogy a csekk-könyv nem vezetése egymagában még nem feltétlen gondatlanság; a csekknek részbeni üressége sem az, bár ez természetesen lehetőséget nyujt a hamisításra; az ú. n. hitelkönyv meg nem vizsgálása szintén nem feltétlen gondatlanság. Legmesszebb ment talán az a határozat, mely mellőzte a gondatlanság megállapítását oly esetben, midőn a részvénytársaság oly emberben bízott, ki a társasági elnök tudomása szerint már előbb is követett el hamisítást.

A bíró kijelentette, hogy általános meghatározásra nincs szükség, mert a gondatlanság ténykérdés, amelyet az eset körülményei szerint kell eldönteni. Egyetlen egy előbbi döntés szól a kifejtett felfogás ellen; ebben azt az ügyfelet tették felelőssé a hamisításért, aki üres csekket adott át nejének azzal, hogy 50 fontra töltse ki és az így kiállított papirt az üzletnek egy alkalmazottja 350 fontra hamisította meg. Ez a döntés azon tételen alapszik, hogy az üres papirt a birtokosa kitöltheti. De ez a döntés a jelen esetre nem talál, mert ezúttal nem üres csekkről van szó s ez a jogi nézet ma már különben is el van hagyva.

A jelen perben nem állapítható meg, hogy alperes a felperes gondatlansága folytán tévedett és hogy e gondatlanság, ha fenforogna is, okozati összefüggésben volna az alperes károsodásával.

A felperesnek alapos oka volt megbízni cégvezetőjében, az alperessel fenálló üzleti viszonya nem kötelezte őt a bizalmatlanságra, nem tartozott előrelátni a hamisítást. Kereskedést csak bizalommal lehet folytatni, nem pedig bizalmatlansággal azok iránt, akikkel vagy akiknek segítségével ügyködünk.

Ily körülmények között az alperes csak 2 font, a csekk valódi értéke erejéig fizetett jogosan, 118 fontot tehát megtéríteni tartozik.

XVII.

Contempt of Court.

1.

Contempt of Court alatt értik az angolok a bíróságok iránti tiszteletlenséget. Ez természetesen sok alakban fordulhat elő úgy a bíróság előtt, mint a bíróságon kívül. Az utóbbiakhoz számítja az angol jog a bírósági tárgyalások hamis közlését is A büntetés fogság vagy pénzbüntetés. E büntetések objektív eljárásban, feltételes határozattal *(rule nisi)* is kimondhatók, szabadságában állván a terheltnek azt utólag hatálytalaníttatni. A procedura az, hogy a bíróság a határozatban felhívja a terheltet, mutassa ki, hogy miért nem lehet ellene a rendszabályt alkalmazni, amit azután a rendes eljárásban, a bizonyítás rendes eszközeivel tehet meg. Ilyen ritkább esetet tárgyalt tavaly a High Court King's Bench osztálya a következő körülmények között:

Sinclair Lajos résztvett az «Orosz Kereskedelmi Kamara» nevű londoni vállalatban. 1916-ban három magánember polgári keresetet indított Sinclair és a nevezett vállalat ellen, kérvén bizonyos pénzösszegek visszaadását, amelyeknek befizetésére állításuk szerint az alperesek csalárd megtévesztéssel bírták rá őket. Sinclair tagadta a tényeket, a vállalat nem védekezett. Az előkészítő eljárás befejezése után a felperes szabályszerűen értesítette Sinclairt, hogy az ügyet ítélet alá kívánja bocsátani, mire a per az esküdtszéki lajstromra tétetett. Ugyanazon évi novemberben a felperesek ítélelet kértek a vállalat ellen is és a bíróság kimondotta, hogy a Sinclair elleni eljárás is tovább folyik. Ezekről a tényekről tudósítás jelent meg a Daily Chronicle c. lapban, mely ez ügyben már régóta erős támadásokat intézett Sinclair ellen. November 24-én hosszú cikk jelent meg a lapban ily cím alatt: «A szédelgő orosz kereskedelmi kamara. Sinclair urat elhagyták támogatói. Egy amerikai pénzember hőstettei». A cikkben az volt mondva, hogy «az orosz kereskedelmi kamarát oly emberek alapították, akik se nem angolok, se nem oroszok, Sinclair Lajos úr segítségével, aki német eredetű honosított angol és azelőtt a Schlesinger nevét viselte.

Az utóbbi állításra Sinclair képviselője megjegyzi, hogy valótlan, mert ügyfele Párisban francia szülőktől született. A cikk továbbá ezeket írja:

«A titkár és egy amerikai «financier», aki a vállalat szervezetét létesítette és azt pénzügyileg megalkotta, megúnták és elhagyták a vállalatot, amelynek jelenleg csak egy képviselője van, az «elkerülhetetlen» Sinclair úr. A hitelvesztett vállalat új levélcíme: a képviselőház; oda kell intézni a Sinclair úrnak a «Kereskedelmi bizottság» tiszteletbeli titkárának szóló összes közleményeket; Sinclair úr tehát a képviselőházba helyezvén át a szédelgő kamarát, annak hírerontott maradványaival visszatért származási helyére».

Emiatt kérte Sinclair a *Contempt of Court* miatti eljárást. A tárgyaláson a vádló ügyvédje előadta a fentebb részletezett tényeket.

Darling bíró: Tagja Sinclair úr a képviselőháznak?

Ügyvéd: Most már nem. A «Kereskedelmi bizottság», melyről itt szó van, nem hivatalos testület, hanem összeköttetésben áll a képviselőház egyik csoportjával, voltak oly tagjai is, akik nem képviselők.

Darling bíró: Azt hiszi, hogy mivel Sinclair és a vállalat ellen perek vannak folyamatban, a hírlap nem értekezhetik a vállalat dolgairól? Ha ez így volna, akkor bárki megakadályozhatná a hírlap nyilatkozatait, ha valamelyik barátját felkérné, hogy keresetet indítson ellene. Gondolja meg, hogy ilykép egy függőben levő per megakadályozná az ügynek minden nyilvános megbeszélését.

A lord főbíró: Sinclair úr rágalmazási per útján kereshet elégtételt.

Ügyvéd: Ügyfelének valódi sérelme a cikk címfelirataiban van, kapcsolatban a cikkben előadott ama tényekkel, hogy a befizetések hamis előadásokkal eszközöltettek ki. Nem volt a cikkben utalás arra, hogy a Sinclair elleni per még folyamatban van. A tájékozatlan olvasó azt hiheti, hogy Sinclair csalásért el van ítélve.

A kérelmet elutasító *ítélet* ezeket mondja: A Daily Chronicle kétségtelenül igen keményen írt a londoni orosz kereskedelmi kamaráról és Sinclairről is igen erős megjegyzéseket tett közzé; de a lap cikkének tartalma nem olyan, hogy helye volna a *rule nisi* engedélyezésének. A társulat egyes részesei ellen már ítélet is hozatott, a bíróságnak tehát nincs oka hatalmát oly irányban gyakorolni, hogy az állítólag szédelgő vállalatról való bírálatot megakadályozza. A cikk egyik helyét úgy lehet ugyan érteni, mintha Sinclair már el volna ítélve, amely állítás valótlan; de ez nem oly közlés, amely befolyásolhatja a polgári bíróságot Sinclair perének elfogulatlan megítélésében, mert a bűnpert csak ismertetni kell a polgári jury előtt és mindenki látni fogja, hogy Sinclair ellen büntető ítélet nincs.

2.

A bírói eljárás iránti tiszteletlenség fogalma alá vonja az angol jog a törvényes eljárás elkerülésére irányuló tevékenységet is. Ilyen esetet mutatunk be az alábbiakban:

A Hulton nevű újságkiadó részvénytársaság Contempt címén eljárást tett folyamatba a háborús papírbizottság elnöke, Whittaker ellen, előadván, hogy a folyamodónak, mint vevőnek többrendbeli, a háború előtt kötött szerződése volt papírszükségletének fedezésére. A háború kitörése után a szerződések egy része teljesítetlen maradt és a részbeni teljesítést is csak tetemes túlfizetés mellett tudta elérni. Igy 1916 januárban egyedül a Chadwick és Taylor-cégnek 11,000 fontot volt kénytelen a szerződési árakon felül fizetni. 1916 februárban a kormány ú. n. papírbizottságot állított fel, amelynek célja volt a papír és papíranyag szállítását szabályozni. Ezen időponttól kezdve az újságkiadók csak a bizottság engedélyével szerezhették meg ezeket az árúkat.

1916 augusztus 21-én a folyamodó pert indított a nevezett Chadwick cég ellen a túlfizetés megtérítése és a szerződés fenállásának elismerése iránt. Alperes a papírbizottság, nevezetesen annak elnöke, Whittaker elé terjesztette az ügyet. Az utóbbi nyomást igyekezett gyakorolni a felperesre és mostani folyamodóra, hogy hagyja abba a pert. Tetőpontját érte el ez a kényszer, mikor a bizottság titkára, egy engedély elintézése alkalmából, azt írta a felperesnek, hogy további ily kérelemmel ne is járuljon a bizottság elé, amíg a Chadwick-cég elleni perre vonatkozó elhatározását nem közli a bizottsággal.

A folyamodó képviseltje a tárgyaláson kifejtette, hogy Whittaker arra használta bizottsági elnöki hatalmát, hogy beavatkozzék az igazságszolgáltatás menetébe.

A bíróság megadta a *rule nisi*-t.

XVIII.

Benevola interpretatio.

Az alant közölt, aránylag csekély jogeset alkalmat adott az angol főtörvényszéknek egy szegény ember igényeinek hathatós megvédésére. Arról volt szó, hogy a munkás balesetből származó követelésnek törvény szerint szükséges bejelentése az eset körülményei szerint bizonyítottnak vehető-e azzal, hogy a jogosult fél az értesítést tartalmazó levelet postára tette anélkül, hogy bebizonyíthatta volna a levélnek a címzetthez való megérkezését is.

Az üzemben megsérült munkás kielégítéséről szóló 1906. évi angol törvény azt rendeli, hogy a munkás csak úgy tarthat számot a törvényben meghatározott járandóságokra, ha ebbeli igényét hat hónapon belül a munkaadónak bejelenti. A felperes, Watts Rozina munkásleány, az alperes részvénytársaság gyárában töltényhüvely készítésével volt elfoglalva. Rövid nehány napi időközökben több ízben az a baleset érte, hogy a munkában levő anyagból szilánkok ugrottak a szemébe, úgy hogy novembertől júliusig teljesen munkaképtelen volt. Nem kapván kielégítést, pert indított a társaság ellen a dartfordi járásbíróság, mint egyeztető hatóság előtt.

Az egyedüli jogi kérdés az volt, hogy felperes igényéről hat hónapon belül értesítette-e ellenfelét. Egyedüli bizonyítéka erre nézve az volt, hogy 1915 december 27 én ily tartalmú levelet írt a vállalat vezetőjének és ugyanaznap személyesen postára tette. Alperes bizonyítani kívánta, hogy ily levél nem érkezett felszólamlási osztályához.

A járásbíró helyet adott a keresetnek és a betegség tartamára heti 9 shilling 6 penny, összesen 16 font bért ítélt meg a leánynak, mert a levél feladását és ezzel az alperes értesülését megtörténtnek vette; a levél kézhezvételének tényével nem foglalkozott.

A fellebbviteli bíróság az alperes fellebbezését elutasította. Az *ítélet* kihirdetése alkalmával az elnöklő Master of the Rolls a következőket fejtette ki:

Felperes röviden a baleset megtörténte után értesítő-levelet küldött alperesnek; ez kétségbe vonva nincs. Alperes azonban azt állítja, hogy a kielégítési igényről a baleset napjától számított hat hónapon belül nem vett értesítést, hanem csak később. Az alsóbíró e körülményt nem vette számba, mert nem tekintette lényegesnek. Ez a felfogás nyilván ellenkezik a törvénnyel és veszélyezteti a felperes jogait, kinek pedig az elsőbíró használni kívánt. Az elsőfokú érvelés tehát nem kielégítő. Minthogy azonban jogszerű vélelem szól amellett, hogy levél, mely kellő címzéssel ellátva postára tétetik, meg is érkezik a címzett kezeihez; ezt a vélelmet alperesnek meg kellett volna cáfolni, amit nem tett. Az elsőbírósági határozat az egyik helyen azt mondja, hogy nem tudni, valjon a levél megérkezett-e, más helyen azt, hogy a bíró meggyőződése szerint a levél megérkezett, de valószínűleg elveszett. Alperes levelezéseinek kezelése tehát nyilván hiányos volna.

Az ügy ellátása ezek szerint nem volt kielégítő és felmerült az a gondolat, hogy nem kellene-e póttárgyalást rendelni más bíró előtt. De *tekintettel a pertárgy csekély értékére, mégis jobbnak találták a jóindulat fogalma szerint* (to put a benevolent construction on the judgment) *hozni meg az ítéletet és elutasítani a fellebbezést.*

Az egyik bíró hozzájárult a felfogáshoz, a másik különvéleményt nyilvánított, új tárgyalást tartván helyénvalónak.

Dr. Tarnai János.

Hivatalból üldözendő-e a hűtlen kezelés bűntette?

Egy a napokban Budapesten hozott kir. törvényszéki büntető ítélet újból a felszínre veti azt a kérdést, hogy a vagyoni haszon végett elkövetett hűtlen kezelés bűncselekménye, mely ezáltal a Btk. 363. §. szerint vétségből bűntetté minősül, hivatalból üldözendő-e, vagy pedig ez esetben is csupán a sértett indítványára indítható meg a bűnvádi eljárás, mint a Btk. 361. §-a ütköző hűtlen kezelés vétségénél? Bírói gyakorlatunk ellentétes. Van oly ítélet, illetve amikor az eljárás során még az érdemleges ítélet hozatala előtt merül fel a konkrét döntés szüksége — oly végzés, mely a magánindítványiság mellett foglal állást.* A communis opinio azonban hivatalból üldözendőnek nyilvánítja e bűncselekményt, mint ezt az említett ítélet is kimondotta, elutasítván a védőnek a főtárgyaláson, az ítélet hozatala előtt azon az alapon előterjesztett kérelmét a bűnvádi eljárás megszüntetése iránt, hogy a sértett indítványát még a főtárgyalást megelőzőleg — tehát jóval a Btk. 116. §. által engedélyezett idő letelte előtt — visszavonta.

Az ítélet indokolása kifejti, hogy e bűncselekményt a kir. törvényszék hivatalból üldözendőnek vette s érdemleges ítéletet hozott, mivel a Btk. 363. §-ban nincs említés téve a magánindítványiságról; már pedig a Btk. mindenütt, ahol a szabály: a hivatalból üldözendőség alól kivételt tesz, az illető magánindítványra üldözendő bűncselekmény tényálladékát, vagy a reá mért büntetési tételt megállapító §-ban kifejezetten kiemeli a sértett indítványának szükségességét a bűnvádi eljárás megindíthatásához, mint azt megteszi a Btk. 361. §-ban, a hűtlen kezelés vétségénél is. Az ítélet tehát mintegy a ratio legis alapján mellőzi a magánindítványiság megállapítását.

Nem akarunk az ezirányban kifejlődött bírói gyakorlat motívumai felett kritikát gyakorolni, annál kevésbé, mert ahhoz az elmélet terén nem kisebb tekintélyek, mint Finkey és Edvi Illés csatlakoztak; még kevésbé akarunk nagyobb vitát felidézve mintegy prejudikálni a felsőbb bíróság ítéletének, mely itt hivatott dönteni, tekintve hogy az említett — egyébként felmentő — ítéletet a kir. ügyész, az indokolásnak a bűnvádi eljárás megszüntetését kérő indítvány elutasítását megokoló részét pedig a védő megfellebbezte. Néhány okkal szeretnénk azonban támogatni azt a felfogást, mely *elvben* a magánindítványiság mellett foglal állást, csatlakozva Angyal professzor hasonló nézetéhez.

Az ítélet látszólag a ratio iurisból, illetve a Btk. formájából s szokásos fordulataiból, betüszerinti értelméből kiindulva helyezkedik a hivatalból üldözendőség álláspontjára, holott mindezt megfordítva, ugyanezen tényezőkből következtetve a magán-

* A következőkben kifejtett eszmemenet eredményét pregnánsan, egy mondatba sűrítve fejezi ki a budapesti kir. büntetőtörvényszék Stengl-tanácsa által mult hóban hozott egyik ítélet rendelkező része: «. . . vádlott bűnös . . . rendbeli a Btk. 361. §-ba ütköző, a Btk. 362. §. szerint hivatalból üldözendő s a Btk. 363. §. szerint minősülő hűtlen kezelés bűntettében . . .» stb.

indítványiságot is beigazolhatná. Mert mit mond a 361. §.? «Aki idegen vagyon kezelésével, gondozásával, vagy felügyeletével van megbízva és ezen minőségében annak, kinek érdekeit előmozdítani kötelessége, tudva és akarva vagyoni kárt okoz: a hűtlen kezelés vétségét követi el és 3 évig terjedhető fogházzal büntetendő. A bűnvádi eljárás csak a sértett fél indítványára indítható meg». A 363. §. szövege pedig: «Bűntettet képez és 5 évig terjedhető börtönnel büntetendő a hűtlen kezelés: ha azon célból követtetik el, hogy a tettes magának, vagy másnak jogtalanul vagyoni hasznot szerezzen». Ez utóbbi §. szervesen hozzákapcsolódik a 361. §-hoz, mindössze egy minősítő körülményt, a vagyoni haszon célzatát kapcsolja ugyanazon tényálladékhoz s ez alapon bűntetté minősíti a hűtlen kezelést, megfelelő büntetési tételt állapítván meg reá. De az *indítványiságon* ez a körülmény *nem változtat,* ami a törvény szövegezéséből is megállapítható. Mert az előbbi, kisebb számú §., a 361-ik, kimondja a magánindítványiságot a hűtlen kezelésre vonatkozólag, megteszi a kivételt a hivatalból üldözendőség alól. A később következő §. a 363. tehát, ha az ott leírt bűncselekménynek, mely szintén hűtlen kezelés, hivatalból üldözendő voltát akarná megvalósítani, ezt *külön ki kellene mondani,* tekintve, hogy előbb kimondatott az *exceptionalis* magánindítványiság a hűtlen kezelésre nézve. Hiszen a 361. §. nem azt mondja, hogy a hűtlen kezelés «vétsége» magánindítványra üldözendő — mely esetben a hűtlen kezelés bűntettére nézve a kivétel nem volna érvényes, — sem azt nem mondja, hogy «jelen §. esetében» az eljárás a sértett indítványára indítható meg, mely esetben szintén nem vonatkozna ez a kivétel a 363. §-ban leírt cselekményre. A 361. §. azonban leírja előbb a hűtlen kezelés bűncselekményének tényálladékát, illetve törvényes fogalmát, — amely leírásban foglalt összes kriteriumok mindenféle, a Btk. alá vonható hűtlen kezelésben benne kell, hogy foglaltassanak — tehát leírja, felsorolja a hűtlen kezelés bűncselekményéhez megkívánt minimális tényálladéki elemeket s ezen legkevesebb elemekből alakult hűtlen kezelést vétségnek deklarálja; azután a következő bekezdésben kimondja, hogy a bűnvádi eljárás csak a sértett fél indítványára indítható meg. De nem a hűtlen kezelés «vétsége» esetében, hanem a «hűtlen kezelés» esetében! A súly nem a «vétség» szón van. Hiszen nem az a fontos valamely bűncselekmény ez irányban vizsgálatánál, hogy bűntett-e vagy vétség, — ez csupán a büntetés súlyosságát illetőleg lényeges, — hanem az a fontos a magánindítványiság statuálásánál, hogy a hűtlen kezelésnek — függetlenül büntetti vagy vétségi quantitativ súlyától — qualitative meg vannak-e azon jellemző tulajdonságai, melyek a hivatalbóliság elve alól való kivételezést indokolják?

A Btk. 361. §-ban leírt minimális tényálladéki elemekhez hozzákapcsol még egy elemet: a jogtalan vagyoni haszon célzatát és ez alapon bűntetté minősíti ugyanazon bűncselekményt, mely a 361. §-ban foglaltatik. Ezen egy újabb tényálladéki elemnek felel meg a súlyosabb minősítés s büntetés: a magánindítványi jelleg alól azonban ezáltal nincs kivétel téve. Az általános hivatalbóliság alól kivett hűtlen kezelés bűncselekményére nézve, ha valamely ok folytán vissza kellene térni a szabályhoz s a kivétel alól mintegy újabb kivételt téve, az esetek bizonyos kategóriáját illetőleg a hivatalbóliságot kellene kimondani, az hallgatólagosan nem történhetne. *A hivatalból üldözendőség elve meg van törve* a hűtlen kezelésre nézve a 361. §. által. Ha a 363. §. ahhoz vissza akarna térni ugyanazon bűncselekményt illetőleg, — mely csupán az újabb tényálladéki elem bekapcsolása folytán súlyosabb büntetést igényel s ezen büntetésnek megfelelőleg, illetve ezen újabb büntetés kiróhatása céljából súlyosabban minősíttetik, — akkor azt kifejezetten ki kellene mondania. Ha hallgat, ez csak azt jelenti, hogy meg akar maradni a hűtlen kezelés számára a 361. §-ban statuált szabály: a magánindítványiság mellett.

Igazolja ezt a törvény szerkesztése is. A 361. §. törvénybe foglalja a hűtlen kezelés bűncselekményének azt az esetét, amely csak magánindítványra üldözendő. A 362. §. ehhez semmi újabb tényálladéki elemet hozzá nem fűz, meghagy mindent a 361. §. kereteiben, nem súlyosítja a büntetést, nem minősít, hanem a bűncselekmény *alanyára* való tekintettel a kivétel alól kivételez, a hivatalból üldözendőséghez visszatér s ezt *szükségesnek tartja kijelenteni,* igazolva fentebbi fejtegetéseink helyességét. Meg van tehát konstruálva a hűtlen kezelés bűncselekménye mint magánindítványra üldözendő bűncselekmény, (361. §.) s meg van mint hivatalból üldözendő (362. §.). A 363. §. pedig konstruálja a hűtlen kezelés súlyosabb minősítésű faját, a hűtlen kezelés bűntettét, mely ha csak a Btk. 361. §. törvényes fogalmának felel meg, természetesen a tényálladéki plusszal, a jogtalan vagyoni haszon célzatával együtt: a 363. §. szerint büntetendő, a 361. §. eljárási szabályának fentartásával, tehát magánindítványra üldözendő. Ha *alanyát illetőleg* a 362. §-nak is megfelel, úgy a jogtalan vagyoni haszon mint tényálladéki elem folytán a 363. §. szerint büntetendő, de a 362. §. értelmében hivatalból üldözendő bűncselekményt képez.

Az az érv, hogy a Btk. 363. §-ának ki kellett volna mondania, hogy az ezen, 363. §. alá eső bűncselekmények esetében a magánindítványiság kötelező, mert különben a bűncselekmény a hivatalbóliság elve alá esik: megdől még akkor is, ha egész fenti következtetésünk nem volna helyes. Mert a 363. §. ezt ki sem mondhatta volna oly formában, mint ahogy a Btk. többi ilynemű §-ai kimondják, hogy t. i.: «a jelen §. esetében a bűnvádi eljárás csak a sértett indítványára indítható meg», vagy «a bűnvádi eljárás a hűtlen kezelés bűntette esetében csak a sértett indítványára indítható meg», vagy egyszerűen «a bűnvádi eljárás csak a sértett indítványára indítható meg», mert ha ezt tette volna, előállott volna az a nyilvánvalóan nem akart eredmény, hogy a hűtlen kezelés vétsége, midőn azt gyám, gondnok stb. követi el, hivatalból üldözendő lenne, ha pedig ugyanezt a cselekményt ugyanezen személy *jogtalan vagyoni haszon végett* követi el, az eljárás csak magánindítványra lenne megindítható. Ha tehát feltennők azt, hogy a törvényhozó a hűtlen kezelésnek a 363. §. alá eső esetében a magánindítványiságot akarta s ragaszkodnánk ahhoz is, hogy ezt a 363. §-ban újból kifejezetten ki kellett volna mondania, mert különben az hivatalból üldözendő lenne, akkor nem maradna hátra más konstrukció, mint ez: Btk. 363. 2. bekezdés: «A hűtlen kezelés bűntette a Btk. 361. §-a esetében magánindítványra, a 362. §. esetében hivatalból üldözendő».

Ez azonban nyilvánvaló, hogy felesleges lett volna így szerkeszteni. Hiszen egészen nyilvánvaló, hogy a Btk. 361. §-a a magánindítványra üldözendő, a 362. §. a hivatalból üldözendő hűtlen kezelés bűncselekményét állapítja meg; ezek után pedig az is önként adódik, hogy a 363. §. ugyanezen bűncselekményeket súlyosabban minősíti és bünteti, fent kifejtettek szerint nem változtatva a konkrét esetnek az előző két §. egyikének vagy másikának való megfelelése esetén az épen megfelelő §. szerinti eljárásindíthatás módján. Ezt külön kimondani nem kellett. Ha a törvényhozónak szándéka a 363. §. esetében elvileg a hivatalbóliság lett volna, azt egyszerűen kifejezhette volna: Btk. 363. §.: «Bűntettet képez, öt évig terjedhető börtönnel büntetendő és hivatalból üldözendő a hűtlen kezelés, ha azon célból . . . . stb.», vagy: Btk. 363. §. 2. bekezdés: «Jelen §. esetében az eljárás hivatalból indítandó meg». Ezáltal semmi feleslegeset nem mondott volna, mert olyasvalamit jelentett volna ki, ami az előző §-okban még kimondva nincs: a hivatalból üldözendőséget hozzácsatolná a *jogtalan vagyoni haszon célzatához,* ép úgy, mint a bűntetté minősítést s az öt évig terjedhető börtönt hozzákapcsolta. Ez az előbbi §-okból ki nem olvasható, mert a 362. §. a hivatalbóliságot egy egész *más* kritériumhoz, *az alany* minéműségéhez csatolja.

A 363. §. ezt ki nem mondotta, tehát fenáll a tétel, mely szerint a Btk. 363. §-ába ütköző hűtlen kezelés bűntette esetén attól függ a bűnvádi eljárás magánindítványra vagy hivatalból való megindíthatása, hogy a konkrét bűncselekmény tényálladéka a Btk. 363. §-ában leírt deliktum törvényes fogalmán kívül implicite csupán a Btk. 361. §., vagy egyúttal a Btk. 362. §. törvényes fogalmát is fedi-e?

Dr. Ladányi Sándor.

Szemle.

— **Az ügyvédhelyettesek.** Pár év mult el csak az ügyvédhelyettesi intézmény megalkotása óta és máris komoly támadás éri. Az ügyvédhelyettesek és ügyvédjelöltek szövetségének küldöttsége memorandumot nyujtott át az igazságügyminiszternek, melyben többek között a vizsga utáni két évi gyakorlat megszüntetését kérik. — Az igazságügyminiszter a küldöttségnek adott válaszában hangsúlyozta, hogy ma is változatlanul az az álláspontja,

melyet a törvény tárgyalásakor elfoglalt. Tudvalevőleg dr. Vázsonyi Vilmos helyeselte, hogy a három évi gyakorlati idő a tudori fok elérésének időpontjától kezdődjék, de ellenezte az ügyvédi vizsga utáni gyakorlatot, azt merőben igazságtalannak és az egész intézményt a numerus clausus eszme köréhez tartozónak mondotta. Kétségtelen, hogy a vizsga utáni gyakorlatnak a gyakorlati képzés szempontjából nincsen nagy jelentősége. A gyakorlati képzés a reformot sürgetők túlnyomó részénél csak ürügy volt, a valódi cél pedig az ügyvédi pályára való tódulás mérséklése. Ez utóbbi szempontból sem volt szerencsés megoldás az ügyvédhelyettesi intézmény. Abban az egy kérdésben azonban a magyar ügyvédi kar kevés kivétellel egyetértett, hogy a gyakorlati idő nek meghosszabbítása feltétlenül szükséges az ügyvédi kar katasztrófális túlzsufoltságának továbbterjedése ellen. Ez a szempont nemcsak változatlanul fenáll, hanem hozzájárult még a bevonult ügyvédek, ügyvédhelyettesek és jelöltek érdekei megvédésének szükségessége. Ha 1912-ben nem emelte volna fel a törvényhozás a gyakorlat idejét, akkor azt most kellene megtennie. Az ügyvédhelyettesi intézmény mai alakjában alig lesz fentartható, amire e sorok írója már a törvény megjelenése előtt ismételten reá mutatott, de nem szabad, hogy a reform a harctérről visszaérkezők helyzetét súlyosbítsa. Az ötéves gyakorlati időt fen kell tartani, míg az ügyvédi kar ki nem heveri a háború szörnyű pusztításait.

— **A gyorsított bűnvádi eljárás új szabályai.** A Budapesti Közlöny f. évi aug. 2. napján kiadott száma közölte a m. kir. minisztérium 2731. M. E. számú rendeletét *a gyorsított bűnvádi eljárás rendes szabályainak újabb megállapításáról szóló igazságügyminiszteri rendelet életbeléptetése tárgyában.* Ez a rendelet lényegesen korlátozza a gyorsított bűnvádi eljárási szabályok hatályát a korábban fenállott helyzethez képest. A korlátozás elsősorban *területi* szempontból érvényesül, amennyiben az eddigi harminckilenc kir. törvényszék helyett a jövőben huszonhárom kir. törvényszék területén lévő polgári büntetőbíróságnál kell a gyorsított bűnvádi eljárás rendes szabályait alkalmazni, nevezetesen az ország erdélyi részeiben, a délvidéki határmenti törvényszékek területén, továbbá a máramarosszigeti, a beregszászi és a fiumei kir. törvényszék területén lévő polgári büntetőbíróságnál. A rendelet korlátozza azokat a *bűncselekményeket* is, amelyek a gyorsított bűnvádi eljárás szabályainak hatálya alá tartoznak. Nem fognak a jövőben a gyorsított bűnvádi eljárás alá esni az oly bűncselekmények, amelyek a hadviseléssel semminemű összefüggésben nem állanak; különösen az oly vesztegetések és hivatali bűncselekmények, vagyon, valamint élet és testi épség ellen irányuló bűncselekmények, amelyek nem veszélyeztették a fegyveres erő érdekét, a rendes bűnvádi perrendtartás alá fognak tartozni. Végül *személyileg* is korlátozza a rendelet a gyorsított bűnvádi eljárás rendes szabályainak hatályát, amennyiben a jövőben a fiatalkorú terheltekre nézve nem a gyorsított bűnvádi eljárás szabályait, hanem az ily terheltekre nézve fenálló kivételes eljárási szabályokat kell alkalmazni. Nem változtatja meg a rendelet a ma fenálló szabályozást abban a vonatkozásban; hogy egyes bűncselekményekre nézve valamennyi kir. törvényszéknél a gyorsított bűnvádi eljárás szabályai alkalmazandók; így nevezetesen a felségsértésnek, a hűtlenségnek és a lázadásnak legsúlyosabb eseteiben, az oly vesztegetések eseteiben, amelyek a fegyveres erő érdekét veszélyeztették, a hadviselés érdekei ellen elkövetett, az 1915 : XIX. tc. alá eső bűncselekmények eseteiben, végül az árdrágító visszaélések eseteiben.

Ugyancsak aug. 2. napján közölte a Budapesti Közlöny az igazságügyminiszternek 41,900/1917. I. M. számú rendeletét a *gyorsított bűnvádi eljárás rendes szabályainak újabb megállapítása tárgyában.* Ez a rendelet főleg a következőkben tér el a gyorsított bűnvádi eljárásnak eddig hatályban volt szabályaitól: A védelem korlátozására nézve a fenállott kivételes rendelkezések hatályukat vesztik és a védőknek a bűnvádi eljárásban való közreműködésére nézve a bűnvádi perrendtartás rendelkezései irányadók. A nyomozást a kir. ügyészség maga is teljesítheti ugyan, de a kir. ügyészségnek e jogkörében tett intézkedése ellen ugyanoly perorvoslatnak van helye, mint aminő a Bp. szerint a vizsgálóbíró intézkedése ellen használható; hasonlóképen a nyomozó hatóságnak intézkedése ellen is a Bp.-ban megengedett perorvoslatnak van helye. Hatályukat vesztik azok a kivételes rendelkezések, amelyek szerint az előzetes letartóztatás megszüntetése, az előzetes letartóztatás tartamának meghosszabbítása, végül a fogvalévő terheltnek otthon való őrzése kérdésében is e kir. ügyészség határoz. Valamint hatályát veszti az a rendelkezés is, hogy biztosíték mellett való szabadlábra helyezésnek nincs helye. Hatályát veszti az a rendelkezés, amely szerint a kir. ügyészségnek a szabadlábra helyezést elrendelő végzés ellen bejelentett perorvoslata a szabadlábra helyezésre nézve felfüggesztő hatállyal bír. Visszaállítja a rendelet a terheltnek azt a jogát, hogy a kir. ügyészség vádirata ellen kifogással élhet. Azokban az ügyekben, amelyekben a főtárgyalást a kir. törvényszéknek öt tagból alakított tanácsa előtt tartották meg és amelyekben a kir. törvényszék ítélete ellen a kir. Kúriához menő semmisségi panasznak van helye, semmisségi panasszal lehet élni amiatt is, hogy a kir. törvényszék ténymegállapítása az iratok tartalmával ellentétben áll vagy helytelen ténybeli következtetéssel történt; ily semmisségi panasz esetében a feleknek a kir. Kúria előtt tartott tárgyaláson tett előterjesztése az egész tényállásra kiterjedhet. Ha a kir. Kúria úgy találja, hogy a most említett okból használt semmisségi panasz alapos, a kir. törvényszék ítéletét rendszerint megsemmisíti és új eljárást rendel el; az új eljárás akár az eljárt, akár pedig más kir. törvényszékre bízható és a Kúria meghagyhatja azt is, hogy a korábbi eljárásban résztvett ítélőbírák az új eljárásban ne működjenek közre. Ha azonban a kir. Kúria helyesen megállapíthatja a tényállást és úgy találja, hogy a helyesbített tényállás alapján a vádlott felmentendő, a kir. törvényszék ítéletének megsemmisítése mellett a tényállást helyesbíti és nyomban a törvénynek megfelelő határozatot hoz. Különösen fontos rendelkezés az, amely szerint az újrafelvételre nézve a gyorsított bűnvádi eljárás szabályainak kizárásával minden vonatkozásban a Bp. rendelkezéseit kell alkalmazni.

A rendeletben foglalt rendelkezéseket nemcsak azokra az ügyekre kell alkalmazni, amelyek a rendelet életbelépésének napja után indulnak meg, de alkalmazni kell a már folyamatban lévő ügyekben is, az eljárás bármely szakában, tehát a felsőbíróságnál is. Ehhez képest ha más hatóság van hivatva intézkedésre az új rendelet értelmében, mint amely hatóságot a korábbi jogszabályok megjelöltek, p. o. az újrafelvételi eljárás során hozott elsőbírósági ítélet ellen használt perorvoslat elbírálása esetében, az ügy iratait haladéktalanul meg kell küldeni ahhoz a hatósághoz, amely az új rendelet értelmében hivatva van az intézkedésre. Az új rendelet rendelkezéseit kell alkalmazni a már bejelentett perorvoslat tekintetében is, úgy hogy p. o., ha a felet — aki semmisségi panasszal élt — az új rendelet értelmében fellebbezési jog illeti meg, a kir. törvényszék őt perorvoslati nyilatkozatának módosítására vagy kiegészítésére nézve hívja fel; ezen rendelkezésnek egyik kihatása az is, hogy p. o. a már bejelentett ügyészi perorvoslatnak a korábbi rendelet értelmében fenállott felfüggesztő hatálya az új rendelet életbelépésével hatályát veszti.

Mind a minisztériumi, mind pedig az igazságügyminiszteri rendelet a folyó évi augusztus hó 5. napján lép életbe.

Mind a két rendeletet lapunk jelen számának mellékletekép közöljük.

— **A katonai büntetőjog** művelésére új német nyelvű folyóirat indult meg, amelyet dr. *Schager* Albin a hadügyminisztériumba beosztott őrnagy-hadbíró szerkeszt, dr. *Lelewer* György ezredes-hadbíró, egyetemi tanár és *Császár* Viktor alezredes-hadbíró közreműködésével. Mindhárom szerkesztő neve teljesen biztosítja a folyóirat tudományos jellegét, közölük különösen Lelewer mint a katonai büntetőjog legkiválóbb osztrák irodalmi művelője e téren eddig is elévülhetetlen érdemeket szerzett. Legmelegebben üdvözöljük új laptársunkat, amelynek működése, miként arra Császár alezredes részvételéből következtethetünk, a magyar honvédbíróságok gyakorlatát is fel fogja ölelni. Hogy a katonai büntetőjog tudományos művelésére, amíg ez valóságos corpus separatum az igazságszolgáltatásban, égető szükség van, arról a háborús tapasztalatok eléggé meggyőzhettek. Mert a tekintély elvével, amely különösen politikai jellegű perekben néha elszomorítóan érvényesült, semmi sem küzdhet meg oly sikeresen, mint a tudomány. Ezt a tudományos elmélyedést a katonai igazságszolgáltatásban eddig legtöbbször sajnos nélkülöztük s az osztrák Btk. elavult kommentárai voltak az egyedüli forrás, amelyből az elavult Ktbt. gyakorlati alkalmazásá-

ban merített. Hogy e törvény kaucsuk paragrafusai tudománytalan kezekben minő veszedelmet jelentenek, arról kimerítőbben majd csak a háború után írhatunk. De az új folyóirattól nem csak azt várjuk, hogy a tudomány szellemét viszi be a katonai igazságszolgáltatásba, hanem ezenfelül várjuk azt is, hogy erélyesen fogja sürgetni az anyagi jog korszerű revizióját. Reméljük, hogy az új folyóirat gyors felvirágzása lehetővé teszi magyar nyelven való megjelenését is, úgy hogy a honvéd bíróságoknak is hasznos segítőtársa lehessen. A «Zeitschrift für Militärrecht» Bécsben Karl Harbauer kiadásában (VIII/2. Pfeilgasse 32.) jelenik meg, évi előfizetési ára 18 K.

— **Anyagi és alaki büntetőjog.** Az érvényben lévő törvényekben foglalt büntetőjogi szabályok összeállítása a joggyakorlat feltüntetésével. Egyúttal a Büntetőjog Tára I—LXVIII. kötetének tárgymutatója. Irták: dr. *Angyal* Pál egyetemi tanár és dr. *Degré* Miklós kir. ítélőtáblai tanácselnök. Második kötet (1917) a Bűnügyi Szemle kiadása. A két kötet ára 32·40 K. A munka megbeszélésére még visszatérünk.

— **Tartamengedmény visszatérítése iránti igény elévülése.** A felperes kereseti igénye, mint magában a biztosítási kötvényben gyökeredző és ehhez képest kétségtelenül a biztosítási szerződésből eredő jog a kereskedelmi törvény 487. §-ában meghatározott kivételes 1 évi elévülés alá esik; mégis az alperes által a kereseti igény ellenében elsősorban elévülés címen támasztott kifogásnak a fenforgó körülmények közt nem volt hely adható a következő okból. A fentidézett §. szerinti 1 évi elévülési idő ugyanis abból az időponttól számítandó, amelyben a kereseti igény érvényesíthető lett volna. Az erészbeni döntő kérdés tehát az, hogy melyik az az időpont, amelyben a peresített követelés — fenállása esetén — érvényesíthető lett volna? mert csakis abban az esetben volna a kereseti elévülés okából elutasítható, ha ettől az időponttól számítva a keresetindításig (1914 december 31.) 1 év már eltelt volna. Ez az eset azonban fen nem forog; mert a keresetileg érvényesített biztosítási díjvisszatérítési igény a fenforgó esetben csakis abban az időben vált volna fen'álása esetén érvényesíthetővé, amikor a felperes előtt már tisztán állott, hogy az alpereő nem fog vele újabb biztosítási szerződésre lépni. Ez pedig, tekintve, hogy a felperes maga sem vitatja, hogy az alperes ezt már előbb is kijelentette volna — csakis, a 3. *a)* levél szerint, 1914. áprilisban vált kétségtelenné az altal, hogy az alperes ezen 3. *a)* felperesi levél folytán ujabb biztosítást nem létesített a felperes intézettel. Ezek szerint pedig ettől az időponttól a keresetindításig 1 évi időköz még elnem telvén: a felperes fenntartott kereseti követelésével elévülés okából nem volt elutasítható. (Budapesti kir. tábla 1916. P. II. 4325. sz.)

— **A kiválóság érvényesüléshez segítésére** rendelettel hívja fel az osztrák igazságügyminiszter a főfelügyelete alatt álló hatóságokat.* Vélt és tényleges sérelmek, már elnyomott avagy még csak éledező törekvések és reménységek hatalmas tömegével teljes Pandora szelencéjét nyitja meg e voltaképen csak a dolgok természetes rendjére figyelmeztető rendelet. Mert az egyenlőségen kívül alig van még ily jelszó, amelynek tisztelet övezte védőbástyái mögül oly sokszor és oly szemetszúróan sértették meg épen azokat az elveket, amelyek lényege e jelszavakban összesűrítve van. Az eredeti tisztaságában csak helyeselhető gondolattal űzött visszaéléseket csak a visszaélőt és nem az eszmét magát okolhatni, ha a kiválóság gyakran mint jogcím a sorrend megfordítása mellett utólag adományoztatik abból a célból, hogy az evvel járó előnyöket a kiválasztott látszólag jogosan élvezhesse, az ilyen szelekcióért csak annak az adott esetben való megvalósítóját érheti a megérdemelt bírálat. Ne vitassuk cél nélkül, hogy azért áldozza-e egészségét, ereje és tudása legjavát az igaszságszolgáltatás munkása, hogy feletteseitől ezért elismerést és jutalmat nyerjen, avagy hogy azért szükséges-e a kiválóak honorálása, hogy buzdítsanak az átlagosat meghaladó, a pártatlanok megelégedését is kiérdemlő tevékenységre. Tény az, hogy a valóban kitünő munkálkodás és ennek megjutalmazása egyazon mérlegnek serpenyőiben vannak elhelyezve s csak ha a kettő egymással egyensúlyban van, csakis akkor mondhatjuk egészségesnek azt a rendszert, amelyet az osztrák igazságügyminiszter érvényre juttatni törekszik. A rendelet indokai nagyon is figyelemre méltók. A fokozott szociális és gazdazági fejlődés közepette — mondja az igazságügyi kormány — a jogszolgáltatás szerveire minden téren nehezülnek a megoldásra váró feladatok. A bírói működés mind nagyobb körültekintést, ismereteket, tapasztalatokat és tapintatot igényel. Nem mutatkozik azonban biztosítottnak, hogy ily súlyos feladatok végzésére elegendő számú alkalmas elemeket megnyerhetni, ha nem helyezünk súlyt a kiváló, fiatalabb jogászok becsvágyának kielégítésére és a hivatalos rangsor félretétele mellett nem nyujtunk előnyöket azoknak, akik képességeik teljes kifejtésével végzik munkájukat, azokkal szemben, akik az igazságügyi pályát csupán kényelmes és lehetőleg kevés munkával is szerény megélhetést biztosító foglalkozásnak tekintik. Die «Überwertung des Dienstalters» mondja találóan a rendelet az, amely idővel meggyőzi a hivatali munkát és önképzést nem restelő ideálistát, hogy hiábavaló és céltalan a nagy igyekezet, mert a számsor ércfalán az erő és tehetség legjavának is meg kell törnie.

A hivatalfőnökök, különösen a felügyeleti hatáskört gyakorlók tekintsék joguknak és kötelességüknek az ellenőrzésük alatt munkálkodók alapos megismerését szerezzenek tudomást igényeikről és törekvéseikről és ne felejtsék el, hogy az igazság ügye az, amelynek érdekében eljárnak, ha a kiválóbbakat a közepesekkel szemben előnyben részesítik, aminthogy az általános elsekélyesedésre vezet, ha már az alacsonyabb állások betöltésénél kezdik az évek számlálását a rátermettség mérlegelésével szemben. Az ideális elveket hangoztató rendelet — mint látjuk — materiális célokat is szolgál. A bírói kar jövendő tagjainak megfelelő elemekből való összeválogatása a végcél, mert nem titok Ausztriában, hogy azok, akik magukban az átlagosnál nagyobb munkakedvet és képességet éreznek előszeretettel *nem* a bírói pályát választják élethivatásul, hanem nagyobb vonzalmat tanusítanak oly pályák iránt, amelyek az anyagi ellenszolgáltatástól el is tekintve az elismerés és erkölcsi jutalmak virágosabb mezőnyein vezetnek keresztül. Ennek megváltoztatására törekszik most az igazságügyi kormány; a felügyeleti hatóságokhoz intézett és a nagynyilvánosság tudomására hozott rendelet voltaképen azokhoz van címezve, akikben bizalmat ébreszteni igyekszik. A felügyeleti hatóságok csak a fal szerepét játszák, amely a miniszter szózatát visszhangozzák.

* Rendelet szövegét lásd Neue Freie Presse f. évi júl. 28. reggeli számában.

Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

Csődök: Művész Club bpesti egylet ellen e. tsz.; bh. szept. 11., felsz. t. okt. 9. d. e. 10., csődválasztmány választása okt. 11. d. e. 10.

Csődmegszüntetések: Darvas Imre e. a nagyváradi tsz. — **Kohn** József keszthelyi kereskedő e. a nagykanizsai tszék.

Csődönkívüli kényszeregyesség: Váradi Béla és társa e. a bpesti tsz.; bh. szept. 5., t. szept. 24. d. e. 10.

Jóváhagyások: Schwarcz Hermann a Citter Mór cég üzletvezetője, nagyváradi lakós e. e tsz. — **Fodor** Oszkár irsai bej. fakereskedő e. a pestvidéki tsz. — **Rosenberg** Lajos miskolczi bej. bútorkereskedő e. e tsz. — **Ádler** Izsó kassai bej. fakereskedő e. e tsz.

Ügyvédi iroda, nyolc éve fenálló, igen jó menetelű, állami kinevezés okából átadó. Sulyok, Dunavecse. 15797

Teljesen gyakorlott, hadmentes ügyvédjelöltet keresek szeptember elsejére. Referenciákkal felszerelt ajánlatokat kérek a fizetési igények közlésével. Dr. Parecz Béla ügyvéd, Aradon. 15821

Nagy irodába belépne, de csak részesedéssel, 9 éve önálló budapesti ügyvéd, ki németül irodalmi színvonalon ír és beszél. Vidéki irodába csak cum iuro successionis, esetleg némi tőkével is. Válaszokat a kiadóhivatalba kér «Ihering» jeligére. 15812

Főszerkesztő: Dr. Dárday Sándor.

Felelős szerkesztő: Dr. Vámbéry Rusztem. I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat. IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: Dr. Teller Miksa. V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDAJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 32. szám. Budapest, 1917 augusztus 12.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztőt irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Bárd József:* A politikai bűntett. — *Dr. Bock Bernát* lugosi törvényszéki tanácselnök: Vázlatok a Pp. gyakorlatából. — *Dr. Medgyesi László* budapesti központi kir. járásbírósági jegyző: Váltóelévülés a háború alatt. — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi és Perjogi Döntvénytár.

A politikai bűntett.

Somló Bódog veti fel a kérdést, vajjon mi az oka annak, hogy a büntetőjogban a tudományos kutatások eredményei oly szépen és könnyen érvényesülnek, míg a jog egyéb vidékeiről, a magánjogról és közjogról majdnem az ellenkezőt állíthatjuk? A felelet szerinte az, hogy a büntetőjog a jognak azon része, amelynek tekintetében aránylag a legnagyobb az összes polgárok érdekszolidarítása s az osztályok ellentéte a tudomány eredményeinek érvényesülésére legkevésbé hat zavarólag. Ellenben a közjogban vagy magánjogban az érdekek annyira ellentétesek, hogy elsősorban nem a tudományos igazságról, hanem az érdekeknek meghallgatásáról és megegyeztetéséről van szó.

Nos, amilyen e szempontból a büntetőjog egészének helyzete a magánjoggal vagy közjoggal szemben, olyan nagyobbik részének helyzete azon elmosódott szélű, de erős színű közképpel szemben, mely a politikai deliktum fogalmában törekszik meghatározható alakot nyerni.

Ez utóbbiakra vonatkozólag mindenekelőtt két pozitív tényt szegezzünk le. Az egyik az, hogy ez a büntetőjognak az a része, amely az emberi kedélyt a legmélyebben megindítja s egy évezredes lesujtó ítélet még napjainkban is gyengítheti az ítélkezés igazságosságába vetett hitet. Amint a tömeg érdeklődését a durva bűntettessel szemben csigázza az, hogy — amint Anatol France mondja — il est encore une bête et déja un homme, akként a politikai bűntettesnek glóriát ad a héros csodálata — il est encore un homme, et déja un héros! Minél önként értetődőbb azonban ez, annyival feltünőbb a másik tény, hogy a tudomány a politikai deliktumok körül mély hallgatásba burkolódzik. A büntetőjog reformmozgalmainak keresztesei, akik a büntetőjog egészének képét megváltoztatták, ezt a vidéket óvatosan elkerülték. Itt-ott megszólal ugyan egy gyenge hang, de csak arra jó, hogy a csendet észrevehetőbbé tegye. Mint Menger mondja, a tisztelet kevésbé parancsol hallgatást az égi hatalommal, mint annak földi helytartójával szemben.

Van azonban mégis egy kivétel. És e kivétel a nemzetközi jog, amely a kiadatás kérdésével kapcsolatban a politikai deliktum fogalmával sokszor és behatóan foglalkozik.

Szerény nézetem szerint azonban egyrészt az a gyakorlati szükség, amely a nemzetközi jogi politikai deliktum fogalomnak megalkotására vezetett, ezt egyúttal egyetemes érvényétől megfosztotta, másrészt a politikai deliktum tudományos fogalmának megalkotását a belföldi büntetőjog, illetve a büntetőjog egésze más célból kívánja meg.

A kiadatási jog arra a gyakorlati kérdésre kért feleletet, hogy a megkeresett állam a kiadás körül minő elveket kövessen. És aki ez elvek történeti fejlődését követi, meglátja, hogy az elbírálásnak alapja nagyobbára azon gondolatmenet volt, amelyet például a magyar büntetőtörvénykönyv is követ, amidőn bünteti ugyan azt, aki idegen hatalmat a monarchia elleni háborúra uszít, de azt nem, aki a monarchiát uszítja a háborúra. E gondolatmenet, hogy az idegen állam ellenség, amelynek ellenében még a békepipa elszívása közben is jól esik a harci bárdokat köszörülni. A kiadás teljesítését vagy megtagadását főleg az döntötte és dönti el, hogy az inkriminált magatartás a megkeresett állam érdekeire miként reagál s az állami érdek által meghatározott döntés meztelenségében mindinkább szégyenkezve, az erkölcsi elvek fügefalevelét köti maga elé. Természetes azonban, hogy a civilizált világban egyetemes érvényűvé lett erkölcsi normák az állami érdek kiméletlen érvényesítését itt is lehetetlenné teszik, (mert különben a közönséges gyilkosokat sem adnák ki a nem barátságos viszonyban levő államoknak, amint ez például a középkor olasz államocskáiban gyakorta meg is történt). És pedig kettős irányban. Egyrészt bizonyos magatartást minden civilizált állam polgárainak olyan osztatlan felháborodása kiséri, hogy a megkeresett állam a kiadást még akkor sem tagadhatja meg, ha a megtagadás érdekében áll. Másrészt bizonyos magatartás oly enyhe erkölcsi megrovásban, sőt sokszor erkölcsi dicséretben részesül, hogy a megkeresett állam a kiadást akkor is kénytelen megtagadni, hogy a kiadás megtagadása nem áll érdekében.

Ez utóbbiak tetintetében tehát a megkeresett állam kiadási elveiben kompromisszumra lép a civilizált világ erkölcsi normáinak azon részével, amelyek a védelemre kétséges érdekek sérelmét ítélik meg, azokét, amelyek tekintetében a történelem tanulságai óvatosságra intenek — a politikai deliktum fogalmával.

A nemzetközi jogban tehát nem a politikai deliktum lényegének felderítése a cél, — hanem a cél egyrészt az egyes állam, másrészt az ütköző állami érdekek és a politikai deliktum megítélése körül kialakult élő erkölcsi normák között kompromisszumot létrehozni, egy olyan meghatározást megalkotni, amelyet a nemkiadási deliktumok definiciójaként minden állam elfogadhasson. A nemzetközi jogban tehát a valóságot tekintve nem a politikai jelleg határozza meg a kiadás megtagadását, vagyis nem a politikai deliktum fogalmának tudományos meghatározása dönt a kiadás kérdésében, hanem a kiadás megtagadása (a honossági elv alkalmazásától eltekintve) határozza meg az inkriminált magatartás politikai jellegét.

Eklatans bizonyítéka ennek például a francia jurisprudencia, amely szerint a délit complexe (politikai bűntett ideális konkurrenciája közönséges bűntettel) ha kiadásról van szó, politikai bűntett, amennyiben azonban a bűnvádi üldözés joga a francia köztársaságot illeti, vagyis a francia köztársaság ellen annak területén történt magatartásról van szó — akkor nem tekintendő politikai jellegűnek. (Aminek jogalkalmazási formai következményei vannak. V. ö. Dr. Heinrich Lammasch: Das Recht der Auslieferung wegen politischer Verbrechen. Wien 1884. 62—63. oldal.)

Mindenezekből pedig az következik, hogy a politikai deliktum fogalma a nemzetközi jogban egy speciális cél meghatározta alakulat, amelynek egyetemes érvény nem tulajdonítható.

Kérdés már most az, hogy merül-e fel olyan gyakorlati szükség, amely a büntetőjog egészének szempontjából kívánja a politikai bűntett kategóriájának megalkotását?

Bizonyára szimptomatikus jelentőségű, hogy van a büntetőjognak egy éppen a legsúlyosabban poenalizált cselekményekből álló része, amely a kegyelmezés jogának feltünő gyakori és kiterjedt gyakorlására nyujt alkalmat. Ha tehát nem is nézzük a forradalmi változásokat, amelyek máról-holnapra a büntetőjog nagy tömbjének érintetlenül hagyása mellett a bűntettek egy

részéből erényeket és a volt erényekből bűntetteket teremtenek, magából az amnesztiák nem ünnepi jellegéből láthatjuk azt, hogy a büntetőjog rétegesen tagozódott építmény, amelynek egyes részei sajátos gyorsasággal változnak az erkölcsi megítélés hasonló változásai szerint. Sokrates ítélete, a kereszténység üldözése, a Spartacus-féle rabszolga-lázadás leverése, a Szent-Bertalan éjszaka, az eretnekek égetése és végül nemzeti példát véve, az aradi tizenhárom kivégzése ma — az igazságossági eszme változott szemüvegén át egészen más színben tűnik fel, noha egy nyereségvágyból elkövetett gyilkosság feletti ítéletnél a mai bíró sem igen jut más eredményhez, mint a római.

Micsoda nagy feladat tehát az, amely a büntetendő cselekmények közötti alapvető különbség végrehajtását megvalósítása előfeltételeként óhajtja?

A büntetőjog célja szerint a fejlődés egy bizonyos fokán álló társadalomban őrködik, nehogy egy alacsonyabb fejlődési fokra csusszék vissza, hanem a civilizáció által összegyüjtött kincsek megőriztessenek. E céljainak teljesítésében azonban a támadások kivédésénél ügyelnie kell arra, hogy a védelem hevében az emberiességi célt, a fejlődést és haladást ne tegye lehetetlenné. Vagyis a büntetőjognak másképp kell őrködni az évezredek küzdelmében egyetemessé forrott értékek és másként azok felett, amelyeknél az értékesség elismerése is küzdelem tárgya még. A büntetőjognak meg kell különböztetni a jog földdé kristályosodott kérgét, az ízzó magtól. És ez ízzó résznek helyet kell adnia, hogy földdé váljon, illetve a meglevő burkolatot szét ne repessze.

Bagehot a nemzetek fejlődésének törvényét kutatva rámutat arra, hogy a büntetőjoggal megmerevített társadalmi rend roszszab a jognélkülinél. A büntetőjog kezelőinek tudatában kell lenniök annak, hogy a fejlődés menetét nyitva kell hagyniok és ennek kulcsa a politikai bűntett fogalmának kiépítése és különleges kezelése, mert a politikai deliktum fogalmának megalkotása a jövő társadalom és büntetőjog oszlopainak lerakása a jelen társadalom és büntetőjogának testébe.

A szükséget a szocialista írók át is látják, — így Deslinières (Projet de code Socialiste T. II. Paris 1908. 209—213. l.) — elválasztja a politikai bűntetteket a közönségesektől, azonban a jelen jogának rendelkezéseit sorolja fel bennük. Viszont Menger (Neue Staatslehre. Jena 1906. 146—151. oldal) már nagy változásokat, csökkenést vár e téren a szocialista államban, de tételes képet nem ad. Ha belátjuk azonban azt, hogy nem ugyan a bűntettek absztrakt törvényi leírása, de konkrét megjelenése szerint alapvető különbségnek kell közöttük fenállania, még teljes egészében megmarad az a nehézség, hogy minő módon lehet e különválasztást végrehajtani.

Az ellenkező állítással szemben merjük mindenesetre azt állítani, hogy a politikai bűntettnek a fentiekben sejtetett fogalma a belföldi jogban is erősen megnyílvánul. Így Tarnai János kúriai tanácselnök úr szerint (A politikai bűntett. Büntetőjogi tanulmány. Különlenyomat a Bűnügyi Szemle V. évfolyamából. Pécs 1917.) — aki ugyan főleg a kiadatási jog szempontjából foglalkozik e kérdéssel — e fogalom nem is a büntetendőség kérdésében, hanem a bírói hatáskör és büntetés kimérés szempontjából bír fontossággal, egyébként a politikai bűncselekmény közönséges bűntett, amelynek politikai minőségét a cselekvés tárgyának, a jogi jószágnak minősége határozza meg, ellenben motívumai és célzata a közönséges deliktumoknál is fellelhető.

Szerény nézetünk szerint azonban e fogalom (Quoad pœnelizálás) döntő a büntetendőség kérdésében, elkülönült része a büntetőjognak és motívumai valamint célzata szerint döntően különbözik (habár ez nem is részesül a tételes jog tényálladékában elismerésben) és megkülönböztethető a közönséges bűncselekménytől.

Döntő ugyanis e fogalom a jelen gondolatvilágának megfelelően nem abban, hogy mi nem büntetendő, illetve mi büntetendő enyhén, hanem az uralkodó osztályérdeknek a társadalom egészének érdekével való laza kapcsolata folytán abban, hogy mi büntetendő és oly szigorúan, hogy az esetleges közérdek hiányzó súlyát pótolja. Jellemző a halálbüntetés rendes büntetési nemként való szereplésén kívül például, hogy az angol király nejének, sőt legidősebb fia nejének erényét azzal védi, hogy csábítóját High-Treasonban mondathatja ki bűnösnek! S a büntetőjog seizmográfia az uralkodó osztály érdekeinek már oly megközelítésénél földrengést jelez, amelynél a «csak szolidáris» érdekek vidékén ki sem leng helyéből. Értem ezen azt, hogy a bűntett megkezdésének oly korai fokát, amely még előkészületnek sem vehető, új fogalmakkal bevégzettként büntetik a tételes jogok, holott a gyakorlatban a rablás, erőszakos nemi közösülés, súlyos testi sértés kisérlete sokszor előkészületi cselekményként zsugorodik büntetlenné. Tarnaynak, aki Hombergerrel szemben azzal érvel, hogy a törvényhozó ítéli meg, vajjon miben látja a védett jog megtámadását, s a büntetendővé nyílvánításban ahhoz kötve nincsen, hogy a megkezdő és bevégző tényelemeket minden cselekményre nézve azonos cselekvőségekben ismerje fel, azt kell felelnünk, hogy a grammatikusoknak még a császár sem parancsol, s a tudomány feladata az előkészület, kísérlet és bevégzett cselekmény kategóriájának megállapítása, s ha a törvényhozó a büntetőjog bizonyos részében a tudomány által előkészületnek minősített magatartást bevégzettnek poenalizálja, úgy igazolja azt, hogy a politikai bűntett fogalma a büntetendőség kérdésében is mily döntő fontosságú.

De nem ismerhető el az sem, hogy a politikai deliktum elkülönítése csak a jogtárgy különbségein alakulhat és a szubjektív elemek választó vonalat nem adnak. A büntetőtörvénykönyvek politikainak nevezett deliktumai tényálladékában nem nyernek ugyan honorálást, de azért mégis van egy olyan szubjektív momentum, amely a politikai bűntettet élesen kihasítja a nempolitikaiak közül. Vámbéryé az érdem, hogy erre pregnánsan rámutatott (Der Schutz der Unteren Volksklassen im Strafrecht). Politikai szerinte az a deliktum, *amely altruisztikus indítóokokból nem a jogilag védett érdeket, hanem a védelemre való érdemességének tényét támadja meg.* A szokásszerű betörő, aki a tulajdon védelmét mindaddig, amíg az ő érdekéről van szó, bizonnyal nem tartja igazságtalannak, megrögzöttségében azonban mégis megszegi, és a munkásvezér között, aki a kedélyeket egy kivételes törvény ellen lázítja — bizonnyal ég és föld a különbség. A büntetőjogra is jellemző a golgotai kép, Krisztus a két lator között! Ime, itt megkapjuk azt a szubjektív elemet, amely a politikai deliktum fogalmának megalkotásánál nélkülözhetetlen.

Mielőtt azonban erre rátérnénk, lássuk a politikai bűntett kategóriájának még egy kísértetjárását a tételes büntetőjogban, amely ugyancsak világosságot kíván e homályban.

Amikor a büntetőjog tudománya a büntetendő cselekmények rendszeres csoportosításához, felosztásához ér, akkor önkéntelenül érzi, hogy egy olyan feladat előtt áll, amelyet magával a büntetőjoggal nem oldhat meg, mert a mélyreható és helyes fundamentum divisionis azon viszonyok különbségének kapcsolatának ismeretét feltételezi, amelyeken az egyes tételek felépülnek. Lássuk például v. Liszt felosztását.

Szerinte a büntetőjog különös részének felosztási elvét egyedül a büntetőjog által védett érdekek különbsége adhatja. Ez a jogilag védett érdek végeredményben az emberi lét. Az emberi lét pedig vagy mint az egyedi lényként tekintett ember léte, vagy mint az egyednek a polgártársak közösségében való léte jelenik meg. Ennélfogva a bűntett által megtámadott, a büntetőjog védte érdekek az egyes és a közösség jogaira oszlanak fel. Nos, e felosztás — mint gyakorlati megvalósítása igazolja — nem alkalmas a büntetőjog anyagán való uralkodásra.

Fogadjuk el ugyanis azt, hogy a büntetendő cselekmények gruppirozásának a védett érdekek különbségén kell nyugodnia. Azért az érdekek különbsége nem nyugodhat a poenalizálás motívumain — amely mindig közérdekként jelentkezik — nem is vihetjük még tovább az érdekek különbségét hordozóiknak minőségbeli különbségére (a közösség vagy az egyes érdeke?) ami a legtöbbször megállapíthatatlan, mert épúgy lehet az egyik, mint a másik, illetve mind a kettő. Sőt a tételes jog a szubjektív elemnek alig adván döntő jelentőséget, lehetetlenné teszi, hogy az érdek és a törvényi tényálladékban absztrakte poenalizált cselekmény kapcsolatát tisztán meglássuk. A büntetőjogi tétel ugyanis egy absztrakt magatartást poenalizál, amely legtöbbször bármely érdek ellen irányulhat, amivel a tényálladék nem törődik, s csupán a konkrét cselekmény szubjektív elemei árulják el, hogy minő érdeket szemelt ki ellenségének.

Ha tehát a büntetőjog különös részének felosztását a védett érdekek különbözőségére vezetjük vissza, akkor e különbségként csak azt a különbséget láthatjuk, amelyet a maradandóság, a

védelemre való érdemesség szempontjából való értékelésük választ ki. Az érdekek között meg kell különböztetnünk azokat, amelyeknek védelemre való érdemessége minden társadalmi együttlétnek feltétele, azoktól, amelyek csak egy sajátos uralkodó társadalmi alakulatnak múló és változó mérkőzési eredményei.

Vagyis a büntetőjog különös részének helyes felosztása csak akkor lesz lehetővé, ha a politikai deliktumnak tiszta fogalma kialakul!

Rakjuk már most össze az eddig nyert mozaikkövecskéket a következő képpé.

A büntetőjog az uralkodó jogrend védője. A jognak azon része azonban, amely az egyéneknek osztályonként és nemzetenként való elhelyezkedését szabályozza, nagyobbára hatalmi mérkőzésnek eredménye s örök körötte a harc, tehát a jog változása, amenynyiben a legyőzöttek az uralkodó osztály vagy nemzet ellen folyton újabb támadást indítanak. E harc hevében a büntetőjog által az egyének erkölcsileg meghatározott elhelyezkedési rendjét egoisztikusan támadók ellen felépített drótakadályokba nagy számmal belegabalyodnak olyanok, akik altruisztikus céllal nem a védett területrészt, hanem védelemre való érdemességüknek tényét támadják meg. Ez a körülmény azonban mindig csak a konkrét tényállás szubjektív elemeiből állapítható meg, a megtámadott jogtárgy csak vélelemhez segít. E magatartásnak azonban a politikai jellegét s ezzel az alábbi konzekvenciákat csak akkor adjuk meg, ha az érdekek azon csoporjtának védelemre való érdemességét támadják poenalizált módon, amelyek nem abszolut egyetemesen értékesek, mint aminő az élet, becsület, egészség, megélhetés.

Ez értékelési különböztetés csak addig látszik mesterkéltnek, amíg nem ébredünk annak tudatára, hogy ez korunk kriminológiájának hipotézise. A kriminológia ugyanis nem a Beccaria, Filangieri, Bentham működésének irányában, a büntetendőség kérdéseiben halad és segít, hanem ezt bizonyos cselekményekkel szemben kétségtelennek véve, a helyes büntetés elveit akarja kezünkbe adni. Rámutat arra, hogy a bűntettesek egy részénél testi és lelki rendellenességek a bűnözés valódi kauzái, ezeket kell tehát leküzdeni. Milyen viszonyban áll azonban a cselekménynek a törvényhozó általi, mondjuk etikai megítélése azon fiziológiai tényezőkkel, melyek e tényezők veszélyességének priusát képezik?

A gondolat, mely több-kevesebb nyíltsággal ezt a logikai ugrást közvetíti, a következő:

A társadalmi fejlődésnek van egy rendes meghatározott fejlődése, vastörvénye, amelyet a maga masszájában az emberiség követ. E fejlődésnek meghatározott ideológiai és fiziológiai fejlődésszakok a kísérői, amelyek bizonyos állandó érdekmagot folyton megtartanak magukban. A fejlődés rendes menetével szemben azonban két természetes irány működik. Az egyik olyan ideológiai és fiziológiai változásokat idéz elő az emberek bizonyos csoportjában, amelyek egy korábbi, meghaladott fejlődési szakhoz tartoznak. Ezekkel szemben a kriminológia feltétlen védelemre tanít. A másik irány azonban a jelen fejlődést meghaladó tulajdonságú embereket fejleszt, akik a változót támadják a jelen rendben. Ezekkel a kriminológia alig foglalkozhatik, mert ennek a megtámadott érdeknek védelemre való abszolut jogosultsága és a támadást vezérlő fiziológiai és ideológiai tényezők káros rendellenessége volna a feltétele. Vagyis a kriminológia komolyságát, tudományos jellegét voltaképen azon ítéletünk adja, hogy vannak olyan értékeink, amelyeket minden társadalom érdemesnek fog tartani büntetőjogi védelmére.

Világos azonban az, hogy ha a politikai tett a cél megvalósítása közben ily abszolut érdeket sért büntetendően, ezzel a tett politikai jellege nem veszett el. Az egyéni mérlegelés dolga azután az elmebetegséghez közeli oktalanságot vagy a józan erkölcsös gondolkodást látva egy vad dinamitmerénylet és Adler Frigyes tette között különböztetni.

Anélkül, hogy e cikk keretében a politikai deliktum képének ezen vázlatos megrajzolásán túlmennék, az elmondottakból ismerek mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazásra vonatkozólag következtetéseket vonni.

Lássuk először is a bíráskodást. A bírónak a fenti értelemben vett politikai deliktum esetében tudatára kell ébredni annak, hogy nem annyira az igazság őre, mint a társadalom hatalmi mérkőzéséből kialakult helyzetnek rendőre. Ne vezesse tehát az a lobogó indulat, amely a megrögzött bűntettessel szemben ítéletének igazságossága tekintetében eltölti, zárja ki a politikai bűntettnél is az analógiát.

Gondoljon arra, hogy a mult századokban élt bíró elődeinek ily ügyekben hozott ítéleteiből kilencvenkilenc százalékot kiáltóan igazságtalannak tart, amint az ő ítéleteiről, amelyek a nemzetiségi izgató fejére lesujtanak, a fejlődés menete a nemzetiségi kikerekülés irányában haladván, valószínűleg ugyanez lesz a jövőnek ítélete. És gondoljon Marcus Auréliusra a szelidlelkű filozófusra, aki abban a szent meggyőződésben, hogy a kereszténység mint atheizmus a társadalom felbomlására fog vezetni, a legkegyetlenebbül üldözte őket. És vesse fel magát a John Stuart Mill adta kérdést: bölcsebb és jobb vagyok-e én, mint Marcus Aurélius, mélyebben merültem-e el korom bölcsességében, mint ő, elmém erősebb, az igazságot jobban kedvelem? és így vonjon következtetést valamely mozgalom károsságát megítélő csalhatatlanságára. Vagyis a jó büntetőbírónak egyebek között egyúttal a társadalmi haladás gondos megfigyelőjének kell lennie, aki a tiszta politikai bűntettek esetében a büntetéssel való javításnak lehetetlenségét átérzi és csak a szelid módon esetleges ártalmatlannátételre gondol.

És így gondolkozzék ne csupán a hivatalnok, hanem az esküdtbíró is, az ítélkezésnél gondoljon arra, hogy ő viszont a történelem és a jövő emberiség ítélőszéke előtt ül.

A küzdelem, mely a magánjog elközjogiasodását segíti elő, a büntetőjogban is ma vagy holnap éreztetni fogja hatását, abban a megváltozott értékelésben, amellyel a különböző érdekeket védi.

Azonban a jogtörténelem tanulsága is meggyőz arról, hogy nem bölcs az a nagy szigorúság, amellyel az állam a maga alkatát, uralmi formáját, főleg az uralkodó osztályt védi, s még nem érvén utól a büntetőjog általános preventív irányát — a változtatás vágyának kielégítéssel való megszüntetése helyett, a megtorlással Justicia pallósát bunkóvá változtatja. Nem bölcs e szigor azért, mert az okok súlya ellen egy nemzetnél vagy osztálynál a büntetéstől való félelemnek nincsen hatása. S ennek kegyelmezéssel való tudatára ébredése az előzetes szelidség helyett az utólagos gyengeség jelévé lesz s egyúttal a büntetőbírósági hivatás devalválásával jár, holott a szórványos eseteket szelidebb eszközök is ártalmatlanná teszik s így a büntetőjog e része is követheti az egésznek humanitárius fejlődési vonalát. S különösen nem bölcs eljárás az a nagy szigorúság, amellyel a veszélyeztetés kezdetének kezdetén, ahol nagyobbrészt csak sérelmek kölcsönös megbeszéléséről, szervezkedésről van szó, lesujt a büntetőjog. A forrongó gőznek szelepet kell adni, különben robban. S bölcsen mondja a nagy Bacon a lázadásokról és zavargásokról írt essay-ében:

«To give moderate liberty for griefs and discontentments to evaporate... is a safe way. For he that turneth the humours back, and makes the wound bleed inwards, endangereth malign ulcers and pernicious impostumations.»*

Dr. Bárd József.

Teljesen osztom dr. Bárd cikkének törvényhozási következtetéseit és alig tartom kétségbevonhatónak, hogy a háború után kialakuló büntetőjog ezt az irányt követni is fogja. Noha minden jognak inhaerens tulajdonsága a stabilitásra való törekvés, a jogrend demokratizálása szükségkép a politikai bűncselekmények tényálladékainak megszorításával jár együtt. A jogrend alapjának, a közjogi intézményeknek támadásától csak annak kell tartania, aki ezeket az intézményeket nem az összesség érdekeinek szolgálatába állítja be. Ha mód nyílik a helytelennek felismert közjogi intézmény törvényes megváltoztatására, akkor az erőszakos cselekményekre nincs szükség. Nincs erősebb ellenszere a forradalomnak, mint a fejlődés lehetősége. Már pedig a politikai bűntett nem egyéb, mint az egyes embernek vagy a kisebbségnek nem sikerült forradalma. Noha a modern kor alkotmányos államaiban a fejlődés útja látszólag nyitva áll, a mindenkori politikai hatalom a büntetőjogi réven igyekszik vissza-

* «Mérsékelt szabadságot adni a sérelmek és elégedetlenségek elpárolgására... egységes eljárás. Mert aki visszafojtja az indulatokat és belülről vérezteti meg a sebet, az gonosz fekélyek és rontó daganatok veszélyével játszik.»

szerezni azt, amit a közjogi vámon elvesztett. Miként a forradalom előtti Oroszországot joggal nevezhették «absolutisme tempéré par l'assassinat»-nak, akként az alkotmányos állam, mint a büntetőjog segélyével mérsékelt népuralom mutatkozik. Igazi demokráciának azonban nincs oka oly szellemi mozgalomtól tartani, amely a közvélemény átalakításával valamely közjogi intézménynek reá hátrányos megváltoztatására törekszik, mert a demokrácia fogalmilag abból a feltételezésből indul ki, hogy a többségi akarat, ha újabb, a népösszesség érdekeinek jobban megfelel, mint a régi.

Alig egy század előtt írta a Junius levelek szerzője, hogy «the liberty of englishmen consists in grumbling» s jól tudjuk, mennyi szenvedéssel, mennyi véráldozattal járt, míg az emberiség legalább a morgás és káromkodás szabadságát kivívta. Ma arról van szó, hogy egy lépéssel továbbmenve az agitáció szabadságát biztosítsuk s ennek büntetőjogi akadályai elháruljanak. Ez következik a demokrácia fogalmából, mert alig képzelhető, hogy az olyan agitációnak, amely retrográd irányban az emberek kisebb számának érdekeit szolgálja, sikere lehetne. Próbáljon pl. valaki a választói jog megszorítása, a jobbágyság visszaállítása, vagy ott, hol a hitbizományokat parcellázták, azok helyreállítása érdekében izgatni! Véleményem szerint *a politikai büntett reformjának arra kell irányulnia, hogy a gondolat terjesztésének a büntetőtörvényben egy primitív kor csökevényeként fenmaradt akadályait elhárítsa.* Még a világháború iszonyatai közepette is borzalmat ébreszt az olyan ítélet, aminőt a közelmult napokban olvashattunk, amellyel a hadbíróság halálra ítélt egy alldeutsch érzelmű német-osztrák katonát, aki két társa előtt Ausztriát «korhadt» államnak nevezte! Gondolatközlés, bármily alakban történik is, ne legyen bűntett, hacsak jogos magánérdeket nem sért vagy nem bűncselekmény elkövetésére irányuló izgatás.

Ha erre az álláspontra helyezkedünk, akkor elesik annak a nem egész aggálytalan tanácsnak a szüksége is, amelyet dr. Bárd a politikai bűntett felett ítélkező bírónak ád. Hogy a bíró arbiter és ne judex legyen, az talán az emberi nem egy tökéletesebb fejlődési fokának eszménye lehet, de ma kissé veszélyes tanítás. Ha az átlagbírót a politikai zöldbéka szerepére kárhoztatjuk, aki a jövő fejlődés lehetőségére való tekintettel ítélkezik, akkor voltakép saját korának politikai forgatagába kényszerítjük. Maradjon a bíró az, ami volt: a törvény okos és pártatlan alkalmazója, de biztosítsuk a törvényben a pártatlan alkalmazás lehetőségét is. *Szerk.*

Vázlatok a Pp. gyakorlatából.

A perrendtartás életbelépése óta immár több mint két esztendő telt el. Időnk és alkalmunk volt már tehát megfigyelni, mily alakot öltöttek a törvény alapelvei a valóságban; mint kell azokat a gyakorlatban alkalmazni, hogy az élet igényeinek minél teljesebben megfeleljenek?

Itt természetesen a törvénynek csak oly intézkedéseire gondolunk; melyek a korábbi rendszerrel szemben novumot képeznek.

Ilyen a többi között az, mely a szóbeli tárgyalásnak irattal való előkészítését írja elő.

Sok panaszt hallunk és olvasunk már most amiatt, hogy az előkészítő iratok tartalma és terjedelme némely törvényszék eddigi gyakorlatában a törvény intenciójának nem felel meg; amennyiben az előkészítő iratok a törvény ellenére nemcsak az ellenfélnek és a bíróságnak a tényállás tekintetében való tájékoztatását, a tényállás momentumainak megrögzítését, hanem a tényállásnak teljes, minden részletre kiterjedő előadását tartalmazzák, úgy hogy — a panaszok szerint — a szóbeli tárgyalásnak kevés tartalma marad, jelentősége háttérbe szorul és így az élőszónak és az írásnak egymáshoz való viszonya a törvény szándékától eltérően alakul ki.

Ebben pedig, — azt mondják — az illető törvényszékek is hibásak, mert nem teszik meg azt, ami szükséges e visszásság elhárítására.

A helyzet azonban nem egészen olyan, amilyennek azok látják, akik e panaszokat emelik.

Valójában a dolog úgy áll, hogy az előkészítő irat tartalma és terjedelme, valamint a szóbeli tárgyaláshoz való viszonya a legtöbb esetben nemcsak egyes törvényszékeknél, hanem mindenütt az egyes perek természete és szükségessége szerint igazodik.

Rendszerint a törvény intenciójának megfelel. Ahol pedig attól eltér, ez többnyire onnét van, mert az ügy természete azt így kivánta.

Ott ahol a tárgyalás előreláthatólag egy napon befejezhető, a per anyaga egyszerű, rövid és a felek abban bízhatnak, hogy a bírák a per anyagát egyedül a szóbeli ismertetés mellett is nehézség nélkül áttekinteni és az ítéletben megrögzíteni képesek: a felek a tapasztalat szerint legtöbbnyire vagy egyáltalán nem adnak be előkészítő iratot, vagy pedig ha beadják, abba a törvény intenciójához híven csakis a szóbeli előadás iránti előzetes tájékoztatást foglalják.

Bonyolult és hosszabb lefolyású perekben azonban mindenütt, ahol a per súlya egyes, önmagukban talán csekély jelentőségű, de összességükben nyomósan latba eső részletek és azok árnyalatai latolgatásán nyugszik: igenis azt tapasztalni, hogy a felek nagy súlyt helyeznek arra, hogy az ügyállást már az előkészítő iratban teljes világításba helyezzék.

Ennek oka pedig igen egyszerű és kézzelfogható s abban áll, hogy ily perekben a szóbeli előadás beható előzetes tájékoztatás híján nem szolgáltat elég megbízható alapot a per anyagának szabatos és kimerítő összefoglalására; ami pedig úgy az alapos és megnyugtató ítélkezés, mint az ítélt dolog és a perújítás kérdése szempontjából elkerülhetetlenül szükséges.

Bonyolult perekben ugyanis a bírák, ha a tárgyalás anyagával az előkészítés révén tisztában nincsenek, a szóbeli előadásból legfeljebb csak egyes mozzanatokat tarthatnak meg, melyek önmagukban, az egésznek ismerete nélkül az ügyállás tiszta képét nem nyujthatják s így nem lehetnek alkalmasak arra, hogy a tényállásnak az ítélkezéshez szükséges biztonsággal és határozottsággal való meghatározására megbízható alapot szolgáltassanak.

A bíráknak tárgyalás közben, hamarosan írónnal papirra vetett feljegyzései a bajon keveset lendítenek. Egyidőben a szónok szavaira figyelni, a tárgyalás menetét behatóan követni és a korábban elhangzottakat is bár csak vázlatosan feljegyezni, csak kevés bíró képes, kivált ha a gyorsírásban jártassággal nem bír.

Mindezekből láthatni, hogy bonyolult perekben a szóbeli tárgyalás éppen akkor válik leginkább gyümölcsözővé, ha a bíróság előzőleg a per anyagával részleteiben is megismerkedett.

Nem áll továbbá az, mintha a tényállásnak az előkészítő iratokban való szabatos leírása a szóbeliséggel összeegyeztethetlen lenne, mert a szóbeli előadásnak tartalmat nem hagy.

A ténymegállapítás alapos írásbeli előkészítése mellett is megmarad a szóbeli előadásnak az a szerepe, hogy a bírák figyelmét a per döntő pontjaira irányítja; hogy kivált akkor, ha a tárgyalás több határnapon át húzódott, egyes fontosabb mozzanatokat újra emlékezetükbe idéz; érzelmeikre és képzeletükre való hatással a siker kivívásához hozzájárul és őket a közvetlen, világos előadás hatásával az előkészítő iratban felhozottakból folyó érvek behatóbb méltatására bírja.

Ha ez nem így volna, akkor mivel lehetne magyarázni azt, hogy kivált fontosabb és nehezebben áttekinthető ügyekben a felek még a fellebbezési eljárásban is nagy súlyt fektetnek igazuknak élőszóval is való megvédésére, holott itt a bírák nemcsak hogy nem voltak elzárva attól, hogy az addig kiderített tényállást előzetesen írásból megismerjék, hanem erre kötelesek is voltak.

Nem lehet tehát jogosan állítani, hogy minden olyan előkészítő irat, mely a tényállás teljes, kimerítő leírását tartalmazza, a szóbeliség elvével összeegyeztethetlen lenne. De ha így is volna, mégis igazságnak maradna, hogy jobb ha a bíró a tényállást írásból alaposan és kimerítően tudja, mintha azt a szóbeli előadásból rosszul, vagy hiányosan ismeri.

Igaz, hogy olyan előkészítő irat, amilyenről most szó van, törvényünk intenciójának nem nagyon felel meg; de ha az élet a szabály után nem igazodik, annak nem mindig az élet az oka; kivált ha a szabály akkor is akarja Prokrusztest ágyba szorítani, amidőn abba nem szorítható.

Az előkészítő irat külső terjedelme a jelen kérdésre nem tartozik.

Sűrűn találunk ugyanis előkészítő iratot, mely ívekre terjed

és az ügyre alig nyujt némi tájékoztatást; viszont gyakran akadunk egészen rövid előkészítő iratra, ami az ügy teljes megismeréséhez szükséges.

Más lapra tartozik továbbá, hogy bár most talán ritkábban mint az új aera legelején hosszas polemiákat és jogi fejtegetéseket is találunk egyes előkészítő iratokban.

Ez kétségkívül visszaélés, mert a polemiák és jogi fejtegetések tekintetében a bíróság a szóbeli előadást, kivált ha a tényállásra nézve kellően tájékozva van, minden nehézség nélkül követni tudja, amiért is arra, hogy az előkészítő iratokba is befoglaltassanak, semmi szükség nincsen.

A kérdés velejére nem tartozik továbbá az sem, hogy oly előkészítő iratokra is akadunk, melyek az ügyállást terjengős, ívekre menő leírásban ismertetik; ugyanazokat a dolgokat újra meg újra feltálalják s oly dolgokkal hozakodnak elő, melyek az ügyre nem tartoznak.

Ez azonban az írásbeli eljárásban is hiba. És oly hiba, mely miatt a bíróságot egyik eljárásban sem lehet okolni. Mert a bíróságnak ép oly kevés ingerenciája van a szóbeli perben az előkészítő iratok tartalmára és terjedelmére, mint az írásbeli perben a periratok szerkesztésére.

A törvény csak a különiratra nézve adja 245. §-ában a bíróságnak a jogot, hogy azt, ha meg nem felelőnek találja, visszautasítsa; az előkészítő irat tekintetében azonban a törvény a bíróságot nem ruházza fel ily joggal.

A 195. §. indokolása azt véli ugyan, hogy a törvényszéknek módjában van az előkészítő iratok terjedelmére befolyást gyakorolni azáltal, hogy a «felesleges előadásokat a költség megállapítása alkalmával figyelmen kívül fogja hagyni».

Ez azonban csak akkor állana, ha az előkészítő iratok nagyobb terjedelme rendszerint a költségszaporítás vágyára volna visszavezethető.

A dolog azonban egyes elszigetelt esetektől eltekintve nem így van.

Kitűnik ez már abból is, hogy mindennap tapasztalhatjuk, hogy ugyanaz az ügyvéd, aki az egyik ügyben hatalmas, nagy terjedelmű előkészítő iratot ad be, a másik ügyben épen nem, vagy csak egészen rövid előkészítő iratot mutat be.

Nem számíthatunk tehát arra, hogy az ügyvéd akkor, amidőn valaminek az előkészítő iratba való foglalását joggal vagy anélkül ügye érdekében levőnek tartja, ettől eláll csak azért, mert e munkájának a bíróság részéről való hozzászólására bizton nem számíthat.

Való, hogy az előkészítő irat nyilván felesleges tartalma, ép úgy, mint minden más felesleges munka után a bíró a Pp. 425. és a Ppé. 18. §-a értelmében az ügyvédnek sem saját fele, sem pedig az ellenfél ellenében költséget meg nem állapíthat: de csak azért nem, mert az ily költséggel a felek igazság szerint nem terhelhetők; amely okból ott, ahol a költségmegállapítás körül kellő alapossággal járnak el, a rendes perekben sem állapítanak meg költséget a periratoknak az ügy érdekét elő nem nem mozdító tartalma után.

Az iratok terjedelmére azonban ez sem az új, sem pedig a régi perben nem bír befolyással. Aminthogy a terjengősség és bőbeszédűség ellen más remedium sincsen. Hiába! Naturam expellas furca . . .

A perrendtartás intézkedései közül kevés van olyan, mely az érdeklődést nagyobb mérvben felkeltette, mint az, amely az igazmondás kötelezettségét megállapítja, vagy jobban mondva kiterjeszti. Mert hiszen annyiban, amennyiben az okiratok valódiságának tagadását érinti, az igazmondást a régi perrendtartás is előírja s azt szankcióval ép úgy látja el, mint az új törvény a maga rendelkezését.

Kérdés, mint vált be ez a rendelkezés a lefolyt két esztendőben. Járt-e és milyen eredménnyel?

Azt az eddig szerzett tapasztalatok alapján is már bizton állíthatjuk, hogy az új perben több az igazmondás és kevesebb a hazudozás, mint a régiben.

Úgy vélem azonban, csalódás volna azt hinni, hogy ezt az eredményt a törvénynek az igazmondást meghagyó parancsa és a hozzáfűzött szankció hozta létre.

Aki polgári perekkel foglalkozik, tudja, hogy bíróságaink a lefolyt két esztendő alatt e szankciót ép oly ritkán alkalmazták, amily ritkán birságolták a régi törvény alatt azokat, akik okiratok valódiságát alaptalanul tagadták. Ez pedig alkalmasint jó részben annak a nehézségnek tulajdonítható, mely annak kutatásával jár, ki felelős a meg nem okolt tagadásért. Az ügyvéd vagy a fél? Vajjon az ügyvéd saját jószántából rosszhiszeműen vagy pedig a fél utasítására jóhiszeműen tagadta-e az aláírás valódiságát?

Hogy most az új eljárás alatt valótlan tényelőadásokkal és alaptalan tagadásokkal ritkábban találkozunk, elsősorban annak köszönhetjük, hogy a tárgyalás szóbeli és közvetlen s hogy a per tartama lényegesen megrövidült.

Iratban sokkal könnyebb nyilván valótlan tényekkel előállani vagy valónak ismert tényeket letagadni, mint szóbeli előadásban, kivált az ellenfél jelenlétében. Másrészt pedig a szóbeli perben az alaptalan tagadásnak jóval kevesebb kilátása van arra, hogy leggyakoribb célját, a per elhúzását elérje, mint az írásbeli perben.

Hogy az így van, már az is mutatja, hogy míg teszem annál a törvényszéknél, amelynél e sorok írója működik, azelőtt évekkel folytak a váltóperek egyedül azon az alapon, hogy az alperes az aláírás valódiságát tagadja: az új törvény alatt ott egyetlen egy ilyen per sem folyik, s az alája tartozó járásbíróságoktól is csak egyetlen egy érkezett fel. Már pedig, mint említettem, a régi törvény ép úgy tiltotta az aláírás alaptalan tagadását, mint a jelenlegi.

Nyilvánvaló tehát, hogy bár méltán nagyra értékelhetjük az igazmondási kötelesség törvényben megállapítása elvi jelentőségét és erkölcsi horderejét: az elv gyakorlati érvényesülését inkább a törvény más jelzett intézkedéseinek kell tulajdonítanunk.

Míg a felek igazmondása jórészt az új per rövidebb időtartamára vezethető vissza, az viszont másrészt nagy mérvben járul hozzá a per tartamának megrövidítéséhez, mert nagyban redukálja a pernek, különösen a bizonyítási eljárásnak anyagát.

Ez különösen akkor lép előtérbe, ha a bíró a tényállás megállapításánál a felek szóbeli megkérdezéséhez folyamodik.

A felek szóbeli meghallgatása számtalanszor egymagában, bizonyításfelvétel nélkül elegendő nem egy, addig vitás ténykérdés tisztázására s nem egy az előkészítő iratban foglalt állítás vagy tagadás értékének a kellő világításba helyezésére. A periratok körmönfont, így is, amúgy is érthető, a valóságot inkább eltakaró, mint felderítő köntörfalazásának útját vágja s a feleket ehelyett határozott, világos állásfoglalásra kényszeríti.

Nem egy az előkészítő iratban tanuként felhívott egyénről a személyes megkérdezés alkalmával kitűnik, hogy csak olyasmiről van tudomása, ami a per eldöntésére nem lényeges, vagy hogy abból, amire felhivatott, csak egy-két dologról tud.

A peranyagnak ezek szerint az új perrenddel járó csökkenése azt a munkatöbbletet, melyet az ügyeknek a törvényszéknél három bíró előtt szóval való tárgyalása maga után von, jó részben ellensúlyozza; amiért is azok az aggodalmak, melyek a perrend életbeléptekor a törvényszékeket a munka aránytalan megszaporodásától féltették, nem bizonyultak alaposaknak.

Ez a tanulság akkor kell, hogy előtérbe kerüljön, amidőn majd újból felmerül a kérdés, mi történjék a régi rendes perekkel. Meghagyassanak-e továbbra is az írásbeli eljárás alatt vagy sem?

Itt csak azokra a régi perekre gondolhatunk, melyek pertári kezelés alatt állanak. A bizonyítás alatt álló perek olyannyira előrehaladott stádiumban vannak, hogy tárgyalásuknak újból, más rendszer szerint való megkezdése indokolható nem lenne.

Jelenleg ez a kérdés nem bír nagy aktualitással, mert ami régi rendes per a felek vagy képviselőik hadbavonulása okából fel nem függesztetett s így tárgyalható, nagyobbára be van fejezve, úgy hogy most már jobbára csak oly régi rendes perekkel állunk szemben, melyek ezidőszerint nem tárgyalhatók.

A háború befejezése után azonban, amidőn majd ezeknek az ügyeknek az ellátásáról is kell gondoskodni, az az anomália, melyet két, egymással ellentétes alapokon nyugvó perrendnek egymás mellett létezése maga után von, sokkal élesebben fog feltűnni, mint ahogy kezdetben feltűnt.

Addig ugyanis az új eljárás az életben mély gyökeret ver; előnyei és a régi eljárás hibái a köztudatba átmennek és azért e hibák, különösen az eljárás lassúsága nehezebben lesznek eltűrhetők.

Az a fél, kinek ügye 1910-ben vagy 1911-ben indíttatott meg, nehezen fogja megérteni, mért kerül az későbben befejezés alá, mint azok az ügyek, amelyeket az 1917-ben vagy 1918-ban indítottak meg.

Az kétségtelen, hogy az új perrendnek a régi ügyekre való kiterjesztése átmenetileg munkatorlódással járna, amennyiben azt vonná maga után, hogy a különben a pertárból egyenként előkerülő ügyek egyszerre jönnének tárgyalás alá.

Ámde ez a torlódás a háború befejezésekor jóval kisebb lenne, mint akkor lett volna, ha az új perrendet mindjárt kezdetben kiterjesztették volna a régi perekre.

Mint már jeleztem, a háború végén a régi közpolgári perek jelentékeny része fel lesz dolgozva, s közülök alig marad más hátra, mint azok, amelyeket az említett okból fel kellett függeszteni.

Még mindig áll ez a régi házassági perekre, amelyekből már most is kevés a hátralék. Ezekben ugyanis a régi eljárás is biztosítja a pernek elég gyors lefolyását és felfüggesztés aránylag kevés esetben történt; ami magyarázatát találja abban, hogy többnyire a hadbavonult férjeket érdekelvén a válópernek mielőbbi befejezése, a hadbavonulás miatti felfüggesztés kedvezményét természetesen nem igen veszik igénybe.

Számítani lehet továbbá arra is, hogy a háború végével a most katonai szolgálatot teljesítő bírák kevés kivétellel mind nyomban újra megkezdhetik működésüket, holott az új pereknek a normális állapotok bekövetkeztével várható nagyobbmérvű gyarapodása csak hetek vagy hónapok múlva fog bekövetkezni. Ezalatt tehát módjukban lesz a törvényszékeknek a még fenmaradt régi ügyeknek egy részét nagyobb nehézség nélkül feldolgozhatni.

Az átmenet nehézségeinek legyőzéséhez jelentékenyen hozzájárulna az is, ha azokat a régi pereket, amelyek az új törvény szerint a járásbíróság hatáskörébe tartoznának, s amelyek a perek túlnyomó részét — a törvény indokolása szerint átlag 75%-ukat — kiteszik, törvényszéki egyes bírák elé utalnák, akik azokat az új járásbírósági eljárás szabályai szerint elintéznék.

Alapos kifogást ez ellen nem lehet emelni.

Amidőn a hason substratumu új pereket is egyes bírák látják el és a törvényszékek egyes bíráira oly nagyfontosságú ügyek bizatnak, mint a fiatalkorúak bűnügyei, a jövedéki kihágások és a kényszeregyességi ügyek s azokban szélesre terjedő hatáskörrel felruháztatnak: a jelzett régi pereknek egyes bírák elé utalása aggályt nem kelthetne.

Azon kifogások közé, amelyeket az új törvényszéki eljárás gyakorlata ellen emelnek, az is tartozik, hogy egyes törvényszékek oly esetekben, amidőn valamely ügyben nagyobb számú tanuk kihallgatása válik szükségessé, azt munkájuk megkönnyítése végett kiküldött bíróra szeretik bízni.

Ezen a közvetlenség rovására menő abusus azonban csak szórványosan fordul elő s minthogy az ellen úgy a felügyelő hatóságok, mint adott esetben a Kúria is állást foglaltak, feltehető, hogy a gyakorlat e téren mihamar mindenütt a rendes mederbe fog térni.

Ugyanezt kell kivánnunk egy másik, szintén a tanukihallgatás terén észlelhető helytelenség tekintetében, mely a következőkben áll.

Amidőn az ítélőbíróság tanuk kihallgatásával megkeresett bírót bíz meg, a bizonyítás anyagát könnyebb áttekintés végett rendszerint több kérdőpontra bontja.

Ezután számos esetben avval a következménnyel jár, hogy a megkeresett bíró a kérdőpontokat a tanunak egyenként felteszi s megelégszik avval, ha a tanu az egyes kérdésekre igen- vagy nemmel felel, holott a Pp. 306. §-a ép úgy, mint a S. E. 89. §-a értelmében a megkeresett bírónak a tanuval a kihallgatás tárgyát egy összefüggő egészben közölni és evvel neki módot adni kellene arra, hogy mindazt, amit az ügyről tud, szintén összefüggő egészben előadhassa. Egyes különkérdések a törvény szerint akkor lévén felteendők, ha a vallomás felvilágosításra vagy kiegészítésre szorul.

A törvénytől való ezen eltérés csekély jelentőségűnek látszik; sokszor azonban nem az, mert a tanunak megkönnyíti annak gyors felismerését, hogy mely válasz szolgálja leginkább egyik vagy másik fél érdekét s így kevésbé skrupulózus tanunál legalább is irányzatos vallomásra nyujt módot; más esetben ismét alkalmat szolgáltat arra, hogy egyes tanuk csupán kényelemszeretetből, hogy a vallomás processzusán gyorsabban átessenek, ráhagyják, hogy a dolog úgy történt, ahogy az a kérdésből kivehető.

A kérdezésnek jelzett módja tehát a valóság kiderítését nemcsak elő nem segíti, hanem azt nem egy esetben illuzóriussá teszi és megnyugtató, aggálytalan ténymegállapításhoz nem vezet.

Dr. Bock Bernát.

Váltóelévülés a háború alatt.

Jogászok és nem jogászok, váltóhitelezők és váltóadósok körében egyaránt nagy a bizonytalanság abban a kérdésben, hogy elévül e háború alatt a váltójogi kereset, csak az egyenes- vagy pedig a visszkereset évül-e el és mennyi az elévülés ideje.

Mintegy húszra tehető a háború alatt kiadott váltójogi vonatkozású kormányrendeleteknek a száma. A Budapesti és Igazságügyi Közlönyökre, amelyekben hivatalosan a rendeletek napvilágot látnak, elvégre mindenki nem fizethet elő. Jogi szaklapjaink pedig — és ez szemrehányás is akar lenni —, a büntetőjogra vonatkozó rendeletek pontos leközlését és kommentálását tartják fontosnak.

Ez magyarázza a bizonytalanságot, mely bizonytalanság eloszlatásának megkisérlése célja e soroknak.

Két rendelet szabályozza ma a váltójogi elévülés kérdéseit: a moratóriumfeloldó rendelet és az 1569/1917. I. M. sz. rendelet. 1917. évi június 1-jéig, mely napon az utóbb említett rendelet hatályba lépett, egyedül a moratóriumfeloldó rendelet 35. §-a rendelkezett a váltójogi elévülésről. Ez a szakasz így szól:

«A halasztás ideje a tartozásnak halasztás alá eső része tekintetében sem az elévülés idejébe, sem a jogok érvényesítésére vagy fentartására megállapított határidőbe nem számítható be.

Az elévülés a 13. §-ban említett értékpapirokon alapuló tartozásoknak bármely részlete tekintetében csakis a tartozás hátralékára vonatkozó elévüléssel együtt fejeződik be.

A váltón, kereskedelmi utalványon és közraktári jegyen alapuló követelés elévülésének ideje tekintet nélkül a kiállítás idejére, egy évben állapíttatik meg azokban az esetekben, amelyekben az 1876:XXVII. tc. szerint számítandó elévülési idő egy évnél rövidebb volna. Ezt a rendelkezést a jelen rendelet életbelépte előtt már befejezett elévülésre nem lehet alkalmazni».

Ennek a szakasznak a második bekezdése utal a 13. §-ra, amelyik kimondja, hogy a váltótartozások korábban le nem járt, vagyis utolsó moratóriumos részletei 1916. évi október, illetve november havának azon napjain járnak le, amelyek számuknál fogva a lejárat napjának megfelelnek.

A halasztás ideje tehát váltótartozásokat illetően 1914 augusztus 1-től 1916 október 31-ikéig, illetve november 30-ikáig számít. Ez az idő az elévülés idejébe nem számítható be, vagyis az elévülés ez alatt az időtartam alatt nyugszik csupán, de ezáltal nem szakad félbe.

Nézzünk egy példát.

1912. évi január 1-én lejárt egy váltó. Az elfogadó elleni váltójogi kereset elévülése a lejárat napjától számítódik és így 1914 augusztus 1-ig eltelt a három esztendei elévülési határidőből 2 év és 7 hónap. A fenti váltó utolsó moratóriumos részlete 1916 október 1-én volt fizetendő, e napon tehát folytatódik a felfüggesztett elévülés és 5 hónap leteltével 1917 március 1-én be is fejeződik.

Ez a példa tehát azt bizonyítja, hogy egyenes váltójogi kereset elévülése a háború alatt és a háború dacára is előfordul.

Nem fordulhat elő azonban és nem is fog előfordulhatni a háború alatt váltójogi visszkereset elévülése. A visszkereseti 3, illetve 6 havi elévülési határidőt ugyanis a fent közölt 35. §. 3. bekezdése tekintet nélkül a váltó kiállításának idejére, egy évben állapítja meg.

Lássunk ismét egy példát.

Egy váltóvisszkeresettel megtámadott forgatónak 1914. évi június 1-én kézbesítik ki a keresetet. Visszkereseti igényének elévülése e napon megkezdődik. 1914 augusztus 1-ig eltelt a 3 hónapos határidőből 2 hónap. Ekkor megkezdődik az elévülés felfüggesztése, mely tart 1916 október 1-ig, de e napon sem folytatódik, mert a 3 havi elévülés az idézett 35. §. 3. bekezdése szerint egy évben lett megállapítva, melyből eltelt 2 hónap és

a másik 10 hónap 1917 augusztus 1-én telne el. De csak telne, mert ezt a határidő letelést megakadályozza az 1569/1917. M. E. sz. rendelet 4. §-a, mely így rendelkezik:

«A váltón, kereskedelmi utalványon vagy közraktári jegyen alapuló követelésnek 1917 június 1-eje előtt még be nem fejezett elévülése e napon félbeszakad és egészen újból kezdődik a háború befejezését (1912: LXIII. tc. 13. §.) követő azon a napon, amelyet a minisztérium rendelettel fog megállapítani; ez utóbbi napig nyugszik (nem kezdődik) az ilyen papirokon alapuló követeléseknek a jelen rendelet életbelépte előtt meg nem kezdődött elévülése is».

Ez a szakasz nemcsak a fenti példában, hanem egyáltalában minden esetben lehetetlenné teszi, hogy a háború alatt váltóvisszkereseti igény elévüljön. Abban az elképzelhető legrosszabb esetben is, ha a 3 hónapos visszkereseti elévülési időből 1914 augusztus 1-ig 2 hó és 29 nap telt el, akkor sem fejeződhetik be az elévülés, mert a 35. §. 3. bekezdésével egy évre kitolt elévülési időből hátra volna még 9 hó és 1 nap, ez pedig 1916 október 1-től (mindig a legrosszabb esetet véve) 1917 június 1-ig nem telhetik le, mert ez csupán 8 hónap s ebben az elgondolt esetben is az el nem telt 1 hó és 1 nap megmenti az egész elévülést.

Fontos rendelkezése a fent idézett 4. §-nak, ami külön figyelmet érdemel, hogy a váltón alapuló követelésnek 1917 június 1-je előtt még be nem fejezett elévülése e napon félbeszakad, nem pedig, miként a moratoriumfeloldó rendelet 35. §-a rendelkezett felfüggesztetik. Ennek a különbségnek a következményét is megmondja nagyon helyesen a 4. §., ami abban áll, hogy az ekképen félbeszakadt elévülés a háború befejezését követő napon nem *folytatódni* fog, hanem majd egészen újból *kezdődik.*

Összegezve az elmondottakat megállapíthatjak, hogy a háború alatt csakis egyenes váltójogi kereset elévülése fordulhat elő, habár ez is csak a forgalomban levő váltók elenyészően csekély számára vonatkozóan; váltójogi visszkereset elévülése pedig az érvényes rendeletek szerint egyáltalában nem lehetséges.

Nem vonatkoznak a fenti sorok az erdélyrészi moratóriumi rendelet és az ellenséges betörés sujtotta egyes északkeleti vármegyek váltóadósaira vonatkozólag meghozott rendeletek hatálya alatt állókra, mert ezen váltóadósokkal szemben váltójogi elévülésről, amennyiben tartozásuk ma is moratórium alatt áll, természetesen még kevésbé lehet szó.

Dr. Medgyesi László.

Szemle.

— **Az ügyvédjelöltek.** (Két rendelet.) Egységes bírói és ügyvédi vizsgára törvény szerint csak az bocsátható, aki a háromévi joggyakorlatból legalább egy évet kir. bíróságnál, és legalább egy évet ügyvédnél vagy a kir. kincstár és a közalapítványok perbeli képviseletére rendelt hivatalnál töltött. A minisztériumi rendelet, melyet alább szószerint közlünk, elrendeli, hogy azok a jelöltek, akik joggyakorlatukat a háború befejezése előtt kezdték meg, habár a háború ideje alatt katonai szolgálatban nem voltak, vizsgára bocsáthatók, ha a háromévi joggyakorlat idejéből legalább két évet akár a kir. bíróságnál, akár ügyvédnél, akár a kir. kincstár vagy a közalapítványok perbeli képviseletére rendelt hivatalnál töltötték el. (A harmadik évet törvény szerint kir. közjegyzőnél vagy az igazságügyminisztérium fogalmazói szakában is tölthetik.) Egy második rendelet megengedi, hogy a társasbíróságok előtt ügyvédet a háború ideje alatt olyan ügyvédjelölt is helyettesíthet, aki a joggyakorlatot 1912 május hó 1. után kezdette meg, feltéve, hogy jogtudori oklevele van. Mindkét rendelet kibocsátását helyeseljük, mindkettőt az évek óta húzódó háború tette szükségessé.

A katonai szolgálatot nem teljesítő ügyvédjelöltek száma csekély, az ügyvédi karra nézve ez okból nagyon terhes, hogy a kötelező egyévi bírói gyakorlat még jobban apasztja a jelöltek számát. De a jelöltekre is elviselhetetlen terhet rótt a háború alatt a kötelező bírói gyakorlat. Míg ugyanis ügyvédi irodában meg tudja keresni a létfentartási minimumot, addig a bírósági gyakorlat idejére a háborús drágaság egészen a jelöltre nehezedik. A joggyakornoki fizetés, ha ezentúl minden jelölt meg is kapja, nem fedezi legelemibb szükségleteit sem. A június 10-iki rendelet különben is elengedte már a bírósági joggyakornokoknak és jegyzőknek az egyévi kötelező ügyvédi joggyakorlatot méltányos tehát, hogy most a rendelet az ügyvédjelölteknek is elengedi a bírói gyakorlatot.

A második rendeletet az tette szükségessé, hogy a társasbíróságok előtti tárgyalások ellátása az ügyvédek túlnyomó részének bevonulása és az ügyvédhelyettesek elenyésző csekély száma (Budapesten 1916 végén 27 volt bejegyezve) miatt mind nagyobb nehézségekbe ütközik.

A két rendelet szövege következő:

I. A m. kir. minisztériumnak 2823/1917. M. E. sz. rendelete az egységes bírói és ügyvédi vizsgára bocsátáshoz megkívánt joggyakorlat tekintetében a 2019/1917. M. E. sz. rendelet módosításáról.

A m. kir. minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényeket kiegészítő 1915: XIII. tc. 5. §-ában nyert felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §. Azokat, akik az 1913: LIII. tc. 3. §-a értelmében szükséges joggyakorlatot a háború befejezése előtt kezdették meg, habár a háború ideje alatt nem voltak katonai szolgálatban, vagy ezzel egy tekintet alá eső állapotban, az egységes bírói és ügyvédi vizsgára kell bocsátani az id. tc. 4. §-ában megkívánt külön egyévi kötelező ügyvédi joggyakorlat kimutatása nélkül is, ha igazolják, hogy az egyébként szabályszerűen eltöltött háromévi joggyakorlat idejéből legalább két évet kir. bíróságnál, kir. ügyészségnél, ügyvédnél avagy a kir. kincstár vagy a közalapítványok perbeli képviseletére rendelt hivatalnál töltöttek el.

A 2019/1917. M. E. sz. rendelet 4. §-ának 2. bekezdése (l. a Budapesti Közlönynek 1917. évi június hó 10-én megjelent 131. számában) hatályát veszti.

2. §. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. Hatálya Horvát-Szlavonországokra nem terjed ki.

Budapest, 1917. évi augusztus hó 2. napján.

II. A m. kir. minisztériumnak 2824/1917. M. E. sz. rendelete, ügyvédnek társasbíróság előtti tárgyaláson való helyettesítéséről. A m. kir. minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912: LXIII. tc. 16. §-ában nyert felhatalmazás alapján rendeli:

1. §. Társasbíróság előtt tárgyaláson az 1914: XXXV. tc. 2. §-ában említett ügyvédjelölteken felül a háború ideje alatt olyan ügyvédjelölt is lehet az ügyvéd helyettese, aki a joggyakorlatot az 1912. évi május hó 1. napja után kezdette meg, feltéve, hogy jogtudori oklevele van.

2. §. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. Hatálya Horvát-Szlavonországokra nem terjed ki.

Budapest, 1917. évi augusztus hó 2. napján.

— **Az árú haladéktalan megvizsgálására vonatkozó kötelességnek és a minőségi hiányokért való felelősség kizárásának értelmezése.** A perbeli sikszitának az alperesi cég által történt felszerelése csak 1909 július elején fejeztetvén be, az ezen időponttól az 1909 október haváig eltelt időszak, amikor is a felperes az előleges szakértői szemlét az illetékes elsőbíróságnál megkérte — tekintve, hogy a peres sikszita időközben is folytonosan javítások alatt állt és hogy az annak szakértőileg bizonyított hiányosságai csakis ismételt és hosszabb kisérletezgetések után voltak végleg megállapíthatók — nem mondható olyan hosszúnak, hogy ezen az alapon a szakértői megvizsgálás elkésettnek volna tekinthető, olyan kötelezettsége pedig nem volt a felperesnek, hogy a peres sikszita egyes alkatrészeinek újakkal való kiegészítését kérje az alperes cégtől; mert a 3 szakértő egyhangú véleményével bizonyítva van, hogy a sikszita már a szállítás idején céljának és a szerződéses kikötésnek meg nem felelő állapotban volt és hogy az anyag- és szerkezeti hibák ki sem javíthatók. Ezért az alperes a sikszita vételárát visszafizetni tartozik. De kártérítési kötelezettsége is meg volt állapítandó: mert a nem vitás 2 ·/. alatti okiratban az elsőrendű felperes mint a peres sikszita rendelője mindjárt az ügyletkötés alkalmával lemondott ugyan mindennemű olyan kártérítési igényéről, amely a peres sikszitaberendezés esetleges használhatatlanságából ered; ámde a kir. tábla álláspontja szerint ez a most idézett szerződéses kikötés egymagában véve a felperes kártérítési igényének az érvényesítését a fenforgó körülmények között ki nem zárja. Ennek a kikötésnek ugyanis a dolog természete szerint csakis az az értelem tulajdonítható, hogy miután az alperes cég a szerződés értelmében használható gépberende-

zést tartozott szállítani, csakis abban az esetben nem követelhetne a felperes egyebet mint a jótállási időn belül a szakszerű kezelés mellett is felmerülhető javítások és alkatrészkicserélések teljesítését, ha az alperes cég olyan berendezést szállított volna, amilyennek szállítására magát a jótállási kötelezettség kikötéséből is következtethetően szerződésileg kötelezte; azonban a kártérítési igényről való fenti szerződéses lemondás nem terjeszthető ki az olyan kárigényekre is, amelyek a nem szerződésszerű berendezés szállításával a felperesnek netalán okozott és igazolt kárának megtérítésére irányulnak; mert a felperesnek a kártérítési igényről való szerződésbeni lemondása kétségtelenül azon a feltevésen alapult, hogy az alperes cég neki a szerződéses kikötéseknek megfelelően használható berendezést fog szállítani. Ha tehát a szállított gépberendezés anyag- és szerkezeti hibák folytán mindjárt a szállítástól kezdve hibásan működött, úgy hogy ezek éppen a bizonyított hibák természetére való tekintettel egyáltalán ki sem javíthatók: akkor az ebből eredő kárkövetéshez való igény a felperest a fenti szerződéses kikötés esetén is kétségtelenül megilleti. (Budapesti kir. tábla 1917 febr. 6. 1915 P. II. 5477. sz.) *K.*

— **Igazgatósági tagok felelőssége a hitelezőkkel szemben.** Ha valamely részvénytársaság vagyontárgyainak eladása e részvénytársaságra nézve káros volt és annak fenmaradását lehetetlenné téve, ezzel közvetve a felperest mint a részvénytársaság hitelezőjét is megkárosította és ha az igazgatók az eladás káros voltát és káros következményeit előre tudták vagy azt rendes kereskedői gondosság mellett előre láthatták: akkor a felperessel mint a részvénytársaság hitelezőjével szemben az igazgatók kártérítési kötelezettsége már abból folyik, hogy a káros ügyletet, az eladást ők kezdeményezték vagy akár közgyűlési jóváhagyástól feltételezetten, akár pedig feltétlenül a részvénytársaság nevében megkötötték; és az a körülmény, hogy a közgyűlés az ő eljárásukat jogerős és senki által meg nem támadott határozattal magáévá tette, csak a részvénytársasággal mint a részvényesek összességével szemben őket terhelő felelősséget szünteti meg, de nincs befolyással az őket a kereskedelmi törvény 189. §-a alapján a hitelezőkkel szemben terhelő felelősségre, amely felelősség alól nem a közgyűlési határozat, hanem csak a felperes hitelezőnek saját ténye menthetné fel őket. De ily esetben úgy a kár felmerülését, mint az alperesek rosszhiszeműségét vagy gondatlanságát a felperesnek kell bizonyítania: tehát a felperesnek kell elsősorban azt bizonyítania, hogy a vagyontárgyak el nem adása esetében a részvénytársaság sikeresen tovább működhetett és fenmaradhatott volna. (Budapesti kir. tábla 1916. P. II. 1786. sz.)

— **A pertárgy átruházásának befolyása a kereshetőségi jogra.** Felperes a kereseti követelést ennek a követelésnek az A. takarék- és hitelintézetre történt átruházása előtt tette folyamatba. Minthogy a követelés tulajdonában beállott ezt a változást a felperes nem is jelentette be a perbíróságnál és az A. pénzintézetnek a per folyamatban létéről tudomása van és sem a pernek megszüntetése iránt nem intézkedett, sem abba felperesként be nem avatkozott és minthogy az a körülmény, hogy valamely peresített követelés a per folyamán harmadik személyre átruháztatik, a pernek folytatását rendszerint nem gátolja és csak arra szolgálhat okul, hogy a teljesítés tárgya az alperes marasztaltatása esetére nem a felperes, hanem bírói kézhez fizettetik le: ugyanazért az alperesnek a követelés átruházására alapított kifogása a pernek folytatása szempontjából figyelembe nem jöhet és a kereset a felperesség hiánya okából el nem utasítható. (Kúria 1917. P. IV. 599. sz.) *K.*

— **Magyar író külföldön.** *Urbach Lajos* jogászegyleti előadása német fordításban megjelent «Vom Luftrecht in seinen Beziehungen zum staatlichen Lufthoheitsrecht und zum Grundeigentum» címen. Guttentag (Berlin) kiadásában.

— **A német ügyvédek díjtarifájának felemelése.** Ismételten foglalkoztunk a német ügyvédi karnak díjtarifájuk felemelését sürgető mozgalmával (1916. 324. lap, 1917. 203. lap). Legutóbb a német ügyvédi kar két szervezete foglalkozott e kérdéssel és pedig a német ügyvédek egyesületének országos választmánya (Vertreterversammlung) és a német ügyvédi kamarák elnökségének egyesülete (Vereinigung der Vorstände Deutscher Anwaltskammern). Mindkét szervezet egyhangúlag kimondotta, hogy az ügyvédi díjtarifának haladéktalan felemelése nemcsak a szorult helyzetben levő ügyvédi kar, hanem a jogszolgáltatás érdekében is mulhatatlanul szükséges. Mindkét szervezet egyidejűleg foglalkozott több ügyvédi egyesület azon, általunk már ismertetett határozatával, mely azt ajánlja tagjainak, hogy a háborús drágaságra való tekintettel kössenek ki *minden egyes esetben* a tarifán felül huszonöt százalékot. A kamarák elnökségeinek egyesülete állást foglalt ezen kikötések rendszeresítése ellen. «Die *regelmässige* Vereinbarung — így szól a határozat — einer Erhöhung der Anwaltsgebühren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten, wie sie in Beschlüssen einzelner Anwaltsvereine empfohlen worden ist, wird für unzulässig und für undurchführbar erachtet. Sie schädigt über dies nach der Überzeugung der Versammlung die Interessen des Standes.» Világosabb és szabatosabb az ügyvédek egyesületének határozata, amely szerint: «Die Vertreterversammlung kann einen im Berliner Anwaltverein und in anderen örtlichen Anwaltvereinen gefassten Beschluss auf generelle Erhöhung aller Sätze der Gebührenordnung um 25% im Wege der privaten Vereinbarung schon wegen der innerhalb der Anwaltschaft bestehenden weitgehenden Meinungsverschiedenheiten nicht befürworten; sie erachtet es indes für zulässig und angezeigt, dass die deutschen Rechtsanwälte nicht nur, wie bisher, in Ausnahmefällen, sondern darüber hinaus in weit grösserem Masse in allen irgend hierzu geeigneten Fällen von dem Rechte aus § 93 der Gebührenordnung Gebrauch machen und eine angemessene Sondervergütung unter Berücksichtigung aller Umstände vereinbaren». A két határozat lényege tehát az, hogy *minden* egyes esetben tarifán felüli munkadíj kikötése meg nem engedhető (unzulässig). Ez a tarifának kijátszása volna. Már pedig a tarifán felüli munkadíj kikötése meg van ugyan engedve, de közfelfogás szerint ily kikötésnek csak indokolt esetben van helye. A két határozat a német ügyvédi kar magas etikai felfogásának mindenkor ékesen szóló bizonysága lesz, különösen ha meggondoljuk, hogy előzőleg több ügyvédi egyesület (közöttük a berlini is) állást foglalt a 25%-os külön honoráriumnak *rendszeres* kikötése mellett.

— **Jogállam.** A dr. Gyomai Zsigmond budapesti ügyvéd által szerkesztett Jogállam legközelebbi füzete a következő tartalommal jelenik meg: Dr. Baracs Marcel: Vázsonyi Vilmos. — Dr. Návay Lajos: A választói jog reformja. — Dr. Benárd Emil: A háborús megtorló gazdasági rendszabályok szigorítása. — Dr. Vályi Sándor: Pénzintézetek kényszerfelszámolása. — Dr. Suloky István: Pénzintézetek csődönkívüli kényszeregyezsége. — Dr. Lengyel Aurél: A gyorsított bűnvádi eljárás szabályainak reformja. — Dr. Adler Emanuel bécsi egyetemi tanár: Az új magyar védjegytörvények tervezete, különösen a jogegység szempontjából. — Irodalom. — Szemle. — A Jogállam e szeptemberi füzetének ára 3 K 50 f; megrendelhető a Jogállam kiadóhivatalában Budapest, IV., Harisbazár 5.

Ügyvédi iroda, nyolc éve fenálló, igen jó menetelű, állami kinevezés okából átadó. Sulyok, Dunavecse. 15797

Teljesen gyakorlott, hadmentes ügyvédjelöltet keresek szeptember elsejére. Referenciákkal felszerelt ajánlatokat kérek a fizetési igények közlésével. Dr. Parecz Béla ügyvéd, Aradon. 15821

Nagy irodába belépne, de csak részesedéssel, 9 éve önálló budapesti ügyvéd, ki németül irodalmi színvonalon ír és beszél. Vidéki irodába csak cum iuro successionis, esetleg némi tőkével is. Válaszokat a kiadóhivatalba kér «Ihering» jeligére. 15812

Nagy prakszissal bíró, megbízható ügyvédsegéd (írnok) aug. 15-re vagy szept. 1-re állását változtatni óhajtja. Cím a kiadóban. 15822

Gyakorlott ügyvédjelölt, perfekt német, és beszél franciául is, délutánra bármely megfelelő foglalkozást keres. Cím a kiadóban. 15823

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 33. szám. Budapest, 1917 augusztus 19.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Osváth Gyula* kassai kir. jogakadémiai tanár: A nádor részvétele a koronázáson. — *Dr. Doleschall Alfréd* egyetemi tanár: Hivatalból üldözendő-e a hűtlen kezelés bűntette? *Dr. Várady István* budapesti ügyvéd: Életbiztosítási háborús pótdíj kikötése. — *Dr Hetényi József* budapesti kir. törvényszéki bíró: A keresetváltoztatásról. — Szemle.
Melléklet: Magánjogi Döntvénytár.

A nádor részvétele a koronázáson.

Ihering szerint a szokásjognak az igazi birodalma nem a magánjog, hanem a közjog. Ezen tételt igazolja az egész magyar alkotmánytörténet, mert a magyar nemzet ezredéves állami életének minden nevezetesebb alakulata hosszantartó fejlődés terméke, alkotmányjogunk létező intézményei nem előzetesen megállapított alapelvek szerint jöttek létre, hanem a magyar nemzeti társadalom benső elemeinek szerves fejlődése folytán s még legfontosabb törvényeink is — kevés kivétellel — a szokás útján keletkezett és állandósult tényleges állapotoknak szentesítése, kezdve az aranybullától Ausztriával való kiegyezésünkig.[1]

A magyar nemzet erőteljes közérzülete korán eljutott a személyes jellegű, magánjogias királyi hatalommal szemben az államiságnak, a közhatalomnak az eszméjéhez és a szent korona közjogi fogalmában, személyesítésében létrehozta a szent korona elméletét, vagyis a szent korona személyiségén felépülő államjogi rendszert.[2]

Maga a koronázás eleinte nálunk is, mint a középkori népnél, nem alkotmányjogi intézmény, hanem egyházi szertartás. Alkotmányjogi jelentőséget csak akkor kezd nyerni a koronázás, amikor királyaink megkoronáztatásuk alkalmával esküt tesznek az alkotmányra. A koronázásnak igazi alkotmányjogi jelentősége pedig akkor domborodik ki egész nagyságában, amióta a magyar nemzet a szent koronában látta az önálló állami lét jelképét és a szent korona tanának kifejlődésével kapcsolatban érvényre emelkedett azon alkotmányjogi tétel, hogy a koronázás a királyi hatalom alkotmányszerű birtoklásának és gyakorlásának nélkülözhetetlen előfeltétele.

A koronázás tehát alkotmányjogunk alapvető intézményévé válik, azonban nem valami törvény, hanem a nemzetben élő közmeggyőződés ereje, a régi *szokásjog* hatalma folytán. Eleinte még a koronázás kötelezettsége sincs törvénybe igtatva, annál kevésbé a koronázás mikéntje. Törvényhozásunk csak a koronázások megtörténtét igtatják törvénybe. «Rudolf fejedelmet, Magyarország *régi törvényei és intézményei értelmében* a magyar szent koronával megkoronázták Isten segedelmével minden szertartást a megfelelő módon és lelkiismeretesen hajtották végre», — mondja az 1572. évi II. dekretum 1. cikke. Későbbi törvényeink[3] csupán a koronázás «*szerencsés*» (felix, feliciter) megtörténtéről emlékeznek meg. Csupán később, az 1687. évi dekretum, valamint a pragmatika szankció írják elő az öröklés jogán álló király megkoronáztatási kötelezettségét, amelynek határidejét az 1790. évi dekretum 3. cikke a trónüresedés beálltától számított hat hónapban állapít meg. A koronázás lefolyása, annak szertartásai azonban ma sincsenek törvényben megállapítva, hanem a koronázás intézményével kapcsolatos szokás útján fejlődtek ki s a nemzeti köztudatban élő jogmeggyőződés a koronázás szertartását éppen olyan pontosan és éppen olyan mértékű jogi erővel szabályozta, mint akár a legkimerítőbben részletező törvény.

A koronázás szertartásának igen fontos része a szent koronának a király fejére való tétele. A nemzeti köztudatban élő szokásjog szerint ezen aktust az esztergomi érsek — hercegprimás és a nádor illetőleg a nádorhelyettes végzik. A nádor eme szerepe is a magyar közjog ama régi tételének egyik bizonyítéka, hogy «a királyok koronázása mindig a nemzet akaratától függ és a korona hatása és ereje a nemzet beleegyezésében rejlik», mert a róm. kath. egyház szertartása szerint végbemenő koronázásnál a nádor eme fontos szerepében mintegy a nemzet, illetőleg a nemzetet reprezentáló országgyűlés jelentőségének megnyilvánulását látjuk.

A nádor részvételét a szent koronának a király fejére való tételénél, mint a szokásjogon alapuló közjogi aktust úgy régibb,[4] mint újabb[5] közjogi íróink megemlítik sőt legtöbben hozzáteszik azt is, hogy a nádornak a koronázásnál való részvétele V. László óta van szokásban.[6] Egyesek pedig a szent koronának a király fejére való tételét (a hercegprimással együtt) mondják V. László óta szokásosnak.[7] Ezen utóbbi állításnak igazolására azonban eseteket sem V. László, sem az utána következő királyok megkoronáztatásánál nem találunk.[8] Csak I. József koronázási ordójában olvassuk először, hogy a nádor teszi az esztergomi érsekkel együtt a király fejére a szent koronát,[9] amely

[1] *Schiller* Bódog: Az örökös főrendiség eredete Magyarországon. Budapest, 1910. 17. l.

[2] *Timon* Ákos: A szent korona elmélete és a koronázás. Budapest, 1916. 10. l. — *Timon* Ákos: Magyar alkotmány- és jogtörténet különös tekintettel a nyugati államok jogfejlődésére. Budapest, 1910. 487. l. és kk.

[3] 1622. évi I. dekretum 2. cikke; 1625. évi II. dekretum 3. cikke.

[4] *Cziráky:* Conspectus Juris Publici Regni Hungariae ad Annum 1848. Viennae, 1851. 90. l.; *Virozsil:* Das Staatsrecht des Königreichs Ungarn. Pest, 1865. I. 320. l.; *Beöthy* Zsigmond: Elemi magyar közjog. Pesten, 1846. 23. l.; *Hegedüs* Lajos: A magyar közjog alapvonalai. Pest, 1861. 44. l.; *Récsi* Emil: Magyarország közjoga. Budapest, 1869. 219. l.; *Korbuly* Imre: Magyarország közjoga. Budapest, 1874. 433. l.

[5] *Kmetty* Károly: A magyar közjog tankönyve. Budapest, 1902. 176. l.; *Ferdinandy* Gejza: Magyarország közjoga. Budapest, 1902. 376. l.; *Nagy* Ernő: Magyarország közjoga. Budapest, 1914. 233. l.; *Eötvényi Nagy* Olivér: A magyar közjog tankönyve. Kassa, 1911. 148. l.

[6] Valószínűleg *Bartal* után. (Georgii *Bartal* de Belcháza Commentariorum ad historiam status jurisque publici Hungariae aevi medii libri XV. Posonii, 1847. I. 184. l. V. ö. *Récsi* Emil: Magyarország közjoga. Budapest, 1869. 219. l.

[7] *Nagy* Ernő: Magyarország közjoga. Budapest, 1914. 233. l.; *Timon* Ákos: A szent korona elmélete és a koronázás. Budapest, 1916. 33. l.

[8] Ezt már előttem megállapítja *Holub* József: A nádor szerepe a koronázáson. A «Századok» LI. évf. 1. sz. (1917 január 15.) 89. lap. — Ezen tárcát jelen cikkem papirra vetése közben olvastam a fenti megállapítást, amelyre függetlenül ezen cikktől — én is rájöttem.

[9] Martinus Georgius *Kovachich:* Solennia inauguralia serenissimorum ac potentissimorum principum utriusque sexus, qui ex Augusta stirpe Habsburgo-Austriaca sacra corona apostolica in reges Hungarorum, reginasque periodo tertia redimiti sunt. Pestini, 1790. 131. l.: «. . . extunc Rex ante altare genufleetit, et Palatinus una cum Archiepiscopo Coronam Capiti Regis imponit».

szokás azóta állandóvá lett,[10] úgy hogy ma már a koronázási szertartásnak elengedhetetlen és alkotmányjogilag nagyon fontos része.

Bár kétségkívül megállapítható, hogy csak I. József, tehát a Habsburg-ház fiági örökösödési jogának elfogadása óta teszi a nádor az esztergomi érsekkel együtt a király fejére a szent koronát, de az valószínű, hogy a nádor, mint az ország első közjogi méltóságának betöltője már a legrégibb időktől fogva részt vett a koronázáson. Adataink is vannak erre nézve. Nagy Lajos — mint a budai krónikában olvasható — «. . . rex ex more inauguratus est, pompam Elisabetha matre, *Villermo palatino*, Thoma Transilvaniæ Vayvoda, ceterisque Hungariæ optimatibus, ac Episcopis plerisque cohonestantibus».[11] Zsigmond is az ország főméltóságainak jelenlétében koronáztatott meg[12] Albert is azt írja 1438 január 9-én kelt Frigyeshez intézett levelében, hogy Magyarország főpapjainak, főurainak és más lakosainak jelenlétében koronáztatott meg.[13]

I. Ulászlót — mint Dlugoss írja — az ország bárói magasra felemelik és úgy kiáltják ki Magyarország királyául.[14] Tubero leírása szerint ezenfelül a nádor a nemességet háromszor megkérdezte: akarják-e, hogy a pesti országgyűlésen megválasztott király uralkodjék? Mire a nemesség háromszorosan helyeselt.[15] Sőt a nádor a kard átnyujtása által is segédkezett. Valószínű, hogy ez a szokás ezután minden koronázásnál megtartatott, bár adatot reá legközelebb csak II. Lajos megkoronázásánál találunk: «. . . ubi cum sacris ex more patratis, Perénius Palatinus ad populum rogationem tulisset, vellent, juberentne, Ludovicum regem optari, et corona insigniri . . .»[16] Ezen szokás a későbbi koronázásoknál is megmaradt s a Kovachich által összegyüjtött koronázási ordókban megtaláljuk I. Ferdinánd,[17] Miksa,[18] Rudolf,[19] II. Mátyás,[20] II. Ferdinánd,[21] III. Ferdinánd[22] és I. József[23] királyok koronázási szertartásai között.

A Habsburg-ház trónörökösödési jogának elfogadása után ezen kérdések természetesen elmaradtak, már III. Károly és az utána következő királyok koronázási ordójában nem találjuk meg azokat s ezzel együtt elmaradt a nádor ebbeli szerepe. Viszont I. József óta állandóan szokásban van, hogy a nádor teszi az esztergomi érsekhercegprimással együtt a király fejére a koronát. A nádor részvétele a koronázásnál tehát nem maradt el, csupán megváltozott. A nemzeti köztudat a nádor vagy nádorhelyettes részvétele nélkül nem látná alkotmányosnak a koronázást. Régebbi közjogászaink a nádor jogai között sorolják fel, hogy az esztergomi érsekkel együtt ő koronázza meg a királyt[24] és ma is minden kétségen felül áll alkotmányunknak ezen kicsinynek látszó, de mégis nagyon fontos tétele. Az országgyűlés ama joga, hogy a királyt koronázza, a trónöröklés megállapítása óta nem juthatott kifejezésre a koronázási szertartások között azáltal, hogy a nádor megkérdezi a népet; de kifejezésre jut azáltal, hogy a római pontificaléban előírt koronázási szertartás keretén belül Magyarország első közjogi tisztének viselője, illetőleg ennek az országgyűlés által választott «ad hoc» helyettese teszi az örökös király fejére Szent István koronáját.

Dr. Osváth Gyula.

[10] *III. Károlynál:* «. . . denuo in genua procumbit, et dictus Archiepiscopus cum assistentia aliorum Episcoporum Coronam Capiti suae Majestatis una cum D. Palatino imponit». (Kovachich. id. m. 141. l.); *Mária Theréziánál:* «. . . Regina . . . genu flectit, et Coronam a Celsiss. Primate atque Excell. D. Palatino, capiti sacro impositam, recipit». (Kovachich: id. m. 179. l.; *II. Lipótnál:* «. . . Archi-Episcopus Strigoniensis . . . sub assistentia aliorum Episcoporum Coronam Capiti Suae Majestatis una cum Domino Palatino imponit.» (Kovachich: id. m. 253. l.); *I. Ferencnél:* «. . . in summo altaris gradu genu iterum flexit sacramque coronam, a palatino et primate capiti impositam, recepit». (Stephanus Katona: Historia critica regum Hungariæ stirpis Austriacæ. Budæ, 1802. XXII. köt. 36. l.)

[11] Georgius *Pray:* Annales regum Hungariæ, ab anno Christi 997 ad annum 1564. Vindobonæ II. köt. 52. l.

[12] *Windeckius* in Hist. vitæ Sigismundi Imp. Cap. IV. Apud Menckenium Tom. I. script. rerum Germ. pag. 1074.: «Als mon zalte tausend dreyhundert und sieben und achzig jare des letzten tages in dem Mertzen, do wart Konig Sigmund zu ungerischen Konig gekronet *von etlichen Landesherren, die von seinem teile waren*, und war auf dem Palmtag im demselben jare. Lásd *Pray:* Annales. II. köt. 180. l. 45. jegyzet.

[13] «Verkünden wir Deiner Lieb zu sundern Frewden, daz wir und die egenannt unser liebe Gemahel am nachst an dem Eben weichtag *in Gegenwärtigkeit von vil Prelaten*, Lantherren und Inwonern des Kunigreichs zu Ungarn . . . gekrönet worden sein . . .» Lásd *Bartal:* Comment. III. köt. 142. l.

[14] Stephanus *Katona:* Historia critica regum Hungariæ stirpis mixtæ Budæ, 1788. VI. köt. 85. l. V. ö. *Bartoniek* Emma: A koronázási eskü fejlődése 1526-ig. A «Századok» LI. évf. 1. sz. 33. l.

[15] Ludovici *Tuberonis* dalmatæ abbatis Commentariorum de temporibus suis liber II. §. VII.: «Princeps Senatus, quem vulgo Palatinum vocari diximus, ei astans, voce, qua exaudiri possit, Nobilitatem ter interrogat: vellentne Regem in Pesthanis comitiis dictum regnare? Qui, posteaquam terna nobilium acclamatione confirmatus fuerit, gladium nudum manu dextera a Palatino accipit». Lásd *Schwandtner:* Scriptores rerum Hungaricarum. Bibliopolæ Vindobonensis, 1746. II. köt. 146. l.

[16] *Pray:* Annales. IV. köt. 227. l. V. ö. *Récsi:* id. m. 219. l. és *Bartal:* Comment. III. köt. 254. l.

[17] «. . . Magnus Comes ter quiddam ad Hungaros Hungarice loquutus est, ab eisdem percontans, an *Ferdinandum* sibi Regem petant. . .» Kovachich: id. m. 4. l.

[18] «. . . Franciscus de Bathán, cui hoc muneris, vacante Officio, Regni Hungariæ Palatini, communi regnicolarum consensu, delegatum fuit circumstantes . . . clara voce, lingua Hungarica, interrogavit: Num . . . *Maximilianum* . . . in Regem ipsorum vellent coronari? . . .» Kovachichi: id. m. 20. l.

[19] «cum Dominus Nicolaus Bathori . . . Palatini nomine circumstantes . . . lingua Hungarica tertia vice interrogasset, num . . . *Rudolphum* Archiducem Austriæ in Regem illorum coronari vellent...» Kovachich: id. 35. l.

[20] «. . . Palatinus authoritate hujus muneris . . . circumfusamque omnium Procerum, Ordinum et statuum concionem clara voce Hungarica trina voce interrogasset: An . . . *Mathiam* Archiducem Austriæ in Regem illorum coronari vellent? . . .» Kovachich: id. m. 56. l.

[21] «Post hæc D. Palatinus . . . accepta Corona ex manu Archiepiscopi, obvertit se ad Regni Status et Ordines et quærit tribus vocibus iteratis: Akarjátok-é? . . .» Kovachich: id. m. 73. l.

[22] «. . . Comes Palatinus . . . recepta in manus a Domino Zichio, Episcopo Strigoniensi Corona, ad populum conversus, hæc verba pronuntiabit terna vice . . . vultisne hunc Serenissimum *Ferdinandum* Archiducem Austriæ, sacro hoc Diademate vestro coronare in Regem Hungariæ . . .» Kovachich: id. m. 90. l.

[23] «. . . Palatinus Sacram Regni Coronam in manibus gestans ter interrogat idiomate Hungarico, universos Status et Ordines Regni præsentes, num adstantem Serenissimum Archiducem *Josephum* in Regem suum coronare velint. . .» Kovachich: id. m. 131. l.

[24] Beöthy Zsigmond: Elemi magyar közjog. Pesten, 1846. 31. l.; Récsi Emil: id. m. 332. l.; Korbuly Imre: Magyarország közjoga. Budapest, 1874. 248. l.

Hivatalból üldözendő-e a hűtlen kezelés bűntette?

A kérdés, legújabban dr. Ladányi Sándor úrtól fölvetve (lásd Jogt. Közl. 31. sz.), kétségtelenül vitás. Szórványosan felmerült gyakorlati esetekben a Kúria azt a felfogást juttatta érvényre, hogy a Btk. 363. §. szerinti bűntett általában, azaz a 362. §-al való kapcsolat nélkül is, hivatalból üldözendő. Amit azután a tankézi- és zsebkönyvek hűségesen és helybenhagyólag konstatálnak. Szerzőjének nagy kommentárjától eltérőleg a kis Illés már helyesen különböztet, amikor a 363. §-nak magánindítványra vagy pedig hivatalból üldözendőségét illetően úgy találja, hogy «a 363. §. e tekintetben a 361. vagy a 362. §-hoz csatlakozik». Ugyanezt az álláspontot foglalja el tankönyvében Angyal kollégám is.

Készséggel elismerem, hogy a törvény szerkezete kapcsolatban a Btk. azon rendszerével, melyet az egyes bűncselekményeknek magánindítványi jelleggel felruházása tekintetében követ, az uralkodónak nevezhető törvényértelmezésre vezet. Ama rendszer abban nyilatkozván meg, hogy általánosságban a hivatalból való üldözendőség a szabály és csakis az a cselekmény magánindítványas, melyet illetően a törvény ezt kifejezetten kimondja. Mivelhogy pedig a törvény kifejezetten csakis a 363. §-ban foglalt minősítő körülmény nélkül jelentkező hűtlen kezelést mondja a 361. §-ban a sértett fél indítványától feltételezetten büntetendőnek, épenséggel nem vét a merev törvénymagyarázat szabályai ellen, aki a 363. §-ban minősített hűtlen kezelés bűntettét mindenkoron hivatalból üldözendőnek állítja. Ugyanez a magyarázat

a Btk. említett rendszerének és a 361—363. §-ok elhelyezésének megfelelően megállna akkor is, ha a 363. §. a jogtalanul vagyoni haszonszerzés célját csupán csak a büntetést felemelő hatásában értékelte volna anélkül, hogy a hűtlen kezelés vétségét bűntetté átminősítette. Annál erősebben kínálkozik fel, hogy a 363. §. a 361. §-al szemben bűntettként lett minősítve.

Hogy ez az átminősítés a csakis magánindítványra üldözhető alapbűncselekmény objektív tényálladékának változatlansága mellett pusztán csak egy intencionális elem hozzájárulása alapján történt, az egyáltalán nem változtat azon a tényen, hogy a 363. §. nem ugyanaz a bűncselekmény, mint a 361. §-beli, hanem emennél qualitatíve több. Abból pedig, hogy a törvényhozás a kisebb intenzitású bűncselekmény büntethetőségét a sértett megfelelő indítványához köti, épenséggel nem önként következik, hogy ugyanaz az enyhébb, a vádlottnak kedvező kezelés a habár ugyanazon fajbeli, de súlyosabb intenzitású bűncselekmény elkövetőjét is megilleti. Ily következtetés legkevésbé áll meg oly törvénykönyv világában, mely — mint a Btk. is — a külsőleg és tartalmilag egy és ugyanazon bűncselekmények miként való értékelése körül más vonatkozásokban is megkülönböztető súlyt vet ugyanarra az intencionális elemre, t. i. a jogtalan, majd jogtalanul vagyoni haszonszerzés céljára, amelyik a hűtlen kezelés minősítésénél is a 363. §-t a 361. §-tól megkülönbözteti. És ha a törvényhozó ennek a jogtalan haszonszerzési célnak oly jelentőséget tulajdonított, hogy miként a hűtlen kezelésnél, úgy a 400. §-beli közokirathamisításnál is bűntetté átminősítő körülményként fogadta el, hogy benne is állapította meg a zsarolásnak és a veszélyes fenyegetésnek nevezett kihágásnak elhatároló vonalát, hogy a hozzátartozók érdekében elkövetett bűnpártolás büntethetősége épen azon fordul, vajjon vagyoni haszonszerzés céljából lett-e elkövetve vagy sem: akkor teljesen érthető, ha ugyanaz a törvényhozó esetleg a bűnvádi eljárás folyamatba tételének előfeltételei tekintetében is más rendszert tartott helyénvalónak a jogtalanul vagyoni haszonszerzés céljából elkövetett hűtlen kezelés bűntettével kapcsolatban, mint amilyent a 361. §-t illetően követett.

Csakhogy kétséget kizáró módon megállapítható hogy *nem ez volt a törvényhozói szándék.* Sőt épen ellenkezőleg, a felismerhető törvényhozói elhatározás az volt, hogy a hűtlen kezelés úgy vétségi, mint bűntetti alakjában (361. és 363. §.) szabály szerint magánindítványi bűncselekményként kezeltessék és csak amennyiben idegen vagyon kezelésével hatóságilag megbízott egyén követné el (362. §.), indíttassék meg hivatalból a bűnvádi eljárás. Mely esetben aztán ismét közömbös, vajjon a hűtlen kezelés vétsége (361. §.), avagy pedig bűntette forog-e szóban? Hogy ezen kétségtelen törvényhozói szándék a törvény végleges szövegezésében annyira elhomályosodott, hogy — kár lenne tagadásba venni — sokkal könnyebben ismerni fel benne az ellenkezőjét, mint a való szándékot: kinek másnak volna érdeme, ha nem a képviselőház igazságügyi bizottságának? Amely, ha fogadalmat tenne arra, hogy lehetőleg minden jól átgondolt és megfontolt, okosan és következetesen megszerkesztett törvényjavaslatot dilettans kézzel mennel alaposabban elrontson és való értelméből kivetkőztessen, hogy a törvények igaz értelmét és gyakorlati alkalmazhatóságát már megszületésük pillanatában kétessé és bizonytalanná tegye: akkor sem felelhetne meg tisztének és hivatásának nagyobb alapossággal, körültekintéssel és lelkiismeretességgel, mint ahogy annyi szomorú tapasztalat szerint valójában megcselekszi. Lássuk egyik dokumentumát.

A Btk. kormányjavaslata egyetlen szakaszban (347. §.) foglalta volt egybe a hűtlen kezelésre vonatkozó összes rendelkezéseket. Elsőbbed a hűtlen kezelés vétségét szervezte meg súlyosabb (első bekezdés) és kevésbé súlyos (második bekezdés) fogházbüntetéssel aszerint, amint hatósági megbízáson belül vagy anélkül lett elkövetve, majd (harmadik bekezdés) bűntettként minősítette a hűtlen kezelést, ha «önhaszon céljából» követték el, *végül* pedig minden félreértés lehetőségét kizáró módon úgy rendelkezett, hogy «hűtlen kezelés miatt — *amennyiben az nem a §. első bekezdésében meghatározott személyek által követtetett el* — a bűnvádi eljárás csak a sértett fél indítványára indítható meg». A gyöngébbek kedvéért az Indokolás még külön is kiemelte, hogy a törvényjavaslat különbséget állapítván meg a hűtlen kezelés között aszerint, ha azt nyilvános vagy nyilvánosnak tekinthető állásban levő és ha más, csupán magánszemély követi el: *ezen szempont szerint* tétetett függővé az eljárás megindítása a sértett fél indítványától, vagy rendeltetett a hivatalból való üldözés. Ilyképen a törvényjavaslat szerkezete mellett és mivel *csak a hűtlen kezelésnek bűntett alakjában megszervezését követően*, a szakasz végén történt a hivatalból és a magánindítványra való üldözés kérdésében az *általános* és szabatos rendelkezés, ezen részben a törvénykezési gyakorlat számára minden kétely eleve ki volt zárva.

A képviselőház igazságügyi bizottsága «elfogadván elvileg a miniszteri javaslatot, e §. némileg kumulált tartalmát .... több §-ra osztotta, s intézkedéseit némi részben, *főkép a büntetésekre nézve* módosította». Úgy, amint a törvény szövege rendelkezik. A «kumulált tartalom» megosztását négy különálló szakasz (360—364. §.) megszövegezésében és a sorrendnek felforgatásában foganatosították. A büntetéseket illető módosítás lényege, hogy a hatósági megbízás körében és a magánszemély által elkövetett hűtlen kezelés vétségét — a törvényjavaslatnak kellőképen megokolt, eltérő rendszerével szemben — egyazon büntetési szankció alá helyezték, a bűntett büntetését pedig fegyház helyett börtönben állapították meg. A nagyobbik baj a kumuláció megszüntetése közben esett meg, mert vele minden indokolás és célzat nélkül a törvényjavaslatnak utolsó, a magánindítványra és a hivatalból üldözésre vonatkozó *általános* rendelkezését is úgy «osztották meg», hogy ember legyen a talpán, ki a «megosztás» után az eredeti rendelkezésre reáismer. *Melyen pedig maga a bizottság sem akart érdemileg változtatni.* Mert hiszen a 362. §-hoz azt a magyarázatot fűzte, hogy «*a jelen §.* a hűtlen kezelés azon eseteit állapítja meg, melyek a tettes állásánál fogva a közérdeket súlyosabban sértvén, hivatalból üldözendők». Ellenben a 363. §-hoz készült jelentés szabatosabbnak állítja ugyan a «jogtalanul vagyoni haszonszerzés» szövegezését a a törvényjavaslatbeli «önhaszon»-hoz viszonyítva, de árva szóval sem árulja el, hogy *a törvényjavaslat határozott és kifejezett rendelkezésétől eltérőleg* a 363. §. szerinti bűntett már egymagában véve, azaz az elkövető személyére való tekintet nélkül, mindig hivatalból üldözendőnek lett kontemplálva. Hogy tehát amint a 362. §. a tettes állásánál fogva, úgy a 363. §. a jogtalanul vagyoni haszonszerzés céljánál fogva a hűtlen kezelésnek hivatalból üldözendő esetét állapítja meg. A kumulált tartalomnak mennél alaposabb megosztása lévén a kitűzött kodifikátórius főcél: a törvényjavaslatnak utolsó, *a hűtlen kezelés összes eseteit átölelő* rendelkezését azonképen osztották meg, hogy a magánindítványra vonatkozó rendelkezést a 361. §-hoz csapták, a hivatalból való üldözést illető rendelkezést pedig a 362. §-ba foglalták. Közben pedig megfeledkeztek a 363. §-ról, különösen arról, hogy a törvényjavaslatnak sorrendje más lévén, az eredeti 347. §. utolsó bekezdésének a magánindítványra való üldözendőséget megállapító rendelkezése a hivatalos megbízás körén belül elkövetteken kívül a hűtlen kezelésnek *összes* eseteit, a bűntetteket épen úgy illette, mint a vétségeket. Merőben megfeledkeztek róla, mert amennyiben a törvényjavaslatnak ezen álláspontjától tudatosan eltérni és a magánindítványi jelleget csakis a magánszemély által elkövetett hűtlen kezelés *vétségére* szorítani óhajtották volna, azt bizonyára épen úgy megindokolják, amint ahogy a törvényjavaslattól történt egyéb eltéréseknek is indokát adták. De lehet, hogy úgy is gondolták, hogy mivel csakis a 362. §. állapítja meg a hűtlen kezelésnek hivatalból üldözendőségét és a jelentésben külön is kiemelték, hogy *ez a* §. tartalmazza a hűtlen kezelés azon eseteit, melyek a tettes állásánál fogva hivatalból üldözendők, hogy ezzel egyidejűleg épen úgy kifejezésre juttatták, miszerint egyéb esetekben pedig a hűtlen kezelés magánindítványi bűncselekmény, mint azt a kormányjavaslat és indokolása szabatosabban megállapította volt.

Következtetéseim a következők. Vitán kívül áll, hogy a Btk. kormányjavaslata szerint a hűtlen kezelés mint vétség és mint bűntett egyaránt csak magánindítványra üldözhető, kivéve, ha a 362. §-ban megnevezettek valamelyike az elkövető. Amikor is az elkövető személyére való tekintettel a hűtlen kezelés vétsége csak úgy hivatalból üldözendő, mint a 363. §. szerint minősülő bűntett. Megállapítható, hogy az igazságügyi bizottság, melynek szövegezése törvényerőre emelkedett, a törvényjavaslatnak ezen rendszerén nemcsak hogy változtatni nem óhajtott, de ugyanazt fentartani kívánta. A törvényhozói szándék tehát nyilvánvaló, anélkül hogy magának a törvénynek a hűtlen kezelést tárgyazó

szerkezete ugyanazt a szándékot lecáfolná és illuzóriussá tenné. Következésképen a törvényt a törvényhozó nyilván felismerhető és tételesen le nem rontott intenciójának megfelelően kell értelmezni és alkalmazásba venni. Kivált amikor a törvénymagyarázatnak ez a módja a vádlottra kedvező, míg az ellenkező értelmezés a vádlott hátrányára hatályosul. Minek utána a Btk. tételes szerkezetében is a hűtlen kezelés alaptípusát magánindítványinak mondja, a hivatalból üldözendőséget pedig kifejezetten csakis a 362. §. esetére szorítja, míg a tartalmilag minősített esettel (363. §.) kapcsolatban a szóban levő vonatkozásban rendelkezést egyáltalán nem tesz: a törvényszöveg keletkezésének méltatásában a szöveg megállapítása alkalmából megnyilatkozott törvényhozói szándék és határozottan tett megkülönböztetés alapulvételével a felvetett kérdést azonképen tartom megoldandónak, hogy a hűtlen kezelés bűntette épen úgy, mint a vétsége is csak akkor hivatalból üldözendő, ha a 362. §-ban felsorolt személyek valamelyike követte el. A kétségtelen törvényhozói szándékkal szemben egymagában és kizárólag a Btk. rendszerének szempontját a döntő súly a vádlottra hátrányos törvényértelmezés érdekében meg nem illethetvén.

Dr. Doleschall Alfréd.

Életbiztosítási háborús pótdíj kikötése.

A kir. Kúriának IV. P. 3005/1916. sz. a. hozott ítélete az életbiztosítást háború esetén akkor is fenállónak minősítette, ha a kötvényben háború esetére külön díj fizetése kiköttetett, de a pótdíj mennyisége sem a kötvényben meg nem állapíttatván, sem később a biztosítottal nem közöltetvén, a pótdíj tényleg meg nem fizettetett. Megjegyzem, hogy a kifejezés: «háború esetén» a Kúria indokolásának megjelölése, ami azonban nem teljes és nem szabatos; mert a konkrét eset, meg a dolog természete szerint is csak «a biztosítottnak háború esetén való hadbavonulása» a megfelelő kifejezés.

Dr. Hevesi Illés «Az életbiztosítás és a hadikockázat» cím alatt a Jogtudományi Közlönyben megjelent tanulmányában biztosítási írott jogunk sajnálatos fogyatékosságainak megállapítása kapcsán helyesen fixirozza: «Az a jogrendszer a legtökéletesebb, amely a méltányosság uralmát a legnagyobb mérvben megvalósítja: ez elvnek kell a háborús kérdések megoldásánál is előtérben lennie. A felmerülő új kérdések tehát a méltányosság jegyében oldandók meg, annak a méltányosságnak a jegyében, amely mindkét félnek, biztosítónak és biztosítottnak jogos érdekeit figyelembe veszi». Ez az álláspont a bírói lelkiismeretnek szigorú jogi erkölcse; a summum ius summa iniuria elvének a bírói elhatározásokba való beidegzése; visszfény a római jog alapvető tanításaiból. Ez a jogkezelési elv az anyagi igazság megnyugtató kiszolgáltatásának igazi alkotmánybiztosítéka.

Ezt az elvet miben sem tangálja az a másik elvi kiegészítés, hogy «az egész biztosítási jognak alapelve a biztosított védelme», mert hiszen ennek érvényesülése egyáltalán nem jelenti sem a méltányosság elvének a biztosított részére való teljes kisajátítását, sem a biztosító kétségtelen jogainak és elemi érdekeinek imponderabilitását. Nem más az, mint a gazdasági egyenlőtlenség tényéből a gyöngébb fél felé áramló emberiességi érzés, illetve ez érzésnek egy külön jogi szemponttá való összesűrítése, ami viszont nem egyéb, mint épen a méltányossági elvnek a jog egyik tényezőjévé való tudományos felavatása.

Nézzük már most, hogy a kir. Kúria hivatkozott elvi jelentőségű ítélete hogyan szolgálja a jogot és mikép a méltányosságot?

A biztosítási ügylet főalkateleme: a kockázat. Ez az elem az, melynek helyénvalósága főként megkülönbözteti a többi kereskedelmi ügylettől, a kockázatviselés, amely bizonyos szerencseszerződéses jelleggel ruházza fel. Természetes, hogy a kockázatnak is megvan a maga törvényszerűsége. Ily rendszeresség nélkül a kockázat, mint jogi alap nem is vonulhatna be a jog birodalmába. A kockázat mértékét meghatározó törvényszerűség aztán az a támpont, amely a biztosítóra nézve a kötelezettség vállalását egyáltalán lehetővé teszi, úgyszintén azt az üzleti műveletét is, mellyel a biztosító kockázatos obligációját kereskedelmileg értékelje. Ez a törvényszerűség abszolut pontos matematikai számítások eredménye s ezzel adva van a fix pont, melyből kiindulva a biztosító az általa vállalandó kötelezettséget s ennek egész terjedelmét felépítheti. A biztosító kötelezettsége tehát mindig az ekként nyert fix pontok után fog igazodni. E fix pontok aztán különbözni fognak a biztosítandó életkora, a vállalandó biztosítási összeg, a rendes kockázat, valamint a rendes kockázaton túlmenő rendkívüli kockázat mérve szerint, akként, hogy midőn a biztosító kötelezettségét leszögezi, a kockázatban megállapított törvényszerűség szinte felemészti az abban rejlő eredendő veszélyes elemet és rendes, stabilis, meg nem ingatható, egyszerű kereskedelmi cselekménnyé változtatja a komplikált számítási műveleteken alapuló biztosítási jogügyletet.

A biztosító tehát valamely konkrét ügyletnél ez ügyletnek a szerződés megkötése idejében jelentkezett és megállapítható összes kockázatát veszi tekintetbe. E kockázatnak megvan a maga törvényszerűsége s ennek a megfelelő számképe: azaz díjtáblázata. A kockázat milyensége állapítja meg tehát a díjtáblázat milyenségét, melynek alacsonyabb vagy magasabb mértéke a kockázat nagyságához fog idomulni. Nagyobb kockázatnak nagyobb díj, kisebb kockázatnak kisebb díj lesz megfelelő. Ez a legátlátszóbb természetesség dogmája, de amelyet hangsúlyozni mégsem felesleges.

Ha már most időközben a kockázat mértéke túllépi azt a keretet, amely a szerződés megkötése idején a biztosítóra nézve fenállott, teljesen méltánytalan volna, ha a megváltozott tartalmú és mértékű kockázat mellett a biztosító a kisebb kockázat alapján vállalt kötelezettség változatlan fentartására kényszeríttetnék. Ezzel kirántanánk a biztosító alól a konkrét kockázat megállapított törvényszerűsége által adott fix pontot, mellyel a biztosítási ügylet teljesen a szerencseszerződések jellegét öltené magára, miáltal önmagát közösítené ki az érvényesíthető jogügyletek társadalmából.

A kockázat emelkedésének legnyilvánvalóbb esete: a háború. Itt nem azokról a közvetett hatásokról szólok, amelyek a háború általános eredményeképen a háborúban tényleg, katonailag részt nem vevő személyekre nézve is jelentkeznek, hanem csak azokról a hatásokról, amelyek a háború esetén hadbavonult biztosítottakra vonatkoznak. Ezeknél a kockázat rendkívüli magasságra szökik, melynek megfelelő megmérésére nincs rendelkezésünkre megbízható eszköz. Ehelyütt elegendő konstatálnunk, hogy a békeidők kockázata alapján kötött biztosítás más törvényszerűséget feltételez, mint a háborús idők, helyesebben a háborús hadbavonulás kockázata és mindennek, csak nem igazságosnak vagy méltányosnak volna nevezhető az a jogi kényszer, amely a frappánsan megnövekedett kockázat dacára a biztosítót az eredetileg jóval kisebb kockázat számbavétele alapján létrejött ügylethez kötné.

A KT. 502. §-a a foglalkozásváltozásban nyilvánuló kockázatfokozásról beszél. Eltekintve attól, hogy a háborús hadbavonulás is tulajdonképen a biztosított konkrét foglalkozásában beállott igen mélyreható változásnak tekinthető, e szakasz egész belső értelme szinte kívánja az analog alkalmazást a háborús hadbavonulás esetére is. Azaz: hogy az ügylet más megállapodás hiányában megszűnik, ha a biztosító a változásról nyert értesítés folytán ki nem jelenti, hogy a szerződést fentartja.

E részben nem tudok megnyugvást találni azokban az ellenvetésekben, amelyek szerint a bevonuló egyén nem foglalkozását változtatta meg, hogy a bevonulás nem életpályát, hivatást változtatott meg, valamint, hogy a budapesti tábla P. I. 10,883/1915. sz. ítéletére való utalással csak a biztosított saját akarati elhatározásán alapuló foglalkozásváltoztatás jöhet biztosításjogi szempontból tekintetbe.

Ez érvekkel szemben mindenekelőtt figyelembe veendő, hogy törvényünk szövegében mindezek a kiegészítések fel nem találhatók. Ha már most igaz az, hogy biztosítási jogunk szigorú jog, úgy magyarázatának is szigorúnak kell lennie és nem eszközölhetők benne olyan tágítások, amelyek valamely szigorúnak deklarált jog természetével össze nem férnek. Ha viszont elismerjük azt, hogy törvényünk a biztosítási jogot csak nagy konturokban rögzítette meg, minélfogva a biztosítási jog terén azóta bekövetkezett rendkívüli fejlődés a lehetőség szerint beviendő a meglévő keretek közé, úgy ennek a törvényfejlesztésnek, amennyiben egyáltalán helye van, igen óvatosnak, körültekintőnek és mindenekfelett olyannak kell lennie, amely kiegészítő munka aztán valamiképen ne mellőzzön méltányos figyelmet érdemlő szempontokat. A foglalkozásban beálló változás hatásaiban első-

sorban a biztosítóra fontos. Ez biztosítást vállalt egy konkrét foglalkozás alapján, az ennek megfelelő kiszámított kockázat szerint, e körülmények szemmel tartása mellett adta meg a biztosított ajánlatához a maga consensusát. Eminens érdeke, hogy a biztosított foglalkozásának olyan változása esetén, amelynél az alapul vett eredeti kockázat felette magasra emelkedik, eredeti kötelezésétől szabadulhasson. Ehhez nem adta hozzájárulását, ez nem képezte számításának, reális értékelésének alapját. A foglalkozásváltozás ideiglenessége vagy állandósága a biztosítóra nézve nem lehet releváns, mert hiszen csupán a kockázatfokozás a döntő elem s ha ez fenforog, az ebből eredő veszély a biztosítót ép úgy érheti az ideiglenes, mint az állandó foglalkozásváltozásból. A biztosított életpályájának vagy hivatásának milyensége nem esik a biztosító érdeklődési körébe, kiváncsiságának egyetlen tárgya: változatlan marad-e avagy lényegesen emelkedett-e a kockázat, amire ő szerződését alapította? Ép úgy nem lényeges a kockázatra, hogy e foglalkozásváltozás a biztosítottnál önkéntes elhatározás vagy külső kényszer eredménye, mert hisz ez indító okok valóban nem a kockázat szabályozói. Ideiglenesség vagy állandóság, önkéntesség vagy államhatalmi kötelezés csupa szubjektív kritérium, már pedig a biztosítót az ő tárgyilag meghatározott kötelezettségénél ilyen körülményekre való tekintetek szerződési egyenjogúságának sérelme nélkül nem terhelhetik.

A kir. Kúria szóbanforgó ítéletének alapját képező ügyben azonban nemcsak hogy nem forgott fen oly megállapodás, hogy a szerződés a háborús hadbavonulás esetén is kifejezetten fentartatik, hanem e fentartásnak egyenesen külön feltétele határoztatott meg, az t. i., hogy háború esetére külön díj fizettessék.

E kikötés a kötvény tartalmának egyik része s mint ilyen a biztosított határozott kötelezése. Háború esetén, helyesebben háborús hadbavonulás esetén a biztosítási szerződés megáll, ha a biztosított külön díjat, a megnagyobbodott kockázat ellenértékét fizeti; és megszűnik, ha ily külön díjat nem fizet.

Ily világos kijelentések azonban nem is szükségesek ahhoz, hogy a kötvény e részben való határozottsága iránt kétely ne lehessen. Ha a kötvény kimondja azt, hogy háború esetén külön díj fizetendő, akkor ez a kikötés nem jelenthet egyebet, mint hogy háború esetén a biztosító a növekedett kockázathoz képest növekedett életbiztosítási díjat is igényel és minthogy a pótdíj az életbiztosítási díj alkatrésze, tehát reá is az utóbbira nézve érvényes törvényes diszpoziciók lesznek irányadók.

Igaz, hogy amennyiben a kötvényben a pótdíj összege számszerűleg vagy százalékokban vagy egyéb, a kiszámításra megfelelő alapon meghatározva nincsen, a biztosított e tekintetben még tájékozásra fog szorulni. Egy pontban azonban feltétlen és további megvilágítást nem igényel az életbiztosítási szerződés, nevezetesen abban, hogy a háborús hadbavonulás esetén külön díjat fizetni kell. A biztosító és a biztosított között létrejött ezen megállapodás szerint tehát a hadbavonulás bekövetkezése a biztosítóra nézve az eredeti szerződés díjmegállapításának véghatárát, a biztosítottra nézve pedig újabb kötelezettség vállalását jelenti.

Az alapszerződés szerint a hadbavonulás csak egy új kötelességet konstituál: a biztosított pótdíjfizetési kötelezettségét. Ennek pontos teljesítése ellenében az alapszerződés eredeti érvénye továbbra is fenmarad. E kötelezettség alanya a biztosított, tehát az ő jogi feladata e kötelezettségnek eleget is tenni. Ha nem eléggé határozott a kötelezettség egész tartalmára nézve, úgy a biztosított feladata lesz a kötelezettség hiányzó kellékeit kitölteni. Erre egyenesen rákényszeríti az alapszerződés, mely kimondotta, hogy háborús hadbavonulás esetén pótdíj fizetendő, mely tehát ha elmarad, a biztosított tudja, hogy ezáltal életbiztosítását veszíti el. Ez nem iniuria vagy novum, ezzel a biztosított számolt már az alapszerződés megkötésekor. A biztosító pedig már eleve gondoskodott arról, ami pedig a biztosítási ügylet lényege szerint nem is volna jogi kötelessége, hogy kockázata emelkedésekor a biztosított is ennek megfelelő nagyobb díjat fizessen neki, azaz, hogy eredetileg vállalt kötelezettsége a háborús bevonulás esetén csak további külön díj fizetése ellenében maradjon fen.

A bevonulás bekövetkezése a biztosított személyes eseménye, amelyről ő tud legelőször s amelyről a biztosítónak a biztosított közlése nélkül tudomást vennie még akkor sem jogi kötelessége, ha erről más úton tudomást is szerezne. Ha a biztosított bevonul s erről a biztosítót nem értesíti, a biztosítónak semmiféle jogszabály nem írja elő, hogy a maga részéről siessen a biztosított által elkövetett megtévesztés megszüntetésére. Ez lehetne filantrópia dolga, de kereskedelemjogi kötelesség tárgyát nem képezheti. A biztosított bevonulásának nem közlése által tévedésbe ejtette a biztosítót, elhallgatván előtte, hogy vállalt kockázatát immár meghaladja az a kockázat, amely a biztosított bevonulása által előállott s amely esetre a biztosító már jóelőre pótdíj fizetését kötötte ki. A biztosítottnak ezt a nyilvánvalóan culposus magatartását aztán észre nem venni, sőt ennek mintegy jutalmául a biztosító eljárásában egy késedelmi culpát teremteni és bevonulás és pótdíj-nemfizetés dacára az alapszerződés érvényét továbbra is fentartani: bizony nem az a méltányosság, amelynek a helyes jogszolgáltatásban valóban meg kell nyilatkoznia.

A biztosítási kötvényben a pótdíj kikötése ezek szerint üres szó, pictus masculus, jogilag nem létező valami. Jogszabály, hogy a szerződés kétséges értelme esetén a szerződő felek akarata irányadó! (Ptkv. bizottsági szöveg 770. §.) Ez az akarat pedig nyilván a háborús bevonulás által előidézendő magasabb kockázatnak megfelelő magasabb díj tényleges fizetésére irányult. Ehhez képest állnának be aztán a nem fizetés folytán az ezzel mindig is járó törvényes következmények.

Az anyagi jogszabály, melyet a kir. Kúria ez ítéleteinek homlokára tűz, az «hogy a teljesítésnek az egyik szerződő fél részéről elmulasztása a szerződés megszüntetésének jogszerű alapjául csak abban az esetben szolgálhat, ha a nem teljesítő fél kötelezettségének tartalma és terjedelme magában a szerződésben vagy a teljesítési kötelezettség beálltát megelőző későbbi megállapodás útján minden kétséget kizáró határozottsággal megállapíttatott akként, hogy ebben a tekintetben a teljesíthetőség szempontjából további meghatározás szüksége fen nem forog».

E jogszabályt a kir. Kúria «a kölcsönös teljesítési kötelezettséggel járó jogügyletek természetéből» vezeti le. Egy megállapítás tehát, amelynek bizonyos mértékben elasztikus keletkezési alapja van. Valamely jogügylet természete különböző dedukciókat engedhet meg, anélkül azonban, hogy ezen dedukciók mindegyike egy konkrét másik jogügyletre ugyanazon séma szerint applikálható volna.

A kir. Kúria ítélete megköveteli tehát, hogy a kötelezettség tartalma és terjedelme minden kétséget kizáró határozottsággal állapíttassék meg. Amennyiben pedig ez meg nem történik — uti figura docet, — tulajdonképeni kötelezettség s ennek teljesítésére való jogi kötelem nem is forog fen.

Tartalom és terjedelem talán tautologiának is hangzik, mert hiszen a tartalomban a terjedelem is bennfoglaltatik. De a kir. Kúria bizonyára egy mindenképen teljesen összefoglaló kifejezésben akarta álláspontját leszögezni s kinyilatkoztatni, hogy csak a kötelezettség minden részének megállapítása esetén állunk szemben valódi kötelemmel. Tartalom és terjedelem tehát mindent magában foglal: a szolgáltatás tárgyát, a teljesítés módját, helyét, idejét. Mindezeknek minden kétséget kizáró megállapítása kell tehát, hogy a jogügyletet aztán a kir. Kúria jogi érvényesülésre alkalmasnak tekintse.

A jognak az élethez kell igazodnia, az élet jelenségeihez jogi ruhákat varrnia. E munka hol könnyebb, hol nehezebb, aszerint amint az élet egyszerűbb vagy bonyolultabb jelenségei kivánnak jogi megbecsülést. Könnyű ott, ahol a tényállás abszolut tiszta, ahol például a kötelezettség tartalma minden kétséget kizáró határozottsággal van megállapítva és nehezebb vagy épen nehéz ott, ahol teljesen világos kritériumok csak kevésbé vannak jelen avagy épen nincsenek. Az utóbbi esetek azonban azért ép úgy megmaradnak a jogi æstimatio tárgyaiul, sőt fokozott vizsgálódási kötelességet parancsolnak és ép úgy lehetnek jog érvényesítésére alkalmasak, amint a bizonytalan tünetekkel jelentkező betegség kívánja a fokozottan gondos gyógykezelést és nem feltétlen járuléka az életről való lemondás.

A jognak tehát foglalkoznia kell a minden kétséget kizáró határozottságot nélkülöző jogi jelenségekkel is. Foglalkozik is és nem süti rá már ob ovo a jogi érvényesíthetetlenség bélyegét. A polgári törvénykönyv javaslatának 856. § a például kimondja, hogy «az adósnak úgy kell kötelezettségét teljesítenie, amint azt, tekintettel az eset körülményeire és az élet felfogására, a mél-

tányosság megkivánja». Ez generális elv, de szurrogátum is akkor, mikor a teljesítés módja nincsen minden kétséget kizáró határozottsággal megállapítva. Ez intézkedés nem a javaslat reformja, hanem az eddigi gyakorlat szabályba öntése. Mire való volna minden ilyféle jogszabály, ha valamely kötelezettséget csak akkor lenne jogi kötelesség teljesíteni, ha ennek «tartalma és terjedelme minden kétséget kizáró határozottsággal» megállapíttatott?

Nem kívánom érteni azokat a további mozzanatokat is, amelyek mind arra utalnak, hogy a konkrét kérdésben a biztosító érdekei azok, amelyek méltányosabb figyelmet érdemelnek. A kir. Kúria ítélete teljesen ki is kapcsolta a méltányossági tekintetekkel való foglalkozást; nyilván helyesen is tette, mert a méltányossági elemek objektív szembeszögezése mindjárt nagyon veszélyessé vált volna a kiemelt jogi alapprincipiumnak fenállani látszó létjogosultságára nézve.

Egyébként szomorú a vizsgálat résuméje: jog és méltányosság egyformán kielégítetlenül távoztak e kérdésben a kir. Kúria asztala mellől. E konkrét jogi fájdalomból leszűrődik az általános morál: a modern élet mindinkább fokozódó bonyolultságával arányban mindinkább növeszteni kell a jog és méltányosság elvének harmonikus összeműködését. Egész tanulmányt igényel a jognak és méltányosságnak egymáshoz való jog- és erkölcstörténeti viszonya. Bár fogalmilag ellentétek, mégis a gyakorlati érvényesülést illetőleg, az igazságnak mint legmagasabb célnak szolgálatát tekintve, egymás kiegészítőinek kell lenniök. A büntetőjog területén ez természetes és mellőzhetetlen vezérlő elv; ép így feltétlen helyet kell szorítani a magánjog területén is az esetek szigorú individualizációjának, mint olyan szempontnak, amely a konkrét kérdés elbírálásánál a jog mellett a komoly figyelmet követelő méltányosságnak is jelentős szerepet juttat. A magánérdekek megfelelő oltalmából keletkező erős közérdek az, hogy a magánjogi igazságszolgáltatásnak is meg legyen a maga Bérenger-törvénye és a maga ideális Magnaud szellemű bírósága.

Dr. Várady István.

A keresetváltoztatásról.

«A keresetváltozás lényege és következményei» cím alatt a Jogtudományi Közlöny f. évi április 15-én megjelent 15. számában dr. Borsos Endre kir. törvényszéki bíró egy tanulmányt tett közzé. Nagy elméleti tudással megírt, igen erős gyakorlati érzéket tanúsított cikkével egyetértek. Egyetértek különösen az alapfogalmak meghatározásában, a levont következtetések helyes eredményeiben.

Mégis szót kérek. Teszem ezt pedig egyrészt azért, mert a tárgyalt kérdés oly nagyfontosságú, hogy a vele való foglalkozást szükségesnek és óhajtandónak tartom, másrészt azért, mert foglalkozni kívánok a cikk egy tárgyalta, de nem teljesen kimerített és egy nem tárgyalta kérdéssel.

Mielőtt jelen észrevételeim tárgyára térnék, leszögezem, hogy teljesen osztom dr. Borsosnak azt az álláspontját, hogy keresetváltozás akkor van, ha a felperes keresetének jogalapját (tényállításait) vagy pedig kereseti jogát (jogállítását) vagy pedig mindkettőt akként változtatja meg, hogy egészen más kereset áll elő, mint amit a felperes eredetileg támasztott.

Ezt azért tartottam szükségesnek előrebocsátani, hogy tisztán kitűnjék, hogy mely fogalommal operálok az alábbiak során és hogy a magam részéről kifejezést adjak annak, hogy a közismert meghatározások helyett a dr. Borsos-féle meghatározást, mint amely véleményem szerint a legegyszerűbb és mégis a legtisztább, fogadom el.

De felszólalásom tárgyára térek.

Elsősorban azt a kérdést vetem fel, amellyel sem dr. Borsos, sem az általam ismert auktorok nem foglalkoznak.

A kérdés a következő:

A felperes a mulasztási ítéletnek alperes részéről történt ellenmondása folytán újabban kitűzött perfelvételi határnapon az alperes perbebocsátkozása előtt megváltoztathatja a keresetét? Legyen szabad világosabban felvetnem a kérdést oly módon, hogy gyakorlatilag az eset bekövetkezhetik.

A felperes a perfelvételi tárgyaláson előadta keresetét az írásbeli keresettel egyezően. A szabályszerűen megidézett alperes meg nem jelent. A kir. törvényszék az alperest, tekintettel arra, hogy a Pp. 443. §-ának egyik esete sem forog fen, a Pp. 440. §-a értelmében a kereseti kérelemhez képest elmarasztalta. Az alperes a Pp. 460. §-a értelmében ellenmondással élt, a bíróság pedig ellenmondás folytán határnapot tűzött. Most érünk a kérdéshez. A felek megjelennek, a felperes keresetét megváltoztatja.

A kérdés az: joga van-e erre felperesnek?

A Pp.-nek két ellentétes szabályával kell operálnunk a kérdés megfejtésénél. Az egyik szabály: a Pp. 188. §-a. E szabályozás figyelembevételével a kérdésre igen könnyű a felelet. A Pp. 188. §-a ugyanis azt mondja, hogy a felperes keresetét az alperes perbebocsátkozása *után* az alperes beleegyezése *nélkül* többé meg nem változtathatja. Ebből tisztán következik, hogy a felperes keresetét az alperes perbebocsátkozása *előtt* az alperes beleegyezése *nélkül* is megváltoztatja. Már pedig a felvetettem esetben az alperes még perbe nem bocsátkozott, ezt tenni épen készülőben van és így a felperes a keresetét a fentebb felhívott törvényhely alapján megváltoztathatja.

De nézzük a Pp. egy másik szabályát. A Pp. 464. §-a azt mondja, hogy az ellentmondás folytán kitűzött határnapon a bíróság az alperes perbebocsátkozása után az érdemleges tárgyalást folytatólag megtartja és ennek eredményéhez képest ítéletében az *ellentmondással* megtámadott ítéletet *egészen* vagy *részben fentartja* vagy *hatályon* kívül helyezi.

Mit jelent ez? Azt, hogy a bíróság az ellentmondás folytán keletkezett perben ítéletileg abban a kérdésben dönt, hogy az ellentmondás előtt az alperes meg nem jelenése folytán hozott ítélet az alperes ellen hatályos-e vagy nem és ha igen, mennyiben hatályos. Ebből pedig az következik, hogy a törvény az ellentmondással nem tekinti a mulasztási ítéletet hatályon kívül helyezettnek, hanem a felperesnek az alperes meg nem jelenésekor tartott perfelvételi tárgyaláson tett kereseti előadásait, különösen kereseti kérelmét a mulasztási ítélettel leszögezettnek tekinti, amely mulasztási ítéleti rendelkezést, a Pp. 464. §-ának helyes értelme szerint, csak akkor helyezi hatályon kívül, ha az alperesnek sikerül a felperes tényállításokat, jogállításokat oly módon megerőtleníteni, hogy a bíróság arra a meggyőződésre jut, hogy a felperes keresete alaptalan vagy oly pergátló kifogást emel, amelynek alapján a bíróság az eljárást megszünteti, ez eljárást megszünteti, ez utóbbi esetben is kétségtelen lévén a mulasztási ítélet hatályon kívül helyezésének szükségessége.

Ha pedig a mulasztási ítélettel a felperes előadta kereset oly módon szögeztetik le, hogy csak ítélettel legyen az akár érdemleges végítélet, akár pergatló kifogás tárgyában hozott ítélet, helyezhető hatályon kívül, akkor arra az álláspontra kell helyezkednünk, hogy a felperes az alperes ellentmondása folytán kitűzött perfelvételi határnapon az alperes perbebocsátkozása előtt sem változtathatja meg többé a keresetét.

Ezt támogatja különben a Pp. 464. §-ának szövege még annyiban is, hogy a szöveg szerint «Az ellentmondás következtében kitűzött határnapon az alperes perbebocsátkozása után a bíróság az érdemleges tárgyalást folytatólag megtartja», ez pedig annyit jelent, hogy az ellentmondás folytán kitűzött határnapon a felperesnek keresetét elő sem kell adni, mert ezt már egy ízben az írásbeli keresettel egyezően előadta (mert ha nem egyezően adta volna elő, úgy a mulasztási ítélet meg lett volna tagadandó, Pp. 443. §. 3. pont), hanem az alperes vagy pergátló kifogást emel vagy az érdemleges ellenkérelmét előterjeszti és perbebocsátkozik, ezután pedig az érdemleges tárgyalás következik.

Azt hiszem, sikerült felhívnom a figyelmet arra, hogy a felvetettem kérdés elbírálása nehézségbe ütközik, a két törvényhely ellentmondása illetve össze nem egyeztethető volta miatt.

Mi módon oldandó meg a kérdés?

Elméleti szempontból a Pp. 188. §-a szerint volna megoldandó. Az alperes perbebocsátkozása előtt a felperes megváltoztatja a keresetét, a per még létre nem jött és mi sem indokolja, hogy az alperes mulasztása rosszabb helyzetbe juttassa felperest, mintha az alperes nem mulaszt, amikor is a felperes az alperes perbebocsátkozásáig bármikor megváltoztathatja keresetét.

Gyakorlati szempontból azonban azt kell tartanom, hogy nem változtathatja meg a felperes keresetét a mulasztási ítélet után. A gyakorlatot a törvény irányítja és kötelezi. A törvény szerint pedig a mulasztási ítélet után ellentmondás folytán keletkezett perben afelett kell dönteni, hogy a mulasztási ítélet fenáll-e vagy sem, a felperes tehát a keresetet meg nem változ-

tatja, mert ezzel ő vonja el a bíróság által meghozott mulasztási ítélet alapját.

Ezzel a kérdéssel összefügg az is, hogy elállhat-e a felperes keresetétől a mulasztási ítélet után az alperes perbebocsátkozás előtt, mert amint Borsos dr. helyesen kifejtette, a keresetváltoztatásban benne van az is, hogy a felperes az eredeti keresetétől eláll. Itt e kérdéssel részletesebben annál kevésbé kívánok foglalkozni, mert nézetem szerint a fentiekben erre is megadatott a válasz. A Pp. 464. §-ának értelme szerint a felperes mulasztási ítélettel leszögezett keresetétől már el nem állhat.

Itt kell felhívnom a figyelmet a Ppé. 51. §-ára is. A készpénzbeli követelésben marasztaló ítélet alapján a teljesítési határidő letelte után biztosítási végrehajtásnak van helye, ha a kötelezett fél a határozatot kellő időben ellentmondással megtámadta.

Ez a rendelkezés amellett szól, hogy a mulasztási ítélet mindaddig fenáll, míg az ítéletileg hatályon kívül helyezve nincs és azt hiszem, ez a rendelkezés megcáfolja Magyary azt a nézetét, hogy az ellentmondás az ítéletet önmagában megdönti. (Magyary polgári perjog 668. oldal.) Amennyiben megengednők a mulasztási ítélet után a keresetváltoztatást, úgy előállhatna az az eset, hogy a felperes az alapkeresetre hozott mulasztási ítélet alapján az alperes ellentmondása folytán biztosítási végrehajtást nyert, azután pedig a felperes keresetét megváltoztatva az alapkeresettől elállna, de a biztosítási végrehajtás fenmaradna. Ez a kérdés ugyan meg volna oldható azzal, hogy a bíróság keresetváltozás esetén a mulasztási ítéletet és ezzel kapcsolatban a biztosítási végrehajtást hatályon kívül helyezné, ennek azonban útját állja a Pp. 464. §-a, amely szerint a mulasztási ítélet csak az érdemleges tárgyalás eredményéhez képest helyezhető hatályon kívül.

Végső eredmény nézetem szerint de lege lata tehát az, hogy mulasztási ítélettel befejezett és alperes ellentmondása folytán perré alakult ügyben a felperes az alperes perbebocsátkozása után sem változtathatja meg a keresetét.

II. Dr. Borsos fent hivatkozott cikke foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy mi történjék akkor, ha a perbebocsátkozott alperes tiltakozik, a keresetváltoztatás ellen és a bíróság úgy találná, hogy a felperes tényleg megváltoztatta keresetét. A cikkben helyesen kifejtett indokolással arra az álláspontjára jut, hogy amennyiben a felperes a keresetét megváltoztatta és a perbebocsátkozott alperes ehhez nem járul hozzá, akkor az eredeti kereset áll fen, amelytől a felperes egyoldalúlag el nem állhat és az eredeti kereset tárgyában hozandó ítélet és pedig ha a felperes az eredeti kereset tárgyában tárgyalni nem akar, beállnak az érdemleges tárgyalás elmulasztásának következményei. A magam részéről ezt az álláspontot osztom, felszólalásommal csak azt kívánom elérni, hogy preciziroztassék az e tekinbeni eljárás.

A felperes keresetét megváltoztatja, perbebocsátkozott alperes tiltakozik ellene és a bíróság úgy látja, hogy a felperes tényleg megváltoztatta a keresetét. Kérdés, mi történjék? Két álláspont képzelhető el. Az egyik szerint a bíróság az eredeti kereset, illetve ennek folytán alakult per akkori állapotában ítéletet hoz, úgy tekintvén a felperest, hogy azzal, hogy keresetét megváltoztatta kijelentette, hogy az eredeti keresetétől eláll, abban tárgyalni nem kíván, ettől a keresetétől pedig az alperes hozzájárulása nélkül el nem állhat, az eredeti kereset tehát azonnal elbírálható. Ez az eljárás ugyan az igazságszolgáltatás gyorsasági követelményének eleget tesz, de alaposnak nem tekinthető, de nem is célszerű, mert a felperes az elsőbíróság ítéletét megfellebbezi, a fellebbezési eljárásban, amely az elsőbírósági eljárás folytatását képezi, pedig visszatér az eredeti keresetre és a fellebbezési bíróság kerül abba a helyzetbe, hogy az eredeti kereset folytán indult pert teljesen letárgyalja.

A másik nézet szerint, és ez a jelen sorok írójának a nézete, más eljárás a helyes. Le kell elsősorban szögezni azt, hogy a perrendtartás nem intézkedik abban a tárgyban, hogy azt, hogy keresetváltozás fenforog-e vagy nem, ítélettel vagy végzéssel kell-e megállapítani.

Amennyiben a felperes a keresetétől eltérő keresetet ad elő, és a perbebocsátkozott alperes ez ellen tiltakozik, a bíróságnak végzésileg el kell dönteni, hogy keresetváltozás fenforog-e vagy nem. Ha nem forog fen, az ügy továbbtárgyalandó, ha keresetváltozás esete forog fen, ez megállapítandó és felhívandó a felperes arra, hogy eredeti keresete tárgyában tárgyaljon, amelytől el nem állhat és ha a felperes erre kifejezetten kijelenti, hogy az eredeti kereset tárgyában tárgyalni nem akar, akkor állnak be az érdemleges tárgyalás elmulasztásának a Pp. 445. §-ában meghatározott következményei. Ez az eljárás véleményem szerint a legcélszerűbb és a legalaposabb.

Dr. Hetényi József.

Szemle.

— **Igazságügyi előléptetések.** Ő Felsége születése napján látott napvilágot az a 904 igazságügyi előléptetés, amely az indemnitási törvény felhatalmazása folytán esedékessé vált. A hosszú névsort végigfutva, örömmel állapítottuk meg, hogy a részünkről is mindig hangoztatott szelekció elve erőteljesen érvényesült és hogy számos, már régóta jogosnak elismert, sőt a közvéleményben itt-ott kielégíttetlenségével feltűnést keltett igény nyert kielégítést. Ha maradt is talán — és bizonyára maradt — érdemes tagja az igazságügyi tisztviselői karnak, akire ezúttal nem jutott a királyi kegy sugaraiból, nagyjában és egészében nem lehet elvitatni a tárgyilagosságra és méltányosságra törekvést és annak sikerét az igazságügyminisztertől, aki e tényével az egész igazságügy háláját biztosította a maga számára. Ezúttal csak egynéhány kiemelkedőbb előléptetésről adunk számot, amely a közéletben és a nyilvánosság előtt ismertebb szerepet betöltő egyéniségeket ért. Így mindenekelőtt miniszteri tanácsosokká neveztettek ki: *báró Lévay József*, a börtönügy terén kiváló érdemet szerzett címzetes miniszteri tanácsos, úgyszintén *Rottenbiller Fülöp*, a magyar patronázs-ügy érdemdús harcosa. Miniszteri tanácsosi címmel osztálytanácsosokká neveztettek ki: *Börcsök Andor* ítélőtáblai bíró, aki a háború idején mint a hadfelügyeleti bizottság és a sajtóügyi albizottság tagja szerzett kiváló érdemeket, úgyszintén dr. *Láday István* ítélőtáblai bíró, aki a jogirodalomnak is elismert jelese. Kúriai bírói címmel és jelleggel tüntette ki a király dr. *Marschalkó János*, az igazságügyminisztériumban alkalmazott kir. ítélőtáblai bírót, Közigazgatási Döntvénytárunk szerkesztőjét. Ítélőtáblai bírákká neveztettek ki: dr. *Meszlény Artur*, az igazságügyminisztériumban alkalmazott kir. törvényszéki bíró, a csődönkívüli kényszeregyességi eljárás és a Pénzintézeti Központ közbenjöttével foganatosított felszámolások tárgyában kibocsátott minisztériumi rendeletek megalkotója, úgyszintén dr. *Almási Antal* kir. törvényszéki bíró, a kiváló magánjogász. Miniszteri tanácsosi címmel és jelleggel tüntette ki a király dr. *Benárd Emil* osztálytanácsost, az igazságügyminisztérium közjogi osztályának vezetőjét és dr. *Berinkey Dénes* osztálytanácsost, a nemzetközi osztály vezetőjét. Végül a budapesti kir. ítélőtáblán történt kinevezések között osztatlan megelégedést fog kelteni három erős képzettségű jogásznak, *Csapó Ferencnek*, *Simay Gyulának* és *Alföldy Edének* tanácselnökké történt kinevezése.

— **A háborúból hazatérő ügyvédek támogatása** kérdésében nagyjelentőségű szakértekezletet tartott az igazságügyminiszter az elmúlt héten. Az értekezleten a bírói, az ügyészi és az ügyvédi kar képviselői jelentek meg és kifejtették véleményüket. Ezeknek meghallgatása után az igazságügyminiszter a következőkben jelezte álláspontját: Az ügyvédség problémájának egyik legfontosabb ága a háborúból hazatérő ügyvédek támogatásának kérdése. Ennek gyakorlati és emberséges megoldására össze kell fogniok az igazságügyi kormánynak, a bíróságoknak és az ügyvédségnek. Mint igazságügyminiszter kilátásba helyezi, hogy a már igazságügyi szolgálatban levő tisztviselők jogos érdekeinek sérelme nélkül bizonyos számú ügyvéd az igazságügyi szolgálatban alkalmazást fog nyerni. A bírákra főleg az a feladat hárul, hogy a folyamatban levő ügyekben a kifejtett ügyvédi munka méreteihez és értékéhez képest méltányos díjazást állapítsanak meg. Az ügyvédségnek pedig önkormányzati hatáskörében azt a gondolatot kell megvalósítania, hogy a hatóságoktól a javadalmas megbizatásokat azok az ügyvédek nyerjék el, akik katonai szolgálatot teljesítettek és ezek közül is elsősorban azok, akik a háború folytán jelentékeny kárt szenvedtek vagy megrokkantak. Kilátásba helyezte az igazságügyminiszter, hogy a bűnügyekben a kir. ítélőtábla előtt működő közvédők javadalmazását tetemesen felemeli; az e tekintetben fenálló miniszteri rendelet intézkedését, amely a jelenlegi viszonyoknak meg nem felelő díjazást állapít meg, megváltoztatni szándékozik. Megfelelő

intézkedést szándékozik kezdeményezni abban az irányban is, hogy a bűnügyekben hivatalból kirendelt többi védők is díjazásban legyenek részesíthetők; rendeletileg volna megállapítandó a hivatalból kirendelt védő díjának legkisebb és legmagasabb mértéke és ezen határok között a bíróság állapítaná meg a konkrét esetben a díj mértékét. Végül felvetette az igazságügyminiszter azt a gondolatot, hogy az igazságügyi kormány bocsásson rendelkezésére az ügyvédi kamaráknak bizonyos átalányösszeget azzal a rendeltetéssel, hogy ebből jutalmazást nyerjenek azok az ügyvédek, akik ellenszolgáltatás nélkül pártfogó ügyvédi tevékenységet buzgalommal végeznek. Az igazságügyi kormánynak azzal az akciójával, amely a javadalmas megbizatásokat a háborúból visszatérő ügyvédek részére kívánja biztosítani, párhuzamosan kell haladniok a többi kormányzati ágak ily törekvésének; ebben a vonatkozásban elsősorban a gyámhatóságok ügygondnoki kirendelései jönnek figyelembe. Ugy vagyunk értesülve, hogy az igazságügyi kormánynak ezek a tervei már a legközelebbi jövőben a tényleges megvalósulás stádiumába jutnak.

— **A letartóztatások korlátozása tárgyában** *Vázsonyi Vilmos* igazságügyminiszter a következő rendeletet intézte a kir. főügyészekhez:

Mint Méltóságod előtt ismeretes, a 10,121/1916. I. M. VII. számú rendelettel, valamint az ennek kiegészítését tartalmazó későbbi rendeletekkel a szabadságvesztésbüntetések egyes csoportjainak végrehajtását a háború tartamára felfüggesztettem.

Ennek az intézkedésnek az volt az indító oka, hogy a háború alatt az összes foglalkozásokban minden munkáskézre fokozott szükség van és a megszokott munkakörben mindenki sokkal nagyobb eredménnyel végezheti tevékenységét, mint amilyen eredményt a letartóztatásban végzett kényszermunkától várhatni. Figyelembe kellett venni azt a szempontot is, hogy a letartóztatottak nagy tömegeinek élelmiszerekkel való ellátása igen nagy nehézségekkel járt és jár.

Ez az utóbbi körülmény arra vezetett, hogy az élelmezési adagokat tetemesen alább kellett szállítani és mivel számos élelmezési cikk teljesen hiányzik, egyes fogházakban az élelmezés annyira megrosszabbodott, hogy a büntetés igen sok elítéltre annak célján messze túlmenő súllyal nehezedett.

Minthogy ebben a tekintetben a legközelebbi jövőben lényeges változás nem remélhető, a lehetőségig ritkítani akarom azok számát, akikre a büntetés az említett ok következtében bűnösségükkel arányban nem álló szenvedést jelent, másrészt pedig lehetővé akarom tenni, hogy az oly elítéltek közül, akik a társadalom munkás elemeihez tartoznak, minél többen részt vehessenek megszokott munkakörükben a nemzeti termelés produktív munkájában.

Ezért tehát mindenekelőtt általánosságban arra kérem fel Méltóságodat, hogy a maga részéről mindent kövessen el abban az irányban, hogy letartóztatásba a törvényes okok fenforgása mellett is általában csak azok kerüljenek, akiknek szabadlábon hagyása a törvény rendelkezésével nem volna összeegyeztethető vagy a közbiztonságot, avagy más fontosságú közérdeket veszélyeztetne. Ez az elv áll úgy az előzetes letartóztatásra és a vizsgálati fogságra, mint az ítéleti büntetés végrehajtására.

A részletekben a következőket rendelem:

1. Szerezzen meggyőződést Méltóságod arról, hogy mindazoknak nevei, akik Ő Felségének kegyelmi ténye következtében amnesztia útján vagy egyébként a büntetés elengedésének kedvezményében részesültek, kihagyattak-e már azokból a jegyzékekből, amelyekben a büntetést végrehajtó hatóságok a büntetéseket nyilvántartják és amelyeket időnkint a halasztás megadása vagy meghosszabbítása végett felterjesztenek. Amennyiben ezirányban a szükséges intézkedések még nem történtek volna meg, Méltóságod szíveskedjék haladéktalanul intézkedni.

2. Hasonlóképen szerezzen Méltóságod meggyőződést arról is, hogy nem szerepelnek-e említett jegyzékekben oly egyének nevei is, akiknek büntetése azért nem hajtható végre, mert még katonai kötelékben állanak. Minthogy ugyanis az ily egyének Ő Felségének boldog emlékű I. Ferenc Józsefnek a háború folyamán kelt és Méltóságoddal közölt többrendbeli legfelsőbb elhatározása értelmében a büntetés elengedésére számíthatnak, nem sorolhatók azok közé, akiken a büntetést csupán halasztás okából nem hajtják végre. A katonai szolgálatot teljesítőket annál is inkább külön nyilvántartásba kell venni, mert másként megtörténhetnék, hogy a büntetés végrehajtására beidéztetnek és ezzel az alantas hatóságok eléje vágnak a királyi kegyelem érvényesülésének.

3. Megszüntetem azt a különbséget, mely a büntetések elhalasztása körül követendő eljárásban eddigelé a gyorsított eljárás útján elítéltek és más elítéltek között fenállott. Ezentúl tehát a jelen rendelet bevezetésében említett rendeleteket egyformán kell alkalmazni minden elítéltre, tekintet nélkül arra, hogy a bűnvádi eljárás szabályai szerint folyt-e le vagy sem. Döntő szempont tehát egyedül az lesz, hogy a büntetés tartama két évet meghalad-e vagy sem és hogy az elítéltnek szabadlábon hagyása a közbiztonság avagy más nagyfontosságú közérdek veszélyeztetésével jár-e vagy sem.

4. Megszüntetem a 3277/1917. I. M. számú rendeletben megállapított időbeli caesurát is. Ezek szerint nem kell többé különbséget tenni abban a tekintetben sem, hogy az ítélet 1917. évi január hó 1. előtt avagy később vált-e jogerőssé.

5. A halasztások lejárati napját 1917 október 1. helyett 1918 március 1. napjával állapítom meg.

6. Azoknak, akik jelenleg a büntetés félbeszakítása révén szabadlábon vannak, az ideiglenes szabadságát szintén meghosszabbítom 1918 március 1-ig.

Mindezekre való tekintettel a kir. ügyészségeknek (kir. járásbíróságoknak) ezentúl az alábbi szabályok szerint kell eljárniok:

I. A két évet meghaladó szabadságvesztésbüntetést a Bp. értelmében az ítélet jogerőre emelkedése után azonnal végre kell hajtani.

II. A két évet meg nem haladó szabadságvesztésbüntetéseket, amennyiben azokat az elítéltek a jelen rendelet odaérkeztéig még nem kezdték meg, a 10,121/1916. sz. rendelet értelmében rendszerint el kell halasztani. A kir. ügyészség (kir. járásbíróság) tehát az ítélet jogerőre emelkedésekor a büntetés végrehajtását függessze fel, az elítélt nevét foglalja az említett rendelet értelmében kiállítandó jegyzékbe és a jegyzéket Méltóságod útján havonkint hozzám terjessze fel. Addig, amíg a halasztás megadása vagy meghosszabbítása felől nem határozok, a büntetést végrehajtani nem szabad.

Kivételnek van helye, ha a büntetés végrehajtását maga az elítélt kívánja és evégből jelentkezik, vagy ha az elítélt, tekintettel előéletére, életmódjára és általában egyéniségére, a közbiztonságra veszélyesnek látszik. Ezekben az esetekben a büntetést a kir. ügyész (kir. járásbíró) késedelem nélkül foganatba venni köteles és az elítélt nevének a jegyzékbe való felvételét mellőzi. Mindamellett külön engedélyemet kell kikérni, ha a kir. ügyész (kir. járásbíró) közveszélyesség címén oly egyén büntetését akarja végrehajtani, aki bűntett vagy vétség miatt még büntetve nem volt.

III. A jelenleg ítéleti büntetést töltő egyének közül a kir. ügyészek (kir. járásbírák) válogassák ki azokat, akik érdemesek arra, hogy kiszabott büntetésük, legalább is annak félbeszakításával, illetőleg kettéosztásával enyhíttessék, feltéve, hogy ezt maguk is így kívánják. Ilyenekként csak azokat szabad kijelölni, akik bűntett miatt még büntetve nem voltak és az a cselekmény, amely miatt mostani büntetésüket szenvedik, inkább botlásnak, mint gonoszságnak következménye. A kiválogatásnál legyen figyelemmel a kir. ügyész (kir. járásbíró) arra is, vajjon a kiszabott büntetés nem látszik-e az elkövetett cselekményhez képest aránytalanul súlyosnak és hogy a változott viszonyok figyelembevétele, különösen pedig a háború tanulságainak érvényesítése mellett nincs-e helyén a cselekménynek egészen más értékelése, mint amely az ítélet meghozatalakor irányadó volt.

A büntetés félbeszakítására irányuló előterjesztéseket Méltóságod szíves lesz hatósága egész területéről egybegyűjteni és hozzám felterjeszteni.

Egyebekben a bevezetésben felhívott rendeletek szerint kell eljárni és arra kell törekedni, hogy a fogházi munkát, különösen pedig a rabkertészet teendőit oly letartóztatottak lássák el, akik a fentfoglaltak értelmében szabadlábon nem hagyandók.

Budapest, 1917. évi július hó 31-én.

Ezzel a rendelettel kapcsolatban az országos letartóztatási intézetek igazgatóságához az igazságügyminiszter a következő rendeletet intézte:

Felhívom az Igazgatóságot, hogy a letartóztatottak közül a jelenleg letartóztatásban (ítéleti fogságban) levők közül az Igazgatóság válogassa ki azokat, akik érdemesek arra, hogy a kiszabott büntetésük, legalább is annak félbeszakításával, illetőleg kettéosztásával enyhíttessék, feltéve, hogy ezt maguk is így kívánják. Ilyenekként csak azokat szabad kijelölni, akik bűntett miatt még büntetve nem voltak és a cselekmény, amely miatt mostani büntetésüket szenvedik, inkább botlásnak, mint gonoszságnak következménye. A kiválogatásnál legyen figyelemmel az Igazgatóság arra is, vajjon a kiszabott büntetés nem látszik-e az elkövetett cselekményhez képest aránytalanul súlyosnak és hogy a változott viszonyok figyelembevétele, különösen pedig a háború tanulságainak érvényesítése mellett nincs-e helyén a cselekménynek egészen más értékelése, mint amely az ítélet meghozatalakor irányadó volt.

A büntetés félbeszakítására irányuló előterjesztését az Igazgatóság hozzám terjessze fel.

Budapest, 1917. évi július hó 31-én.

Ügyvéd, katona, délutánokra bármely elfogadható foglalkozást keres. Dr. Lengyel, Budapest, VIII., Rákóczi-út 29. I. 3. 15833

Ügyvédjelölt Budapesten alkalmazást keres. Ajánlatot dr. Fekete Dezső Dédes, Borsod megye címre kérek. 15832

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 34. szám. Budapest, 1917 augusztus 26.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Grosschmid Béni* egyetemi tanár: Az intestát örökösödési rendről Szólon törvényeiben. — *Bigner József* kir. ítélőtáblai bíró: Bírói függetlenség. — *Dr. Barna Miklós* nagyváradi ügyvéd: Értékhatár és gazdasági érték. — Két igazságügyminiszteri rendelet. — Szemle.
Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár.

Az intestát örökösödési rendről Szólon törvényeiben.*

I.

A legelső amin az attikai rétorokból kivehető intestát örökösödési jogesetek körében a szemünk dogmatikai nézőpontból akaratlanul is megakad: a Stratokles fiának az esetje.

A transzmisszió kérdéséről van szó.

Azonban vegyük elő a német általános polgári törvénykönyvet.

A német polgári törvénykönyv törvényes, vagyis intestát örökösödési rendje leszármazók nem létében, vagyis vonatkozással tehát az elődök és oldalrokonokra, a parentális elvet emeli érvényre.

Németül «Parentelenordnung»[1], «Parentelsystem».[2]

A római jog szerint az örökhagyónak az öregszülei — ha szülők nem maradtak — együtt örökölnek az örökhagyónak az édestestvéreivel.[3] A féltestvéreit pedig az örökhagyónak: megelőzik és kizárják.[4] Értve édestestvérek alatt az atyáról, anyáról egy-testvéreket (germani).

Ilyesmi nem lehetséges a parentális örökösödési rendszer értelmében.

Az irányadó e rendszer értelmében az elődök és oldalrokonok csoportokba foglalását illetően kizárólag: az örökhagyó személyéből kiinduló törzselődi közelség.

És pedig magukra az elődökre vagyis ascendensekre nézve: közvetlenül. Az oldalrokonokat illetően pedig: vonatkoztatva arra az elődre, aki nekik és az örökhagyónak a legközelebbi közös elődjök.

A nagy-, vagyis öregszülő tehát nem örökölhet együtt e rendszer értelmében az édestestvérrel. Ugyanis a nagyszülő a törzselődi közelség mértékét tekintve második fokon áll az örökhagyóhoz. Holott ellenben az édestestvérnek a szülői, akik ő neki és az örökhagyónak a legközelebbi közös elődjei: az elsőfokon. Következésképen: amaz — a nagyszülő — tartozik a második csoportba; emez — az édestestvér — tartozik az első csoportba.

De nem örökölhet együtt — e rendszer értelmében — az öregszülő a féltestvérrel sem. S annál kevésbé előzheti meg és zárhatja ki, miként a római jog értelmében. A féltestvér vagy apai féltestvér (consanguineus, némelyek szerint germanus), vagy anyai féltestvér uterinus. Előbbinek a legközelebbi közös törzselődje az örökhagyóval: emennek az édesapja. Utóbbinak legközelebbi közös törzselődje az örökhagyóval: emennek az édesanyja. Akár egyik, akár a másik: a törzselődi közelséget tekintve közelebb áll az örökhagyóhoz a nagyszülőnél. Amazok apa, anya: elsőfok; emez második fok. Következésképen: emez tartozik a második csoportba; holott ellenben a féltestvér az elsőbe.

II.

Azonban nem minden örökösödési törvényhozás, amely egyébaránt ennek a rendszernek az alapján áll, viszi azt keresztül teljes következetességgel és tisztaságában. Áll ez különösen a parentális, vagyis törzselőd-közelségi alapelvnek a két segédelvét, vagy mondjuk corrolláriumát illetően. Ezeknek egyike névszerint: az ágankinti megoszlás (divisio vagy successio in vagy per lineas) vezérelve. Másika: a képviselet (repraesentatio) és véle kapcsolatos törzsenkinti megoszlás (divisio vagy successio in vagy per stirpes) vezérelve.

Teljes következetességgel viszi keresztül és végig a rendszert nemcsak alapjában, hanem corrolláriumaiban is: az 1811. évi osztrák általános polgári törvénykönyv. Ugyanez áll hazai jelenlegi jogunkról az úgynevezett szerzeményi (pontosabban: nem-ági) vagyonban: az 1861. évi Országbírói Értekezletnek a határozmányai alapján. Különbség a maga nemében minden bizonnyal a következő. Az osztrák polgári törvénykönyv az 5. parentélával vagyis az atavusok utódaival az örökösödési rendet berekeszti (751. §.). Ellenben mai jogunk s ugyancsak a német polgári törvénykönyv örökösödési rendje nem ismer ilyetén határt. Más szóval az örökösödés e törvények értelmében kiterjed az úgynevezett Ádámtól és Évától való rokonságra is. Ehelyütt azonban csupán a parentális rendszer tisztaságáról vagy annak ellenkezőjéről van szó. Ebben a kérdésben az említett különbségnek nincsen jelentősége.

A parentális rendszernek törvényhozói megalapítója az osztrák legiszláció. A tiszta parentális rendszer alapján állt már az 1786. évi május 11. osztrák örökösödési pátens. Lásd, ami ezt illeti: Dr. Josef Krainz System des österreichischen allgemeinen Privatrechts (aus dessen Nachlass) 1889. §. 484. A parentális rendszer egyébütt való érvényéről pedig: Motive zu dem Entwurfe eines Bürgerlichen Gesetzbuches für das Deutsche Reich, 1888. V. kötet 355. oldal 5. bekezdés.

A parentálizmus teljes valójában megvolt azonban már a Hármaskönyv szerinti jogunkban az osztályos atyafiak körén belül az ősi javakban.

III.

De térjünk át az említett két segédelv működésének a némi megvilágítására. A legegyszerűbb e megvilágítás a második, vagyis az öregszülei parentélának a körében.

Az elhunyt embernek nincs leszármazója, sem házastársa; de él az atyjának az édesanyja (atyai nagyanya); továbbá élnek az anyjának fiú- és nőtestvérei (anyai nagybátyák, nagynénék); ezenkívül anyja előbb elhalt nővérének gyermekei (anyai unokatestvérek).

Az örökség mindenekelőtt két egyenlő részre osztandó. Az egyik felerészt kapja az apai nagyanya, mint ki az apai ágon egyedül van. A másik felerész az anyai ágé. Ez a divisio vagy successio in vagy per lineas.

Azonban ez utóbbi vagyis az anyai ágon nem él sem az egyik, sem a másik nagyszülő. Igy tettük föl a példát. Következésképen ez ágrész — az örökség fele — megosztandó az em-

* Szerzőnek a m. tud. akadémiai székfoglalójából.
[1] Krainz alább id. h.
[2] Motive alább id. h.
[3] Arndts Pandekten (XIV. kiad. 1889. §. 477. 2.).
[4] Id. m. §. 477. 3.

lített anyai rokonok között. Ezek lévén az anyai nagyszülők leszármazói. Ez épen az említett reprezentacionális vezérelv.

Már aztán, hogy e megosztás az anyai hátramaradottak között miképen eszközlendő, erre vonatkozik épen az in vagy per stirpes segédelve.

Az anyai ágat illető említett felerész nem egyenlőképen (fejenkint, per capita) osztandó meg az anyai nagybátyák, nagynénék és unokatestvérek között. Hanem az utóbbiak együttvéve csak azt kapják, ami az elhunyt anyjokra, (örökhagyó anyai nagynénjére) esett volna. Szóval mint törzs, stirps, örökösödnek.

Szorosabban véve a megosztás tárgya in idea ebben az esetben is: az anyai öregatyára, továbbá az anyai öreganyára esendett egy-egy fél-felerész, vagyis egy-egy negyedrész. Ekként két negyedrész, nem pedig egy felerész.

Így rendelik és szabályozzák mindezt az osztrák polgári törvénykönyvnek 738—740. továbbá a német birodalmi polgári törvénykönyvnek 1926. §-ai. S így van ez jelenlegi hazai jogunk értelmében is a szerzeményi vagyonban.

IV.

A harmadfokú elődök s azoktól származó oldalrokonok körében már: a német polgári törvénykönyv más útra tér. Magát a parentális alapgondolatot, ezt megtartja ugyan. Azonban elejti a tiszta parentalismusnak mind a két említett corrolláriumát: értve egyfelől a successio in lineas-t, másfelől a repraesentatiót és véle kapcsolatos successio per stirpes-t. Így hangzik az idevonatkozó 1928. paragrafus: «Gesetzliche Erben der vierten Ordnung sind die Urgrosseltern des Erblassers und deren Abkömmlinge.

Leben zur Zeit des Erbfalls Urgrosseltern, so erben sie allein; mehrere erben zu gleichen Theilen, ohne Unterschied, ob sie derselben Linie oder verschiedenen Linien angehören.

Leben zur Zeit des Erbfalls Urgrosseltern nicht mehr, so erbt von ihren Abkömmlingen derjenige, welcher mit dem Erblasser am nächsten verwandt ist; mehrere gleich nahe Verwandte erben zu gleichen Theilen».

V.

Theopompos és az ő előbb elhalt fiútestvére, a már legelől említett Stratokles: másodunokatestvérei az örökhagyónak. Az örökhagyó neve Hagnias. Ennek és a nevezetteknek atyjaik első unokatestvérek valának. Lévén ő nekik, az atyáknak, atyjaik ugyanazon apának a fiai. Ekként e másodunokatestvéri rokonság tisztára fiági, vagy mondjuk agnatikus. Közelebbi rokon Theopompos előadása szerint (Isaeus XI.) nincsen. Sem másodunokatestvér ő rajta magán, Theopomposon kívül. Él azonban az ő elhalt fiútestvérének Stratoklesnek a fia. Szemléljük a helyzetet a német polgári törvénykönyv határozmányai nézőpontjából.

Az egyedüli örökös ebben a helyzetben a német polgári törvénykönyv jelen határozmányai értelmében Theopompos. A bevezetésben emlékezénk ugyan még egy rokonról: az elhalt Stratoklesnek az imént is említett hátramaradt fiáról. Csakhogy ennek a német polgári törvénykönyv jelen szakasza értelmében, nagybátyja, Theopompos, mellett, vagy ellenében: törvényes örökösödési jogosultsága nincsen.

Kisértsük meg ezeknek utána mintegy az exegetikai megalapítását a jelen eredménynek. A közölt paragrafus azt mondja: «Die Urgrosseltern des Erblassers und deren Abkömmlinge». «Urgrosseltern»: ez alatt értendők a harmadfokú szülők (proavus, proavia). Fejebb a német nyelv szókincse már nem terjed. Hanem azt mondja például osztrák polgári törvénykönyv 744. §.: «Die zweiten Urgrosseltern» (abavus). A 748. §.: «Die dritten Urgrosseltern» (atavus). A német törvénykönyv pedig általánosságban: «Die entfernten Voreltern» (§. 1929.). A még egy fokkal feljebb való, vagyis 6-od fokú szülő a rómaiaknál: tritavus.

A mi nyelvünk a németnél is szegényebb. Már mint mondanom sem kell, csak erről az egy pontról lévén szó. «Szépszülő, szépapa, szépanya» az Urgrosseltern etc. értelmében: már ez sem biztos és bizonyos. Ős-szülők, «dédek, ükök», «dédősök, ükősök»: így az osztrák polgári törvénykönyv 1853 hivatalos magyar kiadása (741—748. §.). De hát erre azt mondhatjuk: omnia incerta. Az élő nyelvben ezek az értemények nem gyökereznek. A «szépszülő», esetleg nagynehezen valahogy talán még. A többi egyáltalán nem. Már értve azt, hogy e szók «ős», «dédő», «ük» határozottan és biztosan vagyis technice valamely bizonyos távolságú elődöt jelentenének, mint a rómaiaknál a pro-, ab-, at- és tritavus. No de hát a jelen hivatalos kiadás, sicuti figura docet, a «szépszülő» szót sem használja. S a mondottak állanak ugyancsak az 1917: III. tc. során a patruus magnus (avi frater)[5] értelmében olvasható «dédnagybátyáról» (az osztrák textusokban «Ohm»).[6]

Ebből is látható, miként az emberiség nem minden tekintetben halad előbbre. Nem tudja nevükön nevezni a különféle rokonsági kapcsolatokat.

A rómaiaknál a szülőelődök szilárd értemény nevezeteinek kiterjedésköre: hat íz. A németben: 3. Honi nyelvünkben pláne csak 2.

Mai napság még nagyobb mértékben áll eszerint amit Justinian Institutiói mondanak (§. 7. Inst. III. 6.): ut longe facilius sit respondere, quoto quisque gradu sit, quam propria cognationis apellatione quemquam denotare.

A rómaiaknak külön denotációik voltak többek közt még az «Urgrossvater» fiútestvérére (propatruus), nőtestvérére (proamita), az Urgrossmutter» fiú-, s illetőleg nőtestvérére (proavunculus, promatertera). Sőt tovább: abpatruus, abamita, abavunculus, abmatertera. Lásd az idézett forráshelyek további §-ait. Másként azonban a Stemma cognationum No. 2. (Jurisprud. antejust. 592. és 593. old. között). Ez átugorja a patruus magnus nevezetet, vagyis az avi frater-t propratruus-nak nevezi ismételten. Hasonlóképen előre lépteti egy fokkal az abpatruus értemény s annak helyébe előre teszi az adpatruus-t.

Vagyis az előbbi terminológia értelmében pro-, ab-patruus: a pro-, abavusnak a fivére. Utóbbinak értelmében pro-, ab-, adpatruus: a pro-, ab-, atavusnak a fia.

Schömann pedig az ő még említendő Isaeus-Commentárjában (262. old.) patruus major-nak, ugyancsak avunculus majornak mondja a patruus, illetőleg avunculus magnus-t. Az aztán megint más, hogy a latin is a pedig határozottat olykor határozatlan értelemben veszi. Például az ösmert: Mecoenas atavis edite regibus-ban. Ez olyan, mint midőn pl. így szólunk: «ezer meg ezer ember volt ott».

Az ó-görögnek sincs szója már az «Urgrossvater»-re sem. Ezt következtetné az ember Isaeus VIII. perbeszédének 32. §-ából. Itten ő így beszél: «szülők pedig az anya és az apa, öregapa és öreganya, és ezeknek az anyjok és apjok, ha élnek». Azonban ez nem így van. A szótárak rávezetnek, hogy a proavus (Urgrossvater) megvolt az ó-görögban is: *πρόπαππος* alakjában. Él a szóval már Andokides a Mysteriumokról szóló beszédjének a 106. §-ában. Andokides élt Kr. e. 440—390 (Benseler, Griechisch-Deutsches Schulwörterbuch). Tehát szó sincs róla, hogy a latinból vették volna által, mint később annyi mást.

Érdekes, hogy Schömann az ő Isaeus-fordításában a közölt helyet így adja vissza: «Unter den Aeltern aber werden Vater und Mutter, Grossvater und Grossmutter, Aeltervater und Aeltermutter, wenn sie noch leben, verstanden» (165 old.). Vagyis terminus technikust használ, amidőn ez az eredeti szövegben nincs. Másodszor: nem azt mondja, hogy «Urgross-», hanem «Aeltervater».

De miért mondja a német törvénykönyv eme paragrafusa: «vierte Ordnung»? Hiszen ez csak a harmadik parentéla. Azért, mert ő ez «Ordnung»-ok számozását kezdi a leszármazókon. «Erste Ordnung»: a leszármazók (§. 1924.); «zweite Ordnung»: a szülők és leszármazóik (§. 1925.); «dritte Ordnung»: a nagyszülők és leszármazóik (§. 1926.); «vierte Ordnung» az, amelyről ezúttal szó van. Ekként más: az «Ordnung» és más a «Parentel». Az örökhagyó leszármazóinak csoportja «Ordnung», de nem parentéla. S ugyanaz, ami az «Ordnung» felől, áll az osztrák polg. törvénykönyv «ág»-airól (Linie, 731. §.).

[5] §. 4. Inst. III. 6. (de gradibus cognationis), §. 6. Domitii Ulpiani (?) De Gradibus Cognationis expositio, Huschke Jurisprud-Antejust. 1875. pag. 587., §. 6. Dig. 38. 10.

[6] Kaiserliche Verordnung, Reichsgesetzblatt für die im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder. 1916. CLXXXV. sz. 1130 oldal.

VI.

Azonban térjünk vissza a megkezdett exegetikai megállapításra, ezzel Theopomposra és az ő unokaöccsére, Stratoklesnek a fiára.

Theopompos mint másodunokatestvér, Stratokles fia mint másodunokatestvér gyermeke: mindketten az «Urgrosseltern» leszármazói. A legközelebbi törzselőd, akinek révén ők az örökhagyónak rokonai: az örökhagyó atyja atyjának az atyja. Ekként: «Urgrossvater»-je. Ezt már fentebb (V.) láttuk. Most lássuk, miként rendelkezik e paragrafus az ilyen oldalrokonok esetében.

A paragrafus 3. bekezdése világosan mondja, miként az «Urgrosseltern» leszármazói közül az örökség azé, aki az örökhagyóhoz a legközelebbi fokon rokon. A grádusok számítását illetően a német törvénykönyv egy másik paragrafusa ad felvilágosítást. Tot sunt gradus quot sunt generationes. «Der Grad der Verwandtschaft bestimmt sich nach der Zahl der sie vermittelnden Geburten» (§. 1589.).

Nem nehéz ezt kiszámítani. Theopompos az örökhagyóhoz: 6 születés Straktokles fia: 7 születés. Amaz emezt tehát, íme látjuk, az intestát örökösödés során megelőzi és kizárja.

Ugyanígy Szólon törvénye szerint. Már legalább: ahogy ezt Theopompos az ő perbeszédében (Isaeus XI.) vitatja. Szólon törvénye értelmében, már mondom, a Theopompos interpretációja szerint, az örökös a jelen családi konstellációban kizáróan Theopompos.

Megint más, ha a hátterét és összefüggéseit tekintjük a két törvényhozás eme találkozásának a jelen eredményben.

A német törvénykönyv értelmében Stratokles fia a jelen helyzetben csakis azon okból nem örököl, mivel útjában áll neki ugyanazon parentélán belül az egy gradussal (közvetítő születéssel) közelebb rokon, Theopompos. Ha ez fen nem forogna: az öröklési jog őtet igenis megilletné.

Nem így Szólon törvénye értelmében. Szólon törvénye értelmében a törvényes örökösödési rend a másodunokatestvérrel abszolute lezáródik. A másodunokatestvér gyermekére a sor akkor sem kerül, ha másodunokatestvér nincs a láthatáron. Ezt Theopompos világosan mondja és állítja (id. perbeszéd 12., 13. §.).

(Folyt. köv.) *Grosschmid Béni.*

Bírói függetlenség.

Az 1917/18. költségvetési év első négy hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló 1917 : IX. tc. 13. §-a a bírói dignitás és bírói javadalmazás közt fenálló aránytalanságra figyelemmel status rendezési intézkedéseket tartalmaz. Tanujelét adta ezzel az igazságügyi kormány, hogy törekvése a bírói függetlenség valódi, intézményes kiépítése s mint hirlik e tárgyban komoly munkálkodás is van már folyamatban.

Erre tekintettel nem lesz időszerűtlennek tekinthető egy pár vonásban egy kis elmélkedés a bírói függetlenségről Magyarországon.

A szűnni nem akaró világháború folyamán már is konstatálható az egész európai kontinensen, hogy e véres nagy háború az államok gazdasági élete, társadalmi strukturájára nagy átalakító hatással lesz, e nagy tragédia eredményeként a közfelfogás úgy a köz-, mint a magánélet minden terén megujhodást és egy szebb jövőt remél, e szellemben nyilatkozott meg már Európa sok nagy államférfia, így többek közt Bethmann-Hollweg volt birodalmi kancellár is ama kijelentésében: jaj annak az államférfiúnak, ki azt hiszi, hogy ilyen katasztrófa után, mely e világot érte, a dolgokat ismét hozzákapcsolhatja ahhoz, mi azelőtt volt, aki azt hiszi, hogy az új bort régi tömlőkbe töltheti, anélkül, hogy szét ne vetné azokat.

A nagyhangú frázisok korszaka tehát le fog járni, meg fog szűnni, a közérdeket mindenütt háttérbe szorítani igyekvő önös magánérdeket szolgáló tetteket a céltudatos, őszinte, az államiság megerősítését szolgáló, a közérdeknek áldozó komoly törekvés fogja felváltani minden vonalon.

De vajjon így lesz-e ez? s így lesz ez itt Magyarországon is? az annyi millió ember vérével áztatott öreg Európa csakugyan új virágokat lesz képes fakasztani az élet nagy kertjének minden fáján? kell hogy higyjük, hogy ez így lesz, — kell hogy higyjük, hogy az a sok millió ember vére nem ok nélkül s nem egy pár ezer ember érdekéért öntözte Európa földjét, — hogy azonban ez így legyen s így lehessen, ehhez szükséges lesz, hogy már most, habár még ki tudja, mily közel, vagy távol állunk a békés alkotás korától, a cselekvés időpontjának az elérkezésére felkészüljünk, mert evidens, kétségbevonhatatlan tényként jelentkezik annak felismerése, hogy a háború befejeztével az állami élet minden terén nagy feladatok várnak megvalósulásra, nagy feladatok hárulnak az állami élet minden tényezőjére s így különösen nehéz és súlyos feladatok várnak a bírói karra is, midőn a háború következtében felfüggesztett polgári és büntető perek ezrei kerülnek tárgyalásra, midőn a hadifogságból s harcterekről visszatérő százezrek magánjogi viszonyaira vonatkozó igaz« vagy vélt jogsérelmek keresnek majd bírói oltalmat, s annyi százezer harcosnak esztendőkön keresztül a sok kiontott emberi vértől fékevesztett indulata következményeként keletkezhető nagyszámú bűnper, a rengetek nagyszámú hagyatéki ügy stb. lejártatása is feladatát fogja képezni.

S így tehát megujhódás, az államiság megerősítését szolgáló nagy átalakulás kell érje a bírói kart is, ha azt akarják, hogy ama nagy igazság «Justitia regnorum fundamentum» ne ismét csak a nagyhangú frázisok sorában találja megnyugvó helyét.

Ezen megujhodás, nagy átalakulás miként volna azonban másképpen lehetséges, mint a bírói függetlenségnek most már igazán, a szó való értelmében leendő megalapozásával.

Bírói függetlenség! de szép szó, de régi fogalom. Mióta csak eszmélni tudok mindig azt hallottam, hogy a bírói függetlenség az ország érdekében minél intenzívebben kiépítendő, a bírói függetlenség nélkülözhetetlen szükségességét felismerte a legrégibb időkből napjainkig minden korszak; így már az 1222. évi aranybulla XXVIII. cikkelyében kimondja: ha valaki törvény rendén elmarasztaltatott, senki a hatalmasok közül meg ne oltalmazza azt.

Az 1492. évi X. tc. szerint: a birákat ítélkezésükben sem a király, sem az országnagyok nem befolyásolhatják.

Az 1848. évi XXIX. tc. pedig kimondja, hogy a törvény útjáni elmozdíthatatlanság egyedül az igazságszolgáltatásával megbizott bírói hivatalokra szoríttatik.

Hasonlóan kimondta ezt az erdélyi 1848 : I. tc. 4. §-a is.

A bírói függetlenségről nyilatkozott meg az a királyi szózat is, mely az 1869. évi április 24-én Budán a királyi várpalotában az 1869. évi országgyűlést megnyitó trónbeszédben azt mondotta, hogy ennélfogva szükséges, hogy egyrészről az akire a nagy horderejű bírói hatalom bízva van, mind egyesek mind a közhatalom irányában a függetlenség minden biztosítékaival ellátassék.

Ezen legmagasabb trónbeszédre 1869. évi május 13-án beadott válaszfelirati javaslat szintén kijelentette, hogy a minden irányban független s csakis a törvény által korlátolt bírói hatalom nemcsak a jó részrehajhatatlan igazságszolgáltatás biztosítéka, de egyúttal az egyéni és politikai szabadságnak is őre.

Hazánkban valahányszor az igazságszolgáltatásról szó esett, a bírói függetlenség jegyében nyilatkozott meg az ország minden állam s politikai férfia.

Kérdés már most, hogy mindezen sok felismerés, megállapítás s kijelentés után meg lett-e teremtve az országban a bírói függetlenség a fentebbiek értelmében?

Elvitázhatatlan, hogy az 1869 : IV. tc-nek, mely az igazságszolgáltatást a közigazgatástól elkülönítette, a megalkotásától voltak törekvések a bírói függetlenség kiépítése irányában.

Az 1869 : IV. tc. 16. §-a értelmében a bírót a törvényben meghatározott eseteken kívül csak saját akaratával lehet székhelyéről más bírósághoz vagy hivatalba áttenni vagy előléptetni.

Az 1871 : XXXII. tc. a bírák külön státusát állapította meg.

Az 1891 : XVII. tc. 27. §-a alapján az elsőfolyamodású bírák s ügyészeknek, táblai bírói s főügyészi helyettesi cím és jelleg, a vidéki törvényszéki elnököknek, továbbá az 1907 : I. tc. alapján a kir. tábla bíráinak kúriai bírói cím és jelleg adományozható a meghatározott számban.

Az 1893 : IV. tc. 3. §-a szerint a VIII. fiz. osztályba tartozó bírák és ügyészek csak ezen fizetési osztálynak két magasabb fizetési fokozatába sorolandók.

Mindezen intézkedések valójában azonban a törekvés stádiumáig vezettek csupán, de a bírói függetlenségnek a fenti

ismertetések értelmében teljes kiépítéséhez nem csak hogy el nem jutottak — de egyes törvényes intézkedések még a jelzett törekvések némely hatásosabb eredménye terén is visszaesést hoztak létre, — így az 1893 : IV. tc. ama rendelkezése is, — mely a bírói külön status megszüntetésével a bírák közjogi állásával szemben azokat az állami tisztviselők általános statusába osztotta be, — sőt az 1904 : I. tc. elkobozta a bíráknak ama már megadott jogát is, hogy azok a VIII. fiz. osztálynak egyenesen a II. fokozatába legyenek kinevezhetők.

Mindezen események hozták létre azt az eredményt, hogy az 1907. évi október 19., 20., 21-én a magyar bírói és ügyészi kar, mint testület Szegeden nagygyűlést tartva, sérelmei orvoslása végett a nagy nyílvánosság elé lépett.

E nagygyűlés különösen hangsúlyozni kívánta, hogy a bírói hatalomnak a kormányhatalomtól való függetlenítése a közszabadság megvédése érdekében minden modern alkotmánynak egyik alapelve s ebből folyóan fejtette ki, hogy hol, miben rejlik a magyar bírói függetlenség s azzal a magyar igazságszolgáltatás veszélye s pedig elsősorban abban, hogy bírói szervezetünk s bíráink javadalmazása a bírót arra kényszeríti, hogy felettes hatóságai s a kormány kegyét keresse, — szükségesnek találta tehát a nagygyűlés, hogy a bírói függetlenség ne csak elvben legyen kinyilatkoztatva, hanem annak erkölcsi és anyagi biztosítékai eredményesen, törvény által létesíttessenek.

E nagygyűlésen elhangzott fenti, a valódi bírói függetlenséget megallapítható kivánalmak azonban csak elenyésző kis mértékben honoráltattak, mert az elsőfokú bírói állások nagy tagoltsága ezután se szüntettetett meg, — s így fordulhat elő, hogy egy kir. törvényszéknél ma is van még albíró (ez már most megszűnik) VIII. fizetési, VII. fizetési osztályú, táblai bírói cím és jelleges bíró és tanácselnök, mely utóbbiak az 1912 : LIV. tc. 81. §-a értelmében a táblai bírákkal egy rangsorba helyeztettek ugyan s ép így kontemplálja azt a bírósági szervezetről szerkesztett törvénytervezet 65. §-a is, ezzel szemben azonban a törvényszéki ügyvitel 4. §-a ama rendelkezést tartalmazza, hogy a tanácsok megalakításakor a törvényszék elnöke megállapítja, hogy ő maga, a tanácselnökök s a tanácsvezetés jogával felruházott bírák a törvényszék melyik tanácsát vezetik, a tanácsvezetés jogával felruházott bíró más tanácsba tanácstagként is beosztható, kivételesen a tanácselnök is behívható tanácstagként más tanácsba, s így fordulhat elő az önérzet rovására ama visszás helyzet, hogy ugyanazon törvényszéknél lévő rangidősebb táblai bíró a nálánál rangban fiatalabb tanácselnök tanácsába beosztható, nemcsak, de ha a törvényszék elnökének úgy tetszik, azt a táblai bírót beoszthatja egy VII. fizetési, sőt egy VIII. fizetési fokozatban lévő tenácsvezető bíró tanácsába, s ugyanígy történhetik meg az egy VII. fizetési fokozatban lévő bíróval is a képességre tekintet nélkül, holott a közszolgálat érdekében legalább az egyéni érték és önérzet megbecsülhetése és megvédelmezhetése talán a bírói pályán is elengedhetetlen követelmény kellene legyen.

Az 1912 : VII. tc. 12. §-a már figyelmére méltatta ez eshetőségek kikerülését a járásbíróságnál, kimondván, hogy a járásbíróság felügyeletével és vezetésével a rangidősebb járásbíróval csak az ugyanabban a fizetési osztályban lévő más járásbíró is megbízható.

Ennélfogva illuzóriusnak találom egyik táblai elnök úrnak ama kijelentését, hogy a táblai bírói cím és jelleggel felruházása a törvényszéki bírónak azt biztosítja, hogy a törvényszéki bíró ha erre megérett, előmenetelét eddigi működési körében megtalálja és ne legyen kénytelen előmenetele érdekében elhagyni azt a működési kört, melynek betöltésére kiválóan alkalmasnak bizonyult.

S ilyen viszonyok lehetősége mellett illuzóriusnak vélem bírói függetlenségről regélni, midőn szabályaink bölcsessége enynyire kiszolgáltathatja a bírói önérzet s egyéni értéket a felettesei jó vagy rossz indulatának.

S továbbá mert bírák tanácsjegyzői minőségben felsőbírósághoz, valamint elnöki titkári állásra ma is behívhatók.

s mert a kir. ügyészi megbízás az igazságügyminiszter, s nem a fegyelmi bíróság határozata által ma is visszavonható,

s mert a vizsgálóbíró, a munkásbiztosítási választott bíróság elnöki kijelölése, melyekkel 600 korona évi működési s illetve tiszteletdíj jár, ma is az igazságügyminiszternek, a nagyobb jövedelmet hajtó birtokrendezési ügyek vitelével való kirendelés ma is a táblai elnök hatáskörébe tartozik, s így fordulhat elő ama lehetőség, hogy valamely táblai elnök ama álláspontra juthat, hogy a munkásbiztosítási választott bírósági elnökséget nem hajlandó két ízben egymásután ugyanazon bíró részére javaslatba hozni, hogy a méltányosság elvénél fogva más is élvezhesse a 600 K évi honorariumot, míg a lényegesen nagyobb jövedelmű birtokrendezést ugyanazon bírónál hagyhatja.

A régebbi szabályokon nyugvó titkos minősítés átkos rendszere, mely a bírói függetlenségnek ugyancsak gátló akadálya volt, az 1913. évi november 23-án 62,500. sz. I. M. rendelettel eltörültetett ugyan, de úgy e rendelet szerkezete, mint annak foganatosítása a kivánt célt nem szolgálja, mert, habár a rendelet a minősítésre vonatkozó jegyeket megállapítja ugyan, azonban az egységes gyakorlat hiján ahány tábla, annyi az uzus a jegyek osztogatása tekintetében úgyannyira, hogy míg némely táblánál az a felfogás lehet, hogy pl. a K. (kiváló minősítés, csak az emberi képzeletet meghaladó tehetségnek adományozható, addig más táblánál a K. jegy már nem ily légies fogalom alá vonathatik, s így megtörténhetik ama visszás helyzet, hogy míg egy bíró egyik tábla területén kiválóan minősíttetik, más táblához átkerülve, leértékeltetik, vagy megfordítva, s így előfordulhat az a visszás helyzet, hogy a liberálisabb minősítésű tábla területén működő bírák előnyösebb előléptetési viszonyba juthatnak a rigoroszusabb felfogású tábla területén levőkkel szemben, ami a jogkereső közönségre nézve se lehet teljesen irreleváns, mert a helyzet ilyetén alakulása csak természetes, hogy deprimált érzést váltson ki a hátrányt szenvedőkből, s kevesebb munkakedv mellett, eredménytelenebb a munka is.

Felemlítésre érdemes még a rendeletnek a minősítés közlésére vonatkozó 13. §. ama rendelkezése is, hogy a minősítés alá eső alkalmazott s tehát a bíró is saját végérvényes minősítéséről az elsőfokú vagy egyedül minősítő hatóságnál élőszóval előterjesztett kérelemre, élőszóval értesítést kaphat.

Így tehát a 60—70 km. távolságra lévő bíró hogy elnökétől a minősítését megtudhassa, a beutazással negyedhavi fizetését elköltí és pár napot is eltölt, mintha a javadalmazása e luxust engedélyezhetné s egyéb hátrányok is lehetnek ezzel kapcsolatosak, minek részletezése azonban e cikknek nem feladata.

E rendelet is tehát még mindig nem tudta a nyílt őszinteség leplét magára húzni, s így találó erre is Chrysostomos ama mondása, hogy minden törvény precizitása hiábavaló, ha az isteni törvények képét nem hordja magán, mivel az emberi törvényeknek csak addig van erejük, ameddig az isteniektől nem különböznek.

Ha a minősítés csakugyan feltétele a bíró előhaladása folytáni anyagi biztosításának, s így függetlenségének, akkor az a legbonyolultabb feladatot képezi, mert ez fel kell ölelje a bíró teljes egyéniségét s külső s belső tulajdonságait s ennélfogva abban a bíró felette lelkiismeretes, megnyugtató, s egyöntetű gyakorlattal megvalósítható szabályokban kell garanciát találjon az őszinteség s nyíltság teljes érvényesülése mellett.

Közismert s senki által kétségbe nem vont alapigazságot képez, hogy a felettes hatóságai s a kormány kegyétől mentes bírói állás bírhat csak a bírói függetlenség minden attributumával, ez azonban a közlöttek mellett csak az esetben lehetséges, ha a kinevezett bíró magának és családjának anyagi biztosítása végett, mint azt a nagygyűlés szépen kifejtette, nem kell folytonosan az előlépése s a magasabb állásra kinevezése iránt törtessen, annyival is inkább, mert az egyes fizetési osztályok között is ma oly csekély a különbözet, hogy egyes előlépés alig eredményez valamit az anyagi helyzeten, így ha a VII. fizetési osztály III. fokozatából a VI. osztályba előlép, ami már nagy előmenetel számba megy, ez 400 K többletet jelent, levonva ebből is első évben egy harmadát illetékre.

Az előléptetés iránti törtetés s az annak nyomában fészkelő a bírói függetlenséget teljesen aláásó fenti bajoknak, melyeknek bővebb, alaposabb ismertetése és feltárása nyugodtabb idők feladatát képezi, a kiküszöbölését egyedül eredményezhető automatikus előléptetés az elsőfolyamodású bíróságoknál a bírói állások nagy tagoltságának megszüntetése mellett a külön statusba foglalás nemcsak mellőzve lett mindezideig, de még ma is vannak előkelő, számottevő felfogások, amelyek szerint az egyenlő elbánás elvénél fogva a bírák kivételes elbánásban részesítése nem

lenne igazságos, ebben az a meglepő, hogy a felfogások birtokosai teljes tudatában vannak, hogy a magyar bírói kar komolyan nehéz feladatánál fogva elő sem sorolható számtalan életműködésben jártassággal kell bírjon, melybe belé kell vigye ítélkezéseinél szellemi képességét, s teljes tudatában vannak, hogy a bírák Magyarországon, mely a mellékfoglalkozásoknak igazán klasszikus hazája, minden mellékfoglalkozástól, sőt ad honores megbizatástól el is vannak zárva, az 1869 : IV. tc. 8—13. §-a szerint a bíró semmi vállalatnak stb. még fizetésnélküli közege sem lehet s a törvényhatóságoktól kiküldetést vagy megbizatást el nem fogadhat; a 15,079/1892. I. M. R. szerint a törvényhatósági állandó választmányi tagság a bírói állással összeférhetetlen, az 1893. évi 3656. I. M. R. szerint az ügyészi állás összeférhetetlen a törvényhatósági központi választmányi tagsággal, az 1895. évi 1756. I. M. R. szerint a kir. ügyész tagja nem lehet a közigazgatási bizottság fegyelmi választmányának, az 1895. évi 12,026. I. M. R. szerint az ügyész a közigazgatási bizottság albizottságaiban részt nem vehet, sőt a 11,222 1912. I. M. R. szerint az ügyész a törvényhatósági bizottság közgyűlésén a szavazatszedő küldöttség elnöke se lehet.

Mindezekkel szemben más hivatali kasztok köztudat szerint dús jövedelemmel járó mellékfoglalkozást űzhetnek, részvénytársaság s más intézeteknél horribilis hasznot huzhatnak, sőt egyes kormányzati ágakban maga a kormányzat is gondoskodik tisztviselői részére mellékkeresetről.

S végül teljes tudatában vannak, hogy míg más közpályán a különböző kitüntetések s rendjelek osztogatása se tartozik a ritkaságok közé, a bírói pályán az ilyen legfeljebb nyugdíjazáskor fordulhat elő szórványosan, az szolgálván erre alapul, hogy az aktív bírónak a törvényben biztosított függetlensége nem fér össze a kitüntetés elfogadásával.

Ime ilyen volt az álláspont mindig a bíróval szemben.

Valahányszor valamely jog, kedvezmény vagy anyagi haszonról szó van a bírónál, mindig kínai falként áll a különben papiroson nyugvó bírói függetlenség, holott a bírói hivatás ma már életpálya, mely az arra vállalkozónak minden percét, erejét, s idegét igénybe veszi, különösen a mai nagy törvényhalmaz s kaosz korszakában, s így van a bíró még a csakugyan a bírói függetlenséget szolgálni hivatott 1869 : IV. tc. 16. §-a fentebb hivatkozott rendelkezésével is, hogy amíg a törvény szerint csak saját akaratával helyezhető át és léptethető elő, a praxisban azonban bármily méltányos és igazságos volna is a saját akaratának az érvényesülése, a legtöbb esetben csak a más akaratával helyeztetik át vagy léptettetik elő, a más akarat megszerzése pedig az audacem fortuna juvat elvét juttatja érvényre, ez pedig, hogy a bírói függetlenség intézményes megalapozására hogy mennyire alkalmas, azt hiszem felesleges lenne bővebben fejtegetni.

A háború végeztével beálló nagy feladatok megvalósításának egyik talpköve lesz a bírói függetlenség, szent kötelességet képez tehát a közszabadság nevében annak törvénybeni megalkotása, nehogy a világ újjáteremtése után is alkalmazható legyen. Dumas egyik jeles mondása: mily rögeszméje az államnak, hogy a szellemet irányítani, elcsavarni, csatornázni akarja néhány ezer franknyi borravalóval. *Bigner József.*

Értékhatár és gazdasági érték.

A Jogtudományi Közlöny július 8-iki számában «Tanács vagy egyes bíró?» címmel cikk jelent meg, amely a feltett kérdést végső konkluziójában úgy dönti el, hogy bár a jövő az egyes bíróé, mégis — néhány okszerű módosítástól eltekintve — egyelőre az elsőfokú tanácsrendszert is fentartandónak véli, legalább is addig, míg az egyes bíróságok továbbfejlődése be fog következni.

Ez eddig helyes is, mert az értekezés abból a szempontból bírálta el a kérdést, hogy az egyes bíróságok mennyit fejlődtek a Pp. életbeléptetése óta, illetve hogy milyen lépések történtek azóta e fejlődés érdekében.

A cikknek épen erre a kiinduló pontjára tekintettel, nem látszik felesleges kísérletnek ezt, az államháztartási és igazságszolgáltatási szempontból egyaránt, rendkívül fontos kérdést a Pp. életbelépése óta beállott rendkívüli gazdasági változások nézőpontjából is megvilágítani és kritika tárgyává tenni.

A Pp. életbelépése idején, csaknem az egész jogászvilág, de főleg a gyakorlati jogászok, bizonyos szorongással várták a törvény első szakaszának, a járásbírósági értékhatár felemelésének hatását.

Ma, idestova három évvel a törvény élete után nyugodtan állapíthatjuk meg, hogy a szorongásra nem volt ok. A törvénynek ez a rendelkezése nem okozott semmiféle zökkenést és nincs ma az országban tárgyilagos kritikus, törvényhozó vagy gyakorlati jogász, aki el ne ismerné, hogy a törvénynek ez a rendelkezése bevált és ezzel az első kísérlet, amely a Pp. javaslatának miniszteri indokolása szerint is, a többek között, az egyes bíróságok fejlesztését szolgálta, sikeres volt.

A törvényhozás azonban — és azt a cikk is szemére hányja — ennél az első sikerénél megállott és a javaslat indokolásában tett azon kijelentését, hogy az egyes bíróságokat hosszú időn át kell fejleszteni, nemcsak szószerint vette, hanem még annál is tovább ment, mert olyan újabb intézkedést, amely a kitűzött célhoz, az egyes bíróságok teljes kifejléséhez és az elsőfokú tanácsrendszer fokozatos megszüntetéséhez vezet, többé nem tett. De e mulasztás pótlására nemcsak kínálva kínálja az alkalmat a rendkívüli módon megváltozott gazdasági helyzet, hanem egyenesen követelően lép fel a törvényhozóval szemben.

Kétségtelen ugyanis, hogy egy bíróság hatáskörének megállapítását vagy annak növelését tárgyazó törvény alkotásánál a törvényhozónak többek között két fontos tényezőre mulhatatlanul figyelemmel kell lennie, nevezetesen a kérdéses bíróság képességeire és a gazdasági viszonyokra. Csak e két tényező teljes összhangja esetén remélhető, hogy a keletkező törvény a gyakorlati életben be fog válni.

Hogy a Pp. 1. §-ának azon rendelkezésében, amely az egyes bíróságok hatáskörét 2500 K-ra felemelte, ez az összhang meg volt, az ma már csaknem hároméves gyakorlat után vitán felül áll.

Azóta azonban a gazdasági életben nagy változások, nagy értékeltolódások következtek be és bár az ideális állapot az lenne, ha a törvény mindig lépést tartana az élettel és nyomon követné a gazdasági változásokat, mégis be kell látni, hogy az utóbbiakban sokszor igen sűrűn beálló kisebb-nagyobb változások és a fenálló törvény közötti kisebb eltávolodások, nem korrigálhatók mindjárt újabb törvényekkel, hanem be kell érnünk azzal a korrektivummal, amellyel az eljáró bíró szabad mérlegeléssel, sokszor bizony erőszakos törvénymagyarázattal igyekszik a rossz törvényt az élethez közelebb hozni. Ma azonban már nem ilyen, szórványosan, a gazdasági élet egy-egy ágában, időnként előforduló eltávolodásokkal állunk szemben, hanem előttünk egész gazdasági forradalom van, amely, ha némely tekintetben le is fog csillapodni, de kétségtelenül olyan nyomokat fog maga után hagyni, amelyek nem tűnhetnek el nyomtalanul sem a törvényhozásban, sem az igazságszolgáltatásban.

A Pp. javaslatának miniszteri indokolásában kitűzött cél elérése, az egyes bíróságok fejlesztése és a tanács-bíróságoknak, az elsőfokú bíráskodásból való fokozatos kiszorítása érdekében, e változott gazdasági viszonyok által kínált alkalmat fel kell használnia a törvényhozásnak. Fel kell használnia nemcsak azért, mert a reformot a változott viszonyok követelik, hanem azért is, mert e tekintetben tett egyik legfontosabb intézkedését — a járásbírósági értékhatárnak 1000 K-ról 2500 K-ra való felemelését — a rendkívüli értékemelkedések úgy eltüntették, hogy ma az egyes bíróság hatásköre alig terjed többre, mint a sommás eljárás idejében. (600 koronára.)

E kissé merésznek látszó állítás, egy kis megfigyelés és a gazdasági értékekben beállott értékemelkedés tüzetesebb megvizsgálása után, a legsivárabb valósággá válik. Hogy egy példával is illusztráljam a különben mindenki által ismert helyzetet és annak az egyes bíróság hatáskörére tett hatását, elég hivatkoznom arra a következő példára, hogy a Pp. életbelépése idején az egyes bíró hatáskörébe tartozott 30 vagon tüzifa vételárát tárgyazó per, míg ma legfeljebb 4—5 vagonról ítélkezhetik. Miért e korlátozás? Ha a bíró ezelőtt három évvel alkalmas volt a nagyobb mennyiség elbírálására, akkor ma még alkalmasabb kell, hogy legyen reá. És hacsak ezzel az egy árúcikkel lennénk így, de így vagyunk, sőt még sokkal rosszabbul a forgalom és így a perek tárgyát képező minden más dologgal is. Az élet teljességgel kijátszotta a törvényt és megakadályozta az egyes bírót

olyan kérdések elbírálásában, amire már évekkel ezelőtt kvalifikálva volt.

Megengedem, hogy a háború után nem maradnak meg ezek az árviszonyok, legjobb reménységünk azonban csak az lehet, hogy redukálódni fognak. De redukálódás után is átlag legalább 4—5-szörösen drágább lesz minden, mint volt a háború előtt. Hiszen maga az állam is hatványozott követelésekkel lép fel a közadók terén polgárai ellen, nyilvánvaló tehát, hogy a magánforgalom tárgyát képező minden érték jóval eltávolodik és távol marad attól az értéktől, amely a Pp. törvénnyé válása idején létezett.

A törvény egyik tényezője tehát, az 1914-ben élő gazdasági helyzet eltűnt, nagyot változott, úgy hogy a törvényhozó ezt a változást nem hagyhatja figyelmen kívül. Nem, annyival kevésbé, mert ennek a gyakorlati életben az lett a következménye, hogy alig van már ügylet, amelynek értéke meg ne haladná a 2500 K-t, s így természetesen alig van per, amelynek értékhatára ezen alul lenne. Ennek okszerű következése aztán az, hogy amíg a Pp. a perek 90%-át (Miniszteri indokolás) az egyes bíró kezébe akarta letenni, addig az élet keresztülhúzta ezt a számítást, újabb statisztikát csinált, úgy hogy ma több azon érdemleges perek száma, amelyek a törvényszékek hatáskörébe tartoznak, mint azoké, amelyekre a járásbíróság bír hatáskörrel. Ennek aztán természetes következménye, hogy a törvényszékek mindenütt túl vannak és különösen túl lesznek terhelve. De következése ennek a kir. táblák és a kir. Kúria túlterhelése is. Ma még távol vagyunk a rendes forgalomtól, még függ egy egész csomó régi eljárás szerinti rendes per.

Mi lesz, ha megindul a rendes ügyforgalom és ha felszabadulnak a felfüggesztett ügyek?

Mindezekre fel kell tehát hívni az érdekelt és illetékes körök figyelmét, már csak azért is, mert nemcsak igazságszolgáltatási, hanem államháztartási érdek is, hogy az elsőfokon az ügyek minél nagyobb számát egyes bíró intézze el. Különben is túlterhelt igazságügyi budget-nkre elég nagy teher lesz a bírák helyzetének feljavításához szükséges összeg előteremtése, miért terheltessék ez a budget még az elsőfokú törvényszéki tanácsok szaporításával is, aminek viszont természetes következménye lenne, hogy a nagy kiadásokra tekintettel a bírák helyzetének javítása okozna nagyobb gondot és válnék csaknem lehetetlenné. Már pedig a fent vázolt helyzet mellett kétségtelen, hogy a törvényszéki tanácsok száma szaporítandó lesz.

De minek ez a nagy fejtörés és gond, hiszen a törvény alkotása idejében létező másik tényezője a törvénynek, az elsőfokú egyes bíróság ereje ma is megvan, sőt fokozódott. Ki kell tehát ezt az erőt, ezt a képességet használni. El kell érni azt a célt, amit a Pp. javaslatának indokolása kitűzött, hogy a perek 90%-át elsőfokon egyes bíró bírálja el. Ki kell terjeszteni az egyes bíróságok hatáskörét, fel kell emelni a 2500 K-s értékhatárt a változott gazdasági viszonyokhoz mérten. Sőt az sem jelentene semmi veszedelmet, ha a számla-, váltó- és készpénzbeli követelések elbírálása teljesen a járásbíróságok hatáskörébe utaltatnék.

Hiszen a legtöbb kereskedő és a legtöbb pénzintézet még legnagyobb üzleténél, illetve kölcsönénél is kiköti a járásbíróságok hatáskörét, mert alkalmasnak tartja őt ügyének elbírálására. Avagy mi veszedelem van abban, ha a bármily nagy összegű váltófizetési meghagyást egy járásbíró vagy oda beosztott önálló jogkörű jegyző, avagy egy törvényszéki bíró, illetve oda beosztott jegyző bocsátja ki? A kibocsátás után beálló jogkövetkezmények (biztosítási végrehajtás) mindaddig nem változnak, amíg nem dönt a váltóperben egy tanács is. Hiszen a perek egész tömegét bízza a Pp. 1. §-a összegre tekintet nélkül járásbíróságra, olyan pereket, amelyekben az elsőbírói ítélet rombol, mert fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható. Pedig e perek egyike sem könnyebb természetű, mint akármelyik fentemlített per.

És még néhány szó arról, hogy ne késedelmeskedjünk és ne akkor hozzuk az új törvényt, amikor már a réginek minden káros hatása érezhető lesz, amikor már agyon lesz csigázva és túl lesz terhelve minden bíróság és amikor ebből már hihetetlen és pótolhatlan anyagi károk háramlanak államra úgy, mint polgárra.

Dr. Barna Miklós.

Két igazságügyminiszteri rendelet.

Vázsonyi Vilmos igazságügyminiszter két nagyjelentőségű rendeletet adott ki hivataloskodásának utolsó napjaiban. Ezúttal közöljük a rendeletek szövegét, méltatásukra legközelebb visszatérünk.

45,100/1917. I. M. III. sz.

I.

A kir. főügyész urakhoz.

A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896: XXXIII. tc. (Bp.) életbelépésével kapcsolatban akkori hivatali elődöm 1900. évi április 25-én 2100. I. M. E. sz. alatt kelt köriratában figyelmébe ajánlotta a kir. ügyészségeknek azt, hogy az előzetes letartóztatásnak, illetőleg a vizsgálati fogságnak az elrendelését mindenkor csupán a Bp.-ban szabatosan meghatározott okokból indítványozzák és mindenkor gondos mérlegelés tárgyává tegyék azt, vajjon ezek az okok az adott esetben tényleg fenforognak-e.

Bár a Bp. hatálya alatt az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság elrendelésének esetei a Bp. életbelépése előtt elrendelt letartóztatások számához viszonyítva lényegesen kevesbedtek és azóta is állandó törekvés tárgya a kir. ügyészségek részéről a letartóztatások számának további apasztása: a rendelkezésemre álló adatok szerint az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság még mindig tömegesen nyer alkalmazást, ami pedig a szóbanlévő intézkedéseknek kivételes jellegével nem egyeztethető össze.

Ezért megokoltnak tartom Méltóságodnak és Méltóságod útján a hatósága alá tartozó kir. ügyészségeknek figyelmét újból nyomatékosan felhívni a következőkre:

A kir. ügyészségnek a Bp.-ban megállapított törvényes kötelessége odahatni, hogy az egyéni szabadságnak a jogerős büntető ítélet előtt való letartóztatásban rejlő súlyos korlátozása az elkerülhetetlen szükség esetére szoríttassék.

A szabadságtisztelet követelménye, hogy a kir. ügyészség mindenkor tüzetesen derítse fel és mindenkor egyéniesítve értékelje azokat a körülményeket, amelyek az előzetes letartóztatás vagy vizsgálati fogság indítványozásának alapjául szolgálhatnak és hogy a kir. ügyészség kizárólag csak akkor szorgalmazza az előzetes letartóztatás, illetőleg a vizsgálati fogság elrendelését, amikor komoly meggyőződése az, hogy a szabadlábon hagyás a bűnvádi eljárás célját meghiusítaná.

Az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság igen sok esetben a Bp. 141. §. 2. pontjának 3. tételében foglalt rendelkezés alapján az alkalmazandó büntetés előrelátható nagyságán alapuló szökés veszélyére hivatkozással történik.

Ennélfogva különösen arra hívom fel a kir. ügyészségek figyelmét, hogy a most hivatkozott rendelkezés értelmében az alkalmazandó büntetésnek előrelátható nagysága csak azon két feltétel együttes fenforgása esetében szolgál törvényes okul az előzetes letartóztatás vagy vizsgálati fogság elrendelésének indítványozására, ha a bűnvádi eljárás tárgyául szolgáló bűncselekményt már maga a büntetőtörvény nemre és tartamra nézve egyaránt súlyos büntetéssel fenyegeti és ha az eset körülményei alapos gyanút keltenek abban az irányban, hogy különben a terhelt elvonja magát az igazságszolgáltatás elől.

A Bp. nem állapítja ugyan meg azt, mily nemű és tartamú büntetés jöhet ebből a szempontból figyelembe; de irányítást meríthet a kir. ügyészség a törvényhozás célzatáról abból, hogy csekély súlyú bűncselekmény esetében maga Bp. kifejezetten megtiltja a szökés veszélye okból való letartóztatást (Bp. 149. §.), valamint abból is, hogy a Bp. feljogosítja a vádtanácsot, illetőleg a bíróságot arra, hogy a letartóztatást a Bp. 157. és 162 §-ában meghatározott eseteken kívül is megszüntesse, ha a vádlottra öt évi szabadságvesztésbüntetésnél súlyosabb büntetés előreláthatóan nem lesz megállapítható (Bp. 267. §.).

Ennek dacára szokásossá vált, hogy nemcsak öt évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetés alá nem eső bűntettek, de még vétségek esetében is tüzetesebb indokolás nélkül indítványozzák a kir. ügyészségek az előzetes letartóztatást vagy vizsgálati fogságot az előreláthatóbüntetés nagyságának címe alatt. Már pedig a Bp. szelleme szerint az ilyen intézkedés ezekben az esetekben csak kivételes lehet és mindig tüzetesen indokolandó.

Sohasem lehet az itt említett esetekben elegendő annak a feltevésnek puszta odavetése, hogy a terhelt a szóbanlévő kényszerrendszabály alkalmazása nélkül megszöknék. Az előzetes letartóztatás vagy vizsgálati fogság sohasem lehet a nyomozás vagy a vizsgálat kényelmének eszköze vagy valamely eset érdekességének következménye.

Annak a meggyőződésnek, hogy a terhelt az előzetes letartóztatás vagy vizsgálati fogság alkalmazása hiányában megszökik, komolynak, alaposnak és a terhelt egyéni körülményei által támogatottnak kell lennie. Egyszerű hiedelem ép oly kevéssé szolgálhat alapul az előzetes letartóztatás vagy vizsgálati fogság elrendelésének szorgalmazására, mint a szökésnek puszta lehetősége és a kir. ügyészségnek a terhelt egyéniségére, családi állására, foglalkozására, vagyoni és kereseti viszonyaira, valamint előéletére vonatkozólag rendelkezésre álló adatokat együttesen kell mérlegelniök, amikor a letartóztatás kérdésében a bíróság elé indítvánnyal lépnek.

Bizalommal kérem fel Méltóságodat, hogy a szóbanlévő kérdésben a hatósága alá tartozó kir. ügyészségeket a jelen rendeletemnek megfelelő utasítással ellátni és a kir. ügyészség eljárását állandó figyelemmel kisérni sziveskedjék.

Amennyiben Méltóságod a hatósága alá tartozó kir. ügyészségek tagjai részéről konkrét esetben a törvény szellemének meg nem felelő túlzást tapasztalna, szíves lesz Méltóságod a felmerült esetekben felügyeleti hatáskörébül kifolyólag a jelen rendeletemnek megfelelően haladéktalanul intézkedni.

Budapest, 1917 augusztus 17-én.

45,090/1917. I. M. III. sz.

II.

A kir. főügyész urakhoz.

A bűntettekről és vétségekről szóló 1878 : V. tc. (Btk.), továbbá a kihágásokról szóló 1879 : XI. tc. (Kbtk.), valamint az e törvényeket módosító és kiegészítő törvények a vagyoni érdeket sértő számos bűncselekményre nézve a súlyosabb minősítés, illetőleg a súlyosabb büntetés egyik alapjául a pénzösszegben megjelölt értéket veszik.

A szorosabb értelemben vett vagyoni bűncselekmények közül a lopás és a sikkasztás ahhoz képest minősül vétségnek vagy bűntettnek, hogy az elvett, illetőleg eltulajdonított vagyontárgy értéke 200 K-nál nagyobb-e, csalás esetében attól függ ez a minősítés, hogy a fondorlattal elvont vagyontárgy értéke 100 K-t túlhalad-e, ingatlan vagyon rongálása esetében, valamint a tulajdon elleni kihágásnál 10 K az értékhatár. Értékhatárt állapít meg a törvény ezenkívül a magánokirathamisításnál, továbbá a polgári ügyben elkövetett hamis tanuzásnál és hamis esküné. Végül a hivatali sikkasztásnál 2000 K, a minősített lopás bűntettnél, valamint a csalás, a magánokirathamisítás és a csalárd bukás bűntettnél a 4000 K-s értékhatár von maga után büntetést fokozó következést.

Ezeket az értékhatárokat a törvényhozás évtizedekkel ezelőtt állapította meg.

Nyilvánvaló, hogy ezen idő alatt a vagyontárgyak értéke tekintetében eltolódások következtek be, amelyek állandó jellegűnek látszanak és viszont köztudomású, hogy a közgazdasági életben a háborús események következtében előállott rendkívüli változások — habár csak átmenetileg — az értékhatárokat ugyancsak lényegesen befolyásolják.

Ilyen körülmények között megeshetik, hogy bűntetté minősül vagy egyébként súlyosabb büntetés alá esik olyan cselekmény, mely nemcsak az értékhatárt megállapító törvények életbelépésének korszakában, nemcsak a háborút megelőző békeesztendőben, hanem magában a háborús korszakban is, akár egy esztendővel ezelőtt, az akkor valósággal élő érték szerint csak vétség vagy nem minősített bűntett lehetett volna. A tulajdon elleni kihágás §-a pedig az értékhatár formális kezelése mellett csak a legritkább esetekben lenne alkalmazható.

Nem lehet a büntető igazságszolgáltatás feladata, hogy nyomon kísérjen minden értékhullámzást, de viszont az értékek abnormális és szembeszökő eltolódását nem hagyhatja figyelmen kívül; mert a büntetőjog nem zárkózhatik el az élettől és a formák és holt számok rideg érvényesítésével nem szolgáltathat olyan igazságot, amely az élet valósága szerint az igazságtalanság erejével hat.

Felkérem Méltóságodat, szíveskedjék a hatósága alá tartozó kir. ügyészségek figyelmét ezekre a körülményekre felhívni.

Vagyoni érdeket sértő bűncselekmények eseteiben, ha a súlyosabb büntetés, illetőleg minősítés alkalmazása kizárólag a törvényben megállapított értékhatár meghaladásán alapul — feltéve, hogy súlyosító körülmény nem forog fen, vagy a fenforgó súlyosító körülmény nem különösen nagy nyomatékú, — legyenek a kir. ügyészségek figyelemmel arra, vajjon normális viszonyok közt és normális értékelés mellett is alkalmazható volna-e a súlyosabb minősítés, illetőleg a súlyosabb büntetés és az eset körülményeinek gondos mérlegelésével indítványozzák maguk a Btk. 92. §-ának alkalmazását, valahányszor az értékek abnormális megváltoztatását észlelik.

Budapest, 1917 augusztus hó 17. napján.

Szemle.

— **Változás az igazságügyi tárca vezetésében.** *Vázsonyi Vilmos* két hónapi működés után megvált az igazságügyi tárcától. Ez a két hónap gondos, körültekintő, széles látókörről tanuskodó és a jogérzet talajából fakadó alkotások korszaka volt. Az igazságügyi törvényhozás szünetelt ugyan ezalatt az idő alatt, de rendeletkibocsátási jogával élve, hosszú sorozatát létesítette Vázsonyi Vilmos azoknak a reformoknak, amelyek majd mint kezdeményezések, majd mint irányt jelzők maradandó becsűeknek igérkeznek. Időről-időre megemlékeztünk az egyes intézkedésekről és tüzetesen méltattuk azoknak jogéletünkre várható kihatásait. E kihatások legfontosabbikának tekintjük, hogy ezek az intézkedések élesztik a szabadságtisztelet kultuszát, erősbítik a jogeszme uralmát és plasztikusan állítják homloktérbe bírói feladatkép az anyagi igazság keresését.

Vázsonyi Vilmos távozása után *Grecsák Károly* foglalja el az igazságügyminiszteri széket. Hogy mit várunk tőle, azt elmondottuk államtitkárrá történt kinevezésekor. Rövid államtitkári működéséből azt a reményt merítjük, hogy a hozzáfűzött nagy várakozásokat valóra fogja váltani. Váratlan gyorsasággal kezdenek megvalósulni azok a tervek, amelyeket Grecsák Károly mint a Bírói Egyesület elnöke hangoztatott és amelyek elé mindeddig beláthatlan akadályok látszottak tornyosulni.

Vázsonyi Vilmos az egyik utolsó igazságügyminiszteri szakértekezleten reámutatott arra, hogy ő, aki ügyvéd volt, az indemnitási törvény keretében, a sors kedvezéséből a bírák érdekében alkothatott viszonylag jelentőset; hiszi, hogy utódja, a volt bíró viszont megteszi majd a magáét az ügyvédi kar érdekében, jelképezvén ezzel azt a harmóniát, amelynek uralkodnia kell a jogszolgáltatás két tényezője között.

Mi ezt kiegészítjük azzal, hogy az új igazságügyminiszterre nagy feladatok várnak mindkét kar talpraállítása és konszolidálása terén. A legszebb, a legtökéletesebb igazságügyi alkotások is papiron maradnak, ha az igazságszolgáltatás két egyaránt fontos tényezőjének szervezetén kór rágódik. Ezen a téren legégetőbbek a tennivalók.

Az igazságügyminiszterben megvan a képesség is, a jóakarat is, hogy a bírói és ügyvédi kart átsegítse azon a nehéz helyzeten, amelybe különösen a háborús események folytán kerültek.

— **Grosschmid Béni** akadémiai székfoglalójának közlését kezdjük meg mai számunkban. Mindenkor ünnepe az a magyar jogászságnak, amikor a magyar civilisztika nagymestere a nyilvánosság előtt megszólal. Kétszeresen ünnep a mai alkalom, amikor csaknem évtizedes hallgatás után hallatja újra szavát. Mert a nagy tudós, ha kötetszámra halmozza is fel «dús élte kincsét»: nemzete érthető önzéssel mohón lesi újabb meg újabb munkáit. Grosschmid eddigi hatalmas köteteiben a magyar jognak máris oly kincsestárát hordta össze, hogy annak feldolgozásához, közkinccsé tételéhez a jogtudósok egész generációjának munkája szükséges. A mai jogásznemzedék azonban, amely Grosschmid tanításából merítette magánjogi javatudását, lélekben mindegyre tovább szeretné körülírni a mester kathedráját, és hallani nagy tudáson és mély bölcseségen

átszűrt igazságait. Egyik ily igazság, mely Grosschmid tanításain átszövődik: a jogeszme alapelemeinek állandósága, formáinak változandósága mellett. Ezúttal a hellén öröklési rendről, Szólon törvényeiről beszél hozzánk. De Stratokles fiának vetélkedése Theopompos-szal Hagnias öröksége felől neki csak tükör, amelyben bemutatja a parentalis, linearis és gradualis öröklési rendnek, a transzmissziónak, az örökség megszerzésének, az anyagi öröklési jog és az öröklési eljárás viszonyának alapigazságait. Ezért látjuk előadásában a hellén jog mellé sorakozni tarka változatokban a modern jogokat: a német, az osztrák, a svájci, a francia, a magyar jogot. Évezredek választják bár el egymástól e jogrendszereket, meglepő párhuzamokra akadunk bennők és megértjük, hogy a történeti jogtudomány mívelése mennyire szolgálhatja azt a célt, hogy segítségével a mai jog mélyébe pillantsunk be. E tanulmánynak nemcsak a tárgya klasszikus, hanem klasszikus az a maga egészében; mert méltán mondhatjuk klasszikusnak azt, ami korok és helyek esetlegességein felülemelkedve azt tükrözteti vissza, ami a jelenségekben változatlan.

— **«Váltóelévülés a háború alatt.»** A Jogtudományi Közlönynek f. é. 32. számában fenti vezérszó alatt megjelent cikk arra a következtetésre jut, hogy háború alatt a *«váltójogi visszkereset elévülése az érvényes rendeletek szerint egyáltalában nem lehetséges»*. Ezen következtetés helyes a *moratóriumos* váltókat illetőleg és cikkíró nyilván csak ezeket tartotta szem előtt; a *nem moratóriumos* váltóknál azonban ezen következtetés csak azon váltók tekintetében áll, melyeknél a visszkereseti kötelezettség elévülése 1917. évi június hó 1-e előtt be nem fejeződött. Már pedig ezen «befejezés» bekövetkezhetett minden nem moratóriumos váltónál, amelynél az óvás elengedve volt, vagy amelynél az óvás felvétetett, a visszkereset indításától (lejárat, illetőleg óvásfelvétel-, fizetés-, visszkereset kézbesítésétől) számított 3 hó vagy egy év alatt, aszerint amint a befejezés a moratóriumfeloldó rendelet hatálybalépte (1915. évi augusztus 1-e) előtt vagy után következett be. Csak oly nem moratóriumos váltókról, amelyeknél a visszkereset *1916. évi május hó 31-ét* követőleg vált érvényesíthetővé, áll az, hogy a háború tartama alatt a visszkereset elévülése nem lehetséges.

Dr. Sichermann Bernát.

— **A jogászi és műszaki elem versengéséről** sok szó esik mostanában. *Schuster* Rudolf dr. szabadalmi törvénytervezete tudvalevőleg azon sarkallik, hogy a hatósági és a képviseleti szervezetben a műszaki elemet a jogászelem rovására túlsúlyhoz juttatja azon a címen, hogy a szabadalmi ügyek túlnyomóan műszaki jellegűek. De ugyanez a hatóság és képviselet érvényesül a Schuster-féle tervezetek szerint a mintaoltalmi és védjegyügyekben is, holott ezeknek csak elenyésző vagy egyáltalában semmiféle művészi vonatkozása sincsen. A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet nyolc különböző szakegyesülettel közösen alakított bizottságban vette tárgyalás alá a szabadalmi törvénytervezetet s az így szerkesztett együttes véleményt az egyes szakegyesületeknek megküldötte hozzájárulás végett.

Mint a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége hivatalos közlönye, a «Magyar Gyáripar» írja, a nevezett szövetség *Fazekas* Oszkár dr. előadása alapján ezt a véleménytervezetet tanácskozás tárgyává tette és a magyar gyáripar külön szempontjait indokolt különvéleményben juttatja kifejezésre. E különvéleményből alább szóról-szóra idézzük azt a részt, amely a jogászi és a műszaki elem konkurrenciájára vonatkozik. Ebben a szövetség elismerést érdemlő elfogulatlansággal tárgyilagos felfogásához méltó módon kifejezésre juttatja álláspontját, s a vélemény tervezetének az ügyvédséget kisebbítő kitételeit kellő visszautasításban részesíti.

Ime a szóbanforgó passzus:

«... A második követelmény még általánosabb érdekű és odairányul, hogy a szabadalmi ügyvivői intézmény keretében megszünjék a *numerus clausus*, amely miniszteri kinevezéstől (engedélytől) teszi függővé az erre a hivatásra való lépést; a mérnöki diploma a kellő terjedelemben megállapítandó gyakorlat és a tartalmilag kiszélesbítendő, tárgyilag mélyítendő szakvizsga kellő garanciát nyujt minden irányban. A szabadalmi ügyvivőknek akkor, amikor a szabad ügyvédséggel minden vonatkozásban egyenrangú szerepet vállalnak, az érvényesülésnek különösen mai haladottabb korszellemünk mellett mulhatatlanul megkívántató ama szabadságát is el kell fogadniok, *amely az ügyvédség körében mindenkor megvolt és annak jelen fejlődési fokára vezetett. Mellőzhetőnek* tartjuk továbbá azt a párhuzamot, amely a felterjesztés «általános részében» (3. és 4. lap) *az ügyvédség rovására és az ügyvivők kiemelésével* van megvonva. Ez a felterjesztés nem csupán az ügyvivői testület beadványa, hanem e kérdésben közvetlenül nem érdekelt még további nyolc egyesület felterjesztéseként van tervezve, amelyek egyik karnak kiemelését egy másik érdemes kar kisebbítésével nem tekinthetik feladatuknak, különösen nem találjuk megengedhetőnek oly kitételek alkalmazását (3. lap utolsóelőtti bekezdés), amelyek szerint «csakis ... szabadalmi ügyvivőktől várható kielégítő eredmény» és «az ügyvédképviselők ... nem járultak hozzá a szababadalmi hatóság tehermentesítéséhez» «... nem segítették elő a felmerülő vitás kérdések tisztázását» még pedig azért sem, mert ilyen kijelentéseket csakis ama tényezők lehetnek hivatva tenni, amelyek a két kar tevékenységét közvetlenül megfigyelhették és erről saját tapasztalataik alapján formálhattak maguknak véleményt. A két kar versenyében és vitájában döntő bíróként fellépni nem lehet feladatunk, legfeljebb ama felfogásunknak adhatunk kifejezést, hogy a műszaki elem fokozottabb érvényesülését kívánatosnak tartjuk ...»

— **A jogtörténet, mint önálló tudomány** feladata és jelentősége. Rektori székfoglaló értekezés. Irta és a pozsonyi egyetem 1916/917. tanévének 1916 szeptember 30-án végbement ünnepélyes megnyitása alkalmával előadta dr. Kérészy Zoltán, az egyetem rektora. Pozsony, Eder István könyvnyomdájából 1917.

— **A főmagánvád költségviselési terhéről, különös tekintettel a háborúra.** Irta: dr. Kartschoke Alajos az igazságügyminisztériumban alkalmazott kir. törvényszéki jegyző. Megjelent az Angyal szeminárium kiadványai közt. 1—25 lap. Ára 70 fillér.

— **Az osztrák ügyvédi kar helyzetéről** számol be a Juristische Wochenschrift legutóbbi számában dr. *Abel* bécsi ügyvéd. A bécsi ügyvédek 250,000 K-t gyüjtöttek össze a segélyre szoruló alsó-ausztriai ügyvédek számára. A lembergi ügyvédi kamara nagyobb összegű állami támogatásért fordult a kormányhoz. A pénzbeli támogatások azonban egymagukban nem elegendők a háború által sujtottak felsegélyezésére. Felmerült az a terv, hogy háború után tömeggondnokká, zárgondnokká, gondnokká stb. csakis a háború által sujtott ügyvédek legyenek kirendelhetők. Mindenesetre mellőzendők oly ügyvédek kirendelése kik irodájukban ügyvédjelöltet alkalmaznak. Sürgetik a hivatalból kirendelt védők díjazását. Mindezen kérdések megvitatására az alsó-ausztriai kamara bizottságot küldött ki. Sürgeti az ügyvédi kar díjtarifájának felemelését. Ez irányban az előkészítő lépések meg is történtek. Az osztrák közjegyzőknek tarifáját (mely azonban régibb, mint az ügyvédeké), az 1917 április 27-i rendelet már felemelte. Az alsó-ausztriai ügyvédi kamara legutóbb kijelentette, hogy az irodák alkalmazottainak a változott viszonyokhoz képest való díjazása az ügyvédi kar tagjainak szociális és erkölcsi kötelessége. Viszont a kar elvárja a bíróságoktól, hogy az érdemleges munka díjazásánál figyelembe veszi az ügyvédi irodák regiejének tetemes emelkedését addig is, míg a díjtarifa felemelése lehetővé teszi a magasabb megállapítást minden ügyben. Az osztrák ügyvédeknek katonai szolgálatot nem teljesítő része derekasan kivette részét a közérdekű munkából. Számtalan hadbavonult ingyenes gondnokságát vállalták, az ügyvédi kamarák jogvédő irodákat létesítettek a bevonultak és hozzátartozóik számára. Bécs városának különböző népsegélyező irodáiban nagy számban működnek ügyvédek.

Közjegyzői, ügyvédi vagy más irodában előnyös állást keres végzett jogász, ki összes szigorlatait kitüntetéssel tette, elsősorban fővárosban, azonban vidékre is elmegy. Német,- olasz és román nyelvekben könnyen tökéletesítheti magát. Had mentes, jelenleg a közigazgatásnál szolgál. Cím a kiadóhivatalban. 15841

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 35. szám. Budapest, 1917 szeptember 2.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Vagyontalanok jogvédelme. — *Dr. Grosschmid Béni* egyetemi tanár: Az intestát örökösödési rendről Szólon törvényeiben. — *Bálint Lajos* bártfai kir. járásbíró: A perek szaporodása és megelőzése. — Grecsák Károly igazságügyminiszter programmbeszéde. — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi és Perjogi Döntvénytár.

Vagyontalanok jogvédelme.

Tíz évvel ezelőtt, 1907 október havában, az országos ügyvédgyűlés egyik határozatában kimondotta, hogy «a szegényvédelemért az ügyvédek az állam vagy egyéb hatóság által díjazandók».

Az országos ügyvédgyűlés e határozata irányváltozást jelentett. 1907-ig az ügyvédség nagyobbik része ama felfogás felé hajlott, hogy a szegényvédelem «nobile officum», amelyért nem illik ügyvédnek díjazást elfogadni.

«Az ügyvédi hivatásban ősrégi időktől fogva benn fekszik az a filantropikus gondolat, hogy az ügyvéd ingyen tartozik a szegény embert joga védelmében képviselni.» E szavakkal vezeti be Králik ismert munkájában a szegényvédelemről szóló fejezetet. Semmi sem bizonyítja jobban, hogy Králik mennyire hiven fejezte ki a kar álláspontját, mint az a körülmény, hogy a budapesti ügyvédi kamara a rendtartás reformjára vonatkozó 1909-iki felterjesztésében Nagy Dezső tervezetével szemben a hivatalból kirendelt védők kérdéséről azt mondja, hogy «a díjazás kérdését behozni nem tartjuk időszerűnek», bár részletesen kifejti és indokolja, hogy méltányos volna a hivatalból kirendelt védők állami díjazása.

Azóta az ügyvédi kar helyzete rohamosan romlott, a szegényvédelem terhe pedig évről-évre nőtt.

Mind sűrűbben sürgették minden oldalról a hivatalból kirendelt védők díjazását.

A budapesti ügyvédi kamara, amely még 1909-ben, amint láttuk, felemás álláspontra helyezkedett, azóta teljesen elfogadta Nagy Dezső tervezeteinek (I. tervezet 60. §., II. tervezet 75. §.) álláspontját. Nemcsak évi jelentéseiben sürgeti a kirendelt védők díjazását, hanem a rendtartás előkészítő bizottság a kamara 1909-iki felterjesztésével szemben egyhangúlag elfogadta 1912-ben Nagy Dezső tervezetének 75. §-át.

A kirendelt védők díjazását azonban nemcsak az ügyvédi kar sürgette. A jogi szaklapok vezércikkeinek egész sorát idézhetnők, melyek évtizedek óta csodálkozásuknak adnak kifejezést, hogy az ügyvédektől ingyen kivánják azt a munkát (a táblai közvédelem szűk területét kivéve), melyet az állam oly fontosnak tart, hogy hivatalból rendeli ki a védőt.

Doleschall, Degré és akit elsősorban kellett volna említenünk, néhai Márkus Dezső, utóbbi számtalan alkalommal, sürgették a kirendelt védők díjazását.

A kérdés tehát már régóta érett, sőt túlérett a szabályozásra.

Örömmel üdvözöljük, hogy az igazságügyi kormány a kérdés szabályozását dülőre viszi. Vázsonyi Vilmos értekezletet hívott össze a kérdés megvitatására és a tanácskozás során reá mutatott arra, hogy a kirendelt védők díjazásának kérdését össze kell kapcsolni a háborúból visszatérő ügyvédek helyzetének javítását célzó mozgalommal.

A hivatalból kirendelt védők díjazását az értekezlet minden tagja helyeselte. Le kell ezen örvendetes tényt szegeznünk, mert az értekezleten részt vett Vázsonyi Vilmosnak az igazságügyminiszteri székben utódja Grecsák Károly, aki e kérdésben is elfogadja elődje álláspontját, ami különben székfoglaló programmbeszédjéből is világosan kitűnik.

De részt vettek az értekezleten az ügyvédi kamara és az országos ügyvédi szövetség képviselőin kívül a fővárosi bíróságok vezetői és az igazságügyminisztérium több tanácsosa. Az értekezlet egyhangú állásfoglalása záloga annak, hogy a kérdés rövid időn belül az ügyvédi karra és különösen a harctérről hazatérőkre nézve kedvező megoldást fog nyerni.

Az értekezleten felmerült az az eszme, hogy ügyészi megbizottak mintájára védői megbizottakat kellene kinevezni az ügyvédek közül. Vázsonyi ezt a megoldást nem fogadta el, mert a kar önkormányzatát érintené és az ügyvédeket függő helyzetbe hozná.

Kétségtelen, hogy állandó védőügyvédek kinevezése gyökerében támadná meg a védelem szabadságát.

Kevésbé volna kifogásolható, ha a vagyontalanok polgári peres ügyeinek ellátása céljából nevezne ki a miniszter a kamara által felterjesztettek közül pártfogó ügyvédeket, egyelőre legalább minden törvényszék melié egyet-egyet. Szerény kezdet volna ez azon végcél felé, melyet Pollák Illés évekkel ezelőtt jelölt meg «Járási szegény ügyvédek» c. cikkében.

Az állam nem elégedhetik meg azzal, hogy a vagyontalanok védelméről csak bűnügyekben gondoskodik. Még fontosabb feladata a szegényeknek jogi tanáccsal való ellátása. Amint az alsóbb osztályoknak betegség elleni megóvása és gyógyítása közérdek, ép oly mértékben annak kell tekinteni a vagyontalanoknak jogi tanáccsal való ellátását és jogi képviseletben való részesítését is. Hatalmas eszköz lesz ez a perek megelőzésének terén is. Mert a pártfogó ügyvédek (akik persze szintén a harctérről visszaérkezettek sorából volnának kinevezendők) évi díjazás ellenében nemcsak a vagyontalanok polgári peres ügyeit volnának kötelesek ellátni, hanem jogi tanáccsal látnák el a hozzájuk forduló vagyontalanokat, elsősorban a harctérről visszatérő vagyontalan katonákat, rokkantakat, továbbá a hadi özvegyeket és árvákat. Első lépés volna ez a jog higiénéjének és a vagyontalanok jogvédelmének országos szervezésének terén. Fontos közérdekek egész sorozata szembetűnően találkozik e téren a harctérről visszatérő ügyvédek támogatásának nagy problémájával.

Természetes, hogy a kinevezendő pártfogó ügyvédek intézményének megvalósítása csak törvény útján lehetséges, míg a kirendelt védők díjazásának kérdése a költségvetés keretében is megoldható.

A közvédők díjának felemelése, a hivatalból kirendelt védők díjazása, a fizetéses pártfogó ügyvédek rendszeresítése és amiről az értekezleten szintén szó esett, a gondnokságoknak, általában az összes hivatalos kirendeléseknek a harctérről visszatérők számára való fentartása, mindez csak egy csepp orvosság a nagy beteg ügyvédi kar számára. De a kar nagy betegsége abban is hasonlít az ember szervezetéihez, hogy nincs heroikus szer, melynek egyszeri használata eltüntetné a bajt. Gondos és állandó ápolásra, az orvosságok egész sorára van szükség.

Az első csepp reményt fog adni a visszatérőknek, hogy megélhetésük minimumáról visszaérkezésük első percétől kezdve gondoskodni kíván kormány és a kar karöltve.

Az ügyvédi kar nagy hálával tartozik Vázsonyi Vilmosnak, hogy e rég vajudó kérdés megoldásának szükségességére és a megvalósításának módjaira reámutatott. Hálás lesz Grecsák Károlynak, ha a reformot, mely nem jár nagy áldozatokkal, mielőbb megvalósítja.

Az intestát örökösödési rendről Szólon törvényeiben.*

VII.

Ezekben tehát megismerkedtünk némi részben mintegy a gyakorlati alkalmazásával is a német polgári törvénykönyv eme szakaszának (1928). Körvonalazzuk ezeknek utána pár szóval a német törvénykönyv eme paragrafusára nézve annak a viszonyát a parentális rendszer alapelvéhez és az említett segédelvekhez.

A német törvénykönyv jelen paragrafusában először is abszolute el van ejtve a linealis segédelv. Akármi ágon való az illető előd vagy oldalrokon: e körülmény a jelen parentéla körében nem tesz számot «. . . ohne Unterschied, ob sie derselben Linie oder verschiedenen Linien angehören» mond az «Urgrosseltern»-re nézve expresse a paragrafus. Ugyancsak merőben el van ejtve másodszor a per stirpes. Nemkülönben el van ejtve ennyiből tulajdonképen a reprezentácionális elv is. Az oldalrokon igaz, hogy per absolutum örökölhet ennek a parentélának a körében is. Ennyiből tehát helyébe lép az elődöknek és képviseli őket. Csakhogy a reprezentácionális elv nem csupán ennyiből áll ki. Hanem ez jelenti — az oldalrokonok, s nem csupán a leszármazók, öröklése körében is — a belépést az örökrész mennyiségét illetően a leszármazó részéről ugyanabba a pozicióba és osztályrészbe, amelyben kinek-kinek a saját elődje lenne, ha az örökösödésben részt venne.

Minderről pedig a német törvénykönyv jelen §-ának körében szó sincsen.

Hogy az örökhagyó melyik «Urgrossvater» vagy «Urgrossmutter»-jének a leszármazója az összesen nyolc idetartozó törzselőd közül az illető oldalrokon: ez a jelen szakasz alkalmazása körében egyáltalán nem játszik szerepet. A kérdés csak az, nincsen-e törzselőd («Urgrossvater» vagy «Urgrossmutter»); avagy önálánál, az illető oldalrokonnál közelebb izen való oldalrokon. Ugyancsak, vajjon nincsen-e véle egyenlő fokon álló oldalrokon. Előbbiek: hogy általuk az illető oldalrokon kizárassék. Utóbbiak, hogy azok véle az örökségen egyenlőképen osztozkodjanak.

Ellenben maga a parentális alapelv megvan itten is. Ezt nem érinti az említett segédelveknek az elejtése. A további, vagyis negyedfokú szülőkre és tőlük származó rokonokra nem kerül az örökösödés, amíg a jelen — harmadik — parentélába tartozó valamely előd vagy oldalrokon útban áll.

Azt az örökösödési rendet, amelynek mértéke a születések száma által meghatározott közelebbség, úgy nevezik, hogy íz-, vagyis graduális rendszer.

A német törvénykönyv ekként a jelen és ugyancsak egyébaránt a távolabbi parentélák körén belül is (§. 1929.) ezt a rendszert emeli érvényre. Megjegyzendő, hogy a törzselőd — jelen parentélában: az «Urgrossvater» és «Urgrossmutter» — előbbretétele az oldalrokonoknak: szintén a gradualizmus elvének az érvénye. A törzselőd — a közvetítő születések számát tekintve — mindig közelebbi gradus, mint az ugyanazon parentélán belül való oldalrokon.

Igy is mondhatjuk: gradualizmus korlátozva a parentálizmussal. Vegyük a példát. Szemközt állanak egymással: egyfelől az örökhagyó másodunokatestvérének (sobrinus) a unokája; másfelől: a negyedfokú szülejének (abavus) a gyermeke («Urgrossvater» testvére). Ily találkozás per absolutum lehetséges. Amaz 8-ik gradus; emez 5-ik.

Tisztán csak a gradualizmust tekintve az örökség tehát az utóbbié lenne. S így tényleg a pandektajog értelmében.[7]

Nem így a német törvénykönyv értelmében. Lévén a legközelebbi közös törzselőd az örökhagyóval: előbbi pretendensre nézve a proavus, utóbbira nézve az abavus. Amaz: 3-ik parentéla, emez 4-ik.

Vagyis e példán világosan látni: a gradualizmust korlátolja a német polgári törvénykönyv rendszerében a parentálizmus.

VIII.

A jelenlegi jogállapot Ausztriában, ez megint egészen más. Ennek szerinte sem Theopomposnak sem Stratokles fiának nincs egyáltalán intestát örökösödési jogosultságuk a Hagnias hagyatékában.

Az osztrák polgári törvénykönyv az ő ezen állásában az intestát örökösödési rendet lerekeszti magával a 4 proavus-szal és a 4 proaviával («des Erblassers erste Urgrosseltern»). Az ezektől leszármazó oldalrokonoknak már: intestát örökösödési jogosultságuk merőben nincsen (731. §.).

E szabályozás közelebb áll Szólon törvényéhez mintsem a német törvénykönyvhöz. Szólon — Theopompos előadását véve alapul — lerekeszti az örökösödési rendet a másodunokatestvérrel. A német törvénykönyv kiterjeszti a másodunokatestvér leszármazóira is. Nem is szólva arról, hogy a német polgári törvénykönyv kiterjed a távolabbi parentélákra is, amit ez az osztrák törvényhozás teljesen elejtett.

Szólon törvénye ilyképen mintegy középen áll eközt az újabb osztrák törvény és a német törvénykönyv között. Hogy a szövege szerint a Szólon-féle törvénynek (Demosth. XLIII. 51.) hogyan áll a dolog: erről most egyelőre nem beszélünk.

Lássuk csak egy kissé a másik idevonatkozó osztrák paragrafust (741.).

A megosztást a nyolc harmadfokú szülő közt ez a paragrafus így csinálja:

«§. 741. Nach gänzlicher Erlöschung der dritten Linie sind die Urgrosseltern des Erblassers zur gesetzlichen Erbfolge berufen. Auf die Grosseltern des Vaters des Erblassers entfällt die eine Hälfte der Erbschaft, auf die Grosseltern der Mutter die andere Hälfte. In jede Hälfte der Erbschaft teilen sich die beiden Grosselternpaare zu gleichen Teilen. Ist ein Teil des Grosselternpaares nicht vorhanden, so fällt das auf diesen Teil entfallende Achtel der Erbschaft an den überlebenden Teil dieses Grosselternpaares. Fehlt ein Grosselternpaar, so ist zu seinem Viertel das andere Grosselternpaar desselben Elternteiles des Erblassers berufen.

Fehlen die Grosselternpaare des eines Elternteiles des Erblassers, so sind zu der auf sie entfallenden Nachlasshälfte die Grosselternpaare des anderen Elternteiles in demselben Ausmass wie zu der ihnen unmittelbar zufallenden Nachlasshälfte berufen.

Ez tehát egészen más, mint a német törvénykönyv. Emez per capita oszt az «Urgrosseltern» között. Vagyis elejti a successio per lineas-t. Az osztrák épen ezt a legrigorózusabban keresztül viszi. Amit a parentéla körében teljesen elejt, az a reprezentáció.

Ez a jogállapot alapszik az 1914 okt. 12. császári rendelettel megalkotott úgynevezett résznovellán («Teilnovelle zum allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche»). «Első» résznovella, így hívják, miután több is van. §. 60., 61. már t. i. ebben a résznovellában.

Magyar hazánkban az osztrák polgári törvénykönyv alkalmazási területein (Erdély stb.) e kódexnek illető határozmányai az eredeti, vagyis azon szerkezetben vannak hatályban, amelynek értelmében reájuk a fentebbiekben hivatkoztam. S ugyanez áll az alább még következő hivatkozásokat illetően.

IX.

Következnek azok a kérdések, amelyek ahhoz a kérdéshez fűződnek: mely időben halt meg Stratokles, akinek fiáról szó vagyon; viszonyítva jelesül az örökhagyó elhalálozásának időpontjához.

Tulajdonképen ezek a körülmények azok, amelyek a transzmissziónak legelől említett ügyével a legszorosabban összefüggnek.

Elhalván az örökhagyó, Hagnias: az örökséget először is végrendeleti örökösödés jogcímén vették birtokba. És pedig Glaucon az örökhagyó anyai féltestvére (uterinus), mint heres substitutus. De, úgy lehet, már ő előtte, az időközben el-

* Az előbbi közl. l. a 34. számban.

[7] Arndts. Pand. 477. §. 4.

halt heres instituta, aki az örökhagyónak egyik unokahuga vala. Másik verzió szerint nem Glaucon, hanem ennek fiútestvére Glaucos — a másik uterinus — lett volna az illető.

A végrendelet bíróilag hamisnak nyilváníttatván, az örökséget azt azt birtokló Glaucon ellenében intestát örökösödés jogcímén megkapta és birtokba vette: Phylomache, az örökhagyó első unokatestvérének a leánya.

Ezt meg aztán legyőzte erősebb intestát örökösödési jogcímen a már említett Theopompos. Notabene, ami Phylomache közelebbvaló rokonvoltát illeti, e rokonság azonban nem volt tisztán fiági. Az ő atyja és az örökhagyó csak amitini valának (ex fratre et sorore nati), nem fratres patrueles (ex duobus fratribus nati[8]).

Közelebb rokon semmi kétség. E körül forog hiszen az ugyancsak a Hagnias örökségére vonatkozó ama másik perbeszéd, amelyről még szó lesz (Demoszthén XLIII.). Phylomache és az örökhagyó legközelebbi közös törzselődje emennek öregatyja. Tehát második parentéla (ntk. 1926. §.). Holott Theopompos, mint tudjuk harmadik. De mondom, a tiszta fiágiság, «da happert's», mint a német mondja.

Az Isaeus-féle perbeszéd (XI.), amelyre már hivatkoztam, Theopompos védbeszéde Stratokles fiával szemben. Ugyanis ennek nevében feljelentést tőnek ellene, Theopompos ellen, mint gyám ellen, amiért a kiskorút nem részesíti a Phylomache ellen kivívott örökségben. Másszóval: amiért gyámi állásával visszaélve, kiskorú unokaöccsét a perből kihagyva, ezzel az örökségből kitudta, s ilyeténképen annak az örökség felére vonatkozó igényét kijátszotta. Ez, mondom, a panasz Theopompos ellen.

Más vala a joghelyzet — Theopompos felfogása szerint is — amidőn a panaszos unokaöccsnek az atyja, Theopompos fivére, Stratokles még életben volt. A szándék az volt, hogy ezzel, továbbá az örökhagyónak még egy harmadik életbenlévő másodunokatestvérével (Stratios II.) közösen teendik az ügyet folyamatba Phylomache ellen. Azonban ezek elhaltak s ezzel mond Theopompos (Isaeus XI. 10.) «mindazon többiek kiesének a sorból, akik vélem egyenlő rokonságban álltak az örökhagyóhoz».

A száraz való ezeknek szerinte az, hogy Stratokles tovább élt, mint az örökhagyó Hagnias. Mint mi, jogászok kissé talán németesen mondani szoktuk: túlélte őt (Osztrák polgári törvénykönyv 537. §. «Ha az örökös az örökhagyót túlélte . . .» lásd alább). Még pedig nem csupán egy-két pillanattal. Közbeesik az örökössé instituált unokahug halála; substitutus birtoklása és legyőzetése a végrendelet érvénytelenné nyilváníttása következtében. Az örökség Phylomache kezén tulajdonképen már harmadik kézen volt, amikor Stratokles még mindig élt.

Ez azonban mit sem használ az ő fiának. Legalább Theopompos azt vitatja.

És meddig kellett volna neki Stratoklesnek élnie; pontosabban: mit kellett volna neki megérnie, hogy az örökösödési igényt a fiára átbocsáthassa?

Egyik helye szerint e perbeszédnek, úgy látszik legalább is a keresetnek általa való megindítását. «Azonban — mond a perbeszéd 22. §. — ez az ember (értve azt, aki a kiskorú érdekében a feljelentést tevé), miután Stratokles elhalt, minekelőtte egyikünk is másikunk is a fele-örökség iránt az igényét érvényesítette volna, s amidőn a törvény következtében többé nem volt jussa a javakban sem Stratoklesnek, sem ennek a fiúnak, hanem én reám háramlott a legközelebbi rokonság jogcímén az egész iránt az öröklési jog, hahogy legyőzöm az örökség birtokosait, íme ekkor ez az ember elkezd koholni és mesterkedni, azt hivén, hogy ezekkel a beszédekkel benneteket — értve a bírákat — könnyedén félre fog tudni vezetni.»

Másik pontja szerint a jelen perbeszédnek (26. §.) mi több, az a hiba, hogy Stratokles nem érte meg azt, hogy az örökséget neki, — kit egyébaránt a mondottak szerint a halál már a kereset megindításában is meggátolt — bíróilag odaítélték volna. E pont velejében véve így szól: Ha tehát sem társasági viszony a dologra nézve nem volt köztem és Stratokles között, midőn az még életben volt, sem ő reá (a kiskorúra) az atyja nem hagyott mint adjudicatárius az örökségből semmit.

Eszerint a megnyílt vagyis deferált örökség transzmissziójának előfeltétele, vagy mondjuk caesurája, nem is a kereset megindítása lenne a meghívott örökös (delatarius) részéről, mint az előbbeniek szerint; hanem sőt: az örökség bírói odaítéltetése, pontosabban: adjudikálása az illetőnek a részére. Csak a bíróilag nekünk még életünkben már ideítélt oldalági örökséget bocsáthatjuk át saját utódainkra; így szól ez a thézis. Hozzátettem, hogy «oldalági». Ugyanis adott esetben erről — oldalági örökségről — van szó. Az attikai törvények értelmében a leszálló örökség egészen más eljárási szabályok alatt állt. Abból tehát, hogy valaki — mint jelen alkalommal Theopompos — valamely oldalági örökösödési esetre nézve a thézist így állítja fel; még nem következik, hogy a transzmisszió ügyét a leszálló örökség tekintetében is ugyanígy fogja fel.

De miért tettem hozzá ezt is: «pontosabban: adjudikálása»? Előfordul (Demoszth. XLVIII. 26.), hogy az oldalági örökséget pernek közbenjövetele nélkül adjudikálják (szavatolják be). A thézis kiterjed nyilván erre az esetre is.

X.

Hogy Theopompos az adott körülményeknek közepette ebben a jogi véleményben van, az nagyon is érthető. Az nem kicsi dolog, amidőn valaki, mint ő mondja «a testével forog kockán» (Isaeus XI. 35.); mai nyelven: bűnvád alatt áll, s ez alól kell neki magát tisztára mosnia. Az ilyen körülmények szinte alig lehetséges, hogy ne befolyásolják az illetőnek a jogi álláspontját. Már pedig ez az egész dolog nagyon is szorosan összefügg ezzel a jogi kérdéssel, amely tudniillik a transzmisszióra vonatkozik.

A német polgári törvénykönyvet véve alapul, a fenforgó kérdésnek a megoldása nem okoz nehézséget. Azt már láttuk, miként e kódexnek a határozmányai szerint is úgy áll a dolog, miként Theopompos kizárja Stratoklesnek a fiát az intestát örökösödési rendnek a során. E status juris vonatkozik azonban a Stratokles fiára, csakis amennyiben ennek proprio iure való örökösödéséről van szó. Mint atyja, Stratokles, örökösének: a helyzete őneki vonatkozással a Hagnias hagyatékára a német polgári törvénykönyv értelmében már egészen más.

Stratokles túlélvén az örökhagyót: ezzel az örökséget a visszautasítási jog épségben maradása mellett megszerezte (§. 1923., 1942.) Hogy ő igenis reflektál az örökségre: láttuk az előbbeniekből. Ekként akár mint még visszautasítható (§. 1952.); akár mint többé vissza nem utasítható (§. 1943.): a Hagnias örökségére vonatkozó jog mindenképen átszállt Stratoklesről az ő fiára. Következésképen atyjának a jogán e fiút Theopompos mellett az 1928. §. 3. bek. értelmében az egyenlő öröklés megilleti.

S ami csak a transzmissziót illeti,[9] ugyanez az álláspontja az osztrák polgári törvénykönyvnek is.

537. §. «Ha az örökös az örökhagyót túlélte; az örökjog az örökség átvétele előtt is, mint más szabadon elörökíthető jogok, átszáll annak örököseire, hacsak lemondás által vagy más módon még meg nem szűnt.»

809. §. Ha az örökös előbb hal el, hogysem a kinyílt örökségbe lépett vagy arról lemondott volna; annak örökösei, ha az örökhagyó ezeket ki nem zárta, vagy más utóörökösöket nem nevezett, az örökség elfogadása vagy el nem fogadása jogába lépnek.» (537. §.)

Igy mondtam: «ami csak a transzmissziót illeti». Ugyanis az osztrák polgári törvénykönyv értelmében a Stratokles fiának a jogi helyzete proprio iure is más. Tehát akkor is, ha atyja Stratokles az örökhagyó előtt halt el, avagy ha kiesett egyébképen. Egyenlő jog illeti Theopompos mellett (743. §.). S ugyanígy mai hazai jogunk szerint a szerzeményben. Ez épen az említett reprezentáció, aminek a német törvénykönyv eme parentéla körében már nem ád helyet. *Grosschmid Béni.*

(Folyt. köv.)

[8] Id. római jogi forráshelyek.

[9] Lásd Krainz id. m. 481. §.

A perek szaporodása és megelőzése.

A Jogtudományi Közlönyben felvetett kérdések közül a címben foglalt különösen felkeltette az érdeklődésemet és arra ösztönzött, hogy számot adjak erre vonatkozó megfigyeléseimről. Madártávlatból tekintve végig a tárgyon, úgy látom, hogy a perek nagymértékű szaporodását előidéző okok általánosak. Azonosak nagyjában mindenütt s ilyenek minden tekintetben az

ugyanazon törvények uralma alatt álló területen, tehát — részletekbe vesző kivételeket figyelmen kívül hagyva — egész Magyarországon. Ha ekkép a másutt elért eredmények reánk nézve is értékesek, azt, hogy mit és mikép hasznosíthatunk a magunk javára, csak úgy állapíthatjuk meg, ha előbb a mi viszonyainkból folyó okokat kutatjuk fel. Az alábbiakban csak ezekről szólok.

Ami a perek túlnyomó részében a per okaként a legélesebben domborodik ki, az az ember természetének tökéletlensége. Bármennyire változtak életének külső körülményei, természetének alapvonásain keveset, alig számbaesőt enyhítettek. Egyfelől tehát ez az állandóság az ember természetében, másfelől pedig az életviszonyok változásával az ezerszeresen megnövekedett alkalom, érdekellentétekre és azok kiélesedésére s a perindítás könnyűsége szükségkép a perek szaporodására vezet. Az érdekösszeütközés az anyagi és szellemi téren való fejlődés és haladás elmaradhatlan kísérője. Az ember természetének nyers ösztöneit ez a fejlődés inkább csak külsőleg vonja be fényes mázzal, valójában az emberek ma sem jobbak s nincs bennük több belátás, mint a régiekben. Hiába oltja be vén törzsünket az erény, megérzik rajtunk a vad íz, mondta már háromszáz évnél régebben Shakespeare, s e megállapítás ma oly igaz, mint régen.

A perek szaporodásának megelőzése és leküzdése ekkép fogva fel, az ember megszelidítésének, a nevelés tökéletesebbé tételének és az ember felvilágosításának kérdése. Tulajdonkép nem igazságügyi szak, hanem általános társadalmi kérdés, amelyet a kiemelt feladatokra hivatott tényezőknek kellene abból a szempontból is előbbre vinniök, hogy egyéb kedvező hatáson felül a perlekedés csökkenésére is vezessen. A bírósági lajstrom mutatóiban sűrűn találkozunk ugyanazokkal a nevekkel. Hosszú sorozatban támadnak egymásután a családban vagy szomszédok között felmerülő kicsinyes összezördülésekből, önzésből, kapzsiságból, szívtelenségből eredő perek — a végkimerülésig folytatva. Ezekben az igazságszolgáltatás nem annyira jogsérelmek helyreállítására, hanem inkább a bosszúállás eszközéül szolgál. Ilyen perek megelőzésére az egyes felekezetek lelkipásztorai tehetnének sokat, ha a felebaráti és rokoni szeretet, türelem, megbocsátás, megértés és belátás immár csaknem kétezer év óta kevés eredménnyel hirdetett igéit nemcsak a túlvilági, hanem főkép a földi élettel való vonatkozásaiban magyaráznák. Ezzel karöltve haladó és hivatalos támogatásban részesülő társadalmi tevékenység pedig azoknak a pereknek csökkenésére lehetne kihatással, amelyek tudatlanságból félreértett vagy hiányos szerződésekből erednek s a jogi ismeretek népszerű terjesztésével és a törvények egyszerű és világos szövegezésével előzhetők meg.

Minden egyéb ok a jogszolgáltatás működésében mutatkozik és az előbbihez képest csak másodrendű jelentőséggel bír. Elhárítása tehát csak egy és más tünet hatását gyengítheti vagy fojthatja el.

Elsősorban a követelések elévülésének hosszú idejét önmagában és azzal kapcsolatban említem, hogy a közpolgári perekben elbírált ügyletek túlnyomó részben nem foglaltatnak írásba, szóval megkötve is érvényesek.

Nem bocsátkozom e két ok következményeinek tarka változatú kiszínezésébe, minden gyakorlati jogásznak bő tapasztalata van erről. Bizonyos vonatkozásban dr. Teller Miksának e közlöny múlt évi 52. számában megjelent cikke is foglalkozik a biztos és világos tényállás megállapításának nehézségeivel s ez szorosan összefügg a fentebb kiemelt két okkal. Nézzük azonban közelebbről, hogy a ma hiányos jogszabályokat mikép pótolja a polgári törvénykönyv javaslata.

E javaslatnak a képviselőház bizottságában való tárgyalásakor, a kodifikáló rendszerre való áttérést egyebek között a jogbiztonság megszilárdításának és a perek lehető csökkentésének szempontjából is szükségesnek mondották. A törvényjavaslat előmunkálataiban nem találtam ugyan nyomát annak, hogy az elévülésre és a szerződések alakjára vonatkozó joganyagnak egymáshoz való vonatkozása szembeötlött s e vonatkozás egyes rendelkezések megállapításánál döntő lett volna, s habár a perek csökkenésének szempontja is csak a kezességi szerződés alakszerűségeinek megvitatásánál van kifejezetten kiemelve (főelőadmány: CLXXV.), mégis kétségtelen, hogy a törvényjavaslat mindkét tárgy körében a mai állapoton lényegesen javít s rendelkezései a gyakorlatban a perbeli tényállások megállapítását meg fogják könnyíteni s a perek megelőzésére is közre fognak hatni.

A törvényjavaslat a rendes elévülés idejét 32 évről 20 évre szállítja le (1051. §.) s az 1053., 1054. és 1056. §-okban a gyakorlatban sűrűn előforduló esetekben 3 hónap, 1 év, illetve 3 évre szállítja le az elévülés idejét. Az elévülésre vonatkozó szabályokat és különleges — egy szakasz kivételével rövid — 8 naptól 3 évig terjedő elévülési időket találunk, egyebek között a 226., 605., 949., 961., 969., 1030., 1037., 1165., 1167., 1291., 1338., 1394., 1453., 1495. és 1828. §-okban is.

A szerződések alakszabadságának elvétől is sok kivételt állapít meg a javaslat. A mai állapottól eltérően okiratot kíván a gyakorlatban különösen jelentős következő esetekben:

Kötbér kikötésénél (826. §.), készfizető kezességhez (976. §.), ingatlan vételéhez és elcseréléséhez (1115. és 1198. §.), ingó dolog eladásánál a vételár lefizetéséig a tulajdonjog fentartásához (1129. §.), ajándékozáshoz, ajándékozó engedményhez vagy elengedéshez (1200. §.), az ajandékért a törvényesnél szigorúbb szavatosság vállalásához (1205. §.), az ingatlan iránti bérlet tartamának megállapításához (1262. §.), a tartozás elismerésére és a jogalaptól független igéretre, ha nem egyességen vagy elszámoláson alapszik (1446. és 1448. §.) az utalványhoz és átruházásához (1449. és 1459.). Írásbeli alakot követel továbbá a javaslat egyebek között a 42., 74., 77., 98., 106., 108., 110., 125., 127., 143., 370., 580., 584, 586., 673., 700., 750., 837., 880., 899., 988., 996., 1460., 1530., 1531., 1758., 1768., 1777., 1779., 1788., 1844., 1968. §-okban. E rendelkezéseknek súlyát azzal fokozza a javaslat, hogy a felsorolt esetekben az okirat a szerződés érvényességének kelléke (740. §. 2. bek.) s a szerződés rendszerint semmis, amennyiben nem az előadott alakban (magán- vagy közokirat) van megkötve. Egyes esetekben azonban a javaslat kimondja, hogy az előszabott alak hiányát a teljesítés pótolja (például a 826., 1115., 1198., 1200. §-okban).

A polgári törvénykönyv javaslatát, amint azt dr. Szászy-Schwartz Gusztávnak e közlöny múlt évi 22. számában megjelent nagyérdekű cikkéből tudjuk, jelenleg újra szövegezik az igazságügyminisztériumban. Az átdolgozásnál iránytadó elveket szem előtt tartva, a szerződések alakjára vonatkozóan a következő észrevételeket teszem.

Szerződések írásbafoglalásának kötelezővé tételét a mai közműveltségi viszonyok mellett nem tartom annyira aggasztónak, mint amennyire azt a javaslat előmunkálatai és indokolása feltüntetik. A magánjogi forgalom lassúbb menetű, egyes ügyletek alakszerűvé tétele nem hat reá bénítóan. Írástudó ember ma már mindenhol és mindenkor kéznél van, ha a felek épen rászorulnak. Az írásbeli forma megkívánása azonfelül zavarokat sem okozhat, ha gondoskodás történik arról — s erre vetem a fősúlyt — hogy az alakszerűségeket megszabó rendelkezések a terjedelmes törvénykönyvből kiemelve külön is és ismételten tétessenek közhírré, olykép, hogy e rendelkezésekről mindenki tudomást vegyen. Az arra való hivatkozást tehát, hogy viszonyaink mellett az ilyen vagy olyan megszorítás káros és keresztülvihetetlen, ma már ritkábban kellene hangoztatni. A felületességet bizonyos nyomatékkal kell irtogatni, az embereket előbb rendre kell szoktatni s csak azután lehet arról szó, hogy nagyobb szabadságot engedjünk.

Mindeme okokból, valamint azokra utalással, amelyeket az előmunkálatok egyes szerződések írásbelivé tételének indokolására felhoznak, kívánatosnak találnám, ha még a következő, perekben gyakran előforduló szerződésekre állapíttatnék meg írásbafoglalásuknak a kötelezettsége. Ugymint:

1. A kezességre általában (966. §.), ahogy azt az országgyűlés elé terjesztett miniszteri javaslat is tette (ennek 966. §-a), az igazságügyi bizottság azonban csak a készfizető kezességre tartotta fen. Az igazságügyi bizottság részéről módosított szöveg szerint kezességi szerződés érvényességéhez a kezesség kifejezett elvállalása szükséges. Ez a rendelkezés a bizottság indokolása szerint azt jelenti, hogy a kezességvállalást nem lehet pusztán a körülményekből vont következtetéssel megállapítani, hanem ahhoz minden esetben kifejezett nyilatkozat kell. Világos ebből, hogy az igazságügyi bizottság a kezességvállalásnál csak az okirattól tekintett el, egyébként azonban a kezességvállalás az új szöveg szerint is alakszerű, a kezesség vagy ezzel egyértelmű kifejezés nyilvánításához, mint szóbeli alaki kellékhez kötött ügylet. Az

igazságügyi bizottság tehát csak az alakszerűség kellékén változtatott. Ugyanazon szerződés keretén belül azonban ajánlatosabb, ha a formakellék egyező. A kétféle formakellék egyik következménye az, hogy az okiratbafoglalás nélkül létrejött s ezért érvénytelen készfizető kezesség érvényes közönséges kezességnek minősíthető. Ez a körülményekhez képest hasznos lehet, de már a vele járó perlekedések miatt sem pártolható, hogy a törvény ily hátsó ajtókat tartson nyitva.

De ettől eltekintve nyomatékosabbak nézetem szerint azok az érvek, amelyek a főelőadmány CLXXV. számú kérdésénél az okiratkényszer mellett felhozottak, mint az igazságügyi bizottságnak az ellenkezőre felhívott amaz érve, hogy a kezesség forgalmi ügylet. Ugy találom, hogy egyfelől a miniszteri javaslat előkészítésénél részt vett jogászok, másfelől pedig az igazságügyi bizottság tagjai nagyon is ellentétes szögből mérlegelték a kérdést. Az utóbbiak inkább csak a fejlődöttebb gazdasági viszonyok között élő műveltebb osztálybeliekre gondoltak. Helyénvalóbb ezért, hogy a miniszteri javaslat álláspontja váljék törvénnyé, mert fejlettebb viszonyok között és az értelmiség körében, valamint az igazán forgalmi ügyletként szereplő kezesség túlnyomó részben a készfizető kezesség formájában vállaltatik s az e körben előforduló másnemű kezesség is a legtöbbször írásbafoglaltatik. Ezekre tehát az írásos alak megkövetelése csak a meglevő gyakorlatot erősíti meg és zavart okozni nem fog. A népesség kezdetlegesebb viszonyok között élő nagy rétegei körében pedig csak jótékony hatással lehet az okiratkényszer.

Az írásbeli alak kötelezővé tételét kívánatosnak találnám:

2. az egyességre (1444. §.) is kimondani. Ennél épen úgy, mint az írásos alakhoz kötött más szerződéseknél nyomatékosan lép előtérbe az a követelmény, hogy jól át nem gondolt egyezkedési tárgyalások érvényes egyességnek ne tekintessenek. Kiegészítendő volna azonban ez a rendelkezés azzal, hogy a teljesítés pótolja az írásbafoglalást. Természetes, hogy ily módosítás esetén a 1446. §. ama rendelkezése, hogy a tartozáselismerés szóbeli is lehet, amennyiben egyességen vagy elszámoláson alapszik, törlendő lenne.

Az alakszerű ügyletekről szólva megjegyzem, hogy az igazságügyi bizottság nézetem szerint alaposabb mérlegelés nélkül pótolta a miniszteri javaslatnak a kötbérre vonatkozó rendelkezéseit azzal az új harmadik bekezdéssel, amely szerint a kötbér kikötéshez szükséges okiratot a teljesítés pótolja. A főelőadmány CLXII. számú elvi kérdésénél hangsúlyozva lett, hogy a kötbér kikötéséhez okirat más okokon felül azért is szükséges, mert a túlmagas kötbér veszedelmétől egyedül a bírói mérséklés intézménye (832. §.) nem óvja meg épen a becsületes, pereskedni nem kívánó adóst, aki per nélkül fizet. Ez tudniilik a fizetett kötbér mérséklését a 832. utolsó bekezdése szerint nem követelhetné.

Az eredeti szöveg teljes összhangban volt a miniszteri javaslat célzatával és az okiratkényszer mellett szóló egyéb okokkal. Emellett megáll a 832. §. utolsó bekezdése, mert ilykép az írásbeli kikötés nélkül önként fizetett kötbér a szerződésnek semmissége folytán követelhető vissza (740. §.). Az igazságügyi bizottság szövege szerint azonban a miniszteri javaslat, illetve a főelőadmány említett célzata megdől s más nyomós okai sem érvényesülnek. Ily szabályozás mellett a 832. §. utolsó bekezdése az 1508. §-ban foglaltakra tekintettel volna szövegezendő.

Az igazságügyi bizottság indokolásából nyilvánvaló, hogy a miniszteri javaslatnak a kötbér alakszerűsége kérdésében elfoglalt álláspontját s ennek indokolását elfogadja, ebből folyó, önként értetődő hiány pótlásaként toldotta meg a javaslatot. A toldás azonban mint kimutattam itt szándékosan maradt el s annak a 826. §-ban helye nincs.

A polgári törvenykönyv javaslatának az elévülésre vonatkozó s egyes ügyletek alakját meghatározó rendelkezései azok, amelyek hiányát a jogszolgáltatás a leginkább érezi. Ezt a hiányt a maga erejéből nem pótolhatja. E szabályok hatálybalépésének oly jelentőséget tulajdonítok, hogy a működevő kodifikálást folytatva azt a kérdést vetem fel, nem volna-e lehetséges és célszerű e rendelkezéseket egy külön törvénybe foglalva mielőbb életbeléptetni. Indokolt e kívánság azért is, mert a polgári törvénykönyvre még hosszabb ideig kell várnunk. Nem jelentéktelen ok az sem, hogy ily módon a polgári törvénykönyv anyagának halmazából, azok a nagyrészben új rendelkezések, amelyeket az élet és a joggyakorlat leginkább nélkülöz, rövid törvényben világosan állíthatók mindenki elé. Nem tudom mily természetű akadályai lehetnek e terv megvalósításának. Amennyire én a dolgot látom — lehet, hogy tévedek — nem igen olyanok, hogy a jelzett törvénnyel elérhető előnyökre tekintettel leküzdendők nem volnának.

Avégből azonban, hogy az ilyen törvény jótékony hatása a jogszolgáltatásban mielőbb érezhető legyen, szükséges lenne az is, hogy az elévülére vonatkozó átmeneti rendelkezésnél a svájci példát kövessük. A svájci polgári törvénykönyvet életbeléptető határozatok 49. §-ának mintájára mindazokban az esetekben, amelyekben a követelés 20 év alatt évül el az új törvény szerint, az annak életbeléptetéséig eltelt időt is számításba kellene venni. De ha az elévülés ilykép már két (nálunk esetleg, valamivel hosszabb idő is lenne tűzhető) év előtt bekövetkeznék, az elévülés a törvény életbeléptetésétől számítva csak két év (illetve a nálunk megállapított valamivel hosszabb idő) mulva következnék be. A 20 évesnél rövidebb elévülési idő csak a törvény életbeléptetésétől számítandó. Az elévülésnek az időtartamon kívül többi szabálya a törvény életbeléptetésétől kezdve minden esetben alkalmazandó. Gondoskodni kellene továbbá arról, amit már hangsúlyoztam, de újra kiemelem, hogy ez a törvény minden lehető és képzelhető módon ismételten olykép legyen kihirdetve és közzétéve, hogy arról mindenki valóban tudomást szerezzen.

E kissé hosszadalmas fejtegetés után röviden emlékszem meg arról a sokszor felpanaszolt tényről, hogy telekkönyveink elhanyagolt állapota szintén szaporítja a pereket. A betétszerkesztés több leküzdhetlen okból nem gyorsítható. Az ebből eredő hátrányokat csökkenteni lehetne azonban, ha a telekkönyvi helyesbítési eljárások tétetnének nagyobb mértékben folyamatba. A kataszteri munkálatok nyomán foganatosítandó betétszerkesztési eljárás egyik része ezzel elvégeztetnék még a betétszerkesztés előtt, ami az utóbbit mindenesetre egyszerűsítené, rövidebbé tenné. A 8540/1907. I. M. sz. rendelet 1. §-ának *b)* pontja mutatja, hogy iránytadó helyen a hajlandóság meg van ehhez. Nincs tudomásom arról, hogy mily mértékben nyert a rendelet e pontja alkalmazást s hány oly telekkönyvi hatóság van, amelynek egész területére, vagy községei nagyobb részére az általános telekkönyvi helyesbítő eljárás az érdekeltek kérelme nélkül, közérdekből lett elrendelve és foganatosítva. Szőrszálhasogatásnak semmikép sincs helye, mert viszonyainkból következik, hogy mindama községek telekkönyveiben, amelyek egyáltalában nem, vagy régebben voltak átalakítva, a tulajdonjogi változások bejegyzése el van hanyagolva és másnemű rendetlenségek és szabálytalanságok is bőven találhatók bennük. Helyesbítésük tehát, amennyiben pénzügyi és személyzeti tekintetek megengedik, célszerű és közérdekből kívánatos.

Az ingatlanok jogviszonyainak a telekkönyvben való rendbentartásával kapcsolatban utalok a birtokhatárok megjelölésének fontosságára. Igen sok pernek oka a határjelek hiánya s az ebből keletkező villongás. A birtok határainak megjelöléséről a mezőrendőrségi törvény intézkedik. E törvény szerint birtokának határait mindenki láthatóan tartozik megjelölni. Ezt ingatlan viszonyainkra tekintettel úgy értelmezem, hogy minden idegen szomszéd között fekvő terület határjelekkel jelölendő meg. Nem kell, hogy minden telekkönyvi helyrajzi számú részlet határa külön jelöltessék meg, ha több helyrajzi számú szomszédos részlet egy kézben van. De másfelől az egy helyrajzi számú részletből külön birtokolt részek külön-külön lennének megjelölendők. A határok jelzése tárgyában a törvényhatóságok szabályrendeleteket tartoztak alkotni, a határjelek felállítására és fentartására pedig a községi elöljáróságnak kell felügyelni. Tapasztalataim szerint ez a törvény tökéletlenül van végrehajtva. Ha ez az országnak előttem közelebbről nem ismert részeiben is így volna, kívánatos lenne, hogy az igazságügyminiszter úr a törvény pontos és egyöntetű végrehajtása érdekében föllépjen.

Folytatva a perek szaporodására vezető okok fölötti szemlét, az anyagiakról az alaki jogszabályokra való átmenetképen, a polgári törvénykönyv javaslatának ma is gyakorlatban levő 922. §-át említem meg. Az a szabály, hogy teljesítést követelő keresetnek, vagy fizetési meghagyásnak kézbesítése megintés számba megy, úgy szaporítja a pereket, mint valami járványos nyavalya a halottak számát. E szabály alkalmazása a jogszolgáltatásban nagyon sivár jeleneteket idéz föl. Igaz, hogy az adósok sokszor

reá szolgálnak a makacsságukkal, de kiméletlenül sulytja e szabály a járatlanokat, az eléggé fel nem világosítottakat és az okkal vagy ok nélkül bizalmatlanokat is.

A polgári perrendtartásból ragadom ki a következőt: A keresetlevél kellékeire vonatkozó része megkapó példáját nyujtja annak, hogy nem jó elméleti alapigazságokból messzemenő gyakorlati következményeket levonni. A legszebb elméleti tételek közös vonása, hogy egyoldalúak és a gyakorlatban ez a tulajdonságuk élesen kidomborodik. A Pp. szerint a keresetlevél lényegileg nem egyéb, mint idéző-levél. E tételnek nagyobb nyomatékkal való kiemelésére hozzáteszi még a törvény indokolása, hogy tényállításoknak és a bizonyítékoknak a keresetlevélben való előadása nem feltétlenül szükséges. Ennek hiánya nem a keresetlevél visszautasítását, vagy pótlás végett visszaadását, hanem csak azt vonja maga után, hogy az, aki a tárgyalás előkészítésére vonatkozó kötelességét elmulasztja, vagy későn teljesíti, ha emiatt a tárgyalást el kellett halasztani, az okozott költségben elmarasztalandó. E tételek nagyon kapóra jönnek mindenkinek, aki egy és más, legtöbbször pártolást nem érdemlő okból sürgősnek találja, hogy keresete a bírósághoz be legyen nyujtva.

A keresetlevél tartalmi kellékeinek meghatározása lényegében megegyezik azzal, amelyet az 1893 : XVIII. tc. 15. §-a állapított meg annak idején. E törvény életbeléptekor, az írásbeli eljárásról a szóbelire való átmenetnél érthető volt, hogy az eljárások közötti elvi különbség a legélesebben lett hangsúlyozva. A szóbeli eljárás akkor ujság volt, amihez hozzá kellett szokni, amit jól át kellett érteni. Ehhez nagyon alkalmas az elvnek merev, a gyakorlatban is szembeszökő különbséget feltüntető hangoztatása. Megéri tehát az elvszerűséggel járó hátrányt.

A Pp. meghozatalakor ez a szempont már háttérbe szorult s ekkor már inkább az elvvel való visszaélések elfojtására kellett volna gondolni. A Pp. idézett tételei két irányban hatnak károsan. Egyfelől a bíró helyzetét nehezítik, de ezt bővebben nem fejtegetem, mert a cikkem körén kívül esik. Csak azt jegyzem meg, hogy e következmény inkább csak a járásbírósági eljárásban érezhető. A törvényszéki eljárásban ugyanis az elv és a gyakorlati követelmény között az egyensúly helyre van állítva az érdemleges tárgyalás előkészítésére vonatkozó rendelkezésekkel. A Pp. idézett tételei azonban a perek szaporodására is kíhatással vannak és pedig annyiban, hogy előmozdítják a kellő megfontolás nélkül való perlekedést. Szinte csábítanak reá. Pedig a szóbeli eljárásban is szem előtt tartandó, hogy a per a jogérvényesítés végső eszköze. Ebből pedig az következik, hogy a per útjára való lépést inkább megnehezíteni kell, mint túlságosan könnyűvé tenni. Ha már nem megyünk annyira, hogy a per megindítását egy előzetes egyeztető békéltető eljárás eredménytelenségétől tesszük függővé, arra mindenesetre törekedni kell, hogy aki pert indít, ezt csak kellő megfontolás után tegye. Vessen számot a maga és ellenfele álláspontjával, egyszóval alapos előkészület, az ellenkező álláspont s ebből folyó eshetőségek mérlegelése után indítsa meg a pert. Ha pedig így jár el, semmi akadálya nincs annak, hogy már a keresetlevélben adja elő részletesen a ténybeli adatokat. Annak sincs továbbá akadálya, hogy minderre szigorú és könnyen ki nem kerülhető terhes következmények súlya alatt köteleztessék.

Pusztán a költségbeli hátrány kilátásba helyezésével nem sokra megyünk. Bizonyítják ezt a sommás eljárás során tett tapasztalatok. A Pp. 203. §-ához hasonló rendelkezés eddig is volt, de csak ritkán alkalmaztatott. Ugyszólván minden hatásától megfosztja a hozzáfűzött az a feltétel: «ha emiatt a tárgyalást el kell halasztani». A tapasztalat szerint a tárgyalás elhalasztását nemcsak a ténybeli felvilágosítás hiányossága s az elkésett tényállítások okozzák. Mihelyt egy más ok is járul ezekhez, a fél már nem marasztalható. A legtöbbször akad is valami kibúvó. Azután pedig, azokban a perekben amelyekről itt szó van, a költségkérdés sokszor alárendelt jelentőségű. A 203. §. szigorú alkalmazása továbbá a költség kérdésében való határozást bonyolulttá teszi. Egy girbe-görbe módon végpontjához jutott perben visszamenően kutatni azt, mit és mikor kellett és lehetett volna felhozni s mit kellett volna mellőzni, a tulajdonkép vitás kérdés mellé sokszor annál is nehezebb kérdést állít. Az eredmény is más, ha a per menetét a per folyamán előre s ismét más, ha a per befejezése után visszamenően tanulmányozzuk. Végül azért sem hatékony eszköz a 203. §. mert a költség a felet s nem az ügyvédet terheli.

Először ejtettem ki az ügyvéd szót, de azt hiszem ennyivel még sem érhetem be. Az ügyvédekre s az ügyvédi kérdésre vonatkozó egypár észrevétellel is ki kell egészítenem az elmondottakat. Nem kell az ellen védekeznem, hogy az ügyvédekre hárítom az ódiumot s bennük látom a perek szaporodásának legfőbb okát. Azzal a törekvésemmel azonban, hogy tőlem telhetően tárgyilagos legyek, nincs ellentétben az a nézetem, hogy az ügyvédek számának az utolsó évtizedekben való mértéktelen emelkedése szintén közrehatott a perek elszaporodására. Az ügyvéd jó részben perekből él s a perek és az ügyvédek statisztikája nem azt mutatja, hogy előbb volt a sok per s ehhez kellett a sok ügyvéd, hanem azt, hogy egyidejűen nőtt az ügyvédek és a perek száma. Bizonyos, hogy a perek rendes ügyvédi létszám mellett is szaporodtak volna a gazdasági, kereskedelmi és forgalmi, valamint népességi viszonyok fejlődése következtében. De ép oly bizonyos, hogy pusztán az utóbbi tényezők nem szöktették fel annyira a perek számát, mint amennyire ezt a statisztikai adatok mutatják. Ezek ismertetése azonban s a perek szaporodásának az ügyvédekkel való vonatkozásba hozatala haszon nélkül való lenne. Az ügyvédi kar helyzete ugyanis oly sok felé ható és súlyos társadalmi kérdéssé nőtt s oly veszedelmet rejt magában, amely nagyobb a perek megelőzésének kérdésénél. Az ügyvédi kérdés megoldásában is tehát nem az a lényeges és irányadó szempont, hogy a perek apadását érjük el általa.

Szelid humorral azt is mondhatnám, hogy a perek apasztására való törekvés egyenesen ügyvédellenes. Mert hiszen az ügyvédi kérdés nagyon egyszerű lenne, ha még egyszer annyi per volna, mint volt a háború előtt. Annyi mindenesetre látni való ebből, hogy a kettő két külön kérdés s nehezen hozható összhangba. Engem úgy ez a körülmény és még az is visszatart attól, hogy jobban bele mélyedjek, mert úgy találom, hogy az ügyvédi kérdés a mai napig sincs minden részletében hiven feltárva. Így nevezetesen az önfegyelmezésnek ama szigorúsága szempontjából, amelyet Dr. Baracs Marcel emelt ki az új ügyvédi rendtartás tervezetének ismertetésekor, (Jogt. Közl. 1911. évf. 441. l.) de ha nem tévedek, — inkább a jövő igérete mint meglevő valóságként. Azután az ügyvédi érdekeknek ama szükséglethez való viszonya szempontjából, amelynek kielégítésére az ügyvédség szolgál. Ha remélni lehetne, hogy a háborúnak az elméket átgyúró s az emberek gondolkozását és felfogását átalakító, valamint a magasan szárnyaló igényeket mérséklő hatása az ügyvédi kérdés ezután való megvitatásánál kifejezésre jut, talán sikerülne az ügyvédi kérdést olykép megoldani, hogy az ügyvédek létszáma a zárt létszám megállapítás nélkül is a kívánt keretek között lenne tartható. Ez esetben meg is szűnnék minden kapcsolat az ügyvédek s a perek száma között.

Bálint Lajos.

Grecsák Károly igazságügyminiszter programmbeszéde.

Grecsák Károly hivatalbalépése alkalmával fogadta az igazságügyminisztérium tisztviselői karát, amelynek nevében őt dr. Tőry Gusztáv államtitkár üdvözölte. Grecsák Károly kifejtette igazságügyi programmját. Beszédéből közöljük az alábbi részt:

Azok a feladatok, amelyek elvégzésére a közeljövő felszólít bennünket, két csoportra oszlanak. Az egyik csoport az ideiglenes átmeneti intézkedéseknek a megtétele, a másik csoport pedig a végleges, állandó jellegű törvényhozási aktusoknak a megalkotása. Mert ha igaz is az, hogy a háború nem alkalmas nagy igazságügyi reformok megalkotására, azonban a háború folyama alatt sem szabad tétlenül maradnunk mindazoknak a nagy törvényhozási kérdéseknek az előkészítésében, amelyek megoldását az egészséges jogfejlődés tőlünk sürgősen megköveteli.

Ebben az ideiglenes átmeneti csoportban nekünk osztályrészül jutott feladatok között elsősorban is azokról kell megemlékeznünk, amelyek a háború tapasztalatai folytán a háborúval kapcsolatosan fenálló rendelkezések revizióját követelik meg, továbbá azokról a feladatokról, amelyek a háborúból a békére való átmenetben előálló jogviszonyok rendezésének előkészítését teszik feladatunkká. Elsősorban kell itt megemlékeznem arról, hogy sürgős szükség lesz az erdélyrészi moratórium feloldásának a

kérdésével foglalkozni, amennyiben a normális gazdasági élet feltételei már fenforognak, nemkülönben a lakbérleti szabályoknak is a megváltozott viszonyok által megkövetelt reviziója kérdésével. Sürgősen kell foglalkoznunk azzal a kérdéssel is, hogy a háborúban eltüntek holttá nyilvánításának kérdése a gyakorlati élet követelményeinek megfelelőleg mihamarább megoldhassék. Foglalkoznunk kell azzal a kérdéssel is, hogy az ellenség betörése folytán és avval kapcsolatban elvesztett értékpapirok megsemmisítése iránti eljárás a gyakorlati életnek megfelelően szabályoztassék. Ép úgy sürgős szükség van a háborús életben felmerült egyes visszaéléseknek a meggátlására, különösen az úgynevezett lánckereskedelem szabályozására szükséges intézkedések megtételére, valamint a központok hatályos ellenőrzésére vonatkozó rendeletek kibocsátására is. Azonfelül az eljárási szabályok sürgős reviziója is egyik feladatunkat képezi és ha e téren megelégedéssel tekinthetünk vissza annak a rövid időnek az alkotásaira, amely alatt elődöm a büntető eljárásnak ismert hiányait közmegnyugvásra pótolta és orvosolta, akkor nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a polgári eljárásnak s a perenkívüli eljárásnak is vannak számos oly intézkedései, amelyek sürgős szabályozást igényelnek. Hogy egyebet ne említsek, a háborúban észlelt értékeltolódások folytán szükségessé vált mindenekelőtt a perrendben felállított értékhatárok felemelése. Továbbá szükséges lesz minél előbb avval a kérdéssel is foglalkoznunk, hogy a gazdasági élet nem mutat-e már oly normális képet, hogy a kényszereladások foganatbavételét már most meg lehessen engedni.

Ezek azok az ideiglenes átmeneti intézkedések, amelyeket elsősorban felemlíteni szükségesnek tartottam. Itt vannak azután az állandóbb jellegű törvényhozási aktusok, amelyek között már egész multamnál fogva elsősorban fel akarom említeni a birói szervezet megalkotásának kérdését. A bírói hatalom gyakorlásáról, valamint a rendes bíróságok és az ügyészségek szervezetéről szóló törvényeknek szerves egészbefoglalása és ennek az új szervezetnek a megalkotása azokon az alapelveken fog felépülni, amelyek már a parlamentben elmondott kormányzati programmunkban bennfoglaltattak, tehát a külön status visszaállításán, az automatikus előlépés intézményének továbbfejlesztésén, valamint a birói testületek önkormányzati jogának kiterjesztésén. Emellett figyelembe kell venni azt a kérdést is, hogy a nem strikte bírói teendőktől való mentesítés kapcsán nem lehetne-e — ami nekem régi hitem — a bírói létszámot is apasztani. Ezzel kapcsolatban nagyon természetesen nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy úgy a fegyelmi jog, valamint a bírói felelősség kérdése is olyan szabályozásra szorul, amely a modern jogfejlődésnek igényeivel összhangban áll. A bírói szervezet reformjával kapcsolatban természetesen gondoskodásunk tárgyát kell, hogy képezze az ügyvédi reform kérdése is. Az ügyvédi rendtartásnak olyatén átdolgozása, mely az ügyvédség körében is az autonóm hatáskör kiterjesztésének az alapelvén épüljön fel, egyik legsürgősebb feladatunkat fogja képezni. Emellett azonban az ügyvédi végleges reform megalkotása előtt vannak oly kérdések, amelyek sürgős megalkotásához már most hozzá kell látnunk, így például a közvédői díjak felemelése, továbbá a hivatalból kirendelt védők, valamint a pártfogó ügyvédek honorálásának a kérdéséhez, amellyel kapcsolatban természetesen megoldást igényel magának az ügyvédi munkának díjazása is. A közjegyzői intézmény is reformra szorul. A közjegyzői díj az évtizedek előtt megállapított összegben a mai gazdasági rendnek egyáltalán nem felel meg, tehát e részben is ki kell sürgősen keresni a szabályozást. Azonfelül nekem erős meggyőződésem, hogy a közjegyzői székhelyek megosztásával s ezzel kapcsolatban a közjegyzői állások szaporításával módot kell keresni arra, hogy egyrészt a jogkereső közönséget közelebb juttassuk a közjegyzői tevékenység székhelyéhez, másrészt annak az elvnek a fentartása mellett, hogy a közjegyzői állásokra rendszerint közjegyzőhelyettesek neveztessenek ki, alkalmat kell adni arra is, hogy a harcterekről hazatérő és exisztenciájukban megingott ügyvédek egy része exisztenciáját ezen a téren is meglelhesse. A bírói ügyvitel kérdése is megvizsgálás tárgyává teendő, különösen abból a szempontból, hogy ezen a téren is az igazgatás egyszerűsíttessék és hogy igyekezzünk az igazságügyi adminisztrációnál is, amennyire csak lehetséges, a technika modern vívmányait igénybe venni.

A magánjogi törvényalkotás terén e minisztérium kebelében már igen eredményes munkásság folyt, amennyiben elkészült a polgári törvénykönyv, amely most újabb szövegezés alatt áll. Ennek egyes részei azonban, így a családi, örökösödési, de főleg a birtokjogról szóló részek a háborúban szerzett tapasztalatok alapján bizonyos revizióra szorulnak. A polgári törvénykönyvvel kapcsolatban természetesen a kereskedelmi törvény reviziójáról is kell gondoskodnunk; különösen a társasági és a biztosítási jogra vonatkozó részek azok, amelyek feltétlenül sürgős reformot igényelnek. Ha még megemlítem a csődtörvényt, amely bizonyos mértékben szintén reformra szorul, akkor azt hiszem, kimerítettem azokat a feladatokat, amelyek megoldása ezen a téren reánk vár.

A büntetőtörvénykönyv reformjára vonatkozólag tudjuk, hogy már a múlt kormány is megbízást adott két hírneves jogtanárnak a reform előkészítésére. Különös tekintettel az idetartozó törvényhozási intézkedések és rendeletek mostani elszórtságára, kívánatos lesz itt is szerves reformmunkálatot végezni. Már kormányzati programmunkban is hirdettük, hogy a sajtószabadság biztosítására szükségesnek tartjuk a sajtótörvény revizióját. Emellett még megemlítem, hogy a bírói függetlenség intézményes biztosítékainak megerősítésével szintén a sajtószabadságot erősítjük. Az esküdtszéki intézménynek a maga épségbe való visszaállításával nemcsak a sajtószabadságot, hanem az egyéni szabadságjogok védelmét is szolgáljuk. A büntetőperrendtartás reformjánál az úgynevezett rehabilitáció kérdését kell érintenem, a büntetés hátrányos következményeinek a megszüntetését. Igen méltánytalan, sőt talán igazságtalan is volna, hogy azok, akik a harctéren vagy bent az ország határain belül kötelességeinek odaadóan és teljesen megfeleltek, a büntetés terhes következményeit továbbra is viselni legyenek kénytelenek. Egyik legsürgősebb, legodaadóbb munkával teljesítendő feladatom lesz a börtönügynek a szabályozása és pedig abban az irányban, hogy büntetési rendszerünkbe vigyük bele minél intenzívebb alakban a javításnak és a nemesítésnek a kérdését. Ha ezt a célt biztosítani akarjuk, akkor azt hiszem, szükséges lesz különösen a közvetítő intézetek fejlesztése, még pedig olyan irányban, hogy azokban elhelyezést találhassanak a börtönből szabadulva azok, akik talán még kint a gazdasági életben nem tudnák megalapozni exisztenciájukat, de az intézetben a munkájuknak megfelelő ellenértéket megkapják és később azután kimehetnek az életbe. Módot kell nyujtani a rabmunka megfelelő díjazásával arra is, hogy a rabok rabságuk idején megérdemelt munkadíjaikból olyan tőkét gyüjthessenek, amellyel azután kint az életben exisztenciájukat újra megalapozhatják. Evégből a kormány gondoskodásának tárgyát fogja képezni a fenálló munkavállalati szerződéseknek a reviziója, valamint az is, hogy a rabmunka a lehető legnagyobb mértékben a tisztviselői kar könnyebb megélhetésére fordíttassék. Evvel a börtönügy terén is oly reformokat létesítünk, amelyek üdvös hatásukat talán már a legközelebbi jövőben éreztetni fogják. Sürgős szükség volna erre a mostani időben azért is, mert nekünk minden téren azt az eszmét kell szolgálnunk, hogy a gazdasági exisztenciákat lehetőleg megerősítsük.

A fiatalkorúak javítása kérdésében, annak eredményében az utóbbi időben bizonyos fokú hanyatlás állott be, amit szintén kapcsolatba kell hoznunk a háborúval, mert hiszen — mondjuk ki egészen őszintén és nyíltan — a háborúval mindig együtt jár az erkölcsöknek bizonyos eldurvulása. A felügyelet hiánya, ami szintén a háborúból ered, szintén nagy mértékben járult hozzá ahhoz, hogy a fiatalkorúak javításában nem látjuk a kellő eredményeket. Ezért a javító, nevelés intézményét különösen abban az irányban kell fejleszteni, hogy abban az individuális nevelés elvei érvényesüljenek.

Szemle.

— **Az igazságügyminiszter programmja** sokkal szélesebb államférfiúi perspektívát tükröz vissza, semhogy e rövid szemle keretében érdeme szerint méltatható volna. Kötelességünknek tartjuk, hogy egyes részeivel külön cikkekben behatóan foglalkozzunk. Sajnos, csekély a remény, hogy a programmban említett szerves nagy alkotások rö-

videsen valóra válhassanak, de az állami élet folytonossága a háború ellenére is megkívánja a munkálatok folytatását. Megelégedéssel állapíthatjuk meg, hogy az irány, amelyet a miniszter kijelölt, majdnem teljesen fedi e lap irányát is. Nem csupán gyakorlati megfontolásról, hanem az egész igazságszolgáltatás elméletileg helyes koncepciójáról tanuskodik, hogy a miniszter a bírói szervezet kiépítését, a bírói függetlenségnek messzemenő intézményes biztosítását helyezte a reformok homlokterébe. Ha talán paradoxnak látszik is, a külön bírói státus helyreállítását, a bíró kiváltságos anyagi helyzetének, mint az erkölcsi függetlenség szilárd alapjának biztosítását, a demokratikus politika, a nép érdeke követeli. Klasszikus formában hangoztatta Grecsák Károly az Országos Bírói Egyesület legutóbbi tisztelgése alkalmával, hogy «jog csak az lehet, ami az emberek lelkületében jog, és igazság csak az, amit a közfelfogás igazságnak felismer». Csupán a független bírótól remélhetjük, hogy *ezt* a jogot felismeri és *ezt* az igazságot fogja szolgáltatni. «Ma már nem lehet bekötött szemmel igazságot szolgáltatni» — mondotta bölcsen a miniszter, azonban a szabad tekintetű modern Justitia is csak úgy lehet az igazság antik eszményének a kifejezője, ha mindent meglát, de nem kell fölfelé néznie, ahonnan a mindenkori kormányhatalom kegye sugárzik feléje. Szívből óhajtjuk, hogy az igazságügyminiszternek a háború viharai közepette is alkalma nyíljon a jövő békés Magyarország e biztos talpkövét lefektetni. Sajnos, a multakból megtanulhattuk, hogy az írott biztosítékok egymagukban nem elégségesek a jog és szabadság megóvására; a régi paroemia mellé kell lépnie az újnak: *judex* regnorum fundamentum.

— **Meghalt katonák jegyesei és házasságon kívül született gyermekei** érdekében alábbi legfelsőbb elhatározás és rendelet jelent meg. A nagyfontosságú intézkedésekkel lapunk egyik legközelebbi számában részletesen fogunk foglalkozni.

I. Ő császári és apostoli királyi Felsége a következő legfelsőbb elhatározást méltóztatott legkegyelmesebben kiadni: Magyar igazságügyminiszteremet felszólítom, hogy a harctéren elesett vagy az ott szerzett sérülés vagy betegség következtében meghalt katonai egyének házasságon kívül született gyermekének törvényesítése iránt benyujtott kérvényeket, amennyiben az atyának kimutathatólag szándéka volt a gyermeket akár anyjával kötendő házasság útján, akár kegyelmi elhatározásom kérésével törvényesíteni, vagy legalább is a törvényes gyermeket megillető sorsban részesíteni, az atya érdemességét indokoló körülmények külön vizsgálata nélkül a törvényesítés mellett felhozható okok messzemenő figyelembevételével minden esetben pártolóan terjessze Elém, hacsak a közerkölcsiség szempontjából vagy egyéb tekintetből súlyos aggodalom nem szól a törvényesítés ellen. Ily törvényesítés esetében a magyar igazságügyminiszterem a gyermek anyjának kérelmére, ha e tekintetben is méltánylást érdemlő körülmények forognak fen, pártoló előterjesztést tehet annak megengedése iránt, hogy a törvényesített gyermek anyja a meghalt atyának nevét akként viselhesse, mintha felesége lett volna. Elrendelem, hogy ezt az elhatározásomat köztudomásra hozza. Kelt Reichenauban, 1917. évi augusztus hó 12-én. *Károly* s. k. *Dr. Vázsonyi Vilmos* s. k.

II. A m. kir. minisztériumnak 3097/1917. E. M. sz. rendelete, a harctéren elesett, vagy az ott szerzett sérülés vagy betegség következtében meghalt katonai egyének nevének jegyesükre való kivételes átruházásáról. A m. kir. minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912: LXIII. tc. 16. §-ában és az ezt kiegészítő 1914: L. tc. 14. §-ában nyert felhatalmazás alapján a következőket rendeli: 1. §. Oly nő kérelmére, aki jegyese volt a harctéren elesett vagy az ott szerzett sérülés vagy betegség következtében meghalt katonai egyénnek (1380/1915. M. E. számú rendelet 3. §.), a belügyminiszter az igazságügyminiszterrel egyetértve megengedheti, hogy a nő a meghalt katonai egyén nevét akként viselje, mintha felesége lett volna, feltéve, hogy a meghaltnak kimutathatóan komoly szándéka volt vele házasságot kötni s ennek nem állott volna útjában valamely elháríthatatlan házassági akadály, a névviselés megengedése pedig a meghalt iránti kegyelettel a közerkölcsiség szempontjából nem ellenkezik. Kiskorú nő kérelméhez törvényes képviselőjének hozzájárulása szükséges. Ugyanígy viselheti az előbbi bekezdésben említett katonai egyén nevét királyi kegyelemmel törvényesített gyermekének anyja is, ha neki ezt a királyi kegyelem külön megengedte. 2. §. A nőnek a megengedett névviselési jogán felül nincs igénye a házasságkötésből folyó egyéb jogokra. Az engedélyt a nő születési anyakönyvében fel lehet jegyezni. Az esetleges szükséges részletes szabályokat a belügyminiszter az igazságügyminiszterrel egyetértve állapítja meg. 3. §. Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. Hatálya Horvát-Szlavonországokra nem terjed ki. Budapest, 1917. évi augusztus hó 23. napján. *Dr. Wekerle Sándor* s. k. m. kir. miniszterelnök.

— **Az erdélyrészi moratórium** a m. kir. minisztériumnak 1917 augusztus 24. napján 3127/917. M. E. sz. alatt kibocsátott rendeletnek 4. §-a szerint 1917 szeptember 30. napján megszűnik. Az ezen nap után lejáró pénztartozások teljesítése, tekintet nélkül keletkezésük idejére, lejáratukkor teljes összegükben követelhető, amennyiben a kibocsátandó moratóriumfeloldó rendelet a tartozások bizonyos nemére vagy bizonyos adósokra nem fog kivételt tenni. A moratóriumfeloldó rendelet fog intézkedni abban a kérdésben is, hogy az 1917 szeptember 30-ig lejárt azok a tartozások, amelyek a most kibocsátott hatodik erdélyrészi moratóriumi rendelet szerint moratórium alá esnek 1917 szeptember 30. után milyen részletekben lesznek törlesztendők.

— **Az Igazságügyi Közlöny** folyó évi 7. száma közli a minisztérium 2633/1917. M. E. számú rendeletét a bírósági végrehajtók eljárási díj, napidíj- és fuvardíjpótlékáról, valamint az igazságügyminiszter 40,000/1917. I. M. számú rendeletét a bírósági végrehajtók díjazására vonatkozólag fenálló szabályok módosításáról.

— **A háborús gazdasági jog** (Das Recht der Kriegswirtschaft) cím alatt *Klein Ferenc* tanulmányt írt a Leipziger Zeitschrift egy utóbbi (12) számában, amelyben a háborús kényszerintézkedések a rekviráló, zár alá vevő, szétosztó és egyéb központosító intézmények elemzése után arra a megállapodásra jut, hogy mindezen elemző a mostani gazdasági jognak, mint a háború előtti fejlődés irányával teljesen ellenkező alkatrészek a régi berendezkedésekkel szerves kapcsolatba soha sem kerülhetnének és így igen aggályos az a mindgyakrabban hallható kívánság, hogy a mostani időkben bevált rendelkezések a béke éveiben is hatályban maradjanak. Helyesen ismeri fel Klein a háborús szabályok lényegét abban, hogy az egyén rendelkezési jogának lehető megszorítása mellett a hatóság beavatkozási jogát igyekeznek minden lehető módon kiterjeszteni. Már pedig valóban kedvezőtlen jel lenne egy demokratikus korszak hajnalán, ha a polgárnak még annyi gazdasági szabadsága és rendelkezési joga sem maradna mint amennyi volt azelőtt. Viszont abban is igazat kell adnunk Klein Ferencnek, hogy a hatósági kényszer és gyámkodás elfojtaná az egyénnek eléggé meg sem becsülhető kezdeményező erejét és vállalkozó, alkotó törekvéseit. A rekvirálás jogintézményének fejlesztése helyett, tehát sokkal fontosabb az egyén jogi személyiségének ismét régi értékét megadni. Vissza tehát a békében érvényben volt joghoz! Kívánja a szerző és csupán azt vizsgálja, vajjon ez a jog eléggé alkalmat ad-e arra, hogy a háborús változásokra figyelemmel a viszonyokkal megbírkózzék. Szükséges lesz mindenesetre az állami monopóliumoknak, közös jogegységi intézményeknek átszervezésére, amikor is a közönség a hatósággal szemben, mint egyenjogú fél jön majd számításba. Ha át is veszünk eközben néhány háborús berendezést, azt át kell itatni a béke jogával a tisztán háborús jogelveket pedig csak ott tartjuk majd meg, ahol azok tényleg a jog fejlődését eredményezték, így péld. a gazdasági lehetetlenülésről szóló fejezet méltán maradandó értékű részletének tekinthető ezen évek jogfejlődésének. *A.*

Közjegyzői, ügyvédi vagy más irodában előnyös állást keres végzett jogász, ki összes szigorlatait kitüntetéssel tette, elsősorban fővárosban, azonban vidékre is elmegy. Német, olasz és román nyelvekben könnyen tökéletesítheti magát. Hadmentes, jelenleg a közigazgatásnál szolgál. Cím a kiadóhivatalban. 15841

Egy évi joggyakorlattal bíró ügyvédjelölt, ki román nyelvet is beszél, azonnal belépne ügyvédi irodába. Leveleket fizetés megjelölésével a kiadóhivatal továbbít. 15852

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 36. szám. Budapest, 1917 szeptember 9.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Béro-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Vargha Ferenc* kir. kúriai tanácselnök: Ténymegállapítás az ítélőtáblán és a Kúrián. — *Dr. Grosschmid Béni* egyetemi tanár: Az intestát örökösödési rendről Szólon törvényeiben. — *Dr. Goldschmied Mór* budapesli ügyvéd: A Pp. szabályai a kisajátítási kártalanítási eljárásban. — *Dr. Rácz Miklós* szatmári ügyvéd: A hadviselés érdekei elleni bűncselekmények visszaható ereje. — Szemle.
Melléklet: Magánjogi Döntvénytár.

Ténymegállapítás az ítélőtáblán és a Kúrián.

Azt a tételt, hogy az intézményeket nem az egyes emberek alkotják, hanem a társadalmi élet hozza azokat létre s az egyes hatalmon levő emberek csak megfelelő vagy meg nem felelő eszközei a társadalom kollektív akaratának, legjobban bizonyítja ez a páratlanul borzalmas háború. Békében, midőn a társadalom energiái csendesen pergetik le az örökös átalakulás folyamatait, még jobban el lehet hinni, hogy az intézmények keletkezése, fejlődése, megizmosodása s hanyatlása a kisebb-nagyobb emberi csoportok vezetőinek egyéni hatalmi akaratától függ. Alaposabb megfigyelés mellett azonban a békés idők alkotásaiban is reájövünk, hogy az egyéni alkotások csak akkor életképesek, ha a társadalom mentalitásával, erkölcsi felfogásával, meggyökeresedett szokásaival, kultúrájával a társadalom valódi szükségleteivel stb. harmoniában vannak. Ennek hiányában az intézmény napjai meg vannak számlálva. Az erőszak vagyis a hatalmon levők egyéni akarata meghosszabbíthatja életét, de ennek csak az lesz a következménye, hogy az intézmény annál nagyobb rombolással fog összeomlani. A hatalom birtokosa tehát akkor előrelátó s akkor cselekszik bölcsen, ha meggyőződve arról, hogy az intézmény nincs összhangban a társadalom mentalitásával, siet azt hatályon kívül helyezni, vagy a társadalmi élet valódi szükségletének megfelelőleg igyekszik azt átalakítani.

Háborúban a társadalmi élet szükségletei nem hangtalanul, alig megfigyelhetőleg nyilatkoznak meg, hanem mennydörgésszerű zajjal és robajjal, ami természetes, mert a békés társadalom élete olyan, mint a szélmentes fakadó tavasz, midőn fűszál is alig mozdul, a háború pedig olyan mint az orkán, mely hegyeket alakít át. Ebben a borzalmas háborúban szemünk előtt folytak le azok az események melyek a kormányzás minden ágában sürgetőleg követelték az erélyes, gyors és mindenekfelett céltudatos és célszerű intézkedéseket s láttunk valóban üdvös és hasznos intézkedéseket, de sajnos láttunk különösen a közigazgatás terén kétségtelen tévedéseket és öreg hibákat.

Gomba módra szaporodtak az új intézmények; tűntek el régiek nyomtalanul, vagy újak váltották fel a régieket esetleg módosították a már meglevőket; korántsem azért, mert a kormánynak kedvében állott új intézményeket létesíteni, vagy a meglévőket ledönteni, hanem azért, mert a napról-napra változó és átalakuló társadalmi szükség kényszerítette a kormányt a cselekvésre. Aki a háborús társadalomnak intézményeket alkotó s módosító tevékenységét tárgyilagosan megfigyeli, igazat ad nekem fenti állításomban, hogy t. i. nem egyes hatalom birtokosai hanem a kollektív szükség s ebből fakadó kollektív akarat teremti meg az intézményeket. A hatalom birtokosa csak eszköze az összakaratnak s boldog és szerencsés az a társadalom, amelyiknek eszközei vagyis hatalmasai felismerik a társadalom életszükségleteit s bajait s ezen bajok valódi gyógyszereit; viszont az örvény szélére jut az a társadalom, amelynek vezetői tudatlan, vagy lelkiismeretlen kuruzslók.

A szociális tudománynak óriási adathalmaz áll majd rendelkezésére háború után a társadalmi intézmények keletkezésének fejlődésének s hanyatlásának tanulmányozására, az intézményeket sürgető okok felderítésére, az intézmények életrevalóságának vagy sikertelenségének kimutatására stb. Mindez azonban a béke idejének lesz fentartva, mert a tárgyilagos megítéléshez elsősorban az szükséges, hogy az a társadalmi levegő megváltozzék, melyben most élünk, mert habár a társadalmi élet pillanatról-pillanatra változik is, ez a változás nem oly nagy a háború tartama alatt, hogy a külső társadalmi környezet, mely az egyesek s a társadalom mentalitását befolyásolják s irányítják, teljesen megváltozna s visszanyerné a társadalom minden élet nyilvánulásában a normális állapotot s így a tárgyilagos, körültekintő kritika minden vonatkozásban lehetséges volna. Vannak azonban intézmények, melyeknek értéke és jelentősége már most meghatározható, részint mert a háború hosszas tartama alatt az azokat létrehozó társadalmi viszonyok hullámzása megszűnt s ezekkel kapcsolatosan a kollektív élet nyugvópontra jutott; a pszichés ingadozások lecsendesedtek, részint — s főképen — azért, mert azok az okok, melyek az intézményt létrehozták, nemcsak hogy nem fejlődnek, hanem határozottan a regresszió tüneteit mutatják. Ilyen intézmény a gyorsított eljárás intézménye, melynek minden részében felismerhető a háborús jogalkotás pszichologiája s amit maga a megalkotó miniszter is több ízben módosított, utódja pedig új köntösbe öltöztetett.

Bármily erős támadásokat intéztek is a Gybp. ellen illetékes és nem illetékes tényezők, szaklapok és napilapok, és bármiként vélekedjünk is a Gybsz.-ról, az bizonyos, hogy ennek épen azon rendelkezései voltak legtanulságosabbak s leghasznothajtóbbak a jövőre, melyek a legerősebb támadásokat váltották ki, mert az emberi haladás és kultúra tapasztalatok alapján fejlődött előrelátás nélkül soha létre nem jött volna. Az előrelátás pedig egyenes leszármazója a kritikának, vitatkozásnak s eszmecserének, míg a gondolkozás nélküli megnyugvás a maradiságnak s tehetetlenségnek a melegágya. S midőn valamely sikeres intézményt alkotunk, az nem annyira az alkotó ész zsenialításának, mint annak köszönhető, hogy a jót megelőző gyarló intézmény hibáit megfigyeltük s abból a hasznos tapasztalatokat leszűrve s felhasználva, alkottuk meg az új és tökéletesebb intézményt.

A Gybp. a revizionális eljárásban behozta a tényállás hivatalból való felülvizsgálatát, ami mellett igen nyomatékos okok voltak felhozhatók; a gyakorlati élet és az irodalom azonban ezt az intézményt oly erős támadásokban részesítette, hogy ezen támadások s a gyakorlati életben felmerült követelmények önkénytelenül is arra a kérdésre terelik a gondolkozó ember figyelmét, hogy nemcsak a muló életű Gybp. szerint a Kúrián, hanem egyáltalában a felsőbíróságnál tehát az ítélőtáblán is lehet-e a tényállást megnyugtatóan s alaposan megállapítani az írásbeli referálás alapján; vagy még alaposabban, mint a szóbeliség s közvetlenség mellett ítélő elsőfokú eljárásban, mert midőn a Bp. a táblákra s átmenetileg, a háború tartamára érvényes Gybp. a Kúriára bízza a tényállás végleges megállapítását,[1] nyilvánvalóan

[1] A régi Gybpsz. 20. §-a következetesebb volt mint az új Gybpsz. 14. §-a, mert a régi abból indult ki, hogy a Kúria úgy a vádlot-

abból indul ki, szükségképen abból kell kiindulnia, hogy ez a végleges ténymegállapítás jobb mint az elsőfokú bíróé volt.

Az alábbiakban ezt a nagyfontosságú kérdést teszem beható vizsgálat tárgyává. Mindenkinek el kell ismerni, hogy az igazságügyi kormány rendkívüli nehéz feladat előtt állott, midőn a gyorsított eljárást szabályozta, mert bárhol bontja is meg a büntető eljárás szerves egészét, oly intézkedést tesz, mely a perjogi organizmus amputacióját jelenti. Átérezte ezt akkori igazságügyminiszterünk jobban mint bárki, mert vérbeli büntetőjogász s a Bp. tulajdonképen az ő alkotó kezéből került ki.

Az elsőfokú főtárgyalást összes biztosítékaival egyetemben érintetlenül kellett hagyni. Ez egy percig sem lehetett vitás. A gyorsítás gondolatát tehát csakis az előkészítő eljárás s a perorvoslat során lehetett megvalósítani.

Az első rendelet, mely tudvalevőleg a háború kitörésével egyidejűleg 1914. júl. 27-én 12,102. sz. alatt lett kibocsátva, — eltekintve a kisebb jelentőségű módosításoktól — gyökeresen átalakította az előkészítő eljárást, amennyiben eltörölte a vizsgálatot s vád alá helyezést és a semmisségi panaszt kizárta a gyorsított eljárásból.

A vizsgálat eltörlésével az előkészítő eljárás teljesen a kir. ügyész kezébe került s igazán korlátlan urává lett a pernek, mert a rendelet a pótmagánvádat is kizárta. Kétségtelen dolog, hogy ha már egyáltalában gyorsítani akartuk az eljárást, azt a főtárgyalás előtti szakban kellett tenni.

Gondoljuk meg, hogy — amint ezt alább tüzetesen kifejtem — az ítélőbírónak legfontosabb feladata a tényállás vagyis a történeti igazság megállapítása. Már pedig az azon frissében felvett bizonyítékok érnek csak valamit; s ezek megbízhatósága s értéke, eltekintve egyéb, később tüzetesen megbeszélt okoktól, attól is függ, hogy hányszor hallgatják ki a tanut vagy vádlottat, s a kihallgatást ki és milyen műveltségű és lelkiismeretű ember teljesíti. Minél távolabb van a főtárgyalás a tett elkövetésétől, annál értéktelenebbekké válnak a bizonyítékok könnyen érthető pszichológiai okokból. A feledékenység s a különböző szuggesztív hatások lassanként megőrlik a vallomás értékét s a történeti igazság helyett elferdített állítások kerülnek a bíró elé.

A Gybp. midőn az előzetes eljárást dióhéjba szorította, ezeket a bajokat megszüntette ugyan, de azzal, hogy a vádurának kezére adta a nyomozást, még nagyobb lett a baj, mintha az előzetes eljárást a vizsgálat meghosszabbítja. Legalább ezt mondják azok, akik ellenesei az ügyészség teljesítette nyomozásnak.

Igen háládatos dolog volna az előkészítő eljárás reformjával behatóan foglalkozni s kimutatni az ügyész teljesítette nyomozás ellen felmerült aggályok alaptalanságát, ami nem volna nehéz feladat, ha fontolóra vesszük, hogy az ügyészi hatalom igen célszerűen ellenőrizhető a védelem jogainak kiterjesztésével s az ügyészségnek a kormánytól való függetlenítése révén.[2]

Ezúttal azonban ezt a perjogi s szervezeti kérdést kikapcsolva, tisztán azt teszem vizsgálódásom tárgyává, hogy a kir. ítélőtábla s a Kúria hatáskörébe utalható-e a tényállás felülvizsgálata s feljogosítható-e a felsőbíróság iratok alapján új ténymegállapításra.

Midőn az igazságügyi kormány az 1915 : XLX. tc. 16. §-a alapján a Gybp.-t módosította, igen nehéz feladatot kellett megoldania. Miután a törvényhozás a perorvoslat nemét is meghatározta, mely az említett §-ban felsorolt bűncselekmények esetében a kir. törvényszék öt tagból alakított tanácsa által hozott ítélet ellen használható, s kimondotta, hogy az ilyen ítélet ellen semmisségi panasznak van helye, legkönnyebben megoldhatta volna az igazságügyi kormány feladatát, ha semmiféle szabályt sem állít fel, így aztán a Gybp. 2. §-a szerint a Bp. szabályait kellett volna alkalmazni, vagyis a Kúria elé csakis a jogkérdések tartoztak volna, épen úgy, mint a rendes eljárás szerint letárgyalt ügyekben.

Annál inkább tehette volna ezt az igazságügyi kormány, mert a fellebbezés kikapcsolásának ellensúlyozásaképen az elsőfokon az ítélőtanácsot öt tagból kell megalakítani. Már ez is megnyugtató lett volna, mert egy öt tagból alakított tanácsnál a ténymegállapítás s bizonyítékok mérlegelésének kérdésében mindenesetre több biztosíték van, mint a három tagú tanácsban, habár ezt a fellebbezéssel ki is egészítjük.

A bizonyítékoknak «egybefüggésükben való gondos mérlegelése» — amint a Bp. 324. §-a mondja — csakis az első fokon történhetik kifogástalanul, amit alább tüzetesen ki fogok fejteni. A fellebbezés kikapcsolását tehát nagy garanciális veszteségnek nem lehet tekinteni s pedig annál kevésbé, mert a fellebbezés ténykérdésben csekély életképességű, arra mutat az a körülmény is, hogy hihetetlen kevés azoknak az ügyeknek a száma, melyekben a tábla az ügy érdemében megváltoztatja a tényállást, tehát túlzás nélkül állítható, hogy erő- és időpazarlás a fellebbezés fentartása. Kívánatosabb volna a fellebbezés eltörlésével más oly intézményről gondoskodni, melynek révén a ténymegállapítás terén elkövetett hibák orvosolhatók.

A Gybp. megalkotásánál az igazságügyi kormányt kétségtelenül elsősorban az vezette, hogy a fellebbezés elejtése miatt az anyagi igazság bőségesen kárpótolva lesz az ötös tanácsok végleges ténymegállapítása által. Balogh Jenő, az akkori miniszter azonban közismert lelkiismeretességével s szaktudásával ezt nem tartotta elegendőnek s gondoskodni kívánt oly intézményről, mely szerint az ötös tanács ténymegállapítása rendszerint végleges ugyan, de az elsősorban megtámadható legyen alaki szabálytalanság révén, különösen a bizonyítás terén a Bp. 384. §. 9. pontja alapján. A rendelet tárgyában tartott tanácskozmány ezenfelül elfogadta azt az álláspontot, mely a 20. §-ban jutott kifejezésre.

Ennek a §-nak ugyanaz volt a célja, mint az ötös tanácsoknak; biztosítékot nyujtani a történelmi igazság megállapítása közül, miután a fellebbezés kikapcsoltatott, gyorsabbá lett az eljárás s a fellebbezés elvesztéséért kárpótlást volt hivatva nyujtani a tényállás reviziója. Igaz, hogy ennek gyökeres elvi hibája volt az, hogy ebből a revizióból hiányzott a közvetlenség, ámde az az esetek óriási többségében így van a fellebbezésnél is, mert a táblai fellebbviteli főtárgyalásokon csak szórványosan fordul elő a tanukihallgatás; s a tényállás reviziója a Kúrián csak azokra az esetekre volt kontemplálva, melyekben akár az állam, akár a vádlott terhére nyilvánvalóan és szembeszökően tévesen lett a történelmi igazság megállapítva.

A legutóbb kiadott Gybp. ezzel a rendszerrel szakítva, 14. §-ában a tényállásra nézve a Kúriának rendszerint csak kasszatórius jogot ad, kivételesen azonban, ha a Kúria «a tényállást az iratok alapján helyesen megállapíthatja és azt találja, hogy a helyesbített tényállás alapján a vádlott felmentendő, a törvényszék ítéletének megsemmisítése mellett a tényállást helyesbíti és nyomban a törvénynek megfelő ítéletet hoz».

Igen lényeges újítása ezenkívül a rendeletnek az, hogy a ténymegállapítás címén is van semmisségi panasznak helye, s hogy a Kúria előtt tartott tárgyaláson az előterjesztés az egész tényállásra kiterjed. Ezzel szemben a régi rendelet 20. §-a szerint a tényálláshoz a Kúria kötve volt s ahhoz csak kivételesen és csupán hivatalból szólhatott.

Vagyis a régi 2. §. fentartotta a semmisségi panasz jellegét, az új Gybp. azonban azt fellebbezéssé alakította át. A rendelet következetes akkor lett volna, ha egyszerűen kijelenti — ami azonban az 1915 : XIX. tc. 1. §-ára tekintettel nem volt lehetséges, — hogy az ötös tanács ítélete ellen fellebbezés használható. A törvényt azonban úgy kerülte meg, hogy a nomenklaturát meghagyta, de a semmisségi panaszból csinált fellebbezést. A régi rendelet pedig a nomenklaturát s a lényeget is meg akarta hagyni, de egy kis szellentyüt készített, aminek segélyével — úgy vélte — a történelmi igazság keretében elkövetett szembeszökő hibák orvosolhatók lesznek.

Ha szigorúan a törvény álláspontjára helyezkedünk, el kell ismernünk, hogy úgy az új, mint a régi Gybp. túllépte a törvény kereteit. A régi 9550/15. sz. rendelet az 1912 : LXIII. tc. 31. §-a, az új vagyis a 2731/17. sz. pedig az 1912 : LXIII. tc. 12. §. 4. pontja alapján lett kibocsátva. Közjogi szempontból kétségtelen, hogy a Gybp. kibocsátásának joga a kivételes hatalomról szóló törvény 12, illetve 31. §-ában gyökerezik. Ámde ne feledjük el, hogy ez a törvény csaknem korlátlan jogot ad ugyan a miniszternek a Gybsz. megalkotása körül s csupán a 31. §-ban állítja fel azt a nagyon is háborús izű szabályt, hogy a Gybp.-nak mely

terhére mint javára képes az iratokból a történelmi igazságot megállapítani, míg az új Gybp. 14. §-a szerint a Kúria csak a vádlott érdekében tudja meglátni a történelmi igazságot, terhére már nem.

[2] V. ö. idevonatkozólag «Az ügyészség és politika» című tanulmányomat, megjelent a Jogt. Közl. 1907. évfolyamában.

pedig polgári bírósági eljárásra és polgári és nem katonai egyénekre alkalmazandó — nem a Bp.-hoz, hanem a katonai bprts. elveihez kell símulni, — ámde a később keletkezett 1915 : XIX. tc. 16. §. további korlátozásokat állít fel a miniszteri rendeleti jogra vonatkozólag; s pedig ez a korlát igen fontos mogszorítást tartalmaz, amennyiben kijelenti, hogy a törvényszék ítélete ellen «*semmisségi panasznak van helye*». Hozzá teszi ugyan, hogy «az eljárás *egyéb* szabályait .... az igazságügyminiszter állapítja meg». A törvénynek ez a pótkijelentése azonban korántsem gyöngíti meg az említett korlátokat, sőt ellenkezőleg, még erősebbé teszi azokat a határokat, melyek a rendelet közjogi mozgási szabadságát körülveszik. Ugyanis a Hvm. 16. §-ának rendelkezése hétköznapi nyelven így szól a miniszterhez: jogosítva vagy a Hvm.-ben meghatározott ügyekben is szabályozni a gyorsított eljárást, de a perorvoslathoz nem nyulhatsz, mert azt a törvény határozza meg. Lehet vitatkozni afelett, — de lege lata — hogy a rendelet szabályozhatja-e a semmisségi panasz eseteit, új semmisségi okokat állapíthat-e meg, de azt a lényeges ismérvet a semmisségi panasznak azt az entitását, ami ezt a perorvoslatot azzá teszi, azt nem módosíthatja. Már pedig mindenki előtt közismert, nem vitatható perjogi igazság az, hogy úgy a Bp. hatályát vesztett 437. §-a mint a Bpn. 33. §-a szerint a semmisségi panasznak kvinteszenciája az, hogy a Kúria az anyagi jogszabály alkalmazásának kérdésében a ténymegállapításhoz van kötve. Ettől a perjogi alapszabálytól tért el a régi Gybsz. 20. §-a midőn azt kontemplálta, hogy rendkívüli kivételes esetekben joga legyen a Kúriának hivatalból helyesbíteni a tényállást s ettől tér el az új Gybsz. 14. §-a midőn megengedi ténykérdésben a semmisségi panaszt, s a vádlott érdekében a tényállás módosítását a Kúrián.

Sietek kiemelni, hogy midőn közjogi aggályaimat felemlítem a Gypsz. perorvoslati rendszere ellen, korántsem akarom azt a helytelenítés bélyegével ellátni. A Hvm. törvényt a törvényhozó testület alkotta, a törvényeért ez, a rendeletért pedig a miniszter felelős. S midőn a régi és új Gybpt. az illető miniszterek kibocsátották, nyilvánvalóan abból a tiszteletreméltó föltevésből és aggódó előrelátásból indultak ki, hogy véglegessé vagyis jogerőssé bajos a ténymegállapítást az elsőfokon tenné, mert egyrészt ez ellenkezik jogrendszerünkkel s régi hagyományainkkal, másrészt gondoskodni kell arról, hogy a történelmi igazság megállapításánál elkövetett esetleges hibák végleg orvosolhatatlanokká ne váljanak.

(Folyt. köv.) *Vargha Ferenc.*

Az intestát örökösödési rendről Szólon törvényeiben.*

XI.

Lássuk az esetet a római jog alapulvételével.

A római jog értelmében — amint az a jelen pontban Justinián intézkedései következtében megalakult — a joghelyzet az alapkérdésben ugyanaz, mint ahogy ezt a német törvénykönyv alapján láttuk. Theopompos 6-ik gradus, Stratokles fia 7-ik. Örökös tehát még pedig kizárólagosan az előbbi.[10]

Igy áll jelesül a dolog, amíglen Stratokles fiának a helyzetét csupán az ő saját joga, vagyis a proprio iure öröklés szempontjából tekintjük.

Lássuk a transzmisszió kérdését a római jog szabályai szerint. De itt valamit közbe kell iktatnunk a transzmisszió fogalmát illetően.

Szorosabban véve nem mindaz transzmisszió, amiről az eddigiekben az örökségnek az örökös örökösére való továbbszállása szempontjából szólottunk.

Szorosabb értelemben transzmisszió csak az, amiről az osztrák polgári törvénykönyv közölt két szakasza (537. és 809. §.) rendelkeznek. A belépés az örökség elfogadása vagy el nem fogadása jogába (809. §.). Mint Arndts mondja[11] «transmittirt wird» ilyenkor: «das Erwerbsrecht, die Delation». Ettől különböző az örökös által már megszerzett örökségnek a továbbszállása ő róla vagyis az örökösről az ő örökösére. Ez nem transzmisszió ebben a szorosabb értelemben.

Valamely olyan örökség tekintetében azonban, amelyre úgy az örökös, mint annak örököse reflektálnak, vagyis azt visszautasítaniok eszük ágában sincsen: mindez csupán technikai vagy mondjuk elméleti különbség.

A Stratokles fiának a fenforgó helyzete szempontjából is ez a különbség egészen alárendelt. Valaki, tegyük fel, azt mondja neki, a Stratokles fiának: az apád még éltében megszerezte az örökséget, következésképen az a tied. Más valaki pedig ezzel szemben ezt: nem szerezte ugyan meg, azonban rád bocsátá a jogot, minélfogva te megszerezheted, ha visszautasítani nem szándékod. Hát ez a Stratokles fiának tökéletesen mindegy, minekutána, valamiként az ő édesatyja, azonképen ő sem gondol arra, hogy a Hagnias-féle örökséget visszautasítsa. Ami egyáltalán nem mindegy neki, az, ha azt mondják neki, amit Theopompostól hallánk: hogy tudniillik sem amúgy, sem emígy őtet ez örökség az időközben elhalt atyjának a jogán nem illeti.

Valamely örökösödési jogállapotot az érdemleges eredmény szempontjából kelletvén méltatnunk, önként folyó, miként a transzmisszió ügyét, a tágabbik, vagyis az említett technikai különbségtől elvonatkozó értelem szempontjából kell tekintetbe vennünk «... welches Wort (Transmission) — mond Arndts[12] — überhaupt nicht eine streng bestimmte technische Bedeutung hat». S ezzel térjünk vissza a római jogra.

A római jog értelmében is elv, amiből Theopompos kiindulni látszik, miként az örökség megszerzésének a joga szabályképen nem száll át az ő örökösére.[13] Csakhogy a római jog szerint arra, hogy az örökös az örökségre vonatkozó jogát végleg magához láncolja és ezzel saját örököseire átszállóvá tegye, igen egyszerű mód kínálkozik.

Ez tudniillik az aditio vagyis az örökség elfogadása, miáltal az örökség végleg megszerzetté, ezzel az örökös vagyonának alkatrészévé s ezzel saját örököseire átszállóvá válik.[14] Ha pedig az örökös a deferált örökség elfogadása iránt való nyilatkozásban korai elhalálozás, cselekvőképtelenség vagy egyéb okból akadályozva van: ezek épen a szorosabb értelemben vett transzmisszionak, mint az említett principium alól való kivételnek a különféle esetjei.[15]

A modern jogok, mint már az eddigiekből is látható, a kivételt szabállyá emelik.

XII.

Tényleg ez így, ahogyan Theopompos felfogja és perbeszédében érvényesíti, rendkívül különös, érthetetlen, sőt visszás.

Hogy valaki az időközben elhalt fivére fiának, aki, vagyis a fivére, az örökösödési per megindítására ő véle egyetemben előkészületeket tőn, azt mondhassa joggal: hogy a te apád elhalván, minek előtte neki az örökséget megítélték volna, téged immár mi sem illet ebből az örökségből; ez mondom mindenképen olyan dolog, aminek gondolatvilágába igen nehéz magunkat beletalálni. És ugyancsak szinte nehéz elképzelni, hogy Szólon ezt valósággal így kontemplálta légyen.

Ne feledkezzünk meg ezen alkalommal Stratiosról és az ő fiairól. Azt már hallottuk, még pedig magától Theopompostól, miként ez is ugyancsak másodunokatestvére volt az örökhagyónak, mint akárcsak ő maga Theopompos vagy pedig Stratokles. Ugyancsak, miként Stratios, épen úgy mint Stratokles, időközben az örökhagyó halála után elhalálozott, minekelőtte a pert Theopompos-szal egyetemben megindíthatta volna Phylomache ellen. «Diese nun, wie gesagt — mond Theopompos a Stratios hátramaradt fiairól (Schömann fordítása 210. old.) — weil sie wussten, dass sie ausserhalb der berechtigten Verwandtschaft wären, traten nicht gegen mich auf, sondern verhielten sich ruhig». (Isaeus XI. 16.).

S legalább Theopompos beállítása szerint a Stratios hátramaradt fiainak eme magatartása szintén tanujele annak az álláspontnak mint status juris-nak, melyet ő, Theopompos, a Stratokles fiával szemben képvisel és érvényesít.

* Az előbbi közl. l. a 34. és 35. számban.

[10] Arndts id. m. 477. §. 4.

[11] Id. m. 512. §. 4. jegyz.

[12] Id. m. id. h.

[13] Arndts id. m. 512. §.

[14] Arndts. i. m. 506. sk. §.

[15] Id m. 512—516. §.

S csak az immáron a kérdés, vajjon Theopompos emez álláspontja az athéni törvényszéknek a részéről helyesléssel találkozott-e?

XIII.

Georgius Fridericus Schömann, greifswaldi professzor, Isaeus perbeszédeinek nagy alapességú magyarázója — ezenkívül németre fordítója — az ő Commentárjában (1831) a jelen kérdést illetően mindenekelőtt ezt írja:

Vicisse hac causa Theopompum docet Demosthenis oratio contra Macartatum, Theopompi filium, pro Eubulide, Phylomachis filio, Eubulidis secundi, avi materni, adoptivo habita.

Nyomban ennek utána pedig ezeket: Et jure haud dubie vicit: nam etsi Phylomachæ summa injuria debitam huic hereditatem eripuerat, pueri tamen istius contra Theopompum jus nullum fuit, id quod leges initio orationis citatæ manifestissime demonstrant.[16]

Ezekben az im közöltekben négyes irányban foglaltatik tulajdonképen érdemleges vélemény-nyilvánítás a szerző, Schömann Georgius Fridericus részéről. Először: hogy az a legnagyobb injuria (summa injuria), amit Phylomachén elkövettek azáltal, hogy a neki, mint tudjuk, egy ízben már odaítélt Hagnias-féle örökséget ő ellenében Theopomposnak megítélték. Ennek a kérdésnek ezúttal hagyjunk egészen békét.

Másodszor: hogy ebben a jelen ügyben, vagyis Stratokles fiával szemben a törvényszék Theopomposnak igazat adott.

Harmadszor: hogy neki, Theopomposnak ebben a jelen ügyben azonban igaza is volt, tekintve, hogy ő a jelen perbeszédben (Isæus XI.) felhívott törvények által napnál világosabban kimutatta, hogy Stratokles fiának semmi joga ő véle Theopompos-szal szemben az örökséget illetően nincsen.

Ez ugyan magábanvéve csak három. A negyedik azonban implicite bennerejlik. Azok a törvények, amelyekről itt szó van, arra vonatkoznak, hogy Stratokles fiának proprio iure nincs helye az intestát örökösödési rendben a Hagnias örökségét illetően. Schömann-nak a saját szentenciája ellenben (et jure haud dubie vicit) vonatkozik a támasztott igény alapjának az egészére. Ebben tehát szükségképen bennerejlik:

Negyedszer: — s ez az, ami a bennünket ezúttal érdeklő szempontból a fő — miszerint azon körülmény, hogy Stratokles maga, aki Theopompos mellett ezzel egyenlő helyen állt az örökösödési rendben, az örökhagyót túlélte, s a pernek megindítására Theopompos-szal egyetemben előkészületeket lőn a fiának az örökösödési jogosultsága kérdésében a dolgon szerzőnk véleménye szerint nem változtat.

Rudolphe Dareste, a Demoszthén-féle civilis perbeszédek (les Plaidoyers Civil de Démosthène) francia fordítója (1875.) a Makartatos elleni XLIII. számú Demoszthén-féle perbeszéd megvilágításában ezeket írja: «Azonban Theopomposnak nem volt nehéz magát igazolnia: bebizonyítá, miként unokaöccse távolabbi fokon való volt, mint ő, sőt hogy egyáltalán nem volt örökösödésre feljogosító rokonsági fokon ... Ép ezért meg is hagyták őtet az örökség birtokában». (II. köt. 23. old.).

Ez tehát alapjában ugyanaz, mint a német szerző négy pontjának három utóbbika.

A transzmisszió kérdését, valamiképen Schömann, azonképen ő, Dareste sem veti fel.

Makartatos, ki ellen ezt a Demoszthén-féle perbeszédet (XLIII.) mondották, fia az ekkor már elhalt Theopomposnak. Tény, hogy őt e per a Hagnias-féle egész örökségnek a birtokában találta. Következésképen igenis plauzibilis; avagy mondjuk így: teljes okszerűséggel következtethető, amiben úgy a német, mint a francia szerző konkludálnak, hogy tudniillik a Stratokles fiának az érdekében tett jelen lépéssel a kiskorú pártfogói Theopompos ellen a törvényszék előtt nem értek célt.

Nehéz dolog az örökjogi kodifikáció írja Aristoteles.[17] Ép ezért nem szükséges, írja ugyancsak ő, vagyis Aristoteles, hogy ő neki, vagyis Szólonnak aztat imputáljuk, mint némelyek teszik, miként szántszándékkal bonyolítá össze az ő törvényeiben ezeket a dolgokat.[18] Nem valami nagy bók semmiképen ezeknek a törvényeknek. Maradjunk azonban csak egész szorosan csupán ennél az egy pontnál. Amit Theopompos vitat és állít, s amit a jelen eldöntés úgy látszik szentesített, mindenképen olyasvalami, amit igen nehéz az örökösödési intézmény alaplényével egyezésbe hozni. S ha hézagosak és homályosak valának is Szólon örökösödési törvényei, ezzel magával ezt az elintézést alig lehetünk képesek elegendőképen megfejteni.

S im csak az a kérdés tehát, van-e valami különleges szempont avagy körülmény az attikai törvények és intézményekben, amellyel a transzmisszió igazságainak ilymérvű ignorálásán alapuló ezen felfogást az attikai törvényhozás és judikatúra részéről — amely felfogás mint látók, a nevezett újkori szerzőkre is átragadt — valamelyest megfejteni netalántán mégis csak képesek lehetnénk.

XIV.

Az attikai törvények értelmében csakis a fiúgyermeket illeti meg az örökség bírói közbenjövetel nélkül.

Ha fiú nincs, de van leány: előáll a székelyesen úgynevezhető fiú-leánynak (filia hereditaria-nak) az esetje.

Mi az a «filia hereditaria»? Némikép az 1848. előtti jogunk fiúsított leányával tehető párhuzamba. De ennél is szorosabban emlékeztet az 1848. előtti székely örökösödés mondom úgynevezett fiú-leányára.

Miért szorosabban? A fiúsításhoz királyi intézkedés kellett, (úgynevezett præfectio) s az egyik neme volt a donációnak.[19] Rozgonyi Piroska, Rozgonyi Pál leánya fiú gyanánt lészen apja vagyonába' énekli Nagy Lajos királyunk pecsétes pergamen leveléből a koszorús költő.[20]

Ellenben a székely leányra «fitestvér nem létekor»[21] ipso facto rászállt az apai örökség. Ezért praefecta naturalis.[22]

Ugyanígy, ami csak ezt illeti, Athénben. Puella quae patre et matre orbata nullos habet fratres et omnium bonorum heres est, vocatur filia hereditaria: közli Suidasból Télfy (Corpus Juris Attici, 1413. sz.). Hogy az anyátlanság (matre orbata) tényleg hozzátartozott volna-e: más kérdés.

Suidas, hogy, ezt is megtanuljuk, Kr. u. X. századbeli görög Lexikografus, Télfy Corpus Juris Attici pag. V.

Elv, hogy a fiú-leányt, kivel az atyai örökség velejár, a bíróság kezéből kell feleségül fölkérni. Az ilyen leányt a törvényszék ítéli oda és tehát adja mintegy férjhez, miként ezt koszorús költőnk Arany János ajkairól mindjárt hallani fogjuk. Már tudniillik elv ez Athénben, nem idehaza minálunk. Ez épen az igen nagy különbség egyfelől az athéni, másfelől a magyar és a székely fiú-leány joghelyzetei között. Ezért tesz a perbeszéd ilyen különbséget: a feleséget bírjuk vagy törvényes eljegyzésből (apa, fiútestvér kezéből) vagy bírói odaítélés alapján. Aut per desponsationem secundum legem, aut per adjuicationem (Isæus VI. 14.).

S hasonló elv áll egyáltalában az örökséget illetően, ha az örökhagyónak épenséggel nem maradt leszármazója. Az ilyen örökség tekintetében szükséges, hogy azt a reá pályázó magának bíróilag adjudikáltassa.

A törvényszék ez adjudikációban elvileg kötve van az örökösödési törvényekhez. Másszóval: az e törvényekben gyökerező jogcímeknek a törvényes erejéhez. Aut ex testamento aut ab intestato. Kötve: nemcsak az örökségnek, hanem a fiú-leánynak az esetjében is. Viszont azonban vannak különféle körülmények.

Elsőben is: ami illeti a leánynak az odaítélését. Valami önkénytfolyó s nagyon is emberi: hogy a törvényszék ez ítélkezésben egyéb körülményekre is tekint, nemcsak a száraz jogigényre, emelték légyen emezt akár ex testamento akár ab intestato. Szóval: túlteszi magát törvény és igazságon. Ezt Aristophanes nagyon is szépen megénekli az ő Darazsaiban.

Koszorús költőnk, Arany János szavaival a bíró (Philokleon): «Aztán mi magunk adjuk férjhez, annak ki esengve reábír» Aristophanes A Darázsok, 557 verssor a fordításban.

Egyik német fordításban (Donner, 1862.) e vers-sor így szól: «Und geben die Erbin Tochter dem Mann, der uns durch Bitten beschwazt hat».

[16] Id. Comm. 452. old.
[17] Athén alkotmánytana, IX. 2.
[18] Id. h.
[19] Hármaskönyv I. r. 50. tit. 1. §. stb.
[20] Arany János Toldy szerelme I. ének 33. strófa.
[21] Dósa: Erdélyhoni jogtudomány (1861) 283. §. 4.
[22] Dósa id. h.

Nem a lant resszortja voltaképen az ilyetén jogi disztinkció. Az eredeti (586 verssor) csak arra veti a súlyt, hogy annak adják férjhez. Nem arra magára is, hogy ők, a bíróság adja férjhez.

Tényleg, ha az apa végrendeletét tiszteletben tartva ítélik is oda a leányt, akkor is ők — a bíróság — «adja férjhez».

A filia hereditaria nem mehet másképen törvényesen férjhez, mint per adjudicationem.

«Száraz jogigény» mondám. Tudniillik szembevéve az élet és a leány igényeivel. Korhatár az ara-prætendensség szempontjából vagy egyébképen impedimentum impotentiæ: ilyesmit Szólon törvényei úgylátszik, nem ösmertek. Ellenkezően: a tenforgók fenforgása esetében más expedienst alkalmaznak. Gondoskodnak helyettesről. Filiae hereditariæ permittitur, si maritus ejus, qui ei secundum legem obtigit, coire non posset, rem cum ejus propinquis habere. Lex Solonis, közölve Télfy id. gyüjt. 1420. Notabene a törvény jelen rendelkezése — miként annak szövegéből könnyen kivehető — nem terjed ki minden házasságra. Hanem csakis egyedül a bírói kézből, vagyis per adjudicationem bírt feleségnek, szóval a filia hereditaria-nak az esetjére.

Isæus egy másik beszédében (III.) szó van egy leányról, kinek törvényes származása kétséges. Hiszen ha törvényes volna, okoskodik a szónok, akkor filia hereditaria lenne és akkor pályáznék reá közülünk, cousin-jei közül egyik vagy a másik, esetleg atyja anyjának három fivére közül (avunculus magnus, aviae frater) valamelyik . . . (§. 74.)

Az ilyen ember — egy eladó leánynak «dédnagybátyja» (avunculus magnus) — úgy lehet mondjuk hatvan éves. Már tulajdonképen ez is elegendő magas kor egy kérőben az alig hogy fölserdült hajadon szempontjából. Azonban lehet valamely «dédnagybátya» hetven, nyolcvan, sőt kilencven esztendős. Esetleg adott esetben konkurrál a saját — miként a jelen esetben a nővérének — az unokájával a fiú-leányt tárgyazó igényperben. Már ezek mind olyan körülmények, melyek alkalmasak arra, hogy mintegy intézményi szükségességé tegyék az alább említett prius-t, vagyis a bíróság igenis tágkörű pouvoir-ját e dolgokban.

(Bef. köv.) *Grosschmid Béni.*

A Pp. szabályai a kisajátítási kártalanítási eljárásban.

A kisajátítási törvényben szabályozott kártalanítási eljárást a Ppé. 4. §-ának 5. pontja hatályban fentartja.

A Ppé. 9. §-a intézkedik azirán t, hogy mennyiben nyerjenek alkalmazást a Pp. szabályai a Pp.-ban nem szabályozott eljárásokban; ezen §. 1. bekezdése egész kifejezetten rendelkezik, hogy ott ahol korábbi törvényben a hatályon kívül helyezett törvénykezési rendtartásra történik hivatkozás, ehelyett a Pp.-nak és a Ppé.-nek szabályait kell alkalmazni. A kisajátítási törvényben ily hivatkozás két helyen van é. p. a 24. §-ban, mely a függőtermés stb. kártalanítását a sommás bírói eljárásra utalja, továbbá a szakértők kellékeiről rendelkező 50. §-ában. Nyilvánvaló, hogy az 1881 : XLI. tc. 24. §-ában hivatkozott sommás eljárás helyett most már a Ppé. 9. §-a értelmében a járásbírósági eljárás alkalmazandó; továbbá, hogy a szakértők kellékeire pedig a Pp. 352. és 355. §-ainak rendelkezései nyernek alkalmazást.

Azirán t azonban, hogy a Pp. szabályai alkalmaztassanak-e oly kérdésekben, amelyek az 1881 : XLI. tc.-ben nincsenek szabályozva, a Ppé., — eltekintve a 80. §. rendelkezésétől, — nem intézkedik, mert a Ppé. 9. §-a 2. bekezdésében csak azokban az eljárásokban rendeli — külön szabályozás hiányában — a Pp. szabályait alkalmazni, amelyek a 4., 5. és 6. §-okban hatályukban fen nem tartattak.

A Pp. ezen rendelkezéseiből arra a következtetésre lehetne jutni, hogy a kisajátítási kártalanítási eljárásban a Pp. szabályait egyáltalában nem lehetne alkalmazni; ez azonban csak akkor lenne helyes, ha a kisajátítási eljárás akként volna szabályozva, hogy kiegészítésre nem szorulna. Ily szabályozás hiányában azonban nyilvánvaló, hogy nem lehet egy már nem létező törvény szabályait alkalmazni, hanem ezekben a kérdésekben is a Pp. szabályait kell alkalmazni é. p. annál is inkább, mert maga a kisajátítási kártalanítási eljárás is — bár különleges szabályokkal — polgári peres eljárás s tárgyára nézve is teljesen azonos a polgári per tárgyaival, amin nem változtat azon körülmény sem, hogy a kártalanítási eljárás alapját közjogi viszony képezi.[1]

De egyéb törvényekből is kitűnik, hogy a kisajátítási kártalanítási eljárás peres eljárás; u. i. némely törvény a kisajátított terület, illetve a tulajdonjog korlátozásáért járó kártérítés megállapítását a közigazgatási hatóságokra bízza s a határozattal meg nem elégedő felet rendes bírói eljárásra utasítja, a bíróság pedig ezekben az ügyekben a kisajátítási kártalanítási eljárás szabályai szerint köteles eljárni.[2]

Ugyanezen álláspontot foglalta el a gyakorlat is. (Magánjogi Dtár IV. kötet 165. sz.)

Ezekből következik, hogy a kisajátítási kártalanítási eljárásban nem szabályozott kérdésekben is a Pp. szabályait kell alkalmazni annyiban, amennyiben ezek magának a kisajátítási törvénynek egyéb rendelkezéseivel ellentétben nincsenek, úgy, hogy minden egyes kérdésnél külön kell vizsgálni, vajjon a Pp. szabályai alkalmazhatók-e, vagy sem. Ebből a szempontból a kérdéseket 2 csoportba kell sorozni é. p. az első csoportba azokat, amelyek már a Pp. életbelépte előtt felmerültek; a másodikba pedig azokat, amelyek a Pp. életbelépte óta merültek fel.

A kérdések első csoportjába tartoznak:

1. A képviselet kérdése.

2. Van-e igazolásnak az 1881 : XLI. tc. 46. §-ában fel nem sorolt esetekben helye.

1. Az ügyvédi képviselet kérdésében a Pp. életbelépte előtt állandó volt a gyakorlat abban az irányban, hogy az elsőfokú illetve a kiküldött bíró előtti eljárásban az ügyvédi képviselet nem kötelező; ellenben a fellebbezési bíróság előtti eljárásban, amely nem állott egyébből, mint a fellebbezésnek írásban való benyujtásából, a régebbi gyakorlat (Mjogi Dtár IV. kötet 165., Dtár új füzet XXIII. 119.) az ügyvédi képviseletet kötelezőnek mondotta, ezzel szemben az elmélet[3] s az újabbi gyakorlat az ellenkező álláspontra helyezkedett és pedig többek közt abból a helyes indokból, hogy az 1881 : XLI. tc. 62. §-a értelmében a képviseleti költségek megállapításának helye nincs, s a felet nem lehet terhelni oly költséggel, amelyet az ellenfelétől még pernyertesség esetén sem követelhet.

Ezen a helyzeten a Pp. szabályai sem változtatnak, amiért is a Pp.-nek az ügyvédi képviseletre vonatkozó szabályait a kisajátítási eljárásban általánosságban alkalmazni nem lehet.

2. Az igazolás kérdésében a kisajátítási törvény nemlegesen intézkedik, kimondja ugyanis, hogy mely esetekben nincs helye igazolásnak; és pedig a tervmegállapítási tárgyalásról való elmaradás (36. §.), a kiküldött bíró által kitűzött tárgyalásról való és az egyéni értesítés elmaradása miatt (46. §.), amiből a contrario következik, hogy más tárgyalási határnap vagy fellebbezési határnap elmulasztása miatt igazolásnak lehet helye s a joggyakorlat ezt megengedte (Mjogi Dtár VII. k. 94.) és emellett még azt is megállapította, hogy az igazolás kérdésében az 1881 : LIX. tc.-nek az igazolásra vonatkozó szabályait kell alkalmazni.

A kisajátítási törvény 36. §-ának abból a rendelkezéséből, hogy a tervmegállapításra a kisajátítási összeírás kivonatával külön — egyénileg — megidézett kisajátítást szenvedőre a kisajátító által felajánlott kártalanítási ár a kötelező, s hogy a tárgyalásról való elmaradás miatt igazolásnak helye nincs, arra a következtetésre is lehetne jutni, hogy a fellebbezési határidő elmulasztása miatt sincs igazolásnak helye, mert a bíróság által közölt határozat kézbesítését legalább is oly hatályúnak kell tekinteni, mint a kisajátító ajánlatának közlését, mégis tekintettel arra, hogy a tervmegállapítási tárgyalást a közigazgatósági hatóságok tartják, s az ezek előtti eljárásokra megszabott szabályokat a bírói eljárásban minden további nélkül alkalmazni alig lehet, továbbá mert a kisajátítási törvény ezen rendelkezése — az igazolás általános szabályai alól — kivételt és megszorító rendelkezést tartalmaz; és így szorosan magyarázandó, épen ezért a

[1] Wach: Handbuch des deutschen Civilprocessrechts I. kötet 97. oldal: «Ein publicistisches Rechtsverhältniss kann Voraussetzung oder Grund eines privatrechtlichen sein» stb.

[2] 1881 : XXIII. tc. 170. §.; 1881 : XIX. tc. 58. és 59. §-ai, 1895. évi XXXIX. tc. 12. §-a.

[3] Dr. Benedikt: Ügyvédi képviselet a kisajátítási kártalanítási eljárásban. (Jogt. Közl. 1910. évf. 40. sz.)

törvény ezen rendelkezését más esetekre kiterjeszteni nem lehet s általános elvül kell felállítani, hogy a kisajátítási kártalanítási eljárásban — ahol azt az 1881 : XLI. tc. ki nem zárja — van igazolásnak helye és ezekre a Pp. 451—459. §-ai nyernek alkalmazást.

Ezek szerint a tárgyalási határnap elmulasztása miatt igazolással élni egyáltalán nem lehet, és pedig az első tárgyalási határnap miatt a kisajátítási törvény 46. §., a többi tárgyalási határnap elmulasztása miatt a Pp. 451. §-a alapján, mert ezek elmulasztása a bírói határozatban kimondandó hátránnyal nem jár.

A fellebbezési határidő elmulasztása miatt azonban igazolásnak van helye, s az igazolási kérelem felett a Pp. 454. §-a értelmében a fellebbezési bíróság fog határozni, hogy miként intézi el a fellebbezési bíróság az igazolás kérdését, az a fellebbezés elintézésének kérdésével függ össze, amiért is ott tárgyalom.

A kérdések 2. csoportjába, vagyis amelyek a Pp. életbelépte folytán merülnek fel, tartoznak:

1. a kisajátítási eljárásban alkalmazni lehet-e a Pp.-nek a bizonyításra vonatkozó szabályait, különösen pedig a nyomozás elvén alapulókat;

2. az ügy elintézése az első- és felsőfokon.

Az első kérdéshez tartozik még az is, vajjon a kisajátítási kártalanítási eljárásban helye van-e más bizonyításnak is, mint az 54. §-ban elrendelt szakértői bizonyításnak s a bíróság figyelembe vehet-e más bizonyítékokat is.

A bírói gyakorlat úgyszólván teljesen egyhangúlag arra az álláspontra helyezkedett, hogy a bíróságnak nem képezi egyedüli feladatát a felek kívánságainak és adatainak a szakértőkkel való közlése (1881 : XLI. tc. 54. §.), s hogy határozatát egyedül a szakvéleményekre alapítsa, hanem a felek által nyujtott egyéb bizonyítékokat is figyelembevette s ha valamely ténynek a bizonyítására a felek tanu- vagy okirati bizonyítást ajánlottak, a kiküldött bíró a szakértők meghallgatása mellett ezt is foganatosította. Nem lehet vitás, hogy ezen a Pp. semmit sem változtatott, s a bíróság most is felveheti a felek által ajánlott ilyen bizonyítást.

Más kérdés, vajjon a bíróság hivatalból rendelhet-e bizonyítást stb. milyen s kinek hagyhatja azt meg.

A fent elfoglalt álláspontból, hogy a kártalanítási eljárás, — tárgyát tekintve — peres eljárás, továbbá, hogy a kártalanítási ár megállapításánál — ha nem is fokozottabb, de legalább is oly mérvben, mint egyéb perben — fen forognak azok az indokok, amelyek a törvényhozást arra bírták, hogy a bíróságnak a polgári perben is biztosítson nyomozási jogot, következik, hogy ez a jog a bíróságot a kisajátítási kártalanítási eljárásban is megilleti, s különösen elrendelheti, hogy a felek által nyujtott értékadatok fekvésének megállapítására a kataszteri térkép kivonata bemutattassék, a feleknek meghagyhatja, hogy a birtokukban lévő okiratokat pl. bérszerződéseket bemutassák (Pp. 326. §.), tanubizonyítást is foganatosíthat (Pp. 288. §.) végül hivatalból tudakozódásokat is folytathat azokra a körülményekre, amelyek a kártalanítási ár megállapításánál irányadók (1881 : XLI. tc. 23. §.).

A kataszteri térkép kivonatának vagy más ily tervnek elkészítését a bíróság azonban csak a kisajátítónak hagyhatja meg, mert abból, hogy a kisajátítási kártalanítási eljárásban az 1881. évi XLI. tc. 65. §-a értelmében az összes költségeket a kisajátító fél tartozik viselni, következik, hogy a kisajátítást szenvedőket oly tervek, rajzok stb. beszerzésével, amelyek költséggel járni, terhelni nem lehet.

Az ügy elintézése a Pp. életbelépte előtt az 1868 : LIV. tc. 102. és köv. §-ainak figyelembevételével történt.

A Tüsz. 134. §-a intézkedik azirán t, hogy az ily ügyek előadása három nappal előbb kifüggesztessék.

A felek az ügy előadásánál jelen lehetnek, csak az a kérdés, megilleti-e őket a felszólalási jog a Pp. 514. §-a alapján.

A Pp. ezen intézkedése csak a fellebbezési bíróságra vonatkozik, mindazonáltal abból, hogy a Pp. értelmében a törvényszékek, mint elsőfokú bíróságok előtt — peres kérdésekben — nyilvános előadásnak helye nincs, következik, hogy oly ügyekben, amelyek külön törvény alapján nem szóbelileg tárgyaltatnak, hanem nyilvános előadásra kerülnek; a nyilvános előadásra általánosan megállapított szabályok nyernek alkalmazást, aminélfogva a feleknek felszólalási joguk van.

A fellebbezést a törvényszék a fellebbezési bírósághoz tartozik felterjeszteni, s ez van hivatva határozni abban a kérdésben, hogy a fellebbezés kellő időben adatott-e be (Pp. 486. §.), amennyiben a fellebbezéssel együtt igazolási kérelmet terjesztenek elő, a fellebbezési bíróság az igazolási kérelmet is nyilvános előadás útján intézi el, a fellebbező fél ellenfele erre észrevételeiben nyilatkozhatik. Az ügy nyilvános előadásánál a felek ép úgy, mint az elsőbíróság előtti eljárásban, jelen lehetnek és felszólalhatnak.

A kisajátítási törvény 54. §-a értelmében úgy a másod-, mint pedig a harmadbíróság új becsüt rendelhet; az 1868. évi LIV. tc. hatálya alatt nem volt vitás, hogy ezt a becsüt csak az elsőbíróság útján foganatosíttathatta, mert a Pp. életbelépte előtt a felsőbíróságok előtt bizonyítást felvenni nem lehetett. A Pp. életbelépte óta azonban a helyzet lényegesen megváltozott, a kir. ítélőtáblák bizonyítást foganatosíthatnak, amiért is a kisajátítási ügyekben, ha a kir. tábla új becsüt tart szükségesnek, ennek foganatosításával saját kiküldött bíráját is megbizhatja.

Ennek nem állhatja útját az sem, hogy a Pp. 517. §-a értelmében az ítélőtábla bizonyítást csak szóbeli tárgyalás során vehet fel és hogy a kisajátítási kártalanítási eljárásban szóbeli tárgyalásnak helye nincs, mert oly esetben, amikor az elsőbíróság előtti eljárásban sincs helye a szóbeli tárgyalásnak, a fellebbezési bíróság is ugyanazon szabályok szerint járhat el, mint az elsőbíróság.

Ezen perjogi szempontokon felül, még az ügy gyorsabb elintézése is kivánatossá teszi, hogy a fellebbezési bíróság a szakértői bizonyítást is saját kiküldött bírája által foganatosítsa, s az ügyet ne utasítsa vissza az elsőbírósághoz.

A kir. ítélőtábla maga kézbesítteti határozatát s ez ellen a fellebbezés is ott adandó be. (Pp. 511. §.)

A kir. Kúria a kisajátítási ügyekben is, mint fellebbezési bíróság jár el, s a kir. Kúria előtti eljárásra a fellebbezési eljárás szabályai nyernek alkalmazást azzal a különbséggel, hogy amennyiben a kir. Kúria rendelne el új szakértői szemlét, annak foganatosításával a kir. ítélőtáblát bízza meg.

Dr. Goldschmied Mór.

A hadviselés érdeke elleni bűncselekmények visszaható ereje.

A Jogtudományi Közlöny 26. száma közli a Kúriának egy konkrét esetben hozott határozatát, amely a német hadsereg részére az 1915 : XIX. tc. életbeléptetése előtt teljesített szállítási bűncselekményekre az 1915 : XIX. tc. 24. §-ának kivételes rendelkezéseit nem tartja alkalmazhatónak, mert az ily cselekmény már a Btk. 457. §-a értelmében is bűncselekmény volt.

A kivételes törvény e kivételes rendelkezéseinek magyarázata roppant óvatosságot követel, pedig a Kúria fenti magyarázata nem annak látszik.

A Kúria azért találta úgy, hogy a szövetséges — a konkrét esetben a német — hadsereg részére eszközölt szállítási bűncselekmény már az 1915 : XIX. tc. életbeléptetése előtt is bűncselekmény volt, mert a Btk. 457. §-ának «hadsereg» kitétele csak a hadilábra helyezés idejét jelöli meg, míg arra nézve, hogy a bűncselekmény kivel vagy kikkel szemben követhető el, a «haderő» kitétel szolgál, s így ez mindazon haderők megjelölésére szolgál, melyek a monarchia hadviselését előmozdítják.

Ezen tetszetősnek látszó szövegmagyarázat azonban sem a Btk. szószerinti értelmének, sem a Btk. és a Bp. szellemének nem felel meg.

I. Mindenekelőtt meg kell állapítanunk, hogy a Btk. XLI. fejezetének, mely alatt a 457. §. is el van helyezve: «A fegyveres erő elleni bűntettek és vétségek» a címe. Meg kell továbbá állapítanunk azt is, hogy a Btk. 457. §-ában, a Kúria által összehasonlítás tárgyává tett, «hadsereg» és «haderő» kitételeken felül hasonló alkalmazásban, a §. utolsó bekezdésében még a «katonaság» kitétel is előfordul.

A Btk.-ben sem a fegyveres erő, sem a hadsereg vagy haderő, sam a katonaság jogi fogalma meghatározva nincs.

Csak az 1889 : VI. tc. 2. §-a határozza meg a «fegyveres erő» fogalmát s ezalatt a hadsereg, haditengerészet, honvédség és népfelkelés értendő. Ezen meghatározást a Bp. 13. §-a megismétli és egyúttal meghatározza a «katonai» szó fogalmát is úgy, hogy

ezalatt a «fegyveres» erő kitétele alatt az említett szervezeteken felül a *csendőrség* is értendő.

A Btk. megalkotóinak szeme előtt e különböző kifejezések közötti eltérés és az azok különbözőségére alapítható jogi hatály nem lebeghetett, mert felváltva használják a fegyveres erő, hadsereg, haderő és katonaság kifejezéseket anélkül, hogy egyik vagy másik alatt többet vagy kevesebbet értenének, illetve egyik vagy másik kifejezéshez más-más jogi hatályt fűznének. Igazolja e feltevést a Btk. 457. §-ában használt «katonaság» kitétel, mert alkalmazásában ez sem jelent sem többet, sem kevesebbet, mint a §. első bekezdésében használt «haderő» és «hadsereg» kifejezések, melyek *mindannyian az osztrák-magyar monarchia fegyveres erejének a megjelölésére vannak szánva*, amint azt a fejezet címe is mutatja, s amint a 455. és a 456 §-ok is hol az «állam hadereje», hol az «osztrák-magyar monarchia fegyveres ereje» kifejezéseket használják felváltva, pedig mindegyikkel ugyanazt akarják megjelölni.

Semmi sem teszi indokolttá, de még valószínűvé sem, hogy a felváltva használt e kifejezéseknek más-más lenne az értelme, s hogy azoknak ily használata szándékos lenne, mert ha csak a 457. §. utolsó bekezdésének a fuvarozókra nézve használt «katonaság» kifejezést vizsgáljuk, lehetetlen nem arra a meggyőződésre jutni, hogy itt is csak az első bekezdésben használt «hadsereg, haderő» kifejezések változatos használatáról van szó.

Semmi elfogadható magyarázatát nem lehet ugyanis adni annak, hogy a törvény a szállító, alszállító, megbízott és közvetítőt a Kúria által meghatározott «haderő» részére teljesített szállítási deliktumért, a fuvarozót ellenben nem ezen, hanem a «katonaság» részére teljesített szállítási visszaélés miatt akarta volna büntetni. Mert akár többet jelent a katonaság fogalma, mint a haderőé, akár kevesebbet: sehogy sem lehet elfogadható magyarázatát adni. Szigorúbban bizonyára nem akarta őt a törvény büntetni, mint a főszállítót, alszállítót, közvetítőt, megbizottat, s ki van zárva, hogy a bűncselekmény ténybeli alkotó elemeinek teljes azonosságán felül s a büntetési tétel ugyanazonossága dacára azt, akivel szemben a bűncselekmény elkövethető, a törvény a fuvarozóval szemben másként és eltérően akarta volna megjelölni.

Azt a feltevést, hogy a Btk. XLI. fejezete alatt felváltva használt kifejezések mind csak az osztrák-magyar monarchia fegyveres erejének a megjelölésére szolgálnak s itt ezek egyike alatt sem lehet a *szövetséges hadseregeket* érteni: teljesen bizonyítja a Btk. egész rendszere is, mert ahol az osztrák-magyar monarchia fegyveres erején kívül a szövetségesek haderejét is büntetőjogi védelemben akarja részesíteni, ott azt kifejezetten teszi, s ily helyeken világosan meg is jelöli a szövetséges haderőt is. A Btk. 143. §-ában az osztrák-magyar monarchia fegyveres erején felül a «vele közösen működő vagy a vele szövetkezett haderőt» is felemlíti, a 144. §. 8. pontja pedig az 1—7. pont alatti cselekményeket akkor is bűncselekményeknek nyilvánítja, ha azok az osztrák-magyar monarchia szövetségese vagy annak haderejével közösen működő haderő ellen vannak elkövetve. Ott ellenben, ahol a törvény csak a monarchia haderejét akarja kifejezni, még a 144. §. keretén belül is felváltva használja a kifejezéseket, mert míg az 1., 6., 7. pontban a monarchia «haderejéről» van szó, az 5. pontban ugyanolyan vonatkozásban és értelemben a monarchia «fegyveres ereje» kitételt használja.

Ezekből kétségtelenül látszik, hogy a Btk. XLI. fejezete nem kívánta és nem szándékozott a büntetőjogi védelmet a monarchia fegyveres erején felül a szövetségesek haderejére is kiterjeszteni.

De nem hagyhat fen kétséget eziránt maga az új törvény az 1915 : XIX. tc. sem. Ez a törvény tulajdonképen a Btk. 457. §-a helyébe került; ez a radikálisan és a legteljesebb kiméletlenséggel változtatja meg mindazt, amit a 457. §-ból elfogadni nem akart. Azért szövegezte meg mindjárt az 1. §-t, úgy hogy a bűncselekményt a monarchia «szövetségeseinek a fegyveres erejére» is kiterjeszti, mert ez a 457. §-ból hiányzott.

És épen azért, mert az új törvény szükségesnek tartja a Btk. 457. §-ának szövegezésétől eltérően a büntetőjogi védelmet a szövetségesek fegyveres erejére is kiterjeszteni, s mert a 6. §-ban együtt és egy csoportban sorolja fel az alszállítót, megbizottat, közvetítőt a fuvarozóval, s nem tartja fen a Btk. 457. §-ának eltérő és a fuvarozókra külön bekezdésben foglalt szövegezést: kétségtelen, hogy a Btk. 457. §-a a különbözően használt kifejezések alatt felváltva csak egy fogalmat jelölt meg, *csak a monarchia fegyveres erejét* értette azok alatt s így nem lehet helytálló a Kúriának a «haderő» kitételhez fűzött magyarázata.

II. A Btk. 2. §-ában foglalt jogszabály nem tűr szigorító törvénymagyarázatot. Az 1915 : XIX. tc. azon rendelkezése, amely a törvényt visszaható erővel ruházza fel, mint általános jogelvvel ellenkező, a legszigorúbban értelmezendő. A Bp. azon vezéreszméjén felül, hogy kétség esetében a törvénymagyarázat a vádlott javára szolgáljon, az 1915 : XIX. tc. 24. §-a kiveszi a visszaható erő alól a törvény életbeléptetése előtt elkövetett azon cselekményeket, amelyek régi jogszabályok szerint valamely bűncselekményt meg nem állapítottak.

Már magábanvéve az is rendkívüli és kivételes dolog, hogy valakit elítéljenek olyan cselekményért, amely ez elkövetés idejében nem volt még bűncselekmény, s csak egy későbbi-törvény által vált azzá. Mennyivel méltánytalanabb és helytelenebb valakit oly cselekményért elítélni, amelyre az ily törvény is kivételt állapít meg?! s amikor azt, hogy egy bizonyos cselekmény a régibb jogszabályok szerint bűncselekmény volt-e, csak igen ingadozó törvénymagyarázat mellett lehet megállapítani!

Csak az 1915 : XIX. tc. teszi bűncselekménnyé a szövetséges haderő részére teljesített szállítási visszaéléseket, s ha az elkövetett cselekmény a régi jogszabályok szerint egyébként nem volt bűncselekmény: az 1915 : XIX. tc. 24. §-a értelmében a törvény visszaható ereje e cselekményre nem terjed ki. Ha pedig megáll az a fejtegetésünk, hogy a Btk. 457. §-a szerint nem volt büntethető az a szállító, aki a monarchia «szövetségesének» szerződését nem teljesítette kellően, s ha az illető szállító cselekménye egyéb tekintetben sem volt bűncselekmény: azt, aki az 1915 : XIX. tc. életbeléptetése előtt a császári német hadsereg részére vállalt szerződését nem teljesítette, az 1915 : XIX. tc. szabályai szerint nem büntethető, mert cselekményére ennek a törvénynek visszaható ereje nincs.

Háború esetén hozott, visszaható erővel felruházott, rendkívül szigorú törvényalkotás, az ily törvény nagyon óvatos és higgadt alkalmazásával volna csak ellensúlyozható. Leginkább ebből a szempontból sérelmes a Kúriának a Btk. 457. §-ának egy bizonytalanul használt kifejezéséhez fűzött magyarázata akkor, amikor ez a vádlott sérelmére szolgál, aki a (régi) gyorsított eljárás szabályai szerint s amúgy is igen-igen korlátozott védelem mellett került a bírói elé. *Dr. Rácz Miklós.*

Szemle.

— **Alaki jog és anyagi igazság.** Azok a mélyértelmű szavak, amelyeket a közelmúltban igazságügyminiszterünk hangoztatott: «Jog csak az lehet, ami az emberek lelkületében jog, és igazság csak az, amit a közfelfogás igazságnak felismer . . .», újból felidézik a törvény és bíró viszonyának örök problémáját. A törvényhozás késedelmessége folytán gyakori eset, hogy a törvényes rendelkezések nem felelnek meg az élet körülményeinek, az életviszonyok változásához képest elavultakká válnak. A törvény határozott rendelkezésével szemben ilyenkor Baumgarten Izidor álláspontjára helyezkedjünk-e, aki szerint «mindenesetre baj, ha a törvény elmarad a kor szelleme mögött, de kisebb baj, mintha a törvény őrei annak keretét saját akaratukkal helyettesítik», vagy Vavrik Bélával tartsunk, aki szerint «minden művelt nemzet története megcáfolja azt a tételt, hogy a bírónak feltétlenül ragaszkodnia kell az írott törvényhez s a bírónak sokszor állást kell foglalnia oly törvényekkel szemben, amelyeknek mint elavultaknak alkalmazása a nép egyetemes erkölcsi és igazságérzetébe ütköznék». Mi egyéb van ebben, mint a közfelfogásnak, közmeggyőződésnek jogforrási erővel felruházása? Amit Grosschmid oly szépen fejez ki: «Magasabb és általánosabb szempontra emelkedve a törvénynek kötelező ereje és feltétlen uralma felől is áll az, hogy az nem cél, hanem eszköz. Cél az, hogy a tételes jog valódi hűséggel visszatükrözze és kövesse a helyes *közmeggyőződést*». Az első, az elavult törvényt félretevő jog forrása tehát a közmeggyőződés, amely döntések ismétlődvén, szokásjog erejére tehetnek szert. Grosschmid munkáiban több helyen is találkozunk azzal a felfogással, hogy az életviszonyoknak többé meg nem felelő, az anyagi igazsággal ellenkező jogtételeket keresztül kell törni. Ha az igazságszolgáltatás, különösen a büntető igazságszolgáltatás terén még lehetnek kétségek, hogy

az alaki jog és anyagi igazság összeütközése esetén mi a jó bíró kötelessége, a törvényhozó útja nem lehet kétséges: jog csak az lehet, ami az emberek lelkületében jog, és igazság csak az, amit a közfelfogás igazságnak felismer. A reájuk váró nagy feladatok megoldásánál ne feledkezzenek meg a törvényhozó urak az igazságügyminiszter szavairól. *B. M.*

— **A közvédők napidíjának felemelése.** Az igazságügyminiszter a közvédők napidíját 45,000/1917. sz. rendeletével felemelte akként, hogy a napidíj húsz koronánál kevesebb és ötven koronánál több nem lehet. Az ügyvédi kamarák kötelessége lesz arról gondoskodni, hogy közvédőknek már most is elsősorban azon tagjait rendelje ki, akik katonai szolgálatból visszatérve a közvédők lajstromába való felvételüket kérik.

— **Egyesség esetén mennyi költség jár az ügyvédnek?** A Perjogi Döntvénytár legfrissebb számában azt olvasom, hogy egyesség esetén az ügyvédi költségek szempontjából a pertárgy értékének nem a kereset összege, hanem a tényleg kifizetésre kerülő egyességi összeg tekintendő. Egyes, egészen kivételes esetekben ez helyes lehet, de mint elvi döntés ez egyike a legszerencsétlenebbeknek a Kúria szerencsétlen ügyvédi költségjudikatúrájában. Eddig ugyanis mindig úgy tudtam, hogy, ha a fél jó egyességet köt, pl. a perelt százezer korona kártérítés helyett csak tízezer koronát kell egyességileg fizetnie, ez mindenesetre az ügyvédnek is érdeme, akit ily egyességért jobban illik díjazni, mint, ha — elvesztette volna a százezer koronás pert. Azt még inkább érteném, ha a döntés úgy szólna, hogy az egyesség összege irányadó arra az ügyvédre nézve, akinek ügyfele *kapja* az egyességi összeget. Itt még menthető volna a Kúria álláspontja azzal, hogy talán a konkrét esetben a felperesi ügyvéd volt az oka, hogy nyilván alaptalanul nagyobb összeget érvényesített a fele, mint amennyi megilleti. De a döntés oly esetre vonatkozik, midőn az ügyvéd fele *fizette* az egyességi összeget. Szóval a Kúria szerint, minél jobb egyességet köt az ügyvéd fele érdekében, annál kisebb honorárium illeti, mert annál kisebb a «pertárgy». Ha tehát a felek a pert egyességileg megszüntetik a költségek kölcsönös megszüntetésével, akkor a Kúria döntése szerint az ügyvédnek semmi sem jár, mert hisz az ügyfél ez esetben *semmit sem* fizet. *Advocatus.*

— **Közbenszóló ítélet ellen nincs helye perújításnak.** A budapesti kir. ítélőtábla hivatalból visszautasított egy közbenszóló ítélet elleni perújítást a következő indokolással: «A Pp. 563. §-a szerint közbenszóló ítéletnek perújítási keresettel való megtámadása kizártnak jelentkezik. Ez a törvényszakasz ugyanis akként rendelkezik, hogy perújítási keresettel csakis jogerős végítélet vagy részítélet támadható meg, nyilvánvalóan kihagyván a perújítási keresettel megtámadható határozatok közül a közbenszóló ítéletet. Ezzel a világos rendelkezéssel szemben kiterjesztő törvénymagyarázatnak már azért sem lehet helye, mert a közbenszóló ítélet ellen perújítás megengedése általános perjogi szempontból sem mutatkozik célszerűnek és indokoltnak. Perújításra ugyanis csak abban az esetben van szükség, amidőn akár az egész kereseti igényt, akár pedig annak egy részét illetőleg a peres eljárás már jogerősen és akként fejeztetett be, hogy annak eredményeként vagy a kereset elutasítása, vagy pedig a kereseti igénynek egészben vagy részben való megítélése állott elő, mert amikor a követelés alapja és mennyisége szerint elkülöníthető perbeli vitáknál a bíróság csupán a kereseti jogalap fenállását állapítja meg közbenszóló ítélettel, akkor annak a megállapításnak még nem feltétlenül szükségszerű folyománya a kereseti igényben való elmarasztalás, sőt ellenkezőleg előfordulhat annak esete is, hogy a jogalap kérdésében pernyertes felperes a mennyiség kérdésében pervesztessé válik és a per végeredményben az ő kereseti igényének elutasításával nyer befejezést. Ez esetben pedig a perújításnak még a jogalap kérdésében hozott közbenszóló ítélet ellen való megengedése nyilván felesleges és a peres felek érdekeit nem szolgáló jogorvoslatként jelentkeznék». (P. II. 1574/1917.) A kir. Kúria a tábla végzését helybenhagyta indokainál fogva és azért «mert a Pp. 563. §-ának a jelen perújítási kereset alapjául szolgáló 11. pontjában foglaltakból is nyilvánvaló az, hogy az ez alapon kért perújítás csak az ügy érdeme kérdésében engedett jogorvoslat, már pedig a kártérítés fizetésére irányuló alapperben hozott, perújítással megtámadott közbenszóló ítélet (Pp. 391. §.) alperesnek az alapkereset érdemét tevő pénzbeli marasztalása kérdésében nem döntött». (P. VIII. 2562/917.)

— **Német folyóirat magyar jogi melléklete.** A magyar jognak és jogi kultúrának a külfölddel való megismertetésére irányuló munka újabb sikeréről számolhatunk be. A «Deutsch-Oesterreichisch-Ungarischer Wirtschaftsverband» hivatalos lapja a «Wirtschaftszeitung der Zentralmächte» Rechts- und Wirtschaftsleben in Ungarn címmel állandó melléklet kiadását határozta el, melynek célja a magyar jogi és gazdasági élet eseményeinek időszerű ismertetése és méltatása. A melléklet *Szászy-Schwarz Gusztáv* egyetemi tanár támogatásával jelenik meg, aki annak tartalmi irányítását is elvállalta. Az első melléklet most jelent meg. Első helyen *Szászy-Schwarz Gusztáv* «Die Socialisierung des Privatrechtes durch den Krieg». című dolgozatát közli, amelynek keretében a szerző Almási Antal táblabíró, egyetemi magántanár «A háború hatása a magánjogra» című kiváló munkáját ismerteti. *Szladits Károly* egyetemi tanár «A háború hatása a szerződések teljesítésére a magyar bírói gyakorlat szerint» című dolgozatában az ezen témával kapcsolatos magyar judikatúra áttekintő és rendszeres feldolgozását kezdi meg. Kétségtelen, hogy a melléklet megjelenése jelentős haladás abban az irányban, hogy jogi életünk minden vonatkozása közelebb hozassék a külföld érdekelődéséhez és megszűnjék az a talán nem is «splendid» — «isolation», amelyben jogi kultúránknak eddig része volt.

— **A kereskedelmi alkalmazott védelme.** A német bíróságok az alkalmazottakat erélyesen megvédik a munkaadók minden kizsákmányolási kisérlete ellen. Érdekesen világít reá erre a bírósági gyakorlatra a Reichsgericht egy legújabb döntése. Egy kereskedő üzletével egyik osztálya élére üzletvezetőt állított, aki fix fizetést nem kapott, hanem az osztály nyereségében részesedett. A szerződés nyereségminimumot nem biztosított az alkalmazott javára, évenkint legfelebb ötezer márkát vehetett fel az őt illető nyereségrészből, a többletet benn kellett hagynia ötéves szerződésének lejártáig. Az alkalmazott tízezer márka óvadékot adott a kereskedőnek, aki kikötötte, hogy az üzletvezető úgy óvadékát, valamint az évek folyamán felgyülemlő nyereségrészesedését elveszti, ha a szerződés bármely pontját megszegi. A Reichsgericht ezt a kikötést a jóerkölcsbe ütközőnek és ennek folytán hatálytalannak mondotta. (Reichsgericht 917 ápr. 17. 442/16. III. közölve Juristische Wochenschrift 1917 708. l.)

— **Uj polgári törvénykönyv** tervezete került tárgyalás alá rövid idő előtt a bolgár szobranjében. Bulgáriának magánjoga ezideig egységes törvénykönyvbe foglalva nem volt és így a Code Napoleon részeinek valamint egyes olasz és belga törvények csekély változtatással történt átültetéseiből állott. A bolgár igazságügyminiszter a javaslat beterjesztésekor mondott beszédében a kormánynak azt az óhajtását fejezte ki, hogy az új törvény *legkésőbb* 1920 év elején életbe lépjen. Egyszersmind kijelentette azt is, hogy a régi, elavult jogszabályoknak a modern jogállapotoknak megfelelő rendelkezésekkel való helyettesítésekor legméltóbbnak találták a német polgári törvénykönyv rendszeréhez alkalmazkodó kódex alkotását, sőt az egyes speciális rendelkezések közül is tekintélyes számút vettek át a javaslatba csekély változtatással. A német jogi sajtó természetesen nagy megelégedéssel és feltétlen helyeslléssel fogadja a törvénykészítésnek ezt a módját, kérdés csupán, hogy az, akinek a számlájára történik a B. G. B. csalhatatlannak nyilvánítása: a bolgár nép is így képzeli el a modern, nemzeti kodifikációt. *A.*

Közjegyzői, ügyvédi vagy más irodában előnyös állást keres végzett jogász, ki összes szigorlatait kitüntetéssel tette, elsősorban fővárosban, azonban vidékre is elmegy. Német, olasz és román nyelvekben könnyen tökéletesítheti magát. Hadmentes, jelenleg a közigazgatásnál szolgál. Cím a kiadóhivatalban. 15841

Egy évi joggyakorlattal bíró ügyvédjelölt, ki román nyelvet is beszél, azonnal belépne ügyvédi irodába. Leveleket fizetés megjelölésével a kiadóhivatal továbbít. 15855

Dr. Füredi Ferenc és dr. Szücs Nándor együttes ügyvédi irodájába Szolnokra gyakorlott ügyvédjelölt vagy ügyvédhelyettes esetleg ügyvéd azonnal beléphet. 15854

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 37. szám. Budapest, 1917 szeptember 16.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Sebess Dénes* budapesti kir. ítélőtáblai tanácselnök: Igazságügyi politikánk jövője. — *Dr. Grosschmid Béni* egyetemi tanár: Az intestát örökösödési rendről Szólon törvényeiben. — *Vargha Ferenc* kir. kúriai tanácselnök: Ténymegállapítás az ítélőtáblán és a Kúrián. — *Dr. Szalai Emil* budapesti ügyvéd: Magyarország csatlakozása a berni egyezményhez. — Szemle. *Melléklet:* Büntetőjogi Döntvénytár.

Igazságügyi politikánk jövője.

A magánjog, perjog, alaki és anyagi büntetőjog, az igazságügyi adminisztráció egész szervezetére kiterjedő reform alkotások szükségét a jövő életviszonyok teljes átalakulása fogja megmutatni. A szociális rend új alakulása hatását elsősorban és legközvetlenebbül az igazságügy organizmusában fogja éreztetni. A nemzeti élet minden terén előre törő új eszmék, a gazdasági élet várható, de még ismeretlen új tagozódása mind belekapcsolódik az igazságügy szervezetébe. Itt tiszta szemmel és erős szívvel kell készülni a jövőre.

Az a monumentális épület — melyet az újabb alkotmányos élet kezdetén a magyar igazságügy újjászervezésében emelt a magyarság, — mintha itt-ott bomladoznék. A javítgatások, pótlások ideig-óráig segítettek — de ma már tudjuk, hogy fundamentális átalakulás előtt állunk. A jog Szaturnusz-Isten, mondja Ihering, ki saját gyermekeit költötte el. Az igazságügyi politika oly módon újul meg, hogy saját magát gyomlálja szakadatlanul. A jogrend külső szerkezete, bármily tökéletesen is alkották azt meg csak aképen maradhat fen, ha azt a mindenkit eltöltő jogeszme hevíti. Mily átalakulás mehet itt végbe mindenki lelkében, míg határainkon a véres küzdelmek folynak. Mily eszméket, törekvéseket hoznak haza azok, kik mindent kockáztattak hazájukért? Akár hogy legyen, nekünk mindannyiunknak készülni kell előre arra, hogy társadalmi békénket biztosító jogintézményeink olyanok legyenek, hogy a jövőt helyesen szolgálják. Erős és könyörtelen kézzel kell lemetszegetni a korhadásokat. A fájdalom, igenis sűrűvé vált bürokrácia bozótjaiban irtani kell. A túlélt vagy káros törvényalkotások akadályai a nemzet fejlődésének. Ut olim vitiis, nunc legibus nobis laboramus.

Évtizedek óta áll előkészület alatt polgári magánjogunk. A megjelent tervezetek már a törvényhozás kapujáig is eljutottak. Ma az egész anyag újra átdolgozás alá került.

Az alkotandó új jog társadalmi fejlődésünk szem előtt tartásával a jövő kialakulásának elősegítője kell hogy legyen. Az ingatlan tulajdonra vonatkozó jogszabályok, különösen a jelzálogjog egészen új alapokra lesz helyezendő. E területben a tervezetek nem merték megtenni az elhatározó lépést, mely a saját jelzálog alapján elvezet a jelzálogintézmény és a hitelszervezet teljes átalakulásáig, úgy amint ezt Németországban és Svájcban már végbevitték. Hozzá kell nyúlni az úgynevezett kényes kérdésekhez is — melyeket a tervezet megalkotói mellőztek. Hitbizományi jogunk reformja elodázhatlan, az egyesületi jog helye ott van az anyagi jog személyjogi részében, annak megalkotása nem mellőzhető. A munka jogviszonyai új tartalmat nyernek, az örökösödési jogrendszer is számot kell vessen az oldalági örökösök korlátozásáról. A «nevető örökösök» helyett az állam kell hogy belépjen az ily hagyatékos igénylők helyébe. De mindenek felett legyen az új jog főképen magyar jog és nem idegen szellem, idegen tudósok kigondolt szerkezete, mellyel a polgár-örökös kiskorúságra kárhoztatva áll szembe. Hazája törvényeit meg kell szerettetni a nemzet egészével. De a törvényeket meg is kell hogy értse a polgár. Csak így lesz erős a népnek törvényei és az igazságba vetett bizalma.

A kereskedelmi jog reformja is végre már meg kell hogy kezdődjék. Azok a panaszok, melyek a magánjogi ügyletek merkantilis megítéléséről elhangzottak, mindenesetre szükségessé teszik a magánjogi és kereskedelmi ügylet szoros elhatárolását és eltérő megítélését. Egyébként ma, midőn a szomszéd Ausztria is magánjogi novellája megalkotásánál a kötelmi jog helyébe inkorporálta a kereskedelmi törvény megfelelő rendelkezéseit, olyan nagy távolság a javak forgalmának megítélésében már nem áll fen. Nagyjelentőségű azonban ezzel kapcsolatosan a részvényjog reformja.

Ez a nagy tőke a «sűrített energia» érvényesülésének és hozzátehetjük az egész kapitalisztikus gazdasági rend szinte korlátlan hatalmának kifejezője. A részvénytársaságok alapítása, az igazgatóság jogköre, felelőssége, a felügyelőbizottság ellenőrző tevékenysége, mind sürgős reformra várnak. A szövetkezetekről szóló része kereskedelmi törvényünknek valójában anachronizmus. A való élet számára ma már fen nem tartható. E tekintetben már évek óta foly tudtunkkal adatgyüjtés és előkészület az igazságügyminisztériumban.

Plósz Sándor nagy alkotása a perjog a bírót az őt megillető helyre helyezte a perben. A régi perjog tárgyalási elve az ügyvédek kiválóságát okvetlen és elsősorban követelte meg. Az új perrend nyomozó rendszere a bíró személyét helyezi előtérbe. Mindent meg kell tenni egy jó bírói kar kifejlődésére. Ugylátszik elodázhatlan az egyes bírói rendszer továbbfejlesztése a fórumok leszállítása. Gyorsabb, egyszerűbb és jobb igazságszolgáltatás lebeg szemünk előtt. Ennek alapfeltétele a helyesen megalkotott szervezeti törvény.

A bírói hatalom csak úgy hatalom igazán, ha nemcsak szankció nélküli elvi kijelentésekben van lefektetve függetlensége, hanem az egész törvénykezés levegője olyan, mely garanciákkal veszi körül az ítélkező bírót. A bíróság testületi szervezkedésében megnyilatkozó autonomikus erőknek is tért kell adni. A bíróság személyes ügyei, a minősítés, jelölés, kijelölés lehetőleg a bírói testületre bizandó. A hierarchikus szervezet egymagában veszélyezteti a bírói függetlenséget — csak az autonómia fejlesztésével lehet ezt ellensúlyozni. Nagyjelentőségű igazságügyi szervezeti kérdésekkel összefüggő reformgondolatok ezek, de törvényi szabályozásuk elodázhatlan.

Bizonyos az, hogy az egyes bírói hatáskör kiépítése, általánosítása elmellőzhetlen. Ezzel kapcsolatban alapos rendbeszedést kell végezni a járásbíróságok körül, mert azok mai kerületi beosztása nem helyes. A munkamegosztásnál nagy aránytalanságokra vezet. A személyszaporítás nem segít a helyzeten. Itt gyökeres reformra van szükség. Változtatni kell a mai járásbíróság, mint bíróság típusán. A kir. közép és nagy járásbíróságok helyébe egységes járásbíróság szervezendő. A bírói és ügyészi egyesület etekintetben beható vizsgálatot végzet és arra az érdekes következtetésre jutott, hogy a per vezető átalakítás nemcsak megszünteti az aránytalan munkamegosztást, nemcsak lehetővé teszi az alsófokon az eljárás egyszerűsítését, az igazságszolgáltatás hozzáférhetőségét, de a személyi kiadások terén több millió korona megtakarítást fog elérni.

A büntetőtörvény-reform munkálatai nagy felelősséggel vannak azokra, kik azzal foglalkoznak. Csemegi örökéletű alkotása, mely nemcsak humánus irányzatával, szerkezete tömörségével és

nyelvezete szépségével vált a nemzeti jogélet integráns részévé, de mint jogászi alkotás eddig alapjában felülmulhatatlan klasszikus kifejezője egy nyugodt társadalmi élet minden erkölcsi érdekének, levezetve a társadalmi szerződés észszerű és célszerű követelményeiből. Az újabb büntetőjogi alkotások egyre jobban eltávolodnak a kódex megteremtőjétől, nem csekély zavart okozva a rendszerbeli ellentétek kiegyenlítése körül fáradozó bíróságoknak. Tudjuk azt, hogy az új kor épen nem kedvez az évtizedekre szóló nagy alkotásoknak. De úgy véljük, a büntetőtörvény újabb novelláris alkotásai nem épen a legszerencsésebben illeszkednek bele a büntetőtörvény ma még általános érvényű klasszikus tételei közé, így a jog alkalmazása terén igen gyakran zavarólag hatnak. Ez okból is feltétlen szükséges az egységes szellemtől áthatott, egységes szerkezetbe foglalt törvénykönyv megalkotása.

Itt e tekintetben ki kell emelnünk mindenekelőtt azt, hogy az úgynevezett modern kriminológia irányeszméi, melyek úgy tudjuk, a készülő tervezet alapjául szolgáltak azáltal, hogy a bűnösség fogalmát elejtik, hogy a megtorlás jogosultságát kétségbe vonják, hogy amint mondják az iskola hívei társadalomiasítják a bűntettért, a bíró tiszté körébe utalják az elbánást és a bíróra, mint a társadalom exponensére hivatkoznak, amely társadalom felelős a bűnözőben megnyilatkozó elementáris folyamatért, élesen szembehelyezkednek a Csemegi-féle iskolával. A küzdelem a két irányzat között semmiesetre sincs még befejezve. Ily kornak alkotó reform, mint a büntetőkódex új irányeszméit gondos kritikával kell fogadni. Tudjuk-e milyen lesz a jövő társadalma? Lehet-e észszerűen elejteni az egyéni felelősség elvét? Nem fogja ez irányváltozás a társadalmi berendezkedés jövőjét veszélyeztetni, átalakítván a büntetőbíró hatáskörét szétfolyó, bizonytalan valamivé, ami leginkább közigazgatási tevékenységhez hasonló.

Nagy tanulságok állanak már ez irányzattal kapcsolatban rendelkezésünkre. A fiatalkorúak javítása kérdésében és eredményeiben újabb időben bizonyos fokú hanyatlás állott be, okát a háborúban keresik.

Egyáltalán nem elszigetelt azonban azok véleménye, kik azt állítják, hogy a javítónevelés hatása még igen hosszú ideig nem mutatkozik kellőképen tekintet nélkül a háborúra. Oka ennek társadalmunk hibáiban keresendő. A javítónevelési rendszer is, mint a «társadalmiasítás» egyik jelensége tulajdonképen egy érző, megértő, emberszerető társadalom közreműködésétől feltételezett. Bizonyára megvannak a biztató jelek arra, hogy társadalmunk is méltó helyet fog elfoglalni az emberi haladás és a szociális tevékenység útján. Ám ma a patronázs egész rendszerét alig lehet másnak tekinteni, mint értékes kísérletezésnek. A társadalmi bűnök kiirtását, a társadalmi erkölcsök javítását csak a társadalom útján lehet elérni. Az építést alulról kell kezdeni — nem a tetőn. Vigyázzunk tehát és ne essünk tévedésbe az elért eredmények felett, főképen ne becsüljük túl az elért sikert.

A patronázs-tevékenységet kedvezőtlen világításba helyezi a budapesti 1915. évi jelentés. Vámbéry Rusztem legújabb művében a tudós őszinteségével vallja be, hogy a gyakorlatban a remények nem váltak be, melyeket a fiatalkorúak büntetőjogához, mint az új irányzat «rohamcsapata» működéséhez fűződtek.

Még egy megjegyzést kell hogy tegyünk a bíró hatáskörét illetően. Az egész civilis jogszolgáltatás ma a bíró igazságszolgáltatási tevékenységét folyton szűkebb korlátozások alá veszi. Az új perjogbizonyítékok szabad mérlegelésén nyugvó irányelve nem ellensúlyozhatja a perrend aprólékosan részletező eljárási kötött szabályait, az ügyvitel rendelkezéseit, az autentikus interpretációk özönét, mely rendeletek, utasítások, nyilatkozatok formájában, a törvények tág körű végrehajtási záradéka útján a bíróság felé árad.

Ellenben az új büntetőtörvényhozási eszmék szerint a felelősség teljes súllyal a bíróra nehezedik, ki a tettes származása, neveltetése, eddigi élete, fizikai állapota, munkaképessége, lelkülete, erkölcsisége, értelme, hajlamai kikutatása után intézkedik. Mily széles hatáskör! A szociális tevékenység mily széles perspektívája nyílik meg előtte! Valójában ez már annyira nem bírói tevékenység, hogy el sem helyezhető a mai bírói jogkör elfogadott kereteiben.

Ez ellentétre csak reámutatunk, mert célunk az igazságszolgáltatás szerves működését, zavaró ellentéteket is kiemelni. Nem tartjuk magunkat hivatottnak a szakirodalom vonatkozó irodalmi harcaiban részt venni.

Az igazságszolgáltatás másik szilárd támasza, az ügyvédi kar helyzete tarthatatlan. Évről-évre részleges reformokkal igyekeznek a pillanatnyi bajt elhárítani, nem gondolva azzal, hogy a kar helyzete mélyenfekvő okokból származik. Egy 1912 évben megalkotott reformtörvény, mely az indokolás szerint bevallottan, az ügyvédi pálya túlzsúfoltságán akart segíteni, numerus clausus nélkül, azt eredményezte, hogy a törvény közvetlen hatásaképen közel 2000 új ügyvéd vizsgázott le az éjjel-nappal működő bizottságok előtt!

Az ügyvédi pálya zsúfoltsága nemcsak az élethivatás egészségtelen fejlődésének jele, de nemzeti intelligenciánk veszedelme is. Elvonja a tehetségek ezreit más élethivatástól. A tehetségeknek valóságos kivándorlása folyik az ügyvédi pálya kaliforniája felé. Míg a bírói status, a közigazgatás szervezete, sőt az ipar, kereskedelem, gyári vállalkozások, általában a műszaki tevékenység nélkülözi a legjobb képzettségű, az életre legjobban felkészült férfiak tevékenységét, amit az ügyvédség túlnépes pályáján ezrével nélkülöznek, roskadnak össze a kiváló tehetségek. Ha a jogi pályáról elterelni nem sikerül az újabb generációkat, előbb-utóbb katasztrófához vezet a proletár-intelligencia eme képtelen helyzete. Itt numerus clausus nem a helyes segítés.

Az ügyvédség jellegével, feladataival, céljával ellenkezik minden ily privilégiális alapokon való rendezés. Nem az ész, a képesség és a tanultság adná meg a lehetőségek az ügyvédi testületbe való belépésre, hanem a véletlen «megtelt» táblácskája. Louisianában a vadak ha a gyümölcshöz akarnak jutni, tövestől vágják ki a fát és úgy szedik le a gyümölcsöt. Az ügyvédi kar tövét, életerejét, a szabad pályát vágná ketté az ily törvényalkotás. Más úton kell keresni a megoldást. Meg kell nyitni minden életpályát a tehetségek előtt. A közgazdasági államhivatalnoki, katonai pályák épen nem adnak teret a szabad fejlődésnek.

Itt igazán bátor kézzel kell nekifogni a munkának. A több ezer harctéren vérző ügyvéd elhelyezése külön feladata kell hogy legyen kormányzatunknak. Úgy véljük, hogy a közigazgatás reformja elmaradhatatlan. Ma az állami közigazgatásnak elvi ellenzéke is alig van.

Elsősorban utat kell engedni nekik a bírói statusba, amennyiben ez nem elég tér, a közigazgatás felfrissülése, újjáalakítása, modern alapokra való helyezése csak képzett és tehetséges emberek bevonásával remélhető. Fájdalom, nem az a baj, hogy túltömöttek az intelligens pályák, hanem rosszul vannak elosztva a társadalmi tevékenység körzetén. A háború utáni átmeneti kormányzat legfőbb törekvése az legyen, hogy a tehetségek egyenletes helyes megoszlásához segítse az új Magyarországot.

Manapság szociális jelszavakkal van a közélet tele. Az ügyvéd helyzete a jelszó uralma alatt sem változik. Ő eskűjéhez híven védi a védetlent, segítheti a szenvedő tömegeket. Ám a bíró a pozitív jogrenddel áll szemben. A törvény szelleme, célzata, maga a jogrend igen sokszor a keletkezésének idejében uralomra jutott áramlatok kifejezője. Ha a jogrend antiszociális, a bíró pozitív joggal ütközik össze. A törvényt alkalmazó bíró sokszor kénytelen eltűrni az osztálybíróság, az elmaradottság vádját, legújabban a Weltfremdheit kritikáját igaztalanul.

A helyes törvényhozás feladata az, hogy például a munkazárlat és munkaszünetelés, az ipari és kereskedelmi alkalmazottak jogviszonyait szabályozó törvények hiányait az osztályellentétek helyes mérlegelésével kiegyenlítse. A bíró csak úgy alkalmazhatja a jogot in concreto, ha a törvényhozás azt helyesen alkotta meg in abstracto. Tehát, helyesen, jól megalkotott törvények, elégedett és független bírói és ügyvédi kar azok az oszlopok, melyeknek roskadozni nem szabad. Ez érdekek védelme irányítsa jövő igazságügyi politikánkat.

Dr. Sebess Dénes.

Az intestát örökösödési rendről Szólon törvényeiben.*

XV.

Lehet az im tanultakat talán akként is felfogni, hogy az a bizonyos szabadabb, némikép discretionárius elem a bírói irányzatban, amely magát itten befészkelé, ami csak a fiú-leányok ügyét illeti: ez ügyeknek mintegy a természetéből folyó prius;

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 34., 35. és 36. számban.

egyébképen pedig az örökösödési ügyeknek a terén: némiképen amonnan emide átterjedő posterius.

Az attikai törvények rendszerében, de az egyes íróknál is — például Aristotelesben — az örökösödés rendjének és az örökségek fölötti ítélkezésnek az ügye sajátos módon össze van kapcsolva és rokonítva a fiú-leánynak és a reá vonatkozó ítélkezésnek az ügyével.

Emennek amaz mintegy csak helyébe lépő surrogatum, másodlagosság: amidőn tudniillik az örökhagyó után leány gyermek sem marad hátra.

Prius és posterius, mondók. Mind a kettőt csak előmozdíthaták némely terminus technikus-ok. Virgo praeterea hereditaria — mond Télfy id. gyüjt. 616. old. — etiam controversa *(ἐπίδικος)* nominabatur.... Szóval ő eo ipso vitás, vita tárgya. Az ő sorsának az eldöntéséhez már ab ovo nem elegendő a törvény holt betüje, ahhoz élő bírói akarat kell.

S ugyanez a műkifejezés az örökségre leszármazók nemlétében. Ez is eo ipso controversa scil. hereditas *(ἐπίδικος)*. Meier-Schömann-Lipsius, Der Attische Process (605. old.): «die Erbschaft eines ohne Descendenten Verstorbenen wurde für streitig angesehen». S a fiúkra szálló örökség másnemű helyzetét szemben az ilyen örökséggel épen abban a kifejezésben tömörítik, hogy az non controversa *(μὴ ἐπίδικος)*; másszóval hogy nem áll bírói rendelkezés alatt.

«Más szóval: hogy nem áll bírói rendelkezés alatt» így mondám. Tényleg a vonatkozó görög szót úgy is lehet érteni, hogy az. nem annyira amazt (controvers) «streitig», mint inkább emezt (bírói rendelkezés alá tartozó) akarja kifejezni. Maga Schömann is ezt így látszik felfogni voltaképen. Id. ford. 130. old.: «.... Erbschaft und Tochter als gerichtlichem Zuspruch unterliegend». Így fordítja jelesül ezt a műszót egy másik beszédrészben (Isæus VI. 38.) Szóval nem így, hogy «streitig».

A jelen következtetésben azonban ez értelem-árnyalati kérdés nem tesz különbséget. Induljunk ki tehát abból, miként valósággal azt mondja az *ἐπίδικος*, hogy bírói rendelkezés alá tartozó. Ezzel is voltaképen csak ama discrecionárius iránynak a malmára hajtja a vizet.

De vannak ezenkívül még egyéb körülmények is. Ilyen a fiú-leányra s általán az örökösödésre vonatkozó Szólon-féle törvényeknek már Aristoteles által kiemelt homályossága. Hallók ezt hiszen már előbb.

A bírói szervezet, az eljárás szelleme egyáltalán.

Idetartozó jelesül mindaz, amit Tóth Lőrinc, Dr. Gans Eduard és mások a tekintetben mondanak, hogy mint a legelől nevezett jogtudósunk írja: «Gyakran nem az nyeri el az örökséget per esetében, kinek ahhoz a magánjog szerint joga lenne, kinek azt a római prætor s a «Landesgerichtsrath» odaítélné, hanem aki arra a nép előtt érdemesnek látszik s kiről p. o. a védő ékesen szólva bebizonyítja, hogy gazdagságát a közjóra fogja felhasználni. Hasonló okoskodások példái akárhányszor fordulnak elő a görög szónokoknál, örökségek feletti perekben.»[23]

Ugyancsak amit koszorús költőnk a Darázsok bevezetésében a közvéleménynek a népbíróságokban nyilvánult korlátlan hatalmáról s az ebből kifolyó bírói autokraciáról ékes szavakban fölemlít.

Egész szorosan vagy mondjuk szárazon véve ugyan a jogi oldal ebben az egészben ami az örökség ügyét illeti, arra redukálódik, amit ma úgy neveznek, hogy kötelező hagyatéki eljárás. S ez is csupán a fiakra leszálló örökség esetén kívül. De láttuk az úgynevezett ensemble-nak a különféle összefüggő körülményeit. Hiszen ugyanaz az instrumentum más-más hangot ád, ahhoz képest, hogy miképen muzsikálnak rajta.

Mindez együttvéve igenis könnyen idézheté elő valami nemét a suggestiónak abban az irányban, hogy tudniillik valamiként a fiúleányt, azonképen leszármazók nemléte esetén az örökséget a dikasztérium — ahogy ők a törvényszéket nevezik — mint a minden állami hatalmat magában egyesítő népakarat egyik expositurája, mintegy conferálja. És szinte természetesnek kellett, hogy föltűnjék ebből folyólag az a kivánalom, hogy aki az örökségre pályázik, az megérje annak odaítélését. És, hogy ennek hiányában azt mint megszerzettet saját örököseire nem bocsáthatja által. És talán nem helytelen e szemponttal is összefüggésbe hozni és legalább részben megfejthetni vélni a transzmissziónak akkora mérvű ignorálását, mint ahogy ezzel Theopompos argumentációjában s az ennek felfogására minden valószínűség szerint ráállott törvényszéki eldöntésben találkozunk.

Aristotelesre hivatkoztam. Szó van neki arról a munkájáról, amely Athén alkotmánytanát tárgyazza. Eztet illetően lásd egyébaránt Die Demokratie von Julius Schwarcz Leipzig 1891. II. Band, LXXXVIII. old. utáni a-za old: «Aristoteles und die *Ἀθηναίων Πολιτεία* auf dem Papyrus des British Museums». Ezen tudományosságtól duzzadó kifejtésben az említett hírneves hazánkfia amellett a vélemény mellett száll sikra, miként ezen akkoriban fölfedezett munkát tévesen tulajdonítják Aristotelesnek. Az uralkodó felfogás e véleményt nem tette magáévá.

XVI.

Nem oly nyílt egyenes a bíróság említett irányzatának a a kifejezésre juttatásában a perbeszédíró. Értve, hogy nem annyira nyílt egyenes, mint a vígjátékíró. Tulajdonképen ez önkényt folyó. Ki túlozna, ha nem a vígjátékíró? A legtöbbet látszik ez irányban mondani, ami a fiú-leányt illeti, a következő beszédrész: «oder ob sie, als eheliche Tochter, von Euch zugesprochen und verheiratet werden solle, an Wen Ihr es für Recht haltet». Isæus id. perb. (VI.) 51. §., Schömann ford. 128. old. Az «Ihr»-t nagy kezdőbetüvel közlöm — eltérőleg a szerzőtől — világosság okáért. Az «Euch»-t pedig aztán kénytelen következetességből.

Még hallkabb a kihangzása az említett mintegy conferálásként való felfogásnak az örökség-adjudicatiót illetően az egyes perbeszédekben. Némikép azonban mégis ez látszik kihangzani többiközt a következő beszédrészből (Isæus IX. 3.; Schömann fordítása).[24]

«Und so fest war Kleon sowohl früher, als auch jetzt der Meinung, dass kein Anderer als Er die Erbschaft bekommen würde, dass er, sobald die Nachricht von dem Tode des Astyphilus angekommen war, da mein Vater krank lag, ich aber mich nicht hier im Lande, sondern beim Heere befand, sogleich zur Besitznahme des Landgutes schritt, und was jener sonst noch hinterlassen hatte, Alles für seines Sohnes Eigenthum erklärte, bevor Ihr darüber entschieden hattet.» Összevonva: Oly biztosra vette és veszi, hogy ő fogja megkapni az örökséget, hogy nyomban a halál hirére birtokba vette, mielőtt még ti valamit határoztatok volna. A német fordítás «bevor Ihr darüber entschieden hattet», kihagyja e szót «valami». Így, amint mondtuk: «mielőtt még ti valamit határoztatok volna» — ez betüszerintibb. Tudniillik a discrecionárius oldala, mondom, a bírói ténykedésnek az, ami a beszédrésznek amint a «bekommen würde», azonképen különösen a jelen szavaiból is némiképen kihallatszik.

Mennyire sajátos ez, e részből egyet legyen szabad kiemelni. A birtokon kívüli hereditatis petitor (a beszélő) szemben áll a birtokban levő hereditatis possessor-ral. Az ember azt várná, hogy amaz emennek a rosszhiszeműségét fogja hangoztatni. Épen megfordítva! Azt hangoztatja, mily vakmerően bízik az ellenfele abban, hogy a bíróságot sikerülni fog neki az ügyek számára megnyernie.

A vége felé ugyane perbeszéd ezeket mondja (Isæus IX. 34.): «Setzt also, ihr Männer, dem Astyphilus nicht Jemand zum Sohne ein, den er selbst im Leben nicht adoptirt hat, sondern sichert mir die Rechte, die Ihr selbst angeordnet habt. Denn ihnen zufolge erhebe ich meine Ansprüche, und richte nun an Euch, Ihr Männer, die gerechteste Bitte, mich zum Erben des Vermögens meines Bruders zu erklären».[25]

Ez mintegy kikönyörgése a merő diagnosztizálásnak, szemben a diszkrécionárius velleitással. De itt a német fordító, ha nem csalódom, kissé modernizál a tisztán declaratio bírói funkció felé.

«mich zum Erben ... zu erklären». Lássuk csak a görög szótárban (Benseler) a verbum regens-t (*καθίστημι*). Inkább így adnám vissza amiként az elején eme fordítás (az *εἰσποιεῖν*-t): «..... einzusetzen». S ez értelemben használja az igét például maga ugyane perbeszéd is a 23. és 35. §-okban, nemkülönben

[23] Akad. Értesítő, I. köt. (1860.), 303. old.

[24] 173., 174. old.

[25] Schömann id. ford. 185. old.

Isæus VI. 4., 17., 18., 20. stb. Maywald Igejegy zékben: «felállítok» vkit vmivé «teszek».[26]

Ugyanez irányban vagyis a deklarativizmus felé modernizálni látszik, a fordítás a következőben is: «wenn Ihr den Willen des Apollodorus bestätigt, und uns die Erbschaft zu erkennt» (150. old.). Az eredetiben (Isæus VII. 42.),-e végső ige: *ἀποδόντες*. A szótár szerint ez ige *(ἀποδίδωμι)* egyáltalán nem «odaítélni», hanem «odaadni». Maywald id. h.: «visszaadok, beszolgáltatok». Isæus V. 28. «megtéríteni» (a beruházásokat); 44. «megadni» (az isteneknek ami az isteneké). Notabene ez (VII. 42.) egyik legjellegzetesebbike azon beszédrészeknek, melyekre Tóth Lőrinc a fentebb idézettekben általánosságban utal. Közvetlenül az im közölt szavak előtt a szónok igenis hangzatosan vázolja azt a kontrasztot, hogy ellenfelei adóalap-pusztítók, holott ellenben ő, miként maga az örökhagyó és ennek édesatyja buzgó «liturgiások», mondjuk nagyadózók. Szinte az látszik itt kihangzani, hogy a végrendelet mintegy tulajdonképen csak adományozási javaslat az örökhagyó részéről; az adományozó maga a törvényszék.

Még valami ilyesféle: «und Euch die Entscheidung darüber zu entziehen, Wer für den Erben des Philoktémon zu erklären sei» (id. ford. 212. old.). Felfogásom szerint az eredeti (Isæus VI. 4.) tulajdonképen inkább ezt mondja: és elvenni tőletek, hogy annak urai legyetek, kit kellessék Philoktémon javaiba örökösül behelyezni (itt is: *καθίστημι)*. Philoktémont, érdekes, a német szöveg konzekventer é-vel (ékezetes e-vel írja (latin betűvel a gót között).

XVII.

De a leszálló örökség eseteiben is nélkülözzük hellyel-közzel a továbbszállás konzekvenciáinak a levonását.

Aristarchosnak négy gyermeke maradt hátra. Két fia: Cyronides és Demochares, ezenkívül két leánya. Cyronides az anyai nagyatyjának a családjába adoptáltatván: kiesett. Demochares és az egyik leány kiskorukban elhaltak. A perbeszédet (Isæus X.) mondja a másik leánynak a hátramaradt fia.

Az álláspontot tömören összefoglalja a következő beszédrész (§. 4.): «Cyronides nun ... ging durch Adoption in eine andere Familie über, wodurch er alle Ansprüche auf das (väterliche) Vermögen verlor, welches daher nach dem Tode des ... Aristarchus, des Vaters des oben genannten an den zweiten Sohn Demochares fiel. Dieser aber starb als Kind; ebenso auch die eine Schwester; und so ward meine Mutter Erbin des ganzen Vermögens».[27]

Igy, amint e fordítás szól, ez magábanvéve nagyon egyszerű. Szólon törvényei szerint úgylátszik — ezt tegyük hozzá egyelőre — a leánygyermek a fiúgyermek mellett az apai örökségben nem részesült. De fitestvére után, ha sem leszármazó, sem fitestvér nem maradt hátra, a nőtestvér úgylátszik örökösödött.

Amit a tényállásból nem tudunk, csupán az, vajjon ama másik leány Democharesnek előtte halt-e el, avagy utána. A dolog lényegén azonban ez nem változtat. Utóbbi esetben a szónok édesanyja egyik felét az apai vagyonnak megörökölte Democharesről, másikát utóbb a nővéréről. Előbbi esetben az egészet az előbbiről.

Csakhogy e német fordításban, mint minden fordításban a világon, van egy kis licencia. Ahelyett «Erbin», neki azt kellene mondania «Erbtochter». Mert az eredeti ezt mondja «Az anyám az egész vagyonra nézve fiúleány (filia hereditaria) lőn».

S ez épen a karakterisztikus. Vagyis ebben rejlik a transzmisszió figyelmen kívül hagyása. Maga a perbeszéd is helyenkint (§ 8., 14., 26.) kifejezetten úgy konstruál, hogy Democharesről, a fiatalon elhalt fitestvérről öröklé az apai vagyont a szónoknak az édesanyja. Mégis itt: atyja után hátramaradt filia hereditarianak mondja. Már tudniillik: a szónok az édesanyját. Ami nem más, mint mondom a transzmissziónak teljes ignorálása. És nem csak mondja. Hanem érdemleges következtetéseket is fűz ehhez. Még pedig igen jelentőseket.

Az örökhagyó elhalálozása s a jelen igény érvényesítése közt hosszabb idő telt el. A szónok anyja, apja elhaltak, anélkül, hogy az igényt érvényesítették volna. Az ellenfelek, az örökhagyó Aristarchosnak agnatikus oldalrokonai, ebből esetleg tőkét kovácsolhatnának. Sőt úgy lehet, egy-egy bírónak is ez feltűnő találhat lenni. A szónok indíttatva érzi magát arra, hogy a késedelmet kimagyarázza (§. 18., 19. §.). Az ő édesatyja az örökési igény érvényesítése tárgyában nem tehetett semmit. «Denn als er, auf Antrieb meiner Mutter, die Sache zur Sprache brachte, so drohten sie ihm, dass sie selbst sich meine Mutter gerichtlich zusprechen lassen würden, wenn er nicht mit der Mitgift zufrieden seyn wollte. Er aber, um meine Mutter nicht zu verlieren, hätte ihnen wohl selbst zweimal so viel Geld in den Händen gelassen.[28]

Vagyis látjuk. Az apai vagyont e nő: örökli voltaképen a fivéréről. Mégis mindamellett a joghelyzetet akként fogják föl, mintha közvetlenül az édesapjáról maradt volna reá, mint fiúleányra, az örökség.

Megjegyzendő, hogy ami csak azt illeti, hogy a szónok anyja már férjnél volt, ez tényleg nem volt akadálya a fiú leányi minőségnek, s az e minőségben való odaítéltetésnek. Lásd Schömann id. Comm. 262. old.

Sőt maga az atya által már férjhez adott leány is, ha atyja fiörökösök nélkül hal el, megilleti feleségül a legközelebbi firokont.

Mulieres ab ipsis patribus elocatæ et jam in matrimonio degentes, quum pater earum decesserit, nulla prole mascula legitima relicta, proximis genere in matrimonium adjudicentur. Isæus III. 64. Közölve Télfy id. gyüjt. 1417.

De hogyan mehetett férjhez ama nő másként mint per adjudicationem, ha egyszer filia hereditaria volt? kérdi netalán tekintettel a XIV. alatt mondottakra valaki.

Először is, mint láttuk, tulajdonképen nem volt filia hereditaria.

Másodszor, annak tekintve is: adott esetben csupán tényleges valóság az, miként őtet, a leányt atyja halála után a nagybátyja, egyszerűen «hozományra» férjhez adta. Épen ez a férjhezadás az, amit a nőnek a saját fia a jelen perbeszédben jogellenesként felpanaszol (Isæus X. 5.). Jogellenesen férjhez, mint a fiú az atyjának halála után panaszolja, jelesül ahhoz, aki azonban, t. i. a fiú atyja mint im hallók, tőle, a feleségétől, semmiféle pénzösszegnek az árán sem lett volna hajlandó megválni.

A transzmisszió ügye, majdnem így mondhatnók, általában hidegen hagyta az athéneieket. Sőt a vele kapcsolatos előbb vagy utóbb elhalás kérdése inkább aversiót látszik bennök kelteni. A jelen per és hozandó ítélet egyáltalán nem akörül forog, mond a Makartatos elleni említett perbeszéd (Dem. XLIII. 61.), hogy valaki a másiknál előbb vagy utóbb halt el, hanem hogy vajjon ... stb.

Grosschmid Béni.

[26] Görög gyakorló és olvasókönyv (Budapest 1891.) II. rész 121. oldal.

[27] Schömann id. ford. 190., 191. old.

[28] Schömann id. ford. 196., 197. old.

Ténymegállapítás az ítélőtáblán és a Kúrián.*

Senkisem vitathatja, hogy mostani jogrendszerünknél, mely az írásbeliség s fellebbezés rendszeréből nőtt ki, a hagyományok nagy erejére tekintettel, csaknem vakmerő kívánság az, mely a fellebbezés eltörlését sürgeti. Kiemelendőnek tartom azonban azt a tapasztalati tényt, hogy valódi, az alapos kritikát kiálló tévedés a történelmi igazság terén igen kevés van az első fokon, s így joggal fölvethető az a kérdés, hogy nem kellene-e erre tekintettel fokozottabb szervezeti és perjogi biztosítékokkal felszerelve az elsőfokon észszerű intézményt felállítani, amellyel a hibák orvosolhatók, s nem volna-e célszerűbb a ténymegállapítást a felsőfokon teljesen kizárni. A «teljes kizárással» jelzem, hogy a Gypsz.-ból merített csaknem három éves tapasztalatok alapján s azokból a megfigyelésekből kiindulva, melyeket a táblán főügyészhelyettes koromban tettem, még jobban meggyőződtem arról, hogy hajdan, midőn a fellebbezés eltörlése mellett foglaltam állást, nem volt téves az az felfogásom, hogy a ténykérdésben való perorvoslatot a közvetlenség elvével össze nem fér, s legfeljebb megsemmisítésre, de új ténymegállapításra nem vezethet, sem a táblán, sem a Kúrián.

Ámbár a fellebbezés kérdése épen nem aktuális ma, miután azonban a ténykérdésben való perorvoslat az új Gybp.-al ismét előtérbe lépett, ez s a vele kapcsolatos kérdések kívánatossá teszik a hozzászólást.

* Az előbbi közl. l. a 36. számban.

Ennél az intézménynél a közvetlenség s ezzel összefüggésben a szóbeliség kerül homloktérbe.

Mielőtt a Bp. eme két sarkalatos elvének pszichológiájára reátérnék, futólag ki kell emelnem, hogy az itélkezés funkciója s célja — köztudomás szerint — az anyagi igazság megállapítása. Ez pedig két részből áll; egyik a történelmi másik a jogi igazság. Minél világosabb a törvény s minél judiciózusabb a bíró, annál nagyobb a jogi igazság bizonyossága, mely lényegében kizárólag értékelés s pedig jogi értékelése a történelmi igazságnak. Ez a jogi bűnösség s minősítés kereteit öleli fel; míg a büntetés kiszabása, miután arra jogszabályok nem állíthatók fel, a pszichológiai s erkölcsi értékelés körébe tartozik. Tehát a bíró jogászi munkája tisztán az axiológia jegyében folyik le. A történelmi igazság pedig — s nem a bizonyítékok mérlegelése, mely szintén értékelés s pedig bonyolult axiológiai folyamat — tisztán ismerettani kérdés. Ennél a kérdésnél, mely mindig a prius, a bíró azt állapítja meg, hogy emberi bizonyosság szerint mi történt, a jogászi műveletnél pedig azt határozza meg, hogy ami történt, a törvény s jog szemüvegén nézve mily értékű.

Törvényalkalmazás szempontjából kétségtelenül igen fontos a jogi értékelés; de egy pillanatig sem lehet vitás, hogy értékelni csak akkor lehet, ha ismerettanilag bizonyos, hogy amit értékelünk, történés szempontjából létezik.

Aminthogy az építész nem építhet addig, míg biztos alapot nem teremt az épületnek, a bíró sem alkalmazhatja addig a törvényt, amíg nem győződik meg arról, hogy a vádbeli tett történelmi igazság. Ebből a nézőpontból hibás minden bűnvádi perrendtartás, mely a tiszta anyagjogi reviziót fogadja el, s nem állít fel egy szellentyűt a történelmi igazság megállapítása körül felmerült aggályok eloszlatására, mert az ilyen törvény arra kényszeríti az ország legfőbb bíróságát, hogy jogilag értékeljen olyan történelmi eseményt, melyre nézve épen a történés szempontjából alapos aggályai vannak.

A rideg anyagjogi revizió alapján álló törvény olyan helyzetbe hozza a felsőbírót, mint aminőbe jutna az építész, akit arra kényszerítenének, hogy monumentális épületet építsen ingoványos vagy homokos talajon.

Az ilyen félszeg helyzeten segít az Ébt. 35. §-a, midőn megengedi, hogy a Kúria tévedés esetén megsemmisítse az esküdtbíróság ítéletét; ezen akart segíteni a régi Gybp. 20. §-a s ezen kíván segíteni az új Gybp. 14. §-a is. Hogy mi ezeknek a reformoknak az értéke, azt megtudjuk az alábbiakból, megnyugtató következtetésre azonban csak akkor juthatunk, ha a közvetlenséget körülvevő biztosítékokkal s a közvetlenség pszichológiájával tisztába jövünk. Mert ahhoz nem férhet kétség, hogy a történelmi igazság főeszköze a közvetlenség; s pedig az érzéki közvetlenség. Minél jobban eltérünk a történelmi igazság keresésének eme kategórikus imperativusától, annál silányabb s értéktelenebb lesz az, amit történelmi igazságnak nevezünk, következésképp a törvényt alkalmazó bíró értékelése is annál megbízhatatlanabbá válik, mert az értékelés tárgya, a történelmi igazság is, melyből kinő a jogi értékelés, mint növény a földből, a közvetlenség principiumától való távolodással egyenes arányban lesz lépésről-lépésre bizonytalanabb.

De hát amit a perjogászok közvetlenségnek neveznek, valóban közvetlenség-e az vagy üres jogi műszó, aminek igen kevés köze van a közvetlenséghez. A perjogászok közvetlensége csak szimboluma a jogászok vágyódásának, ami után törekszünk s kívánkozunk, de soha el nem érhetjük. Mert közvetlen megismerés alatt a pszichológia s logika azt érti, ami közvetlenül folyik le a megfigyelő érzékei előtt, a bíró előtt pedig sohasem folyhat le a vádbeli cselekmény. A közvetlenség tehát a jogban azt jelenti, hogy az ítélőbíró előtt vall a vádlott, tanuskodnak a tanuk arról, amit ők tapasztaltak, tehát a perjogi s ismerettani közvetlenség közt áthidalhatlan szakadék tátong.

Vajjon mi az értéke a perjogi úgynevezett közvetlen megismerésnek? Mostani jogrendszerünk szerint megismerhetünk-e minden történést, ami a jogi, erkölcsi s pszichikai értékeléshez szükséges?

A tanuvallomások értékével minden képzettebb jogász tisztában van; hiszen ma már az idevágó irodalom egész könyvtár. Tudjuk, hogy számos oly tényező működik közre csaknem minden tanunál, mely a vallomás értékét rendszerint csökkenti, nem ritkán pedig teljesen megsemmisíti. A fiatal s öreg kor a legbecsületesebb tanunál is gátolja a tárgyilagos valóság megvallását. Fiatal korban az idegrendszer rendkívüli szuggesztibilitása, a képzelőtehetség túltengése s az értelmes akarat fejletlensége; öreg korban az emlékezet megbízhatlansága önkénytelenül is eltéríti a tanut a történelmi igazságtól. Életerős korban pedig a számtalan és rendkívüli gyakori rendellenes pszichés folyamatok nyomják el a valóság érvényesülését, amihez járulnak a szervezetben rejlő érdeklődések s vágyak különböző s minden egyénnél más irányú megnyílvánulásai, melyek a tanu észlelését s figyelmét szerfelett befolyásolják. A tanuk társadalmi állása s foglalkozása szintén oly tényező, mely az érdeklődés s figyelem irányát szabályozzák. Jól mondja *Paulhan*, aki az elme működését a legújabb időkben legbehatóbb vizsgálat tárgyává tette, hogy minden jelenség, pl. valakinek hirtelen halála, minden ember figyelmét másképen foglalkoztatja, és mindegyikben más érzelmet vált ki, következésképp a rendszeres társítás törvényénél fogva mindegyik más és más ítéletet alkot arról magának, amiből folyik, hogy tanuskodásuk is különböző lesz. Más ítélete lesz a testvérnek, házastársnak, mint a meghalt vetélytársának vagy ellenségének; más nézete lesz az elősiető orvosnak, mint egy teljesen érdektelen személynek (L'activité mentale 148. l.) Ezt a pszichikai megállapítást átvive a büntetőjogra, mindenki előtt világos lesz, hogy az érdeklődés s az ebből kisarjadzó figyelem más irányú s tartalmú lesz, pl. egy emberölés esetében a tanuk kora, idegrendszere, műveltsége, foglalkozása s szerint. Más köti le figyelmét a duhaj parasztlegénynek, mint a gyermeknek; más egy félénk úrinőnek, mint egy a harctérről visszatért katonának; más egy orvosnak, mint egy csendőrnek. A különböző irányú érdeklődés és figyelem pedig — aminthogy Paulhan tanítja — más és más pszichés-folyamatokat indít meg s teljesen heterogén lelki rendszereket hoz létre, aminek természetes folyománya s szükségszerű következménye a vallomásokban észlelhető eltérés.

A pszichológiában járatlan bíró bosszankodik s nem képes megérteni azt, hogy olyan tanuk, akiknek jóhiszeműsége vitán felül áll, mégis egy és ugyanazon időben s alkalommal szerzett tapasztalatokról miért vallanak oly ellenmondóan. Pedig ennek magyarázata a most elmondottakból nyilvánvaló. Hiszen már Terentius Varró körülbelől száz évvel Krisztus előtt hirdette, hogy «quot capita tot sensus», anélkül, hogy az idegekről, azok működéséről, az ingerfolyamatokról s a pszichikai egyéniségről homályos sejtelme lett volna.

De nemcsak a tanu egyénisége befolyásolja a vallomást, hanem a kölcsönös szuggeszció is. Amint keletkeznek szociális szuggesztiv hatások folytán a társadalmi életben a legendák, mitoszok s különféle hiedelmek, ép úgy kialakulnak az együtt élő emberi csoportokban vélemények az élet kisebb-nagyobb eseményeiről is. S midőn a tanu a bíró előtt megjelenik, anélkül hogy sejtené, vallomásában nem tárgyilagos érzéki észleletek, hanem a szuggeszció vagy amint *Tarde* mondja, intermentalis alapon kifejlődött vélemények s hiedelmek vezetik. Különösen észlelhető ez műveletlen embereknél s leginkább a falu népénél, ahol a csoport életét sokkal erősebb erkölcsi kapocs kovácsolja össze, mint a nagy városokban. Ehhez járul a szellemi korlátoltság, ami a legigazabb lelkű de tudatlan emberből is hamis tanut csinál aki képtelen az igazság belátására és tárgyilagos elmondására, amit Bernard *Shaw* utolérhetlen művészettel mutat be a «Pygmaleon» első felvonásában.

Szinte nagyon is belemerültem a tanuvallomások pszichológiájába, amivel csak azt akartam bebizonyítani, hogy mily nehézségekkel kell a bírónak az elsőfokon teljes közvetlenség mellett is megküzdenie, midőn a történelmi igazságot megállapítja.

Sajnos, a nehézség nem csupán a tanuk személyében van, hanem körülbelől oly mértékben feltalálható az a kihallgatást végző s a vallomást felvevő és irásbafoglaló hivatalos személyekben is.

A csendőrök s rendőrök nemritkán a sikerre törekvés vágyától befolyásolva nem tudnak a szubjektív benyomásoktól szabadulni; a vizsgálóbírónál már rendszerint elesik ez a motívum, de az általa felvett valamint a főtárgyalási jegyző feljegyzésének az a hibája, ami az írásbeliség legfőbb gyöngéje, hogy hiányzik abból a közvetlenség s az élet. Ehhez járul, hogy nem ritkán — a kihallgatást végző személy kisebb-nagyobb műveltsége sze-

rint — ezekből a jegyzőkönyvekből épen az hiányzik, amire az ítélőbírónak legnagyobb szüksége volna. Perjogunk s az emberi igazságszolgáltatásnak csaknem katasztrófális hibái tehát akkor domborodnak ki kellően, ha a felsőbíróság ténymegállapító jogát s a ténymegállapítás törvényes módozatait vesszük elemzés alá.

Imént láttuk, hogy a történelmi igazság megállapítását mennyire megnehezíti a tanuvallomások pszichológiai megbízhatlansága. Könnyű belátni, hogy mennyit veszít ez a magában véve is nagyon kétes értékű anyag, ha a közvetlenséget kikapcsoljuk s a főtárgyalási jegyző feljegyzései alapján biráljuk el a pert akár a kir. ítélőtáblán fellebbezés, akár a Kúrián semmisségi panasz alakjában.

Midőn a törvények a modern perjog egyik alapelveként felállítják a bizonyítékok szabad mérlegelését, ezzel legalább is azt megkívánják, hogy az ítélőbíró a tanukat közvetlenül hallgassa ki. Enélkül a mérlegelés logikai s pszichológiai munkája nem végezhető el. A bizonyítékok mérlegelése igen bonyolult értelmi folyamat s magában foglalja minden bizonyítéknak önálló s más bizonyítékokkal összefüggésbe hozott értékelését, ami élére állított esetekben nagy emberismeretet és pszichológiai s erkölcsi helyes értékelést tételez fel. A törvény kötelezi erre a bírót, midőn a 324. §-ban «a bizonyítékoknak egyenként és összefüggésükben való gondos mérlegelését» írja elő. Ez a mérlegelés pedig ha kötelességünknek lelkiösmeretesen meg akarunk felelni igazán művészet, de lehet kontár munka is, — és sajnos nem ritkán ez utóbbit tapasztaljuk. Kontár, sablonos a mérlegelés, hacsak a vallomás elbeszélő tartalmát s azt nézi, hogy hány tanu vall pro és hány kontra, művészet és lélekelemzés akkor, ha az ítélőbíró nem csupán azt hallgatja, hogy mit mond a tanu, hanem a kihallgatás alatt igyekszik a tanu értékét lélektanilag s erkölcsileg meghatározni; mert a tanu egyénisége adja meg a vallomásnak erkölcsi értékét és súlyát, s ennek felismerésében áll a bizonyítékok helyes mérlegelése.

Amit az imént a tanuvallomások pszichológiájáról pár szóval vázoltam, az a bizonyítékok mérlegelésénél mind előtérbe lép, már most önként felvetődik a kérdés, hogy lehet-e bizonyítékokat mérlegelni jegyzőkönyvből és iratok alapján? Erre a kérdésre azzal a kérdéssel lehet felelni, hogy lehet-e az orvosnak helyes diagnózist leírás alapján adni? A leírás alapján adott diagnózis abból a feltevésből indul ki, hogy a leírt tünetek helyesen észlelt tünetek és hogy egyetlen más tünet sincs, amit nem észlelt s nem jegyzett volna fel a kórrajzot kiállító orvos. Igy van az írásbeliségnél is; a felsőfokú bíró felteszi, hogy ami föl van jegyezve, teljesen megbizható; s mindent magába foglal amit a tanu az ügyre vonatkozólag tud, ámbár ez is gyakran téves föltevés, de a dolog lényege nem ez, hanem az, hogy az ilyen írásbeli följegyzés csak — hogy úgy fejezzem ki magamat — a vallomások matematikai egybevetésére alkalmas, de mérlegelésre nem; mert az írásbeliség szerint, hacsak bizonyítékokkal felszerelt kifogást nem tesznek valamelyik tanu ellen — minden vallomás egyenlő értékűnek tűnik fel s mindég az az állítás mutatkozik a felsőbíró előtt valónak, amire nézve több tanu van; mert a tanuk vallomását több-kevesebb hűséggel fel lehet ugyan jegyezni, de azokat a lélektani s erkölcsi mozzanatokat képtelenség írásba foglalni, melyekből a tanu belső értéke meghatározható. Ezeket az ítélőbírónak közvetlenül kell tapasztalni az előtte álló tanu egyénisége s a közvetlen benyomások alapján.

(Folyt. köv.) *Vargha Ferenc.*

Magyarország csatlakozása a berni egyezményhez.

Grecsák Károly igazságügyminiszter kijelentette az írói és művészi testületek küldöttsége előtt, hogy a képviselőház legelső érdemleges ülésén törvényjavaslatot nyujt be hazánknak az irodalmi és művészeti művek védelmére alakult berni unióhoz való csatlakozásáról és ezzel kapcsolatban szerzői jogi törvényünk módosításáról. A módosításról úgy nyilatkozott az igazságügyminiszter, hogy az az adott körülmények között csak abban a korlátolt keretben fog mozoghatni, melyet az egyezményhez való csatlakozás okvetlen megkövetel; azonban megemlítette az igazságügyminiszter azt is, hogy felhasználja ezt az alkalmat arra, hogy szerzői jogi törvényünk rég elavult 66. §-ából kitörölje azt a rendelkezést, mely szerint az iparkészítményeken alkalmazott képzőművészeti alkotásokra a szerzői jogi törvény intézkedései nem alkalmazhatók.

A magyar írók és művészek világának régi és sokszor kifejezett kívánsága közeledik ilykép teljesüléshez. Az érdekelt körök évek óta ostromolták az unióba való belépés érdekében az igazságügyi kormányt, mely 1913-ban már a képviselőházban bejelentette, hogy a csatlakozásról szóló törvényjavaslatot be fogja mielőbb terjeszteni és a Kiadók Nemzetközi Kongresszusa előtt is kötelezettséget vállalt a csatlakozás megvalósítására.

Említést érdemelnek azok a körülmények, melyek az unióhoz való csatlakozást célszerűvé, sőt sürgőssé teszik, most a háborús viszonyok közepette, jóllehet a nemzetközi jogviszonyok most bonyolultabbak és nemzetközi megállapodások létesítésére látszólag kevésbé alkalmasak.

Eddig csak Franciaországgal, Ausztriával, Angliával, Olaszországgal, Németországgal és az Északamerikai Egyesült-Államokkal voltak irodalmi egyezményeink, tehát Ausztriától és Németországtól eltekintve kizárólag ellenséges országokkal. Az ellenséges országok közül különösen Angliában, Olaszországban és az Északamerikai Egyesült-Államokban irodalmunk és művészetünk ez utóbbi 10 év alatt jelentős elterjedéshez jutott. Kivált szinpadi irodalmunk és szinpadi zenénk tekintélyes erkölcsi és anyagi eredményeket ért el közvetlenül a háború előtti években mai ellenségeinknél. Megbízható becslés szerint legalább is évi félmillió koronára rúgó és évről-évre emelkedő összegű szerzői tiszteletdíjat szereztek szinpadi íróink és egyéb szerzőink ez országokból és a szinpadi szerzőink iránt való érdeklődés egyre jobban fejlesztette egész irodalmunk és művészetünk iránt való érdeklődést. Ilyképen az, hogy ez országokkal háborúba jutottunk, szellemi munkásaink és különösen szinpadi íróink számára érzékeny anyagi veszteséget jelentett és fog nyilván jelenteni a béke első évei sorára is.

Ezzel szemben a semleges országokban, különösen Dániában, Svédországban, Norvégiában, Spanyolországban, Hollandiában, Svájcban egyre nagyobb érdeklődés mutatkozott már a háború előtt is, de különösen a háború alatt is irodalmunk iránt, részben mert hazánk iránt egyáltalán nagyobb lett az érdeklődés, részben pedig azért, mivel az irodalmunk és különösen szinpadi irodalmunk kevésbé volt telítve a háború alatt is az egyoldalú, elfogult, ellenségeskedő gondolatvilággal, viszont a francia és angol irodalom háborús termékei túlságos mérvben háborús propaganda jellegű voltak: ezért a semleges országokban, melyek már a háború előtt is kezdték megkedvelni szerzőinket, a legutóbbi években egyre nagyobb mértékben felkarolták szinpadi alkotásainkat olyannyira, hogy ezek szinte dominálták a semleges országok szinpadjait. Ám e semleges országokkal hazánknak irodalmi egyezményei nincsenek; ennélfogva szerzőink alig juthattak anyagi előnyökhöz ez országokban, mert hiszen műveik bitorlásával szemben tehetetlenek voltak. Kialakult tehát az a helyzet, hogy az ellenséges országokban szerzőink érzékeny veszteséget szenvedtek, viszont a semleges országokban nem jutottak rekompenzációhoz, jóllehet erre kinálkozott az alkalom.

Emellett az is nyilván méltatlan helyzetnek mutatkozott, hogy a háború dacára is fenállóknak vallott egyezményekkel védjük a háború tartama alatt is az ellenséges országok szellemi termékeit, viszont a semlegességükben kitartó országok szellemi termékeit szabad prédának tekintjük.

Ez a kétszeresen félszeg helyzet érlelte meg azt a mozgalmat, mely az igazságügyminiszter elé vitte író- és művészvilágunk küldötteit. A berni unióhoz való csatlakozás mellett egyébként is szóló, rég közmeggyőződéssé alakult érveken kívül bizonyára az is vezette az igazságügyi kormányt a csatlakozás gyors megvalósításának elhatározásánál, hogy az illusztrált félszeg helyzetet maga is sürgősen orvoslandónak véli.

Nem lehet a csatlakozás aggályos a nemzetközi jogviszonylatok szempontjából a jelen háborús körülmények dacára sem. Ellenségeinkkel nem létesít a csatlakozás új jogviszonyt, jóllehet nyugateurópai ellenségeink mind tagjai az uniónak. Mert hiszen, mint fentebb jeleztük, leghatalmasabb nyugateurópai ellenségeinkkel ma is vannak irodalmi egyezményeink és pedig speciális egyezményeink, melyeket fenállóknak tekintünk, mint ezt bíróságaink több ízben is kimondották. Az ilyen speciális egyezmé-

nyek szinte szorosabb kapcsolatnak tekinthetők, mint amelyet az unióba való belépés teremt. De az a körülmény, hogy az unióba lépéssel törvényhozásunk mintegy tanuságot tesz amellett, hogy ellenségeinkkel bizonyos kapcsolatunk fenállhat, nem okozhatja azt, hogy miatta lemondjunk arról, hogy egyszerű eszköz révén, mely minden diplomáciai tárgyalást feleslegessé tesz, hazánk egyoldalú nyilatkozata által — mert csak ezt követeli meg az egyezmény — irodalmi egyezményt kössünk azokkal a semleges országokkal, melyekre irodalmunk és művészetünk szinte rekompenzációképen rászorult és amely semleges országok — ép mert semlegességükkel mellénk álltak — számot tarthatnak arra, hogy az ő szerzőiket viszont mi védelmünkbe vegyük, ha az ellenséges szerzőket védjük.

Az irodalmi és művészeti művek védelmére alakult berni unió a háború mindent elárasztó áradatában érintetlen sziget maradt, melyhez nem értek fel az általános gyűlöletnek és a nemzetközi kultúrértékek lerontásáért lihegő boszúnak hullámai. Egyetlen ország se szánta magát arra, hogy az unióhoz való tartozandóságát megtagadja csak azért, mert abban ellenséges ország is helyet foglal. De arra se szánta magát egy ország se, hogy az uniószerződést — ha ugyan az egyáltalán lehetséges — felmondotta volna akár csak a vele ellenséges országokra vonatkozólag. Ilyképen azt kell vallanunk, hogy az uniószerződést a csatlakozott országok ma is olybá tekintik, mint amely az ellenségeskedések dacára is sértetlenül fenáll. Még Angliának a szerzői jogra vonatkozó háborús törvényhozását, melyet e lapok hasábjain ismertettünk (Jogt. Közl. 1917. évi 14. sz.) sem tekinthetjük olyannak, mely rést ütött volna az unió falain. Ezzel szemben Franciaország ép az elmúlt hetekben kifejezetten, szinte tüntetően adta jelét, hogy az uniót a maga egészében — tehát az ellenséges Németországot is az unióhoz értve — ép oly rendületlenül fenállónak tekinti, mint a háború előtt. Ugyanis ez év június 17-én bejelentette a francia kormány a svájci szövetségtanácsnak, hogy Marocco francia protektorátus alatt levő része csatlakozik az unióhoz; a svájci szövetségtanács pedig e bejelentést közölte az egyezmény rendelkezései értelmében az unió összes országaival, ezek közt természetesen Németországgal is. Németország bíróságai viszont, köztük a Reichsgericht is, a háború folyamán több ízben kimondották, hogy az uniószerződés a háború dacára az ellenséges országokkal, így különösen Franciaországgal szemben is változatlanul fenáll.

Ily körülmények között a nemzetközi jogviszonyokra vonatkozó minden aggodalomtól menten teheti meg törvényhozásunk azt a lépést, mellyel hazánk az unió tagjává lesz.

A csatlakozás szükségessé teszi szerzői jogunknak reformját, melyre enélkül bizonyára csak polgári törvénykönyvünk megalkotása után került volna sor. Ehhez képest a reform nyilván csak részleges lesz és általánosságban csak arra fog szorítkozni, ami okvetlen szükséges azért, hogy saját szerzőink ne részesüljenek kevesebb védelemben, mint amennyit az unió országai szerzőinken az egyezmény értelmében nyujtani kötelesek vagyunk. Nagyjából e reformnak a következőkre kell tehát kiterjednie: az építőművészet alkotásainak és a choreografiai művek és pantomimikus művek védelme; a mozgófényképészeti művek és azok nyilvános előadásainak védelme; írói művek, zeneművek és képzőművészeti és fényképészeti művek védelme mindennemű átdolgozások és alkalmazások ellen, írói és zenészeti műveknek megvédése hanglemezen és hasonló készülékeken való reprodukció, ezeknek, valamint szinpadi és képzőművészeti művek megvédése mozgófényképészeti műveken való reprodukálás ellen, valamint különösen írói művek védelme fordítások ellen, mi mellett úgy az előadási, mint fordítási jog szempontjából a fentartások, alakiságok és beiktatások mellőzendők.

Szellemi munkásaink mindenképen méltányolni fogják, ha a törvényhozás minden vonatkozásokban a berni egyezmény legutolsó alakjának — az úgynevezett berni revideált egyezménynek — rendelkezéseit fogja elfogadni és ezzel szerzői jogunkat, ha nem is alakjában — mert ez a módosítás révén sem lesz szerencsésebb, sőt talán azok révén kevésbé lesz szerencsés mint eddig volt — de intézkedéseiben és lényegében a legmodernebb szerzői jogok közé emeli.

Nagy mértékben hozzá fog ehhez járulni az a körülmény is, hogy az igazságügyminiszter mellőzendőnek jelezte szerzői jogi törvényünk 66. §-ának azt az intézkedését, mely az iparkészítményeken alkalmazott képzőművészeti alkotásokat kirekeszti a szerzői jogi védelemből. Ez a furcsán fogalmazott, értelmében máig is homályos intézkedés eddig azt a sajátságos jogi helyzetet teremtette, hogy ha pl. Munkácsy Mihály megengedte, hogy Krisztus Pilátus előttjét keramikai tárgyakon, tányéron vagy vázán reprodukálják, akkor Munkácsy képe mindenki számára és minden rendű és rangú reprodukció céljaira szabaddá vált. De ez az intézkedés egyúttal a védelemből számkivetette az iparművészetnek még oly magasrendű alkotásait is.

Ha most ez az ominózus intézkedés kitöröltetik törvénytárunkból, nemcsak képzőművészetünket mentjük fel egy nyilvánvaló igazságtalanság terhe alól, és adunk kenyeret a képzőművészeinknek azzal is, hogy lehetővé tesszük alkotásaiknak gazdasági kihasználását; de egyszersmind megnyitjuk a védelem lehetőségét iparművészetünk magasabb rendű termékei számára, azok a termékek számára, melyek a képzőművészetnek is megnyilatkozásai.

Kívánatos volna, hogy törvényhozásunk minél előbb lehetővé tegye, hogy hazánk a berni unióhoz való csatlakozással tanuságot tegyen a nemzetek kultúrközössége mellett és irodalmunk és művészetünk számára megnyissa az anyagi és erkölcsi erőknek azokat a forrásait, melyeket idejét múlt, reformra rég megérett szerzői jogunk eddig elzárt.

Dr. Szalai Emil.

Szemle.

BELFÖLD.

— **Az erdélyi háborús kárvallottak** anyagi kárát az állam, értesülésünk szerint, megtéríteni készül. Mi sem természetesebb, hogy a lex Rhodia igazságos szabálya alkalmazást nyerjen akkor is, midőn az állam hajóját érte a baleset. De megfelel a kormány demokratikus irányának is, hogy vaskövetkezetességgel hajtsa végre a kármegosztás elvét. Azok, akiket a Királyhágón túl vagyonuktól fosztott meg az ellenséges betörés, mindnyájunkért szenvedtek és az állampolgári egyenlőség következménye, hogy a szenvedésből részt vállaljanak azok is, akiket közvetlenül nem ért a veszedelem. Eddig rendben van a dolog. De az már nincs rendjén, hogy a kártérítést, amelyet az állam nyujtani fog — miként értesülünk — Erdélyben egyes ügynökök üzletszerűen összevásárolják. Hogy a kárvallottak szorult helyzetükben a nyomor uzsorásainak essenek áldozatul, hogy belső ellenség sujtson le azokra, akiknek otthonát a külső ellenség oly kegyetlenül dúlta fel, azt valóban nem szabad tűrni. Bízunk benne, hogy az igazságügyi kormány módot fog találni e nyilvánvaló visszaélések megakadályozására, amennyiben a kibocsátandó rendeletben vagy törvényjavaslatban semmisnek nyilvánít minden ügyletet, amely a kártérítési igény átruházására irányul.

— **Az ügyvédhelyettesi intézmény** eltörlését sürgetik türelmetlenül az ügyvédhelyettesek. Az igazságügyminiszter a nála megjelent ügyvédhelyettesekkel közölte, hogy a kérdéssel jóakarattal foglalkozik és véleményadásra felhívta az ügyvédi kamarákat. A kamarákhoz intézett felhivásában az igazságügyminiszter kijelenti, hogy az ügyvédhelyettesi intézmény eltörlésének kérdésében még nem foglalt állást. Kéri a kamarák véleményét, vajjon a beállott viszonyokra való tekintettel az ügyvédi kar és az igazságszolgáltatás érdekeinek lényegesebb hátránya nélkül, fentartandó-e az utólagos joggyakorlat, vagy nem volna-e helyesebb az intézménynek ideiglenes felfüggesztésével az ügyvédi rendtartás reformálása alkalmával megfontolás alá venni, szükség van-e az ügyvédhelyettesi intézményre és ha igen miként volna az a szervezetbe céljának megfelelő részletes szabályozással véglegesen beilleszthető.

Az ügyvédhelyettesi intézmény kérdésében álláspontunkat kifejtettük már akkor, midőn az ügyvédhelyettesek *Vázsonyi Vilmostól* kérték a vizsga utáni gyakorlat megszüntetését. Kifejtettük akkor, hogy az ügyvédhelyettesi intézményt mai alakjában nem érdemes ugyan fentartani, de ha az igazságügyminiszter az ügyvédhelyettesi intézmény eltörlését határozná el, az ügyvédi kar túlzsufoltsága és a háború folytán fokozottan súlyos

helyzete feltétlenül szükségessé teszik a három évi ügyvédjelölti joggyakorlati idő felemelését.

— **Doleschall Alfréd** a büntetőjogi közeledésről annakidején lapunkban (1916. évf. 405., 424., 436. l.) nagyobb tanulmányt tett közzé, amelyben figyelemreméltó érveléssel fejtette ki aggályait a büntetőjog középeurópai egységesítési tervével szemben. Ezt a dolgozatot a kérdésnek azóta felmerült irodalmi tárgyalásaira is kiterjeszkedve lényegesen kibővítve és átdolgozva most *Die Rechtsannäherung im Strafrecht* címmel német nyelven is kiadta mint a Magyar Jogélet könyvtárának külön füzetét. Egységesítésre irányuló törekvés helyett Doleschall különösen Liszttel ellentétben a jogi közeledés gondolatát helyezi mint gyakorlatilag értékesebb gondolatot előtérbe. Ha tiszteletreméltó közjogi és kulturális aggályait nem mindenben oszthatjuk is, el kell ismernünk, hogy Doleschallnak érdekes és értékes okfejtése a felvetett kérdés megoldását lényegesen előmozdítja. Amennyiben a büntetőjogi közeledés kérdése a gyakorlati megvalósulás stádiumába lépne, ki fog derülni, hogy a tudós szerzőt azoktól, akiket birál nem is választja el oly távolság, mint első pillanatra látszik. Remélhető, hogy a magyar kriminalisták ebben a kérdésben egységes álláspontot fognak elfoglalni és Doleschallnak temperamentumos, bíráló véleménye ennek az álláspontnak kialakulásában legalább is oly becses, mint a pozitív javaslatok. A 34 oldalra terjedő füzet (árát nem tudjuk) a Magyar Jogélet kiadóhivatalában rendelhető meg.

— **Somló Bódog** kolozsvári egyetemi tanár tollából nagyjelentőségű német munka látott napvilágot. Címe: *Juristische Grundlehre*, tárgya: a jogi alapfogalmak rendszere, tekintet nélkül a jog mindenkori tartalmára. Tehát nem ú. n. általános joglan, hanem jogbölcsészet abban az értelmében, amelyet e szónak Bergbohm, Merkel vagy Kelsen tulajdonít. Hogy Somlónak, aki e munkájával Austin, Bierling, Stammler soraiba lépett, mennyiben sikerült a jog metajurisztikai alapkérdését tisztázni, arról e rövid bejelentésben nem mondhatunk ítéletet. Az a nagy és komoly munka, amelyet Somló Bódog végzett, beható és komoly méltatást igényel. Ezt a magyar jogtudomány egyik kitünősége volt szíves elvállalni. Egyelőre csupán regisztráljuk az eseményt, amely nemcsak a magyar, hanem az egyetemes jogirodalomban is számottevő, de különösen örvendetes számunkra, mert bizonyítja, hogy a magyar jog- és államfilozófia előkelő szerepe, amelyet Eötvös József br., Beöthy Leó, Pulszky, Pikler, Concha, Plósz és mások alkotó géniuszának köszönhet, e tudományág fejlődésében állandónak igérkezik. Somló könyve 556 oldal terjedelemmel Felix Meiner kiadásában (Leipzig) jelent meg. Ára 24 márka.

— **Helyreigazítás.** A Jogt. Közl. multheti számába a «Ténymegállapítás az ítélőtáblán s a Kúrián» c. cikkbe az a hiba csúszott be a 318. l. 2. sz. jegyzetbe, hogy az ott hivatkozott értekezés nem a Jogt. Közl., hanem a Jogállam 1907. évi folyamában jelent meg.

KÜLFÖLD.

— **A német birodalmi kormányzatban** beállott változások igazságügyi téren is fontos személycserével jártak. Eltávozott a birodalmi igazságügyi hivatal vezetője dr. Lisco államtitkár és helyébe — ezuttal első ízben — ügyvéd lépett. Dr. von *Krause* az új államtitkár 1905-ben a berlini ügyvédi kamara elnöke lett s 1896 óta a porosz képviselőház alelnöke volt. Egy másik porosz jogász dr. *Schiffer* Jenő, aki mint a német Bajtársi Szövetség jogi szakosztályának elnöke nálunk is számos barátot és tisztelőt szerzett, helyettes államtitkári minőségben a birodalmi pénzügyi hivatalba került. Schiffer mint közigazgatási és perjogi kodifikátor, mint ritka éleselméjű politikus és mint brilliáns szónok a szabadelvű irányzatnak egyik rokonszenves képviselője. Gazdát cserélt a porosz igazságügyi tárca is, amelynek eddigi birtokosát dr. Beseler-t dr. *Spahn* a frankfurti főtörvényszék elnöke váltotta fel, akinek része volt a német Ptk. előkészítésében s aki nemcsak mint centrumpárti politikus, hanem mint családjogi író is elismert névre tett szert.

— **Magyar jogi írók külföldön.** A Blätter für vergleichende Rechtswissenschaft utolsó (1—4.) száma néhai *Smialovszky Valér* volt főispán és orsz. képviselő tollából hosszabb tanulmányt közöl, a magyar gazdasági és állami életről az uralkodó szellemi irányzatokra tekintettel. A Deutsche Strafrechts-Zeitung augusztusi száma *dr. Dorning Henrik* rendőrkapitány nagy áttekinthetőséggel megírt és bőséges adatokat tartalmazó cikkét közli a magyar rendőrség szervezetéről. A munka kiinduló pontjául szolgál a Bajtársi Szövetség jogi szakosztályaiban a rendőri szervezet összehangolására törekvő eszmecserének; ugyanezen folyóirat közli *dr. Plesch Árpád* ügyvédnek a magyar fiatalkorúak bíróságai a háború alatt című ismertetését, melyben Vámbéry Rusztemnek hasonló cím alatt megjelent könyvében foglalt adatokat közli a szerző.

— **Az osztrák ügyvédi díjtarifa felemelése.** Az osztrák igazságügyminiszter 1917 aug. 31-én kelt rendeletével felemelte az ügyvédek díjtarifáját. A tarifa felemelését, amint azt nemrég (34. sz.) jelentettük az ügyvédi kar sürgette. Az ügyvédi kamarák állandó bizottsága 1916 december 15-én foglalt állást a tarifa felemelés kérdésében és a rendelet elfogadta a kamarák álláspontját. Az új tarifa az egyszerű (sablonos) ügyvédi munka díját (ú. n. Geschäftshonorar) 25%-kal, a távozási díjakat (Entfernungsgebühren) 30%-kal, az irodai kiadások megtérítéseül szolgáló díjakat (Manipulationsgebühren) és az ellátási díjakat 50%-kal emelte fel. Száz koronán aluli ügyekben a régi tarifa tételei változatlanok maradnak. Az igazságügyminiszter a rendelet kibocsátása előtt a bíróságok véleményét is kikérte. A bíróságok a tarifa felemelését javasolták.

— **Szerzői jog bitorlása élőképekkel.** A közismert *Punch* című angol élclap megengedte a londoni Hippodrome szinháznak, hogy élőképekben mutathassa be «*Business as usual*» cím alatt az élclap néhány híressé vált háborús képét. Az élőképek előadásának nagy sikere volt Londonban és a londoni előadások befejezése után a Hidpodrome szinház eladta az élőképek felszerelését egy Day nevű vállalkozónak, aki azután ezeket az élőképeket a Punch engedélye nélkül angol vidéki városokban előadta némi csekély változásokkal. A Punch tulajdonosai szerzői jogbitorlási perrel támadták meg Day vállalkozót, arra az álláspontra helyezkedvén, hogy a képzőművészet alkotásai nem reprodukálhatók élőképekkel sem. A londoni High Court — mint a Le Droit d'Auteur közli — megállapította Day vállalkozó terhére a szerző jog bitorlását lényegben a következő indokolással: az angol szerzői jogi törvény, a szerzői jog azt jelenti, hogy a szerzőnek kizárólagos joga van a művét bármely anyagi formában előállítani, utánképezni, előadni. Valamely kép (cartoon) két lényeges elemből van alkotva: az eszméből és a megjelenés alakjából (design), mely megvalósítása, megtestesítése az eszméneк. Ép ez a megvalósítás, megtestesítés az, ami védetik. Mellékes az, milyen eszközökkel történik a mű utánképzése és mellékes az is, hogy maradandó eszközök révén történik-e ez vagy pedig olyanokkal, melyek, mint az élőképek, bizonyos idő alatt feloszlanak, részekre válnak. Ennélfogva élőképek révén is elkövethető a szerzői jog bitorlása. *Dr. Sz. E.*

28 éves ref. vallású nőtlen ügyvédjelölt vagyok. 2½ évi gyakorlatom van. Október 1-re ügyvédjelölti alkalmazást keresek Budapesten vagy vidéken. Ajánlatot dr. Fekete Dezső, Dédes Borsod megye címre kérek. 15856

Öt évi joggyakorlattal bíró jog- és államtudor ügyvédjelölt alkalmazást keres fővárosi irodában. Ajánlatokat dr. Gyulai Noé Hugó ügyvéd irodájába kérek. VIII., József-körút 81. sz. 15861

Egy évi joggyakorlattal bíró ügyvédjelölt, ki román nyelvet is beszél, azonnal belépne ügyvédi irodába. Leveleket fizetés megjelölésével a kiadóhivatal továbbít. 15852

Dr. Füredi Ferenc és dr. Szücs Nándor együttes ügyvédi irodájába Szolnokra gyakorlott ügyvédjelölt vagy ügyvédhelyettes esetleg ügyvéd azonnal beléphet. 15854

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 38. szám. Budapest, 1917 szeptember 23.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. A járásbírósági hatáskör kiterjesztése. — *Vargha Ferenc* kir. kúriai tanácselnök: Ténymegállapítás az ítélőtáblán és a Kúrián. — *Olchváry Zoltán* kir. kúriai bíró: A jelzálogjog szabályozása a Ptkv. javasiatban. — *Dr. Fabinyi Tihamér* kir. törvényszéki bíró: Az erdélyrészi moratórium feloldása. — *Dr. Csipkay E. Andor* budapesti közp. kir. járásbíró: A váltóóvás újabb szabályozásáról. — *Dr. Szilber Ignác:* A Pp. 672. §-ához. — Szemle.
Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár.

A járásbírósági hatáskör kiterjesztése.

A javak háborús értékeltolódása gyökerében ingatta meg elsősorban az értékhatáron felépült hatásköri rendszerünket. Perek, amelyeknek tárgyuknál fogva tulajdonképen a járásbíróság elé kellene tartozniok, a törvényszéket, felsőbb fokon a táblát és a Kúriát foglalkoztatják. A járásbíróságok munkája ennek folytán mindinkább elapad, a felsőbb bíróságoké pedig egyre gyarapodik. A jogszolgáltatás munkájának ama széttagozását, amelyet a Pp. célbavett, a javak háborús értékemelkedése szinte teljesen meghiusította.

Ily körülmények között megokolt és a Pp. szellemének megfelelő az új igazságügyminiszter programmjának az a pontja, amely a bíróságok hatáskörének a változott viszonyokhoz simuló újjászabályozására vonatkozik. Ugy halljuk, hogy az idevágó rendelet a legközelebbi jövőben a nyilvánosság elé kerül. A részletek felől kiröppent hírek közül különösen kettő keltett általános figyelmet. Az egyik, amely a megfellebbezhetetlen járásbírósági ítéletek értékhatárának 200 K-ra való felemelésére, és a másik, amely az értékhatáron alapuló járásbírósági hatáskörnek 10,000 K-ban való megállapítására vonatkozik.

Mind a két hír — ha valónak bizonyul — a járásbíróság hatáskörének oly lényeges kiterjesztését jelenti, amely — érzésünk szerint — túlmegy a háborús értékfluktuáció puszta követésén, amellyel ismét szédületes módon elébe vágunk a nyugateurópai államoknak, ahol még a háborús hatáskörkiterjesztések sem érték el a Pp.-ben megállapitott értékhatárokat.

A járásbírósági hatáskörnek ilyen rendkívül nagymértékű kiterjesztése nem tekinthető másnak, mint az első határozott lépésnek amaz irány felé, amely a bírói szervezeti problémának egyik megoldását az egyes bírói rendszernek az elsőfokon való kizárólagos érvényre juttatásában látja. Mert azzal tisztában kell lennünk, hogyha ez a reform egyelőre csak a háború tartamára is szól, a hasonló reformok immanens erejének mindenkor érvényesülő törvényszerűségénél fogva a békében is meg fog maradni, ez pedig a normális értékviszonyoknak előbb-utóbb mégis csak bekövetkező visszatérésével elsőfokon az egyes bírói rendszer uralmával lesz egyértelmű.

A kérdéshez mindazonáltal ezúttal sem az egyes bíró, társas bíróság jogpolitikai problémájának, sem a létszámapasztás, fizetésemelés finánpolitikai jelszavának szempontjából nem kívánunk hozzászólani. Egyedül annak az aggódó és kétkedő kérdésnek óhajtunk visszhangot adni, amelyet a gyakorlati jogászokban a tervezett reform híre kiváltott: vajjon az adott, meglevő viszonyok elfogulatlan számbavétele mellett nem kell-e attól tartani, hogy a reform megtámadja azt, amit a legszentebbnek, mindennél fontosabbnak vallunk: a igazságszolgáltatás jóságát és biztonságát.

Nyílt titok, bírói és ügyvédi körökben communis opinio, hogy a járásbírósági ítélkezés mai átlagos szinvonala nem olyan, hogy hatáskörének ilyen, még a mai viszonyok között is rendkívülinek mondható kiterjesztése megnyugvással és bizalommal volna fogadható. Tartani kell attól, hogy a reform épen a nagyobb substratumú perek elintézésében bizonytalanságot és jelentékeny késleltetést, a fellebbezési bíróságok előtt vajmi gyakran ex radice újból való letárgyalást fog előidézni. Már a mai tapasztalatok is erre vallanak.

A tervezett reform a hozzája fűzött várakozásoknak csak akkor felelhet meg, üdvös eredménnyel csak akkor járhat, ha egyidejűleg radikális intézkedés történik a járásbírósági ítélkezés színvonala ellen emelt panaszok orvoslása tekintetében is.

Az ügyvédi kamara jelentéseiben minden évben rámutat arra a veszedelemre, amely a jelesebb bíráknak a járásbíróságtól való elvonásában és a törvényszékhez való áthelyezésében mutatkozik. És valóban, ha a járásbíróságok bírói létszámában végbemenő változásokat megfigyeljük, meg kell állapítanunk, hogy hovatovább — kevés kivétellel — csak kétféle bíró fog a járásbíróságoknál működni: olyan, aki türelmetlen várakozással tekint a törvényszék felé és olyan, aki a kettétörött karrier tudatának keserűségével és kedvetlenségével végzi munkáját.

Ennek a veszedelmesen szomorú jelenségnek a magyarázata egyszerű és természetes. A bírák köztudatában még ma is él a meggyőződés, hogy magasabb bírói állásokba csak a törvényszéken át vezethet az út és mi sem természetesebb, minthogy ez a tudat a járásbírói állásnak kevesebbre értékelését és ezzel kapcsolatban azt a törekvést idézte elő, amelyet bízvást akként jellemezhetünk: «die Flucht vom Bezirksgericht».

A törvényszéki bírói és a járásbírói állás értékelésének ez a módja egykor alapos és megokolt volt, de ma már idejét multa, erejét vesztette. Az új perrendtartást megelőző időkben a járásbíró csakugyan a viszonylag csekély értékű és rendszerint egyszerűbb perek bírája volt. A komolyabb, értékre és jogi tartalomra súlyosabb perek mind a törvényszékhez kerültek, ahol azonban a döntés súlyának és felelősségének oroszlánrésze, bár a társas bíróság cégére alatt, mégis mindig egy bíró: az előadó vállára nehezedett. A törvényszéki bíró munkája ekkor kétségkívül nagyobb, nehezebb, felelősségteljesebb volt. Ez a helyzet azonban ma megváltozott. Ma a törvényszéki eljárás középpontjában a tanácselnök áll. A tanács tagjai csak az ő pervezetésén keresztül parcipiálják a jogvitát, az elnök tudása és tapasztalatai rendszerint irányítólag érvényesülnek a tanácskozás során is és az ítélet megszerkesztése is az ő tényleges közreműködésével, ellenőrző munkájával történik. Gyors felfogás, a tárgyalás áttekintő és céltudatos vezetése, a jogi gondolat meggyőző formulázásának képessége, biztos és erősen reagáló ítélőtehetség, oly bírói kvalitások, amelyekkel elsősorban a tanácselnöknek és a Pp. életbelépése óta megnövekedett hatáskörű járásbírónak kell birnia és csak sokkal szerényebb mértékben a törvényszéki tanács tagjának.

Tudjuk jól, hogy ezek a fejtegetések tulajdonképen nyitott kapukat döngetnek, de — sajnos — csak az elméletben. A Ppé. indokolása meggyőző szavakkal mutatott rá arra, hogy az új hatásköri rendszer csak akkor válhat be, ha valóban gyakorlott, képzett, elsőrangú bírák kerülnek a járásbírósághoz. A gyakorlatban azonban mi sem történt ebben az irányban. Pedig a helyzet kulcsa abban van, hogy megtaláljuk az útját, miként váljék lehetővé a szükséges számú jelesebb bírónak a járásbírósághoz való visszavezetése. Ha az illetékes körök valóban akarni fogják

a megoldás talán nem is lesz oly nehéz. Nem kell ehhez egyéb, mint a járásbírói állást úgy a bírák megválasztása, mint az előmenetel tekintetében arra a piedesztálra helyezni, amely az elsőfokú jogszolgáltatásban való centrális jelentőségénél fogva méltán megilleti. Hiddá kell kiépíteni, amely a törvényszéki bírói állást a tanácsvezető (tanácselnök), táblabíró, törvényszéki elnök állásával összekösse. A fiatal bíró a tanácsban tanulja meg az elnök oldalán a helyes pervezetés módját, a higgadt ítélkezést, a jogászias ítéletszerkesztést és csak ha személyi kvalitásai predesztinálják, kerüljön a járásbírói székbe és az ott megszaporodott jogi tudásával, az egyedül való ítélkezésben önállósághoz szokott ítélőtehetségével, kerüljön a törvényszék tanácselnöki székébe avagy egyéb magasabb bírói állásba. A jogszolgáltatás jósága és biztonsága szempontjából sokkal kevésbé veszélyes, ha a gyengébb bíró a törvényszék tanácsában futja meg pályáját, mintha a járásbírónak szinte a tanácselnökével egyértékű fontos pozicióját szolgáltatjuk ki neki.

Bizonyosak vagyunk abban is, hogy az átvezetési processus megindításához különös szervezeti intézkedésekre nem lesz szükség. Ha a felügyeleti hatóság már a járásbíróséghoz való átmenetelre felkért bírák kiszemelésében érvényre juttatja e felkérés *kitüntetés* jellegét, ha a járásbírói székben végzett nehéz és felelősségteljes munkát az előmenetel során is megfelelően honorálja, szóval ha hatásosan dokumentálja a teljes irányváltozást, akkor, biztosra vesszük, rövid időn belül bekövetkezik a járásbíróság felfrissülése és a törvényszéki ítélkezés elismert nivójára való felemelkedése.

Ennek az eredménynek az eléréséhez azonban még, az első pillanatra talán alárendeltnek tetsző, valójában azonban rendkívül fontos tárgyi vonatkozású intézkedések is szükségesek.

Nevezetesen mellőzhetlenül szükséges elsősorban az, hogy a járásbíró a tárgyalás alatt minden technikai munkától tehermentesíttessék. Evégből a jegyzőkönyvvezető kötelező alkalmazásának elrendelése szükséges. Ennek a postulatumnak a megokolására igazán felesleges szót vesztegetni. Megvalósítása azonnal, még a háborús viszonyok ellenére is keresztülviendő. A jegyzők hiányán nőkkel, a tárgyaló napok megfelelő beosztásával lehet segíteni. Inkább végezze a bíró maga a kurrenciáját, mint sem, hogy a tárgyalóteremben az ítélőbíró szerepét az íródeákéval váltogassa.

A másik, különösen a hatáskör kiterjesztésével mellőzhetlenné váló postulatum a bonyolultabb tényállású perek írásbeli előkészítésének megengedése. A Pp. tilalma azon a feltevésen alapul, hogy a járásbíróság előtt folyó perek egyszerűek, áttetsző tényállásúak és így előkészítésükre szükség nincs. Ez a feltevés már ma sem áll meg s különösen megdől a járásbírósági hatáskör tervbe vett kiterjesztésével. Ökonomikus tárgyalási beosztás, helyes pervitel szinte lehetetlen, ha a bírónak pusztán a felek szóbeli előadása alapján a jegyzőkönyvben kell megrögzíteni egy komplikált tényállás minden ágát-bogát. E mellett komplikált tényállítások esetében az a veszély is fenforog, hogy a jegyzőkönyvvezés nem egészen hű, a felek előadását itt-ott félreérti, ami nemcsak a tárgyalási kontroverziák egyik állandó oka, hanem a tényállás hibás megállapításának is egyik leggyakoribb forrása. Hogy az írásbeli előkészítés ma is mennyire nélkülözhetetlen, ezt mutatja, hogy minden tilalom és felügyeleti megrovás dacára bizonyítékot bejelentő és egyéb kérvények megtévesztő köntösében nap-nap után találkozunk vele. Oka pedig ennek az, hogy a felek szükségét érzik annak, hogy tényállításaikat a jegyzőkönyv mellett és annak kiegészítéseképen félreérthetetlen módon leszögezzék. Amitől Franz *Klein* az osztrák perrendtartás életbelépésekor joggal óva intett: «ein paar Bogen Papier mehr oder weniger, mehr Lesen oder mehr Sprechen u. ä., das entscheidet schliesslich über die Mündlichkeit des Verfahrens» (Vorlesungen über die Praxis des Civilprozesses, 124 o.) attól ma már aligha kell tartanunk. A járásbírósági eljárásban két évtized óta jogkereső közönség, ügyvédek, bírák annyira hozzáedződtek a szóbeliséghez, hogy az írásbeliségbe való visszasülyedéstől nem kell tartani. És pedig annál kevésbé, mert az újabb nemzedék az írásbeliséget már csak hírből fogja ismerni. Amint az előkészítő eljárás ma is a helyes határok között mozog a törvényszék előtt, ugyanúgy elérhető ez a járásbírósági eljárásban is.

A jegyzőkönyvvezetéstől megszabadított, előkészítéssel támogatott, lelkes, munkakedvtől áthatott és tudásban izmos járásbíróra bízvást bízhatjuk az elsőfokú bíráskodásnak a reformmal reáháruló oroszlánrészét. De emez előfeltételek híjján, aggódva emeljük fel szavunkat: Caveant consules!

Ténymegállapítás az ítélőtáblán és a Kúrián.*

A modern perjog épen azért dobta lomtárba a kötött bizonyítási rendszert, mert a kultúra haladásával meggyőződtek arról, hogy a bizonyítékok értéke nem azok számától és a priori felállított formáitól függ, hanem azok belső becsétől, amit a bizonyítékok pszichológiai s erkölcsi helytállósága határoz meg.

A tényállásnak ex actis történő felülbírálása s módosítása nem csupán azért megbízhatlan, mert a felsőbíró az iratokból csakis azt látja többé-kevésbé fogyatékos feljegyzésben, amit a tanu vallott, s így a tanu egyéniségét nem értékelheti, következésképp annak vallomását nem is mérlegelheti, hanem azért is, mert a tanu feljegyzett vallomása alkalmas lehet az úgynevezett fizikai, érzékelhető jelenségek visszaadására, de nem alkalmas arra, hogy a pszichikai s erkölcsi jelenségekről a felsőbírót megnyugtatólag felvilágosítsa. Már pedig a büntetőbíró ítélkezése javarészben nem a fizikai világban mozog, onnan csak az anyagot veszi, amiből az érzékeink elől elvont pszichikai és morális értékeket levonja és megalkotja. Gondoljunk a tudatra, szándékra, gondatlanságra, fiatalkorúak erkölcsi s értelmi fejlettségére, elmebetegségre, korlátolt beszámításra, jogos védelem finom árnyalataira, a bűnös célzatra stb. stb., nem kell bizonyítani, hogy ezek a kérdések alaposan csak akkor dönthetők el, ha az ítélőbíró előtt áll a vádlott s előtte vonulnak fel a tanuk, mert csak a közvetlenség mellett lehet a bírónak aggályát eloszlatni, közvetlen szemlélettel és egy-egy közbevetett kérdéssel, s a közvetlenség mellett lehet azokat a számtalan, apró, finom árnyalatokat megfigyelni, melyek az érzékeinek alá nem eső körülmények megítéléséhez szükségesek.

Helyes tényállás tehát csak a teljes szóbeliség s közvetlenség elvei mellett tartott főtárgyaláson állapítható meg; s a papirosokból kihalászott történelmi igazság csak torzképe az igazságnak.

Még a legegyszerűbb perben sem lehet ex actis az igazságot lelkiismeretesen megállapítani, csak akkor, ha egyedüli igazságnak tartjuk a jogi igazságot, s annak túlhajtását, a Begriffsjurisprudenzet s ha azt hisszük, hogy a büntetés kérdése alá rendelt kérdés s a bíró legfontosabb feladata az x-edrendű anyagjogi kérdések művészi kiesztergályozása.

Már kezd felismerésre jutni az a felfogás, hogy nem a jogkérdés a fontosabb, hanem vele egyenrangú a ténykérdés is, mert a Btk. s a jogszabály nem cél, csak eszköz, csak értékmérője a történelmi igazságnak. Aminthogy minden értékelésnek megvan az értékmérője, úgy megvan a büntetőjognak is. A kalmár kilogrammal s méterrel, a művész esztétikai érzelmekkel, a morálista lelkiismerettel s szociális érzésekkel, a pap dogmákkal s a büntetőjogász a törvénnyel értékeli az eseményeket. Az értékmérőt azonban csak akkor használhatjuk, ha realitás az, amit meg akarunk vele mérni. S hogy mégis a helyes jogi értékelésnek oly nagy fontossága van, hogy azzal szükségkép a legfelsőbb fórumnak kell foglalkozni, annak az a magyarázata, hogy a jogegység a harmónikus igazságszolgáltatásnak legfőbb célja, jogegység pedig — annyira, amennyire — csak akkor érhető el, ha utolsó fokon annak megállapítása egy bíróságnál történik. Persze ideális akkor volna az igazságszolgáltatás, ha a ténykérdés is annyi garanciával volna felsőfokon körülvéve, mint a jogkérdés. Ez azonban, természetes okokból nem perorvoslatok útján, hanem akkor érhető el, ha intézményeinkben lehetőség szerint kiküszöböljük a történelmi igazság birodalmából az írásbeliséget s a közvetett megismerés eszközeit; és a közvetlen megismerést még több biztosítékokkal szereljük fel az elsőfokú főtárgyaláson s a bizonyítékok felvételénél a lehetőség határáig kiterjesztjük a szóbeliséget és közvetlenséget.

Hogy az iratok alapján történő érdemleges felülvizsgálat gyarlóságait még jobban szemlélhetővé tegyem, röviden foglalkoznom kell a referálás intézményével.

A Bp. 418. §. 2. bek. szerint «az előadó a fellebbezés-szabta

* Az előbbi közl. l. a 36. és 37. számban.

keretben előadja az ügy állását». Ez a táblai fellebbviteli főtárgyalás gerince. Tudjuk, hogy az ügy állása a bizonyítékok ismertetésében áll. Ámbár némely bíró a legbonyolultabb perekben is valódi művésze az előadásnak, sajnos, mégsem lehet azt állítani, hogy a fellebbviteli főtárgyaláson a tanács bírái megközelítőleg is úgy megismerhetik a bizonyítás anyagát, mint azt az elsőfokú törvényszéknek módjában volt tenni. Pedig legalább is úgy, sőt jobban meg kellene azt ismerniök, mert az alsófok ténymegállapítását bírálják felül és esetleg azt mással helyettesítik. A felülbírálás fogalma követeli meg, hogy a tábla bírái jobban megismerhessék a történelmi igazságot, mint a törvényszék ítélőtanácsa, mert akkor, ha a tábla csak úgy ismerheti fel a valóságot, mint a törvényszék s nem jobban, ugyan mi értelme van a fellebbezésnek? Tisztán egyéni ízlés s a véletlen műve, ha a tényállást módosítják. Ez az anomália ki is érzik a gyakorlatból, mert a táblán ritka a történelmi igazság megváltoztatása. S ilyenkor is mindig vitás — kivéve az elsőfok baklövéseit —, hogy a közvetlenség világításában s napfényénél dolgozó, tehát a jobban informált törvényszék ténymegállapítása helyes-e, vagy az iratok alapján, tehát rosszabbul informált kir. tábláé.

Kétségtelen, hogy a törvényszék ténymegállapítása megbízhatóbb.

Ennek egyik oka a közvetlenség hiánya a táblán, aminek jelentőségét fentebb már eléggé kifejtettem. Ehhez járul a referálás pszichológiája. A per szóbeli ismertetése összehasonlíthatatlanul gyorsabban pereg le, mint a tanu közvetlen kihallgatása. A híres kadarkuti nábob pörét a referens, aki ép oly lelkiismeretes ember, mint amilyen kitűnő jogász, egy nap alatt elreferálta a táblán, holott a törvényszék hosszú heteken át tárgyalta az ügyet. Már most könnyen érthető, hogy a szavazóbírák a referálásnál igen nehéz helyzetben vannak, mert azt a rengeteg tömegrészletet, amit a referens nagy ügyeknél jegyzeteiből előad, képtelenek figyelemmel kísérni. Már pedig ha alaposan akarják a tényállást felülbírálni, nemcsak minden részletet meg kellene figyelniök, hanem azokat emlékezetükben is kellene tartani, hogy az ítélethozásnál jobban mérlegelhessék a bizonyítékokat, mint az elsőfok. Ez azonban élettani képtelenség.

Tudjuk jól, hogy az emlékezet feltétele a mély és kitartó figyelem; mert ahol a figyelem elsekélyesedik, az érzéki benyomás csak gyönge, az idegsejtekben nem tud fészket rakni, tehát csakhamar eltűnik, s az ilyen figyelemmel felszerelt szavazó nem fog emlékezni a tanácskozásnál a hallottakra. Ha pedig mély ugyan a figyelem, de nem kitartó, váltakozva, szökdelve működik, olyan mint a rossz zongora, amelynek több hangja megpattant. Ha játszunk rajta, csak imitt-amott ad hangot s gyakran a megpattant húr épen a legbecsesebb hangot nem képes kiadni, ép úgy a szavazóbíró is, aki képtelen kitartóan figyelni, épen a legfontosabb bizonyítékot szalaszthatja el, mert a referálás pillanatában figyelme nem működött. Közvetlen kihallgatásnál ezek a hibák csökkennek s pedig jelentékenyen, mert a lassan történő kihallgatásnál a hallottak kényelmesen befészkelődhetnek az idegsejtekbe, vagyis amint a pszichológia tanítja, az inger befogadásához szükséges pszichológiai idő itt megvan, míg a referálásnál hiányzik.

A megfigyeléshez szükséges pszichológiai idő teremti meg a lehetőségét a figyelemnek, ami az alapja az emlékezetnek. Viszont az emlékezet az a raktár, ahonnan az ítélőbíró az ítélethez szükséges anyagot meríti. Annál megbízhatóbb az ítélet ténymegállapítása, minél dúsabban, minél gazdagabban van ez a szellemi raktár felszerelve; s annál gyarlóbb, megbízhatlanabb a ténymegállapítás, minél szegényebb a bíró szellemi raktára, s amily mértékben sorvad ennek tartalma, époly mértékben távozik akaratlanul s tudtán kívül a bíró a történeti igazságtól. A jó ténymegállapításhoz szükséges ismeret gazdagságot csak a teljes és megszakítás s elnapolás nélkül tartott közvetlen bizonyításfelvétel adja meg; az írásbeliség erre alkalmatlan.

Az ítéletalkotás szellemi funkció, tehát agyunk működésének élettani törvényét s az élettani lélektan igazságait kell a törvényhozónak szem előtt tartani, midőn intézményeket állít fel, mert az emberi hatalom s akarat sok mindent uralma alá vethet, de nem terjesztheti ki uralmát olyan térre, amelyen a Természet az egyeduralkodó, mely birodalmát saját törvényeivel igazgatja, s nem ő, hanem az ember kénytelen kicsinyes alkotásaiban a Természet csodálatosan nagy alkotásaihoz alkalmazkodni. Ilyen természettörvények kormányozzák az élettant s szellemi működésünket is, mely szintén élettani jelenség.

A törvényhozó, midőn szűk körben mozgó dogmatikus világfelfogásában, a hagyományok babonás tiszteletében azt a jogszabályt állította fel, hogy a történelmi igazságot az élettelen s színtelen feljegyzésekből jobban meg lehet állapítani, mint az előttünk mozgó emberek közvetlen kihallgatásából, nem gondolta meg, hogy a Természetnek üzent hadat s ennek törvényei helyére akarta saját törvényét ültetni, mert az élettani lélektan, tehát a természet törvénye szerint a közvetlen érzéki megismerés vezet el a világ jelenségeinek megismeréséhez, s nem a másod-, harmad-, sőt negyedkézből vett igazság. Mert az bizonyos, hogy a táblán megállapított igazság már valójában negyedik kézből származik.

Nem is szólva a tanuk érzéki s megfigyelési tévedéseiről, amit a tanuk pszichológiai értékelésénél érintettem, rendes perekben kihallgatja a tanut először a nyomozó hatóság, másodszor a vizsgálóbíró, harmadszor kihallgatják a főtárgyaláson, s negyedszer a vallomást saját retortáján átbocsátja az ítélőtáblán a referens. Tehát a perjog gépezete szerint négy szűrőn kell a tanuvallomásnak keresztülmenni, mire végleg nyélbe ütik az igazság történelmi részét.

A modern törvényhozó valószínűleg abban az illusióban ringatja magát, hogy a tanuknak ez a többszöri megfiltrálása oly fejlesztő és tökéletesítő hatással van a történelmi igazságra, mint a folyadékra, melyre nézve a kémiából tudjuk, hogy minél többször átszűrjük, annál tisztább lesz. Pedig a modern törvényhozó Terentius örökéletű s közmondássá vált igazságából tudhatná, hogy «duo quum faciunt idem, non est idem». Ha két ember hallgatja ki ugyanazt a tanut, okvetlenül eltérés lesz a két vallomás közt, mely a kihallgatások számával öregbedik; s pedig pszichológiai okokból, részint azért, mert az ember a folyton változó asszociációs folyamatok miatt ugyanazt az eseményt többször teljesen egyformán nem tudja elmondani, részint azért, mert ugyanazon okokból a tanut kihallgató személyek is másképp fogják a vallomás részleteit megörökíteni. Tehát épen ellenkezőleg a kémiai filtrálással, minél több szűrőn bocsátjuk át a tanu vallomását, annál zavarosabb, annál ellentmondóbb s annál értéktelenebb és megbízhatlanabb lesz az. S midőn az apró eltérések s ellenmondások miatt a vádló a védő tanujára s viszont ez a vádló tanujára a megbizhatlanság erkölcsileg lesujtó bélyegzőjét akarja reásütni, nem gondolják meg, hogy nem a tanut, hanem az asszociációs idegrostok élettani működését pellengérezik ki s azt bizonyítják, hogy a lélektanban s különösen a tanuvallomások pszichológiájában ők maguk a teljesen járatlanok. S mégis a modern törvényhozó azt hiszi, hogy a történelmi igazság véglegesen a táblán vagy gyorsított ügyekben a Kúrián állapítható meg kétségtelen helyességgel!

Meg vagyok róla győződve, hogyha Nordaunak módjában lett volna az igazságszolgáltatás laboratóriumába bepillantani, a konvencionális hazugságokról szóló művében ha nem is szánt volna egy külön fejezetet a mi történelmi igazságunknak, mindenesetre sziporkázó ötleteit e téren szerzett tapasztalatairól legalább is az «Allerlei kleinere Lügen» című fejezetben elhelyezte volna.

Mert az bizonyos, hogy a törvényhozó és a dogmatikus jogászok ép úgy, mint a gyakorlat férfiai, régi hagyományok alapján abban az illusióban ringatják magukat, hogy az elsőfok ténymegállapítását nem lehet véglegessé tenni s azt csak egy felsőbbfokú bíróság helyesbítheti, mert a másodfokban iratok alapján megállapított tényállás szükségképen, kritikai meggondolás nélkül, jobb mint az, amit az elsőfokú bíróság a közvetlenség alapján megállapított. Ezen felfogás magyarázata a hierarchikus szervezet presztizsének lélektanában keresendő, mely szerint a társadalmi intézmények rangfokozatában évszázados hiedelmek alapján a magasabb rangút, a felsőbb fokút mindig nagyobb tisztelet veszi körül anélkül, hogy az emberek értékelnék s összehasonlítanák adott esetben a két fokozat erkölcsi s értelmi becsét és gyakorlati, tapasztalaton alapuló megítélésének értékét.

Ha végignézzük a másodfok tényállásváltoztatásait, azt tapasztaljuk, hogy ha nem is rendesen, de legtöbb esetben a módosítás inkább a finomabb tényálladéki nüánszokra vonatkozik, s a kézzelfoghatóbb, vaskosabb tényálladéki elemeknek megfelelő

valóság kérdésében inkább egyetért a tábla a törvényszékkel. Pedig épen ezeknél a finomabb történeti árnyalatoknál van nagyobb szükségünk a közvetlenségre, amilyen a szándék, tudat, célzat, veszély, kulpa, beszámíthatóság stb., mert ezekkel úgy vagyunk, mint a látással; a távolabb lévő tárgyak közül csak a nagyobbakat vesszük észre és azoknak is csak nagy részleteit látjuk; inkább a körvonalait tudjuk csak megfigyelni, s ha az apró, finomabb elemeket is meg akarjuk látni közvetlenül, közelről kell azokat szemlélni. Pedig a tábla a bizonyítékokat csak élettelen feljegyzésekben, tehát távoli perspektivában látja, így a történés finomabb részleteit meg nem figyelheti. Ehhez járul a gyorsan pergő szóbeli előadás, amihez hasonlítva a lassan lefolyó közvetlen tanukihallgatást, azt lehet mondani, hogy a táblabírónak olyan a helyzete, mint az expresszvonaton utazó utasé. Aki a távolabbi tárgyaknak csak körvonalait látja a távolság miatt, a közeli tárgyak pedig száguldó párhuzamos vonalakká olvadnak össze előtte; ellenben a közvetlenség elvei szerint eljáró törvényszék bírái olyan helyzetben vannak, mint a turista, aki mindent meglát, észrevesz s megfigyel; ha valami szebb kilátáshoz ér, megpihen s huzamosabb ideig gyönyörködik a természet szépségeiben, az egyhangú vidéken és átgyalogol ugyan, de ezt csak azért méltatja figyelemre, hogy meggyőződjön róla, vajjon valami szép részletet nem fedezhetne-e fel az unalmas egyhangúságban. A törvényszék ítélőtanácsa is a fontosabb bizonyítéknál tovább időzik, kiszedi a tanuból a legapróbb részleteket s emellett vizsgaszemekkel figyeli a tanut, hogy annak lelkületét s erkölcsi értékét megismerje, hogy így a vallomást értékelhesse. A lényegtelen tanukkal már gyorsabban végez, de mindig résen van, hogy valami fontos adatot nem tud-e azoknak vallomásából kihalászni. A tábla ítélőbírája már ezeket az előnyöket nem ismeri, mert az összes bizonyítékok az élettelenség egyforma szürkeségében peregnek le előtte.

(Folyt. köv.) *Dr. Vargha Ferenc.*

A jelzálogjog szabályozása a Ptkv. javaslatban.*

Fontos része a dologi jognak a *jelzálogjog* helyes szabályozása. Ezt a javaslat nem tudta megvalósítani, mert nem merte követni a svájci törvényt a *fix-prioritás* (szigorú locus elmélet) rendszerének elfogadása tekintetében. Ez a rendszer abban áll, hogy a későbbi jelzálogjog nem lép előre, ha a korábban bejegyzett jelzálogjog töröltetik, hanem megmarad abban a rangsorban (prioritásban), amelyet alapításakor nyert.

Ebből következik, hogy a tulajdonos az üres helyen más zálogjogot alapíthat. Pl. ha egy birtokot első helyen 50,000 K másodsorban pedig további 20,000 K kölcsöntőke erejéig terheli a zálogjog, (vagy akár ha a későbbi rangsor megegyezésen alapszik is) és a tulajdonos az első követelést kifizeti; joga lesz a tulajdonosnak az első ranghellyel rendelkezni s első helyre 50,000 korona erejéig újabb kölcsönt bekebeleztetni.

Ennek a rendszernek, mely lényegileg a német polgári törvény által elfogadott tulajdonosi jelzálogjog intézményét is magában foglalja, igazságos voltához kétség nem fér, mert a későbbi hitelező, aki a kölcsön feltételeit a folyósításkor fenállott telekkönyvi jogállapot szerint állapította meg s azon a címen, hogy biztonsága csekélyebb, mint az előző jelzálogos hitelezőé, magasabb kamat mellett hitelezett, nem igényelheti jogosan, hogy ellenérték nélkül előnyösebb ranghelyhez jusson s követelése nagyobb jelzálogi biztonságban részesüljön, mint aminő biztonságot eredetileg igényelhetett.

A javaslat elvi okból, — továbbá, mert a gazdaközönség hitelének megszorításától tartott, — végül, mert az egyetemleges jelzálognál felmerülhető visszásságokat kerülendőnek vélte, — mellőzte az említett rendszert s ahelyett a 679—682. §-ban taxatíve felsorolt esetekre korlátolt tulajdonosi jelzálog intézményét alkotta meg oly indokolással, hogy ezen a határon túl a fix-prioritás s illetve a tulajdonosi jelzálogjog rendszerének érvényre juttatását komoly gyakorlati érdek nem kívánja. Mivel pedig a javaslatban az egyetemleges jelzálogjog intézménye a hitelező jogai szempontjából a 662. §. szerint változatlanul fentartatott, csak a hitelezőn kívül érdekeltek egymás közötti jogviszonya szabályoztatott (663. §.) és mivel a 679—682. §-ok megszövegezésénél erre, valamint a követelések átszállására, illetve a kezességre vonatkozó (979., 980. és 985. §.) rendelkezésekre is tekintettel kellett lenni: nem lehet csodálkozni, hogy e szakaszok szövege oly terjedelmes és bonyolult, sőt mondhatni zavaros, hogy azt áttekinteni és azon eligazodni nehéz feladat.

Ugylátszik érezte a szerkesztőbizottság is, hogy bonyolult helyzetet teremt, mert a 681. §. utolsó mondata szerint kimondotta, hogy «a végrehajtási tömegben érdekeltek jogainak a többi ingatlan tulajdonosa elleni érvényesítésére a bíróság ügygondnokot rendel». Képzelhető, hogy ez a rendelkezés újabb pereknek és költséges eljárásoknak forrása lesz, ami bizonyára sem az adós, sem a hitelezők érdekét nem mozdítja elő.

Azok az indokok, amelyek a fix-prioritás rendszere ellen az indokolásban s az anyaggyüjteményben felhozattak, erőtlenek.

Az az elvi szempont, hogy e fix-prioritás rendszere szerint a jelzálogjog tulajdonkép csak az ingatlan értékének bizonyos részét terhelné s ez ellenkeznék a jelzálog oszthatlanságának elvével, komoly ellenvetéskép számba nem jöhet, mert, ha valamely jogelv merev alkalmazása az életviszonyok változása és fejlődése folytán az anyagi igazság rovására esnék: a szükséghez képest kivételes szabályok alkotandók. A fix-prioritás rendszere egyfelől az adós és hitelező jogainak egymással szemben való igazságos körülhatárolására, másfelől a szerződési szabadság elvére van alapítva, mert nem korlátozza sem az adóst, sem a hitelezőt abban, hogy a kölcsönszerződés feltételeire nézve s a nyujtandó jelzálogi biztosítás mérve tekintetében szabadon megegyezzenek; a tulajdonos átengedheti az első ranghelyet a második, vagy későbbi jelzálogos hitelező részére is, ha ezirán vele megegyezett; vagyis ha hitelező a nagyobb biztonság ellenértékeül kedvezőbb feltételeket szab (pl. alacsonyabb kamattal megelégszik); különben, ha a legújabb külföldi törvényalkotásoknál az elvi szempont komoly akadálynak nem fogadtatott el, azt hiszem, mi is eltekinthetünk attól.

Másodsorban aggályképen szokták felhozni, hogy a fix-prioritás a gazdaközönség hitelének megszorítását vonhatná maga után, sőt hogy a gazda második és harmadik helyre kölcsönt már nem kaphatna, hanem uzsorásoknak lenne kiszolgáltatva. Szerintem ez az aggály szintén nem alapos; a jelzálogjog említett rendszere a hiteléletet inkább előnyösen érinthetné, mert a jelzáloghitel reális alapját szilárdítaná s legfeljebb a könnyelmű adóságcsinálást és a könnyelmű hitelezést csökkentené. Mert nálunk könnyelmű vagy még inkább sikamlós alapon álló hitelezések is fordultak már elő, kivált nagy pénzbőség idején, amikor óriási a kínálat, mint volt alig néhány év előtt is; persze a pénzbőséget nyomon követte a hitelnek legnagyobb mérvben való megszorítása, a kamatlábnak a törvényes mértéken túl való felszökkentése, a követelések kiméletlen behajtása és végezetül a tömeges vagyoni romlás.

Aki hiteléletünket a lefolyt évtizedekben figyelemmel kisérte, az nem tart attól, hogy a jelzálogjog igazságos szabályozása a hitelnyujtásra s különösen a gazdaközönségre hátrányos lehetne. Az eddigi rendszer a jelzálogos hitelezőnek kedvezett, azt jogosulatlan előnyökhöz juttatta, az ingatlanokra való hitelnyujtást azonban elő nem segítette, mert a hitelélet a kereslethez és kínálathoz igazodik és nem ahhoz, hogy a jelzálogjog szabályozása mily tudományos elmélet rendszerén alapszik. A tőke a saját financiális érdekeit szolgálja s külön politikai irányítás nélkül a mezőgazdaság érdekeire nem tekint. Második, vagy harmadik helyre rendszerint eddig is csak pénzbőség esetén kapott kölcsönt a gazda; ennyi jóban ezután is részesülni fog, mert ez a hitelező érdeke is.

A harmadik ellenvetés azokra a visszásságokra van alapítva, amelyek a fix-prioritás elve mellett felmerülnének oly esetekben, amikor a korábbi jelzálogi követelés az egyetemlegesen terhelt ingatlanok egyikéből nyert teljes kielégítést.

Erre a felelet csak az lehet, hogy az egyetemleges jelzálogjogok keletkezését ki kell zárni, vagy a svájci törvény (798. §-a) mintájára a legkivételesebb esetekben kell megengedni (ha t. i. az ingatlanok az adós vagy az egyetemlegesen kötelezett adósok tulajdonai); általános szabályként pedig azt kellene megállapítani, hogy, ha ugyanazon követelés biztosítására jelzálogul több ingatlan szolgál, a jelzálogi követelésnek csak meghatározott részösszege terhelhesse az egyes ingatlanokat. A svájci törvény

* Részlet a Magyar Gazdaszövetség felkérésére írt birálatból.

811. §-a arról az esetről is intézkedik, ha lejegyzés szüksége merül fel.

Az egyetemleges jelzálogjog kizárása a főelőadmány 930. lapján (Ig. javaslatok tára V.) olvasható indokolás szerint azért mellőztetett, mert az olyan tulajdonos akinek számos kisebb telke van, sok esetben nem alapíthatna egységes terhet s elesnék a földhitel előnyeitől. Azonban ez az indok nem helytálló, mert eltekintve attól, hogy a fentiek szerint az egyetemleges jelzálogjog teljes kizárása nem is szükséges, nincs akadálya annak, hogy a terhelés az egyes ingatlanok értéke szerinti arányos részösszegek erejéig történjék. Az ily módon való terhelés helyességét maga a javaslat is elismeri, s a hitelező kivételével a többi érdekeltekkel szemben azt meg is valósítja (663. §.).

Ily körülmények között kétségtelennek lehet tartanunk, hogy a javaslat 662. §-ának az a rendelkezése, amely az egyetemleges jelzálogjognak a hitelező javára való változatlan fentartására vonatkozik, az adósok s ezek között a kisgazdák és szegényebb néposztálybeliek érdekét nem szolgálja; ellenben a hitelezőknek ama joga, hogy *tetszése szerint* bármelyik ingatlanból igényelhet kielégítést, a jövőben is igazságtalanságokra és visszaélésekre vezethet; e mellett a hitelezőn kívüli többi telekkönyvi érdekeltek egymásközötti viszonyát sok esetben összebonyolíthatja. Ezen akar segíteni, valamint az egyetemleges jelzálogi követelések tetszés szerinti kielégítése körüli visszaéléseket kivánja ellensulyozni a javaslat 663. §-ának rendelkezése, de, hogy nem a megkivántató sikerrel, azt élénken bizonyítja az, hogy a 681. §. esetében az érdekeltek jogainak megóvását más megoldás hiányában ügygondnokra volt kénytelen hárítani.

Talán szükségtelen rámutatni arra s példákkal megvilágítani, hogy a későbbi zálogjogok előlépése s méginkább az egyetemleges terhelések korlátlansága mily sok zavart telekkönyvi állást idézett elő s hogy ily esetekben a telekkönyvek teheralapjainak rendezése mily sok nehézséget, késedelmet, kamatveszteséget, perbeli és perenkívüli költséget okozott és okoz mind máig az ingatlan tulajdonosoknak s ezek között a kisbirtokosoknak. Erre való különös tekintettel kellett volna alapos revizió alá venni a most érvényben álló jelzálogjogunkat; a fentiek szerint azonban ezt a javaslat mellőzte, mert a szerkesztő-bizottság, mely egyébként fogékony szokott lenni az újítások iránt, éppen ebben az irányban maradt konzervatív. A javaslat indokolásából következtetve féltette a kis embereket, hogy elesnek a földhitel előnyeitől s hogy őket ettől megóvja érintetlen hagyta a hitelezőre nézve jogosulatlanul előnyös, de az adósra aránytalanul sokkal hátrányosabb szabályokat; ilykép azonban a jelzálogjog célszerű gyökeres reformja helyett, csak félrendszabályokat alkothatott.

Olchváry Zoltán.

Az erdélyrészi moratórium feloldása.

Több mint egy esztendeje már, hogy a román betörés sujtotta Erdélyt. Hosszú idő, ha a háborúnak azóta rohamosan lepergett, sebesen változó számos eseményét gyorsan feledő elménkbe idézzük, de igen rövid az oly súlyosan szenvedett országrész gazdasági újjászületésére. Annál örvendetesebb, hogy a gazdasági viszonyok javulása Erdélyben ezen idő alatt is annyira haladt, hogy a szinte pontosan az ellenséges betörés első évfordulóján megjelent 3127/1917. M. E. sz. erdélyrészi hatodik moratóriumi rendelet már kimondhatta, hogy az erdélyrészi moratórium f. évi szeptember 30-ával megszűnik. Eddig az erdélyi adósok messzebbmenő védelemben részesültek, mint amilyet annak idején az országos moratórium nyujtott. A 2807/1915. M. E. sz. moratóriumfeloldó rendelet (Omfr.) ugyan szintén a moratórium engedélyezése után egy évvel jelent meg, de akkor a moratóriumnak részletekben való lefaragása már hosszabb idő óta folyamatban volt, holott az erdélyi moratórium eddig változatlan merevségben állott fenn.

A f. évi szeptember 16-án megjelent 3418/1917. M. E. számú erdélyrészi moratóriumfeloldó rendelet (Emfr.), amely a törlesztés módozatait megszabja, a jövőre nézve is fokozott gondoskodást tanusít az erdélyi adósok iránt. *Az ellenséges betörés által leginkább sujtott területeken* u. i. (Csikmegye, Háromszékmegye kézdi és kovásznai és Hunyadmegye petrozsényi járása), ahol részben még a visszatelepülés sem fejeződött be teljesen s a gazdasági élet csak nehezen kap erőre, *a moratóriumot 1917 dec. 31-ig bezárólag fentartja, illetőleg kiterjeszti.* Erre a további parciális moratóriumra az eddig kiadott erdélyi moratóriumi rendeletek változatlanul irányadók, feloldása pedig a pénzügy- és igazságügyminiszternek egyetértőleg kibocsátandó külön rendeletével fog történni. (2. §.) *Az eddig halasztás alá esett összes többi tartozásokat* az 1917 szept. 30-ig bezárólag lejárt kamattal együtt *négy egyenlő részletben kell törleszteni és pedig az első részletet 1917 októberében, a továbbiakat ettől számítva négy hónaponkint.* E részletekkel együtt lehet követelni a fizetetlenül maradt hátralékok után a hátralékrészlet fizetéséig járó kamatokat is. (Emfr. 1. §.) Az említett gondoskodás itt abban nyilvánul, hogy a törlesztési határidők hosszúak (négy hó) és az első s az utolsó részlet esedékessége az idei, illetőleg a jövő évi aratást követőre időre esik.

Az Emfr.-nek e két alaprendelkezését követő szabályai lényegileg azoknak az elveknek felelnek meg, amelyek szerint 1915-ben az országos moratórium feloldása történt. Ehhez képest az Emfr. nem képez önmagában teljes kódexet, hanem a részletek tekintetében az Omfr.-re utal. Ezért a rendelet gyakorlati alkalmazójára nézve különösen fontos annak megállapítása, hogy az Omfr.-nek mely szabályai nyernek megfelelő alkalmazást az erdélyi adósok tekintetében.

Az Omfr.-nek a moratórium alól *feloldott tartozások törlesztésére vonatkozó 1—20. §-ai közül* csak azok alkalmazandók, amelyeket az Emfr. 3. §-a taxatíve felsorol. Ezek 1. *a törlesztéses és kötvénykibocsátás alapjául szolgáló kölcsönökre* (2. §. utolsó és utolsóelőtti bekezdése, 3. és 4. §.); 2. *a hadbavonultak biztosítási díjaira* (6. és 7. §.) és 3. *lakbértartozásaira* (8. §.); 4. *a betétmoratóriumra* (14—16. §.) és 5. *a helyiérdekű vasút építési és üzletberendezési költségeinek fedezése céljából 1916 aug. 28. előtt vállalt tőketartozásokra* vonatkoznak.

A most felsorolt tartozások közül csak az 1. alattiakat kell az általános szabály szerint (Emfr. 1. §.) törleszteni, de itt is kivételt állapít meg az Omfr. 3. és 4. §-a a szóbanforgó kölcsönért a jelzálogadóson kívül felelős adós (kezes stb.), illetőleg a bérbeadott ingatlan tulajdonosa javára. A 2. és 3. alatti tartozások az adós hadbavonulásának megszünte után három havonkint négy egyenlő részletben, az 5. alattiak pedig csak hat hóval a háború befejezése után fizetendők.

Ami a 4. alatt említett *betétmoratóriumot* illeti, annak feloldását az Emfr. mellőzte, nem mintha annak fentartása a mai nagy pénzbőség mellett indokolt volna, hanem mert a megszüntetésnek nem incidentaliter, hanem az egész országra kiterjedőleg kell történnie.

Megjegyzendő, hogy a *lakbérmoratórium* természetesen a hadbavonult erdélyi adóst is csak abban a keretben illeti meg, amelyben a nem erdélyi adóst. A lakbérleti bizottság tehát a lakbérmoratóriumot az 590/1917. M. E. sz. februári lakbérrendelet értelmében az ellenfél kérelmére a méltányosságnak megfelelően megszüntetheti vagy korlátozhatja, de viszont meg is hosszabbíthatja (id. rend. 4. §.) s a hadbavonult bérlő hozzátartozóira is kiterjesztheti (id. rend. 5. §.). Az Emfr. 3. §-a szerint alkalmazandók az Omfr.-nek a bérleti viszonyra vonatkozó 25—28. §-ai is, ami magától értetődik, mert ezekben a §-okban olyan szabályok foglaltatnak, amelyek az egész országban, tehát Erdélyben is érvényesek.

Az Omfr.-nek *a váltókra és más forgatható értékpapirokra* vonatkozó 21—24. §-ai nem nyernek alkalmazást, mert ezekre (váltó, ker. utalvány, közraktári jegy) maga az Emfr. állít fel szabályokat (4—5. §-ok). Ezek mindig csak arra a váltóadósra irányadók, aki Erdélyben lakik s így az erdélyrészi moratórium alá esik, mert — eltérőleg az országos moratóriumtól — nem a papir, hanem csak a rajta szereplő erdélyi adós élvez moratóriumot. Az ilyen adósokkal szemben az Emfr. 4. §-ának 3—6. bekezdései *nemcsak* a fizetés hiánya miatti *óvás felvételét, hanem* a fizetés végetti *bemutatást* és ezzel kapcsolatban *az előzők értesítését is elengedik*, vagyis átveszik azokat a rendelkezéseket, amelyeket a f. évi május 4-én kihirdetett 1569/1917. M. E. számú és az ennek kiegészítése tárgyában az Emfr.-el egyidejűleg kibocsátott 3419/1917. M. E. sz. rendelet a moratóriumos váltók tekintetében általában megállapít.

E rendelkezések nem vonatkoznak a *látra szóló papirokra.* Ezekről külön az Omfr. sem rendelkezett, az Emfr. ellenben 5. §-ában kimondja, hogy az olyan látra szóló papirt, amelyet az

erdélyrészi moratórium tartama alatt kellett volna az erdélyi adósnál fizetés végett bemutatni, legkésőbb a folyó évi október 31-ig bezárólag kell az e hóban törlesztendő első részlet fizetése végett bemutatni és fizetés hiányában az óvást vagy azt pótló cselekményt foganatosítani, az értesítést pedig az óvást követő 15 napon belül kell teljesíteni, a további részleteknél ellenben bemutatásra és óvásra stb. nincsen szükség.

Mivel az *értékpapir-részletügyletek* tekintetében az országos moratóriumot már az 1915 május 22-én mégjelent 1762/1915. M. E. számú rendelet oldotta fel, az Emfr. 6. §-a az ilyen ügyletekből eredő tartozásokra nézve a most idézett rendelet 3. és 4. §-ainak szabályait veszi át. A 4. §., amelyre az Emfr. 6. §-a csak utal, az értékpapirrészletügylet megszüntetésének módozatait szabályozza, míg a 3. §. amelyet az Emfr. 6. §-ának első bekezdése megfelelő módosítással reprodukál, kimondja, hogy a hátralékos részletek 1917 október 1-től kezdve törlesztendők, de nem egy összegben és nem is négy hónapos részletekben, mint a többi tartozások, hanem a szerződésben meghatározott összegű részletekben, aminek következtében a részletfizetések ideje oly idővel hosszabbodik meg, amennyi időre eső részletekkel a vevő hátralékban maradt.

Közelebbről megvilágítandó utalást tartalmaz az Emfr. 7. §-a amely szerint az Omfr.-nek 29—42. §-ai az erdélyi moratórium alól feloldott tartozások tekintetében is irányadók. Az Omfr.-nek most idézett §-ai közül a 29. §., 33. §., a 35. §. ut. bek. s a 36. §. — ép úgy mint a bérleti viszonyra vonatkozó már említett 25—28. §-ai is — *általános érvényűek*, tehát Erdélyre az Emfr. 7. §-ában foglalt utalás hiányában is kiterjednének. Az Omfr. 32., 34., 35. §. 1—2. bek., 38., 39. és 42. §-aiban foglalt szabályok ellenben ezen utalás hiányában legfeljebb analógia útján lettek volna az erdélyi moratórium alól feloldott tartozásokra is alkalmazhatók. Utal az Emfr. 7. §-a az Omfr. 31. és 37. §-aira is, amelyek a pénzügyminiszternek felhatalmazást adnak arra, hogy a betétekre vonatkozó korlátozásokat, állapítson meg, illetőleg bizonyos közterhek fedezésére szolgáló tartozásokra nézve halasztást adjon; kiterjed továbbá az utalás az Omfr. 30. és 40. §-aira is, ami annyit jelent, hogy az Emfr. következtében *a peres és nem peres eljárásban szükséges szabályokat az igazságügyminiszternek*, Horvát-Szlavonországban pedig a bánnak *külön rendelete fogja megállapítani*, amelynek megjelenése nyilván már a közeli napokra várható. Az Emfr. területi hatályára nézve — ugyancsak a 7. §-beli utalás folytán — az Omfr. 41. §-a irányadó.

Dr. Fabinyi Tihamér.

A váltóóvás újabb szabályozásáról.

(A m. kir. minisztériumnak 3419/1917. M. E. sz. rendelete.)

A váltóóvás újabb szabályozásáról a Budapesti Közlöny 1917 szeptember 16. napján kiadott 214. számában megjelent 3419/917. M. E. sz. rendelet az e tárgyban kiadott 1569/1917. M. E. számú előző rendelettel azonos intézkedéseket tartalmaz s attól csak abban különbözik, hogy az egyesi dőpontokat s határidőket módosítja.

A váltóóvások tekintetében ennek folytán a helyzet az, hogy — a látra és a lát után bizonyos időre fizetendő váltók kivételével — a fizetési kereset vagy fizetési visszkereset fentartása végett óvás felvételére (és fizetés végetti bemutatásra) nincs szükség:

1. *a moratóriumos váltóknál általában* (a moratóriumfeloldó rendelet 22. §. 2. bek. értelmében);

2. *a nem moratóriumos váltók közül pedig azoknál*, melyek 1914 aug. 1. napjával kezdődő és 1917 okt. 1. napjáig bezárólag terjedő időben járnak le. (1569/917. M. E. és 3419/917. M. E. sz. rendelet 1. §.)

Ellenben a nem moratóriumos váltók közül azoknál, melyek 1917 okt. 1. napja után járnak le, az óvás felvétele ezután is szükséges, mert ezekre vonatkozólag az óvás elengedve nincsen, csupán az óvási határidő van kitolva és pedig 1918 január 15-ig (2. §.).

Kiemelendőnek találom azonban s ez e sorok közreadásának tulajdonképeni indoka, hogy a fenti szabályozás a nem moratóriumos váltókra nézve csak *1917 okt. 1-én* lesz hatályos, mert a 3419/917. M. E. sz. rendelet (a 4. §. értelmében) csak ezen a napon lép életbe, addig tehát még az előző (1569/917. M. E.) rendeletben foglaltak az irányadók, melyek szerint pedig az 1917 máj. 31. és 1917 okt. 1. közt lejáró váltókra nézve az óvás elengedve nincsen, vagyis az 1917 október 1. előtt benyujtandó keresetek mellett az 1917 május 31. és okt. 1. közt lejáró váltókra nézve (tekintet nélkül az újabb rendelkezésre, mely 1917 okt. 1-ig még figyelembe nem jöhet) az óvás felvétele még szükséges, enélkül a váltófizetési meghagyás megtagadásával tárgyalás tüzendő, s amennyiben az még okt. 1. előtt megtartható s ítélet hozható, úgy a visszkereset el is utasítandó.

Szükségesnek találtam az életbelépés időpontjára a figyelmet felhívni, mert az 1569/917. M. E. számú rendelet kihirdetése után többen figyelmen kívül hagyták az életbelépésre vonatkozó hasonló rendelkezést s a még életbe nem lépett rendelkezéseket tartva szemelőtt, mellőzték az óvás felvételét, mi miatt azután elestek a váltófizetési meghagyástól.

Dr. Csipkay E. Andor.

A Pp. 672. §-ához.

A kérdés érdemének vizsgálata előtt polgári perrendtartásunknak az általános teljesítési határidőre és az ítélet alaki jogerejére vonatkozó főbb intézkedéseire kell rámutatnom.

A Pp. 397. §-ának első mondata parancsolólag mondja, hogy «az ítéletben megállapított kötelezettség teljesítésére tizenötnapos határidőt kell szabni». Ennek a teljesítési határidőnek kezdőpontját ugyanennek a §-nak utolsó mondata úgy határozza meg, hogy «az ítélet közlését (399. §.) követő napon kezdődik és meg nem hosszabbítható».

A Pp.-nak az ítélet alaki jogerejét szabályozó 410. §-a szerint «az itélet, amennyiben fellebbvitellel vagy ellentmondással megtámadható, csak ezek törvényes határidejének lejártát követő napon emelkedik jogerőre».

Mind a fellebbezésnek, mind az ellentmondásnak határideje záros tizenöt nap (Pp. 480. és 461. §-ai), mely törvényszéki eljárásban az ítélet kézbesítésétől számítandó.

Ha tehát a bíróság az ítéletben megállapított kötelezettség teljesítésére a fenti általános, tizenötnapos határidőt szabja meg, a teljesítési határidő lejártának és — fellebbvitel vagy ellentmondás hiányában — az ítélet jogerőre emelkedésének végső pontja összeesik s így a Ppé. 31. §-ának 1. pontja alapján az ilyen ítélet ekkor végrehajtható.

Áll ez általában.

De az általános teljesítési határidő megszabása tekintetében fent hivatkozott általános szabály vonatkozik a házassági perekben hozott ítéletekre is.

A Pp.-nak XI. címe ugyanis a teljesítési határidőre nézve különleges szabályokat nem tartalmaz s így a Pp. 642. §-a szerint e tekintetben a törvényszéki eljárásra megállapított — tehát a fenti — szabályok alkalmazandók.

Másként áll azonban a dolog a házassági perekben hozott ítélettel jogerőre emelkedését illetőleg.

A fellebbviteli határidő itt is záros tizenöt nap ugyan, ellentmondásnak pedig helye nincs, de a Pp. 672. §-ának utolsó bekezdése a határidőnek utolsó napjától számítódó olyan tizenöt napos igazolási határidőt statuál, mely az ítélet jogerőre emelkedését függőben tartja. Vagyis házassági perekben a bíróság ítélete — hacsak a fellebbvitelről való lemondást be nem jelentik — a közléstől számított harminc nap eltelte előtt jogerőre nem emelkedhetik.

Nyilvánvaló tehát, hogy a házassági perekben kelt ítéletben megállapított tizenötnapos teljesítési határidő végső pontja és az ítélet jogerőre emelkedésének végső pontja nem esik egybe. Az ítélet tehát — fellebbvitel hiányában — az általános tizenötnapos teljesítési határidő elteltétől számított tizenötnapos (igazolási) határidő lejártával lesz csak jogerős.

A Ppé. 31. §-a pedig végrehajtható közokiratként a polgári bíróságnak jogerős ítéletét jelöli meg s így a vagyonjogi kérdést is eldöntő házassági perben kelt ítélet nem a benne megszabott általános tizenötnapos teljesítési határidő, hanem csak a jogerőre emelkedés harmincnapos határideje után lesz — amennyiben igazolás be nem adatik — végrehajtható.

Megerősíti ezt a Pp. 692. §-ának utolsó bekezdésében foglalt az a rendelkezés is, mely szerint «a házasság kérdésében hozott

ítélet jogerőre emelkedése (tehát a közléstől számított harminc nap eltelte) előtt az ítélet a vagyonjogi kérdésben végre nem hajtható». Hiába szab tehát a bíróság törvénynél fogva ítéletében a teljesítésre tizenötnapos határidőt, az tartalma szerint végrehajtható nem lesz, ha a fellebbviteli határidő eredménytelenül telt is le. Szankció nélkül áll tehát a bíróság ítéletének a rendelkezése, hogy a fél tizenöt nap alatt teljesítsen.

A házassági perekben megszabandó általános teljesítési határidő és az ítélet végrehajthatósága tekintetében a Pp. fenti vonatkozó §-aiban tehát nyilván olyan ellentmondás és hiányosság van, amely feltétlenül kiküszöbölésre vár.

Mert az általános teljesítési határidő és végrehajthatóság tekintetében mutatkozó ellentmondás a Pp. rendelkezései alapján nem eliminálható. A Pp. 397. §-a ugyanis a tizenötnapos teljesítési határidőt imperatíve szabja meg. Ettől pedig nincs helye eltérésnek. Másfelől pedig a tizenötnapos teljesítési határidő lejárta még biztosítási végrehajtásra sem ad jogot. Ennek ugyanis a Ppé. 51. §-e szerint csak a fellebbezés, kifogás és ellentmondás esetén van helye.

A tényleges, különlegesen hosszú, harmincnapos teljesítési határidővel járó esetleges veszély, tehát még biztosítási végretással sem hárítható el a pernyertes fél javára. A teljesítési határidőre vonatkozó ellentmondás pedig még akkor sincs kiküszöbölve, ha a pernyertes félnek a biztosítási végrehajtáshoz való jogot a teljesítési határidő lejárta után meg is adnók.

Ez a helyzet de lege lata.

Pedig mikor az igazságügyi bizottság a Pp. 672. §-ába az utolsó bekezdést felvette, a házasság kérdésének kezelésében a szükséges óvatosságra következetesen törekedett, de ezzel keresztezte a teljesítési határidő és végrehajthatóság kérdését a vagyonjogi kérdésekben. S az így előállott végrehajtási hiánnyal szemben biztosítékot nem adott. *Dr. Szilber Ignác.*

Szemle.

— **Grosschmid Béni** lett a legutóbbi választáson a budapesti tudományegyetem rektora. Ez a választás a jogi kar egyik *representative man*-jét állította egyetemünk élére, a kontemplatív gondolkodásnak magányába elvonult tudós került ezzel a nyilvánosság homlokterébe. Ha valamikor a német kezdő jogászt e szavakkal bocsátották útjára: Jurisprudenz das heisst Pandekten, Pandekten das heisst Windscheid, mi viszont joggal hangoztathatjuk: jogunk magyarsága az Grosschmid. De a magyar jogtudomány e legjellegzetesebb képviselője egyszersmind élő példája a jog oly nemzeti felfogásának, amely nem idegen tartalmat öltöztet nemzeti színű szólamok köntösébe. Jogi hagyományaink Grosschmid munkásságában kapcsolódnak a modern élet forgatagába. Verbőczy, Kithonics, Frank után Grosschmid az, aki a jogfejlődés örökkévalóságában a magyar gondolatnak helyet követel. Szinte páratlanul egyetemes tudása, amely az angol vagy német jogrendszerek aprólékos részleteire ép úgy kiterjed, mint a klasszikus ókoréra, avatta őt magánjogunk sajátosan magyar elemeinek ihletett tanítómesterévé. És ha sok ezer oldalra terjedő irodalmi munkássága, amelyben a jogpolitika észrevétlenül fűződik, a borotvaélű dogmatikába, amely Grosschmid eredeti egyéniségének hű tükreként szinte a «de omni re scibili et quibusdam alii» címet viselhetné, büszkesége is irodalmunknak, úgy mégis minden sora a szerző professzori mivoltáról tanuskodik. Miként Anatole France lelkésze, aki midőn polgári ruhájában felismerik, megadással mormogja: tu es sacerdos in æternum, úgy Grosschmid Béni, a tudós sohasem bírja a praelegáló tanárt megtagadni. Ennek bájos rendszertelensége, keresetlen közvetlensége adja meg a rendkívüli hatásnak magyarázatát is, amelyet Grosschmid egész nemzedékekre gyakorolt. Most, midőn a vérbeli tanár került a legmagasabb adminisztratív állásba és az egyetem szellemi életének látható vezetője lett, a volt tanítványok szívből köszöntik a mestert, de e lap is, amelyet Grosschmid már három évtized előtt tüntetett ki azzal, hogy munkatársai sorába lépett, hódolattal csatlakozik az üdvözlők soraihoz.

— **Dr. Kun Béla** igazságügyminiszteri tanácsost Ő Felsége államtitkári címmel tüntette ki. E kitüntetés közismert érdemeknek alakszerű elismerése. Kun Béla azok közé tartozik, akiknek az igazságügyminisztérium tisztikara a köztudatban élő kitűnő hírnevét köszönheti. Jeles készültséggel és ritka gyakorlatias érzékkel évtizedek óta fáradozott a fiatalkorúak preventív intézményeinek kiépítésén. Ha nem ért el teljes sikert, ennek oka nem benne, hanem az akadályokban rejlik, amelyeket olykor munkássága elé állítottak. Irodalmi működését is a fiatalkorúak ügyének szentelte. Jelenleg mint a hadigondozó hivatal másodelnöke fejt ki fáradhatatlanul buzgó tevékenységet. Kun Béla kétségkívül egyike azoknak az értékes egyéniségeknek, akiknek munkájára még szükség lesz a jövő szociális Magyarországnak kiépítésében.

— **P. H. T.** A Ppé. 78. §. elrendelte, hogy a kir. Kúria teljes ülési, jogegységi és *egyéb elvi határozataiból* hivatalos gyűjteményt kell készíteni, illetőleg a büntető ügyekben készített hivatalos gyűjteményt folytatni kell. A Pp. életbeléptetése óta közel három év mult el, de a Polgári Határozatok Tára (P. H. T.) még mindig nem jelent meg. Ennek folytán az a furcsa helyzet állott elő, hogy a jogkereső közönség és az alsófokú bíróságok egy rendkívül fontos jogforrást nem ismernek és nem ismerhetnek (kivéve a T. Ü. H. és I. E. H.-kat). A Kúria több százra menő elvi határozathoz kötve van (Ppé. 70. §.), de a Kúrián kívül állók, alsófokú bírák, ügyvédek nem is sejtik, hogy az ellentétes határozatok közül melyek kerültek be a P. H. T.-ba.

Néha nagy ritkán nyilvánosságra kerül egy-egy P. H. T.-ba felvett eset, midőn a Kúria — el akar térni tőle. Szladits Károly hónapokkal ezelőtt lapunk hasábjain (195. l.) megsürgette a *már régóta sajtó alá rendezett* P. H. T. publikálását. Az Igazságügyi Közlöny egyik legutóbbi száma azt jelenti, hogy a P. H. T. nyomdai előállítása a háború okozta nehézségek miatt lassan halad és ennélfogva a P. H. T. teljes szövegét tartalmazó munka megjelenése rövid időn belül nem várható. Ennek folytán az igazságügyminiszter a P. H. T.-ba felvett határozatoknak az elvi kijelentést tartalmazó fejezeteiből ideiglenes használatra különlenyomatot készíttetett és azokat hivatalból annyi példányban fogja szétküldeni, hogy egy-egy példány a polgári ügyekkel állandóan foglalkozó bírák mindegyikének használatára legyen bocsátható.

— **Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület** budapesti osztálya 1917. évi szeptember 30-án (vasárnap) délelőtt 11 órakor az egyesület helyiségében (I., Ráth György-utca 20. sz.) osztályülést tart a következő napirenddel: 1. Elnöki előterjesztések. 2. Az ezévi közgyűlésre képviseleti joggal kiküldendő tagok, valamint egyévi tartamra a számvizsgáló-bizottság 3 rendes és 2 póttagjának megválasztása. 3. Esetleges indítványok.

— **Az ügyvédi kamarák közös értekezlete.** Az ügyvédi kamarák kiküldöttei az ősz folyamán közös értekezletet fognak tartani, amelyen különösen a hadból hazatérő ügyvédek érdekében szükséges teendőket fogják megvitatni. A budapesti ügyvédi kamara választmánya legutóbbi ülésén foglalkozott az értekezlet előkészítésével és megállapította ama kérdéseket, melyeket az értekezlet napirendjére kíván tűzni. A kérdéseket megküldte a vidéki kamaráknak azzal a kérdéssel, hogy véleményüket előzetesen közöljék és nevezzék meg kiküldöttjeiket. A budapesti választmány kérdései a következők:

1. *Kirendelések.* Mily szabályozással biztosítandó a hadból hazatérő ügyvédek javára a tömeggondnoki, vagyonfelügyelői, ügygondnoki, közvédői, díjazott hivatalbóli védői és pártfogó ügyvédi kirendeléseknek kizárólagossága? Miként történjék ezen kirendelések sorrendjének megállapítása, a kirendelések arányosítása és ellenőrzése? 2. *Kinevezések kérdése.* Milyen elvek legyenek irányadók a hadból hazatérő ügyvédek egy részének a jelenlegi kormányzat által megigért bírói, közjegyzői és közigazgatási tisztviselőkké leendő kinevezésénél? 3. *Uj munkaterületek.* Mely új munkaterületek biztosítandók a hazatérő ügyvédi energiák foglalkoztatására? Különösen a közigazgatási eljárásban ezideig csak szórványosan helyt foglaló ügyvédi jogsegély milyen ren-

delkezésekkel volna sürgősen intézményesítendő? 4. *Ügyvédek közgazdasági tevékenysége.* Miféle előkészületek teendők azon irányban, hogy a hazatérő ügyvédek egy része tudását, munkaerejét nagyobb gazdasági vállalatok szolgálatában közgazdaságunk javára hasznosíthassa? 5. *Ügyvédi társadalmi feladatok.* Hogyan teremtendő olyan kölcsönalap, melynek segítségével hazatérő kartársak arra rászoruló része az átmeneti kezdő idők nehézségeinek terheit elviselni tudja? Milyen keretben szervezendő a kamaráknál az állásközvetítés állandó intézménye, amely alkalmazásba kívánkozó kartársak elhelyezését lenne hivatva irányítani? 6. *Lakásügy.* Milyen intézkedések teendők a hazatérő kartársak lakásszükségleteinek biztosítására, tekintettel a fővárosban és a nagyobb vidéki városokban uralkodó lakáshiányra? Miként történjék és kit terheljen a hadbavonult ügyvéd tetemes lakbértartozásának rendezése? 7. *A hadiárvák és rokkantak ügye.* Mily módon volna megvalósítható a karban felmerült az a kívánság, hogy a hősi halott ügyvédek árvái részére a kar maga jelöljön ki tagjai közül pártfogókat? Milyen módon lehetne a katonai szolgálatból elbocsátott rokkantak megfelelő állásokba való kinevezését már a háború alatt elősegíteni? 8. *Leszerelés ügye.* Mely intézkedések kérendők a tekintetben, hogy a hadbavonult ügyvédi exisztenciákat sujtó gazdasági bajok ne súlyosbíttassanak még azzal is, hogy az ügyvédség a leszerelésnél is hátrányba jusson? 9. *Az ügyvédképzés.* Mily álláspontot foglal el a közös kamarai értekezlet az ügyvédhelyettesi intézmény eltörlése kérdésében? 10. *Ügyvédi díjkérdés.* Milyen elvek szerint kívánja a közös kamarai értekezlet a díjtarifa megalkotását? Mely sürgős intézkedések kérendők a tekintetben, hogy annak megalkotásáig is a háborús drágaság hatása a bírói díjmegállapításokban is értékelésre találjon. 11. *Ügyvédi rendtartás reformja.* A háború által előidézett változások milyen reformokat követelnek meg az előkészítés alatt álló új ügyvédi rendtartásban? 12. Kívánatos-e, hogy a háborús ügyvédi kérdések megoldása tekintetében leendő egyöntetű állásfoglalás érdekében a kamarák megegyezése útján központi tanácskozó szervezet létesíttessék? Miként szerveztessék meg ezen központi szervezet?

— **A pozsonyi egyetem** 1916/17. tanévi iratainak most megjelent három füzete közül különös figyelmet érdemelnek a mult évi egyetemi közgyűlésen elhangzott beszédek. *Polner* Ödön lelépő rektor az év történetéről számolt be. Ebben többek közt megemlékezik a hallgatók számáról, amely az I. félévben 145, a II. félévben 100 volt. Ha e számokat akár az előadó tanárok számával (18), akár a volt pozsonyi jogakadémia utolsó békeévében beiratkozott hallgatók számával (I. félév 247, II. félév 224) vetjük össze, egyaránt elszomorító a háború hatása, amely e szép reményekre jogosító főiskola fejlődését megbénította. Figyelemreméltó Polner indítványa, amellyel a tervbe vett egyetemi internátus felállítását sürgeti. Érdekes intézménye a fiatal egyetemnek az ú. n. gyakorlati joganyaggyüjtemény berendezése, amely lipcsei mintára a jognak szemléltető tanítását kivánja lehetővé tenni. *Kérészy* Zoltán, az új rektor, megnyitó beszédében a jogtörténetnek mint önálló tudománynak feladatáról és jelentőségéről értekezett. Ebben az előadásban azt bizonyítja, hogy a jogtörténet nem csupán a jogdogmatikának céljait mozdítja elő, hanem az emberi művelődésről szóló tudománynak integráns alkateleme. Kérészy előadása annak a régi jó szokásnak felelevenítése, hogy az egyetemi ünnepi beszédek a szaktudomány valamely általánosabb problémáját vigyék az ily alkalmakkor egybegyűlt nagyközönség elé.

— **Az ingatlan tulajdon szervezete Boszniában és Hercegovinában.** Dr. *Zachár* Gyula ítélőtáblai bíró, egyetemi magántanárnak az Ügyvédek Lapjában megjelent cikksorozata különlenyomatban könyvalakban is napvilágot látott. A világosan megírt füzet rövidre fogott összefoglalásában ismerteti a Koránnak az ingatlanokra vonatkozó sarkalatos jogelveit, a seriátjogban kialakult ingatlan-kategoriákat és azok legjellegzetesebb jogi sajátosságait. Részletesen taglalja a magántulajdonban álló (mulk) és az állami tulajdonban álló és a magánosoknak csak mintegy haszonélvezetül átengedett ingatlanok (mirié) jogi jelentőségét. Foglalkozik aztán a vakuf-jószágokkal és az ingatlanokat terhelő törvényes előjogokkal, mindenütt kiemelve e jogviszonyoknak a megszállott tartományokban nyert különleges alakulását is. Végezetül nagy vonásokban ismerteti a megszállott tartományokban hatályos mezőgazdasági szervezetet, kapcsolatban az ott uralkodó agrár-jogállapotokkal és a földtehermentesítési törekvések mai állásával. Az érdekes kis munkát mindenki haszonnal forgathatja, aki az abban feldolgozott kérdések felől tájékozódni óhajt.

— **Már nem talpalnak a bírák.** Úgy látszik, hogy a háború hosszú tartama lassan helyreállítja a szellemi munka korábbi értékelését. Még nem is oly rég a német lapok demokratikus vívmányként magasztalták, hogy a freiburgi egyetem filozófia tanára mint népfölkelő teheneket őrzött és a volt magyar kormány pénzügyminisztere megelégedéssel állapította meg a parlamentben, hogy számos bíró maga talpalta rongyos cipőjét. Örömmel jegyezzük fel, hogy a jelenlegi igazságügyminiszter megfelelőbben értékeli a bírák munkaképességét. *Grecsák* Károly még mint az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület elnöke, az egyesület tagjai részére rokkant munkásokkal egy cipőjavítóműhelyt rendeztetett be, most pedig a budapesti kir. orsz. gyüjtőfogházban létesített egy cipőjavítóműhelyt, amely a budapesti bírák és ügyészek, valamint egyéb igazságügyi alkalmazottak részére cipőjavításokat végez. A cipőjavítóműhely egyelőre 15 munkással dolgozik és minden héten más igazságügyi hatóságnál veszi át a javításra szoruló cipőket.

— **Vihar egy pohár vízben.** Lapunk egy olvasója azt a különlegesség számba menő tényt közölte velünk, hogy *Hoeniger*, freiburgi jogtanárnak «Die gemischten Verträge in ihren Grundformen» c. munkájának Németországból megküldését a katonai hatóság nem engedélyezte; egyben érdeklődött — és joggal — a katonai intézkedés mélyebb okai után. Részünkről ugyancsak nem bírván felfedezni a hadászati érdekek és a vegyesfajú szerződések között az összefüggést, egy németországi feltétlen megbízható forrásból szereztünk felvilágosítást. Igy megállapítást nyert, hogy noha ez esetben kétszeres túlbuzgóság történt, amennyiben az 1914 január 1. előtt megjelent sajtótermékek minden korlátozás nélkül küldhetők szét, azokat tehát a kiadó a katonai hatóságnak bemutatni nem tartozik, továbbá pedig, mert az illető csapatparancsnokság a hadseregfőparancsnokság sajtófőnökének általános értesítése ellenére vette vizsgálat alá a háború előtt megjelent ezen munkát. Azonban a jogi művek és a hadviselés érdekei között a német hadvezetőség véleménye szerint az összefüggés valóban fenáll. Bizonyára magasabb hadi szempontokra figyelemmel el akarja kerülni a német hadvezetőség, hogy a háborús törvényeknek magyarázatokkal ellátott kiadásai vagy kézikönyvszerű feldolgozásai a semleges országokba és innen az ellenséges államokba jussanak. A német cenzura bizonyára azokra is gondol, akik a sorok között is olvasnak, ilyenekkel szemben pedig semmiféle elővigyázatosság sem felesleges. Ugyanezen alkalommal közölték velünk azt is, hogy a német katonai hatóságok Magyarországgal szemben különösen szigorúak, mivel nálunk a határszéli vizsgálatoknál túlságos jóhiszeműséggel kezelik a tudományos műveket és így történhetik meg, hogy a németek minden óvintézkedése ellenére a hadinyereségadóról szóló irodalmat most mégis tetszésük szerint böngészhetik ellenségeink. Ennek a fokozott szigornak esett azután áldozatul az évekkel ezelőtt közzétett és a vegyesfajú szerződések alapelemeit fejtegető mű is. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a hadseregfőparancsnokság sajtófőnöke rendeletben figyelmeztette az illető csapatparancsnokságot, hogy rendeleteinek ennyire kiterjesztő magyarázatot ne adjon. A vegyesfajú kötelmek tanulmányozásának akadálya tehát elhárítottnak tekinthető. Időközben egyébként a kérdés Németországban is a nyilvánosságra került és a DJZ. legutóbbi száma is részletesen foglalkozik a külföldre szánt jogi munkák cenzurájával. *A.*

Ügyvédjelölt, ki gyakorlottabb és hadmentes fizetési igények megjelölésével állandóbb alkalmazásra sürgősen ajánlkozhat irodámban. Dr. Tóth Lajos ügyvéd, Kisújszállás. 15863

Dr. Füredi Ferenc és dr. Szücs Nándor együttes ügyvédi irodájába Szolnokra gyakorlott ügyvédjelölt vagy ügyvédhelyettes esetleg ügyvéd azonnal beléphet. 15854

Ügyvédhelyettest vagy ügyvédet keres dr. Polyák Béla, Budapest, V., Kálmán-utca 10. 15862

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 39. szám. Budapest, 1917 szeptember 30.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Béro-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Vámbéry Rusztem* egyetemi magántanár: A rehabilitáció. — *Vargha Ferenc* kir. kúriai tanácselnök: Ténymegállapítás az ítélőtáblán és a Kúrián. — *Dr. Teller Miksa* budapesti ügyvéd: Az ügyvédi kar helyzete és az ügyvédhelyettesek. — *Dr. Fried János* nagyváradi ügyvéd: Az óvadék kiadásának kérdéséhez. — *Dr. Beck Salamon* budapesti ügyvéd: Jogirodalom. A háború hatása a magánjogra. Dr. Almási Antal és dr. László Márton könyvei — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi és Perjogi Döntvénytár.

A rehabilitáció.

Bár a büntetőjog fejlődése a legtöbb kultúrállamban eltörölte a büntetésnek diffamáló hatását s noha a bűntettes a büntetés elszenvedésével büntetőjogi számláját úgyszólván kiegyenlítette, a társadalom mint az állam iránta, érthetően, mégis némi bizalmatlanságot tanusít. Míg a társadalom bizalmatlanságából az elítélt tisztességes megélhetése elé tornyosuló akadályokat a patronázs igyekszik több-kevesebb sikerrel elhárítani, addig az elítélésnek a büntetőjogon kívül eső hátrányos jogkövetkezményeit a rehabilitáció intézménye volna hivatva megszüntetni. Jogrendszerünk az elítéléssel számos oly hátrányos jogkövetkezményt kapcsol egybe, amely a büntetéssel ellentétben időhatárhoz kötve nincs s az elítéltet egész életén át megbélyegzi,[1] bár egyes újabb törvények (pl. 1913: XIV. 14. §. 8., 9., 18. §. 4.) az elítélés e jogkövetkezményeit időbelileg korlátozzák. Kétségtelen, hogy ez a capitis diminutio megnehezíti az elítélt boldogulását s így ellentétben áll a büntetésnek mindinkább hangsúlyozott speciálpræventív hatásával. Ennek az antinomiának a megszüntetésére szolgál a legtöbb kultúrállamban a rehabilitáció: az elítélt jó hírnevének alakszerű helyreállítása. Különösen gyakorlati jelentőségű a rehabilitáció ott, ahol a bűnügyi nyilvántartás az elítéltek büntetési lapjáról magánegyéneknek is szolgáltat kivonatot és így az esetleg évtizedek előtt elkövetett bűntett árnyéka egész életén át végigkíséri az elítéltet.

Érthető, hogy a rehabilitáció gondolata először Franciaországban merült fel, ahol az egész életre megbecsteleníto büntetések rendszere legtovább maradt fen. Régibb alakjában — az 1791. Code pénal előtt — a rehabilitáció kegyelmi tény (rehabilitation *gracieuse)*, amely azonban csak az elítélt kérelmére s csak bizonyos feltételek megállapítása mellett következhetik be. Minthogy az elítélttől függő kegyelem contradictio in adjecto, újabb időben helyébe a bírói rehabilitáció (rehabilitation *judiciaire*) lépett, amely az elítéltnek rehabilitációra irányuló és a bíróság által megállapítandó igényén alapszik. Deklaratív határozatában a bíróság az igény feltételeinek konstatálására szorítkozik. Legújabb (1891 márc. 26. és 1900 júl. 11. francia törvény) alakjában a bírói rehabilitációt a törvényes rehabilitáció (rehabilitation de *droit*) egészíti ki, amely voltaképen elítélés jogkövetkezményeinek elévülése.

«Aki húsz év előtt lopást követett el, az büntetlen marad, de aki húsz év előtt lopás miatt büntetést szenvedett el, annak állandóan kell tartania, hogy botlását újból a nyilvánosság elé hurcolják.» Gerland e példája klasszikus egyszerűséggel fejezi ki a rehabilitáció intézményének belső igazságosságát minden oly kódexben, amely az idő hatalmát az elévülésben elismerte. Noha a gondolat kriminálpolitikai helyessége már évtizedek óta úgyszólván vitán felül áll, annak törvényhozási megvalósítása a középeurópai államokban még mindig késik. Ennek okát valószínűleg az esetek csekély számában kell keresnünk, amelyek a nyilvánosságra kerülve bántó módon illusztrálják az intézmény hiányát. Németországban főleg Delaquis irodalmi agitációjának és a nemzetközi büntetőjogi egyesület 1905. évi határozatának legalább annyi hatása volt, hogy a szövetségtanácsnak 1913 ápr. 17. határozata meghonosította az ú. n. kegyelmi rehabilitációt, amely azonban nemcsak anakronisztikus, hanem a bírói rehabilitációval kapcsolatban kabinetigazságszolgáltatást jelent. Nálunk már a Btk. indokolása[2] felvetette a kérdést és Csemegi tagadó válaszát egyrészt azzal indokolta, hogy a mellékbüntetésként megállapított jogvesztések a magyar törvény szerint nem élethosszig tartanak, mint Franciaországban, másrészt azzal, hogy bár az alapgondolat helyes, a megvalósításához szükséges közigazgatási szervezet hiányzik.

Tíz évvel ezelőtt e lapokban Szilágyi A. Károly, majd Berger Miksa, később ifj. Dombováry Géza emelt szót és a Budapesti Ügyvédi Kör beható vitában foglalt állást a rehabilitáció meghonosítása mellett. Szóba került a kérdés — néhai Szivák Imre kezdeményezésére — a képviselőház igazságügyi bizottságában is. Ennek az agitációnak eredménye volt az a törvényjavaslat, amelyet Balogh Jenő igazságügyminiszter közvetlenül a háború kitörése előtt — 1914 július 24-én — a képviselőházban benyujtott.[3] Az a lesujtó bírálat, amelyben a javaslat részesült,[4] amely pontról-pontra kimutatván, hogy alapgondolatában, mint részleteiben elhibázott, valószínűtlenné tette elfogadását, bár akkortájt az igazságügyi javaslatok bírálatának «illetékes» körökben tudvalevőleg csekély volt a visszhangja. Legújabban *Grecsák* Károly igazságügyminiszter programmbeszédében a rehabilitációt a sürgősen megoldandó büntetőtörvényhozási feladatok közé sorozta. Ismervén a jelenlegi igazságügyminiszter tetterős munkakészségét, nem kételkedhetünk benne, hogy elhatározását mielőbb valóra is váltja. Ez ad a kérdésnek e pillanatban újból aktualitást s ez teszi szükségessé, hogy a megoldásban irányadó nézőpontokat kiemeljük.

Hogy a Balogh-féle tervezet nem volt szerencsés, annak oka nem a körültekintés hiányában rejlik. Sőt ellenkezőleg, épen az volt a fő hibája, hogy túlságosan körültekintett a rendelkezésre álló külföldi joganyagban. Pedig épen a rehabilitáció harmónikus törvénybeiktatása nem sikerülhet az újabb magyar büntetőjogi kodifikáció «örök melódiája» szerint, amelyet a német, osztrák és svájci javaslat hármas húrjával felajzott hegedűből csal ki. Nyilván teljesen eltérően kell a rehabilitációt szabályozni ott, ahol csupán a büntetőtörvényen kívül eső joghátrányokat van hivatva megszüntetni, mint ott, ahol az egyes mellékbüntetések hatálya nincs időhöz kötve. Kitűnik ez a most említett három reformjavaslat futólagos áttekintéséből is. De bármily eltérők is e javaslatoknak a rehabilitációra vonatkozó rendelkezései, abban egyaránt eltérnek a korábbi magyar kormányjavaslattól, hogy ennek terjedelmességét, matematikai bonyolultságát meg sem közelítik. Megengedem, hogy a szabályozás nem könnyű, ha a társadalomnak és az elítéltnek részben ellentétes érdekeit méltányosan óhajtjuk kiegyenlíteni. A legnagyobb nehézség abban

[1] V. ö. *Szilágyi* A. Károly J. K. 1907. évf. 128.

[2] Anyaggyüjtemény I. 359.

[3] A Javaslatnak szövegét l. Bűnügyi Szemle II. 378.

[4] *Dombováry:* J. K. 1914. 238., Liszt-féle Zeitschrift. 38. 677.

rejlik, hogy a rehabilitációt, amely a megtörtént elítélés emlékét van hivatva megsemmisíteni, csupán arra érdemeseknek biztosítsuk, akik jó magaviseletükkel rászolgáltak, viszont a jó magaviselet megállapítása csak előzetes tájékozódás útján történhetik, ennek során pedig az elítélés ténye olyanoknak is tudomására jut, akik arról nem tudtak. Szóval az eljárás meghiusítja az intézmény anyagi célját. Viszont a törvényi rehabilitáció, amely minden egyéniesítés nélkül a puszta büntetlenségre alapítja a jogkövetkezmények megszüntét, olyanoknak is biztosítja a kedvezményt, akik a Btk. hézagai közt jártak tojástáncot.

Nem lehet e sorok célja, hogy a rehabilitáció törvényes szabályozásának részleteit megállapítsa. Csupán egyes tételek kiemelésére szorítkozom, amelyek mint az intézmény eddigi fejlődéseinek eredményei — igénytelen véleményem szerint — figyelembevételre tarthatnak igényt.

1. A rehabilitációnak, tekintet nélkül az elkövetett bűncselekmény súlyára, minden büntetésre és biztonsági intézkedésre ki kell terjednie.

2. Alapul a bírói rehabilitációt kell elfogadni, anélkül azonban, hogy az elítélt jó magaviselete *pozitív* bizonyítás tárgya legyen.

3. Ne csak az kérhessen rehabilitációt, aki a büntetést kiállotta vagy kegyelmet nyert, hanem az is, akinek a büntetése elévült vagy akinek büntetését feltételesen felfüggesztették, ha a próbaidő kedvezően telt el.

4. Különböztetni kell a rehabilitáció feltételeiben a joghátrányok szerint, amelyek megszüntetéséről szó van. Nyilvánvalóan különböző a helyzet, ha az elítélés az italmérési jog vagy közhivatal elnyerésének akadálya.

5. Kártérítés csak annyiban szerepeljen a feltételek közt, amennyiben a bíróság a kárt megállapította, az egyhelyben lakás csak akkor, ha a helyváltoztatás nem volt a foglalkozás következménye.

6. Visszaesőkkel szemben a próbaidőt meg kell hosszabbítani, fiatalkorúakra nézve meg kell rövidíteni.

7. Hosszabb — az általános visszaesési spatiumot meghaladó — idő elteltével helyt kell adni a törvényi rehabilitáeiónak, amely azzal a hatással jár, hogy az elítélést a bűnügyi nyilvántartásból is törlik.

8. A rehabilitációra irányuló kérelem előterjesztését az elítélten kívül, de az ő jogával nem konkurráló módon, a házastársnak, fel- és lemenőnek is biztosítani kell. Meg kell engedni az elhalt egyén rehabilitációját is azoknak a kérelmére, akik a halott meggyalázása esetében indítványtételre jogosultak (1914. évi XLI. tc. 23. §.).

9. Az eljárásban a nyilvánosságot az egész vonalon ki kell zárni, de az elítélt kifejezett kérelmére a főtárgyalás nyilvános legyen.

10. A rehabilitációs kérelem bírói elutasítása esetében az elítélt meghatározott idő elteltével a kérelmet újból előterjeszthesse.

11. Hatályát tekintve, a bírói rehabilitáció a Btk.-ön kívül az elítélés vagy büntetés jogkövetkezményekép megállapított inkapacitások megszüntét,[5] a törvényi rehabilitáció a bűnügyi nyilvántartásból való törlést, illetve az elítélt ama jogát állapítja meg, hogy magát büntetlen előéletűnek nyilváníthassa.

Hogy a rehabilitációról szóló törvény a sürgősen megoldandó legiszlatív feladatok sorába került, azt némikép a kérdésnek háborús vonatkozásai is indokolják. Érthető, hogy egyrészt a harctéren tanusított magatartás alkalmasnak mutatkozott a rehabilitációhoz megkívánt jó magaviselet dokumentálására, másrészt a fejedelmi hatalom mindenütt oly engedményeket tesz az alsóbb néposztályoknak, amelyek a háborús szenvedéseknek legalább részleges kiegyenlítésére alkalmasoknak mutatkoznak. Ily gondolatok lehettek az indító okai az 1915. évi ápr. 4. *francia* törvénynek, amely a hadiparancsban kitüntetettnek próbaidőre és lakhelyre való tekintet nélkül jogot biztosít a rehabilitációra,[6] ép úgy, mint az 1916 január 27. és az 1917 január 27. *német* császári rendeleteknek,[7] amelyek az egy évnél nem hosszabb szabadságvesztésbüntetésre ítélteknek a bűnügyi nyilvántartásból való törlését rendelik el, ha azok tíz éven belül bűntett vagy vétség miatt elítélve nem voltak. Ezek az előzmények indíthatták az *osztrák* igazságügyminisztériumot is arra, hogy a rehabilitáció intézményét a Btk.-nek tárgyalás alatt álló kormányjavaslatából kiragadva külön törvénytervezetet készítsen elő.[8] Utánzásra méltónak az osztrák tervezet alig látszik, minthogy az 1913. évi Btk. javaslatnál szűkkeblűebben a bűnügyi nyilvántartásból való törlést csupán az egy évnél nem hosszabb szabadságvesztésbüntetésre ítéltekre korlátozza, de a javaslat előterjesztésének ténye mégis figyelemreméltó. Kétségtelennek mutatkozik, hogy a hadbavonultaknak a megalkotandó magyar javaslatban is kedvezőbb rehabilitacionális feltételeket kell majd biztosítani, mégis igénytelen véleményem szerint nem volna helyes, ha az intézményt a maga egészében a háborús viszonyokra építenők fel. A rehabilitációnak mint a büntetés káros hatásainak elsimítására s a visszaesés megelőzésére szolgáló intézménynek szervesen és nem ötletszerűen kell a magyar jogrendszerbe kapcsolódnia. Nemcsak e hatásában, de alapgondolatában is rokon a feltételes elítéléssel. Ha a feltételesen elítélt a próbaidő alatt tanusított jó magaviseletével kiérdemelheti a büntetés elengedését, csupán logikus, hogy a büntetés kiállása, elengedése vagy elévülése után tanusított kifogástalan magaviselet a büntetettség további joghatásait enyésztesse el.[9]

De a most említett két intézmény párhuzama még további következtetéssel jár. Míg a feltételes elítélés harci éveiben az intézmény ellenzői a büntetőjogot alapjaiban látták megtámadva, hívei a kriminalitás elleni küzdelem csodaszereként ünnepelték. Azóta mindkét fél némileg kijózanodott. Ma már ép oly nyilvánvaló, hogy a feltételes elítélés nem lobbantja fel a sértett boszúvágyát, mint ahogy nem egyedül üdvözítő, bár egyébként hasznos eszköze a bűnügyi politikának. Hasonlókép kell értékelnünk a rehabilitációt is. Ha az irodalomban egyesek, mint pl. Delaquis frankfurti professzor, úgyszólván egész tudományos munkájukat erre az egy lapra tették fel, mégsem szabad az intézmény jelentőségét túlbecsülnünk. Számos esetben igen jó szolgálatot tehet a büntetett egyének *déclassement*-jának megakadályozására elhárítja a társadalomba visszailleszkedett elítéltek múltjának bántó hánytorgatását, azonban épen a törvényhozási megvalósítás pillanatában nem szabad az agitáció célszerű eszközeit a kriminálpolitikai céllal összetéveszteni.

Dr. Vámbéry Rusztem.

[5] Hogy a Balogh-féle javaslat mennyire félreértette a rehabilitáció lényegét, arról legvilágosabban a javaslat 6. §-a tanuskodik, amely szükségesnek tartja kimondani, hogy a rehabilitált nem nyeri vissza a hivatalvesztés alapján elvesztett állását!

[6] Révue Pénitentiaire 1916. 374. id. Z. 38. 392.

[7] Z. 37. 469. (ismertetve Bűnügyi Szemle IV. 365.); J. M. Bl. 1917. 41.

[8] N. Fr. Presse 1917 szept. 21. sz.

[9] *Aschrott:* Die Reform d. R. St. G. B. I. 160.

Ténymegállapítás az ítélőtáblán és a Kúrián.*

Azt lehetne mondani, hogy a tábla részleges vagy teljes reprodukciót is tarthat. Az igaz, de az utóbbi ritka, mint a fehér holló, s csökkent értékű, mert minél távolabbi időben hallgatják ki a tanut az észlelt esemény időpontjától számítva, vallomása annál értéktelenebb; másrészt a vallomás a reprodukciónál az ötödik szűrőn megy át; hogy pedig mi az értéke az ilyen filtrálásnak, azt már fentebb láttuk.

Ismeri a törvény a részleges bizonyításfelvételt is, amit vagy kiküldött bíró teljesít vagy a tábla ítélőtanácsa hallgatja ki a tanut. Az előbbi bizonyításkiegészítés époly írásbeli jellegű a tábla ítélőtanácsára nézve, mint az elsőfokú főtárgyaláson felvett bizonyítás felülvizsgálata; tehát az erre vonatkozólag elmonmondottak itt is helytállóak.

Más elbírálás alá esik a táblán foganatosított részleges bizonyításfelvétel. A tábla bizonyítási gépezetében talán még ez a legrosszabb. Mert akkor, mikor a tábla teljesen a referálás, tehát az írásbeliség alapján ítél, minden bizonyíték egyforma élettelen és szürke; részleges bizonyításfelvételnél azonban másként áll a dolog.

Ugyanis ilyenkor rendszerint a tényállás egy részére vesznek fel bizonyítást vagy vonatkozhatik az az egész tényállásra is, kétségtelen azonban, hogy a bizonyítékok nagy része referálás útján kerül az ítélőtanács elé, a másik elenyészően kisebb része pedig közvetlen kihallgatás útján. Hogy az ítéletalkotás mily képtelen pszichológiai és logikai folyamatot követel az ítélőbírótól ennél

* Az előbbi közl. l. a 36., 37. és 38. számban.

fenti példát tovább felhasználva, azt mondjuk, hogy a törvény a felemás rendszernél, legjobban megérthető lesz akkor, ha a rendszere olyan, mintha azt követelnénk az expresszutastól, hogy ugyanazt a jelenséget az egyik szemével úgy lássa, amint az expresszvonaton szokott látni, a másik szemével pedig úgy, amint a turista lát, s az ekként különbözőképen érzékelt jelenségről egységes látási képzete legyen. Ez az érzékek élettani működésére tekintettel lehetetlen. Ép oly lehetetlen az is, lélektanilag s ismerettanilag, hogy a bíró a történelmi igazságot, fele részben írásbeli feljegyzés, felerészben közvetlen kihallgatás útján állapítsa meg; sőt hogy jobban állapítsa meg, mint a törvényszék, mert ezt megköveteli s feltételezi a törvény.

Az ilyen felemás ténymegállapítás olyan, mintha elmegyek egy szindarabba, de csak a második felvonás közepén megyek be a nézőtérre, ott maradok egy rövid ideig s azután kijövök és az előadás nem látott részeit más valaki elmondja nekem. Kétségtelen, hogy főbb vonásokban megismerem a darab meséjét, de a látott és mástól hallott részletek úgy viszonylanak egymáshoz, mint a fény és árnyék; mennyi apró részletére, finom árnyalatára emlékszem a látott felvonásnak; emlékezetembe felidézem a díszleteket, a környezetet, a szinpadi berendezést, előttem mozognak a színészek; hallom hangjukat, látom arckifejezésüket, ruhájukat, mozgásaikat, szóval újra átélem tetszésem szerint az egészet, míg amit csak mástól hallottam, homályos, szürke, egyhangú és elmosódott, amilyenek a per előadásának benyomásai. Történelmi igazságot nem ilyen szürke, homályos anyag alapján, hanem teljes világosságban és fényben lehet csak megállapítani, a teljes közvetlenség és szóbeliség fényében s világításában, ahol semmi részlet sem marad homályban és sötétségben; mindent egyformán meglátunk és észrevesszünk.

A részleges bizonyításfelvételnek azonban nemcsak az a hibája, amire most reámutattam, hanem az is, hogy a bizonyítékok mérlegelésénél nem egyenlő mértéket használ a bíró; s pedig akaratán s tudtán kívül. A közvetlenül kihallgatott tanuk mély benyomást tesznek reá, mint minden közvetlen inger, ezek az erősebb pszichés hatások jutnak a tudat központjába, míg a referens előadta bizonyítékok a tudat mezejének szélére helyezkednek el; nem azért, mintha a kihallgatott tanuk vallomása fontosabb és nyomatékosabb volna, hanem egyszerűen azért, mert az idegek élettani működésének törvénye szerint az erősebb s közvetlenebb inger nyomul mindig előtérbe. Tehát az ítéletalkotásnál ezek a bizonyítékok viszik a vezetőszerepet, bármily alárendelt legyen is fontosságuk és értékük. S így a Bp. 324. §-ának ama fontos szabálya, mely szerint a bizonyítékokat «egybefüggésükben» kell gondosan mérlegelni, papiron marad s nem érvényesülhet, mert a tudat központjában s a figyelem erős világításában levő közvetlen vallomás a félig tudatos vagy homályosan tudatos referált vallomásokkal eleven kapcsolatba nem hozható. A közvetlen vallomás és a referenstől előadott bizonyítás is olyanféle viszonyban van egymással, mint a nap fényén s a mély, sötét árnyékban levő tárgy. Az előbbinek minden részlete kidomborodik előttünk, az utóbbit pedig csak homályosan látjuk s pedig annál homályosabban, minél hirtelenebbül szegezzük szemünket a nap fényözönében fürdő tárgyról a sötét árnyékban levőre.

Ámbár a kifejtett lélektani igazságok eléggé igazolják azt, hogy a felsőfokon s pedig a kir. táblán ép úgy, mint a Kúrián, a történelmi bizonyosság megnyugtatólag nem állapítható meg, szükségét látom a teljesség okából annak, hogy perjogi aggályaimat is kifejtsem.

Egy körülményre hívom fel az érdeklődők figyelmét, ami úgy látom a Bp. életbelépése óta nem volt az irodalomban megbeszélve, sőt a gyakorlatban sem állították a kérdést az élére. *A kérdés az, hogy a kir. tábla a fellebbviteli főtárgyaláson vagy a gyorsított ügyekben a Kúria felhasználhat-e oly bizonyítékot az írásbeliség alapján, ami a főtárgyaláson nem merült fel, de ami a vizsgálat vagy nyomozás adatai közt meg van.* Nem ritkán olvastam ítéletekben, hogy a mérlegelésnél vizsgálati vallomásokra s iratokra hivatkozott a tábla, anélkül, hogy azokat a a törvényszéknél felolvasták volna. Szerintem kétségtelen, sőt nem is vitás, hogy a tábla s a gyorsított ügyekben a Kúria semmit sem vehet figyelembe, ami a főtárgyaláson nem volt reprodukálva; midőn tehát a gyakorlat ezt a szabályt mellőzte, a történelmi igazság megállapításánál az írásbeliséget oly térre viszi át, mely nyilvánvalóan törvényellenes. A Bp. 324. §-ának első bekezdése világosan rendeli, hogy «a bíróság ítéletét csakis a főtárgyaláson fenforgott bizonyítékokra alapíthatja». A 313. §. pedig semmisség terhe alatt (384. §. 8. p.) tüzetesen felsorolja, hogy a főtárgyaláson mily iratok s jegyzőkönyvek olvashatók fel. Ez a két rendelkezés szabja meg azt a keretet, melyben a ténymegállapítást felülvizsgáló bíró mozoghat.

A 418. §. harmadik bekezdése ugyanis azt mondja, hogy a táblán «szükség esetén felolvashatók az ügynek olyan iratai vagy részeik, melyeknek a főtárgyaláson való felolvasását a 313. §. nem tiltja». Az első pillanatra, különösen ha a szóbeliség és közvetlenség nagy fontosságú elvére kellő súlyt nem helyezünk, azt lehetne mondani, hogy a táblán a vizsgálat során felvett minden jegyzőkönyv s minden beszerzett irat felolvasható, tekintet nélkül arra, hogy a törvényszéknél felolvasták-e azt vagy sem, amennyiben az a 313. §. szerint felolvasható. Ugyanezt lehetne állítani a gyorsított ügyekben is a Bp. 436. §. negyedik bekezdés s a Gybp. 2. §-a alapján. A dolog azonban nem így áll. A 418. §. első bekezdése szerint a tábla előtti eljárásra a törvényszék előtti eljárás szabályai alkalmazandók, amennyiben a törvény eltérőleg nem intézkedik. Ilyen eltérő szabály van felállítva a törvényszék előtti eljárásban a vádlott jelenlétére. A 302. §. első bekezdése szerint a főtárgyalás vádlott nélkül nem tartható meg. Következik ebből, hogy a vádlottnak szakadatlanul jelen kell lenni minden perjogi cselekménynél, tehát nemcsak a bizonyításfelvételnél (tanukihallgatás, iratok felolvasása stb.), hanem a perbeszédeknél stb. is. A táblán e szabálytól eltérőleg taxatíve meg van határozva, hogy mikor kötelező a vádlott jelenléte, ezek közül való az az eset, mikor bizonyítást vesz fel a tábla (414. §.). Vajjon bizonyítás-e valamely olyan vizsgálati irat felolvasása, amit a törvényszéknél nem olvasták fel? Kétségtelenül az, amennyiben az bizonyítás céljából olvastatik fel. A törvény midőn bizonyítást említ (414. §.) semmi megkülönböztetést nem tesz, miután pedig a felülbírálás alapja az elsőfokú ítélet, ennek pedig történelmi alapja csak az lehet, ami a főtárgyaláson fenforgott (324. §.), mert ez felel meg a szóbeliség és közvetlenség elvének, ha a tábla ettől az anyagtól eltér, s más bizonyítékokat is fel akar használni, teljesen közömbös, hogy az teljesen novum-e, vagy a vizsgálati iratok közt fekszik, egyedül lényeges az, hogy a törvényszéki főtárgyalás keretébe a szóbeliség elvei szerint bevonatott-e vagy sem. Ha iratról vagy jegyzőkönyvről van szó, s az az alsófokon már felolvastatott s fel is volt olvasható, a tábla egyszerűen felolvastatja; ha pedig még nem olvasták fel, az csak a 414. §. szemelőtt tartásával olvasható fel. Ezt követeli a közvetlenség és a szóbeliség principiuma.

De nemcsak a perjogi alapelvek követelik azt, hogy a törvénynek ilyen értelmet tulajdonítsunk, hanem a gyakorlati élet s a felek érdekeinek védelme is. Tudjuk, hogy a perjog említett elvei szerint joguk van a feleknek minden bizonyítékra észrevételeiket megtenni, kifogásaikat s ellenbizonyítékaikat előterjeszteni, s kérelmük elutasítása esetén perorvoslattal élni (384. §. 8—9. p.). Már most, ha a felsőbírósági főtárgyaláson és ítéletben szabad volna oly bizonyítékot a vizsgálat adatai közül a felek távollétében felhasználni, amely a főtárgyaláson reprodukálva nem volt, ezek kifogásolási s ellenbizonyítási joguktól s a perorvoslattól is elüttetnének, mert azt nyomban be kell jelenteni. (384. §. 4. bek.). Az ilyen törvényellenes gyakorlat folytán valójában csak a vádlott szenvedne sérelmet, mert a főügyész a közvád érdekeit ismeri és képviseli, de a közvédő ritkán ismeri a vádlott érdekében felhozható adatokat.

Kívánatos volna, ha a bizonyítási jognak erre a nüánszára felsőbíróságaink súlyt helyeznének, mert amely bizonyítás a főtárgyaláson felvéve nem lett, az az ítélethozatal szempontjából olyan, mintha nem is volna, mert ez egyrészt a szóbeliség s közvetlenség elvén felépült főtárgyalás anyagához a Bp. 324. §-a szerint nem tartozik, másrészt a kontradiktorius tárgyalás elvei erre nem nyertek alkalmazást. Ha a felsőbíró a vizsgálat anyaga közt meglevő, de a főtárgyaláson fen nem forgott bizonyítékot felhasználhatná, akkor bátran felhasználhatna bárhonnan vett más bizonyítékot is, mely felfogás a perjogi elvek teljes felforgatását s a felek alapjogainak mellőzését jelentené.

(Bef. köv.) *Vargha Ferenc.*

Az ügyvédi kar helyzete és az ügyvédhelyettesek.

Az ügyvédhelyettesi intézmény létesítésénél két cél lebegett a törvényhozás szemei előtt: az egyik az ügyvédi pályára készülők gyakorlati kiképzése, a másik a pálya további túltömöttségének lehető megakadályozása. A két cél közül az utóbbi volt a fontosabb. Az ügyvédi kar túlzsúfoltsága katasztrófával fenyegette a kart és a törvényhozás az ügyvédi kar évtizedek óta állandóan sürgetett reformot valósította meg, midőn a gyakorlati időt három évről öt évre emelte fel.

Azt a körülményt, hogy az ügyvédi kar mily régóta és mily nyomatékosan sürgette ezt a reformot, a következő adatok mutatják.

Az ügyvédi rendtartásnak legelső tervezete, melyet a budapesti ügyvédi egylet 1869-ben készített, az ügyvédi oklevél eléréséhez szükséges gyakorlati időt öt évben állapította meg. Még a képviselőház elé terjesztett törvényjavaslat szerint is négy évi gyakorlat lett volna szükséges.

A törvényhozás 1874-ben három évben állapította meg a gyakorlati időt, de pár évvel életbelépése után az ügyvédi kar máris sürgette az ügyvédjelölti gyakorlatnak három évről öt évre való felemelését. Ez a mozgalom pár év alatt oly mérveket öltött, hogy 1879-ben a budapesti kamara tervezetet készített, amely az öt évi gyakorlat alapján állott.

Az 1901-i ügyvédgyűlés szintén követelte a gyakorlatnak öt évre való felemelését azon célból, hogy a fiatalságnak az ügyvédi pályára való tódulása mérsékelhető legyen. Az 1901-i ügyvédgyűlés óta a gyakorlati idő felemelésének kérdése állandóan napirenden volt.

Az ügyvédek száma 1900 óta évről-évre ijesztő mértékben emelkedett, (1900-ban 4806, 1911-ben 7168 volt az ügyvédek, 1900-ban 2214 és 1911-ben 5096 az ügyvédjelöltek száma).

A túlzsúfoltság végre oly arányokat öltött, hogy az igazságügyi kormány belátta a gyökeres orvoslás szükségességét. Ily előzmények után, évtizedekig tartó folytonos sürgetés eredményeképen emelte fel az 1912: VII. tc. a gyakorlati időt három évről öt évre, akként, hogy két év az ügyvédi vizsga után töltendő gyakorlaton.

Az ügyvédhelyettesek és ügyvédjelöltek szövetsége, tudvalevőleg az ügyvédhelyettesi intézmény eltörlését sürgeti. Az igazságügyminiszterhez intézett beadvány az eltörlés szükségességét többek között azzal indokolja, hogy «az ügyvédi pálya túlzsúfoltságának korlátozására ma már — főleg a világháború következtében gyökeresen *megváltozott viszonyok* folytán — ily kényszerítő rendszabályra nincs szükség».

A szövetség mindkét állítása téves. Nem felel meg a tényeknek, hogy a túlzsúfoltság megszűnt volna és fájdalom még kevésbé lehet állítani, hogy a viszonyok az ügyvédség javára gyökeresen megváltoztak volna.

A túlzsúfoltság kérdésében a számok beszélnek.

Az ügyvédek száma az ügyvédhelyettesi intézmény létesítése óta a következőképen emelkedett:

1911	végén	volt	7168
1912	«	«	7686
1913	«	«	8622
1914	«	«	8709
1915	«	«	8605
1916	«	«	8495 ügyvéd.

Az utolsó öt évben 1911 végétől 1916 végéig tehát az ügyvédek száma 1327-el emelkedett. Legjobban világítja meg ennek az emelkedésnek nagyságát, ha kiemelem, hogy a megelőző öt évben (1906 végétől 1911 végéig) 1292-vel emelkedett az ügyvédek száma. Ily körülmények között szó sem lehet arról, hogy az ügyvédi kar túlzsúfoltsága enyhült volna. Ellenkezőleg. Dacára annak, hogy a több, mint három év óta dúló háború folytán 1915-ben és 1916-ban összesen 214-el apadt az ügyvédek száma, az utolsó öt évben átlag nagyobb mértékben emelkedett a látszám, mint az előző öt évben. Sőt a statisztika tanusága szerint, öt éves átlagokat számítva, az utolsó öt év átlaga volt a legnagyobb az ügyvédi rendtartás életbelépése óta.

Az utolsó két évben a háború folytán beállott visszaesést a háború után rohamos emelkedés fogja követni, mert a bevonult ügyvédjelöltek ezrei (1913 végén 3625 volt a bejegyzett jelöltek száma) nyomban a háború befejezése után a vizsga letételére fognak jelentkezni.

Téves tehát az az állítás, hogy a túlzsúfoltság korlátozására most már nincs szükség.

Különösen élesen világítja meg a túlzsúfoltság mérvét, ha összehasonlítjuk a magyar és osztrák ügyvédi viszonyokat. 1910-ben egy osztrák ügyvédre átlag 5446 lakos esett, magyar ügyvédre átlag 2693. Magyarországon tehát aránylag kétszer annyi az ügyvéd, mint Ausztriában. Ausztriában mégis ragaszkodnak a *hét éves* gyakorlati időhöz. Az új osztrák ügyvédrendtartás javaslata is fentartja a hét éves gyakorlatot (3. §.). A javaslat a hét éves gyakorlat fentartásának indokolása kapcsán a következőket mondja: «In nachdrücklicher und dringender Weise ist in den letzten Jahren aus Kreisen der Advokatursanwärter das Verlangen laut geworden, ihre Vorbereitungszeit (7 Jahre) abzukürzen. Der Standpunkt, der diesem Verlangen gegenüber einzunehmen ist, ergibt sich zunächst aus der Erwägung, dass, wenn schon von zwangsweiser Beschränkung der Zahl abgesehen wird, bei der herrschenden Überfüllung des Standes doch anderseits auf keinen Fall Massnahmen in Aussicht genommen werden können, durch die der Zutritt zur Advokatur noch leichter, noch günstiger gestaltet wird, und die daher die Gefahren, die dem Advokatenstande drohen, noch vermehren würden». Az igazságügyi bizottság egy tagja a javaslat tárgyalásakor indítványt terjesztett elő a gyakorlati időnek öt évre való leszállítására. A bizottság többsége az indítvány ellen szavazott. A hat évre való leszállítás kérdésében a szavazatok egyformán oszlottak meg, mire az elnök a leszállítás mellett döntött, az igazságügyi kormány jelen volt képviselője azonban kijelentette, hogy a kormány *nem járul hozzá* a hét éves gyakorlati idő leszállításához.

Még nagyobb tévedésbe esik a szövetség, midőn a viszonyok gyökeres megváltoztatásáról beszél. A viszonyok ugyan gyökeresen megváltoztak, de az ügyvédi kar hátrányára.

A kar nagyobbik fele katonai szolgálatot teljesít. A háború után irodájuk romjai közé visszatérve, vagyon nélkül, túlnyomó részük eladósodva, keserves küzdelmet kell kezdeniök a mindennapi kenyérért. Helyzetüket szerfelett meg fogja nehezíteni az is, hogy évekig nem folytatták foglalkozásukat, nem ismerik a háborús jog anyagát.

Az igazságügyi kormány legsürgősebb feladatai közé tartozik, hogy a hazatérő ügyvédek helyzetét javítsa. Vajjon lehetséges lesz-e ez és mennyiben, nagyon kérdéses. Annyit azonban elvárhatnak bevonult kartársaink ezrei, hogy távollétükben legalább ne rontsanak a helyzetükön.

Az eddig kifejtettekből eléggé kiderül, hogy a gyakorlati időnek öt évről három évre való leszállítása a kar túlzsúfoltságára való tekintettel nagy csapás volna a karra nézve.

Nyomatékosan hangsúlyozom, hogy a gyakorlati idő leszállítása nemcsak a bevonult ügyvédeket sujtaná, hanem velük teljesen egyenlő mértékben a bevonult ügyvédhelyetteseket és jelölteket is. Az utóbbiak a háború folyamán kibocsátott rendelet folytán csak másfél évi gyakorlatot kötelesek igazolni, (egy évet a vizsga előtt, felet a vizsga után), hogy ügyvédi irodájukat megnyithassák. A bevonult jelöltek és helyetteseknek tehát a vizsga után két évi gyakorlat elengedése kedvezményt nem nyujtana. Ellenben az ügyvédi pályára való jutás újabb megkönnyítése, a gyakorlati időnek leszállítása, tehát ennek folytán az ügyvédek számának a jövőben való további egészségtelen szaporodása ép oly csapás volna reájuk, mint a bevonult ügyvédekre nézve.

Az öt évi gyakorlati idő leszállítása súlyos csapás volna az ügyvédi karra és pedig elsősorban a bevonult ügyvédekre, ügyvédhelyettesekre és ügyvédjelöltekre nézve. Más kérdés, hogy az öt év egészen a vizsga előtt legyen-e a gyakorlaton töltendő, vagy részben a vizsga után. Az ügyvédhelyettesi intézmény tervezői azt hangoztatták, hogy az ügyvédhelyettes a vizsga gondjaitól megszabadulva, jobban fog belemélyedni a gyakorlatba és ez okból értékesebb lesz a vizsga utáni gyakorlati idő. Én az intézmény megalkotása előtt ismételten reámutattam hátrányaira és ellene foglaltam állást.*

* Ügyvédek Lapja 1910 40. sz. «Az ügyvédhelyettesi intézmény» és u. o. 1911. évf. 23. sz. «Az ügyvédhelyettesi intézmény és a budapesti ügyvédi kar».

Bár tapasztalataink e téren, a háború kitörése és ennek folytán a be nem vonult helyettesek elenyésző csekély száma folytán alig vannak, annyit mégis látunk, hogy az ügyvédjelölt, mihelyt a vizsgát letette, a két esztendei gyakorlatot felesleges és igazságtalan tehernek tekinti, mellyel felesleges módon megakadályozzák önállósítását. Ily lelki diszpozició mellett a vizsga utáni gyakorlatnak nagy értéke nincsen. Már az eddigi tapasztalatok is bizonyára meggyőzték az ügyvédhelyettesi intézmény egykori pártolóit arról, hogy célszerűbb a gyakorlat teljes idejének a vizsga előtti időre való áthelyezése.

Az ügyvédhelyettesi intézmény eltörlését tehát helyeslem, de csak azon feltétel mellett, ha egyidejűleg a vizsga előtti gyakorlat ideje három évről öt évre emeltetik fel.

A háború után minden téren nagy hiány lesz megfelelő munkaerőkben, csak épen az ügyvédi pálya lesz ép oly túlzsúfolt mint a háború előtt. Súlyos hiba volna, ha a túlzsúfoltság enyhítésére irányuló intézkedések helyett a törvényhozás a gyakorlati idő leszállításával megint megkönnyítené az ügyvédi pályára való lépést, ahelyett, hogy az öt éves gyakorlati idő fentartásával oly pályákra terelné a fiatalságot, ahol a háború után bőséges munkaalkalom fog kinálkozni. *Dr. Teller Miksa.*

Az óvadék kiadásának kérdéséhez.

A nagyváradi kir. törvényszék vizsgálóbírája a kir. ügyészség indítványa folytán eljárást folytat K. F. terhelt ellen a Bn. 50. §-ba ütköző és Btk. 380. §-a szerint minősülő csalás, a Btk. 355. §-ba ütköző és a Btk. 356. §-a szerint minősülő sikkasztás, a Btk. 400. §-ba s annak 2. bekezdése szerint minősülő okirat-hamisítás büntette, úgyszintén a Btk. 261. §-ba ütköző s a Btk. 271. §-a szerint felhatalmazásra hivatalból üldözendő becsületsértés vétsége miatt. A terheltet a vizsgálóbíró az ügyészség indítványára a Bp. 141. §-nak 2. bek. alapján vizsgálati fogságba helyezi azért, mert az alkalmazandó büntetésnek előreláthető nagyságánál fogva a terhelt megszökésétől alaposan lehet tartani. K. F. vádlott a vádtanácsnál 10,000 K óvadékot kinált fel s itt az óvadék elfogadása ellenében szabadlábrahelyezését elrendelik. K. F. ellen folyó vizsgálatot a vizsgálóbíró befejezi s az iratokat átteszi az ügyészséghez.

Az ügyészség K. F. ellen a csalás, sikkasztás és okirathamisítás büntette miatt emelt vádat elejti és csupán csak a Btk. 261. §-ba ütköző felhatalmazásra hivatalból üldözendő becsületsértés vétsége miatt emelt vádat tartja fen. A vád elejtéséről a sértett értesítést nyer, de a vád képviseletét nem veszi át s ezért a vizsgálóbíró a csalás, sikkasztás és okirathamisítás címén folyt eljárást megszünteti. K. F. kérvényt nyujt be a vádtanácshoz azzal az indokolással, hogy ellene most már csupán becsületsértés vétsége miatt s így csak pénzbüntetéssel büntethető bűncselekmény miatt folyik az eljárás, miért is a vizsgálati fogság elrendelésének s az óvadék felajánlásának indoka megszűnt, kéri az óvadéknak bírói letétből való kiutalását. A vádtanács a kérelmet elutasítja azzal az indokolással, hogy a Bp. 166. §-ban felsorolt esetek egyike sem áll fen, illetve a terhelt ellen folyamatban volt eljárás még jogerős megszüntető határozattal vagy felmentő ítélettel befejezést nem nyert. A védő a vádtanács végzését felfolyamodja a nagyváradi kir. ítélőtáblához s ez B. 561/1917. sz. a. meghozza a következő végzést: A kir. ítélőtábla a felfolyamodást elutasítja. Indokok: A kir. törvényszék vádtanácsa, a végzésében felhozott, vonatkozó indokok alapján és még azért is helyesen tagadta meg a biztosíték visszaadását, mert igaz ugyan, hogy vádlott ellen, csupán pénzbüntetéssel büntetendő bűncselekmény címén van az eljárás folyamatban, pénzbüntetéssel büntetendő vétség miatt pedig Bp. 149. §. 2. bekezdése az előzetes letartóztatás vagy vizsgálati fogság elrendelését kizárja, mindazonáltal arra tekintettel, hogy a bűncselekménynek ez a minősítése az ítélőbíróságot nem köti abban, hogy a vádbeli cselekmény súlyosabban minősíttessék, joggal nem állítható tehát, hogy a folyamatban levő eljárás mellett a vizsgálati fogságot elrendelő határozat hatályát veszítette volna, úgyszintén azt sem, hogy az eljárás jogerős megszüntető határozattal befejezést nyert. A felfolyamodás tehát alaptalan lévén, a Bp. 379. §. 4. bekezdése alapján elutasítandó volt.

Ma, amikor alig van magyar bíróság, amely határozata hozatalánál mellőzi a törvény rendelkezésének célját s álláspontját tisztán csak a törvény betüjére alapítsa, feltünést kelt a nagyváradi kir. ítélőtábla érthetetlen határozata. Ha a terhelt nem tett volna óvadékot, hanem nyugodtan szenvedte volna a későbbiek igazolása szerint ellene jogos alap nélkül folyamatba tett bűnvádi eljárás és elrendelt vizsgálati fogság borzalmait, nyilvánvaló, hogy akkor, amikor a kir. ügyészség ellene azon bűncselekmények miatt, amelyek fennállása esetén a terheltre alkalmazandó büntetés előreláthető nagyságánál fogva vizsgálati fogsága elrendeltetett, a vádat elejtette s mert a sértett azt át nem vette, az eljárás jogerős befejezést nyert, a vád elejtésének tárgyát képezett bűncselekmények fenállása miatt elrendelt vizsgálati fogságot a Bp. 157. §-a szerint azonnal meg kellett volna szüntetni, mert az ügyészség a vádat elejtette, mert az elrendelés oka megszűnt. Ugyancsak nyilvánvaló, hogy egyedül a becsületsértés vétségének vádja miatt vizsgálati fogságba való helyezésnek helye nincs s minthogy a védelejtés folytán a korábban vádba helyezett bűncselekményeket az eljárás jogerős megszüntetése folytán olyanoknak kell tekinteni, mintha azok nem is léteztek volna, az is nyilvánvaló, ha az eljárás egyedül becsületsértés vétsége miatt indult volna meg, sem vizsgálati fogság elrendelésének, sem kaució felajánlásának helye nem lett volna.

A Bp. 166. §-a kimondja, hogy a biztosíték felszabadul, ha a vizsgálati fogságot rendelő határozatot hatályon kívül helyezik, ha az eljárás jogerős megszüntető határozattal, vagy felmentő ítélettel befejezést nyer. Nyilvánvaló, hogy a védelejtés tárgyát képező bűncselekmények tekintetében az eljárás jogerősen megszüntető határozattal egyúttal és önként értetődőleg a vizsgálati fogságot elrendelő határozat is hatályon kívül helyeztetett, mert nyilvánvaló, hogy a vizsgálati fogság elrendelését indokoló bűncselekmények tekintetében az eljárás jogerős megszüntető határozattal befejezést nyert.

Ennek nem szól ellene azon körülmény, hogy az eljárás becsületsértés miatt tovább folyik, mert a törvény az óvadék felszabadulásának feltételéül nyilván annak az eljárásnak jogerős megszüntetésére gondolt, amely miatt a vizsgálati fogság elrendelésének helye volt s így azon merő véletlenség folytán, hogy a becsületsértés vétsége miatt a terhelt ellen folyamatba tett bűnvádi eljárás a vizsgálati fogság elrendelésének indokául szolgált bűncselekmények miatt folyamatban volt bűnvádi eljárással együtt folytattatott az óvadék kiadását egyáltalán nem akadályozza.

A Bp. 166. §-nak nyilván félreértése s a törvény betüihez való merev és érthetetlen ragaszkodás a kir. tábla részéről az óvadék kiadását azzal az indokolással megtagadni, hogy a becsületsértés vétsége miatt folyamatba tett eljárás folyamatbanléte az óvadék további fentartását indokolja, mert joggal nem állítható, hogy a vizsgálati fogságot elrendelő határozat hatályát veszítette volna, úgyszintén azt sem, hogy az eljárás jogerős megszüntető határozattal befejezést nyert.

Ép ily kevéssé áll meg a tábla határozatának második indoka, hogy bár vádlott ellen csupán pénzbüntetéssel büntetendő cselekmény címén van az eljárás folyamatban, a bűncselekménynek ez a minősítése az ítélőbíróságot nem köti abban, hogy a vádbeli cselekmény súlyosabban minősíttessék. Elképzelhetetlen, hogy a kir. tábla ezen indoknál mire gondolt! A vádat a kir. ügyészség képviseli, amely hatóságról köztudomású, hogy a vádat kellően és helyesen szokta megkonstruálni és minősíteni. Még magánfél is el tudja birálni, vajjon becsületsértés, avagy súlyosabban minősítendő bűncselekmény forog-e fen? De ha a kir. tábla az ügyészség netáni minősítésbeli tévedésére gondolt, ugyancsak a gyakorlat igazolja, hogy a becsületsértés vádja in peius rágalmazás vádjává szokott megváltoztattatni. S ha a jelen esetben a kir. tábla a vádhatóság minősítésénél súlyosabban minősítendő bűncselekmény fenforgására gondol, a cselekményt a tett azonosság keretén belül legfeljebb egy másik vétséggé, a rágalmazás vétségévé minősíthette. De a rágalmazás vétségénél sincs vizsgálati fogságba helyezésnek s így óvadék felajánlásának helye s így a kir. tábla álláspontja még ezen képzeletbeli indokok mellett sem áll meg.

Maga az eset nem nagy jelentőségű. De rá világít arra a helytelen helyzetre, amikor egy felsőbb bíróság a törvény szakaszaiból kiragadott egyetlen mellékmondatot a törvény céljának megértése nélkül a törvény betüjéhez ragaszkodva alkalmaz.

Dr. Fried János.

Jogirodalom.

A háború hatása a magánjogra. Dr. Almási Antal és dr. László Márton könyvei.

I. A változatos témák mögül Almási Antal minden munkájából ugyanaz az éles írói portré rajzolódik elénk. Kemény megbirkózás az anyaggal, szívós kiaknázása a felszín által csak elrejtett problémáknak, a saját maga által kibányászott anyagnak a szortirozása, fémnek és salaknak elkülönítése; egészében egységes szempontoktól uralt szintétikus elrendezése a lelkiismeretes pontossággal meganalizált anyagnak: ez az Almási munkarendszere. Almási nem a könnyed ötletek embere. Ő sohasem jön rá valamire, nincsenek előre elfoglalt álláspontjai. Végiggörgeti a különböző lehetőségeket, egyenkint leméri az érvek és ellenérvek súlyát és így kapja meg a maga eredményeit.

Ámde ez a könyv eddigi írói munkásságának egy örvendetes fejlődését, az Almási gondolkodásában szerepet játszó szempontoknak egy szerencsés kiegészítését is hozta. Monografia íróink jogi kultúránk sajnálatos fejletlenségének visszatükrözéseként őszintén panaszkodhatnak az olvasóknak még relatív értelemben is tekintve kis száma felett. A tudományos sikert nálunk nem is a hirdetett tanoknak elterjedése, vagy a köztudatba való befogadása jelenti, hanem erről a tárgyi sikerről lemondva, íróinknak be kell érni az elismertetés személyi sikerével, aminek értékét tudatos író számára nagyban gyöngíti, hogy ez az elismerés jórészt olyanoknak nemtörődömségéből eredő, vagy hallomáson alapuló bizalmából ered, akik lelki restségük eltakarására a felelősséggel járó kritika helyett egy fonnyadt babérlevéllel fizetik ki a gondolkodót. Almási nemcsak ezt az olcsó sikert érte el, hanem annak a kisszámú tábornak a tiszteletét is, akiknek a magyar jogi kultúra szívbeli ügye. Almási műveivel szemben a nem olvasók pigra masszája azzal védelmezte a maga huzodozását, hogy kiváló gondolkodó, de túlságosan elméleti, a gyakorlati élet igényeivel nem számol, gondolkodása elvész a jogi tételek atomisztikus tömkelegében és a gazdasági és társadalmi összefüggéssel és szükségletekkel nem vet számot.

Ez a könyv mintha csak ennek a hitnek a lerontására törekednék. A háború a magánjog számára is mindenütt szembeötlő valósággá tette azt, hogy a társadalom magángazdaságokra tagozódása ellenére is szövevényes szálakkal egybekötött egység, hogy a gazdasági erők szabad játéka nem a jognak ezen erők működésével szemben való közömbösségén, hanem a jog ható erejének feltételezett fölöslegességén alapult és mihelyt a háború megdöntötte a feltételezést, a jog igénybevétele a magángazdaságok életének rendezésében is az eddiginél fokozottabb mértékben történt meg. A háború napról-napra a magánjog átalakulási folyamatának új tüneteit vetette fel, amit a magánjog szocializálásának ma már közkeletű nevére kereszteltek el. Ennek az átalakulási folyamatnak az első dogmatikusául jelentkezik Almási könyve. Azzal a célkitűzéssel indul el, hogy az egyes intézkedések egyszerű felsorolásának tudománytalansága helyett megkísérelje a «háborús jogszabályok mozaikjából azok alapelveinek felkutatását». Az elvi szempontok tisztázásául pregnánsan utal arra, hogy az államcél minden jogtétel mögött ott lappang és a magánjogi mögül ép oly kevéssé hiányzik, mint a büntető- vagy a közjogi mögül (15. l.). Békeidőben az államcél a magánjogi tételekben elhalványul, de a háború következtében az államcél a magánjog világában is ható erőre tesz szert. Nagy vonásokkal igyekszik jellemezni azokat a nagyobb területre szóló eltolódásokat, amiket a háború a magánjogi tételekben előidézett. A magánjog joganyag közjogias elemekkel telitődik. A rendelet általános jogforrássá válik a törvény mellett, a jogszabályok parancsoló jellege szigorúságában csak nyer. A békés magánjog ügyletbarát elveit felváltja a háborús magánjog ügyletellensége, amihez járul még a tilos cselekmények számának nagy szaporodása. A deliktum következményei ugyancsak megsúlyosbodnak. Lehetőleg elvi alapokra vezeti vissza a háborús jogváltozásnak majdnem minden területén mutatkozó nyilvánulását.

A könyv rendszere azonban nem a háborús jog vezérszavaihoz igazodik, hanem a békés magánjognak kialakított fogalmai szerint csoportosítja a maga anyagát úgy, hogy a háborús magánjog ezen első tudományos feldolgozása után úgy tűnik fel a dolog, mintha a háborús magánjog az Almási rendszerét tette volna magáévá és ezen rendszer szerint hozta világra a maga új tételeit. Négyes felosztásban csoportosítja anyagát. Az első rövid fejezet a jogszabályok háborús átalakulásával foglalkozik. Itt érinti a magánjog és a magánjogi jogosultságok érvényesítésének közjogiasságát, a rendelet kútfői jelentőségének megnövekedését. Jogtételként hirdeti a háborús rendeletnek a törvénnyel való egyenlő erejét és kifejezetten utal arra, hogy igazságszolgáltatási alaptörvényünknek a rendelet gyöngébb erejét kimondó garanciális szabályának meg kell enyhülni, amely álláspont azonban nézetünk szerint minden kényszerítő ereje ellenére is még mindig csak el nem távoztatható kényszerűség, de nem jog. A második fejezetben a jogi tények szabályozásának háborús változásával foglalkozik. Általános érvényű elvként állapítja meg a békés jog ügyletbarát jellegével szemben a háborús jog ügyletellenességét. Ebben a formulázásban Almási tételét aggályosnak tartjuk, amely általánosításokra, félreértésekre adhat alkalmat. Nézetünk szerint ugyanis más intenzitású a háborús jog ügyletellenessége, mint a békés jog ügyletbarátsága. A békés jog ügyletbarátsága ugyanis expanzív jellegű, amely önön erejéből minél nagyobb területen keresi az érvényesülést, míg a háborús jog ügyletellenessége az egyes rendelkezések gyakorisága mellett is csupán a saját területén keres érvényesülést és ellenkezik vele az elvnek az a további területeken való hatályosulása, ami a békejog ügyletbarátságát jellemzi. A békejog ügyletbarátsága lehetőleg nagyobb, a háborús ügyletellenség a lehetőleg kisebb területet óhajtja. Az ügyletbarátság nemcsak tétel, hanem egyúttal intenció is, míg az ügyletellenség elvének felállítása csak a tétel érvényességét megszorító benrejlő fékkel fogadható el. A saját korábbi munkáinak fonalán állapítja meg Almási, hogy a háborús magánjog kötelmi ügyletei engedélyezett jogi tényekké, nevesített ügyletekké váltak. A magánjog közjogias elemei közül való a hatósági cselekmények folyton táguló köre, aminek ellendarabja az, hogy a magánosok jogképessége szűkül. Ezzel kapcsolatos, hogy a rendelkezőképesség is szűkebb körre szorul. A tulajdonjog tárgyai állami ellenőrzés alá kerülnek. A zálogjog erejében megfogyatkozott. A kötelmi jogra általános elvként tanítja, hogy a háborús államcélokkal összhangban kell állania, a kötelem háborúszerűvé alakul. A háború gátlólag szól bele a jogérvényesítésbe; a moratórium és a kötelezett fél katonai szolgálata egyaránt akadályai a jogérvényesítésnek. A negyedik fejezet a jogviszonyokról szól és kiindulásában utal arra, hogy míg békés jogban csupán az érdekelt személyekre tartozó tények kerültek elszigetelten vizsgálat alá, addig a háborús magánjogban mindenkor a gazdasági helyzet áttekintő összképe szolgál alapul, ami maga után vonja azt is, hogy a háborús joghoz járul a háborús jogalkalmazás. A háborús jogalkalmazás körébe esik a sokat vitatott gazdasági lehetetlenülés, aminek a háborúban nyert nagy fontossága nyilvánvalóan a merev egyéni jogosultságnak a háborús igényekhez mért összeegyeztetése, a kötelem háborúszerűségének egyik bizonyítéka.

Ez a könyvnek erősen vázlatolt, a tárgyalt részletkérdések sokaságát nem éreztető kivonata. De ez a rövidre fogott vázlat is a könyvnek azt az éles törekvését akarta visszatükröztetni, hogy egységes szemlélettel fogja át a háborús magánjogot, hogy a nagy számmal kibocsátott rendelkezésekben ne a véletlenül összehordott anyagot, hanem egy-egy tőről eredő, benső rokonságot tartó rendszer kisugárzásait lássuk. Ha a könyvnek főérdeme az egységnek és rendszernek keresése, úgy a könyvnek hibája is a rendszer mindenáron való erőltetése. Almási túlságos kereknek tartja a jog birodalmát, amelynek egyenletességét, befejezettségét a felületről kiálló részek érdessége nem veszélyeztetheti. Mindenre talál magyarázatot és az erre való törekvés idézi elő, hogy a háborús joggal szemben nem elsősorban a kritikus mezében jelentkezik. Almási a háborús jog jelenségeinek kvártélymestere és lehetőleg a jog minden háborús jelenségét tető alá akarja juttatni. Alig egy-két háborús intézkedéssel szemben vitatja annak helyességét. Sokszor esik az esztétikusok hibájába, hogy a saját gondolatainak tudatos megvalósítását keni rá a törvényhozóra, mint ahogy az esztétikusok sok mindent imputálnak az ártatlan írónak. Feltétlenül a teória túlhajtása és erőltetése, amikor a sokfajtájú háborús korlátozást és jogvesztést a jogképesség megfogyatkozásának, illetve elvonásának tünteti fel (67. l.). Az állami rekviziciót akként magyarázza, hogy a tulajdon a rekvizíció lehetősége folytán törvényes bontó feltétellel van korlátozva (97. l.). Ugyanannyi okkal a békés magánjog tu-

lajdonjogáról is azt lehet mondani, hogy az adásvétel vagy egyéb elidegenítési causára ráépülő átruházással, mint törvényes bontó feltétellel korlátozott tulajdonjog jelentkezik. Hogy a rekvizicio egy akaraton múlik, a tradicio pedig két akarat összetalálkozását kívánja e szempontból nem változtat, legfeljebb tovább lehetne fűzni a tudóskodást, hogy a rekvizicio egyoldalú voluntatív, a tradicio kétoldalú voluntatív bontó feltétel. A rekvirálással Almási szerint az állam javára közjogias alapon magánjogi tartalmú tulajdont létesít (98. l.), amivel szemben utalunk Grosschmidnek arra a helyes tanítására, hogy a tulajdonjog fogalma az egész joganyagot áthatja és a közjogban is csak magánjogi tulajdon van. A katonai szolgálat a rekvirálásnak a személyre kiterjedő analógiája; állami igénybevétel, amely a családjogi törvényes kötelezettség teljesítése alól Almási szerint időleges felmentést ad (112. l.). Senkinek sem jutna ez eszébe e tétel nélkül sem a debitum coniugale nem teljesítését megállapítani a katonaférjjel szemben, amely mentesség egyébként is nem az állami igénybevétel, a katonai szolgálat folytán illeti a férjet, hanem csak a távolságnak fizikai ereje alapján és az Almási tételére a szabadságos vagy helyi szolgálatos katonák nem hivatkozhatnak. Nem kell tehát mindenből rendszert faragni.

Egészében a könyv rászolgált arra a kitüntetésre, amelyben a Magyar Jogászegylet a pályadíj odaítélésével részesítette. Nem az író, hanem a pályatétel kitűzésének korai időpontja az oka, hogy ez a könyv bár maradandó értéke van, mégis inkább a háborús korszaknak az emléke, mint e korszak tanulságának a békeidők számára való értékesítése. A háborús magánjog nagyobb fontossága nem teljes éltüségének ephemer idejében rejlik, hanem abban az örökségben, amelyet a béke Noé bárkájában átment majd a normális magánjog lecsendesedett vizeire.

II. A pályázaton, amelyből Almási Antal könyve vitte el a díjat, dícséretet nyert dr. László Márton könyve. A szerző új ember az irodalomban. Ügyvéd Szamosujvárott.

A magyar vidéket divat nálunk az európai kultúrközösségből kirekeszteni. Aki becsvágyat érző ifjú a vidékre kényszerül, számkivetést emleget és egyik legkitünőbb költőnk Tomiból írott leveleknek keresztelte el vidéki tanársága alatt született verseit. Irodalmi munka még csak folyik a vidéken, de tudományos élet alig. Magános ember ritka tünemény, aki ilyesmivel foglalkozik. Mintha babona feküdné meg a vidéket, sok ambiciózus próbálgatás, magabiztatás lanyhult el és szürkült bele a közönyösség csömörébe.

Varázstörőnek jött ez a könyv és első örvendetessége nem is a tartalma, hanem a létezése, a vidéken születettsége. A jogi kultúra fejletlenségét panaszoltuk el bevezetőben, vigasztaló tünet és javulással biztató perspektívát nyit meg ez a könyv.

A könyv megcsinálásán azonban nem érzik a vidék. Sőt, mintha nagyvárosban íródott volna: könyvtárszagú. Szerzője láthatólag igyekezett mindenről tudomást szerezni, a külső anyag teljességére törekedett. A kétségtelenül becsületes szorgalommal összegyűjtött anyagot a szokott iskolás szempontok szerint elkülönítette, az összetartozókat egymásmellé állította, itt-ott a gyors redakcióból kissé kócosan kijött rendeleteket szépen megfésülte. A rendeletekkel és a bírói gyakorlattal szemben esetenkint kritikát is gyakorol, de írása sohasem emelkedik egységes felfogásra és a háborús magánjog összefogó erejű szemlélete, ami Almási egész könyvét betölti és egész erejét leköti, előtte még csak meg sem jelent. A két könyv egymás mellett úgy hat, mint egy jól megkomponált regény, amit írója szinte elsősorban önmagának épít fel, és egy heti folytatásokban az olvasó szórakoztatására szánt ujságregény, aminek laza összefüggésű részeit a változatlan nevű szereplők fűzik össze. László könyve — el kell ismerni róla — a könnyebb fajsúlyú olvasót becsülettel szolgálja, mert könnyű tájékoztatást nyujt. Sajnos, a pályázat korai kiírása az ő munkájára még hátrányosabb, mint Almásiéra, mert elüti őt attól az érdemétől (amire pedig hajlama volt), hogy teljes anyagot adjon. Igy csak csonka a könyvanyag, maga a szerző is érezvén ezt, jelzi is a könyv szövege előtt. Az idő kettévágása az oka, egyik-másik meg nem felelő vagy túlhaladott álláspontjánál; így pl. László könyve szerint a magyar bírói gyakorlat a gazdasági lehetetlenülést nem ismeri (40. l.). Azon a szerényebb kereten belül, amire a szerző önmagát korlátozta, egyébként nincs mit kifogásolni. A pályabírálók dícséretét mindenképen kiérdemelte.

Dr. Beck Salamon.

Szemle.

— **Árdrágítás és bírói függetlenség.** Nem elméleti aggályoskodás, nem a hatalmak megosztásának elve iránt tanusított esztétikai tisztelet táplálja azt a régi panaszt, hogy a közigazgatási hatóságok bírói hatásköre a bírói függetlenségnek féltve őrzött kincsét veszélyezteti. A belügyminiszternek alább közölt rendelete újból igazolja e panasz alaposságát. Noha a rendelet elvben meghajol a bírói függetlenség előtt, azzal a bírálattal, amelyet az ítélkezés felett gyakorol, azzal a tanáccsal, amelyet a bíráknak ad, nyomban megcáfolja önmagát. Bizonyára nem kívánjuk az árdrágítókat védeni, hisz e lap volt a magyar sajtóban az első, amely az élelmiszeruzsora üldözését sürgette, de jogos anyagi érdekeink védelménél is többre becsüljük jogrendünk végső biztosítékát, amely a bírói döntés törvényes szabadságában testesül meg.

A belügyminiszter rendeletének (Belügyi Közlöny 1917 szept. 23. szám 1346. oldal) idevágó része következőképen szól:

Az ilyen kihágásokra kirótt büntetések magasságából pedig sajnálatosan lehet megállapítani, hogy egyes rendőri büntetőbíróságok gyakran szem elől tévesztik az ilyféle üzelmek horderejét és nem veszik figyelembe sem az ilyen cselekmények feltétlenül elítélendő természetét, sem azokat a súlyos következményeket, amelyek a nagyközönségnek amúgy is nehéz ellátási viszonyait még inkább megrontják, sem végül azokat az alig mérlegelhető hátrányokat, amelyek azokból a polgári lakosság nyugalmának megzavarására és ezáltal magának a hadviselés sikerének veszélyeztetésére is származnak.

Mi sem áll tőlem távolabb, minthogy a rendőri büntetőbíróságok működésének függetlenségét még gondolatban is érintsem. Amikor azonban eljárásukban meg nem indokolható lanyhaságot, a jogszabályok szigorú rendelkezéseinek érvényesítése körül pedig amazok célzatával össze nem egyeztethető enyhe felfogást tapasztalok, felügyeleti jogkörömből eredő kötelességem, hogy a hatóságok figyelmét ezekre a visszásságokra felhívjam és őket a jogszabályalkotók célzatának és szigorú rendelkezéseinek szem előtt tartására és érvényre juttatására ösztönözzem.

Felhívom ennélfogva alispán (polgármester, főkapitány) urat, hogy utalással a fentidézett 186,200/1916. B. M. sz. rendeletnek és ennek a rendeletemnek tartalmára, ismételten is tegye figyelmessé az elsőfokon eljárni hivatott rendőri büntetőbírákat egyfelől arra, hogy a rekvirálási és az árdrágítást célzó kihágások miatt — feljelentés bevárása nélkül — hivatalból tegyék az eljárást folyamatba, mihelyt ilyenekről bárhonnan is értesülnek, másfelől az említett kihágások súlyos természetére és következményeire, különösen pedig arra, hogy a reájuk vonatkozó jogszabályok kivételesen súlyos büntetéseket állapítanak meg, tehát a jogszabályalkotók célzatával, valamint a jogszabályok rendelkezéseivel helyezkednek ellentétbe, ha ezeket a kihágásokat enyhén ítélik meg és megtorlásukra csekélyebb büntetést szabnak, mint aminőt — következményeik súlyosságánál fogva is — érdemelnének és aminővel azokat a jogszabályok sujtani rendelik.

— **A bírói szervezeti törvény tervezete.** Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület a bírói szervezetről a mult kormány alatt kidolgozott törvénytervezet megvitatására annak idejében egy bizottságot alakított. Úgy az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület kebelében alakított ennek a bizottságnak, mint a meghallgatott osztályoknak egybehangzó véleménye szerint a törvénytervezet azokat az igényeket, amelyeket a modern magyar bírói szervezet kódexével szemben joggal támasztani lehet, nem elégítette ki. Ezért az említett bizottság elhatározta, hogy azokat az elveket, amelyek szerint a szervezeti javaslatot ki kell dolgozni, egy részletes memorandumba fogja foglalni és az igazságügyminiszter elé terjeszteni. A bizottság *Grecsák Károly* akkori egyesületi elnök elnöklete alatt f. é. június hó 8-án és az azt követő napokon tartott üléseiben az alapelveket megbeszélte s ezek alapján az egyes előadók a köztük kiosztott részeket kidolgozták Az Egyesület a napokban az ekként elkészített memorandumot az igazságügyminiszternek átadta. Az igazságügyminiszter, aki a bírói szervezet megfelelő módosításáért év-

tizedeken át küzdött, ennek folytán haladéktalanul intézkedett, hogy a törvényjavaslat végleges szövegének kidolgozásához hozzálássanak.

A szükséges megbeszélések, melyen az igazságügyminisztérium előadóin kívül *Sebess Dénes* kir. ítélőtáblai tanácselnök is részt fog venni, a miniszter elnöklete alatt a jövő héten kezdődnek. Remélhető, hogy az egész javaslat október közepére elkészül és még az őszi ülésszakon a képviselőház elé lesz terjeszthető.

— **Az országos átmenetgazdaságügyi tanács.** (Levél a szerkesztőhöz.) Igen tisztelt Szerkesztő Úr! A Budapesti Közlöny szeptember 15. száma közzétette az átmenetgazdaságügyi miniszternek 100/1917. A. G. számú rendeletét, amellyel megalkotta az «Országos Átmenetgazdaságügyi Tanács» szabályzatát. A Tanács részben a minisztériumok, részben a magánérdekeltség küldötteiből alakul. Egy-egy tagot választanak a tanácsba a kereskedelmi és iparkamarák, a budapesti árú- és értéktőzsde, a miniszter által kijelölt ipari, mezőgazdasági, erdészeti, kereskedelmi és munkásegyesületek. Az egyesületek küldöttein kívül helyet nyernek a tanácsban a kereskedelmi és földmívelésügyi minisztérium négy-négy kiküldöttje, a belügyi, pénzügyi, népjóléti és közélelmezési miniszter, valamint a horvát bán egy képviselője. Tagokat nevez ki továbbá minden miniszter kijelölés nélkül maga az átmenetgazdaságügyi miniszter is. Amint méltóztatik látni, a Tanács sok fajtájú munkájához képest megfelelően széles alapokra van elgondolva. Annál feltünőbb, hogy a tanácsból, különösen oly országban, ahol a jogászi elem túltengéséről szokás panaszkodni, teljesen kimaradt a jogászság, az igazságügyminiszter képviselete. A miniszternek ugyan a «szakférfiak» megválasztásának során módja van ezt a hiányt pótolni, de helyesebb volna az igazságügyminisztériumnak intézményes képviseletet biztosítani és az igazságügyminiszternek is megadni a kijelölési jogot. Remélhetőleg az átmenetgazdaságügyi minisztérium tájékán nem az a felfogás, hogy igazságügyi téren nincsenek átmenetgazdasági kérdések és fel lehet tételezni azt is, hogy nem kisért az a hit, hogy a jog kívül esik az átmenetgazdaság körén. Földes Béla az egyetem jogi fakultusáról, ahol a nemzetgazdaság professzora volt, került a miniszteri székbe; saját személye jelképezi tehát a jognak és gazdaságnak válhatlan kapcsoltságát. Joggal remélhető tehát, hogy a rendeletnek ezen a hiányán segíteni fog. Szerkesztő úrnak tisztelő híve *B.*

— **A törvénytelen gyermek eltartási követeléséről.** Bíróságaink gyakorlatában állandóan követett jogszabály, hogy az esetben, ha a férj egész munkásságát az apja gazdaságának megmunkálására fordítja és rajta az ellene megítélt nőtartásdíj vagyontalanság miatt be nem hajtható, a férj apja, vagyis az após a nőtartásdíjak megfizetésére kötelezendő. Teljesen analog esetben bíróságaink gyakorlata a törvénytelen gyermek tartása tekintetében a fentebb ismertetett jogszabálytól eltér. Legutóbb ez év szeptember hó 21-én a budapesti kir. ítélőtábla P. III. 4657/1917. számú ítéletében kimondta, hogy nincs oly jogszabály, hogy az esetre, ha a törvénytelen gyermek atyja egész tevékenységét az ő atyja vagyonának gyarapítására fordítja és neki magának foglalás alá vonható vagyona nincs, a törvénytelen gyermek atyjának atyja a tartásdíj fizetésére kötelezhető volna. Földmíves nép vagyunk és ilyennél igen gyakori, mondhatnám mindennapos eset, hogy a felnőtt fiú az apja gazdaságába áll, ott tevékenykedik. Az ilyen fiúnak, minthogy még nem örökölt és külön foglalkozása nincs, a legritkább esetben van lefoglalható vagyona. Az eset tehát már gyakoriságánál fogva is figyelmet érdemel. A megkülönböztetés a nőtartás és a törvénytelen gyermek tartása között a legnagyobb mértékben ellenkezik azzal a szociális állásfoglalással, mondjuk örvendetesen tisztultabb felfogással, mellyel a törvénytelen gyermek jogállása tekintetében újabban judikatúránkban találkozunk. A m. kir. minisztériumnak 3982/1916. M. E. számú rendelete, mely az eltartásra jogosult családtagok és a házasságon kívül született gyermek fokozottabb védelmét célozza, nem tesz ily különbséget a rokonok és a törvénytelen gyermek között. A hathatósabb védelmet mindkettőre egyaránt alkalmazza. Ép úgy a magyar polgári törvénykönyv tervezete, mely 220. §-ában kimondja, hogy a törvénytelen gyermek eltartási követelése a feleség és kiskorú törvényes gyermek eltartási követelésével egyenlő rangú. Miért akkor mégis bíróságaink gyakorlatában a fentebb vázolt megkülönböztetés és a törvénytelen gyermek érdekének elhanyagolása, mondhatnók elnyomása, mely épen olyan bántó, mint az a megbélyegzés, melyben a társadalom e szerencsétleneket önhibájukon kívül részesíti.

Dr. Reichard Ármin.

— **Vállalatoknak és egyesületeknek felügyelet vagy hatósági gondnoki kezelés alá helyezéséről** intézkedik a minisztérium 3504/1917. M. E. számú rendelete. (Megjelent a Budapesti Közlöny 1917 szept. 22. számában.) A rendelet értelmében a kereskedelmi miniszter a pénzügy- és belügyminiszterrel együttesen kiadott rendelettel felügyelet vagy hatósági gondnok kezelése alá helyezheti a belföldön működő akár belföldi, akár külföldi vállalatokat és fióktelepeiket, ha működésükkel a törvénybe, közrendbe, vagy a hazai érdekekbe ütköző magatartást tanusítanak. Magánjogi egyesületekre ez a rendelkezési jog ugyanazon feltételek esetén a belügyminisztert illeti meg. A felügyeletre és hatósági gondnoki kezelésre az ellenséges államok polgárainak és lakosságának vagyonára vonatkozó kivételes intézkedésekről szóló 2900/1916. M. E. számú rendelet intézkedései irányadók.

— **A hadikárok megtérítése.** Lapunk szeptember 9-iki számában utalunk azokra a visszaélésekre, amelyek az ellenséges betörés által sujtott vidékeken, különösen Erdélyben a kormány által kilátásba helyezett segélyek olcsó pénzen való összevásárlásával a lakosságot fenyegetik. A minisztérium a Budapesti Közlöny szeptember 22-iki számában 3503/1917. M. E. számú rendeletével kimondotta, hogy a hadisegély átengedése vagy akárminő lekötése, abban a részében, amellyel a segély a nyujtott előleget vagy egyéb ellenértéket és annak 8% kamatát meghaladja, hatálytalan és a szerződés a segély felvételére, sem annak lefoglalására jogot nem ad.

— **A hadigondozás alatt állók jogvédelme** ügyében a budapesti ügyvédi kamara választmánya átiratot intézett az Országos Hadigondozó Hivatalhoz. Az átirat kívánatosnak tartja, hogy a hadisérültek, rokkantak és ezek hátramaradottjai ingyenes jogi tanácsban részesüljenek és hogy ezen jogvédelmük intézményesen szerveztessék. A megoldás módjára nézve azt ajánlja, hogy az Országos Hadigondozó Hivatal egy jogtanácsosi szervezetet alakítson, amely járásbíróságok szerint, Budapesten közigazgatási kerületek szerinti beosztással egy-egy, a szükséghez képest esetleg több jogtanácsosi gyakorló ügyvédet alkalmazzon a hadisérültek, rokkantak és azok hátramaradottjai jogi szükségleteinek ellátására. Ezen megoldás az ingyen jogvédelem mai rendszerénél azért előnyösebb, mert a szegényjogvédelem, amint az a gyakorlatban ma fenáll, túlságosan decentralizált. Már pedig a hadisérültek, rokkantak és ezek hátramaradottjainak jogigényei túlnyomólag gyakran ismétlődő vagy hasonló körű esetekre vonatkoznak és célszerű, gazdaságos ellátásuk bizonyos egyöntetűséget és központosítást követel meg. A megoldás ezen módja tetemes költségeket nem hárít az intézményre, mert az alkalmazandó jogtanácsosok arányos tiszteletdíjért fogják ezt a megtisztelő feladatkört ellátni. Figyelembe kéri venni a rendezésnél azt a helyzetet, hogy a kamara tagjainak mintegy kétharmadrésze hadbavonult, az itthonmaradtak a szegényjogvédelem eseteinek állandó növekedése folytán az ingyenjogvédelem terhét már a lehetőség határáig viselik. Ezen áldozatkészség további kiterjesztésének egyrészt az ügyvédi segéderők hiánya, másrészt a közismert drágaság és az ügyvédek háború alatti megélhetésének nehézségei szabnak határt. Az Országos Hadigondozó Hivatal a kérdés megbeszélésére legközelebb értekezletet fog összehívni.

A háború elején hadbavonult, jelenleg hosszú időre szabadságolt s már a háború előtt 2 évig önálló ügyvédi gyakorlatot folytatott ügyvéd, fővárosi vagy vidéki irodában helyettesi állást keres, vagy mint társ kevés tőkével társulna. Cím megtudható a kiadóhivatalban. 15867

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 40. szám. Budapest, 1917 október 7.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Az ügyvédi díjak felemelése. — *Vargha Ferenc* kir. kúriai tanácselnök: Ténymegállapítás az ítélőtáblán és a Kúrián. — *Dr. Rapoch Jenő* budapesti kir. törvényszéki bíró: A nyitott vasúti kocsin való árúszállítás veszélyének kérdéséhez. — I. *Dr. Faragó József János* az Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetségének főtitkára. II. *Dr. Teller Miksa* budapesti ügyvéd: Néhány szó az ügyvédhelyettességről. — Szemle.
Melléklet: Perjogi Döntvénytár.

Az ügyvédi díjak felemelése.

Az ügyvédség régi óhaja, a háború óta jogos és elodázhatlan követelése a megvalósulás küszöbére jutott. A budapesti kir. törvényszék teljes ülése egyhangúlag elhatározta, hogy az ügyvédi díjakat lényegesen felemeli és a részletes tervezet kidolgozására bizottságot küldött ki. A sablónos ügyvédi munka díja 50%-kal és az érdemleges ügyvédi munka díjazása ugyancsak legalább ily arányban fog emelkedni. Bizonyosra vehető, hogy a budapesti kir. törvényszék ezen állásfoglalását a többi budapesti, valamint a vidéki bíróságok is követni fogják.

Az ügyvédi díjak felemelését a mai tűrhetetlen árviszonyok közepette nemcsak az egyes ügyvéd jogos magánérdeke követeli meg, hanem a köznek az ügyvédi kar hivatásszerű munkájához fűződő magasabbrendű érdeke is. A bíróság előtt végzett, a szó valódi értelmében ügyvédői munka szűkkeblű és meg nem értő díjazása a legveszedelmesebb kerítője annak az útnak, amely a közvetítések és kijárások süppedékes ingoványa felé vezet. Nincs félelmetesebb aknamunkása az ügyvédi morál magasra vont bástyájának, mint az a felhangzó panasz, hogy a szorosan vett ügyvédi munkából megélni nem lehet; mint az a már-már köztudattá váló hit, hogy az igazi ügyvédi munka jutalma legfeljebb a száraz kenyér, a zsírosabb — bár nem mindig tiszta zsírból készült — jutalom csak néhány, az összeköttetések vértezetében pompázó kiváltságos osztályrésze.

A bírói díjmegállapítás szűkkeblűségén csak tökéletlenül segíthet a jutalomdíj kikötésének lehetősége. A jutalomdíj kikötésének általánosítása az igazságában levő félre hárítja azt a költséget is, amelyet jogszerint az ellenfélnek kellene viselni. Ezenfelül vajmi gyakran a fél bizalmatlanságának magvetője, a kiszolgáltatottság és kizsákmányolás gondolatkörét ébreszti fel kifelé is, az ügyvédségre szórt vádak, az ügyvédellenes irányzatok egyik népszerű forrása. Jutalomdíj kikötése valójában csak ott volna helyén, ahol a fél oly különös, hátteres érdeke forog szóban, amelyet a bíró, aki nemcsak a per adatait látja, a díj megállapításánál figyelembe nem vehet. Minden egyéb esetben a bíróság hivatása volna a díj megállapításakor az ügyvédi munka teljes értékét kifejezésre juttatni. Minél tökéletesebben fedi egymást díjmegállapítás és munkaérték, annál inkább fordíthatja az ügyvéd az anyagi és erkölcsi siker biztos tudatában tudásának és munkaerejének egészét arra a munkára, amely az ügyvédi hivatás tradicionális felfogása szerint tulajdonképeni feladata.

Az ügyvédi díjmegállapítás jelentőségének a közérdek eme magasabb nézőpontjából való szemlélete kell, hogy a bírót az ügyvédi költségek megállapításánál vezesse. Nem szabad, hogy elhomályosuljon tudatában az az igazság, hogy a költségek megállapítása során az egyes per keretét messze meghaladó felelősségteljes hatalmat gyakorol, hogy döntése végső kihatásában egy nagy társadalmi osztály anyagi standardját és ezzel válhatlanul egybefüggő erkölcsi szintjét szabályozza.

Annak a fundamentális igazságnak alapján, hogy a díjmegállapításnak mindenkor a szorgosan mérlegelt ügyvédi munka teljes értékét kell kifejezésre juttatnia, helyes a sablónos és érdemleges ügyvédi munkának az az éles megkülönböztetése, amely a tervbevett díjemeléssel kapcsolatban is érvényesülni fog. Az ügyvédi sablónmunka volt az, amelynek díjazása viszonylag eddig is a legmegfelelőbb volt. A díjmegállapítás sablonizáló felfogására való hajlam természetszerűen a sablónmunkának kedvezett. A mechanikus, sablónos tömegmunkának, a mechanikus, sablónos díjszabásalkalmazás teljesen megfelel. A mai skála tételeinek 50%-os emelésével a sablónmunka nagyjában-egészében megfelelően díjazottnak lesz tekinthető.

Az ügyvéd igazi munkája azonban az érdemleges pervitelben bontakozik ki. Ennek előre megszabott díjtételek mechanikus alkalmazásával való jutalmazása a legnagyobb igazságtalanság.

Az érdemleges munka díjazása szempontjából a skálának csak irányító, tájékoztató jelentősége lehet. Azt a minimumot jelzi, amely az átlagos, minden különösebb kvalitásnélküli ügyvédi munkának is kijár. Elhatárolás lefelé, anélkül, hogy a bírót a kifejtett ügyvédi munka minőségének esetenkint való méltatása alól felmentené. A díjmegállapításnak az egyes eseten, az egyes ügyvéd érdekén túlmenő közérdekű jelentőségét téveszti szem elől az a bíró, akinek a szemében az érdemleges perköltség megállapítása csak matematika: tárgyalási napok, felszólalások, kérvények összeadása-szorzása. A díjmegállapítás nem mechanikus számtani művelet, hanem annál sokkal finomabb, komplikáltabb értékelés. A per érdemben való eldöntésekor még egyszer ki kell bontakoznia a bíró előtt a lezajlott per minden fázisának, az ügyvéd szerepének a tényállás tisztázása, a jogi helyzet kiderítése körül és a befejezett kép ezen utolsó átfogó megvilágításában kell megérlelődnie annak a benyomásnak, amely az ügyvéd munkájának a tény értékmérőjében való igazságos kifejezésére képesít.

Örvendezve és elismeréssel köszöntjük a budapesti kir. törvényszék bíráinak derék elhatározását. Meggyőződésünk azonban, hogy az ügyvédi díjak emelésének a pillanatnyi szükség kielégítésén túlmenő, az ügyvédi kar regenerációja szempontjából is maradandó hatása csak akkor lesz, ha a felemelt díjszabást alkalmazó szellem nem a mechanikus számolás, hanem a valódi munkaértékelés jegyében fog állani. Annak a bírói karnak megértésére, amely spontán elhatározásával az ügyvédi kar iránt érzett testvéri szolidaritásának újabb megkapó jelét adta, ezen a ponton is bizvást számíthatunk. Az a magyar bíró, aki ezernyi háborús gondja, keserves helyzete közepette minden irigységtől menten, odaadással siet a jogszolgáltatásban segítőtársa: a magyar ügyvédi kar segítségére, megadván munkájának azt a teljes értéket, amelyet az állam az övétől eddig megtagadott, nem fog a félúton megállani, hanem pártatlan igazságosságában meg fogja találni és meg fogja adni az igazi munka igazi jutalmát.

A budapesti törvényszék határozatának országos visszhangját várjuk.

És talán utat tör a magasabb régiók felé is az az együttérző melegség, amely e határozatból kiárad. Talán sikerül megolvasztania azt a jeges fuvallatot, amellyel a bírói hierarchia büszke ormát a híres «30 koronás» díjmegállapítások még mindig körülveszik.

Quando loquitur Curia?

Ténymegállapítás az ítélőtáblán és a Kúrián.*

A Gybp. 14. §-a kimondja, hogyha a Kúria iratellenességet észlelt, vagy azt látja, hogy a ténymegállapítás helytelen ténybeli következtetéssel történt, a törvényszék ítéletét megsemmisíti és új eljárást rendel el. E szabály olvasásakor nyomban felmerül az a kérdés, hogy mily viszonyban van a Kúria határozata a törvényszék hozandó ítéletével s különösen a bírói cognitióval? Mire utasíthatja a Kúria az alsófokot, vajjon a 14. §. alapján utasíthatja a bizonyítékok mikénti mérlegelésére is?

A Kúria utasítási jogát az alsófokú ítélethozatal tárgyában, s nem a főtárgyalásra nézve, melyről a Bpn. 34. §-a rendelkezik, a Bpn. 35. §-a s Bp. 438. §-a határozzák meg, e kereteket a Kúria át nem lépheti, s ha átlépné, utasítását az alsófok nem volna köteles teljesíteni, mert az 1869 : IV. tc. 19. §-a kimondja, hogy a bíró csak a törvényt és törvényes rendeletet tartozik követni, ítélkezése egyébként szabad és független, tehát a felsőbíróság az alsóbíróságot az ítélkezésnél kötelezőleg szintén csak a törvény keretében utasíthatja.

A Kúria utasítási jogát a fenti törvények szabatosan körülírják, eszerint a Bpn. 35. §-a értelmében köteles az alsófok a tényállást kiegészíteni s a Kúria utasításában megjelölt tényeket új ítéletében megállapítani. Ezen rendelkezéssel kapcsolatos a 438. §. 2. bekezdése, azzal a kibővítéssel, hogyha a tényállás nem változik, a dolog természetének megfelelőleg köteles az alsófok a Kúria jogi megállapításait is követni, ha azonban a tényállás megváltozik, az alsóbíróság ítélkezési szabadsága ismét teljesen felelevenedik. Azt a kérdést azonban, vajjon változott-e a tényállás vagy nem, az alsófok dönti el a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvei szerint (324. §.).

A bíróságnak ezt az ősjogát a 14. §. nem érintette, de meggyőződésem szerint nem is akarta érinteni, mert az 1912 : LXIII. tc. 12. és 31. §-ai felhatalmazzák ugyan a minisztert arra, hogy a gyorsított eljárás szabályait megállapítsa, de arra nem, hogy a bírói függetlenséget, mely ezen a ponton a bizonyítékok szabad mérlegelésében nyilvánul meg, a Kúria utasítási joga alá helyezze. A Gybp. 14. §-ának tehát csak azt az értelmet lehet tulajdonítani, hogy a Kúria az alsófokot az iratellenesség megszüntetésére utasíthatja. Olyanszerű ez az eset, mint az a szabálytalanság, amelyik a Bp. 384. §. 10. pontjában van meghatározva. Itt is az ítéletben levő szabálytalanságot kell az új ítélettel kijavítani.

A 14. §. ama további rendelkezése, mely a helytelen ténybeli következtetésekről szól, a Gybp. szerint teljesen a bizonyítékok mérlegelését jelenti, s ámbár a Pp. 534. §-ában foglalt terminológiáját használja a rendelet, annak keletkezése, a Kúria gyakorlata, a koronaügyészség s a Kúria előtt megjelent védőknek felfogása mind azt bizonyítják, hogy a rendelet itt az állam s a vádlott érdekében kívánt biztosítékot felállítani a történelmi igazság biztosítása végett.

A hatályát vesztett Gybp. 20. §-ának tárgyalásakor ugyanis a tanácskozmány tagjai a minisztériumban kivétel nélkül a bizonyítás anyagának elsőfokú mérlegelését akarták a Kúria felülvizsgálata alá helyezni; a Kúria is így értelmezte a rendeletet mindig, azonképen a koronaügyészség is. Nem volt nézeteltérés e jogszabály mikénti magyarázására nézve a védők között sem, akik a rendeletnek nem e részét, hanem a 20. §. ama rendelkezését kifogásolták, mely szerint a históríkumhoz csak hivatalból szólhatott a Kúria.

Az új Gybp. miniszteriális tárgyalásakor sem emeltetett kifogás az ellen, hogy a régi Gybp. 20. §-ából az új tervezet a Pp. 534. §-ának megfelelőleg ismét átvegye a nomenklaturát; és tudomásom szerint a tanácskozmánynak egy tagja sem emelt szót az ellen sem, hogy az «iratellenesség» és «ténybeli helytelen következtetésnek» más értelme van a büntetőjogban, mint a polgári eljárásban s hogy a Gybp. ezt a fogalmat a bizonyítás mérlegelésével azonosította, pedig a miniszteriális tanácskozmányon az ügyvédi karnak épen azon illusztris tagjai is jelen voltak, akik a Gybp.-al a praxisban és az irodalomban is legbehatóbban foglalkoztak.

Az a kérdés már most, hogyha a Kúria a Gybp. 14. §-a értelmében honorálja a koronaügyészség vagy a védő részéről a bizonyítékok elsőfokú mérlegelése ellen felhozott aggályokat, s nyomban nem hozhat ítéletet, mert nem helyesbítheti a tényállást s így az ítéletet megsemmisítve, új eljárást rendel el, mire utasíthatja az eljárt kir. törvényszéket? Azt hiszem nem lehet vitás a fent kifejtettekre tekintettel, hogy a Kúria utasítási joga a bizonyítékok mikénti mérlegelésére nem vonatkozhatik. S így, midőn a Kúria új eljárást rendel el, legfeljebb a helytelen következtetéseket, az élettapasztalattal s nyilvánvaló igazságokkal ellentétes megállapításokat emelheti ki határozatában s utasíthatja a törvényszéket azoknak mellőzésére, de nem utasíthatja arra, hogy miként mérlegelje a bizonyítás anyagát. Következésképen a megsemmisítésnek csaknem olyanszerű joghatály lesz, mint a Bpn. 35.§. 2. bekezdésében foglalt megsemmisítésnek van esküdtszéki ügyekben. Megállapítja a Kúria a ténybeli következtetés helytelenségét stb., de a bizonyítás tana szempontjából az elsőfokú bíróság új ítéletére ez kötött útlevél nem lehet, mert a bizonyítékok mérlegelésének szuverén szabadságát az elsőfokon a megsemmisítés gúzsba nem kötheti.

Tehát midőn a Kúria azért semmisíti meg az ítéletet, mert a bizonyítás mérlegelése körül aggályai vannak, a lelkiismeretes elsőfokú bíró respektálva a Kúria aggodalmát, még nagyobb körültekintéssel mérlegeli a bizonyítékokat, de azért, — ha meggyőződése ezt követeli — ugyanúgy ítél a történelmi igazság kérdésében, mint ítélt első alkalommal, ami esküdtszéki ügyekben a Bpn. 35. §. 2. bek. alapján történt megsemmisítéseknél már sok esetben elő is fordult.

Midőn nyomatékosan hangsúlyozom, hogy a bizonyítékok mérlegelése az alsófokú bíróságnak mindig szuverén joga, amit a Kúria megsemmisítő határozata sohasem érinthet s nem korlátozhat, kiemelendőnek tartom, hogy amint köteles az alsófok az iratellenességet megszüntetni, ép úgy köteles a helytelen ténybeli következtetést is olyannal pótolni, mely a logikának s élettapasztalatnak stb. megfelel, amennyiben ez a bizonyítékok mérlegelésével nem kapcsolatos s a megállapított tények történelmi valóságát nem érinti; ha azonban a helytelen ténybeli következtetés mellőzése összefonódik a bizonyítékok mérlegelésével s a megállapított tények alatt ingadozik a talaj, s új bizonyítékok mérlegelése válik szükségessé, a Kúria utasítási joga s a megsemmisítő határozat hatálya nyomban megszünik.

Álláspontomat legjobban megvilágítja egy példa. A vád az, hogy a vádlott a budakeszi határban valamely a gyorsított eljárás alá eső s az ötös tanács hatáskörébe utalt bűntettet követett el. A törvényszék a bizonyítékok alapján tényként megállapítja, hogy a vádbeli cselekményt reggel 6 órakor követték el. Vádlott alibire hivatkozik s a biróság tényként azt is megállapítja, hogy vádlott félhét órakor Váczott volt, de a vádlottat bűnösnek mondja ki s elítéli. Itt két tény van megállapítva, egyik a bűntett elkövetésének, másik vádlott Váczott tartózkodásának időpontja. Ténybeli következtetést már most a két tényből az, hogy vádlott volt-e a tettes. A Kúria szerint nem lehetett az, mert Vácz a tett helyétől 40 kilométerre van, ezt az utat pedig félóra alatt nem lehet megtenni. Ez a ténybeli következtetés tipikus példája, mely megfelel a Pp. 534. §-ának, mert itt bizonyítékok mérlegeléséről nincs szó s csupán a tényekből vont következtetés helyessége a vitás.

Miután a helytelen ténybeli következtetés a vádlott sérelmére történt, a Kúria, amennyiben helyesen megállapítható a tényállás, a vádlottat felmenthetné (Gybp. 14. §. ut. bek.). Miután azonban a helyes ténymegállapítás lehetősége valamely okból nincs meg, a Kúria az ítélet megsemmisítésével új eljárást rendel el. Ha már most az új eljárás folyamán ismét tényként állapítja meg a törvényszék azt, hogy a vádlott félhét órakor Váczott volt, s a bűntett hatkor követtetett el, köteles a vádlottat alibi címén felmenteni a Bp. 438. §. második bekezdésére tekintettel, mert a tényállás nem változott, s így az alsófokú bíróságnak kötelessége a tapasztalaton s nem a bizonyítékok mérlegeléséből folyó helytelen ténybeli következtetést helyreütni.

Ha azonban azt új főtárgyaláson a két ténymegállapításnak t. i. a bűntett elkövetési s vádlott Váczon tartózkodási időpontjának történelmi alapja megingott, a bizonyítékok mérlegelésének mérlegelési jogánál fogva, a törvényszék e két időpontot másképen állapíthatja meg, mint tette első alkalommal; mely esetben, módosulván a tényállás (Bp. 438. §. második bek.) a Kúria utasításának joghatálya is megszűnik s a törvényszék az ítélethozatalnál teljesen önállóan fog eljárni.

*

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 36., 37., 38. és 39. számban.

Minden emberi számítás szerint a háború, mely az emberi kultúrát alapjában rendítette meg s bebizonyította, hogy az emberi társadalmak szerkezete rossz, elhibázott, mert ellenkező esetben ez a háború ki nem törhetett volna, már a végét járja s így a háborús alkotások uralma az alkonyodás felé közeledik, tehát a gyorsított eljárás is mihamar eltünik az élő intézmények sorából. Bármily támadásokat váltott ki ez az intézmény, ennek is mint minden emberi tapasztalatnak meg lesz a maga haszna és értéke.

A gyorsított eljárással folytatott kisérletezés és az ebből szerzett tapasztalatok a perorvoslatok terén arról győzik meg a gondolkozó embert, hogy ez a kisérletezés a jövő perjogának fejlesztése érdekében hasznos volt az igazságszolgáltatásra, mert az emberi haladás a kisérletezésnek s az abból folyó tapasztalatok észszerű felhasználásának szakadatlan láncolata. Ahol nincs kisérlet, nincs tapasztalás, tehát nem lehet helyes empirikus ismeret és meggyőződés sem.

Perorvoslati rendszerünk egy magasabb perspektívából nézve magán viseli a vajudás, a fejlődés és átalakulás minden ismérvét. A peres eljárás midőn kibontakozott az írásbeliség rendszeréből, úgy volt mint a vak, aki hirtelen visszanyeri szemének világát; a szóbeliség és közvetlenség fényében nem tudtuk magunkat hirtelenében tájékozni; s pedig annál kevésbé, mert értelmünket s érzelmünket fogva tartották a régi rendszernek elavult, de idegrendszerünkben organikussá vált hagyományai. Nem tudtuk kellő kisérletezés és tapasztalatok hiján megállapítani, hogy a peres eljárás során értelemszerűleg meddig terjedhet a közvetlenség és szóbeliség s az ezekkel kapcsolatos bizonyítékok mérlegelése. Így születtek meg a félrendszabályok, a kétlaki és hybrid intézmények, amilyen a fellebbezés és a gyorsított eljárás perorvoslati rendszere, mely olyan mint az állatvilágban a hermafroditizmus, kétnemű egyszerre, de épen azért mindkettő tökéletlen.

Félrendszabályok alkotása azonban természetes folyamat, mert, aminthogy minden a világon egyszerűből fejlődik összetetté s alsórendűből lesz felsőbbrendűvé, úgy van ez a jogi intézményeknél is. A rendes eljárás fellebbezési rendszere, mely némi lesorvadt közvetlenséggel van kiegészítve s a Gybp. perorvoslati rendszere kétségtelenül mutatja az átmenetet az irásbeliségről a teljes közvetlenségre és a szóbeliségre. A törvényhozás azonban még tapogatózik, nem lát világosan, nem tud kellőleg értékelni s a kellő határokat nem tudja megvonni a perorvoslat rendszerében; pedig előbb-utóbb fel kell ismernie az igazságot, hogy a perorvoslati rendszernél csakis a már rég közkeletű igazságokként felismert alapelvek szolgálhatnak a fejlődés irányeszméjeül.

Ezek az alapelvek a közvetlenség és szóbeliség; ahol e két elv teljesen nem érvényesülhet, félrendszabályokkal, össze nem illő elemek összekeverésével, elhibázott intézményekkel ne kisérletezzünk mert ilyen intézményekkel igazságot szolgáltatni nem lehet; mert ha a rendszer maga hiányos és tökéletlen, lehet-e más az annak segélyével megállapított igazság?!

Fejtegetéseim során psychologiai s jogi igazságokkal igyekeztem kimutatni azt, hogy a történelmi valóság csak empirikus módon ismerhető meg; tehát, ahol végződik a közvetlenség és szóbeliség, ott végződik a történelmi igazság megismerésének lehetősége is.

Perjogunk jövő fejlesztésénél oda kell törekedni a törvényhozásnak, hogy a perjogi intézmények szervezésénél az igazság két faja álljon homloktérben. Egyik a történelmi igazság, melynek ismerettani talaja a szóbeliség és közvetlenség. Ez csakis a jól szervezett s jól felszerelt elsőfokon állapítható meg; a másik a jogi, törvényes igazság, mely a teljes emberi bizonyosság szerint megállapított történelmi igazság jogi értékelése; ami — a jogegység postulalására tekintettel végérvényesen — csakis a felsőfokon dönthető el a reformatorius eljárás elvei szerint, míg a történelmi igazság terén a felsőfokot csak kasszatorius jog illetheti. Ennek részleteit azonban mint nem e tanulmány keretébe tartozót mellőzöm.

Amíg a törvényhozások ezeket az igazságokat fel nem ismerik, csak kisérleteznek; s amíg meg nem győződnek arról, hogy helyes és megbizható ténymegállapítás csak az elsőfokon történhetik, illuziókban élnek.

Vargha Ferenc.

A nyitott vasúti kocsin való árúszállítás veszélyének kérdéséhez.

A vasúti üzletszabályzat (Ü. Sz.) 86. §. (1) 1. pontja a vasút felelősségmentességét állapítja meg arra az esetre, ha a nyitott vasúti kocsin fuvarozott árúban beállott hiány, sérülés az eme szállítási móddal kapcsolatos veszélyből keletkezett; és ugyanezen szakasz (2) pontja vélelmet állít fel a vasút javára abban a tekintetben, hogy a kár, ha az eset körülményei szerint a nyitott kocsin való szállítással kapcsolatos veszélyből eredhetett, az ellenkező bizonyításáig tényleg abból eredettnek tekintendő.

A vasút javára biztosított ezen felelősségmentesség azonban nem egyedül magához a nyitott kocsin való szállítás *tényéhez* fűződik; kell, hogy a vasút a fenálló szabályok szerint *jogosítva* is legyen az árút eme kevesebb biztonságot nyujtó szállítási eszközzel fuvarozni. Az Ü. Sz. hivatkozott 86. §. (1) 1. pontja világosan kifejezésre juttatja, hogy a felelősségmentesség csak akkor illeti meg a vasutat, ha a nyitott kocsin való szállítás az illető árúcikk tekintetében fenálló díjszabási előírás, tehát a fuvarozási szerződés részévé való objektív jogforrás, avagy a feleknek a fuvarlevélbe felvett megállapodása, tehát különös szerződési kikötés alapján történik. Ha tehát a vasút az árút csak ténylegesen szállítja nyitott kocsin, anélkül, hogy erre a díjszabás vagy külön szerződési kikötés feljogosítaná, nem veheti igénybe a fentebb körülírt felelősségmentességet akkor sem, ha egészen kétségtelen, hogy a kár a nyitott kocsin való szállítás veszélyéből eredt, pl. az árú megázás folytán ment tönkre.

A háború előtti időben is igen gyakorinak volt mondható a felek külön megállapodásán nyugvó nyitott kocsin való árúszállítás. A nyitott kocsin való szállítás esetére ugyanis a vasút kedvezőbb fuvartételeket állapított meg és így olyan, különösen tömeges cikkek szállításánál, amelyeknél a nyitott kocsin való szállítással járó leggyakoribb veszélyektől ú. m. kedvezőtlen légköri behatásoktól, tűzveszélytől az árú természeti minősége folytán nem igen kellett tartani, a szállítás ezen módját a felek igen gyakran vették igénybe.

Fokozottabb jelentőséget nyert a nyitott kocsin való árúszállítás a háború kitörése óta. Emlékezetes, hogy a háború kitörését közvetlenül követő időben, a mozgósítás lebonyolításának, az első nagy csapatszállításoknak tartamára az államvasutak legtöbb vonalán a polgári árúforgalom teljesen megszünt és később is csak fokozatosan és erős korlátozásokkal indult meg ismét. Teljesen normális képét a vasúti árúfuvarozás mindmáig sem nyerte vissza és ennek egyik fő oka az, hogy a vasút szállítási eszközeinek igen tekintélyes részét a hadvezetőség a hadsereg céljaira veszi igénybe, a szállítási eszközök utánpótlása, a kocsipark kiegészítése pedig eléggé ismeretes nehézségekbe ütközik. A vasút szállítási eszközei közül elsősorban a fedett kocsik jelentékeny részét vette igénybe a hadvezetőség. Tudvalevő, hogy a csapatszállítások fedett árúszállító kocsikban folynak; azonkívül a hadiszerek egy részének szállításához is fedett kocsik szükségesek. Ilyeténképen a vasút, miután az árúkat nyilván csak a rendelkezésére álló szállítási eszközökkel szállíthatja, kénytelen volt a nyitott kocsin való árúszállítást szabállyá emelni.

A 192,517/914. F. IV. a. sz., majd a 191,997/915. F. IV. a. sz. hirdetményben a polgári árúforgalom újrafelvételével kapcsolatban az államvasutak igazgatósága a felügyeleti hatóság (keresk. miniszter) jóváhagyásával közhírré tette, hogy polgári árúk szállításra csak akkor vétetnek fel, ha a feladó a fuvarlevélben beleegyezik a nyitott kocsin való szállításba. Azaz, a vasút a szállításra való felvételt a fuvarlevélbe felvett oly szerződési megállapodás létrejöttétől tette függővé, amely a nyitott kocsin való szállítás tényleges állapotához a vasútra nézve oly fontos felelősségkorlátozás fentebb ismertetett jogi konzekvenciáit is hozzákapcsolja. Ez a rendelet ma is hatályban van és ennek következtében a háború kitörése óta csaknem minden vasúti fuvarlevél tartalmazza a nyitott kocsin való szállításra vonatkozó feladói bejegyzést és az árúfuvarozás túlnyomó része tényleg nyitott kocsikban bonyolíttatik is le.

A mai viszonyok közepette tehát kétségtelenül különösen fontosak azok a kérdések, amelyek a nyitott kocsin való szállítással járó veszéllyel kapcsolatosak. A következőkben ezen materia köréből két különösen aktuális és eléggé kontroverz kérdéssel kívánunk foglalkozni.

Az első kérdés az, hogy a nyitott kocsin szállított árúnak fuvarozás közben történt ellopása, megdézsmálása, a nyitott kocsin való szállítással járó, tehát a vasút felelősségmentességét megállapító veszélynek minősíthető-e.

A második kérdés pedig az, hogy igénybe veheti-e a vasút az Ü. Sz. 86. §. (1) 1. és (2) p.-jában biztosított, fentebb ismertetett felelősségmentességet akkor is, ha az árút a díjszabásban foglalt rendelkezés, avagy a feladónak a nyitott kocsin való szállításba beleegyező nyilatkozata, tehát a nyitott kocsin való szállítás jogi előfeltételeinek fenforgása ellenére *tényleg* nem nyitott, hanem fedett kocsiban szállítja.

Mind a két kérdés napjainkban különösen gyakorlati érdekű. A vasút ugyan megkívánja a feladónak a nyitott kocsin szállításba való beleegyezését, de azért elég gyakran megesik, hogy az árút — különösen ha annak természeti minősége is indokolja — az épen rendelkezésre álló fedett kocsin továbbítja. És sajnos, különösen gyakorivá vált a háború folyamán, amikor az egyes állomásokon elszállításra váró katonák, menekülő, internált, avagy a lakhelyükre visszatérő tömegek hosszabb ideig vesztegelnek, a vasúti kocsik megdézsmálása, a szállítmányok lopkodása.

Ad 1. Annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy a nyitott vasúti kocsin való árúszállítás veszélyéhez tartozik-e az árú megdézsmálása, belekapcsolódik abba az általánosabb kérdésbe, hogy miképen határolandó el a vasút eme felelősségmentességének köre, mik a nyitott kocsin való árúszállítással járó veszélynek fogalmi ismérvei.

Minthogy az Ü. Sz. a vasút ezen felelősségmentességének megállapításánál a nyitott kocsit a fedett kocsival állítja szembe és csak az előbbi szállítási eszközzel kapcsolatos veszélyekre korlátozza a vasút felelősségmentességét, nyilvánvaló, hogy a két rendbeli szállítási eszköz szerkezeti különbözőségében és az eme különbözőségnek a szállított árú biztonságára gyakorolt hatásában kell a megoldást keresni.

Az irodalomban és a bírói gyakorlatban elfogadott, uralkodónak mondható felfogás szerint a különbség a fedett és a nyitott vasúti kocsi között abban van, hogy az előbbinek fix, szilárdan a kocsira épített tetőszerkezete van, míg az utóbbinál ily tető hiányzik. Fedett kocsi tehát az is, amelynek oldalfala nem egészen zárt, hanem mint pl. az állatszállító kocsiknál látható, az egyes oldalfaldeszkák között hézagok vannak. *Rundnagel* nézete, hogy ép ezért az ily kocsi is nyitott kocsinak tekintendő (Beförderungsgeschäfte 456. s köv. l.), ezek szerint nem fogadható el. Ezzel szemben viszont nyitottnak tekintendő az oly kocsi, melyen pl. ideiglenes szerkezetek segítségével tetőt rögtönöztek, ponyvafedőt alkalmaztak.

A két kocsitípus eme szerkezetbeli különbözőségének szembeállításából nyilvánvaló, hogy a fedett kocsi lényegesen nagyobb biztonságot nyujt az árú részére, mint a nyitott kocsi. A tetőszerkezettel el nem látott, tehát a külső behatásoknak közvetlenül tért engedő kocsiban szállított árú bizonyos veszélyeknek eme szállítási mód természeténél fogva elkerülhetlenül ki van téve. A légköri behatások, eső, fagy, napsütés, a kipattanó mozdonyszikra okozta tűz lehetősége oly veszélymomentumok, amelyek a vasút által el nem háríthatók és amelyekkel annak, aki hozzájárul ahhoz, hogy árúját ily módon továbbítsák, nyilván számolnia kell.

Vajjon ily veszélynek minősíthető-e a nyitott kocsin szállított árú megdézsmálása is?

A kérdés eldöntése ebben az elvi beállításban azon fordul meg, hogy az árúk lopása, dézsmálása olyképen kapcsolódik-e a nyitott kocsin való szállításhoz, hogy mint eme szállítási mód természetéből folyó kísérő jelenség, avval válhatlanul összefüggő következmény jelentkezik-e?

Nézetünk szerint ugyanis a nyitott kocsin való szállítással járó veszély körébe csakis oly jelenségek, oly kárt okozó momentumok sorozhatók, amelyek a fedett kocsiban való szállítás esetén mint eme szállítási mód következményei a tapasztalat, a helyes emberi számítás szerint rendszerint nem fordulnak elő.

A vasúti árúszállítás — történjék az akár nyitottt, akár fedett kocsiban — bizonyos veszélyeket mindig rejt magában, az Ü. Sz. 86. §. (1) 1. pontja azonban csupán azon veszélyek tekintetében zárja ki a vasút felelősségét, amelyek mint a nyitott kocsin való szállítás plusz-következményei kísérik az árút a vasúti fuvarozás alatt.

Ezt szem előtt tartva, úgy véljük, hogy a nyitott vasúti kocsin szállított árú megdézsmálását nem lehet oly veszélynek tekinteni, amely csak a fuvarozás eme módjával kapcsolatos.

Kétségtelen ugyan, hogy a nyitott kocsin szállított árú megdézsmálása könnyebb, veszélytelenebb, mint a fedett kocsikon szállítottté; a könnyebb hozzáférhetőség egymagában elegendőképen megmagyarázza ezt. Mindazonáltal a tapasztalat azt igazolja, hogy a fedett kocsikban szállított árúk megdézsmálása, lopkodása is mindennapos jelenség. Hiszen csak arra kell gondolni, hogy a kocsik dézsmálása nem útközben, a robogó vonaton történik, hanem az állomásokon való hosszabb-rövidebb veszteglés alatt. A dézsmálók nagy része a pályaudvar területén dolgozó vasúti munkások közül kerül ki és a besurranó idegen elem is a kellőképen nem őrzött, sokszor több száz vagonból álló kocsisorban, akár a fedett kocsik plombjának nagy ügyességgel történő eltávolítása, akár a már kinyitott, de még ki nem rakott fedett kocsik tartalmának közvetlenül hozzáférhetővé tétele után a fedett kocsikat csaknem ép oly könnyen és ugyancsak elég gyakran dézsmálja meg, mint a nyitott kocsik tartalmát.

A megdézsmálás veszélye szempontjából tehát a nyitott kocsi tekintetében csak a megdézsmálás fokozott lehetőségét és ezzel kapcsolatban az ellenőrzés fokozott nehézségét ismerhetjük el.

Ez azonban — nézetünk szerint — még nem elég a vasút felelősségmentességének megállapítására.

Nevezetesen az ellenőrzés fokozott nehézsége még nem jelenti azt, hogy a nyitott kocsiban elhelyezett árú érdekében az ellenőrzés oly különleges és nehéz módját lehet csak alkalmazni, amelyet a vasúttól a rendes fuvarozói gondosság körén belül nem lehet elvárni és amelyet eme, kevesebb biztonságot nyujtó, de épen ezért olcsóbb szállítási eszköz természeténél fogva nem lehet megkövetelni.

Nem lehet arra hivatkozni, hogy, amint a vasút nem köteles a nyitott kocsin szállított árút vízhatlan vagy tűzálló takaróba burkolni, ép úgy a megdézsmálás veszélye ellen sem köteles a szokásost meghaladó, különleges óvóintézkedéseket tenni. És pedig azért nem, mert a nyitott kocsin szállított árúknak a lopás, megdézsmálás ellen való megvédése nem tesz egyéb intézkedést szükségessé, mint amelyre a vasút ebből a szempontból a rendes fuvarozó gondosságánál fogva egyébként is köteles. Megvilágítja ezt a következő meggondolás. Kiindulunk abból, hogy — miként már kiemeltük — a vasúti kocsik dézsmálása az esetek túlnyomó és így az elvi vizsgálódás szempontjából egyedül figyelembevehető részében csak a pályaudvarokon való veszteglés alkalmával történhetik.

A dézsmálók vagy vasúti alkalmazottak (munkások, napszámosok), vagy a pályaudvar területére besurranó, avagy ott elfoglalt idegen elemek.

Az első kategória tekintetében a fuvaroztató közönség szempontjából a vasút intézkedései közömbösek; ezeknek a cselekményeiért az Ü. Sz. 5. és 95. §-ai értelmében feltétlenül felelős, tekintet nélkül arra, hogy nyitott vagy fedett kocsik megdézsmálása forog szóban.

Az óvóintézkedésnek tehát csak a pályaudvar területére bejutó idegen elem szemmeltartására kell irányulnia. Ez pedig oly kötelesség, amely a nyitott kocsin szállított árúk biztonságától teljesen eltekintve, a vasúttól egyébként is megkövetelhető. Hiszen nemcsak a vasúti kocsikban levő árúk, hanem a nyitott raktárakban tároló, a pályatestre kikészített árúk biztonsága is megkívánja ezt az ellenőrzést. És valóban visszás volna, ha a vasút az Ü. Sz. 84. §-a értelmében felelőssé tétetnék akkor, ha a raktárában vagy a pályatesten tároló, fuvarozás alatt levő árú dézsmáltatnék meg, lopatnék el, de nem volna felelős és az Ü. Sz. 86. §. (1) 1. pontjára hivatkozhatnék, ha az ugyanott levő nyitott kocsiban elhelyezett árút érné ez a sors!

Mindezekből tehát nézetünk szerint az a következtetés vonható le, hogy a nyitott kocsin szállított árú megdézsmálása nincs közvetlen és válhatlan összefüggésben a nyitott kocsi kevesebb biztonságot nyujtó szerkezeti sajátosságával, hanem mindössze a veszélyeztettség bizonyos fokozott mértéke forog fen, amely azonban a vasutat egyébként is terhelő felügyelet és ellenőrzés által kiegyenlíthető és így nem minősíthető az Ü. Sz. 86. §. (1) 1. pontjában körülírt felelősségmentességet megállapító veszélynek.

Támogatja ezt a nézetet az Ü. Sz. 86. §. (1) 1. pontjának az a kifejezett rendelkezése is, hogy a nyitott kocsin való fuvarozás-

sal járó veszély alatt feltünő súlyhiány vagy egész darabok elveszése nem érthető. Igaz ugyan, hogy a megdézsmálás, lopás akként is történhetik, hogy a súlyhiány az egész szállítmány súlyához képest nem feltünő, azonfelül bizonyos esetekben az árú természeti minőségénél fogva egyes árúdarabok hiányáról nem is lehet szó (pl. bor, liszt stb. al rinfusa történő szállításoknál), amely esetben a hivatkozott rendelkezés ez okból természetesen nem alkalmazható, mindazonáltal maga a rendelkezés tartalma világosan utal arra, hogy maga az Ü. Sz. sem tekinti az ily természetű behatásokat a nyitott kocsin való szállítással kapcsolatos specifikus veszélynek.*

Ad 2. Ha a vasút az oly árút, amelyet akár a díjszabás rendelkezéséhez, akár szerződési megállapodáshoz képest nyitott kocsin szállíthat, mégis fedett kocsiban szállít, kétségkívül többet tett a fél érdekében, mint amennyire a fuvarozási szerződés értelmében köteles. A fedett kocsi alkalmazásával megóvta az árút a nyitott kocsin való szállítással kapcsolatos, sajátos veszélyektől. A kérdés már most az, ha a fedett kocsin való szállítás dacára oly kár éri az árút, amely egyébként csak a nyitott kocsin való szállítás következményeképen, mint az eme szállítási móddal járó veszély szokott bekövetkezni, pl. ha a fedett kocsi útközben defektté vált tetején az eső becsurog és az árút tönkreteszi, hivatkozhatik-e a vasút a 86. §. (1) 1. pontjában biztosított felelősségmentességre azon az alapon, hogy ezért a kárért a nyitott kocsin való szállítást megállapító fuvarozási szerződés szerint nem felelős.

A vasút felelősségmentességének megállapítása érdekében kétségkívül tetszetősnek látszik az az érvelés, amely abból indul ki, hogy a fél nem juthat a kártérítéshez való jog szempontjából kedvezőbb helyzetbe azáltal, hogy a vasút puszta liberalitásból többet tett annál, mint amire a szerződés szerint kötelezve volt. A fél már abban a tényben élvezi a vasút liberalitásának előnyét, hogy az árúja rendszerint sokkal nagyobb biztonságban, mindazon veszélytől menten, továbbíttatik, amelynek a szerződésszerű nyitott kocsin szállítás esetén ki lett volna téve; nem jogos és nem méltányos tehát, hogy a vasút felelőssége megállapíttassék olyan kivételes esetben, amelyben a szerződésszerű szállítási eszközzel való továbbítás feltétlenül a felelősség alól való mentességét vonta volna maga után. A fél rizikójának a vasút liberalitásából való csökkenése nem járhat a vasút felelősségének a szerződésszerűen túlmenő súlyosbodásával.

A magam részéről ezt a felfogást, amelyet tekintélyes írók támogatnak, így *Eger*, Die Eisenbahnverkehrsordnung, 1910, 479. o., *Staub-Könige*, Kommentar, II. k. 1270. o., *Rundnagel* (Beförderungsgeschäfte, 456. o.), nem tehetem magamévá.

A V. Ü. Sz. 86. §. (1) 1. pontja világosan akként intézkedik, hogy a nyitott kocsin való szállítással járó veszélyből keletkező kárért nem felel a vasút, ha az árúk a díjszabás vagy a fuvarlevélbe felvett megállapodás szerint nyitott kocsikon *szállíttatnak*.

Az Ü. Sz. ezen rendelkezése áttöri és a vasút javára megszorítja az Ü. Sz. 84. §-ban kimondott általános felelősségi elvet.

A megszorítás azonban csakis azon veszélyekre vonatkozik, amelyek a nyitott kocsin való szállítással kapcsolatosak, de nem in abstracto, általában terjed ki ezen fajtájú veszélyekre, hanem két előfeltételhez és pedig egy jogihoz és egy ténybelihez fűződik.

Nevezetesen a vasút csak akkor nem felelős az említett veszélyből keletkezett károkért, 1. ha *joga* van az árút akár a díjszabás, akár a fuvarlevélbe felvett megállapodás szerint nyitott kocsin szállítani, 2. ha az árúk *tényleg* nyitott kocsin szállíttatnak. Sem a puszta jog, alapuljon az akár a díjszabáson, akár a fuvarlevélbe felvett megállapodáson; sem az a puszta tény, hogy a szállítás nyitott kocsin történt, nem elegendő a felelősségmentesség megállapításához, hanem ehhez e két előfeltétel cumulatív fenforgása elengedhetlenül szükséges.

A mi kérdésünk szempontjából világos ez az Ü. Sz. szövegezéséből is. «A vasút nem felelős oly árúkért, melyek ... nyitott kocsikon *szállíttatnak* (és *nem-szállíthatók*), de megerősítést nyer még a következő meggondolás alapján is.

Amikor a fél akár a díjszabásnak való alávetés, akár külön megállapodás által hozzájárul ahhoz, hogy árúja nyitott kocsin továbbíttassék, az Ü. Sz. 86. §. (1) 1. és 2. pontja értelmében magára vállalja annak a kockázatnak egy részét, amely a vasutat az Ü. Sz. 84. §-ából kifolyólag a szállításra átvett árúk tekintetében terheli. És pedig a fél magára vállalja azt a rizikót, amely a nyitott kocsi alkalmazásából az árúra hárul. Ennek a veszélyátvállalásnak a lényege azonban nem az, hogy a vasút már most az illető árú fuvarozásából folyólag *általában* kisebb felelősséggel tartozzék, hogy felelőssége mindazon veszélyek tekintetében, amelyek mint a nyitott kocsin való szállítással járók elismertek, *ab ovo* és *feltétlenül* kirekesztessék, hanem az, hogy *felhatalmazást* ad a vasútnak az árú nyitott kocsin való szállíthatására azzal, hogy *ha* a továbbítás *tényleg* nyitott kocsin történik, az ezen fuvarozási móddal járó veszélyeket a fél viseli.

Ha tehát a vasút a felhatalmazással nem él és az árút fedett kocsiban szállítja, tárgytalanná vált a fél veszélyátvállalása, mert nyitott kocsin való szállítás nélkül az ezzel járó veszélyekről az illető árú szempontjából nyilván nem lehet szó.

Ha már most az árút a fedett kocsiban való szállítás közben oly körülményből eredő kár éri, amely egyébként a nyitott kocsin való szállítással kapcsolatos veszély körébe tartozik, úgy mégsem lehet a nyitott kocsin való szállítással járó veszélyről beszélni, mert ugyanaz a veszély az adott esetben nem a nyitott kocsin való szállítás következményeként, hanem más okból folyólag lépett fel.

A nyitott kocsin való szállításba való beleegyezés tehát nem jelenti bizonyos nemű és fajú veszélyek tekintetében az egyébként a vasutat terhelő felelősségnek szükségképen a félre való áthárulását, hanem csak arra az esetre, ha e veszély a ténylegesen nyitott kocsin eszközölt szállítás következményekép jelentkezik.

A vasútnak azt a tényét, hogy meglevő joga ellenére nem nyitott, hanem fedett kocsin továbbít valamely árút nem liberalitásként, a félnek juttatott ingyenes előnyként kell felfogni, hanem egyszerűen akként, hogy a vasút nem élt a neki megadott felhatalmazással (és ennek rendszerint egészen másfajta okai lesznek, mint a liberalitás), aminek az a következménye, hogy tárgytalanná válik a félnek az eme felhatalmazás felhasználásához fűződő veszélyátvállalása és helyreáll a vasút felelősségének az Ü. Sz. 84. §-ban megállapított teljessége.*

Dr. Rapoch Jenő.

* Az irodalomban és a bírói gyakorlatban a kérdés kontroverz. Az általam kifejtett álláspontón van többek között *Rundnagel* (id. mű 456. o.), aki elvileg ugyan a lopást és dézsmálást a nyitott kocsin való szállítással járó veszélyek közé sorolja, de az Ü. Sz.-nak azon rendelkezése által, amily a feltünő súlyhiányt és egyes darabok elveszését e veszélyek köréből kirekeszti, a kérdést a szövegértelmében látja eldöntöttnek. *Düringer*-Hachenburg: Das deutsche HGB., 1905, III. k. 665.; *Buday:* A fuvarozó felelőssége, 1915, 239. Ellenkező nézeten van *Eger:* Die deutsche Eisenbahnverkehrsordnung: 1910, 479. o.; *Endemann*-Schott: Das deutsche Handelsrecht 1887, III. k., 490. o., aki szerint a nyitott kocsi dézsmálása a vasút által megkívánható rendes gondosság kifejtésével el nem hárítható és ezért az árúfuvarozás eme módjával járó veszélynek minősítendő.

* A szövegben kifejtett álláspontón van *Hilscher:* Das österreichisch-ung. und internationale Eisenbahntransportrecht, 1902, 202. old., az Ü. Sz. szövegére hivatkozik. *Gerstner:* Internat. Eisenbahnfrachtrecht, 1893, 339. o., *Buday:* A fuvarozó felelőssége, 1915 bővebb kifejtés nélkül; nagyjában *Endemann-Scholt:* Das deutsche Handelsrecht, 1887, III. köt. 490. o.

Néhány szó az ügyvédhelyettességről.

I.

A «Jogtudományi Közlöny» szeptember 30-iki számában dr. Teller Miksa tollából igen érdekes cikk jelent meg, amely úgy látszik, az ügyvédi kamarának szeptember 27-én tartott ülésén hozott határozatainak az indokolása. Legyen szabad most már nekem is e kérdéshez egy pár rövid szóval hozzászólni.

Az ügyvédhelyettesség kérdését két szempontból kell vizsgálni, mert ebből a két főokból kívánták a megalkotását és kívánják jelenleg a fentartását.

Ezek közül az első, melynek jelszava alatt az egész mozgalom legelőször megindult, az ügyvédképzés szempontja.

Csodálatos, hogy már a törvény megalkotása alkalmával

nem jöttek rá arra, hogy ez az intézmény mennyire nem szolgálhatja az ügyvédképzés céljait. Nem szolgálhatja már csak azért sem, mert az ügyvédi vizsga után kétéves gyakorlat csupán akkor ér valamit, ha azt tényleg praxisban töltik. Már pedig a jelenlegi bejegyzési rendszer mellett tudjuk, hogy semmi garancia sincs arra, hogy valaki az előírt időt tényleg gyakorlatban töltse. Mert amíg az ügyvédjelölti praxis folytatásának kontrollja az ügyvédi vizsga (vagy legalább is kellene hogy legyen), addig a vizsga utáni két év elteltével a helyettes automatikusan ügyvéd lesz, esetleg anélkül, hogy a két év alatt akár a bíróságnál is megfordult volna. Nem mondom, hogy ez így van, de így lehet és ez esetben az intézménnyel egyáltalán nem nyert az ügyvédképzés semmit.

A vizsga utáni gyakorlat már csak azért is helytelen, mert hisz az ügyvédi vizsga az ügyvédségre való képesség elméleti és gyakorlati fokmérője. Maga a vizsga értéke sülyed le tehát azáltal, ha valaki, kinek a vizsga alapján a kezébe adatott az ügyvédi oklevél, további két évi gyakorlatra legyen kényszerítve, anélkül, hogy ezen két évi utógyakorlaton több joga lenne, mint volt a vizsga előtt. Erre azonban nem azt kell felelni, hogy akkor el kell venni ismét a jelöltektől a társasbíróság előtti tárgyalási jogot, mert hol szerezze meg a jelölt az ügyvédi vizsgához szükséges gyakorlati képzettséget, ha az egész három évet a járásbírósági praxissal tölti el. Darázsfészekbe nyulunk, ha kutatjuk, hogy a helyes ügyvédképzés céljaira milyen intézkedések volnának szükségesek. Kezdjük akkor az egyetemi jogi oktatás reformján. Követeljük akkor a célszerűbb tanrendet, a kötelező órahallgatást, a kötelező és komoly kolloquiumokat. Nem lehet ez ellen azt felhozni, hogy a fenti intézkedések által monopolizáltatnék az ügyvédi pálya a vagyonilag tehetősek részére, mert a szegény elem el volna zárva attól, hogy irodábajárással a létfentartáshoz szükséges összeget megszerezhesse. Vajjon kérdezi-e valaki, hogy a mérnökök és orvostanhallgatók hogy tudják összeegyeztetni az egyetemre járást a létfentartással? Miért csak a jogi pálya legyen az, amely elvégezhető anélkül, hogy a hallgató akár csak egy előadást is hallgasson. Követeljük továbbá a kötelező praxist és az álbejegyzések szigorú üldözését. Ezzel a kérdéssel kapcsolatban azután felvethető a jogi továbbképzés problémája is. Ezek a tanfolyamok nem voltak a jelöltek előtt kedveltek és sokat méltatlankodtak miatta, főként a megalázó ellenőrzési módszer miatt, úgy hogy főként ez volt az oka annak, hogy be kellett szüntetni. Ezzel szemben pedig azt látjuk, hogy az ügyvédhelyettesek és ügyvédjelöltek országos szövetsége által a mult évben rendezett előadások mind igen sikerültek és látogatottak voltak. Ezek az eszközök azok, melyek az ügyvédképzés célját szolgálhatják.

Az ügyvédi kamara most már nyiltan is ki merte mondani, hogy az ügyvédhelyettesi intézményt tulajdonképpen a túlzsúfoltság miatt akarja fentartani, akár vizsga előtti, akár vizsga előtti és utáni, összesen öt évi joggyakorlat formájában és ezzel akar segíteni az ügyvédi kar gazdasági helyzetén. Ez azután a második és valljuk be az igazibb és őszintébb motivum, az ügyvédhelyettesi intézmény fentartása mellett. Azonban két dolgot felejt el a kamara. Elsősorban azt, hogy a jelen törvényt, ha fen is tartják vagy hasonló szellemben át is dolgozzák, csak annyit fog jelenteni, hogy két évig fog kitolódni az az idő, amikor az első csoportja a jelölteknek vagy helyetteseknek ügyvéd lesz, azután pedig úgy folyik a dolog tovább, mintha mi sem történt volna, csak éppen annyi, hogy az újonnan bejegyzett ügyvédek majd nem három, hanem öt évi joggyakorlatot mutatnak ki. De meg azután az ügyvédi pálya bajait úgy sem lehet ezzel az intézkedéssel szanálni, mert míg a világ fenáll, mindig lesznek ügyvédek, akik nyomorognak és ügyvédek, akik vagyonokat keresnek, és aki nyomorog, az nem azért nyomorog, mert például azon a héten 10 új ügyvéd nyitott irodát. Az ügyvédi hivatás rátermettséget kíván és aki nem bírja a harcot, az elpusztul akkor is, ha 1000 ügyvéddel kevesebb van. Nem az a fiatal ügyvéd az, aki a többi kenyerét elveszi, nem a fiatal ügyvéd irodájában gyűlnek össze az ügyek úgy, hogy abból 4—5 más ügyvéd kényelmesen megélhetne! Tessék inkább az ügyvédi latifundiumok kérdésével foglalkozni!

És végül a háború! Ha egyszer vége lesz, jönnek haza a hadbavonultak és azt látják, hogy az irodájuk tönkrement, kezdhetik a pályájukat elölről. Nem szabad tehát az új konkurrenseket rájuk szabadítani annál kevésbé, mert hiszen azok nem ismerik a háborús jogot, az itthon levők pedig azt jól tudják. Ezt mondja dr. Teller Miksa a «Jogtudományi Közlöny»-ben megjelent fent hivatkozott cikke. Itt tehát az ügyvédképzés jogcíme alatt a jogtudatlanság kapna prémiumot. Azonban ez a második dolog, amelyről elfeledkeznek. Hazajönnek ugyanakkor az ügyvédjelöltek és a helyettesek is, akiknek szintén kenyeret és exisztenciát kell a kezükbe adni, akik akkor már a sok évi kínlódás után arra vágynak, hogy önállóak legyenek, családot alapíthassanak. És ha most jelenleg ügyvédjelöltnek vagy helyettesnek lenni lehet elég jó kenyérkereset, a háború után egész biztosan megszünik az lenni, mert a budapesti irodák, legalább egyelőre, nem fogják tudni a hazatérőknek még a felét sem foglalkoztatni. Mit csináljon akkor az a fiatal ember? Legalább ne kelljen alkalmazottnak lennie, legalább ügyvéd lehessen és éljen meg a maga emberségéből úgy, ahogy tud. És akkor majd gondoskodjék róla is a többi ügyvéddel együtt az állam, hogy megfelelő munkaalkalmat találjon.

Dr. Teller cikkében még statisztikai adatokkal igazolni akarja álláspontját, mely statisztika a maga hajlékonyságával a túlzsúfoltság mellett hoz fel érveket. Azonban ne felejtsük el, hogy egyelőre semmiféle megbízható adatunk nincs a jövőről, mert megközelítőleg sem tudjuk megmondani, hogy hány ügyvéd és ügyvédjelölt lesz a háború után Budapesten és az országban és hogy mily időközökben lehetnek azok ügyvédekké. A fenti cikkben jelzett statisztika ellenében én a következő adatokkal szolgálhatok: Ügyvédhelyettes jelenleg Budapesten bejegyezve van kb. 40. Ebből tényleges praxison van kb. 20. Ügyvédjelölt bejegyezve van kb. 1200, ebből tényleges praxisban kb. 400. A katonákról erről a kérdéssel kapcsolatban beszélni sem szabad, azok minden könnyítést megérdemelnek még akkor is, ha az némelyekre nézve hátránnyal járna. Szó van tehát az itthonlevőkről, összesen kb. 450 emberről, akiket sujt az 1912 : VII. tc. igazságtalan intézkedése. Ezek közül, ha az ügyvédhelyettességet eltörlik, azonnal ügyvéd lesz cca 40, míg a többi az átlag négy éven belül fogja az ügyvédi vizsgát letenni. Mindössze tehát az a változás történik, hogy az ügyvédhelyettesek három hónap usque két év helyett azonnal ügyvédek lesznek, a többiek pedig két évvel előbb. Nem lesz tehát ezzel kevesebb vagy több ügyvéd, csak egyesek valamivel előbb lesznek azok.

Nem tudjuk egyelőre, mi lesz a praxismeghosszabbítás kérdésében az igazságügyminiszter úr őnagyméltósága álláspontja, de reméljük, hogy nem teszi magáévá a kamara reakciós álláspontját. Azonban bármi is lenne az álláspont e kérdésben, egyet erősen kell hangsúlyoznom. A benyujtandó törvényjavaslat praxismeghosszabbító intézkedéseinek csakis azokra szabad kihatni, akik azzal az előre megfontolt szándékkal léptek az ügyvédi pályára, hogy öt évig kell praktizálniok. Természetes, hogy az ügyvédi pályára való készülés nem a kamarában való bejegyzéssel kezdődik. Az eddigi reformoknak különben is mindig az volt a hibája, hogy túlradikálisak voltak és ezzel szerzett jogokat sértettek. Ha tehát most már elszánja magát az igazságügyminiszter úr e kérdés végleges rendezésére, vegye figyelembe azt, hogy jogos azok panasza, akiket egy olyan visszavonható erejű intézkedés pályájuk közepén ért akkor, amikor esztendők veszteségét jelentheti a pályáról való visszafordulás és csak azokat érje az új intézkedéssel esetleg hátrányosabb helyzet, akik ezen súlyosabb intézkedések tudatában mégis az ügyvédi pályára mentek. Hiszem, hogy ez esetben ez a régi kérdés közmegnyugvásra fog megoldást lelni. *Dr. Faragó József János.*

II.

Cikkem célja kizárólag annak igazolása volt, hogy a gyakorlati idő megrövidítése ellen az itthon maradt ügyvédeknek, elsősorban a hadbavonult ügyvédek, ügyvédhelyettesek és ügyvédjelöltek érdekében a lehető legélesebben tiltakozniok kell.

Eszterházy miniszterelnök programmbeszédében azt mondotta: «Különös gondot kívánunk fordítani azon ügyvédek sorsának biztosítására, akik a háború következtében megélhetésük eddigi alapját elvesztették». Ez a gondoskodás nem állhat abból, hogy a kormány megkönnyíti az ügyvédi pályára való lépést.

Ha a gyakorlati idő megrövidítése csak egy hajszállal teszi rosszabbá a visszatérő kartársak helyzetét, akkor nem szabad megcsinálni. Ha pedig ezt a politikát az ügyvédhelyettesek igen

tisztelt főtitkára «reakciós»-nak nevezi, akkor szivesen vállalom a «reakciós» jelző ódiumát.

Dr. Faragó nem cáfolja meg cikkemnek egyetlen adatát sem, aminthogy nem is cáfolhatta meg és így nyugodtan bízhatom az olvasókra annak eldöntését, elérkezett-e annak ideje, hogy az évtizedek óta sürgetett reformot elejtsük és visszatérjünk a hároméves joggyakorlati időre, amelynek az ügyvédi kar katasztrofális túlzsúfoltságát köszönhetjük.

Fényes Elek már 1847-ben arról panaszkodott, hogy «*Pesten kétszer annyi ügyvéd van, mint öt országban*». A túlzsúfoltság gyökerei tehát, amint más alkalommal részletesen igazoltam, még a múlt század elejére nyúlnak vissza és azóta 1912-ig semmi sem történt továbbterjedésének megakadályozása ellen.

Akkor, mikor az ügyvédi kar nagyobbik fele katonai szolgálatot teljesít, nem szabad helyzetét megnehezíteni.

A szász igazságügyminiszter, midőn egy *közérdekű,* de az ügyvédi karra nézve hátrányos reformot sürgettek a szász képviselőházban, a legélesebben ellenezte a reformot, mondván: «es müsste das von den feldgrauen Herren da draussen als herber, bitterer Dank des Vaterlandes empfunden werden».

Az ötéves gyakorlati idő leszállításának reformjával nem szabad fogadnunk a hazatérőket.

Dr. Teller Miksa.

Szemle.

— **Cech és Korosec** a neve azoknak az osztrák képviselőknek, akik a magyar állam területének erőszakos megcsonkítására irányuló izgatást eufonisztikus rövidséggel véleménynyilvánítási szabadságnak keresztelték. Érdekes, hogy a szabadság magasztos fogalma mi mindent takarhat. Eszünkbe jut a krónikás adoma az egyszeri parasztról, aki egy bizonyos falon a külföldi szabadalmak rövidített jelzéseit olvasta. «Hogyan, — így szólnak Cech és Korosec urak — az angolnak szabad, az orosznak szabad, az olasznak szabad, csak épen a csehnek és szlovénnak nem szabad?» Hát, sajnos, kénytelenek vagyunk felvilágosítani az osztrák igazságügyminiszter kéretlen büntetőjogi tanácsadóit, hogy épen nekik nem szabad. És pedig voltakép már a fenálló osztrák Btk. 66. §-a alapján sem, amely az idegen állam területe ellen irányuló felségsértést (58. §. *c*) is egytől öt évig, súlyosító körülmények esetében öttől tíz évig terjedő börtönnel rendeli büntetni, ha a sértett állam törvényei vagy külön szerződések a viszonosságot biztosítják és ezek az osztrák császárságban publikáltattak. Tudvalévő, hogy a magyar Btk. 127. §. 3. pontja, a 131. és 134. §-ok a védelem e viszonosságát a legteljesebb mértékben biztosítják s így csupán a viszonosság tényének rendeleti közzétételére van szükség. Azt a kis szívességet, amelyet az osztrák igazságügyminiszter 1860. évi okt. 19-én kelt rendeletével *Oroszországnak* megtett, midőn a viszonosság bekövetkezését nyilvánosságra hozta, talán Magyarországnak is hajlandó lesz megtenni.

Ha újabban Doleschall és Wlassics az 1913. évi osztrák Btk. javaslatnak a védelemben messzebbmenő 138—140. §-ait ajánlották az osztrák igazságügyminiszternek figyelmébe, úgy ezzel még nem nyúltak bele Ausztria magánügyeibe. Ennek a javaslatnak az indokolása (171. lap) kifejezetten rámutat, hogy a magyar állam területi épségének és alkotmányának védelme tekintettel a fenálló közjogi kapcsolatra «közvetlen és kölcsönös» érdekű. Már pedig ezt talán Cech és Korosec urak sem fogják tőlünk megtagadni, hogy saját érdekeinket odaát is megvédjük. Mert mi csak törvényes védelmet kérünk, ők pedig törvénytelen erőszakot követelnek. Ezek a működvelő kriminalisták, akiknek tiltakozó szava etikailag körülbelül azon a színvonalon áll, mint a betörőé, aki a Btk. 336. §-ának eltörlését sürgetné, talán kissé túl is becsülik a kívánt büntetőjogi védelem értékét. Mi nem ringatódzunk abban a gyermekded álomban, hogy az osztrák Btk. elegendő a magyar állam területi épségének védelmére, még akkor sem, ha az osztrák esküdtszék törvénytisztelete «megbízhatóbb» volna is, mint aminőnek Schauer miniszter hirdeti. Számunkra a magyar állam területi épsége nemcsak büntetőjogi probléma s az osztrák törvényen felül a tót nemzetiségű magyar vármegyék védelmére akad még néhány millió magyar ököl is, amelyeket Ausztriának baisse-re spekuláló nemzetiségei nyelvöltögetéssel hiába próbálnak bilincsbe verni.

— **Grecsák Károly programmbeszédjét** a Deutsche Juristen Zeitung októberi száma bő kivonatban közli és ahhoz azt a megjegyzést fűzi, hogy a tervezett reformok közül egynéhány Németországban is komoly megfontolás tárgyává volna teendő.

— **Halász Lajos dr.** áthelyezésével a budapesti kir. főügyészi állásra az elmélet és gyakorlat ismeretét magában szerencsésen egyesítő jogász került. Az új főügyész, midőn a legfelsőbb vádhatóság képviseletében ügyködött, épen olyan képzett, éleslátású és gyakorlati érzékű kriminalistának bizonyult, mint midőn büntetőtörvényünk reformmunkálatairól mondott szakvéleményt. Életismeret és jogászi tudás gyümölcsöztetésére gazdagon termő talaj a főügyészi munkakör, amelynek birtokosa felügyeleti hatóság és fellebbezési fórum egyaránt. Apró kerekeitől kezdve kell ismernie a vádhatóságok szerkezetét annak, aki mint kormányos és mint gépész egyaránt biztos kezekkel akarja irányítani az államnak a bűncselekmények üldözésére küldött naszádját. «Felix, qui potuit rerum cognoscere causas» — Halász Lajosnak e szerencse megadatott. Tagja volt a vádhatóságnak minden fokon, közvetlenül észlelhette annak hiányait és túlságba vitt erényeit, tapasztalhatta, mint menekül meg valamely üres formaságütötte nyíláson a bűnös és mint válhatik az üres vádaskodás áldozatává az ártatlan is. Nem kételkedünk, hogy a megismerésnek ezen lehetőségei Halász Lajos részéről nem maradtak kiaknázatlanul a múltban. A jövőben pedig nem fogja elmulasztani, hogy gondosan őrködjék a büntető államhatalom és az azt működésbe hozók munkája felett, higgadt mérséklettel fékezve a túlbuzgóság önmagát emésztő fellángolásait, de kitartásra buzdítva ott, hol az anyagi igazság érvényesüléséhez még előbb a szűk látókör vagy a hiányos tudás támasztotta akadályok elpusztítása szükséges.

— **A közigazgatási hatóságok ellenszenve az ügyvédi karral szemben.** Az ügyvédi kamarák gyakran panaszkodtak, hogy a közigazgatási hatóságok nem veszik figyelembe az ügyvédi meghatalmazásokat. A hatóságok ugyanis az ügyvédi képviselet ellenére határozataikat igen sűrűn nem az ügyvédnek, hanem közvetlenül a feleknek kézbesítik. Legkisebb baj az ilyenkor, hogy a fél értesíti az ügyvédet ügyének mikénti elintézéséről, holott fordítva kellene történnie. Sokkal nagyobb baj az, hogy igen gyakran az ügyfeleket komoly károsodás éri, mert a kedvezőtlen döntésről, arra számítva, hogy a határozatot kétségtelenül ügyvédje is megkapta, az utóbbit elkésve értesítik, mikor a jogorvoslati határidő már rég lejárt.

Az utóbbi időben ezek a panaszok megritkultak. Ugy látszott, hogy a közigazgatási hatóságok végre megbarátkoztak az ügyvédi képviselet intézményével. Ez a feltevés tévesnek bizonyult. Az ország egyik legelőkelőbb közigazgatási hatóságának, a székesfővárosi tanácsnak egy utalványa (73,825/1917. VI.) sokkal sérelmesebb az ügyvédi karra nézve, mint a fél közvetlen értesítése. Az említett utalvány 1055 K 80 f-t utal ki G. és W. cég javára ügyvédje kezéhez, de az utalvány szerint a központi pénztár ezt az összeget csak akkor fizetheti ki, *ha az ügyvéd nyugtáját ügyfele láttamozza.* Az utalványt aláíró alpolgármester úr tehát megvédi a céget saját ügyvédje ellen, nehogy a kiutalt pénzt elsikkassza. Sőt nemcsak megvédi, hanem magát az ügyvédet utasítja, hogy láttamoztassa a nyugtát, aminek a célját az ügyfél — ha nem esett a feje lágyára — nyomban kell, hogy megértse.

Minden önérzetes ügyvéd hálás lesz az alpolgármester úr-

nak, ha visszatér a közigazgatási hatóságok régi rendszeréhez. Ha már annyira megvédi a kliens pénzét az ügyvédjével szemben, inkább utalja ki közvetlenül a kliens javára, de ne alázza meg az ügyvédet.

Volna még egy harmadik megoldás is: az ügyvédi képviseletnek teljes mértékben való figyelembe vétele. Ezt a legegyszerűbb és egyedül törvényes megoldást azonban közigazgatási hatóságaink, úgy látszik, még mindig nem akarják elfogadni.

— **A budapesti kir. törvényszék és a hozzátartozó budapesti központi és I—III. ker. kir. járásbíróságok ideiglenes ügyvédi díjszabása.** A budapesti kir. törvényszék és a budapesti központi és I—III. ker. kir. járásbíróságok bírái a szabad mérlegelés jogát minden irányban fentartva, 1917 október 10. napjától fogva az ügyvédi díjszabás kérdésének másirányú rendezéséig a következő díjtételeket és elveket fogják irányadóknak tekinteni.

I. Egyszerű keresetek, fizetési meghagyás iránti és végrehajtási kérvények, nem érdemleges (mulasztási ítélettel, bírói egyességgel, elállással stb. befejezett) perbeli tárgyalások ügyvédi munkadíja, az ezekkel az ügyvédi ténykedésekkel kapcsolatos előkészítő és irodai munkát (tényállásfelvétel, iratok megtekintése, ügyfél értesítése, beadvány leírása, felszerelése stb.) is beleértve, a pertárgy értékét és illetve a végrehajtás tárgyát képező követelés összegét véve alapul:

1— 20 K	értékig	6 K	200— 400 K	értékig	27 K
20— 40 «	«	9 «	400— 600 «	«	33 «
40— 60 «	«	12 «	600— 800 «	«	39 «
60—100 «	«	15 «	800—1000 «	«	45 «
100—200 «	«	21 «	1000 K-n felül minden		

megkezdett 1000 K-ért 10,000 K-ig 10 K, azontúl 5 K.

Havi és heti bérletből folyó lakfelmondási és lakkiürítés iránti perekben az alábbírt (eddigi) díjtételek maradnak érvényben:

1— 20 K	értékig	4 K	200— 400 K	értékig	18 K
20— 40 K	«	6 «	400— 600 «	«	22 «
40— 60 «	«	8 «	600— 800 «	«	26 «
60—100 «	«	10 «	800—1000 «	«	30 «
100—200 «	«	14 «	1000 K-n felül minden		

megkezdett 1000 K-ért 10,000 K-ig 5 K, azontúl 3 K.

II. Ha a kereset kettőnél, a végrehajtási kérvény háromnál több példányban adatik be, minden további példányért 1—500 K értékig 2 K, 500 K-n felül 4 K.

III. Ha egy keresettel több váltó pereltetik, a váltók összesített értéke tekintetik a per tárgyául és az így meghatározott perértéknek megfelelő díjtételen felül minden további váltó után a fenti díjnak 30%-os többlete állapíttatik meg. Ez alól kivételt képez oly eset, midőn az egyidejűen peresített váltók összértéke után járó díjtétel és a minden egyes váltó után számítandó 30% többlet együttvéve nagyobb összeget tesz, mint amennyi költség az egyes váltóknak külön perlése esetén merülne fel: mert ily esetben az a költség lesz megállapítva, amelyet az egyes váltóknak külön keresetekkel való perlése okozna.

IV. Régi perekben a pertári megjelenésért, ideértve a pertári halasztásokat, perirati beosztásokat is stb.

1— 40 K-ig	4 K	
40— 100 «	6 «	
100— 600 «	9 «	
600—1000 «	15 «	
1000 K-tól feljebb	20 «	állapíttatik meg.

Megjegyeztetik azonban, hogy ezek a megjelenési díjak minden periratot illetőleg, váltóperekben legfeljebb egy esetben, más rendes perekben legfeljebb három esetben állapíthatók meg. Kivételt képeznek a nagyobb, sok utánjárást, nagyobb előkészületet igénylő perek, amelyekben a pertári megjelenésért háromnál több esetben is megállapítható a megjelenési díj, de azok egész összege nem lehet több, mint a perben megállapított egy perirat költsége.

V. Egyszerű kérvényekért 1—100 K-ig 6 K, 100—600 K-ig 12 K, 600—1000 K-ig 15 K, azonfelül 20 K állapíttatik meg.

VI. Végrehajtás foganatosításánál vagy árverésnél való közbenjárásért — ügyvéd, ügyvédhelyettes vagy ügyvédjelölt közreműködése esetén — az I. alatti díjtételek, ügyvédsegéd közreműködése esetén ezeknek a tételeknek a fele illeti az ügyvédet. Ha a lefoglalt ingók becsértéke vagy az árverésen elért vételár kisebb, mint a végrehajtás tárgyát képező követelés tőkeösszege, úgy a díjtétel a becsérték, illetve árverési vételár után ingadozik.

VII. Az ügyvéd részéről bemutatott hibátlan fogalmazványi kiadmánytervezetért és a mulasztású ítélet kiadmányainak céljaira szolgáló kérelempéldányért a munkadíj példányonként:

60 K	értékhatárig	—·40 K
60— 100 «	«	—·60 «
100—1000 «	«	—·80 «
1000 koronán felül		1·— «

A végzés kiadmányi tervezetei mindig a fogalmazványtervezettel együtt mutatandók be.

VIII. Érdemleges perekben (és ügyekben) az ügyvédi díj megállapításánál nem az átlagos természetű ügyvédi munkára vonatkozó I. alatti díjtáblázat és nem a tárgyalások száma vagy a periratok terjedelme az irányadó, hanem: a per tárgyának értéke vagy egyéb jelentősége, a jogi kérdés ritkasága és nehézsége, a per helyes és célszerű ellátására, az ahhoz szükséges előtanulmányokra és bíróságon kívüli ténykedésekre megkívánt idő és szellemi munka.

IX. A véghatározatban (ítélet, perdöntő végzés) foglalt költségmegállapítás az ügyvédnek az elbírált perben a bíróság előtt és a bíróságon kívül kifejtett egész tevékenységét felöleli. A per célszerű és helyes vitele szempontjából szükséges bíróság előtti és bíróságon kívüli ügyvédi munka díja ugyanis egyaránt a perköltséghez számítandó. Ezért a bíróság előtti és bíróságon kívüli munka díjának a véghatározat előtt való felszámítása úgy az ügyvédnek, mint ügyfelének érdekében áll.

— **Az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet** igazgatósági ülésében dr. Pap József elnök bejelentette, hogy megegyezés létesült az ügyvédi kamarák és a kormány között, amely szerint az ügyvédi kar és az állam közösen fogják az ügyvédi kamarák 1.700,000 koronás nyugdíjhátralékát törleszteni, még pedig a következő elvek szerint: A Hadsegélyző Bizottság az Ügyvédi Gyámintézet rendelkezésére bocsát egyszersmindenkorra 400,000 K-t. Ez az összeg az állampénztárnál már ki is utaltatott és a Hitelbanknál az intézet számlájára már ki is fizették. Ezenfelül a kormány 7 féléven át 36,500 K járadékot fizet. Az ügyvédi kamarák fizetik az 1.700,000 K-nak 5%-os kamatját 8 éven át és további 7 éven át pedig ugyanezen összegnek évi 6%-os kamatát. Ily módon 15 év alatt az 1.700,000 K nyugdíjhátralék tőke és kamatai törlesztve lesznek.

— **A közszükségleti cikkek forgalombahozatalánál előforduló visszaélések meggátlása** tárgyában a hivatalos lap október 2. számában jelent meg a M. E. 3678/917. sz. rendelete. A rendeletet lapunk egyik legközelebbi számában fogjuk ismertetni.

— **Helyreigazitás.** Lapunk múlt heti számában «Ténymegállapítás az ítélőtáblán és a Kúrián» c. cikkben az a nyomdai hiba történt, hogy a 343. oldalon az első hasábon felül az első sort másodiknak s a másodikat első sornak nyomták. Tehát helyesen így olvasandó «— — a felemás rendszernél legjobban megérthető lesz akkor, ha a fenti példát tovább felhasználva, azt mondjuk, hogy a törvény — —».

— **A Jogállam** októberi füzete a következő tartalommal jelent meg: Grecsák Károly. Irta Bolgár Ferenc. — A polgári törvénykönyv szociálizálása. Irta dr. Meszlény Artur. — Kereskedelmi törvényünk reviziója. Irta dr. Baumgarten Nándor. — Szükség van-e a polgári perrendtartás módosítására? Irta dr. Kovács Marcel. — A háború hatása a magánjogra. Irta dr. Szladits Károly. — A részvénytársasági közgyűlési jog rendszere. Irta dr. Gaár Vilmos. — Adalékok a magyar kamarai pénzügyigazgatás történetéhez. Irta dr. Csekey István.

— **Az Adó- és Illetékügyi Szemle** legutolsó füzete a következő tartalommal jelent meg: Dr. Makai Ödön: A külföldről származó vállalati jövedelmek adója. — Dr. Pösel István: A «nyugvóörökösök» megadóztatásáról. — Dr. Ujlaky József: A 10,000 korona legendája. — Dr. Vargha Imre: Az új illetékszabályok alkalmazása az átmeneti időben. — Dr. Klug Emil: A pénzügyi fogalmazási tisztviselői kar. — Dr. Korpády Zoltán: Visszatekintés a Jbp. első évére.

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 41. szám. Budapest, 1917 október 14.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Az igazságügyminiszter a bírói függetlenségről. — *Dr. Magyary Géza* egyetemi tanár: A nemzetközi bíráskodás a magyar jogban. — *Pollák Illés* budapesti ügyvéd: Hadbírósági hatáskörbitorlások. — *Dr. Kelényi Jenő* nagyváradi kir. járásbíró: Glosszák a járásbírósági értékhatár felemeléséhez. — Szemle.
Melléklet: Magánjogi Döntvénytár.

Az igazságügyminiszter a bírói függetlenségről.*

Az első alkalmat, amikor, mint az igazságügyi kormány feje, jelenek meg azok körében, akiket mindig kartársaimnak tiszteltem és fogok tisztelni ezentúl is, meg akarom ragadni arra, hogy egynémely dolgot elmondjak azokból, amiket a bírói kar érdekében a közeljövőben megvalósítani szándékozom.

Mi mindannyian azt tartjuk, — és helyesen tartjuk azt, — hogy a háború nem alkalmas nagy igazságügyi reformoknak a megalkotására. Azonban ennek az igazságnak a felismerése mellett azt is tartjuk, hogy a háború, igenis, alkalmas arra, hogy a belőle levont tanulságokból merített meggyőződés erejével igyekezzünk sürgősen megalkotni mindazokat az intézkedéseket, amelyek a háborúból a békés állapotba való átmenetre feltétlenül szükségesek. És, ha szem előtt tartjuk azokat a nagy gazdasági és szociális evolutiókat, amelyeket a háború már eddig is megteremtett és amelyek számát a háborúból a békére való átmenet csak fokozni fogja, akkor lehetetlen szemet hunynunk, lehetetlen meg nem állanunk az előtt a kérdés előtt, hogy az ezen nagy átalakulásban igen nehéz szerepet játszó bírónak megadjuk azt a szervezetet, amely őt kétségtelenül képesíti arra a nagy feladatra, hogy ezekben az átalakulásokban felmerülő vitás esetekben, jogi viszonyokban és jogi helyzetekben igazságot tehessen, amely kétségtelenül képesíti őt arra, hogy ezen evolutiók harcában az egymásra törő ellentétes érdekek kiegyenlítésének legyen az előmozdító tényezője, akinek áldásos működéséhez tapad majd az ezen átalakulások folytán szükségképpen előállott új társadalmi rend, új állami jogrend megalapozása.

Azért nem időszerűtlen a bírói szervezet végleges reformja kérdésének a felvetése. És amikor a bírói szervezet kérdésével akarunk foglalkozni, akkor elsősorban tisztába kell jönnünk a bírói hatalom természetével. A bírói hatalom nincs alárendelve a kormányhatalomnak. A bírói hatalom önálló, független a kormányhatalomtól és ezzel együtt integráló része az államhatalomnak. Ebből az így felállított tételből önként következik a bírónak a közjogi állása. A bíró nem lehet alárendelt közege a kormányhatalomnak, a bírónak függetlennek kell lenni mindenkitől, a kormányhatalomtól is. Ezért a bíró nem foglalhat helyet az állami tisztviselők összlétszámában, hanem el kell különíteni attól és ezen államjogi helyzetnek külsőleg is kifejezést kell adni azáltal, hogy visszahelyezzük őt a régi külön bírói státusába.

Ennek az igazságnak a felismerése vezetett bennünket — a bírói függetlenség iránt erős érzékkel bíró elődömet, Vázsonyi barátomat és minisztertársamat és engem — arra, hogy igazságügyi programmunk első sarkpontjául a külön bírói státus visszaállítását állítottuk fel.

A külön bírói státus visszaállítása mellett a második fontos tényezője a bírói függetlenség megalapozásának az időszaki helyi előlépés intézményének a kiépítése, ami alatt — és ezt hangsúlyozom — nem azt értjük, hogy a kinevezett bíró önmagától, a törvény ereje alapján, minden újabb kinevezés nélkül előlépjen a magasabb bírói állásba, hanem értjük és érthetjük csupán azt, hogy a kinevezett bíró már a kinevezés alapján a törvény erejénél fogva lépjen elő ott helyben, ugyanabban a működési körben, magasabb bírói fizetési fokozatba, hogy így anyagi boldogulását és az élet szükségleteivel arányosan emelkedő jövedelmének a biztosítását ne várja fellebbvalóinak és a kormánynak is sokszor illetéktelen befolyások alatt megnyilatkozó jóindulatától, hanem nyerje el már magának a bírói kinevezésnek a tényével. Mert a bírói függetlenség csak akkor lesz igazán megóva, hogyha a bíró már kinevezésének a tényével nyeri el függetlenségének minden feltételét, ha már a bírói hatalom reá történt ruházásával nyeri el mindazokat a biztosítékokat, amelyek szükségesek arra, hogy megkapja és elérhesse a fizetésben a fokozatos emelkedést és pedig úgy, hogy bizonyos idő multával — mondjuk, öt évenkint, mondjuk, húsz év elteltével — elnyerje alapfizetésének a törvényben előre meghatározott azt a maximumát, amelyet a törvényhozás bölcsessége szükségesnek fog latni megállapítani arra, hogy az ő anyagi existenciája élete fogytáig biztosítva legyen.

Vannak, akik azt hiszik és azt állítják, hogy a helyi időszaki előléptetés ezen intézményének az életbeléptetésével veszélyeztetjük a munkára való serkentés lehetőségét. Ez az ellenvetés hamisan állítja be a tényeket. Mert kérdem: mi lehet alkalmasabb a bíróban, mint egyénben, az ambiciónak a felébresztésére és ébrentartására, mint az a tudat, hogy éppen a helyi időszaki előlépés intézményével megadatik a lehetőség arra, hogy az igazságügyi kormány a magasabb bírói állások betöltésénél a legmesszebbmenő szelekciót gyakorolhassa. Mert hiszen, ha a középszerűségek a helyi időszaki előlépés intézményének a segítségével az anszienitás és a rangsor szerint minden jogos igényük kielégítését megtalálják, akkor, igenis, mód van adva arra, hogy az igazságügyi kormány a magasabb állások betöltésénél ne legyen figyelemmel ezen középszerűségek igényeire, hanem ott vegye az alkalmas egyént, ahol találja és ne tekintsen semmi egyebet, hanem csakis a kiválóságot és a rátermettséget. Mondom, mi hathat serkentőbben a bíróra, mint az a tudat, hogy az ő munkásságának és az ő továbbképzésének a mérvében találja meg a garanciát arra, hogy a magasabb bírói állásba előléphessen.

De hát tekintsünk el az automatikus előlépés intézményének e valóságos előnyétől és koncedáljuk azokat a képzelt veszélyeket, amelyeket a munkára serkentés alábbhagyásában festenek elénk. Akkor kérdem: mely intézmény az, amelynek ne volnának kinövései és mely kinövések azok, amelyeknek ne lehessen megtalálni a megfelelő orvosszerét? Hiszen csak törvénybe kell iktatni azt a szabályt, hogy a helyi időszaki előlépés kedvezményében nem részesülnek azok, akik arra érdemetlenekké váltak, érdemetlenekké váltak vagy azáltal, mert nem felelnek meg a rájuk szabott feladatoknak, vagy pedig mert nem tudtak lépést tartani a továbbképzés szükséges kellékeivel.

És az érdemetlenségnek ezt a megállapítását kire lehetne inkább bízni, mint magukra a bírói testületekre, mert hiszen épen az ő érdekükben áll az, hogy a kötelességérzet hiányában

* Grecsák Károly igazságügyminiszternek az Országos Bírói és Ügyészi Egyesületnek közgyűlése alkalmából mondott beszéde.

szenvedőt büntetésre, a kötelességét fokozottabb mérvben teljesítőt pedig elismerésre ajánlja. Itt elérkeztem a bírói függetlenség harmadik posztulátumához: a bírói testületi önkormányzat kérdéséhez.

Én azt tartom, hogy a bírói függetlenséget mi sem szolgáltatja eredményesebben, mint a bírói testület önkormányzati joga. A bírói testületek önkormányzati jogának a kiterjesztése oly alapfeltétele a bírói függetlenség megalapozásának, amelytől eltekinteni nem lehet. Csakhogy e kérdésnél is tisztában kell lennünk azzal, hogy az nem jelentheti azt, hogy a bíró teljesen függetleníttessék az igazságügyi kormány felügyeleti jogától, nem jelentheti azt, hogy szüntessük meg ezt a felügyeleti jogot, mert hiszen a bírónak nemcsak bírói, de igazgatási teendőkkel is kell foglalkoznia, amelyekre nézve az igazságügyi kormány felügyeleti jogát megvonni nem lehet. Azonban ezek között is vannak kérdések, mint amilyen a tanács beosztásának a tanácsvezetés jogával való felruházásnak, a vizsgálóbíró kirendelésének kérdése, az összeférhetetlenség megállapításának az ügyészi megbízás visszavonásának és — amit külön ki kell emelni — a bírói állásra jelölésnek kérdése, amelyeket nemcsak hogy lehet, hanem kell is a bírói testületek önkormányzati jogára ruházni, ha komolyan akarjuk a bírói függetlenség eszméjét szolgálni.

Mikor bírói függetlenségről beszélünk, sokan vannak, akik azt állítják, hogy a bírói függetlenség alapfeltételei ott keresendők az egyénnek a jellemszilárdságában s az egyénnek a függetlenségi érzetében. És igazuk van azoknak, akik ezt állítják. Mert az igazi jellem még a legfüggőbb helyzetben is mindig meg fogja tudni találni és meg is fogja tudni őrizni a függetlenségét. Csakhogy a jellemszilárdság az embernek nem vele született sajátsága. Ezt a függetlenségi érzetet bele kell nevelni a társadalomnak az emberbe és a bíró is ember, aki a függetlenség érzetével felvértezve csak akkor lesz, ha környezete őt erre tanítja és ha intézményesen lesz biztosítva az ő függetlenségének a megőrzése.

Ezért nem lehet, ezért nem szabad a bírói függetlenséget csak az egyéni függetlenség érzetére felépíteni. A bírói függetlenség nem a bírónak, hanem az ítélkezés függetlenségének a posztulátuma. A bírói függetlenségre nem a bírónak, nem az egyénnek van szüksége, hanem szüksége van a társadalomnak, szüksége van a nemzetnek, szüksége van a népnek, hogy tőle elvárhassa alkotmányos szabadságjogainak a teljes védelmét.

Azért kell intézményesen biztosítani a bírói függetlenséget, mert a bírói függetlenség a nemzet közkincse. A bírói függetlenség megerősítése ezért első állami feladat. A bírói függetlenség megerősítése egyúttal a törvénytiszteletnek a fokozása és a törvénytisztelet fokozásával egyúttal az állami jogrend megszilárdítása.

A teljesen független bíró meg fogja tudni szerezni a törvénynek a tiszteletet mindenkivel szemben és ezáltal alapjait rakja le az állami jogrend szilárdságának.

Én így látom magam előtt a bírói függetlenséget s a bírói függetlenség eszményképét ekkép látom megvalósítandónak a bírói szervezeti törvényben.

A nemzetközi bíráskodás a magyar jogban.

(Részlet *Magyary Géza* akadémiai rendes tag 1917 október hó 8-án felolvasott székfoglalójából.)

A mai igazságszolgáltatás egyik legjellemzőbb tulajdonsága, hogy minden irányban a jogvédelem nagyarányú kifejlesztésére törekszik. Egyik értekezésemben [1] különösen is kifejtettem, hogy a mai polgári igazságszolgáltatás nemcsak hogy jogsértések ellen nyujt védelmet, hanem az ellen is, hogy magánjogi helyzetünket senki ne veszélyeztesse. Hogy továbbá a büntetőjogi oltalom is oly formákat vett fel, melyeket korábban nem ismertünk. Ide tartoznak különösen a fiatalkorúak elleni büntető intézkedések. Behatolt az igazságszolgáltatás a közigazgatásba is. Az állami élet is új formát öltött annak következtében, hogy a közigazgatási bíráskodást szervezték. És végül a nemzetközi jogban is új korszak kezdődik azáltal, hogy mindinkább áthatja az igazságszolgáltatás eszméje. Tanulmányaimban leginkább e legutóbbi jelenség ragadta meg figyelmemet, minthogy azonnal nyilvánvaló lett előttem, hogy a nemzetközi bíráskodás az igazságszolgáltatás eszméjének legmagasabb és legnagyszerűbb megnyilatkozása. Elhatároztam, még a háború kitörése előtt, hogy ez intézményre vonatkozó vizsgálódásaimat egy kötetben foglalom össze. A három évnél is hosszabb ideig tartó háború izgalmai a munkában gyakran megakasztottak, azt a meggyőződésemet azonban, hogy az intézménnyel foglalkoznunk, életbevágó érdekeink parancsolólag követelik, a háború tanulságai csak megerősítették. A munkán ennélfogva tovább dolgoztam s az már annyira előrehaladt, hogy a közel jövőben, mihelyt a körülmények lehetővé teszik, a kötet kiadására is vállalkozhatom.

E tanulmányomból mint új hajtás egy másik, terjedelemre nézve sokkal kisebb tanulmányom nőtt ki, melyben azt óhajtom megvilágítani, hogy a nemzetközi bíráskodás milyen szerepet játszik a magyar jogban és hogy a magyar nemzetnek milyen szerep jutott a nemzetközi bíráskodás eszméjének fejlesztése körül. Ez a kérdés minket legközelebbről érint. Épen azért elhatároztam, hogy ezt a tanulmányomat itt mutatom be.

Mindjárt bevezetésül ki kell emelnem, hogy habár a vezetés egyik irányban sem vált osztályrészünkké, a magyar nemzet mindig, valahányszor erre alkalma nyílott, a nemzetközi bíráskodás eszméje iránt teljes megértést és igen meleg rokonérzést tanusított. Itt is bebizonyult, mint már sok más esetben, hogy nagy kultúreszmék a magyar lélekben mindig igen fogékony talajra akadnak. Bármint is áll a dolog szerepünket a nemzetközi bíráskodás körül ismernünk kell, mert a jövőben ez az intézmény a mi jogunkban is nagy tényező lesz. Jövő kialakulásával szemben a mi jogunkban biztos álláspontot csak akkor foglalhatunk el, ha tisztán látjuk, hogy eddig miképen illeszkedett be jogrendszerünkbe. Előbb azonban általában kell az intézményről néhány megjegyzést előrebocsátanom.

A nemzetközi bíráskodás *államok* közötti bíráskodás. Azoknak az ellentéteknek eldöntésére szolgál, melyek államok közt merülnek fel. A bíráskodást pedig fölöttük oly bíróság gyakorolja, mely a perben álló felek egyikének szuverénitása alá sem tartozik. E két tétel adja a nemzetközi bíráskodás lényegét, abban az értelemben, melyben itt veszem. Vannak a nemzetközi bíráskodásnak más alakjai is. Ezek azonban ma még csak kialakulóban vannak, róluk itt nem is szólok. Alig lehet azonban kétségünk, hogy idővel ezeknek is nagyobb szerepük lesz s hogy különösen az államok magánfelekkel szemben is kénytelenek lesznek magukat a nemzetközi bíráskodásnak alávetni. Ma még azonban mindezt, mikor nemzetközi bíráskodásról szólunk, figyelmen kívül hagyjuk s alatta egyedül az államok közötti bíráskodást értjük, melyben a döntést nemzetközi bíróság gyakorolja.

A mai nemzetközi bíráskodásnak két vezérlő gondolata van, melyek azt a korábbi idők nemzetközi bíráskodásától élesen megkülönböztetik. Az egyik, hogy az államok érintkezésében a *jog* uralmát minél teljesebben törekszik megvalósítani, a másik, hogy *egyetemességre* törekszik, vagyis a jog eszméjét a bíró ítélete által a földkerekség minden államával szemben akarja életre kelteni.

Hogy a mai nemzetközi bíráskodás a jog eszméjén alapszik, annak igen világosan a két hágai békeegyezmény is ad kifejezést. Mindegyik kimondja, hogy a nemzetközi bíráskodás a «*jog tisztelete*» alapján való ítélkezés. Ez az elvi kijelentés, mely a világ összes kultúrállamainak felfogását tükrözteti vissza, igen nagy haladás a nemzetközi jog terén.

Volt nemzetközi bíráskodás az ókorban a görög városi államok közt és volt nemzetközi bíráskodás a középkorban is, de ez inkább az ellentétes érdekeket kiegyenlítő rendezés volt csak, nem pedig jogszolgáltatás. Hosszú szünet után a *Jay*-féle választott birósági szerződés alapján, melyet Jay északamerikai főbíró bizonyos kanadai vitás kérdések elbírálására 1794-ben hazája megbízásából kötött[2] Nagybritanniával, a nemzetközi bíráskodás

[1] Korunk igazságszolgáltatásának vezéreszméi. Felolvastatott a Magyar Jogászegylet 1913 november 9-én tartott közgyűlésén az őszi ülésszak megnyitása alkalmával. Magy. Jogászegyleti Ért. új f. VII. (1913) k. 52. sz.

[2] James Brown Scott, The Hague Peace conferences of 1899 and 1907, 1909. I. 210.

újból feléled, e század folyamán mind nagyobb tért hódít, s ezenközben mindinkább kivetkőződik rendező jellegéből, s átalakul a jogot kiszolgáltató ítélkezéssé. Ez a fejlődési menet azonban még ma sem ért véget, mert a nemzetközi bíráskodásban a rendező elem még ma is elég nagy szerepet játszik.[3]

A nemzetközi bíráskodás egyetemessége szintén a múlt század jogfejlődésének egyik legértékesebb eredménye. A görög városi államok nemzetközi bíráskodást csak egymás közt ismertek, a barbárok ellen engesztelhetlen gyűlöletet hirdettek. A középkor is a nemzetközi bíráskodást csak a keresztény népekre fogadta el, a pogányokkal szemben azt nem ismerte el. Ellenben a mai kor a nemzetközi bíráskodást egyetemessé teszi, azt a világ minden népére kiterjeszli, mely rendezett állami életet él.

Nem véletlen, hogy a nemzetközi bíráskodás a XIX. században újból feléled, s hogy a jog és egyetemesség eszméi hatják át mindjobban. E században az államok belső jogintézményeit mélyen átjárja az emberies gondolkodás, a jogegyenlőség és a jogtisztelet. Mihelyt a jog és emberiesség eszméje általánossá vált az állam belső jogrendjében, az ellenállhatlan erővel utat tört magának az államok érintkezésében is. Mert az államok belső és nemzetközi élete szoros kölcsönhatásban van egymással. Minden haladás az államok belső jogrendjében haladást szül a nemzetközi jogrendben is. Csak így tudjuk megérteni, hogy a XIX. században indul meg nagy lelkesedéssel és bátor kitartással a mozgalom a nemzetközi bíráskodás fejlesztéseért, hogy valósággal e század folyamán az intézmény folyton izmosodik, s hogy legszebb eredményeit az 1899. és 1907. évi hágai békeegyezményekben éri el. Mikor a világháború kitört, a fejlődés még nem jutott el teljes kialakulásához. A hatalmas épület falai már megvoltak, de tetőzete még hiányzott. A háború keserű tapasztalatai a népeket mindenesetre meg fogják győzni arról, hogy a félbenmaradt művet minél teljesebben kiépíteniök nagy életérdekeik követelik.

Az intézmény rendkívül nagy jelentősége abban rejlik, hogy az államok közt a békés viszony fentartásának egyik legalkalmasabb eszköze. Hosszú idők tapasztalatából bátran leszűrhetjük azt a tanulságot, hogy a jogsértéseket megnyugtató módon egyedül az igazságszolgáltatás, a bíró szava orvosolja. Az igazságérzet mélyen gyökerezik egyesek és népek lelkében egyaránt. Ez az érzet, az ő legteljesebb megnyugtatását a bírói ítéletben találja. Igy van ez az államok érintkezésében is. Ha vizsgáljuk azokat az eseteket, melyeket eddig a nemzetközi bíróságok eldöntöttek, bennük jogi szempontból gyakran sok kifogásolni valót találunk, de túlnyomó részben a peres feleket mégis megnyugtatták, azt a feszültséget, melyet közöttük a vitás ügy előidézett volt, legtöbbször minden utóhatás nélkül megszüntették. Hogy mennyiben hárítottak el háborúkat, azt teljes bizonyossággal senki sem tudná megmondani. De hogy több esetben a háború veszedelme már igen közel volt, s hogy az a bíróság döntése folytán teljesen megszűnt, az egészen kétségtelen. Csak néhány példát hozok fel. Az «Alabama» ügyből kifolyólag Nagybritannia és az Északamerikai Egyesült-Államok közt a viszony annyira elmérgesedett, hogy már majdnem háborúra került a sor. Végül a felek mégis választott bírósági szerződést kötöttek, s a bíróság Nagybritanniát 15½ millió dollár megfizetésében marasztalta az Unio[4] javára.

Az Alabama egy kalózhajó volt, melyet az északamerikai polgárháború alatt (1861—1865.) Angliában építettek a déli államok javára s mely az északi államok polgárainak rengeteg sok kárt okozott. Igen heves összeütközés támadt a *Delagoa* vasút ügyéből kifolyólag egyfelől az Északamerikai Egyesült Államok és Nagybritannia másfelől Portugál közt. Nagybritannia már a diplomáciai összeköttetést is megszakította. Végül 1891-ben választott bírósági ítéletben állapodtak meg, melynek alapján a bíróság 15 millió frank kártérítést ítélt meg a felperesek javára[5] Sok aggodalomra adott okot a *cassablancai* ügy is, mely Németország és Franciaország közt merült fel 1908-ban. A panasz oka az volt, hogy német konzulátusi közegek egy német alattvalót, ki a francia idegen légióban szolgált, akartak egy német hajóra eljuttatni. A francia közegek ezt megakadályozták s a német alkalmazottakat megverték. A bíróság mind a két fél közegeit hibásaknak jelentette ki.[6] Mindezekben az esetekben a bíróság ítélete igen nehéz helyzeteken segíthette át az államokat.

De a nemzetközi bíráskodás értékelésénél nemcsak azt kell néznünk, hogy egy bírósági ítélet mennyiben hárított el háborút hanem azt is, hogy az igen nagy mértékben szilárdítja az államok békés viszonyát. Sok vitás ügy van, amelyek, ha bíróilag el sem döntik, nem idézett volna elő háborút, de bizalmatlanságot kelt, elhidegülést idéz elő. Ennek következményei pedig kiszámíthatatlanok s gyakran semmis okokból fegyveres összetüzésekre vezetnek. Ezenkívül a nemzetközi bíráskodásnak közvetve is igen jelentékeny a mérséklő hatása. Az igazságszolgáltatásnak általában az a lélektana, hogy nemcsak a felmerült jogsérelemért ad elégtételt, hanem növeli a jogrend tiszteletét és csökkenti a jogsértések számát. Így van ez a nemzetközi bíráskodásnál is. A szertelen önzésnek és a féktelen érvényesülési vágynak, melyek a népeket gyakran a legrútabb jogsértésekre elragadják, leginkább egy erősen kifejlesztett nemzetközi bíráskodás nevelő hatása fog majd a jövőben határt szabni.

Elévülhetetlen érdeme mindazoknak, akik a nemzetközi bíráskodás e jótékony hatásait felismerték s a múlt század kezdete óta oly lankadatlan buzgósággal küzdenek megvalósulásáért. Hogy nemes törekvésükben sokszor túlhajtanak, az egészen nyilvánvaló. Ha sokan még most is arról álmodoznak, hogy lehet az emberiséget világállamba vagy legutóbb egyes földrészek államait szorosabb állami szövetségbe összehozni, hogy lehet ezen államalakulás és az annak útján gyakorlandó államok közötti bíráskodás által az örökbékét megvalósítani, azok alig elérhető eszmények után törnek.[7] A nemzetközi bíráskodás útján szerényebb és egészen gyakorlati célokat kívánunk elérni. Kívánjuk azt, hogy az államok közötti ellentétek minél nagyobb számban bírói szóval nyerjenek elintézést. Minél inkább egyenlítik ki az ellentéteket így, annál kisebb a háború veszedelme. Az ellentéteket pedig annál nagyobb számban lehet bírói úton kiegyenlíteni, minél tökéletesebbé tesszük a nemzetközi bíráskodást.

A nemzetközi bíráskodás a nemzetközi viszályok békés elintézésének nem az egyedüli eszköze. Kívüle vannak még: a jószolgálat, a közvetítés és a vizsgáló-bizottságok. Ezek is a maguk helyén és idején rendkívül nagy szolgálatokat tesznek. Kívülök csak a vizsgáló-bizottságok intézményére utalok, mely épen legutóbbi időben tett igen nagy haladást. Közvetlenül a háború kitörése előtt, sőt részben azóta is, az Északamerikai Egyesült-Államok számos állammal, köztük valamennyi ellenséges hatalommal egyezményre léptek, melynek értelmében állandó vizsgáló-bizottságokat szerveznek, s mely szerint összeütközés esetén egymás ellen háborút mindaddig nem indítanak, míg a bizottság az esetet meg nem vizsgálja. Mindezek az eszközök azonban jelentőség dolgában nem mérközhetnek a nemzetközi bíráskodással. Valamennyinél mellékbefolyások, a hatalmasabb államok illetéktelen érvényesülése könnyen idézhetik elő, hogy az ügyet a gyöngébb félre kedvezőtlenül intézik el. Azt a célt, melyet ma mindenekfölött elérni akarunk, hogy a nemzetközi érintkezésben a jog eszméje uralkodjék, egyikük sem szolgálja oly hatékonyan, mint a nemzetközi bíráskodás.

E bevezető megjegyzések kiegészítéseül még csak annyit, hogy a nemzetközi bíráskodás, mindig az államok megegyezésén

[3] A XIX. század folyamán hozott nemzetközi bírósági ítéleteket összegyüjtötte *Lafontaine*, Pasicrisie internationale. Histoire documantaire des arbitrages internationaux 1902. Továbbá *Lapradelle* és *Politis*, Recueil des arbitrages internationaux. Eddig csak I. k. 1798—1855-ig terjedő anyagot öleli fel. 1905.

[4] Az irodalom az Alabama-üggyel sokat foglalkozott. Az összes iratokat közli Lafontaine Pasicrisie 138. L. még Revon, L'arbitrage international 1892. 327.; Mérignac, Traité théorique et pratique de l'arbitrage international 1895. 103. Fried, Handbuch der Friedensbewegung második kiadás 1911. I. 192. Legfőképen Thomas Balch, International courts. Második kiadás 1912.

[5] Fried, Handbuch I. 194.; Lafontaine, Pasicrisie 397., az összes iratok.

[6] Az iratokat közli a Conseil administratif de la cour permanente d'arbitrage. Továbbá csak az ítéletet *Strupp* Urkunden zur Geschichte des Völkerrechts II. 516.

[7] Igen helyesen ítéli meg a nemzetközi bíráskodás jövőjét *b. Wlassics Gyula* a semlegességről írt tanulmányában. Megjelent először francia nyelven Revue de Hongrie 1917 évfolyamában és magyar nyelven: «A semlegesség a világháborúban» cím alatt. Olcsó Könyvtár 1864—1866. füzet. 83. A munkából részleteket sok német folyóirat is átvett.

szerződésén alapszik. Az államok fölött nincs szuverénítás s így egy állam sem kényszeríthető arra, hogy magát saját elhatározása nélkül a nemzetközi bíráskodásnak alávesse. A szerződés különféle módon és különféle hatállyal köthető meg. Ennek részletezése most messze vezetne. Csak azt emelem ki, hogy a nemzetközi bíráskodás egyetemességre irányuló szellemének megfelelően, azt világegyezményben törekszenek megállapítani. A világegyezmény már meg is van, de a bíráskodás ma még csak fakultatív s a bíróságnak, melyet felállítottak, igen laza a szervezete. A jövő útja, hogy a nemzetközi bíráskodás, melynek ezentúl is világegyezményen kell alapulnia, kötelező legyen és sokkal szilárdabb jellegű bírósággal legyen összekötve mint most. S épen ez a két pont az, hol a nemzetközi bíráskodás igen szorosan fog bekapcsolódni az államok belső jogrendjébe s így a mi jogunkba is.

Most pedig nézzük, hogy ez az intézmény minő pályát futott meg a magyar jogban.

Hadbírósági hatáskörbitorlások.

A magyar honvédhadbíróságok eddig zavartalanul ítélkeztek hadseregszállítási, valamint a véderő elleni deliktumokban és elítélték a polgári vádlottakat e cselekmények miatt a Kbtk. 327. §. alapján. Ezek az ítélkezések közjog- és alkotmányellenesek, amint ezt az alábbiakban ki fogom mutatni.

I. A honvédhadbíróságoknak polgári egyének feletti ítélkezési joga az 1912 : XXXIII. tc. (Kbp.) 14. §-án sarkal. Ez a szakasz így szól:

«Mozgósítás vagy háború tartama alatt . . . a magyar minisztérium a polgári büntetőbíráskodás alá tartozó egyéneket a jogosulatlan toborzás, az esküvel fogadott katonai szolgálati kötelesség megszegésére csábítás, vagy segélynyujtás, a kémkedés és az ellenséggel való más egyetértés bűntette, vagy a fegyveres erőnek vagy szövetséges csapatainak hátrányát, vagy az ellenségnek előnyét célzó egyéb cselekmények miatt, továbbá a katonai behívó parancs iránti engedetlenségre csábítás miatt, vagy ily cselekmények útján elkövetett szigorúbban megtorlandó bűncselekmények miatt rendelettel a honvédbüntetőbíráskodás alá helyezheti».

Már ebből a szövegből is kiviláglik, hogy az ú. n. katonaszabadítási bűnügyekben szereplő polgári egyének nem adhatók ki a honvédbíróságoknak, de ha volna eziránt valamelyes kétség, eloszlathatta ezt a m. kir. minisztériumnak 5488/914. sz. alatt 1914 július 27-én kelt rendelete, amelynek 2. §. I. a. alineája az 1912 : XXX. (véderőtörvény) 67. §-át a *gyorsított eljárásra* utasította. A most idézett 67. §. így szól: «Aki fondorlattal a törvényes hadkötelezettség alól vagy a rendes tényleges vagy másminő tényleges szolgálat megkezdése alól magát kivonja, vagy *mást kivon*, vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal stb. büntettetik».

Az a minisztériumi rendelet, mely a Kbp. fentidézett 14. §-ának értelmében kibocsáttatott, 5491/914. sz. a. jelent meg egyazon napon, július 27-én. Azon a napon, amelyen a minisztérium kihirdette a Kbp. 14. §-a esetének beálltát, mondta ki azt is, hogy a véderőtörvény 67. §-ába ütköző vétség polgári bíróság elé tartozik, nem pedig katonai elé, aminthogy ezt a minisztérium másképen nem is mondhatta, miután a Kbp. 14. §-ában felsorolt deliktumok egyike sem szól fondorlatos katonaszabadításról. A honvédbíróságok, hogy ezekhez a deliktumokhoz hozzáférkőzzenek, azokat persze a szerintük mindenre ráhuzható 327. §. alá fogták, minthogy azonban a minisztérium ugyanakkor, mikor 1914 július 27-én a Kbp. 14. §-ának eseteit szabályozta, (5491/14. 1. §. 1—5. p.) az 5488/914. sz. rendeletben ezt a vétséget a polgári bíróságokhoz utasította, ezzel nyíltan kifejezte azt, hogy a 327. §-nak ehhez semmi köze.

Nem érintve ezúttal a 327. §. körül támadt jogvitát s azt, hogy szabad-e ott, ahol a törvény az egyenes célzatot kívánja, a közvetett lehetőségek számbavételének elmulasztását vagy együttrezgését az egyenes célzat helyébe tenni: itt tételes rendelkezés veszi ki a 327. §-ból a fondorlatos katonaszabadításnak azt a nemét, mely nem az *esküvel fogadott* katonai szolgálati kötelesség megszegésére vagy segélynyujtásra (i. rend. 1. §. 1.) vonatkozik. Vagyis, minthogy az idézett rendelet 1. §. 3. pontja az egyedüli, mely a 327. §-ra utal, de amelybe a Vt. 67. §. talán beleütköznék, a rendelet azonban épen ezzel szemben utalta ezt a vétséget a polgári bírósághoz, ennélfogva minden kétséget kizáróan igaz, hogy a katonai bíróságok ítélkezése ezekben a vétségekben hatáskörbitorlás.

II. Ennél a botlásnál még jóval nagyobb az a másik, mely a hadseregszállítási visszaélések hadbírósági elintézésére vonatkozik. Tudjuk, hogy a honvédbíróságok ezeket a 327. §. alapján vonták hatáskörükbe. Arra, hogy ezt tehessék, szükség volt a Kbp. 14. §-a alapján kibocsátott kormányrendeletre. Ez a rendelet meg is jelent 1914 július 27-én 5491. sz. alatt megfelelően az id. 14. §-nak, melynek intézkedését a bevezető sorainkban szórólszóra idéztük és melynek egyik pontjában (3.) a 327. §. legtöbb eleme bennefoglaltatik. A hadbíróságok a szállítási visszaéléseket csak úgy vonhatták e szövegbeli bűntettek alá, hogy «*a fegyveres erőnek hátrányát célzó cselekménynek*» az olyant is minősítették, melyben az egyenes célzat helyett a közvetettet vélték megállapíthatni, más szóval ahol a tettes *az eredményt, itt «a fegyveres» erő hátrányát» előreláthatta.* A 327. §. dolus speciálist követel ugyan, de a hadbíróságok a dolus eventuálist elégségesnek találták. Háborúban az ember nem kényes és onnan veszi a vádlottat, ahol találja. Igaz ugyan, hogy a hadbíróságok hatásköre csak háborúban nyílik meg és a 327. §. különben is csak háborúra szól és mindamellett szigorúan körülírva a bűntett elemeit, a célzatot abba külön alkotó gyanánt beleszőtte, úgyde a hadbíróságok megcsinálták a maguk saját szövegét és jogi definicióit.

A kérdés, amely itt felvetődik az: vonatkozik-e a 327. §. hadseregszállítási bűntettekre? Ezt a kérdést nem csupán az idézett szakasz szempontjából, hanem a Kbp. 14. §-ából és az ebben feltételezett rendelet szempontjából is kell elbírálni, amennyiben csak a három törvényes alap fenforgása esetében járhat el polgárember ellen a honvédbíróság, még szorgosabban: mivelhogy a Kbp. 14. §-ban körülírt cselekmények katonai üldözése a miniszteri rendelettől van függővé téve, ez az utóbbi dönti el a katonai hatáskör sorsát. Már most 1914 július 27-én a magyar kormány két rendeletet bocsátott ki. Az egyik az 5488., a másik az 5491. számú. Amaz a gyorsított bűnvádi eljárás életbeléptetéséről, emez pedig a Kbp. 14. §-ának alkalmazásáról intézkedik. Mind a kettőről már szóltunk. De ha az 5491. sz. rendeletben hiába kerestünk a hadseregszállításra utalást, már a gyorsított eljárásról szóló pozitív intézkedést tartalmaz, épen ugy, miként a fentebb idézett véderőtörvényi 67. §-ra vonatkozóan. A 2. §. ugyanis így szól: «A gyorsított bűnvádi eljárás alá tartoznak a következő cselekmények: I . . . . a Btk. 457. §-a». Most hivatkozott szakasza a Btk.-nek így szól: «Aki háború idején a haderő részére eszközlendő szállítás iránt valamely hatósággal kötött szerződést nem teljesít vagy azt nem a szerződés határozmányainak megfelelőleg teljesíti: két évig terjedhető fogházzal . . . stb. büntetendő».

A két júliusi rendeletnek egymással szembeállításából s abból, hogy az egyik a célzatos hadseregrontást a Kbp. 14. §-a értelmében a hadbírósághoz, de a másikat, a hadseregszállítási deliktumokat kifejezetten a polgári bírósághoz utalja, gondolom ellenvetés kizárásával kiderül, hogy a kormány a szállítási deliktumokat nem kívánta a 327. alá subsummálni és nem is tette, sőt disztingválván, egyenesen polgári fórum elé terelte. Egymaga ez a kormányzati tény is elég volt a hadseregszállítási vétségekre vonatkozólag a hadbíróságok hatáskörének kizárására, sőt elég lett volna akkor is, ha valamely ilyen deliktummal a 327. §-nál megkívánt dolus specialis is meg volna állapítható, minthogy a Btk. 457. §-a, jelesül első pontja *szándékos* cselekményt feltételez, a «szándék» pedig magába foglalja a dolus minden lehetőségeit és így a speciális is, legalább is annyi joggal, amennyivel a legfelsőbb honvédítélőszék a dolus indirektusban megtalálta direktust, a dolus eventuálisban a speciálist. Világos ezek után, hogy a szállítási vétségek, amint nem foglaltattak a 14. §. alapján kibocsátott rendeletbe, annyira kifejezetten ki lettek ebből emelve. És világos ezekután, hogy a hadbíróság alkotmányt és közjogot sértett, amikor az említett ügyekben ítélkezett.

III. Fokozódott ez a törvénysértés 1915-ben, mikor az az évi XIX. tcikkely hozatott, az a sokat vitatott és támadott törvény «a *hadviselés érdekei* ellen elkövetett bűncselekményekről, különösen *a hadiszállítások körül elkövetett visszaélések megtor-*

lásáról», az úgynevezett *Hvm.* Maga a címe ennek a törvénynek egyben az ő jogi programmja, mely egymagában kitöri a 327. §. méregfogát szállításokat illetően. Mihelyt egyszer arról, hogy mi történjék a hadseregszállítások körül elkövetett visszaélésekkel, külön törvény intézkedik, már megszűnt bármiféle más törvénynek hatálya, mely addig ugyanerről a tárgyról rendelkezett, annál teljesebben megszűnt valamely más törvénynek csak magyarázat és érveléssel való kiterjesztése és alkalmazása. A lex posterior felszívta. Felszívta volna pedig még az esetben is, ha a Kbp. 14. §-a minden erőltetett magyarázat nélkül is a szóbanforgó cselekménynek szólt volna és felszívta annál inkább azt a doktrinát, mely a dolus speciális helyett beérte a direktussal és eventuálissal. Maga a posterioritás elég volt a hadbíróságoknak a korábbi jogszabályra építő ítélkezése megszűnésére. A dátum tényénél fogva a korábbi jogszabály minden atyafiságával sírba szállt. 1915 június 17-étől kezdve hadseregszállítással csak az az napon keletkezett törvénybe lehetett ütközni, sőt ennek 24. §-a értelmében visszaható erejénél fogva már 1914 július 27. óta, úgy hogy ha akár az e napon kibocsátott kormányrendelet (az 5488.) nem utasította volna is a cselekményeket a polgári büntetőbíróságokhoz, hanem az 5491. sz. rendelet kifejezetten a hadbíróságok elé, még ez esetben is 1915 június 17. óta még korábban a hadbíróságokhoz tartozott deliktumok is a Hvm. szerint voltak elbírálandók.

IV. Jóllehet a Hvm. minden félreértéstől menten a szállítások körüli visszaélések minden lehetőségeiről intézkedett és maradékmentesen felölelt, lehetnek, akik úgy vélekednek, hogy a 327. §. esete valahogy mégis beállhat, mert hiszen a Hvm. csak szándékosságból vagy gondatlanságból elkövetett bűncselekményeket büntet, míg a 327. §. külön célzatot követel a fegyveres erőnek hátrányára s ha ilyen megállapítható, akkor talán a cselekmény még sem a Hvm., hanem a Kbtk. 327. §. alá subsummálható. Egy ilyen eshetőségről azonban nincsen okunk tárgyalni, minthogy a hadbíróságok szállítási ügyekben elismerik a dolus speciális hiányát, vagyis azt, hogy a szállítók célja egyenesen a fegyveres erő hátrányára irányult volna, aminthogy ilyen célzat kereskedőnél, aki csak keresni akar s akinek egyedüli célja ez és semmi egyéb, nem is lesz soha megállapítható. A hadbíróságok jogászi érvelése ellenkezőleg odacsúcsosodott ki, hogy egyenes célzat ugyan meg nem állapítható, de nem is kell, ellenben megszerkeszthető a dolus indirektus, vagyis az, *hogy a tettesnek tudnia kellett, hogy a meg nem felelő szállítás által a fegyveres erőre hátrány fog háramolni.*

E soroknak nem a célja ezzel a jogászi mesterkedéssel perbe szállni. Tanulmányunk céljainak teljesen megfelel a hadbíróságoknak ez a jogi substituciója. Lássuk!

A Hvm. 2. §-a a szállítási deliktumok minősítéseit tárgyalja. A cselekmény büntett:

1. ha háború idején követték el;
2. ha a fegyveres erő érdekét közvetlenül veszélyeztette;
3. ha annak folytán a hadviselés érdekének lényeges sérelme következett be;
4. ha annak következtében a fegyveres erőhöz tartozó személy életét vesztette, vagy súlyos sérülést szenvedett . . . *és ezt az eredményt a tettes előreláthatta*;
5. ha annak következtében az ellenséggel harcban álló fegyveres erő tagjának harcképessége oly mértékben csökkent, hogy emberélet esett áldozatul *és ezt az eredményt a tettes előreláthatta.*

Ime, az 5. és 6. pont *kodifikálta azt a dolus indirektust is* és 3. §-a 3. és 4. pontjaiban életfogytig tartó fegyházat rendelt a fenti 5. alatti s halált a fenti 6. alatti cselekményekre. *Az a dolus tehát, amelyet a hadbíróságok a 327. §-ra megkívánnak és a cselekményekben megállapítanak, a Hvm. által konsumálva lett!* Maradék nélkül lett konsummálva pedig még a büntetés szigorúságában is. A Hvm. tehát nemcsak posterioritásánál fogva lépett a Kbp. 14. §-ának helyébe, mely 1912-ben létesült és a Kbtk. 327. §-a helyébe, mely 1855-ben készült, hanem tárgyi okokból is, úgy, hogy még azt a mesterkélt dolust is kiforgatta a katonai jogászok kezéből, mellyel ezek a 327. §-t kerülő úton megközelíteni igyekeztek. És ha a katonák abból indultak ki, hogy a Btk. 457. §-a a mi háborúnkban el nem fogadható büntetéseket tartalmaz, mellyel szemben szükséges volt a 327. §. szigorához folyamodni, erre 1915 június óta az a felelet, hogy a Btk. 457. §. nincs többé, a Hvm. 2. §-ának 1—6. pontjai pedig szigor dolgában bátran versenyezhetnek a Kbtk. 327. §-al. Nincs szükség az ilyen jogászi salto mortalékra!

Miképen volt az lehetséges, hogy a hadbíróságok ilyen jogállás mellett magukhoz ragadhassák mégis a jurisdictiót, polgárembereket lecsukattak, hosszú esztendőkig vizsgálati fogságban tarthatnak és hosszú évekre szóló súlyos börtönökre ítélhettek, az előttünk érthetetlen. A felelősség ezért azonban nemcsak a honvédhatóságokat terheli, hanem legfőképen a kormányt, amely ezt a hatáskörbitorlást tűrte és alkotmányunk súlyos megszegését elősegítette. Feltenni azt, hogy mikor 1915 februárban a hadbíróságok a szállítók ellen eljárni kezdtek, a kormány már elfelejtette volna, hogy 1914 július 27-én a Btk. 457. §-át a polgári gyorsított eljárás elé utasította volt, nem volna ildomos, de ez a feltevés még a lehetőségeken belül áll. Azt azonban már sehogy sem lehet feltenni, hogy mikor a Hvm.-ről szóló törvényt megalkotta, nem tudta volna, hogy mit akar, mikor akkor már a hadbíróságok előtti eljárások javában folytak.

*

Mindezek után két sürgős intézkedést követelünk. Meg kell szüntetni a hadbíróságok további hatásköri bitorlásait. Ez az egyik. És módját kell ejteni annak, hogy a hadbíróságoknak törvénytelen ítéleteit hatálytalanítsák. Ez a második és legkiáltóbb. Ha nem akarunk majd utódaink szemében jogi vadorzókként szerepelni, ezeket a súlyos törvény és alkotmánysértéseket sürgősen jóvá kell tenni. *Pollák Illés.*

Glosszák a járásbírósági értékhatár felemeléséhez.

Az igazságügyi kormány, mint azt a Jogtudományi Közlöny f. évi szeptember 23-án vezető helyen közli, komolyan foglalkozik azzal a tervvel, hogy a járásbírósági értékhatárt rendeleti úton 10,000 koronára felemeli.

A terv indoka egyrészt a javaknak a háború folytán beállott óriási áremelkedése, illetve a pénz vásárló erejének csökkenése, minek következtében ama ügyek nagy része, melyek eddig járásbírósági hatáskörbe tartoztak, törvényszéki hatáskörbe került és így a törvényszékek, táblák és Kúria túlterhelésére vezethetnek, másrészt pedig az eddigi tapasztalatok alapján az igazságügyi kormány ama meggyőződése, hogy a sommás eljárás és a Pp. eddigi gyakorlata igazolták a járásbíróságok működéséhez fűzött reményeket, minélfogva indokolt az ügyek még nagyobb csoportját is a járásbíróságok hatáskörébe utalni és evvel mintegy előkészíteni az átmenetet elsőfokon az egyes bírói rendszerre való teljes áttérésre.

Amíg e reform csupán ideiglenes intézkedés akar lenni és a perek arányos, a Pp. intencióinak megfelelő eloszlását kívánja biztosítani azzal, hogy a háborús értékeltolódást némileg kiegyenlítse, addig ellene komoly kifogás nem emelhető. Hogy a kormány is egyelőre csak azt akarja, megerősíteni látszik az a hír, hogy rendelet alakjában fog megjelenni s erre utal az igazságügyminiszter programmbeszéde is, melyben az átmeneti jellegű feladatok közt sorolja fel a perrendben felállított értékhatárok felemelését.

Nagyobb megfontolást az értéhatárok felemelése csak akkor igényel, ha azt már most novelláris úton törvénybe iktatnák, mert hiszen ma még nem lehet megállapítani, hogy a háborús értékemelkedés a háború folyamán minő mérveket fog ölteni s hogy a háború befejeztével minő mértékben, lassan vagy pedig rohamosan fog-e csökkenni. Az bizonyos, hogy a mostani abnormis helyzet csak ideiglenesnek tekinthető s a javak mai ára nem lehet fokmérője a járásbírósági értékhatár állandó felemelésének és e felemelés mértékének. Igaz, másrészről az, hogy az esetben, ha járásbíróságaink mai összeállításukban tekintet nélkül arra, hogy a javak értéke emelkedik vagy csökken, alkalmasak a nagyobb vagyoni érdeket kitevő perek elbírálására, úgy nem bír különös jelentőséggel annak matematikai megállapítása, hogy az értékhatár felemelése tényleg emeli-e a járásbírósági hatáskörbe kerülő ügyek számát, illetve hogy tényleg tágítja-e a Pp. által megvont kereteket.

E kérdés elbírálásánál ketté kell választani annak elméleti és gyakorlati oldalát. Elméletileg az irodalom jóformán egy-

hangúlag amellett szállott síkra hazánkban, hogy polgári perekben necsak bizonyos értékhatárig, hanem általában az elsőfokú bíráskodást kizárólag egyes bíró gyakorolja. Kérdés csak az, hogy gyakorlatilag mennyire vihető ez keresztül s hogy járásbíróságaink elég erősek-e a feladat megoldására. A Pp. indokolása szerint, mely elvileg szintén az egyes bírói rendszer mellett tört lándzsát, csak akkor lehet majd rátérni az elsőfokon az egyes bírói rendszerre, ha járásbíróságaink meg fognak erősödni. Dr. Teller Miksa e lap hasábjain megjelent alapos és e kérdést sok oldaláról megvilágító cikkében csak a jövő zenéjének tartja az egyes bírósági rendszer megvalósítását, mit gondosan elő kell készíteni, mert bíróságaink, szerinte, nem állanak még azon a színvonalon, hogy az egyes bírói rendszer elsőfokon keresztülvihető volna. Végül e lap 1917 szeptember 23-iki számában megjelent rendkívül figyelemre méltó fejtegetések ugyancsak komoly aggodalmakat táplálnak még az ellen is, hogy a járásbírósági értékhatár felemelése a rendes viszonyok helyreálltával és a gazdasági értékeltolódások csökkenésével fentartassék, illetve ezt csak úgy tartja a jogszolgáltatás biztonságának sérelme nélkül megengedhetőnek, ha a járásbíróságok, helyesebben a járásbírák színvonala az általa ajánlott szervezeti intézkedésekkel emeltetik és így a járásbíróságok képesek lesznek feladatuk megnyugtató betöltésére. Mindenesetre rendkívül sok megszívlelésre érdemes dolgot tartalmaz a cikk, azonban adatai, miután jórészt a fővárosi viszonyok ismeretén alapulnak, bizonyos kiegészítésre szorulnak. Nevezetesen abból indul ki a cikkíró, mintha a törvényszéki ítélkezés elismerten magas színvonalon állana az egész országban s evvel szemben a járásbírósági ítélkezés színvonala aránytalanul alacsony volna. A helyzet ezzel szemben az, hogy elsőbíróságaink színvonala általában véve meglehetősen egyforma s nagyrészt csak abban különbözik a járásbíróságok színvonala a törvényszékekétől, hogy ott egyes bíró, emitt pedig tanács bíráskodik. Három gyenge bíró nem hoz sokkal jobb ítéletet, mint egy, s ha a tanácsban egy kiváló s egyúttal erélyes bíró vagy elnök működik, úgy a tanács valójában egyes bíróság. Sokkal szomorúbb a helyzet azonban akkor, ami szintén gyakran megtörténhetik a tanácsban, ha a helyes egyéni bírói álláspont nem tud benne érvényesülni, mert leszavazzák. Ha megkérdezzük az egyes táblákat, ugyanazokat a kifogásokat fogjuk hallani a törvényszékek által elsőfokon hozott ítéletek ellen, mint amiket e lap szeptember 23-iki számának cikkírója a járásbírósági ítéletek ellen felhozott, hogy t. i. a táblák ép úgy kénytelenek gyakran ex radice újból tárgyalni az elsőfokúlag elintézett pereket, mint a törvényszékek.

Ebből a szempontból nézve a helyzetet, a járásbírósági értékhatár felemelése nem változtatna lényegesen a mostani állapoton s nem rejt magában komolyabb veszedelmet, csak ne járjon vele együtt a felülvizsgálati értékhatár felemelése, ami két teljesen egy nívón álló, lényegileg elsőfokú bíróság végérvényes döntésével és a felülvizsgálat nagyobb terjedelemben való kizárásával komoly aggodalmakat kelthet.

Mindenesetre a bírói kar nívóját kell felemelni, de azt csakis a bírói szervezet mélyreható reformjával lehet elérni, minek csak egy célt szabad ismernie: a kiváló bírónak, mint típusnak megteremtését s evvel egyidejűleg az áttérést az elsőfokon a teljes egyes bírói rendszerre. Ezt pedig minél előbb meg kell teremteni, mert hiába mondjuk ma már, hogy az egyes bírói rendszert csak lassan, évtizedes fejlődés után valósíthatjuk meg, amikor a helyzet az, hogy *meg kell valósítani*, mert egyedüli eszköze annak, hogy a bírói kar a mainál magasabb színvonalra emeltessék és ne sülyedjen le annyira, hogy képtelen legyen magasztos hivatásának betöltésére.

Ne áltassuk magunkat! A jelenlegi bírói javadalmazás olyan nyomorúságos ekszisztenciát tud csak biztosítani a bíró számára, hogy alig fog akadni a jövőben egy-két lelkes, vagy vagyonilag független emberen kívül komoly, képzett és bírói kvalitásokkal rendelkező jogász, aki a bírói pályát fogja élethivatásául választani. Természetes következménye ennek csakis az lehet, hogy a bírói kar színvonala az ország jogszolgáltatásának mérhetetlen kárára olyan nívóra fog lesülyedni, mi nemcsak lehetetlenné tenné a járásbíróságok hatáskörének bővítését, de még jelenlegi hatáskörének fentartását sem. Ahhoz, hogy kiválóan képzett bírói kar álljon rendelkezésre, a bírói fizetések gyökeres és oly mélyreható rendezése szükséges, mi a mai bírói szervezet és óriási bírói létszám mellett aligha vihető keresztül. Meg kell valósítani tehát a bírói létszám radikális csökkentését, aminek egyedüli lehetséges módja az egyes bírói rendszer következetes keresztülvitele.

Merész és bátor kezdeményezésre van szükség, a legkiválóbb elméleti és gyakorlati képzettséggel bíró jogászokat kell megnyerni egyes bírákká megfelelő javadalmazással, egyúttal a bírói szervezetből az oda nem való elemeket idejében eltávolítani s a kiváló bíráknak olyan poziciót és előmenetelt biztosítani, mi megélhetésüket társadalmi állásukhoz méltón biztosítja s egyúttal ambiciójukat kielégíti.

A legradikálisabb megoldás és végcél természetesen az, hogy a törvényszékek és járásbíróságok közti különbség megszüntetésével egységesen első fokon csakis egyes bírák ítélkezzenek az összes polgári perekben, értékre való tekintet nélkül.

De addig is, míg e feladat megoldására képes bírói generáció kifejlődik és a polgári jogszolgáltatás szervezete összeegyeztetik a büntetővel, könnyen megvalósítható a dr. Kálniczky Géza által az Ügyvédek Lapja f. évi szeptember 22-iki számában felvetett és ugyane számban dr. Balla Ignác által részleteiben is kidolgozott az a rendszer, hogy az eddigi törvényszéki hatáskörébe utalt ügyek a törvényszékek egyes bíráinak hatáskörbe tartozzanak, miáltal a hatáskörök és fellebbezési fórumok újabb gyökeres reformjáig is bizonyos mértékig leszállítható a bírói létszám, kiválaszthatók az ügyek egyes bírói elintézésére alkalmas bírák és biztosítható a most törvényszéki hatáskörben levő ügyekre is az egyes bírói rendszerrel járó előny.

Amennyiben az igazságügyi kormány erre az útra lép, úgy önként elesik a járásbírósági értékhatár felemelésének szüksége s a törvényszéki egyes bírói rendszer sokkal biztosabb és nyugodtabb átmenetet képez az egyes bírói rendszer felé, mely hivatva van az egész bírói szervezet gyökerén rágódó bajok meggyógyítására,

Dr. Kelényi Jenő.

Szemle.

— **Ünnepi közgyűlés** az Országos Bírói és Ügyészi Egyesületben. Kétéves szünet után ismét közgyűlést tartott a bírói és ügyészi kar tagjaiból alakult egyesület, amely alkalommal a tíz év óta fenálló intézmény és annak megalapítója, Grecsák Károly szívből jövő, meleg ünneplésben részesült. Eme nem csupán külsőségekben nyilvánuló mozzanatoktól eltekintve, ami a közgyűlés rendes tárgysorozatát illeti, megelégedéssel állapíthatjuk meg, hogy az egyesület törekvései, vágyai és reményei a tisztán anyagi térről átfordulnak arra a területre, amelyen az egész bírói és ügyészi karnak, mint olyannak tekintély és erkölcsi súlybeli emelkedése kivívható. A már egyhangúvá vált és a fizetési osztályok tologatására vonatkozó tervezgetések helyett általános, messze kiható jelentőségű problémák azok, amelyek tanácskozás tárgyai voltak. A külön bírói státus megalkotása, a bíróságok önkormányzatának, az automatikus előléptetésnek megalkotása, mind oly kérdések, amelyek nagyon is megérdemlik, hogy behatóan megvitatás alá vétessenek. Az irányelvek megállapításához *Bubla Ferenc* kúriai tanácselnök elnöki megnyitó beszédje szolgált kiinduló pontul. Rövid üdvözlés után Bubla a következőket mondta:

«Egyesületünk tíz évi fenállásának ünnepét üljük. Tíz év előtt volt az egyesületünket megalakító szegedi gyűlés. És hol tartunk ime most? A bírói függetlenség teljes kivivása végett tíz éven át nagy küzdelmek között fenhordozott zászlónk ott leng az igazságügyi kormány palotáján, egyesületünk lánglelkű megalapítója és tíz éven át fáradhatatlanul küzdő elnöke, *Grecsák Károly*, jelenleg Magyarország igazságügyminisztere. Midőn néhány héttel ezelőtt hálánk, szeretetünk és ragaszkodásunk nyilvánítása végett nála tisztelegtünk, kijelentette, hogy egyéniségét bevitte új, magas állásába s azt, amit itt egyesületünk körében éveken át hirdetett, a kormányhatalmon megvalósítani törekszik. Kell-e egyesületünknek és a magyar bírói és ügyészi karnak a mai viszonyok között ennél nagyobb siker? Szűnjenek meg tehát a kishitűségnek és bizalmatlanságnak megnyilatkozásai és várjuk türelemmel jogos igényeink megvalósulását, mely már útban van és kell, hogy célhoz is jusson. Ő Excellenciájának az egyesület elnöki tisztéről meleg búcsúzó szavakban hozzánk intézett lemondását a tisztelt közgyűlés lesz szíves tudomásul venni, indít-

ványozom, hogy válasszuk meg Ő Excellenciáját tiszteletünk és hálánk jeléül az egyesület örökös tiszteletbeli elnökévé és festessük meg arcképét az egyesület részére, hogy örök időkön át díszítse ezeket a falakat, amelyek az ő hervadhatatlan érdemei és lankadatlan fáradozásai következtében emelkedtek és állanak itt. Nevezzük el budapesti internátusunkat, melyet ő teremtett meg, az ő nevéről «Grecsák Károly kollégium»-nak. Örökítsük meg emlékét a közgyűlés jegyzőkönyvében is. És kérem a tisztelt közgyűlést, hogy Ő Excellenciájával e határozatokat küldöttség útján közölje és hatalmazza meg az igazgatóságot, hogy az arckép megfestése végett tegye meg a szükséges intézkedéseket. Megjegyzem még, hogy az igazgatóság elhatározta az egyesület tíz évi működéstörténetének megírását.

Egy másik sajnálatos lemondást is kell bejelentenem. *Juhász Andor* őméltósága, igazgatóságunknak egyik mélyen tisztelt tagja, ki időközben a budapesti kir. ítélőtábla díszes elnöki állását nyerte el, az év folyamán igazgatósági tagságáról lemondott. Sajnáljuk ezt annál inkább, mert jelenlegi magas állásánál fogva kiválóan hivatva volt arra, hogy mint az igazgatóság tagja egyesületünk ügyeit hathatósan támogassa, amit szíves volt megtenni addig is és reméljük, hogy ezután is mint egyesületünk továbbra is nagyrabecsült tagja meg fog tenni».

Beszéde további folyamán bejelentette az egyesület titkárainak, Lányi Mártonnak és Ráth-Végh Istvánnak lemondását, akik közül Lányi főispánná történt kinevezése folytán az egyesület tagjai sorából is kilépett. Indítványozta, hogy mindkettőnek a közgyűlés jegyzőkönyvben nyilvánítsa köszönetét. Az egyesület halottai közül az elnök Bary József nagyváradi törvényszéki elnökről az egylet egyik társelnökéről és Wettstein Gyuláról, az egyesület első ügyvezető elnökéről emlékezett meg. Wettstein Gyulának szerénységgel és szívjósággal párosult kiváló bírói egyénisége dísze volt az egyesületnek. Szerette őt mindenki, aki közelébe jutott, lelkesen részt vett az egyesület ügyeiben. Az egyesület hősi halottjairól való kegyeletes megemlékezés után az egyesület működéséről számolt be következőképen:

«Egyesületünk vezetősége által kiküldött bizottság még volt elnökünk kezdeményezésére emlékiratban dolgozta ki a bírói hatalom gyakorlásáról s a rendes bíróságok és az ügyészségek szervezetéről készült tervezetre vonatkozó észrevételeit. A tervezet rendelkezései ugyanis a bírói függetlenség teljes kiépítését célzó törekvéseinket nem elégíthették ki. Az emlékirat egyesületünk lapjában közzétéve az egyesület tagjainak kézbesítve lesz, benyujtottuk azt az igazságügyminiszter úrnak, aki az emlékiratunkban célba vett reformok tárgyában néhány nappal ezelőtt már szakértekezletet is tartott és újabb törvénytervezet elkészítését és a törvényhozás elé terjesztését helyezte kilátásba. Alapos reményem van annak feltevésére, hogy az újabban készítendő javaslat azokon a sarkelveken fog felépülni, melyek a mi emlékiratunkban vannak lefektetve. Ezek közül legfőbbek a következők: 1. Önálló bírói status megalkotása. 2. A bíróságok önkormányzatának a lehetőség határai között való szervezése oly módon, hogy az ne tegye egyrészt nehézkessé a vezetést és igazgatást, de másrészt a testületeknek is adjon alkalmat arra, hogy megóva legyenek egyesek túlkapásaitól. 3. Az elsőbíróságoknál az automatikus helyi előléptetés behozatala és az egész vonalon intézményes biztosítása a kinevezések céljából való jelölés és a kinevezések körül követendő helyes eljárásnak. 4. A kir. ügyészség lehető függetlenítése a mindenkori kormányhatalomtól. A részletekre nézve az emlékirat nyujt bővebb felvilágosítást. Ha ezek megvalósulnak s ha csak jelentékeny részben valósulnak is meg, sérelmeink nagy része orvosolva lesz. Ő Excellenciáján nem fog mulni a megvalósulás. Hallottam ugyan olyan nézetnek megvalósulását, hogy ezeknek a reformoknak megvalósítása jelenleg a háborús időben és a jövő fejlemények bizonytalansága miatt nem időszerű. Ezt a nézetet nem tehetem a magamévá. A bírói függetlenségnek teljes kiépítése a bírói önkormányzat szervezése és az előremenetelnek a politikai tekintetektől függetlenül egyszer s mindenkorra való szerves és intézményes szabályozása mindenkor időszerű és különösen időszerű most, midőn az igazságügyi kormány élén oly férfiú áll, aki mindezek megvalósítására kész.

Más a pénzügyi kérdés. Kétségtelen ugyan, hogy a bírói függetlenség teljes megalapozásához szükséges a bírák anyagi helyzetének javítása is. De — sajnos — jól tudjuk, hogy a világháború folytán keletkezett pénzügyi helyzet ezen a téren, eltekintve az ideiglenes hadisegélyektől egyelőre gyökeres javulást alig fog lehetővé tenni. Várjunk tehát a jobb időkre. Különben az 1917. évi IX. tc. 13. §-ának rendelkezései e téren is eredményeztek már némi javulást. Egyébiránt az egyesület ébren marad és vezetősége őrködni fog, hogy ez a kérdés ne kerüljön le a napirendről».

A lelkes tetszéssel fogadott elnöki beszéd és titkári jelentés meghallgatása után a közgyűlés az elnökség indítványához hozzájárulva az egyesületi tisztikarban megürült állásokra a következőket választotta meg. Elnökké Bubla Ferencet, társelnökökké Mennyey Lászlót és Adolf Sebestyént, ügyvezető elnökökké Mendelényi Lászlót és Ráth-Végh Istvánt, főtitkárhelyettessé Rozsnyay Dávidot, titkárokká Borsos Endrét és Bogsch Árpádot.*

— **Staud Lajos, Lallosevits János és Ráth Zsigmond** kúriai tanácselnökké történt kinevezésükben a sikeres választást el kell ismerni azoknak, akik a legfelsőbb bíróságunk tagjaiban a kiválóságot, valamint azoknak is, akik minden előmenetelhez a szolgálati évek tekintélyes számát tartják nélkülözhetetlen feltételnek. Bár harminc esztendeje már, hogy *Staud Lajos* első tanulmányát lapunkban közzétette, ízig-vérig modern képzettségű jogásznak ismerjük őt, a kifejezés legnemesebb értelmében. Az évtizedekre menő működés számára nem köznapiasságot, a mesterségszerű eseteldöntésre való hajlandóságot hozott, hanem az élet, a jog és a kettő közti kapcsolat megértéséhez és értékeléséhez szükséges bölcs belátást és higgadt ítélőképességet. A magánjog csaknem egész területére kiterjedő irodalmi munkálatai a tudományos elmélyedés és a gyakorlati tapasztalatok gyümölcseit az irói rátermettség segédeszközeivel hasznosítják jogi litteratúránk számára. *Lallosevits János* és *Ráth Zsigmond* ugyancsak jól ismert, kitünő tagjai a legfelsőbb bírói karnak. Lallosevits, mint a kir. Kúria első polgári tanácsának tagja, Ráth pedig, mint a budapesti kir. tábla egyik büntetőtanácsának elnöke hosszú működésük egész ideje alatt megmaradtak «az igaz ember és az igaz bíró» mintaképének. Józanság és erély, alapos tudás és fáradozást sem kímélő lelkiismeretesség jellemezte munkájukat a kartársak és a jogkeresők szemében. Munkaerejük és képességeik teljes érvényesülése idejében lépnek mindhárman legfelsőbb bíróságunk vezetőinek sorába, a kiérdemelt becsülés és bizalom jóleső tudatával.

— **Plósz Sándor** lipcsei és berlini előadásai Zwei Vorträge aus dem ungarischen Zivilprozessrecht címmel megjelentek Otto Liebmann kiadásában. Visszatérünk.

— **A «Bajtársi Szövetség» jogi szakosztályainak előadásai.** Dr. Szászy-Schwarcz Gusztáv egyetemi tanár folyó hó 24-én a Németországi Bajtársi Szövetség jogi szakosztályának és a lipcsei jogászegyesületnek együttes meghívására előadást fog tartani Lipcsében a magyar polgári törvénykönyv tervezetéről. A magyarországi jogi szakosztály meghívására pedig *Schey József* bécsi egyetemi tanár f. év november 3-án előadást fog tartani Budapesten az ausztriai jelzálogjogból, különös tekintettel a polgári törvénykönyv novelláira. Tervbe vette ezenkívül a szakosztály elnöksége még több kiváló jogtudósnak az év folyamán való meghívását is, akik közül néhányan a vidék nagyobb városaiban is tartanának előadást.

— **A végrehajtási jog reformja.** Abból a nagyszabású programmból, amelyet az igazságügyminiszter úr a minisztérium tisztikara előtt kifejtett, sajnálatos módon kimaradt a végrehajtási jog reformja. Legalább a Bírák és Ügyészek Lapjában leközölt teljes s feltehetőleg hiteles szövegben a magánjogi törvényalkotás teendői között a polgári törvénykönyvvel kapcsolatban csupán a kereskedelmi- és csődtörvény reformjáról van szó, ellenben a végrehajtási törvénynek kétségen kívül sürgős reformja hallgatással van mellőzve. Lehetetlen feltennünk, hogy e mellőzés szándékosan történt, inkább azt hisszük, hogy a reform

* Lásd még Grecsák Károlynak a közgyűlést követő társasebéden mondott és jelen számunk vezető helyén közölt beszédjét.

megemlítése csak véletlen folytán maradt ki a szóval elmondott programmból. Különben hogyan magyarázzuk, hogy több lap szerint, amelyek pedig a programmról csak kivonatos közlést adtak, a végrehajtási jog reformját a miniszter úr egyik legsürgősebb feladatnak nyilvánította.

A végrehajtási jognak már 1907 óta napirenden lévő teljes reformja, amelynek megvalósítása akkor a polgári perrendtartásra való tekintettel odáztatott el azzal a szándékkal, hogy a két reform egyszerre történjék és mégis a Ppé. csak részleges s nem jelentékeny toldozásokkal érte be, — már nem igen halasztható. Mult évben napirenden is volt, sőt a hirek szerint a tervezet el is készült. Nem tudni, mily okból került le a napirendről. Reméljük, hogy a minisztérium a programmbeszéd folytán támadt kétséget el fogja oszlatni oly irányban, hogy a reform elejtve nincsen, sőt a közel jövő feladatai közé tartozik. *B. M.*

— **A pápai primátus** jogi állására vonatkozó rendszerek címmel dr. *Melichár* Kálmán, egyházjogi irodalmunk fáradhatatlan munkása, a Stephaneum kiadásában általános érdekű dolgozatot bocsátott közre. Sorra boncolja a pápa jogállására vonatkozólag a történelem során felmerült elméleteket és végül megállapítja, hogy az 1870. vatikáni zsinat a papalizmus és episkopalizmus vitáját az előbbi javára döntötte el. Melichár munkája ma, midőn a pápának békeközvetítői szerepe ismét Róma felé fordítja a világ tekintetét, fokozottabb érdeklődésre tarthat számot.

— **A háborús lakbérleti jog**, amelynek fejlődéséről már több alkalommal megemlékeztünk,[1] újabb rendelettel gazdagodott, amennyiben Németországban is szükségesnek tartották azt az ellentétet, mely a háztulajdonosok és lakók véleménye között a háborús konjunktúrák kihasználása szempontjából mind gyakrabban felmerült, egy egyszerűen és gyorsan kezelhető jogintézmény által eldönthetővé tenni. A lakbérleti egyeztető bíróságokat, amelyekkel a Németbirodalomban is kedvező tapasztalatokra tettek szert, részben a törvényhozó, részben a jogalkalmazó szerepében veszik igénybe, amennyiben a folyó év július 26. napján életbelépett birodalmi tanácsi rendelet részletes szabályozás nélkül csupán általános utasításokat ad ezen bizottságoknak, hogy mily esetekben hatálytalaníthatják a túlságos előnyökre törekvő háztulajdonos rendelkezéseit. A bizottságnak hatáskörébe tartozik a rendelet értelmében a bérlő kérelmére bérbeadó által az 1917 június hó 1. napja után történt felmondás, lakbéremelés, egyéb bérleti feltételek új szabályozásának érvényessége kérdésében végérvényesen határozni. Ugyancsak e bizottságok joga az előző szerződések sérelmével kötött új bérszerződések hatálytalanítása is. A bizottságok mindezen kérdésekben szabad belátásuk szerint és az adott eset körülményeinek mérlegelése mellett határoznak. Semmiféle részletes utasítást a rendelet nem nyujt a megengedett és tilos béremelések és hasonló, a lakók kötelezettségeit súlyosító rendelkezésekre vonatkozóan. A rendelet indokolása azonban élénk színekben ecseteli azt a nyomasztó helyzetet, amelybe a háztulajdonosok a háború folytán jutottak. Irígyelni kell ezek után a lakókat, akiknek bár szintén tömérdek az ügyük-bajuk, — de házuk legalább nincsen. Ügyeljenek tehát a bizottságok, hogy ne vessenek gátat az oly lakbéremeléseknek, amelyek mindkét fél vagyoni helyzetére tekintettel túlságosaknak nem mondhatók. Ami a háztulajdon gazdasági helyzetének szempontjából szükséges és a lakó által elviselhetőnek tekinthető, az ily béremelések jogosultak, s bármely általános tilalom a gazdasági szükségességgel jutna ellentétbe, mert következménye a háború által már eléggé szorongatott helyzetbe juttatott ingatlantulajdonosok súlyos károsítása lenne. Veszedelmesnek kell tartani az ily könnyen félreérthető kijelentések nyilvánosságra hozását. Amivel az orosz határon fekvő városbeli háztulajdonos joggal védekezhetik, azt a müncheni bérbeadó sem fogja elmulasztani felhozni, ha a béremeléshez indokot keres. A háború által ránk háruló terheket mindenkinek ereje megfeszítésével ugyan, de el kell viselnie, a terheknek más vállaira csusztatásához az államnak nem feladata segédkezet nyujtani félremagyarázható kijelentések nyilvánosságra hozatalával. Hogy mennyire nem felesleges aggodalom a szándékos félreértéstől tartani, azt világosan igazolja a *hannoveri* háztulajdonosok egyesületének a rendelet életbelépése után alig egy héttel hozott határozati javaslata.[2] A javaslat bevezetésében mindenekelőtt abbeli reményének ad kifejezést, hogy a döntőbizottságok a rendelet alkalmazásánál kellő figyelemmel lesznek majd a bérbeadók jogos érdekeire és azokra a súlyos viszonyokra, amelyekbe ők a háború folytán jutottak. Kívánják továbbá, hogy elvben ismertessék el jogosnak minden oly béremelés, amely a bérbeadó önköltségeinek emelkedésével arányban áll. Követelik minden felmondás jogosságának elismerését, amely az általuk felsorolt feltételeknek megfelel (pl. a többi lakókkal való békés egyetértés megóvása stb.). Elvárják, hogy a döntőbizottságok működésüket csak oly városokra terjesszék ki, amelyekben a bérlemények indokolatlan drágulása tapasztalható. Szóval a rendelet alkalmazására ezek szerint csak a vérlázító esetekben kerülhetne sor. Figyelmet érdemlő példa ez a javaslat, mennyire óvatosnak kell lennie a jogszabály alkotójának, nehogy az indokolásból az általa alkotott intézmény halálos ítéletét magyarázhassák ki.

A lakbérleti ügyek ily tétovázó rendezésével szemben élénk ellentétben állanak az osztrák kormányrendelet — már ismertetett — határozott rendelkezései. Jellemző azonban ezenkívül még a lakbéruzsora letörésére irányuló céltudatos törekvés szempontjából a bírói gyakorlatban kifejezésre jutó meggyőződés is. Az osztrák semmítőszék nemrég hozott elvi határozatában[3] kimondta, hogy az a bérbeadó, aki lakójának kényszerhelyzetét kihasználva emeli a lakbért, ezen magatartásáért *büntetőjogi felelősséggel* tartozik. Egy alsó-ausztriai kisebb városban egyik háztulajdonos 1916 aug. 1-től kezdődően valamennyi lakója lakbérét felemelte 30—50%-kal. A többnyire hadimunkásokból álló lakók feljelentésére a wienerneustadti járásbíróság uzsora vétsége miatt 10 napi súlyos elzárásra és 1000 K pénzbüntetésre ítélte a háztulajdonost, amely ítéletét a semmítőszék is helybenhagyta. Megállapítást nyert ugyan a per során, hogy a ház még a béremelés után is csupán 3¼% jövedelmet hajtott, a bíróság azonban ennek ellenére is fenforogni látta az uzsora bűncselekményének ismérveit. Nevezetesen az üzletszerűséget (az új német törvény szerint ez is alkateleme az uzsorának) megállapította abból, hogy a vádlott vagyoni haszon végett állandó előnyöket kívánt a maga számára biztosítani, a lakók kényszerhelyzete kitűnik, ha figyelembe vesszük, hogy a háborúokozta népességeltolódások következtében a hadszíntértől távolabb eső városokban a lakosság megszaporodott és így ott az összes lakható helységek el vannak foglalva, ami a lakásváltoztatást a szegényebb néposztályokhoz tartozók számára nagyban megnehezíti, a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között való feltűnő aránytalanság pedig abban nyilvánul meg, hogy a lakások valódi értéke az emelés előtti bérek által teljesen fedezve volt. Anélkül, hogy az ismertetett döntésnek csupán különleges esetekben való alkalmazhatóságát elfelednénk, nem lehet kétséges előttünk, hogy a házbéruzsora megfékezése szempontjából aligha vetekedhetik a general-praeventio tekintetében a német birodalmi tanács rendelete ezen elvi határozattal. Már pedig az eredmény az, amely után megítéljük az intézkedés helyességét; a jó szándék egymagában máris dicsérendő ugyan, de nem elégséges. *A.*

[1] Lásd 1917. évf. 2. és 10. sz. Dr. Havas Béla László cikkei.

[2] Szövegét lásd D. J. Z. 1917. 17/18. sz. 778. old.

[3] Szövegét lásd Neue Freie Presse 18,931. szám (1917 május 6.).

Jó praxissal rendelkező, románul beszélő

Ügyvédjelöltet keresek.

Teljes, kitünő ellátás és jó dotáció. Ajánlatok «Helyettes 63680» sz. a. **Schwarz József** hirdető irodájába, Budapest, VI., Andrássy-út 7. sz. kéretnek.

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor.** Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.) Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa.** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 42. szám. Budapest, 1917 október 21.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Szászy-Schwarz Gusztáv* egyetemi tanár: Az ági vagyon fogalmához. — *—y—m:* Lánckereskedelmi rendelet. — *Dr. Vámbéry Rusztem:* A büntetőjogi értékhatár felemelése. — *Dr. Kartal Ignác* kir. járásbíró: Reflexiók a «Hadbírósági hatáskörbitorlások» című cikk olvastára. — Szemle.
Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár.

Az ági vagyon fogalmához.

— Egy legújabb kúriai döntés alkalmából. —

I. Tényállás és alsóbírósági ítéletek.

P. János után az ő házát törvényes öröklés címén örökölték fele, fele részben gyermekei, Laura férj. H. Sándorné és hajadonul maradt leánya Amália. Laura elhalálozása után a háznak őt illető fele törvényes öröklés címén átszállott egyetlen gyermekére H. Laurára férj. G. Sándornéra.

Amália a háznak általa apja után örökölt fele részét odaajándékozta unokahuga, G. Sándorné fiának, ifj. G. Sándornak, a maga részére csupán a haszonélvezetet tartva fen.

Ifj. G. Sándor meghalt végrendelet nélkül, törvényes örökösei: szülei, akik bontópert folytatnak.

Anyja azon címen, hogy a P. Amália által ifj. G. Sándornak ajándékozott ingatlanjutalék ági vagyon, azt egészben magának követeli. Apja vitatja annak szerzeményi minőségét s hogy ennek folytán abban egyenlő arányban örököl gyermeküknek anyjával.

A kir. törvényszék a szóbanforgó ingatlan jutalékot *ági* vagyonnak minősítette és az anyának ítélte oda a következő okfejtéssel:

«Jogszabály, hogy az a vagyon, mely örökhagyóra valamely szülőjétől vagy annak ágáról akár végrendelet folytán, akár anélkül, de ellenérték adása nélkül hárult, ági vagyonnak tekintendő. Minthogy pedig az ingatlanjutalék örökhagyóra ellenérték nélkül anyai ági nagyanyjának testvérétől P. Amáliától, tehát anyai ágról származott, ennélfogva ezen ingatlan anyai ági minősége megállapítandó volt. Az ági minőséget nem változtatja meg az a körülmény, hogy P. Amália az ingatlanjutalékot örökhagyó édesanyja mellőzésével ajándékozta az örökhagyónak, mert a bizonyított tényállás szerint ezen vagyon az ajándékozó P. Amáliára nézve is ági vagyont képezett, minek folytán ezen vagyonra nézve az öröklési jog azt az ágat illeti, amelytől a vagyon származott».

A kir. tábla ellentétesen döntött. Szerinte «ifj. G. Sándor örökhagyó nem volt P. Amáliával olyan rokonsági viszonyban, hogy törvény alapján utána örökölhetett volna, mert hiszen P. Amáliának törvényes örököse G. Sándorné, H. Laura. Minthogy tehát a vagyon törvényes öröklési jogcím hiányában szállott az örökhagyóra, az nem tekinthető ági vagyonnak, hanem az szerzeményi vagyon».

A fentiek után jogi véleményt kért felperes arra a kérdésre: ági vagy szerzeményi vagyonnak tekintendő-e a peres ingatlan? Könnyebb áttekintés végett álljon itt a rokonsági törzsfa:

P. János

P. Laura, férj. H. Sándorné — Amália (ajándékozó)

H. Laura, férj. G. Sándorné (felperes)

ifj. G. Sándor (a megajándékozott örökhagyó)

Megjegyzem még, hogy az ajándékozási okirat bevezető soraiban P. Amália kifejezésre juttatja: hogy H. Laura megkerülésével azért ajándékozza az ingatlant közvetlenül az ő fiának, mert H. Laura amúgy is gazdag asszony és mert «az anyagiaktól eltekintve», az egyéb fenforgó körülmények is arra késztetik. Az «egyéb fenforgó körülmények» alatt P. Amália nyilván a bontóperre célzott, melyet H. Laura indított férje ellen és amelyet P. Amália nem látott szívesen, noha egyebekben Laura hugával jó viszonyban maradt.

II. Vélemény.

A felvetett kérdés az, vajjon felperes, H. Laurát, férj. G Sándornét ági öröklés címén illeti-e az az ingatlan, amely P. Jánosról törvényes öröklés címén előbb P. Amáliára szállt és melyet P. Amália utóbb az örökhagyó ifj. G. Sándornak ajándékozott.

Irányadó e kérdésre mai jogunkban az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok 10. §-a, mely szerint «leszármazók hiányában az apa és az anya hivatvák öröklésre, mindegyik azon érték erejéig, mely tőlük, vagy águktól akár végrendelet folytán, akár enélkül az örökhagyóra hárult».

Vitán kívül áll, hogy a peres ingatlan felperes és az örökhagyó közös elődjéről, P. Jánosról származik és hogy ezen előd, valamint P. Amália, felperes «ágához» tartozik; kétségtelen az is, hogy a vitás ingatlan P. Jánosról P. Amáliára «hárult». Vitás csak az, vajjon «hárulásnak» tekinthető-e az ITSz. 10. §-a értelmében azon ajándékozás, amely által az ingatlan P. Amáliáról az örökhagyóra szállt.

Régebben vitás volt irodalmunkban, vajjon az ITSz. 10. §-ában említett «hárulás» alatt az élők közötti ajándékozás is értendő-e? Voltak íróink, akik az ITSz. 10. §. értelmében az örökhagyóra «hárult» vagyonnak csak azt kivánták tekinteni, amely az öröklés valamely neme (törvényi, végrendeleti öröklés, hagyomány, halál esetére való adományozás) útján szállt, vagy amelyet a szülő gyermekeinek, élők között ugyan, de «osztályképen» előre kiadott. Így Wenzel (Magyar magánjog 298. l.) és lényegileg Kern Tivadar is (Fodor Magánjog V. kötet 113—115. lap). Ezek az írók a régi magyar jog hatása alatt állottak, melyben «ősi» alatt csakis a nemző elődünktől «törvényes öröklés útján» reánk szállt javakat értették, vagy amelyet nemző elődünk végintézettel, de csak a törvényi öröklést erősítve vagy rendezve reánk hagyott (Frank: Közigazság törvénye 25. §., Kövy Elementa cap IX. §. 14.). Támogatni látszott ezt a felfogást az ITSz. 14. §. szóhangzata is, mely szerint csak az «öröklött» vagyon az, amelyre a «szerzemény» örökjoga ki nem terjed.

Ezen régibb tanokkal szemben azonban már évtizedek óta általánosnak mondható az a nézet, hogy az ITSz. 10. és 14. §-ai értelmében «öröklött» vagyonképen «hárult»-nak tekintendő nemcsak a közös elődtől törvényi *öröklés* útján leszállott vagyon, hanem az is, amely a közös elődtől *halál esetére szóló vagy élők közti ingyenes rendelkezés (ajándékozás)* útján szállt az örökhagyóra (Herczegh: Magyar magánjog I. k. 212. l.; Zlinszky: A magyar öröklési jog és az európai jogfejlődés 296. l.; Grosschmid: Magánjogi tanulmányok II. köt. 146—152. l.; Kolosváry: Magyar magánjog 3. kiadás, I. köt. 298., 299. l., II. köt. 649. l.; Zlinszky-Reiner: Magyar magánjog 8. kiad. 1073. l.; Szladits: Magyar magánjog vázlata 2. kiad, 296. l.) és így dönt egyértelműleg az újabb judikatúra is. Hogy pedig az újabb jogirodalom

és gyakorlat ilyképen kitágítja az «öröklött» vagyon fogalmát a régi jog «ősi» fogalmával szemben, annak mély oka van. A régi jogban ugyanis az «ősi» fogalma nemcsak a törvényes öröklés fejezetében játszott szerepet, mint a mai jogban, hanem az «ősi» vagyon azon fontos forgalmi megszorítás alatt is állott, hogy arról sem élők között, sem halál esetére rendelkezni nem lehetett. Ez a forgalmi megszorítás a modern idő szellemébe ütközött. Ezért a gyakorlat oda irányult, hogy az «ősi» fogalmát lehetőleg megszorítsa. De amióta az «ősi» vagyon forgalmi megkötöttsége megszünt, és az «ősi» helyébe az «öröklött» vagy mint újabban mondják az «ági» vagyon lépett, amelynek fontossága csak a törvényes öröklés eseteire szorítkozik: nem volt többé ok, az ági vagyon hárulását az az öröklés eseteire szorítani, hanem tisztán érvényesülhetett az a gondolat, amely az ági öröklés alapját képezi; hogy t. i. az a vagyon, amely közös elődről bármely ingyenes módon az örökhagyóra szállt, — az örökhagyónak más intézkedése hiányában — ismét arra, vagy annak ivadékaira szálljon vissza, akitől eredt. Ezen gondolat igazságossága pedig egyaránt talál, akár halál esetére, akár élők között történt ez a közös elődről való leszállás. Ebben a formában kodifikálta ezt a gondolatot a magyar polgári törvénykönyv javaslata is 1544. §-ában: «Az örökhagyó szülői és nagyszülői, valamint azoktól leszármazó oldalrokonai ... hagyományul követelhetik a törvényes örököstől ... annak a vagyonnak értékét, amely az örökhagyóra annak elődeitől öröklés útján ... vagy *élők közötti ingyenes juttatásként* hárult.

A közös elődről való «hárulás» történhetik nemcsak *közvetlenül* a közös elődről magára az örökhagyóra, hanem *közvetve* is, úgy, hogy a vagyon pl. 1. az örökhagyó nagyatyjáról az örökhagyó atyjára és erről az örökhagyóra hárul; vagy, hogy 2. az örökhagyó atyjáról az örökhagyó gyermekére és erről az örökhagyóra hárul; vagy 3. hogy a vagyon az örökhagyó atyjáról az örökhagyó testvérére és erről az örökhagyóra hárul stb. Az ilyen akár le-le, akár le és fel, akár le és oldalirányban stb. történő közvetett «hárulás» eseteiben is különbség nélkül áll az élő jog szerint, hogy minden halál esetére szóló *vagy élők között* való ingyenes juttatás egyaránt megy «hárulás» számba. Igy tanítja ezt újabb jogiróink közül pl. Kolosváry (Magyar magánjog II. kötet, 3. kiadás 653, l.): «Ági vagyont képez az is, ami az örökhagyóra valamely elődjéről nem közvetlen, hanem közvetett hárulással szállott le, pl. nagyszülőről a szülőre és ezután az örökhagyóra, avagy pl. úgy is, hogy az örökhagyóval közös elődről előbb *az örökhagyó oldalrokonára és erről az örökhagyóra* ...» (653. l.) «Hárulás alatt ... nemcsak az öröklés minden nemét (törvényes, végrendelet, szerződés, halál esetére szóló ajándékozás) *hanem az élők közötti ingyenes juttatásokat is értjük.*» (654. l.)

Élő jogunk ezen állásával szemben azonban *de lege feranda* módosítást javasolt Grosschmid 1885-ben megjelent egyik irodalmi munkálatában («Törvénytervezet a törvényes örökösödésről», Magyar Igazságügy 24., 25. és 26. köteteiben; újra lenyomtatva: Magánjogi tanulmányok II. köt. 263—274. l.). Ezen dolgozatában ugyanis nevezett jeles tudósunk egy általa javasolt törvénytervezetet tett közzé, amelynek 42. §-a szerint az oldalrokon közvetítésével az örökhagyóra szállt vagyon csak akkor lenne ági vagyonnak tekintendő, ha a vagyon az oldalrokonról az örökhagyóra «ági örökség címén» száll; a végintézkedés, vagy élők közötti ajándékozás címén az oldalrokonról az örökhagyóra szállt vagyon eszerint tehát nem lenne többé ági vagyonnak tekinthető. Tervezetének indokolásában (Magánjogi tanulmányok II. köt. 176. l.) kifejti, hogy bizonyos jogtörténeti és technikai okokból szerinte «ajánlatosabbnak látszik» az ági hárulás fogalmát az ilyen esetre ki nem terjeszteni. Maga is hangsúlyozza azonban, hogy *élő jogunk szerint ez nem így van*, hanem hogy ellenkezőleg élő jogunk az oldalrokon útján való közvetett hárulás eseteként a végrendelkezést és *az ajándékozást is elismeri.* Ennek megvilágítására maga Grosschmid a jelzett helyen (176. lap) felhozza a következő, a Döntvénytárból (33. köt. 94. l.) vett, esetet:

«Id. S. Lajos 1868. nov. 13-án elhalálozván, vagyonát öröklik gyermekei ifj. S. Lajos és S. Julianna, férj. Cs. Sándorné. Ifj. S. Lajos is 1878 aug. 17-én elhalt, gyermek nélkül, de végrendelet hátrahagyásával, melynek értelmében az atyjáról reászállt (osztatlan ½ résznyi) vagyont a testvére gyermekei: Cs. Károly, Sándor és Amália kapják ...

«Itt az a kérdés, — folytatja az író — vajjon ha a három végrendeleti örökös közül egyik lemenők nélkül, de hitvestárs hátrahagyásával, találna elhalni, örökrésze (id. S. Lajos vagyonának ⅙-a) ági vagyon lészen-e azon alapon, hogy az az ő nagyatyjától, id. S. Lajostól eredendő? *Saját §-unk* szerint *nem* lesz. *A mai jog szerint a dolog másképen áll* ... Az ITSz. a szabályt egész általánosságban a közös elődökről való hárulásra helyezi (10. §.), ez pedig itt megvan. *Alig szenvedhet kétséget, miként a jelen tényállásban a Kúria a örökséget az örökhagyó anyjának, S. Juliannának ítélné.*»

Az eset, amelyet Grosschmid a fentiekben megbeszél, teljesen analóg a mienkkel és így tehát kétségtelen, hogy a döntésnek a jelen esetben Grosschmid felfogása szerint is a *felperes javára* kell szólni.

Teljesség kedvéért meg kell említenem, hogy a Polgári Törvénykönyv Tervezetének első szövege, melynek szerkesztője magam voltam, a Grosschmid tervezetét annyiban követte, amennyiben az oldalrokon által közvetített ági hárulmányképen csak az oldalrokon után «örökölt» vagyont ismerte el, nem pedig az oldalrokontól élők között ajándékozott vagyont is (Tervezet I. szöveg 1813. §.). Ennek oka az volt, hogy a tervezet első szövege egyáltalában *meg akarta szorítani az ági öröklést a mai élő joggal szemben*, aminthogy ugyanezt a tendenciát követte volt már a Grosschmid tervezete is. Valamint az első szöveg elfogadta Grosschmid tervezetének azon újítását, hogy az ági öröklést csak a szülői és nagyszülői csoportban ismerte el, holott mai élő jogunkban a szépszülői és még távolabbi csoportok is léphetnek fel mint ági örökösök: úgy követte Grosschmid példáját az oldalágon közvetített hárulmány említett megszorításában is.

A Tervezet második szövege azonban az első szöveg 1813. §-ának említett megszorítását ismét elejtette és 1548. §-ában így rendelkezik: «Azt a vagyont, amely az örökhagyóra ... oldalrokonáról az *1544—1547. §-oknak megfelelően* hárult (tehát az a vagyon is, amely az örökhagyóra az oldalrokonról az 1544. §. szerint «*élők közötti* ingyenes juttatásként» hárult) az ági öröklés szempontjából arról az elődről hárultnak kell tekinteni, akiről az az illető ... oldalrokonra hárult».

A második szöveg ezen §-a szerint tehát a mi esetünkben felperes ismét — a mai élő joggal egyezően — mint ági örökös igényelhetné a perbeli ingatlant.

A képviselőház külön bizottságban megállapított szöveg szerint az 1868. §. ismét megváltozott. Eszerint ugyanis az 1548. §. így szól: «Azt a vagyont, amely az örökhagyóra ivadékáról, vagy oldalrokonáról ági öröklés útján hárult, vagy *más ingyenes módon ugyan de őt ági hagyományul illette volna*, az ági öröklés szempontjából arról az oldalról hárultnak kell tekinteni, akiről az — közvetlenül, vagy a tőle származó közelebbi elődd közvetítésével — az illető ivadékra vagy oldalrokonra hárult».

Látnivaló, hogy egyfelől Grosschmid magántervezete és a kormánytervezet első szövege, másfelől a kormánytervezet második és képviselőházi szövege más-más állást foglalnak el a mi kérdésünkben:

1. Grosschmid tervezete (42. §.) és a kormánytervezet első szövege (1843. §.) szerint az elődről az oldalrokonra és erről az örökhagyóra szállt vagyon csak akkor tekintendő ági vagyonnak, ha az átszállás az oldalrokonról az örökhagyóra *törvényes öröklés* útján történt.

2. A kormánytervezet második szövege (1548. §.) szerint nevezett vagyon ági vagyonnak tekintendő akkor is, ha az átszállás az oldalrokonról az örökhagyóra az oldalrokonnak *végintézkedése* vagy *élők közötti ajándéka* útján történt.

3. A képviselőházi bizottsági szöveg (1548. §.) szerint a 2. alatti szabály csak azon megszorítással áll, ha az ilyképen átszállt vagyon az örökhagyót különben is *ági örökségül illette volna* az oldalrokon után.

Látszik, hogy ebben a kérdésben: kell-e az oldalágról való hárulás tekintetében fennálló jogunkon valamit változtatni és ha igen, milyen értelemben? sem az irodalomban, sem a törvény-előkészítő munkások között végleges megállapodás még nincsen. Ezért, szerintem, nem helyeselhető, hogy íróink közül pl. Szladits (Magyar magánjog vázlata 2. kiad. 299. l.) a fent 1. alatt említett (Grosschmid-féle tervezet első szövege és Kormánytervezet első szövege szerinti) javaslatot már élő jogként adja elő. Ez az élő jog és a lex ferenda összezavarása.

Ami azt az ellenvetést illeti, hogy a jelen esetben az ági öröklés oly eredményre vezetne, mely az ajándékozó P. Amália szándékának meg nem felel, mivelhogy ő — az ajándékozási okirat bevezető sorai szerint — az ingatlant II. Laurának, mint «amúgy is gazdag asszonynak» és «az anyagiaktól eltekintve» egyéb fenforgó körülmények miatt sem akarta juttatni; ez figyelembe nem jöhet, mert a törvényes öröklés a törvény által előírt rendben megy végbe, tekintet nélkül az eredeti vagyonszerzők vagy az örökhagyók szándékára.

Vegyük a következő példát: meghalt A., végrendelet hátrahagyásával, melyben egyetlen fiát B.-t kitagadja és a maga egész vagyonát a B. utáni unokájára, C.-re hagyja. Kevéssel később meghal C. is gyermektelenül. C. hagyatéka, mint ági vagyon, kétségtelenül B.-re fog szállni, dacára annak, hogy A., akitől a vagyon ered, azt B.-nek juttatni nem kívánta. És ez helyesen van így: mert a törvényes öröklésnél nem a konkrét örökhagyó szándéka, sem annak szándéka nem irányadó, akitől a vagyon ered, hanem a törvény által nagy általánosságban szem előtt tartott igazságosság. Leges non in singulas causas, sed generaliter constituuntur.

III. A Kúria ítélete. (P. I. 3113/1917/31. sz.)

«A kir. Kúria:... a felperes felülvizsgálati kérelmének helyt ad és ezen hagyatéki javakra a felperes ági törvényes örökösödési jogát megállapítja» stb.

Az indokokból:... A felperes panasza alapos. A megállapított tényállás szerint a kereseti ingatlanok az ajándékozó P. Amáliára édes atyjáról P. Jánosról hárultak, ki egyúttal az örökhagyónak anyai ági szépatyja, a felperesnek pedig anyai ági nagyatyja, tehát valamennyinek közös törzse volt.

Az ideiglenes törvénykezési szabályok 10. §-ának rendelkezése szerint a szülőktől vagy azok valamelyikének ágától az örökhagyóra akár végrendelet folytán, akár anélkül, tehát törvényes örökösödés, vagy élők közt létesült ingyenes jogügylet, vagyis ajándékozás útján hárult vagyon, mint ági vagyon törvényes örökösödés esetében arra az ágra száll vissza, amelytől eredt, az apai ágról származott vagyon az apára, az anyai ágról eredt vagyon pedig az anyára hárul vissza.

Alkalmazva ezt az anyagi jogszabályt a jelen perbeli tényállásra nem lehet kétséges, hogy a végrendelet és leszármazók hátrahagyása nélkül elhalt ifj. G. Sándor örökhagyóra élők közt létesült ajándékozás útján P. Amáliáról szállott javak anyagi ági javak, mert P. János, kitől a vagyon származik, az örökhagyónak anyai ági őse volt; ezen anyai ági vagyonokra tehát az ideiglenes törvénykezési szabályok 10. §-a értelmében nem a két szülő, hanem csak az anyai ág, vagyis az örökhagyónak életben levő anyja, a felperes jogosult a törvényes örökösödésre annál is inkább, mert a felhívott 10. §-ban nem foglaltatik olyan korlátozás, hogy a javak ági jellegének fenmaradása ajándékozás esetében attól a feltételtől tétetnek függővé, hogy a megajándékozott az ajándékozó ági oldalrokonnak egyúttal közvetlen törvényes örököse is legyen, és mert a vagyon ági minőségét nem a törvényes örökösödési rend sorozatában való közvetlen örökösödési jogosultság, hanem a törzs közössége határozza meg, miből folyóan a közös törzsről hárult vagyon, mint ági vagyon a közös törzs ágára száll és csak az ágon belül történik az átszállás a törvényes örökösödési rend szabályai, vagyis az egyes oldalágak és ízek közelsége szerint.

Ezen a jogi alapon a kereseti ingatlanokra s felperes ági törvényes örökösödési jogát megállapítani kellett.

IV.

A fenti tényállás, jogi vélemény és kúriai ítélet közzéadása, azt hiszem, hozzá fog járulni az érdekes vitás kérdés tisztázásához. *Dr. Szászy-Schwarz Gusztáv.*

Lánckereskedelmi rendelet.

A rendelet tárgyául tudvalevően nem ez van megjelölve, hanem «A közszükségleti cikkek forgalombahozatalánál előforduló visszaélések meggátlása»; a «Láncolatos kereskedés és egyéb visszaélések büntetése» csak a IV. cím felirata, míg ezt megfelelően a rendelet «Árvizsgáló bizottságok», «Közszükségleti cikkek forgalombahozatala», «Üzleti korlátozások» címek alatt tartalmaz rendelkezéseket.

A rendelet útjára rég elindult, de elakadt s ez okból is már megkésve érkezett. De különben is az indulásnál elkésett. A háború már 3⅓ éve tart, a visszaélések is régi keletűek. De ha egyfelől áll az, hogy a rendelet nem azért késett, mintha visszaélések csak az utóbbi időben merültek volna fel, vagy pedig megfontolás tárgya lett volna az, hogy a rendeletet kibocsássák-e, másfelől áll az, hogy a rendelet az azonos tárgyú német (BRVO. betr. die Errichtung von Preisprüfungsstellen und die Versorgungsregelung vom 25. Sept. 1915.) és osztrák rendeletek alapján rendelkezésre lévő tanulságokat még sem használta fel.*

Mégis, ha a rendelet alkalmasnak fog bizonyulni a tekintetben, hogy a visszaéléseket a jövőben meggátolja, vagy legalább is irthassa, ebben sohasem késhetett el.

Közömbös a rendelet azon vonatkozásban, amit dr. Heinz Witzdamm a Gross-berlini árvizsgáló-bizottság tagja, helyesen tart legfontosabbnak** «Denn worauf kommt es letzten Endes an? Doch darauf, dass der Gedanke der P. P. St. auch praktisch in die Tat umgesetzt wird. Das kann aber nur geschehen, wenn eine hinreichende Versorgung des Bezirkes der P. Pr. St. mit allen möglichen Dingen stattgefunden hat; denn sind genügende Vorräte nicht vorhanden, so wird das Arbeiten der P. P. St. ungemein erschwert». «.... sie (die Befugnisse der P. P. St.) sind letzten Endes doch untergeordneter Natur. Sie waren praktisch notwendig geworden, als Mittel zu dem Zwecke, die besonderen Aufgaben der P. Pr. St. durchführen zu können». A fontos cél: a közellátás. A magyar rendelet ezzel ellentétben csak a közszükségleti cikkek forgalombahozatalánál előforduló visszaéléseket akarja meggátolni s csak ennek érdekében hozza be az árvizsgáló-bizottságok intézményét. Ezen bizottságok tehát nincsenek egyszersmind a közellátás közvetlen szolgálatába állítva.

Sőt bizonyos, hogy a magyar rendelet a tisztességes kereskedőt nem buzdítja, hanem ellenkezően, azáltal, hogy ügyleteiről olyan ármegállapító bizottságok mondanak ítéletet, amelyek többségükben hozzá nem értő egyénekből állanak [(R. 4. §.), l. Vágó id. és dr. Strasser József ugyanott október 5-i számban], továbbá alább még említendő egyéb intézkedései által az egész tisztességes kereskedelmet tartózkodásra kényszeríti.

Így már is felmerült az OMKE. tanácskozásán az a gondolat, hogy a tisztességes kereskedők csak a majd közzéteendő tájékoztató ár [R. 2. §. 1. *a)*] alapján való vételárvisszatérítés fentartásával adjanak el. A tájékoztató ár megállapításának hatálya t. i. a R. szerint (ugyanott) az, hogy aki ennél az árnál nem magasabb áron árúsít, vagy vesz, azt nem érhetik az aránytalanul magas áron árúsítás, illetőleg vásárlás magánjogi és büntetőjogi következményei.

Eddigi néhány észrevételünk kizáróan a tárgy gazdasági oldalát nézi. Rátérünk már most azon jogi vonatkozású szempontokra, amelyek a R.-ből lefejthetők.

A R. a máig érvényes ipari jogba a legmélyrehatóbb változtatásokat viszi be. Különösen a R. «közszükségleti cikkek forgalombahozatala» feliratú címe tartalmaz idevonatkozó rendelkezéseket. A R. a 13. §. szerint élelmiszerek s az ugyanezen szakaszban felsorolt többi cikk forgalombahozatal céljából való beszerzéséhez s az ezek árúsításával, úgy szintén az ezen cikkekben közvetítéssel való foglalkozáshoz az iparhatóság által adandó hatósági engedélyt követel meg attól, akinek már ezen a R. életbeléptetése előtt kiadott iparigazolványa, mely őt az imént említett cikkeknek közvetlen fogyasztók részére való árúsításra feljogosítja, továbbá attól, aki továbbelárúsítók részére árúsít ugyan, de erre jogosító iparengedélyét, vagy iparigazolványát csak 1914 augusztus 1-e után kapta, vagy mint bejegyzett cég még csak 1914 augusztus 1-e után kezdett ezen cikkeknek továbbeladók részére árúsításával foglalkozni.

A kivételeket a R. 14. §. 2. p. és 22. §. 1—6. p. tartalmazzák.

A hatósági engedély csak kizáróan az árúsítás megengedé-

* Vágó József: Die Verordnung gegen Preistreiberei und Kettenhandel, Pester Lloyd 1917. Október.

** Die Preisprüfungsstellen im Rahmen der Kriegswirtschaft Recht und Wirtschaft 1916. évi okt. 10. számában, 212. s köv. l.

sére, vagy csak kizáróan az árúsítás közvetítésének megengedésére szólhat; az árúsításra szóló ilyen engedélyben meg kell jelölni, hogy csak a közvetlen fogyasztók részére vagy egyúttal a továbbárúsítók részére történő árúsításra is ad-e jogot?

Az engedély hatálya terület és idő tekintetében, vagy egyéb tekintetben is korlátozható, vagy feltételekhez köthető. Az iparhatóság a hatósági engedélyt pótló, fentebbemlített iparűzési jogosultságot (iparengedély, iparigazolvány, továbbárúsítók részére való árúsításnak bejegyzett cégek részéről 1914 augusztus 1-e előtt s azóta is tényleg gyakorlása) is korlátozhatja ilyen módon. A korlátozás úgy a hatósági engedélyre, mint az ezt pótló iparűzési jogosultságra nézve is ezek megszerzése után is történhetik, csupán azzal a különbséggel, hogy ilyen, utólagos korlátozás esetén a fél halasztó hatályú fellebbezéssel élhet.

A R. a 13. §-ban megjelölt cikkeket ugyanezen §-ban s egyebütt gyüjtőnéven közszükségleti cikkeknek nevezik. Hogy tüzetesen melyek azok a közszükségleti cikkek amelyekre a R. vonatkozik, nem állapítható meg. A R. maga a 13. §-ban *felsorolt* közszükségleti cikkeket említ ugyan ismételten, de ez a felsorolás nem szabatos már csak azért sem, *mert bármiféle* kenőanyagok *mindenféle* ruházati cikk és *mindenféle* cérna mellett az élelmiszerek s a többi cikk elől ez a «bármiféle» vagy «mindenféle» kitétel hiányzik. Az értelmezés általános szabályai szerint tehát ezen utóbbi cikkek körén belül nézetem szerint csak azok esnek a R. alá, melyek közszükségleti cikkek. Igaz, hogy a közszükségleti cikk fogalmát a R. a maga céljára külön nem határozza meg, de az 1916:IX. tc. alapján kifejlődött bírói gyakorlat ezen irányban utbaigazít (BRVO. «Gegenstände des täglichen Bedarfs» kifejezést használ). Ily korlátozó értelmezés nélkül, ha pl. élelmiszerek alatt mindazt érteni kellene, amit meg lehet enni vagy inni, az összes ásványvizeket, pálinkaféléket, sőt a pezsgőt is a R. alá eső közszükségleti cikknek kellene tekinteni.

Ez s egyéb kétségek indíthatták a fővárosi kerületi elöljárói értekezletet arra a megállapodásra, hogy a R. 23. §-a szerint a kereskedelemügyi miniszter által megállapítandó, éppen a II. címben foglalt rendelkezések végrehajtásához szükséges részletes szabályok közzétételeig a R.-nek megjelenésekor az elöljáróságoknál még elintézetlen s azóta beérkező iparigazolvány vagy iparengedély kiadására vonatkozó kérvények elintézése függőben tartandó. Ily kétség lehetett az is, hogyha például valaki szabó vagy lábbeli ipar megkezdésének szándékát jelenti be az iparhatóságnál, ez a rendeletre tekintet nélkül az iparűzési jogosultságot az illetőnek megadhatja-e? A szabó vagy csizmadia a R. alá eső ruházati cikket készít, de vagy mértékre vagy raktárra, illetve vásárra dolgozik. Utóbbi esetben ezek is a R. életbeléptetése után csak hatósági engedélyt kérhetnek.

A 14. §. 2. bekezdésében megjelölt, fentebb említett azon bejegyzett cégek alatt, melyek 1914 augusztus 1. előtt s azóta közszükségleti cikkeknek továbbárúsítók részére való árúsításával foglalkoztak, s ezért hatósági engedélyt kérni nem tartoznak, a R. nem különböztetvén, mindenféle, tehát úgy egyéni, mint társas cégeket kell érteni, bár hallomás szerint a R. szerkesztői csak ilyen részvénytársaságok és szövetkezetek iparszerű jogosultságát kívánta ezen rendelkezéssel elismerni a budapesti cégbíróság azon gyakorlatára való tekintettel, hogy ezen társaságoktól az iparűzési jogosultság igazolását nem követelte meg, s az iparhatóságok sem indítottak ennek hiánya okából kihágási eljárást. Igy ezeknek iparigazolványuk tényleg nincsen.

A fentemlített korlátozásoknál súlyosabb az, melyet a 18. §. állít fel abban, hogy úgy az, ki továbbárúsítóknak és közvetlen fogyasztóknak árúsít, mint az, aki csak fogyasztók részére hoz forgalomba közszükségleti cikkeket, a rendes kereskedő gondosságával köteles ügyelni arra, hogy fogyasztónak csak a közvetlen fogyasztás szükségletének megfelelő, s a háborús gazdasági viszonyok által indokolt mennyiségben árúsítson, illetve a közvetítő közvetítsen. A továbbárúsítónak is az iparhatóság külön engedélyére van szüksége, hogy üzleti viszonyaihoz képest jelentékeny készletét egészen vagy túlnyomó részben egy vevőnek adhassa el.

Az iparos vagy kereskedőnek ezen korlát határait felismerni lehetetlen. Már pedig, ha a legnagyobb diligencia mellett is téved a közvetlen fogyasztó szükségletének vagy a háborús viszonyok között indokolt mennyiség felismerésében, alája esik a 24. §. azon büntető rendelkezésének, amely a poenizálandó tényálladék meghatározását lapidáris rövidséggel generaliter tartalmazza akként, hogy aki közszükségleti cikket a jelen rendelet ellen hoz forgalomba, két hónapig terjedhető elzárással és 2000 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntethető, sőt a 20. §. szerint tőle a hatósági engedély vagy iparűzési jogosultság is elvonható. A R. egyébként helyes 19. §-a, mely szerint megállapítást kérhet a fél is az iparhatóságnál, ha a hatósági engedély vagy iparűzési jogosultság tartalmára vagy terjedelmére kétség merül fel, sem segít rajta.

Ennek teljesen analogonja az a fentebb már említett, abból eredő helyzet, hogy az aránytalanul magas áron árúsítás vagy vásárlás magánjogi és büntetőjogi következményei nem érhetik azt, aki a tájékoztató árnál nem magasabb árnál árúsít vagy vesz. A tájékoztató áraknak a helyi árvizsgáló-bizottságok által való megállapításáig, illetve annak 9. §. 4. bekezdése szerint csak a központi árvizsgáló-bizottság által való helybenhagyása után megengedett közzétételéig a majd csak megállapítandó árra teljes bizonytalanság uralkodik. Mégis az említett büntető rendelkezés itt is alkalmazható, ha az iparos vagy kereskedő által követelt vagy fizetett ár még csak megállapítandó tájékoztató áraktól jelentékenyebben eltért. Ilyen eltérés azonban annál a módnál fogva, ahogyan a 9. §. 3. bekezdése szerint a tájékoztató árakat megállapítani kell, könnyen fordulhat elő.*

Hogy pedig az iparos vagy kereskedő a rendes kereskedő gondosságát az adott esetben kifejtette-e, illetve, hogy helyesen adagolta-e az elárúsított mennyiséget a fogyasztó szükségletéhez képest, s ami ennél is súlyosabb, a háborús viszonyok között való indokoltságához mértékét helyesen taksálta-e, ezt a 2. §. *c)* pontja szerint az árvizsgáló-bizottság utólag fogja elbírálni, amikor tájékoztatni fogja a büntetőbíróságokat. Hogy az iparhatóság külön engedélye szükséges az itt szóban levő cikkekkel folytatott üzleti átruházáshoz, a R. intencióinak folyománya.

A R. 21. §. 2. bekezdésében említett, a R. alá nem eső közszükségleti cikkek forgalombahozatal céljára való beszerzésére az iparhatóság által megadható külön engedély szükségét vagy célját magából a rendeletből felismerni nem lehet, mert a §. 1. bekezdése szerint oly cikkek forgalombahozatala mindenkinek meg van engedve, kik iparűzési jogot ilyen cikkekre már szereztek vagy ezentúl szereznek.

Ilyen cikkeknek árús vagy más kereskedők részére való közvetítésével is azonban csak kereskedő vagy bejegyzett cégű ügynök foglalkozhatik.

(Bef. köv.) *—y—m—*

A büntetőjogi értékhatár felemelése.

Vázsonyi Vilmos igazságügyminisztersége idejében rendeletet bocsátott ki,** amelyben felhívta a kir. ügyészek figyelmét a gazdasági értékek háborús változására s a Btk. 92. §-ának alkalmazására minden oly esetben, amelyben normális értékelés mellett az értékhatáron alapuló súlyosabb minősítés nem lett volna alkalmazható. De belátta a miniszter azt is, hogy e rendelet még nem nyujt megnyugtató megoldást s ezért a büntetőjogi értékhatároknak törvényes felemelését is tervbe vette, Grecsák Károly igazságügyminiszter pedig magáévá tette elődének kezdeményezését.

Ez a látszólagos részletkérdés szoros kapcsolatban áll a büntetőjog egyik alapproblémájával: a bűnösség és az eredmény viszonyával. Semmi kétség, hogyha a büntetőjog történeti fejlődése az eredményfelelősség megszorításának irányában halad. Ma már elenyésző kivételektől eltekintve (pl. Rohland: Vergl. Darst. I. 375.) a büntetőjog legellentétesebb irányú művelői is egyetértenek abban, hogy a puszta eredményfelelősség minden esetben igazságtalan s hogy — a nemzetközi büntetőjogi egyesület 1902. évi határozatának szavaival élve — senki sem büntethető cselekményeinek következményeiért, amelyeket előre nem

* A piaci árnak a megfelelő ár megállapításában való szerepére helyesek dr. Georg Obst boroszlói egyetemi magántanárnak Organisation und Tätigkeit der Preisprüfungsstellen című tanulmányában foglalt fejtegetései; lásd még dr. Moses (Deutsche Juristen Zeitung 1916. évfolyam 808. és köv. l.) Ubermässige Preissteigerung und Marktlage.

** A rendelet szövegét l. lapunk 34. számában.

látott vagy előre nem láthatott. Ebben a tételben Liszt és Seuffert ép úgy egyetértenek, mint Binding és Birkmeyer. Minthogy a büntetőjog emberi cselekedetekre kíván szabályozólag hatni, teljesen értelmetlen minden reakció, amelyet a bűnösséggel csupán mechanikusan s nem egyszersmind lélektanilag okozatos eredmény ellen kifejt. Nemcsak igazságtalan, ha valakit tettének oly eredményeért, amelyet előre nem láthatott, felelőssé teszünk, de célszerűtlen is, mert a büntetés mint lélektani ellenmotívum teljesen hatálytalan, ha az eredmény, amelyen alapszik a tettes akarati megnyilvánulásától függetlenül jött létre. Ennek a gyakorlati megfontolásnak a következményét az újabb törvények (pl. norvég Btk. 43. §.) és büntetőtörvényjavaslatok (pl. német Vorentwurf 62 §, Gegenentwurf 24 §.) le is vonták, de a magyar Btk. oly korból származik, amelyben nagyobb súlyt helyeztek az eredményfelelősség történelmi hagyományaira, mint a büntetőjog gyakorlati hatásaira. Ha tehát ma a Btk. teljes reviziójáról lenne szó, akkor alig mellőzhetnők a kérdésfelvetését: vajjon nem kellene-e az eredményfelelősség csökevényeit a kódexből kiküszöbölni? Ez a kérdés ép úgy felöleli a praeterintentinalis bűncselekményeket, mint a bűnkísérlet tanának megítélését és természetszerűleg kiterjed az értékhatárnak vagy a gyógyulási tartamnak, mint minősítési okoknak értékelésére. Pro futuro a mondottak alapján valószínűnek látszik, hogy az értékhatár mint minősítő körülmény csak annyiban lesz fentartható, amennyiben a tettes bűnösségében is kifejezésre jut s így a nagyobbfokú veszélyességnek is mérve.

Igaz ugyan, hogy a magyar Btk. indokolása szerint (Anyaggyüjt. II. 642.) szerint a bűnösségnek a lopott dolog értékére is ki kellene terjednie, de tudvalevően lehetnek esetek, amelyekben a tettes képzete az értékre ki nem terjed és a lopás mégis az érték szerint minősül. A zsebtolvaj, aki a sértett zsebébe nyul, nem tudhatja, hogy annak tárcájában mily összeg van. Ha a szándékát vesszük figyelembe, az rendszerint bizonyára minél nagyobb érték eltulajdonítására irányul s így ha a tárca tartalma 200 koronánál kisebb, az enyhébb minősítés ép oly igazságtalan, mintha kivételesen a szándék csekélyebb összeg eltulajdonítására irányult és a tolvajt a lopott dolog nagyobb értéke alapján lopás bűntettében mondjuk bűnösnek. Bírói gyakorlatunk a véletlennek e szuverén uralmát kifejezetten szentesítette (B. H. T. IV. 14.) s teljesen igaza van Angyalnak (Tankönyv II. 513.), hogy a büntetés nagysága felett így nem ritkán a véletlen dönt. Vajjon a jövőben a magyar jogfejlődés a német, francia, németalföldi, norvég Btk.-hez és az angol-amerikai joghoz fog-e csatlakozni, amely e matematikai elemet teljesen kiküszöbölte vagy az olasz Btk. közvetítő álláspontját foglalja-e el, amely a kár «jelentékeny» voltát tekinti minősítőnek, az mindenesetre gondos megfontolást igényel. A vita már Plato óta folyik, aki elsőnek hangoztatta, hogy «de furto autem sive magnum quid seu parvum quis furatus sit, una lex poenaque similis omnibus sit» (De legibus dial. IX.), de épen a legújabb korban, midőn a bűnösség fogalmának mélyítése a szubjektív elem nyomatékosabb hangsúlyozásával járt, úgy látszik, mintha a célgondolat e tekintetben is mindinkább uralomra kerülne.

Ezúttal azonban a Btk. elvi alapjainak érintése nélkül csupán az a kérdés, hogy a büntetőtörvénynek az értékhatárokra vonatkozó rendelkezései módosíttassanak-e?

Véleményem szerint e kérdésre a válasz még akkor is csupán igenlő lehet, ha el is tekintünk attól az abnormális értékváltozástól, amellyel a háboru járt. Erre utal mindenekelőtt a Btk. 334. §-át helyettesítő Bnov. 48. §. 2. bek. Eszerint a lopott dolog értékének az veendő, amely értéke a dolognak a lopás idején volt. Ennek a rendelkezésnek kiinduló pontja az a gondolat, hogy a dolgok értéke változik ugyan, de az értékmérő: a pénz viszonylag állandó. Kétségtelen azonban, hogy a gazdasági élet normális fejlődésében, bár nagyobb időközökben maga az értékmérő is változást szenved. Hogy a Btk. javaslatának szerkesztése óta a háború előtti időig letelt negyven év oly változást hozott létre, amelynek figyelmen kívül hagyása a Btk.-nek értékhatárait materiálisan leszorította, az kitünik a Bn. 48. §-ának rendelkezéséből, amely a lopás értékhatárát 100 K-ról 200 K-ra emelte fel. Csakhogy a Bn., amely a miniszteri javaslat indokolása (88 lap) szerint az új értékhatárt «a gyakorlati jogászok részéről megnyilatkozott óhajtásnak megfelelően» állapította meg egyrészt bátortalan, másrészt illogikus volt. Bátortalan, mert az értékhatár felemelése már akkor sem felelt meg a gazdasági élet valóságának, illogikus, mert az értékhatár felemelését a lopásra és a tulajdon elleni kihágásra szorította, holott eadem ratione a büntetőtörvény összes értékhatáraira ki kellett volna terjesztenie. Hogy a Bn. e tekintetben mily kevéssé átgondolt, azt bizonyítja a Bn. 49. §. bek. 1. pontja, amely az érték szerint súlyosabban minősített lopás bűntettének határául a csalásra vonatkozó rendelkezéssel (Btk. 383. §. 2. bek.) egyezően 4000 K-t állapított meg, noha a csalásnál a 100 K-s alsóbb értékhatár változatlan maradt. Ha a törvényhozó meg akarta volna óvni a törvény arányosságát, akkor vagy a csalás alsóbb ertékhatárát is fel kellett volna kétszeresére emelni vagy a lopásnak 4000 K-s értékhatárát 8000 K-ban kellett volna megállapítani.

Hogy a Btk.-nek értékhatárai már a kódex megalkotásakor is túlalacsonyak voltak s hogy a Bn. részleges értékhatár emelése sem felelt meg a pénz értékcsökkenésének, amely 1873—1908-ig bekövetkezett, azt legjobban a külföldi büntetőtörvényeknek analog rendelkezéseivel való egybevetésből állapíthatjuk meg. Egyszerűség okából az összehasonlításban a lopás értékhatáraira szorítkozom. Ama külföldi kódexek közül, amelyek egyáltalán értékhatárral operálnak, kiesik az összehasonlítás köréből az 1870. évi spanyol Btk. 531. §-a, amely a lopás büntetésének fokozatos skáláját állapítja meg aszerint, hogy az eltulajdonított érték 20—100—500—2500 peseta volt, valamint az 1886. évi portugál Btk. 421. §-a, amely 10,000—40,000—100,000 reisban megállapított skála szerint különböztet. Eltekintve az 1852. osztrák Btk. 237. §-ától, amely voltakép az 1803. évi osztrák Btk. idevágó rendelkezéseit foglalja magában, mindazok a kódexek, amelyek a magyar törvény keletkezése idejében vagy azután a lopást a lopott dolog értéke szerint minősítik bűntetté, az értékhatárt magasabban állapítják meg. Igy az 1861. évi bajor Btk. 283. §-a szerint 1000 frt, az 1846. évi baseli Btk. 138. §-a szerint 300 frc, az 1871. zürichi Btk. 165. §-a szerint 500 frc, az 1896. bolgár Btk. 314. §-a szerint 300 frc, az 1903. orosz Btk. 581. §-a szerint 500 rubel a határ. Sőt még az 1843-iki javaslattal szemben is alacsony volt a 100 K-s értékhatár. E javaslat 295. §-a ugyanis a lopás értékhatárait 10—50—300 forintban állapította meg s ha ezzel szemben a Btk. csupán a kis és nagy lopásokat kívánta megkülönböztetni, logikusan nem az 50, hanem a 300 forintot kellett volna alapul elfogadnia, némileg érezte azt Csemegi is, midőn (igaz ugyan, hogy más okból) a lopás bűntettének értékhatárául 100 frtot kivánt megállapítani (Anyaggy. II. 659.) megjegyezvén, hogy «ha tehát a pénzértékben időközben bekövetkezett változást számbavesszük: a jelen javaslat a most indítványozott módosítás mellett teljesen megfelel az 1843 évben szem előtt tartott irányeszmének . . .» Csemegi alternatív javaslata azonban tudvalevőleg nem talált elfogadásra.

Quod ab initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere. Ép ellenkezőleg: az értékhatár, amely a Btk. alkotása idejében is már túlalacsony volt, a pénzérték változása következtében még alacsonyabbra sülyedt. Már említettem, hogy a Bn. értékemelése, amely csak addig ment, ameddig már 30 évvel ezelőtt Csemegi javaslata kívánt menni, bátortalan volt. Ezt bizonyítja különösen az osztrák büntetőjognak e kérdésben elfoglalt álláspontja. Ausztriában az 1900. évi április 9-iki törvény (R. G. BL. N. 73.) az osztrák Btk. értékhatárait eredeti összegük öt-, négy-, háromszorosára emelte fel, de a Btk.-nek 1912. évi kormányjavaslata az értékhatároknak további emelését vette tervbe. Igy a vagyoni bűncselekményeknél általában 500 K, a bűntetté minősítő értékhatár (lopás 337. §. 1. hűtlen kezelés 341. §. 1., sikkasztás 346. §., csalás 259. §. 1., dologrongálás 405. §. 3., vagyoni károsítás 408. §. 3., orgazdaság 412. §. 5. stb.) s az indokolás, amely az 1910. évi törvény előtti időből származik kiemeli, hogy «tekintettel a pénzegységnek egy évszázad óta bekövetkezett jelentékeny értékcsökkenésére, az értékhatárok, amelyeket a tételes jog felállít, természetesen lényeges változáson mentek át». (Erläuternde Bemerkungen 293. l.)

Mindez a világháborút megelőzőleg történt. Nem szorul kifejtésre, hogy a háború következtében gazdasági viszonyaink minő változást szenvedtek s hogy különösen a pénzérték minő devalvációt szenvedett. Ha meg is vagyunk győződve, hogy az értékcsökkenés mérve csak átmeneti s a háború befejezésével a termelés fokozása, gazdasági helyzetünk konszolidációja és a devizaárfolyamoknak ezzel együttjáró javulása következtében a

pénz vásárló ereje ismét emelkedni fog, túlzott optimizmus nélkül mégis alig remélhető, hogy ez a folyamat akár túlgyorsan következzen be, akár a háború előtti pénzérték helyreállját eredményezze. Teljesen indokolt tehát, hogy a Btk. értékhatárai novelláris úton mai összegeik kétszeresére emeltessenek. Kivételt igénytelen véleményem szerint egyedül a 4000 K-s értékhatárnál kellene tenni. Noha kétségtelen, hogy a pénz értékcsökkenése erre az értékhatárra is vonatkozik, mégis a törvény szociális igazságossága itt kevésbé szenvedett az értékcsökkenés folytán sérelmet. Ezek az esetek túlnyomóan az ú. n. nagy kriminalitás körébe tartoznak s a tettes többnyire a hivatásos bűntettes kategóriájába sorozható. Ha tehát a 4000 K-s értékhatár érintetlelenül hagyása így közvetve a represszió fokozását jelentené is, másrészt kétségtelen, hogy a törvény ennek az értékhatárnak a statuálásával, miként azt a lopásra vonatkozólag a Bn. javaslatainak indokolása (901.) kifejti, a bűntettes különös vakmerőségét, gonoszságát, az anyagi szükségben rejlő enyhítő körülmény teljes hiányát kívánta sujtani. E tekintetben 4000 K még a csökkent pénzértékben is oly összeget jelent, amely az alkalmi, különösen a nyomasztó szükség hatása alatt elkövetett bűncselekmények körén rendszerint kívül esik.

Hogy az értékhatároknak tervbe vett felemelése bármi tekintetben hátrányos következményekkel járhatna a jogrendre, azt alig lehetne állítani. Igy komoly cáfolatot még az az esetleges ellenérv sem igényel, hogy az értékhatár emelésével valutánk kedvezőtlen állását a külföld előtt beismerjük. Valóban óhajtanók, hogy a külföldnek ne lenne egyéb forrása pénzünk elértéktelenedésének megismerésére mint a büntetőtörvénykönyvünknek rendelkezése.

Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy az értékhatárok felemelésének logikai komplementuma a pénzbüntetés minimumainak és maximumainak ugyanily mértékű felemelése is. Hogy a Btk.-eknek idevágó rendelkezései nem jelentenek oly érinthetetlen tabu-t, mint aminőnek az elmélet a kódex rendszeréből kiindulva feltüntette, arról a Hvm. és az Áv. már gyakorlati tanuságot tettek. *Dr. Vámbéry Rusztem.*

Reflexiók a «Hadbírósági hatáskörbitorlások» című cikk olvastára.*

Legelső gondolatom ez volt: Nagyon gyakori utcai látvány manapság a négy szuronyos bakakísérte civil vagy katonai fogoly. Van, aki e látvány láttára imígy gondolkozik: Nem tudom, mi sors vár a szegény fogolyra, de mégis tudom, hogy 1—2 óra mulva lógni fog; rövid úton por és hamu lesz belőle, Pulver und Blei. Aki így gondolkozik, azt úgy hívják, hogy *laikus*. Nagyon sok van belőle. Van aztán, aki így gondolkozik: Én sem tudom, mi sors vár a szegény fogolyra, de sejtem, hogy 1—2 óra mulva jegyzőkönyvet vesznek fel vele; törvényes úton terhelt és vádlott lesz belőle, elítélt vagy felmentett. Aki így gondolkozik, azt úgy hívják, hogy *jogász*. Nagyon kevés van belőle. Melyik kategóriába való a Hadbírósági hatáskörbitorlások szerzője? Nem kéne-e az ő számára új kategóriát felállítani: Jogász, aki úgy tesz, mintha laikus volna.

*

Azután meg ez is eszembe jutott: Nemrégiben egy ismert fővárosi ügyvéd járt el a legfelsőbb honvéd törvényszék előtt, mint védő. Ő maga mondotta, hogy akkor járt ott életében először. Egy pár tárgyalást végig kellett hallgatnia, míg az ő ügyére került a sor. Itt hát alkalma volt társalgás közben azt mondani: «Hisz' itt épen úgy megy a tárgyalás, mint a Kúrián». Olyasforma hanglejtéssel és leereszkedéssel mondotta, mint ahogy egynémely művelt nyugateurópai globetrotter mondja: «Nini, hisz a lovagias Budapesten járda is van, opera is van». Melyik kategóriába helyezzem őt? Laikus-e ő, vagy jogász-e?

*

Nem szeretem, ha teljes névaláírással megjelent cikknek, pláne tudományos folyóiratban megjelent ilyen cikknek szerzője önönmagáról többes számban beszél. A «Bitorlások» szerzője írása végén, konkluzióként, tanulságként azt mondja, hogy «mindezek után két sürgős intézkedést követel*ünk*». Az ilyen sántikáló plurális majestatis félig agitatórius-zsurnalisztikai, félig ólomlábú-áltudományos mellékízt ad a cikknek. Sőt harmadik fele is van a dolognak: olybá tünteti fel a követelést, mintha a folyóiratnak is ez lenne a követelése. Nem jó az ilyen sokértelműség. A Bitorlások szerzője elég kiváló egyéniség ahhoz, hogy az ő követelésének akkor is meglegyen a maga súlya, ha az az övé, és csakis az övé és nem egyúttal ismeretlen másoké.

*

A szóbanforgó cikknek két főrésze van: a *tudományos* része, meg a *mérges* része. A kettőt külön-külön vettem szemügyre, amint alább következik.

*

A tudományos részben a szerző nagy tudományos apparátussal és még ennél is nagyobb elmeéllel azt bizonyítja be, hogy — sit venia verbo — kétszer kettő az négy. Amilyen számtani alapigazság a kétszer-kettő, ép oly jogtani alapigazság, hogy ami a polgári büntetőbíróság hatáskörébe tartozik, az nem tartozik a katonai büntetőbíróság hatáskörébe. További ilyen megdönthetetlen megállapításai a cikknek: Az 1912:XXX. tc. 67. §-ába ütköző cselekmények fölötti ítélkezés a polgári büntetőbíróságok hatáskörébe tartozik, a Btk. 457. §-ába ütköző cselekmények fölötti ítélkezés a polgári büntetőbíróságok hatáskörébe tartozik, az 1915. évi XIX. tc.-be ütköző cselekmények fölötti ítélkezés a polgári büntetőbíróságok hatáskörébe tartozik, *tehát* az ugyanezek fölötti ítélkezés *nem* tartozik a katonai büntetőbíróságok hatáskörébe. Térdetfejet hajtok ezek előtt a tudományos megállapítások előtt. Dehogy is megyek fejjel a falnak, dehogy is próbálom cáfolni ezeket. Sőt ellenkezőleg: magam is folytatom a szerző okfejtését és hogy annál jobban kiderüljön az igazság, messze eltávolodom a csúf háborús ideológiától, rátéved a szemem egy szende kis bűncselekményre, és tudományos meggyőződésem egész hevével hirdetem: a polgári egyén által elkövetett könnyű testi sértés fölötti ítélkezés a polgári büntetőbíróság hatáskörébe tartozik, *tehát* az efölötti ítélkezés nem tartozik a katonai büntetőbíróság hatáskörébe. Kérem mégis a szerzőt, mondaná meg nekem, vajjon a kétféle büntetőbíróság melyikének hatáskörébe tartozik a polgári egyén által elkövetett könnyű testi sértésnek következő esete: A vegyesen magyar- és románlakta határszéli község felé közeledik a betörő ellenséges sereg, Hannibal ante portas. Községbeli köztudat, hogy nagyfontosságú hadiérdekünk lenne, ha a «tapogatódzva előrehaladó» ellenség mennél később vonulna be a községbe. A lakosság a piactéren gyülekezik a teendők megbeszélése végett. Magyar János tekintélyes telkesgazda szép, okos beszéddel buzdítja, bátorítja a népeket az ellentállásra. Nem jó szemmel nézi ezt Juon Rumuny gazda. Ot a szíve az ellenség felé húzza. Már türelmetlenül várja annak a dicső napnak felvirradását, mikor bevonul a román testvér. Attól tart, hogy Magyar János gazda tüzelő beszédje elodázza vagy tán meghiusítja ennek a dicső napnak felvirradását. Nyíltan persze nem mer szembeszállani Magyar Jánossal, de ügyesen előrántott ürüggyel szóváltásba keveredik vele és ennek során szándékosan, de ölési szándék nélkül (Polg. Btk. 301. §.), *mégis azonban azzal a szándékkal, hogy a sértettet az ellenség bevonulását hátráltató tevékenységében megakassza*, (Kat. Btk. 327. §.) úgy arculüti Magyar Jánost, de úgy, hogy annak arcdaganata nyolc napon belül gyógyul ugyan meg, de Magyar János kénytelen buzdító, bátorító tevékenységét abbahagyni, a falubeli hazafias magyar álláspontnak kidőlt a leghatalmasabb oszlopa. Kérdem a Bitorlások szerzőjét: Ki ítélkezzék a Juon Rumuny polgári egyén által elkövetett ezen könnyű testi sértés felett: a félelmetes katonai bíróság-e, vagy a rokonszenves polgári bíróság-e? A válaszban, — akár nyilvánosan, akár pro foro interno méltóztatik azt megadni — méltóztassék mellőzni az ilyesfajta kifejezéseket: dolus generalis-specialis, dolus eventualis-indirectus, tudat és tudatalattiság. Ezekről most ugyanis nincs szó.

*

A cikk mérges főrészében legmérgesebb az a rész, amely nincs benne. Nevezetesen nincsen benne, hogy *in concreto* miért

* L. Jogt. Közl. múlt számában: Pollák Illés, Hadbírósági hatáskörbitorlások. — A cikket lapunkban szokatlan hangja ellenére is közöljük, hogy alkalmat adjunk a védelemre ama súlyos vád ellen, amelyet Pollák Illés emelt. *Szerk.*

mérges a szerző? Azt mondja, hogy a hadbíróságok bitangolnak, pardon, bitorolnak, meg hogy közjogot és alkotmányt sértenek, meg hogy botlanak, meg hogy nem kényesek és onnan veszik a vádlottat, ahol találják, meg hogy az ügyekhez «hozzáférkőznek» és azokat «magukhoz ragadják», meg hogy jogi vadorzók. Teljes tisztelettel kijelentem, hogy mindebből egy szót sem hiszek addig, míg a szerző meg nem mondja: mely bíróság mely ítéletével követte el ezeket az atrocitásokat? Ha pedig ezt megmondja: még akkor sem az lesz az első dolgom, hogy higyjem, hanem alaposan szembenézek ezekkel az ítéletekkel. És ha majd látom, hogy ezekkel az ítéletekkel egyik-másik hadbíróság csakugyan bitorolt stb.-izett: akkor sem hiszem, hogy a *hadbíróságok* bitorolnak, hanem folytatólag megvizsgálom. Ugyanez a bitorló bíróság hány itt számbajöhető esetben bitorolt, hányban nem bitorolt, továbbá: az összes hadbíróságok által elkövetett összes bitorlási esetek számbelileg hogyan viszonylanak az ugyanő általuk bitorlás nélkül elintézett összes esetekhez? Az általános tétel felállítása aztán számtani művelet dolga lesz. Mindaddig azonban, míg a szerző nem hoz engem abba a helyzetbe, hogy ezt a számtani műveletet végrehajtsam, addig ügyis mint ügyvéd, ügyis mint bíró, ügyis mint a hadbíróságok tevékenységét valamelyest ösmerő katonatiszt és ügyis mint egyszerű honpolgár egyszerűen és őszintén csak ennyit mondok: Sehogyan sincs inyemre a bíróság elleni ilyen általánosító nekirontás.

*

A mérgesen vagdalkozó ember olykor önönmagát is megsebzi. Azt mondja egyhelyütt a szerző, hogy polgári egyén a honvédbíróságoknak *nem adható ki*. Távolról sem gondolom, hogy a szerző rokonszenvez ezzel a műveletlen frázissal: «a katonaság állam az államban». Mégis elmondom, — épen ő, a szerző, mint joggal híres stílművész, ezt érthetőnek fogja találni, — hogy olvastára ennek a mondatnak, megcsendült a fülemben a polg. büntetőtörvénykönyv emfátikus 17. §-a: «magyar honos más állam hatóságának *sohasem adható ki*».

*

Ugyanebből a gondolatkörből való a szerzőnek az a rosszul sikerült mondata is, hogy a katonai hatáskör sorsát a miniszteri rendelet dönti el. Tudom, tudom, hogy nem ezt akarta mondani. Tudván-tudja ő, hogy a hatáskör kérdését nem a rendelet dönti el, nem is a törvény, hanem eldönti egyesegyedül — az ítélőbíró. Őszinte meggyőződésem, hogy a szerző egyik legalaposabb ismerője annak a nagy horderejű kérdésnek, melynek a tudományos irodalomban «A törvény és bíró viszonya» a neve. Hogyne tudná tehát, hogy a hatáskör sorsa nem a rendelettől (törvénytől) függ, hanem az ítélőbírótól. Egy pillanatra azonban haragjában megfeledkezett arról, hogy a hadbíró is — *ítélő*bíró. És haragjában egy mondatot rosszul stilizált. Aliquando dormitat...

*

Végezetül, miként a szerző, én is követelek valamit. Nem is kettőt, hanem csak egyet. Nem is többesszámban, hanem egyesben. Nem is követelem, hanem kérem: Aki bírósági hatáskörről ír, az ne mérgelődjék. *Dr. Kartal Ignác.*

Szemle.

— **Progresszív örökösödési adó** behozatalát jelentette be a miniszterelnök a pénzügyi bizottság ülésén. Valóban csodálatos, hogy a háborús adótörvények eddig még nem valósították meg a progresszív örökösödési adót, amelyről nagyon találóan mondja Müller-Lyer, a kiváló szociológus, hogy az összes adók legigazságosabbika. A fokozatos örökösödési adó behozatalával már a háború kitörése előtt is többször foglalkoztunk lapunk hasábjain. Cikkeink egész sorozata sürgette behozatalát. Amit a béke éveiben nem tudtunk elérni, azt most meghozza a háború vaskényszere. Az örökösödési adót Ausztriában Mária Terézia idejében a hétéves háború okozta pénzügyi szükség hozta létre. Mária Terézia az 1759-iki pátensben megigérte, hogy az örökösödési adót meg fogja szüntetni, ha a hadiadósságok ki lesznek fizetve. A nagy királynő igéretét utódai nemcsak hogy nem váltották be, hanem a három és féléves háború az örökösödési adó erős felemelését teszi szükségessé nálunk.

Az örökösödési adó felemelésével karöltve kell járnia a közöröklési jog kiterjesztésének is. Amennyire eltérnek jogtudósaink véleményei abban a kérdésben, hogy hol kell elvágni a törvényes örökösödés fonalát, abban már a háború előtt is egyetértettek, hogy a nagyon távoli oldalrokonok öröklését meg kell szorítani a köz javára. A két reformot együttesen kell most már életbeléptetni és pedig minél előbb.

Laczkó Antal. Laczkó Antalt, a magyar «bon juge»-t temették e héten. Tisztelettel hajtjuk meg zászlónkat az igazság e lelkes harcosának friss sírhantján. Nem volt átlagbíró, nem is akart soha az lenni; erős individualitása igaztalannak tartott sok olyasmit, amit a hétköznapi bíró észre sem vett volna. Fanatikusan kutatta az igazságot, küzdött annak érvényre jutásáért, még ha a törvény merev betüjével szembe is kellett helyezkednie. E küzdelemben alapos jogtudás, nagy általános műveltség, széles látókör és éles boncoló elme voltak fegyverei; meleg szív, emberszeretet és erős szociális érzék adták meg ítélkezésének alaphangulatát. Ha szegény ember ügye-baja került eléje, nem tartott pertárgyat csekélynek, időt és fáradságot soknak, ha a gazdaságilag gyengébbet igazához kellett juttatni.

Gondolkodása, nyelve minden ízében magyar volt. Tiszta magyar szó és stílus csendült meg ítéleteiben, melyekben sziszifusi küzdelmet folytatott a törvénykezési nyelv magyartalansága ellen. Sokat lehetne beszélni arról, hogy ügybuzgalma hányszor ütközött az akkori hivatalos körök felfogásába; hányszor tiltották el blankettáit, írógépét, melyekkel az ügykezelést akarta gyorsítani és egyszerűsíteni. Ma már az ő úttörő harcai történetét úgy látjuk, mintha a gőzvasút hajdani ellenségeiről olvasnánk. Nem csoda, ha a sok kellemetlenkedés kedvét szegte, és fiatalon, csalódva hagyta el a bírói pályát, melynek élete nemes munkáját szentelte. De a magyar jogászvilág tisztelettel adózik emlékének.

— **A pestvidéki kir. törvényszék** polgári tanácsai legutóbb tartott együttes ülésükben elfogadták az *ügyvédi díjszabásnak* ama tételeit és elveit, amelyeket a budapesti kir. törvényszék megállapított. (V. ö. Jogt. Közl. 40. sz. 356. l.).

— **Munkapazarlás.** A budapesti kir. törvényszék házassági tanácsai — nagyon helyesen — hűtlen elhagyás alapján indított válóperekben azt a gyakorlatot követik, hogy az ügyet a legelső határnapon ítélettel befejezik és az előkészítő tárgyalásokat mellőzik. Nagyon helyes ez a gyakorlat azért, mert a hűtlen elhagyás alapján indított válóperekben a tényállás rendkívül egyszerű, a különélés ténye és időtartama és minden egyéb relevans körülmény okirattal van igazolva, a vagyoni kérdéseket pedig a felek ezekben a perekben mindig az eljárás megindítása előtt egyességileg rendezik. A budapesti helyes gyakorlattal szemben a vidéken három tárgyalás szokásos. Az első tárgyaláson csak a békéltetést kísérlik meg — persze alperes nélkül, a másodikon «előkészítik» az érdemleges tárgyalást, pedig nincs mit előkészíteni és csak a harmadik «érdemleges» tárgyaláson végzik el azt, amit bátran és kényelmesen elvégezhettek volna a legelsőn. Sok munka, sok idő vész kárba, a költségek megháromszorozódnak, a peres feleknek gyakran életbevágó érdekei szenvednek túlhajtott és amint a budapesti példa mutatja, a törvény által egyáltalában nem indokolt formalizmus miatt. A válókeresetek 88%-át hűtlen elhagyás alapján indítják, a kárbaveszett munka, idő és költség tehát igen tekintélyes.

— **A hadbavonult ügyvédjelöltek helyzete.** A Jogtudományi Közlöny egyik legutóbbi számában dr. Faragó József János az ügyvédhelyettesek és ügyvédjelöltek szomorú helyzetével foglalkozott.

Evvel kapcsolatban rá akarom terelni az illetékes körök figyelmét még egy körülményre, mely talán az említett cikkben nem volt eléggé kiemelve.

A tanulmányaiktól és foglalkozásukból teljesen kiszakítva teljesítenek katonai szolgálatot. Egyéb diplomás emberek (orvosok, mérnökök) foglalkozásuknak és társadalmi állásuknak megfelelő helyet foglalhattak el hadseregünkben és így alkalmuk volt, habár korlátozott mérvben is, magukat saját békés foglalkozásukban tovább képezni.

Az említett ügyvédjelöltek azonban nem kaphatván diplomájuknak megfelelő rangot, legtöbbje mint közkatona vonult be s ha többen közülök a tisztirangot el is nyerték, számosan vannak olyanok, kik segédszolgálatos minősítésűek, vagy póttartalékosok lévén, továbbra is a legénységi állományba tartoznak és így képzettségüknek meg nem felelő módon lesznek katonailag igénybe véve. Ezek, ha majdan visszakerülnek a polgári életbe, nemcsak hogy a többéves háború fáradalmaitól kimerülve nem bírnak teljes erővel polgári foglalkozásuk után járni, hanem mi több a békeidőben nagy fáradsággal megszerzett elméleti képzettségüket a hosszú háborús szünetelés alatt nagyrészben elvesztették.

Fentiek alapján tekintettel arra, hogy az e kategóriába tartozó ügyvédjelöltek száma oly elenyésző, hogy bizonyos időre való szabadságolásuk a hadvezetés érdekeit a legtávolabbról sem érintené, nagyon méltányosnak tartanám, ha az Igazságügyminiszter ki rövid működése alatt emberi érzésének már annyiszor tanujelét adta, az illetékes katonai hatóságoknál odahatna, hogy *ezek az ügyvédjelöltek vizsgájuk letevése céljából, legyen beosztásuk akár harctéri, akár mögöttes országbeli, legalább is 4 hónapra szabadságolandók.*

Ez által elérhető volna az, hogy e derékon tört életpályák legalább részben megmentessenek és mire harcosaink a háborúból visszatérnek e pár száz ember nem szaporítaná az amúgy is nagyszámú intelligens proletariátust.

Egy hadbavonult ügyvédjelölt.

— **A vasúti díjszabási jog** egyik nagyfontosságú kérdése került a napokban a kir. Kúria döntése alá. Az a kérdés volt eldöntendő, hogy nemzetközi szállítmányok esetében a vasút a feladó díjszabás előírása nélkül is köteles-e az olcsóbb tarifát, nevezetesen valutánk mai helyzete folytán az idegen valutában kifejezett és így a magyar címzettre nézve jelentékenyen drágább közvetlen díjtétel helyett a hazai valutában kifejezett helyi díjszabások alapulvételével képződő tört díjszámítást alkalmazni. A Kúria 1917 okt. 11-én P. IV. 705/917. sz. a. hozott ítéletében kimondotta, hogy a vasút a feladó előírása nélkül nem köteles az olcsóbb tört díjszámítást alkalmazni; a feladó joga, sőt kötelessége a fuvarlevélben a díjszabást előírni és ily előírás hiányában nem emelhető a közvetlen díjtétel alkalmazása ellen kifogás. Az ítélettel, valamint magával az abban eldöntött kérdéssel egyik legközelebbi számunkban részletesen fogunk foglalkozni.

— **Ingó-árverés elrendelésének előfeltételei.** A budapesti kir. törvényszék: Az elsőbíróság végzését megváltoztatja és végrehajtatót árverés elrendelése iránt előterjesztett kérelmével ezúttal elutasítja. *Indokok:* A 12,000/1915. I. M. E. sz. rendelet 16. §-ának az a szabálya, hogy ezidőszerint a bíróság az összes körülmények szorgos méltatása alapján rendelheti csak el külön kérelemre az árverést és akkor is csak úgy, ha attól kellő eredmény várható, nem hagy fen semmi kétséget azirán t, hogy a végrehajtási ingó-árverés elrendelésére nem elegendő, csupán a a megfelelő anyagi eredményre való puszta kilátás, hanem egyéb oly méltánylást érdemlő körülményeknek is kell fenforogniok, amelyek az árverésnek most való elrendelését különösen indokolják. Ebben az esetben azonban a végrehajtató nem hozott fel a javára szóló semmi olyan ténykörülményt, amely vele szemben indokolttá tenné azt, hogy követelése mielőbbi kielégítése céljából a végrehajtási zálogjoggal terhelt ingók elárverezése haladéktalanul elrendeltessék. Ilyen ügyállás mellett pedig az árverés elrendelésének csupán azon az alapon, hogy a lefoglalt ingók kellően értékesíthetőknek látszanak, annál kevésbé lehet helye, mert az ipari üzemét folytató végrehajtást szenvedő részvénytársaság azáltal, ha a 3376/1917. számú kereskedelmi és iparkamarai vélemény szerint a háború tartama alatt teljesen pótolhatatlan gépei elárvereztetnének, iparüzleti tevékenységének és létének alapjaiban rendíttetnék meg, holott az elárverezni kért ingók forgalmi ára ugyanezen kamarai vélemény szerint előreláthatólag még a háború után sem lesz csökkenésnek kitéve és így az azokra végrehajtási zálogjogot szerzett hitelezők érdeke azzal koránt sincs veszélyeztetve, ha az árverés most még nem rendeltetik el. Ezekre való tekintettel a kir. törvényszék az elsőbíróság végzését megváltoztatta és az árverés elrendelése iránt előterjesztett kérelmeket elutasította. (21. P. 3275/1917. sz.) *K.*

— **A «Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége»** az elnöki tanácsi ülésén hozott határozathoz képest a folyó munkaévben folytatja a jogalkotás céljaira történő megfigyelések szervezésének és a társadalmi szervezkedés fejlesztésének megvitatását. E célból a szövetség kebelében szakmánként szemináriumok alakulnak, melyek munkálataiban az érdeklődők minden foglalkozási ágból részt vehetnek. Egyelőre a következő szemináriumok kezdik meg működésüket: *módszertani* szeminárium, *munkaszervezési és munkajogi* szeminárium, *kriminálisztikai és jogi lélektani* szeminárium, *gazdaságpolitikai* szeminárium. Akik e szemináriumok valamelyikében részt óhajtanak venni, ebbeli szándékukat a szövetség levélcímén (VI., szív-utca 18.) jelentsék be. A szemináriumok október hó 30-án d. u. 1/27 órakor az Ügyvédi kör helyiségében alakulnak meg. A szövetség november havában teljes ülést tart, melyen az elnöki tanács vezető tagja, dr. Giesswein Sándor országgyűlési képviselő fog *Nemzetközi béke és társadalmi jogalkotás* címmel előadást tartani.

— **A fiatalkorúak kényszernevelésére**ől szóló 1900. évi porosz törvény kitünő kommentárja dr. P. F. *Aschrott* tollából most jelent meg harmadik kiadásban. (Guttentag'sche Sammlung preussischer Gesetze No. 28. 1917. 5 M.) Voltakép a közel négyszáz oldalra terjedő magyarázat, amely a 23. §-ból álló törvényt világítja meg, egyben teljes anyaggyüjteménye a matériának. Nagyon időszerűen lát a kipróbált értékű munka újból napvilágot. Németországban a fiatalkorúak háborús züllése ép oly komoly, mint nálunk és a kényszernevelés, amely ott a Fb. VI. fejezetét pótolja, a legfontosabb eszköz a fiatalkorúak kriminalitása elleni küzdelemben. Igen érdekes fejezetben számol be Aschrott a törvény eddigi alkalmazásáról. Még 1904-ben összesen 5513 volt az elrendelt kényszernevelések száma, 1915-ben 8974-re rúgott, a költségek 1905-ben 6¾ millió, 1915-ben 17¼ millió márkát tettek. Egy növendék 1912-ben átlag 238·56 márkába került. Az 53,778 növendék közül, akik 1913 március 31-én kényszernevelés hatálya alatt állt, 41·8% intézetekben, 50·6% családoknál nyert elhelyezést. Eredményét tekintve, a nevelés elég jó sikerrel jár; az 1909-ben elbocsátott növendékek közül 1914-ben 69·4% jó, 16·6% rossz és 14% kétes magaviseletű volt. Noha nem valószínű, hogy a mi törvényhozásunk, amely e kérdésben haladottabb álláspontot foglal el, mint a német, a porosz Fürsorgeerziehung-ot kövesse, mégis a végrehajtás terén sokat tanulhatunk a porosz törvénytől. Ebben pedig Aschrott mintaszerű munkája hasznos útmutatással szolgálhat.

Ügyvédjelöltet vagy helyettest keresek mielőbbi belépésre. Dr. Ungár Dezső, Törökszentmiklós. 18886

Fiatal ügyvéd budapesti vagy nagyobb vidéki ügyvédi irodában alkalmaztatást keres, esetleg társulna. Cím a kiadóhivatalban. 15884

Jó gyakorlattal bíró ügyvéd, perfekt német, irodavezetői állást vállalni hajlandó. Fizetés megállapodás szerint. Cím a kiadóhivatalban.

Gépírónő perfekt német és magyar gyors- és gépírással irodámban azonnal alkalmazást nyer. Dr. Szilágyi Arthur Károly, IV., eskü-út 5.

Jó megjelenésű, németül tudó ügyvédjelöltet keresek azonnali belépésre. Díjazás megállapodás szerint. Dr. Szilágyi Arthur Károly, IV., eskü-út 5.

Jó praxissal rendelkező, románul beszélő

Ügyvédjelöltet keresek.

Teljes, kitünő ellátás és jó dotáció. Ajánlatok «Helyettes 63680» sz. a. **Schwarz József** hirdető irodájába, Budapest, VI., Andrássy-út 7. sz. kéretnek.

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bére-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 43. szám. Budapest, 1917 október 28.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Szüts Miklós* ny. kir. kúriai bíró: Summum jus a nyugdíjban. — *Dr. Fertsek Gyula* budapesti kir. törvényszéki bíró: A nemzetközi vasúti árúforgalomban a legolcsóbb díjszabás alkalmazásának kérdéséhez. — *Halmi Bódog* sárvári kir. járásbíró: A bírói függetlenség. — I. *Dr. Kuncz Ödön* egyetemi tanár: A részvénytársasági közgyűlési jog rendszere. Irta dr. Oppler Emil budapesti ügyvéd. II. *Dr. Oppler Emil:* Válasz dr. Kuncz Ödön birálatára. — Szemle.
Melléklet: Közigazgatási és Büntetőjogi Döntvénytár.

Summum jus a nyugdíjban.

Nem azt akarom ezzel mondani, hogy a jogot már penzióba küldték, bár néha úgy rémlik az életben, mintha ez is megtörtént vagy megtörténhetett volna. Csak azzal a kérdéssel óhajtok foglalkozni, hogy a summum jus visszahatása a nyugdíjban lehet-e más, mint a tényleges szolgálatban, és hogy milyen lehet a *jogi* vagy, ami ennél több, a *jogos* álláspont a nyugalmazott állami tisztviselőkkel szemben a mai körülmények között, midőn a megélhetési viszonyok teljes fölfordulása az állami gondviselést, óriási terhei mellett is, abba a kényszerítő helyzetbe hozta, hogy alkalmazottainak minden eddig ismert mértéket meghaladó háborús segélyt juttasson.

Az államot erre nem a strictum jus, hanem a helyes és igazságos belátás kötelezte. S a tényleges szolgálatban alkalmazottak, kik eddig is tetemes segélyben részesültek, immár ennek a kétszeresét megközelítő, sőt az alsóbb fizetési osztályokban azon is túlmenő segélynek lesznek részesei, jóllehet az államháztartás egyensúlya soha nehezebb helyzettel nem küzdött mint most.

Ugyanekkor a nyugdíjasok is részesültek valamiben: a teljes mellőzésben. Vajjon megfelel-e ez, még ezekben a nehéz időkben is, a kultúrállam feladatainak?

Igaz, hogy ahányszor eddig az állami alkalmazottak illetményeinek fölemeléséről intézkedés történt, ez a már akkor tényleges szolgálatban nem álló tisztviselőkre ki nem terjedt, sőt ezt pl. az 1904: I. tc. 1. §-ának végbekezdése kifejezetten ki is mondja.

De oly nagy a különbség az utolsó félszázad alatt történt fizetésrendezések és a jelenlegi háborús segélyezés közt, hogy az összehasonlítás nem is lehetséges. Mert az előbbieknél mindig csak a fokozatos gazdasági átalakulás és fejlődés, másrészt az állami költségvetés egyensúlya által indokolt oly fizetésjavításról volt szó, mely a tényleges szolgálatban levők és a nyugdíjasok közt az egy társadalmi osztályban való méltányos elhelyezkedés lehetőségét nem vágta ketté; ellenkezőleg most a segítséget valóságos közgazdasági földrengés hívja ki, amit a pénz vásárló erejének a szertelenségbe nőtt állami szükségletek és hitelek s részben a fedezet nélkül maradt jegyforgalom által, másrészt egyéb gazdasági javak fogyatkozása és nagyobb kereslete által fölidézett hallatlan lehanyatlása okozott, mely minden más gazdasági osztálynak módot ad, hogy munkája vagy javai árának fokozásával egyensúlyban maradhasson, egyedül a készpénzbeli állandó fizetéshez kötött osztályok megélhetését teszi lehetetlenné.

A nyugdíj, az özvegyek és árvák ellátása az egyedüli vagyon, — helyesen szólva csak szurrogatuma a vagyonnak — amit az állandó fizetésű állami tisztviselő életének egész fáradságával szerezhet. Ezért minden kultúrállamban elsőrendű feladatnak tartották, hogy az államhivatalnok szigorúan megszabott szolgálati idő eltelte után teljes biztosítékot nyerjen arra, hogy hivatalától megválva ugyanolyan anyagi körülmények közt élhessen tovább mint azelőtt. Az 1912: LXV. tc. (a nyugdíjtörvény) indokolása a törvény szellemét fejezi ki, midőn a tisztviselőkről szólva, ezt mondja: «hogy részükre a mindennapi élet elsőrendű szükségleteinek *társadalmi állásuknak megfelelő* fedezhetését biztosítsuk»; amihez ugyanakkor a képviselőház pénzügyi bizottsága hozzátette a legmélyebben fekvő, legigazabb indokot, hogy «az állami alkalmazottak egész képességüket, tudásukat, minden erejüket a közszolgálatnak áldozva, vagyont nem gyűjthetnek».

A törvény szellemét és nem a betűjét tekintve, kétségtelen, hogy amit az a nyugdíjban akart a tisztviselőknek juttatni, nem az a mindenkori összeg, amit időlegesen kapnak, hanem a nyugodt megélhetésnek és a szerény polgári jólétnek az a mértéke, mely *lényegében* a velük egyenrangú aktív tisztviselőkének megfelel. Ezért is mondja az idézett törvény 31. §-a, hogy «a tisztviselőnek . . . *kérelmére* a nyugalomba helyezést el kell rendelni, ha az illető . . . c) *a beszámítható javadalmazással egyenlő összegű nyugdíjra* igényt adó szolgálati idejét betöltötte». Itt nem magánszerződéssel, hanem szociális célzattal állunk szemben, mely a köztisztviselői intézménynek nem kelletlen terhe, mit ahol lehet leráznánk, hanem alapja és koronája is, mert ez adja meg végeredményben annak a garanciáját, hogy érdemes az állam szolgálatát élethivatássá tenni, és ez hat vissza a gyökerekig arra, hogy mily erők s mily körülmények között lépnek erre a mindig egész embert követelő pályára.

Ezért meggyőződésem, hogy már az 1912. évi nyugdíjtörvény alkotásánál is az ideális céloknak, az anyagi igazságnak, sőt a kultúrállam gyakorlati érdekének is az felelt volna meg, ha az új törvény jótéteményeit a már akkor nyugalomban volt tisztviselőkre is kiterjesztették volna, mert az állam szociális tartozása azokkal szemben egészen ugyanaz volt mint a még csak később nyugdíjazottak irányában. De ez a mulasztás akkor még menthető volt, mert a különbségek nem voltak olyan életbevágók s a megélhetés nehézségei nem fokozódtak annyira. Most azonban a teljesen változott viszonyok közt a lakbérnyugdíj kedvezményének kiterjesztése a régi nyugdíjasokra is, az igazságnak első és elemi követelménye.

De az is ellenkezik a törvény szellemével, hogy a nyugdíjasok és a tényleges szolgálatban levők javadalmazásában oly nagy különbség, oly szakadás álljon be, amilyen ezekben a rendkívüli időkben bekövetkezett már eddig is, de még nagyobb lesz, midőn az utóbbiak a kétszeresére emelt háborús segélyben részesülnek, a nyugdíjazott tisztviselőkért ellenben ugyanakkor semmi sem történik. Már a segítés arányai eléggé mutatják, hogy itt nem lassú átalakulással, hanem rendkívüli idők katasztrofális visszahatásával állunk szemben. Nagyon helyes a háborús idők ama rendkívüli következményeinek az elhárítása, melyek éppen a tisztviselőosztályra nehezednek, de nem lehet igazságos és méltányos, hogy ebben a műveletben nem is a félúton, hanem az útnak csak az utolsó tizedénél, éppen annál a kihalóban levő legkisebb csoportnál forduljunk vissza, mely csoport a tisztviselői pályafutás teljességéhez ért el és annak az utolsó fázisát képviseli. Egyazon osztálynak testvérei, nem munkások és dolgtalanok állnak szemközt a két csoportban, hanem egyfelől akik dolgoznak, másfelől pedig akik *dolgoztak addig a végső határig*, melytől a tényleges alkalmazottak igen nagy részét még súlyos

évek hosszú sora választja el. Ha valahol áll az a régi jogelv: «quod uni justum, alteri æquum», úgy az ebben az esetben kétszeresen igaz, mert az a segítés, melyben a tényleges alkalmazottak méltán részesülnek, nem csupán az ő helyzetüket javítja, de ugyanakkor az aránytalan verseny és a szembejövő igények fokozásával jelentékenyen súlyosbítja is azoknak az anyagi helyzetét, kiket, mint az ellenség előtt prédára bocsájtott sebesülteket, még mélyebben taszítanak a bajba azzal, hogy ott hagyják őket, ahol voltak. A legkevesebb, ami a nyugdíjasokat már ezért is illetné, oly százalékos segély megadása, mely ezt a károsodást némileg ellensúlyozhatja.

De ezekben a súlyos időkben a nyugdíjas állami tisztviselők nem is tanusítottak oly magatartást, mely igényeiknek a tényleges alkalmazottakéval egészen egyenlő magaslatra helyezését követelte volna; csak azt tartották fön, hogy midőn a háborús segélyt éppen az elsőrendű szükségletek árainak oly hirtelen és mértéktelen emelkedése tette szükségessé, mely példátlan a gazdaság történetében: abból őket sem lehet mint oda nem tartozó elemeket kizárni; nem lehet köztük — kik a többihez képest csak elenyésző számot képviselnek — és a tényleges alkalmazottak közt oly enormis különbséget hagyni, mely életfeltételeiket megrendíthetné s mindazoknak a szociálpolitikai helyes elveknek egyenes megtagadása volna, melyeken a nyugdíjtörvény is alapul. Képzeljük csak el azoknak a tisztviselőknek a helyzetét, kik már a háború alatt, éppen most, súlyos betegség vagy a törvényben megszabott korhatár betöltése folytán kénytelenek szolgálatukat a nyugdíjazással fölcserélni: akkor be kell látnunk, mennyire méltatlan sorsfordulatnak lesznek martalékává ezek önhibájuk nélkül. De ez a kép nemcsak az ő sorsuk méltatlanságát tüntetné fel, hanem az állami tisztviselők sorsáét általában. Ugyanez sujtja az állami szolgálatnak aktív és nyugalomba vonult tagjait az egész vonalon.

Nincsenek adatok rendelkezésemre, de a közszolgálati alkalmazottak újabb háborús segélyére vonatkozó legutóbbi javaslat indokolásából láthatjuk, hogy az 1915 : XXII. tc. alapján a tényleges alkalmazottaknak engedélyezett első háborús segély összege 91 millió koronára rugott. Tekintve, hogy a nyugdíjazott állami alkalmazottak száma alig lehet sokkal több a tényleges alkalmazottak 10 százalékánál, ebből is lehet hozzávetőleg következtetni, hogy a nyugdíjasok mérsékelt igényeinek méltányolása a milliárdok között elenyésző súlyt képviselne.

Az új idők áramlatában az állandó fizetésű munkások díjazása mindinkább úgy alakul, hogy az *életbiztosítás* legyen ugyanazon a színvonalon maradó egész életre. Ennek a következése, hogy itt a fizetés nem éppen csak a munkához, hanem *a munkáshoz* fűződik; érdekesen mutatja ezt a háborús segélynek lefelé haladó progresszívitása is, mely annál nagyobb, minél inkább közeledik a létminimumhoz a fizetés.

Mert az emberi munka mint eleven erő csak a munkás maga. Még pedig nem csupán azalatt míg dolgozik, hanem egész életén át. Nagy dolog, felséges érték a munka, de ezt csak az tudja tisztelni igazán, aki megbecsüli a munkást is, nemcsak akkor, mikor még a munkában áll, hanem akkor is, mikor feladatát végezve, nyugalomra tért. *Dr. Szüts Miklós.*

A nemzetközi vasúti árúforgalomban a legolcsóbb díjszabás alkalmazásának kérdéséhez

Ebben a nemzetközi fuvarozásban sokat vitatott és a szakjudikatúrát sokat foglalkoztatott kérdésben döntött a kir. Kúria 1917 október 17-én P. IV. 705/917. sz. a. hozott határozatával. Döntésével magáévá tette azt a jogi álláspontot, amelyet idáig a budapesti kir. törvényszéknek úgy fellebbezési tanácsai, mint legújabban elsőfolyamodású tanácsai elfoglaltak, hogy t. i. a felek a nemzetközi forgalomban a legolcsóbb díjszabás alkalmazását, illetve az elszámolásnak a legolcsóbb díjszabás alapulvételével való megejtését jogszerűen nem igényelhetik. Ezzel tehát ez a sokat hánytorgatott jogvita jogerősen befejeztetett és különösen a fuvarlevélfelülvizsgáló irodák részéről elfoglalt és a vasútéval éles ellentétben álló álláspontok legalább is egyelőre nyugvópontra jutottak. Azért mondom, hogy egyelőre, mert a kir. Kúria határozatának indokolásában ennek a kérdésnek alapvető momentumaival nem foglalkozott, ezek tekintetében a felek álláspontját nem vizsgálta és azok egyikének helyességét, másikának alaptalanságát ki nem mondotta, addig pedig ez a kérdés tovább fog forrni és előbb-utóbb, ha más formában is, újabb bírói döntest provokálni.

A Kúria határozata az egész kérdésnek csupán egyik tisztán technikai részére terjeszkedik ki, t. i. arra, hogy a nemzetközi egyezménynek is kiegészítő részét kepező és a 2. mintának megfelelő fuvarlevélnek vastagon bekerített részeit a vasút, többi részét pedig a feladó tölti ki a 6. c.-hez tartozó végrehajt. hat. 2. §. (4) pontja értelmében, tehát a fuvarlevélnek ilyen vastagon be nem kerített és az «alkalmazandó díjszabások megjelölése» című rovatát is, és megállapítván, hogy ennek a rovatnak a kitöltése a feladónak nemcsak joga, hanem kötelessége is, kimondja, hogy amennyiben a feladó ezt a kitöltést, illetve az erre vonatkozó kötelezettségét elmulasztja, úgy a vasút a N. E. 11. c. (1) pontja alapján a jogérvényesen fenálló és kellően kihirdetett díjszabások, tehát a tekintetbejövő viszonylatban rendelkezésre álló bármely díjszabás alapján jogszerűen eszközölheti az elszámolást, mert ez esetben nem forog fen a N. E. 12. c. (4) p.-ban a díjvisszatérítés feltétele gyanánt megjelölt az a körülmény, hogy díjszabás helytelenül alkalmaztatott légyen.

Ez a beállítás a kérdés lényegét el nem dönti, mert ha helyes az az álláspont, hogy a feladónak kötelessége a fuvarlevélben az általa alkalmazni kívánt díjszabást megjelölni, amelynek ép az ellenkezőjét vitatja minden fuvarlevélfelülvizsgáló iroda utalással a N. E. 6. c. (3) pontjára, mely szerint a fuvarlevélbe más nyilatkozatokat felvenni, mint amilyeneket az egyezmény megenged, nem szabad, már pedig a N. E. 6. c. (1) bekezdés *c)* pontja csak az ott megjelölt külön díjszabások alkalmazásának kérelmezését engedi meg, és ha a feladó a Kúria által az ő terhére megállapítottnak elismert ezt a kötelességét megszegi, úgy felesleges a N. E. 11. c. (1) és a 12. c. (4) bekezdéseivel való operálás és ez esetben nem is ezek döntik el a feladó igényének alaptalanságát, hanem a N. 7. c. (1) bek., mely szerint a feladó a fuvarlevélbe foglalt adatok és nyilatkozatok helyességéért felelős és viseli mindazon következményeket, melyek az elégtelen nyilatkozatokból — jelen esetben az alkalmazandó díjszabás megjelölésének elmaradásából — származnak.

Azonban nézetem szerint a kir. Kúria azzal a megállapításával, hogy a feladó a nemzetközi fuvarlevélnek az alkalmazandó díjszabás megjelölésére szolgáló rovatot nemcsak jogosult, hanem *köteles* is lenne kitölteni, túl lőtt a célon. A N. E.-ben különösen annak a fuvarlevél tartalmát szabályozó 6. c.-ben ilyen imperatív rendelkezés nem foglaltatik. Az idézett cikk csak egyszerűen felsorolja azokat az adatokat, amelyeket a fuvarlevél tartalmaz, anélkül, hogy az ott felsorolt adatok valamelyikének hiányához a már említett 7. c. (1) bekezdésében foglalt következményen túlmenő, valamely további különleges szankciót fűzne. Olyan adat gyanánt pedig, amilyet a fuvarlevél tartalmaz, illetve melyet annak tartalmaznia kellene, a fél által alkalmazni kívánt díjszabást meg nem jelöli. Ugyanis a 6. c. (1) bek. *e)* pontjának a rendelkezései nem ide vágnak, minthogy azokban az ott közelebbről megjelölt 14. c. szerinti meghosszabbított szállítási határidők melletti mérsékelt díjakkal és a 35. c. szerinti felelősség korlátozása mellett nyujtott díjmérsékléssel megállapított, tehát *külön* díjszabások és így nem a rendszerinti közvetlen köteléki, avagy tört helyi díjszabások alkalmazásának igényléséről van szó. Sőt továbbmenve, amire majd az alábbiakban fogok az ezen kérdéssel való szoros egybefüggésénél fogva reátérni, a többször idézett cikk (1) bekezdésének *l)* pontja még az útirány megjelölését sem teszi imperatíve a feladó kötelességévé, mert az ehhez a ponthoz tartozó második bekezdésben már szubszidialiter gondoskodik arról az expediensről is, amelynek akkor kell alkalmazásba kerülnie, ha a fél a megjelölést elmulasztotta.

Abból a körülményből, hogy a N. E. 6. c. (2) bekezdés a fuvarlevél kiállítására és tartalmára vonatkozó közelebbi határozatokat, különösen az alkalmazandó *fuvarlevélminlát* is a végrehajtási határozmányok körébe utalta és az ehhez a cikkhez tartozó végr. hat. 2. §. (1) bek. a nemzetközi fuvarlevél kiállítására a 2. sz. mellékletnek megfelelő mintát jelölte ki, ez a minta pedig 7. hasábján több olyan törvényesen (N. E.) vagy szabályzatilag (Üzletszabályzat, díjszabások) megengedett nyilatkozat felvételére enged helyet, amelyeket az N. E. 6. c. (1) bek. *a—m)* pontjai meg sem jelölnek, nyilvánvaló, hogy a fuvarlevél tartalma imperatíve meghatározva nincs, az mindenféle egyéb oly adatok-

kal, nyilatkozatokkal (pl. hivatalos mérlegelés kérelmezése, a lehető szállításig való tárolás, a berakás és kirakás kötelességének átvállalása, nyitott kocsin való szállítás stb., stb.) is kitölthető, amelyek a 6. c. fentebb idézett *a—m)* pontjaiban megjelölve sincsenek, hanem egészen a fuvaroztató félnek a feladási állomás állomáshelyén érvényben álló Üzletszabályzatnak a korlátain belül mozgó tetszésétől és belátásától függnek. Mivel pedig az említett 7. hasáb, úgy mint az alkalmazandó díjszabások megjelölésére és az útirányelőírás felvételére szolgáló 8. hasáb sincs a nemzetközi fuvarlevelén vastagon bekerítve, az előadottakból, illetve azoknak a 6. c. (2) bekezdésével való összefüggéséből nyilvánvaló, hogy abból a tisztán technikai momentumból, hogy a fuvarlevél említett részei vastagon bekerítve nincsenek arra nézve, hogy azok kitöltése tekintetében a feladót ilyen tartalmú kifejezett regens jogszabály hiányában valamely kötelezettség terhelné, okszerű következtetés nem is vonható, feladó az alkalmazandó díjszabás felvételére szolgáló rovatnak, úgymint az egyéb díjszabásszerű nyilatkozatoknak a kitöltésére nem köteles, az ezzel a merőben alakszerű jelenséggel való operálás a kérdés eldöntéséhez minket közelebb sem visz.

Az előbbiekben kifejtett okoskodásom egyben válasz viszont a fuvarlevélfelülvizsgáló irodáknak, amaz ellenkező végletben mozgó álláspontjára, hogy a N. E. 6. c. (3) bek. az alkalmazandó díjszabásnak az előírását megtiltja, mert amint a 2. sz. mellékletnek megfelelő fuvarlevél, illetve minta a N. E., illetve az azon alapuló fuvarozási szerződés kiegészítő részét képezi és abban sok egyéb az *a—m)* pontok alatt fel nem sorolt nyilatkozatok megtételére szolgáló rovaton kívül az alkalmazandó díjszabás megjelölésére szolgáló rovat is van, úgy annak kitöltése, a (3) bekezdésben foglalt, a felsorolt adatokon túlmenő még további nyilatkozatok felvételére irányuló tilalomba nem ütközhetik.

Mivel pedig az általam már többször felhívott nemzetközi fuvarlevélben, illetve az annak alapjául szolgáló 2. mellékletű minta bevezető részében az a feladó nyilatkozat foglaltatik, illetve a kérdéses fuvarlevél azzal a nyilatkozattal kezdődik, hogy a küldeményre a vasúti árúfuvarozásról szóló nemzetközi egyezményben, valamint az illető vasutak, illetve *forgalmi kötelékek* üzletszabályzataiban és díjszabályzataiban foglalt határozmányok alkalmazandók és a N. E. 1. cikkének (1) bek. kimondja, hogy a nemzetközi egyezmény alkalmazandó mindazon árúszállítmányokra, melyek stb. *közvetlen fuvarlevél* alapján azon vonalakon szállíttatnak, amelyek a jegyzékben kijelöltetnek, elérkeztem ahhoz a ponthoz, amelyből kiindulva kell azt a szóban forgó vitás jogkérdést eldönteni, hogy a díjszabás előírás hiányában alkalmazott fenálló közvetlen köteléki díjszabásbeli díjtétellel szemben köteles-e a vasút utólag felszólamlás folytán a fuvardíj elszámolását a befutott útvonalon fenálló és lehetséges helyi díjszabások alapján előálló tört díjtételek mellett megejteni?

Hogy az alkalmazandó díjszabás előírása esetében a vasút köteles az elszámolást utólag is az előírásnak megfelelően eszközölni, a N. E. 12. c. (4) bek.-ben foglalt pozitív rendelkezés alapján nem lehet kétséges, mert ha a tekintetbe jövő viszonylatban egymással konkurráló díjszabások közül a feladó a fuvarlevélben valamelyikét alkalmazandónak megjelölte és az elszámolásnál nem az vétetett figyelembe, úgy kétségtelenül beállott a díjszabás helytelen alkalmazásának az esete, amikor az idézett c. és bek. alapján díjvisszatérítésnek van helye.

Hogy azonban a fél abban az esetben, ha az alkalmazandó díjszabást elő nem írta, a tényleg befutott útvonalra alkalmazandó díjszabások valamelyike alapján eszközölt elszámolással szemben csak azon az alapon igényelhessen fuvardíjvisszatérítést, mert a kérdéses viszonylatban az alkalmazottnál olcsóbb díjtétel is létezik, hogy tehát a véletlenül drágább köteléki díjszabással szemben utólagos kombináció alapján tört helyi díjszabások egymás mellé állításával olcsóbb, esetleg a legolcsób elszámolást igényelhesse, a N. E.-ben törvényes bázisra nem talál, minthogy a N. E.-ben olyan pozitív és imperatív rendelkezés, mint a magyar, osztrák, bosznia-hercegovinai Üzletszabályzat 67. §. (3) bek.-ben, hogy több egymással konkurráló díjszabás közül mindig az alkalmazandó, melynek díjtétele a legolcsóbb, nem foglaltatik. Ilyen pozitív és kifejezett rendelkezés hiányában pedig ilyen igénynek annál kevésbé van helye, mert amiként arra dr. Rapoch Jenő kir. törvényszéki bíró a Pester Llyod 1916. évi október hó 4-iki számában «Valutastand und internationale Eisenbahntarife» című cikkében találóan és kitünő argumentációval rámutatott, a N. E. rendelkezéseire a belföldi Ü. Sz.-ban létező jogszabályoknak analogia útján való interpretatív kiterjesztésével ki nem egészíthetők, hanem a N. E.-ben esetleg létező hiányok és hézagok csakis magának a N. E. egyéb rendelkezéseiben benrejlő analogia és ennek megfelelő interpretáció útján tölthetők ki, mert a N. E. keletkezésénél, az azt létrehozó nemzetközi egyedek különbözőségénél fogva olyan különleges jogforrás, mely nem azonos eredetű, analog jogszabályok által nem befolyásolható.

Ha tehát a N. E.-ben olyan kifejezett jogszabály, amely a legolcsóbb, vagy a konkurráló díjszabások közül az alkalmazottól eltérő és a fél által igényelt díjszabásnak igénylését meg nem engedi, nem létezik is, az a kérdés, hogy ennek az igénynek jogszerűsége a N. E. egyéb rendelkezéseinek okszerű egybevetése, egymás mellé állítása alapján megkonstruálható-e?

Az a tény, hogy a N. E. 1. c. (1) bek. alapján minden közvetlen fuvarlevéllel feladott küldemény a N. E. hatálya alá esik és az a további tény, hogy a fuvarozási szerződés alapját és egyben bizonyítékát is képező fuvarlevél bekezdése a *forgalmi kötelékek díjszabásait* a fuvarozási szerződés kiegészítő részeiül nyilvánítja, kétségtelenné teszi, figyelemmel a N. E. 11. c. (1) bek. azon rendelkezésére, hogy a fuvardíj kiszámítása a jogérvényesen fenálló és kihirdetett díjszabás*ok* (többes szám, tehát nem díjszabás) alapján történik, hogy amennyiben a vasút a kérdéses viszonylatban a köteléki díjszabást alkalmazta, jogszerűen járt el, mert a N. E. 11. c. (1) bek.-nek a díjszabás*ok*ra való utalása nyilvánvalóvá teszi, hogyha a kérdéses viszonylatban a közvetlen köteléki díjszabáson kívül egyéb díjszabások is konkurrálnak egymással, a vasút az elszámolást jogszerűen ejtheti meg ama díjtétel alapján, amely a rendeltetési és feladási állomás között közvetlenül létesített díjszabásban van meghatározva és nem tartozik figyelemmel lenni a közvetlen köteléki díjszabástól függetlenül létező helyi díjszabásokra, amelyek a kérdéses viszonylatban egymás mellé törten sorakoznak.

És itt kapcsolódik be a díjszabás kérdése az útirány kérdésébe, mert hiszen az kézenfekvő dolog, hogy minden árúnak a feladási helytől a rendeltetési helyig a fuvarozás esszenciáléját képező helyváltozás elvénél fogva egy bizonyos útirányon mozognia kell, hogy elérjen oda, ahová szánva van. Ha a feladó az árú által követendő útirányt a fuvarlevélben, miként neki arra annak megfelelő rovata módot ad, megjelölte, ezzel önként adódott az a díjszabás is, melyet a vasút alkalmazni tartozik, mert hiszen a tarifaszerkesztés technikájánál fogva, mely az üzemi önköltségeket, a műszaki berendezés mivoltát, annak föntartási, törtesztési költségeit stb., stb. mind figyelembe veszi, minden díjszabás egy meghatározott útirányon át képződik, egyik a másikkal összefügg, egymást befolyásolják, kölcsönösen kihatnak egymásra.

De ha most már a feladó az útirányt sem írja elő és így egészen a vasútra hagyja annak megállapítását, hogy a kérdéses viszonylatban lehetséges közlekedési kombinációk mellett az árú mely vonalon továbbíttassék előtérbe lép a N. E. 6. c. (1) bek. *b)* pont, (2) bekezdésnek azon rendelkezése, hogy amennyiben a feladó a követendő szállítási útirány megjelölését az állomások megnevezése mellett elmulasztotta, a vasút azt az útirányt köteles választani, amelyet a feladó javára a legcélszerűbbnek vél. A fentebb kifejtetteknél fogva tehát abból, hogy az alkalmazandó díjszabás a választott s tényleg befutott útirányhoz olyan szorosan hozzátapad, hogy attól el nem választható, mert hiszen a vasút azáltal jut az ő szerződésszerű teljesítésének a vele szerződő másik felet terhelő és a díjszabásban kifejezésre jutó ellenértékéhez, nyilvánvaló, hogy az útirányelőírás hiánya, az útiránynak és ennek okszerű következményeként az alkalmazandó díjszabásnak is a megválasztására való jogot juttatja a vasútnak, amelyet a vasút a fél helyett azzal az egyetlen korlátozással köteles *ugyanúgy* gyakorolni, mint az útirányelőírást, hogy az a feladó javára a legcélszerűbb legyen.

Az ebből az okoskodásból leszűrődő konkluzió is cáfolata annak a felfogásnak, hogy a díjszabáselőírás nem kötelező, de nem is jogosult, mert hiszen az útirány megjelölése sem kötelező, azonban jogosult, mégis a díjszabással való szoros összefüggésénél fogva a fentebb leírt módon pótolható.

Ha tehát a vasút a fél mulasztása folytán a szállítási út-

irányt megválasztotta és ezzel meghatározta azt a díjszabást is, mely most már a választott útirányra alkalmazást talál, úgy ennek csak ok- és jogszerű folyománya az, hogy amennyiben ezen az útvonalon a szerződésszerű teljesítést: az árú helycserét elvégezte, úgy a kérdéses díjszabáson alapuló ellenszolgáltatást is követelheti.

Hogy a szerződő fél említett mulasztásának az előadott módon való pótlására a vasútnak joga van, kitűnik a N. E. 6. c. idézett rendelkezéséből, mely a maga egészében a fuvarozási szerződés integráns része.

Hogy a vonatkozó jogi szakirodalomban is ez a felfogás dominál, elegendő Rosenthal Ede Internat. Eisenbahnfrachtrecht c. munkájának 98. oldalára utalnom, továbbá Gerstner ugyanazon című művének 181. és 197. oldalán, Eger: Das Internat. Eisenbahnübereinkommen művének 130. oldalán, Blume: ugyanily c. műve 84. oldalán és végül Rundnagel Ernő: Beförderungsgeschäfte c. műve 379. oldalán foglaltakra reámutatnom, ahol valamennyi szerző épen csak kifejezésbeli eltéréssel, de egyebekben ritka egyértelműséggel azt az egyhangú álláspontot foglalja el, hogy a N. E. 6. c. (1) bek. *l)* pontjának rendelkezései, illetve az ott kifejezett alapelvek *megfelelően* (sinngemäss) alkalmazandók abban az esetben is, ha a küldeményre több tarifa lenne alkalmazható és ha a feladó a fuvarlevélnek megfelelő kitöltését elmulasztja, illetve a vonatkozó adatokat elő nem írja, mert ez esetben a vasútnak az árú olyan továbbítási módját kell alkalmaznia, mely a feladó javára a legcélszerűbbnek mutatkozik.

Ugyanezt az álláspontot fogadta el a német birodalmi törvényszék 1898 szept. 21-én 744/898. szám és az osztrák legfőbb törvényszék 1913 dec. 16-án 1913. Rv. I. 1014/13. sz. és a berni főtörvényszék 806/916. sz. ítéleteikben, az osztrák legfőbb törvényszék kimondván még azt is, hogyha a feladó nemzetközi viszonylatban olcsóbb díjszámítást kíván elérni, úgy az ő érdekében áll, hogy a fuvarlevélen az olcsóbb törtdíjszabást írja elő, mert amennyiben ezt elmulasztja, úgy a vasút azt vélelmezheti hogy a közvetlen díjszabás alkalmazása az ő kívánságának és érdekének megfelel.

(Bef. köv.) *Dr. Fertsek Gyula.*

A bírói függetlenség.

Dr. Sebess Dénesnek a Jogtudományi Közl. 1917. évi július 8-iki számában megjelent «Független bíróság» című cikke élénk visszhangot keltett azoknak a bíráknak a körében, akik a bírói függetlenségnek megvalósulását nemcsak a kissé több kenyér juttatásában és a külön pragmatica megalkotásában látják, hanem abban is, hogy a bíró számára az igazságügyi adminstráció, ne váljék tehetséget és ambiciót ölő bilincsekké.

Az illusztris cikkíró úr nagy vonásokban érintette az összes bírói egyéniséget és lelket egészen a bús proletárság keserűségébe és zsibbadtságába tompító adminstrací ónális szenvedéseket, amelyek közül szerintünk legsürgősebb reformra a bírói minősítések rendszere és annak alkalmazása szorul.

A szegénységi fogadalmat tett bíró inkább képes elviselni az anyagi nélkülözéseket, mint azt a Damokles kardot, amely a nagyon önkényesen és reakcionárius módon kezelhető minősítés alakjában fenyegeti és rémítgeti és exisztenciájáért való remegésében, szinte minden terrenumon a minősítő hatóság meggyőződéseinek elfogultságainak sülyed visszhangjává. Ezek a hivatalfőnöki meggyőződések azonban sok esetben nem fedik egy fiatal, szivét, elméjét, a korszellem ütőerén tartó modern és haladó szellemű fiatal ember világnézletét, törekvéseit és így a minősítő törvényszéki és táblai elnökök az élet nagy izgató forrongásaitól gőgösen elzárkozó bürokratizmusa hasonló élettelenségre, kopárságra, a fejlődés igéitől elzárkozásra kényszeríti a bírót is, akinek ajkán pedig szinte bugyborékol a hang és a lelkében szinte remeg a vágy, hogy hangjával és tetteivel csatlakozzék a fejlődő élet problémáihoz, propagandáihoz, amelyekhez, ha a bírói összeférhetetlenség helyzetébe nem juttatják, végtére neki is joga van. A világháború annyi sebet ütött, a magyar élet testén, hogy minden becsületesen dolgozó kéznek vagy agynak jut bőséges tere a cselekvésre és ettől némely reakcionárius szellemi hivatalfőnöknek a minősítő jogkör és az előmenetelt megakasztható osztályozás kancsukájával fenyegetőző önkénye elzárhatja a társadalomnak már nagy előképzettsége folytán is az alkotások és gyógyítások telepére bebocsátásra érdemes, osztályát, a bírót. Sürgősen reformálandó tehát a 62,500/1915. I. M. sz. minősítést tárgyazó rendelet 4. §-a, amely szerint ma a járásbíróságok ítélőbíráit első fokon a kir. törvényszékek elnöke, a törvényszéki bírákat, az ítélőtáblák elnöke — tehát egy személy — minősíti. Ezen szakasz akkép lenne módosítandó, hogy az elsőfokú minősítést a járásbírósági ítélőbírákra és a kir. törvényszéki bírákra, a kir. törvényszék bíráinak teljes ülése, vagy ha ez nehézségekbe ütköznék, legalább is az elnökön kívül még négy bírói tag, elsősorban természetesen a tanácselnökök végezzék. A tanács határozatát egyszerű szavazattöbbséggel hozza meg. E reform indoka nyilvánvaló. Anélkül, hogy vádaskodni akarnánk, a magyar intelligencia egyik legnemesebb hivatáskörének független munkásait nem rendelhetjük teljesen alá egy ember izlése, hajlandósága, esetleg emberi, tradicionális elfogultságokkal is elegyes véleményének. Mert hiába van másodfokú minősítő hatóság a rendelet most hivatolt 4-ik szakasza 2. pontjában statuálva. Ennek ítélkezése elé a minősítettet mégis közvetlenebbül ismerő elsőfokú minősítő elnök véleménye oly mértékben praejudikálhat, hogy előfordulhat igen sok és súlyos következményű tévedés a minősítések körül. Ha azonban, ez a legfontosabb személyes igazgatási funkció, egy számban is jelentékenyebb és az összes főreszortok tanácselnökeit felölelő tanács hatáskörébe utaltatnék, melynek tagjai előtt a bíró egész munkássága megfordul, az sokkal alaposabb és megnyugtatóbb lenne. A rendelet 13-ik szakasza ekkép lenne módosítandó.

A végérvényes minősítés, a bíróval egész terjedelemben hivatalból írásban közlendő. Ennek a reformnak indoka mindenki előtt nyilvánvaló, mert törvény előtti egyenlőségre alapított, modern bírói szervezet nem tűrheti meg a reakcionárius szellem legsötétebb korszakára emlékeztető, titkos klasszifikáció maradványát sem.

Avégből pedig, hogy a minősített világosan lássa, hogy a minősítő hatóság milyen alapon mondott véleményt róla, a rendelet 3-ik szakasza akkép lenne módosítandó, hogy nemcsak a K. vagyis a kiváló jegyet, hanem a 2-es vagyis a másodfokú és természetesen a 3-as vagyis a harmadfokú minősítést is tartozzék a minősítő hatóság tüzetesen megindokolni. Ennek a reformnak indoka az, hogy a mai gyakorlat szerint már a másodfokú, tehát a rendelet szavai szerint a megkívánható átlagos mértéknek megfelelő minősítésnek is, a minősítettre rendszerint olyan súlyos következményei vannak, hogy az előléptetéstől elesik. Különösen indokolandó a 2-es jegy a vezető állásra alkalmasság (2. §. *g)* pont) esetében, mert különösen ezen terrenumon tapasztalhatók káros miniszteri tévedések.

Ha az új kormányzat, amint azt tényleg tettekkel bizonyította is a régi rezsimnél magasabbra értékeli azt a munkásságot, azt a nagy és végtelenül felelősségteljes és az állampolgárok legfontosabb erkölcsi és gazdasági létkérdései feletti juriszdikciót amit a bíróság gyakorol, akkor törekednie kell arra is, hogy mit Sebess Dénes cikke oly bölcsen kifejez, hogy a bírói pályát vonzóvá tegye a tehetségek számára. Ez pedig a minősítési szabályok módosítása és a bírósági ügyviteli szabályoknak egy, következő cikkemben körvonalozandó reformálása útján érhető csak el. *Halmi Bódog.*

Jogirodalom.

«*A részvénytársasági közgyűlési jog rendszere*». Irta: *dr. Oppler Emil* ügyvéd. Budapest, 1917.

I.

A közgyűlés jogának és működésének tanulmányozása önkéntelenül előtérbe hoz egy igen nagy ellenmondást, ami egyrészről a törvény, a jog; másrészről az élet, a megvalósulás között tátong. Napról-napra tapasztalhatjuk azt a sajátságos jelenséget, hogy a részvénytársaság közgyűlése — amelyet a jogrend a legfőbb szervnek, a társaság sorsa felett döntő főhatalomnak kontemplál — formai játék, a «szervezett kisebbségnek», az uralkodó klikknek ép oly kellemetlen, mint felesleges deferálása a törvény ama kívánsága előtt, hogy bizonyos ügyek, bizonyos műveletek a «közgyűlés-határozat» formájában nyerjenek legalitást. Hogy a határozat valóban a többség akaratának, a részvé-

nyesek alapos megbeszélésének eredménye volna, annak nyomára sem jövünk, ha természettudományos vizsgálódás tárgyává teszszük, hogy pl. miként «állapítja meg» a közgyűlés az igazgatóságtól «felállított» mérleget, hogyan ad felmentést a társaság sorsát intéző igazgatóknak és felügyelőknek, miként «vizsgálja meg» a számadásokat stb., stb.

A közgyűlés eljelentéktelenedésének mindenekelőtt *gazdasági okai* vannak. Ezek között talán nem is utolsó helyet foglal el a részvényesek közömbössége, az abszentizmus, amelyet ép úgy, mint a részvénytársasági formából fakadó legtöbb gazdasági bajt, elsősorban a bemutatóra szóló részvény hívott életre. A «játékos» részvényes érdeke nem azonos a társaság, a vállalat érdekével. Az ő figyelmét egyedül az árfolyam és annak kialakulására befolyást gyakorló tényezők kötik le. Az ügyintézés, az ügyvitel irányítása, a társaság belső ügyei teljesen közömbösek reája nézve és így érthető, ha bemutatóra szóló részvényeit az árfolyamnak kedvező osztalékpolitikát folytató igazgatóságnak átengedi a szavazójog gyakorlása végett.

De a KT. szabályozása igen sok *jogi lehetőséget* is ad arra, hogy a részvénytársaságot vezető igazgatóság (par excellence: vezérigazgató!) mesterséges akadályokat gördítsen az elé, hogy a közgyűlés a valóságban is az legyen, amivé a törvény tenni akarta. Gondoljunk csak a szavazójog szabályozatlanságára; az összehívásnak, a részvényesek tájékoztatásának, a kisebbségi jogoknak tökéletlen szabályozására és főleg a KT.-nek a közgyűlés-hatáskörrel szemben megnyílvánuló arra az egyedül álló, exotikus rendszerére, amely míg egyrészről a közgyűlést határozatképesnek ismeri el, bármily fontos kérdés eldöntésére, tekintet nélkül a képviselt alaptőkehányadra és a szótöbbség mineműségére, másrészről a tervezetben foglalt megállapodásokat fetisekként tiszteli és megváltoztatásukkor valamennyi részvényes hozzájárulását követeli meg (KT. 170. §. ut. bek.).

Ez az egynéhány vázlatos megjegyzés is reávilágít arra, hogy minő érdekes és a lex ferenda szempontjából üdvös kérdések fejtegetésére nyílik annak alkalma, aki *nálunk* a közgyűlés jogának rendszerét kívánja adni és az itt megoldásra váró jogi feladatokat feltárni.

Szerző nem fordít elég figyelmet a KT. imént említett specialitására. Nem látja meg, hogy a közgyűlésjogunk gerince épen a közgyűlés hatáskörének és e hatáskör korlátjainak kérdéseiből képződött; aminek okára rájövünk, ha megállapítjuk azt a tényt, hogy szerzőnek műve és pedig annak elméleti fejtegetései, szisztématikája és gondolatmenete szorosan simul *Hugo Horrwitz* berlini ügyvéd és közjegyző «*Das Recht der Generalversammlungen der Aktiengesellschaften und Kommanditgesellschaften auf Aktien.* Berlin, 1913.» című, főleg gyakorlati célokat szem előtt tartó könyvéhez.

A német tételes jog honorálja a közgyűlés omnipotenciájának elvét, nem ismeri a «tervezet»-ben foglalt megállapodások sérthetetlenségét, de viszont intézményesen biztosítja fontos kérdésekben a közgyűléshatározat alaposságát és megfontoltságát (minősített határozatképesség, részvényesek kellő tájékoztatása, kisebbségi jogok stb.). Nálunk azonban lényegesen más a jogi és a tényleges helyzet. A mi közgyűlésjogunk sokkal elmaradottabb és csiszolatlanabb, mint a német jog, alaprendszerét tekintve pedig sokkal közelebb áll a francia és olasz joghoz,* mint az új német KT. szabályozásához. Épen ezért helyesebb lett volna, ha szerző a mi élő jogunk dogmatikai fejtegetésénél és a reform irányának kutatásánál bírói gyakorlatunk és irodalmunk mellett figyelmet fordított volna arra a tanulságos és az új német jog kialakulására is nagy befolyást gyakorlott fejlődési processzusra, amin a közgyűlési jog megítélése a francia iudikatúrában, törvényekben és irodalomban keresztülment.

Ami szerző könyvének egyes részleteit illeti, itt meg kell állapítanunk, hogy a mű legnagyobb része nem más, mint Horrwitz fentebb már említett monografiájának a magyar jogra való alkalmazása. A 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 14., 17., 18., 19., 20., 22., 23., 24., 26., 29., 30., 32., 33., 34., 36., 37., 38., 40., 41., 42., 43., 44., 45., 46., 47., 48., 52.. 53., 54., 59., 68., 69., 71., 74., 81. és 82. §-ok lényegileg nem egyebek, mint Horrwitz idézett műve 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 17., 20., 21., 22., 23., 25., 27., 28., 29., 32., 33., 34., 35., 36., 38., 39., 40., 42., 43,, 44., 45., 46., 47., 48., 49., 50., 51., 52., 53., 57., 58., 59., 60., 67., 74., 75., 77., 78., 81., 86. és 87. §-ainak *átültetése* jogunkba. Ez az átültetés sem mondható mindenütt sikerültnek. Nemcsak azért, mert szerző egyszerűen magáévá teszi Horrwitznak igen sok olyan tételét, amellyel Horrwitz a német irodalomban is izoláltan áll (pl. hogyha a közgyűlés valamely kérdésben nem határoz, a bíróság helyette ítélettel határozhat; egy részvényes is tarthat közgyűlést stb.), hanem azért is, mert szerző, Horrwitz hatása alatt, olyan tételeket állít fel a mi jogunkban, amelyek a német jogban is csupán csak azért érvényesülnek, mert azokat a törvény kifejezetten kimondja.** Feltűnő, hogy a szerző igen sok helyen Horrwitznak fejtegetéseit is csaknem szószerint lefordítja, anélkül, hogy a kérdéses helyen Horrwitzra hivatkoznék; olyan német írókat és olyan Reichsgericht-döntvényeket idéz, amelyeket ugyanazokon a helyeken Horrwitz is idéz, anélkül, hogy megemlítené, hogy Horrwitz nyomán idéz.

Ilyenformán szerző művének most felsorolt részei az önálló irodalmi értéket teljesen nélkülözik; szerzőnek itt egyedüli érdeme az, hogy a magyar bírói gyakorlat és irodalom eredményeit, itt-ott az osztrák és belga jog szabályozását, továbbá részvénytársaságaink gyakorlatát lelkiismeretes pontossággal szövi be fejtegetései közé.

Önállóbb búvárkodás eredményei mindenekelőtt a 11. §-nak az osztalékjogra vonatkozó fejtegetései. Szerző itt követi Lehmann közvetítő álláspontját, megtoldva azzal, hogy ha az osztalékjogot már a tervezet is megállapítja, akkor az valóságos külön jog lesz, amelyet alapszabálymódosítás útján sem lehet módosítani vagy megváltoztatni. Én — amint azt «Az osztalékjog és a fiktív osztalék» c. tanulmányomban részletesen kifejtettem (22—38. ll.) — az osztalékjogban, a KT. világos rendelkezései alapján is, egyszerű tagságjogot látok, amelyet a közgyűlés alapszabálymódosítással még abban az esetben is megváltoztathat, ha az alapszabály a vonatkozó megállapodásokat a tervezetből vette át. Ez a felfogás sokkal gyakorlatibb és inkább megfelel a társaság és így a részvényesek egyeteme érdekének, mint az osztalékjognak különjoggá dermesztése.

Igen ügyesen csoportosítja szerző a 21., §-ban a megtámadással kapcsolatos perjogi kérdéseket. Csak helyeselni lehet szerzőnek azt a törekvését, hogy a közgyűlésen való részvétel jogát felbontja alkotó elemeire, az indítványozás, megjelenés, felszólalás és szavazás jogára és művének 39. §-ában síkra száll az indítványozó jog elvonhatatlansága érdekében. Világos és áttekinthető ismertetést ad szerző a 49—51. §-okban a cégbíróság szerepéről, de már egyáltalában nem írhatom alá azt a tételét (56. §.), hogy a cégbíróság az anyagi jog szempontjából csakis azt a közgyűléshatározatot köteles vizsgálat tárgyává tenni, amely *bejegyzésnek a tárgya.* A mérleget megállapító határozatot nem jegyzi be a cégbíróság; de azért kétségtelennek tartom, hogy köteles ezt a határozatot is megsemmisíteni, ha a KT. 199. §. valamely kogens szabályának megsértéséről tudomást szerez (a közgyűlés pl. bizonyos értékpapirokat 500 K árfolyamban vesz fel, holott köztudomású, hogy azok a papirok az üzletév utolsó napján 300 K árfolyamon állottak) stb. Sokkal helyesebb az álláspont, amit a 69,300/914. évi I. M. rendelet is honorál, hogy t. i. a cégbíróság a *kényszerítő jogszabály* megtartásának ellenőrzésére köteles a fősúlyt helyezni.

Igen ügyesen és világosan foglalja szerző rendszerbe az *alakuló közgyűlésre* vonatkozó jogszabályainkat és bírói gyakorlatunkat (61—64. §.), érintve több, az alapítással összefüggő olyan kérdést is (betét), amelyeknek alaposabb kifejtését tanulmányának szűkre szabott keretei nem engedték meg. Talpraesett érveléssel támad neki a Kúria Rp. IV. 2901/915. sz. határozatának, amely — nézetem szerint is helytelenül — kimondja, hogy az alakuló közgyűlés határozatait nem lehet a KT. 174. §-a alapján megtámadni (65. §.). Ugyanitt érinti a részvénytársaság megsemmisítésének jogunkban nagyon is bizonytalan és kényes kérdését.

* Különösen kitűnik ez a KT. 179. §-ának keletkezési történetéből. V. ö. Apáthy-féle T. 215. c.-ével, Ind. 265., 266. ll. és Ért. 182., 183. ll.

** Pl. a 14. §-ban azt mondja, hogy a választásoknál el lehet térni a szótöbbség elvétől. Ez állhat a német jogban, mert ott a 251. §. 2. bekezdése ezt kimondja, de nálunk legalább is indokolandó volna.

Merész szerzőnek az az állítása (237. l.), hogy a «rendes» és «rendkívüli» közgyűlés között csupán a portugál KT. különböztet. Ezt a disztinkciót u. i. nemcsak a francia (1867. évi t. 27., 67. cc.), belga (73. c.), olasz (154. c.), román (156. c.), svéd (82. c.), angol (Table A. 47. p.), japán (157. §.), svájci (644. c.) stb. jog is ismeri, hanem az osztrák KT. 238. c. 2. bekezdése, sőt a német KT. 256. §. utolsó bekezdése is, amely «Berufung einer *ausserordentlichen* Generalversammlung»-ról beszél. Helytelen tehát Horrwitz-nak is a német jogra vonatkozó az a kijelentése, hogy «Dem Gesetz sind die Ausdrücke «ordentliche» und «ausserordentliche» Gv. nicht bekannt» (i. m. 326. l.).

Alaposan boncolgatja szerző a KT. 199. §-ának egyes rendelkezéseit (72. §.); de már nagyon is sok szó férhet ahhoz a Horrwitzban is feltalálható tételéhez, hogy ha a közgyűlés nem állapítja meg a mérleget, azt a bíróság ítélettel megteheti. Nézetem szerint a mérlegmegállapítás a közgyűlésnek *kizárólagos* joga. Ez a kizárólagosság nemcsak az igazgatósággal és felügyelőbizottsággal, hanem a bírósággal szemben is érvényesül.

A *felmentésadás* joghatályának kényes kérdésében szerző Nagy F. álláspontját fogadja el (78. §.).

Az *alapszabálymódosítást* tárgyaló fejtegetésekben (80—82. §-ok) igen sok értékes gyakorlati útmutatást lelhetni, ámbár itt válik leginkább érezhetővé szerzőnek az a fentebb már említett hibája, hogy nem fogja meg elég mélyről a közgyűléshatáskör korlátjainak alapvető kérdését.

Kitünő gyakorlati ismertetését adja szerző az *alaptőkefelemelés* és *alaptőkeleszállítás* műveleteinek (83—89. §-ok) anélkül természetesen, hogy a kapcsolatos kérdések részletesebb fejtegetésébe merülhetett volna. Egy kissé talán félreérthette könyvemet («Alaptőkefemelés»), amidőn nekem azt imputálja, hogy én az alapításkori «tételes szabályokat az alaptőkefelemelésnél *szigorúan és tökéletesen* alkalmazandóknak» vélem; de abban készséggel osztom nézetét, hogy ez a kérdés «törvényhozási szabályozást kíván».

Ilyen hasznos munkát végzett szerző, amidőn a *szanálás* kérdését is részletesebben ismerteti.

Végső eredményként megállapíthatni, hogy a szerző a magyar iudikatura és részvénytársasági gyakorlat lelkiismeretes feldolgozásával világos, *gyakorlati szempontból kitünő* ismertetését adja a közgyűlés joganyagának; művének tudományos értékéből azonban igen sokat levon az a körülmény, hogy a könyv legnagyobb része nem más, mint Horrwitz nem is annyira kiváló és számottevő könyvének a magyar jogrendszerbe való átültetése. *Kuncz Ödön.*

II.

Válasz dr. Kuncz Ödön bírálatára.

Dr. Kuncz Ödön tanár úr e lapban és a «Kereskedelmi Jog» októberi számában — reflektálva dr. Rapoch Jenő úr bírálatára — könyvemről kritikát ír.

Aki valamely produktumát nyomtatásban közzéteszi, köteles eltűrni a bírálatot, legyen az kedvező vagy kedvezőtlen, enyhe vagy szigorú — egyaránt.

Babérra nem vágytam. Elsősorban a gyakorlati jogásznak és a részvényesnek érdekét és szükségét akartam szolgálni, érezhető hiányt pótolni a magyar részvényjog terén. Ez úgy látszik sikerült is nekem.

Szó nélkül hagynám a céhbeli jogtudós bírálatát — amelynek két helyütt való megírására magát kötelezve érezte — ha nem támadná a sorok között jóhiszeműségemet.

Horrwitz könyvét munkám megírásánál tényleg felhasználtam, amit magam tanusítok azzal, hogy forrásmunkáim között említem és a szövegben is citálom. Vissza kell utasítanom azonban azt, mintha művemnek számos szakasza Horrwitz könyve egyes paragrafusainak fordítása vagy «átültetése» volna. Ez nem is lehetséges, hiszen a magyar jogot, gyakorlatot és irodalmat tárgyalom elsősorban. Hogy a két könyvben számos mondat azonos, az a tárgynak teljes azonossága mellett épen nem csodálatos. Könyvem szisztematikája adva volt. Nem az én invencióm de nem is Horrwitz találmánya. Jogi téma rendszeres feldolgozásánál általánosan elfogadott és így minden hasonló tárgyú munkánál többé-kevésbbé egyforma. Jurista e témát más módszerrel nem is dolgozhatja fel. Ezekből folyik, hogy a Horrwitz és az én könyvemnek *tartalomjegyzéke* nagyjában azonos, (a fejtegetések, gyakorlati példák, a lex ferenda érintése) azonban lényegesen eltérő és nem «simul szorosan» annak gondolatmenetéhez. Helytelen a bírálatnak az a megállapítása, hogy egyszerűen magamévá teszem Horrwitznak több tételét amelyekkel ő is izoláltan áll a német irodalomban. Példaként a bíráló 2 tételt hoz fel: «Ha a közgyűlés valamely kérdésben nem határoz, a bíróság helyette ítélettel határozhat. — Egy részvényes is tarthat közgyűlést». Lássuk, hogy áll a dolog e példákkal?

Ad 1. Horrwitz érinti e témát, azonban én e kérdést könyvemben több helyütt bőven tárgyalom: (45., 60., 262. és 267. l.). Álláspontom megfelel nem annyira Horrwitz nézetének, mint a következő német szerzők megállapításának: Ring [1], Staub [2], Düringer [3], Ehrenberg-Fischer [4]. Az álláspont tehát a német irodalomban épen nem izolált, ellenkezőleg: az uralkodó. Kiolvasható ez a Reichsgericht 64. k., 258. l. és 76. k. 248. lapján foglalt határozatokból is, amelyek szerint a bíróság hivatott és jogosult ítéletileg a helyes mérleget megállapítani.

Ad 2. Ezt a kérdést Horrwitz 40. §-ában *egy mondatban* érinti; én könyvemben *3½ lapon* (156—9.) kifejtem és tárgyalom. Az álláspont a német irodalomban nem egyedül álló, hanem ellenkezőleg: általános. «Die Generalversammlung ist in Ermanglung besonderer Vorschriften beschlussfähig, wenn auch nur *eine* Aktie vertreten ist», mondja Lehmann.[5] Ugyan ezt mondják: Goldmann [6], Ehrenberg-Fischer [7]. A Reichsgericht pedig így beszél: «Dass die Generalversammlung auch bei Anwesenheit nur eines Aktionärs stattfinden und beschliessen konnte, ist nicht zweifelhaft». (34. k. 116. l.)

Sok helyütt — úgymond — ugyanazokat a német szerzőket és ugyanazokat a Reichsgericht határozatokat idézem; ez lehetséges és ugyancsak a tárgy teljes azonosságából folyik. Mindenhol szerepelnek azonban a R.-G.-nek Horrwitz művében nem idézett határozatai és figyelembe vettem és feldolgoztam — a német irodalom és gyakorlat tárgyában — Horrwitz által nem idézett számos jelentős német írót, mint például: Dernburgot, Völderndorfot, Ehrenberget, Fischert, Wimpfheimert, Neuburgert, Randát stb. Nem is szólva az általam feldolgozott belga és francia írókról s a svájci, belga, osztrák és portugál jogról, — akiket és amelyet Horrwitz figyelemre egyáltalán nem méltatott. Ha Kuncz tanár úr bepillantást vetne könyvtáramnak széljegyzett kb. 80 kötetébe, úgy nem szupponálná azt, hogy másodkézből idéztem.

Lehmann nagy munkáját is felhasználtam; sokat is idézem. Hogy Horrwitzra nem hivatkozom sűrűbben, annak magyarázatát maga Kuncz tanár úr adja, aki nem tulajdonít neki nagyobb jelentőséget s kiről én is tudtam, hogy neve nem hat tekintély erejével.

Érdemi polémiába a bírálat egyéb részeit illetőleg nem bocsátkozhatom, mert nem élhetek túlságosan vissza a lap és az olvasók türelmével. De tiltakoznom kellett az ellen a feltevés ellen, mintha könyvem akár egészében akár egyes lényegesebb részeiben egyszerű átültetés volna. Nyugodt lelkiismerettel teszem le a tollat, abban a tudatban, hogy könyvem megírásával nehéz viszonyok között komoly és nem épen felesleges munkát végeztem s bízom az olvasók eldöntésére azt, vajjon az ellenem emelt vád jogosult-e? *Dr. Oppler Emil.*

Szemle.

— **Szászy-Schwarz Gusztáv,** a német bajtársi szövetség és a Juristische Gesellschaft meghívására e hó 24-én a lipcsei egyetem aulájában előadást tartott a magyar Ptk. javaslatáról. A nagy processzualista után a ragyogó elméjű civilista győzte meg a német birodalom legválogatottabb jogászközönségét, hogy a kultúrcserében, amely a bajtársi szövetség célja, az ügyfélegyenlőség elve uralkodik. Mi nem csak veszünk, de adunk, és az idegen eszmék tulajdonjogát

[1] Lehmann-Ring I. k. 435. l.
[2] Staub: Kommentar I. 787., 788/9. l.
[3] Düringer, Leipz. Zeitschr. 1907. 311. l.
[4] Ehrenberg: Handbuch. III. 1., 292., 391. l.
[5] Recht der Aktiengesellschaften II. 187.
[6] Kommentar, 256. l.
[7] id. m. 194. és 401. l.

sem ajándékozás, hanem specifikáció útján szerezzük meg. De az is, amit adunk, elsősorban a saját nyereségünk, mert csak állandó, kitartó munkával érhetjük el sajátos kultúránk megbecsülését. Hogy Szászy-Schwarz Gusztáv, aki a finom jogászi boncolótehetséget az eredeti ötletek gazdagságával szónoki készségében oly szerencsésen egyesíti, erre a munkára kiváltképen alkalmas, annak bizonyítása még a Lipcsében aratott nagy és őszinte siker nélkül is felesleges volna. Fáradozásával rászolgált a magyar jogászság hálájára, mert a munka az övé volt, de az elismerés, amelyet aratott, a magyar jogtudomány dicsőségét öregbíti. Előadásának egy részét lapunk jövő számainak egyikében közöljük.

— **A Magyarországi Bajtársi Szövetség jogi szakosztálya** november hó 3-án (szombaton) d. u. 6 órakor a budapesti Ügyvédi Kamara nagytermében (V., Szemere-utca 10) ülést tart, melynek tárgya báró dr. *Schey* József udvari tanácsos, bécsi egyetemi tanár következő című előadása: «Über das Hypothekenrecht nach den österreichischen Novellen». Vengédeket szivesen lát az elnökség.

— **A Pp. értékhatárainak kétszeresükre való felemelését** rendeli el a m. kir. minisztériumnak 4050/917. sz. rendelete. A rendelet szerint a Pp.-ban a járásbíróság hatásköre, a fellebbvitel, az ítéletnek végrehajthatósága, a községi bíróság hatásköre és a járásbíróság előtti kötelező ügyvédi képviselet tekintetében értékhatárul megállapított összegek kétszeresükre emeltetnek fel. A rendeletnek nagy előnye, hogy az értékhatároknak az egész vonalon való egyforma felemelése folytán az új szabályozás egyszerű és nem fogja szaporítani a Pp. gyakorlatában még mindig szaporodó kontroverziákat. A rendelet szószerinti szövegét itt adjuk:

«A m. kir. minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912 : LXIII. tc. 16. §-ában és az 1914 : L. tc. 14. §-ában kapott felhatalmazás alapján a következőket rendeli: 1. §. A polgári perrendtartásról szóló 1911 : I. tc.-ben (Pp.) a járásbíróság hatásköre, a járásbíróság előtti kötelező ügyvédi képviselet, a fellebbvitel, az ítéletnek fellebbvitelre tekintet nélkül való végrehajthatósága, úgyszintén a községi bíróság hatásköre tekintetében *értékhatárul megállapított összegek kétszeresükre emeltetnek fel.* Ehhez képest értékhatárul állapíttatik meg: 1. a járásbíróság hatásköre tekintetében a Pp. 1. §-ának 1. pontjában és 5. §-ának utolsó bekezdésében ötezer korona; 2. a járásbíróság előtti kötelező ügyvédi képviselet tekintetében a Pp. 94. §-ának második bekezdésében kétezer korona; 3. a fellebbvitel tekintetében a Pp. 476. §-ának második és harmadik bekezdésében száz korona, a Pp. 513. §-ának második bekezdésében kétszáz korona, a Pp. 521. §-ának első bekezdésében az ott megállapított ötszáz korona helyett ezer korona és az ugyanott megállapított száz korona helyett kétszáz korona, a Pp. 525. §-ának második bekezdésében ötezer korona, a Pp. 545. §-ának első bekezdésében kétezer korona, a Pp. 691. §-ának első bekezdésében ezer korona, a Pp. 691. §-ának második bekezdésében ötezer korona; 4. az ítéletnek fellebbvitelre tekintet nélkül való végrehajthatósága szempontjából a Pp. 415. §-ának 4. pontjában négyszáz korona, a Pp. 509. §-ában kétezer korona; 5. a községi bíróság hatásköre tekintetében a Pp. 758. §-ának első bekezdésében száz korona. 2. §. Az 1. §. második bekezdésének 1. pontjában megjelölt értékhatár nem irányadó azokban a folyamatban levő perekben, amelyekben a felperes keresetlevelét e rendelet életbelépte előtt a törvényszéknél adta be; ellenben irányadó azokban a folyamatban levő perekben, amelyekben a felperes keresetlevelét e rendelet életbelépte előtt a járásbíróságnál adta be. Az 1. §. második bekezdésének 2. pontjában megjelölt értékhatár a jelen rendelet életbeléptekor folyamatban levő perekben is irányadó. Az 1. §. második bekezdésének 3. pontjában megjelölt értékhatárok nem irányadók azokban a folyamatban levő perekben, amelyekben az elsőbíróság e rendelet életbelépte előtt már ítéletet hozott. Az 1. §. második bekezdésének 4. pontjában megjelölt értékhatárok a jelen rendelet életbelépte előtt megindított perekben is irányadók; a jelen rendelet életbelépte előtt meghozott ítélet kiegészítését azonban nem lehet kérni azon az alapon, hogy a bíróság az ítéletet az idézett 4. pontban megjelöltnél kisebb összegre nézve mondotta ki fellebbvitelre tekintet nélkül végrehajthatónak. Az 1. §. második bekezdésének 5. pontjában megjelölt értékhatár nem irányadó azokban a folyamatban levő perekben, amelyekben a felperes keresetlevelét e rendelet életbelépte előtt a járásbíróságnál adta be, ellenben irányadó azokban a folyamatban levő perekben, amelyekben a felperes keresetlevelét e rendelet életbelépte előtt a községi bíróságnál adta be. 3. §. Ez a rendelet 1917. évi november 1-én lép életbe. Hatálya Horvát-Szlavonországokra nem terjed ki. Budapest, 1917. évi október 19-én. Dr. Wekerle Sándor s. k., m. kir. miniszterelnök.

— **A lánckereskedelmi rendelet végrehajtásához.** Amint ismeretes, a lánckereskedelmi rendelet néven ismert 3687/1917. sz. rendelet 13. §-a bizonyos kereskedőkre a hatósági engedély elnyerése iránti folyamodást teszi kötelezővé. A rendelet hatósági engedélyről szóló részének végrehajtási utasítása tárgyában készült tervezet megbeszélésére a kereskedelmi minisztérium ankétet hívott egybe. A felszólalók jórészben nem az utasítástervezet intézkedéseit bírálták, hanem a rendelet alkalmazása közben felmerülhető gyakorlati vitás kérdések széles skálájú kazuisztikájával hozakodtak elő. Dr. Halasi Béla az Omke és dr. Kovaloczy Rezső a Budapesti Kamara képviselelében szinte ontották magokból a rendelet várható kazuisztikáját. Érthető, hogy e megjegyzések elismert igazságuk ellenére is nem honorálhatók a kereskedelmi kormányzat részéről azzal, hogy a rendelet uti singuli a felvetett eshetőségekre választ adjon. Egyet azonban mindenesetre élénken bizonyít ez a részletekre való kiterjeszkedés, azt, hogy az érdekelt körök kívánatosnak tartják a rendelet kezelésére hivatott iparhatóságok mentől (bocsánat a triviálitásért) szájbarágóbb kioktatását. Ezt a törekvést a kereskedelmi kormánynak is jogosnak kell elismerni és ha már a rendelet nem mehet bele aprólékos kazuisztikába, helyénvaló volna ott, ahol erre alkalom nyílik, bizonyos összefoglaló elveket lelkére kötni az alsó hatóságoknak. Igy sok felhozott példában húzódott meg az a közös gondolat, hogy az esetre, ha a tényleges gyakorlat és az iparigazolvány között eltérés volt, ebből a dissonanciából a kereskedőre az esetleg őt terhelő csekély súlyú ipari kihágás fenforgása esetén is ekszisztenciális érdekeiben sérelem ne háruljék. Az igazság es méltányosság a papirformával szemben a tényleges gyakorlathoz való igazodást írja elő. Hogy magunk is megnöveljük a rendelet esettárát, rámutatunk arra a jelenségre, hogy nagyon sokan a háború előtt rendszeresen foglalkoztak bizonyos üzletágakkal, anélkül, hogy törődtek volna iparigazolványuk tartalmával, de a háború folyamán, különösen az árdrágító törvény hatása alatt régi iparigazolványuk tüzetesbítésére, magyarázatára, sőt korrigálására új iparigazolványt váltottak; azonban az új iparigazolvány után is régi, háború előtti tevékenységüket folytatták. Most a rendelet iparigazolványuk háborús dátuma miatt ezeket is hatósági engedély kérésére szorítja és ezzel óvatosságuk a törvényi előírásokhoz való fokozottabb alkalmazkodásuk oly eshetőségek elé állítják őket, amelyek a rendelet elgondolása szerint sem terjednének ki rájuk. Azt a kannibáli felfogást, hogy ezeknek a kereskedőknek le kell szenvedniök, hogy esetleges régi mulasztásaik helyrehozása most a hatósági engedély kérésének ódiumát hárítja rájuk, a kormány nem teheti magáévá. Általános elvek kijelentésétől ugyan rendeletek majdnem annyira húzódoznak, mint esetek részletes felsorolásától, de talán hangsúlyozottan utalhatna az utasítás arra az általános elvre, hogy a háború előtti tényleges üzleti gyakorlat beigazolása esetén a kereskedők régi jogaik birtokállományában zavartalanul bent maradjanak. A tényleges gyakorlat respektálására — nem érintve a háborús rendelkezésekkel járó szükségszerű korlátozást — adott utasítás mindenesetre üdvösen hozzájárulna ahhoz, hogy a lánckereskedelmi rendelet szándékolatlan zavarokat ne okozzon. *B.*

— **A háborús lakbérrendeletek kiegészítése** kérdésében értekezlet volt az igazságügyminisztériumban. Az ankéten *Grecsák Károly* igazságügyminiszter elnöklete alatt az igazságügyminisztérium szakelőadóin kívül a népjóléti-, belügyi-, pénzügyi-, kereskedelemügyi- és honvédelmi minisztérium képviselői, valamint a székesfőváros és a budapesti bíróságok képviselői, továbbá a lakók szövetségének, a szervezett munkásságnak és a Háztulajdonosok Orsz. Szövetségének kiküldöttei vettek részt.

A megbeszélés tárgyát azok az intézkedések képezték, amelyeket a lakás-szükség enyhítése érdekében, valamint a bútorozva bérbe adott lakásoknál és szobáknál, továbbá általában az albérleteknél mutatkozó túlzott béremelések ellenében, végül a lakások közvetítésénél tapasztalt közvetítési, lelépési, átadási és egyéb díjak révén üzött visszaélések meggátlása végett mielőbb meg kellene tenni. A székesfőváros képviselői ismertették a tanácsnak a kormányhoz intézett felterjesztését, amelyben a város külön lakáshivatal felállítását ajánlja. Az értekezlet résztvevői a lakáshivatal felállításának eszméjét egyhangú helyeslésssel fogadták. A lakbérleti rendeletek intézkedéseinek kiegészítése tekintetében különösen a béremelés és a felmondási kérdés képezte megvitatás tárgyát. A háztulajdonosok utaltak arra, hogy a házfentartási költségeknek lényeges emelkedése, valamint a megélhetésnek az általános árdrágulás következtében a háztulajdonosokra nézve is beállott megnehezülése, nemkülönben az a körülmény, hogy a hadbavonultak nem tartoznak bért fizetni és ily módon milliókra menő bérhátralékok gyűltek össze, annyira megnehezíti a háztulajdonosok helyzetét, hogy bizonyos mérsékelt béremelést a háztulajdonosok indokoltnak tartanának. Az értekezlet résztvevői, különösen a lakók és a munkásság képviselői utaltak azokra a súlyos következményekre, amelyek a béremelés megengedése által a gyengébb vagyonerejű lakókra hárulnának s ezért annak mellőzését kérték s legfeljebb kivételes esetekben tartják azt megengedhetőnek. A felmondási jog tekintetében a felszólalók utaltak arra, hogy a gyakorlatban kétség van aziránt, vajjon a hadbavonultaknak fel lehet-e mondani, kérték ennek tisztázását a hadbavonultakra nézve kedvező értelemben és hangsúlyozták annak szükségességét, hogy a több lakbérrendeletben elszórt kivételes intézkedések egy könnyen érthető egységes szerkezetbe foglaltassanak. A felmondási joghoz rámutattak különösen azokra a hátrányos következményekre, amelyeket az ingatlan új tulajdonosának adott felmondási jog eredményez. Rámutattak ezenfelül a hadbavonultak nagy összegre felszaporodott lakbérhátralékainak mielőbbi rendezésének szükségességére, amelynek kapcsán a háborúban hősi halált halt vagy eltűnt hadbavonultak hozzátartozóinak ügyét is különös figyelemben kell részesíteni, ami azért is különös figyelmet érdemel, mert a hozzátartozók a fentartó eltűnése vagy elhalálozása után csak hat hónapig élvezik a hadbavonultnak biztosított kedvezményeket. Részletesebb megbeszélés tárgyát képezték még a fűtési és melegvíz szolgálat körül a központi fűtéses házakban felmerült kérdések.

— **A Pp. 672. §-ához.** A Jogt. Közlöny 38. számában ezen cím alatt megjelent cikkben cikkíró szerint a harmicnapos teljesítési határidővel járó esetleges veszély még biztosítási végrehajtással sem hárítható el. Ezen eredményre jut pedig abból indulva ki, hogy a Pp. 397. §-ában a 15 napos teljesítési határidő imperatíve s oly módon van megszabva, hogy attól eltérésnek helye nincs.

Nézetem szerint a Pp. 397. §-a a 15 napos teljesítési határidőt imperatíve ugyan, de olyan értelemben, hogy attól eltérésnek nem lenne helye, nem szabja meg, mert az idézett §. első bekezdésének *második* mondata az eltérést, illetve a kivételt lehetővé teszi, kimondván, hogy «szükség esetében a bíróság felperes kérelmére rövidebb határidőt szabhat». Ennek folytán tehát adva van a biztosítási végrehajtás lehetősége olyan esetekben, midőn a bíróság felperes kérelmére 15 napnál rövidebb teljesítési határidőt állapít meg. Ekkor ugyanis a teljesítési határidő a fellebbviteli határidőnél rövidebb lévén, a Ppé. 52. §-ának feltételei már fenforognak.

Indokolt esetben tehát a fenálló rendelkezések is (a Ppé. 50. és 51. §-ától eltekintve) módot adnak az abból származó esetleges veszély elhárítására, hogy az ítélet csak 30 nap múlva válik jogerőssé és végrehajthatóvá.

Ezen biztosítás lehetősége azonban az adott eset körülményeitől és a bírói mérlegeléstől függ s csak kivételesen fordulhat elő.

A cikkben kifejtettek a rendszerinti esetekre vonatkoztatva azonban megállanak és csak a lehetséges eltérésre kivántam rámutatni. *Dr. Csipkay E. Andor.*

— **A kis Illés,** ahogy a közhasználatban *Edvi Illés Károly dr.*-nak munkáját: A magyar büntetőtörvények zsebkönyvét emberemlékezet óta nevezik, *hetedik* kiadásban látott napvilágot. Régi, kipróbált tartalmához a háború előtti büntetőjogi túltermelés és a háborús törvények büntetőjogi anyaga járult. A Btk. rendelkezéseit módosító és kiegészítő törvények nagy száma tette szükségessé a könyv beosztásának változását is, amelynek következtében a melléktörvényeket a két kódex utáni időrendben közli a szerző és a Btk. illető helyén csupán utal a külön törvényre. Véleményünk szerint e módosítás, ha lehetséges, még fokozta a könyv használhatóságát. Szerzőnek nagy és nehéz munkáját legjobban azzal hálálhatja meg a jogászközönség, ha továbbra is hű marad ehhez, a maga nemében tökéletes Codex juris criminalis-hoz, amely már több mint két évtized óta megbízható kísérője volt. A 670 oldalra terjedő könyv ára 10 K.

— **Magyar jogi kollegiumok német egyetemeken.** Ismételten volt alkalmunk számot adni a német szaksajtó ama törekvéséről, hogy a németek az előttük eddig teljesen idegen magyar jogunkat és literatúránkat megismertesse. Most a «Juristische Wochenschrift» legújabb száma nyomán hírt adhatunk arról, hogy több német egyetemen (Göttingen, Königsberg, Leipzig) a folyó téli szemeszterre a középeurópai jogi közeledés körébe vágó számos kollégiumot hirdettek, úgy a magán-, mint a büntető-, sőt a közjog köréből is. Bennünket a legközelebbről a *königsbergi* egyetemen dr. *Klein* professzor által és a *leipzigi* egyetemen a magyar születésű dr. *Schwarz* Bertalan tanár által hirdetett két kollégium érdekel. Az egyik: «*Bevezetés a magyar magánjog újabb történelmébe különös tekintettel a magyar általános polgári törvénykönyv tervezeteire*», a másik: «*A magyar jog alapvonalai*». A német jogtudósok ime szorgalmasan beleavatják magukat, — a nyelvi nehézségek dacára is, — a magyar jogtudományba; óhajtandó volna, hogy törekvésük sikerrel járjon és minél számosabb hallgatójukban támasszanak érdeklődést az eddig figyelemre nem méltatott magyar jog iránt.

— **A gazdasági lehetetlenülés a Reichsgericht gyakorlatában.** Ismeretes, hogy a Reichgericht teljes szigorúsággal alkalmazta a háborús judikatúrában azt a tételt, hogy a háború nem szerződés szüntető tényező. A német gyakorlat ezen tételt sokkal szigorúbban értelmezte, mint a magyar gyakorlát, amely a háború szerződés szüntető hatását elvben ugyan szintén nem fogadta el, de az egyes eset konkrét körülményei között enyhébb értéket alkalmazott a kötelezettekkel szemben és a gazdasági lehetetlenülés fogalmát csaknem rendszerességgel építette ki. Ugylátszik újabban a Reichsgericht is hajolni kezd ezen irányzat felé. A tényállás, amely a Reichsgericht döntésének alapul szolgált, röviden az, hogy az eladott árúcikk a piacon beszerezhető nem volt, ellenben az árúcikk pótlására rendelkezésre állott egy másfajtájú anyag, de ennek megmunkálása előtt olvasztó kemencén kellett keresztül mennie. A Reichsgericht az eladót felmentette a szállítási kötelezettség alól, mert olvasztókemence igénybevételére nem tartotta kötelezőnek. A Reichsgericht jövendő bíráskodása fog majd feleletet adni arra, hogy ez az ítélet a német praxis enyhülését jelenti-e, vagy csupán azt, hogy a konkrét esetben a Reichsgericht a békeidőkbeli lehetetlenülést állapította meg. *B.*

Ügyvédjelöltet vagy helyettest keresek mielőbbi belépésre. Dr. Ungár Dezső, Törökszentmiklós. 18886

Fiatal ügyvéd budapesti vagy nagyobb vidéki ügyvédi irodában alkalmaztatást keres, esetleg társulna. Cím a kiadóhivatalban. 15884

Fiatal ügyvéd, aki irodalmi színvonalon ír és beszél németül, délutáni foglalkozást keres, esetleg periratok otthon való elkészítésére vállalkozik. Ajánlatok «Munkatárs» jeligére a kiadóba. 15896

Dr. Krausz Gyula margittai (Bihar megye) ügyvéd gyakorlott ügyvédjelöltet keres. 15895

Gyakorlott, megbízható ügyvédjelöltet keresek. Fizetési igényeket és eddigi működést feltüntető ajánlatok dr. Lukátsy Géza szegedi ügyvédhez intézendők. 15890

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 44. szám. Budapest, 1917 november 4.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Hanny Ferenc* egyetemi tanár, c. apát: A kánonjog kodifikációja. — *Dr. Szladits Károly* egyetemi tanár: Oldalágról ajándék útján hárult ági vagyon. — *Dr. Börcsök Andor* igazságügyminiszteri tanácsos: Az ingatlanforgalomról szóló rendelet. — —*y* —*m*: Lánckereskedelmi rendelet. — Az igazságügyminiszter az értékhatárról. — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár.

A kánonjog kodifikációja.

Tizenhárom évvel ezelőtt ismételten foglalkoztunk e helyen a kánonjog kodifikációjával. Akkor történt ugyanis a Justinianus és Tribonianus vagy IX. Gergely és pennafortei Raymundus kodifikációira emlékeztető esemény, hogy *X. Pius* pápa «Arduum sane munus» (1904 márc. 19.) motu propriójával elrendelte a kánonjog kodifikációját és annak végzését egy 16 biborosból álló főbizottságra és 42 (később 46) különféle nemzetekhez tartozó (1 magyar) kánonjogászból és teológusból álló albizottságra ruházta. A kánonjogászok és teológusok által előkészített kódexrészlet-tervezetek a biborosi bizottság által is részenkint elfogadtatván, a pápa az így elkészült kódexrészeket nyomtatásban szétküldötte a kath. egyház összes püspökeihez és pedig a kódex I. és II. könyvének tervezetét 1912 évben, a III. és IV. könyvét 1913-ban, az V. könyvét 1915 év elején, abból a célból, hogy a püspökök a tervezetekre megtehessék észrevételeiket. Különben a kodifikáció anyagára és irányára már előzőleg is befolyást biztosított *X. Pius* pápa a püspököknek azáltal, hogy az 1904. évi államtitkári körjegyzékkel felhívta volt a püspököket a kodifikációt illető javaslataik előterjesztésére, aminek akkor a magyar püspöki kar érseki egyháztartományonkint eleget is tett. Épen így egyháztartományonkint tették meg a magyar püspökök észrevételeiket 1912, 1913 és 1915 években a nekik megküldött kódexrésztervezetekre nézve is. Az *esztergomi* érseki tartomány püspökeinek észrevételeit az általuk egyházmegyénként kiküldött egy-egy delegátusból álló kánonjogász-bizottság, *Rajner* Lajos c. püspök, esztergomi érseki helytartó elnöklete alatt készítette elő, igen érdemleges és a magyar kath. egyház jogi sajátosságait érvényesíteni törekvő javaslattal.

Az egész világról, a kath. egyház összes püspökeitől (jelenleg, beleértve a prælatus nullius-okat is: 1144) beérkezvén az észrevételek, végbemehetett a kódextervezet végső átdolgozása és simítása; és *XV. Benedek* pápa az 1916. évi dec. 4-iki konzisztóriumi allokuciójában már bejelentette a biborosoknak és az ő révükön «Urbi et orbi», hogy az új «*Codex Juris Canonici*» elkészült és legközelebb már ki fog hirdettetni. A kihirdetés előtt a pápa 1917 május 27-iki «*Providentissima Mater Ecclesia*» bullájával jóváhagyta a kódex végleges szövegét és annak hihirdetését elrendelte és pedig úgy, hogy az új kódex hatálya 1918. évi pünkösd vasárnapján (1918 május 19.) kezdődjék. Maga a kihirdetés a kódex szövegének a római Kúria hivatalos lapjában, az *Acta Apostolicae Sedis* c. folyóiratban (1917. évfolyam II. «ad hoc» kötete) 1917 június 28. dátum alatt való közzététel útján történt meg. Ez a szöveg lesz a kódex hivatalos kiadása (8⁰ 521 old.), amelyet nemsokára más formájú hiteles kiadások fognak követni.

Ily előzmények után végre készen fekszik előttünk a jogtudomány világszenzációja: az egyidejű és egységes kánonjogi kódex, az egységes és internacionális szervezetű katholikus egyháznak törvénykönyve, amely e címet viseli: *Codex Juris Canonici Pii X. P. M. iussu digestus, Benedicti Papae XV. auctoritate promulgatus.*

A kódex, végigfutó számozással, 2414 kánonra oszlik, a hosszabb kánonok ismét §-okra; a 2414 kánon öt könyvbe *(liber)* van beosztva. A *Liber I. (Normae generales)* az egyházi törvényekről, a hivatalos határidő számításáról, a reskriptumokról, a kiváltságokról és a felmentésekről tartalmaz az egyházjog bevezetéséül szolgáló összesen 86 kánont. A *Liber II. (De personis)* az egyház tagjainak három osztályára nézve: a papokra, szerzetesekre és világiakra nézve tartalmaz kánonokat (87—725. kánonok). A *Liber III. (De rebus)* a szentségekre (a papszentelésről is itt van szó), a szentelményekre, a szent helyekre és szent időkre, az isteni tiszteletre, az egyházi tanítóhivatalra és a javadalmakra vonatkozó joganyagot, végre a kegyúri jogot és az egyházi vagyonjogot tartalmazza (726—1551. kánonok). A *Liber IV. (De processibus)* a kánoni polgári és bűnvádi perrendtartást, a szenttéavatási perek rendtartásait és egyes más ügycsoportok külön kánoni rendtartásait öleli fel (1552—2194. kánonok). A *Liber V. (De delictis et pœnis)* az egyházi anyagi büntetőjogot, úgy a bűncselekményekre, mint a büntetésekre nézve foglalja össze a 2195—2414. számú kánonokban. A kódex végéhez *Documenta* címen függelék van csatolva, amely nyolc régibb és a kódex által hatályukban fentartott pápai okiratot és okiratrészletet tartalmaz.

Az *új kódexnek*, a régibb joggal szemben, *törvénybontó erejét* az I. könyv bevezető kánonai (1—7. kánonok) így állapítják meg: A kódex csak a latin egyház jogát öleli fel (1. kánon). Kivéve a liturgiai jogot, a kódex hatályon kívül helyez minden más tételes egyetemes törvényt, amely akár kifejezetten, akár implicite nem foglaltatik a kódexben (2. és 6. kánon). A konkordátumokon alapuló jogok (3. kánon), valamint természetes és jogi személyeknek a kódex előtt érvényes, szerzett jogai és az apostoli szentszéktől nyert kiváltságai és engedélyei («indulta»), hacsak azok előbb meg nem szüntek vagy a kódex azokat meg nem vonta, érvényben maradnak. Az ezt kimondó 4. *kánon* tehát kétségen kívül *biztosítja a magyar királyi főkegyúri jognak és másféle, pápai kiváltság természetével bíró jognak* (minő például a klandesztin módon, esetleg pusztán polgári közeg előtt kötött *vegyes házasságok érvényessége* is az 1909 febr. 27. pápai engedéllyel) *a kódex hatálybalépése után is érvényben maradását.* A 6. kánon értelmében a kódex rendelkezéseivel ellenkező «contra legem» partikulárjogok hatályukat vesztik, de nem a «præter legem» partikulárjogok. A kódex által kifejezetten ugyan el nem vetett, de azzal ellenkező jogszokások hatályukat vesztik, de ha már 100 évesek vagy emberemlékezetet meghaladók, a püspökök azokat érvényben hagyhatják (5. kánon).

Az I. könyvnek az *egyházi törvényekre* vonatkozó újításai közül különös figyelmet érdemelnek a következők: Az egyetemes egyházi törvények hatálya ezentúl az új törvénynek az *Acta Ap. Sedis*-ben való kihirdetéstől számított három hónap elteltével áll be, hacsak maga a törvény más kihirdetési módozatot vagy hatálybalépési időpontot nem állapít meg (9. kán.). Jogszokások elévüléséhez 40 évi idő szükséges és elégséges (27—28. kánon). A már 100 év óta bírt kiváltság jogszerűsége mellett jogvélelem szól (63. kán.).

A II. *könyvből* felemlítjük a következő újításokat: A papok «privilegium fori»-ja továbbra is érvényben marad (120. kánon); de a fent ismertett 4. kánon folytán, a *IX. Pius* pápa által az osztrák konkordátum 13—14. szakaszaiban megadott felfüggesztése e papi kiváltságnak érvényben marad Magyarországra és Ausztriára nézve ezentúl is, vagyis Magyarországon a papok be-

perlését nem akadályozza sem a papi immunitás, sem annak e kódexben egyébként megszigorított büntető szankciója (2341. kán.). Papnak országgyűlési mandátum elvállalásához püspöki engedélyre van szüksége és pedig a saját püspökén kívül a területi püspök engedélyére is (139. kán. 4. §.). A papi hivatalok és javadalmak, az eddigi okokon kívül, ipso facto megüresednek («ob tacitam renuntiationem), még a következő esetekben: ha a pap az ő hivatalát az előírt idő alatt el nem foglalja, ha nyílvánosan kitért hitéből, ha, akár csupán polgári módon, házasságot kötni merészelt, ha püspöki engedély nélkül önként jelentkezett katonai szolgálatra, ha a helybenlakási javadalmasi kötelezettségnek a püspök által kitűzött határidőn belül eleget nem tesz (188. kánon). A római kúria «Congregatio»-inak száma eggyel bővül és pedig az új *Congregatio Ecclesiæ Orientalis*-szal, amelynek hatásköre, a Propagandá-ából kihasítva, ki fog terjedni a keleti ritusbeli katholikusok mindenféle személyi, közigazgatási és szertartási ügyeire (258. kán.). A primásoknak csakis tiszteleti jogaik vannak, hacsak partikuláris kiváltság folytán valóságos joghatóságuk nincsen (271. kán.). *Ez utóbbi és a fenti 4. kánon értelmében Magyarország hercegprimásának primási joghatósága a kódex után is érvényben marad.* Az ünnepélyes vagy pedig örökös szerzetesi fogadalom letételéhez a kódex (573. kánon) a betöltött 21-ik életévet írja elő, de ezenkívül előzőleg már egy évi ujoncidőt és legalább három évi egyszerű fogadalmasi időt kellett a jelöltnek a kolostorban eltöltenie (574. kánon). *Ez utolsó kánon a szerzetesi fogadalmakra vonatkozó királyi rendeletek folytán Magyarországban fenálló partikulárjognak megfelel.* (Az 1817 szept. 9. és 1825 szept. 13. kir. rendeletek az ünnepélyes szerzetesi fogadalmakat csak úgy ismerik el a polgári fórumban érvényeseknek, ha a fogadalomtevő az ünnepélyes fogadalom letételénél vagy 24. évét már betöltötte, vagy pedig legalább 21. évét töltötte be, de ez esetben legalább három évig volt már a szerzetben.)

A *III. könyvben* az érdekesebb újítások ezek: Lelki rokonság a keresztségből csakis a megkeresztelt személy és a keresztelő egyén, illetőleg a keresztszülő között keletkezik (768. kánon), a bérmálásból pedig csak a megbérmált személy és a bérmaszülő közt (797. kánon); de házassági akadályt csakis a keresztségből eredő lelki rokonság okoz a jelzett, redukált terjedelemben (1079 kán.). Férfi hiányában, kellő okból nő is szolgálhat a miséző papnak, de az oltárhoz nem léphet (813. kán.). A mise eleje nem eshetik egy órával hajnal előttnél korábbra, sem déli 1 óra utánra (821. kán.), ami az eddigi déli határidőnek 1 órával való meghosszabbítását jelenti.

Házasságjogi újítások a III. könyvben: A továbbra is az eljegyzés érvényességéhez megkivánt irásbeli formában («Ne temere» forma) megkötött eljegyzés a jövőben többé nem szolgálhat alapul a házasságkötésnek per útján való kikényszerítéséhez (1017. kán.), miből folyólag a kódex törölte is az eljegyzést a házassági tiltó akadályok közül (1058—66. kán.); épen így az eljegyzésből többé nem keletkezik köztisztesség címén bontó akadály sem (1078. kán.). A házasságnak az eddigi módon végzendő háromszori kihirdetése (1024. kán.) helyettesítbető egy erre vonatkozó hirdetménynek a plébániatemplom kapuján való 8 napi kifüggesztésével, de úgy, hogy ebbe a 8 napba legalább két kötelező ünnep vagy vasárnap essen (1025. kán.). A kánoni serdültség kora (1894 : XXXI. szerint: «fejlett kor»), a házassági bontó akadály szempontjából 2 évvel felemeltetik: nőknél a betöltött 14., férfiaknál 16. év (1067. kánon); ami még mindig 2 évvel alatta van a magyar házassági törvényben (1894 : XXXI. tc. 7. §.) szabályozott fejletlen kornak.

Keresztség egyoldalú hiánya címén az egyházi fórumban ezentúl nem lesznek érvénytelenek azoknak az akatholikusoknak meg nem keresztelt egyénnel kötendő házasságaik, akik maguk nem catholice voltak megkeresztelve, sem pedig soha sem voltak tagjai a kath. egyháznak (1070. kán.). Az oldalági vérrokonság, mint bontó akadály, a IV. fokról leszállíttatik a III. fokig, a törvényes oldalági sógorság pedig a II. fokig, bezárólag (az egyeneságú vérrokonság és sógorság «in infinitum» bontó akadály, és pedig az előbbi «iure divino»), a törvénytelen sógorság teljesen megszűnik, mint bontó akadály, kivéve a nyílvános vagy közismert ágyasság esetét, amely a köztisztesség akadályához beosztva, a II. fokig érvényteleníti a házasságot; a sógorság tényálladékához épen úgy, mint a római jogban és a magyar házassági jogban [1894 : XXXI. tc. 11. §. *d)*], többé nem kívántatik meg a *copula*, hanem elég az érvényes házasságkötés ténye, míg minden érvénytelen házasságkötés a köztisztesség akadályát idézi elő, szintén a copulá-ra való tekintet nélkül és ennek az akadálynak is terjedelmét a kódex redukálja a IV. fokról a II. fokra (1077—8. kánonok). *Az örökbefogadás (adoptio) csak ott lesz ezentúl házassági kánoni akadály, ahol az állami törvény is házassági akadálynak ismeri el* és pedig jogterületenkint egyházilag is bontó vagy tiltó akadály aszerint, vajjon az illető jogterületen az állam bontónak vagy tiltónak ismeri el (1059. és 1080. k.). Mindannyiszor, valahányszor a plébános vagy a püspök vagy felhatalmazottjuk nagy nehézség nélkül nem kaphatók, a házasság halálveszedelemben, ily veszedelmen kívül pedig akkor, ha a plébános (vagy a püspök) akadályoztatása előreláthatóan legalább 1 hónapig fog tartani, érvényesen megköthető csak 2 tanu jelenlétében, mégis, ha lehet, más pap kérendő fel az összeadásnak a 2 tanu jelenlétében való végzésére, de a pap jelenléte ez esetben sem szükséges a házasság érvényességéhez (1098. kán.).

A *III. könyv* még hátralevő részéből említést érdemelnek ezek az újítások: Párbajban szerzett sebesülés folytán elhalálozott egyének, bűnbánat esetén, egyházi temetésben részesíthetők (1240. k.). A kötelező ünnepek száma eggyel bővül: Szent József ünnepével (1247. k.). Az adventi böjt és a Szent Péter és Pál előnapjának böjtje eltöröltetnek (1252. k.). A kath. egyetemeken és fakultásokon promoveált doktoroknak ékköves doktori gyűrű és doktori biretum viselési (extra s. functiones) joga felújíttatik (1378. k.). Javadalomra ideiglenes évjáradékot kiróni kizárólag a lemondott javadalmas vagy vikárius tartása céljából lehet és az ily évjáradékot mindig csak «ad vitam beneficiarii novi», nem pedig, mint eddig volt, «ad vitam pensionarii» lehet kiróni (1429. kán.). A pápai javadalom — rezervációk hatálya a jövőre csakis az egyházi patronátusbeli vagy szabad adományozási javadalmakra terjed ki (1435. k.). *A jövőben patronátusi jog egyházi javadalmak felett többé nem szerezhető; az új javadalmak alapítóit a jövőben a püspök csak lelki kedvezményekben részesítheti és csakis első izben adhatja meg az alapítónak a javadalomra való bemutatás jogát* (1450. k.). *Az eddigi kegyúrak azonban, ha kegyúri jogaikhoz ragaszkodnak, ezekben meghagyatnak* (1451. k.). Ezekre a multban szerzett patronátusokra nézve a kódex újból átszervezi, az eddigi szabályok nagy részének meghagyásával, a patronátusi jogot (1452—70. k.). *A kisebb javadalmak üresedése idejére esedékes interkaláris jövedelmek az új kódex szerint felerészben a templom törzsvagyonához csatolandók, felerészben pedig a templompénztár folyó bevételei közé veendők fel* (1485. kán.). Az *egyházi vagyon tulajdonjogának jogalanya* tekintetében régóta *vitás kérdést* a kódex *igy dönti el*: «*Dominium* bonorum, sub suprema auctoritate Sedis Apostolicae, ad *eam pertinet moralem personam, quae eadem bona legitime acquisiverit*». (1499. k.) Vagyis a kódex az egyetemes egyház tulajdonjogának vagy főtulajdonának elméletét, mely eddig eléggé tekintélyes volt a kánonisták közt, dezavuálta és a részegyház tulajdonjogát tette magáévá.

A *IV. könyv* újításai közül feltünőbbek ezek: A püspöki szentszékek elnöke (officialis) ezentúl mindig külön személy lesz a püspöki helynöktől, ami az egyházi törvénykezésnek a közigazgatástól való elvi különválasztását jelenti. Az «officialis»-oknak joghatósága nem szűnik meg *sede vacante* sem, de az új püspök által való megerősítésük szükséges az új püspök alatt való további hivataloskodásukhoz (1573. kán.). *Az eddigi püspöki szentszékek helyét a zsinati bírák* (iudices synodales, resp. prosynodales) *12 tagú testülete foglalja el* (1574. kán.). A püspök vagy az ő officiálisa ugyan társbírák nélkül is ítélkezhetik — általában, kivéve az alább említendő egyes, fontosabb ügyeket — de ha társbírákat kíván a püspök valamely perben igénybe venni, ezeket és pedig legalább kettőt, a zsinati bírák közül köteles választani (1575. k.). *A püspök, illetőleg officialisa két (2) zsinati bíró bírói asszisztenciáját köteles igénybe venni azokban a perekben, amelyeknek tárgya a papszentelés vagy a házasság érvényessége, vagy a püspöki javadalom vagy a székesegyház joga vagy vagyona, vagy a javadalomtól való megfosztás vagy kiközösítés büntetése; négy (4) zsinati bíró* segédkezéséhez van kötve pedig a püspök *a legsúlyosabb papi büntetések kimondásánál*, minők a depositio, a papi ruházat viselésének jogától való

örökös megfosztás és a degradatio. A társbírákat (2, illetőleg 4) a püspök rendszerint «turnus» szerint rendeli ki a zsinati bírák testületéből; az így alakított (3, illetőleg 5 tagú) társas bíróság elnöke mindig a püspök vagy officiálisa (1572. és 1576. kán.). Az egyházi pereket az I. fórumban 2 év alatt, a II. fórumban 1 év alatt kell befejezni (1620. kán.).

Az *V. könyv* újításai közül felemlítjük a következőket: Ezentúl, hogy valaki «vitandus excommunicatus»-szá legyen (akivel t. i. a kiközösítés után a polgári érintkezés is, a lehetőség határai közt, kerülendő), szükséges lesz a névszerinti kiközösítést kimondó és közhírré tett ítéleten kívül az is, hogy a kiközösítést a pápának kell kimondania és pedig a «vitandus» jelleg kifejezett felemlítésével. (2258. kán.) *Az újabb büntetőjogi felfogást honorálja a 2288. kánon, amely szerint valamely addig tisztes életet élő egyházi büntettesre első ízben kiszabott megtorló büntetést* (poena vindicativa) *kimondó ítélet végrehajtását a bíró, saját belátása szerint felfüggesztheti*, kivéve mégis a degradatio-t, depositio-t, a javadalomtól való megfosztást és a botrány sürgős megszüntetését követelő bűneseteket; de ha a bűntettes 3 év alatt ugyanolyan vagy más bűncselekményt követne el, mindkét bűncselekménye után büntetendő (2288. kán.)

Az új kódexnek imént röptében és vázlatosan ismertetett kánonjogi újdonságaiból is már látható, hogy a X. Pius és XV. Benedek nevéhez fűződő ez a kodifikáció nemcsak *de lege lata*, a meglevő régibb törvényanyagnak korszerű alakban, az állami törvények mintájára, való összefoglalásában találta feladatát, hanem *de lege ferenda* az egész régibb egyházi joganyag átrostálásában és tartalmi korszerűsítésében is, vagyis hogy ez a kodifikáció az *egyház-reform*, az egyházi szervezet, kormányzás, törvénykezés és az egyházi fegyelem és élet megreformálásának is szolgálatában állott és valóságos «reformatio in capite et membris» jelentőséggel bír.

Így tekintve egyedül álló, páratlan alkotás ez a kodifikáció az egyház történetében, mert ez lesz az egyházjognak első teljes és egységes törvénykönyve. De párját ritkítja ez a kodifikatórius mű a profán kodifikációkkal szemben is, mert ez a vatikáni kodifikáció az ő teljességét, egységességét és az egész földkerekségre kiterjeszkedő hatályát és reméljük még, hatályidejét is tekintve, messze felülmulja a Justinianus nevéhez fűződő kodifikációkat is.

Dr. Hanuy Ferenc.

Oldalágról ajándék útján hárult ági vagyon.

Dr. Szászy-Schwarz Gusztáv legutóbb e szaklapban (f. évi 42. sz.) közzétette tanulságos jogi véleményét abban a kérdésben, hogy az örökhagyó oldalrokonairól élők közti ajándékozás útján hárult vagyon (mely az ajándékozóra a megajándékozottal közös törzselődjéről szállt) az örökhagyó utáni törvényes öröklés esetében mennyiben tekinthető ági vagyonnak. E véleményhez kapcsolódik a kir. Kúriának P. I. 3113/1917. számú ítélete, mely a vélemény álláspontjára helyezkedve az ekként hárult vagyon ági minőségét megállapította, noha a megajándékozott az ajándékozó halála esetében nem lett volna ő utána törvényes (ági) öröklésre jogosítva, mert édesanyja, mint őt kizáró közelebbi rokon, az ajándékozáskor életben volt. Épen ez az édesanya volt az, aki a meghalt megajándékozott után az ajándéktárgyat ági örökségül igényelte.

Magam is azt tartom, hogy a Kúriának ez az állásfoglalása jobban megfelel ági öröklési rendünk alapgondolatainak, mint az, amelyet a Kúria korábbi ítélkezésében elfoglalt. Minthogy azonban sem az említett jogi vélemény, sem a Kúria ítélete erről a korábbi eltérő ítélkezésről meg nem emlékezik, talán a kérdésnek minden oldalról való megvilágítása céljából nem lesz felesleges e döntés kapcsán a joggyakorlati előzmények ismertetése. Felhasználom az alkalmat, hogy a kérdésnek némely további fűződményére kiterjeszkedjem, amelynek lehetőségével a Kúria állásfoglalása után számolnunk kell.

I. Abban a kérdésben, hogy a közös törzselődtől származó, de az örökhagyóra oldalrokonáról élők közti ajándékozás útján hárult vagyon az örökhagyó utáni öröklés szempontjából ági vagyonnak tekintendő-e: a bírói gyakorlat az idők folyamán változott.

a) A régibb döntések arra utalnak, hogy az oldalágról kapott ajándék nem ági vagyon.

1. Az ebbe a csoportba tartozó egyik eset szerint: «a testvér által nővérének kiházasításakor, de nem osztályrész fejében adott ingótárgyak ajándéknak lévén tekintendők, a megajándékozott nővérnek elhalálozása folytán mint ági vagyon vissza nem követelhetők, azok tehát a nővér szerzeményét képezik». (Kúria 3842/1887., Grecsák: Magyar Döntvénytár VII. k. 366. l. 135. sz.) Ebben az esetben nem volt tisztázva az a kérdés sem, hogy a kérdéses ingók eredetileg a közös törzselődtől származtak-e. A Kúria döntése úgylátszik ebben az esetben azon fordult meg, hogy abban az időben a «kiházasítási tárgyak» általában nem tekintettek ági vagyontárgyaknak. Ezt az álláspontot a Kúria azóta teljesen elejtette.

2. A másik esetben a Kúria világosan kimondotta, hogy: «az a vagyon, amelyet a testvér a testvértől ajándékul nyer, a megajándékozott testvérnek szerzeményi vagyonát képezi, következőleg az ajándékozás tárgyát képező kérdéses vagyon, habár az W. Istvánra annak szüleiről, tehát az alperesekkel közös törzsről hárult, W. Teréz örökhagyóra nézve szerzeményi vagyont képez». (Kúria 9344/1895., Grecsák: Magyar Dtár VII. k. 367. l., 138. sz.)

Ez utóbbi esettel kapcsolatban szokás még hivatkozni a Kúriának 4340/1898. sz. ítéletére is (Grecsák id. h. 357. l.), mely szintén kimondja, hogy «az a vagyoni előny, amelyben az örökhagyó testvére részéről részesült, csakis szerzemény tekintete alá eshetnék». Ez azonban úgylátszik, nem akart elvi kijelentés lenni, mert ebben az esetben nincsen nyoma annak, hogy a kérdéses ajándékozott vagyon közös törzselődről hárult az ajándékozóra; szerzemény elajándékozása pedig természetesen a megajándékozottnál is szerzemény marad.

b) Az újabb időben a Kúria gyakorlata módosult. Ujabban ugyanis a kir. Kúria már nem helyezte szembe az oldalágról ajándékba kapott vagyont az oldalágról végrendelet alapján örökölt vagyonnal, hanem mindkettőre nézve elismerte annak lehetőségét, hogy az ily módon hárult vagyon (ha a közös törzselődtől eredt) ági vagyonná válik. Az ági jelleget azonban a kir. Kúria az esetek ezen csoportjában csak úgy állapította meg, ha a végrendeletileg részesített vagy megajándékozott oldalrokon a részesítéskor az adományozó oldalrokonnal olyan öröklési kapcsolatban állott, amelynek értelmében ez utóbbival szemben végrendelet hiányában törvényes öröklésre volna hivatva. Ebből a körből három eset ismeretes.

1. Kúria 3910/1911.: «Az örökhagyó nagyszüleiről törvényes öröklés útján az örökhagyó nagynénjére, erről pedig *végrendeleti öröklés* útján az örökhagyóra és pedig az örökhagyó anyjának (a nagynéni nővérének) életében s így nem ennek képviseletében sem ennek jogán, hanem ettől függetlenül egyedül az örökhagyóra szállt vagyon: szerzeményi vagyont képez». (Staud Lajos: A magyar magánjog tételes jogszabályainak gyüjteménye. Budapest, 1913., 172. l.)

2. Kúria 5787/1911.: «Amidőn a közös törzsről szálló vagyon a közös törzs egyik leszármazójára hárul ugyan, de olyanra, aki *a végrendelkező vagy ajándékozó* után törvényes öröklésre hivatva nincs, hanem egy távolabbi ághoz tartozik, az ekként áthárult vagyonra a hitvestársi örökléssel szemben ági öröklésnek nincs helye». (Staud id. h. 172. l.) Ebben az esetben az örökhagyó a közös törzsről szállt vagyont atyjának unokatestvérétől kapta hagyományul, noha a hagyományozónak volt még testvére, illetőleg ettől származó oldalrokonai.

3. Kúria 3530/1912.: «Midőn a közös törzsről szálló vagyon a közös törzs egyik leszármazójáról *végrendelet vagy ajándék útján* a közös törzs egy másik leszármazójára hárul ugyan, de olyanra, aki a végrendelkezővel vagy ajándékozóval törvényes öröklési kapcsolatban nem áll, az ekként hárult vagyonra a hitvestársi örökléssel szemben ági öröklésnek helye nincs». (Mjogi Dtár VII. k. 49. sz.)

A Kúria ezen ítéleteinek elvi alapjául az a gondolat szolgálhatott, hogy az oldalágról szállott ingyenes juttatás (akár végrendeleti részesítés, akár ajándék) annyiban elveszti ági jellegét, amennyiben az adomány tárgya az adományozó utáni törvényes öröklés esetében nem jutott volna vagy nem ily mértékben jutott volna az illető oldalrokonra ági örökségül; az ilyen adományozásban a Kúria az illető oldalrokon egyoldalú kedvezményezését, a többi — habár ugyanazon ágbeli — rokonnak hallgatag kirekesztését (ademtio legati) látta benne rejlőnek.

Egyébiránt ezen az elvi álláspontón áll a polg. tkv. törvényjavaslatának képv. bizottsági szövege is (1548. §. «de *őt* ági hagyományul illette volna»).

c) *A kir. Kúria azonban közben a végrendeleti öröklés útján szállt vagyonra nézve már ezt az elvi alapot is elhagyta, illetőleg helyesebb irányban továbbfejlesztette.*

5708/1912. sz. a. kimondotta ugyanis a Kúria, hogy «ha a hagyatéki ingatlan az örökhagyó nagyszüleiről törvényes öröklés útján hárult az örökhagyó nagybátyjára (apja testvére) s erről végrendeleti öröklés alapján akként szállott az örökhagyóra, hogy a végrendelet szerint az örökhagyó *apjára tekintettel, tehát annak jogán* jutott az örökhagyóra, az ingatlan ági minősége megállapítandó». (Mjogi Dtár VII. k. 169. sz.)

Ennek az esetnek tényállása szerint: a nagybátya az ő testvérének az *életében* hagyta a közös törzsről eredt ingatlant testvérének egyik gyermekére; ez utóbbinak mint örökhagyónak halála után pedig a részesítettnek a testvérei igényelték ági örökségül az ingatlant, miután az életben levő apjuk az öröklésről lemondott. Ebben az esetben tehát a Kúria már nem helyezett súlyt arra a körülményre, hogy a végrendelkező halálakor a részesített nem volt utána közvetlenül törvényes öröklésre jogosítva. A döntő szempont az volt, hogy a végrendelkező a részesítettnek még élő apjára *tekintettel*, tehát *annak* jogán juttatta az ingatlant, aki neki törvényes örököse lett volna; hogy tehát az a *törzs* (habár nem is az az egyén) kapta meg az ági vagyont, amely azt törvényes öröklés esetében is megkapta volna.

d) A *c)* alatt közölt eset szükségszerűen átvezet a Kúria legújabb, a P. I. 3113/1917. sz. a. nyilvánuló állásfoglalására. Az ugyanis kétségtelen, hogy a Kúria ma már az oldalágról végrendelet és élők közti ajándékozás útján szerzett vagyont az ági öröklés szempontjából *egyformán* bírálja el; mutatják ezt az 5787/1911. és 3530/1912. sz. határozatok (fent *b)* 2. és 3. szám). Ha tehát a Kúria a *c)* alatti esetben áginak ismerte el azt a vagyont, amely az örökhagyóra oldalágról végrendelet alapján akként szállt, hogy nem az örökhagyó lett volna az ajándékozó ági örököse ebben a vagyonban, hanem a rokonságukat közvetítő, életben lévő közelebbi rokon: úgy ebből szükségszerűen következik, hogy ugyanennek kell állania, ha ugyanily körülmények közt a vagyon nem végrendeleti öröklés, hanem ajándékozás útján hárult az örökhagyóra.

A legújabb (P. I. 3113/1917. sz.) ítélet azonban egy irányban mégis továbbmenő elhajlást mutat az azt megelőző (5708/1912. számú) határozattól. Ez utóbbinak tényállása szerint ugyanis az adományozó a juttatással átugrotta ugyan a törvényes (ági) öröklésre hivatott közbülső rokont, de mégis «erre való *tekintettel*, tehát ennek jogán» juttatta a megajándékozottnak a vagyont. Ellenben a most előttünk fekvő esetben célzatosan mellőzte az ajándékozó unokahugát, a közbülső rokont és azért juttatta a vagyont unokahuga fiának, mert nem *akarta* a vagyont magának unokahugának kezére juttatni.

Ebben a döntésben tehát — szemben a korábbi határozatokkal — világosan tükröződik a következő alapgondolat. Habár az adományozó oldalrokon egyik-másik oldalrokonát az ági vagyonban tudatosan mellőzni kívánta is és azért juttatta az ági vagyont (végrendelet vagy öröklés útján) *más* ági rokonnak: ez még nem jelenti azt, mintha az ekképen mellőzött rokont *idegen ágak* javára is ki akarta volna rekeszteni (vagy ági vagyonától megfosztani), arra az esetre, ha majdan a megajándékozott után nyílik meg a törvényes öröklés.

e) Az így nyert alapgondolat világánál könnyen dönthetjük el azt az esetet is, amidőn az adományozó nem is ugyanazon ágbeli távolabbi rokonait ajándékozza meg az ági vagyonnal a közelebbi rokon rovására, hanem a vagyont általában egy távolabbi ághoz tartozó rokonának juttatja a közelebbi ág mellőzésével. Pl. Fehér Márton az atyai nagyapjától élők közt kapott ingatlant nem testvérére vagy ennek leszármazójára hagyja, hanem elhalt atyja testvérére. Ha az így részesített nagybácsi végrendelet nélkül meghal, ezt az ingatlant nem az ő felesége fogja örökölni, hanem a Fehér Márton atyai ágbeli rokonai (testvére vagy ennek törzse), esetleg maga az életben levő Fehér Márton.

Hogy a Kúriának ilyképen következetesen kifejlesztett elvi álláspontja helyes, azt legjobban mutatja, hogy az ellenkező álláspont mellett az életben maradt ajándékozó esetleg önmagát is kirekesztené a tőle származott vagyonban való örökléstől a megajándékozottnak a szerzeményi örököse javára.[1]

II. Az oldalágról szállt vagyonnál az ági jelleg fenmaradásához a Kúria korábbi ítélkezése (és ezzel a ptk. tvjav. bizottsági szövege) talán azért is kívánta meg az adományozó és a megadományozott között in concreto fentorgó öröklési kapcsolatot, nehogy ugyanaz az ág kétszeresen igényelhesse ági örökség címén ugyanazt a vagyont.

Pl. (a 3113/1917. P. sz. eset tényállása) P. Amália az atyai házat odaajándékozza nővére P. Laura unokájának ifj. G. Sándornak, a még élő anya (P. Laura leánya) G. Sándorné mellőzésével. Ifj. G. Sándor meghalván, az ingatlan a Kúria fenti ítélete szerint ági öröklés címén anyját, G. Sándornét illeti. De mi lesz akkor, ha ezután az ajándékozó P. Amália meghal és hagy maga után szerzeményi vagyont és szerzeményi örököst (pl. férjet). Nem fog-e akkor G. Sándorné felléphetni azzal az igénnyel, hogy a P. Amália hagyatékában természetben meg nem lévő ági természetű ház értékét mint ági vagyont G. Sándorné javára P. Amália szerzeményéből a szerzeményi örökös rovására redintegrálják?

Ha G. Sándornét ez az igény megilletné, akkor ő ugyanazokat a javakat ugyanabból a vagyonból két ízben kapná meg ági örökségül: először természetben ifj. G. Sándor után, másodszor pénzben P. Amália szerzeményéből. Ez kétségtelenül visszás eredmény lenne, mely a Kúria korábbi ítélkezése szerint nem állhatott elő, mert eszerint G. Sándorné nem örökölte volna ági vagyon címén az ifj. G. Sándor kezében ági jellegét vesztett ingatlant.

Mi ennek a fonák helyzetnek a nyitja?

Megjegyzendő, hogy hasonló, habár nem ily bonyolult eset a Kúria korábbi ítélkezése mellett is előfordulhatott, a kérdés tehát nem merőben új.

Mondjuk, hogy X. életében odaajándékozza az atyai házat testvérének Y.-nak, azután meghal, hátrahagyva feleséget és szerzeményt. Vajjon Y. követelheti-e az ági jellegű ház értékének redintegrálását a szerzeményből? Korántsem. És pedig azért nem, mert az ági öröklésre a hagyomány szabályait kell alkalmazni; az ági ingatlan elsősorban természetben jár hagyományul; ha pedig a hagyományos az egyedi hagyománytárgyat már élők közt megkapta az örökhagyótól, annak értékét az örököstől újból nem követelheti.

A (végintézkedésen alapuló) hagyomány esetére ezt az eredményt a pandektajogban a «concursus duarum causarum lucrativarum» elvéből lehetett levezetni.[2] A német ptkönyv ezt az elvet mint általános tételt nem ismeri, csak egyes részletszabályokban juttatja érvényre; a hagyományra vonatkozólag a 2169. §. vezet erre az eredményre: a hagyomány hatálytalan, mert tárgya az örökhagyó halálakor nem tartozik a hagyatékhoz és nincs alap annak feltevésére, hogy az örökhagyó a tárgyat erre az esetre is a hagyományosnak szánta volna (mint u. n. «Verschaffungsvermächtnis»-t olyképen, hogy a hagyománnyal megterhelt személy — mivel a tárgyat, mely már úgyis a hagyomá-

[1] A «Magyar magánjog vázlata» című munkám II. kiadásában (296. és 299. l.) az a tétel foglaltatott, hogy az oldalágról végrendelet vagy ajándék útján szállt vagyon elveszti ági jellegét. A munka II. kiadásának megjelenésekor még nem voltak közölve a fent *b)* és *c)* alatt felsorolt esetek, az akkor ismeretes *a)* alatti esetek pedig a munkámban jelzett álláspontra utaltak és így az nem «az élő jog és a lex ferenda összezavarása» volt (Szászy-Schwarz id. h. 366. l.), hanem — a könyv céljának megfelelően — az akkori bírói gyakorlatot tükröztette vissza. A munka harmadik kiadásában (369. és 370. l.) helyesbítettem is ezt az álláspontot a végrendeleti öröklés útján történt hárulás esetére és az élők közti ajándékozásra vonatkozólag csak azért hagytam változatlanul a tételt, mert a kérdés a bírói gyakorlatban ebben az irányban mindeddig még tisztázatlan volt.

[2] Az idevágó alapeset I. 2., 20. §. 6.: «Si res aliena legata fuerit et eius vivo testatore legatarius dominus factus fuerit, si quidem ex causa emptionis, ex testamento actione pretium consequi potest; sivero ex causa lucrativa, veluti ex donatione vel ex alia simili causa, agere non potest. Nam traditum est, *duas lucrativas causas in eundem hominem et in eandem rem concurrere non posse*». Ugyanennek kell állania, ha az örökhagyó saját dolga a hagyomány tárgya és ő ezt életében a hagyományosnak ajándékozza, noha ezt az esetet az «ademtio legati» szempontja alá is vonják. (Windscheid-Kipp [9. kiad.] II. 343. a. §. 6. jegyz., III. 639. §. 5. jegyz., 640. §. 5. jegyz.)

nyosé, nem tudja neki megszerezni — a dolog értékét tartozzék hagyományul szolgáltatni, német ptkönyv 2170. §.).[3] Ugyanerre az eredményre kell jutnunk mai jogunkban: az osztrák ptkönyv alkalmazási területein (a végrendeletben rendelt hagyományra nézve) e törvény 724. és 662. §-ai alapján, a magyar magánjog területén pedig a végakarat helyes értelmezése útján. A polg. tkv. tvjav. (bizotts. szöveg 1689. §.) e kérdésben a német törvénykönyv nyomdokain halad.

Ezeket a tételeket az ági vagyon mint «törvényes hagyomány» tekintetében is megfelelően kell alkalmaznunk. Amit a végintézkedésen alapuló hagyomány esetében ügyletértelmezés útján az örökhagyó akarataként lehet megállapítani, azt a törvényes hagyomány tekintetében törvényértelmezés útján a törvényhozó akarataként vezethetjük le. A törvény célja, hogy az ági vagyon az ági öröklésre jogosult rokonnak jusson; ha ajándék útján — természetben — máris hozzá jutott, nincs alap annak feltevésére, hogy a törvény ugyanazt a vagyont pénzértékben is még egyszer akarná neki juttatni az örökös rovására. Ez annyira kétségtelen, hogy külön ki sem kell mondani.

Ugyanennek kell állania akkor is, ha az ági vagyon nem közvetlenül jutott az örökhagyóról az ági oldalrokonra, hanem bár kerülő úton, de ugyancsak ingyenesen, egy más ági rokon közvetítésével, mint abban a példában, amelyet a jelen (II.) pont elején feltételeztem. Erre az esetre is betüszerint illik a «concursus duarum causarum lucrativarum» elve, valamint a ptk. tvjav. id. 1689. §-ának megfelelő alkalmazása. Az ilyen esetek tehát nem okoznak oly bonyodalmat, amely az oldalágról szállt ági vagyon tekintetében az ági öröklésnek afféle korlátozását indokolná, aminő a kir. Kúria korábbi, most már elhagyott, gyakorlatában (fent I. b.) és a ptk. tvjav. bizottsági szövegében (1548. §.) foglaltatik.

Nehezebb az eset a következő alakban: P. Amália az atyai házat megtartva, annak értékével felérő *pénzösszeget* ajándékoz nővére unokájának, ifj. G. Sándornak. Ezt az összeget ifj. G. Sándor után ennek anyja, G. Sándorné örökli, mint oldalágról szállt ági vagyont. Ha már most az ajándékozó P. Amália meghal és marad utána az atyai ház: fogja-e akkor G. Sándorné ezt a házat ági öröklés címén igényelhetni, noha annak értékét ugyancsak ági öröklés címén hasonlóképen P. Amália vagyona rovására már egy ízben (kerülő úton) megkapta? A helyzet ugyanaz, mint a fent tárgyalt esetben, a concursus duarum causarum lucrativarum ilyenkor is beáll. Persze azt, amivel az atyai ház P. Amália halálakor többet ér, mint amekkora az ajándékösszeg volt, az ági örökösnek meg kell kapnia.

Ennek az elvnek viszont akkor is állania kell, ha P. Amália előbb hal meg, mint ifj. G. Sándor. Ilyenkor az atyai házat (vagy annak értékét, ha maga a ház volt ifj. G. Sándornak ajándékozva) az ági árökösnek (G. Sándornénak) meg *kell* kapnia, hiszen még nem kapta meg fia révén az ági vagyont és a bizonytalan öröklési várómány nem számítható be neki kielégítésül. De ez esetben viszont ifj. G. Sándor halála után nem fogja ágiként követelhetni azt a vagyont, amelyet ugyancsak ági öröklés címén egy ízben már (közvetlenül P. Amáliától) már megkapott. Igaz, hogy eszerint a halálesetek véletlen sorrendjéhez képest dől el, kinek a hagyatékát terheli az ági vagyon kiadása. Ám a véletlen befolyását az öröklési rendre egészen még az ági öröklés körében sem lehet kiküszöbölni.

E fejtegetések eredménye tehát az, hogy a ptk. tvjav. bizotts. szövegének 1548. §-ában törölni kellene azt a korlátozást, amely az oldalágról ingyenesen hárult vagyont ági vagyonnak csak akkor tekinti, ha az a részesítettet ági hagyományul különben is megillette volna. De törölni kell a javaslat 1960. §-át is, mely az élők közt kapott értéknek az ági hagyományba való beszámításáról rendelkezik. Ez a §. a fentiek szerint szűk, mert csak arra az esetre vonatkozik, amikor ez a beszámítás már élők közt ki volt kötve. De épen azért zavaró is, mert azt a látszatot kelti, mintha a beszámítás kikötése hiányában az ági hagyományra nem állana az 1689. §-ból levezethető tétel, amely szerint a hagyománytárgynak élők közt in natura ingyenes kiadása általában elenyészteti a hagyományt.

Dr. Szladits Károly.

[3] L. az eset érdekes fejtegetését Planck kommentárjában (3. kiadás, V. k.) ad 2174. §., 4. jegyz.

Az ingatlanforgalomról szóló rendelet.

A háború hosszú tartama alatt számos olyan jelenség merült fel vagy jutott nyilvánosságra, amely a kivételes hatalomról szóló törvényes rendelkezések alapján a kormány részéről rendkívüli intézkedéseket tett szükségessé. Többek között ilyen az a sok vérrel megfizetett tény is, hogy velünk most hadban levő államok polgárai már jóval a háború kitörése előtt a határszéleken hadászatilag fontos pontokat szereztek meg, amelyeket azután az ellenség előnyomulásának megkönnyítésére rendeztek be. Ez a tapasztalat s a háború alatt felmerült több más viszás jelenség is most arra bírta a kormányt, hogy a fent említett kivételes hatalom alapján az ingatlanforgalom terén is rendkívüli intézkedést tegyen.

Nevezetesen e tárgyban 1917. évi október hó 12. napján, 4000/1917 M. E. szám alatt rendeletet bocsátott ki. Ez a rendelet a végrehajtásról szóló két kísérő rendelettel együtt a Budapesti Közlöny folyó évi 249. számában jelent meg s 1917. évi november hó 1. napján lépett életbe.

A rendelet, amelyet a földmívelésügyi miniszter a képviselőháznak 1917. évi október hó 25. napján tartott ülésében általános helyeslés kíséretében jelentett be, egyelőre Árva, Bereg, Gömör-Kishont, Krassó-Szörény, Liptó, Máramaros, Nyitra, Sáros, Szatmár, Szepes, Trencsén, Turócz, Ugocsa, Ung, Zemplén és Zólyom vármegyékben, továbbá Szatmár-Németi város területén és az ország erdélyi részeiben lép életbe. Hatályát azonban a földmívelésügyi miniszter a minisztertanács hozzájárulásával a felmerülő szükséghez képest az ország egyéb részeire is kiterjesztheti.

A rendelet vezető szabálya az, hogy hatályosságának területén bizonyos kivételektől eltekintve ingatlant elidegeníteni — ideértve a végrehajtási árverést is — csak a földmívelésügyi miniszter részéről kijelölt hatóság esetleg evégből külön alakított bizottság hozzájárulásával lehet. Az ügylet e hozzájárulás hiányában érvénytelen. A hozzájárulás hiányának és a jogügylet érvénytelenségének következményét az alaki jog körében a telekkönyvi rendtartás 69. §-a szabja meg, amely szerint az ily jogügylet alapján sem telekkönyvi bekebelezés, sem előjegyzés el nem rendelhető.

Hatósági hozzájárulás szükséges az ingatlanoknak bérbe- vagy haszonbérbeadásához is, ha a bérlet vagy haszonbérlet tartama a tíz évet meghaladja. Miután egyik elterjedt napilapunk, amely az ingatlanok elidegenítésének fentemlített korlátozását helyesli, a rendeletnek a bérbe- vagy haszonbérbeadás tekintetében tett hasonló rendelkezését kifogásolta, fel kell említenem, hogy ha a rendelet bérbe- vagy haszonbérbeadást illetőleg nem rendelkezett volna, akkor a rendeletet hosszútartamú bérletek- vagy haszonbérletek kötésével meg lehetne kerülni. A hatósági hozzájárulás megadását a földmívelésügyi miniszter egyelőre a Zsolnán, Eperjesen, Munkácson, Kolozsvárott, Maros-Vásárhelyen és Nagy-Varadon állomásozó kirendeltségei, tehát állami szervek hatáskörébe utalta. Csupán Nyitra vármegye területén és Szatmár-Németi törvényhatósági joggal felruházott város határában fekvő ingatlanokra nézve létrejövő jogügyletek utaltattak az illető törvényhatóság közigazgatási bizottságának a közös legelőkről szóló 1913: X. tc. 70. §-a alapján alakított gazdasági albizottsága elé.

A rendelet végrehajtása tárgyában kiadott 44,621/1917 F. M. számú rendelet gondoskodik arról is, hogy a rendkívüli viszonyok folytán szükségessé vált kivételes intézkedések a rendes ingatlanforgalmat ok nélkül ne gátolják. Így kimondja, hogy az ügylettől a hozzájárulást csak akkor lehet megtagadni, ha foganatbavétele közérdeket sértene. Azonfelül tájékoztatásul még azt is megszabja, hogy különösen mely esetek azok, amelyek a közérdeket sérthetik. És pedig: 1. ha a hatósági hozzájárulás ingatlanok egy kézben halmozására vezetne vagy ha nem segítene azon a környékbeli birtokmegoszláson, amely a közgazdaság követelményeivel ellenkezik; 2. ha az ingatlan földmíves kezéből olyannak kezébe jutna, aki nem maga míveli a földet; 3. ha mívelhető ingatlan olyannak kezébe kerülne, akitől az ingatlan okszerű mívelése és a termelés fokozása nem várható; 4. ha jelenségek merülnek fel arra nézve, hogy az ingatlant csupán azért szerzik meg, hogy árfelhajtással csakhamar továbbadják.

Az elmondottakból úgy látszik tehát a rendelet célja a kis-

birtokosok védelme is, főleg abból a szempontból, hogy a lövészárokból visszatérők ne legyenek majd kénytelenek az ingatlanokért közvetítőknek túlzottan felhajtott árakat fizetni.

A kisbirtokok szaporításáról és erősítéséről a rendelet még másként is gondoskodik. Nevezetesen abban az esetben, amelyben a visszterhes ügylettől a hatóság a hozzájárulást megtagadja, lehetővé teszi, hogy a földmívelésügyi miniszter az ingatlant a hozzájárulást megtagadó határozat jogerőre emelkedését követő 30 nap eltelte előtt megszerezze és pedig olyan módon, hogy az ügyletben szereplő szerző fél helyébe jogszabálynál fogva az állam vagy pedig más olyan harmadik személy lép be, akit a földmívelésügyi miniszter kijelöl. E harmadik személyek körét is megszabja a rendelet, amennyiben kimondja, hogy e jogával a földmívelésügyi miniszter csak akkor él, ha az elidegenítésre szánt ingatlanra hadirokkantaknak, hadiözvegyeknek, hadiárváknak vagy általában hadiszolgálatban állott személyeknek ingatlanhoz juttatása, gazdasági munkásházak építése, kisbirtokok erősbítése vagy számuk szaporítása végett van szükség.

A jogügyleten ilyen esetekben a szerző fél személyének kicserélésén felül csupán még az a változás eshetik, hogy az elidegenítő az ellenértéknek készpénzben fizetését követelheti, továbbá, hogy amennyiben az ellenérték túlzott, a földmívelésügyi miniszter kívánságára a jogügyletben kikötött ellenérték helyébe az ingatlan bírói becsára lép. Ezzel a rendelet elejét veszi annak, hogy túlmagas fiktív vételárak kikötésével meggátolhassák a földmívelésügyi minisztert abban, hogy az ingatlanokat az említett érdekek kielégítésére megszerezhesse.

Végrehajtási árverés esetében is megtagadható a hatósági hozzájárulás, de tekintettel a hitelezőkre, csak abban az esetben, ha az árverés célja nem a hitelezők kielégítése, hanem a rendeletnek a megkerülése.

Más esetekben csak a földmívelésügyi miniszter tagadhatja meg az árverési vételtől a hozzájárulást, de csak úgy, ha egyúttal az árverési vevő helyébe a fent már említett körből más vevőt állít.

A hozzájárulást megtagadó határozat ellen a felek fellebbvitellel élhetnek a földmívelésügyi miniszterhez; a hozzájárulást megadó határozat ellen csak a törvényhatóság tiszti ügyésze, a gazdasági felügyelő és ha erdőről van szó, az erdőfelügyelő élhet és pedig csak közérdekből fellebbvitellel. A közérdekbe nem ütköző forgalom megkönnyítése végett azonban közérdekből csak bizonyos, a földmívelésügyi miniszter részéről külön megjelölt esetekben van helye fellebbvitelnek.

Még csupán azt kell kiemelnem, hogy a rendeletek arról is gondoskodnak, hogy az ingatlanszerző hozzájárulás kieszközlésére szükséges idő alatt is biztosíthassa magának a telekkönyvi rangsort. Evégből a kérvényt a hozzájárulás kieszközlése előtt is beadhatja a telekkönyvi hatóságnál, amely azt a rangsor feljegyzése után a hozzájárulás kérdésében döntésre hivatott szervhez juttatja.

Az ingatlanok forgalmáról szóló, most ismertetett rendelet bizonyára mélyen belevág a magánjogviszonyokba, de ha közérdekből szükség van reája, — és hogy szükség van, — azt a földmívelésügyi miniszter a képviselőház 1917 október 25. napján tartott ülésében ki is mutatta, akkor el kell viselni, mint annyi más korlátozást, amelyet a háború tett szükségessé. Hiszen e téren más államok már sokkal korábban tettek kivételes intézkedéseket. És pedig nemcsak a velünk szövetséges államok (Ausztria, Németbirodalom), hanem az ellenséges államok is (Olaszország, Franciaország). Meg kell kívánunk azonban azt, hogy a határozathozatal a hozzájárulás kérdésében lehető gyors legyen, hogy az ügyletek sorsa ne maradjon sokáig függőben.

Egy-két napilap attól tart, hogy a hozzájárulás megadása vagy megtagadása kérdésében a pártpolitika fog érvényesülni. Ezzel az aggodalommal szemben áll az, hogy a fellebbviteleket a földmívelésügyi miniszter csak állandó gazdasági szakbizottságának meghallgatásával intézheti el, s meg kell hallgatnia a bizottságot abban a kérdésben is, hogy a hozzájárulás megtagadása esetében az ingatlant az állam vagy a fent már említett körből vett harmadik személy javára megszerezze-e. Ennek a bizottságnak az összeállítása pedig olyan, amely feltétlenül kizárja a pártpolitika érvényesülését, még ha arról egyébként szó lehetne is.

Dr. Börcsök Andor.

Láncкereskedelmi rendelet.*

A kereskedelmi miniszternek a R. 13—22. §-ai végrehajtását tárgyazó rendeletét a hivatalos lap október 27. száma közölte. Az iparhatóságoknak és általában azoknak várakozása, akik ezen rendelettől a R. által igért részletes szabályokat várták a közszükségleti cikkek felsorolása formájában, nem teljesedett. Inkább a R. háborús gazdaságpolitikai szándékainak magyarázatát részben a R. intézkedéseinek deskriptív ismertetését tartalmazza ez (v. ö. előbbire nézve bevezetést s az 1. §-t, utóbbira a 3., 4., 5., 8. és 12. §-okat) alább érintendő, igen értékes rendelkezések mellett.

A végrehajtási rendelet tehát nem részletezi, sem nem határozza meg közelebbről a R. 13. §-ában említett közszükségleti cikkcsoportokat, idevonatkozóan csak azt jelenti ki, hogy kétség esetében annak megállapítása hogy valamely közszükségleti cikk a R. 13—22. §-ai alá esik-e, az iparhatóságok feladata, s azzal a tanáccsal szolgál, hogyha a kétség magánál az iparhatóságnál merül fel, *ajánlatos* a kereskedelmi és iparkamara véleményének meghallgatása *is*. Csupán az enyhíti az e tekintetben a rendelet által meg nem szüntetett bizonytalanságot, hogy az iparhatóság köteles a rendelet szerint a kérdésben dönteni akkor is, ha ily tárgyú megállapítás végett maga az érdekelt fél fordul hozzá.

Az iparhatóság feladata a megállapítás akkor is, midőn a kérdés a bíróság vagy más hatóság előtt folyó eljárás során merül fel. Ezzel a döntés abban a kérdésben, hogy valamely árú a láncкereskedelmi rendelet szempontjából közszükségleti cikknek tekintendő-e az Áv. rendelkezései szempontjából való bírói döntéssel szemben, még a büntető rendelkezések alkalmazására is kihatóan az iparhatóságokhoz terelődik át.

Az Áv. miniszteri javaslatának 4. §-a tudvalévően az életszükségleti s más elsőrendű közszükségleti cikk fogalommeghatározását tartalmazta ekként: «A jelen törvényben életszükségleti cikkek alatt az ember elsőrendű életszükségleteinek kielégítésére közvetlenül rendelt ingó dolgokat, valamint az azok előállításához közvetlenül vagy közvetve szükséges ingó dolgokat kell érteni. Más elsőrendű közszükségleti cikkek alatt pedig a jelen törvényben azokat a dolgokat kell érteni, amelyeket a minisztérium ilyeneknek nyilvánított». A törvényből a büntetendő cselekmény elkövetési tárgyának ezen meghatározása kimaradt, ezenfelül a törvény csak közszükségleti cikket említ. Viszont a 4207/1915. M. E. számú rendelet tárgya, amely rendeletre a kereskedelmi miniszter fentemlített végrehajtási rendelete bevezetésében, mint azonos célzatú szabályozására az Áv. mellett szintén hivatkozik, ez: «a lakosságnak életszükségleti cikkekkel való ellátásáról és az árdrágító visszaélésekről».

Az 1916 : IV. tc. (a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvények kiegészítéséről) javaslata «életszükségleti és elsőrendű közszükségleti cikkek» megjelölést tartalmazott, a képviselőház igazságügyi bizottsága azonban helyesebbnek tartotta egész általánosságban a közszükségleti cikkekre a minisztériumnak adandó felhatalmazás kiterjesztését s így változott meg ennek megfelelően az Áv. szövege is.

Az Áv. körül kifejlődött bírói gyakorlat úgy fogja fel ezt a módosítást, hogy ez kiterjesztés oly értelemben, hogy a közszükségleti cikk többet foglal magában, mint az életszükségleti és elsőrendű közszükségleti cikkeket. Az idevonatkozó irodalomból csak Tarnai és Finkey nézeteit idézem. Tarnai Büntetőjog Tára LXVII. k. 291. l. szerint a legnagyobb nehézségek egyike az lesz, mit kell a közszükségleti cikk kifejezés alatt értenünk . . . A közszükségleti minőség megállapításánál a szavaknak rendes magyarázati módjaira vagyunk utalva. Köznyelven értjük alatta a szerény életmód szerint megkívántatott létfentartási eszközöket: a victus et amictus-t. A fogalmat tehát nem lehet sem annyira megszorítani, hogy csak épen az életbenmaradás legszükségesebb eszközei értessenek alatta, sem annyira kiterjeszteni, hogy a fényűzési tárgyak is belefoglaltassanak . . .» Finkey (Jogállam 1916. évfolyam 159. lapsz.) szerint «a közszükségleti cikkek alá tartoznak az életszükségleti cikkek», továbbá «idetartoznak más oly cikkek is, melyekre mindenkinek szüksége van».

A R. alkalmazásában nem vagyunk kizárólag ily általános szempontokra utalva. A R. 13. §-ában a közszükségleti cikkek azon cso-

* Az előbbi közl. l. a mult heti számban.

portjai, melyek árusításával való foglalkozáshoz hatósági engedély szükséges, megjelölvén, egyfelől csak ezen csoportok keretén belül merülhet fel kétség valamely cikk odatartozása tekintetében, másfelől a R. által megjelölt csoportoknak a R. hatálya alá vonásából is tájékoztató mértéket vonhatunk el, végül, amint már említettük, az Áv. bírói gyakorlatának eredményei is útbaigazításul, — természetesen az imént említett korlátok között — felhasználhatók. Kétségtelennek tartom azonban, hogy ezen korlátoktól el is tekintve, az említett bírói gyakorlat, a közszükségleti cikké való minősítésben felismerhető expanzív irányzatánál fogva egyébként is megszorításokkal követhető csupán. Ha pl. a budapesti ítélőtábla a mustárt és karamelát is közszükségleti cikknek minősítette, a R. alkalmazása ezt aligha fogja követni. Ezen irányba tereli majd ezen alkalmazást az a szempont is, hogy az Áv. rendelkezéseit alkalmazó büntetőbíróságok csak az eléjük került kóros eseteket bírálták el és hajlandók voltak a törvény célzatának megvalósítása érdekében a kiterjesztésre, a R.-et alkalmazó iparhatóságok ellenben a legális kereskedelmet is elbírálják, lévén a R. célja az is (végrehajtási rendelet), hogy «az eddigi kivételes jogszabályok (tehát az Áv.-nak is) alkalmazása következtében gyakran súlyos helyzetbe került nélkülözhetetlen hivatásos kereskedelemnek a jogbiztonságban rejlő védelem megadassék».

Ezen összefüggésre, de különösen a végrehajtási rendeletben is kiemelt, az Áv. és a lánckereskedelmi rendelet közt fenforgó célzatazonosságra való tekintettel szükségesnek tartom annak kiemelését is, hogy az Áv. büntetőjogi jellegével szemben a R. iparjogi, tehát civilis jellegű, s nem nézve a R. kútfői elütő milyenségét, az ipartörvény módosításának fogandó fel. Az ipartörvény is statuál kihágásokat, ha szabadságvesztésbüntetést nem is ismer; az ipartörvény 155. §-ának második bekezdése is ismeri az iparűzési jogtól való megfosztást némely iparágaknál oly tények alapján, melyek az illetőt «iparának űzhetése tekintetében a közerkölcsiség és a közrend szempontjából megbízhatatlannak tüntetik fel». Sem a R. címe, sem a benne foglalt büntető rendelkezések, sem az occasio legis ne tévesszenek meg ebben bennünket. Ennek az elvi álláspontnak a R. miként való alkalmazására is döntő fontossága kell, hogy legyen. S ennek a közszükségleti cikkek a R. alkalmazása szempontjából való elhatározására is ki kell hatnia.

(Bef. köv.) —*y—m*—

Az igazságügyminiszter az értékhatárról.

Az ügyvédi kamara választmányának perjogi bizottsága dr. *Papp* József ügyvédi kamarai elnökhelyettes vezetése alatt október 30-án felkereste az igazságügyminisztert. A küldöttség nevében dr. Papp József fejtette ki a polgári perrendtartásban foglalt értékhatárok felemelése ellen felmerült aggályokat. Kifogásolta, hogy a rendeletet az ügyvédi kar meghallgatása nélkül adták ki. A kamara választmánya a rendeletet egyes intézkedéseiben antiszociálisnak és antidemokratikusnak tartja és különösen sérelmesnek ítéli a rendelet ama intézkedését, amellyel a kötelező ügyvédi képviselet határa 1000 K-ról 2000 K-ra és a községi bíróság hatáskörének értékhatára 100 K-ra emeltetett fel. Kéri a rendelet sürgős revizióját úgy szociális, mint ügyvédi szempontból.

Az *igazságügyminiszter* válaszában rámutatott arra, hogy nagyon sajnálja, hogy az ügyvédi kamarát az előkészítő munkálatok alkalmával ezúttal nem hallgatták meg. Ez azonban nem célzatosság, hanem csak elnézés következménye. Gondja lesz arra, hogy a jövőben az igazságszolgáltatást érdeklő minden fontosabb rendelet vagy törvény megalkotása előtt az ügyvédi kar hivatott képviselői meghallgattassanak. Végtelenül sajnálja, hogy a rendeletben a kamara választmánya olyan tendenciákat lát, amelyek nincsenek benne. Ő a maga részéről a rendeletet sem antiszociálisnak, sem antidemokratikusnak nem minősítheti. A háború következtében nagyfokú értékeltolódások következtek be. A pénz értékét annak vásárló képessége adja meg, az pedig ma a normális állapotokhoz képest annak negyedrészére, sőt annál kevesebbre szállott le. Ennélfogva igen sok peres tárgy, mely értékére való tekintettel ezelőtt a normális viszonyok között a községi bíróság, illetőleg járásbíróság hatáskörébe tartozott, ma a járásbíróságok, illetőleg a törvényszékek munkáját szaporítja. Ilyen körülmények között a Pp. idevonatkozó rendelkezései távolról sem érik el azt a célt, amelyet a törvényhozás általuk elérni kívánt. Szükségesnek mutatkozott tehát az értékhatároknak az egész vonalon való felemelése által lehetővé tenni azt, hogy azok az intenciók, amelyek a törvényhozás előtt a Pp. meghozatala alkalmával szem előtt lebegtek, legalább részben továbbra is megvalósulhassanak. A kibocsátott rendeletet nem lehet egyébnek tekinteni, mint a Pp. elveinek a megváltozott gazdasági viszonyokra való alkalmazásának. Nem egyéb, mint a gazdasági életben beállott értékeltolódás folytán a jog intézkedéseinek a gazdasági élettel való összhangba hozása. Nyugodtan meri állítani, hogy a rendelet intézkedései még távolról sem tartanak lépést ezekkel az értékeltolódásokkal. Semmi sem áll távolabb a kormánytól, mint antiszociális és antidemokratikus tendenciákat követni. Ellenkezőleg a kormánynak minden intézkedése épen a szociális és demokratikus elveket kívánja érvényre juttatni. Épen így mi sem áll tőle távolabb, mint ügyvédellenes tendenciákat követni. Azt a jóindulatot, melyet az ügyvédi karral szemben a bírói székben is állandóan tanusított, elhozta a miniszteri székbe is s tudja és érzi, hogy a magyar ügyvédi kar az államhatalom jóindulatát nemcsak hogy kiérdemelte, de egyenesen az állam kötelessége, hogy ennek a karnak jogos és méltányos érdekeit előmozdítsa. A maga részéről az eddigi kormányzati intézkedéseiben ezeknek az érdekeknek előmozdítására minden lehetőt meg is tett. Így pl. az Országos Ügyvéd-Szövetség beadványa folytán a bíróságok figyelmét felhívta arra, hogy tegyék saját hatáskörükben megfontolás tárgyává, nem mutatkozik-e szükségesnek az eddig alkalmazott díjszabásnak a változott viszonyokkal összhangba hozása és az eredményhez képest a peres felek érdekeinek is teljes figyelembevételével, az eddigi díjszabás újra való megállapítása. Elkészítette a szegényvédők és pártfogó ügyvédek díjazásáról szóló törvényjavaslatot, amellyel megszüntetni óhajtja az ügyvédi rendtartásnak azt a kirívó igazságtalanságát, hogy az ügyvéd ezt az állami feladatot ingyenesen kell, hogy ellássa. Ép úgy mint eddig is, a jövőben is minden intézkedésében szem előtt fogja tartani a fentebb említett szempontokat. Végül reámutat arra, hogy a sérelmezett rendelet nem tartós intézkedés. A háború tartama alatt is hajlandó, amennyiben az értékviszonyok megváltoznának, a rendeletet revizió alá venni és hajlandó az ügyvédi kamara felterjesztésében foglalt szempontokat jóindulatú megfontolás tárgyává tenni. Nagyon sajnálja, hogy az ügyvédi kamara választmányával a minisztersége alatt első ízben ebből az incidensből kifolyólag volt szerencséje, reményli azonban, hogy a jó viszony, amely az igazságügyi kormány és az ügyvédi kar között eddig is fenállott, a jövőben is zavartalanul folytatódni fog.

Szemle.

— **Báró Schey József** bécsi professzorban, a Magyar Bajtársi Szövetség ez idő szerinti illusztris vendégében, egyik kimagasló tagját üdvözöljük annak a jeles civilista gárdának, amelynek az osztrák magánjogi tudomány Unger után újabb felvirágzását köszöni. Ez az autochthon osztrák jogiskola, melynek Pfaff és Hoffmann voltak az úttörői, szemben Unger egyoldalú pandektizmusával, az osztrák polgári törvénykönyv gazdag tartalmát a saját eszmevilágából, forrásaiból, gyakorlatából fejlesztette ki. Schey ennek az iskolának minden irányban egyik vezéralakja: az elmélet terén finom elemzésű monográfiáiban (Obligationsverhältnisse, Mora creditoris); a gyakorlat terén, mint Glaser-Unger alapította döntvénygyűjtemény társszerkesztője, amely működéséből nőtt ki opt.-nek általa szerkesztett mintaszerű kézikiadása, mely gazdag jegyzetanyagával egész kommentárt pótol; végül mint nagyhatású tanár, akinek előadásairól készült jegyzetek világos és szabatos tömörségükben a legjobb tankönyvvel vetekednek. Természetes, hogy ily egyetemes tudományos működésből önként emelkedett vezető szerepre az opt. novelláinak megalkotása körül, melyeknek az Urakházában főelőadója, a nagy irodalmi becsű bizottsági jelentés szerkesztője, végül a novellák hivatott kommentátora lett. Scheynek szimpátiái Magyarország iránt,

melyhez rokoni kötelékek is fűzik és viszont a magyar jogászságnak iránta érzett nagyrabecsülése a kölcsönös megértésnek és közeledésnek szerencsésen kiválasztott közvetítőjévé avatják a nagyérdemű tudóst.

— **Anakronizmus — a belügyminiszter úr figyelmébe.** A Belügyi Közlönynek 1917 október 28-án megjelent 49. száma közli a belügyminiszterium új ügybeosztását. Ebben olvasható, hogy a VI/a. (államrendőri és közbiztonsági alosztály) ügykörébe tartozik többek közt: «Minden államellenes (*szocialista*, nemzetiségi) mozgalom figyelemmel kísérése». Ha egy vidéki úri kaszinóban a szocializmust még rendészeti ügynek tartják, úgy ezt a tudás vagy értelem fogyatékossága esetleg mentheti, de a választójogi kormány belügyminisztériumában talán mégis illenék tudni, hogy a szocializmus nem «államellenes mozgalom». Reméljük, hogy ez a kisiklás csupán a háborús teendők munkahalmaza közepette megesett tollhiba, amelyet a Belügyi Közlöny egyik legközelebbi száma ki fog javítani.

— **Az adófelszólamlási bizottság ügyvédtagjainak összeférhetetlensége.** A napilapok támadást intéztek két ügyvéd ellen azért, mert képviseletet vállaltak az adófelszólamlási bizottság előtt folyó ügyekben, noha tagjai az adófelszólamlási bizottságoknak. Egyik megtámadott ügyvéd ugyanannak a bizottságnak volt tagja, amely előtt ügyfél képviseletét elvállalta. A budapesti ügyvédi kamara választmánya legutóbbi ülésén állást foglalt e kérdésben és a kamara ügyészének indítványát elfogadva, következő határozatot hozta:

Az adófelszólamlási bizottság ügyvédtagjainak összeférhetetlenségéről az 1906. évi 127,000 sz. utasítás 75. §-a következőkép rendelkezik: «Kerülni kell lehetőleg azt, hogy a tárgyalásban és a határozat meghozatalában, mint elnök vagy tag az adókötelesnek jogi tanácsadója részt vegyen». Az Utasítás tehát nem kívánja korlátozni a bizottsági tagnak mint ügyvédnek szabad ügyködési jogát az adófelszólamlási bizottságok előtt. Eszerint tételes intézkedések hiján csakis azok a jogi és erkölcsi korlátok érvényesülhetnek e téren is, melyek az ügyvédi képviseletre általában állanak. Az ügyvédi kamara felfogása szerint: az ügyvédnek mint közmegbizatásban működő bizottsági tagnak erkölcsi tekintetekből még fokozottabban óvakodnia kell oly magatartástól, amely azt a látszatot kelthetné, mintha bizottsági tagságát bármily vonatkozásban az ő ügyvédi tevékenységének érdekeszközévé tehetné. Így különösen alkalmas a kar tekintélyét kikezdő látszat keltésére, ha a bizottsági tag mint ügyvéd saját közigazgatási kerületének bizottsága előtt tárgyal, miért is elvárja az ügyvédi kamara, hogy a bizottság ügyvédtagjai ilyen képviseleteket ne vállaljanak. Ennek kerülése úgy az illető ügyvédnek, mint a karnak is érdeke. Az adófelszólamlási bizottságok ügyvédtagjainak működését eddig általános elismerés kisérte. Nincs ok és alkalom annak feltevésére, hogy a helyzet az ügyvédtagok tekintélyének rovására megváltozzék és a kamara elvárja a bizottságokban működő tagjaitól, hogy az erkölcsi tekintetek szigorú szemmeltartásával ezentúl is példaadó működést fognak kifejteni.

— **Az ügyvédi költségek felemelése.** Az Országos Ügyvédszövetség beadványt intézett az igazságügy miniszterhez amelyben kiindulva abból, hogy a bíróságoknál még a háború előtti időben megállapított ideiglenes ügyvédi díjszabás egyes tételei nem felelnek meg többé a változott gazdasági viszonyoknak, kérte, hogy addig is, amíg az ügyvédi munka díjazását az 1912 : IV. tc. 104. §-ában nyert felhatalmazás alapján az igazságügyminiszter rendelettel szabályozná, intézkedés történjék a most használatban levő ügyvédi díjszabásoknak a változott gazdasági viszonyokhoz alkalmazkodó módosítása iránt. Az igazságügyminiszter értesítette az ügyvédszövetséget, hogy beadványát a kir. bíróságokhoz azzal a felkéréssel küldte meg, hogy tegyék saját hatáskörükben megfontolás tárgyává, nem mutatkozik-e szükségesnek az eddig alkalmazott díjszabásnak a változott viszonyokkal összhangba hozása és az eredményhez képest a peres felek érdekeinek is teljes figyelembevételével a díjszabás újra való megállapítása.

— **Vagyontalanok jogvédelme.** A szegényvédők és pártfogó ügyvédek díjazásáról szóló törvényjavaslat értesülésünk szerint elkészült és egyik legközelebbi minisztertanácsban elintézés alá kerül. A törvényjavaslat a kérdésnek csak a kereteit szabályozza, a szegények jogvédelmének, valamint a szegényvédő és pártfogó ügyvédek díjazásának részletes szabályait a javaslat szerint az igazságügyminiszter az ügyvédi kamarák meghallgatása után rendelettel állapítja meg.

— **Az ideiglenes nőtartás** különös tekintettel a jogirodalomra és a bírói gyakorlatra. Itra *dr. Malonyai Béla* budapesti kir. törvényszéki jegyző. Megjelent Politzer Zsigmond és fia cég kiadásában. Szerző az ideiglenes nőtartás kérdésének minden részletével behatóan foglalkozik. Ismerteti a járásbíróság és a házassági per bírósága előtt folyamatba tett eljárás egymáshoz való viszonyát, a vétkesség befolyását az ideiglenes nőtartás megállapítására, a vagyoni viszonyok befolyását a tartási igényre stb. A könyvre, melynek ára négy korona, még visszatérünk.

— **A leipzigi Juristische Gesellschaft** Szászy-Schwarz Gusztáv előadása alkalmából a következő táviratot intézte a Magyar Bajtársi Szövetség jogi osztályához: Juristische Gesellschaft in Leipzig dankt in waffenbrüderlicher Gesinnung herzlich für freundliche Begrüssung aus Anlass des Vortrages Professors v. Szászy-Schwarz und gedenkt mit Freuden der Anwesenheit der ungarischen Herren hier im Vorjahre mit Excellenz Plósz an der Spitze. *Peters* Vorsitzender.

— **Nemzetközi vonatkozások az ipari jogvédelem terén.** Az e tárgy körül érdekelt összes szakegyesületek és érdekképviseletek kiküldötteiből a Magyar Iparjogvédelmi Egyesület vezetésével alakított egyesületközi választmány *Baumgarten* Nándor dr. elnöklésével október 19-én a Gy. O. Sz. tanácstermében ülést tartott. Az ülésen a választmány tagjain kívül informatív érdeklődés szempontjából az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztálya részéről Fodor Ármin jelent meg. Fazekas Oszkár dr. ügyvezető titkár jelentést tett középeurópai szövetségeseink szakegyesületnek választmányaival Berlinben és Wienben, egyfelől a jogi közeledés, másfelől a nemzetközi Unio helyreállításának előkészítése tárgyában folytatott tanácskozásairól, amelyek eredményeként különösen a hatósági szervezet és hatáskör kérdéseinek a jogi közeledés komplexumából való kirekesztése tárgyában, valamint a gyakorlási kényszernek, iparfejlesztésünk szempontjából elengedhetetlen fentartása tekintetében elért egyértelműséget megállapították. A nemzetközi Unio helyreállítására vonatkozó magyar javaslatok a másik két állam érdekeltségénél még megvitatás alatt állanak. A választmány e jelentéseket elismerő helyeslléssel vette tudomásul. Ezután Bernauer Zsigmond szab. ügyvivő a jogi közeledés kérdései köréből az anyagi jog tárgykörébe tartozó több pontot ismertetett és előterjesztéseit a választmány többek hozzászólása és élénk vita után magáévá tette. A választmány tanácskozásait folytatni fogja.

— **Viszonválasz dr. Oppler Emil ügyvéd úr válaszára.** Oppler Emil ügyvéd úrnak teljes objektívitással megírt bírálatommal szemben két út állott a rendelkezésére. Vagy tagadja kategórikusan a bírálatomban ellene nem is annyira a «sorok között» emelt súlyos «vádakat», amely esetben kötelességemmé teszi a bizonyítást; vagy — hallgat. Ő azonban jónak látta egy harmadik útnak a választását, amelyen én őt — tekintve hogy teljesen eltekintve a dolog meritumától — egyáltalában nem szándékozom követni. Amit megírtam, azért helyt állok; és változatlanul fentartom mindazt, amit munkájáról alapos megfontolás és egyáltalában nem irigylésre méltó, időt rabló utánjárás után megállapítottam. *Dr. Kuncz Ödön.*

Gyakorlott, megbízható ügyvédjelöltet keresek. Fizetési igényeket és eddigi működést feltüntető ajánlatok dr. Lukátsy Géza szegedi ügyvédhez intézendők. 15890

Dr. Plihál Viktor nagykanizsai kir. közjegyző a hagyatéki ügyek önálló tárgyalására jogosított közjegyzőjelöltet keres. 15901

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 45. szám. Budapest, 1917 november 11.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Olchváry Zoltán* kúriai bíró: A törvényes öröklés és kötelesrész szabályozása a Ptk. javaslatban. — *Dr. Fabinyi Tihamér* kir. törvényszéki bíró: Az új lakbérleti rendelet. — *—y —m:* Lánckereskedelmi rendelet. — *Dr. Fertsek Gyula* kir. törvényszéki bíró: A nemzetközi vasúti árúforgalomban a legolcsóbb díjszabás alkalmazásának kérdéséhez. — Szemle.
Melléklet: Magánjogi Döntvénytár.

A törvényes öröklés és kötelesrész szabályozása a Ptk. javaslatban.

A Ptk. javaslatnak az *öröklési jogra* vonatkozó része, összeállítás és szövegezés tekintetében általában véve ugyanazokban a hibákban szenved, mint a javaslat többi része. Ehelyütt erre bővebben kiterjeszkedni szükségtelennek vélem, csak azt említem meg, hogy az első tervezethez képest az öröklési jog terjedelme a harmadik, illetve bizottsági szövegben kétszeresen (225. §-ról 461. §-ra megnövekedett. Ez a nagy különbség a szerkesztőbizottság véleményének változása mellett bizonyos ötletszerűségre mutat.

Érdemben a tételes rendelkezések — szerény nézetem szerint — nem helyesen vannak megállapítva, aminek fő oka egyfelől abban található fel, hogy a mai jogunkkal szemben tervezett elvi módosításoknak, vagyis a tulajdonképeni újításoknak a régi jogunk nyomán érvényben hagyni kívánt többi rendelkezésekbe való célszerű beillesztéséhez hiányzott a kellő gyakorlati érzék, másfelől pedig abban, hogy a szerkesztőbizottság nem számolt azokkal a következményekkel, amelyeket az öröklési jogra vonatkozó lényeges újítások fognak maguk után vonni akkor, ha ezek az újítások olyanok vagy akként vannak kontemplálva, hogy azok célzata a közfelfogással ellentétben áll.

Téves azt feltételezni, hogy pl. a törvényes vagy ági örökösödés rendjének mélyreható vagy csak lényeges megváltoztatása zökkenés nélkül lehetséges. Ha az új tételes szabályozás ellenkezik a közfelfogással s a nép igazságérzetével, akkor az örökhagyók nem egykönnyen fognak ahhoz alkalmazkodni, hanem halálesetre szóló rendelkezésekkel s élők közötti jogügyletek kötése útján fogják a vagyonukban való örökösödést szabályozni. Minél inkább egyezők az öröklés szabályai a közfelfogással, annál kevesebb a végrendelet s annál kevesebb a per is s megfordítva. Mivel pedig legtöbb örökösödési per az örökhagyónak halálesetre szóló intézkedéséből keletkezik (még az ági örökösödés iránti perek is rendesen a végintézkedés érvényét támadják elsősorban), lehetően olyan törvényt kell alkotni, amely szükség nélkül nem szolgáltat okot a végrendelkezések gyakoribbá tételére.

A törvényjavaslat a felmenők és oldalrokonok eddigi (parentális) *törvényes öröklési* rendjét csak a nagyszülői csoportig tartja fen változatlanul, a szépszülők csoportjában már a lineális-graduális öröklés rendjére tér át, vagyis a nagyszülők ivadékai (az örökhagyó unokatestvérei) még *törzsönként* örökösödnek, ellenben az életben levő szépszülő kizárja a már elhalt többi szépszülő ivadékait; ha pedig egy szépszülő sem lenne életben, ivadékaik közül a közelebbi rokon kizárja a távolabbit. Például, ha ebben a (szépszülői) csoportban az örökhagyó két unokabátyja közül egyik az örökség megnyiltakor már nem élt, vagy az örökhagyóval egy időben halt el (1522. §.), az életben maradt unokabátyja kizárja az öröklésből testvérének (az örökhagyó másik unokabátyjának) gyermekeit.

Az *ági* öröklésből pedig a javaslat a nagyszülőknél s ezek ivadékainál (első unokatestvéreknél) távolabbi rokonokat már kizárja, s magát az ági öröklést a hagyomány jogi szerkezete alapján, de ezen az alapon is igen célszerűtlenül szabályozza.

Eddigi jogunk csak a vagyon eredete szerint tett különbséget, az öröklés rendjét illetően, de ettől eltekintve az öröklés rendje azonos alapra volt fektetve; vagyis az ági örökösök egymás között ép úgy törzsönként örökösödtek, mint a szerzeményes vagyonban általában az oldalrokonok. Ez egyébként a célszerűség, egyszerűség és könnyen való alkalmazhatás követelménye.

Ettől azonban a javaslat, mint láttuk eltért, noha sem az általa részben alapul vett ízöröklési rendszert, sem az ági öröklés megszorítását nem tartja eléggé igazságosnak (Indokolás IV. füzet 12. és 14. lap), amit nem lesz felesleges gyakorlati példával is megvilágítani. *A.* leány- és *B.* fiútestvér szüleitől három év előtt vagyont örökölt; az előbbi 38 éves volna, ha élne, az ifjabbik 28 éves, életben van; *A.*-nak vagyona, miután leánya *C.* korán elhalt, kiskorú unokájára *D.*-re szállt, de egyéves korában ez is elhalt. A javaslat szerint *B.* ki lenne zárva az öröklésből; a szüleiről szállott vagyon fele, alig pár évvel a testvérek osztozkodása után, másokra háramlana. Hasonló esetek állanának be olyankor, amikor a kiskorú örökhagyóra közvetlenül valamelyik szépszülőjétől örökölt vagyont.

A javaslat indoka ezekre az újításokra nézve az, hogy a távolabbi csoportokban érezhető gazdasági hátrány t. i. a hagyaték «szétporlasztása» elkerültessék, s hogy az ági öröklésnek a nagyszülői csoporton túl való fentartása gyakorlati kivitel szempontjából nem célszerű, mert a bizonyítás, az időbeli távolság miatt is, olyan bonyodalmakra vezet, amelyeknek elejét kell venni.

Erre két súlyos ellenérvet lehet felhozni. Egyik az, hogy annál a határnál, ahol a vagyon szétporlasztása következhetnék be, meg kell szorítani az oldalági öröklést s a közöröklést kell hatályba léptetni; ez sokkal igazságosabb, mint a véletlen esélyére bízni, hogy melyik szép-, dédvagy ősszülőivadék jusson a többi rovására nagyobb örökséghez, mint aminő igazság szerint őt megilletné. Különben ne feledjük, hogy szegény állam vagyunk, amelyben a csekély értékű vagyon háramlása is igen fontos kérdés.

A másik ellenérv pedig az, hogy az ági öröklésnek a nép jogérzetétől eltérő szabályozása sokkal nagyobb bonyodalmakra, t. i. sokkal nagyobb számú bonyolult perek lefolytatására szolgáltathat okot, mint az ági öröklésnek a törvényes öröklés rendjéhez hasonló módon való megállapítása. Ki kell itt emelnem, hogy az *ági* örökösödési perek nem fordulnak elő oly nagy számmal, amint azt a javaslat feltételezi, másrészt azok bonyolultságát vagyis a bizonyítás nehézségét nem annyira az időbeli távolság, hanem rendszerint a telekkönyvi állapotok régebbi hiányos és rendetlen volta okozta. Az ági örökösödés ugyanis — igen ritka kivétellel — ingatlan vagyonra szorítkozik; ingók közül legfeljebb az ingatlan művelésére szolgáló gazdasági felszerelések igényeltetnek, bizonyítékul tehát többnyire a telekjegyzőkönyvek és okiratok szolgálnak; tanubizonyítás inkább csak akkor foghat helyt, ha az örökhagyó gyermekkorban halt el, de ép ily esetben igazságtalan az ági öröklés megszorítása. Azonban a nagy anyaggyüjtemény, melyet az előmunkálatok és az indokolás tartalmaz, nélkülözi a vagyonjogi perekre vonatkozó

statisztikai adatokat, s azoknak a külföldi perek számával való összehasonlítását, pedig csak ebből lehetne megállapítani, hogy az «üres» perlekedések megszüntetése végett minő intézkedések szükségesek és indokoltak s mulhatatlanul szükséges-e az ági öröklést a maga valójából kiforgatni?

A javaslat elismeri az ági öröklés jogosságát s radikális újítások nélkül fentartani kívánja azt, mégis lehetően nehézségeket gördít az elé, hogy hozzá is lehessen jutni az ági hagyománynak elnevezett ági vagyonhoz. Igy az 1553. §. a kiházasítási ingóságok értékével az 1558. §. az özvegy részére, házasságra lépés esetére megállapított végkielégítéssel, az 1562. §. szülői haszonélvezettel terheli meg, illetve csorbítja az ági vagyont.

A kiházasítási ingóságokra nézve (amelyek a közös lakás felszerelési tárgyaiul szolgálnak), az eddigi joggyakorlat ingadozó volt. Már ennélfogva is egy közép mértéket kellett volna alkalmazni a tételes jogszabály megalkotásánál, jelesül azt, hogy csak a legszükségesebb kiházasítási ingóságokat, vagyis csak azokat örökölhesse a férj, illetve a házastárs, amelyek mindakét házastárs közös használatra voltak rendelve. Ha ettől a javaslat szerint eltérnénk, akkor bonyodalmak keletkeznének, mert a szülők vagy tulajdonjoguk fentartásával adnák át a kiházasítási ingóságokat s azokról halálesetükre is intézkednének, vagy más írásbeli szerződéssel igyekeznének az ági vagyonnak e minőségét megtartani.

Az özvegy végkielégítése elvileg helyes olyankor, amikor szerzeményi vagyon nincs s az özvegy csakis az ági vagyon haszonélvezetére van utalva; de igazságtalan az ági örököst arra szorítani, hogy a vagyon állagából s egyszerre adjon végkielégítést. Helyesebb volna a kérdést úgy oldani meg, hogy az özvegyet a férjhezmenetelét követő gazdasági év végéig illesse meg végkielégítésképen a haszonélvezet.

A szülői haszonélvezet intézménye az anya javára igen ritkán vagy csak olyankor szolgálhat, ha kiskorú gyermek a nagyszülőktől közvetlenül örökölt vagyont, amelyet az anya özvegyi joga nem terhelt. Az ily eseteknek alig lehet oly jelentőséget tulajdonítani, amely egy új tételes szabály alkotását indokolná. Az apát illető haszonélvezet pedig túlnyomó esetben nem lenne méltányos és nem lenne összeegyeztethető azzal a szabállyal, amely szerint a férjet özvegyi jog nem illeti. Ha pl. a gyermek az anya előtt, vagy vele egyidőben hal meg, a férj az ági vagyont kiadni köteles, de ha az újszülött gyermek csak egy órával is túléli az anyát, a javaslat szerint a férj élte fogytáig haszonélvezné ugyanazt az ági vagyont. Ez az intézmény ellenkezik mai jogunkkal, célszerűtlen és lehet mondani szükségtelen is, mert a keresetképtelen férj javára az eltartási kötelezettség az 1561. §. szerint a nő egész hagyatékát terhelően biztosítva van s mert a gyermektartási kötelezettsége az ági vagyon értéke erejéig az ági örökösre is átszáll.

Habár a bizottsági szöveg az 1550. §. beillesztésével mellőzte azt a bonyolult értékkiszámítást, amelyet a szerkesztőbizottság kontemplált s amely szerint még az ági vagyon értékének természetes emelkedése is a szerzemény javára esett volna s e tekintetben az újabb gyakorlat elveit fogadta el, a fenebbiből láthatóan mégis azt állapíthatjuk meg, hogy az ági vagyonnak a javaslat szerint való szabályozása túlságosan bonyolult és igazságtalan maradt. Mindaddig, amíg a vagyon ági minőségének érvényesülnie lehet s míg a közfelfogás lényegesen meg nem változik, célszerű és helyes megoldás csak az lenne, ha úgy a törvényes, mint az ági öröklésnél az eddigi rendszer tartatnék fen, egyszerűsítés céljából azzal a megszorítással, hogy az ősszülők ivadékai az öröklésből már kizárassanak s a dédszülői ivadékok (harmadizbeli oldalrokonok) hiányában már közöröklésnek legyen helye. De ha az ági öröklés a nagyszülőkre és ivadékaikra korlátoltatik is, akkor kivételes szabály alkotandó az oly vagyonra, amely a kiskorú örökhagyóra távolabbi felmenőjéről közvetlenül háramlott, mert az ily vagyonban csakis az illető felmenő (szépszülő) ivadékai lehetnek hivatva az öröklésre.

A *kötelesrészre* vonatkozó szabályokat a Javaslat nem kevésbé bonyolultan és terjedelmesen tárja elénk. Négy fejezetre felosztva 53. §-ba foglalta a szerkesztőbizottság azokat a kazuisztikus rendelkezéseket, amelyeken az igazságügyi bizottság itt-ott javításokat tett ugyan, mert úgy találta, hogy egyes (t. i. a kihagyott 1800—1802.) szakaszok «nehézkes szerkezete és a mathematikai aprólékos részletezés» az alkotott szabályok «valódi célzatát inkább eltakarja, semmint azokat világosabbá tenné», — de általában véve a bonyolultságot a bizottsági végleges szöveg sem enyésztette el.

Aki behatóbban foglalkozott köteles rész iránti örökösödési perekkel, annak szükségkép arra a meggyőződésre kell jutnia, hogy kazuisztikus alapon a köteles rész intézménye nem szabályozható célszerűen s még kevésbé igazságosan, mert kiszámíthatatlanok azok az eshetőségek, amelyek a gyakorlatban előállhatnak. A javaslat mégis megkisérelte ezt, nemcsak a joggyakorlat keretei között, hanem részben annak ellenére is, új jogszabályok alkotásával, amelyeknek célszerűtlen volta csak akkor derülne ki teljesen, ha gyakorlati alkalmazásra kerülne a sor; de addig is megállapíthatjuk, hogy a javaslat a részletek összhangját megóvni itt sem tudta. Ime egy eset. Az 1800. §. megállapítja, hogy a hagyaték értékéhez a kötelesrész kiszabásánál hozzá kell számítani minden adománynak az adományozáskor volt értékét, amellyel az örökhagyó ingyenes jogügylet útján kevesbítette vagyonát. Ebből következtetni kell, hogy a megajándékozott is csak az ajándékozáskor volt érték erejéig lehet felelős és hogy az azóta keletkezett természetes értékemelkedés, mely a hagyaték értékéhez hozzá sem számítandó, az ő javára szolgál. Például, ha az örökhagyót közvetlenül halála előtt vagyoni veszteségek érték s ennek folytán hagyatékában csak 1000 K maradt, de 10 év előtt egyik gyermekének *B.*-nek 8000 K-t, egy idegennek pedig 5 év előtt egy 1000 K értékű telket ajándékozott (melynek értéke azonban azóta vasútépítés folytán, 2500 K-ra emelkedett), akkor a másik gyermeknek, *C.*-nek a köteles része 10,000 K/4 = 2500 K-ra rúgna, amelyhez az 1000 K hagyaték pótlásakép az idegen megajándékozottnak 1000 K-val, a *B.*-nek pedig 500 K-val kellene hozzájárulni.

Ezzel szemben az 1821. §. rendelkezése szerint a megadományozott az adományt (a köteles résznek abból leendő kielégítése végett) vagy kiadni, vagy a kötelesrész kielégítéséhez hiányzó összeget kifizetni köteles. A fenebbi példa esetében tehát, az 1821. §. rendelkezései szerint, az utóbb megadományozottnak nem lenne módjában a kötelesrész kiszámításánál alapul vett ajándékozáskori 1000 K érték lefizetésével kötelezettségének eleget tenni, hanem tűrnie kellene, hogy a kötelesrészre jogosult az ajándék tárgyból 1500 K erejéig kielégítést szerezzen, vagy ugyanily (tehát az ajándékozáskor volt értéket jóval meghaladó) összeggel kellene megváltani az adomány kiadásának kötelezettségét.

Nézetem szerint a kötelesrész kiszámításának módja tekintetében csak annyiban volna indokolt új szabályokat alkalmazni, amennyiben a kir. Kúria által több évtizedes tapasztalatok alapján megállapított szabályok akár elméleti, akár célszerűségi szempontokból kifogásolhatók, vagy épen helytelenek volnának. Ez az eset fen nem forog, helyesebb volna tehát csak az irányadó általános elvek megállapítására szorítkozni s az aprólékos részleteket egyszerűen mellőzni s azok helyett az átdolgozás folyamán megfontolás tárgyává tenni, vajjon nem lenne célszerű a kötelesrész kvótáját felemelni? Utóvégre ha Svájcban helyesnek találták (civil kódex 471. §.) a gyermek kötelesrészét törvényes örökség háromnegyed részében meghatározni, akkor elvben nekünk sem lehet okunk ettől idegenkedni. Igen sok és nyomós érvet lehetne emellett felhozni, s ezek között azt is, hogy a kötelesrészre való szorítás s az abból származó makacs, sőt elmérgesedett pereskedés igen sok esetben elaggott, könnyen befolyásolhatható szülőknek igazságtalan elhatározására vezethető vissza s az ily módon szenvedett sérelmeket nagyban enyhítené a kötelesrész mennyiségének felebb emelése, amely elősegítené azt is, hogy a kötelesrészre szorítottak inkább megnyugodnának az örökhagyó intézkedésében.

Az első tervezet indokolása elismeri, hogy mélyértelmű és igazságos alapgondolaton nyugszik az oly törvényes rendelkezés, amely szerint az örökhagyó a hagyatéknak csak felére, egyharmadára vagy egynegyedére rendelkezhetik aszerint, amint egy, két vagy több gyermek van. (Indokolás V. kötet 292. lap.) Mégis mellőzte s a javaslat is mellőzi ezt a rendelkezést, mert szerinte az a családfő individualizáló intézkedéseit túlságosan megakasztja, főleg abban a tekintetben, hogy belátása szerint előnyben részesíthesse szegényebb gyermekét a gazdag, az érdemesebbet az érdemetlen felett.

Ez az indok azonban nem helytálló s fel kell tennünk,

hogy a szerkesztőbizottság nem hozta volna fel s talán nem is alapította volna reá elhatározását sem, ha a kötelesrész iránt lefolytatott perek nyomán előbb összegyüjtötte és összeszámította, vagy akár táblázatos kimutatásba foglalta volna azokat az adatokat, amelyekből kitünnék, hogy mily elenyésző csekélyszámú olyan eset merül fel a gyakorlati életben, amelynél az örökhagyó egyéni intézkedését az osztó igazság sugalta. Azok a gyakorlati jogászok, akik örökösödési perekkel huzamos időn át behatóan foglalkoztak, tudják, hogy az esetek túlnyomó nagy többségében az örökhagyó rendesen második nejét, második házasságából származott gyermekeit, vagy azt a gyermekét különbözteti meg, amelyikkel egy háztartásban lakik ; elég gyakran előfordul a kötelesrészre való szorítás indokául az is, hogy a gyermek a szülők kedve ellenére lép házasságra. Az előbbi esetekben az éltes férj vagy szülő elhatározása rendszerint nagy mértékben befolyásolva van, utóbbi esetben pedig a harag vagy az ellenszenv vezeti.

Mivel egyenesen felháborító a több gyermekes szülőnek olyan rendelkezése, amellyel vagyonának felét idegennek (vagy pl. második házastársának, t. i. a gyermekei mostoha anyjának vagy atyjának) juttatja ; nálunk még akkor is indokolt volna a szülő individualizáló jogának korlátozása, ha e téren külföldi példák nem állanának előttünk.

Legegyszerűbb és egyben igazságos rendelkezés az volna, hogy a szülő vagyonának csak a feléről rendelkezhessék, ha egy gyermeke van, s csak egynegyedéről, ha több a gyermekek száma. Emellett az individualizáló intézkedés még mindig kellően érvényesülhetne. *Olchváry Zoltán.*

Az új lakbérleti rendelet.

A háború okozta rendkívüli viszonyok a lakbérlet terén nemcsak a hadviselő államokban, hanem a legtöbb semleges országban is kivételes jogszabályok alkotását tették szükségessé.

Ezek a kivételes rendelkezések betetőzték azt a fejlődést, amely a hatósági beavatkozást és a kényszerítő szabályok egész hálózatát léptette a lakásügy terén régebben uralkodó szabad verseny és diszpozitív magánjogi szabályok helyébe s így a lakáskérdést legfontosabb jogi vonatkozásaiban a magánjogból a nyilvánjog szférájába emelte fel.

Már a békében felismertük, hogy «a lakáskérdés az összes szociális kérdések között első helyen áll, hiszen a családi otthonban születnek és fejlődnek ki a legszebb erények, amelyek nélkül nincs erő egy nemzet, nincs nagyság egy állam számára sem» (Jules Siegfried). Ennek igazsága sohasem volt annyira nyilvánvaló, mint épen a háborúban és a háború volt az, amely szinte kegyetlen világossággal mutatott rá arra, hogy nem elég megállani ennél a felismerésnél, hanem le kell vonni annak következményeit, sürgősen meg kell oldani az ilyképen adódó nagy feladatokat. Ehhez képest a háborús lakbérleti intézkedések elsősorban a szociális gondoskodás jegyében keletkeztek és úgy külföldön, mint nálunk is főleg a béremelésre, lakbérfelmondásokra és a hadbavonult bérlőkre vonatkoznak. Míg azonban külföldön és főleg Németországban s Ausztriában nem annyira szigorú béremelési és felmondási tilalmak által s bérfizetési moratórium engedélyezése útján, hanem az eset körülményei szerint túlzottaknak mutatkozó béremelések és indokolatlan felmondások korlátozásával és részben bírói halasztással igyekeztek a nehézségeken segíteni, addig nálunk ezzel a simulékonyabb, laza rendszerrel szemben, a határozott tilalmaknak és a moratóriumnak, hogy úgy mondjuk *merev rendszere* érvényesült az országos moratóriumfeloldó rendeletben (8. és 25—28. §-ok), valamint az 1916. novemberi és az 1917. februári lakbérrendeletekben, amelyek a lakbérleti viszonyokra vonatkozó anyagi jogi kivételes intézkedéseket jogunkban eddig megállapították.

Ezek a szabályok — kevésbbé hangzatos cím alatt — kétségkívül sokkal intenzívebb védelmet biztosítottak a lakóknak, mint pl. «a bérlők védelméről» szóló osztrák és német rendeletek, viszont természetszerűleg amazokénál nagyobb terhet róttak a háztulajdonosokra. Minél erősebb, minél szigorúbb valamely tilalom, annál erősebb reakciót is támaszt, ami különösen az 1916. évi novemberi lakbérrendelet béremelési tilalma tekintetében egyrészt az annak kijátszására irányuló közismert kísérletekben, másrészt az e tilalom által nem érintett bérhelyiségeknél (nagylakások, bútorozott lakások, albérletbe adott lakóhelyiségek) bekövetkezett túlzott béremelésekben nyilatkozott. Növeli a nehézségeket a háborúnak hosszú tartama. Ennek következtében állott elő az a visszás helyzet is, hogy míg a moratórium általában megszűnt s jóformán feledésbe ment, addig a lakbérmoratórium, amelynek engedélyezését, mint a legmesszebbmenő védelmet érdemlő hadbavonult bérlőket legtökéletesebben oltalmazó intézkedést annak idején csak helyeselni lehetett, milliókra menő bérhátralékok folytonos felszaporodására vezet. Ez nemcsak a háztulajdonosokra hátrányos, akik a szóbanforgó tekintélyes összegeket évekig hitelezni kénytenek, hanem a bérlőkre is, mert ezek előreláthatólag nem lesznek képesek a felgyülemlett hátralékokat a megszabott négy negyedévi részletben törleszteni; bizonyos mértékben csökkenti továbbá ez az állapot a háztulajdonosok hitelezőinek biztosítására szolgáló jelzálogi fedezet értékét is.

Mindezek a körülmények, figyelemmel a lakbérletre vonatkozólag fennálló kivételes szabályoknak a gyakorlatban tapasztalt más hiányaira és az értelmezésük körül felmerült kétségekre is, megérlelték az újabb szabályozás szükségét.

Különösen sürgőssé tette azonban ezt a nagyobb városokban és legfőképen a fővárosban előállott lakáshiány, amelyet a háború a viszonyoknak vele járó abnormis változásával csak különösen nyomasztóvá tett, amelynek gyökere azonban az építkezésnek s így lakásviszonyainknak már a békében mutatkozó kedvezőtlen alakulásában rejlik. Azzal, hogy a lakáshiányon csak építkezéssel, céltudatos organizatórius (pozitív) lakáspolitikával lehet segíteni, tisztában kell lennünk, s így az, amit e téren az adminisztratív (negatív) lakáspolitika jogi kényszerrendszabályokkal elérhet — és a lakáshiánynak szinte lakásinséggé történt fokozódása folytán el is kell, hogy érjen — csak a meglevő helyiségek jobb kihasználásának s némileg megfelelőbb elosztásának lehetővé tételére szorítkozhatik.

A lakások és egyéb helyiségek bérletére vonatkozó kivételes intézkedéseknek ezek szerint szükségessé vált újabb megállapítását foglalja magában az 1917. évi november hó 3-án kihirdetett 4180/1917. M. E. számú minisztériumi rendelet, amely az említett három külön rendeletben elszórt lakbérleti jogszabályok novelláris módosítása helyett azoknak és az újításoknak egybefoglalásával a háborús lakbérleti jog anyagi rendelkezéseinek egységes kódexét nyujtja.

A *béremelés* kérdését szabályozó I. fejezet (1—12. §-ok) a túlzott béremelések elleni védelmet, amely az 1916. évi novemberi lakbérrendelet szerint eddig csak a kislakásoknál (Budapesten max. 1500 K évi bér) és a középlakásoknál (Budapesten 1500 K-nál magasabb, de max. 5000 K évi bér) állott fenn, — a 9. §-ban a nyári lakásokra nézve megállapított kivétellel — az összes bérhelyiségekre (nagylakások és üzlethelyiségek [3. §.] bútorozott és albérletbe adott lakások és lakásrészek (6—7. §-ok) kiterjeszti és ez alól általánosságban csak az ezután keletkező új házakat és épületrészeket veszi ki (4. §. ut. bek.). A béremelési korlátozások úgy a jelenlegi, mint az új bérlőt is védik. Kislakásoknál fentartja a rendelet az 1916. évi novemberi lakbérletben kimondott béremelési korlátozást,* viszont a lakáshivatal előzetes engedélyével indokolt esetekben mérsékelt béremelést enged a középlakásoknál (2. §. 2. bek.) és a háború alatt épült s eddig túlalacsony bérért bérbeadott lakásoknál (4. §. 1. bek.). A béremelés mértékének meghatározását az eddigi merev rendszer helyett bizonyos korlátok között a lakáshivatalnak a konkrét eset körülményeit, különösen a felek helyzetét, mérlegelő diszkréciójára bízza és pedig a bérlők fokozott védelmét igénylő esetekben a béremelés előzetes engedélyezésének megkivánásával, más esetekben a bérnek kérelemre utólag történő mérséklésével. Utólagos bérmérséklést enged nevezetesen a rendelet (3. §.) a nagylaká-

* Ez a béremelési korlátozás az 1916. évi novemberi lakbérrendelet 1. §-ának 2. bekezdése szerint az évi bér összegére való tekintet nélkül irányadó volt olyan bérlővel szemben, aki a lakást egyúttal keresetszerű foglalkozásának céljára is használja. Ezt a rendelkezést az új rendelet, tekintettel az előfordult visszaélésekre, megszünteti ugyan, de gondoskodik arról (3. §.), hogy azok, akik e kedvezményt eddig indokoltan élvezték (így az értelmi foglalkozást űzők, ügyvédek, orvosok stb.) a túlzott béremelésektől a jövőben is megóvassanak.

soknál és az üzleti helyiségeknél, amelyeknél fix bérmaximum megszabása helyett csupán azt tiltja, hogy a bér a *jövőben* indokolatlanul magas összegre emeltessék. Nagylakásoknál ezt az előfordult túlzott béremelések indokolják. Az üzlethelyiségek bére viszont a kereslet csökkenése folytán a háború folyamán általában inkább csökkent ugyan, de mivel a lakásszükség enyhítése érdekében főleg az üzlethelyiségek igénybevétele és eddig lakásokban elhelyezett irodáknak stb. ilyenekbe való átköltöztetése jöhet szóba, a kereslet emelkedése következtében előállható túlzott béremelések meggátlása kívánatos. Az eddig üresen állott vagy csak alacsony bérekért bérbeadott üzlethelyiségek bérbeadóinak jogos érdekei meg vannak óva azáltal, hogy a háború előtt utoljára fizetett béreknek visszaállítása indokolatlanul magas béremelésnek nem tekinthető. (3. §.)

Ezek a rendelkezések lehetővé teszik a béreknek némi arányosítását és azt, hogy egyfelől az általános drágaság sujtotta és rendszerint gyengébb vagyonerejű lakóknak, másfelől a megélhetésnek megnehezülése által szintén érintett és a házfenntartási és kezelési költségek megnövekedése, valamint a felszaporodott moratóriumos lakbérhátralékok hitelezése folytán terhelt háztulajdonosoknak ellentétes érdekei a méltányosság szerint bizonyos fokig kiegyenlíttessenek.

Arra nézve, hogy valamely lakás kis-, közép- vagy nagylakásnak minősül-e, az 1916. évi novemberi lakbérrendelet szabályával egyezően az évi lakbérnek és a fűtési és egyéb járulékoknak együttes összege (tehát, hogy úgy mondjuk, *a brutto bér*) irányadó (2. §. ut. bek.).

Ellenben a 2. § ban említett legmagasabb bérhatár kiszámításánál, vagyis annak megállapításánál, hogy a béremelés, amennyiben azt a 2. §. kivételesen megengedi, mily összegig terjedhet, nem a *brutto*, hanem a fűtésért és a melegvízszolgáltatásért fizetett ellenszolgáltatás leszámításával fenmaradó *jelenlegi (netto)* bért kell alapul venni.

Az olyan lakás tehát, amely után pl. 1300 K évi bér és 300 K fűtési járulék van kikötve, középlakásnak (1300 K + 300 K = 1600 K) minősül, de bére a lakáshivatal engedélyével is legfeljebb csak az 1300 K nettobér 10%-ával, vagyis 130 K-val emelhető.

A fűtési járuléknak emelhetését, mely szorosan véve nem a bérleti viszonyból, hanem ahhoz kapcsolódó külön szerződésből ered, az 5. §. mindig a lakáshivatal engedélyéhez köti.

A központi fűtéses házakban a fűtés és melegvízszolgáltatás körül felmerülő vitás kérdések természetüknél fogva nem vonhatók el teljesen a bírói joghatóság alól, viszont polgári eljárási jogunknak az a régen érezhető hiánya, hogy a bíróság a per során vagy azt megelőzőleg is nem tehet megfelelő *ideiglenes* intézkedéseket (einstweilige Verfügung), azt eredményezi, hogy az említett házak lakói a napirenden levő fűtési zavarok gyors elhárítását, amire elsősorban van szükségük, bírói úton alig érhetik el. Ezért az említett 5. §. ut. bek. a megfelelő *ideiglenes* intézkedés megtételét a lakáshivatalra, mint erre legalkalmasabb közigazgatási hatóságra bízza.

Nem csupán a jövőben bekövetkezhető indokolatlan béremelések megakadályozását, hanem egyenesen a már jelenleg is általában panaszolt túlmagas bérek leszorítását célozzák *a bútorozott lakások és az albérletbe adott lakások és szobák bérére* vonatkozó részletes szabályok (6., 7. §.), amelyeknek alapelve az, hogy az említett helyiségeknél az 1916. évi november hó 1. napján volt bérnél magasabb bért kikötni nem szabad. Valamely már elmúlt időpontban fizetett bérösszegnek maximális bérül megállapítása bizonyos mértékig mindig önkényes és merev s így felvetődik a kérdés, vajjon nem lett volna-e megfelelőbb maximális bérül az egész lakásért bútorozatlanul járó bérből az illető helyiségre aránylagosan eső összegnek pl. a kétszeresét megszabni. Az ilyen módon való maximálás azonban — nem tekintve arra, hogy sok esetben a béreknek a már a multban kialakultakhoz képest túlságosan alacsony megszabására és így esetleg a lakáskínálat csökkentésére vezetett volna — sok tízezernyi bérhelyiség bérének előreláthatólag csak a lakáshivatal közbenjöttével eszközölhető újbóli megállapításával, vagyis rengeteg vitával és a lakáshivatalnak olyan munkateherrel való elhalmozásával járt volna, amelynek elvégzésére az a mai viszonyok között nem vállalkozhatik.

Különösen fontos és a gyakorlatban már eddig is kétségeket támasztott az a kérdés, hogy hogyan történik *a béremelés közlése és hatálybalépése?* A béremelést *a 10. §. szerint* a bérbeadónak legkésőbb a szokásos felmondási időben előre *írásban* kell a bérlővel közölnie és abban kis- és középlakásoknál elő kell adnia azt a körülményt is (2. §. 2. és 3. bek.), amelyre a béremelést alapítja. Ez a közlési kötelezettség a béremelésekre általában áll, a továbbiakra nézve azonban különböztetni kell aszerint, hogy a béremeléshez a lakáshivatal előzetes engedélye szükséges-e vagy nem.

Ha ilyen engedély szükséges (így a középlakásoknál (2. §.) és a háború alatt eddig már felépült házaknál (4. §. 1. bek.), ezt az engedélyt a bérbeadó nem köteles és a mostani novemberi bérnegyedben még nem is képes az említett közléshez mellékelni. A közléssel itt a bérlő csak arról nyer tudomást, hogy a *bérbeadó* a lakáshivatalhoz kíván fordulni a béremelési engedély kieszközlése végett s így a bérlő magatartásának (elfogadás, visszautasítás, nemnyilatkozás) a béremelésre nézve nincsen közvetlen befolyása; a béremelés csak annyiban lép hatályba, amennyiben a lakáshivatal — *illetőleg az a hatóság, amely ott, ahol (vagy addig, amíg) lakáshivatal szervezve nincs, a 40. §. 1. bek. értelmében a bérmaximálási tennivalókat ellátja* — azt a felemelt bér esedékességének idejét megelőzően jogerős határozattal megengedte. Ha tehát a bérbeadó pl. egy középlakás bérét kívánja most 1918 május 1-re emelni, szükséges, hogy ezt a bérlővel közölje és a béremelési kérvényt a lakáshivatalnál benyujtsa; ha a lakáshivatal 1918 május 1. napja előtt jogerősen megengedi a béremelést, az e napon hatályba lép. A béremelés megengedése tehát ilyen értelemben mindig csak a jövőre szól; ez alól csak a fűtési járulék tekintetében tesz kivételt az 5. §. 2. bekezdése, amely szerint ennek emelése már a most folyó fűtési időszakra is kérhető.

Ha ellenben a béremelés nem függ a lakáshivatal előzetes engedélyétől (így nagylakásoknál és üzlethelyiségeknél 3. §.) és a bérlő az emelést túlzottnak tartja, neki kell a lakáshivatalhoz fordulnia, mert bár a felmondás el nem fogadása okából a bérbeadó ebben az esetben sem mondhat fel neki, a béremelés attól az időponttól kezdve, amelyre szól, hatályba lép és a bérlő köteles az emelt bért megfizetni.

Ezek a szabályok természetesen mindig csak a *megengedett* béremelésre vonatkoznak, mert ha pl. a bérbeadó a kislakás bérét az 1914. évi február 1. napja és 1916 november 1. napja közt volt legmagasabb évi bért meghaladó összegre emeli, ez mint a rendeletben határozott összegben megszabott legmagasabb bérhatárt meghaladó bér már a rendelet erejénél fogva a megengedett legmagasabb mértékre száll alá, a fizetett többlet visszakövetelhető (12. §.) s az ilyen bérbeadó kihágási büntetés alá is esik.

Ha bútorozott vagy albérletbe adott lakásnak (szobának) bére magasabb a rendeletben meghatározott összegnél, a bérlőnek, illetőleg albérlőnek kell kérnie a lakáshivatalnál a bér leszállítását és pedig saját érdekében minél előbb, mert a leszállítás csak a jövőre nézve, vagyis a lakáshivatal határozatát követő bérfizetési időszakra történik.

A tiltott béremelés magánjogi következményeit a már említett 12. §. szabályozza — lényegben egyezően az 1916. novemberi lakbérrendelet 6. §-ával —; a béremelést érintő külön szabályok fentartását pedig a 11. §.'mondja ki. Utóbbi szerint tehát többek között érintetlenül marad a budapesti lakbérleti szabályrendelet 26. §-ának az a rendelkezése is, hogy ama bérleti szerződéseknél, amelyeknél a felmondás legalább negyedévi, a bér egy éven belül csak egyszer emelhető.

(Bef. köv.) *Dr. Fabinyi Tihamér.*

Lánckereskedelmi rendelet.*

A végrehajtási rendelet, mely el kell ismerni, a tisztességes kereskedelem érdekeire mindenütt figyelemmel van a R. szándékainak, magyarázatával az iparhatóságokat a R. helyes alkalmazására kitanítja. Az e lapok mult heti számában kiemelt azon kívánalomra nézve, hogy ha a még a háború előtt kiadott iparigazolvány és az ugyancsak még a háború előtt az illető által megkezdett ipar között eltérés mutatkozik, a tekintetben,

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 42. és 44. számban.

hogy az iparhatóságok a tényleges gyakorlathoz igazodjanak, a végrehajtási rendelet elvi kijelentést tartalmazzon, ez a 6. és 7. §-ban részletesen rendelkezik. Kijelenti nevezetesen, hogy még abban az esetben is, ha kereskedők, mint 1914. augusztus elseje előtt bejegyzett cégek már ez időpont előtt és azóta is tényleg foglalkoztak a R. 13. §-a alá eső cikkeknek árusításával, anélkül, hogy az iparűzés megkezdését az iparhatóságoknál bejelentették, ezt a tevékenységüket hatósági engedély nélkül is folytathatják, csak kötelesek a végrehajtási rendelet kihirdetésétől számított 15 nap alatt az iparhatósági bejelentést pótolni. Az iparigazolványt ki kell nekik adni, ha az ily kereskedő cégbejegyzéssel igazolja, hogy tényleg ipart űz és ezt az említett határidőn belül az iparhatóságnál bejelenti. Ezen eseten kívül is arra az esetre, ha az iparigazolvány, melynek alapján a kereskedő iparűzésre hatósági engedély nélkül jogosult, csak általánosságban jelöli meg a cikkek körét, vagy a cikkek körének megjelölését egyáltalában nem tartalmazza, vagy végül az iparűzési jog terjedelme (árusítás közvetlen fogyasztó, vagy továbbárusítónak) nem állapítható meg abból, — a végrehajtási rendelet 7. §-a tartalmaz igen méltányos, részletes rendelkezéseket, melyek ismételten kiemelik, hogy az iparhatóságok «a kereskedelmi szokás szerint igazodó közigazgatási gyakorlathoz képest» járjanak el, továbbá, hogy a kereskedő által szolgáltatott adatok és bizonyítékok alapján a tényleges gyakorlás értelmében kell dönteni, végül, hogy ezen vonatkozásban is kétség esetében az iparhatóságnak ajánlatos a kereskedelmi és iparkamarát megkérdeznie.

A végrehajtási rendelet ezen 6. és 7. §-ainak legértékesebb része, mely a R. érdességeit, nagy mértékben enyhítik.

Ide kell sorolni a végrehajtási rendelet 10. §-át is, mely öröklés, egyéni cégnek társas céggé átalakulása, a társas cégből valamely tagnak kiválása, vagy az üzlet átruházása esetére kimondja, hogy a hatósági engedély megadása előtt az iparhatóság csak az üzlet új tulajdonosának, vagy tulajdonosainak személyi megbízhatóságát vizsgálja, egyéb okból azonban az engedély kiadását meg nem tagadhatja.

A végrehajtási rendelet 15. §-a megmagyarázza azt is, hogy mit kell a R. 21. §-ában — általam, cikkem első részében kifogásolt, — továbbá 18. §-ában említett külön engedély alatt érteni.

Még két vonatkozásban kívánok a R.-rel foglalkozni. Az egyik az árvizsgáló bizottságoknak a R. 9. §-ában megadott az a jog, hogy nemcsak olyan helyiségekben, amelyekben közszükségleti cikkeket előállítanak, raktáron tartanak, vagy árusítanak, szemlét tartani, hanem az iparhatóság hozzájárulásával kereskedelmi könyveknek, kötleveleknek, számláknak és egyéb iratoknak felmutatását is kívánhatják, sőt e jogot nem érdekelt megbízott is gyakorolhatja. A bizottság működése területén lakó minden személy köteles a bizottság meghívásának eleget tenni és a hozzáintézett kérdésekre a kívánt felvilágosításokat megadni. Aki a bizottság ezen rendelkezéseinek mentesítő ok nélkül eleget nem tesz, vagy a bizottság megtévesztésére tudva a valóságnak meg nem felelő tájékoztatást nyujt, 2000 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő kihágást követ el, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik. Ezt kiegészíti az a rendelkezés, hogy az árvizsgáló bizottság tanuknak és szakértőknek akár eskü alatt meghallgatása végett megkeresést is intézhet az illetékes járásbírósághoz; ezen vonatkozásban hivatkozás történik az R.-ben a Pp. 14—18. §-aira.

Ezen rendelkezéseket méltán sérelmezték úgy a legális kereskedői érdekek, mint a szabadság jogok szempontjából különösen amiatt, hogy a szóbanlévő jogok a helyi árvizsgáló bizottságokat a kihágás alapos gyanuja, sőt minden előfeltétel nélkül illetik meg a R. szerint.

A tanuknak eskü alatt való kihallgatásának jogát a R. a német birodalmi rendeletből vette át, annak ellenére, hogy ott is, igaz, hogy perjogi okokból, a Preisprüfungsstellék ilyen megkereséseinek teljesítését megengedhetőnek nem tartják. (Lásd Preisprüfungsstelle und Zeugniszwang cím alatt Landgerichtsrat Schröder fejtegetését Deutsche Juristenzeitung 1916. évf. 886. skl.: Az ismertetett tényállás szerint a k—i árvizsgáló bizottság a k—i burgonyatermelőktől és kereskedőktől burgonyakészleteikről felvilágosítást kért, azután úgy határozott, hogy egyeseket, akik által szolgáltatott adatok helyességében nem bizott, ezen adatok helyességére az Amtsgericht útján tanuként kihallgattatja s megesketteti. Schröder kifejti, hogy a bíróság az illetőket mint tanukat nem hallgathatja ki, mert a megkeresésben foglalt cselekmény a törvény által meg nem engedett; csak látszat szerint van ilyen esetben tanukihallgatásról ugyanis szó, valójában azonban arról, hogy a felvilágosítások adására kötelezettek adataikat esküvel megerősítsék; ezért csak felfedező esküneк lehetne helye.)

A R. büntető rendelkezéseinek egy csoportja a prevenciót, másik részök a megtorlást szolgálják. Az első csoportot általánosságban az jellemzi, hogy a büntetőjogi szankcióra alkalmas előkészítési cselekményeket is kriminizálják. A büntető rendelkezések szövegezése nagyrészben nem elég szabatos, a büntetendő cselekmények tényálladéka labilis. Ezen cselekmények kísérlete ugyan elgondolható, de az nem büntethető. A R.-ben megállapított deliktumoknak elkövetési cselekménye különféle lehet; az elkövetési cselekmény milyenségéhez képest tettestársak és bűnrészesekről, valamint anyagi halmazatról lehet szó. A szabadságvesztési tételek némely kihágásra aránytalanul súlyosak, ellenben a mellékbüntetésként kiszabható pénzbüntetés 2000 K-ig enyhe, de ezt ellensúlyozza, hogy némely vétségnél a R. azt is tartalmazza, hogy ha megállapítható annak a nyereségnek a mennyisége, amelyet a tettes cselekményével illetéktelenül elért, az alkalmazandó pénzbüntetés a megállapítandó nyereség kétszeresével felemelt összegig terjedhet.

A magánjogi szankciókon kívül (25. §. 3. bek., 26. §. 2—3. bek.) a R. alatti mellékbüntetések közül csak az ítélet közzétételét tartalmazza (az Áv. sokkal szélesebb skálájával szemben).

Általános az a meggyőződés, hogy egyedül a R.-nek a gyakorlatban miként való alkalmaztatásától függ, hogy csak a kereskedelmi miniszter végrehajtási rendeletében (bevezetés, 1. §. s másutt) kijelentett helyes elvek valósuljanak meg. Ez azt jelenti, hogy a legitim kereskedelem érdekeinek csorbát szenvedniök nem szabad. —*y*— —*m*—

A nemzetközi vasúti árúforgalomban a legolcsóbb díjszabás alkalmazásának kérdéséhez.*

Ezek előrebocsátása után a N. E. 11. c. (1) bekezdésre figyelemmel és az 1. c. (1) bekezdése, valamint fuvarlevél bevezető része alapján nem lehet kétséges, hogy abban az esetben, hogy ha a tekintetbe jövő viszonylatban több útirány lehetséges, illetve több útirányon át képződhetik a díjszabás a vasút nem köteles a legolcsóbb díjszámítást alkalmazni, hanem az esetleg drágább köteléki díjszabást is alkalmazhatja, mert a N. E. 11. c. (1) az alkalmazható díjszabásoknak grammatikailag is kifejezetten többesszámban való megkonstruálásával a vasút elől e tekintetben minden akadályt elhárított, azzal, hogy a legolcsóbb díjszabás alkalmazásra vonatkozólag semmi megszorítást sem tett.

Azt kell már most vizsgálat tárgyává tenni, hogy ha nincs is ilyen korlátozás a kérdéses viszonylatban lehetséges többféle útirányon át képződő különböző díjszabások tekintetében, létezik-e ilyen korlátozás abban a tekintetben, ha a tényleg választott és *alkalmazásba jövő útirányon is többféle díjszabás érvényesülhet*, amelyek egyike vagy másika olcsóbb? Itt jelentkezik azután a legpregnánsabban a kérdés abban a beállításban, hogy minek kell történnie, ha a tört helyi díjszabások olcsóbbak, mint a közvetlen köteléki díjszabás. Ugy erre az eshetőségre, mint az előbbi problémára is megadja a feleletet a N. E. 6. c. (1) bek. *l)* pont. 2. bek. 1. mondata, mely szerint a választás következményeiért a vasút csak akkor felelős, ha őt vétkes gondatlanság terheli.

Általánosságban a közvetlen köteléki díjszabások díjtételei már tarifatechnikai okokból is rendszerint olcsóbbak, — mert az egymáshoz sorakozó helyi díjszabások barémjének (regie-díjtételének) megfelelő rövidítéséből (leszállításából) állanak elő, — azon egyes helyi díjszabások tört díjtételeinél, amelyekből összetevődnek, hiszen a közvetlen köteléki díjszabásoknak épen az a célja és rendeltetése, hogy bizonyos hosszabb szállítási útvonalak igénybevételét honorálják, így bizonyos versenyképes belföldi árúnak a vámkülföldre való tömegesebb eljuttatását előmozdítsák, bizonyos nyersanyagok exportját könnyítsék, de előfordulhat, mint ahogy jelenleg is ez az eset, hogyha papiron nem is,

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 43. számban.

de a gyakorlati életben a közvetlen köteléki díjszabás drágább, mert annak tételei frankban, márkában vannak meghatározva, amely körülmény pénzünknek a világháború folyamán beállott árfolyambeli diszparitásánál fogva, ezekre a díjtételekre meglehetősen drágítólag hat.

Viszont nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a nemzetközi fuvarozásban jelentős súllyal és a kereskedő kalkulációjára nagy befolyással bíró körülményt sem, hogy közvetlen köteléki díjszabás alkalmazása esetén az árú közvetlen rovatolás alá kerül, a feladási állomásról a rendeltetési állomásig rendszerint átrakás nélkül ugyanabban a közvetlen kocsiban szállíttatik, amely épen ennek a közvetlen köteléki forgalomnak sikeres lebonyolítása végett fut, ennélfogva a fuvardíjak elszámolása is csak egyszer a feladásnál és nem az egyes eltérő tört helyi díjszabás alá eső közbenső állomásokon ejtetik meg, a vám- és közrendészeti kezelés lebonyolítása a határállomásokon közvetlenül, feltartóztatás nélkül és ennélfogva sokkal gyorsabban történik, mint a tört helyi díjszabások alapján elszámolandó és így minden új díjszabási területen külön átrovatolandó, átrakandó és a határállomásokon is emiatt hosszabb feltartóztatást szenvedő egyéb árúé, aminek az a rendszerinti következménye, hogy a mindkét nemű kezelés alatt álló küldemény tekintetében különben azonos szállítási határidőn belül a közvetlen köteléki díjszabás alapján elszámolt küldemény többnyire sokkal előbb fut be a rendeltetési állomásra, mint a másik, ami a fuvaroztató feleknek, az átvevőnek sokszor elsőrangú magánérdeke, de igen gyakran fontos közgazdasági érdek is.

Egymagában véve a díjszabásnak olcsóbb volta, nem olyan elsőrangú érdeke a feladónak, amely a vasútra a N. E. 6. c. (1) bek. *l)* pontja alapján elsősorban azt a kötelességet hárítaná, hogy ezt tekintse a feladóra a legcélszerűbbnek, mert ezt a szempontot igen könnyen és többnyire ekviparálják, azok a tekintetek, amelyeket fentebb a közvetlen köteléki díjtételek jelentőségének méltatásánál kifejtettem és amelyek a feladóra sokkal kívánatosabbá tehetik a közvetlen köteléki, mint a helyi tört díjszabások sorozatos alkalmazását és amely szempontnak figyelmen kívül hagyása mellett a vasút vétene épen a rendes kereskedői gondosság ellen. Minélfogva a tarifa olcsóbb voltának figyelmen kívül hagyása megfelelő egyéb támpont hiányában nem elegendő alap a vasút vétkes gondatlanságának megállapítására. Már pedig csak abban az esetben felelős a vasút az útirány választásának a következményeiért és fentebbi fejtegetéseim konkluziójaképen az útirányhoz tapadó, attól szervileg el nem választható díjszabás előírás következményeiért. Ha a vasút terhére ilyen tényálladék meg nem állapítható, akkor jogszerűnek jelentkezik az esetleg olcsóbb tört helyi díjszabási tételekkel szemben a magasabb közvetlen köteléki díjtételnek az alkalmazása, mely a N. E. 11. c. (1) bek. szerint nem lévén helytelenül alkalmazva, mert az irányadó viszonylatban az egyéb jogérvényesen fenálló és kellően kihirdetett díjszabások között helyet foglalhat, nem lehet arról sem szó, hogy a N. E. 12. c. (4) bek.-re utalással az olcsóbb díjszabással szemben jelentkező különbözet visszatérítését jogszerűen igényelhesse a fél.

S itt kínálkozik a felelet arra a különösen, a fuvarlevélfelülvizsgáló irodák által egyértelműleg képviselt érvelésre, hogy a N. E. 11. c. (1) bek. nemcsak a vasútnak, hanem szövegezésénél fogva implicite a feleknek is megadja a jogot a tekintetbe jövő díjszabások közötti választásra és ehhez képest esetleg a legolcsóbbnak a választására is, mert a N. E. 6. c. (1) bek. *l)* pont (2) bekezdésével való összefüggésnél fogva a N. E. 11. c. (1) bek. foglalt annak a rendelkezésnek, hogy a fuvardíjkiszámítása a jogérvényesen fenálló és kihirdetett díjszabások alapján történik, az az egyetlen korlátja, hogy a vasút azt az útirányt és ehhez tapadólag azt a díjszabást alkalmazza, mely a feladó javára a legcélszerűbb és hogy ezen választás körül őt semmiféle vétkes gondatlanság ne terhelje. A N. E. 11. c. (1) bek. idézett rendelkezése tehát csak a vasút, de nem egyúttal a felek javára is állapít meg díjszabásbeli könnyítéseket, illetve kedvezményeket.

Az ellenkező felfogás arra vezetne, hogy viszont a vasút, ha valamely árfolyamkülönbözet a különben alacsonyabb közvetlen köteléki díjszabást megdrágítaná, mint pl. a koronaalapon számított felsőszileziai osztrák-magyar kőszénforgalmi díjszabás (a porosz vasút díjrészlete itt nem márkában, hanem koronában van számítva) ugyanezen érveléssel követelje a reá nézve előnyösebb és a márkadiszparitást eltüntető tört helyi díjszabások alkalmazását.

Amit a vasút vétkes gondatlanság fenforgása nélkül a konkurráló díjszabások valamelyike alapján a szerződésszerű teljesítményért beszedett, annak visszatérítésére azon az alapon, mert az igényelt utólagos kombináció olcsóbb, nem szorítható, mert erre a N. E.-ben hiányzik a törvényes alap.

Utoljára kívántam hagyni e tekintetben a vasút részéről való jogtalan gazdagodásra alapított ellenérvet, mely talán első hallásra tetszetős, azonban jogi alapzattal szintén nem bír. Miként és mivel gazdagodott a vasút akkor, amikor a fuvarozási szerződés alapján mindazt teljesítette, amire őt az annak kiegészítő részét képező N. E., a végrehajtási határozmányok, a N. E.-ben részes vasutak forgalmi köteléki üzletszabályzatai és díjszabásai kötelezik, amikor az árúnak a köteléki díjszabásnak megfelelő kezelése útján a feladónak, illetve az átvevőnek mindazokat az előnyöket nyujtotta, amelyek a köteléki díjszabás alkalmazása következményeképen az egyszeri és közvetlen rovatolás, az átrakásnak a határállomáson való elmaradása, a vámkezelésnek ottani közvetlen lebonyolítása és az onnan feltartóztatás nélkül való továbbítása folytán jelentkeznek szemben a tört helyi díjszabásbeli elszámolással? A vasút ezzel megkapta szerződésszerű teljesítéséért azt az ellenszolgáltatást, amelyet a fuvarozási szerződés megkötése előtt csupán ajánlatot képező, de a szerződés megkötésével annak integráns részévé vált díjszabásban a maga részére kikötött. Ha tehát a feladó most utólag jogszerűen érvényesíthetné az olcsóbb díjszabás alapján való elszámolást, ezzel azokon az előnyökön felül, amelyekhez a közvetlen köteléki díjszabás alapján való továbbítás által jutott és amelyeket fentebb részleteztem, hozzájutna ahhoz az olcsóbb elszámoláshoz, amelyre nézve pedig a vasút a szerződés megkötése előtt ajánlatnak tekintendő díjszabásban azt a további kedvezményt nem igérte, mely az árúval való kivételes elbánásra nézve a közvetlen köteléki díjszabásban van meghatározva. Ennek az álláspontnak a szankcionálása esetén a feladó a vasút részéről ellenszolgáltatás nélkül olyan teljesítménytöbblethez jutna, amelyért pedig a vasútnak a szerződés kiegészítő részét képező közvetlen köteléki díjszabás alkalmazásának lehetőségében és garanciájában a megfelelő ellenérték jut osztályrészeül és amelyért viszont a fuvaroztató fél a vasútnak a fuvarozási szerződés kiegészítő részét képező külön köteléki díjszabás rendelkezése ellenére semmiféle ellenszolgáltatást nem nyujtott. Ugy hogy a kifejtettek alapján az esetben, ha a tört helyi díjszabások a rendszerinti helyzettel szemben, a közvetlen köteléki díjtételnél alacsonyabbak épen ellenkezőleg nem a vasút, hanem a fuvaroztató felek gazdagodnának jogtalanul, mert a vasútnak egy díjszabásszerű különleges teljesítménye a szerződés kiegészítő részét képező külön köteléki díjszabás ellenére díjazatlanul maradna.

Ez a felelet a quid jurisra, melyre pedig eme sokat vitatott, a vasútra és a fuvaroztató felekre nézve anyagilag nagyhorderejű és a fentiekből kitetszőleg jogi finomságokban is bővelkedő kérdés tekintetében a kir. Kúriától kimerítő és megnyugtató feleletet vártunk és amelyet a kir. Kúria csupán a kérdés érdemére ki nem ható, technikus momentumokat nézetem szerint nem is elég szerencsésen és nem is helyesen előtérbe állító okfejtéssel döntött el. Hogy a quid consilii szempontjából a kérdés, hogy alakul nevezetesen akkor, ha adminisztratív nehézségek miatt az egyesrészes államokban a helyi díjszabások tekintetében végrehajtott tarifaleszállítások dacára a rendszerint a tört díjtételeknél alacsonyabb közvetlen köteléki díjtétel változatlanul marad, ez már közgazdasági jelentőségénél fogva ezen kérdés tisztán jogi konstrukciójával foglalkozó cikk keretein kívül esik. *Dr. Fertsek Gyula.*

Szemle.

— **A «lovagias» becsület alkonya** dereng felénk a királynak legutóbbi hadiparancsából, amely elrendeli, hogy a becsületbeli ügyek fegyveres elintézését a háború alatt feltétlenül mellőzni kell. Helyébe minden esetben a bírói vagy becsületügyi eljárás lép. Ma, midőn a népek milliói állnak helyt fegyverrel kezükben mindnyájunk becsületéért, midőn immár negyedik esztendeje folyik a világtörténelemnek a végkimerülésig vívott legnagyobb párbaja, az uralko-

dónak katonáihoz intézett bölcs szava nemcsak a katonáknak szól. Tudvalévő, hogy a lovagkor tragikómikus csökevényének két legerősebb oszlopa a katonai és az úri becsület volt. Most kidőlt az egyik s alig hihető, hogy a féllábon sántító intézmény még soká tengethetné elaggott létét. Mert valljuk meg őszintén: nincsenek már lovagok. Helyüket a polgárok és a munkások foglalták el, akiknek becsülete nem a kardforgatásban és céllövésben tanusított ügyességtől, hanem a kötelesség teljesítésétől függ. Ha akad is még képviselő vagy tőzsdeügynök, aki a politikai vagy társadalmi kaszinóban megkívánt minősültségét párbajjal igyekszik bizonyítani, viszont az uralkodó osztályokban mindinkább utat tör a meggyőződés, hogy a bátorság nem próbaköve a tisztességnek. Ennek az észrevétlen átalakulásnak előbb-utóbb kifejezésre kell jutnia a Btk. XIX. fejezetében is, amely valósággal kigúnyolja a törvény előtti egyenlőséget. Módosításának egyik feltételét megteremtette a becsület védelmét szigorító törvény és bízunk benne, hogy a népuralom jegyében alakult kormány módját fogja ejteni a következmények levonásának is. Ma már azzal az ürügygyel, hogy a becsület nem talál kellő oltalomra, senki sem menekülhet törvényes bírája elől a vívóterembe. Nem a büntetőjogtól várjuk ugyan a párbajok megszüntét, de a büntetőjogi privilégium eltörlésében is kifejezésre kell jutnia a társadalmi felfogásban beállott változásnak.

— **A belügyminisztériumi anakronizmus,** amelyet lapunk mult számában szóvá tettünk, nem kerülte el a belügyminiszter figyelmét. Helyesbítő nyilatkozata nyomban meg is jelent — a Népszava nov. 8-iki számában, amely e hírünket előzőleg átvette. Eszerint a belügyminiszter elrendelte, hogy a Belügyi Közlöny legközelebbi száma az inkriminált szöveget következőkép igazítsa ki: «Minden államellenes mozgalom figyelemmel kísérése». Eddig a dolog rendben van, mert hiúságunkat egy cseppet sem bántja, hogy a belügyminisztériumban a választójogi blokk egyik napilapját szorgalmasabban olvassák, mint a progresszív jogi kultúra blokkjának organumát. Reméljük azonban, hogy a kormány demokratikus iránya a középkori ideológiát nemcsak az ügybeosztásból fogja kiküszöbölni, hanem a tisztviselők gondolkodásából és érzéséből is.

— **Báró Schey József** bécsi egyetemi tanárnak a Magyar Bajtársi Szövetség jogi szakosztályában «Das Hypothekenrecht nach den österreichischen Novellen» címmel tartott előadását nagyszámú és válogatott jogászközönség hallgatta végig és nagy tetszéssel fogadta az előadó formában előkelő, tartalomban gazdag fejtegetéseit. Az előadó rámutatott arra, hogy a jelzálogjognak a római jogból átvett konstrukciója nem alkalmas az intézményhez fűződő modern közgazdasági követelmények kielégítésére. Evégből szakítani kellett a római jogi axiomákkal: a zálogjog accessorius jellegével, a nemini res sua servit és az ú. n. pignoris causa indivisa tételével, amely utóbbiból a hátrább álló zálóghitelező előlépési joga folyt. Avégből, hogy az ingatlan tulajdonosának az ingatlanhoz tapadó dologi hitel teljes kiaknázása lehetővé váljék, biztosítani kellett részére a zálóghely felett való, a zálóghitelező akaratától független rendelkezési jogot. Elsősorban a zálóghitelező előlépési jogát kellett kiküszöbölni. Az előlépési jog belső jogosultságát lehetetlen elismerni; szerencsés véletlen, amelyre a hátrább álló zálóghitelező nem számíthat és nem is számít, hanem hátrányosabb rangsorbeli helyzetét a hitelnyujtás egyéb garanciákat nyujtó, súlyosabb feltételeivel egyenlíti ki. Az előlépési jogot az eddigi jogrendszerek kétféleképen küszöbölték ki: vagy azt mondották, minden zálogjognak csak egy eleve meghatározott ranghelyhez van joga és ha a zálogjog megszűnik, a ranghely megürül és üresen is marad (az ú. n. üres ranghely rendszere, svájci polg. törvénykönyv); vagy a megüresedett ranghelyre a megszűnt zálogjog erejéig új jelzálogos hitelezőt ültettek és pedig a tulajdonos személyében (ú. n. tulajdonosi jelzálogjog, német polg. törvénykönyv). Az utóbbi megoldás csak kerülő és költséges úton vezet a célhoz, mert a tulajdonosnak be kell kebeleztetni a zálogjogot a maga javára; azonfelül, amíg a tulajdonos a jelzálóghitelező valóságos követelés nélküli, absztrakt zálogjoggá desztillálódik és szükségképen elvezet az ú. n. Grundschuldhoz. A «Grundschuld» merőben absztrakt, dologi követelés, amelynél az alapul fekvő ügyletre visszamenni nem lehet. Veszélyes hiteleszköz tehát, amelynek igénybevételéről úgy az osztrák novella, mint a Ptk. terv. az agrár lakosság széles rétegeinek kultúrális színvonalára való tekintettel tudatosan mondott le. Ha azonban a törvény a «Grundschuld»-ot nem ismeri, lehetetlen elfogadnia a tulajdonosi jelzálog intézményét. Ezért érte be az osztrák novella a tulajdonos rendelkezési jogának az osztrák polg. törvénykönyv 469. és 164. §-aihoz fűződő akként való hatályosításával, hogy az ingatlan tulajdonosa a jelzálogjog megszűnését igazoló okirat birtokában a jelzálogjogot töröltetheti avagy a régi követelés összegét meg nem haladó jelzálogjogra átruházhatja. Ha a tulajdonos a jelzálogjoggal a végrehajtási árverés időpontjáig nem rendelkezett: akkor a hátrább álló zálóghitelező előlépési joga érvényesül. Az osztrák novella tehát két irányban tér el a svájci s még inkább a német rendszertől. Egyfelől árverés esetén a tulajdonos nem kapja meg a vételárból a jelzálogos követelést két kivételes esetet nem tekintve, másfelől, ha az árverésig a megszűnt zálogjoggal nem rendelkezett, érvényesül az előlépési jog, amely egyes esetekben bizonyára indokolt. Ha a jelzálogjog csak részben szűnt meg és a tulajdonos e megszűnt rész erejéig azzal rendelkezett, a régi jelzálogjog fenmaradó része természetesen megtartja elsőbbségét. Az előadó végül utalt arra, hogy a Ptk. terv. lényegében hasonló álláspontón van és mint a kívánatos jogi közeledés és jogkiegyenlítés követendő példájára utalt a tervezet és az osztrák novella emez eszmei rokonságára, amely a megvalósítás formájának teljes különbözősége és önállósága ellenére is érvényesül.

— **Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége** október hó 30-án Dr. *Berinkey* Dénes miniszteri tanácsos elnöklésével igen látogatott tagértekezletet tartott, mely a Szövetség módszertani-, munkaszervezési-, munkajogi-, kriminálisztikai, jogi lélektani-, és gazdaságpolitikai szemináriumainak létesítését határozta el. Dr. *Berinkey* Dénes történelmi visszapillantást vet a szociális jogi irány fejlődésére és reámutat a Szövetségnek különösen módszertani feladataira, melyek a mozgalom alapelveinek tudományos és gyakorlati tovafejlesztésére irányulnak. Dr. *Meszlény* Artur ítélőtáblai bíró különösen fontosnak tartja, hogy a szemináriumok munkásságába a legkülönbözőbb foglalkozási ágbeliek vonassanak be. Dr. *Révay* Bódog ítélőtáblai bíró a jogi lélektan művelésének szükségességét fejtegetve rámutatott a jogi lélektan legfőbb kérdéscsoportjaira: a peres felek, a szakértők, a tanuk, az esküdtek, a bíró pszihologiájára, a jogalkalmazásra fontos szociális áramlatot pszihologiájára és a Szövetségnek a jogalkotás szempontjából fontos feladataira a vonatkozó gyakorlati és kísérleti lélektani anyag gyüjtése tekintetében. Dr. *Kéri* Miklós ítélőtáblai bíró a Szövetség munkálatainak legfőbb jelentőségét abban a felismerésben látja, hogy a törvényhozás mai gépeszete nem megfelelő és hogy csakis egy nagy élő, országos és tudományos társadalmi szervezet ellensúlyozhatja a beteg politikai viszonyok folytán beteg jogalkotási gépezet hibáit. Dr. *Doroghi* Ervin ügyvéd az élő jog és a papiros-jog közti különbségekre és annak fontosságára utal, hogy e különbségekre és az ezekből folyó jogpolitikai követelményekre a különböző jogágak terén a szemináriumokban gyakorlati tapasztalatok alapján mutassunk reá. Miután Dr. *Szirtes* Artur ügyvéd a Szövetség igazgatója a szemináriumi munkálatok szervezésére vonatkozólag szakszerű felvilágosításokkal szolgált és az *elnök* az elhangzottakat összegezte, javaslatára az értekezlet a *módszertani* szeminárium munkálatainak szervezésére és vezetésére dr. *Berinkey* Dénes min. tanácsos, dr. *Kéri* Miklós ítélőtáblai bíró és dr. *Szirtes* Artur ügyvéd; a *munkaszervezési és munkajogi* szeminárium vezetésére dr. *Pap* Dezső miniszteri o. tanácsos, e szeminárium munkálatainak szervezésére dr. *Fábián* Béla törvényszéki bíró, dr. *Gergely* Ernő járásbíró és *Weltzl* Károly főmérnök; a *kriminálisztikai és jogi lélektani* szeminárium munkálatainak szervezésére dr. *Németh* Péter törvényszéki bíró és dr. *Révay* Bódog ítélőtáblai bíró; a *gazdaságpolitikai* szeminárium vezetésére pedig *Edvi Illés* Aladár udvari tanácsos, dr. *Meszlény* Artur ítélőtáblái bíró és dr. *Nyulászy* János ügyvéd urakat kérte fel.

— **A hatásköri bíróság döntése élelmiszerigazolványokkal üzött visszaélések kérdésében.** A hatásköri bí-

róság a gyakorlat állandó ingadozását eldöntve, állást foglalt abban a kérdésben, hogy az élelmiszerigazolványokkal üzött egyes visszaélések a rendes bíróságok hatáskörébe tartozó csalás vétségét megállapítják-e vagy ez ügyekben — mint kihágásokban — a közigazgatási hatóságok jogosultak eljárni. A *báró Wlassics Gyula dr.* elnöklésével és *Mayyar István dr.* előadása mellett hozott határozat indokolásából idézzük a következő részt: Az 1908: XXXVI. tc. 50. §-a szerint csalás vétségét az követi el, aki azon célból, hogy magának vagy másnak jogtalan vagyoni hasznot szerezzen, valakit fondorlattal tévedésbe ejt vagy tévedésben tart és azáltal annak vagy másnak vagyoni kárt okoz. Terhelt a jelen esetben 6 családtag helyett 10, illetve 11 személy részére vett igénybe és használt liszt- és cukorigazolványt. A vádbeli tettet az idézett jogszabály szerint mérlegelve a hatásköri bíróság kimondja, hogy a jelen esetben a csalás vétségének tényálladéka nem látszik fenforogni. Az eddigi eljárás során ugyanis nem merült fel oly adat, amelyből jogilag arra lehetne következtetni, hogy a terheltet e cselekményénél jogtalan vagyoni haszonszerzés célzata vezette, mert a terhelt célja minden valószínűség szerint csak a lisztnek, kenyérnek, illetve cukornak az előírt adagolásnál nagyobb mennyiségben való megszerezhetése és így a terheltnek és családjának jobb ellátása volt; ez pedig a haszonszerzés fogalmát büntetőjogilag ki nem meríti akkor sem, ha a lisztszerzés ténye egyébként jogtalannak is tekinthető. A csalásnak itt említett jogi ismérve különben azért sem forog fen, mert folyománya, illetve eredményeként a csalásnak egy másik alkotó eleme: a károkozás sem állapítható meg. Nincs ugyanis adat arra, hogy a terhelt az őt meg nem illető igazolványok érvényesítésével családjának a tényállásban említett tagjait bármi tekintetben megkárosította volna; sőt a tényállásból inkább arra lehet következtetni, hogy a terhelt az érdekelt családtagok tudtával és beleegyezésével cselekedett. A közellátási vállalat pedig kárt nem szenvedett, mert a terhelt az átvett liszt és cukor árát megfizette. Az eddig említett két lényeges jogi ismérv nélkül tehát a terhelt cselekménye csalásnak nem minősíthető. A vádbeli tettet a hatásköri bíróság jogilag a Btk. 400. §-a alapján is értékelte, s úgy találta, hogy az e törvényhelyen meghatározott közokirathamisítás vétségét, illetve bűntettét a cselekmény szintén nem valósítja meg, mert sem a liszt-, cukorjegy, sem az ezekkel kapcsolatban vezetett összeírólapok, lajstromok nem oly közokiratok, illetve nyilvános könyvek, amelyek valaki jogai vagy jogviszonyai lényegére vonatkoznának. Végül a vádbeli cselekmény a Kbtk. 71. §-ában megállapított közbiztonság elleni kihágásnak sem mondható, mert a liszt- és cukorjegy nem tartozik a Kbtk. 71. §-ában felsorolt közokiratok közé, s mert a terhelt azokat nem alkalmazás, eltartás, segélynyerés céljából érvényesítette. A terheltnek a közellátás érdekében kibocsátott hatósági rendeleteket kijátszó cselekménye mindezeknél fogva csupán a 4586/1915. M. E. sz. rendelet 10., illetve az 1914: L. tc. 9. §-ába ütköző kihágás tényálladékát látszik kimeríteni: azért a közigazgatási hatóság hatásköre volt megállapítandó.

— **Az új lakbérleti rendelet figyelmét** úgylátszik elkerülte az a hiány, amely a rendeleteknek a gyakorlatban való alkalmazásánál azonnal tapasztalhatóvá vált, hogy a rendeletek egyike sem határozza meg a 8133/1917 I. M. sz. rendelet értelmében alakított lakbérleti bizottság előtti eljárásnak és a kir. járásbíróság útján való felmondásnak (Pp. X. cím) egymásközti viszonyát.

A kérdés nevezetesen az: lehet-e, dacára annak, hogy a felmondás érvényességének kérdésében kizárólag a lakbérleti bizottság határozhat, a Pp. 621. §-a értelmében a járásbíróság útján felmondani, továbbá, — és itt éleződik ki a kérdés, közölheti-e a bíróság a felmondást a Pp. 624. §-ának megfelelően azzal a felhívással, hogy a kifogás nyolc nap alatt előterjesztendő, mert ellenkező esetben a Pp. 628. §-a szerint végrehajtásnak lesz helye? Végül, ha a bíróság a felmondást a Pp. 624. §-ának megfelelően közölte, köteles-e a felmondást szenvedett, különbeni végrehajtás terhe alatt kifogásokat beadni, ha pedig netán ilyen kifogásokat beadott volna, bír-e a járásbíróság ezeknek tárgyalására hatáskörrel?

A kérdések megoldásánál igénytelen nézetem szerint de lege lata abból kell kiindulni, hogy a lakbérrendelet kétségtelen intenciója, de kifejezett rendelkezése szerint is, minden a kiadott rendeleten alapuló felmondás elbírálása a lakbérleti bizottságok hatáskörébe tartozván, — a Pp. X. címének vonatkozó rendelkezései mint ezzel ellenkezőek a rendeletek által hallgatag hatályon kívül helyezetteknek tekintendők. Ha ugyanis ezt az elvet szem elől tévesztenők, — nem is szólva a kétféle, esetleg egyidejűleg vagy egymásután folyamatban levő eljárás okozta khaoszról, feláldoznánk a lakbérleti rendeletekben a felmondást szenvedő (a mai viszonyok mellett természetesen mindig a bérlő) javára konstruált azon előnyt, hogy a felmondás elfogadottnak csak akkor tekintendő, ha arról a bérlő elismervényt ad, nem pedig akkor is, ha a közölt felmondás ellen kifogással nem él, aminek igen nagy jelentősége van, mert egy *pozitivumot megtenni* (elismervényt *adni)*, melyhez súlyos jogkövetkezmények fűződnek, sokkal kevésbé lesz hajlandó valaki; mint egy ugyanilyen kihatású *negativumot elmulasztani* (kifogással *nem élni)*. Miután azonban a felmondónak kétségkívül érdeke fűződhetik hozzá, hogy a felmondás nyomatékosabban, a bíróság útján történjék, másrészt pedig a rendeleteknek sem kifejezett rendelkezései sem hallgatólagos intenció nem zárják ezt ki: *a bíróság a felmondást közölni köteles, de nem fűzheti a közléshez a Pp. 624. §-ában foglalt felhívást*, hogy a kifogás nyolc nap alatt előterjesztendő, mert ellenesetben a felmondás alapján végrehajtásnak lesz helye, mert ezzel az ügyet elvonná a lakbérleti bizottság hatásköréből.

A győri kir. törvényszék egy konkrét esetben Pkf. 729/1917/7. sz. határozatával ilyen értelemben határozott is.

Az előadottakból következik természetszerűleg, hogy ha a bíróság a felmondást a felmondást szenvedővel a Pp. 624. §-a értelmében közli, ez nem köteles kifogással élni, a kifogás elmulasztása a felmondást végrehajthatóvá nem teszi, végül, ha kifogás adatott be, a bíróság az ilyképen keletkezett pert eldöntés végett a lakbérleti bizottsághoz köteles áttenni.

De lege ferenda, egy kibocsátandó pótrendeletben, a fentebb körvonalazott álláspont, mint amely úgy a bérlő mint a bérbeadó érdekeit szem előtt tartja, volna szabályokba önthető, tanulságos példájául annak is, hogy hiányos rendeletek kiadása esetén, a jogalkalmazás milyen kerülő úton, — törvényes rendelkezések félretételével, juttathatja csak érvényre a rendeletek intencióit.

Dr. Vermes Ödön.

— **Oesterreichisches und Ungarisches Staatsrecht** címen terjedelmes munkát írt Fritz von Keller, a német külügyi hivatal miniszteri tanácsosa a magyar és osztrák közjogi intézményekről. Az anyagnak inkább ismertető, mint bíráló feldolgozását tartalmazó könyv teljes tárgyilagossággal foglalkozik a két ország államjogi helyzetével és berendezéseivel. Ennek ellenére, vagy talán épen ezért egyik újabb bírálója Lampe professzor (Juristisches Litteraturblatt folyó évi 5. füzet) rosszalólag figyelmezteti a szerzőt, hogy a magyarokat érintő kérdések tárgyalásánál túlságosan átengedte magát a «magyar történelmi és államjogi felfogásnak». Vajjon jobb lett volna, ha a szerző a magyar közjogi kérdések ismertetésénél egy délamerikai állam politikai eszméit vette volna irányadóul. A tudományos bírálat lebernyege alól nagyon is kibujnak ily kifogásoknál a tudományos szempontoktól nagyon távol álló törekvések. «Man merkt die Absicht . . .» Gyanakvásunkban megerősíteni alkalmas a bírálónak az a kijelentése is, mely szerint a kiegyezési törvény rendszertelen szerkezetét a magyarság arra használta fel, hogy azt «zu einer Quelle magyarischer Interpretationskünste und unausgesetzter Konflikte» fejlessze ki. Reméljük az említett műnek viszonyainkat jól ismert szerzőjét sem fogják megtéveszteni ezek a számunkra teljesen átlátszó és egyértelmű útbaigazítások. Ha behatóan foglalkozott a magyarság ügyével, úgy az a fejezet sem kerülhette el figyelmét, amelybe a Lampe professzoréhoz hasonló törekvések tartoznak.

A.

Gyakorlott, megbízható ügyvédjelöltet keresek. Fizetési igényeket és eddigi működést feltüntető ajánlatok dr. Lukátsy Géza szegedi ügyvédhez intézendők. 15890

Dr. Plihál Viktor nagykanizsai kir. közjegyző a hagyatéki ügyek önálló tárgyalására jogosított közjegyzőjelöltet keres. 15901

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 46. szám. Budapest, 1917 november 18.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Vavrik Béla nyugalomban. — *Dr. Plopu György* kir. kúriai bíró: Szemelvények a m. kir. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából. — *Dr. Szilágyi Artur Károly* budapesti ügyvéd: A katonai büntetőtörvény 383. §-a. — *Dr. Fabinyi Tihamér* kir. törvényszéki bíró: Az új lakbérleti rendelet. — Szemle.
Melléklet: Perjogi Döntvénytár.

Vavrik Béla nyugalomban.

Szilágyi Dezső síremlékének leleplezésekor történt. A síremlék gránit oszlopával szembenállva, gránit-tömörségű beszédben idézte fel Vavrik Béla az elhunyt nagy államférfiú alakját. Ekkor, a beszéd hatása alatt, politikai életünknek egy ma is szereplő vezéralakja, megindultan fordult környezetéhez, az ünnepi szónokra célozva, e szavakkal: «Mégis szereti a magyarok Istene ezt az országot, hogy jókedvében ilyen férfiakat ad neki».

Mi jogászok is mindig ezt a meghatott, büszke örömöt érezzük, amikor Vavrik Béla kimagasló alakjára tekintve, arra gondolunk, milyen nagy értékkel áldotta meg vele a gondviselés a magyar jogi kultúrát. Ezt az érzést idézzük fel magunkban most is, amikor a nyugalomba vonulását hirdető királyi kézirat hatása alatt állunk.

Ha Emerson módjára, a magyarság «reprezentatív» embereinek sorát állítjuk össze, e sorban méltán helyet foglal ez a név: Vavrik Béla, *a bíró*. Igazi nagybíró, méltó utóda a régi nagybíráknak, akik állásuk tekintélyét saját egyéniségük súlyával növelték nagyra. A régi Magyarország nemes hagyományaiban gyökerezik; humanisztikus műveltsége a klasszicitás karakterével övezi. De a régi keretekben a modern tudomány eleven ereje lüktet.

Vavrik Béla mintaképe a *tudós* bírónak. Tudományos készültsége, olvasottsága a jogirodalomban alig ismer határt. Átérzi a jogösszehasonlítás nagy jelentőségét, s ezért tanulmányait egyaránt kiterjeszti a német, a francia, az angol jogra, menten maradva minden egyoldalúságtól. Általános műveltségének egyetemes terjedelme megóvja őt a szakjogász egyoldalúságától is. Történelem, szociológia, lélektan, közgazdaságtan: tanulmányainak állandó tárgyai. Jus est divinarum atque humanarum rerum notitia... A bírónak, aki a jogot *fejleszteni* hivatott, ismernie kell a társadalom mozgató erőit. A jogász, aki nem más, mint jogász, «ist ein arm Ding».

Ez a gazdagság adja meg elméjének bámulatos *rugalmasságát*, azt a szellemi örökifjuságot, amellyel a fiatalokat is megszégyeníti, ha arról van szó, mikép kell lépést tartani a tudomány haladásával.

Vavrik sohasem volt «szelvény-jogász». Ha házassági jogot kell kodifikálni: ott van ő a kánonjogász teljes felszerelésével; ha a polgári törvénykönyv munkáját kell vezetni: a civilisztikus jogtudomány teljessége árad ki belőle. Hogy a Kúria családjogi és úrbéri tanácsát irányadó módon vezeti: addigi kodifikatórius tevékenysége mellett természetes. De közben a választási bíráskodásnak kell medrét megásni: Vavrik az, aki egy bonyolult törvény útvesztőjébe nagy közjogi tudással világít bele. S mikor mint másodelnök, már hajlott korban, kerül a Kúria büntető szakosztálya élére: nyomban új tartalommal tudja felfrissíteni a büntető judikatúrát, az anyagi igazságnak törve utat a formalizmus rovására.

De Vavrik tudományos kiválósága mellett tündöklően nyilvánulnak benne a nagy bíró *erkölcsi* tulajdonságai is. Az épen a harmónikus nagy egyéniség megkülönböztető jele, hogy *bármely* oldaláról tekintsük, úgy tűnik fel, mintha ép *erről* az oldaláról nézve lenne legnagyobb.

Rendíthetetlen törvénytisztelete, nem fáradó buzgalma az anyagi igazság keresésében, mély életbölcsesége, mely megóvja attól, hogy ítélkezése az élettől elidegenedjék, puritán egyszerűsége: mind olyan tulajdonságai, amelyek a magyar bíró nemes egyéniségét kifejlődése tökéletességében mutatják. Ezért mondhatjuk róla, hogy ő a reprezentatív magyar bíró. Kiválósága legszebb dicsérete annak a karnak, amelyből kiemelkedett.

Ennyi erkölcsi erő nem távozhatik működése teréről állandó nyom nélkül. Mint a mágneshegy, úgy fogja vonzani az ő példaadó alakja nemcsak a bírói karnak, hanem általában a magyar jogászságnak értelmi és erkölcsi erőit a kiválasztás folyamatában a tökéletesbülés azon foka felé, melyet az ő egyénisége képvisel. Nyugalombavonulása csak transzponálja hatóerejét más, szélesebb, tisztán eszmei térre; példaadásának *erkölcsi erejében* nincs «nyugalombalépés».

Szemelvények a m. kir. Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából.*

G) Ági törvényes örökösödés.

Az ágiság a törzselőd és leszármazói vérségi kapcsolatán felépült vagyonjogi és örökjogi intézmény, mely mint ilyen a magyar népszellem jogi érzékét tükrözvén vissza, a legsajátosabb értelemben vett magyar intézmény. Alap- és kiinduló szálai az adományi rendszerrel szerves összefüggésben volt ősiség intézményéből fakadnak, mely a közös törzsfő köteléke által egymáshoz fűzött rokonok ősi vagyonát oly meggyőződéssel biztosította részükre, hogy ez a vagyon még az ősiségi intézmény megszünte után is ugyanezeknek a vérrokonoknak családi vagyonául tekintetett abban az értelemben, hogy abban a törvényes örökösödés szabályai szerint ugyancsak ezek a családtagok jogosultak örökösödésre. Nincs nemzet a világon, melynek fiaiban a családi vagyonhoz való ragaszkodás oly bensőségteljes meggyőződéssel nyilatkoznék meg, mint a magyar nemzet, melynek jogérzékével egyáltalában nem egyeztethető össze még gondolata sem olyan felfogásnak, hogy az őseitől hárult vagyon másra, mint az őstől leszármazott családtagokra háruljon. Tudja, érzi ezt a nemzet minden szülöttje; a népszellem nyilatkozik meg benne, midőn minden sérelmes rendelkezés elhárítására és az ősi vagyonnak az ősi család leszármazói részére leendő megszerzésére törekszik.

A népszellem ezen hatalmas és erőteljes megnyilatkozása adja meg az ági vagyonnak azt a nagy jelentőségét, mely azt a magyar törvényes örökösödési jognak egyik legszebb intézményévé emelte, a m. kir. Kúria pedig, híven múltjához, joggyakorlatában gondosan ápolta és fejlődési folyamát az élet követelményeihez képest alapozta, fejlesztette s annak, mint sajátszerű magyar jogintézménynek érvényesülését biztosította.

A vérségi kapocs kötelékei által egymáshoz fűzött rokonok úgy a felmenő, mint a lemenő ágban: egyenes ági vagy oldalági rokonok.

Az egyenes ág a törzsszülőket és az ezektől leszármazó összes lemenő rokonokat, tehát a törzsszülőktől egyenes ágban lefelé a lemenő és visszafelé a törzsszülőkig ugyanazon egyenes ágban a felmenő egyenes ági rokonokat öleli fel, az oldalág pe-

* Előbbi közleményeket lásd a Jogt. Közl. 1915. évf. 45., 47., 50. 1916. évf. 1., 4., 10., 20., 37., 43. és 1917. évf. 5., 10. és 14. számaiban.

dig az egyes egyenes ági rokonoktól származott, egymással szemben tehát nem fel- és lemenő ágban, hanem oldalági rokonsági viszonyban álló rokonokat egyesíti magában: szülő, gyermek, unoka, dédunoka, stb. egyenes ágon lemenő, és megfordított sorrendben felmenő egyenes ági rokonok leszármazói: a testvérek és a további leszármazók egymás közt: az unokatestvérek, dédunokatestvérek stb. a lemenő és a különböző fokú nagybácsik a felmenő ági oldalrokonok.

A vagyon ági jellegét a vagyonnak az ági törzsrokonról az örökhagyóra, mint szintén ági rokonra való közvetlenül vagy valamely közbeneső jogelőd közvetítésével közvetve történt átszállása állapítja meg és akként, hogy a vagyonhárulás a törzselőd és örökhagyó közt megszakítás nélkül történt legyen; miből okszerűen következik, hogy a vagyon lehet az örökhagyóra ági jellegű, anélkül, hogy az oldalrokonokra vagy azok mindegyikére nézve szintén ági jellegű volna; úgyszintén lehetséges olyan alakzat, hogy az örökhagyó hagyatékában lévő ági vagyon egyik része csak némely ági rokonra, másik része pedig ezekre és még távolabb álló oldalrokonokra közösen ági jellegűnek tekintendő; végül lehetséges olyan eset is, hogy az örökhagyóra hárult ági vagyon egyik oldalrokonra nézve sem ölti fel az ági jelleget, mely esetben az ágiság megszakad, s az ági vagyon ebbeli jellegét elveszti.

Ebből folyóan a vagyon ági jellege a törvényes örökösödés szempontjából nem az örökhagyóra, hanem az arra törvényes örökösödési jogot igénylő ági örökösre bír különös jogi jelentőséggel, mert neki kell kimutatni és tagadás esetén bizonyítania, az ági jelleget, vagyis azt, hogy a hagyatéki vagyon vagy annak egy része olyan jogelődtől származott és közvetlenül vagy közvetve hárult az örökhagyóra, mely jogelőd neki, az igénylő oldalrokonnak is közös jogelődtörzse.

A vagyon tehát akkor ági jellegű, ha az örökhagyóra az igénylő oldalrokonnal közös törzsről hárult.

A közös törzsről az örökhagyóra történt hárulás, átszállás, úgy értendő, hogy a közös törzs maga legyen a vagyon eredetének kútfője, tehát a vagyon ő rá nem a jogelődjéről hárult, hanem azt ő maga szerezte, mert ha a vagyon ő rá is jogelődjéről hárult, akkor még távolabbi felmenő törzs a közös törzsfő, mely esetben az igényjogosult ági örökösök csoportja még inkább bővül. Bármilyen bonyodalmasnak tünnék is fel az ági jellegnek a fentebbiekben körülírással adott meghatározása, ez igen egyszerű és egy családfa megtekintése azonnal szemléltetővé és megérthetővé teszi. Ime:

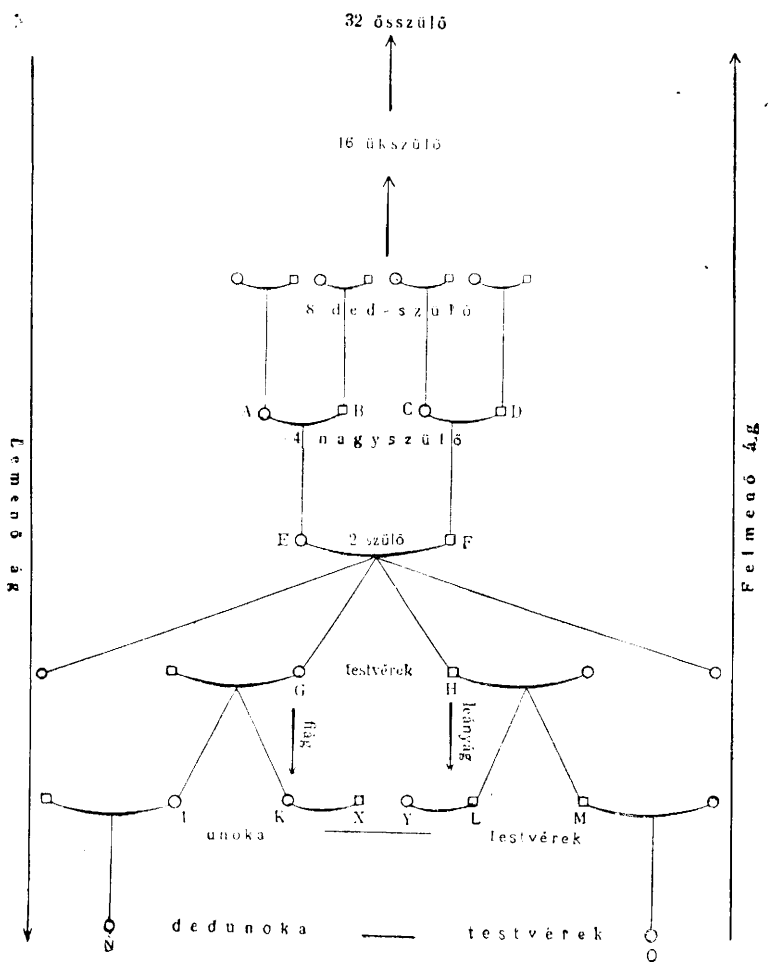

Az a vagyon, mely a családfában kitüntetett 32 ősszülő, 16 ükszülő és a családfában kitüntetett 8 dédszülő, 4 nagyszülő (A, B, C, D), vagy 2 szülő (E, F) bármelyikétől hárult át leszármazóikra és ezekről a további leszármazókra vagy ezek valamelyikére: ha az illető leszármazó gyermektelenül és végrendelet hátrahagyása nélkül halt el, mint ági vagyon törvényes örökösödés jogcímén a legközelebbi felmenő ági rokonra és ha ez nem volna életben, a tőle leszármazókra száll át s az egyik ág kihalta esetén átszáll a másik ágra szintén a törvényes örökösödés rendje szerint.

Ezen jogszabály értelmében az A-ról (nagyapa) vagy B-ről (nagyanya) E-re (szülő), erről G-re és H-ra (testvérek), és ezek valamelyikéről és pedig G-ről I-re és K-ra, H-ról pedig L-re és M-re (unokatestvérek), és még tovább: I-ről N-re és M-ről O-ra (dédunokatestvérek) szállott vagyon: ági vagyont képez.

A lemenő ágban a leszármazó törvényes örökösök ezen örökösödési rendje folytonos lévén, az örökösödési jogosultság nem megy át egy másik ágra.

Ha azonban a leszármazók törvényes örökösödési rendjében a folytonosság megszűnik, mert további leszármazó nincs, miként ez a családfa szerint K vagy L végrendelet nélkül történt elhalálozása esetén áll be, akkor az ági törvényes örökösödési rend a következő: K-ra I-vel közös törzsszülő G és L-re M-mel közös törzsszülő H; K után tehát az ági vagyont örökli: ha életben van, G, ha G nincs életben: I, és ha ez sem élne: N, ha pedig ez is gyermek és végrendelet végrehajtása nélkül halna el: az ági vagyon a törvényes örökösödés szabályai szerint E, F felmenők jogán átszáll a másik ágra, a H ágára, illetve a H leszármazóira; hasonló az örökösödési rend, illetve áthárulás L-nek ági vagyonában is.

Ha K-nak, vagy ha L-nek, s illetve egyiküknek saját felmenő és oldalrokonsága egészen kihalt: akkor a törvényes örökösödés szabályai szerint K-nak ági vagyona L-re, illetve L-nek ági vagyona K-ra, mint a közös törzstől eredő ági vagyonra örökösödési joggal bíró egyetlen életben lévő ági rokonra hárul.

Végül ha az egyedül életben maradt K, illetve egyedül élő L is elhal: az ágiság megszakad, az ági vagyon az ági kötelék alól felszabadul, s abban: ha van végrendelet, ennek értelmében, különben pedig a törvényes örökösödés szabályai szerint K-nak, illetve L-nek özvegye: X, illetve Y örököl hitvestársi örökösödés címén, amelyekről alább fogok megemlékezni.

Az ági örökösök és ági örökösödési rend ebbeli minőségét ismerve, még az ági vagyon jellege és minősége is figyelmet érdemel abból a szempontból, hogy az minő elemekből, minő alkatrészekből áll, vagyis hátra van még annak meghatározása, hogy a hárult vagyon mely részei értendők az ági vagyon fogalma alatt?

Az országbírói értekezlet által alkotott ideiglenes törvénykezési szabályok 10. §-a szerint: «Leszármazók hiányában az apa és anya hivatvák öröklésre, mindenik azon *érték* erejéig, mely tőlük vagy águktól *akár végrendelet folytán, akár anélkül* az örökhagyóra hárult . . .»

Tudjuk, hogy az országbíró elnöklete alatt 1861. évben a hazai jogászok kitünőségeinek részvételével tartott értekezlet hazai jogunk visszaállítása tárgyában rövid idő alatt olyan terhes munkát végzett, hogy munkálatát a hála érzetével kell fogadnunk annak dacára, hogy egyes részletkérdésekben némi hiányokkal találkozunk; ilyen részletkérdéshiány az ági vagyon jellegének meghatározása is, amennyiben az értekezleti megállapodás idézett szövege nem az ági vagyon fogalmát adja meg, hanem az ágról hárult *értékről* tesz említést; úgyszintén nem határozza meg közelebbről, hogy az ágról miképen hárult és minő vagyon tekintendő ági vagyonnak? hanem csak azt hangsúlyozza, hogy *akár végrendelet folytán, akár anélkül* történt a vagyonhárulás, az az örökösödésre közömbös, de a 10. §-ban folytatólag az is bennfoglaltatik, hogy «. . . az apai ágról származott vagyon az apára, az anyai ágról hárult vagyon pedig az anyára szállván vissza . . .», mely kitétel már nem *értéket*, hanem világosan *vagyont* említ.

Az idézett szöveg szerkezetéből tehát, hiányossága dacára s nyilvánvaló, hogy a benne használt *érték* kifejezés alatt nem az ágról hárult vagyon pénzbeli egyenértéke, hanem maga a hárult *ági vagyon* értendő, legyen az akár készpénz, akár egyéb ingó vagy érték akár ingatlan; hisz másként a hárult vagyon maga,

tehát természetben vissza sem szállhatna, már pedig a 10. §-nak utóbb idézett szövege szerint az apai, illetve az anyai ágról hárult vagyonnak a maga meg nem változtatott állapotában, az állagnak természetben kell az apára, illetve az anyára visszaszállnia.

A másik még lényegesebb részletkérdés az, hogy az örökhagyóra «akár végrendelet folytán, akár anélkül hárult» ági vagyon milyen vagyont ölel fel?

A 10. §. idézett szövegének szavai szerint is bizonyos, hogy a szülőről — esetleg nagyszülőről — a gyermekre, illetve unokára végrendelet alapján szállott vagyon: ági vagyon: az sem lehet kétséges, hogy ha nincs végrendelet, hanem a hárulás törvényes örökösödés útján történt, szintén megállapítandó a hárult vagyon ági jellege; de már arra nézve kételyek merültek fel, hogy vajjon a «végrendelet nélkül» történt hárulás ki van-e merítve a «törvényes örökösödés» útján bekövetkezett hárulással? más szavakkal: vajjon a «végrendelet folytán vagy anélkül» történt hárulás alatt csak a végrendelet és törvényes örökösödés útján történt hárulás értendő-e?

Ha az idézett szövegnek ilyen szűk magyarázatot adunk, akkor nem is lehet beszélni *ági vagyonról*, hanem csak *öröklött vagyonról* történt légyen az örökösödés akár végrendelet, akár törvényes örökösödés alapján; nyilvánvaló tehát, hogy a vagyonnak ági jelleget nem egyedül az örökösödés útján történt hárulás kölcsönöz, vagyis: *az ági vagyon nemcsak olyan vagyonalkatrészeket tartalmaz, melyek örökösödés útján szállottak az örökhagyóra, hanem abban szükségképen olyan vagyonelemeknek is kell bennfoglaltatniok, melyek az örökhagyóra más jogcímen is hárulhatnak.*

A vagyonátruházás módozatait vizsgálván: nyilvánvaló, hogy a gyermek a vagyont nemcsak örökölheti, még pedig akár végrendelet alapján, akár törvényes örökösödés szabályai szerint a szülője után, hanem a szülőtől ennek életében is kaphat vagyont, miként azt fentebb a «betudás és osztályrabocsátás» alcsoportjában is láttuk, mely utóbbi vagyon épen olyan jogi minőségű, mint a végrendelet alapján, vagy törvényes örökösödés útján örökölt vagyon, mert ez is a szülőkről hárult a gyermekre, a dolog természete hozván magával, hogy a szülő a vagyont ingyen ellenérték nélkül juttatja gyermekének, ellenesetben, ha t. i. a gyermek vételárt fizet, ellenértéket ad a szülőnek, nem a vagyon hárulásáról, hanem adásvételről, a vagyon megszerzéséről lehet csak szó.

Megállapítható tehát, hogy az idézett 10. §. azon kitételének, hogy; «... tőlük, vagy águktól akár végrendelet folytán, akár anélkül az örökhagyóra hárult...», az az értelme, hogy ági jellegű mindaz a vagyon, mely az egyenes felmenőről az egyenes ági leszármazóra visszteher nélkül akár élők közti jogügylettel, akár halálesetre szóló rendelkezéssel, akár végül a törvényes örökösödés szabályai szerint jutott; szóval: az ági vagyon magában egyesíti a gyermek által szülőtől örökölt vagyont épen úgy, mint a szülő életében tőle visszteher nélkül kapott, tehát ajándékozott vagyont; ági vagyon tehát: a szülő után örökölt vagyonon kívül a hagyomány is, továbbá a szülő által leányának akár a házasságkötéskor, akár később a házassága tartama alatt adott hozomány, kelengye, kiházasítási és felszerelési tárgyak; a fiúgyermeknek önállósításakor adott vagyon, úgyszintén ipar, kereskedés berendezése vagy folytatása végett juttatott vagyon, szóval mindaz a vagyon is, mely a szülő után a gyermek törvényes örökrészébe betudás és osztályrabocsátás tárgyává tehető.

Az ági vagyon jellegének és minőségének a fentiekben vázolt meghatározásával kapcsolatban még kiemelendőnek tartom, hogy a m. kir. Kúria joggyakorlata szerint mindig az a vagyontárgy vagy érték tekintendő ági vagyonnak és minősítendő ági jellegűnek melyet, a szülő juttatott gyermekének, nem pedig az, mely a juttatott értéken szereztetett, ami a gyakorlatban sok vitára ad és okoz alkalmat; eszerint: a szülő által vett, de telekkönyvileg nem a saját, hanem közvetlenül a fia nevére átírt, vagyis olyan ingatlan, melyre nézve a fiú van a vételi szerződésben vevőként kitüntetve, nem maga az ingatlan, hanem a szülő által fizetett vételár tekintendő ági vagyonnak, ellenben maga az ingatlan a fiú szerzeményi vagyonát képezi, aminek főleg a hitvestársi örökösödés szempontjából van különös jogi jelentősége; ha pedig a szülő ingatlant ruházott át fiára, maga az ingatlan képez ági vagyont még akkor is, ha az ingatlant a kincstárral szemben megváltási ár terheli, s ezt a fiú maga fizette ki, mely fizetett megváltási ár lesz a fiú által az ági vagyonba beruházott szerzeményi érték; a m. kir. Kúriának elvi álláspontjából következik továbbá, hogy abban az esetben, ha az örökhagyó még életében a rászállott ági ingatlant elidegenítette, eladta: a helyébe lépett eladási ár fogja az ági ingatlant helyettesíteni még akkor is, ha az örökhagyó az eladási árt később új ingatlan vételére fordította; ilyen esetben az ági örökös nem tartozik megelégedni az elidegenített ági vagyonnak hárulási, vagyis azon értékével, mely az ingatlannak akkor volt, midőn az örökhagyóra hárult, de nem követelheti az ági ingatlan eladási árán szerzett ingatlant sem az elidegenített ingatlan helyett, mert az újonnan szerzett ingatlan az örökhagyó szerzeményi vagyonát képezi; az ági örököst tehát ágiság címén csak az eladási ár illeti, tekintet nélkül arra, hogy az eladott ági ingatlan értéke időközben apadt vagy emelkedett, s ekként az eladási ár kisebb vagy nagyobb a hárulási értéknél, ellenben nem illeti az ági örököst az eladott ági ingatlan eladási árának időközileg felszaporodott, az örökhagyó által fel nem használt kamata, mely nem osztja a tőke ági minőségét, hanem önálló jelleget, szerzeményi minőséget vesz fel, mert az örökhagyó az ági vagyon hasznaival szabadon rendelkezhetik s ekként az ingatlant pótló eladási ár mint tőke kamata sem eshetik az ági örökös javára; végül a m. kir. Kúria elvi álláspontjából következik az is, hogy abban az esetben, ha az örökhagyó a ráhárult ági ingatlant egy másik ingatlanért elcserélte, ez utóbbi pótolja az előbbit, tehát a cserébe kapott ingatlan vesz fel ági jelleget, önként értetvén, hogy az örökhagyó által a cserére fizetett értéket az ági örökös megtéríteni tartozik, ellenben az örökhagyó által kapott értéket mint ági értéket követelni jogosult.

(Folyt. köv.) *Dr. Plopu György.*

A katonai büntetőtörvény 383. §-a.

A még mindig tomboló világháborúban állandóan szemünk előtt lebeghet Hindenburg mondása, hogy «az a hatalom fogja kivívni a győzelmet, amelynek népei a legjobb idegekkel vannak megáldva».

Az acélidegek utáni vágyakozás a háborús igazságszolgáltatás terén is joggal hangoztatható.

A hadbírákkal szemben az elképzelhető legnagyobb követelményekkel kell fellépnünk, melyek között nem utolsó az a kategórikus imperatívus, hogy a törvénykönyvre, mint egyedüli sziklára támaszkodjanak — a vox populi morajától függetlenül.

Ha egykor a háború és ezzel a hadi igazságszolgáltatás mérlegét felállítják, akkor bizonyára megállapítják majd azt, hogy hadbíráink e hatalmas erőpróbát gyönyörű sikerrel állották meg.

A törvénytételek kiterjesztő magyarázata különös erővel csábított az ajándékok elfogadásának büntetése körül, minthogy a milliókat kereső hadiszállítók és a «lógósok», — akik harctéri szolgálatra való alkalmatlanságukat igazoló bizonyítványra törekedtek mindenáron — nem igen válogattak eszközeikben, amelyekkel megvetendő céljukat elérhetni vélték, esetleg el is érték.

A háborúban szerzett tapasztalatok e ponton is sok de lege ferenda megszívlelendő kívánságot keltettek. Ez valójában különálló fejezet!

Kizárólag azzal a kérdéssel szeretnék foglalkozni — és ezzel is tárgyilagos, jogászi szempontból — hogy mi rejlik a Kbtk. 383. §-ában, s mi marad abból kívül, hogy szükség esetére más úton toroltassék meg.

Először is a megvitatandó törvényszakasznak tiszteletreméltó őseit fogom felkeresni, hogy a Kbt. 383. §-ának megszületését a valónak megfelően lássuk.

Nincsen semmi új a nap alatt! A hivatalnoki kar fenállta óta hallik a: — do ut des — és a büntetőtörvények fennálltuk óta hiába küzdenek ellene a büntetéssel.

E visszaélések üldözése mindenesetre állandó leltári darabja maradt a büntetőtörvényeknek.

Kezdjük meg a sort Platóval. A «Törvények» tizenkettedik könyvében azt mondja: «Az a hivatalnok, aki ajándékokat fogad el azért, hogy kötelességét teljesítse, halállal büntetendő. Mert nem szabad ajándékot elfogadni az igazságos ügyért, s még kevésbé az igazságtalanért».

Rómában a különböző rangú funkcionáriusok gyakorolta zsarolások napirenden voltak. A népnek védelme, — amelyet kipréselendő zsákmánytárgynak tekintettek — törvényes korlátok

megteremtését kívánta. «Kezdetben a provinciabeliek panaszai a kormányzók ellen a repetundumok visszaadására irányultak», s e panaszok hatása alatt a lex Calpurniá-ban (Kr. e. 149-ben) megteremtődött az első questio perpetua s vele a közjogi büntetőjog alapköve.[1]

Különös, a viszonyokhoz simuló módon engedélyezi a későbbi időkben a hirhedt l. 6. §. 2. Dig. de leg. Jul. repet (48., 11.)[2] a «munusculumokat»; vagyis a kisebb ajándékok megengedettek s csak a nagyobbak büntetendők. A határt évi 100 tallérban állapítják meg. Ha a munusculumok évente 100 tallérnál többre nem rúgnak, akkor a hivatalnok nem büntethető.

Az erkölcsöket természetesen nem tette a törvény nemesebbekké. S Sallustius joggal állíthatta, hogy «Romae omnia venalia».

Ugorjuk azonban át a következő évszázadokat és álljunk meg a Codex Theresiana-nál.

A 65-ik fejezet beszél «a bírák és hivatalos személyek megvesztegetéséről». A 3. §. szerint: «sollen die Richter und Beamte, welche in ihren Amtssachen von den Partheyen etwas sich versprechen lassen, oder auch vor- oder nach vollbrachten Geschäft, oder Rechtsstreit... eine Schankung annehmend und solchergestalt wider ihre erhabene Eydespflicht die Gerechtigkeit um Gewinn gleichsam zu verkauffen sich unterstehen, viermals so viel als sie bekommen, oder dreymal so viel, als ihnen versprochen worden, zur Strafe verwirket haben, anbey ihres Dienstes entsetzet, zu Unseren anderweiten Diensten unfähig erkläret, und nach Schwere der Umstsäden mit Stadt- oder Landesverweisung, oder wohl gar am Leben bestraft werden».

Az ajándékozó lényegesen enyhébb elbánásban részesül.

A 67-ik fejezet azon bírót és hivatalnokot bünteti, aki hivatalát «bosszúállás vagy pénzzsarolás»-ra használja fel.

II. József 1787. évi büntető törvénykönyve 58. §-ában elsősorban a hivatalos hatalommal való visszaélés fogalmát írja körül és 59. §-ában csupán a megvesztegetett bíró esetét emeli ki különösképen, anélkül, hogy más hivatalnokokat megemlítene. A büntetés a 60. §. szerint — a kalodával és közhírrététellel való szigorítás mellett — súlyos börtön a büntetés első szakában, vagyis 8—12 éven keresztül közmunkára szorítással kapcsolatban.

Az 1803. évi osztrák büntetőtörvénykönyv 88. §-ában megjelenik már az a szöveg, amelyet szóról-szóra egyezően tartalmaz az érvényes, 1852. évi osztrák büntetőtörvénykönyv 104. §-a és (lényegtelen toldattól eltekintve) az 1855. évi katonai büntetőtörvény 383. §-a is.

Az ajándékozó esetét, melyet az említett törvények lényegesen enyhébben bírálnak el, ezúttal figyelmen kívül hagyjuk.

Ha már most a Kbt. 383. §-ának tartalmát közvetlen elődjeivel egybevetve vizsgáljuk, úgy mindenekelőtt megállapíthatjuk, hogy a hivatalnok általi ajándékelfogadás büntetőbírósági úton csak szűk keretek között, csupán a törvényben meghatározott előfeltételek fenforgása esetén torolható meg.

Az ajándék elfogadása büntetendő, akár kötelességszerűen, akár kötelességellenesen történik is a hivatalos hatalom gyakorlása. Az ajándék elfogadása azonban nem tilos a 383. §. első tényállásánál minden hivatalnoknak, hanem csakis annak, kinek «az igazságszolgáltatásnál, szolgálat adományozásánál vagy közügyek feletti elhatározásoknál» imperiuma van.

A hivatalos hatalom kötelességszerű gyakorlása esetén a törvényi tényállás vagy az ajándék elfogadása vagy az, hogy a hivatalnok hasznot szerez, vagy igértet magának. Mindkét esetben azért, hogy hivatalos hatalmát — ugyan kötelességszerűen — gyakorolja.

Szolgáltatásnak és ellenszolgáltatásnak ennélfogva kapcsolatban kell lenniök. A törvényben előforduló «de annak gyakorlása végett» mondat mindkét esetben erre mutat.

A hivatalos hatalomnak kötelességellenes gyakorlása — mint azt Finger kiemeli[3] — a szűkebb értelemben vett megvesztegettetés (passive Bestechung) esete.

Büntetlen az a hivatalnok, aki utólag fogad el ajándékot a két eset bármelyikében. Tehát akár kötelességszerűen tevékenykedett, akár utólag veszi az ajándékot részrehajlásáért. (Hogy a részrehajlás önmagában mennyiben büntethető, az nem e sorokra tartozik.)

Előzetes ajándékelfogadásért büntetlen a hivatalnok a következő három esetben:

a) ha a kérdéses «hivatalos vagy szolgálati ügy»-ben egyáltalán nem volt imperiuma;

b) ha a hivatalos hatalom kötelességszerűen gyakoroltatik, de nem «igazságszolgáltatásról, szolgálatadományozásról, vagy közügyek feletti elhatározásról» van szó;

c) ha a hivatalos hatalomnak kötelességszerű gyakorlásánál nincs kapcsolat a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között.

E büntetéstől mentő ajándékelfogadások közé számítja Finger és Lammasch[4] az úgynevezett alkalmi ajándékokat (születés-, névnapi, újévi, búcsúünnepi ajándékokat, valamint azon szolgáltatásokat, amelyeket a hivatalnok kötelességének körét túllépő tevékenységért kap).

A törvényi tényállás ezek szerint: vonakodás a hivatalos hatalmat ellenszolgáltatás nélkül gyakorolni! E vonakodás vagy nyilt kijelentésben, vagy a hivatalnok megfelelő magatartásában nyilvánul meg. Ha ezzel szemben a hivatalnok kötelességét teljesíti és ily kijelentésnek vagy magatartásnak előzménye nélkül elfogadja az ajándékot azért, mert a fél azt neki felajánlja, akkor ugyan nem követi el ezt a deliktumot, mindazonáltal törvénytiltotta s a polgári büntetőjog szerint büntetendő cselekmény terheli.[5]

Ugyanazon nézetet — melyet Jenull az 1803. évi büntetőtörvény 85. §-ára nézve hirdet — vallja azután Herbst a hasonló szövegű, jelenleg érvényes törvényre vonatkozóan.[6]

Vajjon e törvényes rendelkezések korunk követelményeinek megfelelnek-e, arról nem szólok. Egyrészről szigorúbb büntetést követelnek, másrészről arra mutatnak, hogy az ily természetű büntetőrendelkezésnek kiterjesztése olyan eseteket is körébe vonna, melyeknek büntetlenségét az élet követeli meg. Birkmeyer (a német büntetőtörvénykönyv 331. §-a kapcsán) igen részletesen foglalkozik a büntetés alóli kibujás lehetőségeivel.[7]

Az osztrák javaslat a mai kereteket csak azzal lépi túl, hogy a vagyoni előnynek követelését is büntetné. A hadviselés érdekei ellen elkövetett büntetendő cselekményekről szóló 1915 : XIX. tc. 8. és 9. §-ai hatalmas kazuisztikát építettek és a cselekmény súlya szerint különböző tételeket tartalmaznak, melyek a hathónapos börtönbüntetéstől a halálbüntetés kimondásáig sorakoznak.

Ha azonban az ajándékelfogadásnak az érvényes jog szerint büntetlen lehetősége (és pedig olyan lehetősége, amellyel szemben a kötelességéről megfeledkezett hivatalnok büntetését a korszellem, különösen a háború közepette joggal követelheti meg) valóraváltan áll előttünk, akkor a büntetőtörvény csütörtököt mond és a polgári hivatalnok csupán a fegyelmi eljárás során veheti el büntetését.

A katonai büntetőjog külön területén szolgáljon megnyugtatásul, hogy a bűnös tiszt vagy katonai tisztviselő a büntetőbírói úton meg nem torolható esetekben fegyelmi vétségért (Szolg. Szab. I. 6., 16. pont), esetleg a becsületügyi eljárás során üldözhető. A Kbt. 383. §-a közönséges bűntettel foglalkozik. A cselekmény azonos marad, a vádlott polgári vagy katonai jellegére való tekintet nélkül. Ha egy tiszt vagy épen felsőbb parancsnok követte el e bűntettet, úgy ez ugyan súlyosbító körülmény, de e körülmény egymagában nem teszi a cselekményt büntetendővé.

A hatáskröknek ez elkülönítését, vajjon egy ajándékelfogadás fegyelmi, becsületügyi vagy büntetőbírósági úton üldözendő, nem mindig tartották be, ámbár az osztr. polg. büntetőbíróságok (l. az osztrák Btk.-nak Löffler-féle kiadását, 239. old., 37., 38. sz. határozatok) sőt a katonai bíróságok is (utóbbiak még a háborúban is, l. Weisl: Rechtsgrundsätze, II. 49. old.) kifogástalanul fejtették ki e törvényhelyeket.

Hadd járuljanak e fejtegetések az ítélkezési gyakorlat egységesítéséhez.

Dr. Szilágyi Artur Károly.

[1] v. Liszt: Lehrbuch, 20. kiadás 8. old. Mommsen, Röm. Strafrecht, 1899. 708. old.

[2] L. szerzőtől: Értekezések a katonai jog köréből. Budapest, 1895. 362. l.

[3] Compendium, 3. kiadás, II. 904. old.

[4] Grundriss des Strafrechts 137. old.

[5] Jenull: Das Österr. Criminalrecht 1809. II. 132. old.

[6] Handbuch des allg. öst. Strafrechtes 1871.

[7] Vergl. Darstellung, 9. kötet, 332. old.

Az új lakbérleti rendelet.*

A *felmondásra* vonatkozó II. fejezet rendelkezései abból indulnak ki, hogy a bérbeadó felmondási jogának korlátozása szükséges a lakáshiány és költözködés költségeinek nagymérvű emelkedése miatt és azért, mert a túlzott béremelések elleni védelem tökéletlen volna, ha nem történnék gondoskodás arról, hogy a bérlő lakásában megmaradhasson. Ehhez képest a bérbeadó felmondási jogának megszorítása párhuzamosan halad a béremelés korlátozásával és aszerint szigorúbb vagy enyhébb, amint a béremelés az illető helyiségre nézve merevebb vagy lazább korlátozás alá esik.

Kis- és középlakásoknál, amelyeknél a béremelés részben ki van zárva, részben pedig nagyon meg van szorítva, a bérbeadó részéről rendes felmondásnak, szabályként ezentúl sem lesz helye; azokat az okokat, amelyekben a felmondás kivételesen mégis meg van engedve, a 13. §. taxatíve sorolja fel. Ezeknek a kivételes felmondási okoknak a megállapításában a rendelet szigorúbb az eddigi rendeleteknél. Eltörli az ingatlan új tulajdonosának, a más községből beköltöző és a házát nagyobbítani vagy építkezés céljából lebontani kivánó tulajdonosnak eddig fennállott felmondási jogát, mert ez ma, amikor építkezésről alig lehet szó, részben szükségtelen, részben pedig közismert visszaélésekre és a lakáshiány fokozására is vezetett. A lakásviszonyok parancsolóan követelik, hogy a nagyobb városokba való beköltözés a minimumra redukáltassék. Ezt a célt szolgálja az említett felmondási ok eltörlésén kívül a 38. §. 4. pontjának az a rendelkezése is, hogy a lakáshivatal a lakásigazolványt, amely nélkül bérelt lakásba beköltözni nem lehet, a más községből beköltözni szándékozó bérlőtől megtagadhatja, hacsak ez nem igazolja, hogy a beköltözést valamely fontos érdeke — mert pl. mint hivatalnokot helyezték át vagy nevezték ki oda — halaszthatatlanul kívánja.

Az 1917. februári rendelettel (1. §. 3. pont) szemben némi megszorítást tartalmaz a 13. §. 3. pontja is, amennyiben a közhivatalon kívül csak «*közintézet*» (iskola, közkórház stb.) *elkerülhetetlenül szükséges* elhelyezése végett engedi meg a felmondást, mert a «közintézmény» fogalma alá sok olyan alakulatot lehetett vonni, amelyek érdekében a mai lakáshiány közepette a felmondást megengedni többé nem lehet.

Viszont új felmondási ok szerepel a 13. §. 5. pontjában. Felmondásnak van u. i. helye, ha a lakásra az ingatlan tulajdonosának vagy leszármazóinak életbevágó fontos érdekből van elkerülhetetlenül szükségük és az átköltözködés költségének viselésén felül gondoskodnak arról, hogy a bérlő az eddigieknél nem terhesebb feltételek alatt viszonyainak megfelelő más alkalmas lakást bérelhessen. Azokon az eseteken kíván segíteni ez az új rendelkezés, amelyekben rendkívül méltánytalan hátránnyal jár a háztulajdonosra az, hogy nem költözhetik vagy gyermekét nem költöztetheti be a saját házába. Igaz ugyan, hogy a költözködés költségeinek viselése és másik lakás szerzése nem könnyű teher és ez az ellenvetés vonatkozik mindazokra az esetekre, amelyekben a rendelet a bérbeadó felmondási jogát ehhez a súlyos feltételhez fűzi; így nevezetesen a kis- és középlakások hadbavonult bérlőinél, akikkel szemben — a bérlőnek a házirendbe ütköző vagy egyéb súlyos kifogás alá eső magaviseletének esetét kivéve — csak akkor élhet rendes felmondással a bérbeadó, ha számukra más alkalmas lakásról gondoskodik, holott egyéb bérhelyiségeknél a hadbavonult bérlőkre nézve is ugyanazok a szabályok állanak a felmondás tekintetében, mint a más (nem hadbavonult) bérlőkre (27. §.). Viszont azonban a lakáshiány és a hadbavonultak fokozott védelmének szempontja mellőzhetetlenné teszi az említett súlyos feltételnek megkívánását, amelynek terhét egyébként enyhíti az, hogy a valóban különös méltánylást érdemlő esetekben a lakáshivatal fog segíthetni — úgy a költözködés, mint a lakásszerzés tekintetében — a bérbeadón.

Nagylakásoknál és üzleti helyiségeknél, ahol a bérmaximum sincs határozott összegben megállapítva, hanem csak a bérnek indokolatlanul magas összegben való megszabása ellen lehet orvoslást keresni, a felmondási okok sincsenek taxatíve felsorolva, de a bérbeadó csupán *fontos okból* élhet rendes felmondással. *A lakbérleti bizottságokra*, amelyek *elé a rendeleten alapuló összes rendes felmondások elbírálása tartozik*, az a fontos adat hárul, hogy az itt annyira kívánatos individualizációt, amelyre az említett szabály módot nyujt, helyesen gyakorolják.

A bútorozottan bérbe vagy akár bútorozottan, akár bútorozatlanul *albérletbe adott egész lakásokat* a rendelet a felmondás tekintetében ugyanabban a védelemben részesíti, mint a kis-, közép- és nagylakásokat általában.

A bérbeadó felmondási jogának megszorítása a leghatályosabb biztosítéka a béremelési tilalom érvényesülésének, ezért a felmondás korlátozása voltaképen az albérletbe adott lakásrészeknel (az ú. n. hónaposszobáknál) is kívánatosnak látszik. Mivel azonban az albérletbeadó gyakran — külön részekre legtöbbször szorosan el nem különíthető — lakásába és szinte családjába fogadja be albérlőjét, nyilvánvaló, hogy ezeknél a helyiségeknél az állandó felmondási tilalom szinte tűrhetetlen korlátozást jelentene. Ezért a 16. §. csupán átmenetileg a téli hónapokra (1918 február 1-ig) állapít meg felmondási tilalmat, hogy megvédelmezze az albérlőket ebben a kritikus időben — addig míg az albérek maximálására vonatkozó részletes új szabályok átmennek a köztudatba; (de kivételesen fontos okból előbb is fel lehet mondani). Az eddig említett felmondási szabályok csak a *határozatlan időre kötött* bérleti szerződéseknek a bérbeadó részéről *rendes* felmondással történő megszüntetésére vonatkoznak.

A *rendkívüli felmondásra* nézve a 20. §. változatlanul fenntartja az eddig kiadott rendeletek szabályait.

A *határozott időre szóló* bérleti szerződések tekintetében is fenmarad az 1916 novemberi lakbérrendelet 3. §-ának az a szabálya, hogy ezek a szerződési időtartam lejártával határozatlan időtartamra meghosszabbodnak, ha a bérlő erre vonatkozó kívánságát a lejáratot megelőzően legkésőbb abban a határidőben közli a bérbeadóval, amely a határozatlan időre bérelt ugyanoly bérösszegű évi lakások felmondására nézve az illető helyen meg van állapítva. Uj rendelkezés csak az, hogy a bérbeadó az említett felmondási határidő utolsó napjától számított három nap alatt visszautasíthatja a bérlet meghosszabbítására irányuló kivánságot és a szerződési időtartam lejártának idejére felmondhatja a bérletet, ha olyan ok forog fen, amely miatt a határozatlan időtartamra kötött bérletet a rendelet szerint felmondhatná.

Nincs újítás abban a tekintetben sem, hogy a felmondás hatályosságának mi a feltétele. Ha a bérlő a felmondás elfogadásáról nem ad írott elismervényt, vagy passzíve viselkedik avagy kijelenti, hogy a felmondást nem fogadja el, a bérbeadónak kell nyolc nap alatt a lakbérleti bizottsághoz fordulnia annak megállapítása végett, hogy a felmondás indokolt-e. A bérlő passzívitására és a bérbeadó aktivitására felépített ez az eljárás ellentétben áll a Pp.-ben szabályozott bírói úton való felmondással, amelynél a bérlőnek kell a felmondást kifogással megtámadnia, mert különben a felmondás végrehajthatóvá válik. A gyakorlat részben már átsegítette magát ezen a nehézségen, amelynek végleges eloszlatása annak a rendeletnek lesz a feladata, amelyet az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértve a 42. §. alapján a lakbérleti bizottságok eljárásának újraszabályozása tárgyában fog kibocsátani.

Ami a *hadbavonultakra* vonatkozó 23—30. §-okat illeti, ezekben kevés az újítás.

A hadbavonultak *bérmoratóriumát* a 23. §. fentartja. Ennek a rendeletnek a keretein túlmenő — elsősorban pénzügyi természetű — külön szabályok lesznek majd szükségesek a fentebb már említett eddigi és a jövőben azután felszaporodó lakbérhátralékok kérdésének rendezésére.

A lakbérmoratóriummal élő hadbavonult bérlő családjára nézve a lakásnak vagy egyes részeinek albérletbe adása eddig nem volt jövedelmező, sőt esetleg még teherrel is járhatott, mert az egész albérleti összeget köteles volt beszolgáltatni a bérbeadónak, pedig abban gyakran olyan mellékszolgáltatások ellenértéke is foglaltatott, amelyeket az albérletbeadó is csak nagyobb költségek árán tudott nyujtani. Ezért ezt a szabályt sokan kijátszották, némelyek pedig felhagytak szobáiknak albérletbe adásával, ami a lakáskínálat nem kivánatos apadására vezetett. Ezeken a bajokon két szabállyal segít a rendelet: egyrészt kimondja, hogy az albérlőtől járó bérnek csupán kétharmad részét kell ilyen esetben a bérbeadó részére beszolgáltatni, más-

* Bef. közl. Az előbbi közl. l. a múlt heti számban.

részt (35. §. 8.) feljogosítja a lakáshivatalt, hogy vitás esetekben az érdekelt fél kérelmére az albérlő által az albérletbe adó részére fizetett vagy az ottlakónak nyujtott lakás ellenértékeül felszámítható összeget és ennek a bérbeadó kezéhez beszolgáltatandó részét megállapítsa.

Azt a védelmet, amelyet a hadbavonultak eddig élveztek, a rendelet a béremelés és a felmondás korlátozása tekintetében fenntartja, sőt fokozza, amennyiben egyrészt természetesen kiterjeszti rájuk mindazokat a kedvezményeket, amelyek a nem hadbavonult bérlőket is megilletik, másrészt pedig még külön kedvezményeket biztosít a hadbavonultaknak. Kis- és középlakásoknál egyáltalában kizárja velük szemben a *béremelést* és a már említett átköltöztetés feltételéhez köti a *felmondást*, amely utóbbira nézve a gyakorlatban bizonytalanság uralkodott, mert vitás volt, hogy az 1917. februári lakbérrendelet 1. §-ában megállapított kivételes felmondási okok vonatkoznak-e a hadbavonult bérlőkre is és szinte feledésbe ment az országos moratóriumfeloldó rendeletnek az a rendelkezése, (25. §. II. 1.) amely kislakások hadbavonult bérlőivel szemben a felmondást kizárta. Továbbra is fenmarad az 1917. februári rendeletnek az a szabálya, hogy a bérbeadó a hadbavonultat a lakbérleti bizottság hozzájárulásával kisebb alkalmas lakásba átköltöztetheti (27. §. 3. bek.) és ugyanezt a jogot a 36. §. IV. pontja a lakáshivatalnak is megadja és minthogy ez az utóbbi inkább lesz abban a helyzetben, hogy az átköltözéshez szükséges fuvarozási eszközökről és más lakásról gondoskodjék, megvan a mód arra, hogy az említett rendelkezés az eddiginél tágabb körben érvényesülhessen.

A most érintett intézkedéssel és a béremelés említett kizárásával a rendelet *a lakbérhátralékok jövőbeli felszaporodásának megakadályozására* is törekszik. Ugyanezért a bérbeadó a lakbérleti bizottságnál és — mint a 24. §. 2. bekezdése az ebben az irányban felmerült kétségek eloszlatása végett kiemeli — *előtte folyamatban levő perben a bíróságnál is* kérheti a bérlő gazdasági helyzetének figyelembevételével indokolatlannak mutatkozó bérmoratórium korlátozását vagy megszüntetését. Érdekes tünet, hogy ezzel a joggal, amelyet már az 1917. évi februári lakbérrendelet is megadott a bérbeadóknak, eddig alig éltek, még olyan esetekben sem, amelyekben a hadbavonult bérlőnek a bérmoratórium kedvezményéhez való ragaszkodása visszaélésszerű.

Ami a IV. fejezetben szabályozott *lakáshivatalokat* illeti, ezek felállításának szüksége nagyobb városokban és elsősorban a fővárosban már régóta fenforgott. Megfelelő lakásstatisztika, lakásfelügyelet és közvetítés és általában helyes lakásügyi politika nélkül u. i. nagyobb városok lakosságának lakásszükségletéről gondoskodni nem lehet, tehát szükség van olyan lakásügyi szervre, amely ezeket a feladatokat ellátja. A székesfőváros tanácsa már több mint egy évtized előtt felismerte ezt és 1907-ben részletes tervezetet is dolgoztatott ki lakáshivatal szervezése tárgyában, amelynek működése kiváltképen az említett teendőkre terjedt volna ki. Jelenleg azonban a lakáshivatal felállítását olyan feladatok tették szükségessé, amelyek normális viszonyok között nem állanak fenn. A lakosság lakásszükségletéről való gondoskodásnál felmerülő ilyen kivételes hatósági feladatok nevezetesen a bérmaximálás és kényszerintézkedések a lakásszükség enyhítése érdekében. Habár a rendelet a lakáshivatalt főleg ebből a célból állítja is fel, a lakásstatisztika, felügyelet és közvetítés terén is bíz rá a 38. §. olyan tennivalókat, amelyeknek megfelelő ellátása által egyrészt a rendelet szabályainak kijátszását fogja megakadályozhatni, másrészt alapot fog teremteni arra, hogy a háború okából létesített szervezet a békében is megmaradjon azoknak a feladatoknak a teljesítésére, amelyeknek elvégzése nélkül lakásviszonyaink javulását nem remélhetjük.

A lakáshivatalok felállítása a városokra (községekre) van bízva, de a belügyminiszter kötelezővé is teheti szervezésüket. Szervezetük és működésük alapelveit a rendelet tartalmazza, míg a részletek szabályozása az ügyrendre marad, amelyet a tanács (főszolgabíró) fog megállapítani. A lakáshivatal hatáskörébe utalt kivételes intézkedések közigazgatási természetűek ugyan, de mélyen belenyúlnak a magánjogokba, ezért a lakáshivatal nemcsak közigazgatási tisztviselőkből, hanem ilyenek elnöklete alatt az *érdekeltek* (bérlők és bérbeadók) köréből vett bizottsági tagokból is áll. A bérmaximálásra vonatkozó ügyekben a lakáshivatal háromtagú albizottságokban határoz, amelyek a lakbérleti bizottságok mintájára alakulnak kerületek vagy ügycsoportok szerint, míg az egyéb intézkedések megtételének módját az ügyrend szabályozza. Ott, ahol lakáshivatal nem állíttatik fel vagy szervezése még nem nyert befejezést, a 40. §-ban meghatározott hatóság látja el a lakáshivatal teendőit. Ez a hatóság az alább említendő kényszerintézkedéseket csak a belügyminiszter külön felhatalmazása alapján rendelheti el, de sürgős szükség esetében, így pl., ha már a mostani novemberi bérnegyedben kell hajléktalanokat sürgősen elhelyezni, a polgármester maga is intézkedhetik.

Az említett célt, hogy a magánjogot érintő intézkedéseknél a jogos érdekek lehetőleg megóvassanak, szolgálja az is, hogy a lakáshivatal határozatai és intézkedései ellen halasztó hatályú előterjesztésnek van helye a lakbérleti bizottsághoz és a belügyminiszter ezeket az intézkedéseket az igazságügyminiszterrel egyetértőleg hivatalból is felülvizsgálhatja. A gyors elintézést a határidők rövidsége (3 és 8 nap) biztosítja. Azáltal, hogy a lakbérleti bizottság, amely eddig főleg csak felmondások felett döntött, ezen hatáskörének megtartása mellett a lakáshivatali fellebbviteli fóruma lesz, eljárási szabályai is módosításra szorulnak; ez, mint már érintettük, külön rendeletben fog megtörténni.

A lakáshivatal intézkedései között a legfontosabbak azok, amelyeket a lakásszükség enyhítése érdekében tehet. Habár a lakáshiány ma már oly mérvet öltött, hogy ilyen intézkedésekre szükség van és azokra a törvényes alapot az 1914 : L. tc. 3 és 5. §-a meg is adja, ezek oly mélyen nyúlnak bele a magánjogokba, hogy engedélyezésüknél csak az elkerülhetetlenül szükséges mértékig ajánlatos elmenni, feltéve természetesen, hogy a megtehető intézkedések ezáltal még sem szorulnak olyan szűk körre, hogy ennélfogva tőlük a lakásszükség számottevő enyhítése nem várható. Ezért a rendelet mellőzi a lakásra tényleg használt helyiségek igénybevételét, és azt csak az üresen álló *bérhelyiségekre*, a bérbeadott, de tényleg lakásul nem használt, a nyári, a raktározásra, árúfelhalmozásra avagy hivatal, iroda vagy üzlet céljára használt és az olyan *lakásokra* szorítja, amelyekre tulajdonosuknak vagy bérlőjüknek azért nincs szüksége, mert más lakása is van. A lakásszükség enyhülése ezen intézkedések közül elsősorban az üzlethelyiségeknek intenzívebb kihasználásától és az irodáknak és hivataloknak lakásokból üzleti helyiségekbe való átköltöztetésétől remélhető.

Az említett helyiségekre nézve a lakáshivatal *elrendelheti a bérbeadást* s ha szükséges, kijelölheti a bérlőket, akik közül a bérbeadó választani köteles. Az így kötött bérleti szerződés, habár annak egyes feltételeit esetleg a lakáshivatal állapítja is meg, a felek között jön létre és az ilyen értelemben vett *kijelölés* a lakáshivatalra felelősséget nem hárít. Ha azonban ezek az intézkedések célra nem vezetnek, következhetik az illető *helyiségek rekvirálása*. Ez fennálló jogszabályaink értelmében általában csak térítés ellenében történhetik. Térítésül maga a lakáshivatal állapítja meg a rendelet értelmében követelhető legmagasabb bért. A térítést a rekvirálást szenvedő a lakáshivataltól kapja, ez viszont avval fizetteti azt meg, akit a kiürített helyiségbe beköltöztet. A *kiürítés* csak úgy rendelhető el, ha a lakáshivatal gondoskodik arról, hogy az ingók más helyiségben elhelyeztessenek vagy a bérlő más alkalmas helyiségbe átköltözhessék. A mai viszonyok között egyik legnagyobb nehézség épen az átköltöztetés körül merül fel. Ezen úgy segít a rendelet, hogy a lakáshivatalt a szükséges személyes szolgálatok és fuvarozási eszközök igénybevételére jogosítja fel. Az ezért járó térítést ugyancsak a lakáshivatal állapítja meg. A lakáshivatal vagy maga foganatosítja az átköltöztetést — s a rendeletből kitűnő intenció az, hogy ez legyen a szabály — vagy pedig megtéríti annak költségeit a kényszerintézkedéssel kiköltöztetett félnek, akire a kiadások viselését róni nyilván méltánytalan volna. Az átköltöztetési költségeket a lakáshivatal a bérösszeg megfelelő emelésével áthárithatja azokra, akiknek érdekében az intézkedés történt. Az igénybevételt szenvedő tehát a térítésben nyer kárpótlást, amellyel a lakáshivatal tartozik ugyan, anélkül azonban, hogy ez reá nagyobb terhet róna, mert az e címen felmerülő költségeit a fenti szabályok szerint áthárithatja. A bérleti szerződésnek a kényszerintézkedés következtében beálló megszűnése vagy az intézkedés egyéb jogi következménye miatt azonban már említett jogokon felül a felek sem egymás ellen, sem a lakáshivatal tagjai vagy a hivatalt fel-

állító város vagy község ellen kártérítési vagy egyéb hasonló követelést nem érvényesíthetnek. (37. §.)

A bérletváltozások nyilvántartása, ellenőrzése, közvetítése és az itt előfordult visszaélések meggátlása érdekében a 38. §. 1—5. és 10—11. pontjai szerint: a lakáshivatal kihágás terhével elrendelheti statisztikai adatok bejelentését; a bérhelyiségeknek megüresedését a ház kapuján e célra szolgáló ürlappal hirdetni kell; minden megüresedést és bérbeadást be kell jelenteni a lakáshivatalnak; ha a bérbeadó 14 nap alatt maga nem adja bérbe a helyiséget, a lakáshivatal a bérlőt a fentebb már körülírt módon kijelölheti, sőt a helyiséget rekvirálhatja is; a lakáshivatal által kiállított lakásigazolvány nélkül lakásba beköltözni nem szabad.

Ismeretesek azok a visszaélések, (lelépési stb. díjaknak, bútorzat megvásárlásának vagy bútorhasználatnak feltételül kikötése a bérlet átengedésénél, lakásközvetítési uzsora), amelyekkel az eddigi lakbérrendeletek béremelési és felmondási tilalmat kijátszották. Ezek ellen a 38. §. 6—9. pontjai állítanak fel igen szigorú magánjogi tilalmakat, amelyeknek megszegését a 41. §. hat hónapig terjedhető elzárással és 2000 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel sujtja, holott egyébként a 41. §-ban megállapított kihágások büntetése csak 2000 K-ig terjedhető pénzbüntetés.* A 38. §. 6—9. pontjainak szabályai a *szállodai lakóhelyiségek* bérletére is kiterjednek, ilyeneket is csak a lakáshivatal engedélyével szabad hivatali vagy üzleti célokra bérbeadni, sőt ilyen célra azokat engedély nélkül maga a tulajdonos sem használhatja fel.

Dr. Fabinyi Tihamér.

Szemle.

— **A hadból visszatérő ügyvédek** érdekében tanácskozásra gyűlnek össze egy hét mulva az ország kamaráinak kiküldöttei. Minél tovább tart a háború, minél hosszabb ideig vannak távol az ügyvédek irodájuktól, ügyfeleiktől, annál súlyosabbá válik helyzetük, annál nehezebb ennek a háborús kérdésnek a megoldása.

A három napra tervezett értekezlet — melyen az igazságügyminiszter is meg fog jelenni — foglalkozni szándékozik a bevonultak sok bajának mindenféle oldalával és azonkívül az ügyvédi kar egyéb aktuális kérdéseivel is (ügyvédképzés, díjkérdés, ügyvédi rendtartás reformja.) A lapunkban már közölt tárgysorozat hibája, hogy tizenkét pontja túlságosan sok kérdés megoldását várja a kamarák küldötteitől. Az értekezlet munkája ez okból inkább csak előzetes eszmecsere lehet, amelyet a kamarák beható munkája kell, hogy kövessen.

Nagyon kívánatos volna, ha a háromnapos eszmecserének egyik eredményeképen megvalósulna az ügyvédi kamarák központi választmánya, amely tanácskozó szervre fontos és szép feladat várna nemcsak a hadból visszatérő ügyvédek problémájának megoldása kérdésében, hanem minden, az ügyvédi kar egyetemét érdeklő mozgalom irányításában.

— **Fittler Imre, Havass Károly** kúriai tanácselnökök és *dr. Haupt Albert* kúriai bíró nyugalombavonulása ismét szaporítja a Kúria veszteségeinek azt a sorozatát, melyet lapunk hasábjain több helyen is kell kiemelnünk, s mely annál fájóbb visszhangot kelt, mert bármily jeles férfiak lépnek is helyettük sorba, az egyéniség maga, mely a milliók közt sem ismétlődik soha egyformán, mindig pótolhatatlan, s az ő egyéniségük hosszú időn át összeforrott a Kúria munkásságával és köztiszteletben tartott hagyományaival. Fittler Imre és Havass Károly mindketten hosszabb időn át a Kúria II. polgári, ú. n. *felülvizsgálati* tanácsában végeztek mint előadók kiváló és úttörő tevékenységet, s épen az irásbeliségről a szóbeliség s ezzel az új polgári peres eljárás igéretföldére való átmenet előkészítői, apostolai voltak; így annál nagyobb veszteségnek kell tartanunk most, midőn a szóbeliség a polgári eljárásban az egész vonalon életbelép, az ő távozásukat. *Fittler Imre* mint tanácselnök a VI. polgári tanács élén állott és tiszteletet parancsoló egyénisége, nagy tudása, átható elméje az e tanács elé kerülő nagy kártérítési és egyéb perekben őt a legbonyolultabb kérdések szétválasztó rendezésének, a higgadt, tárgyilagos elintézésnek példaadó erejű vezérévé tette mint a legszebb bírói tulajdonságok puritán képviselőjét. Az utóbbi időben mint az ügyvédvizsgáló bizottság elnöke is kiváló tevékenységet fejtett ki, ami reményt ad arra, hogy ezen a téren közreműködését a közügy nyereségére ezentúl is megtarthatjuk. *Havass Károly* tanácselnök pedig ebben a hivatali minőségében is a II. polgári tanács erős oszlopa maradt, ki élénk szellemével, legbonyolultabb kérdéseknél érvényesülő könnyű tájékozásában, tömör és rövid érvelésében, lebilincselő és épen ezért feloldó kollégiális szeretetével tudta bírótársainak nehéz feladatait megkönnyíteni s a legnehezebb kérdések helyes és természetes megoldását kiváló tehetséggel előmozdítani. *Dr. Haupt Albert* viszont a Kúria büntetőosztályának volt jeles munkása, mint éveken át az I. büntetőtanács egyik előadója. Róla el lehet mondani, hogy bíróvá nem csupán *lett*, hanem bírónak született, ezért vált hivatásának díszére. Lapunk olvasói az itt közölt érdekes és tanulságos cikkeiből is megismerhették az ő mélyenjáró kvalitásait, mert örömmel sorolhattuk őt munkatársaink közé. Sokoldalú képzettsége tette lehetővé, hogy a Kúrián mint a fiumei ügyek egyik bűnügyi előadója is szerepelt, ez is egy, de csak az egyik ok, ami még inkább megnehezíti annak a hézagnak a betöltését, amit aránylag korai távozása hagy. Emléküket nemcsak a Kúrián, de a társadalom széles rétegeiben is az igazság minden barátja tiszteletben fogja tartani, s amikor minden nagy erő munkájára kétszeresen volna szükségünk: miért nem lehet őket azzal a kérdéssel megállítani: «Domine, quo vadis?»

— **Nincs szolgálati utasítás.** November 1. óta a lánckereskedelemről szóló rendelet folytán tudvalevőleg új rend lépett életbe a közszükségleti cikkek forgalombahozatala terén. Ép a legfontosabb közszükségleti cikkek forgalombahozatalához hatósági engedélyre van szükség, amelynek kiadása előtt a gyáros, iparos, kereskedő új üzletet nem kezdhet. Ennek a bölcs intézkedésnek célja a hivatlan elemek távoltartása volt. A rossz tréfákat kedvelő gonosz véletlen úgy akarta, hogy körülbelül a lánckereskedelmi rendelet életbelépése idején az osztrák kiviteli tilalmak folytán sok oly cikk előállítására kérnek új engedélyt, amelyet eddig Ausztriából hoztak be. A legsürgősebb közérdek volna, hogy ezeket az engedélyeket a hatóság minden késedelem nélkül adja meg. Ámde a fővárosi elöljáróságok nem adnak ki semmiféle hatósági engedélyt és a türelmetlen polgárokat azzal utasítják el, hogy a főváros még nem készítette el — *a szolgálati utasítást.* Van tehát összminiszteri rendeletünk, van kereskedelmi miniszteri rendeletünk, mely még a pontos blankettákat is megszövegezte, de nincs — fővárosi szolgálati utasításunk. Addig pedig nem lehet közszükségleti cikkeket *előállító* új gyárat nyitni a főváros területén. Hogy is szól az a régi keserű anekdota erre az esetre alkalmazva? «Közszükségleti cikkünk nincs, de rend az borzasztóan van.» *(Ügyvédi körökből.)*

— **Ügyvédeknek székhelyükön leendő katonai alkalmaztatása** érdekében felterjesztést intézett a budapesti ügyvédi kamara az igazságügyminiszterhez. Felterjesztésében reámutat arra, hogy egyre inkább tért hódít az a törekvés, hogy a hadviselés feladatait, ahol azt a hadviselés érdekei nem ellenzik, a hadbavonultak polgári megélhetésének lehető kiméléssel vagy legalább is felesleges károsításának elkerülésével oldja meg. Ezen szempontból kiindulva kéri a kamara, hogy azok az ügyvédek, akik harcvonalszolgálatra nem alkalmasak, különösen az idősebb korosztályhoz tartozók, irodájuk székhelyére helyeztessenek át.

— **A budapesti tudomány egyetem** mult évi rektorának dr. *Mihályfi* Ákosnak beszámoló beszéde jelent meg az 1916/17. tanévről. Ebben igen életrevaló javaslatokat találunk az egyetemi adminisztráció továbbfejlesztéséről. Igy többek közt kívánja a hivatása magaslatán álló, rendezett státusú tisztviselői kar biztosítását, továbbá gazdasági bizottság szervezését, amely az egyetem összes gazdasági ügyeit előkészítené, végül és főleg az egyetemi önkormányzat kiépítését. Jól mondja a rektor, hogy

* A *bérlő* a 38. §. 6. pontjába (lelépési stb. díjak tilalmazása) ütköző cselekménye miatt nem büntethető, ha a cselekményt, mielőtt ellene az eljárás megindult volna, följelenti a hatóságnál. (41. §. 4. bek.)

«a tudománynak szabadság az éltető levegője». Megjelent továbbá dr. *Szentmiklósi* Márton jogkari dékánnak a tanévmegnyitó beszéde, amelyben helyesen figyelmezteti a jogászokat, hogy a társadalomtudománnyal és a közgazdasággal különös előszeretettel foglalkozzanak, mert a jövő legégetőbb kérdései e szakmák körébe esnek. A latin példaszóra: viva vox plenius alit hivatkozva az egyetemi előadások szorgalmasabb látogatására is intette a joghallgatókat. Bizonyára igaza van a tudós professzornak, de egyben azt is biztosítani kellene, hogy a szellemi kontaktus bensőbb legyen a tanár és a hallgató közt.

— **Hivatalos lapot a bíráknak.** A világháború (amely az egyes kísérletektől eltekintve, a termelést általában nagyon is csökkentette) talán a munciógyártásnál is jobban fellendítette a rendelettermelést. Alig múlik el nap, hogy valamely új rendelet meg ne jelennék. És e rendeletek mindegyike érdekli a bírót, hiszen a sokféle perben a legkülönbözőbb kérdések merülnek fel, amelyek a háborús jog mindenféle vonatkozásaival összefüggenek. Ezzel szemben a helyzet ma az, hogy a bíró az új rendeleteket rendszerint csak anyagi áldozatok árán ismerheti és szerezheti meg kellő gyorsasággal. Ez áll még az igazságügyi rendeletekre magukra is, és még akkor is, ha a bíró az Igazságügyi Közlönynek előfizetője. Ebben a lapban ugyanis, bárha az kizárólag az igazságügyi rendeleteket tartalmazta, utóbbiak általában 6—8 héttel életbeléptük után jelennek meg. (Ezt a mai nehéz nyomdai viszonyok mentik. Szerk.) A bírótól a mai viszonyok mellett kevésbé lehet megkívánni, mint valaha, hogy a hivatalos lapra — tekintettel annak magas árára (évi 48 K) — saját pénzéből előfizessen. Nem tudjuk azonban megérteni, hogy miért nem jut az államnak az az egyszerű és természetes megoldás az eszébe, hogy az ország minden bírája hivatalból és ingyen megkapja a Budapesti Közlönyt? hogy ekként amint az állam a bírákat íróeszközökkel ellátja, úgy ellássa őket munkájuk másik nélkülözhetlen eszközével, a jogszabály szövegével is. Hisz az a csekélység, amibe az államnak a hivatalos lapnak az eddiginél 3000 példánnyal nagyobb számban való megjelentetése, illetve a nagyobb példányszám önköltsége kerülne, igazán végtelenül csekély azokkal a nagy előnyökkel szemben, hogy *minden bíró* azonnal és könnyen megtalálhatja a rendeleti jogszabályt. Ha pedig a pénzügyi kapacitások abban a véleményben volnának, hogy ez az anyagi áldozat a magyar államot tönkretenné, abban az esetben kegyeskedjenek azt a megoldást választani, hogy adják a hivatalos lapot minden bírónak önköltségi áron. *(Bírói körökből.)*

— **Summum jus a nyugdíjban.** Igaz lelki gyönyörűséggel olvastam a Jogtudományi Közlöny 43. számában dr. Szüts Miklós ny. kir. kúriai bíró úr «Summum jus a nyugdíjban» című emelkedett szellemű, bölcs és humánus cikkét. A cikk olyan dologra mutat reá, ami minden jóérzésű ember lelkében ott szunnyad, amit mindannyian érezünk, de amit kimondani eddig senkinek sem jutott eszébe. Lehetetlennek tartom, hogy a cikkben foglalt fájó igazságok, jobban mondva igazságtalanságok visszhangra ne találnának. A nyugdíjas állami tisztviselők ügye sürgős, halaszthatatlan revizióra szorul. Ha valahol, úgy itt érvényesül a mondás: bis dat, qui cito dat, mert a későn jövő segítség esetleg már nem éri el célját. A magam részéről csupán egy szempontot óhajtanék jobban kidomborítani, ami — azt hiszem — a cikknek is intenciója volt. *A nyugdíjas állami tisztviselőkkel teljesen azonos elbírálás alá esnek az elhalt állami tisztviselő özvegye és ellátásra szoruló árvái.* A cikk szerint az új idők áramlatában az állandó fizetésű munkások díjazása mindinkább úgy alakul, hogy az *életbiztosítás* legyen ugyanazon a színvonalon maradó egész életre. Hozzátenném, hogy ez a biztosítás ne csak az életre, hanem *halál esetére is* szóljon, mert kétségtelen, hogy a családról való ilyetén gondoskodás ép oly döntő fontosságú motívum az állami szolgálatnak, mint élethivatásnak megválasztásánál, mint maga a nyugdíj élvezete. És így a cikk gyönyörű zárószavaihoz hozzáfűzném még, hogy a munkát csak az tudja tisztelni igazán, aki megbecsüli a munkást is, nemcsak akkor, mikor még a munkában áll vagy feladatát végezve nyugalomra tért, hanem *halála után is.* *Dr. Sebestyén Lipót.*

— **Az Országos Ügyvédszövetség elnöksége** felhívja azokat a kartársakat, kik 1915 január 1. előtt vonultak be, hogy tiszti vagy legénységi minőségük közlése mellett bevonulásuk időpontját s jelenlegi katonai beosztásukat az Országos Ügyvédszövetség központi irodájával (Budapest, V., Szemere-utca 10.) *legsürgősebben* levélileg tudatni szíveskedjenek.

— **Magyar írók külföldön.** A Deutsche Strafrechtszeitung utolsó számában *dr. Auer György* megbeszélését közli a Kúria elmúlt évi büntetőjogi gyakorlatáról. Szerző kimutatja, hogy a háborús események és a rendkívüli körülmények sem idéztek elő váratlan fordulatokat legfelsőbb bíróságunk ítélkezésében, hanem a régi, helyesnek bizonyult elvek nyertek az új eszméknek és áramlatoknak megfelelő időszerű tartalmat.

A Liszt-féle Zeitschrift legutolsó füzetében dr. *Vámbéry* Rusztem ismerteti és bírálja a dologház végrehajtására vonatkozó igazságügyminiszteri rendeletet.

Az «Archiv für Recht und Wirtschaftsphilosophie» ez évi 4. kötetében *dr. Faluhelyi Ferenc*, pécsi jogtanár Adler Zsigmond bécsi egyetemi tanárnak «Die Unterrichtsverfassung Kaiser Leopolds II.» című munkáját ismerteti. Faluhelyi a XVIII. század egyetemi oktatási rendszeréről szóló munka kerekded, világos képét nyujtja. Önkéntelenül adódik a kérdés: miért oly ritka vendég a szerző a magyar jogi szaklapok munkatársai csoportjában? Nem kételkedünk benne, hogy a magyar jogászi olvasóközönség számára is lenne egy és más érdemes mondanivalója.

A Deutsche Juristen Zeitung utolsó számában *dr. Strasser József* budapesti ügyvéd ismerteti a lánckereskedelmi rendeletet.

Dr. Thót Lászlónak az Archiv für Kriminologie múlt évi köteteiben cím alatt megjelent több száz oldalas munkájáról bírálatot közöl a Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft. A biráló (Weber egyetemi professzor) hibáztatja szerzőnek terjengős, gyakran homályos bölcselkedéseit, amelyekkel végül mégis csak a már számtalanszor és különböző szerzők által hangoztatott eredményekhez tud eljutni. Sajnos, részünkről sem tekinthetjük a bíráló megjegyzéseit igazságtalan zsörtölődéseknek. Úgy a szerző, mint a német jogtudomány számára előnyösebb lett volna, ha ezen munkáját — feltéve, hogy alkalmasabb kérdést nem tudott feldolgozni — magyar nyelven írja meg. Háromszor is gondolja meg a magyar író, ha eredeti munkával a német tudományos világ színe elé lép. Izelítők ezek a magyar jogtudomány egész irodalmából. A visszautasító bírálat pedig alkalmas arra, hogy kesernyés szájízt okozzon azoknak is, akik teljes jóhiszeműséggel, gyakran a legmesszebbmenő udvariassággal állanak rendelkezésünkre, hogy a magyar jogászoknak alkalmat adjanak szellemi termékeik exportálására.

— **Az Igazságügyi Közlöny** most megjelent okt. 31-iki számában olvassuk az igazságügyminiszternek 41,121/917. I. M. sz. figyelmet érdemlő rendeletét, amely az igazságügyi szolgálat sikeres ellátása érdekében arról gondoskodik, hogy az igazságügyi hatóságok tagjai a *szaklapokat,* amelyek evégből az egyes igazságügyi hatóságoknak járnak, figyelemmel kísérhessék. Tudomásunk szerint azonban a szaklapok nem minden bíróságnak járnak. Azt hisszük talán, nem volna lehetetlen egységes intézkedést tenni, amely nemcsak a szaksajtónak érdekeit szolgálná, mert a továbbképzésnek nálunk valóban a sajtó a legfontosabb gyakorlati eszköze.

— **Uj könyvek.** 1. «Az objektív kártérítés tana. Függelék: Az erkölcsi kár. Irta *dr. Dezső Gyula* jogakadémiai magántanár. Grill Károly könyvkiadóvállalata. 360 l. Ára 12 K. Visszatérünk. 2. «Das gesetzliche Erbrecht des Ehegatten nach dem Novellen zum allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche». Irta dr. Hanausek Gustav gráci egyetemi tanár. Szerzőnek a «Zeitschrift für Notariat und freiwillige Gerichtsbarkeit in Österreich» c. folyóiratban megjelent tanulmányának különlenyomata.

Gyakorlott jogász, aki az osztrák magánjogban is jártassággal bír, fizetéssel és teljes ellátással délvidéki közjegyzői irodában alkalmazást nyerhet. Fizetés megállapodás szerint. Ajánlatokat «Gyakorlott jogász» jelige alatt a kiadóhivatal továbbít. 15904

Dr. Plihál Viktor nagykanizsai kir. közjegyző a hagyatéki ügyek önálló tárgyalására jogosított közjegyzőjelöltet keres. 15901

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 47. szám. Budapest, 1917 november 25.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 15 kor. * negyedévre 7 kor. 50 fillér

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Szászy-Schwarz Gusztáv* egyetemi tanár: Nőjogászok az egyetemen. — *Dr. Edvi Illés Károly* budapesti ügyvéd: A katonai Btk. 327. §-a. — *Dr. László Márton* szamosujvári ügyvéd: A maximális árak túllépésének magánjogi joghatályáról. — Szemle.
Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár.

Nőjogászok az egyetemen.

Tizenöt évvel ezelőtt (1902. évben) a Jogállam karácsonyi számába cikket írtam «A nők jogi studiumáról».

Karácsonyi álom formájában írtam le a jövő képét, amikor még leányok is fognak megbukhatni a jogi szigorlatokon. A női nem ezen veleszületett joga nevében azóta hazai nőegyleteink akciót indítottak, amely sok viszontagság után most — úgy hírlik — célhoz jutni készül. Ha igazat beszélnek a napilapok, Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a jövő tanév elejére meg fogja nyitni az egyetemek jogi karait nők számára is. Ennek előtörténete az, hogy a feministák egyesületének kérvényére a budapesti egyetemi jogi kar 1914. évben azt javasolta a kormánynak, hogy a nők a jogi karba ugyanazon feltételek mellett iratkozhassanak be, mint a többi világi karokba. Erre a javaslatunkra a mai napig hivatalos elintézés le nem érkezett. Miután az elintézést előbb egyes egyetemi női hallgatók, utóbb a Magyar Nőegyesületek Országos Szövetsége sürgették, a mostani kormány a folyó tanév elején felhívta egyetemünk tanácsát, hogy ebben az ügyben a karok meghallgatása után véleményes jelentést adjon be. Karunk ez alkalommal is előbbi álláspontját fentartotta. És ha a legújabb ujsághír igaz, a döntés is ily értelemben történt.

Talán érdekelni fogja az olvasót, ha — mielőtt tovább mennék — a kérdés állását a külföldi egyetemeken megismertetem. Megjegyzem, hogy adataim 1914-ből valók. De a háború óta az ügy állása minden esetre nem változott a nők terhére. A külföldön nők, mint joghallgatók, beiratkozhatnak: Németországban, Angliában (az oxfordi és a cambridgei egyetemek azonban tudósfokozatokat — legal degrees — nem osztanak nők számára), Olaszországban, Franciaországban, Belgiumban, Hollandiában, Norvégiában, Svájcban, Dániában, Finnországban, Oroszországban, Romániában, Svédországban, az Egyesült-Államok több államában, Ausztriában nők nem lehetnek joghallgatók. Németországban valamennyi egyetem jogi karai nyitva állanak nőknek is és a jogi doktori vizsgákra is mindenütt bocsátják.

A jogi studiummal kapcsolatban érdekes lesz egy kis szemle arról is, vajjon a nők a jogi tanulmányok bevégzésével a jogi gyakorlati pályákra is léphetnek-e. Adataim a következők:

1. Németországban a nőket a jogi gyakorlati pályákra (bíró, ügyvéd, magasabb közigazgatási hivatalok) nem bocsátják.

2. Angliában sem mehetnek a nők azon testületek (Inns of court és Law Sociéty) vizsgáira, amelyek az ügyvédi és bírói pályák előfeltételei. Négy jogvégzett nő 1913-ban követelte, hogy az 1843 évből való Solicitors Act alapján a solicitori vizsgára mehessenek és midőn ezt a kérelmüket elutasították, a bírósághoz fordultak; a bíróság azonban ellenükre határozott.

3. Belgiumban nő sem bíró, sem ügyvéd nem lehet.

4. Franciaországban 1900 évben törvényt hoztak, mely a nőket ügyvédi gyakorlatra bocsátja. 1913 évben 20 női ügyvéd (Avocat) volt bejegyezve Párisban. öt a vidéken. Francia női Avoué-k adataim bezártáig nem voltak.

5. Németalföldön nők lehetnek ügyvédek, de nem lehetnek bírák. 1913-ban Németalföldön 19 gyakorló női ügyvéd volt.

6. Norvégiában nők bírák is, ügyvédek is lehetnek.

7. Svájcban az ügyvédi pálya egyes kantonokban (pl. Zürich, Genf) nők számára nyitva áll, másik nem. 1913 évben öt gyakorló ügyvéd volt.

8. Dániában 1906 óta nők lehetnek ügyvédek, de nem lehetnek bírák.

9. Finnországban 1913 évben a képviselőház elfogadott egy törvényt, mely szerint a jogi gyakorlati pályákra «mindenki» (tehát nő is) bocsátható; nem vagyok biztos benne, hogy a törvény szentesítést nyert-e.

10. Romániában 1891 óta élénk mozgalom folyt a nők ügyvédi gyakorlata érdekében, de a bírák, kik elé több értelmezés iránti per került e kérdésben, azt mindig tagadólag döntötték el.

11. Svédországban hajadon nők bírák előtt tárgyalhatnak mint ügyvédek, ellenben férjes nők nem, minthogy férjük gyámsága alatt állanak. Bírói vagy egyéb jogi minősítést kívánó közhivatalt nem viselhetnek.

12. Bulgáriában nők jogi gyakorlati pályákra nem léphetnek.

13. Olaszországban nők ügyvédek, bírák nem lehetnek. Egy esetben (1912. évben) a római ügyvédi testület bejegyzett egy női ügyvédet, de az ügyész fellebbezésére a felsőbb bíróságok a határozatot megváltoztatták.

14. Oroszországban az ügyvédi pálya a nők előtt szabad.

15. Az Egyesült-Államok egyes államaiban az ügyvédség gyakorlása nőknek meg van engedve; 1913. évben mintegy 20,000 női ügyvéd volt Amerikában.

16. Ausztráliában 1915 óta a nők ugyanazon feltételek alatt lehetnek ügyvédek és bírák, mint a férfiak.

A kép, melyet ezek az adatok nyujtanak, eléggé világos. A nők majdnem az egész művelt világon hallgathatják a jogot, majdnem mindenütt letehetik a jogtudori vizsgákat is, ügyvédi és különösen bírói gyakorlatra azonban még csak kevés országban léphetnek.

Ezek után legyen szabad röviden összefoglalnom azokat az okokat, amelyekre mint e kérdés előadója karunkban, előadói javaslatomat támasztottam, és amelyet egyetemünk jogi kara és tanácsa is javaslatomból elfogadott.

Kétségtelen, hogy az egyetemre kívánkozó nők szellemi képessége és előképzettsége in concreto megütheti a mértéket arra, hogy a jogi és államtudományokat eredménnyel tanulmányozhassák. Ha e tekintetben nincs nehézség az orvosi és bölcseleti tantárgyaknál, nincs ok, amiért a nőket épen a mi karunk tudományszakmáira ne tartsuk képeseknek.

Kétséges csak az lesz, vajjon célszerű-e a nőket a jogi és államtudományi szakmák hallgatására, esetleg a belőlük leteendő vizsgákra is bocsátani akkor, amikor a gyakorlati pályákat, amelyeknek ezek előfeltételei, előlük elzárjuk? Mindazok az országok, melyek az orvosi és a bölcseleti fakultásokat megnyitották a nők előtt, megengedik nekik az orvosi, valamint a tanári gyakorlati pályákra lépést is. Igy van ez jelesül Ausztriában, valamint hazánkban is. Evvel szemben visszásnak látszik a legtöbb nyugati ország azon eljárását követni, hogy megadjuk a nőknek a jogi elméleti képesítést, esetleg doktori diplomát is, de elzárjuk őket a lehetőségtől, hogy a szerzett ismereteknek megfelelő

gyakorlati pályákra is léphessenek. A tapasztalás mutatja, amint a fent említett egynéhány példából is látni, hogy a nők mindenütt, ahol a jogi studiumra bocsátják, a megfelelő gyakorlati pályákra törekszenek. Kérdés tehát, hogyha ezt a további lépést nem akarjuk megtenni, nem helyesebb-e megtagadni a nőktől a jogelméleti képesítést is?

A művelt külföld egyetemei e kérdésre nemmel felelnek és azt tartom: helyesen. Mert:

1. Az egyetem, amelynek feladata a tudomány fejlesztése és terjesztése, nem cselekednék feladatához képest, ha a tanulás áldásaiból kirekesztene bárkit is, aki tehetségénél és előképzettségénél fogva a tudomány befogadására képes. Amint más esetekben sem kérdezi, vajjon az, aki az egyetemre iratkozik, kívánja-e és mily módon gyakorlatilag is hasznosítani a szerzett ismereteket: így nem teheti ettől függővé a nők befogadását sem. Az egyetem nem állhat arra az utilitárius álláspontra, hogy aki a tudományt csak önmagáért keresi és azt gyakorlatilag nem akarja felhasználni, távolabb áll az egyetemtől, mint a készülő jogászi üzletember. Már a bolognai egyetem története is regél Irnerius tudós leányáról, aki olykor, amikor az apát egyéb ügyei elfoglalták, helyette magyarázta a világ minden vidékéről összesereglett hallgatóknak a corpus jurist. Ez idő óta a mai napig voltak nők, kiket képességük és hajlandóságuk épen a jogi tudomány felé vonzott. Ezért az egyetem csak feladatának felel meg, mikor minden tudományos törekvés számára kinyitja kapuit és nem tesz kérdést a belépőnek neme iránt.

2. De nem tartom kizártnak, hogy a jogi diplomát kereső nő gyakorlati téren is ne érvényesülhessen. Ha ügyvéd, bíró nem is lehet: számos foglalkozás van, mely jogképzettséget kíván és melyet eredménnyel űzhet. Csak kettőt említek példaképen. Mint ügyvédsegéd elvégezheti, ha nem is a tárgyalást a bírósági teremben, de az irodai munkát, mint levelezést, okmányok, előkészítő periratok szerkesztését, a felekkel való érintkezést. Sőt épen azért, mert önálló ügyvéddé nem lehet, sok tekintetben hasznavehetőbb segéd válhatik belőle, mint a férfiakból. Minden ügyvédi irodának szüksége van arra, hogy legyenek oly alkalmazottjai, akik az egyre változó ügyvédjelöltek mellett az állandóság elemét képviselik; akik az iroda ügyeit és ügyfeleit éveken át ismerik, akiket nem kell minduntalan betanítani, akik az évek állandó gyakorlatánál fogva az irodának mintegy maradandó tengelyei. Az ilyen szerepre nem alkalmas az a férfijelölt, aki csak az önálló ügyvédkedés előkészítése céljából lép be az irodába, hogy azt 1—2 esztendő után ismét otthagyja és maga nyisson irodát. Ellenben igenis épen az ilyen szerepre felette alkalmas a női jogász, aki épen azért, mert maga irodát nem nyithat, hosszú éveken keresztül vállalhatná egy-egy idegen iroda vezetését.

Egy másik feladat kinálkozik a fiatalkorúak bíróságánál. Ha lesznek képzett női jogászaink, valószínű, hogy épen női voltuk fogja őket különösen alkalmassá tenni az e téren, valamint a patronage terén kínálkozó fontos társadalmi munka elvégzésére, amint hogy Németországban is épen ez irányban mozog a női jogászok legújabb törekvése. A közigazgatás számos pályáján, bankoknál és más gazdasági intézeteknél, mint hivatalnokok is kiváló hasznát vehetnék a nők a jogi ismereteknek.

3. De nem is kell tartani attól, hogy a női jogászok oly nagy számmal jelentkeznének, hogy ebből a gyakorlatban bajok származhatnának. Németországban 22 egyetemen 1913 évben összesen 50 női joghallgató volt beiratkozva, holott a többi karoknak együttvéve 3633 nőhallgatójuk volt. A jogi karra tehát az összes női hallgatóknak 1·4%-a esett. Nincs okunk feltenni, hogy sokkal másképen állana az arányszám hazánkban, ha a jogi karokat a nők számára megnyitjuk.

Napjaink nagy háborúja sok hagyományt eltemetett és sok holt reményt életre támasztott. Ami 15 évvel ezelőtt csak karácsonyi álom volt: a holnapi új világban, mint élő valóságot fogjuk üdvözölhetni. *Dr. Szászy-Schwarz Gusztáv.*

A katonai Btk. 327. §-a.

I. A háborús igazságszolgáltatás rendjén alkalmazott büntetőrendelkezések között alig van olyan, amely annyi kétségre és eltérő magyarázatra szolgáltatott okot, mint a Kbtk. 327. §-a. E vitás §. nemcsak a katonai bíróságokat, így különösen a magyar és az osztrák honvéd legfelsőbb bíróságot, hanem a hatáskör szempontjából a magyar királyi Kúriát is foglalkoztatta. De elemzés tárgyává tették azt büntetőjogászaink is, akik közül elsősorban *dr. Szentirmay Ödönt*, a honvéd koronaügyészség tagját említem, aki e lapok hasábjain «Pszichologiai alapok az állam hadiereje ellen elkövetett bűntetteknél» — cím alatt tette beható fejtegetés tárgyává a Kbtk. 327. §-át. (J. K. 1916. 20., 23. és 28. szám.) Szerinte a törvényhozó a fegyveres erő sikere biztosításának védbástyáját állította fel, mikor a 327. §-t megalkotta. E bűntett változatos elkövetési módjának jellemzéséül kiemelte, hogy egy-egy röpke szó, kiáltás vagy mozdulat, kalaplengés vagy virágszál föltétele, sötét éjszakában pislogó gyertyaláng az adott körülmények közt oly fontos érdeket sérthet, hogy büntetése halál vagy évtizedet meghaladó súlyos börtön lehet, míg más esetekben a külső tettek egész sorozatának büntetése csak néhány évi szabadságvesztés. Hogy már most e változatos cselekmények közül melyek vonhatók a 327. §. alá, e célból szerző szerint azt kell megkülönböztetni, vajjon a tettes különféle egymástól független célok miatt követte-e el a több jogsértést, mely esetben az összefüggést csak a célravezető eszközök közt levő eszmei kötelék alkotja, — avagy a cselekvés csak egyetlen célra irányult, amely miatt úgy sértette meg az egyik jogot, hogy a másik jog megsértését eszközül használta ama sértésre. Ha ezek mellettt még kiemelem Szentirmaynak azt a bölcs intelmét, hogy mennél nagyobb a bűn és büntetés, annál nagyobb aggodalommal és körültekintéssel kell mérlegelni a tett pszichikai létének túlfinom és az élet minden mozzanatába kapcsolódó láncszemét hogy azok a határvonalak, amelyek sok esetben nem is a láncszemek létéből, hanem azoknak gyorsabb vagy lassúbb rezgéséből, illetve erősebb vagy halványabb színéből képződnek, kellő biztossággal megvonhatók legyenek: úgy eléggé jellemeztem e mélyreható tanulmány irányát és gyakorlati jelentőségét. Csak egyet kell sajnálattal megállapítanunk. Ez a tanulmány nincs befejezve. Szerző behatóan ismerteti a bírói gyakorlatot s a büntetőjogászoknak a Btk. 327. §-ával szemben s különösen a szándék és a célzat megkülönböztetésére vonatkozólag elfoglalt álláspontját, de nem vonja le belőlük azokat a következtetéseket, amelyek saját álláspontját megismertetnék. Talán nem veszi rossz néven az illusztris szerző, ha e feladat megoldására az alábbiakban szerény eszközeimmel én vállalkozom.*

Igaz, hogy ezt a befejezést *Pollák Illés* e lapok hasábjain «Hadbírósági hatáskörbitorlások» cím alatt (J. K. 1917. 41. sz.) alatt közölt kitűnő cikkében már elintézte annak kimutatásával, hogy a katonai bíróságok által polgári egyének ellen letárgyalt katonaszabadítási és hadiszállítási ügyek nem vonhatók a Kbtk. 327. §-a alá. És így a hadbíróságok csak bitorolták a hatáskört, midőn ez ügyekben mégis eljártak. De e meggyőző erővel írt cikk a tételes jogszabályok éles kardjával vágja ketté a gordiusi csomót anélkül, hogy a 327. §. magyarázatába, mint ami kitűzött célján kívül esik, belebocsájtkoznék. Részemről tehát, színigazságnak fogadva el mindazt, amit P. I. cikkében kifejt, ezúttal elméleti téren kísérlem meg a 327. §. valódi értelmének kifejtését. Előlegesen még megemlítem, hogy tanulmányom lényegében megegyezik azzal a felfogással, amelyet *Pressburger Richárd*: «Az állam hadiereje elleni bűntett» cím alatt a Jogállam 1916. januári füzetében közölt cikkében képviselt.

II. A Kbtk. 327. §. alá vonható bűntettek és vétségek két csoportba oszthatók. Egyikbe azok tartoznak, amelyek más külön törvény meghatározása alá nem vonhatók, — a másikba azok, amelyek a 327. §-ban megkívánt célzat nélkül mint önálló bűntettek és vétségek szerepelnek és így a 327. §. keretén kívül is büntetendők.

Az első csoportba tartozó cselekményeket a 327. §. akként határozza meg, hogy az állam hadiereje elleni bűntettet követ el az, aki háború vagy lázadás idején az ellenséggel egyetértésbe bocsájtkozik vagy habár ily egyetértés nélkül *valamely cselekményben vagy mulasztásban oly célból válik bűnössé, hogy ezáltal haderőnkre hátrány vagy az ellenségre előny háramoljék.*

* A jelen cikk nyomdába adása után jutott tudomásomra az az örvendetes tény, hogy Szentirmay időközben tudományos vizsgálódásának eredményét is levonta a Külügy-Hadügy IV. évf. 42. számában közölt cikkében, amelyben állást foglal az itt kifejtett felfogás mellett.

Ily cselekmény lehet pl. az ellenséggel egyetértésben az, ha valaki bizonyos jelekkel hadiállásainkat vagy egyéb titkainkat elárulja; az ellenséggel való egyetértés nélkül pedig ily cselekmény volt pl. a legfelsőbb honvédbíróság által is letárgyalt az az eset, midőn egy határszéli községből nehányan az oroszokat arról értesítették, hogy ott több osztrák-magyar katona tartózkodik, akiket könnyen el lehetne fogni. Mindegyik oly cselekmény, amelynek célja az, hogy haderőnkre hátrány, az ellenségre előny háramoljék. S mindegyiknek tényálladéka kívül esik a haderő ellen elkövetett többi bűntettek körén és csakis a 327. §-ban meghatározott bűntettként büntethető. E §. a kémkedésről és az állam hadiereje ellen intézett más cselekményekről rendelkező s a 321. §-tól 331. §-ig terjedő fejezetben foglal helyet. Szorosan körülhatárolt tényálladéka e fejezetben csupán a kémkedésnek van, ellenben a 327. §. csak egy generális szabályt állít fel, amely az állam hadiereje ellen intézett minden más bűntettet magában foglal, amennyiben a §-ban megjelölt és valamely speciális más bűntett fogalma alá nem vonható tényálladék létesül. Ily tágkörű és sokféle cselekményt átfoglaló lévén e §., jogászi precizitással kell vizsgálnunk, hogy melyek itt a büntethetőség határai, így különösen, hogy mit jelent e §-nak az a követelése, mely a bűntett elkövetésének célja gyanánt megkívánja, hogy haderőnkre hátrány, az ellenségre előny háramoljék.

Kiindulhatunk abból az ellentétből, amely a két legfelsőbb bíróság határozatai közt fenforog. A kir. Kúria 1915. évi febr. 13-án kelt jogegységi határozatában kimondotta, hogy a 327. §. alkalmazhatásához nem elég az eredmény előrelátásában álló szándék fenforgása, hanem az kívántatik, hogy *a szándék egyenesen a fegyveres erő hátrányára szolgáló eredmény elérésére irányuljon.* E határozat alapján a szegedi hadseregszállítók ügye, minthogy a 327. §. alkalmazhatásának most kiemelt feltétele hiányzott, a polgári büntetőbíróság hatáskörében maradt. Ezzel szemben a honvéd legfelső törvényszék 1916 márc. 10-én hozott elvi jelentőségű határozatában, hivatkozással a Kbtk. 1. §-ára azt a kijelentést tette, hogy *aki annak felismerésére jut, hogy cselekménye szükségkép tiltott eredményt fog előidézni, az nemcsak a cselekményt, hanem az eredményt is akarta.* Ez elvi álláspontnak megfelelően a honvédbíróságok nem csupán a posztószállító kereskedők ügyét, hanem a katonaszabadítással vádolt polgári egyének cselekményeit is a 327. §. révén hatáskörükbe vonták és letárgyalták. E két álláspont közül melyik bírja meg a jogászi elemzés tűzpróbáját? Mert a nagy ellentét folytán csak az egyik állhat meg; és így az azonos esetekben eljárt különböző hatóságú bíróságok közül az egyik mindenesetre bitorolta az őt meg nem illető hatáskört.

A kir. Kúria a tettre irányozott szándék (dolus) mellett külön tényálladéki elemnek tekinti a szándéknak bizonyos eredmény elérésére való irányzását vagyis a célzatot. Ellenben a honvéd legfelsőbb törvényszék csak a gonosz szándék és a gondatlanság közötti különbséget ismeri és az előbbinek a Kbtk. 1. §-ában meghatározott fogalmába a különös szándékot, vagyis az eredmény elérésére irányzott célzatot is beleerőszakolja. Pedig első pillanatra feltűnő logikai szükségszerűség, hogy a szándék és a célzat közt különbséget tegyünk; s nem nehéz kimutatni, hogy a Kbtk. 1. §-a a szándék és a célzat megkülönböztetésének nem áll útjában.

A szándék ugyanis nem más, mint a tettre irányzott akarat. Erről szól a Kbtk. 1, — s a magyar Btk. 75. §-a. A célzat pedig, ezen túlmenőleg bizonyos eredmény előidézésére irányzott akarat.* Ezt a tényálladéki elemet mind a két büntetőtörvénykönyvben, sőt minden más büntetőkódexben is csak egyes bűntetteknél és vétségeknél találjuk meg. Ilyenek pl. a m. Btk.-ben a lázadás (151. §.), a magánosok elleni erőszak 175. §.), a lopás 333. §.), a zsarolás (350. §.), a csalás (Bn. 50. §.) stb. E bűntettek mindegyikéhez kétségkívül többet kíván meg a törvény a közönséges szándéknál, melyről a 75. §. szól; és épen ezért még senkinek sem jutott eszébe az egyes bűntettekhez törvényileg megkívánt célzat megállapítását mellőzni s ennek hiányában pl. a lázadást mégis fenforgónak tekinteni csak azért, mert a vádlottak, habár nem is a 152. §-ban megkívánt célzattal, de egyébként szándékosan követtek el oly tettet, amelyből a lázadással járó veszély bekövetkezhetett. Ilyen gondolat büntetőtörvénykönyvünk alkalmazásánál még sohasem merült fel. Ámde ugyane rendszer a katonai Btk. alkalmazásánál sem vezethet eltérő eredményre. Így különösen nem vezethet arra az eredményre, hogy a 327. §-ban megkívánt célzatot, az 1. §-ban meghatározott gonosz szándék helyettesítse. Hiszen, ha igaz volna, hogy a szándék általában s hogy különösen a katonai Btk. 1. §-ában meghatározott gonosz szándék a nem szándékolt eredmény akarását is magában foglalja: akkor a törvényhozó egyes bűntetteknél nem emelte volna ki különösen, hogy tényálladékához valamely speciális eredmény elérésére irányzott különös szándék (célzat) is szükséges. Már e körülmény is mutatja, hogy más a tettre irányzott szándék és más a speciális eredményre irányzott akarat. Ahol a törvény az utóbbit is megkívánja ott a tényálladék alkotó eleme gyanánt ezt is meg kell állapítani; mert az a körülmény, hogy a cselekmény az 1. §. alá eső gonosz szándékból követtetett el, még nem foglalja magában azt a tényálladéki elemet, hogy a tettes oly célból vált bűnössé valamely cselekményben, amely cél fenforgását a törvény különösen megkívánja.

A katonai bíróságok részletes vizsgálat tárgyává tették az 1. §. értelmét s az ebben meghatározott gonosz szándéknak a 327. §-hoz való viszonyát; s arra a következtetésre jutottak, hogy aki az eredmény előrelátása mellett cselekedett, az nemcsak a cselekményt, hanem annak eredményét is akarta s hogy ennélfogva a 327. §-ban említett célzat teóriáival foglalkozni már csak azért is felesleges, mert a bíróság nem az időről-időre változó teóriák, hanem az élőjog alapján ítél.* E felfogásban azonban egy nagy tévedés van. Tévedés az, hogy a gonosz szándék és a célzat közötti megkülönböztetés csak teóretikus jelentőségű, s hogy ennélfogva a bíróság akkor alkalmazza az élő tételes jogot, mikor a törvényben külön kiemelt célzat mellőzésével hozza meg az ítéletét. Az élő tételes jog az, hogy a törvény 1. §-a általában meghatározza a gonosz szándékot és hogy ugyane törvény egyes bűntetteknél még külön kiemeli az ott megjelölt speciális eredményre irányzott célzatot, mint a büntethetőség feltételét. Az élő jognak e két párhuzamos rendelkezéséből feltétlenül következik, hogy különbségnek kell lenni a minden bűntetthez megkívántató gonosz szándék s az egyes bűntettekhez ezenfelül még szükséges célzat között. A különbséget könnyen felismerhetjük, ha az 1. §. valódi értelme iránt tisztába jövünk.

E §. két bekezdésből és három rendelkezésből áll. Az első bekezdés, mely szerint a bűntetthez «rendszerint» gonosz szándék szükséges, csak azt fejezi ki, hogy kivételesen a gondatlanság is büntetendő. A második bekezdés a gonosz szándék különböző fokozatait jelöli meg a törvény keletkezésekor tanított tudományos megkülönböztetések alapján. Az első fokozat az, ha a bűntettel járó rossz a cselekmény elkövetése előtt vagy alatt egyenesen megfontoltatott. Ez az ú. n. dolus directus. Ilyen szándékkal cselekszik pl. az, aki valakit előre megfontolt szándékkal foszt meg életétől. A második fokozat az, ha a tettes gonosz szándékkal oly cselekményt követ el, amelyből más eredmény jött létre, mint amelyet a tettes elérni akart, de ez a létrejött rossz a kérdéses cselekményből közönségesen következik vagy legalább könnyen következhetik. Ez az ú. n. dolus indirectus vagy eventualis, tehát a gonosz szándéknak egy alsófoka, amely már határos a gondatlansággal. Ennek példái az ú. n. præterintencionális cselekmények, aminő különösen a testi sértés. A tettes ölési szándék nélkül bántalmaz valakit, de oly módon, hogy ebből a bántalmazott halála következett be (Btk. 306. §.). A tettes nem akarta egyenesen ezt a rosszat, de mégis felelős érte, mert cselekményéből ez könnyen bekövetkezhetett. Felelőssége azonban kisebb mint azé, aki épen ezt a rosszat akarta előidézni. Ha most egy lépéssel tovább megyünk a felelősség fokozatain, ekkor eljutunk a gondatlansághoz. A tettes akként cselekszik, hogy tettéből jogsérelem következik be, amelynek kétségtelen bekövetkezését azonban előre nem látta, de nagyobb gondossággal láthatta és kikerülhette volna. Ez a felelősség legalacsonyabb fokán levő culpa, amellyel az 1. §-ban meghatározott dolus eventualis határos.

* E megkülönböztetés a büntetőjogi szakírók közfelfogásának tekinthető. (L. Szentirmay id. h. 23. és 28. sz.). Közülök csak Lammasch rövidre fogott meghatározását emelem ki, mely szerint: szándék: «das Wollen der Handlung», — célzat: «das Wollen des Erfolges». (Grundriss des Strafrechts 27. o.)

* A budapesti hadosztálybíróság ítélete a posztóperben.

Ez lévén az 1. §. valódi értelme, ennek keretébe hiába törekednénk beilleszteni a célzatot, mint valamely speciális eredmény elérésére irányzott szándékot. Kezdjük a kísérletet alulról. Ha valaki oly tettet követ el, amelyből az ő szándékán túlmenő más rossz, pl. testi sértés helyett emberölés következett be: ebbe a szándékba egyáltalán nem fér bele az a gondolat, hogy a tettes abból a speciális célból cselekedett, amelyet a törvény valamely bűntett tényálladékához különösen megkíván. De nem fér bele ez a gondolat a dolus directusba sem. Mert ha valaki egyenesen megfontolta a bűntettel járó rosszat, ez a megfontolása ismét nem terjed tovább, mint épen a szándékolt és bekövetkezett rossz előidézésére. A célzat tehát mint a tényálladék egyik speciális eleme itt sem foglaltatik bent a gonosz szándékban. A célzat intenzívebb és erősebb akaratot jelent, mint a gonosz szándéknak bármelyik fokozata. A célzat t. i. ezek fölött áll. A felelősség legalsó fokán van a dolus eventuális, legfelső fokon pedig a célzat van. Tehát megfordított logikai rend az az okoskodás, mely az 1. §. legalsó fokán levő dolus eventuálisban a célzatot is benrejlőnek vitatja, holott ez mindenkor túlhaladja a dolus minden fokozatát és külön szubjektív eleme a tényálladéknak. Midőn tehát a 327. §. azt állapítja meg a büntethetőség feltételéül, hogy a tettes valamely cselekményben oly célból véljék bűnössé, hogy ezáltal a haderőre hátrány háramoljék: ezzel szemben nem lehet azt mondani, hogy midőn valaki nem oly célból, hanem pl. önző vagyoni érdekből cselekedett, ekkor is fenforog a 327. §. szerinti büntethetőség feltétele, ha a cselekményből, habár a tettes szándékán túlmenőleg, a haderőre hátrány háramolhatott.

Minthogy ezek szerint a 327. §. csak abban az esetben alkalmazható, ha a cselekményben nemcsak a tettre, hanem az eredményre irányzott akarat is megvalósult: e szabályt most már megkísérlem azokra az esetekre alkalmazni, amelyeknek egyébként önálló tényálladékuk van, amelyek tehát csak a 327. §. zárórendelkezés révén jutnak e §. keretébe.

III. Ez esetek alkotják a 327. §. alá vonható bűntettek és vétségek második csoportját. E §. ugyanis, zárórendelkezése szerint, akkor is alkalmazandó: «*még ha a cselekvés módja más bűntett vagy vétség jellegével bírna is*». E zárórendelkezés folytán a legkülönbözőbb cselekmények juthatnak a 327. §. keretébe, de csupán akkor, ha valamely vonatkozásban állanak a haderőhöz. Ilyenek lehetnek pl. a szökés, a katonaszabadítás, a hadicélokra szükséges dolgok megrongálása stb. Ezek béke és háború idején egyaránt a reájuk vonatkozó külön büntetés alá esnek, de háború idején kivételesen a 327. §. tényálladékát öltheti fel. E kivételesen súlyosabb minősítés feltételét a következő két példában világosan szemlélhetjük.

A szökés tényálladéka a Kbtk. 183. §-a szerint abban áll, hogy a felesküdött katona magát a katonai szolgálat alól mindenkorra kivonja. Ez kétségtelenül hátrányos a haderőre, de azért háború idején sem vonható a 327. §. alá, ha benne e §. külön tényálladéki eleme is meg nem valósul. Árulási bűntetté válhatik a szökés pl. akkor, ha a felesküdött katona azért szökött meg, hogy az ellenséghez átpártoljon s a mi hadititkainkat elárulja. Ez esetben ugyanis a tettes célja az, hogy haderőnkre hátrány, az ellenségre előny háramoljék, ami a 327. §. tényálladékának felel meg.

A katonaszabadítás tényálladéka a Véderőt. 67. §-a szerint abban áll, hogy valaki magát vagy mást a katonai kötelezettség alól fondorlattal elvon. Ez is hátrányos a haderőre. De a 327. §. alá csak akkor vonható, ha annak külön tényálladéki eleme is fenforog, így pl. ha egy határszéli nemzetiségi sorozóbizottság azért nyilvánít alkalmatlanoknak alkalmas egyéneket, hogy ezek az ellenségnek kém- vagy egyéb szolgálatokat tehessenek.

E példák mutatják, hogy miként válhatik a fegyveres erőt érintő valamely bűntett háború idején a 327. §. alá eső árulási bűntetté. A szabály az, hogy valamint a 327. §. tényálladékához a tett akarásán kívül az abban megjelölt eredmény elérésére irányzott akarat is szükséges: ép úgy minden más külön tényálladékú büntetendő cselekmény is csak akkor juthat a 327. §. keretébe, ha benne a haderő hátrányos befolyásolására irányzott célzat is megvalósult.

E felfogás helyességét támogatják és minden kétségen felül helyezik a Kbtk. egyes rendelkezései is, amelyek közül csak a 273. és 367. §-okat emeltem ki.

A 273. §. csak folytatása a 272. §-nak, mely a hadsereg biztonságát veszélyeztető eseteket sorolja fel. Ehhez kapcsolódva állapítja meg a büntetést a 273. §. elsősorban arra az esetre nézve, ha bizonyos hadititkok közlése, *habár nem árulási szándékból*, de mégis oly körülmények között történt, hogy a titok az ellenség tudomására juthatott. A törvény tehát itt különbséget tesz aközött, ha a hadititok közlése nem árulási, vagy ha az árulási szándékkal történt. Minthogy a 273. §. csak az előbbinek büntetését határozza meg, nem kétséges, hogy ugyane bűntettnek árulási célból elkövetett esete a dolus speciális folytán a 327. §. alá esik. Pedig mit látunk! A tettes oly körülmények közt közölte a hadititkot, amelyekből *tudhatta*, hogy az ellenség tudomására juthat. Ha tehát igaz volna az, hogy az eredmény előreláthatása magában foglalja annak akarását; tehát az eredmény elérésére irányzott célzatot is: ekkor a 273. §-ban tett megkülönböztetésnek semmi értelme sem volna. Hogy mégis benne van a megkülönböztetés, ez csak azt jelentheti, hogy az árulási bűntetthez (327. §.) külön árulási célzat szükséges.

Ugyanezt látjuk még világosabban a 367. §. rendelkezésében is. E §. folytatása a vaspályák és távirdák közveszélyű rongálásáról szóló előző §-oknak. Ezekhez kapcsolódva rendeli, hogy amennyiben a kérdéses cselekmények valamelyike abból az *áruló szándékból* vitetett véghez, hogy a haderőre hátrány háramoljék: a tettes a 327. §-ban megjelölt bűntettben bűnös. Itt tehát már expressis verbis kijelenti a törvény, hogy a 327. §. tényálladékához árulási szándék szükséges. E szándék fen vagy fen nem forgásához képest kétféle alakban jelentkezhetik ugyanaz a bűntett. Egyik a vaspályák közveszélyű rongálása árulási célzat nélkül, melynek büntetését a 367. §. határozza meg, másik a vaspályák közveszélyű rongálása abból a célból, hogy a fegyveres erőre hátrány háramoljék. E cél azonos lévén a 327. §-ban megjelölt célzattal, a törvény ez esetet, de csakis ezt a 327. §. keretébe utalja.

Ez olyan irányadó elv, amelyből feltétlenül következik, hogy bármily más bűntett is csak azáltal minősülhet a 327. §. alá eső bűntetté, ha abban a tettes oly célból vált bűnössé, hogy haderőnkre hátrány, az ellenségre előny háramoljék. Ezt az árulási szándékot tehát semmiképp sem lehet beleolvasztani a Kbtk. 1. §-ába, hanem fenforgását mindenkor külön kell bizonyítani és megállapítani. Teljes félreértése a törvénynek és a törvényhozó intenciójának az, amit a posztóper tárgyalása alkalmával a honvéd koronaügyészség a Kbtk. 380. §-ról mondott, hogy t. i. e §. alá eső hivatali hatalommal való visszaélés háború idején mindenkor a 327. §. alá esik, ha abból a haderőre hátrány háramolhatott. A 380. §. tényálladékának ugyanis nem alkotórésze az árulási célzat, és így e bűntett is, habár háború idején követtetett el, csak akkor vonható a 327. §. alá, ha tényálladékában az utóbbi §-ban megjelölt célzat is megvalósult.

A 327. §. zárórendelkezéséből mindez logice és feltétlenül következik. Helyesen mondja Pressburger Richárd, hogy e záró szavak csak világosabbá akarják tenni a törvény valódi értelmét, amely azt fejezi ki, hogy akárminő eszközt választott is a tettes célja kivitelére, ha ez a cél megfelel a 327. §-ban kiemelt hazaárulási célzatnak: úgy minden körülmények közt e §. alkalmazandó; amiből viszont a contrario következik, hogy amennyiben e célzat nem forog fen, a 327. §. alkalmazása ki van zárva.

Ez a tételes törvényben lefektetett élő jog, melyet a bíróságnak alkalmaznia kell. *Dr. Edvi Illés Károly.*

A maximális árak túllépésének magánjogi joghatályáról.

A háborús magánjogi irányzat szigorú következetességgel napról-napra folyton fokozódó arányokban halad azon az úton, amely a magánjogban az individualizmus tervszerű gyöngítésével a közhatalom igényeinek eddig soha nem sejtett érvényesüléséhez vezet. A háború hatása következtében az a társadalmi autonómia, amely az individualisztikus magánjogi jogrendszernek természetes alapját képezte, hova-tovább veszít erejéből. Az állami akarat egyesek cselekvési szabadsága elé korlátokat állít, s a természetjogi iskola roncsain egy új irányzatnak veti meg az alapjait, amelynél az államnak cselekvő hatalmi jogköre emelkedik túlsúlyra azzal a célzattal, hogy az egyéni jogok szabad érvényesülése az állam háborús funkcióköreit ne zavarhassa meg,

s hogy az eljövendő béke regeneratív munkájának sikerét biztosítsa.

Ezt a célt szolgálja a hatósági ármaximálás jogintézménye is, amely bár elég régi keletű intézmény, de teljes kifejlődését csak a most duló világháborúban érte el. Létét a kereskedelmi morálnak az az elfajulása indokolja, amely a gazdasági erőtényezőknek a háborúokozta eltolódásait a telhetetlen kapzsiság céljaira használva fel, az árak mesterséges megdrágításával az életszükségletek kielégítésének zavartalan lebonyolítását nehezíti meg, s ezáltal közvetve a nemzetnek gazdasági ellentálló képességét csökkenti.

A konjunktúrális árdrágítás elleni védekezésnek egyik nemét a hatósági ármegállapítás képezi, amidőn bizonyos nélkülözhetetlen árúcikkekért követelhető legmagasabb árát maga az erre illetékes hatóság állapítja meg, s ezáltal a szabad kereskedelem alapelveitől eltérőleg a kereslet és kínálat árszabályozó hatását csak ezen megállapított legmagasabb árak keretén belül engedi érvényesülni.

Ami a maximális árak túllépésének jogkövetkezményeit illeti, e részben a vonatkozó kormányrendeletek a túllépés szankciójául elég súlyos pénz- és elzárásbüntetéseket állapítottak meg. A magánjogi jogsérelmeknek ekként keresztülvitt kriminalizálása a háborús jogfejlődésnek természetes szimptomájaként jelentkezik. Ez egy általánosan észlelhető tünet, mellyel a magánjog egyéb területein is lépten-nyomon találkozunk, ahol a közhatalomnak a világháború folytán a magánjogban elért növekedése szintén abban az irányban nyilvánul meg, hogy a magánjog és a büntetőjog határai a magánjog hátrányára nagy eltolódást szenvedtek.

A túllépés magánjogi jogkövetkezményei tekintetében általánosságban kiindulási pont gyanánt az az elv szolgál, hogy egy olyan ügylet, amelyet tételes jogszabály tilt, s amelyet a közfelfogás erkölcstelennek tart, jogvédelemre igényt nem tarthat. Ennek az általános elvnek minden további disztinkció mellőzésével való merev alkalmazása azonban — szerény vélekedésem szerint — az ármaximálás jogpolitikai célzatát súlyosan veszélyezteti. A hatósági ármegállapítás ugyanis nem egyéb mint a közérdek védelmét szolgáló rendészeti preventív intézkedés. Jogpolitikai célja pedig nem egyéb, mint az, hogy a különben a teljesítés tárgya szempontjából megengedett jogügyleteknek szerződési feltételei kvantitatív vonatkozásban belül maradjanak azokon a korlátokon, amelyeket a háború által megzavart gazdasági élet parancsa folytán a háborús jogfejlődés a köz szempontjából volt kénytelen felállítani.

Bármennyire is tiltva van tehát az olyan vételi szerződés, melynél vételár gyanánt a maximális árnál magasabb összeg köttetett ki, nem vitás, hogy az ilyen jogügyletnek kizárólag csak az az ága tilos, amellyel a maximális árra vonatkozó tételes intézkedések megsértettek. Egyéb tekintetben azonban magának az adásvételi jogügyletnek joghatályát turpis causa alapján nem lehet elvitatni.

A magyar polgári törvénykönyv törvényjavaslata e részben élesen elhatárolja egymástól egyrészt a «törvényes tilalomba ütköző», másrészt pedig az «erkölcstelen tartalmú vagy a közrendbe ütköző» szerződéseket. Feltétlenül semmisekké csak ezen utóbb említetteket nyilvánítja, míg a törvényes tilalomba ütköző szerződésekre nézve azt a jogszabályt állítja fel, hogy azok csak annyiban semmisek, «amennyiben a törvény mást nem rendel». (746., 747. §.) Lényegében ugyanezt a rendelkezést tartalmazza a német polgári törvénykönyv 134. §-a is.

Az erkölcstelen és jogilag tiltott szerződések fogalmai tehát nem feltétlenül fedik egymást, mert nyomós jogpolitikai indokok kívánják meg, hogy a pozitív jog a joghatály szempontjából közöttük lényegbeli eltérést állapíthasson meg.

A magyar judikatúra ezt a disztinkciót a kellő élességgel nem domborítja ki. Ide vezethető vissza a kir. Kúriának alaposan kifogásolható az az álláspontja is, melyet a maximális árak túllépése kérdésében foglalt el. Egy felmerült konkrét esetből kifolyólag ugyanis a kir. Kúria arra az álláspontra helyezkedett, hogy a jó erkölcsök ellenére létrejött ügyletből a teljesítésre való jogos igény keletkezése kizárva lévén, ez okból a maximális ár túllépésével kötött és még foganatba nem ment ügylet teljesítését az egyik szerződő fél sem követelheti. (P. VIII. 4851/1916.) Hasonlóan téves a kir. Kúriának P. VIII. 7855/1916. szám alatt hozott ítélete is, mellyel a maximális áron felül eladott árú vételárát a bíróilag nem érvényesíthető követelések közé sorozza. Ennek az ítéletnek indokolása abból a præmissából indul ki, hogy az ármaximáló rendeletnek megszegése kihágást képez; ez okból, miután felperes az alperest «a rendelet szerint követelhető legmagasabb árat meghaladó vételár megfizetésére, tehát olyan teljesítésre kéri köteleztetni, amelyhez a fentebb hivatkozott rendelet szerint bírói segély nem nyujtható, az említett rendelet intézkedéseinek hivatalból történt figyelembevétele mellett a nyilván az anyagi jog megsértésével hozott fellebbezési bírósági ítéletet meg kellett változtatni.» (Hitelj. Dtár XI. 231. old.)

Ezzel ellentétben a német joggyakorlat a maximális árak túllépésével kötött jogügyleteket nem tekinti semmiseknek, hanem csak a vételárnak a maximális árat meghaladó része tekintetében állapítja meg a turpis causa jogkövetkezményeit. E részben a német Reichsgericht egyik ítéletének indokolásában a következő igen találó elvi kijelentéseket olvashatjuk: «Az itt alkalmazandó jogszabály más törvényektől lényegesen eltérő megítélés alá esik. Ez a jogszabály ugyanis nem valamely általános érvényű jogelvet van hivatva megvalósítani, hanem kizárólag csak egy közérdekű gazdasági célt szolgál. Közvetlen gazdasági célja pedig nem abban áll, hogy a maximális árat meghaladó vételár mellett kötött ügyletek meghiusíttassanak és megsemmisíttessenek, hanem hogy a közönség részére a mindennapi szükséglet tárgyainak beszerezhetését a hatósági ár betartásával biztosítsa. Ez a cél pedig az ügyletek megsemmisítésével nem elérve, hanem meghiusítva lenne. Igy tehát az ezen tilos ügyleteknek jogkövetkezménye nem azoknak semmissé nyilvánítása, hanem kizárólag csak a vételár leszállítása. Konstruktív teóretikai aggodalmak távolról sem zárják ki ezt a felfogást. Az ügylet semmisségét a BGB. 139. §-ából sem lehet levezetni. Nem minden tiltott ügylet ütközik ugyanis össze a jó erkölcsökkel, különben a BGB. 134. §-a fölösleges lenne». (Entsch. II. 100., 16. máj. 19. 1918. sz.)

Ezzel a felfogással lényegileg teljesen egybevág a drezdai OLG.-nek egy ítélete is, amely a maximális árak túllépésével kötött jogügyletet a BGB. 139. §-ára való hivatkozással szintén csakis abban a részében nyilvánítja semmisnek, amellyel a vételár a maximális árnál magasabb összegben köttetett ki, egyébként azonban az ügylet joghatályát kifejezetten elismeri. (Seuff. Arch. 72. I.) A cellei OLG. pedig az ily ügyleteket kifejezetten a BGB. 134. §-ában megengedett kivételek közé sorozza (I. 290. 16. L. Z. XI. 822. old.)

A kir. Kúria állásfoglalása különben a vonatkozó tételes jogszabályokkal is homlokegyenes ellentétben áll. Az 1914: L. tc. 1. §-a ugyanis a hatósági ármegállapításba ütköző adásvételi jogügyletnek magánjogi joghatását a Reichsgericht elvi jelentőségű fenti ítéletével egybehangzóan akként állapítja meg, hogy kimondja, miszerint «a nagyobb ár fizetése a többletre nézve hatálytalan és a többletet a vevő hat hónapon belül visszakövetelheti».

Ez a törvényes rendelkezés teljes összhangban áll a KT. 348. és 349. §-aiban foglalt jogszabályokkal. Magának az ügyletnek joghatályát nem érinti, azt semmisnek nem nyilvánítja, hanem kizárólag csak a maximális árt meghaladó többletre vonatkozó visszakövetelhetési igényt, vagyis a vételárnak a maximális árra vonatkozó leszállításának jogát biztosítja.

A magánjogi jogkövetkezményeknek ebben a keretben való megállapítása tökéletesen megfelel annak a közgazdasági célnak is, melyet a háborús jogalkotás az ármaximálással elérni kívánt. Sem gazdasági, sem jogpolitikai indokok nem kívánták ugyanis meg, hogy minden oly vételi ügylet, melynél a vételár a hatóságilag megszabott legmagasabb árt meghaladja, a turpis causa alapján semmisnek deklaráltassék. A hatósági ármegállapítás ugyanis csak azt a közérdekű célt szolgálja, hogy az élet- és közszükségleti árúcikkek mesterséges megdrágítását megakadályozza és megtorolja. Ennek a célnak az elérése pedig nem kívánja meg a vonatkozó jogügyletek hatálytalanságának kimondását, mert a megállapított büntetési tételekkel és a többlet vételár visszakövetelésével az az eredmény, mely az árszabályozásnak eredeti intencióját képezi, jogpolitikai szempontból tökéletesen biztosítva van.

A fent elmondottak összegezéséül tehát a maximális árak túllépésével kötött jogügyletek joghatályát elvitatni nem lehet. Az egyoldalú visszalépés joga ennélfogva a felek egyikét sem illeti meg. A hatálytalanság kizárólag csak arra a jogügyleti

részre szorítkozik, mellyel a szerződési vételár a maximális árnál magasabb összegben állapíttatott meg. Ehhez az ártöbblethez tehát az eladónak jogos igénye nincs. A vevő ellenben a már kifizetett ártöbbletet feltétlenül visszakövetelheti, jóllehet az általa teljesített többletszolgáltatás ténye a kihágás tényálladékát vele szemben is kimeríti. *Dr. László Márton.*

Szemle.

Vavrik Béla, akinek nyugalombavonulását lapunk múlt számának első cikke méltatta, mire lapunk megjelent, a földi nyugalmat az örök nyugalommal váltotta fel. Munkában eltöltött hosszú élet után patriarchális korban költözött el körünkből, mintegy jeléül, hogy egyénisége a tétlenséget el nem bírta. Pályáját, amely a legmagasabb bírói székben ért véget, 1858-ban az alsóausztriai főtörvényszéknél kezdte, majd tanár volt az egri jogakadémián, 1871-ben az egri törvényszék elnöke, 1887-ben a marosvásárhelyi tábla tanácselnöke lett, 1892-ben az igazságügyminisztériumhoz rendelték be, 1895-ben kúriai tanácselnökké nevezték ki s 1910-ben foglalta el a Kúria s ugyanakkor a főrendiház másodelnöki állását. Elnöke volt a Magyar Jogászegyesületnek is. Elért minden külső díszt, amit magyar jogász elérhet, de elérte azt a belső megelégedést is, amit csak a tudományban való elmélyedés nyujthat. Azt az őszinte, mély kegyeletet, amely végső pihenőjére kísérte, miként értesülünk, külsőleg is érzékíteni fogja Vavrik Béla beszédeinek és értekezéseinek összegyüjtött kiadása. De élni fog örökké az igazság is, amelyet ítélő szava fejezett ki, mert a nagybírák egyik legékesebb emléke az a visszhang, amelyet döntéseik, az emberek gondolataiból és érzéseiből váltanak ki. Ezekből az érzésekből, ezekből a gondolatokból szövődik a jog fejlődésének örök fonala . . .

— **Igazságügyi javaslatok.** Nagyfontosságú és lapunk hasábjain évek óta sürgetett javaslatokat tett le az igazságügyminiszter a lefolyt héten a ház asztalára. Legfontosabb a *rokonok törvényes öröklésének korlátozásáról* és a szent korona öröklésről szóló javaslat, mely a nagyszülők szüleire (szépszülőkre) még érintetlenül hagyja a fenálló törvényes rendet, a szépszülőktől leszármazó oldalrokonokat azonban már kizárja a törvényes öröklésből. Ez a határ megfelel az osztrák 1914-iki reformnak, de kevésbé radikális, mint a svájci rendszer, mely a nagyszülők szüleinek (és azok testvéreinek) csak életfogytig tartó haszonélvezetet biztosít. A javaslat szerint a kincstárra szállt örökségből az örökhagyó személyes viszonyaira vagy családjára vonatkozó iratokat és a családi képeket, úgyszintén az örökhagyó utolsó lakásának felszereléséhez tartozó, valamint az ő személyes használatára szolgált ingó dolgokat — amennyiben a hagyatéki hitelezők sérelme nélkül lehetséges — a pénzügyminiszter kérelemre az érdekelt legközelebbi rokonnak s ha több ilyen rokon van, a legidősebbnek ingyenesen átengedheti. A pénzügyminiszter továbbá a kincstárra szállt örökségből a méltányosság szerint megfelelő támogatásban részesítheti az örökhagyónak öröklésre nem jogosult elődeit és azokat a személyeket, akiket az örökhagyó eltartásban részesített vagy segélyezett vagy akik a végintézkedésre képtelen örökhagyót gondozták. Ha az örökség azért száll a kincstárra, mert a végintézkedés, jóllehet kétségtelenül megfelel az örökhagyó végakaratának, lényeges alaki kellék hiánya miatt érvénytelen, az államkincstár az örökséget kérelemre egészen vagy részben a végintézkedéssel részesített személyeknek engedheti át. A kincstárra szállt örökségek értékét a hadirokkantak és családjuk, a hadiözvegyek és hadiárvák gondozásának céljaira és más népjóléti intézmények céljaira kell fordítani. Ingatlanokat, amennyiben arra alkalmasak, elsősorban telepítés céljára vagy a helyes birtokelosztás előmozdítására kell felhasználni.

Az elévülési határidők leszállításáról két törvényjavaslat intézkedik: az egyik a kereskedelmi ügyletekből eredő, a másik a magánjogi követelések elévüléséről. A kérdésnek két külön javaslatban való szabályozását főleg az a szempont tette szükségessé, hogy a magánjogi ügyleteket érintő szabályok hatálya csak a szoros értelemben vett Magyarországra szorítkozik, míg a kereskedelmi ügyletekre vonatkozó rendelkezések Horvát-Szlavonországra is kiterjednek. A két javaslat szövegének nagy része ez okból fedi egymást, az elévülési határidőt mindkettő három évre szállítja le. A magánjogi követelések elévülésére vonatkozó javaslat 1. §-a azonos a Ptj. bizottsági szövegének 1053. §-ával. A kereskedelmi ügyletből eredő követelések elévüléséről szóló javaslat 1. §-ának 2. és 3., továbbá 5—8. pontjai pedig azonosak az 1053. §. 2., 3., 5., 6., 9. és 10. pontjaival és ezeken kívül három évre szállítja le a javaslat a kereskedők és iparosok oly követeléseinek elévülési idejét, amelyek kiszolgáltatott árúk, teljesített szolgálatok és munkák és azokkal összefüggő kiadások fejében illetik meg őket (1. §. 1. pont), továbbá személy vagy árúfuvarozással foglalkozó személyeknek és vállalatoknak ezen üzletekből eredő díj és költség követeléseinek elévülési idejét. (1. §. 4. p.)

Örömmel üdvözöljük az elévülési idő leszállításának részleges életbeléptetését, mert a 32 éves elévülési határidő mai gazdasági és forgalmi viszonyainkba nem illik többé. Ez okból jobban szerettük volna, ha az igazságügyi kormány az elévülés kérdésének részleges reformja helyett a Ptj. elévülési fejezetét egészében léptette volna életbe. Az elévülési időnek lényeges megrövidítése különben is elkerülhetetlenül szükségessé teszi az elévüléssel kapcsolatos kérdések egész komplexumának tüzetes szabályozását. Igaz ugyan, hogy ma is vannak rövid elévülési határidőink, de igen szűk téren és ez okból a bírói gyakorlat sok kérdésben ingadozó, sok kérdésben pedig még állást sem sem foglalt.

A kir. közjegyzők díjainak szabályozásáról szóló javaslat felhatalmazza az igazságügyminisztert, hogy a közjegyzői díjakat a törvényhozás további intézkedéseig ideiglenesen rendelettel szabályozhatja. Végül a *konzuli bíráskodás* szabályozásáról szóló javaslat meghosszabbítja az 1891 : XXXI tc. hatályát és azt részben módosítja. A módosítások közül kiemeljük, hogy a konzuli bíráskodást utolsó fokban gyakorló *konzuli főtörvényszék székhelye* ezentúl nem Konstantinápolyban, hanem ötévenkint váltakozva *Budapesten* és *Bécsben* lesz.

— **Érzékfiziológiai vizsgálódások** a címe annak a nagyjelentőségű német munkának, amely a közelmúltban Ambrosius Barth kiadásában megjelent. Tárgya, bármily érdekes egyébként, kívül esik e lap keretén, de szerzője: *Pikler Gyula*, a budapesti egyetem jogi karának professzora s így mégsem haladhatunk el némán ez irodalmi esemény mellett. Anélkül, hogy érdemleges méltatásába bocsátkozhatnánk, két érzést, amelyet a munka kivált, nem fojthatunk el: a büszkeséget és az irigységet. Büszkeséget kell éreznünk, hogy a jogász és szociológus, akit hajlama érett férfikorban más tudomány virányaira csábított, a jogászi gondolkodást jellemző logikai erőt ott is diadalra viszi a tudományos értékek termelésében. Mert, noha Pikler első lélektani műve: Az objektív létben való hit lélektana, már több mint negyedszázad előtt jelent meg, csupán néhány éve annak, hogy a Grundgesetz alles neuro-psychischen Lebens c. könyvével visszatért ifjúkori szerelméhez. De mint jogászokban mégis az irigység érzése jut bennünk túlsúlyra a pszichofiziológia iránt, amely tőlünk Pikler Gyula alkotó erejét elhódította. És nem tagadhatjuk, hogy mélyen fájljuk a lucrum cessans-t, amelytől bennünket a jogbölcsészet mesterének tudományos frontváltozása megfosztott. Jogbölcsészeti munkáinak rendkívül értékes sorozata méltán kelthette fel e munkásság folytatásának reményét s bármily elfogulatlan tárgyilagossággal értékeljük is az Universitas scientiarum érdekeit, minden újabb heterogén alkotása önkéntelenül is eszünkbe juttatja, hogy csodásan éles kritikai elméje mennyi gyümölcsöt termelhetett volna a jogbölcsészetnek és a társadalomtudománynak árván hagyott mezején.

— **A katonai szolgálatra alkalmatlan ügyvédek** érdekében a budapesti ügyvédi kamara választmánya sürgős felterjesztést intézett az igazságügyminiszter útján a honvédelmi miniszterhez, amelyben kérte, hogy a népfelkelői szolgálatra

alkalmatlanok segédszolgálatra való behívása ügyvédekre, ügyvédhelyettesekre és ügyvédjelöltekre ki ne terjesztessék. Ugyanezen tárgyban sürgős átiratot intézett a választmány Budapest főváros polgármesteréhez is. Mindkettőben utal a választmány azon nagy áldozatokra, amelyeket a kar a háborúban már ezideig is hozott. A tömeges bevonulások folytán az itthonmaradt ügyvédek száma megfogyatkozott és ez a létszám a jogkeresők érdekeinek veszélyeztetése nélkül további csökkentést nem bír el.

— **A budapesti hadbavonult ügyvédekre vonatkozó adatok.** A budapesti ügyvédi kamara választmánya összegyüjtötte a budapesti kamara hadbavonult tagjaira vonatkozó adatokat. A választmányhoz beérkezett jelentések szerint hadiszolgálatot teljesítenek: A budapesti 2234 ügyvéd közül 1230, a vidéki (budapesti kamarához tartozó) 212 ügyvéd közül pedig 111. A hadbavonult ügyvédek közül a beérkezett jelentések szerint állandóan Budapesttől távol s túlnyomórészt a fronton teljesít, illetve teljesített szolgálatot összesen 611. *A)* Ezek közül hősi halált halt 49, eltűnt 4, azoknak a száma, akiknek a nevére címzett kamarai felhívás mint kézbesíthetetlen visszaérkezett 82, hadifogságba esett 50, munkaképességét csökkentő rokkantságot szerzett, irodáját beszüntette és vagyontalan 63, ezeken kívül irodáját teljesen beszüntette és vagyontalan 307, munkaképességet csökkentő rokkantságot szerzett, de némi vagyon fölött is rendelkezik és irodáját kis mérvben üzemben tartja 11, irodáját csökkent mérvben folytatja és némi vagyon felett rendelkezik 45. *B)* Részben Budapesttől távol, részben pedig Budapesten teljesített szolgálatot a budapesti ügyvédek közül 51, ezek közül vagyontalan és irodáját nem folytatja 33, irodáját csökkent mérvben folytatja és túlnyomó részben vagyontalan 18. *C)* Budapesten teljesít szolgálatot összesen 112. Ezekből irodáját nem folytathatja és vagyontalan 45, munkaképességet csökkentő rokkantságot szerzett, vagyontalan és irodáját nem folytathatja 6, némi vagyon felett, illetve határozott összegű javadalmazást élvez 44, irodáját csökkent mérvben folytatja és vagyontalan 17. *D)* A kamara felhívására nem válaszolt 404. A budapesti kamarának vidéki bevonult tagjai közül a beérkezett jelentések szerint irodáját nem folytatja 16, irodáját folytatja 10. A vidéki ügyvédekhez intézett felhívások legnagyobb része és pedig 111 felhívásból 85 válasz nélkül maradt. Annak, hogy a hadbavonult ügyvédek közül igen sokan a kamara felhívására nem válaszoltak, oka a legnagyobb valószínűség szerint az, hogy ezek az ügyvédek túlnyomó részben a fronton teljesítenek katonai szolgálatot és nincs olyan helyettesük vagy hozzátartozójuk, aki a hozzájuk intézett kamarai kérdőívre a szükséges adatokat beszolgáltathatták volna. Ezen feltevés alapján megállapítható, hogy a budapesti hadbavonult ügyvédek közül legalább 1000 teljesít székhelyétől távol katonai szolgálatot, a budapesti kamarának vidéki tagjai pedig majdnem valamennyien. Megállapítható a beérkezett adatokból és a kamara egyéb adataiból is, hogy a hadbavonult ügyvédeknek legalább is 90%-a vagyontalan.

— **A Magyar Jogászegylet** közjogi és közigazgatási jogi bizottsága folyó hó 17-én tartotta az új évadban *dr. Baumgarten Nándor* közigazgatási bíró elnöklése mellett első ülését. Napirend előtt az elnök kegyeletesen emlékezett meg *Vavrik Bélának*, a Magyar Jogászegylet főoszlopának kidőltéről. Azután *dr. Egyed István* bizottsági titkár mutatta be *dr. Felszeghy Béla* vármegyei árvaszéki elnök érdekes tanulmányát *a hadműveleti területek közigazgatásáról.* A tanulmány gyakorlati tapasztalatok alapján világította meg ezt a tudomány részére eddig hozzáférhetetlen joganyagot; foglalkozott a hadműveleti területek jogi jelentőségével, különböző fokozataival, az ezen területen működő közigazgatási hatóságok hatáskörének átalakulásával, a polgári és katonai hatóságok hatáskörének viszonyával, az ellentétek kiegyenlítésére hivatott kormánybiztosi intézmény jelentőségével, valamint az evakuálás kérdésével. Különös figyelemre tarthat számot a tanulmány azon része, amely a kormánybiztosi intézményt szemben más államok hadijogi berendezkedésével mint eredeti magyar intézményt méltatja, amely a hadműveleti területek igazgatásának polgári jellegét fentartja és így alkotmánybiztosító fontosságú. A bemutatást, amelyet a nagyszámú és előkelő hallgatóság élénk tetszéssel fogadott, eszmecsere követte. Ennek eredményeképp a bizottság elhatározta, hogy a kérdést napirenden fogja tartani.

— **A fiatalkorúak bíróságának gyermekjóléti szövetsége** a f. hó 18-án tartotta alakuló közgyűlését. A társadalom gondozására utalt fiatalkorúak érdekében működő egyesületek évről-évre a legkülönbözőbb elnevezések alatt, célokkal és eszközökkel mind nagyobb számban alakulnak és tevékenykednek anélkül, hogy közöttük rendszeres megállapodások, munkamegosztás, összműködés léteznék. Sok fáradozás, anyagi eszköz és szellemi munka megy emiatt kárba, mert nincsen közös irányító szerv, amely egységes rendet teremtene a sok tekintetben hiányos, míg másrészt halmozott «jótékonykodásban». A fiatalkorúak kriminalitásának a háború alatt bekövetkezett aggasztó emelkedése e hiányok és hibák sürgős orvoslására int. A szervezkedés munkáját súlyos károk nélkül már nem lehet tovább halogatni. Ez volt az indító oka a szövetség létesülésének, amelyről nyomatékosan hangsúlyozta a közgyűlésen elnöklő Vámbéry Rusztem is, hogy nem kíván különleges, új egyesület lenni, amely megalakulása után keresgéli össze azokat a célokat, amelyekkel létjogosultságot óhajt szerezni magának, hanem a már létesített intézményeket kívánja a fiatalkorúak bíráinak közvetlen vezetése alá helyezni és irányításuk mellett a fiatalkorúak bírósága számára újabb nevelő intézményeket szervezni. A szövetség munkájának vezérelveit *Ráth-Végh István* vázolta a közgyűlésen a «gyermekbíróról» című előadásában. Gyakorlati tapasztalatok és elméleti tanulmányok alapján fejtegette azokat a feladatokat, amelyeket az elhagyatott, züllött vagy bűnös fiatalkorú megóvása és megjavítása érdekében meg kell oldani. A közgyűlésen jelenlevő ipari érdekeltségeknek és a munkásságnak képviselői által kifejezésre juttatott kívánságokról megnyugvással volt megállapítható, hogy azok a büntetőjogászok és pedagógusok terveivel teljesen megegyeznek. Elvi ellentétek tehát a különböző társadalmi rétegek jövendő együttműködésénél ezen a téren már is kiküszöbölteknek tekinthetők. Az alapszabályok megállapítása után a tisztikar megválasztására került a sor. A szövetség elnöke *Vámbéry Rusztem*, társelnöke *Ráth-Végh István*, igazgatója — a szervezés munkáját csaknem egyedül végző — *Kármán Elemér*, főtitkára *Auer György* lettek. Megválasztották ezenkívül az igazgatóság tagjait és az osztályok tisztikarát. Nem kételkedünk benne, hogy a reménység, amellyel ez intézmény működése elé nézünk és amelynek az igazságügyi kormány képviseletében megjelent *Kún Béla* államtitkár is kifejezést adott, csakhamar valóra fog válni. A közös és együttes munka, amelynek hevében fel fog olvadni az egyéni érzékenység és személyi kérdések keresztülhatolhatatlannak látszó, a társadalmi intézményeket villámgyorsan bevonó kérge, meg fogja hozni gyümölcsét, amelyből azonban csakis a fiatalkorú, ne pedig jóltevők hiúsága lakmározzék.

— **Szladits Károly** magyar magánjogi vázlata harmadik kiadásban jelent meg. Mint a szerző írja, az előbbi kiadástól csupán abban különbözik, hogy az 1909 óta alkotott törvények alaptételeit és a bírói gyakorlat újabb eredményeit dolgozta fel, ideértve a Kúria polgári jogi határozatainak hivatalos gyüjteményét. Maga nemében a könyv eddig is mintaképe volt az átható és kristálytiszta előadási modornak, szerzőjének lelkiismeretessége pedig a legjobb biztosíték, hogy az újabb kiadás hű képe tételes magánjogunk mai állásának. A könyv 406 oldalnyi terjedelemben Grill Károly kiadásában jelent meg, ára 14 K.

— **Az új lakbérrendelet s a bírósági lakbérleti joggyakorlat** címen felolvasást tartott az «Ügyvédi kör»-ben *dr. Ságody Gyula* ügyvéd. A felolvasó behatóan ismertette az új lakbérrendelet minden egyes rendelkezését s kiemelte, hogy a rendeletnek nagy előnye, hogy az összes, e kérdésre vonatkozó intézkedéseket, amelyek eddig a moratóriumfeloldó s az előző két rendeletben szerves összefüggés nélkül voltak szétszórva, egységesen egybefoglalta annak helyes felismerésében, hogy a hosszúra nyúlt háború sok új intézkedést tett szükségessé, sok régebbi rendelkezést elavulttá. Érdeme a rendeletnek, hogy a bérbeadó és bérlő közötti szinte áthidalhatatlan ellentéteket eléggé szerencsés kézzel oldotta meg, de a szövegezésnek nehány értelemzavaró homályossága megzavarja a rendelet harmoniáját. A felolvasó kritika tárgyává tette a rendeletnek egyes szakaszait, így rámutatott a 2. §. és 5. §. szövegezésében rejlő látszólagos ellenmondásra. Sajnálattal állapította meg a felolvasó, hogy az új rendeletből kimaradt a régebbi rendeletnek az az intézkedése, amely a béremelést kizárta azoknál a lakásoknál, amelyeket egyúttal keresetszerű foglalkozása céljaira hasz-

nál a lakás bérlője. Attól tart, hogy az amúgy is súlyosan sujtott középosztályt fogja ez közelről érinteni. A felmondás korlátozása kérdésében utalt arra, hogy ez a megjelölés «vagy egyéb fontos okból» nagy lakások és üzlethelyiségek felmondási lehetőségénél zavarólag hat, kontroverziára ad alkalmat s nagy mértékben szaporítani fogja a lakbérleti bizottságok munkáját, mert a bérbeadó minden okot eléggé fontosnak fog tartani arra, hogy minden rizikó nélkül provokálja a bizottság döntését. Igen helyesnek tartja felolvasó, hogy az új háztulajdonos felmondási jogát megszorították s főleg, hogy gátat vet a rendelet annak, hogy a vidékről ideözönlő egyének kiszorítsák a budapesti őslakókat lakásaikból ama jogcímen, hogy itt házakat vásároltak hihetetlen árakon. Az új lakbérleti bizottságok átszervezése esetén feltétlenül megváltoztatandónak tartja azt az intézkedést, hogy az eljárás a lakbérleti bizottságok előtt költségmentes, mert a felmondási kísérletek özönébe fog belefulladni ez intézmény, ha minden esetben, sőt ugyanabban az esetben gyakrabban lehet minden kockázat nélkül a lakbérleti bizottság ítélkezését igénybevenni. De különben is a rosszhiszemű perlekedő rászolgált arra, hogy legalább a költségekkel sujtassék. A hadbavonultakra vonatkozó rendelkezéseknél nehezményezi, hogy a katonai szolgálatot teljesítő egyének lakbérhátralékait a rendelet nem rendezheti még méltányosabb és megfelelőbb módon mint úgy, hogy «a hadbavonult e tartozást a szolgálat megszüntétől számított ötnegyed év alatt *késedelmi kamatokkal együtt* megfizetni köteles. Homályban marad a rendelet szerint az a kérdés, hogy a hadbavonult zárt üzlethelyisége felmondható-e vagy sem.

A felolvasó végül ismertette a lakáshivatalra vonatkozó rendeleteket és hibáztatta, hogy az igénybevehető irodáknál közelebbi meghatározás nincs s így felmerülhet az a félreértés, mintha ügyvédi vagy mérnöki vagy építészeti, szabadalmi ügyvivő stb. irodákat is lehetne rekvirálni. Kifogásolta felolvasó a belügyminiszternek az igazságügyi miniszterrel egyetértően fentartott azt a jogát, hogy a lakáshivatal intézkedéseit minden közelebbi meghatározás s időbeli korlátozás nélkül megvaltoztathatja vagy hatályon kívül helyezheti. A felolvasó mindvégig érdekes bírálatát a nagyszámú hallgatóság élénk tetszéssel kísérte.

— **A budapesti ügyvédi kör** rendes évi közgyűlése december hó 6-án este 6 órakor lesz a kör helyiségében.

— **Az új egyenes adójavaslatokról** a budapesti ügyvédi körben november 29-én (csütörtök) este félhét órakor dr. *Ujlaki* József ügyvéd előadást tart.

— **Az új háborús lakbérrendelet.** E címen dr. Pongrácz Jenő budapesti ügyvéd, akinek a budapesti lakbérszabályrendeletről írott kézikönyve van közhasználatban, a most kibocsátott rendelethez írt egy igen jól kezelhető és ügyesen összeállított kommentárt, amely a vonatkozó joganyag terén használható útbaigazítással szolgál. A kis írás mindenesetre megérdemli, hogy megkülönböztessük a nálunk gombamódon termő szokásos törvénykiadásoktól. *B.*

— **A peres eljárás egyszerűsítése** érdekében megindult nagyszabású mozgalom legújabb eredményeit a f. hó 1-én életbeléptett német törvény foglalja magában. A törvényhozás munkájának alapjaiul szolgáló kodifikációs tervezetről, annak benyujtása idején részletesen megemlékeztünk. A tervezetnek sokoldalú és gyakran merész újításai közül a törvénybe csak igen kevés jutott, s ha ez utóbbit nem is tekintjük a vajudó hegyek által szült kicsinyke egérnek, azt be kell látni, hogy a törvényjavaslat az új eszmék fölvetése, azoknak vitába bocsájtása által, jelentőségben messze túlhaladja az új intézkedéseket alig tartalmazó 1917. évi okt. 21-én meghozott törvényt. Ennek megfelelően a hangzatos régi cím helyett is, a törvényt csupán a büntető eljárás egyszerűsítéséről szóló törvénynek nevezték el. Alapvető újítások egyáltalában nem történtek; a hatásköri eltolások is csupán korlátolt mérvben engedélyeztettek. A vádhatóság a törvényszék elé tartozó vétségek esetében (bizonyos kivételes ügyektől eltekintve) az iratokat a Schöffenbírósághoz teheti át, amennyiben az előrelátható büntetés az új törvény által meghatározott maximumot nem fogja túlhaladni. A másik főújítás pedig a büntetőparanccsal elintézhető ügyeknek kiterjesztése a kiszabható büntetés szempontjából. A törvény a hadiállapot megszüntétől számított egy év alatt hatályát veszti. Az adott viszonyokhoz való alkalmazkodás tehát itt is az alsóbbfokú bíróságok hatáskörének kiterjesztését vonta maga után. Ezzel azután meg is van szabva az újítások sorsa; sikere és bukása elválaszthatatlan kapcsolatba jut a járásbírák és Schöffenbíróságok vezetőinek képzettségével, gyakorlati képességeivel és ügybuzgóságával. Ugy látszik pedig Németországban is megvan a hajlandóság a büntető járásbírónak alsóbbrendű jogászi munkát végző elemként való osztályozására. Helyesen utal tehát az új rendelkezések ismertetése kapcsán a D. J. Z.* is arra, hogy midőn a járásbíróságok hatáskörét kiterjesztjük, gondoskodni kell arról is, hogy a megnövekedett hatáskörbe a bírói testület legjavából kerüljenek, ami ismét csak úgy lesz elérhető, ha a törvényszéki és járásbírák között még mindig fenálló — tekintély, előmenetel és munkateher dolgában mutatkozó — különbségeket legalább is teljes egyensúlyba hozzuk. A bíráskodás terén megvalósításra nem talált egyszerűsítési terveket pedig a kormány most már a közigazgatási szervezetben szándékszik gyümölcsöztetni. Rövid idő előtt egy négy szakaszból álló törvényjavaslatot nyujtott be a porosz igazságügyminiszter a képviselőházban, amelyben számos, igen fontos újítás van összesűrítve. A kormány felhatalmazást nyerne a javaslat értelmében az állami, községi és kerületi hatóságok összeállításának, illetékességének és ügyvitelének rendjét megszabó törvényes intézkedéseknek a munkaerő kímélésének érdekében való megváltoztatására. Exemplificative felsorolja a javaslat, hogy módosíthatók lennének a testületek határozatképességét, eljárási alakiságokat, felülvizsgálati hatóságokat, állami ellenőrzést megállapító jogszabályok. Valamennyi módosító rendelkezés azonban a háborús állapotok megszüntétől számított két év után legkésőbb hatályát vesztené. A tudományos bírálat rokonszenvvel fogadja a javaslatot. Minden egyszerűsítés, minden könnyítés a nem feltétlenül szükséges alakiságok csökkentésére feltétlen előny a közigazgatás számára, amelynek fő kelléke a gyorsaság, megbízhatóság és szakszerűség. Vajjon az adott felhatalmazás alapján meg fogja-e találni a kormány az elkorhadt, hasznavehetetlen intézményeket és ezeket fogja-e elsősorban a lomtárba küldeni, azt csak a törvény alkalmazása alatt lehet majd megállapítani. Egyelőre bízni kell azoknak bölcsességében, akik a nagy feladatok elvégzésére vállalkoztak. *A.*

— **A Jogállam** november—decemberi füzete a következő tartalommal jelent meg: Gyomai Zsigmond: Vavrik Béla. — Báró Wlassics Gyula: Az udvartartás jogi természete. — Berinkey Dénes: A világháborút lezáró békekongresszus jogi problémái. — Degré Miklós: Az árdrágító visszaélések tárgyában kibocsátott új kormányrendelet. — Szentirmay Ödön: Büntetőjogszolgáltatási vezérszempontok a hadiszállítások tekintetében. — Meszlény Artur: A polgári törvénykönyv szocializálása. — Gold Simon: Beck Hugó. (Huszonötéves bírói működése alkalmából.) — Fabinyi Tihamér: Háborús lakbérleti jogunk új szabályai.

— **Az Adó- és Illetékügyi Szemle** legutolsó száma a következő tartalommal jelent meg: Baumgarten Nándor dr.: Tapasztalatok a jövedelemadó alkalmazásánál. — Halász Frigyes dr.: Az általános kereseti adó a székesfőváros közgyűlésén. — Klug Emil dr. A társulati nyugdíjintézetek és nyugdíjalapok adókötelezettsége. — Lechner József dr.: A háború folytán beállott értékemelkedések figyelembevétele a vagyonadó alapjánál. — Kiss Jenő: Szeszadóügyi változások. — Vargha Imre dr.: Mozaikok a törvénykezési illetékek köréből. — Szana Sándor dr.: A budapesti telekértékadó. — Jaszenovics Géza: A pénzügyi fogalmazási tisztviselői kar. — Exner Kornél dr.: A földbirtok meg az ipar és kereskedelem a jövedelmi adóban.

* 1917. évf. 21/22. sz. 946. old.

Gyakorlott jogász, aki az osztrák magánjogban is jártassággal bír, fizetéssel és teljes ellátással délvidéki közjegyzői irodában alkalmazást nyerhet. Fizetés megállapodás szerint. Ajánlatokat «Gyakorlott jogász» jelige alatt a kiadóhivatal továbbít.

15904

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 48. szám. Budapest, 1917 december 2.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

Minden jog érdekvédelem, mely kötelességet szab. Mindenkinek nemcsak joga, hanem érdeke és egyszersmind kötelessége, hogy hadikölcsönt jegyezzen.

TARTALOM. A hadbavonult ügyvédek. — *Dr. Forbáth Tivadar* budapesti ügyvéd: A korlátolt felelősségű társaság. — Országos ügyvédi értekezlet. — *Reiniger Jakab* szegedi ügyvéd: Törvénykezési Szemle. Adalék a kísérlet tanához. — *Dr. Szitás Jenő* kolozsvári kir. járásbíró: Jogirodalom. Bevezető tanulmányok a büntetőjogi elévülés tanához. Irta dr. Kováts Andor kecskeméti jogakadémiai tanár. — Szemle.
Melléklet: Közigazgatási és Perjogi Döntvénytár. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

A hadbavonult ügyvédek.

Az ügyvédi kamarák kiküldöttei országos értekezletre gyűltek össze Budapesten.

Fontosabb és nehezebb kérdés még nem foglalkoztatta a kamarákat fenállásuk óta: a hadból visszatérő ügyvédek és azok hozzátartozói érdekében szükséges intézkedésekről folyt három napon át a tanácskozás.

A kérdésnek nagy jelentőségét eléggé megvilágítja az értekezlet elnökének ama bejelentése, hogy az egész ügyvédi karnak ötvenegy százaléka, a budapesti karnak pedig *hetvenkét százaléka* teljesít hadiszolgálatot.

Súlyos megpróbáltatás lenne ez az ügyvédi karra még akkor is, ha a háború kitörésekor egészséges lett volna helyzete. Ámde köztudomású, hogy a háború előtt a kar folyton fokozódó túlzsúfoltsága miatt az ügyvédek túlnyomó része a szebb jövőbe vetette minden reményét.

Ezek a szép remények nemcsak széjjelfoszlottak, hanem az ügyvédi kar nagyobbik, bevonult részének helyzete a legsúlyosabb gondokkal tölt el mindnyájunkat.

Sajnos a kar itthonmaradt kisebbik része sem elég erős ahhoz, hogy a visszatérők minden gondját a háború után magára vállalhatná.

A háború első két évében az itthonmaradtak, nagyon ritka kivétellel, a mindennapi kenyerüket sem tudták megkeresni. A moratóriumrendeletek, majd később a hitelügyletek teljes megszünése, az ügyfelek katonai szolgálata folytán a perek és ügyek száma hirtelenül lezuhant.

Az utolsó év háborús gazdasági fellendülése ugyan az itthonmaradtak helyzetét megjavította, de az életnek általános megdrágulása miatt az ügyvédek helyzete még ma is rosszabb, mint amilyen a háború előtt volt.

Nagyon is érthető, ha ily helyzetben az értekezleten résztvevők szorongó érzéssel gondoltak arra, mi lesz a hazatérő ügyvédek sorsa, miként lehet gondoskodni különösen a rokkant ügyvédekről, az elesett ügyvédek özvegyeiről és árváiról.

Az ország minden részéből összegyűlt kamarai kiküldöttek felszólalásai arról tanuskodnak, hogy a kar ismeri kötelességét a hadbavonultakkal és azok hozzátartozóival szemben és azt teljesíteni akarja és fogja.

Nem hallottunk nagyhangú frázisokat, üres igéreteket. A felszólalók egytől-egyig azt keresték, mit tud a kar a saját erejéből és az állam támogatásával megvalósítani.

Az értekezlet határozatait lapunk más helyén közöljük. Egytől-egyig komoly és fontos valamennyi és összességükben komoly segítséget jelentenek a visszatérőknek.

Az országos értekezlet tehát komoly, szép munkát végzett. Az elnök záró szavában találóan jegyezte meg, hogy a kamarák kiküldötteinek felszólalásai a szeretet ünnepévé avatták fel az értekezlet napjait.

Ámde a kamarák kiküldötteinek és megbízóiknak nem szabad megelégedniök az értekezlet eredményeivel.

Az ünnep után a hétköznapok munkanapjai kell hogy következzenek. A határozatok csak az irányt jelölik meg, melyben minden egyes kamarának dolgoznia kell, az igazi munka csak most következik.

Sok teendő vár az itthonmaradt ügyvédekre és ha nem akarnak lekésni, azonnal hozzá kell látniok a munkához.

A határozatok között több olyan van, amelyet a hadbavonult ügyvédek érdekében máris meg lehet valósítani. Ilyen a kölcsönalap létesítése, a hősi halált halt ügyvédek özvegyeiről és árváiról való gondoskodás, a háborúból már eddig visszatért rokkant ügyvédek elhelyezése stb. Nem kételkedünk benne, hogy a szép szavakat rövidesen követni fogják a tettek.

Bár a munka zömét az egyes kamaráknak külön-külön kell elvégezniök, mégis fontos feladat vár a kamarák központi tanácskozó szervezetére is, melynek létesítését az értekezlet egyhangúlag elhatározta. Az ügyvédi kamarák kiküldöttei ezentúl időközönként össze fognak jönni, hogy az ügyvédség egyetemét érdeklő fontos kérdésekben tanácskozzanak és azokban állást foglaljanak. Erre a központi tanácskozó szervre régóta szüksége van a magyar ügyvédi karnak. Nem teszi azt feleslegessé az Országos Ügyvédi Szövetség, mely ügyvéd-társadalmi téren van hivatva kiegészíteni az ügyvédség hivatalos szervezetének munkáját.

Az ügyvédi kamarák országos választmányának legelső és legszebb feladata a hadból visszatérő ügyvédek érdekében szükséges mozgalom vezetése és irányítása lesz.

A magyar ügyvédi kar nagy tradiciójához méltónak mutatkozott, midőn e magasztos cél jegyében alkotta meg az országos választmány intézményét.

Az országos ügyvédi értekezlet határozatainak nagyrésze azonban nem valósítható meg az igazságügyi kormány hathatós közreműködése nélkül. Erre az ügyvédi kar számíthat. Az értekezleten megjelent igazságügyminiszter kijelentette, hogy kötelességének ismeri az ügyvédség anyagi exisztenciájának intézményes biztosítását minél előbb és minél megfelelőbb formában. Hangsúlyozta azt is, hogy az új helyzetnek jogi szabályozásánál számít az ügyvédek közreműködésére.

Az ügyvédi kar és az igazságügyi kormány karöltve meg tudják oldani a hadból visszatérő ügyvédek tisztességes elhelyezésének kérdését.

Az országos értekezlet lefolyásából a hadbavonult ügyvédek azt a reményt meríthetik, hogy az illetékes körök visszatértük után szerető gonddal fognak sorsukról gondoskodni.

Minden jogász teljesítse erkölcsi kötelességét: jegyezzen hadikölcsönt.

A korlátolt felelősségű társaság.

A korlátolt felelősségű társaság hazánkban nem ismeretlen fogalom. Az érdekkörök ismételten állást foglaltak mellette, sőt az egyik nagytekintélyű érdekképviselet az igazságügyi kormány munkáját megkönnyítendő felterjesztéséhez törvénytervezetet is csatolt. A háború szerencsés befejezése után a korlátolt felelősségű társaság kodifikálása napirendre fog kerülni, ha ugyan nem vagyunk annyira, hogy a hivatalos tervezet már elkészült és csak közzétételre vár.

A helyzet nálunk ugyanaz, mint ezeknek a törvényeknek hozatala előtt Németországban és Ausztriában volt. A szakkörök az ipar és kereskedelem fellendítése érdekében szükségét érzik egy olyan társasági formának, amely, miként ez az osztrák törvényjavaslat indokolásában olvasható, részvénytársaság részvények nélkül, betéti társaság személyesen korlátlanul felelős tag nélkül.

Az érveket is szomszédainktól vettük át. Az üzem folytatása az eddigi tulajdonos örökösei által (úgynevezett családi társaságok), a bizonytalan jövedelmezőségű vállalatok (szabadalom kihasználása), fizetési zavarokkal küzdő vállalatoknak a hitelezők számlájára leendő folytatása stb. sem a részvénytársaságok, sem pedig a korlátlan felelősségű társaságok keretébe észszerűen nem szoríthatók, nem is említve sok egyéb olyan vállalkozást, amelyek az eddigi társasági alakulatokban ugyancsak elhelyezkedni nem tudtak. Az érdekeltek főérve azonban az, hogy szükségünk van a korlátolt felelősségű társaságra, mert Ausztriában és Németországban is behozták.

A Középeurópai Közgazdasági Egyesület 1914. évi értekezletén témánk magyar referense, dr. Egry Aurél a korlátolt felelősségű társaság behozatalát pártolta, de nem azért, mintha erre az új társasági formára szükségünk volna, hanem, mert nem fog ártani, ha társasági alakulataink száma eggyel gyarapodik. Álláspontját, mely az előzők szerint az érdekelt körök felfogását nem fedi, diplomatikusan, hiszen a középeurópai nagy nyílvánosság előtt beszélt, azzal indokolta, hogy az új társasági forma nálunk nem életbevágó fontosságú, mert a részvénytársaság már mindennapi kenyerünkké vált, alapítása könnyű, szervezete egyszerű és a korlátolt felelősségű társaság csak úgy érvényesülhet, ha a részvénytársaságnál előnyősebb adó- és illetékelbánásban részesül. Ha az új társaságot ezzel a kedvezménnyel nem ruházhatjuk fel, akkor szívesebben úsznak továbbra is a részvénytársaságok már megszokott csöndes, zavartalan vizében. Ez az álláspont, amely egyébként elutasításnak is beillik, diplomatikus, mert aki a magyar részvénytársaságok nagy részének keletkezését és életét ismeri, az tudja, hogy egy hozzáértő jogász a részvénytársaságok alapításának könnyűsége és organizációjuk egyszerűsége alatt mit ért. Nem változtat ezen a felfogásomon semmit, hogy Klein Ferenc volt osztrák igazságügyminiszter ugyanazon a konferencián részvénytársaságainknak elismerését fejezte ki, mert ő is, mint minden távolabbi szemlélő a statisztika után indult. A részvénytársasági statisztikáról pedig Körössy József már hosszú évek előtt kimutatta, hogy hiányos alapon készül. A hiba ott van, hogy a részvénytársaságok üzleti eredményeinek összesítésénél csak a működő részvénytársaságokat veszik figyelembe, de a tönkrement részvénytársaságokra, amelyek a dolog természete szerint üzleti eredményeket már nem tesznek közzé, nincsenek tekintettel, már pedig nyílvánvaló, hogy a tönkrement részvénytársaságok konszideralása esetén az eredmény lényegesen sötétebb volna. Akinek alkalma nyílt különösen vidéki tönkrement részvénytársaságok temetési szertartásain résztvenni, annak emlékezetébe a részvényjogunk fogyatékosságait sirató gyászos hátramaradottak képe mélyen bevésődött.

A koncessziós osztrák és a szigorú német részvényjog területein a helyzet lényegesen más. Ahol, mint Ausztriában, az alapításba a közigazgatási hatóság is beleszól, vagy ahol, mint a német részvénytársaságnál, az alapítók jelentése annyi retortán megy keresztül és az alapítók felelősségét maguk az alapítók és még inkább a bíróság oly komolyan veszik, ott a korlátolt felelősségű társaságokat jellemző könnyebb mozgási lehetőség indokolt és kellő óvrendszabályok mellett hasznos, de nálunk valóban további könnyítésekre nincs szükség. Amíg a magyar részvénytársaság közgyűlése nemcsak a részvénytársaság élete, hanem születése és kimúlása fölött is szuverén módon határoz, addig egy még ennél is könnyebben létesíthető és kezelhető társasági alakulat törvénybe iktatása a magyar közgazdaságra és egyben a jogbiztonságra csak káros volna. Junktim állítandó fel a kettő között, a részvényjogot szigorítsuk s azzal együtt hozzuk be a korlátolt felelősségű társaságot.

Ha ezt a junktimot nem állítjuk fel, ha a korlátolt felelősségű társaságot behozzák, még mielőtt részvényjogunkat szigorítanák, akkor két olyan eshetőség elé kerülünk, amelyeknek egyike sem kívánatos. Ha megmaradunk a korlátolt felelősségű társaságoknál is — és ez a következetes eljárás — a részvényjogunkat jellemző túlliberális felfogásnál, akkor még eddigi enyhe jogszabályainkon is enyhítenünk kell és a jogbiztonság rovására egy újabb eszközt adunk azok kezébe, akik a társasági formát eddig visszaélések elkövetésére használták fel. Ha pedig a korlátolt felelősségű társaságokra a tapasztalat diktálta szigorúbb szabályokat alkalmazzuk, ha behatóbban fogunk érdeklődni a természetben való betétek állaga és minéműsége iránt és ha pl. a felügyelő-bizottságot a társaság élő szerveként és nem piktus maskulusként kontempláljuk, akkor az az anomália fog előállani, hogy a könnyed mozgásra hivatott korlátolt felelősségű társaságnak vértezete súlyosabb lesz, mint a legkomolyabb gazdasági hivatású részvénytársaságé. Viszont a junktimmal elérnők azt, hogy a tízezer koronás alaptőkéjű, de annál hangzatosabb című «Magyar Tengerentúli» stb. részvénytársaságok, amelyek csak a komoly részvényjogon elkövetett erőszakkal szoríthatók a részvénytársasági formába, de meg a legfantasztikusabb apportokkal alakult társaságok is leszorulnának a részvényjog területéről és a létjogosultsággal bíró korlátolt felelősségen felépülő társaságok is megfelelő működési térhez jutnának.

A korlátolt felelősségű társaság eredeti hazája Németország. A német törvényhozók szemei előtt az új társaság kapitalisztikus formájában lebegett. Célja az volt, hogy a részvénytársaságnál előírt rendelkezések enyhítésével és különösen az alapításnál gyakorolt szigor teljes megszüntetésével módot nyujtsanak arra, hogy a könnyedebb mozgásra szoruló, a családi, úgyszintén a kevésbé biztos kilátású vállalatok létesítését is lehetővé tegyék. A behozott enyhítések ellenszeréül elegendőnek tartották azt az intézkedést, hogy a tagok üzletrészeit névre szólókká tette és hogy azok átruházhatóságát a törvényben előrelátott módon megnehezítették. A német törvényhozó egyik irányban sem érte el célját. A kapitalisztikus formát a törvény 3. §-ának 2. bekezdésében foglalt azon rendelkezés segítségével, hogy a tagok tőkebetéteiken kívül a társasággal szemben még egyéb és ezek között visszatérő pénzbeli kötelezettségekre is kötelezhetők, lényéből teljesen kiforgatták és az individualisztikus irányú társaságok száma a kollektivisztikus társaságok számával legalább is egyenlő.

Erről egyébként a kartellel kapcsolatban külön dolgozatban fogok beszámolni.

De a törvényhozók azt a céljukat sem érték el, hogy az alapítás megkönnyítésének ellenszeréül kontemplált üzletrészátruházás megnehezítéssel a korlátolt felelősségű társaságokat szolid alapra fektették volna és különösen nem érték el azt, hogy az üzletrészek forgalom tárgyát ne képezzék. Németországban a merészebb bázisú társaságok üzletrészei a tőzsdén nem jegyzett részvényekkel teljesen egy sorba kerültek, azokat mindenfelé árulják, sőt még prospektusokban is hirdetik.

Ausztriában a társaság behozatala iránti mozgalom közvetlen a német törvény meghozatala után indult meg. A német törvényt 1892-ben szentesítették és már 1897-ben az osztrák kereskedelmi és iparkamarák hivatalos felterjesztéseket is intéznek a kormányhoz, hogy a korlátolt felelősségű társaságra az osztrák kereskedelemnek és iparnak is halaszthatatlan szüksége van. Az osztrák kormány az új társaság elől nem zárkózott el, de bevárta a német korlátolt felelősségű társaságok működésének első 10 évét és csak az ezen idő alatt szerzett tapasztalatok figyelembevételével látott neki az osztrák törvény szerkesztésének.

Az osztrák 1906. évi törvény a német törvénnyel szemben nagy haladást jelent, de miként később látni fogjuk, az adatok gyüjtése még sem volt eléggé kimerítő; a német törvény nem egy hiányossága az osztrák törvényhozó figyelmét is elkerülte. Ez azonban az osztrák törvényhozónak mulasztásul nem róható fel. A korlátolt felelősségű társaság ugyanis Németországban különösen úgy a gazdasági, mint a jogászköröknek dédelgetett kedvence volt és az ezen társasági forma behozatalával egyide-

júleg beállott, addig nem látott gazdasági fellendülést a korlátolt felelősségű társaság javára is könyvelték olyannyira, hogy még Hachenburg, a korlátolt felelősségű társasági jognak Németországban legnagyobb művelője is következetesen csak ennek a társasági formának előnyeit helyezi előtérbe, míg a törvény szembetűnő hátrányaival szemben is határozottan elnéző.

Az osztrák indokolás kevés számú hozzáértő és a társaságban állandóan benmaradó taggal számol, akik az üzletvitelben vagy személyesen vesznek részt vagy pedig az üzletet állandóan ellenőrzik. Az osztrák indokolás úgy vélte, hogy ennek az irányelvnek felállításával és következetes keresztülvitelével a német törvény hátrányos rendelkezéseit az osztrák törvényből ki tudják küszöbölni. A tapasztalat erre a föltevésre rácáfol. Fő oka ennek a negatív eredménynek, hogy a német törvény Nebenleistung szakaszából (3. §. 2. bekezdés) az osztrák törvénybe a visszatérő pénzbeli szolgáltatások nem kerültek bele. Ezzel a megszorító rendelkezéssel az individualisztikus társaságoknak legnagyobb részét, így elsősorban a kartelltársaságokat, a korlátolt felelősségű társaságok birodalmából kirekesztették. Az osztrák indokolásban hangoztatott irányelv kibontakozásának másik nagy akadálya a társasági tag felmondási jogának megtagadása. Individualisztikus társaság a felmondási jog megadása nélkül nem prosperálhat.

Általánosságban az osztrák törvényt a német törvénnyel szemben a társaság hitelalapjának erősebb kiépítése, az üzletrészek forgalmazhatóságának megnehezítése és a kisebbségi elv kidomborítása jellemzik.

Közös a német és az osztrák társaságnál a felelősség korlátoltságának megállapítása. A hitelezőnek csak a társaság felel, a tagok csak annyiban, hogy a társaság alaptőkéje teljes egészében befizettetett, a tagoknak ez a felelőssége azonban egyetemleges. A tagok mindkét társaságnál az alaptőkéhez készpénzzel vagy természetben való betétekkel járulhatnak hozzá. A készpénzhozzájárulás 25%-a feltétlenül befizetendő. A tagok hozzájárulásairól úgy Németországban, mint Ausztriában részjegyek (Anteilschein) állíthatók ki. A legfőbb baj főként Németországban a részjegyek kibocsátásának megengedettségéből ered. Az alaptőkét visszafizetni csak az alaptőke leszállítása esetén és csak a törvényekben előírt rendelkezések betartása mellett szabad. A tagok tőkehozzájárulásaikon felül pótfizetésekre (Nachschuss) is kötelezhető, ennek a rendelkezésnek azonban gyakorlati jelentősége úgy Németországban, mint Ausztriában elenyésző.

A törvények megegyeznek abban is, hogy a társasági szerződés közjegyzői okiratba foglalandó és hogy a társasági szerződésnek a következő öt lényeges alkatrészt: a társaság cégét, székhelyét és tárgyát, az alaptőke nagyságát és a tag tőkehozzájárulását kell tartalmaznia. A társaság csak a cég bejegyzésével válik létezővé, ettől kezdve pedig a törvénynél fogva jogi személyiséggel bír.

A társaság szervei ugyancsak egyezőek. Első helyen áll a közgyűlés, mint a tagok összessége. A társaság végrehajtó közege az üzletvezető, illetve üzletvezetők, akiket az osztrák törvény, hatáskörük népszerű körülírása céljából zárjelben Vorstandnak nevez el. Mindkét törvény felügyelőbizottságról is tartalmaz rendelkezéseket, az osztrák részben kötelező formában, a német csak diszpozitív alakban. A szerveknek ezen hasonszerűsége mutatja a legélénkebben, hogy mindkét törvény a korlátolt felelősségű társaságok behozatalakor főként a részvénytársaságot látta maga előtt, abból indult ki és bár az osztrák indokolás az új társaság individualisztikus oldalát is hangoztatja, azt a törvényhozók mégis kapitalisztikus alakulatnak képzelték és a rendelkezések legnagyobb részét erre a minőségére szabták. Különösen a német törvényre ez olyannyira áll, hogy a korlátolt felelősségű társasági szerződések szerkesztői valóságos jogi és logikai halálugrásokat végeznek, csakhogy a német közgazdaságban általános szükséget képező individualisztikus társaságokat, a korlátolt felelősségű társaságokról szóló törvény kereteibe jogfosztás nélkül elhelyezhessék.

A két törvény között a különbségek jóval számosabbak, mint az egyező rendelkezések. Ez természetes is, mert az osztrák törvény 14 évvel később hozatott meg, mint a német és így önként értetődik, hogy az osztrák törvényhozó a német gyakorlat által az évek során felismert hiányokat az osztrák törvény meghozatalakor lehetőleg kiküszöbölni igyekezett.

A német törvény megengedi, hogy egy tagnak több üzletrésze lehessen, és ezzel a successiv alapítást nemcsak lehetővé tette, hanem hathatósan előmozdította. Az osztrák törvény szerint egy tagnak mindig csak egy üzletrésze lehet, ha egy másik tag üzletrészét megveszi, úgy a maga üzletrésze ennek megfelelően növekszik.

A német törvény nem tiltja sem az üzletrészjegyek forgathatóságát, sem osztalékszelvények kiállítását, a részjegy ilyen módon mindenképen a részvény külalakját veszi fel. Az osztrák törvény úgy a rendeletre szóló üzletrészjegyeknek, mint az osztalékszelvények kiállítását megtiltja.

A német társaság saját üzletrészeit korlátlanul megveheti, a törvény szerint ugyan a tagok hozzájárulása szükséges, ez a feltétel azonban gyakorlatilag nem létezőnek tekinthető. Az osztrák társaság üzletrészeit csak a tag ellen vezetett végrehajtás esetén veheti meg.

A német törvény a tagok beleegyezése esetén az üzletrészek megosztását korlátlanul megengedi és ezzel is megkönnyítette a korlátolt felelősségű társaságok lényegével össze nem egyeztethető successiv alapítást; az osztrák törvény szerint az üzletrészek az alapítástól számított egy éven belül nem oszthatók meg.

A német törvény a tagoknak különös előnyökben való részesítésről nem tesz említést és ezzel alkalmat adott arra, hogy a társaság tagjait előnyökben részesítheti anélkül, hogy erről harmadik személyek tudomást szerezzenek; az osztrák törvény szerint a tagoknak nyujtandó különös előnyökről a társasági szerződésnek, amelyet tudvalevőleg a céghivatalban mindenki betekinthet, kell rendelkeznie.

A német törvény az alapítási költségek nagyságára nem állít fel korlátokat, az osztrák törvény az alapítási költséget a készkiadásokra szorítja és ezeknek maximális összege a társasági szerződésben megállapítandó.

A német törvény a tagoknak a céghivatalhoz benyujtandó névsorában a tőkerészekre eszközölt befizetések feltüntetését nem kívánja, Ausztriában a befizetések is feltüntetendők és ezenfelül a korlátolt felelősségű társaságok a tagok tőkerészeiről és az eszközölt befizetésekről külön könyvet tartoznak vezetni, amelyet jogos érdekét igazoló bármely harmadik személy betekinthet.

Németországban az alapításnál a természetben való betétek behozatalának kötelező igérése is elegendő, Ausztriában az apportok az alapítás időpontjában valósággal behozandók.

Németországban a tag szavazati joga kizárható, az osztrák törvény szerint egy tagot egy szavazat feltétlenül megillet.

A német törvény szerint az évi mérleg másolata és a felülvizsgálat joga a tagot csak az esetben illeti meg, ha ez a joga társasági szerződésben kiköttetett, Ausztriában a tag ettől a jogától nem foszthető meg, kivéve ha a társaságnak akár a törvénynél fogva (egy millió alaptőke és legalább 50 tag) akár pedig a tagok határozata folytán felügyelőbizottsága van.

Németországban a közgyűlés határozatképessége a képviselt üzletrészek minimális számához kötve nincsen, Ausztriában a közgyűlés csak az alaptőke 10%-ának képviselése esetén határozatképes. A német törvény a kisebbség jogait nem veszi védelmébe, Ausztriában az alaptőke 10%-át képviselő kisebbség alapos okokból a társaság üzletvitelének megvizsgálását kérheti és a hozott határozatokat megtámadhatja.

Az eltérések a két törvény között az itt felsoroltakon felül még lényegesek és számosak; így, hogy csak egyet említsek, Németországban az üzletrész a tag részesedésének mértéke, míg Ausztriában a részesedés az üzletrészre és illetve a tőkerészre való tekintet nélkül kvótákban is megalapítható. De az eltérések felsorolásától csakúgy, mint a német és az osztrák törvény részletes ismertetésétől eltekintek, dolgozatom célja a korlátolt felelősségű társaságoknak hatását a gazdasági életre feltárni és a rendelkezésre álló adatok alapján rámutatni arra, hogy a hozandó magyar törvény a már létező két törvényben foglalt védő rendszabályokon felül milyen óvóintézkedéseket tartalmazzon.

Miként már említettem, úgy a német, mint az osztrák törvény a részvénytársaság alapításánál alkalmazott szigorú előírások — az alapítói jelentés, az alapítás ellenőrzése és az alapítók felelőssége — helyett elegendőnek tartották az üzletrészek átruházásának szigorú formához kötését és a tagoknak a társasági alaptőke teljes befizetéseért való egyetemleges szavatosságának megállapítását.

Említettem azt is, hogy Németországban a korlátolt felelősségű társaságok működésével hosszú ideig osztatlanul meg voltak elégedve, hozzátehetjük, hogy Ausztriában sem hallottak az utolsó évekig panaszt ellenük. Ujabban azonban a kritika a korlátolt felelősségű társaságot már Ausztriában is kikezdi, Németországban pedig a kritikánál meg sem állanak és amíg még a század első évtizedének végeig beérték volna azzal, ha a német törvényt az osztrák törvénybe felvett és fent nagyjában ismertetett szigorításokkal kiegészítették volna, az utolsó években ezeknél is lényegbe vágóbb, a német törvényt alapjában megtámadó reformokat sürgetnek.

Ez a német mozgalom a korlátolt felelősségű társaságok statisztikájának tökéletesbedésével függ össze. Addig, amíg a statisztika a korlátolt felelősségű társaságokat csak általános vonásokban ölelte fel, a kép tetszetős volt, amint azonban a hivatalos statisztikai adatokat különösen a közgazdasági írók bonckés alá vették és érdeklődésüket a korlátolt felelősségű társaságok életének összes megnyilvánulásaira kiterjesztették, a kép teljesen megváltozott. Kiderült, különösen Németországban, hogy a törvényhozó a korlátolt felelősségű társaságoknak túlságos bizalmat előlegezett és bár ez a társasági forma a közgazdaságra nagy fontossággal bíró vállalkozási kedv fokozására mindenképen alkalmasnak bizonyult, az üzleti élet szolidítására káros hatást gyakorolt és az életképtelen és szédelgő vállalkozások garmadájával árasztotta el a német közgazdaságot.

(Folyt. köv.) *Dr. Forbáth Tivadar.*

Országos ügyvédi értekezlet.

Az ügyvédi kamarák országos értekezlete f. évi november hó 24. napján délelőtt 10 órakor nyilt meg a budapesti ügyvédi kamara székházának tanácskozó termében. Az értekezletet *dr. Pap József* kamarai elnökhelyettes nyitotta meg s *Zakariás János* dr. a brassói ügyvédi kamara elnökének indítványára az értekezlet elnökéül dr. Pap Józsefet, titkárául dr. *Blauner Mórt*, a budapesti ügyvédi kamara titkárát választották meg.

Dr. Pap József elnök megköszönve a bizalmat, üdvözölte az értekezleten megjelent *dr. Grecsák Károly* igazságügyminisztert és *dr. Térfy Gyula* igazságügyminiszteri tanácsost. Részletesen fejtegette ezután az értekezlet céljait. A háborúból a békébe való átmenet rendkívül fontos feladataira külön minisztériumot alkottak, úgymond, de a magyar ügyvédi kar nem bízhatja sorsát sem az átmeneti, sem a népjóléti minisztériumra, önmagának kell azoknak az ügyvédeknek érdekében mindent megtennie, akiket a háború sujtott. E feladat egy részét az ügyvédi kamarák saját önkormányzatuk keretén belül megoldhatják, de másrészt szükségük van a kormány támogatására és a törvényhozás intézkedésére is. Az ügyvédi kar oly bőven kivette részét a háborúból, mint alig valamely más társadalmi osztály. Ezt bizonyítják a statisztikai adatok. Hadbavonult 8391 magyar ügyvéd közül 3274 vidéki, 1341 budapesti, összesen tehát 4615 vagyis a kar 55·05 %-a, a budapesti karból 72%. Hősi halált halt 183, rokkant lett 109, hadifogoly 406, székhelyétől távol szolgál 3994, bevonulás miatt megszűnt 2211 ügyvéd irodája s mindössze csak 523 ügyvéd tarthatta fen irodáját hadbavonulása alatt is. Az itthonmaradottaknak kötelességük gondoskodni arról, hogy akik hazánkat és alkotmányunkat a fronton megvédték, azok visszatérve, új exisztenciát találjanak. Intézkednünk kell, hogy ezek a visszatérő kartársak kapjanak állami hivatalokat, jövedelmező kirendeléseket, legyen lakásuk, irodájuk, dolgozhassanak, jussanak megfelelő hitelhez s az elesettek családjai és a rokkantak megfelelő segélyhez. Meg kell teremtenünk az ügyvédek békejogát, foglalkoznunk kell az ügyvédség szociális kérdéseivel, e kérdések helyes megoldása érdekében befolyást kell gyakorolnunk a kormányra és törvényhozásra. Ezután vázolja az értekezlet tárgyait és azzal az óhajjal nyitja meg az értekezletet, hogy ennek munkája hasznára váljék az ügyvédségnek, a társadalomnak és a hazának.

Pollák Illés, az országos ügyvédszövetség elnöke az értekezletben a törvény és élet egyesülését látja, mert a törvény által alkotott kamarák az élet által teremtett ügyvédszövetséggel együtt tanácskoznak s így remélhetjük, hogy nagy, szép és maradandó eredményt érnek el. A kamarák, élükön a vezető budapesti ügyvédi kamarával, eddig is megtették kötelességüket, épúgy mint az ügyvédszövetség. Nagyon sok háborúokozta nyomort enyhítettek. Hálás szívvel emlékszik meg úgy Grecsák mostani igazságügyminiszter, mint elődei, Vázsonyi és Balogh működéséről, akik az ügyvédek érdekeit istápolták. A közeljövő új és bizonytalan helyzeteket teremt, ezért nem szabad előre lekötni az ügyvédség szabályozását. Felhívja a figyelmet arra, hogy az itthonmaradt ügyvédek közül csak igen kevesen élvezhették a háborús konjunktúra előnyeit, a legnagyobb rész igen sokat szenvedett a háború folytán megnehezedett gazdasági viszonyoktól. Ezeken is segíteni kell.

Dr. Grecsák Károly igazságügyminiszter köszönetet mond az üdvözlésért. Kötelességszerűleg jött ide, mert ezzel is bizonyítani akarja, hogy a most tárgyalás alá kerülő kérdések elintézésénél közösen akar eljárni az ügyvédekkel, akik a jogvédelemmel tulajdonképen állami feladatot végeznek. Az elnök által előterjesztett statisztikai adatok nagy ügyvédi nyomorra mutatnak, ezen segíteni kell. Ami az önkormányzati tevékenységet illeti, ezt a leghathatósabban támogatni fogja, az ügyvédség anyagi exisztenciájának intézményes biztosítását pedig kötelességének ismeri minél előbb és minél megfelelőbb formában megvalósítani. Az új helyzetek jogi szabályozásánál számítani kell az ügyvédek közreműködésére is. Ezt igénybe venni kötelessége minden igazságügyi kormánynak, mert ez nemcsak az ügyvédség, hanem az ország jogszolgáltatásának is érdeke. Én, mondotta végül, minden rendelkezésemre álló eszközzel azon leszek, hogy e kérdéseket mindenkinek megelégedésére oldjuk meg.

Dr. Pap József elnök búcsúszavaiban kérte a távozó igazságügyminisztert, hogy a pártfogó ügyvédek és a bűnügyi védők díjazásáról szóló törvényjavaslatot minél előbb nyujtsa be a törvényhozáshoz.

Ezután áttértek a napirend tárgyalására. Az első kérdés a következő: «Mily szabályozással biztosítandó a hadból hazatérő ügyvédek javára a tömeggondnoki, vagyonfelügyelői, ügygondnoki közvédői, díjazott hivatalbóli védői és pártfogó ügyvédi kirendeléseknek kizárólagossága?» (Előadó: dr. Blauner Mór.)

Az értekezlet beható tanácskozás folytán egyhangúlag kimondotta, hogy a kirendelések ellátását az ügyvédi kamarák választmányára kívánja bízni, továbbá *dr. Zakariás János* (Brassó) indítványára kimondotta azt is, hogy a hadbavonultakkal egy szempont alá tartozóknak tekinti azokat, akik a *háború folytán* exisztenciájukat elvesztették.

A napirend második pontjaként az értekezlet azzal a kérdéssel foglalkozott: «Milyen elvek legyenek irányadók a hadból hazatérő ügyvédek egy részének a jelenlegi kormányzat által megigért bírói, közjegyzői és közigazgatási tisztviselőkké leendő kinevezésénél?»

Az értekezlet hosszabb eszmecsere után, elfogadva az előadó indítványát, kimondotta, hogy intézményesen biztosítandó az ügyvédi kar részére a bírói állások egy része akként, hogy a hadból visszatérő ügyvédek egy kontingense a legkisebb foktól a legmagasabb fokig bírói állásokba kineveztessék az ügyvédi kamarák meghallgatása után. A közjegyzői kerületek arányosítandók és a közjegyzői állásokra ügyvédek is rendszeresen kinevezendők. A közigazgatás területén a tisztviselők állami kinevezését, a közjogi bíráskodás kiépítését s ezzel kapcsolatban a kinevezéseknél az ügyvédségnek a számarányához mért figyelembevételét, a közjogi bíráskodásban a közigazgatás gyámügyi és rendőri büntető ágában pedig az ügyvédség kizárólagos érvényesülését követeli. Végül a mai szabályozás anomáliájának megszüntetésével kívánatosnak tartja, hogy az ügyvédi oklevél a községi jegyzői állásra is képesítsen.

A hazatérő kartársak részére teremtendő *kölcsönalap* kérdésében *dr. Rusznyák Samu* előadása alapján *dr. Baracs Marcell* kamarai ügyész indítványára az értekezlet kimondotta, hogy szükségesnek tartja a hadból visszatérő ügyvédek részére kamatmentes kölcsönalap létesítését és ennek megteremtésére az ügyvédtársadalom és az állam segítségét kéri, a kivitel módozatait az egyes kamarákra bízza.

Dr. Blauner Mór előadó javaslata alapján az értekezlet *állásközvetítő intézmény* létesítését határozta el azzal, hogy az intézmény nemcsak az ügyvédekre, hanem az ügyvédhelyettesekre és ügyvédjelöltekre is kiterjed és működése nemcsak a nyilvántartásra, hanem új munkaalkalmak teremtésére is irányul.

Az értekezlet ezután azzal a kérdéssel foglalkozott, hogy a

leszerelési nehézségek alól a bevonult ügyvédek miként volnának mentesíthetők.

Az értekezlet *dr. Kollmann Dezső* előadó javaslatára szükségesnek mondotta, hogy 1. az igazságszolgáltatás ágainál beosztottak és hadi közigazgatási szerveknél működők a leszerelés elrendelésekor azonnal, 2. a tábori frontszolgálatot teljesítő ügyvédek korra és évfolyamra való tekintet nélkül a leszerelés után hazabocsátandó *első* évfolyammal elbocsáttassanak, 3. a hadifogoly ügyvédek a legelső csoportokkal hazaküldessenek.

A leszerelés kérdésével kapcsolatban *dr. Vécsey Samu* (Szabadka) indítványára az értekezlet azon óhajának adott kifejezést, hogy a hadiszolgálatra alkalmatlan ügyvédek, helyettesek és jelöltek ne hivassanak be hadimunkára, *Blauner Mór* indítványára pedig, hogy a frontszolgálatot nem teljesítő ügyvédek már most helyeztessenek át ügyvédi székhelyükre és ott elsősorban az Országos Hadigondozó Hivatal által szervezendő jogvédő osztályokhoz neveztessenek ki.

Dr. Baracs Marcell előadó indítványára az értekezlet kívánatosnak mondotta az ügyvédi *kamarák összműködésének megszervezését* oly formában, hogy a központ az egyes kamarák kiküldöttjeiből, álljon és feladata az ügyvédség egyetemes lényeges kérdéseiben a kamaráknak lehetőleg egyöntetű állásfoglalása és egységes cselekvésre reábírása legyen.

Dr. Jacobi Béla indítványára elhatározta az értekezlet, hogy *a)* felterjesztést intéz az igazságügyi és belügyi kormányhoz aziránt, hogy a hősi halott nevelésre szoruló árvái részére az ügyvédi kamara jogosítva legyen az Országos Ügyvédszövetség osztályával egyetértően és a család hozzájárulásával 18. életévük elértéig saját kebeléből alkalmas *pártfogót* kirendelni; *b)* felterjesztést intéz az illetékes hatóságokhoz, hogy a katonai szolgálatból elbocsátott rokkant ügyvédek viselt katonai rangjukra való tekintet nélkül a tiszteket megillető rokkantsegélyben részesüljenek.

Dr. Lévy Béla indítványára az értekezlet a következő határozatot hozta:

«A hadbavonult ügyvédek gazdasági jövőjének biztosítása érdekében mulhatlanul szükséges, hogy részükre a gazdasági életben való érvényesülés céljából megfelelő működési kör biztosíttassék. E célból mindenekelőtt a haderő kötelékéből egészségi okokból elbocsátott, valamint a leszerelés után a visszatérő ügyvédek részére díjmentes alkalom nyujtassék a kereskedelmi és ipari szakismereteknek minél nagyobb mértékben való elsajátítására. Kötelessége továbbá a kormánynak gondoskodni arról, hogy a különböző háborús és átmenetgazdasági központokban és a kormánnyal összeköttetésben álló egyéb vállalatok körében megüresedő állások elsősorban hadbavonult ügyvédek részére tartassanak fen».

Dr. Waigand József indítványára az értekezlet szükségesnek mondotta, hogy az ügyvédi kamarák a hadbavonult kartársak továbbképzésére tanfolyamokat létesítsenek a háború tartama alatt keletkezett vagy életbeléptetett törvények, rendeletek és a joggyakorlat megismertetése, valamint jogismereteik felújítása céljából. Ily továbbképző tanfolyam minden törvényszéki székhelyen létesíttessék; az előadókat a kamarák választmánya jelölje ki.

Dr. Parecz Béla (Arad) indítványára kimondatott, hogy az egyén jogainak közigazgatási eljárásban való érvényesítése és a közigazgatás javítása érdekéből, de abból a célból is, hogy az ügyvédi kar a közigazgatási eljárásban is megtalálja és betölthesse jogvédői hivatását, sürgősen szükségesnek tartja az *alsófokú közigazgatási hatóságok* felállítását.

Dr. Parecz indítványával kapcsolatban az értekezlet az ügyvédi képviselet megengedését sürgette a *katonai tiszti becsületügyi eljárásban. Dr. Sugár* (Miskolcz) indítványára pedig szükségesnek mondotta, hogy a községi jegyzők a magánmunkálatoktól, főleg a telekkönyvi okiratok és beadványok készítésétől eltiltassanak.

Végül elfogadta az értekezlet a hadbavonult ügyvédeknek nyujtandó *adókedvezményekre* (előadó *dr. Ujlaki József*), a hadbavonultak *tag-* és *nyugdíjhátralékára* (előadó *dr. Popper Tódor*) és a bevonultak *lakáskérdésének* megoldására (előadó *dr. Székely Imre*) vonatkozó indítványokat.

A három napig tartó értekezlet bezárása előtt *dr. Pap József* elnök összegezte a tárgyalás eredményeit és nagy megelégedéssel állapította meg, hogy a kamarák kiküldöttei a bevonult kartársak iránti meleg szeretettel vettek részt a munkában és a szeretet ünnepévé avatták fel a közös értekezlet napjait. Az elnök végül köszönetet mondott *dr. Térfy* Gyula miniszteri tanácsosnak, aki az igazságügyminiszter megbízásából mindvégig részt vett az értekezleten.

Törvénykezési Szemle.

Adalék a kísérlet tanához.

Tényállás. Vádlott egy még a katonasághoz be nem sorozott, azonban sorozásra már behívott egyén előtt következő nyilatkozatot tett:

«Ha az embereknek eszük lenne, ha a frontra kerülnek, rögtön megadnák magukat».

A királyi ügyészség emiatt vádat emelt ellene a Btk. 144. §-ának 5. pontjába ütköző hűtlenség bűntettének kísérlete miatt.

Az elsőbíróság felmentő ítéletet hozott és ezt avval indokolta, hogy a Btk. 144. §-ának 5. pontja alá eső hűtlenség kísérletét az az egyén követi el, *aki az osztrák-magyar monarchia fegyveres erejéhez tartozó személynek* hűségét megingatni és azáltal az ellenségnek segítségére lenni törekszik. Lényeges kelléke tehát ennek a bűncselekménynek az, hogy az a személy, akinek hűségét a tettes megingatja vagy megingatni törekszik, az osztrák-magyar monarchia fegyveres erejéhez tartozzék.

Az osztrák-magyar monarchia fegyveres erejéhez pedig csak az a személy tartozik, aki az általános védkötelezettség mellett is akár a rendes állításon, akár a népfölkelői bemutató szemlén a bizottság által rendes katonai vagy népfölkelői szolgálatra alkalmasnak találtatik és a hadsereg részére előírt esküt leteszi.

A megállapított tényállás szerint azon egyén, aki előtt a fentebb idézett nyilatkozat történt, 1916 január 20-án találtatott a népfölkelői szolgálatra alkalmasnak, a nyilatkozat pedig január 19-én tétetett, amikor az illető még nem volt tagja a fegyveres erőnek, vádlott cselekménye tehát egyik lényeges ismérv hiányában bűncselekményt nem képez.

A kir. Kúria B. I. 7996/1916. számú ítéletével az elsőbíróság ítéletét a Bp. 385. §-ának I. *a)* pontja alapján megsemmisítette, vádlottat a Btk. 144. §-ának 5. pontjába ütköző hűtlenség bűntettének a 65. §. szerinti kísérletében bűnösnek kimondotta és ezért négy évi fegyházra, mellékbüntetésül pedig tíz évi hivatalvesztésre és a politikai jogok gyakorlatának ugyan ilyen időtartamú felfüggesztésére ítélte.

Az indokok lényegében a következők: A kir. törvényszék nyilvánvalóan azon az alapon mentette fel a vádlottat a hűtlenség kísérlete bűntettének vádja alól, hogy a cselekmény elkövetése idejében az illető nem volt arra alkalmas személy, hogy vele szemben ama bűntett elkövethető legyen.

«A kir. törvényszék álláspontja téves. Mert a személy vagy tárgy alkalmatlansága okából a kísérlet megállapítása csak abban az esetben van kizárva, ha ama személyen vagy tárgyon lehetetlen előidézni azt az eredményt, mely a bűncselekményt befejezetté tenné.»

«Ez az eset azonban itt nem forog fen. Mert az illető már a következő napon a fegyveres erőhöz tartozó személlyé lett s ezáltal oly helyzetbe került, hogy vádlottnak az előző napon tett nyilatkozatai hatásaként bekövetkezhetett volna a Btk. 144. §-ának 5. pontjában meghatározott bűncselekmény befejezéséhez szükséges eredmény.»

Abban a szerény nézetben vagyok, hogy téves a kir. Kúria álláspontja és hogy a kísérlet elkövetéséhez szükségesek mindazon a bűncselekményt megállapító alkatelemek, amelyek folytán előállhat a befejezett bűncselekmény. Ha tehát valamely bűncselekmény csak egy a törvényben meghatározott egyén útján követhető el, úgy eme személy hiányában nem lehet szó kísérletről sem.

Egy pár példával kívánom megvilágítani ezt a kérdést.

A király haldoklik, ez köztudomású, egy pár óra múlva már ki fog múlni. Ekkor rálőnek a trónörökösre, aki a törvénynél fogva néhány óra múlva király lesz. A golyó nem talál. Felvetem most már azt a kérdést, hogy a kir. Kúria bűnösnek fogja-e kimondani a Btk. 126. §-ába ütköző és ezen szakasz 1. pontja szerint minősülő felségsértés bűntettének kísérletében azon okon,

mert a tettes jól tudta, hogy kiszemelt áldozata néhány óra múlva trónra lép, a szándéka tehát a király meggyilkolására irányult.

Egyik főhercegnek nem királyi házból származó menyasszonyát néhány órával a törvényes egybekelés előtt tettleg bántalmazzák.

A tettes tudja, hogy a cselekményt a főherceg jegyese ellen követi el. Vajjon a Kúria ebben az esetben a Btk. 141. §-ába ütköző királyi ház tagja bántalmazása bűntettének kísérletét fogja-e megállapítani?

Egy úriember az utcán rendetlenkedő egyént be akar kísérni, ez ellenszegül, a bekísérést megakadályozza. Mindenki tudja, hogy az eljáró úr egyedüli pályázó a megüresedett rendőrkapitányi állásra és hogy okvetlenül ki fogják erre nevezni, ami a következő napon valóban megtörténik. Lehet-e ebben az esetben az ellenszegülőt az 1914 : XL. tc. 2. §-ába ütköző bűncselekmény miatt felelősségre vonni? Hiszen a bekísérést megakadályozó egyén jól tudta, hogy a leendő rendőrkapitány tette meg ellene a lépéseket.

A most felhozott három esetben a Btk. 126. vagy 141., vagy az 1914 : XL. tc. 2. §-ába ütköző cselekményről bizonyára nem lehet szó, mert azon személyek, akik ellen a cselekmény elkövettetett, az elkövetés idejében nem tartoztak azon kategóriába, akikkel szemben eme deliktumok elkövethetők. Az a körülmény, hogy a cselekmény elkövetése után néhány órával azon állásba jutottak, amelynél fogva a cselekmény súlyos beszámításúvá vált, nem jöhet figyelembe, pedig a tettes jól tudta, hogy ezen minősítő állapot nagyon rövid idő mulva be fog következni.

A kir. Kúria által eldöntött ügyben még az is kérdéses és bizonytalan volt, hogy az illető egyáltalában alkalmas lesz-e katonai szolgálatra s ha igen, jut-e valaha a frontra?

További kérdés tárgya lehet, vajjon a vádlott által használt kifejezések alkalmasak-e a hűtlenség bűntettének megállapítására. Előttem ez is kétséges. Megerősíti aggályomat a Btk. 453. §-a, amely szerint az, aki a hadsereg tagját a hadüzenet megtörténte után szökésre csábítja, öt évig terjedhető börtönnel és kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. A hűtlenség büntetése életfogytig tartó fegyház. Egybevetve most már azt, hogy a katona rábiratott arra, hogy az ellenségre ne lőjjön, avval, hogy rábírták a szökésre, végeredményében amaz nem súlyosabb, a hadsereg harcképességére nem bír nagyobb befolyással, mint a szökés. Ha tehát életfogytig tartó fegyház van büntetésül megállapítva, akkor a katonai hűség megingatása és ellenség segítése alatt bizonyára nem az értetik, hogy azt mondom, ha az embereknek eszük lenne, ha a frontra kerülnek, rögtön megadnák magukat.

De ha már a kir. Kúria a hűtlenség esetét állapította meg, akkor a Bp. 384. §-ának 4. pontja értelmében az egész eljárást tartozott volna megsemmisíteni. Ugyanis az 1912 : XXXIII. tcikk 14. §-a és a m. kir. minisztérium 1914. évi 5491/M. E. sz. rendeletének 1. §. 2. pontja értelmében az esküvel fogadott katonai szolgálati kötelezettség megszegésére a csábítás, ami azonos a Btk. 144. §-ának 5. pontjában említett cselekménnyel, a honvéd büntetőbíráskodás alá helyeztetett. *Reiniger Jakab.*

Jogirodalom.

Bevezető tanulmányok a büntetőjogi elévülés tanába. Irta dr. Kováts Andor, kecskeméti jogakadémiai tanár.

A magyar jogirodalomban sem a magánjogi, sem a büntetőjogi elévülés nem részesült oly méltatásban, aminőt a tárgy fontossága megkívánna. Különösen áll ez a büntetőjogi elévülésre, melynek még a büntetőjog rendszeres földolgozásaiban is igen mostoha és rövides elbánás jut osztályrészül. Pedig ennek kimerítő tárgyalására nemcsak azért volna szükség, mert a klasszikus büntetőjog problémái közül talán ez az, melynél még az alapvető tanok tekintetében is hiányzik az egyetértés, hanem azért is, mert a bírói gyakorlatunknak az elévülés kérdésében érezhető ingadozása is részben az elévülés elméleti megalapozásának hiányára vezethető vissza.

Dr. Kováts Andor munkája e hiányt van hivatva pótolni. Megjelenésének időszerűsége s a tárgyának kevéssé méltatott volta egyaránt felhívják a büntetőjoggal foglalkozók figyelmét erre a munkára, mely kétszáznegyven tömött oldalon három fejezetre osztva kimerítően foglalkozik az I. büntetőjogi elévülés fogalmával, fajaival, jogi természetével, II. az elévülés indokaira vonatkozó elméletekkel és III. a kérdés jogtörténeti adataival. A dogmatikát és az elévülésnek de lege ferenda szemléletét a mű nem tartalmazza. Ezzel, az előadó szerint, a szerző külön kötetben kíván foglalkozni. Ez az elkülönítés annál inkább helyeselhető, mivel a feldolgozandó anyag nagy terjedelme folytán az egy kötetbe tömörítéssel csak az alapos és kimerítő feldolgozás szenvedett volna.

Az elévülés fogalmát a szerző Manzini ismert definiciója szerint határozza meg. A büntetőjogi elévülés, mondja, az állam alanyi büntetőjogának oly megszünését jelenti, mely magának az államnak ezen jogáról való előleges, de bizonyos időtartam lefolytától feltételezett lemondása következtében áll be. E meghatározás részletes kifejtése kapcsán rámutat az elévülés és a régibb íróink munkáiban feltalálható elidősülés szavak nyelvtani értelmére s az előbbi szóhasználat helyességét és kívánatosságát hangoztatja. Rámutat ezenkívül az elévülésnek a régebbi præscriptio fogalmától való különbségére. S e különbség logikus fejtegetése kapcsán elvezet az elévülés két fajához: *a)* a büntetőeljárásnak és *b)* a jogerős büntetés végrehajtásának elévüléséhez.

Ezen megkülönböztetés különös figyelmet érdemlő fejtegetése közben a munkában Binding, Abegg, Heinze, Schütze, Schwartze, ide vonatkozó nézeteire is kitér és az ellentétes vélemények érveinek ügyes csoportosítása után különösen a szabályozás kétféleségének szükségességével indokolva, a most említett elévülési fajok fentartását kívánja. Részletesen ismerteti a szerző ezzel kapcsolatban az elévülés eme két fajának hovatartozására nézve az irodalomban, főleg a német irodalomban felmerült nézeteket, melyeket négy csoportba osztályoz. Megemlékszik mindazokról az elméletekről, melyek szerint 1. mindkettő anyagi jogi, 2. mindkettő alaki jogi, 3. mindkettő vegyesen anyagi és alaki jogi és 4. az eljárási elévülés alaki, a másik pedig anyagi jogi természetű. Carpzow, Feuerbach, Liszt, Thomsen, Bœhmer, Kries, Binding, Frank, Dann, Lourie stb. nézeteit egyaránt tömör kifejtésben részesíti s alaposan fejtegeti Heil, Vargha és Finkey ismert véleményeit is.

A munka gerincét az elévülés indokaira vonatkozó elméleteket tárgyazó rész alkotja. Ez a tiszteletet érdemlő tudássa összeállított fejezet a Feuerbach, Vollgraf és Wächter munkáiban feltalálható magánjogias felfogástól kezdve, Binding véleményén, Bentham, Tarde megjavulási, Kantorowitz feledési elméletén, a megbocsátási teórián, Abegg idő-elméletén, a vallásos, majd az eklektikus teórián és az elévülés ellenzői gondolatmenetének közlésén kívül a szerző saját álláspontját is részletesen és alaposan megindokolva tartalmazza. A hely terjedelme nem engedi meg, hogy mindezt oly kimerítően ismertessem, aminőt az megérdemelne. Nem mulaszthatom el azonban, hogy reá ne mutassak azon fejtegetések helyes és értékes voltára, melyek arról a kérdésről szólnak, hogy az elévülés ne köttessék-e az újabb bűncselekményektől való tartózkodás feltételéhez? E kérdés bizonyára sok vitára fog alkalmat adni az új büntetőtörvénykönyvünk kodifikálásakor. E részben a szerző érdekesen fejtegeti és indokolja, hogy 1. az újabb bűncselekménytől való tartózkodás ne legyen igazi feltétele az elévülésnek, tehát az újabb bűnözés ne zárja ki teljesen és egyszersmindenkorra az elévülést, hanem csak félbeszakítólag hasson, azaz az újabb bűnözéstől az elévülési idő újból számíttassék és 2. hogy ily konzekvenciájuk is csak a szándékos vétségeknek és bűntetteknek legyenek.

A munkát a jogtörténeti adatok közlése zárja le. Az ókori rendszerek: a zsidó, hindú, görög és római jog; a középkori jogok: a gótok, a germánok joga és az egyházi jog; végül az új és legújabb kor rendszereinek vázlata, majd Belgium, Svájc, Olaszország, Oroszország, Spanyolország, Ausztria stb. jogrendszerének elévülési kérdése egyaránt pontosan és lelkiismeretesen van tárgyazva.

A rendszeresen és világosan megírt munka értékét talán úgy fejezem ki leghelyesebben, ha azt mondom, hogy várjuk a megigért második kötet mielőbbi megjelenését. A mű Eggenberger kiadása és ára 6 K.

Dr. Szitás Jenő.

A Jogtudományi Közlöny előfizetési ára — tekintettel a papiros és nyomdai anyagszerek rendkívüli megdrágulására — ezentúl *egész évre 40 K, félévre 20 K, negyedévre 10 K.*

Szemle.

— **A fiatalkorúak** háborús züllése és kriminalitása, amellyel múlt tavasszal a Magyar Jogászegylet foglalkozott, a hivatalos tényezők figyelmét is felköltötte. *Grecsák Károly* igazságügyminiszter röviddel hivatalbalépte után megtett minden intézkedést a fiatalkorúak bírósága körül észlelt hibák és hiányok igazgatási úton lehetséges orvoslására. Kitűnt azonban, hogy a baj gyökerei mélyebbre nyúlnak. Ugy a Bn., mint az ehhez símuló Fb. a megalkuvás eredendő hibájában szenved. Noha a törvény egyrészt a legmesszebbmenő szigorra is módot nyujt, másrészt pedig a megtorlás gondolatát sem küszöbölte ki teljesen, mégis a *caritas* szellemének nyomatékos hangsúlyozásával és a nevelés lehetőségének túlzott optimizmusával az enyhesége irányába terelte a bírói gyakorlatot. Pedig a 17—18 éves nagyvárosi jassz nevelhetősége nem szabály, hanem kivétel. Maga a Bn. szerzője: *Balogh Jenő* volt igazságügyminiszter kísérletnek nevezte a fiatalkorúakra vonatkozó magyar törvényhozást és tárgyszeretete bizonyára nagyobb, semhogy az *in melius* ajánlott reviziót alkotása ellen irányuló merényletnek tekintené. Viszonyaink kényszerítő hatása alatt a kísérletnek eredményeit talán korábban vagyunk kénytelenek mérlegelni, mintsem békében tettük volna. De épen az értékes alapgondolat kívánja meg, hogy érvényesülésének akadályai elháruljanak s a végrehajtás fogyatékossága miatt a kísérlet ne váljon alkalmatlan eszközökkel elkövetett kísérletté. Ez a célja annak az igazságügyminiszteri értekezletnek, amely *Kún Béla* államtitkár vezetésével elmúlt héten kezdődött. Tárgyalásainak eredményéről befejezése után fogunk beszámolni.

— **A Pp. első éveinek tanulságai** címen a Magyar Jogászegylet perjogi bizottságának folyó évi november hó 24. napján tartott ülésén *dr. Kovács Marcell* kir. ítélőtáblai bíró előkelő jogászközönség előtt nagy tetszéssel fogadott előadást tartott. Az igen értékes előadás során az előadó behatóan foglalkozott a Pp. alkalmazása körül felmerült számos vitás kérdéssel. Az előadáshoz hozzászólt *Plósz Sándor* a Pp. javaslatának szerzője, akinek az egyes felvetett kérdésekre tett tanulságos megjegyzéseit a hallgatóság feszült figyelemmel kísérte és nagy tetszéssel fogadta. Kovács Marcell előadását és Plósz Sándor felszólalását lapunk legközelebbi számában közzétesszük. Az előadáshoz vita fog fűződni.

— **Szakértekezlet a háború utáni közigazgatásról.** A szervezetlen magyar középosztály tömörítésére és egységes magyar közvélemény teremtésére alakult «Magyar Társaság» december hó 7., 8. és 9. napjain Pest-Pilis-Solt-Kiskún vármegye székházának nagy gyűléstermében *Concha* Győző dr. mint felkért elnök vezetésével a háború utáni közigazgatás problémáiról szakértekezletet tart, amelyen vendégeket szívesen lát.

Az értekezleten a következő kérdések kerülnek megvitatás alá:

I. Időszerű-e a közigazgatás reformjának mostani előkészítése vagy elégséges, ha részletintézkedésekkel, elsősorban az ügyvitel és ügykezelés reformjával javítunk a helyzeten?

II. Mi lehet a közigazgatási reform következménye külpolitikai, nemzetiségi, gazdasági szempontból és a társadalmi osztályok eltolódását illetőleg?

III. Megvannak-e nálunk úgy az alanyi, mint a tárgyi szempontból vett önkormányzat előfeltételei? A nem területi alapon szervezett önkormányzati testületek (érdekképviseletek, szakszervezetek, egyesületek) mennyiben ruházhatók fel hatósági jogokkal?

IV. Hogyan tehetjük községeinket életképesekké?

V. Hogyan alakulhat ki a magyarság érdekeinek megfelelő városi szervezet?

VI. Mi legyen a vármegyei reform vezérgondolata?

VII. Megfelelnek-e a közigazgatás szorosan vett állam szervei, különösen a központi kormányhatóságok hivatásuknak?

VIII. Milyen átalakuláson kell átmennie a közigazgatási eljárásnak? Fentartható-e a fokozatos fellebbvitel rendszere? Nem pótolhatja-e ezt a bírói jogvédelem jobb kiépítése? Hogyan lehetne intézményesen elválasztani egymástól a felügyeleti és felsőbb hatósági fokozati jogkört?

IX. Mennyiben veheti át a mindinkább üzemszerűvé váló közigazgatás a magánüzemek ügyviteli és technikai újításait?

A december hó 7-én d. u. 6 órakor kezdődő ülésen *Weis* István dr. belügyminiszteri fogalmazó ismerteti a vitaanyagot, utána *Kmety* Károly dr. egyetemi tanár, dr. *Horváth* József, a Vármegyei Tisztviselők Orsz. Egyesületének igazgatója tartják meg előadásukat; a december hó 9-én d. e. 11 órakor kezdődő ülés előadói *Németh* József min. tan., *Szende* Pál dr., az Omke ügyvivő alelnöke és *Bernát* István, a Magyar Gazdaszövetség igazgatója; ugyanezen a napon d. u. 5 órakor *Küry* Albert alispán, *Egyed* István dr. törvényszéki bíró és *Rónay* Béla, a Községi és Körjegyzők Orsz. Egyesületének központi titkára adnak elő; végül a december hó 9-én d. u. 5 órakor kezdődő záróülés előadói *Harrer* Ferenc dr. székesfővárosi tanácsnok, egyetemi magántanár és *E. Nagy* Olivér dr. főispán.

Remélhető, hogy ennek a szakértekezletnek eredmények épen megszünik végre a közigazgatási reformot és általában a közigazgatás jelentőségét illetőleg egyes körökben még mindig uralkodó tájékozatlanság és ebben a kérdésben a szakkörök nem fognak a jövőben egymással homlokegyenest ellenkező álláspontot elfoglalni.

— **A nemzetközi iparjogvédelmi vonatkozások** tárgyalására alakított egyesületközi választmány m. hó 23-án Szászy-Schwarz Gusztáv egyetemi tanár elnöklésével a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége tanácstermében ülést tartott, amelyen a kereskedelmi minisztérium részéről Jezsovits János dr. min. osztálytanácsos, a szabadalmi hivatal részéről pedig Kósa Zsigmond dr. min. tanácsos jelent meg. Bernauer Zsigmond szab. ügyvivő mint előadó ismertette a szabadalmi anyagi jog körébe vágó német jogi közeledési javaslatokat és a választmány érdemleges kiterjedt vita során letárgyalta a szabadalom tárgyának, a szabadalmazhatóság alól való kivételeknek, a javítási és a pótszabadalmak kérdéseit. A választmány a vitát mult hó 30-án tartandó ülésén folytatta.

— **A Patronázs Egyesületek Országos Szövetsége** I. Ferencz József király elhunyta után azzal a kérelemmel fordult Károly királyhoz, hogy a Patronázs Egyesületek Országos Szövetségének legfelső védnökségét elfogadni kegyeskedjék. A miniszterelnök most értesítette a Szövetség elnökét, Rickl Gyula igazságügyi államtitkárt, hogy Ő Felsége a Patronázs Egyesületek Országos Szövetségének legfelső védőségét legkegyelmesebben elfogadni méltóztatott. Reméljük, hogy a királyi kegy melege az eddiginél intenzívebb tevékenységre fogja hevíteni a Szövetség tagjaiként szereplő egyesületeket.

— **Az új adójavaslat az Ügyvédi-körben.** Csütörtökön, múlt hó 29-én a budapesti Ügyvédi-körben *dr. Ujlaki József* ügyvéd előadást tartott az új adótörvényjavaslatról. Előadó rámutatott arra, hogy a jövedelemadó a kulcsnak 6%-ig való kifejlesztése útján a magasabb régiókban közvetlenül, a hozadéki adók levonásának tilalma folytán pedig közvetve az egész vonalon emelkedik, bár az utóbbi rendelkezés a kivetési eljárást kétségkívül egyszerűsíti. További egyszerűsítés gyanánt kívánatos volna, hogy a tisztviselői fizetéseknél a komplikált és a különben is jelentéktelen pénzügyi eredményekkel járó arányszámítás ejtessék el. Az a 15, illetőleg 10%-os adópótlék, amelyet a köznyelv helytelenül *agglegényadó* néven ismer, pénzügyi szempontból nem igér számbavehető bevételt és így inkább csak demonstráció akar lenni a házi tűzhely érdekében. A *vagyonadónál* a javaslat az adómentes vagyon értékhatárát túlalacsonyra szállította le. 10,000 K adómentes jövedelemmel 20,000 K mint adómentes vagyon nem áll arányban és odavezethet, hogy sok olyan exisztencia válik adókötelessé a vagyonadóban, aki nem adózik a jövedelemadóban, már pedig kétséges, hogy ebben az esetben az alsóbb régiók vagyonadójának eredményét nem emészti-e fel a kivetés költsége. A *hadinyereségadónál* hibáztatja, hogy a kulcs felemelése nem hogy nem progresszíve, hanem egyenesen degresszíve történik, mert 10,000 K többletnél teljes 100% az emel-

kedés, holott 300,000 K-nál már csak 20%. Óhajtandónak tartja, hogy 30,000 K többletig a régi 5, 10 és 15%-os kulcs maradjon meg s csak a negyedik 10,000 K kerüljön bele a 20%-os kulcsba, amely azután a további régiókban a javaslat terve szerint emelkedhetnék. Rendkívül súlyos aggodalmakat táplál a javaslat 9. §-a ellen, amely a pénzügyminiszternek azt a jogot akarja megadni, hogy bizonyos esetekben a kivetett adó törlése mellett új kivetést rendeljen el. Ez a jog a közigazgatási bíróság felett álló fórummá avatná a pénzügyminisztert, aki az öt évi elévülési határidőn belül bármikor hatályon kívül helyezhetné a bíróság határozatát. A legnyomatékosabban követeli tehát a szakasz teljes törlését és helyette úgy a fél, mint a kir. kincstár újrafelvételi panaszjogának megfelelő kiterjesztését, de a jogbiztonság érdekében az egy esztendei újrafelvételi határidő fentartása mellett. Az idei adókivetések tanulságaképpen kívánatosnak tartja, hogy a törvényhozás statuálja az adófelszólamlási bizottsági tárgyalás elmulasztása miatti *igazolás* jogintézményét, amelynek hiánya a jelenlegi törvénynek nagy fogyatékossága. Befejezésül a 60%-os hadipótléknak s III. osztályú keresetadó különböző kategóriáihoz való viszonyát ismertette és vázolta álláspontját a III. osztályú keresetadó több aktuális kérdésére nézve.

A rendkívül tanulságos és élvezetes előadást a nagyszámú és előkelő hallgatóság mindvégig a legnagyobb figyelemmel és tetszéssel kísérte.

— **A Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége** szemináriumai a következő hetekben megkezdik működésüket. December hó 6-án d. u. félhét órakor a Társadalmi Múzeum (VI., Eötvös-utca 3.) előadótermében a Szövetség *jogi lélektani* szemináriuma tart ülést, melyen bírósági tárgyalás keretében fognak jogi lélektani kísérletek bemutatásra kerülni. A Szövetség *módszertani* szemináriuma első üléseit december hó 13-án és december 20-án, csütörtökön félhét órakor a többi szemináriumok első üléseiket karácsony után tartják meg. A Szövetség ez üléseken úgy jogászokat, mint nem jogászokat szívesen lát.

— **A végrendeleti alakiságok erejéhez.** Néhány év előtt a «Világ» hasábjain a következő rövidre fogott gondolatmenetet fejtettem ki. Az ügyleti alaki kellékek hivatása hogy az ügyködők akaratelhatározásának megfontoltságát és e réven azok lehető tartalmi helyességét előmozdítsák és biztosítsák. Az alaki kellékeknek a tartalmi helyességet biztosító szerepe a közvetítés távolsága folytán a köztudatban elhomályosulhat, de végső eredményben az alaki kellékek mégis csak eszközei — és sokszor gyöngeerejű eszközei — a rendelkezések tartalmi helyességére irányuló törekvéseknek. A római jogban a végrendeletnek jogtörténeti fejlődése is ezt a tételt igazolja. Eleinte a nagy nyilvánosság előtt kellett a végrendeletet megtenni, amikor a nyilvánosság ellenőrző erejével akarták elérni a végrendelet rendelkezéseinek helyességét, a köz tetszésével való találkozását. A nyilvános ellenőrzés szerepét vették át utóbb az alaki kellékek. Már most mi történjék oly esetben, amikor a végrendelet intézkedései belsőleg indokoltak, tartalmi helyességük a köz intencióinak kétségtelenül megfelelő, de az előírt alaki kellékek valami fogyatékosságban szenvednek. A jogi dogmatika nem engedi meg, hogy minden konkrét esetben külön bíráltassék el, hogy egy-egy szóbanforgó rendelkezés mennyiben nyilvánítható tartalmilag helyesnek, a köz intencióival találkozónak. Ezért kénytelenek vagyunk eltűrni, hogy az eszköz és cél viszonya felborulásával magunk tegyük semmivé az a célt, amit sikerült ugyan elérni, de az idevezető eszközök valamilyen hibában szenvednek. Talán a jogbizonyosság érdekei szólanak amellett, hogy a könnyen megállapítható alaki elbírálást ne váltsa fel egy az érdemre tekintő, a rendelkezéseket osztályozó felülbírálás, amely munkához a bíróság elvi irányítást és útmutatást nincs honnan merítsen. Mihelyt azonban a végrendelkezések kategóriájának elvi osztályozását lehet adni, a törvényhozónak már módja van a tartalmilag helyes rendelkezések érvényét megadni, ezeket a rendelkezéseket a megsemmisüléstől megóvni annak ellenére, hogy a végrendeletek alaki kellék hiányában szenvednek. A törvényhozó igenis előre kimondhatja, hogy a végrendeletnek bizonyos fajtájú intézkedései érdemileg helyesek, amelyeknél mellékesek már e szempontból is, hogy az alaki kellékek betartattak-e. A végrendeleti intézkedések ilyen általános kategóriájaként, amelyeknek helyességét önön tartalma adja meg, jelölhető meg a közcélú alapítvány létesítése. Akkori indítványunk tehát az volt, hogy készülő polgári törvénykönyvünk mondja ki (bizonyos, annak idején kifejtett korlátozásokkal), hogy a közcélú alapítványok létesítésére vonatkozó végrendelkezés érvényét a formai kellékek hiánya ne érintse.

A polgári törvénykönyv javaslata az alaki kellékek ügyletrontó erejének támadása nélkül ugyan, de mégis érvényhez juttatja az eredetileg formahibája miatt érvénytelen ügyletet azáltal, hogy az ügylet teljesítése pótolja a hiányzó alaki kellékeket. A rokonok törvényes öröklésének korlátozásáról és a szent korona örökléséről benyujtott javaslat egy lépéssel tovább megy. A törvénykönyv javaslata ugyanis egy újabb tény, a teljesítés hozzájárulásával állítja helyre a formahibás ügylet érvényét, míg a közöröklési javaslat az alaki hibában szenvedő végrendelet intézkedéseinek akar nem ugyan jogi érvényességet, de gyakorlati érvényesülést szerezni, amikor a 3. §. 3. bekezdésében akként rendelkezik, hogy «ha az örökség azért száll a szent koronára, mert a végintézkedés jóllehet kétségtelenül megfelel az örökhagyó végakaratának, lényeges alaki kellék hiánya miatt érvénytelen, az államkincstár az örökséget kérelemre egészen vagy részben a végintézkedéssel részesített személyeknek engedheti át». A közöröklési törvényjavaslatnak ez a rendelkezése már kétségtelenül támadás az alaki hibák abszolut ereje ellen, bár a végrendelet érvénytelenségét ez a rendelkezés is meghagyja. Mégis, ha a törvény gyakorlatilag érvényesüléshez segíti érvénytelenségük elvi megváltoztatása nélkül a formahibás végrendelkezéseket, ily törvényi előzmények után nem volna messzemenő kívánság, ha a közérdeket szolgáló alapítványoknak megadná a törvény a formahiba ellenére az elvi érvényességet, úgy amint most az egyesek érdekében megadja a formahibás végrendelkezés gyakorlati megvalósulását.

Függetlenül a fenti fejtegetésektől egy rövid megjegyzést. A közöröklési javaslat indokolása beszél «a közöröklés iránti idegenkedés csökkentéséről». Ez a kétségtelenül demokratikus javaslat is csak igazolja, hogy az a sokszor hivatkozott közfelfogás a jogban a vagyonos osztály közfelfogása. Csak így lehet megmagyarázni, hogy az indokolás a vagyontalan néposztályoknak feltétlenül szimpatikus közöröklés megteremtésekor a közöröklés iránti idegenkedést említ, vagyis ugyanakkor, amikor egy demokratikus gondolatot valósít meg, akaratlanul is elárulja, hogy egész gondolatvilágát a vagyonosok szempontjábót való állásfoglalás irányítja. *B.*

— **A fiatalkorúak bíróságainak** és pártfogó tisztviselőinek németbirodalmi egyesülete utolsó ülésében fejezte be a fiatalkorúak elleni bűnvádi eljárásról szóló törvényjavaslat megvitatását. A javaslathoz, amelyet a porosz igazságügyminiszter már 1914. évben a birodalmi gyűlés elé terjesztett, az egyesület több jelentékeny módosítást fűzött. Így elsősorban ajánlja, hogy tekintettel a jelen rendkívüli viszonyokra, a terjedelmes javaslat alapos országgyűlési tárgyalása várható nem lévén, a kormány terjesszen elő egy ideiglenes, a legszükségesebb rendelkezésekre terjedő törvénytervezetet, amely azonban rendelkezzék a fiatalkorúak rendkívüli mértékben beállott erkölcsi züllésének megakadályozására alkalmas eszközökkel. Egyben szükségesnek tartja az egyesület már ebben a törvényben a korhatárnak a 14. évre való felemelését, a védelvnek korlátozását, mikor is a vádemelés mellőzéséhez a gyámügyi bíró beleegyezése lenne kikérendő, végül pedig a bíróság felszabadítását azon kötelezettség alól, hogy büntetést kell kiszabnia, ha a bűnösség ugyan bizonyítva van, azonban a fiatalkorú érdekeivel ezt ellenkezőnek találja. *A,*

— **A lakbérleti bizottságnak és eljárásnak újabb szabályozása** tárgyában az igazságügyminiszter és a belügyminiszter 62,500/917. I. M. sz. rendelete a Budapesti Közlöny november 29-iki számában megjelent.

Ügyvédi irodát nagyobb tőkebefektetéssel is átvenne hadmentessé lett 30 éves nőtlen ügyvéd vagy társulna. Leveleket a kiadóhivatal továbbít. 15905

Dr. Kőrössy Bertalan pozsonyi kir. közjegyző a német nyelvben jártas helyettest vagy jelöltet keres. Ajánlatok igények megjelölésével hozzá intézendők. 15906

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 49. szám. Budapest, 1917 december 9.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

Minden jog érdekvédelem, mely kötelességet szab. Mindenkinek nemcsak joga, hanem érdeke és egyszersmind kötelessége, hogy hadiköltsönt jegyezzen.

TARTALOM. *Dr. Almási Antal* kir. ítélőtáblai bíró, egyetemi magántanár: Háborús kárértékelés. — A Pp. első éveinek tanulságai. — *Dr. Bálint Andor* kir. járásbíró: A lakbérleti bizottságok újabb szervezése és eljárása. — *Dr. Auer György* budapesti kir. táblai tanácsjegyző: A közrendről és annak őrzőiről. — Szemle. *Melléklet:* Hiteljogi és Büntetőjogi Döntvénytár.

Háborús kárértékelés.

1. A kötelmi kapcsolat háborúszerűségének joghatásait elmélet és gyakorlat eddigelé csupán az *ügyleti* és főleg a *szerződési* kötelmek körén belül vizsgálta. Mindkettő most már odáig jutott, hogy a *törvényes pénzkötelmek* és főleg a legégetőbben sürgős pénzkötelem: *a pénzbeli kár megtérítésére vonatkozónak területén* tudatossá tegye és célszerű módon, egységes alapelvek szerint döntse el, vajjon az annak keretén belül beállott háborúokozta hátrányok kit érjenek?

Mindenekelőtt hadd világítsa meg egynéhány már a bíróság előtt is megfordult példa azt, hogy e háborúokozta hátrányok korántsem szorítkoznak az *ügyleti* kapcsolatra, hanem a kár mérvét *azonkívül is* nagy mertékben befolyásolják.

Ha a vasúti balesetet szenvedő azt vitatja, hogy a vasút a háború előtti keresményének megtérítésével még felét vagy negyedét sem adja meg annak a vagyoni hátránynak, amelyet a baleset neki a háború tartamára okozott, ha a háború előtt vásárolt bundát, cipőt, ruhát jogellenesen megrongálják vagy elpusztítják és annak új állapotbeli olcsó vételi ára és jelenlegi, még a használt árúk tekintetében is mérhetetlenül drágább használati értéke között kell a döntő bíróságnak választania, ha a kártérítésre kötelezett üzembirtokos a balesetet szenvedő megmaradt munkaképességének háború előtti *alacsony* és háború alatti *magas* egyenértékét hangoztatja és ezzel viszont a törvényes kárkötelem terjedelmének rendkívüli háborúokozta *megszűkítését* vitatja, mindezekben és a hozzájuk hasonlókban tapogatódzva bár, de mégis csak az a kérdés szólal meg, *vajjon az a lassú fokozatokban, de félreismerhetetlenül mindinkább nagyobbodó intenzitással kifejezésre jutott jogelv, amely a háborúokozta aránytalan hátrányt az összes érdekeltek között osztja fel,*[1] *csupán az ügyleti, illetve szerződési kötelmekre, avagy pedig az összes egyéb kötelmi alapokból fakadt,*[2] *pénzkötelmekre is áll-e?*

2. Erre kellő feleletet akkor remélhetünk, ha egyrészt felismerjük, hogy a kérdés a háborús magánjog egyik alapnehézségét, a háborús joghátrányok méltányos és lehető nagy körre kiterjedő, mintegy biztosításszerű eloszlását tárgyazza, ha másrészt nem tévesztjük szem elől, hogy a kötelem háborús változásainak oka: a rebus sic stantibus, a békés magánjog állandósult gazdasági rendjének hirtelen, tömeges és nagyarányú megváltozása nem csupán a *szerződési,* hanem *minden* kötelmi és főleg minden *pénzkötelmi* kapcsolatra nézve is magában hordja magánjogi terhek szerfelett méltánytalan elosztásának veszélyét.

És ha e veszélyt a 84. sz. teljes ülési határozat óta kettősen súlyos az az érv takarja el, hogy a kárkötelmek igen tekintélyes részénél a *károsult* mérhetetlenül kisebb gazdasági erővel rendelkezik, mint a *károsító,* úgy nem szabad figyelmen kívül maradnia annak a másiknak sem, hogy viszont ez utóbbira tömegesen zúdulnak a kártérítési kötelmek, hogy tehát a kárértékeléseknek túlságos magassága a tárgyi felelősséggel megterhelt és biztosításra nem kötelezett üzemeket[3] körülmények között ép annyira válságok közé sodorhatja, mint viszont a háborús konjunktúrákat figyelmen kívül hagyó alacsony kárértékelések a *járadékkárosultak nagy körét.*

3. Kérdésünkre azonban csak akkor felelhetünk jogpolitikai látószögből, ha ezt a fenálló tételes szabályainknak rendelkezéseiben kifejezésre jutott alapelvek megengedik vagy legalább is nem gátolják.

Vajjon törvényeink a kárkötelmek tájékán a rebus sic stantibus alapján állanak-e vagy sem?

Hogy a *járadékkár* a megállapításakor «*fenforgó viszonyokat*» veszi alapul, azt az 1874: XVIII. tc. 4. §-ának erre utaló szabálya kétségtelenné teszi. De az id. tc. 5. §-a a járadékkár fejében megítélt összeg lejebb szállítását, felemelését vagy megszüntetését is rendeli, ha «*azon körülmények lényegesen megváltoztak, amelyek annak megállapításánál ... irányadók voltak*». Bizonyos már most, hogy a törvény itt a károsult *szubjektív* körülményeire, nem pedig az általános gazdasági helyzetre gondol elsősorban. De vajjon ép oly bizonyos-e az is, hogy nem gondolt, vagy legalább is nem alkalmazandó-e arra az esetre is, amelyben a károsult egyéni körülményeinek szembetűnő és aránytalanul nagy változását a közre a háború által rázúdított gazdasági válság okozta?

Nézetem szerint ép oly kevéssé, mint az, hogy a pénz vevő erejének háború szülte csökkenése — egyes kivételes esetektől eltekintve[4] — a házassági törvény 91. §-ának keretén belül ne volna figyelembe vehető.

Az utóbbi intézkedés idevonásával korántsem akarom a tartási és a járadékkárösszeg fizetésére vonatkozó kötelmek közötti különbséget, amelyet felsőbíróságaink ép legutóbb hangsúlyoznak igen élesen,[5] megtagadni, avagy akár csak kisebbíteni is.[6] Azonban bármennyire térjenek is azok el egymástól, annyi mégis bizonyos, hogy mindkét fajta kötelem a jogosult *létfentartását* célozza és hogy e cél azonosságánál fogva tőlük bizonyos rokon vonások sem vitathatók el.

Hogy pedig ezek között a rebus sic stantibus: az a feltevés, hogy a tartási és a járadékkár-kötelem terjedelme a keletkezése-

[1] Igy K. 1915 P. II. 10,495. (Mjogi Dtár X. k. 260. l.) K. 1916 P. II. 7206. (Ü. L. 1917. évi 21. sz.), K. 1917 P. III. 35. (Mjogi Dtár XI. k. 183. l.) stb.

[2] V. ö. Mjogi Jav. Bsz. 712. §.

[3] V. ö. 1907: XIX. tc. 1. §., 10. §. stb.

[4] A hadbavonultak ellenében ezek aligha volnának sikerrel érvényesíthetők.

[5] V. ö. K. 1917 P. VI. 1923. sz. Mjogi Dtár XI. k. 243. l., K. 1916 RP. VI. 5205. sz. (Ü. L. 1917. évi 39. sz.

[6] K. 1917 P. V. 2071/21. sz. a. a két kötelmi faj rokonságánál fogva nem engedte meg a végrehajtható és később összegszerűségére nézve megváltoztatott ítélet alapján és a balesetet szenvedő kiskorú árvájának fizetett járadékösszegnek egy későbbi járadékidőszakra leendő számítását.

kor fenálló és a megszabásánál irányadóul szolgált «*körülményekkel*» áll és bukik, szintén bennefoglaltatik, arról legékesszólóbban a Pp. 413. §-a tanuskodik.

Ez utóbbi *minden* járadékot és a viszontszolgáltatástól nem függő időszakos szolgáltatást tárgyazó igényre [7] nézve megadja a módot arra, hogy a járadék mennyiségének megállapításánál alapul szolgált körülmények lényeges megváltozása okából annak terjedelmi nagyobbodása vagy kisebbedése is el legyen érhető.

Vagyis: úgy anyagi forrásaink egyes törvényen sarkalló járadékkötelmek tekintetében, mint Pp. azok valamennyiére nézve is kifejezetten a rebus sic stantibust hangsúlyozza. Már most gyakorlatunkból külön ezt támogató jogforrás nélkül és Kúria eredetileg ellenkező meggyőződésével szemben is [8] elemi erővel tört ki az az elv, hogy az *ügyleti kötelem teljesítése a háborús világ merőben eltérő értékelései folytán nem bírálható el azon körülmények szerint, amelyek annak létesültekor fenforogtak, de azóta katasztrofális, gazdasági földrengésszerűen ható tömegváltozásokon estek át.*[9] Hihető-e, hogy ez utóbbiak a *törvényes pénzkötelmek körében*, amelyeknek területén — miként kimutatni véltem — úgyszólván minden rendelkezésre álló forráshely világosan a rebus sic stantibus-ra támaszkodik, merőben hatás nélkül maradjanak? Szükséges, indokolt, sőt lehetséges-e ily feltevés akkor, amidőn az úgy a *jogosult*, mint a *kötelezett* szempontjából is igazságtalan és célszerűtlen következményekhez vezet? Célszerűtlen e feltevés, mert a *jogosult* járadékát elégtelenné teszi és *a kötelezett* tartozásának mérvét pedig a csökkent munkaképesség *igazi forgalmi* egyenértékének figyelmen kívül hagyásánál fogva [10] indokolatlanul fokozza.

Részemről ebbe belenyugodni nem tudok és ezért azt tartom, hogy a rebus sic stantibus háborús árnyalata a törvényes pénzkötelmekbe is belekerült.

4. *Ennek következménye, hogy a háborús viszonyok az 1874 : XVIII. tc. 5. §-ának, a Ht. 91. §-ának, sőt egész általánosságban a Pp. 413. §, eddigelé korántsem felismert tágító szabályának egész anyagi jogi területén bár időlegesen, de mégis felemelő és leszállító igényeket szülnek, amelyek elől a gyakorlat többé már nem zárkózhatik el.*

Hogy ez a járadékok *felemelését* illetőleg áll, arról talán kár több szót vesztegetnem.

De állania kell a csökkent munkaképesség *mai* megnagyobbodott értékére is. Ugyanis az a körülmény, hogy a baleset folytán sérült, a serülés következtében csökkent munkaképességét utóbb hol és minő eredménnyel értékesítheti, a balesetért felelős kártérítési kötetezettsége mérvének meghatározására *a békés magánjogban* ugyan mi befolyást sem gyakorolhat.[11] Még pedig nyilván azért nem, mert a csökkent munkaerőnek a járadék megállapításánál figyelembe vettnél *nagyobb mérvű* értékesítése oly kivételes eset, amely bátran figyelmen kívül maradhat vagy a sérült oly esetleg csak a baleset nyomása alatt keletkezett rendkívüli ügyességének vagy testi vagy szellemi túlerőlködésének eredménye, amelynek gyümölcsétől a sérült el nem üthető.

A csökkent munkaképesség háborús egyenértéke azonban egész más értelemben emelkedik. Sem nem a szerencsés véletlen kivételessége, sem nem az egyéni ügyesség vagy túlerőlködés, *hanem a munkapiac viszonyainak gyökeres megváltozása az, ami a munkának tárgyi értékét lényegesen nagyobbá teszi.* Nagyobbodott tehát annak a kárcsökkentő tényezőnek *forgalmi* jelentősége, amelyet a járadékot megállapító bíróság a megállapításakori értékben vett számításba. Ha a háborús viszonyok gazdasági jelenségei *ezt a számítást* helyességéből kivetkőztet-

[7] Pp. 413. §-ának «keresete» anyagi jogi értelemben vett igényt is takar.

[8] Ezt az a számtalan döntés árulja el, amely szerint a háború a kötelezettségek teljesítésére csak annyiban gyakorol befolyást, amennyiben az adott esetben felek személyi vagy vagyoni tekintetben oly helyzetbe kerültek, amely a magánjog szerint a jogok és kötelezettségek korlátolására amúgy is ártalmas jogalapul szolgál: Mjogi Dtár X. k. 38. old. stb.

[9] V. ö. «A háború hatása a magánjogra» c. munkám 149—185. old.

[10] L. 4. alatt.

[11] V. ö. legalább igen precíz szövegezésben (Nem a békés magánjogra szorítkozva) K. 1917 Rp. VI. 2522/21.

ték, ennek a helytelenségnek megszüntetésére ép annyira van szükség, mint a fent szóvátett és a járadék nagyságára vonatkozó méltánytalanságok kiküszöbölésére is.

5. Szükség van reá már azért is, mert a csökkent munkaerőnek a sérülés utáni értékesítésére vonatkozó jogparancsnak *közjogi* és *magánjogi* gyökerei a háborús magánjog talajában még sokkal inkább kell hogy fejlődjenek, mint a békésben.

A *közjogiak* ugyanis arra az állam érdekében kibocsátott, az összes munkaenergia teljes felhasználását célzó általános dolgozási kötelezettségre nyúlnak vissza, amelynek a keresetre utalt munkaképes egyénekre vonatkozó legvaskosabb következményeit az 1913 : XXI. tc. 1. §-a levonta. Ha pedig a jogi értelemben vett munkakényszer már a békés jog világában is hat, mennyivel inkább és erősebben kell hatnia a háborúsban, amelynek igen sok sajátságát a munkáskezek óriási tömegének hirtelen elvonása és azoknak állandó hiánya okozza.

Hasonló fokozatosság észlelhető a munkaerő érvényesítésének *magánjogi* alapjainál is, amelyek tulajdonképen a véletlen kár lefokozásánál való közreműködéssel azonosak.[12] Hogy ezt a károk tekintetében amúgy is az eloszlás elvét valló háborús jog sem nélkülözheti az — úgy hiszem — további bizonyításra nem is szoruló axioma.

6. *Kérdéses lehet azonban az, vajjon a háborús kár eloszlása a törvényen sarkalló kötelmek körén belül ugyanúgy alkalmazható-e, mint a szerződésekén?*

A feleletet annak megvilágításából reméllem, hogy azok az okok, amelyek a *szerződés* teljesítésének elmaradásából keletkezett károk elosztását indokolták, nem csupán *erre* a kötelemfakasztó ténycsoportra állanak.

Részemről ez okokat két körülményben látom: az *első* az a minden magánjogi alanyt is fenyegető veszély, amely az államra a háborúval ránehezedik, amely a jogrendet az államcél szolgálatába hájtja és az ebből eredő hátrányokat az összes érdekeltek terhére rójja. A *másik* az az elvi egyenlőség, amely a szerződő feleket — különösen az itt szóba kerülő kétoldalú szerződések területén — teljesen *párhuzamos* helyzetbe hozza.

Az első ok a háborús kareloszlás *elvét*, a második pedig ennek az eloszlásnak *arányát*, tehát azt fejti meg, miért éri a háborús hátrány az ellenérdekű szerződő feleket *egyenlő* arányban.[13]

Már most amiként a közös veszély sem fenyegeti a kötelemfakasztó tények egy bizonyos köréből eredt kötelmi kapcsolatokat *egyedül*, úgy semmi okot sem találok arra, hogy a priori ennek fűződvényét: a *kareloszlást* e tények némelyikére szorítsuk.

Lehetnek okok, amelyek ezt a károsultra nézve méltánytalanná teszik, ezek azonban a kötelemfakasztó tények mindegyikére külön-külön vizsgálandók. Amennyire át tudom tekinteni, csak a tiltott cselekményekből eredt kárkötelmek olyanok, amelyeknél a jogosult és a kötelezett *nem egyenrangú félként* áll egymással szemben, amelyeknél ezért a kötelezett kíméletre és különösen arra sem tarthat igényt, hogy tilos cselekményének hátrányos következményei akár csak részben is a jogosultra háruljanak át.

Azonban még a kárkötelmek eme csoportjában is aggályt szül az a körülmény, hogy a kár *háborús* megnagyobbodása lehet annyira előre nem látható és oly nagymérvű, hogy a cselekmény — tesszük gondatlan — elkövetése sem elegendő ok arra, hogy az teljesen a kötelezettre zúduljon. Különösen pedig nem akkor, amidőn a kötelezett ugyan formailag tilos cselekmény alapján, valójában azonban más személy tényeért felel. A háborús kárnagyobbodás eloszlása tehát a 84. sz. t. ü. sz. területén még a tilos cselekmény tekintetében is foroghat szóban. Az összes többi károkra nézve viszont époly terjedelemben kell e kérdésnek felvetődnie, mint a szerződések teljesítése körül.

Mégsem szabad azonban ebből, valamint a — mondjuk rövidség okából [14] — véletlen kár kötelmi kapcsolatba bekerült felek elvi egyenjoguságából [15] túlgyorsan azt következtetnünk, hogy

[12] Ugyanazon a gondolaton, amely a KT. 476. §-át is sugallta.

[13] V. ö. K. 1917 P. III. 35. sz. (Mjogi Dtár XI. k. 183. l.)

[14] Értem alatta az összes sem nem tilos cselekményen, sem nem szerződésen alapuló károkokat.

[15] E tekintetben szerződés és véletlen szülte kötelmek között nincs különbség.

itt is *a háborús kár egyenlő mérvű elosztásának* kell helyet foglalnia. A szerződéses kötelem alapításánál a felek gazdasági helyzetükkel számoltak és ha ennek dacára már itt is indokolt, hogy a háborús jogalkalmazás beilleszkedése nem is olyan ritkán[16] a háborús kár viselésének gazdasági hatásait kutassa, mennyivel inkább kell ezt tennie a véletlen kár kötelmeinél, amelyeknek egyik jellemző vonása, hogy gazdaságilag igen erős *kötelezett* áll szemben nálánál rendesen tetemesen kisebb erejű és felette gyakran[17] gazdaságilag túlontúl gyenge *jogosulttal* szemben.

Eredményünk tehát az, hogy bár a véletlen szülte kötelmeknél a háborús kárnagyobbodás elvileg szintén úgy oszlik meg a jogosult és a kötelezett között, mint az ügyleteken alapulóknál, azonban, hogy az eloszlás mérve itt mégsem állapítható meg oly mechanikus arányban, mint amott, hanem csupán a Pp. 271. §. szellemében eszközlendő bírói mérlegelés útján esetről-esetre. *Dr. Almási Antal.*

A Pp. első éveinek tanulságai.

(Részletek dr. Kovács Marcel 1917 november 24-iki jogászegyleti előadásából és dr. Plósz Sándor felszólalásából.)

I. A fellebbvitel megengedhetősége szempontjából irányadó érték megállapításánál a *járulékok*, ha magukban véve ötven koronát meghaladnak, figyelembe veendők. Az irodalomban és a gyakorlatban a Pp. 476. §-ának ezen, a régi S. E. rendszerével szemben újításszámba menő rendelkezése körül a következő vitás kérdések merültek fel: Ha felperes keresetében a főkövetelés mellett többnemű járulékot érvényesít, a járulékok együttesen vagy külön-külön veendők-e számításba? Csak a kereset beadásáig lejárt, avagy a megtámadott ítélet hozataláig lejárt, a fellebbezés (felülvizsgálat) beadásáig, avagy a fellebbvitel megengedhetősége feletti fellebbviteli bírósági határozat hozatala napjáig lejárt kamat (vagy ehhez hasonló járulék) vétessék-e számításba? Mit jelent az 521. §-ban a 476. §. «megfelelő» alkalmazása, nevezetesen: itt is elegendő-e, ha a járulék meghaladja az ötven koronát, ezt azonban a főtárgyhoz hozzá kell adni, avagy itt a járuléknak egymagában véve meg kell-e haladnia az ötszáz koronát? Végül: a folyó per költsége a 476. §. szempontjából járuléknak tekintendő-e vagy sem?

Előadó ezekben a kérdésekben az ő álláspontját más helyen (Jogállam, 1915, 694—704. l.) részletesen ismertette és indokolta. Itt csak konstatálja, hogy egyöntetű és megnyugtató megoldás még nem találtatott s nem is remélhető. A 476. §-nak ez az újítása haszonnal alig járt; ellenben jogbizonytalanságot, felesleges — és a kérdés jelentéktelenségével arányban nem álló — vitákat hozott felszínre. A járulékok számításba vételére vonatkozó intézkedés a 476. §-ból ki kell hagyni.

Plósz felszólalásában kiemeli — és e részben az előadóval egyetért — hogy a folyó per költsége a pervitel következménye, de semmi esetre sem járuléka — anyagi jogi értelemben — a per főtárgyának. Legjobban szembetűnik ez akkor, amikor a bíró a felperest mint pervesztest, sőt néha (427. §.) pernyertessége esetében is, az alperes költségeiben marasztalja.

II. Ugyancsak a 476. §. szerint: a fellebbvitel megengedhetősége szempontjából, a *követelés leszállítása* esetében a leszállítás után fenmaradt érték irányadó. A gyakorlat szerint abban az esetben, ha felperes az elsőbírói ítélet elutasító része ellen nem fellebbez, ez a kereset leszállításával egyértelmű; és a leszállítás a felülvizsgálat megengedhetősége szempontjából akkor is figyelembe jön, ha az a fellebbezési eljárásban történik. Vitás, hogy minő hatálya van a felülvizsgálati kérelemben történt leszállításnak illetve a fellebbezési bíróság ítélete elutasító rendelkezésében történt megnyugvásnak? És akkor, amikor a marasztalás jogerőre emelkedik, ellenben a felperes a csekély összegre nézve történt elutasítás ellen fellebbvitellel él, miért legyen mégis a fellebbvitel megengedhetősége kérdésében az eredeti pertárgy irányadó? Előadó javasolja, hogy ne a *pertárgy értéke*, hanem mindig a *fellebbvitel tárgya* (német 546. §. Beschwerdegegenstand) legyen a fellebbvitel megengedhetőségére irányadó. Ehhez törvénymódosítás szükséges.

Plósz ezzel szemben arra utal, hogy, ha a fellebbvitel tárgya mondatnék ki irányadónak, minden instanciában újból és újból vetődnék fel az értékmegállapítás kérdése, ami kerülendő. A reform oda is vezethetne, hogy az alsóbíró, csak azért, hogy ítéletét fellebbvitellel meg nem támadhatóvá tegye, a követelést oly részekre osztaná, amelyek egyenkint a fellebbviteli értékhatáron alul maradnának és ezeket külön-külön részítéletekkel döntené el. Különben már az a gyakorlat is aggályos, mely a fellebbezési eljárásban történt leszállításnak, a felülvizsgálat megengedhetőségére befolyást enged.

III. A Pp. 188. §. utolsó bekezdése szerint a bíróságnak az ellen a határozata ellen, hogy *keresetváltoztatás nincs*, fellebbvitelnek nincs helye. Vitássá vált, hogy ez a szabály a *fellebbezési bíróságnak* ily tartalmú határozatára is vonatkozik-e? Előadó szerint csak abban az esetben, ha az *elsőbirósági* eljárás során felmerült keresetváltoztatás fen vagy fen nem forgásáról van szó. Ellenben: ha a *fellebbezési* eljárásban történt keresetváltoztatásról van szó, akkor a fellebbezési bíróság ama határozata, mely a keresetváltoztatás létezését meg nem állapítja, emiatt fellebbvitellel nemcsak megtámadható, hanem ezt a szabálytalanságot a felülvizsgálati bíróságnak hivatalból is észlelnie kell; mert a 494. §. szerint a fellebbezési kérelemben vagy ellenkérelemben a keresetet az ellenfél beleegyezésével sem szabad megváltoztatni és a fellebbezési eljárásban új kereset nem indítható.

Plósz ezt a megoldást plauzibilisnek tartja: mert a keresetnek a fellebbezési eljárásban történt megváltoztatása lényegileg új kereset, amelynek elsőfokú elbírálása nem a fellebbezési bíróságnak, hanem csak az elsőbíróságnak *hatáskörébe* tartozhatik. Hasonlít ehhez az az eset, amikor a járásbíróságnál történt keresetváltoztatás folytán a kereset már túlmegy a járásbíróság *hatáskörén*; ilyenkor sem lesz kizárva a keresetváltoztatás miatti fellebbvitel.

IV. A Pp. új felülvizsgálati rendszere a *felülvizsgálati jogkört* lényegesen kibővíti, amivel azt akarja elérni, hogy a bíró ott, ahol igazságtalanságot lát fenforogni, a fellebbezési bíróság ítéletéhez hozzáférkőzhessen. De a felülvizsgálati bíróságok gyakorlata a törvénynek ezt a célzatát meg nem valósítja; sőt visszaesés mutatkozik a S. E. alatti gyakorlattal szemben. Különösen a kártérítés mennyisége, a tartás összege, a köztudomású tények, a tudat, akarat, jó- és rosszhiszeműség, tévedés és egyéb lelki momentumok felülvizsgálhatósága kérdésében. Ilyen, az érdemleges felülvizsgálattól elzárkózó gyakorlat helyett megfelelőbb volna a törvényt módosítani, a tényállásnak az iratok alapján, de novumok kizárásával való *önálló megállapítását* megengedni. Ezzel a fellebbezési bírósági ítéletek terjengős indokolásának szüksége is elesnék.

Plósz nem helyesli a felülvizsgálati jogkör túlszűk magyarázatát. Szabály az, hogy *minden* felülvizsgálható. *Kivétel:* a tényállítás valóságának vagy valótlanságának felülvizsgálása, amely csak az 534. §. 3. bekezdésében felsorolt három eset valamelyikének fenforgása esetében van megengedve. A «tényállítás» fogalma azonban szűkebb mint a S. E. alatti gyakorlat szerinti «ténykérdés» fogalma, ami alá mindent soroztak, ami nem jogkérdés. Kétségtelen, hogy a jó- vagy rosszhiszeműség (ú. n. jogi tények) állítása nem «tényállítás». És a felülvizsgálati bíróság önálló ténymegállapításának egyedüli korlátja: a felülvizsgálati eljárás sajátszerűsége, melynél fogva a bizonyítékok *mérlegelése* ott helyt nem foghat. De a kár mennyisége, a tartás összege önálló megállapításának nincs akadálya.

V. A Pp. 391. §-a alapján hozott *közbenszóló* ítélet önálló perújítással meg nem támadható, mert az 563. §. szerint perújításnak csak a jogerős *végítélet* ellen van helye. Előadó szerint a törvényt módosítani kellene; a német és az osztrák Pp. sem zárja ki ily ítélet ellen a perújítást. Mert ily ítélet is az ügy *érdemében* határoz a keresettel érvényesített *jog* iránt (ami a Pp.-nak az «érdem»-re vonatkozó terminológiájából is kitűnik). Kell tehát, hogy ily ítéletnek is legyen *anyagi jogereje* (Pp. 411. §.) Ez az ily ítéletnek a Pp. 130. §-a szerinti megállapítási perben hozott ítélettel való összehasonlításából is levezethető. Ha nem volna anyagi jogereje, miért kötelezné a bíróságot a mennyiség feletti eljárásban? Már pedig kötelezi, mert utána az alap elleni kifogások — az ezután *keletkezett* tények kivételével — fel nem

[16] Pl. K. 1916 P. II. 7206. (Ü. L. 1917. évi 21. sz.)

[17] Az összes baleseteknél, amelyek egy nagy üzemben teljesen vagyontalan keretekre utalt egyéneket érnek.

hozhatók. De nemcsak az anyagi jogerőből következnék a perújítás megengedhetősége, hanem azt gyakorlati szempontok is indokolnák: mert ezzel a mennyiség feletti hosszadalmas tárgyalás és bizonyítás sokszor feleslegessé válnék. Végül: a 389. §. alapján hozott részítélet ellen az önálló perújítás még kevésbé látszik gyakorlatilag indokoltnak; pedig ezt megengedi a törvény.

Plósz megjegyzi, hogy a Pp. nem követte a német törvényt a sokféle közbenszóló kérdéseknek külön ítéletekkel való eldöntésében; és ezért a perújítás rendjét sem akarta széttagolni. Elegendő a végítélet elleni perújítás, mely a közbenszóló ítélet ellen fenforgó perújítási ok alapján is meg van engedve (565. §). Nem osztja azt a nézetet, mely szerint a közbenszóló ítélet a jogerős ítéletnek a 411. §-ban megállapított hatályával bír. A 391. §-nak egyedüli célja az, hogy az alap kérdése külön tárgyaltassék, a tárgyalás egyelőre ezzel egyszerűsíttessék és a közbenszóló ítélet *abban a perben* direktivául szolgáljon. De oly hatályt, mely *a konkrét peren túl* terjed, a törvény a közbenszóló ítéletnek nem akart adni. Ezért van az, hogy amennyiben a mennyiség feletti tárgyalás folyamán az eljárás szünetelővé válik és a per három évi szünetelés után megszűnik: akkor a közbenszóló ítélet hatálya is megszűnik. Ha tehát ennek az ítéletnek nincs ú. n. anyagi jogereje, akkor a törvény az ily ítélet ellen a perújítást sem engedheti meg.

VI. Érdemleges ítélet elleni fellebbezés folytán a fellebbezési bíróság egyedül abban az esetben *utasíthatja vissza* az ügyet az elsőbírósághoz (506. §.), amikor a megtámadott ítélet az alap és mennyiség szerint vitás követelésnek *csupán alapja* felől határozott. Kétségtelen, hogy a fellebbezési bíróságnak az alap kérdését ily esetben is előbb *teljesen* el kell bírálnia, úgy hogy csak a *mennyiség* kérdésében utasíthatja vissza az ügyet az elsőbírósághoz. A fellebbezési bíróságok mégis — úgy a S. E. 167. §-ának, mint a Pp. 506. §-ának alkalmazásában, tehát már 23 év óta — a *törvény ellenére* járnak el, amidőn az ügyet nemcsak az alap és mennyiség szerint vitás követelések iránti perekben, hanem abban az esetben is visszautasítják az elsőbírósághoz, amikor ez időelőttiség, elévülés, kereshetőségi jog hiánya, megállapítás szükségességének hiánya miatt vagy hasonló okból utasítja el a keresetet, a fellebbezési bíróság pedig, anélkül, hogy a követelés alapját elbírálná, csak azt mondja ki, hogy a kereset az elsőbíróság ítéletében felhozott okból el nem utasítható. Az állandó törvényellenes gyakorlatból arra lehet következtetni, hagy az 506. §. a gyakorlati szükségletet ki nem elégíti. Megfontolandó volna tehát, nem-e kellene az 506. §. 2. bekezdés eseteit, a bírói gyakorlat nyomdokain haladva, törvényhozási úton kibővíteni.

Plósz veszedelmesnek tartaná, ha az írásbeli perben divatban volt és az ügyek elintézését rendkívül késleltető *feloldásokat* újból meghonosítanók. Ha akadnak elsőbírák, akik az ügyek érdemleges elintézése alól ki akarnak bujni, ezt a törvény nem képes megakadályozni. (Gegen flüchtige Richter nützen keine Gesetze.)

VII. A kir. Kúria egy esetben, amikor a bíróság a házasságot az alperes hibájából *felbontotta* és az alperest költségben marasztalta, nem engedte meg az alperes által *egyedül a perköltség* kérdésében használt perújítást, mely arra volt alapítva, hogy az elmebeteg alperes, gondnokának mellőzésével volt perbe idézve (Pp. 563. §. 4. pontja). Indokolta ezt a Kúria a Pp. 682. §. 1. és 572. §. 3. bekezdésével. Előadó szerint ezek a törvényhelyek a perújítást a perköltség kérdésében ki nem zárják; és a perújítás itt úgy az alperes házastársi vétkességének, mint a megtámadhatatlan bontásnak a kérdésétől teljesen független. Itt *rosszhiszemű pervitelről* van szó, melynek folytán az alperes az ellene megítélt perköltséggel károsodott. Kártérítési joga érvényesítésének legcélszerűbb módja a perújítás, annál is inkább: mert a perköltség kérdésének *külön perben* való eldöntését a gyakorlat nem engedi meg.

Plósz helytelennek tartja a Kúria határozatát. A törvény egyedül a házasság *fenállásának* kérdésében zárja ki a perújítást, mert a házasságot felbontó vagy érvénytelenítő ítélet jogerőre emelkedése után bármelyik fél új házasságra lépése oly helyzetet teremt, mely perújítással meg nem bolygatható. De *minden más* kérdésben, pl. a nőtartás kérdésében is helye van perújításnak, jóllehet ez a vétkesség kérdésével szorosan összefügg. Tehát a *perköltség* kérdésében is meg van engedve a perújítás.

VIII. A 716. és 723. §-ok szerint a házassági semmisségi perre megállapított szabályok a *gondnokság alá* helyezési eljárásban megfelelően alkalmazandók. Előadó nem helyesli, hogy a *tékozlás* miatti gondnokság alá helyezési eljárásban is az officialitás elve uralkodjék. Itt a közérdek — az 1885 : VI. tc. 4. §-ának esetétől eltekintve — nem játszik oly szerepet, mint az elmebetegség vagy gyengeelméjűség eseteiben; és az alperes nincs a kellő védekezésben akadályozva. Nincs indokolva, hogy a *beismerés* itt ne tegye fölöslegessé a bizonyítást, vagy hogy a tanu esküjét ne lehessen *elengedni*. Ezt az eljárást tehát — e tekintetben — a Pp. 13 ik címében foglalt többi eljárásoktól eltérően kellene szabályozni.

Plósz is megfontolandónak tartja ezt a kérdést, mert a szóbanforgó eljárás valóban más természetű, mint a vele egy címben tárgyalt többi eljárások.

Minden jogász teljesítse erkölcsi kötelességét: jegyezzen hadikölcsönt.

A lakbérleti bizottságok újabb szervezése és eljárása.

A m. kir. igazságügyminiszternek és a m. kir. belügyminiszternek 1917 november 29-én megjelent és kihirdetésének napján életbelépett 62,500/1917. I. M. számú rendelete intézkedik a lakbérleti bizottságok és eljárásuk újabb szabályozása tárgyában.

A rendelet több lényeges újítást és a régi szabályoktól eltérő módosítást tartalmaz.

A lakbérleti bizottságok szervezete a régi marad, azonban a bizottság elnökeit a kir. törvényszék elnöke jelöli ki ezentúl és pedig a lakbérleti bizottság elnökeivé nemcsak járásbírák, de a törvényszéki székhelyen működő lakbérleti bizottságnál törvényszéki bírák is kijelölhetők. E rendelkezés indoka, hogy a törvényszéki elnök lévén a járásbíróságok felügyeleti hatósága, az arra alkalmas bírákat — a törvényszék bírái közül is — inkább áll módjában kiválasztani.

A lakbérleti bizottságok hatásköre lényegesen kibővült egyrészt azáltal, hogy ezentúl a nagylakások, üzletek, raktárak bérletének, valamint az albérleteknek rendes felmondással való megszüntetése felett való döntés is a lakbérleti bizottságok hatáskörébe utaltatott: másrészt a lakbérleti bizottság, mint fellebbezési fórum, másodfokon dönt a lakáshivatal által hozott és előterjesztéssel megtámadható határozatok és intézkedések felett.

A hatáskör kérdésében fontos intézkedéseket tartalmaz a rendelet 2. és 3. §-a; a 2. §. szerint a bíróságok és a hatóságok a hatáskörükbe nem tartozó kérelmeket visszautasítani tartoznak, azonban a fél kérelmét az elintézésre hivatott hatóságnál nyolc nap alatt joghátrány nélkül újból előterjesztheti. A rendelet 3. §-a a hatásköri összeütközés kérdésében származható vitákat zárja ki, amikor kimondja, hogy sem a bíróság, sem a lakbérleti bizottság hatáskörébül el nem utasíthatja azt az ügyet, amelyet a bíróság vagy a lakbérleti bizottság hatáskör hiányából előzőleg visszautasított. Ha a lakbérleti bizottság oly ügyben határozott, mely a bíróság hatáskörébe tartozik, a fél a határozat közlésétől három nap alatt felfolyamodás útján a kir. törvényszéknél a bizottság határozatának hatályon kívül helyezését kérheti.

A lakások felmondását korlátozó rendelet megkerülését tette lehetővé a bírói vagy közjegyzői úton eszközölt felmondás, melylyel a bérbeadók sűrűn éltek bízván abban, hogy a jogban járatlan ellenfél elmulasztja a kifogást és így a bérbeadó végrehajtható határozathoz jut. A lakbérrendelet kijátszásának ezt a módját akadályozza meg az új rendelet 13. §-a, amely bírói vagy közjegyzői felmondás esetén is a felmondás hatályosságához, el nem fogadás esetén, megkívánja a lakbérleti bizottság döntését.

A lakbérleti bizottságok eljárása tekintetében új intézkedéseket a rendelet csak az előterjesztés esetében való eljárás iránt tesz. Ezt az eljárást szabályozza a 14. és 15. §., melyek szerint a megengedett előterjesztést a határozat vagy intézkedés közlésétől számított három nap alatt a lakáshivatalnál kell megtenni, amely az előterjesztés elfogadása felett dönt, azonban a visszautasító határozat ellen a fél három nap alatt a lakbérleti bizottsághoz előterjesztéssel élhet.

A felterjesztett előterjesztés tárgyalására a lakbérleti bizottság elnöke tűz ki határozatot, melyről az érdekeltek, jegyzék kifüggesztése útján és portómentes levelezőlapon értesíttetnek. A tárgyalásról az intézkedő hatóság is értesítendő, amely magát a tárgyaláson megbízott által képviselteti.

Az előterjesztés felől a bizottság az áttett iratok alapján nyílvános előadáson határoz, az ügyet az elnök adja elő, a bizottság a feleket meghallgathatja, új bizonyítást rendelhet el és ennek foganatosításáról vagy maga gondoskodhat vagy a lakáshivatalt megkeresheti. A lakbérleti bizottságnak ezen másodfokon való határozathozatala korlátozást csak annyiban nyer, hogy ha az előterjesztés a bér emelésének vagy megszabásának mértéke ellen irányul, a bizottság a határozatot csak annyiban bírálhatja felül, hogy a határozatban megengedett emelés vagy bérösszeg a lakbérrendelet értelmében megengedett legmagasabb bérhatárt nem haladja-e meg vagy nem alacsonyabb-e annál az összegnél, melyet a bérbeadó a lakbérrendelet értelmében megszabni jogosítva van. Ha a bérhatárt bizonyos körülmények alapján kell megállapítani, a lakbérleti bizottság csak oly újonnan felhozott tényeket és bizonyítékokat vehet figyelembe, melyeket a fél a lakáshivatalnál hibáján kívül előbb nem érvényesíthetett.

Az előterjesztés feletti eljárás egyszerűsítésére szolgál, hogy az egy ülésen előadott ügyekről egy közös jegyzőkönyvet kell felvenni.

Míg a korábbi eljárási rendelet szerint a vesztes fél a nyertes fél ügyvédi képviselettel járó költségeiben elmarasztalható nem volt, az új eljárási rendelet 17. §-a szerint azt a felet, aki az eljárásra nyílvánvalóan alaptalanul adott okot, vagy alaptalanul élt előterjesztéssel, a bizottság az ellenfél kérelmére nemcsak a szükséges készkiadásoknak és az időmulasztás által szenvedett veszteségekért járó kárpótlási összegnek megtérítésére kötelezhető, hanem a képviselettel okozott költségben is marasztalhatja. A rendeletnek ez az intézkedése nemcsak ügyvédi szempontból fontos, de azért is, mert gátat vet a multban igen gyakran előfordult minden jogos alapot nélkülöző és a bizottság munkáját szaporító kísérletezésre irányuló kérelemnek.

Dr. Bálint Andor.

A közrendről és annak őrzőiről.*

Nők — gyermekek — közkatonaság, akikről nem csupán a színpadon, hanem a való életben is úgy szoktuk meg, hogy a jelentősebb eseményekben csupán jelenlétükkel, irányító befolyás nélkül vesznek részt, a legutóbbi időben váratlan szerepcserén mentek keresztül. A békésnek nevezett, de azért nem kevésbé elkeseredett és az egyéni létért folytatott küzdelem áthárult azoknak vállaira, akik a köz védelméért nem szállhattak síkra és akik nemüknél, koruknál vagy társadalmi helyzetüknél fogva távol maradhattak a létfentartásért vívott harcokból is. A mindennapi élet csöndes küzködése pedig dacára minden képzelt és valóságos szépségeinek megkívánja a maga sebesültjeit és rokkantjait; a személyek, az ellenfelek változhatnak, a fegyverek, a harcok és a sebek csak olyanok lesznek, mint azelőtt. Merev törvényszerűséggel látjuk ismétlődni azokat az eseményeket, amelyeknek szereplői máskor a jelenleg távoli vidékekre vezényelt férfinép soraiból kerültek ki, az élethivatásokban beállott eltolódások csupán az egyénekkel szemben, de nem az általános jelenségekkel szemben hozták meg a nagy változásokat. A nő, rendes házi foglalatosságaiból kiragadva, a serdülő ifjúság korának meg nem felelő komoly munkásságra kényszerítve — ezek azok az elemek, amelyeknek folytatniok kell a távollevők munkáját és amelyek erényeikben is, hibáikban is alkalmazkodnak elődjeikhez. Az új anyagból is csakhamar kiválik a sálak, a bűntettesek is csak nemre és korra változnak, a bűncselekmények maradnak a régiek. Hozzájárul még ehhez az önmagától rekonstruálódó társadalomellenes elemhez, a fegyveres szolgálatot teljesítők egy számra nézve ugyan nem, de veszélyesség szempontjából nagyon is jelentékeny csoportja, amely a katonáskodást és azzal összefüggő körülményeket is csak arra használja fel, hogy a polgári életben már begyakorlott bűnös mesterkedéseit folytassa. Ebből a szempontból nézve a jelenségeket, most már úgy látjuk azokat, hogy az egyének is legtöbbször megmaradnak régi mivoltukban, azok sem változnak az életmódban beállott változások dacára, a polgári életben tisztességes megélhetésre nem törekvő személyek az új elhelyezkedésből is mihamar kiválnak és megtalálják a régi, a bűncselekményekhez vezető rejtekutakat.

Innét tehát az az első pillanatra kétségtelenül meglepő jelenség, hogy a bűntettesek között az elmúlt évben a nők, a fiatalkorúak és katonai személyek szokatlanul nagy számban vannak képviselve. Ugyanis a férfibűntettesek számának csekély csökkenésével szemben a bűnöző nők száma 16%-kal emelkedik, a fiatalkorú bűntettesek száma pedig 30%-kal nagyobb az előző évhez (1915) képest. A katonai szolgálatban állók által elkövetett bűncselekményekről a Jelentés nem tartalmaz ugyan számbeli adatokat, azonban a nevezetesebb bűncselekmények leírását, az egyes kerületek rendészetéről szóló jelentéseket, s még több apró adatot összevetve, megállapíthatjuk, hogy alig követtek el az év folyamán súlyosabb bűncselekményt, amelyben legalább egy katonáskodó embernek a keze benne ne lett volna. A polgári és katonai elemeknek ez az — egyébként sokszor kívánt — harmónikus összeműködése hozta azután magával, hogy dacára a férfilakosság számában beállott jelentékeny csökkenésnek, a feljelentett bűncselekmények száma ötödfélezerrel (12%) emelkedett. Ezeknek bűntett és vétség szempontjából való eloszlása tekintetében ismét érdekesen érvényesülnek a háborús életviszonyok. 22%-kal emelkedik a bűntettek és 100%-kal csökken a vétségek száma. Egyenes következménye ez az általános áremelkedésnek, amelyhez a túlnyomó részben érték szerinti megkülönböztetésekre berendezett büntetőtörvénykönyvünk alkalmazkodni nem képes. A bűncselekmények számának általános emelkedése soha sem mutatja annyira valamely intézménynek, berendezkedésnek hiányát, mint mikor az emelkedés csaknem egyetlen bűncselekménynél állapítható meg és a többiek a lakosság számának csökkenésével arányban kevesbednek. Igy a jelen esetben. Csaknem egyedül áll a lopás és ennek anyagfeldolgozó vállalkozása az orgazdaság, amely számbeli emelkedést mutat. Az emelkedés itt azonban jelentékeny is; 25%-kal több a lopás és 270%-kal több az orgazdaság, mint 1915-ben. Városi viszonyoknál pedig a közbiztonság első fokmérője a tolvajok, betörők és garázdálkodásaik számában beállott emelkedés vagy csökkenés. Komolytalan kötekedés lenne rendőrségünket okolni, hogy a főváros az utóbbi mozgalmas években az egész ország dologtalan, enyveskezű elemeinek találkozó helyévé vált, azt azonban joggal elvártuk volna, hogy alább fog hagyni a Jelentéseket jellemző derűs optimizmus és nem kívánja velünk elhitetni, hogy «a személy- és vagyonbiztonság Budapesten a háború harmadik évében egy árnyalattal sem rosszabbodott» (16. old.). Azt a csaknem 26,000 sértettet, akiktől öt és félmillió korona értékű ingóságokat elloptak, kevéssé fogja megvigasztalni az a bár nem is egészen világos, de hangzatos kijelentés, hogy «a személybiztonságot a háborús erkölcsi eldurvulás, az indulatok felszabadulása, melyet a teória a háború elmaradhatatlan következményeinek állít oda — ép úgy nem vált be, mint annyi teória a háborúról a háború előtt» (162. old.). Egyoldalúan látná a tényeket azonban bárki, ha nem venné figyelembe annak okát is, ami a rendőrség munkáját a veszélyes elemekkel szemben hátráltatta. A háborús élelmezési nehézségek, az ezekkel kapcsolatban jelentkező visszaéléseknek a legszűkösebb mértékre szorított üldözése is oly sok munkájába került a rendőrségnek, hogy nem lehet a jó igyekezet hiányának vádjával élni, ha a bűnügyi rendészet sérelmére történt is a közigazgatási rendészet kiegészítése. Sőt, amit elsősorban is el kell ismerni: az úgy a fogalmazó mint a végrehajtó személyzet fáradhatatlan munkabírása. Az 1000 K évi díjazásért éjjel-nappal dolgozó fogalmazó-gyakornok (13. old.) és a szabadnapjainak kétharmad részétől megfosztott, fagyban és égető nap hevében őrhelyén levő rendőr egoisztikus alapokra berendezett társadalmunknak csakhamar kivesző alakjaivá kell, hogy váljanak.

Hősies kötelességteljesítést az állam csak a harctéren kívánhat polgáraitól, kifogástalan munkát kívánni attól a hivatalnoktól, kitől a létminimumot tagadjuk meg, a törvények által is megbélyegzett erkölcstelen szerződések létesítésével határos. Teljességgel méltányoljuk ezért azokat a keserves sorokat, amelyekben a jelentés a detektivtestület anyagi helyzetéről és elfoglaltságáról megemlékszik. A létszámnak 30%-os apadásával szem-

* V. ö. «Jelentés a budapesti állami rendőrség 1916. évi működéséről.» Budapest, 1917. Radó Izor nyomdája. 372 old.

ben a munkatehernek 80%-os növekedése észlelhető. A túlhajszolt detektivek természetesen sok esetben képtelenek alapos munkát végezni. Az örökös sietség őket felületességre kényszeríti; ilyenkor látnak napvilágot jólismert háromsoros jelentések, amelyek szerint a tettes kiléte iránt adat fel nem merült. Ennek tudható be, hogy 25,800 lopási eset közül 11,000-ben maradt ismeretlen a tettes és hogy általában a feljelentetteknek csupán 70%-a lett kinyomozva (1915-ben 72%). Ehhez igazodik természetesen a meg nem térült károknak évről-évre növekedő összege is (57%, tavaly 54%).

Ha figyelembe vesszük, hogy csak a magyar államvasút lopások folytán szenvedett kára egymillió koronára tehető, amelyből csak elenyésző csekély rész térült meg, találó képet alkothatunk magunknak arról a gazdálkodásról, amely néhány X. fizetési osztályú állással való szaporítás helyett belenyugszik a milliós károsodásokba. Nem akarunk a Jelentésnek abba a hibájába esni, hogy oldalakra kiterjedően (pl. 77—78. old.) szóról-szóra ugyanazokkal az elmefuttatásokkal hozakodik elő minden évben és így ez alkalommal csak utalunk arra a körülményre, hogy az alsóbbfokú rendőri közegek amúgy sem igen magas értelmiségi színvonalának feltétlen hanyatlásával fog járni, ha az életpálya befejezéseül az éhenhalás fog szerepelni. Minden közigazgatási teendőt igen különféleképen lehet teljesíteni, a hivatalos közeg buzgalma, szakértelme szerint. A Jelentés ugyan biztató jelnek veszi már azt is, hogy a számvevőségeknél a rovancsolások «teljesen kielégítő eredménnyel» végződtek (36. old.), a mi követelményeink azonban még ennél is magasabbak. A kényszeredetten, anyagi gondoktól nyomott kedélyállapotban, megfelelő és csupán a főnöki megelégedés plátói elismerésében részesülő munka az egész szervezet életképességét képes aláásni. Rámutattunk más alkalommal arra is, hogy mily szoros összefüggésben áll a rendőrök szorult anyagi helyzetével azoknak ingerlékenysége, ami pedig végeredményben a kardhasználatok folytán ejtett sérülésekben is kifejezésre jut. Meg kell állapítani, hogy e tekintetben jelentékeny javulás észlelhető; az 1915 évbeli 24 esettel szemben a Jelentés csupán 15 esetet említ fel. És noha ez alkalommal is szívesebben láttuk volna, ha a rendőr a vele kávéházban dulakodó ember megfékezésére szelidebb módot talál, minthogy a rakoncátlankodót agyonlövi (151. old.), mégis el kell ismernünk, hogy a fegyverhasználat a legtöbb esetben a rendőr testi épségének megvédése szempontjából indokolt volt.

Közigazgatási és bűnügyi rendészeti szempontból egyaránt nehéz és a háborús gazdasági helyzet teljes ismeretét feltételező feladat volt az árdrágítók megfékezése.

Figyelemreméltó itt az az erély és buzgóság, amellyel rendőrségünk a rendelkezésére bocsátott eszközöket igénybe vette. Kívántuk volna, hogy e jó tulajdonságokhoz a gyakorlati érzéknek és a tényleges helyzetnek ismerete is csatlakozott volna, amely tulajdonságok hasznosan segítettek volna a kezdet nehézségeivel való küzdelemben. Apró, jelentéktelen eseteknek nagy körülményességgel való kezelése, a delikvensnek fontosabb ügyhöz méltó apparátussal való — hogy a Jelentés sokszor ismételt kifejezésével éljek — «*lebüntetése*» (86., 116. stb.) az esetek fontossága szempontjából bizonyos eltolódást idézett elő. Példa erre a Jelentésnek vonatkozó része. A *kíméletet nem érdemlő* szigorral elbírált esetek felsorolásában olvassuk: «Ezek közül az esetek közül jellegzetes egy korcsmárosné, aki mellékesen disznóhízlalással foglalkozott. Ezt is olyformán, hogy a megengedett négy disznón felül további ötöt is hízlalt. Az ellene tett feljelentés magva szerint az élősertés kilóját a megengedettnél jóval magasabb áron árúsította. *Két esetet* sikerült reábizonyítani». (73. old.) Ha nagy is a bűne a korcsmárosnénak, a kíméletet nem érdemlő esetek közé talán mégsem tartozik. Csillapítsa egyébként méltó felháborodását a rendőrségnek az a tudat, hogy még a gyilkos javára is számításba szoktak venni enyhítő körülményeket. A felettes hatóságok feladata lett volna eljáró közegeiket a hazafias felgerjedéstől mentes nyugodtságra inteni. Aminthogy a Jelentésből kitünően arra sem lett volna felesleges figyelmeztetni, hogy nem minden árdrágító szükségképen galiciai menekült és hogy nem kizárólag azért hagyta oda mindegyik galiciai lakos vagyona jórészét, hogy a budapesti árdrágítók számát növelje. Megjegyzendő egyébként, hogy miután a Jelentés bebizonyítani igyekszik, hogy minden bajnak és árúmizériáknak a menekültek az okai, megállapítja, hogy ezek a fővárosban csak kis számban fordulnak meg (283. old.). Az árdrágítás miatt folyamatban volt 8368 eset elbírálása azonban hasznos iskola volt a rendőrség számára és talán a Rendőrségi Lapok 1915. évi 50. számában megjelent cikkhez hasonló, mely szerint «árdrágító visszaéléseknél nincs enyhítő körülmény» stb. jelenleg már nem láthatna napvilágot.

A feljelentők az említett kihágásoknál túlnyomó részben a kevésbé vagyonos középosztály tagjai voltak, abban azonban már nem vagyunk egy véleményen a Jelentéssel, hogy a feljelentettek javarésze *kisember* volt, aki «küzd a helyzettel és úszik az áramlattal». (73. old.) Emlékszünk és nem is kevés esetre, amikor a vádlottak szerepét «nagyuraknak» és nem «kisembereknek kellett vállalniok, akik sem nem küzdöttek, sem nem úsztak, hanem jól felszerelt raktáraikat a közönség megnyuzása céljából valóságos rablóbarlangokká alakították át. Nem akarjuk elvitatni, hogy «a mohó üzérkedés Shylockjainak letörése» érdekében folytatott küzdelem — amint a Jelentésnek szépirodalmi értéket is kölcsönözni óhajtó szerzője azt nevezi — jelentős eredménnyel járt. Attól azonban mégis távol állunk, hogy oly nyugodtan nézzünk a jövő elébe, amint ezt a rendőrség teszi, mondván: Már az év második felében (tehát egy esztendő előtt) előfordult, de számban apadt feljelentések is az ár tekintetében a maximált áron felüli különbözetet csak pár filléres túlkövetelésben mutatták» (83. old.), vagy hogy az árdrágítás egyes fajtáit «csírájában sikerült elfojtani». Nagyon hálásak lennénk, ha valóban így lenne. Egyébként 15%-át tették az árdrágítási ügyek az összes elbírálás alá eső kihágásoknak, amelyekről a Jelentés nyilván fölös óvatosságból megemlíti, hogy azok «jórésze a közrend és közbiztonsági szabályok áthágásából eredt». (67. old.)

A bíráskodásra vonatkozóan a Jelentésnek azon jóleső kijelentésén kívül, hogy «a rendőri büntetőügyek tárgyalásánál a kapitányság szigorúan ragaszkodott a büntetőbíráskodás szabályainak megtartásához» (78. old.) a tevékenységi kimutatások is előnyös képet nyujtanak. Megnyugtató mindenekelőtt a felmentő és megszüntető határozatoknak (15·2%), a büntetőítéletek (60·8%) arányával szemben bekövetkezett jelentékeny csökkenése. Jele ez annak, hogy a rendőrség fokozott gondossággal vizsgálja a felmerült eseteket a bűnvádi eljárással elérhető eredmény szempontjából. A közönség, úgy indolenciájával, mint nem ritkán helytelenül kifejtett buzgólkodásaival ugyan mindent elkövetett, hogy a rendőrség munkáját nehezítse. Az alaptalan feljelentések száma váratlan mértékben emelkedett; különösen a névtelen feljelentések zuhatagát bocsájtották az egyes kerületi kapitányságokra, amelyeknek csak csekély része fedezett fel üldözésre alkalmas cselekményt. (Pl. V. kerületben 65% alaptalan feljelentés 87. old.) Egyéb adat hiányában és az ellenkező bizonyításáig az ítéletek közmegnyugvást keltő voltát kell látnunk abban a jelenségben, hogy az ítéletek 69·3%-a jogerőre is emelkedett. (353. old.) Nem szívesen látjuk azonban a büntetőparancs alkalmazásában (15·1%) beállott apadást. Jelentéktelen kihágásoknál a néhány korona pénzbüntetéssel végződő eljárás a mai munkaerőhiánynál, a feleknek és a tanuknak tárgyalásra idézgetésével jelentékeny anyagi kárt okozhat és ez lesz alighanem jórészben az oka annak is, hogy a közönség mindenképen igyekszik elkerülni a kihágási bíróságok igénybevételét.* A rendőri bíróság elé kerülő terheltek korát nézve a fiatalkorúak ügyeinek számában újabb emelkedést (2158 üggyel több, tavaly 1000 a többlet) észlelünk. 8%-kal emelkedik a rendőri gyermekbíróság által tárgyalt ügyek száma is. (227. old.) Különösen és szembeötlő a csavargási esetek 28%-os emelkedése, amely az összes fiatalkorúak által elkövetett kihágások 7%-os emelkedését tehát messze meghaladja. Csavargó életmódot túlnyomó részben fiúk folytattak. E sajnálatos jelenségekért — mint a Jelentés (273. old.) véli — «a rendszer és az intézkedések elégtelenségét» terheli a felelősség. Amennyiben a végrehajtás, a rendelkezésre álló közegek és segédeszközök fogyatékosságára gondol a szerző — osztjuk meggyőződését. Teljes mértékben tiltakoznunk kell azonban azzal a nem csupán egyéni véleményt kifejező, gyakran hallatott kijelentéssel szemben, hogy a «törvény humánus intencióit meg nem értő, eldurvult lelkületű» fiatalkorúakkal szemben (274. old.) erélyesebb megtartásra lenne szükség. Részünkről úgy véljük,

* Nem áll az ellentétben a névtelen feljelentések nagy számával, mert ott a feljelentő az eljárásban való részvételtől már eleve kivonja magát.

hogy a törvény intencióit elsősorban a bírónak kell megértenie, a mi ha megtörténik, módot fog adni arra is, hogy a humánus elbánást az igazságos szigor követelményeivel a jelen rendszer fentartása mellett is összeegyeztethesse. Zárt intézeteknek, jól szervezett patronage-otthonoknak felállítását természetesen mi is kívánatosnak tartjuk. *Lelki kiképzést* nyujtó önképzőköröknek (275. old.), amely inkább csak jótékony nemtőket képez ki, ugyan kevés hasznát fogják látni a fiatalkorúak. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a rendőrség maga is megtalálja már az igaz utat a fiatalkorúakkal szemben, midőn a felmentések számának fokozatos csökkentése mellett (3·1% összesen) előnyben részesíti az erkölcsi javításra kilátást nyujtó intézkedéseket. Az elzárás büntetések szaporítása természetesen csak megfelelő letartóztató intézetek létezése esetében járhatna az óhajtott eredménnyel.

A rendőri büntetőbíróságok elé kerülő különböző kihágások kapcsán áttekintést szerezhetünk magunknak a közbiztonság vonatkozó ágának állapotairól is. A cselédügyekben tett 9555 feljelentés (75%-ában a gazda volt a panaszos) mellett (285. old.) különösnek kell tartanunk a Jelentésnek azt a feltevését, amely szerint «nincs rá statisztika, de bizonyos enyhülés állapítható meg a gazda és cselédek közötti viszonyból eredő ellentétek körül». (87. old.) Az enyhülés igazolására tényleg nehéz lenne statisztikai adatokat találni. Sajnálatos, hogy az ezen a téren már évek előtt igért reformok megszületését még mindig gátolják valamely előttünk ismeretlen, rejtélyes akadályok. Határozott javulás észlelhető a közbiztonsági rendőri büntetőbíróság működésében is. Az a körülmény, hogy a 3390 bűnösséget megállapító ítélettel szemben már csupán 2020 felmentő ítélet áll (4211: 3063 1915-ben), amellett szól, hogy a rendőri közegek is a feljelentések megtétele körül nagyobb gondosságot fejtenek ki. 5449 személy ügyére 5432 jogerős ítélet esett. (287. old.)

A személyszállító járművek közlekedésével kapcsolatban felmerült szabálytalanságok, hiányok és visszaélések tömegéről minden fővárosi ember önálló «*jelentést*» tudna előterjeszteni, a hivatalos adatok ismertetése így csaknem felesleges. Különbséget téve a háborús állapotokkal együtt járó zavarok és szabálytalanságok, valamint a rendkívüli viszonyoktól független lomposság, nemtörődömség és rosszindulat következményei között, megállapíthatjuk, hogy a közlekedés rendjére felügyelő detektivek ugyan már szigorúbb ellenőrzést fejtenek ki, mint 1915-ben, azonban bátorságuknak még további gyarapodása kívánatos. A feljelentéseikről készült kimutatás szerint eszményi viszonyok között kellene élnünk. Menetrend be nem tartása miatt az egész esztendőben *egyetlen egy* feljelentésre volt szükség. Még a fogaskerekű vasúttal is meg volt elégedve a rendőrség a kimutatás szerint, noha más helyen megjegyzi, hogy évközben hét baleset történt (245. old.) e vasúton és hogy a vasúti és hajózási felügyelőség figyelmét *még idejekorán* felhívta e vasútra; s «a közbelépésnek meg is lett a kívánt eredménye». (66. old.) Az eredményként számításba jöhető intézkedések csak teljes titoktartás mellett történhettek, az utazó közönségnek erről nem sikerült tudomást szerezni. Reméljük, a belügyminiszterhez intézett Jelentésnek talán szemmelláthatóbb következményei lesznek. A közlekedési bajokkal együtt jártak a forgalmi balesetek is, amelyek számában 38%-os emelkedés mutatkozott. 61% villanyos által okozott baleset volt, a vasúti személyzet és a közönség szabadjára hagyott fegyelmezetlenségének 698 ember itta meg a levét. (219. old.) «Nagyarányú tevékenységéről» akar számot adni az erkölcsrendészeti osztály is (262. old.) anélkül, hogy annak kézzelfogható eredményeit ki tudná mutatni. A titkos kéjelgés üldözése, amely ennek a nagyarányúnak minősített tevékenységnek a gerince, igazságszerint csak az utolsó eszközének szabadna lenni annak a dús fegyvertárnak, amelyet a rendőrségnek az erkölcsrendészeti viszonyok javítása érdekében be kellett volna rendeznie. Az a tény, hogy a titkos kéjelgés miatt az elmult évben 3400 nőt (+ 87%) kellett előállítani, nem csupán a háborús életviszonyok, hanem egyúttal a sokban fogyatékos erkölcsrendészeti politikának is a következménye. Az erkölcstelen életmódból természetesen a fiatalkorú nők is kiveszik részüket (554), úgy, hogy az azokra eső előállítások száma az elmúlt évben 35%-kal emelkedett. Az előállításokra legtöbbször «post festa» kerül sor. A toloncházban foglalkoztatás nélkül (303. old.) kitöltött, rövid elzárásbüntetés ideje alatt újabb energiát gyüjtve, a megjavításra szánt elemek sietve térnek vissza régi mestermségükhöz. Mindennek a vége pedig a nemi betegségeknek rendszeres, évről-évre aggasztó mértékben való emelkedése. Az előállított nők 40%-át kellett nemi betegség miatt kórházba küldeni. Hasonlóan emelkedett a bejegyzett kéjnők között is a megbetegedések száma. 1615 maximális létszám mellett 2566 kórházba utalást mutat ki a Jelentés. (264—66.) Nem szabad figyelmen kívül hagyni azonban, hogy a kórházba utalásoknak nagyon is problematikus a jelentőségük és még kétségesebb a hasznuk. Ha a túlzsúfolt kórházakban szorítanak is helyet a beutaltaknak, ez inkább csak arra szolgál, hogy tapasztalataikat kicserélve, egymást a foglalkozás tökéllyel való üzéséhez szükséges fortélyokban kiképezzék, mert az alapos gyógyulásig helyszűke miatt ott nem tarthatók vissza. Helyesen útal tehát a Jelentés a rendészeti intézkedésekkel párhuzamosan megteendő közegészségügyi gondoskodás nélkülözhetetlenségére. Égetően szükséges reformokról van szó, amelyek megoldása az ankétsorozatok, kisebb és nagyobb tanácskozmányokon nyert bőséges megvitatás dacára egyre késik. Mennyi rövidlátás, a viszonyoknak mily félreismeréséről tesz tanuságot a Jelentésnek a reglementáció kiterjesztésében orvosságot kereső indítványa. (327. old.) Említésreméltó még, hogy 8712 személy ellen indítottak erkölcsrendészeti okokból eljárást, amelyek során 4322 elítéléssel szemben 3182 volt a felmentés. (270.)

A nemi betegségek terjedése évente érezteti hatását a rendőri letartóztatottak, sőt az őrszemélyzet soraiban is. A letartóztatottak között a bujakórosok száma 309-re emelkedett (330), nemi betegségek miatt szükséges ápolási napok száma pedig 10,000-el (55%) emelkedett.

Az őrszemélyzet tagjai közt a bujakóros megbetegedések száma 27%-kal, az ápolási napok száma 10%-kal emelkedett. Mindezeket az adatokat a Jelentés, mint a legtermészetesebb tényeket, különös megjegyzés vagy magyarázat nélkül közli. Tényleg kommentár nélkül is levonhatja bárki a következtetéseket e néhány adatból. A következtetések azonban kevéssé lesznek előnyösek az állam «nemzetvédő» programmjának megbírálása szempontjából.

Látjuk, számos dolog az, amely, noha a rendőrség ügykörébe tartozik, azoknak irányítására, alakítására eszközei nincsenek, káros befolyásaikkal szemben hiába találja meg az orvosságot, ha annak alkalmazása módjában nem áll.

Itt is érvényes a tétel: míg a közigazgatás különböző szervezetei között az összhang és az együttműködés csak elvétve és hiányosan van meg, amíg a közös célok sokszor csak abban merülnek ki, hogy az érdembeli intézkedés lehetőleg valamely más hatóságra háríttassék át, amíg az irányító vezérelv a felelősség eltörlése, addig a rendőri szervezet is párhuzamban marad a többi közigazgatási intézménnyel, amelyek épen oly kevéssé érik el azt a célt, amelynek érdekében megteremtettek. Rebus sic stantibus: a rendőrség munkája lényegesen kedvezőbb képet nyujt az 1915. évi működéshez viszonyítva; a fentiekben is igyekeztünk ezt kimutatni, noha a hiányokat sem hallgattuk el. «Ordnung kann und muss geschafft werden und wo gezimmert wird, dort fallen Späne.» Eszményi tervek szerint teljes tökéllyel működő közigazgatási szervezetek létezésében egyelőre még csak az utópisztikus regények olvasói bizakodnak.

Több éven át követett módszerünkkel szakítva, mellőzzük ez alkalommal a bírálatot a Jelentés szerzőjének munkája felett. Végre is a felügyeleti hatóságokra és nem e sorok olvasóira tartozik annak megítélése, vajjon közhivatal valamelyik tagja képes-e feladatának teljesítésére. Nem állhatjuk meg mégis, hogy ízelítőként ne mutassunk be néhány apró részletet, amely kommentár nélkül is eléggé sokatmondó. Ezekből mindenki levonhatja a tanulságokat — tetszése szerint. A Jelentés közérthető, világos stílusa szempontjából: «Sőt a kihágások száma némi csökkenést is mutat. Bár ez nem egyúttal feltétlen jele is a helyzetjavulásnak, mert viszont a kihágások minősége s eljárásuknak a közérdekvédelemmel való kapcsolata volt súlyosabb. (102. oldal. A sajtóhibák kijavítása után.) Vagy: «a cukor- és petroleumuzsorát sikerült a jogrendszer révén elfojtani». (125. old.) Vagy: «a VI. kerület bizonyos tekintetben sok katonai érdek elhelyezkedő központja» (89. old.) stb., stb., stb. A statisztikai kimutatások megbízhatósága szempontjából utalunk *többek közt* a 19., 21., 34., 81., 93., 99., 112., 115., 118., 124., 126., 134., 200., 267., 278. és 338. oldalakon levő kimutatások önmaguknak ellentmondó,

első pillantásra is tarthatatlan adataira. Nem ritkák ily adatok sem egy összeállításban: Feljelentések száma 9768 — feljelentett személyek száma 8268 (99. old.). Vagy 608 egyén közül *felmentetett* 61, *itélet hozatott* 412 ellen, áttéve 17, folyamatban 118 ügy, *összesen* 608 (?) ügy (81. old.). A Jelentés alapossága szempontjából utalunk a pestújhelyi mozgószinház (121. old.) és az Alföldi színi kerület színtársulatának kispesti évadját tárgyaló részletekre (129. old.). A felfogás eredetisége szempontjából utalunk a 280 oldalon levő táblázatra, amely szerint a kihágások közül %-ban 1914 évre 38·5, 1915 évre 34·8, 1916 évre 38·7% esik a csavargásból és az ezen táblázathoz fűzött háromegyedoldalas magyarázata, amely szerint «a csavargás rovatban évről-évre csökkenés észlelhető». Megemlítjük végül, hogy a Jelentés szövege jelentékeny részben évről-évre szószerint ugyanaz marad tekintet nélkül a változó számbeli adatokra és egyéb körülményekre. Ez a szerkesztési módszer néha különös következményekkel jár. Igy: noha 1915-ben 151,385 K, 1916-ban 9747 K értékű pénzt és értéktárgyat, továbbá 5847 darab, illetve 52,492 darab más tárgyat találtak, 112,662 K, illetve 36,851 K értékű pénzt és értéktárgyat, 9645 illetve 82,565 darab más tárgyat találtak, megmaradt kommentárként, hogy «az elveszett és beszolgáltatott talált értékek és tárgyak száma nagyjában *az előző évben bejelentett mennyiségnek felel meg*». (306. old.) Ugyancsak így sikerült megállapítani azt is, hogy a múlt évben a téli időjárás *enyhe* volt. (259. átvéve 1915. évi jelentésből 253. old.) A Jelentés nyelvezetének jellemzéséül: «*szorosan vetten* a dunai kapitányságnak csökkent az ügyforgalma» (117. old.) vagy: a bűncselekmények «*átvontak voltak* a háborús viszonyoktól» (161. old.) stb. Tetszés szerint szaporíthatnók a példákat, azonban elrettentésül ennyi is elég; javító és megelőző hatásra pedig okulva a múltakon, aligha számíthatunk. *Dr. Auer György.*

Szemle.

— **Tarnai János** nyugalombavonulásával a Kúriának erős oszlopa dől ki. Éles judiciuma, széleskörű és ritka szabatosságú jogi tudása, amely az angol és az olasz jogra ép úgy kiterjed, mint a német és francia irodalomra, a büntetőjogi gyakorlat mesterévé avatták. Irodalmunknak is fáradhatatlan művelője, Beccaria művészi fordítása s a hozzáfűzött nagyértékű bevezetés, Dicey alkotmányjogi munkájának átültetése ép úgy dicsérik írói készségét, mint ahogy a Sajtójogi Dolgozatok (1913) e szak legnehezebb problémáiba való elmélyedésről tanuskodnak. A Magyar Igazságügynek 1880—1892-ig szerkesztője volt és lapunknak negyven év óta nagyrabecsült munkatársa. Bármily sajnálatos Tarnai kiválása a jogszolgáltatás köréből, mégis nyereséget jelent — a jogalkotásnak. Mint értesülünk ugyanis Ő Felsége az igazságügyminiszter előterjesztésére Tarnai Jánost a *büntetőjogi törvényelőkészítő bizottság elnökévé* nevezte ki. Rendkívül szerencsésnek tartjuk e választást, nemcsak mert teret biztosít Tarnai nagy munkabírásának, hanem mert az új elnököt a gyakorlati életben szerzett gazdag tapasztalatai és finomult közjogi érzéke egyaránt hivatottá teszik ennek az előkelő állásnak a betöltésére.

— **A Magyar Jogászegylet** közjogi és közigazgatási jogi bizottsága *Concha Győző dr.* elnöklésével december hó 1-én ülést tartott, amelyen *Weis István dr.* tartotta meg előadását a *községi közigazgatási reform* kérdéseiről. Az előadó rámutatott arra, hogy a mai rendszer nem testesíti meg eléggé azt az eszmét, hogy a község elsősorban gazdasági egység; erre vezethetők a községi élet visszásságai, a községek gyöngesége. A gazdasági egységként jelentkező helyiségeket nagyobb politikai községekbe kellene csoportosítani, ezek legfontosabb szerve a jegyző főnöksége alatt működő elöljáróság lenne. A rendezett háztartású politikai község mellett a járás fölöslegessé válnék és így a közigazgatás olcsóbb és gyorsabb lenne.

Stiller Mór elhunytával ismét eggyel megfogyott a régi tradiciós ügyvédek száma, akiknek jogvédelmi tevékenysége az alkotmányos kor helyreállttával kezdődött. Egy év hijján félszázados ügyvédi múlt állt mögötte, félszázados munka, amelyet a kötelességteljesítés polgári koszorúja övezett. Miként akkoriban, midőn a bűnügyi gyakorlat még nem devalválódott egy kis kör kereseti stallumává, szokásos volt, Stiller Mór is a bűnügyi védelem terén aratta első babérjait. Alig volt a hetvenes éveknek nagyobb bűn- vagy sajtóügye, amelyben a védők sorából hiányzott volna és nevéhez fűződik az első szocialista per képviseletének emléke is. Művelt, intenzív irodalmi képzettségű, egyetemes jogász volt, akinek lapunk hasábjain a hetvenes években a bizományi ügyletről és a vizsgálati fogságról megjelent tanulmányai értékes adalékai a magyar jogtudománynak. Védbeszédeit, amelyeket a törvényszéki szónoklatról írt bevezető essay-vel 1881-ben adott ki, a gondolat és a stílus finomsága egyaránt jellemzi. Utóbb Stiller 1885-ben megalapította a *Jog* című szaklapot, amely közel negyedszázados fenállása alatt erős támasza volt a magyar jogi irodalomnak. Kollégiális szeretettel fogjuk az ügyvédnek, az írónak, a szerkesztőnek kegyeletes emlékét megőrizni.

— **Az elévülési határidő leszállítása** kérdésében régóta állást foglalt a közvélemény. Kétségtelen, hogy a harminckétéves elévülési idő intézménye már régóta elavult. Az is bizonyos, hogy az elévülés kérdésének új szabályozásával nem lehet addig várni, míg a Ptk. a maga egészében tető alá kerül és életbelép. Helyes gondolat tehát, hogy az elévülési határidőket külön törvénnyel kell leszállítani, amint azt a nemrég benyujtott törvényjavaslat tervezi. Szó sem lehet azonban arról, hogy az elévülési határidők leszállítása a háború folyama alatt lépjen hatályba. Ügyvédek és kereskedők egyöntetűen foglaltak ez ellen állást és méltán. Az elévülési határidők leszállítása a perek áradatát indítaná meg, amit nemcsak az adósok, hanem a hitelezők érdekében is el kell kerülni.

— **Jahrbuch für das ungarische Recht.** Mint értesülünk, *Fazekas Oszkár dr.* ügyvéd, a Magyar Iparjogvédelmi Egyesület titkárja és *Julius Magnus* igazs. tanácsos a Juristische Wochenschrift szerkesztője ezzel a címmel havi folyóiratot indítanak meg Berlinben W. Moeser ismert jogi kiadócég kiadásában. A folyóirat a magyar jogalkotást, joggyakorlatot és jogirodalmat kívánja forrásmunkának szánt alakban ismertetni és ezáltal a magyar jogélet jelenségeit a lényeget adó vázlatban a külföldi szakirodalom számára hozzáférhetővé tenni. Örömmel üdvözöljük ezt az irodalmi vállalkozást, mert — ha a folyóiratnak sikerülni fog programmját valóra váltani — számottevő lépést fogunk tenni a bajtársi szövetség által kitűzött irányban, és meg fog szűnni — annyira, amennyire ilyen eszközökkel elérhető — az az eddigi egyoldalúság, amely mellett a külföld a mi munkásságunkról egyáltalán nem vett tudomást. Talán egyfelől a mi jogászaink is magasabb pódiumra fognak állni abban a tudatban, hogy szavuk az ország határain túl is figyelmet kelt, viszont másfelől néhány év múlva a külföld is meg fogja lassanként szokni azt, hogy bármely témának a feldolgozásánál a magyar jogtudomány állásfoglalásával és külön szempontjaival is számoljon.

Részvénytársaságnál teljesen berendezett ügyvédi iroda bérbeadó. Ajánlatok kéretnek: Weisz igazgató, Erzsébet-körút 2. címre. 15911

Ügyvédet, ügyvédhelyettest vagy gyakorlott ügyvédjelöltet keres azonnali belépésre dr. Lévy Béla (V., Bálvány-u. 21.). 15910

Auber Tivadar dr., mohácsi ügyvéd megbízható ügyvédjelöltet vagy helyettest keres. Ajánlatokat fizetési igények megjelölésével és referenciákkal kér. 15909

Ügyvédi irodát nagyobb tőkebefektetéssel is átvenne hadmentessé lett 30 éves nőtlen ügyvéd vagy társulna. Leveleket a kiadóhivatal továbbít. 15905

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 50. szám. Budapest, 1917 december 16.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

Minden jog érdekvédelem, mely kötelességet szab. Mindenkinek nemcsak joga, hanem érdeke és egyszersmind kötelessége, hogy hadikölcsönt jegyezzen.

TARTALOM. *Sorix:* A bírói és ügyészi szervezet. — *Dr. Vámbéry Rusztem:* A párbaj. — *Sándor József:* A fiatalkorúak brassói bírája: A fiatalkorúak budapesti bírósága. — *Dr. Havas Béla László:* Megjegyzések az új lakbérrendelethez. — A végrehajtási jog háborús szabályozása. — Szemle.
Melléklet: Magánjogi és Perjogi Döntvénytár.

A bírói és ügyészi szervezet.

A bírói hatalom gyakorlásáról, valamint a rendes bíróságok és az ügyészségek szervezéséről szóló törvénytervezetre, amelyet e közlöny ez évi 12. és 13. számaiban már bírálat alá vettünk, az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület is megtette észrevételeit az igazságügyminiszterhez intézett beadványában.

A Bírák és Ügyészek Lapjának 69—70. számaiban közzétett terjedelmes emlékirat a törvénytervezet megvitatására kiküldött bizottságnak a munkája. A munkálatot érdekessé teszi már az, hogy a bírák és ügyészek megnyilatkozása oly tárgyról, amelyről a bírák és ügyészek mindenesetre a legnagyobb hozzáértéssel és szeretettel szólhatnak. Némikép fokozza ezt az érdekességet, hogy a memorandum megalapozásában, főbb irányelveinek megállapításában résztvett mint egyesületi elnök Grecsák Károly is, aki most Magyarország igazságügyminisztere.

Az emlékirat első postulátuma a bírói és ügyészi *külön státus.* Nem a bírák és ügyészek anyagi helyzetének megjavítása végett követeli az emlékirat a külön státust, hanem annak a közjogi különállásnak a kidomborítására, amely a bíróságot és a bírót a többi állami szervvel és hivatalnokkal szemben megilleti.

A bírói jogalkalmazás oly különleges funkció, amelyet szervezetileg is ki kell emelni. «Soha elég tisztelettel nem vehetik körül az emberek» — mondja Jules Simon (La liberté politique). — «A közmorál emelése a bírák személyes helyzetének a javítása, üléseik ünnepélyességének a nagyobbítása, döntéseik erejének az öregbítése.» (Les hommes ne pourront jamais l'entorner d'assez respect. Il semble qu'on élève la moralité publique en élevant la situation personelle des juges la solennité de leurs audiances, la force de leurs arrêts.)

Mindazt, amit az emlékirat a külön státus létesítésének indokolására érdekes történeti visszapillantásban és a reformkívánság előterjesztése kapcsán felhoz csak helyeselhetjük s a kívánsággal együtt magunkévá tesszük.

Az emlékirat második postulátuma *az ügyészségnek függetlenítése* az igazságügyminiszterrel szemben, a miniszter ú. n. utasítási jogának megszüntetése.

Már 1874-ben Fekete Ödön miskolczi kir. ügyész «Az államügyészség multja és jelene és a magyar királyi ügyészség jövő fejlődése» című tanulmányában (Magyar Igazságügy II.) arra a konkluzióra jutott, hogy az ügyészséget ki kell venni a miniszter diszpozíciója alól és a legfőbb államügyésznek alárendelni. Ezt kívánja az emlékirat is, amely a koronaügyészt állítja az ügyészség élére.

Azt találjuk, hogy az emlékiratnak indokolása ebben a részében is meggyőző s hogy ez a kívánság is jogos.

Az ítélőbírói és ügyészi *állások betöltése* tekintetében azt követeli az emlékirat, hogy pályázat kiírása kötelező legyen s a miniszter előterjesztésében a kijelölő hatóság javaslatához legyen kötött oly módon, hogy a kijelöléstől a kúriai bírói állásnál egyáltalában nem, más állásnál csak fontos okból és csak a kijelölő hatóság újabb meghallgatása után térhessen el.

Nem kétséges, hogy a mai kinevezési rendszer rossz.

Rossz elsősorban azért, mivel nagy mértékben érvényesülnek illegitim befolyások. «Politikai, családi és baráti összeköttetésekből» — mondja az emlékirat — «egyéb véletlen esélyekből, bizalmas és ellenőrizhetetlen információkból születik meg igen gyakran a bíró kinevezése». Nemrégiben láttuk ennek számos példáját.

De rossz a rendszer azért is, mert a legitim befolyás vagyis a kijelölés sem mindig gyakoroltatik kellően.

Az első bajon segíthet annyira, amennyire a kijelölésnek kötelezővé tétele és a miniszternek előterjesztésében a kijelöléshez kötése.

A reform gyógyító ereje nem teljes azonban, mert a kijelölésnél is érvényesülhet illegitim befolyás, különösen magának a miniszternek az óhajtása. Döntő tehát, hogy a kijelölő hatóságok feladatuknak megfeleljenek.

Felmerülhetne a reformmal szemben az a kifogás, hogy túlságos hatalmat kap a bírói testület, ha önmaga egészíti ki magát. A hetedik jogászgyűlésen (1879) mondotta Csemegi Károly, hogy: «Ha . . . egy testület teremtetik egy országban oly óriási hatalommal, milyen a törvénykezési, tehát a bírói hatalom és e testület, amely önmagát egészíti ki és amelynek részére a függetlenség és elmozdíthatatlanság biztosítva van, önmagát megörökíti, minden ellensúlyozás és minden felelősség nélkül, akkor . . . azt hiszem, hogy mi a jóból sokat tettünk és amidőn egyrészről biztosítani akarjuk a bíró függetlenségét, nagyon félő, hogy elveszítjük az állam függetlenségét; midőn biztosítani fogjuk a bíró elmozdíthatatlanságát, nagyon félő, hogy elveszítjük a társadalom elmozdíthatatlanságát».

Mi azt hisszük, hogy ez az aggodalom túlzott. Nem valószínű, hogy a bíróságnak ez autonóm kiegészítése elfajulna s az államra nézve veszélyessé válhatnék. Ez az autonómia különben egyáltalában nem volna korláttalan. Az emlékirat szerint a miniszter csak a kúriai bírói állásoknál volna előterjesztésében feltétlenül a kijelöléshez kötve, különben fontos okból a kijelölő hatóság meghallgatása után eltérhetne tőle. És a kúriai bírói állásoknál is szükségkép megmaradna a kinevező Felségnek az a joga, hogy a kinevezést megtagadja s a Kúriát új kijelölésre szorítsa.

Sokkal inkább ellene lehetne vetni e rendszernek, hogy decentralizálja a kinevezéseket. Az egyes ítélőtábláknál, főügyészségeknél a kijelölés elvei igen különbözhetnének egymástól, az idegen területről pályázók hátrányban volnának a saját területről pályázókkal szemben.

Ezen csak annyiban lehetne segíteni, amennyiben egyáltalában útmutató szabályok a kinevezések nehézségein átsegíthetnek, vagyis részletes előléptetési szabályzattal. Ez megmondaná azt is, hogy azt a szabályt, amely szerint «a kinevezésnél elsősorban a kiválóságot és az érdemességet, azután a rangsort és szolgálati időt kell figyelembe venni», mikép kell alkalmazni, melyik legyen az a mód és arány, amely mód és arány szerint a kinevezésnél a kiválóság és a rangsor figyelembe jön.

Ez a szabályozás persze csak útmutatás lehet és — ismételjük — minden attól függ, hogy a kijelölő hatóságok gyakorlata miképen fejlődik, hogy a hatóságok hivatásukat betöltik-e? A bírói kinevezéseknél, kinevezésre jelöléseknél is az az erkölcsi komolyság a lényeges, amellyel a kinevezésre előterjesztő s a kijelölő hatóságok működnek és nem a normák, amelyek e működést szabályozzák.

Az automatikus helyi előléptetésnek rendszeresítése különben, amely elől a törvényhozás alig fog soká elzárkózhatni, a kijelölő és kinevező hatóságok működését megkönnyíti és egyszerűsíti majd. Az automatikus helyi előléptetéssel ugyanis, amely előléptetésnek az elsőfokon alkalmazását az emlékirat követeli, az elsőfokon a kijelölés és kinevezés az első bírói kinevezésre szorítkoznék, mert azután a már kinevezett bíró (vagy ügyész) automatikusan haladna előre a magasabb fizetési fokokba. Ennél az első kinevezésnél főszabálynak annak kell lenni, hogy csak az nevezhető ki, aki bírói (ügyészi) állás betöltésére egyáltalában alkalmas; az alkalmasok közt túlnyomóan a rangsor lenne irányadó s a jelesebb erők kiválasztásának és soron kívül kinevezésének itt csak igen kis mértékben lehetne helye. Egészen itt sem mellőzhető a kiválasztás, mert a jelesebb erőknek a bírói pályának megnyerése végett hivatalos érdek, viszont ezeknél a bírói kinevezéseknél a soron kívül kinevezésnek szűk korlátok közt kell maradni, mivel önálló bírói szolgálatot még nem teljesített fiatalabb emberről csak ritkán állapítható meg, hogy oly mértékben alkalmasabb a bírói szolgálatra társainál, amely mérték soron kívül kinevezését indokolja és mivel az automatikus előléptetési rendszernek az első kinevezésnél a minden megfelelő erőt felhasználó kinevezés felel meg.

A felsőbb bíróságokhoz történő kinevezés azután épen ellenkezője legyen az automatikus előlépésnek. Itt csak a kiválóság lehet irányadó s a rangsor csak a kiválóak közt történő válogatásnál jöhet figyelembe. De azután tényleg a kiválóságot keressék a kijelölő hatóságok és ne legyen a kiválóság jogcím más tekintetek leplezésére.

Gyökeresen reformálni kívánja az emlékirat a bírói és ügyészi *összeférhetetlenség* szabályait. E részben nem is marad meg az emlékirati határok közt, hanem megszövegezett reformtervezetet terjeszt elő indokolással.

Mi e kérdésben álláspontunkat már az e sorok elején említett bírálatban kifejtettük és a bírói és ügyészi egyesület ezen reformtervezetével szemben is a leghatározottabban ragaszkodunk a mai alapelvekhez, a leghevesebben ellenezzük a reformot.

A reformtervezet szerint a bíró (ügyész) az alkotandó összeférhetetlenségi bizottság engedélyével önállóan vagy alkalmazottként hasznothajtó foglalkozást folytathat, csak összeférjen a bírói állás méltóságával, ne gátolja hivatali kötelességeinek teljesítésében és hivatali területe lakosságának jelentősebb részétől függő helyzetbe vagy azzal érdekeltségi viszonyba ne hozza, továbbá minden engedély nélkül részt vehet valamely nyereség elérését célzó vállalatban, nem személyes közreműködéssel ugyan, de anyagi hozzájárulással.

Szemben a mai helyzettel, amelyben kivételes, hogy valamely bíró, főleg családi kapcsolat következtében, valamiképen érdekelt a bíróság előtt folyó ügyben, az ily bírói érdekeltségek a jövőben a reform megvalósulásával gyakoriak volnának. Az egyik bíró ezzel, a másik bíró azzal a vállalattal kerülne kapcsolatba, mint alkalmazott, csendes társ, betéti társasági költag s az ily kapcsolatok és az önálló működés is újabb, meg újabb kapcsolatokat létesítenének. Ebben az esetben is lehető volna ugyan, hogy az egyes ügyet oly bírák intézzék el, akik a konkrét ügyben nem érdekeltek. De a bírói függetlenség megóvására az nem elég, hogy az egyes ügy elintézésében résztvevő bírák ne legyenek valamely peres féllel oly viszonyban, amely a függőségre, érdekeltségre vezet, hanem az egész bírói területnek kell lehetőleg függetlennek, érdektelennek lenni, vagyis valamennyi bíró lehető függését, érdekeltségét kell a minimumra redukálni. A reformmal pedig eltünnék a testület függetlensége.

És mi volna az előny ezzel szemben? Hogy gazdasági téren a bíró egyet-mást megtanulna? Már bocsánat: elsősorban az így működő bírák legnagyobb része igen keveset fog a gazdasági életből látni, amidőn délután valamely vállalat jogi vagy más osztályában görnyed, sokkal kevesebbet, mint a bírói székben, az csak világos, hogy nem az igazgatósági tagok közé kerül a bírák legnagyobb része. De ezért a kevés praxisért túl nagy ár is volna s testület függetlensége. Már csak mégis más módokat kell keresni, kogy a bíró a gazdasági életet megismerje.

A reform másik előnye az legyen, hogy a bíró jobban boldogulhat anyagilag és «szegény, elégedetlen, szűk látkörű s gyengébb tehetségű bírák helyett jólétben élő, elégedett, helyes szociális érzékű és tehetséges emberek kerülnek a bírói székbe, akik a fejlődő gazdasági élet után eddig csak bizonytalanul botorkáló judikatúra helyett ítéletükkel irányt szabnának a helyes gazdasági fejlődésnek».

A jövőnek az a rajza igazán megragadó volna, ha való volna. Mindenekelőtt nem hallgathatjuk el azt a megjegyzést, hogy a gazdasági fejlődésnek sohasem fognak ítéletek irányt szabni s igen meg lehetünk elégedve azzal a judikatúrával, amely kellő bölcsességgel utána botorkál a gazdasági fejlődésnek. De ez nem is döntő a mi kérdésünkben. Aki nagyobb jólétet kíván, mint amennyit a hivatali pálya a legjobb esetben is nyujthat és azt hiszi, hogy az élet küzdelmében azt ki is tudja vívni, az nyilván főfoglalkozásnak fogja választani azt a pályát, amely neki azt a nagyobb jólétet biztosítja és teljes erejével lát ahhoz a működéshez. És nyilván tévedés, ha valaki azt hiszi, hogy az ilyen erőteljes elemeket holmi mellékfoglalkozások megengedésével a bírói pályára lehet csalni. Erre a pályára az fog menni, aki a bíráskodás nemes hivatásához érez hajlamot, lelkében táplál annyi ideált, hogy ezért némi lemondással éljen és meg fog elégedni azzal, amit anyagiakban ez a hivatás nyujt. Persze az államnak megfelelően kell gondoskodni az emberekről. Azok, akik csak a mellékfoglalkozás megengedése esetén mennének a bírói pályára, nem a legjobb elem, a legkívánatosabb akvizició, sőt többnyire selejtes emberek volnának, akikben nincsen meg sem a keresetre indulók erőteljessége, sem az ideálért lemondók lelki ereje.

Az emlékirat is rámutat arra, hogy a tervezetben az *áthelyezhetetlenség* szabályozása hiányos. «Az áthelyezhetetlenségnek a bírót védő gyűrűje legyen teljesen zárt.» Mi megjegyzéseinket az emlékiratnál részletesebben megtettük e lapok ez évi 12. és 13. számaiban. Az ügyészségnek új helyzetéből — úgy amint az emlékirat a már előadottak szerint kívánja — következik az ügyésznek is elmozdíthatatlansága (az ügyészi megbízás önkényes megvonásának kizárása) és áthelyezhetetlensége. Az emlékirat ezt a szabályozást részletesen és találóan indokolja.

Az ítélőbíráknak és ügyészeknek az *igazságügyminisztériumban alkalmazása* tekintetében az emlékiratnak az a reformeszméje, hogy a berendelés három évre korlátozandó. Ha a berendelt bíró vagy ügyész nem ment át a minisztérium létszámába, menjen vissza bírói, ügyészi állásába. Ez kétségtelenül helyes, mert a berendelés céljánál fogva csak ideiglenes lehet. Kérdés, vajjon nem volna-e helyes a minisztérium szervezetét úgy megváltoztatni, hogy csak az osztályvezetők volnának állandó hivatalnokok, a többi munkát berendelt bírák és ügyészek végeznék, akik bizonyos idő multával visszatérnének a bírói, ügyészi állásba. Ez a rendszer a központi adminisztrációt és a bírói szervezetet oly kapcsolatba hozná, mely mindkettőnek előnyére válnék.

A *törvénykezési szünet* intézményét az elsőfokon vissza akarja állítani az emlékirat és azt részletesen és helyesen indokolja.

A *nyugdíjazás* kérdésében a korhatár leteltével — a Kúria elnökének kivételével — a szolgálat meghosszabbítását perhorreszkálja az emlékirat, mert ez a bírói függetlenség rovására van. A mi nézetünk is az, hogy a korhatár leteltével lépjen nyugalomba a bíró s a Kúria elnökénél sem tennénk kivételt, hacsak azt nem, hogy korhatára magasabb legyen.

A *felügyeleti* hatáskört az emlékirat úgy kívánja szabályozni, hogy az elnök rovására a felügyelő testületek (elnöki tanács) hatáskörét bővítené; az elnöki tanácsokra bízná (az érdekeltek meghallgatásával) az ügybeosztás létesítését is és pedig a törvényszéki ügybeosztást is a tábla elnöki tanácsára. Elvileg a testületi felügyelet ellen szemben az egyénivel nem lehet kifogásunk, a reform helyes volta a részletektől függ. Az ügybeosztás tekintetében csak előnyös volna, ha az elnök tervezetét az elnöki tanács elé terjesztené s ha a tanács approbációjára volna szükség. A bírósági elnöknek azt a jogát, hogy bármely tanácsban elnökölhessen nem korlátoznók, szükséges az, hogy bíráit megismerhesse s alig hihető, hogy ebből valamely kár származhassék.

Csak helyeselhető az emlékiratnak az a követelése, hogy a

gazdasági ügyek intézése a bíróságok, ügyészségek vezetőinek kezéből kivétessék és külön gazdasági szervekre bízassék. Ez régi követelés. Ezek a gazdasági ügyek nagy mértékben elvonják a vezetőket igaz hivatásuktól, a bíróság, ügyészség szellemi vezetésétől.

Az emlékirat az elmondottak szerint igen értékes anyagot tartalmaz, amely a szervezeti törvény megalkotásánál felhasználható. Reméljük, hogy a közzétett törvénytervezetből a bírálatok felhasználásával történő kellő átdolgozással mihamarabb törvényjavaslat és törvény lesz. *Sorix.*

A párbaj.

Súlyos lázbetegen ugyan nem szokás apró szépséghibák miatt műtétet végezni, mégis természetesnek tartjuk, hogy uralkodónk bölcs parancsa, amely a hősökhöz méltatlannak nyilvánította a hősködést, a polgári társadalomból is reakciót váltott ki a párbajnak nevezett feudális ostobaság ellen. Midőn a kultúremberek lelke csordultig telt keserűséggel a népek gigászi párbaja ellen, ennek egyazon gondolat méhében fogantatott karrikaturája: az elkésett lovagok miniatür háborúja is megérett a megsemmisülésre. Mert a Don Quijote-k romantikája legalább szánalmasan tragikomikus, de korunk realisztikus Sancho Pansa-i menthetetlenül a komikumnak esnek áldozatul, midőn gazdájuk fringiájának forgatásában tetszelegnek. Így hát voltakép nyugodtan megvárhatnók, míg a nevetségesség bizton ölő mérge kipusztítja a középkor baktériumait, amelyeknek az uralkodóosztályok és a közéjük vágyódó gentry-imitátorok a hordozói, de a magyar vérnek minden cseppje annyira megdrágult, hogy mégis örömmel kell üdvözölnünk minden lépést, amely a párbaj mesterséges kiirtására irányul.

Ebből a látószögből köszöntjük az igazságügyminiszternek egyik napilapban nyilvánított szándékát is, amely a Btk. párviadal fejezetének revizióját vette tervbe. Eleve tisztába kell azonban lennünk, hogy a párbaj sajátos ellenszere nem a büntetőtörvényben van. Sokszázados tapasztalat szerint vannak cselekmények, amelyekről a büntetés megelőző hatása nyomtalanul pattan vissza, mert a társadalom elnézésének ereje nagyobb, mint az állami ethikának kényszere. Hogy a párbaj is ezek közé tartozik, arról már XIII. Lajos kora tanuskodik, akinek 1626-ik ediktuma a visszaeső párbajozót halállal büntette s mégis az ő uralkodása idejében jelentette Lord Herbert of Cherbury angol nagykövet, hogy nincs valamirevaló francia nemes, aki legalább egy embert ne ölt volna meg párviadalban.[1] Noha a párbaj mint önbíráskodás részben bizonnyal a becsület elégtelen védelméből származott,[2] mégis ma a becsületnek állítolag hiányos oltalma inkább mentő ürügye, mint oka a párviadalnak. Igazi erejét a párbaj abból a középkori ideológiából meríti, hogy a becsület csupán a bátor ember attributuma lehet. Bár a fizikai bátorság a tudomány megvilágításában már régóta fiziológiai tulajdonsággá devalválódott, amely a vakmerő gazemberek közt semmivel sem ritkább, mint a legelőkelőbb kaszinók tagjainak sorában, az uralkodó osztályok konzervatív hajlama, amelyet uralmi helyzetük fentartásának érdeke táplál, részint tudatosan, részint tudatmögöttes érzésből igyekszik a lovagkor üres fetisébe életet lehelni. Mint egykor Szolimán szultánnak a lovához kötött hullája előtt, úgy hódolnak ma is a rég kimúlt becsület-bálványnak az üresfejű alattvalók ezrei, részint gondolattalan meggyőződésből, részint meggyőződésük ellenére, mert érdekük parancsolja, hogy az úri morált szolgálják. Teljesen igaza van Kohlrauschnak, hogy a párbaj meggyőződéses hívének hiába bizonyítjuk az intézmény értelmetlenségét, mert számára a párbaj érzelmi kérdés s így méltán felelheti az érvelőnek: «Wenn ihr's nicht fühlt, ihr werdet's nie erjagen». Ily mélyen gyökerező erőkkel szemben a törvény vajmi nehezen juthat szóhoz. Ez az oka a külön becsületbíróság kudarcának is, mely először IX. Károly francia király 1566. évi Ordonnance-ában valósult meg s amelynek újabb kísérletei a porosz Landrecht első tervezetében, valamint az 1827. évi bajor kormányjavaslatban a hadsereg, ill. a parlament ellenállásán szenvedtek hajótörést,[3] míg az Ausztriában Lammasch és Franz Klein tollából származó becsületbírósági tervezet (1903) még a hivatalos tárgyalás küszöbéig sem jutott.

Mégsem szabad visszariadnunk egy újabb kísérlettől és mégis helyes a Btk. párbajfejezetének reviziója. Kódexünk megalkotása óta nagyot fordult a világ. Tegnapi lehetetlenségek a holnapi lehetőségek közé tartozhatnak és a demokratikus kormányprogrammnak logikus része az osztályjog csökevényeinek kiirtása. Semmi kétség, hogy a törvény, amely egyik kezével sujt, midőn a párbajt büntetéssel tiltja és másik kezével felemel, midőn büntetéskép az államfogházat alkalmazza, sokkal nagyobb tiszteletet tanusít a párbajozó kaszt, mint a testi sértés fejezetében a korcsmai verekedők erkölcsi meggyőződése és szokásai iránt. Hogy a spadassin, aki gyámoltalan ellenfelét eltökélt szándékkal lekaszabolja, csak egy naptól öt évig terjedhető államfogházzal büntethető, noha az a kockázat, amellyel gaztettét elkövetti, a halállal büntetett gyilkosnál sem mindig hiányzik, a vérlázító enyheségek közé tartozik, ha figyelembe vesszük, hogy az enyheségben a magyarral vetelkedő német Btk. a halálos végű párviadalt 2—15 évi várfogsággal bünteti. Egyedül a német és az orosz Btk. honorálja a magyar törvényen kívül az osztályelőítéletet custodia honesta-val, de a német legalább a magyar Btk. 295. §-ának tényálladékát fogházzal sujtja.

Két ok szól véleményem szerint a párbajfejezet szigorítása mellett: az egyik, hogy a nép egyetemét komolyan képviselő törvényhozásnak kötelessége a kódexet az aszociális elemektől megtisztítani, amelyek közé a párbajnak mint a nép milliói számára közömbös osztálybűncselekménynek privilégiuma is tartozik. Mert az a nézőpont, amelyből a német militarista szellem a párviadal büntetését megítéli, «dass die Begüngstigung einer gewissen Härte und Waffenfreudigkeit für die Erhaltung eines mannhaft wehrfähigen Volkes zuträglicher sei, als die Beförderung eines Verkriechens hinter die Schürze der Staatsgewalt» — számunkra sohasem volt, de ma kevésbé aktuális, mint valaha. A másik okot igen jól jelöli meg Kohlrausch, midőn kifejti,[4] hogy ha a súlyos következmények, amelyekkel ma a párbaj elmulasztása jár, megszűnnének, az a megfontolás, hogy a párbajtilalom megszegője valójában nem a saját hibájáért bűnhődik, nem lenne akadálya nemben és mértékben szigorúbb büntetések alkalmazásának. Ezt a feltételt az uralkodónak hadiparancsa megteremtette és a polgári törvényhozás feladata, hogy a premisszából a konkluziót levonja.

Két út kínálkozik a szigorításra: az egyik a párbajfejezet egyszerű kihagyása, a másik a büntetés nemének és mértékének megváltoztatása. Bármily tetszetősnek látszik is a kódex demokratikus esztétikáját tekintve az előbbi, a francia bíróságoknak váltakozó gyakorlata, amely a Code Pénal ugyane negatív állásfoglalása nyomán kifejlődött, aligha csábít követésre. Épen nem látszik kívánatosnak, hogy a bírónak osztályérzésétől vagy egyéni meggyőződésétől függjon, vajjon a kódex hallgatását büntetlenségre vagy az eredmény szerinti felelősségre magyarázza, arról nem is szólva, hogy e megoldás mégis szükségessé teszi a kihívásnak, a sebesülés nélkül párviadalnak és a párbajra irányuló izgatásnak kifejezett megbüntetését. Büntetőjogi struccpolitikával tehát a kérdés meg nem oldható. De mindettől eltekintve a párviadalnak az eredmény szerinti büntetőjogi értékelése igazságtalan is, mert a párbajnak legelkeseredettebb elvi ellensége sem tagadhatja azt az, egyéb bűncselekményeknél rendszerint hiányzó, enyhítő momentumot, hogy a tettest rendszerint vélt kötelességérzés bírta rá a cselekmény elkövetésére. Helyesebbnek látszik a másik út, amelynek irányában az újabb Btk. javaslatok is haladnak. Így az 1916. svájci javaslat, amely a kihívást pénzbüntetéssel a párbajt és az arra irányuló izgatást fogházzal bünteti, így a német tervezet, amely a várfogságot pótló Einschliessung és fogház közt a bírónak engedett választást, ha a párbajra való izgatás eredménnyel járt (226. §.) vagy az ú. n. minősitett párbaj halálos kimenetelű (221. §. 1.), de azt, aki galádul (freventlich) bűnös a párviadal előidézésében kizárólag fogházzal rendelte büntetni. A szakbizottsági újabb szöveg a fogházat csak az utóbbi esetre tartja fen, de kiterjeszti a kihívásnál ill. a kihívás elfogadásánál tanusított galád bűnösségre. Ellenben az 1912. évi osztrák kormányjavaslat (305—307. §.) az egész vonalon vá-

[1] *Westermarck:* History and development of moral ideas I. 508.
[2] *Bentham:* Theory of legislation. 1882. 299.
[3] Vergl. Darstellung, B. Th. III. 189. (Kohlrausch).
[4] Vergl. Darst. i. h. 197.

lasztást enged a súlyosabb fogház és az enyhébb elzárásbüntetés közt, de a szabadságvesztésbüntetés mellett tíz- esetleg húszezer koronáig terjedhető pénzbüntetést szab, ami mellesleg megjegyezve a vagyontalan párbajozók számára teremt semmivel sem igazolható privilegium odiosum-ot. Úgy gondolom, hogy e javaslatokban adva van a magyar Btk. reviziójának iránya is. Hogy ezenfelül a XIX. fejezet dogmatikus fogyatékosságait is egyben orvosolni kell, az nem szorul indokolásra. Ezenfelül bizonyára megfontolást érdemel, vajjon a büntetés törvényes mértékének megállapításánál nem kellene az ú. n. kényszerhelyzet frivol előidézését mint súlyosabban, a becsületbíróság előzetes igénybevételét mint enyhébben minősítő körülményt értékelni, nem látszik-e célszerűnek hivatalvesztésnek és a politikai jogok gyakorlásának mint mellékbüntetésnek alkalmazása stb.

Őszintén megvallva a törvény módosításától a párbaj kiirtásában nagy eredményt még így sem várhatunk. Teljesen osztom Lilienthal nézetét,[5] hogy a törvény még közvetve sem apasztatja a párbajok számát. Amíg bizonyos társadalmi osztályok véleménye szerint *nem illik* a bírósághoz fordulni, addig hiába szigorítjuk a becsület védelmét, hiába szervezünk becsületbíróságot, amely legalább in hypothesi elismeri a párviadal jogosultságát. Hogy a párbaj megelőzésének melyek a hatékony eszközei, arra már másfél évtized előtt reámutattam[6] és úgy látszik, mintha az irányadó tényezők kezdenének nem idegenkedni ezeknek az eszközöknek az alkalmazásától. Volt már egy kor, amelyben a felvilágosodás fáklyája felülről kezdte megvilágítani a magyar társadalmat, az Aufkláristáknak gúnyolt testőrök kora és nincs kizárva, hogy a történelem megint csak egyszer ismétlődik.

Dr. Vámbéry Rusztem.

Minden jogász teljesítse erkölcsi kötelességét: jegyezzen hadikölcsönt.

A fiatalkorúak budapesti bírósága.

A nemzet vérkeringésének középpontja annak fővárosa. Ezért miként az igazhitű muzulmán Mekka felé fordulva várja Allah csudatevő megjelenését, a vidéki szeme is fővárosa felé irányul, amikor intézmények megvalósítását és tökéletesítését tervezi. Mert hiszen a nemzet tudományos és szociális intézményeinek fővárosa adja meg azt a karakterét, amelyen át arról a külföld tudomást szerez és ezért nem közömbös a vidék előtt sem, hogy ezek az intézmények mikép fejlődnek, mikép szolgálják céljukat és tudják-e irányítani a periferiák hasonló irányú intézményeit.

A fiatalkorúak budapesti bíróságát pusztán ebből a szempontból tanulmányozván, csüggedten kell megállapítani, hogy sem a szervezetével, sem azon intézmények szervezeteivel, amelyek a bíróság működésének eredményességét biztosíthatják és amelyek e bírósággal szerves és elválaszthatatlan kapcsolatban kell, hogy álljanak, távolról sem az az ideális bíróság, amelytől a periferiákon működő bíró tanulhatna, legfeljebb iskolai példáját annak, hogy egy törvény miként nem éri el azt a célt, amiért megalkották.

Magában véve már a bíróság szervezeti elhelyezése elhibázott volt. A fiatalkorúak bírósága a *büntető* törvényszék keretén belül az 1913 : VII. tc. 1. §-án alapuló oly sarkalatos hiba, amely joggal veszélyezteti magát az intézményt és egyenesen megtéveszti a közönséget, amelynek pedig világos tudatossága ép ennél az intézménynél rendkívül fontos. Ezért valóban nem lehet csodálkozni azon, hogy amikor a közelmultban a fővárosban a fiatalkorúak bíróságának gyermekvédő szövetsége megalakult, az alakuló gyűlésen jelen volt gyárosok és pénzintézeti vezetők azt a javaslatot tették, hogy az egyesület címéből a «bíróság» szót hagyják ki, mert a közönség a bíróban az állam büntető hatalmát látja kifejezve, holott négy év valóban elég idő lett volna arra, hogy a köztudatban a fiatalkorúak bíróságának az állam nem büntető, hanem javító és védő tevékenységét gyökösítsék meg. Ez azonban akkor, amikor ez a speciális bíróság a büntető törvényszék keretén belül szerveződött, szélmalomharcnál egyéb nem lehetett. Ez ugyan külsőség, de a jelen esetben végzetesen hatható külsőség, mert ha az a gyermek azt tudja, hogy a büntető törvényszékhez van megidézve, pusztán ez a tény oly indulatokat, esetleg megrázkódást fog kiváltani, ami esetleg egész életére végzetes hatású lehet.

Vámbéry Rusztem e bíróság tanulmányozása rendjén rámutatott tüzetesen azokra a hiányosságokra, amelyek működését megbénítják. E szervezeti rendszertelenségnél sokkal kirívóbb az a tény, hogy a bírónak a legfogyatékosabb eszközök állanak rendelkezésére intézkedéseinek megtételére, a legtöbb esetben pedig tevékenysége egyenesen megbénul az eszközök hiányának okából.

Egyik bírótársamnál végignéztem az úgynevezett inspekciós eljárást, amikor a rendőrség rendszerint déltájban tíz-huszával állítja elő az általa züllöttnek és kriminálisnak talált fiatalkorúakat.

Aki a fiatalkorúak bíróságának hivatását akkép fogja fel, hogy annak jellege a mentés és javítás, egy ily inspekciós napon hátborzongatva gondol arra, hogy a bíró mennyire kénytelen a viszonyok hatása alatt, bármely jó szándékú is legyen, kétségbeesve és néha tehetetlenül engedni át a mentésre szorult fiatalkorút a véletlen szeszélyeinek, sőt néha kidobni abba a fertőbe, amelyből pedig kiemelni a társadalom érdeke és a bíró hivatása. Maga ez az inspekciós rendszer a bíróság mostani keretében kétségbeejtően tökéletlen, főkép azért, mert a rendőrség által összefogdosott, ideiglenesen a rendőrségi cellákba elhelyezett e fiatalkorúakat egyáltalában nem lenne szabad a bíróság elé állítani, hanem annak egy oly szervéhez, amely kiválasztaná azokat, akiknél az elfogatás ténye nem a züllésnek és nem a kriminálitásnak, hanem valamely más szociális oknak eredménye, és ez a szerv a rendelkezésére álló eszközökkel elhárítaná e szociális okokat; viszont a bíró elé csak azoknak kellene kerülni, akiknél a védő, óvó és javítónevelő, esetleg megtorló intézkedések bírói közbenjövetelt igényelnek.

Kizárt dolog, hogy a legtökéletesebb gyermekbíró egy-két óra leforgása alatt 10—20 gyermek ideiglenes sorsát megnyugtató módon elintézze, amely elintézés aztán esetleg a gyermek sorsára végzetes hatású lehet. De kizárt dolog, különösen ma, amikor a bíróság akként van megszervezve, hogy csak a társadalmi szervek, amelyek az ideiglenes megoldásban segítségére lehetnének, a bíróságtól teljesen elzárvák, azok a hatósági szervek pedig, amelyek a bírót ezen intézkedéseiben segítenék, fogyatékosak.

Mi szükség van arra, hogy az az újpesti borbélysegéd, aki Szolnokra készült új helyére elutazni és pénz hiányában a vasuti váróteremben aludt, a rendőrség által elfogatva, a fiatalkorúak bírósága elé állíttassék? Miért kell ennek az esetleg teljesen kifogástalan fiúnak egy éjszakát betörők társaságában a rendőrségnél tölteni és végig járatni vele a meghurcolások és szenvedések útját? Ennél a társaságnál a váróterembeli nyílván kevésbé veszélyes. Mi szükség van arra, hogy azt a cselédleányt és azt a mészáros inast, aki falujából feljött és az első éjszakát ugyancsak a váróteremben töltötte el, a rendőrség elfogja, másnap a fiatalkorúak bírósága elé állítsa mint közveszélyes munkakerülőt? Munkakerülő, vagy züllött ez a gyermek?

Ennek a következménye aztán az, hogy a bíró nem tudván meggyőződni legott a gyermek helyzetéről, kénytelen oly intézkedéseket is tenni, amelyek veszélyeztetik a gyermek sorsát. Vagy beutalja a patronázsotthonba, vagy fogházi őrizetbe veszi, vagy szabadon hagyja. Bármikép intézkedik, lelkében nyoma marad annak a nyugtalanságnak és töprengésnek, hogy vajjon ezzel az ideiglenes intézkedéssel nem ártott-e a gyermeknek és a társadalomnak.

Beutalja a patronázsotthonba. Eszményileg még ez lenne az a remedium, amely legkevésbé lehet veszélyes. Ámde ép ottlétem alatt kapta az inspekciós bíró azt az értesítést, hogy nincs hely, ne utaljon be több gyermeket. Intézményeink tökéletlenségének kétségbeejtően szomorú ténye. Mintha csak azt hallanók, hogy az elemi népoktatás kötelező, de nincs hely, nincs iskola, ahová gyermekeinket elküldjük.

De e bíróság szervezése elhibázott volt főkép annyiban, hogy azokat a társadalmi szerveket, amelyek a bírói megelőzés és gyermeknyomor enyhítése céljaira alakultak, nem kapcsolta be a maga működési körébe és azoktól oly távol áll, mintha végeredményében nem is közös célt szolgálnának. Elképzelhetetlen

[5] Die Reform d. RStG. 1910. II. 281.
[6] Huszadik Század 1902. évf.

a gyermekbíró működésének eredményessége anélkül, hogy e társadalmi szervekkel szoros összeköttetésbe ne legyen. Itt a fővárosi bíróság tanulhat azoktól a vidéki bíróságoktól, amelyeknek sikerült e társadalmi szervekkel a szoros kapcsolatot megteremteni és amikor a züllés vagy kriminálitás a szolgálati hely hiányában, az éhségben, ruhátlanságban és ezer és száz szociális bajban nyilatkozik meg, a bíró és a társadalmi segítség együttesen találja meg azt a kivezető utat, amely a kriminálitásból a becsületes társadalmi élethez vezet. E kettő működését a bírónak kell irányítani, mert a társadalom a gyermekbírót teszi felelőssé, hogy egyik kezében a törvénykönyvvel, másik kezével a szociális segítséggel és tevékenységgel a gyermek sorsát irányítsa és a gyermeket megmentse. A bíró a maga jóakaratával és a maga szegénységével a gyermek fejlődése elé tornyosuló ezeket az akadályokat el nem háríthatja, de mert a társadalom a sorsát az ő kezébe tette le, egyúttal azokat a segítő eszközöket is kell, hogy a rendelkezésére bocsássa, amelyekkel e célját elérheti, mert csak ezáltal valósul meg a törvényjavaslat azon állítása, hogy «hivatása szerint a fiatalkorúak bírósága valójában nem szorosan vett ítélkező bíróság, hanem a bűncselekményt elkövető gyermekek és fiatalkorúak megmentésére hivatott hatóság.»

De meg tudja-e menteni ezt a fiatalkorút az a bíróság, amely a fővárosi helyzet kényszerítő hatása alatt oly patronázs munkaközvetítőhöz utalja, amely arra sincs berendezve, így a munkakeresésre utalt e gyermeknek élelmet és szállást adjon? A bíró a megmentő, védő és óvó feladatait a siker reményében csak akkor tudja teljesíteni, ha az előbb jelzett társadalmi szervek anyagi erejének rendelkezésére bocsájtásaival a gyermeket szükségleteihez képest ruházattal, utiköltséggel, élelemmel stb. el is tudja látni és pótolni tudja azokat a szociális hiányokat, amelyek ha nem is közvetlen, de közvetett okai voltak a gyermek kriminalitásának. De elhibázott volt e bíróság szervezése annyiban is, hogy az óvó és védő feladatainak teljesítésén felül, amelyeket pedig nyilván az előbb említett okból meg nem valósíthat, pedagógiai feladatainak teljesítésére az eszközök hiányának okából képtelen. A próbárabocsájtottak és egyébként veszélyeztetett ifjúság ellenőrzésére, a pszichopátiás okokból züllöttek és bűnözők sajátszerű nevelésére, a kétes okokból elhagyatottak megfigyelésére sem szerve, sem eszköze, de lehetősége sincs.

Ha a törvényhozás a fiatalkorút nem a klasszikus jog értelme szerinti bűntettesnek, hanem oltalomra és javításra szoruló veszélyeztetett gyermeknek, a fiatalkorúak bíróságát pedig a gyermekvédelem különleges szervének tekinti, akkor a fiatalkorúak budapesti bírósága célját: a veszélyeztetett gyermek megmentését és távolabbi célját: a fiatalkorúak züllésének és kriminalitásának számbeli és minőségbeli csökkentését a jelen szervezetében meg sem közelítheti.

Elrontott alapzatra építeni nem lehet.

Annak alapföltéte a fiatalkorúak egészen újra szervezett külön bíróságának megteremtése és pedig abban az irányban, hogy ez a külön bíróság aztán középpontjában álljon mindazon társadalmi, pedagógiai, kriminálpedagógiai szerveknek, amelyeknek működése párhuzamosan, bár részben más utakon halad e bíróság működéseivel, de egyúttal azok működésére irányítólag hathat.

Ez a bíróság a kizárólagosan rendelkezésére álló és általa kiválasztott pártfogói tisztviselői karral, a feltétlenül szükséges sajátszerű intézményeivel, mint a kriminálpedagógiai intézetével, múzeumával és laboratóriumával, az erkölcsileg veszélyezettek munkaiskolájával, a próbárabocsájtottak bírósági ellenőrzésével, a veszélyeztetett gyermekelem ellenőrzésével és otthonszerű nevelőintézetével, a fiatalkorúak munkaelhelyezésével és az elhelyezés után való figyelemmel kísérésével, főleg pedig a veszélyeztetett gyermekek védelmének irányításával nemcsak igazi jelentőségének megfelelő gyermekbíróság lenne, de egyúttal feleslegessé tenné azoknak a gyermekvédelmi hivataloknak szervezését, amelyekkel Berlinben, Stuttgartban és Lipcsében újabban kísérleteznek és amelyek felállítása, ha a fiatalkorúak bíróságát nem ebben az irányban fejlesztik, hovatovább a fővároshan is elkerülhetetlen lesz.

Csak egy ily bíróság a maga speciális ügyrendje mellett tudná fejleszteni és céljaira hasznosítani a fővárosi patronázs tevékenységét; vonhatná feladata körébe a fiatalkorúak felügyelőhatóságának ama jelentős teendőit, amelyek ép a fővárosi bíróság különös viszonyaira való tekintettel háríttattak reá, mint a környezet és egyéni tanulmányozást; csak egy ily bíróság tudná a gyermektanulmányozás újabb és újabb eredményeit a maga céljaira felhasználni és a köz céljaira értékesíteni. Csak egy ekkép kiépített és külön szervezett bíróság lehet az, amely amellett, hogy szükség esetén a gyermeknek és fiatalkorúnak egyéni szabadságát korlátozza, végső céljában a veszélyeztetett gyermekanyag védelmének és nevelésének legértékesebb szerve lehetne, mert ne tévesszük szem elől azt a tényt, hogy erre hivatott egyébb szervünk nincs, és ha azt meg nem alapozzuk, attól a céltól, amelyért a Fb.-t megalkották, sokkal távolabb fogunk állani, mint e törvény nélkül.

Sándor József.

Megjegyzések az új lakbérrendelethez.

A 4180/917. M. E. sz. rendelet a régi rendeletekhez képest (3787/916. m. e. és 590/917. m. e.) méltányossági szempontjából határozott haladást mutat.

Mindazonáltal ez új rendeletnek is vannak még kirívó tökéletlenségei és hiányai, melyeket legyen szabad ez alkalommal — kivételesen a kevésbé népszerűbb szempontból, a bérbeadók szempontjából — taglalni.

A rendelet 2. §-a szerint kislakások (1500 K bérig terjedőleg) bére egyáltalában nem emelhető. Ez intézkedést a kodifikátor egész helyesen azzal indokolja meg, hogy a gyenge gazdasági exisztenciák hathatós védelemre szorulnak.

Mindazonáltal tekintetbe veendő, hogy ez intézkedés teljesen méltánytalanul sujtja azon bérbeadókat, kiknek házában az összes lakások vagy azoknak túlnyomó többsége a kislakások kategóriájába tartozik. E bérbeadók a ház karbantartására szolgáló költségei legalább is ép oly arányban emelkedtek, mint a középlakások bérbeadóinak ilynemű kiadásai. Már pedig ugyanez a 2. §. a középlakásoknál e költségek fedezésére a lakáshivatal hozzájárulásával 10%-os béremelést engedélyez. Mellőzve itt annak bővebb fejtegetését, hogy e 10%-os emelés még csekély részben sem fedezi az említett többkiadásokat, csak azt kívánjuk megjegyezni, hogy nem helyes e többletet teljes egészében kislakások bérbeadóira hárítani. Mindenkép honorálva azon törekvést, hogy a gyengébb gazdasági exisztenciák, kik különben nem mindig a bérlők, kellőkép védessenek, mégis ajánlatosnak tartanám, ha e kislakások után a jelenleg 10%-os béremelést olyképen tennők lehetővé, hogy ez a 10% a bérbeadók javára a fizetendő közadók összegéből levonásba hozassék s így a gyenge gazdasági egyének védelmének költségét nem kizárólag az esetleg épp oly védelemre szoruló bérbeadó, hanem az összesség viselné.

Hiányos a 3. §., mely a nagylakások béremelései iránt intézkedik és amelyben nincsen kiemelve azon eset, mikor a középlakás a lakáshivatal által engedélyezett béremelés következtében a nagylakások (5000 K-nál magasabb bért fizető lakások) kategóriájába emelkedik. Ez irányban helyesnek tartanám, ha ezen nagylakásokra vonatkozólag a lakbéremelés a következő negyedekre a megengedett 10%-nál magasabbra is engedélyeztetnék, lévén az a bérlő, aki 5000 K-nál drágább lakást bérel, anyagilag elég erős, hogy a drágább életviszonyokban lakására is többet áldozzon.

Egyáltalában ajánlatos lenne, mint az különben a rendelet 2. §-a intenciójának megfelel, a felek vagyoni helyzetét a lakbéremelések tekintetében mérvadónak tekinteni és a bérlők által fizetett egyenes adók arányában a béremeléseket fokozatosan progresszív módon engedélyezni, természetszerűleg bizonyos bérmaximálás mellett.

A lakbérrendelet hibája továbbá még az, hogy a 10%-os béremelést is még abban az esetben is a lakáshivatal engedélyétől teszi függővé, ha azt a lakók elfogadják. Ez intézkedés következménye az lesz, hogy a valószínűleg majd amúgy is túlterhelt lakáshivatal hónapokon át nem fogja elintézhetni az ügydarabokat és beállana a nálunk már annyira közismert torlódás, mely az ügyek szakszerű, gyors és az összes érdekeket kielégítő vitelét lehetetlenné teszi. Sokkal helyesebb volna csak oly béremelési eseteket a lakáshivatal elé utalni, hol a lakó a béremeléshez írásbeli beleegyezését nem adta, hanem az ügy hatósági megvizsgálását kívánja.

A lakáshivatal felállítása sem volt teljesen szerencsés gon-

dolat (31. §.), hisz e hivatal összetétele végeredményben tulajdonképen nem lesz más, mint a felmondási ügyekben jelenleg működő lakbérleti bizottság. Hatáskörét ugyan sokkal kiterjedtebbnek tervezik, azonban az érdekképviseleti tagok folytán nem valószínű, hogy érdemleges eredményt bírjon felmutatni. Azonkívül valószínűleg az előreláthető nagy munkatorlódás folytán is az eljárás, dacára az üdvös intencióknak, hosszadalmas lesz és nagyon kétes, hogy a lakbérleti bizottság, mely második fórumként szerepel, az egyes előterjesztések felett nyolc nap alatt (39. §.) határozatot bír majd hozni. Sokkal helyesebb volna a régi lakbérleti bizottságok számát tetemesen szaporítani és hatáskörét bővíteni s második fórumul egy külön független bírósági szervet alakítani, mely a meglevő jogi szabályok szerint és nem a divatos jelszavak hatása alatt hozna határozatot ez ügyekben.

Minden esetre, dacára a felsorolt hiányoknak, megállapítható, hogy ezen rendelet készítői a beállott viszonyok folytán mégis tudatára ébredtek ama lehetetlen helyzetnek, melybe az előző rendeletek az adózók legerősebb és legbiztosabb osztályát hozták és igyekeztek, habár e törekvés nem is sikerült teljesen, e helyzeten javítani.

A 38. §. 8. pontja kimondja, hogy lakás céljára rendelt helyiséget, ideértve a szállodai lakóhelyiséget is, hivatali vagy üzleti célra csak a lakáshivatal engedélyével szabad bérbe adni vagy felhasználni.

E helyes intézkedés mellett legyen szabad egy propoziciót is tennem, mely a fenálló lakáshiányt, miután építkezés azon idő alatt, míg a bérkorlátozások fenállanak, úgysem fog kifejlődni, talán részben meg bírná szüntetni. Ez intézkedés az összes háborús központok és katonai hatóságok által elfoglalt lakások rekvirálása, mely irodákat barakkokban egy köztéren, avagy bérbevett kültelkeken el lehetne (pl. vérmező stb.) könnyen helyezni.

Kívánatosnak tartanám továbbá, ha a rendelet oly intézkedéssel nyerne kiegészítést, mely azon bérbeadók érdekeit tartaná szem előtt, kiknek lejárt a jelzálogos tartozásuk és akik kénytelenek voltak a meghosszabbításkor a kamatteher felemelésébe beleegyezni. Ilyeneknél bizonyos adómérséklések engedélyezését tartanék szükségesnek a jelzálogos tartozás törlesztéseig. Hasonló irányú intézkedés van Ausztriában, ahol az 1917 : VII. 30. összminisztériumi rendelet bizonyos kautélák mellett megengedi a béremelést, ha a bérbeadó jelzálogos tartozásainak kamata emeltetett.

Végül megjegyzésre méltónak tartom, hogy a rendeletnek szövegezése érthetőség és világosság tekintetében néha kívánni valót hagy hátra, annál is inkább, mivel e rendelet nemcsak jogilag képzett szakemberek számára készült. A 2. §. e tekintetben különös javításra szorul.

Reméljük, hogy e rendeletben kifejezésre jutott méltányos tendencia a viszonyok kényszerítő hatása alatt tovább fog fejlődni és a legközelebbi házbérnegyed alkalmával egy újabb rendelet fog napvilágot látni, mely a valóságos viszonyoknak jobban fog megfelelni és az adófizető állampolgárok mindkét csoportjának, úgy a bérbeadónak, mint a bérlőknek több igazságot fog szolgáltatni. *Dr. Havas Béla László.*

A végrehajtási jog háborús szabályozása.

Az igazságügyminiszter elnöklése mellett december 6-án értekezlet volt, amely «a végrehajtásról szóló jogszabályok kiegészítése és módosítása» tárgyában kibocsátott tervezetet beszélte meg. Az ankét előadója *Térfy Gyula* min. tanácsos volt.

Négy csoportba osztható kérdések kerültek megvitatás alá: 1. a végrehajtás alóli mentesség kiterjesztése, 2. az árverések megengedése, 3. a három évnél régebbi kamatok sorozása, 4. a zárgondnoki kezelés kérdése.

Az előadói tervezet elvben meg akarja engedni az ingó és ingatlan árveréseket, de az ingatlan árverések elrendelésének kérdésében a legmesszebbmenő beleszólási jogot kíván biztosítani a közigazgatási hatóságoknak. A tervezet ezen intézkedésével szemben *Egry Aurél* ellenezte az árveréseknek megszorítását. Ma már, a nagy pénzbőség mellett nem indokolt az árverés megnehezítése, miért is a tervezetnek elvi álláspontját, amely mellett alig lenne árverés elrendelhető, helyteleníti. Ehhez az állásponthoz a hadbavonultak és rokkantak részére szóló kedvezőbb szaqályok hozzáadásával, úgy a kereskedelmi, mint a mezőgazdasági érdekek képviselői hozzájárultak. *Baracs Marcel* az ügyvédi kamara nevében helytelennek találná azt, hogy az árverések megengedése kérdésében közigazgatási hatóságoknak is beleszólása legyen, az árverés elrendelésének kérdésében kizárólag a bíróságot illesse a döntés joga.

A kamatok sorozása kérdésében *Egry Aurél* elfogadhatónak tartja a tervezet amaz intézkedését, hogy három évnél régibb kamatok a tőkekövetelésssel egyenlő sorrendben elégítendők ki, ha az árverést legkésőbb a háború befejezésétől számított két éven belül foganatosítják és ha a kamatok összege nem haladja meg a tőkének 1914 aug. 5-től járó ötszázalékos kamatait. *Dr. Beck Salamon* kifogásolja, hogy egyrészt a kamatok tőkerangban való sorozása ahhoz van kötve, hogy az árverés a háború végét követő két éven belül megtartassék, másrészt a bíróságnak jogot ad a kivételes hatalom megszünését követő két év tartamára halasztás nyujtására, úgy hogy a hitelezőnek nem lesz módja az árverést a rendelet szabta időn belül megtartani. A tervezettel szemben *Sebess Dénes* azt javasolja, hogy az esetleges veszteségeket a hitelezők bekebelezett tőkekövetelésük arányában viseljék.

A végrehajtás alóli mentesség kérdésében a tervezet 1. fejezete a végrehajtási novella 2. §. 18. pontjának rendelkezését terjeszti ki a területi korlátozás teljes elejtésével és az árverési tilalomnak az egész évre való kiterjesztésével. A tervezet ezen intézkedésével szemben *Sebess Dénes* rámutat arra, hogy a végrehajtási korlátozások mindig kétélű fegyver, aminek nyomában a hitelképesség csökkenése jár. Dr. Beck Salamon a budapesti kereskedelmi és iparkamara nevében kérte a rendelkezések elejtését, mert a szociálpolitikai szempont, amely a novellában a 12 holdnál kisebb területtel rendelkező kisgazda javára szólott, nem hozható fel a nagyobb gazdaságok mellett.

Az árverési feltételek szabályozásánál *dr. Beck Salamon* utalt a tervezetnek arra az ellenmondására, hogy az árverést a bíróság csak akkor rendelje el, ha a végrehajtató és csatlakozott hitelezők kielégítése várható és ezzel ellentétben az árverési vételár alsó határa a kikiáltási ár lenne, amelyen az ingatlan, tekintet nélkül arra, hogy a hitelezők követelései nyernek-e fedezetet, leüthető. Kifogásolta, hogy így ez a szabályozás az árverés kitűzésére olyan feltételeket szab, amit maga a rendelet az árverés megtartásánál be nem tart.

A zárgondnokság kérdésében lefolyt vitában, amelyben *Fodor Ármin, Juhász Andor, Sebess Dénes, Egry Aurél* és *Beck Salamon* vettek részt, az a nézet szűrődött le, hogy a végrehajtást szenvedett zárgondnoki tisztsége helyett kívánatosabb volna a gazdasági egyesületek által kijelölt szakértő egyének zárgondnoki kinevezése, akiknek díjazását rendelet állapítsa meg.

Az igazságügyminiszter a tanácskozás befejeztével ama reményének adott kifejezést, hogy az értekezleten felmerült eszmék felhasználásával minden jogos érdeket kielégítő megoldás lesz található.

A Jogtudományi Közlöny előfizetési ára — tekintettel a papiros és nyomdai anyagszerek rendkívüli megdrágulására — ezentúl *egész évre 40 K, félévre 20 K, negyedévre 10 K.*

Szemle.

— **Hausse és baisse** ma már korántsem egy körülhatárolt foglalkozási ág szókincsének műszavai. Abban a fékevesztett táncban, amely az aranyborju körül folyik, nagyok és kicsinyek egyaránt résztvesznek, a munka nélküli nyereség vágya ezrével hajtja az áldozatokat a vesztőhelyre. És az állam, amely kiporciózza mindennapi kenyerünket, amely mentő-irodákat szervez az öngyilkosok számára, némán tűri a vagyongyilkos játékot. Sőt még a fair play szabályairól sem gondoskodik. Hol van jogrendünkben a német tőzsdetörvény 94. §-ának megfelelő rendelkezés, amely a spekulációs üzletekre irányuló csábítást bünteti, hol az olasz Btk. 293. §-a, amely a tőzsdei árfolyamoknak álhírekkel való befolyásolását sujtja? Ép az elmult napokban olvashattunk az orosz sajtó tőzsdemanöveréről, amely meg-

ismételte Rothschildnak gonosztettét, aki a londoni tőzsdén Napoleonnak a waterlooi csatában aratott győzelmét hirdette. Gazdasági életünk páratlan feszültségében naponta kimeríthetetlen alkalmak kínálkoztak a legváltozatosabb visszaélésekre. Jól tudjuk, hogy a jog naiv fegyverei sokkal kezdetlegesebbek, semhogy az auri sacra fames csel-szövényeit hathatósan ellensúlyozhatnák. De az igyekezet, a törekvés, a kísérlet legalább megóvná az államot ama gyanu ellen, hogy a tőzsde szent tabujához nem mer hozzányulni, mert az elnézés, ha jogilag nem is, de erkölcsileg bűnrészességet jelent. Vajjon az a nagytőke, amelynek legnagyobb része van a világháború felidézésében, amely a legtöbb aranyat sajtolta ki a milliók könnyeiből, még a világháború likvidációját is zavartalanul használhassa ki visszaélésekre? Talán egyszer mégis megvalósul az álom, amely Ibsen John Gabriel Borkmanjának haldokló szemei előtt megjelenik, midőn a műhelyekkel borított látóhatáron felhangzik a munka himnusza, amely megváltja az emberiséget a spekuláció tisztességtelenségétől és a korlátlan önzés bűneitől.

— **A Pp. első éveinek tanulságairól** szóló vitát a Magyar Jogászegylet *dr. Schuster Rudolf* elnöklésével dec. 7-iki bizottsági ülésén folytatta és befejezte. Az első felszólaló *dr. Térfy Gyula* saját tapasztalatai alapján mondhatja, hogy a Pp. gyakorlati alkalmazásáról szerzett észleletei a lehető legkedvezőbbek legalább azoknál a törvényszékeknél, amelyeknél közvetlen tapasztalatokat szerzett. Az ügyeket igen gyorsan fejezik be, aminek titka az, hogy a bíróság alaposan elkészül a tárgyalásra és legtöbbször már az első érdemleges tárgyaláson behívja az előkészítő iratok alapján a feleket személyes meghallgatásra, megszerzi a bizonyítékokat, beidézi a tanukat stb., úgy hogy a tárgyalást már az első tárgyaláson befejezik még bizonyításfelvétel esetében is. Legtöbbször az előkészítő iratok is megfelelők, bár van a régi periratokra emlékeztető irat is. Elhúzásra irányuló törekvést ritkán észlelt, valamint igen ritkán van bíró előtt előkészítő eljárás is. A gondnoksági perekben nem tartja szükségesnek a kötelező előkészítő tárgyalást. A tárgyaláson beadható külön iratok helyett célszerűbbnek véli tárgyaláson történt új előadásnak röviden és tömören a jegyzőkönyvbe való felvételét. *Dr. Pap József* szerint a reformtörekvések a Pp.-t illetőleg időelőttiek. Sokkal rövidebb idő óta alkalmazzuk ezen törvényt, semhogy alkalmunk nyílt volna végleges ítéletet alkotni arról, mennyire vált be vagy sem. Főcélt helyez az eljárás koncentrációjára, mert a felek perbeli érdeke nem esik rendszerint össze az igazságszolgáltatás gyorsütemű rendszeres menetével. Nagyobb nyomatékkal kell követelni, hogy a bíróságok a Pp. 204. §-a alapján készítsék elő a pert. Utal arra, hogy a mellékiratok rendszere nem vált be, kívánatos, hogy a tárgyalási elnök a jegyzőkönyvben konstatálja, reprodukáltatott-e az előkészítő irat szóbelileg és esetleg mennyiben történt változás a szóbeli tárgyalásnál. Az előkészítő irat tartalma tekintessék peranyagnak, ha csak bírói felhívásra a fél nem jelenti ki, hogy nem kívánja peranyagnak tekinteni. Mellékiratok fogalmazásához nincs idő a szóbeli tárgyalásnál. Kívánatos lenne, hogy a bizonyítás felvétele az ítélőbíróság által foganatosíttassék. Ma gyakran megkeresett bíróra bízzák «nagy nehézségek» aránytalan nagy költségek» címén. Ezzel a rendszerrel szakítani kell. Gondoskodni kell arról, hogy gyorsabbá tétessék a bizonyítási felvétel. Nem tartja szükségesnek, hogy a perfelvétel tanács előtt történjék. Egész nyugodtan lehetne a pergátló kifogások feletti döntést is egy bíróra bízni. Ezzel sok bírói munkaidő felszabadulna. Nincs gyakorlati jelentősége ama követeléseknek, hogy a polgári perben minden áron a materiális igazságot kell kideríteni. A polgári perben a felek a per urai, ők határozzák meg a pernek tárgyát és célját és a kereteket, meddig terjed a vitás kérdés. Ezen körülmény, továbbá beismerés, a hallgatólagos beismerés, a bizonyítási tehernek szabályai és a törvényes bizonyítási szabályok mind akadályai az ú. n. materiális igazság kiderítésének. Az osztrák perrend 178. §-a igazmondást követel a felektől, de ez lex imper-fecta, sokkal gyakorlatiasabb a Pp. 228. §. Ez eltalálta a helyes középutat. *Dr. Boros Endre* nagy idő- és munkapazarlásnak tartja, hogy a perfelvételi tárgyalás a tanács előtt folyik le. Budapesten az elsőfokú polgári tanácsok hetenkint három tárgyalási határnapot tartanak és ebből egy a perfelvételekre esik. A bizonyítás felvételének kérdésében célszerűnek tartaná, ha különösen a tanukihallgatások, kiküldött bíró előtt történnének. Ha a fellebbezési bíróság az iratokból egész más tényállást állapíthat meg, mint az elsőfokú bíróság, akkor semmi akadálya sincsen annak, hogy az elsőfokú bíróság a kiküldött bíró által összegyűjtött bizonyítási anyag alapján állapítsa meg a tényállást. Kivételesen, mikor annak valamely okból különös fontossága van, a tanács közvetlenül is foganatosíthatná a bizonyításfelvételt.

— **Törvény és élőjog egyezősége.** Esztendők óta folyik a küzdelem a tőzsde reformja körül és ismételten felmerült az az óhaj, hogy a tőzsdei határidőügyletek, ha már teljesen nem törültetnek el, legalább csupán a megjelölt személyek köre által legyenek megköthetők. Ez az óhajtás, amelynek nálunk egyedüli honorálása eddigelé a tőzsdebíróságnak a hivatlan elemek távoltartásáról szóló elvi határozatának elmosódó alakjában történt meg, a német tőzsdei törvényben már tételes érvényesüléshez jutott, amennyiben a német törvény megállapítja hogy kik jogosultak határidőügyleteket kötni. Anélkül, hogy e rövidke sorokban állást kívánnánk foglalni, kétségtelen, hogyha a magyar tőzsdereform ily értelemben lesz megalkotva, a mi bíróságaink a tőzsdétől távol álló elemek javára kiterjesztőleg értelmeznék e szabályt. A német Reichsgericht pedig egy legújabban hozott határozatával e rendelkezéseket megszorítólag értelmezte és kimondotta, hogy a határidőügylet semmisségére az ügyletkötésre nem jogosult fél sem hivatkozhatik, ha lejáratkor az ügylet teljesítését elfogadta. A regula Catoniananak híres szabályát, amelyet a mi gyakorlatunk, pl. a hamis váltóaláírás utólagos elismerése kérdésében is teljes merevségben fentart, teszi félre ez a döntés, amely egyik jellemző esete annak, hogy ugyanaz a törvényi rendelkezés is a bírósági ítélkezést vezető és befolyásoló általános eszmék és felfogások hatása alatt két országban az élőjog lényeges eltéréséhez vezetnek. A törvények egyezősége tehát még távolról sem jelenti az élőjog egyezőségét. A mostani jogegyenlősítési törekvések korszakában ezt a jelenséget mindenesetre figyelemmel kell kísérni. *(B.)*

— **Törvénykönyvet a bíráknak.** A bírói és ügyészi kar régi jogos kívánságát teljesítette az igazságügyminiszter. Minden bíró, ügyész és jegyző ezentúl hivatalból megkapja az Igazságügyi Közlöny, Igazságügyi Javaslatok Tára és a január 1-én meginduló Igazságügyi Törvénytár egy példányát. Örömmel veszünk tudomást erről az intézkedésről, melyet lapunk hasábjain évek óta sürgettünk.

— **Hadbavonult bírósági jegyzők sérelmei.** A hadbavonult bírósági jegyzők a be nem sorozott és a felmentett kartársaikkal szemben felette hátrányos helyzetbe kerültek. Mert míg a felmentettek és alkalmatlanok a háború folyamán folytathatták tanulmányaikat, a bírói vizsgára elkészülhettek s a bírói kinevezéshez megkívánt diplomát megszerezték, sőt sokan közülök bírákká ki is neveztettek, addig hadbavonult kartársaik a különböző harctereken legszentebb kötelességüket teljesítették, tanulmányaikat önhibájukon kívül nem folytathatták, vizsgát nem tehettek, s így diplomát, — kinevezésük előfeltételét — tehát majd csak jobb, békeidőben szerezhetnek. Csupán azután lesznek bírák; évekkel később, mint felmentett kollégáik, velök egyrangban volt jegyzőkartársaik. A békére való átmenet előkészítése lassú tempóban halad. Egyes dologban e téren misem történik. A hadbavonult állami tisztviselők előmenetelének méltányos elrendezéséről való gondoskodás eleddig elmaradt. Ilyen a fronton küzdő bírósági jegyzők s joggyakornokok helyzete is! Közülük sokan, kik mint tartalékosok vonultak hadba, immár három éve, s azok, akik mint B. osztályú népfelkelők soroztattak, két- és féléve katonáskodnak. Ezen hosszú idő alatt sehogysem volt módjukban, hogy a bírói kinevezéshez megkívánt diplomát megszerezzék. Nem így a felmentettek! Ők a háború folyamán könnyű szerrel levizsgáztak, holott a fronton küzdő kartársaik nem is gondolhattak erre! E sorok írója is egyike azoknak, akik már évek óta különböző frontokon harcolnak. Véres szolgálatunk közben sokszor tépi lelkünket jövő exisztenciánk bizonytalansága, ami annál súlyosabban jelentkezik, mert, hogy azt tapasztaljuk, hogy az otthonmaradt kollégáinkkal szemben felette hátrányos helyzet vár reánk. Nem kérünk, nem várunk jutalmat, azért, hogy évek óta a harctéren sinylődünk! Nem jutalom kell nekünk, hiszen szent kötelességet rótunk le szeretett hazánk

iránt. De ne érjen minket érdeksérelem épen annak folytán, hogy harctéren küzdünk: ne nevezzenek ki bennünket évekkel később bírákká, mint felmentett kollégáinkat, mert nem egy élvezi már közülük — felmentése árán — a bírói stallumot. De nem világítom meg terjengősen e kérdést; mert e probléma megoldásától vajjon ki tagadná meg a méltányosságot? Két oldala e sérelmes helyzetünknek igényel orvoslást. I. Az egyik: tegyék nekünk lehetővé az illetékes faktorok, hogy közvetlenül a háború után vizsgát tehessünk oly módon, hogy erre a célra a leszerelés után 6—8 havi szabadságot engedélyeznek részünkre, minthogy a fronton amúgy is kimerült idegzettel a háború után hivatal mellett vizsgára tanulni — fizikai lehetetlenség lenne. De tán lehetséges egyesekre nézve még a háború folyamán is e kérdést következőleg elrendezni: Eszközöljön ki a kormány a hadvezetőségnél vagy a hadügyi kormányfaktoroktól a hadbavonult bírósági jegyzők (esetleg az összes állami tisztviselők) számára hosszabb — hat havi — *vizsgaszabadságot.* Ha a szigorló medikusoknak ilyen jogcímen adtak 10—12 heti szabadságot, miért tagadnák meg tőlünk? Sokkal inkább létérdekünk nekünk a vizsga, mint a 20 éves egyetemi hallgatóknak. Ha a hadiérdek nem tűrné meg ezt a méltányos elintézést, ám maradjon az előbbi lehetőség, a háború utáni szabadságolás. II. A másik kérdés: Ne szenvedjen sérelmet a hadbavonult bírósági jegyző a kinevezés szempontjából sem, szemben felmentett kollégáival! Mert igazságtalan s anomáliát teremt, ha a hadbavonult jegyző évekig fronton szolgálja hazáját, s ennek következtében nem vizsgázhatik és a dolog természetéből folyólag csak a békekötés után hónapokkal juthat diplomához és bírói kinevezéshez. A felmentett és időközben kinevezett kartársai a rangsorban így évekkel megelőzik, ami nem lehet a sokévi harctéri küzködésnek, viszontagságos életnek oly sokszor hangoztatott «jutalmazása». De — ismétlem — ne jutalmat, hanem csak méltányosságot gyakoroljanak irányunkban! Rövidke törvény biztosíthatná érdekünket, orvosolná a vázolt sérelmeket. *Rangfentartást kérünk!* Katonáéknál a becsületügyi vagy bűnvádi eljárás alatt álló tiszt részére fentartják a rangot felmentése esetére. Miért ne bánjanak velünk hasonlókép? Hiszen mi önhibánkon kívül üttettünk el a vizsgázás lehetőségétől! Milyen lenne ez az egyszerű törvény lényegében? Nyerjünk ugyanis oly rangot a bírói statusban, mely rang ne legyen rosszabb, mint a velünk egy rangban volt jegyző-kollégák rangja (rangszáma), nevezetesen kerüljünk a felmentett s a háború folyamán kinevezett azon kollégáinkkal egyazon rangcsoportba, akikkel jegyző korunkban, illetőleg akik jegyző korukban velünk egyazon rangszámot bírtak, egyazon rangcsoportban voltak. Nem mindenkinek sikerül majd a kért 6—8 hónap alatt sikerrel levizsgáznia, hiszen évekig nem foglalkoztunk joggal eleddig is már s a háború alatt sokat, nagyon sokat felejtettünk. Ezért átmeneti időt is kell szabni; a csupán az ezen határidőn belül diplomát szerzett s kinevezett katonajegyzőt illesse meg a rangfentartás kedvezménye. Ez a határidő legalább 1 és 1½ év legyen (½ évi készülési idő, 1 évi esetleges pótvizsga-idő). Kit illessen ez a kedvezmény? Mindazokat a katonajegyzőket, akik hosszabb ideig — mondjuk két évig — hadban voltak. Akadnak — kevesen ugyan, — akik rövid időközi szabadságaik alatt avagy netán betegségük idején sőt a tűzvonalban is tanultak és tanulnak, hogy vizsgázhassanak és kinevezésük késedelmet ne szenvedjen. Természetesen: azokat is illesse e kedvezmény; vagyis azokat is, akik a katonáskodásuk folyamán levizsgáztak vagy levizsgáznak. Így gondolom el e kérdések megoldását. Javaslatom: 1. (A katonajegyzőknek még a háború folyamán hat havi vizsgaszabadságot adnak) vagy: A hadbavonult jegyzőknek, akiknek kinevezése küszöbön áll, főleg pedig azoknak, akiknek egyazon rangcsoportbeli jegyzőtársai már ki is neveztettek bírákká, a leszerelés után 6—8 havi vizsgaszabadság adandó. 2. Mindazok a bir. jegyzők, akik két évnél hosszabb ideig katonai szolgálatot teljesítettek s a leszerelés utáni két esztendőben bírói vagy ügyvédi diplomát szereznek, a rangfentartás kedvezményében részesülnek. Nevezetesen: a bírói statusban rangjukat (rangszámukat) akként kell megállapítani, hogy az a jegyzői statusban bírt rangszámmal összhangban, katonai szolgálatban nem állt kartársaiknak a bírói statusban elnyert rangszámánál rosszabb ne legyen; a volt katonajegyző a nemkatona kartársával egy rangcsoportba jusson, viszonylag abba, amelyben a jegyzői rangsorban együtt szerepeltek. Ez a kedvezmény azokra is kiterjed, akik katonáskodásuk idején vizsgáztak le. Amily méltányos e sérelem orvoslása, époly égetően sürgős e tárgyban az intézkedés már most a háború folyamán. Ne gyötrődjünk exisztenciánkon a bizonytalanság miatt, itt, a fronton továbbra is! Mert nekünk gondtalanul, a jövőnkön való töprengés nélkül kell nehéz feladatunkat — ezer veszély közepette — végeznünk a még hátralévő — reméljük rövid — időkben. Olasz harctér, 1917 nov. hó. *Egy tvszéki jegyző.*

— **A «Jogállam» könyvtára.** I. *Báró Wlassics Gyula Žolger könyvéről.* Žolger Iván tárcanélküli osztrák miniszter «Der Hofstaat des Hauses Oesterreich» cím alatt nagy terjedelmű könyvet írt abból a célból, hogy az Ausztria és Magyarország között létrejött 1867-iki kiegyezésnek az udvartartásra vonatkozó hatásait megállapítsa. A patrimoniális fejedelmi jogból, továbbá a német és osztrák alkotmány-típusból kiinduló érveléssel kifejtett elméletének eredménye az, hogy sem Magyarországnak, sem Ausztriának nincs joga külön udvartartásra.

Wlassics Gyula nagyobb tanulmányban, mely a «Budapesti Szemle» és «Jogállam» novemberi számában és most könyvárusi úton kapható külön füzetében is megjelent, behatóan foglalkozik Žolger könyvével és kimutatja, hogy Žolger nem vetett kellő figyelmet a magyar állam jogtörténeti fejlődésére, a magyar szent korona közjogi tartalmára, a magyar államnak a modern államokat időben jóval megelőző közjogi kialakulására, midőn a tisztán patrimoniális magánjogi alapon konstruált fejedelmi hatalmi körön, továbbá a német és osztrák értelmű «monarchikus elven» felépült alkotmány-típus alapján építi fel az udvartartás jogi természetét. — II. Ugyancsak a «Jogállam» könyvtára kiadásában külön füzetként megjelent dr. Gyomai Zsigmondnak *Vavrik Béláról* írt életrajza.

— **A Magyar Háborús Jog Évkönyve** a Magyar Jogászegylet kiadásában és dr. Meszlény Artur ítélőtáblai bíró szerkesztésében legközelebb megjelenik. Az évkönyv három részből fog állani: az első rész a háborús jogalkotást, a második a jogalkalmazást, a harmadik a jogirodalmat dolgozza fel. A Jogalkotás című részben rövid összefoglalásban tárgyalja a háborús jogalkotás rendkívül bonyolult és nagyterjedelmű anyagát. E rész gazdag tartalmából kiemeljük a következőket: Dr. Berinkey Dénes: Nemzetközi jog. — Dr. Benárd Emil: Közjog. — Dr. Tomcsányi Vilmos Pál: A megszállott terület igazgatása. — Dr. Vargha Imre: Egyenes adók, Illetékek. — Dr. Nádas László: Szeszadóztatás. — Dr. Angyal Pál: A hadviselés érdekei ellen elkövetett bűncselekmények megtorlása. — Dr. Degré Miklós: Árdrágító visszaélések. — Dr. Edvi Illés Károly: Sajtójog. — Dr. Lengyel Aurél: Gyorsított bűnvádi eljárás, Büntető jogszolgáltatás. — Dr. Fodor Ármin: A moratóriumi eljárási rendeletek. — Dr. Térfy Gyula: Polgári peres és perenkívüli eljárás. — Dr. Teller Miksa: Ügyvédség. — Dr. Szladits Károly; Moratórium és azzal kapcsolatos intézmények. — Dr. Szászy Béla: Családjog és örökösödési jog. — Dr. Baumgarten Nándor: Vétel. — Dr. Sichermann Bernát: Váltójog és csekkjog. — A Joggyakorlat című rész a háborús jogra vonatkozó teljes joganyagot tartalmazza, nagyrészt olyat, ami más gyűjteményekben eddig feldolgozást nem nyert; különösen bőven közli a budapesti árú- és értéktőzsde választott bíróságának háborús határozatait, a kir. ítélőtáblaknak a háborúval kapcsolatos döntéseit, a munkásbiztosítási bíróságok háborús határozatait stb. Végül a Jogirodalom rovata a háborúval kapcsolatos önálló művek rövid ismertetését és a jogi folyóiratokban a háborúra vonatkozólag megjelent cikkek rendszeres összeállítását tartalmazza. A testes, mintegy 600 oldalnyi terjedelmű kötetet bő, rendszeres és betűrendes tárgymutatók teszik könnyen kezelhetővé. A nagyérdekű műre a Magyar Jogászegylet legközelebb bocsátja ki az előfizetési felhívást, azonban az egylet titkári hivatala előjegyzéseket már most is elfogad.

— **Magyar írók külföldön.** A «Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht» legutóbbi száma *dr. Fazekas Oszkár* «Friedensregelung und Schutzdauerverlängerung» című cikkét közli.

Ügyvéd, katona, délután szolgálatmentes, nagyobb irodában állást vállal. Meghívást kiadóhivatal «Ügyvéd 34» jeligével közvetít. 15923

Dr. Kőrössy Bertalan, pozsonyi kir. közjegyző, a német nyelvben jártas helyettest vagy jelöltet keres. Ajánlatok igények megjelölésével hozzá intézendők. 15963

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 51. szám. Budapest, 1917 december 23.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztőségi irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Dr. Staud Lajos* kúriai tanácselnök: A jog megújulásáról. — *Dr. Benárd Emil* igazságügyminiszteri tanácsos: Az új választójogi törvényjavaslat. — *Dr. Juhász Andor* budapesti kir. táblai tanácselnök: A bírói szervezet reformjához. — *Sebess Dénes* budapesti kir. táblai tanácselnök: A föld és jogviszonyai. — *Dr. Szladits Károly* egyetemi tanár: Törvénykezési Szemle. Örökségről lemondás és öröklési váromány elidegenítése. — Szemle.
Melléklet: Büntetőjogi és Közigazgatási Döntvénytár. — Kivonat a «Budapesti Közlöny»-ből.

A jog megújulásáról.

(Karácsonyi gondolatok, amelyek lehet, hogy csak álmok.)

Amikor napkeleten 1918 évvel előbb feltünt a bölcsek csillaga, akkor is egyesek és nemzetek megújhodását várták, oh örök Igazság! Akkor is sóvárogva tört ki a lelkekből: Rorate coeli desuper . . . aperiatur terra, et germinet Salvatorem! Ma is ez a sóvárgás égeti lelkeinket, ma is esdve fohászkodunk: Harmatozzatok oh egek! jöjj el már kegyes Megváltónk! Mert nem lehet el az ember az igazságnak újraszületése nélkül . . . és nem lehetünk meg a megszületett igazságnak — ha majd az ideje betelik — az elhalálozása nélkül sem. Amint romokra építünk, úgy az egyik eszme halálából születik meg a másik. Az egyik eszmény a másik helyébe lép. Két megrázó időpontja van ennek.

Az egyik: az idők méhének a kínos vajudása, amellyel az új igazság megszületik, a másik: amidőn az idők betöltével fájó vonaglás között hal meg az, amit eddig igazságnak néztünk, holott a lassú felismerés után csak legutóbbi tévedésünknek bizonyult. Ebben a két időpontban csapnak össze az idők és a korok szellemei és megindul a szörnyűséges háború, az ádáz harc életre-halálra, hogy újra győzhess, mint mindig, oh öröktől élő és mindig újra születő igazság!

Megújul-e a jog is? Égető szükség parancsolja. Hiszen a jognak eddig sem voltak megállapodott fogalmai, és ma még kevésbé vannak. És nem is lehetnek, mert a szociális visszahatások eme véres korában, amelyben új erők és új tényezők, új és pedig nehezen felismerhető, alig átérthető viszonyokat teremtettek meg — a tárgyak és a fogalmak, az eszmények és az életviszonyok új értéket nyertek s ezek az értékek is annyira hullámoznak, hogy alig van alapvető jogi fogalom, alig van szociális eszme, amely meg nem rendült volna. Igazad van királyi Herakleitos, hogy «minden folyik, kétszer nem léphetünk ugyanazon folyóba, mert mindig más és más víz folyik hozzá. Csak a változás állandó». De a változás megújulás is, meg kell tehát újulni a jognak is!

És a jog meg is fog újulni. A szörnyű háborúban megváltoztak a gazdasági viszonyok, eltolódtak a gazdasági állapotok, az új viszonyok, az új állapotok pedig nem lehetnek el jogi szabályozás nélkül. A jogrend mozgató tényezője a gazdasági rend, de a gazdasági élet tartalmának mégis a jog adja meg azt a keretét, amelyben az életet, a társadalmat fenntartó és fejlesztő javak békés és biztosított termelése, forgalma és elfogyasztása elhelyezkedhetik és lefolyhatik.

Meg kell újulni a jognak; de mégis úgylátszik, hogy ez csak akkor fog bekövetkezni és előbb nem is kívánatos, mint, ha majd megújhodik a jogrendnek a gazdasági életet is befolyásoló, tehát mindenképen primum movense: az erkölcs, amelynek megújhodása után már olyan régtől óta olyan buzgón vágyódunk. Hogy is ne vágyódnánk? Hiszen régtől óta mélyen érezzük azt a nyomasztó, bomlasztó hatást, amelyet az erkölcsi értékek ú. n. átértékelése tett folyamatba; régtől szemléljük az összes erkölcsi fogalmaknak azt a nagy meglazulását, az erkölcsi ítéleteknek azt a megingottságát, az erkölcsi gondolkodásnak azt a megzavarodását, amely élet- és világfelfogásunk elvadulását eredményezte. E téren minden vajudik, minden töredezik, minden bomlik és repedez; a régi rendnek kapcsai oldódnak, az új rend pedig nem bír kialakulni. A duló háború vértontó förgetege képes lesz-e megtisztítani ezt a fojtó légkört? Remélhetjük-e ezt ebben a háborúban, amelyben, amint azt egy nagy szónokunk az ő átszellemültségével élesen megfigyelve mondotta: «sok erkölcs elpusztult, sok jóság megcsorbult, sok nemesség elveszett és sok fegyelem meglazult». Remélhetjük-e ezt a várva-várt erkölcsi megújhodást, erkölcsi renaissanceot? E remény dolgában kislelkű vagyok. Az élő dokumentumokból — talán, mert már gyöngül a szemem világa, — nem tudok reményt kiolvasni. A háború förgetegeiből hazatérők gondolat- és érzésvilágában, az élet irányításában a tisztultság, az emelkedettség és az erő biztató jeleivel nem igen találkoztam. És ha tudom is menteni és tudom is megérteni, hogy megfosztva az otthon tiszta levegőjétől, kitéve egyfelől a sok veszélynek, másfelől a harcokkal és a háborús állapottal járó, lelki sivárságot előidéző sok körülménynek, lelkük nem tisztulhatott meg, ítéletük pedig megbénult, — mégis szorongva kérdezem, hogy mi fogja ezeket a lelkeket megtermékenyíteni? mi fog ezek szívvilágából kisarjadzani? Itt, ezen a talajon szorongó kebelből fohászkodom: Rorate coeli desuper! Harmatozzatok oh egek, hogy megújhodhassanak erkölcseink! Ezt azonban béke nélkül el nem érhetjük, adj tehát Uram nekünk békét! Dona nobis pacem, hogy legalább azok lehessenek boldogok, akik jóakaratúak!

Jól mondtad, fenséges Herakleitosom, hogy «a háború jogos, minden a háborúskodásból folyik és keletkezik, — a háború mindenek atyja és királya». Ugy van; mert csakugyan a háború az, ami megteremti nekünk — miután már előbb olyan vérengző módon elpusztította — az óhajtott békét, csak úgy, mint a háború volt az is, amely megteremtette a hadi szállítók piszkos millióit és az árdrágítók undok erkölcseit is! A végső, a teljes békéhez immár nagyon közelgő koromban is féltve ápoltam eszményeimet, de fájón érzem, hogy ezek nem szenvedtek 60 éven át annyit, mint

magasztos hivatásom utóbbi két évi gyakorlásában szenvedtek a generis humani (?) e válfajának ama féktelensége, kíméletlensége és lármája folytán, amit az előttem lefolyt perekben tapasztaltam. Ugy vélem, ezek miatt Az, akinek most születési ünnepét üli a keresztény világ, hiába született meg a bethlehemi jászolban. A szeretetet, a gyöngék védelmét hirdető tanítást ezek nem fogják meghallgatni! Pedig: «Mit ér az, ha igazság van a törvényekben, mikor a szívekben nem lakozik igazság? És ha a szívek gonoszak, mire való, hogy a törvényekben az egyenlőség szelleme uralkodik?» Nehéz, nagyon nehéz a bírói feladat; ilyen volt mindig, — de manapság százszorta az!

In des Herzens heilig stille Räume
Musst du fliehen aus des Lebens Drang!
Freiheit ist nur in dem Reich der Träume
Und das Schöne blüht nur im Gesang.

Dr. Staud Lajos.

Az új választójogi törvényjavaslat.

Karácsony hetében, karácsonyváró hangulatban jelent meg a magyar választójog új törvényjavaslata. Bölcső, amelyben sokak hite szerint a megváltás igérete szunnyad. Mérföldjelző a népjogok történetében, mérföldjelző a magyar nép évezredes életében. Érkezését sorsdöntő órának érzi a reform híve és ellenzője egyaránt; magyar reménységek és magyar aggodalmak találkoznak benne.

Habár választójogunk készülő nagy reformja ekként mindenkiben ellenállhatlanul politikai reflexiókat ébreszt, e folyóirat szigorú szakszerűsége megkívánja, hogy a javaslatban ne a politikai, hanem a jogászi alkotást vegyük méltatás alá.

Egyet azonban nem hallgathatunk el.

Mindenkiben, aki a joggal foglalkozik, már csak tudományos neveltetése folytán is, amely a humaniorák tején táplálkozik, lelki készség él a jogkiterjesztés befogadására; lelkiismeretében nyugtalanítja minden egyenlőtlenség, amelynek nem látja nyilvánvaló indokát s a felszabadulás érzésével köszönti a nivelláló munkát, amely kiváltságok helyébe jogegyenlőséget teremt.

Ezért a jogászközvélemény hű tolmácsaként jelenthetjük ki, hogy a javaslatnak jogkiterjesztő és jogegyenlősítő szándékai a magyar jogászvilágban meleg megértésre, lelkes rokonszenvre találnak.

A törvényjavaslat, amely akaratában radikálisan bátor, akaratának kifejezésében, jogi szerkezetében óvatosan gondos és alapos.

Sokat vesz át — és ez csak helyeselhető — az 1913 : XIV. tc.-nek különösen a választás előkészítését és lefolyását szabályozó technikai természetű, szabatos rendelkezéseiből, de leglényegesebb fejezetében: a választójogi címek meghatározásában az idézett törvénnyel szemben önálló, eltérő rendelkezéseket tartalmaz ehhez képest a választójogi címek igazolásáról is s egészen új nyomon halad, amidőn a választók hivatalból való kinyomozásának a rendszerét építi ki.

Kétségtelen, hogy amennyire közeledik a választójog szabályozása az általános választójoghoz, annyival könnyebbé válik a választójog címeinek a megszövegezése. A leegyszerűsített politikai gondolat leegyszerűsített jogi szerkezettel jár együtt. Ez az egyszerűség nem lehet öncél, de oly törvénynél, amelynek a nemzet vérébe kell átmennie, tagadhatatlanul megsokszorozza a törvény világosságát és erejét. Megszűnt már az idő, amikor a jogászokra is állott Goethe mondása: az embereket bosszantja, hogy az igazság olyan egyszerű. Ma az egyszerűségben az igazság jellegzetes szépségét látjuk, a bonyolultság gyanút kelt, hogy ornamentikája az igazság hiányát leplezi el.

Az 1913 : XIV. tc.-nek érezhető hiánya volt, hogy a választójog alapvető kérdésében, abban, hogy kinek van választójoga, nem adott lapidáris választ. Bonyolult jogcímrendszere azok részére is, akiket választójoggal ruházott fel, megnehezítette, hogy e jogukat öntudatára ébredjenek. Az új javaslat erre az alapvető kérdésre messze elhangzó világos választ ad.

Igaz ugyan, hogy az új törvényjavaslat is megkülönbözteti a választójog általános kellékeit és különös kellékeit (jogcímeit). Általános kellékek: a magyar állampolgárság, a betöltött 24 év, az írni-olvasni tudás. Különös kellékek a (férfiakra nézve): 1. az elemi iskola negyedik osztályának sikeres elvégzése (ezzel egyenértékű iskolai képzettség, vagy a megfelelő képzettségnek vizsgával való igazolása); 2. legalább tíz korona egyenes adó (a javaslatban a vagyoni cenzus egyetlen maradványa s főkép az elemi iskolát nem végzett kisgazdák külön jogcíme); 3. a befejezett rendes tényleges katonai szolgálat vagy elért altiszti fokozat, háború idején két évi szolgálat; 4. vitézségi érem vagy a Károly-kereszt (ez utóbbi jogcímek a korhatárra való tekintet nélkül); 5. önálló ipar vagy kereskedés; 6. állandó alkalmazás ipari (kereskedelmi, közlekedési) vállalat vagy az őstermelés körében.

A javaslat jogcímrendszere azonban a valóságban sokkal egyszerűbb, mint ahogy e felsorolás mutatja.

Ha ugyanis figyelembe vesszük azt, hogy a javaslat számításai szerint mintegy 2.625,000 választó fog választani a négy elemi iskola elvégzésének jogcímén, igazat kell adnunk a javaslat indokolásának, amely ezt a címet a választójog főcímének nevezi, amelylyel szemben a választójog többi különös kelléke csak a kisegítő jogcímek jelentőségével bír. Szembeötlő egyébként, hogy e kisegítő jogcímekben is olyan foglalkozások és életviszonyok honoráltatnak választójoggal, amelyekben az illetők mintegy az élet iskolájában szerzik meg az elemi ismereteknek megfelelő értelmiségi fokot.

Az írni és olvasni tudásnál valamivel magasabb, az elemi ismeretekig terjedő értelmi cenzus: ez tehát a javaslat vezérgondolata, amelyet teljes következetességgel érvényesít. Oly cenzus, amely csak azért nem jelenti az általános választójogot, mert a törvényszabta általános tankötelezettség teljesen végrehajtva nincs s ennek szigorúbb végrehajtásával automatikusan az általános választójog megvalósításához vezet.

Meggyőző próbája annak, hogy a javaslat választójoga menynyire közel áll az általános választójoghoz az, hogy nem okoz nehézséget a negatív meghatározás, azaz annak a megállapítása: kik azok, akiket a javaslat a választójogból kizár. Ezek elsősorban az analfabéták (a régi jogos analfabéták kivételével). Az írni-olvasni tudók közül azonban csak azok nem szavazók, akik sem az elemi ismeretek elsajátításával, sem bizonyos minimális adózással sem katonakötelezettségük teljesítésével nem tettek eleget állampolgári kötelességeiknek. Hogy mily csekély ezeknek száma, kitűnik a javaslat indokolásához fűzött számításokból, amelyek szerint a 3.019,027 huszonnégy éven felüli írni-olvasni tudó férfinépességből a törvényjavaslat szerint 2.982,000 jut választójoghoz s csupán 2%-ot tesznek ki azok, akik a választójogból a különös jogcím hiánya folytán kirekesztetnek. A javaslat választójoga tehát rövid jellemzése szerint az elemi ismereteket elsajátított polgárok választójoga, de nem áll messze, attól sem, hogy általában az írni-olvasni tudók választójoga legyen.

Némiképp másként oldja meg a javaslat a nők választójogát.

Amidőn ugyanis a javaslat itt jogcím gyanánt (eltekintve a gyermekes hadiözvegyek átmeneti jellegű jogcímétől) viszonylag magas cenzust alkalmaz (a polgári iskola negyedik osztályának sikeres elvégzését, illetve a javaslatban közelebbről körülírt működést a tudomány, irodalom vagy művészet terén) s így csupán a magasabb értelmi pályákon szereplő vagy azokra képzett nőket bocsátja a választási urnákhoz: nem szünteti meg a választójog szempontjából a különbséget a férfi és nő között, de figyelembevéve a nők elismert passzív választójogot is, bátor, úttörő lépést tesz hazánkban a nőkérdés nagy problémájának megoldása felé.

Amidőn ezekben röviden ismertettük a javaslat legfeszültebb érdeklődéssel várt, legéletbevágóbb szabályait, csak futólag mutatunk rá egyéb, az 1913: XIV. törvénycikkel szemben újításszámba menő rendelkezéseire.

A passzív választójog a javaslat szerint az aktív választójoggal megegyezik azzal az eltéréssel, hogy hozzá a magyar államnyelvnek bírása szóban és írásban is szükséges.

A nemzetellenes üzelmek mételyétől kívánja megóvni a javaslat a jövő parlamentjét, amidőn az aktív s ezzel kapcsolatban a passzív választójogból is bizonyos időre kizárja azokat, akiket állam ellen irányuló bűntett vagy lázítás vagy nemzetiség ellen elkövetett izgatás miatt szabadságvesztésbüntetésre ítéltek.

A teljesen megbízhatlan elemeket tartja távol az urnáktól a

javaslat azzal a rendelkezésével, amellyel a választójogot megtagadja azoktól, akik a közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913 : XXI tc. alapján szabadságvesztésbüntetésre ítéltettek vagy dologházba utaltattak.

Nagy körültekintéssel állapítja meg a javaslat a választói jogcímek igazolását; amit egyébként a választóra nézve vélelmekkel könnyít meg. A hatósági és közintézeti apparátust messzemenőleg igénybe veszi annak biztosítása végett, hogy a választók névjegyzéke hivatali nyomozás alapján is lehetőleg minden választót magában foglaljon. Másrészről a választók kötelező vallomásával gondoskodik ez eredmény biztosításáról.

A központi választmány megalakítását a javaslat a kisebbség képviseltetésének alapján tervezi. Érdekes újítása, hogy úgy a központi választmányban, mint a szavazatszedő küldöttségben helyet biztosít egy-egy bírói tagnak mintegy az eljárás törvényességének ellenőrző szakértőjeként.

A képviselőajánlás intézményét fentartja, azzal, hogy az ajánlatot a választás napját megelőző ötödik napon kell a választási elnöknek átnyujtani.

A bizalmiférfiak jogkörét kibővíti.

Szigorú rendelkezésekkel védi a választások tisztaságát.

Kiterjeszti a titkos szavazás alkalmazási körét, amennyiben nemcsak a törvényhatósági joggal felruházott városokban, hanem az egy rendezett tanácsú városból, vagy egy községből, vagy több rendezett tanácsú városból alakuló választókerületekben a titkos szavazást állapítja meg, úgyszintén mindazokban a kerületekben, amelyeket a választókerületeket megállapító újabb törvény ilyenekül ki fog jelölni.

Külön méltatást érdemelne a törvényjavaslat indokolása. Monografikus mélységű, vallomásszerűen őszinte, meggyőződéses munka, amely mint ilyen, szuggesztív hatású.

Nem bocsátkozunk ezúttal további részletekbe. A javaslat a nemzet előtt fekszik, az ország hozzászólását várja. Erősen egyéni alkotás, de jogért küzdő tömegek tudatos és tudatalatti vágyainak és törekvéseinek eredője.

Királyi szó jelölte meg az utat, hogy a nemzetnek harci erénye, háborús áldozatkészsége a választójog kiterjesztésében vegye el jutalmát. Ez a javaslat erre a királyi szóra válaszol. Jelentősége számokkal mérhető fel. Két milliónál több új választónak szán szavazatot nem ajándékként, hanem a tartozás lerovásának nemes gesztusával. *Dr. Benárd Emil.*

A bírói szervezet reformjához.*

Polgári törvénykezésünk hatásköri szabályai elsőfokban mindinkább az egyesbírót helyezik előtérbe, nyilvánvalóan a célszerűség, gyorsaság és takarékosság követelményeinek hódolva. Ezek a szempontok az ítélkezés belső értékének tiszteletben tartásával a jövőben is útjelzők lesznek.

Mihelyt azonban az egyesbíró hatáskörének kiterjesztéséről esik szó, nyomon kíséri azt nemcsak nálunk, hanem a külföldön is a járásbíróságok kvalitatív teherbírása ellen fölmerülő aggodalom, s különféle — rendszerint nem gyakorlati irányú — intézkedések tétetnek és javaslatok támasztatnak a járásbírósági színvonal emelésére. Ilyen például, hogy a kiválóbb és tapasztaltabb törvényszéki bírák a járásbíróságokhoz volnának áthelyezendők, hogy a bírónak pályafutása kezdetén néhány évet a törvényszéknél kellene eltöltenie s csak azután volna a járásbírósághoz beosztandó stb. Ezekkel a tervekkel és rendszabályokkal azonban szembehelyezkedik a bírói függetlenségből folyó áthelyezhetlenség, másrészt bíráinknak az az emberileg érthető törekvése, hogy — a sokkal felelősségteljesebb és a mi perlekedő városi közönségünk rendszertelensége és modortalansága miatt sokkal terhesebb egyesbírói működési körből — jövőjük érdekében is — a nyugodtabb, ünnepélyesebb, kevésbé idegölő és szebb reményekre jogosító törvényszéki szolgálat körébe kerüljenek, teljesen távoltartva magoktól azután a visszatérésnek még a gondolatát is.

Sokat tépelődtem afölött, miképen lehetne az egyesbírói rendszerre való merészebb áttérést hátráltató ezeken a visszásságokon segíteni anélkül, hogy a bírói függetlenség elvét megsértenők, továbbá, hogy mivel lehetne bíráinknak imént említett vágyakozását megfelelően ellensúlyozni.

Alapvető megfigyelésem abban összpontosul, hogy elsőfokú bíróságainknak törvényszékekre és járásbíróságokra tagolása túlélte magát. Ez a szervezeti különválasztás legfőbb akadálya az egyesbíráskodás továbbfejlesztésének, ez hátráltatja jogszolgáltatásunk színvonalának egyenletes emelkedését és a bírói munkaerőkkel való okszerű takarékoskodást.

A megoldás módja: a járásbíróságok szervezeti különállásának a megszüntetése volna.

Az a principium, hogy a járásbíróságok egyesbíróságokként, a törvényszékek pedig kollégiumokban működnek, máris többszörösen keresztül van törve. Utalok a járásbíróságoknál a laikus elem bevonásával háromtagú tanácsban működő lakbérleti bizottságokra, viszont a törvényszékek körében a fiatalkorúak bírájára, a jövedéki kihágásokat, a kényszeregyezségi ügyeket intéző bíróra, valamint általában a perenkívüli polgári ügyeknek a törvényszéki bírák, mint egyesbírák elé utalt nagy tömegére. Máris tekintélyes számban vannak tehát törvényszéki bíráink, akik nem a különálló járásbírósági szervezetben, hanem a törvényszék kebelén belül fejtenek ki részint a büntető, részint a polgári ügyszakban egyesbírói működést.

Van-e már most számbavehető akadálya annak, hogy például az egri kir. járásbíróság különállása megszüntettessék és az ott működő négy járásbíró a törvényszékhez osztassék be? Egy független felsőbb adminisztratív fórumnak, a kir. ítélőtábla elnöki tanácsának a jóváhagyásával állapíttatnék meg azután évről-évre, hogy a járásbíróság beolvadásával megnövelt törvényszék bírái közül kik működjenek egyesbírákként és kik a tanácsokban. Efféle intézkedés a bírói függetlenséget nem érintené, aminthogy ma sem érinti azt a törvényszék bírájának a fiatalkorúak, a jövedéki kihágások, vagy a kényszeregyezségek bírájává történt deszignálása, sőt a kijelölés megfontoltságának és tárgyilagosságának biztosítékait még fokozná az említett felsőbb fórum ellenőrző közreműködése.

A másik nehézség t. i. bíráinknak a terhesebb és ezidőszerint háládatlanabb egyesbírói hivatástól való idegenkedése egyfelől alkalmas segédeknek és jegyzőkönyvvezetőknek rendelkezésükre bocsátásával, tehát a tárgyalásvezetés munkájának fizikai megkönnyítésével, másfelől azzal volna eredményesen ellensúlyozható, ha az egyesbírák részére működési pótlék rendszeresíttetnék, esetleg az ebben a beosztásban eltöltött szolgálati évek az illető bíró nyugdijidejébe kétszeresen, vagy másfélszeresen számíttatnának be, s végre ha az az elv is irányadónak mondatnék ki, hogy tanácselnökké kinevezésre és tanácsvezetői kijelölésre csak az a törvényszéki bíró hozható javaslatba, aki néhány éven át sikeres egyesbírói működést fejtett ki.

Belekapcsolódik már most ebbe a tervezgetésbe az a további kérdés, hogy mi történjék a törvényszékek székhelyén kívül fekvő járásbíróságainkkal? Ezeknek a szervezete is változáson menne át. A most ajánlott újításnak éppen ez volna egyik főcélja. Még a vidéki kultúrélet gyengén lüktető központjaitól is távoleső helyeken felállított kisebb járásbíróságaink alkotják azt a holtsúlyt, amely meglassítja igazságszolgáltatásunk gyorsabb és harmonikusabb előretörését. Ezek a kisvárosi és falusi járásbíróságok általában pazarul vannak bírói erőkkel dotálva, de viszont az oda beosztott bírákra nézve rendkívül meg van nehezítve a továbbképzés kívánatos útja. Ezeket a jobb sorsra érdemes bírótársainkat — akik közül számosan igazán hősies küzdelmet folytatnak a milieu asszimiláló erejével — óhajtanám onnan kiemelni és a vidéki törvényszéki székhely kultúrális előnyeiben részesíteni, gondosan ügyelve másfelől arra, hogy a falu népétől ne vonjuk el azt a támaszt, amelyet számára a bíróság közelléte jelent.

A járásbírói karnak nem valamely kisebb töredékére vonatkoznak ezek a megjegyzések, ami abból is nyilvánvaló, hogy mintegy 900 vidéki járásbíránk működik 312 olyan járásbíróságnál, amelyeknek bírói létszáma a négyet meg nem haladja, ellenben csak mintegy 400-an a nagyobb, vagyis az öt vagy több bíróból alakult 67 járásbíróságnál.

Ugy képzelném a kialakulást, hogy a törvényszék centrumán kívül eső jelenlegi járásbírósági székhelyeken a törvényszéknek egy-egy igen redukált hatáskörű vidéki osztálya képződne, illetve maradna meg szabály szerint egyetlen idősebb, tapasztaltabb,

* Részlet szerzőnek a Magyar Jogászegylet közgyűlésén tartott előadásából.

lehetőleg tanácselnöki rangban lévő törvényszéki bíróval az élén. Ez az egyetlen bíró intézné megfelelő segédszemélyzettel a közigazgatási hatóságok és a közjegyzők hatáskörének kiterjesztése után a rendes bíróságoknál netán megmaradó perenkívüli tennivalókat, mindenesetre a telekkönyvi ügykört és az egyesbíróilag intézendő kisebb súlyú büntető ügyeket, ellenben a társasbíróság elé utalt bűnügyek, valamint értékhatárra való tekintet nélkül az összes polgári perek a törvényszék központjába tartoznának, ahol az utóbbiakat elsőfokúlag a törvényszéknek erre a célra kijelölt bírái, mint egyesbírák láthatnák el. A vidéki osztályok jogkereső közönségének s az ott letelepedett ügyvédeknek morális és materiális érdekeit szem előtt tartva szabályként állana, hogy a központban működő egyesbírák az illető vidéki járás területéről felmerülő polgári pereket bizonyos értékhatáron alul a helyszínén tárgyalnák s egyébként is sűrűn tartanának a régi járásbírósági székhelyen panaszfelvételi és törvénynapokat.

Felesleges kiemelnem, hogy a törvényszék központjából annak vidéki osztályához és viszont a bírót csak beleegyezésével lehetne véglegesen áthelyezni.

A vezérlő gondolat ezek szerint az volna, hogy ugyannak a törvényszéki területnek a bírái lehetőleg a törvényszék székhelyén egyesítendők, a periferiákon pedig hagyjunk bírói őrszemeket. Az érintkezés helyszíni tárgyalások és törvénynapok útján legyen élénk a centrum és a perifériák között, hogy a központban működő bírák a vidéki élet üterén tartva kezüket állandóan tájékoztathassák egymást a törvényszék egész kerületében felmerülő szociális és gazdasági jelenségek felől, másrészt odakünt mintegy misszionáriusai legyenek a központ fejlettebb kultúrájának és életfelfogásának.

Tisztában vagyok azzal, hogy elsőfokú bíróságainknak ilyetén átszervezése, amely félszázados tradicióval való szakítást jelentene, személyi és tárgyi nehézségekkel volna egybekötve és némi megrázkódtatással járna. Ahhoz sem férhet kétség, hogy ezt az átalakítást nem lehetne térképpel és helységnévtárral a kezünkben az íróasztal mellől egy napról a másikra megvalósítani, hanem a helyi viszonyokat, sőt még bizonyos imponderabiliákat is figyelembevéve, nagy körültekintéssel kellene az átszervezés kérdéseit megoldani. De éppen a háborús tapasztalatok tanusítják, hogy szervezeti nehézségek elől meghátrálnunk nem szabad.

A reform előnyeit a következőkben foglalhatom össze:

1. Célszerű perjogi berendezéssel ez a szervezet útját állhatná a bírói létszám végnélküli szaporításának s ezzel a bírói színvonal aláhanyatlásának.

2. Az elsőbírói pálya fejlődési vonala — már a bírói szervezet erejénél fogva — a törvényszéki tanácstagságból indulna ki, — mely a legpompásabb iskola a kezdőbíró számára — innen az egyesbírói stallumhoz, ettől pedig vagy a tanácselnöki székhez, esetleg a felsőbírósághoz vagy a vidéki osztályvezető állásához vezetne.

3. Országos jogászi életünk a törvényszékek megizmosodása folytán számottevő centrumokba tagozódnék, amelyek azután jótékony hatással volnának a vidéki kultúrgócpontok föllendítésére.

4. Megszünnének a ma létező törpe-törvényszékek s az elsőfokú polgári jogszolgáltatás a maga egészében, a büntető igazságszolgáltatás pedig túlnyomó részében az elnöki tanács által támogatott törvényszéki elnökök közvetlen ellenőrzése és felügyelete alá kerülne, akiknek t. i. a törvényszékek elnökeinek gondos megválasztását jelentékenyen megkönnyítené az a körülmény, hogy vezetői feladatra az elsőfokú bíróságoknál tulajdonképen csupán ők volnának hivatna. A régi járásbírósági székhelyeken megmaradó vidéki osztályoknak ugyanis nem annyira adminisztratív tehetséggel rendelkező vezetőkre, mint inkább a néplélek tanulmányozására hajlamos, népünk apróbb ügyeivel és bajaival előszeretettel foglalkozó, köztiszteletben álló, idősebb tapasztaltabb bírákra volna szükségük, akik abban a járásban mintegy a békebíró nemes hivatását töltenék be.

Dr. Juhász Andor.

Minden jog érdekvédelem, mely kötelességet szab. Mindenkinek nemcsak joga, hanem érdeke és egyszersmind kötelessége, hogy hadiköltsönt jegyezzen.

A föld és jogviszonyai.

Az absztraháló jogtudomány világánál alig lehet nehezebben kérdéseket megoldani, mint a föld tulajdonával, forgalmával, gazdasági hasznosításával, végül öröklésével egybekapcsolt jogi szerkezeteket. A közgazdasági hatások és eredmények, a szociológia igazságai, a társadalom hatalmi megoszlása, a napi politika érdekei, mind belenyulnak a reformtörekvések irányításába. A jogalkotó társadalom etikája, amely mindig a *ma* megvilágításában tudja a *holnap* jogrendjét megalapozni már önmagában véve bizonytalanná teszi a tételes jog helyes kialakítását. Ehhez járul még az is, hogy épen a föld és jogviszonyai azok, melyek megítélésénél nem tudtuk még feltalálni a vezérlő gondolatot. A tervek, programmok bősége mutatja épen a kérdések oly ellentétes megítélését. A napi politika és a közgazdasági élet már régen foglalkozik saját érdekei szempontjából a problémákkal, a jogásztársadalom alig mutat érdeklődést. Igaz ugyan, hogy a közgazdasági tudományok és a jog tételeinek elválaszthatatlan kapcsolata talán a legszembetűnőbb e téren. E vizsgálódások azonban épen nem elégíthetik ki a jog mívelőit. Közérdek az, hogy az irányzatok, a törekvések jogi felépítése, illetve ennek lehetősége minden oldalról megvilágítást nyerjen.

Miféle szempontok, mely alapelvek azok, melyek e téren támpontot nyujtanak?

A jobbágymunka szervezet átalakítása, a föld tulajdon szabadságának proklamálása, bár félszázadon át foglalkoztatta az egész gondolkodó magyar társadalmat, mégis váratlanul és előkészítés nélkül illeszkedett be a jogéletbe. A negyvennyolcas törvények elvi proklamálásától annak a gyakorlatba való átvitelig hosszú út vezetett el és mégsem voltak megoldhatók a régi földbirtok jogrend összes kérdései. Az egyházi és alapítványi ingatlanok, az egyházi adózás, párbér, kepe, patronátusi jog függőben maradt kérdések napjainkban is. A hitbizományi jogrend ideiglenes jogtételeken nyugszik és félszázad óta várja a «végleges» rendezést. A kollektív tulajdoni alakulatok, az igazi szociális földtulajdon, az erdő- és legelőközösségek csak legújabban nyertek dologi jogrendszerünkben elhelyezést, ellenben a parasztbirtokminimum, az otthon jogszabályait, amelyeket az ősiségi patens életképesnek tartott és megtartott, az 1871:LIII. törvény kigyomlálta jogrendszerünkből. Az 1850 január 8-án, Bécsben Schmerling igazságügyminiszter elnöklete alatt szaktanácskozás kezdődött a magyar birtokviszonyok rendezése tárgyában. E szaktanácskozás, melynek eredményeit Zsoldos Ignác feljegyzései őrizték meg, mindazokat a kérdéseket felöleli, melyek az agrár vitáknak ma is mindig bő anyagot szolgáltatnak.

A parasztbirtokrendszert, melyet az összes magyar felszólalók (Gr. Niczky, Vághy, Járy, Zsoldos) a kötelesrész jogintézmétől féltettek és vagy «minimumot vagy parasztöröklést» kértek, terjedelmesen megvitatták. Mikor az osztrák résztvevők, Steinbach, Lichtenfels tanácsosok is külön törvényt sürgettek, Schmerling bejelenti, hogy ez a törvény szükséges, Járy előadó azzal toldja meg, hogy a törvény már készen is van. A középbirtokososztály jövője, melyet sem hitbizományi lekötés nem véd meg a szabad birtokrendszerben, sem felszerelése, sem hitele nincsen, a jobbágymunka elvesztése folytán pusztulásnak indul «mert hiába könyörögtem szegény magyarok nevében», mondja Zsoldos, hogy a zálogszerződéseket addig tartsák fen, míg reálkredit és hipotekabank alakul — Schmerling kategórikusan jelenti ki, hogy a birtokosok «schein»-jogát valódi tulajdonná alakítja át és nem tűri a zálogos birtokot. A hitbizományok alapítását «kőnyítő» intézkedéseket helyez Schmerling kilátásba a szabadbirtokforgalom veszélyei ellen, míg Járy előadó elégségesnek mondja azt, ha törvényi utóöröklést engednek két fokon át. Végül a tabularis jogrendszer azonnali megvalósítását helyezi Schmerling kilátásba azért főképen, hogy a földhitel kérdését is megoldja, de azért is, hogy a földtulajdon szabad forgalmának megbízható alapokat adjon. Ma, midőn egyik-másik jogintézményünk fejlődését és hatását áttekinthetjük, mikor az európai földbirtokrendszerek tanuságai is megfigyelésünk körébe vonhatók, ma is még mindig ebben a gondolatkörben kell a megoldásra váró kérdéseket keresnünk. De a modern szociális rend a fejlődés kényszerűségével újabb feladatok felé sodor, mely feladatok elől kitérni alig lehet. A föld tulajdonára vonatkozó szabályoktól azok hathatós érvényesülésétől elválaszthatatlan a munka jogának szervezete és az

egyesületi jog, a munkásjóléti intézmények megvalósításra váró sorozata. A tőke már hatékonyabban fordul a mezőgazdasági termelés felé. Ez kétségen kívül kívánatos fejlődés, de a nagyüzemi termelés a mezőgazdaságban mégis egészen más, mint az ipari nagytermelés. Ismeretlen tényezők ismeretlen hatásaira számíthatunk. Az a kérdés tisztázandó, hogy a földtulajdon szabad forgalma korlátozó rendelkezés alá essék-e vagy nem. E gondolat körben döntendő el az, hogy a *hitbizományi jogrendszer* a mai társadalmi berendezkedésbe beilleszthető-e, ha igen, milyen új szabályozás útján. Lehet-e e jogintézményt úgy demokratizálni, hogy ne kiváltságolt osztályok «díszörökségi» jogintézménye legyen, hanem a földtulajdon és a termelés különös jelentőségéhez, a földbirtok állandóságához, üzemegységéhez és fentartásához fűződő jogintézmény, esetleg a kisbirtokrendszer valamelyes különleges alakulata (homestead). Milyen eszközökkel kell élni a tekintetben, hogy a mai népesedési politika szempontjából károsan elhelyezett és túlterjedelmes kötött tulajdon fokozatos felszabadítása megtörténjék. *Így az egyházi vagyon, az egyházi alapítványi ingatlanok*, mely jogfejlődés útjára terelendők, hogy a gazdasági rend egészséges kialakulását ne akadályozzák, nem lehetne-e szó a bérletjog olyasféle szervezetéről, mely dologi hatállyal terhelje az ingatlan tulajdonát? (örökbérlet). Lehet-e, helyes-e korlátozni a *földbirtok feldarabolását*, az állami beavatkozás jogosult és milyen terjedelemben? (parcellázások).

A kisbirtok üzemegységéről és állandóságáról helyes-e kivételes jogszabályokkal gondoskodni, elidegenítési és megterhelési tilalmak, különös öröklési jogszabályok jogosultak-e? Alkalmas lenne-e *az egy örökös intézményének megvalósítása* arra, hogy népesedés szaporodását élőmozdítsa (egyke).

A mezőgazdasági hitelkérdés minő szervezést igényel? A mai váltóhitel keretében helyesen talál-e megoldást a kisbirtokos hitele, avagy gondoskodás történjék a beruházási és üzemi hitel más alapokon való helyezéséről, hosszúlejáratú törlesztéses kölcsön, esetleg az ingó jelzáloghitel minő formák között szolgálhatná az érdekeket, különösen a jelzálog új jogi szerkezete milyen legyen. A német, a svájci és az új osztrák rendszer példái után induljunk-e és milyen mérvben? (saját jelzálog intézménye, hitelbiztosítéki jelzálogjog kérdései).

A földnélküli népnek földtulajdon szerzésére irányuló törekvései hogyan nyerjenek kielégítést. A kisbirtokrendszer és a nagyüzem egyensúlyáról hogyan kelljen gondoskodni. Legvégül a mezőgazdasági proletáriátus jogviszonyai, *a munkavállalás, a munkaszerződések* terén mi a teendő? A feles művelők, a dohánykertészek stb. jogi állása, az aratási szerződések mind különös problémái a mezőgazdasági termelésnek. Általában az egész mező- és erdőgazdasági munka szervezete súlyos gondokat fog okozni, itt a béke első évei fogják megmutatni tulajdonképen, hogy mi a teendő. Bizonyos az, hogy e téren is új törekvések fognak jelentkezni. A tarifális vagy kollektívszerződéses rendszer érvényesülése a mezőgazdaságban minő eredményeket fog kiváltani, az egyesületi jog, a szakszervezetek felelőssége és jogköre hogyan építtessék ki? E téren, ismételjük, különösen a nagy bérleti üzemek, a latifundiális gazdaságok mellett kifejlődő munkástömegek gazdasági és jóléti jogintézményei szorulnak sürgős revizióra. A betegsegélyezés, balesetbiztosítás, a munkaközvetítés rendszere mind szorosan összefüggnek a földreform főbb kérdéseivel. Napjainkban különösen a földbirtok földarabolása, az egyenlő vagy egyenlőtlen örökösödés kérdései azok, melyek beható megvitatása legkívánatosabb, mert itt a legellentétesebbek a felfogások. A mai jogból eredett egyenlő osztály elve gazdaság- és társadalompolitikai szempontból talán legközvetlenebb hatású. E téren Franciaország százados fejlődéséből eredett következmények azok, melyektől kellő megfontolással el nem tekinthetünk. Tudvalevő, hogy Franciaország a code civile egyenlő örökösödési osztály elvét többízben akarta módosítani, így 1826-ban a hitbizományi helyettesítésről szóló törvényjavaslattal, mely elbukott, 1836-ban, végül 1848-ban. Az egyenlő örökösödés elve sértetlenül került ki a küzdelemből, egészen az 1910. évi Ribot-féle homestead jellegű törvényig. E törvény azonban annyira szűkkörű kísérlet, hogy irányváltozásnak nem nevezhető. Az 1826. évi parlamenti tárgyalások azok, melyek bepillantást engednek a 100 év előtti Franciaország földbirtokviszonyaiba és társadalmi küzdelmeibe, különösen a francia forradalom földbirtokszervezetére és hatására. Az egyenlő osztály elvét azért támadták a szónokok, mert proletárizálja a földbirtokososztályt, atomizálja a földet és akadályozza a termelőképes kisbirtokososztály kialakulását. Bizonyos az, hogy ez Franciaországban nem következett be, de bekövetkezett az, amit egyetlen egy szónok sem említett fel, t. i. *a születések mesterséges korlátozása*. A másik kérdés a hitbizományi jog intézménye, amely félszázad óta előtérben áll az agrárviták körében. A porosz hitbizományi törvényjavaslat, melyet 1913-ban először és 1917 év elején másodszor nyujtottak be a porosz képviselőház elé, mutatja, milyen nehéz e kérdésben megnyugtató megoldásra találni. Pompásan jellemzi Waldstein az 1917 január 22-én tartott képviselőházi ülésen a helyzetet, midőn rámutat arra, hogy e téren állanak legélesebb ellentétben egymással a világnézletek és politikai hatalmi elhelyezkedések. A porosz legújabb javaslat a paraszt hitbizomány-rendszerével kibővítve került a parlament elé másodszor. Valósággal demokratizálja e jogintézményt bevallottan a kisbirtok üzemi állandósága érdekében. A mi hitbizományi rendszerünk új alapokra való helyezésénél régen javasoljuk ez irány követését. Az agrár jog széles területén elhelyezett jogintézmények mégis csak az egyetemes jogélet, jogfejlődés jelenségei. Ha e téren újabb jogszabályokra van szükség, azokat egységes szellem kell hogy vezesse. A jogtudomány művelői segítése nélkül aligha képzelhető megnyugtató megoldás. Ezért kívánatos e téren az érdeklődés.

Sebess Dénes.

Törvénykezési Szemle.

Örökségről lemondás és öröklési várom ány elidegenítése.

A kir. Kúriának a Polgári Jogi Határozatok Tárába 207. sz. alatt felvett (1889/1911. P. sz.) elvi határozata szerint: «Az az örökös, aki az örökhagyó után megnyílandó örökségről örököstársai és nem az örökhagyó javára lemondott, ellenkező megállapodás hiányában az örökhagyó későbbi végrendeletében neki szánt kedvezményt sem igényelheti». (Mjogi Dtár V. k. 69. sz.)

Ez a határozat a «lemondás» közös nevezete alá foglal két különböző jogintézményt: egyfelől az örökségről lemondást, másfelől az öröklési várom ány elidegenítését. Az örökségről *lemondás az örökhagyóval* kötött szerződés, melynek dologi hatálya van, s annak erejénél fogva a lemondó kiesik az öröklési rendből; sőt a lemondás a lemondó ivadékaira is kihat, habár a lemondó nem is jelentette ki azt, hogy azok nevében is lemond (eddigelé ezt a tételt a gyakorlat csak arra az esetre vallotta ily kifejezetten, ha a lemondás kielégítés fejében történt, de a legújabb döntések már ezt a korlátozást is elejtik: Mjogi Dtár XI. 214. sz.). Ezzel szemben az *örököstársak közötti* az a megállapodás, amelyet a 207. sz. elvi határozat az örököstársak javára szóló lemondásnak nevez, helyesebben az öröklési *várom ány elidegenítése*, pactum de hereditate tertii viventis, melyet joggyakorlatunk — eltérően a Optk.-tól (879. §. 4.) — elismer ugyan, de csakis abban az esetben, ha oly személyek közt jön létre, akik az örökhagyó utáni törvényes öröklés esetében örököstársak lennének (Mjogi Dtár VI. 134. sz., P. H. T.-ba felvett 210. sz. elvi határozat 3827/1911. P.). Legutóbb már — találóbban — «örökségátruházási szerződésnek» nevezi a Kúria az ilyen megegyezést az örököstársak között (Mjogi Dtár XI. 215. sz.). Az örökségi várom ány ezen átruházásának nincsen dologi hatálya, az az öröklés rendjén nem változtat; de a várom ányát elidegenítő kötelezettséget vállal, hogy azt, ami az elidegenített várom ány alapján reá jut, kiadja annak, akinek javára az elidegenítés történik. (Előfordul az ilyen elidegenítés harmadik javára szóló szerződés alakjában is, pl. Mjogi Dtár V. 69., amely esetben több testvér közül csak kettő szerződött egymással: az egyik «lemondott» örökségi várom ányáról valamennyi többi testvér javára és ezt a vele szerződő testvér a többi részére is elfogadta.)

A gyakorlat e várom ányelidegenítéssel kapcsolatban több érdekes kérdést vetett fel.

1. Az első ilyen kérdés az, amelyre épen a fent idézett 207. számú, P. H. T.-ba felvett elvi határozat vonatkozik: vajjon az, aki törvényes örökösi várom ányát örököstársai részére elidegenítette, részesülhet-e abban, amit az örökhagyó neki *végrendelet útján*, pl. hagyományul juttat? Az állandó gyakorlat szerint nem részesülhet (l. a 207. sz. elvi határozaton, Mjogi Dtár V. 69., kívül

Mjogi Dtár IV. 114., V. 174.). A döntés az elbírált esetekben helyes ügyletértelmezésen alapszik. Aki a többet, t. i. egész öröklési vároményát elidegenítette, az elidegenítette a kevesebbet is, t. i. a törvényes örökségnél kisebb hagyományt. Hogy az elidegenítés kiterjedne-e arra is, amit az örökhagyó az elidegenítőnek törvényes örökségén felül hagyott: adott esetben kétséges lehet. De ha a kizárólagos törvényes örökösök közül az egyik a többi javára «lemond» a maga részéről, úgy ebben többnyire benne rejlik a «lemondás» arról a részről is, amely az ő örökrészét meghaladja, mert hiszen ez már a többinek a részébe esik bele.

Minthogy a várómány elidegenítésének nincs dologi, t. i. az örökösi minőséget is átszállító hatálya, az elidegenítő annak dacára meg fogja ugyan szerezni a javára szóló végrendeleti részesítést, de azt ismét kiadni lesz köteles, úgy mintha a már megnyílt örökséget vagy hagyományt idegenítette volna el. Igy teljesen szabatosan a budapesti tábla (Mjogi Dtár IV. 114.), melynek döntése igen szépen állítja szembe az örökségről lemondást a várómány elidegenítésével. Ebben az esetben az apa maga szerződött fiával és három leányával és a gyermekek egyúttal egymással is megegyeztek. Az apa ugyanis kielégítette három leányát és ezért ők «az örökhagyó után minden néven nevezendő öröklési jogukról fitestvérük javára lemondtak». «Ez a megegyezés — mondja a kir. tábla — nem gátolta ugyan az *örökhagyót* abban, hogy utóbb vagyona felől halála esetére szabadon rendelkezzék; azonban, amennyiben az örökhagyó utóbb a leányok javára is végrendelkezett, *ezeket* a fiúval szemben *terhelte az a kötelezettség*, hogy a megegyezés után végrendeletileg nekik hagyott vagyont fitestvérüknek juttassák».

Természetes azonban, hogy abban az esetben, ha az örökhagyó az elidegenítőt ilykép végrendeletileg részesítette, az így részesített elidegenítő sem örökösi, sem hagyományi igényt nem fog ez alapon érvényesíthetni azokkal az örököstársakkal szemben, akiknek javára ő várományát elidegenítette. Formailag ugyan ezekkel szemben is ő az örökös vagy hagyományos; de igényének érvényesítését kizárja az örököstársak ellenigénye a várománya alapján kapott érték kiadására (exceptio doli: dolo petit, qui id petit, quod mox redditurus est). Ily értelemben kell venni a bírói ítéletek olyan kitételeit, mint pl. Mjogi Dtár V. 69., mely szerint ily esetben az elidegenítő a végrendelet alapján «nem igényelhet semmit», mert örököstársai «kizárólagos jogot szereztek a hagyatékra»; vagy Mjogi Dtár V. 174., mely szerint hasonló elidegenítés esetében az örököstársakkal *szemben* «az örökhagyó végrendelkezése helyt nem loghat».

2. A másik érdekes kérdés, melyet a gyakorlat felvetett, hogy vajjon kiterjed-e az öröklési várómány elidegenítése arra is, amit az elidegenítő az elidegenítés után az örökhagyótól élők közt *ajándékul* kap? A Kúria már ismételten úgy döntött, hogy az elidegenítés az ilyen ajándékra is kiterjed (Mjogi Dtár VII. 68. és legújabban XI. 215.). A bíróság itt analogice alkalmazta azt a tételt, hogy az örökhagyó, aki öröklési szerződésben nevezett ki valakit örökössé, ennek várományát idegenek javára tett élők közti ajándékok útján sem csorbíthatja. A még meg nem nyílt öröklési várómány elidegenítője hasonló lekötöttségben van erre a várományra nézve és így az elől, akinek javára az elidegenítés szól, nem vonhatja el a várományba eső javakat oly módon sem, hogy azokat élők közt ajándékul veszi át.

3. További kérdés, amely ebben a körben felmerül, hogy az öröklési várómány elidegenítése mennyiben kötelezi az *elidegenítő ivadékait*, ha az elidegenítő kiesése következtében az elidegenített várómány saját jogukon az ő részükre nyílik meg?

Tegyük fel, hogy az örökhagyó *(Ö)* egyik fia *A*, apja utáni várományát visszteher fejében elidegenítette testvére, *B* részére. Azonban *A* még az örökhagyó, *Ö* előtt teljesen vagyontalanul meghal és hátrahagy egy gyermeket, *C*-t. Vajjon *C* köteles-e kiadni *B*-nek azt, ami *Ö*-ről akár törvényes, akár végrendeleti öröklés útján reá jutott? Az *A* által felvállalt elidegenítés *C*-t szigorúan véve csak mint *A* örökösét terhelhetné, e kötelezettségért tehát csak ad vires hereditatis lehetne felelős. Ha tehát *A* után vagyon nem maradt, *C*-nek nincsen mivel felelnie és így az *Ö* után saját jogán nyert örökségből mitsem volna köteles *B*-nek kiadni.

Mindazonáltal Kúriánk finom ösztönnel megérezte, hogy e formális okoskodás nem elégíti ki az igazságérzetet és azért a Mjogi Dtár VII. 153. sz. esetben ellenkezően döntött, a következő tételt formulázva: «Az állandó bírói gyakorlat szerint a vároményos örökösök az öröklés megnyílta előtt is hatályosan szabályozhatják a még életben levő szülő után őket megillető öröklésből származó viszonyaikat s *az erre vonatkozó szerződés nemcsak őket, hanem* azon esetben, ha ők az illető szülő előtt halnának el s így az öröklés utódaikra nyílnék meg, *utódaikat is kötelezi*». Az adott esetben (a fenti jelzésekkel élve) a Kúria — tekintet nélkül arra, hogy *C* örökölt-e és mit apjától, *A*-tól — *B* javára annak kiadására kötelezte *C*-t, amit *Ö*-től végrendelettel hagyományul kapott, pusztán azért, mert előzőleg *A* öröklési egész várományát *B* javára elidegenítette.

A «sugalom», mely Kúriánkat e feltűnő döntésre indította, alighanem a következő: Ha a törvényes örökös az örökhagyóval szemben mond le örökségéről, ez kihat a lemondó egész törzsére. Ha tehát a «lemondás» nem az örökhagyó, hanem az örököstársak javára történik, annak szintén ki kell hatnia a lemondó ivadékára. Gazdaságilag csakugyan a két eset teljesen egybevág: mindkét esetben olyasmit idegenít el az apa ivadékára is kiható-an, ami még nem az övé s ami esetleg nem is lesz az övé, hanem egyenest az ivadéké. Mindkét esetben az egyik törzsnek a kifizetése a cél, csakhogy az egyikben az örökhagyó, a másikban az örököstárs elégíti ki a törzset. Csak helyeselhető, ha mindkét esetben azonos lesz a jogi eredmény, hogy t. i. a kifizetett törzs kimarad az öröklésből, illetőleg kiadni köteles, ami örökléskép rá jutott.

Mindazonáltal ezt a kétfajta kielégítést és «lemondást» jól meg kell egymástól különböztetni, mert bizonyos ponton a kettő joghatásaiban mégis különválik egymástól. Igy jelesül a Mjogi Dtár VIII. 241. sz. esetben igen helyes érzékkel a Kúria megítélte az unoka részére azt a hagyományt, amelyben őt nagyszülője részesítette, noha az időközben meghalt apa az örökségről még életében lemondott. Ez természetes is, mert az *örökhagyót* a vele szemben történt lemondás nem kötelezi, ő annak dacára végrendeletileg hatályosan részesítheti magát a lemondót is, annál inkább a lemondó ivadékát. (Éppen ezért ebben az esetben egészen hibás a győri tábla indokolása, amely belevegyíti a kérdésbe az örökségi várományt elidegenítő szerződésre vonatkozó joggyakorlatot.)

Mindezekből látszik, hogy az örökségről lemondás burkában két különböző jogintézmény rejtőzik, mely a bírói gyakorlat fejlődési folyamata során kezd egymástól szabatosan elkülönülni.

Dr. Szladits Károly.

Szemle.

— **A választójogi javaslat,** amelyet politikai kényszer szült — bár kétségkívül optikai csalódás, hogy abban a belpolitikai blokádnak nagyobb része van, mint a külpolitikainak — mégsem kizárólag politikai esemény. Bárha nálunk így kezelik, ami sajnálatos következménye a történeti fejlődésnek, amely az alkotmányjogot a politikai velleitások játékává alacsonyította. Pedig a közjognak állítólag tudományos igazságai is vannak, de ezeknek a küzdő érdekek piaci lármájában igen szánalmas szerep jut. Igy igen jellemző, hogy az általános választójog körül vívott harcokban a kérdések kérdése: vajjon a pythagoraszi tételnek, a *mundum regunt numeri*-nek közjogi alkalmazása tudományos igazságot fejez-e ki, fel sem merült? Senki sem kutatja, hogy a nép egyetemének érdekeit igazán szolgálja-e a kollektív akarat, amelynek kialakulásában egy szociálpolitikai lángelme és egy írni-olvasni tudó kubikos egyforma szerepet játszik? Ha pedig a számok hatalma valóban kifejezi a népszuverénitást, tizennyolc millió lakos közül miért csak három és fél milliónak szava bír-e varázserővel? Mi sem áll tőlünk távolabb, mint hogy e kérdésekkel kétségeket támasszunk az általánosnak nevezett választójog helyessége iránt, mert a jog nézőpontjából minden jogkiterjesztés elismerésre méltó, de mégsem hallgathatjuk el sajnálatunkat, hogy a választójogi javaslat előkészítésében épen a jogtudománynak jutott mostoha szerep. Akad még az országban néhány nem-politikus közjogász is — elég ha

pl. Nagy Ernő, Kmety Károly, Polner Ödön, Ferdinándy Gejza, Buza László neveire utalunk — de tudtunkkal a javaslat előmunkálataiban egy sem jutott szóhoz. Csupán jelentéktelen szimptoma, de nem kevésbé jellemző, hogy a javaslatra vonatkozó előzetes információban a választójogi minisztérium jóval nagyobb súlyt helyezett a legjelentéktelenebb napilapra, mint a jogi szaksajtóra. És végül a titkolódzás, amelynek leple in statu nascendi a javaslatnak még alapelveit is takarta, bár az orosz példa ellenére talán megfelel a nemzetien demokratikus diplomácia taktikájának, már eleve kizárta a tudományos hozzászólást és állásfoglalást. Régi tapasztalat ugyanis, hogy politikailag befejezett tényekkel szemben a tudományos bírálat édes-kevés sikerre számíthat. Ha ezzel szemben a javaslatnak indokolása, amely a papírhiányt meghazudtolva nyolcszáz oldalon közli le Hondurastól egész Koreáig a külföldi joganyagot (vajjon ki fogja ezt a mi betüiszonyos hazánkban elolvasni?), az alkotmányjogi irodalomra hivatkozva tudományos ambicióról is tanuskodik, ez csupán azt bizonyítja, hogy a látszatra nagyobb súlyt helyezett, mint a lényegre.

Mindez azonban mitsem változtat a nagy érdemeken, amely azokat illeti, akiknek a javaslat szerkesztésében a munkából a legnagyobb rész jutott. Némethy Károly államtitkár, Lengyel Aurél és Rácz Gyula osztálytanácsosok, Rassay Gyula, Zilahi László, Spur Endre és Balog Elemér törvényszéki bírák — túlnyomóan e lapnak is buzgó munkatársai — fáradságot nem ismerő lelkesedéssel tették lehetővé a mű gyors elkészítését s bármi lesz is a javaslatnak sorsa, az 1848-as törvények óta bizonyára nem volt a magyar jogalkotásnak kihatásában jelentőségteljesebb ténye, mint az országgyűlési képviselőválasztásról szóló törvényjavaslat, amely a háborúban született, hogy a társadalom békéjének záloga lehessen.

— **Tábori postai címre** lapunknak 562 példányát küldjük el hetenként. Jellemző bizonyítéka e szám annak az érdeklődésnek, amelyet fegyverrel küzdő jogásztársaink a jogélet folytonossága iránt tanusítanak. Szemük, karjuk még az ellenség felé fordul, de lelkük és gondolatuk vágyódva haza tekint. Távol tőlünk velünk élnek, belekapcsolódnak a jognak itthoni eseményeibe, fáradozás, nélkülözés és életveszély nem akadályozza őket abban, hogy majdan gyengítetlen szakképzettséggel folytathassák életüknek immár negyedik éve megszakított munkáját. Forró vágyunk és szinte biztos reményünk, hogy jövőre ilyenkor karácsonyi számunkat már nem fogja tábori címre vinni a posta. Ez lesz a mi legszebb karácsonyi ünnepünk.

— **A cenzura** kezelése miatt újabban számos támadás éri a főcenzort: az igazságügyminisztert. Véleményünk szerint e támadások célpontja nincs jól megválasztva, mert a cenzura összes fogyatékosságai magával az intézménnyel forrtak egybe. Jó cenzura contradictio in adjecto és tűrhetőnek is csak az fogja találni, akinek nem kellemetlen. Mert annak eldöntése, hogy mi árt a hadiérdeknek mindig szubjektív megítélésétől függ. Ha igazságosak akarunk lenni, a cenzura hibáiból csak a cenzura eltörlésére lehet következtetni, de e hibákért a cenzor nem felel jobban, amint a hóhér a halálbüntetés igazságosságért. Aki a cenzort alkotmányosan felelős tényezővé kívánja tenni, sem a cenzura, sem az alkotmányosság lényegével nincs tisztában, ami még nem indokolja, hogy a mindenkori igazságügyminiszter az intézmény Prügelknabe-ja legyen.

— **Közigazgatási Döntvénytárunkban** újévtől kezdve változás áll be. Gyakorlati szükség parancsolja, hogy a jövőben elsőrendű fontosságot tulajdonítsunk a közigazgatási bíróság adó- és illetékügyi gyakorlatának. Ez a körülmény okozta, hogy a döntvénytár szerkesztését *dr. Marschalkó János* kúriai bíró helyett, akinek számos évi buzgó munkásságáért lapunk őszinte köszönettel tartozik, *dr. Schlamadinger Jenő* közigazgatási bíró veszi át. Neve a közigazgatási irodalomban sokkal ismertebb, semhogy olvasóink előtt bemutatásra szorulna.

— **A Magyar Jogászegylet** rendes közgyűlése december 16-án folyt le *Nagy Ferenc* elnöklésével. Az elnök megnyitó beszédében kegyeletes szavakkal emlékezett meg az egyesület elhalt tiszteleti elnökéről *Vavrik Béláról.* Az egyesület mult évi működésének ismertetése után az elnök bejelentette, hogy a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank 75 éves jubileuma alkalmából tízezer koronás alapítványt tett, amelynek kamatai a magyar hitelélet vagy a pénzintézeti jog köréből választott kérdéssel foglalkozó kitünő pályamű jutalmazására fordítandók. Az egyesületnek a német jogászgyűlés állandó választmányával együttműködése kérdésében bejelentette az elnök, hogy a magyar részről kijelölt előadók és pedig Nagy Ferenc, Sichermann Bernát, Baumgarten Nándor, Fodor Ármin, Schuszter Rudolf, Nitsche Győző, Meszlény Artur és Szalay Emil összeköttetésbe léptek a német és osztrák előadókkal és többen közülük véleményeiket ki is cserélték, sőt egyes szakcsoportokban az előadók megállapodásra is jutottak.

Az elnök beszéde után következett *dr. Juhász Andor* budapesti ítélőtáblai elnöknek «A bírói szervezet reformjához» című előadása, melyben reámutatott arra, hogy a háború után bírói szervezetünket gyökeresen át kell alakítani. Előadásának első részébe, melyet lapunkban közlünk, azt az eszmét vetette fel, hogy a Pp. megalkotása óta követett rendszerrel szemben nem a járásbíróságokat, hanem a törvényszékeket kellene erősíteni. A jogorvoslatok rendszerét is teljesen meg kellene változtatni oly módon, hogy a másodfokú döntés ellen további jogorvoslatnak ne legyen helye Ezen nagy szervezeti kérdéseken kívül a részletekre vonatkozólag az eszmék hosszú sorozatát vetette fel. A közgyűlés díszes közönsége mindvégig feszült figyelemmel kísérte a nagyszabású előadást.

Nagy Ferenc elnök az előadás után bejelentette, hogy az egyesület a felvetetett eszmék megbeszélése végett Juhász Andor nagyérdekű előadása felett vitát indít.

— **A kereskedelmi és iparkamarák véleményének reformjához.** Dr. Rapoch Jenő törvényszéki bíró ezen a címen figyelemreméltó cikket írt a Pester Lloydba. A cikk kiindul abból, hogy a bíróságok nem csupán a kereskedelmi szokásokra nyujtandó felvilágosítások végett keresik meg a kamarákat, hanem sok esetben szakértők meghallgatása helyett is a kamarák véleményét kérik ki, valahányszor az ügylet konkrétumaiba való beavatkozás elkerülésével csupán az általános típus megismerésére van szükség. Hibáztatja a kamarai véleményadás mai módszerét, amely 1—2 szakmabeli kereskedő sokszor nem is egyező véleményének minden kritika és tájékoztatás nélküli továbbítása a bíróságokhoz. Kifogásolja, hogy a felkért kereskedők véleményezésében ilyetén módon hiányzik a feladat fontosságához mért fokozott felősségérzet és ebben látja annak fő okát, hogy a kamarai vélemények nem mindig megfelelők. Javaslatokat tesz oly irányban, hogy a kamara a maga kebelében minden nagyobb szakmára alakítson egy tekintélyesebb szakmabeli kereskedő elnöklésével szakbizottságokat. A kamara irodája a beérkező bírói megkereséseket az illetékes szakbizottsági elnökkel közölné, aki két bizottsági tagot jelölne ki véleményadásra. A záros határidőn belül benyujtandó véleményeket az elnök vizsgálná felül és ha a két vélemény azonos és az elnök a maga részéről hozzájuk csatlakozik, úgy a közös vélemény lesz a bírósághoz beterjesztendő. Ha azonban a két vélemény nem egyező vagy ha az elnök nem csatlakozik hozzájuk, a megkeresés a bizottsági ülés döntése alá bocsátandó. Ily szervezet mellett a véleményezők annak tudatában, hogy véleményük szakszerű ellenőrzés alá kerül teljes igyekezettel törekednének a helyes felelet megadására. Ajánlatosnak tartaná, hogy a kamara az általa adott véleményeket szakszerű csoportosításban közre adná és a gyüjteményt évkönyvek formájában folytatná. A cikkíró javaslatait a budapesti kereskedelmi és iparkamara figyelmébe ajánlja. A kamara köreiben tudomásunk szerint amúgy is tervbe volt véve a kamarai vélemények gyüjteményes kiadása, amit csak a háború akasztott meg. Remélhetőleg a felszólalásnak, még ha nem is a részletkérdésekig menő megvalósítással a főkérdésekben is foganatja lesz.

— **Az Ügyvédhelyettesek és Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége** december 16-án tartotta *dr. Görög Frigyes* elnöklete mellett rendes évi közgyűlését. A mult évről a beszámolót *dr. Havas Vilmos* ügyvezető elnök terjesztette elő. Ismertette a megindított mozgalmak eredményeit, beszámolt a telje-

sedéshez vezetett és a még függőben levő akciókról — mint az ügyvédhelyettesség eltörlése, kötelező betegsegélyezés, katonai vizsgai szabadságidő, melyeknek sikere mielőbbre várható. A továbbképzést a szép sikerrel rendezett felolvasó- és vitaestélyek, a kari összetartást a heti társas összejövetelek szolgálták. Az összes tisztikari jelentéseket a közgyűlés egyhangúlag tudomásul vette és a felmentvényeket megadta. Dr. Faragó József János indítványára kimondta a közgyűlés, hogy az ügyvédhelyettesség eltörlése érdekében a mozgalmat tovább folytatják.

— **Uj szaklap** indult meg e hó 15-én *A Részvéngtársaság* címmel, amelyet *dr. Kádár Gyula* ügyvéd szerkeszt dr. Bozóky Géza, dr. Nitsche Győző és Székely Ferenc takarékpénztári igazgató közreműködésével. Első számában dr. Tury Zoltán az új társulati adóról, dr. Hevesi Illés az átmenetgazdasági teendőkről a biztosítás terén, dr. Makai Ödön az új adótörvényekről és az új mérlegpolitikáról, Pásztor Sándor a tartalékolásról a leltár kiegészítésénél ír. E cikkeket jogesetek, szemle és szakirodalmi jegyzetek követik. A lap havonta kétszer jelenik meg, előfizetési ára egész évre 30 K, megrendelhető V., Lipót-körút 12. sz. alatt.

— **Magyar jogi iró külföldön.** A «Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht» legutóbbi (80/4) kötetében *dr. Meszlény Artur* kir. ítélőtáblai bíró tollából terjedelmes tanulmányt közöl a magyar pénzintézeti központ szervezetéről. Meszlény ez intézményre vonatkozó tételes anyagnak, valamint a vonatkozó magyar közgazdasági kérdéseknek is alapos és mindvégig világos megbeszélését nyujtja.

— **A munkásbiztosítási törvényt** a december 16-án megjelent kormányrendelet több fontos részében módosította és lényeges rendelkezésekkel kiegészítette. Az új rendelkezések a biztosítási kötelezettség kiegészítésére, a járulékok és segélyek felemelésére vonatkoznak. Azonkívül igen fontos rendelkezéseket tartalmaz a munkaadók fizetési kötelezettsége szempontjából. A munkásbiztosító pénztár fizetési meghagyást bocsát ki, amely ellen záros határidőn belül jogorvoslatnak van helye. Részletesen szabályozza a rendelet a járulék behajtásának módját és kihágásnak minősíti a munkaadó mulasztását, aki a betegsegélyezési és baleseti járulékot nem fizeti meg. A miniszteri rendelet *dr. Papp Géza* miniszteri tanácsos magyarázó jegyzeteivel megjelent. A munka, amelyre legközelebb visszatérünk, megrendelhető a Munkásügyi Szemle kiadóhivatalában, Budapest. V., Falk Miksa-utca 5. sz. Ára: 8·— K.

— **Három háborús esztendő** alatt elegendő idejük volt a hadviselő államoknak, hogy jogintézményeiken a rendkívüli viszonyoknak megfelelő átalakításokat végrehajtsák. Amennyire az egyáltalában lehetséges volt, alkalmazkodtak, hozzáidomultak minden irányban a hosszas hadviselés okozta elváltozásokhoz s az elmúlt évben már jutott idő és alkalom ahhoz is, hogy a háborús jognak békejoggá való átalakításáról tervezgethessenek s hogy kíméletesebb rendszabályokkal helyettesítsék azokat az intézkedéseket, amelyeknél egyetlen szempont és cél a hadviselés érdekeinek előmozdítása volt. Nem sorolva ide az elmúlt év folyamán hatályba lépő ausztriai novellákat, amelyek alkotásánál a szerzők már eredetileg a hirtelenében felmerült szükség kielégítését messze túlszárnyaló szempontokat tartottak szemük előtt, megállapíthatjuk, hogy élénken jut kifejezésre az igyekezet: a népeket a háború elkerülhető csapásaitól meg kell kímélni. Az igazságügyi szervezet tagjainak fokozódó méretekben történt hadbahívásával szemben kísérletek történnek a peres és perenkívüli eljárás egyszerűsítésére; az igazságszolgáltatás üzeme nem oldja meg a létszámcsökkenés kérdését a «hadbavonulás miatt zárva» kijelentéssel, a személyzetbeli hiányoknak ügyviteli egyszerűsítésekkel való orvoslására törekedett a csupán kis részletében törvényi erőre emelkedő német javaslat. A nap-nap után felmerülő súlyos feladatok megoldásánál megszokottá vált, hogy a kormány és hadvezetőség a hadviselésben közvetlenül részt nem vevő polgársághoz fordul, a közös célok érdekében ennek áldozatkészségét veszi igénybe. Súlyos kötelezettségek teljesítése lelki nyugalmat, az állami gondoskodás megnyugtató érzését feltételezi. Vissza kellett adni azokat az alkotmánybiztosítékokat, amelyek hatályát a háború kezdetén különböző okokból felfüggesztették. Az esküdtbíróságok működésének visszaállítása Ausztriában csak egy példája az államhatalom méltányló megértésének. Ugyanez a gondolat nyilvánul meg Németországban is, midőn a szükségrendeletek nyomasztó áradatában mentőcsónakul adják a vétlen tévedésnek mentesítő hatást tulajdonító rendelkezést. Végül további keresztülvitele a gondolatnak, amely szerint rendkívüli szolgálatok rendkívüli elismerést is érdemelnek, az úgy a német birodalomban, mint Ausztriában több alkalommal és fokozatosan táguló körben engedélyezett legfelsőbb kegyelem. Enyhíteni a jelen szenvedéseit és gondoskodni egy szebb jövőről, amelynek reményében érdemes legyen tűrni a megpróbáltatásokat. A kereskedelmi és ügyvédi kamaráknak, az egyetemeknek, a hivatalok vezetőinek többé-kevésbé megvalósítható javaslatai biztos jelét adják, hogy a központi államok egyikében sem lesz magára hagyva a hazatérő hivatalnok, ügyvéd avagy kiképzésre szoruló ifjú sorsa felett érzett fájdalmával és aggodalmaival.

Aligha cáfolhatjuk meg azokat, akik lépten-nyomon hirdetik, hogy a háború az erkölcsi eldurvulásnak, a szószegésnek és egyéb hátrányoknak oly tömegét vetette felszínre, amelynek létezését korunkban már nem tartottuk volna lehetségesnek. Viszont azonban a legsötétebb szemüvegen nézve is az eseményeket, el kell ismerni, hogy a világháború számos és egyelőre mérhetetlen jelentőségű újítást váltott ki, amely ismét bizalmat kelt az emberiségben, az államoknak jövendő sorsa iránt. A porosz választójog demokratikus reformja egyáltalában nem izolált jelenség. Az angol választójogi tervezet, amely végre Britannia női számára is meghozza az általuk annyira óhajtott szavazati jogot, a skandináv államok házassági jogának újjáalkotása, amely szerint a házastársak ott végre teljesen egyenlő jogokban részesülnek és véget vet a férj elavult gyámkodási jogosultságának, a török alkotmánytörvények módosítása. Törökország jogi tanintézeteinek európai mintára való átalakítása, a nemzetközi jog általános elvein felépülő államszerződések kötése, az új lengyel államban a vallások egyenjogúsításának megvalósítása, mind oly eredmények, amelyek nem csupán a háborús rombolás, hanem a teremtő és újjáalkotó munka szempontjából is emlékezetessé teszik napjainkat. *A.*

— **A Kereskedelmi Jog** 23—24. száma a következő tartalommal jelent meg: Dr. Beck Hugó: A biztosítási intézmény államosítása. — Dr. Gold Simon: Az állam és a biztosítás. — Dr. Gallia Béla: A maximális ár túllépése. — Dr. Gergely Ernő: Közérdekellenes jogügyletek. — Irodalom: Dr. Reitzer Béla dr. Csécsy József könyvbírálatai. Különfélék. Hazai joggyakorlat összefoglalása.

— **A Bűnügyi Szemle** f. évi november 15-én megjelent 2. számában Balogh Jenő méltatja Vavrik Bélának érdemeit. Ujfalussy Béla, kassai táblabíró Vámbéry Rusztemmel polemizál a testi büntetés kérdésében. Veress Béla, kir. ügyész. a fiatalkorúak kriminalitásának emelkedése elleni küzdelemben a foglalkoztató műhelyek szerepét fejti ki, viszont Benke Nándor dr. a környezetükben romlás veszélyének kitett fiatalkorúaknak magánegyéneknél való elhelyezését beszéli meg.

A december 15. számban a következő cikkek foglaltatnak: Tarnai János nyugalombavonulásának méltatása. — Dr. Vámbéry Rusztem felelete Ujfalussy Bélának. — Dr. Buza László a meghalt király elleni sértésről. — Dr. Darvai János a személyi illetékességről a KBP.-ban. — Sándor József a háborús lopásokról. — Igaz Gusztáv az el nem hangzott tanuvallomások bizonyító erejéről.

Dr. Kőrössy Bertalan, pozsonyi kir. közjegyző, a német nyelvben jártas helyettest vagy jelöltet keres. Ajánlatok igények megjelölésével hozzá intézendők. 15906

Nőtlen ügyvédet keres bejegyzett cég. Ajánlatokat «Ingyen teljesen berendezett iroda» jeligére e lap kiadóba. 15931

Keresek fiatal hadmentes, nőtlen ügyvédet, esetleg teljes gyakorlattal bíró ügyvédjelöltet irodám számára, havi 800—900 K kezdő fizetéssel és kiküldetések esetén külön 25—30 korona napidíjjal. Előző működésről szóló bizonyítványokkal felszerelt ajánlatok alanti címre küldendők be. Kardos Samu ügyvéd és katonai védő Debreczenben. Hunyady-utca 24. sz. 15932

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor**

Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.)

Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Ötvenkettedik évfolyam. 52. szám. Budapest, 1917 december 30.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik minden vasárnap
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
félévre 20 korona * negyedévre 10 korona

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *B. J.:* A jogérzetről. — *Dr. Forbáth Tivadar* budapesti ügyvéd: A korlátolt felelősségű társaság. — Jogirodalom. I. *Dr. Virágh Gyula* budapesti ügyvéd: Az ideiglenes nőtartás. Irta dr. Malonyai Béla. II. *Dr. Hajnal Henrik* budapesti ügyvéd: A hadiszolgáltatási törvény magyarázata (1912: LXVIII. tc.) Irta dr. Koropatnicky Demeter, fordította s kiegészítette forbászi Aranyossy Andor dr. a cs. és kir. katonai kincstár jogképviselője. — Szemle.
Melléklet: Büntetőjogi és Perjogi Döntvénytár.

A jogérzetről.*

Emerson mondja egyik essay-ében, hogy az ember egész napi munkája után, abban a félórácskában talál magára, amikor elmélázva ballag hazafelé s tulajdonképen nem akar semmit. Ilyenkor olvad bele lelke a világegyetembe, ilyenkor igazi ember. S talán a nagy ünnepek igazi jelentősége az, hogy a «ma» szükségletei alatt görnyedő embereknek alkalmat nyujtanak a reflexióra.

Erkölcsi világunk születésnapi ünnepén a szabad gondolat kutatva futja át azt az időt, amely az elnyomottak és szenvedők megváltójának megszületése óta jelenünkig lepergett. A filozófus — az ember, a jogász — a jog nemesebbé válásának nyomait keresi az idők avarában. A filozófus arra gondol, hogy vajjon nemesebbekké, jobbakká, okosabbakká váltak-e az emberek, a jogász azt keresi, vajjon a jog megszűnt-e az uralkodó osztálynak fegyvere lenni az elnyomottak ellenében és megközelíti-e az őskeresztény erkölcsi világrendnek megfelelő jogi ideálokat? És a filozófus meg a jogász egymásba szövődő gondolatvilágának határvonalain támad az a kérdés, hogy a tételes jogok mögötti forrás, a jogosnak és igazságosnak érzelemvilága, ahonnan örökkön-örökké megújul a jog kivénhedt, meghült teste, megtartotta-e még csodatevő hatását s van-e reményünk arra, hogy korhadó jogunk egy vulkánszerű kitörés után az örök forrásból újonnan, szépen és fiatalon lép elő?

Mennyire más az: érezni a jogot és tudni a jogot! Azok, akik kétezer esztendővel ezelőtt *tudták* a jogot, úgy tudták, hogy az úrnak mindent szabad, a rabszolga tárgy és élete époly semmi a hatalmasok kezében, mint a falevél a fergeteg előtt. Azok, akik kétezer esztendővel ezelőtt *tudták* a jogot, azt tudták, hogy a jogrend, az önzés és boszú, mint az emberi jellem nemes vonásai kielégítésének szabad teret ad s a megbántott kardjával szerezheti meg a véres elégtételt. Az, aki kétezer esztendővel ezelőtt *érezte* a jogot, úgy érezte, hogy minden ember ugyanannak a Teremtőnek egyenlő gyermeke, úgy érezte, hogy könnyebb a tevének a tű fokán átmenni, mint a gazdagnak a mennyek országába. Aki kétezer esztendővel ezelőtt *érezte* a jogot, annak jogérzete mélyén fakadt az az erkölcsi parancs: szeresd felebarátodat, mint tenmagadat! . . . Mert a jogérzet és jogtudás különbségében a múlt, a jelen és a jövő erkölcsi világnézetének küzdelme jelentkezik . . .

Ugyan mi indítja az embert arra, hogy a főhatalom megállapításával szemben a helyesről, jóról, igazságosról miként vélekedjék? Vajjon a természet, — mint az ókor bölcselői tanították, — vajjon az isteni bölcseség sugalata nyilvánul meg ebben, mint a középkor theológusai vallják, vagy a tiszta észnek mellékgondolatoktól nem zavart működése, fejlődő önfeltárása, mint azt korunk tanárbölcsei hirdetik a katedráról?

Akárhol légyen is fejlesztő erejének rejteke, a jogérzet közelebb van hozzánk, mint a jogtudás, csak úgy, mint a jelen közelebb van hozzánk a multnál. Hatása közvetlen, mint énünknek zavartalan megnyilvánulása. Mily nehéz és fáradságos a vitás eseteket jogszabályokkal eldönteni, mennyi fejtörés, mennyi helyességi meggondolás után jutunk csak a tételnek megfelelő eldöntéshez! A themistes, aki jogérzetére hallgat, meghallgat és kimondja a helyes döntést. Azonnal tudja, hogy az adott jogvitának mi az igazságos eldöntése és csak akkor kezdődnék nála a fejtörés, ha az ítélkezésben irányító gondolatait akarná magának tudatossá tenni.

Honnan pattannak mégis elő az irányító gondolatok, azok, amelyek a jóról, a helyesről, a célszerűről és igazságosról való felfogásunkat meghatározzák? Bizony csak a géniusznál száll le e szikra az égből, az emberek nagy tömegénél a neveltetés, tudás, érzelem, jellem határozza meg azt, amit egyszóval világfelfogásnak nevezünk. Ez irányítja azt, aki a jogtételek parancsát nem hallja.

És honnan születnek meg a jogtételek, amelyek szavakban határozzák meg azt, amit valójában csak érezni lehet, szavakban határozzák meg azt, hogyan kell a helyeset és igazságosat az emberi élet legapróbb részleteiben is megtalálni? Osztályok és nemzeteknek harca, osztályok és nemzeteknek érdeke határozza meg s ha nem egyszerűen a győzőnek győzelmi trófeuma, úgy kompromisszum a múltban. S csak ritkán terem az a géniusz, aki hatalmas koncepciójú műben tud megtestesíteni olyan tételeket, amelyeket nem kicsinyes érdek, hanem egy nemzetnek vagy az egész emberiségnek boldogulása és tökéletesedése kíván . . .

. . . Mint a cseppkőbarlangokban a kialakult régi formákkal küzd a folyton csorduló nedű, úgy küzd, néha ugyan-ugyan hevesen robbantva, a múltnak jogalakulataival, a megkövesedett anyaggal az élő jelennek gondolatvilága . . .

A változás ugyan folytonos, de az értékelő gondolat, a változás tényével meg nem elégedve, azt kérdezi, hogy az új alakulatok szebbek lettek-e azalatt a kétezer esztendő alatt, amely a legnagyobb forradalom óta eltelt? Jelen jogunk melyik részére mutathatunk büszkén, mint amelyik az ókori mellett erkölcsi nemességben tündököl?

Az egyéni élet és boldogulás céljainak foglalata, a magánjog alig változott gondolatmenetében. A tulajdon, a szerződési szabadság alig nyert olyan korlátokat, amelyek a gyengébbek kihasználásának komoly akadályai lehetnek. A büntetőjogi filantrópia ugyan egy jobb kor hajnalhasadását jelzi, de e kis rész eltörpül annak zöme, mint a vagyonkülönbség és közjogi hatalomnak rendőrszervezete mellett s Pilátus ma ugyanúgy ítélkezhetnék, mint kétezer év előtt és ugyanúgy moshatná kezeit . . . A közjog? Ma is csak perrendje az állami életnek, biztosítéka az uralkodó osztály döntő szerepének, céljai nincsenek kimondva, csak a történelem árulja el: osztályuralom, a nemzeti dicsőség fokozása, más népek leigázása! És csak halvány kísérlet a tengerentúli új államnak közjogában a tétel, hogy az egyéni megélhetés és boldogulás biztosítása valójában az egyetlen közcél . . .

Ha a kialakult jogban oly kevés nemesedést talál az altruisztikus etikát uraló gondolat, mit talál vajjon az emberek erkölcsi és világfelfogásában, mint minden jogérzetnek forrásában, ahonnan előszökhet a nemesebb? Igaza van-e a Rousseau-i pesszimizmusnak, hogy az embereket a művelődés még rosszabbá

* A karácsonyi számból helyszűke miatt kimaradt.

tette? Kétségtelennak tartom, hogy az egoizmus köre tágult, a vadember, aki csak a saját, a családban élő, aki csak a család, a törzsben élő, aki csak törzsének, a vallási életet élő, aki csak felekezetbeliének, a hazafi, aki csak hazájának érdekeit tartja fontosnak, különböző fokok az egoisztikus és egocentrikus érzelmi világ tágulásában. De megvannak-e már az altruizmus körének nyomai annak a széles körökben elterjedt átértése, hogy minden ember egyenlő társunk, nemre, fajra, vallásra való tekintet nélkül és amelynek ösztönszerű vetületeként jelentkező jogérzet az elnyomásnak minden módját, a fajit és nemzetit is, oly igazságtalannak és gyalázatosnak fogja tartani, mint tartjuk a rabszolgaságot, a ghettót vagy az autodafét?

A kutató szem látja e nyomokat. A világ egy újjászületés előtt áll s a gazdasági rend meglazulása a megszületést könnyebbé fogja tenni. Prófétát várunk, mint kétezer év előtt. S az, akiben az emberiség géniusza majdan megszólal, kész és készséges talajt fog találni.

Amint a gonoszság, ostobaság és gyilkolás ez alogikus tobzódására gondolok, eszembe jut az indu legenda a jónak és rossznak örök küzdelméről. Eszembe jut, hogy a krisztusi örök szeretetnek és jóságnak éltető melege hosszú lángolás után majdnem teljesen kialudt és a tudás az altruisztikus érzelmek megteremtésében minő gyenge erőnek bizonyult! A küzdelemben ma Arimán a győző, de . . . a küzdelem örök. S a karácsonyest emlékeztet az emberi nem heroszainak megszületésére. Meg kell születnie annak a forgótűznek, amely az emberi jogérzet megváltozó forrását győzelemre és kifejezésre vezeti s a réginek romjain annak az új világrendnek géniusza lesz, amely a dolgozó nép egész világra kiterjedő egyesülésének jegyében fog kialakulni . . . *B. J.*

A korlátolt felelősségű társaság.*

Németországban 1913 év végén 26,790 korlátolt felelősségű társaság működött 4810 millió márka alaptőkével. Ugyanekkor csődben volt 897 korlátolt felelősségű társaság 108 millió márka alaptőkével. Ezek a számok a korlátolt felelősségű társaságok 3·3%-ának és azok össztőkéje 2·2%-ának felelnek meg. Ugyanekkor, vagyis 1913. évi december hó 31-én, további 3544 korlátolt felelősségű társaság 423 millió márka alaptőkével felszámolás alatt volt, ami mellett figyelembe veendő, hogy 1913-ban Németországban a korlátolt felelősségű társaságok ellen beadott csődkérvények kb. 75%-ának vagyonhiány miatt nem adhattak helyt és hogy ezek a társaságok minden valószínűség szerint a felszámoló társaságok közé kerültek. Ha tekintetbe vesszük, hogy ugyanezen időpontban a német részvénytársaságoknak a részvénytársasági alaptőke 0·5%-át tevő része volt csődben és az összalaptőke 2·0%-át tevő része volt felszámolás alatt és ha ezt az összehasonlítást kiegészítjük még avval, hogy a német közel 65,000 közkereseti társaságnak ugyanakkor 0·6—0·7%-a volt csődben, úgy már is megállapítható, hogy az összes társasági alakulatok közül a korlátolt felelősségű társaság áll a legingatabb alapon. Ront még a képen, hogy míg az 1910—13. években Németországban a csődhitelezők csak 12 részvénytársaságnál kerültek ki teljesen üresen, addig a csődhitelezőket ugyanez a sors 254 korlátolt felelősségű társaságnál érte.

A korlátolt felelősségű társaságok védelmezői ezt a mostoha eredményt a törvény azon szigorú rendelkezésének tudják be, hogy a korlátolt felelősségű társaság önmaga ellen nemcsak a fizetések megszüntetése esetén, hanem már akkor is köteles csődöt kérni, ha tartozásai a vagyont meghaladják. Ez az érv azonban jogászokat nem győzhet meg, nem is azok számára készült és különben is teljesen lerontja az a másik még kedvezőtlenebb arányszám, amelyet a korlátolt felelősségű társaságok közelebbről körülírt felszámolása mutat.

Az okok mélyebben feküsznek. Egy német közgazdasági író, Franz Fränkel tavaly «Die Gesellschaft mit beschränkter Haftung. Eine volkswirtschaftliche Studie» cím alatt a korlátolt felelősségű társaságok ellen egy, részben eredeti adatgyüjtés alapján készült, terjedelmes vádiratot terjesztett a nagy nyilvánosság elé. Fränkel sok helyütt túlzásba esik, de adatforrásait mindenütt pontosan megjelöli, az adatok tehát megbízhatóak. Az adatokból vont következtetései nem köteleznek senkit, annyi azonban bizonyos, hogy elolvasásuk mindenkit gondolkodóba ejthet, mert az adatok alkalmasak arra, hogy a korlátolt felelősségű társaságok ellen mai struktúrájukban aggályokat támasszanak.

Az első eredmény, amelyre ezen munka elolvasása után jutunk az, hogy a német és az osztrák törvényekben egyezően kidomborított két kautéla t. i. az üzletrészek átruházásának megnehezítése és az alaptőkének a tagok korlátlan szavatossága útján való biztosítása nem jelent sokat.

A német bankok és ügynökök megtalálták a módját, hogy a törvénynek azt a rendelkezését, mely szerint az üzletrészek átruházása csak közjegyzői okiratban eszközölhető, lényegéből teljesen kiforgassák. Kezdték azzal, hogy az üzletrészekről egyenlő, kikerekített összegű részjegyeket (Anteilschein) állítottak ki, azokat a részvények szövegétől csak a hozzáértőnek feltűnő eltérésekkel fogalmazták és szelvényívekkel látták el. A korlátolt felelősségű társaságok alapítása alkalmából a vállalat jövedelmezőségi kilátásairól a napilapokban hangzatos felhívásokat tesznek közzé, rendszerint azzal a parasztfogással, hogy üzletrészek még csak korlátolt számban állanak rendelkezésre. A vevők toborzását lényegesen megnehezítette, sőt a legtöbb esetben meghiusította volna, ha a feleknek minden egyes esetben — mert tudni kell, hogy Németországban a sok száz, sőt még a több ezer tagú korlátolt felelősségű társaságok sem tartoznak a ritkaságok közé — a közjegyzőhöz kellett volna elmenniök, hogy az átruházást a törvényes forma betartásával eszközöljék. Ezen tehát az alapítók, illetve az ezek mögött álló Strohmannok úgy tették túl magukat, hogy nem az üzletrészt, hanem a rendelkezési jogot adták el.

Fränkel ezekről az üzérkedésekről nagyon épületes dolgokat mond el. Különösen az exotikus társaságok, az úgynevezett Kolonial-Gesellschaft-ok és ezek között főképen a gyémántföldek kiaknázására alakult társaságok körül amerikai méretű tőzsdejátékok folytak. A német vevő megbízásából a berlini bank, és nem is az utolsók közül való, számlájára az afrikai állítólagos gyémánttelepen székelő bank az ottani tőzsdén papiron vásárolta az üzletrészeket, azokat állítólag letétében elhelyezte és a berlini bank a kapott értesítés alapján megbízóját az üzletrészek rendelkezési jogával kötlevelek formájában elismerte. Ez a rendelkezési jog-elismerés a berlini és sok más német tőzsdén a nem jegyzett részvények módjára forgalomba került és néha egy tőzsdeidő leforgása alatt tömegesen cserélt gazdát.

Egy másik módja az üzletrészátruházás egyszerűsítésének az, hogy az eladó, vagy a venni szándékozó a közvetítő bank alkalmazottja nevére biancó meghatalmazást állít ki, amelybe szerződő félül csak a végleges vevő, illetve eladó kerül bele és addig a meghatalmazás csupán a közbeeső tranzakciók lebonyolítására szolgál legitimációul. Nem tartozik az sem a ritkaságok közé, hogy a közvetítő bank hivatalnoka egy személyben úgy az eladónak, mint a vevőnek meghatalmazottja.

Hogy a törvényhozó nem így képzelte a megnehezített üzletrészátruházást, az nem szorul magyarázatra.

Ugyanígy vagyunk a másik már említett kautélával. A törvényhozó abban a meggyőződésben ringatta magát, hogy az alaptőke egyetemleges biztosításával a hitelező érdekeit legalább az alaptőke tekintetében megóvta. Hogy ez a feltevés hiú volt, annak legfényesebb bizonyítéka, hogy egyes nagyobbszerű korlátolt felelősségű társaságoktól, mint pl. a 90 millió márka alaptőkével rendelkező Siemens—Schuckert társaságtól eltekintve, hitelt a korlátolt felelősségű részvénytársaságok nagyobb méretekben csak külön biztosítékok ellenében kaphatnak. Erre a körülményre vezethető vissza a Németországban és Ausztriában egyaránt beállott az a csalódás is, hogy a törvényhozó által különösen propagált két társasági alakulat a korlátolt felelősségű úgynevezett családi társaságok és a részvénytársaságok átalakulása folytán várt társaságok elenyésző számban keletkeztek, összszámuk Németországban és Ausztriában együtt nem tesz ki százat.

A bizalmatlanság okai különbözők. Első helyen említhetjük a természetben való betétekkel elkövetett visszaéléseket.

A német törvény szerint a forgalomból ki nem vont, összes minden néven nevezendő vagyontárgyak alkalmasak arra, hogy a korlátolt felelősségű társaságokba apportokként behozathassanak. A korlátolt felelősségű társaságok úgy Németországban,

* Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a 48. számban.

mint Ausztriában ezt a jogosultságot nagy mértékben kihasználták, Németországban 1910—1914-ig az összes korlátolt felelősségű társaságoknak körülbelül 40%-a, Ausztriában pedig az 1909—1913-ban alakult társaságoknak körülbelül 30%-a alakult természetbeni betétek behozatalával. Hogy a törvény széleskörű felhatalmazásával az alapítók miképen éltek, azt a következő példaszerű felsorolás hivatott bemutatni.

Az apportok első csoportja a testi dolgokat öleli fel. Bár a a túlértékelés ennél a csoportnál bizonyos határokon belül kénytelen mozogni, mert különben az alapítás még a szoliditás látszatát sem keltheti fel, mégis eléggé számosak a teljesen értéktelen betétek. Fränkel könyvében erről tanulságos példákat olvashatunk.

Sokkal komorabb képet festenek már az apportokként szerepelő követelések, jogok és az úgynevezett eszmei értékek. Így kedvelt betétekként szerepelnek az ügynökségek. Egy-egy ügynökségi szerződés gyakran az alaptőke legnagyobb részét, sokszor pedig két tag egy-egy ügynökségi szerződése az egész alaptőkét kimeríti.

A lakbérleti jog ugyancsak kedvelt tárgya a betéteknek. Az egyszerűség kedvéért a lakbérleti idő még hátralévő részének megfelelő bérösszeg képezi a betét értékét.

Követelések a természetben való betéteknek jóformán leggyakoribb alakjai. A törvény megelégszik azzal, hogy az apport céljaira szánt követelés fenálljon, de hogy az egyáltalán behajtható-e és vajjon nem szerepelt-e már egy negatív eredménynyel befejezett csőd felszámolási jegyzőkönyvének tételei között, azzal a törvény nem törődik. Így megesett a következő jellemző alapítás: A cég neve Deutsche Hypotheken Gesellschaft m. b. H. Az alaptőke 100,000 márka. Tagok: az anyós és a vő. Az anyós apportként veje ellen fennálló 57,000 márkás, a vő az anyósa ellen fenálló 32 márkás követelését, ketten együtt egy közös adósuk ellen fenálló 5000 márkás követelésüket hozták be, az ezután még hiányzó 6000 márkát pedig egy a vő tulajdonát képező megterhelt telekkel fedezték.

A törvény meghozatala alkalmával kilátásba vették az úgynevezett korlátolt felelősségű hitelező társaságokat. Közgazdasági szükségként hangoztatták, sőt hangoztatják még ma is, hogy a hitelezők nagyobb veszteségeknek elejét veendők követeléseik behozatalával a céget átvehetik anélkül, hogy ezzel a tranzakcióval a fenállónál súlyosabb kockázatot vállalnának. Ezeknél a társaságoknál azután a hitelezők a fizetésképtelen adós ellen fenálló követeléseiket betétekként teljes összegükben behozzák és ezzel az a közgazdaságilag káros helyzet áll elő, hogy míg egyrészt a tönkrement adós aktívái, amelyek már vagy nem léteznek, vagy értékükben lényegesen csökkentek, színleg egészséges életre kelnek, másrészt ráadásul a hitelezők által behozott betétekben még egyszer értékeltetnek.

Az eszmei javak a képzeleti betétek külön fejezetét képezik. Kétségtelen, hogy a találmányok kihasználására, mert hiszen főként ezekről van szó, a korlátolt felelősségű társaságok jogosan felhasználhatók. Úgy a német, mint az osztrák törvény indokolása a törvény létjogosultságának egyik főokaként a szabadalmak kihasználását, illetve az azokkal való kísérletezést jelöli meg. Ez helyes is, csakhogy a törvényhozó figyelmét a visszaélések jóformán önként kínálkozó lehetősége elkerülte. Így történhetett, hogy vannak Németországban korlátolt felelősségű társaságok kizárólag túlértékelt szabadalmakból álló alaptőkével, sőt vannak még olyan társaságok is, amelyeknél a behozott szabadalmak még csak megnevezve sincsenek, betétként nagy általánosságban találmányok szerepelnek.

Az első német javaslat a korlátolt felelősségű társaság lényeges kellékeiként ezeket sorolja fel: Legalább öt tag, egyenként minimális legalább 5000 márka betéttel. A természetben való betétek bírói becslők által megbecsülendők és túlértékelés esetén a cégbejegyzés megtagadandó. Pótbefizetések (Nachschuss) a hitelezők érdekében kötelezők. Az üzletrészek csak névre állíthatók ki és ha nem is hátirat útján, de átruházhatók, viszont tőzsdei forgalom tárgyát nem képezhetik. Minden üzletév elején a tagok névjegyzéke, továbbá a mérlegek és a nyereség- és veszteségszámlák a céghivatalhoz benyujtandók.

A javaslatból a törvénybe ezek közül a kellékek közül egyetlen egy sem került. A tagok számát sem felfelé, sem lefelé nem korlátolták. Pótbefizetések a hitelezők érdekében nem követelhetők. Az üzletrészeket megtestesítő részjegyek állandó tőzsdei forgalom tárgyát képezik. Ellenőrzés egyáltalán nincs és hogy az üzletrészek könnyű átruházhatósága és a természetben való betétek korlátlan értékelése hová vezetett, azt az előzőkben kifejtettem.

De nem kevésbé károsak e korlátolt felelősségű társaságok beléletében kifejlődött egyéb elfajulások.

Németországban és részben Ausztriában is a korlátolt felelősségű társaságok a részvénytársaságoknál enyhébb adó és illetékelbánásban részesültek, sőt Németországban hosszú ideig a korlátolt felelősségű társaságok adója számottevő tényező gyanánt egyáltalán nem szerepelt. A korlátolt felelősségű társaságok ezt az előnyös helyzetet kihasználták arra, hogy az eredetileg nekik szánt kereten nem várt módon túlterjeszkedjenek. Hogy pedig a látszatot megóvják, majd később, amidőn az adókulcs lényegesen megnövekedett, a kijátszások leplezésére a korlátolt felelősségű társaságokat úgy alapították, hogy alaptőkeként a társaságba befektetett tőkének minimális része mutattatott ki, míg a befektetett tőke túlnyomó része a tagok, illetve a tagok mögött álló bankok és egyéb Strohmannok követeléseiként szerepelt. Ha ezután az ilyen társaság tönkrement, a jóhiszemű hitelező elől a hitelezőkként is szereplő tagok mindent elvittek.

Ezen általános palástolási okokhoz egy nem kevésbé fontos körülmény csatlakozott. A német törvény életbeléptetése idejében kezdődött a később mindjobban és jobban növekedő telekspekuláció. A bankok és velük együtt a többi teleküzérek gyorsan kitapasztalták, hogy a korlátolt felelősségű társaságok üzletrészei a korlátolt felelősségű társaságok tulajdonát képező telkek megtestesítőiként az átírási illeték megtakarítására rendkívül alkalmasak. Így történt, hogy az első időben a telkek helyett üzletrészek cseréltek gazdát és a német kincstár az 1%-os átírási díj helyett csak a vételár után járó 1/50%-os ügyleti illetéket kaptak és ami ennél még kellemetlenebb volt, a községek a 2% átírási díjtól teljesen elestek. Az illetékmegrövidítéseknek ezt a módját nyilvánosan propagálták, kézikönyvek, folyóiratok és ujságok a telektulajdonosok figyelmét azokra nyilvánosan felhívták, míg végre a szövetségi kormány 1909-ben, tehát 17 évi praxis után a sok millióra menő megrövidítéseknek véget vélt vetni. Az illetéktételt a rendes átírási díj egy harmadára felemelték és ezzel párhuzamosan sőt ezt már megelőzően a községek autonom hatáskörükben a telektársaságok üzletrészeinek adásvételét a telkek forgalmazásával egyenrangúsították.

Csakhogy az érdekeltek ezeken a rendelkezéseken is rövidesen túltették magukat. Míg eddig a telektársaságok üzletrészei voltak a telkek megtestesítői, addig most financirozó társaságokat (Finanzierungsgesellschaften m. b. H.) alapítottak. Ezek a financirozó társaságok a telektársaságok üzletrészeit összevásárolták, illetve a legtöbb esetben erre a tranzakcióra nem is volt szükség, mert mind a két társaság mögött ugyanaz a Strohmann állott és ezután a financirozó társaság üzletrészei cseréltek gazdákat. A községi átírási illetéket pedig úgy kerülték meg, hogy az üzletrészeket nem a telek székhelyén, hanem egy másik községben forgalmazták, ezekre az esetekre pedig a közigazgatási bíróság ismételten kimondotta, hogy átírási illetékkel nem róhatók meg. Végre 1913-ban az értékemelkedési adóról hozott törvény, ha nem is radikálisan, de legalább részben megnehezítette az itt ismertetett megkerülési eljárást.

Bár az előadottakban az illetékszempontot erősebben kidomborítottam, nem tagadható, hogy a teleküzletnek ilyen alakulása és különösen a befektetési tőke és az alaptőke közötti aránytalanság közgazdaságilag végzetes károkat okozhat és hogy ez a visszaélés is mindenképen igazolja Goldschmidtnak a korlátolt felelősségű társaságok ellen felhozott legerősebb azt az aggályát, hogy a korlátolt felelősségű társaságok veszedelme az elvileg szolidabb társaságok kiszorításában rejlik. A közgazdaságnak nem valhatik előnyére, hogy egy 20,000 márkával alakult közkereseti társaság alapítója valamely 300,000 márkával túlontúl megterhelt ingatlan utolsó 50,000 márkás jelzálogos tételének a tulajdonosa, alaptőkeként az alapított társaságba az ingatlan árverésen már ki sem került ezen jelzálogos tételének 20,000 koronáját hozza be, a telekkonjunktúrát kihasználva a terheket még tetemesen növeli és a viszonyok rosszabbodása esetén a már eredetileg értéktelen 20,000 márkájá erejéig csődbe megy, egyénileg pedig szalválva marad.

Nem mentheti ezt a praxist sem a már egyszer rajtavesztett hitelezőknek képzeleti érdeke, sem pedig a bankoknak az az érdeke, hogy ezzel az elpalástolási művelettel a rajtuk maradt ingatlanokat mobilizálhatják és mérlegeikben a mobilis «részesedések» rovatában szerepeltethetik.

Eddig a korlátolt felelősségű társaságok praxisában kialakult azokkal a visszaélésekkel ismerkedtünk meg, amelyek az üzletrészek átruházását, a társaságba befektetett alaptőke biztosítását és ezekkel együtt és főként a hitelezők érdekeinek megóvását teszik kérdésessé. A felsorolást nem merítettem ki és ezen dolgozatom keretében nem is meríthetem ki, még csak két jelenségre szorítkozom.

Az első az egy tagból álló társaságok szokatlanul nagy száma, Németországban közel 15%. A második az üzletvezetőknek biztosított aránytalanul nagy javadalmazások.

Az egy tagból álló társaság a részvénytársaságok történetében sem ismeretlen jelenség. Itt azonban kevésbé veszedelmes, mert a nyilvános számadásra való kötelezettség és mindazok a biztosítékok, melyek a részvénytársaságot különösen a német jog szerint körülveszik, a kinövéseket letompítják, bár egészséges alakulatnak az egy részvényesből álló részvénytársaság sem tekinthető. Az egy tagből álló korlátolt felelősségű társaság azonban a közgazdaságra óriási veszélyeket rejt magában. A több tagból álló társaságnál a hitelező számolhat avval, hogy baj esetén a hitel alapját képezett alaptőke előteremtéseért többen szavatolnak. Építhet arra is, hogy a többtagú társaságnál a tagok mindannyian felelősségük tudatában egymást ellenőrzik. Az adott viszonyok között ugyan ellenvethető, hogy a hitelező kockázata az egytagú társaságnál semmivel sem több, mint a több tagúnál, ez az ellenvetés azonban nem állja meg helyét, mert bár az előadottak szerint a törvény a többtagú társaságnak is elég kibúvót nyujt arra, hogy a hitelezőt megkárosíthassa, az egytagú társaság egyenesen felszólítást tartalmaz arra, hogy annak tulajdonosa a társasági üzlet összes esélyeit büntetlenül a hitelezőre hárítsa. Az egy tagból álló társaság semmi egyéb, mint az eddig általánosságban elfogadott és az egyéni cégek életének alapját képező korlátlan felelősségnek törvényes negálása.

Az üzletvezetőknek biztosított aránytalanul nagy javadalmazások többféleképen károsak. Eredetileg Németországban a korlátolt felelősségű társaságok üzletvezetőiknek az üzlet kiterjedésével arányban nem álló fizetéseket a társaság legális adójának megrövidítése végett biztosítottak. Ebből a gyakorlatból, amely köztudomás szerint nemcsak a korlátolt felelősségű társaságra szorítkozik, fejlődtek ki a hitelezőket érintő súlyos visszaélések. Úgy a német, mint az osztrák törvény tartalmaz rendelkezéseket arról, hogy a társaság fenállása alatt az alaptőkéből visszafizetéseket eszközölni nem szabad. Az üzletvezetőknek juttatott fizetések ezeknek a tiltó rendelkezéseknek legegyszerűbb kijátszása, mert a fizetés a passzíve dolgozó társaságtól is jár. De ha nem is megyünk ilyen messzire, a társaság hiteléletére az üzletvezetők aránytalan díjazása kétségtelenül hátrányos, mert rendszerint lehetetlenné teszi a társasági tőke növekedését és ezzel a társaság megerősödését.

A társaság csődbejutása esetén ez a visszaélés még rikítóbb színben jelentkezik. Csődbe a társaság akkor kerül, amikor az üzletvezető tagok a társaság alaptőkéjének legnagyobb részét annak rendje és módja szerint learatták. Amidőn ilyképen csődvagyonként már csak az alaptőkének roncsa maradt meg, a társaság jóhiszemű hitelezőinek nagy súlyú vetélytársaiként újból a társaság volt üzletvezető tagjai jelentkeznek és az eddig még el nem vitt vagyont előnyös követelésekként rendszerint eredményesen érvényesítik. A német bíróságok a felmerült számtalan panasz által indíttatva ismételten igyekeztek ennek a rosszhiszemű eljárásnak gátat vetni, eddig azonban csak akkor léptek közbe, amikor a társaság összes tagjai egyszersmind üzletvezető tagok, vagy amikor a törvénynek az a rendelkezése, mely szerint a tagok tőkehozzájárulásokon felül a társaság céljaihoz egyéb szolgáltatásokkal is járulhatnak, módot adott neki arra, hogy az üzletvezetőket a kellő korlátok közé szoríthassák.

A korlátolt felelősségű társaságok körül felmerült reformeszmék száma légió. Németországban egész irodalom képződött és bár Ausztriában az üzleti viszonyok kisebbszerűsége következtében, így különösen a telekspekuláció kisebb mérve és az exotikus társaságok teljes hiánya folytán kevesebb a panasz, a reformok iránti követelések már Ausztriában is felhangzanak.

A reformok minden valószínűség szerint a törvényeknek azokat a részeit fogják elsősorban érinteni, amelyekhez a törvényhozók a legvérmesebb reményeket fűzték, de amelyek körül a közgazdaságot a legnagyobb hátrányok érték, t. i. az üzletrészek átruházását és a természetben való betéteket tárgyazó részeket. Ez a kettő a korlátolt felelősségű társaságnak legsebezhetőbb pontjai és a törvényhozó az ezekre vonatkozó rendelkezéseken lesz kénytelen radikális módosításokat eszközölni. Ausztria a törvény meghozatalakor máris jóval tovább ment, mint Németország, a gyakorlat azonban rácáfolt még az osztrák törvényhozóra is, a visszaéléseknek még az osztrák törvény se tudott gátat vetni.

Hogy ezen két kardinális reformponton kívül a német irodalomban felmerült számtalan reformkövetelés közül még hány számíthat megvalósításra, arra a felsorolt visszaélések adják meg a választ. *Dr. Forbáth Tivadar.*

Jogirodalom.

I.

Az ideiglenes nőtartás. Irta dr. Malonyai Béla.

Az ideiglenes nőtartás kérdéséről igen figyelemreméltó könyvet írt a budapesti kir. törvényszék egyik jegyzője, *dr. Malonyai Béla.*

A könyv úgy a tárgy közérdekű voltánál, mint a feldolgozás alaposságánál fogva megérdemli, hogy a szokásos rövid ismertetés helyett behatóbban foglalkozzunk vele.

A házassági perek legtöbbjének úgyszólván forgópontja a vagyoni kérdés s elsősorban a nőtartás kérdése. Minthogy pedig a házasság felbontása után a nőnek járó ú. n. végleges nőtartás felől a bíróság ítélete a házasság megszünésének kimondásával egyidejűleg dönt, ennélfogva a házasfelek között voltaképen lényeges vitát csak a feleségnek a különélés ideje alatti tartása szokott felidézni. Ennek a vitának életbevágó volta különösen akkor tűnik ki, ha figyelembe vesszük, hogy a nőtartás megítélésétől vagy az az iránti igény elutasításától függ legtöbb esetben a per sorsa. Igy volt ez különösen azelőtt, amikor a nő vétkességét még a házasságbontó per folyama alatt megállapítandó nőtartás megítélése körül is kutatták. Ujabban azonban mióta a per folyamára gyakran megítélik a nő tartását annak vétkességére való tekintet nélkül, ez a kérdés a per végső kimenetelére nézve már nem olyannyira ügydöntő, mint azelőtt.

A házasságbontó per nélkül támasztott ideiglenes nőtartási igény megállapításánál ellenben a vétkesség kérdése ügydöntő jellegű lévén, az ideiglenes nőtartási per kimenetele legtöbb esetben prejudikál a később meginduló válópernek is.

Hogy ennek az igen fontos kérdésnek mennyi részletkérdése, mennyi megfontolandó s per és exisztenciák sorsát mozgató ága-boga, árnyalata van, arról a szerző könyve bőséges képet nyujt az olvasónak még amellett is, hogy egy-két kérdést egyáltalán nem tárgyal meg.

A szerző módszere az, hogy a jogirodalom s a bírói gyakorlat terén mutatkozó a vitás felfogásokat egymással szembeállítva ismerteti s aztán közli a saját egyéni felfogását, bő és alapos megokolással iparkodva ennek érvényt szerezni, ami a legtöbb esetben sikerül is neki. A szerző, mint a budapesti kir. törvényszék házassági tanácsainak hosszú évek óta jegyzője, nagy gyakorlati készültséggel és érzékkel foglalkozik tárgyával s felfogásának indokolása mindig az életet alaposan ismerő jogász gondolkodására vall

Ép ezért érdemesnek és helyesnek tartom a könyv tárgyának nagyérdekű voltánál fogva a szerző különvéleményeit összegezve ismertetni.

1. A gyakorlat s az irodalom azt a felfogást tanusítja, hogy a HT. 102. §-ának rendelkezésénél fogva a nőtartás csak akkor állapítható meg, ha a felek közti *különélés* a HT. 98. vagy 99. §-ai alapján a bíróság által végzésileg kimondatott.

Dr. Malonyai azonban rámutat arra, hogy megtörténhetik, hogy a férj ép ennek tudatában nem kéri a különélés kimondását, a nő pedig, aki a házasság fentartásához ragaszkodik egyenesen tiltakozik a különélés ellen. Véleményem szerint is mél-

tánytalanság volna ezt a nőt pusztán ily formai okokból megfosztani a nőtartástól, tekintettel arra, hogy a HT. 98. §-a szerint a per tartama alatti különélést a bíróság csak a felek kérelmére mondhatja ki.

2. Abban a kérdésben, mi történjék akkor, ha a nő által a járásbíróságnál megindított per jogerős befejezése előtt házassági per tétetik folyamatba, a szerző a joggyakorlattal ellentétben azt kívánja, hogy a *járásbírósági per* folytattassék le. Minthogy azonban a Pp. 674. §-a világosan azt parancsolja, hogy a kereset beadása után a házassági per bírósága ítélkezzék a nőtartás kérdésében, sőt ezt még a járásbírósági eljárás határozatának jogerőre emelkedése után is feljogosítja az ettől független intézkedésre, helyesebbnek tartom Havas Károly kúriai tanácselnök azon véleményét, hogy a járásbírósági per anyaga használtassék fel a házassági perben. Ami a járásbíróság előtt lefolytatott per költségeit illeti, azok felett dönthet a házassági per bírósága.

3. Abban a nehéz kérdésben, hogy a nőnek vétkességére való tekintet nélkül megítélendő-e a házassági per tartamára a nőtartás, Malonyai azt a nézetet vallja, hogy *a nő vétkességét* vizsgálni kell. Az újabb joggyakorlat, mely a Pp. 674. és a HT. 102. §-ának támaszkodik, a nőt, mihelyt eziránti kérelmét előterjeszti, azonnal tartásban részesíti, még mielőtt a vétkesség tekintetében vizsgálatot folytatott volna. A Pp. 674. §-ának 4. bekezdése értelmében a nőtartás iránti kérelem megalapítására szolgáló ténykörülményeket valószínűvé kell tenni. Már pedig a HT. 90. §-ában az az elv van lefektetve, hogy a tartást csakis a nem vétkes nő kaphatja meg. Sem a HT., sem a Pp. nem tartalmaz oly intézkedést, amely szerint a nőnek vétkességére tekintet nélkül jár a tartás, mihelyt a házassági per megindult. Ennélfogva a bíró az adott eset valószínű körülményeit kétségtelenül azonnal vizsgálat tárgyává köteles tenni s ha azt látja, hogy a nő ellen felhozott vádak olyanok, hogy azok a nőt tartásra érdemtelenné teszik, ezen vádak közül a leglényegesebbet vizsgálja meg s amennyiben igazoltatnak, a nőtartást ne állapítsa meg, amennyiben azonban nem nyernek igazolást, marasztalja a férjet. Természetesen e kérdésnél rendkívül fontos annak eldöntése, hogy *ki bizonyítson*. Nézetem szerint mindig az kell, hogy bizonyító fél legyen, aki saját ténykedéséből jogokat kíván magának. És pedig a nő bizonyítson, ha ő vált külön s pénzbeli tartást követel, illetve a férfi, ha ő szüntette meg az életközösséget s a nő eltartásától szabadulni kíván.

Ez Malonyai álláspontja is.

Igen fontos most már annak a kérdésnek rendezése is, mi történjék a nővel addig, míg a bizonyítás lebonyolíttatik. E tekintetben a szerző rámutat a 3982/1916. M. E. sz. rendeletre, amely a voltaképen a Pp. 674. §-ának bővebb kifejtése. Ennek lényege az, hogy a bíró a nőnek köteles *megélhetését biztosítani*.

Ez a rendelet arra kötelezi a nőt, hogyha vétkessége utóbb kiderül, a neki juttatott tartást visszatérítse.

Az ezen kérdés körüli fejtegetések végeredménye Malonyainál igen helyesen az, hogy addig, míg a nő vétkessége meg nem állapíttatott, indokolt szükség esetében, neki megélhetésére *szükös* tartás járjon, ha pedig a férj vétkessége s a nő vétlensége beigazolást nyert, az ideiglenes tartás a feleségnek a házasfelek vagyoni és kereseti viszonyaihoz mért *illő* mértékben állapíttassék meg.

Ettől eltekintve az egyes esetekben a nőtartás kérdésénél nemcsak a vétkesség, hanem minden egyéb, különösen a vagyoni viszonyok, a gyermekek tartásának kérdése is tüzetes vizsgálat tárgyává teendő.

4. A HT. 102. §-a azt mondja, hogy a bíró a nő tartását a házasfelek vagyoni és kereseti viszonyaihoz mérten állapítja meg, sőt a férjet a tartás alól fel is mentheti. Ezt a sokat vitatott törvényhelyet a bíróság több ízben odamagyarázta, hogy arra az esetre, ha a nőnek van annyi jövedelme, hogy abból magát eltarthatja, akkor nem szorul a férjre s nem kell neki tartást megítélni.

Ezzel a felfogással szemben nagyon helyesen mutat rá Malonyai arra, hogy a vétlen nőt egyrészt kárpótolni kell azért, hogy férje hibájából nem élhet házaséletet, másrészt nem szabad előnyben részesíteni azt a nőt, aki nem dolgozik vagy aki vagyonát elpazarolta, a szorgalmas és takarékos nővel szemben.

A vétkes *férjet* tehát a tartás fizetése alól csak akkor szabad *felmenteni*, ha a tartásdíj legcsekélyebb összege is a férj megélhetését veszélyeztetné.

5. A szerző könyvének 5. pontjában azzal a gyakran előforduló kérdéssel foglalkozik, hogy *az együttélésre való hajlandóság* mily mértékben van befolyással a különélés jogos vagy jogtalan voltára, jogosítva van-e a férj vétkesnek nyilvánított nejével az életközösség visszaállítását a házasság fenállása alatt mindenkor megtagadni s illetve joga van-e a nőnek állandó különélésre s tartásdíj húzására berendezkednie úgy, hogy férjéhez annak visszahívásai dacára soha vissza ne térjen. E téren a bíróságok azt a gyakorlatot követték, hogy az a házastárs, aki a másik ellen bontó okot követett el, nincs feljogosítva arra, hogy a házas életközösség helyreállítását követelje. Ezen elv alól csak a jogos ok nélküli elhagyás esetében tettek kivételeket.

Jóllehet a szerző számos példát hoz fel annak igazolása végett, hogy a fenti elv következetes keresztülvitele mily igazságtalanságokra vezet, mégis azon következtetésre jut, hogy ha a vétlen házastárs nem remélheti azt, hogy a vétkesnek kimondott házastárssal az együttélést békésen folytathatja, az együttélés folytatására sohasem kötelezhető.

Ezt a felfogást nem tudom osztani. Az a házasfél, aki vétkes házastársa ellen bontópert nem indított, ezzel azt dokumentálja, hogy a házastársa ellen nincs eltelve azzal az ellenszenvvel, amely a házasságot reá nézve elviselhetetlenné teszi.

A harag és gyűlölet az évek folyama alatt elpárolog s nem méltányos egy nőt vagy férjet, főleg ha gyermekek is vannak, a házaséletből végkép száműzni csak azért, mert a másik házastárs érdekei vagy makacssága ezt így kívánják.

Figyelembe jön itt az életközösség helyreállítására való törekvés őszintesége is.

Malonyai azt mondja, hogy ha az elhagyó félnek más vétke nincs, csak az, hogy az életközösséget megszüntette, akkor joga legyen arra, hogy annak helyreállítását követelje. Nem tér ki azonban azon igen gyakran előforduló esetekre, amikor az elhagyó a visszahívást mindjárt bírói úton csak azért erőlteti, hogy a házasság felbontására ürügyet szerezzen. Nem hangoztatja annak szükségességét, hogy az elhagyó fél, az elhagyottat előbb kiengesztelni köteles s csak ha a magánúton történt visszahívás és ezzel kapcsolatos békítési kísérletek nem vezettek sikerre, akkor állhat be a HT. 77. §-ában foglalt eset, amelynek előfeltétele a hat havi jogtalan különélés, amelynek meg kell előznie a bírói úton való visszahívási eljárást.

6. Azon kérdés keretében, hogy *mikortól meddig járjon a nőnek ideiglenes tartás*, a szerző felveti azt az igen gyakorlati kérdést, hogy olyan esetekben, amikor a bíróság a kereset elutasításával fentartja a házasságot, külön per útjára legyen-e kényszerülve a nő, kinek a házassági per tartamára megítéltetett az ideiglenes nőtartás vagy nem volna-e helyesebb az eddigi bírói gyakorlat megváltoztatásával, a keresetet elutasító ítéletben véglegesíteni a nő tartását.

A házassági perben ítélkező bíróság teljesen tisztában van a dolgok állásával s könnyűszerrel állapíthatja meg, hogy a nő, aki ellen férje a házasság megszüntetése iránt keresetet indított, nem vétkes, miből folyóan a férj őt addig, míg vele az életközösséget helyre nem állítja, eltartani köteles. Ha a férj az életközösséget nem hajlandó nejével helyreállítani, ami a legtöbb esetben történni szokott, tartsa el nejét. Arra az ellenvetésre, hogy a házassági perben ítélkező bíróságnak nincs hatásköre a végleges nőtartás felől ítélkeznie, csakis a bontást kimondó ítéletben, a felelet egyszerű. Egyrészt nincs jogszabály, mely ettől a házassági per bíróságát eltiltaná, másrészt a nő tartáshoz való igényét viszontkeresetileg érvényesítheti, épúgy mint azt egyéb vagyoni igényei tekintetében teheti. Ha pedig a nő utasíttatott el a házasság megszüntetésére irányuló keresetével azért, mert a férj nem találtatott vétkesnek a nő által ellene felhozott vádakban, az ítéletben megállapítható az is, hogy a férj, aki a perben kijelentette, hogy felesége által panaszolt, de bontó oknak nem elegendő, a különélésre azonban a nőt feljogosító bajokon nem képes segíteni, addig, míg a helyzet nem változik, tartásban részesítse nejét.

Sűrűn előfordul az az eset is, hogy a felek házassági szerződése szerint a férj a házas életközösség megszüntetése esetén mindaddig köteles tartásdíjat fizetni, míg a házasság felbontása felől a bíróság nem határozott. Ha már most a bíróság úgy

dönt, hogy a feleség minden jogos ok nélkül hagyta el férjét, méltánytalanság volna a nőt tovább is tartásban részesíteni s a bíróság helyesen teszi, ha az elutasító ítéletben a nő ideiglenes tartásának megszüntetését is kimondja.

7. A Pp. 674. §-ának 6. bekezdése értelmében a nőtartás tekintetében hozott határozat a körülményekhez képest módosítható, a 431. §-a szerint pedig, amennyiben a tartás felől hozott ítélet jogerőssé válta után a körülmények lényegesen megváltoztak, a megállapított *tartás mennyiségének vagy tartamának megváltoztatása* kérelmezhető. Ezen két intézkedés fölöslegessé teszi a HT. 91. §-át, mely csakis a kiszabott tartás fölemeléséről beszél.

A szerző ezen kérdés megvitatásánál azon kívánságának ad kifejezést, hogy az esetben, ha a nő részére tartás nem állapíttatott meg, úgy a körülmények megváltozásával a nő abban részesíthető s viszont, ha a férj tartásban marasztaltatott, az alól utóbb teljesen felmenthető legyen. Szerzőnek ezt a nézetét, mely Gaár Vilmosénak is megfelel, nem osztom.

Ha a nő vétkessége jogerősen megállapíttatván, neki nőtartás meg nem ítéltetett, (nem azért mert nem szorul reá, hanem azért, mert vétkes) ezzel még nincs elütve attól, hogy utóbb ne legyen joga azt vitatni, hogy újabb jogcíme támadt a nőtartás követelésére. Azonban ezt az új pert nem a Pp. 413. §-a alapján jogosult megindítani, mely világosan arról az esetről beszél, amikor a férj a nőtartásdíj fizetésére köteleztetett.

A nő által a most említett esetben megindítandó per tárgya nem a megállapított tartásdíj fölemelése vagy a tartam meghosszabbítása (413. §.) lesz, hanem annak vitatása, hogy a férj újabban vele szemben tanusított vétkes magatartása (az életközösség helyreállításának jogos oknélküli megtagadása stb.) most már feljogosítja őt a tartás követelésére.

Nem oszthatom a szerző felfogását azon a téren sem, amelyen azt fejtegeti, hogy szerinte (eltérőleg a jelenlegi bírói gyakorlattól) a felek közt létrejött bírói egyesség esetén is joga legyen a nőnek a 413. §. alapján a tartás fölemelését, illetve megállapítását, a férfinak pedig a tartás leszállítását, illetve megszüntetését követelnie. Eltekintve a 413. §. kétséget kizáró szövegezésétől, mely világosan jogerős ítéletről beszél, az egyesség egyoldalú megváltoztatásához való jog a legnagyobb bizonytalanságot, az egyezkedéshez való hajlandóság minimumra csökkentését s a jóhiszemű feleknek kijátszását eredményezné. A nő, aki a békesség kedvéért s egyéb, főleg a gyermekek körül elért előnyökért kevesebbel megelégedett s a férj, aki szintén a békesség és tisztesség megóvása céljából kötelezte magát, nem érné el célját, mert az egyesség után újra perekkel volna megtámadható. Arra a kérdésre, hogy a nőnek jár-e tartás, ha utóbb erkölcstelensége miatt vagy egyéb okokból arra érdemetlenné vált, a szerződés szövegével kell felelnünk. Ha a férj ezen elvégre számításba veendő esetekre az egyesség kötésekor nem intézkedett, a tartást magára feltétlenül elvállaltnak tekintendő.

Más az ítélet, amely a tartást a nő arra érdemes voltától, vétlenségétől feltételezetten adja meg.

8. A szerző könyve utolsó fejezetében a *polgári törvénykönyv tervezetével* foglalkozik s a nő tartására vonatkozólag megszövegezett javaslatot tesz.

Sajnálattal nélkülöztem azonban a szerző könyvében bármily röviden is annak kifejtését, hogy a *semmisségi és érvénytelenítési perek* tekintetében mi az álláspontja a nőtartás körül. Szerző ugyanis kizárólag a a bontó pereket tartja szem előtt s nem tér ki a házassági perek fent említett fajtáira, hol szintén nagyfontossága van a nő tartása kérdésének.

Nem foglalkozik továbbá az ú. n. *külföldi* házassági perekkel sem, holott ezekben a nő tartásának szintén igen érdekes kérdései fordulhatnak elő.

Végül egy igen gyakran előforduló esetet hagy szó nélkül s ez az, amikor a felek *a házasság felbontása felől megegyeznek* s a férj feleségét vagyoni előnyökben, ideiglenes és végleges nőtartásban részesíti. Igen gyakran fordul elő, hogy a nő a szerződésben neki juttatott vagyont átveszi, a tartást megkapja, de a házasság felbontását meghiusítja. A kir. Kúria P. III. 6576/17. sz. jan. 24-én kelt határozatában azt mondja, hogy ily esetekben a szerződés semmisnek tekintendő s az előbbi állapotba való visszahelyezés szüksége áll elő. A nő tehát, aki a házasság felbontásáig bizonyos határidőn túl lemondott az ideiglenes tartásdíjról, amennyiben vétlenségét igazolja, követelhet ugyan ideiglenes tartást, de köteles visszaszolgáltatni a férjtől a házasság felbontásától feltételezetten, illetve a házasság felbontása ellenében neki juttatott vagyont s ha ezt nem teszi, köteles férje beszámítási jogait tűrni. Oly nagyfontosságú jogkérdések merülnek fel itt, amelyek megvitatása kétségtelenül hiányzik Malonyai könyvéből, amelynek gazdag tartalmát ezek a részletek csak emelték s tökéletessé tették volna. *Dr. Virágh Gyula.*

II.

A hadiszolgáltatási törvény magyarázata (1912: LXVIII. tc.). Irta dr. Koropatnicky Demeter, fordította s a vonatkozó magyar törvényekkel és miniszteri rendeletekkel kiegészítette forbászi Aranyossy Andor dr. a cs. és kir. katonai kincstár jogképviselője.

Dr. Koropatnicky Demeter könyve Ausztriában rövid idő alatt második kiadást ért el. Tekintettel a hadiszolgáltatási törvényben foglalt személyi és dologi hadiszolgáltatások nagy közgazdasági jelentőségére és a kommentár alapos voltára érthető ez a siker. Csudálatosképen nálunk nem nagy érdeklődés nyilvánult eddig ezen a téren. A hadiszolgáltatásokról szóló törvényes intézkedések magyarázatára senki sem vállalkozott, a szakirodalomban megjelent cikkek is inkább a hadikárok fejtegetésére szorítkoztak és megelégedtek azzal, hogy a hadikárokból eredő igényeket elhatárolták a hadiszolgáltatásokból eredő igényektől. Pedig tudvalevő, hogy míg utóbbi igények törvényes szabályozást nyertek már három ízben, a hadikárok kérdése még nincs szabályozva és még megoldásra vár. Igaz, hogy a hadiszolgáltatási törvényből eredő igények elbírálása nem tartozik bírói útra, de ez nem lehet ok arra, hogy jogászaink e jogi témát elhanyagolják, sőt ellenkezőleg nagyobb figyelmet kellene, hogy szenteljenek neki, mert ilyképen még arra is lehet remény, hogy a Németországban már megindult áramlat, hogy a hadiszolgáltatásokból eredő igények bírói útra tereltessenek (Deutsche Juristenzeitung 21., 22. száma 939. l.) nálunk is elterjedjen. Jogászaink érdeklődésének hiánya eredményezte, hogy fenti osztrák kommentár magyar fordítása nálunk megjelenhetett. A fordításnak a «vonatkozó magyar törvényekkel és miniszteri rendeletekkel való kiegészítése» nagyon is hiányos: így pl. az 1914: L. tc. II. fejezete «A hadiszolgáltatásokról szóló 1912: LXVIII. tc. kiegészítéséről» egyáltalában hiányzik, de ép így hiányoznak az 1914. évi augusztus hó 25-ike óta megjelent összes miniszteri rendeletek! Sajnosan kellett megállapítanom, hogy még az 1912: LXVIII. tc. szövege sincs híven közölve; így pl. a 4. §. 2. bekezdésébe e szavakat: «Ha valahogy lehetséges» nem a hivatalos szövegből vette a fordító, a 22. §. 4. bekezdésében «rendeltetési» helyett «szükségleti» olvasható, a 33. §. 4. bekezdéséből e szavak: «valamint esetenként az érdekelt miniszereknek» ki vannak hagyva. A fordítás rossz magyarsággal van írva, nem hű és egyébként is felületes. Ezt — úgy látszik — későn a fordító is észrevette, mert a könyvbe utólag tentával vannak egyes javítások beleírva. A kommentár bevezetésében «ebenso wie im Gesetze betreffend die Stellung der Pferde und Fuhrwerke» így van lefordítva: éppen úgy mint a törvényben a lovak és fuvarozási eszközök tekintetében «ehelyett:» épen úgy, mint «A lovak és járművek szolgáltatásáról» szóló törvényben. Ugyancsak a bevezetésben olvasható: «Ebben a tekintetben utalok a jelen magyarázat harmadik részét képező összeállítására», azonban ilyen harmadik rész, vagy összeállítás egyáltalában nincs. A fordítás egyáltalában nem alkalmazkodik a magyar törvényhez. Így pl. «országok és kerületek»-ről ír; a 48-ik lapon olyan törvényszöveget, «auf die Dauer einer kriegerischen Bedrohung oder eines ausgebrochenen Krieges», magyaráz, mely a magyar törvényből egyáltalában hiányzik; a magyar törvény 5. §-a helyesen és az osztrák törvénytől eltérőleg «szellemileg vagy testileg» alkalmatlanokról intézkedik, mégis le van fordítva a helytelen osztrák szövegre vonatkozó magyarázat; a 71. oldalon az osztrák törvény 36. §-ára hivatkozik, mely a magyar törvényből hiányzik. A 69-ik oldalon még az osztrák büntetőtörvény 101. §-ára is hivatkozik! Egyes fontos részek egyáltalában nincsenek lefordítva; így pl. jegyzetek, melyekben gyakran fontos irodalmi és törvényre való hivatkozások vannak, kivétel nélkül nincsenek lefordítva; a 48-ik oldal 2. bekezdésében és a 65-ik oldal 4. bekezdésében még a szövegből is ki van hagyva! A fordítás rossz

voltáról majdnem minden lapon meg lehet győződni; a 49-ik oldalon «az ellenség gyengesítése» olvasható, «Staatsverwaltung» (50. l.) állami hatóságnak, «Verbände» (51. l.) egyesületeknek, «tunlichst» valóban-nak, «Abgabe» (53. l.) értékesítésnek, «Gesetzesbestimmung» (54. l.) határozatnak, «Gesetzliche Vorschrift» (58. l.) törvényes előírásnak, «unzulässig» (59. l.) nem lehetséges-nek, «Vorschrift für die Verpflegung im Kriege» című katonai szolgálati könyv (65. l.) élelmezési előírásnak, «Bedarf» (65. l.) hiánynak, «Instanzenzug» (66. l.) kérvénynek, «Reichsgesetzblatt» (66. l.) korm. törvénytárnak, «Laienrichter» (70. l.) laikus bírónak, «diese Frage ist nicht zu verneinen» (76. l.) «ez a kérdés nem tagadható meg»-nek, «Hinterland» (83. l.) mögöttes országoknak, «höhere Gewalt» (111. l.) nagyobb erőnek van lefordítva stb. stb. A 76-ik oldal utolsó bekezdésében egy mondatból hiányzik az állítmány. Viszont a 67-ik oldalon annyira hű a fordítás, hogy az eredetiben levő sajtóhiba, hivatkozás az 1916 : VI. tc. 3-ik §-ára a 2. §. helyett, híven le van fordítva. Azt hiszem, hogy ezek után nem is kell sok szót vesztegetni, hanem nyugodtan megállapíthatjuk, hogy sem a magyar, sem az osztrák jogi irodalomnak nem használt a fordító ezen munkájával.

Dr. Hajnal Henrik.

Szemle.

— **A béke** mind biztatóbban kopogtat reményünk küszöbén. Visszafojtott lélekzettel lessük, hogy a bresztlitovszki tárgyalásokban miként születik újra a haldokló erőszak romjaiból a jog, miként támad fel a háborúban ezerszer megfeszített igazság, amely az emberiséget megváltja szenvedéseitől. Csupán a megegyezésen alapuló béke szolgálja a népek igazságát, csupán az érdekek kölcsönös megértéséből és méltánylásából keletkezhetik a jog, amely a béke állandóságának biztos záloga.

De a népek joga, a népek igazsága visszfényt kell, hogy támasszon abban az időleges sötétségben is, amely az egyes háborús államok belső jogrendjére borult. El kell tűnni mielőbb a háborús jog utolsó maradványainak ama kivételes jognak, amely kivételességével a jog tagadását jelentette, amely a jogi forma megóvásával áldozta fel a lényeget, hogy a jogfolytonosság eszméjét megmentse a jövő számára.

Törvény rendeli, hogy a kivételes hatalom a háború befejezésével szűnik meg (1912 : LXIII. tc. 1. §.), de a kormány állapítja meg (13. §.), hogy a háború mikor nyer befejezést. Magánjogi téren a moratórium két erdélyi vármegye területének kivételével már véget ért, legközelebb várható az árverési tilalom megszűnte is, de a büntető igazságszolgáltatás még mindig a háború béklyóiban senyved, amelyet a Gybp.-nak ez év július 30-án kelt újabb rendeletei csak meglazítottak, de szét nem törtek. Még él a cenzura és ezernyi szabály tartja lenyügözve a közigazgatás rendjének jogi biztosítékait.

Jól tudjuk, hogy a borút nem válthatja fel egy csapásra a derű. De amint szükség van az átmeneti gazdaság szervezésére, ép oly fontosnak tartjuk, hogy az *átmenetjogi problémák* megoldása is tervszerűen előkészítessék. Ha e feladat nem is igényel külön minisztériumot, mégis igényt tarthat beható megfontolásra s az előkészítés hiányának egy perccel sem szabad meghosszabbítania azt a határidőt, amelynek óhajtva várt leteltével a békejog korlátlan uralma helyreáll.

— **A Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetségének** módszertani szemináriumában f. évi december 20-án *dr. Berinkey Dénes* igazságügyi miniszteri tanácsos tartott előadást «A szociális jogi irány történeti alapjairól». Előadó célja az volt, hogy a társadalom jogalkotó tevékenységének megvilágításával és e jogalkotó tevékenység történeti beállításával megcáfolja azokat az ellenvetéseket, amelyek a szociális jogi iránnyal szemben több oldalról felmerültek. E cél szem előtt tartásával előadó elsősorban arra mutatott rá, hogy az egyes jogügyleteket, szerződéseket és jogintézményeket túlnyomó részben a társadalomban élő emberek jogalkotó tevékenysége hozta létre s ennek a tevékenységnek köszöni létrejöttét maga az állam is. Másodsorban élesen megkülönböztetni igyekezett egymástól a jogszabálynak, a szokásszerű, erkölcsi és vallási szabályoknak fogalmát s a jogszabály fogalmával szemben meghatározni a jognak a jogszabálytól különböző fogalmát. A jogszabály lényegét a szabály alakjában látja, annak kétoldalú megformulázottságában. A jogszabály mindig jogokat és kötelességeket kapcsol egybe külső tényállláson vagy valamely külső tényálláshoz következményeket fűz s ilyen módon igyekszik a társadalomban élő emberek tevékenységét bizonyos korlátok közé szorítani. Épen ez a sajátos alak különbözteti meg a jogszabályt a szokásnak, a vallásnak, erkölcsnek szabályaitól. Ily jogszabályokat alkothat úgy a társadalom, mint az állam. Az állam által alkotott jogszabályból azonban még nem következik, hogy a társadalom azt meg is fogja tartani vagy annak megtartására szorítható. A társadalomban ellenben a jogszabályt az emberek cselekvőségükkel formulázzák meg. Ez a szokásjog lényege, de ez egyszersmind a jog fentartója és biztosítója is, mert jogszabályokhoz alkalmazkodó társadalmi cselekvőség nélkül az állam nem tudná kényszerrel fentartani a jogszabályokat. A jogszabályokat sokkal nagyobb mértékben tartja fen a társadalom megfelelő viselkedése, mint az állami kényszer. A társadalomban élő embereknek ily jogszabályokat megtartó, újakat formulázó tevékenysége s jogszabályokban nyilatkozó korlátok szerint élése a jog. Az állam a jogalkotás munkájából igen jelentős részt kénytelen tehát átengedni a társadalomnak s ennek jogalkotó munkáját teljesen sem vissza nem szoríthatja, sem nem nélkülözheti. Harmadsorban előadó áttekintést adott az összes jogbölcseleti iskolák tanításain s megvilágosítani igyekezett, hogy a szociális jogi irány ez iskolák mindegyikével szemben mennyiben jelent haladást.

— **Az erdélyrészi moratórium** meghosszabbítását rendeli el a m. kir. minisztériumnak 5053/917. M. E. sz. rendelete, 1918 július 31-ig azokra az adósokra nézve, akiknek kizárólag Csik vármegye területén vagy Háromszék vármegye kezeli vagy kovásznai járásában van állandó üzleti telepe, üzeme, gazdasága vagy állandó lakhelye (székhelye). Hunyad vármegye petrozsényi járása tekintetében tehát ez év végén a moratórium megszűnik; a moratórium megszüntével kapcsolatos rendelkezéseket az igazságügyminiszternek 67,000/917. I. M. sz. rendelete állapítja meg. (Budapesti Közlöny, december 23. sz.)

— **A budapesti központi lakáshivatal** alább ismertetendő lakásigénybevételi határozata nagy feltűnést keltett jogászkörökben. Minthogy a határozat még nem jogerős ezúttal a tényállás és a határozat ismertetésére szorítkozunk. Bérbeadó egyik lakás bérletét azon a ténybeli alapon, hogy bérlő az 1917. évi november-február negyedévre eső bért még november 8-án sem fizette ki, felmondotta. Bérlő a rendkívüli felmondást el nem fogadván, bérbeadó a felmondás jogszerűsége iránti pert a budapesti központi kir. járásbíróság előtt folyamatba tette. Ezen kir. járásbíróság 1917. évi december 3-án a peres felek előtt kihirdetett P. XXXIV. 203,095/917. sz. ítélettel a rendkívüli felmondást jogszerűnek mondotta ki s a bérlő alperest arra kötelezte, hogy a bérlet tárgyát a bérbeadónak 1918. évi február 1-én végrehajtás terhe alatt bocsássa vissza. Bérlő ezen ítélet ellen fellebbezéssel élt, a budapesti kir. törvényszék ítéletet még nem hozott. 1917 december 10-én a budapesti központi lakáshivatal a bérlő egyoldalú kérelme folytán a bérbeadó meghallgatása nélkül 154/1917. sz. alatt a következő határozatot hozta: «Bérlő kérelme folytán az abban felsorolt méltánylást érdemlő indokokra a kérvényhez csatolt orvosi bizonyítványra és a megejtett vizsgálatra, a m. kir. minisztérium 4180/917. M. E. rendelete 36. §-ának I. 1. pontja alapján 1918 február 1-től kezdve bérlő részére és terhére bérfizetés kötelezettsége mellett igénybeveszi a bérbeadó tulajdonát képező V., Szalay-u. 2. sz. földszint 2. számú lakást. Ezen igénybevétel csak akkor lép érvénybe, ha a kérelmező ellen a felmondás érvényessége tárgyában a budapesti kir. járásbíróság által P. XXXIV. 203,095/917. sz. a. f. évi december 3-án hozott ítéletet a fellebbezési bíróság helybenhagyja. Ennek folytán jogkövetkezmények terhe alatt kötelezi a bérbeadót, hogy a jelenlegi bérlőt 1918 február 1. után is a fenti lakás birtokában és használatában hagyja, bérlőt pedig feljogosítja, hogy a folyamatban levő per kedvezőtlen kimenetele esetén is a kerületi

lakáshivatal által megállapítandó bérösszeg fizetési kötelezettsége mellett továbbra is a bérlemény birtokába maradjon». Ezen határozat ellen bérbeadó előterjesztéssel élt. A lakbérleti bizottság még nem döntött az előterjesztés sorsa felett.

— **A háborús lakbérrendelet egyik vitás kérdése.** A legújabb 4180/917. M. E. sz. rendelet (R.) nyomán sok kontroverzia támadt. Egyik kontroverz kérdés az, hogy ha a bérbeadó a nagylakás vagy üzlet bérét emeli fel (R. 3. §.) és a bérlő nem fogadja el, melyiköknek kell a lakáshivatalhoz fordulnia? A R. roppant kényelmesen oldja meg a kérdést, mert egyszerűen az «érdekelt» felet utasítja a lakáshivatalhoz. (Ugyanott ut. bek.) A megoldás azonban épen ezen túlegyszerűségénél fogva hasznavehetetlen, mert ugyebár, nem vonható kétségbe, hogy úgy a bérbeadó, mint a bérlő egyaránt érdekelt fél s így nyitva marad az a kérdés, hogy melyikük *köteles* a lakáshivatalhoz fordulni? De nyitva hagyja a kérdést a R. 35. §. 2. pontja is, míg a R. 10. §. ut. bek. látszólag indokolttá teszi a központi lakáshivatal elnökének előbb a napilapok hasábjain, majd a november 30-iki falragaszokon olvasható ama véleményét, hogy ilyen esetben a bérlő köteles a lakáshivatalhoz fordulni a bérösszeg megállapítása végett. Ezt a felfogást nem osztom. Békeidőben szabály a béremelési szabadság, akkor tehát indokolt volna az ilyen felfogás; most azonban a helyzet fordított: most szabály a béremelési tilalom! (R. 1. §.) Ha ebből a gondolatból indulunk ki, akkor csakis a fenti eredményre juthatunk, mert nem vitás, hogy a R. a béremelési korlátozást a nagylakásokra és üzletekre is ki akarta terjeszteni, miután a bérbeadók visszaélései ezeknél a bérleményeknél, különösen az üzleteknél, határt nem ismertek. Ezért a R. 3. 1. bek. szabályként állítja fel, hogy a nagylakás és üzlet bérét sem lehet «indokolatlanul magasra» felemelni. A kivétel tehát az, hogy indokolt és mérsékelt magasságra fel szabad emelni; ámde ha a bérlő ennek a kivételes esetnek a fenforgását tagadva, a béremelést nem fogadja el, akkor vele szemben automatikusan megint az általános szabály lép életbe, mely szerint a béremelés a háborús viszonyok folytán korlátozva van. Minthogy pedig a kivételes béremelés jogosságát a bérbeadó állítja, tehát a bérlő tagadásával szemben a bizonyítás őt terheli s így neki érdeke, egyben kötelessége a lakáshivatalhoz fordulni. A különbség tehát a R. 2. és 3. §-a között az volna, hogy míg középlakásoknál a bérbeadó a 10%-os emelés esetén feltétlenül és előzetesen köteles a lakáshivatal engedélyét kieszközölni, addig nagylakásoknál és üzleteknél csak utólagosan (15 nap alatt, l. nov. 30-iki hirdetmény *d)* pont) és csak a bérlő negatív magatartása esetén. Ugy hogy a béremelésnek a R. 10. §. ut. bekezdésében kimondott automatikus érvénybe lépése csupán arra az egy esetre szorítkoznék, ha a bérbeadó az 1914 február 1. óta kikötött legmagasabb bért állítaná vissza, melyhez a lakáshivatalnak sem előzetes, sem utólagos engedélye nem szükséges (R. 2. §. 3. bek.) *Dr. S. R.*

— **Magyar író külföldön.** A *Droit d'auteur* c. előkelő svájci folyóirat e hó 15-én megjelent száma elismerően ismerteti *dr. Szalai Emil*nek lapunkban közölt tanulmányát Magyarország csatlakozásáról a berni egyezményhez.

— **A végrehajtás alól mentesített fizetési minimumok felemelése.** A m. kir. minisztérium 5051/916. M. E. sz. rendeletével felével felemelte a köz- és magánhivatalnokoknak végrehajtás alól mentes fizetését, nyugdíját és egyéb szolgálati járandóságát. A különben mindenképen dicséretreméltó rendeletnek szépséghibája, hogy 3. §-a visszahatólag hatályon kívül helyezi a rendelet életbelépte előtt szerzett biztosítási végrehajtási jogokat, amennyiben a rendelet rendelkezéseivel ellenkeznek.

A rendelet szószerinti szövege a következő: 1. §. A köz- és magánalkalmazottak fizetésére, nyugdíjára vagy egyéb szolgálati járandóságaira vezetett végrehajtás alól a végrehajtási eljárásról szóló 1881 : LX. tc. módosítása és kiegészítése tárgyában alkotott 1908 : XLI. tc. által mentesített legkisebb összegek — a jelen rendelet 2. §-ában meghatározott kivétellel — felényivel felemeltetnek. Ehhez képest az 1908 : XLI. tc. megállapított összegek helyébe az alábbi összegeket kell tenni: a 6. §. első bekezdésében kétezer korona helyébe háromezer koronát; a 7. §. első bekezdésében ezerkétszáz korona helyébe ezernyolcszáz koronát; a 8. §-ban ezerkétszáz korona helyébe ezernyolcszáz koronát; a 9. §. utolsó bekezdésében ezerkétszáz korona helyébe ezernyolcszáz koronát; a 11. §. első bekezdésében kétezer korona helyébe háromezer koronát; a 12. §. első, második és harmadik bekezdésében öt korona helyébe hét korona 50 fillért; a 13. §. utolsóelőtti bekezdésében ezerkétszáz korona helyébe ezernyolcszáz koronát. 2. §. Az 1908 : XLI. tc. 9. §-ának első bekezdése, valamint 14. §-ának első bekezdése akként módosul, hogy a végrehajtást szenvedőnek feleségét, fel- vagy lemenő rokonait illető vagy a törvénytelen gyermek javára megállapított tartás behajtására irányuló végrehajtás esetében a járandóságoknak végrehajtás alól mentes részéből is a felerész végrehajtás alá vonható, de csak úgy, hogy a végrehajtást szenvedő javára a fizetésből s az ezzel egy tekintet alá eső tényleges szolgálati járandóságokból (1908 : XLI. tc. 6. §., 11. §.) legalább évi ezer korona, a nyugdíjból (végkielégítésből) s az ezzel egy tekintet alá eső járandóságokból (1908 : XLI. tc. 7. §. első három bekezdése, továbbá a 13. §. utolsóelőtti bekezdése) pedig legalább évi hatszáz korona a foglaláson túl is érintetlenül maradjon. 3. §. A járandóságokra a jelen rendelet életbelépte előtt biztosítási végrehajtás útján szerzett jogokat, amennyiben a jelen rendelet rendelkezéseivel ellenkeznek, a végrehajtást szenvedő kérelmére hatályon kívül kell helyezni. Ellenben érintetlenül maradnak azok a jogok, amelyeket a járandóságokra a jelen rendelet életbelépte előtt engedmény vagy más jogügylet által vagy kielégítési végrehajtás útján az eddigi szabályoknak megfelelően érvényt szereztek 4. §. Ez a rendelet 1918. évi január hó 1. napján lép életbe. Hatálya Horvát-Szlavonországokra nem terjed ki. Budapest, 1917. évi december hó 21. napján. *Dr. Wekerle Sándor* s. k., m. kir. miniszterelnök.

— **Az Országos Ügyvédszövetség** a kereskedelemügyi miniszterhez felterjesztést intézett, melyben arra kérte, hogy az ügyvédi kar tagjainak telefondíját változatlan összegben hagyja meg. Felterjesztésében nehezményezte a Szövetség, hogy dr. Hantos államtitkár az elnöklésével tartott szakértekezletre az ügyvédi kart meg nem hívta, ámbár a telefonkérdésben van annyira érdekelt, mint a szakértekezletre meghívott orvosi kar.

— **A szerzőijogi védelem kiterjesztése Franciaországban a háború alatt.** Franciaország 1917 november hó 10-én törvényt léptetett életbe, melynek kizárólagos tartalma az 1866 május 16-iki törvény hatályon kívül helyezése. E most hatályon kívül helyezett törvény szerint nem volt a szerzői jog bitorlása oly mechanikai készülékek — hangszerek — előállítása, melyek révén még szerzőijogi védelem alatt álló zeneművek adhatók elő. Ezentúl tehát ily készülékek előállítása és forgalombahozatala Franciaországban is tilos. Továbbra is szabad marad azonban oly játékszert képező zenedobozok gyártása, melyekben a henger nem hosszabb tíz centiméternél és öt centiméternél nem nagyobb átmérőjű. Eddig a francia zeneszerzők hiába küzdöttek azért, hogy a hangszergyárosok, különösen a verkli, sípláda — orgue de Barbarie — ariszton, zenélőóra és hasonló művészi szempontból alacsonyrendű zeneszerszámok készítői is tiszteletben tartsák a szerzői jogokat és a francia zeneszerzők kénytelenek voltak tűrni, hogy műveik épp ily alacsonyrendű módon szabadon terjeszthetők legyenek. A Svájccal határos francia területek hangszeripara érdekében hozták volt meg annak idején a most hatályon kívül helyezett intézkedést. Jellemző, hogy a francia törvényhozás a háborús viszonyok közepette is időt és módot talált a szerzőijogok védelmének kiterjesztésére. E védelmet a berni Unio révén a Franciaországgal jelenleg ellenséges országok zeneszerzői is élvezni fogják; az Unióhoz való csatlakozásunk után természetesen a magyar zeneszerzők is. *Dr. Sz. E.*

Dr. Kőrössy Bertalan, pozsonyi kir. közjegyző, a német nyelvben jártas helyettest vagy jelöltet keres. Ajánlatok igények megjelölésével hozzá intézendők. 15906

Főszerkesztő: **Dr. Dárday Sándor** — Felelős szerkesztő: **Dr. Vámbéry Rusztem.** I., Bérc-u. 9. (Tel. 63-96.) — Főmunkatárs: **Dr. Teller Miksa** V., Szalay-u. 3. (Tel. 3-95.)

Lapkiadó-tulajdonos: **Franklin-Társulat.** IV., Egyetem-u. 4.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.